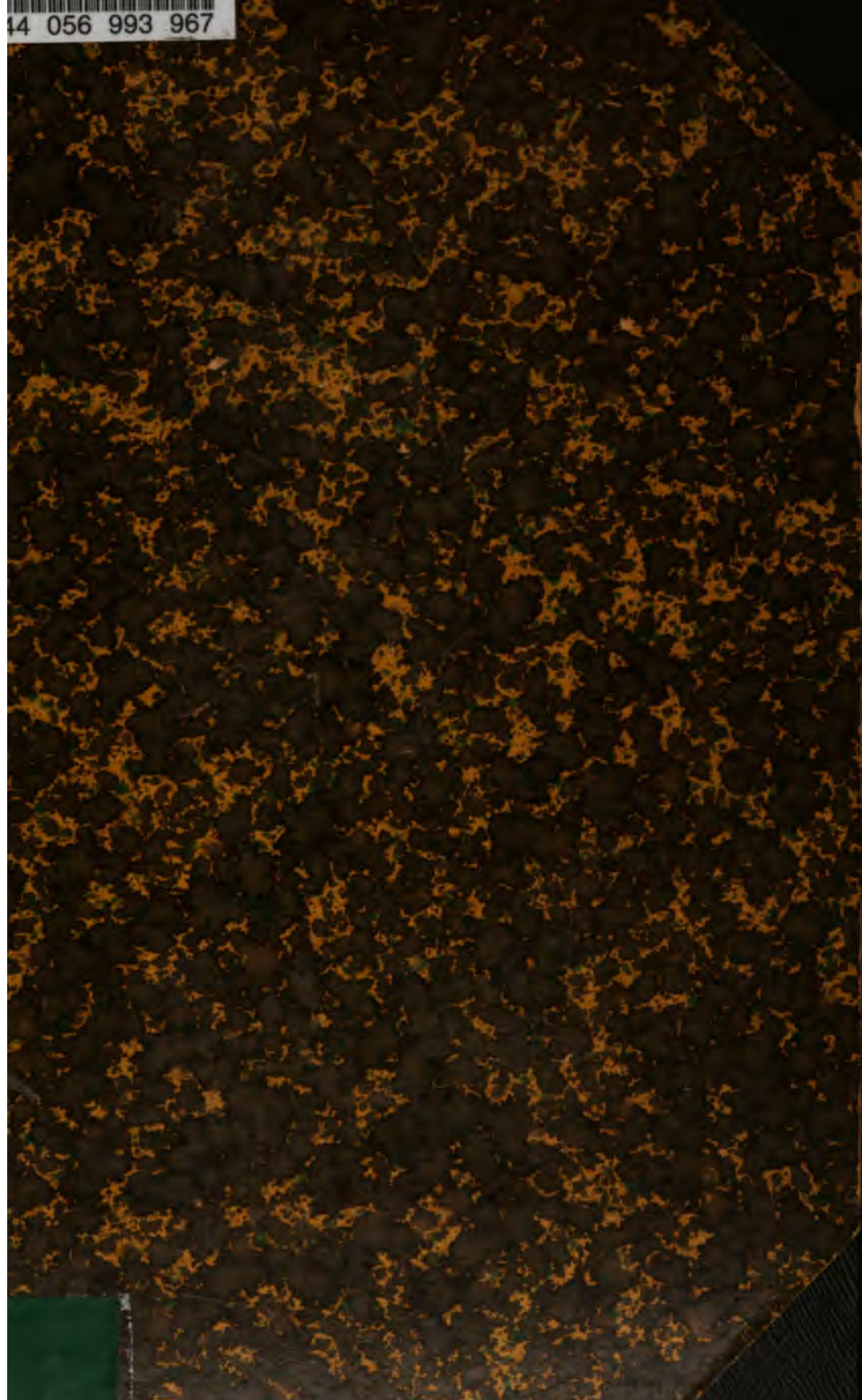

44 056 993 967

Czechoslovakia

VŠEOBECNÝ SLOVNÍK PRÁVNÍ.

PŘÍRUČNÍ SBORNÍK PRÁVA SOUKROMÉHO I VEŘEJNÉHO ZEMÍ NA RADĚ ŘÍŠSKÉ ZASTOUPENÝCH.

SE ZVLÁSTNÍM ZŘETELEM NA NEJNOVĚJŠÍ ZÁKONODÁRSTVÍ A POMĚRY PRÁVNÍ

ZEMÍ KORUNY ČESKÉ

USPOŘÁDAL A VYDAL

J. U. DR. FRANTIŠEK XAVER VESELÝ.

SE SVOLENÍM PP. RADY ZEM. VÝB. KARLA BARETTY, J. U. DRA. VÁCLAVA RYT. BĚLSKÉHO A J. U. DRA. BEDŘICHA DUCHENESE VOLNĚ POUŽITO PRÁVNÍHO SBORNÍKU JIMI REDIGOVANÉHO A VYDÁVANÉHO.

DÍL PÁTÝ. — Tabák - Živnost zlatnická.

V PRAZE.

NÁKLADEM VLASTNÍM. — V KOMISI KNIHKUPECTVÍ F. TOPIČE.

1899.

Tiskl Alois Wiesner v Praze.

Zakončiv tímto svazkem »Všeobecný slovník právní« dovoluji si laskavé čtenáře žádati za prominutí, setkají-li se tu a tam s některými vadami neb nedostatky a prosím by, posuzujíce celek, laskavě uvážili:

1. že dílo toto jest prvým pokusem toho druhu v jazyku českém;

2. že v některých oborech právních (celnictví, vojenství, důchodky atd.) postrádáme vůbec české právnické terminologie;

3. že o většině oborů právních postrádáme dosud české literatury;

4. že vydávání díla zasáhla přechodná doba platnosti starého a nového řádu soudního a zákonů berních a konečně

5. že podnik tento literární nebyl v prvých začátcích svých podporován, jak náleží.

Dnes nezbývá mi leč vysloviti svůj nejvřelejší dík všem těm, kdož jakýmkoli způsobem ku dokončení díla tohoto přispěli, jakož i všem těm, kdož v mých snahách, mé práci a vytrvalosti vydatnou podporou mi byli.

V prvé řadě svědčiž nelíčený a upřímný dík můj Jeho Slovutnosti panu JUDru. Ferdinandu Pantůčkovi, c. k. radovi při c. k. vrchním soudu v Praze, který vždy s nevšední ochotou, radou i skutkem mi nápomocen byl a který jmenovitě celou řadou mistrných statí do řádu soudního a exekučního spadajících slovník obohatil. Nemalým díkem zavázán jsem dále Jeho Slovutnotnosti panu JUDru. Karlu Kadlecovi, docentu c. k. české university a tajemníku Národního divadla, který rovněž ochotným přispívatelem byl. Kromě toho vzdávám srdečné díky všem pánům spolupracovníkům, z nichž uvádím jmenovitě následující pány: JUDr. Jindřich Fischer, zemský advokát, Alois Blaťák, c. k. soudní adjunkt, Josef Jelínek, c. k. koncipista ředitelství pošt a telegrafů, JUDr. Karel Chlum, koncipista zemského výboru král. Českého, JUDr. Josef Zelinka, c. k. auskultant, JUDr. Josef Kopecký, c. k. policejní koncipista, JUDr. V. Racek, c. k. soudní adjunkt, JUDr. František Novotný, c. k. soudní auskultant. Zvláště projeviti jest mi též upřímný dík panu JUC. Ant. Lichtovi, který věnoval vydanému dílu vydatné své síly s pilností nevšední.

Posléze zbývá mi též poděkovati panu Aloisu Wiesnerovi, majiteli knihtiskárny, za vzorné vypravení díla, jakož i za obzvláštní ochotu a laskavost jeho.

V PRAZE, dne 1. prosince 1899.

Dr. František Xaver Veselý.

OBSAH.

Strana

Strana

Strana

Strana

Strana

Strana

Strana

Strana

Strana

Tabák (Monopol tabákový).

I. Historický rozhled.

Tabáku požíváno nejprve tím způsobem, že se šňupal. Šňupání tabáku zavládlo nejprve u dvora francouzského; král František II. užíval tu rozmělněných listů tabákových ke šňupání. Z Francie rozšířil se tabák v r. 1565 do Německa a rakouských zemí dědičných, kde užíváno šňupání namnoze jako léku. Kouření tabáku přišlo z Anglie do Belgie a Hollandska a rozšířilo se ve Francii za Ludvíka XIV. měrou přehojnou; do Německa dostalo se kouření tabáku za války 30tileté, kdy rozšířilo se také rychle po Čechách a ostatních dědičných zemích rakouských. Kouření tabáku pěstováno zvláště u dvorů; zejména známým jest t. zv. tabákové kolegium pod králem Pruským Bedřichem Vilémem I. Proti rychlému šíření se šňupání a kouření záhy počala vystupovati církev. Papež Urban VIII. pohrozil r. 1624 klátbou každému, kdo by se opovážil v kostele šňupati; v Tyrolsku zakázáno bylo kouření r. 1658, ve Švýcarsku uloženy byly na kouření těžké tresty, a v Bernu zřízen byl za tím účelem zvláštní soud tabákový. Přes všechny tyto zákazy udrželo se však požívání tabáku, a všechna omezování a tresty zůstávaly bezvýslednými. Konečně dospěly správy finanční k tomu přesvědčení, že nemá se požívání tabáku překážeti, jelikož hodí se vynikající měrou ke stížení daní spotřební a že může býti vydatným pramenem příjmů státních.

Ještě ve větší míře, nežli ke zdanění hodil se však tabák k monopolisování. Monopol tabákový záleží v tom, že si stát vyhrazuje výhradné právo ku prodeji a výrobě tabáku, potlačiv všelikou tuzemskou i cizozemskou soutěž. Státní monopol tabákový vyskytoval se však v dobách starších ve formě propachtování a teprve mnohem později přejat do vlastní správy státu. Co se zvláště rakouského monopolu tabákového dotýče, stižena byla spotřeba tabáku r. 1657 nejprve ve Slezsku, potom i v jiných rakouských zemích dědičných přirážkami. Od r. 1670 vytvořil se monopol tabákový v ten způsob, že prodej tabáku povolen pouze jednotlivým osobám. Pěstování tabáku zůstalo však po dlouhou dobu svobodným; správa finanční vyhradila si jedině výrobu a prodej, kterážto obě odvětví propachtovala. R. 1723 nařízeno bylo, že musí se veškerý v tuzemsku získaný tabák odvésti úřadům důchodkovým; propachtování však zůstala nedotknuta, takže výroba a prodej přenechávány cestou pachtu buď jednotlivý osobám, bud stavům zemským. Josefinským patentem (důchodkovým tabákovým řádem) ze dne 8. května 1784 byl konečně monopol tabákový zevrubně upraven; pronájem od r. 1670 trvající od té doby přestává a výroba a prodej tabáku přešly do výhradné erární režie.

Cís. patentem ze dne 29. listopadu 1850 nařízeno zavedení monopolu tabákového v Uhrách, Chorvatsku a Slavonii, Sedmihradsku, Srbsku, Temešvárském banátu, v území Vojenské Hranice a Přímoří. Nyní trvaj. dva oddělené státní monopoly: rakouský (pro království a země na říšské radě zastoupené) a uherský. Ke krytí autonomní vnitřní správy Charvatsko-Slavonské ustanoven procentní a roční paušál z výnosu monopolu uherského.

II. Důchodek tabákový provádí se nyní dle čl. XI. celního a obchodního svazku mezi Rakouskem a Uherskem ujednaného ze dne 27. června 1878 č. 62 ř. z. v obou polovicích říše dle stejných zákonů a předpisů správních; podobně i v Bosně a Hercegovině (§ 5. zák. ze dne 20. prosince 1879 č. 136 ř. z.). Předmětem monopolu jest tabák surový i spracovaný a odpadky jeho (§ 381 cel. a mon. ř.). Tabákem rozumějí se nejen listy a odpadky rostliny tabákové, nýbrž vůbec všechny látky rostlinné, jichž se jako náhražku (surrogatu) tabáku k obvyklé jeho potřebě buď o sobě buď s tabákem neb jinými látkami smísených užívá (§ 383). Také kořeny této rostliny náležejí k monopolu tabákovému (dv. dekr. ze dne 20. srpna 1842 č. 34.987). Rostlinou takovou jest i t. zv. nicotiana rustica v Tyrolsku rostoucí (dv. dekr. ze dne 29. února 1832 č. 7662 a nař. kamerální správy důchodkové v Innomostí ze dne 22. listopadu 1839 č. 14.672).

III. Jednotlivá odvětví monopolu tabákového.

1. Pěstování tabáku:

a) Toto připouští se toliko s úředním povolením v určitých územích a musí veškerá sklizeň listů odvedena býti správě finanční. Povolení udílí se ve formě licence pro pěstování tabáku, na dobu 1 roku, znějící na jméno pěstitele; licence udílí se v Haliči a Bukovině jen pro určitou plochu, v Dalmacii a Tyrolsku jen pro určitý počet rostlin a musí se celá sklizeň odvésti do státního důchodu a sice úřadům pro koupi tabáku, jichž jest 7, neb jich expositurám (2).

b) Před početím každého období pěstování tabáku vyhlásí se v každém území, kde se pěstuje, ustanovení o třídění listů a o cenách.

c) Pěstování tabáku pro vývoz se nedovoluje.

d) C. k. tabáková režie kryje svou spotřebu materialu dílem z výtěžku sklizní tabákových v zemích v této polovici tabák pěstujících, dílem odebíráním tabáku ze zemí koruny Uherské, Hercegoviny a ciziny. V zemích na říšské radě zastoupených povoluje se pěstování tabáku pouze v některých okresech východní Haliče (finanční okresy Tarnopol, Kolomca a Stanislav), v některých k okresům těmto přiléhajících obcích Bukovinských, v některých obcích v jižním Tyrolsku a v jižní Dalmacii proti každoročně obnovované licenci úřadu finančního. Zvláštní předpisy o udílení licencí, pro pěstování tabáku, kontrole nad pěstiteli a odvádění sklizně tabáku stanoveny byly pro Tyrolsko a Vorarlbersko dv. dekr. ze dne 11. listopadu 1827 č. 44.521 a ze dne 30. dubna 1829 č. 2747, pro Halič a Bukovinu výn. min. fin. ze dne 31. října 1869 č. 30.991/1802.

e) Od 1. listopadu 1896 vstoupila v Haliči v život nová instituce, jež asi valně přispěje k rozšíření pěstování tabáku, instituce totiž t. zv. dohlížečů nad pěstěním tabáku, jichž úkolem jest jednak menším pěstitelům praktická poučení u větším rozsahu poskytovati, jednak nad nimi při jich pracích bdíti. K úřadu tomuto volí se osoby tuzemské, se zvláštnostmi pěstování tabáku v Haliči úplně obeznámené, z nichž se každé přikáže určitý obvod pod vrchním dozorem úřadu pro zakupování tabáku (továrny). Na zkoušku ustanoveno bylo prozatím 5 takových orgánů, pro 3 zákupní okresy Zagielnici, Zablotow a Monasterzyska, od jichž výsledku pak závisí rozhodnutí, v jakém objemu a za jakých podmínek má tato instituce nadále definitivně býti zavedena.

f) § 416 cel. a mon. ř. stanoví jako všeobecnou zásadu, že nesmí nikdo beze svolení úřadů důchodkových ani tabák sázeti ani tabák, který nesázen roste, pěstovati, ani konečně listy, lodyhy, pně neb odpadky, jež se k užívání jako tabák hodí, sbírati a schovávati.

g) Nezničení zbylých tabákových sazenic a sázení tabáku bez předchozího osobního povolení neb na jiném pozemku, než na jakém bylo ohlášeno, tresce se jako nedovolené vyrábění předmětu monopolu (§ 6 resp. §§ 11 a 12 předpisů pro pěstitele tabáku) (§ 416).

h) Žádný pěstitel tabáku nesmí se beze zvláštního povolení generálního ředitelství tabákové režie zanášeti sušením listů tabákových; přestoupení tohoto zákazu tresce se jako nedovolené připravování předmětu monopolu (§ 27 cit. předpisu).

i) Nedovolené vyrábění tabáku jest těžkým přestupkem důchodkovým (§ 311 tr. z. dûch.).

Objeví-li se nedovolené vyrábění tabáku prve, než listy dosáhnou velikosti k užívání neb spracování potřebné, mají se rostliny tabákové vytrhati a zničiti. Trest vyměří se ve případě takovém polovičním až dvojnásobným obnosem daně spotřební na stejné množství surových listů tabákových vypadající (§ 312 tr. z. důchod.).

2. Fabrikace tabáku.

V Rakousku máme 28 továren na tabák, z nichž 5 vyrábí tabák šňupavý a 19 cigarety. Úhrnný počet dělníků, v továrnách těch zaměstnaných obnášel r. 1891 32.952 zahrnujíc v to i dílovedoucí a dozorce, r. 1894 33 219. Z dělníků bylo r. 1891 29.284 čili 88%, r. 1894 29.734 pohlaví ženského. V Uhersku jest 15 továren se 14.133 dělníků (z toho 933 mužů, 13.061 žen a 139 dětí). Tabák vyrábí se výhradně v erárních režijních továrnách. Řízení přísluší generálnímu ředitelství tabákové režie; v čele každé továrny stojí 2 představení. Větší továrny vykazují z pravidla více oddělení, tak zvláště po jednom oddělení pro výrobu cigaret, doutníků, šňupavého tabáku, pro balení atd. Dohledacími orgány jsou dílovedoucí a dozorci. §§ 411 a 419 mon. ř. zapovídají všeobecně připravování předmětů státního monopolu bez povolení úřadů důchodkových. O dotyčných ustanoveních ohledně připravování předmětů monopolu jedná čl. Monopoly. Obzvláště jest zakázáno tabák, který nepochází z prodejních skladů státního důchodku přísti, rozemílati neb jakýmkoliv jiným způsobem připravovati neb surový tabák neb kuřlavý, třebas by pocházel z prodejních skladů státního důchodku na tabák šňupavý přeměňovati neb vůbec zřizovati nebo provozovati živnostenské podniky, ve kterých by se tabák na účet jiných neb ku prodeji připravoval. Slovem »připravovati« rozumí se všeliké spracovávání tabáku, vyjímaje případ ten, kdy se tabák ke vlastní spotřebě spracovává, ku př. řezání listů tabáku kuřlavého neb zhotovování cigaret z řezaného tabáku kuřlavého ke vlastní spotřebě. V pochybnosti buďtež o tom, je-li zde zapovězené připravování tabáku čili nic, slyšeni znalci. Žádný pěstitel tabáku nesmí se beze zvláštního povolení generálního ředitelství c. k. tabákové režie zabývati sušením listů tabákových. Přestoupení tohoto zákazu tresce se jako zákazu se příčící připravování předmětu monopolu (§ 419). Prodej cigaret vlastní výroby z kuřlavého tabáku erárního původně tvoří ve smyslu § 316 tr. z. důch. těžký přestupek důchodkový (rozh. nejv. soudu důch. ze dne 20. prosince 1888 č. 142). Výroba cigaret soukromníky na účet jiných neb ku prodeji

provozovaná zavírá v sobě jednání toho druhu, že se skoro vždy může za zakázané dle § 419 č. 4 cel. a mon. ř. připravování tabáku považovati (výn. min. fin. ze dne 25. dubna 1891 č. 43.250/1890). Ohledně živnostenské výroby cigaret z režijního tabáku, jakož i prodeje takových cigaret vydal nejvyšší soud důchodkový r. 1894 všem vrchním soudům důchodkovým poukaz, který mezi jiným toto ustanovuje: Každý smí ku vlastní své spotřebě tabák cigaretový, buď z erárních skladů pocházející, neb dle stávajících předpisů z ciziny dovezený buď sám cigaretovým papírem obalovati, jím cigaretové trubice, které buď sám vyrobil neb sobě od jiných opatřil, plniti neb si cigarety od osob jiných úplatně neb bezplatně dáti zhotovovati. Nikdo však nesmí cigarety pro jiné po živnostensku zhotovovati. V posledním případě podléhá ten, kdo podniká živnostenskou výrobu cigaret, zákazu § 419 č. 4 lit. a) cel. a mon. ř. a tresce se jako pachatel prostého přestupku v § 315 tr. z. důch. naznačeného.

3. Prodej tabáku.

Tabák smí prodávati jen ten, kdo sobě vymohl zvláštní povolení úřadu důchodkového (§ 425 cel. a mon. ř.) a nikdo nesmí tabáku nabývati, kdo nemá úřední povolení ku prodeji a sice v onom místě, kde jej prodává (§ 426). Výrazem »nabývati« rozumí se nejen nabytí koupí neb darováním, nýbrž i jinaké způsoby nabývací (dv. dekr. ze dne 6. října 1838 č. 39.616). Prodej tabáku děje se prodavači státem oprávněnými, jež ustanovují řídící úřady důchodkové (finanční okresní ředitelství). Rozeznávati dlužno prodavače ve velkém a malém. Prvnější (majitelé skladu tabáku) obdrží tabák od eraru ve velkých partiích a mají jej zpravidla proti určité provisi dodávati jiným prodavačům v cenách pro obchod ve velkém stanovených; poslednější (prodavači v malém, trafikanti) zanášejí se výhradně prodejem výrobků tabákových konsumentům za ceny dle sazeb stanovených pro prodej v malém, takže jim připadne k dobrému rozdíl mezi cenami stanovenými pro prodej ve velkém a cenami pro prodej v malém. Prodej ve velkém a prodej v malém mohou se spolu provozovati. Ohledně zařízení místností prodejních, místa prodeje, uschovávání, označení míst prodejních a šetření měr, vah a sazeb srv. čl. »Monopoly«.

4. Zadávání skladů tabákových a trafik (výn. min. fin. ze dne 20. listopadu 1896 č. 54.855).

A) Provozování skladů tabákových:

a) Zadávání skladů tabákových děje se cestou veřejné konkurence. Konkurs vypisuje úřad finanční I. stolice oznámiv den a hodinu, kdy vyprší termin k podávání písemných a zapečetěných ofert. Každý oferent má prohlásiti:

α) že se podrobuje platícím toho času předpisům pro majitele skladů tabákových a předpisům pro trafikanty, jakož i nařízením, která od úřadů prodejných v mezích těchto předpisů budou vydána;

β) ve kterém domě a v kterých místnostech zamýšlí sklad a zvláště skladní trafiku provozovati;

γ) zda provozovati chce sklad samostatně nebo ve spojení s nějakou živností, jakého druhu tato živnosť je, a zda přejímá závazek k úplnému místnímu oddělení skladu neb aspoň skladní trafiky od dotyčné živnosti;

δ) zda on sám neb osoby, které s ním žijí ve společné domácnosti, sklad tabáku neb tabáční trafiku provozují nebo provozovali, po případě,

zda zamýšlí, pro ten případ, že by jemu vypsaný sklad byl propůjčen, posud obstarávaný prodej tabáku vypověděti;

ε) jaké druhy chce odebírati;

ζ) že chce se svojí nabídkou trvati v slovu po 6 měsíců ode dne otevření oferty.

K ofertě připojiti dlužno následující doklady:

αα) pokladniční stvrzení o složeném vadiu;

ββ) vysvědčení o dosažení zletilosti;

γγ) výkaz o rakouském státním občanství resp. o domovské příslušnosti v některé obci království a zemí na říšské radě zastoupených;

δδ) úřední vysvědčení zachovalosti, nejdéle před 2 měsíci vystavené;

εε) lineární nástin místností, v nichž se prodej má provozovati.

b) Zadání skladu stane se na základě výsledku těchto vyhledávání, po vyloučení ofert nepřijatelných, onomu způsobilému oferentovi, který nejméně požaduje.

c) Odměna majitelů skladů záleží:

α) v zisku trafikantů z drobného prodeje výrobků tabákových konsumentům, který se skladem jest spojen (prodej alla minuta);

β) v provisi z prodaných cenných známek důchodku poplatkového ve výměře, která se při vyhlášení konkurence stanoví, která však nemá přesahovati 1·5 procenta;

γ) dle okolností nad to v provisi skladu tabákového z tabáku prodavačům dodaného. Provise tato stanoví se pro pobočné sklady, pak je-li v jednom a témže místě zřízeno více hlavních skladů, pro tyto hlavní sklady ročním paušálním obnosem, pro všechny ostatní dle sazby procentní z hodnoty prodaného tabáku čítané dle cen prodavačů.

B) Provozování tabáčních trafik.

Tyto zadávají se buď cestou veřejné konkurence buď koncessním propůjčením.

a) Zadávání trafik, které spojeny jsou se skladem tabáku neb loterní sběrnou, děje se cestou konkurence a sice v prvnějším případě zároveň se zadáním skladu, v poslednějším v ten způsob, že se provise sběrny loterní při vyhlášení soutěže oznámí. Jinaké trafiky obsazují se podle výše hrubého výtěžku z prodeje tabáku a kolků docíleného v posledních dvou půlletích před uprázdněním resp. výpovědí dílem cestou soutěže, dílem cestou koncese; domácí trafiky propůjčují se výhradně cestou koncese.

b) Propůjčení: Tabáční trafika propůjčí se po vyloučení nepřijatelných ofert onomu způsobilému oferentu, který nabízí nejvyšší výtěžek. Rozhodování o došlých ofertách přísluší finančnímu úřadu I. instance.

Ucházení se o koncesní trafiky oprávněny jsou následující osoby v případě jich způsobilosti, dle vytčeného pořadí:

I. třída: státní sluhové v širším slova smyslu, kteří následkem nezpůsobilosti při vykonávání jich úřadů utrpěné, buď úplně bez výslužného neb bez dostatečného výslužného z činné služby museli vystoupiti, pak vdovy a zletilé, úplně osiřelé dcery takových státních sluhů, kteří následkem utrpení, jež se jim při vykonávání jich služby přihodilo, zemřeli; dále manželky státních sluhů, kteří během jich služby činné upadli v duševní chorobu; konečně členové mužstva vojska, válečného loďstva a rakouské

zemské obrany, kteří následkem úrazu ve válce neb v míru při služebním cvičení utrpěného, a dělníci při státních podnicích, kteří následkem úrazu při práci utrpěného stali se nezpůsobilými k výdělku.

II. třída: státní sluhové ve výslužbě a vdovy po státních sluzích, musejí-li pečovati o výživu a vychování nejméně dvou nezaopatřených dítek, pocházejících z manželství státního sluhy, pokud nenáležejí již do třídy I.

III. třída: státní sluhové ve výslužbě a vdovy po státních sluzích, pokud nenáležejí již do třídy I. neb II., pak osiřelé, neprovdané dcery a osiřelí, úplně k výdělku nezpůsobilí synové státních sluhů, obojí po dosažení zletilosti.

IV. třída: mužové, kteří si — aniž by byli sluhy — zjednali zvlaštních zásluh o stát, jakož i jejich vdovy; konečně osoby, které nemohou býti pro nedostatek některé podmínky (vyjímaje způsobilosť) zařaděny do některé prvních třech tříd, tyto však jenom proti zvláštnímu povolení ministerstva financí. Příslušné žádosti podati dlužno u finančních úřadů I. instance, v jichž obvodu má žadatel své řádné bydliště, a musí opatřena býti všemi doklady, které jsou způsobilými odůvodniti návrh na zařadění do té neb oné třídy. Obsazování takových trafik, které dle místních poměrů, provozovati se mohou pouze na určitých místech (ku př. nádražní trafiky) může se státi se svolením ministerstva financí bez zavedení řízení k zadání trafik koncesních. Majitelé hostinských živností obdržeti mohou ku své žádosti dle uvážení finančního úřadu I. instance povolení ku prodeji tabáku svým hostům; majitel takovéto živnosti ručí osobně za jednání svých služebných ohledně výkonu oprávnění ku prodeji tabáku.

5. Zřizování nových a zrušení stávajících skladů tabákových a trafik.

Zřízení nových a zrušení stávajících skladů tabákových, jakož i přenešení jich na jiné místo vyhrazeno jest ministerstvu financí. O zřízení nových a zrušení stávajících trafik rozhoduje zemský úřad finanční. Nově zřízené trafiky obsazují se nejprve prozatímně na dobu 2 let propůjčením oprávnění ku prodeji zaznamenanému uchazeči. který zákonné podmínky vykazuje.

6. Odebírání limito kuřlavého tabáku.

Tento vydává se osobám, ku přijetí jeho oprávněným v balicích po 107 g. od prodavačů ve velkém proti specielnímu poukazu a sice osobám vojenským (četnictva, vojenské stráže policejní) od šikovatele dolů za cenu 4 kr., mužstvu stráže finanční za cenu $4^1/_2$ kr. za balík (§ 27 předpisu o prodeji tabáku ve velkém, výn. min. fin. ze dne 26. listopadu 1860 č. 59.480, 22. srpna a 28. listopadu 1861 č. 37.359 resp. 61.950, pak 12. března 1862 č. 62.610). Jelikož prodej limito-tabáku osobám, jež na něj žádného nároku nemají, jest zakázán, poučeno buď mužstvo, že ten, kdož by tabák na jiného převedl, kromě toho, že bude trestán dle §§ 318 a 320 tr. z. důchod., dopustí se ještě přečinu služebního (dekr. dv. kom. ze dne 3. března 1836 č. 7002/491).

7. Cizozemské výrobky tabákové (speciality) kupují se od tabákové režie a vydávají skladem cigar havanských a specialit ve Vídni prodavačům k tomu oprávněným.

8. Limito šňupavý tabák vydává se řádům žebravým za šetření předpisů v té příčině vydaných (dv. dekr. ze dne 30. června 1807 č. 20.849 a výn. min. fin. ze dne 18. července 1875 č. 14.314).

IV. Obmezení exekuce a obchodu.

1. Proti oprávněným majitelům skladu tabáku nebo prodavačům nemá místa zabavení zásob tabáku k uspokojení pohledávek soukromoprávních; oprávněný může si však vymoci soudní obstávku provise z prodeje, vnucenou správu prodeje tabáku a exekuci zabavením neb soudním odnětím pokladních hotovostí, jež se v prodejních místnostech co soukromý majetek prodavače nalézají (dekr. dv. kanc. ze dne 13. října 1844 č. 41.221 sb. pol. z. 72 sv. str. 472). V případech těch buď však oprávnění ku prodeji neb skladu ihned proti měsíční lhůtě vypovězeno a přikročeno k opětnému obsazení uprázdněného místa (dekr. dv. kanc. ze dne 16. září 1845 č. 35.799).

2. Trafikantům jest pod ztrátou oprávnění ku prodeji zakázáno trafiku propachtovati neb někomu jinému přenechati (výn. min. fin. ze dne 29. ledna 1854 č. 37.934 věst. č. 9).

3. Jelikož v Haliči prodávaný obyčejný tabák kuřlavý určen jest výhradně ke spotřebě v této zemi, platí úplně předpis § 439 cel. a mon. ř., dle něhož nesmí se tento tabák z Haliče do žádné jiné země přenášeti neb zasílati, a stihá se přestoupení tohoto zákazu dle ustanovení §§ 319 a 321 tr. z. důch. (dekr. dv. kom. ze dne 18. dubna 1848 č. 14.355/623).

4. Zasílání a přenášení obyčejného tureckého tabáku prodávaného podél hranic Multanska a Besarabie do jiných zemí není zvláštním zákazem zapovězeno (výn. min. fin. ze dne 5. dubna 1868 č. 10.435). Ovšem prodej tohoto tabáku mimo stanovený obvod posuzovati dlužno dle § 317 tr. z. důch.

5. O prodeji specialit cigaretových v hostincích a kavárnách vydány byly r. 1896 ministerstvem financí zvláštní předpisy, dle kterých dovolen jest prodej tento pouze proti zvláštnímu povolení, jež si musí majitel obchodů takových od úřadu finančního I. instance vymoci. Majitelé takovéto licence musí však speciality cigaretové odebírati ve skladu specialit tabákových a doutníkových, který se jim naznačí, za ceny dle sazeb v původně uzavřených krabicích. Každá odebírka musí se zanésti do dvou úředně parafovaných knížek, z nichž střídavě zůstávati má jedna v rukou majitele licence a druhá u skladu specialit. Mohou se však speciality cigaretové prodávati pouze hostům kavárny a hostince navštěvujícím a pouze jednotlivě; při tom nesmí požadována býti cena vyšší, než která odpovídá ceně na obalu vyznačené; dobrovolné odměny za obstarání cigaret personalu obchodnímu se však zákaz nedotýká. Tarif obsahující druhy cigaret k jednotlivému prodeji připuštěných a jich ceny umístěn buď v místnosti na místě snadno přístupném. Speciality uschovávati se musí na místě, jež se úřadu finančnímu před udělením povolení oznámí; byly-li cigarety nalezeny uschovány na jiném místě, mají se od finančních orgánů podrobiti úřední tovární prohlídce.

6. Počínaje 1. lednem 1898 nabyly pro trafikanty platnosti tyto předpisy:

a) Majitelé trafik povinni jsou vésti trafiku osobně nebo za pomoci nejbližších členů rodiny s nimi ve společné domácnosti žijících. Dovoleno

jest míti za plat na pomoc při prodeji jiné osoby jen z důvodů důležitých a to na dobu nanejvýš jednoho roku a jen pokud jde o určitou osobu.

b) Zapovídá se jakkoli postoupiti nebo propachtovati tabáční trafiku, dále vésti trafiku s výpomocí kapitálu pomocníka v prodeji, jakož i podílnictví v zisku poskytnuté takovémuto pomocníku nebo jinému zapůjčiti.

c) Oni hostinští, kteří oprávněni jsou k prodeji tabáku svým hostím (domácí trafikanti), smí prodávati jen cigara a cigarety, dále tabák ke kouření v obálkách nebo balíčkách; nesmí však místnost svou zevně označiti jako tabáční trafiku, aniž prodávati zboží tabákové komu jinému, než svým hostím. Tito domácí trafikanti povinni jsou zboží to bráti u tabáčních trafikantů jim zvlášť označených za ceny v malém; zřízenci hostinských smí přijímati od hostí zpropitné, které jim dají za posloužení výrobky tabáčními.

d) Počínaje 1. lednem 1898 stanovena byla cena (t. zv. vojenského) kuřlavého tabáku v balících po 107 gr., kterážto cena obnášela té doby pro mužstvo stavu vojenského 4 kr., pro ostatní osoby mající nárok na tabák ten (stráž finanční, četnictvo a j.) $4^1/_2$ kr. za balík, pro veškery oprávněné konsumenty bez rozdílu na 4 kr.

V. Daň spotřební.

Povšechné základní zásady ohledně daně spotřební při předmětech monopolu vyloženy byly ve čl. »Monopoly«. Zde budiž ještě podotknuto, že poplatek licenční obnáší pro doutníky a cigarety z 1 kg. čisté váhy (netto) 11 zl., pro jiné výrobky tabákové z 1 kg čisté váhy (netto) 8 zl. 40 kr., surový tabák z 1 kg. čisté váhy 7 zl. (§ 1 zák. ze dne 29. dubna 1875 č. 75 ř. z. a zák. ze dne 25. května 1882 č. 47 ř. z.).

Pěstitel, jemuž uděleno bylo povolení pěstovati tabák k odvádění do důchodku, k vývozu nebo ku prodeji oprávněnému obchodníku s tabákem, ručí za daň spotřební, objeví-li se při revisi úřadu důchodkového nebo při odvádění do důchodku neospravedlněný schodek tabáku od něho vypěstěného (výn. min. fin. ze dne 11. března 1862 č. 11.529).

VI. Dovoz a průvoz tabáku.

1. Dovoz a průvoz tabáku (surového tabáku a výrobků tabákových) dovolen jest pouze proti zvláštnímu povolení, vyjímajíc následující případy, kde se nevyžaduje povolení žádného:

a) pro tabák, který si přinášejí cestující nebo pohraniční obyvatelé ke vlastní spotřebě v množství nejvýše 2·8 kg. a z něhož poplatek zapraví;

b) pro tabák, který se poštou provází v množství nejvýše 35 g. neb 10 kusů doutníků;

c) pro tabákové listy určené pro státní továrny a tabákové výrobky pro státní sklady.

2. K udělení povolení jsou příslušnými:

a) hlavní úřady celní pro tabák při průvozu až do množství 2·8 kg., který si cestující s sebou přinášejí neb který pošta povozná z ciziny vyváží a dále dopravuje;

b) finanční okresní ředitelství (finanční inšpektoři neb ředitelé vrchních úřadů) pro tabák, který se přiváží nebo provází v množství nejvýše 7·5 kg., pokud úřad, kde se vstupuje, leží v jich okresu správním;

c) zemské finanční úřady pro všechny ostatní případy.

3. Průvoz tabáku do Bosny a Hercegoviny dovolen jest dle výn. min. fin. ze dne 23. ledna 1879 č. 438 pouze proti zvláštnímu povolení

ministerstva financí, rovněž do Italie, dle výměru min. fin. ze dne 23. září 1883 č. 28.797.

4. Povolení udělí se buď na základě podání stranou vzneseného ve formě písemné licence, buď přímo na dotyčné celní listině. Podání neb, uděluje-li se povolení přímo, celní listina obsahovati musí vlastnoruční podpis strany, její pečeť, udání druhu a množství tabáku a v případě příjmu poznámku »k vlastní potřebě«. Bez poplatku kolkového pouze proti složení cla a poplatku licenčního oprávněny jsou k udělení povolení ku přivážení cizozemského tabáku pro vlastní spotřebu, k ústní žádosti strany: finanční okresní ředitelstva (finanční inspektoři a ředitelé vrchních úřadů) pro množství až do 2·8 kg. a finanční zemské úřady až do 7·5 kg.

5. Povolení ku přijímání cizozemského tabáku pro vlastní spotřebu uděleno buď pouze takovým osobám, které prokázaly neb o nichž jest to vůbec známo, že mají bydliště své v úředním okresu orgánu finančního k udělení povolení příslušného. Uvážiti dále dlužno, zda žádané množství jest přiměřeno osobním poměrům žadatelovým, zda je žadatel osobou věrohodnou a není žádné obavy, že by povolení mohlo býti zneužito. Zemské úřady finanční mají pak, udělí-li se povolení k dovozu tabáku soukromníkům pro vlastní spotřebu, zpraviti o tom onen úřad celní, přes který tabák přichází.

6. Povolením k dovozu a průvozu dlužno vykázati se již na hranici; není dovoleno tabák v řízení opovídacím neb průvodním beze svolení od hranice k jinému úřadu poukazovati.

7. Třaskavé doutníky, t. j. doutníky plněné výbušnými látkami dovážeti neb provážeti jest z ohledů zdravotních a bezpečnostních zakázáno. Jodové a durmanové doutníky smějí se dovážeti bez ohledu na jich množství pouze proti povolení zemského úřadu finančního na základě lékařského vysvědčení zdravotním úřadem potvrzeného a pouze pro vlastní spotřebu a proti zapravení zákonných poplatků, dle sazby vyměřených.

8. Dovoz a průvoz t. zv. kouzelných doutníků t. j. cizozemských výrobků, které mají podobu doutníků, obaleny jsou tabákem a uvnitř obsahují jiné látky a které slouží ku čarodějným hrám a jiným klamáním, je bezvýminečně zakázán.

9. Ku odebírání břečky tabákové potřebí jest svolení min. fin. (odst. 1 výn. min. fin. ze dne 7. srpna 1882 č. 23.686 říš. v. č. 114).

10. Jelikož dle výn. min. fin. ze dne 3. listopadu 1853 č. 19.515 jest obchodem předpisy monopolního ř. zakázaným, když se cizozemský (surový neb spracovaný tabák) sice ohlásí co zboží průvozné, současně však složí v celních skladištích a tím se transitní sklad utvoří za tím účelem, aby bylo lze jej v celním území sciziti stranám, jež si vydobydou povolení k odebírání proti zapravení poplatků celních a licenčních, nesmí se cizozemský (surový nebo spracovaný) tabák ani v oznamovacím řízení na drahách bez předchozího povolení k odebírání na celní úřad v území monopolním zasílati a u téhož s výhradou další disposice skládati a nemá vůbec bez dotčeného povolení ani přes celní linii býti dopraven (výn. min. fin. ze dne 16. prosince 1858 č. 20.431 č. 240 ř. z.).

VIII. Statistika.

Spotřeba výrobků tabákových všeho druhu obnášela v Rakousku r. 1896: 93,205.869 zl. o 3,540.637 zl. více než r. 1895. Z toho připadá

na speciality všeho druhu 3,845.477 zl. Mezi jednotlivými korunními zeměmi v popředí stojí Čechy s 25,296.772 zl.; Dolní Rakousy docílily 25,081.677 zl., Halič 12,046.356 zl. Nejsilnější spotřebu vykazují: cigarety »Drama« po $^1/_2$ kr. celkem 1109 mil. kusů, krátké doutníky kolem 516 mil., cigarety »Sport« kolem 417 mil., doutníky »Portorika« 209 mil. a cigarety »Sultánky« 208 mil. »Trabuk« spotřebovalo se 41·5 mil., »Britanik« kolem 37 mil. Celkem vykouřilo se 1244 mil. doutníků a 1995 mil. cigaret.

R. 1896 bylo zaměstnáno 38.011 dělníků u důchodu tabákového, týdenní mzda muže 5 zl. 61 kr., ženy 4 zl. 20 kr. Jmění nemocnic činilo 689.751 zl., případů onemocnění 37·9%, úrazů 23%, příjmy invalidů obnášely 148.118 zl., dobrovolné platy na dobročinná zařízení dělnictva 228.329 zl.

Pracovních strojů bylo 16.626, zásoby materiálu 853.133 q, cizozemských surovin 85.460 q, tuzemských surovin 670.480 q, hotového zboží 53.338 q, tuzemský nákup materiálu 192.142 q, nákup materiálu v cizozemsku 118.531 q, spracováno surovin 348.629 q, vyrobeno cigar 1212 mil., vyrobeno cigaret 1996 mil., vyrobeno kuřlavého tabáku 224.000 q, prodáno 332.460 q za 93,588.565 zl.; z toho konsumovala průměrně jedna osoba 1330 gr. za 3 zl. 73 kr., cena spotřební 1 kg. 2 zl. 82 kr., stav jmění 62,820.000, celkové příjmy 95,536.000 zl., celkové vydání 34,037.000 zlatých — čistý výnos tedy 62,781.000 zl.

Tajemství listovní viz Listy.

Tajemství úřední.

Zachovávati mlčelivost v úředních jednáních jest státním úředníkům povinností (dek. dv. kanc. ze dne 30. ledna 1823, sb. pol. z. sv. 41 č. 14); zachování této povinnosti slibují při nastupování úřadu v přísežní formuli. Proti opáčně jednajícím a úřední tajemství porušujícím dlužno se vší přísností postupovati (dek. dv. kanc. ze dne 11. května 1845, sb. zák. pol. sv. 73, č. 71). Má pak úřední tajemství za následek, že státní úředníci o všem, co v úřadu svém byli seznali a o čem přísahu mlčelivosti byli složili, ve sporu ku svědectví připuštěni býti nesmějí, pokud představeným svým této povinnosti sproštěni nebyli (dek. dv. kanc. ze dne 29. listopadu 1808, č. 38.084 a § 320 civ. ř. s.). Také v syndikátním sporu jest nepřístupným přísežný výslech úředníků, ať již v něm jako žalovaní neb zástupci vystupují, o těch okolnostech, ohledně nichž soudním úředníkům povinnost mlčeliv býti náleží (§ 16 zák. ze dne 12. července 1872 č. 112 ř. z.).

V trestním řízení nemohou jako svědci býti vyslýcháni státní úředníci pod neplatností své výpovědi o tom, ohledně čeho by takovým svým svědectvím úřední tajemství porušili, pokud ovšem této povinnosti povolením příslušného představeného sproštěni nejsou (§ 151 tr. ř.). Každý úředník pak, který jemu svěřené tajemství úřední tím způsobem prozradí, že vznikne jisté nebezpečí, dopouští se zločinu zneužití moci úřední (§ 102 ad *c)* tr. z. a § 381 ad *e)* voj. tr. z.).

Osnova nového zákona trestního obsahuje ustanovení, že trestá se vězením do 3 měsíců aneb na penězích do 500 zl. takový úředník, který skutkové okolnosti, o nichž známosti nabyl pouze na základě služebního poměru a jež výslovně jako služební tajemství označeny byly,

jinému sdělí neb uveřejní, aneb dovolí-li opsati nebo nahlédnouti ve spisy nebo listiny důležité.

Tajemství vojenská.

V trůnní řeči, kterou bylo zahájeno sezení říšské rady v březnu 1897, byla ohlášena předloha nového zákona o zachovávání vojenských tajemství. Tato předloha týče se v prvém dílu opatření, jež jest činiti, aby se působilo proti nebezpečí zrady vojenských zařízení nebo také nebezpečí lehkovážného sdílení vojenských tajemství, kteréž nebezpečí zvětšují rozmanité vymoženosti vojenského pokroku a moderní bádaní. Druhý díl zákonné předlohy týká se zabraňování vyzvědačství. O předložení osnovy tohoto zákona rozhodnul příklad téměř všech evropských států vojenských, kteří předešli s podobnými zákony Rakousko-Uhersko, a dále sazba trestní nynějšího zákona, která shledána nedostatečnou, protože na nejtěžší zločin tohoto druhu vyměřuje se trest 5letého žaláře.

Tarif advokátní.

Nař. min. sprav. ze dne 11. prosince 1897 č. 293 ř. z. vydané na základě zák. ze dne 25. března 1890 č. 58 ř. z. (jímž zmocněn byl ministr spravedlnosti vydati cestou nařízení tarif pro takové úkony advokátů a jich kanceláří v řízení soudním, jež pro svou jednoduchost a časté opakování dopouštějí průměrného ocenění) stanoví tarif pro výkony advokátů a jich kanceláří. Částečné změny zavedeny byly jednak nař. min. spr. ze dne 16. listopadu 1898 č. 203 ř. z., jednak nař. min. spr. ze dne 8. ledna 1896 č. 8 ř. z. Tarifu z r. 1897 užiti sluší v právních věcech, jež dlužno rozhodovati dle nových zákonů procesních a dle nového exekučního řádu; tudíž ve věcech, jež byly zahájeny již dle nového práva, tedy po 1. lednu 1898, neb sice byly zahájeny dle starého práva, avšak ex lege neb dle úmluvy stran na dále rozhodovány býti mají dle nových předpisů (srj. uv. zákony k jur. n., civ. ř. s. a ex. ř.). Pro spory pak, jež zahájeny byly za vlády starého práva a též dle tohoto na dále mají býti projednány a skončeny, platí nař. min. spr. ze dne 25. června 1890 č. 129 ř. z., ze dne 27. července 1891 č. 116 ř. z., ze dne 25. března 1892 č. 59 ř. z. a ze dne 22. května 1892 č. 82 ř. z. Tarif z r. 1897 platí i pro řízení před statutárními soudy rozhodčími a před rozhodci (§ 20 t.) a týká se též odměny advokáta v jeho vlastní věci (§ 17 t.).

Tarif dělí se ve 3 třídy:

1. I. třída platí pro Vídeň a města ležící ve Vídeňském policejním obvodu;
2. II. třída platí pro Prahu a místa ležící v pražském policejním obvodu, dále pro města Brno, Lvov, Krakov, Hradec, Lublaň, Terst, Salcburk, Inšpruk; a Linec, pak lázeňská místa: Karlovy Vary, Mariánské Lázně, Merán a Išl;
3. III. třída platí pak pro všechna ostatní místa království a zemí v říšské radě zastoupených (§ 1 nař. z 1899). Ovšem výlohy hotové (kolky, poštovné atd.) sluší advokátu vždy zvláště nahraditi (§ 11 tar.).

Odměna řídí se dle třídy platné pro bydliště advokátovo a jen tenkráte, když advokát dal vykonati některé jednání advokátem jiným, řídí se odměna dle třídy tarifní platné pro bydliště advokáta tohoto a rovněž za roky, které advokát bydlící v místě třídy nižší předsebéře u soudu třídy vyšší, jakož i za ostatní námahy u tohoto soudu může čítati poplatek příslušné třídy vyšší. Bydlí-li advokát v místě, kde nesídlí soud okresní,

platí třída místa soudu okresního, v jehož obvodu advokát bydlí (§ 4). Zastupuje li advokát několik společníků v rozepři nebo nastupuje-li proti nim, přísluší mu za každého společníka v rozepři (prvního spolu nečítajíc) zvýšení odměny tarifní o 10%, avšak nikdy víc než 100% i když je více společníků v rozepři než 10 (§ 9 tar. dopl. nař. z 1899). Za výkony pak, jež svěřila strana několika advokátům společně, obdrží každý z nich, pokud nebylo nic jiného umluveno, od vlastní strany za své výkony plné poplatky tarifní (§ 15 tar.). Podotknouti sluší, že tarifu užívati jest podpůrně, t. j. pokud nic jiného nebylo umluveno (§ 2 tar.) a s druhé strany že je soudci vyhrazeno právo zkoumati, zda těch kterých úkonů (třebas dle tarifu účtovaných) bylo skutečně třeba a byly-li účelnými (§ 18 tar.).

Vyšší odměny dostane se advokátovi:

1. v případě úmluvy (§ 2 tar);

2. když odůvodní je advokát zvláštními okolnostmi nebo zvláštními příkazy své strany (§ 2 odst. 2 tar), nebo konečně nedopouští-li úkon průměrného ocenění (§ 18).

Jak již podotknuto, řídí se odměna dle tarifní třídy platné pro bydliště advokátovo. Avšak v téže třídě je odměna různá dle hodnoty. A sice rozhodnou je v řízení sporném hodnota sporného předmětu, v řízení exekučním a zjišťovacím hodnota nároků exekventa neb jiného oprávněného, pokud tito návrhy činí, při návrzích poddlužníkových rozhodnou je však výše pohledávky zabavené, při návrzích osoby zavázané hodnota protivníkových nároků tím dotčených, při návrzích dražitelových a vydražitelových hodnota předmětu exekučního (§§ 5, 7). V řízení nesporném rozhoduje hodnota předmětu, jehož se výkon týče. V řízení sporném oceňuje se předmět sporný podobně, jako určuje se hodnota předmětu sporného pro určení příslušnosti soudu rozhodná, tudíž dle §§ 54—60 j. n., avšak s těmito úchylkami:

1. požaduje-li se toliko část pohledávky, rozhoduje pouze tato zažalovaná část, nikoliv úhrnný obnos pohledávky ještě nezapravené (§ 55 j. n. a cont.);

2. žádá-li se přebytek, který vybývá, srovnají-li se pohledávky vzájemné, rozhoduje toliko výše zažalovaného přebytku (§ 55 j. n. a cont.).

3. Hodnotu sporných předmětů sluší sečísti:

a) spojí-li se několik rozepří ke společnému jednání, předpokládajíc, že se spojení později nepřeruší;

b) spojí-li se jednání o žalobě a žalobě navzájem;

c) spojí-li se jednání o žalobě a o mezitímním návrhu na určení existence vzájemné pohledávky, kterou žalovaný za příčinou kompensace k platnosti přivádí (§ 6 odst. 2 tar. a srj. k tomu § 187 nn. c. ř. s.).

4. Jedná-li se o několika nárocích v téže žalobě vznesených, tedy při každém z oddělených jednání po dobu rozdělení rozhoduje toliko příslušná hodnota dílčí.

5. Ku změně hodnoty sporného předmětu nastalé buď změnou žaloby (§ 235 c. ř. s.) před zahájením sporu neb obmezením prosby žalobní neb částečným vyřízením sporu (§ 391 nn. c. ř. s.) hleděti dlužno při výkonech po změně následujících. Byla-li však změna způsobena prohlášením strany, sluší k ní hleděti již při příslušném podání nebo při pří-

slušném roku, avšak při tomto jen tehda, když příčina změny nastala již před rokem (§ 6 tar.).

Dodati sluší: Není-li hodnota předmětu, jehož se týče výkon v řízení sporném, exekučním (zjišťovacím) nebo nesporném číselně vyjádřena a nelze-li jí seznati z udajů učiněných, ocení předmět soud sám a sice při prvním určování nákladů, pokud možná bez dalších šetření a průtahů. V příslušném vyřízení uvedena buď pak výslovně hodnota, která je základem určení nákladů.

Odměna prací přípravných a manipulačních: Odměna za sepsání informace a za informaci ze spisů zahrnuta jest z pravidla v tarifní sazbě za sepsání podání neb za odbývání roku. Zabrala-li však informace mnoho času, může soud přiřknouti samostatnou odměnu za informaci až do polovice tarifní sazby za výkon ustanovené. Za jednoduchá pátrání (zejména za pátrání, zda se doručení stalo, zda soudní vyřízení nabylo moci právní, jak věc u soudu uložená je označena,jak je nemovitost v knihách pozemkových označena, za pátrání v rejstříku obchodním a společenstevním, jakož i v rejstříku zájemním) přísluší advokátovi samostatná odměna v těchto případech:

a) nepřipravují-li tato pátrání jednání toho druhu, jenž jest uveden v tarifní položce, které má býti použito;

b) předsevzal-li pátrání ten jiný advokát (§ 10 tar.). Předsevezme-li výkony mimo kancelář advokátní, jež z pravidla obstarávají manipulační zřízenci kancelářští, sám advokát neb kandidát advokacie, přísluší jim vyšší odměna jen tehda, když soud uzná dle povahy případu, že bylo účelno, by úkony ty předsevzal advokát, pokud se týče kandidát advokacie (§ 12 tar.). Bylo-li obstaráno při jedné cestě více úkonů, lze nicméně cestovné jednou jen čítati. Cestovné sluší v takovém případě rozvrhnouti slušně na jednotlivé úkony (§ 13 tar.). Za sdělání seznamů o nákladech a účtů o poplatcích vlastní straně může advokát žádati jen poplatky manipulační. Dlužno-li však seznamů těch užiti co příloh k podáním, přísluší advokátovi i nárok na odměnu (§ 14). Byl-li advokát ustanoven jen za zmocněnce pro doručování (§§ 94—99 c. ř. s.), má nárok jen na manipulační poplatky vznikající zasíláním spisů a případným dopisováním a na dopisné (§ 16 tar.). Podání odměňují se samostatně ve sporném a exekučním řízení jen potud, pokud je nelze spojiti s jinými podáními, neb uzná-li soud, že bylo nutno neb aspoň účelno je samostatně podati. Nelze však samostatně odměňovati návrhy, jež vznášejí se při ústním jednání neb jež nutno přednésti při ústním jednání (srj. zejména § 177 c. ř. s.) (§ 19 tar.).

Tarif celní (sazba celní).

I. Pojem a význam.

Celní tarif jest seznam veškerého zboží dováženého a vyváženého, který udává celní sazby a vyclívací měřítka. Všeobecný celní tarif pro Rakousko-uherské mocnářství vydán byl zákonem ze dne 25. května 1882 (č. 47 ř. z. z r. 1882); hledíc k obchodním smlouvám učiněným s Německem, Italií, Švýcary a Belgií uspořádalo ministerstvo financí nové vydání celní sazby platné od 1. února 1892. Toto obsahuje kromě vlastního tarifu celní zákon (uvozovací) a prováděcí, předpis k celnímu tarifu a seznam oprávnění celních úřadů při vyclívání dováženého zboží.

II. Celní tarif dělí se na dva díly, a to prvý díl určen jest pro dovoz, druhý díl pro vývoz. Prvý díl (dovoz) zahrnuje 50 tříd se 356 čísly tarif-

ními a druhý díl (vývoz) obsahuje 357 tarifních čísel, t. j. zboží při vývozu clu podléhajícího. Každá tarifní třída má jistý počet tarifních čísel, a jest u každého z nich všeobecná celní sazba a u zboží, které podle smlouvy požívá výhod, též smluvní clo a tarová procenta, kterých pro dotyčný druh zboží se užívá, udána.

III. Smluvní celní sazby u různých čísel tarifních uvedené jsou buďto výhody pohraniční nebo výhody největší. Klausule o největších výhodách připojovaná k celním úmluvám států obsahuje závazky, aby zbožím přicházejícím ze států, s nimiž Rakousko-Uhersko uzavřelo smlouvy, nebylo nakládáno nepřízněji, nežli zbožím přicházejícím ze států, s nimiž byly učiněny tarifní smlouvy. Smlouvami poskytované výhodné celní sazby zakládají se na ochodních úmluvách učiněných s Německem, Italií, Švýcarskem a Belgií a až do 31. prosince 1903 platných, pak na obchodní konvenci uzavřené s Francií dne 18. února 1884 a na obchodní smlouvě se Srbskem ze dne 6. května 1882. Nyní říditi jest se vzhledem k největším výhodám těmito smlouvami:

1. přátelskou, obchodní a plavební smlouvou s Persií ze dne 17. května 1857 (č. 74 ř. z. z r. 1858);

2. obchodní a plavební smlouvou s Tureckem ze dne 22. května 1862 (č. 42 ř. z. z r. 1862 a věstník č. 4 z r. 1894);

3. obchodní smlouvou s Velkou Britanií ze dne 5. prosince 1876 (č. 144 ř. z., věstn. č. 33 z r. 1876);

4. obchodní konvencí s Francií ze dne 18. února 1884 (č. 27 ř. z.);

5. obchodní a plavební smlouvou s Belgií ze dne 6. prosince 1891 (č. 22 ř. z., věst. č. 18 z r. 1892);

6. obchodní a plavební smlouvou s Nizozemskem ze dne 26. března 1867 (č. 102 ř. z. z r. 1867, věstn. č. 26);

7. obchodní a plavební smlouvou mezi Rakousko-Uherskem a Italií ze dne 6. prosince 1891 (č. 17 ř. z. a věstn. č. 5 z r. 1892);

8. přátelskou, obchodní a plavební smlouvou s republikou Liberií ze dne 1. září 1886 (č. 129 ř. z. z r. 1867);

9. obchodní smlouvou mezi Rakousko-Uherskem a Německou říší ze dne 6. prosince 1890 (č. 15 ř. z., věst. č. 4 z r. 1892).

10. obchodní smlouvou se Švýcarským přísežným společenstvem ze dne 10. prosince 1891 (č. 18 ř. z., věstn. č. 6);

11. obchodní a plavební smlouvou se Španělskem ze dne 3. června 1880 (č. 29 ř. z. z r. 1881, č. 202 ř. z. z r. 1893, věstn. č. 1 z r. 1894), prodlouženou až do 30. června 1895 (č. 24 ř. z., věst. č. 48 z r. 1894. Zákonem ze dne 28. června 1895 zmocněna byla vláda, aby dále upravila prozatím obchodní vztahy ku Španělsku, č. 84 ř. z. z r. 1895). V platnosti zůstanou předpisy o nakládání se španělskými proveniencemi;

12. obchodní a plavební smlouvou mezi Rakousko-uherskou monarchií a královstvími Švédským a Norvéžským ze dne 3. listopadu 1873 (č. 60 ř. z. z r. 1874, věstn. č. 20 z r. 1874);

13. zboží III. tarifní třídy (jižní ovoce), tarifního čís. 30 (ořechy, lískové oříšky) a tar. čís. 34 (anýz, koriandl, kmín, fenikl, semínko jetelové a horčičné, též mleté v sudech, semena atd.; pak zboží tar. čís. 51 (čerstvé ryby) a XII. tar. třídy (oleje, mastnoty), šťáva ze sladkého dřeva v tar. č. 104 obsažená a obyčejné mýdlo tarifované pod číslem 342 *a)* má, pokud požívá při dovozu ze států největšími výhodami obdařených

smluvního, ne jako pohraniční výhoda označeného snížení cla nebo osvobození od něho, nárok na takovéto nakládání při dovozu po moři přes Terst nebo Rjeku; lhostejno, má-li se takto nakládati s ním přímo v celním území nebo v místě vyňatém ze cla, bez ohledu dále na provenienci (původ) jeho. Vyňato jest z této výhody zboží nebo provenience, které na základě čl. III. celního zákona podléhá vyšší nežli příslušné celní sazbě (ř. z. č. 97 z r. 1891). Uvedené zboží bylo doplněno tím, že přibraly se druhy a zboží v těchto tarifních třídách (respective tarifních číslech) uvedené: zboží VII. tar. třídy (zelenina, ovoce, rostliny neb rostlinné části), tar. tř. XVII. (nerosty), XIX. (barvířské a jirchářské látky), XX. (gumy a pryskyřice) a tar. čís. 257 (surové železo, železo a ocel, stará, zlámaná a v odpadcích — č. 19 ř. z. a věstn. č. 7 z r. 1892).

14. Obchodní smlouva mezi Rakousko-uherským mocnářstvím a Srbskem ze dne 9. srpna 1892 (č. 104 ř. z., věstn. č. 31 z r. 1893) nabyla 1. července (18. června) 1893 platnosti a potrvá až do 31. prosince (19. prosince) 1903 v platnosti neb až do uplynutí jednoho roku po eventuelní výpovědi.

15. Prozatímní obchodní smlouva mezi Rakousko-Uherskem a Řeckem ze dne 11. dubna (30. května) 1887 zůstane až do jednoroční výpovědi v platnosti (č. 95 ř. z. a věstn. č. 3 z r. 1887).

16. Obchodní a plavební smlouva mezi Rakousko-Uherskem a Dánskem ze dne 14. března 1887 č. 91 ř. z., (věstn. č. 30 z r. 1887).

17. Obchodní a plavební konvence mezi Rakousko-Uherskem a Egyptem ze dne 16. srpna 1890 č. 226 ř. z. z r. 1890 od 1. ledna počínaje na dobu deseti let, a zůstane, nebude-li po vypršení této lhůty vypověděna, na další rok v platnosti.

18. Zbožím z Bulharska budiž nakládáno jako zbožím ze zemí požívajících největších výhod (č. 206 ř. z. a 53 z r. 1890); prodlouženo na dále (č. 192 ř. z., věstn. č. 52 z r. 1891).

19. Zbožím ze Spojených států severoamerických budiž nakládáno jako zbožím ze států požívajících největších výhod (č. 79 ř. z. a věstn. č. 26 z r. 1892).

20. Obchodní konvence mezi Rakousko-Uherskem a Rumunskem ze dne 21. (9.) prosince 1893, platná až do výpovědi, jež musí před koncem platnosti 12 měsíců předcházet (ř. z. č. 116, věstn. č. 20 z r. 1894).

21. Obchodní konvence mezi Rakousko-Uherskem a Ruskem ze dne 18. (6.) května 1894 platná až do 31. (18.) prosince 1903 (věstn. č. 142, věstn. č. 26 z r. 1894).

Tarif notářský viz Notářství.

Tarify železniční.

A) Část všeobecná.

Železničními tarify rozumíme přehledné sestavení, z něhož lze seznati, jakou záplatu zapraviti sluší podnikům železničním za určitou dopravu (osob neb zboží). Sestavení takového vyžaduje jednak s rozvojem železnictví stoupající doprava, jednak i tím podmíněná co největší rychlosť dopravy, jež nedopouštějí, by bylo ohledně každé jednotlivé dopravy zvláště o záplatu vyjednáváno, jednak i monopolistické postavení železnic, které žádá, by zabráněno bylo vykořisťování obecenstva tím, že se napřed určí nároky železnic, konečně je to i v zájmu drah samých, neb tím se jim umožňuje seznati aspoň přibližně výnos, jehož se lze nadíti. Tarify želez-

niční jsou tudíž skoro tak starými jako železnictví samo, neboť již záhy opuštěna byla myšlénka, že je možno, by bylo jednotlivci dovoleno jezditi s vlastními prostředky dopravními po koleji, ovšem za přiměřenou záplatu za toto užívání koleje. Sporno však, s jakých hledisek sluší při stanovení tarifů vycházeti. Nelze zde o sporné této otázce šířiti slov; pouze k lepšímu porozumění rakouských poměrů podán buď zde stručný nástin zásad pro tvoření sazeb. Především je zřejmo, že dráha musí tarify tak stanoviti, by nejen kryla své vlastní výlohy dopravní, nýbrž by též docílila přiměřeného zisku podnikatelského. V prvé řadě rozhodují tudíž pro utváření tarifu vlastní náklady. Tyto sestávají ze dvou částí: jednak z výloh spojených s jednotlivou dopravou (platy zřízenců, topivo, svítivo), jednak z kvotientálního podílu na určitých pevných vydáních, připadajícího na jednotlivou dopravu: umořování kapitálu a správa. První pohyblivá část vlastních výloh jest ohledně jednotlivého dopravního předmětu tím menší, čím více předmětů se při téže dopravě, tedy týmž vlakem dopravuje, čím více se tedy tento využitkuje a čím tedy příznivnějším jest pro podnik železniční poměr t. zv. mrtvého břemena (táry) k dopravovanému břemenu užitkovému. Řídí se tudíž záplata za dopravu dle využitkování železničních vozů, a tak docházíme k t. zv. soustavě prostory vozové pro tvoření tarifů. Vezme-li se za základ váha, tu jednak vyměří se tarif dle prostory vozové, kterou zaujme předmět dopravy, tak že na př. bude tarif pro objemnější předměty vyšším, ježto při menší váze zaujmou větší prostoru, jednak však poskytne se přiměřená sleva tarifní, jde-li o větší kvantity, jež dopouštějí intensivnějšího využitkování prostory vozové a tudíž zlepšení poměru mezi mrtvým a užitkovým břemenem. By zmenšena byla kvota druhé (pevné) části vlastních výloh na jednotlivou dopravu připadající, bude třeba dopravu pokud možná intensivně rozvinouti; čím četnější doprava, tím větším je dělitel, jímž nutno děliti pevné výlohy, by se vyšetřila řečená kvota, a tím menší bude tato kvota sama. Intensivnosť dopravy roste se vzdáleností, na kterou se doprava vztahuje. Ke zvýšení této intensivnosti bude tudíž třeba pokud možná nejvíce statků učiniti tím k dopravě způsobilými, že se náklady dopravní přizpůsobí hodnotě zboží. Čím nižší tato hodnota, tím menší musí býti náklady dopravní. Tím je dán další základ pro stanovení tarifů: klasifikace hodnoty. Správným bude tarif, jenž spočívá na obou základech a sice platí to nejen pro tarif pro zboží nákladní, nýbrž i pro tarif za dopravu osob. Ze zásady prostory vozové podává se nutnosť vyšších sazeb pro vyšší třídy, kde se vůz méně využitkuje, a ze zásady klasifikace hodnoty plyne nutnosť poskytnouti slevy jistým osobám, by jim bylo umožněno užívání drah. Stanovení tarifu děje se buď autonomně železnicemi neb úmluvou mezi železnicemi (t. zv. svazový tarif). Monopolistické postavení dráh železných a jich úzký vztah k veškerému hospodářskému životu vyžaduje však i jistou ingerenci státu při stanovení tarifu, jež se obyčejně jeví v určení sazeb nejvyšších (maximálních).

B) Rozdělení tarifů železničních.

Dle předmětu dopravního rozeznáváme

1. osobní tarif;

2. tarif pro zboží v širším smyslu.

Tento se dělí na

a) tarif pro zavazadla;

b) tarif pro zboží v užším smyslu, a sice rozeznáváme tarif pro rychlozboží a zboží nákladní.

Dle výše tarifu rozeznáváme tarif normální a výminečný. Dále se mluví o tarifu poměrném a rozdílovém, dle toho roste-li dopravné s velikostí vzdálenosti stejně neb nestejně. Při rozdílovém tarifu poskytuje se totiž pro další vzdálenosť snížení (sleva), buď že se čítá nižší sazba pro jednotku vzdálenosti (1 km.), neb že tato nižší sazba počíná teprve od jisté vzdálenosti (pohyblivý tarif). Jde-li diferencování tak daleko, že absolutní sazba nákladného je nižší pro další vzdálenosť, než pro bližší, mluví se o disparitě (nerovnosti) nákladného. Jsou ještě četná jiná rozdělení, jež však lze zde pominouti vzhledem k nepatrnému jich významu.

C) Rakouské tarify železniční.

I. Tarify železniční spočívají na kombinaci soustavy prostory vozové a klasifikace hodnoty a podrobeny jsou rozsáhlé ingerenci státní moci. Dle § 10 *e)* nař. ze dne 14. září 1854 č. 238 (zákon o povolování železnic) a § 5 č. 5 organisačního statutu pro státní správu železniční ze dne 19. ledna 1896 č. 16 ř. z. podléhají všechny tarify schválení železničního ministerstva. Při stanovení tarifů přihlíží se patřičně ke všem poměrům, dále k výnosnosti dráhy a k tarifu dráh sousedních. Tarif buď veřejně vyhlášen. Správě státní je vyhraženo, když čistý výnos dráhy překročí 15% vkladů, působiti na slušné snížení cen (viz též cís. nař. ze dne 16. listopadu 1851 č. 1). Zvýšení tarifu nenabude moci před vypršením 6 neděl po svém vyhlášení, ač nebyl-li tarif uveden v platnosť toliko na určitou dobu (§ 7 dopravního řádu ze dne 10. prosince 1892 č. 207 ř. z.).

Pro jednotlivé dráhy obsahují koncesní listiny zásady a maximální ceny jichž šetřiti dlužno při stanovení tarifu.

Ohledně jednotlivých tarifů platí toto:

1. osobní tarify: Základem pro jich stanovení je zákon ze dne 15. července 1877 č. 64, v němž vytčena byla co nejvyšší sazba pro dopravu osob: I. třída za osobu a km. 5 kr., II. tř. 3·6 kr., III. tř. 2·4 kr. ve stříbře. Při rychlovlacích lze tyto maximální sazby zvýšiti o 20%, když rychlovlak nemá pouze vozy I. třídy, pokud jen obnáší průměrná rychlosť těchto vlaků (včetně zastávky na stanicích) na tratích, kde není stoupání 15 pro mille, nejméně 37 km., na tratích, kde je stoupání 15 pro mille až excl. 25 pro mille, nejméně 24 km. za hodinu. Na tratích s větším ještě stoupáním určí rychlosť rychlovlaků ministerstvo železniční. Pro vlaky smíšené budiž tarif o 20% snížen. Ministr železniční byl však zmocněn vyloučiti toto snížení na tratích, kde jezdí jen vlaky smíšené, přihlížeje k dopravním a jiným poměrům podnikatelstva dráhy (čl. I.). Na drahách se stoupáním 15 pro mille béře se za základ pro vypočtení tarifního poplatku $1^1/_2$násobná délka většího stoupání a spádu. Státní správa stanoví na základě tohoto zákona v jednotlivých listinách koncesních, které maximální obnosy lze vybírati dle druhu vlaků za osobu a km., pokud se týče, jaké výminečné výhody nutno poskytovati pro zvláštní dopravy (osoby vojenské, státní úředníci). Dle čl. IV. jsou povinny správy železniční vyhlásiti dle nařízení ministerstva železničního všechny nové tarify, jakož i každé zrušení neb změnu platných tarifů aspoň 14 dní přede dnem, kdy tato opatření mají nabyti platnosti.

Částečně byl zákon tento změněn zavedením pásmového tarifu na tratích státních dráh v r. 1890. Základem jeho jest povšechně za osobu a km. v III. třídě 1 kr., ve II. tř. 2 kr. a v I. tř. 3 kr. Tratě rozděleny jsou v pásma, v jichž mezích jsou tarify bez ohledu na projetou trať úplně stejnými a sice stanoví se pro každé pásmo sazba dle celkové jeho délky, takže na př. při pásmu 10 km. obnáší sazba za jízdu v III. tř. v tomto pásmu 10 kr. Pásma počínají od každé stanice neb zastávky a jdou na všechny směry a sice předem 5 pásem po 10 km., pak 2 pásma po 15 km., pak 1 pásmo po 20 km., pak nejbližší 4 pásma po 25 km. a všechna další pásma po 50 km. Zákonem ze dne 25. května 1890 č. 89 ř. z. byla vláda zmocněna, by za příčinou zavedení pásmového tarifu překročila v těch jednotlivých relacích na počátku několika pásem se vyskytujících, v nichž jsou nové sazby vyšší, než maximální sazby stanovené čl. I. odst. 2 zák. z roku 1877, tyto sazby, by dále zvýšila příplatek při rychlovlacích nejvýše na 50% a by upustila od snížení tarifu pro vlaky smíšené, dále by dovolila těm soukromým podnikatelstvům železničním, jež sníží osobní tarify ohledně jich hlavní trati vybírané, nejméně přibližně na míru tarifu pásmového, stejnou modifikaci pro dobu vybírání tohoto sníženého tarifu jízdního. Dále stanoví čl. III., že soukromá podnikatelstva, jež jsou povinna dle ustanovení koncesních podrobiti se případnému upravení tarifu, zavésti mají na své trati, pokud se co hlavní dráha provozuje, snížené tarify ve lhůtě ministerstvem železnic stanovené a že konečně má ministerstvo železniční vyjednávati s ostatními soukromými podnikatelstvy železničními, jež provozují dráhu hlavní, o upravení jízdných cen v souhlasu s těmito ustanoveními. Jízdní ceny pro osoby počítány buďte dle tarifu. Na každé stanici buď na vhodném místě vyvěšen neb vyložen výpis z tarifu, z něhož lze seznati jízdné do těch stanic, pro které se prodávají přímé jízdní lístky. Děti až do 4. roku dopravují se zdarma, děti od 4. do 10. roku za snížené jízdné (§ 11 dopr. ř. ze dne 10. prosince 1892 č. 207). Uvážení dráh je zůstaveno poskytovati ještě jiná snížení, pokud jim něco podobného není uloženo v listině koncesní.

2. Tarif pro zavazadla: Dle zák. ze dne 15. července 1877 č. 64 čl. II. buďtež sazby za dopravení zavazadel, povozů a živých zvířat, pokud děje se s dopravou osob, stanoveny ministrem železničním po slyšení železničního podnikatelstva dle zásad jednotných. Celý (poloviční) lístek jízdní poskytuje nárok na bezplatnou dopravu zavazadel do 25 kg. (12 kg.) těžkého. Kde platí tarif pásmový, jsou svobodná zavazadla vyloučena a platí se za dopravu zavazadla cestovního jednotná sazba 2 kr. za každých 10 kg. za 1 km. (zák. ze dne 25 května 1890 č. 89). Předpisů těchto sluší obdobně užiti i ohledně zboží expresního (§§ 39, 40 dopr. ř.).

3. Tarify pro dopravu zboží: ty určuje každá dráha autonomně v mezích koncesní listiny. Dle výn. ze dne 8. dubna 1875 č. 9044 jest jednotkou distanční 1 km., jednotkou váhy 100 kg. a při nákladech vozových 1000 kg. Povšechné zásady pro stanovení tarifu jakož i schema tarifu jsou rakouským drahám společny, za kterýmž účelem jsou dráhy mezi sebou (jakož i s dráhami uherskými a bosenskými) ve svazku, jenž vydává společné publikace.

II. Tarifní slevy při dopravě zboží po železnicích upravuje nař. min. o. ze dne 20. listopadu 1895 č. 167 ř. z., jež však bylo změněno pokud se týče doplněno s platností ode dne 1. srpna 1896 nařízením ministerstva železničního ze dne 8. července 1896 č. 114 ř. z. (Ministerstvo železniční bylo totiž zřízeno nejv. rozh. ze dne 15. ledna 1896 [vyhláška m. o. a m. žel. ze dne 19. ledna 1896 č. 16 ř. z., kterou zároveň vydán byl organisační statut pro státní železniční správu]).

1. Povšechně: Cit. nařízení z r. 1895 týče se všech slev, hodnotu peněžitou majících, které by poskytnuty byly z tarifních sazeb a z tarifních poplatků vedlejších, uveřejněných v místních a svazkových tarifech té které doby platných a v jich dodatcích a přídavcích, a na jichž základě dopravní náklady podaných zásilek včetně poplatků vedlejších stanou se menšími než pravidelné tarifní poplatky, buďto snížením placených dopravních a vedlejších poplatků nebo tím, že strany jsou prosty výkonů, které by jim dle tarifních ustanovení příslušely, nebo že železnice výkony tyto na svůj účet přejme. Tarifní slevy mohou býti poskytnuty pro zvláště označené věci a třídy zboží (zboží nashromážděné) a to buď pro všechny dopravy, v příslušných relacích a stanicích přicházející neb s obmezením na určité dopravy uvnitř bezprostředního obvodu té které správy železničné neb mimo něj.

2. Zvláštní ustanovení ohledně slev tarifních.

Tarifních slev, šetří-li se těchto zásad, může býti užito nejen způsobem kartovacím, nýbrž i způsobem náhradným:

a) Na každou tarifní slevu v té dopravní relaci, pokud se týče na té dopravní cestě a vzhledem k těm věcem, pro které byla sleva povolena, může bez předchozího ohlášení kdokoliv činiti nárok, kdo splní podmínky, jimiž propůjčení slevy je vázáno a jež ve vyhlášce (§ 5) jsou stanoveny.

b) Železniční ministerstvo kontroluje, by tarifní sleva nebyla vázána takovými podmínkami, jichž vykonání by mohlo dáti slevě povahu osobní výhody. Proto buď pro všechny tarifní slevy, jež jsou vázány zvláštními podmínkami, jež každý splniti nemůže, vyžádáno schválení ministerstva železničního s důkladným odůvodněním, dříve, než slevy v život vstoupí.

3. Vedení evidence a vrchní dozor:

a) Železniční správy jsou povinny v tarifních slevách poskytnutých, jak ve své vlastní působnosti, tak i se schválením ministerstva železničního vésti knihu záznamnou.

b) Každá tarifní sleva, jež se nově zavádí, a každá obnova tarifní slevy po jejím vypršení musí pokaždé, kde podání neb odevzdání se děje v některé rakouské železniční stanici, neb doprava se koná po některé rakouské železniční trati, vyhlášeny býti a to i tehda, když rak. železniční trať v dopravě zúčastněná neposkytuje nižádné slevy. Výjimka z toho a proto nevyhlášení dopouští se za schválení ministerstva železničního při slevách pro veřejné a dobročinné účely poskytnutých, pak při slevách pro takové dopravy, o jichž vyhlášení ministerstvo železniční pokládá, že by odporovalo ohledům vojenským neb státní policie, konečně při takových slevách, jež se poskytují na základě vyhlášených a proto dostatečně známých ustanovení zákonných.

4. Platnosť a trvání tarifních slev:

a) Platnosť tarifní slevy počíná dnem řádného vyhlášení, moci a upotřebitelnosti nabývá však sleva teprve třetího dne po svém vyhlášení, leč by ve vyhlášce stanovena byla pozdější lhůta počáteční.

b) Doba, po kterou trvá sleva, sahá ode dne, kdy v život vstoupila, až nejpozději do posledního dne kalendářního roku, ve kterém moci nabyla.

c) Vzhledem však ke zvláštním poměrům jednotlivých obchodních a průmyslových odborů a i tenkráte, je-li tu soutěž plavební, dovoluje se výjimečně, nejdelší trvání slevy stanoviti dle skutečné potřeby nezávisle na kalendářním roku.

5. Dodatečná změna, doplnění, rozšíření a obmezení podmínek, jimiž jest upotřebení tarifní slevy vázáno a jež jsou obsaženy v příslušné vyhlášce, nebo připojení nových podmínek, je vůbec zakázáno. Zejména není dovoleno vymíněné minimální kvantity dodatečně snížiti neb míru slíbených výkonů zahrnutím nových tříd zboží neb nových dopravních relací v mezích původní slevy zmenšiti. Za neplatné pokládá se dále každé ustanovení, jímž by podmínky dvou odděleně vyhlášených slev, zejména vzhledem k minimálním kvantitám v nich vymíněným, byly uvedeny v souvislosť.

6. Zánik tarifních slev:

Tarifní sleva zaniká:

a) vypršením doby platnosti;

b) zrušením, pokud se týče odvoláním;

c) jestliže mezitím jsou zavedeny tarifním neb slevovým způsobem stejné neb nižší tarifní sazby, neb když se tarifní ustanovení tak změní, že se tím stane tarifová sleva bezpředmětnou. Před projitím vyhlášené lhůty platnosti lze zrušiti pouze takovou tarifní slevu, jež byla vyhlášena až do odvolání. Takové zrušení budiž aspoň 14 dní napřed řádně vyhlášeno.

7. Stížnosti: Jestliže by železniční správy nezachovávaly předpisů nař. z r. 1895, lze je proto — bez újmy soukromoprávních nároků stran, které pořadem práva buďte vymahány — též pořadem správním pohnati k zodpovědnosti. Dozor a kontrolu v tomto směru vykonává ministerstvo železniční z moci úřední neb k stížnosti stran. Řízení správní čelí však pouze k tomu, by nepravidelnosti z moci úřední shledané neb oznámené byly odstraněny, opraveny a potrestány, a nezahrnuje v sobě, by zjištěn a uplatněn byl věcný obsah poškozených práv soukromých. Proti těm železničním správám, pokud se týče orgánům, jež by nešetřily předpisů tohoto nařízení neb učinily opatření jim odporující neb nezastavily neb neopravily opatření za odporující jemu prohlášená, nastupováno dle řízení upraveného v § 85 vozebního řádu železničního ze dne 16. listopadu 1851 č. 1 ř. z. z r. 1852 (§ 17 odst. 1 až 4 nař. z r. 1895).

5. a 6. odstavec § 17 nař. ze dne 20. listopadu 1895 č. 167 ř. z., jenž připouštěl stížnosť na nařízení a rozhodnutí dozorčího úřadu k ministerstvu obchodu, stal se zřízením ministerstva železničního, jemuž připadly funkce dozorčího úřadu, bezpředmětným a sluší odstavce ty dle min. nař. ze dne 8. července 1896 č. 114 ř. z. vypustiti.

III. Tarify železniční pro dráhy nižšího řádu.

Zák. ze dne 31. prosince 1894 č. 2 ř. z. z r. 1895 stanoví zásady ohledně sazeb na dráhách nižšího řádu. Čl. III. zmocňuje vládu, by sta-

navíc sazby pro dráhy místní, povolovala výjimky z předpisů zák. ze dne 15. července 1877 č. 64 ř. z.

Čl. XIX. stanoví: Ustanovovati jízdné a dopravné i poplatky vedlejší, vyhraženo jest při drahách drobných (drahách třetího řádu) podnikům drobných drah s tou podmínkou, že úplně stejnoměrně zachovají se k cestujícím a povozníkům dráhy užívajícím.

Všechna opatření tarifní, pokud se týče jich změny buďte před svým zavedením nejméně 8 dní a refakcie nejméně 3 dny veřejně vyhlášeny a úřadu dozorčímu oznámeny. Státní správa má právo, jakmile by dráha po 3 za sebou jdoucí léta z vlastních čistých výnosů zúrokovala aspoň 6% základní kapitál, který nebyl opatřen prioritními obligacemi, stanoviti po vyslechnutí podniku snížení nejvyšší sazby pro dopravu osob a zboží, při čemž však přihledáno buď jednak k veřejným zájmům, jednak k trvalému zabezpečení tohoto 6%ního zúročení kmenového kapitálu i kvóty umořovací z vlastních čistých výtěžků dráhy.

Taxa lékárnická.

I. Taxa lékárnická reviduje se co rok na základě nejnovějších ceníků přírodnin a uveřejňuje se ve zvláštním vydání, takže při stanovení taxy přihlíží se ku případným obměnám cen surovin; avšak touto každoroční revisí nejsou dotčeny zásady platné pro stanovení tax lékárnických (výn. min. ze dne 30. května 1879 č. 5105).

Nařízení min. vnitra ze dne 12. prosince 1889 č. 191 ř. z. o rakouské sazbě lékárnické na rok 1890, jakož i nařízení min. vnitra ze dne 14. prosince 1892 č. 222 ř. z., o sazbě lékárnické na rok 1893 zrušena byla nař. min. vnitra ze dne 3. prosince 1898 č. 219 ř. z. a vydána sazba lékárnická na rok 1899 jakožto dodatek k farmakopei z r. 1889.

II. Základní zásady.

Od 1. ledna 1899 platí o taxe lékárnické následující ustanovení:

1. Všichni lékárníci bez výjimky, pak lékaři, ranhojiči a zvěrolékaři, kteří jsou oprávněni míti lékárnu domácí, mají se přesně spravovati novou sazbou lékárnickou a opatřiti si výtisk její.

2. Léčiva, o jichž vydávání dána jsou zvláštní omezující nařízení, a která — pokud náležejí k officinálním — vyznačena jsou v lékárnické sazbě a i ve farmakopoei nápadným (silným) písmem a kromě toho sestavena jsou ve IV. tabulce farmakopoee, smějí od lékárníků vydávána býti toliko na řádný předpis oprávněného k tomu lékaře, ranhojiče nebo zvěrolékaře. Vyjaty z toho jsou podle nařízení min. vnitra ze dne 1. srpna 1884 č. 131 ř. z., karbolová kyselina, zinková skalice a měděná skalice, pokud těchto látek neužívá se jakožto léčiv, nýbrž toliko jakožto prostředků desinfekčních, v kterémžto případnosti však upotřebení toto označeno buď zřetelným nápisem: »K desinfekci« na signatuře nádoby, pak chloroform ve směsi »K zevnitřní potřebě« ustanovené, v níž množství chloroformu nesmí přesahovati 20 procent celé směsi.

3. Při přípravě a vydávání léků buďte přesně zachovávány příkazy lékařského předpisu (receptu) ve všech kusech. Recepty, v nichž překročeny jsou maximální dávky léčiv, v III. tabulce VII. vydání rakouské farmakopoee z roku 1889 uvedené, smějí toliko tenkráte v předepsaném způsobu býti dispensovány, když lékař k dávce doložil vykřičník (!). Kromě toho se nařizuje, že váhy v receptu předepsaných léčiv, která jsou obsa-

žena v tabulce maximálních dávek, od lékaře přesně naznačeny býti mají netoliko číslicemi, nýbrž i slovy (§ 4 cit. nař.).

4. Recept ve všech částech psán buď zřetelně a čitelně. Na recepty, nečitelně psané nebo lékárníkovi ne zcela srozumitelné, nesmí vydán býti žádný lék, dokud předpisující lékař nepodá vysvětlení. Na každém receptu doloženo buď z pravidla jméno a byt strany, pro kterou předepsaný lék jest určen, a jestliže by lékař toho opominul, buď to doloženo v lékárně. Odepřela-li by strana jich oznámiti, budiž recept s jejím srozuměním opatřen vhodným označením, kterým by se předešlo záměně při vydávání léku (§ 5 cit. nař.).

5. Opětná dispensace léku podle téhož receptu dovolena jest toliko pro stranu na něm naznačenou. Bylo-li by se s důvodem obávati, že by léku se zneužilo, předpisující lékař ať doloží ku příslušnému receptu doložku »ne repetatur« a lékárníkovi jest zapověděno, vydávati opětně léky na recepty touto doložkou opatřené. Blankety receptů s vytištěným »ne repetatur« nejsou dopuštěny (§ 6 cit nař.).

6. Vydávati léky na opis receptů a opisovati recepty v lékárnách jest zapověděno, kromě že by toho třeba bylo následkem jistých okolností, na př. pro dispensaci léku na náklad veřejných fondů, humanitních ústavů, spolků a pod., v kteréžto případnosti však výslovně buď poznamenána na opisu receptu příčina, proč opis byl zdělán, a poznámka tato opatřena buď podpisem lékárníkovým. Recepty s poznámkou »cito« nebo »statim« buďte co možná rychle připraveny. Recepty s doložkou »secundum meam praescriptionem« nebo s jinou poznámkou, která by poukazovala k tajnému dohodnutí nebo k jinaké úmluvě lékárníkově s lékařem, kterážto ve všech vztazích lékařových k lékárníkovi jest nedovolena, nesmějí v lékárnách býti připravovány. Lékařům zapovídá se takovýchto výrazů nebo poznámek užívati ve svých receptech (§§ 7, 8 a 9 cit. nař.).

7. Při připravování léků na účet veřejných fondů, humanitních ústavů, nemocenských pokladen a pod., jakož i pro nemajetné, pak ke zvláštní žádosti stran, upotřebeny a počítány buďte toliko nádoby v sazbě nejlevněji uvedené. To státi se má také, když pro nemajetnost osoby, která léku potřebuje, lékař na receptu připsal doložku: »fiat expeditio simplex«. Při všelikém připravování podle ordinační normy ze dne 17. března 1891 č. 45 ř. z., smějí lékařsky předepsané léky alkohol obsahující, které jsou obsaženy v taxe pro léčiva lihem daně prostým připravovaná, čítány býti toliko cenou pro tato léčiva ustanovenou.

8. Účtování léků. Za desítinásobnou výměru (množství, počet kusů) prostředků v lékárnické sazbě obsažených budiž čítána toliko osminásobná cena v taxe ustanovená; vydává li se stonásobná výměra, budiž opět čítán toliko osminásobný obnos ceny pro desítinásobnou výměru platné (to jest šedesátičtyřnásobný obnos jednoduché ceny taxovní). Tato snížená cena budiž také tenkráte čítána, když by při ocenění některé výměry (množství, počtu kusů) léčiv pod desítinásobnou nebo stonásobnou dávkou v lékárnické sazbě obsaženou na jevo vyšel vyšší obnos, nežli který jest přiměřen snížené ceně za množství větší.

Nejmenší cena pro ocenění některé věci při výpočtu ceny, ku kterému nevztahuje se ordinační norma, vydaná nařízením ministeria vnitra ze dne 17. března 1891 č. 45 ř. z., jakož i ustanovení § 13 tohoto na-

řízení, činí 5 haléřů, při výpočtu ceny podle ordinační normy však toliko 2 haléře. Nečiní-li některá položka při výpočtu ceny celého haléře, smí počítati se za celý haléř, a rovněž jestliže při oceňování některého léčiva na jevo vyjde mimo jeden nebo několik haléřů ještě zlomek haléře, smí tento zlomek čítán býti za haléř celý. Za Aqua communis až do jednoho litru, jakož i za každý další litr smějí počítati se dva haléře, kromě že by jí užito bylo k odvaru nebo k nálevu. Jestliže by v receptu lékař neudal zevrubněji dávku některé indifferentní součástky, nebo je-li ku přípravě této formy léčiva potřebí indifferentní přísady v receptu neuvedené, budiž při výpočtu ceny na receptu vyznačeno zpotřebované množství indifferentní součástky nebo přísady.

O čítání léků předepsaných ve způsobě kapek platnost mají tato pravidla: U mastných olejů, jakož i u těžkých silic, u tinktur, u zředěných kyselin minerálných a vodnatých tekutin vůbec čítá se 20 kapek, u ostatních silic, u octového étheru, u Hoffmannových kapek a chloroformu 25 kapek, u čistého étheru 50 kapek za jeden gramm.

Na každém receptu, podle něhož v některé veřejné nebo v některé domácí lékárně léky se připravují a vydávají, budiž před expedicí číslicemi zřetelně obnos sazby napsán a při prvním výpočtu ceny také podle materialií, práce a schran (nádob, krabiček a pod.) specifikován. Vyjde-li při tom součtem jednotlivých cen na jevo číslo liché, tedy budiž při taxách jedné koruny menších zvýšeno na nejbližší vyšší číslo sudé, při částkách jedné koruny větších budiž však sníženo na nejbližší číslo nižší. Ve veřejných lékárnách ten, jenž cenu léku vypočetl, vyznačiti má na receptě kromě ceny také datum a firmu lékárny a doložiti svůj podpis, kdežto ten, jenž lék expedoval, doložiti má na signatuře pokaždé datum expedice a podpis svůj. Tytéž záznamy — při úchylném cenění také obnos sazby — buďte při každé opětné dispensaci některého léku podle téhož receptu učiněny pokaždé na receptu, vztažmo na signatuře.

Dovoleno jest vydávati léky níže sazby; v takovéto případnosti však budiž na receptu číslicemi poznamenána cena podle sazby i cena dobrovolně snížená. Avšak léky níže sazby vydané musí býti téže bezvadné jakosti, jak předepsána jest ve farmakopoei, a nesmí také podle váhy snad býti méně podáno. Také v ručním prodeji nesmějí ceny léčiv nikdy výše čítány býti nežli podle položek lékárnické sazby.

Při vyměřování cen těch léčiv, která ve farmakopoei nejsou obsažena, mají se říditi političtí úřadové ve případnostech k jich posouzení došlých týmiž zásadami, podle nichž vyměřuje se sazba pro léčiva ve farmakopoei obsažená a které doslovně jsou přidány k lékárnické sazbě na rok 1890 (§§ 11—17 cit. nař.).

9. Pijavky nepokládají se za věc lékárnickou. Lékárníci však jsou povinni míti je v dobrém stavu v zásobě. Prodejní cena pijavek, čítajíc v to i dispensaci, ustanovuje se v lékárnách na 20 haléřův. Z této ceny nestrhne se při placení nižádného procenta účtovatelům, kteří na náklad fondů veřejných léky dodávají.

10. Lékaři a ranhojiči, kteří oprávněni nebo zavázáni jsou míti domácí lékárnu nebo příruční léky (nařízení min. vnitra ze dne 26. prosince 1882 č. 182 ř. z.), mají chemické a farmaceutické (jednoduché nebo složené) preparáty), k zařízení nebo doplnění svých domácích lékáren nebo příručních léků potřebné, jakož i jiné léčivé přípravky odebírati výhradně

z některé nejblíže ležící lékárny a prokázati se o tom zvláštní knížkou odběrací, v níž uvedeno buď určitě jméno a váha léčiv a čas jich odběru, a lékárník potvrď to podpisem svým. Při tom zůstavuje se stranám, aby umluvily se o snížení ceny (§ 10 cit. nař.).

11. Při čítání léků zvířecích, pokud nejsou uvedeny ve zvláštní taxe pro ně ustanovené, nýbrž jsou obsaženy v taxe pro léčiva farmakopoee, budiž z taxovních cen podle toho na jevo jdoucích sraženo 10%. Za práce recepturní a za nádoby při lécích zvířecích dovoleno jest užívati téže taxy jako při lécích ku potřebě lidské (§ 21 cit. nař.).

12. Lékárníci jsou zavázáni prostředky osvěžující a desinfekční, jakož i obvazadla, které jsou vytčeny »ve služebních předpisech pro porodní báby« vydaných nařízením ministeria vnitra ze dne 10. září 1897 č. 216 ř. z., na skladě chovati, jakož i jsou oprávněni, míti ostatní náčiní k výstroji porodních bab potřebné. Porodním babám budiž při přímém odběru těchto věcí z lékárny poskytnuta desetiprocentní sleva z ceny taxovní (§ 22 cit. nař.).

13. Každý přestupek nařízení výše položených bude potrestán, ač nevztahuje-li se k němu obecný zákon trestní, pokutou peněžitou až do 100 zl. nebo vězením až do 14 dní (nař. ministerské ze dne 30. září 1857 č. 198 ř. z.

Taxa vojenská.

I. Pojem a význam.

Vojenská taxa jest dávka veřejná, která se ukládá osobám brannou povinností stiženým a podpůrně jich blízkým příbuzným, poněvadž osoby tyto buď vůbec povinnost brannou nesplnily nebo toliko v míře obmezené. Povinnost platiti taxu vojenskou jest tudíž důsledkem všeobecné branné povinnosti, jsouc jakousi náhradou za nekonání činné služby vojenské. Neboť jest zajisté slušno a spravedlivo, aby ten, kdo vůči státu brannou povinnost z jakéhokoli důvodu nesplní, ekvivalent její touto dávkou zapravil; jako účel vojenské taxy se tudíž označuje vyrovnání vojenského břemene obětí hospodářskou se strany těch občanů státních, kteří službu vojenskou nekonají, a poukazuje se při tom zejména k základním zásadám státního společenství. Zejména se uvádí, že počet těch, kteří dle branných zákonů buď pro tělesnou nezpůsobilost nebo vzhledem k výdělkovým poměrům svých nejbližších příbuzných jsou osvobozeni od služby vojenské, jest tak značný, že počet skutečně sloužících často převyšuje, že následkem toho břemeno povinnosti branné jest nerovně rozděleno a že tudíž již spravedlnost toho vyžaduje, aby prvější jiným způsobem nesli též část obětí, jichž všeobecná služební povinnost ve vojsku vymáhá; konečně svědčí ve prospěch této veřejné dávky i další okolnost, že konání branné povinnosti má za následek i škodu hospodářskou, újmu na výdělku, kdežto hospodářský stav těch, kdož od vojenské služby jsou osvobozeni, zůstává úplně neporušen, pročež odpovídá to rovněž zásadě spravedlnosti, aby i oni alespoň hmotně k břemenu branné povinnosti přispěli.

Jiní opět odůvodňují tuto dávku tím, že v moderním státě má býti zachováváno jakési veřejné rozdělení práce, tak že jedni jsou povinni konati státu služby a druzí, nekonají-li jich, mají státu na ně poskytnouti náhradu. Odpůrci této dávky však poukazují k tomu, že účel dávky této přímo se příčí všeobecné povinnosti branné — t. zv. vykoupení se z branné povinnosti — jelikož na místo dřívější taxy výkupní nastupuje nyní taxa

vojenská a že tímto způsobem se porušuje princip všeobecné povinnosti branné na újmu těch, kdož jí musí zadost učiniti, jakož i dále že dávka tato hrubě porušuje jakýsi moment čestný, kterýž spočívá ve všeobecné branné povinnosti, moment, že každý bez rozdílu za svoji vlast život i osobu položiti musí; rovněž namítá se proti této dávce, že ani z daleka nemůže vyvážiti oběť, kterou přinášejí ti, kdož brannou povinnost splní, dále, že není spravedlivo zejména těm tuto dávku ukládati, kdož beze svého zavinění — byť i měli opravdovou vůli brannou povinnost plniti — ke službě vojenské jsou nezpůsobilí. Konečně táží se odpůrci této dávky: Obdrží skutečně sloužící vůbec jaký ekvivalent za to, že ten, kdo činně neslouží, zapravuje peněžitou dávku, která zámožnějším poplatníkům ani nepůsobí zvláštních obtíží, kdežto chudí branci i nejmenším stížením ve svých majetkových poměrech citelně jsou poškozeni? a dovozují dále, že stát ostatně by ani nemohl všechny osoby způsobilé k činné službě povolati, poněvadž by tím jeho potřeba byla daleko překročena; konečně nesluší přehlížeti, že tato dávka zejména v jistých případech má též povahu jakési pokuty. Avšak jako při všech sporných moderních otázkách sociálních, i zde nejsprávnější jest cesta střední. Dávku tuto lze ospravedlniti, přihlíží-li se k dalšímu účelu a dalšímu cíli, jejž státní správa zavedením jejím sleduje. Stát používá této dávky k tomu, aby těm, kdož ve vojsku činně slouží, pro případ jich nezpůsobilosti k výdělku, jistý byť i skromný ekvivalent poskytl a nejbližším příbuzným těch, kdož k službě vojenské byli povoláni, podporu z příjmů z vojenské taxy plynoucích udělil; v tom sluší spatřovati snahu oběti a břemena, jež nese ten, kdo činně slouží, byť i toliko z části vyrovnati a nelze pak dávku tuto jako nevhodnou nebo dokonce nespravedlivou posuzovati; taxa vojenská nemá tu povahu úplaty za brannou službu, krajním a jediným účelem jejím není vyrovnání tohoto občanského břemene a této občanské povinnosti, nýbrž ona jest příspěvkem k podpoře osob brannou službou povinných, zejména těch, kdo jsou na pomoc státu odkázáni.

S tohoto hlediska sluší též pohlížeti na rakouský zákon o taxe vojenské ze dne 13. června 1880 č. 70 ř. z., kterýž ustanovuje, že příjmy z vojenské taxy mají býti obráceny k zaopatření invalidů (vysloužilců), na pense vdov a sirotků po osobách vojenských a k podpoře nejbližších příbuzných těch osob, jež k branné službě jsou povolány. Rakouský zákon o taxe vojenské se podobá v mnohém ohledu zákonu o vojenské taxe ve Švýcarsku, kdež byla tato dávka v r. 1878 nově upravena, kdežto vojenská taxa zavedená ve Francii, Portugalsku a Srbsku spočívá na zcela jiných základech.

Vybírání této dávky jest však dle povahy věci obmezeno na dobu trvání povinnosti branné, pročež nesmí též přesahovati dobu 12 let dle branného zákona pro konání branné povinnosti v případech pravidelných předepsanou.

II. Osoby taxou povinné dělí se ve dvě skupiny a sice rozeznávají se osoby brannou povinností stižené, kterýmž bezpodmínečně taxa může býti předepsána, a osoby podpůrně taxou povinné, jež mají dávku tuto zapraviti jen tenkráte, když osoby bezprostředně taxou povinné nejsou s to ji zaplatiti. Zda-li taxa má býti předepsána těm či oném, zákon imperativně ustanovil, a nemohou o této otázce úřady rozhodovati dle volného

uvážení (roz. spr. s. dv. ze dne 23. března 1887, č. 781, sb. »Budwinski« č. 3454).

1. K osobám bezpodmínečně taxou povinným náležejí:

a) ti, kdož pro nezpůsobilost k službě válečné z listin odvodních byli vymazáni, vztažmo v poslední třídě odvodní nebo po vystoupení z ní byli uznáni nezpůsobilými;

b) ti, kdož v poslední třídě odvodní nebo po vystoupení z ní byli na základě § 17 bran. zák. osvobozeni nebo dle § 40 lit. *c)* cit. zák. propuštěni;

c) ti, kdož před skončením služební povinnosti pro nezpůsobilost ze svazku vojenského byli propuštěni, ač jestliže neutrpěli vadu, kteráž má v zápětí nezpůsobilost k službě, konáním aktivní služby vojenské;

d) branní povinníci, kteří před uplynutím zákonné doby trvání branné povinnosti služební (§ 4 bran. zák.) se vystěhují z říše rakousko-uherské.

2. Podpůrně jsou taxou povinni rodiče — vztažmo děd a bába, jakož i zvolitelé osob uvedených pod č. 1 a sice dle pořadí, ve kterém jsou povinni dle občanského práva pečovati o výživu svých dětí, vnuků nebo dětí zvolených. Závazek těchto osob platiti taxu za osoby brannou povinností stižené nastupuje podpůrně toliko v tom případě a potud, pokud taxou povinná osoba sama nemá k své výživě dostatečného jmění nebo příjmu a výživu její výhradně nebo z největší části rodiče, děd nebo bába a rodiče zvolení uhražují a pokud dále tyto osoby dle občanského práva jsou povinny o výživu svých dětí vztažmo vnuků nebo zvolených dětí pečovati (roz. ze dne 4. dubna 1883 č. 823, sb. »Budwinski« č. 1719, ze dne 4. července 1883 č. 1648, sb. »Budwinski« č. 1819).

III. Trvání povinnosti ku placení vojenské taxy:

1. U osob bezpodmínečně taxou povinných vztahuje se povinnost tuto dávku platiti na služební léta branné povinnosti, u osob od branné povinnosti osvobozených na každý služební rok, pro který osvobozovací důvod trvá a konečně u branných povinníků, kteří se z obvodu této říše vystěhovali, na každý rok branné povinnosti služební, který tito skutečně v cizině strávili nebo byli-li uznáni k službě válečné nezpůsobilými, v cizině stráví.

2. Ohledně osob taxou podpůrně povinných: Jelikož dle občanského práva (§§ 141 a 143 o. o. z.) jest povinností otce, vztažmo matky, děda atd. pečovati o výživu dětí jen po tak dlouho, pokud tyto samy se vyživovati nemohou, končí také závazek rodičů atd. platiti vojenskou taxu tím okamžikem, kdy branný povinník jest s to, aby sám — jak se samo sebou rozumí, způsobem svému stavu a vychování přiměřeným — výživu si opatřoval. Při tom nerozhoduje, zda-li branný povinník také skutečně sám o svou výživu pečuje či zda-li rodiče přes to, že k tomu po právu na dále zavázáni nejsou, jemu výživu fakticky dále poskytují (roz. spr. s. dv. ze dne 19. dubna 1882 č. 688, sb. »Budwinski« č. 1379). Neplatí však zákonná domněnka, že by vůči dětem, jež 20. roku věku dosáhly nebo jej překročily, povinnost rodičů je vyživovati zanikla; naopak jest věcí strany prokázati ony momenty, jež ve smyslu zákona mají za následek zánik povinnosti rodičů děti vyživovati, při čemž se jedná o výživu stavu a vychování dítěte přiměřenou (roz. spr. s. dv. ze dne 16. března 1883 č. 626, sb. »Budwinski« č. 699, ze dne 28. března 1884 č. 658, sb.

»Budwinski« č. 2073 a ze dne 9. dubna 1886 č. 893, sb. »Budwinski« č. 3006).

IV. Výška a výměra taxy.

Vojenská taxa rozpadá se ve 14 tříd, z nichž obnáší první třída 100 zl., každá další třída až do desáté o 10 zl. méně, jedenáctá 5 zl., dvanáctá 3 zl., třináctá 2 zl. a konečně čtrnáctá třída 1 zl. Pro vyměřování taxy platí následující zásady:

1. Ohledně osob bezpodmínečně taxou povinných:

a) Taxa vyměřuje se dle majetkových a výdělkových poměrů, jakož i čistého příjmu osoby taxou povinné.

b) Ve čtrnáctou třídu sluší zařaditi všechny, jichž výdělek nebo příjem se rovná obyčejné denní mzdě a jimž zároveň není předepsána žádná přímá daň. Zda-li příjem osoby taxou povinné převyšuje v místě obvyklou obyčejnou denní mzdu, jest otázka skutková, kterouž dlužno zjistiti úředními dáty eventuelně šetřením (roz. spr. s. dv. ze dne 4. dubna 1887 č. 3340, sb. »Budwinski« sv. VI. č. 331).

c) K povinnosti berní má býti při výměře vojenské taxy potud přihlíženo, že z pravidla má býti vzata za základ ona třídní sazba, jež jest nejbližší desátému dílu ročního obnosu přímých daní s přirážkami státními avšak s vyloučením všech přirážek ostatních. Tím ovšem není stanovena nezměnitelná zásada pro výměru taxy, nýbrž má tím býti toliko poskytnuto vodítko komisi taxu vyměřující (roz. spr. s. dv. ze dne 20. července 1882 č. 1526, sb. »Budwinski« č. 14.872).

d) Zjišťujíce základy pro výměru vojenské taxy nemohou úřady jednati jedině dle volného svého uvážení, nýbrž mají se říditi dle zásad stanovených v § 3 zák. ze dne 13. června 1880 č. 70 ř. z. (roz. spr. s. dv. ze dne 22. února 1883 č. 357, sb. »Budwinski« č. 1672).

e) Naproti tomu o otázce, jak sluší posuzovati veškeré rozhodné poměry osoby taxou povinné při výměře taxy a do které třídy má býti jednotlivec dle svého jmění, živnosti a čistého příjmu zařaděn, rozhodují úřady taxu vyměřující dle svého volného uvážení (rozh. spr. s. dv. ze dne 20. července 1882 č. 1526, sb. »Budwinski« č. 1487).

f) Pro výměru vojenské taxy jsou rozhodny majetkové a výdělkové poměry a příjmy osoby taxou povinné v onom roce, za který se taxa vyměřuje (roz. spr. s. dv. ze dne 28. března 1884 č. 658, sb. »Budwinski« č. 2073 a ze dne 9, dubna 1886 č. 893, sb. »Budwinski« č. 3006).

g) Osoby taxou povinné mohou býti zařaděny do nižší třídy i z toho důvodu, že byly stiženy živelními pohromami, neúrodou nebo jinakými nehodami. Z těchže příčin může jim býti v případech zvlášť pozoruhodných, pokud by měly býti zařaděny do některé ze čtyř posledních tříd, i zapravení vojenské taxy prominuto.

2. Ohledně osob podpůrně taxou povinných:

a) Úřady správní mohou osoby tyto dle svého volného uvážení zařaditi do třídy nižší, než do které by dle výměry daně náležely (roz. spr. s. dv. ze dne 11. června 1884 č. 1284, sb. »Budwinski« č. 2164).

b) Mají-li rodiče, děd nebo bába nebo adoptivní rodiče býti zařaděni do třídy vyšší, než která by jejich berní povinnosti vzhledem k počtu dětí odpovídala, musí býti »ostatní závažné okolnosti a poměry« vyšetřeny a ve spisech konstatovány (roz. spr. s. dv. ze dne 26. května 1882 č. 1105, sb. »Budwinski« č. 1419).

c) Ustanovení zákona, že osoba taxou povinná dle všech poměrů, k nimž sluší přihlížeti (jmění, výdělek, čistý příjem), do vyšší nebo nižší třídy má býti zařaděna, vztahuje se i na osoby podpůrně taxou povinné, takže i rodiče, děd a bába nebo zvolitelé branného povinníka mohou býti zařaděni do třídy vyšší, než do které by dle výměry daní a počtu dětí náleželi (roz. spr. s. dv. ze dne 20. července 1882 č. 1526, sb. »Budwinski« č. 1487).

V. Řízení při vyměřování vojenské taxy.

Zda-li a dle které třídy má býti vojenská taxa předepsána, o tom rozhoduje na základě šetření politickým okresním úřadem domovské obce osoby taxou povinné za spolupůsobení obecních starostů konaných v první instanci zvláštní komise, jež má býti zřízena pro každý soudní okres a skládá se z představeného politického okresního úřadu jako předsedy a ze čtyř členů, z nichž dva jmenuje předseda a dva volí obecní představení soudního okresu k tomu povolaní, v oněch zemích však, kde jsou okresní zastupitelstva, okresní výbor. V městech, jež mají vlastní obecní statut, volí tyto dva poslednější členy městská rada. Osoby taxou povinné mají býti před vydáním nálezu slyšeny za tím účelem, aby po případě úřadu mohly svoje průvodní prostředky předložiti (roz. spr. s. dv. ze dne 23. března 1887 č. 781, sb. »Budwinski« č. 3454).

Podstatnou vadu správního řízení sluší spatřovati v tom, byl-li straně doručen nález o vyměření vojenské taxy bez důvodů rozhodovacích (roz. spr. s. dv. ze dne 4. dubna 1887 č. 3340, sb. »Budwinski« VI., 331). Proti rozhodnutí komise může osoba taxou povinná podati k zemské vládě odvolání ve 30denní lhůtě propadné počínající dnem, kdy nález o vyměření vojenské taxy jí byl doručen. Proti dvěma souhlasným rozhodnutím jest další odvolání k ministerstvu zemské obrany vyloučeno.

VI. Důvody osvobozovací.

Od vojenské taxy jsou osvobozeni:

1. Ti, kdož pro tělesné nebo duševní vady nejsou s to, aby sebe a své příslušníky, jež dle zákona jsou povinni vyživovati, vydržovali, a kteří nemají též dostatečného k tomu jmění nebo příjmu;

2. ti, kdož se nacházejí v chudinském zaopatření;

3. branní povinníci, jichž branná povinnost nastoupila již před r. 1875;

4. branní povinníci dle § 18. brann. zák. a příslušníci domobrany pro ten rok, ve kterém byli k aktivní službě povoláni.

Osoby taxou povinné, jež se nacházejí ve vazbě, nejsou již tím samým pro dobu vazby od povinnosti taxu platiti osvobozeny; avšak těm trestancům, jichž jediný příjem záleží toliko v přebytečném výdělku za práci, má býti vojenská taxa připadající na léta ve vazbě strávená vyměřena teprve po jich vystoupení z trestu (výn. min. zem. obr. ze dne 6. června 1881 č. 8202).

VII. Vybírání vojenské taxy.

1. Vojenská taxa má býti zaplacena každý rok koncem dubna vždy za rok minulý.

2. Osoby taxou povinné, jež před uplynutím zákonné branné povinnosti služební se chtějí vystěhovati, musí před udělením povolení k vystěhování zapraviti vojenskou taxu za všechna zbývající ještě léta zákonné branné povinnosti.

3. Vybírání vojenské taxy mají obstarávati orgánové, kteří vybírají přímé daně.

4. Zadrželá vojenská taxa se vymáhá politickou exekucí.

VIII. Povinnosť platiti taxu zaniká:

1. smrtí osoby taxou povinné;

2. tím, že osoba taxou povinná se octne v poměru pod č. VI. v bodu 1. nebo 2. naznačeném, pokud poměr tento trvá;

3. vystěhuje li se osoba taxou povinná z jednoho státního území mocnářství rakousko-uherského do druhého, v onom území státním, z něhož se vystěhovala.

IX. Fond vojenské taxy.

1. Tento fond se tvoří

a) z výnosu vojenské taxy;

b) tomuto fondu se přikazuje roční kvota i s dalšími úroky, jež připadá na království a země v říšské radě zastoupené z celkové sumy ročních dvou milionů zl. mezi oběma polovicemi říše smluvené a jejíž výše se určuje dle poměrů ročního kontingentu branců. Obnos, o který výnos vojenské taxy tuto roční kvotu převyšuje, pokládá se za všeobecný příjem státní, začež stát přejímá zákonem blíže upravený závazek podporovati dle potřeby rodiny osob k válečné službě povolaných.

2. Fond vojenské taxy jest určen k tomu

a) aby z jeho prostředků zlepšeno bylo zaopatření invalidů;

b) aby byly z něho udělovány podpory nuzným vdovám a sirotkům po gážistech a mužstvu stálého vojska (válečného loďstva) a zemské obrany, kteří padli před nepřítelem nebo zemřeli následkem poranění nebo útrap válečných. Branní povinníci dle § 18 bran. zák. k službě válečné povolaní (kandidáti duchovního stavu, podučitelové a učitelové, držitelé zděděných hospodářských usedlostí, ti, kdož byli odvedeni avšak pro rodinné poměry od pravidelné presenční služby (v míru byli osvobozeni, méně způsobilí a nadpočetní) jakož i příslušníci domobrany k válečné službě vyzvaní jsou osobám povolaným k aktivní službě ve stálém vojsku (válečném loďstvu) nebo v zemské obraně na roveň postaveni (§ 13 cit. zák.).

3. Právo nakládati s obnosy, jež z fondu vojenské taxy mají býti rozděleny, přísluší ministru zemské obrany, jenž se však má dorozuměti s říšským ministrem války a má se říditi ročním rozpočtem říšskou radou schváleným. O stavu a nakládání s tímto fondem budiž předložena každého roku říšské radě účetní závěrka k schválení. V případě války může býti fond vojenský k účelům v tomto zákoně naznačeným úplně vyčerpán.

X. Podpory nuzným rodinám osob k válečné službě povolaných.

Jak již v odst. IX. bylo podotknuto, užívá se zmíněného přebytku vojenské taxy k podpoře pomoci potřebujících rodin oněch osob trvale dovolených, záložníků, náhradních záložníků, zeměbranců, jakož i branných povinníků v § 18 uváděných, kteří k válečné službě byli povoláni, a příslušníků domobrany k službě vyzvaných (§ 17 cit. zák.).

1. Nárok na podporu má manželka a děti osoby k válečné službě povolané, po případě i jeho rodiče a sourozenci, pokud od něho byli vydržováni. Podpora má býti udělena těm členům rodiny, jichž nutná výživa buď výhradně neb alespoň z největší části závisí od osobního výdělku osoby k válečné službě povolané.

2. Šetření potřebná ke zjištění nutnosti podpory koná politický okresní úřad pobytu rodiny podpory se domáhající za spolupůsobení obecního představenstva.

3. Podpora záleží ve výživném pro každého člena rodiny, jež se rovná obnosu pro vojenské přechodní zaopatření pro osobu a den stanovenému a jestliže rodina nemá vlastního domu, v příspěvku na byt obnášejícím polovici výživného. Pro děti pod 8 let vyměří se podpora ve výši poloviční. Celková podpora jedné rodině poskytovaná nemá převyšovati osobním (výdělkovým) a místním poměrům přiměřený průměrní denní výdělek osoby k službě válečné povolané.

4. Podpora státem zaručená nemá býti zkracována z té příčiny, že dotyčným osobám se poskytuje podpora od země, obce neb osob soukromých.

5. Podpůrné komise: V každém království a zemi v říšské radě zastoupených budiž zřízena jedna, dle potřeby i více podpůrných komisí, skládající se z přednosty politického úřadu zemského nebo politického úředníka jím jmenovaného jako předsedy, z jednoho zástupce finančního úřadu zemského a zástupce zemského výboru. Podpůrné komise rozhodují o potřebě a výši podpory, podporu poukazují a po případě zastavují; odvolání proti jejich rozhodnutí nemá místa.

6. Právo na podporu počíná dnem odchodu povolaného z místa pobytu a končí jeho návratem.

7. Rodinám těch, kdož padli v boji nebo zemřeli následkem poranění v aktivní vojenské službě utrpěného nebo následkem nemoci službou způsobené před svým propuštěním, vyplácí se podpora ještě po 6 měsíců ode dne jich úmrtí.

8. Ztráta nároku na podporu: Rodinám osob, kteréž nacházejíce se v službě aktivní

a) dopustily se deserce nebo

b) soudcovským nálezem byly odsouzeny k trestu těžkého žaláře nebo k trestu těžšímu, se povolená podpora od doby, kdy podpůrná komise o oné okolnosti zvěděla, zastavuje (§§ 17—23 cit. zák.).

XI. Prováděcí nařízení.

1. Nař. min. zemské obrany a min. fin. ze dne 20. března 1881 č. 26 ř. z. jedná o sestavování statistických dát o branných povinnících, kteří pro nezpůsobilosť k službě ze svazku vojenského byli propuštěni, a obsahuje bližší ustanovení o příjmu osob taxou povinných a jich zařadění do jednotlivých tříd. Do 13. třídy (2 zl.) mají býti zařaděni ti, jichž úhrnný výdělek nebo příjem převyšuje sice denní mzdu v místě obvyklou avšak nedosahuje výše ročních 450 zl., pro zařadění do 12. třídy (3 zl.) jest rozhodný úhrnný roční výdělek nebo příjem od 450 do 600 zl.; všechny osoby taxou povinné mající úhrnný roční výdělek nebo příjem větší než 600 zl. mají býti zařaděny do 11. nebo nižší třídy. Dále obsahuje toto prováděcí nařízení předpisy o evidenci osob taxou povinných u okresních úřadů jakož i o složení, způsobu jednání, dietách a cestovních výlohách komise pro vyměřování vojenské taxy.

2. Nař. min. zemské obrany vydané v souhlase s říš. min. války a ostatními súčastněnými centrálními úřady ze dne 7. srpna 1881 č. 86 ř. z. obsahuje prováděcí ustanovení o zlepšení zaopatření invalidů a správě a súčtování fondu vojenské taxy.

3. Nař. min. zemské obrany a min. fin. ze dne 7. srpna 1881 č. 87 ř. z. týká se platů plynoucích ze zákona o vojenské taxe a tížících dílem fond vojenské taxy, dílem etat min. zemské obrany.

4. Oběž. nařízení říš. min. války ze dne 18. srpna 1881 č. 112 věst. byla vydána v souhlase s rakouským ministerstvem zemské obrany, s uherským ministerstvem zemské obrany a s ostatními súčastněnými centrálními úřady ustanovení o zlepšení zaopatření invalidů z fondu vojenské taxy.

5. Prováděcí ustanovení obsažená v min. nař. ze dne 20. března 1882 č. 26 ř. z. byla nař. min. zemské obrany a min. financí ze dne 15. března 1882 č. 44 ř. z. dílem změněna a dílem doplněna.

6. Nař. min. zemské obrany v souhlase s ostatními zúčastněnými centrálními úřady ze dne 1. června 1882 č. 108 ř. z. týká se exekuce vojenských pensí a platů patentálních a dobrovolného zastavení a postupu jich vzhledem k přídavkům z fondu vojenské taxy pocházejícím.

7. Nař. min. fin. ze dne 25. srpna 1883 č. 32 věst. min. fin. upravuje způsob, jakým mají býti vypláceny, súčtovány a obnovovány příplatky z fondu vojenské taxy k platům patentálním patentálních invalidů četnictva, vojenské policejní stráže, sboru vojenské stráže pro c. k. civilní soudy ve Vídni a mužstva v hřebčincích.

XII. Poplatky.

Šetření, podání a odvolání týkající se vyměření vojenské taxy jakož i potřebné doklady jsou od poplatku osvobozeny.

Taxy.

I. V druhé části zákona o kolcích a taxách ze dne 27. ledna 1840 docházejí uspořádání taxy. Taxy platí se za zeměpanské propůjčení milosti, za udělení služby, obsazení církevních obročí, za udělení privilegií, za rozličná oprávnění, za uschování statků uložených u soudů.

II. Taxy za zeměpanské propůjčení milosti platí se za povýšení do stavu šlechtického, za udělení řádu, za propůjčení určitých důstojenství, za propůjčení čestných úřadů, za udělení čestných titulů a konečně řadí se sem taxa inkolační neboli indigenátní. Taxa za povýšení do stavu šlechtického v širším slova smyslu zabírá v sobě taxu za povýšení stavovská, za obnovu diplomu šlechtického, za udělení predikátu a konečně záležitosti znaků rodových.

a) Taxy za povýšení stavovská (t. j. za udělení kteréhokoli stupně rakouského šlechtictví) jsou: pro stav knížecí 12.000 zl. konv. m., pro stav hraběcí 6000 zl. konv. m., pro stav svobodných pánů 3000 zl. konv. m., pro stav rytířský 1500 zl. konv. m., pro prosté šlechtictví 1000 zl. konv. m. Obdrží-li kdo vyšší stupeň šlechtictví přímo (t. j. nikoli postupem od nižšího k vyššímu), musí zaplatiti nejen taxu předepsanou pro stupeň šlechtictví uděleného, nýbrž i taxy stupňů šlechtictví, které při tom přeskočeny byly. Je-li ve stav šlechtický povýšováno více bratří současně, jest každému z nich zapraviti celou taxu za povýšení předepsanou. Rozšiřuje-li se však v určitém případu šlechtictví na dítky bratrovy, dlužno za všechny dítky dohromady složiti jen prostou taxu. Ženy povinny jsou zapraviti polovinu taxy. Dostane-li se určité ženě pro její osobu a pro dítky její některého stupně šlechtictví, povinna jest zapraviti za sebe a za každou dceru svou polovinu taxy, za každého pak syna svého taxu celou.

Důstojníci vojenští, kteří povýšeni jsou do prostého stavu šlechtického za nepřetržitou 30tiletou službu, neplatí za toto povýšení nijaké taxy.

b) Za obnovení diplomu šlechtického zapraviti jest $^1/_5$ taxy ukládané na povýšení do příslušného stupně šlechtického.

c) Za propůjčení predikátu zapraviti jest taxu rovnající se $^1/_{10}$ oné taxy, která stanovena jest pro stupeň šlechtictví oné osoby, jíž se povoluje užívati onoho predikátu.

d) Záležitosti erbovní dělí se ve spojování znaků, zlepšení znaků a zhotovování listů znakových. V prvních dvou případech zapraviti sluší $^1/_{10}$ oné taxy, která odpovídá stupni šlechtictví oné osoby, pro niž se o spojení neb zlepšení znaku žádalo. Za vyhotovení listu znakového pro určitou korporaci neb osobu, která dle stavu svého nemá práva znaku užívati, zaplatiti jest taxu 100 zl. konv. m.

e) Taxy za propůjčení rak. rytířského řádu upraveny jsou ve stanovách řádových.

f) Důstojenství, za jichž propůjčení zapraviti jest zvláštní taxy, jsou: hodnost tajného rady a komořího; za propůjčení oné hodnosti platí se taxa 6000 zl. konv. m., za udělení důstojnosti komořího taxa 1000 zl. konv. m. Kdo však sloužil při dvoře již jako panoš, musí zaplatiti za důstojnost komořího jen 500 zl. konv. m.

g) Čestnými úřady, za jichž propůjčení ukládá se taxa zvláštní, jsou zemské úřady a zemské arciúřady, zemské dědičné úřady a jisté úřady zahraničného dvořenínstva; i platí se za udělení prv zmíněných úřadů taxa 500 zl. nebo 250 zl. dle toho, náleží-li dotyčný úřad k stavu panskému nebo určen jest pro stav rytířský. Za první udělení určitého dědičného úřadu platí se taxa 500 zl., za úřady zahraničného dvořenínstva a to úřad číšníka, kraječe a postolního (truksassa) platí se taxa 150 zl.

h) Čestné názvy, jichž udělení podléhá zvláštní taxe, jsou světské a duchovní; k světským náleží název dvorního rady spojený s taxou 600 zl. konv. m., titul rady vládního, guberniálního a apelačního s taxou 300 zl. konv. m. a konečně název rady s jakýmkoli bližším označením (jakož: c. k. rada, komerční rada, zdravotní rada) s taxou 150 zl. konv. m. Taxy této sproštěni jsou, kdož obdrží titul, jenž spojen jest s úřadem jimi zastávaným.

K duchovním názvům počítá se: titul kanovníka, dvorního kaplana, arcikněze, opata, probošta a preláta. Taxa jest: za propůjčení názvu kanovníka při kapitole kathedrální nebo kollegiátní, dále názvu dvorního kaplana nebo arcikněze 50 zl., za propůjčení názvu kanovníka při kapitole metropolitní, dále titulu opata, probošta nebo preláta vyměřena jest taxa na 100 zl. konv. m.

i) Za udělení inkolátu nebo indigenátu stanovena jest v zemích, kde vyhrazeno jest zeměpánu právo udělení, taxa pro stav panský na 1500 zl. konv. m., pro stav rytířský 1000 zl. konv. m.

Všechny tyto taxy však té doby téměř napořád se nevybírají, ježto se pravidelně s udělením té či oné milosti příslušná taxa promíjí.

III. Taxy za udělení služeb.

1. Taxe služební podléhá každé stálé (definitivní) jmenování na místo, s nímž souvisí požitek peněžitý nebo naturální hrazený ze jmění státního nebo z nějakého veřejného fondu, a dále podléhá taxe této každé rozmnožení požitku toho.

2. Z toho vyňato jest stálé jmenování na místo, s nímž jest spojen požitek peněžitý nebo naturální nepřevyšujícící obnos 300 zl. r. m. (dřívc 200 zl. k. m.) (výn. min. fin. ze dne 16. srpna 1852 č. 167 ř. z.).

3. Měřítkem taxy jest celoroční obnos všech peněžitých a naturálních požitků určitého úředníka, jež činí jeho řádné (systemisované) služné.

4. Při prvním jmenování činí taxa služební $^1/_3$ požitku převyšujícího obnos 300 zl. r. m. (výn. min. fin. ze dne 16. srpna 1852) a při každém dalším postupu činí taxa $^1/_3$ toho obnosu, kterýž zbývá z nových požitků úředníku po srážce toho obnosu, z něhož úředník dotyčný již prve služební taxu byl zapravil.

5. Zamění-li dva úředníci místo, zaplatí služební taxu ten, jenž tím na příjmech získá.

6. Taxy srážejí se hned při vyplácení požitku v 12 měsíčních lhůtách; každý úředník může však žádati o srážku konanou ve 24 měsíčních lhůtách.

IV. Taxy za osazování duchovních obročí.

Jsou to jednak taxy za propůjčení obročí, jednak taxy za stvrzení volby. Avšak místo těchto ustanovení platí nyní pol. saz. 40 pozn. 4 a § 17 popl. zákona ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z. a výn. min. fin. ze dne 17. června 1863 č. 19.865 věst. č. 29 týkající se poplatku za udělení služby. Dle toho zapraviti dlužno za udělení obročí nesoucího zvláštní požitky dle pol. saz. 40 *a)* poplatek dle škály *III.* na základě všech ročních požitků s úřadem spojených zřetelem k § 16 zák. ze dne 9. února 1850 č. 50 ř. z. Není-li však vyměřen pro úřad představeného určité komunity nebo pro ostatní úřady komunity zvláštní služební příjem, dlužno těmto komunitám vyměřiti místo poplatku za udělení služby dle pol. saz. 40 roční paušál $^1/_4\%$ z čistého ročního příjmu této komunity a zároveň zapraviti jej s ekvivalentem poplatkovým. Čistý příjem vyšetřiti se má a roční paušál předepsati, kdykoli dojde k volbě představeného, a má platnost pak po celou dobu jeho úřadování.

V. Taxy za udělení privilegií.

a) Taxy za výhradná privilegia na nové vynálezy, objevy a zdokonalení v oboru průmyslu;

b) taxy za privilegia výročních a týdenních trhů;

c) taxy za výhradná privilegia ku zřízení akciové společnosti mající za účel provozování nějaké živnosti.

Ježto privilegia *a) b)* zrušena byla, jsou v platnosti dnes ještě jen taxy za propůjčení privilegií ve smyslu ad 3. Podle nového patentového zákona ze dne 11. ledna 1897 č. 30 ř. z. zapraviti jest za každý patent, jakož i za každý přídavkový patent současně s ohlášením poplatek ohlašovací 10 zl.; nad to platiti dlužno za každý patent roční poplatek podle toho, na jakou dobu se žádá ochrana patentu, a poplatek ten činí pro první rok 20 zl., pro 2. rok 25 zl., pro 3. rok 30 zl. a pro každý další rok až do roku 6. vždy o 10 zl. více; pro 7. rok 80 zl,. od 8.—10. roku pak vždy o 20 zl. více, pro 11. rok 180 zl., pro 12.—15. rok vždy o 40 zl. více. Za patent přídavkový platí se roční poplatek jenom jednou v obnosu 25 zl.

VI. Taxy za rozmanitá oprávnění.

Sem náleží:

1. připuštění k advokacii;
2. přijetí za oprávněného veřejného jednatele;

3. jmenování notáře;
4. přijetí za sensála;
5. povolení ku zřízení, proměně nebo rozšíření fideikomisu.

Místo taxy 100 zl. placené dříve za připuštění k advokacii zapraviti jest dle zák. ze dne 6. července 1868 č. 96 ř. z. dávku 10 zl. v kolkových známkách. Za přijetí k úřadu oprávněného veřejného agenta platí se taxa 100 zl., jmenování notářem ukládá taxu 25 zl., přijetí za sensála podléhá pak taxe 100 zl., pokud se týká, 50 zl. Tvoří-li předmět fideikomisu statky nemovité nebo smíšené, platí se za povolení ku zřízení takovéhoto fideikomisu taxa v obnosu 1000 zl., jsou-li však fideikomisem stíženy jen statky movité, nastupuje taxa 250 zl. Přemění-li se movitý fideikomis v nemovitý nebo smíšený, stanovena jest taxa 750 zl. Povolí-li se rozšíření fideikomisu v tom směru, že se rozšíří o statky nemovité, místo má taxa 500 zl., jinak platí se taxa 125 zl. (za rozšíření fideikomisu o statky movité).

VII. Taxa za schování statků k soudu složených viz čl. Deposita.

VIII. Vedle výn. min. fin. ze dne 7. srpna 1851 č. 82 ř. z. povolán jest vyměřovati veškery shora naznačené taxy c. k. ústřední taxovní úřad ve Vídni.

Technikové lesní viz Lesy.

Technikové pojišťovací.

Aby bylo vyhověno stále rostoucí poptávce po osobách v pojišťovací technice vzdělaných, byly nař. min. vnitra a min. kultu a vyuč. ze dne 3. února 1895 č. 23 ř. z. vydány o autorisaci pojišťovacích techniků následující zásady:

I. Oprávněni užívati označení »úředně oprávněného technika pojišťovacího« jsou toliko ti, kdož odbyvše s výsledkem zkoušku, obdrželi od ministerstva vnitra listinu opravňovací (autorisační).

II. K připuštění ke zkoušce jest zapotřebí:

1. státního občanství;
2. svéprávnosti;
3. zachovalosti;
4. odbytí (absolutorium) střední školy;
5. průkazu, že žadatel navštěvoval na některé vysoké škole přednášky o vyšší matematice;
6. průkazu, že byl prakticky činným v oboru pojišťovací techniky; průkaz tento lze podati hodnověrnými potvrzeními o tom, že žadatel po přiměřenou dobu buďto samostatně nebo ve službě některé pojišťovny nebo v některém veřejném úřadě byl zaměstnán obstaráváním prací pojišťovací techniky.

Předměty zkoušky jsou: všeobecná matematika, pojišťovací matematika, matematická statistika, znalost základů účetnictví, zejména vzhledem k vedení a skládání účtů pojišťoven, a konečně znalost zákonů pojišťovacích a národního hospodářství.

III. Výjimkou mohou býti od zmíněné zkoušky osvobozeni ti, kdož vyhovují podmínkám pod. č. II. naznačeným a mohou vědeckou a praktickou činností prokázati všestrannou zběhlost ve vědách, jež jsou předmětem zkoušky. Rovněž osoby, které s dobrým prospěchem vykonaly zkoušku pro učitelský úřad na gymnasiích nebo reálkách z matematiky a fysiky nebo dosáhly doktorátu filosofie na některé tuzemské universitě z matematiky jakožto předmětu hlavního, mohou býti sproštěny od vý-

konu zkoušky ze všeobecné matematiky a konečně osoby, kteréž odbyly státní zkoušky právnické a státovědecké nebo dosáhly doktorátu práv na některé tuzemské universitě, mohou býti sproštěny zkoušky z národního hospodářství.

IV. Ke zkoušení žadatelů o oprávnění pojišťovacích techniků jest zřízena zkušební komise u ministerstva vnitra. Zkouška skládá se z části písemné a ústní. Při písemné zkoušce má býti dána kandidátu z pravidla jedna otázka z každého ze tří zkušebních předmětů; otázky mají býti takového způsobu, aby je bylo možno v jednom dni za obyčejných hodin úředních zodpověděti. Žadatelé, kteří byli prohlášeni za nezpůsobilé, mohou zkoušku po uplynutí jednoho roku opakovati. Ke dvojímu opakování zkoušky jest zapotřebí zvláštního povolení ministerstva vnitra. Při určení lhůty (terminu) ke zkoušce má žadatel zkušební taxu 30 zl. zapraviti.

V. Úředně oprávnění pojišťovací technikové buďtež zavázáni přísahou od politického úřadu zemského svého bydliště. Úředně oprávněným pojišťovacím technikům, kteří by byli odsouzeni pro zločin vůbec, pro přečin ze zištnosti nebo proti veřejné mravnosti spáchaný nebo pro takovýto přestupek nebo pro přečin naznačený v § 486 tr. z., může ministerstvo vnitra opět odníti právo, aby dále se nazývali úředně oprávněnými techniky pojišťovacími. Každé udělené neb odňaté oprávnění budiž vyhlášeno ve »Wiener Zeitung« a v úředních zemských novinách. Úředně oprávnění technikové pojišťovací mají právo užívati pečeti se svým jménem a názvem: »Úředně oprávněný pojišťovací technik«. Úřadové jich mohou užívati za plat k výkonu prací techniky pojišťovací.

VI. Nař. min. kultu a vyuč. vydaným v souhlase s min. vnitra dne 26. června 1897 č. 158 ř. z. byly vydány bližší předpisy o zavedení teoretické státní zkoušky v kursu (běhu) pro pojišťovací techniku na vysokých školách technických ve Vídni. Členy zkušební komise jsou profesoři a docenti v kursu pro pojišťovací techniku shora uvedeným předmětům vyučující; předsedou zkušební komise jest děkan všeobecného oddělení, po případě, nemohl-li by tento předsedati, proděkan.

Technikové zubní.

Provozování zubní techniky, pokud se nevykonává ve spojení se zubním lékařstvím oprávněnými diplomovanými zubními lékaři, bylo zařaděno mezi živnosti koncesované. Živnost zubní techniky zahrnuje mechanické zhotovování umělých zubů, náhradních chrupů pro lidská ústa a součástek těchto chrupů po živnostensku. Zubní technikové jsou oprávněni otisk a upravení umělých zubů v úplně zdravých lidských ústech samostatně provésti; nesmí však žádných příprav v ústech neúplně zdravých, aniž v ústech úplně zdravých, jimiž by se jich jakýmsi operačním způsobem dotýkal (zejména nesmí uštipovati špičky zubův a zubních kořenů, upilovávati, čistiti a konservovati zuby, odstraňovati škodlivé kořeny atd.).

Koncesovaným zubním technikům, jakož i živnostníkům, kteří až posud jsou oprávněni provozovati živnost zubních techniků, jest dále zapověděno na svých stálých provozovárnách, bytech a návěštích užívati označení, kteréž by obecenstvo mohlo uvésti v omyl o rozsahu a podstatě jich živnostenského oprávnění. Takovým nedovoleným označením jest zejména »zubní umělec«, »zubní artista« a rovněž »dentista« (výn. min. obch. ve srozumění s min. vn. ze dne 20. března 1892 č. 55 ř. z.).

Telefon.

I. Pojem a význam.

Telefonem prostředkuje se doprava zpráv ústně resp. rozmluvou a to přímo, totiž stykem korrespondentů in persona, nebo prostředečně za intervence zřízence u telefonu úřadujícího (fonogram).

1. Telefon jest aparát, jímž přenášeti se dá mluvené slovo pomocí elektrického proudu na větší nebo menší vzdálenosti. Zvuky při mluvení vyvolané budí elektrické proudy, které rozšiřují se po obyčejném telegrafním drátě a na konci jeho vyvolávají v přijímacím aparátu zvuky shodující se s původně vzniknuvšími. Při telefonu jest tudíž jako při telegrafu tatáž hybná síla — elektřina (pokud se týká magnetismus). V činnost uvádějí se tudíž stanice s přístroji telefonickými. Telegramy mohou se podávati tedy telefonem, další doprava díti se může telegraficky a opět přijati se mohou telefonicky.

2. Fonogram (z řec. φωνόγραμμα = to, co se podle slechu napíše). Fonogram dle jména svého předpokládá sprostředkování zpráv telefonicky a písemně (čili sdělení telefonické a písemné). Telefonické sdělení činí buďto strana — pak obstarává sepsání fonogramu úředník při telefonu, nebo opatřuje telefonické sdělení zřízenec u telefonu službu konající. Jestliže dojde zpráva telefonicky sdělná svědčící některému z abonentů telefonních, dodá se zpráva písemně došlá příjemci nikoli (jako při dopisu) odevzdáním originálu, nýbrž fonicky (mluvou) a nepřevádí se (jako při telegramu) Morsovy značky v obyčejné písmo nebo zasláním Hughesových značek samých, nýbrž působením přímo na ústroj sluchový, při čemž příjemce zprávu buďto prostě ku vědomí přijme nebo si ji poznamená. Jestliže v opačném případu podává někdo nějakou zprávu telefonicky, a ta se může z centrály dále dopraviti poštou nebo poslem (nikoli však telegraficky), dopravuje se zpráva nikoli jako při telegramu vytvořením značek dle soustavy Morseovy, Hughesovy a pod. pomocí aparátu a dodáním napsané zprávy, nýbrž přímým působením na sluch a adresátovi doručí se to, co úředník u telefonu službu konající dle slechu poznamenal (nebo i opis toho).

II. Dějiny.

Jakýsi druh dalekomluvy shledáváme již ve starověku u Peršanů, Gallů a j. Ve středověku činěny pokusy převáděti zvuk, zejména pak hlasitou mluvu z místa na místo. Zvukové vlně, která ve vzduchu mluvou lidskou se vytvoří, zabrání se rourou k mluvení upravenou, že se nerozšíří na všechny strany, a tím větší účinek jeví do předu. Již r. 1667 použil fysik Robert Hooke napjaté nitě k rozšíření vlny zvukové. R. 1819 sestavil Wheatstone přístroj z dlouhé tyče jedlové, na jejíž koncích přidělány byly resonanční skřínky. Vzbudil-li se na jedné straně ton na napjatých strunách violy, převedl se na stranu druhou. Pokusy ty vedly k vynálezu telefonu sestávajícího ze dvou blan, mezi nimiž napjata byla ztuha niť. Tímto způsobem docílilo se spojení až na 300 m. Základem objevu telefonu elektrického bylo objevení t. zv. galvanického znění (t. zv. galvanické hudby), jež učinili američtí fysikové Page a Henry r. 1837. Fysik Page dokázal, že měkká železná hůlka nastrčená do cívky ovinuté jemným měděným drátem pomocí hedvábí isolovaným, počíná zníti, jestliže se elektrický proud cívkou vedený rychle za sebou přeruší. R. 1876 vynalezl Graham Bell v Bostonu telefon, kterým bylo lze reprodukovati řeč i na míle vzdále-

nosti; vynálezu jeho měla veřejnost příležitost obdivovati se na světové výstavě ve Filadelfii.

Vynálezem telefonu přišlo se na objev mikrofonu t. j. přístroje, kterým se zachycují i praslaboučké tony; zásluha o to přičítá se Hughesovi, Edisonovi, Lüdtgeovi a j. Při telefonické dopravě používá se mikrofonu k odesílání zpráv; výhoda při tom je ta, že se značně sesílí účinek zvuku a že i do značnější vzdálenosti vytrvává. Je více systémů mikrofonů; předností všech jest síla zvuku a vytrvalost jeho, věrná reprodukce přibarvení zvuku a čistota tonu. Teprve tím, že se kombinoval telefon jakožto přístroj zprávu přijímající s mikrofonem, u něhož se zpráva odesílá, docílilo se při telefonu nynější dokonalosti a pohodlí.

III. Správa telefonu.

Již vzájemné působení, jež telefon a telegraf osvědčuje, přimlouvá se za to, aby provozování, pokud se týká, správu vzal na se stát; ječ tu větší záruka pečlivého zařízení a dohledu k telefonickému spojení, správné volby úřednictva, zachování tajemství telefonního atd. Původně ponechala většina států provozování telefonu činnosti soukromé (zejména společnostem soukromým); dnes však již skorem napořád považuje se telefon za věc státní, pokud se týká, vede se v režii státu. V Anglii, Italii, ve Španělsku a v Rakousku jest sice telefon sestátněn, avšak soukromníkům udílí se koncese (ve Spojených státech dosud mají telegraf i telefon v rukou společnosti soukromé).

IV. Zavedení telefonu v Rakousku.

Rakousko dlouho odkládalo se zavedením telefonu, až teprve nařízením telefonu se týkajícím ze dne 7. října 1887 č. 116 ř. z. prohlášen byl v Rakousku telefon za státní dopravní prostředek a telefonování upraveno. Dle § 1 cit. nař. zařídí výhradně správa pošt a telegrafů k případné žádosti telefonické podniky, jimiž správní kanceláře, podniky tovární, hotely, divadla atd., konečně jednotlivé byty přímo mají býti připojeny k státnímu úřadu telegrafnímu. Podobná zařízení telefonická jsou pokračováním telegrafu státního a jako taková tvoří předmět vlastnictví státního a ponechávají se účastníkům (abonentům) k dopravě telefonické za určité poplatky. V Rakousku nesmí tudíž nikdo bez koncese státní zříditi telefonické spojení. Pokud však běží o poměry vlastnické, panuje doposud zásadní různost. Kdežto soukromá spojení telefonická sloužící k telefonickému spojení jednotlivých předmětů a zavedené již soukromé sítě telefonické jsou vlastnictvím dotyčného koncesionáře, jemuž za t. zv. poplatky rekogniční ponecháno jest občasně vykonávati výsostní právo k telefonu, jsou zařízení telefonická v režii státu vedená ve vlastnictví správy státní, kteráž ponechává účastníkům za určité poplatky (nikoli výkon práva výsostního), nýbrž používání telefonu.

V. Vedení telefonická.

1. Jednotlivé stanice telefonické mohou být mezi sebou různě spojeny, totiž nad zemí jednak pomocí sloupů a rozmanitých k tomu upravených pomůcek, jednak pomocí t. zv. břevna na zdi domů předělaného, nebo přístřešních stojanů nad domy vztyčených, nebo pod zemí pomocí kabelu. Ve větších městech, kde přibývá účastníků telefonického spojení co den, působí nejednu potíž vedení nadzemní po stojanech nad domy přidělaných. Proto jest nezbytným použiti vedení kabelového jednak nad zemí, jednak pod zemí. Vedení kabelové jest však samo provázeno některými

potížemi, pokud různé dráty vzájemně na sebe indukcí působí; rozmluva po jednom drátu vedená může býti po drátě druhém vyslechnuta. Nedostatku tomuto odpomáhá se použitím drátu přesmykujícího se; výsledek jest bezpečnějším ještě, sblíží-li se co nejvíce dva dráty smyčku tvořící a spirálovitě se kolem sebe ovinou. Podzemní kabelové vedení vzmáhá se co den; starší podzemní telefonické kabely jsou bavlnou isolovány, kdežto novější podzemní telefonické kabely zařízeny jsou z papíru a z prostoru vzduchového isolovaného. V některých městech klade se — pokud to možno — podzemní telefonický kabel do městských stok; kde nelze stok těchto použiti, musí se zříditi stoky zvláštní — hlavně pod chodníky. Ve vzdálenosti 200—400 m. nalézají se t. zv. spojovací jámy, v nichž spojují se kabely v délce takovéto vedené.

2. Vodivým materiálem jest měděný drát, pokud se týká, drát křemičito-bronzový a dvojkovový drát. Drát měděný jest lepší než železný maje menší elektrický odpor. Zavedením drátu křemičito-bronzového umožnilo se, že se telefonu dá plně využitkovati a ústní výměna myšlének prostředkovati se dá na značné vzdálenosti.

3. Při telefonickém spojení sestává isolátor z pravidla z malých dvojnásobných porcelánových zvonců.

4. K ochraně před bleskem spojují se přístřešní stojany s domovními hromosvody, stojany pak na budovách, jež mají vodovody, spojují se mimo to s rourou vodovodu.

5. Aby se odstranilo neb aspoň značně seslabilo znění povstávající houpáním se drátu (které se vlivem vzduchu neb kolísáním teploty vzbuzuje), zkusilo se více prostředků. Nejúčinnější a nejjednodušší prostředek je tento: Vodivý drát ovine se dobře na opoře konopím namočeným ve lněném oleji tak, aby střední místo nad isolátorem ležící bylo zvící prstu a odtud aby ho ubývalo, na obal z konopí uváže se pak provaz zrobený ze dvou obyčejných telefonických drátů a konce provazu toho sletují se s vodivým drátem.

6. Multiplikátor v dopravě telefonické. Při dopravě telefonické s několika sty ústícími vedeními účastníků užívá se s výhodou multiplikátoru. Vedení účastníků (abonentů) rozdělí se v sekce (oddělení), každá sekce (stůl) čítá (jako ku př. při centrálce 2. a 3. v Praze) po 75—100 vedení abonentů. Multiplikátorem učiní se každé sekci všichni abonenti snadno přístupnými.

7. Vídeňský inženýr F. Nissl sestavil zvláštní samočinný přístroj, jenž dopouští styku dvou od sebe vzdálených skupin účastníků jediným vedením spojených tím způsobem, že může každý účastník jedné skupiny zavolati si účastníka skupiny druhé a domlouvati se s ním bez intervence úřadu t. j. samočinně (automaticky) pomocí naznačeného aparátu. Přístroj zařízen jest tak, že žádný účastník nemůže si dobu k rozmluvě prodloužiti.

8. Telefonická centrála.

Úřad, k němuž připojena jest jedna nebo více telefonických linií, označuje se názvem centrála (t. j. ústřední stanice). Dle potřeby připojují se k centrále pomocí zvláštních drátů i veřejné hovorny; hovorny tyto slují: c. k. telefonický úřad, a může jich jako takových každý použiti.

9. Stanice abonentů. Telefonická zařízení provedená pro účastníky (abonenty) k telefonické korespondenci nazývají se stanicemi abonentů; stanice ty odlišují se od sebe čísly připojení k hlavní síti označu-

jícími; čísla ta nejsou však (pro všechny doby) stálá, nýbrž lze je z technických důvodů změniti.

10. Hovorny připojené k některé stanici ústřední tvoří s vedením svým telefonní síť.

11. Telefony zřizuje c. k. správa pošt a telegrafů na účet eráru, jsou tudíž vlastnictvím státu a abonenti mohou jich používati za určité poplatky.

VI. Sazby poplatků.

Účastníci mají zapraviti za zřízení, udržování a používání telefonů tyto poplatky:

1. Poplatek stavební, pokud se týká, příspěvek na náklady vedení a potřebných přípravných a instalačních prací pro tratě do 500 m. obnáší 50 zl., pro další tratě za 100 m. 10 zl. Připojí-li se více předmětů náležejících témuž vlastníku k telefonické centrále, počítá se stavební poplatek dle absolutní délky jednotlivého vedení dohromady (rozh. min. obch. ze dne 22. března 1894 č. 9578).

2. Staniční poplatek za propůjčení potřebných aparátů obnáší pro stanici abonentní ročně 30 zl.

3. Poplatek za spojení telefonické s jinými abonenty činí pro jednu stanici abonentní ročně 20 zl. Pro dvě nebo více stanic abonentních téhož abonenta, kteréž spojeny jsou s telefonickou centrálou za sebou společným přípojným vedením, zapraviti jest poplatek za jednu stanici, poplatek staniční však zapraviti dlužno za každou stanici zvlášť (rozh. min. obch. ze dne 20. března 1893 č. 19.497). Za stanice abonentní na nádražích, v hotelech, v divadlech atd., jichž používati mohou cestující, hosté, návštěvníci atd., dlužno zapraviti poplatky uvedené pod č. 2. a 3. dvojnásob. Za stejně zvýšený poplatek může se i spolkům, jinakým korporacím nebo i uzavřeným společnostem dovoliti, aby jich abonentní stanice byla dána k disposici jich členům (§ 9 shora cit. nař.). Při telefonech státních úřadů snížen jest staniční poplatek a poplatek za připojení až o polovinu. Ministerstvo obchodu vyhražuje si právo podobné slevy povoliti k případné žádosti i jiným veřejným (zemským neb obecním) úřadům (§ 18).

4. Sprostředkovací poplatek platí se za telefonické podání a doručení telegramů a fonogramů a sice za telegram (kromě pravidelného poplatku) 5 kr., za fonogram 5 kr. základní taxy a $^1/_2$ kr. taxa za slovo (§ 9).

5. Poplatek za hovor u telefonů veřejných (u c. k. telefonických úřadů) obnáší pro místní korespodenci za 3 minuty 10 kr. a zapraviti jej musí volající osoba. (Místní korespondencí rozumí se ústní styk telefonem prostředkovaný mezi dvěma místy k téže centrále připojenými.) Za telefonické rozhovory tři minuty trvající v síti meziměstské zaplatiti dlužno zvláštní poplatky (§ 11); poplatky tyto uvedeny jsou v meziměstském tarifu o poplatcích za rozhovor, kterýžto tarif připojen jest k seznamům abonentů. (Styk meziměstský jest ten, který se odbývá mezi dvěma sítěmi telefonickými připojenými k dvěma různým telefonickým centrálám.) Za nutné rozhovory zaplatiti jest trojnásobný poplatek a požívají pak přednosti před obyčejnými rozmluvami v čas ohlášenými. Poplatky za ohlášené meziměstské rozmluvy nahražují se jen v tom případu úplně, nemohlo-li k rozmluvám těm dojíti následkem porušení linií telefonu státního.

6. Poplatek inhibiční. Za ohlášený meziměstský rozhovor, jehož se strana sřekla, dříve než se telefonicky druhá strana zavolala, nevybírá

se poplatek inhibiční, pokud se týká, zaplacený poplatek za zamýšlený rozhovor vrátí se celým obnosem. Jestliže z jiných důvodů na sklonku dne resp. na konci úředních hodin k ohlášenému rozhovoru nedošlo, zaplatiti jest inhibiční poplatek, pokud se týká, poplatek zaplacený za ohlášený rozhovor vrátí se se srážkou poplatku inhibičního. Poplatek inhibiční obnáší $^1/_3$ poplatku stanoveného za ohlášený obyčejný nebo naléhavý rozhovor.

7. Způsob placení. Poplatek stavební zapraviti jest před početím stavby; jestliže se povolily splátky se zvláštními platebními modalitami, musí se aspoň první roční splátka složiti před početím stavby (§ 20). Poplatek staniční a poplatek za připojení platiti jest půlletně napřed a to vždy v první polovici měsíce ledna a července (§ 21). Poplatek sprostředkovací a poplatek za rozhovor platí se ihned při použití telefonu. Poplatky tyto, jakož i poplatky za další dopravu telegramů a fonogramů kreditují se účastníkům až do konce měsíce, načež se jim zašle účet ihned splatný. K tomu cíli složiti má účastník při centrále stálý peněžitý obnos dle ustanovení příslušného ředitelství pošt a telegrafů (§ 22).

VII. Výpověď.

Styk telefonický může býti kdykoli oběma stranami vypověděn půl léta napřed t. j. 1. ledna a 1. července (§ 29). Zastaví-li se doprava následkem výpovědi dané účastníky, pomíjí závazek platiti poplatek staniční a poplatek za rozhovor koncem kalendářního půlletí, na které výpověď dána byla.

VIII. Zápověď určitých telefonických sdělení.

Zapověděno jest užívati telefonů kteréhokoli druhu k telefonickému sdělení, které ohrožuje bezpečnost státu nebo jest v rozporu se zákony, veřejným řádem a mravností. Správa pošt a telegrafu vyhražuje si právo i bez výpovědi zastaviti dopravu telefonickou, majíc na zřeteli státní a jinaké veřejné zájmy, dále následkem nastalého zneužití nebo pro nesplnění povinností platebních (§ 30).

IX. Tajemství telefonické.

Správa pošt a telegrafů pečovati má o to, aby v každém směru, pokud možno, šetřeno bylo tajemství telefonického (§ 33). Strany korespondující mají právo vzájem se přesvědčiti o totožnosti osoby (§ 34).

X. Ručení.

Neručí se za správné telefonické vyřízení resp. přijetí telegramů a fonogramů. Žádá-li strana mající zájem na správném sprostředkování telegramu a fonogramu za to, aby opakovány byly celé věty nebo jednotlivá slova, musí tomu druhá strana bez váhání vyhověti (§ 35).

XI. Používání telefonu.

K srozumitelnosti rozmluvy dlužno mluviti ve směru ke středu mikrofonu; příliš hlasité mluvení nebo přílišné přiblížení úst ke kalichu způsobuje na krátkých distancích nezřetelnost. Při mluvení na větší vzdálenosti (při styku meziměstském) mají se ústa přiblížiti ke kalichu nebo k dřevěné plotně asi na 4 cm. a má se poněkud silnějším hlasem, volně, zřetelně a výrazně (s přízvukem) mluviti. Při rozmluvě se mají naslouchátka přitisknouti lehce k uchu a tak se držeti, aby otvor telefonu úplně byl naproti směru dorážejících slov. Za bouřky mají se při telefonech opatřených rourkami k naslouchání rourky (trubičky) tyto nechati zavěšeny v normální poloze t. j. na hácích, kdežto při novějších přístrojích se lžícovými telefony za-

strčí se zátka mezi čárovitá svěradla přístroje. Po bouřce sluší ovšem zátku (hřebík) tuto vzdáliti resp. dáti na její normální místo.

XII. Povinnosti účastníků.

Účastník povinen jest nakládati s telefonickými přístroji atd. jemu propůjčenými v duchu platných předpisů a chrániti je, seč síly jeho stačí, před poškozením. Zapověděno jest rozbírati telefonické aparáty a jinaké zařizovací předměty nebo na nich něco měniti (§ 42). Rovněž nesmí abonenti o své újmě prováděti opravy na přístrojích nebo i připojení k nim přidaného. Přeje-li si účastník přeložiti stanici, po případě úplné nebo částečné přeložení vedení telefonického, povinen jest zaplatiti správě pošt a telegrafů skutečně vzešlé náklady (§ 41), pokud se týká, poplatek stavební (rozh. min. obch. ze dne 6. července 1893 č. 13.518).

Veškerá sdělení o nastalém porušení telefonického spojení a veškery stížnosti do nepravidelnosti dopravy telefonické svědčiti mají předkem správcům dopravy telefonické, pokud se týká, dozorčímu úřednictvu příslušné c. k. telefonické centrály.

XIII. Meziměstský styk telefonický.

Styk ten odnáší se k styku veřejných telefonických úřadů a stanic abonentních (státní účastníci), v Praze na př. se stanicí vídeňskou, kolínskou, jihlavskou atd., nebo obráceně stanice ve Vídni, Kolíně atd. se stanicemi v Praze nebo s některým jiným místem.

XIV. Mezinárodní služba telefonická.

Na mezinárodní telegrafické konferenci konané v Berlíně 1885 jednáno bylo vedle telegrafu též o telefonu. Čl. 67. řádu (berlínské revise) vytýká tato ustanovení:

1. Správy kontrahujících států mohou dle potřeby zříditi mezinárodní telefonická spojení, kladouce buďto zvláštní dráty nebo používajíce již stávajících.

2. Správy učiní úmluvy stran volby aparátu a jednotlivostí ve službě a ustanoví společně tarif pro jednotlivé telefonické spojení.

3. Použití telefonu řídí se pořadem přihlášek; na budapeštské telegrafní konferenci přijata byla však jak pro vymáhání taxy tak i pro dobu spojení za jednotku rozmluva trvající tři minuty.

4. Těmže korespondentům lze dovoliti rozmluvu trvající déle než 6 minut (2 jednotky) jen pro ten případ, že se dříve nebo mezitím jinaká rozmluva neohlásila (čl. 67. telegr. řádu budapeštské revise z r. 1896). V mezinárodním telegrafním řádu po pařížské revisi upravena dále mezinárodní služba telefonická a jednotka sloužící za základ tarifu a trvání rozmluvy stanovena ze 3 minut na 5 minut.

5. Mezinárodní telefonické dráty povedou se dle úmluvy dotyčných států a spojí se s telefonickými centrálami, a těmito pak s telefony abonentů. Stávají též však i speciální úmluvy telefonické, jako na př. mezi Francií a Belgií.

XV. Právo trestní.

Zde platí totéž, co řečeno bylo o ochraně zařízení telegrafických. (Viz čl. Telegraf.)

XVI. Úřední pomůcky ve službě telefonní.

K opatřování služby telefonické vydány jsou provisorní instrukce:

1. pro službu c. k. telefonických úřadů a zejména centrálních stanic;
2. pro používání státních stanic abonentních;
3. pro službu při c. k. telegrafních stanicích s dopravou telefonickou;

4. pro zkoumání nadzemního vedení telegrafického a telefonického;
5. pro zkoušení elektrických vlastností kabelů a pro místní určování vad jejich;
6. kromě toho jsou instrukce pro telefonické mechaniky, montéry, dozorce nad vedením atd.

XVII. Právní otázky.

Jako telegrafem, lze i telefonem učiniti a přijati právoplatný projev; jest otázka, zda telefonickým stykem zakládá se smlouva mezi přítomnými či mezi nepřítomnými. Smlouvy mezi přítomnými předpokládají, že smluvníci jsou bezprostředně u sebe. Při rozmluvě telefonické dělí hovořící sice místní vzdálenost, leč effektivně, co do podstaty, lze označiti rozmluvu takovou za vyjednávání od úst k ústům. I lze tudíž smlouvy telefonicky uzavřené počítati ke smlouvám mezi přítomnými.

Nelze dále — jako i při telegrafickém styku — všeobecně stanoviti, kdo práv jest za poškozující sdělení, pokud se týká, za věcné zneužití telefonu, a proto i tu rozhodnutí ponecháno jest volnému uvážení soudcovu.

XVIII. Reformy.

Záhodným bylo by snížiti telefonické poplatky a vybírati poplatky jednotné. Za použití telefonu meziměstského platí se: ve Francii 50 cent. za každých 100 km. vzdálenosti, ve Velké Britanii 3 pence za každých 20 angl. mil, 6 pencí za 20—40 angl. mil, za každých dalších 40 mil nebo část této vzdálenosti 6 pencí. Dalším požadavkem se činí, aby v každém poštovním místě zařízena byla aspoň jedna telegrafní stanice s dopravou telefonickou. Bylo by si přáti v zájmu rozvoje styku telefonického, aby zevšeobecněla brzy soustava van Rysselberghesova, dle níž by bylo možno spojení telegrafického současně použiti k telefonování. V Belgii alespoň opatřena celá telegrafická síť zařízením projektovaným od elektrotechnika van Rysselberghesa.

XIX. Telefon ve službách soudů.

V hlavních městech země a v sídle vrchních soudů zemských povinny jsou soudy přistoupiti ke styku telefonickému; je-li v určité budově spojeno více soudů, musí být aspoň jeden soud připojen k telefonickému pospoji. Všechny ostatní soudy smí se připojiti jen s přivolením presidenta vrchního soudu zemského. Telefonu používati se má co nejvíce, aby nemusili se vysílati poslové nebo písemně objednávky činiti; telefonem zvána býti může strana k podání vysvětlení různých, k informačnímu výslechu, k rozmluvě o odstranění formálních závad podání a jinaká pozvání se mohou činiti před soud nebo do soudní kanceláře, ač-li není předepsáno vlastní doručení. Strany a advokáti mohou rovněž dotazovati se soudu telefonicky nebo sdělení činiti, která přednésti jest v soudní kanceláři nebo svědčiti mají některému výkonnému orgánu. Osoba ustanovená k řízení styku telefonického musí se vyznati u vedení; povinností její jest sprostředkovati rozmluvy a činiti si o tom potřebné záznamy. Používání telefonu obmezovati se má pravidelně na styk místní; do jiných míst smí se zprávy zasílati telefonicky jen pro ten případ, že věc jest nanejvýš nutná a naléhavá (§ 100 nového jedn. ř. pro soudy).

Telegraf.

I. Pojem a význam.

Telegrafem prostředkuje se doprava zpráv s použitím zvláštních znaků a zvláštního písma. To, co se takto do dálky píše, slove telegram;

někde užívají k tomu též názvu »depeše« z francouzského »dépêche«, kteréžto slovo značí však ve frančtině i některé předměty dopravy poštovní. Z důvodu toho zamítla telegrafní konference v Petrohradě konaná (1876) slovo »dépêche télégraphique« a stanovila jednodušší označení »telegram«.

II. Dějiny.

Počátky telegrafu sáhají až do starověku.

1. Nejstarší telegraf jest optický. Zprávy přepravovaly se s místa na místo ohněm rozdělaným po výšinách — ve dne kouřem, v noci září světelnou; jakýmsi zdokonalením tohoto způsobu byl telegraf pochodňový. Pro lodi na moři užívalo se za dne (jako podnes) signálů vlajkových.

2. Telegraf elektromagnetický. K telegrafování použito později elektřiny třením buzené, kteráž vedena byla nepřerušeně 24 dráty, kterýmž odpovídalo 24 písmen. Nejznámější pokusy toho druhu jsou Lesageovy (v Ženěvě); tento způsob telegrafování byl povahy místní (ježto elektřina třením vzbuzená neměla žádoucí stálosti a ježto výsledky byly málo zdatné).

3. Teprve objevením galvanické elektřiny (galvanismu 1789 od Galvaniho a Volty) a elektromagnetismu (1819) dánským profesorem Oerstedtem vzešel v rozvoji telegrafu netušený obrat. V Německu podařilo se učencům Gaussovi a Webrovi společným studiem zaříditi elektromagnetický telegraf mezi hvězdárnou a fysikálním kabinetem university v Göttingách. Na popud Webrův pokusil se prof. Steinheil v Mnichově aparát celý zjednodušiti a upraviti jej k vyrozumívání dle určitých značek; již r. 1836 podařilo se Steinheilovi přeměniti (jehlový) aparát v elektromagnetický psací aparát. R. 1838 objevil prof. Steinheil pozemní vedení, resp. možnost vésti zemí proud galvanický, čímž ušetřeno bylo poloviny drátu k vedení proudu jinak potřebného, tudíž ušetřeno téměř $^1/_3$ nákladů zařizovacích. První elektromagnetický aparát na delší vzdálenost upotřebitelný zhotovil mechanik Bain v Edinburgu. Bainův zvonkový elektromagnetický aparát změněn byl Morsem (Američanem) aparátem novým, který lze pohodlněji ovládati a který honosí se větší silou a vydatností. Morsův telegraf produkuje totiž tečky a čárky jakožto telegrafické značky; body a čárky tyto v různém počtu a sledu představují písmena, čísla a jiné znaky. Vsunutím přenosných zařízení (automatickým zařízením k přenášení značek) lze přímo ve styk uvésti aparátem tímto kterákoli vzdálená dvě města. Tento Morsův aparát dochází té doby upotřebení na celé zeměkouli. Vedle Morsova aparátu vyniká zvláště aparát Hughesův, ba namnoze jej i předčí; pokusy s Hughesovým aparátem r. 1860 a 1861 ve Francii konané byly tak skvělé, že aparát tento byl r. 1861 ve Francii oficielně zaveden. Po Francii uchopily se zařízení tohoto i jiné státy, tak r. 1867 Rakousko-Uhersko, a telegrafní konference vídeňská (1868) přijala vedle Morsova aparátu aparát Hughesův k rozvětvení korespondence s rozličnými státy přináležejícími k světovému spolku telegrafnímu za druhý (mezinárodní) aparát.

R. 1874 podařilo se francouzskému telegrafnímu úředníku Bandotovi sestrojiti multiplikační tiskový aparát, z něhož za necelých deset let vytvořeno mistrné dílo mechanické (ve své zlepšené formě byl aparát Bandotův vystaven r. 1883 na elektrické výstavě vídeňské). Dle systému Bandotova lze spojiti najednou 2, 4, 6 až 8 aparátů a tím způsobem současně odeslati i přijmouti 2, 4, 6 až 8 telegramů.

III. Telegrafní vedení jest nadzemní (neboli vzduchové) a vedení spodní t. j. pod povrchem (země, vody). Nadzemní vedení zřizuje se v určité výši nad zemí, vedení spodní klade se naproti tomu pod zemi nebo pod vodu, a proto různí se opět vedení podzemní a podmořské, jakkoli i vedení říční namnoze zavedeno jest.

1. Vedení nadzemní záleží z kovového drátu, kterýž napjat jest ve vzduchu z jedné stanice do druhé a podepřen jest sloupy tím způsobem, že jest drát isolován a nedotýká se tudíž nijakého předmětu a tím za vlhkého počasí zabráněno jest tomu, aby vlhkem vzešlo trvalé spojení vodivé mezi drátem a zemí.

2. První myšlenku podzemního vedení konstatovati lze r. 1774. R. 1837 navrhl Morse, aby se vodivý drát vložil do železných rour; leč nepodařilo se drát úplně isolovati. R 1846 odporučoval dělostřelecký poručík Siemens klejinu perčovou (guttaperču) za dobrý isolační materiál pro dráty. Uspokojivé pokusy přiměly Německo, Rakousko, Sasko, Dánsko a Rusko k tomu, že klejinou perčovou vodivý drát isolován. Leč brzy hatily se pokusy dále konané, ježto objevily se rozličné nepříznivé vlastnosti klejiny perčové, jež dříve známy nebyly. Opětovnými pokusy docíleno však příznivých výsledků a položena značná podzemní vedení (podzemní kabel). A tak přivedeny byly některé státy na myšlénku zříditi telegrafy podzemní.

3. Podmořská telegrafická vedení. Původcem myšlénky podmořského vedení označován jest všeobecně proslulý fysik Salva z Barcelony. První skutečné spojení pod vodou podařilo se prý Dr. O'Shangessymu poblíže Kalkuty; r. 1840 předložil Wheastone plán spojení Doveru s Calais, 1845 dával Morse popud k podmořskému spojení Severní Ameriky a Evropy. Na základě vzpomenutého plánu a konaných pokusů podařilo se r. 1849 Angličanu Walkerovi dávati telegrafické zprávy po podmořském spojení na vzdálenost více než 2 mil. Výsledky těmito povzbuzen odhodlal se J. Brett podmořskou cestou spojiti Calais a Dover. Dne 28. srpna 1850 ponořen byl telegrafní drát 6 něm. mil dlouhý, $2^1/_2$ mm. široký a obalem klejiny perčové opatřený šťastně do moře, takže lze r. 1850 pokládati rovněž za rok založení podmořského telegrafu. R. 1852 spojena byla Anglie a Skotsko s Irskem, Finsko se Seelandem a Jutskem, Anglie s Belgií a Nizozemskem, 1854 Seeland se Švédskem, Italie a Sardinie s Korsikou. R. 1858 podařilo se Američanu C. Fieldovi spojiti Ameriku s Evropou (Anglií) podmořským vedením. Leč nevyzkoušeno dříve dno mořské, vydatnost kabelu povolovala a nastala pro nepříznivé vlastnosti mořského dna četná přerušení, ba 1. září 1858 vypověděl kabel službu úplně. Zdarem korunován byl pozdější pokus Fieldův r. 1865 a docíleno trvalého spojení mezi Irskem a Novým Fundlandem. I přikročeno po té k novým, velkolepým podnikům podmořského telegrafního spojení, takže dnes položeny jsou téměř ve všech mořích, vyjímaje moře jižní a tichý oceán, telegrafické kabely.

4. Telegrafická baterie. Baterií rozumí se několik prvků spolu spojených. Když byly zavedeny Morsovy telegrafní aparáty, použito k pohonu telegrafických aparátů malých prvků Danielových (zinku, mědi, skalice modré, vody s kyselinou) pro proud do dálky, naproti tomu pro proud místní použito prvků Smeeových (zinek, stříbro-platina, rozředěná kyselina sírová). Článek Smeeův byl však záhy úplně odstraněn a zaveden pro proud

místní článek Danielův, skládající se z velkých desek prvků v článku tom zastoupených.

5. Telegrafní stanice. Jsou státní a železniční stanice telegrafní. V novější době zařizovány jsou na stanicích telegrafních i telefony a připojují se k určitému poštovnímu úřadu.

IV. Zavedení telegrafu v Rakousku.

V Rakousku zaveden byl telegraf r. 1846 podél severní dráhy císaře Ferdinanda a použito aparátu Bainova. Na základě nejv. kabin. listu ze dne 16. ledna 1847 stran zřizování telegrafů počalo se veřejně ve služebních věcech používati telegrafu mezi Vídní a Brnem. Morsův aparát vyzkoušen v Rakousku 1849 a r. 1851 zaveden; aparát Hughesův došel pak upotřebení u nás r. 1867. O zavedení systému Baudotova v Rakousku se právě pracuje.

1. Regál telegrafní.

Otázku, zda telegraf přináležeti má k podnikům státem provozovaným, či ponechati se má v rukou soukromníků, řeší nabytá zkušenost ve prospěch státu; i jest té doby telegraf věcí, resp. regálem státu patřícím; regál telegrafní zahrnuje v sobě výhradné právo státu telegrafy zřizovati, provozovati a spravovati. V Rakousku nabyl platnosti regál telegrafní nejv. kab. listem ze dne 16. února 1847, v němž se nařizuje, že bez předchozího osobního dovolení císaře samého nemá býti dopuštěno ani jednotlivci ani společnosti zakládati telegraf. Přestoupení tohoto nejvyššího nařízení má za následek, že veškery přípravy ku zřízení telegrafu učiněné a postavené aparáty zničiti musí podnikatel sám nebo tak učiní státní správa na jeho účet.

Státní telegraf určen byl původně jen k prostředkování zpráv státních a teprve dnem 15. února 1850 otevřen byl i korespondenci soukromé. Tím stal se telegraf ústavem veřejným a tvoří nyní veřejný jednotný dopravní ústav státní. Rozvojem železnic jevila se potřeba sáhnouti k telegrafu jakožto nezbytnému prostředku k zabezpečení dopravy železniční; i bylo správám drah přiznáno právo zřizovati k dopravním účelům svým telegrafy a povolávati k obsluze aparátů telegrafických zvláštní orgány. Státní správa zajistila si trvání svého práva výsostního tím, že si vyhradila ve příčině telegrafů železničních všeobsáhlý vliv a kontrolu (rozk. min. obch. ze dne 10. října 1876 č. 4464).

Po nejvyšším rozhodnutí ze dne 26. března 1863 povoleno dále jiným soukromým podnikům (jako: továrnám, hotelům a pod.) zaříditi si telegraf na základě zvláštní koncesse udělované ministerstvem obchodu za jistých normálních podmínek vyhovujících dotyčným správním úřadům. Smlouvou uzavřenou ve Vídni dne 2. prosince 1894 mezi ministerstvem obchodu a vídeňskou soukromou telegrafní společností převedeno na stát vlastnictví celé telegrafní sítě, kterouž společnost ona na základě koncese ze dne 3. dubna 1869 a ze dne 3. června 1881 ve Vídni a okolí zřídila, počítaje v to zásobu zařizovací, reservní materiál, aparáty a jich součástky, pracovní náčiní a nástroje (čl. I. cit. úmluvy), naproti tomu zavázal se stát jmenované společnosti zaplatiti paušální odškodnění v obnosu 4 milionů zlatých ve 20 annuitách. Úmluva tato došla schválení zákonem ze dne 20. května 1895 týkajícím se sestátnění telegrafů (a telefonů) vídeňské soukromé telegrafní společnosti (ř. z. z r. 1895 č. 76; věst. pošt. a telegr. 1895 č. 57 str. 270). Podobně stanoví i v Uhrách § 1 zákona o telegrafech

(a telefonech) ze dne 8. srpna 1885, že zřizování a provozování telegrafní (i telefonní), jakož i jinaké podniky elektrické vyhrazeny jsou státu, že však udělena býti může i koncesse, je-li dosti učiněno podmínkám v zákoně vytčeným.

2. Právní poměry telegrafní. Provozováním, pokud se týká, používáním telegrafu zakládají se právní poměry mezi dotyčnou správou a obecenstvem, resp. stranami. Správa telegrafní povinna jest o to pečovati, aby zařízení telegrafické konalo zúplna úlohu a účel svůj, dále o to, aby zabráněno bylo jakékoli přerušení, pokud se týká, ihned odstraněno bylo, dále pečovati o dostatečný počet drátů, o dobrou jakost drátů a tyčí pro případ vichřic, bouří, vánic atd.

Pro posouzení právních poměrů při telegrafování v obvodu tuzemska rozhodny jsou telegrafní řád ze dne 16. července 1873 (věst. tel. z r. 1873 č. 15 str. 57 a násl.) a na základě tohoto řádu vydané nařízení min. obchodu; pro styk s cizími státy platnost mají mezinárodní úmluvy a smlouvy. Řád telegrafní obsahuje zákonná ustanovení o používání veřejných telegrafů. U vzájemném vnitřním styku mezi Rakouskem a Uhrami odnáší se na zařízení telegrafická jen potud společný vliv, pokud běží o položení telegrafu pro veřejnou dopravu mezi oběma polovinami říše a pokud jedná se o ustanovení dotyčných tarifů a předpisů dopravních, pokud se týká, o zřízení telegrafického spojení mezi jednou polovinou říše a cizozemskem, kteréžto spojení vždy dlužno pokládati za linii státního telegrafu (srov. čl. XIV. úmluvy mezi rak. min. obchodu a uher. minist. pro veřejné práce a styk dopr. ze dne 30. června týkající se služby poštovní a telegrafní u vzájemném styku Rakouska-Uherska, věst. pošt. a tel. z r. 1888 č. 63 str. 265).

V. Mezinárodní základní smlouvou telegrafní jest té doby telegrafní smlouva petrohradská ze dne 10.—22. července 1875 (ř. z. z roku 1876 č. 82; věst. tel. z roku 1876 č. 15). Smlouva tato nabyla působnosti 1. lednem 1876 (místo mezinárodní telegrafní smlouvy pařížské ze dne 5.—17. května 1865) a potrvá v platnosti po dobu neurčitou a pro případ výpovědi v platnosti zůstává ještě rok počítaje ode dne, kdy výpověď dána byla. K této mezinárodní smlouvě petrohradské přistoupily doposud téměř veškeré státy všech dílů světa a také většina soukromých podniků telegrafních (společností). Základní ustanovení smlouvy petrohradské jsou tato:

1. Pravidlem má každý právo korrespondovati prostřednictvím mezinárodního telegrafického spojení (čl. I.).

2. Státy smlouvou činící vyhražují si však právo zameziti dopravu každého soukromého telegramu, kterýž by bezpečnost státu ohrožoval nebo v rozporu byl se zákony zemskými, s veřejným řádem a mravností (čl. 7).

3. Každé vládě vyhraženo jest dále právo na neurčitý čas zastaviti mezinárodní službu telegrafní, uzná-li toho potřebu, buď vůbec nebo jen na určitých liniích a pro určitý druh korespondencí, při čemž povinna jest ihned o tom uvědomiti vládu ve smlouvě súčastněnou (čl. 8).

4. Strany smluvní zavazují se vzájem podniknouti veškera opatření žádoucí k zajištění tajemství telegramů a řádné jich dopravy (čl. 2).

5. Státy ve smlouvě súčastněné nepřejaly nižádné zodpovědnosti co do mezinárodní služby telegrafní (čl. 3).

6. Pro mezinárodní tarify vytčeny tyto zásady: jednotným má býti poplatek (taxa) za veškery telegramy, které vystřídají se toutéž cestou mezi telegrafními ústavy dvou států smlouvu uzavřevších. V Evropě může býti jeden a týž stát co do používání jednotného poplatku rozdělen nanejvýš ve dvě území. Frank jest mincovní jednotka při sdělání mezinárodních sazeb. Na základě vydaného řádu (reglementu) vytčeno 12 tabulek mezinárodních sazeb, resp. tax (tabulky sazeb, resp. tax). Tabulka tax *A.* vypočítává taxy pro dopravu telegrafickou v Evropě, tabulka tax *B.* udává taxy pro mimoevropskou dopravu telegrafickou atd.

7. Ustanovení citované smlouvy petrohradské doplněna byla zvláštním řádem (reglementem), kterýmž hlavně se označují bližší ustanovení o sazbách při mezinárodní dopravě telegrafické.

8. Veškeré státy přistoupivší k mezinárodní smlouvě petrohradské tvoří co do telegrafních podniků mezinárodní telegrafní spolek, pokud se týká, mezinárodní telegrafní unii, jejíž organisace odpovídá organisaci světového spolku poštovního (viz čl. Poštovnictví). Správním úřadem (ústředním orgánem) unie telegrafní jest mezinárodní telegrafická kancelář (úřadovna) v Bernu. Úkolem jejím jest vyřizovati běžné záležitosti unie telegrafní, sbírati veškeré zprávy týkající se mezinárodního telegrafického styku, sestavovati a uveřejňovati zprávy ty, odůvodňovati návrhy na změnu sazeb a služebního řádu, oznámení činiti o smluvených změnách a vůbec zabývati se všemi otázkami a podnikati veškery práce, jimiž pověřena jest úřadovna v zájmu mezinárodního styku telegrafického.

VI. V Rakousku v platnosti jsou kromě této mezinárodní smlouvy ještě zvláštní telegrafní úmluvy s některými evropskými státy. Takovéto zvláštní úmluvy upravují v rámci všeobecného telegrafního spolku (unie) užší vztahy služby telegrafické mezi jednotlivými členy spolku toho, jakož i vztahy podobné mezi členy a správami nemajícími ve spolku účastenství. Stanoví se tu jmenovitě taxy (poplatky) za korespondenci vyměněnou mezi telegrafními stanicemi kontrahujících stran, dále vytčen rozvrh tax těchto, srážky za taxy obě strany odškodňující, bezplatnou dopravu telegramů mezi státy smlouvou zavázanými a pod.

VII. Smlouvy o telegrafu železničním.

Aby se upravily právní poměry mezi státní správou a společnostmi železničními, pokud jde o zřizování, udržování a používání telegrafů potřebných k účelům dopravy železniční, učiněny byly zvláštní smlouvy o telegrafech železničních; zásadní ustanovení smluv těchto jsou:

1. Společnost dráhy má právo zříditi si ve všech nádražích a na všech zastávkách dopravní telegrafické kanceláře.

2. Společnost dráhy oprávněna jest použiti pro kancelář tu nebo k sdělování signálů po trati libovolného aparátu.

3. Jestliže by se někdy přerušilo telegrafické spojení státní, musí správa dopravy železniční veškery státní telegramy převzíti k dopravě zdarma; naproti tomu zajišťuje se společnosti dráhy, že v případném přerušení (železničního) vedení telegrafického ústavy státní (telegrafické) dopraví rovněž bezplatně telegramy dráhy dotyčné atd.

VIII. Smlouvy o zasílání telegrafního materiálu, rekvisit atd. uzavřela dále státní správa telegrafů se severní drahou cís. Ferdinanda (smlouva ze dne 25. dubna 1864), s jižní drahou (smlouva ze

dne 18. května 1867), s c. k. priv. drahou ústecko-teplickou (smlouva ze dne 15. května 1867).

IX. Trestní právo.

Dalekosáhlý význam styku telegrafického žádá nezbytně toho, aby u veřejném zájmu předpisy trestního práva zajištěno bylo nerušené používání zařízení tohoto; dotyčnými předpisy chrániti se má regální právo státu příslušející, tajemství telegrafní (pokud se týká telefonní), případné nároky na náhradu škod způsobených na příslušenství telegrafním atd. Na ochranu podmořského kabelu uzavřena mezi zástupci čelnějších států Evropy a Ameriky mezinárodní smlouva v Paříži dne 14. března 1884; podmořské spojení toto požívá ochrany mezinárodní.

X. Ustanovení podrobná.

1. Telegramy. Telegramy jsou:

a) státní t. j. takové telegramy, které pochodí od panovníka, ministrů, vrchních velitelů moci pozemní a námořské, od diplomatických nebo konsulárních jednatelů vlád smlouvy súčastněných, jakož i odpovědi na tyto telegramy. Státní telegramy požívají při dopravě přednosti před ostatními telegramy.

b) Telegramy služební záležejí z vlastních služebních telegramů a ze služebních návěští (zpráv); vlastní telegramy služební zasílají se telegrafními zprávami kontrahujících států a týkají se buď mezinárodní služby telegrafní nebo předmětů veřejně interesujících. Služební návěští vyměňují si telegrafní úřady pokud jde o službu pohraniční nebo dopravní a neobsahují návěští tato ani adresy ani podpisu.

c) Telegramy soukromé t. j. korespondence stran zasílané telegraficky.

2. Telegramy mohou být sdělány v řeči veřejně užívané nebo v řeči tajné; v tomto případu možno sdělati telegram v řeči úmluvou stanovené nebo v šifrách. Řečí veřejně užívanou rozumí se řeč, která dává určitý smysl v jedné nebo několika řečech připuštěných pro mezinárodní telegrafické korespondování. Řeč úmluvou stanovená skládá se ze slov, z nichž každé má samostatný svůj význam, která však ani v jedné ani v několika řečech k telegrafické korespodenci připuštěných netvoří srozumitelných vět. Šifrovanou řečí rozumí se skupiny nebo pořadí čísel majících tajný význam. Telegramy státní a služební sdělati lze v každém případě řečí tajnou. Soukromé telegramy tajnou řečí sdělané smí se však vyměniti jen mezi takovými dvěma státy, které dopouštějí tento způsob korespondence.

3. Telegramy zvláštními jsou: naléhavé telegramy soukromé, telegramy se zaplacenou odpovědí, telegramy s výhradou kolace, telegramy podávané s výhradou oznámení o přijetí telegramu, telegramy, jež dodatečně se zaslati mají k žádosti odesílatelově neb adressátově, telegramy zmnožitelné, telegramy semaforické, telegramy, jež doručiti jest otevřené a k vlastním rukoum, telegramy opravné, telegramy, jimiž se poukazují peníze, telegramy kolku podrobené.

4. Dle adresy doručiti dlužno telegramy buďto do příbytku adresátova nebo jen poste restante, resp. bureau nebo télégraphe restante.

5. Je-li na telegramu udáno »poštou«, sluší odevzdati telegram poště jako vyplacený dopis a nemá tím vzejíti nijaká výloha ani odesílateli ani příjemci. Je-li připojena poznámka »poštou odporučeno« (rekomando-

váno) = P R, má se telegram odevzdati poště jako odporučený dopis. Telegramy značkou touto opatřené (P R) podléhají zvláštnímu poštovnému, jež v dopravě mezi rakouskými, uherskými a bosensko-hercegovinskými stanicemi činí 15 kr., v ostatních pak případech 25 kr.

6. Má-li adresát telefonické spojení se stanicí návěstní a žádá-li za to sám neb odesílatel, může mu býti telegram doručen telefonicky.

7. Telegram kolacionovaný: Odesílatel telegramu oprávněn jest žádati, aby byl telegram srovnán, kolacionován t. j. úplně opětován. Taxa kolační činí čtvrtinu taxy zaplacené za obyčejný telegram téže délky a pro tutéž dopravní trať.

8. Telegram s výhradou oznámení přijetí telegramu. Odesílatel telegramu oprávněn jest žádati, aby mu hned po doručení telegramu oznámeno bylo datum a doba, kdy telegram jeho druhé straně byl doručen. Je-li nutno určitý telegram dopraviti na místo určení jeho poštou, musí se ve vzpomenutém oznámení označiti den a hodina, kdy odevzdán byl telegram službě poštovní.

9. Telegramy zmnožitelné: Každý může zaslati určitý telegram buďto několika adresátům buď v téže osadě, buď v různých osadách, ležících však v doručovacím okresu téhož telegrafního úřadu, nebo může zaslati telegram takový témuž adressátovi do více bytů v téže osadě, ať již se pak dále doručiti musí telegram poštou nebo zvláštním poslem nebo nikoli. Zmnožitelný telegram podléhá stejnému poplatku jako jednoduchý telegram, zaplatiti se však musí zmnožovací poplatek; poplatek tento vypočítá se dle počtu adresátů; počet adresátů násobí se 25 kr. (50 cent.), ač-li telegram nemá více než 100 slov. Je-li více než 100 slov, zvyšuje se tento poplatek pro každou serii (řadu) nebo zlomek serie o 100 slovech o 25 kr. Při výpočtu tomto přihlíží se k celkovému počtu slov textu, podpisu a adresy, kdežto taxa za každý opis vyšetřuje se zvlášť.

10. Co do použití tax a určitých pravidel stykových, podléhá telegram buďto řízení evropskému, buďto řízení mimoevropskému. Evropské řízení zabírá veškery země evropské, Alžír, Tunis, kavkazské Rusko. asijské Turecko, Senegal, pobřežní části Maroka a ostatní území mimo Evropu ležící, jež označena byla dotyčnými správami za dobrovolné účastníky tohoto řízení. Řízení mimoevropské vztahuje se na všechny ostatní země v předcházejícím neuvedené. Vše, co napíše odesílatel pro svého korespondenta (pro stranu druhou), postihuje taxa a dle toho sluší též stanoviti počet slov. Taxa nepostihuje znaménka rozdělovací, apostrofy, čárky spojovací, telegrafická jich doprava jest však obligatorní jen ve styku evropském. Pomlčky oddělující v textu jen různá slova a skupiny telegramu, nedopravují se ani netaxují. Podškrtnutí slova a t. d., vločky, úvozovky a t. d. počítají se ve všech řečech za jedno slovo. Čísla psaná číslicemi počítati jest za tolik slov, kolik je skupin číslic po pěti, a k tomu jedno slovo za přebytek. I v dopravě evropské i v dopravě mimoevropské počítají se slova o 15 písmenách a čísla o 5 číslicích za jediné slovo.

Z dopravy vyloučeny jsou soukromé telegramy, jichž obsah ohrožuje bezpečnost státu nebo příčí se zemským zákonům, veřejnému pořádku nebo mravnosti (ř. tel. § 11, věst. tel. z r. 1873, str. 62). Vyloučí-li se z dopravy nějaký telegram, oznam to ihned přijímací úřad podateli. Rozhodnutí o přípustnosti obsahu určitého telegramu přísluší v první stolici

přednostům úřadů přijímacích (neb jich zástupcům), ve druhé stolici ředitelství pošt a telegrafů v dotyčném okresu a v poslední stolici ministerstvu obchodu (věst. tel. z r. 1893 § 2. lit. *b*, str. 3).

XI. Novoty zavedené ve styku telegrafním.

Na základě usnesení mezinárodní telegrafní konference konané v Pešti r. 1896 nastoupily 1. červencem 1897 ve službě telegrafní v celém území telegrafní unie (jak co do dopravy vnitřní, tak i co do dopravy zahraniční) tyto novoty:

1. Telegrafujícímu obecenstvu volno při sdělávání telegramů užiti různých udání, pokud se týká, konvenčních znaků; pomůcky tyto odpovídají různým druhům telegramů a různým způsobům doručení, podle toho, jak strana přání projeví a toho či onoho znaku použije.

2. V témže soukromém telegramu použiti možno na příště vedle sebe řeči obyčejně užívané, řeči smluvené a šifer.

3. Taxy zaplacené za kterýkoliv druh opravných telegramů (po případě jen části jich počítané dle slov) nahradí se v celém obvodu telegrafní unie bez rozdílu, zda původní telegram jest obyčejný nebo kolační, tehdy, jestliže dotyčná služební návěští taxou postižená zaviněna byla chybami ve službě telegrafní.

4. Ku přání odesílatele nebo adresáta mohou být dodatečně zasílány telegramy překročující dosah evropského řízení taxovního; leč odesílatel takovéhoto dodatečného telegramu nemůže pro žádný případ napřed zaplatiti odpověď na tento telegram ani žádati, aby mu oznámeno bylo, že a kdy telegram doručen byl. Ostatně oprávněna jest osoba dodatečně telegrafující sama zaplatiti poplatek za dodatečné zaslání, pokud jen má býti zaslán tento telegram na jedno místo, a nežádá, aby dopraven byl na místa jiná. Poplatek, který sraziti jest z taxy v tom případě, že podaný telegram vezme se zpět nebo zdrží se prve, než byl zaslán, snížen jest na 10 kr.

5. Lhůta, ve které musí býti evropský telegram doručen, sice by nezbytno bylo zaň poskytnouti plnou náhradu pro opozděné dodání, obmezena jest nyní z 48 hodin na 24 hodin a lhůta 48 hodin platí napříště jen při dopravě zeměmi, které nenáleží sice k Evropě, avšak řídí se evropským řízením taxovním. Pro dopravu mimoevropskou stanovena jest lhůta tato na 144 hodin (6×24).

6. Pro obvod evropského řízení taxovního rozšířena jest nyní reklamační lhůta z 2 měsíců na 3 měsíce počítaje ode dne podání telegramu, a výjimečně vyšetřovány býti mohou i reklamace takové, kde sice není nároku na náhradu, za to však jedná se o nepřístojnost nějakou nebo o nové poklesky služební.

7. I pro mimoevropské řízení taxovní zavádí se maximální délka slov jednoduchých v řízení evropském dosud platící, totiž připouští se rovněž slovo o 15 písmenách nebo číslo o 5 číslicích za jednoduché slovo.

8. V obvodu platnosti řízení evropského, při kterém vybírá se jako dříve pouhá taxa dle počtu slov, sníženy byly příslušné sazby v celé řadě případů jmenovitě následkem slev, které poskytly súčastněné kabelové společnosti ze svých tax.

XII. Právní otázky v oboru telegrafu jsou četny i zajímavy. Zejména nastává otázka

1. má-li příjemce telegramu (fonogramu) právo na vydání telegramu (fonogramu);
2. lze-li telegraficky uzavříti smlouvu;
3. na čí nebezpečí telegramy se dopravují, pokud se týká, kdo povinen jest nésti škodu, která povstati může následkem zkomolení telegramu a pod.;
4. pokud súčastněným stranám poskytnouti jest náhradu škody při zřizování telegrafu (telefonu) a pod.;
5. lze-li dopustiti se trestných činů na proudu elektrickém, resp. na telegrafu, a kterých?

ad 1. Dle některých spisovatelů má příjemce telegramu (fonogramu) obdobně jako příjemce zásilky poštovní právo na vydání telegramu (fonogramu), pokud se týká, přísluší mu právo žaloby na základě smluv ve prospěch třetích osob. Než disposiční právo s telegramem podaným (fonografem) až do té chvíle, kdy vydán jest příjemci, přináleží odesílateli a příjemce nabývá práva toho teprve tou chvílí, kdy telegram přijal.

ad 2. Telegraficky (telefonicky) lze podati a přijati resp. založiti různá právní prohlášení (k př. příkaz, nabídku, objednávku), jakož i sprostředkovati cestou touto nejen nejjednodušší právní jednání občanského života, ale i nejdůležitější operace bursovní a obchodní vůbec. Náhledy rozcházejí se jen pokud jde o otázku, zda telegramem (fonogramem) zakládá se smlouva písemná, pokud se týká, zda telegramy (fonogramy) sluší pokládati za listiny. Dle náhledu některých spisovatelů nelze v telegramu (fonogramu) spatřovati nijaké listiny právní, nýbrž jen zápis telegrafního úředníka o telegrafických značkách, které ho z některé stanice došly. Avšak neslušelo by se upírati povahu právoplatné listiny originálu telegramu podaného k dopravě úřadu telegrafnímu, pokud má průvodní moc právem žádanou, jmenovitě obsahuje-li podpis odesílatele nebo jeho právního zástupce.

Naproti tomu jeví se telegram přijatý ovšem jako kopie původního telegramu telegraficky sdělená a dle okolností více méně správná; za správnost kopie této nebéře správa telegrafní zodpovědnosti. Německý říšský soud vyslovil se opětně, že telegram musí se považovati za listinu, kterou odesílatel sám psal používaje telegrafu.

ad 3. Telegraf (telefon) vydán jest vždy nebezpečí porušení, následkem čehož vzniká nejistota, pokud se týká, újma korespondenci. Telegramy mohou být dále zkomoleny, pozdě dodány nebo i se ztratiti. Téměř ve všech státech nebéře na sebe správa telegrafů zodpovědnost resp. ručení za újmy nebo škody vzcházející z použití telegrafu, ani není práva za chyby nebo nedbalost, omyl nebo zadržené přijetí, vypravení a dodání telegramů (fonogramů). I vzchází další otázka, kdo tedy nésti má z účastníků naznačené škody, pokud se týká, zda ručí odesílatel či příjemce za následky toho, že telegram (fonogram) chybně, nesprávně neb opozděně byl opatřen. Pro případ tento nelze vytknouti pravidla všeobecně závazného a musí býti v konkrétním případu věc ponechána rozhodnutí soudu. Soudce má v každém jednotlivém případu v duchu všeobecných zásad rozhodovati o vině subjektivní přihlížeje ke všem okolnostem, zda-li tu vůbec vina je, a v kladném případu zjistiti, na čí straně. I může pak soudce tu odesílatele, tu příjemce určitého telegramu činiti zodpovědným za nastalou škodu.

ad 4. Telegraf vede vzduchem a mořem, soukromým vlastnictvím i vlastnictvím veřejným a četné dráty telegrafického vedení požadují pro sebe prostor vzduchový nad povrchem země (nad domy a pod.) i pod povrchem země. Práva tato jsou však zřetelem k obecnému dobru obmezena. Z tohoto veřejnoprávního důvodu jest pak vlastník povinen dovoliti, aby se telegrafické (telefonické) dráty sloužící veřejné potřebě vedly jeho půdou, aby zbudovati se mohly opory pro tyče telegrafní (telefoní), aby se na jeho pozemku vystavěti mohly zdi a jiná isolující zařízení. Nechtěl-li by vlastník pozemku k ústupkům těmto přivoliti, musilo by se státu přiznati právo k vyvlastnění. V Rakousku podala vláda v sezení poslanecké sněmovny dne 21. dubna 1896 osnovu zákona vedle zprávy motivů, kterážto osnova týkala se práv správy státní k veřejným statkům a k soukromému vlastnictví jí příslušejícím při zřizování a udržování telegrafů a telefonů.

ad 5. Není pochyby o tom, že spáchány býti mohou trestné činy zlomyslným poškozením a krádeží, zlomyslným porušením a pod. proudu elektrického, jakkoli tento není věcí hmotnou.

XIII. Požadavky na správu státní kladené.

Správa státní nesmí ničeho opomenouti v tom směru, aby jak pošta, tak telegraf a (telefon) zařízeny a spravovány byly tím způsobem, aby to odpovídalo povaze národohospodářské instituce a úloze jeho jakožto eminentně důležitého prostředku dopravního. I má telegraf, pokud jen možno, nabýti všeobecné platnosti. K tomu by valně přispěly v první řadě mírné poplatky za dopravu telegramů (a fonogramů), aby i vrstvy méně zámožné použiti mohly telegrafu (telefonu), a aby snad služby telegrafu neobmezovaly se na případy naprosté potřeby. V tom směru s celou přízní uvítati se musí usnesení budapeštského telegrafního kongressu z r. 1896, že totiž i v mimoevropské dopravě počítají se slova o 15 písmenách a číslo o 5 číslicích za jedno slovo, čímž značnou měrou zlacinělo zasílání telegramů kabelem. Novota tato platí od 1. července 1897.

XIV. Nové vynálezy.

1. Dle jistého angl. odborného časopisu vynalezl prof. Crehore, přednosta elektrického oddělení »Dortmouth College«, aparát, jenž umožňuje, že se může za 1 minutu telegrafovati 3000 slov, tolikéž slov přijati a je automaticky zapsati. Dle úsudku znalců jest idea Crehorova uskutečnitelná; za těch okolností dalo by se snadno mysliti, že by se na příště psaní nepsala, nýbrž zasílati mohla telegraficky s poměrně nepatrným nákladem.

2. Telegraf Marconiho »bez vedení«: Podstata tohoto nového zařízení jest asi tato: Na jednom bodě utvoří se zařízením střídavých proudů silné elektrické pole. Vlny elektrické rozcházejí se jako paprsky světelné všemi směry v okolním vzduchu a postupují se značnou rychlostí dále. Vlny tyto lze si představiti jakožto záchvěvy určité látky, všechno pronikající, našemu oku však neviditelné. Podle toho, jestli se vlny takové tvoří, či vznik jich přeruší, dávají se do okolního vzduchu určité značky, které rozpoznávají se na jiném místě — na stanici, kde se zpráva přijímá, — tímto zařízením: Spojí-li se konce skleněné rourky naplněné železnými pilinami dráty se slabou baterií, nemůže povstati proud následkem neobyčejně značného odporu železných pilin. Objevilo se však, že podobná rourka skleněná zmírní náhle odpor svůj, jakmile vystavena jest vlivu elektrického světla. Dospějí-li elektrické vlny na prvním místě

vzbuzené a paprsky vzduchem k této skleněné rouře na přijímací stanici, povstane v drátech proud, kterýmž se v pohyb uvádí zvonek. I dáno tedy znamení, že někdo zamýšlí telegrafovati. Přeruší-li se pak elektrická záře na místě, kde se vzbuzuje, podržuje skleněná roura i se železnými pilinami slabý elektrický odpor. Nebylo by tudíž možno dáti nové znamení. Pohne-li se rourou zcela nepatrně jen nebo dotkne-li se jí kdo, vzrůstá její elektrický odpor měrou neobyčejnou. Zavede-li se místo zvonku — kterým se jen znamení dává — Morseův telegrafický aparát, lze znovu znamení dávati. Zásluhou italského elektrotechnika Marconiho jest pak, že vynašel zařízení, jímž se po každém znamení roura skleněná doteku podrobí. Tím lze libovolně opět dávati za sebou znamení podle toho, zda-li se na původním místě přeruší elektrický proud t. j. možno jest vzduchem s místa na místo telegrafovati, aniž by obě místa byla drátem spojena. Pokusy učiněné v Anglii potkaly se s úplným zdarem, rovněž i pokusy ministerstva námořnictví v Římě.

3. Budiž podotknuto ještě, že zvláště v Americe k velkolepým podnikům těží se z vodní síly, které používá se k výrobě proudu elektrického.

XV. Telegrafický styk při soudech.

1. Písemná podání soudu telegraficky zaslaná musí být opětována ve formě jinak pro ně předepsané, jestliže zprávě telegrafické nedostávaly se podstatné zákonné náležitosti podání. Podpis strany nebo advokáta zprostředkovati se může dodatečným stručným prohlášením písemným, že strana s obsahem depeše souhlasí, pokud se týká, zastupuje to, co v depeši udáno.

Listiny, jež jinak ihned k podání přiloženy býti mají, mohou se i s potřebnými opisy dodatečně soudu zaslati. Dlužno-li určité podání v několika exemplářích podati, musí se dodatečně exempláře ty soudu doručiti, ač-li již ve zprávě elektrické žádáno není, aby se opisy telegrafického podání vyhotovily na útraty strany samé; potřebný obnos k tomu musí se poukázati proti súčtování nebo složiti nějakým plnomocníkem v kanceláři soudní, ač-li nejedná se o strany nebo o advokáty soudu dobře známé. Podání, jakož i veškerá udaná dodatečná sdělení, zásilky jakož i peníze zaslati se musí nejdéle do 3 dnů po vypršení lhůty, která stanovena jest pro dotyčné písemné podání; jinak dlužno, není-li lhůty takové, vše dodatečně zaslati do 3 dnů po dojití telegramu. Ve lhůty tyto započísti jest i dny, po které poštou šla podání, sdělení a zásilky. Zamešká-li se vzpomenutá lhůta třídenní, nesmí se k depeši dále zřetel bráti (§ 97 jedn. ř. pro soudy).

2. Předpis § 97 jedn. ř. nemá platnosti, jestliže strana nebo její plnomocník pro spor ustanovený bydlí v místě soudu, u něhož se má podání odevzdati, nebo v obvodu tohoto soudu nebo v obvodu nadřízeného sborového soudu I. instance. V případu tomto musí písemná podání soudu telegraficky zaslaná opětována býti ještě před vypršením lhůty stanovené ku pravidelnému podání k soudu, sice jinak se nesmí k depeši přihlížeti a podání pokládá se za opozděné (§ 98 jedn. ř.).

3. Soud použiti má telegrafu, je-li potřebí zabrániti poškození služebních nebo důležitých soukromých zájmů rychlým dodáním zprávy, která by včasně nedošla jsouc podána poštou nebo svěřena poslovi. Za této podmínky lze z naléhavých důvodů ustanoviti nebo odročiti rok cestou telegrafickou a v řízení exekučním zaslati lze telegraficky vyrozumění

o tom, že následkem návrhů na zastavení nebo odložení exekuce nebo na základě rozhodnutí soudního nemá se přikročiti k výkonu exekuce, zejména že nemá se zřizovati nucená správa nebo že upustiti se má od výkonu dražby nebo vyklizení; nebo nastanou-li mezi stranami řízení exekučního změny, jež jsou vysoce závažny pro platnost celého řízení exekučního nebo pro jednotlivé realisační nebo dílčí úkony, nebo je-li toho potřebí, aby se předešlo nákladnému stěžování a zamotávání řízení. Útraty za takovéto telegrafické zprávy postihují strany.

4. K návrhu strany, která vzniklé tím útraty na se béře a vzdává se nároku na náhradu jich se strany odpůrce, možno i jinaká sdělení soudní telegraficky činiti.

5. Telegramy takové sdělány buďtež s náležitou zřetelností, stručně a s opomenutím všech zdvořilůstek a všech ne nezbytných titulů, oslovení atd. Úřad odesílající dlužno jmenovati jen jednou při podpisu; místo podání a datum dlužno vynechati (§ 99 jedn. ř.).

Testament viz Pořízení poslední.

Těleso knihovní.

Jednotlivá nemovitosť nebo souhrn nemovitostí jako knihovní jednota sluje knihovním tělesem. Z pravidla (v Krajině vždy) obsahuje knihovní vložka toliko jedno knihovní těleso. Výjimkou může více knihovních těles nepatrné ceny v jedné vložce býti zapsáno v pozemkových knihách mimo zemské desky, náležejí-li témuž vlastníku a není-li obavy, že by z toho mohl vzejíti zmatek. Knihovním tělesem může býti každá nemovitosť souvislý celek tvořící. Cesty nebo potoky nejsou souvislosti pozemků na závadu (§ 10. zák. ze dne 6. února 1869 č. 18. ř. z.); jednotlivé fysické části domu, jehož fysické dělení dle zákona pozůstává, jest pokládati až do jich spojení (min. nař. ze dne 27. prosince 1856 č. 1. ř. z. z r. 1857) za zvláštní knihovní tělesa; též může býti více nemovitostí spojeno v jedno knihovní těleso avšak jen tenkráte, náležejí li témuž vlastníku, nelpí-li na nich různá břemena a nepozůstává-li žádné různosti ohledně omezení vlastnického práva, anebo odstraní-li se zároveň se spojením překážky jemu v cestě stojící (§ 5 zák. o. zakl. kn. poz.). Každé knihovní těleso tvoří celek. Objem jeho může býti změněn toliko knihovním odepsáním nebo připsáním jednotlivých nemovitostí nebo jejich částí. Jednota knihovního tělesa má za následek, že vlastnických práv na jednotlivých částech knihovního tělesa nabyti lze toliko dle ustanovení zák. ze dne 6. února 1869 č. 18 ř. z. (§ 11 kn. z); rovněž zástavní právo jest možno toliko k celému knihovnímu tělesu, nebo je-li vlastnictví k témuž zapsáno pro více osob, ku podílu toho kterého spoluvlastníka; jednotlivé hmotné části knihovního tělesa však předmětem těchto práv býti nemohou (§ 13 kn. z.). Dle toho nelze provésti rozdělení spoluvlastnictví na realitě tvořící jedno knihovní těleso tím způsobem, že by jedna část byla fysicky oddělena a druhá prodána (roz. ze dne 3. května 1888 č. 3901, sb. »Gl. U.« č. 12176); rovněž se nepřipouští žádosť za zrušení společenství na části reality knihovně ještě neoddělené, tvořící s touto jediné knihovní těleso (roz. ze dne 7. dubna 1880 č. 1756, sb. »Gl. U.« č. 7924; o dražbě integrující části reality bez předchozího knihovního oddělení nemůže býti řeči (roz. ze dne 10. října 1878 č. 5874, sb. »Gl. U.« č. 7170); rovněž jest nepřípustnou dražba jednotlivých pozemků v knihovní vložce spojených nebo dokonce různými břemeny obtížených (roz. ze dne 26. října

1876 č. 12322, sb. »Gl. U.« č. 6269). Zavazení domu, při němž bezprostředně se nalézají dvě zahradní parcely, může, dle § 3 kn. z. míti jen ten smysl, že zároveň i zahradní parcely v zástavu se dávají (roz. ze dne 9. května 1888 č. 4962, sb. »Gl. U.« č. 12182). Kumulativní dražbu tří různých knihovních těles nelze připustiti, poněvadž jest přihlížeti ke každému knihovnímu tělesu jako k celku (roz. ze dne 29. listopadu 1887 č. 11153, sb. »Gl. U.« č. 11856).

Tělocvik.

I. Tělocvik má míti nyní při vychování mládeže týž úkol jako gymnastika u Řeků.

K významu tělocviku náležitě přihlíženo teprve v říš. zák. školním ze dne 14. května 1869 č. 62 ř. z. Pro obecné a měšťanské školy chlapecké prohlášen tělocvik za povinný (obligátní), pro školy dívčí za nepovinný předmět vyučování (§§ 3 a 17 cit. z.). Rovněž na ústavech ku vzdělání učitelův a učitelek škol národních byl tělocvik pojat v učební plán jako předmět obligátní (§§ 29 a 30). Kandidáti učitelství mají dosáhnouti způsobilosti chlapce a dívky na národních školách tělocviku vhodně vyučovati a mají si dále osvojiti znalost dějinného vývoje, podstaty a pedagogického úkolu tělocviku na národních školách, jakož i stavby nářadí a zařízení tělocviku. Učební cíl u učitelek jest týž, jen že se ovšem týká způsobilosti vyučovati tělocviku dívky (§§ 30 a 45 org. stan. ústavů ku vzdělání učitelův a učitelek na veřejných školách národních, nař. min. kultu a vyuč. ze dne 31. července 1886 č. 6031, výn. min. č. 50). Nařízení min. kultu a vyuč. ze dne 12. března 1888 výn. min. č. 19 bylo pro Čechy (a pak i pro celou řadu jiných korunních zemí) nařízeno, že každá školní budova dle možnosti má míti zvláštní místnost pro tělocvik; cvičiště venku budiž založeno tak, aby je bylo lze od školní budovy přehlédnouti, budiž chráněno před deštěm, obehnáno plotem a po stranách posázeno stinnými stromy. Ohledně vyučování tělocviku na školách středních (gymnasiích, reálných gymnasiích a školách reálných) obsahuje bližší ustanovení nař. min. kultu a vyuč. ze dne 12. února 1897 č. 17.261 ex 96 výn. min. č. 17. Tělocviku má býti vyučováno po 2 hodinách týdně a cílem jeho jest všeobecný cíl tělocviku: tělesná výchova, duševní obratnost a čilost, odvaha a vytrvalost.

II. Způsobilost k vyučování tělocviku.

Nař. min. kultu a vyuč. ze dne 10. září 1870 č. 9167 č. 116 ř. z., věst. min. č. 132 byl vydán předpis o zkouškách kandidátů učitelství tělocviku na školách středních a ústavech učitelských, kterýž v podstatě obsahuje následující ustanovení: Kdo chce zastávati úřad učitele tělocviku na střední škole neb učitelském ústavě, musí se podrobiti za účelem nabytí učitelské způsobilosti zkoušce před zkušební komisí k tomu účelu zřízenou. Tato komise se zřizuje prozatím toliko ve Vídni. Předsedu, jeho náměstka a několik odborných examinátorů jako členy komise jmenuje ministr vyučování na dobu tří let, po jichž uplynutí nastává nové nebo opětné jmenování.

Zkouškou má býti vyšetřeno, zda-li kandidát má potřebné vzdělání intelektuelní, potřebnou obratnost ve cvičeních školního vyučování a racionelní methodu vyučovací. Zkouška jest theoretická a praktická a prvější skládá se dále ze zkoušky písemné a ústní. Při theoretické zkoušce má kandidát prokázati:

1. potřebný stupeň vzdělání všeobecného;
2. zevrubnou znalost tělocviku a
3. znalost lidského těla v ohledu anatomickém a fysiologickém.

Praktická zkouška se odbývá před jedním členem komise ústavu tělocvičného a má při ní kandidát osvědčiti racionelní methodu vyučovací, jakož i obratnost ve cvičení volném i ve cvičení na nářadí.

Chce-li kandidát dosáhnouti též kvalifikace pro vyučování tělocviku na ústavech ku vzdělání učitelek, má kromě toho ještě prokázati znalost zásad a zvláštností tělocviku dívčího. Před zkouškou má kandidát zapraviti u dolnorakouské zemské hlavní pokladny taxu 10 zl., jež v případě opakování zkoušky nutno opět zaplatiti. Zkušební komise podléhá bezprostředně ministru vyučování. Učitele tělocviku, kteří nejméně po pět let tělocviku samostatně prakticky vyučují a při tom svoji zvláštní způsobilost k vyučování tělocviku osvědčili, může ministr vyučování, slyšev prve zkušební komisi, od zkoušky způsobilosti zcela nebo z části osvoboditi.

Těsnopis (ve službách [nalezání] práva).

Otázka účelnosti užívání těsnopisu při nalézání práva přetřásána jest již od desítiletí jako jedna z otázek kulturně historických, jež derou se do popředí v širších kruzích, zejména však v kruzích právníků odborníků. Též praxe domáhá se úsilovně užívání těsnopisu; tak byly v konkursech Pražské Duchcovské dráhy, jakož i České společnosti pro úvěr pozemkový v Praze, jednací protokoly stenografovány, rovněž v četných jiných sporech, jež jsou pro svůj nepatrný veřejný zájem méně známými. Nicméně jsou však takové případy úředního užívání těsnopisu velmi sporé v poměru k užitku plynoucímu z těsnopisu. Je přímo nápadným, že v justiční službě již dávno nebyl těsnopis co vydatná pomůcka zaveden. Již ve starověku jsou známy případy, kde bylo při nalézání práva s úspěchem použito těsnopisu; tak byly soudní řeči Ciceronovy stenografovány jeho propuštěncem Tironem, vynálezcem po něm nazvaných »notae Tironis«. Jest dále prokázáno, že »notae Tironis« byly formální, vypěstěnou soustavou těsnopiseckou. V Digestech a spisech Plutarchových jsou četná místa, jež svědčí o těsnopisu v římském životě právním. Známo jest zejmena, že práce glossatorů došly nás většinou jen tím, že jich žáci stenografovali přednášky. Dalekosáhajícího užívání došel však těsnopis při nalézíní práva v moderním světě, především v Anglii, kde, jak známo, je parlament (horní a dolní sněmovna) nejen sborem zákonodárným, nýbrž vykonává i pravomoc. Parlamentární jednání se stenografují a ježto parlament, jak řečeno, vykonává též pravomoc, jest pochopitelno, že stenografové v parlamentě zaměstnaní i soudní jednání stenografovali. To bylo východiskem pro užívání těsnopisu též při jiných soudních jednáních, jež se neodbývají před horní neb dolní sněmovnou, nýbrž před řádným soudcem, zejména v řízení trestním. Obsáhlejší měrou než v Anglii užívá se těsnopisu ve spojených státech Severoamerických. Jednotlivé vlády vydaly specielní zákony o užívání těsnopisu při soudních jednáních, jež podstatně doslovně souhlasí a v tom vrcholí, že soud je oprávněn patřičný počet těsnopisců ustanoviti úředně za soudní těsnopisce na základě zkoušky zákonem upravené. Ve Francii není zákonného předpisu o užívání těsnopisu ve službě justiční. Výjinkou je ustanovení, že protokolisté (les greffiers) jsou oprávněni rozsudky jim diktované stenografovati. V Německu jsou snahy zavésti těsnopis do služeb justice zcela novými. Teprve

když během našeho století pronikla do širších kruhů soustava Gabelsbergrova a v Severním Německu Stolzova, byla opět v životě veřejném přetřásána otázka, pokud by bylo lze užiti ve službě justiční těsnopisu. Zákonodárná činnost uvažovala však jen sporadicky o užívání těsnopisu. § 273 něm. tr. ř. propůjčuje předsedovi právo naříditi slovný zápis (což je ovšem možným jen pomocí těsnopisu). V Rakousku rozšířil se v poslední době těsnopis ve službě justiční. Zejména sluší poukázati na tyto předpisy: Tr. ř. ze dne 23. května 1873 stanoví v § 271 al. 4: Pokládá-li to předseda neb soud za vhodné, může naříditi stenografování všech výpovědí a přednesů; tak staň se vždy, žádá-li za to strana v čas, složivši prozatím náklady s tím spojené. Stenogram budiž však v 48 hodinách převeden na písmo obyčejné, buď předložen předsedovi neb soudci jím k tomu určenému ke zkoumání a pak budiž připojen ku protokolu.

Nový civ. ř. s. ze dne 1. srpna 1895 č. 113 ř. z. stanoví v § 280: Procesní soud může k návrhu dovoliti, by prováděný důkaz byl sepisován jedním neb několika přísežnými těsnopisci. Těsnopisec, který by vůbec nebyl do přísaby vzat pro tuto úlohu, má vykonati přísahu, že ústní přednesení věrně zapíše a zápis správně převede. Se vzetí do přísahy sejde, zřídí-li se za těsnopisce úředník soudní. Těsnopisce zřídí k návrhu navrhovatele předseda. Převod zápisu těsnopiseckého do obyčejného písma budiž do 48 hodin po zápisu odevzdán předsedovi neb soudci, jemuž svěřeno jest provedení důkazu, a budiž přiložen ke spisům. Pokud by zápis těsnopisecký shodně oběma stranami nebyl navržen, zapraví navrhovatel všechny náklady tím spojené a nemůže, i když by zvítězil, náhradu jich žádati. Dále ustanovuje § 291 al. 2 cit. ř. s.: Usnesení, jimiž dovolen byl těsnopisecký zápis prováděného důkazu, nelze opravným prostředkem vůbec v odpor vzíti. Docházíme k výsledku, že zákonodárství nevyužitkuje náležitě vynikajících výhod, jichž může těsnopis v oboru práva poskytnouti; bylo by si jen přáti, by ještě větší měrou přihlíželo se k těsnopisu.

Těžířstva viz Nákladnictva.

Theologie (Studie theologická).

I. Historický vývoj.

Studia theologická pěstovala církev křesťanská již ode dávna především tím, že ve školách bylo vyučováno theologickým materiím, aby byl vzdělán klerus pro své budoucí povolání. Další účel, totiž poskytnouti každému a zejména vzdělanému věřícímu zevrubná poučení o jednotlivých otázkách víry spojený s účelem hájiti a zabezpečiti pojem učení proti skutečným neb možným útokům a námitkám odpůrců (jichž vždy bylo dosti) zavdával vždy příčinu a příležitosť ku většímu zahloubání se do jednotlivých problémů a byl dále toho příčinou, že toto vědecké odvětví literatury stalo se znenáhla nejobsáhlejším.

V prvních stoletích sloužily účelu školnímu ústavy jednotlivými biskupy v jich sídlech pro místní potřebu zřizované a obyčejně jimi též spravované; jednotlivé školy starověké nabyly však významu sahajícího daleko přes původní území domovské, tak zejména škola v Alexandrii (v Egyptě) a v Antiochii (v Syrii) ve 3. a 4. stol. Ve středověku, zejména od doby Karolingů, má křesťanská Evropa své školy chrámové, řádové a klášterní, jež byly zakládány a vydržovány biskupy neb kapitolami a dosáhly tu a tam (jako v Touru, Lyoně a Fuldě) všeobecného významu. Co se tkne obsahu, kladena byla při studiích theologických v prvních dobách hlavní

váha na výklad bible (exegese), kdežto v časném středověku byly spíše spracovávány spisy starších otců a učitelů církevních, jmenovitě spisy sv. Augustina.

Značnějšího rozkvětu doznala studia theologická v pozdějším středověku, zvláště vznikem universit, jimiž byly sice školy chrámové a klášterní předstiženy, avšak nikoliv naprosto zatlačeny. Teprve v této době nabývá pojednávání o křesťanské věrouce a mravouce ve scholastice k nejvyššímu rozvoji rychle dospívající, v pravdě vědeckého rázu tím, že docíleno přísné soustavy a lépe využitkováno ostatních oborů vědění, při čemž zejména vysoký význam přísluší tomu, že za základ byla položena filosofie Aristotelova. Ačkoliv scholastika ve 12. a 13. stol. dodělala se značných výsledků hlavně v oboru dogmatiky a s ní více méně volně spojené mravouky, v druhé řadě též v oboru biblické exegese, tož přece později poklesla, upadnuvši v ješitnou nemístnou důvtipnosť a nekonečné hádky. Toto zlo, jakož i pronikání nového vědeckého směru na konci středověku, jenž jevil se co následek rozkvětu historických, filologických a přírodovědeckých studií, otřásly posavádním dominujícím postavením theologických studií dříve, než dostavila se církevní krise 16. století. Rozštěpením církevním povstala proti katolické theologii theologie protestantská od katolické stále více se odchylující, jež záhy zdomácněla na četných universitách. Zmíněným rozštěpením byl i v zemích na dále katolickými zůstavších otřesen život církevní na drahnou dobu tak, že i studia theologická tím nutně velmi citelně trpěla. Co se týče rakouských zemí, byla pražská universita již od dob husitských pro studia theologická téměř ztracenou, a též na vídeňské universitě nebyl počínajíc skoro r. 1538 po 20 let žádný theolog vzdělán; jiných duchovních ústavů vzdělávacích bylo po řídku, jak dokazuje nedostatek kněžstva všude se jevící! Nápravu zjednal v 2. polovici XVI. stol. jednak sněm Tridentský, nařídiv založení diecesálních seminářů (viz čl. Semináře), jednak nový řád tovaryšstva Ježíšova, převzav místa učitelská na těchto seminářích a na universitních fakultách theologických (ve Vídni od r. 1551, v Praze od r. 1556), jakož nově založiv vyšší theologické studijní ústavy, z nichž německá kolej v Římě značné nabyla důležitosti pro země německé a v Rakousku koleje Olomoucká (r. 1570), Štýrskohradecká (1585), Inšprucká (r. 1677) rozvinuly se v university.

Přes přísný předpis sněmu Tridentského mohli — vzhledem k nepříznivým dobám, jen málokteří rakouští biskupové založiti během nejbližších 100 let diecesální semináře a ústavy vyučovací. Na theologických fakultách ve Vídni a v Praze byla studia theologická od XVI. století opětně upravována císařskými nařízeními; tak byla pro Vídeň zkrácena r. 1537 doba jich na 6 roků a pro 3 lektory vyměřen byl plat úhrnem 300 zl.; r. 1554 byl plat tento zvýšen a roku 1623 byla práva Jesuitů oproti učitelům z jiných řádů blíže upravena. Pokud se týče obsahu, převládá při studiích theologických i nyní scholastika, při čemž však pěstuje se více následkem protivnictví vzniklého protestantismem polemika neb apologetika. Bible byla za pomoci hebrejského textu vyložena, a o praktické vzdělání kandidátů stavu kněžského pečovala morálka neb kasuistika. Nařízeními Marie Teresie doznala studia theologická podstatné změny. Za Marie Teresie byly především vysoké školy úplně sestátněny, ač jich samospráva a svoboda, jaké požívaly ve středověku, byla již za

posledních dvou století obmezena. Řízení bylo svěřeno císařskému řediteli, přešlo však již r. 1760 na studijní dvorskou komisi, jež byla r. 1778 podřízena dvorské kanceláři. Obsah a nařízení studií theologických bylo velmi zevrubně upraveno císařským studijním řádem z r. 1752. Dle tohoto poslouchati měli ve 4letém kursu všichni posluchači studium bible, morálku, polemiku, církevní dějepis a duchovní výmluvnosť, kdežto spekulativní (scholastickou theologii), hebrejskou řeč a právo církevní s Institutiones imperiales poslouchati měli jen studující nadanější. Tento nedostatečný plán studijní sdělal van Swieten. Zrušením tovaryšstva Ježíšova (1773), jež posud obsazovalo členy svými většinu učitelských míst na fakultách theologických vznikaly nové obtíže, ježto obsaditi se měla uprázdněná místa učitelská členy jiných řádů a kněžími světskými, až působilo nemalé rozpaky, jimž odpomohl nový plán redigovaný r. 1774 Broumovským opatem Rautenstrauchem. Dle tohoto studijního plánu byla studia theologická rozdělena na 5 ročníků a měly se přednášeti všem studujícím bez rozdílu: v 1. ročníku dějiny církevní a hebrejská řeč, ve 2. r. hermeneutika, patristika a theologické dějiny literární, ve 3. ročníku morálka a dogmatika, ve 4. roč. dogmatika a právo církevní (jež mělo se poslouchati na právnické fakultě), v 5. ročníku polemika a pastorálka. Kromě těchto řádných přednášek o vytčených oborech měly však býti konány i mimořádné přednášky o semitských nářečích, biblické a křesťanské archeologii, biblickém zeměpise, dějinách náboženství a dogmat, symbolice, právu dekretálním, liturgice a jiných disciplinách, k nimž bylo dosud přihlíženo jen podřízeně při předmětech hlavních. Tento nový studijní plán byl později zaveden nejen na všech rakouských theologických fakultách a ústavech studijních, nýbrž též namnoze i v cizině; avšak i tento plán doznal opětovných změn. Za Josefa II., jenž zrušil r. 1783 theologické vyučovací ústavy v seminářích diecesálních a v klášteřích, bylo především zkráceno universitní studium na 4 roky, načež měl následovati ještě jeden rok praktického cvičení v semináři; dv. d. z r. 1788 byly však 4 roky sníženy na 3. Profesorům theologie byly, jako již za Marie Teresie, přesně předepsány učebnice, jimiž se měli říditi, a obsah těchto knih byl namnoze takovým, že brzy ozývaly se četné žaloby ze středu episkopátu. Když po smrti Josefa II. (1790) byly opět obnoveny diecesální ústavy vyučovací a byly dále zřizovány v diecesích, kde jich dosud nebylo, byl zachováván na nich, jakož i na theologických fakultách studijní plán, jenž jest v podstatě ještě totožným s plánem z r. 1774, jenže pořad předmětů ve studiu nyní čtyrletém častěji byl měněn, biskupům umožněn byl znenáhla větší vliv na obsah přednášek, občasně (asi od 1808 do 1850) musila býti i věda hospodářská přednášena a hmotné postavení profesorů bylo ještě vícekráte měněno.

II. Stav přítomný.

1. Studiím theologickým slouží v Rakousku: theologické fakulty 6ti universit a samostatné theologické fakulty v Salcburku a Olomouci; diecesální ústavy vyučovací ve sv. Hipolytě, Linci, Litoměřicích, Hradci Králové, Budějovicích, Brně, Tridentu, Brixenu, Celovci, Mariboru, Gorici, Zadru, Přemyslu a Tarnově a několik klášterních domácích ústavů vyučovacích pro řádové kleriky (Klosterneuburg, sv. Florián, Heiligenkreuz a j.).

2. Obsah a řád theologických studií spočívá dnes pro všechny tyto ústavy na min. nař. ze dne 30. června 1850, 16. září 1851, a ze dne

29. března 1858. Kurs je všude čtyrletým a zpravidla 6 profesorů přednáší všem studujícím v 1. ročníku hebrejskou řeč, úvod a výklad svatého písma starého zákona a generální dogmatiku; ve 2. ročníku úvod a výklad sv. písma nového zákona a specielní dogmatiku; ve 3. ročníku právo církevní a mravouku; ve 4. ročníku pastorálku včetně liturgiku a homiletiku, katechetiku s praktickým cvičením a právo církevní; vyšší exegesi a semitská nářečí poslouchati musí jen ti, kteří se ucházejí o hodnosť doktorskou. Na fakultách byla tu a tam zřízena (sedmá) profesura pro právo církevní neb též pro apologetiku a v nejnovější době též profesura (osmá) pro tomistickou filosofii, kdežto ostatním předmětům vyučují týdně 2 až 5 hodin honorovaní docenti, na ústavech vyučovacích pak jednotliví profesoři za odměnu. Též přednáší se na jednotlivých ústavech vyučovacích (pokud jsou tu způsobilé síly učitelské) tomistická filosofie a někde též i dějiny křesťanského umění.

3. Ke konci každého studijního roku, pokud se týče pololetí, skládají všichni posluchači zkoušku, o jejímž výsledku vydají se jim při vystoupení vysvědčení (absolutoria). Vysvědčení diecesálních ústavů vyučovacích a týmž plánem studijním se řídících klášterních ústavů vyučovacích mají platnosť veřejnou; akademických hodností lze dosíci jen na theologických fakultách po studiu, kdekoliv odbytém, po složení 4 přísných zkoušek a předložení disertace o daném thématu.

4. Theologické profesory na universitách jmenuje císař, zapotřebí však mají od biskupa diecesálního missio canonica; profesory na diecesálních ústavech vyučovacích jmenuje příslušný biskup; obyčejně se vypíše uprázdněná profesura a uchazeči skládají zkoušku konkursní; lze však povolati i osoby, jež se již vědomostmi odbornými neb činností učitelskou osvědčili. Co se týče platů, jsou řádní profesoři při theologických fakultách universitních zařaděni do VI. třídy důstojenské a mimořádní profesoři do VII. třídy. Totéž platí o profesořích při theologických fakultách v Solnohradě a Olomouci, jenže základní plat a u řádných profesorů i aktivní přídavek je menší (3200 zl. [aktivní přídavek 400 zl.] u řádných, 1800 zl. [200 zl.] u mimořádných professorů na fakultách universitních a 1800 zl. [350 zl.] u řádných a 1400 zl. [200 zl.] u mimořádných profesorů na samostatných fakultách theologických v Solnohradě a Olomouci) (§§ 1, 2, 4, 5 zákona ze dne 19. září 1898 č. 167 ř. z.). Na profesory diecesálních ústavů vyučovacích se zákon tento nevztahuje; o nich platí zákon ze dne 1. května 1889, jímž jsou co do platu téměř na roveň postaveni učitelům na středních školách. Theologické síly učitelské snažily se sice vždy poctivě, jak patrno ze zjevů odborné literatury, udržeti se na výši doby, avšak poměry, v nichž žijí, jistě neodpovídají požadavkům časovým. Theologické fakulty jsou, nehledě ku právu promočnímu, skoro výhradně odkázány na to, by působily co diecesální ústavy vyučovací pro diecesi, v jejímž obvodě leží město universitní; proto nerozkvětly v tomto století tak, jako ostatní fakulty státem podporované. Diecesální ústavy vyučovací trpí však hlavně tím, že profesoři následkem téměř nedůstojného hmotného postavení, v němž se nalézají proti učitelům četných škol odborných, státem vydržovaných, zaměňují často, zejména právě tehda, když by mohli nejlepší činnosť rozvinouti, povolání učitelské za obročí méně trnité. To jsou následky toho, že konkordát zbavil stát péče o studia theologická. K nejnovějším dějinám studií theologických v Rakousku dlužno ještě po-

dotknouti, že řečeno jest v zákoně ze dne 7. května 1874 § 30: »Zařízení katolických theologických fakult upraví se zvláštním zákonem. Stejným způsobem se určí, pokud stát předpisuje kandidátům stavu duchovního zvláštní způsob vzdělání.« Ve skutečnosti panují dosud poměry konkordátem zavedené.

Tisk a právo tiskové.

I. Pojem a význam.

Tisk je souhrn všech prostředků, jimiž se se pomocí knihtiskařských neb spřízněných zařízení mechanických nebo chemických stělesňuje myšlenka lidská, a to buď písmem neb obrazem, takže nabývá výrazu, se rozmnožuje a jiným sděluje. V užším slova smyslu rozumí se tiskem spisy tiskem rozmnožené, jichž tendencí jest sdělování, rozbor a kritika veškerého života veřejného a duševního. Mocné postavení, jež zaujímá tisk v životě kulturním, patrno nejlépe z nedozírné oné oblasti, kterou tisk ovládá. Tisk je nejrychlejším a nejlacinějším prostředkem sdělování myšlének, a jím v prvé řadě dochází výrazu mínění veřejné. Znamenitý význam tisku pro veškeren obchod a život státní se již dnes nepopírá. Tím však, že stal se tisk velmocí, může působiti mnoho dobrého a prospěšného, avšak může se státi též nebezpečným společenskému a státnímu pořádku. Má tudíž stát naproti tisku dvojí úkol; jednak musí v tisku shledávati mocného činitele, jenž podporuje jeho vůdčí hlediska a musí jemu tudíž vykázati patřičné postavení v životě národním a státním, pokud ovšem tisk vyhovuje svému určení — tlumočiti pravé mínění veřejné — a to i tehda, když by jinak tisk naprosto odporoval opatřením státním a výkonu moci státní v tom neb onom směru; každé libovolné obmezování tohoto projevu mínění je trestným a odporuje základním zásadám svobodného státu právního. S druhé strany je však úkolem a právem státu položiti jisté meze, v nichž se tisk volně může pohybovati, aniž by porušil platné zákony neb zasahoval do právní sféry osob třetích. Právem tiskovým je pak souhrn všech norem právních, jež se vydávají pro tisk a jeho obor působnosti v mezích zákonných za tím účelem, aby bez porušení volného projevování myšlének ústavou zaručeného bylo zabráněno tomu, aby projevování tohoto nebylo zneužíváno na újmu zájmů veřejných, a dále aby zabráněno bylo zákonným výstřednostem. Takových mezí, jež klade stát tisku, je zapotřebí, neboť bez jistých obmezení není vůbec řádu právního; takovými obmezeními nesluší však rozuměti libovůli ve příčině správy, nýbrž hájení autority příslušící úřadu státnímu, dle níž náleží úřadu kontrolovati a ovládati všechny obory všech kruhů životních; proto nutno podříditi tisk soudům veřejným, jež jsou k tomu povolány, by přísně, avšak objektivně nalézaly, co právem jest. Ovšem je to často velmi těžké, uvésti oba momenty — svobodu projevu mínění a bezpečnost státního celku — v harmonický soulad. Dosud nebylo dosaženo tohoto ideálu, jenž by představoval pravou svobodu tiskovou.

II. Dějiny všeobecné.

Rozvoj tisku a tiskového zákonodárství spadá do doby vynalezení umění knihtiskařského (1450). Předně to byla církev, jež potlačovala tisk hned v prvním jeho rozvoji; dvojího opatření užívala církev proti tisku; byl zaveden proti tisku systém probibitivní tím, že byla z Říma nařízena censura. Otcem censury je papež Alexander VI., který nařídil, že lze knihu tisknouti teprve, byla-li biskupem aprobována; tím mělo se předejíti šíření

se spisů kacířských. Censura byla zavedena v říši německé r. 1475 v knížectvích Kolínském a Mohučském; r. 1486 byla zřízena pro arcidiecesi Mohučskou censurní komise, později rozšířena byla též na jiné státy. Každé jednání proti tomu bylo ohroženo exkomunikacemi a pokutami peněžitými. Papež Lev X. bullou vydanou r. 1515 zostřil censuru a zavedl ji ve všech státech křesťanských. Bulla podotýkala, že vše, co se příčí víře, je bezbožným a pohoršení vzbuzujícím a musí býti potlačeno. Byli jmenováni zvláštní censorové knih a bylo biskupům přísně nařízeno, by pečlivě zkoumali to, co se má tisknouti, dříve než udělí povolení k tisku. Přestoupen-li tento zákaz, byla tisková díla konfiskována a katem spálena, tiskař odsouzen k pokutě 100 zl. ve zlatě a exkomunikován. Tytéž tresty stihly též spisovatele. Dalším opatřením proti tisku, papežem Piem IV. r. 1558 zavedeným, byl index librorum prohibitorum, do něhož zapisovány všechny knihy, jichž četba byla theologům co nejpřísněji zapovězena. Počátky tiskového zákonodárství datují se z r. 1524, směřují však předem proti spisům potupným (viz Norimberské říšské usnesení ze dne 18. dubna 1524); censuru přijal zásadně teprve říšský sněm Špýrský v r. 1529. Protestantským knížatům bylo nařízeno, že nesmí v jich zemích nic býti tištěno a prodáváno, co by se příčilo víře. Ve všech místech německých byly zřízeny úřady censurní a tiskařům nařízeno, by udali na tiskopise místo tisku a jméno tiskaře. Nestalo-li se tak, trestáni spisovatelé, tiskaři a prodávači na hrdle a jmění (viz Augšburské usnesení ze dne 29. listopadu 1530). Přes to množily se spisy potupné, takže zakázal říšský sněm Řezenský r. 1541 jich tisk a prodej a přísné tresty položil na přestoupení tohoto zákazu; r. 1548 byla stanovena povinnost udati na každém tiskopisu básníka neb autora a bylo třeba povolení ke každému mechanickému násobení projevu myšlénky, tedy zahrnuty v to též obrazy, malby a odlitky. Posléze stala se živnost knihtiskařská živností koncesní (viz usnesení říšského sněmu Špýrského ze dne 11. prosince 1570); mimo to zřízeno bylo ve Frankfurtě (r. 1569) cís. komisařství, jehož povinností bylo konfiskovati a zakazovati knihy, jež se příčily říšským zákonům o knihách. Počátkem 17. století setkáváme se již s pravidelně vycházejícími týdenníky, tiskárny se rozmnožují velmi rychle, najmě v Německu, v malých místech vznikly mimo to tiskárny pokoutní, jež zasílaly své tiskopisy do ciziny, odkud pak zase zaplavovaly říši německou. By se tomu předešlo, bylo nařízeno, by byli tiskaři vzati do přísahy, že budou zachovávati zákonné předpisy, by zkoumána byla jich spolehlivost a by prohlíženy byly tiskárny.

Konečně po dlouhých a trpkých bojích raziti si počala, vzhledem na státní instituce v Anglii a Sev. Americe a tam panující svobodu tiskovou, dráhu myšlénka, že censura je škodlivou a že ničí pod ochranou zákonů a pod vlajkou spravedlnosti svobodu myšlení; censura dle jména sice zůstala, avšak byla mírně vykonávána. Prvním státem německým, jenž zavedl svobodu tiskovou, bylo Holštýnsko. Ministr Struensee rozšířil dánský tiskový edikt ze dne 14. září 1770 na tuto zemi, jež byla spojena osobní unií s Dánskem, a bylo to první místo, kterého dobyla anglická svoboda tisková na evropské pevnině (viz Berner: Pressrecht). V Anglii byla zavedena svoboda tisková již o 3 čtvrtstoletí dříve. Ve Francii byl naproti tomu nátlak na tisk ještě v 18. století tak veliký, že Voltaire musil dáti své spisy tisknouti v Hágu. Teprve prohlášením práv lidských, jež předcházelo

ústavě ze dne 3. září 1791, udělena Francii svoboda tisková, jež však zase dosti brzo v době hrůzovlády byla potlačena. Nová, avšak horší doba nastala tisku německému po válkách o svobodu. Čl. 18 něm. akty spolkové ze dne 8. června 1815 přislíbil sice svobodu tiskovou a zajištění práva nakladatelského proti utlačování; též byl vypracován spolkový zákon tiskový ze dne 20. září 1819, který však nebyl nikdy uveřejněn. Na konferenci Karlovarské byla učiněna vládami spolkovými usnesení, jež svobodu tiskovou fakticky opět zrušila a censuru opět zavedla. Tato usnesení byla též na sněmě Frankfurtském dne 20. září 1819 schválena. Povinnost censurní byla na oko obmezena. Censuře podléhal tisk denní a spisy pod 20 archů.

Spolkovému shromáždění bylo propůjčeno právo zakázati jednotlivé spisy pro obvod celého spolku a prohlásiti, že redaktoři zakázaných časopisů, pokud se týče novin, jsou po dobu 5 roků nezpůsobilými redigovati jiný list. Karlovarská usnesení měla sice platiti jen 5 roků, avšak po vypršení této doby navrhl sněmu rakouský vyslanec, by usnesení spolkové o obmezení tisku bylo obnoveno. Jen Bádensko činilo námitky, avšak posléz též pro to hlasovalo. Provisorium mělo trvati tak dlouho, dokud by se vlády spolkové nesjednotily na definitivním zákoně tiskovém. K tomu však neměl sněm spolkový času a zůstalo tudíž provisorní nařízení v platnosti až do bouřlivých dnů březnových r. 1848. Většina liberálních listů najmě v západním a jižním Německu byla potlačena, ba i při uveřejňování jednání sněmovních nesměly se vytisknouti řeči svobodomyslných poslanců. Teprve v bouřlivém roce 1848 nastala pro tisk doba příznivější. Dne 3. března 1848 usnesl se sněm spolkový, že volno jest každému státu německému zrušiti censuru a opět zavésti svobodu tiskovou s jistými garanciemi proti zneužívání tisku. Dne 21. prosince 1848 proklamoval první německý parlament německá práva základní. Tisk nesmí býti obmezován censurou, kaucemi a zákazy dopravy poštovní ani obmezeními tiskáren a knihkupectví; konfiskace neb zrušení výrobků tiskových budiž zakázána. Přečiny tiskové souditi mají poroty. Většina států spolkových zdráhala se však přes usnesení spolkové zavésti svobodu tiskovou a jen stěží daly se vlády spolkové přesvědčiti, že svobodný tisk není škodlivým, nýbrž že jest nejmocnější pákou ku vzdělání lidu. Obnovený sněm spolkový vydal tudíž 6. července 1854 povšechná ustanovení proti zneužívání tisku; pro živnost tiskařskou předepsána koncesse, již mohl úřad správní zase odníti, varovav dříve majitele nebo po předchozím soudním odsouzení. Každý tiskopis měl býti před vydáním úřadu předložen. Periodické tiskopisy směly býti vydávány po složení kauce, jež z pravidla měla obnášeti 5000 tolarů. Zodpovědnost postihovala nejen zodpovědného redaktora, nýbrž též všechny účastníky tisku a vydávání periodického tiskopisu. Porota a veřejnost byly ve sporech tiskových odstraněny, a též mohlo býti zakázáno uveřejňování soudních jednání a zpráv o schůzích politických korporací. Ježto však v jednotlivých státech spolkových vydány byly zvláštní zákony tiskové, byla ustanovení sjezdu spolkového jen částečně provedena.

III. Historický vývoj tisku v Rakousku.

Osudy tisku byly v Rakousku asi tytéž jako v ostatních německých státech spolkových a proto dějinné etapy tisku právě líčené vztahují se též plným právem na Rakousko. Zde sluší se zmíniti jen o jednotlivých zvláštních dobách rakouského tisku: V Rakousku uvolnil tisku osvícený císař Josef; Leopold II. vydal však zase přísnější předpisy a celou řadu

obmezení ohledně tisku a jeho výrobků, a za císaře Františka upadl tisk opět ve dřívější porobu. Censura potlačovala každý svobodný projev mínění a přísný zákon censurní platil téměř stále od r. 1810 až do 14. března 1848. Jen s učenými díly bylo velmi mírně nakládáno a mohla býti zakázána jen z velmi závažných důvodů. Z tohoto mírného nakládání byly však vyloučeny: kompilace, brožury, spisy pro mládež a lid, knihy zábavné, noviny a časopisy. Škrtnuto mělo býti vše, co směřovalo proti náboženství, příchylnosti k vladařskému domu a stávající vládě. Censura škrtala však daleko více a otevřela dokořán dvéře libovůli, neboť úřad a orgány censurní samy posuzovaly, co je nepřátelským státu, vládě a náboženství a tak škrtány byly zcela nevinné projevy, shledala-li je censura jakkoliv závadnými, čímž trpěl začasté smysl celku a byla tím dotčená práce zkomolena. Kromě censury byla ještě censura dodatečná, již prováděl úřad revisní a dvorská i říšská kancelář. Inseráty nebyly dovoleny, jen málokteré privilegované noviny zemské směly inseráty přinášeti. Když však v bouřích březnových r. 1848 byla censura zrušena, nastaly opět povážlivé krajnosti. Panovala bezúzdná svoboda tisková, jež nebyla obmezena žádným zákonem tiskovým a jež v mnohých směrech vybočovala z přípustných mezí. Dne 1. dubna 1848 byl prohlášen prozatímní zákon tiskový, který legie studentská veřejně na hranici upálila, od něhož však též vláda fakticky upustila neb jej aspoň nezachovávala. Dne 18. května vydán byl prozatímní předpis pro řízení ve věcech tiskových, který přikázal rozhodování o deliktech tiskových porotě. Žaloby tiskové se tak hromadily, že během jednoho měsíce t. j. do konce června 1848 přes 100 žalob bylo podáno u Vídeňského státního zastupitelství. Tisková porota zahájila činnost ve Vídni poprvé dne 24. srpna 1848 a sice proti článku studentského časopisu, který se dopustil velezrádných rejdů; většina těchto sporů skončila osvobozením obviněných, neboť na porotu bylo působeno tiskem a též v sále porotním způsobem velmi povážlivým. Nastala reakce a tiskové zákonodárství, jakož i tisková porota upadly v opáčný extrém. Dne 1. listopadu 1848 nastala katastrofa a vyhlášen byl stav obležení, následkem čehož suspendována byla svoboda tisková; potom byl vyhlášen represivní zákon ve věcech tiskových — zákon ze dne 13. března 1849 č. 161 ř. z. proti zneužívání tisku — jenž pojal přísnější ustanovení trestní a stanovil řadu přečinů tiskových; od této doby byla pak svoboda tisková stále potlačována. Cís. nařízením ze dne 6. července 1851 byla zavedena soustava výstražná a dáno úřadům správním právo úplně potlačovati periodické tiskopisy. Tím podřízen byl tisk úplně moci policejní; ač censury nebylo, byla opatření, jichž bylo tenkrát proti tisku užito, daleko horší, neboť potlačování neoblíbených denníků záviselo více méně od uvážení úřadů tiskových, takže z volného projevu mínění nezbylo ani stínu. Jmenovaný zákon ze dne 13. března 1849 proti zneužití tisku pozbyl platnosti zavedením platného zákona trestního (cís. pat. ze dne 27. května 1852 č. 117 ř. z., ježto současně vydán byl nový řád tiskový ze dne 27. května 1852 č. 122 ř. z.).

IV. Platné právo tiskové.

1. Vyhlašovací patent k trestnímu zákonu ustanovuje ve čl. II.: »Od téhož dne počínajíc má tento zákon trestní, ve příčině činů trestných, za zločiny, přečiny nebo přestupky v něm prohlášených, pravidlem býti i tehda, když se jich někdo dopustí tiskopisy. Kromě toho mají soudové

trestní při uloženém jim posuzování činů trestních, jichž se někdo dopustí tiskopisy, šetřiti ustanovení, obsažených v řádu tiskovém současně vydaném. Od svrchu jmenovaného dne počínajíc, nemají se tedy činy trestné, jichž se někdo dopustí obsahem tiskopisů, pokládati za zvláštní přečiny tiskové, a proto mají v těch zemích korunních, kde posud platil zákon proti zneužívání tisku, vydaný dne 13. března 1849, všeliká vztahující se k tomu ustanovení trestní zákona tohoto pozbyti své moci. Kde se v tomto zákoně užívá slov »tiskopisy« neb »díla tisková« rozuměti tím sluší nejen věci tištěné, nýbrž též všeliké plody ducha a výtvarného umění (díla literární a artistická), násobení kamenotiskem, kovotiskem nebo dřevotiskem, ražením, cdlitkováním neb jakýmikoliv jinými prostředky mechanickými neb chemickými. Avšak nejen tiskový řád ze dne 27. května 1852 č. 122 ř. z., zrušený tiskovým zákonem ze dne 17. prosince 1862, nýbrž též trestní zákon ze dne 27. května 1852 č. 117 ř. z. obsahuje četné předpisy tiskové; §§ 28 a 29 obsahují zvláštní ustanovení při zločinech spáchaných tiskopisy a §§ 251 a 252 obsahují předpisy při přečinech spáchaných obsahem tiskopisů (propadnutí kauce, zastavení periodického tiskopisu, zničení sazby); §§ 35 a 267 jednají o konkurenci deliktu tiskového s jiným činem trestným, § 325 o zhotovování tiskových děl, jež snadno lze považovati za minci bernou. § 326 ohrožuje tresty nedovolené chování stroje razícího neb tiskacího, § 327 nedovolené chování pokoutního tisku a konečně § 328 nedovolené zhotovení některého stroje výše jmenovaného; § 329 zhotovování punců, kolkovadel neb vzorů k padělání mincí. Z těchto ustanovení tr. z. byly zrušeny §§ 28, 29, 251 a 252 (jakož i posl. odst. § 493 tr. z. jednajícího o urážkách na cti spáchaných tiskopisem) §em 34 tisk. z. ze dne 17. prosince 1862 a místo nich platí nyní §§ 35 až 39 cit. tisk. z.

2. Základem nynějšího práva tiskového jest tiskový zákon ze dne 17. prosince 1862 č. 6 ř. z. z r. 1863, jímž zrušen byl tiskový řád vydaný cís. pat. ze dne 27. května 1852 č. 122 ř. z. i s ustanoveními pozdějšími. Zákon tento učinil v mnohých směrech konec poručníkování tisku, ač i v něm úzce spojen system preventivní se systémem represivním, takže sice byla odstraněna pozdějšími novelami následkem stížností z kruhů tisku četná příkrá ustanovení tohoto zákona, avšak celkem obsahuje zákon ten ještě mnoho předpisů, jež živě upomínají na starší tiskové řády a snahu je ovládající, četnými obmezeními potlačiti tisk, následkem čehož nepproniklo posud úplně svobodné projevování mínění a zásada svobody tiskové. Tiskový zákon ze dne 17. prosince 1862 rozpadá se ve 3 částky:

A. První částka jedná v §§ 1—8 o ustanoveních obecných, tudíž o oprávnění periodické tiskopisy vydávati, prodávati a je na skladě míti (§ 3); kdo chce vydávati periodický tiskopis, musí to oznámiti, jak blíže upraveno v § 10; dále předpisy o odnětí živnostenského oprávnění knihtiskařům, knihkupcům a jiným majetníkům živnosti; konečně pojmová ustanovení o tiskopisech a jich rozšíření (§§ 4— 6).

B. Druhá částka (oddělení) (§§ 9—28) obsahuje ustanovení směřující k zachování pořádku ve věcech tiskových a stanoví v tom směru tyto zásady:

a) Kauci položiti povinen jest každý vydavatel listu periodického, který vychází častěji, nežli dvakrát za měsíc a ve kterém, třeba jen podružně, rozbírají se politické příběhy denní neb se v něm píše o denních

záležitostech politických, náboženských neb společenských, vyjmouc však listy vědecké a odborné, v nichž se jen vedle (podružně) píše o záležitostech denních s hlavním úkolem listů těchto spojených (§ 13). Povinnost složiti kauci byla zrušena tiskovou novelou ze dne 9. července 1894, jak o tom bude dále řeč.

b) Svobodná kolportáž tiskopisů je zakázána; pouze je dovoleno na základě písemného povolení vydaného úřadem bezpečnostním sbírati předplatitele neb subskribenty; nedovoleným jest vyvolávati, rozdávati a prodávati tiskopisy mimo místnosti řádně k tomu ustanovené, rovněž třeba povolení úřadu bezpečnosti, chce-li někdo vyvěšovati nebo přibíjeti tiskopy na místech veřejných; vyňata jsou vyhlášení sloužící místním neb živnostenským zájmům (§ 23);

c) dodávání povinných výtisků (§ 18);

d) vydavatel periodických tiskopisů, do nichž se inseráty přijímají, je povinen proti zapravení obvyklých poplatků inserčních přijímati úřední výnosy (§ 20);

e) povinnost přijímati opravy: nepravdivé a zkomolené zprávy časopisecké o věcech veřejných buďtež ihned z povinnosti úřední opraveny (min. výn. ze dne 3. srpna 1851 č. 3974) (§ 19). Viz čl. Oprava tisková.

f) Tiskař je povinen odevzdati jeden výtisk každého periodického tiskopisu a každého jiného tiskopisu, který neslouží životu domácímu neb společenskému a který neobsahuje více než 5 archů tiskových, ve 24 hodinách před rozdáním úřadu bezpečnostnímu, pokud se týče též státnímu zastupitelství (§ 17).

g) Ministerstvo vnitra může zapověděti poštovní dopravu cizozemských tiskopisů (§ 26 odst. 2).

Výn. min. vnitra ze dne 26. března 1876 č. 1168 nařizuje ohledně časopisů, jež byly z poštovní dopravy vyloučeny, že nesmí dle platných předpisů přijímati tuzemské úřady poštovní předplatné na cizozemské časopisy, jež byly z dopravy poštovní vyloučeny. Časopisy takové nesmí pošta dopravovati a dojdou-li poštou, buďtež dle nař. min. obch. ze dne 15. února 1873 č. 4008 úřady poštovními odmítnuty a do ciziny zpět odeslány.

C. Třetí částka obsahuje tiskové právo trestní, t. j. souhrn ustanovení o činech trestních, tudíž zvláštní přečiny a přestupky, jež se spáchají obsahem tiskopisů, při čemž nutno podotknouti, že též 2. částka obsahuje celou řadu takových tiskových přečinů a přestupků, tak zvláště §§ 9, 17, 18, 21—26 (ostatně viz čl. Tiskopisy periodické a odst. V.).

3. Úřední instrukce k provedení tisk. zák. ze dne 17. prosince 1862 obsahuje podstatně tato ustanovení:

a) Státní zastupitelstva a úřady bezpečnosti vedou seznamy o tiskových živnostech v jich obvodu; v nich vyznačeny buďte dotyčné živnosti, místo, kde se provozují, jména majitelů živnosti, koncesse a zabavení periodického tiskopisu (výn. min. sprav. ze dne 16. listopadu 1891 č. 18.278). Ministerstvu sprav. budiž od případu k případu sdělován opis těchto seznamů a buďtež jemu co nejrychleji oznamována oznámení, obžaloby u soudů trestních podané, usnesení zastavovací, vynesené rozsudky (výn. min. sprav. ze dne 22. června 1864 č. 1020).

b) Povinné výtisky: Státní zastupitelstvo a úřady bezpečnostní dohlížejte, by v čas byly dodávány povinné výtisky, jichž evidence jest

jich péči svěřena. Jen povinné výtisky, jež se týkají právnictví a věd státních, předkládá s příslušným seznamem vrchní státní zastupitelstvo každý $^1/_4$ roku a vídeňské státní zastupitelstvo každý měsíc ministru spravedlnosti. Povinné exempláře ostatních knih neb tiskopisů zasýlají se přímo místodržitelství neb knihovně tímto určené. Divadelní cedule nepodléhají povinnosti § 17 tisk. z. (výn. m. z 17. prosince 1865 č. 403), rovněž ne periodické tiskopisy obsahu vědeckého neb věcného; povinné exempláře všech ostatních periodických tiskopisů jest za příčinou rozpěchování prodati (výn. min. ze dne 17. dubna 1863 č. 2714 a ze dne 22. února 1870 č. 2078). Z povinných exemplářů tiskopisů zakázaných neb ku zničení určených ponechá se po jednom exempláři u státního zastupitelstva, úřadu bezpečnosti, ministerstva vnitra, c. k. dvorní knihovny a zemské knihovny (nař. m. s. ze dne 14. prosince 1888 č. 21137). Tiskopisy, za propadlé prohlášené, jež však nejsou ani zakázány ani ku zničení určeny, zašlou se příslušnému fondu chudinskému, kdežto tiskopisy, jež je zakázáno dále rozšiřovati, vydají se stranám.

c) Úřadové bezpečnostní oznamtež tiskové delikty, o nichž vědomosti nabyli, přímo státnímu zastupitelství.

d) Licence subskripční: Při udělování jich vzat buď zřetel k osobním poměrům a vlastnostem ucházečovým a k povaze tiskopisu; při tiskopisech cizozemských dlužno před udělením licence podati zprávu náčelníku vlády a vyčkati její vyřízení.

e) Zakázané tiskopisy mohou odebírati v případech, jež zasluhují ohledu, osoby, jimž bylo uděleno výjimečné povolení. Toto povolení lze uděliti jen osobám hodnověrným a udílí je místodržitel (výn. min. ze dne 5. března 1863 č. 1492).

f) Soudní obstávky tiskopisů buďtež prohlášeny novinami úředními a ústředním listem policejním (výn. min. vn. ze dne 10. dubna 1878 č. 2750).

g) K výkonu funkcí soudní policie ve věcech tiskových (čtení povinných exemplářů, oznámení činů trestných, policejní vyhledávání a opatření) budiž státnímu zastupitelství ve hlavních městech a pak vůbec, kde se to odporučuje, přikázán úřadem bezpečnostním potřebný počet členů úřadu bezpečnostního.

4. Tisková novela ze dne 15. října 1868 č. 142 ř. z. změnila v mnohých směrech tisk. z. ze dne 17. prosince 1862 a zavedla namnoze mírnější předpisy, pokud se týče tresty:

a) Čl. III. nov. byla zrušena ustanovení §§ 29—33 tisk. z. ze dne 17. prosince 1862 a nahražena těmito předpisy;

α) Jen redaktor periodického tiskopisu je zodpověden za opomenutí pozornosti, které, kdyby byl býval šetřil, trestuhodný spis nebyl by býval vytištěn. Dle § 29 tisk. z. ze dne 17. pros. 1862 postihovala zodpovědnosť ta spisovatele každého tiskopisu.

β) Zodpovědnosť za zanedbání povinné pozornosti ohledně nepojmenování spisovatele neb vydatele byla obmezena na nakladatele, kdežto dle § 30 tisk. z. ze dne 17. prosince 1862 postihovala též vydatele.

b) Čl. I. cit. nov. byl změněn § 12 tisk. z. tak, že doplněn byl § 12 novým odstavcem třetím.

c) Čl. II. novely byla (změnou § 19) vymítěna z tiskového zákona moc propůjčená státnímu zástupci vynutiti odepřenou opravu zaslanou

osobou soukromou, úřadem bezpečnostním. Odpírá-li se tedy nyní bezdůvodně uveřejnění opravy, lze vydobyti si soudního nálezu, že oprava uveřejněna býti musí (§ 21 tisk. z.). V souhlase s touto změnou § 19 byl též čl. II. cit. nař. změněn § 21.

d) Čl. IV. novely byl zrušen § 38 tisk. z., který připouštěl na základě soudcovského výroku zastavení dalšího vydávání periodického tiskopisu a sice na dobu 3 měsíců.

e) § 33 tisk. z. ze dne 17. prosince 1862 rozeznává při zanedbání povinné péče, zakládá-li obsah spisu zločin nebo přečin a stihá v prvém případě zanedbání co přečin a ve druhém případě co přestupek. Novela odstranila však tento rozdíl a stihá zanedbání povinné péče vždy co přestupek a trestá jej, zakládá-li obsah povahu zločinu, vězením, jinak však pokutou peněžitou.

5. Předpisy státních zákl. zákonů o tisku: Ústavou byla uznána svoboda tisková, jež výrazu dochází ve 2 státních základních zákonech: čl. 13 st. z. z. o právech státních občanů ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. vyslovuje zásadu, že je každý oprávněn své mínění v mezích zákonných projevovati slovem, písmem, tiskem, obrazným znázorněním (vyobrazením). Tisk nesmí býti obmezen censurou neb soustavou koncesní; administrativní odnětí dopravy poštovní nevztahuje se na tiskopisy tuzemské. Čl. 11 st. z. z. ze dne 21. prosince 1867 č. 144 o moci soudcovské nařizuje, že při všech zločinech a přečinech politických neb obsahem tiskopisu spáchaných rozhoduje o vině obžalovaného porota. Před zavedením tr. ř. byly za příčinou provedení tohoto ustanovení st. z. z. zavedeny zák. ze dne 9. března 1869 č. 132 ř. z. soudy porotní pouze pro věci tiskové (viz čl. Porotci).

6. Tr. ř. ze dne 23. května 1873 č. 119 ř. z. ustanovuje ve čl. II. uv. z., že početím jeho platnosti odbývati se bude hlavní přelíčení o všech obžalobách pro zločiny a přečiny spáchané obsahem tiskopisu před porotci. Tr. ř. obsahuje dále v 27. hlavě trestní řízení ve věcech tiskových, o kterém jednají §§ 483—494. Tato ustanovení upravují příslušnost (§§ 484—486), zabavení tiskopisu (§§ 487—492) (viz čl. Zabavení (v říz. trestním) a Odpor) a řízení objektivní (§§ 493 a 494) (viz čl. Řízení objektivní) (viz též odst. V.).

V. Tiskové právo trestní.

Svobodou tisku rozumíme právo projevovati svobodně tiskem myšlénky v mezích zákonných. Protizákonné a trestné zneužití tohoto práva stihá tiskové právo trestní, jež je tudíž souhrnem trestních norem, jež týkají se trestání všech deliktů tiskem spáchaných, buď že trestní moment spočívá v obsahu tiskopisu neb že byly porušeny formální předpisy o tisku.

A. Hmotné tiskové právo trestní:

1. Pojem a rozdělení deliktů tiskových.

Glaser rozeznává vlastní a nevlastní delikty tiskové. Těmito jsou činy, jichž skutková povaha o sobě nevyžaduje nutně zneužití veřejného projevu mínění, jako injurie, rouhání se bohu, podvod, falšování, vydírání, pokud delikty tyto byly tiskem spáchány. Vlastními delikty tiskovými jsou pak publikace řád veřejný ohrožující a právě proto zakázané, jež neobsahují bezpráví trestní, nýbrž policejní. Glaser pokládá za zakázané jen ty publikace, jež buď k činům trestním a bezprávným podněcují neb napadají předmět zákonem chráněný způsobem v sobě za-

vržitelným. Glaserovu rozdělení deliktů bylo namnoze odporováno, ježto jak Jaques, Merkel, Oetker blíže vykládají, spočívá v tomto rozdělení nepřípustné stotožňování pojmů »tisku« a »veřejnosti« a ježto dále spočívá Glaserův pojem deliktu tiskového na pojmutí zastaralém, dnes již neudržitelném. List definuje delikt tiskový jako zneužití práva volného projevu myšlenék a klade otázku: kdy je veřejný projev myšlének vůbec trestným? Tato otázka nemá řešiti právo tiskové, nýbrž má spíše dovozovati své důsledky z řešení podaného právem positivním.

Dle trestních ustanovení rak. zák. o tisku ze dne 17. prosince 1862 č. 6 ř. z. (3 oddíl §§ 28—40) jsou delikty tiskovými činy trestní, při nichž skutková povaha určitého činu tr. z. ohroženého dochází výrazu dle všech svých známek v obsahu tiskopisu (rozh. ze dne 6. května 1892 č. 1120 č. sb. 1574).

Tato definice souhlasí též s tím, jak pojímá delikt tiskový List, kdežto přestupky tisk. z. a tisk. předpisů nutno spíše označiti jako nevlastní delikty tiskové, než jako delikty tiskové policie nebo tiskové přestupky.

2. Skutková povaha deliktů tiskových.

a) Delikt tiskový je spáchán jakmile se počne tiskopis rozšiřovati a místo, odkud se rozšiřuje je místem spáchaného činu. Z povahy rozšiřování plyne dále, že je pokus deliktu tiskového zrovna tak nemožným jako pokus projevu myšlének vůbec, neboť rozšiřování tu je jakmile bylo započato. Naproti tomu je možným pokus při deliktech tiskové policie, neboť podniknou-li se na př. kroky, by zakázaný tiskopis byl dále šířen, je v tom již pokus deliktu tiskové policie (rozh. ze dne 13. května 1882 č. 817).

b) Předmětem tiskových deliktů jsou všecky výrobky literární a umělecké, jakýmikoliv mechanickými a chemickými prostředky násobené (§ 4 tisk. z. čl. II. vyhl. pat. k tr. z.). Pro pravdivé sdělování veřejných jednání říšské rady a sněmů nelze nikoho pohnati k zodpovědnosti (§ 28 odst. 4). Časté tvrzení (jež však jak rak. tak i něm. praxe stále zamítá), že podávání zpráv o veřejných soudních jednáních již pro tuto veřejnost je beztrestným, nedá se proto udržeti, poněvadž veřejnost soudní síně je jinou, než veřejnost tisku a sice jak co do své vnitřní povahy, tak i co do svých účinků. Zprávy tyto řídí se tudíž povšechnými zásadami práva trestního a tiskového.

Předmětem tiskového deliktu je zejména: násobení (množení) užitím šablony (rozh. ze dne 17. března 1874 č. 2526), kamenotiskem (plen. rozh. ze dne 14. března 1883 č. 14023, č. sb. 520), procesem fotografickým (rozh. ze dne 17. října 1884 č. 8318, 15. listop. 1885 č. 10556, č. sb. 845 a j. v.) neb hektografem (plen. rozh. ze dne 1. července 1887 č. 4941, č. sb. 1076). Zákonodárce neučinil závislým pojem »literární«, »umělecký« (plodů ducha a výtvarného umění) na určitém stupni duševního obsahu; na vnitřní hodnotě duševní produkce nezáleží; postačí, když myšlénka srozumitelně výrazu dochází (plen. rozh. ze dne 14. března 1883 č. 14023, č. sb. 520 a rozh. ze dne 14. listopadu 1885 č. 10.556, č. sb. 845).

c) Podmětem tiskového deliktu je každá osoba, která spolupůsobila při tištění neb rozšiřování výrobku tiskového. Trestnosť nezaniká, připojí-li se k tiskopisu prohlášení, že se nesouhlasí s článkem uveřejněným

neb že se neručí za určité sdělení, rovněž se nezrušuje tím, že někdo jiný prohlásí, že sám chce převzíti zodpovědnosť (§ 28 tisk. z. odst. 3). Ku zodpovědnosti může tedy býti pohnán spisovatel, redaktor, nakladatel, tiskař, vydavatel, ředitel tiskárny (§ 5 tisk. z. čl. III. zák. ze dne 15. října 1868 č. 142 ř. z.), rozšiřovatel. Co se týče subjektivní zodpovědnosti, doplňuje čl. III. tiskové novely ze dne 15. října 1868 č. 142 ř. z. povšechné zásady tr. z. soustavou trestů za zanedbání.

Z nedbalosti jsou právi:

aa) redaktor, když zachováním povinné pozornosti vsunutí trestného obsahu tiskopisu mohlo býti zabráněno;

bb) nakladatel neperiodického tiskopisu, jestliže nemůže při svém prvním výslechu pojmenovati nebo prokázati spisovatele nebo vydavatele v tuzemsku bydlícího;

cc) tiskař, nebyly-li při tisku zachovány předpisy §§ 9 a 17 tisk. z. (pojmenování tiskaře atd.; povinné exempláře) (tudíž ideální konkurence s příslušnými delikty policejními);

dd) rozšiřovatel,

α) dálo-li se rozšiřování způsobem zákonem zapovězeným (konkurence s přestupkem § 23 tisk. z.);

β) byl-li rozšiřovaný tiskopis zakázán nebo zabaven (konkurence s příslušnými polic. delikty);

γ) není-li ve spise vůbec udáno místo, kde spis vyšel, neb není udán ani spisovatel ani nakladatel neb byla-li nesprávnosť udání těchto seznána;

δ) jestliže spisy v cizině vycházející a v tuzemsku rozšiřované mohly svým nápisem nebo předmětem, obraznými znázorněními neb způsobem zasílání vzbuditi pozornosť. Nedbalosť v tiskovém právu je vždy přestupkem.

d) Odvod (protidůkaz) lze různě vésti:

aa) Obžalovaný prokáže, že zde není dle příslušných ustanovení tr. z. skutkové povahy činu trestního jemu za vinu kladeného, pokud se týče, že obsahem tiskopisu nebyl spáchán buď vůbec žádný čin trestní neb aspoň ne ten, na který se žaloba vztahuje;

bb) obžalovaný, jemuž se nedbalosť klade za vinu, prokáže, že zachoval povinnou péči neb že nebylo možno mu ji vzhledem k nastalým okolnostem zachovati, neb však

cc) nahradí se odvod jmenováním předchůdce, pokud se týče spisovatele nebo vydavatele.

3. Tresty.

Tiskové delikty (ve vlastním slova smyslu) trestají se dle z. tr., tiskové přestupky (delikty policie tiskové) dle zvláštních trestních norem zákona o tisku (§ 28 tisk. z. čl. II. prohl. z. k tr. z. odst. 1). Zákon tiskový vypočítává však ještě řadu jiných trestů, jež plynou z podstaty a povahy tiskových deliktů a jeví se tudíž co následek trestního odsouzení při všech deliktech tiskem spáchaných. Tyto zvláštní způsoby trestu, jež zákon o tisku připouští, jsou:

a) Odnětí oprávnění živnostenského (§ 3 odst. 6 tisk. z.).

b) Zastavení periodických tiskopisů, nebyla-li — jak nařizuje § 10 — v zákonné lhůtě oznámena změna nastalá během vydávání (§ 11).

c) Zákaz dalšího rozšiřování (§ 36).

d) Zničení tiskopisů za trestné prohlášených.

e) Zničení sazby tiskové (§ 37).

f) Uveřejnění trestního nálezu na útraty odsouzeného (§ 39).

4. Rozdělení deliktů tiskových v užším slova smyslu.

a) Co přečiny stihají se činy dolosní, tedy uvádění v omyl úřadů tiskových neb úmyslné zanedbávání předpisů tiskových, tak zejména:

aa) vědomě nepravdivá udání ohledně předpisů § 9 (udání místa tisku, tiskaře, nakladatele na tiskopisu a vydavatele při periodických tiskopisech). Trest vězení od 1 týdne do jednoho měsíce;

bb) Nepravdivé udání v oznámení při vydávání periodického tiskopisu (§ 11); peněžitá pokuta od 50 do 500 zl., vězení od 1 týdne do 1 měsíce;

cc) Další rozšiřování zakázaných neb zabavených tiskopisů (§ 24); pokuta peněžitá od 50 do 500 zl., při opětovném odsouzení vězení od 1 týdne do 1 měsíce;

dd) vydávání zastavených periodických tiskopisů (§ 25), pokuta peněžitá od 50 do 500 zl.;

ee) týž trest nastupuje, pokračuje-li se nedovoleným způsobem u vydávání periodického tiskopisu ve smyslu § 1 odst. 3 tisk. nov. ze dne 9. července 1894.

b) Jako přestupky stihají se činy, při nichž nedbalostí byly porušeny předpisy o tisku, jimiž se však státní neb veřejný zájem buď vůbec nepoškozuje neb jen způsobem nepovážlivým, tak zvláště:

aa) nešetření předpisů § 9 (udání místa tisku, tiskaře, nakladatele na tiskopisu a vydavatele při periodických tiskopisech). Pokuta od 20 do 200 zl.;

bb) nešetření předpisů § 10 (povinnosť oznamovací při vydávání periodických tiskopisů; pokuta od 50 do 200 zl.);

cc) nešetření předpisů ohledně předkládání povinných exemplářů periodických tiskopisů (§ 17); pokuta peněžitá 10—100 zl.;

dd) nešetření předpisů ohledně všech ostatních povinných exemplářů (pokuta peněžitá od 5 do 50 zl.; [§ 18]);

ee) bezdůvodné zdráhání se přijímati opravy; pokuta peněžitá od 20—200 zl.; (§ 21);

ff) podomní obchod tiskopisy, vyvolávání, rozdělování (rozdávání) a prodej jich § 23 (pokuta peněžitá od 5 do 200 zl.);

gg) zanedbání povinné péče (čl. III. zák. ze dne 15. října 1868). Trest: zakládá-li obsah tiskopisu skutkovou povahu zločinu, vězení od 1 do 6 měsíců, zakládá-li však povahu přečinu, peněžitá pokuta od 20 do 200 zl.

5. Promlčení deliktů tiskových.

a) Ohledně promlčení platí povšechné zásady tr. z., avšak i v případě, kde čin takový není ještě dle těchto zásad promlčeným, je další stihání vyloučeno, uplynulo-li 6 měsíců od vydání tiskopisu neb doby, kdy počal býti tiskopis v tuzemsku rozšiřován a po tuto dobu nebylo trestní stihání v tuzemsku proti nikomu zavedeno, ač se tak státi mohlo, aneb bylo sice zavedeno, avšak nebylo v něm po tak dlouhou dobu pokračováno. Tytéž zásady platí i ohledně promlčení přečinů a přestupků, jež byly spáchány opomenutím povinné péče nebo pozornosti vzhledem k tiskopisům (§ 40 tisk. z.).

b) Promlčení tiskových deliktů v užším slova smyslu. Trestnosť přečinů a přestupků, jež byly spáchány proti předpisům tiskového zákona, pomíjí — ač nestanoví-li tr. z. kratší lhůty promlčecí — v 6 měsících počítaných ode dne, kdy přečin nebo přestupek byl spáchán nebo zastavené řízení bylo přerušeno a nebylo v něm dále pokračováno (§ 27 tisk. z.).

B. Formální tiskové právo trestní (řízení trestní ve věcech tiskových).

Hlava 27. tr. ř. obsahuje řízení ve věcech tiskových (§§ 483—491 tr. ř.). Tím bylo zrušeno dříve platné trestní řízení ve věcech tiskových (zák. ze dne 17. prosince 1862 č. 7 ř. z. z r. 1863 a ze dne 9. března 1869 č. 32 a 33 ř. z.). Pro řízení ve věcech tiskových platí předpisy tr. ř., pokud 27. hlava úchylek nestanoví; platí tudíž pro řízení ve věcech tiskových jednak povšechné předpisy tr. ř., jednak pak zvláštní předpisy 27. hlavy.

1. Všeobecné zásady.

Řízení v trestních věcech tiskových vykazuje jisté zvláštnosti, jež jsou shrnuty ve výn. min. sprav. ze dne 4. července 1863 č. 114 ř. z.: Dotyčný výnos podotýká:

a) ohledně přípravného vyhledávání a vyšetřování: Předem buďtež všechny úkony úřadní v trestním řízení ve věcech tiskových co nejdříve urychleny. Důvodem toho jsou jednak krátké lhůty zákonem stanovené a škodlivé následky s promeškáním jich spojené jednak též okolnosť, že ve věcech tiskových, zejmena však při výrobcích denní literatury, může trestní spravedlnosť jen tehdá s výsledkem působiti a též obecný cit právní uspokojiti, když nález trestní následuje hned v zápětí za činem trestním dříve, než zapomene obecenstvo na trestný článek a než se setře jeho dojem. Soudní jednání na delší dobu odkládaná jsou toho příčinou, že nutno zapomenutý již trestný obsah obecenstvu opětně na paměť přivésti. Kromě toho stálá nejistota, jaký bude výsledek soudního jednání, zdržuje volný pohyb a rozvoj tisku. Proto bude nutno, by soudové vyhovovali pokud možná návrhu státního zastupitelstva na oddělení věcí, by nařizováno a odbýváno bylo hlavní přelíčení na přímé obžaloby pokud možná nejdříve, zejmena však, by ve všech ostatních případech bylo vedeno řízení přípravné co nejrychleji, obmezujíc se na nejnutnější šetření a vyhybajíc se všem zbytečným rozpravám o právních otázkách, jež řešiti má soud nalézající.

b) Hlavní přelíčení buď řízeno obezřetně a šetrně, hlavně pokud se týče výslechu obviněného. Vzhledem k tomu, že není úkolem výslechů obviněných pohnouti je, by vyznali trestnosť neb je o tom přesvědčiti, nutno obmeziti výslech jen na věci nezbytné a nelze připustiti státoprávní rozpravy, ježto by tím soud mohl snadno vybočiti ze svého objektivního postavení a ještě před nálezem projeviti svůj náhled, a dále dojíti by mohlo v síni soudní k rozčilujícím rozpravám a demonstrativním výstupům se strany obviněného. Tím by však trpěla vážnosť a důstojnosť soudu a seslaben by byl účinek jich nálezů.

c) Pokud se týče cizozemského tisku, jehož výrobky lze zakázati jen nálezem soudcovským, vložen je na soud — jak cit. výnos podotýká — rovněž důležitý úkol. Současnými pokyny státním zastupitelstvům bylo o to postaráno, by se dohled na tisk cizozemský dál obe-

zřetně, opatrně a se svědomitou vážností, jíž vyžaduje důležitosť věci; bude však též úkolem soudů rozhodovati o návrzích toho druhu co nejrychleji, ježto účinek nálezu jest podmíněn jeho včasností; soudy nesmí býti ovládány při svých rozhodováních úzkostlivostí veškerému ruchu literárnímu překážející, musí však s druhé strany přísně užívati zákona a býti si vědomy dalekosáhlých účinků svých nálezů.

2. Příslušnosť:

a) soudů:

aa) Pravomoc trestní ve věcech tiskových vykonávají výhradně soudy. O přestupcích rozhodují soudy okresní, o zločinech a přečinech obsahem tiskopisu spáchaných soudy porotní (§ 484 tr. ř.).

bb) Příslušným jest sborový soud I. stolice, v jehož obvodu byl spáchán zločin nebo přečin a soud okresní v sídle sborového soudu I. stolice, v jehož obvodu byl přestupek spáchán; je li jich více ten okresní soud, jemuž zvláštním nařízením byla tato trestní pravomoc vůbec přikázána (§ 485 tr. ř.).

cc) Byl-li spáchán čin trestní obsahem tiskopisu, pokládá se za místo činu:

α) místo tisku, pokud je známo a leží v obvodu platnosti tr. ř., jinak však

β) místo rozšiřování v tuzemsku.

Je-li v tomto posledním případě příslušným pro totéž vyšetřování více soudů, rozhoduje mezi nimi předstižení (§ 486 tr. ř.). Zavede-li se trestní řízení pro obsah tiskopisu, jehož místo tisku jest neznámo neb leží v cizině (§ 3 zák. o trestním řízení ve věcech tiskových, oznam to státní zástupce ihned ministerstvu spravedlnosti (§ 19 instr.).

b) Příslušnosť úřadů bezpečnostních:

aa) Jejich hlavními úkoly jest dohled nad periodickými tiskopisy a zákazy podomního obchodu tiskopisy, vyvolávání, rozdávání, prodej a nalepování tiskopisů na veřejné cestě.

bb) Rovněž mají úřady policejní pozorovati vliv tuzemských a cizozemských listů, letáků a větších děl na veřejnou náladu a důležitá data sdělovati úřadům vyšším (§ 10 zákl. zásad pro organisaci úřadů policejních ze dne 10. prosince 1850).

cc) Tiskopisy jež se vydávají neb rozšiřují proti předpisům zákona o tisku nebo jež pro obsah nutno v zájmu veřejném stíhati, může úřad bezpečnostní buď přímo nebo na podnět státního zástupce zabaviti. Zabavení budiž oznámeno s připojením exempláře tiskopisu do 24 hodin státnímu zástupci toho místa, kde sídlí soud příslušný (§ 487 tr. ř.). Tuto lhůtu nutno tím spíše dodržeti, ježto každé prodlévání by musilo poškoditi účel zabavení. Výn. min. vn. ze dne 7. března 1876 č. 18.168 bylo nařízeno, by budoucně též ohledně nezákoného rozšiřování tiskopisů podporujících účely vystěhovalecké bylo zakročeno (bez ujmy řízení úředního pro nepřípustné provozování obchodů vystěhovaleckých) dle § 23 tisk. z. pokud se týče § 487 tr. ř.).

dd) Zákazy tiskopisů mohou vysloviti toliko soudy; státní úřady bezpečnostní dejte podnět a podklad pro takové zákazy. Musí tedy úřad správní při každé závadě především zkoumati, zakládá-li výrobek tiskový obsahem svým známky činu trestním zákonem ohroženého. K menším závadám nebuď hleděno, nýbrž zřetel buď brán jen k těžším nezákonnostem,

většímu pohoršení neb důležitým pochybnostem se stanoviska bezpečnosti státní. Ku starším výrobkům tiskovým nelze z pravidla přihlížeti, leda že by následkem zvláštních okolností nabyly nového významu a byly s to, aby nebezpečně působily na obecenstvo.

ee) Cizozemské tiskopisy, jež jsou z dopravy poštovní vyloučeny, buďtež na hranici odmítnuty; nestalo-li se tak nedopatřením, buďtež tiskopisy takové předloženy úřadem bezpečnostním presidiu příslušného místodržitelství, které další opatření učiní (výn. ze dne 16. března 1863 č 1563/362).

3. Řízení při zabavení tiskopisů (§§ 488—491) (viz čl. Zabavení (v tr. řízení), jakož i §§ 4 a 5 tisk. novely ze dne 9. července r. 1894).

4. Řízení objektivní (§§ 492—494) (viz čl. Řízení objektivní a čl. Odpor) (viz též čl. Skutky trestné politické).

VI. Nejnovější snahy reformní a tisková novela ze dne 9. července 1894 č. 161 ř. z.: Již od lét bylo si stěžováno na to, že ustanovení zák. tisk. jsou rozvoji tisku nejvýš nepříznivými, že brání rozšiřování se tiskopisů, seslabují podnikavého ducha a že jsou toho příčinou, že se v Rakousku poměrně málo uveřejňuje, ba že živnosť tiskařská je v úpadku, trh je zaplaven výrobky cizími, s nimiž rakouská živnosť konkurovati nemůže. Z týchž příčin prý je rozvoj literárního, beletristického a illustrovaného tisku v Rakousku nepatrným a tisk odborně vědecký, zejména však t. zv. menší tisk (politické listy krajinské), neprospívá. Řízení objektivní popřává výkonnému orgánu příliš veliké pole a vybíhá často ve způsob censury, ohrožuje práva ústavou zaručená a jest — jak zkušenosť ukazuje — sotva s to, by zabranilo rozvoji stinných stránek svobody tiskové.

V XI. zasedání říšské rady podala sněmovna poslanecká celou řadu initiativních návrhů, jež směřovaly k reformě četných ustanovení tiskového zákona (zejména jsou to návrhy, jež učinili Dr. Jacques, Dr. Foregger, Dr. Pacák, Pernerstofer, Hanck, Dötz a soudruzi). Značnou důležitost měly též četné petice spolků a společenstev politických a literárních, gremií tiskařů, písmolijců, knihkupců, nakladatelů, dále tiskových spolků odborných a komor obchodních a živnostenských. Bylo poukazováno jak se stanoviska hospodářského, tak též se stanoviska kulturního a politického na nutnost časových reforem a na bezvýslednost represivních prostředků vládních. Vláda chovala se přes četná vyzvání k návrhům a poradám výborovým pasivně neb odmítavě. Tiskový výbor poslanecké sněmovny pokládal však přes to za nutné navrhnouti, když již ne úplnou reformu všech ustanovení tiskových a procesuálních, tedy aspoň reformu nejdůležitějších škodlivých neb zastaralých předpisů tiskových. Bylo navrženo:

1. zrušiti povinnost složiti kauci;
2. zrušiti všechna obmezení kolportáže a drobného prodeje;
3. zrušiti kolek novinářský;
4. v zásadě podržeti řízení objektivní, obmeziti však prozatimné zabavení na případy vypočtené.

Tato zpráva tiskového výboru nepřišla na denní pořádek, neboť odmítavé chování vlády poskytovalo málo naděje, že by se navržené opravy s úspěchem setkaly. Když pak po tom následkem poměrů politických došlo ke změně vlády, zaujala vláda (t. zv. koaliční ministerstvo) své sta-

novisko ke shora vytknutým návrhům výboru tiskového. Zrušení neb snížení kolku novinářského prohlásil ministr financí z důvodů finančních té doby za nepřípustné. Výnos obnášel za rok 1893 1,619.000 zl. Zrušení obmezení kolportáže prohlásil ministr vnitra za nepřípustné, ježto by tím rychleji a mocněji šířily se též tiskopisy, jež jsou způsobilými urážeti cit mravnostní a náboženský a rušiti klidné soužití občanů státních a tím by byl téměř zmařen účinek zákonných opatření represivních. Co se tkne obmezení prozatimního zabavení na případy tiskovým výborem navržené, nesouhlasil s tím ministr spravedlnosti, ježto by hledě k judikatuře soudů porotních ve věcech tiskových, nebylo lze se nadíti účinného stihání tiskových deliktů cestou řízení subjektivního; četné zájmy, jež mají býti chráněny tr. z., by ochrany té pozbyly a většina deliktů tiskových stala by se nejen beztrestnou, nýbrž nabyla by dokonce imunity. Vláda projevila však ochotu obmeziti řízení objektivní potud, pokud by parlament obmeziti chtěl judikaturu porotců, tudíž upustila by od prozatimního zabavení ve všech těch případech, kde by místo zabavení nalézal právo soudce právník a nikoliv porota. Dále projevila vláda ochotu svoliti ke zrušení závazku složiti kauci, svobodnému zadávání jednotlivého prodeje tiskopisů a ke změně procesuálních předpisů týkajících se zabavení a odškodnění, stalo-li se zabavení způsobem neospravedlněným; v těchto bodech vrcholí též ustanovení tiskové novely z r. 1894 (viz zprávu tiskového výboru posl. sněmovny k tiskové novele ze dne 9. července 1894). Novela nařizuje tudíž:

a) zrušení závazku složiti kauci při vydávání periodického tiskopisu;

b) zastavení dalšího vydávání periodického tiskopisu úřadem bezpečnostním, bylo-li nalezeno na peněžitou pokutu neb na náhradu nákladů a jestliže by zaplacení těchto obnosů nebylo vykázáno u státního zástupce v 8 dnech po dni, co nález nabyl moci právní;

c) povolení ku prodeji periodických tiskopisů, o jehož udílení jedná § 3 odst. 5 tisk. z. a jež je vyhraženo politickému úřadu zemskému, nemůže při tuzemských periodických tiskopisech odepřeno býti tomu, jenž dle předpisů živn. ř. je oprávněn k samostatnému provozování živnosti. Povolení platí pro místnost úřadu oprávněnou, ku provozování prodeje určenou a pro všechny tuzemské periodické tiskopisy úřadu oznámené. Povolení může býti odvoláno pouze z takových důvodů, pro které může úřad podle živn. ř. odejmouti oprávnění ku provozování živnosti svobodné;

d) Má-li prodej tiskopisů býti vykonáván pevně stojícími neb pohyblivými automaty, nechť schválí politický úřad zemský seznam tiskopisů k prodeji určených. Na automatě budiž uveden seznam tiskopisů v něm obsažených, obecenstvu přístupných.

e) Náhrada za neospravedlněné zabavení: Ve všech případech, v nichž by, též po soudním potvrzení vykonaného zabavení toto zabavení, buď po provedené obžalobě nebo při objektivním řízení po vykonaném řízení o námitkách, konečně platně bylo uznáno za neospravedlněné, dána buď osobě zabavením poškozené náhrada prokazatelné škody z pokladny státní, při čemž užito buď obou posledních vět § 491 tr. ř.

f) Udání závadného článku nebo závadných míst státním zástupcem neb úřadem bezpečnostním při zabavení tuzemských periodických tiskopisů. Oddělitelné části tiskopisu (přílohy novin atd.), které nic trestného neobsahují, buďte ze zabavení vyňaty.

VII. Další zákonodárné kroky k ochraně svobody tiskové.

Ve schůzi výboru tiskového poslanecké sněmovny ze dne 30. listopadu 1895 obnovil poslanec Dr. Pacák návrhy na zrušení zákazu kolportáže a kolku novinářského a na změnu § 28 tisk. z. a § 493 tr. ř. v tom směru, by nebyly podrobeny řízení objektivnímu řeči v parlamentě pronesené, byť i nebyly proneseny v jazyku německém neb byly uveřejněny u výtahu nebo prosloveny v některém výboru sněmovny. Týž navrhl dále změnu řízení opravného (§§ 19 a 21 tisk. z.) a přípustnost důkazu pravdy. Ministr spravedlnosti Gleispach odpověděl, že úplně uznává potřebu reformy práva tiskového a že též pokládá za svůj úkol reformu provésti, ježto nynější zákon nevyhovuje moderním požadavkům a nedostačuje vzhledem k ohromnému rozvoji tisku, což nejlépe dokazují četné různé náhledy ohledně užívání zákona. Prohlásil dále, že se nebude odmítavě chovati, když by tiskový výbor usnesl se na tom, že urovnati sluší věc novelou, jejíž základem by byly návrhy Dr. Pacáka.

Ministr poznamenal dále, že nutno náležitý zřetel vzíti k opravám předpisů o řízení opravovacím, rovněž prohlásil, že nebude odmítavým naproti požadavkům, by přesně byl vymezen § 28 tisk. z. o sdělování řečí proslovených ve sborech zastupitelských. Daleko důležitějším je však ještě výnos min. sprav. ze dne 30. listopadu 1895, jež vydán byl za souhlasu ministerské rady vrchním státním zastupitelstvům a jehož podstatný obsah je tento: Dle rak. práva je zaručena svoboda tisková a každému přísluší absolutní a nepromlčitelné právo své myšlénky v mezích státního řádu projevovati a užiti všech prostředků přemlouvacích, by získal současníky pro své idey, od nichž právem či neprávem očekává, že z různých náhledů vyjde pravda na jevo. Toto nejdrahocennější právo je základem ústavy, je nejmocnější záštitou svobody politické, ochráncem dobrých mravů a strážcem spravedlnosti, avšak jen potud, pokud při jeho výkonu zachová se jediná mez, jež překročena býti nemá a nesmí, t. j. zákon. Z významu tisku, v němž se obrazí veškeren ruch a život státu a státních občanů vyplývá, že zodpovědné postavení státních orgánů, jež bdí nad tiskem, je velmi stiženo jednak poměry namnoze nepříznivými, jednak i časem, přesně jim vyměřeným, jenž nedopouští dlouhých a klidných úvah. Žijíce totiž sami v poměrech těch, mají zároveň rozhodovati, je-li tu skutková povaha činu trestního, při čemž většinou součinni jsou i činitelé odpovídající životu citovému. Proto je tu veliká možnost, že lze chybiti a také se často chybuje tím, že stihání dosahuje krajností, je-li kritika jednotlivých opatření neb nařízení vlády neb orgánů vládních příkrou neb odmítavou. Jest známo, že průměrně všechna zabavení, polovice všech konfiskací tuzemských tiskopisů periodických byla nařízena dle § 300 tr. z.

Tato praxe nesmí však býti déle provozována, neb spočívá v odporu a neporozumění platných zákonů; nesmí již každý nelibý projev, každá ostřejší kritika opatření jednotlivého, byť i vyššího státního orgánu neb úřadu míti v zápětí zabavení periodického tiskopisu, v němž je obsažena, nesmí konečně každý článek, jenž směřuje k zamezení zamýšlených reforem neb k dosažení domáhaných změn zákona býti posuzován — byť i byl psán ostřejším slohem — co podněcování k nenávisti a opovrhování úřady státními neb obecními neb jednotlivými orgány vládními vzhledem k jich úřední činnosti, neboť stává se nezřídka, že bývají články takové psány

z malicherné snahy, by skutečnou neb strojenou vášnivostí a rozčilenosti na sebe upozornily. Postup takový kalí obecné vědomí právní a jest mimo to neúspěšným a bezvýsledným, ježto ve většině případů může potlačená kritika býti později a to ve formě ještě ostřejší vedena sbory zastupitelskými ochrany imunitní požívajícími, kterou lze pak v tiskopisech periodických bez závady uveřejniti.

VIII. Předpisy práva tiskového ve příčině osob vojenských.

1. Předpisy tiskového zákona platí též pro osoby podléhající pravomoci soudů vojenských ovšem bez újmy zvláštních předpisů, jež jsou pro osoby takové vydány z ohledu discipliny (§ 2 tisk. z.).

2. Zvláštní zákaz vydaný pro některé třídy osob podrobených pravomoci soudů vojenských, že nesmí uveřejňovati v periodických tiskopisech články politické nebo pojednávati tiskem o záležitostech vojenských způsobem příčícím se disciplině, duchu vojenskému nebo povinnostem stavu vojenského platí na dále (čl. I. cirk. nař. m. voj. ze dne 11. července 1864 š. dd. 4. č. 1043. ř. z. 80, věstníku 15. kus č. 97).

3. Zastavení periodického tiskopisu vydávaného s opomenutím předpisů zákona tiskového, nařízené § 11 tisk. z. přísluší, pokud nezakročuje soud, též ohledně osob vojenských, úřadům vytčeným v tiskovém zákoně. V stížnostech podaných (§ 11 tisk. z. na konci) rozhodují ve příčině osob vojenských rovněž úřady příslušné ohledně osob občanských (čl. IV. cit. obč. nař.).

4. Též osoby, jež podléhají pravomoci soudů vojenských, mohou uveřejňovati opravy skutečností, obsažených v tiskopise periodickém, pokud se nepříčí obsah opravy předpisu čl. I. cit. nař. a nic neobsahuje, co by formou a obsahem vylučovalo skutkovou opravu. Nicméně mají sbory vojenské a osoby vojenské mající hodnost důstojnickou, všechny ostatní však, pokud jsou v činné službě vojenské, žádati za povolení u dotyčného velícího generála, předloživše článek, který opraviti chtí a doslovné znění zamýšlené opravy (čl. X. cit. voj. oběž. nař.).

5. Osoby podléhající pravomoci vojenské mají za příčinou dosažení povolení ku prodeji periodických tiskopisů, dále knih školních, kalendářů, obrazů svatých, modliteb a knih modlitebních v určitém okresu obrátiti se na úřady v § 3 tisk. z. jmenované.

6. Povolení k obchodu podomnímu tiskopisy, vyvolávání, rozdílení a prodeji jich mimo místnosti k tomu řádně ustanovené, dále ku sbírání předplatitelů a spisovatelů udílí, i když se jedná o osoby podřízené soudům vojenským, úřady bezpečnostní v § 23 tisk. zák. jmenované.

IX. Ustanovení řádu živnostenského (viz čl. Živnost tiskařská).

X. Ochrana literárního vlastnictví (viz čl. Právo autorské).

Literatura: Dr. Jos. Sládeček, Tiskové právo trest. a polic., Praha, 1899.

Tiskopisy periodické.

I. Pojem.

Za periodický tiskopis sluší dle § 7 tisk. z. pokládati tiskopis, který vychází aspoň jednou za měsíc, byť i v dobách nestejných. Tím však není ještě, jak generální prokurator Glaser ve své zprávě ze dne 15. ledna 1885 č. 279, s níž souhlasilo ministerstvo spravedlnosti vydavši výnos ze dne 25. února 1885 č. 3334, právem prohlásil, stanoven pojem

periodického tiskopisu, nýbrž se spíše jen předpokládá, ježto k pojmu periodického tiskopisu náleží též naznačení v něm obsažené, že tiskopis i na dále aspoň jednou za měsíc má vycházeti. Takovými naznačeními jsou společný nápis, číslování jednotlivých listů atd. (rozh. nejv. s. ze dne 14. září 1866 č. 8375).

K pojmu periodického tiskopisu náleží však dále, by netvořila jednotlivá čísla neb sešity uzavřený celek; proto nespadají pod pojem periodických tiskopisů díla po částech vycházejících, jež tvořiti mají uzavřený celek (§ 7 odst. 2 tisk. z.). Zprávy tržní, jež se obmezují na sdělování stavu zboží, cen zboží a jinakých obchodních postupů tohoto druhu, nejsou periodickými tiskopisy ve smyslu tisk. z (výn. min. sprav. ze dne 25. února 1885 č. 3034 a vyn. min. fin. ze dne 6. března 1885 č. 6401).

II P ř í l o h y.

Za část k listu neb sešitu náležející pokládána buď každá příloha, jež se s ním zároveň vydává a neprodává se zvláště o sobě v předplacení (§ 7 al. 3 tisk. z.). N e j s o u tudíž takovými p ř í l o h a m i:

a) zvláštní listy, jež odděleně a v nepravidelných dobách vycházejí (výn. min. sprav. ze dne 30. července 1870 č. 9140 a ze dne 29. března 1882 č. 483);

b) oddělené tiskopisy, na př. zvláštní otisk zprávy o jednáních politického spolku, byť i jsou připojeny k periodickému tiskopisu, nejsouce však nijak označeny co přílohy neb integrující části listu hlavního (výn. min. sprav. ze dne 25. dubna 1885 č. 7089);

c) samostatné tiskopisy, jimž se propůjčuje povaha příloh tím, že se odevzdají podniky tuzemskými neb cizozemskými ve stavu neúplném (s vynecháním nápisu a bez udání vydavatele a redaktora) jiným tuzemským podnikům novinářským, jež je pak vyplňují nápisem naznačujícím příslušnosť k jich vlastním listům a opatřují jménem redaktora a vydavatele svých vlastních listů, neboť jak list, k němuž se příloha připojuje tak i příloha musí pocházeti od téhož podniku novinářského (výn. min. sprav. ze dne 12. března 1891 č. 4210 a plen. rozh. kas. soudu ze dne 29. května 1890 č. sb. 1350).

d) Listy, jež jsou dle obsahu svého samostatnými periodickými tiskopisy a zvláště o sobě v předplacení se prodávají, i když se vydávají ve formě příloh k jinému periodickému tiskopisu neb s týmž titulem, pod kterým se vydává tento tiskopis (§ 7 al. 4 tisk. z.).

III. Z v l á š t n í p r á v n í u s t a n o v e n í p r o p e r i o d i c k é t i s k o p i s y.

1. Kdo chce vydávati tiskem periodický spis, o z n a m to prozatím s t á t n í m u z á s t u p c i a z e m ě p a n s k é m u b e z p e č n o s t n í m u ú ř a d u toho okresu, ve kterém jest místo, kde se má tiskopis vydávati.

Toto oznámení obsahuj:

a) nadpis (titul) periodického tiskopisu, časové mezery, ve kterých se bude vydávati a program (přehled předmětů, o kterých bude pojednávati);

b) jméno a bydliště zodpovědného redaktora a má-li býti na listu více redaktorů jmenováno, tedy udáno buď jméno i bydliště všech; mimo to buď pak prokázáno, že jich vlastnosti i poměry vyhovují zákonným ustanovením;

c) jméno a bydliště tiskařovo, jakož i jméno a bydliště nakladatelovo, není-li nakladatel zároveň vydavatelem. Jsou-li tato udání a průkazy ne-

úplnými neb nedostatečnými, budiž oznamovatel vyzván, by to doplnil a budiž při tom poukázáno na následky trestně právní, jak dále budou dolíčeny; shledá-li však úřad bezpečnostní výkaz úplným, zpraví o tom oznamovatele. Jestliže by úřad bezpečnostní v 8 dnech po učiněném oznámení nebo jeho doplnění ničeho nenařídil, lze počíti s vydáváním periodického tiskopisu. Stala li by se po dobu vydávání změna v některém shora uvedených bodů, budiž to zpravidla ještě před dalším vydáváním oznámeno státnímu zástupci a zeměpanskému úřadu bezpečnostnímu, byla-li by však změna nepředvídanou, staň se oznámení ve 3 dnech (§ 10 tisk. z.).

Nebyla-li lhůta tato dodržena aneb počne-li se s vydáváním periodického tiskopisu před uplynutím shora zmíněné lhůty 8denní, dopustí se vydavatel, nakladatel, redaktor a tiskař, pokud lze jim vinu přičísti, přestupku a budou za to potrestáni pokutou 50—200 zl. Obsahuje-li oznámení něco nepravdivého neb byla-li redaktorem pojmenována osoba k tomu dle zákona nezpůsobilá a počalo-li se pak s vydáváním tiskopisu, neb obsahuje-li podobnou vadu oznámení o změně nastalé během vydávání, dopouští se osoby shora uvedené, věděly-li o tom, že udání je nepravdivé neb že redaktor je nezpůsobilým, přečinu a jest je potrestati kromě pokuty 20 až 500 zl. vězením od 1 téhodne do 1 měsíce. Zároveň může býti vydávání tiskopisu až do splnění zákonných podmínek zastaveno. Učiní tak soud zaváděje přípravné vyšetřování nebo průběhem tohoto. Stížnosť proti zastavení postrádá účinku odkládacího (§ 11 tisk. z.).

2. Právo vydávati periodický tiskopis zahrnuje v sobě též právo tiskopis na skladě míti a prodávati (§ 3 al. 4 tisk. z. a výn. min. sprav. ze dne 26. července 1872 č. 9427). Ostatně může zemská vláda povoliti na odvolání jistým osobám prodej periodických tiskopisů v okresu jim naznačeném (§ 3 al. 5 tisk. z.). Toto povolení nelze však ohledně tuzemských periodických tiskopisů odepříti tomu, kdo jest dle ustanovení živn. řádu oprávněn ku samostatnému provozování svobodné živnosti. Toto povolení platí pro místnost úřadu oznámenou a ku provozování prodeje určenou a pro všechny tuzemské periodické tiskopisy úřadu oznámené. Povolení lze odvolati jen z důvodů, pro které může úřad dle řádu živnostenského odníti oprávnění ku provozování svobodné živnosti (§ 2 zák. ze dne 9. července 1894 č. 161 ř. z.).

3. Na každém periodickém tiskopise uvedeno buď jméno místa, kde je tištěn, jméno (firma) tiskaře a nakladatele neb na místě tohoto jméno vydavatele, mimo to obsahujž každý list (každé číslo) neb sešit periodického tiskopisu též jméno aspoň jednoho zodpovědného redaktora. Nešetřil-li by tiskař těchto předpisů, pokutován buď za to, jako za přestupek 20 až 200 zl.; kdo by pak vůbec vědomě něco nepravdivého udal, potrestán buď za to jako za přečin touž pokutou a kromě toho vězením od jednoho týdne až do jednoho měsíce (§ 9 tisk. z).

4. Dle § 13 tisk. z. byl každý vydavatel tiskopisu periodického, který vychází častěji, než dvakrát za měsíc a v němž, třeba jen podružně rozebírají se politické příběhy denní neb v němž se píše o denních záležitostech politických, náboženských nebo společenských, složiti kauci, jež co do výše různou byla dle velikosti místa, kde tiskopis vycházel. Vyňaty byly jen periodické tiskopisy vládou vydávané, jakož i listy vědecké a odborné, v nichž se jen podružně psalo o záležitostech denních s hlavním úkolem listů těchto souvisejících. Povinnosť složiti kauci byla zrušena § 1

zák. ze dne 9. července 1894 č. 161 ř. z. a tím pozbyly platnosti všechny zákony a nařízení, jež se této kauce týkaly. Zároveň však ustanovuje cit. §:

Jestliže by při vydávání periodického tiskopisu bylo nalezeno na peněžitou pokutu nebo na náhradu nákladů a jestliže by zaplacení těchto obnosů nebylo vykázáno u státního zástupce v 8 dnech po dni, co nález nabyl moci právní, zastaví se vydávání periodického tiskopisu úřadem bezpečnostním na tak dlouho, až bude zaplacení vykázáno. Pokračovalo-li by se neoprávněně ve vydávání periodického tiskopisu, jehož zastavení bylo nařízeno, budiž osoba tím vinná potrestána pro přečin pokutou od 50 do 500 zl.

5. Tiskař je povinen odevzdati výtisk každého listu neb sešitu periodického tiskopisu, zároveň když jej počne rozdávati neb rozesílati (t. j. hned s početím jednání, jež představuje rozdávání neb rozesýlání tiskopisu; na př. podání tiskopisu na poštu (plen. rozh. kas. s. ze dne 28. února 1879 č. sb. 193), úřadu bezpečnostnímu, kde spis se vydává, a v místech, kde je státní zástupce, též státnímu zástupci. Zanedbáním tohoto předpisu dopouští se tiskař přestupku, který se trestá pokutou od 5 až do 100 zl. (§ 17 tisk. z.).

6. Tiskař musí zaslati povinný výtisk každého periodického tiskopisu nejen, jak tomu jest při tiskopisech k prodeji určených, ministerstvu vnitra, c. k. dvorní knihovně a knihovně universitní neb zemské, jež se zvláštním prohlášením v každém okršku správním označí, nýbrž též i správci okršku správního, v němž tiskopis vychází a sice staň se tak v pravidelných dobách, ve kterých periodické tiskopisy vycházejí. Zanedbáním tohoto předpisu dopouští se tiskař přestupku, jenž se stíhá pokutou od 5 až do 50 zl., jejíž složení nesprošťuje však povinnosti dodati povinný exemplář (§ 18 tisk. z.).

7. Žádal-li by úřad neb osoby soukromé periodickým tiskopisem dotknuté za opravu skutečností spisem periodickým ve známosť uvedených, musí oprava taková uveřejněna býti v listě nebo sešitě, který od došlé žádosti nejprvé nebo podruhé vyjde a to zcela týmž způsobem, jak byl vytištěn článek, o jehož opravu jde, jak co do místa, kde se má oprava vytisknouti, tak i co do písma (liter). Oprava záležeti může též ve sdělení skutečností, jež za příčinou zkomolení stavu věci byly zamlčeny (plen. rozh. kas. s. ze dne 17. dubna 1890 č. sb. 1342). (Viz čl. Oprava tisková.)

8. Periodický tiskopis, který přijímá oznámení (inseráty), musí přijati úřední výnosy, jež mu úřad k uveřejnění zašle, avšak jen když se mu nahradí obvyklé inserční poplatky. Nařízení a nálezy soudů trestních, jež vydány byly následkem vyšetřování zavedeného pro obsah periodického tiskopisu, musí býti však k rozkazu soudnímu, na žádosť státního zástupce neb soukromého žalobce vydanému vytisknuty zdarma v nejblíže příštím listě neb sešitě tohoto tiskopisu a sice na první stránce (§ 20 tisk. z.). Všechny zmíněné písemnosti nutno vytisknouti beze všech změn a vložek.

Do periodických tiskopisů, v nichž redaktor je povinen vytisknouti takovou písemnosť, nelze v témž čísle neb sešitu, v němž oprava je vytisknuta, pojati dodatky nebo poznámky o obsahu uveřejnění. Otiskne-li se nějaké nařízení neb nález soudu trestního z rozkazu soudcovského, není dovoleno ničeho k tomu přidávati neb nějaké poznámky přičiňovati ani v těch periodických tiskopisech, jež to uveřejnily, ač k tomu povinny

nebyly. Porušení těchto předpisů je přestupkem, jenž tresce se pokutou peněžitou od 20 do 200 zl. (§ 22 tisk. z.).

Zdráhá-li se redaktor bez důvodu otisknouti některou z uvedených písemností způsobem předepsaným a v předepsaný čas, dopouští se přestupku, který se tresce peněžitou pokutou od 20 zl. do 200 zl. Soudce nalezne v této žádosti neprodleně, pokud možná ve 24 hodinách a vysloví-li, že je redaktor povinen k uveřejnění, nařídí též zastavení tiskopisu až do splnění tohoto závazku. Právní prostředek proti tomu podaný postrádá účinku odkládacího (čl. II. zák. ze dne 15. října 1868 č. 142 ř. z.).

IV. Kolek časopisecký.

1. Kolkovému poplatku jsou podrobeny všechny časopisy tuzemské i cizozemské, jež vycházejí jednou nebo vícekráte v týdnu, vyjímajíc toliko listy úřední a časopisy věnované rozpravám čistě vědeckým, uměleckým, technickým nebo jiným rozpravám odborným; tuzemské listy toho druhu obsahující anonce nebo četbu zábavnou však kolkové povinnosti rovněž podléhají. O tom, které listy od kolku mají býti osvobozeny, rozhoduje ministerstvo vnitra ve srozumění s ministerstvem financí (cís. nař. ze dne 10. listopadu 1858 č. 217 ř. z.). Obsahují-li časopisy odborné též anonce, jsou prosty kolku jen tenkráte, vztahují-li se tyto anonce toliko na předměty do dotyčného oboru spadající (zák. ze dne 26. prosince 1865 č. 147 ř. z.).

2. Poplatek kolkový se zapravuje z hlavního listu a obnáší 1 kr. z každého výtisku tuzemskéko nebo z německé říše do tuzemska dopravovaného časopisu; časopisy odjinud z cizozemska přicházející podléhají poplatku 2 kr. z výtisku. Nevychází-li některý den list hlavní, nýbrž toliko list vedlejší, budiž poplatek zapraven z listu vedlejšího. Kolkový poplatek musí býti zapraven prve, než se periodický spis tiskne, a vytiskne se tudíž kolek na papír ještě nepotištěný k úřadu za tím účelem dopravený a musí býti časopis pak tím způsobem tištěn, aby kolek byl na jeho první straně. Listy anonční a ohlašovací (věstníky, oznamovatelé), pokud netvoří součásť nějakého časopisu, podléhají kolkovému poplatku stanovenému pro časopisy z každého výtisku, ať již vycházejí pravidelně (periodicky) či nepravidelně a ať jakýmkoli způsobem jsou rozšiřovány.

3. Kolkový poplatek jest povinen zapraviti podnik, z něhož tisk časopisu nebo anončního neb ohlašovacího listu vyšel; s podnikatelem ručí za tyto poplatky rukou společnou a nerozdílnou nakladatel časopisu nebo anončních listů. Z cizozemských časopisů má poplatek zapraviti ten, kdo je do tuzemska přiváží nebo pro sebe aneb pro jiné z cizozemska odebírá.

4. Časopisy, anonční a ohlašovací listy vycházející v zemích koruny uherské, jichž má býti použito v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených, podléhají dle zák. ze dne 6. září 1850 č. 345 ř. z., cís. nař. ze dne 23. září 1857 č. 207 ř. z. a cís. nař. ze dne 23. listopadu 1858 č. 217 ř. z. témuž kolkovému poplatku jako časopisy, anonční a ohlašovací listy mimo obvod rakousko-uherského mocnářství vydávané.

5. Od kolkového poplatku jsou osvobozeny:

a) Večerní listy a zvláštní vydání časopisu v počtu, ve kterém již z hlavního listů kolkový poplatek byl zapraven;

b) povinné výtisky, které se mají zasílati ministerstvu vnitra, zemskému politickému úřadu, dvorní knihovně a knihovně universitní nebo zemské;

c) všechny úřední listy;

d) kolku podrobené časopisy uherské nebo cizozemské, uplynulo-li od jich vydání více než šest měsíců;

e) zvláštní vydání kolku podrobených časopisů tuzemských a cizozemských, jestliže sešity skládající se z více jednotlivých čísel tvoří vždy samostatný celek, vychází-li toliko každých 14 dní nebo každé 3 až 4 neděle a prodávají li se odděleně cestou předplacení;

f) časopisy z Uher nebo z cizozemska do cizozemska nebo do Uher přes Rakousko dopravované (nař. min. obch. ze dne 27. února 1887 č. 2877). Strany mají podati u finančního nebo politického úřadu výslovnou žádosť za osvobození od kolkového poplatku a jsou od podání žádosti oprávněny časopis vydávati bez kolku; byl-li by pak časopis uznán za list odborný, vrátí se straně kolkové poplatky po podání žádosti snad zapravené, bylo-li by však opačně rozhodnuto, musí strana kolkové poplatky za čísla vydaná v jednoduché výměře doplatiti (výn. min. fin. ze dne 6. ledna 1893 č. 44123 ex 1892). Přijímá-li odborný list vedle odborných inserátů též jiná návěští, podléhá rovněž kolkovému poplatku (roz. spr. s. dv. ze dne 17. dubna 1879 č. 469 a ze dne 20. března 1883 č. 1703). Listy vedlejší, kteréž s hlavním listem vycházejí, a zvláštní vydání jsou v témž počtu jako list hlavní od kolku osvobozeny (výn. min. fin. ze dne 14. listopadu 1857 č. 221 ř. z. a ze dne 8. července 1859 č. 31.135). Též čísla časopisu kolku podrobeného zaslaná jako čísla na ukázku podléhají kolkovému poplatku 1 kr. z každého archu bez ohledu na formát; listy na ukázku jsou však kolku prosty, nejsou-li číslovány a je-li jich připojení v dotyčném časopisu ohlášeno (výn. min. fin. ze dne 28 prosince 1863 č. 62.831). Přílohy časopisu v tuzemsku vydávané jsou jen tenkráte od kolku osvobozeny, pocházejí-li z téhož podniku (od téhož vydavatele a tiskaře) jako list hlavní a netvoří-li časopis samostatný t. j. jsou-li tištěny toliko v témž nákladu jako list hlavní a tvoří-li integrující část jeho; vzájemná spojitosť přílohy a listu hlavního musí býti jak na příloze tak i na listu hlavním vyznačena (výn. min. fin. ze dne 12. října 1889 č. 35.052 a ze dne 30. ledna 1891, č. 9483 ex 1890).

6. Řízení:

a) Každý podnik, který vydává tuzemský časopis nebo anonční list kolku podrobený, má za účelem okolkování papíru od případu k případu předložiti důchodkové pokladně ohlášení (deklaraci) podepsané též od súčastněné knihtiskárny, v němž má býti udán počet a datum archů papíru, jež mají býti okolkovány.

aa) V místech, kde se nacházejí známkovací úřady opatřené kolkovacími stroji, okolkuje se příslušný počet archů z pravidla tím způsobem, že se na nich strojem, v němž sčítací stroj zároveň zaznamenává počet otisků, kolek otiskne. Kolek otiskuje se na listech hlavních v barvě černé, na listech vedlejších v barvě červené a na zvláštních vydáních v barvě modré.

bb) Větším novinářským podnikům, kteréž tisknou časopis ve vlastní tiskárně na rotačních rychlolisech a poskytnou dostatečnou jistotu, uděluje ministerstvo financí povolení k t. zv. kolkování domácímu.

cc) V místech, kde není úřad známkovací, užívá se vlastních kolkových známek novinářských. Známky tyto nebyly dány do prodeje všeobecného, nýbrž vydávají se při zaplacení poplatku podnikateli,

resp. tiskaři, kterýž je na nepotištěný papír přilepí a nechá úředně překolkovati.

b) Všechny cizozemské časopisy, kteréž po poště v předplacení se odebírají, podléhají kolkovému poplatku, kterýž pošta vybírá zároveň s předplatnou cenou časopisu. Ostatní časopisy cizozemské buďtež poštou nebo celním úřadem poukázány k okolkování.

c) Časopisy přicházející ze zemí koruny uherské, buďtež opatřeny známkami, kteréž pošta sama překolkuje; dojdou-li do tuzemska jiným způsobem než po poště, buďtež okolkovány u kolkovacího nebo berního úřadu místa dodacího (výn. min. fin. ze dne 30. prosince 1869, č. 1 ř. z. z r. 1870).

7. Již od desítiletí vyskytují se v kruzích žurnalistických a parlamentárních snahy směřující ku zrušení novinářského kolku, kterýž byl poprvé před 110 léty a sice pat. ze dne 11. května 1789 zaveden; zrušení tomuto se rak. ministr financí stále opíral poukazuje k tomu, že jsou to především důvody fiskální, jež zachování tohoto kolkového poplatku vyžadují. S uspokojením bylo tudíž uvítáno, když dne 1. června 1898 ministr financí Dr. Kaizl poslanecké sněmovně předložil návrh zákona, jímž se novinářský kolek zrušuje; bohužel nedošlo následkem známých událostí parlamentárních posud k ústavnímu projednání návrhu tohoto zákona, jenž zajisté by měl na rozvoj publicistického života v Rakousku vliv velice blahodárný.

Titulus ordinationis.

I. Pojem.

Výlučnosť povolání a důstojnosť stavu kněžského toho nutně vyžaduje, aby nebyla žádná osoba ordinována, jejíž výživa není zabezpečena. Titulus ordinationis znamená tudíž stavu přiměřený příjem potřebný k dosažení vyšších svěcení, a ve smyslu dalším i jmění, z něhož tento příjem plyne, resp. jímž jest zabezpečen.

II. Právo církevní.

K vyššímu stupni svěcení jest zapotřebí titulu. Takovým bylo původně z pravidla toliko obročí (beneficium) (titulus beneficii) t. j. výnos určitého na čas života uděleného církevního úřadu. Od 16. stol. se však vyvinul t. zv. stolní titul (titulus mensae), t. j. připouštěla se ordinace, když někdo třetí (zeměpán, biskup, ústav, klášter nebo vůbec kterákoli osoba) právoplatně zavázala, že ordinandovi v případě potřeby, pokud by se sám nemohl vyživovati, přiměřenou výživu poskytne. V dřívějších dobách se vůbec udělovala ordinace toliko pro určitý kostel, z něhož vysvěcenec bral svoji výživu a jenž sám byl titulem ordinačním. Třetí církevní sněm Lateránský ustanovil, že biskup toho, koho bez titulu vysvětil, jest povinen až do nabytí beneficia vyživovati, leč že by týž z vlastního neb otcovského jmění se mohl vyživovati. Od této doby byla přípustna též ordinace na vlastní jmění (patrimonium) a na slib výživy učiněný od osoby třetí (pensio, mensa), což též sněm Tridentský potvrdil. Rozeznává se tudíž

1. titulus beneficii, byl-li někdo na beneficium již obdržené, nebo

2. titulus patrimonii, byl li na své vlastní k výživě dostačující jmění a konečně

3. titulus pensionis nebo mensae, byl-li ordinován na slib výživy se strany osoby třetí. Vysvětí-li biskup duchovního bez některého z těchto titulů, musí jej sám vyživovati.

III. Platné právo. § 15 zák. ze dne 7. května 1874 č. 50 ř. z. ustanovuje: Nehledíc ku právu biskupů svěcení udělovati zabezpečuje se stolní titul z fondu náboženského jen těm klerikům, kteří jsou způsobilí nabýti úřadu církevního. Ustanovení § 15 vychází z úvahy, že náboženský fond jest jměním veřejným a tudíž má sloužiti jen takovým osobám církevním, které mohou plniti veřejný úkol kleru připadající. Samostatným katolickým správcům duchovním a systemisovaným kněžím pomocným se stavu přiměřený nejnižší příjem (kongrua), pokud není kryt důchodem s úřadem duchovním spojeným, doplňuje z náboženské matice resp. z její státní dotace (§ 1 zák. ze dne 19. dubna 1885 č. 47 ř. z. (viz čl. Congrua). Dle rakouského práva se vysvěcují kandidáti světského stavu kněžského nikoli na titulus beneficii nebo pensionis, nýbrž všeobecně na titulus mensae, čímž se jim zároveň s vysvěcením zabezpečuje výživa pro ten případ, že by nebyli s to, aby povinnosti svého povolání mohli plniti a tak svoji výživu si zjednati. D. dv. kanc. ze dne 7. ledna 1792, pol. zák. Leopolda II. sv. IV. č. 3 v tom směru ustanovuje: Aby jinochům, kteří cítí náklonnosť k světskému stavu duchovnímu, bylo dosažení jeho usnadněno, ustanovili nejmilostivěji Jeho Veličenstvo, aby všem kandidátům tohoto stavu byl udělen stolní titul z náboženského fondu a tak jim bylo zabezpečeno zaopatření pro ten případ, že by dříve nebo později k duchovní správě se stali nezpůsobilými; kandidáti mají však nárok na stolní titul a na zaopatření s tím spojené ve stavu deficientů jen tenkráte, když kněžské svěcení skutečně přijali a kromě toho vyhovují dalším podmínkám v cit. d. dv. kanc. uvedeným (odbytí theologických studií, tělesná způsobilosť, věnování se duchovní správě nebo vyučování a j.) (viz čl. Matice náboženská a Obročí a církevní úřady).

Titul právní.

I. Pojem.

Nauka o právním titulu v právní vědě není posud náležitě objasněna, jelikož právní titul ještě mnohdy se zaměňuje s důvody vzniku, účelem a úmyslem — jak to již v římském právu naznačuje neurčitý výraz »causa«. Právní titul všech poměrů soukromoprávních spočívá v rozumné potřebě; hledati jej sluší v okolnostech a skutečnostech, z nichž někomu vzniká nárok na vydání nějaké věci nebo pohledávka proti třetí osobě. Bez titulu právního nemůže žádné právo vzniknouti, z čehož plyne, že odpadne-li důvod i právo jako důsledek musí zaniknouti (cessante ratione cessat effectus), ačkoli ve skutečnosti trvají i právní poměry, pro něž právní titul již prokázati nelze. Z toho dále též plyne, že, jestliže důvod sice nezanikne, ale jestliže se změní i důsledek se změniti má, čímž jest odůvodněn požadavek stálého přizpůsobování se právního stavu změněným poměrům životním.

Konečně musí se důvod a následek krýti i co do rozsahu, tak že důvod určuje i rozsah a hranici každého práva a právo dále nesahá než právní titul. Právní titul určuje též ohledně subjektů nárok nebo pohledávku a závazek. Každé zákonné ustanovení nezbytně vyžaduje právního titulu; pro použití zákonného ustanovení jest nevyhnutelně nutno nalézti

a vyšetřiti t. zv. ratio legis; bez právního titulu nelze si je mysliti ani provésti; totéž platí o každém poměru právním, kterýž vždy může býti zbudován toliko na logickém, rozumném a v prvé řadě zákonném důvodu. Ve všech odvětvích civilního práva jest právní titul vůdčím a základním momentem. Osobní i věcná práva musí míti právní titul vůdčím a základním momentem. Osobní i věcná práva musí míti právní titul, kterýž při prvých záleží v nároku na určité plnění proti určitým osobám následkem poměrů čistě osobních (příbuzenství, manželství, zrození atd.), při druhých zakládá se v jiných poměrech než osobních.

Právní titul u věcných práv jest věcné a obligační povahy, trvá a zaniká s věcí samou, nebo existuje potud, pokud trvá a nebyl splněn závazek. Avšak z vnitřních vzájemných vztahů v celém životě právním následuje, že ten, kdo jest stižen nějakým závazkem, může též žádati, aby jeho splnění od druhé strany bylo přijato, a s druhé strany že ten, kdo má nějaký nárok, téhož pozbývá, jestliže ve lhůtě zákonem stanovené ho nepoužije; v tom spočívá hlubší věcný důvod promlčení, v němž sluší spatřovati promeškání v užití práv.

Ve příčině právního titulu jest však mezi soukromým a veřejným právem zásadní rozdíl; při všech soukromoprávních poměrech poskytuje právní titul jednotlivci značnou volnosť u výkonu jeho právních nároků, kdežto v právu veřejném jsou všechna práva z pravidla i závazky, právo zahrnuje v sobě i povinnosť, jelikož práva tato slouží především účelům celku.

II. Právo věcné.

Základní právní důvod věcného práva spočívá v právu lidské osobnosti vrozeném věcí nabývati, je míti a k lidským účelům životním jich užívati a zužiti, poněvadž věci jsou prostředkem a podmínkou fysického a intelektuelního vývoje lidí a bez hmotných věcí si lidský život mysleti vůbec nelze. Právní titul jednotlivých věcných práv jest různý; u držby spočívá důvod její právní ochrany v neporušitelnosti skutečně stávajícího poměru osoby k věci. U vlastnictví vystupuje právní titul daleko více v popředí; tu nechrání zákon toliko to, co skutečně jest, nýbrž co bylo správně nabyto, zde musí předcházeti právní titul a právní nárok, aby vůbec způsob nabytí byl ospravedlněn, krátce vlastnické právo stává se teprve právem, když jeho právní titul úplně a dokonale byl prokázán. Ob. obč. zák. užívá k označení právního titulu téměř všeobecně výrazu »titul« (Titel); titul jest vlastně důvod možnosti jisté věci nabyti a jest tu jen tenkráte, když spočívá na právním titulu k nabytí způsobilému (§ 316 o. o. z.). Titul k nabytí věcí pána nemajících spočívá ve vrozené svobodě předsevzíti skutky, jimiž se neruší práva osob třetích; při všech ostatních věcech se zakládá tento titul v poměru smluvním, ve výroku soudcově, v zákonu, v posledním pořízení nebo v promlčení (§§ 317, 424, 429, 480, 533 o. o. z.). Tytéž právní tituly platí do jisté míry i pro nabytí držby, vlastnictví, zástavního práva, služebností a práva dědického; avšak právní titul jest nejen podmínkou nabytí a zachování, nýbrž i domáhání se soudcovské ochrany všech těchto práv proti třetím osobám je rušícím a jest též rozhodným pro vydržení a promlčení, neboť platný právní titul jest nezbytnou podmínkou řádného vydržení nebo promlčení (§ 1461 o. o. z.) a toliko při vydržení a promlčení mimořádném není zapotřebí výkazu o titulu (§ 1477 o. o. z.).

III. Právo obligační.

V právu obligačním opírá se právní titul o zákon, o smlouvu neb o utrpěné poškození (§ 859 o. o. z.). Ovšem spadá v obligačním právu právní titul úplně s důvody vzniku v jedno a nelze jej od těchto odloučiti. Zvláštní důležitosť má též otázka existence nebo dodatečného zániku právního titulu a další navrácení nějakého plnění (condictiones indebiti, condictiones sine causa, §§ 1431—1437 o. o. z.; srv. čl. Obohacení bezdůvodné). V obligačním právu platí zásada, že, bylo-li bez právního titulu omylem plněno nebo jestliže původní právní důvod nějakého plnění dodatečně odpadl, musí býti to, co bylo plněno, navráceno, poněvadž se nikdo nesmí obohatiti na škodu jiného a nikdo bez právního titulu si nesmí přisvojovati prospěch z cizích věcí a činů. Poněvadž dále v pochybnosti platí domněnka, že škoda vznikla bez zavinění někoho jiného, má právní titul i pro otázku náhrady škody rozhodný význam. Kdo domáhá se náhrady škody, musí zevrubně prokázati základ, o kterýž se jeho nárok opírá. Rozhodnutí otázky, pokud takový právní titul tu jest, bývá vzhledem k četným obmezením nároku na náhradu škody v ob. obč. zák. vytknutým často velice obtížno, neboť nehledíc ani k zákonné domněnce § 1296 o. o. z. lze právní titul též snadno bráti v odpor vzhledem k všeobecnému ustanovení § 1305 o. o. z., jenž právní sféře jednotlivce široké pole poskytuje, dále vzhledem k § 1306 o. o. z., jenž vůbec nechává nerozřešenu otázku, co sluší rozuměti »činěním nedobrovolným« (unwillkürliche Handlung) a konečně též vzhledem k § 1311 o. o. z., dle něhož náhoda v četných případech osvobozuje od povinnosti k náhradě škody.

IV. Řád soudní.

Civilní soudní řád ustanovuje, že v žalobě mají býti stručně a úplně vylíčeny jednotlivé okolnosti, na nichž se zakládá nárok žalobcův ve věci hlavní i vedlejší (§ 226 c. ř. s.). Žalobce může se v téže žalobě domáhati více nároků proti témuž žalovanému, i když nejsou ve skutkové nebo právní souvislosti, pokud pro veškeré nároky procesní soud jest příslušný a týž způsob řízení přípustný (§ 227 c. ř. s.). Žalobce jest pokaždé oprávněn až do zahájení sporu změniti důvod žalobní, jestliže se tím příslušnosť procesního soudu nevylučuje; po zahájení sporu jest potřebí k tomu svolení odpůrce. Soud však může takovouto změnu připustiti i po zahájení sporu a přes námitku odpůrcovu, když následkem změny není se obávati značného stížení nebo průtahu jednání (§ 235 c. ř. s.).

V. Řád knihovní.

Rovněž značný význam má právní titul v právu knihovním. Knihovní zákon vytkl jako základní zásadu pro vklady a záznamy, že listiny jednající o nabytí nebo změně věcného práva platný právní titul musí obsahovati. Zásada tato má též podporovati důvěru v knihy veřejné. V pozemkové knize nesmí býti proveden žádný zápis s právními účinky vkladu nebo záznamu, kterýž by se neopíral o platný, zákonem uznaný a jasný právní titul; důvěryhodnosť knih veřejných byla by patrně značně ohrožena, jestliže by se knihovní vklad připouštěl na základě listiny jakéhokoli způsobu a každého obsahu.

VI. Právo trestní.

Právní důvod trestu nebo právní poměr trest právně odůvodňující a ospravedlňující jest poměr, kterýž rušitel práva svou subjektivní vůlí vůči zákonu způsobil. Trest má sloužiti k obnovení pravého poměru;

právu musí býti opět k jeho panství dopomoženo, ono musí jako ethická idea ve své moci a výsosti se objeviti. Trest, jakožto následek naznačeného zvláštního poměru jest tudíž v právu samém odůvodněn, trest spočívá na právu a spravedlnosti a každá trestní theorie musí býti ohledně právního důvodu trestu theorií práva a spravedlnosti. Právo musí býti ve společnosti udrženo a, kde bylo porušeno, musí býti pokud možno obnoveno; v tom právě spočívá právní účel trestu. Nejbližším přímým účelem trestu může býti toliko napravení práva ve všech právně porušených poměrech, nebo-li jinými slovy obnovení stavu právního. Právo nemůže porušení ať předpisu zákonného ať již jednotlivých práv osob třetích opět odčiniti a toto poškození jest vždy zlem, jež ovšem tím napraveno býti nemůže, že pachateli způsobí se opět zlo ať již totéž nebo podobné (theorie odplaty), a jest tudíž trest v podstatě hromaděním zla; vzhledem k pachateli trestného skutku má tedy trest býti prostředkem vedoucím k jeho polepšení. Trest, jako každý lidský skutek, musí míti rozumný, ethický účel, kterýž musí v obnovení právní idee v osobnosti svůj důvod a konečný cíl spatřovati.

Tituly exekuční.

Základem exekuce jsou t. zv. **tituly exekuční**, t. j. určité spisy a listiny, jež zákon za takové uznává a na jich základě exekuci dopouští. Povahou svou jsou to listiny veřejné neb aspoň důvěru veřejnou (fidem publicam) požívající, nárok věřitelův přesně a konečně vykazující a určující. Dodati však dlužno, že lze exekuci na základě titulu exekučního jen tehdá povoliti, když lze z něho seznati okolnosti pro vedení exekuce rozhodné, totiž osobu věřitele vymáhajícího, povinného dlužníka, dále předmět, způsob, objem a čas dlužného plnění neb opomenutí (§ 7 odst. 1 ex. ř.). Exekuční řád rozeznává:

A. **Tuzemské tituly exekuční**, t. j. spisy a listiny **zřízené** v obvodu platnosti ex. ř., t. j. v území království a zemí na říšské radě zastoupených (čl. XX. uv. z. k ex. ř., čl. X. uv. z. k j. n., čl. XXIX. uv. z. k c. ř. s.), pokud je zákon za tituly exekuční prohlašuje. Sem náleží:

1. Konečné a jim na roveň postavené **rozsudky** (zejména rozsudky částečné, nikoliv však rozsudky mezitimní, jež sice formální pravomoci nabyti mohou, avšak materielní pravomoci postrádají (§§ 390, 392, 393 a cont. c. ř. s.) vynesené ve věcech sporných (třebas v řízení exekučním, na př. §§ 119, 155, 306 a j. ex. ř.) soudy civilními, dále **usnesení a výměry soudů civilních**, pokud další opravní prostředky proti nim jsou vyloučeny (t. zv. formální pravomoc), neb sice se ještě připouštějí, avšak účinku odkládacího postrádají (na př. revise proti shodným rozsudkům obou nižších stolic se připouští, avšak odkladacího účinku nemá § 505 c. ř. s., rovněž žaloba o obnovu řízení a žaloba zmatečná a z pravidla i rekurs účinku odkladacího nemá (§§ 547, 524 c. ř. s., 67 ex. ř.). Bylo-li podáno odvolání proti rozsudku následkem uznání vydanému (§ 395 c. ř. s.), připouští se nicméně exekuce zjišťovací, aniž třeba osvědčiti nebezpečí § 370 ex. ř. žádané (§ 371 č. 1 ex. ř.).

2. **Platební rozkazy** vydané v **řízení rozkazním** (§ 548 c. ř. s.), **směnečném** (§ 557) a **syndikátním** (§ 19 zák. ze dne 12. července 1872 č. 112 ř. z. a § 602 c. ř. s.), nebyly-li proti nim v čas podány námitky. Byly-li však námitky v čas podány, lze bez osvědčení nebezpečí povoliti exekuci zjišťovací (§ 371 č. 2 ex. ř.).

3. Podmíněné příkazy platební vydané v řízení upomínacím (zák. ze dne 27. dubna 1873 č. 67 ř. z. zachovaný v platnosti s jistými změnami čl. XXVIII. uv. z. k c. ř. s.), nebyl-li proti nim podán odpor (§§ 6, 9 cit. z. z r. 1873) a také projitím času moci nepozbyly, t. j. žádal-li věřitel za exekuci do 6 měsíců po doručení platebního příkazu dlužníkovi (§ 16 cit. z.). Vydobyl-li si však dlužník, zmeškavší lhůtu k podání odporu restituci pro zmeškání lhůty této (žádost podati dlužno do 14 dnů [čl. XXVIII. č. 3 uv. z. k c. ř. s. prodlužující 8denní lhůtu § 14 cit. z. z r. 1873]), lze nicméně povoliti exekuci zajišťovací, aniž třeba osvědčení nebezpečí (§ 371 č. 3 ex. ř. a cont. § 370).

4. Soudní výpovědi smlouvy nájemní nebo pachtovní o věcech nemovitých (buď již dle povahy své neb zákonem za nemovité prohlášených), nebyly-li proti výpovědi podány v čas (v 8 dnech [obnáší-li lhůta vypovídací aspoň 14 dnů] jinak ve 3 dnech § 562 c. ř. s.) námitky. Totéž platí o soudních rozkazech, by předmět najatý nebo pachtovaný byl odevzdán nebo převzat (§ 567 c. ř. s.).

5. Smíry, které uzavřeny byly o nárocích soukromoprávních před soudy civilními neb trestními (§ 204 c. ř. s.).

6. Nařízení soudů civilních vydaná v nesporném řízení, pokud je lze dle předpisů pro ně platných vykonati (§ 12 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.).

7. Smíry v řízení konkursním uzavřené a soudem potvrzené (§ 158 konk. ř.), dále pravoplatná soudní usnesení v řízení konkursním učiněná (§ 227 konk. ř.). Konečně i úřední výtahy z protokolu likvidačního vydané konkursním komisařem k žádosti věřitelů o likviditě a pořadu jich pohledávek, pokud z nich vyplývá, že též úpadce nepodal pohledávku (§ 121 konk. ř.); podobně výtahy o pohledávkách, jež v konkursu společenstva byly co pravé zjištěny a nebyly popřeny představeným společenstva, pokud se týče likvidatory (§ 60 zák. ze dne 9. dubna 1873 č. 70 ř. z.).

8. Pravoplatné nálezy soudů trestních vydané o nákladech řízení trestního (§§ 389—391 tr. ř.) neb o nárocích soukromoprávních (§§ 4, 373 tr. ř.) neb nálezy, jimiž byla složená jistota za propadlou prohlášena (§§ 193, 419 tr. ř.). Rozhodl-li soud trestní o nárocích soukromoprávních a byla-li povolena obnova řízení trestního, připouští se exekuce zjišťovací a to bez osvědčení nebezpečí jinak žádaného (§ 371 č. 4 ex. ř.).

9. Pravoplatná usnesení a rozhodnutí soudů civilních neb trestních, jimiž stranám neb jich zástupcům uloženy tresty nebo pokuty peněžité (srj. m. nař. ze dne 8. června 1857 č. 114 ř. z. (trestání pokoutních písařů) zachované v platnosti čl. IV. č. 5 uv. z. k c. ř. s.; §§ 200, 220, 325 c. ř. s., 159, 160 a j. tr. ř.). Pokuty peněžité (Geldbussen) připouští zejména zákon o ochraně známek (§ 27 zák. ze dne 6. ledna 1890 č. 19 ř. z.) a zákon o právu původském (§ 57 zák. ze dne 26. prosince 1895 č. 197 ř. z.).

10. Rozhodnutí o nárocích soukromoprávních vydaná úřady správními neb jinými orgány veřejnými k tomu povolanými, pokud další prostředek opravný účinek odkládací mající je vyloučen, předpokládajíc však, že je exekuce soudům přikázána. Tak zejména exekuce pravoplatných výroků úřadu patentového (§ 33 nn.), jakož i soudu

patentového (§ 41) přikázána je soudům (§ 86 zák. o ochraně vynálezů [zákona patentového] ze dne 11. ledna 1897 č. 30 ř. z.).

11. Rozsudky soudů živnostenských, které buď vůbec nelze bráti v odpor (sc. jde li o obnosy do 50 zl., tu se totiž odvolání připouští jen z důvodů zmatečných [§ 477 c. ř. s.]), neb kde již pořad právní je vyčerpán, dále smíry před soudy živnostenskými uzavřené (§§ 30, 31, 33 zákona ze dne 27. listopadu 1896 č. 218 ř. z. [o zavedení soudů živnostenských a o soudnictví v rozepřích z živnostenského poměru pracovního, učebního a námezdního], jenž v platnost vstoupil 1. červencem 1898 a jímž zrušen byl zák. ze dne 14. května 1869 č. 63 ř. z.). Na základě §§ 2 a 3 cit. z. z r. 1896 č. 218 ř. z. zřízeny pak byly soudy živnostenské zejména ve Vídni, Brně a Liberci, jež započaly činnost svou 1. červencem 1898 (min. nař. ze dne 26. dubna 1898 č. 58, 59 a 60 ř. z.).

12. Pravoplatné nálezy soudu říšského, úřadů správních neb jiných orgánů veřejných k tomu povolaných, vydané v záležitostech práva veřejného, pokud je exekuce soudům přikázána.

13. Příkazy platební a výkazy nedoplatků o daních přímých a poplatcích, jakož i o přirážkách zemských, okresních a obecních vyhotovené podle předpisů o tom daných a vykonatelné (srj. čl. III. uv. z. k ex. ř., jenž podpisy ty v platnosti zachovává).

14. Rozhodnutí pravoplatná úřadů a orgánů veřejných pod č. 10 a 12 jmenovaných, kterými uvaleny jsou tresty nebo pokuty peněžité neb uložena jest náhrada nákladů řízení, ač přikázána-li exekuce soudům. Podotknouti sluší, že dobývání nákladů přiřknutých soudním dvorem správním děje se cestou správní (§ 40 zák. ze dne 22. října 1875 č. 36 z r. 1876).

15. Smíry uzavřené před smírčím úřadem obecním. Dle § 1 zák. ze dne 21. září 1869 č. 150 ř. z. lze před úřadem smírčím (nejméně z 2 důvěrníků se skládajícím) uzavříti smír o pohledávkách peněžitých nejvýše do 300 zl. neb o věcech movitých, pokud strany jsou ochotny přijati místo věcí původních peněžitý obnos nejvýš 300 zl. Dojde-li k smíru, vydá se k žádosti stran úřední listina o uzavřeném smíru vyhotovená. Listina ta, pokud je řádně vyhotovena (t. j. pokud obsahuje číslo svazku knihy úřední, věrný opis z něho a pokud je podepsána představeným obce a jedním důvěrníkem úřadu smírčího a opatřena obecní pečetí § 7 cit. z. z r. 1869) jest na roveň postavena úředním vyhotovením soudních smírů (§ 8 cit. z. z r. 1869).

Dále jsou to smíry uzavřené před úřady policejními neb před jinými veřejnými orgány k předsevzetí smírů povolanými (zejména před magistráty dv. dek. ze dne 8. června 1832 č. 2567 ob. z s.), pokud smírům takovým je propůjčen účinek soudního smíru.

16. Výroky rozhodců a soudců rozhodčích, jimž nelze již odporovati před vyšší stolicí rozhodčí a smíry před těmito uzavřené (§ 594 c. ř. s.), zejména rozhodčí výroky úřadů konsulárních (§ 17 zák. ze dne 31. března 1855 č. 58 ř. z. čl. IV. uv. z. k j. n.).

17. Notářské spisy dle § 3 not. ř. (zák. ze dne 25. července 1871 č. 75 ř. z.).

18. Mimosoudní výpovědi smlouvy nájemní a pachtovní o věcech nemovitých (buď dle povahy neb ex lege), předloží-li se o výpovědi notářské osvědčení listinné, protokol úřední neb jinaká listina

důkazná a nebyly-li proti výpovědi v čas podány námitky (§ 1 č. 1 až 18 ex. ř.).

Sluší ještě na to upozorniti, že čl. IV. uv. z. k ex. ř. v platnosti zachovává výhody jednotlivým společnostem, ústavům a spolkům na základě stanov zákonem určených neb státem schválených ohledně exekuce propůjčené (tak na př. je hypoteční banka království Českého oprávněna žádati za exekuci již na základě výtahů ze svých hlavních knih, aniž potřebí ještě zvláštního titulu exekučního, najmě rozsudku) (§ 57 vypl. míst. ze dne 2. srpna 1888 č. 43 z. z. Viz též čl. Právo zástavní).

B. Tuzemským spisům a listinám shora v odst. *A.* č. 1—10, 12—15 uvedeným, rovnají se co do exekuce spisy a listiny stejného druhu těch úřadů neb orgánů veřejných, jež se sice nalézají v cizině (čl. XX. uv. z. k ex. ř), avšak podrobeny jsou úřadu v tuzemsku sídlícímu. Listinna osvědčení těchto úřadů neb orgánů veřejných jsou na roveň postavená co se týče exekučních titulů v odst. *A.* č. 18 zmíněných, listinným dosvědčením tuzemských úřadů neb orgánů veřejných (§ 2 ex ř.).

C. Cizozemské tituly exekuční.

Na základě cizozemských listin a spisů, jež dle cizího práva hodí se k exekuci, připouští se u nás exekuce jen potud, pokud vzájemnost (reciprocita) je zaručena státními smlouvami nebo vládními prohlášeními o tom vydanými a v zákonníku říšském vyhlášenými a pokud jsou zde podmínky § 80 ex. ř. a není překážek v § 81 ex. ř. vytčených. Jisté úlevy ohledně Uherska stanoví § 86 ex. ř.

Tlumočníci.

I. Pojem.

Tlumočníci jsou úředně ustanovení, pod přísahu vzatí znalci řečí, kterým náleží překládati jednak listiny jednak výpovědi stran, svědků a soudních znalcův. Při každém soudě zemském, rovněž i u krajských soudů větších měst má býti potřebný počet stále zřízených tlumočníků, jež mají jmenovati vrchní soudové především ze stavu advokátského a notářského. Není li stálých tlumočníků, ustanoviž soud první instance tlumočníka pro ten který případ. Konsulové francouzští, italští, portugalští, srbští a Spojených států severoamerických mají dle stávajících konsulárních úmluv právo, aby obstarávali překlad listin zřízených úřady a funkcionáři své země, i mají tyto překlady v našem státě míti touž platnost, jako by byly zhotoveny od přísežných tlumočníků té země.

II. Povinnosti tlumočníků.

Tlumočník má přesnou shodu překladu (vypracovaného na rozkaz soudu nebo k žádosti stran) s originálem, poukazuje na svou přísahu, na konci překladu potvrditi a tam také připojiti datum, svůj podpis a svou pečeť. Má-li se užiti listiny mimo místo, kde tlumočník bydlí, budiž jeho podpis soudem, u něhož jest ustanoven, ověřen s dodatkem, že jest jako tlumočník od soudu do přísahy vzat. Tlumočník, jenž není ani úředníkem soudu ani není vzat do přísahy vůbec jako tlumočník, musí složiti přísahu, že to, co s ním sděleno bude, věrně přeloží (stlumočí). Pokud může býti tlumočník vyloučen pro podjatost ze součinnosti při projednávání, posuzovati jest dle § 27 jur. nor (§ 123 jedn. ř.).

III. Strany nejsou povinny, aby k listinám, jež nejsou sepsány v řeči soudní a jichž se má ve sporných i mimosporných věcech použiti, přikládaly ověřené překlady v řeči soudu. Překlady tlumočníka soudem do

přísahy vzatého buďtež tímto i jinými soudy a úřady za správné považovány; straně však, která prohlásí překlad za nesprávný, jest dovoleno, aby své tvrzení prokázala dle předpisů soudního řádu. §§ 287—292 říz. nesp. Mají-li v nějakém projednávání účastenství svědkové, znalci nebo jiné osoby, které neznají jazyka, jímž se projednávání vede, a nedovedou se vyjádřiti jiným jazykem, jehož mocni jsou soudce a zapisovatel, přizvati má soudce (předseda senátu) k výslechu jich tlumočníka (§ 123 jedn. ř.). Rovněž i ku projednání s hluchými, němými nebo hluchoněmými třeba přibrati tlumočníka, pokud nelze se s osobami těmi spolehlivě dorozuměti jinakým způsobem. Účastní-li se sporu procesní zmocněnec neznající jazyka, jímž se projednávání vede, nesmí se tlumočník přizvati (§ 123 jedn. ř.). Zúčastní-li se tlumočník jednání ve věcech sporných, musí v jednacím protokolu uvedeno býti jeho jméno a protokol jím podepsán (§§ 207 a 213 c. ř. s.).

IV. Řízení trestní.

Co se tkne řízení trestního, obsahuje § 100 tr. ř. předpis, že spisy, které nejsou sepsány v jazyku při soudě obvyklém a pro vyšetřování jsou důležity, tlumočníkem mají se přeložiti a s překladem k aktům přiložiti. §§ 163 a 198 tr. ř. ustanovují, že výslech svědka nebo obviněného, kterýž není znalý jazyka soudního (nejsou-li vyšetřující soudce a zapisovatel jeho řeči mocni), má se díti za přibrání tlumočníka a výslech jeho jak v řeči, v níž svědek neb obviněný jest vyslýchán, tak i v překladu musí býti protokolován. Podle § 164 tr. ř. má výslech hluchoněmých za přibrání osob, které řeči znameními jsou znalé a dříve jako tlumočníci v přísahu vzaté, se konati.

V. Poplatky.

Poplatky tlumočníků jsou ponechány v soukromoprávních záležitostech ujednání strany žádající překlad; nestane-li se to však, určí poplatky soud v duchu předpisů platných pro poplatky znalců. Jestliže k překladu nebo soudnímu výslechu v občanských sporech právních povoláni jsou úředníci u soudu ustanovení nebo tlumočníci stále a za plat ustanovení a pod přísahu vzatí, povinni jsou práce tyto vykonati bezplatně (§ 290 ř. nesp., § 123 jedn. ř.).

V trestním řízení jsou poplatky tlumočníků zákonem upraveny (§§ 385—386 tr. ř.). Činí 50 kr. za arch ústního, 2 zl. za arch písemného překladu. Při obtížnějších pracích může soud poplatek o polovici zvýšiti. Jako honorář za čas při jednáních jsou 2 zl. za půl dne, avšak když tlumočník též protokol píše, 3 zl. ustanoveny. Jestliže jsou úředníci nebo jiné osoby jako tlumočníci u soudu stále a bezplatně ustanoveny, odpadne každý zvláštní poplatek. Co se týče stravného a likvidace poplatků vůbec, nechť se užije týž zásad jako u soudních znalců (viz tento čl.).

Továrny.

I. Pojem.

Dvor. dekret ze dne 17. února 1826 prov. s. z. pro Čechy sv. 8 č. 36 vypočítává jako podstatné znaky továren značný rozsah výroby, veliký počet súčastněných dělníků, značný kapitál provozovací atd.« Nyní platný živnostenský řád nemá žádné definice pro továrny. Tuto mezeru mělo vyplniti min. výn. ze dne 18. června 1883 č. 22.037, ve kterém jako továrny označeny jsou ony živnostenské podniky, ve kterých se vyrábějí neb spracovávají předměty živnostenské tržby v uzavřených dílnách,

kde súčastněno pravidelně více než 20 živnostenských pomocných dělníků, zaměstnávaných tedy mimo jich vlastní obydlí, při čemž pravidlem jest používání strojů jako pomocných prostředků a zavedení dělby práce; které dále rozdílny jsou od řemeslně vedených výrobních živností již i tím, že živnostenský podnikatel sám sice podnik vede, leč nesúčastní se činně ruční výroby; rozdílny jsou i vyšším zdaněním, protokolováním firmy atd. I dle všeobecné mluvy a dle nauky národohospodářské přikládá se označení »továrna«, »tovární výroba« oněm podnikům, jež za účel mají výrobu neb zdokonalení živnostenských výrobků ve velkých množstvích a za tím účelem slučují v uzavřených místnostech větší počet dělníků, kteří po většině pracují pomocí strojů a motorů dle principu dělby práce, t. j. tak, že všichni jsou zaměstnáni při výrobě jednoho a téhož předmětu určitou prací, pravidelně se opakující (roz. spr. s. dv. ze dne 10. prosince 1891 č. 3968, sb. »Budwinski« č. 6302).

II. Rozdíly ohledně ostatních živností.

Živnostenský řád má celou řadu ustanovení, z nichž přesně vysvítají rozdíly továren a ostatních živností, a to:

1. § 96 *a)* živn. ř. vymiňuje pro tovární dělnictvo normální dobu pracovní (viz čl. Dělníci).

2. Pro továrny jest zákonem předepsán pracovní řád (§ 88 živ. ř. a viz čl. Dělníci).

3. Ustanovení živn. řádu ohledně učňů a mistrů (§ 98 a násl. živ. ř.); taktéž povinnost býti členem společenstva není pro továrny závaznou (§ 108 živ. ř.).

Majitelé továrních podniků nemohou býti nuceni ani ohledně místně odloučených pobočných závodů a skladů svých státi se členy společenstva, poněvadž tovární sklady nejsou samostatnými živnostenskými závody, nýbrž jen součástkou továrního závodu i tehdy, jestliže jsou od nich místně odděleny a zřízeny mimo stanoviště továren (roz. spr. s. dv. ze dne 23. dubna 1892 č. 1317, sb. »Budwinski« č. 6565).

4. Pro děti, které jsou zaměstnávány v továrnách neb větších živnostenských závodech a tím zbaveny možnosti účastniti se vyučování v obecních školách, mají majitelé továren zříditi buď sami neb ve spojení s jinými vlastníky továren dle norem, platných pro zřizování veřejných škol, školy samostatné (§ 60 zák. ze dne 14. května 1869 ř. z. č. 62, viz čl. Školy tovární).

III. Postavení majitele továrny.

Předpokládá se sice pravidelně, že majitel továrny pouze stojí v čele podniku a jej řídí, resp. dotyčnými továrními orgány říditi dává a za tím účelem jim dává direktivy a instrukce, že tedy ruční výroby se nesúčastní; leč z té okolnosti, že majitel živnosti nesúčastní se činně ruční práce, které je bezprostředně nutno ku výrobě produktu, tak jako jeho pomocníci, nemůže býti usouzeno, že tu živnostník výroby se nesúčastní, poněvadž by tu tomuto znaku — účastnění se totiž výroby — byl přikládán příliš úzký význam; neboť jednak z důvodů na snadě jsoucích nemůže býti prostá skutečnost nesúčastnění se ruční práce při výrobě pokládána vůbec za rozhodující znak, jednak však není možno souditi, že jen zaměstnávání se majitele živnosti i pomocníka stejnou prací činí rozdíl mezi obyčejnou a tovární živností. Spíše rozhodným jest jen to, zda dle zařízení podniku a dle spůsobu výroby, jež tím jest podmíněna, jeví se býti pracovní síla

podnikatelova jako výrobní činitel (roz. spr. s. dv. ze dne 10. prosince 1891 č. 3968. sb. »Budwinski« č. 6903).

IV. Úřední zjištění.

Zákon neudal, jak již připomenuto, znaky, dle nichž přesně dalo by se vyvoditi, zda v daném případě je tu tovární či jiná živnost, nýbrž ustanovuje toliko, že v pochybnosti, zda určitý živnostenský podnik jest továrnou, rozhoduje politická zemská správa po slyšení obchodních a živnostenských komor a súčastněných společenstev (§ 1 odst. 3 ž. ř.). Tím sice rozhodnutí není ponecháno svobodnému uvážení úřadu, přes to však zůstaveno jest úřadu, aby uvážil skutečnou přítomnou povahu podniku, tak že při zkoušení zákonnosti jednotlivého rozhodnutí může se jednati jen o to, zda směrodatné skutečné výrobní poměry dostatečně byly prozkoumány a správně posouzeny (roz. spr. s. dv. ze dne 26. října 1887 č. 1714, sb. »Budwinski« č. 23).

Trafiky tabáční viz Tabák.

Tramway (Koňská dráha).

I. Pojem a význam.

Koňské dráhy, známé pod nejrozšířenějším výrazem »tramwaye«, jsou podniky pro dopravu osob na veřejných (nejvíce městských) silničních pozemcích. s vozy zvlášť k tomu účelu stavěnými a koni na pevných kolejích pohybovanými, jezdící dle zvláštního jednotného jízdního plánu a sazby. V technickém smyslu slova nekryje se přesně pojem koňských dráh s pojmem tramway. Síly koňské používalo se ovšem nejdříve a z počátku výhradně k dosažení nahoře označeného účele. Když však později i síla parní, plyn, vzduch, petrolej a elektřina jako síly hybné počaly sloužiti, byl výraz »tramway« pojímán oproti výrazu »koňská dráha« jako výraz širší oproti užšímu. Vlastní zákonné ohraničení těchto pojmů dosud nikde nebylo stanoveno, ačkoliv dosti jest literárních pokusů přesného ohraničení (viz Dra. Huber-a »Tramwayrecht«, Opermann, Stüssi, Bürkli). Theorie zdá se v tom býti za jedno, že tramwayemi mají se rozuměti ony dopravní prostředky, jež slouží ku dopravě ve městech velikých obcích, neb spojují města s jich předměstími a předměstskými obcemi.

Od železnic liší se tramwaye tím, že:

a) jsou založeny na veřejné, t. j. městské neb obecní půdě,

b) slouží jen osobní dopravě,

c) nejsou předmětem pozemkových knih,

d) jsou koncessovány ministersky a ne říšským zastupitelstvím,

e) mají jen lehkou základní stavbu, koleje »à niveau« a jen zběžnou staniční službu.

Výraz sám, totiž slovo »tramway« nepodává dostatečné opory pro nezvratně přesné ohraničení pojmu. Zajímá nás pouze potud, že si všude získal takměř mezinárodní domovské právo. V Rakousku pak zvláště odpadá každý další důvod k omezení a přesnému odlišování již proto, poněvadž všechny městské dráhy, hnané motory ať mechanickými či animalními, a jakkoliv pojmenované, spadají nyní pod zákonný pojem lokalních, případně malých (podružných) drah (viz čl. Dráhy).

Tím způsobem kryje se pojem »tramway« u nás s pojmem koňských drah a to tím spíše, poněvadž, jak již nahoře vzpomenuto, první městské dráhy byly dráhy koňské.

Etymologicky nutno odvozovati výraz »tramway« (ital. tramvia, ipposidira, špaň. trambias) ze složení anglických slov »tram« (dolová kolej) a »way« (dráha, cesta). Často vykládá se též »tram« jako zkrácenina z »Outram«, jména to muže, který již v 18. století zavedl ve svých uhelných dolech podobné kolejemi opatřené dráhy. Ohledně vývoje drah kolejemi opatřených vůbec jest o to spor, které zemi přísluší prvenství.

Dle Kochera (System III. § 96) byly dráhy s dřevěnými kolejemi na blízku New-Castlu známy již od roku 1676, dle jiných pověstí vyskytly prý se koncem 17. století v Harzu, odkudž Outram tento systém přenesl do Anglie. První tramwayová linie v našem smyslu slova byla vystavěna r. 1832 v Americe z New-Yorku do Haarlemu, načež r. 1852 Loubat založil a provedl první síť tramwayovou v New-Yorku.

Ve Francii udělena první koncese r. 1854 od Vincennesu ku Ševreskému mostu, kdežto zřízení tramwayové sítě v Paříži provedeno teprve r. 1873. Z Francie rozšířila se tramway rychle do všech ostatních zemí. V Německu existovalo r. 1885 již 54 tramwayových podniků, jež v roce 1884 dopravily celkem 189,729.903 osob. (Dr. Huber: »Tramwayrecht«).

II. Právní poměry.

Následkem zvláštní složitosti právních poměrů při zřizování koňských drah se vyskytujících vzniklo zcela nové, zákonně dosud bohužel jen velmi volné organisované právní pole, jehož důkladné a zevrubné prozkoumání vyžaduje řádné specielní studium. Těmto obtížím nutno též na vrub přičísti, že všemi státními zákonodárstvími přijat byl princip koncesní. Poněvadž však u tramwayí následkem jich zvláštního účelu, totiž dopravy osob uvnitř měst, muselo se upustiti od myšlénky na výhradné vlastnictví základů dráhy, muselo koncesování těchto drah jíti dvojím směrem a býti: státním a i obecním, poněvadž bylo nutno počítati se zájmy obou. Spojení těchto dvou zájmů i otázka, jakým způsobem má jeden druhému býti podřízen, byly průběhem času dle různých státoprávních názorů i různě řešeny. Přehled různých zákonodárství vykazuje velkou rozmanitost řízení při koncesování městských drah, ohledně kterých aspoň těmito systémy nutno se zabývati:

1. Koncesování výhradně a jedině ústředními úřady (Anglie, Turecko, Rusko a Švédsko);
2. těmitéž úřady po slyšení interesovaných úřadů místních (Amerika, Nizozemí, Rakousko a Dánsko);
3. úřady místními po případě majiteli silnic s povolením centrálních úřadů (Belgie);
4. jediné úřady místními resp. majiteli silnic (Francie, Španělsko, Italie a Prusko).

V Rakousku nejv. rozhodnutím ze dne 25. února 1859 č. 598 k návrhu ministra obchodu stanoveny ohledně zřizování koňských drah (dráh hipposidirních) na obyčejných silnicích tyto všeobecné zásady: Nevidělo se totiž potřebným vydávati zatím zvláštní samostatný zákon koncesní pro zřizování koňských dráh, ministr obchodu však byl zmocněn, aby bude-li o to žádáno, takovéto podniky na pokus byly povolovány, při čemž však ostatní na ten čas přísně hleděno musí býti k tomu:

a) že žádné právo soukromé a žádný nárok soukromoprávní nesmí býti porušen a tudíž není možna expropriace z donucení;

b) že na všechny ohledy pravidelné nerušené veřejné dopravy jakož i na bezpečnost vůbec bráti dlužno co nejbedlivější zřetel a tudíž k takovýmto pokusům nesmí býti uděleno výhradné právo;

c) že nesmí býti přiznán naprosto žádný nárok na odškodnění neb záruku oproti státnímu eráru a tudíž nároky na odškodněnou, vznikající zřízením hipposidirních drah mezi jich podnikateli a soukromými osobami jen a výhradně dle občanských zákonů mají býti projednávány; konečně

d) že bez nejvyšší nutnosti, kterou od případu k případu dlužno prokázati, nesmí býti na nejvyšším místě učiněn návrh na celní výhody, ba ani ne na povolení k užívání cizozemského materialu.

Tato ustanovení, plná mezer, dlouho měla samojediná platnost zákonnou. Četné výnosy ministerstva obchodu, jež od té doby vydány následkem zmocnění, uděleného ministru nejvyšším rozhodnutím, jeví se prostě jen jako výklady; tak na př. výnos min. obch. ze dne 11. března 1867 č. 4386, 444 (ohledně koncese firmy Schoeck pro Vídeň), jenž obsahuje pouze z ostření ustanovení nejv. rozhodnutí ze dne 25. února 1859; výnosem min. obch. ze dne 8. července 1868 č. 8858 při příležitosti docházejících žádostí o udělení povolení ku předběžným pracím a pak udělení koncesí na takové železnice oznámeno místodržitelstvím pro království České a markrabství Moravské, později pak i oněm pro Štýrsko, Horní Rakousy, Halič a Přímoří, že ku zřízení silničních koňských železnic, t. j. takových drah o kolejích, jichž koleje nevyčnívají nad úroveň silnic tak, že by tím rušily dopravu jiných povozů, není nutno dle přítomného stavu zákonodárství udělení povolení k technickým předběžným pracem tak jako při zamýšleném zřízení železnice parovozové, které udílí ministerstvo obchodu dle §§ 1—4 zákona o koncesování železnic ze dne 14. srpna 1854 ř. z. č. 238, neboť takovéto koňské dráhy na silnicích již existujících nezřizují se na základě nejv. koncese udělené ve smyslu zákona o koncesování, nýbrž povolení to udílí se na základě nejvyššího rozhodnutí ze dne 25. února 1859 ministerstvem obchodu, nyní pak ministerstvem železnic po zevrubném prozkoumání místních poměrů zemskou správou. Skutečné provedení stavby koňské dráhy musí býti zůstaveno dohodnutí se podnikatelově s vlastníky dotýčných silnic a musí cestou tohoto dohodnutí pevně stanoveny býti i modality, které nutnými se jeví za zvláštních místních ohledů. V praxi byla tato zásadní ustanovení, vždy dle uvážení zvláštního případu různě vykládána a výklad ten v jednotlivých koncessích různě vyjádřen.

III. Obsah udílených koncessí dělí se ve tři zcela rozdílné, zájmové obory:

1. státní,
2. místní (obecní) a
3. soukromoprávní.

Ad 1. Státní zájem může býti jen velmi omezený při posuzování dopravních podniků, které slouží jen zvláštní místní potřebě, poněvadž jsou zbaveny každého nároku na státní garancii a nemohou též nikdy státu právem nápadu připadnouti.

Rozsah tohoto zájmového kruhu přesně stanoven nejv. rozh. z roku 1859 v tom směru, že má býti co nejsvědomitěji dbáno všech ohledů pravidelné veřejné dopravy a veřejné bezpečnosti. Poněvadž však výrazem »pravidelná doprava« zřejmě může býti rozuměn pouze status quo veřejné

silniční dopravy až do zavedení podniku panující, spadají obě stránky státního zájmu v jedno se zájmem po stránce veřejné bezpečnosti na silnicích a městských třídách.

Rozsah státního dozorčího práva ohledně veřejné bezpečnosti omezen všeobecně kompetencí bezpečnostních úřadů. V daném případě obsahuje všechny předpisy, jež týkají se volného průchodu, bezpečnosti života, zdravotnictví a ochrany zvířat, při čemž je z pravidla povahy prohibitivní. Přes to však v praxi došlo k případům, kde hledělo se pod moment státoprávního zájmu vztahnouti i jiné otázky, zvláště pak otázky ohledně rozmnožení dopravní služby. Proti tomu nutno za rozhodnuto pokládati, že tu zájem státu jako celku oproti dopravním potřebám místním při této otázce jen na tolik existuje, pokud takovéto právo bylo v dotýčné propůjčovací listině státu vyhrazeno (roz. spr. s. dv. ze dne 21. dubna 1892 č. 1280). Vskutku také sepisování koncesních listin pro koňské dráhy nedálo se dle nějaké stálé praxe. Kdežto při prvních podnicích kratičkým poukazem na »pravidelnou nerušenou dopravu« a »veřejnou bezpečnost« vlastní provedení drah úplně a výhradně bylo zůstaveno soukromoprávnímu ujednání podnikatele s vlastníky po př. správou pozemku železničního, vyskytují se v novějších koncesních listinách již výhrady, jež se vztahují k otázce dopravy samotné, tarifu, vojenských transportů, ba i otázky závaznosti, kupovati materialie pouze v tuzemsku. Dle názorů správního soudního dvoru (na př.) není o tom sporu, že v případě takovýchto zvláštních výhrad, tvořících přímo obsah státní koncese, zájem státu rozšířil se přes meze, které vykazoval mu smysl původního zákona a že může býti osvědčen z obsahu přijaté koncese.

Další obohacení a rozšíření státní pravomoci přivozeno dále potud, pokud úprava živnostensko-právních poměrů takovýchto koncesovaných podniků nepodléhá vlivu místních živnostenských úřadů, nýbrž naopak v poslední příčině připadá bezprostřední pravomoci úřadu, který koncesi udělil. K těmto zájmům přidružily se v nejnovější době i zájmy socialně politické, jež výrazu docházejí v povinnosti zaopatření proti nemoci a úrazů, jakož i v dohledu na zachovávání normální doby pracovní. V poslední příčině již také častěji ministerstvo obchodu, jako úřad koncesi udílející, zvlášť vypukly-li stávky zřízenců, bezprostředně zasáhlo i v otázky úpravy služby, nařidivši totiž vydání služebních řádů a davši si tyto předložiti ke schválení. Ačkoliv tedy toto zasažení bylo pojímati nejen se stanoviska živnostenskoprávního, nýbrž i se stanoviska veřejné bezpečnosti, byla dosud dávána přednost (tak i v Praze roku 1889) tomu, aby rozvrh takovýchto instrukcí sdělán byl cestou kompromisní po slyšení všech súčastněných faktorů. Sporna jest právní otázka, jaké donucovací prostředky přísluší úřadu, jenž koncese udílí, ohledně provádění nařízení, vydaných v okruhu její pravomoci. V tom směru měl by býti nejprve činěn rozdíl mezi:

a) pohnutkami k jich vydání, které se vztahují ku veřejné bezpečnosti a

b) pohnutkami, jež vyplývají v daném případě z jiných zvlášť vyhrazených koncesních práv (s ohledem na provozování, tarif, živnostenskou policii atd.).

Co se týče oněch pod *a)* uvedených, vyžaduje toho účelnost každé bezpečnostní služby, by byla zjednána rychlá, právními prostředky neodložitelná opatření. Prostředky ku prosazení takovýchto nařízení dány jsou

zákonně předepsaným policejním řízením; při tom užíti radno ovšem v první řadě peněžitých trestů, a bylo-li tu provinění osobní, i potrestání vězením. Ve zvláštních případech může býti rozhodnuto, aby místním bezpečnostním úřadem na čas zastavena byla vozba neb odejmuta koncesse; toto poslední ovšem jen úřadem k udílení koncessí oprávněným.

Jinak má se to s prováděním práva státního dozoru ohledně práv koncesních uvedených pod *b)*. Zde možno pokládati za nejpůsobivější donucovací prostředek vyhrůžku odnětím koncesse. Naproti tomu jest pochybno, je-li přípustna dle analogie zák. o konc. žel. ze dne 14. září 1854 č. 238 politická sekvestrace, jak jí opravdu v praxi v jednotlivých případech (v Praze a ve Vídni) vládními úřady bylo pohrozeno, ačkoliv provedena nikde nebyla. De lege lata nutno otázku tuto zodpověděti záporně, poněvadž sám výn. min. obchodu ze dne 8. června 1868 č. 8858 praví, že vyloučeno jest použití zákona o konc. železnic na koňské dráhy. Pro stanovisko, které popírá oprávnění to, jest i ta okolnost rozhodnou, že zájem státu na dalším provozování vozby dopravních podniků čistě místních není daleko tak velký jako při železnicích, jež slouží obchodně-politickým účelům.

2. Co se týče oboru místně-obecní potřeby měly by v něj pojmuty býti veškery otázky, jež se vymykají právu státního dozoru ohledně pravidelné dopravy, veřejné bezpečnosti a v daném případě oněch zvlášť vyhrazených koncesních práv. Není nikterak pochybno, že na tomto poli rozhodují jedině a výhradně jen ony činitelé, jimž dle zákona přísluší zastupování těchto zájmů. To jsou obce a správcové veřejných silnic, jimž nejvíce musí se jednati o nejlepší dopravu obecenstva a kteří již proto oprávněni jsou v otázce té spolu rozhodovati, poněvadž oni propůjčují dopravě veřejné, vlastním nákladem udržované silnice. S tohoto stanoviska věc pojímajíce, posuzovaly též vlastní právnickou stránku věci obce v dobách, kdy státní koncese vlastní provádění tramwayových drah zcela a naprosto ponechávaly jich dohodnutí s podnikateli. A byť i třeba v pojímání tohoto úkolu často přestřelily, byly vždy přece oprávněny, ačkoliv ovšem jen na základě smlouvy, vydávati ustanovení, jež nebyla obsažena v koncesi a nedotýkala se ani otázek pravidelné nerušené dopravy ani otázek veřejné bezpečnosti. Sem spadá vše, co se týká směru dráhy, tarifu, velikosti a tvaru vozů, oděvu personalu, intensivity jízdní služby, zřízení zastávek a konečně kladení kolejí, pokud toto poslední na povinnost udržování silnic, připadající obci, vliv má. Všechna tato ustanovení buď tvoří opět nové čistě samosprávné disposiční pole, nebo jsou povahy čistě místně-policejní. Pro ony příslušným je městské zastupitelstvo, pro tyto magistrát jako úřad místně policejní.

Již z toho vidno, že kompetence súčastněných dozorčích orgánů, státních jakož i městských a úřadů magistrátních, často může se křižovati a protínati. V té příčině dlužno říditi se zásadou, že se zájem místní vždy má podříditi zájmu státnímu, t. j. vyššímu (roz. min. obch. ze dne 4. července 1870 č. 9054 — 1887. otisknuté ve sbírce, kterou vydal Pollanetz a Wittek, 3. sv. str. 292).

3. V obor soukromoprávní spadá nejprve jedině a výhradně přípustná forma smluvní, ve které vyjádřeny jsou místní zájmy. Pokud rozšiřují se až na provozování samo, mohou býti zařaděny buď pod záhlaví smluv služebních neb námezdních, částečně mezi nepojmenované

smlouvy. Používají-li se veřejné silniční pozemky za plat neb za určité procento zisku, jest je považovati za smlouvy nájemní (roz. nejv. soud. dv. ze dne 25. listopadu 1891 č. 11.961).

Poslední otázka byla z počátku velmi sporná. Zastáváno stanovisko, že okolností, že se jedná o statek obecní, mizí povaha práva nájemního. Spr. s. dvůr (roz. ze dne 12. června 1885 č. 1619) rozhodl, že i obecní statek může býti dán v nájem, pokud spůsob jeho používání překročuje usus publicus. Tyto smlouvy nájemní zastupují při tramwayích expropriaci, která u jiných dopravních prostředků jest přípustnou, a jeví se býti v celku její náhradou. Poněvadž však zákon ze dne 18. února 1878 č. 30 ř. z. o expropriaci železnic vzpomíná i případu expropriace k účelu zřízení tramwaye, stává se otázka, zda-li koncesí získané veřejné právo jednotlivcovo oproti státu pozměňuje práva nájemní, ještě složitější. Otázka tato stává se tím naléhavější, nastane li možnost výpovědi z nájmu. Není naprosto pochybno, že tam, kde výpověď ve smlouvě jest vyhrazena, nelze právnímu provedení její zabrániti. Jiná otázka jest ovšem, zda není oprávněn úřad, jenž koncesi udělil a jemuž na skutečném provádění koncese udělené musí býti záleženo, v případě takovém ohroženému koncesionáři ochrany poskytnouti z titulu jeho veřejného práva přiřčením práva expropriačního. Uváží-li se smysl nejv. rozh. ze dne 25. února 1859 a výn. min. obch. ze dne 4. července 1870 č. 9054, jest rozhodnouti pro kladné zodpovědění otázky, poněvadž nutno za to míti, že jednostranné zrušení soukromoprávního dohodnutí nemůže býti srovnáno ani s duchem cit. nejv. rozhodnutí ani se skutečností, že koncesse na základě tohoto dohodnutí byla udělena; může tedy vlastně celá koncesse, tedy veřejné i soukromé právo v ní zahrnuté, pominouti pouze pominutím práva veřejného. K použití nejkrajnějšího prostředku odnětí koncese mohou ovšem dáti podnět okolnosti, z nichž nutno souditi, že není více možno nadíti se dosažení účelu, pro který koncese byla udělena (exekuce, úpadek podnikatele, zastavení vozby atd.).

IV. Právní poměr k malým (tercierním) drahám.

Od vydání zákona ze dne 31. prosince 1894 č. 2 ř. z. o drahách nižšího řádu. není naprosto žádné pochybnosti, že všechny od tohoto okamžiku koncesované tramwaye ať již jsou třeba i jen animalními motory v pohyb uváděny, spadají pod pojem malých (tercierních) drah a mají dle tohoto zákona býti posuzovány. (Viz čl. Dráhy místní a Dráhy malé). Tímto zákonem však ona ustanovení, jež až dotud vydána o tramwayích, platnosti nezbavena ani výslovně ani mlčky. Mlčky již proto ne, poněvadž nejsou nikterak v odporu s tímto zákonem, jenž vlastně jen ona ustanovení rozšiřuje. Vedle toho má tento zákon význam jen pro ony koncese, jež byly uděleny po jeho publikaci, kdežto pro práva koncesní, dříve udělená. směrodatným je i na dále obsah listin koncesních, poněvadž koncese značí vlastně zvláštní právo oproti státní vládě. Přes to však nutno tento stav pokládati pouze za přechodní, poněvadž zcela jistě lze očekávati, že časem všechny dosud koncesované koňské dráhy budou se domáhati přeměny své vozby v pohyb mechanický. Poněvadž však svolení k takové přeměně nutno pokládati za udělení nové koncesse, možno souditi, že brzo dojde k přeměně všech dosud platných koncesí tramwaových v koncese drah místních (malých drah). Výhody, jaké poskytuje zákon o malých drahách ohledně osvobození od kolků a daní ve spojení s lácí a lepším vy-

užitkováním mechanické, obzvláště pak elektrické síly, jsou tak velké, že nelze koňským drahám věštiti dlouhého trvání.

V Americe zdomácnilo již úplně zavedení vozby pomocí elektrické síly podle systému Thomsonova; v Evropě užívání její stále více se šíří. Vedle tohoto systému má větší vyhlídky do budoucnosti dražší system Siemensův a Halskeův (s podzemním vedením), poněvadž více oku se zamlouvá. Ideal dopravy pomocí elektrických akkumulátorů však naproti tomu přes mnohé a mnohé pokusy dosud nedosáhl kýženého cíle dokonalosti. Dalekosáhlá přeměna sféry kompetenční ohledně udělování koncesí, jakož i provádění dozoru vozby, nastoupila zákonem ze dne 19. ledna 1896 ř. z. č. 16, dle kterého přešla příslušnost ta, dříve ministerstvu obchodu náležející, na ministerstvo železniční.

Trasant, trasát viz Směnka.

Trestanci.

O zacházení s osobami odsouzenými k trestu na svobodě obsahuje všeob. tr. z. jen několik málo povšechných předpisů, kdežto speciální ustanovení jsou upravena nařízeními a instrukcemi; o nich jedná obšírně Kaserer (Handbuch der österr. Justizverwaltung III. sv.). a Leitmaier (Oesterr. Gefängnisskunde 1890). Co se týče stihání činů trestních, jichž se dopustili trestanci po dobu trestu, podléhají přečiny a přestupky, jež spáchali trestníci v samostatných trestnicích chovaní výhradně disciplinární trestní moci správy věznice. Nařízení toto nevztahuje se však na trestníky chované ve věznicích soudních. Přečiny a přestupky těmito spáchané stihá soud trestní podobně jako zločiny, jichž se dopustili trestanci všech kategorií (nař. min. vn. ze dne 4. července 1860 č. 173 ř. z., výn. m. s. ze dne 13. ledna 1882 č. 264 a § 90 inst.). Viz čl. Samovazba, Vězení, Vězníctví, Žalář). Patrné zlořády, jež spojeny jsou s dopravou cestujících v témže voze s trestanci a hnanci, jak se zřetelem na veřejnou bezpečnost tak i vzhledem k obtěžování cestujících z toho vznikajícímu, posléz i v humanitním směru vedly k tomu, že se zavázaly správy železniční na konferenci dne 31. ledna 1873 u generální inspekce rak. státních drah odbývané, že budou dopra vovati dle možnosti trestance a hnance ve zvláštním voze a že vyhradí vůz III. třídy bez nároku na vyšší odměnu, pokud s příslušným úřadem stane se dohodnutí v určitých dnech neb vlacích pro tyto dopravy. Ministerstvo obchodu schválilo výn. ze dne 15. února 1873 č. 4479 toto dohodnutí. Jest to provedení ustanovení § 10 žel. ř. dopr. ze dne 16. listopadu 1851 č. 1 ř. z., jenž nařizuje, že se modality, za kterých trestanci neb osoby zatčené neb zadržené nebo pod policejní dohled postavené musí býti i s dozorčím personálem jej provázejícím po drahách dopravovány, upraví zvláštními zákonnými předpisy. Hnanci a jich průvodčí dopravují se po rakouských dráhách dle sazby platné pro dopravu vojska.

Trest smrti.

I. V trestním právu středověku byl trest smrti pravidelným trestem v hrdelních případech; od 2. pol. předešlého století byla však oprávněnosť a účelnosť tohoto trestu vážně brána v odpor (Beccaria, Sonnenfels), a vyvinul se v tomto směru živý boj na poli vědeckém, jehož výsledkem jest přesvědčení, že právo státu vysloviti a vykonati tento trest nepopíratelně přísluší, poněvadž není vůbec práva, kteréž by před státem existovalo a jej zavazovalo a poněvadž naopak veškeré právo teprve ve společnosti, především ve státě vzniká a právo státní má svoji mez toliko ideální v účelu

státu a na venek v právu států vedle něho existujících. Pokud se však týče otázky prospěšnosti trestu smrti, nelze tuto otázku všeobecně a dle téhož měřítka zodpověděti pro všechny státy, nýbrž sluší přihlížeti k zvláštním poměrům jednotlivých států. Z důvodů prospěšnosti uznávají větší státy evropské (Rakousko, Německo, Francie, Anglie, Rusko) a americké posud nutnosť trestu smrti jakožto prostředku k zachování právního řádu, ačkoli jeho užití jednak cestou zákonodárství a jednak cestou milosti pokud možná se snaží obmeziti.

II. V Rakousku zrušil sice císař Josef II. ve svém tr. zák. ze dne 13. ledna 1787 trest smrti v řízení řádném a ponechal jej toliko pro řízení dle práva stanného. Avšak již pat. z ledna r. 1795 č. 209 sb. z. s. byl trest smrti v řízení řádném opět zaveden pro zločin velezrády a tr. z. ze dne 3. září 1803 rozšířil jej i na zločin padělání úvěrních papírů jako mince platících a uvádění jich v oběh v souhlase s padělatelem nebo některým spoluvinníkem, dále na vraždu, loupežné zabití a nejtěžší případy žhářství s tím obmezením, že vina obžalovaného musela býti jeho doznáním nebo přísežnými svědectvími právně dokázána a zároveň skutková povaha úplně dle všech závažných okolností právně vyšetřena. Nyní platný tr. z. ze dne 27. května 1852, kterýž jest vlastně doplněným a rozmnoženým vydáním tr. z. z r. 1803 byl obor zločinů v řádném řízení trestu smrti podrobených jednak zmenšen jednak však vytčením nových posud neznámých zločinů rozšířen. Dle tohoto tr. z. stanoven jest trest smrti na tyto zločiny:

1. Zločin velezrady čelící proti osobě císařově. V jiných případech velezrady podléhá trestu smrti toliko původce, strůjce a náčelník velezrádného podniku (§ 59 tr. z.).

2. Zločin veřejného násilí poškozením cizího majetku, mělo-li toto poškození za následek smrť některého člověka a mohl-li to padělatel předvídati (§ 86 tr. z.).

3. Zločin veřejného násilí zlomyslným činěním nebo opominutím za okolností zvlášť nebezpečných, jestliže z toho vzešla smrť a pachatel to mohl předvídati (§ 88 tr. z.).

4. Dle § 4 zák. ze dne 27. května 1885 č. 134 ř. z. zúmyslné způsobení nebezpečí pro majetek, zdraví nebo život někoho jiného použitím třaskavých látek jako prostředků trhacích, byla-li tím způsobena smrť některého člověka a mohl-li tento výsledek pachatelem býti předvídán.

5. Zločin dokonané vraždy ohledně bezprostředního pachatele, návodce a těch, kdož při vraždě sami ruky přiložili nebo činně se súčastnili (§ 136 tr. z.).

6. Zločin loupežné vraždy ohledně všech, kdo k usmrcení spolupůsobili (§ 141 tr. z.).

7. Zločin žhářství, jestliže oheň vypukl a tím člověk byl usmrcen, což žhář mohl předvídati nebo byl-li požár způsoben zvláštním srocením k plenění směřujícím (§ 167 a tr. z.).

III. I u těchto zločinů však jest trest smrti vyloučen a nastupuje pak, na jeho místo těžký žalář od 10 do 20 let:

1. nedokonal-li pachatel v době, kdy zločinu se dopustil, ještě 20. rok věku svého (§ 52 tr. z.);

2. uplynulo-li od doby, kdy byl spáchán zločin, na nějž stanoven jest trest smrti, 20 let a jsou-li tu další podmínky promlčení (§ 231 al. 2 tr. z.);

3. Na trest smrti nemůže dále býti uznáno, vzhledem k tomu, že nesmí býti trest smrti zostřen, a musí nastoupiti na jeho místo doživotní těžký žalář, jestliže zločin, na který jest stanoven trest smrti, byl spáchán již před tím, než pachatel pro jiný trestný čin byl odsouzen, a jeho vina ohledně zločinu trestu smrti podrobeného vyšla na jevo teprve, když byl pachatel již, byť i jen část trestu, k němuž byl odsouzen, odpykal (plen. roz. kass. s. dv. ze dne 13. února 1883, sb. č. 511 a j.).

IV. V řízení dle práva stanného vztahuje se trest smrti na všechny zločiny, pro které toto řízení dle zákona může býti zavedeno (viz čl. Právo stanné), avšak toliko tenkráte, když pachatel v době, kdy zločin spáchal, překročil 20. rok svého věku a byl-li uznán vinným jednohlasně (§ 442 tr. ř.).

V. Zvláštní ustanovení o trestu smrti:

1. Trest smrti vykonává se oběšením (trest smrti provazem, § 13 tr. z.) a nesmí býti zostřen (§ 50 tr. z.).

2. Každý právoplatný v řádném řízení vynesený rozsudek smrti musí býti předložen císaři za účelem vykonávání práva milosti.

3. Uznal-li soudní dvůr porotní na rozsudek smrti proti více osobám zároveň, budiž zároveň stanoven pořad, v jakém mají býti popraveni (§ 339 tr. ř.).

4. Jakmile rozsudek smrti byl prohlášen, má se soudní dvůr přibrav státního zástupce poraditi o tom, zdali odsouzenec jest milosti hoden čili nic a jaký trest v případě udělení milosti by byl činu jeho přiměřený. Protokol o této poradě sepsaný budiž připojen ke spisům, jež musí býti v každém případě kassačnímu soud. dvoru předloženy. Když nabyl rozsudek právní moci, postoupí kassační dvůr všechny spisy připojiv svoje dobrozdání, na němž v neveřejném sezení po slyšení generálního prokuratora se byl usnesl, ministru spravedlnosti, kterýž je předloží císaři (§ 341 tr. ř.).

VI. Trest smrti má býti vykonán nejbližšího jitra po onom dnu, kdy odsouzenci bylo oznámeno, že milost mu udělena nebyla a že tudíž trest na něm bude vykonán. K odsouzenci, jemuž má býti přidán duchovní jeho náboženského vyznání, pokud sám si jej nezvolí, budiž dovolen před popravou přístup vedle osob úředně k tomu povolaných toliko jeho příbuzným a těm osobam, jež si sám přeje viděti nebo s nimi mluviti. Poprava budiž vykonána uvnitř zdí vězeňské budovy nebo na jiném uzavřeném místě (poprava ve vězení) u přítomnosti soudní komise, státního zástupce, soudního lékaře a duchovního odsouzence provázejícího. Rovněž mají býti o popravě vyrozuměni obhájce, představenstvo a zastupitelstvo obce, v jejímž obvodu poprava se koná, a mohou býti konečně při popravě přítomni též úředníci soudu, státního zastupitelství a úřadů bezpečnostních jakož i nejbližší příbuzní odsouzencovi. Pokud místo stačí, může ostatně i kromě toho přístup váženým mužům býti dovolen. Po popravě má býti přítomným rozdán výtisk trestního rozsudku s krátkým vylíčením činu popraveným spáchaného. Tělo popraveného budiž v noci na místě k tomu zvlášť ustanoveném nenápadně pohřbeno. Není-li žádné závady,

může však býti též k žádosti vydáno rodině jeho; pohřeb jeho však musí býti vykonán v úplné tichosti a beze všech obřadností (§ 403 tr. ř.).

Za vykonání rozsudku smrti přísluší popravčímu mistru 25 zl. a každému jeho pomocníku 5 zl. Koná-li se poprava mimo jeho bydliště, přísluší mu kromě toho náhrada cestovních výloh a příspěvek 5 zl. denně pro něho a jeho pomocníky (§ 55 vyk. nař.). Rozsudek smrti vynesený v řízení dle práva stanného budiž vykonán z pravidla 2 hodiny po prohlášení rozsudku; toliko na výslovnou prosbu odsouzencovu může mu býti ještě třetí hodina k přípravě na smrť povolena (§ 445 al. 2 tr. ř.).

VII. Ve vojenském zákonu trestním jest počet zločinů, na něž jest stanoven trest smrti, daleko větší, než v zák. tr. obecném a rozhoduje často ve příčině trestu okolnosť, zdali zločin byl spáchán ve válce či v době míru, a od osoby slavnostní přísahou na válečné články vázané či od osoby jiné. Trest smrti vykonává se oběšením nebo zastřelením, což má význam ohledně zákonných následků s odsouzením k smrti spojených (§§ 22, 45, 46 voj. z. tr.). Trest smrti nesmí býti zostřen, rovněž nesmí býti zaměněn trest smrti zastřelením pro přitěžující okolnosti v trest smrti provazem (§ 118 voj. tr. z.). Trest smrti budiž vykonán ráno druhého dne po dnu, kdy rozsudek byl vyhlášen. Je-li výkon trestu smrti provazem nemožný na př. proto, že není po ruce popravčího mistra, může pán soudu tento způsob trestu smrti proměniti v trest smrti zastřelením. Na lodích válečných se trest smrti vždy vykonává zastřelením i když rozsudek zní na trest smrti provazem (§ 318 voj. tr. ř.).

VIII. Trestní zákon pro Bosnu a Hercegovinu souhlasí s obecným tr. z. s tou úchylkou, že § 277 stanoví trest smrti též na loupež s násilným vložením ruky podniknutou a vykonanou.

IX. V poslední osnově nového trestního zákona byl trest smrti obmezen toliko na nejtěžší případ velezrady (byl-li císař na těle nebo zdraví poškozen neb osobní svobody zbaven anebo byl-li útok podniknut na jeho život, § 84) a na vraždu s rozvahou vykonanou (§ 216). Německý tr. z., při jehož sepisování Bismarck se energicky zasazoval o zachování trestu smrti, stanoví v řádném řízení trest smrti na dokonanou vraždu (§ 211), na vraždu a pokus vraždy na císaři, vlastním zeměpánu a zeměpánu místa pobytu (§ 80) a na zneužití třaskavin, byla-li zúmyslným jich použitím způsobena smrť člověka a mohl-li to pachatel předvídati.

Tresty (v právu trestním).

I. Druhy trestů.

Tresty děliti dlužno na tresty hlavní a tresty vedlejší čili zostření. Všeob. trestní zákonník zná tyto druhy trestů:

1. Trest smrti. Viz čl. Trest smrti.
2. Tresty na svobodě. Tyto jsou
a) Trest žaláře. Viz čl. Žalář.
b) Trest vězení. Viz čl. Vězení.
c) Vypovědění. Viz čl. Vypovězení.
d) Vyhostění. Viz čl. Vyhostění.
e) Dání pod dozor policejní. Viz čl. Dohled policejní.
f) Odevzdání do polepšovny neb do pracovny. Viz čl. Káznice.
3. Tresty majetkové.
4. Tresty na cti.

II. Sazba trestní.

1. Sazba trestní obsahuje při dočasných trestech na svobodě zákonná stanovení nejkratší a nejdelší doby, při trestech peněžitých zákonná ustanovení nejnižšího a nejvyššího obnosu trestu uloženého na určitý druh činů trestních.

2. Sazba trestní je buď bezvýminečnou (t. j. prostě závislou na existenci určitého činu trestního) nebo kromě toho ještě podmíněnou existencí okolnosti polehčující nebo přitěžující v zákoně zvláště vyjmenovanými. Polehčující nebo přitěžující okolnosť je však v zákoně jen tehdá jmenovitě uvedena, když trest na určitý delikt uložený vykazuje dvě nebo více ohraničených a spolu nesplývajících sazeb trestních a protivou k všeobecným okolnostem polehčujícím nebo přitěžujícím postačí k rozhodnutí, jsou-li překročeny meze zákonné sazby trestní již prosté srovnání zákona s tím, co bylo rozsudkem zjištěno (rozh. kas. s. ze dne 12. listopadu 1874, sb. č. 30). Trestní zákon užívá ohledně nejvyššího trestu výrazu »Za zvláště přitěžujících okolností« nebo podobných povšechných výrazů, na př. §§ 88, 103, 154, 178 tr. z. a j. v. (rozh. kas. s. ze dne 14. července 1881 č. sb. 363, 20. prosince 1883 č. sb. 604, 28. listopadu 1885 č. sb. 852 a j. v.).

3. Šetření zákonných ustanovení o sazbě trestní soudcem je zvláště právem chráněno; porušení předpisů těch odůvodňuje stížnosť zmatečnou proti rozsudkům soudů sborových a odvolání proti rozsudkům soudů okresních; neboť dle § 281 č. 11. a 464 č. 1 je tu důvod zmatečný, překročil-li soud při výměře trestu své trestní oprávnění nebo meze zákonné sazby trestní, pokud je tato odůvodněna přitěžujícími nebo polehčujícími okolnostmi v zákoně zvláště vyjmenovanými.

III. Výměra trestu.

Ježto různé okolnosti trestní čin zvětšující neb zmenšující nedopouštějí, by zákon sám určil pro jednotlivý případ určitý trest, stanoví naše zákony trestní (občanské, vojenské, důchodkové) podobně jako též moderní zákony trestní při každém činu trestním, na který jest uložen dočasný trest na svobodě nebo trest peněžitý, pouze nejnižší a nejvyšší přípustný trest (minimum a maximum), ponechávajíce soudu vyměřiti trest zpravidla v těchto mezích dle velikosti činu trestního (§ 17 tr. z., § 27 voj. tr. z.). Velikosť činu trestního určuje se přitěžujícími a polehčujícími okolnostmi (viz čl. Okolnosti polehčující a Okolnosti přitěžující). Ku přitěžujícím okolnostem přihlíženo však buď jen potud, pokud nejsou zde okolnosti polehčující a rovněž přihlíží se k okolnostem polehčujícím, není li zde okolností přitěžujících. Dle toho pak, které okolnosti převládají, zostří neb zmírní se trest (§ 48 tr. z., § 116 voj. tr. z., § 95 důch. tr. z.). Zostří-li se trest, nelze ani změniti způsob trestu pro každý čin trestní určeného aniž lze trest prodloužiti přes meze zákonné. Rovněž jsou-li zde okolnosti polehčující, nelze zpravidla překročiti způsob a zákonné meze trestu (§§ 49, 53, 265 tr. z., §§ 117, 120, 123 voj. tr z.). Proti výši trestu připouští se opravné prostředky (viz čl. Odvolání a Stížnosť zmatečná).

IV. Přeměna trestu.

1. Zpravidla nelze vinníku uložiti jiný způsob trestu, než jaký v zákonu jest stanoven (§§ 33, 259 tr. z.). Výjimečně přísluší však soudci —

nehledě k mimořádnému právu zmírňovacímu — i právo ku změně nebo přeměně trestu a to

a) vzhledem k nevinné rodině odsouzeného: Při zločinech, jichž trest dle zákona nemá trvati déle 5 let, má i nevinná rodina býti vzata na zřetel a pokud by pro ni nastala delším trváním trestu citelná škoda co do výdělku, může být délka trestu snížena i pod 6 měsíců, ale jen tak, že nahradí se delší doba trestu žaláře jedním nebo několika způsoby zostření (§ 55 tr. z.). Při přečinech a přestupcích lze délku trestu snížiti i pod nejmenší sazbu trestu, jestliže by délkou zákonně stanoveného vězení utrpěl výdělek trestance nebo jeho rodiny úplnou zkázu nebo pravidelnosti pozbyl, avšak vězení sluší zostřiti (§ 260 lit. *b)* tr. z.);

b) vzhledem k výkonu trestu: Při přečinech a přestupcích nalézti sluší místo peněžitého trestu na poměrný trest vězení, jestliže by trest peněžitý způsobil citelnou ztrátu na jmění nebo živobytí odsouzence nebo jeho rodiny. A sice platí za každých 5 zl. jeden den trestu vězení, pokud zákon nic zvláštního nepředpisuje, při trestech peněžitých pod 5 zl. aspoň vězení 12 hodin (nař. min. ze dne 11. února 1855, § 1 č. 30 ř. z., § 260 lit. *a)* tr. z.). Proto nutno v trestních rozsudcích vyslovujících pokutu peněžitou udati vždy zároveň i onen trest vězení, který nastoupiti má v případu nedobytnosti trestu peněžitého (min. nař. ze dne 11. února 1855 č. 30 ř. z.).

c) Vzhledem k okolnostem zvláště uvážení hodným může býti vězení prosté (ať je samo nebo kumulativně s trestem peněžitým rozh. kas. dv. ze dne 28. září 1895, sb. č. 1924) přeměněno i v peněžitý trest přiměřený majetkovým poměrům trestancovým, avšak volba této přeměny neponechává se vůli trestancově (§ 261 tr. z.). Dále lze uložiti místo vězení prostého domácí vězení, je-li vinník bezúhonné pověsti a bylo-li by mu uvězněním zabráněno zastávati úřad, obchod nebo výdělek (§ 262 tr. z.).

2. Ustanovení voj. trest. zák. (§§ 91—95) a trest. zák. pro Bosnu a Hercegovinu (§§ 61—64) shodují se podstatně s uvedenými předpisy všeob. zák. trestního.

V. Právo zmírňovací (mimořádné).

1. Pojem.

Mimořádné zmírňovací právo v právu trestním záleží v tom, že soudce může za určitých podmínek vzhledem k době neb i k způsobu trestu vyměřiti trest i pod nejnižší sazbou zákonnou. Toto právo přísluší soudci dílem dle tr. zák. hmotného, dílem dle řádu trestního.

2. Zákonná přípustnosť zmírňovacího práva:

a) Dle § 54 tr. z. může soudce při zločinech, na něž není vyměřen trest delší než 5 let, jsou-li tu polehčující okolnosti, jež odůvodňují očekávání, že zločinec se napraví, nalézti nejen na mírnější stupeň žaláře, nýbrž i zákonné trvání jeho i pod 6 měsíců zkrátiti. Samo sebou se rozumí, že mimořádného zmírňovacího práva užiti nelze, jestliže vyšší trestová sazba od 1 do 5 let nastupuje toliko následkem převládajících okolností přitěžujících (min. nař. ze dne 13. června 1856 č. 103 ř. z. lit. *a)*. Opětovně bylo výn. min. spr. (ze dne 14. dubna 1853 č. 3919, ze dne 13. listopadu 1859 č. 17.803) oproti praxi ovšem bez trvalého výsledku k tomu poukazováno, že mimořádné právo zmírňovací toliko za výjimku

pokládati sluší a tudíž, že jeho jenom za splnění zákonných podmínek užiti lze.

b) Při zločinech, na něž stanoven jest trest žaláře od 5 do 10 let, může sborový soud, jsou-li tu závažné okolnosti polehčující, uznati na mírnější způsob trestu žaláře, jehož trvání mimo to i pod zákonnou dobu, nikoli však pod 1 rok, smí snížiti.

c) Při zločinech konečně, na něž by měl býti vyměřen trest 10 až 20tiletého nebo doživotního žaláře, nesmí soud sice způsob trestu změniti, může však trvání jeho snížiti i pod 10 let nikoli však pod 3 léta (§ 338 al. 2 a 3 tr. ř.).

d) I při přečinech a přestupcích může soudce, je-li tu více polehčujících okolností naději v polepšení pachatelovo odůvodňujících, vězení jak co do stupně tak i co do trvání i pod zákonnou nejnižší trestovou sazbou vyměřiti (§ 226 tr. z.).

3. Vojenský tr. zák. (§§ 124—126) jakož i tr. zák. pro Bosnu a Hercegovinu (§§ 92—94) udělují soudci rovněž dalekosáhlé dílem i na zákonné následky odsouzení se vztahující mimořádné právo zmírňovací.

4. Též soudy a úřady důchodkové mohou ze zvláštních důvodů polehčujících trest mimořádně zmírniti neb i naprosto prominouti (§ 173 úřed. poučení k tr. zák. o přestupcích důchodkových).

5. Osnova nového zák. trestního nezná mimořádného práva zmírňovacího, jelikož široké hranice jednotlivých sazeb umožňují, že soudce může plný zřetel bráti k individualitě jednotlivého případu. Rovněž nepřijala osnova jako tr. zák. pro říši německou francouzského institutu »zmírňujících okolností«, dle něhož při četných zločinech stanovena jest zvláštní nižší sazba pro případ, že by tu byly okolnosti polehčující, jež blíže však označeny nejsou a o jichž existenci v řízení před soudy porotními porotci rozhodují.

VI. Doba trestu.

Doba trestu a každý jiný právní účinek rozsudku odsuzujícího počíná, pokud není v rozsudku nic jiného stanoveno dobou, kdy byl prohlášen rozsudek, jemuž již dále odporovati nelze (§ 17 tr. z.). Ježto však nelze dobu tuto často zjistiti, dostačí pro tyto případy, když se povšechně stanoví den kalendářní pozdějšího roku a měsíce odpovídající dni nastoupení trestu, bez ohledu na hodinu nastoupení trestu, za termin konečný a trestanec se teprve v tento den z vazby propustí (výn. min. sprav. ze dne 19. února 1866 č. 11.974). Byl-li trest smrti proměněn na základě nejvyšší milosti v trest dočasného žaláře, počíná i doba trestu dnem, kdy vydáno bylo dotyčné nejvyšší rozhodnutí (plen. rozh. kas. s. ze dne 14. června 1888 č. 36 kn. jud. sb. IX., I).

O včítání vazby vyšetřovací do doby trestu viz odst. IX.

VII. Zostření trestu.

1. Žalář a vězení lze zostřiti, a sice posty (viz čl. Půst), přikázáním tvrdého lůžka, samovazbou (viz čl. Samovazba), osamělým uzavřením v tmavé komůrce (viz čl. Vazba v temnu); žalář kromě toho ještě vypovězením ze země (viz čl. Vypovězení) po přestálém trestu a vězení těžší prací.

Dle §§ 19, 253 tr. z. bylo lze zostřiti trest žaláře i vězení též tělesným trestáním, což však bylo odstraněno §§ 1 a 2 zák. ze dne 15. listopadu 1867 č. 131 ř. z.; soudce užije v takových případech, kde byl dříve

trest zostřován tělesným trestáním, jiného zákonného způsobu zostření.

2. Všeobecně přenechává se uvážení soudcovu zostřiti trest žaláře neb vězení, jsou-li zde přitěžující okolnosti; výjimky z toho jsou:

a) Při odsouzení k těžkému žaláři užije se místo želez, jež odstranil zák. ze dne 15. listopadu 1867 č. 131 ř. z. jednoho neb více způsobů zostření trestu žaláře (§ 3 cit. z.).

b) Zdráhá-li se cizí stát, v němž cizinec spáchal zločin, zločince převzíti, musí rakouský soud ve svém rozsudku vysloviti vypovězení ze země po vytrpěném trestu (§ 40).

c) Hrozí-li v jednotlivých případech zákon zostřeným trestem na svobodě, na př. § 146 a j.

d) Doživotní žalář nesmí býti zpravidla zostřen. Výjimka nastává, dopustí-li se k doživotnímu žaláři odsouzený zločinu, na který není stanoven trest smrti (§ 50 tr. z. a min. nař. ze dne 7. dubna 1860 č. 89 ř. z.).

3. S předpisy všeob. tr. z. shodují se též předpisy voj. tr. z. a tr. z. pro Bosnu a Hercegovinu.

4. První (Glaserově) osnově nového zák. trestního nebylo známo zostření trestu na svobodě a motivy prohlásily to za nezbytné, »trvá-li se na tom, že účelem trestu je polepšení trestance, neboť zkušenosť okázala, že působí na trestance nepříznivě a nesrovnává se s účelem trestu, když se přes bezúhonné chování, beze zřejmé příčiny trest časem zostří, pocítí-li tedy trestanec zla, jehož se jinak užívá jen co trestu disciplinárního«. Pozdější návrhy, předložené ministrem sprav. Schönbornem zavedly však opět zostření trestu na svobodě posty, tvrdým lůžkem a osamělým uzavřením v tmavé komůrce a sice pro ty případy, »když okolnosti, za nichž byl spáchán čin trestní neb vlastnosť pachatele, zejména zpětnosť vyžadují přísnějšího potrestání«.

VIII. Hromadění trestů nastává v jednotlivých případech při konkurenci více činů trestních. Ačkoliv platí ohledně trestání více konkurujících činů trestních zásada, že vinník má býti potrestán jen pro ten čin trestní, na který je uložen ostřejší (nejvyšší) trest, avšak se zřetelem na ostatní činy trestní (§§ 34, 267 všeob. z. tr., §§ 96, 98 voj. tr. z., §§ 65, 67 tr. z. pro Bosnu a Hercegovinu), nastává přece kumulace trestů v tom případě, když jest třebas jen na jeden z konkurujících činů trestních buď trestním zákonem neb jiným zákonem uložen trest peněžitý nebo propadnutí zboží, věcí neb nářadí neb konečně ztráta práv a oprávnění; tu uloží se vedle zákonitého trestu též tento trest zvláštní (§§ 35, 267 tr. z., §§ 97, 98 voj. tr. z., §§ 66, 67 tr. z. pro Bosnu a Hercegovinu).

Tr. z. o přestupcích důchodkových stanoví sice v § 105 zásadu, že při konkurenci přestupků důchodkových vyměřiti se má trest pro každý přestupek dle zákonité výměry; avšak tato zásada platí zpravidla jen ohledně těch přestupků, na něž jsou uloženy tresty peněžité a i zde jen s jistými obmezeními; při jiných přestupcích platí výjimky z vytčené zásady (§ 107), jež souhlasí se shora uvedenou zásadou tr. z.

IX. Výkon trestu.

1. Pravoplatný rozsudek lze zpravidla ihned vykonati. Zatčený obžalovaný budiž tudíž po prohlášení rozsudku osvobozujícího, proti němuž nebylo při prohlášení jeho vzneseno prostředku opravného, předsedou hlavního přelíčení neb okresním soudcem hned na svobodu propuštěn, leda že by bylo nutným jej nadále ve vazbě podržeti pro podezření z jiného

činu trestního (§ 396 tr. ř.). Výjimečně nevykoná se bezodkladně pravoplatný rozsudek, když se trest odloží (viz Odklad trestů), nebo když osoba odsouzená k smrti neb trestu na svobodě je na duchu chorou neb tělesně těžce nemocnou neb těhotnou. Výkon se v těchto případech odloží až do odpadnutí překážky. Proti osobě těhotné lze vykonati trest na svobodě jen tehdá, když by vazba až do jejího slehnutí trvající byla pro ni obtížnější, než přisouzený trest (§ 398 tr. ř.). Výkon rozsudku odsuzujícího nařídí zpravidla představený soudu, jenž rozsudek v I. stolici vynesl (§ 297 tr. ř.).

2. Výkon trestu smrti. Viz čl. Trest smrti.

3. Výkon trestů na svobodě:

a) Trest žaláře, jehož trvání 1 rok nepřevyšuje, jakožto i tresty vězení vykonají se zpravidla u soudu trestního, jenž vynesl v I. stolici rozsudek (§ 405 odst. 1 482 tr. ř.). Sborový soud II. stolice může však při trestech na svobodě, jež odpykati se mají při sborovém soudě I. stolice dovoliti, by trest byl pro přeplnění věznic, za příčinou úspory nepoměrných vydajů cestovních neb dopravních neb z jiných závažných důvodů vykonán u jiného soudu jeho obvodu, výjimečně též u soudu okresního.

b) Má-li však býti trest vykonán mimo obvod sborového soudu II. stolice, budiž k návrhu nalezajícího soudu vyžádáno od sborového soudu II. stolice, rozhodnutí ministra spravedlnosti (§ 406 tr. ř. a výn. min. sprav. ze dne 22 března 1885 č. 5254).

c) Při trestech na svobodě, jež se vykonávají u okresního soudu, může též sborový soud I. stolice v jednotlivém případě něco jiného nařiditi (§ 482 odst. 1 tr. ř.).

d) Tresty žaláře, trvající déle 1 roku, vykonávají se na místech, zvláštními předpisy k tomu určených. O dodání odsouzeného do trestnice, postarej se státní zástupce (§ 405 tr. ř.). Státní zástupce určí, je-li odsouzenec na svobodě, přihlížeje ke všem okolnostem, má-li se dostaviti odsouzenec přímo do trestnice či k soudu a zároveň oznámí opatření jím učiněné, jakož i dobu, do které trest jest nastoupiti, odsouzenci a úřadu oprávněnému k jeho převzetí. Neuposlechne-li odsouzený vyzvání, dá jej státní zástupce soudem zatknouti. Co se týče zatčených odsouzenců, označí státní zástupce předsedovi sborového soudu trestnici, do které mají býti dodáni. Ve všech případech odevzdej státní zástupce přesnou popisnou tabulku o poměrech odsouzeného a opis rozsudku s důvody (a jde-li o případ porotní též opis spisu obžalovacího; výn. min. sprav. ze dne 16. března 1875 č. 3423) trestnici (§ 76 vyk. předp.).

4. Včítání vazby vyšetřovací:

a) Doba, kterou strávil odsouzený ve vazbě od prohlášení rozsudku I. stolice (ať již to byl rozsudek odsuzující neb osvobozující; plen. rozh. kas. s. ze dne 23. dubna 1885 č. sb. 774) včítá se do trestu na svobodě potud, pokud nastoupení trestu bylo prodlouženo okolnostmi na vůli odsouzeného nezávislými, zejména též vznesením opravného prostředku státním zástupcem, neb takovými osobami, jež byly k tomu oprávněny i proti vůli odsouzeného.

b) Doba včítá se i tehdá, když opravný prostředek měl jen částečný účinek (na př. ohledně přípustnosti postavení pod policejní dohled v rozsudku vyslovené (plen. roz. kas. s. ze dne 9. ledna 1894 č. sb. 1751, § 400 tr. ř.), čemuž je tak i tehdá, když soud o opravném prostředku

rozhodující zrušil rozsudek v odpor vzatý a odkázal věc k novému jednání a rozhodnutí v I. stolici (plen. rozh. kas. s. ze dne 16. srpna 1878 č. sb. 176).

c) Podal-li však sám odsouzený opravný prostředek, jenž výsledku neměl neb svolil-li k podání opravného prostředku ve svůj prospěch, nevčítá se čas strávený ve vazbě od doby prohlášení rozsudku I. stolice, nýbrž počíná doba trestu dnem prohlášení rozsudku soudu rozhodujícího o opravném prostředku. O otázce včítání, jakož i početí doby trestu rozhodne teprve před početím výkonu trestu sborový soud I. stolice ve shromáždění 3 soudců, pokud se týče soud okresní. Proti rozhodnutí připouští se dohledací stížnost dle § 15 tr. ř. ku sborovému soudu II. stolice (rozh. kas. s. ze dne 14. června 1895 č. sb. 1896).

5. Výkon ostatních trestů:

a) Má-li odsouzení v zápětí pro odsouzence ztrátu šlechtictví, členství v obecních zastupitelstvech neb jinakých zastupitelstvech, jež jsou povolána k obstarávání záležitostí veřejných neb ztrátu úřadů, služeb, titulů, hodností a řádů, dočasnou ztrátu aktivního i passivního práva volebního do zmíněných zastupitelstev neb ztrátu jiných práv a oprávnění neb platů z pokladen veřejných, sdělí trestní soud opis pravoplatného rozsudku též úřadu, jemuž přísluší učiniti opatření, jichž v příčině té jest potřeba (§ 402 tr. ř.).

b) Je-li vysloveno v rozsudku odsuzujícím, že má býti odsouzenec po vytrpěném trestu vypovězen ze země neb že má býti vyhostěn z některé země na říšské radě zastoupené neb ze všech těchto zemí, oznam to státní zástupce správci země, ve které je soud trestní. Vztahuje-li se vyhostění jen k některému místu neb okresu, oznámí se to nejnižšímu úřadu politickému a bezpečnostnímu (§ 407 tr. ř.).

c) Má-li rozsudek odsuzující v zápětí propadnutí zboží, věcí prodejných neb nářadí, zmaření neb zničení nástrojů neb jiných předmětů, ztrátu živnosti neb jinakých práv a oprávnění, smluví se státní zástupce ohledně tohoto s úřady, jimž přísluší učiniti opatření, jichž v této příčině jest zapotřebí (§ 408 tr. ř.).

d) Pokuty peněžité, jež nutno zapraviti najednou a nikoliv na splátky (rozh. nejv. s. ze dne 21. června 1865 č. 5041) dobývá dle zák. ze dne 11. února 1854 č. 30 ř. z. okresní soud, v jehož obvodu odsouzenec bydlí neb se zdržuje.

e) Náklady řízení trestního a výkonu trestů dobývají soudy dle platných předpisů, zejména tr. instr. ze dne 16. června 1854 č. 165, §§ 139—148.

Tresty berní.

I. Část všeobecná.

Berní povinnost, kterou stát ukládá příslušníkům svým pro účely svého hospodářství, nedochází dle nabytých zkušeností svého splnění v té míře a způsobě, aby bylo možno ze soustavy berní vypustiti řadu trestních předpisů k ochraně a zajištění hlavního zdroje příjmů státních. V nejednom případu berního provinění nejde leč o nevědomost nebo liknavost poplatnictva; v jiných případech opět jedná se o skutečný zlý úmysl, jindy o bezdůvodné odmítnutí součinnosti určitých osob při pracích berních, o porušení úředního tajemství vzhledem k došlým fasím atd. Pravidlem jest, že trest vynáší úřad resp. komise berní daň vyměřující; pokud dotyčná trestná jednání spadají pod hledisko všeob. zákona trestního, na-

stupuje právomoc řádných soudů trestních (srv. § 256 zákona ze dne 25. října 1896 č. 220 ř. z.). Zjištěná trestnost má v zápětí, že se musí daň dodatečně povinným obnosem zapraviti a vedle toho nastupuje pokuta rovnající se několikeronásobné částce, o kterou daň byla skrácena nebo skrácená býti mohla (§ 244 cit. zák. a čl. 30 vykon. předp. z r. 1897 č. 108).

II. Druhy trestných jednání.

Zákon rozeznává v té příčině zvlášť:

1. Skrácení daně: Deliktu toho dopouští se ten, kdo v úmyslu zbýti se povinnosti berní v prohlášení nebo přiznání svém nebo odpovídaje k dotazu úředně naň vznesenému nebo podávaje opravný prostředek nějaký nebo žádaje za osvobození od daně: uvede něco nesprávného nebo zatají vědomě základ zdanění, aby ho vůbec nepostihla zákonná daň nebo by jej postihla v míře menší nebo by neprávem byl od daně osvobozen. Vinníkem může býti tu i zástupce jednající za poplatníka, jakož i ten, kdo povinen jest úřadu bernímu oznámiti dani podléhající služné u osob u něho zaměstnaných a v oznámení tom dopustí se některé z naznačených vad ve zlém úmyslu (srov. §§ 201, 239 a 240 zák. z r. 1896). Skrácení daně trestá se peněžitou pokutou 3—9kráte tak velikou, jako je obnos skutečného nebo možného skrácení; nelze-li obnos ten číselně stanoviti, jest základem pokuty pravděpodobná jeho výše. Lze-li důvodně za to míti, že nesprávné udání bylo učiněno sice vědomě, avšak nikoli v úmyslu skrátiti daň, nastupuje místo uvedených trestů peněžitá pokuta až do 50 zl. V každém případu však dlužno vedle trestu dodatečně zapraviti onen obnos, o který daň byla skrácena (§§ 241 a 244 cit. zák.).

2. Zatajení daně: Uplyne-li bezvýsledně lhůta zákonem stanovená k určitému úkonu poplatníka, má se za to, že poplatník daň zatajil. Zejména neoznámí-li poplatník v zákonné lhůtě úřadu bernímu nebo živnostenskému podnik svůj nebo zaměstnání podrobené dani výdělkové; kdo bez ohlášení rozšíří živnost podomní neb kočovnou (srov. §§ 78 a 82 cit. zák.) za okres a nad dobu, pro kterou daň zapravil; kdo jsa zavázán podati oznámení o tom, že zřízen byl podnik veřejným účtováním povinný (srov. § 116 cit. zák.), neučiní tak ve lhůtě zákonné; kdo povinný důchod (srov. §§ 138 a 139 cit. zák.) nepřizná v době zákonné nebo kdo povinnosti této neučiní dosti, pokud jde o osobní daň z příjmů (§§ 202 a 204 cit. zák.) nebo o daň ze služného (§ 228 cit. zák.), kdo povinen jest oznámiti služné osob u něho zaměstnaných a neučiní tak ve lhůtě zákonem vyměřené (§ 201 a 243 cit. zák.).

3. *a)* Porušení povinnosti mlčenlivosti; zneužití rejstříků berních: Vyzradí-li neoprávněným způsobem úředníci a jiní zřízenci (k nimž zejména též náležejí sluhové, diurnisté, kalkulanti atd.) ve vyměřování daně účast mající, jakož i členové komisí seznané výdělkové, majetkové a příjmové poměry poplatníkovy, zejména také obsah berního prohlášení nebo přiznání nebo výsledek konaného šetření, propadají trestu vězení od 1—3 měsíců nebo peněžité pokutě až do 1000 zl. S úředníky státními zavede se mimo to řízení disciplinární (§ 246 cit. zák. z r. 1896 a čl. 31 výkon. předp. z r. 1897 č. 108 ř. z.). Tentýž trest stanoven jest pro ten případ, že by někdo zneužil ve veřejném shromáždění nebo v tiskopise udání uvedených v rejstřících berních a výpisech (srov. §§ 58, 181 217 cit. zák.) k nájezdům na poplatníka, na komisí berní nebo člena jejího.

Stihání má místo jen k návrhu vlády, dotyčného poplatníka nebo člena komise (§ 246 cit. zák. ze dne 25. října 1896 č. 220 ř. z.).

b) Nepravdivé výpovědi znalců a osob přezvědných: Kdo jako znalec nebo osoba přezvědná učiní vědomě nepravdivé výpovědi před úřady nebo komisemi berními, před jich předsedou nebo ve vysvědčeních potřebných k účelům berním maje v úmyslu překaziti zdanění nebo potrestání poplatníka nebo bezprávně obojí přivoditi nebo nesprávnou daní jej stížiti, podléhá trestu vězení od jednoho dne do 2 měsíců, po případě peněžité pokutě od 5 zl. do 300 zl. Nestala-li se vědomá výpověď ve zlém úmyslu, nastupuje za trest peněžitá pokuta od 5 zl. do 100 zl. (§ 242 cit. zák.).

4. Jinaká jednání trestná: Majitelé obytných domů nebo jich zástupci mají v určité lhůtě předložiti podrobný výkaz o všech obyvatelích domu upravený dle velikosti bytu, dle způsobu výdělku a zaměstnání jich (srov. ostatně § 200 cit. zák.); odepře-li kdo zprávu v tomto smyslu sdělanou a úřadem požadovanou neb učiní v ní vědomě nesprávná udání, propadá peněžité pokutě až do 200 zl. (§ 247 cit. zák.).

Bezdůvodné zamítnutí členství v některé komisi sestavené dle předpisů nových zákonů berních nebo neomluvené zameškání schůzí jejich má za následek peněžitou pokutu až do 100 zl. resp. až do 25 zl. (§ 249 cit. zák.). Pokuta od 5 zl. do 100 zl. postihuje poplatníka, který by osobám (úředně) zakročujícím odepřel přístup do živnostenských místností a příslušných k tomu provozoven a zásob za účelem úředního ohledání, nebo by překaziti se pokusil tyto úřední úkony (§ 248 cit. zák.).

Na jinaká neospravedlněná opomenutí poplatníků, znalců a osob přezvědných (zejména neuposlechnutí příkazů a vyzvání příslušných úřadů) uložena jest pořádková pokuta až do 100 zl. Dříve, nežli se však pokuta pořádková uloží, má se dotyčná osoba vždy vyzvati, aby žádané jednání v přiměřené lhůtě (pravidelně osmidenní srv. čl. 50 cit. vykon. předpisů z r. 1897 č. 108 ř. z.) předsevzala (§ 250 cit. zák. z r. 1896).

III. Řízení.

Dříve, nežli berní úřad vynese trestní nález, předcházeti má podrobný výslech obviněného; poplatník může vždy při tom žádati, by mu předloženy byly k nahlédnutí listiny berní úřad došlé a aby konfrontován byl se svědky, znalci a pod., zejména pak smí žádati za opis příslušných listin a za povolení, aby mohl ve lhůtě čtrnáctidenní ústně nebo písemně se obhájiti (§ 258 cit. zák.). Povinností úřadu berního jest, poučiti poplatníka o všech těchto oprávněních jeho a poučení dané budiž protokolováno. Výpovědi svědků a osob přezvědných, jakož i dobrozdání znalců mohou být k dožádání úřadu berního dodatečně stvrzeny dotyčnými osobami před příslušným okresním soudem jich bydliště přísahou, ač-li přísaha učiněna nebyla již dříve. Poplatníku přísluší dále právo navrhnouti úřadu bernímu, aby o otázkách pro něho zvlášť důležitých slyšeni byli znalci a osoby přezvědné, pokud se týká, aby byli přísežně slyšeni. Bylo-li jednáno před komisí některou zřízenou dle předpisů nových zákonů berních a poplatníku dostaly se do rukou příslušné listiny k nahlédnutí nebo v jeho přítomnosti vyslýcháni svědci, znalci a osoby přezvědné, není berní úřad povinen úkony tyto poznovu odbývati (cit. § 258). K řízení trestnímu má býti poplatník předvolán a v předvolání naznačiž se účel jeho; neuposlechne-li poplatník předvolání, neuveda náležité omluvy, opakovati jest

předvolání s pohrůžkou, že nález trestní vynesen bude z moci úřadu na základě pohotového materiálu, jest-li se předvolaný zase bezdůvodně nedostaví (§ 259 cit. zák.).

Proti trestnímu nálezu úřadu berního, jakož i proti výměře dodatečné daně lze si stěžovati k finančnímu úřadu zemskému; úřad tento rozhoduje v čtyřčlenném senátu, v němž zasedati musí aspoň dva úředníci soudcovští. Proti rozhodnutí finančního úřadu zemského může strana podati rekurs k správnímu dvoru soudnímu. Výkon trestu odloží se až do konečného rozhodnutí cestou správní; berní úřad má však právo žádati za zjištění obnosu, jímž poplatník potrestán býti má (§ 260 cit. zák.).

Jde-li o pouhé opomenutí zaviněné nedbalostí poplatníka samého (a nikoli o zatajení daně ve smyslu § 243 cit. zák.), má úřad berní právo uložiti hned pokutu až do 20 zl. a nezaváděti nijakého předchozího řízení (srov. §§ 258 a 244 posl. odst. cit. zák.).

IV. Trestnost deliktů svrchu naznačených pomíjí včasnou nápravou vad se strany poplatníka vykonanou (§ 245 cit. zák.) a promlčením (§ 251 cit. zák.); o podmínkách a lhůtách promlčení trestů berních srov. vůbec §§ 251—255 zák. ze dne 25. října 1896 č. 220 ř. z.

K vylíčeným tuto ustanovením nového zákona pojí se prováděcí předpisy, v nichž podrobněji rozvádí se a blíže určují některé podmínky, lhůty a modifikace trestů berních; i budiž poukázáno zejména k vykon. předpisu ze dne 25. května 1897 č. 124 ř. z., dále vykon. předpis ze dne 1. února 1897 č. 35 ř. z., vykon. předpis ze dne 4. května 1897 č 108 ř. z. a konečně vykon. předpis ze dne 31. července 1897 č. 171 ř. z.

K tomu pojí se též čl. »Podniky veřejně účtující, jich zdanění« a čl. »Povinnost berní«.

Tresty celní.

I. Těchto trestů užívá se všeobecně, jestliže se zboží nebo předměty přes celní čáru bez zapravení celních poplatků dovážejí nebo vyvážejí nebo pokouší-li se je dovézti nebo vyvézti, buď při bezprostředním přenášení zboží přes hranice země nebo podáním nepravé deklarace zboží. Pro užívání celních trestů platí důchodkový trestní zákon ze dne 11. července 1835. Důchodkové přestupky jsou jednání neb opomenutí, jimiž se přestupují zákony a předpisy vydané k vybírání nepřímých dávek a k nim čítají se i zákazy, jimiž jest zapovězen dovoz, vývoz nebo průvoz určitých předmětů (§ 1 a 2 důch. z.). Vzhledem na kvalifikaci a důležitost následků rozdělují se důchodkové přestupky na podloudnictví, na těžké a jednoduché důchodkové přestupky. Podloudnictví samo člení se v patero druhů a to:

1. podloudnictví dokonané,
2. pokus podloudnictví,
3. nesprávné ohlášení zboží,
4. černé roty; podloudnictví povážlivé (viz čl. »Podloudnictví« a »Roty černé«.

II. Co se týče celnictví, považuje se za těžký přestupek důchodkový: Opomene-li kdo doložiti průkazu, že nevyclené průkazné zboží bylo k tomu úřadu, na nějž bylo poukázáno, dodáno, neb vysvětlení rozdílů mezi obsahem zboží a boletou a stavem jeho, hledě k způsobu a druhu nebo množství nebo počtu a vlastnosti balíkův a nádob; přestupek nočního zákazu v pohraničním okresu; přestupky proti dopravě

a uschovávání zboží clem povinného v pohraničním okresu; opomenutý výkaz odebrání, původu nebo vyclení za přitěžujících okolností; všecky ostatní důchodkové přestupky, jež nejsou označeny jako podloudnictví nebo těžké přestupky důchodkové, jsou jednoduchými důchodkovými přestupky. Ustanovením důchodkového zákona podléhá každý bez rozdílu osobních poměrů a také cizinci buďtež podle tohoto zákona posuzováni (§ 31 a 32 důch. z. tr.).

III. Druhy trestů povolené na přestupky důchodkové jsou peněžní pokuty, propadnutí zboží neb jiných předmětův a vězení. Nejmenší výměra majetkové pokuty proti témuž pachateli přestupku jest, byl-li vynesen rozsudek, při podloudnictví a těžkém přestupku důchodkovém 5 zl. a při jednoduchých důchodkových přestupcích 2 zlaté; největší výměra majetkové pokuty rozsudkem stanovené činí 10.000 zlatých. Výměře trestu mají býti za základ položeny dávkové poplatky, jež skutečně zkrácení doznaly (poplatek celní a poplatek potravní daně) anebo nebezpečí skrácení vydány byly, rovněž i přirážky (poplatky licenční, obecní přirážky), nikoli však vedlejší poplatky (listovné, vážné, pečetné, skladištní nájemné, poplatek za psaní atd.). Pokutové poplatky buďtež vybírány v bankovní valutě (§ 36 a 54 důch. zák. trest.). (Nejvyšší důchodkový soud usnesením ze dne 7. listopadu 1895 č. 256 nejvyš. soudu důch. ve srozumění s ministerstvem financí prohlásil, že ve smyslu § 44 a 46 důch. zák. tr. výměře peněžních pokut, které zákon určuje jistou poměrnou částkou nebo násobkou celního poplatku, za základ položiti jest celní poplatek ve zlatě nebo stříbře s nádavkem toho času existujícím.) (Co se týče trestů za podloudnictví viz čl. Podloudnictví.).

IV. Ohlášení zboží pokládá se za nesprávné, když předmět, který měl být udán, docela se zamlčí nebo udá se, který tu není, nebo když druh a způsob pojmenováním se označí, podle kterého následkem celní sazby jiná výměra dávky vypadne, než podle skutečné jakosti nebo když předmět, jenž podléhá dávce nebo zákazu, zůstal by zproštěn zapravení té dávky nebo užití zákazu nebo když množství zboží nebo nádoby není udáno (§ 15 provád. nař. k celnímu tarifu). Při předmětech, které se ohlašují nezabalené nebo podle kusů, jest trestným každý rozdíl; trestno jest též, je-li udané množství menší nebo větší nežli jak ohlášeno bylo a rozdíl činí deset ze sta; musí-li množství v každém balíku a každé nádobě zvláště udáno býti, budiž vyšetřen rozdíl každého balíku a každé nádoby; obsahuje-li balík nebo nádoba dvé nebo více druhů zboží, budiž vyšetřen rozdíl množství též při každém druhu zboží zvláště, pokud neběží o hrubou váhu celého balíku nebo nádoby; trestným jest i každý rozdíl v udání počtu balíků nebo nádob.

V. Před započetím řádného řízení trestního může ten, kdo byl zadržán pro důchodkový přestupek a k zodpovědnosti pohnán, žádati u zmocněného k tomu úřadu, aby bylo upuštěno od výkonu řádného řízení, jestliže před početím řádného řízení při podloudnictví pateronásobný a při těžkém přestupku důchodkovém čtyrnásobný obnos poplatku, podle něhož pokutu jest vyměřiti, při podloudnictví nezákonným dovozem absolutně zakázaných předmětů nebo se zbožím, při němž jest užiti pokuty podle jeho ceny, jednoduchou cenu, při podloudnictví nezákonným vývozem předmětů, které podrobeny jsou zákazu vývozu, polovici ceny složí nebo tím způsobem zajistí, aby za měsíc byla odvedena a všeho dalšího hájení

se zřekne; aby se povolilo žádané upuštění od řádného řízení, k tomu jsou zmocněny, nepřevyšuje-li obnos pokuty 10 zl., hlavní celní úřady a jim na roveň postavené důchodkové úřady (některým hlavním celním úřadům jsou poskytnuta větší oprávnění); jiné úřady důchodkové, nepřesahuje-li obnos pokuty 2 zl., úředníci zřízení mimo sídlo okresního úřadu k vyšetřování důchodkových přestupků, nepřekročuje-li pokuta 25 zl.; finanční okresní úřady, nepřesahuje-li obnos pokuty 200 zl.; ve všech ostatních případech zemský finanční úřad (§ 511 a 540 důch. zák. trest.). Nepovolí se upustiti od stihání, jde-li o důchodkový přestupek, na který ustanovuje zákon trest vězení nebo o značně přitěžující okolnosti nebo jsou-li takové okolnosti na snadě, z nichž lze souditi, že důchodkový přestupek nebyl úplně odhalen nebo je-li s jiným již spáchaným příbuzný (§ 545 důch. zák. trest.).

Tresty disciplinární viz Řízení disciplinární.

Tresty disciplinární železničních zřízenců.

Přímý dohled k železničním úředníkům i sluhům vykonávají ředitelství drah. Jestiť jejich povinností, aby hleděla, by veškeří úředníci i sluhové přesně se řídili svými instrukcemi, své povinnosti věrně plnili a náležitě dbali zákonných předpisů vydaných za účelem bezpečnosti a pořádku dopravy. Ředitelství odpovídají za plnění této povinnosti, majíce právo, aby ukládala úředníkům i sluhům, již porušují své povinnosti, podle příslušných služebních předpisů a instrukcí pořádkové a disciplinární tresty.

I. Druhy disciplinárních trestů.

Generální inspekce má zákonné právo, aby ukládala všem úředníkům i sluhům zřízeným u státních a soukromých drah (vyjímaje ředitele a členy ředitelstev) podle míry služebních přečinů za vinu jim kladených a to úředníkům a sluhům soukromých drah tresty pořádkové, úředníkům a sluhům státních drah tresty pořádkové i disciplinární.

1. Pořádkovými tresty jsou:

a) Napomenutí, t. j. prosté připomenutí služebních povinností;

b) pokárání, t. j. důrazná výtka pro vyskytnuvší se služební přečin, poukazujíc na zákonné následky opětovaného porušení povinností.

2. Disciplinárními tresty jsou:

a) důtky, které vždy spojiti jest s pohrozením přísnějšími tresty disciplinárními v případě opakování;

b) peněžní pokuty až do výše služného nebo mzdy na měsíc;

c) sesazení (suspense) se služby po dobu zahájeného disciplinárního neb u soudu trestního konaného vyšetřování a posléze

d) propuštění ze služby. Na tento trest lze nalézti, ukázalo-li by se z vyšetřování, že vinník podle svých vědomostí nebo své duševní povahy nebo na základě často osvědčeného nedostatku žádoucí bedlivosti a náležité pozornosti k službě dopravní nehodí se buďto naprosto anebo k jistému oboru jejímu. Zřízenec dráhy bývá propuštěn ze služby buďsi na určitou dobu nebo na vždy a to buď vůbec nebo, co se týče zvláštního oboru zaměstnání. Vyloučí-li se dočasně, naznačtež se i podmínky, kterým musí dotyčný zřízenec dostáti pro případ, že by měl býti znovu ustanoven. Tresty jest vyměřovati podle přitěžujících a polehčujících okolností, se zřetelem na stupeň a druh služebního přečinu, na eventuelní opakování jeho, na větší nebo menší nebezpečí jím přivoděné nebo na velikost způsobené skutečné škody.

II. Příslušnost a řízení.

Aby ukládali tresty pořádkové, jakož i disciplinární, aby propouštěli ze služby personál hlídačský na drahách, k tomu jest zmocněn i předseda generální inspekce (generální inspektor), i exponovaní komisaři. Pouze předseda generální inspekce může nařiditi, aby úředníci a ostatní personál sluhů byli ze služby odstraněni. Každý dotyčný trest musí býti ostatně vysloven po předcházejícím řádném vyhledávání a vyšetřování náležitě odůvodněným nálezem, který jest doručiti potrestanému v prvopisu a jeho představenému ředitelství v úředním opisu. Při takovém vyšetřování jsou povinni úřadové bezpečnostní a političtí, aby vydatně podporovali generální inspekci. Na všechny uvedené trestní nálezy možno stěžovati si u ministerstva železničního. Stížnost tuto jest podati nejdéle 14 dní po doručení nálezu a nemá odkladacího účinku při suspensi nebo propuštění ze služby. Každý přisouzený trest poznamená se ve kvalifikačních tabulkách, které se vedou o železničních úřednících a sluzích. Ředitelství státních rovněž i soukromých drah jsou povinna, aby vykonávala trestní nálezy vynesené generální inspekcí. Na ředitelstva státních a soukromých drah může zakročiti jen ministerstvo železniční jmenovanými disciplinárními tresty a u soukromých drah může nadto vinné členy společnosti soukromé dráhy dokonce příslušným úřadem k zákonnému potrestání pohnati. Také mají místodržitelství právo, aby usnesouce se ve sborech (kollegialně), přidržovala podniky soukromých drah peněžními pokutami od 100 do 2000 zl. nebo jinými zákonnými prostředky, by splnily v ustanovené lhůtě povinnosti týkající se bezpečnosti a pořádku. Vyměřené pokuty vymáhají po marném vypršení lhůty místodržitelství. Kdyby se ocitly prostředky dráhy a dopravy v takovém stavu, který by ohrožoval bezpečné užívání a bezpečnou dopravu, jest oprávněno ministerstvo železniční, aby zastavilo dopravu po celé dráze nebo po příslušných jednotlivých tratích a je-li nutno, by působilo na opravu jich státem na náklad podniku. Všecky peněžní pokuty uložené pořadem disciplinárním propadají ve prospěch pensijního fondu dotyčného železničního podniku a není-li takového pensijního fondu, jestliže platí soukromý podnik sám pokutu, ve prospěch chudinského fondu místa neb obce, kde má odsouzený své bydliště. Provinil-li by se zřízenec dráhy co do železniční dopravy skutkem neb opomenutím trestným podle všeobecných trestních zákonů, stihne ho také trest stanovený v zákonech trestních, který vysloví příslušný soud trestní. V takovém případě nezávisí sice disciplinární řízení na úředním jednání trestního soudu a provede se i po eventuelním osvobozovacím nálezu jeho; přisouzený trest disciplinární však (vyjímaje snad již dříve nutné propuštění ze služby) vykoná se teprve po skončeném úředním jednání trestním a tolikéž při výkonu tohoto disciplinárního trestu vezme se náležité zření k nálezu trestnímu soudem trestním vynesenému. Skončení úředního jednání trestního jest vyčkati nikoli k vůli výměře, nýbrž jediné k vůli výkonu disciplinárních trestů (§§ 71, 72, 79 až 87 železnič. řádu doprav. ze dne 16. listopadu 1851 č. 1 ř. z.).

III. Prakse nálezová.

Výkon disciplinární moci železničních ředitelstev jest úplně neodvislým na výkonu státního úřadu trestního soudce (rozh. nejv. soudu ze dne 17. listopadu 1887 č. 12.788). Výkon disciplinární moci železničními správami jest povahy veřejnoprávní a vymyká se tudíž z přezkoumání soud-

ního. Nemůže tedy soud ani tehdy, zjistí-li během procesu proti společnosti dráhy nedostatky disciplinárního řízení, k této okolnosti přihlížeti (rozh. nejv. soudu ze dne 11. října 1888 č. 10.767). V disciplinárních záležitostech zřízenců podniku soukromé dráhy mají strany právo stěžovati si na železniční ministerstvo jen do nálezů generální inspekce rakouských drah, avšak nikoli též do trestního nařízení ředitelství dráhy; neníť úkolem úřadů správních, aby poskytovaly osobám, jež jsou v soukromoprávním svazku služebním, ochrany a pomoci vůči jich službodárcům. Při otázce, je-li v daném případě vůbec příslušnost správních úřadův odůvodněna, má vždy nadřízený úřad právo, aby dbal zákonité příslušnosti z úřední povinnosti (rozh. správ. soudu ze dne 9. října 1890 č. 3098).

Soudní úřady nejsou povolány, by přezkoumávaly disciplinární nálezy železničními správami na jich zřízence vynesené. Také zřízenec dráhy disciplinární cestou propuštěný má nárok, aby se mu vydalo služební vysvědčení za trvání jeho služební doby a o jeho upotřebitelnosti. Příslušni jsou soudové, by o tom rozhodovali. Vydání vysvědčení nelze učiniti závislým na předchozím zapravení pohledávky, železniční správě prý příslušející proti zřízenci (rozh. nejv. soudu ze dne 13. října 1891 č. 6783).

Tresty důchodkové viz Přestupky důchodkové a Zákon trestní důchodkový.

Trh čili koupě (Smlouva trhová).

O trhu jedná jednak obecný občanský zákonník, jednak zákonník obchodní. Onen vřaďuje trh mezi smlouvy jakožto smlouvu trhovou ve 24. hlavě II. dílu o. o. z. (§§ 1053—1089), tento pokládá trh za obchod ve 2. titulu IV. knihy obch. z. (čl. 337—359).

A. Trh v právu občanském.

I. Pojem a právní povaha trhové smlouvy.

Trh jest smlouva, kterou předává se jistá věc (předmět trhu) jinému za určitou summu peněz (trhovou cenu) (§ 1053 o. o. z.). Trh liší se od směny (viz čl. Směna) tím, že při této předává se smlouvou věc za jinou věc (§ 1045 o. o. z.). Trhová smlouva i směna jsou smlouvy na základě shodné vůle uzavřené (smlouvy konsensuální). Jsou tudíž obě tituly pro nabytí vlastnictví. Vlastnictví nabývá se teprve odevzdáním předmětu trhového. Až do odevzdání podrží vlastnictví prodatel (§ 1053 o. o. z.); prodá-li tudíž prodatel a odevzdá li zároveň již prve prodaný předmět někomu třetímu, přechází na tohoto vlastnictví (§§ 430 a 440 o. o. z.) a dřívější kupec má toliko na svého smluvníka právo na náhradu škody. Před odevzdáním nevzchází kupci ze smlouvy trhové ještě žádné věcné právo ku koupené věci, nýbrž on nabývá toliko osobního práva, aby mu koupený předmět byl odevzdán, splní-li smluvené podmínky. Toto právo z koupě může od kupce, jako zcizitelné právo (§ 1393 o. o. z.) třetí osobě býti postoupeno a může též dle § 448 o. o. z. v zástavu býti dáno, jakož i do kněh vloženo (roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« č. 1575). Vkladem do kněh nezmění se právo to ve právo věcné, nýbrž docílí se pouze toho, že může býti též vůči příštímu držiteli vykonáno (§§ 1070 a 1095 o. o. z.).

II. Náležitosti trhové smlouvy jsou:

1. Svolení kupujícího i prodatele, které dle smluvních zásad posuzovati dlužno (§§ 861, 869 o. o. z. a j.). Viz čl. Smlouvy.

2. Věc, která se má zciziti, nesmí býti z obchodu vyloučena; její plnění musí býti možným a dovoleným (§ 355, §§ 878 až 880 o. o. z.).

Předmětem trhové smlouvy mohou býti věci hmotné i nehmotné, dle druhu neb individuelně určené, hromadné neb jednotlivé. Při prodeji práv platí ustanovení §§ 1392—1399 o. o. z. Též živnostenská práva a průmyslové výsady mohou býti zcizeny v mezích politickými zákony vytčených. Eskomptování směnky jest koupí směnečných nároků (roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« č. 1413). Při prodeji hromadné věci dlužno rozeznávati, zdali cena určuje se za celek úhrnkem (§§ 930 a 1049 o. o. z.) aneb podle míry; v tomto posledním případě musí se kupní předmět zjistiti odměřením, odpočítáním neb odvážením (viz čl. Věci hromadné). Koupě dědictví upravena jest v §§ 1278—1283 o. o. z. (viz čl. Prodej dědictví). Byl-li předmět trhu určen alternativně, platí předpisy §§ 906 a 907 o. o. z. Jestliže prodaná věc v době uzavření smlouvy více neexistuje, pokládá se smlouva pro nedostatek předmětu trhového za neuzavřenou a prodatel práv jest ze správy (§ 923 o. o. z.). Rovněž pokládá se smlouva za neuzavřenou dle analogie § 1048 o. o. z., když prodaná věc pod polovici ceny zkázu vzala, a prodatel práv jest ze správy jak v tomto případě tak i tehdy, když věc jen málo byla poškozena (§ 923 o. o. z.). Též věci budoucí, jež se teprve očekávají, mohou býti předmětem koupě (viz odst. *C* č. 4). Prodej cizí věci jest platným (roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« 7804), avšak prodatel, jenž cizí věc jako svou zcizuje, práv jest ze správy (§ 923 o. o. z.). Svou vlastní věc nemůže ve smyslu kupní smlouvy nikdo koupiti, třebas i nevěděl, že věc ta patří jemu.

3. Zákonné náležitosti trhové ceny:

a) Trhová cena musí býti stanovena v hotových penězích a nesmí býti ani neurčitou ani nezákonnou (§ 1054 o. o. z.). Bylo-li zboží a cena určena, jest trhová smlouva hotova (roz. nejv. dv. sb. »Gl. U.« č. 3079). Trhová smlouva (písemná), ve které nepojmenovaná kupní cena jest kvitována, jest neplatnou (roz. nejv. s. dv. sb. »Gl. U.« č. 2143). Bylo-li zboží přijato bez určení ceny, může tato stanovena býti přísežným odhadem prodatele (roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« č. 2476, 6451, 8740). T. zv. klíčné jest přídavkem ku trhové ceně (roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« 7963). Hotovými penězi nerozumí se pouze kovová mince a papírové peníze, nýbrž též cenné papíry (státní papíry, akcie), pokud ovšem jen dle určité hodnoty a kursu se vydávají a přijímají. Vyplacení trhové ceny může býti v akciích umluveno (roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« č. 8861). Plní-li se kupní cena z části v hotových penězích, z části v jiných věcech, jest rozhodným, zdali hodnota peněz ostatní věci převyšuje neb naopak. V onom případě jest smlouva trhem, v tomto směnou, při stejné hodnotě věcí jest smlouva trhem (§ 1055 o. o. z.).

b) Trhová cena musí býti určitá (§ 1056 o. o. z.). Obyčejně ji stanoví strany samy. Tyto mohou však stanovení ceny přenechati určité osobě třetí, buď fysické nebo právnické. Pakliže tato v ustanovené době ničeho neudá, aneb jestliže v případě, že doba ustanovena nebyla, některá strana před určením ceny odstoupiti chce, pokládá se smlouva za neuzavřenou (§ 1056 o. o. z.) (viz čl. Obligace alternativní). Též hodnota, která byla již dříve smluvena, může býti měřítkem ceny. Byla-li umluvena řádná cena tržní, míní se tím prostřední tržní cena v místě a čase, kde

a kdy smlouva musí býti splněna (§ 1058 o. o. z.). Nedá-li se zjistiti cena dříve umluvená, aneb ukáže-li se, že tehdy žádná cena nebyla zapravena, pokládá se smlouva za neuzavřenou (§ 1053 o. o. z.). Tržní cenou míní se ta cena, která stanovena jest poměrem poptávky k nabídce, aniž by se předpokládalo skutečné odbývání trhu v užším smyslu. Přenechává-li se stanovení ceny prodateli nebo kupujícímu (jednateli), dlužno tu rozuměti cenu tržní (roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« č. 4588).

c) Tržní cena nesmí býti protizákonnou. Je-li zboží podrobeno sazbě, jest každá vyšší cena protizákonnou, a kupující může i za sebe menší poškození žádati za náhradu u politického úřadu (§ 1059 o. o. z.).

III. Povinnosti prodatelovy.

Prodatel jest povinen věc až do odevzdání pečlivě uschovati, a ji kupujícímu odevzdati tak, jak bylo umluveno (§ 1047 o. o. z., § 1061 o. o. z.). Prodatel jest tudíž povinen odevzdati kupci prodanou věc podle úmluvy se všemi částmi a příslušenstvím, v pravý čas a v tom stavu, v jakém byla při uzavření smlouvy. Nesplní-li tuto svou povinnost, ručí kupci za škodu a ušlý zisk (§ 1047 o. o. z.). Prodatel ručí za nemožnost plniti věc toliko, lze-li mu přičítati vinu (ku př. prodal-li ji třetí osobě), nikoli též za pouhou náhodu (ku př. byla-li mu bez viny jeho uzmuta neb ztratila-li se) (§ 1311 o. o. z.). Závazek prodatele pro nesplnění vztahuje se též na ušlý zisk (roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« č. 1060). Prodatel nesmí po uzavření smlouvy věc novými břemeny obtížiti. Povinnosť jeho ku správě ohledně břemen již stávajících řídí se dle § 928 o. o. z. Prodatel není práv ze zástavního práva, které proti němu dobyto bylo teprve po prodeji před vkladem kupujícího.

IV. Povinnosti kupujícího.

Kupující jest povinen věc ihned aneb ve smluveném čase převzíti, zároveň však též trhovou cenu vyplatiti, jinak není prodatel povinnen věc mu vydati (§ 1062 o. o. z.). Též ohledně převzetí trhového předmětu platí předpisy § 1047 o. o. z. jak při trhu, tak i při směně. Dle § 1052 o. o. z. musí při směně ten, jenž o vydání usiluje, závazek svůj splniti aneb býti hotov k plnění. To platí též o prodateli a kupujícím. Exceptio non adimpleti contractus přísluší kupujícímu až ku vložení do kněh (roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« č. 2979). Též kupující může podle § 1062 o. o. z. za vydání koupeného předmětu zpravidla teprve tehdy žádati, když zároveň trhovou cenu hotově vyplatil. Je-li prodatel s přijetím trhové ceny v prodlení, může ji kupující dle § 1425 o. o. z. k soudu složiti. Tvrdí-li kdo třetí, že je vlastníkem věci, nemůže kupující cenu trhovou (roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« č. 1390) sobě ponechati, ani po případě k soudu ji složiti (roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« č. 6651). Dodavatel jest oprávněn další dodávání zastaviti pro nezaplacení posavadních dodávek (roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« č. 10.090). Výjimka ze zásady § 1062 o. o. z. nastává tehdy, byla-li věc kupujícímu od prodatele odevzdána, aniž byl tento kupní cenu obdržel; v tomto případě prodána jest věc na úvěr, a vlastnictví k ní přechází ihned na kupujícího (§ 1063 o. o. z.) (viz čl. Koupě na úvěr).

V. Přechod nebezpečí a užitku trhového předmětu.

Ohledně nebezpečí a užitku koupené ale ještě neodevzdané věci platí dle § 1064 o. o. z. tytéž předpisy jako při smlouvě směnné (§§ 1048

až 1051 o. o. z.). Zákon rozeznává, byla-li ku odevzdání určité věci stanovena lhůta čili nic.

1. Byla-li stanovena doba, do které kupní předmět má se odevzdati, vzchází otázka, který ze smluvníků ponese škodu, která koupenou věc stihne v době od uzavření smlouvy až do odevzdání, a kterému připadnou užitky z koupené věci za dobu tu.

a) Ohledně nebezpečí platí dle § 1048 o. o. z., že smlouva pokládá se za neuzařenou, pakli v umluvené době ku odevzdání určitá koupená věc byla vyňata z právního obchodu aneb byla-li náhodou zcela nebo přes polovici ceny zničena. Byla-li věc vyňata z právního obchodu, stává se plnění nemožným (§ 880 o. o. z.) a prodatel povinnen jest vrátiti kupujícímu kupní cenu snad již zcela neb z části zapravenou (§ 1447 o. o. z.). Byl-li před odevzdáním věci cizozemskému kupci vývoz její zakázán, nezruší se tím smlouva, leč by odevzdání do ciziny bylo podmínkou její platnosti (roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« č. 1978). Byla-li věc náhodou zničena, stihá nebezpečí to prodatele, poněvadž jest posud vlastníkem koupené věci (§ 1053 o. o. z.), avšak i zde platí § 1447 o. o. z ohledně vrácení kupní ceny. Totéž platí dle obdoby § 934 o. o. z. též v tom případě, když koupená věc náhodou přes polovici ceny byla zničena.

Jiná v mezidobí tomto náhodou nastalá zhoršení věci a břemena stihají držitele (prodatele) (§ 1049 o. o. z), poněvadž jest vždy ještě vlastníkem koupené věci (§§ 1311 a 1053 o. o. z.). Výjimkou, prodávají-li se věci úhrnkem, stihá nebezpečí nahodilé zkázy jednotlivých kusů příjemce (kupujícího), ač nebyl-li celek přes polovinu ceny zhoršen (§ 1049 o. o. z.). Byla-li koupená věc vinou prodatele zcela nebo přes polovici ceny zničena, jest on z toho práv dle §§ 1047 a 1295 o. o. z.; kupující ale může jako při náhodě (conclusione a minori ad majus) dle § 1048 o. o. z. smlouvu pokládati za neuzavřenou. Nebyla-li odevzdací doba dodržena a byla-li po uplynutí jejím koupená věc zhoršena (§§ 1048 a 1049 o. o. z.), ručí prodatel za následky zaviněného prodlení a též za náhodu, která snad v jeho osobě se přihodila.

b) Co se týká užitků, ustanovuje § 1050 o. o. z., že užitky koupené věci patří až do smluvené doby odevzdací držiteli (prodateli), od této doby pak i s přírůstkem příjemci (kupujícímu), třeba že věc ještě odevzdána nebyla.

2. Nebyla-li doba ku odevzdání určité koupené věci stanovena a nedopustila-li se žádná strana nedopatření, tu vztahují se přepisy o nebezpečí a užitcích (§§ 1048—1050 o. o. z.) na dobu skutečného odevzdání, pokud strany nic jiného neumluvily (§ 1051 o. o z.). V tomto případě může každá strana žádati ihned, bez zbytečného průtahu, za odevzdání (§ 904 o. o. z.), pakli že závazek svůj splnila, aneb hotova jest splniti (§ 1052 o. o. z.). Rozhoduje zde tudíž skutečné odevzdání o přechodu nebezpečí (§ 1049 o. o. z.) a užitků (§ 1050 o. o. z.). Prodatel nemovitosti povinnen jest kupujícímu sjednati skutečnou (fysickou) držbu (roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« č. 1629). Doba odevzdání, tudíž též přechodu nebezpečí a užitků (§ 1051 o. o. z.) posuzuje se při předmětech knih pozemkových dle sjednání skutečné držby, nikoli dle knihovního záznamu, poněvadž tu jde pouze o zájmy smluvníků. Dopustil-li se prodatel vinou svojí průtahu, povinnen jest vrátiti užitky od té doby, kdy měl věc ode-

vzdati; byl-li kupující v prodlení, stihá ho nebezpečí nahodilého zhoršení od té doby, kdy měl koupenou věc převzíti.

VI. Nebezpečí a užitky trhové ceny.

1. Co se týká nebezpečí dlužno uvésti, že úplná neb částečná zkáza věci (§§ 1048 a 1049 o. o. z.) stihá toliko zboží, nikoli též kupní cenu, poněvadž tato obyčejně pozůstává v určité summě peněz. Kdyby před odevzdáním kupní ceny nastala změna mincí, tak že by kupující nemohl platiti v minci smluvené, musel by prodateli zaplatiti v nové minci tolik, kolik by tento byl obdržel, kdyby placení bylo se stalo v minci staré (analogie §§ 988 a 989 o. o. z.). Prodlévá-li kupec s placením, ručí za klesnutí kursu akcií v ceně trhové snad obsažených (roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« č. 8861).

2. Pokud jde o užitky, dlužno rozeznávati, byl-li trh uzavřen na úvěr čili nic. Měla-li se kupní cena hned při odevzdání koupené věci zaplatiti (§ 1062 o. o. z.), povinnen jest kupující prodateli platiti ode dne odevzdání zákonný 5% úrok (§ 2 zák. ze dne 14. června 1868 č. 62 ř. z.), v čemž právě záleží užitky kupní ceny. Při koupi na úvěr počíná povinnost platiti úrok teprve tou dobou, kdy dlužná kupní cena měla býti zapravena, a nebyla-li doba ta stanovena, po nastalém upomenutí prodatelem (§§ 1333 a 1334 o. o. z.). Bylo-li přislíbeno placení po úplném zužití zboží, míní se tím doba spotřební dle obchodního obyčeje (roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« č. 1823).

VII. Všeobecné předpisy.

V § 1066 o. o. vyslovena jest zásada, že ve všech případech týkajících se trhové smlouvy, které nejsou v zákoně výslovně rozhodnuty, užiti dlužno předpisů o smlouvách vůbec a o smlouvě směnné zvláště. Důležité pro smlouvu kupní jest ustanovení (§ 919 o. o. z. o splnění (viz čl. Čas splnění, Místo splnění a Splnění).

VIII. Soudní prodeje.

Též ohledně těchto platí zpravidla předpisy o smlouvách vůbec a o smlouvě směnné a trhové zvláště, pokud obecný obč. zákonník neb soudní řád neobsahuje zvláštní nařízení (§ 1089 o. o. z.). Soudní prodeje provádějí se buď cestou exekuční neb v konkursu aneb v řízení nesporném.

B. Trh v právu obchodním.

I. Trh jako obchod a druhy trhu.

1. Má-li o trhu býti užito předpisů práva obchodního, musí míti právní povahu obchodu, t. j. musí býti smlouvou týkající se obchodu (viz čl. Obchody). Čl. 338 obch. z. ustanovuje výslovně, že předpisů o trhu dlužno užiti též o obchodu, při kterém dodává se určité množství zastupitelných věcí za jistou cenu. Trh a smlouva dodávací nejsou tudíž dvě různé smlouvy, a dodávkový obchod není smlouvou ohledně určitých úkonů za mzdu, jak bylo by možno souditi ze slova »dodavatelé« (Lieferanten) v § 1163 o. o. z. o smlouvání námezdních (viz dodatky, čl. Obchody dodávkové).

2. Rozeznáváme:

a) trh na zkoušku (čl. 339 obch. z.);

b) trh dle vzorku (čl. 340 obch. z.) neb

c) trh ku zkoušce (čl. 341 obch. z.) (viz odst. *C*, VII.).

3. Dále rozeznáváme:

a) místní trh, když kupec převzíti má koupené zboží v místě uzavřené kupní smlouvy, nebo

b) distanční trh, má-li býti zboží kupci z jiného místa zasláno (čl. 344 obch. z.) (viz čl. Obchod distanční).

II. Předmět trhu a cena trhová.

1. Předmětem trhu jsou věci movité; trhové smlouvy o věcech nemovitých nejsou nikdy obchody (čl. 275 obch. z.). Čl. 271 č. 1 obch. z. uvádí jako předměty trhu zboží neb jiné movité věci, státní papíry, akcie aneb jiné pro obchod určené cenné papíry. Zbožím rozuměti dlužno ve smyslu čl. 271 č. 1 obch. z. movité věci, které se obyčejně v obchodu prodávají. Poněvadž však též jiné věci mohou býti předmětem spekulačního nabývání, byla za slovo zboží přidána slova »neb jiné movité věci«. Z cenných papírů pro obchod určených, které jako zboží mají svůj zvláštní trh, totiž bursu pro cenné papíry, byly uvedeny příkladem státní papíry a akcie. Ostatně platí i tu §§ 1054, 1065, 1275 a 1276 o. o. z. Poctivý nabyvatel nabude vlastnictví zboží, třeba prodatel vlastníkem nebyl (§ 367 o. o. z.). K platnosti trhu není také potřebí, aby se prodaný předmět již nalézal ve vlastnictví zcizitele; možná, že ho tento chce teprve později nabýti (čl. 338 obch. z.).

2. Ohledně trhové ceny platí ustanovení §§ 1054, 1056—1058 o. o. z. Podobně jako § 1058 o. o. z. obsahuje též čl. 353 obch. z. předpis: Je-li ve smlouvě udána za cenu trhovou cena tržní nebo bursovní, rozuměti dlužno v pochybnosti běžnou cenu, jaká platí v čase a v místě splnění aneb v obchodním místě v ohledu tom rozhodném (v jehož obvodu leží místo splnění — prot. str. 1398); není-li ceny takové aneb je-li nesprávná, pak rozuměti dlužno prostřední cenu, jaká vyplývá porovnáním kupních smluv v čase a místě splnění uzavřených. Nejen ten, proti němuž se vede důkaz o běžné ceně, může dokázati její nesprávnost a provésti důkaz o prostřední ceně uzavřených smluv, nýbrž též dokazující sám poukázav ku nesprávnosti ceny běžné může ihned přikročiti k důkazu o ceně prostřední. Počítá-li se cena dle váhy zboží, odpočte se váha obalu (tara), ač není-li něco jiného ustanoveno zvláštní úmluvou aneb obyčejem v místě odevzdání panujícím. Má-li se odpočet tento státi dle přesného vyšetření či dle určitého tarifu řídí se úmluvou resp. obyčejem v místě plnění platným, jakož i otázka t. zv. přívažku totiž přídavku na váze a t. zv. refakcie totiž náhrady za poškozené nebo pokažené části zboží (čl. 352 obch. z. viz čl. Refakcie). Není-li tu ani úmluvy ani obchodního obyčeje ohledně váhy obalu (tara), dlužno počítati trhovou cenu toliko dle čisté váhy prodaného zboží (netto), tedy po odečtení váhy obalu od váhy hrubé (brutto).

III. Uzavření smlouvy trhové.

Pouhé pozvání ke koupi, které patrně více osobám platí, zvláště sdělení cenníků, skladních seznamů, kusů na zkoušku neb vzorků, jakož i prohlášení, ve kterém zboží, cena aneb množství určitě označeno není, nebývají pravou nabídkou ke koupi (čl. 337 obch. z.). Nabídka ke koupi musí se tudíž týkati individuelní osoby, totiž přímo toho, s nímž nabízející smlouvu uzavříti chce, a nikoliv neurčitého množství lidí. V jednotlivých případech může však již i pouhá zásilka vzorku a p. pokládána býti za přímou nabídku; neboť bylo výslovně uznáno, že otázku, zdali nabídka

v listě učiněná jest závaznou čili nic, posuzovati dlužno podle ostatního obsahu listu (prot. str. 608). Obsahuje-li nabídka přesné udání druhu, jakosti, množství a ceny zboží, může ten, komu nabídka učiněna oblat pouhým schválením offerty trh uzavříti a stává se zavázaným, ač nedodal-li výslovně doložku »bez závazku« aneb »není-li zboží posud zadáno«, a p. Zásilky vzorků s tím vyjádřením, že adresát může do 7 měsíců zboží za udané ceny přijati, nejsou závaznými offertami, poněvadž zde není udáno množství (roz. nejv. s. sb. »A. a Ci.« č. 172).

IV. Splnění trhové smlouvy (viz čl. Místo splnění, Čas splnění a Splnění).

1. Zdali jest prodatel sám povinnen zboží pojistiti, vysvítá z jednotlivého případu (motivy k prus. osnově str. 138). Co se týká závazku prodatele ohledně nebezpečí zkázy nebo zhoršení prodaného zboží v době až do smluveného času k odevzdání aneb až do skutečného dodání zboží platí §§ 1048, 1049, 1051, 1064 a 1295 o. o. z.

2. Pokud není místním obyčejem neb zvláštní úmluvou ničeho jiného stanoveno, nese prodatel útraty spojené s dodáním, zvláště útraty měření a vážení (čl. 351 obch. z.), jakož i útraty balení, jehož za účelem dodání jest potřebí.

3. Přijetí trhového předmětu: Kupující povinnen jest zboží přijati, pakli ono odpovídá smlouvě aneb, nebylo-li ničeho smluveno, vyhovuje-li zákonným předpisům (čl. 335 obch. z.). Přijetí musí se státi ihned, nebylo-li ničeho jiného stanoveno, aneb nežádá-li toho místní obyčej neb okolnosti (čl. 346 obch. z.). Nebylo-li ve smlouvě o povaze a jakosti zboží ničeho stanoveno, má se dle čl. 335 obch. z. plniti zboží prostřední povahy a jakosti. Druhý odstavec čl. 846 obch. z. srovnává se s čl. 326 obch. z., dle kterého, nebyl-li ve smlouvě čas splnění závazku ustanoven, může se plnění žádati a státi v každé době, pokud zvláštní okolnosti aneb obchodní zvyklost jinak nestanoví. »Přijetí«, »přijímati« znamená dle čl. 346 obch. z. přijati zboží odevzdané, nikoli pouhé odebrání neb odnesení zboží.

4. Útraty odebrání zboží nese kupující, není-li místním obyčejem nebo zvláštní úmluvou nic jiného stanoveno (čl. 351 obch. z.).

5. Placení trhové ceny za zboží: Trhová cena plniti se má při odevzdání zboží (srovn. též § 1062 o. o. z.) tedy z ruky do ruky, pokud není ničeho jiného podmíněno zvláštní povahou obchodu neb úmluvou neb obchodní zvyklostí. Ostatně platí ustanovení čl. 325 obch. z. též ohledně tohoto placení (čl. 342 obch. z.). Při výplatě peněz, nikoli též při výplatě papírů rubopisem převoditelných aneb majiteli svědčících, povinnen jest dlužník, nevysvítá-li nic jiného ze smlouvy neb z povahy obchodu aneb z úmyslu stran, na své nebezpečí a útraty věřiteli platiti v tom místě, kde tento v době vzniku pohledávky měl svůj obchodní závod aneb své bydliště.

V. Nesplnění závazků vzcházejících ze smluv trhových.

1. Neodevzdá-li prodatel zboží v čas (viz čl. Mora a Obchod fixní) a chce-li kupující z prodlení prodatelova sobě činiti nároky, může v případech čl. 357 obch. z. prodlení toto na útraty prodatele veřejnou listinou (protestem) zjistiti (čl. 358 obch. z.). Pakli v případech čl. 355 a 357 obch. z. vysvítá z okolností, zvláště z povahy smlouvy, z úmyslu stran aneb z povahy dlužného předmětu, že plnění smlouvy na obou stranách

lze děliti, může kupující od smlouvy odstoupiti jen pokud jde o část smlouvy prodatelem posud nesplněnou (čl. 359 obch. z.). Neboť smlouva jest zde sloučením více smluv neb závazků spolu nesouvislých (prot. str. 596, 607, 1403). Není-li však smlouva dělitelna, nelze částečné plnění vzájemně odpočísti.

2. Prodlévá-li kupující zboží přijati (třeba byl trhovou cenu zaplatil), může je prodatel i dále ještě uschovati a kupce vyzvati, aby zboží přijal; avšak neručí více jako dle čl. 343 odst. 1 obch. z. péčí řádného obchodníka, nýbrž toliko dle všeobecných právních zásad (prot. str. 621 a 622; mot. k prus. osnově str. 138). Nechce-li však prodatel dále za zboží odpovědným býti a vůbec nechce-li je dále schovávati, může dvojího prostředku užíti.

a) Prodatel může zboží na nebezpečí a útraty kupujícího složiti ve veřejném skladišti neb u třetí osoby (srov. též § 1425 o. o. z.).

b) Prodatel může též, když byl prve kupujícího varoval, zboží veřejně prodati aneb, má-li zboží cenu bursovní neb tržní, smí je též prostřednictvím obchodního dohodce neb úředníka dražebního za běžnou cenu prodati. Podléhá-li zboží zkáze a je-li nebezpečí v prodlení, není třeba předběžné výstrahy (čl. 343 odst. 2 obch. z.). O vykonaném prodeji má prodatel kupujícího, pokud možno, ihned zpraviti; opomene-li toho, jest povinen k náhradě škody (čl. 343 odst. 3 obch. z.). Bylo-li zboží prodáno na účet kupujícího, patří jemu přebytek kupní ceny, poněvadž prodej stal se na jeho účet; on však musí též naopak nastalý schodek zapraviti. Pokud jde o veřejný prodej, musí se dokázati, že zboží podléhá zkáze a že jest nebezpečí v prodlení (roz. nejv. s. sb. »A. a Cl.« č. 164). Též zde může prodatel prodlení kupujícího protestem zjistiti (čl. 358 obch. z.). Také zde platí ustanovení o dělitelnosti plnění (čl. 359 obch. z.).

3. Prodlévá-li kupující s placením trhové ceny a bylo-li již zboží odevzdáno, jest to koupě na úvěr (§ 1063 o. o. z.). Prodatel nemůže více zboží zpět žádati, nýbrž toliko náhradu škody pro opozděné placení, jmenovitě 6% úrok z prodlení (čl. 287 obch. z.). Nebylo-li však zboží ještě odevzdáno a kupující jest s placením ceny trhové v prodlení, může prodatel užiti trojího prostředku čl. 354 obch. z.

VI. Následky vadnosti trhového předmětu.

Pokud kupující oprávněn jest pro vadnost plněného zboží přijetí odepříti, uvedeno bylo dílem v odst. IV., dílem obsaženo jest v čl. »Obchod distanční«. Čl. 349 obch. z. pojednává o lhůtách k oznámení vad plněného zboží, ať jde o místní neb o zboží zasílané. Pravidlem jest, že nedostatek zákonné nebo smluvené vlastnosti zboží nemůže býti kupujícím k platnosti přiveden, byl-li seznán teprve po uplynutí šesti měsíců ode dne dodání zboží kupujícímu (čl 349 odst. 1 obch. z.). Ustanovení toto týká se jak žaloby, tak i námitky. V případě podvodu nemůže prodatel užiti ustanovení čl. 347 a 349 obch. z. (čl. 350 obch. z.). Podvod může toliko dle trestního práva býti posuzován (roz. nejv. s. sb. »A. a Cl.« č. 138). Promlčení žaloby ze správy pro vady zboží počíná ode dne odevzdání zboží (roz. nejv. s. sb. »A. a Cl.« č. 198). K ustanovením čl. 347 a 349 obch. z. nemůže se prodatel též tehdy odvolávati, pakli prominul kupujícímu povinnost zboží ohledati (prot. str. 666). Nezměněny zůstávají zvláštní zákony neb obchodní zvyklosti, kterými stanovena jest kratší lhůta ohledně určitých druhů věcí (ku př. ohledně dobytka) (čl. 349 odst. 4

obch. z.). Bylo-li ručení prodatele úmluvou stanoveno na delší než kratší lhůtu, platí tato lhůta (čl. 349 odst. 5 obch. z.). Toto ustanovení odporuje zásadě § 1502 o. o. z., dle kterého nelze stanoviti delší lhůtu promlčecí, než jaká zákonem jest předepsána.

C. VII. Zvláštní druhy trhu.

1. Trh na ukázku nebo na zkoušku jest trh uzavřený podmínkou, že kupující zboží si prohlédne a zkusí. V pochybnosti jest podmínka tato odkládací (čl. 339 odst. 1 obch. z.). Výslovnou úmluvou stran může však podmínka tato býti připojena též jako rozvazovací, tak že trh může býti opět zrušen, bylo-li po provedené zkoušce zboží odmítnuto. Tím rozhodnuta jest též otázka, kdo nese nebezpečí zboží v době od uzavření trhu až ku schválení neb odmítnutí zboží (prot. str. 611). Při trhu na zkoušku platí zásada, že kupující před schválením není smlouvou vázán (čl. 339 odst. 2 obch. z.), kdežto naopak prodatel jest ihned vázán a závazek jeho pomíjí teprve tím, že kupující zboží zamítl. Nezáleží na tom, bylo-li při trhu na zkoušku kupujícímu zboží již odevzdáno, významu to má jen v případu mlčení kupujícího po uplynutí doby ku zkoušce stanovené (čl. 339 odst. 4). Rovněž nerozhoduje, zda-li kupní cena byla zaplacena čili nic. Dle o. o. z. nepřechází při trhu na zkoušku před zaplacením ceny trhové předmět trhu do vlastnictví kupujícího; v době zkušební pokládá se kupující toliko za vypůjčitele, po uplynutí této doby jest však trh bezvýminečně uzavřen a kupující stává se vlastníkem koupené věci (§ 1080 o. o. z.). Pakliže kupující zaplatil za přijatou věc cenu trhovou, nabývá ihned vlastnictví; může však před uplynutím doby zkušební od trhu odstoupiti (§ 1081 o. o. z.). Nebyla-li úmluvou zkušební doba stanovena, počítají se při věcech movitých tři dny, při nemovitých však celý rok (§ 1082 o. o. z.). Prodatel přestává býti zavázaným z trhu, pakli

a) se kupec nevyjádří v době stanovené zvykem nebo úmluvou (čl. 339 odst. 2 obch. z.), aneb

b) nebyla-li doba stanovena a neplatí-li též obyčej v příčině té, když prodatel kupujícího v přiměřené době ku projevu vyzval, a tento se ihned nevyjádří (čl. 389 odst. 3 obch. z.). Zůstalo-li zboží u prodatele, sluší pokládati mlčení kupujícího v době svrchu vytčené za odmítnutí zboží, které kupující není povinen odůvodniti. Bylo-li však zboží na zkoušku prodané kupujícímu ku prohlédnutí odevzdáno, pak sluší mlčení toto pokládati za schválení zboží (čl. 339 odst. 4 obch. z.). Trh na ukázku neb na zkoušku předpokládá, že zboží bylo prohlédnuto a prozkoumáno (čl. 339, 347 obch. z., rozh. nejv. s. sb. »A. a Cl.« č. 1614). Bylo-li zboží na zkoušku koupené poslána z jiného místa, nepozbývá kupující prohlášením, že zboží přijímá, nároků, které mu příslušejí dle čl. 348 obch. z. ohledně později objevených skrytých vad. Musí však jakmile vady ty seznal, ihned o tom prodateli oznámení učiniti, jinak slušelo by za to míti, že zboží schvaluje (čl. 347 odst. 4 obch. z.).

2. Trh dle zkoušky neb vzorku jest bezvýminečný trh, při němž se prodatel zavázal, že zboží odpovídá zkoušce nebo vzorku (čl. 340 obch. z.). Nemá-li zboží tuto vlastnost, zruší se trh, ne proto, že nenastala podmínka, nýbrž že prodatel náležitě neplnil, tak že kupující může z tohoto důvodu přijetí odepříti (čl. 346 obch. z.). Okolnost ta, že zboží neodpovídá zkoušce, musí dokázati kupec, jenž to namítá (roz. nejv. s. sb.

»A. a Cl.« č. 414). Při prodeji dle zkoušky musí prodatel náležitost zboží dokazati (roz. nejv. s. sb. »A. a Cl.« č. 1607). Předpisy čl 347 obch. z. platí též o trhu dle zkoušky, pokud jde o později objevené vady zaslaného zboží, které při řádném ohledání zboží nebyly seznány (čl. 347 odst. 4 obch. z.).

3. Trh ku zkoušce jest bezvýminečný trh s tím dodatkem učiněný, že trh děje se jen »ku zkoušce«, aniž by dodatek tento měl právnického významu. Objednání zboží ku zkoušce bez úmluvy ceny a množství jest nezávazným. Zašle-li objednatel zboží ihned zpět, není povinen platiti (roz. nejv. s. sb. »A. a Cl.« č. 166).

4. Koupě naděje a koupě věci budoucí.

Koupě naděje jest koupě předmětu ve své existenci nejistého za cenu všeobecně stanovenou (jak věc stojí a leží). Při koupi věci budoucí uzavírá se trh pod podmínkou existence věci o určitém množství jejím za určitou cenu. Při koupi naděje vzejde smlouva i tenkráte, když koupená věc nevznikne, při »koupi věci budoucí« jest existence věci podmínkou smlouvy, trh nepozůstává, nebude-li předmět vyroben. Risiko kvality nese kupec.

Příklad koupě první: koupě všeho toho, co rybář určitého dne vyloví; druhá koupě: koupě 10 kusů ryb, jež rybář jistého dne vyloví, kus za určitou cenu. § 1235 o. o. z. nazývá koupi věci budoucí řádnou smlouvou trhovou a uznává tedy toliko koupi naděje za smlouvu odvážnou, kdežto Krainz (System des allgem. Privatrechtes § 366), obě tyto smlouvy za odvážné prohlašuje. Koupí naděje jest: koupě kuxu (§ 1277 o. o z.), koupě dědictví nastoupeného neb alespoň již napadlého, nebyla-li uzavřena na základě inventáře (§ 1278 o. o. z.), (Viz »Prodej dědictví«.)

5. Trh s výhradou práva předkupního. Viz čl. Právo předkupní.

6. Trh s výhradou práva koupě zpátečné a prodeje zpátečného. Viz čl.: Právo koupě zpátečné a prodeje zpátečného.

7. Trh s výhradou lepšího kupce. Viz čl. Addictio in diem.

D. Poplatky.

Pro trhové smlouvy platí dle pol. s. 65 popl. z. tyto předpisy:

I. Smluvní listina kolkuje se:

1. při věcech movitých dle hodnoty a stupnice III.;

2. při věcech nemovitých kolkem 50 kr. na každém archu.

II. Právní jednání podléhá v případu I. ad 1 bezprostřednímu poplatku 3½% (viz čl. Poplatky z převodů majetkových). Za hodnotu pokládá se trhová cena, t j. hotově vyplacená suma i s vedlejšími závazky. tudíž pokud lpí na věci passiva, také tato kupujícím převzatá passiva § 50 popl. z.). Trhy na zkoušku nebo prodeje s výhradou lepšího kupce pokládají se ohledně povinnosti poplatkové za nepodmíněné trhové smlouvy. Postoupení kupního práva k věci nemovité pokládá se za převedení nemovité věci samé. Témuž poplatku dle různosti předmětu podrobeny jsou koupě a prodeje ve veřejné dražbě (viz p. s. 108 poznámka 1, 2. 3 a 4 k p. s. 65 popl. z.).

Trhy.

I. Pojem a význam.

Trhy jsou zařízení, při nichž v určitý čas a na určitém místě živnostníci zpravidla v ambulančních boudách své zboží a výrobky prodávají;

trhy má býti poskytnuta kupcům a prodavačům nejvhodnější příležitost k nákupu, pokud se týče prodeji zboží. V užším slova smyslu jsou trhy veřejná místa, kde se scházejí kupci a prodavači, jakož i čas sám, kdy se tyto koupě a prodeje uskutečňují. Trhy jsou prastarého původu a byly známy již Římanům, kteří měli zvláštní trhy: forum pistorium, boarium, olitorium a j. v. S rozvojem německých mést dosáhly též trhy jiných forem a jiných práv. Obchod soustředil se ve méstech na trzích; tržním obchodem a podporováním jeho mělo se předejíti škodlivému překupnictví; bylo zakazováno prodávati mimo trh, kupovati zboží v prvních hodinách tržních, kupovati zboží před branami města tržního neb před hodinami tržními. Byla to ochranná opatření pro obyvatelstvo dotyčného místa, jimiž však zároveň měl býti vyloučen cizinec z výnosného drobného obchodu na městských trzích. Avšak jako všechna obmezení směřující proti volné soutěži ve světě obchodním se nedala zpravidla udržeti, tak nemohla ani tato obmezení, jež nabyla rázu výsad jednotlivých tříd a stavů a jež nikterak neprospívala stykům obchodním, dlouho trvati, neb došlo to tak daleko, že byli nejen cizinci, nýbrž i maloživnostníci z trhu naprosto vyloučeni a trh opanován pouze velkokupci. Tím byli řemeslníci a kramáři tržními obchody poškozováni.

Zavedením a všeobecným rozšířením se trhů výročních byly zlořády tyto částečně odstraněny, ježto tento druh trhů stával se střediskem obchodu (a sice nejen velkoobchodu, nýbrž i maloobchodu) daleko se rozvětvujícího. Trhy výroční dosáhly tím velikého významu a všechna větší města snažila se dosíci práva trhy výroční ve svých územích odbývati. Ježto pak trhy výroční odbývány byly u příležitosti církevních slavností, v čas žní, počátkem jara neb k vůli jinakým svátkům lidovým, shromažďovalo se na nich ohromné množství lidí, takže trh byl považován za podstatnou část těchto příležitostních slavností. V rak. zemích korunních soustředily se trhy hlavně v malých městech a pozbývaly znenáhla ve větších městech svého dřívějšího významu, ježto prodej ve velkém a malém bral se tam zcela jiným směrem. Vůbec zdomácněly trhy více méně všude a vyžadovaly vzhledem ku svým rozmanitým vztahům k obchodníkům a živnostníkům již v nejstarších dobách zevrubného zákonného upravení a dohledu, jenž ovšem vždy musil vyhovovati poměrům časovým, takže nemohly se nadále udržeti shora zmíněné zákazy, jež trhy v mnohých směrech obmezovaly. Avšak ještě dnes ozývají se hlasy jak z kruhů obyvatelstva tak z kruhů živnostníků proti t. zv. předprodeji potravin na trhu a rozhodně domáhají se potlačení těchto zlořádů. Jest však ještě celá řada jiných momentů, jež vyžadují přesné kontroly nad trhy a rozhodují v tom směru hlavně ohledy živnostenskopolicejní, zdravotní a veřejné. Rak. řád živnostenský jedná o obchodu tržním v 5 hlavě, §§ 62—71, jež převzata byla beze změny ze živnostenského řádu z r. 1859 a sice z toho důvodu, že se celkem nepociťovala potřeba změniti podstatně zákonné předpisy o trzích.

II. Druhy trhů.

1. Trhy výroční, jež se, jak již název naznačuje, odbývají zpravidla jednou za rok a při nichž se předměty tržního obchodu vztahují na zboží všeho druhu, pokud nejsou jednotlivá tržní oprávnění obmezena na určitý druh předmětů. Trhy této poslední kategorie nazývají se odbornými trhy, na nich smí se prodávati jen zboží určitého druhu. Rozeznáváme trhy na dobytek, vlnu, obilí, potraviny, kůže atd. Živnostenský řád mluví v § 65

též o posvícenských trzích a pojí se v tom směru ku starým zvyklostem a obyčejům, že s církevním posvícením spojen byl pravidelně též trh výroční, by se tím poskytla venkovskému obyvatelstvu příležitosť nakoupiti pro své potřeby laciné a dobré zboží.

2. Veletrhy (obchodní veletrhy) jsou trhy, jež množstvím obchodů tam uzavíraných, značným obratem zboží, delším trváním, počtem a původem svých navštěvovatelů nabývají daleko většího významu, než obyčejné trhy výroční. Velkoobchod neuvedl v život — jak se často tvrdí — trhy, čehož důkazem jest to, že málokterá místa obchodní stala se zároveň veletržnými místy většího významu. Trhy vznikly hlavně ve vnitřním Německu a v německém Švýcarsku a na popud zde daný ve východní Evropě, zejmena v Rusku. Dalším podnětem byly význačné slavnosti církevní. Značný příliv lidí k takovým slavnostem přivábil brzy kupce, jež vhodně využitkovali této příležitosti k výnosnému odbytu svého zboží. Tak se vyvinul zvláště kolem větších kostelů tržní obchod, jenž se stal znenáhla velkoobchodem. Německý výraz »Messe« (mše) jakož i ještě obvyklé sezvánění a vyzvánění mše upomínají na vznik těchto trhů z církevního posvícení, ač onen výraz stal se později v severním Německu obecně běžným. Státní pomoc spočívala při rozvoji veletrhů v tom, že byl obchod tržní účelnými nařízeními upravován a podporován. Počet krámů byl pevně stanoven, by prodavači netrpěli velkou soutěží, nýbrž zisk měli a byly povolovány navštěvovatelům veletrhů jisté svobody (svobody veletržní), úlevy a jinaké výhody, by se obchod neobmezoval pouze na jedinné místo, nýbrž se i dále šířil. Býval s nimi spojen i náboženský obřad, jenž veletrhům z části ještě dnes zůstal, zejména počíná většina jich dnem svatého, jehož jméno mají.

Ve středověku až do nejnovější doby propůjčovány byly místům veletržním jisté přednosti buď trvalé neb na dobu trvání veletrhu obmezené, na př. právo skladu zboží, osobní ochrana cestujících, svobodný obchod po dobu trvání trhu, osvobození od nuceného cechovnictví, úplné neb částečné osvobození zboží veletržního od cla dovozného, osvobození obchodníků a jich zboží od exekuce až ke dni platebnímu, prominutí jistých místních dávek a břemen, instituce soudu veletržního, jenž rozhodoval po dobu trvání veletrhu beze všech jinak obvyklých formalit o všech obchodních sporech dle práva tržního. Mnoho z těchto zařízení trvá dosud, ovšem dle potřeby obchodu jsouc zároveň modifikováno různými poměry místními. Rak. živ. ř. zmiňuje se v § 65 též o veletrzích, jakkoliv se vlastní veletrhy v nejpřísnějším slova smyslu v Rakousku (vyjímaje Terst) neodbývají. Živ. ř. podržel tudíž jen starodávné označení pro větší trhy výroční, jež odbývany jsouce za příčinou slavnosti posvěcení kostela poskytují příležitosť obyvatelstvu nakoupiti pro své potřeby laciné a dobré zboží.

3. Trhy týdenní mají své pojmenování od toho, že se v určité obci jednou neb vícekráte týdně odbývají. Předměty obchodu na trzích týdenních jsou potraviny a surové plodiny, nářadí hospodářské a polní, výrobky, jež náležejí k vedlejšímu obvyklému zaměstnání venkovanů z okolí a obyčejné věci pro denní spotřebu (§ 66 ž. ř.). Týdenní trhy spojují výrobce a konsumenty, kupce a prodavače, poskytují těmto prospěch jistého odbytu jich zboží a tím právě činí pohodlným kupcům zjednati si své potřeby v libovolném množství a druhu. Umožňují konečně úřadům dohlížeti účinně na pravosť potravin, míru neb váhu jich.

Trhy týdenní rozeznávají se od trhů výročních tím, že tyto zahrnují převahou velkoobchod a odbývají se tudíž ve větších místech, kde je obchod značněji vyvinut. Týdenní trhy slouží však téměř výhradně maloobchodu, jsou tudíž určeny jen ke krytí denní potřeby.

4. Obyčejné trhy denní. Jsou to trvalé trhy, jež se odbývají většinou ve velikých městech denně v určité hodiny, z pravidla dopoledne. Nahradily namnoze trhy týdenní ve velkých městech a prodávají se tudíž na nich rovněž výhradně potraviny nejrozmanitějšího druhu, dále též drůbež a jiné druhy zvířat v domácnosti potřebné. Městský trh na potraviny jest dnes nezbytným. Soustředění tohoto obchodu na trzích jest v zájmu konsumentů a v zájmu rychlého a laciného zaopatřování měst potravinami. Potřeba veleobcí zorganisovala obchod dobytkem, masem, atd. a aby zachováno bylo soustředění obchodu potravinami v jedné formě, jež by lépe vyhovovala velkoměstskému obchodu, zřizují se tržnice, jež chrání kupce a prodavače, jakož i zboží proti vlivu počasí, chladna, prachu atd.; vzorem je zde Francie, najmě Paříž, kde jsou tržnice starým zařízením. Pařížské tržnice ve své nynější podobě a organisaci, vznikly již za Napoleona III.

III. Právo tržní.

Pro tržní obchod stanoví živ. řád řadu zásadních ustanovení:

1. Osoby oprávněné k návštěvě trhů:

a) Všeobecně má každý právo docházeti na trhy se vším zbožím k obchodu vůbec připuštěným, pokud ono vedle povahy dotyčného trhu k obchodu na něm je připuštěno, tedy bez obmezení na trzích výročních, s obmezením na předměty odst. II. č. 2 jmenované na trzích týdenních;

b) zboží, jehož prodej je vázán koncesí, smějí však i na trzích prodávati toliko živnostníci, kteří na ně koncesi mají.

c) Podomní obchodníci nesmějí své zboží prodávati na trzích v otevřených stáncích neb ve stálých krámech, nýbrž jsou jen jako dříve oprávněni provozovati prodej, chodíce s místa na místo a nosíce a nabízejíce zboží od domu k domu, nemajíce však určitého krámu (výn. min. fin. ze dne 23. prosince 1881 č. 2 ř. z. z r. 1882).

d) Staré předpisy, že na trhy docházeti smějí jen osoby domácí jsou dávno zrušeny; jen jedno ustanovení ž. ř. upomíná ještě na tyto staré zákazy.

§ 67 ž. ř. stanoví, že prodávati na týdenních trzích jiné zboží, než které je uvedeno v § 66 (potraviny, surové plodiny, nářadí hospodářské atd.) je povoleno jen živnostníkům v obci samé bydlícím a to jen pokud jde o předměty vlastní jich živnosti.

Živnostníci, jež nejsou v obci usedlými, mohou pouze ve 2 případech prodávati na trzích týdenních jiné předměty, a sice:

α) smí-li tak dle platných obyčejů tržních činiti též cizí živnostníci ohledně takových věcí;

β) jinak však, jen se svolením zemského politického úřadu, předpokládajíc však dále, že živnostníci v obci usedlí nestačí krýti potřebu.

e) Trhovci (fieranti) jsou osoby, jež z docházení na trhy činí samostatnou živnosť, t. j. svůj výdělek jen a skoro výhradně na trzích hledají. Trhovci smí na trhy docházeti jen tehdá, když ohlásili tuto živnosť dle § 11 ž. ř.

Trhovci oznamte svou živnosť u živnostenského úřadu svého bydliště, neboť při živnosti tak pohyblivé, trh od trhu provozované a pevného krámu

postrádající, nutno pokládati bydliště živnostníka za stanoviště živnosti (§ 144 živ. ř.), ježto z bydliště řídí se provozovaní obchodu a fierant obstarává též ve svém bydlišti vše, čeho třeba k výkonu živnosti (na př. vybalení, zabalení, uschování, výstroj zboží atd.) (výn. min. vn. ze dne 10. ledna 1888 č. 20.722). Fieranti jsou oprávněni navštěvovati všechny trhy, tudíž trhy výroční, týdenní a též posvícenské (při poutích a posvíceních). Živnosť trhovců může však býti ohlášena neobmezeně, neb jen pro jeden neb více okresů. Opověď zahrnuje však vždy jen určitý okres živnostenský.

f) Cizinci jsou právě tak jako tuzemci oprávněni na trhy docházeti, ač není-li pro reciprocitu jinak nařízeno (§ 64). Ohledně Uherska stanoví čl. XIV. zák. ze dne 27. června 1878 č. 62 ř. z. že příslušníci obou polovic jsou ohledně trhů a veletrhů v druhé polovici úplně na roveň postaveni tuzemcům. K ochraně vzájemné tržní svobody a návštěvy trhů uzavřeny byly mezi Rakousko-Uherskem a Německou říší, Švýcarskem, Italií, Francií, Srbskem a jinými státy obchodní smlouvy, jež obsahují ustanovení, že příslušníci druhého smluvníka jsou oprávněni navštěvovati trhy a veletrhy jako vlastní příslušníci.

2. Tržní zboží: K trhu připuštěno je všecko zboží, jež náleží svobodným, koncesním a řemeslným živnostem; věci, jichž prodej jest vázán následkem specielních zákonných předpisů určitými podmínkami policie bezpečnostní neb zdravotní, jsou z obchodu tržního vyloučeny (na př. léky, léčiva, zakázané zbraně, výbušné látky, jedy atd.).

IV. Poplatky tržní.

Obchodu tržnímu nesmějí obce uložiti jiných dávek, leč takových, jež jsou náhradou za postoupenou prostoru, za požívání bud a nářadí a za jiné náklady spojené s odbýváním trhu (zvláště čištění a udržování tržiště) (§ 69 živ. ř.). Poplatky tržní tvořte jen náhradu vlastních nákladů obce a nebuďtež výdělečným zdrojem příjmů. Sazba budiž vyvěšena. Od stran trh navštěvujících vybírá se dle platných předpisů mírný poplatek za místo jim vykázané. Při vybírání tohoto poplatku budiž činěn rozdíl mezi stranami, jež zboží v boudách prodávají a těmi, jež mimo boudy prodávají. Od těchto budiž vybírán poplatek menší. Mimo to stupňují se poplatky dle důležitosti a rozsahu závodu, jehož zboží se na trh donáší, atd. Zásadou jest, že nelze vybírati vyšší poplatek, než jaký byl stanoven v tržní výsadě neb určen zvláštními předpisy. Pachtéři tržních poplatků těchto a jich zřízenci buďte opatřeni úředně ověřenými tarify a budiž jim nařízeno, by k žádosti stran dovolili těmto v tarif nahlédnouti. Obecním úřadům míst trhů výročních jest nařízeno, by upevnily tyto tarify na tržišti před početím trhu veřejně a vhodným způsobem tak, by každý mohl do nich nahlédati aby tím bylo zamezeno sporům a nedůvěře vznikající proti vybírání poplatku za místo na trhu (výn. min. obch. ze dne 1. listopadu 1854 č. 24642, Hämmerle 1865 str. 196). Poplatky tržní smí jen obec vybírati a sice bez ohledu na to, odbývá-li se trh na místě veřejném nebo pozemku soukromém (výn. min. ze dne 10. dubna 1875 č. 2004, »Zeitschr. für Verw.« str. 77). Roz. min. vn. ze dne 18. září 1877 č. 10.272 byl v určitém případě osvobozen prodavač od zapravení poplatku tržního, ježto byv napřed objednán, prodával v domě a nikoliv na trhu, takže tu nebylo podmínek vybírání poplatků tržních. Poplatky lze tudíž vybírati

en na tržišti samém, nikoliv snad již při vchodech do místa trhu (výn. min. vn. ze dne 3. června 1871 č. 4763).

V. Tržní řád.

Tržní řád je souhrn předpisů pro trhy každé jednotlivé obce, jenž přihlíží k místním potřebám a obsahovati má sazbu poplatků tržních. Tržní řády obecní musí vždy býti vykládány v souhlasu s nařízeními živ. ř. o obchodu tržním a nesmí odporovati zákonu o živnostech (rozh. spr. dv. ze dne 30. března 1882 č. 677, sb. »Budwinski« č. 1354). Tržní řády pro trhy na dobytek vydává politický úřad zemský a jde-li o trhy na dobytek vynikajícího významu ministři vnitra, obchodu a orby, slyševše dříve dotyčné obce (§ 9 zák. o dobytčím moru ze dne 29. února 1880 č. 35 ř. z.). Pojem trhu nelze ani rozšířiti přes místa k odbývání jeho určená na celé území obecní, aniž lze podřaditi prodej, jenž se děje mimo ona místa, pod obchod tržní (rozh. správ. dv. ze dne 25. června 1881 č. 1027, sb. »Budwinski« č. 1126). Za tresty lze v tržním řádu stanoviti dle příslušného ř. obecního důtku, pokuty peněžité, po případě vězení je nahrazující. Nemůže však tržní řád stanoviti za trest dočasné neb trvalé vyloučení z trhu. Bez závady lze však pojati do řádu tržního ustanovení, že lze osoby pokoj a pořádek na trhu rušící hned vypuditi z trhu orgány tam dohlédajícími (výn. min. vn. ze dne 26. listopadu 1877 č. 36.113).

VI. Tržní policie.

Tržní policie jest úřední dozor nad obchodem tržním, zejmena dohled na míry a váhy; náleží do samostatné působnosti obce (čl. V. ad 4. zák. ze dne 5. března 1862 č. 18 ř. z.). Na základě výn. min. vn. ze dne 23. září 1871 č. 2007 věstn. bylo nařízeno náčelníkům zemským, by ve ve všech tržních místech, kde ceny tržní posud vyšetřují a znamenají osoby, jež do přísahy vzaty nejsou, zřídily obce k obstarávání těchto záležitostí ve smyslu dv. d. ze dne 14. února 1822 č. 3386 (sb. z. pol. sv. 30, č. 13, str. 27), pak min. výn. ze dne 11. března 1852 č. 5266 orgány, jež by pro tuto službu přísahu složily neb aspoň místopřísežný slib učinily. Orgány tyto zřizuje obec; potvrzuje, do přísahy neb do místopřísežného slibu dle předepsané formule béře ji politický úřad okresní, jemuž buďtež za tímto účelem funkcionáři obcí zřízení oznamováni (viz čl. Váhy veřejné).

VII. Taxy tržní.

Výsady k odbývání trhů výročních neb týdenních podléhají taxe 31 zl. 50 kr. za každý trh, nechať předmět trhu je v listině výsadní vyjádřen čili nic. Tato taxa vyměří se tudíž dle počtu trhů výročních v roce a trhů týdenních v týdnu tak, že při udělení výsady zapraví se taxa za trhy výroční tolikrát, kolik trhů je dovoleno v roce a za trhy týdenní tolikrát, kolik trhů je připuštěno v týdnu (§ 207 tax. z. cís. pat. ze dne 27. ledna 1840 č. 404 sb. z. s.).

Třaskaviny.

Třaskaviny dosáhly pro svou zvláštní nebezpečnost a používání jich ku hromadným zločinům významu, který daleko převyšuje onen, jaký bývá přikládán prostředkům ku spáchání trestních skutků. Pro tento svůj význam staly se z ohledů trestních, policejních a obchodních předmětem zvláštního zákonného upravení. V Rakousku stalo se tak mimo mnohých nařízení o vyrábění a obchodu třaskavinami zákonem ze dne 27. května 1885 č. 134 ř. z. (v praxi zkrátka nazývá se zákon ten »zákonem o tř-

skavinách«) a vykonávacím nařízením min. vn. ze dne 4. srpna 1885 č. 135 ř. z.

I. Ustanovení trestní.

Zákon cit. obsahuje většinou trestní ustanovení a to dílem povahy praeventivní (pokud zacházení třaskavinami samo se trestá aniž by se předpokládalo skutečné nebezpečí neb užívání těchto látek za prostředek ku spáchání trestních činů), dílem povahy repressivní (pokud se týká právě zmíněného užívání těchto látek a jiných s tím souvisících trestuhodných jednání). Zákon ustanovuje předně, že toliko s úředním povolením dovoleno jest třaskaviny vyráběti, s nimi obchodovati, je v držení míti (tímto sluší rozuměti podle roz. kas. dv. ze dne 9. listopadu 1889 č. 10.632, Manzova sb. č. 1313 též pouhé vlastnictví) aneb je do obvodu platnosti tohoto zákona zaváděti (§ 1). Za třaskaviny sluší dle § 1 cit. min. nař. ony látky pokládati, které svým výbuchem zničení neb poškození života nebo majetku způsobiti mohou. Zmíněné povolení udílí, pokud nepřísluší udělení příslušné koncese úřadu živnostenskému, politický zemský úřad, a to jen důvěryhodným osobám a za okolností, které zneužití vylučují, a může povolení to odvolati, jestliže zanikly podmínky, za jakých bylo uděleno. Dědicové, kteří přicházejí v držení třaskavin, mají ihned o potřebné povolení zažádati, a jestliže toto bylo odepřeno, šetřiti nařízení z ohledu bezpečnosti úřadem vydaných (§ 2 cit. min. nař.).

Zákon prohlašuje

1. přestupkem: nešetření shora uvedeného nařízení § 1 neb ustanovení ve příčině třaskavin policií bezpečnosti náležitě vyhlášených. Trest: vězení od 14 dnů až do 6 měsíců, s čímž pokuta peněžitá od 10—300 zl. spojena býti může (§ 2);

2. přečinem: trestné činy právě uvedené spáchané za okolností, za kterých může povstati nebezpečí pro cizí majetek, zdraví neb život. Trest: tuhé vězení od 3 měsíců až do 3 let, s čímž spojena býti může pokuta peněžitá od 100 do 1000 zl. (§ 3);

3. zločinem:

a) úmyslné spůsobení nebezpečí pro cizí majetek, zdraví neb život užíváním třaskavin jako prostředků trhacích. Trest: těžký žalář od 5—10 let, jestliže však povstalo těžké poškození na těle neb na majetku, těžký žalář od 10 do 20 let; byla-li jednáním tím smrt člověka způsobena, doživotní těžký žalář; mohl-li pachatel tento výsledek předvídati: trest smrti (§ 4).

b) Smluvení se více osob ku provedení některého z trestných činů § 4 neb spojení se více osob ku stálému páchání takových činů, třeba jednotlivě určeny nebyly, a to také tehdy, když činnost vedoucí ku skutečnému spáchání zločinu § 4 podniknuta nebyla. Trest: těžký žalář od 5—10 let (§ 5).

c) Vyrobení, opatření, objednání neb držení (viz shora uvedené roz. kas. dv.) třaskavin, jich součástí nebo příprav k jich užívání s úmyslem, aby užitím jich (§ 4) nebezpečí pro cizí majetek, zdraví a život buď vyrabitelem, objednatelem atd. samým bylo spůsobeno neb aby jiné osoby zločin tento spáchati mohly; dále odevzdání třaskavin jiným s vědomím, že tyto látky ku spáchání zločinu určeny jsou. Trest: těžký žalář od 5 do 10 let (§ 6).

d) Veřejně nebo před více lidmi dále tiskem rozšiřovanými vyobrazeními neb listy způsobené vyzvání ku spáchání některého z trestných činů uvedených v §§ 4 a 5 nebo k účastenství při nich, schvalování neb ospravedlňování takových jednání a vůbec udílení návodů ku provedení jich. Trest: těžký žalář od 5—10 let (§ 8).

e) Úmyslné opomenutí udati zamýšlený zločin dle § 4 nebo zločin ve smyslu §§ 5 a 6, pokud ten, jenž oznámení nečiní, nabyl o tom vědomosti spůsobem věrohodným a v době, kdy bylo odvrácení nebezpečí možným (§ 4) a kdy oznámení učiniti mohl, aniž by sebe, své příbuzné (§ 216 tr. z.) a svěřence v nebezpečí vydával, jestliže nebezpečí pro cizí majetek, zdraví a život bylo spůsobeno. Trest: žalář od 6 měsíců až do jednoho roku, a jestliže v případu § 6 nastoupila smrť člověka, těžký žalář od 1—5 let (§ 9).

Ohledně zločinů §§ 4, 5 a 6 pomíjí trestnost následkem dobrovolného ustoupení pachatelova a úplného odčinění škody (§ 10). V rozsudku pro zločiny a přečiny dle §§ 3—6 a 8 může býti uznáno na vyhostění a postavení pod dozor policejní (§ 11). V případech § 1 odst. 1, §§ 3—6 a pakli v případu § 2 odst. 2 třaskaviny pod nepravým udáním se dopravují, dlužno prohlásiti je za propadlé, po případě jich součástky, přístroje a předměty ku zhotovení jich sloužící aneb určené (§ 7). Pokud trestní zákon přísnější tresty stanoví, platí tyto (§ 12). Rozsouzení v zákoně uvedených přestupků náleží před okresní soud (§ 2), přečinů před sborový soud, zločinů, před porotu (§ 13). Ustanovení § 1 nevztahují se na správu vojenskou a na třaskaviny monopolní. Cit. vykonávací nařízení připojilo na základě zákonem uděleného zmocnění k těmto výjimkám ještě další, tak zvláště: třaskaviny užívané při výstřelu z pušek, ohňostroje a určité třaskaviny sloužící účelům živnostenským (§ 3 cit. min. nař.). Pokud uvedená trestní ustanovení zákona týkají se povahy jednotlivých skutků, přešla skoro doslovně a ohledně stanovených trestů jen s nepatrnými změnami do osnovy tr. z. (§§ 338—344 a 496 vládní předlohy, §§ 331 až 237 a 489 návrhů výb. a čl. XIV. úv. z.). Povšimnutí hodno jest toliko, že dle § 4 z. nastupující případ trestu smrti do osnovy přijat nebyl.

II. Doprava třaskavin po železnicích.

Doprava třaskavin po železnicích upravena je nař. min. obchodu ze dne 1. srpna 1893 č. 126 ř. z., které částečně pozměněno bylo nař. min. ze dne 1. srpna 1894 č. 166 ř. z.

1. Za třaskavé předměty považují se:

a) černý prach (střelný prach a prach k trhání skal, jakož i jiná střeliva);

b) koncesované třaskaviny;

c) patrony do ručních palných zbraní a jinaký náboj, kterýž obsahuje buďto černý prach nebo jiná střeliva zvlášť připuštěná k dopravě železniční;

d) částky ohňostroje, pokud neobsahují látky, které jsou z dopravy železniční vyloučeny vedle dopravního řádu (reglementu) železničního ze dne 10. prosince 1892 č. 207 ř. z.;

e) zápalné šňůry;

f) nitrocellulosa, zejména střelná bavlna, vlna z klejiny a pyropapír (pokud tyto látky navlhčeny jsou aspoň 20% vodou), dále patrony ze stlačené bavlny střelné s potahem parafinovým, pokud takovéto preparáty připuštěny jsou k dopravě železniční;

g) výbušná zapalovadla, jako trhací kapsle (výbušné zápalníčky tvaru kloboučkovitého) a zapalovadla podkopová, kteráž účinkují elektřinou nebo třením.

2. Ustanovení všeobecná. Tělesa třaskavá, praskací preparáty, střelný prach a výbušné látky jsou vyloučeny z dopravy vlaky osobními. Také zápalky, sirky, třecí sirky a jiné třením lehko vznětlivé látky smějí jen za šetření zvláštních opatrností a jen výminečně osobními vlaky dopravovány býti. Kromě toho jest doprava takovýchto předmětů jen nákladními vlaky dovolena. Nabité zbraně nelze z pravidla pod žádnou záminkou s sebou vzíti a vůbec po dráze dopravovati. Konduktéři mají právo odevzdané aneb s sebou vzaté zbraně prohledati. Při dopravě vojínů, četníků aneb jiných orgánů bezpečnosti, při nichž mužstvo s jinými cestujícími týž vůz zaujmouti musí, má velitel jeho bezprostředně před vstupováním za přítomnosti úředníka železničního prokázati, že zbraně nabity nejsou. Při větších vojenských transportech, pro něž zvláštní vlaky aneb zcela oddělené vagony objednány jsou, toto zkoumání zbraní se strany železničních orgánů místa nemá, poněvadž velitel v tomto směru sám jest zodpověden (§§ 12, 13 žel. provoz. ř. ze dne 16. listopadu 1851 č. 1 ř. z.).

Ministerstvu obchodu jest vyhraženo právo k návrhu dotyčné správy železniční vyloučiti výrokem svým z dopravy železniční explodující zboží na oněch tratích, kde nejezdí čisté nákladní vlaky a kde není ani příležitosti vypravovati periodicky pouhé vlaky nákladní. Předpis o dopravě vojenské po železnicích není tímto nařízením dotčen a rozhodují ve příčině výbušných látek správou vojenskou k dopravě podaných jedině a výhradně ustanovení dotyčných vojenských předpisů.

3. Co do obalu třaskavin platí tyto předpisy:

Černý prach (prach střelný a prach k trhání skal) a jinaká střeliva připuštěná k dopravě po železnicích musí býti zaobalena v hustě tkané pytle a nadto v dřevěných sudech, bednách nebo kovových nádobách. K témuž účelu lze upotřebiti t. zv. (americké) sudy srobené z několikerонásobných stěn velmi silné a tuhé lepenky fermeží natřené.

b) Ve příčině koncesovaných třaskavin platí tyto předpisy:

aa) Při dopravě jich musí býti tvar, obal a zabalování provedeno tak, jak připuštěním úředním pro každý druh předepsáno.

bb) Sudy, ve kterých koncesované třaskaviny zaobaleny jsou, musí býti na zevní straně opatřeny plakátem, který zřetelně a dopodrobna vyznačuje preparát a druh jeho, jméno nebo firmu vyrabitele, označení továrny, dále datum a počet ministerského povolení k dopravě a konečně datum výroby.

c) Patrony do ručních střelných zbraní dlužno předkem po partiích zabaliti do krabic (t. zv. kartonů) z tuhé lepenky tím způsobem, aby se nemohly v krabici posunovati.

d) Má-li se zaslati jinaký náboj, rozhoduje se od případu k případu o přípustnosti zvoleného obalu, jakož i o maximální váze nádob (obalu).

e) Části ohňostroje, zápalné šňůry a nitrocellulosu dlužno pevně zabaliti do dřevěných, spolehlivých a váze obsahu přiměřeně silných beden nebo tun, jichž spojení jest tak ucpáno, že vysypání není možno, a jež nejsou opatřeny železnými obručemi nebo sponami. Místo dřevěných beden a tuní lze, jak shora poznamenáno, užíti t. zv. amerických sudů.

f) Třaskavé kapsle zabaliti jest vedle sebe otvorem nahoru do silných plechových nádob nanejvýš po 100 kusech do jedné a to tím způsobem, aby při otřesu nemohly se kapsle jednotlivé pohnouti nebo pošinouti.

g) Elektrické hořáky s krátkými dráty nebo pevnou hlavičkou dlužno zabaliti způsobem tímtéž. Nádoby musí se vyplniti pilinami nebo podobnou látkou. Místo nádob plechových možno upotřebiti i krabic ze silné a tuhé lepenky.

h) Elektrické hořáky na dlouhých (gutaperčových) drátech z klejiny nebo dřevěných holích vložiti možno jen nanejvýš po 10 kusech svázané do balíku, v němž nesmí býti více než 100 hořáků. Více takto upravených balíků dopraviti lze.

4. Podání k dopravě.

a) Zásilky třaskavin vyloučeny jsou z podání a dopravy jakožto rychlozboží.

b) Zboží takové dlužno 24 hodin před podáním ohlásiti ve výpravně dráhy a tam vyčkati jest dalších pokynů co do podání k dopravě potřebných. Zásilky takové přijímají se jedině ve dny veřejně správou dráhy vyhlášené a do vlaků zvlášť určených. Zásilky takovéto smí se pravidelně dopraviti na dráhu teprve k vlastnímu naložení do železničního vozu a nejdříve 2 hodiny před pravidelným odjezdem dotyčného vlaku, pokud pak jde o vlaky noční, nejdříve tak učiniti možno 2 hodiny před skončením podání.

c) Zásilky nelze přijati na takové stanice a tratě, po nichž vyloučena jest doprava třaskavin; toliko mokrá, stlačená střelná bavlna smí se dopravovati smíšenými vlaky po oněch tratích, na nichž nejezdí žádné vlastní nákladní vlaky pro dopravu zboží.

d) Po rozumu nařízení ze dne 11. února 1860 č. 39 ř. z. musí býti průvodními listy opatřeny zásilky černého prachu (prachu střelného a prachu k trhání skal), jakož i jinaká střeliva a třaskaviny a to jak při dopravě vnitř území státního, tak i při dovozu, vývozu a průvozu. O tyto průvodní listy zakročiti jest u ministerstva vnitra.

e) Při veškerých ostatních zásilkách jest průvodním listem nákladní list vystavený zasílatelem; tento nákladní list musí však býti na základě prokázaného oprávnění vidován politickým okresním úřadem, v policejním obvodu Vídně, Prahy, Lvova, Krakova a Terstu pak zeměpanským policejním úřadem.

f) Pokud jde o částky ohňostrojů, dlužno jak při dopravě uvnitř státního území, tak i při dovozu, průvozu a vývozu předložiti úřední povolení žádané ve smyslu § 1 zákona ze dne 27. května 1885 č. 134 ř. z. Při vnitřní dopravě zápalné šňůry nevyhledává se průkaz úředního povolení

g) Zásilky dobírkou jsou z dopravy vyloučeny.

h) Podobně nepřipouští se deklarace zájmu v dopravě.

5. Doprava a dopravní prostředky:

a) K dopravě třaskavin smí se použíti jen krytých nákladních vozů s elastickými nárazovými a tažnými aparáty, s pevným a bezpečným krytím, se spolehlivým přepažením a dobře zavřenými dveřmi.

b) Náklad třaskavého zboží má se konati, pokud možno, na odlehlých pobočných kolejích pod šírým nebem; cizí, nepatřící k tomu osoby dlužno vzdáliti.

c) Nádoby naplněné výbušným zbožím nesmí se překotiti, váleti nebo o nějakou oporu na zemi otáčeti, nýbrž nésti s největší opatrností a hlavně chrániti před nárazem.

d) Zboží třaskavé v balících obsažené nakládati, skládati a překládati jest, pokud možno, ve dne, za tmy pak jen s použitím bezpečnostních nebo takových svítilen, jichž skleněné stěny chráněny jsou před rozbitím drátěnými mřížkami.

e) Bezpodmínečně jest zapovězeno kouřiti tabák poblíže takovýchto balíků.

f) Absolutně vyloučeny jsou třaskaviny z dopravy ve vlacích, v nichž jedou osoby.

g) Vozy, na nichž složeny jsou dovolené třaskaviny, nesmí se umísťovati v bezprostřední spojení s jinými vozy, kde jsou výbušné nebo zápalné předměty.

h) Zboží výbušné možno překládati do jiných vozů železničních na cestě jen pro případ naprosté nutnosti.

i) O tom, že dojde do určité stanice zásilka třaskavých předmětů nad 150 kg. těžká, má dotyčné (přijímací stanici) telegrafickou zprávu podati poslední přechodní stanice, pokud se týká, podací stanice ležící v obvodu téže správy železniční. Nadto má býti příjemce zásilek koncesovaných třaskavin nebo výbušných zapalovadel na útraty podatele telegraficky ze stanice podací vyrozuměn o tom, že právě vypravena byla vlakem takováto zásilka.

6. Vydávání třaskavin.

a) Zásilky třaskavin došlé do určené stanice oznámí se ihned (avisují se) poslem nebo telegraficky adresátovi a tento jest povinen bez prodlení si je odebrati.

b) Nestane-li se tak, má se učiniti toto: Zásilky výbušných předmětů dovolených (koncesovaných) a trhaných zapalovadel, jichž si (i o nedělích a svátcích) adresát obdržev aviso neodebéře v 6 nejbližších hodinách připadajících na čas vyměřený k výpravě, dlužno po předchozím ohlášení k dalšímu opatření odevzdati v městech se zvláštním statutem úřadu bezpečnostnímu, v jiných městech okresnímu hejtmanství, kde to není možno, nejbližšímu staničnímu velitelství četnickému. Nepřijme-li adresát zásilky jiných třaskavin do 24 hodin byv o dojití jich zpraven, zašle se zásilka taková zpět zasílateli na jeho útraty, nebo nelze li zboží to nazpět zaslati v nejbližších třech dnech, ježto není vypraven příhodný vlak, postupuje se způsobem shora naznačeným. Správa dráhy jest nadto oprávněna žádati z takovýchto zásilek po uplynutí oněch 24 hodin zvýšené skladné.

Kdokoli pod nesprávnou nebo neúplnou deklarací podá výbušné zboží k dopravě nebo zanedbá bezpečnostní opatření předepsaná za podmínku k jich přijetí, nebo vědomě k dopravě podává podobné předměty, ačkoli jich doprava po železnici úředně jest zapověděna, povinen jest složiti — kromě toho, že musí doplatiti případný rozdíl ve výlohách dopravy a nahraditi vzešlou škodu a že propadá trestům stanoveným v trestním zákonu nebo předpisech policejních — i když škoda nevzejde, příplatek nákladní v obnosu 6 zl. z každého kilogramu váhy hrubé celé zásilky.

III. Obchod trhacími zapalovadly.

Doplňkem k zákonům ze dne 27. května 1885 č. 134 ř. z. a ze dne 4. srpna 1885 č. 135 ř. z. vydáno nařízení ze dne 19. května 1899

č. 95 ř. z., jímž se stanoví předpisy o obchodu trhacími zapalovadly (jako jsou trhací zápalky neboli kapsle a podkopová zapalovadla). Takováto trhací zapalovadla třením nebo elektřinou explodující musí býti odděleně chována od jiných výbušných předmětů až do té doby, kdy se jich užije. Pro každý způsob dopravy musí zapalovadla tato býti zabalena tak, jak předepsáno jest pro dopravu železniční. Vně obalu naznačiti jest poučení srozumitelně podané o všech kautélách, jichž dbáti jest, otevírá-li se obal, vybírají-li se jednotlivá zapalovadla, zejména pak obsahuje výstrahu před násilím, nárazem, úderem, jakož i před nebezpečím, kterým hrozí blízký oheň a světlo (§ 1 cit. nař. z r. 1899).

Trhací zapalovadla prodávají přímo vojenské ústavy neb orgány správy vojenské, a výjimečně jen ti, kdož obdrželi koncesi od příslušného úřadu živnostenského; koncesi tuto lze uděliti jen pro určité místo a jen jsou-li tu přiměřené skladní místnosti úředně adaptované. Prodavači jsou povinni dle potřeby přejímati od úřadů zapalovadla k zatímnému uschování (§ 2 cit. nař.). Prodavači smějí vydávati zapalovadla trhací toliko těm osobám neb podnikům, které k tomu mají úřední povolení; povolení takové uděluje se pro ten případ, že nelze se obávati zneužití a dotčená osoba nebo podnik má příhodné místnosti k chování těchto třaskavin.

K odebírání zapalovadel trhacích vystavuje politický úřad I. stolice, pokud se týká, zeměpanský úřad bezpečnostní odběrací knížku nebo list; jen na tyto průkazy lze zapalovadla vydati (ku př. shora vzpomenutým prodavačům, držitelům hor, podnikatelům staveb, držitelům lomů a pod.). Výkazy odběrací úřad odejme odběrateli, zneužije-li se zapalovadel nebo lze-li se toho obávati, podle okolností může pak dobu platnosti knížek odběracích na určitou dobu obmeziti. Listy odběrací mají pravidelně platnost jen na určitou dobu (nanejvýš 3 měsíců počítaje ode dne, kdy list vystaven byl). Úřad vystavující list odběrací má stanoviti a vyznačiti v listu samém, do kdy zapalovadla k uvedenému účelu mají býti spotřebovaná. Jakmile odebere se množství zapalovadel v listu odběracím povolené, pozbývá list odběrací platnosti své a nesmí se naň dále odebírati (ani na knížku v stejném případu). Uplyne-li doba v odběracím listu vyměřená ku spotřebě povoleného množství zapalovadel, avšak quantum toto spotřebováno nebylo, povinen jest odběratel oznámiti to úřadu vydavšímu list odběrací; nebyla-li by prodloužena lhůta ku spotřebě zbývajícího množství, dlužno je odevzdati výrobci, prodavači nebo s povolením úředním určitým jiným odběratelům. Stejně jest zachovati se ve příčině nespotřebovaného množství pro ten případ, že by zanikl nebo zrušen byl některý obchod nebo podnik, který s povolením zapalovadla trhací odebíral.

Sbory, ústavy a úřady moci ozbrojené odebírati mohou dotčená trhací zapalovadla nemajíce potřebí úředního povolení (§§ 2—4 cit. nař.). Odběrací knížky obsahovati mají:

a) jméno (firmu) oprávněného;

b) živnost nebo zaměstnání, k němuž potřebí jest stále zapalovadel trhacích;

c) místo, kde se provozuje živnost nebo zaměstnání;

d) třeba-li, dobu platnosti.

Tužší předpis platí o odběracích listech; mějtě v té příčině obsahovati:

a) jméno (firmu) oprávněného;

b) účel, pro který se zapalovadla odebírají;
c) druhy trhacích zapalovadel;
d) jich množství;
e) místo uschování a místo spotřeby;
f) čas k odebírání stanovený;

O přiměřené úpravě knížek a listů odběracích, o manipulaci při odebírání a vývozu zapalovadel atd. jednají podrobněji §§ 5 a 6 cit. nař.

Zaměstnavatel, který trhací zapalovadla odebírá, chovati má řádný dozor nad místnostmi, v nichž třaskaviny ony složeny jsou, a vydávati se mají jen spolehlivými osobami a jen v množství právě potřebném; dělníci zejména mají na konci pracovní doby (šichty) vrátiti nespotřebované quantum a uložiti se má pak množství toto na vhodných a bezpečných místech. Osoby dohlédající ke skladišti, v němž trhací zapalovadla jsou, mají na očích míti každou osobu přicházející ve styk s těmito třaskavinami, mají přísně bdíti nad pořádkem ve skladišti, aby se možnému nebezpečí všestranně předešlo. Zvláště nemají se téže osobě vydávati současně zapalovadla a trhací preparáty a také nemá je táž osoba současně nésti na místo spotřeby. Přísně zapovězeno jest dozorčímu personálu i dělnictvu jinak a jinam užívati zapalovadel trhacích, nežli dovoleno jest (ku př. nositi je do svých bytů, nebo je dávati cizím osobám a pod.). I mají k tomu cíli vésti zaměstnavatelé zvláštní knížky, do kterých se zapisuje, které druhy zapalovadel trhacích dělníkům byly vydány a v jakém množství.

Na přestoupení těchto předpisů stanoveny jsou za trest dle min. nař. ze dne 30. září 1857 č. 198 ř. z. peněžité pokuty až do 100 zl nebo vězení od 6 hodin až do 14 dnů. Vedle toho ovšem mohou míti průchod i ustanovení všeob. zákona trestního, zejména pak předpisy zákona ze dne 27. května 1885 č. 134 ř. z. (srv. §§ 7 a 8 cit. nař. z r. 1899).

IV. Nařízením min. ze dne 19. května 1899 č. 96 ř. z. vydány předpisy o obchodu bezpečnými trhacími preparáty, které jsou podrobeny monopolu prachovému. Jde tu o takové trhací preparáty, které toliko explodují trhacími zapalovadly a proto uvádějí se v obchod s výslovným označením jako »bezpečné« trhací preparáty, podrobněji, musí být na zevním obalu označeny takto: »K tomuto bezpečnému trhacímu preparátu vztahují se ustanovení ministerského nařízení ze dne 19. května 1899 (č. 96 ř. z.).« (Srv. §§ 1 a 6 cit. nař.). Prodej jich přísluší kromě vojenských ústavů jen těm, kdož mají licenci k prodeji prachu; preparáty samy musí se chovati až do času skutečného upotřebení v přísném odloučení od trhacích zapalovadel, k čemuž zvlášť kontrolující orgánové přihlížeti mají. Jinak není při dopravě bezpečných trhacích preparátů oněch obmezení a oné přísnosti, jako při dopravě třaskavin; jenom vytýká cit. nařízení zvlášť, že chovati jest bezpečné trhací preparáty pod spolehlivou závěrou (§ 5 cit. nař. a k tomu § 2—4 tamtéž).

Trest na přestoupení tohoto nařízení jest úplně týž, jak svrchu vytčeno bylo při trhacích zapalovadlech (§ 7 téhož nařízení).

Třetina chudých.

Třetina chudých jest příspěvek přikázaný chudinským ústavům, který se vybírá z pozůstalostí světských duchovních, duchovních zrušených klášterů a v duchovní správě aneb veřejném úřadu učitelském postavených kněží řeholních, majících způsobilosti k pořizování, kteří zemřeli nezane-

chavše poslední vůle. Tato třetina připadá při duchovních, kteří při určitém kostele stále byli ustanoveni, ústavu chudých onoho místa, kde zemřelý posledního obročí požíval, při ostatních duchovních, kde této podmínky není, ústavu chudých onoho místa, kde duchovní zemřel (dv. d. ze dne 27. listopadu 1807 č. 828 sb. z. soud.). Jsou-li však nejbližší příbuzní zemřelého sami chudi, mohou žádati, aby jim byla přiřknuta i ona třetina, která by jinak připadla ústavu chudých (dv. d. ze dne 6. února 1792 č. 259 sb. z. s.). Jsou-li mezi příbuznými též osoby zámožné, připadá chudým příbuzným ze zákonité třetiny chudých jen tolik, kolik by připadlo dle zákonné posloupnosti dědické (dv. dekr. ze dne 16. září 1824 č. 2040 sb. z. s.). Rozhodnutí o tom, kterému fondu chudinskému třetina chudých po knězi katolickém bez poslední vůle zemřelém náleží, přísluší soudům, rozhodnutí o tom, zda li se chudým příbuzným má přiřknouti třetina jinak ústavu chudinskému náležející, přísluší výhradně úřadům správním (rozh. min. vnitra ze dne 20. října 1870 č. 13475). Úřady správními rozuměti jest ale jen úřady politické v náležitém pořadu instancí (roz. min. vnitra ze dne 14. března 1871 č. 2782); příslušným jest politický úřad I. stolice, v jehož okresu se nalézá chudinský fond v daném případě ku zákonné posloupnosti dědické povolaný (roz. min. vnitra ze dne 30. května 1871 č. 6648).

Třídy daně domovní viz D a ň d o m o v n í.

Třídy věřitelů konkursních viz N á r o k y v ě ř i t e l ů k o n k u r s n í c h.

Tuláctví.

Všechny osoby, které obtěžovaly veřejnost svým nestálým životem, svou potulností a nejistým výdělkem, nazývaly se dříve vagabundy neb tuláky, ať již měly nějaké zaměstnání čili nic. Tím označovali se nejen zahaleči, žebráci, osoby nepořádné a nemravné, nýbrž též brusiči, podomní obchodníci, herci, kočující hudebníci, komedianti a j. Celá řada starších předpisů snaží se zavésti kontrolu a dohled na vagabundy ku ochraně veřejné bezpečnosti. Tak ustanovuje patent ze dne 30. října 1751 Cod. Austr. V. pag. 598, že zavedeny býti mají partikulární a generální prohlídky, při kterých zajmuty býti mají všechny osoby beze služby jsoucí, zahálející nebo podezřelé a postaveny před zemský soud ad examen, vel inquirendum; rovněž ustanovuje Josefinský pat. ze dne 3. listopadu 1786 pro Halič, že svévolní žebráci a tuláci mohou od vrchností a představených po celý měsíc ku každé práci býti přidržáni. Avšak všechny tyto starší předpisy obsahují jen roztroušená a ojedinělá ustanovení o tuláctví; mimo to nedostávalo se též přesného zákonného vytčení pojmu tuláctví a jako tuláci byly často zatýkány a ve své osobní svobodě omezovány osoby, které neměly v úmyslu bez výdělku se potulovati. Teprve zák. ze dne 10. května 1873 č. 108 ř. z. vytknul přesný pojem tuláctví. Dle tohoto zákona jest tulákem ten, kdo nemaje určitého bydliště aneb kdo opustiv své bydliště bez práce a obchodu se potuluje a o němž nedá se zjistiti, že by měl prostředky k výživě aneb že by takových řádným způsobem získati si chtěl (§ 1).

Později vydaný zákon proti zahalečům a tulákům ze dne 24. května 1885 č. 89 ř. z. určuje p o j e m t u l á c t v í ještě přesněji. Zákon ten stanoví:

1. Kdo se potuluje bez obchodu a práce a nemůže dokázati, že má prostředky ku své výživě aneb že takových řádným způsobem dosíci chce, jest tulák. Tuláctví jest přestupkem, který trestá se od soudu na postiženém trestem od jednoho až do tří měsíců tuhého vězení dle okolností zostřeného (§ 1).

2. Tuláci k práci způsobilí jakož vůbec osoby práce schopné nemající žádných příjmů a žádné dovolené živnosti, kteří ohrožují bezpečnost osobní neb majetku, mohou býti vyzváni úřadem bezpečnosti (policejním ředitelstvím, magistrátem, okresním hejtmanstvím), aby v určité lhůtě prokázali, že se dovoleným způsobem živí. Nevyhoví-li tomuto příkazu z odporu před prací, dopouštějí se přestupku, který trestá se tuhým vězením od 8 dnů až do tří měsíců (§ 3). Takové osoby nazývají se v praxi zaháleči na rozdíl od obyčejných vagabundů. Kdyby osoby takové v ustanovené lhůtě nevykázaly řádnou živnost z jiného důvodu než z odporu před prací, ku př. ze vzdoru neb nedbalosti, tu nemá nastoupiti trest soudem, nýbrž ustanovený v cís. nař. ze dne 20. dubna 1854 č. 96 ř. z.

3. Osoby, které pro tuláctví již byly trestány a bezpečnosti majetku nebezpečnými jsou, mohou býti dány pod policejní dozor (§ 4 zák. ze dne 10. května 1873) (viz čl. Dohled policejní).

4. Osobám štítícím se práce, které nemají ani prostředků ku své výživě ani dovolenou živnosť neprovozují, může každá obec, v jejímž obvodu se zdržují nebo byly postiženy, uložiti práci přiměřenou jejich schopnostem buď za odměnu neb za stravování. Zdráhá-li se osoba taková přikázanou práci konati, dopouští se přestupku, který trestá se tuhým vězením od 8 dnů do jednoho měsíce (§ 4 zák. ze dne 24. května 1885 č. 89 ř. z.).

5. Proti osobám, které pro tuláctví neb odpor ku práci byly odsouzeny, může soud v rozsudku vysloviti přípustnost odevzdání do ústavu donucovacího (§ 7 cit. zák.).

6. Konečně mohou tuláci a jiné osoby práce se štítící, které zneužívají veřejné dobročinnosti, býti odstraněny, po případě i vyhostěny, pakli ohroženy jsou výhradně zájmy toho místa, z něhož osoba ta odstraněna býti má (§§ 1 a 2 zák. o postrku ze dne 27. července 1871 č. 88 ř. z.). Bližší ve čl. Odstrčení.

7. Aby se zabránilo tuláctví, bylo zakázáno vystavovati vysvědčení o neštěstí neb chudobě za tím účelem, aby na základě jich žebráno býti mohlo, a prohlášeno to za přestupek (§ 3 zák. ze dne 10. května 1873 č. 108 ř. z.). Viz čl. Policie chudinská a Stravovny.

Týrání zvířat viz Zvířata.

Ubytování vojska.

I. Pojem.

Ubytování vojska jest jednak právem státu, jednak povinností státních občanů. Státu přísluší totiž právo ubytovati jednotlivé části ozbrojené moci neb jednotlivé příslušníky její i v míru za přiměřené odškodnění v neerárních budovách; povinností státních občanů jest buď celá oddělení vojska či jednotlivé vojenské osoby do domu přijati. Ubytování vojska jest ve své nynější formě důsledkem všeobecné branné povinnosti. Ve starověku jakož v čase stěhování národů existovala pouze ležení; v prvních dobách středověku staral se každý lenní či korouhevní pán sám o přebyt svých vasalů a oděnců; lancknechti tábořili ponejvíce ve

stanech, osazovali však též již i ve vlastní zemi jednotlivé osady; zavedením stálého vojska stalo se ubytování v míru tím více důležitým a právo, je ukládati, resp. povinnost je trpěti, stalo se předmětem stálých a dlouho trvajících bojů mezi stavy a vojenskou správou; z toho vyplynula potřeba upraviti ubytování přiměřenými zákony.

V Rakousku má platnost zákon o ubytování ze dne 11. června 1879 č. 23 ř. z., který změněn byl částečně zák. ze dne 25. června 1895 č. 100 ř. z.; v Uhrách platí XXXVI. zák. čl. z r. 1879; oba zákony jsou vlastně identické a vykazují jen docela nepodstatné rozdíly. Tímto zákonem zbaveny platnosti všechna ustanovení, jež v jednotlivých korunních zemích ohledně ubytování byla vydána. Přes to však nebyly zákonem tím nikterak dotčeny všechny ony před 1. červencem 1879 (dnem to, kdy nyní platný zákon nabyl moci práva) uzavřené a dosud pravoplatné smlouvy mezi vojenskými úřady, obcemi, zemskými zastupitelstvy neb soukromými osobami, o poskytování vojenských noclehů a jiných potřeb; jen v tom případě pak má býti ustanovení, v tomto zákoně obsažených použito i tam, kde existují dříve uzavřené smlouvy, jsou-li ustanovení zákona pro dodavatele příznivější.

II. Druhy ubytování: Zákon rozeznává:

1. Stálé, trvalé ubytování, jež zavedeno na základě stálé dislokace branné moci v míru (ve výraze »branná moc« zahrnuto vojsko, válečné loďstvo a obě zemské obrany). Toto ubytování jest veřejným břemenem, jež nese celá dotyčná země, břemenem, za něž vojenská správa poskytuje zákonem pevně stanovenou náhradu. Péče a pokud možno nejstejnoměrnější rozdělení ubytování náleží v obor působnosti zemských úřadů. Vojenská správa jest práva (§ 35 alin. 4) při poškozeních objektů k ubytování vojenských oddělení neb osob poskytnutých jen za takové škody, jež povstaly vinou ubytovaných, ne však za ony, jež povstávají náhodou neb následkem obyčejného opotřebení. Též musí býti nárok na hrazení škody nejdéle průběhem jednoho roku po odevzdání objektu, k ubytování upotřebeného soudně ohlášen. K trvalému ubytování patří i opatření stálých kasáren, ohledně jichž zbudování jsou v zákon o ubytování pojaty zvláštní výhody §§ 18, 33—37).

2. Zatímní ubytování nastupuje při pochodech, soustřeďování vojska, cvičeních ve zbrani atd. a jest to břemeno, které nese dotýčná obec. Vojsku jest nařízeno, by přijalo vždy ubytování jemu obcí označené a zákonu o ubytování vyhovující i s ostatními vedlejšími potřebami. Při ubytování na pochodech musí ubytovatel skytnouti společné ubytování i členův rodiny cestujícím s hlavou rodiny vojenského stavu (ženě a dětem) leč bez zaopatření. Při ubytování na pochodech má ubytovatel poskytovati v zemi obvyklou stravu se 42 dkg. masa (bez přívažku) na jednu osobu, začež odvádí se starostovi obce (řiditeli ubytování) vojenskou správou náhrada, pro jednotlivé země vždy na dobu jednoho roku stanovená.

Při všech ostatních druzích zatímního ubytování dostává mužstvo tak zv. stravovné (etapové zaopatření) a ten, kdo ubytování poskytuje, má tedy jen k používání vykázati společné používání ohniště a nádobí k vaření. Pro koně má býti vedle ubytování dodáváno i osvětlení stáje, nářadí stájní a sláma ke stlaní, tato však za zvláštní poplatek a za ponechání hnoje.

3. Ubytování společné a po různu.

Společné je ubytování, když se opatří v témže stavení byty nejméně pro půl setniny pěchoty neb myslivců, pro čtvrt švadrony neb pro rozloženou o sobě četu zákopnickou neb náhradní kádr jízdy, pro půl baterie polního dělostřelectva, pro půl setniny pevnostního dělostřelectva, pro půl setniny sboru zákopnického neb železničného a telegrafního pluku, pro švadronu sboru vozatajského, pro setninu pěších sborů zeměbranných neb pro švadronu jízdných sborů zeměbranných — nepočítajíc bytů důstojnických, skladišť, strážnic a vedlejších potřeb, byly-li by které v témž stavení. V jiném případě je ubytování porůzné. Je-li ubytování společné, opatřeny buďte místnosti zvláštní, které nejsou zároveň ustanoveny k jiným potřebám. Při ubytování porůzném buďte vojáci pokud možná ubytováni ve světnicích neb komorách od obydlí ubytovatelova oddělených, které se mají dle potřeby osvětliti a v zimě topiti. Slovo »vojsko,« kterého se v tomto zákoně užívá, obsahuje v sobě stálé vojsko, vojenské loďstvo námořské, zeměbranu a domobranu (§ 4 cit. z r. 1895).

Ke společnému ubytování užito buď v tomto pořádku:

a) kasáren erárních,

b) jiných stavení státních k disposici daných a dle nálezu komise příhodných,

c) kasáren od země, okresu, obce neb od osob soukromých k disposici daných neb kasáren prozatím zřízených. Kde by toho bylo zvláště potřebí, mohou ubytovací budovy býti nově zřízeny státem s přivolením finančního ministra za náhradu v tomto zákoně vytčenou. Kasárny jsou budovy věnované výhradně účelům ubytovacím. Dělí se na kasárna I. a II. třídy. Za kasárna I. třídy pokládána budiž budova, která schválně k tomu účelu byla vystavěna a která bytnou prostorou i jinakou povahou vyhovuje požadavkům, které nařízením budou ustanoveny. Za kasárna II. třídy pokládána budiž ta budova, která bytnou prostorou vyhovuje úplně kasárnám I. třídy, svou povahou však menším požadavkům cestou nařízení vytknutým. Kasárna prozatimná však jsou místnosti ke společnému ubytování vojska příhodné, které se nalézají ve staveních, jež nejsou výlučně ustanovena k ubytování, dále místnosti, jež ve příčině prostory bytné nebo povahy místností nevyhovují úplně tomu čeho se ohledně kasáren vyhledává. Zda opatřeny býti mají kasárna I. neb II. třídy neb kasárna prozatimní, ponechává se úmluvě správy vojenské s příslušným opatřovatelem. Ustanovení vztahující se ke kasárnám a prozatimným kasárnám platí též ohledně chorobinců a nemocnic vojenských, dále ohledně vojenských domů transportních, které jsouce umístěny v některém stavení k tomu zvláště určeném a vyhovujíce tomu, čeho se jinak vyhledává, pokládají se na roveň kasárnám, jinak však kasárnám prozatím zřízeným.

Ubytování porůzné má míti místo jen tehdá, když nelze opatřiti společné ubytování (§ 5 cit. z. z r. 1895).

Žádá-li se, aby některá (erární neb neerární) kasárna neb kasárna prozatím zřízená pro podstatné vady ve příčině policie stavební neb zdravotní byla zcela opuštěna, rozhodne o tom, je-li toho potřeba, po předložení nálezu smíšené komise ministr zemské obrany, slyšev ministra finančního, a to jde-li o kasárna neb o prozatimná kasárna stálého vojska (válečného loďstva námořského) po úmluvě s říšským ministrem vojenství. Náklad ubytovací, který z toho vznikne, může býti požadován dle tohoto

zákona. Neerární kasárna neb kasárna prozatím zřízená lze opustiti jen tehdá — když by příslušná kasárna neb kasárna prozatímně zřízená stala se zbytečnými k účelům ubytovacím následkem změněné stálé dislokace v čas míru — když ten, kdo opatřil kasárna neb kasárna prozatímná, jež se mají opustiti, opatří jiná kasárna neb kasárna prozatímná, jež mají touž prostoru bytnou. Též užívání erárních příbytků k jiným účelům než ubytovacím (§ 7 cit. z. r. 1895) neb scizení jich není dovoleno, leč že by opatřila se náhrada stejné ceny, nebo že by budovy nebylo třeba následkem změněné stálé dislokace v míru. Pro přechodní poměry, které by dotčenými případy snad vznikly, lze též zvláštními smlouvami, avšak jen na krátkou dobu, učiniti prozatimná opatření.

III. Náhrada za byty vojenských gažistů, též za jiné místnosti, jichž kromě bytů je pro mužstvo potřebí, jakož i za jich zařízení, poskytne správa vojenská dle jistých tříd nájemného (§ 19 zák. z r. 1895). Ministr zemské obrany po úmluvě s ministrem financí a říšským ministrem vojenství vřadí obce do těchto tříd nájemného a stanoví nájem v každé této třídě od 10 k 10 letům podle průměrného nájemného, vyhledávaného v 5 bezprostředně předcházejících letech za užívání místnosti, pokud se týče nábytku. Při vyhledávání průměru nájemného počítány buďte veřejné dávky z nájemného, které je najímatel povinnen platiti (krejcar činžovní, školní).

Postup, jehož při tom šetřiti dlužno, bude ustanoven cestou nařizovací. Platnosť sazby, která od 1. ledna 1891 do konce prosince 1895 platila, prodlužuje se do konce r. 1900. Jestliže během 10letého sazebního období větší počet vojenských gažistů v některé stanici jsoucích, užívá na základě § 25 odst. 2 tohoto z. od obce skutečně bytů a většina nájemného od obce za tyto byty placeného převyšuje průměr mezi sazební náhradou obci náležející a mezi náhradou nejbližší vyšší třídy nájemné, může obec tato, ač-li jest vřaděna do nižší třídy nájemné nežli do první, činiti nárok na nové vřadění po uplynutí prvních pěti let sazebního období. Obec tato buďiž vřaděna znova do některé třídy nájemného platné sazby nájemné na zbývajících 5 let sazebního období na základě nájemného v místě obvyklého, které vyšetřeno buď dle § 30 zák. z r. 1895. Naopak zase po vypršení prvních 5 let sazebního období může obec znova vřaděna býti do některé třídy, jestliže nájemné tak kleslo, že za to míti sluší, že jsou tu podmínky pro vřadění do nižší třídy nájemné. Nová stálá místa posádková, když jde o opatření společných příbytků (§ 5) buďte vřaděna do třídy nájemné podle nájemného v místě obvyklého, vyšetřeného v čas příslušné úmluvy. Sazební výměry dle toho na jevo vycházející platí až do nejbližšího všeobecného upravení nájemného, po případě až do vypršení prvních 5 let sazebního období, také pro byty gažistů a vedlejší potřeby kromě kasáren (kasáren prozatimných) opatřené. Pokud při nových místech posádkových jde toliko o ubytování porůzná, je nájemné v místě obvyklé, hned po vtažení posádky vyšetřené, platným až do vřadění do některé třídy nájemné.

Jednotlivé obce mohou dle zásady tohoto § býti výjimečně znova klasifikovány pro období od 1. ledna 1896 až do konce r. 1900, požádaly-li za to ještě během r. 1895. Náhrada za den, kterou má správa vojenská platiti za byt poddůstojníků a ostatního mužstva, též za přechování koňů, ustanovuje se takto:

a) za ubytování jednoho muže:
1. v kasárnách I. třídy 6 kr.;
2. II. třídy 4·6 kr.;
3. v kasárnách prozatimných 3·5 kr.;
4. při ubytování porůzném 1·5 kr. a když neopatří se palivo a náčiní k vaření (§ 26) 1 kr.

b) Za přechování jednoho koně:
1. v kasárnách I. třídy 3·7 kr.;
2. v kasárnách II. třídy 2·5 kr.;
3. v kasárnách prozatimných 2·2 kr. a
4. při ubytování porůzném 1·5 kr.

Pro kasárna a kasárna prozatimná, která za působnosti tohoto zákona budou nově zřízena, může dána býti záruka, že budou obsazena nejvýše po 25 let. Po dobu zaručeného obsazení bude zřizovateli ode dne, kterého příslušný předmět byl odevzdán správě vojenské, zaručeno tím způsobem nepřetržité požívání přibytečných poplatků, nehledě k tomu, zda obsazení je přetrženo nebo zrušeno; pokud by se však nestala se zřizovatelem úmluva pro správu vojenskou výhodnější, bude po čas, na zaručenou dobu obsazení scházející, placena náhrada, která dle § 31 cit. z., pokud se týče dle sazby za prázdné přístřeší přísluší. Ostatně zůstavuje se správě vojenské právo, upotřebiti budovy, jichž k obývání pro vojsko není potřebí na ten čas, za který se dává náhrada, k jiným účelům vojenským neb ji k jiným účelům pronajati. Jestliže by dle nálezu vyslané komise smíšené a dle rozhodnutí příslušných úřadů budovy, jež byla se zárukou ubytovací opatřena, za příčinou nějaké neobyčejné příhody na př. války neb škody živelní, buď celé neb částečně nemohlo se trvale užívati, tedy přestane se poměrně dávati náhrada. To platí i tehdá, když by udržování některého obytného stavení tak bylo zanedbáno, že by stavení toto bylo prohlášeno za zcela neb částečně neobyvatelné (§ 33 cit. z. z r. 1895).

Kdo opatří kasárna neb kasárna prozatimná, udej, předkládaje svoji ofertu (nabídku), pokud se týče zdělávaje stavební program, chceli je opatřiti náležitým nářadím a chovati nářadí toto v dobrém stavu, je čistiti a doplňovati, pak zda chce či nechce opatřovati palivo, topivo a svítivo. Nechce-li, opatří to správa vojenská (§ 34 cit. z.).

Za byty zřízené na čas periodických cvičení ve zbrani a soustředění vojska v barácích dává se náhrada dle § 31. Tato náhrada počítá se dle počtu dnů ubytovacích (§ 46 cit. z. z r. 1895).

IV. Osvobození.

Prosty povinnosti ubytování vojska jsou dle § 10 zák. z r. 1879 budovy, určené pro členy panovnické rodiny; budovy používané vyslanectvími; všechny místnosti používané státními úřady jakož i úřední místnosti zastupitelstev říšských, zemských, okresních i obecních spolu i s úředními byty; kostely a nemocnice, ústavy dobročinné, učební, vychovatelské a léčební, jichž účelem není zisk, veřejná musea a knihovny, trestnice, ženské kláštery, v klášterech mužských místnosti ke klausuře určené, úřadovna duchovních správců, úřední místnosti poštovních a telegrafních úřadů, místnosti nutné ku provádění vozby železniční a paroplavby, konečně pak místnosti, jichž nevyhnutelně jest potřebí ku provozování živnosti.

V. Zvláštní ustanovení.

Každému ubytovateli jest dovoleno (§ 15 cit. zák. z r. 1879) uložené jemu ubytování poskytnouti v jiných v tomtéž místě (čtvrti města) se nalézajících vhodných místnostech; též může (ubytovatel) požadovati při ubytování po různu po uplynutí jednoho měsíce za přeměnu ubytování.

Vojenská cvičiště, přípravné střelnice, tělocvičny, jízdárny, cvičiště, koupadla a brody koňské, jichž je při ubytování trvalém i dočasném zapotřebí, jsou vedlejší potřeby bytu. Není-li v obci, ve které je posádká, pozemků neb koupadel k těmto zvláštním účelům příhodných neb jeví-li se příhodným, by bez újmy prospěchu vojenského z příčin hospodářských neb finančních se mimo obec posádkovou zakoupily, buďtež v nejbližších obcích vypátrány a opatřeny. Cesty ke jmenovaným místům, jichž potřebí výhradně pro vojsko, zřídí správa vojenská na vlastní náklad. Práva vlastnického, pokud se týče užívacího nechť dobude sobě správa vojenská na základě přátelské úmluvy a není-li to možným, cestou vyvlastnění (§ 365 o. o. z.). Plošná výměra a ostatní požadavky vojenských cvičišť, střelnic, tělocvičen, jízdáren a cvičišť budou ustanoveny dle potřeby doby příslušné ve shodě s říšským ministrem vojenství cestou nařizovací (§ 55 cit. z. z r. 1895).

Pokud by místa dle § 55 zák. z r. 1895 opatřená nestačila pro cvičení vojenská (včetně cvičení ve střelbě), zůstavuje se správě vojenské právo, užívati bez překážky pozemků, jichž je potřebí. Toto staň se však, by se co nejvíce možná šetřilo kultur, pročež stanoví-li se, kdy se má konati vojenské cvičení v poli, zvláště pak kdy státi se má soustředění za příčinou většího taktického cvičení a cvičení ve zbrani zálohy a zeměbrany, buď hleděno nejvíce k tomu, by nebylo hospodářství polní a lesní přerušováno. O takovém cvičení buď obcím, jichž se týče, dána pokud možná dříve zpráva. Škodu těmito cvičeními způsobenou a ušlý zisk nahradí správa vojenská. Náhrada staň se pokud možná hned na místě samém orgány vojenskými. Jestliže by tímto způsobem náhrada se nestala vyšetří smísená komise, ke které se pozvou osoby škodou postižené, za řízení politického úřadu a s přibráním příslušných odhadců způsobenou škodu a ušlý zisk. Komise sestoupiti se má hned po skončeném cvičení ve zbrani neb soustředění a dokončiti úkol svůj bez přetržení.

Ve kterých lhůtách má býti vyšetřována škoda v okolí stálých táborů, stanoví úřad politický, dohodnuv se se správou vojenskou. Pokud by se nedosáhlo při smíšených komisích smírné shody, rozhodují politické úřady pořadem stolic (§ 20). Náhrada budiž vojenskou správou dána v čase co možná nejkratším.

VI. Příslušnost.

Ubytovací práce vykonávají obce v přenesené své působnosti, odvolání jich proti rozhodnutím politických úřadů v záležitostech ubytování nemají však přece odkladací platnosti.

Ve válce jest při ubytování rozhodnou jediné vojenská potřeba. Ačkoliv má býti poskytování vojenského ubytování a z vedlejších potřeb pro případ války upraveno zvláštním zákonem, jenž má býti teprve vydán, přece budou v tom ohledu i kdyby k vydání takového zákona mělo dojíti, vždy v první řadě rozhodující vliv míti ohledy na válečný úkol a cíl.

Účastenství a podílnictví v trestných činech.

I. Pojem.

Účastenství jest přispění, poskytnutí pomoci nebo podpory při páchání trestných činů. Rakouský trestní zákon však činí rozdíl mezi účastenstvím, které nastane na základě předchozího dorozumění s pachatelem, buď že účastník srozuměl se s ním o pomoci a podpoře, které mu má poskytnouti po spáchané činu nebo že se s ním smluví o podíl v zisku a užitku z trestného skutku a mezi podílnictvím, kteréž nastane bez takového dorozumění. V prvém případě tvoří účastenství týž trestný čin, kterého se dopouští sám pachatel (§ 5 tr. z.). Tento způsob účastenství může se vyskytnouti při všech zločinech, přečinech a přestupcích.

Podílnictvím rozumí se však vědomé na se převedení neb ukrývání předmětu z trestných skutků pocházejících. Trestní zákon naznačuje také rozdíl mezi účastenstvím a podílnictvím tím, že při účastenství užívá slova »Theilnahme«, při podílnictví »Theilnehmung«, při čemž zákonodárce — jak Hye poznamenává — tvarem perfekta při prvém zřejmě chtěl vyznačiti, že tu účastenství zakládá se na úmluvě před činem uzavřené, kdežto v druhém případě již užitím tvaru přítomného času chtěl dáti na jevo, že účastenství v trestném činu dříve nepočalo, nýbrž že teprve dodatečně nastupuje (viz Herbst str. 81 a 82).

Úkolem tohoto článku jest zabývati se toliko podílnictvím v užším slova smyslu; o jednotlivých případech účastenství jednají čl. Návod, Spoluvina a Původce a pachatel.

Podílnictví rozeznává se — jak již shora bylo poznamenáno — od účastenství tím, že mezi osobami, které podílnictví se dopustily, a mezi pachatelem nebylo vůbec předchozího dorozumění ve smyslu § 5 a které proto nedopouštějí se téhož činu trestného jako pachatel, nýbrž deliktu zvláštního. § 6 tr. z. vytkl dva druhy podílnictví a to podílnictví zakládající se v poskytnutí pomoci a podílnictví spočívající v účastenství v zisku a užitku, v obojím případě však po spáchaném skutku.

Jelikož podílnictví ve smyslu § 6 jest deliktem zvláštním, jest samozřejmo, že také trestní ustanovení o vině a trestu, jež vztahují se na delikt hlavní, pro podílnictví neplatí a dále že při podílnictví jako zvláštním deliktu jsou pokus a spoluvina možny.

II. Zvláštní způsoby podílnictví.

1. O nadržování (Vorschubleistung) mluvíme v tom případě, když podílnictví stalo se bez předchozího dorozumění a po spáchaném skutku (§§ 214, 217 a 220 tr. z) (viz čl. »Nadržování« v dodatcích).

2. Zvláštní předpisy o podílnictví vytkl tr. z. při následujících trestných činech:

a) Kdo pro padělání (falšování veřejných úvěrních papírů bez dorozumění s pachatelem resp. s padělatelem a jeho spoluvinníky napodobené nebo zfalšované úvěrní papíry nebo zfalšované mince vědomě dále rozšiřuje, dopouští se zločinu podvodu (§ 201, lit. *a)* tr. z.); každé jiné rozšiřování zfalšovaných úvěrních papírů na základě dorozumění s pachatelem nebo některým spoluvinníkem jest tudíž spoluvinou ve zločinu falšování veřejných úvěrních papírů (§ 109);

b) při padělání (falšování) mincí. Zde platí totéž, co bylo řečeno ad *a)* (viz ostatně čl. Podvod, Padělání peněz a Padělání veřejných úvěrních papírů);

c) podílnitví v loupeži (§ 196 tr. z.);

d) podílnictví v krádeži a zpronevěře dopouští se ten, kdo věc pocházející z krádeže nebo zpronevěry ukrývá, na sebe převádí neb odbyt její opatřuje (§ 185 tr. z.).

Z praxe nejvyššího soudu plynou následující zásady pro podílnictví v krádeži a zpronevěře:

α) Pojem ukrývání ve smyslu § 185 tr. z. vyžaduje samostatné činnosti přímo k ukradení věci směřující; proto na př. odvádění pozornosti úředního orgánu dům prohledávajícího od osoby vinníkovy samo o sobě není podílnictvím ve smyslu § 185, nýbrž nadržováním dle § 214 tr. z.; neboť základ pro trestní normu § 185 tr. z. nespočívá ve stěžování úředního pátrání po hlavním pachateli, nýbrž v nakládání právu se příčícím s věcí ukradenou nebo zpronevěřenou (roz. ze dne 31. srpna 1883 č. 5507, sb. č. 565 a ze dne 3. července 1891 č. 6367, sb. č. 1463).

β) Také nikoli každý vědomý prospěch z krádeže nebo zpronevěry zakládá podílnictví ve smyslu § 185 tr. z., ovšem však dopouští se ho ten, kdo věc z krádeže nebo zpronevěry pocházející samu, třebas v podobě změněné zcela nebo částečně ukrývá, na sebe převádí neb odbyt její opatřuje (roz. ze dne 26. dubna 1875 č. 1819, sb. č. 61, ze dne 8. ledna 1876 č. 8096, ze dne 31. prosince 1881 č. 11.095, ze dne 20. února 1882 č. 12.957, sb. č. 422).

γ) Ukrýváním rozumí se činnost jistou dobu trvající, k níž současně nebo po sobě též více osob různým způsobem přispěti může, čímž pak všechny podílnictví se dopouštějí (roz. ze dne 3. června 1882 č. 4399).

δ) K pojmu ukrývání ve smyslu § 185 tr. z. dostačí uschování věci samo o sobě, pokud ovšem věc byla ukryta tak, že oprávněný by nevěděl, kde věc se nachází. Toto jest deliktem trvajícím, jenž teprve tenkráte končí, když věc z disposiční moci podílníka vyjde (roz. ze dne 16. července 1891 č. 7142, sb. č. 1472).

ε) Vezme-li věřitel v zástavu věci, o nichž ví, že pocházejí z krádeže (nebo ze zpronevěry), dopouští se též podílnictví dle § 185 tr. z. (roz. ze dne 15. dubna 1866 č. 12.613).

η) Podílnictví ve zpronevěře dopouští se i ten, kdo teprve později zvěděl, že věc ze zpronevěry pochází (mala fide superveniente), poněvadž věc ta nikterak nepozbývá povahy předmětu zpronevěřeného, třebas i poctivým způsobem ve vlastnictví (§ 367 o. o. z.) nebo v zástavní držení (§ 456 o. o. z.) třetí osoby přešla. Tato vada na věci lpící se poctivým držením nenapraví, jelikož vůle poctivá (bona fides) nabyvatelova v okamžiku nabytí držby posavad oprávněnému vlastníku vztažmo držiteli majetkové žaloby, jež mu deliktem vzešla, nezbavuje. Každá další disposice nového nabyvatele bezprávný stav spíše zachovává, jelikož jí opětné nabytí disposiční moci poškozenému se stěžuje, vztažmo činí nemožným. Tak tomu jest již při pouhém dalším uschování vztažmo ukrývání věci tím spíše však, když věc se dále postoupí nebo zcizí, jelikož tím bezprávný stav se prodlužuje a utvrzuje. I když by věc byla zcizena v době, kdy obžalovaný o zločinném původu věci věděl, nemůže okolnost, že věci již bona fide dříve bylo nabyto, a že zlý úmysl dle § 1 tr. z. teprve po nabytí jejím přistoupil, vylučovati trestnost tohoto jednání dle § 185 tr. z., jelikož zákon v tomto směru vůbec rozdílu nečiní (roz. kas. dv. ze dne 8. června 1895 č. 3484, časop. »Jur. Bl.« ze dne 27. prosince 1895 č. 43).

III. Tresty.

1. Zločin podílnictví v krádeži nebo zpronevěře: Bylo-li podílníku dle obnosu nebo ceny věci anebo z okolností známo, že krádež nebo zpronevěra byla spáchána způsobem takovým, který je jako zločin kvalifikuje, ač nezáleží-li příčina toho toliko v osobní vlastnosti pachatolově nebo přesahují-li věci vícekráte ukryté na sebe převedené neb dále postoupené dohromady při krádeži obnos nebo cenu 50 zlatých, tresce se podílnictví těžkým žalářem od 6 měsíců do jednoho roku a podle velikosti obnosu, lsti a způsobené škody až do 5 let (§ 186 tr. z.).

2. Trest na přestupek podílnictví v krádeži nebo zpronevěře (§§ 464—466 tr. z.) jest týž jako na přestupky krádeže a zpronevěry samy, totiž tuhé vězení od 1 týdne do 6 měsíců.

IV. Dle vojenského trestního zákona jest poskytnutí pomoci a podílnictví bez předchozího dorozumění s pachatelem trestati, je-li hlavní delikt zločinem jako zločin nadržování, leč že by zákon při jednotlivých zločinech takové podporování pachatele nebo spolčením s ním stihal tresty zvláštními (§ 12). Vojenský trestní zákon vytkl v souhlase s civilním tr. z. zvláštní ustanovení o podílnictví při falšování úvěrních papírů, mincí, při loupeži, krádeži a zpronevěře. Vedle těchto případů uvádí voj. tr. z. ještě podílnictví v plenění, jehož dopouští se ten, kdo věc, o níž ví, že při nedovoleném plenění byla ukořistěna, ukrývá, na sebe převádí neb odbyt její opatřuje (§ 500). Podílnictví v plenění jest buď zločinem nebo přečinem (§ 737).

V. Osnova nového trestního zákona mluví o nadržování (Begünstigung) a přechovavačství (Hehlerei) a definuje tyto pojmy následovně:

Kdo po spáchaném zločinu nebo přečinu pachateli neb účastníku bez předchozího dorozumění jest napomocen, aby trestu ušel, dopouští se přečinu nadržování; trest vězení až do 1 roku nebo peněžitá pokuta do 2000 zl. Nadržování jest beztrestné, jestliže se týkalo manžela, příbuzného neb sešvakřeného v linii přímé, osob, mezi nimiž jest poměr adopční, schovanců, sourozenců, jich dětí neb osob ještě blíže spřízněných, sourozenců manželových nebo manželů sourozenců (§ 266). Druhý případ nadržování záleží v tom, jestliže někdo po spáchaném zločinu pachateli neb účastníku bez předchozího dorozumění jest napomocen za tím účelem, aby prospěch ze spáchaného skutku byl zajištěn (vězení do 2 let nebo peněžitá pokuta do 4000 zl.). Nadržování a přechovavačství může se vyskytnouti při deserci vojenské osoby, při krádeži, loupeži a loupežném vydírání.

Účastenství (v trestním právu důchodkovém).

I. Pojem.

Účastníky důchodkového přestupku jsou ti, kdo aniž by se prve nebo při jeho spáchání s původcem, pachatelem nebo spoluvinníkem byli dorozuměli, po spáchaném přestupku nějakého prospěchu z něho nabyli, nebo působili k tomu, aby prospěch přestupkem zamýšlený byl dosažen, zvýšen nebo zajištěn nebo konečně spáchání přestupku způsobem v § 176 naznačeným byli napomocni (§ 25). I pachatel může za podmínek vytčených v § 29 státi se účastníkem.

II. Příslušnost.

1. K potrestání účastníků jest příslušným úřad, který koná řízení proti pachateli.

2. Byl-li spáchán důchodkový přestupek na hranicích dvou okresů, jest výlučně tedy i naproti účastníku příslušným úřad, jenž řízení dříve zahájil nebo obviněného přistihl (§ 523).

3. Mimo tento případ nemůže však beze svolení vyššího soudu býti nařízeno, aby účastníci, kteří se nenacházejí v obvodu úřadu k vyšetřování povolaného, do tohoto obvodu byli obesláni nebo dopraveni (§ 524).

4. I v tom případě, když se nacházejí pachatel, původce, spoluvinník a podílník v obvodech různých důchodkových vrchních soudů, přísluší řízení proti všem vinníkům a účastníkům tomu úřadu, který koná řízení proti pachateli a rovněž může vrchní důchodkový soud, jemuž vyšetřující úřad jest podřízen, obeslati obviněného i tehdy, když obeslaný jest podroben jinému vrchnímu soudu důchodkovému. V takovém případě má se vyšetřující úřad obrátiti na svůj představený vrchní soud, jenž pak příslušný vrchní soud o provedení tohoto obeslání požádá; nemohly-li by se vrchní soudy shodnouti, má o sporu jejich rozhodnouti nejvyšší soud důchodkový.

III. Tresty.

1. Účastníci nějakého důchodkového přestupku podléhají trestu i tenkráte, když přestupek pachateli nemůže býti přičítán, ku př. jestliže pachateli dle §§ 474 a 477 trest se promine.

2. Účastníci v důchodkovém přestupku, jimž zákon trestu neukládá, vyjímajíc případy v zákoně zvlášť vytčené (§§ 27 a 28) trestu sice nepodléhají, ručí však dle míry svého účastenství za ony přestupky, ohledně kterých zákon je samy trestu nepodrobuje.

3. Účastníky stihá, pokud zákon výslovně jinak neustanovil, týž trest jako pachatele (§ 98); z pravidla však má jim býti vyměřen trest nižší než pachateli, původci nebo spoluvinníku (§ 102).

4. Jestliže se při spáchání nebo při pokusu důchodkového přestupku súčastnilo více účastníků, řídí se výměra trestu dle míry jich spolupůsobení, jež posuzuje se dle předmětu, k němuž přestupek směřoval, nebo dle prostředků, jichž bylo užito nebo konečně dle výsledku (§ 94).

5. V případech, kde zákon nabytí, uschování nebo další dopravu nějakého předmětu samy o sobě sice na důchodkový přestupek nepokládá, kde však jeden nebo více těchto činů zakládá účastenství v přestupku ohledně tohoto předmětu spáchaném, nepodléhá toto účastenství trestu, jestliže účastník převzal předmět ten teprve tehdy, když již trestnost předchůdce jeho ohledně tohoto předmětu pominula, vyjímajíc však případ uvedený v §§ 15 a 28 (vyloučení příčetnosti jako pachateli) (§ 469).

IV. Prominutí trestu (viz čl. Prominutí trestu v trestním právu důchodkovém).

V. Promlčecí lhůta účastenství v přestupku důchodkovém (§ 25) obnáší polovici lhůty, jež stanovena jest pro dotyčný přestupek sám. Promlčení počíná tím okamžikem, kdy čin účastenství zakládající byl spáchán resp. opomenut (§§ 483 a 484). Ručení účastníka zaniká týmiž způsoby, jakými zaniká trest pro účastníky ve případech, ve kterých jim zákon trest ukládá (§ 493).

Účastník soukromý (v říz. trestním).

I. Pojem.

Soukromým účastníkem v řízení trestním je ten, jemuž vzešly činem trestním nároky soukromoprávní, které provésti chce v řízení

trestním, k němuž se za tím účelem připojí. Prohlášením, že připojuje se k řízení trestnímu stává se soukromý účastník stranou a vystupuje co taková proti obviněnému. Soud na základě přednesení osoby poškozené rozhodne, vzešly-li jí činem trestním nároky soukromoprávní a přísluší-li jí právo připojiti se k řízení trestnímu (rozh. kas. s. ze dne 17. listopadu 1877 č. sb. 162 a ze dne 17. prosince 1886 č. sb. 1011).

Právo připojiti se k řízení trestnímu je však právem veřejným, jež přísluší pouze tomu, komu vzešly činem trestním nároky soukromoprávní, neb jeho zákonnému zástupci, nikoliv však jeho právnímu nástupci (rozh. kas. s. ze dne 17. listopadu 1884 č. sb. 680).

II. Práva soukromého účastníka.

1. Soukromý účastník je oprávněn státnímu zástupci a soudu vše oznámiti, co by sloužiti mohlo k usvědčení obviněného neb k odůvodnění nároku soukromoprávního.

2. On je oprávněn nahlédati do spisů a sice, pokud tomu nejsou na závadu zvláštní důvody, již během přípravného vyhledávání a vyšetřování.

3. Při hlavním přelíčení je oprávněn klásti otázky obžalovanému, svědkům i znalcům a činiti v závěrečné řeči návrhy, o kterých chce, by bylo zároveň rozsudkem rozhodnuto (§ 47 tr. ř.).

4. Soukromý účastník může se též vzdáti dobývání svých nároků kdykoli, ba i při hlavním přelíčení (§ 365 tr. ř.).

5. Záležitosť svou může zastávati sám neb zmocněncem a může si zříditi obhájce co právního rádce. Není-li přítomen v místě soudu, může mu soud nařídíti, by pojmenoval zmocněnce, bydlícího v místě soudu a tohoho i onoho poukázati, by si vzal právního rádce z řad obhájců (§ 50 tr. ř.).

III. Obžaloba podpůrná (subsidiarní).

Nezavede-li státní zastupitelství trestní stihání neb upustí-li od stihání již zavedeného, může soukromý účastník navrhnouti, by zavedeno bylo trestní stihání neb v něm bylo pokračováno a podati místo státního zástupce obžalobu veřejnou (podpůrnou). Tímto právem soukromého účastníka prolomen jest žalobní monopol v rak. tr. řízení státnímu zastupitelství příslušející, při čemž však zákon o to pečoval, by byl obviněný hájen proti zneužití tohoto práva, zejména před prodloužením vazby vyšetřovací. Proto je výkon práva tohoto takto upraven:

1. V řízení o zločinech a přečinech rozeznává zákon v tomto směru 4 stadia řízení, a sice:

a) případ, kdy státní zástupce zamítne oznámení poškozeného, neučiniv ani návrhu na zavedení přípravného vyšetřování neb nepodav spisu obžalovacího. Tu musí vyrozuměti o tomto zamítnutí poškozeného a tento může navrhnouti u radní komory zavedení přípravného vyšetřování prohlásiv dříve již, že se připojuje k řízení trestnímu. Proti usnesení radní komory je další opravný prostředek vyloučen (§ 48 č. tr. ř. a nález kas. s. ze dne 15. září 1885 č. sb. 818).

b) Ustoupí-li státní zástupce od dalšího stihání v době, kdy sice byl již učiněn návrh na zavedení přípravného vyšetřování neb podán spis obžalovací, avšak obviněný nebyl ještě právoplatně vydán v obžalovanosť, zprav o tom soukromého účastníka, který je pak oprávněn během 3 dnů prohlásiti, že trvá při stihání. Nepřipojila-li se však osoba

činem trestním poškozená k řízení trestnímu v době, kdy státní zástupce ustoupil a nebyla-li tudíž o ustoupení vyrozuměna, může během 3 měsíců prohlásiti, že se k trestnímu řízení připojuje a při stihání trvá. Prohlášení, v němž sluší přesně označiti obviněného a čin jemu za vinu kladený, předloží se soudu II. stolice, který rozhodne o přípustnosti dalšího stihání (§ 48 č. 2 tr. ř.).

c) Ustoupí-li státní zástupce od obžaloby teprve po právoplatném vydání v obžalovanoť, avšak před hlavním přelíčením, sdělí to soud soukromému účastníkovi s podotknutím, že je oprávněn setrvati při obžalobě, že však musí to prohlásiti během 3 dnů u soudu I. stolice (§ 48 č. 3 tr. ř.).

d) Ustoupí-li však státní zástupce od obžaloby teprve při hlavním přelíčení, sdělí předseda přítomnému soukromému účastníkovi, že je oprávněn při obžalobě setrvati a své soukromoprávní nároky provésti.

Podotknouti třeba, že k vůli právu žalobnímu soukromému účastníkovi příslušejícímu nesmí býti prodlužována vazba obviněného. Ustoupí-li státní zástupce od obžaloby teprve po pravoplatném vydání v obžalovanosť, rozhodne radní komora, sluší-li propuštění obžalovaného z vazby odložiti (§ 49 al. 2 tr. ř.).

2. V přestupkovém řízení před okresními soudy může soukromý účastník, když funkcionář státního zástupce odepře stihání, sám navrhnouti zákonné potrestání (§ 449 tr. 3.).

IV. Právní postavení soukromého účastníka jako podpůrného žalobce.

Co se týče právního postavení soukromého účastníka co podpůrného žalobce, přísluší mu táž práva, jako žalobci soukromému, avšak s tímto obmezením:

a) spis obžalovací může podati jen po předchozím přípravném vyšetřování;

b) proti usnesením radní komory může si stěžovati jen když radní komora přípravné vyšetřování zastavila;

c) není oprávněn podati proti rozsudku zmateční stížnosť; odvolati se může jen z rozsudků soudů okresních a jen ohledně svých nároků soukromoprávních. Nemůže ani navrhnouti obnovení řízení trestního, přísluší mu však v řízení obnoveném podpůrné právo žalobní (§ 49 odst. 1, 2, 3 tr. ř.).

d) Státní zástupce sleduje též v případě, když soukromý účastník nastupuje co žalobce, běh řízení a může kdykoliv soudní stihání opět převzíti ve stadiu, ve kterém se právě nalézá (§ 49 odst. 1 tr. ř. a § 75 vykon. nař.).

Učeň (dodatek ku čl. Dělníci).

Živnostenskou novelou ze dne 23. února 1897 č. 63 ř. z. obměněn a doplněn byl řád živnostenský (cís. pat. ze dne 20. prosince 1859 č. 227 ř. z., zák. ze dne 15. března 1883 č. 39 ř. z. a zák. ze dne 8. března 1885 č. 22 ř. z.) v těchto směrech:

1. Přijímání učňů.

Nezletilí učňové mají se přijímati na základě zvláštní smlouvy, jež musí být uzavřena alespoň v době, po kterou jest učeň na zkoušku zaměstnán (§ 99 *a*). Ve smlouvu o vyučení dlužno kromě náležitostí přede-

psaných v § 99 živn. ř. pojmouti i ustanovení, že se majitel živnosti zavazuje sám vyučiti učně zručnosti v dotyčné živnosti nebo že svěří úkol ten schopnému zástupci svému a že bude přidržovati učně k pilnému zaměstnání odbornému a dále ustanovení o společenstevním poplatku za přípověď učně a za vyučenou.

2. Povinnosti učně.

Pokud učňové s úspěchem nevychodili živnostenskou školu pokračovací nebo některou jinou školu aspoň stejné ceny, musí pravidelně navštěvovati živnostenské školy pokračovací (nebo kursy přípravné), jakož i odborné pokračovací školy způsobem v dotyčném učebním plánu předepsaným. Učňům zanedbávajícím vyučování vlastní vinou může úřad živnostenský na základě oznámení dotyčného dozorčího orgánu školního za trest prodloužiti pravidelnou dobu učební stanovami nebo smlouvou vyměřenou. Dobu učební může úřad živnostenský takto prodloužiti k oznámení společenstva i v tom případu, že by učeň při učňovské zkoušce stanovami dotyčného společenstva předepsané neobstál; celkem však nesmí se v obou případech nikdy doba učební prodloužiti o více než jeden rok.

3. Povinnosti živnostníka (pána, mistra):

Majitel živnosti dbáti má o důkladné vzdělání učně v dotyčné živnosti, dopřáti mu k tomu žádoucího času a příležitosti nezaměstnávati jej pracemi jinakými; má pak živnostník, pokud se týká, zástupce jeho činiti dosti povinnostem vytčeným v § 100 živn. řádu. Učni nemají se dávati na starost práce takového způsobu a trvání, které přesahovaly by fysické síly učňovy (ku př. doprava přílišného nákladu). Pán živnosti, pokud se týká, zástupce jeho povinni jsou dále učňům, kteří dosud s úspěchem nenavštěvovali živnostenských škol pokračovacích nebo učelišť jim aspoň rovnocenných, poskytnouti času potřebného k návštěvě škol v § 99 *b)* odst. 3 naznačených, je přidržovati k návštěvě škol těchto a míti dohled k pravidelné návštěvě školní. Onemocní-li neb uteče-li nezletilý učeň nebo udá-li se jiná důležitá příhoda, jest povinnen pán živnosti zpraviti o tom nejen rodiče, poručníka a jiné osoby s učněm spřízněné, nýbrž i společenstvo. Jestliže pán živnosti zaviní sám, že stane se o více než 14 dní později přípověď učně nebo že dostane o tutéž dobu později za vyučenou, dopouští se přestupku řádu živnostenského.

4. Podmínky, za kterých pozbývá pán živnosti práva míti učně nebo mladistvé pomocníky, jsou:

a) hrubé porušení povinností jemu uložených;

b) skutečnosti, na základě kterých stává se pán živnosti v mravním směru nezpůsobilým míti učně nebo mladistvé pomocníky;

c) nebdí-li pán živnosti náležitou měrou nad řádnou návštěvou školy se strany učně a neplní-li povinnosti této jsa opět a opět k tomu vyzýván, pozbývá naznačeného práva v nastalém případu na určitou dobu, opětuje-li se případ, na vždy. Trest tento nastupuje po vyslechnutí společenstva.

Učeň obchodní jest obchodní pomocník, který zaměstnán jest u některého kupce (obchodníka) hodlaje se vyučiti živnosti kupecké; o nich platí v celku tatáž ustanovení, jež byla vytčena ve čl. »Pomocníci obchodní«. Čl. 61 odst. 2 odkazuje však co do trvání doby učení předkem na smlouvu o vyučení sjednanou a podpůrně na místní předpisy, posléze na místní obyčej, takže není v té příčině v obchodním zákonu všeobecné

normy, které by přiznána byla platnost podpůrná. I výpověď řídí se patrně smlouvou o vyučení, pokud se týká, místními předpisy anebo místní zvyklostí. To vysvítá patrně z čl. 61 obch. zák., jenž v odst. 2 stanoví, že šestinedělní výpověď pro obchodní pomocníky stanovená neodnáší se k učňům, nýbrž rozhodnou že jest smlouva o vyučení, po případě příslušná ustanovení řádu živnostenského a v poslední řadě místní obyčej. (Viz čl. »Dělníci« a »Učeň«).

Účet.

I. Pojem.

V obchodě právním označuje se výrazem »účet« celá řada právních jednání a právních poměrů. Slova »účet« užívá se o vyhotovení listiny obsahující seznam příjmů a výdajů, často však zahrnuje dokonce souhrn četných poměrů majetkových. Ve smyslu posléz uvedeném mluví se na př. o jednáních na vlastní účet na rozdíl od jednání na účet cizí, dle toho, zdali jednající vystupuje ve jménu svém či jako zmocněnec. Dále užívá se výrazu pevný účet na rozdíl od účtu komissionářského; o běžném účtu srv. čl. »Účet běžný«, o společném účtu čl. »Společenství statků«, »Smlouva společenská« a »Spolčení k jednotlivým obchodům«.

V tomto článku přihlíží se toliko k pojmu a právnímu významu účtu v nejužším smyslu slova jakožto výkazu příjmův a výdajů. V tom směru se vyskytá v první řadě otázka, kdo jest oprávněn složení účtů žádati a kdo jest povinen účty klásti.

II. Povinnosť klásti účty resp. právo složení účtů žádati pojí se k různým právním poměrům; v četných právních poměrech může sice věřitel dokázati důvod závazku, není však s to, aby i výši pohledávky prokázal, jelikož nezná potřebných k tomu jednotlivých okolností, kteréž v první řadě a často výhradně bývají zevrubně známy toliko dlužníku. Aby věřiteli v takových případech bylo umožněno uspokojení jeho pohledávky, musí mu býti poskytnuto právo donucovati dlužníka k tomu, aby složil účty a tak poskytl mu základ k číselnému určení jeho pohledávky. Na druhé straně jsou účty též obranou dlužníkovou, kterouž může prokázati, že věřitel jeho nemá práva požadovati více než obnos sůčtovaný. Složení účtů slouží oběma stranám, tomu, kdo účty přijímá i kdo je skládá k určení obnosu pohledávky z určitého právního poměru plynoucí; prvý nemůže bez účtů z pravidla vůbec obnos pohledávky číselně stanoviti, druhý pak — jak již podotknuto — může se svého závazku tím sprostiti, že obnos z účtů vyplývající zaplatí, eventuelně k soudu složí. S druhé strany zračí se ve stanovení obnosu v účtech vykázaného uznání dluhu, jímž dlužník jest vázán, leč že by prokázal, že tento obnos kompensací, vzdáním se nebo pod. byl vyrovnán. Skládání účtů má však význam netoliko pro poměr mezi věřitelem a dlužníkem, nýbrž i v jiných obdobných právních poměrech; v občanském právu se vyskytuje celá řada případů, kde složení účtů k prokázání a objasnění majetkoprávních poměrů, jakož i k zjištění majetkového stavu nevyhnutelně jest potřebí. Tak jest otec povinen skládati účty o přebytku, který vyplývá z příjmů jmění jeho dětí po odpočtení nákladu na jich vychování. Jen tentokráte, když by byl tento přebytek nepatrný, může býti otec osvobozen od povinnosti klásti z něho účet a může mu tak býti ponechán k libovolnému nakládání (§ 150 o. o. z.). Z pravidla jest každý poručník a opatrovník povinen klásti účty ze správy jemu svěřené. Zůstavitel může sice poručníka sprostiti povinnosti

klásti účty z obnosu jím dobrovolně odkázaného a i soud poručenský může tak učiniti, jestliže příjem pravděpodobně nepřesahuje výlohy na výživu a vychování nezletilců; avšak kmenové jmění a kapitál v inventáři vyznačený musí poručník v každém případě vykázati (§ 238 o. o. z.). Jakým způsobem a kdy poručník má účty skládati, jest blíže naznačeno ve čl. »Poručenství«. Dále jest povinen účty skládati zmocněnec (§ 1012 o. o. z.), jakož i správce společného statku, jejž sluší pokládati za zmocněnce (§ 837 o. o. z.) a vůbec každý jednatel bez příkazu (§ 1039 o. o. z.). Při společenství statků mají členové, jimž správa byla svěřena, o společném kmenovém jmění a o příjmech a vydáních jeho se týkajících řádně účty vésti a skládati (§ 1198 o. o. z.). (Srv. čl. Smlouva společenská, Spoluvlastnictví, Společenství statků.)

Pro veřejnou obchodní společnosť neustanovuje obch. zák. ničeho o kladení účtů; z toho však nelze nikterak dovozovati, že by společník správu vedoucí k tomu nebyl povinen (Zeitschrift für das gesammte Handels-Recht XV., 226). Vedení knih a právo každého společníka kdykoli v obchodní knihy a papíry nahlédnouti a bilanci na základě toho si sestaviti, bude ovšem ve většině případů dostačovati; kde by však tím úplné jistoty a určitosti se nedocílilo, jest dle okolností zapotřebí zejména o jednotlivých položkách počet složiti. (Auschütz u. v. Völderndorf, Commentar k obch. zák, sv. II., str. 216; Zeitschr. f. d. ges. H. R. VIII., str. 575 a n., XV. str. 226, XXII., str. 288; roz. říš. obch. nejv. s. něm. V., str. 203. XIII. str. 40, XIV. str. 87, XXII. str. 177) Nebylo-li možno dříve provésti úplného vypořádání, má společník ze společnosti vystupující právo žádati na konci každého správního roku účty o obchodech během roku ukončených (čl. 130 odst. 4 obch. z.). Při spolčení se k jednotlivým obchodům na společný účet, musí účastník, který je vedl, ostatním podílníkům účet složiti a průkazy sděliti (čl. 270 obch. z.). Konečně musí i komisionář jakožto zmocněnec komitentu (objednateli) o obchodě počet složiti (čl. 361 o. o. z.) a vůbec každý obchodní zmocněnec již dle všeobecných povinností, jimiž dle zákona vůči pánu závodu (principálovi) jest vázán, jest povinen o obchodě jím uzavřeném počet vydati a účty složiti.

III. Účetní omyly a chyby.

Dle všeobecné zásady, že omyl na právní poměr nemá z pravidla vlivu, zejména týká-li se toliko vedlejších okolností (§ 872 o. o. z.), nemohou býti omyly, jež se v účtu sběhly, žádnému účastníku na újmu, jmenovitě ne tomu, kdo jednal poctivě (bona fide); totéž platí tím spíše o patrných početních chybách, mezi něž čítá § 1388 o. o. z. zvláště chyby »v sečítání a odečítání«. Při jiných omylech účetních platí obdobně ustanovení §§ 872—876 o. o. z. Podobně nemohou býti též na ujmu žádné straně okolnosti, jež omylem ve složeném účtu byly přehlédnuty (§ 242).

IV. Uznání účtu.

Účet může býti uznán nebo popřen. Jednotlivé účetní položky se jeví pro toho, kdo účty skládá, bez odporu jako závazná doznání; pohledávka jím súčtovaná jest pro toho, jemuž účty se kladou, uznaným jeho dluhem Naproti tomu jest otázka, zdali ten, jemuž účet se skládá, již tím jej mlčky uznává, že jej bez námitky přijal, sporna; někteří zastávají názor, že v tomto případě dle § 863 o. o. z. musí k tomu přistoupiti ještě jiné konkludentní činy, z nichž by bylo lze souditi na uznání účtu, jestliže

na př. na základě složeného účtu přijal částečné zaplacení ničeho nenamítaje, nebo vyzval-li toho, jenž účty skládá, aby pohledávku z účtu plynoucí zapravil a pod. Avšak s druhé strany sluší hleděti k tomu, že zajisté ten, kdo účty skládá, nemá býti pro neurčitou dobu vydán nebezpečí, že proti jeho účtu snad někdy v pozdější době budou činěny námitky a že tudíž jemu musí býti zachováno právo žádati, aby v určité přiměřené lhůtě účet byl uznán nebo námitky proti němu učiněny, tak že po bezvýsledném uplynutí této lhůty musí míti za to, že proti účtu ničeho se nenamítá a tudíž že byl schválen; dle nynějších obchodních zvyklostí žádá také z pravidla podavatel účtu toho, jemuž účty skládá, za jeho potvrzení a uznání. Avšak ani když účet byl uznán, není vyloučen důkaz omylu nebo podvodu v účtu. Toto ustanovení čl. 294 obch. z. souhlasí úplně se zásadami ob. obč. z. o omylu a uvedení v omyl.

V. Placení na základě účtu.

Že bylo zaplaceno, potvrzuje se v obchodě a i ve stycích mimo obchod na účtu samém; proto též ten, kdo přinesl kvitovaný účet, jest klausulí kvitovací zmocněn obnos, na který účet zní, pro věřitele přijmouti. Čl. 51 obch. z. ustanovuje následkem toho, že ten, kdo přinesl zboží a nekvitovaný účet, nepokládá se tím ještě za zmocněna zaplacení přijmouti. Zdali však k přijetí zaplacení jest podatel účtu dostatečně legitimován, zašle-li se kupci kvitovaný účet po třetí osobě po dodání zboží tedy nikoli zároveň se zbožím, a zdali tudíž kupec toliko na základě kvitovaného účtu může podateli s účinkem zaplatiti, o tom se čl. 51 obch. z. nevyslovuje; v tom směru rozhodují tedy obchodní zvyklosti. Ostatně srv. čl. Faktura.

VI. Poplatky.

1. V ohledu poplatkovém náležejí dle pol. s. 101 II. *a* zák. ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z. účty k právním listinám, jež neobsahují převod majetku, utvrzení práv nebo zrušení práv a závazků.

2. Podmínečně jsou od poplatku osvobozeny:

a) Účty, jež skládají osoby dle své služby nebo jakožto jednatelové k tomu povinné, těm, kdož mají právo od nich účty žádati.

b) Účetní výtky a ospravedlnění se z nich mezi těmito osobami, pokud se týkají bezprostředně jmění, o němž se účet skládá.

c) Dále listiny (účetní doklady a dokumenty), jež vystavují osoby ku skládání účtů povinné o předmětu účtů těm, kdož jsou oprávnění účty žádati, nebo naopak, pokud to nejsou právní listiny o smluvním poměru mezi oběma stranama nebo o splnění závazku z něho plynoucího (na př. smlouva služební, kvitance o příjmu z jmění, o němž se počet vydává atd.) a pokud se v té příčině nevede právní rozepře. Ve sporu podléhají účty a účetní doklady, předkládají-li se jako vlastní předmět sporu, kolku 50 kr. z každého archu; používá-li se jich však toliko k lepšímu objasnění sporné věci nebo mimo řízení sporné jako příloh, podléhají kolku přílohovému. Poplatku vůbec nejsou podrobeny účty a doklady o jmění nezletilců nebo jiných zákonných chráněnců, veřejných ústavů, akciové společnosti nebo obce, jež se předkládají veřejnému úřadu ke zkoušení nebo nahlédnutí nebo pokladně za účelem kasovní správy (pol. s. 83 *A.* zák. ze dne 9. února 1850 č. 50 ř. z.; totéž platí o příkazech uvedených v pol. s. 102 z. leg. cit.).

3. Bezpodmínečně jsou od poplatku osvobozeny účty vydávané v záležitostech státu nebo veřejných ústavů státními úřady nebo

obecní správou bezprostředně spravovaných, na př. výpočty výloh cestovních, účty za ošetřování nemocných nebo trestanců atd., ať byla záloha poskytnuta čili nic (pol. s. 83 *B.* 1 cit. zák.).

4. Poplatku podléhají:

a) Účty kupecké. Dle pol. s. 83 *B.* 2 zák. ze dne 9. února 1850 byly účty (konta, noty), výkazy a pod., jež vydávají obchodníci a živnostníci o předmětech svého obchodu nebo živnosti obchodníkům a živnostníkům nebo i jiným osobám, i když byly opatřeny doložkou o zaplacení (doložka saldovací), potud od poplatku osvobozeny, pokud se jich nepo užívalo před soudem nebo pokud se nepředkládaly veřejné pokladně na místě kvitance; v těchto posledních dvou případech byly saldované účty podrobeny poplatku, jemuž podléhají potvrzení o příjmech dle pol. s. 47 *a)* cit. zák. Toto osvobození od poplatku bylo odůvodněno ustanovením pol. s. 60 cit. zák., dle něhož korespondence obchodníkův a živnostníkův o právních jednáních týkajících se předmětů jich obchodu a živnosti, jsou od poplatku podmínečně osvobozeny. Osvobození toto opírající se o myšlénku, že příjem obchodníkův a živnostníků již přímými daněmi jest stižen, bylo částečně zrušeno ustanovením pol. s. 83 *B.* 2 zák. ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z., jíž pro každý kupecký účet bez rozdílu, ať zní na obnos jakýkoli, stanoven byl poplatek 5 kr. r. č., kterýžto poplatek byl zák. ze dne 29. února 1864 č. 20 ř. z. (§ 10) pro účty znějící na obnos menší 10 zl. snížen na 1 kr. Tento historický vývoj poukazuje k tomu, že kolek z účtu sluší počítati k poplatkům náležejícím mezi daně obchodové.

Kolek účetní upraven konečně zákonem ze dne 8. března 1876 č. 26 ř. z. takto:

Dle § 19 cit. zák. jest rozuměti účty (konta, noty, výkazy a pod., od nichž však sluší rozeznávati bilancované účty, pol. s. 28) ony záznamy, jež vydávají obchodníci nebo živnostníci (řemeslníci) o předmětech svého obchodu nebo živnosti t. j. o jednáních jich se týkajících, z nichž vzešla pohledávka jim, obchodníkům nebo živnostníkům anebo jiným osobám, bez rozdílu, zdali obsahují stvrzení o zaplacení čili nic. Povinnosť platiti poplatek nastupuje i tenkráte, když takové účty byly pojaty v text kupecké korespondence (§ 9 zák. ze dne 29. února 1864) nebo byly k ní připojeny jako dodatek, příloha a pod. Nezáleží na tom, zdali jest účet opatřen podpisem vydatelovým, stačí, když z účtu na př. z tištěného označení, otisku razítka a pod. lze seznati ústav neb osobu, v jejíž záležitosti účet byl vydán.

Pod touto podmínkou podléhají poplatku i účty vydávané od majitelů hotelů, hostinských a pod. Opisy těchto účtů jsou podrobeny témuž poplatku jako prvopisy (originály) Poplatek z účtu jest stanoven pevnými obnosy a sice: Účty až do 10 zl. včetně jsou od poplatku bezpodmínečně osvobozeny, účty až do 50 zl. včetně podléhají kolku 1 kr. z archu, přes 50 zl. pak kolku 5 kr. z archu. Bylo-li saldovaného účtu užito před soudem neb u veřejné pokladny na místě kvitance, podléhá poplatku stanovenému v pol. s. 47 *a)* pro potvrzení o příjmech, při čemž se kolek na účtu se nacházející odečte, poněvadž oba tyto poplatky jakožto daně obchodové jsou téhož druhu (pol. s. 83 *B* 2 kon. věta). Jestliže bylo kupeckých účtů použito na místě podání kolku podrobeného nebo jako jeho příloh, budiž poplatek pro podání event. přílohy stanovený zapraven zvlášť (§ 10 al. 3

zák. ze dne 29. února 1864); oddělené zapravení jest tím odůvodněno, že kolky na podání, a přílohy jsou poplatky správními.

b) Účty, jež si kdo vede o svém vlastním hospodaření nebo jež ten, kdo není obchodníkem ani živnostníkem, třetí osobě o své pohledávce vydává, nejsou podrobeny účetnímu kolku; jsou-li však opatřeny stvrzením o uspokojení dotyčného nároku, podléhají poplatku pro stvrzení o příjmu dle pol. s. 47 *a* (pol. s. 83 *B* 3 zák. ze dne 9. února 1850). Konečné schválení (absolutorium) od soukromých osob soudně nebo mimosoudně udělené jakož i agnoskování t. j. potvrzení, jímž ten, jemuž účet se skládá, jej za správný uznává, ať se jedná o účet částečný nebo konečný, podléhají kolku 50 kr. z každého archu (pol. s. 83 *C* a *D* cit. zák.).

5. Upotřebení kolkových známek.

Kolkových známek má se upotřebiti buď způsobem předepsaným v nař. min. fin. ze dne 28. března 1854 č. 70 ř. z. nebo lze též použiti nevyplněných vzorců (blanketů) úředním otiskem kolku opatřených. Tisknouti kolkovou známku 1 kr. a 5 kr. na účetních blanketech bylo dovoleno nař. min. fin. ze dne 9. prosince 1886 č. 175 ř. z. a zároveň byl zřízen příslušný kolkovací stroj u ústředního kolkového úřadu ve Vídni. Později byly takovéto stroje zřízeny též v Praze, v Brně, Štýrském Hradci, Linci, Plzni, Terstu, Opavě, v Solnohradě, Lvově, Kolíně a Liberci. Dále dovolilo též min. financí, že na 1 kr. a 5 kr. kolkové známky, jichž má býti použito na kupecké účty, mohou býti vdirkovány písmeny nebo jinaká znamení k označení firmy vydatelovy nebo vůbec vlastníka, předpokládajíc, že tím nebude stiženo určení, zdali kolky jsou pravé a nebylo-li jich snad již použito. Toto vdirkování má se provésti v hořejší části kolkové známky pokud možná zřetelně a takovým způsobem, aby místo určené pro přepsání kolku zůstalo neporušené (výn. min. fin. ze dne 23. ledna 1878 č. 28.061, l. nař. č. 2).

VII. Účty vydané v cizozemsku o právním jednání, jež má v tuzemsku jeviti účinky, buďtež do 30 dnů po jich dopravě do tuzemska překolkovány (§ 23 zák. ze dne 9. února 1850). Tato praxis ovšem příčí se teoretické povaze účtů dle pol. s. 101 II.

VIII. Jelikož pol. s. 83 *B* 2 předpokládá právní jednání, z nichž obchodníkům a živnostníkům vzešly pohledávky, nevztahuje se tato položka sazby na ony noty, jež tito zasílajíce svým odběratelům neobjednané zboží o ceně jeho přikládají, pokud ovšem z noty tento stav věci zřejmě vysvítá (výn. min. fin. ze dne 11. února 1863 č. 3492, věst. č. 8). Účty advokátův a lékařů nespadají pod pojem kupeckého účtu ve smyslu § 19 zák. ze dne 8. března 1876 (výn. min. fin. ze dne 27. května 1876 č. 12.575 l. nař. č. 17 a ze dne 18. února 1883 č. 3196). Účty (účty útrat, účty expensní) advokátův a notářů, jakož i lékařův o pohledávkách z lékařského ošetřování (vyjímajíc výlohy za léky odebrané z domácí lékárny po živnostensku provozované), dále účty rolníkův o dodávce zemských plodin jimi vyrobených a pod. podléhají vždy, jsou-li saldovány, kolku na kvitance (al. 2 bodu 3 pol. s. 83 *B.* popl. zák.), avšak jen tenkráte, obnáší-li kvitovaný obnos nejméně 2 zl. (pol. s. 48 n. popl. z.). Kolkové známky buďtež v tomto případě dle předpisu textem saldovací doložky přepsány, při čemž strana může, pokud účet byl saldován hned při vystavení, kolkové známky odpovídající poplatku dle stupnice II. ihned přilepiti a do-

ložkou saldovací přepsati. Noty a výkazy, jimiž v pohraničních okresích zboží dle platných kontrolních předpisů musí býti opatřeno, jsou podmínečně od poplatku osvobozeny (al. 2 § 10 zák. ze dne 29. února 1864). § 19 zák. ze dne 8. března 1876 ohledně účtův o přímých bursovních obchodech byl zrušen § 7 zák. ze dne 18. září 1892 č. 172 ř. z. o dani z tržby cenných papírů.

Na konec buďtež ještě uvedena důležitější rozhodnutí správního soudního dvoru. O podmínkách kupeckého účtu nál. spr. soud. dv. ze dne 9. března 1880 č. 407, sb. »Budwinski« č. 722; ze dne 28. června 1881 č. 1054, sb. »Budwinski« č. 1129; ze dne 13. prosince 1881 č. 2078, sb. »Budwinski« č. 1233; ze dne 7. července 1885 č. 1806, sb. »Budwinski« č. 2650; ze dne 15. června 1886 č. 1719, sb. »Budwinski« č. 3106, a ze dne 14. května 1892 č. 1592, sb. »Budwinski« č. 6615. I účty lékárníků spadají pod pojem kupeckého účtu (roz. ze dne 25. října 1881 č. 1418, sb. »Budwinski« č. 1190). O době a způsobu použití kolků srv. roz. ze dne 8. července 1879 č. 1359, sb. »Budwinski« č. 531; ze dne 13. prosince 1881 č. 2078, sb. »Budwinski« č. 1233; ze dne 28. září 1889 č. 3110, sb. »Budwinski« č. 4847; ze dne 17. března 1891 č. 1040, »Budwinski« č. 5830. O rozhodující výši vyúčtovaného obnosu srv. roz. ze dne 24. ledna 1882 č. 162, sb. »Budwinski« č. 1274. Osvobození od poplatku dle pol. s. 83 *B* 1 nevztahuje se na účty vydané od obchodníků nebo živnostníků (roz. ze dne 5. října 1881 č. 1561, sb. »Budwinski« č. 1171). O osvobození od poplatku dle pol. s. 83 *A* srv. roz. ze dne 30. prosince 1879 č. 2468, sb. »Budwinski« č. 655 a ze dne 7. července 1885 č. 1806, sb. »Budwinski« č. 2650. O osvobození vlastních účtů od poplatku srv. roz. ze dne 2. srpna 1877 č. 780, »Budwinski« č. 114, o platebních listinách jakožto účetních dokladech roz. ze dne 20. května 1879 č. 933, sb. »Budwinski« č. 495, o ručení za kolkový poplatek roz. ze dne 12. ledna 1886 č. 110, sb. »Budwinski« č. 2862.

O tom, kdy účet obecní pokladně předložený dle pol. s. 47 *a* poplatku jest podroben, srv. roz. ze dne 10. prosince 1889 č. 4061, sb. »Budwinski« č. 5012, o tom, kdy účet jest pokládati za listinu právní o smlouvě roz. ze dne 10. května 1890 č. 1561, sb. »Budwinski« č. 5306, o zápisních knihách jako kupeckých účtech roz. ze dne 28. května 1889 č. 537, sb. »Budwinski« č. 4711 a ze dne 10. června 1890 č. 1898, sb. »Budwinski« č. 5362 a konečně o účtech v cizině vystavených roz. ze dne 25. dubna 1891 č. 1512, sb. »Budwinski« č. 5914.

Účet běžný.

I. Pojem.

Účet běžný je výtah z hlavní knihy kupce o položkách passivních (debet, má dáti) a aktivních (credit — dal) za jisté účetní období z obchodního spojení s jinou osobou vzniklých. Z bilancování těchto obojích položek vyplývá přebytek (saldo) buď k dobru toho, kdo poskytuje účet běžný (saldo aktivní) neb k jeho obtížení (passivní saldo). Dle zákonné definice čl. 291 obch. z. jest účet běžný účetní závěrkou mezi dvěma kupci, jež mezi sebou mají účet běžný, po uplynutí určitého období účetního, při čemž se vyplývající přebytek zúročí od dne závěrky, byť i v něm již úroky byly zahrnuty. Německý říšský vrchní soud obchodní vysvětluje v rozh. ze dne 21. března 1871 II. 137 pojem smlouvy kontokorentní

takto: Dle svého pojmu a podstaty předpokládá smlouva o běžný účet, že dle úmyslu smluvníků nemá se užiti dávek, jež plnil jeden smluvník po dobu tvořenou účetními závěrkami k umoření jeho určitého závazku platebního, že nemá tudíž dojíti ke kompensaci jednotlivých pohledávek a pohledávek vzájemných, nýbrž že pokládají se dávky a pohledávky na každé straně za celek a sumy vybývající srovnají se za příčinou zjištění diference, kterou pak co saldo dlužník buď zapraví neb jež se převede na jeho »debet« nového účetního období co první položka passivní. Dle toho zanikají tedy jednotlivé položky účetní v sumách závěrečných (credit a debet) a s těmito v saldu. Z toho plyne, že jednotlivé pohledávky (ač není-li nic jiného umluveno), jichž se týče smlouva o účet běžný, nelze samostatně dobývati, bez ohledu na to jakého jsou druhu a na jakém právním důvodu spočívají. Právě v této konsumující moci jeví se právní význam poměrů kontokorentních.

II. Smluvníci.

Poměr kontokorentní neb smlouvu o účet běžný lze podobně jako každou jinou smlouvu uzavříti výslovně neb mlčky; podstatným je pouze úmysl obou stran, jenž musí k tomu směřovati, by dávky jednoho smluvníka neužilo se k umoření určitého jednotlivého závazku platebního, nýbrž by přebytek vyplývající z účtu běžného — saldo — byl buď dlužníkem zapraven neb na nový účet převeden. Čl. 291 mluví o kupcích; je otázka, mohou-li i nekupci založiti poměr kontokorentní. Tato otázka byla předložena již při poradě o obchodním zákoně. Návrhu, by i nekupci mohli bezvýminečně uzavírati smlouvy o účet běžný, bylo odporováno z těchto důvodů: Navrhovaná modifikace čl. tohoto vedla by příliš daleko, zejmena když nelze pojem účtu běžného rozšířiti v jeho zvláštnosti na poměr mezi kupcem a nekupcem, aniž by bylo možno vytknouti bližší kriteria tohoto pojmu a povahu obchodního spojení mezi nimi stávajícího. Nelze však o tom pochybovati, že může uzavříti smlouvu o účet běžný kupec s nekupcem na základě zvláštní úmluvy, při které uspořádají se vzájemná práva a závazky tak, jak toho vyžaduje potřeba (Hahn, str. 110 pozn. 3); praxe nyní povšechně uznává, že i nekupci mohou založiti poměr kontokorentní. Tak podotýká v tom směru rozhodnutí něm. říš. vrch. soudu obch. ze dne 3. října 1873 (sv. IX. č. 48, str. 140 nn.) toto: Účet běžný vytvořil se ovšem především jen mezi kupci, avšak obsah jeho nevadí, by i nekupec neuzavřel vlastní poměr kontokorentní, ovšem třeba k uzavření takového jednání mezi dvěma osobami souhlasné vůle; avšak souhlas takový lze projeviti výslovně i mlčky a lze ho zejmena seznati v tomto posledním případě ze vzájemného chování se stran. Je-li tu souhlas, podrobí se i smluvník nekupec, ač není-li nic jiného stanoveno, obchodnímu právu obyčejovému, na němž vůbec spočívá účet běžný; dle tohoto práva vzniká tudíž nárok i závazek. Tyto zásady zachovává důsledně praxe říšského vrchního soudu obchodního (rozh. ze dne 17. září 1874 sv. XIV., č. 30, str. 69 a ze dne 4. února 1875 sv. XVI., č. 9, str. 28 nn.). Vším právem podotýká však Geller (ve svém pojednání »der Contocurrentverkehr« časop. »Jur. Bl.« ze dne 9. března 1879), že jde tento náhled příliš daleko a že se nesmí přehlédnouti, že obchodní právo zvykové není právem obecným, nýbrž partikulárním a že platnosť obyčejného práva obchodního závisí dílem na kupecké vlastnosti (kvalitě) osob, dílem na kvalitě jednání co obchod.

III. Právní účinky účtu běžného.

1. Strana, v jejíž prospěch vybývá přebytek (saldo), je oprávněna žádati úroky z celého jeho obnosu, byť i v něm již byly úroky zahrnuty. Dobývá-li se tento přebytek soudně, nejsou předmětem žaloby úroky, byť i v přebytku byly obsaženy úroky a úroky z úroků, nýbrž předmětem jest toliko saldo vyšetřené periodickými závěrkami. Zákaz anatocismu zde neplatí, jak výslovně stanoví čl. 291 obch. z., rovněž se nepřihlíží k námitce promlčení úroků (rozh. ze dne 12. listopadu 1885 č. 7281. časop. »Ger. Halle« 1887 č. 34, »Centr. Bl. f. jür Praxis« 1887, č. 321).

2. Pokud trvá účet běžný, nelze pohledávku z jednotlivého jednání samostatně dobývati (rozh. ze dne 11. listopadu 1857, časop. »Ger. Halle« r. 1858/II.). Vynechal-li však ve sporu účetním mezi kupci, mezi nimiž je účet běžný, skladatel účtů aktivní položku a nevytýkala-li osoba výtky činící toto přehlédnutí, jest skladatel účtu oprávněn vynechanou položku aktivní po provedení účetního sporu zažalovati, aniž by byl nucen opírati svoji pohledávku o poměr kontokorentní (rozh. ze dne 15. prosince 1885 č. 13.935, časop. »Ger. Halle« r. 1887 č. 22).

3. Žaloba z vlastního poměru kontokorentního může se opírati o uznané saldo, aniž třeba prokazovati jednotlivé položky (rozh. něm. říš. v. soud. obch. ze dne 27. června 1871 III., 1; ze dne 3. května 1873 X., 55).

4. Poměr obligační vzniká však teprvé zasláním, pokud se týče sdělením účtu běžného druhému smluvníkovi, ježto proti tomuto působí účet, pokud se týče přebytková pohledávka z něho plynoucí, jestliže účet nevytýkal. Zaslání závěrky zahrnuje nabídku k tomu, aby zahájeno bylo nové období obchodní na základě závěrky s jejím přebytkem co smluvenou pohledávkou neb dluhem a by dluh dle pravidel o účtu běžném byl umořen, pokud se týče zúročen. Pokračuje-li příjemce ve styku bez odpovědi neb výtky, nutno předpokládati, že souhlasí s nabídkou zasilatelovou (rozh. něm. říš. v. soudu obch. ze dne 14. března 1871, II., 117). Dle okolností určitého případu sluší posouditi, do které doby nutno sdělený účet běžný zkoumati a námitky proti němu činiti (rozh. téhož s. ze dne 8. listopadu 1871, III., 425). Lhůtu tuto sluší asi vyměřiti na základě platných zvyklostí obchodních.

5. Uznání účtu běžného a právní účinky s tím spojené jsou však vyloučeny, sběhl-li se omyl neb podvod (čl. 294 obch. z.). Jest nepochybným, že strana, která se omylu neb podvodu dovolává, okolnosti tyto musí dokázati.

6. Kvitance o saldu obsahuje však zároveň mlčky uznání, že druhá strana již nic nedluhuje a vzdání se dalších nároků z poměru kontokorentního; tudíž doznání pravosti závěrky účetní druhou stranou učiněné; domněnku takového uznání může však příjemce vyloučiti buď výslovně neb jinakými zvláštními okolnostmi, za kterýchž saldo kvitoval (rozh. něm. říš. v. soudu obch. ze dne 23. června 1873, X., 358). Avšak nejen při běžném účtu, nýbrž i v jiných případech trvalého obchodního spojení, kde závěrka účetní a sdělování uzavřeného účtu druhé straně jest buď mezi účastníky umluvena neb skutečně se děje, předpokládá se, že mlčky uznal, kdo proti účtům jemu v přiměřené lhůtě doručeným námitek nečinil a ve spojení obchodním bez výtek dále pokračoval (roz. něm. říš. v. soudu obchod. ze dne 30. června 1874, XIV., 11).

7. Účty běžné činí ve své vlastnosti co výtahy z knih obchodních důkaz dle uvážení soudu úplný neb neúplný. Důkaz neúplný doplněn buď průvody c. ř. s. přípustnými, zejmena přísežným výslechem stran (§ 371 c. ř. s. čl. 34 obch. z. čl. VII. uv. z. k c. ř. s. a § 295 c. ř. s.).

IV. Poplatky.

Dle práva poplatkového rozumí se účty, zápisy, jež obchodníci a živnostníci vydávají obchodníkům neb živnostníkům neb osobám jiným o předmětech svého závodu obchodního neb živnostenského, pokud se týče o jednáních týkajících se tohoto závodu, pokud jim z nich vzešla nějaká pohledávka. Rozdílu nečiní, obsahují-li účty saldování čili nic.

Účty (konta) jsou až do 10 zl. (včetně) poplatku prosty, účty, kde obnos nepřevyšuje 50 zl, podléhají poplatku 1 kr. a převyšují-li obnos 50 zl. poplatku 5 kr. Tento pevný poplatek sluší i tehdá zaplatiti, byly-li takové účty pojaty do textu kupecké korespondence neb k této co dodatek, příloha a pod. připojeny. Podpisu vydavatelova netřeba k založení povinnosti poplatkové, nýbrž stačí, lze-li seznati ústav neb osobu, v jejímž závodě byl účet vydán, z účtu samého, na př. z tiskového označení, razítka a pod. Opisy takových účtů, pokud se týče kont, podléhají témuž pevnému poplatku, jako originály (§ 19 popl. nov. ze dne 8. března 1876 č. 26 ř. z.) (ohledně bilancových účtů viz čl Bilance).

Účet zpáteční viz Směnka a právo směnečné.

Učiliště horní.

Učiliště horní jsou školy, na nichž se posluchačům dostává theoretického a praktického vzdělání v hornictví a hutnictví a jsou vyšší a nižší kategorie.

I. Vyššími horními učilišti jsou státní horní akademie v Příbrami a v Lubnu. Úkolem obou těchto ústavů jest poskytnouti důkladné vědomosti z hornictví a hutnictví po stránce theoretické a, pokud možno, i po stránce praktické; rozdíl mezi oběmi školami jest ten, že se na akademii lubenské zvláště přihlíží k železářství, kdežto na akademii příbramské zvláštní zřetel se věnuje hutnictví vůbec. Stanovy pro c. k. horní akademii v Příbrami a v Lubnu schváleny byly nařízením min. orby ze dne 15. října 1875 č. 135 ř. z. a na základě nejvyš. rozhodnutí ze dne 15. prosince 1874.

1. Horní akademie lubenská sestává:

a) ze všeobecného oddělení pro ony vědomosti, které jsou základem studií odborných;

b) z odborné školy hornické;

c) z odborné školy hutnické.

Předměty, jimž se učí, jsou: mathematika, technická mechanika, názorná geometrie (měřictví), praktická geometrie, všeobecná nauka o strojnictví, nerostopis, geologie, paleontologie, fysika, theoretická chemie, metalurgická chemie, analytická chemie, nauka o výzkumech, nauka o hornictví, horní měřictví, nauka o horním strojnictví, hutnictví železářské, hutnictví ostatních kovů, nauka o sváření kovů, nauka o strojnictví huťařském, encyklopedie věd hornických, encyklopedie hutnictví, encyklopedie stavitelství, encyklopedie lesnictví, právo horní, právo smluvní a směnečné, a účetnictví. Kromě přednášek pořádají se cvičení (praktická) a exkurse. Po skončení přednášek podnikají se za účelem dalšího vzdělání v jednotlivých předmětech vědecké cesty. Osnova učebná schválená ministrem orby

stanoví předměty jakož i způsob vyučování. Tato učebna osnova počítá se pro všeobecné oddělení na dvě léta, a pro obě školy odborné na dobu jednoho roku. Posluchači jsou řádní a mimořádní; řádní posluchači povinni jsou poslouchati předměty osnovou učebnou předepsané, pokud nenabyli v jednotlivých předmětech potřebného vzdělání jinakým způsobem. Kdož chtějí býti přijati za posluchače řádné, vykázati se musí maturitním vysvědčením z vyššího gymnasia nebo z vyšší reálné školy.

Mimořádným posluchačem může býti, kdo dokonal 18. rok svého věku a prokáže dostatečné předběžné vědomosti k porozumění zvolených přednášek. Mimořádní posluchači nemají nároku na osvobození od honoráře za vyučování a na požívání stipendií státních. Přednáškám v jednotlivých předmětech mohou hospitovati po usnesení sboru profesorského i mužové, od jichž postavení a jinakých vlastností lze očekávati, že připuštěním jich nebudou postiženy nikterak účely vyučování.

2. Při horní akademii příbramské jest:

a) Odborná škola hornická;

b) Odborná škola hutnická.

Předměty vyučování jsou na většině tytéž, jakož vytčeno bylo svrchu při akademii lubenské a vůbec i tu platí tatáž ustanovení odchylující se tu a tam jen nepatrně od ustanovení svrchu vylíčených.

Nejvyšším rozhodnutím ze dne 27. prosince 1894 byly horní akademie v Lubnu a v Příbrami povýšeny za vysoké školy.

3. Obě akademie podřízeny jsou ministerstvu orby a řízeny jsou ředitelem, jemuž po bok stojí sbor profesorský; ředitele jmenuje na dobu dvou let ministr orby z řádných profesorů.

4. Ředitel representuje horní akademii jsa za stav akademie horní v ohledu vědeckém, disciplinárním a hospodářském zodpověden spolu se sborem profesorským.

5. Sbor učitelský tvoří profesoři, honorovaní docenti, soukromí docenti, adjunkti a asistenti. Každý profesor jest zodpovědným přednostou sbírky učebných pomůcek nebo laboratoře učitelské stolice jemu svěřené a práv jest dále z náležitého upotřebení dotace jeho odboru přikázané. K rukoum profesorů jsou přiděleni adjunkti nebo asistenti zastupující je v případu mimořádné překážky; honorovaným docentům dostává se honoráře, jejž určuje od případu k případu ministerstvo orby. Soukromí (nehonorovaní) docenti připuštěni bývají ministrem orby po návrhu sboru profesorského a mají právo na kolejné, jehož obnos si sami určují. Adjunkti a asistenti podřízeni jsou profesoru onoho předmětu, pro nějž ustanoveni byli (nař. min. orby ze dne 14. června 1876 č. 1998).

6. Nařízením min. orby ze dne 15. října 1875 č. 9782 vydaná byla ustanovení o propůjčení a odnětí státních stipendií na horních akademiích, k nimž mají nárok toliko tuzemci a řádní posluchači. Nařízením min. orby ze dne 3. května 1890 č. 11.834 vydán byl řád disciplinární pro posluchače akademií horních a výnosem ze dne 10. února 1875 č. 1594, dále výn. ze dne 11. června 1879 č. 5667 a ze dne 5. prosince 1881 č. 15.199 řád o zkouškách. Konečně poskytnuty byly nařízením ze dne 8. března 1890 č. 37 ř. z. určité výhody těm posluchačům akademií horních, kteří konají jednoroční službu vojenskou.

II. Nižší hornické školy jsou jednak ústavy státem zakládané a vydržované, jednak ústavy zemské a pod.; ústavy státními jsou hornická

škola v Příbrami (podřízena jest ministerstvu orby) a ve Vělicče (podléhá ministerstvu financí); státními ústavy nejsou hornická škola v Lubnu, v Celovci (oba ústavy jsou zemské), v Duchcově a v Moravské Ostravě. Vliv ministerstva orby k těmto školám mimostátním obmezoval se na dohled k činnosti jich potud, pokud výsledek její podmiňuje výplatu státních subvencí.

Učitelstvo škol národních.

I. Část všeobecná.

Škola národní jest jednou z nejdůležitějších institucí moderního státu prostředkujíc základy vzdělání a jsouc namnoze milionům občanstva státního jediným zdrojem vyučování a vzdělání; bez školy obstála by sotva jak rodina, tak obec, církev a stát, ba celá společnost lidská. Odtud vysvětliti se dá onen tuhý boj církve a státu o nadvládu nad školou; církev osobuje si právo nad školou k tomu poukazujíc, že základy její srostly tak hluboce se životem veřejným, že jí nezbytně a výhradně přináleží vésti vyučování všech stupňů a škola že jest jakési annexum církve; posláním církve že jest vésti vyučování i správu duší pospolu, nerozlučně, anať jediné výchova v náboženství základ mající a vyučování zbudované na zásadách náboženskomravních jest správným a opravdovým vzděláním lidu, jehož úspěch zajištěn jest toliko neobmezeným vlivem církve. I byla veškera učiliště skoro všechněch evropských států až do konce 18. století povahy přísně konfesionelní. Francouzskou revolucí počíná se vlastní perioda zápasu církve a státu o školství; hlásána vznešená myšlénka úplné rovnosti všech lidí bez rozdílu náboženského vyznání a povýšeno za zásadu, že vše, k čemu ve státu dojíti má, čeho potřebí k existenci a rozvoji státu a zařízení státních, jedině státu přináleží vésti, obhlédati a pořádati. Kdežto však ve Francii veškero školství přikázáno ústřední správě státní, potrvávaly dřívější poměry k církvi ve většině států nadále, a jen za velikých bojů domohl se stát v zájmu občanské svobody a rovnosti ponenáhlu dozorčího práva nad školstvím. Pokud ovládala církev výhradně školství národní, nebylo zvláštního stavu učitelského na školách národních; učitelé byli úplně odvislými od církevní vrchnosti a učitelstvo škol elementárních nemělo ani hrubě potřebných vlastností a vědomostí k výkonu tak důležitého povolání; učitel byl namnoze kostelníkem maje na starosti služby svěřované nižším zřízencům církevním; ostatně podléhal učitel i pozemkové vrchnosti a vrchnosti patrimoniální jsa vůbec příslušníkem třídy poddanské.

II. Poměry učitelů škol národních v Rakousku.

Vedle politické ústavy školní z r. 1805 řídil místní správce duší dohled nejen nad veškerým vyučováním školským, nýbrž i nad živobytím učitelstva; děkan jakožto dozorce školního okresu kontroloval učitele co do píle, zachovávání předpisů o vyučování a mravního způsobu živobytí; úřad učitelský obsazoval se k presentaci učiněné se strany patronátu školského děkanu; ten zkoumati měl presentaci a předložiti ji konsistoři; konsistoř měla na vůli buďto presentaci schváliti nebo zamítnouti a i když presentovanému kandidátu dostalo se schválení, mohl zemský úřad školní povolanému učiteli uděliti potvrzovací dekret ve srozumění s konsistoří teprve po tříleté, uspokojivě konané službě; až do té doby byl učitel jen prozatímně ustanoven a k návrhu patrona mohl být místa svého zbaven

bez dalšího konsistoře ve srozumění s politickou vládou zemskou. Císařským patentem ze dne 5. listopadu 1855 č. 195 ř. z. prohlášen byl konkordát uzavřený mezi papežem Piem IX. a rakouským mocnářstvím dne 18. srpna 1855; dle čl. VIII. podrobeni byli všichni učitelové katolických škol národních dozoru církevnímu; jen osoby, proti nimž ve příčině víry a mravů nebylo nejmenší závady, mohly býti za učitele povolány; ztráta úřadu následovala namnoze poklések pranepatrný.

Úplnou přeměnu doznaly právní poměry učitelů na školách národních zrušením konkordátu a zavedením říšského zákona o školách národních ze dne 14. května 1869 č. 62 ř. z.

1. Pokud jde o udílení míst učitelských vytčena zásada, že úřad učitele na veřejných školách a vychovatelnách jest úřadem veřejným, přístupným všechněm občanům státním bez rozdílu, ač-li zákonným způsobem prokázali způsobilosť svou (§ 6 zák. ze dne 25. května 1868 č. 48 ř. z.). Toto zákonné ustanovení obmezeno bylo § 48 novely k říš. zákonu o školách národních v tom směru, že všechněm vyznáním víry stejně přístupen jest úřad učitelský vyjímaje úřad zodpovědného správce školy. Služby školní a kostelní dříve společně učitelem konané jsou úkony veřejnými; za které z úkonů těchto po jich oddělení přísluší někdejší příjmy učitele a pokud (za kterých okolností) nyní přikázati se mají mešníku nebo učiteli, o tom rozhodovati přináleží pro případ sporu dle § 55 zák. o školách národních výhradně úřadům správním a to jen dle povahy titulů, jichž se obě strany dovolávají (rozh. ze dne 28. června 1882).

K úřadu učitelskému nelze připustiti toliko těch, kdož odsouzeni jsouce nálezem trestním pozbývají volitelnosti do zastupitelstva obecního (§ 48 odst. 3 říš. zák. o školách národních). Dle čl. 3 zákl. zák. stát. o všeobecných právech občanů státních a vedle § 48 říš. zák. o škol. národních lze nabýti definitivního postavení učitelského jen rakouským občanům státním. Vyjmuti jsou pouze cizinci, kteří v přiměřené lhůtě prokázati mohou, že v některé tuzemské obci jim bylo zajištěno přijetí ve svazek domovský za účelem dosažení občanství státního. Pro případ tento dlužno vyčkati výsledku projednávání o přijetí nebo nepřijetí ve svazek občanů státních a dotyčná osoba do té doby, nejpozději pak do konce příštího roku školního může být ponechána v úřadě svém jako síla výpomocná (nař. ze dne 29. června 1877 č. 422 věst. č. 17).

2. Okresní školní rada osazuje provisorně nebo dočasně uprázdněná místa na školách národních, zemská školní rada pak vykonává totéž právo, pokud jde o ústavy učitelské a o cvičné školy s nimi spojené (§ 49). Definitivní povolání ředitelů, učitelů a podučitelů při veřejných školách národních přísluší zemskému školnímu úřadu za spolupůsobení těch, kdož školu vydržují (§ 50). Po výnosu ministra vyučování ze dne 26. prosince 1879 č. 20.179 smí se úřad definitivního učitele obsaditi jen na základě předchozího konkursu a žádosti. Konkurs netřeba vypisovati, jsou-li veškera místa učitelská při některé veřejné škole národní obsazena a jde-li jen o přenesení správy dotyčné školy (rozh. ze dne 19. února 1885 č. 504). Ten, kdo jest presentován za učitele a má veškery náležitosti zákonem žádané, nesmí býti odmrštěn leda v tom případu, že by dopustil se těžkých mravních poklésků nebo takových činů, jež by v zápětí měly propuštění z úřadu učitelského.

III. Způsobilosť.

Vzdělávání sil učitelských svěřeno jest zvláštním ústavům — ústavům učitelským; jsou pak zřízeny zvláštní ústavy pro učitele a zvláštní ústavy pro výchovu učitelek (§ 26 říš. zák. o školách národních). Vysvědčení dospělosti (§ 59) činí dotyčnou osobu schopnou, aby byla ustanovena zatímně za podučitele nebo učitele (§ 38 odst. 1 novely). Aby kdo byl definitivně ustanoven za podučitele nebo učitele na obecných školách národních, musí se vykázati způsobilostí pro úřad učitelský na obecných školách národních (ostatně viz čl. »Ústavy učitelské«). Kdo neabsolvoval vyučovací běh na ústavu učitelském, jemuž uděleno právo veřejnosti, může nabýti vysvědčení dospělosti tím, že dokonav 19. rok věku svého podrobí se s úspěchem zkoušce na některém státním ústavu učitelském (§ 41). Abiturienti škol středních, kteří míní se věnovati úřadu učitelskému na školách národních, musí se podrobiti zkoušce způsobilosti toliko z těch předmětů, jichž znalost maturitním vysvědčením prokázána není; příznivým výsledkem podmíněno jest vyhotovení úplného vysvědčení dospělosti; při tom se známky maturitního vysvědčení ze školy střední přepíší do vysvědčení dospělosti na ústavu učitelském (§ 66 výnosu min. vyuč. ze dne 26. května 1874 č. 7114).

Zodpovědnými správci školy mohou být ustanoveni jen učitelé prokázavší způsobilost vyučovati náboženství onoho vyznání, jemuž přináleží většina žáků dotyčné školy dle průměru předchozích pěti školních roků. O tom, zda dotyčná osoba způsobilá jest vyučovati náboženství čili nic, rozhoduje úřad církevní. Vedle zásad katolického práva církevního musí se dostati tomu, kdo zamýšlí vyučovati náboženství katolickému, od biskupa dotyčné diecése církevního poslání a zmocnění (missio et auctoritas); biskup má při tom zření míti k náboženskému smýšlení a zbožnosti žadatelově. Povinností biskupa jest, bdíti nad neporušeností učení a náboženskou výchovou mládeže a vyloučiti v náboženství každou osobu nezpůsobilou.

Míra povinností učitele řídí se potřebou školy; zaměstnanost nad 30 hodin vyučování v témdni musí být zvlášť honorována (§ 51). Učitele, kteří mají sice vysvědčení učitelské způsobilosti pro obecné školy národní, avšak jich působnost nedostatečnou býti se jeví, může zemský školní úřad přidržeti k opětné zkoušce způsobilosti učitelské. Je-li i tu výsledek zkoušky nedostatečným, pozbývá platnosti i vysvědčení prvé nabyté a na rozhodnutí zemského úřadu školního záleží, zda smí býti dotyčná osoba připuštěna k úřadu učitelskému v provisorní vlastnosti, či naprosto a navždy vymýtěna z povolání učitelského (§ 53).

IV. Chová-li se učitel ve škole na úkor svým povinnostem nebo mimo školu jednáním svým poškozuje vážnost nebo vliv stavu učitelského' nastupuje se proti němu prostředky disciplinárními, po případě vedle toho i stíháním cestou trestní (viz ostatně čl. »Řízení disciplinární«).

V. Služné učitelstva škol národních.

Zákonité služné a způsob příjmů upraviti se má zákonodárstvím zemským; při tom užiti se má těchto zásad:

1. Nejmenší příjmy, jichž žádná obec školní více snížiti nesmí, mají býti vyměřeny tak, aby učitel i podučitel nejsa nucen vrhati se na zaměstnání vedlejší veškery síly věnovati mohl povolání svému a aby učitel obživiti mohl i rodinu za poměrů v místě panujících.

2. Učiteli má se služného dostávati přímo od úřadu školního a nemá se jemu svěřovati vybírání školného.

3. O včasném a náležitém poskytování služného vedou dohled a rozhodují úřady školní. Všichni učitelé definitivně ustanovení a podučitelé se zkouškou způsobilosti učitelské, jakož i vdovy a sirotci po nich mají nárok na pensi a posuzují se v té příčině vůbec dle pravidel vytčených pro úředníky státní, při čemž započítatelným jest i čas, který ztrávil učitel složiv zkoušku učitelské způsobilosti jako provisorní síla na některé veřejné škole. Co do výměry platů odpočinkových učitelů na školách národních nastoupiti mají platnost zvláštní zemské zákony (rozh. ze dne 25. listopadu 1880 a ze dne 13. května 1885). Rovněž sluší posuzovati nároky učitelů škol národních na substituční poplatky za zastupování jiných učitelů konané vedle vlastních povinností služebních nikoli dle norem o substituci ze dne 3. července 1839, nýbrž dle nyní platných zákonů říšských a zemských o školách národních (rozh. říš. soudu ze dne 27. dubna 1876, sb. »Hye-ova« III., 108).

4. K úhradě nákladů pensijních dlužno zříditi v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených pensijní fondy za součinnosti učitelstva, obcí a země a přikázáním vhodných přírůstků; správa fondů pensijních má býti svěřena zemskému úřadu školnímu. Obce samostatně pečující o přiměřené výslužné svých učitelů osvobozeny jsou od povinnosti přispívati do společného pensijního fondu. Bližší ustanovení o tom vytknouti jest zákonodárství zemskému. Učitelé placení z prostředků státních a jich rodiny dostávají z nich i přiměřené platy zaopatřovací (srv. čl. »Školné a fondy školní«).

VI. Dozor nad učitelstvem a důvody vyloučení z úřadu učitelského.

Novela zavádí dozor nad učitelstvem ve škole i mimo školu; i soukromý život učitele podléhá kontrole; bližší ustanovení o podmínkách disciplinárního řízení a o trestech disciplinárních stanoviti jest zákonodárství zemskému.

Z úřadu učitelského vyloučiti jest:

1. toho, kdo stíhán byv soudem trestním pozbyl volitelnosti do zastupitelstva obecního (§ 84 odst. 3 nov.).

2. Rovněž toho, kdo opětovně musí skládati zkoušku učitelské způsobilosti a při ní prokáže nedostatečné vědomosti a schopnost pro úřad učitelský, může zemský školní úřad definitivně vyloučiti z úřadu učitelského (§ 53 nov. — srv. i svrchu sub. III. na konci).

3. Na základě § 53 novely může církevní úřad dáti návrh, aby správce školy již aprobovaný k vyučování v náboženství byl poznovu podroben zkoušce z náboženství, není-li úřad církevní s vyučováním jeho v náboženství spokojen. O výsledku opětované zkoušky z náboženství rozhoduje úřad církevní; jsou-li po náhledu jeho vědomosti zkoušeného z náboženství nedostatečny, může zemský školní úřad dotyčného učitele přikázati provisorně k další službě nebo jej z úřadu učitelského vyloučiti.

4. Učitelské síly provisorně ustanovené mohou být jednajíce proti povinnostem stavu svého ve škole nebo poškozujíce chováním svým mimo školu vážnost stavu učitelského nebo vliv postavení svého jako vychovatelé a učitelé bez nálezu disciplinárního ihned a beze všeho dalšího zbaveni místa učitelského (§ 54).

5. Definitivně ustanovení učitelé a podučitelé, jakož i ředitelové mohou být zbaveni úřadu učitelského po předchozím řádném řízení disciplinárním a to rovněž pro poklésky v předešlém odstavci naznačené. Ježto pak vyžaduje se řádného řízení disciplinárního tedy jen k sesazení učitelů a podučitelů definitivně ustanovených, kdežto učitel provisorně ustanovený beze všeho dalšího může býti odstraněn prohřešiv se chováním svým proti povinnostem, může být každý mladý učitel vedle § 54 nov. navždy vyloučen z úřadu učitelského.

VII. Zákonodárství zemské vytýká řadu dalších ustanovení o právních poměrech učitelstva, jimiž se zásadní předpisy říšského zákona o školách národních blíže určují a doplňují. Jsou pak to: pro Čechy zák. ze dne 19. prosince 1875 č. 86 z. z. příl. č. 3 z r. 1876 pozměněný v §§ 26 a 30 zemským zákonem ze dne 2. května 1886 č. 41 a 48 a v § 75 zemským zákonem ze dne 2. května 1886 č. 48, dále z. zák. ze dne 13. února 1873 č. 14, z. zák. ze dne 5. listopadu 1892 č. 77, z. zák. ze dne 13. května 1894 č. 36, jímž změněny byly: §§ 18, 27, 28, 33, 39, 41, 50, 54, 58, 62, 73, 79, 80, 82 z. zák. ze dne 19. prosince 1875, dále § 26 zem. zák. ze dne 2. května 1886 č. 41 a § 75 z. z. ze dne 2. května 1886 č. 48 a posléze §§ 19, 20 a 30 z. z. ze dne 5. listopadu 1892 č. 77. Pro Moravu zák. ze dne 24. ledna 1870 č. 18 příl. č. 25, z. zák. ze dne 26. září 1884 č. 77, ze dne 10. května 1887 č. 70, ze dne 1. října 1880 pojednávající o osvobození učitelů veřejných škol národních a měšťanských a jich rodin od přirážek zemských a vyvazovacích, jakož i od přirážek okresních a obecních k daním z příjmů pokud jde o jich úřední příjmy a požitky na odpočinku. Pro Slezsko zem. zákony ze dne 21. února 1870 č. 17 z. z. příl. č. 75, ze dne 5. ledna 1873 č. 4, ze dne 2. dubna 1887 č. 23, ze dne 3. března 1879 č. 15 z. z. týkající se suplování učitelů na veřejných školách, zák. ze dne 22. ledna 1885 č. 6 z. z. pojednávající o služebních přídavcích podučitelů počítaje dle služebních let jejich; zák. ze dne 1. května 1886 č. 21 z. z. o funkčním přídavku správců jednotřídních škol národních, zák. ze dne 1. května 1886 č. 22 z. z., jímž se k výplatě přikazují zemskému fondu školnímu funkční přídavky správců jednotřídních škol národních a služební přídavky (dle služebních let poskytované) učitelů na národních a měšťanských školách ve Slezsku. Konečně je to zák. ze dne 19. října 1880 č. 28 z. z. upravující osobní a služební poměry učitelstva veřejných škol národních a měšťanských přináležejícího k moci branné. Pro Bukovinu zák. ze dne 30. ledna 1873 č. 10 z. z. a z. zák. ze dne 22. ledna 1885 č. 60 z. z. a zák. ze dne 25. října 1880 č. 24 z. z. upravující osobní a služební poměry učitelů škol národních přináležejících k moci branné pokud jde o jich závazek k aktivní službě vojenské. Pro Dalmacii zák. ze dne 29. prosince 1871 č. 12 z. z. z r. 1872 a zák. ze dne 18. listopadu 1880 č. 65 z. z.; zák. ze dne 24. listopadu 1880 č. 1 z. z. z r. 1881, ze dne 3. května 1886 č. 21 z. z., zák. ze dne 6. března 1887 č. 15 z. z. týkající se zvláštních učebních kursů spojených s měšťanskými školami v Šibeníku a Curzole a s obecnými školami národními v Travě a Seloe a zák. ze dne 24. listopadu 1880 č. 64 z. z. pojednávající o suplování a remuneraci nadpočetného množství hodin učitelů veřejných škol národních, zák. ze dne 5. prosince 1880 č. 5 z. z. z r. 1881, jímž se upravují služební a osobní poměry učitelů veřejných škol národních k vojenské

službě povinných v případu mobilisace. Pro Halič: zák. ze dne 2. května 1873 č. 251 z. z., zák. ze dne 6. března 1875 č. 32 z. z., ze dne 2. února 1885 č. 27, zák. ze dne 13. dubna 1878 č. 35 z. z. poskytující osvobození příjmův samosprávních funkcionářů a úředníků od přirážek k fondu vyvazovacímu, od přirážek zemských a okresních, zák. ze dne 18. března 1879 č. 67 z. z. upravující osobní a služební poměry učitelů škol národních veřejných, pokud k branné moci přináležejí. Pro Gorici a Gradišku: zák. ze dne 10. března 1870 č. 18 z. z., z. ze dne 16. října 1875 č. 28 z z., ze dne 27. května 1864 č. 13 z. z., ze dne 18. února 1873 č. 14 z. z., ze dne 16. ledna 1881 č. 6 z. z., zák. ze dne 4. března 1879 č. 9 z. z. Pro Istrii: zák. ze dne 30. března 1870 č. 19 z. z., zák. ze dne 3. listopadu 1874 č. 30 z. z.; pro Korutany: zák. ze dne 17. ledna 1870 č. 13 z. z., ze dne 27. října 1871 č. 24 z. z., zák. ze dne 3. března 1879 č. 9 z. z.; pro Krajinu: zák. ze dne 29. dubna 1873 č. 22 z. z., zák. se dne 28. října 1875 č. 28 z. z., ze dne 18. listopadu 1880 č. 13 z. z., zák. ze dne 18. června 1877 č. 6 z. z. a zák. ze dne 9. března 1879 č. 13 z. z. Pro Dolní Rakousy: zák. ze dne 5. dubna 1870 č. 35 z. z., ze dne 18. listopadu 1871 č. 44 z. z., zák. ze dne 28. ledna 1873 č. 10 z. z. týkající úpravy ročních příjmů učitelstva na veřejných školách národních a měšťanských, dále zák. ze dne 30. července 1876 č. 43 z. z., zák. ze dne 16. dubna 1887 č. 24 z. z. o propůjčování služebních přídavků mužským silám učitelským při veřejných obecných školách národních a měšťanských, zák. ze dne 3. března 1879 č. 27 z. z. o výnosu všeobecného normálu substitučního pro veřejné školy národní a měšťanské, zák. ze dne 3. března 1879 č. 26 z. z. upravující právní poměry učitelů škol národních a měšťanských k aktivní službě vojenské povolaných a placených z fondu okresního nebo zemského. Pro Rakousy Horní: zák. ze dne 23. ledna 1870 č. 10 z. z., zák. ze dne 28. ledna 1873 č. 16 z. z., ze dne 10. února 1875 č. 8 z. z., ze dne 1. ledna 1885 č. 1 z. z., zák. ze dne 27. ledna 1883 č. 7 z. z. upravující osobní a služební poměry učitelů škol národních k branné moci příslušejících, pokud jde o jich povinnost k aktivní službě vojenské. Pro Solnohrady: zák. ze dne 17. ledna 1870 č. 12 z. z., ze dne 25. října 1877 č. 37 z. z, ze dne 18. ledna 1873 č. 4 z. z., ze dne 27. listopadu 1871 č. 41 z. z., ze dne 9. ledna 1885 č. 4 z. z., ze dne 4. října 1880 č. 8 z. z. Pro Štýrsko: zák. ze dne 4. února 1870 č. 17 z. z., ze dne 3. května 1874 č. 32 z. z., ze dne 18. února 1873 č. 14 z. z., ze dne 17. května 1877 č. 15 z. z. o ustanovování učitelských sil na veřejných školách národních a měšťanských, zák. ze dne 13. října 1870 č. 58 z. z. o zřízení pensijního fondu pro učitele škol národních. Pro Tyroly: politická ústava školní ze dne 11. srpna 1805. Pro Vorarlberk: zák. ze dne 17. ledna 1870 č. 15 z. z.

Tyto zemské zákony vytýkají zevrubně podrobná ustanovení o ustanovování, služebních příjmech, disciplinárním vyšetřování, propuštění, přeložení na odpočinek učitelů a zaopatření jich pozůstalých.

VIII. Na konec poznamenati sluší, že učitelé škol národních osvobozeni jsou úřadu porotců (§ 3 lit. 4 zák. ze dne 23. května 1873 č. 121 ř. z.).

IX. V dobách nejnovějších podniknuta všeobecná a všemi vrstvami společnosti národní podporovaná akce na prospěch hmotného zlepšení učitelstva působícího na školách národních a měšťanských a mocně na-

léháno též na nezbytnou již reformu zastaralého řízení disciplinárního. Zemský sněm království Českého uchopil se jako rozhodující a povolaný činitel v zasedání svém r. 1899 konečně energicky věci této a lze doufati, že ještě téhož roku splněny budou skromné požadavky jedné z nejzasloužilejších tříd naší národní společnosti.

Udělení milosti (v právu trestním).

Udělení milosti záleží v právu císaři ústavou zaručeném úplně nebo částečně odpustiti následky spojené s činem trestním.

I. Pojem a význam.

Právo milost udíleti má též své odpůrce, kteří vzhledem na princip nejpřísnější spravedlnosti proti odpuštění trestu cestou milosti brojí. Proti tomu právem se namítá, že dle zkušeností v oboru práva trestního nabytých právo milosti nutným se jeví, poněvadž nedokonalost řízení trestního je předpokládá. Trestní zákony nejsou tak dokonaly a nikdy tak dokonalými nebudou, že by se jimi mohlo dostatečně čeliti případu, odsouzen-li kdo nevinně. Udělení milosti od mocnáře má spíše své plné odůvodnění v nepopíratelné theorii, že trest má míti účel ethický, polepšení zločince, nápravu citu právního a právní ideje. Udělení milosti má zvláště tenkráte účinek zdárný, když osoby ku trestu odsouzené, které jeví účinnou lítost a polepšení, lidské společnosti ještě před odpykáním si trestu se vrátí a jako užiteční členové v ni se zařadí. Nemenšího významu má udělení milosti tehdá, když se jedná o prominutí trestu za zločin politický. Udělení milosti je tedy všeobecně uznané, nedotknutelné právo zeměpána. Z pojmu »milost« vyplývá též, že se vykonává beze všeho zákonného odůvodnění; neboť každý výkon milosti jeví se, jak to již v podstatě pojmu leží, jen jako milost a nikoli jako právní nález. Prominutí nebo zmírnění trestu, o němž není v zákoně zmínky, přísluší pouze císaři (§ 411 tr. ř.). Udělení milosti udílí se k návrhu příslušného soudu na základě odsouzencově žádosti za milost (§ 411 odst. 2 tr. ř.). Udělení milosti může nastati též z vlastního rozhodnutí panovníkova. Otázku, zda udělení milosti i beze souhlasu a proti vůli odsouzeného místo míti může, jest dle rakouského trest. řádu kladně zodpověděti, poněvadž právo milost uděliti přísluší panovníkovi neobmezeně; jakmile milost udělena byla, nesmí trest ani dokonán, ani nesmí ten, jemuž milost byla udělena, déle držán býti ve vazbě. Stejným spůsobem jest záporně zodpověditi i další otázku, zda obviněný, nařídí-li panovník zastavení trestního řízení, oprávněn jest navrhnouti obnovu řízení trestního, poněvadž § 2 tr. ř. výslovně nařizuje, že veřejná žaloba zaniká, když na základě nejvyššího nařízení trestní řízení se zastaví. Z toho není ani ten případ vyjmut, když by obviněný pokračováním neb opětovným započetím trestního řízení svoji nevinu prokázati chtěl.

II. Druhy udělení milosti.

Udělení milosti nastupuje buď

1. před vynesením trestního nálezu, před nebo po zavedeném trestním vyšetřování; panovník má právo naříditi, aby pro trestní čin trestní řízení se nezavádělo nebo zavedené se zastavilo (potlačení trestního řízení, abolice) (§ 2 odst. 4 tr. ř.). I proti připuštění tohoto zvláštního druhu milosti se mnoho bojovalo a ústavy jednotlivých států, které sice uznávají právo panovníkovo milost udíleti, obmezují toto aboliční právo tak, že žádají jako nutnou náležitost jeho dobré zdání nejvyššího

soudního dvoru nebo zodpovědného ministra. Rakouský trest. řád ponechává toto právo panovníkovi neobmezeně, obžalobu soukromou vyjímaje.

2. Udělení milosti může nastati po vyhlášení trestního nálezu. Tresty, které soudy vysloví, mohou úplně nebo částečně v cestě milosti odpuštěny nebo zmírněny býti (§ 13 stát. zákl. zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 144 ř. z., aggratiatio).

3. Též mohou s přestálým trestem spojené škodlivé následky (jako ztráta šlechtictví, jistých oprávnění, ztráta čestných práv) cestou milostí býti prominuty (rehabilitace, restitutio ex capite gratiae). Rehabilitace může se vztahovati buď na všecky škodlivé následky nebo jen na některé z nich.

4. Panovníkovi přináleží konečně též právo nejen jednotlivci milost uděliti, nýbrž i celým třídám, které se proti řádu právnímu prohřešily, tudíž všeobecnou milost uděliti (abolitio generalis, amnestie).

III. Zákonná obmezení.

1. Na nároky soukromoprávní, které třetím osobám proti tomu, jemuž milost byla udělena, z trestního rozsudku povstaly (náhrada škody), nemá udělení milosti vlivu, rovněž

2. nemůže rehabilitace na právní následky, které se práv třetích osob dotýkají, míti vlivu; proto nesmí na př. onen, který pro složení nepravého svědectví nebo přísahu byl odsouzen a potom mu milost udělena, býti přísežně jako svědek v trestním řízení vyslýchán.

3. Udělení milosti neosvobozuje od náhrady trestních následků na základě právoplatného rozsudku přisouzených.

4. Byl-li ministr na základě zákona ze dne 25. července 1867 č. 101 ř. z. dán v obžalobu a odsouzen, může panovník milost jemu uděliti toliko k návrhu oné sněmovny, která žalobu vznesla (§ 29 cit. z.).

5. Při činech trestních, které se toliko k návrhu soukromého žalobce stihají, může udělení milosti po vyneseném trestním rozsudku nikoli však během trestního řízení, místo míti, poněvadž dle § 2 odst. 4 tr. ř. zastavení trestního řízení toliko při veřejné obžalobě má místa.

6. Nejvyšší amnestie, která dle svého znění toliko na jisté zločiny a přečiny se vztahuje, nesmí se použíti na neamnestovaná trestní jednání, která konkurují s amnestovanými zločiny a přečiny (výn. min. sprav. ze dne 10. dubna 1855 č. 5851, č. 2482 sb. Hyeovy).

IV. Žádost za udělení milosti.

Tato nemá pravidelně účinku odkládacího (§ 411 tr. ř.).

1. Před nastoupením trestu má se žádost za udělení milosti podati u toho soudu, který vynesl rozsudek.

2. Podal-li by odsouzený po nastoupení trestu žádost za milost, má se tato podati u představeného trestnice neb úředníka, který tam úřední prohlídku koná. Tento ji potom s vyjádřením přednosty o chování a stavu zdravotním trestancově dodá soudu, který v I. stolici rozsudek vynesl.

3. Soud má každou žádost za milost prozkoumati a ji zamítnouti, nemá-li za to, že jsou tu důležité důvody pro zmírnění neb odpuštění trestu. V opáčném případě předloží ji soud s návrhem soudnímu dvoru II. stolice, který slyšev vrchního zástupce státního buď ji zamítne nebo s návrhem ministru spravedlnosti předloží. Rozhodl-li o rozsudku soud kasační na základě § 288 č. 3 nebo § 350 odst. 1 tr. ř. má se žádost i s pří-

znivým návrhem soudního dvoru II. stolice podati kasačnímu dvoru, který vyslyšev generálního prokuratora, rozhodne buď žádost zamítnouti nebo ministru spravedlnosti ku příznivému vyřízení doporučiti. Proti zamítnutí žádosti některým z uvedených soudů, nemá stížnost místa (§ 411 tr. ř.).

4. Nerozhodl-li kasační soud dle § 288 č. 3 nebo dle § 350 odst. 1 tr. ř., mají se spisy bezprostředně ministru spravedlnosti předložti (výn. min. sprav. ze dne 13. prosince 1878 č. 17.135). V případech, když kasační dvůr následkem nejvyššího zmocnění na místě trestu smrti vyslovil trest na svobodě, mají dobrá zdání o dotyčných žádostech za milost podati se cestou soudu kasačního (výn. min. sprav. ze dne 15. ledna 1875 č. 709).

5. Vynesl li rozsudek smrti soud porotní, má se ihned tento po jeho prohlášení přivzav státního zástupce poraditi o tom, zda odsouzený hoden jest milosti čili nic a jaký trest v případě udělení milosti na místě trestu smrti, by byl přiměřeným. Protokol o poradě té sepsaný má se přiložiti ku spisům, které se též tehdy mají soudu kasačnímu předložiti, když nebyla podána stížnost zmateční. Kasační dvůr předloží pak spisy tyto, když rozsudek nabude moci práva, vyslechnuv v tajném sezení generalního prokuratora a podav o tom dobré zdání, ministerstvu spravedlnosti (§ 341 tr. ř.).

6. Při žádostech za milost při přestupcích, podají-li se před nastoupením trestu a mají-li za podklad věrohodné okolnosti, které teprve po vynesení rozsudku na jevo vyšly, může se s výkonem rozsudku posečkat, pokud by výkonem tím účel žádosti úplně nebo částečně zmařen býti mohl (§ 182 odst. 2 tr. ř., viz čl. Prominutí trestu).

Udělení milosti (v právu vojenském).

I. V právu vojenském nedošel čl. 13 st. zákl. z. ze dne 21. prosince 1867: »Císař má právo amnestii uděliti a tresty, které od soudů byly vysloveny, prominouti neb zmírniti« svého intensivního významu a právní zásada již v trestním řádě ze dne 29. července 1853 příbuzném vojenskému trestnímu řízení obsažená o výhradnosti práva milosti zeměpána ohledně prominutí aneb zmírnění trestu (§ 330 voj. tr. z.) nemůže pro právo vojenské analogicky užita býti. Právo milosti (jus aggratiandi) přísluší ve vojenském trestním řízení kromě císaře i pouhým pánům soudů vojenských, resp. vojenským soudům a úřadům. (Udělení milosti politickým provinilcům bylo však přece císaři vyhraženo; výn. min. vál. ze dne 13. března 1850 č. 1781). Důvod pro toto soudcovské právo jest historický, ježto svého času soudci vedle souzení dle práva i souzení dle milosti příslušelo a pán pluku byl zároveň pánem jeho soudu. Pány soudu jsou již mocí jim příslušejícího velení pro jich obvod rozkazní nad vojenskými osobami jim podřízenými od podplukovníka neb jemu na roveň postaveného dolů a nade všemi vojenské pravomoci podrobenými osobami civilními tito důstojníci kombattanti: vojenští obvodní velitelé, velitelé námořnictva, kapitáni stráže, kapitán švadrony jezdců tělesné stráže a při vojsku v poli velitelé oddílů a jakož i samostatně působící velitelé sboroví, dále ve válce velitel eskádry aneb veškerého loďstva. Pánové vojenských soudů jsou však ještě oprávněni své právo milosti na velitele jim podřízené (s obmezením aneb bez něho) dále přenésti. Právo milosti přísluší však i osobám právnickým, ježto ono dále přísluší vojenskému vrchnímu soudu a nejvyššímu vojenskému soudnímu dvoru, jestliže tito sboroví soudcové buď sami převzetí vyšetřování a předložení spisů k vlastnímu rozhodnutí

pro určitý případ nařídí aneb když spisy dle trestního řízení před prohlášením rozsudku na tyto soudy zaslati dlužno na př. při rozsudku proti generálovi (§ 248 voj. tr. ř.) aneb když proti rozsudku nižší stolice přípustný rekurs byl podán (§ 249 voj. tr. ř.).

Však právo milosti těmto osobám příslušející jest ještě v následujících případech obmezeno:

1. Při rozsudcích smrti pro prosté zločiny bezvýminečně a při deliktech vojenských, jestliže současně těžší trest než 5letého žaláře nastoupiti má (návrh na milost dlužno před prohlášením rozsudku voj. vrch. soudu zaslati, nař. ze dne 18. února 1804 H 146 a 25. listopadu 1842 F 1491);

2. při odsouzení důstojníků pro hru hazardní aneb osob vojenských pro lichvu (právo milosti přísluší jen vyššímu vojenskému místu; nař. dv. kanc. ze dne 10 května 1805 a 13. srpna 1819).

3. Ohledně prominutí vedlejších trestů spojených s odsouzením k smrti aneb žaláři a s odsouzením pro deserci na př. vyhostění z armády, vypovězení ze země, ztráta praporu a j. v. (cirk. nař. ze dne 11. dubna 1861, 3. února 1862 č. 1679, před. o soud. ř. z r. 1881) a

4. ohledně prominutí následků deliktu tiskového a zvláštních náhrad (cirk. nař. z 3. února 1863 č. 1679, 1862) při jistých deliktech.

Udělení milosti buď předchází aneb následuje. Má sice udělení milosti nebo zmírnění trestu (závážně odůvodněné) hned v prohlašovací doložce, jež k rozsudku (nálezu) má se připojiti, vyjádřeno býti, avšak pán soudu může je přece i po prohlášení rozsudku vykonati, jestliže rozsudek zní na smrť a žádné omezení zákoné práva milosti pána soudu proti tomu nestojí a dále když trest na svobodě pořadem práva neb milosti vynesený dobu jednoho roku nepřevyšuje a sice v posledním případě tehdá, když vyšší stolice soudní rozsudek I. stolice při revisi byla potvrdila. Analogicky přísluší dodatečné udělení milosti vojenskému vrchnímu soudu a nebo nejvyššímu vojenskému soudnímu dvoru, když tito vyšší soudové vynesli rozsudek trestní o trestu na svobodě rok nepřevyšujícím.

Při delším trestu přísluší právo dodatečného udělení milosti aneb zmírnění trestu říš. ministru války resp. ústřednímu úřadu námořnictva. Jestliže však po prohlášení rozsudku vyjdou na jevo nové a důležité okolnosti polehčující, jež by sice na mírnější sazbu trestu vlivu nebyly měly, avšak mírnější trest v mezích sazby trestu by byly odůvodňovaly, tedy přísluší dodatečné zmírnění trestu (aniž by bylo třeba nového řízení) pánu soudu, jenž pro rozsudek byl příslušný resp. bývalé příslušné vyšší soudní stolici (d. dv. k.) z 28. července 1810 *F* 806, výn. min. vál. z 13. března 1850 č. 1781, č. 46 (ze dne 30. května 1856 č. 1250—II. *a* výn. min. vál. z 15. června 1865 č. 983—IV.). Ten, jenž odvedením na popraviště vytrpěl již úzkosti smrti, nesmí, byla-li mu milosť udělena, žádným dalším trestem postižen býti; však i když odvedení se ještě nestalo, dlužno při každé přeměně trestu, jež po vyhlášení trestu smrti nastupuje, vzíti slušný ohled při výměře trestu na svobodě na úzkosti smrti již vytrpěné (předp. o soud. říz. čl. 46 a nař. min. vál. z 23. března 1865 č. 483—IV.). V materielním voj. trest. zákoně nalezá se — nehledě k ustanovením o prominutí trestu při účinné lítosti ohledně jistých deliktů — v § 205 voj. trest. zák. zvláštní ustanovení ohledně sběhů hlásících se ku generálnímu pardonu. V čas války zmínky zasluhuje nejvyššímu veliteli (neb jeho delegátův) propůjčené oprávnění z ohledů válečně-politických pro území

zabrané, bojiště neb zemi povstaleckou, k proklamaci všeobecných a zvláštních amnestií ohledně trestních vojenských deliktů, jež však instrukcemi od nejvyššího vojevůdce mu udělenými jest obmezeno. Pardonování jednotlivých nepřátelských vojínů neb generální pardony pro nepřátelská oddělení vojska, posádky a pod. řídí se právem mezinárodním a válečným zvykem a vyplývají i bez zvláště udělené instrukce z povahy a objemu příslušného velitelství, resp. milosti, jež má býti udělena. Proklamace snad vydaná k odstrašení nepřítele neb vlastního vojska při početí válečné operace neb válečné záležitosti, že žádný pardon se neudělí ani nepřijme, spadá zcela do oboru politiky válečné.

II. Generální pardon.

Tímto císařským aktem milosti promíjí se sběhům vojenským trest stanovený na zločin (přečin) sběhnutí (deserce), ale jedině a výhradně pro tento zločin. Takovéto udělení milosti (zvané generální pardon) poskytovali za dřívějších dob i velitelé armády, ale vždy jménem mocnářovým. Odnáší pak se tento akt císařské milosti též na válečné zajatce, kteří v době zajetí se dali svésti ke službám nepřátelským. Pro tento případ má toto udělení milosti ráz amnestie vlivem té okolnosti, že v nejnovější době zajišťuje se obapolným válečným zajatcům do služeb vstoupivším beztrestnost, vrátí-li se zpět; zajištění tohoto způsobu bývá obsaženo v jednom článku smluv o míru. Od amnestie liší se generální pardon tím podstatně, že se amnestie poskytuje i politickým a jinakým provinilcům způsobujíc prominutí a beztrestnost, kdežto generální pardon týká se výhradně vojenského deliktu deserce zabíraje toliko osoby vázané vojenskou služební přísahou. Sporno jest, zda se toto udělení milosti dá rozšířiti i na neuposlechnutí vojenského rozkazu k dostavení se ke službě vojenské a to vzhledem k zákonu ze dne 28. června 1890; sluší však k otázce této přisvědčiti, anyť oba delikty jeví blízskou příbuznosť.

Generální pardon odnáší se dále (§ 205 voj. tr. zák.) jen vojenským osobám, kteréž se dobrovolně navrátí v určité lhůtě stanovené ve výnosu ohlašujícím toto udělení milosti a dobrovolně se hlásí u kteréhokoli vojenského nebo civilního úřadu. Dotyčné osoby jsou beztrestny, i když byly přijaly sběhnuvše nepřátelské služby (nebo jako váleční zajatci), ale jen pokud jde o zločin deserce, nikoli ve příčině deliktů jiných. I podroben jest každý vojín, který nárok má na udělení milosti, vyšetřování za tím účelem, zda s dezercí nebyl ve spojení některý jiný delikt. Osoby vojenské pozbývají však následkem křivé přísahy zločinem deserce spáchané řádů, čestných znaků a vojenských služebních odznaků; poddůstojníci a kadeti mohou nastoupiti pak jen jako prostí (bez šarže), důstojníci pak jsou ze svazku vojenského propuštěni. Vždycky však musí takovíto sběhové, jimž se milost císařem uděluje, v aktivním poměru dosluhovati dobu počítaje ode dne deserce až do dne presentace a nelze doby této vpočítati v čas služební.

Udržováni dolů.

Udržování dolů záleží v činnosti dvojí; majíť se jednak doly chovati v dobré a bezpečné těžebnosti, tak aby nebylo ohroženo ani zaměstnané dělnictvo ani jinaké osoby a vlastnictví jich; tato činnost jest po výtce technické povahy. Jednak sluší bez přerušení udržovati práce v horách v zájmu všeobecného blaha lidu a v zájmu průmyslu na hornictví odkázaného a v tom obráží se hospodářská stránka

činnosti naznačené. Žádá tedy udržování dolů: provozování hornictví každého pracovního dne bez přerušení. Rozsah provozování nelze ovšem vymeziti přesně, ježto zde jedině na váhu padají místní okolnosti, dále poměry vnější — mnohdy i poměry podnebí, zejména pak potřeba nebo poptávka; bylo by zajisté právě tak nehospodářským donucovati podnikatele k zaměstnávání nepotřebného počtu sil, jako případná šetrnost tomu, kde jeví se býti přímou potřebou k záchraně nebo udržení dolů silnější pomoc. Ani co do technických opatření na ochranu osob a vlastnictví nemůže zákonodárství postupovati příliš daleko, jelikož hornictví jakožto věda pokusná co den se rozmáhá a zdokonaluje. Za těchto okolností slušelo by co do udržování dolů pojmouti v zákon jedině ustanovení tato: ustavičně dolovati (provozovati hory), postarati se o bezpečnost osob a vlastnictví, dále dolovati tak, aby byla možna naprostá těžba a další dobývání. Jak zbýti se jest úkolu tohoto, jest věcí horní techniky, a úřady horní vykonávajíce vrchní dohled k dolům zasadí se o to, aby závady objevivši se při provozování hor samy nebo po úradě s odborníky odstranily nebo jim předešly.

1. Udržování vyhražených kutišť a měr důlních. Tu platí všeobecně a zásadně, aby dělníci v zákonnou dobu vstupovali do dolů a vycházeli ven, aby času zahálčivě netrávili, aby se budovy udržovaly v přístupném stavu a měly lešení k bezpečnosti nezbytná. Dřívější zákony horní stanovily k udržování dolů týdně tři ranní střídy (šichty) pro práce ve skalách; nyní platný zákon uznává osmihodinnou práci ve všední dny pracovní bez rozdílu, zda se pracuje v dolech či na povrchu, jen když práce týká se provozování hor; na př. tesání, zřizování cest, úprava rud atd. První podmínkou udržování hor jest úplné dobývání z ložisek nerostných. Umělé čisté těžení z užitečných nerostů má pro hospodářství státní a pro blaho lidu význam tak daleký, že může zpustošení dolů anebo nepatřičné dolování míti v zápětí ztrátu živnosti. Proto dohlédati mají úřady horní ke správnému těžení z nerostných ložisek a potlačovati se vším důrazem všechno pustošivé hospodářství a drancování jich. Za zvláště nezákonné překažení nebo stížení další kutby pokládati jest ten případ, když držitel hor nebo jiné osoby s vědomím jeho úmyslně neznatelným učiní místo, kde se na vyhražené nerosty přišlo, nebo jinak místo takové zakryjí (§ 174 zák. hor.).

2. Udržování měr denních ve stavu těžebném nelze všeobecnými předpisy ohraničovati, jelikož průchod jich podmíněn jest přerozmanitými okolnostmi; i má úřad horní pro každý okres vyslýchati držitele měr denních o míře, jakou mohou pracovati, aby pak úřad mohl v uvážení, všech okolností stanoviti minimum práce. Nelze však připustiti, aby části povrchu věnovány byly propůjčením měr denních účelům dolování. Kde tedy propůjčeny byly míry denní, povinno jest hejtmanství horní výslechem představenstva obcí, jakož i jiných mužů věci znalých a hodných důvěry zjistiti, ve kterých měsících lze bez závady počíti a pokračovati v práci pod širým nebem za obyčejných poměrů ročního počasí. Jakkoli úřad horní oprávněn jest stanoviti minimum práce podle různé povahy denní míry a podle způsobu spracování v místě obvyklého, rozumí se samo sebou, že vlastník míry denní může dříve počíti se spracováním a po delší dobu v něm pokračovati, jakož i dobu pracovní prodloužiti (§ 176 zák. hor. a § 94 předp. prov.).

3. Udržování těžebnosti ve stavbách pomocných a ve štolách revírních: Závazný počet hodin pracovních ve vlastních a samostatných pomocných stavbách a štolách revírních stanoven jest podmínkami uvedenými v koncesi; máť žadatel v žádosti své o pomocnou stavbu předložiti celý plán provozování a doličiti jej mapami pozemními i důlními. Rovněž sluší přesně vytknouti v koncesi o štolu revírní veškerá práva a povinnosti, jichž účastným se má státi držitel štoly revírní oproti nabyvatelům měr důlních (§§ 117, 87 a 94 zák. hor.). Nařízením min. orby ze dne 14. června 1862 č. 38 ř. z. vydána byla celá řada předpisů o udržování těžebnosti více hraničících výhradných kutišť určitého podniku.

Uhry.

Ježto dějinné, státoprávní a hospodářské vztahy zemí na radě říšské zastoupených ku zemím koruny uherské jsou tak četné a rozmanité, není zajisté od místa, pojedná-li se stručně též o právních poměrech této druhé polovice našeho mocnářství.

A. Právo státní.

I. Uherský stát jest od r. 1848 ve smyslu státoprávním státem úplně moderním. Stavovská ústava byla zrušena a na její místo vstoupila úplná rovnost před právem a stejné oprávnění státních občanů — moderní to idea státní. Účast na státní moci, jež příslušela až do r. 1848 výhradně šlechtě, jest dnes ústavním právem každého uherského státního občana. Každý uherský státní občan bez výjimky jest účasten všech politických práv a tudíž jest každý občan státní údem svaté koruny uherské (membrum sacrae coronae). Král uherský slibuje a zaručuje v korunovačním diplomu (diploma inauguralis) korunovační přísahou politickou i territoriální integritu, jakož i neodvislost uherského státu; slibuje, že vlásti bude Uhrám každé doby jen po smyslu uherské ústavy. Kdežto ústavy většiny evropských států větším dílem jsou oktrojovány, má ústava Uher původ tisíciletý, se vznikem říše v jedno spadající, jsouc výsledkem dlouholetého vývoje. Jednotlivé její instituce nejsou jednotně kodifikovány, nýbrž pocházejí z části z doby nejstaršího zákonodárství, z části však vyšly z obyčejů právních. Kromě toho recipovalo uherské státní právo značný díl západoevropských institucí.

II. K nejstarším státoprávním základním zákonům uherským patří t. zv. zlatá bulla vydaná r. 1222 králem Ondřejem II., pak články zák. upravující trůnní posloupnost a to čl. zák. 2 a 3 z r. 1687 (Leopold I.), pak čl. zák. z r. 1608 a 1647 obsahující uzavření vídeňského a lineckého míru, čl. zák. 1 z r. 1668, 1741 a 1791, pak t. zv. »Pragmatica Sanctio« zahrnutá v čl. zák. 1 a 2 z r. 1723 a v jednotlivé zákony pojaté korunovační diplomy. K nejdůležitějším pramenům práva patří právní kniha Štěpána z Verböczy: »Opus Tripartitum juris consuetudinarii inclyti Regni Hungariae partiumque eidem adnexarum«, která obsahuje obyčeje v zákon se přetvořivší. V citovaných zákonech jsou podmínky obsazování královského trůnu, společná státní moc rozdělená mezi krále a národ a zásadní normy o neodvislosti, nerozlučitelnosti a jednotnosti státu, jakož též o náboženské i politické svobodě obyvatelstva, pak poměr mezi Chorvatskem a Slavonií a posléze poměr k Rakousku, úplně objasněný na základě pragmatické sankce. Chorvatsko a Slavonie jsou v nejtěsnějším státním spo-

lečenství s Uhrami a nehledě k autonomii na rozsáhlém podkladu těmto zemím dané jsou tyto země částí uherského státu.

III. Pojmenování »uherská svatá koruna« jest ještě ze středověku pocházející starodávné označení, jež má v Uhrách největší a nejdůležitější státoprávní význam. Theorie o svaté koruně byla v každé době základem veškerého uherského života právního a uherské státní myšlénky. Uherská koruna jest symbolem suverenity státu, veškerosti všech práv královské moci a státu samého. V myšlénce svaté koruny soustřeďuje se tudíž idea státu a královské moci, jež však na krále teprve korunovací přenesena bývá. Uhry byly od založení říše každého času neodvislým a suverenním státem a zůstaly i za vlády rodu habsburského neodvislý; nebyly s ostatními dědičnými zeměmi Habsburků až po rok 1867 v žádném přímém spojení a v žádném smluvním poměru. Ve vyrovnání s Rakouskem — v r. 1867 — byla ve čl. zák. 12 poprvé řeč o spolčení obou státův. Zde byl poprve mezi Rakouskem a Uhrami založen a uspořádán státoprávní poměr s jedinou společnou vrchní hlavou státní a s právy a povinnostmi vyplývajícími z tohoto poměru.

IV. Oblast uherského státu.

Území uherského státu záleží:

1. z vlastních Uher; k nim počítají se Sedmihrady a bývalá Vojenská Hranice;

2. z tak zvaných vedlejších zemí: Chorvátska, Slavonie a Dalmacie, k nimž byla ještě bývalá Chorvatská Hranice Vojenská přivtělena; a posléze

3. z přístavu a města Rěky.

Sedmihrady byly až do polovice 16. století částí Uher; ale když Štěpán Báthory byl zvolen knížetem sedmihradským, stala se tato země vlastním státem a odděleným knížectvím. Sedmihrady byly sice roku 1686 opět přivedeny pod panství svaté uherské koruny a Leopoldovým diplomem přestalo zvláštní postavení Sedmihradska, přes to přese všecko bylo toto území až do r. 1848 resp. 1867 považováno za oddělený stát, majíc až do této doby samostatný sedmihradský sněm a toliko osoba panovníkova byla společna. Přes to označují starší zákony toto území výslovně za území patřící ku svaté uherské koruně a Leopold II. potvrzuje to také sedmihradským čl. zák. 6 z r. 1791. Sedmihradským čl. zák. 1 a ukerským čl. zák. 7 z r. 1848 vyslovena konečně unie s Uhrami a nelze podle čl. zák. 43 z r. 1868 z titulu uherského krále jakožto »velkoknížete sedmihradského« dovozovati žádný další důsledek. Posléze byla i Vojenská Hranice zřízená v r. 1745 přivtělena r. 1871 k uherské mateřské zemi.

Zvláštní a pamětihodné postavení zaujímá území města Rěky. Královna Marie Teresie přivtělila je darovacím listem z r. 1779 jakožto zvláštní území podléhající svaté koruně uherské k Uherské říši. Čl. zák. 30 z r. 1868 stanovil po Rěku provisorium; podle toho jest Rěka i dnes separatum coronae adnexum Sacrae Regni Coronae. Toto zvláštní postavení vyznačuje se na venek, že má svého guvernéra, který jest členem uherské tabule magnátův; veškeré úřady Rěky — i municipální úřad — jsou jemu podřízeny. Soudnictví Rěky jest organisováno tím způsobem, že odvolání od tamnějšího královského uherského soudního dvoru jde k budapeštské královské tabuli a odtud k uherskému nejvyššímu soudnímu dvoru — ku královské kurii. Konečné upravení státoprávního poměru města Rěky nastalo ve čl. zák. 30 z r. 1868 tím způsobem, že má dojíti k úmluvě na

základě vyjednávání konaného mezi delegáty uherského říšského sněmu, chorvatského zemského sněmu a města Rěky.

V. Nejdůležitější zvláštní postavení mají t. zv. vedlejší země, království Chorvatské, Slavonie a Dalmacie. K Dalmacii možno zde vlastně přihlížeti jen po stránce právní, ježto tato země dnes ve skutečnosti jest pod rakouským panstvím. Čl. zák. 30 z r. 1868, jenž upravil postavení těchto tří vedlejších zemí, zachoval sice zásadně v platnosti právo, že Dalmacie náleží k uherské koruně a že bude opět spojena s uherskou korunou; v té příčině třeba však i Dalmacii ještě slyšeti. Tento zákon schvaluje úmluvu, podle níž tvoří země Chorvatsko, Slavonie, Dalmacie jedno území a jejichž samosprávná ústava vyslovuje se v korunovačním diplomu krále uherského. Král uherský není korunován pouze za krále uherských zemí, nýbrž stává se korunovací jakožto král uherský zároveň králem chorvatskoslavonskodalmatským, nevydává však pro Chorvatsko zvláštního korunovačního diplomu a neskládá také zvláštní přísahy; odevzdáváť se chorvatskému sněmu pouze chorvatské vyhotovení uherského korunovačního diplomu; v něm slibuje se zachování integrity území a ústavy těchto zemí. Těmto zemím jest zajištěno právo k automnímu zákonodárství a vláda chorvátská jest oprávněna, aby vydávala v mezích samosprávy jí vyhrazené Chorvatska se týkající vládní nařízení, která nepříčí se stávajícím zákonům. Společné záležitosti Uhrám a Chorvatsku vyřizují orgánové budapešťské ústřední vlády. Společné záležitosti jsou v zákoně taxativně vypočteny; k nim patří na prvém místě ustanovení nákladu na vydržování uherského dvoru, stanovení branné soustavy, povolování kontingentu branců a zákonodárství týkající se vytčení branné povinnosti; společnými jsou dále finance, celé bernictví a záležitosti státních dluhů; dále hospodaření s chorvatskými státními statky a lesy i obtížení jich; právo zciziti je má však uherská vláda jen tehdy, pokud svolí k němu chorvatský sněm zemský. Společnou jest posléze hospodářská správa a hospodářská politika, tudíž soustava měny, mincovnictví, stanovení mincovnictví a mincovní jednotky, pak bankovnictví, potvrzování státních a obchodních smluv, právo obchodní, směnečné, horní, námořské, patentní, soustava měr i vah, záležitostí týkající se zboží a ochranných známek, puncovnictví, záležitosti poštovní, telegrafní, železniční, plavební a přístavní a zákonodárství stran těchto záležitostí, úprava živnostnictví spolu s obchodem podomním, spolky a společnosti, jež nejsou veřejnými společnostmi obchodními, pasy a cizinecká policie; zákonodárství o záležitostech státního občanství a naturalisace jest sice společné, avšak exekutiva této agendy přísluší chorvatské vládě. Ku společným záležitostem náležejí konečně silnice a řeky, které jsou společny Uhrám i Chorvatsku, a zákonodárství o literárním a uměleckém majetku (autorské právo). Chorvatské autonomní záležitostí patří k působnosti chorvatské vlády, jež je vyřizuje svými orgány Budapeštská ústřední vláda vyřizuje společné záležitosti dorozumíc se s chorvatskou vládou; kde nemá uherská vláda svých orgánů k disposici, mají povinnost samosprávné úřady, aby vykonávaly nařízení centrální vlády. Automní chorvatské záležitosti jsou agenda vnitřní, justice, osvěta a vyučování. Z justice jest však — jak shora již podotknuto — vyňato právo obchodní, směnečné, námořské a horní. Námořnictví podléhá kompetenci rěckého královského uherského soudního dvoru a ve druhé stolici uherským odvolacím úřadům. Král vykonává v těchto zemích zákonodárnou a vý-

konnou moc společně s chorvatským zemským sněmem a s chorvatskou vládou. Bán jest odpovědným uherskému zemskému sněmu; jej jmenuje k návrhu uherského předsedy ministerstva a za kontrasignatury jeho král, i jest členem uherské tabule magnátské. Sprostředkujícím orgánem mezi chorvatskou a uherskou vládou a králem, tudíž zástupcem chorvatských zájmů jest uherský ministr pro chorvatské záležitosti, jenž jest k hlasování oprávněným členem uherské ústřední vlády sídlící v Budapešti i ministerské rady a odpovídá jen uherskému sněmu říšskému. Chorvatsko účastní se 43 členy na uherském říšském sněmu a sice vysýlají tyto země 40 členů do uherské sněmovny poslanců a 3 do sněmovny magnátů; tito volí se chorvatským sněmem z řad údů zemského sněmu. Do delegace, jež se následkem narovnání r. 1867 s Rakouskem učiněného ročně volí, vysýlají se z uherské sněmovny poslanecké 4 chorvatští poslanci a z uherské sněmovny magnátské 1 chorvatský člen. Chorvatské finance jsou přikázány královskému uherskému ředitelství finančnímu v Záhřebu, kteréž podléhá uherskému ministru finančnímu. Veškeré státní příjmy vybírá tento společný orgán a odvádí je do uherské státní ústřední pokladny; z toho jest vyňata potravní daň z vína a masa, kterou vynakládá samosprávná vláda na uhrazení obecních výdajů. Z vybraných chorvatských dávek vydává se na krytí autonomních výdajů 45 % chorvatské vládě. Veškeré společné zákony, na nichž se uherský říšský sněm usnese a jež se týkají zájmů chorvatských, zašlou se v chorvatském překladu uherskému zemskému sněmu. Avšak zákony ty vyhlašují se v uherské říšské sbírce zákonů a uveřejnění v ní jest zároveň pokládati za prohlášení pro Chorvatsko.

VI. Uherský národ.

V říši uherské koruny jest pouze jediné — totiž uherské — státní občanství; podle toho nejsou obyvatelé vedlejších zemí chorvatskými státními občany; mají jen vlastní chorvatskou příslušnost. Každý uherský státní příslušník požívá, nehledě k jeho rodu, náboženství a jazyku, úplné rovnoprávnosti. Až do roku 1848 dělilo se obyvatelstvo Uher na třídy a stavy; jen privilegovaní stavové tvořili druhdy lid plného práva — národ — a účastnili se výhradně výkonu moci státní. Zákonodárství z r. 1848 veškerá přední práva, výsady a různosti zrušilo na vždy. Na místo starého stavovského státu vstoupila moderní státní myšlénka. Právo účastniti se na výkonu státní moci propůjčeno zákonem r. 1848 veškerým uherským státním občanům; vedle toho jest dnes každý uherský státní občan údem svaté uherské koruny a to údem v tom smyslu, jako bývali drubdy šlechtici; se stavem šlechtickým nejsou spojena další práva kromě několika prerogativ, jako právo na šlechtický predikát a právo míti erb a býti za určitých podmínek členem magnátské tabule; dnes také má každý uherský státní občan právo zříditi fideikomis. Nerovnosti před právem pocházející z různosti víry byly zrušeny různými zákony datujícími se ze starých dob a ujednanými míry inartikulovanými (čl. zák. 1, 1608, čl. zák. 5, 1646 a čl. zák 26 a 27, 1791; později čl. zák. 20, z r. 1848, 17, z r. 1867 a 53, z r. 1868). V nejnovějším čase zabezpečena svoboda svědomí čl. zák. 43 z r. 1895 potud, že byla prohlášena způsobilost vykonávati politická i občanská práva úplně nezávislou na vyznání víry státního občana. Osobní svoboda členů národa a neporušitelnost vlastnictví byly již po smyslu staré uherské ústavy zákonným způsobem chráněny. Právo shromažďovací a spolčovací bylo upraveno vládními nařízeními a úplná svo-

boda tisková byla zajištěna čl. zák. 18 z r. 1848. O trestných činech spáchaných tiskem resp. písmem rozhodují porotní soudy. Právo petiční jest právem každého Uhra, zabezpečeným již zlatou bullou z r. 1222. Svoboda učení i vyučování vyslovena čl. zák. 19 z r. 1848. Svoboda živnostenská byla zavedena resp. zajištěna čl. zák. 8 z r. 1872 a 17, 1884 a tajemství listovní jest chráněno předpisy čl. zák. 5 z r. 1878. Cizinci nepodléhají v oboru práva soukromého pražádným obmezením. O nabytí a pozbytí uherského státního občanství obsahuje ustanovení čl. zák. 5 z r. 1879. Podle tohoto zákona lze nabyti uherského státního občanství:

1. narozením. Tímto způsobem nabývají uherského státního občanství děti uherského státního občana pochodící ze zákonného manželství a děti uherské státní občanky mimo manželství zrozené (illegitimní, nezákonné). Nemožno-li zjistiti státní občanství otcovo nebo matčino, rozhoduje místo narození, u nalezenců místo nalezení. V této příčině považuje se uherská loď na širém moři jsoucí tak, jakoby patřila k uherskému státnímu území. U dětí zrozených ve válečné lodi s Rakouskem společné neb u nalezenců neznámé státní příslušnosti určuje se státní občanství příslušností rodičů pěstounů.

2. Cizozemkyně nabývá uherského státního občanství, provdá-li se za uherského státního příslušníka.

3. Dítky cizozemkyně nabudou uherského státního občanství, jsou-li legitimovány uherským státním občanem. Jednoduchou adopcí nenabývá se uherského státního občanství; žádají-li adoptovaní však za uherské státní občanství, nepřidržují se, aby vyhověli všem požadavkům, které jsou povinni cizinci vykázati, chtějí-li dosíci uherského občanství státního.

4. Uherského státního občanství lze dojíti i naturalisací a to:

a) Královským dekretem mohou býti naturalisováni ti cizinci, jižto získali si vynikající zásluhy o Uhry resp. ve službě uherské koruny. Těm, kdož jsou naturalisováni takovýmto způsobem, neukládá se další podmínka; jsouť jen přidržováni, by vyjádřili se, že chtějí se v Uhrách usaditi. Příslušným místem takto naturalisovaných jest hlavní a sídelní město říše Budapešť; jsou povinni, aby vykonali přísahu občanskou nebo slib jí odpovídající. Nesloží-li se přísaha nebo nedá-li se slib v roce, pomine i naturalisace tímto způsobem nabytá.

b) Státního občanství může dojíti cizinec na základě žádosti o přijetí naturalisační listinou vydanou od vlády, vyhovuje-li žadatel požadavkům zákona a vykoná-li občanskou přísahu nebo slib ji zastupující. Naturalisační listinu vydává pro Uhry král. uherský ministr vnitra, pro Chorvatsko chorvatský bán, jsou-li tyto zákonné podmínky splněny a to:

α) je-li uchazeč usazen v některé uherské nebo chorvatské obci od 5 let, je-li do rejstříku obecních poplatníků zapsán a je-li bezúhonného života a není v trestním vyšetřování;

β) patří-li do svazku uherské nebo chorvatské obce nebo je-li mu přijetí již slíbeno;

γ) může-li se vykázati jměním nebo příjmy, jimiž jest s to vyživiti sebe i ty, jež jest po právu povinen vydržovati.

S naturalisovaným nabudou zároveň uherského státního občanství jeho manželka, která s ním společně žije, a děti, které jsou v jeho otcovské moci. (Naturalisovaní mohou však teprve po 10 letech, počítaje ode dne naturalisace, státi se členy uherského říšského sněmu.)

5. Státního občanství uherského pozbývá se:

a) propuštěním, jež se povoluje k žádosti. V dobách válečných vykonává toto právo výhradně král, jinak ministr vnitra a v Chorvatsku bán; propouštějí se jen ti, kdož jsou svéprávními, dostáli své povinnosti vojenské i berní a nejsou dlužni vojenskou osvobozovací taxu. Ti, jižto překročili 17. rok věku a nejsou osvobozeni od vojenské povinnosti, propustí se jen tehdy, mohou-li prokázati, že nedomáhají se propuštění z té příčiny, by jím unikli branné své povinnosti. Propuštění vztahuje se na manželku a na nezletilé dítky propuštěného jsoucí pod jeho mocí otcovskou, následují-li manžela resp. otce do ciziny a není-li v té příčině zvláštní výjimky; propuštěnému vydá se propouštěcí listina.

b) Uherský státní občan pozbývá dále státního občanství následkem úředního usnesení, vstoupí-li nemaje povolení do cizích státních služeb a vyzván jsa uherskou vládou v ustanovené době nevzdá se té státní služby.

c) Konečně nastane pozbytí, zdržuje-li se uherský státní občan, nemaje příkazu ani uherské ani společné rakouské a uherské vlády, mimo oblast zemí koruny uherské nepřetržitě po 10 let. Pozbude-li manžel resp. otec státního občanství, pozbývají tím státního občanství i manželka, jež žije ve společenství s ním, a nezletilé děti, které jsou v jeho moci otcovské. Avšak uvedených 10 let možno tím přetrhnouti, že nepřítomný dostane nový průvodní list (pas) nebo ohlásí zachování svého uherského státního občanství svému příslušnému podžupanovi nebo purkmistrovi, nebo dá se zapsati do matriky společného rakouského a uherského konsulátu nebo tím způsobem, že dostane od konsulátu průkaz o pobytu.

d) Uherského státního občanství pozbývají děti, které legitimuje jejich cizozemský otec.

e) Uzavrouc sňatek s cizím občanem státním, pozbude uherská státní občanka uherského státního občanství.

Kdo pozbyl uherského státního občanství, může dosíci nového přijetí pravidelnou naturalisací.

Kdož jsouce propuštěni nebo nepřítomni, pozbyli uherského státního občanství, cizího státního občanství však nenabyli, ty možno opět přijati do svazku uherského státního občanství, aniž by byli nuceni vrátiti se do oblasti zemí uherské koruny. Vrátí-li se však do území uherského státu a přijme-li je některá obec do svého svazku, nebo slíbí jim přijetí, přijmou se ku své žádosti bez dalších podmínek do svazku uherského státního občanství. O repatriaci následkem hojných osídlení zpátečných obsahuje čl. zák. 4 z r. 1886 podrobnější ustanovení.

VII. Král uherský.

Král jest držitelem nejvyšší státní moci, avšak jen pokud naň tato moc uherskou ústavou byla přenesena (§ 2 čl. zák. 11 : 1741); ústavou jest vázán, aby státní moc vykonával společně s národem. Královská důstojnost stala se v Uhrách od r. 1687 v mužské linii a následkem přijetí pragmatické sankce za krále Karla III. (jakožto německého císaře tohoto jména VI.) od r. 1723 — když mužská linie vymřela — po přeslici ve vládnoucím rodě Habsburském dědičnou. Králi uherskému jest se podrobiti zákonité korunovaci, jež má se vykonati v 6 měsících po nastoupení na trůn (čl. zák. 3 z r. 1791); král nekorunovaný nemá práva, aby udílel výsady, tituly a šlechtictví a není oprávněn, aby potvrzoval zákony, neníť

»legitimus Rex«. Korunování v Uhrách jest na veledůležitý, státoprávní akt, záruka ústavy a symbol konstitučního uherského království; pokládalo se v každé době za smlouvu, jímž přenáší se nejvyšší státní moc národa na krále; korunovaný král zaručuje neodvislost, svobodu a integritu, obyčeje i veškerá práva, slibuje, že bude zachovávati ústavu a že jiné donutí k zachovávání jejímu. Tento slib prohlašuje král v korunovačním diplomu, jejž má vydati před korunovací a poté korunovační přísahu složiti. Korunování děje se na korunovačním říšském sněmu v Budapešti, který král svolá, za spoluúčinkování jednoho člena říšského sněmu, který jej k tomu účelu zvolí, a vykonává je uherský kníže primas. Osoba králova jest posvátná a neporušitelná (čl. zák. 3 z r. 1848). Krále nelze tudíž nikdy ku zodpovídání poháněti. Urážky nebo útoky proti osobě královĕ trestají se trestním zákonem (čl. 5 z r. 1878). Král má právo svolávati, uzavírati, odročovati a rozpouštěti říšský sněm, nařizovati provedení nových voleb a právo potvrzovati (sankcionovati) zákony; jemu přísluší právo, aby v mezích ústavy zřizoval státní úřady, rušil je a úřadům udílel příkazy (vyjímaje úřady náležející v obor soudcovské moci) a aby obsazoval státní úřady, arciť jen uherskými státními občany. Král má ve výkonu exekutivní moci právo vydávati královská nařízení a propůjčovati privileje. Účast na provádění výkonné moci jest zabezpečena vedle zodpovědného ministerstva i ve způsobě místní autonomie municipiím a obcím. Královští soudové vynášejí rozsudky jménem jeho Veličenstva krále. Soudcovskou moc lze též vykonávati jen v mezích zákonů. Až do 17. století vykonávaly Uhry svobodně volbu královskou, avšak r. 1687 za Leopolda I. vzdal se uherský národ tohoto práva volebního. Čl. zák. 2 a 3 z r. 1687 uspořádal trůnní posloupnost mužské linie Habsburského rodu v Uhrách a to dle pořadí prvorozenství. Dle této trůnní posloupnosti připadne koruna po smrti nositele koruny trůnnímu dědici, tolikéž i ve případě poděkování se; ale zříci se uherské koruny možno následkem nařízení čl. zák. 3 z r. 1867 jediné za ústavního souhlasu uherského říšského sněmu a jen se svolením jeho. Pragmatická sankce krále Karla III. z r. 1723 (čl. zák. 1 a 2 z r. 1723) rozšířila dědické právo trůnní domu habsburského na ženské linie krále Karla III., Josefa I. a Leopolda I. Jestliže by vyhaslo potomstvo obého pohlaví domu Habsburského vymřením descendentů Karla III., Josefa I. a Leopolda I., připadne právo svobodné volby opět uherskému národu (viz i výklad § 4 čl. zák. 2 z r. 1868). Trůnní dědic musí býti nezbytně zákonitým arcivévodou rakouským, pocházejícím z rovného manželství, a římskokatolické víry. V pragmatické sankci jest obsaženo ustanovení, že musí panovník držeti Uhry a ostatní dědičné země společně. Tudíž jsou Uhry povinny, aby chránily panující dům habsburský v držení ostatních zemí dědičných a s druhé strany má podle toho i rod habsburský povinnost, aby hájil uherskou říši s pomocí ostatních dědičných zemí. Poměr Uher k Rakousku byl upraven čl. zák. 12 : 1867. Po smyslu tohoto čl. zákona přísluší králi jakožto nejvyššímu vojevůdci právo disposice a nejvyššího rozkazu nad uherským vojskem jakožto částí veškerého společného vojska a veškerá práva, která se týkají jednotného vedení a organisace vojska. Právo doplňovati vojsko a požadovati rekruty, jakož i určovati služební dobu a zásobovati vojsko, jakož i stanoviti a měniti branný zákon má uherský říšský sněm. Honvédi jsou částí vojska (čl. zák. 41 : 1868). Král činí vlastním jménem mezinárodní smlouvy, vyhlašuje válku a uzavírá

mír vlastním jménem; k právní platnosti jejich jest potřeba schválení uherského říšského sněmu. Král vykonává právo vrchního dozoru ve všech státních i veřejných záležitostech svou zodpovědnou vládou a svými orgány. Uherský král, jenž má název »apoštolské Veličenstvo«, požívá církevní pocty, v tom záležející, že před ním nosí při slavnostních průvodech biskup apoštolský kříž; jemu přísluší právo jmenovati vyšší hodnostáře církevní, arcibiskupy, biskupy, kanovníky, preláty s některými vyjimkami; král vykonává v katolické církvi nejvyšší práva patronátní; má také právo, aby censuroval církevní předpisy, nařízení všech církevních knížat, i papeže a následkem toho smějí se pouze na základě královského »placet« vyhlašovati. Král vykonává posléze právo milosti, dále právo aboliční v trestním řízení a právo amnestie. Královský dvůr sídlí v Budapešti (náklady naň jsou nyní v roční sumě 4,650.000 zl. zařaděny do uherského rozpočtu)

VIII. Uherský říšský sněm.

V Uhrách mohlo se každého času státi zákonem pouze to, na čem se usnesl král a národ zastoupený na řísském sněmu po svobodném dohodnutí (čl. zák. 12 z r. 1791 a j.). Asi okolo 15. století účastnili se již kromě vysokého duchovenstva, hodnostářů královského dvora, magnátův a šlechty i zástupci větších měst jednání říšského sněmu. Na počátku 17. století záležel uherský říšský sněm z vysokého kléru, vysoké šlechty, a ježto každý člen šlechty osobně již se nedostavoval, z ablegátů šlechty komitáty vysýlaných a z ablegátů měst. Teprve v 18. století dělil se říšský sněm v tabuli horní a dolní, ježto členové vysoké šlechty, jakož se ostatek i ve dřívějších dobách častěji dálo, nechtěli dále společně s nižší šlechtou jednati. Tyto říšské sněmy měly tedy ráz stavovské ústavy, neboť jen členové privilegovaných tříd mohli se jich účastniti. Dnešní uherský říšský sněm skládá se z poslanecké sněmovny, jež byla organisována čl. 5 z r. 1848 na základě národního zastoupení, a ze sněmovny magnátův. Říšský sněm koná se po smyslu čl. zák. 4 z r. 1848 v říšském hlavním a sídelním městě Budapešti. Obě sněmovny říšského sněmu svolává král na období pětileté; týž jej zahajuje slavnostní trůnní řečí a uzavírá královským reskriptem. Král má právo sněm říšský odročiti, uzavříti nebo rozpustiti. Rozpuštěn-li však sněm říšský, musí býti ve třech měsících znovu svolán. Rozpustí-li se v době, kdy rozpočet příštího roku ještě není stanoven, závěrečné účty předešlého roku nejsou ještě předloženy a říšský sněm v té příčině ještě se neusnesl na ničem, musí se svolati v tomto případě říšský sněm ještě téhož roku a to v době, aby mohl projednati ještě závěrečné účty příštího roku až do ukončení nastávajícího roku. Týmže způsobem budiž svolán říšský sněm, jestliže by byl odročen nebo uzavřen, byl-li rozpočet stanoven jen na jeden rok, neboť bez rozpočtu a bez povolení jeho nesmí se žádná berně vypisovati nebo dokonce vybírati (čl. zák. 10 z r. 1867). Král potvrzuje předlohy zákonů říšským sněmem přijaté; po té publikují se ve sbírce říšských zákonů a není-li v té příčině stanoveno jiné nařízení, nabývají zákony 15 dní po vyhlášení účinnosti. Čl. zák. 33 z r. 1874 a některá jiná ustanovení uspořádají postup, který jest zachovávati při volbách do poslanecké sněmovny. Volby poslanců konají se tím způsobem, že osobně dostavivší se voličové do ústředního sídla volebního okresu — volebního místa — volí poslance volebního okresu do říšského sněmu, veřejně hlasujíce. Právo volební (aktivní) má každý uherský státní občan, jenž dovršil 20. rok věku, není v moci otcovské nebo poručenské nebo

v kterémkoliv poměru služebním, maje po zákonu žádanou kvalifikaci majetkovou nebo náležité duševní vzdělání; co se týče výše jmění mají zvláště volební právo: Obyvatelé municipií nebo měst s upraveným magistrátem, jež mají ve svém vlastnictví nebo ve vlastnictví své manželky s nimi ve společenství žijící, nebo dětí jsoucích v jejich otcovské moci dům, byť i prozatím prostý daně, jenž obsahuje nejméně tré obyvacích místností zdaněných domovní činžovní daní, nebo takový pozemek, který nese ročně čistý příjem 16 zl. a podléhá pozemkové dani, pak ti, kdož mají v držení v Uhrách buď čtvrtinu urbární usedlosti (čtvrtlán) nebo jinou nemovitost, rovnající se co do objemu takové usedlosti; v Sedmihradsku ti, kdož podle katastru daně pozemkové z r. 1874 na základě čistého příjmu 84 zl., a mají-li dům podléhající I. třídě daně, na základě čistého příjmu 72 zl. 80 kr. jsou zdaněni. Mimo to mají ještě volební právo držitelé domu, jenž přináší nejméně 105 zl. čistého výtěžku, a jsou zdaněni domovní daní činžovní; dále přísluší volební právo i těm, kteří mají ze svých příjmů čistý výtěžek nejméně 105 zl. a zapravují státní daň; pak ti, kdo jakožto živnostníci pracují aspoň s jedním pomocníkem a jimž daň z příjmů jest předepsána. Posléze mají ještě volební právo ti, jež vedle čl. zák. 26 : 1868 platí daň z příjmů I. třídy z ročního důchodu obnášejícího nejméně 105 zl. nebo daň z příjmů II. třídy z ročního důchodu činícího ročně aspoň 700 zl., a úředníci státní, municipální a obecní, platí-li daň z příjmů II. třídy ročních důchodů aspoň na 500 zl. se páčících.

Nehledíc ku placení daně mají volební právo: členové uherské akademie nauk, professoři, akademičtí umělci, doktoři, advokáti, král. veřejní notáři, diplomovaní úředníci hospodářští, lesničtí nebo bánští, úřadující správcové duchovní a výpomocní správcové duší, obecní notáři, učitelé na školách a diplomovaní opatrovníci dětí; pak ti, kdož v letech 1848 až 1872 byli zapsáni do seznamu voličů.

Vyloučeni jsou z práva volebního: ti, kdož slouží činně ve vojště nebo jen prozatím mají dovolenou; strážníci finanční, berní a celní, četníci a mužstvo policejní stráže; ti, kdož jsou ve vyšetřovací vazbě trestní nebo byli pro zločin pravoplatně odsouzeni; ti, jimž bylo odňato vykonávání politických práv po určitý čas, nemohou v této době volebního práva vykonávati, rovněž i kridatáři a ti, již nezaplatili za rok předcházející soupis voličů svých berní.

P a s s i v n í právo volební má každý, kdo má aktivní právo volební, čítá 24 roků a podle zákonného předpisu jest mocen jazyka maďarského, jakožto jazyka zákonodárného.

Co se týče volebních zlořádů, máme v uherském zákonníku trestním a v některých specielních volebních zákonech (čl. zák. 5: 1878, čl. zák. 33: 1874, viz i čl. zák. 37 z r. 1880) řadu ustanovení.

Členům obou sněmoven uherského říšského sněmu přísluší dalekosáhlá immunita. Poměr na vládě závislý, jímž by byla neodvislost poslancova ohrožena, zakládá inkompatibilitu; tudíž nelze sloučiti s poslaneckým mandátem úřad zavisející na vládě, pak úřady při podniku nebo finančních ústavech, které jsou s vládou v trvalém obchodním poměru nebo jsou vládou podporovány. Výjimkou jsou ředitelé uherského pozemkového ústavu úvěrního a zemského pozemkového ústavu úvěrního pro drobné rolnictvo. Příslušnost k mnišskému řádu — vyjímaje piaristy, benediktiny, cisterciáky a premonstráty — způsobuje také inkompatibilitu, ježto mnichové slibují

svému řádu naprostou poslušnost; inkompatibilními jsou dále místa professorův a učitelů, státních, municipálních a obecních úředníků; výjimkou jsou ministři a po jednom státním sekretáři každého ministerstva, pak professoři budapeštské university a technické vysoké školy, ředitelé budapeštských zemských ústavů, president, vicepresidenti a jmenovaní členové stavební rady hlavního města a členové zemské vyučovací rady a zemské zdravotní rady. O případech inkompatibility rozhoduje inkompatibilitní výbor volený poslaneckou sněmovnou ze členů jejích.

Každý poslanec, jenž po ustavení se poslanecké sněmovny nebo po nové volbě v 15 dnech čítaje od napomenutí presidentova nevykonává svého mandátu, pozbývá ho a nemůže býti vůbec znova zvolen v témže období říšského sněmu. Uherská sněmovna poslanců čítá 413 volených a 40 chorvatských poslanců. Ustavení se, vnitřní organisaci a pracovní řád obou sněmoven říšského sněmu upravují vlastní sněmovní řády. Uherská sněmovna magnátská byla zreformována čl. zák. 7 z r. 1885. Podle tohoto čl. zák. musí dědiční magnáti, kteří chtějí vykonávati svá práva, jakožto členové tabule magnátů, dokonati 24. rok věku a vykázati se s držením statků, jež mají buď sami nebo společně s manželkou žijící s nimi ve společné domácnosti nebo s dětmi poddanými jich otcovské moci, v území uherské koruny, ze kterýchžto statků platí se přímá státní daň pozemková a domovní daň třídní z budov na statcích těch ročně aspoň 3000 zl Člen zákonodárného sboru cizího státu nemůže býti zároveň údem uherské tabule magnátův. Seznam jmen rodin, jež mají právo na členství v magnátské sněmovně, jest sestaven ve čl. zák. 8 z r. 1886; zároveň postaral se tento čl. zák. pro budoucnost o opravu tohoto seznamu jmen tím způsobem, že vésti se má o magnátech rodinná kniha ve dvojím vyhotovení. Jeden exemplář uchovává se v archivu tabule magnátské, druhý v uherském státním archivu. Dědičnými členy sněmovny magnátů jsou zletilí princové panujícího domu, říšští páni korouhevní a hrabě břetislavský a pak tito hodnostáři: palatin uherský, jehož místo není obsazeno, judex curiae regiae, bán chorvatský, nejvyšší pokladní (tavernicus) uherský, dále důstojníci královského dvora a to: nejvyšší hofmistr, nejvyšší podkoní, nejvyšší číšník, nejvyšší dveřník a setník uherské stráže, dva strážcové koruny, guvernér řecký, předseda a druhý předseda královské kurie, a president budapeštské tabule. Na základě svých církevních důstojností jsou členy preláti římskokatolické církve latinského i řeckého obřadu v říši svatoštěpánské koruny a to: kníže primas uherský (arcibiskup ostřihomský) a ostatní arcibiskupové, pak diecesní biskupové a světící biskupové taktéž uherským králem jmenovaní: bělehradský a knínsky, arciopat svatomartinský, probošt z Jaszo a převor z Auranie, patriarcha řecké východní církve srbské, metropolita řecké východní církve rumunské a diecesní biskupové těchto církví, pak tři v úřadě nejstarší vrchní kuratoři evangelické reformované církve a tři evangelické církve augsburského vyznání, zemský vrchní inspektor evangelické církve augsburské konfesse a tři v úřadě nejstarší obvodní dozorci téže konfesse, konečně v úřadě nejstarší president resp. biskup nebo vrchní kurátor církve unitářské. Doživotními členy sněmovny magnátské jsou ti, jež jmenuje král ze státních občanů zemí koruny svatoštěpánské na odměnu jejich zásluh k návrhu uherské ministerské rady; počet těchto jmenovaných členů nesmí převyšovati čísla 50. Kromě toho jsou členy tabule magnátů tři chorvatským sněmem zemským delegovaní

chorvatští poslanci, již smějí se však účastniti jednání, která se týkají Chorvatska. Tito chorvatští vyslanci mají výjimečné právo, že se mohou ujati slova v jazyku chorvatském a hlasujíce smějí užívati chorvatštiny. Naproti tomu platí pro každého jiného člena tabule magnátů, též pro magnáty příslušné do Chorvatska, zákonný požadavek, že jazyk uherského říšského sněmu jest výhradně maďarský. Člen magnátské sněmovny pozbývá svého členského práva tím, že vzdá se hodnosti nebo místa, na základě jichž stal se údem sněmovny, nebo z jiné příčiny přestane býti representantem úřadu. Doživotně jmenovaný člen přestane býti členem magnátské tabule, přijme-li král jeho poděkování. Právo býti členem ve sněmovně magnátů zaniká ztrátou uherského státního občanství, pak na základě pravoplatného soudem vysloveného rozsudku, jenž zní na káznici nebo trest žaláře neb jenž se zakládá na zločinu nebo přečinu spáchaném ze ziskuchtivosti; upadne-li člen tabule velmožů v konkurs, jest členské právo jeho na dobu konkursu v klidu; rovněž suspendován-li výkon politických práv, pak po dobu opatrovnictví, vyjímajíc ty, jimž uloženo opatrovnictví pro nepřítomnost neb marnotratnost. Nabude-li člen sněmovny magnátů poslaneckého mandátu, přestane býti členem tabule magnátů. Avšak vzdá-li se mandátu, má na vůli, zasedati v tabuli magnátů; to platí i o těch, kdož na základě svého úřadu nebo královským jmenováním mají právo zasedati v magnátské sněmovně, tito však jen tehdy, jsou-li znovu jmenováni resp. svůj úřad opět zastávají.

Iniciativu má jen poslanecká sněmovna. Zamítne-li osnovu zákona nebo jiný návrh, lze jej jediné v příštím sezení znova projednávati. Zamítne-li však tabule magnátův osnovu přijatou sněmovnou poslanců, má tato právo, aby jí po tak dlouho posílala sněmovně magnátské, pokud poslanecká sněmovna za dobré uzná. Společná sezení obou sněmoven uherského říšského sněmu konají se za účelem odbývání korunovačního říšského sněmu, slavnostního zahájení říšského sněmu a volby strážců koruny, jinak jedná a usnáší se každá sněmovna ve svých zvláštních sezeních. Předsedu a dva místopředsedy tabule magnátů jmenuje král ze členstva této sněmovny. Pokladníka (kvestora) a zapisovatele sněmovního volí sněmovna ze svých údův. Kromě předsedy a pokladníka neberou členové tabule magnátův žádného honoráře.

IX. Uherské ministerstvo.

Král vykonává exekutivní moc s uherským ministerstvem zodpovědným výhradně uherskému říšskému sněmu. Král volí si ministry pravidelně z řad většiny. Až do r. 1848 byla sice vyslovena odpovědnost orgánů královské výkonné moci několika staršími zákony; avšak nikdy nebylo možno, aby se zjednala po právu platnost této odpovědnosti; jestliže se dopustily orgány výkonné moci nezákonností, pomáhal si říšský sněm tím, že odpíral povoliti berně a brance potud, pokud nebylo stížnostem odpomoženo. Čl. zák. 3 z r. 1848 uvedl v život zodpovědnost ministerskou, na základě tohoto čl. zák. podléhá uherské ministerstvo právní i politické odpovědnosti. Parlamentní většina může vymoci přijetí svého politického programu odepřouc rozpočet, čímž donutí ministerstvo, aby odstoupilo. Právní odpovědnost může říšský sněm vůči ministrům uplatniti, překročí-li ministerstvo vládními nařízeními svou působnost, ústavu nebo vůbec zákony. Na základě tohoto zákona o odpovědnosti ministerské lze poslanecké sněmovně podati obžalobu na jednoho neb více ministrů ve způsobě veřejného obžalovacího řízení; po

tomto absolutní většinou odhlasovaném usnesení sejde se soud sněmovnou magnátů k tomu konci ustavený, před nímž zastává obžalobu výbor odeslaný poslaneckou sněmovnou. Tabule magnátů volí do tohoto soudu z řady svých členů tajným hlasováním 36 členů. Z těchto má právo žalující komise sněmovny poslanců bez důvodův odmítnouti 12, obžalovaný ministr jich může taktéž 12 škrtnouti; zbylých 12 soudců soudí a rozhoduje s konečnou platností. Odsouzeným ministrům může dáti král milost jen v případu všeobecné amnestie.

Vláda záleží z uherského ministerstva a z chorvatské autonomní vlády, pak ze jmenovaného rakouského a uherského společného ministerstva k vedení záležitostí s Rakouskem společných. Hospodaření se státními penězi uherským ministerstvem kontroluje uherská státní účtárna (čl. zák. 18 : 1870). Předseda státního účetního dvoru odpovídá rovněž říšskému sněmu. Uherské ministerstvo skládá se z předsedy ministerského a z 9 ministrů, ježto čl. zák. 30 : 1868 zřídil uherského ministra bez portefeuillu pro Chorvatsko, Slavonii a Dalmacii. Kromě ministerského předsedy čítá uherská vláda ministra pro osobu královu, dále ministra vnitra, ministra spravedlnosti, ministra financí, ministra obchodu, ministra orby, ministra kultu a vyučování, ministra pro zemskou obranu a zmíněného již uherského ministra pro chorvatské záležitosti. Předseda ministerský jest hlavou ministerstva a předsedá v radě ministerské, ač-li král sám nepředsedá. Královské nařízení nebo rozhodnutí, jakož i každý rozkaz králův a každé jmenování pokládá se jen v tom případě za pravoplatné, bylo li některým uherským ministrem kontrasignováno.

B. Právo správní.

I. Správní organismus.

Nejvyšší správa přísluší ministerstvům, kdežto municipia a obce jsou vlastním ministeriím podřízenými orgány správními. Čl. zák. 26 z r. 1896 zřízen byl uherský správní dvůr soudní, který rozhoduje o stížnostech ve všech oborech správních záležitostí, pokud jsou zákonem přikázány jeho kompetenci.

1. Zřízení municipální spočívá na čl. zák. 21 z r. 1886 a zahrnuje všecku působnost municipií, jež:

a) obsahuje samosprávné právo;

b) sprostředkuje veřejnou státní správu;

c) municipia mají právo zabývati se zemskými záležitostmi, o nich rokovati, své názory příslušné vyslovovati, s vládou sdíleti a ve formě peticí přímo poslanecké sněmovně předkládati;

d) samospráva municipií záleží v podstatě v tom, že vydávají statuty a vykonávají tyto statuty a usnesení svá vlastními volenými úředníky a s vládou přímo se stýkají. Statuty, které mohou municipia vydávati jen ve své vlastní autonomní působnosti, nesmí se příčiti zákonu a platným nařízením vlády.

Podle § 13 cit. čl. zák. vykonávají municipia moc sirotčího a poručenského úřadu po smyslu čl. zák. 20 z r. 1877, 6 z r. 1885 a 7 z r. 1886. Vláda smí jen potud zasahovati do samosprávy municipií, pokud jest jí poskytnuto v případech zákonem přesně určených právo vrchního dozoru a právo schvalovací. V čele komitátů a měst nadaných municipálním právem jest vrchní župan, jejž jmenuje král k návrhu ministra vnitra. Vrchní župan jest představitelem výkonné moci, jako takový vykonává

kontrolu nad municipální samosprávou a bdí nad zájmy veřejné státní správy municipiem zprostředkované. Municipálni výbor jest v čele komitátů a tomuto jest po bok přidán správní výbor jakožto poradný orgán. Výkonným orgánem komitátu jest podžupan (zástupce vrchního župana); jemu podřízeni jsou notáři a fiškálové s pomocným personálem (stoličný (soudce), krajský lékař, zvěrolékař). Mezi těmito úředníky jsou notáři svěřeny nejdůležitější záležitosti, ježto vyhotovuje jménem municipia vydávané listiny a také vedení matriky jest mu svěřeno. V čele okresů politických, na které dělí se komitáty, stojí stoličný, v čele měst nadaných upraveným magistrátem purkmistr, v čele ostatních obcí soudce (főbiró čili biró). § 10 čl. zák. 1886 : XXI. ustanovuje, že v tom případě, doví-li se vláda, že municipium učinilo nepatřičné a zákonu odporující usnesení nebo nařídilo jeho výkon, má míti právo nepatřičné a zákonu se příčící usnesení zrušiti a tím odstraniti neshodu mezi municipálním usnesením a právním řádem, a nelze-li zrušením dojíti cíle, má positivně zakročiti a nový výkon naříditi; vláda jest nadto oprávněna, aby přímo rozkázala, jestliže by municipium nevyhovělo jejímu nařízení nebo váhalo s novým výkonem, opatření bylo by však se stanoviska veřejného zájmu podle existujících právních předpisů nevyhnutelno. Úředníky krajské vyjma některé z nich (jako vrchního fysika, zvěrolékaře) volí valná hromuda na 6 let. Municipální města požívají těchže práv jako municipia sama a spravují je vlastní úředníci; v jich čele jest vedle purkmistra magistrátní rada (policejní hejtman, radové, vrchní notář, vrchní fiškál).

2. Obecní zřízení spočívá na čl. zák. 22 z r. 1886. V čele obce stojí obecní zastupitelstvo a obecní přestavenstvo; toto jest výkonným orgánem. Obecní zastupitelstvo záleží z polovice z největších poplatníků, druhá polovice volí se svobodnou volbou. Nejvyšší dohled k obecní správě vykonává vrchní stoličný a ve městech s vlastním magistrátem přísluší podžupanovi komitátnímu. V čele obecního představenstva jest rychtář, jeho zástupce a několik radů. Přiděleni jsou mu nadto ještě krajský notář, krajský lékař a obecní poručník. Vlastním municipiem jest na základě čl. zák. 36 z r. 1872 hlavní a sídelní město Budapešt. V jeho čele jest vrchní purkmistr, jejž volí král z terna navrženého na valné hromadě zástupci města. Representace města skládá se ze 400 členů a výkonným orgánem jest magistrát. Purkmistr má touže působnost jako podžupan. V čele města a okresu Rjeky jest guvernér králem jmenovaný. Rjeka jest vlastním municipiem (viz »der Verwaltungsorganismus in Ungarn« od Dra. Karla Putze, »Jur. Blätter« č. 33 r. 1897 a násl.).

II. Jednotlivá odvětví správy.

1. Horní právo.

Uherské horní právo spočívá na všeobecném rakouském horním zákoně ze dne 23. května 1854 č. 146 ř. z. s některými modifikacemi, které byly přijaty z většího dílu na základě usnesení judexkuriální konference. Horní pravomoc vykonává v prvé stolici 8 sborových soudů a to: Bistřice, Běla Crkva, Karlův Bělehrad, Karansebeš, Levoč, Budapeštský soudní dvůr pro peštský venkovský okres, Římavská Sobota a Szatmar-Németi, kdežto trestní právo ve příčině krádeží a zpronevěření na horách jest vyhrazeno řádným soudům. Jakožto báňské úřady prvé instance fungují okresní hejtmanství a to v Bistřici, Budapešti, Szatmaru-Németi, Szepesi-Igló, Zalatné a Zahřebu; ve 2. a 3. poslední stolici rozhoduje ministerstvo

financí, jemuž nadto podřízena jsou báňská ředitelství, vrchní báňské úřady, báňská a lesnická akademie ve Šťávnici.

2. Vodní právo.

Uherský vodní zákon jest upraven čl. zák. 23 z r. 1885. Při otázkách zavodňovacích a odvodňovacích rozhoduje hospodářský zájem a konkurují-li stejné zájmy, mají držitelé břehů se svými nároky na zavodnění neb odvodnění přednost a mezi těmito hořejší držitel. Přidati vodu, jakož i jinak eventuelně obmeziti nebo zastaviti užívání vody povoluje se pouze za náhradu. Podrobná ustanovení obsahuje uherský vodní zákon o vodních společenstvech (§§ 68—141), rozeznávaje dva jich druhy, totiž společenstva pro regulování vody a pro užívání vody. Těmto poskytuje se svéprávná působnost. Stanovy společenstev musí schváliti ministerstvo orby. Z Veřejného zájmu může ministerstvo nechráněné inundační (zaplavované) obvody přikázati některému existujícímu vodnímu družstvu.

3. Živnostenské právo.

a) Právo nyní platící spočívá na rakouském živnostenském řádu z r. 1859, k němuž však byla vydána řada dalších zákonů, které zavedly podstatné změny. Čl. zák. z r. 1872 prohlásil svobodu živnostenskou, čl. zák. 17 z r. 1884 vydal řadu ustanovení o malých živnostech a ochraně dělnictva a čl. zák. 28 z r. 1893 zavedl instituci živnostenských dozorců.

b) Živnosti dělí se na svobodné, řemeslné a koncesované. Náležitosti těchto tří druhů živností jsou větším dílem tytéž jako v rakouském právu živnostenském. O všech koncesovaných živnostech mají municipia a města s upraveným magistrátem složiti statut, jenž podléhá schválení ministerstva obchodu. V jednom bodě rozeznává se uherské zákonodárství podstatně od rakouského tím, že všechny živnosti, při nichž rakouský řád živnostenský nařizuje vyzývací řízení ze zdravotních ohledů, nebezpečí ohně, obtěžování sousedstva, nejsou podle uherského práva živnostenského vázány koncesí.

c) Vytknouti jest ještě, že čl. zák. 12 z r. 1891 vydána jsou ustanovení o nedělním klidu a čl. zák. 28 z r. 1891 o ochraně dělnictva. Také v Uhrách zavedeny jsou pracovní knížky. Vyhotovují se stejným způsobem jako podle příslušných rakouských předpisů. Každou změnu služebního poměru vyznačiž živnostenský úřad v pracovní knížce. Živnostenský úřad má vydávati pracovní knížky, nepotřebné nebo ztracené znova vyhotovovati. Má posléze o všech dělnících a pomocnících, jež potřebují pracovní knížky, vésti rejstřík. Uherské živnostenské zákonodárství přijalo také předpisy na ochranu mladistvých dělníků a žen, dále o pracovních přestávkách: Denní práce nesmí počíti před 5. hodinou ráno a nesmí se prodloužiti přes 9 hodin večer. K noční práci nesmí býti užíváno dělníků pod 16 let. Jen při těch odvětvích živností, která nemohou obstáti bez noční práce, může živnostenský úřad výjimečně povoliti, aby učňové, avšak ne pod 14 let, pracovali polovici noční doby.

d) Výprodej zboží připouští se jen se svolením živnostenského úřadu a jen na dobu 3 měsíců za poplatek 100 zl. v Budapešti, 50 zl. ve městech a obcích s více než 10.000 obyvateli a v jiných místech 20 zl.

e) Živnostenské úřady.

α) Živnostenské korporace. Na místo rakouských společenstev fungují v Uhrách živnostenské korporace. Kde jest nejméně 100 živnost-

níků, kteří provozují živnost, k níž žádá se průkaz způsobilosti, zřídiž se k žádosti $^{2}/_{3}$ příslušných majitelů živností, živnostenská korporace. Korporaci utvoří ministerstvo obchodu. V Budapešti dělí se živnostenské korporace podle odvětví živností. Tyto korporace mají týž účel jako společenstva vedle rakouského práva: udržovati ducha pospolititosti, spořádané poměry mezi živnostníky a pomocníky, upravovati poměry učňův, urovnávati spory po dobrém, zřizovati výpomocné pokladny a j. Živnostenský úřad vysílá do každé korporace komisaře, jenž vykonává v ní dozor a kontrolu. U každé korporace existuje smírčí soud, složený ze živnostníků a dělníků, k vyřizování rozepří z poměrů pracovních a námezdních. Živnostenská korporace funguje jakožto živnostenský úřad I. instance, a kde není korporace, jest politický úřad živnostenským úřadem I. stolice, jemuž jest přidána odborná přísedící rada t. zv. úřední zmocněnci živnostenští.

β) Živnostenští inspektoři mají podobné postavení jako podle rakouských norem.

γ) Každé municipium má po boku živnostenskou radu jakožto poradní sbor, jež dává dobrá zdání ve všech otázkách, které se týkají živnostenských záležitostí. Živnostenskou radu volí dílem správní výbor, dílem příslušná obchodní a živnostenská komora.

δ) Konečně jest zemská živnostenská rada, která má podávati svá dobrozdání ministru obchodu v otázkách živnostenských, a živnostenská rada vyučovací, jež radí se o otázkách živnostenského vyučování.

ε) Celkem jest v Uhrách 21 obchodních a živnostenských komor.

4. Tržnictví.

Konání trhů jest pod dozorem a kontrolou municipií. Prodloužení doby tržní, jakož i zavedení nových trhů zemských a týdenních, přeložení trhů, schválení náhradních trhů záleží na povolení ministra obchodu. Každý živnostník má právo, aby prodával své výrobky na zemských trzích, kdežto na týdenních trzích smějí, i nemajice nějakého zvláštního povolení, příslušní obyvatelé místa, kde týdenní trh se konává, prodávati své výrobky.

5. Čl. zák. 46 z r. 1895 vydána trestní ustanovení na falšování potravin (peněžní pokuty od 300 do 600 korun).

6. Prodej cenných papírů na splátky jest upraven podobným způsobem jako v rakouské polovici říše (čl. zák. 31 z r. 1889).

7. taktéž i živnost zastavárnická (čl. zák. 14 z r. 1881).

8. Ochrana známek byla upravena čl. zák. 2 z r. 1890.

9. O ochraně vzorků platí cís. patent ze dne 7. prosince 1858 č. 237 ř. z.

10. Výsadnictví (privileje) opírá se o cís. patent ze dne 15. srpna 1852 č. 184 ř. z. a

11. podomní obchod o cís. patent ze dne 4. září 1852 č. 252 ř. z. Hauzírovati pomocí koní a vozů jest výjimečně povoleno obyvatelům komitátů arvského, turčanského a zvoleňského, kteří provozují podomní obchod zbožím plátěným a bavlněným.

12. Zakázáno jest připravovati umělá vína a prodávati je (čl. zák. 23 z r. 1893).

13. Nemocenské pojišťování upravuje čl. zák. 14 z r. 1891. K pojištění povinny jsou osoby zaměstnané v živnostech, v dolech a hutích,

lomech, při dobývání písku, štěrku a hlíny, na stavbách, u železnic a v továrnách, při zařízeních pošty, telegrafu a telefonu, při lodnictví, povoznictví a špedici, jichžto mzda z pravidla nepřevyšuje 4 zl. denně; mohou však k nemocenské pokladně přistoupiti dobrovolně všecky osoby u jmenovaných závodů zaměstnané, jež mají vyšší mzdu, pak ty, jež náležejí k domácím výrobcům nebo provozují samostatnou živnost, a vůbec ty, jež podle stanov příslušné pokladny mohou býti přijaty za členy její. Rozeznáváme nemocenské pokladny okresní, závodní, stavební, živnostenských korporací a spolkové a posléze pokladny bratrské při provozování hornictví.

III. Náboženská společenstva.

Zákonem uznanými společenstvy náboženskými jsou v Uhrách církev římsko-katolická, evangelická, východní unitářská, nesjednocená východní a víra židovská.

1. Celkem jest pět arcibiskupství: ostřihomské, kološské, jagerské, záhřebské a řeckokatolické arcibiskupství karlobělohradské. Při každém arcibiskupství a biskupství jest katedrální kapitula; kolegiátní kapituly jsou v Prešpurce, Trnavě, Šoproni, Cašmáru a Rěce. V čele katedrální kapituly stojí probošt. Zástupci arcibiskupů a biskupů jsou generální vikáři. V Sedmihradsku jest zvláštní zřízení římskokatolické diecése, totiž valné shromáždění statu (status) a radu vlády. Předsedou valného shromáždění jest biskup.

2. Evangelická církev helvetského vyznání čítá patero církevních obvodů: budapeštský, komárenský, miškovecký, debrečínský a kološský. Obvod sedmihradský jest spojen se sedmihradskou synodou. Evangelická církev záleží z církevních obcí, seniorátů a církevních obvodů. V čele církevní obce jest presbyterium. Předsedou presbyteria jest duchovní správce. Několik obcí činí seniorát a více seniorátů jeden církevní okres. Presidentem shromáždění okresního jest biskup nebo vrchní kurátor; nejvyššími orgány církve evangelické jsou konvent a synoda. Evangelická církev augšburgského vyznání čítá 5 okresů; církev unitářů rozpadá se v 8 církevních okresů; nejvyššími ústředními úřady jsou vrchní církevní rada a vrchní církevní rada synodální.

3. Židovské náboženské společenstvo zastoupeno jest jednotlivými obcemi náboženskými jakožto samostatnými korporacemi.

4. Zákl. čl. 43 z r. 1895 (a zákl. čl. 32 z r. 1894) stanoví zásadu úplné náboženské svobody, takže každý může přináležeti některému náboženství zákonem uznanému nebo též nemusí býti příslušníkem ani toho ani onoho vyznání (= osoby bez vyznání). Přípustna jsou manželství smíšená, jmenovitě též mezi křesťany a nekřesťany; před sňatkem musí mezi sebou obě strany učiniti úmluvu o tom, zda příští dítky mají býti náboženstvi otcova či matčina. Veškery dítky rodičů, kteří nenáležejí k nižádné církvi zákonem uznané. musí býti vychovány v některém připuštěném vyznání. Nebyla-li úmluva takováto učiněna, následují chlapci náboženství otcovo, děvčata pak vyznání matčino. Nejsou-li rodiče příslušníky žádného vyznání zákonem uznaného, může otec určiti náboženství chlapců a matka náboženství děvčat. Dovršením 18. roku (při děvčatech ještě dříve — jich provdáním) může každý přestoupiti k některé církvi zákonem uznané nebo prohlásiti se za bezvěrce (bez vyznání). Sňatek civilní jest obligatorním; zrušena právomoc soudů církevních, manželství platně uzavřené může býti ze zákonných důvodů rozvázáno nebo též povolen rozvod od stolu a lože.

Nové zákony o manželství nemají však platnosti pro Chorvatsko a Slavonsko. Stavovské rejstříky vedou orgány státní. Na tomtéž hřbitovu mohou býti pochováni příslušníci různých vyznání; nikdo není vázán dbáti svátků a církevních obřadů vyznání ostatních.

IV. Finančnictví.

1. Úřady finanční: Nejvyšší správa finanční svěřena jest ministerstvu financí, jemuž podřízena jsou finanční ředitelstva spravující daně přímé. Finanční úřady jsou pak nadřízeny berním úřadům, pohraničným úřadům celním, stráži finanční, úřadům pro prodej soli, skladištím tabáku a známek kolkových, jakož i sbírkám map katastrálních. V Budapešti řídí správu finanční královský berní inspektor, kdežto celní záležitosti přikázány jsou hlavnímu celnímu úřadu v Budapešti. Přímo finančnímu ministru podléhá loterní ředitelství sídlící rovněž v Pešti a má pod sebou 3 loterní úřady (v Budapešti, Temešváru a Nagyszcebeny). Kromě toho podřízeny jsou přímo ministerstvu financí ústřední ředitelství tabákového důchodku a ředitelství továren na tabák, ředitelstva horní, vrchní horní úřady, inspektoráty katastrální a ústřední puncovní úřady.

2. Daně přímé:

a) Daň pozemková (edikt ze dne 4. března 1850 zákl. čl. 25 z roku 1868, z. čl. 7 z r. 1875, z. čl. 40 z r. 1881 a 64 z r. 1883) ukládá se na každý pozemek zemědělsky užívatelný. Suma státní daně pozemkové nesmí převyšovati obnos 26 milionů zlatých.

b) Daň domovní rozpadá se v daň činžovní a v domovní daň třídní (edikt ze dne 4. března 1850 z. čl. 22 z r. 1868, z. čl. 23 z r. 1875 a z r. 1883); pro daň čiňžovní rozhodným jest čistý výnos činže z domu; nové budovy osvobozeny jsou od daně. V těch místech, kde nedosahuje počet skutečně pronajatých bytů ani polovice úhrnného počtu obydelných místností, podléhají místnosti nepronajaté domovní dani třídní.

c) Daň výdělková (viz zvl. čl. 10 z r. 1890). Poplatníci zařaděni jsou ve 4 třídy. Do prvé třídy patří osoby v nižších službách zaměstnané (pomocníci a dělníci, kteří nemají měsíčně více než 40 zl., diurnisté, služebníci domácí, řemeslníci, hausírníci a pod.). Sazba berní řídí se počtem obyvatelstva v obci, kde se živnost provozuje. Do třídy druhé vřaděni jsou majitelé pozemků a domů a kdož platí nějakou daň z kapitálů a důchodů. Třída třetí zabírá továrníky, bankéře, kupce, advokáty, lékaře atd. Ve třídě čtvrté jsou ti, jimž dostává se měsíčně více než 40 zl. měsíčního služného nebo pense.

d) Daň výdělková podniků k veřejnému účtování povinných (z. čl. 24 z r. 1875 a z. čl. 60 z r. 1880).

e) Daň z kapitálu, úroků a důchodů postihuje veškery úroky, dividendy a tantiemy plynoucí z jistin, doživotních důchodů, apanáží atd.

f) Všeobecné přirážky k daním z příjmů (z. čl. 47 z r. 1875 a z. čl. 46 z r. 1883).

g) Daň z výher připadajících na losy (z. čl. 49 z r. 1879). Kromě těchto daní jest jestě daň horní, honební, zbrojní a taxa branců (vojenská).

3. Daně nepřímé: Spotřební daň z cukru platiti jest z výrobků cukru surového, raffinovaného, koloniálního, řepového a z výrobků kandisových a to 6 zl. z 1 q, daň pivní (z piva) 5 zl. z 1 hl. (č. čl. 4 z r. 1881, z. čl. 5 z r. 1883, z. čl. 47 z r. 1887), daň ze spotřeby vína postihuje držitele vinohradů, velkoobchodníky vínem, majitele ho-

stinců a hospod a všechny, kdož prodávají víno ve množství nedostupujícím počet 56 litrů; k daním nepřímým počítá se konečně i daň ze spotřeby masa.

4. Poplatky a taxy: Příslušná ustanovení spočívají na ediktu ze dne 2. srpna 1850, k němuž vydána později řada poplatkových novel, tak zejména z. čl. 26 z r. 1881, z. čl. 8 z r. 1883, z. čl. 45 z r. 1887 a z. čl. 26 z r. 1894. Státní dluhy království uherského činily r. 1895 2167 milionů zlatých.

C. Právo trestní.

I. Historický přehled.

Uherské právo trestní upravují uherské trestní zákonníky, t. j. zákonník o zločinech (čl. zák. V. z r. 1878) a zákonník o přestupcích (čl. zák. LX. z r. 1879). Již ve století 17. bylo učiněno několik kodifikačních pokusův; tak zvláště bylo by se zmíniti o elaborátu komise vyslané čl. zák. XXIV. z r. 1715 a o osnově Karla III. vzniklé následkem nařízení ze dne 11. května 1726. Marie Terezie dala po té vypracovati trestní zákonník, ku kterémuž účelu opět byla vyslána komise. Elaborát zemské justiční komise čl. zák. 67 z. r. 1791 svolané, jakož i revise jeho z r. 1827 nevyhovovaly požadavkům, protož byla čl. zák. V. z r. 1840 znova zřízena komise, jíž bylo svěřeno vypracovati vězeňskou soustavu trestní a polepšovací. Tato komise, jež záležela z nejpřednějších členů říšského sněmu, vypracovala návrh trestního zákona, jenž i dle mínění cizích autorit byl by i nejcivilisovanějšímu státu západoevropskému k ozdobě; než pozdější události zamezily uskutečnění nového trestního zákona. Po skončení bojů za svobodu v letech 1848—1849 byl zaveden v Uhrách rakouský trestní zákon z r. 1852, jenž však platil až do r. 1860; potom obnovilo se dřívější nekodifikované uherské trestní právo. Po znovuzřízení uherské ústavy ozývalo se vždy důtklivější přání po samostatném trestním zákoně, následkem čehož tehdejší ministr spravedlnosti svěřil vypracování trestního zákonníka státnímu tajemníku Karlu Csemegimu. Návrh jím vypracovaný, jenž těží z vymožeností zákonodárných prací novějších a při jehož zdělávání použito všech vhodných pramenů, byl potvrzen jakožto čl. zákona V. z r. 1878 dne 27. května 1878. Zákonník o přestupcích jest tolikéž dílem Karla Csemegiho; byl vyhlášen dne 11. června 1879 jakožto čl. zák. XL. z r. 1879 pod názvem »Trestní zákonník o přestupcích«. Uherský trestní zákonník o zločinech a přestupcích má 486 paragrafů. Všeobecná část obsahuje 125, zvláštní 361 paragrafů. Všeobecná část zahrnuje 9 oddílů, zvláštní 43. Prvý oddíl obsahuje úvodní ustanovení (§§ 1—4), druhý oddíl jedná o působnosti tohoto zákona ve příčině territoriální a osobní (§§5—19).

II. Působnost trestního zákona vztahuje se na celou oblast uherského státu, vyjímaje Chorvatsko a Slavonii. Uherský trestní zákonník prostírá se tudíž po tom území, na němž přísluší uherskému říšskému sněmu trestní zákonodárství, t. j. po vlastních Uhrách (se Sedmihradskem a Rjekou), kdežto v Chorvatsku a Slavonii jest základem trestního práva rakouský trestní zákonník ze dne 27. května 1852.

III. Osoby rozeznává trestní zákon následující:

1. uherské státní příslušníky,
2. cizozemce a
3. příslušníky jiného státu mocnářství. Trestnímu zákonníku nepodléhají osoby, jsoucí v činné službě vojenské.

IV. Odstavec 3. pojednává o trestech (§§ 20—64). Ty jsou:

1. trest smrti;

2. tresty na svobodě: káznice, státní vězení (custodia honesta), žalář, vězení, vazba (při přestupcích);

3. peněžní pokuty. Trestu káznice a žaláře užívá se výhradně při zločinech, trestu vězení při přečinech, vazby při přestupcích, a trestu státního vězení jak při zločinech tak i přečinech. Trest káznice jest doživotní nebo dočasný. Nejdelší doba dočasného trestu káznice činí 15 let, nejkratší dvě léta. Nejdelší trvání trestu státního vězení obnáší 15 let, žaláře 10 let, vězení 5 let a vazby dva měsíce; trest státního vězení a vězení vůbec trvá nejméně den, žaláře 6 měsíců a vazby dvě hodiny.

a) Trest káznice odpykává se v zemských trestnících. Část odsouzených do káznice odbývá si však trest ve vězeních, není-li možno převésti je do zemských trestnic pro nedostatek místa nebo z jiných příčin. Odsouzený ku trestu káznice umísťuje se z pravidla na počátku trestu samoten v cele a trvá-li trest 2 leta a dále jest držán po rok, při kratším trvání trestu po třetinu doby trestu v úplné samovazbě, kterou přetrhují jen návštěvy určené předpisy káznickými, bohoslužba a pobyt na čerstvém vzduchu. Vyprší-li označená doba, chová se trestanec v samovazbě jenom v noci. K samovazbě nesmí se sáhnouti, ohrožuje-li přímo zdraví těla neb ducha nebo strávil-li k doživotnímu trestu káznice odsouzený již 10 let bez samovazby. Smí se jí užívati jen v prvé polovici doby trestu a přes tuto dobu pak jen jakožto disciplinárního trestu. Odsouzení ku trestu káznice přidržují se ku pracím, jež jsou zavedeny v trestnicích a ředitelstvím jim přiděleny. Trestanec jsoucí v samovazbě má práci přikázanou vykonávati ve své cele. Mimo trestnici smí se upotřebiti trestníků jediné k veřejným pracím a jenom tehdy, lze-li provésti odloučení jich od ostatních dělníků. Každý trestanec v káznici nosí trestanecký oděv, jest opatřován vedle předpisů pro káznice a podléhá těmto předpisům rovněž i domácí kázni.

b) Trest žaláře odpykává se v obvodním žaláři nebo v soudních věznicích, jež k tomu konci ministr spravedlnosti označí. Odsouzení ku trestu žaláře podléhají samovazbě; ve příčině oděvu a zaopatřování, domácího řádu a discipliny platí pro ně zvláštní předpisy o žalářních věznicích, kteréžto předpisy jsou však mírnější nežli v káznicích. Ustanovení o samovazbě týkající se odsouzených ku trestu káznice a jež výše uvedena jsou, užívá se v celém obsahu také u odsouzenců do žaláře. Osoby, které jsou odsouzeny ku trestu žaláře, buďtež přidržovány k práci odpovídající jejich poměrům; osoby ty mohou si však svobodně mezi pracemi zavedenými v příslušné žalářní věznici voliti. Mimo budovu žaláře lze jich upotřebiti jediné k veřejným pracem a jen se svolením jejich; v této případnosti buďtež odděleni od káznických trestanců, jakož i od dělníků na svobodě jsoucích.

c) Trest vězení odbývá se ve věznici u sborového soudu neb okresního soudu. Kdož jsou odsouzeni ku trestu vězení, jsou podrobeni jen v tom případě vazbě o samotě ve dne i v noci, trvá li jich doba trestu déle než rok, ve kterémžto případě jest stráviti třetinu doby trestu v samovazbě, jejížto trvání však i zde nesmí obnášeti více než rok. Kdo jsou odsouzeni ku trestu vězení, buďtež přidržováni ku práci přiměřené jejich poměrům, ale mají také právo voliti si práci. Jsou-li odsouzeny mladistvé osoby, které ještě nedosáhly 20. roku věku, ku trestu vězení, může soud za tím účelem, aby se polepšily, nařídíti v rozsudku, že mají celou

dobu trestu, nepřesahuje-li jich doba trestu 6 měsíců, jinak část jeho nepřevyšující 6 měsíců, odbýti si ve vazbě o samotě.

d) Ti, kdož jsou odsouzeni k trestu státního vězení (státní zajatci), chovají se ve zvláštních věznicích, mají se umístiti, pokud místnosti dovolují, v noci v odděleném osamocení, za dne ve společných místnostech. Státních vězňů nelze nutiti ku práci; avšak mají na vůli zabývati se prací, již si sami zvolí a jež vyhovuje poměrům ústavu. Dále smějí nositi své vlastní šaty a sebe zaopatřovati.

e) Mezitimní ústav. Trestanci, kteří jsou odsouzeni k nejméně tříletému trestu káznice nebo žaláře, dvě třetiny svého trestu odpykali a pilí i dobrým chováním poskytují odůvodněnou záruku, že se polepší, dávají se do mezitimního ústavu, aby si odbyli ještě zbývající část trestu. V něm zaměstnávají se taktéž pracemi, avšak jest s nimi mírněji nakládáno. Kdo jsou odsouzeni k doživotnímu trestu káznice, mohou odpykavše 10 let trestu, rovněž býti dáni do mezitimního ústavu. Dodání do mezitimního ústavu nařídí ministr spravedlnosti, slyšev dozorčí komisi.

f) Propuštění do odvolání. Ministr spravedlnosti může trestance jsoucí v mezitimním ústavu, skýtají-li dobře se chovajíce a pilni jsouce naději, že se polepší, k jich vlastní žádosti a k návrhu dozorčí komise propustiti do odvolání, jestliže si odbyli tří čtvrti svého trestu, k doživotní káznici odsouzení však aspoň 15 let. Na odvolání možno propustiti k vlastní žádosti a k návrhu dozorčí komise i osoby, které jsou odsouzeny do káznice na dobu méně tří roků nebo k více než ročnímu žaláři neb k trestu na svobodě vůbec, jestliže odpykaly tři čtvrtiny svého trestu a dobře se chovají. Do odvolání nelze propustiti: cizozemce, recidivisty při zločinu nebo přečinu krádeže, loupeže, vydírání, zpronevěry, přechovávání, podvodu a žhářství. Propuštění může se odvolati, ve kteréžto případnosti nařídí se přerušený výkon trestu rozsudkem vysloveného. Doba na svobodě strávená nevečte se do trestu. Uplyne-li zatím doba trestu bez odvolání, považuje se trest za odbytý.

g) Trest vazby vykonává se pokud možná v celách o samotě. K vazbě odsouzený může se sám opatřovati a nemůže býti nucen, aby pracoval.

h) Peněžních pokut užívá se jakožto samostatných trestů výhradně při přečinech, možno je však i jako vedlejší tresty vyměřiti. Nejmenší pokuta peněžní jest 1 zl., největší 4000 zl. Při nezpůsobilosti k placení promění se peněžní pokuta v trest vězení.

i) Vedlejšími tresty jsou: ztráta úřadu a dočasné odnětí politických práv.

V. Čtvrtý oddíl jedná o pokusu (§§ 65—68), 5. oddíl o účastenství (§§ 69—74), 6. oddíl o úmyslu a nedbalosti (§ 75), 7. oddíl o příčinách trest vylučujících nebo zmírňujících (§§ 76—94). Pamětihodno jest, že dle § 92 převládají-li polehčující okolnosti, lze nalézti v mezích téže doby trestu na nejnižší zákonnou míru; byla-li by i tato tuze přísná, lze místo káznice žalář, místo žaláře vězení, místo vězení peněžní pokutu i v nejmenší výměře příslušného trestu ustanoviti. 8. oddíl jedná o konkurenci několika trestných skutků (§§ 95—104), 9. oddíl o příčinách, které vylučují výkon trestu; ty jsou: smrt, udělení milosti a promlčení (§§ 105—125).

VI. Jednotlivé delikty.

Podle uherského trestního zákonníka stíhá trestné činy pravidelně stát. Jest však asi 24 deliktů, které lze stíhati jedině k návrhu toho, jemuž jimi ublíženo. Druhá část obsahuje jednotlivé zločiny a přečiny a jich trestání a sice jedná 1. oddíl o velezradě (§§ 127—138); 2. oddíl o činech proti králi a proti údům královského domu a urážení krále (§§ 139—141); 3. oddíl o státozradě (§§ 141—151); 4. oddíl o povstání (§ 152—162); 5. oddíl o násilí proti úřadům, proti členům říšského sněmu a proti úředním orgánům (§§ 163—170); 6. oddíl o popuzování proti ústavě, zákonům, úřadům a úředním orgánům (§§ 171—174); 7. oddíl o násilí proti soukromým osobám (§§ 175—177); 8. oddíl o zločinech a přečinech proti volebnímu právu (§§ 178—189); 9 oddíl o zločinech a přečinech proti svobodnému vykonávání náboženství (§§ 190—192); 10. oddíl o porušení osobní svobody, domovního práva, tajemství listovního a depešního veřejnými úředníky (§§ 193—202); 11. oddíl o padělání peněz (§§ 203—212); 12. oddíl o křivé výpovědi a křivé přísaze (§§ 213—226); 13. oddíl o křivém obviňování (§§ 227—231); 14. oddíl o zločinech a přečinech proti mravopočestnosti (§§ 232—250); 15. oddíl o dvojnásobném manželství (§§ 251—253); 16. oddíl o zločinech a přečinech týkajících se rodinného stavu (§§ 254—257); 17. oddíl o utrhání a urážení na cti (§§ 258 až 277); 18. oddíl o zločinech a přečinech proti životu (§§ 278—292); 19 oddíl o souboji (§§ 293—300); 20. oddíl o ublížení na těle (§§ 301 až 313); 21. oddíl o zločinech a přečinech proti veřejnému zdravotnictví (§§ 314—316); 22. oddíl o porušení osobní svobody soukromými osobami (§§ 317—326); 23. oddíl o porušení tajemství listovního a depešního soukromými osobami (§ 327); 24. oddíl o porušení cizích tajemství (§§ 328—329); 25. oddíl o rušení domovního pokoje soukromými osobami (§§ 330—332); 26. oddíl o krádeži (§§ 333—343); 27. oddíl o loupeži a vydírání (§§ 344—354); 28. oddíl o zadržení za sebou, porušení úřední závěrky a zpronevěře (§§ 355—364); 29. oddíl o bezprávné okkupaci (§§ 365—369); 30. oddíl o přechovačství a nadržování (§§ 370—378); 31. oddíl o podvodu (§§ 379—390); 32. oddíl o padělání listin (§§ 391 až 407); 33. oddíl o vydání a použití nepravných lékařských a obecních vysvědčení (§§ 408—411); 34. oddíl o falšování kolků (§§ 412—413); 35. oddíl o podvodném a zaviněném úpadku (§§ 414—417); 36. oddíl o poškození věcí (§§ 418—421); 37. oddíl o žhářství (§§ 422—428); 38. oddíl o přivodění povodně (§§ 429—433); 39. oddíl o poškození železnic, lodí a telegrafů a o jiných všeobecně nebezpečných činech (§§ 434 až 446); 40. oddíl o propuštění zajatců (§§ 447—448); 41. oddíl o zločinech a přečinech proti branné moci (§§ 449—460); 42. oddíl o zločinech a přečinech v úřadě a zneužívání advokátského postavení (§§ 461 až 484); 43. oddíl o závěrečných ustanoveních (§§ 485—486).

VII. Zákonník o přestupcích (čl. zák. XL. z r. 1879) obsahuje 145 paragrafů, z nichž připadá na prvý díl 32, na druhý 113. I. díl zahrnuje všeobecná ustanovení; všeobecné normy o zločinech a přečinech platí též o přestupcích (§ 12). Pro přestupek nelze povoliti vydání (§ 14). Trest na přestupek nesmí přesahovati dvouměsíční vazby a peněžní pokuty 300 zl, jestliže zákon některý skutek prohlašuje za přestupek; nejvyšší výměra trestu na přestupky, které ustanovilo ministerské nařízení, obnáší 15denní vazbu nebo peněžní pokutu 100 zl.; na přestupky vytčené

v municipálním statutu pětidenní vazba a 50 zl. peněžní pokuty a konečně třídenní vazba a 20 zl. peněžní pokuty, prohlašuje-li městský statut nějaký skutek za přestupek (§ 16). Neikratčeji trvá vazba 3 hodiny, nejmenší obnos peněžní pokuty činí 50 kr. (§ 17). Převládají-li polehčující okolnosti, lze nalézti místo na vazbu, na peněžní pokutu (§ 21). Pokus přestupku se netresce (§ 26). Přestupek se i tehdy trestá, byl-li spáchán z neopatrnosti (§ 28). Právo řízení trestní zahájiti promlčuje se, nenařizuje-li zvíáštní zákon něco jiného, v 6 měsících, vyměřený trest v roce.

II. díl rozdělen jest na 11 oddílů; 1. oddíl jedná o přestupcích proti státu (§§ 33—38); 2. oddíl o přestupcích proti úřadu a veřejnému pokoji (§§ 39—50); 3. oddíl o přestupcích proti náboženství a svobodnému jeho vykonávání (§§ 51—54); 4. oddíl o přestupcích padělání peněz a cenných papírů (§§ 55—59); 5. oddíl o přestupcích proti rodině (§ 60); 6. oddíl o přestupcích proti veřejné bezpečnosti (§§ 61—73); 7. oddíl o přestupku proti veřejnému pokoji a veřejné mravnosti (§§ 74—86); 8. oddíl o přestupcích odvážných her (§§ 87—91); 9. oddíl o přestupcích proti zdraví a bezpečnosti těla (§§ 92—125); 10. oddíl o přestupcích proti vlastnictví (§§ 126—143); 11. oddíl obsahuje závěrečná ustanovení (§§ 144—145).

VIII. Oba trestní zákonníky, které nabyly platnosti na základě čl. zák. XXXVII. z r. 1880 dne 1. září 1880, doplněny jsou četnými jinými zákony. Připomenouti jest tyto: §§ 32—36 čl. zák. III. z r. 1848 jednají o zločinech ministrů ve vykonávání jich úřadu. Tiskové delikty obsahují §§ 30, 31, 35, 38, 41 a 44 čl. zák. XVIII. z r. 1848. Přestupky zákona o národním vyučování jsou upraveny v § 4 čl. zák. XXXVIII. z r. 1868, přestupky ustanovení zákona o volbách poslanců v §§ 93, 94, 103—106 čl. zák. XXXIII. z r. 1874. O pokoutním písařství jedná § 39 čl. zák. XXXIV. z r. 1874. — Přestupky proti veřejnému zdravotnictví jsou obsaženy v §§ 7, 20, 21, 26, 35, 95 čl. zák. XIV. z r. 1876. — Přestupky předpisů čl. zák. XXVIII. z r. 1879 o zřízení policejního úřadu ohlašovacího v hlavním a sídelním městě Budapešti. — Přestupky ustanovení lesního zákona v §§ 90—116 čl. zák. XXXI. z r. 1879. — §§ 265 až 266 čl. zák. XVII. z r. 1881 (konkursní zákon) normují několik přečinů. — Přestupky proti policejním nařízením v hlavním a sídelním městě Budapešti jsou v § 8 čl. zák. XXI. z r. 1881. — Přestupky zákazu zprostředkovati vystěhovalectví máme v § 2 čl. zák. XXXVIII. z r. 1881. — Přestupky ochranných opatření směřujících proti šíření se révokazu (Phylloxera vastatrix) v § 12 čl. zák. XVII. z r. 1883. — Přestupky zákazu užívati zemského znaku v § 9 čl. zák. XVIII. z r. 1883. — Přestupky honebního zákona v §§ 26—33 čl. zák. XX. z r. 1883. — Přestupky čl. zák. XXV. z r. 1883 proti lichvě a škodlivým úvěrním jednáním. — Přestupky ustanovení o obchodech splátkových v § 14. čl. zák. XXXI. z r. 1883. — Přestupky předpisů živnostenského zákona v §§ 156—159, 164 čl. zák. z r. 1883. — Přestupky policejního zákona vodního §§ 184. až 185 čl. zák. XXIII. z r. 1885. — Přestupky čl. zák. VII. z r. 1888 o upravení zvěrolékařství. — Zločiny a přečiny poškození podmořských kabelů v čl. zák. XII. z r. 1888. — Přestupky rybářského zákona čl. zák. XIX. z r. 1888. — Přestupky ustanovení o branném zákoně v § 35, 44, 48, 50 čl. zák. VI. z r. 1889. — Přestupky předpisů čl. zák. I. z r. 1890 o veřejných silnicích a mýtech (§§ 104—145). — Přestupky zákona o nedělním klidu v čl. zák. XIII. z r. 1891. — Přestupky na-

řízení o podporování v nemocech poškozených při živnosti a v továrnách v čl. zák. XIV. z r. 1891. — Čl. zák. XLI. z r. 1891 o ochraně hraničných a triangulačních znamení v trestním právu označuje několik činů přečiny. — Přečiny stanoví zákon o umělých vínech čl. zák. XXIII. z r. 1893. — Přečiny nařízení čl. zák. XXVIII. z r. 1893 o pojišťování proti neštěstí živnostenských a továrních dělníků. — Policejní přestupky polní ustanovují §§ 93—96 čl. zák. XII. z r. 1894. — Přestupky nařízení zákona o stavovských rejstřících v §§ 80—83 čl. zák. XXXIII. z r. 1894 atd.

D. Právo soukromé.

I. Oblasť uherského práva soukromého nespadá v jedno s politickým zeměpisným územím uherské říše. V Chorvatsku a Slavonsku platí totiž rakouský obecný zákonník občanský a právní normy statutárního zákonodárství; v sedmihradských částech říše, ve Rjece a v bývalé Vojenské Hranici zůstala také ještě ta ustanovení rakouského občanského zákonníka v platnosti, která nebyla nahrazena novějšími předpisy uherského zákonodárství; tak na př. zákon o právu manželském, ustanovení o právu poručenském, o náležitostech testamentů a jiných posledních pořízení, o právu autorském, patentech, o více služebnostech a j.; též užívá se předpisů starého domácího práva v Sedmihradsku. Uherské právo soukromé platí také mimo uherskou zemi, tak na těch cizích a uherských lodích, které jsou v uherském přístavě, a též na cizích registrovaných lodích, jež se nalézají na moři, vedle toho vztahuje se platnost tohoto zákona na území, která náležejí ku kompetenci soudů konsulárních.

II. Prameny uherského soukromého práva jsou:

1. zákony;
2. nařízení vydaná na základě zákonů;
3. právo obyčejové;
4. statutární právo samosprávných korporací;
5. zvláště důležitými zdroji uherského práva soukromého jsou Tripartitum Verböczyho, ustanovení judex-kuriální konference z r. 1861 a velký počet nařízení z doby absolutní vlády, která se opírají o právo obyčejové.

Nynější materiál tohoto práva obsahuje četná recipovaná ustanovení církevního práva, kromě toho jsou i ještě dnes některá práva partikulární v platnosti, na př. statutární ustanovení dědického práva Jazygův a Kumánů; zvláště jest vytknouti, že judex-kuriální konference ponechala v platnosti předpisy rakouského obecného zákona občanského, která se týkají způsobu nabývání a pozbývání knihovních práv nebo jim základem jsou. Uherské právo není tedy jednotně kodifikovaným soukromým právem, ačkoli ode dávna neutuchují kodifikační snahy; opět a opět vypracovány jsou osnovy, avšak jen osnova o osobním právu manželském stala se následkem politických poměrů zákonem; ku konečnému utvoření jednotného uherského zákonníka občanského jest nyní dosazena nová komise. Jest se ještě zmíniti, že judex-kuriální konference z r. 1861 byla svolána Jeho Veličenstvem; ustanovení v ní vzniknuvší nenabyla moci zákona, nýbrž stala se závaznými jakožto právo obyčejové, což jest tím důležitějším, že návrat k dřívějšímu uherskému právu a jeho potřebné změny spočívají právě na těchto pravidlech judex-kuriální konference. Konečně jest se zmíniti o plenárních rozhodnutích civilních senátů kurie

a tabulí, která nejsou sice samostatným pramenem soukromého práva, ježto jmenovaní vrchní soudové sboroví nemají pravotvorné autority, avšak lze je sem proto pojati, že zákon propůjčil těmto soudním dvorům právo, aby v naskytujících se sporných otázkách právních sjednocovali se na zásadách, jichž chtějí užívati rozhodujíce budoucně stejné sporné otázky právní; zaujímá-li dvé nebo více tabulí odchylná od sebe stanoviska, má kurie právo, aby stanovila principy, jimiž pak tabule mají se říditi. Zákonodárství jest právem korunovaného krále a uherského říšského sněmu. Aby zavazoval zákon, k tomu třeba publikace jeho, která bývá vyhlašována v uherské sbírce zákonů; 15. dne po dni této vyhlášky nabude každý zákon platnosti, není-li v zákoně samém jiný termin stanoven. Soud nesmí zákon v žádné příčině zkoušeti, ale ovšem královská resp. ministerská nařízení.

III. Práva osobní.

1. Způsobilosti k právům nabývá se všeobecně rovnoměrným uznáním osobnosti; následek toho jest, že i otrok dosahuje osobnosti resp. způsobilosti k právům tím okamžikem, kdy vstoupí nebo přiveden bude na uherské území. Osobnost počíná se narozením. Ačkoli způsobilost k právům má svůj počátek v narození, zachovávají a chrání se práva i osobnosti ještě neexistující na čas a na případ skutečného zrození, což hlavně v dědickém právu důležito jest; příkladem budiž, že řízení pozůstalostní nařídíti se musí z úřední povinnosti, je-li embryo eventuelním dědicem, poddědicem nebo je-li oprávněno k povinnému dílu.

2. Osobnost končí se přirozenou smrtí, ježto uherské právo nikdy neznalo občanské smrti; faktum úmrtí jakož i v příslušných sporných případech pořadí smrti musí se dokázati, připouští se však v určitých případech prohlášení za mrtva, jímž vzniká domněnka, že za mrtvého prohlášený nežil déle nežli až ke dni, který byl v rozsudku stanoven. Za prohlášení za mrtva může žádati jen jeden z manželů nebo dědic a sice v tomto případě za účelem uvázání se v držbu pozůstalosti, v prvém případě za účelem opětného sňatku, který se povolí na základě rozsudku vyslovujícího prohlášení za mrtva. Prohlášení za mrtva může se vyřknouti:

a) po deseti letech nezvěstnosti, když od narození nezvěstného již prošlo osmdesáte let;

b) po třiceti letech nezvěstnosti beze všech jiných podmínek;

c) po třech letech nezvěstnosti, když nezvěstný před tou dobou byl ve válce těžce poraněn, nebo když byl na lodi, ana se ztroskotala, nebo v jiném nebezpečí smrti.

Za den domnělé smrti pokládá se den, který následuje po uplynutí oněch 10 nebo 30 let, resp. po okamžiku nebezpečí smrti. Není-li okolností a podmínek k prohlášení za mrtva, mohou se hájiti práva nezvěstného zřízeným opatrovníkem — po roce, v nutných případech i dříve; vedle toho jsou také ještě další pomocná ustanovení, tak na př. možno vypláceti ze jmění nezvěstného náklady na výchovu a výživu a poskytnouti jakožto podporu též kapitál nepřevyšující obnos povinného podílu; manželkám a dětem nezvěstných státních úředníků zachovají se — až do eventuelního prohlášení za mrtva — práva příslušející vdovám a sirotkům atd.

3. Co se dotýče objemu jednotlivých práv soukromých, jest si všimnouti nejprve:

a) rozdílu pohlaví. Osoby ženské — vyjímajíc manželku, matku resp. adoptivní matku — jsou vyloučeny z převzetí poručenství; muž jest hlavou rodiny, jeho jméno jest jménem rodinným, jemu přísluší dalekosáhlé právo spravovati statky rodinné; s druhé strany zase jistá práva mají jen ženy, na př. právo vdovské a dědické právo vdovské, avšak právní postavení obého pohlaví jest zásadně stejné.

b) S rozdílem věku jsou spojeny mnohé právní účinky. Zletilost jest ustanovena na 24. rok věku; ženy stávají se však i pod tímto stářím zletilými, vstupujíce ve sňatek; zletilost takovýmto způsobem dosažená propůjčuje ženě způsobilost k směnkám, však jenom pro ten případ, provozuje-li samostatnou živnost; žena, jež vešla bez zákonného souhlasu v manželství, považujž se v případě odporování tomuto sňatku až do dokonaného 24. roku věku svého za nezletilou. Zletilosti lze dosíci dále i dokonaným 18. rokem věku prohlášením za zletilého eventuelně dosaženým 21. rokem věku, provozuje-li nezletilec se svolením poručenského úřadu a s dovolením otcovým resp. poručníkovým samostatnou živnost nebo postoupí-li otec za souhlasu poručenského úřadu nezletilému dítěti volné nakládání s jeho jměním nebo svolí k založení samostatné domácnosti. Při právních ustanoveních spojených s hranicí věkovou jest připomenouti: 12. rok věku dává právo ku zřízení veřejného testamentu; pod tímto věkem nesmí se uzavříti žádný sňatek; dokonaný 14. rok věku dává právo těm nezletilcům, kteří se starají o své vydržování, aby svobodně nakládali se jměním, jež si vydělají službou nebo prací svou; dokončený 16. rok věku poskytuje osobám ženským právo vejíti v manželství (při čemž jest poznamenati, že na základě dispense lze sňatek i dříve vykonati); se skončeným 16. rokem věku má nezletilý právo odporovati při otázce své výchovy a svého povolání; dokonaný 18. rok věku poskytuje jinochům právo uzavříti sňatek (zde se však také připouští dispens), dále právo určiti si vyznání, právo zříditi soukromý testament; s dokonaným 60. rokem věku jest spojeno právo odmítnouti přijetí poručenství neb opatrovnictví.

c) Stav zdraví má také různé právní následky. Těžké duševní vady jakož i některé tělesné vady obmezují nebo ruší způsobilost k právním činům; v jiných případech jest k zachování a zabezpečení zájmů takových osob šetřiti přísnějších předpisů formálních.

Duševní choroba a mezi tělesnými vadami hluchoněmost u takových osob, které se nedovedou dorozumět znameními, nebo přes dorozumění se jsou nezpůsobily spravovati své jmění, tolikéž i — totéž předpokládajíc — slabomyslnost, jakož i jiné jak duševní tak i tělesné vady, které činí dotyčné osoby nezpůsobilými k obstarávání svých záležitostí a k vlastnímu vydržování, má za následek v právu, že osoby zletilé jimi stižené mohou býti prohlášeny za nezletilé; co se týče nezletilých ještě, lze prodloužiti nezletilost. Zvláštní předpisy jsou o slepých, hluchoněmých, o takových hluchých, kteří neumějí čísti, pak takových němých, kteří neumějí psáti; všechny tyto osoby musí dáti svá právní jednání sepsati notářskou listinou, chtějí-li si zajistiti písemný důkaz, ačkoli není to náležitostí platnosti právního jednání; jenom k závazné moci směnečných závazků slepců jest nutno notářské ověření.

d) Rozdíl stavovský pozbyl sice význam v platném právu, ale podržel i dnes některé právní následky. Do této kategorie patří rozdíly, které panují v otázce práva rodinného o nabytém společenství statků a

vdovském právu dědickém, pak právní otázky o kompossessorátu atd., neboť ještě dnes mají často platnost rozdíly mezi právními poměry šlechtických a urbarialních statků. Zvláštní předpisy existují u Jazygů a Kumanů, a to zvláštní statutární ustanovení o dědickém právu manželů, pak o vdovském právu dědickém.

e) Rozdíl v náboženství nemá dnes zásadně vlivu na způsobilost k právům a právním činům; jest však rozdíl mezi recipovanými a budoucně uznanými církvemi, resp. korporacemi potud, že tyto mohou nabývati nemovitého jmění jen k účelu církevnímu, ústavů vyučovacích, vychovávacích, dobročinných a hřbitovů, pak za obydlí zřízenců církví nebo ústavů; amortisační zákony týkající se recipovaných církví pozbyly platnosti právními obyčeji.

f) Mezi cizinci a tuzemci není sice zásadního rozdílu v oboru soukromého práva; avšak uherské právo soukromé přijalo některá ustanovení, která činí rozdíl mezi uherským státním občanem a mezi cizincem v jednotlivých otázkách právních; tak na př. těší se výtvory cizozemců — nehledě ku zvláštním mezinárodním úmluvám — jen tehdy stejné ochraně původského práva, vyšla-li díla cizozemcova nákladem tuzemcovým, nebo bydlí-li skladatel již po dvě léta stále v Uhrách a daň platí; vedle toho nakládá se s občany některých států, ježto není mezi nimi reciprocity, nebo na základě retorse, nepříznivěji nežli se státními příslušníky.

g) K právnickým osobám patří korporace, jisté ústavy a stát jakožto fiskus (erár). Právnické osoby všeobecně upraveny nejsou a četné významnější právnické osoby jsou podle svých původních účelů vlastně ústavy veřejného práva; sem náležejí veleobce, církve a stát, které však přece i jako soukromoprávné právnické osoby svou důležitost mají. K právnickým osobám náležejí dále církevní obce, kapituly, rozmanité hospodářské a všeužitečné spolky, horní, vodní a jiná společenstva, společnosti obchodního práva, veřejné, kommanditní, akciové společnosti a společenstva, pak jako korporace zorganisované kompossessoráty. Právnická osobnost nenujaté pozůstalosti jest uherskému právu občanskému cizí.

IV. Právo věcné.

1. Pozemkové knihy. O největší části nemovitostí — a možno říci, že dnes téměř o všech — vedou sboroví soudové a okresní soudové k tomu povolaní pozemkové knihy. Tyto jsou zařízeny na základě rakouského práva, avšak podle čl. zák. 29 z r. 1886 a podle dalších nových zákonů postupně přetvořovány dle skutečného stavu držebnostního. Základní principy vedení knih pozemkových jsou: zásada publicity, speciality a legality; následkem toho mohou se zápisy do pozemkových knih díti jen vzhledem na zvláště určité nemovitosti a před zápisem zkouší se z úřední povinnosti, zdali právní jednání jsoucí základem zápisu není neplatno, zdali tudíž zápis, nehledě k eventuelnímu odpůrčímu právu oprávněných, legálně státi se může. Zápis do pozemkové knihy smí jen tehdy nastati, je-li určitě pojmenováno číslo protokolu knihovního, resp. knihovní vložka a číslo parcel. Publicita chrání jen poctivého nabyvatele. Zápisu lze odporovati na základě původní neplatnosti žalobou o výmaz, avšak — předpokládá-li se poctivost — jen v určitých obdobích a po 3 letech vůbec nelze tak učiniti; následek knihovního zápisu t. zv. tabulárního držení v té příčině i v uherském občanském právu rozhodujícího (jako v rak. občanském zákonníku).

2. Držení může býti panství nad věcmi nebo nad právy; prakse předpokládá držbu jenom při těch právech, která se týkají věci, ačkoliv i rodinná práva mohou býti předmětem držení (possessio status), takže připouští se po právu reposiční žaloba o návrat neb o zpětné vpuštění manžela naproti druhému; předmětem držby mohou býti i immaterielní statky, jako patenty, reální práva, reální břemena, služebnosti, práva rybolovu a j. Držbu chrání: sumární žaloba na odstranění rušení držby resp. zjednání držebního stavu, pak řádná žaloba o držení, actio Publiciana. Ona žaloba přísluší každému, kdo jest rušen ve své pořádné držbě nebo jemuž držení bylo odňato, avšak jen tehdy, nedrží-li žalovaný již rok dotyčný předmět pokojně; pak přísluší tato žaloba každému držiteli, který po rok již jej držel, naproti každému i pořádnému držiteli; kromě toho chrání se každý i nepořádný, však faktický držitel, proti svémocnému odnětí nebo rušení držby. Ve zrušené Hranici Vojenské jest místo roční 30denní, při držbě hor vůbec 15denní lhůta. Zde uveďme, že § 4 čl. zák. 22 z r. 1802 poskytuje pachtýři, resp. nájemci na propachtovatele, resp. pronajímatele stejnou žalobu se žalobou zde probranou, který není však žalobou o držení, sloužíc k ochraně práva ze smlouvy, pročež i žalující pachtýř resp. nájemce musí dokázati, že dostál svým smluvním povinnostem. Řádná žaloba o držení, actio Publiciana, slouží k uplatnění držby opírající se o platný titul právní a přísluší držiteli, jemuž odňata držba před vydržením práva, na každého držitele, který nemá vůbec žádný nebo má slabší titul právní.

3. Vlastnictví, t. j. právní moc nad věcí v objemu nejširším.

a) Obmeziti vlastnictví možno dílem po zákonu, dílem soukromou vůlí.

α) Jakožto právní obmezezení držby půdy uvažujmež na prvém místě vyvlastnění (expropriaci) pozemků. Již čl. zák. 25 a 26 z r. 1836 upravily vyvlastňovací právo pro průpravy, železnice a mosty. Podrobná ustanovení obsahuje čl. zák. 41 z r. 1881; vedle toho mají i jiné zákony příslušné normy. Vyvlastnění pozemků může nastati k účelům železných i koňských drah, silnic, průplavů, úpravy řek, stavby mostů a přístavů, zřízení telegrafů, zřízení loděnic, válečných zařízení, vystavění státních budov; v obcích k otevření ulic, náměstí, hřbitovů, obecních škol, obecních nemocnic, lázní, vojenských kasáren, vodovodů a plynovodů, pak za příčinou zachování uměleckých památek, zřízení telefonů a v. j Vyvlastniti lze pozemky buďsi definitivně nebo jen prozatimně, v poslední příčině nesmí to však beze svolení vlastníkova trvati přes 3 léta. Expropriaci povoluje ministr obchodu, kterýžto správní akt nemůže soud přezkoumati; rozhodujeť soud pouze o otázkách náhrady. Výjimečně i ministr orby resp. osvěty a vyučování má právo povoliti expropriaci. Další omezení máme na ochranu lesů, rolnictví, vinařství a proti písčinám, pak ve příčině řek a průplavů, práva honebního a rybářského. Příslušná ustanovení jsou obsažena: pro lesy ve čl. zák. 31 z r. 1879 pro rolnictví a vinařství ve čl. zák. 12 z r. 1894, pro vodní právo v čl. zák. 23 z r. 1885, pro písčiny ve čl. zák. 20 z r. 1807, pak v čl. zák. 10 z r. 1844 a 31 z r. 1879, pro honební právo v čl. zák. 20 z r. 1803 a pro rybářské právo v čl. zák. 19 z r. 1888. Jakožto zákonitá obmezení vlastnictví jest posléze ještě uvésti zákonné zápovědi zcizení (viz dole ad *γ*), pak zákonné služebnosti.

β) K obmezením vlastnictví na základě soukromé disposice patří instituce rodinného fideikomisu, upravená čl. zák. 9 z r. 1687 a čl. zák. 50

z r. 1723, který rozšířil právo šlechticů zříditi fideikomis též na obyčejnou šlechtu; dnes má každý toto právo. Bližší ustanovení o tomto ústavu obsahuje král. reskript ze dne 9. října 1862, který přejal své předpisy z rak. obč. zák. a nařízení ministra spravedlnosti z r. 1869. Nyní nejsou, odchylně od čl. 9 zák. z r. 1687, po vymření mužských dědiců, ani ženy z rodinného statku svěřenského vyloučeny. Fideikomis zřizuje se král. potvrzením; záležitosti fideikomisní náležejí k soudní příslušnosti. Fideikomisní jmění nesmí býti z pravidla zcizeno; avšak k účelné správě jmění nebo k užitečné investici jeho lze třetinu obtížiti, a záleží-li jmění z kapitálů, lze vydati třetinu jich; kromě toho možno též usedlosti vyměniti.

γ) Vlastnictví obmezují, jak ad *a)* poznamenáno, zákazy zcizení a obtížení. Zákaz zciziti neb obtížiti nemovitost nevylučuje zastavení nebo jinakého obtížení nebo změny požívání. Není naprosto vyloučeno zciziti vicinální dráhy (čl. zák. 31 z r. 1880), nýbrž jest to dovoleno se svolením vlády a s tou podmínkou, že po vypršení koncesní lhůty dráha nejsouc poškozena přejde v majetek státu; na soukromé disposici spočívá též fideikomisární substituce; zákazy zcizení neb obtížení mohou posléze smlouvami založeny býti. Takými obmezeními vlastnictví jsou zvláště právo koupě zpáteční a právo předkupní. K státnímu usazování, jež jest prováděti na základě čl. zák. 5 z r. 1894, zapíše se předkupní právo eráru do pozemkových knih a může vlastník po 15 let prodati usedlost jediné svým potomkům nebo svému manželu; ve všech ostatních případech musí se nemovitost nabídnouti ku koupi eráru, v případě dražby zpraví se však erár o ní; erár může se o koupi prohlásiti v 60 dnech resp. až do dražby.

b) Způsoby nabytí vlastnictví.

α) U movitých věcí: okkupací, spojením, smísením, spracováním, oddělením plodů a ujetím se jich, převodem, vlastnictví, přikázáním dědictví, nabytím při dražbě a vydržením. Co se týče okkupace, jest uvésti, že ukořistění takových zvířat, která spadají v obor honebního práva, zakládá právo vlastnické, a jest volno loviti jen škodlivá zvířata bez honebního práva. Domácí a zkrocená zvířata smějí se jen tehdy přivlastniti, pozbyla-li svého pudu vraceti se, ale včely již po dvou dnech, nehledá-li jich vlastník po dva dni neb nestíhá-li jich. Ztracené věci jest odevzdati úřadu a nálezce může jich nabyti jen po projití promlčecí lhůty, nežádá-li jich vlastník nazpět; při pokladu nabude nálezce polovice resp. třetiny věci této, přesahuje-li hodnota výši 150 zl.; při pokladech uměleckých obdrží nálezce přiměřenou část odhadní ceny jako náhradu. Převod vlastnictví nevyžaduje při movitostech nezbytně tradice, ač prakse klade na ni váhu; na každý způsob lze vůči zciziteli nabyti vlastnického práva i bez odevzdání; jen nechrání to poctivého třetího proti vindikaci vlastníka různého od osoby zcizitelovy. T. zv. pactum reservati dominii se připouští.

β) Při nemovitostech dlužno uvážiti nabývání akcessorií a zápis do knih pozemkových; však není vždy zápis do pozemkové knihy konstitutivním živlem vlastnického práva; tak na př. nabýváme vlastnictví již okamžikem nápadu dědického, dále při koupi dražbou, takže má vlastník již od té doby právo vindikační. Jakožto příklady nabytí vlastnictví přirozeným přibytkem buďtež uvedeny: ostrov v řece vzniklý, jenž stává se součástí držby vlastníků břehu; oddělená a odtržená země připadne do vlastnictví těch osob, na jichž půdu se naplaví, ale jen tehdy, nevznese-li původní

vlastník svůj nárok vlastnický do roka. Lhůta vydržecí činí naproti eráru 100, naproti církvím 40 a v jiných případech 32 léta.

γ) Vlastnost nějaké věci jakožto příslušenství nedošla v uherském právu občanském určité a bezpečné úpravy; také označují se práva honební a rybářská jako pertinence statku, ačkoli jsou jen zvláštními právy ve vlastnictví obsaženými.

c) Věci, které v přesnějším smyslu jsou vyňaty z právního obchodu, jsou buďsi takové, jichžto obchod zakázán neb stížen jest z ohledů správních, nebo ze zvláštního účelu. Tato vlastnosť věci značí ještě dnes — jen ve velmi omezeném smyslu — že jest věc vyňata ze soukromého práva. Soukromoprávní panství nad těmito věcmi není však vyloučeno, jen přechod a změna toho panství jest zakázána nebo stížena; tak na př. nesmějí uherské korunní statky pravidelně býti ani zcizeny ani zavazeny, nejsou tudíž předměty řádného obchodu, avšak máme případy, že tyto statky se svolením zákonodárné moci byly zcizeny. Církevní statky mohou býti také ve vlastnictví soukromém, jen nesmějí býti odňaty svým církevním účelům. Věci sloužící obecným účelům, nejsou též, pokud sahají hranice jich určitých účelů obecných, v právním obchodu.

d) Jako zvláštní druhy držby s právními následky více méně odchylnými lze jmenovati: statky šlechtické, kolonikální, censuální, allodiální (zpupné), domkáře a držitele klučenin. Bývalá práva šlechtického držení, která dílem byla udělena královskou donací, avšak dílem byla přirozeným výronem vlastnictví k takovým statkům, jako zvláště právo výčepní, mlynářské, rybářské, právo mýtní, místní, tržní, právo sekati maso, páliti vápno a cihly a mnohá j. byla zrušena (právo výčepní bylo vykoupeno za náhradu státu), ale práva nabytá před zrušením jich byla ponechána v platnosti, tak na př práva těch, kdož mohou prokázati držbu takového práva na základě nejméně 20letého pokojného držení. Čl. zák. 25 z r. 1896 upravuje právní poměry týkající se zpupných statků, které zůstanou podle ustanovení tohoto zákona nadále v platnosti, neučiní li žádná ze stran návrh na jich změnu; může však jak držitel nabýti vlastnictví takového statku za výkup dávek, tak i pán statku může žádati na držiteli za vykoupení; držitel prokaž jenom, že sám nebo jeho právní předchůdci již před 1. lednem 1848 drželi půdu, která se má nabyti, a že tento právní poměr nebyl zrušen od té doby. Při prováděném vykupování možno domáhati se státního zprostředkování; pokládá-li však držitel stanovené výkupné za vysoké, může postoupiti pozemek vlastníkovi ve 30 dnech počítaje od pravomoci rozsudku beze vzájemné hodnoty. Posléze upravuje čl. zák. 22 z r. 1873 právní poměry kolonátů, které nejsou urbariálními, nýbrž obyčejnými soukromoprávními poměry a při nichž lze tolikéž nabyti pozemků ve vlastnictví a dávky na nich váznoucí však bez přispění státu lze vykoupiti. Na klučeniny vztahuje se čl. zák. 54 z r. 1871; na desátkem povinné vinice čl. zák. 29 z r. 1868.

4. Právy na cizích věcech jeví se různé druhy služebností (osobní a pozemkové). Zvláštní zákonná ustanovení máme na případ vyvlastnění, pro služebnosti související s vodstvy, pak pro služebnosti na horách; vedle toho zná uherské právo soukromé též všecky služebností, které jsou uspořádány v rakouském obč. zák. Reální břemena vyskytují se v různých formách; zákonnými břemeny reálními jsou výkupné obnosy za vinice desátkem povinné, pak za remanenční statky, úroky, umořovací lhůty atd.,

zápůjčky poskytnuté ku znovuzřízení vinic révokazem spustošených podle čl. zák. 5 z r. 1896, břemena na úpravu toku vod a j.

5. Zástavní právo. Aviticitetní patent ze dne 29. listopadu 1852, judex-kuriální konferencí v platnosti ponechaný, zrušil ústav immobilární držby zástavní a vyslovil neplatnost zástavních smluv, při nichž požitky zastaveného pozemku dávají se místo úroků; následkem toho jest zavazení nemovité věci toliko ve formě hypotéky platno, tudíž připouští se, vyjímaje nemovitosti nezapsané do pozemkové knihy, jenom ve formě knihovního zápisu. Zákonné právo zástavní a jím vyhrazenou přednost máme při jistých daních, poplatcích, výkupných obnosech vinic desátkem povinných, dávkách a plněních urbariálních a s nimi příbuzných, břemenech na regulaci vod, zápůjčkách daných ku znovuzřízení vinic révokazem spustošených a jiných zvláštních pohledávkách, na př. v Budapešti při obnosech vyvlastňovacích určených čl. zák. 14 z r. 1884.

6. Právo původské. Immaterielních statků týkají se práva autorská, pak práva na jméno a označení, konečně právo ku vlastnímu obrazu. Zákonná ustanovení obsahuje uherské právo občanské o právu autorském ku spisům a dílům výtvarných umění ve čl. zák. 16 z r. 1884; pak o právu k vynálezům ve čl. zák. 37 z r. 1895; průmyslových výrobků týkající se práva k modelům a vzorkům uspořádána jsou patentem ze dne 7. prosince 1858, kteréžto uspořádání bylo čl. zák. 20 z r. 1878 resp. 24 z r. 1887 v platnosti ponecháno; právo na jméno a označení požívá ochrany a úpravy jen jakožto jméno obchodní a průmyslové a ve formě ochrany známek podle čl. zák. 37 z r. 1875, 17 z r. 1884 a 2 z r. 1890, resp. 41 z r. 1895. Původcovské právo týká se zevnější formy myšlénky; není také nutno, aby dílo již tiskem vyšlo, následkem čehož chrání se nejenom ta díla, která rukopisem jsou načrtnuta, nýbrž i taková, na př. skladby, která se přednášejí, aniž byla sepsána. Překlady chrání se stejně jako originální díla. Autorské právo lze právním jednáním jak mezi živými, tak i na případ smrti převésti, jen exekucí není možno je potud přenésti, pokud toto právo přísluší skladateli nebo jeho dědicům nebo někomu jakožto odkaz, zabaviti lze však ty materielní výhody, které na základě autorského práva se těží. Dílo chrání se 50 let po smrti spisovatele, je li jeho jméno na díle zřejmo, nebo po 50 let čítaje od vyjití díla; anonymní díla nebo díla beze jména spisovatelova, chrání se po 50 let, počítaje od doby prvého vyjití. Právo překladu trvá jen 5 let. Porušení práva původcovského tresce se peněžní pokutou, jež nejsouc dobytna proměniti se může v trest vězení; vedle toho jest povinen pachatel k náhradě škody a seberou se mu patisky a zařízení k patisku resp. učiní se neškodnými. Tento trestný čin spadá do kompetence soudů civilních. Ustanovení tato platí též o výrobcích umění výtvarných jediné s tím rozdílem, že fotografické výrobky chrání se pouze po pět let, kromě toho má právo na ochranu výrobků umění výtvarných při obrazech a zobrazeních soch objednatel a nikoli původce, ježto práva k obrazu nemá vůbec nikdo bez povolení resp. souhlasu vypodobněného.

7. Právo k vynálezům. Při právu na vynález týká se ochrana myšlénky, idee, jejížto uskutečnění přísluší výhradně vynálezci. Aby si tuto ochranu zajistil vynálezce, musí ohlásiti vynález patentnímu úřadu; následkem této ohlášky zavede se řízení vyzývací, na základě jehož, je-li

porušeno právo, může vlastní vynálezce nebo jeho právní nástupce učiniti námitky proti ohlášce ve lhůtě dvouměsíční; jsou-li odůvodněny tyto námitky, nemůže se ohlašujícímu povoliti patent; byl-li však patent již povolen neoprávněnému, lze domáhati se právní pomoci žalobou podanou u soudního odboru patentního úřadu a žádati, aby prohlášen byl patent neplatným. Patent možno povoliti na dobu nejvýše 15 let; ochrana patentu záleží v tom, že porušení jeho tresce se jakožto přestupek od okresního soudu trestního peněžní pokutou a opakuje-li se to v době dvou let, i trestem na svobodě; vedle toho seberou se předměty neoprávněného napodobení a prostředky k tomu sloužící, resp. učiní se neškodnými; rozsudek musí se k návrhu oprávněného tiskem vyhlásiti; náhradu škody může trestní soudce přiřknouti jen až do výše 20.000 korun; oprávněný má dále právo žádati obchodním soudem za uznání svého práva, za odstranění rušení práva a náhradu škody. Aby bylo lze dosíci ochrany původcovského práva k průmyslovým výrobkům, t. j. modelům a vzorkům, musejí býti tyto registrovány a uloženy u obchodní a živnostenské komory; takovýmto způsobem zapsané výrobky průmyslové chrání se po tři roky; porušení tohoto práva trestají se pokutou od 25 do 500 zl. resp. trestem vězení od týdne do 3 měsíců, vedle toho jest porušitel práva povinen k náhradě škody. Jméno možno chrániti jen pořadem soukromoprávním; k tomu slouží žaloba prejudiciální určujíc, zda-li určité jméno někomu přísluší po právu čili nic, dále žaloba negatorní (zápůrčí) vylučujíc každého, kdo budoucně osobí si jméno po právu mu nepatřící a žaloba injurijní, jíž dociluje se dostiučinění za způsobenou škodu.

8. Právo ku jménu resp. firmě chrání se v několikerém směru. Soud může neoprávněného nositele jména resp. firmy pokutou ve výši 500 zl. přidržeti k tomu, aby se na dále zdržoval všelikého užívání cizího jména resp. cizí firmy; komu v jeho právech ublíženo, může žádati přiměřenou náhradu škody; konečně může býti potrestán peněžní pokutou 200 až 600 korun a při opětovaném užití jména resp. firmy v době dvou let i dvouměsíčním trestem na svobodě, kdo užije jména nebo firmy kupce nebo průmyslníka k označení svého zboží.

9. Právo ku známce ochranné. Tato ochrana poskytuje se jen známce zapsané u obchodní a živnostenské komory; ochrannou známku lze v každých deseti letech obnoviti a ochrana vztahuje se tudíž na desetileté období a možno ji trojím způsobem hájiti: Může se totiž pro porušení ochranné známky uložiti pokuta 200 až 600 korun a při opětování ve dvou letech trest na svobodě až do 2 měsíců; zařízení a napodobené známky ochranné i označení učiní se k návrhu poškozeného ve svých právech neškodnými a rozsudek se tiskem vyhlásí; nárok na náhradu škody možno až do výše 5000 zl. i před trestním soudcem přivésti k platnosti, než i pořad práva civilního k uskutečnění nároku na náhradu škody nehledě k obnosu jest na vůli zůstaven; posléze možno se domáhati řízení administrativního k určení, přísluší-li komu určitá známka ochranná, posléze ve sporných otázkách priority a převodu ochranné známky.

10. Právo ku vlastnímu obrazu jest až posud málo praktické, má však toto právo svou ochranu v tom, že neoprávněné zobrazování a rozšiřování obrazu jest pořadem soukromého práva zakázáno a lze žádati náhradu ideální škody.

V. Obligační právo.

Základní pojmy obligačního práva spočívají sice v římském právu, avšak moderní obchod a sociální útvary působily mnohostranně na přetvoření této části právního života, tak na př. ve příčině obligací skripturních, smluv společenských, služebních a j. Obligační právo jest z většího dílu právem nekodifikovaným. Obchodní zákonník (čl. zák. 37 z r. 1875) jest obligačnímu právu nejdůležitějším pramenem podpůrným.

1. Vůle se projevuje mlčky nebo výslovně; pro některé právní poměry jest předepsáno zachování zvláštní formy; ku platnosti mnohých právních jednání mezi manžely a snoubenci a při dalších právních jednáních v §§ 22—24 čl. zák. 7 z r. 1886 vypočtených žádá se formy veřejné nebo notářské listiny; při smlouvách akciových společností a společenstev, pak při obchodních poukázkách, pojistkách atd. při závazcích stran honoráře advokátům vyhledává se písemní forma.

2. Jednostranný slib jest pravidelně jen tehdy důvodem zavazujícím, byl-li přijat; až do přijetí lze jej odvolati; jednostranný slib zavazuje však po právu při nabídkách, papírech majiteli a na řád znějících.

3. Smlouvy ve prospěch třetích osob způsobují nárok právem vynutitelný, avšak záleží vše především na úmluvě smlouvajících se osob.

4. Z prostředků utvrzujících právní jednání vytknuto budiž o pokutě konvenční, že její výši lze při všech právních jednáních volně určiti a také právem ji vynutiti, vyjímaje peněžní zápůjčky, při nichž konvenční pokutu přesahující 8% nelze soudně vymoci a nesmí býti v notářské listině vymíněna.

5. Co se týče tržní smlouvy, připomínáme, že uherské právo. nepřipouští odporovati trhu pro zkrácení přes polovici (čl. zák. 31 z r. 1889 obsahuje výjimku při obchodech splátkových). Při vadách dobytka máme t. zv. smíšenou soustavu průvodního břemene; prokáže-li totiž kupec, že jisté vady byly zjištěny v přiměřených krátkých lhůtách, není povinen dále dokázati, že vytýkané vady povstaly u prodavače; ale naproti tomu může prodavač dokázati opak; konečně může kupec v každém případě dokázati, že vady povstaly u prodavače a to i tehdy, nemůže-li prokázati, že vady se vyskytly ve lhůtě jsoucí základem řečené domněnce; lhůty nemají žádného pevného systému, toliko zdá se, že u koní všeobecně se uznává 30denní lhůta.

6. Darování lze odvolati pro nevděk spáchaný obdarovaným na dárci a pro těžká příkoří, pak dary, které byly dány za účelem a pro sňatek, jenž se má teprve učiniti a to v případě, ustoupí-li obdarovaný snoubenec bez řádného důvodu od zasnoubení nebo zavdá-li druhému snoubenci řádný důvod k odstoupení, pak bylo-li manželství zaviněním obdarovaného manžela zrušeno resp. rozvedeno; dále může na obdarovaném žádáno býti od oprávněných doplnění podílu povinného a zapravení dárcova dluhu, který z ostatního jmění dárcova není uhrazen, a to od věřitele.

7. Při smlouvě pachtovní a nájemní panuje zásada: »Trh ruší nájem,« jenom knihovně zapsaná smlouva se nezruší kromě několika výjimek (tak v případu vyvlastnění, soudní dražby atd.); k zajištění ročního pachtovného a půlročního nájemného existuje zákonné právo zástavní, nehledíc k tomu, zdali plat vůbec nebo z části již vypršel nebo teprve v budoucnu bude splatným. Ve většině měst větších jsou nájemní stanovy pro rozepře z nájemního poměru.

8. Smlouva služební jest ve všech svých formách, v nichž se objevuje, konsensualnou smlouvou, která se nesmí umluviti na doživotí nebo nevypověditelně. Jako zvláštní druhy služební smlouvy jsou smlouvy domácí a hospodářské, upravené čl. zák. 13 z r. 1876, smlouvy dělnické čl. zák. 17 z r. 1884 a smlouvy mezi kupcem a jeho pomocným personálem čl. zák. 37 z r. 1875 a 17 z r. 1884; pak služební smlouvy na dolech všeobecným horním zákonem z r. 1854. Vytknouti jest, že každý službodárce, avšak zvláště podnikatelé živností a továren jsou povinni provésti opatření nutná k zachování života, zdraví a tělesné bezpečnosti a že odpovídají za škodu vzniklou ze zanedbání této povinnosti; kromě toho musejí službodárci při onemocnění svých dělníků, které povstalo za služby bez vlastního zavinění nebo vinou službodárcovou, při domácí čeledi po po měsíc (vzniklo-li onemocnění vinou službodárcovou, i déle) pečovati o jejich zaopatření a ošetřování; u takových zřízenců, kteří musejí náležeti k některé nemocenské nebo podporovací pokladně, jest příspěvky a to $^1/_3$ nákladů nemocenských z vlastního, a při učních a takových osobách, které nemajíce vzdělání dostávají menší mzdu, veškeré náklady z vlastního zapravovati. Pro výpověď jsou zákonné, pak statutární lhůty, tak na př. jest výpovědní lhůta při domácí čeledi šestinedělní, ve větších městech může se výpovědní lhůta snížiti na 15 dní, než máme případy, při nichž lze smlouvu před pravidelnou lhůtou vypověděti, tak na př. je-li vyhlášen na službodárce konkurs; může však služební smlouva před uplynutím umluvené doby služební se zrušiti a to z důvodů, které ohrožují nebezpečím život, zdraví, mravnost nebo jmění osob jsoucích ve služebním poměru. Z jednotlivých druhů smluv o dílo upravuje obchodní zákonník podrobně smlouvou nakladatelskou.

9. Právní ustanovení týkající se t. zv. reálních smluv (smlouvy o půjčku, zápůjčky a uschování) shodují se s většinou norem cizích soustav právních. Přivádí-li se zápůjčka k platnosti, jest co do důkazního břemene ta okolnost významné důležitosti, přivádí-li se k platnosti zápůjčka na základě listiny sepsané v zákonné formě předepsané nebo bez takovéto listiny; v prvém případě nemá věřitel dokázati vyplacení zápůjčky, nýbrž dlužník opak; ve druhé případnosti však náleží břemeno průvodní v této příčině věřiteli. Při smlouvě o schování nastává ručení hostinských a jiných takových podniků, které podle své povahy a určení náležitě zařízeny býti musí tím způsobem, aby přinesené věci mohly beze zvláštního dozoru vlastníků tam uloženy býti.

10. Vyhotovení plné moci jest v některých případech vázáno zvláštními formami; tak na př. žádá se notářské listiny ku platnosti všeobecné plné moci mezi snoubenci a manžely, neb činí-li tyto osoby směnečný dluh nebo zápůjčku, dále k uznání dluhu, ku zcizení, obtížení nebo nabytí nemovitosti za úplatu, dále k bezplatnému vzdání se práv; zvláštní plné moci vyhledává se u prokuristy ku zcizení neb obtížení nemovitostí, u obchodního zmocněnce k uzavření směnečného dluhu, zápůjčky atd.; ve smyslu budapeštských stanov nájemních má správce domu jen na základě specielní plné moci právo pronajati na dobu přesahující určitou lhůtu výpovědní. Zvláštními způsobami plnomocenského poměru jsou obchodním zákonníkem upravené obchody komisionářů, povozníků, špediterů a smlouvy sprostředkovatelské.

11. Zvláště vytvořilo se také právo společnosti v obchodním zákoně, dále společnosti vznikající po smyslu čl. zák. 23 z r. 1885 za účelem provedení vodních děl a užívání vod, pak společnosti tvořící se na základě horního zákona a j.

12. Sázka a hra nezpůsobují právního nároku; dobrovolné plnění lze také nazpět žádati, je-li zákonem zvláště zakázaná hra nebo sázka na snadě, nebo bylo-li výhry doděláno se způsobem nemravným nebo v jinaké příčině zakázaným. Státem povolené smlouvy loterní a vyhravací zakládají závazné právní pohledávky, jakož i státem schválené výherní listy, které vypočítává čl. zák. 9 z r. 1889.

13. Koupi očekávaných požitků, příjmů z nějaké věci, nabytí dědictví, t. j. t. zv. koupi naděje lze platně učiniti.

14. Zvláštními poměry obligačními jsou smlouva o doživotním důchodu, rukojemství, narovnání, smlouva rozhodčí, která jediné písemní formou platně může vzniknouti, poukázka, jednatelství bez příkazu a obligační poměry, které povstávají z deliktů a t. zv. quasideliktů.

15. Povinnost k náhradě škody vznikne takovým chováním, kterým způsobí se někomu neprávem škoda neb ujma a to nejenom na jeho právech majetkových, nýbrž i na životě, svobodě, zdraví. Ve případech povinnosti k náhradě z nedovolených činů jsou také ony osoby povinny nahraditi škodu, jež zanedbají neb opomenou přikázaný dohled k osobám škodu způsobivším. Stejná povinnost náhrady připadá těm, kteří opomenuli nutných opatření k zamezení škody ve svém obchodě, pak chovajíce zvířata nebo při stavbách atd.; stát a obce jsou za jistých okolností podpůrně povinni náhradou za své zřízence. Jako zvláštní případy nedovolených činů lze uvésti: zabití a ublížení na těle, odnětí osobní svobody, podvod a jiné ze ziskuchtivosti plynoucí trestné skutky, též útoky na čest; povinnost nahraditi škody zvířaty způsobené upravena čl. zák. 12 z r. 1894, policejní přestupky polní tam obsažené čl. zák. 23 z r. 1885 a škody lesní čl. zák. 31 z r. 1879. Konečně zmíniti se jest o povinnosti ručení podniků železničních za usmrcení a ublížení, která vzniknou při provozování železnice (čl. zák. 18 z r. 1874), dále povinnost podnikatelů živností a továren upravená čl. zák. 28 z r. 1893 ručiti v těchto podnicích za škody vzcházející následkem opomenutí nutných a přikázaných opatření.

VI. Právo rodinné.

1. Manželské právo bylo jednotně uspořádáno čl. zák. 31 z r. 1894, který vešel v život 1. říjnem 1895. Tento zákon zavedl obligatorní manželství civilní, spojené s pravomocí státní ve všech záležitostech manželských. Následkem toho nemohou budoucně církevní orgány posud k tomu oprávněné tvořiti právních norem pro zevnější obor práva manželského a také církevní soudy práva vynášeti, avšak arciť pro vnitřní obor církevní. Nové právo ruší pravomoc omezení stanovených pravoplatnými rozsudky před 1. říjnem 1895 vynesenými, podle kterých mezi určitými osobami na př. vedle katolického práva církevního v případu impedimentum criminis manželství bylo zapovězeno; výjimkou jest omezení uzavření sňatku vyslovené pro cizoložství. Důvod neplatnosti, jejž stanovilo dřívější právo manželské a jehož nezná nový zákon, lze jen tehdy přivésti k platnosti, jestliže vedle dříve platného práva manželského dispensace se neodvolala. Nový zákon nevztahuje se na Chorvatsko a Slavonii, takže uherští

občané státní do těchto částí říše příslušní a tyto části říše v otázkách manželského práva považují se za samostatnou oblasť právní.

a) Pro cizince a cizinu jsou však tato ustanovení závaznými: Při sňatcích cizozemců, které nebyly uzavřeny v právním území podléhajícím čl. zák. 31 z r. 1894, dlužno posouditi věk i způsobilost k právním činům u každé z obou stran zvláště podle práva jich vlasti, ostatní materielní náležitosti platného manželství musí však tu býti podle práv obou stran, takže je sňatek neplatným, odpovídá-li jenom právu jedné strany. Formální náležitosti platného sňatku posuzují se podle práva místa, kde byl sňatek učiněn. Při sňatcích cizozemců, které se uzavírají v právním území čl. zák. 31 z r. 1894, jest rozdíl mezi sňatky cizinky s uherským státním občanem a všemi ostatními sňatky: tu přihlíží se u cizozemkyň k ustanovením vlasti jenom o jejich stáří a způsobilosti k právním činům, další náležitosti řídí se uherským zákonem; při všech ostatních manželstvích cizinců musejí býti na snadě materielní náležitosti platnosti podle práv obou stran; než v uherském zákoně upravené důvody neplatnosti a to příbuzenství, švakrovství, stávajícího svazku manželského a t. zv. impedimentum criminis jsou závazny pro všechny sňatky v právním území tohoto zákona uzavřené. Co se týče formálních náležitostí takovýchto sňatků, nemůže v právním území čl. zák. 31 z r. 1894 žádný sňatek býti pravoplatně uzavřen v jiné formě nežli tímto zákonem ustanovené; ale strany cizozemské musí vysvědčeními příslušných úřadů vlasti své prokázati, že nestojí v cestě žádná překážka manželství, v něž chtějí vejíti, podle předeslaných zásad, avšak ministr spravedlnosti může dispensovati od povinnosti průkazní.

b) Manželství uherských státních občanů podléhajících čl. zák. 31 z r. 1894, ve která vzcházejí na cizím území právním, spadají co do formálních náležitostí mezi ustanovení platná na místě uzavřeného sňatku, jen musí se sňatek i v Uhrách vyhlásiti; zákazy manželství uherského zákona zavazují tu za účelem eventuelního obcházení zákona toho (in fraudem legis); stran ostatních náležitostí platí tu tytéž zásady, které jsou předepsány pro manželství cizozemců.

c) Neplatnost manželství záleží v nullitě nebo naříkatelnosti. Lišíme materielní a formální důvody nullity.

α) Materielní důvody nullity jsou tyto:

αα) Nezpůsobilost k právním činům; nezpůsobilými k právním činům jsou, kdož nedosáhli ještě 12. roku věku svého, kdož v čas uzavření sňatku byli na duchu choří nebo jsou k vůli porušené duševní činnosti v opatrovnictví nebo jimž byla nezletilost prodloužena;

ββ) příbuzenství v přímé linii, pak mezi plnorodými a polorodými sourozenci a mezi potomkem jednoho ze sourozenců a mezi druhým z nich; švakrovství v přímé linii způsobené manželstvím; příbuzenství zde zmíněné možno založiti i nemanželským zplozením;

γγ) prohlášením za mrtva zruší se manželský svazek manželství stávajícího a nestiženého nullitou; než jest nově uzavřený sňatek v tom případě nullitním, věděli-li uzavírající neb i jen jedna strana z nich v době prohlášení za mrtva, že za mrtvého prohlášený žije.

β) Formální nullita manželství způsobuje se nedostatkem formálních náležitostí k uzavření sňatku potřebných; v této příčině jest sňatek nullitní, nebyl-li uzavřen ve vlastním okresu civilního úředníka; nebyli-li v man-

želství vcházející osobně nebo ne současně přítomni; nebylo-li svědků neb i jenom jednoho svědka při uzavření sňatku; byla-li vůle směřující k učinění sňatku závislou na výmince neb doložení času. Než jsou výjimky z těchto formálních důvodů nullity: není sňatek nullitní, pokládalo-li veřejné mínění civilního úředníka, před nímž sňatek byl uzavřen za příslušného úředníka nebo spolupůsobil-li civilní úředník v sousedním okresu při uzavření sňatku; dále pokládati jest manželství od počátku za platné, při jehož uzavření scházel sice jeden neb oba svědci nebo vůle k učinění sňatku směřující byla projevena s podmínkou nebo doložením času, avšak osoby sňatek uzavírající prohlásily před civilním úředníkem osobně a za současné přítomnosti, že chtějí spolu ve sňatek vejíti a od té doby počítaje žili rok jako manželé.

d) Důvody naříkatelnosti jsou tyto: nevyvinutý věk, který u mužů se táhne až do dovršeného 18., u žen až do dovršeného 16. roku věku; schází-li svolení zákonného zástupce resp. rodičů nebo poručenského úřadu a schází-li potvrzení poručenského úřadu, toto svolení nahrazující; psychické donucení, pokud manželství bylo uzavřeno vlivem bázně způsobené hrozbou (při fysickém donucení není žádného sňatku); pak případy omylu (jichž jest šestero); omyl, jenž se týká podstatných osobních vlastností (tudíž ne poměrů majetkových).

e) U jistých náležitostí uzavření sňatku resp. u zákazů manželství nastává dispensace. Udíleti ji mají právo: král po přednesení ministra spravedlnosti, ministr spravedlnosti a posléze první úředník obce. Právo dispensace přísluší králi ve příčině nejbližších stupňů příbuzenských, jež jsou důvodem nullity, pak při zákazu rozsudkem vysloveném nevejíti v manželství pro cizoložství a při těch zákazech manželství, které se týkají učinění sňatku pro zločin spáchaný nebo pokusený jednou stranou naproti druhé. Ministr spravedlnosti dispenduje od nevyvinutého věku, jenž působí důvod naříkatelnosti, od zákazu nevcházeti v manželství mezi bratranci a sestřenicemi, od zákazu podmíněného adopčním poměrem a od zákazu nepřikročiti k novému sňatku před uplynutím 10 měsíců od skončeného dřívějšího manželství počítaje. První úředník komuny může jen od náležitosti ohlášek dispendovati, kteréžto právo, zdráhá-li se, vykonává ve druhé instanci ministr vnitra.

f) Sňatek možno jediné před civilním úředníkem k tomu povolaným uzavříti; výjimkou jest případ, pokládalo-li všeobecné mínění někoho za civilního úředníka a snoubenci nevěděli o opaku. Civilními úředníky k tomu povolanými jsou:

α) matričník (vedoucí matriku) a náměstek matričníkův ministrem vnitra k tomu oprávněný;

β) první úředník obce (podžupan, purkmistr);

γ) vrchní stoličný (soudce);

δ) purkmistři měst s řádným magistrátem;

η) v cizozemí diplomatičtí zástupci uherskou vládou k tomu splnomocnění, konsulové rakouskouherského mocnářství a jich zástupci; avšak civilní úředníci pod *α)* až *δ)* vyjmenovaní mohou jen na základě povolení, jež udílí příslušný vrchní župan, ve Rjece guvernér, v Budapešti vrchní purkmistr v každém určitém případě, účinkovati při výkonu sňatku. Před uzavřením manželství musejí předcházeti ohlášky; z toho máme výjimku ve případě dispensace a nebezpečí smrti u jednoho ze snoubenců, při

čemž však se žádá, aby oba prohlásili před civilním úředníkem, v nutném případě aby také přísežně stvrdili, že podle jejich nejlepšího vědomí není žádná překážka sňatku v cestě. Ohlášku dlužno po roce opakovati, nepřikročeno-li posud ku sňatku, který chtěly strany vykonati. Sňatek se uzavírá u přítomnosti dvou svědků a za osobní a současné přítomnosti obou snoubenců tím, že tito ústně, němí a hluchoněmí písmem nebo znameními, před civilním úředníkem, nekladouce výminky neb časového doložení prohlásí, že chtějí uzavříti sňatek; po té prohlásí civilní úředník manželství za uzavřené, které se nato zapíše do matriky; teprve potom smí se sňatek církevně požehnati resp. smějí se církevní oddavky vykonati; avšak jest po vykonaném sňatku civilním úředníkem k tomu poukázati, že strany vešedše před ním v manželství nedostáli církevním povinnostem.

g) Manželství se končí smrtí jednoho manžela, prohlášením za mrtva, soudním zrušením sňatku. Následky zrušeného manželství resp. rozvodu jsou tyto (při čemž společenství statků mezi manžely zde zůstane nepovšimnuto): Dary poskytnuté za trvání manželství nebo před uzavřením sňatku vzhledem k němu musí vinný manžel nevinnému vrátiti, darovací sliby za týchž okolností učiněné pozbývají své platnosti, dary ještě existující jest in natura navrátiti, jinak nastává povinnost nahraditi je až do výše obohacení; žalobu možno jen v době jednoho roku podati. Samojediný muž vinným uznaný má poskytovati manželce podle svého stavu výživu, nemůže-li jí žena ze svých příjmů uhrazovati; stanoví-li se obnos výživy, přihlíží se k veškerým majetkovým poměrům mužovým. Povinnost ta přechází i na dědice manželovy; avšak ti mohou žádati, by byli uznáni povinnými poskytovati obnos na výživu jen až do výše čistého příjmu z dědictví. Se zrušením manželství, avšak nikoli též s rozvodem, pomíjí právo ženy, aby podržela jméno mužovo, než žena v žalobě na rozloučení sňatku nevinnou prohlášená může žádati, aby měla právo, jméno to na dále podržeti.

h) Posléze jest zmíniti se o zasnoubení. Úmluvu, že budoucně sňatek se uzavře, nelze vynutiti, pročež jest každé ujednání neplatno, jímž se zavazuje snoubenec k jistému plnění pro případ, že by nedostál slibu vejíti v manželství. Snoubenec, jenž jednostranně a bez závažné příčiny odstoupí od zásnubu nebo zavdá příčinu k odstoupení druhého snoubence bez důležitého důvodu, jest povinen nahraditi škodu druhému snoubenci nebo jeho příbuzným, která tím vzejde, že tito učinili náklad za účelem budoucího sňatku; dále musí týž vzhledem k sňatku dané dary in natura, nebo není-li jich již na snadě, jich hodnotu — podle zásad obohacení — navrátiti; darovací sliby za týchž okolností učiněné pozbývají své platnosti; žaloba promlčuje se po vypršení jednoho roku.

2. Právní poměry manželského společenství.

a) Manželské společenství statků získaných. Základní soustava rodinného práva majetkového spočívá na zásadě svobodného jmění; vedle tohoto systému existují však i jiné instituce. U šlechticů, pak u vznešenějších nastává společenství získaných statků jen tenkráte, bylo-li umluveno ve smlouvě svatební nebo za trvání manželství společenství, dále byla-li při konkretním nabytí pojmenována manželka jakožto spolunabyvatelka nebo pochází-li nabytí ze jmění ženina. Správa jmění přísluší při společenství nabytých statků mužovi, statky se odloučí jen po skončeném manželství resp. ve případě rozvodu; až do té doby nemůže

manželka požadovati ni odloučení statků ni jednotlivých předmětů ze společného jmění.

b) Věno lze nazpět žádati ve případech skončení sňatku, resp. rozvodu; dědicům manželčiným může se tohoto práva zpět žádati věno na základě nařízení ženina dostati, ale zákonným dědicům jen tenkráte, nebylo-li věno získaným majetkem manželčiným; paní má nadto právo žádati vrácení věna ve případě konkursu mužova vůči konkursní podstatě.

c) Jitřní dar (hitbér) jest buďsi zákonným nebo smluveným; obojí způsob předpokládá konsumpci manželství; zákonný dar jitřní u vyšší šlechty páčí se na 400 zl., u šlechticův a měšťanů na 200 zl., u sedláků na 40 zl.; při druhém a při následujících sňatcích činí polovici jitřního daru z předchozího manželství; výše smluveného daru jitřního závisí na ujednání stran; žádati oň lze po skončeném, resp. rozvedeném manželství, nebylo-li po případě ustanoveno nic odchylného, než žena nemá práva požadovati ho, dopustila-li se sama cizoložství; vyhlásí-li se konkurs na jmění mužovo, může žena domáhati se zajištění jitřního daru. Nelze-li umluveného daru jitřního k platnosti přivésti, možno ještě vždy pohledávati dar zákonný.

d) Svatební smlouvy řídí se v prvé řadě předpisy o právu smluvním; ve příčině materielního práva není svoboda smluvní omezena, avšak co do formy jest od čl. zák. 35 z r. 1874 a na základě čl. zák. 7 z r. 1886 žádána notářem zřízená listina, nehledě k tomu, byla-li smlouva učiněna mezi manžely či mezi snoubenci; obsahuje-li však takováto smlouva nařízení na případ smrti, nevyhnutelnou jest forma testamentu. S prohlášením sňatku za neplatný, s rozloučením nebo rozvodem manželství pozbývají i svatební smlouvy od tohoto okamžiku své závazné platnosti.

3. Otcovská moc týká se manželských, legitimovaných a adoptovaných dítek, těchto tenkráte, nebyla-li opáčná úmluva při adopci ujednána. Manželské jsou děti, které se zrodily ze zákonitého nebo putativního manželství v 7. měsíci od uzavření sňatku počítaje nebo nejdéle 10 měsíců po jeho skončení. Nemanželské děti legitimují se následovním vzetím se přirozených rodičů jejich okamžikem sňatku, vyjímaje ty, které pocházejí z cizoložství, o němž v době páchaného cizoložství obě strany věděly; pak královskou milostí k návrhu ministra spravedlnosti. Adopce ve starším právu zakládala přijetí adoptovaného za dědice, podle nového práva (čl. zák. 20 z r. 1877) zakládá též otcovskou moc, resp. přirozené a zákonné poručenství adoptující matky, nebyla-li smlouvou vyloučena a nevyhradili-li si ji vlastní rodiče pro sebe.

4. Právo poručenské a opatrovnické upravuje čl. zák. 20 z r. 1887 a čl. zák. 6 z r. 1885. Poručenství přísluší v prvé řadě poručníkovi zvolenému a jmenovanému otcem, jenž vykonával otcovskou moc, pak matce jakožto přirozené a zákonné poručnici, příbuzným jako zákonným poručníkům a posléze poručníkovi ustanovenému poručenským úřadem.

5. Zletilí bývají dáváni pod kuratelu, jsou-li na duchu choří nebo hluchoněmí a nemohou se znameními dorozuměti, dále slabomyslní a hluchoněmí, kteří se sice dovedou dorozuměti znameními, avšak pro tyto choroby nejsou způsobilí spravovati své jmění; marnotratníci, konečně ti, kdož již rok byli nepřítomni a jsou buďto neznámého pobytu nebo brání se jim v návratu a správě jich jmění, dále osoby odsouzené na delší dobu, než rok k trestu na svobodě, v obou těchto případech jen tehdy,

jestliže neustanovili žádného plnomocníka nebo je-li u tohoto překážka, že nemůže spravovati jejich jmění.

VII. Dědické právo nabylo dnešní své podoby na základě bývalého uherského práva dědického s různými změnami v prvé řadě judexkuriální konferencí z r. 1861.

1. Zákonná posloupnost dědická. Po zákonu jsou dědici v prvé řadě potomci, a sice dědí jak manželské, tak i legitimované a za vlastní přijaté děti, tito i po svých vlastních i po adopčních rodičích; děti dědí rovnými díly, další potomci dle kmenův. Nemanželské dítky dědí jediné po přirozeném otci. Řád dědické posloupnosti řídí se dle toho, od koho pochází pozůstalostní jmění; v tom jmění, které pochází od předka zůstavitelova, nastává lineální posloupnost, avšak ve jmění nabytém řádná posloupnost. Lineální jmění spadá na tu linii, tedy oteckou nebo mateřskou, od níž připadlo; toto jmění dědí, není-li potomků, otec nebo matka, nebo oba podle toho, pochází-li jmění to od otcova nebo matčina předka; nežijí-li otec resp. matka, nastoupí na jejich místo poboční příbuzní zůstaviteli. Není-li z těchto linií žádného dědice, dojde řada na děda a bábu a jejich potomky, a tak dále, vždy však jen v tom jmění a také jen až do výše toho jmění, které připadlo zůstaviteli od téže linie, dále sáhá dědická posloupnost jen až ku společnému předku kmenovému, od něhož pochází jmění. Není-li nikoho z pobočných příbuzných k dědictví povolaných, pak dědí manžel též ze jmění lineálního. Z nabytého jmění dědí, není-li žádných potomků, na živu zbylý manžel; není-li tohoto též na světě, dědí rodiče a to oba rodičové rovnými díly i právem representačním.

2. Vedle těchto forem zákonné posloupnosti dědické existuje pro ženy jakožto vdovy ještě dědictví vdovské a vdovské právo. Ono jest málo praktickým a přísluší jenom vdově, jež nemá práva na získané jmění společné a pouze v tom případě, dědí-li z pozůstalosti potomci; na základě tohoto práva dědí vdova slavnostní roucho mužovo, jeho snubní prsten a koně, s nimiž vyjížďíval si se svou paní, polovici užitečných zvířat, nepřevyšuje-li počet jich 50, a dětský podíl ze všech před manželstvím i za něho nabytých movitostí. Právo vdovské dává vdově oprávnění požívati toho jmění mužova, které jí nenáleží na základě titulu dědického práva manželského nebo vdovského. Toto právo trvá po celou dobu vdovství; avšak potomci mohou dosíci omezení tohoto neomezeného práva požívacího. Není-li vůbec žádného dědice podle předeslané dědické posloupnosti, pak připadne dědictví svaté koruně. Budiž zde ještě poznamenáno, že pro bývalý kraj Jazygův a Kumánů zůstala v platnosti ustanovení jich stanov podobně utvářivší se jako právo šlechticův.

3. Formální náležitosti posledních pořízení uspořádaly čl. zák. 16 z r. 1876 a částečně čl. zák. 35 z r. 1874 a 7 z r. 1886. Testament může býti soukromý, u královského notáře uložený soukromý a veřejný testament; soukromý testament může se učiniti zase písemně nebo ústně a tento jest zase buďsi řádným nebo privilegovaným testamentem.

a) Zřizuje-li se písemný soukromý testament, musí býti přítomni dva resp. čtyři svědci podle toho, psal-li zůstavitel testament v celém svém obsahu vlastnoručně a podepsal ho, čili nic; nadto musí zůstavitel u přítomnosti těchto svědků prohlásiti v jazyku jim srozumitelném, že listina jim ukázaná obsahuje jeho poslední vůli; musí ji před svědky podepsati nebo jestliže ji již podepsal, před nimi prohlásiti, že jest jím vlastno-

ručně podepsána; svědkové musí na listině závětní potvrditi skutečný postup při zřizování poslední vůle; místo i čas zřízení musí býti v testamentu vyznačen.

b) Ústní soukromý testament má jen tehdy úplnou platnost, zemře-li pořizovatel po jeho zřízení ve třech měsících anebo lze-li prokázati, že zůstavitel byl v takovém stavu, že od uplynutí řečených tří měsíců čítaje až do své smrti nemohl nové závěti zříditi. K platnosti ústního testamentu vyhledává se vždy čtyř svědků, v jejichžto současné přítomnosti zůstavitel musí svou vůli přednésti a projeviti, že jest to jeho ústní testament.

c) K platnosti písemného testamentu uloženého u královského notáře není vůbec svědka potřebí, psal-li závětník testament v celém jeho obsahu a podepsal-li ho; jestliže však psala poslední vůli třetí osoba a zůstavitel ji podepsal, jest vedle jiných řádných náležitostí soukromých testamentů potřebí jen dvou svědků, odevzdá-li pořizovatel testament královskému notáři osobně a prohlásí-li, že jest to jeho testament. Platnost takovéto závěti počíná se od doby uložení a končí vzetím její zpět.

d) Veřejný testament možno zříditi před královským notářem nebo před okresním soudcem.

e) Privilegované testamenty. Sem náležejí testamenty, které se zřizují:

α) v nebezpečí života a za nakažlivé epidemie rychlého průběhu v obci, kde epidemie zuří;

β) na lodi jsoucí v širém moři;

γ) ve válce od doby mobilisace osobami přidělenými mobilisovaným vojům a těmi, kdož jsou na bojišti nebo v obleženém místě, nebo nikoli dále než 8 km. od těchto míst;

δ) posléze ve prospěch potomků ve přímé linii a manželů. Tyto testamenty zachovají svou platnost jen tehdy, zemře-li pořizovatel od nastalého případu počítaje ve třech měsících nebo je-li dokázáno, že nebyl s to, aby před projitím těchto tří měsíců zřídil novou závěť nebo byl-li po 3 letech následkem nebezpečí života za mrtva prohlášen. U prvých třech svobodou nadaných testamentů není vůbec třeba žádného svědka, psal-li pořizovatel celý testament a podepsal jej; ve všech ostatních případech dostačí dva svědci, tito nemusí však při nakažlivé nemoci současně býti přítomni; ve 4. případě není potřeba žádného svědka, jestliže pořizovatel celou poslední vůli psal a ji podepsal;

f) Společné testamenty mohou zřizovati pouze manželé; poslední pořízení může se při těchto závětích také jednostranně odvolati, vyjímaje případy, přijal-li jeden zůstavitel výhody druhým zůstavitelem mu poskytnuté, nebo ustanoví-li se manželé navzájem za dědice a bylo-li odvolání pořízení vyloučeno.

4. Dědické smlouvy možno jen písemně uzavříti a podrobeny jsou formálním náležitostem testamentů, než odvolání lze platně učiniti i neformálně; smlouva dědická nevylučuje disposice s majetkem mezi živými, ježto smlouva vztahuje se jen k tomu, co po smrti zbude. Dědici ručí za dluhy zůstavitelovy až do výše svých podílů dědických solidárně.

5. Povinný podíl přísluší potomkům v přímé linii, otci a matce; zde rozhoduje, zdali by měl potomek po zůstaviteli, jestliže by nebylo testamentu, zákonného práva dědického; ti, kdož jsou vyděděni z důvodu

zákonného, nemají práva na podíl povinný; povinný díl činí polovici zákonného dílu dědického. Ti, kteří mají právo na povinný podíl, mohou žádati za doplnění jeho na obdařených zůstavitelem, prokáží-li, že čistá pozůstalost obnáší méně než polovice jmění, které měl zůstavitel v čas darování.

6. Fideikomisární substituce jest větším dílem upravena podle příslušných ustanovení rakouského občanského zákonníka; substituci nelze omeziti pouze na jediný stupeň.

VIII. Promlčení a vydržení.

Pravidelná lhůta promlčení a vydržení obnáší 32 léta, naproti eráru a církvi 100 resp. 40 let; k vydržení již intabulovaných práv stačí období tří let, rovněž při promlčení úroků.

E. Řízení soudní civilní.

I. Povšechné úvahy.

Civilní řád soudní není upraven v Uhrách jednotně, ježto řádné řízení spočívá posud na zásadě písemnosti a naproti němu stručné řízení jest vybudováno na základě ryzí ústnosti. Již čl. zák. 54 z r. 1868 činil rozdíl mezi těmato oběma řízeními; přes to bylo sumární řízení jen u prvé stolice — a mohlo by se říci — pouze dle jména ústním. Teprve od r. 1868 hledělo si dobyti zákonodárství pro ústnost více půdy; za tím účelem byla pak různá řízení zorganisována a ustrojena na základě principu ústnosti. Jako příklady jest jmenovati řízení o prodloužení nezletilosti, soudní prohlášení opatrovnictví, jisté žaloby na advokáty atd. Čl. zák. 18 z r. 1893 upravil úplně znova stručné řízení přijav pro ně zásadu výhradné ústnosti; avšak řádné řízení zachovalo si i na dále princip písemnosti a pohybuje se ještě posud ve formách spisův. V něm platí zásada eventuální; odvolání pracuje o otázkách skutkové podstaty a o právních otázkách na podkladě písemných podání za pomoci soustavy zpravodajské.

II. Normy civilního řádu soudního.

Civilní řízení soudní upravuje tré článků zák.; a to čl. zák. 54 z r. 1868; čl. 59 z r. 1881, jenž mění a doplňuje onen čl. zák. a čl. zák. 18 z r. 1893, kromě nichž však mnoho jiných zákonů a nařízení obsahuje opatření spadající do soudního řízení; tak na př. čl. zák. 37 z r. 1875 o průvodní moci obchodních knih; čl. zák. 51—53 z r. 1871 a 45 z r. 1880 o urbarialních sporech; čl. zák. 17 z r. 1881 o při vyskytující se v konkursu, čl. zák. 51 z r. 1881 o procesech vyvlastňovacích a j.

III. Organisace soudů.

V záležitostech soukromoprávních vykonává výhradně stát sám soudcovskou moc; podle toho zrušil čl. zák. 31 z r. 1894 pravomoc duchovních soudů pro zevnější obor právní, která dosud bývala v platnosti ve věcech manželských. Výjimkou ze soudcovské moci vykonávané řádnými státními soudy jest instituce soudů rozhodčích (zvláště bursovní soudy rozhodčí). Stupně řádných soudů jsou: okresní soudy, sborové soudy, tabule a kurie. Příslušnost těchto soudních instancí souvisí úzce s druhy řízení. Tudíž příslušejí sumární záležitosti v prvých stolicích soudům okresním. Odvolací instancí těchto záležitostí jsou sboroví soudové; ti působí v záležitostech podrobených řádnému řízení jakožto prvá stolice. Dovolací (revisní) instancí ve stručném řízení v záležitostech, při nichž hodnota sporného předmětu nepřesahuje výše 50 zl., jsou

sboroví soudové; záležitosti, jejichž předmět sporu nepřevyšuje hodnotu 500 zl., náležejí k působnosti kurie jakožto dovolacího soudu. Záležitosti, jež patří k řádným řízením, příslušejí v prvé stolici kompetenci sborových soudů, druhou instancí jsou tabule, třetí kurie. Okresní soudy vykonávají soudcovskou moc vždy jakožto samosoudy. Soudy sborové rozhodují v prvé stolici v senátech, které záležejí vždy ze tří členů. Senáty soudů appellačních (odvolacích) a revisních jsou pokaždé tak obsazeny, že jsou sesíleny o dva členy více než ten senát, proti jehož rozhodnutí směřuje odvolání resp. dovolání. Za účelem jednotnosti soudnictví jsou nadány tabule a kurie právem, že mohou se shodnouti u příležitosti sporného případu právního v plenárním sezení všech civilních senátů na zásadách, kterými jest se v budoucnosti říditi v té které sporné právní otázce. Taková tímto způsobem docílená shodnutí senátů vrchních soudů sborových jsou jen pro tyto rozhodnými a závaznými a to tak dlouho, pokud se nezmění; nižší instance nejsou vázány těmito plenárními rozhodnutími. Avšak pro tabule jest nyní vydán předpis, že ve případech, kde dvé neb více tabulí vyneslo plenární rozhodnutí, jež na vzájem si odporují, rozhodne o těchto sporných otázkách kurie v plenárním sezení všech senátů. Tato rozhodnutí mají býti všem tabulím za základ při rozsuzování a to tak dlouho, až kurie táž rozhodnutí změní. Ale nižší instance nejsou vázány těmito rozhodnutími.

IV. Příslušnost.

1. Věcná (předmětná) příslušnost.

a) Veškeré okresní i sborové soudy uherské říše jsou příslušnými též v záležitostech obchodních a směnečných; budapeštský sborový soud a sborový soud pro peštský venkovský okres jsou tu výjimkou, ježto pro obvod těchto sborových soudů existuje zvláštní (budapeštský) obchodní a směnečný soud.

b) Ve věcech horního práva jest příslušno těchto osm sborových soudů: soudní dvůr pro peštský okres venkovský, soudní dvory Báňské Bystřice (Beszterczebánya), Karlova Bělehradu (Gyulafehérvár), Bély Crkvy (Fehértemplom), Karánsebeše, Levoče (Löcse), Rímavské Soboty (Rimaszombat) a Německého Szatmáru (Szatmar Németi).

c) Rjeckému sborovému soudu přísluší výlučně soudnictví v záležitostech vznikajících z dopravních obchodů po moři, jakož i ve všech záležitostech námořního práva vztahujících se na tamní pobřeží moře. Všeobecnou zásadou jest, že veškeré záležitosti, které nepatří ku kompetenci okresních soudů, spadají v kompetenci sborových soudů.

d) K působnosti sborových soudů náleží zvláště rozhodovati o věcech manželských, fideikomisních, urbarialních, proporcionálních, zcelovacích, vyvlastňovacích, o prodloužení zletilosti, zřizovati opatrovníka, prohlašovati za mrtva a sporné záležitosti s těmito věcmi související, pak spory povstávající z osobování si práva původského.

e) K působnosti okresních soudů a tudíž ku stručnému řízení patří tyto záležitosti, jichžto vypočtení jest zároveň negativním vymezením činnosti soudních dvorů:

α) Hledíc k výši hodnoty předmětu sporu podrobeny jsou příslušnosti okresních soudů: žaloby osobní, žaloby odpůrčí během konkursu, žaloby z poměru zúčtovacího, pak nároky na náhrady, které vznikají z usmrcení způsobeného železnicemi nebo z ublížení na těle, dále

ku zmíněným nárokům se vztahující žaloby prejudiciální a vyjevovací, nepřevyšuje-li hodnota sporného předmětu hodnotu 500 zl.; pak nemovitého majetku se týkající žaloby vlastnické, državební, dílčí, žaloby o knihovní výmazy a spravení knihovních záznamů, pak žaloby dědické, nepřesahuje-li hodnota nároku výše 200 zl. V řadě obchodních záležitostí určuje se kompetence rovněž konečnou hranicí stanovenou obnosem 500 zl. Tyto obchodní záležitosti jsou: kupování nebo jinaké zjednávání věcí movitých s tím úmyslem, aby dále byly zcizeny, převzetí dodávky takovýchto předmětů, zjednávání státních papírů, akcií a jiných cenných papírů určených k tržebnímu obchodu, převzetí pojišťování; převzetí upravení nebo zpracování věcí movitých pro jiné; komisionářství, špeditorství a povoznictví a zprostředkování obchodů; dále záležitosti, které náležejí k provozování obchodní živnosti, žaloby z poměru mezi kupcem a jeho prokuristy, obchodními zmocněnci neb obchodními pomocníky, žaloby, které vznikají ze závazku prokuristy neb obchodního zmocněnce oproti osobám třetím a konečně žaloby na náhradu, které povstávají na základě porušení živnostenských a obchodních vzorků, patentů a ochranných známek.

β) Nehledíc k hodnotě předmětu sporného, tudíž bezvýjimečně patří ku příslušnosti okresních soudů: číselné pohledávky peněžní nebo pohledávky určitého množství zastupitelných movitých věcí, bylo-li vymíněno řízení stručné v listině veřejné nebo soukromé plné víry zasluhující, nebo dokáže-li se pravá existence pohledávky zároveň touto listinou nebo podobnou; dále náležejí sem nároky odvozované z mimomanželského zplození, čítaje v ně i žaloby na vydržování nemanželských dětí; žaloby na placení úroků, které nejsou starší než tři léta, na doživotní renty, na závazné vydržování a výživu, spočívá-li hlavní závazek na zákoně nebo na listině zmíněné vlastnosti; žaloby vznikající z nájemního poměru; žaloby na zaplacení pachtovného ne přes tři léta staršího, jakož i velké množství sporů naskytujících se při pachtu, tak na př. vrácení předmětu pachtu, zrušení pachtovní smlouvy pro zameškané zapravení pachtovného, o dodržení pachtu, splnění pachtovních podmínek a j.; posléze i žaloby na vyšetření hranic, upravení luk a sumární žaloby deposiční, záležitosti polní policie, které patří k civilnímu řízení a žaloby mezi hostinskými i ubytovateli a cestujícími vznikající z poměru ubytovacího a stravovacího. Kromě záležitostí zde vypočtených patří ještě další záležitosti ku příslušnosti okresních soudů, které specielní zákony působnosti okresních soudů přikázaly.

2. Místní příslušnost.

a) Žaloby z obligací smluvních, z činů nedovolených a také věcné žaloby týkající se movitých věcí patří z pravidla před soud bydliště nebo stálého pobytu žalovaného; je-li několik takto příslušných soudů, může žalobce si voliti; také tehdy, jestliže u několika žalovaných několik příslušných soudů jest na snadě.

b) U právnických osob řídí se soud sídlem, resp. místem jich závodu.

c) U cizinců, kteří nemají v uherské říši stálého bydliště, zakládá místo jich řádného pobytu nebo také místo, kde mají po případě jmění, jejich forum.

d) Společnosti, jejichž ředitelství jest v cizozemsku, mají svůj soud na místě, kde má své sídlo jejich zastoupení v tuzemsku nebo hlavní jednatelství, anebo kde jest nemovité jmění společnosti.

e) Vedle tohoto forum domicilii jest splniště — nebo-li forum contractus — dalším důvodem příslušnosti soudu. Splništěm jest to místo, kde podle úmluvy smluvníků jest dostáti závazku; pro prohlášení smlouvy za neplatnou, jakož i pro žaloby o náhradu škody, které vznikají z nesplnění závazku, jest splništěm místo, kde povstala smlouva nebo kde podle povahy věci nebo podle zákona jest ji splniti.

f) Dalším důvodem příslušnosti soudu jest do půl druhého nebo do tří let místo, kde se vedou knihy protokolovaných kupců podle toho, je-li výtah z knih neb účet sporu základem jsoucí, zákonným způsobem ověřen čili nic. Podobný soud jest ustanoven pro náklady procesní advokátovy, které byly ve sporu již zúčtovány; vedle nich může mimoprocesní náklady advokát k platnosti přivésti u osobního soudu zavázaného.

g) Věcné žaloby, které se týkají nemovitých věcí, patří před soudy, v jejichž obvodě tyto věci leží; leží-li nemovitosti v obvodech soudů několika, může žalobce mezi soudy voliti, při záležitostech svěřenských rozhoduje místo, kde leží hlavní statek; žaloby o spravení knihovních záznamů řídí se místem, kde se vede kniha obsahující záznam.

h) Manželské spory se projednávají u soudů příslušných na základě posledního stálého a společného bydliště manželů; žaloba pro zlomyslné opuštění však povede se proti straně neznámého pobytu u soudu žalobcova osobně příslušného.

i) Osobním soudem žalobcovým jest také soud žalob vyzývacích pro vychloubání se, naproti tomu účetní spor zahájiti jest u toho soudu, v jehož obvodě spravuje se předmět kladení počtu, resp. kde usedlost leží.

j) V případech prohlášení za mrtva rozhoduje soud příslušný pro spory dědické; podle toho řídí se soud v prvé řadě posledním řádným bydlištěm zůstavitelovým; zemřel-li zůstavitel v cizině, pak rozhoduje jeho poslední bydliště v tuzemsku a nelze-li je určiti, pak zakládá soud to místo, kde leží pozůstalost.

V. Postup řízení sporného.

Jak bylo již poznamenáno svrchu, má řízení dvé různých forem řádné a stručné řízení; avšak dlužno také vytknouti, že jsou i takové záležitosti, které se sice ústně projednávají, o nichž však přece soudce líčení řídící rozsudek nevynese, nýbrž o nichž rozhoduje na základě referátu tohoto soudce senát sborového soudu; takovými záležitostmi jsou věci manželské, žaloby o prodloužení nezletilosti, sporné záležitosti zřízení kuratora a záležitosti s těmito příbuzné.

A. Stručné řízení.

1. Žalobní jistota.

Cizinec — a tím jest i rakouský státní občan — jenž vystupuje jako žalobce, má k návrhu žalovaného za náhradu nákladů na rozepři a rozsudkového poplatku obnos soudem stanovený složiti, vyjímaje žaloby směnečné, žaloby navzájem a spory zahájené následkem veřejného soudního vyzvání; vedle toho jsou na základě zásady reciprocity výjimkou příslušníci oněch států, které nežádají na uherských státních občanech rovněž žádné žalobní kauce, od kauce osvobozeni.

2. Stručné řízení zahajuje se písemní žalobou, kterou žalobce buďsi hned písemně podá nebo u soudu protokolárně přednese. Žaloba sepíše se i tenkráte protokolárně, dostaví-li se strany v soudní den stanovený

soudem k projednání své záležitosti bez předvolání a rovněž i v tom případě, dá-li strana předvolati svého odpůrce k pokusu narovnání, avšak nezdaří-li se narovnání stran nebo žádá-li jedna ze stran za zahájení sporného jednání. Avšak spis žalobní má pouze ráz přípravného podání, od jehož obsahu odchýliti se při ústním přednesu lze, protože rozhoduje tento ústní přednes. Následkem toho nutno při líčení konaném na základě žalobního spisu žalobu v každém případě ústně přednésti.

3. Celé řízení až do rozhodnutí jest jednotným a tvoří celek, pročež možno kdykolivěk přednésti až do rozhodnutí sporu každé tvrzení skutkové, každý důkaz a každé prohlášení a jenom ta tvrzení a ty průvody lze pokládati za opozděné, k nimž vyzval soud stranu, aby příslušné prohlášení podala. Podstatná a charakteristická vlastnost sumárního řízení záleží v tom, že v něm jest poskytnuta a zajistěna činnosti soudu i z úřední jeho moci daleko sáhající možnost, aby předvolal k objasnění skutkového podkladu strany nebo kteroukoliv z nich z moci úřední a o něm se vyptal; kromě toho jest soudu propůjčeno právo, aby také v oboru průvodního řízení v různých směrech z úřední moci pokračoval.

4. Ve stručném řízení může soud naříditi, aby o několika touže žalobou pojatých pohledávkách odděleně jednáno bylo, by z několika sporných otázek jedna nebo druhá jakožto předběžná otázka napřed byla řešena; soud může též naříditi, aby projednávání několika rozepří bylo spojeno, které u téhož soudu hledíc k souvisejícím pohledávkám, byť i mezi různými osobami, jsou zahájeny. Na tom zakládá se instituce dílčího rozsudku. Tolikéž lze zvláštní rozsudek vynésti co do jedné nebo druhé soudem spojené rozepře, nehodí-li se všecky společně projednané pohledávky k rozhodnutí a nejsou-li zralými; také možno určiti právní základ pohledávky prejudicielním rozsudkem, při čemž se může vyhraditi výrok o množství a výši rozhodnutí zvláštnímu.

5. Soustava průvodní.

a) Nejdůležitější novotou jest zavedení zásady volného uvažování důkazův, následkem kteréž jest soud vázán jen v případech zvláště určených zákonnými pravidly průvodními, ve všech ostatních případech však oceňuje průvody dle volného uvážení a na základě tohoto volného uvážení zjistí pravdivost nebo nepravdivost skutkových tvrzení. Nežli vypočteme průvodní prostředky, vytkněmež, že takových tvrzení o skutcích netřeba dokázati, které odpůrce před soudem doznal; dále nepotřebují skutečnosti soudu známé, pak všeobecně známé a takové, o nichž má soud úřední vědomost, důkazu.

b) Průvodními prostředky jsou listiny veřejné i soukromé, důkaz svědky a znalci, soudním ohledáním, posléze přísežným výslechem stran.

α) Ve věci rozhodující a v řádném řízení posud zachované přísahy a to: hlavní, doplňovací, oceňovací a vyjevovací jsou odstraněny v řízení sumárním; strany mohou se však smluviti, že důkaz o rozhodující skutečnosti má se učiniti závislým na přísaze určité osoby, ve kterémžto případě pak soud po složení této narovnavací přísahy rozhodne ve věci samé.

β) Za průvodní prostředky zákonem vížící a nespadající ve volné uvažování soudcovské jest pokládati listiny veřejné a v úplně pověřené formě zřízené listiny soukromé, o jichžto pravosti není pochybováno aneb jest prokázána; tu platí zásada, že zřizovatel takových listin učinil prohlášení v nich obsažená; nebyla li popírána při soukromé listině pravost podpisu

nebo znamení ruky nebo byla-li dokázána, pak pokládejž soudce obsah listiny za pravý a považujž ho potud za pravý, až odpůrce dokáže opak neb až zevnější vady nebo jiné nepořádnosti na listině tuto presumpci oslabí; co se týče knih obchodních, platí předpis zákona, že samy o sobě plného důkazu neskýtají, jsouce průvodními prostředky, které jest jinými důkazy doplniti.

γ) Soudce může přidržeti svědka, použiv trestných následků pro odepření svědectví, by předložil listiny, jež drží a jež se týkají té které záležitosti; taktéž upravena jest povinnost stran sporných co do předložení společných nebo těch listin, k jichž vydání nebo předložení jest zvláštní povinnost. Znalecké osoby mohou o poměrech a skutcích, k jichž postřehnutí bylo potřebí zvláštní znalosti věcné, býti vyslechnuty jako svědkové, t. j. jich příslušnou výpověď jest posuzovati jako svědectví.

6. Sumární řízení zná z opravných prostředků appellaci (odvolání), revisi (dovolání) a rekurs (stížnost).

a) Appellace jest vyloučena v záležitostech, v nichž hodnota předmětu sporu nepřevyšuje hodnotu 50 zl. Při appellaci zná zákon dvojí řízení a to: záležitost projedná se buďsi před appelačním soudem — totiž před soudním dvorem — ústně, nebo appelační soud vyřídí ji bez ústního přelíčení na základě veřejného přednesu. Všeobecněji vyřizuje se ústním jednáním; veřejný přednes učiní se jen tehdy, nenavrhne-li žádná ze stran ústního jednání, dále dotýká-li se appellace rozsudku jen proto, že nebyl soud řádně složen nebo soudce byl předpojat nebo žádá-li se za změnu výměru, kterým zamítnuty námitky překážející projednávání; jsou-li porušeny předpisy týkající se veřejnosti jednání; jestliže strany nebo jich zástupci zapsali prohlášení svá do protokolu nebo je diktovali; žádá-li se za zastavení řízení, že nebylo zákonného zástupce, nebo na základě jiné námitky projednávání překážející; týká-li se appellace toliko nákladů procesních; nebo směřuje-li appellace proti rozsudku vynesenému na základě zmeškání prvního meritálního jednání. Odpůrce appellující strany může — i po uplynutí appellační lhůty až do konce ústního jednání — bez samostatné appellace přidružiti se k appellaci svého odpůrce, vyjímaje některé případy v § 176 čl. zák. 18 z r. 1893 upravené. Appellace i přípravný spis následkem appellace odpůrcem podaný resp. protivné straně oznámený má ráz toliko přípravný, rozhoduje pouze ústní přednes stran, ježto před appellačním soudem záležitost znova se projedná a strany mohou i nová tvrzení skutková a průvody přednésti; též může appellační soud naříditi doplnění neb opakování provedených důkazů před prvým soudem.

b) Revise jest v uherském soudním řízení instituce nová, jež jenom tehdy má místo, bylo-li při rozsuzování záležitosti některé materielní normy nebo některého podstatného a na rozhodnutí věci vliv majícího předpisu řízení nesprávně užito nebo nedbáno, konečně je-li bráno řízení v odpor na základě některého důvodu zmatečnosti. Revisi lze vznésti v záležitostech, v nichž hodnota předmětu sporu nepřevyšuje hodnotu 50 zl., nepřipouští-li se proti rozsudku appellace, dále v záležitostech, ve kterých hodnota přesahuje obnos 200 zl.; vyloučena jest však revise nehledíc k hodnotě při žalobách na zjištění hranic, upravení luk a při sumárních reposičních žalobách. Revisní soud jest vázán skutkovou povahou zjištěnou nižšími soudy, má však na vůli, aby zrušiv rozsudek revisí naříkaný, nižšímu soudu uložil další řízení, byla-li zjištěna nesprávně skutková povaha za porušení ně-

které materielní nebo formální normy právní. V revisním řízení přednese referent záležitost revisnímu senátu; po tomto přednesení mohou strany také ústně své návrhy a prosby odůvodniti, vyjímaje záležitosti, při nichž hodnota sporného předmětu nepřevyšuje hodnotu 50 zl. a byla-li revise pouze co do otázky, kdo má nésti náklady na rozepři, podána.

c) Rekurs dopouští se proti výměrům, které nemají moci rozsudku; náleží ku kompetenci těchže soudů, které rozhodují o appellaci resp. revisi.

B. Řádné řízení sporné spočívá na zásadě písemnosti a má dvé forem a to: řízení ve formě spisů a protokolární projednání. Tohoto užívá se v řádném řízení z pravidla jen při projednávání vedlejších otázek (tak při jednání o předložení společných listin, o složení vyjevovací přísahy, o příslušnosti a o navrácení k předešlému stavu); kromě toho jest toto řízení pravidelnou formou projednací ve věcech obchodních a směnečných, pak řádných vyzývacích sporů a jednání před rozhodčími soudy; posléze mohou strany tuto formu řízení vzájemným dohodnutím zvoliti si místo spisů. V řádném řízení jsou tyto spisy: žalobu, protispis, repliku, dupliku, pak závěrečný protispis. §§ 215—219 čl. zák. 18 z r. 1893 zavedly v řádném řízení princip volného uvažování důkazův, rozšířivše též část předpisů výše uvedených o průvodních prostředcích na toto řízení; při tom přidrženo se zásady eventualitní, takže musí každá strana potřebné průvody napřed a sumárně produkovati, jinak by návrh na ně byl opozděn. Řádnému řízení jest revise neznáma. O appellaci rozhoduje vyšší soudce na základě spisů a přednášky referentovy; strany nemají zde žádného vlivu a žádné ingerence na jednání soudu.

VI. Náklady rozepře.

1. Ve stručném řízení musí podlehnuvší strana nahraditi náklady straně zvítězivší, vyjímaje ty náklady, které nebyly potřebné k vymáhání nároku. Jestliže však přiřkne se straně pohledávka jenom částečně, pak jest náklady navzájem zrušiti; ale jest možno dle okolností případu eventuelně přidržeti stranu, aby nesla veškeré náklady nebo část jich. Nezavdal-li žalovaný příčiny k zahájení rozepře a není-li vinen žádným obmeškáním, nese náklady žalobce.

2 V řádném řízení nelze žalobce přidržeti, aby nahradil náklady, přisoudí-li se jemu i jen nejmenší část pohledávky jeho; náklady mohou se dle okolností sporu také tehdy navzájem zrušiti, jestliže žalovaný úplně prohrál.

VII. Ostatní právní prostředky jsou rozklad, navrácení k předešlému stavu, obnova řízení a žaloba o zmatečnost.

1. Rozklad připouští se jenom v řádném řízení, a to pro nezákonný postup člena soudu, jemuž svěřeno provádění důkazního řízení a přednosty prokuratury.

2. Navrácení k předešlému stavu může nastati pro nezaviněné zameškání roku k jednání nebo lhůty k podání spisu, pak lhůty appellační, ohlašovací lhůty ku složení přísahy a roku k vykonání přísahy.

3. Řízení může býti obnoveno: na základě nových, v procesu neuvedených, podstatných a předmětu sporu se týkajících průvodů; pak v případě, když strana proto podlehla, že advokát v rozepři ji zastupující nepřednesl rozhodných skutkových okolností nebo důkazů na náležitém místě, nebo popíral, posléze je-li příčinou podléhnutí trestný čin — jako na př. křivá přísaha — odpůrcův nebo koho jiného. Lhůta k obnově

řízení činí v případě obmeškání advokátova půl roku, v ostatních případech 10 let, ve věcech obchodních 5 let, ve směnečném řízení 3 léta.

4. Konečně možno podati žalobu pro zmatečnost a to v době 10 let, v řízení obchodním v 5, ve směnečném ve 3 letech, čítaje od doby, kdy rozsudek nabyl moci právní, nebo od učiněného soudního narovnání, jestliže žalovaný zatajiv svůj známý pobyt, byl předvolán edik tální vyhláškou a následkem toho se nedostavil; jestliže strana opomenouc svého zákonného zástupce, začala spor nebo do sporu zatažena byla; posléze jednal-li někdo jménem strany bez plné moci její. Žalobu pro zmatečnost možno ovšem též v rozepři narovnáním ukončené podati, kdežto v takových případech obnova řízení nenastane.

VIII. Řízení ve věcech obchodních a směnečných liší se od ostatních druhů řízení podstatně kratšími lhůtami.

IX. Řízení ve věcech nepatrných (bagatelní) má místo jen v záležitostech hodnotu 20 zl. nepřevyšujících, o nichž rozhodují obecní soudové, z jichžto rozsudků jde odvolání resp. zmateční stížnost k okresním soudům.

X. Čl. zák. 19 z r. 1893 zavedl instituci platebních příkazů; jimi možno k platnosti přiváděti takové pohledávky, které směřují k placení peněžní částky nepřevyšující obnos 500 zl. nebo k plnění určitého množství zastupitelných věcí nebo cenných papírů, jež nepřesahuje téže hodnoty 500 zl., ač-li by pohledávka podle své povahy náležela ku kompetenci okresního nebo obecního soudu; proti platebnímu příkazu vydanému beze slyšení druhé strany stačí jednoduché námitky, po jejichžto vynesení pak lze záležitost projednati a rozhodnouti ve formě pravidelného sumárního řízení. Nebyly-li námitky podány, může se žádati na základě platebního příkazu za exekuci. Exekuční řízení upravuje čl. zák. 60 z r. 1881.

Úlevy a osvobození celní.

A. Úlevy celní.

Úlevy celní poskytují se za jistých v zákoně předepsaných podmínek odběratelům určitých druhů zboží clu podrobeného při vstupu z ciziny do tuzemska. Úlevy ty jsou výhodami pohraničními, pokud přiznány jsou na základě smluv obchodních určitému zboží přímo na přechodu přes hranice dotyčného státu, prokáže li se, že zboží to jest skutečně výrobkem tohoto státu; i jest na př. dle saz. č. 57 srbský med jen pro ten případ od cla osvobozen, dostává-li se do Rakousko-Uherska přes hranice srbské; vcházel-li by na př. srbský med přes hranice německé nebo přes hranice jiného státu, podléhal by z každých 100 kg. clu v obnosu 6 zl. r. m. Pohraničných výhod požívá (na př.) následující zboží ze Srbska přicházející po 100 kg.: kukuřice 25 kr., ječmen 25 kr., oves 60 kr., pšenice, žito a směska 75 kr., sušené slívy a povidla bez přísady cukru 1 zl. 50 kr.; z každého kusu volů 4 zl., rakia (pálenka ze švestek s přiměskem alkoholu nejvýš o 38%) při dovozu ze Srbska přes hranice bosenské 3 zl. 20 kr. ze 100 kg., srbská vína v sudech z okolí Krajny, Timoku, Kruševaku, Moravy a Toplice 3 zl. 20 kr. ze 100 kg. Z Italie docházející (po 100 kg.) vína lombardská, benátská, středoitalská, neapolská a sicilská vína, dále obyčejná piemontská vína v sudech za podmínek stanovených cestou nařizovací (nař. min. č. 125 ř. z. věst. č. 37 roku 1892) požívají rovněž výhody slevené při každých 100 kg. na 3 zl. 20 kr.; dále sýry strachinský, gorgonzola, parmesánský 5 zl.; surové, ne-

ovroubené klobouky slaměné z kusu 2 kr.; podešve (i odpadky na podešve) za podmínek vytčených ve smlouvě s Italií a docházející v ročním množství v smlouvě té obmezeném po 8 zl., drážkové cihly hlazené a nehlazené (z Benátek) při 100 kg. dováží se beze cla; hrnčířské nádobí z Benátek při 100 kg. 50 kr. jakožto pohraniční výhoda Italii poskytovaná; obyčejné hrnčířské nádobí z obyčejné hlíny ze svatohavelského údolí v Porýni s květinovou malbou hrubě nebo více barvami provedenou; dále dětské hračky stejného původu při celních úřadech vorarlberských, jež mají vzorky hraček těch, vykáže-li se původ jejich a docházejí-li k nám přes hranice Švýcarska v ročním množství vymezeném ve smlouvě se Švýcarskem učiněné a to ze 100 kg. 1 zl. 50 kr.

Od cla osvobozeno jest: koření sloužící k výrobě éterických olejů a trestí při dovozu po moři, bylo-li dáno písemné dovolení; sušené mandle k výrobě mandlového oleje (s průkazem písemného povolení) v někdejším území svobodných přístavů Terstu a Rjeky; houby ke koupání a houby na koně v přirozeném stavu, jež nejsou k potřebě nejsouce spracovány, pokud po moři k spracování dováženy jsou (rovněž s průkazem zmíněného povolení — výn. min. fin. ze dne 23. července 1891 č. 20.502, věst. č. 19 z r. 1891). Povolení uděluje se jen takovým průmyslníkům, proti nimž ve příčině práva důchodkového není závady, podrobí-li se kontrole úřadu důchodkového a leží-li závody jich v částech rakousko-uherského celního území přináležejících ke královstvím a zemím na říšské radě zastoupeným. Dotyční průmyslníci podejtež žádosti své za povolení ona u obchodní komory toho okresu, ve kterém jejich závod leží, v žádosti samé pak udejtež místo, rozsah závodu, přibližnou roční potřebu dotyčného zboží, cizozemsko, odkud zboží to dostávají, a celní úřad, jímž dovoz státi se má; úlohou obchodních komor jest zkoušeti tyto žádosti, vysloviti se o nich a zaslati je finančnímu úřadu I. stolice, odkudž podávají se zemskému finančnímu řiditelství; povolení udělí se ve formě zvláštního písemného prohlášení týkajícího se určitého množství zboží na dobu dvou let.

Jinakých výhod požívají na př. surová rýže zcela nebo částečně v luskách do rýžových mlýnů k polirování (hlazení), pak takováto rýže, jakož i kousková rýže do škrobáren na písemné dovolení, zaplatí-li se polovina nejnižší celní sazby stanovené pro rýži, pokud pak jde o dovoz po moři, zaplatí-li se čtvrtina dotčené nejnižší sazby (při dovozu ze smluvních států 75 kr. a 38 kr. ze 100 kg.). Dále sluší uvésti olej olivový, ricinový a bulvuškový (buniový) denaturovaný při hlavních celních úřadech zvlášť k tomu zmocněných (o 1 kg.); olej terpentinový a 120 g. rosmarinového oleje na každých 100 kg. těchto olejů, ze 100 kg. 80 kr.; oleje minerální, jež vyčistiti se musí pomocí destilace; minerální oleje raffinované, pokud určeny jsou k průmyslovým účelům jakožto rozpouštědla a výtažky pod 77% hustoty ze 100 kg. 3 zl.; kuchyňská sůl (cizozemská sůl) do továren k výrobě lučebnin a pro ony živnostníky, kteří potřebují soli ve značnějším množství jakožto součástky k výrobě zboží, jež není poživatinou — dováží se při 100 kg. cla prosta. Výhody této použíti mohou vedle továren lučebních i továrny na mýdlo, hrnčírny, sklárny, papírny, továrny na výrobu koží, strun ze střev, továrny na kartouny a bělidla, dále majitelé lodí k zachování korábů ze dřeva zhotovených. Kuchyňská sůl (pro účely léčebné), mořská voda k účelům

léčebným dováží se prostá cla po 100 kg. na základě lékařských vysvědčení s povolením finančního úřadu I. stolice; dále kreuzenašský mateřský louh, zaplatiti se musí však 84 kr. jakožto celní poplatek ze 100 kg. a 1 zl. 88 kr. poplatku licenčního na základě lékařského vysvědčení s přivolením finančního úřadu I. stolice.

B. Osvobození od cla.

Od cla osvobozeny jsou jen ony předměty, kterým přiznáno to bylo pouze pro určité osoby, pro určité účele za zvláštních opatření a průkazů; jsou pak to jmenovitě předměty uvedené ve čl. VIII.—XIII. uvoz. zákona ku všeobecnému tarifu celnímu. Vedle těchto požívají osvobození od cla podmínečně předměty ony, kteréž podle zvláštních ustanovení smlouvy pokládati jest za cla prosté na př. saz. č. 32 *b* šťáva citronová, saz. č. 37 byliny a části bylinné. Vláda zmocněna jest dočasně zrušiti s obmezením a za kontroly jakémukoliv zneužití čelící cla na obilí a luštěniny vůbec nebo některé jich druhy na všech nebo jen některých hranicích, je-li v tuzemsku žeň nepříznivá (dle platného tarifu celního saz. č. 23 a 24; — pro potřebu Dalmacie a kvarnerských ostrovů ročně až 80.000 q. kukuřice, pšenice a prosa ročně až 20.000 q.). Jednotlivé předměty osvobozeny od cla dovozního ve smyslu čl. VIII.—XIII. celního zákona ze dne 25. května 1882 č. 47 ř. z. uvedeny byly již ve čl. »Cla«.

Ulice viz Silnice a cesty.

Úmysl zlý (v právu trestním).

I. Pojem.

O zlém úmyslu (dolus) mluvíme, když při předsevzetí neb opomenutí činu, jenž stihá se dle práva trestního, bylo zlo, jež je spojeno s dotyčným deliktem, přímo uváženo a umíněno, aneb bylo něco předsevzato neb opomenuto, z čehož zlo, které tím vzniklo, obyčejně vzniká neb aspoň snadno vzejíti může (§ 1 tr. z.). Bez zlého úmyslu není zločinu. Jsou však též dolosní přečiny a přestupky; s druhé strany nevyžadují ale některé přečiny a přestupky zlého úmyslu. Dolosní přečiny a přestupky trestají se přísněji. Zlý úmysl jest nejpodstatnější známkou každého zločinu a jest zpravidla zapotřebí, by každý znak zločinného jednání byl prodchnut zlým úmyslem (rozh. ze dne 22. prosince 1879 č. 10.684, č. sb. 216).

II. Druhy zlého úmyslu.

1. § 1 tr. z. rozeznává mezi přímým (dolus directus) a nepřímým zlým úmyslem (dolus indirectus). Přímý zlý úmysl směřuje přímo k určitému zlu, jež jest se zločinem spojeno, kdežto nepřímý úmysl je tu tehdá, když bylo něco vůbec ve zlém úmyslu předsevzato neb opomenuto, z čehož vzešlo zlo, byť i pachatel toto zlo hned původně nezamýšlel. Jest celá řada zločinů, kde stačí nepřímý úmysl (viz rozh. ze dne 16. září 1878 č. 10.341 č. sb. 188). Pachatel jest v tomto případě zodpověden za všechny další následky, jež čin jeho má v zápětí, byť i následky tyto předvídati nemohl (rozh. z 18. ledna 1890 č. 10.927 č. sb. 1294). Okolnosť, že mohl pachatel předvídati následky, nepatří k pojmu nepřímého zlého úmyslu (rozh. ze dne 1. října 1886 č. 7878 č. sb. 961).

2. Zákon nečiní však rozdílu, zda pojat byl zlý úmysl před či při předsevzetí neb opomenutí činu trestního, tak že jak dolus praemeditatus (jednání s rozvahou a rozmyslem) tak i dolus repentinus (jednání v afektu) vždy nutno považovati za zlý úmysl s tím rozdílem, že

v posledním případě jsou zde mnohé polehčující okolnosti, jež mají vliv na vyměření trestu. Jest však nepochybno vzhledem k jasnému znění § 1 tr. z., že dolus subsequens (dolus pojatý teprve po spáchání činu trestního) není zlým úmyslem ve smyslu § 1 tr. z. Dolus subsequens má jen tehdá praktický účinek, že při pokračování v činech trestních nutno posouditi, která z následujících částečných jednání byla spáchána ve zlém úmyslu.

3. Mluví se dále o určitém a neurčitém zlém úmyslu. Toto rozdělení je však totožným s rozdělením na přímý a nepřímý zlý úmysl. Při určitém úmyslu je úmysl přímý, čili jak zákon praví »přímo« (»geradezu«) směřuje k nastalému výsledku, kdežto při neurčitém úmyslu jest pachateli lhostejno, který z následků by mohl nastati; jest mu lhostejno, nastane-li větší zlo, než jak doufal, nebo menší.

4. Posléz rozeznává se mezi dolus generalis a dolus specialis dle toho, je-li tu jen jediný zlý určitý úmysl, či očekává-li a zamýšlí-li se při jednotlivých částech zločinné činnosti zlý výsledek, který není všem těmto částem společný, nýbrž odpovídá jen dotyčné části zločinného jednání.

III. Důvody vylučující zlý úmysl (§ 2 tr. z.).

Zlého úmyslu není:

1. když je pachatel úplně zbaven užívání rozumu;

2. když čin při střídavém pomatení smyslů spáchán byl v tom čase, pokud pomatení trvalo neb

3. spáchán byl v úplném opojení, do kteréhož se pachatel připravil zločinu v úmyslu nemaje, neb v jiném pomatení smyslů, v němž si pachatel nebyl vědom činu svého;

4. když pachatel nedokonal ještě 14. roku věku svého;

5. když se sběhl při tom takový omyl, pro který nelze v činu spatřovati zločin;

6. když zlo povstalo z náhody, z nedbalosti neb z neznalosti následků činu;

7. když čin stal se z neodolatelného donucení neb u výkonu spravedlivé nutné obrany.

O těchto zvláštních důvodech zlý úmysl vylučujících jednají čl. »Blbci«, »Příčetnosť a opilosť«, »Omyl«, »Obrana nutná« a v dodatcích »Náhoda«. Věcí soudu jest dbáti důvodu trestnosť vylučujícího, jenž je odůvodněn stavem věci, i tehdá, když se ho obviněný nedovolává (§ 3 tr. ř.).

IV. Zlý úmysl dle voj. z tr.

§ 1 voj. z. tr. definuje zlý úmysl právě tak, jako § 1 ob. tr. z.

Zvláštní předpisy o důkazu zlého úmyslu obsahuje dv. d. ze dne 19. ledna 1848 č. 1 voj. sb. z., kde se stanoví: Tam kde k uložení řádného trestu smrti nestačí pouhá vina, nýbrž třeba důkazu zlého úmyslu a obviněný sice čin doznává, neb udává, že nejednal ve zlém úmyslu, neb že zamýšlel jen menší zlo, než které skutečně nastalo, dlužno jeho udání jen tenkrát víru dáti, když čin stal se náhle a zlo dle přirozeného stavu věcí nemusí z jednání takových nezbytně vzniknouti. Připravil-li si však obviněný příležitosť a prostředky ke skutečnému vykonání činu, aneb snažil-li se odstraniti překážky, jež stály v cestě vykonání činu, jest usvědčen i ze zlého úmyslu, ač nezjeví-li se během vyšetřování zvláštní

okolnosti a poměry; z nichž lze konečně na jiný úmysl souditi. Popírání zlého úmyslu nevylučuje, jestliže je obviněný dle těchto předpisů ze zlého úmyslu usvědčen, užití řádného trestu zákonem na zločin uloženého. § 2 voj. tr. z. obsahuje ještě ustanovení, zvláštní právu vojenskému, že totiž dopouští se výjimka z pravidla, že ke každému zločinu jest třeba zlého úmyslu, tehdá, když voj. tr. zák. stihá jistá porušení povinnosti vojenské, služební neb stavovské co zločin, aniž tu musí býti zlý úmysl. § 3 voj. z. tr. obsahující důvody vylučující zlý úmysl a přičítání činu co zločinu souhlasí úplně s § 2 ob. z. tr. Konečně i přečiny mohou býti spáchány cum dolo a sine dolo (§ 4). Četné normy trestní voj. z. tr. obsahují zvláštní průvodní pravidla ohledně zlého úmyslu při jednotlivých deliktech, tak na př. §§ 184, 185 a 186 ohledně důkazu zlého úmyslu při deserci a j.

V. Zlý úmysl v důchodkovém právu trestním. Viz čl. Zákon trestní důchodkový.

Universitas rerum viz Věci hromadné.

University a akademie.

A. University.

I. Pojem.

University jsou vyšší veřejné vyučovací ústavy, jichž úkolem jest veškeré vědy pěstovati a jim vyučovati, akademické stupně a hodnosti udělovati a svoje záležitosti korporační — byť i za vlivu státní správy — autonomně spravovati; jsou to nejvyšší učeliště pro všechna vědecká odvětví a mají poskytovati průpravu k oněm povoláním, pro něž jednotlivé fakulty jsou určeny.

II. Dějinný vývoj.

Název »universita« (universitas) vyskytá se teprve počátkem 13. století; původně se jím označovala korporace vyučujících a učících se (universitas magistratorium et scholarium), kteří si vytkli za úkol různá vědecká odvětví proniknouti, rozptýlenou látku jednotně a soustavně spořádati a ovládnouti a ji pro různé obory vědecké užitečnou učiniti. Prvními vysokými školami byly právnické školy v Ravenně a Bologni a lékařská škola v Salerně; v korporaci se sestoupili nejprvé právníci v Bologni. Zde jakož i v Salerně vyvinuly se na těchto školách svobodné od církve neodvislé vědecké korporace, jež usilujíce o dosažení jistých práv jevily snahu státi se mocí pokud možná samostatnou a na venek i uvnitř spořádanou, aby tím spíše mohly splniti svůj veliký úkol vědecký, jejž si byly vytkly. Ku zmíněným universitám druží se dále škola v Padavě a Oxfordě, z nichž první založili, jak se zdá, počátkem 13. stol. studenti z Bologně se vystěhovavší a druhou studenti Pařížští.

Záhy však snažili se papežové dosíci protektorátu nad těmito novými ústavy, opírajíce se o to, že až posud veškerá věda spočívala nepopřeně v rukou duchovenstva. Tak byly zejména exemce, jichž požívali příslušníci církve, vztaženy i na světské společníky university, kteříž v celku všichni, učitelé i žáci, byli ve stejném stáří z pravidla dospělejším, ba žáci druhdy bývali starší učitelů. Uvnitř byly university později organisovány dle národností. Tak byla v r. 1206 rozdělena universita pařížská ve čtyry národnosti (Galikáni, Pikardi, Normani a Angličané), k nimž náleželi nejen učitelé, nýbrž i žáci. Každá národnosť měla svůj zvláštní statut, své úředníky a svého představeného (prokuratora). Stanovy celé university, jež

navrhovali zástupci jednotlivých národností, nesměly býti v odporu se zvláštními stanovami národností.

Úřad učitelský nebyl z počátku podroben žádnému obmezení, každý, kdo cítil k tomu chuť a povolání, vyučoval a snažil se získati si mezi žáky posluchače. Učitelové slavného jména volili si obyčejně nejmilejšího ze svých žáků za zástupce (praepositus), jenž v jejich nepřítomnosti za ně četl a po jich smrti z pravidla učitelskou stolici převzal. Zneenáhla však nastoupilo na místě volného uvážení, dle něhož si studující učitele vybírali, formální volební právo a i to bylo obmezeno předpisem papeže Honoria (r. 1219), že jenom ti docenti mohou býti zvoleni za učitele, kteří obdrželi od biskupa k tomu povolení (licenci). Tím pozbyly university, dostavše se takto v jakousi odvislosť od církve, své samostatnosti. Záhy však nastal obrat v postavení universit; státní moc nemohla vůči ústavům takové důležitosti zůstati nečinnou a snažíc se vymaniti je z přílišného vlivu církve poskytla jim plnou svoji ochranu; s jedné strany zaručila jim neodvislost, s druhé strany však podrobovala je znenáhla vždy více nejvyššímu dozoru státnímu. Přes to však zaujímaly university i na dále, jsouce obdařeny zvláštními právy a výsadami, jakožto nositelky a hlasatelky vyšších věd, výlučné postavení.

Další vývoj universit vedl k jich rozdělení ve fakulty. K nejstarším universitám středoevropským náleží universita pražská (založená r. 1348 Karlem IV. a zhusta za nejstarší universitu německou prohlašovaná se 4 národnostmi: českou, polskou, bavorskou a saskou a pak universita vídeňská (založena r. 1365). Ustava obou těchto universit byla sestavena dle vzoru pařížské university, avšak moment národnostní i tu vůči fakultám ustupoval znenáhla v pozadí. Zřízení fakult souvisí těsně se zřízením různých akademických stupňů. V Paříži byly tři hlavní stupně akademické, z nichž každý však měl opět pododdělení, bakaláři, licenciáti a magistři (mistři); magistři byli z části doktory. Na mnohých universitách byl název »doktor« toliko pouhým čestným titulem, jinde však byl vyšším stupněm, s nímž byly též spojeny zvláštní příjmy. Nejvíce výsad požíval doktorát práv, jejž udělovaly italské university, na nichž se odevzdával doktorský klobouk způsobem zvlášť slavnostním a okázalým. Pro ústavu a vývoj universit měly zvláštní význam t. zv. koleje, v nichž se studujícím původně dostávalo volné výživy, vyučování a dozoru; první a nejslavnější z nich byla Sorbona. V těchto kolejích bylo domácně vědám vyučováno a na mravy a pilnosť přísně dohlíženo.

Reformací způsoben byl převrat též v postavení universit. Kdežto až posud university se pokládaly za příslušenství církve, zmocnil se jich nyní zeměpán jako summus episcopus; slavní učitelové často povoláváni z ciziny a university učiněny ústavy státními. Docenti potvrzováni nyní nikoli papežem, nýbrž císařem. Rovněž shora zmíněné koleje se rozpadávaly; bylo zapotřebí nových přípravných škol pro vyšší učení a zakládány tudíž nové ústavy pro přípravné studium pro university (školy klášterní, gymnasia a pod.). Následkem této nové organisace zmenšil se sice počet studujících na jednotlivých vysokých školách, avšak rozhodný prospěch její záležel v tom, že přicházela nyní na studie universitní mládež potřebnými vědomostmi opatřená. Na aktivní účastenství studujících v ústavě university nebylo ovšem nyní vůbec pomýšleno; studenti byli toliko akademickému úřadu podrobeni. Naproti professorům placeným bylo dovoleno i jiným

neplaceným učitelům, jakmile splnili zákonné podmínky, na universitě čísti; tito poslední sluli soukromými docenty, kdežto profesoři se nazývali professores publici. Mezi soukromými docenty a profesory byli professores publici extraordinarii (veřejní profesoři mimořádní naproti professores publici ordinarii), kteří od státu z části byli sice též placeni, avšak podobně jako soukromí docenti neměli ani místa ani hlasu v senátě, nejvyšším správním úřadě university. Zákonodárství ohledně universit přešlo od doby, kdy se staly ústavy státními, rovněž na stát. Zákony státem vydané, jichž návrhy byly předloženy senátu k podání dobrozdání, byly rovněž senátu odevzdány k publikaci a provedení. Akademickou moc policejní a disciplinární vykonávaly původně zvláštní soudy universitní, později senát sám. Rektory byli v Německu — ovšem toliko dle jména — jednotliví zeměpánové; jelikož však tito sami správu universit vésti nemohli, byli od senátů voleni střídavě z jednotlivých fakult dle určitého pořadí vždy na semestr (půlletí) nebo na rok prorektoři, kteří všeobecné práce řídili a sezením senátu předsedali. Prorektoři měli titul »magnificence« a zaujímali jakožto zástupci zeměpána důležité místo. Každé fakultě stál v čele děkan z jejího středu na čas volený a děkanové všech čtyř fakult tvořili zhusta pro záležitosti méně důležité užší radu (užší senát) po straně prorektora.

Rok 1848 oživil opět veškerá přání a opravné snahy universit se týkající a učitelé i studující podnikli kroky k jich uskutečnění; k tomuto cíli byl svolán akademickým reformním spolkem v Jeně universitní kongres, kterýž se skutečně ve dnech 21. až 24. září 1848 za účastenství zástupců téměř všech evropských universit pod předsednictvím tehdejšího kancléře Wächtera odbýval. Hlavními předměty porady byla svoboda učení a vyučování, úprava zkoušek a ústava universit. (Srv. spis Meinerův Entstehung und Entwickelung der Universitäten.)

Pokud se týče rakouských universit, přislušela jim ještě v 18. stol. soudní moc nad jejími členy a správa a užívání rozsáhlého majetku. Za císaře Josefa II. (1783) bylo akademické soudnictví zrušeno a akademickým úřadům ponechána toliko disciplinární moc nad studujícími. V této polovině říše jest nyní 8 universit: Kromě české university v Praze (zal. 1882) pět německých a sice ve Vídni, v Praze, Štýrském Hradci (1563), Innomostí (1675), Černovicích (1875, tato má toliko 3 fakulty, lékařská fakulta chybí) a dvě polské, v Krakově (1364) a ve Lvově (1661).

III. Ústava rakouských universit.

Zákonodárství o universitách náleží ke kompetenci říšské rady (zákl. z. st. ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z. o zastupitelstvu říšském, § 11 lit. *i*). Zákon o organisaci universit ze dne 27. dubna 1873 č. 63 ř. z. obsahuje v podstatě následující ustanovení: Fakulty pozůstávají ze sborů učitelů a ze zapsaných (immatrikulovaných) posluchačů. Ke sboru učitelů každé fakulty náležejí veškeří řádní i mimořádní profesoři, soukromí docenti a učitelé v užším smyslu slova. Profesory jsou učitelé státem trvale zřízení, soukromí docenti jsou učitelé státem připuštění. Úřady akademickými jsou: akademický senát, děkanáty a sbory profesorské 4 fakult.

1. Akademický senát jest nejvyšším úřadem akademickým; skládá se z rektora university, prorektora (rektora předešlého studijního roku), čtyř děkanů a čtyř proděkanů (děkanů předcházejícího roku stu-

dijního a konečně ze čtyř senátorů na 3 léta volených (po jednom z každé fakulty); senát jest dozorčím úřadem nad universitními záležitostmi, vlastním úřadem disciplinárním a nejvyšší instancí ve příčině rozhodnutí děkanů a profesorských sborů. Jako dozorčí úřad může senát v jednání sborů fakult nahlížeti a usnesení jejich si vyžádav zároveň bez prodlení rozhodnutí ministerstva zastaviti; senát rozhoduje kompetenční spory mezi jednotlivými sbory profesorskými; spory mezi těmito a senátem samým rozhoduje ministerstvo; senát konečně řídí svoje vlastní správní záležitosti. V čele senátu stojí rektor — hlava university — kterýž má vůči senátu táž oprávnění jako děkan vůči sboru profesorskému a jest zodpověden za jednání akademického senátu. Rektor se volí vždy na rok; zástupcem jeho jest odstupující rektor jakožto prorektor. Převzetí hodnosti rektora děje se slavnostním způsobem (installace); rektor a děkani mají jako zevnější odznak své hodnosti úřední řetězy.

2. Obor působnosti fakult resp. profesorských sborů: Úkolem jich jest

a) pečovati o studijní plán na zákonném základě zbudovaný;

b) pečovati o vědecká zařízení a prostředky pomocné (semináře, ústavy atd.), pokud se nemají o ně starati jich správcové;

c) podávati návrhy ministerstvu vyučování na obsazení uprázdněných stolic učitelských;

d) dozor nad zapsanými studenty;

e) udělovati doktorát pod autoritou university;

f) podávati dobrozdání o příslušných předmětech;

g) propůjčovati veniam docendi proti potvrzení ministerstva.

Představenými fakult jsou děkani (na rok volení), kteříž obstarávají běžné záležitosti, k jichž vyřízení není zapotřebí usnesení profesorského sboru, předsedají sezením profesorských sborů a jsou (jak již bylo podotknuto) členy senátu. Sbor profesorský skládá se z řádných profesorů fakulty, dále z profesorů mimořádných, pokud jich počet nepřesahuje polovici počtu řádných profesorů a ze dvou zástupců soukromých docentů. Řádní profesoři liší se od mimořádných tím, že mají plné právo volební aktivní i passivní a neobmezené právo býti členy zkušební komise při přísných zkouškách (rigorosech), kdežto volitelnosť mimořádných profesorů jest obmezena, ke sboru profesorskému náležejí jen s obmezením shora naznačeným a při přísných zkouškách mohou zasedati toliko v zastoupení řádných profesorů. Profesoři honorovaní jsou akademičtí učitelé, kteří mají právo za kolejné na universitě přednášeti, nejsou však členy sboru a nemají vůbec ostatních práv profesorů. Soukromí docenti jsou učitelé, jimž fakulta na základě habilitačního aktu přiznala vědeckou způsobilosť vyučovati; udělení této t. zv. venia docendi musí býti potvrzena ministerstvem. Konečně jsou na universitách ještě jiné síly učitelské, kteréž se označují jako učitelé nebo lektoři, jež přednášejí o jednotlivých předmětech odborných, zejména o hudbě, těsnopisu, cizích jazycích a pod. Tito dostávají odměnu přímo od posluchačů; zřizují se též pro odbory, jimž dle okolností též profesoři vyučují a slují pak honorovanými docenty (na př. pro státní účetnictví). Konečně bývají ještě adjunkti na bohoslovecké a asistenti na lékařské a filosofické fakultě, zejména při těch stolicích, s nimiž jest spojena činnosť klinická nebo experimentální. Zák. ze dne 31. prosince 1896 č. 8 ř. z. ex 1897 a prov. nař. ze dne 1. ledna 1897 č. 7 ř. z. byli asistenti

na universitách, vysokých školách technických a jiných státních ústavech vyučovacích uznáni za úředníky státní předpokládajíc, že jsou rakouskými státními občany. Jmenováni jsou sborem profesorským a sice vždy na 2 roky, v celku však nejvýše na 6 let; po uplynutí 6 let mohou býti opět ustanoveni toliko ministerstvem.

3. Studující na universitě (akademičtí občané) jsou buď imatrikulovaní (řádní posluchači) nebo neimatrikulovaní (posluchači mimořádní). Toliko řádní posluchači jsou členy fakulty a mohou dosáhnouti stupňův akademických. Za mimořádné posluchače mohou býti zapsáni, kdož, aniž by byli snad absolvovali gymnasium, přiměřené předběžné vzdělání prokáží a 16. rok věku svého dokonali. Zvláštní třídu mimořádných posluchačů tvoří farmaceuti. Kdo chce býti zapsán na rakouské universitě jako řádný posluchač, má předložiti maturitní vysvědčení nebo přestupuje-li s jedné university na jinou, universitní vysvědčení o odchodu z oné university nebo průkaz, že v předcházejícím semestru (běhu) na jiné fakultě téže university byl imatrikulován. Příslušníci cizích států mohou býti na rakouské universitě imatrikulováni, mají-li v celku týž stupeň vzdělání, jaký se žádá od rakouských studujících. Zápis do přednášek děje se pro každý semestr zvlášť. Základ zápisu tvoří přihlašovací knížka (index lectionum), v níž se též návštěva přednášek potvrzuje. Aby studujícímu mohl býti semestr vpočten do předepsané studijní doby, musí býti zapsán a navštěvovati z pravidla tolik kolegií, jež obnášejí průměrně nejméně 10 hodin týdně. Povinností studujících jest v prvé řadě zachovávati akademické zákony a přednášky pravidelně navštěvovati.

Porušení těchto povinností trestá se disciplinárně dle platného discipl. řádu (výn. min. ze dne 13. října 1849 č. 416), kterýž rozeznává tyto tresty:

a) Napomenutí a výstrahu udělenou děkanem v soukromí nebo před učitelským sborem;

b) důtku rektorem vyslovenou před akademickým senátem;

c) t. zv. consilium abeundi, t. j. důtka zostřená výhrůžkou relegace v případě opakování;

d) relegaci (vypovězení) z university na 1 až 4 semestry nebo na vždy; zdali relegovaný může býti přijat na jinou universitu, o tom rozhoduje příslušná fakulta, proti jejímuž rozhodnutí může relegovaný podati stížnost k senátu;

e) konečně relegaci na vždy ze všech rakouských universit. Tento trest akademické úřady toliko navrhují a vyslovuje jej pak ministerstvo vyučování. Uložené tresty se zachovávají v evidenci a vyznačují se v ohlašovací knížce studujících.

IV. Studijní řády.

Zákl. z. st. ze dne 31. prosince 1867 č. 142 ř. z. o všeobecných právech občanů státních ustanovuje: »věda a její učení jest svobodno«. Na universitě jest tudíž svoboda učení a vyučování. Svobodě vyučovací dlužno v tom smyslu rozuměti, že učitel může vědeckou látku přednášeti dle svého přesvědčení a způsobem, který se mu zdá býti nejvhodnějším; vedle toho jest učiteli volno vedle kolegií povinných (obligátních) odbývati též kolegia speciální. Svoboda učení jeví se toliko v tom, že studující mohou kromě obligátních kolegií navštěvovati dle své vůle i kolegia jiná a že mezi více učiteli téhož předmětu mohou voliti. Jinak však jest svo-

boda učení a vyučování na universitách (vyjímající fakultu filosofickou) studijními řády obmezena. V tom ohledu platí pro bohosloveckou fakultu min. nař. ze dne 29. března 1858 č. 50 ř. z., pro právnickou fakultu zák. ze dne 20. dubna 1893 č. 68 ř. z. a min. nař. ze dne 24. prosince 1893 č. 204 ř. z., pro lékařskou fakultu min. nař. ze dne 15. dubna 1872 č. 57 ř. z. a min. nař. ze dne 1. června 1872 obsahující ustanovení o zařízení studia lékařského.

1. Studia právnická a státovědecká (zák. ze dne 20. dubna 1893 č. 68 ř. z.):

a) Absolvování studií: Právnická a státovědecká studia, pokud jimi má býti nabyta způsobilosť k veřejné službě, musí býti konána na některé právnické a státovědecké fakultě po určitou dobu. Doba studijní obnáší nejméně osm pololetí, z nichž nejméně tři buďtež odbyta před vykonáním historickoprávní zkoušky státní, ostatní pak pololetí, avšak nejméně čtyři, po vykonání zkoušky této. Avšak do této doby studijní včítáno buď pololetí toliko tenkráte, jestliže byl zachován počet přednáškových hodin stanovený cestou nařizovací (§ 3 nař. min. kultu a vyučovací ze dne 24. prosince 1893 č. 204). Rovněž zůstaveno určení ministra vyučování, pokud studijní čas, na jiné fakultě nežli právnické a státovědecké nebo na některé cizozemské universitě strávený, může býti včítán do doby studijní (§§ 9 a 10 cit. nař.). Připuštění ku theoretickým zkouškám státním jest podmíněno kromě studijní doby návštěvou předepsaných přednášek (obligátních kolegií), připuštění k soudní a státovědecké zkoušce státní kromě toho i průkazem, že historickoprávní zkouška byla s prospěchem vykonána. Obligátními jsou tyto discipliny: pro připuštění k historickoprávní zkoušce státní právo římské, církevní a německé (dějiny pramenů právních a práva veřejného, dějiny a systém práva soukromého) a rakouské říšské dějiny (dějiny státního vývoje a veřejného práva), pro připuštění k soudní a státovědecké zkoušce státní: rakouské právo soukromé, rakouské právo obchodní a směneční, rakouské civilní řízení soudní, rakouské právo trestní a řízení trestní, všeobecné a rakouské státní právo, nauka správní a rakouské právo správní, nauka o národním hospodářství a národohospodářská politika a konečně finanční věda se zvláštním zřetelem k rakouskému zákonodárství finančnímu.

b) Zkoušky:

α) Kolokvia (semestrální zkoušky z jednotlivých předmětů) konají se u příslušného docenta; tyto zkoušky nejsou povinnými a skládají se ku zvláštním účelům, zejména k průkazu o prospěšném studiu (za účelem osvobození od kolejného, dosažení nadací a pod.).

β) Zkoušky státní (srv. tento čl.).

γ) Rigorosa (přísné zkoušky). Aby kdo mohl dosáhnouti doktorátu práv, musí složiti tři přísné zkoušky, z nichž první obsahuje právo římské, církevní a německé, druhá rakouské právo civilní a procesní, právo obchodní a směnečné a rakouské právo trestní i s trestním řízením, a třetí konečně obecné a rakouské právo státní, právo mezinárodní a politickou ekonomii.

Rigorosa se mohou odbývati teprve v posledním měsíci čtyřleté doby studijní nebo po úplném jejím odbytí.

2. Lékařská studia.

Pro absolvování lékařských studií jest předepsána doba 5 let; zkoušky dělí se ve zkoušky přípravné a v rigorosa. Kandidát, kterýž s výsledkem

odbyl rigorosa, stává se doktorem veškerého lékařství. Zkoušky přípravné skládají se během 5 let lékařského studia. Rigorosa jsou veřejná a účinkuje při nich jako zástupce vlády vládní komisař. První rigorosum obsahuje fysiku, chemii, anatomii a fysiologii a může býti odbyto již během universitních studií. Druhé rigorosum obsahuje obecnou pathologii a therapii, pathologickou anatomii, farmakologii a vnitřní lékařství a předpokládá odbytí prvého rigorosa. Třetí regirosum obsahuje chirurgii, oční lékařství, gynekologii a soudní lékařství. Každé rigorosum skládá se z části praktické a theoretické. Vídeňské noviny (Wiener Zeitung) uveřejnily v roce 1896 usnesení ankety pro reformu medicinských studií a zkoušek, jež v podstatě vrcholí v těchto zásadách: Studijní doba 10 semestrů nebudiž prodlužována; nauky přírodopisné nebuďtež příště předmětem ani povinných kolegií ani zkoušek. Buďtež zavedena obligátní kolegia a stanovena jakožto podmínka vpočtení pololetí do studijní doby návštěva nejméně 20 hodin vyučovacích týdně, kterýžto počet však budiž pro pololetí, v nichž se skládají zkoušky, přiměřeně snížen. Přírodovědecké a lékařské nauky by měly tvořiti dvě oddělené skupiny studijní; po absolvování desátého semestru buďtež složeny dvě přísné zkoušky, jež tvoří druhé a třetí rigorosum. Ohledně mediků, kteří mají odbýti jednoroční dobrovolnickou vojenskou službu, budiž učiněno opatření, aby po odpočtení vojenské doby služební rovněž v 10 semestrech studie mohli ukončiti. Doktoři veškerého lékařství, kteří chtějí dosáhnouti t. zv. venia practicandi, buďtež povinni stráviti po promoci jeden rok ve službě nemocniční, do kteréžto doby se jim však včítá pololetní služba vojenská, kterouž strávili jakožto lékaři ve vojenských nemocnicích.

c) Studia filosofická: K dosažení doktorátu na filosofické fakultě některé university v královstvích a zemích v říšské radě zastoupených jest zapotřebí předložení vědeckého pojednání a odbytí přísných zkoušek (rigoros).

Kandidát musí především prokázati, že po 3 léta jako řádný imatrikulovaný posluchač navštěvoval některou tuzemskou nebo cizozemskou universitu. Výjimečně může býti takovýto průkaz nahražen k návrhu dotyčného profesorského sboru povolením ministra vyučování. Thema psaného nebo tištěného pojednání, jež kandidát dle libosti si může zvoliti, má býti vzato z některého oboru k filosofické fakultě náležejícího. Obě filosofická rigorosa lze skládati teprve po aprobaci tohoto pojednání; jedno rigorosum obsahuje filosofii, druhé dle volby kandidátovy různé odborné skupiny a sice dějiny ve spojení s klasickou filologií, klasickou filologii ve spojení s dějinami klasického světa; mathematiku a fysiku nebo jeden z těchto předmětů s chemií, zoologii, botaniku nebo mineralogii s mathematikou, fysikou nebo chemií. Rigorosa lze skládati teprve po odbytí tříletého studia universitního.

d) Studia theologická. Viz čl. Theologie.

V. Stupně akademické.

Nejvyšším stupněm akademickým jest doktorát, jenž se uděluje po složení rigoros slavnostním aktem promoce, při níž se kandidátu odevzdává též doktorský diplom. Zvláštním vyznamenáním jest promotio sub auspiciis imperatoris, kteréž se koná u přítomnosti zástupce císařova, jenž též odevzdá promovanému prsten jakožto dar císařův. Užívati titulu »doktorand« bylo studujícím, kteří neodbyli ještě zkoušek k dokto-

rátu potřebných, výn. min. kultu a vyuč. ze dne 15. ledna 1897 č. 1754 zapověděno. Doktorátu jest zapotřebí k dosažení docentury na některé fakultě; doktorát práv jest pravidelnou podmínkou provozování advokacie, doktorát mediciny opravňuje sám o sobě k samostatnému vykonávání lékařské praxe. Každý doktorát dosažený na tuzemské universitě uděluje volební právo do zastupitelských sborů bez ohledu na placení daně. Též cizozemské doktorské diplomy se uznávají za jistých podmínek za platné; tato t. zv. nostrifikace jest upravena min. nař. ze dne 6. června 1870 č. 240 ř. z. Menší akademické stupně, kteréž akademické úřady udělují, jsou licenciát a bakalaureát na fakultě theologické a hodnost magistra farmacie. Úřad kancléře na pražské a vídeňské universitě, jejž zastává vždy kníže arcibiskup, jest obmezen toliko na katolickou fakultu theologickou. Sbory doktorské na universitě pražské a vídeňské nejsou již částmi fakulty a university a pozůstávají dále jako samostatné korporace.

VI. Kolejné.

Z pravidla mají všichni studující zapraviti kolejné za každé jednotlivé kolegium, do něhož jsou zapsáni. Kolejné připadá dotyčnému docentu a vybírá se na theologických fakultách toliko ohledně specielních kategorií posluchačů; pravidelně jest vyměřeno nejnižším obnosem 1 zl. 5 kr. r. m. za 1 hodinu v týdnu, mohou však býti čtena zvláštní kolegia i za kolejné vyšší. Studující mohou býti od kolejného zcela nebo z polovice osvobozeni, prokáží-li bezúhonné chování, skutečnou nemajetnost a výtečný prospěch ve studiích.

Zákonem ze dne 19. září 1898 č. 167 ř. z., jímž byly upraveny platy universitních profesorů, bylo kolejné zachováno, avšak z největší části sestátněno, t. j. za příjem státu prohlášeno, a toliko učitelům neplaceným bylo ponecháno. Důvody, jež pohnuly vládu ke zrušení kolejného, vyložil ministr Gautsch v poslanecké sněmovně; mezi jiným poukázal k tomu, že dva vynikající profesoři evropského jména na vídeňské universitě vyučující mají z kolejného příjem zcela nepatrný a sice jeden 350 zl. a druhý dokonce jen 11 zl., kdežto z druhé strany učitelé méně známí a méně vynikající na kolejném 8000 zl. a i více dostávají. Obavu, že by zrušením kolejného duševní svazek mezi Rakouskem a Německem byl porušen, prohlásil za neodůvodněnou; neboť zrušení kolejného nemůže nikterak vaditi tomu, aby vynikající mužové z Německa i na dále na naše vysoké školy byli povoláváni, jelikož soukromými úmluvami může býti úbytek na kolejném zcela snadno nahražen. Jest nutno, aby profesorům byl zabezpečen pevný důchod, kterýž by je chránil před nahodilými nehodami, jako na př. v případě delší nemoci, nutných cest na zotavenou atd. Konečně dovolával se ministr i ethických účinků zrušení kolejného na poměr mezi profesory a studenty, poukazuje k tomu, že student, který necítí na sobě tlak kolejného a má svobodnou volbu mezi kolegiemi, bude zcela jinak k profesorům pohlížeti než posavad a s druhé strany, že i konkurence mezi profesory nejsouc vázána žádnými zájmy hmotnými bude čistší a ideálnější; profesor bude i tak svoje povinnosti vůči posluchačům řádně plniti a rád přenechá posluchače i učitelům mimořádným a docentům. — Profesorům ustanoveným v době vydání cit. zák. ponechána však volnost rozhodnouti se pro podržení kolejného se služným dle norem dřívějších (§ 14 cit. zák.).

VII. Připuštění žen ku studiu universitnímu.

Otázka ženské emancipace v tomto století živější pozornosti se domáhající vyvolala též otázku připuštění žen k studiu universitnímu, při čemž poukazováno zejména k tomu, že na mnohých universitách cizozemských ženy se studujícími mužskými úplně na roveň jsou postaveny. I rakouská správa vyučování musela touto otázkou se zabývati. Ministr Gautsch vyslovil se v r. 1896 v poslanecké sněmovně rozhodně ve prospěch studia žen a nař. min. kultu a vyučování ze dne 23. března 1897 č. 84 ř. z. byly ženy připuštěny jako řádné a mimořádné posluchačky na filosofických fakultách, jestliže prokáží rakouské občanství státní, dále jestliže dokonaly 18. rok svého věku a jestliže předloží maturitní vysvědčení z některého rakouského veřejného gymnasia. Za posluchačky mimořádné mohou býti zapsány, jestliže navštěvovaly ústav pro vzdělání učitelek, lyceum, vyšší dívčí školu nebo gymnasium. O nostrifikaci cizozemských lékařských diplomů, kteréž byly ženám uděleny, obsahuje bližší ustanovení min. nař. ze dne 19. března 1896 č. 45 ř. z.

B. Akademie.

Akademie jsou spolky, společnosti nebo ústavy založené k pěstování a podporování věd a umění. V Rakousku existují následující akademie: císařská akademie věd ve Vídni, akademie věd v Krakově, česká akademie císaře Františka Josefa v Praze, společnost k podporování německé vědy, umění a literatury v Praze, král. česká společnost věd se sídlem v Praze, akademie výtvarných umění ve Vídni, c. k. umělecká akademie v Praze, konsulární akademie, Teresianum, vývozní akademie, dále horní akademie a obchodní akademie. Každá z nich má svůj zvláštní organisační statut.

1. Císařská akademie věd ve Vídni (zal. r. 1847) má za účel především samostatnou činností podporovati matematické a přírodní vědy, jakož i dějiny, linguistiku a nauku o starověku; skládá se ze dvou tříd a má členy čestné, skutečné a dopisující.

2. Akademie věd v Krakově (zal. r. 1872) skládá se z třídy filologické, historicko-filosofické a matematicko-přírodovědecké. Jednání a sdělení konají se v jazyku polském. Předním jejím úkolem jest pěstovati polskou řeč a literaturu a pátrati v oboru dějin Polska. Členové akademie jsou skuteční (domácí a zahraniční) a dopisující (rovněž domácí a zahraniční).

3. Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze (zal. r. 1890) dělí se ve čtyry třídy pro historii filosofie, práv a věd státních, pro matematiku a přírodní vědy, pro filologii (zejména k pěstování české řeči, literatury a dějin) a konečně pro umění a literaturu. Jednací řečí její jest pravidelně česká. Členové její jsou čestní, řádní, mimořádní a zahraniční.

4. Úkolem společnosti k pěstování německých věd, umění a literatury v Praze (zal. r. 1891) jest v přední řadě udělovati ceny (spisovatelům a umělcům) českým Němcům nebo v Čechách bydlícím německým spisovatelům a umělcům; obsahuje tři třídy a má členy řádné a dopisující.

5. Král. česká společnost nauk se sídlem v Praze má za účel sledovati pátrání v oboru veškerých věd a podporovati veškerá odvětví vědecká kromě theologie a positivní vědy právní.

6. Akademie výtvarných umění ve Vídni (zal. r. 1872, nový statut z r. 1888) slouží k pěstování umění a jest ve spojení s umě-

leckou školou, kteráž se skládá ze všeobecné školy malířské, všeobecné školy sochařské a ze škol specialních (i pro architekturu).

7. C. k. umělecká akademie v Praze jest jednou z nejmladších státních akademií a vznikla z původní pražské malířské akademie, jež trvala již téměř 100 let jako ústav soukromý až dnem 1. října 1896 do státní správy byla převzata. Pražská malířská škola byla založena v r. 1799 společností vlasteneckých přátel umění v Čechách v r. 1796 vzniklou. Prvním ředitelem jejím byl Josef Bergler, žák Rafaela Mengse a Marona. Zvláštnímu rozkvětu těšila se tato škola za vlivu hraběte Františka Thuna, jehož blahodárné působení na poli uměleckém — a to netoliko v Čechách — se chová v živé paměti. Akademie měla dříve spíše povahu kreslířské školy a skládala se ze školy elementární, antického sálu, atelieru a školy stavitelské. K řízení ústavu byl po té povolán Kristian Ruben z Mnichova, žák Korneliův. Z velkého počtu Rubenových žáků vyšel J. M. Trenkwald, kterýž po Eduardu Engerthovi, nástupci Rubenově, byl ředitelem pražské akademie. V letech 1880tých byla akademie nově organisována; na místě ředitelství zaveden rektorát a ve vyučování provedena zásada škol mistrů protivou k posavadnímu rozdělení třídnímu. V nové své formě obsahuje akademie školu přípravnou, 5 škol mistrů (profesorů Brožíka, Hynaise, Mařáka, Pirnera a Ženíška) a školu sochařskou pod vedením Myslbekovým. V čele ústavu jest kurátor, jímž bývá některá osoba z vysoce postavených přátel umění.

8. Teresianská akademie ve Vídni (zal. r. 1746) jest vychovávací ústav pro chovance navštěvující gymnasium a universitu. Při výchově jejich se béře zřetel zejména na státní službu a vzdělávají se vedle předmětů gymnasialních a vědách právních a státních i v moderních jazycích a potřebné obratnosti.

9. Horní akademie v Lubně a v Příbrami (stanovy z r. 1875) jsou vyšší odborné ústavy pro hornictví a hutnictví sloužící ke vzdělávání chovanců na úředníky horní a báňské, horní inženýry a úředníky horních úřadů.

10. Obchodní akademie v Praze, ve Vídni a ve Štýrském Hradci, námořní a obchodní akademie v Terstu poskytují vzdělání obchodní, poslední i námořnické; vedle nich jest ještě celá řada ústavů se stejnou tendencí obchodním akademiím podobných.

11. C. a k. konsulární akademie vznikla reorganisací někdejší akademie orientální a úkolem jejím jest poskytnouti všestranného vzdělání ke službě konsulární. Akademie tato po stránce jazykové liší se v oddělení (sekci) východní a v sekci západní. Sekce východní odchovává kandidáty úřadu konsulského na Východu (v užším smyslu) a učí se tam vedle předmětů všeobecné osnovy učební i tureckému jazyku (jakož i arabskému a perskému jakožto řečem pomocným). Studie pro veškery posluchače akademie vyměřeny jsou na dobu pěti let. Jednotlivým chovancům, již nastoupiti mají konsulární službu ve Východní Asii, dostává se dle potřeby specielního průpravného vzdělání (jmenovitě v řeči čínské) v posledních dvou ročnících. Rodiče nebo poručníci zamýšlející dostati své syny, pokud se týká, poručence do akademie konsulární, podejtež příslušnou žádost řádně kolkovanou svědčící ministerstvu císařského domu ve Vídni v ředitelství akademie nejdéle do 15. září. Ku přijetí se žádá:

rakouské neb uherské státní občanství, maturitní vysvědčení z rakouského nebo z uherského gymnasia a konečně znalost němčiny a frančtiny.

12. Vývozní akademie c. k. rakouského obchodního musea ve Vídni: Z obchodních akademií, jichž počet v posledních letech utěšenou měrou vzrostl, vycházejí sice výteční účetní, korrespondenti a počtáři, nikoli však obchodníci v širším slova smyslu, kteří by měli světový názor o obchodu a rozhled v politické situaci, která začasté obchod úplně ovládá. A pokud jde i o naše konsulární zařízení, neosvědčilo se vždy měrou valnou; konsulové jsou diplomaty, politickými mandatáři, kteříž až v poslední řadě povinnost mají zastávati zájmy obchodu a osvojí si potřebných vědomostí k tomu teprve víceletou praxí; tam pak, kde obchodníkům obstarávati jest záležitosti konsulární, jdou v cestu jinaké potíže a překážky. A právě tuto mezeru, tento nedostatek odhodlala se vláda konečně zažehnati zřídivši ve Vídni akademii vývozní — vysokou to školu nebo-li universitu pro svět obchodní; zde nemají být vzděláni účetní, bankovní úředníci a pod., nýbrž mladí obchodníci s obsáhlými vědomostmi a bohatou zásobou názorů, příští chefové, prokuristé, ředitelé továren a pod. Uvádějíc ve skutek předůležitý ústav tento naznačilo ministerstvo obchodu úplně stanovisko své v příslušném výnosu svědčícím komorám obchodním a živnostenským. Akademie tato skládá se z běhu průpravného, dvou ročníků a z více kursů speciálních po neurčitou dobu trvajících. Hlavní důraz položen na studium řečí moderních a později snad zahájí se též přednášky v některé řeči východní; spolu pomýšlí se na zřízení vzorného komptoiru (písárny), při čemž ovšem pěstovati se bude i účetnictví komorní. Daleko však důležitějšími jsou studia národohospodářská a zeměpisná s naukou o zboží, dále studia o celnictví a o smlouvách celních, o politice obchodní, konečně studia o tarifech a stycích všech států. Zvláštní kursy věnovány jsou odboru právnickému, vědě ústavní a správní, právu směnečnému a obchodnímu, konsulátnímu zřízení, pojišťovnictví a přednáškám o patentech.

Z uvedeného vysvítá, že přičiněním vlády založeno učiliště dosahu velikolepého a není si jiného přáti, leč aby splnění došel cíl, jemuž ústav tento věnován jest a jejž ministerstvo obchodu naznačuje samo asi těmito slovy: »Cílem zamýšleného ústavu jest poskytnouti dorostu vcházejícímu v kruhy obchodní a průmyslové pracující na poli mezinárodním, kde dnes již více vedle všeobecného obchodního vzdělání průpravného nepostačuje routina kupecká a praxe, takového vzdělání, které by obepínalo veškery vědy odborné, ale také na ně se jen obmezovalo, tak aby tu byl základ dán ku slibné soutěži v cizině.«

C. Universitní a studijní knihovny.

I. U 7 rakouských universit jsou zřízeny knihovny, jež mají za účel poskytovati pomocné prostředky k vyššímu studiu učitelům i posluchačům jsouce k tomuto cíli opatřeny bohatým výběrem knih ze všech odvětví vědecké literatury. Jsou ústavy státními a podléhají přímo státnímu úřadu zemskému (místodržitelství, zemské vládě); nejvyšší dozor a kontrolu nad nimi přísluší ministerstvu kultu a vyučování. Týž ráz mají též studijní bibliotheky v Linci, Solnohradě, Celovci, Lublani, Gorici a Olomouci, toliko s tím rozdílem, že na knihovny universitní má jistý vliv též akademický senát, kterýž zejména činí návrhy na obsazení míst knihovníků a jest dále oprávněn činiti návrhy ministerstvu i ve příčině opatřování knih a celé správy.

II. Instrukce pro knihovny (min. nař. ze dne 20. prosince 1849 č. 30 ř. z., ze dne 9. února 1854 č. 144 ř. z., ze dne 14. února 1861 č. 1555 a ze dne 22. března 1868 č. 2562) obsahují o vypůjčování a použití knih v podstatě tato ustanovení:

1. Použití knih uvnitř jest volno každému bez obmezení vyjímajíc toliko žáky nižších škol;

2. mimo knihovnu knih používati t. j. vypůjčiti si je pro domácí potřebu jest dovoleno:

a) na universitách a vyšších studijních ústavech profesorům, soukromým docentům a učitelům, dále asistentům, adjunktům a suplentům;

b) na gymnasiích a realných školách řádným učitelům jakož i učitelům výpomocným a vedlejším;

c) imatrikulovaným studujícím na universitách;

d) doktorandům a členům sboru doktorského na universitách ve Vídni a v Praze;

e) ministerstvům a veřejným úřadům k úřední potřebě;

f) členům cís. akademie věd;

g) představeným těch učených společností, jimž k jich žádosti zemskou vládou bylo dovoleno pro sebe nebo pro členy, avšak vždy za ručení předsedova, knihy si vypůjčovati;

h) konečně úředníkům knihovny;

i) jiné osoby z pravidla nemají práva knihy z těchto knihoven si vypůjčovati, výjimečně však jim to zemskou vládou po slyšení představeného knihovny může býti povoleno;

j) imatrikulovaní studující na universitách jakož i profesoři a docenti, kteří nemají trvalého nebo dočasného platu z veřejné pokladny, mohou si vypůjčovati knihy pro domácí potřebu jen pod tou podmínkou, že složí přiměřenou jistotu (kauci). Rovněž může býti žádána kauce dle okolností i od osob, jimž bylo zemskou vládou výjimečně uděleno právo knihy si vypůjčovati. Kauce obnáší nejméně 10 zl. 50 kr. Studující, kteří odbyli maturitní zkoušku nebo státní zkoušky s vyznamenáním, mohou býti od složení kauce osvobozeni;

k) vůbec pro domácí potřebu se nepůjčují rukopisy, zvláště cenná díla a knihy, jichž jest zapotřebí v knihovně k stálému používání (zejména knihy příručné), dále slovníky, ukazatelé, z pravidla i nenahraditelné nebo těžko nahraditelné knihy a taková díla, jež se studiemi a pracemi vypůjčitele nejsou v bližším vztahu. Knihy mohou se půjčiti toliko na měsíc, ovšem může býti tato lhůta též prodloužena;

l) konečně jsou přednostové knihoven zmocněni jednak cizím knihovnám tiskopisy a rukopisy na náklad vypůjčitele pod podmínkou, že budou bezpečným způsobem uschovány a že jich bude použito toliko v knihovně, zapůjčiti a s druhé strany přímo z cizozemských knihoven jednotlivá díla vypůjčovati (výn. min. kultu a vyuč. ze dne 12. března 1883 č. 21329).

III. Úředníci knihovny dělí se v knihovníky (bibliotekáře), kustody, skriptory, amanuense, praktikanty a volontéry. Ku přijetí za praktikanta se žádá dosažení doktorátu na některé tuzemské universitě nebo aprobace pro učitelský úřad na gymnasiích nebo realných školách a potřebná znalosť jazyků, zejména jazyka vlašského, francouzského a anglického (výn. min. kultu a vyuč. ze dne 28. listopadu 1895 č. 27.106).

Únos.

I. Pojem.

Zločinu veřejného násilí únosem dopouští se

1. ten, kdo porušuje právo osoby unesené tím, že osobu ženskou (provdanou nebo svobodnou, zletilou nebo nezletilou), byť i byla oddána prostituci (rozh. kas. soudu sb. č. 934), v konečném úmyslu směřujícím ke sňatku nebo smilstvu proti vůli její násilím nebo lstí unesl, t. j. připravil ji na místo, kdež jsouc vyrvána ze svého ochranného místa, jest podrobena moci únoscově nebo toho, kým unesení se stalo;

2. ten, kdo porušuje práva třetí osoby tím, že osobu ženskou provdanou manželi, dítě rodičům, poručence (nikoli též opatrovance, rozh. kas. soudu ze dne 9. listopadu 1889 sb. č. 1309) poručníkovi neb opatrovateli lstí nebo násilím odvedl, ať jest dosaženo konečného úmyslu, účelu počínání v obou uvedených případech čili nic (§ 96 tr. z.). Nerozhodno jest, svolí-li ve případě druhém unesená osoba k únosu nebo nikoliv; také svolíc nebo spoluúčinkujíc, nestává se spoluvinnicí zločinu únosu (rozh. kas. soudu ze dne 15. dubna 1884 sb. č. 630). Lstí v druhém případě, spáchán-li únos se svolením unesené, jest rozuměti netoliko úskočné provedení únosu, nýbrž lest jest tu již tenkráte, bylo-li unesení uskutečněno za zády manželovými, rodičů atd. (rozh. kas. soudu ze dne 9. prosince 1881 sb. č. 383, naproti rozh. kas. soudu ze dne 28. prosince 1883, sb. č. 683, podle kteréhož při unesení dítěte skutková povaha předpokládá nějakou positivní činnost, kterou jest dobrovolné vzdálení dítěte přivoděno nebo překážka v cestu se tomu stavící odstraněna).

II. Trest únosu jest rozdílný podle toho, spáchán-li únos s vůlí nebo proti vůli unesené osoby podle toho, překročila-li unesená osoba již věk 14 let čili ne. Je-li unesené osobě již 14 roků a svolí-li k únosu, tu jest trest těžký žalář od 6 měsíců až do jednoho roku. Nečítá-li unesená, osoba ještě 14 let a stal-li se únos proti vůli unesené osoby, tu jest trest těžký žalář od 5 do 10 roků podle míry užitých prostředků a zamýšleného nebo nastalého zla (§ 97 tr. z.). Táž ustanovení obsahuje také voj. tr. z. v §§ 374, 375 a tr. z. pro Bosnu a Herc. §§ 171, 172.

III. Osnova nového zákona trestního.

Dle nejnovější osnovy dopustí se zločinu únosu, kdo se zmocní osoby ženské v úmyslu směřujícím ke smilstvu proti její vůli lstí, hrozbou nebo násilím a ji odvede nebo ve své moci podrží a jest ho potrestati káznicí od 1 do 10 let nebo vězením od 1 do 5 let. Avšak byl-li únos spáchán, aby unesená byla přinucena ke sňatku, tresce se jakožto přečin vězením od 1 měsíce až do 5 let. Též nastane v tomto případě stihání jen k návrhu a lhůta k podání návrhu nepočne dříve než tím dnem, kterého unesená na svobodu jest propuštěna (§ 241). Přestupku únosu jest dle § 242 také ten vinen, kdo nezletilou neprovdanou osobu ženskou, která dokonala 14. rok věku svého, s její vůlí jejím rodičům nebo tomu, pod jehož zákonnou ochranou se nalézá, odejme, by ji k smilstvu nebo sňatku přiměl a bude vězením od 1 dne až do 5 let potrestán. Stihání nastane jen k návrhu. Oženil-li se však únosce s unesenou, lze jej stihati pro zločin nebo přečin únosu jenom, když sňatek byl prohlášen neplatným. Lhůta k podání návrhu počíná v tomto případě teprve okamžikem, kdy oprávněný k návrhu nabyl vědomosti o prohlášení manželství za neplatné (§ 243). Nikoli únosu, avšak zvláštního deliktu proti osobní svobodě dopouští se

ten, kdo nezletilou osobu lstí, hrozbou neb násilím neb osobu na duchu chorou jejím rodičům nebo tomu odejme, pod jehož zákonnou ochranou se nalézá. Pachatel potrestá se pro přečin vězením od 1 měsíce až do 5 let, stalo-li se však jednání v úmyslu, aby osoby se užilo k žebrání nebo k ziskuchtivým neb nemravným účelům, pro zločin káznicí od 1 do 10 let nebo vězením od 1 do 5 let. Také lze nalézti, že odsouzený může dán býti pod policejní dohled (§ 240).

Úpadek viz Konkurs, Nároky věřitelů konkursních a Podstata konkursní.

Úpadek zaviněný (crida).

I. Zločin podvodného úpadku (podvodné kridy, jak se v praxi soudní nazývá) jest dle § 199 lit. *f)* tr. z. druhem zločinu podvodu (viz čl. Podvod), jehož skutková povaha, předpokládajíc úmysl škodu způsobiti, v tom spočívá, že

a) se někdo marnotratností uvrhne v insolvenci, neb

b) úskoky snaží se úvěr prodloužiti, neb

c) uváděním smyšlených věřitelů neb jinak podvodným srozuměním neb ukrytím části jmění svého zkrucuje pravý stav podstaty.

Skutková podstata nevyžaduje však, by byl formálně uvalen konkurs na jmění dlužníkovo, stačí insolvence jeho (rozh. kas s. ze dne 19. října 1889 sb. č. 1273). Výraz »podstata« neoznačuje tudíž nic jiného než jmění neb stav jmění plynoucí ze srovnání aktiv a passiv, jehož dlužník užíti má ku splnění svých právních závazků (rozh. kas. s. ze dne 15. září 1885 sb. č. 815). Co se týče trestání t. z. podvodného úpadku, viz čl. Podvod.

II. Přečinu zaviněného úpadku dopouští se každý (ať osoba fysická, spolek atd., rozh. kas. s. ze dne 26. února 1881 sb. č. 318), kdo upadne v konkurs (t. j. v insolvenci, byť i bez formálního vyhlášení konkursu; rozh. kas. s. ze dne 14. října 1882 sb. č. 487, ze dne 11. listopadu 1885 č. 841) a buď

a) prokázati nemůže, že mu jen pro nehody a bez jeho viny není možné, by své věřitele uspokojil, neb

b) když svou vinou přílišná vydání činil, neb

c) když v době, kdy passiva aktiva již převyšovala (a on si toho vědom byl, rozh. kas. s. ze dne 10. května 1880 sb. č. 256) ihned konkurs soudu neohlásil, nýbrž nové dluhy dělal (t. j. nové dlužní poměry zakládal), platy konal (byť i jen jeden), do zástavy dával nebo zjišťoval (§ 486 al. 1 tr. z.). Samozřejmě platí tento předpis též pro kupce ve smyslu obchodního práva (rozh. kas. s. ze dne 17. dubna 1886 sb. č. 912), jež jsou insolventními; avšak nehledě k tomuto předpisu, uvádí zákon celou řadu případů, kde se kupec dopouští přečinu bez ohledu na souvislost s nastalou insolvencí a bez ohledu na to, je-li zde vylíčená povšechná povaha skutková (rozh. kas. s. ze dne 22. listopadu 1876 sb. č. 133). Případy ty jsou:

a) když kupec, který upadl v insolvenci, uvázal se v obchod již zadlužený aneb, pokud k výkonu obchodního oprávnění třeba dle zákonů obchodních jistého obchodního fondu, když uvázal se v obchod, nemaje fondu takového a oklamal tedy úřad ohledně pravé podstaty svého jmění;

b) když již jednou v konkurs upadl a povolení k opětnému provozování svého obchodu, pokud jest toto dle předpisů o výkonu obchodních

oprávnění, vázáno určitými podmínkami, nabyl falešným udáním, že podmínky ty zde jsou;

c) když předepsaných knih obchodních (t. j. těch, jež vésti bylo nutno, by bylo lze z nich úplně seznati obchody a stav jmění, rozh. kas. s. ze dne 3. února 1891 sb. č. 1401) buď docela nevedl (ač byl dle práva obchodního povinen je vésti, rozh. kas. s. ze dne 16. března 1885 sb. č. 758), neb je vedl tak vadně (na př. nebyla sdělána předepsaná inventura, rozh. kas. s. ze dne 22. května 1885 sb. č. 789), že se z nich ani posouditi nedá, jak byl obchod veden, ani v jakém stavu se jmění jeho nalézá;

d) když při vedení knih, byť i jen při jednotlivých položkách zúmyslně něco nepravého udal, když knihy zcela neb z části zničil, potlačil, neb obsah jich jakýmkoliv způsobem zkomolil;

e) když dostatečně vysvětliti nemůže, jak dluhy povstaly neb jak se užilo značnějších příjmů na penězích, na zboží neb na jiných věcech;

f) když se pustí na oko ve smlouvy o dodávání papírů úvěrních neb zboží, kteréžto smlouvy však dle své povahy směřovaly k pouhým sázkám, neb když se pustil v jiná jednání odvážná, jež se nikterak nesrovnávala s jměním jeho;

g) když v čase, kdy již věděl, že dluhy aktiva převyšují, prohlášení konkursu tím zdržeti bleděl, že zboží své pod pravou hodnotou vyhazoval, aneb jinými prostředky, jež byť i nebyly podvodnými, věřitelům byly ke zkáze.

Upadne-li v konkurs společnost obchodní, potrestáni buďtež všichni členové, kteří se dopustili zjištěného provinění (některé z uvedených podstat skutkových) a nevedl-li obchodník, jenž v konkurs upadl, obchod svůj sám, potrestán buď též správce obchodu, pokud vinu na tom má (§ 486 al. 3 tr. z.).

Shledá-li se při vyšetřování vedeném proti obchodníku, jenž v konkurs upadl, že on maje tehdá, když se uvazoval v obchod svůj aneb upadl-li již jednou v konkurs, když znova nabýti chtěl způsobilosti k obchodu, prokázati, že má předepsaný fond obchodní, oklamal úřad ohledně pravého stavu svého jmění, tedy buďtež všechny osoby, jež buď křivě potvrdivše, že dlužník, jak udával, jmění nabyl neb davše mu peníze neb efekty, by jimi na oko prokázal, že je má, neb uznavše smýšlené pohledávky neb zatajivše nároky vzájemné neb jakýmkoliv jiným způsobem k tomu spolupůsobily, potrestány pro spoluvinu na tomto přečinu (sc. přečinu zaviněného úpadku, § 486 al. 4 tr. z.). Ostatně platí i při tomto přečinu povšechné zásady o spoluvině (rozh. kas. s. ze dne 13. května 1875 sb. č. 67, 10. května 1880 sb. č. 256). Přečin tento, který přechází ve zločin podvodu, je-li zde úmysl věřitele poškoditi, tresce se tuhým vězením od 3 měsíců do jednoho roku. Trest buď dle okolností zostřen (§ 486 al. 1 tr. z.).

III. Tytéž předpisy obsahuje též voj. z. tr. (§ 504 lit. *f)*, 759) a tr. z. pro Bosnu a Hercegovinu (§ 282 *f)*, 440) s tím rozdílem, že jsou v posledním paragrafu vypuštěny předpisy týkající se výkazu fondu obchodního.

IV. Dle osnovy nového trestního zákona je úpadek samostatným činem trestním. Dělí se v úpadek podvodný a zaviněný. V obojím případě se předpokládá, že dlužník upadl v konkurs neb že konkurs nebyl dle rozhodnutí soudu jen proto uvalen, poněvadž jest tu jen jediný osobní

věřitel, aneb jmění je tak nepatrné, že nestačí ke krytí nákladů spojených s projednáváním konkursu (§ 300). Podvodný úpadek tresce se co zločin káznicí od 1 do 10 roků neb vězením od 3 měsíců do 4 roků a lze s trestem tímto spojiti též pokutu peněžitou do 4000 zl., byla-li insolvence jen předstírána. Podvodný úpadek předpokládá úmysl dlužníka zjednati sobě neb osobám jiným bezprávný prospěch majetkový a spočívá v tom, že dlužník věda o své insolvenci a vzhledem ke konkursu mu hrozícímu neb již uvalenému, zhoršil postavení věřitelů zvláště tím, že k jich újmě

a) zatají, odstraní neb jinak naloží svým majetkem;

b) uzná neb uvede zcela neb z části smyšlené nebo neplatné dluhy nebo právní jednání (§ 294).

Rovněž tresce se pro zločin káznicí od 1 do 5 roků neb vězením od 1 do 5 roků, kdo věda o insolvenci a v zájmu dlužníka, jenž v konkurs upadl, zatajuje neb odstraňuje vzhledem ke konkursu ať hrozícímu neb již uvalenému, majetek na újmu věřitelů (§ 295).

Pro přečin tresce se vězením od 1 dne do 4 roků dlužník upadlý do konkursu, jenž věda o své insolvenci a vzhledem k nastávajícímu konkursu zajistil neb uspokojil některého věřitele na úkor ostatních. Přijetí zaplacení pohledávky a vyzvání k placení není trestným (§ 296).

Zaviněným úpadkem, jenž se trestá co přečin vězením od jednoho týdne do 2 roků, jest, když dlužník

a) byť i jen částečně přivodil svoji insolvenci nemírným nákladem, nepořádnou domácností, zanedbáním svého výdělku, vyhazováním majetku, lehkomyslným poskytováním úvěru, fiktivním směnkářstvím, girem z ochoty, převzetím rukojemství, differenčními obchody, hrou neb odvážnými jednáními, jež nesnesou se s pravidelným provozováním jeho obchodu neb vůbec jednáními, jež jsou v nápadném nepoměru k jeho majetku;

b) v době, kdy věděti musil o svém předlužení, zhoršil lehkomyslným kontrahováním dluhů postavení věřitelů;

c) nemůže dostatečně vysvětliti jak dluhy vznikly neb jak se užilo větších příjmů na penězích, hodnotách peněžitých neb zboží;

d) knihy obchodní, pokud byl povinen je vésti, nevedl neb je zatají, zničí neb tak nepořádně vedl, že nelze z nich nabýti přehledu o stavu jmění;

e) ač byl k tomu povinen, nesdělal bilanci svého jmění v čas zákonem předepsaný (§ 297).

Avšak nejen dlužník, jenž v konkurs upadl, je zodpovědným, nýbrž i věřitel podstaty a trestá se pro přečin vězením od 1 týdne do 2 roků, když

a) dá si poskytnouti neb slíbiti tajně prospěch majetkový za to, že při hlasování konkursních věřitelů, zvláště o nuceném narovnání bude hlasovati v jistém smyslu neb zdrží se hlasování; neb

b) když si dá tajně poskytnouti neb slíbiti zvláštní výhody na újmu ostatních věřitelů za to, že bude souhlasiti s dobrovolným ujednáním, jež má za účel zrušení konkursu; neb

c) kdo pohledávky, o nichž ví, že jsou smyšlenými nebo neplatnými, přivádí v řízení konkursním v tom úmyslu k platnosti, by tím vykonával vliv, jenž mu nepřísluší, na volbu osob, jimž svěřena správa neb realisace jmění konkursního nebo přímo na správu, realisaci neb rozdělení podstaty (§ 299). Správce konkursní podstaty a člen výboru konkursních věřitelů dopouštějí se přečinu a trestají se vězením od 1 dne do 2 roků, dají-li

si za činnost svou ve zmíněné vlastnosti vůbec neb v jednotlivém případě poskytnouti neb slíbiti prospěchy majetkové na újmu věřitelů (§ 301).

Úpis dlužní.

I. Pojem.

Úpis dlužní v nejširším slova smyslu je listina, kterou se uznává závazek ku plnění sumy peněžité neb majetkové hodnoty; v užším slova smyslu je dlužní úpis listina, kterou se potvrzuje přijetí zápůjčky a slibuje její vrácení. Hlavním účelem, pro který se dlužní úpis vyhotovuje, jest, aby se zjednal věřiteli průvod, pročež tvořiti má dluhopis plný důkaz o všech okolnostech, jež obsahuje. Je otázka, je-li dlužní úpis smlouvou či jen jednostrannou listinou, jež působí pouze proti tomu, kdo vydal dlužní úpis. Bez odporu je dlužní úpis listinou smluvní, když jej věřitel spolu vydá a spolu podpíše; je tu pak smlouva o dluh, jíž obě strany přesně stipulují poměr dlužní ve smlouvě té potvrzený. Avšak i tehdá, když pouze dlužník sám vydal, pokud se týče podepsal dlužní úpis, má úpis moc smlouvy, schválil-li věřitel výslovně nebo mlčky jeho obsah. Mlčky se tak státi může zejména tím, že přijme věřitel dlužní úpis od dlužníka bez námitky a tím mlčky projeví, že souhlasí s obsahem dlužního úpisu.

II. Druhy dlužních úpisů.

1. Rozeznáváme veřejné a soukromé dluhopisy, dle toho jsou-li vyhotoveny státem, zeměmi, okresy, obcemi neb veřejně spravovanými fondy, korporacemi pod státním dohledem a kontrolou se nalézajícími neb jsou-li vydány osobami soukromými.

2. Dlužní úpisy majiteli znějící (au porteur) (viz čl. Papíry cenné), a papíry na určité jméno znějící (au nome), jež obsahují slib ve prospěch určité osoby.

3. Co se týče formy může býti dlužní úpis uzavřen výhradně jen mezi kontrahenty bez dalšího dotvrzení neb osvědčení osob třetích a sice stačí, když je dluhopis vydatelem podepsán neb opatřen legalisovaným (soudně neb notářsky) vlastnoručním znamením jeho ruky (§ 294 c. ř. s.). Pro dluhopisy před 1. lednem 1898 vydané platí ovšem předpisy starého soudního řádu, který vyhledával, aby dluhopis byl buď vydatelem vlastnoručně psán a podepsán neb aby vedle vydatele dluhopis podepsali ještě dva svědci (§ 114 star. s. ř., čl. VII. úvoz. zák. k civ. ř. s. a § 5 o. o. z.).

4. Na základě dluhopisů povoliti lze vklad knihovní, ač obsahují-li právní důvod, zřízení zástavy a svolení dlužníkovo ke vkladu práva zástavního.

5. Dlužní úpisy zhotovené ve formě notářského aktu dle § 3 not. ř. jsou tituly exekučními (§ 1 č. 17 ex. ř.).

6. Dlužní úpisy jsou buď listinami speciálními, t. j. obsahují výhradně dlužní slib a podmínky splácení neb mohou býti spojeny s jinými právními jednáními, pokud se týče právními listinami, tak na př. se smlouvou trhovou, rukojemskou, cessí a pod.

III. Obsah a průvodnosť dlužního úpisu.

Aby dlužní úpis činil úplný důkaz, musí obsahovati to, co stanoví § 1001 o. o. z. (totiž jméno půjčitele neb věřitele, vypůjčitele neb dlužníka, předmět a obnos zápůjčky a jde-li o peníze, druh peněz, jakož i všechny podmínky, týkající se placení jak dluhu hlavního tak i případných úroků. Forma dluhopisu řídí se předpisy civ. řádu soud. (§ 1001 o. o. z.). A tu stačí, když dlužník podepíše vlastnoručně dlužní úpis, neb když dlužní úpis

opatřen jest znamením jeho ruky soudně neb notářsky ověřeným. Aby dlužník dluhopis též vlastnoručně napsal se dnes nežádá. Dlužní úpis, který neobsahuje vše, co uvádí § 1001, činí důkaz neúplný, t. j. činí (pokud ovšem je dlužníkem podepsán neb jeho znamením ruky soudně neb notářsky ověřeným opatřen) důkaz jen o těch okolnostech, jež jsou v něm uvedeny (§ 294 c. ř. s.). Není pochybnosti, že předpis § 1001 o. o. z. (ohledně obsahu dluhopisu) nevztahuje se toliko na dluhopisy o zápůjčkách, nýbrž též na jiná uznání dluhu (rozh. z 3. srpna 1886 č. 9034 č. sb. 11.128). Z § 1001 o. o. z. vyplývá konečně, že podstatnou náležitostí dluhopisu, má-li činiti plný důkaz, je udání právního důvodu; není-li udán důvod právní, tvoří dluhopis dle shora řečeného jen důkaz neúplný. Výjimečně připouští právo obchodní zavazující listy, jež nemusí obsahovati výslovný titul právní. Ve příčině zevnější formy dluhopisů některých ústavů úvěrních platí předpisy zvláštní (hypot. banka král. českého, § 29 stan. ze dne 26. prosince 1864 č. 99 ř. z.; haličský úvěrní ústav, § 12 stan. ze dne 3. listopadu 1841 č. 569 sb. z. s.; rak. uh. banka, stan. ze dne 27. června 1878 č. 66 ř. z. resp. ze dne 21. května 1887 č. 51 ř. z. atd.). Dílčí dlužní úpisy o zápůjčkách soukromých musí zníti aspoň na obnos 100 zl. konv. m. a nikoli majiteli, nýbrž na jméno (výn. dv. kom. ze dne 17. prosince 1847 č. 105 sb. z. s.).

IV. Naříkání dluhopisu.

Dluhopisu lze odporovati jednak ve směru formálním (t. j. popřením jeho pravosti), jednak může dlužník činiti námitky práva hmotného, zejmena namítati, že neobdržel valutu (exceptio non numeratae pecuniae). Dle římského práva nabyl dlužní úpis průvodnosti teprve ve 2 letech po vydání. Před uplynutím této doby mohl se dlužník brániti exceptione non numeratae pecuniae a věřitel musil dokázati, že peníze vyplatil. Dlužník mohl též dluhopis zpět žádati querela non numeratae pecuniae. Toto ustanovení nepřijalo právo rakouské. Dle civ. řádu soudního nelze o obsahu dluhopisu za pravý uznaného pochybovati a soudce nemůže tu dle svého volného uvážení rozhodovati. Ovšem může dlužník vésti protidůkaz jinými průvody o tom, že valutu neobdržel. Průvodnosť těchto průvodů pak soudce volně uváží. Základ exceptionis non numeratae pecuniae, dokaž dlužník (rozh. z 16. července 1879 č. 6932 č. sb. 7544). Tuto námitku lze činiti i bezelstnému cessionáři (rozh. z 29. května 1874 č. 4370 č. sb. 5377). Exceptio non numeratae pecuniae je však vyloučena, vzdal-li se jí výslovně vydatel dluhopisu, nebo potvrdil-li příjem valuty nebo valutu jakkoliv uznal (rozh. z 1. srpna 1860 č. 8354 časop. »Ger. Halle« r. 1860 č. 41). Zvláště je námitka tato vyloučena, obsahuje-li dlužní úpis doložku »valutu obdržel v hotovosti« (rozh. z 28. října 1885 č. 12.482 č. sb. 10,768).

V. Vrácení dluhopisu.

Byl-li dluh zaplacen, je věřitel povinen dlužníkovi dluhopis vrátiti. Bylo-li jen částečně zaplaceno, vyznačí se to na dluhopise. Byl-li dluhopis vrácen bez kvitance, platí právní domněnka, že bylo placeno (§ 1428 o. o. z.). Avšak třeba skutečného vrácení, nestačí tedy pouze okolnosť, že dlužník nabyl držení dluhopisu. Ačkoliv se v pochybnosti předpokládá bezelstnosť držitele (§ 328), musí nicméně dlužník, jenž se dovolává právní domněnky (§ 1428 o. o. z.), prokázati, že mu věřitel dlužní úpis vrátil (rozh. ze dne 26. srpna 1874 č. 6867 č. sb. 5455). Domněnku § 1428 o. o. z. lze vyvrátiti odvodem.

Ztratil-li se dluhopis, je dlužník oprávněn, platí-li, buď žádati jistotu neb složiti obnos dle § 1425 o. o. z. k soudu a zároveň žádati za umoření (amortisaci) dluhopisu a sice na náklady věřitelovy jen tehdá, je-li věřitel vinen ztrátou dluhopisu (rozh. z 30. března 1871 č. 1804 č. sb. 4116).

VI. Poplatky. Viz čl. Zápůjčka.

Úpisy dlužní premiové.

I. Pojem.

Premiové dlužní úpisy jsou umořitelné zápůjčky, jež se v jistých časových oddílech vylosují na základě herního plánu tím způsobem, že na určitý počet kusů této zápůjčky připadnou výhry různé velikosti. Vyplacený obnos (včetně výhry) připadající na los sluje premií. Pojmu premie spíše vyhovuje, jestliže se za premii pokládá toliko výhra; neboť určitý počet vylosovaných kusů vyplácí se toliko původním, nominálním obnosem a nelze tudíž při těchto losech mluviti o premii ve vlastním slova smyslu; veškerá půjčka, kterou přijímá vypůjčitel, rozloží se v určitý počet stejných dílů, jež mají povahu losů, avšak od nich se tím liší, že na každý los vyplatí se výhra; nejmenšími výhrami jsou zaplacené obnosy, tudíž často ztrácí se na kapitálu. Losů jest velký počet a proto dělí se v jistá oddělení, jež se nazývají seriemi. Každá serie obdrží pak určitý počet čísel. Plán herní, jenž musí býti při úpisech státem nevydaných, úředně schválen, obsahuje jednotlivé modality, jak se losy splácejí. Zpravidla táhne se při každém tahu určitý počet serií a při tahu po tom následujícím vylosují se všechna čísla tažených serií. Úpisy jsou buď úročnými nebo bezúročnými. Úročné zápůjčky loterní opatřeny jsou běžnými kupony, zabezpečují pevný úrok, ovšem míra úroková jest nižší, než v zemi obvyklo; zápůjčky bezúročné poskytují pak pouze naději na premii. V Rakousku jsou premiové úpisy dlužní vydány státem, jednotlivými městy, železničními společnostmi, úvěrními ústavy, držiteli panství a j. Úpisy premiové jsou v mnohém směru finančně výhodnými a sice jak pro vypůjčitele tak pro zapůjčitele. Vypůjčitel vypůjčí si za příznivějších podmínek, na nízký úrok, pokud se týče může emitovati zápůjčku za vyšší kurs. Půjčitel nabývá naděje na velkou nebo větší výhru a proto vzdává se úroků, nebo spokojí se s poměrně nepatrným úrokem; ovšem mají i tyto zápůjčky též stinné stránky, jež se vytýkají loterii. Chuť ke hře se vzbuzuje a podněcuje, hra sama je pak finančně nevýhodnou, zejmena když kupec ničeho nevyhraje a na kapitálu ztrácí. Všechny tyto nevýhody jsou daleko menší při úročných zápůjčkách, kde kupec dostává pravidelný, pevný úrok a následkem nižší míry úrokové obětuje část úroků, poměrně nepatrnou, za naději na výhru. Proto se též vydávají zápůjčky loterní, jež zahrnují větší obnos, dnes jen úročně, ježto se nalezne daleko lehčeji větší počet kapitalistů, poněvadž tito dávají přednosť pravidelnému, pevnému, byť i nízkému zúročení kapitálu před každým jiným jeho zúročením proto, poněvadž mají kromě toho ještě naději na premii. Byla-li uzavřena loterní zápůjčka v době vysoké míry úrokové a klesne-li tato později, utrpí vypůjčitel škodu, ježto nemůže zápůjčku dle libosti vypověděti a dle svého uvážení splatiti; stát může tudíž dlužní úpisy vydávati jen v případech výjimečných; zpravidla nedopouští spořádané hospodářství státní emisi těchto úpisů a pro finanční správu státní je výhodnějším vydávati neumořitelné zápůjčky.

II. Rakouské státní premiové zápůjčky jsou částí státního dluhu a patří k nim:

1. 4% státní loterní půjčka z r. 1854 uzavřená na 50 milionů zlatých konv. m. Všechny státní dlužní úpisy (po 250 zl. konv. m.) úrokují se ročně 4% (vždy 1. dubna); dne 2. ledna a 1. července každého roku táhnou se serie a 1. dubna a 1. října čísla. Dubnové výhry vyplácejí se dne 30. června a říjnové dne 31. prosince téhož roku po srážce 20% daně z výhry a kuponů.

2. 5% státní loterní zápůjčka z r. 1860 uzavřená na 200 milionů zlatých r. č. Tyto dlužní úpisy znějí na 1000 zl, 500 zl., 100 zl. a úrokují se pololetně (1. května a 1. listopadu) 5%. Z dlužních úpisů po 100 zl. obdrží 5 kusů dohromady stejné číslo výherní a různí se od sebe jen 5 podčísly, jež se nalézají pod čísly výherními. Dne 1. února a 1. srpna každého roku táhnou se serie a 3 měsíce později, každého května a listopadu čísla. Výplata výher po 3 měsících (tedy 1. srpna a 1. února). Poslední tah dne 1. května 1917.

3. Bezúročná státní premiová zápůjčka z r. 1864 uzavřená na 40 milionů zlatých r. č. obsahuje premiové listy po 100 zl. a 200.000 premiových listů s 2 oddělitelnými oddíly po 50 zl. r. č. Serie a čísla táhnou se při témž tahu přímo po sobě. Premie vyplácejí se 3 měsíce po tahu. Poslední tah dne 1. prosince 1919.

III. Z ostatních veřejných premiových zápůjček sluší uvésti: Losy na úpravu Dunaje z r. 1870 jsou zápůjčky komise pro regulaci Dunaje v obnosu 24 milionů s 5% úrokem, jež vydány byly v obligacích po 100 zl.; zápůjčky na úpravu Dunaje z r. 1878 v obligacích po 1000 zl. a 100 zl.; v dubnu 1878 byla vydána tato 2. serie komisí pro úpravu Dunaje v úhrnném obnosu $6\frac{1}{2}$ milionu zl. s 5% zúročením; osvobozena jest od daní a poplatků a splatna v 42 letech. Za obě tyto zápůjčky ručí stát, korunní země Dolní Rakousy a město Vídeň. Premiová zápůjčka města Vídně (vídeňské komunální losy) jest bezúročnou; emisní hodnota 30 milionů byla vydána v 300.000 obligacích po 100 zl.; též v polovičních kusech po 50 zl. a sice 300.000 serií po 100 losech. Dále sluší se zmíniti o 3% premiových zástavních listech rak. společnosti pro úvěr pozemkový 1. a 2. emise, o premiové zápůjčce rak. úvěrního ústavu, společnosti pro paroplavbu na Dunaji z r. 1857, o bezúročných městských premiových zápůjčkách (Innomostí, Krakov, Lublaň, Budín, Solnohrad, Stanislav, Terst). Zápůjčky šlechtických domů (Clary, Keglewich, Palfy, Salm-Reifferscheid, St. Genois, Waldstein, Windischgrätz). Zápůjčky jednotlivých společností a ústavů (rak. a uh. losy červeného kříže, nadace Rudolfova, uherské 4% premiové dlužní úpisy, a j. v.).

IV. Vydávání premiových dlužních úpisů (zák. ze dne 28. března 1889 č. 32 ř. z.).

Starší loterní předpisy nevztahují se na premiové dlužní úpisy; teprve cit. zák. byly premiové dlužní úpisy různě obmezeny:

1. Státní povolení: Dlužní úpisy s premiemi, v nichž se všem věřitelům neb jen některým mimo zaplacení upsané sumy peněžité zajišťuje premie tak, že se vylosováním neb jiným způsobem na náhodě závislým určí dluhopisy, jimž se má premie dostati, jakož i výše premií jim připadajících, lze vydávati jen na základě zvláštního zákona a jen k účelům státním.

2. Jinakým způsobem vydávati dluhopisy s premiemi jest tudíž zakázáno; dotyčné dluhopisy nejsou předmětem právního obchodu (§§ 311 a 878 o. o. z.) (§ 1 cit. z.).

3. Smlouvy (vyjmouc dědické), jichž předmětem jsou dluhopisy s premiemi neb listy interimní na takové cenné papíry, vydané mimo obvod platnosti tohoto zákona, jsou neplatny. Scizení soudní dražbou nejsou tím dotčena (§ 2 cit. z.).

4. Předpis § 2 neplatí

a) o premiových dluhopisech, jež vydaly cizí státy aneb za něž ručí tyto státy, a jež byly dány do obchodu v obvodu platnosti tohoto zákona před 1. březnem 1889, pokud jen tyto papíry byly odkolkovány ve smyslu ustanovení § 5 cit. z.;

b) o uherských státních premiových dluhopisech;

c) na jiné premiové dluhopisy, jež byly vydány v zemích koruny uherské před 1. březnem 1889, nevztahují se předpisy § 2, pokud jen tyto cenné papíry byly ve smyslu ustanovení § 5 odkolkovány (§ 4).

Dlužní úpisy v odst. *a)* a *c)* uvedené musily býti odkolkovány ve 30 dnech po prohlášení cit. zák. u příslušných úřadů. Promeškání 30 denní lhůty může finanční ministr prominouti, jsou-li zde okolnosti zvláštního ohledu hodné. Za odkolkování dluhopisů v § 3 označených vyměří se kolkový poplatek dle nominálního obnosu jednotlivých úpisů dlužních a dle III. stupnice. Odkolkování uherských dlužních úpisů jest prosto poplatku.

5. Tresty:

a) Detence neb držení premiových dlužních úpisů, jež jsou vyloučeny z právního obchodu, jakož i uzavírání smluv o dlužních úpisech, jež dle §§ 2 až 4 nemohou býti předmětem platné smlouvy, jest těžkým důchodkovým přestupkem, jenž se trestá peněžitou pokutou rovnající se pátému dílu nominálního obnosu papírů, jež tvoří předmět zakázaného jednání, avšak obsahuje nejméně 50 zl.; provozuje-li se to po živnostensku jest trestem pokuta peněžitá rovnající se $^2/_5$ nominálního obnosu papírů, jež jsou předmětem nedovoleného jednání, avšak obnáší nejméně 500 zl. Papíry vyloučené z právního obchodu mimo to propadají.

b) Kdo tiskem neb jinak veřejně oznamuje, doporoučí neb k vyšetření hodnoty kursovní zaznamenává zapovězené losy, loterie, dále dlužní úpisy premiové, jež nesmí býti dle tohoto zákona odkolkovány, dopouští se těžkého důchodkového přestupku a tresce se na penězích do 300 zl. (viz též čl. Přestupky důchodkové a Loterie).

6. Prováděcím nařízením min. fin. ze dne 28. března 1889 č. 33 ř. z. byla vydána celá řada předpisů o jednotlivých modalitách odkolkování. Pravidlem jest, že známky kolkové se upevní na přední straně dlužních úpisů, pokud nejsou opatřeny zvláštními listy výherními. Jen není-li na přední straně dostatečného místa pro nalepení známek kolkových, lze je nalepiti na zadní stránku na vhodném místě. Výherní listy samy, t. j. listy, od nichž již byly odděleny umořené dlužní úpisy, podléhají témuž poplatku, jako původní celé dlužní úpisy. K ohlášeným cenným papírům připojen buď zároveň jich seznam, a sice obsahuje-li nejvýš 15 kusů, v jednom vyhotovení, jinak však ve dvojím vyhotovení. Předložené seznamy prozkoumá přijímající úředník, zda jsou správné, srovná je za přítomnosti stran s přiloženými cennými papíry a při ohlášeních obsahujících ne více

než 15 kusů, opraví je, třeba-li toho. Při větších ohlášeních buďtež však nesprávné seznamy vráceny stranám k opravě.

Nařízením ministerstva práv a financí ve shodě s nejvyšší účtárnou ze dne 13. dubna 1889 č. 44 ř. z. bylo nařízeno, že vzhledem ku platným předpisům o tom, jak nakládati jest se soudními deposity a jak spravovati majetek opatrovanců, nestane se odkolkování z povinnosti úřední, nýbrž strany, pro které jsou premiové dlužní úpisy odkolkování podrobené, uloženy v soudním uschování, pokud se týče jich zástupci zákonem neb úřadem zřízení, jsou povinni postarati se, by úpisy byly odkolkovány. Jestliže strana raději sama neobstará odkolkování a nevymůže-li si k tomu konci, by jí příslušné cenné papíry byly vydány proti opětnému uložení, obstará odkolkování úřad depositní, když strana podala předepsanou opověď a připojila kolku prostý seznam. Úřad depositní zkoumá však dříve podané seznamy a po případě opraví, čeho třeba. Odkolkování děje se v úředních místnostech úřadu depositního odkolkovací komisí za přítomnosti úředníků depositních, jimž jsou svěřeny práce pokladniční.

Depositní úřad jest povinen straně, jestliže za to písemně neb ústně žádala, nejdéle v jednom měsíci po vypršení lhůty k odkolkování vyměřené, odkolkování bez poplatku potvrditi na seznamu při opovědi cenných papírů vráceném.

7. Nařízením min. fin. ze dne 29. dubna 1889 č. 60 ř. z. bylo nařízeno, že za prominutí promeškané lhůty k odkolkování dlužních úpisů premiových žádati nutno zvláštní žádostí, která podána buď u berního úřadu neb u finančního úřadu okresního (úřadu pro vyměřování poplatků); žádosť, zejména překážka, proč nebylo odkolkování v čas provedeno, buď odůvodněna a překážka, která musí býti omluvitelna, buď osvědčena (viz čl. Loterie, Promesy, Obchody splátkové).

Úpisy prioritní železniční viz Dráhy.

Úplatky viz Přijímání darů ve věcech úředních.

Upuštění od obžaloby viz Obžaloba.

Urážka církve nebo společnosti náboženské.

I. Urážka církve nebo společnosti náboženské zákonem uznané jest dle § 303 tr. zák. přečinem, jehož předmětem jest

a) učení, obyčej (ku př. mešní oběť, uctívání ostatků svatých atd.) nebo zařízení určitá jako jsou též budovy (modlitebny) bohoslužbě věnovaná (rozh. ze dne 30. listopadu 1885, sb. č. 854, celibát, papežství atd.) některé církve nebo náboženské společnosti státem uznané;

b) předmětem přečinu tohoto mohou býti též sluhové dotyčné církve bohoslužebné úkony opatřující. Úkony těmito rozuměti jest netoliko funkce povahy svátostné, nýbrž vůbec veškery akty a opatření, jichž výrazem jest dle liturgie dotyčné náboženské společnosti služba boží t. j. vzájemné pěstování, rozmnožování důvěry v boha a úcty k němu (nál. kas. dv. ze dne 16. května 1883 č. 549 sb.). Slůvko »při« (t. j. při výkonu zmíněných funkcí), jehož zákon užil, zahrnuje v sobě i dobu krátce před bohoslužebným jednáním i krátce po něm; zákon chrání zřízence církevního, pokud se nalézá na místě bohoslužby oděn jsa zevními odznaky svého rituelního úřadu (nál. kas. dv. ze dne 21. dubna 1879, sb. č. 197);

c) veřejné vykonávání náboženství některé církve nebo náboženské společnosti státem uznané, jako na př.: katolický pohřeb až do skončení v místě obvyklých modliteb u hrobu (nál. kas. dv. ze dne 15. října 1886

sb. č. 969), kázání (nál. ze dne 23. července 1885, sb. č. 812), odpolední bohoslužba církve katolické po celou dobu svého trvání až do konce požehnání (nál. ze dne 16. července 1886, sb. č. 947).

V případu *a)* zakládá se jednání trestné pohanou učiněnou veřejně nebo před více lidmi (aspoň dvěma) nebo v tiskopisech, rozšířených vyobrazeních nebo spisech nebo snahou zlehčiti učení atd.; v případu *b)* záleží delikt naznačený v urážce, byť i nikoli v tom stupni, jaký předpokládá přestupek urážky na cti; tak ku př. stačí předhůzka neoblíbenosti (nál. ze dne 18. dubna 1891, sb. č. 1426); v případu *c)* stačí nepřístojné chování, které může dáti jiným pohoršení, tudíž může ublížiti náboženskému citu, ku př. dorážení na církevní procesí s hlavou tvrdošíjně neobnaženou (nál. ze dne 23. prosince 1881, sb. č. 399). Stačí ostatně, když pachatel má vědomí, že neslušně se chová, a nepožaduje se, aby zamýšlel dáti pohoršení (nál. ze dne 24. dubna 1885, sb. č. 778, ze dne 30. října 1886, sb. č. 977 a ze dne 19. září 1887, sb. č. 1089). Jednání tato zakládají přirozeně naznačený přečin jen tehdy, nejsou-li zločinem rušení náboženství byvše spáchána v tom úmyslu, by náboženství veřejně bylo zlehčeno.

II. Vojenský tr. zákon (v § 560) a tr. zákon pro Bosnu a Hercegovinu (v § 333) obsahují táž ustanovení.

III. Osnova nového trestního zákona.

Dle § 184 osnovy trestá se vězením od jednoho dne až do jednoho roku pro přečin ten, kdo

1. veřejně pohaní zařízení, učení a obyčeje některé církve nebo náboženské společnosti zákonem uznané nebo předměty jejího kultu,

2. kdo veřejně náboženství zlehčuje,

3. kdo dopustí se pohoršujícího činu na některém předmětu bohoslužbě věnovaném nebo v posvátnosti chovaném nebo ve chrámu neb na jiných místech určených k úkonům bohoslužebným. Urážka sluhy církve nebo náboženské společnosti státem uznané u výkonu bohoslužby tresce se jako přečin vězením od jednoho dne do 6 měsíců nebo pokutou od 1 zl. do 1000 zl., násilnost pak na osobě jeho spáchaná podléhá trestu vězení od 1 dne do 1 roku (§§ 185 a 186). Přestupku se dopouští, kdo prohřeší se pohoršlivým způsobem proti slušnosti ve chrámu nebo na jiných místech určených k dovoleným náboženským schůzkám nebo při jednotlivých bohoslužebných úkonech nebo veřejných pobožnostech a propadá trestu vězení od 6 hodin do 14 dní nebo pokutě od 1 zl. do 80 zl.

Urážka cti.

I. Pojem.

Vnitřní česť jakožto mravní cena osoby nemůže býti útoky jiných poškozena. Trestní právo chrání toliko zevnější úctu, která jednotlivci dle jeho postavení v lidské společnosti přísluší. Trestu podléhá toliko projev neúcty, nikoli též odepření úcty. Rakouský trestní zákon nevytkl vůbec všeobecný pojem urážky cti ani nestanovil povšechné trestní sankce na ni, nýbrž uvádí taxativně jednotlivé případy urážky cti, jež prohlašuje za trestné. Urážky cti, jichž nelze stihati dle trestního zákona, přísluší dle § 1339 o. o. z. před úřady politické (tak zejména urážka v uzavřeném listě na uraženého adresovaném). Rakouský trestní zákon chrání však netoliko česť jednotlivců, nýbrž i rodin, veřejných úřadů nebo jednotlivých orgánů vlády, zákonem uznaných korporací, ano i osob zemřelých (§ 492

tr. z.). I pohana cti těchto osob může býti dle roz. nejv. s. ze dne 1. září 1869 (č. 1299, sb. »Glaser«) trestně stíhána. Ku trestnosti urážky se vyžaduje zlý úmysl, který však záleží již v předvídání výsledku, tedy ve vědomí urážlivého významu činu a není nutný úmysl další t. zv. animus iniuriandi (plen. roz. ze dne 16. listopadu 1882, sb. 1480). Existence tohoto animus iniuriandi jest však pro trestnosť skutku tenkráte rozhodnou, lze-li toliko vyšetřením konečného úmyslu zjistiti, zdali urážka se stala jedině u výkonu nějakého práva. Jako každý trestný skutek, předpokládá totiž i urážka cti bezprávnosť činu. Není tu tudíž trestného činu, pokud jednající měl právo ke skutku předsevzatému jako na př. k oznámení trestného činu, k pohanění uměleckého výkonu, a vůbec k zachování práv a oprávněných zájmů (plen. roz. ze dne 16. listopadu 1882). K trestnosti výtky vytrpěného trestu žádá však zákon výslovně urážlivý úmysl; zde musí tedy animus iniuriandi býti prokázán.

II. Druhy urážky cti.

Trestní zákon uvádí tyto způsoby urážky na cti:

1. Jestliže kdo někomu veřejně nebo před více lidmi

a) nadává;

b) nebo skutkem s ním zle nakládá, nebo

c) hlasitě a aby slyšen byl, mu zlým nakládáním vyhrožuje. Praxe trestá i injurii symbolickou, urážlivou něžnosť a urážlivé projevování domnělého souhlasu (roz. nejv. s. ze dne 8. května 1867, sb. »Glaser« č. 1811). Nadávka pokládá se za hanění a připouští se pak důkaz pravdy, byla-li použita k charakterisování napadeného, jako na př. při výrazech »švindléř, zloděj, padouch«. V některých případech byly nadávky a zlé nakládání, jichž bylo použito v okamžitou odpověď urážek druhé strany, za beztrestné prohlášeny.

Skutek musí býti spáchán veřejně t. j. na přístupném místě nebo před více lidmi. Při nadávkách a vyhrožování není zapotřebí k trestnosti skutku přítomnosti napadeného.

2. Pohana veřejně nebo před více lidmi pronesená (§ 491 tr. z.), záležející v tom, že

a) kdo jiného, ať výslovně nebo známkami na něho se hodícími, aniž by uváděl určité skutečnosti, viní z opovržlivých vlastností neb opovržlivého smýšlení, nebo

b) veřejnému posměchu jej vydává, nebo konečně

c) tuto pohanu dále rozšiřuje (§ 493 tr. z.).

Pachatel jest však beztrestný, prokáže-li k odůvodnění svého činu nečestné skutky napadeného; ovšem přihlíží se tu toliko ke skutkům, jež tu byly již v době pronesené urážky (roz. nejv. s. ze dne 9. června 1882 č. 2001).

3. Neodůvodněné obviňování sdělováním vymyšlených nebo překroucených skutečností. To se může vztahovati

a) na určitý nečestný nebo nemravný čin, kterýž by byl s to napadeného ve veřejném mínění zlehčiti nebo v opovržení uvésti (§ 488 tr. z.), nebo

b) na spáchání nějakého přečinu nebo přestupku.

I křivé obviňování ze zločinu sem náleží, nebylo-li učiněno u vrchnosti samé, ve kterémžto případě jest zločinem utrhání na cti rovněž tak, jako když obviňování toto mohlo zavdati podnět k vrchnostenskému

pátrání. Křivé obviňování musí býti proneseno vůči osobě různé od obviněného (plen. roz. ze dne 16. května 1878, sb. č. 175), což stačí ku trestnosti. Jestliže kdo v tiskopisech, v rozšiřovaných spisech nebo vyobrazeních anebo, aniž by k tomu byl nucen, veřejně někoho křivě obviňuje, podléhá trestu, ač-li neprokáže pravdivosť svého obviňování. Důkaz pravdy jest však vyloučen, chtěl-li by se pachatel odvolávati na takový trestný skutek, který se může trestně stíhati toliko k žádosti osoby třetí. Bezelstnosť neomlouvá a to ani tenkráte, když pachatel musel dotyčnou okolnosť za pravdivou pokládati odchylkou od všeobecné právní zásady, že skutkový omyl omlouvá. Nebylo-li obviňování spácháno tiskem, v rozšiřovaných spisech nebo vyobrazeních, jest obviněný beztrestný již tenkráte, když prokáže skutečnosti, z nichž důvodně mohl míti za to, že obviňování se zakládá na pravdě; zde se tedy vyžaduje bezelstnosť z objektivních fakt vyvozená, nikoliv však, jak někteří zejména Finger se domnívají, průkaz objektivní pravděpodobnosti.

4. Uveřejňování určitých cti se dotýkajících byť i pravdivých skutečností ze života soukromého nebo rodinného (§ 489 tr. z.). Byla-li urážka učiněna v tiskopise, rozšiřovaných spisech nebo vyobrazeních, podléhá pachatel bezpodmínečně trestu; naproti tomu při jiných způsobech uveřejnění jest beztrestný, byl-li k tomu zvláštními okolnostmi donucen. Neprávem žádají tu někteří spisovatelé (na př. Zucker) ještě důkaz pravdy. Takové donucení tu jest na př. odůvodňuje-li se dotyčnými okolnostmi odepření svolení k sňatku (§ 53 o. o. z.) nebo dovolává-li se kdo soudu proti zneužití otcovské moci (§§ 177, 178 o. o. z.), dále při sporech manželských a pod. Činy příčící se trestnímu zákonu nejsou však účastny ochrany § 489, ohledně nich se důkaz pravdy připouští (roz. ze dne 9. března 1887, sb. 1038).

5. Výtky vytrpěného nebo prominutého trestu činí-li se v úmyslu urážlivém, tedy je-li tu zvláštní animus iniuriandi a chová-li se napadený pořádně.

Dále trestá zákon jako urážku cti:

6. Vyjevování tajemství nemocných lékaři, pomocníky ku porodu a porodními bábami (§ 498 tr. z.); sdělují-li se však tajemství nemocných úřadu k jeho dotazu, pak ovšem trestu nepodléhají.

7. Sdělování tajemství nemocných, o nichž lékárník zví z lékařských předpisů (receptů), jiným osobám než úřadu k jeho úřednímu dotazu. Konečně

8. subsumuje rakouská praxe pod § 488 tr. z. jakožto urážku cti i ten případ, prohlašuje-li kdo neprávě o kupci, že zastavil platy, pokládajíc to za křivé obviňování z nečestného činu (roz. ze dne 29. března 1859, sb. »Glaser« č. 907).

III. Nadávka jest vždy přestupkem; ostatní případy urážky cti jsou přečiny, byly-li spáchány tiskem (§ 493 tr. z.) a stihají se vyjímajíc přestupek vyjevování tajemství nemocných toliko k žádosti uraženého (§ 493 tr. ř.) resp. jeho zákonných zástupců. Pokud se týče útoků na česť osob zemřelých, oprávněni jsou k žalobě jeho příbuzní, pozůstalý manžel, zvolitelé, zvolenci a schovanci, poručenci, osoby se zemřelým v přímé linii sešvakřené, sourozenci manžela a manželé sourozenců (§ 495 tr. z.). Tyto osoby mohou též na místě uraženého žalobu podati nebo v ní pokračovati, jestliže útok na česť zesnulého stal se ještě za jeho

života; lhůta ku podání žaloby se počítá v tomto případě od okamžiku smrti uraženého (roz. ze dne 6. listopadu 1891 č. 11353).

IV. Dle zák. ze dne 17. prosince 1862 čl. V. stihají se z úřední moci přestupky a přečiny proti bezpečnosti cti čelící proti oběma sněmovnám říšské rady, sněmu, veřejnému úřadu, císařské armádě, císařskému loďstvu nebo proti samostatnému jejich oddělení. Ku stihání pro urážku armády, válečného loďstva nebo samostatného jich oddělení jest zapotřebí svolení ministra války resp. ministra zemské obrany. Rovněž může státní zástupce podati žalobu pro přečin urážky na cti, z pravidla tedy pro urážky spáchané tiskem, směřující proti veřejnému úředníku nebo sluhovi, vojínu nebo duchovnímu správci vzhledem k úkonům jich povolání; v těchto případech však může i uražený sám žalovati. I tu jest však státní zástupce povinen opatřiti si svolení uraženého, nebo nemohl-li by tento býti slyšen, svolení úřadu jemu nejblíže nadřízeného.

V. Tresty.

Urážka cti záležející v nadávání nebo zlém nakládání podléhá trestu vězení od 3 dnů do 1 měsíce; byla-li urážka spáchána na místě zvláštní vážnosti vyžadujícím nebo lze-li v chování pachatelově spatřovati úmyslné zlehčování celých tříd nebo stavu občanské společnosti, náboženských společností nebo národností (roz. ze dne 29. března 1889, sb. č. 1267), tresce se tuhým vězením až do 3 měsíců (§ 496 tr. z.), jež tudíž v peněžitou pokutu změniti nelze. Kdo jiného tupí, ve veřejný posměch vydává, jej křivě obviňuje nebo o něm uveřejňuje cti se dotýkající okolnosti ze života soukromého a rodinného, podléhá trestu vězení od 1 do 6 měsíců; byla-li urážka spáchána tiskem vězení od 6 měsíců do 1 roku.

Jako zvláštní přitěžující okolnosti uvádí § 494 tr. z.:

a) Je-li urážka namířena proti hlavě nebo veřejnému zástupci státu se státem císařským v mezinárodním styku stojícího (dle rakouského práva se stihá tento delikt toliko k žalobě soukromé, avšak rakouský vrchní zemský soud prohlásil i objektivní stihání tiskopisu v takovémto případě za přípustné);

b) směřuje-li urážka proti osobě, k níž pachatel byl ve zvláštním závazném poměru nebo vůči které byl povinen úctu zachovati;

c) měla-li urážka pro uraženého za následek újmu neb ohrožení jeho svobody, jeho občanského postavení nebo výdělku nebo uskutečnění jinakých práv.

Výtka odbytého nebo prominutého trestu tresce se vězením od 1 dne do 1 týdne (§ 497 tr. z.). Konečně na vyjevování tajemství nemocných osobami je léčícími jest stanoven trest zápovědi provozování praxe, stalo-li se tak poprvé na 3 měsíce, po druhé na 1 rok a, bylo-li to po třetí, na vždy — ohledně lékárníků pak, je-li pachatel majitelem lékárny nebo provisorem, za každý případ peněžitá pokuta od 5 do 50 zl., je-li pomocníkem, vězením od 1 do 14 dnů, které dle okolností může býti zostřeno.

VI. Osnova nového trestního zákona.

Poněkud jiná jsou ustanovení XIV. hlavy osnovy trestního zákona ř. 1891 poslanecké sněmovně vládou předložené; dle těchto ustanovení má býti trestán pro urážku na cti:

1. Kdo někoho viní z opovržlivých vlastností nebo smýšlení neb okolnosť potvrzuje, kteráž jest s to jiného v opovržení uvésti nebo jej ve veřejném mínění zlehčiti;

2. kdo někoho viní z trestného skutku;

3. kdo nějaké takové obviňování dále rozšiřuje způsobem takovým, že třetí osoba mu může uvěřiti;

4. kdo o soukromém životě jiného činí nebo rozšiřuje sdělení čest jeho poškozující;

5. kdo jinému vytýká vytrpěný trest (§ 212). Nestala-li se taková urážka veřejně, stačí k ospravedlnění bezelstnosť (§ 213). Při urážkách veřejných žádá se k beztrestnosti důkaz pravdy, kterýž se má však připustiti jen tenkráte, je-li zřejmo, že pachatel byl veden úmyslem chrániti oprávněné zájmy soukromé nebo veřejné blaho. Kromě toho jest důkaz pravdy i jinak obmezen. Důkaz pravdy, že uražený se dopustil určitého trestného činu, jest vyloučen, bylo-li pravoplatným rozhodnutím příslušného úřadu trestného vysloveno, že vina uraženého ve příčině onoho trestného činu nebyla prokázána, nebo jestliže trestní řízení pro tento skutek zavedené následkem ustoupení žalobce od stihání zastavením nebo rozsudkem osvobozujícím bylo ukončeno. Důkaz o spáchaném trestném činu lze vésti toliko rozsudkem příslušné instance trestní; jiné průvodní prostředky se připouštějí jenom tenkráte, jestliže trestnosť činu promlčením, smrtí nebo jinakým způsobem pominula. O činech, jež se stihají toliko k návrhu nebo k soukromé žalobě, může býti veden důkaz pravdy jedině právoplatným rozsudkem trestního úřadu. Bylo-li učiněno u příslušného úřadu oznámení o trestném skutku, má se s řízením pro urážku na cti sečkati až do skončení jednání. Ten, kdo soudně jest stíhán pro urážku, má v trestním řízení proti uraženému zahájeném práva soukromého účastníka (§ 216). Avšak i tenkráte, když by urážka jinak byla beztrestná, může pachatel býti trestán, byla-li urážka učiněna způsobem potupným. Ohrožení úvěru a výdělku klade osnova na roveň urážce (§ 218). Druhým hlavním případem urážky jest nadávání (Beschimpfung), jež však blíže určeno není (§ 219).

Urážka stihá se z pravidla toliko k žalobě soukromé, směřuje-li však proti osobě jsoucí ve veřejné službě, proti náboženskému služebníku nebo členu ozbrojené moci týkajíc se jejich postavení, může býti stíhání zavedeno i k návrhu úředního jich představeného (§ 222). Pro urážku manželky může i manžel vznésti soukromou obžalobu. Dle osnovy vztahují se tato ustanovení i na skutky dotýkající se památky zemřelého; k žalobě jest tu oprávněn pozůstalý manžel a příbuzní v prvém a druhém stupni (§§ 221 a 223). Retorse t. j. okamžité zodpovědění urážky může býti beztrestná nebo podléhá alespoň trestu mírnějšímu. Veřejná urážka na cti t. j. urážka spáchaná před množstvím lidí, v tiskopise nebo rozšiřovaných spisech nebo vyobrazeních, nebo přibitím anebo vyvěšením jich na místě obecně přístupném, tresce se ve smyslu § 91 č. 2 osnovy vězením až do 1 roku nebo peněžitou pokutou do 2000 zl., nadávka vězením do 3 měsíců nebo peněžitou pokutou do 1000 zl. Měla-li pak urážka škodlivé následky pro majetkové poměry, výdělek nebo zaopatření uraženého, může býti k jeho k návrhu pachatel odsouzen vedle toho ještě k peněžité pokutě ve prospěch uraženého až do 5000 zl. (§ 220).

Z poznámek k osnově trestního zákona č. 210 příl. k sten. prot. poslan. sněmovny, sezení XI. 1891 vychází na jevo, jak jednotlivé vládní návrhy po sobě následující vždy více se přibližovaly právu platnému. Přes to vyskytují se ještě závažné námitky i proti poslední osnově, jež lze následovně shrnouti: Kdežto rak. trestní zákon z r. 1803 a i zákon nyní

platný k němu se pojící — ač ovšem tento již v míře seslabené — v plném rozsahu uznával právo říci pravdu a tím k platnosti dopomohl i hledisku publicistickému, peccata nocentium nota esse et oportere et expedire, obmezuje osnova důkaz pravdy ve dvojím ohledu jednak vylučujíc při urážkách neveřejných důkaz pravdy a nahražujíc jej průkazem bezelstnosti jednak žádajíc při urážkách veřejných průkaz, že pachatel vycházel z úmyslu chrániti oprávněné zájmy soukromé nebo veřejné blaho. Tím činí se rozhodnutí závislým od čistě osobního názoru soudcova o ochraně blaha veřejného a vedle toho též od rozpoložení mysli, úmyslu pachatelova, při jehož vypátrání jest soudce z pravidla odkázán na pouhé domněnky. Spíše by se odporučovalo ustanovení, že urážka musí se vztahovati na okolnosti, jež se stanoviska objektivného a všeobecného pro obecné blaho jsou důležity, ať již pachatel sám směřoval k cíli všeobecně užitečnému čili nic. Hlavní vada osnovy však spočívá v tom, že neliší urážky týkající se života rodinného a že o těchto samostatně nepojednává, jak tomu jest v zákoně nyní platném. Důkaz pravdy měl by se zajisté zásadně ve všech případech připustiti, naproti tomu však o okolnostech ze života soukromého ve vlastním slova smyslu, tedy tam, kde se jedná o rodinné vztahy, měl by býti důkaz pravdy vždy vyloučen. Za to lze pokládati za přednosť osnovy, že ustanovuje trest na sdělení okolností ze soukromého života nejen cti se dotýkajících, nýbrž i pohoršlivých (verletzende Thatsachen), tedy takových, jež urážejí jemnocit. Ovšem měla by takováto sdělení býti trestna jen, stala-li se veřejně, nikoli byla-li učiněna toliko v kruhu domácím. Příkrá jsou ustanovení osnovy, že obviňování mezi čtyřma očima klade se na roveň sdělování osobám jiným, jakož i že ten, komu trestním skutkem bylo ublíženo, nesmí jej pachateli beztrestně vytýkati, jestliže z jakéhokoli důvodu promeškal lhůtu k podání soukromé žaloby.

Aby bylo lze správně posouditi, jaké stanovisko osnova ohledně urážky na cti zaujímá, dlužno přihlédnouti i k jiným případům, jež v osnově jakožto delikty oficiálné v jiných hlavách jsou zařaděny. Tak urážka cizího suveréna, hlavy cizího státu; podmínkou jest vyhláška o případném použití těchto ustanovení v říšském zákonníku a návrh cizího diplomatického zástupce (§ 107). V § 108 se staví urážka vyslance nebo jednatele u císařského dvora ověřeného na roveň jiným urážkám, jež sluší posuzovati dle hlavy XIV., v V. hlavě pak (§ 120) se prohlašuje za trestné, jestliže kdo veřejně, t. j. před davem lidu, v tiskopise, ve spisech nebo vyobrazeních rozšiřovaných nebo na místě obecně přístupném přibitých nebo vyvěšených, haní a tupí vládu, ústavní sbor zastupitelský nebo jeho oddělení nebo výbor, veřejný úřad, ozbrojenou moc nebo část její; urážka ozbrojené moci nebo části její stihá se k žádosti příslušného ministra, ostatní zmíněné případy urážky jsou delikty oficialními. Veřejné, t. j. před davem lidu nebo tiskem spáchané hanění rakouské národnosti, náboženské společnosti ve státě stávající, a některého stavu nebo třídy obyvatelstva prohlašuje § 140, VI. hlava, rovněž za delikt oficialní. Důležito jest konečně ustanovení čl. LL. návrhu úvodního zákona, dle něhož urážky obsahem tiskopisu spáchané nemají býti na dále souzeny soudem porotním, nýbrž soudy nalezacími.

Urážka členů císařského domu.

I. Urážky členů císařského domu dopouští se dle § 64 tr. z. ten, kdo poruší úctu k některému členu císařské rodiny vyjímaje osobu císaře ať urážkou osobní, ústní nebo skutkovou, pohanou učiněnou veřejně nebo

před více lidmi, rouháním se nebo zlehčováním, v tiskopisech, rozšiřováním nebo sdělením vyobrazení nebo spisů, ač-li tím spáchán není zločin ještě těžší. V praxi opírající se o rozhodnutí min. sprav. ze dne 10. června 1854 č. 5887 a o rozh. nejv. soudu ze dne 18. dubna 1860 (sb. Glasrova č. 952) není sporu o tom, že členy císařské rodiny rozuměti jest i osobnosti mrtvé. Arcivévodkyně provdavší se za člena některé panovnické rodiny nepřestávají ovšem býti členy císařského domu (rozh. nejv. soudu ze dne 8. dubna 1863 sb. Glasrova č. 1023). Úmysl při tomto zločinu směřovati musí k porušení úcty.

II. Trestem ustanoven jest žalář od jednoho roku do 5 let.

III. Tatáž ustanovení obsahují vojenský trestní zákon v § 340 a trestní zákon pro Bosnu a Hercegovinu v § 141, jenže se v tomto trestním zákonu mluví o »členech nejvyšší rodiny Jeho c. a k. apoštolského Veličenství«.

IV. Osnova trestního zákona prohlašuje v §§ 98 a 99 násilnost spáchanou na některém členu císařské rodiny za zločin, urážku pak za přečin; na zločin stanoví se trest káznice od 1—5 let nebo státní vazba od jednoho měsíce do 5 let, kdežto přečin trestá se vězením od 1—6 měsíců, byla-li však urážka spáchána veřejně nebo u přítomnosti uraženého, stanoven jest trest žaláře od jednoho měsíce do 2 let.

Urážka osoby úřední.

Osobami úředními ve smyslu § 312 tr. z. jsou: soudce, úředníci státní neb obecní, příslušníci stráže civilní, finanční nebo vojenské, četníci, přísežní hlídači lesní, úředníci lesní, zřízenci drah státních nebo soukromých povolaní k dozoru nebo k opatřování dopravy, orgány zřízené k ochraně nebo vedení telegrafů státních, pokud a jestliže provádějí vrchnostenský příkaz nějaký nebo konají úřad svůj nebo službu svou.

I. Způsoby urážky:

a) Urážky slovné (verbálné) t. j. nadávky, pohana, (urážlivý) potupný projev atd. — trestají se vězením od tří dnů do jednoho měsíce.

b) Urážky skutkem (reálné) zahrnují v sobě každé jednání směřující proti tělu uražené osoby (rozh. ze dne 21. října 1867 č. 8490 sb. č. 1105) a podléhají trestu od jednoho měsíce do 6 měsíců. Měla-li urážka v zápětí nějaké následky nebo se jí překazil výkon vrchnostenského příkazu nebo výkon úřadu, odsouditi jest pachatele k tuhému vězení od 3 do 5 měsíců.

II. Pojem a podstata urážky úředních osob.

Urážku osoby úřední sluší ovšem různití od urážky cti osob soukromých; jdeť v prvé řadě zde o to uchovati a chrániti veřejnou autoritu, jejímž nositelem jest napadený; osoba napadaného sama není podstatou skutkového podkladu a nerozhoduje tudíž ani tak stupeň urážky, čemuž výslovně nasvědčuje též § 312 rčením »každá urážka« (rozh. ze dne 6. října 1882 č. 4226). Při urážkách slovných nezbytnou náležitostí jest »animus iniuriandi« (t. j. úmysl uraziti), při přestupku tomto však nikoli (rozh. ze dne 6. října 1885 č. 7638). Nesmí se však tu skutkový podklad rozšiřovati tak daleko, aby se považovalo každé nezdvořilé a neslušné chování něčí za urážku osoby úřední ve smyslu § 312 tr. z. (rozh. ze dne 28. února 1885 č. 12.914). Skutkovou urážkou rozuměti lze toliko skutečný útok na osobu; není tedy urážkou skutkovou, nýbrž jen urážkou slovnou vinen ten, kdo nikoli slovy, nýbrž jen symbolickými projevy úřední

osobu zneuctí (rozh. ze dne 21. října 1887 č. 8490), nebo hrozí-li úřední osobě ztýráním; skutková urážka ovšem tu je, když hrozící za účelem splnění výhrůžky své ohroženého napadá (rozh. ze dne 28. února 1889 č. 688).

Osnova nového trestního zákona vystihuje ustanovení o urážce úřední osoby mnohem určitěji nařizujíc, že ten, kdo urazí osobu ve veřejné službě postavenou u výkonu služby její, trestán býti má vězením až do 6 měsíců nebo pokutou až do 1000 zl.; kdo pak za týchž okolností násilnosti se dopustí na osobě ve veřejné službě stojící, podléhá trestu vězení až do 1 roku. Osnova spatřuje tudíž v každém tomto trestném jednání delikt zvláštní proti působnosti a vážnosti moci státní (§§ 125 a 126 osnovy).

III. Jinaké urážky trestané disciplinárně.

Jak civilnímu, tak i trestnímu soudci propůjčeno jest právo k uchování autority své ihned disciplinárně potrestati osoby, jestliže během úředního úkonu urážlivě nebo rušivě si počínají.

1. Řízení trestní:

a) V řízení vyšetřovacím může vyšetřující soudce odsouditi toho, kdo nedbaje předchozího napomínání dopustí se při kterémkoli úředním úkonu vyšetřujícího soudce neurvalosti nebo urážlivě se chová, k peněžité pokutě až do 50 zl. nebo do vězení na 8 dní, pokud pak dotyčná osoba již beztoho ve vazbě se nachází, vykázati mu tvrdé lůžko, samovazbu, uzavření v tmavé komůrce nebo zakázati mu teplou stravu po jeden týden. Soudní svědkové, znalci a právní přátelé (advokáti) mohou býti potrestáni toliko peněžitými pokutami (§ 108 tr. ř.).

b) Při hlavním přelíčení:

aa) Ruší-li obžalovaný pořádek jednání neslušným chováním a neustává v něm, ač se mu dostalo od předsedy napomenutí a pohroženo mu, že bude vyveden ze síně jednací, může býti po nálezu sborového soudu dočasně nebo po celou dobu jednání odstraněn, v jednání pak pokračovati jest v jeho nepřítomnosti a rozsudek ohlásí se mu některým členem sborového soudu u přítomnosti zapisovatele.

bb) Povinností předsedy jest bdíti nad tím, aby nikdo nebyl tupen nebo bezdůvodně nebo způsobem k věci nenáležejícím obviňován. Učinil-li podobný projev obžalovaný, soukromý žalobce, soukromý účastník, svědek nebo znalec, může sborový soud uložiti jim k návrhu uraženého nebo státního zástupce nebo z úřední povinnosti peněžitou pokutu do 50 zl. nebo trest vězení do 8 dní, pokud pak jde o osobu již ve vazbě se nacházející, nalézti může na přiměřený disciplinární trest (§§ 234 a 235 tr. ř).

cc) Urazí-li obžalovaný některého člena sborového soudu, nastupují následky § 278 tr. ř.

2. Řízení civilní:

Strany, které porušejí povinnou úctu k soudu urážlivými výroky, nebo které v podání nebo při jednání odpůrce, zástupce, plnomocníka, svědka nebo znalce urazí, potrestati jest trestem pořádkovým. Totéž platí o zástupcích stran, jakož i v řízení nesporném (§§ 86 a 199 civ. ř. s. a § 85 zák. o org. s.). Při soudech okresních nalezne na pokutu soudce, při soudech sborových senát usnesením, proti kterémuž rekurs připuštěn jest. Trestem jest pokuta do 50 zl.

IV. Vojenský trestní zákon trestá každou urážku slovy nebo skutkem učiněnou shora uvedeným úředním osobám jakožto přečin (§§ 569 a 570). Kromě této urážky osoby úřední postihuje vojenský trestní zákon trestem i jiné urážky osob úředních, zejména urážku stráže vojenské; kdo totiž na zvolání stráže dá urážlivou odpověď nebo potupí stráž slovy nebo posuňky nebo se k jejím pokynům posměšně a nevážně zachová (§ 180 *c*, *d*). Trest je vězení od 1 týdne do 1 měsíce, za přitěžujících okolností a v čas války tuhé vězení v délce až tří měsíců (§ 181). Další delikt jest urážlivé chování vůči představeným v úřadě, na něž uložen jest trest vězení od 8 měsíců do 3 měsíců, po případě tuhé vězení až do 6 měsíců a propuštění (§ 588 voj. trest. zák.).

V. Urážka jiných úředních osob.

1. Chová-li se kdo neurvale a urážlivě proti politickému nebo policejnímu úředníku konajícímu zákonité úřední jednání nebo proti stráži a vrchnostenským služebníkům povolaným prováděti veřejné rozkazy, a nedbaje napomenutí setrvává v tomto rušivém jednání; dále

2. kdo se podobného jednání dopustí vůči představenému obce konajícímu (úkol) příkaz, jenž mu uložen jest po zákonu nebo mocí zvláštního vyzvání některého úřadu,

3. nebo urážlivým způsobem vyjádří se v písemném podání svědčícím některému úřadu — nastoupiti má ve všech těchto případech peněžitá pokuta od 1 zl. až do 100 zl., po případě vězení od 6 hodin do 14 dní (§§ 12—14 cís. nař. ze dne 20. dubna 1854 č. 96 ř. z.).

Urážka veličenstva.

I. Pojem.

Trestní zákonník z r. 1803 neznal zločinu urážky veličenstva a počítaly se dle § 58 ke zločinu rušení vnitřního pokoje ve státu i rouhavé projevy o osobě zeměpána, jež mohou odvrátiti občanstvo od příchylnosti k ní jsouce proneseny ve společnosti nebo veřejně, jakož i spisy a hanlivá vyobrazení byvše s někým sdělena. Na zločin tento vyměřen byl trest těžkého žaláře od 1 do 5 let a hlavní přelíčení i rozhodnutí o něm přináleželo po zavedení reformovaného řízení trestního dle čl. VII. uvoz. zákona k řádu trestnímu ze dne 17. ledna 1850 před soudy porotní. Dle platného zákona trestního rozšířena jest skutková podstata urážky veličenstva; podobně tomu jest i dle voj. trest. zákona (§ 339) a dle trestního zákona pro Bosnu a Hercegovinu (§ 140). Vedle § 62 tr. zákona dopouští se urážky veličenstva ten, kdo poruší úctu k císaři (jednáním aneb opomenutím, jež však není skutkovou urážkou) ať osobní urážkou, veřejně t. j. takovým způsobem, že projev mohl býti slyšán od kterýchkoli lidí a libovolného jich množství (nál. kas. dv. ze dne 2. června 1893 sb. č. 1656) nebo před více lidmi (aspoň přede dvěma lidmi, kteří nemusí být současně přítomni — nál. kas. dv. ze dne 23. března 1891 sb. č. 1431) pronesenou hanou, rouháním nebo zlehčováním, tiskopisy, sdělením nebo rozšiřováním vyobrazení a spisů (na př. zasláním dopisu některému úřadu — nál. kas. dv. ze dne 6. července 1885 sb. č. 804). Zákon tuto vypočítává jednotlivé druhy naznačeného zločinu, jak z doslovu a souvislosti jeho vysvítá, patrně jen příkladmo a nikoli taxativně (rozh. min. sprav. ze dne 12. prosince 1853 čís. 18.772). Úmysl zde ke zločinu vyhledávaný se nese k jednání, jehož povaha zneuctívající uznána byla.

Trest na tento zločin jest těžký žalář od 1 roku do 5 let a příslušným jest soud sborový, ač-li zločin nebyl spáchán tiskopisy.

II. Osnova nového trestního zákona.

Částečný pokrok oproti těmto ustanovením vykazuje rakouská osnova. Dle předpisů osnovy o velezrádě dopouští se zločinu uražení veličenstva ten, kdo spáchá násilnost nějakou proti císaři nebo jej násilností ohrožuje a tresce se káznicí od 1 do 3 let nebo vězením státním od jednoho dne do 3 let (§ 95). Kdo pak jinakým způsobem císaře urazí, dopouští se přečinu uražení veličenstva a trestán jest vězením od jednoho týdne do 1 roku. Spáchána-li urážka veřejně neb u přítomnosti císaře, sluší vinníka potrestati vězením od 3 měsíců až do 5 let (§ 96). Kdož posléze jen veřejně poruší úctu k císaři a neměl v úmyslu jednáním svým uraziti, vinen jest přečinu porušení úcty a trestán jest vězením od 1 dne do 6 měsíců (§ 97). Veřejně dopouští se urážky veličenstva nebo porušení úcty, kdo pronesl je před nějakým počtem (množstvím) lidí, v tiskopise určeném k rozšíření, rozšiřováním spisů nebo vyobrazení nebo přibitím neb vysťavením jich na nějakém místě všeobecně přístupném (§ 85, č. 2).

Úroky.

I. Pojem.

Úrok jest úplata, která přísluší tomu, komu bylo buďto odňato užívání určitého množství (kvantity) věcí zastupitelných nebo někomu jinému přenecháno užívání věcí těch. Touto kvantitou zastupitelných věcí bývají pravidelně peníze, kapitál, jehož užívání se jinému poskytuje nebo jehož užívání někdo jiný majiteli kapitálu odňal. Úroky jsou však určitým příjmem, výnosem tomu, jehož jistiny třetí osoba používá. Obnos úroků z určité jednotky jistiny sluje měrou úrokovou. Již Římané znali takovouto jednotku kapitálu. U Římanů totiž a i u Řeků počítaly se úroky měsíčně; dovolená maximální míra úroková obnášela 12% ročně (1% měsíčně — usurae centesimae). Justinián snížil tuto míru úrokovou na $^1/_2$% měsíčně, tedy na 6% ročně (usurae semisses). Zapověděno bylo bráti úroky z úroků (t. zv. anatocismus). Právo církevní zapovídalo vůbec bráti úroky, avšak zápovědi té hrubě ani nedbáno a přijata justiniánská míra úroková o maximální výši 6%, což v právech partikulárních sníženo na 5%.

II. Obecný občanský zákonník přijal celkem v §§ 993—1000 zásady práva římského; avšak §§ 993—999 o. o. z. změněny byly zákonem ze dne 14. června 1868 č. 62 ř. z., pokud se týká zákonem ze dne 15. května 1885 č. 77 ř. z., takže o úrocích mají platnost tyto předpisy:

1. Dříve platná zákonná obmezení smluvené míry úrokové a výše konvenční pokuty při zápůjčkách a pohledávkách úvěrních pozbyla platnosti; jestliže byly vymíněny úroky bez vytčení určité míry nebo přináležejí-li ze zákona, platiti jest 5% za rok.

2. Úroky z úroků žádati lze, bylo-li tak výslovně ujednáno nebo splatné úroky zažalovány; úroky smí se počítati ode dne doručení žaloby. O výši úroků z úroků rozhoduje předkem úmluva; nebylo-li ničeho smluveno, platí úroky zákonné.

3. O lhůtě ku splacení úroků rozhoduje opět úmluva; nebylo-li v té příčině ničeho sjednáno, mají se odváděti úroky při splácení kapitálu nebo ročně, byla-li smlouva uzavřena na více let.

4. Úroky smí se napřed bez všelikého obmezení strhnouti nebo žádati.

5. Při zápůjčkách smí býti ujednáno, že má se vrátiti větší suma nebo množství, nebo věci lepších vlastností, než jaké dány byly; avšak to, co se navrací, musí býti téhož druhu, jako to, co dáno bylo.

III. Rozdělení úroků.

Závazek platiti úrok zakládati se může na smlouvě nebo na zákonu.

1. Dle práva občanského lze smlouvou sjednati úroky v každé sice výši, avšak odporovati lze úrokům tak přehnaným, že by vésti mohly k hospodářské zkáze dlužníkově (srv. čl. »Lichva«).

2. Z úroků zákonných uvésti jest jmenovitě úroky z prodlení, které označuje o. o. z. jako náhradu škody, kterou způsobil dlužník svému věřiteli tím, že mu v čas ujednaný nezaplatil dlužnou jistinu (§ 1333 o. o. z.); proto pojaty byly úroky z prodlení v ustanovení hlavy 30. o. o. z., kde jedná se o náhradě škody.

IV. Úroky dle práva obchodního.

V nejednom směru uchyluje se obchodní zákon od vylíčených právě ustanovení o. o. z., pokud jde o právo na úrok (čl. 287—293); o úroku zákonném pojednávají články 287—291, o úrocích smluvených článek 292. Článek 293 zrušuje pro obchody zákaz úroků ultra alterum tantum.

Podstatná ustanovení obch. zákona o úrocích jsou:

1. Výše zákonných úroků, zejména též úroků z prodlení, stanovena jest při obchodech na 6 ze sta ročně (6%).

2. Komu přísluší nějaká splatná pohledávka z jednání, které jest na jeho straně obchodem, může žádati z ní úroky počítaje ode dne učiněné upomínky, pokud ovšem není dle práva občanského oprávněn již od některého dřívějšího okamžiku úroky žádati.

3. Kupec (a rovněž i komissionář a šneditér) může žádati úroky ze zápůjček, záloh, výloh a jinakých nákladů peněžitých počínaje dnem, kdy je podnikl, a to nejen vůči kupci jinému, ale i oproti nekupci.

4. Kupci mezi sebou mohou u vzájemných obchodech požadovati úroky i bez ujednání a upomínání z každé pohledávky ode dne, kdy splatnou se stala. Dne splatnosti rozuměti jest onen den, od kterého po právu mělo se platiti (protok. str. 422). Články 288 a 229 platnosti nemají, je-li věřitel v prodlení (in mora accipiendi).

5. Má-li kupec s kupcem otevřený běžný účet (conto corrente), oprávněn jest onen kupec, kterému přísluší při účetní závěrce přebytek, žádati ode dne závěrky úroky z celého přebytku, byť v něm byly úroky pojaty. (Viz čl. Účet běžný.)

6. Při zápůjčkách, které přijímá kupec a při dluzích jeho z obchodů lze ujednati i vyšší úroky než 6% ročně. Na vábu nepadá, zda zápůjčka neb úvěr dán byl za zvláštní jistotu čili nic, neboť lze smluviti úroky vyšším obnosem, než zákon stanoví (5%), nikoli proto, že věřitel přejímá větší nebezpečí, nýbrž proto, že peníze ve světě obchodním mají povahu zboží, jehož cena se volnou úmluvou ustanovuje (motivy k pruské osnově str. 111). Při zápůjčkách kupcem činěných jest nadto účel jich zcela lhostejným i není potřebí ani tvrditi ani dovozovati, že zápůjčky bylo vynaloženo do obchodu, tedy že to byla zápůjčka obchodní.

§ 994 ob. o. z. zrušený citovaným svrchu zákonem ze dne 14. června 1868 vytýkal ve příčině úroků smluvených toto ustanovení: »Tuto míru

dovolených úroků smluvených (totiž 5% při dané podzástavě a 6% bez podzástavy) předpokládati jest i pro ten případ, že byly sice úroky smluveny, avšak nebyl určen jich obnos.« Na konferencích v Lipsku konaných učiněn návrh, aby se do obchodního zákonníka pojalo ustanovení podobné pro ten případ, že se předpokládati mají úroky zákonné, nebyla-li výše úroků smluvena. Návrh tento schválení nedošel, jelikož nebylo by vhodno v otázce této vytknouti ustanovení všeobecné, o níž rozhodnouti přísluší nejlépe soudci po uvážení jednotlivých okolností a dle domnělé vůle stran (prot. str. 1319). Jestliže smluveny úroky pod zákonnou míru, má věřitel nepopíratelné právo v případu prodlení ode dne prodlení nadšedšího žádati místo menších smluvených úroků úroky vyšší, totiž 6% úroky zákonné. Stanovisko to shoduje se úplně s předpisem § 1333 o. o. z.

V. Promlčení úroků.

1. Pohledávání zadrželých úroků pomíjí ve třech letech (§ 1480 o. o. z.).

2. Bylo-li v určitém rozsudku nalezeno netoliko na zaplacení dospělých právě úroků, nýbrž i na zaplacení na příště dospělých úroků ročních, promlčují se ony dospělé právě úroky, soudně přiznané, ve 30 letech; avšak úroky dospělé po právoplatném rozsudku podléhají poznovu 3leté lhůtě promlčecí stanovené v § 1480 o. o. z. (výn. min. sprav. ze dne 21. července 1858 č. 105 ř. z.).

3. Úroky ze všech veřejných úpisů dlužních promlčují se v 6 letech počítaje dnem splatnosti (výn. min. fin. ze dne 16. ledna 1860 č. 21 ř. z.).

4. Nárok příslušející třetím osobám proti pokladně státní na úroky ze státních úpisů dlužních, v nichž není vyjádřen výslovně závazek ku placení kapitálu nebo v jichž příčině závazek tento zrušen byl, zaniká ve 30 letech při státních úpisech dlužních na jméno znějících a vinkulovaných, pokud pak jde o výhody osob v § 1472 o. o. z. uvedených, pomíjí nárok ten ve 40 letech, při státních dlužních úpisech pak svědčících doručiteli promlčuje se tento nárok ve 30 letech. Pokud jde o promlčení jednotlivých splátek úrokových, potrvávají nadále v platnosti dosavádní předpisy, jmenovitě shora cit výn. min fin. ze dne 16. ledna 1860 č. 21 ř. z. Při dlužních úpisech na jméno znějících a při vinkulovaných úpisech dlužních počíná promlčecí lhůta dnem, kterého k splatnosti dospěla první splátka úroků z pokladny státní již nevyzdvižená (zák. ze dne 28. března 1875 č. 49 ř. z.).

5. Oproti jednotlivým bankám poskytnuty byly jisté výhody co do promlčení úroků; tak na př. promlčují se splátky úroků haličského stavovského ústavu úvěrního ve 30 letech (§ 11 stanov ze dne 3. listopadu 1841 č. 569 sb. zák. soud.). Nevyzdvižené dividendy z akcií rakousko-uherské banky promlčují se ve prospěch fondu reservního ve třech letech počínaje posledním dnem měsíce, v němž ku splatnosti dospěly; v případech zvlášť závažných může generální rada povoliti výjimky (čl. 11 stanov prohl. zákonem ze dne 27. června 1878 č. 66 ř. z., pokud se týká, zák. ze dne 21. května 1887 č. 51 ř. z.). Kupony na úroky zástavních listů hypoteční banky království českého promlčují se v 6 letech počítaje dnem jich splatnosti (§ 12 stanov prohl. min. nařízením ze dne 26. prosince 1864 č. 99 ř. z.).

6. § 1480 o. o. z. nemá platnosti, pokud jde o úroky ze vkladů spořitelních, jakož i ze vkladů spořitelen poštovních. Spořitelny jsou však

oprávněny nezúrokovati více vklad pro ten případ, že vzrostly nevybrané úroky až do výše průvodního hlavního dluhu a strana po čas tento se u pokladny nepřihlásila.

Literatura: Dr. ryt. Randa, O závazcích k náhradě škody z činů nedovolených, pak o úrocích, Praha, vyd. II.

Úroky z prodlení viz Úroky.

Úřad.

I. Pojem.

Úřadem jest každý orgán, který mocí příkazu veřejného, přímo nebo nepřímo daného, ať pod přísahou nebo bez ní, povinnen jest, obstarávati práce vlády (srv. § 101 tr. z.).

Dle zdroje, z něhož udělení příkazu veřejného vychází, jsou rozeznávány úřady dvorní, státní, zemské, okresní a obecní. Takové označení úřadu přenáší se také na jeho úředníky, zřízence, vyslance, nebo služebníky, mezi něž také civilní, vojenské neb finanční stráže, četnictvo, státní neb soukromé přísežné úřadníky lesní, hlídače lesní, hlídače státních neb soukromých drah, zřízence dopravní, osoby při styku telegrafní nebo telefonní se počítají, pokud osoby tyto vykonávají nějaký rozkaz vrchnostenský anebo konají úřad svůj (§ 63 tr. z.). K těmto osobám zde uvedeným čítají se dále ještě notáři v jejich úřadování jakožto komisaři soudní (§ 193 not. ř.), přísežní hajní a lesní (§§ 3 a 4 min. nař. daného dne 2. ledna 1854, ř. z. č. 4), přísežní hlídači polní (§§ 9, 10 min. nař. ze dne 30. ledna 1860 ř. z. č. 28). Také církevní orgány (farář) pokud obstarávají vládní úkony, požívají pocty, ochrany i práva svého úřadu.

Mocí úřední sluší rozuměti soujem oprávnění a povinností toho kterého úřadu. K povinnostem náleží přesnosť, nestrannosť a mlčelivosť. Také advokáti jsou s ohledem na nestrannosť potud osobami úředními, pokud jako zástupci svých klientů při nastoupení advokacie v přísahu vzati byli a ku škodě těchto odpůrci pomáhati nesmějí (§ 102 ad *d)* tr. z.). Zneužitím moci úřední a přijetím daru ve věcech úředních páše se zločin ve smyslu trestního zákona (z. tr. z § 101—104, § 6 zák. ze dne 27. října 1862, č. 87 ř. z. o ochraně osobní svobody a § 4 zák. ze dne 27. října 1862, č. 88 ř. z. o ochraně práva domu). Porušení tajemství úředního, pokud jeho uvedení ve veřejnosť zákonem zakázáno, jest přestupkem protizákonného ohlašování (§ 309 tr. z.). Když úředníci, konajíce úřad svůj nebo službu, urazí někoho skutkem, začež se zvláště to pokládá, když někoho zatknou v případech jiných, než které se v zákonech ustanovují, dopustí se přestupku (§ 331 tr. z.). Svádění k těmto zločinům a přestupkům jest rovněž trestné (§§ 105 a 311 tr. z.). Zpronevěření v úřadě zakládá kvalifikovaný zločin již při obnosu 5 zl. převyšujícím (§ 181 tr. z.). Odsouzení trestním soudem má v zápětí ztrátu úřadu (§ 26 tr. z. pak §§ 83 a 399 tr. ř.); pokud téhož znovu nabýti lze, ustanovuje zák. ze dne 15. listopadu 1867, č. 131. ř. z.

II. Ochrana úřadu.

Urazí-li někdo slovem neb skutkem osobu úřední, když vykonává nějaký příkaz vrchnostenský, aneb koná svůj úřad nebo svou službu, anebo nedopustiv se ani takové urážky, jiným způsobem se v to míchá, aby takové osobě v konání úřadu nebo služby neb u vykonávání rozkazu vrchnostenského překážel, dopustí se přestupku (§§ 312, 313 tr. z.). Otevřel-li

někdo o své moci neb nemaje k tomu práva pečeť úřadů veřejných, tedy také obcí, veřejných ústavů učebních, far a veřejných notářů, ať stalo se tak z pouhé svévole, lehkovážné zvědavosti nebo za úmyslem zlostným, dopustil se přestupku (§ 316 tr. z.).

III. Práva.

a) Úřad zakládá státní občanství (§ 29 o. o. z.);

b) sprošťuje přijetí poručnictví a opatrovnictví (§§ 195 a 281);

c) to co k uvázání se v úřad dáno bylo, započítá se v podíl povinný i v podíl zákonný (§ 788—790 o. o. z.);

d) kdo veřejně vykonává nějaký úřad, k jehož zastávání potřebí zvláštních znalostí, jest práv z toho, pak-li by jich neměl (§ 1299 o. o. z.). Úřední mlčelivosť duchovních a úředníků státních vylučuje, aby byli slyšeni jako svědci pod neplatností jich seznání (§ 151 tr. ř.). Dopisování úřední mezi soudy a jinými úřady a téhož formu ustanovuje jednací řád (§ 192 jedn. ř.). O mezinárodním styku viz »Právo mezinárodní«. Místo, v němž úřad trvale sídlo své zřídí, nazývá se sídlo úřední. Jako pravidlo sluší šetřiti, že nikdo úřední úkony mimo své sídlo úřední před se bráti nesmí. Výjimku možno tak činiti jen tam, kde zákon výslovně odbývání soudních dnů na místech mimo sídlo úřední dopouští, jako při jednotlivých okresních soudech, notářstvích, konečně také úředníkům dohledacím.

IV. Úřední přísaha.

Veškeří úředníci ve službách veřejných jsou povinni přísahu skládati (pat. ze dne 28. října 1758). Při propůjčení pouhého titulu, nikoliv ale vyšší úřední hodnosti, odpadá skládání přísahy. Dle dvor. dekr. ze dne 8. dubna 1816, č. 6338/1507 dlužno ve všech případech, kde se vyšší hodnosť propůjčuje, novou přísahu žádati. Dle článku 13. státních základních zákonů o vládní a vykonávací moci, sluší veškerým orgánům státní správy ve služební jich přísaze nezlomné zření ku státním základním zákonům vytknouti. Úřední instrukce pro okresní úřady ze dne 17. března 1855, č. 52 ř. z. stanoví: Žádný úředník nesmí beze složení předepsané přísahy služební úřad svůj vykonávati. Složení přísahy neděje se pouze při vstoupení do státní služby, nýbrž i při uvázání se ve vyšší službu (§ 16). Přednostové (okresní hejtmani) skládají přísahu v ruce správce země (§ 17). Na roveň těmto postaveni jsou přednostové obcí, které mají svůj statut (zejména starostové hlavních měst). Kancelářské osoby skládají přísahu i slib v ruce přednosty (§ 17).

V. Úřední řeč. Viz čl. Řeč úřední.

VI. Poplatky.

Úřední vyřízení, jako opisy, vidimace, vyřízení poplatkového úřadu, domovní listy, protokoly, rozsudky podléhají dle jich druhu různému poplatku tarifovému. Dekrety o nabyté schopnosti k úřadu a ony zvláštní listiny, které mimo vyřízení obsahují rozhodnutí o udělení výsady neb oprávnění nějakého privilegia na titulu občanského práva nespočívajícím, aneb o uznání schopnosti k úřadu od veřejného úřadu aneb obce se vydávají, jako diplomy, listiny o privileji, patenty, licence, listiny mistrovské a o právu občanském, pasy hausírní atd. podléhají kolku za 1 zl. za každý arch. Témuž kolku podléhají duplikáty. Veškerá jiná vyřízení, jež nejsou ani listinami právo zakládajícími ani vysvědčeními, a jež ani jako úřední opisy neslouží, nejsou předmětem nějaké dávky (p. s. 7 a—i popl. z.). Dekrety trvale

udělených míst, které taxe pro udělování míst nepodléhají aneb jim tatáž prominuta, propadají poplatku dle obnosu všech s místem tím spojených ročních požitků (také naturálních i naturál. obydlí) s ohledem na § 16 popl. z. (obnos za 10 let) dle stupnice III. Obnáší-li poplatek více než 20 zl., může býti ve 12 měsíčních lhůtách splácen (p. s. 40 popl. z.).

VII. Služební taxy jsou výhradně spojeny jen s takovým propůjčením služeb státních, pokud se jedná o jmenování se služným přes 200 zl. konv. m. ročně. Naturální platy se vpočítají. Služebná taxa obnáší při prvním jmenování $^1/_3$ ročního požitku a při každém dalším povýšení $^1/_3$ obnosu, který zbývá po odečtení toho, z čeho taxa již zapravena byla; proto také v případě, kde vyšší plat s dřívějším taxy prostým požitkem dohromady 200 zl. kor. m. převyšuje, taxa z celého požitku zapravovati se musí (čís. pat. ze dne 27. ledna 1840 č. 104, sb. z. s., §§ 177—179 popl. z.). (Srv. Taxy, Úřady, Úředníci státní).

Úřad námořský ústřední (governo centrale marittimo) povolán jest k tomu, aby jakožto sprostředkující orgán ministerstva obchodu ve veškerých zemích rakouského pobřeží působil v duchu potřeb plavby námořské a v záležitostech zdravotnictví námořského; má tedy — přímo jsa poddán ministerstvu obchodu — vhodným způsobem upravovati, střežiti a podporovati každé odvětví průmyslu a každé zařízení v to spadající, má příslušné zákony a správní opatření prováděti a vykonávati vrchní dohled ve veškerých záležitostech služebních, osobních a disciplinárních nade všemi úřady zřízenými v různých okresích přímoří (jako jsou úřady přístavní, úřady zdravotnictví námořského, úřady lazaretů námořských) i nad orgány, které tu a tam na místě těchto úřadů fungují. Ústřední úřad námořský zřízen byl k návrhu ministra obchodu Brucka (učiněnému 22. ledna 1850) na základě nejv. rozhodnutí ze dne 30. ledna 1850 a nař. min. obchodu ze dne 26. dubna 1850 č. 51 ř. z. Sídlem ústředního úřadu jest Terst.

I. Obor působnosti:

1. Ústřední úřad námořský koná dohled ku stavbě lodí námořních a ku zdárnému rozvoji jejímu, bdí nad šetřením předpisů cejchovních pro rakouské lodi a povolává schopné stavitele lodí k vyzkoušení způsobu stavby a způsobilosti lodí námořských.

2. Jemu svěřena jest vrchní péče o zřizování, zdokonalení a zachování všech prostředků a zařízení, jimiž dostati se má ochrany a povznesení plavbě pomořské; sem přísluší: přístavy, majáky, světlárny, loděnice, kotevníky, přístaviště a pod.

3. Udíleti oprávnění ku plavbě pomořské a způsobilost k vedení lodí rakouských.

4. Bdíti nad zachováváním zákonů a předpisů, jakož i nařízení policie přístavní, jež přímo týkají se oprávnění plavby pomořské a rybářství námořního, jakož i výkonu jich, dále práv a povinností námořníků a rybářů jakožto takových.

5. Zaváděti všeobecnou matriku pro službu námořskou v rakouském obchodním námořnictví, dále zakládati zařízení k opatření a ku podpoře nuzných rakouských námořníků a jich rodin, dále péči míti o zřizování a povznesení ústavů ku vzdělání ve službě námořnické.

6. Udíleti uznání a pochvalu pánům lodí, námořníkům a jiným osobám o námořnictví obchodní zasloužilým.

7. Bdíti nad šetřením předpisů zdravotnictví námořského a předpisů kontumačních, jakož i nad příslušnými ústavy a orgány.

8. Přijímati, rozšiřovati a zužitkovati došlé zprávy pro rakouskou plavbu pomořskou důležité, dále i nařízení vydaná ve státech cizích, pokud by jevila vliv na rakouské obchodní námořnictví.

9. Zkoumati výsledek zákonných předpisů ve věcech plavby pomořské, jakož i v ohledu zdravotním a kontumačním.

10. Zasazovati se o odstranění vad, o vyplnění mezer a pečovati o nápravu ve zmíněných odvětvích působnosti své a to buď přímo číníce vhodná opatření nebo podávajíce návrhy a dobrá zdání.

II. Zvláštní obor působnosti ústředního úřadu námořského tvoří dohled ke služební činnosti rakouských úřadů konsulárních a jednání s nimi v záležitostech plavby pomořské, jmenovitě ve všech předmětech táhnoucích se k rakouskému obchodnímu námořnictví. Dále v té příčině náleží ústřednímu úřadu námořskému působiti na uskutečnění příhodných zařízení konsulárních, jakož i na žádoucí obsazení míst při službě konsulární (při tom říditi se mají návrhy zkušených námořníků a obchodníků i názory vlastními), dále činiti příslušné kroky ku zřízení cizích úřadů konsulárních v některých místech okresů přímořských; všímati si a zpracovati příhodně veškery průkazy a záznamy, kteréž vydávány jsou periodicky rakouskými přístavy a úřady konsulárními o stavu, pohybu a dopravě cizích korábů obchodních v rakouských a cizích přístavech námořských, dále o výsledcích stavby námořských lodí našich a o ústavech a zařízeních sloužících potřebám plavby námořské a konečně sestavovati došlé periodické výkazy pro praktické použití. (Agenda veškerých úřadů konsulárních rakouských v cizině a cizích v Rakousku spadá však v obor působnosti ministerstva věcí zahraničných; nař. ze dne 20. října 1859 č. 193 ř. z.).

III. Příslušnost.

Ústřední úřad námořský povolán jest rozhodovati v I. stolici případy přestupků proti předpisům (reglement) kabotážním; v II. instanci vyřizuje rekursy proti rozhodnutím úřadů konsulárních, kteráž vynesena byla o přestupcích předpisů rakouského ediktu navigačního a dodatečných ustanovení k zachování řádu plavebního nebo discipliny; dále vyřizovati rekursy proti trestním nálezům úřadů přístavních v podobných přestupcích nebo v přečinech proti nařízením policie přístavní spáchaným; konečně rozhodovati v II. instanci rekursy proti trestním nálezům námořských magistrátů zdravotních neb úřadů zdravotnictví námořského a úřadů nemocničních (lazaretů), pokud jde o přestupky proti předpisům vydaným na ochranu ústavů a zařízení zdravotnictví námořského a ústavů kontumačních.

IV. Přísedící ústředního úřadu námořského.

Vynáší-li se nález trestní, činí-li se nějaké důležitější rozhodnutí, které vyžaduje zevrubnou praktickou znalost potřeb plavby a dopravy námořské, jmenovitě rozhoduje-li se o návrzích směřujících k tomu, aby podnikla se určitá opatření na úlevu a ku povznesení plavby a obchodu námořského: má ústřední úřad námořský k poradám svým přizvati přísedící ze řad námořnictva a obchodnictva; přísedící tyto navrhují obchodní a živnostenské komory rakousko-ilyrském a dalmatském pobřeží sídlící. Obchodní a živnostenská komora terstská volí 4 přísedící, komora pak v Rovignu, Zadru, Splitu a Dubrovníku volí po 2 přísedících. Navrženi mohou býti

jedině lodníci nebo pánové lodí, pokud bydlí v Terstu; návrh příslušný zašle se prostřednictvím ústředního úřadu námořského ministerstvu obchodu, jemuž přísluší pak přísedící jmenovati. Přísedící voleni jsou na úřad svůj na dobu tří let, ale mohou býti po těchto třech letech úřední činnosti své znovu voleni.

Úřad nejvyššího dvorního maršálka.

Úřad nejvyššího dvorního maršálka jest privilegovaný soud sídlící ve Vídni a vykonávající právomoc civilní nad osobami zvlášť jemu přikázanými. Úřad tento stává již od 17. stol.

I. Dle dv. dek. ze dne 14. července 1815 č. 1159 sb. z. s., jenž zachován jest článkem III. nové jur. normy podrobeny jsou tomuto soudu ve věcech obecné a kausální právomoci (vyjma ve věcech polabských) tyto osoby jakožto žalované:

1. Členové císařské rodiny, pokud nejsou sami zeměpány; o tom, které osoby pokládati jest za členy císařské rodiny, rozhoduje rodinný statut panující rodiny ze dne 3. února 1839. Jakkoli dle čl. I. stát. zákl. zákona o moci vládní a výkonné č. 145 ř. z. jest nezodpovědným a tudíž nepodléhá donucovací moci soudů co do osob, podřízen jest dle § 20 o. o. z. v soukromoprávních poměrech soudu a to soudu nejv. dv. maršálka. (Srov. též Ottův: »Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního«, I. díl, str. 109).

2. Osoby, na kteréž zvláštním privilegiem rozšířena byla nebo na příště rozšířena bude právomocnost soudu nejv. dvor. maršálka (jako ku př.: hrabě z Meranu, svob. pána z Brandhofenu, rodina Lichtenstejnských knížat a j. v.).

3. Osoby, kterým přiznána jest exterritorialita, pro ten případ, že se soudu tomuto podrobí; práva exterritoriality požívají: velvyslanci, legáti, nunciové, vyslanci a podle mezinárodního obyčeje i manželky, členové rodiny a vyslanecký personál.

II. Úřad nejv. dvorního maršálka musí býti soudy řádnými dožádán o výkon veškerých soudních úkonů v císařských dvorních budovách nebo letohrádech ve Vídni nebo nejbližším okolí Vídně nebo v jinakých příbytcích členů císařské rodiny neb osob exterritoriality požívajících, pokud úkony vzpomenuté předsevzíti se mají proti některé osobě tam bydlící a podléhající právomoci řádných soudů. Jelikož podle zásad práva mezinárodního (§ 38 o. o. z.) oproti osobám exterritoriality požívajícím místo má jen moc sprostředkovací a nikoli moc donucovací, nařízeno bylo cís. rozhodnutím ze dne 29. ledna 1795, že se má takovéto osobě jako žalovanému dodávati žaloba s pozváním, aby příčinu žaloby odstranil aneb oznámil soudu nejv. dvorního maršálka důvody žalobu podvracející. Jestliže pak žalovaný na provedení sporu nepřistoupí, vrátí se žaloba; jestliže by žaloba opětně byla podána, pozvání již prve učiněné s důrazem se opakuje. Nevede-li k cíli, dožádá se soud nejv. dvorního maršálka přímé intervence ministerstva zahraničných záležitostí cestou diplomatickou. Toliko soudní dodání může se od řádných soudů přímo vyříditi. Tím zrušen jest formálně předpis dv. dek. ze dne 2. srpna 1839 č. 375 sb. z. s., dle něhož bylo i dodání takovýmto osobám exterritoriality nepožívajícím doručiti jedině cestou úřadu nejvyššího dvorního maršálka. Osobám exterritoriality požívajícím však dlužno doručovati žaloby v civilních věcech jedině prostřednictvím nejv. dv. maršálka (výn. min. sprav. ze dne 20. srpna 1856).

V praxi se ovšem pro obojí kategorií osob těchto (tedy i pro osoby nepožívající práva exterritoriality) užívá při doručování žalob cesty jediné — t. j. úřadu nejv. dvor. maršálka. Úřad nejv. dv. maršálka jest též příslušným pro žaloby na suverenní řád Johannitů (rozh. nejv. soudu ze dne 27. srpna 1873 sb. »Gl. U.« č. 5605). Rovněž přísluší úřadu nejvyššího dvorního maršálka činiti opatření o movité pozůstalosti cizího některého suveréna v Rakousku zesnuvšího (rozh. ze dne 23. června 1875 sb. »Gl. U.« č. 5773). Soud nejvyššího dvorního maršálka sestává ze 4 radů zemského soudu vídeňského ad hoc povolaným, jimž předsedá nejvyšší dvorní maršálek. Mimořádný soud tento není příslušným ve sporech právních právomoci věcné dále právomoci horní, jakož i v záležitostech fideikomisních a lenních a v oněch sporech právních, pro něž zavedeno jest sumární řízení o rušené držbě a řízení nájemní — a nastupují tedy soudy řádné. Osoby exterritoriality požívající podléhají právomoci soudů řádných, pokud jde o nemovitosti a o držbu hor. O žalobách proti příslušníkům sboru diplomatického (corps diplomatique) podaným nemá vydávati úřad nejv. dv. maršálka výměrů, nýbrž obeslati dotyčnou osobu a míti ji způsobem svrchu vylíčeným k odklízení sporu i případným zakročením u ministra věcí zahraničních (nejv. vlastnoruční list ze dne 29. ledna 1795). Dle dv. dek. ze dne 19. prosince 1785 č. 506 sb. zák. soud. nepodléhá úřad nejv. dvorního maršálka vrchnímu soudu zemskému, a »nemůže tedy vrchní soud zemský odsouditi ho k náhradě soudních útrat nebo k nějakému trestu ani vydávati proti němu výnosů takových, jaké po zákonu proti podřízenému soudci dovoleno jest«.

Pokud jde o výkon řízení politického, vymezen jest úřadu nejv. dv maršálka jakýsi podíl jen ohledně dvorních budov a dvorského služebnictva a to jen potud, že opatřuje služební disciplinu a domácí policii v přísném slova smyslu. Jinaká agenda spadá v kompetenci řádných politických úřadů s tím toliko obmezením, že dříve musí se všechny tyto úřady v záležitostech týkajících se osob bydlících v některé dvorní budově obrátiti na nejv. dvorního maršálka (nař. ze dne 26. října 1823 č. 51.481).

Úřad patentní.

Úřad patentní vešel v působnost dnem 1. ledna 1898 na základě nejvyššího rozhodnutí ze dne 19. července 1898 a po rozumu §§ 34 a 124 zákona ze dne 11. ledna 1897 č. 30 ř. z. o ochraně vynálezů (zákona patentního).

I. Organisace úřadu patentního.

Úřad patentní skládá se z oddělení přihláškových, z odděleních stížnostních a z oddělení zrušovacího (§ 1 nař. min. obchodu ze dne 15. září 1898 č. 157 ř. z.).

1. Oddělení přihlášková počtem pět (I.—V.) skládají se (v každém oddělení) z právnických a technických sil; přednostové každého oddělení jsou dva a to: 1 právnicky vzdělaná osoba a 1 osoba znalá odboru technického; vrchní řízení práce přináleží přednostovi právnicky vzdělanému. Každé oddělení usnáší se kollegiálně sestávajíc ze 3 stálých členů; předsedou jest opět přednosta oddělení s právnickým vzděláním. Ostatní dva členové vzati jsou z odboru technického, jde-li o věc odborně technickou, jde-li o záležitosti právnické ve smyslu § 40 zákona patentového z r. 1897, povolávají se z právníků téhož nebo jiného přihláškového oddělení (srv. §§ 2 a 4 cit. nař. z r. 1898 č. 157 ř. z.).

Přihlášková oddělení mají samostatně vyřizovati:

a) přihlášky patentů, které příslušejí do patentních tříd onomu oddělení přidělených (každé přihláškové oddělení určeno jest totiž pro zvláštní obor techniky, jehožto odvětví pak rozdělena jsou na 89 tříd — tak ku př. jest »Přihláškové oddělení I.« pro »Mechanické živnosti, hornictví a polní hospodářství«; odvětvím jsou zde mechanické živnosti, hornictví, polní hospodářství; třídami pak (podrobně uvedenými ve zvláštní příloze) rozumějí se určité předměty, živnosti a činnosti, jako: šicí stroje všeliké, mlýny, úprava rud, nerostů a paliva atd. srv. § 2 cit. nař. a přílohu II.);

b) odpory proti přihláškám těchto patentů;

c) poznámky spornosti a žádosti o zápis do rejstříku patentního v nesporných záležitostech patentních pokud jde o patenty, které přísluší do tříd tomu kterému oddělení přihláškovému přidělených;

d) rozklady proti opatření referentovu, jímž se připravuje usnesení přihláškového oddělení.

Kromě toho mohou býti členové oddělení přihláškových povoláni za členy nebo refenty v odděleních stížnostních nebo v oddělení zrušovacím (srv. § 3 cit. nař.).

2. Oddělení stížnostní jsou dvě (*A*, *B*); oddělení *A* příslušno jest pro stížnosti do usnesení přihláškového oddělení I.—III., oddělení *B* pro stížnosti do usnesení přihláškového oddělení IV. a V. V obou těchto stížnostních odděleních rozhoduje se s platností konečnou o stížnostech podaných do usnesení přihláškových oddělení; k dožádání soudu podávají pak oddělení tato písemná dobrozdání v záležitostech patentových (§ 33 zák. patentového a §§ 5 a 6 cit. nař. z r. 1898). Každé oddělení skládá se rovněž z členů práva znalých a z členů odborně vzdělaných v technice. K definitivním rozhodnutím nutna jest přítomnost 5 členů (3 technikové, 2 právníci — předsedou jest buďto přednosta patentního úřadu nebo jeho zástupce nebo stálý neb dočasný člen úřadu patentního práva znalý); ku rozhodnutím prozatímním žádoucna jest přítomnost 3 členů, z nichž dva musí býti technikové (srv. § 37 zák. pat. a § 7 cit. nař.).

3. Oddělení zrušovací: Složení jest úplně totéž, jako při odděleních stížnostních a to i pokud jde o rozhodnutí definitivní a mezitímní; předsednictví zastávají tytéž osoby. K působnosti zrušovacího oddělení přináleží rozhodovati o návrzích čelících proti patentům již uděleným, zejména pak k tomu, aby

a) patent byl odvolán;

b) za neplatný prohlášen byl;

c) byl odňat;

d) aby byl prohlášen závislým;

e) aby prohlášen byl relativně bezúčinným;

f) o návrzích určovacích (§ 111 zák. pat.),

g) aby byly uděleny licence nucené (srv. § 8 a 9 cit. nař. z r. 1898).

Předseda úřadu patentního sestavuje všechna oddělení (t. j. přihlášková, stížnostní a zrušovací oddělení) na každý rok pracovní napřed maje právo k případným změnám z určitých důvodů. Zejména pak vyhrazeny jsou předsedovi úřadu patentního t. zv. záležitosti presidiální, soujem to určitých služebních oprávnění (jako ku př. právo řízení a dozoru v celém úřadu patentovém nebo právo udíleti dovolenou úřednictvu a pod.) a povinností

(ku př. podávati ministerstvu obchodu výkaz činnosti za uplynulý rok atd.) (srv. §§ 10 a 11 cit. zák.).

4. Pomocné úřady obstarávají práci kancelářskou a napomáhají při správě úřadu patentního; jsou pak to: podatelna, archiv patentní (obsahující rejstřík patentní a originální popisy patentů), výkladna (poskytující veřejný přístup k patentům přihlášeným), knihovna (pro literaturu vynálezů), výpravna, pokladna a spisovna (§ 12 cit. nař.).

II. Osoby činné v úřadu patentním.

Jsou to jednak stálí, právnicky a odborně technicky vzdělaní úředníci, jednak dočasní úředníci téže kvalifikace; dále zaměstnán jest v úřadu patentním personál kancelářský, služební a výpomocný. Podotknouti jest, že ke službě konceptní mohou být přijati právníci s kvalifikací žádanou zákonem ze dne 20. dubna 1893 č. 681 ř. z. t. j. musili odbýti studia právnická a státovědecká na některé fakultě tuzemské a úspěšně vykonati (3) theoretické státní zkoušky (§§ 15 a 16). Úředníci techničtí vykázati se musí státními zkouškami, nebo vysvědčením o zkoušce diplomové odbyté s úspěchem na některé tuzemské vysoké škole technické, vysoké škole zemědělské nebo na některé horní akademii; stejnou způsobilost mají kandidáti aprobovaní za učitele věd mathematických a přírodních na vyšších gymnasiích nebo reálkách vyšších, jakož i doktorové filosofie, pokud hlavní rigorosum vykonali z odboru věd přírodních a mathematických. Za dočasné členy úřadu patentního (kteří mají po dobu svého úřadování titul »člen c. k. patentního úřadu«) povolávají se aktivní státní úředníci nebo i jiné osoby mimo službu státní stojící se stejnou kvalifikací (§§ 14—20).

Pro službu kancelářskou vyhledává se mezi jinými u státních a veřejných úřadů vůbec žádanými podmínkami, i studia škol středních s prospěchem odbytá (žádáť se zachovalosť mravní i tělesná, splnění vojenské aktivní povinnosti, znalost jazyka německého a ještě některé jiné řeči zemské nebo cizí, úhledné písmo, po případě šestiměsíční zkušební praxe). Služební personál vyhověti musí v celku těmže náležitostem, jenže se žádá jen odbytí čtyřtřídní školy obecné a pouze znalost němčiny (srv. §§ 21 až 23 cit. nař.). Personál výpomocný, ženský i mužský, povolává se dle potřeby a za plat denní (diurnisté) a vázán jest v poměru služebním vzájemnou 14 denní výpovědí.

Úředníky patentního úřadu až včetně do VI. třídy hodnostní a k návrhu ministra obchodu i stálé a dočasné členy jmenuje císař; úředníky ostatních tříd hodnostních jmenuje a místa sluhů kancelářských obsazuje ministr obchodu (§§ 24 a 25 cit. nař.).

K obstarávání prací pokladních přiděluje ministr financí úřadu patentnímu jistý počet úředníků, kteří podřízeni jsou rozkazům předsedy úřadu patentního. Účetní kontrola svěřena jest ministrem obchodu zvláštnímu účetnímu úředníku (§§ 26 a 27).

Dle zásady vytčené v § 28 cit. nař. musí býti veškeré osoby ustanovené pro jakoukoli službu v úřadu patentním vzaty do přísahy, prve než úřad svůj nastoupí. Zvláštní formule přísežní předepsána jest pro členy úřadu patentního a zvláštní vzorec přísahy pro ostatní úředníky úřadu patentního, jakož i pro sluhy a pomocný personál. Přísahou touto stipuluje se slavnostním způsobem věrné a správné plnění příštích povinností a zejména, pokud jde o členy úřadu patentního, spravedlivé na-

lézání práva ve věcech úřad patentní došlých (§§ 28 cit. nař.). I dočasní členové skládají v ruce předsedy úřadu patentního služební přísahu uloženou stálým členům; jsou-li však povoláváni v úřad svůj poznovu (po druhé, po třetí atd.), stačí jim připomenouti přísahu již jednou vykonanou (§ 29).

III. Řízení disciplinární.

Pro disciplinární řízení s úředníky a sluhy úřadu patentního platí předpisy cís. nař. ze dne 10. května 1860 č. 64 ř. z. Předseda úřadu patentního podřízen jest disciplinární komisi ministerstva obchodu, ostatní úředníci (jakož i dočasní členové) a personál jest podroben disciplinární komisi úřadu patentního; od této komise lze k oné se odvolati. Komise disciplinární, kterou jmenuje ministr obchodu, skládá se z předsedy úřadu patentního jakožto předsedy komise, ze 2 právníků a 2 technických úředníků patentního úřadu (§§ 30—33 cit. nař.).

IV. Řád jednací (nař. min. obchodu ze dne 15. září 1898 č. 159 ř. z.).

1. Část všeobecná.

Veškerá podání svědčící úřadu patentnímu a jej došlá přijímají se v podatelně a tam opatří se ihned a podle pořadí, v jakém došla, podací značkou (datum a číslo řadové; u přihlášek pak i hodina a minuta se vyznačí, kdy přihláška došla). Při dálších podáních v téže věci užije se značky spisu, pokud je podávajícímu již známa z vyřízení předchozích, a čísla příslušného vyřízení, k němuž se podání odnáší. Zvláštní předpisy platí o zásilkách peněžitých a o hotovém placení pro úřad patentový (srv. podrobněji § 1—3 nař. z r. 1898 č. 159 ř. z.). V úřadě patentním a v oddělení jeho vésti jest rejstříky a záznamy k tomu cíli, aby každý spis kdykoli rychle a bezpečně mohl býti vyhledán a aby v evidenci byly lhůty zákonné (§ 8 — neprodlužitelné leč z důvodů zákonem výslovně uznaných) i lhůty patentovým úřadem zvlášť ad hoc vyměřené (a prodlužitelné § 8), od kterýchžto lhůt závisí vyřízení další.

U patentového úřadu jest t. zv. frekvence jednoduchá t. j. úřaduje se od 9—3 hodin u podatelny (pro obecenstvo) od 9—2 hodin.

Co se tkne postupu práce v jednotlivých odděleních vyslovena jest zásada, že se pro každou záležitost patentní ustanoví referent, kterýž připravuje materiál k usnesení konanému v zasedáních dotyčného oddělení. Výslech stran, svědků a znalců — pokud nejde o nápravu formálních vad podání neb opravu podaného popisu patentu — předsebéře taktéž dotyčný referent vždy protokolárně, dle potřeby, za pomoci zapisovatele přísežného. Veškery záležitosti táhnoucí se k udělenému již patentu vyřizuje ono přihláškové oddělení, které se zabývalo udělením patentu, leda že by vyřízení jich vyhraženo bylo oddělení stížnostnímu nebo zrušovacímu (§ 13 cit. nař.). Z určitých důvodů — stanovených v § 42 zák. pat. — může býti kterýkoli člen ze zasedání některého oddělení vyloučen; ví-li dotyčný člen o závadě této, jest povinen ihned to oznámiti předsedovi, který učiní opatření náhradní; vyjde-li vylučovací důvod na jevo teprve v zasedání, rozhodne o něm oddělení samo (§ 15 cit. nař.).

2. Postup práce v jednotlivých odděleních.

a) Oddělení přihlášková.

Jestliže v předběžném prozkoumání zjistí se na přihlášce (§ 55 zák. pat.) vady, které vynálezu samotnému co do způsobilosti k patento-

vání neškodí, vyzve se k návrhu příslušného referenta přihlašovatel, aby vady naznačené v určité lhůtě odstranil; jsou-li však tu dle všeho vady způsobilé vynálezu uškoditi dotčenou měrou, vyzve se přihlašovatel, aby se v určité lhůtě vyjádřil neb aby svůj popis příhodně omezil nebo změnil. Přihlašovatel může oběma vyzváním vyhověti tím, že se osobně dostaví do kanceláře referenta a učiní tam, čeho se vyhledává v obou případech (§ 16 cit. nař.). Seznamy přihlášených patentů zasílati jest pravidelně ministerstvu vojenství, financí a vnitra; mimo to se uveřejňují v listu pro patenty. Lze-li za to míti dle předběžné zkoušky, že určitý vynález zcela nebo z části spadá v obor některého státního monopolního práva, obrátiti se má referent k příslušnému monopolnímu úřadu. Má-li přihláška býti zamítnuta (§ 56 zák. pat.) nebo nařízeno prohlášení patentu (§ 57 zák. pat.) nebo má se rozhodnouti o udělení patentu v řízení odporovacím (§ 60 zák. pat.), nebo o posunutí přednosti následkem podstatných změn v původním popise (§§ 52 a 54 zák. pat.), děje se to usnesením některého oddělení přihláškového. V jiných případech však koná se usnesení o udělení patentu způsobem oběžným (t. j. oddělení za oddělením se usnáší). Písemný materiál připravený k usnášení budiž aspoň den před zasedáním doručen od technického přednosty oddělení předsedovi oddělení spolu s denním pořádkem (§§ 18 a 19 cit. nař.). Dle denního pořádku tohoto koná se pak v zasedání porada o sneseném materiálu; protokol se tu nevede. Usnesení děje se na základě návrhu referentem připraveného (§§ 20, 21).

V úřední hodiny může obecenstvo nahlížeti ve výkladně do přihlášek a spisů patentních a činiti si zápisky; jestliže by však zápisky tyto přesahovaly dovolenou míru poznámek a náčrtů, mohou být straně přednostou výkladny odňaty. (Bližší a podřízené předpisy vytčeny jsou v §§ 22 až 25).

b) Oddělení stížností:

Pokud nestanoví zákon patentový jinak, mají i ve stížnostních odděleních průchod obdobně předpisy, které vytčeny jsou pro oddělení přihlášková (i zde stanoví se referent pro každou záležitost, po případě i referenti dva — žádá-li toho povaha a objem předmětu). O výsledcích předběžného řízení jakož i jednání sepisuje přísežný zapisovatel protokol (§ 26 cit. nař.).

c) Oddělení zrušovací:

Referent (práva znalý), který ustanoví se i zde pro každý návrh docházející rozhodnutí v oddělení zrušovacím, provádí přípravné řízení sám nebo, dle povahy předmětu, za pomoci odborně technického člena jakožto druhého referenta. V řízení přípravném má být referentem vyčerpána celá látka a tak spořádána, aby jednání, pokud možno, provedeno bylo při roku jediném a bez přetržení. (Jaká práva a povinnosti k tomu konci referentu přísluší, podrobně uvádí §§ 28 a 29 cit. nař. Vůbec má referent v předběžném řízení práva a povinnosti, které vzneseny jsou dle §§ 180—185 nov. ř. soudního na předsedu v řízení soudním). V předběžném řízení, jež vede referent, nemohou být strany přísežně slyšeny (§ 29 cit. nař.).

Jakmile a pokud přípravné řízení skončeno jest, předloží referent veškeré spisy a návrhy své předsedovi zrušovacího oddělení nebo předsedovi ad hoc ustanovenému. Shledá-li referent nebo předseda, že návrh

předběžným řízením přichystaný pro nepříslušnost úřadu patentního nebo z toho důvodu, že o věci již rozhodnuto bylo, má být jako k jednání nezpůsobilý zamítnut, musí si vyžádati o tom usnesení zrušovacího oddělení (v zasedání neveřejném). Jinak nařídí předseda nebo jiný přednosta oddělení zrušovacího, aby ústní jednání rozepsáno bylo (srv. §§ 72 zák. pat. a § 30 cit. nař.).

V. Ustanovení porůzná.

Nároky svědků a znalců (tzv. svědečné a znalečné) úřadem patentovým slyšených a vyměřování těchto nároků děje se obdobně dle předpisů min. nař. ze dne 17. září 1897 č. 221 ř. z.

Jazykem služebním, jednacím a rokovacím při úřadě patentním jest němčina. Podání a přílohy k nim mohou se podávati za osoby v tuzemsku bydlící v záležitostech patentových v příslušném jazyku zemském (t. j. v jazyku v zemi obvyklém). Tu se vyřizuje podání takovéto německy a připojí se překlad v jazyku, kterým podání bylo učiněno. Za osoby v cizozemsku bydlící podávati jest v záležitostech patentních písemnosti příslušné v jazyku německém.

Pokud by podání nevyhovovalo těmto předpisům, vrátí se žadateli nebo jeho zástupci s vyzváním, aby do určité lhůty řádné podání předložili (§§ 33—36 cit. nař. z r. 1898 č. 159 ř. z.).

Úřad statistiky práce zřízen byl při ministerstvu obchodu nařízením min. obch. ze dne 25. července 1898 č. 132 ř. z., částečně pozměněn vyhláškou min. obchodu ze dne 6. června 1899 č. 106 ř. z.

I. Podstata a význam.

Úřad statistiky práce povolán jest k tomu, by k účelům hospodářského a sociálního zákonodárství a správy systematicky sbíral, spracovával i periodicky uveřejňoval data týkající se statistiky práce. Data ona vztahovati se mají k postavení dělných tříd jmenovitě v průmyslu a v živnostech, v hornictví, v závodech zemědělských a lesních, v obchodu a dopravě, dále týkati se mají data ona působnosti zařízení a zákonů k povznesení blahobytu dělnictva, jakož i konečně rozsahu a stavu výroby v naznačených oborech.

II. Organisace.

1. Úkol naznačený svěřen jest v ministerstvu obchodu zvláštnímu oddělení, jež označeno názvem »c. k. úřad statistiky práce« a jež započalo činnost svou dnem 1. října 1898; pokud jde o opatření mezitímná a o vyhledávání potřebných dat jest úřad ten na venek úplně samostatným orgánem podroben jsa jen vrchní moci ministerstva obchodu.

2. Jestliže podniknouti se má šetření v takových závodech, jež spadají v obor působnosti některého jiného ministerstva, dlužno prve s dotyčným ministerstvem a ministerstvem obchodu zahájiti vyjednávání.

3. Za součinnost při pracích úřadu tohoto lze požádati nejen úřady státní, nýbrž i úřady obecní, komory obchodní a živnostenské, společenstva živnostenská, soudy živnostenské, společenstevní a jinaké soudy rozhodčí, úrazovny dělnické, pokladny nemocenské a jinaké pomocné pokladny dělnické, k čemuž dotčené úřady povinny jsou v duchu zákonných předpisů jich se dotýkajících. Orgánům úřadu statistiky práce, jimž šetření dat naznačených svěřeno a kteříž náležitě legitimováni jsou, povinny jsou úřady s celým důrazem poskytnouti potřebné pomoci ku provedení vzpomenutých úkolů.

4. Ku podpoře úřadu statistiky práce, jakož i ku povznesení úspěšného spolupůsobení tohoto úřadu a závodů, k nimž se působnost jeho odnáší, zřízen byl zvláštní stálý sbor pracovní, který sestává z přednosty úřadu statistiky práce, z jeho náměstka, po jednom zástupci ministerstva vnitra, spravedlnosti, financí a orby, ministerstva železnic a obchodu, jakož i nejvyšší zdravotní rady, z presidenta statistické ústřední komise a ze 30 členů jmenovaných ministrem obchodu. Pokud mají být jmenováni členové z odborů, které podřízeny jsou jiným odborům, povoláváni buďte ministrem obchodu ve shodě se účastněnými odbory. Třetina jmenovaných členů této stálé rady má být povolána z řad dělnictva, třetina pak utvořena býti má z osob, jichž odborného spolupůsobení v pracích stálé rady jest si přáti. Členové rady jmenováni jsou na dobu tří let. Členům ve Vídni nebydlícím dostává se za cestu do Vídně a zpět, jakož i po dobu sezení denně 8 zl. diet, ač-li se jim z pokladen státních již z důvodu jiného diety neposkytují; spolu mají volnou jízdu ve kterékoli třídě státních drah, ubírají-li se k sezením nebo vrací-li se od nich. Cestovní výlohy vzešlé tím, že dotyčný člen stálé rady použil jiného dopravního prostředku, se nenahražují. Členům stálé rady, kteří jsou dělníky a bydlí ve Vídni, dostává se denně 5 zl. jako náhrada za jich funkci. Ministr obchodu vydati má stálé radě jednací řád, jenž ihned nabývá provisorní platnosti; až stálá rada vysloví o něm své dobrozdání, stanoví řád jednací ministr obchodu definitivně.

III. Dobrozdání.

Úřad statistiky práce podávati má dobrozdání o skutečných poměrech, jimiž se statistika práce obírá, a to na podnět ministerstva onoho, v jehož obor působnosti poměry dotyčné spadají, a předkládati má dobrozdání svá, jakož i případné návrhy ministru obchodu, pokud se týká, prostřednictvím jeho předložiti je má súčastněnému ministerstvu.

IV. Podávání zpráv.

Přednosta úřadu statistiky práce povinnen jest co rok podávati zprávu o činnosti úřadu a o výsledku jeho prací ministerstvu obchodu a spoluúčastněným ministerstvům ostatním; zpráva ta přiměřeně spracovaná předloží se pak radě říšské.

V. Úředníkům a zřízencům úřadu statistiky práce, jakož i jiných úřadů a orgánů zabývajících se statistikou práce, jest přísně nařízeno tajiti data zjištěná při šetření a pracích úřadu; to platí zejména o obchodních a závodních poměrech, o technických zařízeních a o methodách výroby, kteréž svěří u příležitosti úředního šetření členům intervenujícím podnikatel označiv poměry ty jako tajné.

Úřad ústřední pro smlouvy obchodní.

Již od delší doby vyskytují se v kruzích průmyslových, živnostenských a zemědělských snahy o zřízení ústředního úřadu ku přípravě smluv obchodních. Snahy tyto potkaly se již potud s výsledkem, že ministerstvo obchodu učinilo prohlášení, že vláda za jistých podmínek se zřízením této instituce by byla srozuměna. Účelem jejím v první řadě by bylo, aby se sdružením na širokém základě zbudovaným poskytla interessentům příležitosť, aby na základě pečlivě sestaveného materiálu svoje přání mohli konstruovati a projeviti. Ústřední úřad by měl dále za úkol všech poměrů a potřeb obchodní politiky si všímati a je objasňovati.

Při tom vyslovila se súčastněná ministerstva v ten smysl, že vláda kladouc váhu na shodu obou velkých odvětví výroby, zemědělství a průmyslu, jest ochotna přiměřený příspěvek na zařízení této instituce poskytnouti; ostatně však vyslovila očekávání, že toto volné sdružení nebude nikterak na úkor oné zvláštní organisaci, kteráž vládou samou ve příčině akce týkající se smluv obchodních za spolupůsobení zástupců interessentů, obchodních komor, jakož i zemědělských a horních korporací bude vyvolána.

Činnosť úřadu ústředního má trvati až do r. 1903, kterýmžto rokem většina našich smluv obchodních končí, po případě však i ještě dále. Dne 7. března 1898 byl již ústřední úřad pro polní a lesní hospodářství konstituován a presidentem jeho zvolen bývalý ministr orby hrabě Ledebour.

Úřady.

I. Pojem.

Moc, příslušející státu a též autonomním sborům v mezích jich působnosti, jakož i plnění povinností, jim vykázaných, nutno přirozeně vykonávati zvláštními orgány. Stálost a jistota práva vyžaduje toho, by okruh práv, těmto orgánům příslušejících, i okruh jich povinností byl závaznými normami pevně a jasně vymezen. Tyto orgány jsou úřady. Pojem »úřad« jest abstraktum, jež se konkrétně projevuje těmi, jimž svěřeno vykonávání práv, úřadům přiřčených a zachovávání povinností jim uložených.

II. Dějiny.

Organisace úřadů souvisí co nejúžeji s proměnami říšské ústavy. Zrušení poddanství, zavedení konstitučních zřízení, vývoj samosprávy a střídavé vítězení buď snah centralisačních či zas tendencí decentralistických jsou pro vývoj dějin organisace úřadů velmi důležity. Následující krátký nástin zasahá až do 18. století.

1. Základem organisace úřadů byl před rokem 1848 systém provincialní. Přes to však existovaly pro království a země nyní v říšské radě zastoupené úřady ústřední a to: spojená dvorská kancelář (pat. ze dne 26. srpna 1802), kteréž příslušela vrchní politická správa, všeobecná dvorská komora (1762), jež spravovala finance a obchod a nejvyšší soud (oberste Justizstelle) (vlastnoruční list ze dne 7. května 1749), jemuž příslušela nejvyšší správa justiční. Pro správu policejní zřízen byl nejvyšší dvorský úřad policejní a censurní (oberste Polizei- und Censurhofstelle); veřejné vyučování vedla studijní kommisse. V čele politické správy každého z oněch deseti správních okresů, ve které se tehdejší oblast království a zemí nyní v říšské radě zastoupených dělila, byly zemské vlády či gubernia. Těm připadla veškerá politická správa správního okresu. Organisovány byly kollegialně a opatřeny nutnými úřady pomocnými. Správní okresy rozděleny dále v kraje (1753) po př. čtvrti. Jim v čele stály úřady krajské, jež prováděly uvnitř svého okrsku politickou správu; v německých, českých a haličských provinciích byly ochrannými úřady proti utlačování prováděnému šlechtou. Kraje samy pak rozděleny v okresy či dominia; správu v nich vedly buď zeměpanské úřady (okresní úřady) neb úřady patrimonialní; těm příslušelo zároveň i soudnictví. Těmto úřadům podřízeny obce, jichž správu řídili rychtáři, porotci a obecní výbory neb magistráty.

2. Rokem 1848 nastoupila dalekosáhlá změna v organisaci úřadů. Soudnictví odděleno od politické správy, úřady patrimonialní zrušeny, okruh působnosti obcí rozšířen; systém provincialní zatlačen

systémem centralistickým. Spojená dvorská kancelář skončila svoji působnost dnem 15. května 1848 (m. výn. ze dne 12. května 1848). Jako úřady centrální ustanoveny a působily od toho času s částečným střídáním se v oboru působnosti a dočasným přerušením činnosti: ministerstvo vnitra (min. výn. ze dne 29. května 1848), ve kteréž proměněna dvorská kancelář, ministerstvo orby, obchodu a živností (24. červen 1848), ministerstvo financí (19. květen 1848), jež převzalo agendu všeobecné dvorské komory ministerstvo kultu a vyučování (18. června 1849) a ministerstvo spravedlnosti (19. srpen 1848).

3. Základní rysy organisace správních, ministerstvům podřízených úřadů stanovilo cís. rozh. ze dne 26. června 1849 č. 295 ř. z. takto:

a) V čele správy jednotlivých korunních zemí jsou císařem jmenovaní místodržitelé. Jim podřízení krajští presidenti vedou správu krajů. V oněch korunních zemích, které nejsou rozděleny v kraje, jest místodržitel spolu i krajským presidentem. Odvolání proti rozhodnutím krajských presidentů řídí se na ministerstvo, v oněch korunních zemích však, jež dělí se ve dva neb více krajů, podává se u místodržitelství.

b) Okresy, jež v ohledu administračním jsou nejnižším stupněm politického rozdělení, jsou spravovány okresními hejtmany, kteří jsou bezprostředně podřízeni krajskému presidentu. Okresní hejtman má obstarávati nejnižší politickou agendu a obor jeho působnosti pro obvod okresu jeho je týž jako obor dosavadních politických vrchností a úřadu krajského, modifikovaný státní ústavou, zákonem obecním, zrušením a upravením poměrů poddanského a poměru vlastnictví půdy a jinými novými zákony. Odvolání proti opatřením okresního hejtmana jde ke krajskému presidentovi.

4. Nejv. rozh. ze dne 14. června 1849 č. 278 ř. z. ustanovuje základní rysy nového soudního zřízení takto:

a) Jako soudy jsou ustanoveny: soudy okresní, krajské soudy kollegialní, zemské soudy, soudy kausální, vrchní zemské soudy a nejvyšší soudní a kassační dvůr (§ 1).

b) U každého soudu budou státní zástupci (státní prokuratoři), při každém vrchním zemském soudu, jakož i při nejvyšším soudním a kassačním dvoře generalní státní zástupci (generální prokuratoři) s určitým, dle potřeby pevně stanoveným počtem zástupců a pomocných úředníků (§ 29). Provisorní zákon obecní ze dne 17. března 1849 upravil okruh působnosti úřadů obecních. Tato nová organisace netrvala však dlouho.

5. Nejvyšším kab. listem ze dne 31. prosince 1851 č. 5 ř. z. z r. 1852 sděleny s ministerstvy nové základní rysy organického zákonodárství říše a uloženo jim, aby bez prodlení přikročily k prováděcím pracím. Nejdůležitější ustanovení byla tato: V každé korunní zemi mají býti zřízeny ve vhodných obvodech zeměpanské okresní úřady a v nich spojena pokud možno různá odvětví správy v mezích určité působnosti (bod 4). Jako orgány nadřízené úřadům okresním zřídí se v ohledu administračním úřady krajské pod názvy v zemi obvyklými. V malých korunních zemích, jakož i vůbec tam, kde by nebylo potřeby zřízení úřadů krajských, tyto odpadnou. Úřady krajské jsou podřízeny zemské správě a vykonávají částečně dozor, částečně přísluší jim výkonný a administrativní obor působnosti (bod 5). Úřadům krajským nadřízeno v korunních zemích místodržitelství a chef zemské vlády (bod 6). Vládě jest vyhrazeno právo potvrzení, po případě dokonce i jmenování obecních starostů obcí a měst (bod 10). Obor pů-

sobnosti obcí má se všeobecně omeziti na jich obecní záležitosti, leč se závazností, aby nadřízenému zeměpanskému úřadu pomoci poskytovali svým spolupůsobením ve všech veřejných záležitostech, pokud tato spolupůsobení buď všeobecnými či zvláštními nařízeními ustanoveno a vyžádáno (bod 13). Rozdělení soudnictví a správy má býti zavedeno při justičních soudech kollegialních a pak druhých a třetích instancích všeobecně, při prvních instancích však jen v království lombardsko-benátském a tam, kde jeví se nezbytným. Jinak však jest samosoudy jako první instance spojiti se správou úřadů okresních (19). V okrscích k tomu způsobilých, pokud možno s ohledem na politické rozdělení zemí, mají býti zřízeny soudy kollegialní jako první instance soudní pro zločiny a zvlášť vyznačené přečiny — pak pro všechny ony záležitosti, jež přesahují meze působnosti úřadů okresních (22). Pro projednávání civilních i trestních záležitostí ve druhé instanci ustanoveny vrchní zemské soudy, počtem odpovídající jen nejnutnější potřebě (33). Nejvyšší soudní dvůr jest třetí instancí (34).

Ve smyslu těchto základních rysů vyhlášena nařízením ministerstva vnitra, spravedlnosti a financí ze dne 19. ledna 1853 č. 10 ř. z. nejvyšší rozhodnutí o zřízení a úředním působení úřadů okresních, krajských a místodržitelstev, o zřízení soudů a upravení platů a dietních tříd, jakož i o provádění organisace rakouských korunních zemí: Čech, Moravy, Slezska, Haliče a Vladimirska s Krakovem, Rakous Horních a Dolních, Bukoviny, Solnohrad, Tyrol s Arlbergem, Štyrska, Korutan, Krajiny, Gorice, Gradisky a Istrie s Terstem a Dalmacií. Pozoruhodno jest, že řízení při místodržitelství stalo se opět větším dílem kollegialním (§ 44 nejv. rozh. ze dne 14. září 1852). Reorganisace úřadů obecních ve smyslu základních rysů dříve uvedených provedena min. nař. ze dne 15. ledna 1852 č. 17 ř. z., min. výnosem ze dne 19. března 1852 č. 67 ř. z. a zákonem ze dne 24. dubna 1859 č. 58 ř. z.

6. Ú s t a v n í z m ě n y r o k u 1860 přivodily nové proměny politického organismu úřadů, jež měly především za následek odstranění některých starých institucí. Tak byly úřady krajské postupem v jednotlivých korunních zemích jako rozhodující instance zrušeny. (Pro Čechy nař. st. min. ze dne 23. prosince 1862 č. 73 ř. z., pro Halič s Krakovem nař. st. min. ze dne 23. září 1865 č. 92 ř. z. atd.). Pro dobu provádění nové organisace úřadů zůstala však instituce krajských přednostů jakožto orgánů dozorčích v platnosti. Počet úřadů ústředních rozmnožen m i n i s t e r s t v e m z e m s k é o b r a n y a v e ř e j n é b e z p e č n o s t i (10. ledna 1868). Nová organisace úřadů ukončena v roce 1868, zvláště zákonem ze dne 19. května 1868 č. 44 ř. z. o zařízení politické správy. Zde buďtež uvedeny jen její charakteristické zvláštnosti. A ty jsou:

a) Politická správa je ve všech instancích oddělena od soudnictví.

b) Zavedením zvláštních soudních dvorů zjednána záruka, že zákony úřady zachovány budou.

c) Rozšíření samosprávy přivodilo nové zřízení neb reorganisaci samosprávných úřadů.

d) Zemské úřady organisovány bureaukraticky. Podrobnosti organisace, na těchto základech provedené, vyloženy jako platné právo ve zvláštních článcích.

III. D r u h y ú ř a d ů.

1. Dle toho, je-li úřad orgánem státu či některého samosprávného sboru, rozeznávají se ú ř a d y s t á t n í (zeměpanské) a **s a m o s p r á v n é.**

2. Dle territorialného objemu, v nějž okruh práv a povinností úřadů zasahá, dělí se úřady v říšské, zemské, okresní a obecní.

3. Dle různosti okruhu působnosti věcné dělí se úřady: v soudní a správní (politické, administrativní). Úřady soudní jsou ony, jež jménem panovníkovým vykonávají ve státě soudní moc (čl. 1 zák. st. zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 144 ř. z.). Úřady správní jsou orgány, jimiž císař provádí moc vládní a výkonnou (čl. 2 a čl. 11 zák. st. z. ze dne 21. prosince 1867 č. 145 ř. z.).

Poměr mezi úřady soudními a správními jest charakteristikou každé ústavy. Soudnictví jest nyní v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených od správy odděleno ve všech instancích (čl. 14 z. st. z. ze dne 21. prosince 1867 č. 144 ř. z. a § 1 zák. ze dne 19. května 1868 č. 44 ř. z.). Nicméně přes to přísluší správním úřadům v určitých zákonem výslovně stanovených případech soudcovské funkce civilní i trestní. Další vymezování okruhu působnosti úřadů správních vede k označování jako: úřad stavební, horní, finanční, živnostenský, policejní, námořský, školský, berní, celní atd. Tyto pojmy nejsou však sobě na odpor, nýbrž charakterisují často pouze různé stránky činnosti jednoho a téhož úřadu. Tak na př. působí okresní hejtmanství jako úřad zdravotnický, živnostenský, policejní a berní atd.

4. Úřady jsou sobě buď souřaděny (koordinovány) nebo podřaděny (subordinovány). Podřaděnost jeví se hlavně v tom, že nadřaděnému úřadu přísluší právo dohledu, nápravy a kassace. Souřaděné úřady stýkají se tenkráte, rozhodují-li v případech, zákonem určených, určitou záležitost společně neb skýtá-li jeden úřad druhému k jeho žádosti (rekvisice) pomoc.

5. Dle toho, je-li úřad representován buď příslušníky vojska, námořnictva a aktivní zeměbrany či osobami stavu občanského, rozeznávají se úřady vojenské a civilní.

6. Úřady první instance jsou ony, které o záležitostech okruhu své působnosti rozhodují bez předchozího rozhodnutí některého úřadu podřízeného. Protivou k těmto rozeznávají se úřady druhé a třetí instance.

7. Organická jednota říše předpokládá úřady ústřední, které působností svou zasahají v celé territorium říše, buď jako úřady první instance, buď jako orgány dohlížející na všechny jim podřízené úřady střední a místní. Úřady ústřední jsou v mnohých záležitostech úřady první instance, kdežto naproti tomu úřady okresní jsou povolány rozhodovati ve druhé instanci (o záležitostech přenesené působnosti obce).

8. Poněvadž každá zákonem uznaná církev a náboženská společnost své záležitosti sama řídí a spravuje (čl. 15 zákl. st. z. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z.), nutno jí k tomu zvláštních úřadů. To jsou úřady náboženské jako protiva úřadů světských.

9. Dualistické zřízení rakousko-uherského mocnářství a okolnost, že zahraniční záležitosti, vojenství spolu s námořní mocí a záležitosti finanční ohledně vydání, jež byla prohlášena za společná vydání království a zemí na říšské radě zastoupených, i zemí koruny uherské a jež mají společně býti kryta (§ 1 zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 146 z. z.), přivodilo v důsledcích svých zřízení společných úřadů vedle úřadů té neb oné polovice říše.

IV. Obor působnosti.

Státní úřady jsou v mezích své úřední působnosti oprávněny na základě zákona vydávati nařízení a udělovati rozkazy a provádění jich, jakož i zákonných nařízení vynutiti. Zvláštní zákony upravují právo exekuční úřadů správních, jakož i oprávnění ozbrojené moci, jež jest trvale organisována k udržení veřejné bezpečnosti, pokoje a řádu a ve zvláštních případech povolána (čl. 11 zákl. st. z. ze dne 21. prosince 1867 č. 145 ř z.). Všichni státní zřízenci jsou zodpovědni v mezích své úřední působnosti za zachovávání státních základních zákonů, jakož i za řízení úřadu, odpovídající říšským i zemským zákonům (čl. 12 zákl. st. z. ze dne 21. prosince 1867 č. 145 ř. z.). Tatáž zodpovědnost stihá přirozeně i úřady samosprávné. Záruku za plnění povinnosti úřední skytají: právo dohledu a nápravy resp. právo kassační nadřízených úřadů, instituce úřadů disciplinárních, zřízení správního soudního dvoru, soudu říšského a státního soudního dvoru. Kromě toho stanoveno článkem 12 zákl. st. z. ze dne 21. prosince 1867 č. 145 ř. z. ohledně všech státních zřízenců soukromoprávní ručení za jakoukoli škodu způsobenou porušením jich úředních povinností. Ve příčině soudních úředníků vydán zvláštní zákon ze dne 12. června 1872 č. 112 ř. z., ohledně úředníků správních, však dosud se tak nestalo. Konečně spadají sem ustanovení trestního práva (§§ 101, 102, 106, 331, 332 tr. z.). Provádění práv úřadům příslušejících zajištěno jest tím, že propůjčena jim moc výkonná a trestní a zvýšené trestněprávní ochrana (§§ 65, 68, 73, 76, 78, 81, 153, 279, 283, 300, 312, 314 tr. z., čl. V. zák. ze dne 17. prosince 1862 č. 8 ř. z. z roku 1863). Říšské radě přísluší zákonodárství ohledně základních zásad organisace úřadů soudních a správních (§ 11 zákl. z. st. ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z.). Provedení jich děje se jednak cestou nařízení, jednak cestou zákonodárství zemského. Organisace úřadů provádí se buď dle zásady kollegiality nebo bureaukracie. Při prvních usnáší se o nálezu spolupůsobící většina, při těchto jednotlivý úředník.

Úřady a ústavy námořské.

Úřady a ústavy námořské jsou státními orgány, kteréž spravují a v dohledu mají službu přístavní, námořskou službu zdravotní a provádějí veškerá opatření, předpisy a zařízení, jichž vyžadují potřeby plavby pomořské. Nejvyšším úřadem námořským pro všechny záležitosti sem spadající jest ministerstvo obchodu; druhou instancí jest ústřední úřad námořský, který nyní nazývá se jen c. k. »námořský úřad« důsledkem rozdělení správy zdravotní v přístavech a na moři pobřeží rakouského a uherskochorvatského a obmezuje se nyní jen na rakouské pobřeží. Sídlem tohoto námořského úřadu jest Terst.

I. Obor působnosti úřadů a ústavů námořských došel upravení nejvyšším rozhodnutím ze dne 19. dubna 1871 schválenou a vyhláškou min. obchodu ze dne 3. června 1871 č. 46 ř. z. prohlášenou »Organisací zdravotní služby přístavní a námořské na pobřeží rakousko-illyrském a dalmatském«. Záležitosti rybářství námořského přešly s politických úřadů na úřady správy námořské. Jakožto poradní sbor v záležitostech rybářství námořského stanovena byla při úřadu námořském ústřední komise; komise tato skládá se z předsedy (jímž jest předseda úřadu námořského), z referenta (jímž jest některý úředník námořského úřadu) a aspoň z jednoho odborníka stálého vědecky vzdělaného a ze dvou praktických odborníků

(nař. min. obchodu, orby a vnitra ze dne 5. prosince 1884 č. 188 ř. z.). Služební instrukce pro úřad námořský byla schválena výnosem min. obchodu ze dne 24. listopadu 1872 č. 30.229. První instancí jsou přístavní úřady a ředitelstva námořských lazaretů.

II. Okresy přístavní.

Rakouské pobřeží a ostrovy přilehlé rozděleny jsou ve směru zdravotním v okresy a ty rozpadají se v přiměřený počet podokresů, jichžto hranice vymezeny jsou nařízením ministerstva obchodu. V každém přístavním okresu ustanoven jest kapitán přístavní a námořský, kdežto v podokresu úřaduje deputace zdravotnictví přístavního a námořského a má název »agentury« (jednatelství) pro ten případ, že svěřena jest zdravotní služba přístavní a námořská úřadu celnímu; čítá se u nás 17 přístavních deputací a 49 přístavních agentur. Je-li v některém podokresu zřízeno kapitánství, svěřena jest jemu služba jinak připadající deputaci nebo agentuře. K poradám úřadu námořského přibírají se jakožto přísedící příslušníci stavu námořského a obchodního (nař. min. obch. ze dne 5. července 1874 č. 102 ř. z.).

III. Kapitánové zdravotnictví přístavního a námořského jsou počtem čtyři (t. j v rakousko-illyrském přímoří) a to: v Terstu, Rovignu, Pulji a v Ložině; týž počet jest i v přímoří dalmatském.

1. Obor působnosti: Kapitánům zdravotnictví přístavního a pomořského přináleží ve službě přístavní

a) opatřovati veškerou službu policie přístavní a pomořské;

b) stejná činnost v obvodu vlastního podokresu, pokud jde o přístavy ostatní, dále řízení a dozor k tomuto oboru policejní služby svěřené v podokresích deputacím, agenturám a exposituram;

c) dozor nad veškerými orgány přístavní a námořské služby zdravotní ve vlastním okresu, pokud jde o záležitosti osobní a disciplinární;

d) vybírati a odváděti přístavní poplatky z lodí docházejících do vlastního podokresu a odtud i dozor k deputacím, agenturám a jiným orgánům celého okresu ve všech záležitostech, které týkají se vybírání a odvádění poplatků námořských.

e) sbírati data a sestavovati doklady o stavu, obchodování a pohybu obchodního námořnictva, jakož i podávati ostatní statistická a občasná data za celý okres;

f) podávati z vlastního popudu (iniciativy) návrhy a dobrozdání na zdokonalení zákonů policie přístavní a námořské nebo ku zlepšení služby a zařízení sem spadajících;

g) obstarávati ony záležitosti, které jim byly nebo budou zvláštním předpisy svěřeny.

2. Pokud jde o zdravotní službu námořskou, spadá v obor působnosti kapitánů:

a) míti dohled k pobřežní trati podokresu svého; při tom mu nápomocen jest jednak vlastní služební personál místní, jednak expositury (lodní stráže) rozestavené na příhodných místech;

b) dohlížeti na deputace, agentury a expositury vlastního okresu pokud vykonávají službu policie zdravotní;

c) příhodně zakročiti, dorazí-li do přístavu nějaká loď s volným pasem zdravotním (patente libera);

d) úředně intervenovati ve příčině lodí docházejících do těchto přístavů s pouhým zdravotním pasem (patente netta) s podmínkou, že nejsou zavázány vedle platného kontumačního regulativu zboží vyložiti a není-li v onom místě lazaretu (nemocnice), ježto by v tomto případu bylo nutno lodi tam odkázati;

e) podávati návrhy ku příhodné účinnosti zákonů zdravotnictví námořského se týkajících, jakož i ústavů a zařízení služebních určených k tomuto odvětví správnímu;

f) spolupůsobiti ku všeobecnému zachování předpisů zdravotních a nalézati v první stolici při přečinech proti těmto předpisům v obvodu podokresu, v jehož obvodu má úřad sídlo své;

g) obstarávati ony záležitosti, které po zvláštních předpisech jim přikázány jsou nebo na příště přikázány budou. Nařízením ze dne 12. prosince 1871 č. 3116 vydána zvláštní služební instrukce pro kapitánství přístavní a námořská. Na základě shora cit. min. nař. ze dne 5. prosince 1884 přikázány byly kapitánstvím těmto záležitosti námořního rybářství, pokud jde o úřední úkony v I. stolici.

3. Organisace: Při každém kapitánství zdravotním a dle potřeby i při jiných úřadech zdravotnictví přístavního a námořského důležitějších pro rybářství námořní zřízeny jsou místní komise jakožto poradní sbory v záležitostech námořního rybářství dotyčného přímořského pásma; komise tato složena jest z odborníků praktických.

Kapitánství přístavní a námořské zdravotnictví opatřující podléhají v obou shora uvedených služebních odvětvích přímo c. k. úřadu námořskému. Dalšími úředníky při kapitánství jsou adjunkti, oficiálové, kromě toho pak přikázány jsou k službě kapitánové i jiné osoby, jako praktikanti, případný počet strážců lodních a lodivodů.

IV. Obor působnosti deputací a agentur odpovídá úplně oboru působnosti kapitánství, vyjímaje záležitosti osobní a disciplinární a jsou tyto úřady podřízeny v obou odvětvích služebních kapitánství, v jehož okresu leží. Personál deputací skládá se z deputované osoby jako představeného a dle potřeby z jednoho oficiála, ze strážce lodního a z jednoho nebo více lodivodů. Běžné záležitosti obstarává (jako deputát) výběrčí cla, úkony strážce finanční strážník, služby lékařské pak lékař okresní, po případě jiný místní lékař.

V. Expositury zdravotnictví přístavního a námořského vedou dozor k příslušející jim části pobřeží obstarávajíce spolu na místě a ihned záležitosti přikázané jim vedle služební instrukce v zájmu plavby námořské. Expositury přináleží přímo ke kapitánstvím, deputacím nebo agenturám, v jichž podokresu leží, tvoříce část jejich personálu. Za řádný postup prací při těchto expositurách zodpovědny jsou ony úřady a orgány, k nimž expositury přináležejí; službu strážní vykonává lodní strážce.

VI. Lazarety námořské povolány jsou k tomu, aby

a) bděly nad zachováváním předpisů zdravotnictví námořského v obvodu ústavu a vynášely v I. stolici nálezy na přestoupení jich;

b) podávati návrhy k úspěšnému rozvoji zákonů zdravotnictví námořského a ku zdokonalení hmotného stavu a služebních zařízení ústavu;

c) vyšetřovati a účtovati erární poplatky ze zdravotnictví námořského.

Pro rakouské Přímoří jsou zřízeny lazarety dva a to v Terstu a v Melině; zvláštní služební instrukce byla pro ně schválena výnosem min.

obchodu ve srozumění s min. spravedlnosti ze dne 18. ledna 1888 č. 48.585 z č. 1887. Ředitelství ústavů těchto jest ve Sv. Bartoloměji u Terstu a v Melině (v Dalmácii).

VII. Světlárny námořské poskytují osvětlení pobřežím v zájmu plavby pomořské a osvětlují určitý pevný bod, aby se lodníkům v plavbě dostalo bezpečné orientace; první maják vztýčen byl r. 1832 v Terstu; rozeznávají světlárny námořské a přístavní; oněch jest 62, těchto 51. Světlárny námořské podřízeny jsou okresnímu přístavnímu úřadu.

Úřady berní.

Úřady berní povolány jsou k tomu, by předepisovaly, vybíraly, účtovaly a odváděly daně a státní důchodky, jakož i vyměřovaly poplatky, uschovávaly a účet vedly o jmění sirotčím a konečně o soudních a politických depositech.

I. Organisace.

1. Berní úřady rozdělují se podle celkového svého objemu a podle výše služného přidělených jim úředníků ve hlavní berní úřady a v berní úřady.

2. Úřední personál (nejv. rozh. ze dne 9. října 1853 a výn. min. fin. ze dne 23. října 1853 č. 225 ř. z.).

a) Pro každý berní úřad ustanoven jest výběrčí daní a úředník tohoto kontrolující; oba ručí přímo za práce pokladní a účetní. Vedle vrchních těchto úředníků zřízeni jsou u berních úřadů dle potřeby oficiálové a asistenti, pak úřední sluhové.

b) Úředním oficiálům může býti svěřena — vyjímaje záležitosti pokladní, které musí vésti společně úředníci vrchní — správa jednotlivých oddělení práce za dozoru vrchních úředníků; jestliže se vzdálí některý vrchní účetní úředník nebo není-li přítomen, může jim býti svěřeno zastoupení jeho.

c) Asistenti mají na starosti předkem práce písemní a pak napomáhají při jiných úkonech. Oficiálové a asistenti tvoří pro celý obvod zemského berního úřadu t. zv. status konkretální.

d) Berní praktikanti zaměstnávají se vhodně jako dorost úřednictva berního a pak k výpomoci při berních úkonech, které nemají co činiti se službou pokladní a účetní.

e) Úřední sluhové ustanoveni jsou k nižším služebním úkonům (udržovati pořádek, čistotu a bezpečnost v úředních místnostech).

Největší počet berních praktikantů nesmí činiti více, než pětinu všechněch skutečných míst berních úředníků systemisovaných u berních úřadů ve správním obvodu určitého zemského úřadu berního.

3. Kauce: Se služebním místem účetních vrchních úředníků a úředních oficiálů spojen jest závazek složiti kauci rovnající se obnosu služného.

Při hlavních berních úřadech jsou hlavní výběrčí daní (VIII. třída hodnostní), kontrolové hlavního berního úřadu (IX. tř. hodnostní), u ostatních úřadů berních výběrčí daně (IX. tř. hodnostní) a kontrolové úřadu berního (X. tř. hodnostní), dále berní adjunkti (XI. tř. hodnostní; srov. zák. ze dne 15. dubna 1873 č. 47 ř. z. a výn. min. fin. ze dne 25. září 1873 č. 25.256). Při berních úřadech o zvlášť značném rozsahu pracovním zřízeni bývají vedle obou vrchních úředníků další druzí kontroloři (X. třídy hodnostní), kteří pomáhají výběrčímu v jeho činnosti; u menších berních úřadů povoláni jsou ke službě výběrčích berní kontroloři s názvem »berních

výběrčích« a k obstarávání prací kontrolora berní adjunkti, kteří mají titul »berní kontroloři« (výn. min. fin. ze dne 25. září 1878 č. 25.256). Konečně povoleno bylo nejv. rozhodnutím ze dne 30. dubna 1894 (výn. min. fin. ze dne 25. září 1894 č. 39.813) systemisovati místa berních oficiálů (v X. třídě hodnostní), kteří mohou vykonávati práce (u větších ovšem berních úřadů) v stejném rozměru, jako nadřečení druzí kontroloři. Jestliže tito druzí kontroloři obdrží jinakou službu, nahražují se rovněž kontrolory.

II. Obor působnosti.

Berním úřadům přináleží

1. předepisovati přímé daně a přirážky, vybírati je, súčtovati a odváděti, vésti v patrnosti nedoplatky berní a oznámiti je okresnímu hejtmanství, aby je vymáhalo cestou politické exekuce.

2. Podávati návrhy na slevu daní, na sečkání jich a na prominutí daní.

3. Vyměřovati a vybírati poplatky kolkové a přímé poplatky z právních jednání, z listin, spisů a úředních úkonů.

4. Vybírati, uschovávati a súčtovati přikázané jim jinaké státní důchodky, taxy, důchody panství a lesů a konkurenční dávky, které nezáležejí v přirážkách k daním.

5. Vybírati a odváděti platy vyvazovací.

6. Uschovávati a súčtovati jmění sirotčí, jakož i stejná práce ve příčině deposit soudních a politických.

7. Rozmanité pokladní úkony, jako: poskytovati stálé příjmy, přijímati hotovosti a podnikati výlohy na účet jiných pokladen a pod. (nař. min. ze dne 19. ledna 1853 č. 10 ř. z.).

8. Vésti a uschovávati mapy katastru pozemkového a vésti je v evidenci.

III. Úřady nadřízené.

1. Berní úřady podřízeny jsou okresním hejtmanstvím jsouce jich pomocnými úřady ve správě daní přímých, zejména v záležitostech individuelního předepisování, vybírání, vykazování nedoplatků a pokud jde o evidenci katastru daně pozemkové a domovní daně třídní, dále pokud jde o práce pokladní a účetní odnášející se k přirážkám daní (pokud přiznán jest tu vliv okr. hejtmanství) a k depositům politickým.

2. Berní úřady podřízeny jsou soudům jakožto úřady pomocné, pokud jde o uschování a súčtování jmění sirotků a opatrovanců a o deposita soudní.

3. Úřady berní podrobeny jsou správě a dozoru okresních finančních úřadů co do oněch úředních úkonů, které týkají se výměry poplatků z právních jednání neb odnášejí se k záležitostem daní nepřímých, dále k rentám panství a lesů, ke správě kumulativního jmění sirotků a opatrovanců, odvádění a súčtování daní a posléze ke všem pracem pokladním a účetním vůbec, jež dotýkají se hospodářství státního.

4. Právo poukazovací u úřadů berních přísluší okresním finančním úřadům a dále zemským berním úřadům, ač-li přiděleno není politickým a soudním úřadům I. stolice; tomu tak jest v pokladních záležitostech odnášejících se k politickým depositům a přirážkám (přísluší tu právo poukazovací polit. okresním úřadům); soudům I. stolice (okresním soudům a soudům sborovým I. stolice) přináleží právo poukazovací ve příčině soudních deposit a ve příčině jmění sirotků a opatrovanců.

5. Dohled a kontrola.

Přednostovi politického okresního úřadu svěřen jest dohled jak k bernímu úřadu, tak i k personálu jeho; povinností jeho jest bdíti nad chováním zřízenců úřadu berního ve službě i mimo službu a vůbec přesvědčiti se o zdatnosti jich ve službě. Zjistí-li u někoho z nich závadné plnění povinností, má mu učiniti připomenutí, dáti důtku a pohroziti trestem (tu vždy podejž o tom zároveň oznámení zemskému bernímu úřadu) a naň působiti, aby úředním povinnostem svým činil dosti a dbal náležitého chování. Konečně může přednosta okresního úřadu politického provinilce s úřadu suspendovati a odníti mu služné ve všech případech, kde opatření to jest v zájmu bezpečnosti služby a udržení vážnosti úřední; o kroku tom dlužno však vždy spolu zpraviti okresní úřad finanční. V obor působnosti této náleží i dohled ku pracím úřadu berního ve všech odvětvích, zejména dohled k řádnému vedení pokladny a právo zkoumati stav pokladny.

6. Úředníky náležející ve status úřadů berních a sluhy úřadů těchto ustanovuje zemský berní úřad, pokud se týká, ministerstvo financí (nař. min. ze dne 29. prosince 1854 č. 4 ř. z. z r. 1855). Výnosem min. fin. ze dne 8. ledna 1850 č. 266 a ze dne 29. ledna 1850 č. 494 vydáno bylo poučení úřadům berním, dále předpisy o pokladní manipulaci a vůbec o služebním poměru úředníků pokladních. Výnosem min. fin. ze dne 6. prosince 1878 upraven byl způsob súčtování peněžitých obnosů, kteréž vybírají berní úřady komisionářsky pro úřady jiné, jako daně přímé, poplatky atd. Předpisy o skontrování (přehlídce pokladen) spojeném s předáním pokladny, dále o veškerém skontrování vůbec, dále o likvidačním předání služby, nastane-li změna úřední při některém berním úřadu nebo účetní úředník dostane dovolenou, upraveny byly výnosem min. financí ze dne 1. července 1855 č. 4193. Výnosem pak min. fin. ze dne 12. prosince 1853 č. 16.335 vydána ustanovení, dle nichž se říditi mají berní úřadové jakožto politické úřady depositní (viz též čl. »Úřady finanční«).

IV. Podmínky přijetí do služby úřadů berních.

1. Uchazeči o místa při úřadech berních musí se podrobiti do tří let (počítaje dnem, kdy vstoupili ve službu zkušební) zkoušce z tohoto odboru; kdož podrobí se s úspěchem této zkoušce, jest přijat a skládá přísahu jako praktikant úřadu berního. Zkouška skládá se:

a) z podstatných ustanovení o daních přímých, včítaje sem nařízení o katastru daně pozemkové, dále předpisy o daních nepřímých, pokud zapadají v obor působnosti úřadů berních, tedy zejména o výměře a vybírání daně potravní a zásady o výměře poplatků z jednání právních.

b) Předpisy pokladní a účetní vydané pro úřady berní, čítaje v to ustanovení o tom, jak se nakládá se jměním sirotků, opatrovanců a se jměním depositním, dále s deposity politickými a stavebními; k tomu přistupují nařízení vydaná o služebním poměru úřadů berních.

2. Zkouška tato se koná pravidelně u zemského úřadu povolaného obstarávati záležitosti daní přímých. Přednosta úřadu zemského může však zmocniti k tomu některé okresní finanční ředitelství, slouží-li kandidát v místě příliš vzdáleném od sídla zemského úřadu berního.

3. Ve zkušební komisi zasedá jakožto předseda některý rada zemského úřadu berního (po případě přednosta delegovaného ke zkoušce

úřadu okresního), berní inspektor, okresní finanční komisař a některý vyšší účetní úředník.

4. Zkouška jest ústní a písemní; předmětem zkoušky písemní jsou jednotlivé manipulační práce a praktické případy z předpisů súčtovacích (nař. min. fin. ze dne 28. července 1858 č. 113 ř. z.).

5. Praktikanti, kteří mají býti přijati u úřadů berních, musí se podrobiti předběžné šestinedělní zkušební službě a do dvou let pak po přijetí svém složiti předepsanou zkoušku; tato zkouška s úspěchem vykonaná oprávňuje kandidáta k dosažení místa berního adjunkta (výn. min. fin. ze dne 15. června 1874 č. 90 ř. z.).

Úřady celní.

I. Úřady celní zřízeny jsou netoliko na hranicích, nýbrž i uvnitř země a povolány jsou vybírati příslušná cla a prováděti celní řízení podle řádu celního se uskutečňující (§ 7 ř. cel. a monop.). Celništěm nazývají se dvory a místnosti vnitř i vně úřední budovy jsouce určeny k výkonu řízení celního. Celništěm na pohraničních nádražích jest prostor nádraží zdí nebo plotem obehnaný (§§ 9 a 10 ř. cel. a monop.). Úřady celní označeny bývají štítem a celniště — nesestává-li ze dvorů uzavřených — určitým počtem tabulí, jichž tvar a povaha jest tatáž jako u silnic celních. U pohraničných úřadů celních ležících na zemských silnicích položeny jsou úřední závory (celní závory v barvách zemských, černo žlutě natřené); ve dne jsou závory tyto zdviženy, za noci pak uzavřeny. U každého úřadu celního vyložen jest jeden výtisk celního tarifu a abecední seznam zboží, se všemi dodatky a vysvětlivkami, pak jeden exemplář řádu celního a monopolního, aby se k žádosti stran v pochybných případech potřebného vysvětlení nabýti mohlo; dále sluší v prostorech úředních na příhodném místě připevniti:

a) ustanovení o tom, jak se sdělává prohlášení zboží;

b) seznam hodin, kdy odchází zboží s místa opovědi k pohraničnímu úřadu celnímu;

c) případné výlohy průvodu;

d) označení hodin úředních (v neděli a o svátek se pravidelně neúřaduje);

e) mimořádná oprávnění, která byla s vyššího místa na dotyčný úřad celní vznesena;

f) řád pro nádenníky a nosiče;

g) zvláštní ustanovení o řádu skládacím;

h) agio při platech činěných místo ve zlatě ve stříbře; agio to určuje předem co měsíc ministerium financí;

i) seznam mincí, které se při platech celních přijímají.

Na jednotlivých pohraničních tratích, kde nacházejí se úřady celní poněkud více uvnitř země, zřízena jsou místa opovědní, jichž povinností jest žádati od průvodce došlého zboží veškery papíry vztahující se k jeho zásilce zboží, listiny tyto zapečetiti, zásilku odpočítati (pokud to možno bez skládání), zapsati je do rejstříku opovědního, vyhotoviti list opovědní a poukázati zásilku s průvodem stráže finanční k nejbližšímu celnímu úřadu pohraničnímu. Při dopravě železniční činny jsou pohraniční úřady celní naproti vnitrozemským úřadům celním jakožto místa opovědní, pokud jde o takové zásilky, které byly na základě skladních seznamů od správy

železniční předložených poukázány listem opovědním na celní úřady uvnitř země ležící.

II. Rozdělení a práva úřadů celních.

1. Co do práva vyclívání procházejícího zboží rozdělují se úřady celní v hlavní celní úřady I. a II. třídy a ve úřady celní vedlejší I. a II. třídy. Pokud jde o důležitost jich, činí se rozdíl mezi vrchními úřady I. a II. třídy, hlavními úřady I. a II. třídy a nižšími úřady I. a II. třídy.

2. Oprávnění úřadů celních vyznačena jsou ve zvláštním seznamu, který připojen jest k tarifu celnímu úředně vydanému. Po rozumu prováděcího předpisu (§ 21) k celnímu zákonu ze dne 25. května 1882 č. 47 ř. z. rozšířena byla celní oprávnění nižších úřadů celních k usnadnění dopravy takto:

a) předměty přináležející před vyšší úřady mohou vyclíti hlavní celní úřady II. třídy, jestliže příslušný obnos cla činí 150 zl. ze zboží najednou došlého, vedlejší úřady celní I. třídy, jestliže obnos cla nepřesahuje 75 zl. ze zboží rovněž najednou došlého, bez rozdílu, jaké hodnosti jest úřad, jemuž vyhraženy jsou předměty dotyčné u vyclívání.

b) Vedlejší celní úřady II. třídy mohou propouštěti předměty vyhražené vyšším úřadům, není-li 100 kg. procházejícího zboží stíženo větším poplatkem než 15 zl. a nečiní-li obnos cla ze zboží najednou došlého více než 15 zl.; zboží stížené měrou větší smí vyclívati vedlejší úřady celní II. třídy, jen když zboží toho není nad 5 kg.

c) Zboží podléhající clu při vývozu mohou vyclívati veškery úřady berní v neobmezeném množství; zboží při vývozu clu nepodléhající může býti propuštěno kterýmkoli úřadem berním (ač li o východu jeho ze země nemusí se podávati průkaz); vyňaty jsou papírové předměty ze dřeva, slámy, luštěnin a podobných vláken a lepenka (tarif č. 1856 a 186), při nichž u vývozu intervenovati smí vedlejší úřady celní II. třídy jen do 50 kg.

III. Sídla úřadů celních.

Pohraniční úřady celní postaveny jsou buďto přímo na čáře celní nebo v okresu pohraničním nebo též na území cizím (to jsou t. zv. smíšené nebo-li mezinárodní úřady celní). Nejdůležitější úřady v mocnářství rakousko-uherském ležící na čáře celní jsou: na sever Cheb, Podmoklí-Děčín, Žitava, Libava, Hořelice, Bohumín, Krakov, Brody, Osvěčín, Szcakorá; na východ Suczava-Itzkany, Soos-Mözö, Vulkan, Tömes, Orsova; na jih: Ala, Cormons, Terst, Rjeka, Brod, Semlní a Bazias; na západ: Břehnice, Solnohrad, Pasov, Šimbach a Brod.

Nejdůležitější vnitrozemské úřady celní jsou ve Vídni, v Praze, v Pešti, v Liberci, v Brně, ve Lvově, v Černovich, ve Štýrském Hradci, v Lublani, v Celovci, v Prešpurku, v Záhřebu, v Zadru a j.

Pohraničné úřady celní při železnicích povinny jsou zpravidla poukázati zboží, s jehož prošetřováním spojeny jsou potíže a značná ztráta času, a je-li zboží určeno do místa, v němž sídlí některý vnitrozemský úřad celní, k dalšímu řízení úřednímu u tohoto vnitrozemského úřadu celního.

IV. Úřady finanční, jimž jsou úřady celní ve správním ohledu podřízeny, spořádány jsou ve tři instance; první instancí jsou vrchní finanční inspektoři a okresní finanční ředitelství; instancí druhou jsou finanční ředitelství, zemská finanční ředitelství a III. instancí jest mini-

sterstvo financí. Postupem těchto financí jdou též veškery jednací kusy od nižších úřadů celních vycházející; vyňaty jsou účetní věci, které dlužno předložiti přímo účetnímu oddělení finančního ředitelství zemského nebo ministerstvu financí. Hlavní celní úřady této poloviny říše ležící ve Vídni, v Praze, v Terstu, v Podmoklí-Děčíně podřízeny jsou v celních záležitostech — vyjímaje trestní právo důchodkové — přímo finančním úřadům II. stolice. Jestiť jmenovaným úřadům celním (hlavním) přikázán zvláštními předpisy širší obor působnosti.

Úřady církevní viz Obročí a Úřady církevní.

Úřady diplomatické viz Diplomacie.

Úřady důchodkové trestní ustanoveny jsou dílem k tomu, by odkrývaly přestupky důchodkové, dílem k tomu, aby je vyšetřovaly a trestem stíhaly.

I. Přestupky důchodkové odkrývati jest činností výkonných úřadů důchodkových a strážných orgánů povolaných k ostříhání předpisů důchodkových; dohled a řízení v činnosti této přísluší nadřízeným úřadům (§ 507 trest. z. důch.). Vedle toho však jest povinností veřejných úřadů vůbec, soudů a místních vrchností, aby bez otálení úředně prokázaný přestupek důchodkový oznámily okresnímu úřadu spravujícímu záležitosti důchodkové a, pokud to spadá v jich úřední působnost, aby učinily přiměřená opatření mající zabezpečiti vyšetřování (§ 509 trest. z. důch.).

II. Vyhledávati skutkový podklad přestupků důchodkových, dále ve příčině průkazů, jež má někdo dle předpisů poskytnouti, konečně zahajovati vyšetřování proti obviněným osobám přikázáno jest

1. okresním úřadům spravujícím záležitosti důchodkové (§ 510 tr. z. důch.).

2. exponovaným vyšetřujícím komisařům trestního úřadu důchodkového. Dle okolností zřizují se totiž v určitých místech státní úředníci s potřebnou kvalifikací k tomu konci, by konali ve jménu a pod dohledem okresního úřadu vyhledávání a vyšetřování (§ 511). Komisařům těmto přináleží učiniti popis skutku (535), předsebráti přípravné vyhledáváaí, zájem (§ 552) předmětů, po nichž lze důvodně souditi na nějaký delikt důchodkový, a konečně zadržeti obviněné osoby (§§ 558—562 trest. z. důch.).

3. Výkonné úřady důchodkové. Kde pro závažné překážky nelze prováděti vyhledávání a vyšetřování okresními úřady, zvláště zřízenými k tomu úředníky státními, exponovanými komisaři nebo zástupčími podřízenými úřady neb úředníky, předsebéřou obyčejně vyhledávání skutkového podkladu a vyšetřování v méně důležitých případech trestních důchodkové úřady vybírající cla a daň potravní neb ustanovené ke kontrole zboží, v ostatních případech pak obstarávají ony úřední úkony, kteréž jim zákon výslovně přikazuje, zejména popsání skutku (§§ 514, 571 a 572 tr. z. důch.).

III. Rozhodování o důchodkových přestupcích.

Rozhodovati o důchodkových přestupcích přináleží

1. okresním úřadům správním t. j. okresním úřadům povolaným ku správě záležitostí důchodkových počítaje v to i instance vyšší. Úřady tyto příslušny jsou pro některé menší přestupky, nepřevyšuje-li pokuta, ku které odsoudily pachatele, obnos 100 zl. (při tom se nesčítají pokuty uložené dvěma nebo více vinníkům nebo podílníkům); dále spa-

dají v obor jich působnosti veškerá projednávání, kteráž se konají bez řízení trestním zákonem důchodkovým předepsaného, nebo v nichž se upouští od skončení řádného řízení (§ 516 trcst. z. důch.).

2. Okresní soudy důchodkové. Soudy tyto jsou sborové a skládají se ze dvou finančních úředníků konceptních, ze dvou soudních úředníků jakožto přísedících a ze zapisovatele; předsedou pak jest některý státní úředník práva znalý (okresní finanční ředitel). Před okresní soudy důchodkové nenáleží ty případy, kde zákon nařizuje nebo dopouští jakožto zostření trestu ztrátu práv a určitých oprávnění, prohlášení o nezpůsobilosti k nabytí oprávnění podobných, vyhostění, uveřejnění jména. Jinak rozhodují okresní soudy důchodkové:

a) o menších deliktech, o nichž nepřísluší nalézati okresnímu úřadu;

b) o všelikých přestupcích, na něž zákon vyměřuje trestem určité peněžité obnosy; pokud přestupky tyto nejsou zahrnuty v menších deliktech;

c) o veškerých přestupcích, na něž stanoví zákon za trest nebo zostření trestu vězení, vyjímaje rozsuzování o podloudnictví spáchaném násilím neb úplatkem (§§ 230—232 trest. z. důch.), o zajistěném podloudnictví (§§ 233—235 trest. z. důch.), o společnostech podloudnických (§ 251 až 264 trest. z. důch.) jakož i o těžkých přestupcích důchodkových spadajících po zákonu pod stejná trestní ustanovení s těmito druhy podloudnictví; všechny ostatní přestupky přísluší však jen tehdy před důchodkové okresní soudy, když případ trestný pro jiné způsoby zostření nebo vzhledem k výši pokuty přikázán není úřední působnosti soudu vyššímu (§ 517 tr. z. důch.; nejv. rozh. ze dne 14. října 1843);

d) konečně o všech ostatních přestupcích, na něž připadající trest v nejvyšší zákonné výměře dle celého předmětu přestupků, o nichž současně se rozhoduje, počítaný nečiní pro žádného viníka nebo podílníka pro přestupky tyto do vyšetřování vzatého více, než 1000 zl. (při tom se opět nesčítají pokuty uložené dvěma nebo více pachatelům nebo podílníkům). Výměra tato v odst. 4 § 517 zák. trest. důch. a v § 896 lit. *b)* stanovená zvýšena byla shora cit. nejvyšším rozhodnutím ze dne 14. října 1843 (odst. I. *c*) na 3000 zl.

3. Vrchní soudy důchodkové. Složení jich jest totožné (2 úředníci zemského finančního úřadu a 2 úředníci vrchního soudu zemského). V sídle každého finančního úřadu zemského spravujícího záležitosti důchodkové zřízen jest pro obvod úřadu tomuto přikázaný vrchní soud (důchodkový), jenž příslušen jest rozhodovati:

a) o deliktech, o nichž není dáno nalézati úřadům okresním a soudům okresním;

b) o odvoláních, pokud se týká, o projednávání vzneseném pořadem instancí na vrchní soud proti řízení nebo nálezu soudů okresních. Vrchní soud důchodkový rozhoduje ve 2. instanci o všech rozsudcích aneb opatřeních okresních soudů důchodkových a ve všech důchodkových trestních věcech, pokud nejsou přikázány okresnímu úřadu důchodkovému.

4. Nejvyšší soud důchodkový. Pro veškery země na říšské radě zastoupené povolán jest soud tento jakožto nejvyšší soud pro přestupky důchodkové a rozhoduje o veškerých záležitostech naň vznesených pořadem instancí proti rozhodnutím soudu vrchního. Nejvyšší důchodkový soud sestává ze 3 radů ministerstva financí a ze 3 radů nejvyššího dvoru

soudního a z presidenta nejvyššího dvoru soudního nebo jeho náměstka, jakožto předsedy.

IV. Porady soudů důchodkových.

Je-li kdo v takovém poměru, že by nemohl být považován za nezávadného svědka pro obviněného neb uvězněnou osobu nebo proti nim, nesmí se súčastniti ani porad ani rozhodnutí. Při úřadu vyšším pak nesmí spolupůsobiti v poradě nebo rozhodování ten,

a) kdo řídil vyšetřování, nebo

b) účastnil se při úřadu nižším při nalézání (§ 801).

Při dotazování šetřiti jest toho pořádku, aby vždy hlas svůj dal přísedící nenáležející k úředníkům důchodkovým, jakmile mínění své byl projevil některý úředník důchodkový, a obráceně zase: po úředníku nenáležejícímu k úřadům důchodkovým hlasuje úředník důchodkový. Nález vynáší se většinou hlasů. Jen když nebylo docíleno většiny, hlasuje naposledy předseda a rozhoduje za stejného počtu hlasů ve prospěch toho neb onoho mínění. Je-li však předseda sám opět jiného (třetího) náhledu, vynésti sluší nález dle toho mínění, jemuž se předseda nejvíce kloní. Nesnáší-li se náhled jeho s míněním ani té ani oné strany, dlužno dotazování znovu předsevzíti, a nedocílí-li se ani tu většiny hlasů, vynésti jest rozhodnutí podle mírnějšího mínění. Jestliže některý člen již hlasoval a pak k důvodům podaným od jiného hlasujícího člena od prvotního náhledu svého ustoupiti zamýšlí, může to udati před skončením téhož sezení; důsledek toho pak jest, že se při rozhodování konečném k onomu prvotnímu mínění vůbec nepřihlédá a že se dotazování poznovu provádí (§§ 821 až 824 trest. z. důch.). Má-li však předseda za to, že by bylo nalezeno zřejmě proti smyslu zákona a k podstatné újmě spravedlnosti nebo vůbec na úkor účelů, za nimiž zákony vydány byly, a že nález obsahuje v sobě zřejmou zmatečnost, má právo — vyloživ shromážděné poradě mínění své a odůvodniv je a neodvrátiv poradu od učiněného nálezu — odepříti vyhotovení nálezu a dožádati se rozhodnutí vyšší instance. O líčení, kteréž zastavením nálezu dospěje k vrchnímu soudu důchodkovému nebo k nejvyššímu soudu důchodkovému, nesmí vyšší instance rozhodovati o podstatě nálezu na dotyčný případ trestní vynášeného, nýbrž jedině uvažovati o tom, zda učiněný nález stižen jest vadou tak značnou, že sluší jej za neplatný míti (§§ 152 a 153 trest. z. důch.).

V. Zvláštní práva vyšších stolic.

Vrchní soudy důchodkové a nejvyšší soud důchodkový mají právo vydati podřízeným soudům důchodkovým připomínky o objevených vadách. Bylo-li by však vysloviti jednotlivým členům soudů důchodkových důtku neb ostřejší výtku, neb odsouditi je k náhradě následkem jich služebního vykonu v řízení o přestupcích důchodkových, má důchodkový soud o přiměřené opatření dožádati nadřízený úřad, jemuž podléhá dotyčný úředník vedle přímého služebního poměru svého. Neshledá-li dožádaný úřad příčiny k zakročení podobnému, a nesdílí-li soud důchodkový náhledu tohoto, nebo zdá-li se mu učiněné opatření nedostatečným, dlužno — pokud žádal za opatření vrchní soud důchodkový, projednání předložiti nejvyššímu soudu důchodkovému, a uzná-li tento mínění soudu vrchního odůvodněným, obrátí se k příslušnému úřadu dvornímu.

VI. Zkoušky kandidátů na místa u správních úřadů důchodkových konají se u vrchních soudů důchodkových; k žádosti

kandidátově může však vrchní soud důchodkový ze závažných důvodů zmocniti k výkonu zkoušky některý okresní soud důchodkový. Při zkoušce této zkouší se

1. z trestního zákona o přestupcích důchodkových;
2. z ustanovení všeob. zákona trestního sem spadajících;
3. ze zákonů důchodkových se zvláštním zřetelem k použití jich při provádění zákona trestního o přestupcích důchodkových.

Zkouška koná se ústně před dvěma rady vrchního soudu důchodkového, kteréž určí president soudu tohoto. Ustanoven-li ke zkoušce některý soud okresní (důchodkový), skládá se zkušební komise z přednosty soudu tohoto a přísedícího, kterýž povolán jest z řady radů soudních (§§ 185—188 trest. z. důch.).

Bližší ustanovení o tom, jak koná se tato zkouška pro konceptní službu u finančních úřadů předepsaná, obsahuje předpis vydaný na základě nejv. rozhodnutí ze dne 13. srpna 1839 dekretem dv. komory ze dne 21. srpna 1839 č. 36886/2261 (sv. 67 str. 159, sb. zák. polit.).

Úřady dvorské nejvyšší.

I. Podstata a význam.

Již ve starověku obklopovala se knížata, zejména států východních, stkvělým dvořenínstvem a netřeba zvláště vytýkati ani až krajní zálibu v tom panovníků »rytířského středověku«; rozeznávaly se tu úřady korunní a dvorské; vnitřní správu hospodářskou obstarával majordomus (camerarius), správu kuchyně senešal (dapifer), správu sklepů šenk (cellarius, buticularis), správa stájů pak svěřena byla maršálovi (comes stabuli). Úřady ty shledáváme již v dobách králů franckých. Vývojem svazku lenního staly se tyto úřady dědičnými a nositeli jich byli později zejména knížata voličové (kurfirsti). Než brzy oddělily se úřady tyto od služby dvorské samé a ona přikázána zvláštním osobám, nejvyšší úřady správní byly v rukou dvorských komor a kanceláří. Rozvoj úřadů dvorských vrcholil na dvoře španělském za Karla I. a Filipa I., dále ve Francii za vlády Bourbonů, zejména za Ludvíka XIV. Při dvorech německých ustoupil jednodušší mrav přísné dvorské etiketě španělské, španělština stala se řečí dvorní i diplomatickou; teprve kolem polovice 17. století povýšen jazyk francouzský za jazyk dvorní a přijaty zvyky dvoru francouzského. Jednotlivá knížata (zejména Bedřich Velký) snažila se nemírné nádheře a přepychu zabrániti, leč nástupci nedbali příkladu jeho. Nejposléze nalezly francouzské dvorské způsoby přístup u dvora vídeňského (teprve za Karla V.), kde dosud ovládaly zvyky španělského dvoru. Organisace dvorských úřadů byla ve všech státech celkem stejnorodá a jisté rozdíly byly jen co do počtu těchto úřadů a objemu jich působnosti, a konečně co do zevních odznaků a titulů a i podnes sestaven jest dvůr evropských zeměpánů na většině způsobem jednostejným. Nejvyšší dvorské úřady propůjčují se jen příslušníkům vysoké šlechty.

II. Nejvyšší dvorské úřady v Rakousku jsou: úřad nejvyššího hofmistra, úřad nejvyššího dvorního komorníka, úřad nejvyššího dvorního maršálka, úřad nejvyššího dvorního štolby, úřad nejvyššího dvorního kuchaře, úřad nejvyššího opatrovníka stříbrného náčiní, úřad nejvyššího lovčího, úřad nejvyššího velitele turnajů a úřad nejvyššího ceremoniáře.

1. Prvním z nejvyšších dvorských úřadů jest úřad nejvyššího hofmistra; v čele úřadu toho jest nejvyšší hofmistr, jenž jest nejvyšším

dvorským hodnostářem; povinností jeho jest bdíti nad tím, aby přísně zachovávána byla předepsaná dvorní obřadnost. Úřad nejv. hofmistra má své sídlo v císařském hradu vídeňském a sestává z prvního dvorního rady a ředitele kanceláře, ze dvou skutečných vládních radů, ze 4 skutečných dvorních tajemníků, ze dvou skutečných dvorních koncipistů a z celé řady jiných pomocných úředníků (z ředitele výpravny, z adjunktů, z officiálů, ze strážců dveří úřadoven, z úředních sluhů). Tomuto úřadu podřízeno jest: departement účetní a stavební, dvorní výplatna, dvorní úřad telegrafní, dvorní ředitel cest po železnicích, dva císařští rakouští heroldové (hlasatelé), jeden král. uherský hlasatel, jeden král. český hlasatel a jeden arcivévodský rakouský hlasatel, dvorské duchovenstvo (jeden dvorský a hradní farář, 1 dvorský kazatel, 6 dvorských kaplanů, 2 zámečtí kaplanové, 2 beneficiáti), 3 tělesní lékařové, 1 tělesný chirurg, 1 dvorský zdravotní rada, 3 dvorští lékaři, 2 zámečtí lékaři (v Schönbrunu a Laxenburgu), personál c. a k. služby komorní a sálové (3 komorní účetní [furýrové], jimž zejména přísluší dohled nad bezpečností při dvoře; opatřují též druhdy služby obřadní a mají pak za odznak svého úřadu obřadní hůlku; na cestách používá jich dvůr k obstarání bytů; 4 tělesní komorníci, 8 komorníků, 5 dvorských furýrů). Dále přiděleno jest nejvyššímu hofmistrovskému úřadu ředitelství c. a k. dvorní knihovny, c. a k. intendance přírodopisného dvorního musea; dvorní hejtmanství ve Vídni, zámecká hejtmanství v Praze, v Budíně-Pešti, v Jedlové, v Schönbrunu, v Hetzendorfu, v Laxenburgu a v Badenu, správcové jiných císařských zámků (v Innomostí a Ambrasu, v Solnohradu a Hellbrunu, v Miramare), dohled nad veškerými dvorními zahradami, nad oborou v Schönbrunu, c. a k. dvorská hudební kapela a c. a k. komorní umělci (pěvci a hudebníci), konečně dohled nad ředitelstvím dvorské lékárny.

2. Úřad nejvyššího komořího obstarává správu domácí pokladny habsbursko-lotrinské rodiny ve Vídni (správa ta sestává z odhadce, ze 3 komorních klenotníků, z jednoho komorního továrníka na zboží zlaté, stříbrné a měděné a z 1 komorního továrníka na zlaté a stříbrné zboží prýmkářské), spravuje sbírky mincí, medailí, starožitností a zbraní, jakož i dvorní sbírky jiných umělecko-průmyslových předmětů, galerii obrazů a císařskou dvorní knihovnu. Nejvyššímu komořímu přikázáni jsou: 1 skutečný dvorní rada a ředitel kanceláře, 1 skutečný dvorní tajemník, 1 skutečný dvorní koncipista a jiní pomocní úředníci (registrator a officiálové), dále examinátor (zkoušející) z rodopisu nejv. rodu.

3. Úřad nejvyššího dvorního maršálka (viz čl. tento): V čele jeho jest nejvyšší dvorní maršálek, jemuž přiděleni jsou: jeden dvorní rada a ředitel kanceláře, 2 skuteční dvorní sekretáři, jeden skutečný dvorní koncipista a jiní úředníci; konečně — pokud jde o výkon právomoci mimořádné — činni jsou kromě předsedy a 4 přísedících 2 tlumočníci uherští a 1 tlumočník řeči italské.

4. Úřad nejvyššího štolby: V čele stojí nejvyšší štolba, jemuž po bok stojí: jeden skutečný dvorní rada a ředitel kanceláře, jeden skutečný dvorní tajemník, jeden skutečný dvorní koncipista, 1 výpravčí a registrátor a 3 officiálové; úřadu tomuto podléhají, pokud se týká, dohledu nejvyššího štolby podřízeni jsou c. k. pážata, dvorní konírna, 2 dvorní jízdárny, dvorní konírny pro potahy, dvorní povozy, dvorní skladiště zásob, dvorní hřebčince (v Čechách jsou dva, v Kladrubech a ve Františkových Dvorech).

5. Úřad nejvyššího kuchaře: Nejvyššímu dvornímu kuchaři podřízen jest: dvorní kontrolní úřad, 4 dvorní inspektoři stolní, 4 dvorní gardy potravní (vedoucí dohled nad potravinami určenými pro dvůr), v jichž čele jest jeden správec; dále přísluší nejvyššímu kuchtíku dohled ku dvorní kuchyni a ku 3 vrchním kuchařům, k dvorním sklepům, dvornímu cukrářství, skladům uhlí a dříví, osvětlování, ke koupelnám dvorním a k dvorním komorám stříbra a tabulí.

6. Úřad nejvyššího lovčího má dohled k dvorním honům; jemu přidělen jest jeden správce (úřadu) a 4 pomocní úředníci, jeden lesmistr, 4 dvorní myslivci a 19 myslivců v císařských revírech.

III. Ostatní dvorské úřady.

1. Generální intendance obou dvorních divadel.

2. Generální ředitelství císařských soukromých a rodinných statků; přednostou jest generální ředitel, jemuž přikázán jest jeden skutečný vládní rada a 2 skuteční dvorní sekretáři a personál pomocný (expeditor, registrátor a 2 officiálové). Generálnímu ředitelství podřízeno jest: departement účetní, ředitelství statků soukromých a rodinných ve Vídni, které spravuje 6 císařských statků v Dolních Rakousích, 1 v Horních Rakousích, 1 ve Štýrsku, 1 na Moravě a 3 v Uhrách; ředitelství cís. soukromých a rodinných statků v Praze, které má ve správě 10 císařských statků v Čechách a to: v Zákupech, v Ploškovicích, ve Zvoleňovsi s Kolčem, v Buštěhradu, v Tachlovicích, v Kácově, v Koruně-Poříčí, v Bystré, v Německé Bělé, v Beznu, ve Smiřicích, v Cerekvici; c. a k. dvorní fideikomisní knihovna.

3. Nejvyšší kabinetní kancelář, v jejíž čele stojí ředitel kabinetní; dále jest 5 kabinetních sekretářů (jeden tajný rada, 1 skutečný dvorní rada a tři skuteční vládní radové), 10 kabinetních koncipistů (skutečných dvorních tajemníků) a personál pomocný.

4. Nejvyšší dvorní služba vojenská:

a) Kancelář vojenská s přednostou v čele, a sestávající dále z 1 dvorního rady, 1 sekčního rady, ze 4 tajemníků a z úředníků pomocných.

b) Pobočníky (adjutanty) císařovými jsou: jeden generální adjutant (generální adjutantura zřízena byla teprve r. 1851 a prvním generálním adjutantem byl bývalý sborový velitel pražský hrabě Grünne r. 1899 na odpočinek odešedší) a 7 křídelních pobočníků.

IV. Dvořenínstvo císařovny. V čele dvořenínstva císařovnina jest nejvyšší hofmistr a nejvyšší hofmistrová; ku dvořenínstvu náleží dále 2 dvorní dámy, jedna předčítatelka, jeden tajemník a jeden adjunkt tajemníka; službu dvorních komorních opatřují: jedna dvorní kadeřnice, jedna komornice, jedna komorná, jedna pokojská a jeden strážce dveří sálových.

V. Dvořenínstvo ostatních členů císařské rodiny záleží při plnoletých členech z jednoho nejvyššího hofmistra (z jedné nejvyšší hofmistrové), po případě z představeného komory, z tajemníka, ze služebného komořího, při nezletilých členech císařského domu pak z vychovatele, po případě guvernantky, dvorní dámy a ze služebního personálu.

Úřady evidenční (vojenské).

Úředním tímto výrazem rozuměti jest buďto ono místní velitelství neb ono doplňovací okresní velitelství (po případě ono doplňovací zeměbranecké okresní velitelství), v jehož obvodu bydlí neaktivní osoby vo-

jenské (pokud se týká, osoby zeměbranecké) všech částí vojska a všech šarží, invalidi, vojenští pensisté, vojenské vdovy a sirotci, vojenští stipendisté a poddůstojníci dosud sice ještě neustanovení, ale certifikátem již opatření. Veškery tuto uvedené osoby poukázány jsou se všemi svými osobními záležitostmi vojenského rázu na příslušný evidenční úřad jakožto služební úřad I. stolice a musí tudíž veškery písemnosti (podání, žádosti, oznámení atd.) naznačené povahy u těchto evidenčních úřadů být podány a nečiní se tu rozdílu, kterému úřadu písemnost dotyčná svědčí. (Srv. čl. »Velitelství doplňovací okresní«).

Úřady farní viz Obce farní.

Úřady finanční.

I. Pojem a význam.

Čím různější a dalekosáhlejší jsou úkoly státu, tím více potřebí hmotných prostředků k plnění státního účele; tyto hmotné prostředky čerpají se ze dvou hlavních pramenů, jednak ze státního jmění, jednak z přímých a nepřímých daní. Právo státu opatřiti si tyto prostředky ku své existenci způsobem a měrou zákony dovolenými, označuje se jako státní finanční výsost (potestas cameralis), jež jeví se ve finanční správě. Prospěšná, potřebám státu, jakož i obecnému blahu rovnou měrou vyhovující finanční správa jest nejlepším a nejpodstatnějším základem zdárného rozkvětu státního; zásady finanční správy státu vyplývají tedy částečně z pojmu a účele státu, částečně ze základních pravidel, jež jsou pro každé zdravé hospodářství všeobecně uznávány. Stát vykonává svoji finanční výsosť zvláštními orgány — finančními úřady — tedy úřady, jimž připadá úkol obstarávati správu a vybírání státních příjmů dle pravidel jim vykázané kompetence, jakož i úkol dohlížeti na zachování a ochranu státních financí a státního jmění a trestati sem spadající porušení práv; všem těmto úřadům, mají-li svému úkolu dostáti, třeba jednotného vedení, přesného a přísného dohledu a kontroly.

II. Dějinný vývoj.

V rakouském finančnictví uplatnily se zvlášť dva momenty: jednak trvalé zdomácnění systému přímých daní a jednak jakási stabilita ve vybírání nepřímých daní spotřebních; ty datují se již ze 14. století. Četné války s Turky přivodily vybírání mimořádných daní; v Čechách byla v 16. stol. jednou z nejdůležitějších přímých daní všeobecná daň ze jmění. V tomtéž století všeobecně zavedena v Čechách a téměř současně i ve Slezsku daň pivní a dále i značná cla hraničná. Gindely vypočítává, že se příjmy na daních v Čechách od Ferdinanda I. až do časů třicetileté války zčtvernásobily. Za Karla VI. a ještě více za Marie Terezie a Josefa II. nastoupily různé berní reformy. Všechny tyto okolnosti měly však trvalý vliv na finanční správu; neboť čím je pole veřejných daní rozsáhlejší, tím je nutnější ustanoviti pro všechna odvětví finanční správy vhodné orgány. Finanční orgány neměly jednotné organisace, byly decentralisovány a každá dědičná země měla i svou finanční správu. Proto čím dále tím více bylo potřebí centralisace; leč teprve v letech třicátých zdařilo se ustanoviti pro finanční správu centrální úřady, jež rychle zapustily pevné kořeny a následkem svého zdárného působení staly se základem, na němž zbudovány dnešní finanční úřady. V letech 1831 a 1833 zřízeny totiž ústřední úřady pro finance a to: spojené správy komorních důchodků (1831) a okresní správy komorních důchodků (1833); jak již jméno na-

značuje, vztahovala se kompetence těchto posledních jen na obvod určitého okresu, první však na celé správní území; vedle těchto finančních úřadů byly ještě úřady berní (berní vrchnosti, dominia, magistráty) jimž příslušelo vybírati přímé daně.

Patentem ze dne 11. června 1835 sb. pol. zák. svaz. 63 byl vydán trestní zákon pro přestupky důchodkové a spolu zřízeny soudy důchodkové, které podnes existují (viz čl. Úřady důchodkové trestní). Při těchto finančních úřadech nebylo valných změn až do doby, kdy na základě nejv. výn. ze dne 17. května 1848 bylo zřízeno ministerstvo financí. Poněvadž finance nyní, kdy přeneseno jich řízení na ministerium financí, jednotně byly řízeny, nastala nutnosť utvářiti úřady finanční ve všech korunních zemích též pokud možno jednotně, z kteréhož důvodu tedy obor jich působnosti a sféra jich pravomoci naprosto změněny. Tyto reorganisované finanční úřady lze nyní nejlépe dělit ve dva velké celky a to ve správní a finanční úřady pro zvláštní finanční obory.

III. Správní finanční úřady.

1. Ministerstvu financí přísluší vrchní správa financí (viz čl. Ministerstvo financí).

2. Zemské úřady finanční. Výnosem min. fin. ze dne 21. března 1850 č. 193 ř. z. byla na základě nejv. rozh. ze dne 19. července 1849 schválena základní pravidla správy přímých daní a nařízeno, že v souhlase se změněným zařízením politických úřadův všude v korunních zemích, pokud to jen možno, nastoupiti má jednotné vedení a správa různých odvětví financí a že řízení při přímém zdanění s řízením ostatních odvětví financí a pokladnictví pokud možno nejvíce jest sloučiti, čímž se řízení zjednoduší, přesné plnění zákonů a přihlížení k zájmům státním zabezpečí a správní náklad zmenší. K dosažení těchto důležitých účelů bylo nejv. rozh. ze dne 9. ledna 1850 nařízeno: Pro záležitosti finanční na příště zříditi jest spojené zemské úřady finanční podřízené přímo ministerstvu financí. Zemské úřady finanční jsou dvojího druhu: jedny, které se zabývají veškerými záležitostmi finanční správy a druhé, jimž jsou přiděleny výhradně jen přímé daně. První mají býti zřízeny všude tam, kde se dosud nalézaly správy důchodků komorních; jich názvem budiž: »zemské finanční ředitelství«. Místodržiteli korunní země, ve které jest sídlo tohoto úřadu, přísluší vrchní vedení správy s titulem: »president zemského finančního řiditelství«; jemu jest přidělen jako druhý představený úřadu ředitel (vicepresident) s titulem a charakterem ministerského rady; v oboru konceptním působí vrchní finanční radové a finanční radové a potřebný počet tajemníků a koncipistů. V čele finančních ředitelství jest dvorní rada nebo vrchní finanční rada. Práce manipulačních úřadů mají vykonávati tytéž kategorie úředníků, které pro ně byly systematisovány při dřívějších komorních zemských úřadech. Na základě nejv. rozh. ze dne 28. července 1868 bylo výnosem min. fin. ze dne 10. září 1868 č. 128 ř. z. nařízeno, že se organické spojení finanční a politické služby všude stejně provede osobou chefa zemské politické vlády; že tedy dle toho finanční ředitelstva, ustanovená za druhé instance, v takovém mají býti poměru k chefu zemské politické vlády jako v ostatních na říšské radě zastoupených královstvích a zemích zemská finanční ředitelstva k místodržiteli.

Zemské finanční úřady jsou: v Čechách (v Praze), na Moravě (v Brně), v Dolních Rakousích (ve Vídni), v Haliči (ve Lvově), ve

Štýrsku (v Št. Hradci), v Tyrolsku (v Innomostí), v Dalmacii (v Zadru); finanční ředitelstva: v Horních Rakousích (v Linci), v Solnohradě, v Korutanech (v Celovci), v Krajině (v Lublani), v Přímoří (v Terstu), ve Slezsku (v Opavě) a v Bukovině (v Černovicích). Finanční ředitelství úřadují jako správní úřady finanční první instance a jim jsou podřízeny úřady pro vyměřování poplatků a finanční inspektoři (tito jen v Horních Rakousích, Solnohradě, Slezsku, Bukovině a v Přímoří), kdežto při každém finančním okresním ředitelství zřízen jest úřad pro vyměřování poplatků, řízený finančním radou. Pro službu přímých daní jsou podřízeny zemským finančním ředitelstvím: berní správy, berní místní komise, okresní hejtmanství a berní úřady, jež se nyní dělí ve hlavn berní úřady a berní úřady. Oba poslední jsou podřízeny v Horních Rakousích, Solnohradě, Slezsku, Bukovině a Přímoří finančním ředitelstvím.

IV. Finanční okresní ředitelství.

Ku správě finančních okresních ředitelství povolání jsou nyní hlavně vrchní finanční radové; jim jsou přiděleni finanční radové, vrchní finanční komisaři, finanční komisaři a koncipisté. Bližší ustanovení v oboru působnosti finančních okresních ředitelstev obsahuje úřední zpráva z roku 1833, schválená nejv. rozhodnutím ze dne 9. dubna t. r., důchodkový trestní zákonník ze dne 11. července 1835, úřední zpráva k němu z r. 1835, velký počet dekretů dvorské komory a dodatečná nařízení. Dle min. nař. ze dne 29. prosince 1854 č. 4 ř. z. z roku 1855 jsou finanční okresní ředitelství povolána i k dohledu na pokladnictví a účetnictví při berních úřadech. Finančnímu okresnímu ředitelství přísluší finanční služba první instance pro nepřímé daně v oněch zemích, kde json finanční zemská ředitelství (výn. min. fin. ze dne 2. prosince 1869 č. 172 ř. z. pro Čechy). Jim přísluší i revise kolků, udělování prodeje tabáku a tabačních trafik a vůbec veškerá ona agenda, jež není přidělena některému zvláštnímu finančnímu úřadu.

V. Finanční úřady pro zvláštní finanční odvětví:

1. Pro službu berní:

a) Okresní hejtmanství (viz čl. Hejtmanství okresní), jež jako berní úřady jsou podřízeny finančním zemským úřadům.

b) Berní správy (v Praze, Vídni, Brně, Št. Hradci, Terstě a Lvově) a berní komise (v Linci, Solnohradě, Celovci, Lublani, Opavě, Krakově a v Černovicích).

c) Magistraty ve městech s vlastním statutem.

2. Pro správu státních monopolů:

a) Loterie: Ředitelství loterních důchodků ve Vídni, jemuž jsou podřízeny loterní úřady v Praze, Linci, Brně, Št. Hradci, Terstu, Lvově a v Innomostí.

b) Důchodky tabákové: Generalní ředitelství tabákové režie jako úřad ústřední ve Vídni; jednotlivá odvětví důchodků tabákových náleží též v pravomoc zemských finančních úřadů.

c) Důchodky solné: Správy solivaren.

d) Mincovnictví: Úřady ústředními jsou hlavní mincovní úřad, generální úřad zkušební (Hauptprobiramt) a hlavní úřad puncovní; těm podřízeny jsou úřady puncovní.

3. Pro správu ostatního státního jmění: Ředitelství soudních (dikasterialních budov), dvorní a státní tiskárna ve Vídni.

4. Pro správu státních dluhů: Ředitelství státních dluhů, a pokladna státních dluhů ve Vídni.

5. Úřady důchodkové v užším smyslu slova. Sem náleží úřady celní (viz čl. Úřady celní).

6. Pro službu pokladniční: Státní ústřední pokladna a ministerská výplatna (min. výplatní úřad), dále hlavní zemské pokladny (v Praze, Vídni a ve Lvově) finanční zemské pokladny (v Linci, Innomostí, Št. Hradci, Brně a v Terstu), zemské výplatny (v Solnohradě, Celovci, Lublani, Zadru, Opavě a v Černovicích) a berní úřady (viz čl. Úřady berní).

VI. Způsobilost k finanční službě.

Předpisů, jež nyní platí pro přijetí v konceptní praxi pro všechny státní úřady ohledně doby zkušební a ohledně připustění ku přísaze, má býti použito i o praktikantech. Doba, ve které jest složiti pro úřednické praktikanty předepsanou zkoušku, stanovena tak jako při jiných uchazečích: totiž nejvýše na tři léta ode dne vstoupení ve službu (dvor. dekr. ze dne 15. září 1841 sb. pol. z. sr. 69 č. 110). Výnosem min. fin. ke všem fin. zemským ředitelstvím ze dne 26. prosince 1852 č. 19.176 naznačeno, že dotud, pokud nebude pro náležitosti přijetí do služby pokladniční vydán nový všeobecný předpis, má býti uchazeči vedle zkoušky ze státního účetnictví složena s dobrým prospěchem i zkouška pokladniční, zavedená na základě nejv. rozh. ze dne 10. července 1819 a později vydaných ustanovení bývalé všeobecné dvorské kanceláře (výn. min. fin. ze dne 18. července 1853 č. 146 ř. z.). Podmínky k udělení úřednického místa v oboru správy celní obsahuje výn. min. fin. ze dne 25. srpna 1853 č. 627 a náležitosti k udělení úřednického místa při dani potravní neb ve finanční stráži obsahuje výn. min. fin. ze dne 18. února 1857 č. 22.618. Předpisy o přijetí a služebních poměrech úřednických praktikantů při výkonných úřadech důchodkových a důchodkových pokladnách obsahuje dekret dvor. kanceláře ze dne 3. června 1835 vydaný ke všem komorním důchodkovým správám. Kandidáti služebních míst obou berních úřadů mají se ve dvou letech ode dne nastoupení ve zkušební praxi podrobiti zkoušce z tohoto služebního odvětví. Dobrý výsledek této zkoušky jest podmínkou k dosažení místa berního příručího. Zkouška má obsahovati: základní ustanovení o přímých daních, zařízení katastru daně pozemkové v to počítaje, jakož i ustanovení o nepřímých daních, pokud tyto dotýkají se oboru činnosti berních úřadů, pak zásady pokladniční, vyměřování poplatků z právních jednání; předpisy účetní a spolu i ustanovení o kasovním vedení jmění sirotčího, opatrovaneckého a depositního a deposit politických a stavebních i s nařízeními platnými pro služební poměr berních úřadů. V zemích, ve kterých jsou rozsáhlé státní a fondové statky, jež jsou spravovány finančními úřady, mohou býti dávány i otázky ze všeobecných pravidel účetnictví pro státní statky (§ 2) (nař. min. fin. ze dne 28. července 1858, č. 113 ř. z., výn. min. fin. ze dne 15. června 1874, č. 99 ř. z.) (viz čl. Prokuratury finanční).

Úřady horní.

Úřady horní mají vrchní dozor ku provozování hornictví, pokud toho vyžaduje zájem státu.

I. Příslušnost horních úřadů.

a) Ježto horním úřadům přísluší vrchní dohled k dolování, mají tyto dohlížeti k plnění povinností, které ukládá horní zákon provozovatelům hor-

nictví a ve všech případnostech zakročiti, v nichž vyžadují nepřerušené provozování hornictví nebo jeho poměry k veřejným ohledům zvláštních opatření (§ 220 hor. z.).

b) Všeliká k tomu potřebná šetření jest konati z úřední povinnosti. Zvláště mají horní úřadové za povinnost:

α) aby všecky doly svého obvodu časem svými orgány přezkoumali a o nálezu dali si podati zprávu;

β) aby nahlédali pomocí svých orgánů, o čemž jest arciť zachovávati nejpřísnější úřední tajemství, do provozovacích plánů a map a aby revírní mapy (§ 185) podle nich opravovati dali;

γ) aby vydávali nařízení nutná, by se zabezpečilo zachovávání předpisů horního zákona;

δ) nastanou-li nebezpečné události, jež hrozí rozšířením a všeobecným poškozením provozování hornictví nebo k vůli nimž jednotliví účastníci pomoci se dožadují, aby místní pátrání konali a nedostačují-li opatření řiditelstvím podniku učiněná, aby potřebná nařízení vykonali (viz »Policie horní«);

ε) aby zabezpečili výkon nařízení, která se vydávají horními úřady u vykonávání vrchního dozoru nad provozováním hornictví, mají právo, nemá-li napomenutí ve přiměřené lhůtě opětované výsledku, aby ukládali přiměřené pokuty peněžní neb, ohrožuje-li neschopnost řídiče díla bezpečnost neb další trvání horního díla, aby až do odstranění tohoto nešváru majitelem díla horního na nebezpečí a náklad jeho zjednali znalého řídiče díla a je-li nutno, aby ku provedení svých nařízení obrátili se na politický úřad, by se užilo donucovacích opatření (§ 224 hor. z.).

II. Řízení horních úřadů o žádostech stran.

1. Žádosti stran lze u horních úřadů, pokud nejsou výjimky zvláště stanoveny, jak písemně tak i ústně podati. V tomto případě musí se vždy sepsati protokol (§ 5, 6 hor. z.).

2. Počítání lhůt. Všecky v horním zákoně předepsané lhůty běží nepřerušeně; jen připadne-li poslední den lhůty na neděli nebo svátek zákonem uznaný, uplyne lhůta teprve příštím všedním dnem (§ 227 hor. z.).

3. Řízení trestní. Trestní řízení o všech přestupcích horního zákona a nález o nich po výslechu obviněného přísluší hornímu úřadu (§§ 228, 229 hor. z.). O každém uloženém trestu budiž buďsi podnikatel dolování sám nebo plnomocník jím hornímu úřadu označený (§§ 188—189 hor. z.) zpraven.

4. Každý rekurs jest ve 30 dnech po doručení naříkaného rozhodnutí u prvé stolice podati. Prodloužení rekursní lhůty jest jen ve zvláště důležitých případech horním úřadem povoliti. Rekursy proti opatřením k odstranění nebezpečí pro osoby a majetek a proti nařízením vyšetřiti takové okolnosti, jež snadno změně podléhají, nemají účinku odkládacího (§ 231 hor. z.).

5. Výkon nálezů horního úřadu jest, pokud toho podle okolností třeba, vymoci si pořadem politických úřadů donucovacími prostředky těchto a je-li nutno, i pořadem soudů. Vůči osobám vojenským budiž výkon nálezů trestních vojenskými úřady zahájen (§ 232 hor. z.).

6. Peněžní pokuty. Uložené peněžní pokuty jest složiti u horního úřadu; tyto plynou do bratrské pokladny, k níž náleží dílo pokutovaného (§ 233 hor. z.).

7. Náklady řízení. Náklady za vyšetřování, která mají v zápětí pokutu, má odsouzený, náklady za jednání v záležitostech stran mají z pravidla ty strany nésti, které zavdaly podnět k jednání; avšak na horním úřadu jest, aby podle okolností určil poměr, dle kterého strany mají tyto náklady nésti.

III. Působnost horních úřadů (zákon ze dne 21. července 1871 č. 77 ř. z.). K zachovávání horního zákona a k národohospodářskému pěstování hornictví jsou zřízeny

a) revírní úřady;

b) horní hejtmanství;

c) ministerstvo orby; jako pomocní orgánové horních úřadů ustanoveni jsou zkoušení a přísežní horní inženýři (bánští měřiči, viz čl. »Inženýři horní«).

ad *a)* Revírní úřady jsou první instancí ve všech záležitostech patřících k horním úřadům, které nejsou přikázány horním hejtmanstvím nebo všeobecným horním zákonem vyhrazeny ministerstvu orby. Kromě toho mají revírní úředníci k vyzvání horního hejtmanství též v záležitostech tomuto přidělených konati potřebná šetření a vykonávati rozhodnutí horních úřadův.

ad *b)* Horním hejtmanstvím přísluší v prvé stolici:

α) povolovati zřizování horních revírů (§ 11 hor. z.);

β) propůjčovati důlní míry, přebytky, denní míry a udíleti koncesse k dílům pomocným, jakož i konati šetření stran udílení koncessí k revírním štolám (§§ 40, 57—68, 71—89, 91—97 hor. z.);

γ) povolovati sražení o sobě propůjčených měr důlních a polí důlních (§§ 112—114 hor. z.);

δ) povolovati rozdělení jednoduché míry důlní (§§ 115, 116 hor. z.);

ε) propůjčovati vody důlní (§ 129 hor. z.);

ζ) rozhodovati o objemu a výkonu práv spojených s propůjčením hor a spolupůsobiti s ostatními úřady v tomto směru (§ 132 hor. z.);

η) povolovati knihovní dělení vlastnictví horního na podíly pod šestnáctinu celku (§ 105 hor. z.);

ϑ) schvalovati společenské smlouvy a zřizovací listiny o těžířstvech (§§ 136—143 hor. z.);

ι) zkoumati plné moci ředitelů těžířstev a rozhodovati o nich (§§ 145 až 147 hor. z.);

κ) nařizovati mimořádné sjezdy těžířstev, jakož i vysílati komisaře k intervenci na sjezdech těžířstev (§ 149 hor. z.);

λ) povolovati zrušení těžířstva nebo zcizení kmenového jmění, nestane-li se za souhlasu všech podílníků (§ 155 hor. z.);

μ) užití předpisův obsažených ve všeobecném horním zákoně o těžířstvech při těžířstvech již dříve existovavších (§ 168 hor. z.);

ν) potvrzovati potřebná ustanovení o zdělavatelnosti denních měr (§ 176 hor. z.);

ξ) rozhodovati o povinnosti ku převzetí služebnosti a objemu jejím, neshodnou-li se účastníci (§ 194 hor. z.);

ο) povolovati spojení několika bratrských pokladen a schvalovati stanovy bratrských pokladen (§§ 210—212 hor. z.);

π) vynášeti trestní nálezy o přestupcích horního zákona (§§ 224, 228, 235—250 hor. z.);

ϱ) rozhodovati o všech sporných záležitostech stran, pokud nenáleží před soudy;

σ) úředně jednati při odnímání a složení práv ku provozování hornictví (§§ 253, 255, 257, 259 - 265 hor. z.).

Vedle toho mají horní hejtmanství dozor a disciplinární moc nad revírními úředníky. Okresy horních úřadů uvedenými v §§ 148, 150 a 188 všeob. hor. z. ze dne 23. května 1854 jest rozuměti okresy horních hejtmanství.

Sídla horních hejtmanství jsou:

1. v Praze pro království České;
2. ve Vídni pro arcivévodství Rakouské pod a nad Enží, vévodství Solnohradské, markrabství Moravské, vévodství Slezské a vévodství Bukovinské;
3. v Celovci pro vévodství Štýrské, okněžněné hrabství Tyrolské se svým územím, okněžněné hrabství Gorické a Gradištské a markrabství Istrijské, pak pro království Dalmatské;
4. v Krakově pro království Haličské a Vladiměřské s vévodstvími Osvětínským a Zátorským, pak velkovévodství Krakovské.

IV. Pořad instancí.

Proti opatřením revírního úředníka možno podati rekurs u horního hejtmanství. Proti rozhodnutím, která vynese horní hejtmanství v prvé stolici, lze vznésti rekurs na ministerstvo orby. Proti rozhodnutím, jež učiní horní hejtmanství ve druhé stolici, nepřipouští se rekurs (§ 7 cit. z.).

V. Organisace.

Všechny záležitosti stran, týkající se hornictví, rozhodují se u horních hejtmanství a v ministerstvu orby na základě kollegiálního usnášení se většinou hlasů. V ministerstvu orby jest pro tyto záležitosti zřízen stálý senát z odborníků. Císaři jest vyhrazeno jmenovati horní hejtmany a vrchní horní rady. Ostatní úředníky jmenuje a místa služební všem úředníkům přikazuje ministr orby. Obsazování míst úředních sluhů jest přeneseno na horní hejtmanství. Vykonávací předpis k hornímu zákonu (výn. min. fin. ze dne 5. října 1854 č. 634 a výn. min. sprav. ze dne 13. prosince 1854 č. 20.256) obsahuje v §§ 112—118 tato doplňovací ustanovení:

1. Vrchní dozor horních úřadů nesáhá dále, než toho žádá zájem státu, nesmí se mísiti v provozovací a hospodářské poměry majitelů dolův. Cestu k naprostému šetření této kompetenční sféry jest spatřovati ve stálém styku a pevném poměru důvěrném s revírními výbory.
2. S těmito výbory jest se také poraditi o eventuelním zřízení horních porotců.

Další ustanovení o organisaci horních úřadů obsahuje:

1. nařízení c. k. ministerstva orby ze dne 24. dubna 1872 č. 61 ř. z., v němž se prohlašují okresy a stanoviště horních hejtmanství a revírních horních úředníků v přehledné tabulce;
2. nařízení ministerstva orby a financí ze dne 23. dubna 1874 č. 47 ř. z. o cestovních platech zřízenců horních úřadů a znalců při komisích horních úřadů;
3. nařízení ministerstva orby ze dne 23. května 1872 č. 70 ř. z. o zřízení úředně autorisovaných horních inženýrův;
4. instrukce pro horní hejtmanství, vydaná na základě § 15 zák. ze dne 21. července 1871 č. 77 ř. z. o vnitřním zřízení a působnosti horních úřadův;

5. instrukce pro revírní úředníky horní, vydaná na základě téhož zákona;

6. instrukce pro úředně schválené horní inženýry v úředních okresích horního hejtmanství Vídeňského a Celoveckého.

VI. Poplatky.

a) Poplatku jsou prosta:

1. Potvrzení horních úřadů o ohláškách (p. s. 7 lit. *i)* popl. z.) (výn. min. fin. ze dne 12. června 1863 č. 26401).

2. Statistické průkazy o dolech, pak o kutání, dále podání, jimiž se ony průkazy zadávají (p. s. 44 *g)* týž výnos).

3. Služební řády dolův a jich podávání (p. s. 44 *g)*.

4. Protokoly o vykolíkování; obsahují-li však úmluvu mezi stranami, podléhají poplatku podle p. s. 79 *a)*, 2 popl. *e)*.

5. Vyřizování ohlášek kutání (výn. min. fin. ze dne 12. června 1863 č. 26.401).

6. Průkazy o provozování prací kutéřských (p. s. 44 *h)* popl. z.).

7. Podání týkající se poplatků měrných (p. s. 44 *q)* popl. z.)

b) Poplatkům podléhají:

1. Kuksy podle p. s. 57 *C. a)* popl. z.; listiny o nich při zřizování těžířstva dle p. s. 55 *a)*, *b)*, t. j. jako u akciových společností (viz Společnost akciová; o dalším úplatném převodu dle p. s. 57 *C. a)* — podmíněná cena tržní a stupnice III.; neúplatný převod jako převod jiných movitých věcí (výn. min. fin. ze dne 12. června 1863 č. 16.401).

2. Žádosti za povolení disponovati vykutanými nerosty podlehají dle p. s. 43 *b)*, 2 poplatku 1 zl. za arch.

3. Protokoly o vyměření sporných hranic mimo právní pořad podlehají dle p. s. 79 *c)*, *aa)* až do 50 zl. poplatku 15 kr., v pořadu právním dle p. s. 79 *b)*, změněné cís. nař. ze dne 26. prosince 1897 č. 305 ř. z. poplatkům 50 kr. za arch.

4. Kutací licence podlehají dle p. s. 7 *q)* poplatku 1 zl. za arch.

5. Denní míry, příslušná podání podléhají dle p. s. 43 *b)* 2, poplatku 1 zl. za arch. Listiny o zápůjčkách na doby pokládány buďtež za úřední vyhotovení.

6. Žádosti za propůjčení zápůjčky podlehají poplatku dle p. s. 43 *b)* popl. z.

Úřady obecní viz Obce.

Úřady policejní viz Policie.

Úřady poplatkové viz Poplatky a Úřady finanční.

Úřady poštovní viz Poštovnictví.

Úřady puncovní viz Puncovnictví.

Úřady samosprávné viz Samopráva.

Úřady smírčí obecní.

I. Příslušnosť.

Úřad tento sestávající z důvěrníků obce rozhoduje rozepře mající za předmět pohledávky peněžité obnos 300 zl. nepřevyšující, po případě věci movité, o nichž strany sporné prohlásily, že jsou ochotny místo nich přijati neb zaplatiti peněžitý obnos do výše svrchu uvedené. Politickému správci zemskému vyhraženy jsou předpisy ohledně jich kompetence. Podobně vydává zemský politický správce předpisy o způsobu volby důvěrníků a o řízení, jehož tito při své činnosti dbáti mají. Tyto úřady,

jsouce v pravém slova smyslu pouze smírčími, nemohou vynášeti rozsudky a vůbec nemá před nimi místa řízení kontradiktorické, ony mohou toliko spory sprostředkováním narovnání (smíru) urovnati a nikoliv o nich rozhodovati. K uzavření smíru jest třeba přítomnosti nejméně dvou důvěrníkův. Z právní povahy jich plyne, že nemohou užívati donucovacích prostředků při obesýlce stran.

II. Řízení.

Smírčí úřady vedou úřadní knihu, kamž se zanášejí jednotlivá uzavřená narovnání pod běžnými čísly. Tato kniha má se vésti zřetelně a důkladně. Záznamy v ní nesmí býti mazány, přepisovány a mezi řádky nesmí býti nic vpisováno. Aby se předešlo její zneužití, musí býti řádně uschována. Z těchto zákonných ustanovení plyne, že kniha tato zastupuje úřadní protokol a má tudíž povahu veřejné listiny. Plné moci stran uschovají se při úřadě buď v prvopisu nebo v ověřeném opisu. Záznam v úřední knize o soudním narovnání musí podepsati jak strana narovnání uzavřevší, tak i obecní důvěrníci, před nimiž smír byl uzavřen. Je li pro nedostatek svéprávnosti jedné strany soudního schválení smíru zapotřebí, poznamená se v knize, že toto schválení bylo před úřadem prokázáno a pozdější jeho vymožení vyhraženo. Smírčí úřad musí z úřední povinnosti toho dbáti, jsou-li strany svéprávny a schopny právních činů.

III. Poměr ku řádným soudům.

Nedojde-li ke smíru před smírčím úřadem, nelze prohlášení strany před tímto úřadem učiněných užiti v pozdějším sporu před řádným soudem projednávaným. Nelze tudíž z prohlášení takového v pozdějším sporu odvozovati mimosoudní doznání. Narovnání před úřadem smírčím uzavřená mají platnost soudních smírů jen tehdy, bylo-li šetřeno všech zákonných náležitostí. O uzavřeném smíru vydá se k ústní neb písemní žádosti zúčastněných stran úřední listina. Tato listina obsahuje doslovný opis záznamu do úřední knihy učiněného s dodatkem čísla a svazku této knihy; podepsána býti musí obecním starostou a jedním členem smírčího úřadu, opatřena pak obecní pečetí.

IV. Poplatky.

Jedná-li se při smíru o obnos 50 zl. nepřesahující, užije se při zápisu do úřední knihy kolku dle stupnice č. II. Úřední listina musí býti opatřena stejným kolkem jako zápis do úřední knihy. Žádosť o vydání úřední listiny, ať písemní, ať protokolární, jest kolku prosta. Zápisy narovnání o obnosech 50 zl. přesahujících vyžadují stejného poplatku jako narovnání soudní a podobně podléhají úřadní listiny témuž poplatku kolkovému.

Úřady stavební.

I. Stavební úřady I. stolice.

Jakožto stavební úřad první stolice činným jest

1. v městech se zvláštním statutem magistrát (v Praze, ve Vídni) nebo městská rada (v Liberci);

2. v jiných místech představený obce, kterýž rozhoduje zpravidla samostatně a jen v určitých případech, stanovených v jednotlivých stavebních řádech dožádati se má usnesení výboru obecního (ku př. má-li se stanoviti stavební čára a niveau, nebo zastaviti volné místo nebo spáleniště, jde-li o úpravu ulic v místě nebo v některé části jeho, jde-li o oddělení pozemku nějakého pro místa stavební (§ 11 stav. ř. pro Dolní

Rakousy, § 131 stav. ř. pro Čechy; v Čechách potřebí jest usnesení obecního výboru i v tom případu, dává-li se svolení k stavbám, které vede dotyčná obec nebo nějaký fond obcí spravovaný, nebo jde-li o stavby, kteréž dotýkají se zájmů obce jakožto vlastnice obecního statku nebo jmění nebo dotýkají se veřejné dopravy a zdravotnictví).

3. V jistých případech nastupuje působnost politického okresního úřadu, pokud se týká, magistrátu a to:

a) při závodech živnostenských;

b) při vodních stavbách, pokud nenastává příslušnost místodržitelství;

c) při stavbách státu, země a okresu nebo některého fondu jimi spravovaného;

d) v Dolních Rakousích při stavbách, jež vede obec nebo některý člen představenstva obecního (§ 29 stav. řádu pro Dolní Rakousy).

4. Místodržitelství jest stavebním úřadem I. instance co do staveb nejvyššího dvora (konsens k používání a obývání udílí však dle § 29 stav. ř. pro Dolní Rakousy dotyčný c. k. dvorský úřad), a při stavbách železničních (nař. ze dne 14. září 1854 č. 238 ř. z.).

II. Stavební úřady II. stolice.

a) v Praze: sbor obecních starších (v Liberci též);

b) v Čechách: okresní výbor;

c) ve Vídni: stavební deputace pro město Vídeň skládající se z komise zvláštní za předsednictví místodržitele nebo jeho náměstka (§ 108 staveb. ř. pro Vídeň);

d) v Dolních Rakousích zemský výbor co do rekursů proti usnesení výboru obecního; co do stížností proti opatřením představeného obce, jimiž řád stavební byl porušen nebo vadně užit, rozhoduje politický úřad I. stolice;

e) v Celovci přísluší rozhodovati o rekursech »vrchní stavební komisi,« v Solnohradu pak a ve Štýrském Hradci »stavební radě«.

III. Stavební úřady III. stolice.

a) Ministerstvo vnitra; ježto však rekurs proti dvěma srovnalým rozhodnutím jest vyloučen, jen tehdy, když rozhodnutí tato srovnalými nejsou nebo jestliže rozhodovalo v I. instanci místodržitelství;

b) v obvodu platnosti stavebních řádů pro Prahu a pro Čechy jest třetí instancí výbor zemský;

c) proti rozhodnutím místodržitelství jde rekurs k ministerstvu vnitra, v záležitostech vodních k ministerstvu orby.

Když byl pořad instancí těchto vyčerpán, možno (vyjma věci trestní) stížnost vésti k správnímu dvoru soudnímu, pokud zákon při rozhodování neposkytl úřadům právo volného uvážení.

IV. Nálezy trestní vynáší v I. instanci (ač-li nenastupuje příslušnost řádných soudů trestních) ve věcech stavebních v Praze a ve Vídni magistrát, v Dolních Rakousích představený obce kolegiálně s dvěma radními; v Liberci městská rada, v ostatních Čechách představenstvo obecní po rozumu zákonů obecních (§ 129 stav. ř. pro Čechy). Obdobná ustanovení shledáváme v ostatních řádech stavebních.

O rekursech vznesených proti trestním nálezům magistrátu, pokud se týká, rady městské rozhoduje v II. instanci místodržitelství, proti nálezům trestním obecního představenstva příslušné okresní hejtmanství a ve III. instanci místodržitelství. Proti nálezům trestním místodržitelským, jimiž

byl nález trestní městské rady neb okresního hejtmanství potvrzen nebo zmírněn, nelze se vůbec odvolati výše (§ 129 stav. ř. pro Čechy). Právo stížnosti přísluší však jedině straně samé, nikoli též úřadu, tedy specielně nalézajícímu obecnímu představenstvu (rozh. min. vnitra ze dne 5. července 1869 č. 8565).

V. Osnova nového stavebního řádu pro Prahu, Plzeň, Budějovice a okolí těchto měst (předložená výborem zem. král. Českého sněmu r. 1899).

Změny osnovou touto zamyšlené jsou tyto:

1. V první instanci rozhodovati má v Praze a v jiných městech rada městská, v ostatních obcích představenstva obecní. V městech se zvláštním statutem může rada městská se svolením zemského výboru postoupiti rozhodování některých věcí magistrátu, v ostatních pak obcích starostovi, pokud tam zřízen jest zvláštní technický úřad (§ 198 osnovy). Novým poradním orgánem v I. stolici jest v Praze, v Plzni a v Budějovicích zvláštní umělecká komise, jinde po případě též jen umělecký odborník.

2. V instanci druhé má též i ve věcech trestních rozhodovati stavební sbor, jemuž přísluší též důležitý vliv při plánech přehledných a upravovacích. Stavební sbor jest delegací (volenou na dobu tří let) oněch obcí, které jsou sdruženy ve věcech stavebních přehledným plánem a společnou II. instancí (srv. §§ 206, 201 osnovy).

3. Ve třetí instanci rozhoduje pak zemský výbor s platností konečnou (§ 208 osnovy).

4. Instancí mimořádnou, proti jejímuž rozhodnutí není odvolání, jest stavební senát příslušný ve všech oněch záležitostech, kde žádá o povolení k obývání nebo užívání budovy, dvůr, stát, země, okres neb některý fond jimi spravovaný. V senátě stavebním zasedají zástupcové zemského výboru a místodržitelství (§ 212 osnovy).

Důležitou novotou ve složení I. stolice jest, že umělecké komisi neb uměleckému odborníku jakožto členu jejímu přiznáno jest samostatné odvolací právo v příslušných věcech jakožto obhájcům veřejných zájmů uměleckých.

5. Výkonná moc stavebních úřadů, zejména úřadů stavebních vyšších (§§ 213—221 osnovy). Stavební úřad I. instance bdí nad výkonem právoplatných rozhodnutí a provádí je vlastními orgány na útraty neposlušného. Je-li stavební úřad podřízený u výkonu právoplatných rozhodnutí liknavým, může členům jeho stolice vyšší uložiti pořádkové pokuty až do 200 korun, pokud se týká, lze výkon předsevzíti na útraty obce (§ 214). Stížnost proti výkonu vznesená (ve lhůtě 14denní) nemá pravidelně účinku odkladacího.

Úřady stavební státní.

I. Pojem.

Státní úřady stavební slouží účelům veřejných záležitostí stavebních a spadají v obor politické služby správní. Upraveny byly na základě nejv. roz. ze dne 6. října 1860, nař. stát. min. ze dne 8. prosince 1860 č. 268 ř. z. Státní služba stavební náleží v obor ministerstva vnitra a úřadů jemu podřízených vyjímajíc stavební záležitosti jinému ústřednímu úřadu výslovně přikázané.

II. Obor působnosti.

Úkolem těchto úřadů jest:

1. obstarávati stavby pro úřední budovy a místnosti politických úřadů;

2. říditi, pečovati a bdíti nad prostředky spojovacími, nad silnicemi pozemními a vodními vůbec, pokud nejsou v té příčině příslušny úřady finanční;

3. bezprostřední správa staveb a zařízení z fondu pro erární silnice a vodní stavby dotovaných;

4. obstarávati stavby při trestnicích a polepšovnách z prostředků veřejných zřízených;

5. dle zvláštních předpisů vykonávati vliv na stavby, na jichž provedení neb udržování se poskytují příspěvky z fondu pro erární silnice a vodní stavby nebo z jiných veřejných nebo nadačních fondů ze státní pokladny dotovaných anebo vůbec správě nebo dozoru politických úřadů podrobených;

6. vykonávati dle zvláštních nařízení vliv na správu staveb komunikačních a jiných staveb zájmů státu blíže se dotýkajících, na něž náklad se uhražuje z konkurenčních příspěvků země nebo jejich menších správních obvodů obcí a pod., zejména též na požádání poskytovati pomoci při provádění takovýchto staveb, pokud tu nejsou technikové místně i časově k tomu v první řadě určení, kteří nejsou ve službách zeměpanských;

7. spolupůsobiti při stavebních záležitostech technických v obor jiných ministerstev nebo jim podřízených úřadů náležejících, pokud úřady tyto nemají své orgány k tomu způsobilé;

8. obstarávati personální záležitosti osob ve státní službě stavební zaměstnaných a konečně;

9. vykonávati policii silniční a vodní a vůbec všechny obory policie stavební.

III. Přijetí do státní služby stavební.

1. Praktikanty do státní služby stavební přijímají politické úřady zemské, u nichž přímo mají uchazeči svoje žádosti podati. Žadatelé musí prokázati:

a) domovské právo v některé obci království a zemí na říšské radě zastoupených;

b) tělesnou způsobilost pro stavební službu lékařským vysvědčením potvrzenou;

c) bezúhonný život;

d) znalost německé řeči ve slově i písmě, jakož i znalosť zemské řeči oné korunní země, ve které chce býti přijat. Znalosť více řečí poskytuje za stejných podmínek přednost před žadateli ostatními;

e) žadatel musí konečně prokázati, že složil s příznivým výsledkem druhou státní nebo diplomovou zkoušku z inženýrství nebo z pozemního stavitelství na některé tuzemské vysoké škole technické.

Bezvýjimečně přijímati uchazeče, kteří nevyhovují podmínce v odst. *e)* stanovené, jakož i rozhodovati o tom, zdali se mají tito k průkazu o nabytém technickém vzdělání podrobiti ještě teoreticko-praktické zkoušce a stanoviti modality této zkoušky, jež se má odbývati před zkušební komisí některé vysoké školy technické, jest vyhrazeno ministerstvu vnitra v souhlase s ministerstvem kultu a vyučování.

2. Zkoušky pro stavební službu státní odbývají se u politických úřadů zemských z pravidla jednou do roka a sice v zimě.

K tomu cíli zřídí se u každé politické vlády zemské zkušební komise skládající se ze tří státních úředníků stavebních přednostou zemské vlády k tomu určených, kteréž předsedá úředník dle pořadí nejstarší. Každý praktikant přijatý do státní stavební služby má složiti tuto zkoušku nejdéle do 3 let ode dne svého vstoupení, jinak by byl ze služby propuštěn; ke zkoušce však může býti připuštěn teprve po jednoroční praxi ve stavební službě státní. Zkouška jest ústní a písemní a má jí býti zjištěno, pokud si kandidát osvojil v praxi znalosť nejdůležitějších zákonův a nařízení (normálií) týkajících se státní stavební služby (nař. min. vn. v souhl. s min. kultu a vyuč. ze dne 30. března 1879 č. 82 ř. z.).

3. Stavební praktikanti mohou býti povýšeni po odbyté stavební praxi a po složení státní stavební zkoušky na stavební adjunkty.

IV. Techničtí úředníci u ministerstva vnitra a politických úřadů zemských tvoří zvláštní oddělení těchto úřadů, jež řídí technický přednosta od jiných oddělení technických neodvislý; oddělení tato nevystupují však na venek jako úřady samostatné a nemohou též úředníci techničtí sami o sobě úřední úkony na venek ve vlastním jméně předsebráti. U ministerstva vnitra jsou tři taková technická oddělení (departement), z nichž jedno obstarává vědecky technickou agendu stavitelství silničního a vodního, druhé pozemního stavitelství a vyšší architektury a třetí konečně technicky ekonomické záležitosti všech stavebních odborů. Přednosty technických oddělení ministerstva vnitra jsou ministerští nebo sekční radové, jimž jsou přiděleni stavební radové a úředníci techničtí. Techničtí úředníci tvoří v obvodu každého místodržitelství zvláštní status a dělí se ve vrchní inženýry, inženýry, stavební adjunkty a stavební praktikanty.

V. Vědecky technická oddělení mají za úkol dle odborných pravidel vědeckých a uměleckých zhotovovati, zkoušeti neb opravovati stavební projekty a jednotlivé rozpočty, a zejména mají poskytovati záruku, že vůbec všechny podmínky zřízení a udržování stavebních děl odpovídají všeobecným a dle povahy díla stavebního zvláštním zásadám umění stavebního a, kde na tom záleží, i požadavkům vytříbeného smyslu uměleckého. Dále mají sama obstarávati nebo svým členům svěřiti vrchní dozor a řízení staveb a prací spojených s jich udržováním, jakož i technicky vědecká prohlášení při komisích nebo v úřední korespondenci podávati a příslušné dotazy v krátké cestě zodpovídati a konečně o učiněných prohlášeních dobrá zdání podávati. Jelikož u zemských vlád není zvláštních oddělení pro ekonomickou agendu stavitelskou, obstarávají vědecky technická oddělení též záležitosti ekonomicky technické.

VI. Stavební okresy.

Z pravidla bývají dva nebo více politických okresů úředních spojeny v jeden okres stavební, a jest pak jednomu z těchto okresních úřadů svěřeno obstarávání státní stavební služby v celém stavebním okresu. U těchto politických úřadů mají pak ostatní politické úřady první instance v okresu stavebním se nacházející vyhledávati technické pomoci i v jiných stavebních záležitostech v oboru jich působnosti se vyskytující.

VII. Příslušnost.

1. Ministerstvo vnitra jest nejvyšším správním úřadem pro všechny záležitosti veřejné služby stavební, pokud nejsou výslovně při-

kázány některému jinému ústřednímu úřadu; zejména náleží v obor ministerstva vnitra pozemní a vodní prostředky spojovací a stavební policie. Jemu též přísluší činiti opatření ve všech věcech stavebních, jež přesahují obor působnosti zemských vlád — ovšem s výhradou záležitostí, jež se mají předložiti k nejvyššímu rozhodnutí, nebo jež se mají vyřizovati v souhlasu s jinými ústředními úřady. Ministerstvo rozhoduje v nejvyšší instanci z úřední moci nebo k odvolání o záležitostech stavebních a stavební policie a o záležitostech personálních a disciplinárních stavební služby v jeho obor působnosti náležejících, o nichž zemská vláda již rozhodla, nebo o nichž ministerstvo rozhodnutí si vyhradilo. Ministerstvu jest konečně vyhrazeno vydávati, měniti a autenticky vykládati základní zásady (normy) týkající se zmíněných správních odvětví.

2. Politický úřad zemský (místodržitelství, zemská vláda) jest v příslušné zemi nejvyšším správním úřadem pro veřejné záležitosti stavební v obor ministerstva vnitra náležející a vůbec pro všechny předměty v technický odbor spadající, jež nejsou výslovně přikázány jinému úřadu ve správním jeho obvodu. Zemská vláda má sestavovati a ministerstvu předkládati roční rozpočty fondu pro stavby silniční a vodní, průkazy o nakládání s tímto fondem, a vůbec všechny stavební projekty a návrhy podléhající povolení nebo schválení představených ministerstev. Zemská vláda zařídí schválení (kolaudaci) staveb v jejím okrsku správním provedených a revisi stavu stavebního vůbec a učiní dle jich výsledku další opatření; kolaudační spisy o stavbách, jež byly povoleny ministerstvem vnitra, buďtež předloženy tomuto k dalšímu opatření. Zemská vláda rozhoduje konečně ve druhé stolici o správě záležitostí stavebních a stavební policie, kde v první instanci rozhodl nižší politický úřad a v první stolici o všech předmětech zemské vládě výslovně přikázaných.

3. Okresní úřady (okresní hejtmanství), u nichž se nacházejí stavební úředníci, mají pečovati vůbec o dobrý stav záležitostí stavebních v okresu stavebním jim podřízeném, zejména o prostředky spojovací a jest povinností jejich postarati se o odstranění shledaných vad a nedostatků nebo o nich zemskou vládu uvědomiti. Zejména jim náleží obstarávati záležitosti erární služby stavební a jsou řídící autoritou pro stavební úředníky v okrese stavebním zřízené. Zemské vládě mají předkládati průkazy, jichž jest třeba k sestavení statistického přehledu o všeobecném stavu stavebním a zejména o prostředcích spojovacích, k sestavení rozpočtů stavebních fondů a k přehledu o hospodaření s nimi, dále projekty, rozpočty výloh, pak návrhy na jinaká zařízení a opatření od povolení nebo souhlasu zemské vlády závislá, rovněž mají k rozkazu zemské vlády konati technická a jinaká šetření pro projekty, jež u zemské vlády mají býti vyhotoveny, a sprostředkovati příslušná jednání konkurenční, pokud interesenti se nacházejí ve více než v jednom politickém okresu; dále mají pečovati o zachování erárních silnic a vodních staveb ve svém okrese stavebním, a mají k tomuto účelu vlastních technických úředníkův a nižšího výkonného personálu přiměřeně použiti; ke zvláštnímu rozkazu zemské vlády přísluší jim větší nové stavby, přestavby a opravy prováděti nebo technické orgány zemskou vládou k tomu zvlášť určené podporovati a nad nimi bdíti. Dále jest úkolem těchto úřadů konati jednání za účelem zajištění potřeb erárních staveb a jinakých opatření, bdíti nad tím, aby třetí osoby převzaté povinnosti řádně plnily, vymáhati na základě zvláštního

zmocnění zadrželé dávky nebo splátky, prováděti kolaudace, jež jim zvláštními příkazy byly svěřeny a konečně vyšetřovati škody způsobené živelními pohromami na erárních stavbách; v případech skutečného nebezpečí v prodlení, zejména, je-li doprava porušena neb vážně ohrožena, mohou též samy nutná neodkladná opatření učiniti a potřebné náklady ze zálohy pro takovéto případy jim přikázané zapraviti. Konečně vykonávají též expropriace k účelům erární služby stavební jim přikázané a řízení ohledně vyšetření obnosů odškodňovacích. Úřady tyto rozhodují též v první stolici o všech záležitostech v obor jich správy stavební náležejících, pokud nejsou výslovně vyhrazeny zemské vládě.

4. Politické úřady nejnižší stolice, u nichž nejsou ustanoveni stavební úředníci, mají obstarávati záležitosti související se službou technickou, pokud jsou dle instrukcí pro politickou službu přikázány. (Srv. Mayerhofer »der Staatsbaudienst«.)

Úřady školní.

Stát vykonává nejvyšší řízení a dohled nad veškerým vyučováním a vychováním ministerstvem vyučování (§§ 1 a 9 zák. ze dne 25. května 1868 č. 48 ř. z.).

I. Školy obecné a měšťanské.

1. Řízení a dohled nad nimi, dále nad ústavy učitelskými a vychováváním přísluší v každém království a zemi zemské školní radě, co nejvyššímu zemskému úřadu školnímu, okresní školní radě pro každý okres školní a místní školní radě pro každou obec školní (§ 10 cit. z.) (viz čl. Rada školní místní, Rada školní okresní a Rada školní zemská).

2. Na tyto orgány přešel posavádní obor působnosti duchovních a světských úřadů školních a sice: zemské vlády, církevních vrchních úřadů a školních vrchních dozorců, politického úřadu okresního a okresních obvodních dozorců, místních správců duchovních a místních školních dozorců (§ 11).

3. Zemská zákonodárství vytýkají bližší ustanovení ohledně složení a zařízení zemské, okresní a místní školní rady, dále vzájemně se ohraničuje jich obor působnosti a stanoví se bližší předpisy o přechodu oboru působnosti posavádních duchovních a světských úřadů školních na zemskou, okresní a místní školní radu (§ 13).

4. Bližší organická ustanovení o školním dohledu, jež §§ 12 a 13 zák. ze dne 25. května 1868 č. 48 ř. z. rovněž vyhražují zemskému zákonodárství, nemohou býti učiněna obecním usnesením; starší předpisy týkající se příslušnosti v záležitostech školního dohledu pozbývají dle § 14 cit. z. platnosti, pokud odporují § 1 zák. ze dne 25. května 1868 (rozh. spr. s. ze dne 8. července 1886 sb. »Budwinski«, sv. X. č. 3148).

5. Přímý vliv na didakticko-pedagogické záležitosti vykonávají zemští školní inspektoři občasnými inspekcemi, řízením zkoušek, dohlížením nad činností ředitelství škol, jakož i místních i okresních rad školních a pod. Inspektorům těmto udílí ministerstvo kultu a vyučování potřebné služební instrukce (viz čl. Dozorci školní zemští).

6. Ministerstvo kultu a vyučování jmenuje pro každý okres jednoho a pokud toho zvláště třeba i více školních inspektorů (viz čl. Dozorci školní okresní).

7. Nad didakticko-pedagogickým stavem školy dohlíží věci znalý člen místní školní rady, jejž ustanoví okresní školní rada místním školním dozorcem (v Dol. Rak., Štýrsku zřídí se místní školní dozorce ze středu místní školní rady) (viz čl. Rada školní místní).

II. Školy střední.

Ústav řídí ředitel, jemuž k ruce dán sbor učitelský (konference učitelů) s hlasem jednak poradním jednak usnášejícím; vyšší řízení a dohled přísluší zemské školní radě; nad učebními obory humanistickými a realistickými dohlížejí zemští školní inšpektoři (viz čl. Školy střední).

III. Vyučování náboženství na školách obecných, měšťanských a středních.

Vyučování náboženství a cvičení náboženství obstarává, řídí a k nim přímo dohlíží pro různé souvěrce na školách obecných a středních příslušná církev neb společnosť náboženská. Státu přísluší však právo dohlédací (viz čl. Náboženství (Vyučování náboženství).

IV. Školy průmyslové a odborné.

1. Ministerstvo vyučování je ovšem nejvyšším úřadem školním, avšak vedle něho přísluší i ministerstvu obchodu v oboru průmyslového vyučování spolupůsobnosť poradní;

2. rovněž jest ústřední komise pro průmyslové vyučování poradným orgánem, jenž podává dobrá zdání a návrhy ohledně předloh zákonných, jakož i ohledně zřizování a zrušování škol průmyslových. Ústřední komise sestává ze 26 členů, jež jmenuje ministerstvo vyučování; ministerstvo obchodu vysílá do této komise jednoho delegáta;

3. inspekce průmyslových ústavů vyučovacích a vzdělavacích přísluší 8 odborným inspektorům školním, jež jmenuje ministerstvo vyučování; inspekce řemeslnických a průmyslových škol pokračovacích jest svěřena odborným silám učitelským na státních školách a jiných ústavech průmyslových zřízeným. Mimo to zřízeni jsou při většině státních úřadů zemských rádcové pro průmyslové vyučování v dotyčné zemi korunní. Rádcové tito povolávají se z kruhů odborných (v Haliči jest v tom ohledu zemská komise).

4. Ohledně škol jednotlivými zeměmi vydržovaných nebo podporovaných (tak zvláště v Čechách) přísluší i zemskému výboru jisté právo dohlédací a ingerenční. Zemský výbor volí si důvěrníky, jež pak spolupůsobí při dohledu a inspekci. Skoro totéž platí též o průmyslových ústavech jednotlivými okresy neb obcemi vydržovaných.

V. Školy vysoké. Viz čl. University a akademie.

Úřady ústřední.

Ústřední úřady nutno lišiti na společné a na ty, které zřízeny jsou jedině pro království a země na říšské radě zastoupené.

I. Společné jsou:

1. ministerstvo císařského domu a zahraničních záležitostí;
2. říšské ministerstvo války;
3. říšské ministerstvo financí;
4. společný nejvyšší účetní dvůr.

II. Ústřední úřady království a zemí na říšské radě zastoupených jsou tyto:

1. Ministerstva a sice:

a) ministerstvo vnitra,

b) ministerstvo spravedlnosti,
c) ministerstvo obchodu,
d) ministerstvo kultu a vyučování,
e) ministerstvo orby,
f) ministerstvo financí,
g) ministerstvo zemské obrany,
h) ministerstvo železniční.
2. Nejvyšší účetní dvůr.
3. Nejvyšší soudní dvůr.
4. Kommise pro kontrolu státního dluhu.
5. Státní soudní dvůr.
6. Říšský soud.
7. Správní soudní dvůr. O působnosti těchto a jim podřízených úřadů pojednávají dotyčné zvláštní články.

Úřady vojenské.

Úřady vojenské podléhají společnému (neboli říšskému) ministerstvu války a jsou to tudíž úřady, jimž obstarávati jest společné záležitosti vojenské obou polovin říše, pokud podle ustanovení vyrovnacích zákonů nenáležejí jednotlivé tyto úřady výlučně té či oné polovině. Úřady vojenské jsou soudní (srv. čl. »Soudy vojenské«) a správní, kteréž mohou býti opět ústředními nebo místními úřady).

I. Ústřední vojenské úřady.

1. Nejvyšším ústředním úřadem vojska a námořnictva válečného jest říšské ministerstvo války (viz čl. »Ministerstvo války«).

2. Ústředními úřady zeměbrany a domobrany jsou v obou polovinách říše ministerstvo zemské obrany (viz tento čl.).

3. Dalšími ústředními úřady jsou sborová velitelství, počtem 15: úředním jich sídlem jsou tato města: Vídeň (pro Dolní Rakousy a jižní Moravu), Praha (pro jižní a západní Čechy), Josefov (pro severní a východní Čechy), Krakov (pro západní Halič, Slezsko a severní Moravu), Přemysl (pro střední Halič), Lvov (pro východní Halič a Bukovinu), Štýrský Hradec (pro Štýrsko, Korutany, Krajinu, Terst, Istrii, Gorici a Gradišku), Innomostí (pro Tyroly, Vorarlberg, Horní Rakousy a Solnohrady), Pešť (pro Uhry střední a jihozápadní), Prešpurk (pro západní Uhry), Kašov (pro severovýchodní Uhry), Temešvár (pro střední a jižní Uhry), Sibiň (pro jihovýchodní Uhry), Záhřeb (pro Chorvatsko, Slavonii a Rjeku), Sarajevo (pro území okupované); 16. sborovým velitelstvím jest vo enské velitelství v Zadru (pro Dalmácii). V čele každého zemského vojenského velitelství jest velitel dotyčného sboru jakožto velící generál. Velitelství sborová podřízena jsou přímo říšskému ministerstvu války sama jsouce nadřízena všechněm v teritoriálním obvodu stávajícím vojenským úřadům a velitelstvím, trupám (ku př. plukům, praporům atd.) a ústavům vojenským, jakož i veškerým osobám náležejícím ve svazek vojska. Podřízenými jsou velitelství divisí, v jichž čele jest divisionář a tento opět má pod sebou (dvě) velitelství brigádní, v jichž čele jest opět vždy brigádník.

4. Při válečném námořnictví jest ústředním úřadem přístavní admiralát v Pulji, jehož velitelem jest přístavní admirál; teritoriální úřady námořní pro obvod Spica-Salvore a okresní námořní velitelství

v Terstu s obvodem salvorským až k ústí Auše podléhají přímo říšskému ministerstvu války.

5. Rakouská zemská obrana.

Vrchním velitelem zemské obrany jest vrchní velitel zemské obrany (úřední to titul), jenž povolán jest vésti vrchní řízení vojenské, bdíti nad kázní a vykonávati vrchní dozor nad velitelstvími, trupami a ústavy veškeré zemské obrany. Okresy vojenské teritoriální (počtem 9) království a zemí na říšské radě zastoupených jsou současně též zeměbraneckými okresy teritoriálními, v jichž čelo postaveno jest »c. k. velitelství zemské obrany v ....«; velitelem jest velitel sborový nebo vojenský, jenž v tomtéž úředním sídle působí a má v této vlastnosti pak název »velitel zemské obrany« a jako takový závisí na vrchním veliteli zemské obrany. Každému veliteli zemské obrany (vyjímaje Zader) přidělen jest k zastupování a na výpomoc co do vedení velitelství a teritoriálních záležitostí zemské obrany se dotýkajících »zeměbranecký divisionář«. Při pěší zeměbraně zřízena jsou nad to ještě brigádní velitelství pěší zeměbrany. Dále pak jsou velitelství plukovní, praporová.

6. V čele veškeré uherské zeměbrany stojí rovněž vrchní velitel zemské obrany. Země koruny uherské rozděleny jsou v 7 »distriktů (okresů) zemské obrany«; v čele jich jest velitelství »I.« — »VII.« distriktu zemské obrany. Těmto velitelstvím podřízena jsou 2 brigádní velitelství zeměbranecké pěchoty a v ohledu správním též brigádní velitelstva zeměbranecké jízdy (těchto jest tré celkem). Organisace nižších velitelstev jest stejná jako v naší polovině.

7. Domobrana: Veškera království a země na říšské radě zastoupené rozděleny jsou ve 92 okresy domobranecké; vedení záležitostí spojených s organisací domobrany i v čas míru opatřuje velitelství domobrany. Totéž platí o domobraně uherské.

II. Vojenské místní úřady.

1. Ve všech otevřených posádkách nalézá se »vojenské staniční velitelství,« v pevnostech pak dle povahy a rozsahu opevněného místa činno jest »velitelství pevnostní« atd. Žádá-li toho objem a důležitost záležitostí služebních, jsou přidělena vojenským staničním (pokud se týká, pevnostním) velitelstvím jakožto orgány podpůrné a výkonné místní úřady zvláštní nesoucí název »místní (městská) velitelství«. Není-li v některé otevřené posádce místního velitelství, přikázána jest péče o dotyčné záležitosti některému pobočníku, dle okolností jinému důstojníku z trup v posádce se nalézajících, kterýžto důstojník pak sluje »staniční důstojník«, čímž ovšem nepomíjí nikterak služební poměr jeho u dotyčné trupy (k. př. u pluku atd.). Vojenským staničním velitelem bývá v každé otevřené posádce nejvyšší (pokud se týká, důstojností nejstarší) aktivní důstojník stavu vojenského ať z řad vojska nebo válečného námořnictva. Velitelem pevnosti, kteráž nemá v míru pevnostního velitele zvláštního, jest důstojník povolaný k velitelství staničnímu. Služební záležitosti místního velitelství řídí »místní (městský) velitel«.

2. Orgány úřadů místních: Vojenským staničním velitelstvím přikázány jsou v míru ve správních věcech obyčejně ještě tyto orgány: vrchní lékař nemocniční nebo posádkový (pro zdravotní záležitosti), vojenský kaplan nebo kurát (pro duchovní správu); veliteli pevnosti jsou po bok dáni ředitel pevnostního dělostřelectva a ředitel ženijní. V čas války

(pokud se týká, je-li pevnost válečně vyzbrojena) jsou orgány přidělené veliteli pevnosti štábem velitele pevnosti neboli pevnostním štábem.

3. Místní úřady zeměbrany: Je-li v určité stanici vedle vojenského staničního velitelství též staniční velitelství zeměbranecké, jest »staničním velitelem« z obou velitelů ten, který má ve služebním ohledu přednostenství; jemu pak přísluší právo rozkazů v oněch společných záležitostech, jež jednotného řízení vyhledávají. Jinak jsou obě velitelství úplně na sobě nezávisla jsouce podřízena jen oněm úřadům a velitelstvím, kteráž vyznačena jsou jako taková ve zvláštních platných předpisech. Vyžadují-li toho však poměry místní, aby použito bylo k určitému účelu trup obou kategorií ve stanici se nalézajících, přináleží tu, jako v záležitostech místních, právo disposiční vyššímu nebo služebně staršímu.

4. Doplňovací velitelství okresní (viz čl. Velitelství doplňovací okresní).

Úřady výkonné (v řízení exekučním).

I. Význam.

Výkon exekuce předsebéře buďto přímo civilní soud neb orgány od něho ustanovené jednajíce tu z příkazu a za vedení soudu a jsouce tudíž úřady nebo-li orgány výkonnými; jako takoví zakročují výkonní úředníci u jednotlivých soudů ustanovení, dále úředníci soudní kanceláře a sluhové soudní (§ 24 exek. řádu). Výkonnými úředníky jsou soudní úředníci ve smyslu zákona ze dne 12. července 1872 č. 112 ř. z. Výkonní úředníci mohou býti ustanoveni dle potřeby u jednotlivých soudův k obstarání úkonů exekučních. U oněch soudů, kde výkonní úředníci ustanoveni nejsou, obstarávají nadřečené úkony exekuční soudní sluhové nebo jiní orgánové zákonem k tomu povolaní. Úředníci výkonní pro určitý soud jmenovaní přiděleni jsou oddělení doručovacímu a exekučnímu; kde však jsou zvláštní oddělení exekuční, přiděleni jsou dozorčím úředníkům těchto exekučních oddělení (§ 337 jedn. ř.).

II. Náležitosti.

Za úředníky výkonné mohou být ustanoveny jen ony osoby, jež odbyly si studie na střední škole a prokázaly zvláštní zkouškou s úspěchem vykonanou způsobilost a vědomosti k službě této potřebné; zkouška tato má se též odnášeti ku znalosti právnických vědomostí nezbytných k zastávání úřadu tohoto. Úředníci výkonní povinni jsou složiti kauci ve výši jednoročního služného po rozumu předpisů platících pro kauce služební (§ 18 jur. n.).

III. Obor působnosti orgánů výkonných.

1. Všeobecně mají se orgánové výkonní provádějíce udělené příkazy držeti v mezích činnosti zákonem jim vytčených a dbáti bedlivě pokynů jim v konkrétním případu od soudu daných.

2. Zejména pak jsou orgány výkonné oprávněny:

a) přijímati platy a jiné plnění exekucí vymáhané, přijaté účinně kvitovati a vydati zavázanému plněním učinivšímu dosti svému závazku k žádosti jeho dlužní listiny vyhotovené k tomu účelu od soudu neb od vymáhajícího věřitele. Tím není dotčeno nikterak právo dlužníka žádati dodatečně ještě o kvitanci věřitele.

b) Věřitel může za řízení exekučního právoplatně odevzdati listinu, sumu peněžnou nebo jinakou věc — jakožto vzájemné plnění své — zavázanému prostřednictvím orgánů výkonných. Oprávnění soudních sluhů

přijímati peníze může býti nařízením obmezeno, pokud jde o vyšší obnosy; takovéto obmezení musí se vždy uveřejniti způsobem v místě obvyklým (§ 25 ř. ex.).

c) Pokud toho účel exekuce vymáhá, mohou orgánové výkonní prohledati byt dlužníkův, jeho nářadí a dle potřeby a s patřičnou šetrností i osobu jeho, dokonce též šat, který dlužník nosí. Zavřené dvéře u domu a u pokojů a uzamčený nábytek smějí dát za účelem exekuce otevříti.

d) Orgánové výkonní mohou, činí-li se jim odpor, hledati podporu orgánů bezpečnostních, dle potřeby i přímo četnictva. Jde-li o přispění vojska, musí se obrátiti na přednostu soudu exekučního (§ 27).

e) Každý orgán výkonný musí míti ku průkazu svého úředního postavení legitimaci na vlastní jméno znějící a vlastní fotografií opatřenou a tuto legitimaci ukázati musí k žádosti účastníka při úkonu exekučním a to i tehdy, žádá-li za přispění orgány bezpečnostní (§ 336 jedn. ř.).

f) Peníze nalezené při zájmu vzíti má výkonný orgán k sobě v uschování a koná-li se zájem pro jediného věřitele, vydati je tomuto do výše vymáhaného nároku na kvitanci. Odejmutí peněz orgánem výkonným jest v tomto případu považovati za placení se strany zavázaného; vzejdou-li při tom jakékoli pochybnosti (co do výše obnosu a pod.), má si orgán výkonný, prve než vydá peníze ty, vyžádati pokynů exekučního soudu (§ 261).

3. Oprávnění orgánů exekučních pokud jde o stavení (sistování) úkonů exekučních:

a) Orgán výkonný smí bez předchozího soudcovského pokynu upustiti od výkonu exekučního úkonu jemu přikázaného jen tehdy, když se mu prokáže, že vymáhající věřitel uspokojen byl po vydání příkazu soudu exekučního nebo povolil dlužníku sečkání nebo že ustoupil od pokračování v řízení exekučním.

b) Je-li zavázaný povinen plniti určitou sumu peněžnou, stačí, předloží-li podací lístek poštovní osvědčující, že uplacena byla tato suma pro věřitele dle doby shora naznačené okolnosti vykázati veřejnými listinami nebo veřejně ověřenými v prvopise. Zásadnému postavení orgánu výkonnému vůči soudci exekučnímu úplně odpovídá, když zapoví se mu vůbec činiti opatření o pokračování v exekuci. Máť prováděti příkaz mu daný potud, pokud nedostalo se mu od soudce příkazu opačného. Zásady této nelze se přísně držeti, ježto by měla právě v oněch četných a proto pro obchod zvlášť důležitých případech v zápětí povážlivé důsledky, když by dlužník pod nátlakem hrozící exekuce ještě před uskutečněním jejím zaplatil. Mohloť by se totiž přihlédati jen k placení takovému, jež bylo exekučnímu soudu známo při pohrůžce aktem exekučním, tedy jež bylo věřitelem oznámeno nebo jinak ku vědomí soudu se doneslo, kdežto ve všech ostatních případech vedla by se exekuce pro nárok již neexistující a dlužníku bránilo by se disponovati vlastním jměním pro nárok již uspokojený. I jest tu dle § 46 ex. ř. dovoleno orgánu exekučnímu i bez předchozího pokynu upustiti od výkonu exekuce, prokáže-li se, že věřitel uspokojení došel nebo příročí povolil (motivy k řádu exek.).

4. Popis a odhad: Obojí tato činnost vznáší se na orgány výkonné; sluhové soudní úkonů těchto předsebráti nesmí (§ 144). O úkonech exekučních, kteréž orgán výkonný provedl, povinnen jest sepsati sám stručný protokol (§ 60).

5. Orgánům exekučním přikázána jest ještě celá řada jiných úkonů exekučních; tak jmenovitě výkon a vedení dražby věcí movitých, vydání stržených prodejem peněz, a to — je-li přítomen jen jediný věřitel, — tomuto; dále mají orgánové výkonní právo přijímati peněžité pohledávky, předsebráti presentaci (směnečnou), vyzdvihnouti protest, notifikaci a jiná jednání k zachování a provedení práv směnečných a podobných papírů cenných (§ 297), a též mohou převzíti předmět plnění, záleží-li ve věcech tělesných (§ 327), dále odejmouti určité movité věci z detence dlužníkovi (§ 346), zatknouti jej (§ 360), provésti prozatímná opatření soudem nařízená atd. Tam, kde zřízeni jsou orgánové výkonní, zmocněni jsou vložiti uzavírku, zapečetění a soupis (inventuru), jakož i dobrovolnou dražbu věcí movitých (§ 337 jedn. ř.).

IV. Dohled a kontrola.

Jestliže orgán výkonný neprovedl určitý úkon exekuční dle daného příkazu, má soud exekuční z úřední povinnosti uděliti jemu příslušné pokyny, aby poklesek učiněný odstraněn byl nebo aby jinak správný výkon exekučních úkonů zabezpečen byl (§ 61).

Úřady zemské (státní, politické).

I. Dějinný vývoj.

Tu dlužno rozeznávati 4 periody:

1. Od vídeňského kongressu 1815 až ku organisaci státní správy r. 1849 stálo pod »společnou dvorní kanceláři« jakožto ústředním úřadem politické správy 10 politických vlád zemských: 8 gubernií (pro Čechy, Moravu, Štyrsko, společné pro Korutany a Krajinu, pro Přímoří, společné pro Halič a Bukovinu, pro Dalmatii, společné pro Tyroly a Vorarlberk) a 2 zemské vlády (pro Dolní Rakousy a společná pro Horní Rakousy a Solnohrady). Ku kompetenci těchto zemských úřadů náležely politické výkony zemské správy, pokud nebyly přikázány jiným úřadům. Zemským úřadům podřízeny byly úřady krajské, a těmto zase vrchnosti a městské magistráty.

2. Na základě zřízení ze dne 26. června 1849 zřízena byla místodržitelstva jakožto politické zemské úřady a podřízena ministerstvům. Jim podrobeny byly (ve většině zemí zřízené) krajské vlády, těmto pak okresní hejtmanství.

3. Císařským výnosem ze dne 31. prosince 1851 odděleno bylo vykonávání pravomocnosti od správy při sborových soudech všech instancí; naproti tomu bylo však ponecháno sloučení se správou při soudech pojedinných I. stolice. Na to byly nejv. rozhodnutím ze dne 14. září 1852 prohlášeným v nař. ze dne 19. ledna 1853, zřízeny jako politické zemské úřady: místodržitelství v Praze, ve Vídni, Linci, Hradci, Innomostí, Brně, Lvově, Terstu a Zadru, dále zemské vlády v Celovci, Lublani, Solnohradě, Opavě, Černovicích a Krakově. V čelo zemské správy postaveni byli místodržitelé jakožto představení místodržitelství a zemští přednostové jakožto představení zemských vlád. Těmto politickým úřadům přikázány byly všeobecné záležitosti politické správy, dále záležitosti kultu a vyučování se týkající, pak obchodní, živnostenské, zemědělské a stavební záležitosti. V zemích, pro které zřízena byla místodržitelství, provedeno bylo rozdělení na kraje, rovněž v západní Haliči, kde byla zemská vláda se sídlem v Krakově. Politická správa v krajích svěřena byla úřadům krajským; tyto rozhodovaly v první stolici o záležitostech jim svěřených, dohlížely k úřadům

podřízeným, ve věcech naléhavých a záležitostech zemědělství se týkajících rozhodovaly v druhé instanci, z čehož zachován byl rekurs k místodržitelství, a doručovaly tomuto stížnosti též v jiných záležitostech proti rozhodnutím nižších úřadů vznesené. V letech 1860—65 byly krajské úřady v jednotlivých zemích zrušeny. Záležitosti jim svěřené přeneseny byly dílem na místodržitelství dílem na úřady okresní.

4. Státní základní zákon ze dne 21. prosince 1867 č. 144 ř. z. a soudní moci vyslovuje ve čl. 14 oddělení právomocnosti od správy ve všech instancích. Nový řád správy politické vydán byl zákonem ze dne 19. května 1868 č. 44 ř. z. o zařízení politických úřadů správních v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených. V čele politické správy stojí správcové zemí. Pod jich řízením obstarávány jsou záležitosti politické správy politickými úřady zemskými, okresními hejtmanstvími a úřady obecními v obcích s vlastním zřízením. Jako zemské úřady politické zřízeno jest 9 místodržitelství a 5 zemských vlád, a to místodržitelství: v Praze pro Čechy, v Zadru pro Dalmacii, ve Lvově pro Halič, ve Vídni pro Dolní Rakousy, v Linci pro Horní Rakousy, v Hradci pro Štyrsko, v Brně pro Moravu, v Innomostí pro Tyroly a Vorarlberk, v Terstu pro Terst, Gorici, Gradisko a Istrii; zemské vlády: v Solnohradě pro Solnohrady, v Celovci pro Korutany, v Lublani pro Krajinu, v Opavě pro Slezsko, v Černovicích pro Bukovinu.

II. Obor působnosti místodržitelství a zemských vlád.

Dle citovaného zák. ze dne 19. května 1868 patří do oboru správy politické především všechny záležitosti zemské, které v nejvyšší instanci spadají do oboru ministerstev vnitra, kultu a vyučování, zemské obrany a veřejné bezpečnosti, jakož i orby, a působnost politických úřadů zemských před tímto zákonem stávajících přikázána jest nyní místodržitelstvím a zemským vládám (§§ 3 a 8). Zůstaly tedy předpisy o organisaci dne 19. ledna 1853 vydané v platnosti též pro nově zřízená místodržitelství a zemské vlády, tak že příslušnost jejich řídí se těmito předpisy a zákony později vydanými. Náleží tedy zvláště k působnosti těchto zemských úřadů:

1. Vydávati zemský zákonník (§ 27 předp. organ.);

2. rozhodovati o přisvojování si šlechtictví a titulů (§ 30 cit. z.);

3. pořádati sbírky pro poškozené živelními pohromami (§ 31 cit. z.);

4. povolovati peněžité odměny za zachránění života, jakož udělovati vyznamenání při nebezpečích povodně, ohně a j. (§ 32 cit. z.);

5. propůjčovati státní občanství (nař. ze dne 27. října 1859 č. 196 ř. z.);

6. povolovati změny jmen osob nešlechtických (nař. ze dne 23. října 1859);

7. pečovati o nadace (§ 35 před. org.);

8. činiti opatření v záležitostech kultu;

9. udělovati dispense od překážek manželství (§ 86 o. o. z.), jakož i povolovati uzavření manželství per procurationem (§ 76 tamtéž);

10. upravovati matriky;

11. v lesnictví: povolovati dělení lesů obecních, stanoviti, pro které lesy mají zřízeni býti lesníci, povolovati lesní pastvu, prochází-li více okresy (lesní zák. ze dne 3. prosince 1852 č. 250 ř. z., §§ 21,22, 26);

12. činiti opatření proti dobytčím morům;

13. v záležitostech živnostenských (§ 142 živ. ř.): dávati svolení k živnostem tiskovým, půjčovnám knih, živnostem stavitelským, podnikům dopravním, které se týkají více okresů, a k podnikům pro dopravu osob, které se provádí na poštovních silnicích s výměnou koní, dále povolovati výrobu a prodej třaskavin (zák. ze dne 27. května 1885 č. 134 ř. z.), udělovati obchodní jednatelství, povolovati sprostředkování obchodů a stvrzovati jmenované obchodní dohodce (makléře) (zák. ze dne 4. dubna 1875 č. 68 ř. z.);

14. rozhodovati v záležitostech společností výdělkových a hospodářských, jmenovitě je rozpouštěti (zák. ze dne 9. dubna 1873 č. 70 ř. z.), právě jako

15. dohlížeti a rozpouštěti spolky k výdělku směřující (zák. ze dne 6. listopadu 1865);

16. ve věcech železničních: zkoušeti projekty drah, a zvláště vynášeti nálezy vyvlastňovací (zák. ze dne 18. února 1878 č. 30 ř. z.);

17. v záležitostech spolkových: stvrzovati předložené stanovy, zapovídati tvoření se spolků s tendencí protizákonnou a spolky takové zrušovati (§§ 6, 9, 25 spolk. zák. ze dne 15. listopadu 1867 č. 134 ř. z.):

18. činiti opatření ve zdravotnictví, povolovati zřizování soukromých ústavů léčebných a lékáren;

19. v záležitostech obecních: svolovati ku změnám hranic obce, schvalovati rozloučení neb sloučení místních obcí, povolovati změnu jmen míst, rozpustiti obecní výbor, sesaditi členy představenstva obce v mezích ustanovení řádů obecních.

Kromě toho jsou zemské úřady instancí odvolací, rozhodující ve druhé instanci o všech záležitostech, o kterých rozhodovaly politické okresní úřady i instanci první, zvláště v záležitostech živnostenských (§ 142 al. 1 živ. ř.), ve věcech týkajících se ochrany vzorků a privilegií, jde-li o osobování výsady aneb zasahání do práva ke vzorku (§ 19 zák. o ochraně vzorků), ve věcech lesnictví se týkajících proti rozhodnutím a nálezům trestním nižších instancí a j. v.

III. Pravomoc místodržitelů a zemských předností.

Místodržitelům a zemským přednostům náleží jakožto představeným politické správy říditi tuto státní správu, oni jsou odpovědnými z úřadování svého, jakož i z úřadování zemských politických úřadů jim podřízených (zák. ze dne 19. května 1868 č. 44 ř. z. § 8), a nejsou tudíž vázáni nálezy těchto úřadů. Kromě toho zastupují zeměpána při slavnostních příležitostech, zastupují vládu vůči autonomnímu zastupitelstvu země, obstarávají záležitosti, které jim svěřeny byly k osobnímu projednání od mocnáře neb od ministerstev, pořádají vypisování voleb do sněmu zemského a říšského a vyřizují záležitosti předsednické.

Úřady živnostenské viz Živnosti.

Úředníci a jednatelé celní.

I. Úředníci celní.

Úřednictvo celní povoláno jest vybírati poplatky celní a prováděti řízení celní; náležejí pak k němu vrchní úředníci správní a kontrolní, a úřednictvo výkonné, jež opatřuje vlastně úřední úkony úřadu celního: u vrchních úřadů I. třídy (ve Vídni, v Praze a v Terstu) jest ředitelem vrchní finanční rada (VI. třída hodnostní) a jakožto vrchní správní úředník

jeden nebo více místoředitelů vrchních celních úřadů (VII. tř. hodn.) a kontrolujícími vrchními úředníky jsou kontrolorové vrchních celních úřadů (VIII. tř. hodnostní), u vrchních úřadů II. třídy vede úřad správce vrchního celního úřadu (VIII. tř. hodn.); při hlavním úřadu celním v Podmoklí-Děčíně finanční rada jakožto ředitel vrchního úřadu (VII. tř. hodn.); při hlavních úřadech I. třídy správce celní (IX. tř. hodnostní) a kontrolor celního úřadu (X. tř. hodnostní) jakožto kontrolující vrchní úředník; při hlavních celních úřadech II. třídy správce úřadu celního (X. tř. hodnostní) a kontrolor celního úřadu (X. tř. hodnostní) jakožto kontrolující vrchní úředník; při nižších úřadech I. třídy jest správce úřadu celního (X. tř. hodn.) a asistent kontroly jakožto kontrolující vrchní úředník; při nižších úřadech II. třídy úřaduje výběrčí cla (XI. tř. hodnostní) jakožto úředník vrchní a výkonný.

Při vyšších úřadech celních ustanoveni jsou dále správcové skladišť (IX. tř. hodnostní) a pokladníci úřadu celního (IX. tř. hodn.), při vrchních úřadech zřízeni jsou též jakožto orgánové výkonní oficiálové vrchního úřadu celního (IX. tř. hodnostní); u těchže úřadů a pak u ostatních úřadů celních ustanoveni jsou oficiálové úřadu celního (X. tř. hodn.) a asistenti úřadu celního (XI. tř. hodn.); vedle toho přiděleni jsou vrchním úřadům praktikanti úřadu celního s adjutem (ročních 300—400 zl.) nebo bez adjuta.

Úředníci celní musí býti v denních hodinách, které určeny jsou ku řízení celnímu, přítomni a věnovati se cele těmto úředním pracím; ve styku se stranami mají býti skromni a slušni, službu konati co možná nejhbitěji a stejně spravedlivě jednati se všemi stranami. Konečně jest povinností úředníků celních poučiti dle potřeby jednotlivé strany o ustanoveních zákonů důchodkových, poukázati jim na možné následky porušení jich a dle přání jim předložiti dotyčná místa zákona; jmenovitě dlužno předpisu tohoto dbáti při vyřizování cla.

II. Jednatelé celní.

1. Pojem a význam: Žádá-li toho potřeba obchodu, mohou být u určitých úřadů celních připuštěni agenti celní (jednatelé, nebo tak zvané písaři deklarační) jakožto soukromí jen podnikatelé majíce za úkol vyřizovati záležitosti k řízení celnímu se odnášející, pokud se strany za tím účelem na ně dobrovolně obrátí (nařízení minister. fin. ze dne 13. listopadu 1855 č. 52.027). Působnost jejich pak může záležeti v tom, že upozorňují stranu na kroky potřebné k uskutečnění celního řízení provázejíce ji při tom a pomáhajíce jí sestavovati prohlášení o zboží, žádosti a podobná podání. Nejsou však oprávněni bez výslovného zmocnění stranou daného podepisovati snad místo ní prohlášení o zboží, žádosti atd., vybírati za ně zboží nebo peníze nebo vůbec předsebráti taková jednání, k nimž dle všeobecnýeh zákonů občanských nebo dle zákonů důchodkových potřebí jest zmocnění zvláštního. Pravidlem bývá při úřadě celním pouze jeden takový celní jednatel zřízen; má však povinnost po rukou míti tolik výpomocných sil, aby zastal úkol svůj podle objemu záležitostí běžných a dle místních potřeb. I bývá někdy více celních agentů dle potřeby připuštěno.

2. Podmínky připuštění: Takovýmito soukromými jednateli mohou být jen bezúhonné a spolehlivé osoby, kteréž umí čitelně psáti, vyznají se ve zboží a obchodu, důkladně se obeznámily s řízením

celním a se sazbami celními a mocni jsou vedle úředního jednacího jazyka ještě zemské řeči v tom kterém místě běžného. V důležitých místech obchodních a dopravních hodí se k tomu nejlépe špeditérové. Za soukromé agenty ani za pomocníky jich nesmí býti připuštěni ani déle trpěni ti, kdož propuštěni byli z veřejných služeb nebo potrestáni byli pro podloudnictví nebo pro nějaký těžký přestupek důchodkový.

3. Úřadovny agentů celních: Jednateli celnímu může býti k obstarávání jeho záležitostí bezplatně vykázáno zvláštní (oddělené) místo v úřední budově úřadu celního, je-li tu dostatek místa, avšak úřadovna taková musí býti mimo vlastní odloučenou úřadovnu celního úřadu opatřena jsouc význačnou tabulí s nápisem »Soukromé jednatelství úřadu celního«. Není-li dosti místa v uřední budově, povinen jest celní jednatel si úřadovnu svoji zaříditi poblíže úřadu celního.

4. Odměna: Jednatel celní oprávněn jest žádati od stran za práce a služby jim prokázané peněžnou náhradu dle určitých sazeb vyměřenou; sazba tato, kterou navrhuje celní jednatel sám, musí dojíti schválení obchodní a živnostenské komory, v jejímž obvodu leží úřad celní, ve srozumění s ředitelem úřadu celního, kde však nemá úřad celní ředitele, ve shodě s přednostou příslušného okresního finančního ředitelství. Tato sazba musí býti vyvěšena v úřadovně celního jednatele k veřejnému nahlédnutí.

5. Jmenování: O tom, zda je tu skutečná potřeba zříditi jednatele celního při určitém úřadu celním rozhodovati jakož i právo voliti jej přísluší řediteli úřadu celního nebo jeho náměstku, pokud se týká, přednostovi okresního finančního ředitelství; pomocné síly připouští mocí svého úřadu představený dotyčného úřadu celního. Soukromý jednatel celní má býti písemně zpraven o tom, že byl zvolen i o tom, že připuštěny jsou za pomocníky jeho osoby jím navržené. Ti, kdo mají právo a vliv na volbu soukromého jednatele v rozsahu právě uvedeném, mohou též zvolenému jednateli nebo jeho pomocníkům odejmouti dané oprávnění, jakmile by chování jich nesnášelo se s převzatou službou; z rozhodnutí tohoto možno se odvolati k zemskému finančnímu úřadu.

Úředníci lesní viz Lesy.

Úředníci obecní viz Obce.

Úředníci státní.

A) Pojem.

Definice pojmu státních úředníků jest v teorii velice sporna; tak praví Derenburg, že státním úředníkem jest ten, kdo vstoupil ve zvláštní služební poměr ke státu, ke správě veřejných úkolů, kdežto Holzendorf rozumí státním úředníkem onoho, jemuž přísluší oprávnění a povinnosť předsebráti jisté zákonem upravené úkony k účelům státním se vztahující. Jiní opět pokládají státního úředníka za funkcionáře úřední výsostí od státní moci opatřeného nebo za jednatele státu, jenž mu úřad ústavně uznaný svěřil. Všechny tyto definice nevystihují však pojmu státního úředníka jsouce toliko důsledky vyvozovanými z oboru působnosti státním úředníkům přikázaného.

Ve smyslu zákonodárství rakouského pokládá se za státního úředníka ten, jemuž od zeměpána nebo v jeho jméně od státních orgánů k tomu povolaných byl svěřen za určitou odměnu veřejný úřad s jistým oborem práv a povinností, jimiž vstupuje ve služební poměr ke státu.

Jako jednotlivec ve svém oboru působnosti může dostáti svému úkolu, jen když použije osob třetích, jež za něho, pod jeho zodpovědností a v jeho jméně v jeho oboru povolání jsou činny, tak i stát musí přibrati větší nebo menší kruh osob, jež mají zastupovati a resp. vykonávati práva a povinnosti státu vůči jeho příslušníkům náležející. Tyto osoby, jimž svěřen jest výkon práv a plnění povinností státu vůči státním příslušníkům, jsou státní úředníci nebo, jak se též říká, státní služebníci. Charakteristické známky pojmu státních úředníků obsahují tudíž 3 momenty: rozsah jejich povolání, obsah jejich povinností a způsob jejich ustanovení.

Pokud se týče různých kategorií státních úředníků, bylo by asi nejvhodněji rozlišovati státní úředníky v úředníky vojenské a civilní již proto, že správa vojenská a civilní jsou od sebe přesně odděleny; ostatně činí se rozdíl též mezi úředníky soudními a správními, kteréžto rozlišování jest tím odůvodněno, že i soudnictví od správy jest odloučeno. Političtí úředníci rozpadají se v celou řadu dalších kategorií dle úřadu, k němuž náležejí, na př. rozeznávají se úředníci finanční, policejní, poštovní a pod. (Viz čl. Policie, Poštovnictví, Prokuratury finanční, Služba účetní a kontrolní, Soudci, Úřady finanční, Úředníci celní atd.).

B. Ustanovení státních úředníků.

Byl činěn pokus vzíti za základ zřízení úředníků státních teorii smluvní, při čemž se v propůjčení úřadu spatřovalo přijetí nabídky od uchazeče činěné. Avšak názoru tohoto nebylo lze uhájiti, jelikož ve mnohém ohledu se zřejmě příčí postavení, jež úředník zaujímá. Státní úředník vstupuje ovšem v jakýsi poměr smluvní, avšak postavení jeho má daleko jiný ráz a zcela jinou povahu než postavení dvou stran smlouvu uzavírajících, neboť zákon sám určuje ve všech směrech rozsah oprávnění a povinností, jimž státní úředník se musí podrobiti, a nemá zde tudíž volnosť smluvní vůbec místa. Právo jmenovati státní úředníky vykonává — jak bylo již poznamenáno — buď zeměpán nebo k příkazu jeho jiní státní orgánové. Nastoupením přejímá státní úředník celou řadu povinností, za jichž splnění jest zodpověden a jistý obor práv, jež jest oprávněn k platnosti přiváděti, aniž by z pravidla v tom ohledu bližšími instrukcemi byl vázán. Státní úředník liší se od každého úředníka soukromého tím, že celým svým chováním a veškerou svou úřední činností má podporovati a zachovávati důstojnosť a vážnosť jemu příslušející jakož i účinnosť svých úředních úkonů; jelikož pak tento moment má pro státní správu veliký význam, podléhá státní úředník dozoru a disciplinární moci představených úřadů v míře daleko větší než úředník soukromý.

C. Práva a povinnosti státních úředníků.

Obor povinností a souhrn oprávnění státního úředníka jest dvojí a sice osobní a majetkoprávní. Povinnosti státních úředníků záležejí v prvé řadě v konání služeb, k nimž úředník jest povolán a dále v ručení za veškerou škodu, kterouž úředník svým úředním chováním státu neb úřadu, v jehož službách jest, způsobil, ať škoda ta způsobena byla dolosním neb kulposním činem neb opomenutím či z pouhé nedbalosti. Tento závazek k náhradě škody vyvozuje se netoliko z povinnosti smluvní a jejího porušení, nýbrž z celého státoprávního postavení, jež úředník zaujímá a jež potvrdil svou služební přísahou, kterouž slavnostně slibuje, že bude svoje úřední povinnosti s největší bedlivostí plniti.

Podobně jsou i práva, jež příslušejí státním úředníkům, povahy dílem osobní dílem majetkoprávní. K prvějším náleží ochrana, kterouž stát musí svému úředníku poskytovati k zachování jeho autority a vážnosti a kteráž se zračí netoliko v disciplinární moci úředníku vůči straně příslušející, nýbrž i v ustanoveních zákona trestního. V ohledu majetkoprávním mají státní úředníci nárok na služné, na zákonné příjmy vedlejší jakož i na výslužné (pensi).

Řadou starších předpisů zákonných upraveny byly povinnosti úředníků státních asi takto: Úředníci státní povinni jsou:

1. přísežně slibiti při nastupování úřadu, že budou povinnosti své řádně plniti;

2. ve všech svých rozhodnutích a opatřeních počínati si s naprostou spravedlností, platných zákonů přísně šetřiti a nedati se při tom svésti vlastními názory a pojmy (dek. dv. kanc. ze dne 2. srpna 1821 sv. 41 č. 117 sb. zák. pol.).

3. První a nejdůležitější podmínkou mohutné výkonné moci ve svobodném ústavním státu jest naprosto jednotné a srovnalé působení politických orgánů správních. Jednotné shody této docíliti však lze jen tím, že jedenkaždý úředník pilně a svědomitě béře se směrem vytknutým od ústřední moci veškeré politické správy. Ministři jsou jedině a o sobě zodpovědni za rozkazy a nařízení svá; odtud vzchází jim právo i povinnost co nejpřísněji dbáti toho, by výnosy jich přesně splněny byly, a aby jeden každý úředník jak v úřadě, tak i mimo úřad choval se tak, aby jasně na jevo dával, že kráčí s vládou — tím zajisté zaručena jest pak pevná, spolehlivá a v pravdě úspěšná správa (srv. nař. min ze dne 7. prosince 1848 č. 13 ř. z.);

4. šetřiti úředního tajemství (viz čl. »Tajemství úřadní«);

5. zdržovati se zaměstnání vedlejších; nesmíť se ani úředník ani sluha věnovati zaměstnání vedlejšímu nebo podniku kteréhokoli druhu, jestliže by

a) podobné zaměstnání dle povahy své a v poměru k postavení úředníkovu mohlo zavdati příčinu k domnění, že takovýto úředník u výkonu svého úřadu jest podjatým;

b) odporovalo slušnosti a vnější vážnosti onoho důstojenství, jež má dotyčný úředník, nebo jestliže by ono povolání vedlejší

c) požadovalo pro sebe tolik času, že by tím se stala ujma vlastnímu a náležitému konání úřadních povinností.

6. Žádný úředník nesmí samovolně opustiti službu svou, nýbrž musí žádati za dovolenou, chce-li býti částečně sproštěn služebních povinností svých, ať ze zdravotních ohledů, ať z důvodu kteréhokoli. Porušení povinností úředních má v zápětí disciplinární vyšetřování a tresty (viz čl. »Řízení disciplinární«).

Zvláštní povinnosti uloženy jsou však soudním osobám (soudcům); nejen soudcovští úředníci, nýbrž i přísedící (§ 21 zák. org. sd.) mají vyznačovati se: spravedlností, nestranností, pílí a bedlivostí, nezištností a důkladností vyřizujíce úřední záležitosti, nesmí přijímati ani přímo (§ 104 tr. z.) ani nepřímo nijakých darů ani výhod, šetřiti tajemství úředního a zejména nesdíleti s nikým názorů svých v právních záležitostech, pokud jich soud definitivně nezřídil, nesmí si dopisovati s osobami soukromými o záležito-

stech úředních (§§ 46—51 instr. soud., § 19 zák. org. soud. a dv. dek. ze dne 23. září 1835 č. 77 sb. z. soud.).

Vedle těchto povinností úředních mají soudcovští úředníci šetřiti též povinnosti povolání svého pečujíce bezúhonným chováním v občanském životě o zachování vážnosti a cti stavu soudcovského (§ 47 soud. instr., § 2 zák. o discip. řízení soud., § 19 zák. org. soud.). Porušení povinností úředních nebo povinností povolání tresce buď představený mající právo dohledu a to trestem pořádkovým (připamatování nebo důtka) nebo přímo i příslušné disciplinární soudy (§§ 2, 3, 6 a 8 zák. ze dne 21. května 1868 č. 46 ř z.), a to podle způsobu, druhu a opětování poklesku, jakož i vzhledem k přitěžujícím okolnostem buď pouhým trestem pořádkovým, nebo trestem disciplinárním:

a) dotčený úředník přeloží se ve stejné hodnosti bez náhrady útrat stěhovacích, po případě sníží se zároveň důchody nejvýš až o $^1/_3$ a nejdéle na 3 roky;

b) dán jest do výslužby na neurčitou dobu a zároveň se výslužné sníží nejméně o $^1/_3$;

c) nejtěžší trest je propuštění bez pense a se ztrátou titulu.

Disciplinární senát u vrchního soudu zemského čítá 5 členů, u nejvyššího soudu 9 členů. Na základě výn. min. sprav. ze dne 3. února 1890 č. 1074 zřízeny byly v Praze dva disciplinární senáty.

Řízení disciplinární ovládáno jest zásadou vyhledávací (inkvisiční) s formou obžaloby. Vyjdou-li mezi řízením disciplinárním na jevo okolnosti zakládající působnost zákona trestního, ustupuje řízení disciplinární řízení trestnímu.

Podle § 17 z. org. soud. tresce se porušení povinností právních praktikantů napomenutím; je-li bezvýsledným nebo v případu hrubého porušení povinností, má vrchní zemský soud právo vyloučiti praktikanta z praxe u dotyčného soudu nebo dokonce u všech soudů svého obvodu. (Srv. Prof. Otta »Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního«. Díl I. § 14).

D. Poměr služební.

Služební poměr úředníka lze rozlišovati ve trojí období: nastoupení služby, konání služby, a vystoupení ze služby.

I. Nastoupení služby státní.

1. Povšechné zásady.

Ve všech konstitučních státech platí jakožto nejvyšší zásada, že státní služba jest životním povoláním, jehož se každý může chopiti. Nejvyšší hlava státu povolává a ustanovuje osoby ve službě státní buďsi přímo na základě návrhů příslušných úřadů s dobrými zdáními jejich nebo nepřímo, když v rámci ústavy nebo podle zákonitých v té příčině vydaných norem státní úředníky jmenují úřadové k tomu povolaní. Přímo jmenuje zeměpán toliko státní úředníky vyšší kategorie. Podle základních státních zákonů má však u volbě a jmenování státních úředníků přiměřeně rozhodovati výhradně jen způsobilost a zákonem požadovaná schopnost; avšak nemůže, jak to spočívá v pojmu každé služby, nikdo odvozovati práva k ustanovení ve státní službě, ježto vždy musí se zachovati svobodná volba osob způsobilých k jednotlivým úřadům zeměpánu resp. propůjčujícím úřadům. Veřejná služba zastává se z pravidla tím způsobem, že ten, kdo se jí věnuje, má vynaložiti veškeru svou pracovní sílu na tuto službu, takže různé práce výdělkové se u něho vylučují. Následek toho jest, že

ale také stát o své úředníky má tak pečovati, aby platem jim poskytovaným jednak sebe i svou rodinu dostatečně opatřovati mohli, jednak aby, stanou-li se k službě neschopnými aneb zemrou-li, o vdovy a sirotky po nich bylo postaráno. Státní služba nemůže se dále jako služba soukromá jen na jisté období vztahovati, nýbrž přináší s sebou velký význam a důležitost tohoto povolání, že služební poměr musí býti stálým, že tudíž státní úředník nemůže býti ze služby svémocně odstraněn, nýbrž že jí musí zůstat zachován, pokud jsou u něho zákonné podmínky. Služební poměr předpokládá však i podřízenost a přísnou poslušnost vůči představeným úřadům, ale takovou poslušnost, která odpovídá státním základním i platným zákonům. Na účelné organisaci státní služby závisí netoliko výsledek činnosti a blahobytu státu, nýbrž i blahobytu národa i veškerých veřejných zájmů. Musí tudíž každá státní správa obsazujíc státní úřady a dozor majíc k státní službě, k tomu přihlížeti, aby každý úředník svědomitě plnil své povolání, hodil se k němu tělesně i duševně a ve všech poměrech vyhověl svému vznešenému poslání.

2. Zákonné náležitosti státní služby.

Veřejné úřady jsou všem státním občanům stejně přístupny (čl. 3 zákl. stát. zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z.). Vyhledává se tedy:

a) Průkaz rakouského státního občanství. Tím, že zaručen jest stejný přístup k veřejným úřadům pro všechny rakouské státní občany, jest stanovena pouze způsobilost všech tříd občanů dosíci veřejných úřadů, avšak nikoliv právo pro někoho, aby za jistých podmínek pro určitý veřejný úřad jmenován nebo v něm potvrzen býti musil (výn. říš. soudu ze dne 18. července 1878 č. 165). Podle § 29 o. o. z. a vysvětlujícího jej dv. d. ze dne 15. dubna 1828 č. 8740, sb. z. s. č. 2338 nabývají cizinci rakouského občanství, když vstoupí v službu veřejnou a to vstupem samým: o tomto ustanovení zákona nelze za to míti, že jest v odporu se čl. 3 zákl. stát. zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z., který činí vstoupení ve veřejný úřad u cizinců závislým na nabytí rakouského státního občanství, nýbrž tato ustanovení mohou vedle sebe obstáti, ježto jsou také veřejné úřady, které nejsou skutečnou službou státní a jediné na takové jest vztahovati čl. 3 zákl. stát. zák., kdežto při skutečných službách státních úmysl vyjadřovaný v zákl. státním zákoně, že jen státní občané mají veřejný úřad zastávati, beztoho již v okamžiku nastoupení služby podle § 29 o. o. z. splněn jest (výn. min. vnitra ze dne 14. března 1871 č. 1001 a ze dne 8. srpna 1872 č. 11.355).

b) Průkaz zákonného věku. Nikdo nemá býti ustanoven jako praktikant nebo jako placený úředník, kdo nedokonal 18. roku věku svého (dv. d. ze dne 4. září 1795, sb. pol. z. svaz. 7, č. 26 a dv. d. ze dne 14. listopadu 1823, sb. pol. z. svaz. 51, str. 285). Praktikanty berního úřadu, jichžto ustanovení záleží na dobrém výsledku předcházející zkoušky, lze již v 17. roce věku jich přijati (výn. min. fin. ze dne 14. června 1851 č. 210 sb. z. s.). Nikdo nemá, komu jest již přes 40 let a pokud již nesloužil ve vojště nebo v civilní službě, ustanoven býti ve státní službě (dekr. dv. kanc. ze dne 16. září 1822 sv. 50, č. 103 sb. z. s.). Po překročeném 40. roce věku nelze nikdy individuu uděliti prominutí let všeobecně a bez výminky, nýbrž budiž o ně jím žádáno vždy

jen pro určitou službu, které chce dosíci (dekr. dv. kanc. ze dne 30. ledna 1839 sv. 62, č. 13 sb. pol. zl.).

c) Bezúhonný život. Ti, kteří jsou velmi zadluženi nikoli zděděnými, nýbrž jimi samými učiněnými dluhy nebo kdož notoricky dělají dluhy, nemají k službám navrhováni býti (dv. d. ze 18. července 1791 č. 182 sb. z. s.). Jest nezbytnou povinností každého úřadu, kterému přísluší propůjčiti služební místo, aby zahájil nejpodrobnější pátrání o individuu, které chce si vybrati, a aby zvláště k tomu konci nejdůkladnější průkazy o jeho celém dřívějším životě tím způsobem dal si předložiti, by žádná perioda časová se nepřeskočila a plné přesvědčení o celém dřívějším chování tohoto individua bylo podáno (dekr. dv. kanc. ze dne 21. června 1826 sv. 54, č. 43 sb. pol. z.).

d) Mezi úředníky téhož úřadu nesmí býti poměru příbuzenského nebo švagrovského. Zákaz příbuzenství a švakrovství úředníků při témže úřadu vztahujž se budoucně jen na pokrevní příbuzné v linii vzestupující a sestupující a u pobočných příbuzných až na strýce a synovce, pak na sešvakřené v témže stupni včetmo (dekr. dv. kanc. ze dne 7. prosince 1838 sv. 66, č. 155 sb. pol. z.).

e) Průkaz subsistenčních prostředků v jednotlivých odvětvích státní služby. Při přijímání praktikantů budiž hleděno na předepsaný průkaz o substistenčních prostředcích; tedy nebudiž ženatý praktikant přijat, který se nemůže vykázati svým vlastním jměním nebo příjmy (dekr. dv. kom. ze dne 25. srpna 1824, Gouttovy sb. z. 24 sv., str. 905). K zajištění těchto prostředků substistenčních, kde se jich požaduje, připojeny buďtež písemná prohlášení (substistenční reversy). Co se týče jednotlivých odvětví služby státní, předepsány jsou zvláštní náležitosti.

3. Propůjčení služby.

a) Pro uprázdněná služební místa odboru konceptního a kancelářského budiž pravidelně konkurs zemskou vládou vypsán. Ve vypsání konkursu buďtež místa služební, jež jest obsaditi a vlastnosti k nim potřebné, označeny. Zároveň určiž se žadatelům lhůta čtyr neděl, čítaje od třetího uveřejnění v novinách ku podání žádostí. Edikt budiž uveřejněn v novinách určených pro úřední vyhlášky ve správním odvětví (§ 11 nař. ze dne 17. března 1855 č. 152 ř. z.).

b) Každý uchazeč o služební místo má přiložiti ku své žádosti průkaz o zákonných požadavcích v prvopisu neb v ověřeném opisu. Žadatelé mající již postavení ve státní službě nebo služební zaměstnání, podejtež své žádosti představeným svého nadřízeného úřadu.

c) Ku každé žádosti uchazečově, který již jest ve státní službě, budiž připojena kvalifikační tabulka podle určitého formuláře, která má prokázati, osvědčil-li žadatel dostatečné, dobré nebo výtečné schopnosti a upotřebitelnost a je-li k žádanému místu způsobilým čili nic (§ 13 cit. nař.).

d) Každý úředník má udělené mu místo služební po přijetí jmenovacího dekretu aneb, je li již ve službě, po zproštění od ní ihned nastoupiti. Vyžaduje-li přestěhování se na nové služební místo delšího času, zakročiž skrze své představené o povolení delší lhůty.

e) Úředník nesmí svého úřadu vykonávati, nesloží-li předepsané služební přísahy. Ve přísahu bývá brán úředník nejen při nastoupení do státní služby, nýbrž při každém postoupení ve vyšší místo služební.

4. Udílení veřejných služeb důstojníkům.

O vstupu důstojníků do civilních státních služeb platí následující pravidla:

a) Aktivní důstojníci, důstojníci na odpočinku a důstojníci zaopatřeni ve vojenských invalidovnách mohou s povolením říšského ministerstva války přestoupiti do civilních státních anebo jim na roveň postavených služeb.

b) Aktivním důstojníkům může však býti přestoupení do civilních státních služeb povoleno toliko v míru a po ukončení jich praesenční povinnosti služební.

c) Totéž platí pro důstojníky s čekacím platem na dovolené se nacházející.

d) Záložní důstojníci a důstojníci mimo službu nemají sice zapotřebí ke vstupu do civilní státní služby povolení vojenských úřadů, jsou však povinni přijetí takovéto služby ihned ohlásiti příslušnému sborovému velitelství, resp. vojenskému úřadu evidenčnímu.

e) Důstojnickou hodnosť při přestoupení do civilních státních služeb lze podržeti jen tenkráte, nenáleží-li udělené místo služební mezi místa sluhů, ve kterémžto případě by bezpodmínečně bylo nutno důstojnické hodnosti se vzdáti.

f) Důstojníci ucházející se o přijetí do civilních státních služeb mají příslušnou žádosť podati písemně u svého velitelství, resp. u úřadu evidenčního. K podání tomuto budiž připojena:

aa) Žádosť k úřadu, jenž dotyčné místo uděluje i se všemi doklady ve vypsaném konkursu uvedenými.

bb) Prohlášení žadatele, v jaký poměr při přestoupení do civilních služeb státních vstoupiti chce (zdali chce podržeti hodnosť důstojnickou či jí se vzdáti). Vojenské velitelství připojí k žádosti výkaz o způsobilosti (listinu kvalifikační) a poznámku, zdali žadatel jest ještě vázán praesenční nebo jinakou služební povinností a zdali proti jeho přestoupení do civilních státních služeb ze služebních nebo jinakých ohledů není závady.

g) Aktivní důstojníci, kteří byli přijati do civilních státních služeb, se přeloží do zálohy nebo po dohodnutí s příslušným ministerstvem zemské obrany do neaktivní zeměbrany nebo v poměr »mimo službu« anebo konečně se ze svazku vojenského naprosto propustí.

h) U důstojníků na odpočinku, kteří při přestoupení do civilní služby státní vzdali se důstojnické hodnosti s výhradou nároku na vojenskou pensi, trvá tato výhrada potud v platnosti, pokud nenabyli v civilní službě státní nároku alespoň na takový odpočinkový plat jako jest vojenská pense nebo pokud výhrada pense z jiného důvodu nezanikne.

i) Přijetí bývalého důstojníka požívajícího vojenské pense do civilní státní služby má pro něho za následek též zastavení neb obmezení pense vojenské.

j) Totéž, co platí o přestoupení důstojníků do civilní služby státní, platí i v tom případě, když důstojníci žádají za definitivní placené místo u úřadu dvorského, u správy nejvyšších statků soukromých a rodinných, u zastupitelstva říšského nebo zemského nebo konečně u obce se samostatným statutem, kteréž zvláštním nařízením se označuje za rovno státní službě, vztažmo když takové místo obdrží.

k) Při bezprostředním vykonávání služby civilní státní nebo služby jí na roveň postavené nesmí důstojníci zálohy, na odpočinku, nebo »mimo

službu« se nacházející ani užívati vojenské uniformy ani nesmí ku svému podpisu svoji důstojnickou hodnosť připojovati; vyjmuti jsou toliko důstojníci stojící v čele nejvyšších úřadů dvorských a státních, jakož i důstojníci, kteří jsou služebními komořími nebo jsou ve službě diplomatické. Aktivní důstojníci jsoucí v těchto službách smí nositi civilní šat toliko se zvláštním povolením (nař. min. fin. ze dne 15. června 1880 č. 5128, list. nař. č. 24; srv. Mayerhofer Handbuch für den polit. Verwaltungsdienst 5 vyd., str. 225 a n.).

5. Udílení veřejných služeb vysloužilým poddůstojníkům (zák. ze dne 19. dubna 1872 č. 20 ř. z).

a) Poddůstojníci, kteří po 12 roků a sice nejméně 8 roků jako poddůstojníci činně sloužili v řádném vojsku, válečném loďstvu nebo zeměbraně a mají dobrou konduitu (chování), nabývají tím nároku na udělení místa ve veřejné službě nebo u státem podporovaných železničních, paroplavebních nebo jiných podniků.

b) Stejný nárok a sice bez ohledu na počet služebních let přísluší dále poddůstojníkům, kteří byvše před nepřítelem nebo při vykonávání veřejné služby bezpečnostní poraněni stali se k vojenské službě nezpůsobilými, pokud ovšem nepozbyli tím způsobilosti k službě civilní. Těmto poddůstojníkům jsou jistá služební místa naprosto vyhražena nebo se jim při udělování jiných míst uděluje přednosť před ostatními uchazeči.

c) Poddůstojníkům jsou vyhrazena tato služební místa:

aa) Všechna místa sluhův a dozorcův u c. k. úřadů, soudů, trestních ústavů a vůbec u ústavů státem úplně nebo z části vydržovaných.

bb) Místa náležející do kategorie úředních a kancelářských sluhů nižší služby dozorčí a výkonné u železničních, paroplavebních a jiných podniků státem podporovaných nebo garantovaných, kteréž svými stanovami, listinou koncesní nebo jiným způsobem jsou vázány při obsazování míst služebních přihlížeti k vysloužilým poddůstojníkům.

a) Oprávněným poddůstojníkům přísluší přednosť při obsazování úřednických míst ve službě kancelářské a manipulační u úřadů, soudů, ústavův a podniků, pokud se místa tato neudělují úředníkům, kteří již služné mají nebo kteří jsou na odpočinku (kviescentům) a pokud poddůstojníci plnou způsobilosť svoji pro žádané místo prokázali. Rovněž mají poddůstojníci v téže míře přednosť i u c. k. civilní stráže bezpečnostní a u stráže finanční.

e) Poddůstojníci, kteří nabyli nároku na vyhražené místo sluhy nebo na přednosť při udělování míst úřednických, obdrží o tom od ministerstva války vztažmo od ministerstva pro zemskou obranu zvláštní potvrzení (certifikát).

f) Oprávnění poddůstojníci mají se ucházeti o vyhrazená místa sluhů neb o místa úředníhů nebo strážníků, ohledně kterých jim přísluší přednosť před jinými uchazeči, u úřadu, ústavu nebo podniku, kterýž dotyčná místa uděluje. Žádosť může se vztahovati na určité místo již uprázdněné nebo může zníti všeobecně na místo, jež v budoucnosti se uprázdní; v posledním případě se žadatel v seznamu uchazečů zaznamená.

g) Má-li býti obsazeno vyhražené místo sluhy nebo místo úřednické, ohledně něhož poddůstojníkům přísluší přednosť, budiž to příslušným úřadem, ústavem nebo podnikem, kterýž dotyčné místo obsazuje, s usta-

novením lhůty k podání žádostí veřejně vyhlášeno a kromě toho budiž to sděleno též ministerstvu války a ministerstvu pro zemskou obranu.

h) Úřady, ústavy a podniky, jimž přísluší právo udělovati vyhražená místa sluhů vztažmo místa strážníků, ohledně nichž oprávněným poddůstojníkům přednosť jest zachována, jsou povinny vésti záznamy o žádostech podaných o místa, jež teprve v budoucnosti se uprázdní, a vydati každému uchazeči potvrzení o tom, že žádosť podal.

aa) Každý uchazeč musí předložiti certifikát o svém nároku a kromě toho musí prokázati též tělesnou způsobilosť, jakož i zvláštní způsobilosť pro žádané místo služební a musí míti státní občanství v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených.

i) Vyhražená služební místa smí býti udělena toliko oprávněným poddůstojníkům, leč že by se žádný oprávněný a pro dotyčné místo způsobilý uchazeč nehlásil; výběr mezi oprávněnými uchazeči není nikterak obmezen.

j) Každý oprávněný poddůstojník má právo stížnosti, bylo-li vyhražené místo služební uděleno proti ustanovením cit. zákona.

k) Nárok na vyhražená služební místa nebo na přednosť při udělení místa úředníka nebo strážníka zaniká

aa) dobrovolným vzdáním se,

bb) odsuzujícím rozsudkem, jenž dle zákona má v zápětí ztrátu státních nebo veřejných úřadů,

cc) překročením 45 roku věku ohledně služebních míst zcela nebo z části ze státních prostředků placených,

dd) překročením 37. roku věku ohledně všech ostatních služebních míst. Nařízením min. pro zemskou obranu ze dne 12. července 1872 č. 98 ř. z. vydaným v souhlase s ostatními súčastněnými úřady centrálními byla prohlášena ustanovení k provedení cit. zák. ze dne 19. dubna 1872

6. Třídy pořadí úředníků státních.

a) Pořadím jest ve smyslu dekretu dv. kanceláře ze dne 16. března 1828 předkem rozuměti ono místo, které vykázáno jest určitému úředníku v pořadí spoluúředníků téže služební kategorie t. j. ve statusu konkretálném; výraz »pořadí« (Rang) nesluší tudíž stotožňovati s určitou kategorií služební, která zařaděna jest v tu nebo onu určitou třídu dietní; znamenáť jen místo jednotlivcovo v dotyčné kategorii služební. Co do stáří v pořadí, vyslovena v citovaném dekretu zásada, že vlastní služební pořadí každého úředníka počítati jest nikoli od data, kterým opatřen jest dekret o ustanovení, nýbrž ode dne rozhodnutí, kterýmž jmenování vysloveno bylo (den tento jest vždy též uvésti v příslušném dekretu): mezi více úředníky pak, kteří téhož dne byli v určité kategorii jmenováni, pořadem předchází ten, kdož byl již v dřívějším postavení výše. Pořadí služebního jednou nabytého může státní úředník, jsa v činné službě, pozbýti leč k nálezu trestnímu nebo k vlastnímu zřeknutí se (dv. dek. ze dne 22. června 1835 a ze dne 6. července 1836); z toho jde důsledkem, že určitý úředník přeložen byv na jiné služební místo téže kategorie nepozbývá původního pořadí svého. Ani přeměnou služby nemá se nikomu státi újma v právech jeho; přestoupí-li tudíž úředník k jinému úřadu státnímu, zachovává se mu i tu pořadí počtem služebních let podmíněné (dv. dek. ze dne 22. září 1830 sv. 58, str. 198 sb. zák. pol.).

Odchylkou odtud promluviti jest o hodnosti úředníků státních ve smyslu zák. ze dne 15. dubna 1873 č. 47 ř. z., jímž upraveno bylo služné

úředníků státních. Zákonem tímto spořádáni byli veškeří úředníci státní ustanovení s určitým služným v 11 hodnostních tříd; tu pak znamená hodnost úředníka státního soubor práv a předností spojených soustavně s určitým úřadem státním vřaděným do dotyčné třídy hodnostní, dále název, příslušné odznaky na stejnokroji a konečně výši služného. Ani této hodnosti nemůže úředník ve státní aktivní službě působící pozbýti leč nálezem trestním a dobrovolným sřeknutím se; byl-li by tudíž bez žádosti své z moci úřední přeložen na jiné místo nižší dietní třídy, nebo bylo-li by místo služební jím zastávané poodstrčeno následkem změny organisace služební, podržuje přece dosavádní vyšší diétní třídu svou a práva i přednosti s ní spojené (nález říš. soudu ze dne 27. ledna 1876 č. 10). O postupu ve vyšší třídu hodnostní (avancement) nerozhoduje absolutně pořadí služební v téže služební kategorii; postup podmíněn jest toliko jmenováním (§ 8 cit. zák.). Má-li některý úředník jen titul a charakter vyšší služební kategorie nebo je-li jmenován jen prozatímně úředníkem zastávajícím systemisované vyšší místo služební, požívá příjmů spojených s tímto vyšším místem teprve tou chvílí, kdy mu bylo toto vyšší místo definitivně uděleno (§ 2). Úředníci tedy vyznamenaní titulem a charakterem vyšší služební kategorie nenáležejí v hodnostní třídu této vyšší kategorie služební, nýbrž podržují dřívější svou služební hodnost ve statusu konkretálném. Mají však na základě nejv. rozhodnutí ze dne 5. dubna 1873 právo užívati netoliko názvu, nýbrž i stejnokroje úředního vyšší oné kategorii předepsaného (rozh. min. fin. ze dne 2. června 1873 č. 1816).

II. Konání služby (obor působnosti). Ve příčině konání služby žádá se od úředníků všeobecně:

a) aby přesně plnili povinnosti svého povolání,

b) šetřili úředního tajemství,

c) zachovávali služební poslušnost,

d) šetřili zákonův a platných nařízení,

e) slušně se chovali vůči stranám a

f) byli úplně nestrannými, s čímž jest spojen zákaz přijímati dary ve věcech úředních — jehož přestoupení se tresce jako zločin, přečin nebo přestupek.

Z těchto povinností plyne další povinnost úředníků zdržeti se vedlejších zaměstnání, pokud by byla na úkor řádnému plnění povinností služebních nebo pokud by byla nedůstojna neb alespoň nepřiměřena postavení jejich v občanském životě. Správní dvůr soudní vytkl ohledně vedlejších zaměstnání úředníků tyto zásady: Úředník může býti obmezován v nakládání s časem, jenž mu zbývá po splnění jeho povinností služebních, jen potud, pokud se jedná o vedlejší zaměstnání dle zákona nepřípustné. Že jisté vedlejší zaměstnání jest nepřípustné z toho důvodu, poněvadž má v zápětí zanedbávání služebních povinností úředníkových, může býti vysloveno toliko v řízení disciplinárním; naproti tomu o nepřípustnosti vedlejšího zaměstnání pro spojenou s ním podjatost v úřadování rozhodují úřady dle volného uvážení, ovšem v řízení dle zákona k tomu cíli ustanoveném (roz. spr. s. dv. ze dne 3. února 1888 č. 187, sb. č. 3910 str. 94; srv. Mayerhofer 5. vyd. str. 245).

III. Vystoupení a propuštění ze služby státní.

Státní služba končí smrtí úředníkovou, vzdáním se služby nebo propuštěním ze služby. Dle d. dv. kom. z r. 1835 č. 23.350/2277 není schvá-

lení propuštění ze služby vázáno žádnou zvláštní podmínkou. Toliko při úřednících, kteří mají státu klásti účty, má býti, prve než se jim vystoupení ze služby povolí, přiměřeně postaráno o pojištění eráru. Vzdání se služby nesmí býti přijato od úředníka, který jest obviněn ze skutku trestnímu zákonu se příčícího nebo z takového porušení povinnosti, jež by mohlo míti za následek jeho propuštění ze služby; v tomto případě jest vyčkati výsledku vyšetřování a vynésti nález disciplinární. Jenom tenkráte, když uznáno bylo na menší trest než propuštění, může býti vzdání se služby přijato.

Propuštění ze služby státní jakožto nejpřísnější trest za porušení povinností ve službě státní jest ve svých právních důsledcích pro úředníka resp. sluhu státního nedobrovolným rozvázáním služebního poměru, kteréž nadchází cestou zákonitého projednání disciplinárního. Od té doby, co v Rakousku provedena byla státoprávní zásada oddělení správy od soudnictví, jest též na normách principielně rozdílných založeno disciplinární řízení úředníků správních a soudních, jakož i řízení o vyměření disciplinárního trestu propuštění ze služby státní.

Disciplinární řízení úředníků soudních provádí se dle ustanovení zák. ze dne 21. května 1868 č. 46 ř. z., kdežto pro disciplinární řízení úředníků mimosoudních a sluhů soudních platí předpisy soudní instrukce ze dne 3. května 1853 č. 81 ř. z. (§§ 75—89). Disciplinární řízení úředníků správních provésti sluší dle všeobecných ustanovení cís. nař. ze dne 10. března 1860 č. 64 ř. z. Toto naříz. vydáno bylo původně pro disciplinární projednávání »všech zeměpanských úředníků a jim na roveň postavených vyjímaje učitelstvo, finanční stráž a stráž ústavů trestních a polepšoven« a mělo také platnost pro dotyčný služební personál. Podle tohoto nařízení nastoupí ihned propuštění ze služby t. j. bez předchozího nálezu disciplinárního pro ony úředníky a sluhy:

1. kteří byli uznáni vinnými zločinu,
2. kteří byli odsouzeni pro jiný přestupek zákona aspoň ku 6 měsíčnímu trestu na svobodě,
3. kteří upadli do konkursu,
4. kteří pro marnotratnost dáni byli v opatrovnictví.

Den, kterým dotyčný soudní nález nabyl právní moci, platí za den propuštění ze služby. Trest propuštění ze státní služby může být vyřčen dále cestou nálezu disciplinárního, jestliže některý úředník nebo sluha

1. odsouzen byl pro přečin nebo přestupek trestního zákona k menšímu než šestiměsíčnímu trestu na svobodě (cit. naříz. a ‚dek. dv. k. ze dne 26. listopadu 1815 43 sb. zák. soud.);

2. pozbyl úcty a důvěry jinými nečestnými skutky;

3. dopustil se nedbalosti ve službě nebo porušil povinnosti své a to poznovu nevšímaje si předchozích mírnějších trestů disciplinárních;

4. spáchal přečin služební, se kterým spojeno jest dle zvláštních předpisů propuštění z úřadu. Takovými přečiny služebními jsou zvláště:

a) značný stupeň nedbalosti ve služebních povinnostech (předpis ze dne 30. prosince 1806, obnovený nejvyš. rozhodnutím ze dne 5. srpna 1817);

b) hrubé porušení tajemství úředního (dv. dek. ze dne 24. ledna a 6. února 1793, dek. dv. kanc. ze dne 11. května 1845);

c) sdílení aktů se stranami ať v opisech neb ústně nebo dovolení nahlédnouti v ně mimo případy zákonem připuštěné (dv. dek. ze dne 31. prosince 1810 sv. 35 sb. zák. soud.);

d) provozování vedlejšího zaměstnání, které může zavdati podnět k domněnce o předpojatosti při vykonávání úřadu vzhledem ku povaze své a vztahu ku postavení úřednímu, nebo které jest v rozporu se slušností nebo vnější ctí té hodnosti, kterou úředník zaujímá, byl-li úředník od svého chéfa písemně vyzván, aby vzdal se buďto tohoto vedlejšího zaměstnání nebo služby své do určité lhůty (dek. dv. kanc. ze dne 23. září 1835);

e) provozování obchodu státními papíry pomocí pokladny a účetních úředníků (dv. dek. ze dne 15. února 1797 a dek. dv. kanc. ze dne 17. ledna 1803);

f) přijetí lehkomyslných zápůjček, o nichž úředník ví, že je nemůže splatiti z nižádného jiného jmění nežli ze svého služného (pat. ze dne 20. října 1798, dv. dek. ze dne 11. května 1829 sb. z. soud. č. 57);

g) svémocné opuštění služby, jestliže úředník jest úředně vyzván, aby v určité lhůtě za následků propuštění ze služby na úřad se dostavil a ospravedlnil svémocné vzdálení své a on vyzvání toho neuposlechne, nebo jestliže danou dovolenou bez náležité omluvy prodlouží si o více než 6 týdnů.

Vylíčené tuto zákonné předpisy o podmínkách propuštění ze správní služby státní platí též o soudních úřednících, jenže u těchto — jak shora dotčeno — upraveno bylo disciplinární řízení k propuštění vedoucí zákonem ze dne 21. května 1868 č. 46 ř. z. Odchyluje pak se tento zákon od shora cit. císařského nař. ze dne 10. března 1860 v tom, že lze bez dalšího projednávání jen tehdy od disciplinárního soudu vyřknouti propuštění ze služby státní, když trestní soud nalezl na takový trest, že se jím již po zákonu samém úřadu pozbývá. Ob. z. trestní a zák. ze dne 15. listopadu 1867 č. 131 ř. z. vytýkají zvláštní následky, které v zápětí má soudní potrestání vzhledem ku ztrátě úřadů veřejných. Propuštění ze služby státní působí:

1. ztrátu názvu;

2. ztrátu nároku na pensi, pokud se týká, na provisi, jakož i na veškery jiné příjmy ze státní pokladny;

3. nezpůsobilost k tomu, aby dotyčná osoba bez výslovného dovolení císařova znovu byla přijata ve službu státní, a to v kterékoli vlastnosti — tedy i má-li být přijata za diurnistu (§ 26 trest. z., dv. dek. ze dne 26. července 1832 a dek. dv. kanc. ze dne 10. července 1844 sv. 72 sb. zák. soud.).

Žádá-li státní úředník daný na odpočinek bez výhrady za místo sluhy a přijme-li je bez opačného prohlášení, má se za to, že se tím mlčky vzdal hodnosti státního úředníka dříve jemu příslušející, jakož i všech práv a výsad s hodností touto spojených (roz. říš. s. ze dne 20. října 1887 č. 166, sb. »Hye«, VIII. sv., str. 114, č. 411).

IV. Výměna služebních míst.

1. Výměna služby připouští se za těchto podmínek:

a) Výměnu tu lze jen ze zvláště důležitých důvodů, které ucházeč udejž a prokaž, povoliti.

b) Žádá-li se úředního uznání, že přednesené pohnutky uchazečů o výměnu skutečně existují a že zvláště důležitý a nalehavý důvod zakládají, aby se připustila výměna míst.

c) Jest uvážiti okolnost, zda služba tím nedozná ujmy, t. j. je-li tu morální jistoty, že každý z uchazečů o výměnu vyhoví požadavkům nového určení služebního.

d) Nesmí se třetímu výměnou tou v jeho právu ublížiti.

e) Lze tudíž vyměňujícím při úřadě, k němuž přestupují, mezi úředníky téže kategorie sice pořadí hodnostní podle služebního věku v této kategorii vyhraditi, nikdy však pořadí vyššího nad ono misto, jež zaujímal úředník na základě výměny vystupující (dv. d. ze dne 22. října 1830 sv. 58 č. 96 sb. z. s. a nař. ze dne 17. března 1855 č. 52 ř. z.

2. Příslušnosť.

Pro politickou službu úřednickou jest místodržitel kompetentní, aby povoloval služební výměny úředníků, které přísluší jemu neb úřadu jemu podřízenému jmenovati (§ 17 nař. min. vnitra a spravedl. ze dne 17. března 1855 č. 52 ř. z. a nař. ze dne 19. ledna 1852 č. 10 ř. z. ad *c*). Žádosti podati jest u zemské vlády (zemského šefa) a jím je vyříditi aneb, běží-li o přednosty neb o služební výměnu, která se dotýče dvou zemí, jest je předložiti misterstvu vnitra, jež o nich rozhodne. Chtějí-li úředníci různých správních oborů svá místa služební změniti, kteří podle své kategorie nejsou ministerstvem jmenováni, má místodržitel právo povoliti to (§ 20 nař. ze dne 17. března 1855 č. 52 ř. z.).

3. V soudní službě lze povoliti výměnu služebních míst jen ze zvláště důležitých příčin. Žádosti podány buďtež u presidia vrchního soudu a jde-li o výměnu mezi osobami, které nejsou ustanoveny v obvodu téhož vrchního soudu, ministr spravedlnosti. Presidium vrchního soudu má o podaných žádostech potřebná slyšení konati a jednání se svým dobrým zdáním ministru spravedlnosti k rozhodnutí předložiti. Služební výměna míst, jichžto obsazování vyhraženo jest Jeho Veličenstvu, může nastati jediné s Nejvyšším schválením (§ 38 soud. instr.). Hledíc k těm místům služebním, jichž obsazování zůstaveno jest vrchním zemským soudům, presidentům vrchních zemských soudů a předsedům sborových soudů I. .stolice, přísluší také rozhodovati o žádostech o výměnu těch služebních míst vrchnímu zemskému soudu a jsou-li žadatelé o výměnu zřízeni v obvodech různých vrchních zemských soudů, vyhradí se rozhodnutí jenom tehdy ministru práv, nedocílí-li se v posledním případě dohodnutí vrchních zemských soudů (výn. min. sprav. ze dne 7. června 1866 č. 6261 lit. *c*). Služební výměnou nesmí ani služba ujmy doznati ani třetímu v jeho právu ublíženo býti (§ 39 soud. instr.).

E. Služné státních úředníků.

I. Pojem.

Služné státních úředníků jest částí příjmů služebních, jež jsou systematicky spojeny jako pevný plat (fixum) s určitým místem služebním bez ohledu na místo služební a jež tvoří základ pro vyměření výslužného (pense). Vedle služného dostává se státním úředníkům přídavků aktivitních, pokud se týče funkčních; mimo to jsou celou řadou zákonných předpisů upraveny též mimořádné příjmy služební, na něž mají státní úředníci nárok jen z jistých příčin a jen za určitou dobu (na př. diety, příspěvky na přesídlení atd.).

II. Služné aktivních státních úředníků upravil zákon ze dne 15. dubna 1873 č. 47 ř. z., některá jeho ustanovení byla změněna zák. ze dne 19. září 1898 č. 172 ř. z.

Zákon z r. 1873 obsahuje tato podstatná ustanovení: Všichni úředníci státní se služným zřízení dělí se na 11 tříd hodnostních. Hodnostní třídou státního úředníka určuje se až na vyjimky v § 15 tohoto zákona stanovenou výměra jeho příjmů. Příjmy systemisované jsou: plat a přídavek funkční neb aktivní. Každé ze 4 nejvyšších tříd hodnostních vyměřen jest plat jen jedním stálým číslem, každé z ostatních tříd hodnostních vyměřeny jsou tři stupně služného.

Obrazec služného:

I. třída hodnostní		12.000 zl.
II. » »		10.000 »
III. » »		8.000 »
IV. » »		7.000 »
V. » »	1. stupeň	6.000 »
	2. »	5.000 »
VI. » »	1. »	4.000 »
	2. »	3.600 »
	3. »	3.200 »
VII. » »	1. »	3.000 »
	2. »	2.700 »
	3. »	2.400 »
VIII. » »	1. »	2.200 »
	2. »	2.000 »
	3. »	1.800 »
IX. » »	1. »	1.600 »
	2. »	1.500 »
	3. »	1.400 »
X. » »	1. »	1.300 »
	2. »	1.200 »
	3. »	1.100 »
XI. » »	1. »	1.000 »
	2. »	900 »
	3. »	800 zl.

Dle čl. II. cit. zák. z r. 1898 děje se postup do vyššího služného jedné a téže důstojenské třídy v XI., X. a IX. třídě hodnostní po 4 letech, v ostatních třídách hodnostních po 5 služebních letech v příslušné důstojenské třídě odsloužených. Při postupu úředníka do vyššího služného téže třídy hodnostní poukáže se vyšší plat teprve k žádosti dotyčného úředníka, jenž zároveň musí prokázati svůj nárok. Průkaz staň se tím, že úředník předloží potřebné doklady představenému úřadu k dalšímu jednání. Pro postup de vyššího služného téže třídy po 4 pokud se týče 5 letech je rozhodným den jmenování (výn. min. fin. ze dne 12. července 1873 č. 16906 věstníku min. fin.). Státním úředníkům tří nejnižších důstojenských tříd (XI., X., IX) poskytují se po 16 letech v téže hodnostní třídě odsloužených služební starobní přídavky osobní ročně 100 zl. a po 20 letech ztrávených v téže třídě hodnostní přídavky dalších 100 zl. ročně (čl. III. cit. zák. z r. 1898). Výměra příjmů stanoví se dlle hodnostní třídy, jež

přísluší místu, v němž je úředník definitivně ustanoven (§ 7 cit. zák. z 1873). Úředníkům, jež mají jen titul a charakter vyšší kategorie služební, neb jsou pro nějaké systemisované místo služební jmenováni jen prozatímně, příslušejí příjmy tomuto vyššímu místu služebnímu propůjčené teprve tehdá, když se jim toto vyšší místo služební definitivně udělí (§ 7 zák. z r. 1873). Úředníci, jež mají nárok na byt naturální a není-li takového bytu na ekvivalent za byt, obdrží jen polovici přídavku aktivního neb funkčního jim jinak příslušejícího, jestliže podrží výhodu tuto. To netýká se však ministrů a správců zemských ani jiných úředníků, jež mají za příčinou své služby byt úřední. Elevům, aspirantům, praktikantům a auskultantům uděluje se ve příčině vykonávání lejich povolání služebního charakter státních úředníků, aniž se zařaďují v nějakou třídu hodnostní. Elevům, aspirantům a praktikantům, jež prokáží, že nabyli vyššího vědeckého přípravného vzdělání, povoliti lze adjutum 500 neb 600 zl. na rok, ostatním adjutum 200 až 400 zl. ročně. Auskultantům udělují se dle platných předpisů adjuta 500 a 600 zl.

III. Služné ostatních státních úředníků.

Tu dlužno uvésti:

1. služné universitních professorů všech fakult upravena jsou zákonem ze dne 19. září 1898 č. 167 ř. z.;

2. Služné učitelstva při středních školách státem vydržovaných upravuje zák. z 19. září 1898 č. 173 ř. z.;

3. služné učitelstva při státních ústavech učitelských a při cvičných školách s těmito ústavy spojených, ze státních peněz vydržovaných stanoví zák. z téhož data č. 174 ř. z.;

4. služné učitelstva při státních živnostenských ústavech vyučovacích upravuje zák. z téhož data č. 175 ř. z.

IV. Poukazování služného.

Každý úředník požívá systemisovaných platů, adjut, aktivních přídavků a jinakých přídavků na penězích, když byl jmenován, od prvního dne nejbližšího měsíce následujícího po jeho jmenování a všechny tyto platy vyplácejí se měsíc napřed. Za den jmenování pokládá se, když jest jmenování zůstaveno Jeho Veličenstvu, den nejvyššího rozhodnutí, v jiných pak případech den, kterého příslušný úřad úředníka jmenoval (nař. ze dne 15. května 1873 č. 75 ř. z.). Při postupu úředníka do vyššího stupně téže třídy hodnostní počne úředník bráti vyšší plat od prvního dne měsíce, jenž nejblíže následuje čtyrletí (pokud se týče pětiletí) v té třídě hodnostní dokonané a když byl úředník svůj nárok prokázal.

V. Daně.

Otázka ta je upravena nyní zák. z 25. října 1896 č. 220 ř. z. (o přímých daních osobních, hlava IV.), kterýmžto zákonem zrušeny byly předpisy starší, zejména však cís. pat. z 29. října 1849 č. 439 ř. z. (srj. čl. II. uv. z. k cit. zák. z 1896). Platy státních úředníků podléhají osobní dani z příjmu a pokud platy dosahují nebo převyšují ročně 3200 zl., podléhají vedle osobní daně z příjmu též tak zv. dani ze služného (§§ 167, 233 zák. ze dne 5. října 1896 č. 220 ř. z.). Pokud však příjem nepřevyšuje ročních 600 zl., nepodléhá osobní dani z příjmu (§ 155 cit. z. z 1896). O výměře daně viz § 172 cit. z. (z příjmu přesahujícího 600 zl. ač včetně do 625 platí se daně 3 zl. 60 kr.; z příjmu 625 zl. až včetně do 650 zl. 4 zl.; z příjmu 650 zl. až včetně 675 zl. 4 zl. 40 kr.

atd. Avšak daň buď vyměřována s tou obměnou, že z příjmu stupně vyššího nesmí po srážce daně nikdy zbýti méně, než zbude z nejvyššího příjmu nejblíže nižšího po odečtení daně naň připadajícího. Příjem ze služného (a též i výslužného) zahrnuje zejména:

1. služné, osobní přídavky, aktivní přídavky, remunerace a všechny jiné jakkoliv zvané, napřed určené (stálé) platy na penězích neb v přírodninách (při čemž platy v přírodninách [in natura] čítány buďte podle cen skutečných; § 168 ku konci cit. zák. z r. 1896) úředníků (též zřízenců a sluhů) státních;

2. tak zv. platy proměnlivé, t. j. všechny požitky, jež úředníkům (též zřízencům a sluhům) státním příslušejí z poměru služebního (na př. kollejné, zkušebné taxy atd.);

3. všeliké platy odpočinkové a zaopatřovací, jichž požívají úředníci (též zřízenci a sluhové) státní (§ 167 cit. z. z r. 1896). O přiznáních příjmů (fasse) viz § 202 cit. z. z r. 1896 a čl. Přiznání daní.

Jak již bylo řečeno, jsou státní úředníci, jichž platy služební dosahují neb dokonce převyšují ročních 3.200 zl., povinni vedle osobní daně z příjmu zapravovati též tak zv. daň ze služného (Besoldungssteuer), jež činí 0·4 až 6%. Daň tato buď však vyměřována s tou obměnou, že z platu stupně vyššího po srážce daně nikdy nesmí méně zbývati, než zbývá z nejvyšších platů nejbližšího stupně nižšího po srážce daně na příjem tento připadající (§ 233 cit. zák. z r. 1896).

Upozorniti sluší dále na to, že přesunutí osobní daně z příjmu je zákonem vyloučeno a že tedy úmluvy k tomu směřující jsou neplatny (§ 238 cit. zák. z roku 1896).

Konečně třeba doložiti, že platy státních úředníků jsou osvobozeny od přirážek k daním přímým a vůbec od přirážek obecních.

VI. Taxa služební.

Měřítkem pro zapravení taxy jest roční obnos všech peněžitých a naturálních požitků úřadníka, jež tvoří jeho systemisovaný plat. Požitky naturální počítají se určitým obnosem, jímž se připočítají k hotovému platu úředníka. Vůbec platí zásada, že obnos, z něhož zřízenec ve službě civilní neb vojenské jednou zaplatil taxu služební neb ve službě církevní taxu za udělení obročí, sráží se při budoucích jmenováních, postupech nebo povýšeních a taxa služební zapraví se jen ze zbytku, ať již zřízenec požíval v čas svého nového jmenování, postupu nebo povýšení platu neb obročí, z něhož tuto taxu zaplatil, čili nic (§§ 178—180 tex. z.) (ostatně viz čl. Taxy). Taxu zapraviti sluší ve 12 měsíčních splátkách, ač ovšem i na jednou ji úředník zapraviti může. Po dobu, po kterou se taxa služební zapravuje, nevzniká vzhledem k § 154 zák. z 25. října 1896 č. 220 ř. z. (který taxative uvádí případy osvobození) povinnosť platiti osobní daň z příjmu. Úleva, která se zde poskytuje, je tu pouze ta, že po dobu, která je zákonem stanovena k zapravení služebné taxy, nevybírá se 3% příspěvek, jež jsou jinak aktivní úředníci státní a učitelé státní povinni pro výslužné platiti státnímu eráru. Příspěvek tento činí, jak již řečeno 3% aktivitního služného, jež rozhodným jest pro vyměření výslužného (§ 15 zák. ze dne 14. května 1896 č. 74 ř. z. o zaopatření civilních úředníků státních (učitelů státních), pak sluhů, jakož i jejich vdov a sirotků). Viz článek Pense státních úředníků.

VII. Zmenšení a zastavení platů (viz čl. Řízení disciplinární).

VIII. Exekuce platů státních úředníků.

Na stálé služebné příjmy státních úředníků (platy, osobní, starobní, funkční, aktivní a jinaké přídavky) lze vésti exekuci jen do $^1/_3$ a to ještě s tím dalším obmezením, že exekutu musí z celé sumy těchto příjmů zůstati roční důchod 800 zl. volným. Vede-li se exekuce k tomu konci, by byla poskytnuta výživa ze zákona příslušející, musí zůstati exekutu volnou polovice ročního platu, jenž jinak není exekuci podroben, tedy 400 zl. (zák. z 21. dubna 1882 č. 123 ř. z. a čl. IX. č. 8 uv. z. k ex. ř.). K úředníkům a sluhům ve veřejné službě se nalézajícím patří též představení, profesoři, učitelé, učitelské síly výpomocné a sluhové na vyučovacích ústavech státních, zemských, obecních, dále na konfesních školách, jež považovati třeba za ústavy některé církve neb náboženské společnosti zákonem uznané. Při vyšetření platů exekuci podléhajících počítají se dávky naturální, jež se při zjištění příjmu služebního do tohoto čítají, dle ocenění. Předpisy zmíněné mají ráz juris cogentis; nelze je tudíž úmluvou učiněnou mezi exekventem a exekutem vyloučiti neb obmeziti. Rovněž cesse, assignace, zastavení neb jiné právní jednání příčící se předpisům zák. z 21. dubna 1882 č. 123 ř. z. jest právně bezúčinným. Dobývání pohledávek cestou správní není, pokud se platnými předpisy připouští, zák. ze dne 21. dubna 1882 dotčeno.

F. Vedlejší požitky úředníků státních jsou všechny příjmy a odměny, jež lze státním úředníkům mimo jich stále platy uděliti nebo povoliti. Tyto vedlejší požitky jsou buď trvalými nebo dočasnými.

I. Trvalé (stálé) požitky vedlejší. Sem náležejí:

1. naturální byty, t. j. bezplatné poskytnutí úředního bytu. Co se týče udržování bytu, stanoví dv. d. z 24. února 1807 č. 19, sv. 28 sb. z. p., že vnitřní zařízení děje se na náklady státní, všechny ostatní však náklady, jichž byt vyžaduje a jež nejsou spojeny s nejnutnější opravou budovy, kamen, dveří a oken a jichž vůbec nájemník soukromého domu nemůže požadovati na vlastníku domu, nahradí uživatelé bytu ze svého. aniž stát jest povinen jim něčím přispěti. Výjimku máme jen ohledně naturálních bytů zemských náčelníků, jež jsou výhradně určeny k representaci (výn. min. fin. ze dne 3. října 1856 č. 16.046). Úředníkům požívajícím bytu naturálního, náleží celý přídavek aktivní (rozh. spr. s. ze dne 8. května 1879 č. 801 a 1879, č. 484 str. 165). Naturální byty mají především místodržitelé, zemští presidenti a okresní hejtmanové. Malé byty v úředních budovách, účelům úředním nevyhovující, přenechají se bezplatně sluhům. Přenechání je však odvolatelným. Sluhové jsou v takovém případě povinni hlídati a obstarávati domácí práce. Úředník vystupující ze státní služby neb rodina zemřelého úředníka jest povinna byt vykliditi, jak to služba vyžaduje, aniž však má nároku na nějaké odškodnění. Není-li to však v zájmu služby nezbytně nutným, by všechny obytné místnosti byly ihned vyklizeny, připouští se dohodnutí se strany odstupující s úředníkem nově nastupujícím, by strana odstupující setrvala ještě nějaký čas, jehož bližší určení řídí se ovšem konkretními poměry, v bytě naturálním (d. dv. kom. ze dne 11. prosince 1834 č. 49.875/4774). Suspendovaný úředník je povinen odstoupiti potřebnou část naturálního bytu, nemaje nároku na odškodnění. Není li však vyklizení naturálního bytu nutným, může suspendovaný úředník i po dobu své suspense bytu naturálního volně

užívati (d. dv. kom. z 24. února 1835 č. 21 sv. 63 sb. z. pol. a výn. m. o. z 13. března 1880 č. 2588).

2. Náhradou za byt je záplata, které se dostává státnímu úředníkovi místo naturálního bytu jemu příslušejícího. Náhrada tato povoluje se, není-li tu bytu naturálního, neb bylo-li třeba tento z ohledů služebních vykliditi a pomíjí zánikem (skončením) funkce, s níž jest spojeno používání naturálního bytu.

3. Osobní přídavky: Státním úředníkům tří nejnižších hodnostních tříd poskytují se po 16 služebních letech v téže třídě hodnostní strávených služební starobní přídavky osobní a sice ročně 100 zl. a po 20 letech v téže hodnostní třídě odsloužených přídavky dalších 100 zl. ročně. Osobní přídavky buďtež při postupu do vyššího služného podle platných předpisů zmenšeny, pokud se týče vpočteny (čl. III. a IV. zák. z 19. září 1898 č. 172 ř. z).

4. Úřední oděv sluhů (livrej): Úřední sluhové, pomocníci, vrátní při úřadech zemských mají nárok na úřední oděv, jenž jeví se co vedlejší požitek k jich ostatním příjmům.

II. Dočasné požitky vedlejší.

Sem spadají:

1. Remunerace, t. j. odměny za mimořádné služby, jež nenáležejí k povinnostem dotyčného místa služebního; o renumeracích platí tyto zásady:

a) Vynikající vykonávání služby obyčejné, jež zahrnuta je v úřední povinnosti, neposkytuje nároku na odměnu peněžitou.

b) Odměnu lze jen tehdá poskytnouti, když výkon zjednal státu mimořádný, na činnosti úředníkově závislý prospěch, neb když byl výkon spojen s neobyčejnou námahou a bylo v něm po delší dobu pokračováno.

c) Výše odměny řídí se velikostí prospěchu neb úspory, trváním mimořádné služby a ostatními poměry toho, jenž má býti odměněn.

d) Praktikanti neb jiné osoby bezplatně sloužící musí, kde toho služba žádá, bezplatně konati, co jim jich představení nařídí a jen, jsou-li zde podmínky mimořádného upotřebení, jež není zahrnuto v obyčejné povinnosti úřední, a zvláštního prospěchu pro stát tím dosaženého, mohou žádati za udělení peněžité odměny (dv. d z 6. května 1836 č. 79 sv. 64 sb. pol. z.).

e) Svěří-li se kviescentům a pensistům neb do přísahy vzatým praktikantům substituce mimo místo pobytu jimi zvolené, lze jim za prospěšně vykonané služby substituční uděliti přiměřenou odměnu (nejv. rozh. z 24. března 1828).

2. Výpomoc. Úředníci státní a sluhové státní, kteří nezaviněným způsobem (nemocí, nehodou) upadli v nouzi, mohou obdržeti dočasné podpory, ač-li službu svoji ku spokojenosti představených vždy vykonávali. Dle platných předpisů lze výpomoc téže osobě z pravidla teprve po uplynutí plného roku od posledního udělení podpory poskytnouti (výn. min. fin. ze dne 19. ledna 1850 č. 28.371). Rozumí se, že nemoc nebo nehoda se musí prokázati. Výpomoc lze poskytnouti jen jako úlevu, nikoli tedy jako úplnou náhradu výloh, jež úředník učiniti musil. Jmenovitě nelze vzíti zřetel na výlohy, které již delší dobu před podáním žádosti učiněny byly, jakož i na nepatrná onemocnění neb nepatrné výlohy, jež zálohami krýti lze. Výpomoci vyplácejí se z pravidla ze zvláštního fondu, pročež při každém návrhu na poskytnutí výpomoci jest vždy vykázati stav do-

tyčného fondu a čas, kdy posléze podpora povolena byla (výn. min. fin. ze dne 7. července 1864 č. 31.898). Obnos, ku poskytování výpomoci potřebný, stanoví se rok od roku zákonem finančním.

3. Diety (viz tento čl.).

4. Náhrada cestovného: V tom směru platí tyto předpisy:

a) Žádný úředník nesmí bez příkazu nebo povolení úřadu, jehož se týče, podniknouti cestu ve věcech služebních, ač není-li k tomu již dle své instrukce služební povinen neb oprávněn. Úředník předloží svůj účet cestovní nejpozději ve 14 dnech po komisi (dv. d. ze dne 12. listopadu 1821, č. 42.231 a ze dne 5. prosince 1826 sv. 54 str. 139 sb. pol. z.; d. dv. k. ze dne 4. ledna 1827 č. 107).

b) Cestovní účty úředníků konceptních a technických, účetních a manipulačních všech odvětví správních adjustují účetní úřady (oddělení) úřadům poukazujícím přidělené. Stížnosti úředníků neb jinakých osob ve službě veřejné se nalézajících a cestovné účtujících proti adjustování účtů cestovních sluší vznésti v propadné lhůtě 14denní, jež se počítá ode dne, kdy byl počet vydávající vyrozuměn. Vyrozumění budiž jím potvrzeno (výn. m. vn. ze dne 12. srpna 1877, č. 11.078). Správní soudní dvůr nálezem svým ze dne 15. prosince 1882 č. 2484 rozhodl naproti tomuto výnosu, že propadná lhůta 14denní stanovená dekretem dvorní komory ze dne 5. prosince 1826, jenž byl pojat do sbírky zákonů politických, je sice závaznou pro podání cestovních účtů, není však závaznou stejná lhůta, již stanovil výn. min. fin. ze dne 21. července 1877 č. 18.683 č. 16 věst. min. fin. pro podání stížností proti adjustování účtů cestovních, ježto vláda by mohla takové nařízení vydati jen tehdá, kdyby tu byly podmínky čl. XI. st. zákl. zákona ze dne 21. prosince 1867 č. 145 ř. z., čemuž však v našem případě není, ježto právo vydávati nařízení nedá se odvoditi z úředního oboru působnosti ministerstev a zákona o takovém zmocnění nemáme.

c) Dle předpisů, jež vydaly jednotlivé úřady zemské na základě platných zákonných nařízení, zkoumá a adjustuje představený úřadu účty o cestovném, jež se hradí z úředního paušálu neb stranami.

d) Úřady dobývají pod vlastní zodpovědností na stranách náhradou povinných úplnou a okamžitou náhradu nákladů komisních, jež shledány byly správnými, pokud se týče byly opraveny. Strany buďte zevrubně o tom poučeny, že musí nahraditi náklady komisní a je-li více stran dohromady povinno náhradou, vyznačen buď obnos na každou stranu připadající (gub. dekret ze dne 23. prosince 1825 č. 74.079). Konala-li se šetření k žádosti strany, nahradí strana podlehnuvší náklady komise, jež její vinou a svévolným chováním byly způsobeny (dek. dv. kom. ze dne 20. srpna 1799 č. 2374; z 13. září 1799 č. 24.602; výn. min. fin. ze dne 16. července 1852 č. 23.389).

e) Dek. dv. kom. ze dne 3. července 1847 str. 115, sv. 75 sb. z. p. bylo stanoveno, že úředníci mohou tam, kde jsou železnice zřízeny, použiti tohoto komunikačního prostředku; čítati mohou však jen obnosy dle cen jízdních a snížených cen jízdních a sice za tu třídu vozovou, na kterou má úředník neb sluha dle platných předpisů nárok. Nelze-li ze zvláštních důvodů užiti při jednotlivých cestách služebních snížených cen jízdních a počítá-li se tudíž normální poplatek sazební, budiž to v účtu cestovním ospravedlněno. Ohledně výhod, jež se poskytují aktivním státním a dvorním úředníkům při dopravě zboží po železnicích a parolodích platí nyní nor-

male, jež schválilo m. o. sub 30. list. 1891 č. 53.869; tím pozbylo platnosti normale z 20. května 1885.

f) Cestovné zapravuje se z úředních paušálů.

5. Poplatky substituční:

a) Tyto poplatky povolí se úředníkům, jež odesýlají se, by prozatímně zastávali uprázdněné místo služební. Úředníci tito obdrží vedle předepsané náhrady nákladů za cestu tam a zpět, jež jim dle hodnostní jich třídy přísluší, též diety, které jim přísluší dle jich třídy služební.

b) Substitují-li osoby, jež nejsou úředníky, dostane se jim požitků, jež jsou systemisovány s úřadem a při substitucích mimo jich bydliště, sluší jim nahraditi cestovné a po dobu cesty diety.

c) Ustanoví-li se kviescenti nebo pensisté za substituty mimo bydliště jimi zvolené, pokládají se za skutečné úředníky. Při substitucích v místě pobytu jimi zvoleném jsou však povinni konati službu dle sil svých; lze však v takových případech povoliti jim neb navrhnouti pro ně přiměřenou odměnu, jestliže se při substituci náležitě osvědčili.

d) Vyjmouc případy uvedené, nemá žádný úředník nároku na zvláštní poplatky, bylo li mu svěřeno zastávání nějakého úřadu; lze mu však povoliti zvláštní odměnu za mimořádných okolností, když se delším a zvláštním namaháním vyznamenal způsobem pro službu prospěšným (d. dv. k. ze dne 11. dubna 1828 sv. 56 č. 31 sb. z. pol.).

6. Náklady stěhování a náhrada za nábytek:

Úředníci, jež byli přesazeni na svou žádosť neb nabyli nového místa ke své žádosti, nemohou se domáhati žádné náhrady ať již tím in utili neb in honorifico získají čili nic. Rovněž nepřísluší náhrada úředníkům, jež byli ex officio přesazeni a in utili získají. Lze však za zcela zvláštních okolností žádati pro ně na nejvyšším místě za příspěvek. Úředníci však, jež se přesazují ex officio a jen in honorifico získají neb nezískají ani in honorifico ani in utili, obdrží kromě diet, jež jim po dobu cesty dle hodnostní jich třídy příslušejí, též náhradu povozného a odškodnění za nábytek, a sice nejsou-li ženati v obnosu dvouměsíčního a mají-li více než 2 děti v obnosu tříměsíčního platu. Byl-li úředník přesazen sice na svou žádosť, avšak do jiného místa, než do kterého si přál, nedostane náhrady cestovného, bylo-li tím jeho přání vyhověno. Byl-li však úředník přesazen proti svému přání, spíše z ohledů služebních, může žádati za náhradu.

7. Poselné a stravné:

Úředním sluhům přísluší nárok na poselné a stravné, byli-li z příkazu představeného úřadu služebně činnými mimo místo úřední. Poselné lze však čítati jen tehdá, je-li místo, kam sluha se odebral, vzdáleno od úředního sídla více než půl míle (více než 3·8 km.) a jen potud, pokud se neúčtuje příležitosť tam a zpět, jíž sluha může použiti. Poselné obnáší $23^1/_2$ kr. r. m. za každý miriametr cesty tam a zpět. Obstará-li sluha při jednom poslání více rozkazů na různých místech, náleží mu poselné za celou cestu v patřičném pořádku vykonanou; za zlomky cesty, jež neobnášejí $^1/_4$ míle (2 km.) se náhrada neposkytuje. Poselné náleží sluhům i při záležitostech politických, vyšle-li se sluha v trestní věci neb obstará-li ve věci stran úkon úřední, jenž nespočívá v pouhém doručení. Stravné obnáší 84 kr. r. m. denně, má-li sluha ročního platu aspoň 315 zl., jinak 56 kr. r. m. Stravné může sluha účtovati, byl li vyslán v trestní věci, neb musí-li, vykonávaje úřední rozkaz v jiném služebním poslání, zůstati přes

noc nebo doprovází-li úředníka na komisi vyslaného. Poselné a stravné adjustuje sluhům představený úřadu a vyplácí se jim po vykonaném služebním příkazu. Vyšle-li se sluha v trestní věci, zapraví strana poselné.

8. Poplatky doručovací (doručné):

a) Za každé jednotlivé doručení mimo místo úřední přísluší sluhovi bez dalšího rozdílu vykonané cesty, doručné $17^1/_2$ kr., je-li místo, kde se doručuje, vzdáleno od místa úředního víc než půl míle (3·8 km.). Doručné zapraveno buď sluhovi doručujícímu. Jde-li o doručení, jež se týče téhož úkonu úředního neb téhož příkazu úředního, nelze vedle poselného požadovati ještě zvláštní doručné. Vybrané doručné odvedou sluhové představenému úřadu neb úředníku tímto k tomu určenému. Doručné rozdělí se pak každý měsíc neb též v kratších oddílech časových dle ustanovení představeného úřadu mezi slnhy doručováním pověřené a sice dle poměru účastenství (viz Mayerhofrův »Handbuch des politischen Verwaltungsdienstes, 1894, str. 88 nn.).

b) Doručné sluhů soudních:

Za doručení soudními sluhy buďtež vybírány poplatky doručné dle předpisu min. nař. ze dne 3. července 1854 č. 169 ř. z. (čl. XXXIV. uv. z. k c. ř. s.). Při doručeních, za které nesmí býti doručné vybíráno (na př. bylo uděleno právo chudých § 64 č. 5 c. ř. s.), budiž na lístku doručném nápadným způsobem (na př. razítkem červené barvy) připojena poznámka: »za doručení nebudiž soudnímu sluhovi ničeho placeno«. Jinak dlužno výši doručného, kterou má adresát zapraviti, stejně nápadně na listu doručném vyznačiti (§ 369 jedn. ř. ze dne 5. května 1897 č. 112 ř. z.).

Poplatky doručné, jež každý sluha (doručný posel) má vybrati, buďte ke konci měsíce (po případě z nařízení přednosty soudu i v kratších obdobích) z knihy doručné vypsány. Úhrn ze všech doručných knih vyplývající s poplatky doručnými, jež byly vydobyty příkazem platebním, tvoří fond, jenž se rozdělí dle dělidla na základě § 23 min. nař. ze dne 3. července 1854 č. 169 ř. z. a výnosu ministra spravedlnosti ze dne 28. června 1883 č. 5275 od přednosty soudu stanoveného mezi sluhy a posly doručné. Překročen-li je obnos na sluhu nebo posla doručného vypadající úhrnem poplatků, jež měl vybrati, má přebytek odvésti. Malé obnosy mohou jemu býti ponechány na zúčtování v měsíci příštím. Jeví-li se po provedeném rozdělení nějaký přebytek, buď zanesen do knihy peněžní a koncem roku odveden presidiu vrchního soudu zemského. Přebytků odvedených užito buď dle nařízení o tom vydaných ministrem spravedlnosti (§ 370 jedn. ř.).

G. Aktivní přídavky.

Aktivními přídavky rozumíme příjmy, jichž se kromě služného dostává státním úředníkům po dobu jich aktivní působnosti a jež se tedy zastaví, jakmile státní úředník dán byl do výslužby, nechať se tak stalo k jeho vlastní žádosti neb snad z moci úřední. Pro čtyry nejvyšší třídy hodnostní (I.—IV.) stanoveny jsou místo aktivních přídavků t. zv. přídavky funkční. Aktivní a funkční přídavky poskytnuty byly státním úředníkům v dobách, kdy služné jich nestačilo k zajištění bezstarostné existence a na radikální opravu úřednických platů nebylo možno vzhledem k nepříznivým poměrům finančním pomýšleti. Když pak stálým steskům na nedostatečnost platů, manifestujícím se zejména v hromadných peticích z kruhů úřednických neustále říšskou radu docházejících, bylo vyhověno a toužebná regulace platů úřednických konečně zákony ze dne 19. září 1898 č. 172 ř. z.

uskutečněna: ponechány i na dále aktivní a funkční přídavky, tyto dokonce pak pro III. a IV. třídu hodnostní zvýšeny. Bližší předpisy o aktivních přídavcích obsahuje zákon ze dne 15. dubna 1873 č. 47 ř. z. Aktivní přídavky rozděleny jsou ve 4 třídy, takže úředníci zřízení ve Vídni jsou zařaděni do I. třídy, úředníci v městech s obyvatelstvem přes 50.000 obyvatelů do II. třídy, v místech lázeňských Badenu, Františkových lázních, Marianských lázních, Karlových Varech, Teplicích, dále v místech, kde je méně než 50.000, avšak více než 10.000 obyvatelů do III. třídy a konečně úředníci zřízení v ostatních místech pod 10.000 obyvatelstva do IV. třídy. Co se týče funkčních přídavků, zrušil čl. I. zák. ze dne 19. září 1898 č. 172 ř. z. přílohu *b)* zákona ze dne 15. dubna 1873 č. 47 ř. z. a nahradil ji jinou, která zvyšuje funkční přídavky hodnostářů III. a IV. třídy hodnostní. Podotknouti sluší, že předpisy o aktivních přídavcích nevztahují se:

a) na státní osoby učitelské a

b) na úředníky s platem smlouvou stanoveným.

Platy úředníků při knihovnách universitních a studijních jakož i při knihovnách vysokých škol technických rovnají se nyní služnému státních úředníků příslušné třídy hodnostní (zák. ze dne 15. dubna 1896 č. 67 ř. z.).

Výměra přídavků funkčních.

Třída hodnostní.	Obnos ve zl. r. č.
I. hodnosť:	
předseda ministerstva	14.000
II. hodnosť:	
ministři	10.000
prvý předseda nejv. soudního dvoru	10.000
předseda nejv. účetního dvoru	10.000
předseda správního soudního dvoru	10.000
III. hodnosť:	
místodržitel v Rakousích pod Enží	7.000
» » nad Enží	7.000
» ve Štýrsku	8.000
» v Čechách	13.000
» na Moravě	8.000
» v Haliči	12.000
» v Přímoří	10.000
» v Tyrolsku	8.000
» v Dalmacii	8.000
druhý předseda nejv. soudního dvoru	4.000
» » správního soudního dvoru	4.000
předseda vrchního soudu ve Vídni	4.000
» » » v Praze	4.000
» » » ve Lvově	4.000
» » » v Zadru	2.000
předsedové ostatních vrchních zemských soudů po	3.000
IV. hodnosť:	
přednostové zemští	5.000
přednostové odborů v ministerstvech	3.000
předsedové senátů nejv. soudního dvoru a správ. soud. dvoru	3.000
generalní prokurator	3.000
místopředseda nejv. účetního dvoru	3.000
předseda vrchní evang. rady církevní	3.000
přednosta policie ve Vídni	2.000
náměstkové místodržitelův ve Vídni, v Praze a Lvově	2.000
místopředsedové finančních zemských ředitelství ve Vídni, v Praze a Lvově	2.000
generální ředitel tabákové režie	2.000
generální inspektor železnic	2.000

H. Pense úředníků státních, jich vdov a sirotků. Viz článek tento.

I. Náhradní nároky státu vůči státním úředníkům. Nároky na náhradu škody způsobené protiprávnými úředními úkony úředníkovými lze vymáhati v řízení disciplinárním jen tenkráte, když disciplinární úřad dle předpisů disciplinárních jest příslušným odsouditi úředníka též k náhradě škody třetím osobám způsobené (roz. spr. s. dv. ze dne 26. října 1887 č. 1715, sb. z. r. 1887 č. 3722). Náhradní nárok z ručení vyššího úředníka za správné vedení prací úředníkem nižším předpokládá dle všeobecných právních zásad, že škoda eráru vznikla z takového zavinění úředníkova, za něž vyšší úředník důsledkem své povinnosti k dozoru ručí (roz. spr. s. dv. ze dne 1. října 1878 č. 1528, sb. z r. 1878 str. 489). K dobytí a pojištění erárních pohledávek ze služebního poměru plynoucích buďtež vybrány od příslušných úřadů správních bez soudní intervence srážky ze služného a pensí státních služebníků a vojenských osob, aniž by zájem od soukromníků třebas i dříve nabytý provedení těchto srážek jakkoli mohl býti na ujmu (nejv. roz. ze dne 8. srpna 1834; d. dv. kanc. ze dne 16. září 1834, sb. z. pol. sv. 62 a d. dv. kom. ze dne 1. prosince 1834, sb. z. s. č. 2775, nař. dv. kom. ze dne 21. října 1834, I. 4081).

J. Vzájemné pohledávky státu a úředníků státních. Pohledávky státu naproti úředníkům a sluhům a naopak pohledávky těchto proti státu, pokud se vyvozují jedině ze služebních poměrů, buďtež vyřízeny v řízení správním, vyjímajíc jedině spory účetní (nejv. roz. ze dne 10. srpna 1841, dv. d. ze dne 24. září 1841 č. 28.680, d. dv. kom. ze dne 8. ledna 1842 č. 40578).

K. Disciplinární řízení proti úředníkům jest upraveno cís. nař. ze dne 10. března 1860 č. 64 ř. z. (srv. čl. Řízení disciplinární).

L. Stejnokroj státních úředníků. Viz čl. Kroj úřední.

M. Zákonné výhody úředníků státních.

Výhody dle zákona státním úředníkům příslušející:

1. Právo domovské: Trvale ustanovení státní úředníci nabývají nastoupením služby domovského práva v obci, ve které jim bylo vykázáno jich stálé úřední sídlo (§ 10 zák. o právu dom.).

2. Právo volební: Státní úředníci mají aktivní i pasivní právo volební do obecního zastupitelstva, do zemského sněmu a do říšské rady bez ohledu na to, zdali a mnoho-li daní platí; zařaděni býti mají do prvního sboru volebního.

3. Dle obecních zřízení jsou služební příjmy státních úředníků jakož i ze služebního poměru plynoucí pense, provise, příspěvky na vychování a požitky z milosti vůbec od obecních přirážek osvobozeny. Naproti tomu jsou veškeré příjmy státních úředníků ze služného a výslužného podrobeny osobní dani z příjmu dle zásad všeobecných zák. ze dne 25. října 1896 č. 220 ř. z. (§ 167 cit. zák. zevrubně uvádí, co sluší rozuměti příjmem ze služného a výslužného). Kromě toho zavedena zmíněným zákonem (§ 233 a n.) zvláštní daň ze služného vyššího, kterouž jsou povinni platiti vedle osobní daně příjmové ti, kdo mají služební platy dosahující nebo převyšující ročně 3200 zl.

4. Výhody ve příčině exekuce: Viz odst. *E.* VIII.

5. Výhody při jízdě a dopravě zboží po železnicích a parolodích (norm. o dopravních výhodách ze dne 30. listopadu 1891 č. 53.869): Aktivním c. k, pokud se týče c. a k. státním úředníkům a sluhům, pak aktivním úředníkům a sluhům dvorských úřadů poskytuje se na tratích rakouských státních drah a dle zvláštních úmluv i na tratích většiny rakouských drah soukromých, jakož i na liniích první c. k. priv. dunajské paroplavební společnosti na prokázání se legitimací při všech cestách služebních i mimo službu pro jejich osobu, v případě pak přesídlení následkem přesazení i pro příslušníky jejich domácnosti sleva z pravidelných jízdních poplatků; na tratích jmenovaných železnic poskytuje se v případě přesazení sleva i při dopravě jich věcí, nábytku a nářadí. Aktivní c. k. pokud se týče c. a k. státní a dvorští úředníci vyšších hodnostních tříd až včetně do VIII. třídy služební mohou použíti slevy z jízdného toliko při jízdě třídou I. nebo II., nikoli však při jízdě třídou třetí, kdežto státní a dvorští úředníci IX., X. a XI. třídy hodnostní mohou s nárokem na slevu dle své vůle použiti třídy první, druhé, nebo třetí.

6. Výhody při konání povinnosti branné: Poměry osobní a služební civilních úředníků státních náležejících ozbrojené moci, upraveny jsou zákonem ze dne 22. června 1878 č. 59 ř. z.

a) Civilními úředníky státními ve smyslu cit. zákona jsou všechny osoby zřízené správou státní (třeba jen provisorně) pod přísahou služební a způsobilé k pensi nebo provisi, kteréž požívají stálých platů z prostředků státních, dále osoby těmto na roveň po zákonu postavené, jakož i osoby dané na trvalý nebo dočasný odpočinek. Aktivní nebo na odpočinek daní zřízenci veřejných fondů státem spravovaných rovni jsou civilním úředníkům státním.

b) Povinnost povolání vyjímaje případ povolání z úřední povinnosti (§ 44 zákona branného ze dne 11. dubna 1889 č. 41 ř. z.), dobrovolné vstoupení důstojníka do neaktivní zeměbrany, okolnost ta, že nebyla doposud nastoupena jednoroční služba praesenční nebo služba se strany jednoročního dobrovolníka, jakož i trvalá povinnost branná i po odbytí zákonné služby praesenční: nejsou překážkami přijetí do civilní služby státní.

c) Dobrovolný vstup do více než jednoroční služby praesenční civilního úředníka státního má za následek vystoupení z civilní služby státní.

d) V případu války a na čas války připouští se však vstup do aktivní služby vojenské s podržením úřadu civilního, avšak závislým jest od schválení příslušného úřadu civilního.

e) Civilní úředníci státní náležející ozbrojené moci nemusí míti dovolené, jsou-li povoláni do aktivní služby vojenské (incl. do aktivní služby v domobraně).

f) Po čas aktivní služby vojenské:

aa) k účelu vlastního vojenského vzdělání v čase stanoveném zákonem pro vzdělání rekrutů;

bb) u příležitosti periodických cvičení;

cc) v případu mobilisace;

dd) v případu povolání domobrany podržuje každý civilní úředník státní svůj úřad civilní a svoji civilní hodnost úřední.

Co do požitků platí tato ustanovení:

a) Válečný rok ve smyslu § 10 zák. ze dne 27. prosince 1875 č. 158 ř. z. započísti lze pro úhrnný čas služební, nikoli však pro pětiletí

(quinquennium) potřebné k dosažení vyšších příjmů v aktivní službě státní.

b) Pro dobu aktivních služeb vojenských naznačených ad I. odst. 6 *a)*, *b)* a *d)* nemá místo ani částečné ani úplné zastavení neonerósních příjmů spojených s civilní službou státní.

c) Co do onerósních příjmů platiti má zařízení předepsané pro dovolení civilních služebníků státních.

d) Po dobu vykonávání vojenské služby praesenční podle zákona jeden rok nebo déle trvající zrušiti jest všechny civilní příjmy.

e) V případu mobilisace zůstává civilním úředníkům státním povolaným k aktivní službě vojenské, pokud náležejí k mužstvu, úplné služné jejich se státní službou civilní spojené; auskultantům, praktikantům, elevům a aspirantům zůstává jich adjutum.

f) Kdož mají vlastní domácnost se ženou nebo dítkem, těm poskytují se dále příjmy neonerósní; naproti tomu nemají nijakého nároku na zaopatření rodin normované v předpisech o platech vojenských.

g) Civilní úředníci státní náležející k vojenským gážistům obdrží po dobu své aktivní služby vojenské v případu mobilisace:

aa) Za všech okolností třetinu civilních příjmů při pensi nebo provisi započítatelných, resp. třetinu adjuta.

bb) Nedosahuje-li gáže vojenská (bez vedlejších poplatků) bez připočítání sub *a)* zmíněné třetiny civilního příjmu plný obnos těchto civilních požitků, obdrží kvotu k vyrovnání difference potřebnou. Je-li vojenská gáže stejně veliká nebo větší než civilní služné, má přestati po čas trvání této gáže vyplácení služného vyjma oné volné třetiny.

cc) Civilní úředníci státní mající domácnost vlastní se ženou nebo dítkem, požívají nadále aktivního přídavku, příbytečného a naturálních důchodů, avšak nemají nároku na zaopatření rodiny upravené předpisy o platech vojenských.

h) Někdejší civilní úředníci státní na trvalém neb dočasném odpočinku obdrží po čas své aktivní služby vojenské platy vojenské zvlášť upravené a mimo to zůstává jim dále neztenčené požívání jich civilních důchodů.

i) Vdovám a sirotkům po civilních úřednících státních zemřelých za doby vojenské služby zůstává nárok na důchod počítaný dle celkové služby zemřelého.

Prováděcí nařízení ze dne 26. prosince 1887 č. 3 ř. z. z r. 1888 má v podstatě tato ustanovení:

a) Odvod civilního úředníka státního oznámiti sluší bez prodlení onomu civilnímu úřadu (onoho úřadu nebo ústavu), u kterého slouží, a sice oznámiti to musí i příslušný politický úřad doplňovací i odvedený sám.

b) Aktivní státní úředník ozbrojené moci náležející musí dále oznámiti svému představenému resp. svému civilnímu úřadu státnímu každou změnu a každý rozkaz, který obdrží po čas své civilní služby a který odnáší se k jeho vojenskému poměru služebnímu; oznámení to má se státi, pokud možno, ústně, jinak a za trvání aktivní služby vojenské písemně s připojením dotyčných dokladů.

c) Výplata civilních platů děje se za trvání vojenské služby u téže civilní pokladny, u které bral dotyčný úředník státní své úplné příjmy služební prve, než nastoupil službu vojenskou. Předložiti musí kvitanci

vlastnoručně podepsanou kvitanci s udáním vojenské šarže a svého postavení ve službě civilní; kvitanci viduje velitel pododdílu (při vojenských úřadech, velitelstvích a ústavech dotyčný představený). Dále připojiti musí platební arch (knížku platební) s likvidovaným obnosem a vytknutím osoby, která jest od oprávněného zmocněna, aby obnos přijala.

d) Jakmile vystoupí civilní státní úředník z aktivní služby státní, jest mu poukázati opět v úplném obnosu všechny civilní důchody příslušející jemu po čas aktivní služby státní.

e) Odsouzení trestním soudem vojenským vyřčená nad takovýmito civilními úředníky státními sdělují se od případu k případu úřady vojenskými příslušným civilním úřadům dotyčného úředníka.

Usmrcení (zaviněné).

I. Zaviněné usmrcení člověka může záležeti v bezprostředním nebo nepřímém úmyslu (vražda a zabití) nebo v nedbalosti; takovéto usmrcení trestno jest jakožto přečin proti bezpečnosti těla dle §§ 335 a 337 zák. trest. Předmětem usmrcení jest člověk, ve kterýžto pojem však úchylkou od úmyslného usmrcení spadá při přečinu tomto i dítě nenarodivší se ještě (nál. kas. dvora ze dne 23. května 1884 sb. č. 644).

II. Skutek záleží v konání nebo v opomenutí, jež jsou příčinou toho, že nastala smrt člověka. Zda-li tomu tak, zda-li zejména jest mezi činem a nastalou smrtí člověka příčinná souvislost, posuzovati jest vedle zásady vytčené v § 134 zák. trest. (nál. kas. dv. ze dne 25. října 1889 sb. č. 1277 a ze dne 7. listopadu 1891 sb. č. 1479).

III. Vina záleží v nedbalosti t. j. v nedostatku oné pozornosti, kteroužto jednající jsa veden nahlédnouti může, že jednání jeho neb opominutí jest s to, aby přivedlo nebo zveličilo nebezpečí pro život, zdraví nebo tělesnou bezpečnost člověka. Zda-li však jednající to nahlédnouti mohl dávaje náležitý pozor, vyplývá buďto z přirozených a každému snadno poznatelných následků konání neb opomenutí nebo z předpisu zvlášť vyhlášených nebo konečně mohl to věděti důsledkem stavu, svého úřadu, povolání, živnosti nebo vůbec vzhledem ku zvláštním svým poměrům. K usmrcení nevyhledává se, aby jednající musil předvídati jako výsledek činu svého smrt, stačiť, aby poznával, že vzchází jen nebezpečí pro život, zdraví nebo tělesnou bezpečnost člověka. Zákon trestní nepřestává však jen na tomto zjišťování skutkového podkladu zaviněného usmrcení, nýbrž uvádí předkem v § 336 příkladmo celou řadu jednání a opomenutí, jež tento přečin zakládají a to

a) neopatrné chování hořícího uhlí v uzavřených místnostech;

b) nešetření nutných opatrností při plavbě na vodě;

c) nezachování předpisů (a jinakých zvlášť potřebných ohledů) vydaných ohledně parolodí, parostrojů a parních kotlů;

d) neopatrnost při vykuřování sirou nebo při používání prostředků uspávacích (narkotisačních); dále

e) nezřídí-li se výstražná znamení tam, kde se kladou léčky, osidla, vlčí jámy a samočinné střely;

f) nešetří-li se zvláštních předpisů o výrobě, uschovávání, prodeji, dopravě a používání součástek ohňostrojů, praskacích preparátů, zapalovadel a podobných jiných všech látek, kteréž třením snadno se vznítí, dále střelného prachu a třaskavin (střelné bavlny), obzvláště i tím-li se

nešetří předpisů příslušných, že se předměty tyto tajně přibalí k nákladům dopravovaným poštou nebo železnicí. (Viz též čl. »Třaskaviny«);

g) nedbá-li se obezřetnosti, jakáž předepsána jest při provozování hor.

Zákon obsahuje dále řadu zápovědí, jichž přestoupení tresce se i bez ohledu na to, zda následek nějaký způsoben byl čili nic, vzejde-li však vinou toho smrt člověka, jest tu přečin dle § 335 tr. zák., což zákon dílem výslovně (k. př. §§ 341, 343, 358 atd.) nařizuje, dílem i bez takovéhoto nařízení jako věc přirozenou předpokládá (k. př. § 430 tr. zák.) (nál. kas. dv. ze dne 9. prosince 1881 sb. č. 382).

IV. Tresty.

Přečin proti bezpečnosti těla (usmrcení z neopatrnosti) tresce se tuhým vězením od 6 měsíců do jednoho roku (§ 335). Jestliže však spácháno jest jednání neb opomenutí tvořící tento přečin na železnicích, ať parní silou hnány jsou nebo nikoli, nebo na příslušenství železnic, na dopravních prostředcích, na strojích, přístrojích nebo jinakých předmětech k provozování železničnímu sloužících, nebo odnáší-li se činnost trestná k parostrojům, parním kotlům, vodním stavbám, mostům, zařízením horním (§ 85 lit. *c*), nebo k telegrafům státním (§ 89 zák. trest.), nebo spáchán-li čin neb opomenuto něčeho za poměrů zvláště nebezpečných (§§ 85 lit. *c*, 87) a tím způsobena smrt člověka: nastupuje trest tuhého vězení od 6 měsíců až do 3 let (§ 337 tr. z.).

V. Zvláštní ustanovení o usmrcení způsobeném potravinami zdraví škodlivými obsažena jsou v zákonu ze dne 16. ledna 1896 č. 89 ř. z. z r. 1897; zákon tento jedná o prodeji potravin a požívatin. Vedle § 18 téhož zákona dopouští se totiž přečinu ten, kdo

1. vědomě potraviny a požívatiny určené do obchodu a k dopravě takovým způsobem spracuje nebo konservuje, že požitím jich může se zdraví lidské poškoditi;

2. kdož vědomě jako potraviny prodává, vydražuje nebo jinak do obchodu dává takové předměty, které mohou — byvše požity ublížiti zdraví lidskému;

3. kdož vědomě vyrábí a připravuje nádobí k vaření, k jídlu, k pití nebo jinaké náčiní a nářadí určené k vaření nebo k uschování potravin nebo jehož se používá při těchto potravinách, dále kdo zhotovuje a upravuje váhy, míry a jiná měřidla, jichž se používá při potravinách, posléze kosmetické prostředky (neboli prostředky ku zvýšení krásy), hračky, tapety, oděv: výroba a úprava zmíněných předmětů musí se státi tím způsobem, že může se ublížiti zdraví, užívá-li se jich k tomu, k čemu jsou určeny, nebo bylo nutno očekávati, že se jich užívati bude;

4. kdož vědomě prodává, vydražuje nebo jinak do obchodu dává předměty pod čís. 3 vyznačené nebo jich používá způsobem zdraví poškozujícím ku potřebě jiných lidí.

Byla-li přečinem tímto (trest: tuhé vězení od 1—6 měsíců, s čímž může býti spojena peněžitá pokuta až do 500 zl.) způsobena smrt nějakého člověka, nastoupiti má dle § 19 cit. zák. tuhé vězení od 6 měsíců do jednoho roku, s čímž může býti též spojena peněžitá pokuta až do výše 1000 zl. Byl-li však přečin tento spáchán za takových okolností, že vzejíti mohlo nebezpečí pro život nebo zdraví lidské ve větším rozsahu, potrestati jest skutek takový jakožto zločin žalářem od 1—5 let, s čímž

může býti i spojena peněžitá pokuta až do obnosu 5000 zl. Mohl-li však pachatel předvídati smrt člověka nějakého jakožto následek činu svého, propadá trestu smrti (§ 19 cit. zák. odst. 2 a 3 v souvislosti s § 86 odst. a § 87 ob. zák. trest). (Viz čl. »Potraviny«.)

Usnesení soudní.

V řízení sporném i exekučním činí soud svá rozhodnutí, nařízení a opatření usnesením (Beschluss). Výjimky činí případy, kde sluší vynésti rozsudek (§§ 425 c. ř. s. 62 ex. ř.).

I. Usnesení v řízení sporném.

Dlužno lišiti usnesení upravující pouze postup sporu (na př. usnesení nařizující sloučení, dělení, obnovení, přerušení řízení; §§ 187—191, 193 c. ř. s.) a usnesení ostatní. Usneseními prvo dotčenými není soud vázán a může kdykoliv od nich zase ustoupiti a může dále rekursu proti usnesením takovým podanému sám vyhověti (§§ 425 odst. 2, 522 c. ř. s).

Usnesení vynésti mohou jen soudcové, kteří se zúčastnili předchozího ústního jednání. Nastala-li změna v osobě předsedy neb členů senátu před vynesením usnesení, nutno jednání znova před změněným senátem provésti (§§ 425 odst. s. 412 c. ř. s.).

Písemně sluší vyhotoviti:

1. usnesení, jež vydána byla mezi jednáním nebo prováděním důkazu senátem neb jeho předsedou, soudcem dožádaným neb z rozkazu činným, jestliže stranám přísluší opravný prostředek proti usnesení, aneb jestliže mohou na základě usnesení ihned exekuci vésti. Mimo to buď usnesení tohoto druhu prohlášeno bez ohledu na to, jsou-li strany přítomny čili nic;

2. usnesení učiněná mimo rok; zde ovšem publikace jich odpadá. Avšak usnesení, jímž byl zamítnut návrh strany bez předchozího slyšení odpůrce, doručí se odpůrci jen k návrhu navrhovatelově (§§ 427 c. ř. s. 64 ex. ř.);

3. žádá-li toho řízení jednání.

Usnesení nabývá působnosti doručením písemného jeho vyhotovení. V případech však, kde není doručení toto nařízeno, působí ústní prohlášení usnesení stejně jako doručení (§ 426 c. ř. s.); tak zejmena v řízení bagatelním počíná běžeti 14denní lhůta rekursní již dnem po prohlášení usnesení, předpokládajíc ovšem, že byly obě strany při publikaci jeho přítomny (§ 521).

Usnesení buďtež odůvodněna, jestliže byla učiněna o návrzích odporujících, neb byl-li jimi návrh nějaký zamítnut. Při tom sluší pojati do důvodů návrhy, o kterých se rozhoduje, jakož i skutkový děj potud, pokud toho třeba k porozumění výroku neb opatření. Není toho však třeba, (je-li to zřejmým z podání současně sděleného, aneb z protokolárního opisu (§ 428 c. ř. s.). Prvopis usnesení podpíše předseda senátu, bylo-li usnesení učiněno senátem, jinak však soudce, který usnesení učinil; nikdy však zapisovatel (§ 429 c. ř. s.). Totéž platí i o podpisování písemných vyhotovení usnesení, jež též obsahujtež, co nařizuje § 417 č. 1 a 2 ohledně rozsudků (§ 79 org. z.). Ohledně udílení vyhotovení a výtahů, dále oprav usnesení a doplnění usnesení, jímž o návrhu stran z části nebylo rozhodnuto, aneb v němž chybí žádaný výrok o útratách aneb jest neúplným platí totéž, co ustanovují §§ 418, 419, 423, 424 civ. ř. s. ohledně rozsudků.

II. Usnesení v řízení exekučním.

Všeobecně dlužno uvésti, že pokud ex. ř. výjimek nestanoví, nutno též v řízení exekučním užívati všeobecných ustanovení c. ř. s. o soudcovských usneseních (§ 78 ex. ř.). Usnesení mimo rok učiněná buďte doručením písemného vyhotovení (výměru) oznámena stranám a všem osobám, jež jinak dle předpisu zákona mají býti spraveny o usnesení, leč by v jednotlivém případě byla nařízena jiná forma oznámení.

Všechna usnesení za rok neb při některém úkonu exekučním učiněná, buďtež prohlášena. Tato usnesení doručí se písemně stranám a jinakým účastníkům při publikaci přítomným, pokud osobám těm přísluší samostatný opravný prostředek proti usnesení nebo právo na základě tohoto usnesení ihned exekuci vésti. Stranám a jinakým účastníkům, jež nebyli při publikaci přítomni, buď v těchto případech a mimo to ve všech případech, kdy toho vedení řízení vyžaduje, doručeno vyhotovení písemné. V případech, kde není nařízeno písemné vyhotovení, má ústní prohlášení účinek doručení (§ 64 ex. ř. sr. §§ 426 a 427 civ. ř. s.).

Ustanovení vedlejší jsou úmluvy neb nařízení, jimiž se smlouva, poslední pořízení nebo vůbec nějaký poměr právní co do hlavní věci blíže určují, obmezují nebo rozšiřují a tím tedy určitým způsobem modifikují pravidelné účinky právního poměru. Římské právo označuje vedlejší ustanovení pojmem »clausulae«. Jsou to condiciones, dies a modus.

O. z. o. počítá k vedlejším ustanovením: výminky (§§ 897—900), pohnutku (§ 901), čas, místo a způsob splnění §§ 902—907), závdavek (§ 908), litkup (§ 909), povinnosti vedlejší (§§ 912—913). (Viz čl. Výminky, Pohnutka, Obligace alternativní, Pořízení poslední, Čas splnění, Místo splnění, Splnění, Závdavek, Litkup, Povinnosti vedlejší.)

Jednotlivá ustanovení vedlejší vztahují se — jak plyne z hořejší definice — na poměry právní, jež se zakládají nejen smlouvami, nýbrž též jinými činy právními; tak mají značný vliv výminky při posledním pořízení (§§ 696 a 703), rovněž (doložení času) dies (§§ 704 - 708) a příkaz (§§ 707 až 712) (viz čl. Pořízení poslední). Zvláštní význam má čas pro právní účinnost při prohlášení za mrtva (§§ 24, 113, 114, 227) (viz čl. Prohlášení za mrtva), pro předsevzetí ohlášek (§§ 72, 73) (viz čl. Manželství), opětné provdání se manželky, bylo li manželství rozloučeno (§ 120) (viz čl. Manželství), pro otázku manželského zrození (§§ 138, 156—159 a 163) (viz článek Otcovství), přenechání nalezené věci (§§ 391—392) (viz čl. Nález), způsobilost dědickou (§ 545) (viz čl. Právo dědické a způsobilost dědická), pro zapravení odkazů (§ 685) (viz čl. Odkazy), pro přijetí slibu (§ 862) (viz čl. Nabídka), zánik rukojemství (§§ 1363, 1367) (viz čl. Rukojemství) a pro promlčení (§ 1451) (viz čl. Promlčení).

Ústava (rakouská).

I. Dějiny.

Pojem »ústavy« v rozvoji dějinném značí soujem oněch zákonných předpisů, jichž účelem jest s jedné strany učiniti státní celek jednotou, s druhé strany pak upraviti poměr moci státní v širším smyslu k jednotlivým členům státu; pokud jde specielně o mocnářství rakousko-uherské, lze až do r. 1848 mluviti jedině o ústavních zákonech směru prvního. Byloť až do tohoto roku Rakousko mocnářstvím absolutním, kde soustřeďovala se veškerá moc státu jedině v rukou mocnářových, a nebylo ani památky

po nějakém obmezení zákonném co do výkonu moci této. Opatření, které učinil mocnář vykonávaje moc svou, bylo nezměnitelným a to proto, že je učinil on. Zásada tato ovládá dobu panování Františka II. (pokud se týká, jakožto císaře rakouského Františka I.). Aby však vyhověno bylo předpisům aktů spolkových, byla r. 1816 a v létech následujících v německých a slovanských provinciích dílem zavedena, dílem znovuzřízena (reaktivována) stavovská zastupitelstva; v nich měla převahu šlechta a duchovenstvo; oprávnění jich odnášela se na povolování a rozdílení berní a povinnost brannou. Tato stavovská shromáždění, která byla zhusta v jednom dni zahájena i uzavřena, poklesla záhy na pouhou formalitu; stav městský a selský neměl tu téměř vlivu a podílu nijakého, ježto zástupci jednotlivých těchto stavů (šlechty, duchovenstva, měšťanstva a sedláků) radili se o agendách jim přiznaných odděleně, takže vždy nabyla šlechta a duchovenstvo převahy; vládla libovůle naprostá. V Uhrách naproti tomu byly již záhy instituce ústavní; říšský sněm uherský měl se sestupovati každá tři léta — leč i zde nastala reakce; po 13 let nebyl říšský sněm svolán, až konečně r. 1825 viděl se Metternich následky řeckého boje za svobodu a rusko-tureckou válkou pohnuta k ústupu; aby se nepodněcovala ještě více nespokojenost Uhrů, svolal v září 1825 uherský říšský sněm do Prešpurku, jelikož bylo se nadto obávati zápletek na dolním Dunaji. »Vídeňské závěrečné akty« (1820), kteréž potvrzeny byly sněmem spolkovým a přijaty za základní zákony německého spolku (buntu), namířeny byly po výtce proti ústavám zemských stavů prohlašujíce zásadně a nepokrytě, že knížata suverénní ve spolku sjednocená nesmí míti nijakých překážek ani obmezení z ústav zemských stavů plníce povinnosti své jako členové buntovní. Tato bezohledná politika Metternichovská nesla se za jediným jen cílem, aby se totiž ve skutek uvedla co nejpřísnější absolutní vláda vylučující naprosto součinnost a vliv jednotlivých stavů i v praskrovných a pranepatrných státoprávních záležitostech (povolování berní a branců); proti politice této nastalo v čas jitření propuknuvší úplně r. 1848 a povalivši strůjce dosavádního systému; a právě bouřlivý rok 1848 jest památným v dějinách ústavního vývoje Rakouska. Ke vzpouře uherské, vídeňské a italské přidali se i Čechové zamýšlejíce ve spojení s Moravou a Slezany utvořiti zvláštní slovanské království a svolavše k tomu konci na den 2. července 1848 do Prahy slovanský kongres, jemuž předsedal otec národa českého, nesmrtelný dějepisec Palacký. Na Riegra vznesena na tomto kongresu úloha vypracovati ústavu výlučně zabírající jen živel slovanský; vznikly z toho neshody a bouře mezi oběma národnostmi našeho království a kongres pochován (13. června 1848) po krvavé srážce s vojskem (za knížete Alfreda Windischgrätze, jenž byl tehdy vojenským guvernérem). Dne 22. července 1848 zahájen byl ve Vídni první konstituující sněm říšský, přeložený dne 22. října téhož roku do Kroměříže. To jsou počátky, pokud se týká, recepce konstitučního systému v Rakousku; k tomu druží se krátká perioda vlády absolutní ode dne 21. srpna 1851 až do 20. října 1860 t. j. až do vydání t. zv. říjnového diplomu neboli t. zv. ústavy říjnové (viz čl. »Ústava říjnová«).

II. Rakouské ústavní, pokud se týká, základní státní zákony.

Přihlédajíce ku pojmu »ústavy« na počátku statě této naznačenému shledáváme ústavní zákony v těchto zákonech:

1. Sankce pragmatická, kteroužto vyslovena byla jednota obou území tvořících dnes mocnářství rakousko-uherské (viz čl. »Sankce pragmatická«).

2. Patent císaře Františka I. ze dne 1. srpna 1804, jímžto přijal tento název »císaře rakouského«.

3. Nařízení císaře Ferdinanda I. ze dne 22. srpna 1836 o názvu vládním.

4. První ústavní listinou jest cís. patent ze dne 25. dubna 1848 sv. 76 č. 49 sb. zák. pol. svolávající do Vídně první rakouský sněm říšský.

5. Říšská ústava ze dne 4. března 1849 č. 150 ř. z., kteráž vytýká v §§ 9—22 ustanovení o oprávněních císaři příslušejících, v §§ 23—32 ustanovení o říšském právu občanském a o základních právech občanů státních.

6. Ústava tato však zrušena a vlastnoručním listem císaře ze dne 31. prosince 1851 č. 2 ř. z. výslovně prohlášeno, že v platnosti potrvává rovnost všechněch občanů státních před zákonem a rovněž že místa nemá svazek poddanský neboli svazek přikázanosti; cís. patentem ze dne 31. prosince 1851 č. 3 ř. z. ponechána a v ochranu vzata každá církev a náboženská společnost v zemích korunních zákonem uznaná v ten rozum, že má každá z nich právo společně a veřejně náboženství vykonávati, samostatně spravovati své záležitosti, držeti a užívati ústavu, nadání a fondů určených k účelům kultu, vyučování a dobročinnosti.

7. Diplom říjnový a patent únorový, jimiž zahájena nová éra ústavního zákonodárství, upravovaly jen otázku, pokud povoláno jest zastupitelství lidu k součinnosti v zákonodárství.

8. Teprve ústavou prosincovou z r. 1860 známou pod jménem »prosincovka« položen rozsáhlý základ k zákonům ústavním: upraven jednak zákonitě státoprávní poměr k zemím koruny uherské a to zákonem ze dne 21. prosince 1867 č. 146 ř. z. (srv. čl. »Záležitosti společné«), jednak omezena řadou zákonů státní moc vůči občanům státním. K těmto zákonům náleží: státní základní zákon o všeobecných právech občanů státních ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z., kterýžto zákon prohlašuje ve článcích 8 a 9 za integrující část státního základního zákona zákony ze dne 27. října 1862 č. 87 a č. 88 ř. z. na ochranu osobní svobody a na ochranu práva domovního. Ku bližšímu provedení zákona tohoto vydány byly: zákon ze dne 6. dubna 1870 č. 42 ř. z. o ochraně tajemství dopisů a listin, zákony ze dne 15. listopadu 1867 č. 134 ř. z. a č. 135 ř. z o právu spolčovacím a shromažďovacím, zákony ze dne 25. května 1868 č. 48 ř. z. a č. 49 ř. z. o zásadních ustanoveních o poměru školy k církvi a o mezikonfesijních poměrech občanů státních. Tyto prováděcí zákony nenáleží však k základním zákonům státním, jež platně změniti lze v říšském zastupitelstvu toliko většinou dvou třetin hlasů přítomných a v poslanecké sněmovně jen u přítomnosti aspoň polovice členů (zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z.). Další státní základní zákony upravují moc vládní a výkonnou (zákon ze dne 21. prosince 1867 č. 145 ř. z.), moc soudcovskou (zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 144 ř. z.). a aktivování soudu říšského (zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 143 ř. z.).

III. Ježto obsah jednotlivých těchto zákonů lépe dá se vytknouti ve zvláštních článcích (srv. čl. »Rada říšská«, jednotlivé články o ministerstvech, »Sněmovna poslanecká«, »Delegace«, »Občanství státní« atd.), potřebí jest zmíniti se jen blíže o zákonu upravujícím moc vládní a vý-

konnou. Rakousko t. j. království a země na říšské radě zastoupené, jest ústavním mocnářstvím dědičným. Moc vládní soustředěna jest v rukou mocnáře povolaného na trůn sledem dědickým bez korunovace, kterýž uvazuje se u vládu skládá v přítomnosti obou sněmoven rady říšské přísežný slib, že bude nezlomně držeti se základních zákonů království a zemí na říšské radě zastoupených a ve shodě s těmito zákony a s všeobecnými zákony, že bude vlásti. Tato vládní moc obmezena jest právy občanů státních zaručenými státními základními zákony. Císař jest osobou posvátnou, nedotknutelnou, nezodpovědnou. Zodpovědnými zastupitelstvu lidu jsou ministři, jimiž, pokud se týká, úředníky ministrům podřízenými císař vládní moc svou vykonává. Císař jmenuje a propouští ministry a obsazuje k návrhu příslušných ministrů všechny úřady všech odvětví služby státní, pokud zákon jinak neveli. Jistá oprávnění vyhražena jsou císaři jakožto prerogativy koruny a to:

1. právo udíleti tituly, řády a jiná státní vyznamenání;

2. vrchní rozkaz nad mocí válečnou, právo vyhlásiti válku a uzavírati mír;

3. právo uzavírati smlouvy státní. Jde-li však o smlouvy obchodní a takové státní smlouvy, jež tíží říši nebo některé části její nebo zavazují jednotlivé občany, vyhledává se přivolení rady říšské;

4. právo mincovní vykonává se jménem císaře (viz čl. Mincovnictví).

Ku právoplatnému vzniku zákonů vyhledává se přivolení obou sněmoven rady říšské, pokud pak jde o zákonodárství zemské, potřebí jest souhlasu zemských zastupitelstev. Prohlašování zákonů (srv. čl. »Prohlašování zákonů«) děje se ve jménu císaře s odvoláním na udělené přivolení ústavních sborů zastupitelských a za spolupodepsání některého zodpovědného ministra. Ministři zodpovědni jsou za ústavnost a zákonnost vládních úkonů spadajících v jejich obor působnosti. Zodpovědnost ministrů upravena jest zákonem ze dne 25. července 1867 č. 101 ř. z.

Ústava církve evangelické.

Jako reformátoři sami nesepsali žádného církevního práva, nýbrž jen v různých spisech svých vyslovili jednotlivé zásady, tak podobně nelze mluviti o nějakém řádu církevním nebo nějaké církevní ústavě evangelíků v Rakousku z doby reformační. Ovšem byl s přivolením císaře Maximiliána II. od rakouských stavů tehdy povolán David Chytraeus r. 1568 do Dolních Rakous, by uspořádal agendu a církevní řád (instructio superintendentis et consistorii). Agenda tato byla sice (od jiných libovolně namnoze pozměněna) majestátním listem ze dne 14. ledna 1571 obdařena císařskou assekurancí, kdežto osnova řádu církevního nebyla císařem potvrzena a tak nadále neuspokojena zůstala touha po zřízení superintendenta a konsistoře pro rakouské země dědičné, ač se opět a opět stavové a pánové zasazovali o uskutečnění myšlénky této; ba mír vestfálský z r. 1648 odepřel dokonce rakouským zemím dědičným exercitium t. j. vykonávání evangelického náboženství. A tak mohli evangelíci jen ve skrytu a proti zákonu, bez ochrany právní, ve skrovničkém jen počtu již pozůstávajíce oddati se náboženství svému. Teprve t. zv. toleranční patent císaře Josefa II. ze dne 13. října 1781 přiměl příslušné činitele k tomu, aby dán byl evangelíkům určitý řád upravující poměr jich ku státu, k jinověrcům a jich právní postavení mezi sebou. K tomu nesly se instrukce pro konsistoř ze dne 6. listopadu 1784, pro superintendenty obcí církevních augšpurského vy-

znání v dědičných zemích ze dne 23. prosince 1785; tyto instrukce pro augšpurské vyznání přijala za základ i církev reformovaná, až posléze schválena a dne 26. ledna 1830 vyhlášena byla spojenou dvorskou kanceláří »Instrukce pro superintendenty helvétského vyznání v provinciích rakouských, německých, českých a haličských« vypracovaná konsistoří reformovaných. Z těchto instrukcí, jakož i z potomních dvorských dekretů. nařízení, výnosů atd. vznik odvodila církevní ústava pro seniory a obce (faráře, učitele). V instrukcích těchto převládá následkem zvláštních poměrů oné doby pouze system teritoriální, dle něhož zeměpánu příslušelo netoliko »ius circa sacra«, nýbrž i »ius in sacra«. I vykonával moc církevní s jedné strany politický úřad dvorský a zemský, s druhé strany konsistoř v Těšíně, brzy na to pak ve Vídni spolu se superintendenty konsistoři přikázanými. Konsistoř těšínská vyšla vlastně z konsistoře založené již r. 1749 a v působnost vešla dne 22. července 1784 pojímajíc jen protestanty zpola stavu duchovního, zpola stavu světského. President musil však býti katolíkem (srv. čl. »Rada církevní vrchní evangelická«). Rakouské země dědičné rozděleny byly ve čtvero superintendencí augšpurského vyznání a to:

1. pro Dolní Rakousy, Štýrsko, Illyrii a Benátsko;
2. pro Horní Rakousy;
3. pro Čechy;
4. pro Moravu a Slezsko s 9 senioráty a 3 superintendencemi helvétského vyznání: 1 pro Dolní Rakousy, 2 pro Čechy, 3 pro Moravu se 4 senioráty.

Pro Halič zřízena byla společná superintendenta augšpurského a helvétského vyznání. Instrukce tyto měly vlastně býti jen opatřeními prozatímními, neboť císař Josef II. pečoval i o řádné upravení záležitostí církevních a po několikerém vyjednávání vydal dne 9. září 1785 evangelické konsistoři augšpurského vyznání, dne 6. března pak 1786 konsistoři helvétského vyznání dekret žádaje, aby obě vládě předložily církevní právo dle zásad své konfesse zpracované. Obě konsistoře spojily se pak ku práci této a vypracování církevního práva společného oběma vyznáním svěřeno světskému radovi konsistoře augšpurského vyznání Janu Ondřejovi z Wielandtu, jenž skutečně dostál úkolu svému vypracovav »Církevní řád pro spřízněné vyznavače augšpurské a helvétské v zemích dědičných«. Osnova tato vrácena byla vládou výnosem ze dne 27. února 1789 konsistoři s vyzváním, aby se doplnila pozdějšími nařízeními, pokud se týká, s nimi se ve shodu uvedla. Potřebné přepracování pořídil opět konsistorní rada Wielandt věnovav i po stránce systematické dílu tomuto píli uznání hodnou. Leč i tato »Nově zpracovaná osnova praktického práva církevního pro spřízněné vyznavače augšpurské a helvétské v německých zemích dědičných« sankce panovníkovy nedošla. Tato první rakouská ústava církevní byla ve skutečnosti císařem Josefem II. zvrácena nadobro, a zákonnou moc podržely nadále staré instrukce jsouce v potomních dobách dle potřeby doplňovány a rozšiřovány dekrety dvorskými, nařízeními, výnosy atd.

Pohnutý rok 1848 probudil ze spánku i tuto veledůležitou otázku a s ní tré oprávněných přání: aby totiž křesťanským vyznáním přiznáno bylo stejné oprávnění, aby vydána byla ústava synodální a konečně aby položen základ ku spojení obou církví protestantských. Volbou povoláni duchovní a světští zástupcové na konferenci za tímto účelem do Vídně

a konali porady od 3. do 11. srpna 1848. Na základě porad těchto vydán byl min. výnos ze dne 30. ledna 1849, jímž odstraněny sice mnohé nedostatky, avšak zákonné úpravy se tím církvi evangelické nedostalo. Na základě nejv. patentu ze dne 4. března 1849 povoláni byli min. výnosem ze dne 27. června 1849 oběma konsistořemi veškeří superintendenti a jich důvěrníci ku poradám do Vídně; porady ty trvaly od 29. července do 14. srpna 1849 a konaly se ve 12 sezeních pro obě vyznání společných. Výsledkem těchto porad byla jednak osnova zákona, jež v 31 paragrafech stanoví úplnou rovnost s církví katolickou a důsledně snaží se upraviti právní postavení evangelíků jakožto občanů státních, přestupování od církve k církvi, výchovu dítek, manželství, právní postavení duchovních jakožto »farářů«, jakož i utvořiti obce, jednak osnova volebního zákona pro první ústavodárnou synodu evangelické církve v Rakousku. Dne 19. srpna 1849 zaslány předlohy tyto s pamětním listem ministru Lvu Thunovi, ve kterémžto listu vyznačen nástin příští presbyteriálně-synodální ústavy. (Hrubě ani si povšimnuto nebylo osnovy ústavy pro evangelickou církev v Rakousku z r. 1850, kterou vypracovali Buschbeck a Steinacker). Teprve nejvyšším patentem ze dne 8. dubna 1861 a prozatímní ústavou církevní ze dne 9. dubna 1861 pošinuta otázka ústavní o značný díl ku předu. Po rozumu patentu tohoto měly býti synody pokud možno nejdříve svolány k definitivnímu vyřízení ústavy církevní; ministerstvo státní zmocněno předložiti osnovu zákona na upravení poměru církve evangelické obou vyznání k ostatním náboženským společnostem a zejména k církvi katolické, aby byla ústavně projednána v příštím zasedání rady říšské. Tím obě otázky došly svého přirozeného vyřízení: postavení totiž církve evangelické ke státu a k jiným církvím: o tom rozhodovati přísluší říšskému zastupitelstvu; ustanovení právní v mezích církve evangelické (ústavy církevní), o čemž raditi se a usnášetí povolány jsou synody. První generální synoda odbývána dne 22. května 1864 (zasedala až do 9. července 1864; kromě sezení výboru konáno 32 společných zasedání synod vyznání augšpurského a helvétského, pak 7 zvláštních sezení synody augšpurského vyznání a 5 zvláštních zasedání synody vyznání helvétského). Výsledkem těchto porad byla důkladně revidovaná a spořádaná osnova církevní ústavy na podkladu presbyteriálně-synodálním zachovávající zásadu samosprávy obecní a osnova ta předložena nejvyššímu potvrzení, jehož se jí skutečně nejvyšším rozhodnutím ze dne 6. ledna 1866 dostalo jakožto »Ústavě evangelické církve augšpurského a helvétského vyznání.« (Jednotlivým jen paragrafům nedostalo se potvrzení i nahraženy doslovným zněním prozatímního řádu církevního.) Jakkoli pak generální synody na rok 1871, 1877 a 1884 povolané zabývaly se otázkami ústavy církevní, nebylo lze provésti revisi hned, nýbrž až na V. generální synodě (zasedající od 20. října až do 9. listopadu 1889). Synoda vyznání helvétského přijala předloženou osnovu revise od vrchní rady církevní bez všeliké úrady — en bloc — kdežto synoda augšpurského vyznání žádala za více změn. I byla svolána mimořádná synoda augšpurského vyznání r. 1890, na kteréž usnesena byla »Zvláštní ustanovení pro superintendence vyznání augšpurského«. V této formě dostalo se nejvyššího potvrzení dne 9. prosince 1891 »Ústavě evangelické církve augšpurgského a helvétského vyznání v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených«, která vešla ihned vyhlášením v působnost. Tato

církevní ústava rozděluje se v ustanovení všeobecná §§ 1—12 a v dalších 8 oddílů. I. oddíl — obec farní (§§ 13—79), II. oddíl — obec seniorální (§§ 80—96), III. oddíl — obec superintendenční (§§ 97—114), IV. oddíl — obec společná (vrchní rada církevní, výbor synodální, synoda generální — §§ 115—141), V. oddíl — o záležitostech školních a vyučovacích (§§ 142 až 149), VI. oddíl — o církevní kázni a právomoci disciplinární (§ 150), VII. oddíl — o jmění církevním (§§ 151—160), VIII. oddíl — o roční podpoře obcí, seniorátů a superintendencí z prostředků státních (§§ 161 až 165). Na konec jsou pak ustanovení zvláštní, o čemž pojednávají § 34 odst. 2., §§ 86, 103, 105 odst. 3, 106 odst. 2. a 136 odst. 4. (Viz články: Církev evangelická, Obce farní (evangelické), Presbyterium, Rada církevní vrchní evangelická, Seniorát evangelický, Superintendence, Synoda generální, Výbor synodální).

Ústava říjnová (císařský manifest ze dne 20. října 1860 č. 225 ř. z.).

I. Dějiny.

V ústavní listině ze dne 4. března 1849 nařízeno bylo v §§ 96—98 zříditi stálou říšskou radu jakožto »radu koruny a moci výkonné«. Instituce tato měla tudíž býti pouhým poradním sborem vedle zákonodárného sněmu říšského. Patentem ze dne 13. dubna 1851 č. 92 ř. z. nově organisována působnost stálé rady říšské ustanovené na základě dřívějších zákonů a později zrušené ústavy březnové z r. 1849 a nařízeno, že povolána jest říšská rada tato k poradám ve všech otázkách zákonodárství, ve všelikých záležitostech státních, v nichž otázána bude císařem nebo požádána radou ministerskou o dobrozdání. Bylo tedy po výtce úlohou říšské rady podporovati císaře a ministry vědomostmi a zkušenostmi svými, aby v zákonodárství docíleno bylo potřebné zralosti a jednoty vůdčích zásad. Rada říšská podřízena výhradně a přímo císaři; poměr k ministrům byl poměrem souřadnosti. Říšská rada byla tedy výhradně sborem poradním, jsouc nezávislou na nikom a v ničem v úradách svých a majíc tuto svobodu porad zaručenu. Císař přímo dožadoval se dobrozdání říšské rady, pozvání k poradám činila rada ministerská. Jednotliví ministři zahajovali dobrozdárná jednání o určitém předmětu v radě říšské jen ministerskou radou. Podání došlá radu říšskou od jiných úřadů, korporací neb osob soukromých nemohla zavdati podnětu k projednávání ani poradám říšské rady zůstávajíce nepovšimnuty, ač-li se výhradně netýkala vnitřních záležitostí rady říšské. Nejvyšším kabinetním listem ze dne 20. srpna 1851 č. 196 ř. z. modifikováno postavení rady říšské v tom směru, že má býti na dále považována rada říšská jen za radu koruny a odtud důsledně svědčiti měly osnovy zákonů a nařízení nebo záležitosti jiného druhu na příště nikoli radě říšské jsouce jí zasílány za účelem dobrozdání, nýbrž svědčiti měly vždy přímo panovníku samému. Cís. patentem ze dne 5. března 1860 č. 56 ř. z. sesílena říšská rada mimořádnými členy a přislíbeno občasně povolávati tyto mimořádné říšské radní. Mimořádnými takovýmito členy, kteří účastniti se měli porad občas, měli býti jmenováni:

1. arcivévodové císařské rodiny,

2. někteří vyšší církevní hodnostářové,

3. někteří mužové, kteří vyznamenali se ve službách civilních, vojenských nebo jinak se zasloužili,

4. 38 členů zastupitelstev zemských jmenovaných na základě terna navrženého zastupitelstvy samými.

Poradám sesílené rady říšské přináležely tyto věci:

a) stanoviti státní předlohu, zkoumati účetní závěrky státní a předlohy komise státního dluhu;

b) veškery důležitější osnovy ve věcech obecného zákonodárství;

c) předlohy zastupitelstvech zemských.

Poradám sesílené rady říšské vyhraženy však mimo to i jiné záležitosti. Sesílená rada říšská sestoupila se poprvé dne 31. května 1860. Nejvyšším vlastnoručním listem ze dne 17. července 1860 rozšířen obor působnosti rady říšské, ježto se na příště jen s přivolením sesílené rady říšské zaváděti měly nové berně a dávky, zvyšovati posavádní sazby daní a poplatků při daních přímých, při dani potravní a při poplatcích z jednání právních, z listin, spisů a úředních úkonů, konečně přijímati nové zápůjčky. Sesílená rada říšská zvolila komité zvláštní ke zkoumání předlohy na rok 1861 a toto komité vyslovilo se zkoumajíc rozpočet tento ve zprávě své takto: »Zmohutnění moci monarchie a zdárný rozvoj její žádá uznati historicko-politickou individualitu jednotlivých zemí, rozvoj a podporu jednotlivých národností, uznati stejnou oprávněnost všech částí říše a založení jich samosprávy v oboru správy a vnitřního zákonodárství, upevnění a sesílení jich vzájemného spojení.«

II. O toto votum opírá se právě **říjnová ústava** neboli **diplom říjnový** ze dne 20. října 1860 č. 225 ř. z. Ústava tato vydána byla v uvážení předlch sesílené rady říšské podaných na spořádání vnitřních státoprávních poměrů mocnářství a za tím cílem, aby mocenské postavení rakouské monarchie zachováno a bezpečí jejímu s to bylo, dáti záruku silou právního stavu jasně a nepochybně vztýčeného a jednosvornou součinností; dále poznamenává diplom, že jen ony instituce a řády právní plnou záruku toho mohou poskytnouti, kteréž stejnoměrně vyhovují dějinnému vědomí právnímu, stávající rozdílnosti království a zemí a požadavkům jich nedílného a nerozlučitelného pevného svazku. Diplom říjnový opírá se o pragmatickou sankci, kterou definitivně zakončen byl platně a nezměnitelně řád posloupnosti. Meritorní část diplomu tohoto dělí se ve 4 články. Ve článku I. přiznává se radě říšské a zemským sněmům podíl v zákonodárství; ve článku II. stanoví se příslušnost (kompetence) rady říšské a ve článku III. odst. 1 příslušnost sněmů zemských; v odst. 2 a 3 článku III. vytčena ustanovení o správě záležitostí s Uhrami společných. Na konci článku IV. se poznamenává, že se má tento diplom jakožto základní zákon uschovati ve všech zemských archivech království a zemí rakouských a že se má zanésti v zákony zemské v authentickém (t. j. německém) textu a v řeči zemské a že má býti závazným pro veškery nástupce na trůně, jich císařským podpisem opatřen jsa.

III. **Kompetence rady říšské** upravená tímto říjnovým diplomem odnáší se ku všem předmětům zákonodárství týkajícím se práv, povinností a zájmů všem královstvím a zemím společných, jmenovitě pokud jde o zákonodárství mincovní, peněžní a úvěrní, pokud jde o celnictví a obchod, dále zásady týkající se bankovnictví cedulového, zákonodárství týkající se zásad poštovnictví, telegrafů a železnictví, o způsobu a uspořádání povinnosti branné; veškery tyto záležitosti mají být na příště projednávány na radě říšské a ústavního vyřízení dojíti za jejího spolupůsobení; kromě toho

spadá sem též zavádění nových daní a dávek, zvyšování ceny soli a uzavírání nových zápůjček po rozumu nejv. rozhodnutí ze dne 17. července 1860. Podobně jen s přivolením rady říšské naříditi možno konversi stávajících dluhů státních a zcizení, přeměnu nebo zatížení nemovitého vlastnictví státního; konečně mají se za spolupůsobení rady říšské zkoumati a stanoviti předlohy státních výdajů na příští rok, jakož i zkoumati účetní závěrky státní a výsledky roční bilance finanční.

IV. V kompetenci sněmů zemských přísluší dle říjnového diplomu veškery ostatní předměty zákonodárné (radě říšské nepřináležející); v královstvích a zemích koruny uherské vyřizovati se mají záležitosti tyto ústavně v příslušných sněmích a za jich působnosti ve smyslu jejich dřívějších ústav; v ostatních zemích má se díti totéž na základě jich zemských zřízení. Spolu byl nejv. vlastnoručním listem svědčícím předsedovi ministerstva ze dne 20. října 1860 zvýšen počet radů říšských sněmy obesílaných na 100. Počet jich měl se rozvrhnouti na jednotlivé země v poměru jich rozlohy, zalidnění a poplatnosti. O těchto ustanoveních diplomu říjnového poznamenává správně Palacký, že nejsou nikterak přesnými a nepochybnými; i narazil patent únorový na diplomu říjnovém se zakládající na tuhý odpor. Poukazovaliť přívrženci federativního útvaru říše rakousko-uherské k tomu, že tendencí ústavy říjnové jest položiti těžisko zákonodárství do sněmů zemských, kdežto v únorovém patentu nepronikla ona stěžejní myšlénka diplomu říjnového. Uhři odvolávali se rovněž na ustanovení diplomu zamítnuvše patent únorový a zpěčujíce se obeslati rakouskou radu říšskou a k tomu poukazujíce se své strany, že byla říjnovým diplomem znovu uznána uherská ústava a že v diplomu tomto přiznáno Uhrám úplně zvláštní státoprávní postavení naproti ostatním rakouským zemím. Znovuzřízením ústavy uherské, státním vyrovnáním mezi Uhry a naší polovinou říše uzavřeným se strany jedné, vydáním rakouských základních zákonů státních se strany druhé (ústava prosincová z r. 1867) dochází se vlastně k tomu, že diplom říjnový má větším dílem dnes jen význam historický, byť uváděl se stále jako platný základní zákon. (Srv. čl. »Ústava« a »Rada říšská«).

Ústava soudní je souhrn zákonů a nařízení o organisaci příslušnosti, vnitřním zařízení a jednacím řádu soudů.

I. Základem ústavy soudní jsou:

1. Zákon ze dne 19. května 1868 č. 144 ř. z., dle něhož jest politická správa ve všech stolicích od soudnictví oddělena;

2. státní základní zákon ze dne 21. prosince 1867 č. 144 ř. z. (o moci soudcovské), jenž obsahuje podstatně tyto zásady: Spravedlnosť ve státě vykonává se jménem císařovým. Soudcové jsou u výkonu svého soudcovského úřadu samostatni a nezávisli. Soudové nejsou oprávněni zkoumati platnost zákonů náležitě vyhlášených; ovšem však rozhodují v zákonném pořadu instancí o platnosti nařízení. Jednání před soudem nalézajícím jsou v záležitostech práva civilního a trestního ústní a veřejná. V řízení trestním platí zásada obžalovací. Při těžkých zločinech, jakož i při všech politických neb obsahem tiskopisu spáchaných zločinech a přečinech rozhodují o vině obžalovaného porotci: Císaři přísluší právo udíleti amnestii a prominouti neb zmírniti, tresty soudy vyslovené, jakož i prominouti právní následky odsouzení s výhradou obmezení, jež obsahuje

zákon o zodpovědnosti ministerské. 2. článek tohoto zákona jedná o soudech výminečných, čl. 3 o soudech vojenských, čl. 4 o soudech policejních a důchodkových trestních; čl. 6 odkazuje na zákon o disciplinárním řízení proti soudcovským úředníkům, čl. 9 nařízení syndikátní, čl. 15 na zřízení a příslušnost správního soudního dvoru (viz čl. Řízení disciplinární, Soudy vojenské, Soudy výminečné, Úřady důchodkové, Řízení syndikátní, Dvůr soudní správní).

3. Jurisdikční norma (zák ze dne 1. srpna 1895 č. 111 ř. z.) a uvozovací zákon k j. n. (zák. z 1. srpna 1895 č. 110 ř. z.) upravují příslušnosť soudů v právních záležitostech občanských sporných i nesporných. (Viz čl. Normy jurisdikční).

4. Zákon, jímž vydávají se předpisy o obsazování, vnitřním zařízení a řádě jednacím soudů (t. zv. zákon o organisaci soudní ze dne 27. listopadu 1896 č. 217 ř. z.). Na základě tohoto zákona vydán byl pak jednací řád pro soudy I. a II. stolice (nař. min. sprav. ze dne 5. května 1897 č. 112 ř. z., jenž neplatí pro soud nejvyšší, pro který i na dále je rozhodným statut ze dne 7. srpna 1850 č. 325 ř. z. (viz blíže čl. Řád jednací soudní).

II. Ústava soudů civilních zahrnuje organisaci a příslušnosť soudů civilních.

1. Nejvyšší instancí je nejvyšší soudní dvůr (zřízený cís. pat. ze dne 7. srpna 1850 č. 325 ř. z.), jenž sídlí ve Vídni a jehož působnosť vztahuje se na všechna království a země v říšské radě zastoupené. Nejvyšší soud sestává z I. a II. presidenta, 5 presidentů senátů, 48 radů a potřebného personálu pomocného a kancelářského. (Bližší viz ve čl. Dvůr soudní nejvyšší).

2. Druhou stolicí jsou:

a) sborové soudy I. stolice pokud jde o rozsudky neb usnesení soudů okresních;

b) vrchní zemské soudy, jde-li o rozsudky neb usnesení soudů sborových I. instance (též soudů obchodních (§§ 3, 4 jur. n.).

3. V první stolici rozhodují soudy okresní (po případě zvláštní soudy okresní ve věcech obchodních a námořských), soudy sborové I. stolice (soudy zemské neb krajské), soudy obchodní a soudy obchodní a námmořské (§ 2 jur. n.). Soudy okresní obsazeny jsou soudcem okresním (přednostou soudu okresního) a potřebným počtem samosoudců; kromě toho buďte dle potřeby ustanoveni soudcovští úředníci pomocní. Za přednosty soudů okresních mohou z počtu soudců okresních ustanoveni býti radové zemského soudu a to také na více než na třetinu míst soudců okresních pro obvod každého vrchního soudu zemského toho kterého času systemisovaných (§ 24 zák. o org. s. a zák. z 3. června 1894 č. 106 ř. z. o zařadění části soudců okresních do VII. třídy hodnostní). Sborové soudy I. stolice obsazeny jsou presidentem (jenž ve větších městech může býti zařaděn do V. třídy hodnostní), vicepresidentem (pokud toho třeba, jakož i potřebným počtem radů a jiných hlasujících členů a coudcovských úředníků pomocných (§ 30 zák. o org. s). Vrchní zemské soudy obsazeny jsou presidentem, vicepresidentem, jakož i potřebným počtem radů a soudcovskými úředníky pomocnými (§ 41 zák. o org. s.).

III. Pravomoc trestní vykonávají:

1. Soudy okresní.

2. Sborové soudy I. stolice vykonávají pravomoc:

a) jako soudy vyšetřující (§ 11 tr. ř.);

b) jako radní komory o přípravných vyhledáváních a vyšetřováních (§ 12);

c) jako soudy nalezací (§ 13 č. 1 tr. ř.);

d) jako soudy odvolací ve věcech přestupkových (§ 13 č. 2 tr. ř.).

3. Soudy porotní (viz čl. Porotci).

4. Sborové soudy II. stolice rozhodují o stížnostech proti usnesením radní komory (§ 114 tr. ř.), o odporu proti vydání v obžalovanost a o odvoláních, pokud se připouštějí ve smyslu §§ 283 a 345 tr. ř.; dohlédají dále nad činností trestních soudů ve svém obvodu a rozhodují o stížnostech na ně podaných, ač není-li pořad právní vyloučen neb něco jiného nařízeno.

5. Nejvyšší dvůr soudní jako soud zrušovací (kasační) rozhoduje o všech zmatečných stížnostech, pokud jsou tr. řádem připuštěny (§ 16 tr. ř.).

6. Státní zastupitelství: Při každém soudu I. stolice je zřízen státní zástupce, při každém sborovém soudu II. stolice vrchní státní zástupce a při nejvyšším soudu generální prokurator s potřebným počtem náměstků. (Viz čl. Zastupitelstvo státní, Zastupitelstvo státní vrchní a prokurator generální.)

7. Funkcionáři státního zastupitelství: Úkony státního zastupitelství obstarávají při soudech okresních orgány státního zastupitelstvi. (Viz čl. Zastupitelstvo státní).

IV. Nejvyšší soudní dvory práva veřejného.

1. Říšský soud zřízený na základě státního základního zákona ze dne 21. prosince 1867 č. 143 ř. z. (Viz čl. Soud říšský).

2. Správní dvůr soudní (zák. z 22. října 1875 č. 36 ex 1876). (Viz čl. Dvůr soudní správní.)

3. Státní dvůr soudní (§§ 16—28 zák. ze dne 25. července 1867 č. 101 ř. z. (Viz čl. Dvůr soudní státní).

V. Soudy důchodkové. Viz čl. Úřady důchodkové trestní.

VI. Soudy vojenské. Viz čl. Soudy vojenské.

VII. Soudy živnostenské. Viz čl. Soudy živnostenské.

Ústavy dobročinné (humanitní).

I. Pojem a význam.

Ústavy dobročinnými jsou míněna veškera opatření k tomu určená, aby trvale nebo dočasně odpomáhala dle možnosti osobám, které staly se k výdělku neschopnými ulevujíce bídě a nouzi a poskytujíce prostředky před schudnutím chránící, opatřujíce v jiných případech opět nemocným a na duchu chorým lékařskou pomoc nebo sloužíce přímo za útulek osobám stiženým nezhojitelnými chorobami tělesnými nebo duševními, nebo konečně vychovávajíce opuštěné a zanedbané dítky a vedouce je k píli a práci. Jakkoli vznešený a všeobsáhlý úkol tento pochopen a prováděn byl již od nejstarších dob a zejména církev co nejhorlivěji přispívala k rozšíření ústavů dobročinných, přece v mnohých směrech pociťován nedostatek důležitých těchto ústavů i ještě v 17. a 18. století. Úplný rozvoj ústavů dobročinných jest děkovati našemu století; přece však podnes vlivem hlavně poměrů sociálních nemohou stávající ústavy dobročinné úspěšně zbýti se úkolu svého, ježto potřeby neustále rostou obrovským

téměř přirůstáním osob bez pomoci; hmotný náklad pak, kterého ústavy ku zdárnému povolání svému požadují, jest téměř neunesitelný a pomoc proti tomu poskytovaná činitelem nejpovolanějším — státem — jest pramalá. I zůstaveno celé břímě a otázka ústavů dobročinných na většině starosti jednak zemí jednotlivých, jednak ale zejména okresů a obcí. A ještě tu jsou závažné a přirozené překážky tlumící téměř žádoucí rozvoj opatření humanitních: je to zadluženost většiny obcí i měst (někde i do milionů jdoucí), jsou to finanční břemena na nich váznoucí a obrovské daně, jimiž jednotlivci přetíženi jsou.

II. V širším smyslu náležejí k ústavům dobročinným i taková zařízení, kterými má se napomáhati a sesilovati činnost výdělková — jako jsou ústavy sprostředkující práci, spořitelny, nemocenské a pohřební pokladny, úvěrní a záloženské ústavy pro nemajetné živnostníky, družstva nákupní (napomáhající k levnému nákupu svým členům tím, že ve velkém sama zboží nakupují), pokladny vdov a sirotčí pokladny, invalidovny a vůbec veškery humanitní spolky a podniky. Úkolem této stati jest všimnouti si ústavů dobročinných v užším slova smyslu, t. j. těch, které po výtce odnášejí se ku zdravotnictví a k chudinství.

1. Pracovny: Při pracovnách lišiti jest mezi pracovnami jakožto ústavy dobročinnými, kteréžto opatřují práci a výdělek osobám o to stojícím, a mezi pracovnami donucovacími, kteréž přidržují násilně ku práci osoby zdravé, schopné k práci, avšak práce se štítící. Dobrovolných pracoven jest v celém Rakousku pohříchu jen tré; v roce 1894 bylo v těchto ústavech zaopatřeno k. př. 7573 osob nákladem 34.993 zl. O pracovnách donucovacích neboli polepšovnách viz čl. »Káznice« (viz též čl. »Byty dělnické«).

2. Ústavy chudinské (chudobince): Viz čl. »Zákonodárství chudinské«. R. 1894 bylo v celém Rakousku úhrnem 12.962 chudobinců, z nichž rozděleno bylo mezi 259.929 chudých 5,312.151 zl., připadal tudíž jeden podělený chudý na 91 obyvatele. Průměrně dostávalo se jednomu chudému ročně 20 zl. 44 kr., čili na jednoho obyvatele v mocnářství přišlo průměrně 22 kr.; ovšem partikulárně jeví se značné v tom rozdíly.

3. Ústavy slepců: Zde činí se rozdíl mezi ústavy pro léčení slepců (oční kliniky), mezi ústavy k zaopatření nevyhojitelnou slepotou stížených osob (pravidelně dospělých) a konečně ústavy k výchově a vyučování slepců, zejména dětí slepých od narození nebo dětí osleplých. V ústavech tohoto druhu vyučují se chovanci všechněm předmětům základním (čtení, psaní, počítání), zejména pak věnuje se celá pozornost vyučování v hudbě a tak má se nebožákům těmto poskytnouti nejen příhodný zdroj k samostatnému výdělku, nýbrž má se i hudbou blahodárně působiti na mysl jejich. Osoby ženské pak učí se i pracem ručním rozmanitého druhu (tkání, pletení, zhotovování koberců, obuvi, košíků atd.). Obzvláštní zřetel věnuje se též při slepcích smyslu hmatovému, kterým má jim mnohdy nahražovati nedostatek smyslů jiných, hlavně smyslu zrakového. V Rakousku jest 10 ústavů slepců.

4. Ústavy pro blbce (idioty) vychovávají jednak takové děti, které jsou již od nejútlejšího věku na duchu choré neb slabomyslné, jednak zřízeny jsou pro dospělé blbce, zejména kretény, kteříž uznáni byli nevyléčitelnými. Ústavy tyto jsou v Rakousku 4, a chovaly r. 1894 nákladem 36.659 zl. 286 osob.

5. Blázince (viz tento čl.). R. 1894 bylo v 30 veřejných a 7 soukromých blázinců zaopatřeno 19.026 osob.

6. Naleznice (viz tento čl.). V ústavech těchto bylo r. 1894 zaopatřeno 11.211 dítek; jinak (t. j. mimo ústavy tyto) zaopatřeno bylo téhož roku 28.191 nalezenců.

7. Porodince (viz tento čl.). V 18 porodincích bylo r. 1894 zaopatřeno 20.192 matek a 17.686 dítek nákladem 432.384 zl.

8. Útulny pro děti (asyly) a sirotčince. R. 1894 bylo v ústavech těchto (počtem 198) zaopatřeno 13.229 dětí nákladem 1,358.790 zl. (srv. čl. Káznice, Školy mateřské a jesle).

9. Nemocnice (viz tento čl.). R. 1894 bylo v Rakousku 620 nemocnic 379.708 nemocných. Z počtu toho průměrně jako úplně uzdravených propuštěno bylo 68·8%, 17% připadalo na polepšené zdravím a 5·1% na nevyhojené, kdežto 9·1% z nich zemřelo. Z počtu nemocnic (620) bylo 57 vlastnictvím duchovních jednot, kdež celkem léčeno bylo 34.953 nemocných.

10. Chorobince a ústavy zaopatřovací zaopatřují osoby stižené nevyléčitelnými neduhy neb osoby k výdělku neschopné. R. 1894 bylo celkem 1862 takovýchto ústavů a chovalo 44.228 osob nákladem 3,153.264 zl.

11. Ústavy hluchoněmých (viz tento čl.).

Ústavy kontumační jsou ústavy provádějící ochranná opatření proti zavlečení nakažlivých nemocí.

I. Karanténa.

Název »karanténa« pochází od 40denní dohlídky nad příchozími (quarantina), jež byla nařízena v XV. stol. v Benátkách. Karanténou v užším slova smyslu jest tudíž doba, po kterou nesmí se lodi buď vůbec neb jen obmezeně stýkati se zemí, pokud se týče s jinými loďmi neb obyvatelstvem, je-li tu podezření, že jsou stiženy nakažlivými nemocemi. Posádka a cestující musí setrvati po tu dobu buď na lodi, nebo umístí se ve zvláštních, k tomu cíli zřízených lazaretech. Též zboží nesmí býti z lodí vyloženo; rozhodnou je tu okolnosť, je-li náchylno k nákaze a dále velikosť nebezpečí. V širším slova smyslu jest karanténa souhrn všech opatření, jimiž podrobují se přibylé osoby, lodi, zboží atd. isolaci a pozorování, pokud se týče desinfekci (karanténa pozorovací, čisticí). Východní mor a jiné nakažlivé nemoci měly v zápětí opatření, aby zabráněno bylo zavlečení jich. Opatření ta spočívají jednak v úplném uzavření hranice s určitými místy vstupnými, v nichž jest karanténa zřízena, jednak v dohlídce nad osobami a zbožím, jež pochází z krajin nákazou podezřelých. Karantény, jako vstupná místa pro styk námořský, nalézají se téměř ve všech větších přístavech evropských. V roce 1850 a 1851 vyjednávalo se mezi Francií, Rakouskem, Neapolskem, Španělskem, Velkou Britanií, Řeckem, Portugalskem, Sardinií, Toskánou, Římem a Portou o docílení jednotného postupu při opatřeních karantenních a v 48 konferencích, jež odbývány byly od 23. července 1851 až do 19. ledna 1852, sdělána osnova »convention sanitaire internationale« a zjištěn mezinárodní reglement karantenní. Dotyčná smlouva ze dne 3. února 1852, jež však není podepsána všemi účastnými mocnostmi, ustanovuje, že obecná zdravotně policejní opatření směřují jen proti východnímu moru, žluté zimnici a choleře a že všechny lodi, vyjímaje plavidla určená pro službu celní a strážní,

musí býti opatřeny zdravotním pasem. Po dalších pokusech o mezinárodní upravení této otázky, jež se staly na popud Francie r. 1866 v Cařihradě, jež však smlouvou neskončily, dalo podnět Rakousko r. 1873 ke konferenci ve Vídni, jež byla též Německou říší obeslána a které bylo za úkol uloženo stanoviti karantenní opatření, jež by vyhovovala pokrokům vědy a nabytým zkušenostem. Avšak i činnosť této konference s výsledkem se nesetkala. Roku 1880 odpověděl předseda ministerstva na interpelaci v rakouské poslanecké sněmovně, že uskutečnění mezinárodní komise zdravotní setkává se s obtížemi, ježto jednotlivé vlády různě soudí o hodnotě takové komise. Na to vyslalo Německo ve spolku s Rakouskem a jinými evropskými státy znaleckou komisi do ruských krajin, jež byly navštíveny a obroženy epidemií, avšak ke smlouvě, jak zabrániti nakažlivým nemocem, dosud nedošlo. Zvláštní obtíže tu působí jednak odůvodněná pochybnosť ve příčině trvalého výsledku, jednak nákladnosť karantén a zejména značné újmy, jež z toho hrozí obchodu.

II. Kontumační ústavy proti zvířecím nemocem a nákaze.

1. Uzavření osady.

Uzavře-li se osada, nesmí se žádné dobytče toho druhu, který by se mohl nakaziti, beze zvláštního povolení politického úřadu okresního z osady odvésti a nesmějí se vůbec dobytčata domácí stýkati s přespolními, ježto by se mohla nakaziti. Osada můž býti uzavřena jen tehdy, když je nákaza taková, že by z ní mohlo povstati větší všeobecné nebezpečenství a když jí byla zachvácena dobytčata ve více chlévích. Ve větších osadách mohou se uzavříti jen jisté silnice neb části osady. Nelze-li chovati zvířata nemocná nebo podezřelá v chlévích, lze na místě osady uzavříti celé popluží nebo některou část jeho (uzavření trat), a to s týmž obmezením styku, které nastává při uzavření osady. Aby osada a popluží se uzavříti mohly neb aby se výjimka nějaká v tom ohledu povoliti mohla, k tomu třeba povolení politického úřadu (§ 2 ad 2 zák. ze dne 29. února 1880 č. 35 ř. z.). Osady uzavřené buďte označeny tabulkami výstražnými u vchodu a východu vztýčenými, na kterých uvedena buď nemoc dobytčí. Bylo-li uzavřeno popluží buďte na příhodných místech mezí obecních postaveny výstražné tabulky s přiměřeným nápisem. Zapovězeno buď přiváděti na tratu cizí dobytek, jenž by se mohl nakaziti. Cesty buďte dle možnosi uzavřeny, by se po nich nemohlo vycházeti a vcházeti; je-li toho třeba, buďte hlídkami hlídány (prov. nař. k cit. zák. ze dne 12. dubna 1880 č. 36 ř. z.). Rozšíří-li se značněji nákaza v osadě, může býti osada neb některé části její, je-li toho třeba, vojenským kordonem uzavřena a nad to může býti styk ještě přísnějším způsobem obmezen. Vypukne-li mor dobytčí v době polních prací, může se nařízené uzavření státi na rozhraní polí a obyvatelům, jejichž dvory nejsou ještě nakaženy, může se dovoliti, by polní práce s náležitou opatrností se svými potahy vykonávali (§ 23 ad *i)* a *k)* zák. ze dne 29. února 1880 č. 37 ř. z.).

Na místní uzavření dohlížejí a je provádějí spolehliví hlídači (jež zvolí se z obyvatelů, kteří nemají dobytka) a dle potřeby vojíni. Je-li v místě nákazy stanice železniční, mohou na ni místní obyvatelé vstupovati, jen je-li toho nezbytně potřebí. Nakládání a skládání přežvýkavců je po dobu nákazy bezvýminečně zakázáno (prov. nař. k zák. o moru dobytčím ze dne 12. dubna 1880 č. 38 ř. z.).

2. Uzavření hranic.

Vypukla-li v zemi sousední nakažlivá nemoc dobytčí a rozšířila-li se tou měrou, že z toho hrozí nebezpečí dobytku domácímu a je-li se obávati, že se nemoc dostane do těchto zemí, může politický úřad zemský zakázati, aby z krajiny nakažené dovážena byla živá nebo mrtvá zvířata, jimiž by mohla býti nákaza vnesena, buď podél hranic celého správního obvodu nebo v určitých částech pomezních nebo může dovoliti dovoz takových zvířat jen na místech ustanovených a s takovým obmezením, by nebylo nebezpečí, že bude nákaza zavlečena. Dle okolností lze hranice uzavříti vojskem, je-li toho zapotřebí (§ 5 zák. ze dne 29. února 1880 č. 35 ř. z.). Vypukl-li mor dobytčí v místech ne více než 40 km. od hranic vzdálených, neb vůbec způsobem nebezpečným, budiž zakázán zemským polititickým úřadem hraničícího obvodu správního s této strany dovoz a průvoz dobytčat, přežvykavců a jakýchkoli součástek těchto zvířat (odpadky, suroviny atd.), suché píce, slámy, steliva, hnoje, nářadí chlévního a náčiní ku spřežení dobytka přes ohroženou hranici a budiž hranice, je-li toho třeba také kordonem vojenským uzavřena (§ 3 zák. ze dne 29. února 1880 č. 37 ř. z.). Vyhlášeno buď, ke které části hranic se vztahuje zápověď dovozu a průvozu dobytka a uzavření hranice.

Uzavrou-li se hranice, buďte dle potřeby ustanovena místa, kudy dobytek může vcházeti. Hranice buďte uzavřeny zejmena tehdá, když s krajinou morem dobytčím stiženou jest čilý styk, aneb když opatření v cizině učiněná neposkytují dostatečné obrany proti zavlečení moru. Dozorci zřízení k opatrování hranic a stanic, kudy dobytek vchází, buďte poučeni o službě, již jsou povinni konati (prováděcí nař. k zák. ze dne 29. února 1880 č. 37 ř. z.).

3. Předpisy ve příčině dovozu dobytka.

Rusko a Rumunsko považují se v ohledu tomto stále za země morem dobytčím stížené. Ohledně těchto zemí platí kromě předpisů již uvedených ještě předpisy tyto:

Parožný dobytek lze přiháněti z Ruska a Rumunska do tuzemska jen na určitých místech, na kterých se musí dobytek podrobiti pozorování úřadu kontumačního. Za tím účelem buďtež dobytčí kontumace zařízeny dle reglementu cestou nařizovací vydaného, podél hranic tam, kde toho obchod nutně vyžaduje a poměry místní dovolují. Pouhá revise přihnaného parožného dobytka nesmí nikdy postačiti. Dovoz přežvykavců díti se může jen v místech, kde jsou ústavy kontumační. Aby přežvýkavci připuštěni byli do ústavů kontumačních, třeba prokázati, že dobytčata pocházejí z krajin nenakažených a že byla doprava krajinami nenakaženými. Přijímání přežvykavců do ústavu kontumačních se zastaví, když vypukne mor mezi zvířaty v kontumaci se nalézajícími. Dobytek dovežený pro potřebu hospodářskou chován buď v kontumaci 15 dní a dobytek jatečný 10 dnů. Dobytku propuštěnému po uplynutí lhůty observační vypálí se zvláštní znamení a mimo to opatří se dobytek pasem dobytčím (kontumačním).

Ministerstvo vnitra určí po dohodnutí se s ministerstvem orby, kterými ústavy kontumačními lze dobytek jatečný dovážeti a do kterých míst lze jej ke spotřebě dovážeti (§ 40 zák. o dob. moru). Dobytek jatečný, jenž se propouští z ústavů kontumačních, jež nejsou u samé železnice, buď hnán pod dohledem po zvláštní k tomu ustanovené cestě až k nejbližší

stanici železniční, kde jej lze naložiti, při čemž budiž toho dbáno, by se nesmísil s dobytkem tuzemským (prováděcí nař. k zák. o moru dobyt.).

III. Ustanovení práva trestního.

1. V okresu, kde byla učiněna zvláštní opatření, by zabráněno bylo hrozícímu nebezpečí moru neb jiným nakažlivým a obecnému stavu zdravotnímu nebezpečným nemocem, dopouští se přečinu, kdo něco učiní, co dle svých následků přirozených neb následků, jež vzhledem k předpisům zvláště vyhlášeným lze snadno poznati, může nákazu způsobiti neb dále rozšířiti, nechť čin záleží v jednání neb opomenutí a nechť stal se úmyslně neb jen nedopatřením (§ 393 tr. z. a § 1 pat. ze dne 21. května 1805 č. 731 sb. z. s.). Jednání a opomenutí v § 393 al. 1 tr. z. uvedená lze trestati dle § 431 tr. z., nejsou-li ohledně nich vydány zvláštní předpisy (§ 393 al. 2 tr. z.) (rozh. ze dne 26. dubna 1888 č. 2944 č. sb. 1148).

2. Zvláštní druhy přečinů proti opatřením proti moru obsahuje pat. ze dne 21. května 1805 č. 731 sb. z. s. Z nich sluší uvésti hlavně:

a) překročení kordonu;

b) zmaření kontumace;

c) zanedbání nařízených povinností úředních;

d) zatajení nebezpečí.

Zanedbáním povinností úředních dopouští se vůbec každý přečinu, kdo nedbá povinností, jež mu ukládá úřad, zákon, zvláštní nařízení představeného úředníka neb lékaře. Nebezpečí zatajuje, kdo nabyv vědomosti o některém z uvedených přečinů, ať již je druhu jakéhokoliv, to ihned neoznámí nejbližší vrchnosti. Cís. nař. ze dne 8. května 1850 č. 190 ř. z. propůjčilo soudům právo zmírňovací při přečinech proti moru, jež nyní upraveno jest v příslušných §§ tr. z. a tr. ř.; avšak toto nařízení obsahuje dále ještě ustanovení, že jsou-li tu zvláštní okolnosti zmírňovací, lze trest žaláře proměniti v trest vězení.

3. Obecný reglement pro zdravotní správu ze dne 13. prosince 1851 č. 41 ř. z. z r. 1852 obsahuje nařízení proti zavlečení moru nebo žluté zimnice po moři. Přicházejí-li lodi neb osoby z podezřelých míst, jest každý čin přečinem, jenž dle svých přirozených a snadno poznatelných následků, neb vzhledem k předpisům v tomto reglementu obsaženým neb jinak ve známosť uvedeným, může nákazu způsobiti neb dále rozšířiti, neb čin záleží v nějakém jednání neb opomenutí a nechť stal se úmyslně neb jen nedopatřením. Trest za přečiny tyto vykonává se ve smyslu pat. ze dne 21. května 1805 č. 731 sb. z. s. se zřetelem na zmírnění, jež připouští cís. nařízení ze dne 8. května 1850 č. 190 ř. z.

4. Trestní ustanovení ve příčině kontumace nemocí zvířecích a dobytčího moru: Kdo jedná proti nařízením, jež vydána byla za účelem zamezení a potlačení nakažlivých nemocí zvířecích dopouští se přečinu a tresce se, jednal-li úmyslně, vězením až do 1 roku nebo pokutou peněžitou až do 1000 zl. Vypukla-li z přečinu toho nákaza mezi dobytkem, potrestán buď vinník vězením až do 3 roků nebo pokutou peněžitou do 2000 zl. Je-li tu jen nedbalosť, uložena buď pokuta peněžitá až do 100 zl. a byla li způsobena škoda, jest trestem vězení až do 1 roku nebo pokuta peněžitá až do 1000 zl. a byla-li přivoděna smrť člověka, vězení od 1 měsíce do 3 roků. Zvířata a suroviny od zvířat, jimiž se obešla zápověď vývozu, buďte úřadem trestním za propadlé prohlášeny (§§ 44, 45 a 46 zák. z 1880 č. 35 ř. z.). Bylo-li jednáno proti

předpisům zákona o moru dobytčím, platí uvedené předpisy; při tom buď však hleděno ku většímu nebezpečí, jež vzchází přestoupením předpisů o moru dobytčím. Úřad trestní prohlásí propadlými zvířata a suroviny od nich pocházející, jež byly buď proti zákazu vezeny a provezeny přes hranice říšské nebo zemské, nebo byly dovezeny jinudy, než místy ku přechodu určenými neb jimiž byl kordon protržen (§§ 38 a 39 zák. o moru dob).

Ústavy posluhů veřejných jsou živnostenská zařízení v tom záležející, že jsou obecenstvu za úplatu pohotově k službám na veřejných ulicích určité osoby. Živnost těchto osob jest koncesní (§ 15 odst. 4 ř. živn., rozh. ze dne 24. února 1862 č. 1146 a rozh. ze dne 27. března 1864 č. 24.043). Jakožto živnost pro služby místní podléhá toto zaměstnání co do maximálních sazeb úřednímu vyměření (§ 51 živn. ř.) a mimo to úpravě živnostenské policie (§ 54 odst. 2 živn. ř.). V čelných městech mají ústavy tyto veškeré prostředky k dopravě zboží a jsou zvláštními podnikateli organisovány a vydržovány. První ústav veřejných posluhů založen byl r. 1858 kupcem Bergrem v Brombergu; odtud rozšířilo se zařízení toto, zajisté v nejednom směru praktické, do Rakouska, Německa, Švýcar, Ruska, Anglie, Holandska a Severní Ameriky.

Ústavy pro hluchoněmé.

I. Pojem a význam.

Účel ústavy těmito sledovaný má význam neocenitelný; vychovávají, vyučují a schopnými k výdělku činí nešťastníky, jež od narození nebo nejútlejšího mládí jsou sluchu zbaveni a u nichž se tudíž ani řeč vyvinouti nemohla; ústavy tyto pečují tudíž o výchovu hluchoněmých, by tito nalezli výživu v životě občanském a založili svoji existenci a tím se stali potřebnými a prospěšnými členy společnosti lidské. Účel ústavů těchto je tudíž velmi humanním a zároveň všeužitečným. Ústavy tyto jsou požadavkem pravé a ušlechtilé lidskosti a slouží též zájmu veškerenstva, umožňujíce tisícům nešťastným a opuštěným, by se stali účelnou činností prospěšnými celku. Statistické výkazy poučují, že hluchoněmých je daleko více v krajinách hornatých, než v nižinách, nejvíce jich jest v zemích alpských; tak připadá na př. ve Švýcarsku na 100.000 obyvatelů 245 hluchoněmých, v Solnohradsku 278, v Korutansku 441, ve většině evropských zemí přibývá pak hluchoněmých. Ústavy hluchoněmých jsou výsledkem snah dobročinných, jevících se od 2. polovice 18. stol. Ústavy tyto vznikly lidumilným působením 2 mužů. Byl to jednak abbé Karel Michael de l'Epée, jenž na své útraty založil r. 1760 ústav takový (teprve r. 1791 sestátněný) a v Německu byl to vynikající filantrop Samuel Heinicke, který přiměl r. 1778 knížete voliče Bedřicha Augusta Saského ku zřízení veřejného ústavu hluchoněmých v Lipsku. Od toho času pokládaly evropské státy a obce za svou povinnost následovati tohoto vzoru a pečovati o výchovu a vyučování hluchoněmých ve zvláštních ústavech. Tak povstaly vynikající ústavy hluchoněmých ve Vídni, Berlíně, Praze a j. V nynější době věnuje moderní stát plnou péči též výchově těchto mrzáků. Ve všech vzdělaných státech setkáváme se již s ústavy hluchoněmých. Veliký počet těchto ústavů založili též soukromníci. Rostoucí potřebě není však dosud přes četné a dobře zřízené ústavy tohoto druhu ani z daleka vyhověno, takže se právem stěžuje, že mnoho těchto nešťastníků, zejména v zemích alpských, vyrůstá beze všeho vyučování a propadá přímo blbosti. Jest tudíž předním úkolem státu věnovati hluchoněmým pozornost ještě větší.

II. Vyučování hluchoněmých má umožniti jim, by jiným rozuměli a se s nimi dorozuměli, čímž se probouzejí a cvičí jich síly duševní a sdělují potřebné vědomosti a dovednosti. Především jedná se zde o prostředky, které sloužiti mají k tomu, aby si učitelé a žáci rozuměli a o osvojení si těchto prostředků dbali. Prostředky těmi jsou znamení a posuňky, jimž všichni lidé, zejména hluchoněmí již z domova rozumějí a jež jsou nepostrádatelným prostředkem, jímž osoby hluchoněmé s učitelem a mezi sebou z počátku se mohou dorozuměti. Vyučováním, podmíněným neunavnou trpělivostí a vytrvalostí, vytvořena byla v nejstarší době přirozená řeč posuňková tím, že bylo pro každý pojem stanoveno určité znamení rukou nebo posuněk. Tímto způsobem přivedl to abbé de l'Epée tak daleko, že chovanci jeho rozuměli řeči písemné. Ač nutno uznati, že bylo docíleno utěšených výsledků, že postavení hluchoněmých se tím podstatně zlepšilo a že stali se způsobilými myšlénky své písemně vyměňovati, zůstali nicméně osamocenými a z kruhů slyšící a mluvící společnosti vyloučeni. Teprve Samuel Hainicke (1729—1790), zakladatel německého vyučování hluchoněmých, naučil své žáky nejen mluvenému rozuměti, nýbrž i mluviti. Bedlivým pozorováním pohybů rtů, jazyka a tahů v obličeji mluvícího učí se dle methody Heinickovy hluchoněmý rozuměti nejen slovům, nýbrž též souvislým větám a tím i sám mluviti. Jinými slovy — je to řeč rtová (t. j. umění bedlivým pozorováním pohybů rtů, jazyka a většinou též tahů v obličeji rozuměti mluvícímu), jejíž zavedením docílilo vyučování hluchoněmých přímo úžasných výsledků, čímž právě je hluchoněmému umožněno dorozuměti se s jinými osobami; ovšem osvojuje si hluchoněmý tuto dovednost z počátku těžko, avšak stalo li se tak, může to přivésti následkem svých velmi vyvinutých smyslů ku značné dokonalosti. Nejdůležitější úkol vyučování hluchoněmých záleží však v tom, aby hluchoněmý řečí písemnou, zvukovou a hláskovou k tomu byl přiveden, by své myšlénky správně ústně a písemně vyjadřoval; tím stane se způsobilým, pohybovati se v životě občanském a poskytnou se mu tím nejdůležitější prostředky, by si zajistiti mohl budoucí svoji existenci.

III. Rakouské ústavy hluchoněmých.

V Rakousku je celkem 17 ústavů hluchoněmých, a sice v Brně, Budějovicích, Döblingu, Štýrském Hradci, Gradisce, Celovci (soukromý ústav), Litoměřicích (soukromý ústav), Lvově (2 ústavy, jeden židovský soukromý ústav), Linci, Mills u Hallu, Praze (spolkový ústav), sv. Hipolytě (biskupský ústav), Trientě, Währingu, Vídni (2 ústavy, jeden židovský). Ústavy tyto čítaly v r. 1891: 1494 chovanců. V Rakousku bylo napočítáno při sčítání lidu 31. prosince 1890: 30.867 hluchoněmých a sice 16.961 mužů a 13.915 žen, takže připadá na 10.000 duší víc jak 12 hluchoněmých; v Uhersku bylo napočítáno 19.024 hluchoněmých (10.310 mužů, 8714 žen), připadá tudíž na 10.000 duší 11 hluchoněmých. Úkolem vyučování ve všech těchto ústavech jest, by se chovancům dostalo vzdělání mravně náboženského, aby stali se způsobilými k výdělku, proto pěstuje se kromě obecných předmětů učebních (náboženství, počty, reální předměty, krasopis, kreslení, tělocvik) též artikulace a vyučování v řeči a mimo to vyučují se chovanci různým řemeslům (obuvnictví, truhlářství, kovářství, košikářství, knihařství atd.). Jednotlivým ze jmenovaných ústavů (ve Vídni, v Praze) dostává se státní podpory. V Uhersku jsou ústavy hluchoněmých v Záhřebu, Aradě (nadační), Budapešti (židovský), Kaposváru (městský), v Kološi (soukromý

ústav), v Mitrovicích, Temešváru (městský), Uj Juttaku (soukromý ústav) a Vácově.

Ústavy učitelské povolány jsou k tomu, by odchovávaly a vzdělávaly školám zdatný dorost učitelský, který by plnou měrou zastati mohl povinnosti svého stavu vznesené naň zejména říšským zákonem o školách národních (ze dne 14. května 1869 č. 62 ř. z.). Tento zákon, jakož i zákon ze dne 2. května 1883 č. 53 ř. z. vytýká v §§ 26—42 zásadní ustanovení o vzdělání učitelstva a o způsobilosti pro úřad učitelský na školách národních. Nařízením min. kultu a vyučování ze dne 31. července 1886 č. 6031 vydán byl organisační statut pro ústavy učitelské. Jsou pak ústavy učitelské v užším (u nás obvyklém) významu t. j. ústavy věnované vzdělání učitelů a ústavy pro vzdělání učitelek. Industriálním učitelkám a učitelkám na školách mateřských dostává se vzdělání buďto na ústavech ku vzdělání učitelek nebo ve zvláštních kursech.

I. Předměty vyučování.

1. Na ústavech ku vzdělání učitelů učí se: náboženství, paedagogice s praktickými cvičeními, jazyku vyučovacímu, zeměpisu, dějepisu a nauce o ústavě vlasti, mathematice a měřickému kreslení, přírodopisu, silozpytu, zemědělství se zvláštním zřetelem k povaze půdy domoviny, krasopisu, kreslení od ruky, hudbě (zejména církevní), tělocviku. Kromě toho mají býti chovanci obeznámeni, je-li v místě k tomu ovšem příležitost, s methodou vyučování hluchoněmých a slepých, jakož i s organisací mateřských škol a vychovatelně pro marně zpustlé děti. Se schválením ministerstva kultu a vyuč. možno vyučovati též jiným živým řečem.

2. Kromě nauky o zemědělství mají ústavy pro vzdělání učitelek tutéž osnovu učební, pokud se týká, rozšířen tu počet předmětů ženskými pracemi ručními. Dle příležitosti má se chovankám dostati zasvěcení v organisaci školy mateřské. Pravidelně vyučovati se má náboženství každého vyznání, jestliže na dotyčném ústavu jest celkem (ze všech tříd) aspoň 20 žáků a zavedeno-li v třídách náboženství jakožto předmět povinný (obligátní). Dle potřeby učiti se mají na ústavu chovanci i druhému jazyku zemskému, aby případně i jím schopni byli vyučovati.

II. Vzdělání průpravné a vzdělání na ústavu.

1. Dle § 32 cit. novely ze dne 2. května 1883 č. 53 ř. z. musí žák vstupující na ústav učitelský při přijímací zkoušce osvědčiti jen znalost předmětů vyučování na školách měšťanských, kdežto říšský zákon z r. 1869 požadoval za podmínku přijetí odbytá studia na nižším gymnasiu nebo nižší reálné škole.

2. Kdežto § 29 říš. zák. o školách národních předepisoval pro vyučování na ústavech pro vzdělání učitelů jako povinné předměty nauku o výchově a o vyučování, dějiny těchto obou věd a vědy pomocné, obmezuje § 29 cit. novely počet těchto předmětů jen na pedagogiku spojenou s praktickými případy (zrušeny tedy dějiny pedagogiky a vědy pomocné).

3. Cit. § 29 říš. zákona o školách národních nařizoval pro chovance (t. j. pro chovance mužské) vyučovaci v nauce o řeči a písemnostech a znalost literatury; naproti tomu ukládá § 29 cit. novely jedině znalost řeči a upouští od požadavku znalosti literatury.

4. § 29 říš. zákona o školách národních předepisoval nauku o ústavě vlasti za předmět samostatný, avšak § 29 cit. novely spojuje předmět tento s vuyčováním dějepisu.

Obdobným způsobem obmezena jest látka (§ 30 novely), pokud jde o ústavy ku vzdělání učitelek.

III. Organisace.

Každý úplný ústav učitelský má pravidelně čtvero ročníků (v Dalmácii jsou 3 kursy) a školu cvičnou, dle okolností též třídu průpravnou; veškery tyto části dohromady jsou školským útvarem podléhajícím řízení jednotnému. Ve třídách průpravných a v jednotlivých ročnících ústavů učitelských, jakož i ve zvláštních kursech učebních vyučuje se bezplatně. Ku praktickému vzdělání kandidátů stavu učitelského jest při každém ústavu zřízena obecná škola jakožto tak zv. škola cvičná neboli vzorná, při ústavech ku vzdělávání kandidátek stavu učitelského jest též škola mateřská. Pravidelně též jest přidělen ústavům učitelským přiměřený kus pozemnosti, kdež prakticky se vzdělávají chovanci v zemědělství.

IV. Do prvního ročníku přijímají se chovanci (pokud se týká, chovanky) fysicky schopní, mravně neúhonní, s přiměřeným vzděláním a pravidelně již 15 let staří; ministr má právo mimořádně prominouti nedostatek stáří tohoto, ale jen nejvýše o 6 měsíců (může býti tedy někdo přijat jsa $14^1/_2$ roků stár). Průkaz o přiměřeném vzdělání předběžném zjišťuje se přísnou zkouškou přijímací (z předmětů obligátních na školách měšťanských); těm, kdož mají v hudbě předběžné vzdělání, dává se přednost. Kandidátům takto kvalifikovaným přístupny jsou veškery ústavy učitelské veřejné; vyznání jich nemá tu vlivu.

V. Zkoušky učitelské způsobilosti.

Dokončiv běh vyučovací (pokud se týká, studia na ústavě učitelském) koná kandidát přísnou zkoušku ze všech předmětů, jimž se na ústavu učí, a dostává po úspěšném odbytí jejím vysvědčení dospělosti, kteréž činí jej způsobilým k tomu, by prozatímně byl ustanoven za podučitele neb učitele (nař. min. kultu a vyučování ze dne 31. července 1886 č. 6031). Má-li býti kdo ustanoven definitivně za podučitele neb učitele školy obecné, musí vykázati se vysvědčením učitelské způsobilosti, kterého se nabývá zvláštní zkouškou odbývanou pravidelně aspoň po dvouleté, uspokojivě konané službě učitelské (praktické) při některé obecné škole národní veřejné nebo práva veřejnosti požívající. Chce-li kdo státi se definitivně podučitelem neb učitelem škol měšťanských, musí podrobiti se zvláštní zkoušce způsobilosti k vyučování na školách měšťanských; ke zkoušce té přistoupiti mohou kandidáti, kteří aspoň tři léta k úplné spokojenosti učili na školách narodních, nebo jiných školách. Ministr vyučování má právo zkoušky této sprostiti osvědčené odborné (technické) učitele zvláštních kursů spojených s jednotlivými školami. Zkouška způsobilosti učitelské koná se před zvláštní komisí, kterou jmenuje ministr vyučování; skládá-li kandidát zkoušku způsobilosti k vyučování v náboženství, povolávají se do zkušební komise zástupcové dotyčné církve nebo příslušného vyznání. Zkoušku lze opakovati pravidelně jen jednou; výjimku může připustiti jen ministr kultu a vyučování k návrhu komise zkušební. Jestliže kandidát složivší zkoušku učitelské způsobilosti po dobu delší tří let neučil na některé škole práva veřejnosti požívající, musí se poznovu zkoušce podrobiti, chce-li býti jmenován na podobné škole definitivně. Dispens z požadavku tohoto udílí v závažných případech ministr kultu a vyučování. Ustanovení toto nevztahuje se k učitelkám industriálním

a k učitelkám škol mateřských (nař. min. ze dne 8. dubna 1880 č. 4210 věst. č. 10).

VI. Další vzdělávání učitelstva ve směru pedagogickém a vědeckém zabezpečeno a podporováno býti má časopisy školskými, knihovnami učitelskými, občasnými poradami učitelskými (viz čl. »Porady učitelské«) a kursy pokračovacími. V každém okresu školním založiti se má učitelská knihovna; pokračovací kursy konají se pravidelně při ústavech učitelských v době prázdnin a učitelstvo musí se kursů těchto súčastniti, jestliže k tomu bylo zemským školním úřadem vyzváno (§§ 38—41, 43 a 44 říšsk. zák. o školách národních). Kursy tyto trvají 4—8 neděl a zabývají se všemi předměty, kterým se učí na ústavech učitelských, zejména pak předměty reálními. Okresní školní inspektoři mají co rok zemskému úřadu školnímu označiti ony učitele, u kterých bylo by účastenství v kursech pokračovacích žádoucím. Zemský úřad školní povolává učitele a označuje jim ústavy, kdy odbývá se kurs pokračovací. Učitelům v kursech těchto vyučujícím dostává se zvláštní remunerace; učitelům, kteří vyučování se účastní, nahražují se výlohy cestovní a stravné (obnosem paušalním). Kromě těch učitelů, kterým to zemský školní úřad nařídil výslovně, mohou se pokračovacího kursu súčastniti jako posluchači i všichni ostatní učitelé.

VII. Soukromé ústavy učitelské.

Soukromé ústavy účitelské mohou býti zřízeny, jestliže splněny byly tyto podmínky.

1. Stanovám a osnově učební, jakož i každé změně jich musí se dostati schválení ministra kultu a vyučování.

2. Řediteli a učiteli (učitelkami) na ústavech těchto mohou být jen takové osoby, které vykázati se mohou vysvědčením způsobilosti učitelské pro školy měšťanské a vedle toho tříletou praktickou službou při některé škole. I tu může ministr kultu a vyučování uděliti dispens, zvláště, je-li jiným způsobem prokázána způsobilost učitelská. Za těchže podmínek mohou se zříditi učitelské semináře, kde se dostává chovancům vedle vyučování i bytu a zaopatření (§ 68 říšského zákona o školách národních).

VIII. Služné učitelstva státních ústavů učitelských a škol cvičných s těmito ústavy spojených.

Služné těchto učitelů upraveno bylo zákonem ze dne 19. září 1898 č. 174 ř. z., kterýž platnosti nabyl 1. říjnem 1898. Ředitelům státních ústavů učitelských dostává se vedle služného a pětiletých přídavků hlavních učitelů funkčního přídavku 500 zl., ředitelové zařaděni jsou do VII. třídy hodnostní, výjimečně i do třídy VI. (srv. §§ 3 a 5 odst. 1 cit. zák.). Systemisované služné hlavních učitelů stanoveno pak na 1400 zl. ročně. Vedle toho má hlavní učitel jako takový nárok žádati každých pět let za zvýšení služného a to až do dovršení 25leté služby, může tedy žádati pětkráte za zvýšení služného; po uplynutí prvního a druhého pětiletí (tak zv. kvinkvenálky) obnáší toto zvýšení vždy 200 zl., při každém dalším pětiletí činí zvýšení toto 300 zl. Doba, kdy vzchází nárok na jednotlivé pětileté přídavky, řídí se dle dne právoplatného ustanovení za skutečného učitele (§§ 1 a 2 cit. z.). Učitelé hlavní zařaděni jsou do IX. třídy hodnostní, mohou však býti povýšeni na základě naprosto uspokojivých služeb do třídy VIII. i VII., ovšem vždy v přiměřených a zákonem

vytknutých oddílech časových; v případech zvláštního zřetele hodných netřeba omezení tohoto dbáti (srv. § 5 cit. zák.).

Hlavním učitelům spravujícím ústav učitelský povisorně, dostává se remunerace rovnající se funkčnímu přídavku řediteli ústavu vypláceném (t. j. 500 zl. — srv. § 3 cit. zák.). Roční služné učitelů, kteří ustanoveni byli na místo hlavního učitele provisorně, obnáší 1200 zl. a vedle toho požívají přiměřeného aktivního přídavku IX. třídy hodnostní (přídavek ten počítá se dle místa, v němž ústav se nalézá). Nároku na kvinkvenálky mají tito učitelé teprve když jmenováni byli definitivními učiteli hlavními; při tom mohou si započísti, splněny-li zákonné podmínky, i dobu služby provisorně konané (§ 4 cit. zák.).

Služné (systemisované) učitelů škol cvičných státem vydržovaných vyměřeno jest na ročních 1100 zl. I tito učitelé mohou žádati postupně — jak shora při služném učitelů hlavních vylíčeno — za zvýšení služného až do dovršeného 25 roku služby; jenže tu pro první dvě pětiletí obnáší dotčené zvýšeni služného 100 zl., po dalších třech pětiletích 150 zl. (srv. §§ 6 7 cit. zák.); učitelé škol státních cvičných zařaděni jsou do X. třídy hodnostní. Podučitelé těchže škol jsou v XI. třídě hodnostní a mají 700 zl. ročního služného (srv. §§ 8 a 9 cit. zák.). Provisorní učitelé státních škol cvičných mají ročního služného 1000 zl. a aktivní přídavek s X. třídou hodnostní spojený. I zde platí zásada započítatelnosti doby služební v provisorní vlastnosti ztrávené (§ 10 cit. zák. a § 4 téhož zák.) pokud jde o nárok na přiřknutí kvinkvenálek. Služební taxu, předepsanou zákonem, zapraviti dlužno jen ze služného; naproti tomu lze také započítati do pense jen služné (u ředitelů též funkční přídavek §§ 3 a 11 cit. zák.). Na příště nepovolují se již subsistenční přídavky poskytované na základě nejv. rozh. ze dne 15. března 1895 a ze dne 28. června 1895 státním zřízencům čtyř nejnižších hodnostních tříd, jakož i přídavky k subsistenčním poplatkům suplentům povolované na základě nejv. rozh. ze dne 30. června 1895 (§ 12 cit. zák.).

Co do započítatelnosti doby služební a zejména co do nároků na zvýšení služného učitelstva přestupujícího z jiných škol státních (zejména středních, průmyslových) stanoví zákon, že pokládá se za to, (jako kdyby dotčené osoby byly sloužily na ústavech učitelských nepřetržitě (§ 13 odst. 1). Ve příčině ústavů učitelských, škol středních, obecních a zemských, jež požívají práva veřejnosti, rozhoduje reciprocita ústavy těmito šetřená a výslovné prohlášení předkem již dané od těch, kdož ústavy ty vydržují (§ 13 odst. 2).

Ustanovení podávající tuto ve stručných rysech hlavně reformu jedné části úřednictva státního v ohledu služného, neodnášejí se k učitelstvu na oněch cvičných školách, které vydržovány jsou po rozumu § 67 odst. 2 zákona ze dne 14. května 1869 č. 62 ř. z. z prostředků státních jen částečně (§ 16 cit. zák. z r. 1898).

Ústavy veřejné pro vážení a měření.

I. Pojem.

Za veřejné ústavy pro vážení a měření jsou prohlášeny ústavy, jež jsou zvláště vládou autorisovány k odvažování a odměřování zboží a ku měření stupňů pálených lihových tekutin a nadány právem, aby vydávaly osvědčení s průvodní mocí veřejných listin o vykonaném

jimi vážení a měření a o výsledcích vyplývajících z těchto operací (zák. ze dne 19. června 1866 č. 85 ř. z.).

II. Úřední dozor.

1. Živnostenský úřad může povoliti, aby se zřídily ústavy veřejné pro vážení a měření.

2. Potřebí, aby živnostenský úřad potvrdil osoby ustanovené k vážení a měření; ku konání prací při vážení a měření smějí se ustanoviti lidé, jež vedle osobní důvěryhodnosti jsou i k nim náležitě způsobilými. Tato způsobilost prokáže se zkouškou, která se koná u cejchovního inspektora v jeho úředním sídle o dostatečné znalosti soustavy měr i vah, jakož o předepsaných nástrojích k vážení a měření a o dostatečné zručnosti ve vážení a měření (nař. min. obch. ze dne 12. října 1876 č. 126 ř. z. a výn. min. obch. ze dne 5. června 1885 č. 6431).

3. Povolují-li se nově zřizované veřejné ústavy pro vážení a měření, nechť se přihlíží k místním poměrům a vyslechne se v té příčině příslušná obchodní komora. Obec má prvý nárok na povolení; nezřídila-li by takového ústavu neb nevyhovují-li ústavy jí zřízené potřebám obchodu, mohou soukromníci dosíci povolení k takému ústavu, jsou-li, jak se požaduje, důvěry hodnými.

4. Obce dohlížejtež přísně k veřejným ústavům pro vážení a měření, které jsou v jejich obvodu, a odstraňtež každý seznaný zlořád vedle své působnosti aneb ho úřadu ihned oznamtež.

5. Úřad živnostenský má právo i povinnost, aby objeviv zneužívání propustil zřízence a jsou-li tito zároveň majiteli ústavu neb měli li účast na sběhších se zneužitích, aby nařídil odnětí oprávnění bez ujmy následků, jež po případě nastanou podle všeobecných trestních zákonů.

III. Veřejné ústavy pro vážení a měření mají, berouce poplatek za svůj výkon, držeti se v mezích tarifu úřadem schváleného a podrobiti se všem ostatním nařízením, která vydána jsou neb budou pro podnik těchto ústavů. Sazby musí potvrditi politický zemský úřad, slyšev obchodní a živnostenské komory. Vyměřují li se tarify, jest míti k tomu zření, že smějí býti pouze mírnou náhradou za námahu a za výdaje spojené s těmito ústavy.

IV. Dovoleno jest, aby se pronajímalo právo provozovati takovéto ústavy, které mají obce v držení; avšak pronajetí nelze provésti veřejnou soutěží.

V. Existence veřejných ústavů pro vážení a měření nebrání úkonu v právu, aby své vlastní zboží nebo zboží třetím osobám zdarma nebo za úplatu měřil a vážil a zachovávaje zákonné podmínky, aby tento obchod též po živnostensku provozoval. Zřízení takového soukromého ústavu pro vážení jest svobodnou živností.

Ústavy zaopatřovací viz Ústavy dobročinné.

Ústavy zemské (zřízení zemská).

Království a země v říšské radě zastoupené tvoří relativně samostatné, politické korporace se zvláštním zřízením, dle kterého vystupují v organismu státním jednak jako tělesa zákonodárná s omezenou příslušností, jednak jako tělesa samosprávná.

A. Země jako tělesa zákonodárná.

I. Dějinný vývoj.

Národní zastoupení zákonodárné království a zemí v říšské radě zastoupených vyvinulo se s utvořením mocnářství a sice dvojí: ústřední zastou-

pení na říšské radě a partikulární na zemských sněmích, jakožto zástupčích orgánech (sborech) jednotlivých zemí. Říšské radě, která dle ústavy účastniti se měla při zákonodárství ohledně záležitostí týkajících se práv, povinností a zájmů všech království a zemí mocnářství, podřízena byla zastupitelstva jednotlivých království a zemí pokud šlo o zákonodárství v těch záležitostech, které nenáleží ku příslušnosti říšské rady. Partikulární zastupitelstva národní mají původ svůj ve zřízeních stavovských, jichž základem jsou starší zřízení zemská. Z těchto dlužno zvláště uvésti: v Čechách zems. zříz. ze dne 10. května 1626 s oběma staršími základními smlouvami z r. 1517 a 1575 a deklaratorie ze dne 1. února 1640, v Haliči pat. ze dne 13. dubna 1817, na Moravě zemské zřízení z roku 1628, ve Štyrsku zemské manifesty z r. 1256 a 1277, ve Slezsku zemská zřízení ze dne 9. července 1708 a 26. května 1726 a j. Říšská ústava ze dne 25. března 1848 prohlásila ohledně zemských ústav, že stavové zemští, jichž zřízení a působnost byla zachována, pokud ústavní listina žádné změny neobsahovala, mají přihlížeti k zájmům země a potřebná opatření činiti, pokud tato nespadají pod všeobecné potřeby státní. Říšskou ústavou ze dne 4. března 1849 (cís. pat. č. 150 ř. z.) byly vytčeny hlavní zásady zemských ústav, při čemž prohlášeny byly za záležitosti zemské tyto záležitosti:

1. Všechna opatření týkající se zemědělství, veřejných staveb a ústavů dobročinných dotovaných z prostředků zemských, rozvrhů a rozpočtů zemských, jakož i všech řádných i mimořádných příjmů a vydajů zemských, ať již ze jmění země, z daní aneb prostředkem úvěru získány byly.

2. Bližší upravení záležitostí obecních, kostelních a školních, dále poskytování přípřeže a zaopatřování i ubytování vojska; konečně

3. vyřizování záležitostí, které říšskými zákony přikázány jsou zemské vládě.

Pozdější zákony ústavní, totiž: cís. diplom ze dne 20. října 1860 a cís. patent ze dne 26. února 1861 stanovily přesněji meze příslušnosti zastupitelstev národních. Kdežto však říjnový diplom hlavní váhu kladl na zastupitelstva a ústřednímu parlamentu přikazoval toliko úkol doplňovací, soustředil opět patent únorový zákonodárnou činnost v říšské radě a zemským sněmům zůstavil toliko záležitosti, které v zákoně o říšském zastupitelstvu nebyly výslovně přikázány říšské radě. Tato ústavoprávní zásada došla ještě přesnějšího výrazu ve státním základním zákoně ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z., kterým změněn byl základní zákon o říšském zastupitelstvu a stenčena byla příslušnost partikulárních národních zastupitelstev. Ostatně jsou zemská zřízení a volební řády zemských sněmů ze dne 26. února 1861 až podnes pro sněmy jednotlivých zemí pramenem zákonného jich složení, organisace a částečně též příslušnosti. Ohledně působnosti zemských sněmů způsobil zák. ze dne 2. dubna 1873 č. 40 ř. z. zajisté velmi důležitou změnu, že totiž netvoří více volební sbory pro říšskou radu.

II. Obvod příslušnosti zemských sněmů ve směru zákonodárném.

§ 12 státního základního zákona o říšském zastupitelstvu ustanovuje, že všechny předměty zákonodárství, které v zákoně o říšském zastupitelstvu nejsou výslovně přikázány říšské radě, patří k působnosti sněmů

království a zemí v říšské radě zastoupených a od těchto podle ústavy vyřízeny býti mají. Z toho jde, že obor zákonodárné působnosti zemských sněmů určen jest příslušností říšské rady a že tudíž ku poznání obvodu toho nezbytně potřebí jest seznati obvod působnosti říšské rady. **Říšské radě** náleží dle § 11 základního zákona o říšském zastupitelstvu tyto záležitosti:

a) zkoumati a schvalovati obchodní smlouvy a státní úmluvy, jimiž obtížena býti má říše neb jednotlivé její části aneb kterými se jednotliví občané zavazují aneb území království a zemí v říšské radě zastoupených změněno býti má;

b) všechny záležitosti týkající se způsobu, pořádku a trvání povinnosti vojenské, zvláště povolovati ročně potřebného mužstva a pečovati o poskytování přípřeže, zaopatřování a ubytování vojska;

c) stanoviti rozvrh státního hospodářství, a zvláště povolovati ročně vybírané daně, dávky a poplatky; zkoušeti závěry státních účtů a výsledky správy finanční, udíleti absolutorium; přijímati nové půjčky, převáděti stávající státní dluhy, zcizovati, měniti a obtížiti nemovité státní jmění, vydávati zákony o monopolech a regaliích a vůbec vyřizovati všechny záležitosti finanční, které jsou společny královstvím a zemím v říšské radě zastoupeným;

d) upravovati záležitosti peněžní, mincovní, banky cedulové, celní a obchodní, jakož i záležitosti týkající se telegrafu, pošty, železnic, plavby a jiných říšských prostředků dopravních;

e) vydávati zákony týkající se úvěru, bank, privilegií a živností vyjma zákony o právech propinačních, dále pak vydávati zákony o míře a váze, o ochraně známek a vzorků;

f) zákonodárství týkající se lékařství, ochrany proti nakažlivým nemocem a dobytčímu moru;

g) zákonodárství o právu státních občanů a o právu domovském, pak zákonodárství týkající se policie ve příčině cizinců, dále pasů, jakož i sčítání lidu;

h) zákonodárství ohledně poměrů náboženských, práva spolkového a shromažďovacího, tisku a ochrany duševního vlastnictví;

i) stanoviti základní zákony o vyučování na školách obecných a gymnasiích, pak zákony o universitách;

k) trestní soudnictví a zákonodárství policejní trestní, jakož i civilní vyjímaje zákonodárství o vnitřním zařízení veřejných knih a o předmětech, které na základě zemských zřízení a tohoto základního zákona patří k působnosti zemských sněmů, dále zákonodárství o právu obchodním a směnečném, námořském, horním a lenním;

l) zákonodárství o základech organisace úřadů soudních a správních;

m) zákony o provádění státních základních zákonů o všeobecných právech státních občanů, o říšském soudě, o moci soudcovské, vládní a výkonné;

n) zákonodárství v záležitostech týkajících se povinností a vztahů jednotlivých zemí mezi sebou;

o) zákonodárství v záležitostech na základě shody se zeměmi koruny uherské za společné prohlášených. Všechny tyto předměty jsou tudíž

v ohledu zákonodárném odňaty zákonodárství zemskému, které mimo to též ohledně těch záležitostí, jež příslušnosti jeho odňaty nebyly, značně omezeno bylo státními základními zákony ze dne 21. prosince 1867. Tak ku př. při provádění zákonodárství ohledně obcí, které nyní úplně spadá ku příslušnosti zemských sněmů, dlužno šetřiti předpisů říšských zákonů o všeobecných právech státních občanů a o právu domovském. Kromě toho upraveno jest zákonodárné právo zemských sněmů jednotlivých zemí zemskými řády ze dne 26. února 1861. Dle těchto patří k působnosti zemských sněmů:

1. Všechna zařízení týkající se

a) zemědělství;

b) veřejných staveb zřízených z prostředků zemských;

c) od země dotovaných dobročinných ústavů;

d) rozpočtu a účtu zemského, jak ohledně zemských příjmů ze správy zemského jmění, z daní k účelům zemským a z použití zemského úvěru plynoucích, tak i ohledně řádných a mimořádných zemských vydajů (v Tyrolích a Vorarlbersku patří sem ještě spolupůsobení při upravení zemské obrany a zemského střelectví).

2. Bližší ustanovení v mezích všeobecných zákonů týkající se: záležitostí obecních, kostelních a školních, poskytování přípřeže, zaopatřování a ubytování vojska; dále ustanovení o ostatních záležitostech týkajících se blahobytu a potřeb zemských, které zvláště přikázány byly zemskému zastupitelstvu (§ 18 česk. mor. a slez. zř. z).

3. Dále přísluší zemským sněmům:

a) raditi se o vyhlášených všeobecných zákonech a zařízeních zvláště co týká se významu jich pro blaho země a

b) činiti návrhy na vydání všeobecných zákonů a nařízení pro blaho a potřebu země.

4. Sněmy podávají vládě návrhy o věcech, ohledně kterých byly o radu tázány (§ 19 česk., mor. a slez. zř. z.).

5. Zemský sněm může se v konkretním případě vzdáti svého práva spolupůsobiti při zákonodárné činnosti říšské rady ve prospěch její, avšak jedině s tím účinkem, že věc ta na základě tohoto usnesení jedině v tomto konkretním případě a jen ohledně dotyčného sněmu přechází k příslušnosti říšské rady.

B. Země jako tělesa samosprávná.

Jednotlivá království a země v říšské radě zastoupené jsou právními podměty, které mají své vlastní jmění, mohou nové jmění nabyti a nabyté zcizovati, vydaje své přiměřenými příjmy krýti a po případě úvěru užiti. Zemské sněmy pečují o zachování stavovského (domestikálního) jmění, jakož i jiného dle vzniku a věnování svého zemi náležitého jmění, dále o zachování fondů a ústavů zřízených neb vydržovaných z prostředků stavovských aneb zemských. Usnesení zemských sněmů, která se týkají prodeje, trvalého obtížení neb zástavy základního jmění, musí císařem býti potvrzena (§ 20 česk., mor. a slez. zř. z.).

Zemské sněmy spravují jmění domestikální po případě zemské, jakož i záležitosti úvěru a zadlužení zemského se týkající a plní povinnosti, které zemi z toho vycházejí. Též spravují a užívají zemských fondů a fondů

pro vyvazení pozemků dbajíce přesně zákonného účelu a věnování těchto fondů (§ 21 česk., mor. a slez. zř. z.). Zemské sněmy radí a usnášejí se o opatření prostředků potřebných ku správě jmění, fondů a ústavů zemských, jakož i ku provedení jiných úkolů zemských, pokud příjmy ze jmění základního nestačí. Za tím účelem mají právo ukládati a vybírati přirážky ku přímým daním zeměpanským až do 10%. Vyšší přirážky k přímé dani neb jinaké poplatky zemské musí císařem býti potvrzeny (§ 22 česk., mor. a slez. zř. z.). Výpomocná a dohlédací činnost zemských sněmů při daních, jmenovitě rozvrhování, vybírání a odvádění přímých zeměpanských daní upravena jest zvláštními předpisy (§ 24 česk., mor. a slez. zř. z.). Zemské sněmy usnášejí se o osobním stavu a služném pro úředníky a sluhy, kteří přiděleni býti mají zemským výborem aneb jež zříditi sluší pro jednotlivá správní odvětví; rovněž ustanovují způsob jich jmenování a disciplinární kázně, jich výslužné a zaopatření a hlavní zásady služební instrukce. Ku správní činnosti zemí v oboru vnitřní správy patří:

a) zřizovati a spravovati ústavy vzdělávací (reálky a gymnasia, ústavy polytechnické, divadla a j.);

b) zdravotnictví (ku př. blázince);

c) podpůrné zaopatřování chudých;

d) správa prostředků dopravních (vodních staveb, regulace řek);

e) konkurence vůči ústavům udržovaným od státu neb jiných správních těles (ku př. podporování národního školství, příspěvky na školní stavby)

C. Organisace zemských sněmů.

I. Složení zemských sněmů jednotlivých království a zemí upraveno jest zemskými řády vydanými patentem ze dne 26. února 1861 tím způsobem, že při tom přihlíženo k jistým ohledům kulturním a hospodářským národa a různých jeho společenských vrstev. Tak zvláště zastoupena jest dle zemských řádů na sněmích zemských církev katolická, v Bukovině a Dalmacii též církev východo-řecká, jejich arcibiskupům a biskupům přísluší na sněmích těch virilní hlas vzhledem k důstojnosti jejich. Rovněž přísluší na sněmích zemských virilní hlas rektorům universit. Ostatní členové zemských sněmů povoláni jsou volbou. Osoby ku volbě oprávněné rozděleny jsou dle různých sociálních a hospodářských tříd a zájmů na čtyry volební třídy a na tyto rozdělí se pak počet všech poslanců. Třídy ty jsou:

1. Třída velkostatku, která však ve Vorarlberku a Terstu schází a v Dalmacii zastoupena jest třídou největších poplatníků;

2. obchodní a živnostenské komory, kterým jakožto korporacím přísluší volební právo ohledně určitého počtu poslanců, aniž by tito ze středu komor těch voleni býti musili;

3. města, a místa průmyslová a

4. obce. Počet poslanců jednotlivých zemských sněmů a rozdělení jich dle virilních hlasů a volebních tříd (mimo Terst, kde zemský sněm zastoupen jest městskou radou) vysvítá z tohoto přehledu:

Země	Úplný počet	Hlasy virilní	Velkostatky resp. největší poplatníci	Obchodní a živnost. komory	Města a místa průmyslová	Obce
Čechy	242	6	70	15	72	79
Morava	100	2	30	6	31	31
Slezsko	31	1	9	2	10	9
Bukovina	31	2	10	2	5	12
Dalmacie	43	2	10	3	8	20
Halič	151	10	44	3	20	74
Korutany	37	1	10	3	9	14
Krajina	37	1	10	2	8	16
Gorice a Gradiska } Přímoří	22	1	6	2	5	8
Istrie } Přímoří	33	3	5	2	11	12
Horní Rakousy	50	1	10	3	17	19
Dolní Rakousy	68	3	15	4	25	21
Solnohrady	26	1	5	2	10	8
Štýrsko	63	3	12	6	19	23
Tyroly	68	4	14	3	13	34
Vorarlberk	21	1	schází	1	5	14

Zde sluší připomenouti, že ve Slezsku přísluší virilní hlas arcibiskupu Vratislavskému, a že v Tyrolích má třída velkostatku 10 zástupců velkostatku ze šlechty a 4 zástupce velkostatku z duchovenstva, kteří bývají voleni tím způsobem, že opatové a probošti v zemském řádu uvedení volí vždy jednoho poslance ze svého středu.

II. Řády volební do sněmů.

1. Základní zásady. Ku povznesení sněmů zemských přispěla jednak ústava říjnová z r. 1860 položivši zejména důraz na historické základy mocnářství našeho, jednak cís. patent ze dne 26. února 1861 č. 20 ř. z., kterým prohlášena nová zřízení zemská a volební řády do zemí a království na radě říšské zastoupených. V podstatě své jeví se býti nové tyto ústavy, zemské sněmy souhrnem osob zastupujících zájmy všeho lidu (tak zv. zastoupení zájmové) všímajíce si ne již více individuálních kast, ale individuálních potřeb každého jednotlivce. Zásadě tuto vytknuté ovšem nevadí okolnost, že spojí se jednotlivci v určitou skupinu spřízněnou zvláštními potřebami a že tu dojde výrazu zastoupení skutečně za jiných podmínek a místních poměrů, než jaké dány jsou pro jednotu osob jiných. Jedno zůstává stejným pro všechny a pro všecko: právo všech příslušníků země má rozhodovati aspoň částečně o potřebách a osudech svých. Vedle tohoto principu ovšem připustiti lze jen mimořádně a vzhledem k určitým poměrům účastenství osob jiných.

Dle vzpomenutých právě ústav zemských z r. 1861 uznány jsou zásadně tyto čtyry skupiny zájmové a to:

a) tak zv. skupina virilistů t. j. kteří na sněmu zemském mají hlas přímo základem důstojenství svého a po čas trvání tohoto důstojenství; přiznáváť se biskupům všech konfesí a rektorům universit jako takovým účastenství a hlas na sněmu. Virilisty jsou na sněmu království Českého: arcibiskup pražský, biskupové: královéhradecký. budějovický a lito-

měřický a pak rektoři obou universit; na sněmu markrabství moravského jsou virilisty: arcibiskup olomoucký a biskup brněnský; sněm vévodství slezského má pak jednoho virilistu a to knížete-biskupa vratislavského.

V ostatních třech skupinách zastupují zájmy osoby volbou k tomu povolané příslušníky té či oné třídy; jsou to pak:

b) skupina držitelů velkých statků (ve všech téměř zemích zavedená; v Dalmácii skupina »nejvyšších poplatníků«); zde rozhoduje poměrná rozsáhlost držav velkostatkářských. V Čechách volí skupina tato 70 členů, na Moravě 30, ve Slezsku 9 členů.

c) Skupina měst a míst průmyslových a skupina komor obchodních a živnostenských. (Nejsou totiž při volbě do sněmu komory obchodní nikde sloučeny se skupinou městskou v jeden sbor volební; nýbrž volí vždy o sobě určitý počet poslanců — srv. str. 29. Prof. Pražáka »Rakouské právo ústavní«, část II. vyd. z r. 1896). Tu pak připadá v Čechách voliti městům a místům průmyslovým 72 členy, komorám obchodním a živnostenským 15 členů; na Moravě volí v této skupině města 31 poslance, obchodní komory (brněnská a olomoucká každá po 3) 6 poslanců; ve vévodství slezském vysílá tato skupina 12 členů a to 10 poslanců volí města a 2 poslanc: volí obchodní a živnostenská komora v Opavě.

d) Poslední skupinu tvoří obce venkovské dle soudních okresů seskupené; v Čechách připadá na obce venkovské 79 poslanců, na Moravě 31 poslanec, ve Slezsku 9 poslanců.

Máme tedy v Čechách na zemském sněmu 242 poslance, na Moravě 100 poslanců, ve Slezsku 31 poslance. — Jak provedeny shora naznačené zásady zastoupení zájmového v ostatních zemích, srv. o tom cit. spis prof. Pražáka, str. 36.

2. Náležitosti aktivního práva volebního.

a) Náležitosti všeobecné: Sem počítají mnozí rakouské státní občanství, mužské pohlaví, zletilost. Prof. Pražák poukazuje však k tomu, že pokud jde o Čechy vlastně řád volební do sněmu žádných všeobecných positivních náležitostí práva volebního nevytkl, takže ani rakouské státní občanství (jakkoli ve skutečnosti není v žádné třídě voličů cizozemců) nebylo vůbec prohlášeno výslovným nějakým předpisem za podmínku práva volebního a že ani mužské pohlaví ani způsobilost k činům právním nejsou všeobecnými podmínkami práva tohoto; naopak že jsou positivné náležitosti práva volebního pro každou třídu volební upraveny zvláště.

b) Náležitosti zvláštní t. j. řídící se předkem výší poplatnosti, kromě toho pak bez ohledu na berně skutečně odváděné připuštěny jsou tu určité osoby základem svého úřadu, neb osobních vlastností, jako duchovní, úředníci státní, obecní, pak ti, kdož nabyli hodnosti doktorské na některé rakouské universitě a pod. Podrobněji sluší tu poznamenati, pokud jde jmenovitě o království České, toto:

aa) Ve skupině velkostatkářů oprávněni jsou k volbě knihovní držitelé statků v desky zemské zapsaných, avšak jen tehdy, když ze statku deskového se buď o sobě nebo z několika takových statků témuž majetníku patřících platí zeměpanských daní z nemovitostí (Realsteuern) bez přirážek ročně nejméně 250 zl., z čehož musí býti nejméně 200 zl. daně gruntovní (str. 41 cit. Pražákova díla, část II.; § 2 zák. ze dne 9. ledna 1873 č. 1 z. z.). Výše tato (250 zl.) platí pro Čechy, Moravu a Slezsko; v jiných zemích stanovena jest za podmínku aktivního práva

volebního v této skupině pravidelně daň nižší (v Dolních Rakousích 200 zl., v Tyrolsku 50 zl.).

bb) Ve skupině obchodních komor mají aktivní právo volební všichni skuteční členové komory a jich náhradníci (srv. § 6 přív. řádu voleb. pro Čechy), pokud jim nevadí některý důvod vyloučení (určité zločiny, přečiny atd.).

cc) Ve skupině měst a obcí venkovských činí se aktivní právo volební závislým na tom, zda-li ten který volič má právo voliti do zastupitelstva obecního; tu pak rozhoduje ovšem obnos daní, jakýž dotyčná osoba platí a pokud ho platí. Z toho vyplývá — jakž důsledně a obšírněji vyvozuje Pražák — že nelze upříti práva volebního do sněmu, pokud jde o skupinu městskou, ani osobám ženského pohlaví, ani osobám k právním činům nezpůsobilým, pokud ovšem dotyčné osoby nejsou (jako v Praze a v Liberci) vyloučeny již z práva voliti do zastupitelstva obecního. (Str. 47 cit. Pražákova díla, část II.)

Co se týče volebních řádů do ostatních zemí, vytknouti lze povšechné pravidlo, že ve skupině měst a obcí venkovských rozhoduje poměrná výška daní, t. j. aktivní právo volební mají ti, kdož platí první dvě třetiny všech daní. V jednotlivostech ovšem liší se tu jednotlivé volební řády dosti podstatně.

3. Positivní právo volební. Právo, volenu býti do sněmu zemského mají, kdož jsou oprávněni voliti do sněmu, jsou aspoň 30 let staří a nejsou ze zvláštního důvodu nevolitelnými; zde počítá se za důvod vyloučení ženské pohlaví, činná služba ve vojště a odsouzení pro nějaký delikt. Pražák v cit. díle svém vytýká jako podmínky pasivního práva volebního: rakouské státní občanství, věk třiceti roků, plné požívání práv občanských a aktivní právo volební do sněmu téže země (srv. § 121 téhož díla).

4. Volby přímé a nepřímé. Volba přímá záleží v tom, že osoba k volbě oprávněná sama označí toho, kdo má volen býti; volba nepřímá koná se podstatně v ten způsob, že voličové k volbě oprávnění určí (volbou) ze svého středu jistý počet volitelů a ti pak (přímo) volí poslance; tento způsob voleb nepřímých zaveden jest u nás ve třídě obcí venkovských, kdežto v ostatních skupinách volí oprávnění přímo. Při volbě volitelů t. j. těch, kdož mají ve skupině obcí venkovských volební právo do sněmu vykonávati (byvše k tomu (volbou) prvotně oprávněných povoláni) rozhoduje počet přítomného obyvatelstva obce posledním sčítáním lidu zjištěný o tom, kolik volitelů má býti zvoleno; při tom však každá obec musí voliti aspoň jednoho volitele nezávisle na počtu svého obyvatelstva. A sice připadá na každých 500 duší po jednom voliteli; je-li pak v Čechách a ve Slezsku jakýkoli počet nad tuto jednotku všeobecně na 500 duší vymezenou (tedy ku př. 5, 10 atd. duší), sluší míti tento zbytek za plných 500 obyvatel (§ 27 zák. ze dne 9. ledna 1873 č. 1 z. z.); na Moravě nemá významu toho takovýto zbytek, leda by počet 250 duší převyšoval. O tom, kolik volitelů v příslušné obci voliti jest za příčinou nastávajících voleb sněmovních ve smyslu právě naznačeném, rozhoduje a věděti dává všem obcím příslušným okresní politický úřad (§ 28 českého zák. ze dne 9. ledna 1873 a § 29 mor. řádu vol.). V ostatních zemích platí ustanovení o Moravě tuto vylíčená.

5. Okresy volební. Okresy volebními rozuměti jest sbory uvnitř země teritoriálně obmezené, kdežto ve skupině velkostatkářské volí se ve dvou sborech, nikoli však v okresích volebních, ježto pro tuto celou skupinu tvoří celé království české jediný obvod volební s volebním místem v Praze (podobně tvoří i velkostatkáři na Moravě, ve Slezsku a v Bukovině jeden volební okres, ale dva voličské sbory). První voličský sbor (za velkostatek) utvořen jest z držitelů velkostatků stížených fideikomisním svazkem, do druhého sboru náleží pak ostatní velkostatkáři ve skupině držitelů velkých statků k volbě oprávnění.

Praha rozdělena jest na 5 okresů volebních (I. Staré Město, II. Nové Město, III. Malá Strana, IV. Hradčany, Král. Vyšehrad, Holešovice-Bubna a V. Josefov) a volí dohromady (ve skupině měst a míst průmyslových) 10 poslanců.

Poslanci za obce venkovské volí se podle okresů volebních; okresem volebním nesluší tu rozuměti ani okres soudní ani okres politický, nýbrž zvláštní útvar právě těmto volbám jen za podklad sloužící. Obsahujeť takovýto okres volební několik okresů soudních a může zabíhati do více okresů politických nespadaje s nimi nikterak v jedno (v Haliči toto ustanovení však neplatí, ježto tam na zákl. zákona ze dne 17. února 1884 č. 1 z. z. z r. 1885 každý politický okres jest zároveň okresem volebním. Za každý volební okres volí se pravidelně poslanec jediný; výjimečně ovšem dovoluje zákon voliti poslanců více. Některá města tvoří pro sebe zvláštní volební okres i volební sbor, jako: Liberec, Plzeň, Budějovice, Kutná Hora, Cheb, Písek, Česká Lípa, Smíchov, Karlín, Rumburk a volí vesměs po jednom poslanci. Ostatní města spojena bývají po 2 až 5 v jeden volební okres (prof. Pražáka cit. dílo str. 32), při čemž bývá stanoveno jedno z nich za tak zv. hlavní místo volební.

6. Výkon voleb. Pravidelně žádají ústavy zemské, aby oprávněný volič úkon volební předsebral osobně nepřejíce celkem zastoupení a není také závažné námitky proti tomu, aby žena zletilá a provdaná osobně aktivní právo volební předsevzala ani proti tomu, aby si místo manžela dle vůle své zástupce určila (srv. cit. spis Pražákův str. 71). I může žena právo volební vykonávati vždy, pokud zákon tomu výslovně nebrání (ku př. volební řád haličský, solnohradský a tyrolský brání tomu pokud jde o skupinu velkých statků, volební řád moravský výslovně tomu brání pokud jde jen o třídu měst a obcí venkovských — tu totiž zastupuje ženu muž). Jinak ovšem volí za osoby nezletilé a za osoby právnické zákonní jich zástupcové, spoludržitelé musí pak vyslati k volbě svého plnomocníka. Volby vypisuje zemská vláda a stanoví dny, kdy volba se provésti má; dle volebního řádu vypisují se volby nejprve za skupinu obcí venkovských, dále za skupinu měst a míst průmyslových, a za komory obchodní a živnostenské a nejposléze konají se volby za skupinu velkostatkářů. Seznamy voličů za skupinu velkostatku pořizuje přednosta zemského úřadu politického a uveřejní je v úředních novinách; reklamace proti těmto seznamům podati jest do 14 dnů po uveřejnění k politické vládě zemské, jež o nich rozhodne a příslušné opraví ex offo.

Seznamy voličů za skupinu měst a obcí venkovských pořizují představení obce, reklamace vyřizují okresní zeměpanské úřady politické (okresní hejtmanství). Když se definitivně seznamy voličů upraví, rozešle politický úřad všem voličům legitimační lístky k výkonu volby opravňující,

v nichž udáno býti musí, kde, v který den a v kterou hodinu volba konána bude. Prve než se k volbě vlastní přikročí, ustanoviti se má volbou komise volební, která (pod dozorem zeměpanského komisaře volbu řídí a rozhoduje hlavně o tom, zda kdo k úkonu volebnímu připuštěn býti má, čili nic. Členy této komise jmenuje pravidelně jednak přítomný zeměpanský komisař sám, jednak voličové k volbě se dostavivší volí některé členy komise (ve skupině měst volí tyto členy komise obecní zastupitelstvo při volbě volitelů za obce venkovské záleží komise volební z představeného obce a zeměpanského komisaře).

Komise volební neexistuje při volbách komor obchodních. Volba sama (t. j. volba poslanců) jest pravidelně ústní a veřejná; pouze v Čechách (a ve Slezsku) zavedeno hlasování písemné a tajné a dostávají k tomu cíli oprávnění voličové pravidelně s legitimačními lístky i úřední formulář lístku hlasovacího, jehož se musí pod následky neplatnosti při hlasování užiti.

Za poslance do sněmu zemského je zvolen ten, komu se dostalo většiny absolutní z hlasů právoplatných (§ 25 česk. zák. z r. 1873, § 48 ř. mor.). Obdrželo-li více osob absolutní většinu následkem toho, že v témž okresu volí se poslanců více (ku př. mají se voliti poslanci 2 a dostanou 4 osoby absolutní většinu hlasů), zvolen jest ten, kdo má relativní většinu (t. j. kdo má poměrně se spoluzvolenými nejvíce hlasů); byl-li by počet stejný, rozhoduje se losem. Rovněž se rozhoduje losem v tom případě, když by každý z kandidátů soustředil na osobě své polovici hlasů.

Jestliže by takto ani první ani druhá volba k cíli nevedla, koná se volba užší mezi oněmi kandidáty, kteří obdrželi dříve relativně nejvíce hlasů a tu se připouští vždy k volbě dvakrát tolik osob, než poslanců se voliti má. Při této užší volbě musí hlas platiti kandidátu do užší volby povolanému, jinak nemá hlas takový platnosti. Při rovnosti hlasů rozhoduje tu opět los, kterýž táhne předseda volební komise. Výsledek volby se ihned oznámí.

O vykonané volbě sepíše se protokol, opatří podpisem zeměpanského komisaře a všech členů komise volební, na to se zapečetí (protokol) a odevzdá zeměpanskému komisaři, kterýžto cestou služební předloží jej přednostovi vlády zemské (u nás místodržiteli), který akta volební zkouší a schvaluje; zvoleným pak udílí volební certifikáty.

Účinek vydání certifikátu volebního jest, že osoba certifikátem podělená může na základě výkazu tohoto jako poslanec do sněmu vstoupiti a vykonávati na tak dlouho veškerá práva poslanecká, dokud volba její nebyla samým sněmem prohlášena za neplatnou. (Tak Pražák v § 125 cit. díla.)

III. Jednání zemských sněmů.

1. Zemské sněmy sestupují se v komoru ku společným sezením a hlasováním; tak zvané sněmovní kurie virilních hlasů a velkostatku resp. největších poplatníků, pak měst a poslanců obchodních komor a konečně zástupců obcí nejsou zvláštní samostatné sbory sněmovní, nýbrž tvoří jen jednotlivá sněmovní oddělení za účelem usnadnění jednání a voleb do různých výborů zemského sněmu.

2. Ku řízení zemského sněmu bývají císařem z jeho středu voleni: v Čechách nejvyšší zemský maršálek, v Dolních Rakousích a Haliči zemský

maršálek, v Horních Rakousích, Solnohradech, Tyrolích, Vorarlbersku, Štýrsku, Korutanech, Krajině, Gorici a Gradišce, Istrii, Moravě, Slezsku a Bukovině zemský hejtman a konečně v Dalmacii praesident, jakož i jich zástupcové (§ 4 zř. z).

3. Úřední doba zemského maršálka, po případě zemského hejtmana, praesidenta, nejvyššího zemského maršálka a jeho náměstka, jakož i zvolených členů zemského sněmu (sněmovní období) trvá 6 let. Volba poslanců do zemského sněmu nemůže od voličů býti odvolána. Po uplynutí pravidelného období sněmovního aneb byl-li zemský sněm dříve rozpuštěn, jakož i když jednotliví poslanci odpadnou, zemrou aneb pozbudou potřebné způsobilosti býti volenu, vypíší se nové volby. Bývalí členové zemského sněmu mohou býti opět voleni (§ 6 česk., mor. a slezs. zř. z.). Poslanci do zemského sněmu zvolení nesmějí přijímati žádných ponaučení a musí právo své hlasovací vykonávati osobně (§ 7 zř. z.).

4. Zemský sněm shromáždiž se k nejvyššímu svolání zpravidla jednou ročně a to, pokud císařem nic jiného není ustanoveno, v Dolních Rakousích ve hlavním a sídelním městě Vídni, v jiných zemích v příslušných zemských hlavních městech, ve Vorarlberku v Bregenzi, pro Gorici a Gradišku v Gorici, pro Istrii v Pořenči (§ 8 zř. z.). Zemští poslanci povinni jsou při vstupu svém do zemského sněmu na místě přísahy přislíbiti císaři věrnost a poslušnost, šetření zákonů a svědomité plnění svých povinností do rukou zemského maršálka, po případě zemského hejtmana, praesidenta neb nejvyššího zemského maršálka (§ 9 zř. z.).

5. Zemský maršálek, po případě zemský hejtman, zahajuje zemský sněm císařem svolaný, předsedá shromážděním, řídí jednání a uzavírá zemský sněm po skončení všech záležitostí aneb na zvláštní nejv. rozkaz. Zemský sněm může býti od císaře rozpuštěn a zároveň nové volby nařízeny též během pravidelného období sněmovního (§ 10 česk., mor. a slez. zř. z.).

IV. Správní a výkonný orgán zemského zastupitelstva jest zemský výbor (viz Výbory zemské).

V. Immunita zemských poslanců. (Viz čl. Immunita).

Usus fructus viz Požívání.

Utopení (po strance soudního lékařství).

Obdukcí vykonanou na mrtvolách utopenců shledávají se ve většině případů takové nálezy, že jich sestavením pravidelně možno zjistiti, jakou smrtí osoba zemřela; ovšem že pokročilá hniloba mrtvoly může diagnosu smrti utopením přivolané valně stížiti, pokud se týká, úplně nemožnou učiniti. Při obdukci mrtvol takových pečlivě dbáti jest toho, zda-li smrt nepovstala jinou příčinou než utopením a jakou příčinou vznikla. Stávát se nezřídka, že se pohřbívají mrtvoly utopenců bez předchozí obdukce, není-li vnějším ohledáním nic podezřelého shledáno a všeobecně se pak předpokládá, že tu jde o případ sebevraždy neb o smrt náhodnou. Bylo by tudíž zcela záhodným, aby se mrtvoly utopených pravidelně podrobily obdukci úřední, ježto vnitřním prošetřením mrtvoly zjistiti se mohou druhdy závažné poměry a skutečnosti, čemuž při povrchním a vnějším ohledání tak nebývá. Mimo to jeví se naprostou nutností právě při smrti nastalé utopením, aby co nejdříve se úředním rozhodnutím stanovilo, zda určitá mrtvola utopeného má býti obdukována, čili nic; opatření to se bohužel často neděje, jakkoli dle zkušenosti hniloba mrtvol utopených neobyčejně pokračuje, jakmile se na vzduchu ocitnou — a tak

doba několika hodin může způsobiti naprostou ztrátu veledůležitých známek a nálezů, které bylo lze včasnou obdukcí zjistiti. Též důležito nejednou jest zjistiti totožnost osob a posouditi poškození tělesná na mrtvole rozpoznatelná. Třeba někdy vnější části těla jsou ve stavu pokročilé hniloby, vésti může sekce vnitřních (pravidelně zachovalejších) ústrojí ku výsledkům bezpečným a velice závažným. Vnější známky na mrtvole utopeného udávají samy zejména při mrtvolách záhy vytažených přibližně asi dobu, po kterou ve vodě mrtvola ležela. V mnohých případech arciť nelze vůbec nebo aspoň stíží a po pečlivém místním ohledání rozhodnouti, zda mrtvola z vody vytažená jest předmětem samovraždy, náhodného utopení nebo přímo zavinění jiné osoby. Tu jest právě soudci vyšetřujícímu přidělena nesnadná a obsáhlá úloha; jsou-li na mrtvole rány nebo známky násilného zardousení, dlužno pečlivě uvážiti veškery možné způsoby vzniku jejich. Naprostou podmínkou jest, aby soudní lékař důkladně znal změny, jaké může doznati časem mrtvola ve vodě. V tom směru poukázáno budiž na dobrozdání soudního lékaře Hofmanna zejména pro právníky poučné (uveřejněné ve vídeňském lékařském časop. »Wochenschrift« z r. 1883 č. 25), kteréž učinil ve známém procesu Tisza-Eszlár.

Útraty soudní viz Náklady soudní.

Utrhání na cti.

I. Pojem.

Utrhání na cti jest zločinem, jehož se dopouští ten, kdo učiní úřadu oznámení, jímž obviňuje někoho z vymyšleného zločinu tak, že toto obvinění by mohlo dáti podnět k vrchnostenskému vyšetřování neb aspoň pátrání po obviněném (§ 209 tr. z.). Z tohoto výměru zákonného vyvoditi lze tyto znaky naznačeného deliktu:

1. Musilo se oznámiti neb obviniti ze zločinu ať ve smyslu trestního zákona občanského nebo vojenského; i podléhá předpisu § 209 tr. zák. i ten, kdo vymýšlí si na nějakou osobu podléhající vojenské pravomoci takový skutek, který voj. trestním zákonem za zločin prohlášen jest (nál. ze dne 18. října 1877 č. 6154 a nál. ze dne 29. září 1882 č. 3189).

2. Zločin musí být vymyšlen t. j. dotyčná osoba musí být obviňována ze zločinu, který vůbec spáchán nebyl neb aspoň nebyl od ní (t. j. od osoby obviněné) spáchán. Trestnějším jest ovšem případ druhý, ježto skutkový podklad onoho zločinu existuje a tím daleko větší nebezpečí vzchází pro křivě obviněného, že bude vyšetřování déle trvati a snad dokonce že i nespravedlivě bude odsouzen, než když zmíněný zločin ve skutečnosti spáchán nebyl a právě proto v brzku se bezdůvodnost obvinění zjistí. Zákon na mysli má nepochybně oba tyto případy, ježto místo výrazu ve dřívějším trestním zákonu užitého »erdichteten« (značícího, že zločin nemusí objektivně tu býti) položeno do nynějšího zákonného textu slovo »angedichtet« a zřejmě vysloveno, že nutným jen jest, aby zločin onen obviněným spáchán nebyl (t. j. tedy subjektivně neexistoval), a tudíž jemu byl »přibájen« neboli na něho, o něm vymyšlen. Ku skutkovému podkladu zločinu utrhání na cti vyhledává se tudíž vědomí toho, že udání vrchnosti učiněné neb obvinění nezakládá se na pravdě (roz. ze dne 18. října 1886 č. 7936). Obvinění musilo býti učiněno proti lepšímu přesvědčení a u vědomí možného dosahu jeho; avšak při tom nerozhodno, k jakému cíli vůbec pachatel směřoval.

3. Obviněním vyrozumívá § 209 tr. z, každé úmyslné udání nebo předvedení okolností takových, že uvésti se dá zločin skutečný nebo vymyšlený s určitou osobou, která se tohoto zločinu nedopustila, v takové spojení, že může z toho vzejíti dostatečné podezření k vyšetřování nebo ku pátrání proti této osobě vedoucí (roz. ze dne 8. října 1886 č. 4835).

4. Obvinění musí se dále týkati určitého zločinu; nenáleží sem tudíž ony případy, kde někdo zcela všeobecně jiného obviňuje, neopíraje tvrzení své skutečnostmi konkrétními.

5. Udání neb obvinění musilo být učiněno u některého úřadu (vrchnosti). Vrchností rozuměti jest nejen soud trestní, nýbrž každou veřejnou autoritu přímo nebo nepřímo státní mocí dosazenou, jejíž úkolem jest pečovati o udržení pokoje, pořádku a bezpečnosti; vrchnostmi jsou i státní zastupitelstva, úřady bezpečnosti všeho druhu a jmenovitě i obecní představenstva a pod.

6. Obvinění musí býti takového rázu, že může dáti podnět k vyšetřování nebo ku pátrání proti obviněnému. Podmínka tato splněna jest, jakmile by mohlo obvinění vésti třeba jen ku přípravnému vyhledávání zmíněnému v § 88 ob. zák. trest. (roz. ze dne 5. ledna 1880 č. 11.707). Nežádá tedy zákon, aby obvinění mohlo vésti ku potrestání obviněného.

7. Co se týká zlého úmyslu, žádá se, aby pachatel úmyslně a jsa vědom si možných následků vymyšleného zločinu obvinil z něho kohosi třetího. Jestliže tedy z objektivných důvodů podezřelosti někdo byl o vině obviněného přesvědčen, nebo jestli udal někoho mylně pojímaje určitý čin nebo jestli někdo v rozmluvě sdělil s jinými osobami věc podobnou nemaje v úmyslu, aby se to doneslo ku vědomí vrchnosti a pak následkem tohoto sdělení dán podnět ku dalšímu vyšetřování nebo pátrání: není tu zločinu utrhání na cti.

8. Jestliže se obviněný skutečně dopustil zločinu, kterýž na něho dle domnění jen vymyšlen byl, nebyl zločin utrhání na cti ani dokonán ani pokus jeho se nestal. Naproti tomu ovšem jest tu zločin utrhání na cti, jestliže dopustil se obviněný zločinu jiného, než který mu byl přibájen, neboť vedle § 4 ob. tr. zák. lze spáchati zločin i na zločincích, a zákon nečiní rozdílu v té příčině mezi různými druhy a způsoby zločinů.

II. Nepravé udání sebe sama.

Kdo sám se u vrchnosti falešně obviní z určitého zločinu, nelze mu přičítati zločinu utrhání na cti, ježto § 209 výrazem »kdo někoho obviní« výslovně naznačuje, že obvinění směřovati musí proti určité třetí osobě; udání takovéto může býti dle okolností buďto podvodem nebo zločinem nadržování nebo zatajování (§ 214 tr. z.), jestliže směřoval tu úmysl udatele k tomu, aby udáním vlastním překazil nebo znesnadnil pátrající vrchnosti odkrýti skutečného pachatele.

III. Zločinu utrhání na cti příbuzna jest křivá soudní výpověď, která dotýká se jiné osoby a jí připisuje nějaký trestný čin; takováto falešná soudní výpověď trestna jest předkem ve smyslu trestních předpisů § 197 podle § 199 lit. *a)* jakožto zločin podvodu; měla-li však vésti ku trestnímu stihání obviněného, může býti zároveň stihána jakožto zločin utrhání na cti, tedy jako delikt konkurující.

IV. Tresty.

Zločin utrhání na cti podléhá pravidelně trestu těžkého žaláře od jednoho roku do 5 let; trest těžší nastupuje však, jestliže:

1. utrhač na cti jednal se zvláštní potměšilostí, chtěje tím obvinění dodati věrohodnosti,
2. jestliže obviněný vydán byl tím dosti značnému nebezpečí, nebo
3. je-li utrhač na cti služebníkem, příslušníkem domácnosti nebo poddaným toho, jemuž na cti utrháno bylo,
4. dopustil-li se zločinu utrhání na cti nějaký úředník v úřadě svém.

Tyto důvody přitěžující uvedené v § 210 tr. z. se navzájem nevylučují. Vyšší sazba trestu má průchod, je-li třeba jen jediný z důvodů těchto (roz. ze dne 22. září 1876 č. 7777).

V. Obviní-li někdo někoho křivě ze zločinu určitého, aniž by toto obvinění dostoupilo vlastností podmíněných dle § 209 tr. z. ke čločinu utrhání na cti, neb obviní-li kdo jiného z přečinu nebo přestupku; dopouští se přestupku nebo přečinu urážky cti (§ 487 tr. z.). (Viz čl. Urážka cti.)

Utvrzení práv a závazkův.

Právo občanské poskytuje celou řadou právních ústavů prostředky, jež slouží k pojištění práv, tudíž k tomu určeny jsou, by podporovaly splnění závazků, zabraňovaly neb odčiňovaly porušení práv. O. z. o., vysloviv v § 1342, že lze jak práva osobní tak práva věcná stejně utvrditi, uvádí v § 1343 co právní způsoby pojištění závazku a utvrzení práva, jimiž oprávněnému se poskytuje nové právo: zaručení třetího za dlužníka a zastavení (viz čl. Rukojemství a Právo zástavní). Jsou však ještě jiné prostředky zajišťovací; sem lze počítati závdavek, litkup, konvenční pokutu (viz čl. Závdavek, Litkup, Pokuta konvenční). Tyto prostředky zajišťovací nutí dlužníka, by splnil svůj závazek. Přísaha slibující a čestné slovo nemají již v právu soukromém této funkce. Zajišťovací prostředky § 1343 o. o. z. utvrzují právo tím, že poskytují oprávněnému nová podružná (akcesorní) práva; toho docílí se akcessorním spoluručením jiných osob s hlavním dlužníkem (rukojemství) nebo ručením věci, na které se může oprávněný hojiti, nebyl-li závazek splněn (právo zástavní). Rukojemství je případ intercesse, t. j. převzetí dluhu materielně cizího; jest kumulativní intercessí (§ 1347 o. o. z.). Věcné ručení lze založiti zastavením vlastní nebo cizí věci. V tomto posledním případě je tu rovněž intercesse. Pojištění státi se může vůlí stran, soudcovským výrokem neb ze zákona (na př. §§ 343, 1245 o. o. z.). Z akcessorní povahy prostředků zajišťovacích plyne ustanovení § 1351 o. o. z, že nelze utvrditi závazky, jež nikdy po právu neexistovaly aneb již zrušeny jsou.

Uvážení volné.

I. Pojem.

Volným uvážením rozumí se posuzování skutečností opírající se o rozumné a svědomité úvahy, jež jinak zákonnými předpisy není vázáno. Volné uvážení hraničí v jistých směrech s libovůlí. Při rozhodování dle zákonného předpisu pozůstává činnosť rozhodujícího v tom, že srovnává konkrétní skutkovou povahu se skutkovou povahou v zákoně vylíčenou a v případě shody jejich vysloví rozhodnutí v zákoně již předem pro dotyčnou skutkovou povahu obsažené. Naproti tomu při volném uvážení nerozhoduje zákon, nýbrž názor nalezajícího orgánu opírající se o dané skutečnosti a prýštící z úvahy všech okolností určitého případu, obmezeného jedině tím, že má svědomitě přihlížeti k účelu, kterému právo z rozhodnutí plynoucí má sloužiti, aniž by však jinak zákonnými předpisy

byl vázán. Připuštění volného uvážení odůvodněno jest tím, že jest nemožno vytknouti pro všechny jednotlivé případy závazné normy a jest tudíž výjimkou z pravidla, že sluší vždy rozhodovati dle přesných předpisů právních. Zákonodárství musí obmeziti vzhledem k tomu volné uvážení na případy nejnutnější.

Volné uvážení může se buď vztahovati na otázku, zdali určitou skutkovou povahu jest pokládati za prokázanou nebo na otázku, zdali a jaké právo se má k prokázanému skutkovému stavu pojiti. V prvním ohledu spočívá ve volném uvážení volné uvažování prostředků průvodních (srv. čl. Uvážení volné průvodů); v tomto čl. přihlíží se toliko k případu druhému — materielnímu volnému uvážení. Materielní volné uvážení jest podstatě činnosti judicielní cizí, ať se jedná o výkon civilního sporného nebo trestního soudnictví orgány soudními či o správní soudnictví příslušející orgánům správním. Toliko výjimkou má soudce ve sporném řízení civilním rozhodovati dle volného uvážení; tak jest na př. zůstaveno jeho volnému uvážení posouditi důležitosť důvodu, z něhož se žádá za rozvod (§ 109 o. o. z.), závažnosť důvodů, pro něž lze žádati za zrušení služebního poměru mezi obchodními pomocníky a pánem závodu (principálem) (čl. 62 obch. z.), nebo za zrušení společnosti, prve než uplynula smluvená doba, nebo, nebyla-li doba trvání společnosti určena, bez předcházející výpovědi (čl. 125 obch. z.).

Volné uvážení jest nalezací formou ryzí činnosti správní, jejíž podstata záleží v provádění politických úkolů dle příkazův účelnosti a jež v Rakousku spočívá dílem v rukou soudu »nobile officium« obstarávajících dílem v rukou úřadů politických »pouvoir discrétionnaire« vykonávajících.

II. Soudy mají v řízení nesporném dle volného uvážení rozhodovati o volbě stavu dospělých dětí dle § 148 o. o. z., o výživě, vychování a zaopatření nemanželských dětí (§ 166 o. o. z.); rovněž mají dle volného uvážení posuzovati otázku, zdali ponecháním dětí nemanželských ve vychování matčině není ohrožena mravní jich výchova (§ 169 o. o. z.), dále okolnosti odůvodňující prodloužení neb odnětí otcovské moci (§§ 173 a 177 o. o. z.), otázku, zdali bylo otcovské moci zneužito a jakých vhodných opatření jest použiti (§ 178 o. o. z.). Rovněž mají se soudové říditi dle volného uvážení určujíce přiměřené věno (§ 1221 o. o. z.), posuzujíce otázku, zdali rodiče s důvodem mohou se opírati zamýšlenému sňatku dětí (§ 1222 o. o. z.), schvalujíce smlouvy a sňatky nezletilců (§§ 187—189 a 190 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.), udělujíce soudní povolení k adopci (§ 258 cit. cís. pat.), určujíce náklad na výživu poručence (§ 219 o. o. z.), posuzujíce způsobilosť poručníka k vedení poručenství (§ 254 o. o. z.), rozhodujíce, zdali matce, jež opět se provdala, má býti poručenství nad dětmi ponecháno čili nic (§ 255 o. o. z.), rozhodujíce o odnětí poručenství (§ 261 o. o. z.), o odměně poručníků (§§ 266, 267 o. o. z.) a posuzujíce konečně okolnosti, od nichž závisí uvalení opatrovnictví na marnotratníky (§ 273 o. o. z.) a které odůvodňují zrušení kurately (§ 283 o. o. z).

III. Úřady správní rozhodují vůbec všude, kde zákon jinak neustanovuje, dle volného uvážení, zejména rozhodují dle volného uvážení o všech záležitostech, pro jichž posouzení jsou rozhodny veřejné ohledy a obecné blaho (roz. spr. s. dv. ze dne 8. března 1888 č. 802 sb. »Budwinski« č. 3977). Takovéto správní akty opírající se toliko o zásady

účelnosti nelze ovšem z důvodů právních bráti v odpor. Proto vylučuje § 3 lit. *e)* zák. ze dne 22. října 1875 č. 36 ř. z. příslušnosť správního dvoru soudního ve všech případech, kde a pokud správní úřady jsou oprávněny rozhodovati dle volného uvážení; ovšem jest správní dvůr soudní i v takových případech povolán rozhodovati o tom, zdali provedené řízení odpovídá zákonu (roz. ze dne 20. dubna 1891 č. 334, sb. »Budwinski« č. 5897). Které předměty sluší zejména pokládati za akty volného uvážení správních úřadů, o tom rozhoduje správní dvůr soudní, poněvadž týž dle § 4 zák. ze dne 22. října 1875 č. 36 ř. z. má svoji příslušnosť z moci úřední zkoušeti a rozhoduje o námitce nepříslušnosti. Z veliké řady záležitostí, jež sluší rozhodovati dle volného uvážení, lze ovšem zde dotknouti se toliko jednotlivých případů nálezy správ. dvoru soudního rozřešených:

1. Stavební policie:

Dle volného uvážení úřadu sluší posuzovati, zdali regulační čára v plánu polohy vytčená místním poměrům jest přiměřena (roz. ze dne 16. dubna 1891 č. 1206, sb. »Budwinski« č 5889, ze dne 2. prosince 1885 č. 3158, sb. »Budwinski« č. 2800), zdali opravu sluší pokládati za přestavbu či za pouhou změnu (roz. ze dne 8. října 1890 č. 3101, sb. »Budwinski« č. 5481), zdali projektovaná stavební čára a výtka polohy jest přiměřena a nutna čili nic (roz. ze dne 16. listopadu 1888 č. 3548, sb. »Budwinski« č. 4347, ze dne 1. července 1893, č. 2320, sb. »Budwinski« č. 7354, ze dne 25. září 1885 č. 2434, sb. »Budwinski« č. 2685), zdali stavba z veřejných ohledů jest přípustna (Tyrolsko, roz. ze dne 17. listopadu 1888 č. 253, sb »Budwinski« č. 3939, ze dne 6. října 1888 č. 3098, sb. »Budwinski« č. 4270), zejména z ohledů požárních, bezpečnostních a zdravotních (roz. ze dne 4. ledna 1888 č. 16, sb. »Budwinski« č. 3856), nebo z ohledů dopravních (roz. ze dne 30. června 1882 č. 1350, sb. »Budwinski« č. 1464), zdali plány odpovídají požadavkům estetickým (roz. ze dne 12. prosince 1889 č. 4076, sb. »Budwinski« č. 5019). Rovněž závisí od volného uvážení, jakých prostředků se má použiti k odvrácení nebezpečí domu hrozícího sesutím (roz. ze dne 19. října 1881 č. 1384, sb. »Budwinski« č. 1185), nebo k napravení zdraví škodlivých vad domovních stok (roz. ze dne 16. února 1883 č. 369, sb. »Budwinski« č. 1667). Naproti tomu nemohou úřadové rozhodovati pouze dle volného uvážení o tom, zdali určitá místnosť leží uvnitř nebo mimo místní obvod (roz. ze dne 1. března 1889 č. 280, sb. »Budwinski« č. 4542).

2. Policie živnostenská:

Koncese udílejí úřady dle volného uvážení (roz. ze dne 23. listopadu 1887 č. 3201, sb. »Budwinski« č. 3777), rovněž dle volného uvážení mohou úřady koncesi k provozování živností naznačených v § 15 ž. ř. odepříti (roz. ze dne 11. března 1885 č. 669, sb. »Budwinski« č. 2447). Dle volného uvážení řídí se posuzování místních poměrů dle § 18 živn. nov. ze dne 15. března 1883 č. 39 ř. z. při udílení koncesí k živnosti výčepnické (roz. ze dne 29. října 1890 č. 3337, sb. »Budwinski« č. 5523), povolení nových soukromých jatek (roz. ze dne 14. listopadu 1889 č. 3713, sb. »Budwinski« č. 4953), a při udílení koncesí k živnostenským provozováním, při čemž však sluší šetřiti předpisů vytčených v 3. hlavě ž. ř. (roz. ze dne 12. února 1885 č. 433, sb. »Budwinski« č. 2403); zejména dle volného uvážení jest posuzovati přípustnosť živnostenské provozovárny

z ohledů zdravotní policie (roz. ze dne 28. října 1885 č. 276, sb. »Budwinski« č. 2744) a z ohledů veřejných (roz. ze dne 5. července 1888 č. 2142, sb. »Budwinski« č. 4202, ze dne 22. července 1877 č. 901, sb. »Budwinski« č. 103, ze dne 27. prosince 1879 č. 2535, sb. »Budwinski« č. 653, ze dne 23. ledna 1889 č. 152, sb. »Budwinski« č. 1996, ze dne 9. listopadu 1887 č. 3028, sb. »Budwinski« č. 3749). Dle živn. nov. ze dne 15. března 1883 § 3 jest zůstaveno volnému uvážení živnostenského úřadu, zdali osoby, které byly odsouzeny pro trestný skutek tamtéž naznačený, mají býti vyloučeny z provozování živnosti čili nic (roz. ze dne 4. listopadu 1885 č. 2833, sb. »Budwinski« č. 2755). Podobně rozhodují úřady dle volného uvážení přihlížejíce ke stavu věci o tom, zdali závod se provozuje po továrnicku (roz. ze dne 26. října 1887 č. 1714, sb. »Budwinski« č. 3723). Živnosť udělenou však úřady dle volného uvážení odejmouti nemohou (roz. ze dne 4. prosince 1879 č. 2145, sb. »Budwinski« č. 634).

3. Policie silniční:

Úřady posuzují dle volného uvážení otázku, zdali obecní cesta jest nutna (roz. ze dne 31. března 1882 č. 634, sb. »Budwinski« č. 1356), jakož i, zdali tu jsou podmínky vyvlastnění k účelům silničním (roz. ze dne 18. ledna 1883 č. 2460, sb. »Budwinski« č. 1632). O nutnosti cesty stávající a o přípustnosti jejího zrušení rozhoduje dle volného uvážení zemský výbor jakožto stolice vyšší jen tenkráte a jenom potud, pokud příslušné obecní zastupitelstvo samo na tom se neusneslo, že cesta má býti zrušena (roz. ze dne 26. května 1893 č. 1899, sb. »Budwinski« č. 7281). O právním poměru mezi okresem a obcí, o veřejnosti cesty a známkách silnice obecní však nerozhoduje volné uvážení zemského výboru (roz. ze dne 26. září 1879 č. 1472, sb. »Budwinski« č. 566, ze dne 8. února 1893 č. 495, sb. »Budwinski« č. 7069, ze dne 13. července 1882 č. 1389, sb. »Budwinski« č. 1481).

4. Záležitosti školní a náboženské:

Školní úřady posuzují dle volného uvážení, zdali škola má býti umístěna v budovách najatých (roz. ze dne 28. listopadu 1890 č. 3788, sb. »Budwinski« č. 5579). Vyškolení, při němž nedostává se podmínek čl. I. ob. zák. šk., mohou školní úřady dle volného uvážení odepříti (roz. ze dne 11. listopadu 1887 č. 3038, sb. »Budwinski« č. 3753). Školní úřady v případě použití § 8 zák. ze dne 19. února 1870 jsou při posuzování stávajících poměrů obmezeny toliko ustanovením § 11 ob. zák. šk. a mají rozhodnouti dle volného uvážení, zdali vzhledem k zajištěnému posavadnímu trvání školy mateřské nebylo by lépe účelům vyučovacím poslouženo, když by se zřídila druhá škola (roz. ze dne 7. května 1879 č. 840, sb. »Budwinski« č. 483). Rovněž rozhoduje vyučovací správa dle volného uvážení o zrušení expositury (roz. ze dne 29. prosince 1883 č. 2987, sb. »Budwinski« č. 1965). Naproti tomu však nezávisí od volného uvážení vyučovací správy zřízení nové školy a určení řeči vyučovací (roz. ze dne 27. dubna 1877 č. 328, sb. »Budwinski« č. 70, ze dne 1. října 1879 č. 1469, sb. »Budwinski« č. 7573). Správní úřady dle volného uvážení zkouší a posuzují otázku, zdali nalehavý zájem duchovní správy toho vyžaduje, aby bylo nařízeno provisorium pro dávky k účelům náboženským (roz. ze dne 27. října 1887 č. 2877, sb. »Budwinski« č. 3726).

5. Vnitřní správa vůbec:

Předmětem volného uvážení jest rozhodnutí o připuštění cizozemských akciových společností v Rakousku a přenesení koncesí (roz. ze dne 22. ledna 1894 č. 3650). Rovněž mají příslušné úřady správní dle volného uvážení rozhodnouti, jaká opatření dlužno učiniti k ochraně tělesa železničního a dopravy (roz. ze dne 22. listopadu 1888 č. 3623, sb. »Budwinski« č. 4358) jakož i aby zamezeno bylo porušení dopravy železniční (roz. ze dne 25. února 1887 č. 608, sb. »Budwinski« č. 3411). Zdali v určitém případě lze vyhověti potřebám veřejné dopravy jedině expropriací, o tom rozhoduje politický úřad dle volného uvážení (roz. ze dne 20. března 1884 č. 622, sb. »Budwinski« č. 2063). Volnému uvážení politického úřadu jest též ponecháno učiniti vhodná opatření k udržení veřejného pořádku při volbách (roz. ze dne 19. května 1883 č. 1162, sb. »Budwinski« č. 1770). O změně stanov nemocenské pokladny rozhodují úřady dle volného uvážení (roz. ze dne 5. listopadu 1890 č. 3441, sb. »Budwinski« č. 5532). Povolení ke změně rodového jména uděluje min. vnitra dle volného uvážení (roz. ze dne 7. července 1882 č. 1423, sb. »Budwinski« č. 1472). Rovněž rozhodují správní úřady po slyšení zdravotní rady dle volného uvážení o tom, oč dále z ohledů veřejných hřbitov má býti založen a které místo ku zřízení a úpravě nového hřbitova jest přiměřeným (roz. ze dne 5. listopadu 1886 č. 2855, sb. »Budwinski« č. 3237). Pokud správní úřady rozhodují o náhradě útrat řízení správního, jsou kromě předpisů zvláštních vázány ustanovením § 24 min. nař. ze dne 3. července 1854 č. 169 ř. z. (roz. ze dne 5. ledna 1878 č. 1763, sb. »Budwinski« 185). Strategickou, politickou a obchodní důležitosť míst, jež konkurenční dráha má spojovati, posuzuje vláda dle svého uvážení (roz. ze dne 22. listopadu 1883 č. 2386, sb. »Budwinski« č. 1919).

6. Záležitosti poplatkové a taxovní:

Úřady mají dle volného uvážení posuzovati závažnosť důkazů nabízených o místě, kde směnka byla přijata (roz. ze dne 29. března 1887 č. 927, sb. »Budwinski« č. 3460, ze dne 28. ledna 1888 č. 3061 a 1887, sb. »Budwinski« č. 3902, ze dne 20. listopadu 1883 č. 2658, sb. »Budwinski« č. 1966), neb kdy byla zřizována (roz. ze dne 2. dubna 1887 č. 513, sb. »Budwinski 3472) a vůbec ve věcech týkajících se kolkování směnky (roz. ze dne 3. ledna 1893 č. 21, sb. »Budwinski« č. 6982). Zařadění osob vojenskou taxou povinných do vyšší nebo nižší třídy taxovní jest zůstaveno volnému uvážení úřadů taxu vyměřujících (roz. ze dne 4. března 1886 č. 650, sb. »Budwinski« č. 2948, ze dne 11. června 1884 č. 1284 a 1285, sb. »Budwinski« č. 2164, ze dne 20. července 1882 č. 1526, sb. »Budwinski« č. 1487 a ze dne 22. února 1883 č. 357, sb. »Budwinski« č. 1672).

7. Záležitosti berní:

Finanční správa může dle volného uvážení voliti mezi různými přípustnými způsoby vybírání daně potravní (roz. ze dne 4. září 1880 č. 1308, sb. »Budwinski« č. 846).

8. Vodní záležitosti:

Úřady udělují dle volného uvážení povolení k užívání vody (roz. ze dne 6. prosince 1889 č. 4005, sb. »Budwinski« č. 5002), jakož i povolení k užívání většího množství vody, než koncesí jest stanoveno (roz. ze dne 12. listopadu 1886č. 2915, sb. »Budw.« č. 3248), dále nařizují dle volného uvážení zřízení

nutných vodních staveb z ohledů veřejných, aby zamezeno bylo nebezpečí povodně (roz. ze dne 13. února 1878 č. 248, sb. »Budw.« č. 218). Při povolování staveb ochranných mají političtí úřadové dle volného uvážení pečovati o to, aby nebyly jimi poškozeny zájmy veřejné (roz. ze dne 23. února 1893 č. 694, sb. »Budwinski« č. 7099). Pokud ten, kdo ve sporu vodním podlehl, jest povinen druhé straně nahraditi útraty řízení, rozhodují úřadové dle al. 2 § 91 vod. z. dle svého volného uvážení (roz. ze dne 13. února 1878 č. 248, sb. »Budwinski« č. 218).

9. Samospráva:

Orgány samosprávné vykonávají právo schvalovací jim příslušející dle volného uvážení (roz. ze dne 16.. dubna 1890 č. 1262, sb. »Budwinski« č. 5259). Zemský výbor rozhoduje o odvoláních z nálezů okresního výboru dle skutkové a právní povahy přihlížeje při tom dle volného uvážení i k důvodům účelnosti (roz. ze dne 12. listopadu 1885 č. 2893, sb. »Budwinski« č. 2771), podobně uděluje zemský výbor dle volného uvážení povolení ke zcizení kmenového statku obecního (roz. ze dne 14. června 1893 č. 2139, sb. »Budwinski« č. 7319). Rovněž rozhodují správní úřadové dle volného uvážení o tom, zdali nájemné za používání obecního statku zaplacené jest přiměřené (roz. ze dne 30. listopadu 1888 č. 3686, sb. »Budwinski« č. 4372), zdali obec k mimosoudnímu uznání nároku vůči ní činěného má býti přidržena (roz. ze dne 4. října 1882 č. 1514, sb. »Budwinski« č. 1514), a vůbec ve všech věcech správy obecního statku a bezpečnosti a usnadnění dopravy se týkajících (roz. ze dne 9. února 1883 č. 275, sb. »Budwinski« č. 1658), dále o způsobu krytí schodku v obecním rozpočtu a o posuzování účinků jednotlivých těchto způsobů na zájmy jednotlivců v obci (roz. ze dne 23. března 1893 č. 1081, sb. »Budwinski« č. 7164), o způsobu chudinského zaopatření osob k práci neschopných (roz. ze dne 10. prosince 1887 č. 3064, sb. »Budwinski« č. 3814, ze dne 17. prosince 1888 č. 516, sb. »Budwinski« č. 3940, ze dne 16. listopadu 1889 č. 3393, sb. »Budwinski« č. 4859), o výši chudinské podpory (roz. ze dne 20. října 1887 č: 2776, sb. »Budwinski« č. 3714) a konečně i o tom, zdali pro honební společenstvo jest výhodnějším pronajati honitbu z volné ruky či dražbou (roz. ze dne 25. dubna 1877 č. 411, sb. »Budwinski« č. 68).

Uvážení volné průvodů.

I. Pojem.

Předpisuje-li zákon, jakého druhu, počtu a míry musí býti průvodní důvody a průvody, by přesvědčily soudce o pravdivosti okolností ve sporu tvrzených, mluvíme o **zákonné** (legální) **theorii průvodní**. Při tom nemá soudce požadovati jen určitý druh a určitou míru důkazu, nýbrž musí se též spokojiti s měrou zákonem stanovenou. Není-li takových vížících pravidel průvodních, platí volná theorie průvodní, volné uvážení průvodů. Soudce dle svého volného přesvědčení odvažuje důkazy, rozhoduje o jich přípustnosti a průvodnosti. Třebas jest uvážení průvodů volným, musí býti nicméně jen objektivně odůvodněným a nelze zaměňovati volné uvážení průvodů s osobní libovůlí tvrzené skutečnosti za pravdivé nebo nepravdivé pokládati. Zákonná theorie průvodní byla vytvořena středověkou doktrinou procesní, jež byla při tom ovládána snahou zajisté uznání hodnou, totiž snahou vyloučiti pouhou subjektivitu. Soudce byl vázán pevnými pravidly průvodními; pravidla sama zřízena byla na základech zkušeností

nabytých. Jakkoliv byly tyto abstraktní normy průvodní dobře míněny, vedly nicméně v praxi k formalismu, jenž, uchyluje se zcela od konkrétního stavu věci, nevyhovoval potřebám daných případů. Vydáním novějších zákonů materielních stalo se, že staré procesní právo objevilo se býti zastaralým, jsouc jen překážkou volného rozvoje obchodu právního. Proto vrátilo se moderní zákonodárství ku theorii volného uvažování průvodů. Avšak jako zákonná theorie průvodní nemůže postrádati úplně volného uvážení soudcovského; tak nemůže ani volné uvážení průvodů býti prosto všech pravidel.

II. Řízení soudní civilní.

Ve starém (Josefinském) řádu soudním platila zásada legální theorie průvodní s jistými výminkami. Avšak již řízení bagatelní opustilo zásadu tuto a přijalo zásadu volného uvážení průvodů. Též četné zákony novější ovládány jsou zásadou volného uvážení důkazů, tak zejména zákon odpůrčí (ze dne 16. března 1884 č. 36 ř. z.), zákon proti lichvě (ze dne 28. května 1881 č. 47 ř. z.), zákon ze dne 25. dubna 1885 č. 58 ř. z. (upravující rybářství ve vodách vnitrozemských), zák. ze dne 6. června 1887 č. 72 ř z. (týkající se účinků a naříkatelnosti správních náhradních nálezů vynesených úřady řadového vojska, námořnictva a zemské obrany).

Snaha vymýtiti naprosto zákonnou theorii důkazní a nahraditi ji theorií volného uvážení důkazu dosáhla u nás cíle svého při reformě práva procesního, neboť platný civilní řád soudní ze dne 1. srpna 1895 č. 113 ř. z. zbudován jest na zásadě posléz dotčené. Soud volně posuzuje výsledky jednání a dokazování (§ 272 c. ř. s.), soud volně uváží, jaký význam přičísti sluší různým okolnostem ve sporu se vyskytnuvším. Důležitým jest dále ustanovení § 273 c. ř. s. Je li totiž nárok strany jistým, avšak obnos nároku sporným a nelze-li výši obnosu tohoto buď vůbec dokázati, nebo jen s nepoměrnými obtížemi, určí soud sám výši obnosu dle svého volného uvážení, slyšev třeba dříve pod přísahou některou stranu o okolnostech pro určení obnosu rozhodných. Předpis § 273 civ. ř. s. obzvláště se dobře osvědčí ve sporech o náhradu škody, jejíž výši nelze vždy přesně zjistiti. Ostatně zásada § 273 civ. ř. není novou; něco podobného stanovily již zákon o expropriaci (ze dne 18. února 1878 č. 30 ř. z.), zákon o ochraně známek (ze dne 6. ledna 1890 č. 19 ř. z.), a dokonce již i čl. 27 obch. z.

III. Řízení trestní.

Platný řád trestní ovládán jest rovněž zásadou volného uvážení důkazů. § 258 tr. ř. stanoví: Soud zkoumej pečlivě a svědomitě průvody ohledně jich věrohodnosti a průvodnosti jak jednotlivě, tak i v jich vnitřní souvislosti. O otázce, zda sluší pokládati nějakou skutečnost za prokázanou, rozhodují soudcové nikoliv dle zákonných pravidel průvodních, nýbrž jen dle svého volného přesvědčení, čerpaného ze svědomitého zkoumání všech průvodů, jež byly pro a proti přivedeny (srov. § 326 tr. ř. o poučení, jež přečísti sluší porotcům). Při tom nutno však na tom setrvati, že soudcovské přesvědčení může býti čerpáno a odůvodněno jen tím, co uvedeno bylo při hlavním přelíčení. V důvodech rozhodovacích buď pod zmatečností určitě udáno, které skutečnosti a ze kterých důvodů pokládal soud za prokázané nebo neprokázané (§ 270 č. 7, § 281 č. 5 tr. ř.). Od porotců nežádá zákon, aby odůvodnili své přesvědčení (§ 326 tr. ř.). Ve příčině dokazování a formy, ve které sluší důkazů užiti, stanoví zákon předpisy, jichž porušení může založiti zmatečnost.

Úvěr celní.

I. Ustanovení všeobecná.

Úvěr celní pravidelně se nepovoluje, jelikož každý splatný poplatek celní hotově a ihned zaplacen býti má; avšak nejv. rozhodnutími ze dne 12. května 1856 č. 86 ř. z. a ze dne 31. prosince 1859 připuštěno provisorně, nejvyšším rozhodnutím pak ze dne 6. ledna 1862 definitivně uvěřování (kreditování) splatných poplatků cla dovozního. I povoluje se úvěr celní kupcům a továrníkům (podnikům dopravním, horním a zemědělským), kteří při dovozu vyplácívají větší množství zboží, za něž v předešlém roce zaplatili alespoň 1000 zl.; povolení toto udílí po předchozí žádosti celní úřad zmocněný k tomu ministerstvem financí. V Čechách, na Moravě a ve Slezsku zmocněny jsou k tomu doposud hlavní celní úřady v Praze, v Liberci, v Plzni, v Rumburku, ve Warnsdorfu, v Podmoklí-Děčíně, v Teplicích, v Trutnově, v Chebu, v Budějovicích, v Karlových Varech, v Ústí n. L., v Brně, v Olomouci, v Těšíně a j. v.

II. Úvěr může býti poskytnut na určité období (na jeden rok nebo i na více let) nebo na dobu neurčitou až do výpovědi a v tomto případu netřeba žádati každým rokem o obnovení poskytnutého oprávnění. Úvěr celní odnáší se jen ku splatným dovozním clům počítaje v to i poplatky licenční a všeobecné přirážky k dani potravní; z úvěru celního jsou vyloučena cla vývozní a vedlejší poplatky a daň potravní, kterou platiti dlužno při dovozu do uzavřených měst, dále vyloučena jsou cla průvozní do obnosu 50 zl., jež nutno zapraviti hotově.

III. Obnosy, pro něž úvěr dán, musí být vždy zjištěny a to:

1. tím, že se položí kauce v cenných papírech, při čemž rozhoduje kurs denní; způsobilými papíry cennými tu jsou: rakouské státní úpisy dlužní, veškery vyvazovací obligace této poloviny říše, veškery cenné papíry uherského státního dluhu počítaje v to i losy státní a losy tiské, obligace vyvazovací, obligace desátku vinného, a obligace urbární, zúročitelné listy státní pokladny, 4% obligace úvěrního ústavu pro podniky dopravní a práce veřejné ve Vídni.

2. Cennými papíry v hodnotě $^2/_3$ jich denního kursu; sem náleží: zástavní listy a akcie rakousko-uherské banky, haličského úvěrního ústavu stavovského; dále zástavní listy vydané se schválením a pod dozorem státu ústavy hypotečními, ústavy úvěru pozemkového nebo jinými ústavy, kteréž zabývají se prostředkováním zápůjček hypothekárních; prioritní obligace železnic požívajících plné garancie státu rakousko-uherského a v celém rozsahu provozovaných, obligace haličské zápůjčky z nouze, obligace zápůjček městské obce vídeňské, obligace zápůčky města Štýrského Hradce, dílčí úpisy dlužní půjček k regulaci Dunaje, 4% obligace bukovinské zemské zápůjčky, dílčí dlužní úpisy 4% prioritní zápůjčky r. 1892 uzavřené akciovou společností »Podkrajinských drah«; dlužní úpisy školního fondu, dlužní úpisy komunální a meliorační, jež vydává zemská banka království českého: komunální a železniční úpisy dlužní vydané moravskou bankou zemědělskou v maximální sumě 30 milionů zlatých; konečně železniční úpisy dlužní vydané zemskou bankou království českého v maximálním obnosu 50 milionů zlatých.

3. Kaucemi hypotečními, nebo

4. solidárními úpisy dlužními aspoň dvou kupců nebo továrníků příslušného okresu obchodní komory, ač-li požívají oprávnění úvěrního sami.

IV. Zjištění musí býti poskytnuto na celé období úvěrní, po případě na neurčitou dobu, bylo-li žádáno o úvěr na čas neurčitý. Úřady celní vedou o úvěru cel dovozních zvláštní rejstřík příjmů, účetní knihu úvěrní, v nichž otevře se každému oprávněnému zvláštní konto, dále vedou knihy splatnosti za účelem evidence daného uznání. Listiny zjišťovací, hypoteční, kauční, listiny o zástavě úvěrních papírů a listiny o ručení solidárním, kterýchžto listin potřebí jest k vydobytí úvěru celního, osvobozeny jsou od kolků; rovněž prosty jsou kolků i legalisace (úřední ověření) v těchto listinách nutná (výn. min. fin. ze dne 10. ledna 1894 č. 47.023). Dle přání žadatelova povoluje se úvěr čtvrtletní nebo půlletní v té způsobě, že má se clo dovozní ze zboží během jednoho měsíce došlého zaplatiti z pravidla až koncem třetího nebo šestého měsíce počítaje teprve od měsíce následujícího po dni, kdy došlo zboží osobu úvěru požívající. (Dojde-li tedy zboží ku př. 6. května, počítá se čtvrtletí nebo půlletí až od 1. června); placení čtvrtletní nebo půlletní může se díti ve stříbře místo ve zlatě ovšem s ažiem, které se platilo v době, kdy byl úvěr celní dán. Výše úvěru řídí se rovněž přáním žadatelovým, avšak s tím obmezením, že obnos smí býti vyměřen pouze okrouhlými, deseti dělitelnými čísly a nanejvýš obnášeti má polovinu sumy, kterou za předešlý rok žadatel splatil ve clech dovozních.

V. Splněny-li zákonem stanovené podmínky, povolují úvěr celní shora naznačené celní úřady jsouce zmocněny k tomu ministrem financí až do obnosu 15.000 zl.; úvěr celní od 15.000 zl. do 60.000 zl. mohou na základě téhož zmocnění poskytnouti zemská finanční ředitelstva; pokud jde o úvěr vyšší ještě, přísluší povolení ministru financí. Obnosy uvěřené mají povahu dávky zeměpanské. O zboží, pro něž má býti úvěr celní při dovozu dán, má předložiti žadatel úřadu celnímu kromě obyčejného prohlášení (nekolkovaného) písemné doznání (rovněž kolku prosté), jímž osvědčuje, že mu bylo vydáno zboží o tom a tom počtu kusů, toho a toho druhu, množství atd. s vytčením názvů a výměr sazby celní, kterýmžto doznáním dále prohlašuje, že cla nezapravil. Doznání toto podepsati musí vlastnoručně majitel firmy nebo v zastoupení jeho plnomocník povolaný k tomu na základě zvláštního plnomocenství písemného u úřadu celního chovaného. Jestliže uvěřený obnos není zaplacen ve lhůtě stanovené, nahraditi musí úvěrník nejen případné náklady spojené s vydobýváním uvěřeného obnosu, nýbrž vedle toho i 5% úroky z prodlení.

VI. Úvěr nelze poskytnouti oněm kupcům nebo továrníkům,

1. kteří uznáni byli vinnými zločinu, přečinu nebo přestupku ze ziskuchtivosti vznikajícího, nebo podloudnictví nebo nějakého těžkého přestupku důchodkového, nebo bylo-li proti nim zastaveno vyšetřování pro nedostatek důkazů;

2. o jichž jmění zahájen byl konkurs (ač-li kridatář v konkursním řízení nebyl uznán za nevinna činu trestného jemu za vinu kladeného) nebo o jichž solidnosti nebo solvenci není známo nic příznivého;

3. kteří v posledním správním roce splatili méně než 100 zl. cla dovozního u onoho úřadu, u kterého má jim býti úvěr poskytnut.

VII. Úvěr pomíjí uplynutím doby, na niž byl dán, zánikem firmy nebo zřeknutím se firmy, jíž úvěr poskytnut. Z úřední povinnosti odnímá se úvěr celní, nastoupí-li nějaká okolnost shora naznačená, která by povolení úvěru vylučovala, a pak tím, že uvěřený obnos se nezaplatí v čas.

Ve všech těchto případech musí se nadto ještě úřadu, u něhož úvěr udělen byl, hotově zaslati všechny dosud nesplacené uvěřené obnosy bez rozdílu splatnosti jich a to nejdéle do tří dnů počítaje dnem, kdy dotyčná osoba úředně byla vyrozuměna soudem nebo mimosoudně o tom, že se jí úvěr odnímá. Složeným úřadům celním (rakouským a saským) v Liberci a v Žitavě uděleno bylo výnosem min. fin. ze dne 2. ledna 1863 č. 69.760 zmocnění poskytovati úvěr při clech dovozních; platí tu ustanovení u všeobecného uvěru běžná s tou však úchylkou, že úřady tyto mohou poskytnouti celní úvěr jen tomu, kdo v uplynulém právě roku odvedl 900 zl. (600 tolarů) dovozního cla, pokud se týká, licenčních poplatků a přirážek ku dani potravní a mohou se kreditovati obnosy od 10 zl. (5 tolarů) nahoru; menší cla dovozní, částky cla, jimiž by se překročila dovolená výše úvěru, dlužno ihned hotově zapraviti. Výnosem min. fin. ze dne 5. července 1872 č. 37.953 upraven byl úvěr celních poplatků poskytnutý správám železničním u vnitrozemských úřadů celních. Úvěr tohoto druhu liší se jmenovitě od předešlých druhů úvěru tím, že tu úřady celní zapisují veškeré obnosy za cizí osoby správami drah během měsíce při vyclívání zaplacené, dále povinná cla, vedlejší poplatky bez rozdílu výše (tedy i v obnosu nedosahujícím 50 zl.) do zvláštního rejstříku (»záznam úvěrů«) poukazujíce je pak na sklonku měsíce úhrnným obnosem na základě doznání vyhotoveného správou dotyčné dráhy ku složení u hlavního celního úřadu v Praze nebo ve Vídni, kde se nachází hlavní pokladna dotyčné správy drah (poukázka ta činí se zvláštním průvodním listem). Na to složí hlavní pokladny příslušných správ splatná cla v ustanovené lhůtě u jmenovaných celních úřadů hlavních a tam teprve se děje vlastní súčtování v rejstříku o přijatých clech. K žádosti příslušných kruhů povolilo též ministerstvo financí, aby se obnosy cla, na něž úvěr poskytnut byl, splatiti mohly u jiných úřadů celních.

Úvěr státní.

I. Část všeobecná.

1. Hospodářství státní jest odkázáno jako kterékoli jiné hospodářství na úvěr. Avšak zvláštního rázu nabývá tento druh úvěru tím, že jest tu zvláštní podmět závazku, zvláštní výše i způsob tohoto závazku, způsob jeho uspokojení a zjištění. Přečetné jsou toho důvody, že státu potřebí jest pracovati s výhodami úvěru. Jestiť jednak správa státu nucena v provádění úkolů svých vcházeti v různé závazky, s nimiž namnoze souvisí již dle zvyklostí obchodních úvěřování. Dluhy tohoto způsobu jsou dluhy správními a neliší se hrubě od podobných dluhů hospodářské správy soukromé. Jednotlivá odvětví státní správy zmocněna jsou k závazkům takovýmto již základem svého poslání a zmocnění všeobecného, jakéž předpokládá úspěšné a všeobsáhlé sledování určitých těchto odvětví správních. Nutnost závazků těchto však plyne i z mimořádných vydajů, jež uhraženy nejsou řádnými příjmy, nebo když nastane neshoda mezi řádnými vydaji a řádnými příjmy (tzv. deficit budžetový, rozpočtový). Tu vypomáhá si stát zápůjčkami a právě tak vznikají státní dluhy v užším smyslu, někdy též nazvané dluhy finančními. Spor o to, zda má to pro stát jakýsi účel uzavírati dluhy, vztahuje se vlastně ku dluhům finančním, tedy k státním dluhům v užším slova smyslu. Dluhům těmto nepřejí mnozí zejména pro ten případ, když činí se dluhy v cizozemsku, spatřujíce v tom vázanost státu na cizině a jakousi nezdravou nehybnost s tím nutně spojenou. A jiní

zase poukazují k tomu, že nespravedlivo jest uvalovati břemena dluhů státních na generaci soudobou, jedná li se o investice značných obnosů na podniky, z nichž generace budoucí bude těžiti přičiněním a mozoly předků svých. Obě tato stanoviska nelze snadným a jednotným způsobem uspokojiti; ježto v některých případech výhodou a hospodárností činiti dluhy, jindy opět záhodno co nejrozhodněji uchrániti se dluhů a raději rozmnožiti řádné příjmy státní zvýšením veřejných dávek — zejména v tom případu, když se má krýti řádný rozpočtový shodek.

2. S tím, co dosud vylíčeno bylo, nesmí se zaměňovati otázka, má-li se dluh stávající umořiti, a dále otázka s tím souvisící, zda lze odporučovati uzavírání státních zápůjček splatitelných či nesplatitelných. Se stanoviska všeobecného ovšem nelze odporučovati, aby se stát zavazoval ku splácení dluhů, ježto by v nejčetnějších případech sáhnouti musil opět k novým zápůjčkám za podmínek druhdy ještě nepříznivějších, jak tomu bývá zejména, stoupá-li míra úroková. Než státu musí jako takovému přiznána býti volnost toho, aby směl spláceti dluhy bez nebo po výpovědi, jelikož jen pak schopen jest tíži úrokovou zmírniti konvertováním, kdykoli míra úroková klesá a stát má dluhy v cizině; stoupá-li blahobyt, může dluhy své stát splatiti výhodnou zápůjčkou v tuzemí uzavřenou a tak se v obou případech hospodářsky z odvislosti na cizině vymaniti.

3. V moderních státech ústavních možno přijímati zápůjčky jen se svolením a za spolupůsobení sborů zastupitelských, jimž zejména přísluší dohled ku hospodářství ve směru tom (kontrola státního dluhu); to vysvětluje se jednak neobyčejným významem zápůjček pro hospodářství státní a jmenovitě okolností, že zúrokování a případné splacení zápůjčky má svůj základ v berní povinnosti občanů státních.

II. Druhy úvěru státního.

Zvlášť významným jest rozdíl mezi dluhy státními nezaloženými a mezi založenými, fundovanými čili někdy také konsolidovanými. Původně rozuměly se dluhy založenými jen ty dluhy státní, k jichž úhradě reservovány byly určité státní příjmy, kteréžto dluhy tedy v těchto státních příjmech měly svůj základ. Dnes však jsou dle panujícího názoru založenými dluhy státními ony, které se splatiti mají v dlouhých lhůtách a jen dle určitého plánu nebo vůbec splatnými nejsou, jsouce však zúročitelnými, naproti tomu jsou nezaložené dluhy splatny v krátké době a nejsou zúročitelnými. Založené dluhy nesplatitelné jsou t. zv. dluhy rentové (důchodové), při nichž stát zavázán jest jenom platiti úroky (důchod). Umořování dluhů splatitelných děje se buďto dle určitého umořovacího plánu výkupem a splácením dle hodnoty nominální, nebo bez umořovacího plánu bursovním odkupováním resp. odprodáváním a při t. zv. zápůjčkách loterních vylosováním provázeným určitými premiemi, kteréž se opatří tím způsobem, že se přijatá zápůjčka buďto vůbec nezúrokuje nebo se zúrokuje nižší měrou úrokovou než obvyklou; z uspořených úroků opatří se pak premie.

Dále rozeznávati jest v úvěru státním zápůjčky vnitřní a vnější, podle toho, opatřuje-li si je stát v tuzemsku či v cizozemsku. Podle toho, jsou-li věřitelé státu pojištěni čili nic, třídí se dluhy státní na dluhy pojištěné a nepojištěné; pojištění děje se tím, že se zastavují hypotheky, určité příjmy atd.; pojištění takové jest vždy příznakem špatného úvěru, jemuž se stát těší.

III. Zápůjčky uzavírají se s věřitelem buďto přímo nebo tím, že vydá stát papíry majiteli svědčící. Tyto vydávají se opět buďto tím, že se stát s nimi přímo obrací na trh sám nebo prostřednictvím komisionáře — pravidelně banky — je obecenstvu nabízí, nebo zcizí celou zápůjčku někomu; nabyvatel tu nabývá zisku tím způsobem, že papírů oněch nabude za nižší kurs (t. j. kurs emisní) a rozprodá je pak obecenstvu za kurs vyšší (t. zv. kurs prodejní).

IV. Úvěr státní v Rakousku.

1. Ústava říjnová ze dne 20. října 1860 prohlásilla ve článku II., že přijímati nové zápůjčky, rovněž konvertovati stávající dluhy státní a obtížiti nemovité vlastnictví státu možno jen s přivolením rady říšské. Totéž stanovil i patent únorový ze dne 26. února 1861, který v § 10 předepisuje dále, že podléhá dluh státní kontrole rady říšské. Na tomto stavu věcí nepozměnil ničeho zákon ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z. (o zastupitelstvu říšském) snášeje se úplně s dosavádními předpisy (§ 11 lit. *c)* a § 22) a slibuje vydati zvláštní zákon o výkonu kontroly dluhu státního. Zákonné toto upravení došlo uskutečnění zákonem ze dne 10. června 1868 č. 53 ř. z. a zák. ze dne 13. dubna 1870 č. 57 ř. z. I lze tedy dle nyní platných předpisů jedině s přivolením obou sněmoven rady říšské kontrahovati nové dluhy státní, ať za účelem konverse jich nebo za účelem jich umoření i pouhou konversi stávajících dluhů předsevzíti. Nezasedá-li právě rada říšská v době, kdy nadchází naprostá nutnost kontrahovati státní dluh, může k tomu přikročiti vláda cestou císařského nařízení vydaného za zodpovědnosti celého ministerstva jen potud, pokud se tím trvale neobtíží státní pokladna (§ 14 zákona ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z.). Vedle § 3 zákona ze dne 21. prosince 1867 č. 146 ř. z. lze učiniti společnou zápůjčku k úhradě záležitostí oběma polovinám říše naší společným, kdež pak projednati dlužno společně vše, co se odnáší k uzavření zápůjčky, k modalitám použití i splacení jejího. Avšak o otázce, zda učiniti se má společná zápůjčka, rozhodují zákonodárné sbory každé poloviny říše samostatně.

2. Stávající dluhy státní této poloviny říše dělí se v tyto kategorie:

A. Všeobecné dluhy státní:

a) založené dluhy státní nesplatitelné anebo splatitelné;

b) nezaložené dluhy státní, k nimž náleží dílčí poukázky hypothekární, kauce a deposita;

c) jinaké dluhy kapitálové.

B. Dluhy království a zemí na radě říšské zastoupených jsou:

a) konsolidovaný (založený) dluh splatitelný nebo nesplatitelný;

b) dluh nezaložený; sem počítají se ještě garantované dluhy vyvazovací (srv. čl. »Vyvazení pozemků«), jakož i společný dluh nezaložený ze státovek záležející (srv. čl. »Peníze papírové«).

ad *A.* Pojem všeobecných dluhů státních na rozdíl od dluhů království a zemí na říšské radě zastoupených, pokud se týká, zemí koruny uherské utvořen byl následkem vzniku dualistické soustavy mocnářství našeho a tím způsobenou finanční rozlukou neboli finanční autonomií obou polovic. I bylo nutno stanoviti úmluvou obou částí říše právní poměr jejich vzhledem k těmto dluhům až dosud společným. Rozřešení toto stalo se zákonem ze dne 24. prosince 1867 č. 3 ř. z. *z* r. 1868 v ten smysl,

že rakouská polovice říše postarati se má o zúrokování a případné zaplacení dosavadního všeobecného dluhu státního a obdrží k účeli tomu od Uher trvalý, na příště nezměnitelný roční příspěvek 29,188.000 zl. r. m., z čehož v kovu se vyplatí 11,776.000 zl. r. m. Splacení celého dluhu má se dle možnosti provésti přeměnou dluhu ve dluh rentový a pokud možno vyvarovati se přetížení financí splácením kapitálu. Peníze potřebné ku zaplacení dluhů dle své povahy nepřeměnitelných v takovéto rentové dluhy opatří se každoročně vydáním obligací příštího jednotného dluhu rentového a vzcházející takto přetížení financí běřou na se království a země na říšské radě zastoupené, k čemuž zavazují se Uhry přispívati jen pevným ročním obnosem 1,000.000 zl. r. m. a 150.000 zl. v kovu. Naproti tomu mají však připadnouti Předlitavsku i veškery úroky umořováním tímto odpadající, dále i daně uložené z kuponů a z výher loterních dluhu státního. Zmíněných 150.000 zl. v kovu mělo se užiti k umoření zápůjčky uzavřené s všeobecným rak. úvěrním ústavem pozemkovým, kterážto půjčka vtělena byla bezmála na polovici uherských statků kamerálních; proto též ustanoveno, že úplným vyvazením těchto uherských statků kamerálních ze vtělených zápůjček zastaviti se má vyplácení těchto 150.000 zlatých.

I jest dle této úmluvy t. zv. všeobecný dluh vlastně jen dluhem království a zemí na radě říšské zastoupených, jenže Uhry poněkud také přispívají k zúrokování a splacení jeho. Proto též zařaďuje se každoročně do rakouského rozpočtu obnos potřebný k zúrokování a umoření všeobecného dluhu státního se srážkou příspěvku zemí uherských. Shora vzpomenutá přeměna všeobecného dluhu státního v jednotný dluh státní nařízena byla zákonem ze dne 20. června 1868 č. 66 ř. z. Veškery druhy založeného všeobecného dluhu státního (vyjímaje některé dluhy uvedené v § 2 téhož zákona) přeměněny, pokud se týká, konvertovány na jednotný 5% dluh, který se obtěžuje 16% daní nezvýšitelnou. Úroky z tohoto konvertovaného dluhu platí se v státovkách nebo v kovových mincích, podle toho, zda-li úroky původního druhu dluhu platily se státovkami, či mincí kovovou (§ 1 téhož zák. z r. 1868 č. 66 ř. z.).

Bližší podmínky kanverse této vytkl § 3 cit. z.; tento konvertovaný dluh se obyčejně nazývá 4·2% jednotnou listovou nebo stříbrnou rentou. Kupony této renty splatny jsou půlletně; při listové rentě splatny jsou 1. května a 1. listopadu nebo 1. února a 1. srpna, při rentě stříbrné pak 1. ledna a 1. července nebo 1. dubna a 1. října. Majitelé rent těchto nejsou oprávněni žádati za vyplacení těchto rentových dluhů, takže se počet jejich pravidelně nezmenšuje, nýbrž ve skutečnosti co rok se zvyšuje, jelikož vždy v zákonu finančním se stanoví, že za kapitály během dotyčného roku budžetního na splacení všeobecného dluhu státního se scházející vydati se mohou obligace jednotné renty papírové nebo resp. listové. Celkový stav dluhu státního se tím nemnoží, nýbrž jen zamění se určitý druh státního dluhu za jiný jeho druh.

Dle § 2 cit. zák. z r. 1868 — jak již svrchu poukázáno bylo — nebyly přeměněny některé druhy všeobecného dluhu státního; jsou to jednak takové dluhy, které splatitelny jsou na základě úmluvy určitým způsobem a to buď výkupem nebo v annuitách; jednak sem náleží 80 milionový dluh u rakousko-uherské banky (srv. čl. »Banky«) a dluh nezúročitelný (srv. čl. »Peníze papírové«).

Prve zmíněné dluhy, nekonvertované vyplňují druhé oddělení všeobecného dluhu založeného t. j. splatitelného dluhu státního; placení děje se, jak shora naznačeno, vydáním (emisí) jednotné renty (umořovací). Ze splatitelného všeobecného dluhu státního jsou té doby ještě v oběhu:

a) zápůjčka loterní z r. 1854 v původním obnosu 50,000.000 zl. min. konv.;

b) zápůjčka loterní z r. 1860 v pův. obnosu 200 milionů zl. r. m.;

c) zápůjčka loterní z r. 1864 v pův. obnosu 40 milionů zl. r. m.;

d) 5% zúročitelné zástavní listy domén (panství) státních vydané na základě zápůjčky rak. ústavu pro úběr pozemkový v obnosu 60 milionů zlatých r. m. ve stříbře. Splacení děje se slosováním;

e) obligace dřívějšího dluhu prioritního dráhy Vídeňsko-Hlohnické z r. 1849, jejichž slosování stalo se však naposledy r. 1896.

Dílčí hypothekární poukázky (listy salinkové) jsou papíry majiteli svědčící a ten kdo je presentuje, má za státem na krátkou lhůtu příslušející pohledávku, kterážto se až do splatnosti zúrokuje určitou měrou úrokovou. Poukázky tyto mají základ svůj v zástavním právu k solivarům v Gmundenu, Aussee a Halleinu; vyhotovují se po kusech o 50, 100, 500, 1000, 5000 a 10.000 zl. r. č. a dospívají ve lhůtě 6—3 měsíců. Míra úroková se střídá a stanoví se vždy nařízením ministerstva financí. Příspěvek Uher na úroky a amortisaci listů salinkových zahrnut jest vedle § 5 zák. ze dne 24. prosince 1867 č. 3 ř. z. z r. 1868 v ročním obnosu 29,188.000 zl. r. m., kterýžto obnos připadá na Uhry na základě § 1 téhož zákona. Na základě zák. ze dne 9. července 1894 č. 156 ř. z. smí se nařízením min. fin. vydati listů salinkových nejvýše v obnosu (za) 90 milionů zlatých (srv. čl. Peníze papírové).

K ostatním dluhům státním počítáme kapitál navržený každoročně za odškodňovací rentu u příležitosti zrušených důchodků spotřebních, u příležitosti zrušení daně třetinkové, urbární a jiných dávek, konečně sem patří kapitál ročně odváděný Bavorsku v sumě 87.500 zl.

Ad *B.* Dluhy království a zemí na říšské radě zastoupených:

a) 4% zlatá renta vydaná na základě zákona ze dne 18. března 1876 č. 35 ř. z. slouží k úhradě schodku v hospodářství státním. Zákonem ze dne 2. srpna 1892 č. 130 ř. z. byl ministr financí zmocněn u příležitosti zamyšlené úpravy měny, aby za účelem opatření skutečných 183,456.000 zl. ve zlatě vydal emissi 4% zlaté renty. Obligace tyto jsou zúročitelny 4% ve zlatě a to dle volby majitele ve zlatě, v markách nebo ve frankách: kupony splatny jsou 1. dubna a 1. října každého roku.

b) 4% rakouská renta korunová (4% daně prosté obligace státní rentové království a zemí na radě říšské zastoupených) vydaná na základě zákona ze dne 2. srpna 1892 č. 131 ř. z. Ke konvertování 5% renty listové, kteráž vydána byla na základě zákona ze dne 11. dubna 1881 č. 33 ř. z. Jednotlivý kus zní na 100, 200, 2000, 10.000 a 20.000 korun a jest 4% zúročitelný. Kupony dospívají 1. března a 1. září.

2. V kategorii splatitelných dluhů státních náležejí četné železniční prioritní obligace, kteréž stát přejímá k výplatě při sestátnění dráhy dotyčné, dále sem patří železniční státní úpisy dlužní vydané k úhradě kupních cen, posléze železniční akcie okolkované na úpisy dluhu státního.

Rovněž sem náleží 5% půjčky na regulování Dunaje z let 1870 a 1876, ježto stát uvázal se přispívati na úroky a k umoření jednou třetinou.

3. Kontrola státního dluhu (viz tento čl.).

V. Statistika.

Koncem roku 1895 páčil se veškeren státní dluh rakouský na 4.191,317.579 zl. r. č.; z toho připadalo:

A. Na všeobený státní dluh:

1. založený a splatitelný 208,636 929 zl.,
2. založený a nesplatitelný 2.491,567.978 zl.,
3. nezaložený státní dluh:

a) na listy salinkové 41,309.600 zl.,
b) na kauce a deposita 954.780 zl.

4. Ostatní dluhy kapitálové obnášely 13,630.956 zl.

B. Dluhy rakouské poloviny říše:

1. Založený dluh státní nesplatitelný: 600,399.360 zl.;
2. zalohený dluh státní splatitelný: 831,652.592 zl.;
3. nezaložený dluh: 3,165.881 zl.

C. Úroky obnášely celkem:

1. při všeobecném dluhu státním založeném 113 253.176 zl.,
2. při ostatních dluzích státních všeobecných 2,646.324 zl.,
3. při státním dluhu království a zemí na radě říšské zastoupených 60,605.290 zl. (z toho činily úroky dluhů rentových 31,955.072 zl.).

Úvěr zemědělský.

I. Část všeobecná. (Zemědělství, jakožto základní a nejdůležitější zaměstnání většiny státních občanů, musí z různých příčin hledati výpomoc a zdroj svého pokroku jedině v úvěru):

1. Rolník potřebuje úvěru k zakoupení půdy, jmenovitě k rozmnožení pozemků svých, ku scelení (arrondování, komassaci viz tento čl.) a racionelnímu hospodaření;

2. úvěr uutným jest zemědělci k podnikům melioračním, k doplnění a zdokonalení hospodářského inventáře;

3. k doplnění provozovacího kapitálu a konečně

4. ku snažšímu umoření obtížnějších dluhů hypotekárních, neb aspoň ke konversi váznoucích dluhů. Se stanoviska národohospodářského neodporučuje se však vždy bezpodmínečně umořovati takovéto dluhy na statcích zemědělských váznoucí, nýbrž jen redukovati je na takovou míru, aby mohl hospodář bez nebezpečí zkázy své odváděti určitou část výtěžků svých na úroky z dluhů. Blahobyt zemědělstva jest tu však podmíněn mírnými, nelichvářskými úroky a množství povlovného umořování břemen hypotekárních, a to tím více, čím naléhavěji počítati musí zemědělec s případnými pohromami živelními, neúrodou, krisí v jiných výrobních odvětvích atd. Častokráte bývá značnou pohromou zemědělství i zařízení jinak nevyhnutelná a vysoce důležitá — jako jsou různé dopravní prostředky (ku př. povstala na úkor rolnictva obrovská konkurence na trhu obilním následkem dovozu obilí z cizích zemí, jmenovitě z Ruska, Ameriky atd.). Vlivem těchto poměrů ocitlo se zemědělství v povážlivé krisi, kteráž stupňována jest i jinými bědami sociálními, zejména otázkou dělnickou, značnými veřejnými břemeny, bojem proti velkoprůmyslu, a vůbec všeobecnou jakousi bídou uhostivší se na všech vrstvách národa za let posledních. Mluví se tu o otázce agrární t. j. zemědělské a zejména

v kruzích rolnictva samého i na sborech zákonodárných uvažuje se pilně o zdravém rozřešení této akutní otázky. V první řadě ovšem obrací se zraky všech k úvěru, má-li rolnictvo krisi přestáti a ubrániti se cizozemské konkurenci; ale úvěr sám nepomohl by, kdyby zemědělství nebylo pěstováno řádně a racionelně, ježto půda špatným hospodářstvím ceny pozbývá. Úvěr poskytovati by se měl rolnictvu na delší dobu a nízké úroky a proto státu přísluší postarati se o úvěrní ústavy, které by oběma požadavkům těmto vyhověti mohly, neb aspoň ku zřízení jich napomáhati a zákony jim za to určité výhody zabezpečovati. Jako však s jedné strany jest úvěr pakou povznášející mocně zemědělství, tak i s druhé strany k záhubě jeho vede, je-li ho k vykořisťování neboli vyssávání se strany uvěřitelů používáno. — Tak povstala namnoze všeobecná zadluženost a ona těžká krise agrární doby nynější. Zadluženost tato v jiných případech byla však neblahým následkem toho, že kupovaly se pozemky s nepatrným kapitálem v rukou, ostatní část kupní ceny lpěla na pozemcích a tak postavení držitele půdy učiněno závislým a vrátkým. I byly činěny radikální návrhy na reformu tohoto stavu věcí (ku př. Schäfflem), aby se nedopouštělo hypotekární zadlužení pozemků za účelem nakoupení nebo přejímání statků zemědělských, nýbrž jen k účelům melioračním (návrh ten ovšem v důsledcích svých směřoval by vlastně k tomu, že by pozemky pozbyly úplně ceny nebo že by byly nastaly středověké poměry zakládáním pachtu). Jakékoli obmezování neb stěžování kreditu reálného (pozemkového) vedlo by ku zmohutnění úvěru osobního, pro zemědělství rozhodně nezdravého. Stanovisko přítomnosti spatřovati lze v jednosvorném přesvědčení kruhů zemědělských i zákonodárných, že zemědělské poměry povznésti se mohou jedině založením takových zemědělských ústavů, které by hotovy byly poskytnouti potřebný úvěr i malorolnictvu.

II. Rakouské zemědělské ústavy úvěrní.

Zemské banky hypoteční byly, jak známo, zbudovány na podkladu reálném a mají poskytovati úvěr pozemskovému hospodářství; první zemská banka tato zřízena byla v Čechách r. 1865, dále založena podobná banka ve Slezsku (1869), na Moravě (1876), v Istrii (1881), v Dolních Rakousích (1889) a v Rakousích Horních (1890); dále byla v Haliči založena v r. 1883 zemská banka a r. 1890 zemská banka v Čechách. Společným znakem ústavů těchto jest, že nesměřují k docílení zisku soukromopodnikatelského, že za úvěr těchto zemských ústavů zaručuje se podpůrně země, že se půjčky poskytují na mírné úroky se závazkem umořování v annuitách; zemské banky poskytují jmenovitě úvěr meliorační a napodobeny jsou dle vzorů pruských bank zemědělských. Než dosti záhy ukázaly výsledky těchto úvěrních ústavů zemských, že nelze malorolnictvu poskytovati úvěr, jak by toho plným právem potřebovalo, úvěr dosti rychlým a snadným způsobem, ježto organisace a postup prací v ústavech těchto jsou dosti složitými a namnoze i těžkopádnými; pátrání po ceně pozemků, pro něž se úvěr žádá, jakož i jiné požadavky stanovami předepsané pro poskytnutí úvěru — to vše odmítavě odbývá malorolníka a ten odkázán jest hledati si úvěr na jiných místech. A přece zemědělce pravidelně může v tísni jeho jen rychlá pomoc spasiti a nemůže se na něm žádati, aby vyhověl všem dlouhým oněm procedurám, které spojeny jsou s poskytováním úvěru bankami hypotečními. Ku prospěchu třídy malorolníků nehodí se tyto úvěrní ústavy a přece jinakých opatření zde po-

třebných dosud nepodniknuto, neb alespoň — bohužel jen pořídku. V některých zemích zejména v Čechách zřízeny byly totiž okresní záložny hospodářské (srv. čl. »Záložny hospodářské okresní«) a záložny dle soustavy Raiffeisenovy, které řadí se ku společenstvům výdělkovým majíce za úkol podporovati zemědělství a zemědělskou činnost výdělkovou členů svých. Vedle Raiffeisena zasloužil se o hospodářskou organisaci pracujících tříd i Schulze-Delitsch. Rozdíl mezi oběma organisátory jest však ten, že Schulze-Delitsch pokoušel se návrhy svými ochrániti maloživnostnictvo a řemeslnictvo proti převaze velkoprůmyslu, kdežto Raiffeisen na mysli měl výhradně hospodářskou organisaci rolnictva, kteréž má býti zachráněno od vyssávání lichváři a spolu vyzbrojeno prostředky příhodnými k docílení úvěru cestou rychlou a výhodnou. Nedostatek provozovacího kapitálu má na život zemědělský účinek nepříznivý. Hlavně ochromuje stav zemědělský nedostatek hotových peněz, ježto není materielně schopen k tomu, aby opatřil si moderní prostředky provozovací a jich s mnohonásobnou výhodou u vzdělávání půdy užil (sem počítati jest různé stroje hospodářské). Mnoho malorolníků kupuje na úvěr a upadá tak v lichvu. Platíce zvýšené ceny, platí mnohem větší úroky, než by úvěrní ústav pohledával. Laciný úvěr poskytnouti může jen ústav úvěrní, jelikož sám pracuje s menším nákladem aneb alespoň obmezuje vlastní potřeby na míru nejnutnější, jen aby příslušným kruhům byl záchranou i pomocí, která vlastně z jich středu prýští. Těmto požadavkům hoví úplně záložny soustavy Raiffeisenovy.

III. Organisace záložen Raiffeisenova systému.

Již svrchu poukázáno bylo k tomu, že záložny tyto mají v první řadě rychlou pomoc skýtati malému zemědělci, zaopatřujíce mu lacino prostředky peněžité; blahodárná tato činnost umožněna jest tím, že ústavy tyto pracují levně zabírajíce na základě organisace své jen obmezenější okršlek, pravidelně jednu větší obec, nebo několik sousedních obcí menších. Účetní práce obstarává nejčastěji jediný úředník za remuneraci vyměřenou od valné hromady a proto i správní výlohy jsou dosti nepatrné. Záložny Raiffeisenovy lze takřka prohlásiti za peněžní ústav schopný života v každé vesnici a právě v této životní schopnosti sluší spatřovati největší jich výhody. Malý rolník může si opatřiti snadno, přímo, rychle a jednoduše, beze ztráty času potřebný obnos i v obnosu nepatrném. Čím menší obvod působnosti takovéhoto ústavu úvěrního, tím přísnější dozor musí býti svěřen členům představenstva jak co do hospodaření s jeho hotovostmi, tak i co do bezpečného půjčování peněz jednotlivým žadatelům, aby ústav zdárně a bezpečně rozkvétal. Představenstvo kontroluje (dle stanov), jak se s půjčkami nakládá, avšak kontrola taková brániti má jen tomu, aby se nečinily dluhy lehkomyslné. Další vychovatelskou úlohu plní záložny raiffeisenské tím, že přijímají menší úsporné vklady, čímž povzbuzováno jest místní obyvatelstvo ku šetrnosti. Fond reservní nesmí stoupati v nekonečnou výši, nýbrž střádání jmění spolkového přestati má, jakmile fond reservní dostoupí výše kapitálu provozovacího; pak ihned jest žádoucno, aby spolek buďto snížil míru úrokovou nebo sice ponechal jich výši, ale výtěžek věnoval určitým obecně prospěšným účelům. Nejsouť raiffeisenské záložny peněžními ústavy v pravém slova smyslu, nýbrž jsou a mají býti národními záloženskými spolky rolnictva sloužíce prospěchu jeho a tím i prospěchu obecnému. Největší potíž ovšem působí náklady se založením

a zařízením takovéhoto ústavu spojené a dostupující snadno nepoměrně vysokého obnosu. To platí zvláště, pokud jde o vedlejší a chudší obce, iimž by takovýto ústav byl pravým a největším dobrodiním. Tu má země a případně i stát sám ujmouti se iniciativy a účinně akci záloženskou podporovati.

První záložny soustavy Raiffeisenovy zřízeny byly v Dolních Rakousích (1887), kdež počet jich vlivem zemského sněmu vstoupil do r. 1889 na 31; v Horních Rakousích obnášel počet záložen téhož systému r. 1896 již 36, do téže doby (1890) zřízeno v Tyrolsku 35 záložen. V Čechách, na Moravě a ve Slezsku bylo v r. 1897 záložen těchto 296 a sice 119 českých a 177 německých.

Zákonem ze dne 1. července 1889 č. 91 ř. z. a prováděcím nařízením min. financí ze dne 13. července 1889 č. 91 ř. z. podrobeny jsou dlužní listy těchto záložen nízkém kolku směnečnému, jestliže lhůta splatnosti nečiní více než 6 měsíců (stupnice I.). Stvrzenky o příjmu, které tyto ústavy vystavují, podrobeny jsou rovněž kolku směnečnému (stupnice I.), při půjčkách hypotekárních dle stupnice II. Korrespondence záložen jmenovaných s úřady veřejnými, vyjma řízení soudní, jest poštovného prosta.

IV. Hnutí agrární.

V době nejnovější konány na různých místech říše četné sjezdy agrární ku povznesení úvěru zemědělského a nalezly ohlas i u kruhů zákonodárných a vládních; hnutí ona svědčí všeobecně tomu zejména, by zvýšily se a usnadnily půjčky na účely meliorační.

Vyhovujíc přáním zemědělstva podala vláda sněmovně poslanců osnovu zákona o zvláštních výhodách při uzavírání půjček k účelům melioračním; zpráva výboru zemědělského poukazuje k tomu, že v letech 1868—1892 bylo ve třídě rolnické více než 222.000 dražeb, dluhy hypothekární páčily se v téže době na 730 milionů zlatých, strženo bylo pak jen 427 milionů zlatých; 303 milionů zl. bylo pro skrovný výtěžek prodejem docílený vymazáno, čili 41% pohledávek hypothekárních neuspokojeno, a to ještě udána jsou čísla okrouhlá, ježto v některých částech Rakouska knihy pozemkové se nevedou. Čísla tato mluví sama. I jest osnova zákona tohoto jakousi akcí, kterou má zemědělci poskytnuta býti možnost, závazkům svým učiniti zadost; půjčkám melioračním má býti po zákonu poskytnuta knihovní přednost před jinými dluhy. Nutným doplňkem zákona tohoto jest opatření odborných sil — inženýrů — kteří mají bezplatně státi k službám rolníkům prostředním a malým; jen tomuto opatření děkuje na př. Bavorsko znamenitému stavu melioračních podniků. Osnova tato byla přijata v obou sněmovnách a stala se zákonem dne 6. července 1896 č. 144 ř. z. (viz čl. »Meliorace«) a tak učiněn velice záslužný a důležitý krok na prospěch zemědělství.

Přece však dosud palčivou jest otázka vyvazení pozemků; k účelu tomu žádají zástupci zemědělských zájmů, aby konvertovaly se, pokud se týká, přeměnily se hypothekární dluhy těžce rolníka tížící v zápůjčky nízko zúročitelné, dále aby se přeměnily půjčky vypověditelné v nevypověditelné s delší amortisační lhůtou a s příznivějšími podmínkami co do splácení kapitálu; poukazuje se pak právem k tomu, že míra úroková při dluzích hypothekárních přesahuje dnes úrokovou míru v zemi obvyklou, neboť skutečně průměrná míra úroková z nových půjček hypothekárních činila

na př. v roce 1890 již 5·04%, tedy v době, kdy počaly se vydávati 3½% nebo 3% listy zástavní. Nelze tudíž pochybovati o tom, že by konversí hypothek sprostilo se rolnictvo v značné míře svých nynějších strašných dluhů; konverse tato jest i z toho důvodu žádoucná, aby se vyrovnal nepoměr mezi velkostatkem a malorolnictvem co do míry úrokové, jenž dnes rdousí držitele malých statků, jež namnoze jsou osamoceni a pomoc jim od různých živlů poskytovaná jest vlastně vyssáváním. Na konec poukázáno budiž na mnohoslibnou činnost co do úvěru zemědělského, jakou osvědčiti mohou společenstva hospodářská, bude-li jich organisace řádným způsobem provedena.

Uzavírka tuhá byla ve starém řízení exekučním připuštěna jakožto prostředek ku zajištění zástavního věřitele při zájmu movitých předmětů. Aby zabavených věcí exekut nemohl používati nebo jinak jimi nakládati, poskytoval starý soudní řád cestu dvojí: Buďto se mohly zabavené movitosti na žádost žalobcovu a na nebezpečí jeho s přivolením předchozích zástavních věřitelů dáti v uschování komusi třetímu nebo též soudu, šlo-li o věci cenné a snadno přenositelné. Nebo mohl exekvent žádati, aby sice zabavené věci ponechaly se exekutovi v držení, ale aby se věci tyto za intervence vykonavatele soudního uzavřely v příhodné místnosti pod pečetí soudní a tak aby se právo volné disposice s nimi exekutovi odňalo. Toto opatření nazývalo se uzavírkou tuhou, a příslušelo každému věřiteli, kterýž pak nebyl — jako při přenesení — vázán předchozím přivolením předních věřitelů. Všechny předměty zástavní se ovšem k opatření tomu nehodily: na př.: dobytek, jiná zvířata, potraviny zkáze podléhající atd., ovšem ale mohly se zabaviti zemské plodiny (obilí, ovoce atd.), pokud mohly déle bez úhony ležeti (jako brambory, sušené ovoce atd.) Jestliže se naznačené předměty uschovaly v některé místnosti patřící exekutovi (nebo aspoň jemu přístupné) a soudně uzavřeny byly, nemohl žádati za náhradu výloh uzavírky, ježto exekvent tím jen užil plně svého práva k výkonu exekuce a exekut byl tu povinen — nechav věc až k tomu dojíti — veškery útraty nésti.

Poukázati jest ještě k tomu, že jakékoli svémocné nebo bezprávné porušení soudní pečeti trestalo se jako přestupek proti veřejným zařízením a opatřením a to, bylo-li spácháno z pouhé svévole nebo z lehkomyslné zvědavosti, vězením od 1—3 měsíců. Spácháno-li však porušení ono na znamení zlehčení veřejných nařízení nebo s tím úmyslem, aby se svémocně zjednala platnost domnělému vlastnímu právu a pod., nastupoval trest tuhého vězení od 1—6 měsíců.

Platný řád exekuční nezná uzavírky tuhé, nýbrž připouští jen uschování zabavených předmětů (§ 259 ex. ř.). Nebyl-li učiněn návrh na takovéto uschování, má se zabavení označiti způsobem každému snadno poznatelným (nápadným).

Území celní.

Území celní tvoří země ležící uvnitř čáry celní (§ 1 ř. cel. a monop.). K celnímu území rakousko-uherskému patří tudíž veškera království a země na říšké radě zastoupené, dále i země koruny uherské na základě obnovené jednoty celní a obchodní. V toto území celní pojato bylo též knížectví Lichtenštejnské důsledkem státní smlouvy mezi Rakousko-Uherskem a knížectvím tímto dne 5. června 1852 uzavřené a v letech 1863 a 1876 obnovené. Vedle této státní smlouvy mají v knížectví Lichtenštejnském

platnost — bez porušení zeměpanského práva výsostního panujícího knížete — příslušné rakouské zákony a nařízení týkající se cel, státních monopolů, daně potravní, kolků na kalendáře, časopisů a hracích karet.

Území celní dělí se ve vnitřní území celní a v okres pohraničný: pohraničným okresem rozumí se prostor ležící podél čáry celní; jeho šířku určuje ministerstvo financí a jest okres tento podroben zvláštnímu dohledu. Osady ležící v okresu pohraničném uvedeny jsou ve zvláštním seznamu a obsahují místní tabule osad ležících proti zemským hranicím a udávají, zda dotyčné místo leží v pokraničném okresu čili nic. Čára pak, k níž sahá až pohraničný okres, sluje vnitřní čarou a území, jež čára tato obepíná, nazývá se území celní vnitřní.

Uznání dluhu.

I. Pojem.

Uznání je vůbec prohlášení osoby, že po právu existuje nárok proti ní směřující. Uznání dluhu je ústní nebo písemní, výslovný neb mlčky učiněný, soudní nebo mimosoudní projev vůle kontrahenta jednoho učiněný straně druhé toho obsahu, že kontrahovaná pohledávka po právu existuje a obsahuje zpravidla též slib dluh v určitý čas zaplatiti. Uznání je tudíž dostatečným právním důvodem, na jehož základě lze určitou pohledávku dobývati (rozh. ze dne 10. prosince 1869 č. 1290 č. sb. 3283), proti čemuž připouští se však odvod, že uznaný dluh je neplatným (rozh. z 21. prosince 1881 č. 12.802 č. sb. 9780). Avšak uznání dluhu jest jen tehdá samostatným důvodem zavazujícím, týká-li se vůbec smlouvy dovolené (rozh. z 13. dubna 1882 č. 1056 č. sb. 8952). Proto je též neplatným uznání nedovolené zvláštní přípovědi při nuceném narovnání v konkursu (rozh. ze dne 19. dubna 1886 č. 6002 č. sb. 11.040). Uznání dluhu neplatného pro nedostatek formy je však právně účinným (rozh. ze dne 5. dubna 1888 č. 1794 č. sb. 12.127). Uznání dluhu není novací, ježto uznáním nemění se ani právní důvod ani hlavní předmět pohledávky (rozh. z 22. prosince 1886 č. 12.295 č. sb 8599).

II. Uznání dluhu může se státi, jak již řečeno, ústně nebo písemně, tudíž vyhotovením dlužního prohlášení. Státi se může ve sporu jako mimosoudní doznání, lze konečně na ně souditi i z jiných skutečností. Otázka však, z čeho lze souditi na uznání, je sporna, ježto nutno otázku tu řešiti od případu k případu, takže nelze stanoviti pravidlo povšechné. Je tu beze vší pochyby uznání, platí-li dlužník pohledávku po částech, aniž pohledávce odporuje (rozh. ze dne 1. července 1864 č. 4685 č. sb. 1940), neb platí li bez výhrady úroky (rozh. z 11. března 1869 č. 1407 č. sb. 3339), neb žádá-li za povolení splátek, není tu však uznání, přijme-li se účet bez výtky (rozh. ze dne 19. března 1879 č. 1419 č. sb. 7378) neb neodpoví-li se na upomínku (rozh. ze dne 26. ledna 1881 č. 14.614 č. sb. 8265), ovšem je tu však uznání, spolupodepsal-li dlužník listinu postupní (rozh. ze dne 26. května 1863 č. 3673 č. sb. 1729).

III. Odpor proti uznanému dluhu.

1. Jest především otázka, lze-li odporovati uznávací smlouvě z toho důvodu, že uznaný dluh po právu neexistuje. Zde nutno lišiti, zda uznávající nevěděl v době vydání dluhopisu o tom, že dluh neexistuje, či zda bylo mu dobře známo, že pohledávka po právu neexistuje; v prvém případě je tu omyl, který, poněvadž se týká podstatného předmětu, totiž pohledávky, má v zápětí dle analogie § 1385 o. o. z. neplatnosť uznání.

Věděl-li však uznávající, že uznaný dluh neexistuje a uzavřel-li přes to smlouvu uznávací, nemůže uznání odporovati, podobně jak tomu jest v tom případě, když dlužník zaplatí pohledávku, ačkoliv ví, že ji dlužen není. Avšak někteří hájí v tom směru náhled jiný: Uzná-li totiž někdo pohledávku, ač mu známo, že ji není dlužen, je tu simulace a platí § 916 o. o. z.; toto jednání na oko sluší posouditi dle zákonných předpisů, jichž by bylo užiti dle povahy jednání takového.

2. Jak bylo již v odst. I. uvedeno, připouští se proti uznání dluhu odvod, že uznaný dluh je neplatným. Jinak však má za to rozh. ze dne 13. listopadu 1895 č. 12.356 časop. »Jur. Bl.« ze dne 27. září 1896 č. 39, kde vyslovena zásada, že byla-li o uznání zřízena listina tvořící plný důkaz, je vyloučen odvod, že dluh neexistuje, poněvadž uznání dluhu zakládá nový důvod právní a poněvadž zákon připouští odvod jen při zápůjčkách nebo platech listinou stvrzených, nikoliv však při uznání dluhu, jež často základ mají v různých prostředcích opravných a různých nárocích takže se nelze dále dotýkati otázky, přísluší-li věřiteli z právních důvodů v uznávací listině uvedených pohledávka a v jaké výši, zejména jde-li o více nároků, jež se celkem uznávají určitou číslicí. Z týchž důvodů je námitka, že dlužník valutu neobdržel, proti dluhopisu, jenž obsahuje uznání dluhu nerozhodnou (rozh. ze dne 1. srpna 1860 č. 8354 časop. »Ger. Halle« r. 1860 č. 41).

IV. Uznání dluhu při vydržení a promlčení.

Vydržení a promlčení se přetrhuje, jestliže ten, kdo se ho chce dovolávati výslovně nebo mlčky uzná právo druhého před projitím lhůty promlčecí (§ 1497 o. o. z.); též uznání dluhu v řízení trestním přetrhuje promlčení (rozh. ze dne 1. února 1878 č. 10.176 sb. 4466), rovněž uznání učiněné při zřizování inventáře v řízení pozůstalostním (rozh. ze dne 14. března 1889 č. 1891 časop. »Jur. Bl. r. 1889 č. 34), ba i uznání učiněné během smírčích vyjednávání, byť i ke smíru nedošlo (rozh. ze dne 16. prosince 1862 č. 7486 sb. 1614). Uznání promlčeného dluhu je platným, věděl-li uznávající, že se promlčení dokonalo (rozh. ze dne 5. listopadu 1868 č. 7901 sb. 3148). Ovšem je však sporno, zdali uznání promlčeného dluhu je i tehdá platným, nevěděl-li uznávající, že dluh jest promlčen; avšak se zřetelem na předpis § 1432 o. o. z. lze též asi sotva takovému uznání s výsledkem odporovati.

Uznání pohledávky viz Uznání dluhu.

Užívání viz Služebnosť užívání.

Vada v léčení (dle soudního lékařství).

I. Pojem.

Lékař dopouští se trestné vady v léčení, jestliže mohl svobodně použiti vědomostí a schopností svých a přece ublížil nemocnému jím ošetřovanému nebo dokonce přivodil smrt jeho tím, že jednal neb opomenul něco proti všeobecně uznaným zásadám léčebním, jakkoli rozpoznal případ nemoci správně (čili učinil správnou diagnosu) nebo případ ten mohl rozpoznati maje obyčejné jen vědomosti a zručnost a tak moha vady v léčení se vystříhati (ku př. neštovice). Jest ovšem na snadě, že i zruční lékaři delší dobu působící v místech od universitních měst vzdálenějších nemohou začasté sledovati stejnoměrně pokrok v oboru lékařské vědy se jevící; to platí jmenovitě o technickém provádění nového vyšetřování nemoci, nového způsobu léčení a operací. Nemůžeť každý praktický lékař

z důvodů hmotných prodlévati občas na klinikách a jiných učelištích lékařských za účelem doplnění vědomostí svých. Než i lékař stojící na výši vědy své ocitne se druhdy v praxi své v situaci nanejvýš choulostivé a obtížně nemaje v konkrétním případu všeliké prostředky po rukou. Nelze se tudíž diviti, že ostatně i lékaři jinak na slovo vzatí tu a tam dopustí se omylu nebo poklesku v léčení.

II. Trestní ustanovení.

§ 358 vš. tr. zákona hrozí lékaři trestem jen pro ten případ, že zanedbá nemocného, jehož léčení na se vzal, ke skutečné ujmě na jeho zdraví. Než úřední řízení zavésti se má i tu, když osoba k službě zdravotní povolaná zdráhá se mimo případ prokázané (absolutní) nemožnosti — nemocnému poskytnouti potřebné pomoci a službu svou prokázati všude tam, kde toho nutnost vyžaduje (dv. dek. ze dne 24. června 1832). Trestně má být ovšem stíhán lékař každý, jenž vědomě ublíží zdraví člověka nebo dokonce jej o život připraví; jiná jest otázka, pokud má být trestán lékař vykonávající úřad svůj svědomitě (bona fide), ale dopustí se při tom vady v léčení, takže z toho vzejdou těžké následky. Spravedlnost toho žádá, aby potrestán byl lékař za poškození zdraví, jež nedbalostí jeho způsobeno bylo, zejména z toho důvodu, že opomenul pozornosti jeho povoláním podmíněné. Prve však, než se na takového lékaře podá obžaloba, dlužno bedlivě uvážiti veškery okolnosti svědčící proti němu i ve prospěch jeho, případ ten nesluší uváděti na veřejnost, ježto dle zkušenosti může býti lékař snadno veřejným míněním odsouzen a zničen, takže i v případu prokázané neviny jeho nesnadno vrácena mu bývá obecenstvem důvěra dřívější a pravidlem snad oprávněná. Hlavně bývá to použití bezúčelného prostředku léčebného nebo vadný výkon tohoto prostředku (radikálně působícího), na čemž se zakládá podobná obžaloba; zřídka bývá to opomenutí nutného prostředku nebo řízení léčivého. § 356 vš. zák. trest. prohlašuje, že lékař, který se dopustil při léčení nějakého pacienta vady z očividné nevědomosti, dopouští se — nejde-li tu o těžké ublížení na těle nebo dokonce i o smrt — přečinu a zapoví se mu praxe lékařská na tak dlouho, dokud neprokáže novou zkouškou, že dohonil nedostatek svých vědomostí (zkouška tato může se ostatně obmeziti jen na jeden předmět). Ustanovení toto má dle toho platnost jen tehdy, když byla nevědomost hrubá a když vada učiněná v zápětí měla těžké tělesné ublížení nebo smrt. Vina toho z části způsobena jest tím, že posluchači lékařství nemusí studovati veškery předměty, jež musí dle okolností znáti později ve svém praktickém působení, ba ani zhusta nežádá se na nich, aby aspoň osvojili si základní pojmy předmětů takových. V tom směru vykazuje nyní platný řád pro studia lékařská v Rakousku citelný nedostatek.

III. Žádoucím jest, aby v případu nastalé vady v léčení především lékařské fakultě ponecháno bylo rozhodnutí a dobrozdání podati, zda a pokud vada v léčení se stala. Při tom zase zkoumati jest, pokud jde tu o nedbalost, pokud se týká, o nevědomost obžalovaného a tu ovšem objeví se v nejednom případu značné potíže co do pojímání těchto pojmů. Lze-li omluviti omyl nerozpoznáním konkrétního případu, pak i činnost z toho vzešlá dá se omluviti, ač-li při výkonu samém nestala se vada hrubá. Má-li se lékaři přičítati nedbalost, musí tu býti vada spáchaná proti všeobecným pravidlům léčení, pak dlužno podati i důkaz, že případ

rozpoznán byl správně, ale nesprávně, vadně léčen nebo že léčilo se na základě vadné diagnosy, která však byla by se musila napraviti bez přímé nevědomosti. Při důkazu, že povstala z nedbalosti určitá škoda, nedá se druhdy stanoviti, na kolik dlužno výsledek klásti na vrub případného léčení vadného, takže tu znalci musí si počínati se vší opatrností. Zejména tu běží o důkaz souvislosti mezi porušením zdraví (nebo smrtí) a mezi léčením, či-li o to, zda příčinou určitého výsledku byl jedině způsob léčení a zdali by jiným způsobem léčení nemocný byl se vyléčil a zda mohl se uzdraviti, kdyby tohoto způsobu léčení nebylo se použilo nebo za jiných příznivých okolností. Při vyřízení takovýchto otázek nezbytno předložiti podrobnou zprávu obviněného lékaře a případně i jiných lékařů, kteří později snad zavoláni byli (k nemocnému). Konečně nesluší se zřetele spouštěti, zdali obviněný lékař byl s to, aby volně užiti mohl v konkrétním případu svých vědomostí a zručnosti.

K případům nedbalosti přivoděné opomenutím nutného způsobu léčení počítati dlužno mezi jiným zejména opomenutí antiseptických obvazů, jež přikládati se mají při léčení ran nebo při výkonu operací; tyto obvazy uznány byly na základě zkušenosti za nutné opatření se všeobecného lékařského hlediska.

Vada v léčení nastává i tu, když způsobena otrava následkem hrubé nevědomosti (t. j. neznalostí léku a tím předepsáním více než maximální dávky jedu).

Vadium.

I. Pojem.

Vadiem rozumí se dle rakouského práva obnos, který podavatel při počátku nucené dražby nemovitosti neb ofertního a licitačního řízení o prodejích nebo dodávkách eráru v hotových penězích nebo cenných papírech složil nebo má složiti k pojištění závazků od něho jako případného vydražitele převzatých. Vadium má původ ve starém germánském právu, kdež slulo Wedde (gótsky vadi, latinisováno vadium) a bylo trestní zárukou, jež propadla, jestliže určitý závazek nebyl splněn (Canstein Lehrbuch des Oest. C. P. R. sv. II., str. 685, Briegleb, Vermischte Abhandlungen str. 22, Meibom, Pfandrecht, str. 25). V germánském procesu hrálo velikou úlohu, dnes však vyskytá se toliko v licitačních a ofertních podmínkách, dle nichž podavatelé (kupující, prodávající, dodavatelé) jsou povinni pro případ nesplnění podmínek složiti vadium. (Canstein, str. 442 sv. I.).

Dle rakouského práva má vadium právní povahu závdavku ve smyslu § 908 o. o. z., poněvadž se skládá předem, prve než trhová smlouva příklepem resp. smlouva trhová nebo dodavací úředním schválením byla uzavřena, tedy dříve než vzešel právní závazek zaplatiti trhovou cenu resp. odevzdati předměty, kteréž byly odevzdány nebo mají býti dodány; skládá se tudíž na znamení, že smlouva byla uzavřena a má sloužiti k pojištění závazků vydražitelem resp. oferentem převzatých a, nebyly-li splněny podmínky dražební neb ofertní, propadá konečně ve prospěch prodavače (exekuta a hypotekárních věřitelů) resp. kupce (eráru). Oba druhy vadia mají tudíž všechny známky závdavku dle § 908 o. o. z. Touto právní povahou závdavku liší se vadium od kauce, kteráž není jako vadium zárukou trestní, nýbrž toliko prostředkem sloužícím k tomu, aby pojištěno bylo zachování právního poměru a obnovení porušeného práva (srv. čl. Kauce) a kteráž má právní povahu zástavy za případné

nároky náhradní vyplývající z takového porušení práva (Canstein, sv. I, str. 442). Dle § 149 odst. 3 ex. ř. ze dne 6. června 1896 č. 79 ř. z. má však vadium povahu zástavy i při nucené dražbě nemovitosti (srv. II. č. 4).

II. Vadium při nucené dražbě nemovitosti.

Dle nového ex. ř. ze dne 6. června 1896 č. 79 ř. z. platí v tom směru tato ustanovení:

1. Ustanovení o způsobu a výši jistoty (vadia), kterou podavatelé mají podati, mají obsahovati dražební podmínky (§ 146 č. 2).

2. Není-li k návrhu něco jiného soudcem ustanoveno, musí jistota, kterou jest podati, obnášeti nejméně desátý díl odhadní hodnoty nemovitosti a příslušenstva (což odpovídá i zvyku posavadnímu). Jistota nebudiž požadována od osob, které se účastní dražby jako podavatelé jménem státu, země nebo některého ústavu pod státní nebo zemskou správou postaveného. V dražebních podmínkách může býti soudce, jenž dražební stání řídí, zmocněn, aby vymáhajícímu věřiteli, jestliže by se dražby súčastnil, nebo podavatelům, pro které na nemovitosti váznou pohledávky knihovně zjištěné, prominul zcela nebo částečně zříditi zvláštní jistotu (§ 147).

3. Vadium složené tím, kdo nejvíce podal budiž soudně uschováno až do doby, kdy vydražitel úplně splní závazky dražebními podmínkami uložené, nebo až by příklep byl právoplatně odepřen (§ 148).

4. Ostatním podavatelům budiž složená jistota vrácena ku konci stání dražebního, a v protokole v dražbě sepsaném budiž poznamenáno, a podavatelem spolupodepsáno, že vadium bylo vráceno.

5. Ten, kdo nejvíce podal, může složenou jistotu kdykoli nahraditi jinými přípustnými jistotami stejné výše a může zejména tím, že vadium dodatečně v hotovosti nebo cenných papírech soudně složí, vymoci sobě, aby zápověď podle § 148 vydaná byla zrušena a poznámka knihovní vymazána.

6. Každá věc, která u soudu jest uschována jako jistota nejvyšším podatelem složená, ručí od doby, kdy byla odevzdána jako zástava za všechny nároky, které z dražby proti nejvyššímu podateli vzniknou (§ 149).

7. Hotových peněz k soudu jako vadium složených může býti užito k doplnění poslední splátky nejvyššího podání, jestliže vydražitel splnil všechna ostatní ustanovení podmínek dražebních (§ 152 odst. 2).

8. Prodlévající vydražitel ručí za schodek při podání nejvyšším, který snad vznikl při dražbě opětné, za náklady na opětnou dražbu a za všechny škody jinak jeho obmeškáním spůsobené a to nejen vadiem, nýbrž i složenými splátkami podání nejvyššího, jakož i svým jměním ostatním. Schodek při nejvyšším podání a náklady na dražbu opětnou ustanoviti má z moci úřadu soud exekuční usnesením; pokud by tyto částky nemohly býti zapraveny z vadia a ze složených splátek nejvyššího podání, bude k jich dobytí, když usnesení nabylo právní moci, zavedena exekuce (§ 155 odst. 1 a 2).

9. Podání, která se nesrovnávají s určenými podmínkami dražebními, nebuďte připuštěna, zejména podání osob, které od složení vadia sproštěny nejsouce, vadia v dražebních podmínkách žádaného nesložily (§ 180 odst. 4).

10. Když usnesení, jímž příklep byl odepřen, nabylo právní moci, budiž nejvyššímu podateli k jeho žádosti vrácena jistota složená, nebo

zrušena zápověď ve případě § 148 odst. 2 proti vydražiteli daná a knihovní poznámka vymazána (§ 188 odst. 1).

11. Soudně uschované vadium dřívějšího vydražitele i s úroky vzešlými, splátky na nejvyšší podání od něho již složené i s přibylými úroky a peníze i cenné papíry od nepřipuštěných předražitelů složené buďte vráceny; vzhledem k hypotečním pohledávkám, kterých bylo za vadium užito, budiž postupováno dle § 188 odst. 1 (§ 199 odst. 3).

12. Při rozvrhu nejvyššího podání tvoří část rozdělované podstaty též vadium obmeškalého vydražitele (§ 215 č. 3).

13. Při dražbě hmotných věcí movitých podatelé vadia neskládají (§ 276 odst. 3); rovněž ne při nuceném prodeji zabavené pohledávky (§ 318 ve spojení s § 276 odst. 3) a též ne při veřejné dražbě zcizitelného práva (§ 332 odst. 2 ve spojení s § 276 odst. 3).

III. Vadium při ofertních nebo dražebních řízeních o prodejích a dodávkách eráru.

1. Při smlouvách s erárem, které se z pravidla uzavírají veřejnou dražbou nebo v řízení ofertním, musí každý, kdo chce býti připuštěn k takové dražbě neb ofertnímu řízení složiti vadium. Výše vadia budiž stanovena ve vyhlášce o dražbě neb o ofertním řízení (při dražebním řízení i ve zvláštním paragrafu dražebního protokolu) a budiž uvedena i v příslušných paragrafech písemné smlouvy, byla-li tato vyhotovena s doložkou, že kontrahent stanovenou kauci u příslušného úřadu složil. Kauce tato musí býti složena v hotových penězích nebo ve státních papírech dle kursu bursovního, rovněž však může býti dána v nemovitostech neb i rukojemstvím (nař. dv. kom. ze dne 29. srpna 1815 č. 4592, ze dne 6. dubna 1821 č. 1090 a ze dne 28. prosince 1821 č. 3176). Tato doložka o vadiu byla d. dv. kanc. ze dne 20. dubna 1821 č. 1755 formulována takto: »Každý, kdo k podávání chce býti připuštěn, musí ihned složiti jistotu (kauci) za splnění, kteráž se mu však, nestal-li se vydražitelem, po ukončení dražby vrátí. Ve případě, že by nejvíce podávající se zdráhal formální smlouvu podepsati, zastupuje písemnou smlouvu schválený dražební protokol a erár může buď nejvíce podávajícího ku splnění schválených kaučních podmínek přidržovati nebo na jeho nebezpečí a náklad novou dražbu nařídíti a složenou kauci podržeti v prvém případě na srážku větších výloh nebo v případě druhém na srážku rozdílu mezi nejvyššími podáními, nebo, nebylo-li by takového doplnění zapotřebí, vyzvednouti ji jako propadlou.« Tato doložka byla opětovně d. dv. kanc. ze dne 12. srpna 1825 (Goutta, Ges. S. sv. 51, str. 46—48) schválena a prohlášeno, že se úplně srovnává s předpisy § 908 o. o. z. o závdavku a že se na tuto kauci nevztahují ani ustanovení patentu o lichvě ani předpis § 1371 o. o. z., dle něhož při smlouvě zástavní a zápůjčce se nepřipouští úmluva, že po splatnosti pohledávky zástava má propadnouti, a rovněž že tu neplatí ustanovení §§ 912 a 1336 o. o. z. o peněžitých obnosech, kteréž teprve, když smlouva částečně byla porušena, jako trest se mají složiti. O vrácení takových kaucí a vadií bylo ustanoveno, že v případech, kde strany nemohou předložiti doklady o jich složení, totiž pokladní stvrzenku složní nebo přepis stvrzenky hlavní pokladny fondu pro umořování státních dluhů, kauce nebo vadium smí se vydati teprve po provedené amortisaci ztracených dokladů nebo po předložení soudního prohlášení o tom (výn.

min. fin. ze dne 12. září 1856 č. 19.857—639, věst. min. fin. z r. 1856 č. 47).

2. Pokud jde o vadium při ofertních řízeních o prodejích nebo dodávkách vojenskému eráru, obsahuje předpis o opatřování c. k. vojska vydaný oběž. nař. min. války č. 2744 z r. 1884 tato ustanovení:

a) Trh smluvní (dodávka): Vyhláška o zajišťovacím řízení před trhem smluvním předcházejícím má obsahovati pojištění, které se pro nabídky žádá (výšku vadia § 282). Nabídky (písemné oferty) musí býti složením určitého peněžitého obnosu nebo přiměřené ceny peněžní zabezpečeny. Obnos nebo cena peněžitá pod tímto titulem složená sluje závdavek nebo vadium. Vadium může býti složeno týmž způsobem jako kauce a obnáší pět procent ceny veškerého plnění dle nabízeného obnosu vypočtené. Jakmile pak nabídka byla přijata, budiž vadium doplněno na kauci t. j. na 10 procent ceny dle nabízeného obnosu. Kauce slouží pak jako zástava zejména k tomu, aby eráru pro případ, že by podnikatel převzatý závazek nesplnil, poskytnut byl prostředek k dosažení náhrady škody. Nejvíce podávající vyrozumí se o konečném přijetí neb odmítnutí nabídky teprve tenkráte, když o výsledku řízení bylo rozhodnuto; až do té doby zůstanou vadia v pokladně příslušného ústavu a vedou se v evidenci jako deposita. Oferentům, kteří dle průběhu řízení patrně nejsou vydražiteli, vydají se vadia hned po skončeném jednání.

b) Smluvní zajištění mletí a šrotování erárního obilí a mzdy za mlýnské povozy podnikateli: Vlastníci mlýnů jsou od vadia a kauce osvobozeni, ač-li jich majetkové poměry poskytují dostatečnou záruku, že smlouvu řádně splní; na pachtýře mlýnů se však toto osvobození nevztahuje. Po složení vadia a kauce platí shora uvedená ustanovení.

c) Smluvní zajištění výroby chleba z erární mouky. Vyhláška má obsahovati též výši vadia a nabídka, jež vadiem má býti pojištěna, zníti má na náhradu za metrický cent zpracované mouky.

d) Pacht, nájem: O tom, jakým způsobem se vypočte vadium pro nájemní smlouvu potřebné a o doplnění jeho na plnou kauci, jakož i o způsobu složení vadia a kauce obsahuje bližší ustanovení bod XVIII. podmínek; vadium může záležeti v týchž cenných předmětech jako kauce. Oferentům, kteří nejsou vydražiteli, vrátí se po skončeném řízení vadium na potvrzení; naproti tomu vydražitelé mají vadium nejdéle do 14 dnů od doby, kdy byli úředně vyrozuměni o přijetí své nabídky, doplniti na plnou kauci t. j. 10 procent hodnoty plnění vypočtené dle ceny nabízené.

Vady dobytka.

I. Dle staršího římského práva neručil prodavač za povahu trhové věci (kromě actio de modo agri). Teprve ediktem aedilů kurulských bylo ohledně prodeje otroků a pak i dobytka na trhu nařízeno, že prodavač jest povinen oznámiti kupci vady trhové věci, jež nejsou ihned patrny, jsou-li užívání jejímu na újmu (Qui jumenta vendunt palam recte dicunto, quid morbi atd. sit.).

II. Ob. obč. zák. upravil zevrubněji ručení za vady dobytka a to vzhledem k té okolnosti, že v obchodu s dobytkem bývají zhusta i velice zkušení kupci snadno oklamáni, poněvadž dobytek bývá stižen vadou, chorobou nebo nemocí, kteréž kupec hned při odevzdání resp. přijetí jeho zpozorovati nemůže a které teprve po delším pozorování nebo při užívání

jeho vyjdou na jevo. Aby zákon kupce před škodou uchránil a obchod s dobytkem zabezpečil před nepoctivostí prodavačů, kteří se často snaží dobytek vadou stižený za pravidelnou tržní cenu prodati, vytkl určité domněnky, následkem kterých kupec, přivádí-li je v čas k platnosti, jest oprávněn trhovou smlouvu opět zrušiti, resp. od prodavače, jsou-li domněnky tyto odůvodněny, náhradu žádati. Tak obsahuje § 924 o. o. z. především všeobecnou domněnku, dle níž se má za to, že dobytek, který ve 24 hodinách po převzetí onemocněl nebo padl, byl nemocen již před odevzdáním.

Pro jednotlivé druhy domácích zvířat vytkl pak § 925 o. o. z. tyto domněnky:

1. Jestliže se objeví do 8 dnů u prasat uhrovitost a u ovcí neštovice nebo prašivina (svrab) neb u ovcí do 2 měsíců červy v plicích nebo motolice;

2. jestliže u hovězího dobytka do 30 dnů od převzetí se vyskytne ozhřivka t. zv. býkovnice;

3. jestliže u koní nebo u tažných zvířat v 15 dnech po odevzdání se objeví podezřelá ozhřivka nebo chřípěcí, jakož i dýchavičnost, nebo objeví-li se do 30 dnů jankovitost, živý vlas, zrážlivost, černý zákal nebo měsíční slepota.

Lhůty § 925 o. o. z. počínají dnem po odevzdání (roz. ze dne 7. října 1884 č. 10.665, sb. 10.198).

III. Řízení při vyskytnuvších se vadách dobytka.

1. Příslušnost: Dle nové jurisdikční normy jsou rozepře pro vady dobytka bez ohledu na cenu sporného předmětu přikázány okresním soudům (§ 49 č. 8 j. n.). Jest tedy i protokolovaný obchodník koňmi jako žalovaný vždy podroben v těchto sporech soudu okresnímu. Tímto ustanovením bylo vyhověno přáním od zemědělských korporací zhusta i v peticích pronášeným. Stejné ustanovení obsahuje i právo německé.

2. Právních domněnek § 924 a 925 o. o. z. může však kupec jen tenkráte se dovolávati, když o vadě, jakmile ji zpozoruje, ihned zpraví prodavače nebo toho, jenž za vadu tu ručí, nebo, není-li tento v místě učiní o tom oznámení příslušnému soudu nebo znalcům a nechá předsevzíti ohledání. Tomuto ustanovení § 926 o. o. z. sluší patrně rozuměti tak, že kupec má k pojištění důkazu ihned žádati u příslušného okresního soudu za provedení soudního ohledání znalci.

3. Opomine-li kupec tak učiniti, musí sám dokázati, že dobytek již před uzavřením smlouvy byl vadný. Vždy však prodavač má právo provésti protidůkaz, že vytýkaná vada vznikla teprve po odevzdání (§ 927 o. o. z.). Srv. též čl. Správa.

Váhy a míry veřejné viz Ústavy veř. pro vážení a měření.

Váhy a obchodní přístroje samočinné.

I. Tímto názvem vyrozumíváme zařízení, jež bez přímého nebo nepřímého působení osoby samočinně po vhození určitého peníze do určitého otvoru podají příslušný předmět, resp. udají váhu vážícího se člověka (váhy pro osoby). Názor dříve hájený, že podnik automatických vah a obchodních aparátů náleží mezi předpisy hauzírního patentu, nedá se zastávati, ježto zde naprosto schází podstatná náležitost pojmu podomního obchodu — chození s místa na místo a od domu k domu. Rovněž nelze zařaditi podnik samočinných vah v pojem živnostenského odvětví provozovaného objížděním, jelikož toto charakterisuje časový postup jednotlivých výkonů při provozo-

vání, kdežto podnik vah automatických lze provozovati týmž podnikatelem současně na místech nejrůznějších. Nepřipouští se tudíž vydávání hausírních pasů a licencí podle cís. patentu ze dne 4. září 1852 č. 252 ř. z. a min. nař. ze dne 23. prosince 1881 č. 2049 v tomto oboru živnostenském a bude třeba spíše až do úpravy dotčených poměrů cestou zákonodárnou vycházeti z názoru, že jak prodej zboží samočinnými aparáty, tak i podnik automatických vah pro osoby jest podříditi zásadám práva živnostenského a že v tomto případě běží o prodej resp. o bezplatné vykonávání služeb v určité provozovárně. Jest tedy toto zaměstnání, jež záleží v tom, aby se vypátrala vhodná místa k postavení řečených vah, aby se vyplnily soukromé i veřejné podmínky přijetí v každém zvláštním případě, aby se podnik ten provozoval resp. provozovati dal, aby se obstarávalo a kontrolovalo inkasso, zkrátka obchodní i správní vedení celého podniku stálým, živností koncessí nevázanou. Ale co se týče živnostenské povahy jednotlivých samočinných aparátů na vážení, jest za příčinou ustanovení § 39 a násl. živn. ř. rozeznávati, jsou-li umístěny v téže obci, ve které jest sídlo podniku, čili nic; v prvém případě jsou již vedle citovaného § 39 přístroje na vážení, které jsou postaveny v obci stanoviště podnikového, spolu s tímto jedinou živností. Avšak ani automatické přístroje na vážení umístěné mimo řečené obce není snad považovati za samostatné pobočné závody po smyslu § 40 živn. ř., nýbrž spíše za nevyhnutelné články, za provozovací prostředky, dle starší rakouské terminologie za »vehikuly (voziky)« téže živnostenskoprávní jednotky.

Co se týče prodeje zboží samočinnými aparáty prodavacími, jest vytknouti, že nehledíme k prodavacím přístrojům, jichž užívají oprávnění obchodníci v obci, kde provozují svou živnost, protože v takých případech aparát nekoná nic jiného, leč že zvláštním způsobem inkassuje tržní cenu za zboží k prodeji nabízené. Rovněž nelze mluviti o samostatné živnostenskoprávní povaze prodavacích přístrojů, jimiž prodávají továrny ležící v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených nebo jiné výrobní živnosti, byť i mimo obec svého stanoviště, jedině vlastní výrobky, neboť skladiště nebo prodejiště nepřestává tím, že jest »automaticky« provozováno, býti pouhou částí příslušné výrobní živnosti, ježto dle slovného znění min. výnosu ze dne 16. září 1883 č. 26.701 vyplývá to z práva příslušejícího živnostenským výrobcům, aby vedli obchod svými výrobky a svým zbožím. Naproti tomu skutečně samostatné provozování prodeje pomocí jednotlivého samočinného přístroje t. j. provozování vymykající se z rámce obchodu nebo výrobní živnosti, zakládá skutečně samostatnou živnost obchodní. Tím spíše dlužno povahu tuto přiznati podniku záležejícímu v prodeji jednoho nebo více druhů zboží na různých místech pomocí automatů. Aby tedy úřady mohly rozhodnouti o tom, zda v určitém případu dlužno vystaviti živnostenský list pro takovéto samočinné závody, zda běží o výron oprávnění přiznaného již určitému živnostníku nebo podnikateli či pouze o nový prostředek výrobní, musí znáti tyto úřady přesně a náležitě veškery samočinné váhy a samočinné obchodní přístroje příslušející přímo nebo nepřímo v kompetenci jejich a rovněž musí býti si vědomy všech momentů, jež ku posouzení živnostenské povahy takovýchto předmětů přispívají. K účelu tomu mají úřadové tito použíti nejen veškerých přístupných prostředků vyhledávání, nýbrž jmenovitě z oznámení čerpati, jež se jim v té příčině podávají. Jakmile tedy úřad

politický sezná na základě zmíněných oznámení a jiných informací skutečnosti odnášející se k takovýmto samočinným vahám a obchodním přístrojům v jejich okresu zřízeným, a nejde tu na základě seznaného stavu věcí o samostatnou živnost, nýbrž jen o součástky neb o provozovací prostředky podniků živnostenských usídlených mimo okres těchto úřadů, jest povinností úřadu politického učiniti o tom sdělení živnostenskému úřadu I. stolice, v jehož okresu mají dotyčné podniky živnostenské svoje sídlo; na základě tohoto sdělení může pak ovšem úřad živnostenský zkoumati úplnost a správnost ohlášení tohoto podniku, jakož i poznati rozsah provozování (rozh. min. obch. ve shodě s min. vnitra ze dne 23. června 1892 č. 16.299).

II. Samočinné přístroje ku prodeji tiskopisů.

Má-li se provozovati prodej tiskopisů pomocí nehybných nebo pohyblivých automatů, přísluší politické vládě zemské schváliti seznam tiskopisů určených ku takovémuto prodeji; na přístroji samém pak musí býti vyznačen seznam tiskopisů uvnitř přístroje složených a obecenstvu přístupných (§ 3 tisk. novely ze dne 9. července 1894 č. 161 ř. z.).

III. Prodej tabáku pomocí automatů.

Ministerstvo financí vydalo v roce 1898 zvláštní regulativ pro prodej tabáku pomocí samočinných přístrojů; ustanovení o tom jsou tato:

1. Ku prodeji výrobků tabákových pomocí samočinných přístrojů jsou výhradně oprávněni — nikoli však povinni — prodavači tabáku zřízení úřady finančními.

2. K samočinnému prodeji tabáku smí se užívati jedině automatů, jež dodati má podnik s automaty tabákovými ve Vídni (Wrede a společníci) nebo jeho nástupci právní.

3. Tabákové automaty dlužno umístiti v obvodu jednotlivým prodavačům tabáku vykázaném tak, aby jich provozování nevadilo nijak dopravě a aby tím sousední trafiky poškozeny nebyly.

4. Samočinný prodej tabáku ve veřejných zahradách, sadech, na promenádách, výstavištích, závodištích, hřištích nebo tržištích, v lázních atd. dovolen jest předkem trafikám nalézajícím se na těchto místech nebo poblíže jich; jen není-li takovýchto trafik na naznačených místech, lze prodej povoliti i jiným prodavačům tabáku, jimž licence udělena byla.

5. Na nádražích přísluší prodej tabáku pomocí samočinných přístrojů trafikám nádražním, pokud se jim dostalo povolení ku prodeji tabáku od úřadu finančního ve srozumění s dotyčnou správou dráhy.

6. Případné zavedení automatického prodeje tabáku ve vlacích a na parolodích vyhrazeno jest zvláštnímu upravení.

7. Majitelé hostinců a kaváren, kteříž mají licenci ku prodeji tabáku, mohou postaviti ve svých hostinských místnostech tabákové automaty v libovolném počtu nebo mohou přenechati zdarma nebo za úplatu místo ku postavení podobných samočinných přístrojů oněm trafikantům, od nichž zboží tabákové odebírají.

8. Přeje-li si některý prodejní podnik míti tabákové automaty, povinen jest ohlásiti to u příslušného skladu tabákového.

9. Automaty musí býti zásobeny naprosto nepoškozenými výrobky a dlužno svědomitě vystříhati se při plnění automatů jakéhokoli zaměnění jich.

10. Otvory ku vhazování peněz zařízeny jsou toliko pro niklovou minci rakouskou a uherskou po 10 a 20 haléřích. Nestojí-li tedy výrobek tabákový (doutník, cigaretta atd.) 10 nebo 20 haléřů a vhodí-li se tam nicméně (peníz) 10, pokud se týká 20 haléřů, musí prodavači k výrobku přiložiti do krabice zpět povinný obnos zabalený v neopotřebovaný papír.

11. Prodavači jsou přísně zavázáni svědomitě toho dbáti, aby konsumenti odebírající zboží ze samočinných přístrojů nikterakž zkráceni nebyli; prokáže-li se, že ten nebo onen prodavač jakkoli na újmu obecenstva jednal, může očekávati po opětovné marné výstraze ztrátu oprávnění k samočinnému prodeji, jsou-li tu pak okolnosti zvlášť přitěžující, může mu býti dána i výpověď z obchodu komisionářského. Majitelé trafik zodpovědni jsou za jednání pomocného personálu svého.

12. U oněch prodavačů tabákových výrobků, kteří mají i samočinné přístroje ku prodeji tabáku, musí býti vyloženy i archy stížnostní finančními úřady potvrzené, do nichž mohou konsumenti zapisovati případné stížnosti do nepřístojností udavších se při prodeji automatem.

13. Pravidelné výlohy, jež vzejdou prodavačům tabáku ze samočinného provozování, započtou se jim jakožto povolené náklady při úředním vyhotovení výkazů o výnosu a závadách.

Varanty viz Skladné a listy skladní.

Vazba v řízení exekučním.

I. Vazba má místo:

1. v řízení vyjevovacím (manifestačním). Nedostaví-li se dlužník k roku položenému k vykonání přísahy vyjevovací, aneb odepře-li výpověď nebo přísahu, uvalí na něho soud exekuční k návrhu věřitele vazbu za tím účelem, aby výpověď přísežná byla vynucena (§ 48 ex. ř.); po odbytí 6 měsíčnívazby v § 48 ex. ř. zmíněné, může býti vazba na dlužníka k vynucení přísežné výpovědi o stavu jeho jmění opětně uvalena (§ 49 ex. ř.).

2. Při exekuci směřující k tomu, aby byl vykonán čin, jenž nemůže býti vykonán osobou třetí a jehož vykonání zároveň výlučně závisí na vůli dlužníkově, vykoná se nárok na takový čin tím, že se dlužník k návrhu od soudu exekučního přidrží peněžitými pokutami nebo vazbou až do úhrnné doby 6 měsíců, by čin vykonal (§ 354 ex. ř.).

3. Exekuce proti dlužníkovi, který je zavázán nějaký čin opomenouti neb snášeti, by nějaký čin se vykonal, provede se tím, že se po povolení exekuce uloží pro každý zapovězený čin k návrhu od soudu exekučního peněžité pokuty nebo vazba až do úhrnné doby jednoho roku. Tresty tyto, nutno-li jich opětně použiti, buďte zvyšovány v poměru k pokutě nebo vazbě poprve uložené (§ 355 odst. I. ex. ř.).

4. Zatčení a zadržení jest přípustno co prozatimní opatření k zajištění osoby odpůrce ohrožené strany. Zatčení smí býti nařízeno toliko, když odpůrce strany ohrožené dal se na útěk, neb jest podezřelý z útěku a zároveň jest odůvodněna obava, že by jeho útěkem provedení práva strany ohrožené bylo zmařeno (§ 386 odst. I. ex. ř.).

II. Výkon vazby.

1. V případech vazby exekuční uvedených v odst. I., 1, 2, 3:

a) Vazba vykoná se tím, že se dlužník podrží ve (veřejné) vazební místnosti k tomu určené. Místnosť tato musí býti oddělena od prostor, jichž se užívá k výkonu trestu, jakož i od prostor k zadržování osob, proti nimž je uložena vazba vyšetřovací.

b) Zatčení vykoná se orgánem výkonným na základě zatýkacího rozkazu exekučním soudem vydaného, ve kterém zejména buď uveden důvod zatčení. Rozkaz zatýkací buď dlužníkovi při zatčení doručen (§ 360 ex. ř.).

c) Vazba nesmí v žádném jednotlivém trestním příkazu uložena býti na dobu delší dvou měsíců. Když doba vazby v trestním příkazu uvedená uplyne, buď dlužník z povinnosti úřední z vazby propuštěn (§ 361 ex. ř.).

d) Uvalí-li se vazba na osobu ve veřejném úřadě neb ve veřejné službě postavenou neb na zřízence podniku pro veřejnou dopravu, budiž to zároveň se zatčením oznámeno bezprostřednímu představenému této osoby nebo představenému úřadu služebnímu. Jestliže za příčinou zachování veřejné bezpečnosti neb jiných zájmů veřejných musí býti zatčený po dobu vazby zastupován, smí se zatčení státi teprve po tom, až bude o toto zastoupení postaráno. Představený dlužníkův, jakmile obdržel oznámení o usnesení zatýkacím, bez prodlení opatř, čeho k zastupování třeba (§ 362 ex. ř.).

e) Má-li vazba býti uvalena na činně sloužící osoby moci ozbrojené neb četnictva, obrátí se soud exekuční k jich představenému velitelství. Další postup bude upraven zvláštními předpisy, jež budou vydány nařizovacím způsobem.

f) Má-li býti uvalena vazba na člena vojenské stráže policejní neb stráže bezpečnostní, dožádá soud exekuční za příčinou výkonu vazby představeného velitelstva této osoby neb jejího představeného (§ 363 ex. ř.).

g) Proti plavcům, proti osobám lodního mužstva a ostatním osobám na námořské lodi sloužícím nelze vazbu naříditi, když je loď hotova k odplutí a za osobu k lodnímu mužstvu náležející neb jinak na námořské lodi sloužící nelze ihned opatřiti způsobilého náhradníka.

h) Jsou-li osoby zatčené povolány k mobilisovanému sboru vojenskému neb na loď do válečné služby danou, přetrhne se vazba na tu dobu, po kterou je zatčený takto zaměstnán (§ 364 ex. ř.).

i) Vazbu nelze vykonati, pokud by ohrožovala zdraví dlužníkovo blízkým a značným nebezpečím. Vazba zruší se z povinnosti úřední, jestliže se po jejím počátku dostaví taková nebezpečí (§ 365 ex. ř.).

III. Náklady, jež vzniknou výkonem vazby, čítajíc k nim náklady na výživu zatčeného, buďte vymahajícím věřitelem založeny a týdně výměrou pro to určenou a vyhlášenou napřed skládány v soudní kanceláři. Před složením první zálohy se zatčení neprovede a s výkonem vazby nepočne. Neobnoví-li se záloha nejpozději dopoledne dne posledního, na který dřívější záloha byla složena, zruší se ihned vazba z povinnosti úřední. V tomto případě, jakož i tehdá, když přivolil vymahající věřitel, aby dlužník byl z vazby propuštěn, pokládá se vazba v posledním trestním příkazu uvalená za odbytou a pro skutkové okolnosti, na nichž se opatření toto zakládá, nelze obnoviti vazbu k návrhu téhož věřitele. Za takové propuštění se svolením věřitelovým vykonané, nepokládá se, když věřitel svolí ke krátkému, naléhavými okolnostmi vyžadovanému přerušení vazby, jež 3 dny nepřesahuje (§ 366 ex. ř.).

IV. Vazba jako prozatimné opatření.

O přípustnosti přidržení ve vazbě a výkonu této vazby platí předpisy §§ 360—366 ex. ř. s těmito úchylkami:

1. Proti osobě moci ozbrojené neb četnictva, jež vykonává aktivní službu, nelze jako prozatimné opatření vazbu ani naříditi ani vykonati.

2. Vazba pro podezření z útěku povolená k žádosti zatčeného může býti, pokud tím účel prozatimného opatření se nezmaří a není ohrožen, vykonána tím, že zatčený bude držen ve svém bytě neb na jiném neveřejném místě (§ 386 odst. 2 ex. ř.).

3. Náklady na takovouto vazbu, jež nevykonává se v místnosti vazební a zejména náklady s přiměřeným střežením zatčeného spojené, nese zatčený sám. Ustanovení § 366 ex. ř. vztahují se též na tyto náklady tak, že kdyby nebyly náklady v čas napřed složeny, převede se zatčený do vazební místnosti veřejné (§ 386 odst. 3 ex. ř.).

Vazba v temnu záleží v tom, že vězeň uzavře se samoten v temné komůrce.

Vazba v temnu má místo

1. jako zostření žaláře neb vězení (§ 19 ad lit. *d)* a 253 ad lit. *e)* tr. z., pak § 36 ad lit. *d)* voj. tr. z. a § 77 ad lit. *e)* voj. tr. z.). Při trestu žaláře nesmí vazba v temnu jako zostření trvati bez přetržení déle 3 dnů; potom může zase místa míti teprve, když prošel týden a celkem trvati může nejvýš 30 dní v roce (§ 23 tr. z., § 42 voj. tr. z.). Při trestu vězení nesmí uzavření o samotě v temné komůrce trvati bez přetržení déle 24 hodin; pak smí zase teprve po uplynutí jednoho téhodne místo míti a po celou dobu trestu nejvýš desetkrát (§ 257 tr. z. a § 82 voj. tr. z.). Tohoto zostření nelze užiti každý týden, ježto by nebylo lze dodržeti předepsané intervally (usnesení voj. nejv. s. ze dne 24. srpna 1880 č. 1783).

2. Přednosta soudu, při soudech vyšetřujících i soudce vyšetřující a konečně i přednosta okresní mohou disciplinárně naříditi, by osoby zatčené byly zavřeny do temné komůrky. Ovšem i tu šetřiti sluší předpisu § 257 tr. z. (§ 90 trestní instr.).

Vazba vyšetřovací viz Vyšetřování přípravné.

Vcenění pozemků.

Čistý výnos rozhodný pro vyměření pozemkové daně byl ve smyslu zák. ze dne 24. května 1869 stanoven podle způsobu vzdělávání pozemku a stupňů hodnoty a sice dle třídních sazeb pro jednotlivé okresy sestavených (srv. čl. Daň pozemková). Použití sazeb třídního tarifu vytčených pro různé druhy kultury na každý jednotlivý dani podléhající pozemek sluje vceněním. Úkon tento obstarávají vždy dva členové okresní komise odhadní pod dozorem zpravodaje a se stálým zřetelem na pozemky vzorné, při čemž, rozcházejí-li se jich názory, platí mínění, k němuž přistoupí zpravodaj. Jestliže jeden neb oba členové odhadní komise okresní se nedostaví nebo jednání se nesúčastní, provede ocenění pozemku zpravodaj sám. Doba, kdy oceňování se má díti, budiž v každé obci a v každém obvodu statkovém napřed obecně vyhlášena a buďtež k němu přizváni starostové příslušných obcí nebo dva jimi jmenovaní důvěrníci, zástupci samostatného území statkového, jakož i majitelé pozemků, kteří platí nejméně šestý díl úhrnné daně pozemkové. Pozemky, jež toliko následkem mimořádného způsobu vzdělání poskytují větší výnos než pozemky sousední, buďtež ostatním pozemkům na roveň postaveny. Pozemky ve výměře menší než 50 čtverečních sáhů při zahradách a vinicích a 400 čtverečních sáhů při jinakých způsobech vzdělávání, buďtež připojeny k pozemku je obklopujícímu, nebo, jsou-li ohraničeny různými pozemky, k onomu sousednímu pozemku, jemuž svou povahou a výnosem jsou nejblíže, leč že by

rozdíl ve způsobu vzdělávání nebo ve stupních hodnoty byl tak značný, že by tímto spojením obou pozemků čistý výnos celkové výměry o více než 10% byl zvýšen nebo snížen.

Obdobné ustanovení platí při různých stupních hodnoty jednotlivých částí pozemku, kteréž rovněž, nepřesahují-li výměru 1 jitra, pojímají se pod stupeň hodnoty téhož pozemku, leč že by tím čistý výnos celku o 10% byl zvětšen nebo zmenšen. Při pozemcích lesních se vceňuje každé jednotlivé lesní těleso dle průměrné výnosnosti a poměru smísení stromů z pravidla toliko k jedinému stupni hodnoty bez ohledu na porost dřevní v době vceňování, vyjímajíc ten případ, že by souvislé plochy ve výměře nejmeně 50 jiter ve příčině poměrů pro čistý výnos rozhodných velice závažně od sebe se lišily. Půda parifikační (srv. čl. Daň pozemková), k níž náležejí i stavební místa nezastavená, se vceňuje dle pozemků sousedních.

Proti výsledku vcenění mají obce, zástupci statkových území ze svazku obecního vyloučených, jakož i každý jednotlivý držitel pozemku právo podati reklamaci a sice jak ohledně vlastních tak i ohledně cizích pozemků:

a) pro nesprávný předpis držby;

b) pro nesprávné vyšetření výměry;

c) pro chyby učiněné při výpočtech;

d) pro nesprávné rozhodnutí o pozemcích ohledně jich povinnosti berní neb osvobození od daně;

e) pro nesprávné vcenění v tarif klasifikační.

Reklamace buďtež podány u okresní odhadní komise nebo příslušného přednosty během 45 dnů po dni, kdy výsledek prací vceňovacích byl vyhlášen (kdy sdělen byl obecnímu starostovi nebo představenému vyloučeného území statkového).

Včely.

Dle § 384 o. o. z. nejsou roje domácích včel »předmětem volného uchopení, nýbrž vlastník má právo pronásledovati je na cizím pozemku; avšak má držiteli pozemku nahraditi případnou škodu« (způsobenou buď samým rojem včel, buď pronásledováním se strany vlastníka). Včely divoké posuzují se jako »divoká zvěř«. Jestliže by pak vlastník úlu mateřského roj nepronásledoval po 2 dny nebo by se roj sám od sebe nevrátil (jakkoli vlastník počal jej pronásledovati a řádně v něm pokračoval, tedy když roj sám nemá již animus revertendi čili zvyku vrátiti se), může včely usadivší se na obecném pozemku (ku př. na silnici) podržeti kdokoliv, na své půdě vlastník půdy. Dle toho označuje o. o. zákonník včely jako zvířata ochočená t. j. taková, jichž druh všeobecně jest divoký a z nichž jen jednotlivá individua člověku přivykla, na rozdíl od krotkých (domácích) zvířat a zvířat divokých; právo vlastnické ku včelám zaniká v souhlase s právem římským a staršími předpisy domácími (fr. 5, § 5 Dig. 41, 1, »Tractatus de juribus incorporalibus« ze dne 13. března 1679, 9 §§ 8 a 9) dvojím způsobem a to:

1. tím, že včely pozbyly t. zv. animus revertendi (tedy do jisté míry přešly ve stav divokosti) a pronásledovány byvše po 6 neděl nebo 42 dní nebyly nalezeny nebo dosaženy;

2. tím, že vlastník úlu mateřského nepronásledoval roj po dva dny, neboť má se pak za to, že vlastník se mlčky práva svého vzdává.

Vždy však dlužno předpokládati, že vzdálení se roje má svůj důvod v nedostatku t. zv. animus revertendi. Byl-li tedy ku př. nějaký roj bez-

právně z úlu mateřského odnesen nebo po dobu pronásledování kýmsi třetím chycen proti právu, nepozbývá vlastník svého práva projitím těchto lhůt. Dle § 1321 o. o. z. má vlastník pozemku právo zahnati vhodnými prostředky cizí roj (nikoli však zničiti jej) a právo soukromého zájmu roje pro škodu rojem způsobenou.

O včelařství platí na většině posud ustanovení patentu císařovny Marie Teresie ze dne 8. dubna 1775 (sb. zákonů a nařízení z let 1740 až 1780, sv. VII., č. 1680, str. 206), kterýžto patent vydán byl pro Rakousy a Moravu. Od té doby nebylo prohlášeno ve příčině té nijakého nařízení s platností všeobecnou, nýbrž jen dv. dek. ze dne 30. června 1796 pro Korutany, zák. ze dne 18. června 1879 pro Gorici a Gradišku č. 13 z. z. a ze dne 24. února 1885 č. 12 z. z. Dle čl. IX. patentu ze dne 8. dubna 1775 dovoleno jest vlastníku včel vynésti si úly na pastvu ku př. na lučiny (vřesoviště) koncem léta kvetoucí a to bez překážení vlastníka půdy, kterému se za neškodné používání zaplatiti má přiměřeného pastevného (z úlu nanejvýš 2 kr.), avšak vlastník úlů povinnen jest ostříhati úly i pastvu.

Ostatní zákony shora citované liší se co do předmětu tohoto od nejstarších předpisů potud jen, že zřízení úlů závisí na nařízeních představenstva obecního, pokud se týká, jiných orgánů správy politické. Svolení vlastníka pozemku se nežádá k tomu; i není zřizování úlů na cizím pozemku dle citovaného ustanovení patentu posud ještě platného (ovšem již zastaralého) rušením držby (roz. ze dne 8. listopadu 1885 č. 13.084, sb. »Gl. U.« č. 10.794). Vedle cit. patentu zapovězeno jest přísně (náhrada dvojnásobné ceny) zničiti cizí včely a nesmí se ani včely divoké ničiti.

Dle zákona o pěstování včel pro Gorici a Gradišku vydaného nesmí se stavěti úly blíže než 10 *m* u veřejně užívané cesty, cizího obývaného domu, stájů, dvora nebo zahrady, leda by vylétaly včely aspoň ve výši 3 *m* nad naznačenými místy, a že by mezi včelami a místem byla zeď, husté křoviny nebo podobné rozhraní aspoň 8 *m* vysoké. Zákon o pastvě včel stěhovavých pro Korutany vydaný dovoluje přivážeti včely do obcí s rozlehlými vřešovišti z jiných stran země po dobu od 15. srpna do 15. září po předchozím oznamení učiněném obecnímu představenstvu a za stejných podmínek, jako v Gorici a Gradišce.

Vdovné (vidualitium).

I. Pojem.

Právní tato instituce má svůj původ v právu německém. Jakkoli dle justiniánského práva nuzné vdově (vidua indotata) propůjčeno bylo mimořádné právo dědické, že totiž konkurovala s každou třídou (příbuzných) dědiců po muži, mělo přece podstatně jinou povahu vdovné dle středověkého práva německého. Nejstarší forma zaopatření vdovy bylo obvěnění, jež mělo za předmět jen právo požívací ku nemovitostem po čas života ženy vdané, kdežto vdovský podíl neboli vdovné později zahrnoval vůbec vše to, co manželce dáno jest k výživě pro případ vdovství. Na tomto stanovisku spočívá též § 1242 o. o. z. našeho o. o. zákonníka. Vdovné zařaděno jest v o. o. zákonníku mezi smlouvy svatební, pročež není poskytnutí vdovného nikterak legátem (srv. rozh. ze dne 15. června 1864 č. 4206 sb. č. 1931) ani darováním (rozh. ze dne 13. prosince 1882 č. 10.802 sb. č. 9218).

II. Zřízení vdovného.

1. Vdovné zřízeno býti může smlouvou (tedy ve smlouvách manželských anebo smlouvou dědickou) anebo posledním pořízením.

2. Vdovné přísluší vdově hned po smrti mužově; ustanovení toto liší se od norem zákonníka josefinského, dle něhož počínalo vdovné teprve za 6 neděl po smrti mužově.

3. Vdovné má být zapraveno vždy 3 měsíce napřed; předpis tento plyne z povahy alimentace.

4. Vdově přísluší ještě po 6 neděl po smrti mužově a je-li těhotná, až do slehnutí a 6 nedél potom obyčejné zaopatření z pozůstalosti; pokud ale požívá tohoto zaopatření, nemá nároku na vyplácení vdovného.

Právo na 6tinedělní zaopatření má vdova i po zahájení konkursu na pozůstalost manželovu (rozh. ze dne 14. ledna 1863 č. 8343 sb. č. 1639).

5. Provdá-li se žena poznovu, pozbývá práva na vdovné (§§ 1243 a 1244 o. o. z.).

Vdovy a sirotci po úřednících státních viz Pense státních úředníků, jich vdov a sirotků.

Vdovy a sirotci po vojínech.

I. Část všeobecná.

Stát jest povinen pečovati netoliko o všechny osoby, jež mu slouží, pro případ, že by se staly nezpůsobilými k výdělku, nýbrž má povinnosť starati se i o nejbližší příbuzné státních služebníků, o jich vdovy a sirotky a nahraditi jim živitele a zaopatřovatele, pokud ovšem stačí prostředky a majetek státní. Zásada tato platí tím spíše ohledně osob, jež pro česť a slávu státu uvnitř i zevnitř, jako příslušníci ozbrojené moci věnují své celé bytí státu a jeho hlavě a jež jsou každou chvíli ochotny obětovati život svůj za vlasť, bez ohledu na osoby jim v životě milé a drahé — manželky a děti — jichž jsou jedinou oporou a které by bez pomoci zde zanechali, slavně sami padnuvše na poli cti. Tato míra nejvyššího sebezapírání ukládá státu závazek, by cestou zákonnou se o to postaral, aby vdovy a sirotci po vojínech neupadly v bídu a nouzi. A skutečně shledáváme, že vlády v obou polovicích říšských předkládají, zejmena v posledním desetiletí sborům zákonodárným osnovy zákonů směřující jednak k trvalému zaopatření, jednak k vydatnějšímu podporování nejbližších nuzných příslušníků osob, jež u výkonu služby vojenské staly se nezpůsobilými k výdělku nebo padly před nepřítelem. Opatření taková jsou tím nutnější, ježto povinnosť branná jest rozšířena na široké vrstvy obyvatelstva. Státního zaopatření vdov a sirotků po vojínech bylo se domáháno ve více směrech.

II. Příslušné zvláštní předpisy obsahuje zákon ze dne 27. dubna 1887 č. 41 ř. z. o vojenském zaopatření vdov a sirotků po důstojnících a po mužstvu vojska, válečného loďstva, zeměbrany a domobrany.

Nárok na zaopatření mají:

a) vdovy a sirotci po důstojnících a mužstvu, jichž manžel padl před nepřítelem neb

b) o život přišel na některé vystrojené válečné lodi následkem neštěstí námořského;

c) manželky a děti po důstojnících a osobách mužstva před nepřítelem pohřešených neb ztracených, kteří v době, kdy byli ztraceni, požívali platů vojenských (gáže, platu, výslužného);

d) vdovy a sirotci po důstojnících a mužích vojska, válečného loďstva a zeměbrany při nejvyšším dvoře aktivně ustanovených, jakož i vdovy a sirotci po důstojnících a mužích, kteří vřaděni jsou do počtu tělesných stráží, vojenských oddílů u hřebčinců, u sborů vojenské stráže policejní ve Lvově a Krakově a vojenského sboru strážního při celních soudech ve Vídni.

A. Pense vdovská:

1. Pense vdov po důstojnících (auditorech, duchovních správcích, lékařích, vojenských účetních):

a) Nárok na stálé roční výslužné mají vdovy, bylo-li manželství uzavřeno za aktivní služby (za dovolené s čekavným) manžela, nebo před jeho vstoupením do vojenské služby a když manžel buď:

α) padl před nepřítelem nebo zemřel bez vlastní viny u výkonu své služby (následkem poranění nebo poškození nebo následkem epidemické neb endemické nakažlivé nemoci panující v místě ke služebnímu pobytu vykázaném neb následkem námah válečných) neb

β) bez ohledu na počátečnou příčinu jeho smrti v době, kdy zemřel dosáhl zákonného nároku na trvalé vojenské zaopatření, nebo — ač složil vojenskou důstojnosť — již zaopatření takového požíval, aneb oženil-li se za dovolené s čekavným, když po svém vřadění do stavu služebního ještě nejméně po 3 léta dále sloužil.

b) Výměra výslužného: Vdovy po důstojnících mají nárok na výslužné: při XII. třídě důstojenské (námořní kadeti záložní) 200 zl., při XI. tř. d. 250 zl., při X. tř. d. 300 zl., při IX. tř. d. 350 zl., při VIII. tř. d. 400 zl., při VII. tř. d. 450 zl., při VI. tř. d. 600 zl., při V. tř. d. 800 zl., při IV. tř. d. 1200 zl., při III. tř. d. 1600 zl., při II. a I. tř. d. 2000 zl. ročně. Výslužné vdovino po důstojníkovi na odpočinku zemřelém nesmí však přesahovati míru výslužného, kterého zemřelý posledně požíval.

2. Výslužné vdov po mužstvu: Nárok na stálé roční výslužné má

a) vdova po skutečném poddůstojníku, oženil-li se s ní za své aktivní služby zachovávaje předpisy platné pro sňatky vojenské a v době své smrti nastalé ve službě aktivní měl zákonný nárok na trvalé vojenské zaopatření, aneb v čas smrti nastalé mimo aktivní službu přijat byl mezi opatřence některé vojenské invalidovny, aneb jestliže místo tohoto zaopatření požíval invalidního výslužného kromě invalidovny, dále

b) vdova po muži, který zemřel za některé z okolností shora v odst. *α)* a *β)* vytčených.

c) Výměra výslužného: Tu sluší podotknouti, že přísluší vdově po pěším vojínu neb jemu rovném 24 zl., vdově po svobodníkovi neb jemu rovném 32 zl, vdově po desátníkovi neb jemu rovném 40 zl., vdově po závodčím neb jemu rovném 48 zl., vdově po šikovateli neb jemu rovném 60 zl., vdově po šikovateli neb jemu rovném, který měl plat denní převyšující 35 kr. 80 zl., vdově po vrchním lodníkovi neb jemu rovném 100 zl., vdově po kadetovi 100 zl. ročně. Vdovám po poddůstojnících a po ostatním mužstvu domobrany vyměřeno bude výslužné rovněž dle šarže, kterou zemřelý manžel skutečně měl ve sboru domobranném. Vdovy po osobách, jež — jak prokázáno — před nepřítelem padly nebo zemřely do roka následkem poranění před nepřítelem utrpěného nebo

pro námahy válečné, obdrží k normálnímu ročnímu výslužnému 50%centní přídavek a jsou-li úplně neschopny k výdělku a nemajetny, na dobu tohoto stavu kromě toho roční příspěvek v obnosu 48 zl.

IV. Vyloučeny jsou vdovy, jejichž sňatek byl uzavřen bez zachování předpisů pro sňatky ve vojsku platných, nebo je-li zde některá z okolností v § 3 cit. z. uvedených. Vdovy, jež požívají výslužného z jich vlastní služby státní neb ze služby této na roveň postavené, požívají kromě toho též výslužného, jež jim přísluší ze služby jich manžela.

V. Zánik vdovského výslužného.

Výslužné zaniká:

α) smrtí vdovinou,

β) opětným provdáním,

γ) vzdá-li se vdova dočasně neb trvale výslužného,

δ) je-li zaopatřena od státu neb nějakého ústavu veřejného, neb vstoupí-li jako jeptiška do kláštera, který se neobírá vychováním neb ošetřováním nemocných,

ε) vystěhuje-li se z rakousko-uherského mocnářství neb nabude-li příslušentví cizího státu, jakož i zdržuje-li se bez povolení a omluvy v cizině,

ζ) byla-li odsouzena trestním soudem a s trestem spojena jest ztráta výslužného.

B. Vychovací příspěvek pro sirotky.

1. Sirotci po důstojnících: Tito sirotci mají až do dosažení normálního věku nebo dřívějšího zaopatření nárok na stálý příspěvek vychovací jen pod tou podmínkou, když pocházejí z manželství, jež poskytuje nárok na vdovské výslužné, neb byli-li legitimování manželstvím rodičů za téže podmínky později uzavřeným.

a) Nárok mají sirotci:

α) jichž otec padl před nepřítelem nebo zemřel následkem poranění před nepřítelem utrpěného neb námah válečných;

β) sirotci, kteří jsou bez rodičů neb

γ) sirotci, jichž matka (macecha) nepožívá po zemřelém manželi státního výslužného (§ 3 lit. *b*, *c* a *i* cit. z.), nebo výslužného pozbyla (§ 8 lit. *f* cit. z.).

V případě ad *α* přísluší každému sirotku příspěvek vychovací; v případech *β* a *γ* jen tehdá, když otec v čas své smrti měl zákonný nárok na trvalé vojenské zaopatření, neb, ač složil vojenskou důstojnosť, již takového zaopatření požíval. V jiných případech, než pod lit. *α*—*γ* uvedených, přísluší toliko tehdá příspěvek vychovací každému ještě nezaopatřenému sirotku, když vdova v době, kdy její manžel zemřel, musí živiti nejméně 3 nezaopatřeně sirotky od něho pocházející neb, když má dva takové sirotky a ještě čeká pohrobka, ač měl-li otec v čas své smrti zákonný nárok na trvalé vojenské zaopatření, aneb ho již požíval.

b) Vyloučeni jsou:

α) Sirotci pocházející z manželství, jež bylo uzavřeno bez (nutného) povolení úřadu vojenského;

β) sirotci po otcích, jichž vdovy jsou z některého zákonného důvodu (§ 3 lit. *d*, *e*, *f*, *g*, *h* cit. z.) vyloučeny z nároku na stálé roční výslužné;

γ) sirotci, kteří byli pro trestní čin za života otcova spáchaný odsouzeni trestním soudem, pokud s odsouzením jest spojena ztráta příspěvku vychovacího.

c) Za **normální věk** ustanoven jest u mužských sirotků dokonaný rok dvacátý, u ženských dokonaný rok osmnáctý;

d) **požitek** vychovacího příspěvku **pomíjí**:

α) dosáhne-li sirotek normálního věku;

β) dosáhne-li dříve zaopatření na dobu tohoto zaopatření;

γ) smrtí sirotkovou;

δ) byl-li sirotek, jemuž jest nejméně 14 roků, odsouzen trestním soudem a je-li s tímto odsouzením spojena ztráta výslužného;

ε) vystěhuje-li se z rakouskouherského mocnářství, neb nabude-li cizího státního občanství, neb zdržuje-li se bez omluvy a ospravedlnění v cizině.

2. **Sirotci po poddůstojnících**: Tito sirotci mají nárok, když pocházejí z manželství, jež poskytuje nárok na vdovské výslužné neb když byli pozdějším sňatkem svých rodičů za týchž podmínek uzavřeným legitimováni a jich otec v okamžiku své smrti nastalé ve službě aktivní měl zákoný nárok na přiznání trvalého vojenského zaopatření, neb v okamžiku smrti nastalé mimo službu aktivní byl přijat mezi chovance některé vojenské invalidovny neb když místo tohoto zaopatření požíval invalidního výslužného mimo invalidovnu. Za normální věk stanoven u mužských sirotků dokonaný 16. rok, u ženských sirotků dokonaný 14. rok.

VII. Zákonem ze dne 3. dubna 1891 č. 48 ř. z. bylo rozšířeno zaopatření vdov a sirotků v odst. *A* vylíčené též na vdovy a sirotky, ohledně jejichž nároků na zaopatření v platnosti zůstala pravidla dřívější, poněvadž jich manželé (pokud se týče otcové) před početím působnosti zák. ze dne 27. dubna 1887 nebyli již v aktivní službě neb již zemřeli.

Nařízení ministerstva zemské obrany ze dne 22. září 1887 č 113 ř. z. obsahuje prováděcí nařízení k zákonu ze dne 27. dubna 1887 a nařízení ze dne 10. října 1887 č. 126 ř. z. ujednání s ministerstvy orby, spravedlnosti a financí, ohledně vyplácení a účtování zaopatřovacích platů, jež dle zákona ze dne 27. dubna 1887 příslušejí vojenským vdovám a sirotkům.

VIII. Dle zákona ze dne 28. března 1896 č. 48 ř. z. vztahuje se zákon ze dne 27. dubna 1887 č. 41 ř. z. v celém svém rozsahu též na zaopatření vdov a sirotků vojenských, ohledně jichž zaopatření v platnosti zůstaly předpisy dřívější, poněvadž jich manželé (otcové) již před 30. dubnem 1887 zemřeli, pokud tyto vdovy a sirotci úplně vyhověli podmínkám, jež jsou uvedeny v §§ 1—20 (včetně) cit. zák. z 1887 pro nároky na vdovské a sirotčí zaopatření. Za týchž podmínek vztahuje se cit. zák. z 1887 na místo dosavádních předpisů též na zaopatření vdov a sirotků po všelikých vojenských úřednících a vojenských gážistech do žádné důstojenské třídy vojska, válečného loďstva, zeměbrany a domobrany nezařaděných. Vdovy po vojenských gážistech do žádné důstojenské třídy nezařaděných obdrží jako běžné roční výslužné třetí díl aktivního služného, kterého zemřelý manžel posledně požíval. Jakožto roční příspěvek na vychování obdrží každý takový sirotek 30 zl. pod podmínkami v § 10 cit. zák. z 1887 vytčenými.

Ustanovení §§ 1 *a* až včetně 21 cit. z. z 1887 vztahují se obdobně rovněž na vdovy a sirotky po důstojnících a mužstvu, kteří, třeba nebyvše raněni neb vně poškozeni, zemřeli následkem námah, úrazů neb jiných škod zvláštní povahou vojenské služby způsobených, jež za činné služby v míru bez své viny a při bezprostředném výkonu služby vojenské utrpěli.

Nárok tento však zaniká, když smrť nastane po 5 letech ode dne, kdy zemřelý vystoupil z poslední služby aktivní. V takových případech sňatek i u osob k mužstvu náležejících musí býti uzavřen před vystoupením z poslední činné služby.

Zákon nepůsobí zpět vzhledem ku vdovám a sirotkům po vojenských úřednících (gážistech), požívajícím již normálního zaopatření.

Větší vydání zákonem tímto vzniklá buďte uhrazena z úroků fondu taxy vojenské podle ustanovení čl. III. zák. ze dne 27. dubna 1887 č. 41 ř. z.

Velezráda.

I. Pojem.

Dle § 58 tr. z. dopouští se velezrády, kdo něco podnikne:

1. čím se má osobě (panujícího) císaře ublížiti na těle, na zdraví nebo na svobodě neb osoba jeho uvésti v nebezpečí neb vykonávání práv jeho vladařských nějak překážeti; neb

2. co je k tomu nastrojeno, by se vládní forma neb říšská ústava (čl. I. zák. ze dne 17. prosince 1862 č. 8 ř. z. ex 1863) násilně změnila; neb

3. část nějaká od jednotného svazku státního neb obvodu zemí císařství Rakouského (rakousko-uherské říše) odtrhla, neb by se státu způsobilo neb zvětšilo nějaké nebezpečí na venek, nebo nějaká vzpoura nebo válka občanská uvnitř; nechť se to stalo veřejně neb skrytě, od jednotlivců neb ve spolku, osnováním, vybízením, podněcováním, sváděním, slovy, písmem, tiskem neb vyobrazením, radou neb vlastním skutkem, se zbraněmi nebo bez nich, prozrazením tajemství neb úkladů, jež vedou k takovým účelům, pobuřováním, najímáním, vyzvídáním, podporováním neb jakýmkoliv činem k tomu směřujícím, byť i zůstal bez účinků. Z toho plyne, že při velezrádě nerozeznává se mezi činem dokonaným a pokusem, ježto již jednání přípravné jest zločinem dokonaným. Nečiní se dále rozdílu mezi pachatelstvím, spoluvinou a účastenstvím, ježto každá účast na podniku velezrádném jest přímým pachatelstvím a to, co zákon označuje co spoluvinu na velezrádě (viz níže) není spoluvinou ve smyslu § 5 tr. z., nýbrž zvláštním druhem podporování velezrády. Dlužno ještě podotknouti, že dle tr. z. byla předmětem velezrády též existence, integrita, bezpečnost neb ústava německého spolku. Ustanovení toto pozbylo však platnosti zrušením německého spolku r. 1866 (výnos min. sprav. ze dne 7. prosince 1870 č. 14.158).

II. Trest.

Velezráda tresce se smrtí, směřoval-li zločin proti osobě císařově. Jinak stihne trest smrti jen původce, návodce, náčelníky a osoby, jež při podniku velezrádném přímo spolupůsobily. Osoby, jež se podniku účastnily způsobem vzdálenějším, trestají se těžkým žalářem od 10 do 20 roků a byl-li podnik nebo pachatel zvláště nebezpečným, doživotním těžkým žalářem. Trest těžkého žaláře od 10 do 20 roků stanoví zákon pro případ, když někdo vybízí, podněcuje nebo svésti hledí řečmi veřejně nebo před více lidmi pronesenými, díly tiskovými, rozšířenými vyobrazeními nebo spisy k nějakému povšechnému, individuelně neoznačenému činu velezrádnému, nebylo-li jednání to spojeno s nějakým jiným podnikem zločinným a zůstalo-li bez účinku. Za škodu, zločinem velezrády státu neb osobám soukromým způsobenou, práv je každý vinník celým svým jměním (§ 59 tr. z.).

III. Spoluvina.

Jak již řečeno, nelze mluviti o spoluvině velezrády ve smyslu § 5 tr. z. Zákon prohlašuje však za spoluvinu, když se opomene zabrániti podniku velezrádnému neb oznámiti podnik velezrádný. Kdo totiž úmyslně opomene překaziti podnik velezrádný, jemuž snadno a bez nebezpečí svého, svých příslušníků (§ 36 tr. z.) neb osob pod jeho zákonnou ochranou stojících, mohl další jeho postup překaziti, nebo kdo úmyslně opomene úřadu oznámiti podnik velezrádný neb osobu, o kteréž je mu známo, že něco takového podnikla, ač tak učiniti mohl, nevydávaje v nebezpečí ani sebe, ani své příslušníky (§ 216 tr. z.) ani osoby pod zákonnou jeho ochranou stojící a pokud z okolností na jevo nevychází, že, ačkoliv oznámení se nestalo, netřeba se již obávati škodlivého následku, potrestán buď pro spoluvinu na velezrádě těžkým žalářem od 5 do 10 roků (§§ 60 a 61 tr. z.). Třetí případ spoluviny na velezrádě (dnes však již nepraktický) uvádí min. nař. ze dne 27. dubna 1854 č. 107 ř. z. Spoluvinou na velezrádě je totiž dovoz, obchodování, nabývání a rozšiřování známek peněžních a úvěrních papírů revoluční propagandy (na př. losů Mazziniho).

IV. Zánik trestnosti.

Trestnost velezrády zaniká zvláštním způsobem. Z důvodů státopolicejních zajišťuje totiž zákon úplnou beztrestnost tomu, kdo se pustil do podniku velezrádného, avšak později lituje toho, oznámil členy podniku, jich pravidla, úmysly a předsevzetí vrchnosti v čas, kdy byly ještě tajnými a škodě se mohlo zabrániti. Mimo to zachová se učiněné oznámení v tajnosti (§ 62 tr. z.).

V. Trestní zákon vojenský a trestní zákon pro Bosnu a Hercegovinu.

Táž ustanovení jako obecný tr. z., obsahuje též voj. tr. z. §§ 334 až 338) a tr. z. pro Bosnu a Hercegovinu (§§ 111—115), tento však s úchylkou, že předmětem velezrády jest — nehledě k osobě »Jeho apoštolského c. a k. Veličenstva« — v Bosně a Hercegovině platná forma výkonu vládní moci, postavení těchto zemí k rak. uherské říši, ústavy a státní základní zákony rak. uherské říše, státní svazek stávající mezi obvody a zeměmi této říše a konečně territoriální poměry Bosny a Hercegoviny neb obvodů a zemí rak. uherské říše.

VI. Osnova nového trestního zákona.

Osnova jeví pokrok oproti platnému právu. Rozeznává dle vzoru novějších zákonů velezrádu a zemězrádu. Předmětem velezrády jest císař, ústava neb území říšské a čin spočívá v pokusu, císaře usmrtiti atd., neb ústavu násilně změniti, neb území násilně cizímu státu přivtěliti, neb část násilně odtrhnouti. Velezráda tresce se smrtí, když bylo císaři na těle neb na zdraví ublíženo, neb když byl zbaven své osobní svobody, aneb byl útok podniknut na jeho život; ve všech ostatních případech tresce se velezráda káznicí neb státním vězením. (§ 84). Přípravy k podniku velezrádnému trestají se mírněji (§§ 85, 86). Předmětem zrady státu (zemězrady) jest poměr státu k jiným státům a rozeznává se vojenská zemězrada (nosení zbraně proti bojovníkům tuzemského státu po dobu války, podporování nepřítele ve válce atd.) (§ 87) a diplomatická zemězráda (prozrazení státních tajemství, zničení, falšování neb potlačení státních listin atd. § 88). Trestem jest káznice neb státní vězení.

Velitelství okresní doplňovací.

I. Pojem.

Velitelství okresní doplňovací jsou stálé úřady vojenské, jež mají dílem samostatně, dílem pospolu s politickými doplňovacími úřady opatřovati veškeré záležitosti týkající se doplňování a evidence vojska. V dobách t. zv. lancknechtů bylo komukoli dovoleno verbovati, jen když měl jakožto »plukovník« patent ku zřízení pluku. Na sklonku války třicetileté a až do zřízení pluků stálých přikazovány jednotlivým plukům od případu k případu určité kraje k volnému verbování. Zavedením konskripce však (1768) obdržel každý pluk určitě ohraničený politický okres ku stálému doplňování a slul úředně »okres verbovací«, později (od r. 1857) pak »okres doplňovací«.

II. Příslušnost.

Okresní doplňovací velitelstva jsou ve všech branných záležitostech ve směru vojenském instancí první; jsou podřízena c. a k. vojenským teritoriálním velitelstvům, resp. rakouská doplňovací velitelstva okresní pro zeměbranu podléhají c. k. velitelstvům zeměbrany, uherská zeměbranecká (honvédská) okresní velitelství doplňovací pak král. uherským velitelstvům okresů pro zeměbranu (honvédy); tyto nadřízené úřady jsou pak instancí druhou. Nejvyšší stolicí jest říšské ministerstvo války, pokud se týká, rakouské nebo uherské ministerstvo zemské obrany.

III. Rozdělení.

Ve shodě s rozčleněním moci branné organisována jsou okresní doplňovací velitelstva ve tři skupiny a celé mocnářství dle toho má trojí okresní velitelstva doplňovací co do vojska a zemské obrany.

1. K doplňování vojska rozděleno jest celé mocnářství ve 105 okresů; z toho připadá na každý pluk pěchoty 1 okres (takže jich je pro pěchotu 102, jelikož jsou 102 pluky pěchoty); doplňovací velitelství každého tohoto okresu obstarává však i doplňování (kromě vlastního pluku) oněch trup, které byly dotyčnému okresu přiděleny (ku př. dělostřelectvo, jízda atd.). Tři okresy (innomostský, brixenský a tridentský) doplňují výhradně pluky tyrolských císařských myslivců.

2. Válečné námořnictvo doplňuje se z okresů terstského, zaderského, rjeckého, kteréžto okresy odtud slují »doplňovací okresy válečného námořnictva«.

3. Rakouská zemská obrana doplňuje se jen z obvodu království a zemí na radě říšské zastoupených a rozdělena jest z té příčiny ve 23 doplňovacích okresů zeměbrany a 3 okresy doplňovací zemských střelců, kteréžto 3 okresy připadají však jen výhradně na Tyroly a Vorarlbersko.

4. Uherská zemská obrana (honvédové) doplňuje se jen ze zemí koruny uherské, kteréž za tím účelem rozvrženy jsou v 28 doplňovacích okresů pro zeměbranu.

5. Země zabrané konečně tvoří k doplnění trup bosensko-hercegovských 4 doplňovací okresy (Sarajevo, Dolní Tuzla, Banjaluka a Mostar).

IV. Organisace.

Okresní doplňovací velitelstva jak pro vojsko, tak i pro ostatní části branné moci pojmenována jsou dle čísla dotyčného pluku a dle sídla velitelství; kromě toho doplňovací okresní velitelstva pro zemskou obranu vyznačena jsou zvlášť tímto přímětkem (c. k. »zeměbranecké okresní

doplňovací vel.«). Velitelem okresního velitelství vojska řadového jest vždy důstojník štábní, jemuž přísluší vykonávati trestní pravomoc v mezích práva, jaké má v té příčině velitel pluku, resp. určité trupy. Velitelem okresu doplňujícího zemskou obranu uherskou (okres ten je vždy v sídle štábu některého pluku zemské obrany) jest vždy starší setník nebo štábní důstojník s trestní pravomocí velitele oddělení (jakýmž jest ku př. prapor a pod.). Totéž platí i pro okresní doplňovací velitelstva v zemích zabraných. Doplňovací okresy pro vojsko řadové rozděleny bývají ve více obvodních míst, pravidelně ve shodě s politickým teritoriálním rozdělením. Doplňovací okresy pro zemskou obranu rozvrženy jsou v tolik praporových okresů, kolik praporů má pluk zeměbranecký a jest při každém takovém okresu vedena evidence. kteráž odnáší se i k agendám týkajícím se domobrany; kromě toho přiděleno okresnímu hejtmanství (stoličnímu okresu) zvláštní evidenční oddělení zeměbranecké, jehož záležitosti vyřizuje zeměbranecký okresní šikovatel nebo okresní nadmyslivec (v téže šarži), v Uhrách pak štábní šikovatel.

V. Agenda.

V podstatě přináleží okresním doplňovacím velitelstvím spolupůsobiti v záležitostech doplňování, vésti evidenci o všech vojenských (zeměbraneckých) osobách nalézajících se v neaktivním poměru, vésti evidenci o všech osobách vojska a válečného námořnictva (zemské obrany) na odpočinku nebo v poměru mimoslužebním — pokud však nebydlí tyto osoby ve služebním obvodu místního velitelství, dále vésti evidenci o všech invalidech bydlících v doplňovacím okresu, dále o všech vojenských pensistech, vdovách a sirotcích po příslušnících vojska, o osobách podělených vojenskými nadacemi, spolupůsobiti při civilním zaopatření vysloužilých poddůstojníků certifikátem opatřených, dále spolupůsobi při přijímání aspirantů do vzdělávacích ústavů vojenských, konečně uváděti ve skutek veškera opatření pro případ mobilisace v duchu zvláštních předpisů. Okresní doplňovací velitelstva jsou pospolu úřady evidenčními a jako takové jsou první služební instancí pro veškery osoby právě vyjmenované.

VI. Konečně dlužno se zde zmíniti o politických úřadech doplňovacích t. j. o oněch orgánech správy politické, kteréž mají pospolu s vojenskými okresními doplňovacími úřady obstarávati veškery záležitosti týkající se doplňovací a evidence ve smyslu shora naznačené. Úřady tyto rozčleněny jsou ve tři stolice a rozbodují ve všech branných záležitostech pokud nejsou rázu čistě vojenského. První instancí jsou v Rakousku okresní hejtmanství a magistráty ve městech se zvláštním statutem, v Uhrách pak okresní úředníci (t. j. nadstoliční soudci a purkmistři magistrátů se zvláštním statutem nebo měst požívajících práva jurisdikčního), v Chorvatsku-Slavonii okresní úřady, purkmistři měst a městyse Rumy, dále v Záhřebu a Oseku městský vojenský referent. Instancí druhou jsou v Rakousku místodržitelství resp. zemská presidia; v Uhrách komitátní úřady a města nadaná právem jurisdikčním; v Chorvatsku-Slavonii úřady komitátní a magistráty měst Záhřebu a Oseku; ve třetí instanci a to poslední rozhodují dle povahy případu: říšské ministerstvo války nebo rakouské (resp. uherské) ministerstvo zemské obrany a to buď vždy samostatně nebo společně. Obor působnosti politických okresních úřadů upraven jest brannými předpisy a odnáší se nejen na osoby mající právo domovské v území státu ra-

kouského, nýbrž i na ony osoby službou povinné, kteréž sice mají právo domovské v jiném území státním (v Uhrách), ale zdržují se v obvodu politického okresního úřadu.

Agenda politickýeh doplňovacích úřadů týká se hlavně těchto úkonů: ony jsou povolány konati přípravné práce k odvodům, k losování, povolovati branci výhodu, aby se mohl stavěti v místě svého pobytu, udíleti pasy cestovní, přijímati žádosti za kteroukoli výhodu co do splnění služby presenční ve smyslu §§ 31—34 zák. branného, dále předsebráti příslušná šetření v téže věci, vypsati odvod, spolupůsobiti při odvádění a při všech příslušných s tím úkonech úředních, vyhotovovoti vstupní listy za účelem odvodu dobrovolného, konati řízení trestní pro přestupky zákonných předpisů co do povinnosti hlášení se, promeškání odvodu a co do zápovědi sňatku manželského, uveřejňovati povolávání (úřady vojenskými nařízená) k občasným cvičením nebo pro případy mobilisace, dále spolupůsobiti při každoročních shromážděních kontrolních, vésti v evidenci veškery osoby službou povinné a do okresu příslušné nebo v něm bydlící, konečně spolupůsobiti při všeobecné mobilisaci v duchu zvláštních o tom vydaných předpisů, jakož vůbec obstarávati veškery záležitosti, jež se týkají plnění povinnosti branné osob v okresu se zdržujících a neodvedených, resp. záležitosti, jež se týkají služební povinnosti neaktivních osob vojenských.

Velocipedy.

I. Význam.

Velociped jakožto nejmladší dopravní prostředek rozmohl se zvláště v době poslední v míře úžasné, což přičísti jest té okolnosti, že jednotlivec může bez nepoměrně značného nákladu opatřiti si k vlastní potřebě tak praktický prostředek dopravní; nemáť velociped býti jen sportem a zábavou — užíváť se ho v poslední době i k účelům vojenským a osvědčil se jako výtečný prostředek pro případ služby k podávání zpráv o nepříteli v poli.

Nejstarší úřední nařízení o velocipedech jest vyhláška vídeňského policejního ředitelství ze dne 16. dubna 1869 č. 14.317/2167 (uveřejněná v Průchově »österr. Polizeipraxis«, Vídeň 1877 str. 400) nařizující, že se při jízdě velocipedy (na kolech) po chodníku a veřejných cestách odporoučí zvláštní pozornost, ježto obecenstvo ohroženo jest v bezpečnosti tělesné. Jízda na kole spadá v obor policie silniční i jest jednak zákonodárství zemskému přenecháno příslušná ustanovení pojati v řády policie silniční, jednak jsou i místní úřady bezpečnostní co do zvláštních místních poměrů příslušnými vydávati jízdní řády pro velocipedy. Dosud vydáno zákonných ustanovení pořídku. Sluší poznamenati, že zákonem ze dne 12. ledna 1891 č. 7 z. z. vložena byla pro království České, vyjímaje hlavní město Prahu, mezi § 9 a 10 dosud platného řádu policie silniční ze dne 15. června 1866 č. 47 z. z. tato ustanoveni: Při jízdě na kole smí se použíti jen jízdní dráhy. Velocipedista povinnen jest dáti pozor na chodce, dále předjíždí-li koně (ať jízdní nebo tažné) nebo setká-li se s nimi, zejména má již na vzdálenost nejméně 20 m. dáti znamení zvonkem nebo píšťalou a plaší-li se koně, nebo kočí k opatrnosti vybízí, má velocipedista slézti — avšak nikdy v bezprostřední blízkosti koní — a pokud možno, ukrýti stroj před koňmi. Při jízdě společné smí velocipedisté jeti jen jednotlivě za sebou, potkávají-li chodce, jezdce nebo povozy. Zastupitelstva obecní měst mají právo při obstarávání místní policie zaváděti zvláštní

řády o jízdě na velocipedech ve třídách, ulicích a po náměstích v obvodu města a mohou k tomu cíli v některých ulicích jízdu na kole vůbec zapověděti. Vyhláškou místodržitelství král. Českého ze dne 27. ledna 1892 č. 914 doplněn byl předpisy o jízdě na kole se schválením min. vnitra prozatímní řád policie silniční o říšských silnicích v král. Českém uveřejněný vyhláškou místodržitelskou ze dne 21. června 1866 č. 49165 č. 54 z. z. Tato místodržitelská vyhláška má tatáž ustanovení jako shora cit. zemský zákon.

Zvláštní jízdní řády vydalo policejní ředitelství vídeňské a pražské pro obvod Vídně resp. Prahy; v nich jmenovitě se ukládá velocipedistům, aby opatřil si každý dovolenku, mírně jel, zachoval předepsaný směr jízdy na jízdní dráze a dále že velociped musí být opatřen zvonkem; dále zapovídá se jízda za silné mlhy, na tržištích nebo za většího hromadění lidí, při pohřebních průvodech atd. V předních městech založeno mnoho spolků a ústavů (klubů atd.) k pěstování a poznesení jízdy na velocipedech.

II. Otázky práva trestního.

Dle zprávy ze soudní síně (uveřejněné v jednom časopise v r. 1894) dožádána prý byla generální prokuratura vídeňským vrchním zastupitelstvem státním, aby co nejdůrazněji vystupovala proti soudním rozsudkům, kteréž spočívají na příliš mírném pojímání viny velocipedistů v značné míře ohrožujících veřejnou bezpečnost. Případ byl tento: Obžalovaný přejel čtyřletého chlapce velocipedem, při čemž chlapci těžce ublíženo na těle; obžalovaný byl osvobozen v první stolici i ve druhé, načež dvůr kasační ku stížnosti generálního prokuratora na zachování zákona vznesené nalezl právem, že zákon (§§ 341, 427 a 335 o. zák. trest.) porušen byl těmito rozsudky osvobozovacími.

Jistého velocipedistu, jenž na kole jel v živé ulici neobyčejně rychle, ale nikomu neublížil, osvobodil soud okresní; odvolací instance však odsoudila jej na 8 dní vězení pro přestupek proti bezpečnosti tělesné dle § 431 zák. trest; ku zmateční stížnosti vznesené generální prokuraturou k zachování zákona nalezl kasační dvůr rozsudkem ze dne 29. dubna 1896 ad č. 4964 velocipedistu vinným dle § 427 zák. trest. a odsoudil jej k peněžité pokutě 25 zl. Dvůr kasační poznamenal při této příležitosti v rozhodovacích důvodech, že při nastalém ohrožení života nebo tělesné bezpečnosti třetích osob dlužno vinu velocipedisty shrnouti pod hledisko § 431 zák. trest.; bez tohoto ohrožení pak pod hledisko § 427 zák. trest. (srv. časop. »Jurist. Blätter« ze dne 23. srpna 1896 č. 34).

Veřejnost řízení viz Řízení veřejné a tajné.

Věci a právo věcné.

I. Pojem a význam.

Již právo přirozené poukazuje k tomu, že mohou lidé dle svých potřeb přivlastniti si v mezích řádu právního prostředky k dosažení svých cílů životních. Člověk má tudíž právo podrobiti svým absolutním potřebám a účelům životním vše, co je nutnou podmínkou jich dosažení. Pro lidstvo je tedy veškerosť předmětů, jež státi se mají lidskou činností podmínkou existence a prostředkem rozvoje lidstva, statkem společným. Věci jsou osobám podrobeny a tyto jsou povolány všecky věci uspořádati. Tento pořádek upravuje právo a zákon. V nejužším slova smyslu jsou tudíž věcmi hmotné předměty, jež pouze k vůli lidem zde jsou, by

sloužily k ukojení jich potřeb. Avšak moment hmotnosti není podstatným a ani nutným, užívá-li se pojmu věc v nejširším slova smyslu, poněvadž věcmi rozumí se v obchodu právním nejen předměty hmotné, nýbrž i jednání a plnění, tudíž práva nejrozmanitějšího druhu. O. o. z. nepodává v § 285 vlastní definice, nýbrž vyznačuje pojem věci protivou k pojmu osoby, chce totiž jen vytknouti rozdíl mezi věcí a osobou. § 285 o. o. z. zahrnuje tudíž názvem »věc« »vše, co od osoby je různé a k potřebě osoby slouží«. Tato definice nekryje však pojem věci, ježto k pojmu věci je třeba nejen možnosti prospěchu, nýbrž i možnosti vlády osoby nad věcí. Neb jen to, co jednotlivá osoba své právní moci podrobila, je věcí ve smyslu právního řádu. Tělesa nebeská, jež jsou sice též věcmi ve smyslu obecné mluvy, nemohou býti pokládána za věci ve smyslu právním, ježto člověk nemůže jimi nakládati a je své vládě podrobiti. Pojmový rozdíl v právu rakouském a v právu římském jeví se hlavně v tom, že Římané slovem »res« rozuměli každou věc a činili rozdíl mezi »res corporales, quae tangi possunt« a »res incorporales, quae tangi non possunt«. Jen ony byly dle římského práva věcmi v právním smyslu, k těmto byly počítány věci »quae in jure consistunt«, tudíž všechna práva a pohledávky. Právo rakouské zahrnuje však pojmem věci všechny hmotné a nehmotné předměty (§§ 29 a 353 o. o. z.). Jak již podotknuto, musí býti věc způsobilá, aby podrobiti se dala moci neb vládě osoby. V této bezprostřednosti vlády spočívá věcná povaha práva věcného. Právo věcné je tudíž souhrn všech těch právních mocí nad věcí. Právo lpí na věci a každé právo věcné vztahuje se z pravidla k věci individuelně určité.

II. Rozdělení práv věcných.

Občanské právo rozeznává mezi věcnými a osobními právy k věcem dle toho, přísluší-li osobě právo k věci bez ohledu na jiné osoby nebo přísluší-li jí právo k věci jen proti určitým osobám. Předmět práva věcného jest tudíž buď od osoby úplně různým, tudíž věc v nejužším slova smyslu, neb jen různým v jejich vztazích k osobám třetím, takže tyto jsou povinny k plnění neb k určitému jednání; do této poslední skupiny spadají smlouvy a obligace. Věcné právo k věcem liší se tedy od osobního tím, že při onom osoba třetí je jen zavázána věcná práva oprávněného respektovati, věci, nad nimiž někdo jiný vládu vykonává, nepoškoditi, a se každého zasahání zdržeti; při osobně věcném právu třetí osoby takového passivního závazku nemají, nýbrž v přímý poměr vstupují k tomu, komu věcné právo přísluší a spíše jemu něco plniti mají a tento od nich pohledávati může. Věcné právo k věci předpokládá tedy věc o sobě pozůstávající. Věcné právo k věci působí proti každému, každého lze, když v toto právo zasáhne, actione in rem, tedy věcnou žalobou stihati; osobní právo k věci zakládá naproti tomu právní poměr ne mezi osobou a věcí, nýbrž poměr obligační povahy jen mezi dvěmi nebo více osobami, z nichž jedna právo má k pohledávce, druhá zavázána je dotyčnou pohledávku splniti, nebo jedna osoba druhé něco plniti má, aby vzájemného plnění došla; osobní práva k věci zakládají actio in personam, tedy žalobu ryze osobní. Z pojmu věci, pokud o osobním právu k věci řeč jest, vyplývá dále náležitosť tělesné spojitosti součástek její, takže zrušením této spojitosti zaniká i jednota věci a právní existenci její. V nejširším slova smyslu náleží všechna práva věcná ku právům majetkovým, jak § 353 o. o. z. výslovně naznačuje; z § 353 plyne však též, že jmění je souhrn všech

věcí, tudíž nejen hmotných, nýbrž i nehmotných, tedy pohledávek a právních nároků. Ve příčině osobního práva k věcem, viz článek »Smlouvy«. Ve věcném právu k věcem je tudíž věc totožná s předmětem práva na rozdíl od osoby co podmětu práva.

III. Rozdělení věcí.

Věci lze rozmanitě děliti:

1. Přihlížíme-li k podmětu právnímu, rozeznáváme:

a) věci, jež podléhají výhradné moci jedné nebo více osob. K těmto věcem vztahuje se držba, vlastnictví atd. Dále jsou věci, jež neslouží výhradně jednotlivým osobám a nemohou tudíž tyto nad nimi výhradné vlády nabyti. Sem patří věci, jež Stubenrauch označuje jako res inexhausti usus, jako světlo, vzduch, moře.

b) Z tohoto rozdělení podává se další kategorie věcí a sice věci, jež jsou ve vlastnictví neb v držení určité osoby (res alicujus) a věci bez pána (res nullius).

c) Vzhledem k podmětu právnímu rozeznává se dále statek státní a statek soukromý dle toho je-li věc ve vlastnictví státu nebo jen ve vlastnictví jednotlivé osoby. Liší se dále statek státní a jmění státní, statek obecní a jmění obecní. Statek státní a obecní slouží potřebě příslušníků státu neb obce, ze jmění státního neb obecního kryjí se výlohy správy státní neb obecní.

2. Přihlížíme-li k věcem jako k předmětům právním, můžeme je děliti:

a) na věci hmotné a nehmotné, dle toho, zda je lze, jak se § 292 o. o. z. krátce a stručně vyjadřuje, smysly chápati čili nic;

b) na movité a nemovité;

c) zužívatelné a nezužívatelné;

d) cenitelné a necenitelné;

e) věci jednotlivé a hromadné (viz čl. Věci movité u nemovité, Věci hromadné).

3. Další rozdělení podává se ze vztahu věcí k obchodu a rozeznáváme

a) res intra a res extra commercium; jen tyto jsou z obchodu vyloučeny. S tím souvisí rozdělení věcí starého římského práva v: res sacrae, res religiosae, res sanctae, jež římské právo označovalo co res divini juris na rozdíl od res humani juris. Toto rozdělení nemá pro platné právo již žádného významu, ježto všecky věci, náboženské i církevní, zpravidla a jen s nepatrnými výjimkami z obchodu vyloučeny nejsou, nýbrž jen jistým obmezením podléhají;

b) věci dělitelné a nedělitelné: Ony rozložiti možno ve více věcí, z nichž každá jednotlivá má hospodářský význam, při těchto je dělení dle jistých specielních ustanovení zákonných nepřípustno, na př. fysické dělení domu.

c) Věci zastupitelné a nezastupitelné. Ony definují Římané jako »res, quae numero, pondere, mensura constant«, jsou to věci, jež se liší od jiných téhož druhu kvantitativně, ježto jich význam pro obchod nespočívá v individuelních zvláštnostech jednotlivých věcí, nýbrž pouze v jich vlastnostech jako určité množství určité hmoty (res fungibiles). Sem náleží též peníze. V pojmu zastupitelnosti nejsou však zahrnuty známky spotřebitelnosti, nejsou všechny zastupitelné věci zároveň zužívatelnými.

IV. Rozdělení věcných práv k věcem.

Dle rozsahu a objemu práva věcí vládnouti, dělíme věcná práva k věcem na taková, která se vztahují k věci v její celistvosti a oprávňují věcí dle libosti nakládati a každého třetího z podobného nakládání vyloučiti. Takové věcné právo sluje vlastnictví (§ 354 o. o. z.). Držitel má sice vůli, avšak ne vždy právo věcí jako vlastník nakládati. Věcná práva k věcem, jež mají za účel buď úplné neb částečné užívání cizí věci neb obmezení vlastníka (zápovědi) ve prospěch třetích osob, tvoří právo služebnosti. Věcné právo, které zřízeno je k věci za účelem a zjištění pohledávky a spojeno je s právem z věci se uspokojiti pro případ, že by závazek nebyl splněn, sluje právem zástavním a věcné právo k části neb k celku pozůstalosti právem dědickým.

Věci hlavní a vedlejší viz Příslušenství.

Věci hromadné (universitas rerum).

Dřívější doktrina činila rozdíl mezi t. zv. universitates juris (ku př. dědictví) a universitates facti (ku př. stádo, knihovna) a vytýkala zejména pokud jde o universitates juris zvláštní právní zásady (ku př. res succedit in locum pretii, pretium in locum rei). Pojem universitates juris a zásady právní k nim připojené dávno již jsou povaleny v theorii a podržen pojem universitates facti. Názvem věci hromadné rozumí se stejnorodé, podstatou samostatné tělesné věci ve spojení svém k jakémusi pojmovému celku, k jakémusi collectivum (t. j. universitas rerum corporalium, distantium, *σῶμα ἐκ διεστωτῶν*), jako jest: knihovna, obrazárna, sklad zboží, stádo a pod.

Co do právnického posuzování těchto věcí vytknouti jest za zásadu, že předmětem právních poměrů není veškerost, hromadnost těchto věcí, nýbrž každá jednotlivá věc pro sebe a že pojetí jich pod společné jméno slouží jen potřebě a pohodlí obchodnímu (jsouť tu plura corpora soluta, sed uno nomini subjecta) a právě tvoří jen jedno jméno, jednotu pomyslovou. Užívají-li strany při právních jednáních označení kollektivného, dlužno v jednotlivém případu zjistiti objem tohoto pojmu výkladem, interpretací. Rakouský ob. o. zákonník stojí patrně na půdě staršího pojímání věci; praví v § 302: »Soujem více věcí, kteréž se za jedinou věc pokládají a společným jménem obyčejně označují, tvoří věc hromadnou, která pokládá se za jeden celek. Vedle § 427 o. o. z. předati lze sklad zboží nebo jinou věc hromadnou znameními (posuňky) — tradicí — a tak se ovšem dle práva rakouského nabývá k věci hromadné jakožto takové vlastnictví a práva zástavního (§ 452 o. o. z.). Dle toho vztahuje se právo zástavní pak ke všem věcem, které tvořily v době vzniku práva zástavního onu věc hromadnou. Jednotlivá věc mizí tu před celkem a celek zůstává tímtéž právním předmětem, třeba se jednotlivé věci měnily.

Věci movité a nemovité.

I. Rozeznávání věcí dle jich přirozené vlastnosti — přenosnosti nebo nepřenosnosti — mělo ode dávna v právu předůležitý význam. Byloť v římském právu rozhodujícím a v německém právu nabylo zvláštního významu tím, že vytklo takřka základní směr tomuto právu. V moderním právu podrželo toto rozlišování svou důležitost neztenčenu. Má netoliko v soukromém právu velkou úlohu, kde co do nabývání práv jest rozhodná protiva mezi movitými a nemovitými věcmi, která se obzvláště zvýšila ústavem veřejných knih, a kde také četné zásady právní nejrozmanitějšího

druhu ukazují k tomuto rozdílu (§§ 367, 300, 934, 1466 a násl. 230 atd. o. o. z.), nýbrž jest hospodářský moment tohoto rozeznávání činitelem, který i ve veřejném životě významu došel. Životní i politické postavení předpokládá často držení té nebo oné kategorie věcí.

II. Movité věci (mobilie) jsou věci, které se bez porušení podstaty své s místa na místo přenášeti mohou (§ 293 o. o. z.), nemovité věci (immobilie) pak jsou věci, které buďto vůbec neb ne bez porušení své podstaty nejsou způsobily, by měnily své místo v prostoru. Movité věci, které vlastní silou mohou své místo měniti (zvířata), slovou movencie. Z německého práva pochází pojem věcí právně (civiliter), nikoli však přirozeně (naturaliter) nemovitých, t. j. takových věcí, které jsou fakticky movitými, avšak po právu nakládá se jimi v některých právních poměrech tak, jakoby náležely do kategorie věcí nemovitých. Toto rozeznávání německého práva, spočívající na fikci, věcí přirozeně nemovitých a věcí jen po právu nemovitých, přijal též o. o. z., neprovedl však toto rozlišování jasně, jak by si bylo přáti. Mísí totiž fakticky (přirozeně) nemovité části nemovitých věcí (které před svým spojením s těmito nebo po svém odloučení od těchto jsou movitými) s fakticky movitými věcmi, které jediné svým vztahem k nemovitostem za nemovité se pokládají podléhajíce v jistých právních poměrech právním pravidlům o nemovitých věcech.

III. Přirozeně nemovitými věcmi jsou: Pozemek a půda a vše, co s tím souvisí, pokud toto spojení trvá, ať jest organickým neb mechanickým; tedy: »tráva, stromy, plodiny a všeliké věci užitečné, které země na povrchu svém plodí, dotud, pokud ode dna a půdy odděleny nejsou« (§ 295 o. o. z.), věci, »kteréž se na dně a půdě v tom úmyslu zřídí, aby povždy na ní zůstaly, totiž: domy a jiná stavení« (§ 297 o. o. z. — v římském právu bylo kriteriem nemovitosti pro takové věci, že jich základ leží v pozemku a půdě —), dále »vše, co v zemi neb ve zdi upevněno, přinýtováno a hřebem přibito jest, jako: pánve na vaření piva a na pálení kořalky a skříně do zdi zadělané« (§ 297 o. o. z.); konečně — vedle již jmenovaného — příbytek všelikého druhu (naplavená země atd.) (§ 293 o. o. z.).

Zákon výslovně prohlásil za movité věci: lodní mlýny (dv. d. ze dne 29. května 1864 č. 2011 sb. z. s.), sadové boudy (nař. min. sprav. ze dne 7. ledna 1854 č. 10 ř. z.) a tržní boudy (nař. min. vnitra ze dne 3. listopadu 1885 č. 190 ř. z.).

IV. Jsou věci, které jsou přirozeně movitými a zůstávají jimi, avšak »pokládají se za nemovité« zákonem v některých právních vztazích, t. j. sdílejí právní osud nemovitých věci; jsouť to věci, jež »dle zákona nebo dle určení vlastníkova jsou příslušenstvím (v užším smyslu, které vylučuje příbytek) věci nemovité«. (§ 293—297 o. o. z. viz čl. Příslušenství). Při tom jest na očích míti, že takovými věcmi nakládá se právě jen tehdy jako nemovitými, postihne-li je spolu s hlavní věcí jisté opatření, vstupujíce v týž právní poměr a jsouce předmětem téhož právního vztahu. De lege ferenda se odporučuje, abychom se vzdali této právní fikce a tam, kde toho potřeba, stanovili, že určité movité věci jsou podrobeny jistým právním zásadám o nemovitých věcech. Tak vystříháme se použití absurdních ustanovení zákona, jež pokládá »ryby v rybníce a zvěř v lese jen tehdy za movitý statek, když rybník je vyloven a zvěř polapena neb zastřelena« (§ 295 o. o. z.).

V. Ježto německé právo uspořádalo právní poměry hledíc k vlastnosti věcí jakožto movitých nebo nemovitých, rozšířilo toto rozčlenění na majetek vůbec, užívajíc ho následkem toho i při právech, ačkoliv na ně, jako na věci abstraktní, se nehodí. § 298 o. o. z. zní: »Práva pokládají se za věci movité, není-li s nimi věc nemovitá spojena nebo nejsou-li zřízením zemským za věc nemovitou prohlášena.« Nemovitými věcmi jsou tudíž: vlastnické právo k nemovitostem, jelikož právo a předmět se zde stotožňují, pozemkové služebnosti a jiná práva reální, jako: reální patronát, radikované živnosti (dv. d. ze dne 20. února 1795 č. 219 sb. z. s.); honební právo na vlastním pozemku a půdě (§ 1 zák. hon.); propůjčené míry důlní, přebytky, díla pomocná a revírní štoly (§ 109 hor. z.); posléze dominikální práva. Výslovně počítá zákon k movitým věcem živnosti pouze prodejné (dekr. dv. kanc. ze dne 6. července 1843 č. 720 sb. z. s.) a rovněž »pojistí-li se dluh nějaký na statku nemovitém, nestane se tím věcí nemovitou« (§ 299 o. o. z.). Arciť převod hypothekárních pohledávek děje se zápisem do veřejné knihy.

Věk (stáří).

Věk má značný vliv na duševní i tělesnou způsobilosť člověka. Zákonodárství všech států jsouce toho pamětliva, stanoví v souhlasu s právem římským stupně věku, tak zejmena při způsobilosti k právům, způsobilosti k právním činům, příčetnosti a zodpovědnosti za trestní činy. Také rakouské právo uznává řečený vliv věku a to nejen v civilním a trestním směru, nýbrž též v ostatních oborech práva.

I. Právo občanské.

Toto stanoví čtvery stupně věku: Děti, které 7., nedospělí, kteří 14., nezletilí, kteří 24. rok věku svého dosud nedokonali a zletilí (plnoletí), kteří 24. rok věku svého překročili (§ 21 o. o. z.). Tyto stupně věku jsou důležity:

1. při vejití v manželství. Nedospělí nemohou platných smluv manželských činiti (§ 48 o. o. z.). Nezletilí mohou jen za souhlasu svého otce, pokud se týče jich zákonného zástupce a přivolení příslušného úřadu poručenského v platné manželství vejíti (§§ 49, 50, 51, 52 o. o. z.).

2. Při volbě náboženství. Rodičové, kteří dle smlouvy jsou oprávněni náboženské vyznání dětí svých určiti, mohou toto měniti u dětí, jež 7. rok věku svého nepřekročili (čl. 2 zák. ze dne 25. května 1868 č. 49 ř. z.). Překročiv 14. rok věku svého, může každý bez rozdílu pohlaví svobodně zvoliti si náboženské vyznání (čl. 4 uved. zák.). (Viz čl. Náboženství).

3. Při adoptování. Zvolitelé aneb zvolitelkyně musí míti dokonaný rok padesátý a zvolenec musí pak býti nejméně o osmnácte let mladším svých zvolitelů (§ 180 o. o. z.).

4. Způsobilosť k právním jednáním. Nezletilí jsou neschopni své záležitosti opatřovati a jsou tudiž svým otcem anebo poručníkem zastupováni (§ 187 o. o. z.); pro způsobilosť k právním jednáním má však překročení 20. roku nezletilého veliký význam, neboť zákon vychází se stanoviska, že obmezení, jež nezletilému v závazky vejíti překáží, překročením 20. roku, z části odpadnouti mohou, z části že netřeba v takovém rozsahu šetřiti kautel a právní péče až dosud nezletilým věnované.

a) Proto dopouští se nezletilému, který 20. rok věku svého dokonal, za souhlasu vrchnoporučenského, aby přebytek svých příjmů sám volně spravoval a v mezích jeho se zavazoval (§ 247 o. o. z.).

b) Nezletilý jest práv z každé **škody**, která vzejde tím, že dokonav stvacátý rok vydával se při nějakém jednání za zletilého a nemohla-li druhá skrana, prvé než v jednání s ním vejde, snadno se dověděti, zdaliž jest utečně zletilý (§ 248 o. o. z.).

po *c*) Nezletilému, který dokonal rok dvacátý věku svého, může soud p ručenský, slyšev prvé zdání poručníka a třeba i nejbližších příbuzných, léta prominouti a jej za zletilého prohlásiti (§ 252 o. o. z. — viz čl. Poručenství).

5. Způsobilosť k držbě. Nedospělí, kteří léta dětství dokonali, mohou sami o sobě věc v držení ujmouti (§ 310 o. o. z.).

6. Poslední pořízení. Nedospělí nemohou posledního pořízení činiti; nezletilí, kteří ještě nedokonali osmnáctého roku, mohou poslední pořízení činiti jen ústně před soudem anebo notářem (§ 569 o. o. z., § 70 not. ř.). Kdo osmnáctý rok věku svého dokonal, může poslední pořízení učiniti, ničím v tom nejsa obmezen. Bylo-li poručenství pro fysicky zletilého prodlouženo, může tento poslední pořízení činiti (rozh. z 26. května 1858 č. 4588 sb. 575). Mladíci nemající 18 let, nemohou býti svědky posledního pořízení; při pořízení, které někdo učiní mezi plavbou nebo v místě, kde jest mor nebo podobné nakažlivé nemoci, jsou platnými svědky, pakli jen 14. rok dokonali (§§ 591, 597 o. o. z.).

7. Způsobilosť k smlouvám. Dítě, které nemá sedmi let, nemůže slibu ani učiniti, ani přijati; jiné však osoby, kteréž jsou pod mocí otcovskou, poručenskou neb opatrovnickou, mohou sice slib jedině ku svému prospěchu učiněný přijati, však vezmou-li zároveň se slibem břemeno nějaké na sebe, nebo slibují-li samy něco potřebí vůbec, má-li smlouva taková býti platná, aby zákonný zástupce nebo spolu i soud k ní přivolil. Byla-li nezletilým uzavřená smlouva po dosažení zletilosti jím potvrzena nebo platnosť smlouvy uznána, nemůže býti odporováno takovému právnímu jednání (rozh. z 1. dubna 1884 č. 3496, sb. 9962; ze dne 15. března 1883 č. 1836, sb. 9351). Přijetí zápůjčky nezletilcem u přítomnosti jeho zákonného zástupce jest proň závazným (rozh. ze dne 13. června 1861 č. 4157, časop. »Ger. Halle« r. 1862 č. 7).

8 Náhrada škody. Ten, kdo vinou nějakou sám k tomu dal příčinu, že mu škodu učinilo dítě, náhrady žádati nemůže (§ 1308 o. o. z.). Toto ustanovení jest výjimkou a poněvadž tyto dlužno přísně vykládati, sluší § 1308 obmeziti na »děti« ve smyslu zákona (rozh. ze dne 29. září 1881 č. 8877, sb. 8512). Kromě tohoto případu povinni jsou poškozenému dáti náhradu ti, jimž škoda přičísti se může proto, že neměli náležitého dozoru k osobám takovým v opatrování jim svěřeným (§ 1309 o. o. z.).

9. Promlčení. Proti poručencům vydržení let nebo promlčení počíti se nemůže, pokud se jim dle zákona zástupcové nezřídí (§ 1494 o. o. z.).

10. Řízení sporné. Nezletilí mohou samostatně jako žalobci neb žalovaní před soudem nastupovati ve sporech, které mají za předmět to, čím nezletilci dle §§ 151, 246 a 247 o. o. z. volně nakládati mohou. Oni mohou beze svých zákonných zástupců k soudu se dostaviti a projednávati. Ve všech ostatních případech zastoupeni musí býti nezletilci ve sporu svými zákonnými zástupci (otcem nebo poručníkem) (§ 2 civ. ř. s.). Děti

do 14 let nemohou jako svědci býti vzati do přísahy (§ 336 civ. ř. s.). Ve starém justinianském zřízení soudním byli nezletilci naprosto nezpůsobilí před soudem samostatně nastupovati. Děti do 14 let byly ve sporu svědky zavržitelnými a ti, kdož dvacátého roku ještě nepřekročili, byli svědky vadnými (§ 140 ad *a* 142 ad *e*, *f* o. ř. s.).

II. Právo trestní.

Mladistvý věk se v jistém objemu považuje za důvod nepříčetnosti a mimo to též za okolnosť polehčující. Všeobecně se rozeznává, pokud se týče práva trestního, dětství od mladistvého věku v užším smyslu. Dětstvím dlužno rozuměti onu časť života lidského, o níž se nepříčetnosť ve smyslu trestního práva naprosto a bezvýminečně předpokládá; pročež činy trestní, jichžto se dopustí děti až do dokonaného desátého roku, ponechávají se toliko kárání domácímu; od nastávajícího jedenáctého až do dokonaného čtrnáctého roku trestají se činy, které se jen pro nedospělosť činitelovu nepřičítají za zločiny, jakožto přestupky (§ 237 tr. z.).

1. Stáří pod 14 let stává se

a) důvodem vylučujícím zlý úmysl a tudíž i zločin (§ 2 ad *d* tr. z.). Zákon otázku, zda nezletilý pachatel k rozpoznání trestnosti náležitý náhled měl, pokud takovou otázku by mladistvý jeho věk odůvodňoval, ze soudcova uvažování vymyká (rozh. ze dne 18. prosince 1886 č. 9888, sb. č. 1016). Zda obžalovaný v čase činu 14. rok věku svého překročil, nutno a momento ad momentum, totiž od hodiny jeho narození až k hodině činu čítati (rozh. z 19. prosince 1884 č. 11.253, sb. č. 697).

b) Stáří pod 14 let, pokud osoba poškozená je vykáže, stává se při celé řadě deliktů vyznačným znakem skutkové povahy nebo má vliv na výměru trestu, a sice:

α) Na únos osoby méně, než 14leté, jest stanoven těžší trest (5 až 10 let těžkého žaláře). Bylo-li osobě unesené aspoň již čtrnácte roků a svolila-li k tomu, uložiti se má těžký žalář od 6 měsíců až do jednoho roku (§ 97 z. tr.).

β) Mimomanželské souložení, předsevzaté s osobou, která ještě nedokonala čtrnáctý rok věku svého, pokládá a tresce se za smilstvo násilné (§ 127 tr. z.).

γ) Kdo pro ukojení chlípných žádostí svých chlapce neb děvčete, jimž není ještě 14 let, tělesně zneužije jiným způsobem nežli tím, kterýž uveden jest v § 127, dopustí se zločinu zprznění, pokud čin ten není smilstvem proti přirozenosti (§ 128 tr. z.).

c) Svědectví: Osoby, které v čas výslechu ještě čtrnáctého roku věku svého nedokonaly, nemohou se pod neplatností přísahy pod přísahu bráti (§ 170 od. 4 tr. ř.).

d) Věk vinníka nedospělosti blízký pokládá se za polehčující okolnosť (264 ad *a)* tr. z.), kdežto věk vinníkův dospělosti blízký jest okolností, na kterouž se při ustanovování doby trestní a při zostřování trestu zření míti má (§ 271 ad *b)* tr. z.).

2. Stáří pachatele, který 20. rok věku svého nepřekočil, jest okolností polehčující (§ 46 ad *a)* tr. z.). Nedokonal-li zločinec, který se dopustil zločinu, na nějž trest smrti uložen, v čas spáchaného zločinu ještě 20. rok věku svého, nalézti se má místo trestu smrti nebo doživotního žaláře, trest těžkého žaláře mezi 10 a 20 lety (§ 2 tr. z.). Při zločinech, na něž zákon ukládá trest smrti nebo trest žaláře až do smrti, vzíti se

má za míru promlčení, co se týče osob, které toho času, když měly v nich účastenství, ještě dvacátý rok nebyly dokonaly, jenom trest od desíti až do dvaceti let (§ 232 tr. z.). Také ve stanném právu má se místo trestu smrti vyřknouti trest těžkého žaláře od pěti až do dvaceti let těm, kteří toho času, když zločin spáchali, nedokonali ještě dvacátého roku (§ 442 tr. ř.).

Osnova nového trestního zákona ponechává ustanovení pro nezletilce 12. rok překročivší v úplné platnosti a připojuje k tomu další ustanovení, že proti těm, kteří se nějakého činu dopustili v čase mezi dokonaným 12. ale nepřekročeným 18. rokem, trestního zákona, užito býti nemůže, neměl-li k rozpoznání trestnosti činu náležitého názoru. Osobám téhož věku ukládají se mírnější tresty; také s osobami, které sice 18. však ne 20. rok svého věku překročily, se v jistých případech co do trestu mírněji nakládá (osn. §§ 60, 61, 65).

III. Také v jiných oborech právních jest vliv věku patrným a nelze ani do podrobna různé ty účinky právní vyčísti, jež jednotlivé zákony s uplynutím určitého věku spojují. K vykonávání politických práv státním příslušníkům zaručených, jmenovitě co se tkne aktivního a passivního práva volebního do sněmu říšského i zemského, do zastupitelstva obecního a okresního vyžaduje se zákonem věk zralejší a sice z pravidla pro volební právo aktivní dokonaný 24. a pro passivní dokonaný 30. rok, v některých obecních řádech volebních dokonaný rok 24. Do prvotního seznamu porotců mohou jen ti pojati býti, kteří 30. rok věku svého dosáhli. Věk jest jedním z nezbytných činitelů branné povinnosti v armádě, zemské obraně i domobraně (viz čl. Domobrana, Obrana zemská a Povinnost branná). Věk školou povinný počíná překročeným 6. a končí dokonaným 14. rokem. Pro přijetí do služby státní ustanoveno stáří nejméně 18 (dv. dk. ze dne 4. září 1795, sb. z. pol. kn. 7 č. 26) a nejvýše 40 (dvor. dk. ze dne 28. července 1823, sb. z. pol. kn. 51 č. 92). Jen výjimkou možno připustiti do služby státní osoby 40. rok věku svého překročivší, když byly již ve vojenské nebo civilní službě činnými (dv. dk. ze dne 16. září 1822, sb. z. pol. kn. 50 č. 103). Pokud zákonodárství ohled béře na vysoký věk, jako na stav, v němž sil duševních ubývá, tu dlužno uvésti případy, kde vysoký věk jest důvodem ulehčujícím v některých právních poměrech, jako na příklad právo poručnictví odmítnouti aneb právo ze seznamu porotců dáti se vymazati; obé připouští se, když 60. rok dokonán byl. V jednotlivých konkretních případech vyměřování trestu dle práva trestního jeví se vysoký věk jako polehčující okolnost.

Věno a obvěnění.

A. Věno.

I. Pojem.

Věnem (dos) rozumí se ono jmění, které poskytuje se nebo připovídá manželkou nebo za ni kýmsi třetím muži k ulehčení, nákladů spojených se společenstvím manželským (§ 1218 o. o. z.). Není věnem majetek poskytnutý jedině ženě, třeba se tak stalo vzhledem k uzavření manželství (rozh. ze dne 1. února 1882 sb. č. 10329, ze dne 13. května 1884 sb. č. 10036). Smlouva o zřízení věna jest smlouvou svatební (viz čl. Smlouvy svatební) a předpokládá jako taková existenci manželství (nulla dos sine matrimonio); bylo-li tedy něco dáno ženichu jako věno a nedošlo-li ku sňatku, lze to, co dáno bylo, požadovati zpět a skutečné

uzavření sňatku jest samozřejmou podmínkou přípovědi věna. Odevzdání věna jest ovšem nezbytným ku splnění smlouvy s mužem v té příčině uzavřené, není však odevzdání věna podmínkou platnosti smlouvy té. Věno zřizuje se buď ze jmění nevěstina nebo za ni od jiného; podle toho, kdo a zda k zřízení věna jest povinen, různí se dos necessaria a dos voluntaria. S rozdílem tímto nesmí se ovšem směšovati otázka, zda-li sluší zřízení věna rovnati darování? Má-li zřizovatel povinnost dotační, nelze mluviti o darování, a to tím méně, jelikož ženich, pokud se týká, manžel béře na se závazek, že ponese z toho náklady s manželstvím spojené; nelze tedy zřízené věno pro nevděk odvolati (rozh. ze dne 4. pros. 1877 sb. č. 6680). Naproti tomu ovšem dlužno za dar pokládati věno zřízené osobou, jež povinnosti dotační nemá (rozh. ze dne 27. února 1884 č. 214 ze dne 6. srpna 1889 č. 8151, ze dne 23. prosince 1885 sb. č. 10838). Dle zákona ze dne 25. července 1871 č. 76 ř. z. jest ku platnosti zřízení věna potřebí aktu notářského; než skutečné odevzdání věna bez zřízení písemných smluv manželských není samo o sobě aktem neplatným a nemůže býti platnost jeho brána v odpor, ani to, co dáno bylo, žádáno zpět z titulu neplatnosti aktu; opačnému názoru odpírá již ustanovení § 1432 o. o. z. (rozh. ze dne 4. dubna 1889 č. 2035, ze dne 4. května 1892 č. 4896). Naproti tomu vyhledává se bezpodmínečně formy notářského aktu ku přípovědi věna, i když osoba třetí, zejména pak otec nevěsty ji ženichu činí (rozh. ze dne 5. ledna 1887 sb. č. 11393, ze dne 17. března 1885 sb. č. 11346, ze dne 17. ledna 1883 sb. č. 9268 rep. nál. č. 109); rovněž i když připovídá věno otec dceři (rozh. ze dne 11. července 1888 sb. č. 12258, ze dne 11. dubna 1894 č. 4381).

II. Zřízení věna.

Má-li nevěsta svoje jmění a je svéprávná, záleží na ní a na ženichu, jak se domluví o věnu a o jiných vzájemných darech mezi sebou sami; je-li však nevěsta nezletilá nebo v poručenství, musí být smlouva uzavřena poručníkem, pokud se týká, kuratorem se schválením poručenského soudu (§ 1219 o. o. z.). Není-li ženich svéprávným, vázán jest i on při uzavření dotyčné dotální úmluvy přivolením svého zákonného zástupce a soudu. Nemá-li nevěsta jmění postačujícího za přiměřené věno, jsou zavázani rodiče nebo prarodiče v tom pořádku, v jakém jim přísluší dítky ženiti a zaopatřiti (viz čl. Alimentace), dáti dceři nebo vnučce vdávající se věno dle stavu a jmění svého přiměřené, po případě povinni jsou poměrně k tomu přispěti. (§§ 1220, 141, 143 o. o. z.). Děti legitimované zrušením překážky nebo nezaviněnou nevědomostí manželů (§ 160 o. o. z.) nebo nápotomním manželstvím (§ 161) jsou v té příčině na rovni s dítkami manželskými. Dítky milostí zeměpánovou legitimované mohou však za věno žádati rodiče legitimujícího, ježto tento způsob legitimace nemá vlivu na ostatní členy rodiny (§ 162 o. o. z.). Co do dětí osvojených srv. čl. Přijetí dítka za vlastní.

Dcera nemanželská může žádati jen na své matce a to obdobou § 166 o. o. z. pouze věno přiměřené jmění matčinu, nikoli též stavu jejímu. Strany mohou ovšem upraviti smlouvou právo dotační zákonem založené; nárok ze smluvní přípovědi věna učiněné osobou k dotaci povinnou přechází na dědice ženiny (rozh. ze dne 10. června 1880 sb. č. 8756). Dotační povinnost zabírá v sobě povinnost zříditi vojenskou kauci (rozh. ze dne 14. dubna 1869 sb. č. 3374). Dotační povinnost nepomíjí uza-

vřením sňatku a proto může dcera i po uzavření manželství nezávisle na žádosti mužově činiti nárok na zřízení věna; muži takovýto nárok nepřísluší (rozh. ze dne 27. března 1889 č. 345, ze dne 27. listopadu 1889 č. 55). Odvolávají-li se rodiče nebo prarodiče k tomu, že nemohou slušné jméno zříditi následkem nezámožnosti své, má soud k žádosti nevěsty vyšetřiti okolnosti (avšak ne přísným zjišťováním stavu jmění) a pak určiti dle toho příhodné věno neb osvoboditi osoby k dotaci povinné. Soudce má obnos příslušného věna cestou oficielní vyšetřiti (vyměřiti) a nakázati osobám k tomu povinným jeho zřízení za následků exekuce (rozh. ze dne 27. května 1877, ze dne 3. ledna 1878 časop. »Jur. Bl.« z r. 1878 č. 45); rozhodnutí soudcovské má formu výměru, proti němuž může ta i ta strana stěžovati sobě k vyšší stolici. Řízení sporné jest tu vyloučeno (rozh. ze dne 22. listopadu 1882 sb. č. 9190). Naproti tomu nebrání nikterak předpisy §§ 1220, 1230 a 1231 o. o. z. tomu, aby se pohledávka na zřízení věna v určité výši smlouvou založená zažalovala (rozh. ze dne 10. června 1863 sb. č. 1743). Vdá-li se dcera bez vědomí nebo proti vůli rodičů svých a shledá-li soud důvod nesvolení správným, nemusí dáti rodiče dceři věno ani pro ten případ, že by později manželství schválili (§ 1222 o. o. z.). Soud má i tu úřední cestou pátrati po příčině neschválení a nalézti o tom výměrem; z předpisu § 53. o. o. z. odvoditi lze důvody, ze kterých možno svolení k sňatku odepříti (srv. čl. Manželství). Dostalo-li se dceři již věna ale ona ho bez viny své pozbyla, nemůže žádati za nové věno, třeba by, v druhý sňatek vcházela (§ 1223 o. o. z.). Podobně nelze žádati za rozmnožení věna následkem potomních změn v majetkových nebo stavových poměrech rodičů, neboť povinnost dotační pomíjí, jakmile jednou jí učiněno dosti; ovšem žádati lze za doplnění věna, bylo-li původně zřízeno obnosem nepřiměřeným. Povinnost dotační pomíjí dále právoplatným zřeknutím se těch, kdož za zřízení věna žádati mohou; nelze však souditi ze zřeknutí se práva dědického na zřeknutí se práva na věno. V pochybnosti, zda věno bylo vynaloženo ze jmění rodičů či ze jmění nevěstina, předpokládá se druhé, ježto závazek rodičů ke zřízení věna má jen povahu podpůrnou (subsidiární). Jestliže však vyplatili rodiče své nezletilé dceři věno bez vrchnoporučenského schválení, má se za to, že vynaložili věno rodiče ze jmění svého.

III. Odevzdání věna a důkaz o tom.

Nárok manžela na věno zakládati se může dle práva rakouského jedině smlouvou; i osoby zavázané po zákonu ku zřízení věna mají závazek ten jedině k dceři své nebo vnučce, nikdy však k muži; nevymínil-li si tedy muž před uzavřením sňatku věno, nemůže žádného žádati (§ 1225 o. o. z.). Naproti tomu nebrání ta okolnost, že i manželce přísluší právo ku věnu, nikterak tomu, když by manžel žádal o věno jemu před sňatkem slíbené samostatně, beze spolupůsobení nebo přivolení ženina (rozhod. ze dne 31. srpna 1877 sb. č. 6545); manželi nelze uložiti povinnost průvodní o tom, že manželství trvá (rozh. ze dne 4. ledna 1871 sb. č. 4005). Bylo-li muži slíbeno věno smlouvou, jest oprávněn hned po sňatku o jeho odevzdání žádati, ač-li v té příčině nebyla doba jinaká umluvena; otálí-li se s vydáním věna, jest oprávněn žádati za úroky z prodlení.

Stvrzení o přijetí věna, i když se vyhotovuje jiným osobám než manželce, potřebí mají ku platnosti své aktu notářského (zák. ze dne 25. července 1871 č. 76 ř. z.), důkaz o vyplacení věna může být i jinými prostředky podán

(rozh. ze dne 1. října 1889 č. 9161 časop. »Ger. Halle« z r. 1890 č. 20), tak zejména svědky (rozh. ze dne 26. ledna 1886 sb. č. 10912), přísahou (rozh. ze dne 4. dubna 1889), doznáním (rozhod. ze dne 4. dubna 1889). Důkaz o tom, že věno bylo odevzdáno, jest zejména důležit pro ten případ, když uvalen na jmění manžela konkurs; v té příčině dlužno však rozeznávati, jde-li o konkurs řádný či o konkurs kupce. V onom případu musí prokázáno býti, že potvrzení o přijetí věna stalo se ve formě notářského aktu, má-li stvrzení to činiti průkaz ve prospěch ženy nebo jejích nástupců právních naproti podstatě konkursní, a sice že se forma notářského aktu stala buďto v době, kdy věno přijato bylo, nebo nejdéle rok přede dnem zahájení konkursu, a nadto prokázati se musí naproti podstatě doba, kdy prohlášení toto učiněno bylo. Pro průvodní moc stvrzení obsaženého ve smlouvách manželských rozhodna jest výhradně doba, kdy zřízeny byly smlouvy manželské (rozh. ze dne 5. prosince 1888 sb. č. 12470).

V kupeckém konkursu však jsou vůči věřitelům obchodním práva propůjčená manželce kupcově smlouvami manželskými, tedy i práva ohledně věna učinna jen tehdy, jestliže smlouvy manželské zapsány byly do obchodního rejstříku a to počínaje dnem zápisu. Nejsou-li smlouvy manželské do rejstříku obchodního zapsány, jest naproti věřitelům obchodním dotální pohledávka manželčina bezúčinna i tehdy, když pojištěna jest zástavně na nějaké nemovitosti úpadcově; správce konkursní podstaty může tedy jménem věřitelů obchodních žalovati o prohlášení neplatnosti tohoto zástavního práva (rozh. ze dne 16. března 1881 sb. č. 957). Srv. ostatně čl. »Smlouvy manželské« a »Rejstřík obchodní«. O vystavení notářského stvrzení o přijetí věna lze žalovati i tehdy, když zřízeno bylo věno bez formálních smluv svatebních (rozh. ze dne 1. října 1889 č. 133).

IV. Předmět věna.

Za věno hodí se vše, co se dá sciziti a užívati. Co se týče práv manželů na věno, dlužno lišiti, zda manželské společenství ještě trvá, či zrušeno-li bylo smrtí toho či onoho.

1. Pokud manželské společenství trvá, náleží manželu požívání věna a toho, co přibude k němu. Záleží-li věno v penězích, v postoupených pohledávkách nebo spotřebitelných věcech, náleží mu plné vlastnictví. I slosovatelné státní papíry za věno dané náležejí ve vlastnictví mužovo (rozh. ze dne 24. října 1878 sb. č. 7185). Zřízeno-li však věnem ženě celé jmění, nejde tu o právo požívací jí napadající (rozh. ze dne 14. dubna 1869 sb. č. 3378). Převezme-li kupec nemovitosti úroky ze vtělené pohledávky na věno manželce přináležející, musí úroky ty platiti muži, pokud se týká jeho věřitelům přikázati (rozh. ze dne 30. listopadu 1871 sb. č. 4343, ze dne 6. října 1887 sb. č. 11.768, ze dne 9. února 1887 sb. č. 12.515). Záleží-li věno ve věcech nemovitých, v právech nebo svršcích, jichž použíti lze bez porušení podstaty, pokládá se manželka za vlastnici a manžel za požívatele potud, pokud se nedokáže, že manžel přijal věno za určitou cenu a že zavázal se vrátiti tento peněžitý obnos (t. zv. aestimatio dotis venditionis gratia facta). Je-li manžel vlastníkem věna, může je dle libosti zciziti, zastaviti nebo jinak zavaditi, jemu patří i přírůstek, avšak on jest práv i za nahodilou zkázu věci. Proto právě může manžel o věno žalovati osobu k tomu povinnou samostatně a bez přivolení manželky své.

2. Zrušením manželství odpadá též účel, pro který bylo věno zřízeno, a nastává otázka, co se stane tu s věnem? Tu sluší lišiti dva hlavní případy: zemře-li dříve manžel či manželka. V prvním případu přechází věno na pozůstalou manželku, ať bylo zřízeno z jejího jmění, či ze jmění kterési třetí osoby, která buďto plnila svou dotační povinnost nebo věno zřídila dobrovolně. Věno tu připadá vdově již po zákonu, netřeba tedy právo nápadu zvláště si vymiňovati. Úchylka z tohoto ustanovení připouští se jen na základě zvláštní úmluvy, pokud však by se tím sáhalo v práva manželčina, potřebí jest ku platnosti této úchylky právoplatného přivolení manželčina; je-li nevěsta resp. manželka nezletilá, vyhledává se též k takovéto úmluvě schválení úřadu vrchnoporučenského. Kdo zřídí věno dobrovolně, může si ovšem vymíniti, aby připadlo mu zpět po smrti mužově (§ 1229 o. o. z.). Bylo-li při zřizování věna současně smluveno všeobecné společenství statku, může se tu žádati věno zpět (rozh. ze dne 30. ledna 1855 ze dne 8. června 1862 sb. č. 67, 1340). Ode dne úmrtí mužova a tedy ode dne zrušení manželství platiti jest z věna úroky z prodlení (rozh. ze dne 11. února 1857 sb. č. 293). Zemře-li dříve žena, spadá věno po zákonu na její dědice, a to jak testamentární, tak i zákonné a bez rozdílu, zda z manželství jsou tu děti čili nic; než i pro tento případ umluviti lze zvláštní úchylky. Muž nemá práva a nesmí po zrušení manželství podržeti si věci věnem dané za účelem učiněného nákladu (rozh. ze dne 7. srpna 1872 sb. č. 4680); naproti tomu může si ovšem muž vymíniti platně, že nemusí v případu dřívější smrti manželky věno vydati (rozh. ze dne 24. května 1866 sb. č. 2500).

V. Pojištění věna.

Jelikož nároky manželky na věno pravidelně teprve smrtí mužovou účinnosti nabývají, dovoluje zákon, aby se z opatrnosti žádalo za zjištění věna daného. To se může při uzavírání dotyčné úmluvy dotální kdykoli státi, v budoucnosti však jen tehdy, lze-li prokázati nějaké nebezpečí (§ 1245 o. o. z.), ježto nikdo nesmí jednostranně rozšiřovati meze oprávnění svých. Zajistění možno žádati toliko na muži a sice může za to žádati nejen zřizovatel věna sám, nýbrž dle všeobecných zásad právních i manželka oprávněná žádati za navrácení věna (rozh. ze dne 4. července 1865 sb. č. 2216). Poručník a kurátor svěřené jim ženy, rovněž ale i otec nezletilé nevěsty nemohou beze schválení vrchnoporučenského úřadu prominouti zajistění věna a může za tím účelem nezletilá žena resp. její zákonný zástupce žádati za zajistění věna kdykoli a bez dalšího odůvodnění, zejména nemusí dokazovati, že tu skutečně nějaké nebezpečí jest (rozh. ze dne 3. dubna 1879 sb. č. 7402). Žaloba o zajistění věna předpokládá důkaz toho, že věno bylo odevzdáno (důkaz notářskou listinou podaný) — srv. rozh. ze dne 3. září 1879 sb. č. 7566); avšak možno jest v žalobě o zajistění věna žádati pospolu o stvrzenku notářem ověřenou, jestliže věno zřízeno nebylo formou notářského aktu (rozh. ze dne 1. října 1889 č. 9161, č. 133). Co se týče důkazu o odevzdání věna srv. ostatně to, co řečeno bylo svrchu pod č. III.

O tom, jak se má zajistění státi — nebylo-li v té příčině úmluvy — rozhodnouti dlužno dle § 1373 o. o. z., o tom pak, které zajistění jest přiměřeným, souditi sluší dle § 1374 o. o. z. (viz čl. »Zajistění«).

Vedle zákona ze dne 16. března 1884 č. 36 ř. z. možno odporovati zajistění věna, jakož i navrácení jeho, jestliže a pokud manžel nebyl

k němu povinen v době tohoto právního jednání ani smlouvou uzavřenou při sňatku nebo při přijetí věna, ani zákonem ve případě skončení manželského společenství; a podobně lze bráti v odpor zajistění pohledávky manželovy z věna na jmění manželčině váznoucí, nebo vydání věna zřízeného ze jmění manželčina manželovi, pokud k tomu manželka zavázána nebyla v době právního jednání smlouvou při uzavření manželství učiněnou; avšak právo k tomuto odporu předpokládá, že některé z těchto právních jednání předsevzato bylo v posledním roce před zahájením konkursu, pokud se týká, v posledním roce před soudním vymáháním tohoto odpůrčího práva (§§ 3, 30 odst. 2, 3). Viz ostatně čl. »Odporování jednáním právním«. Odporovati lze vedle zmíněných právě předpisů toliko zjištění, nikoli však potvrzení o přijetí věna (rozh. ze dne 16. června 1885 sb. č. 10.608).

S otázkou zajistění věna souvisí i otázka, jak nakládá se s hypothekárním věnem při rozdílení nejvyššího podání. Dlužno tu uvésti, že zajistění věna na nějaké nemovitosti neutvrzuje nikterak právo na vrácení věna dle libovolného požádání; dojde-li tedy k nucenému prodeji dotyčné nemovitosti za trvání manželství, nemusí se bezpodmínečně manželce vydati díl nejvyššího podání nároku jejímu příslušející, nýbrž prozatím otázka, jak se s nejvyšším podáním naloží, zůstane nerozhodnuta a jen zjistí se jak věno, tak i pohledávky dalších věřitelů, a to dle volby kupcovy buď ponecháním pohledávky knihovní na vydraženém pozemku nebo složením příslušného nejvyššího podání u soudu s vyznačením účelu jeho (rozh. ze dne 18. února 1880 sb. č. 860, ze dne 26. října 1881 sb. č. 8538). Neuspokojené (neuhražené) knihovní vložky odkáží se na příslušný přebytek z nejvyššího podání za účelem případného uspokojení dle přiměřeného pořadí svého. Úroky z věna na nejvyšší podání odkázaného nepřísluší ani exekutovi ani ženě, nýbrž sluší se jakožto přírůstek fondu rozdělovacího vynaložiti k uspokojení neuhražených pohledávek dle příslušného pořadí (rozh. ze dne 6. října 1887 č. 141, ze dne 6. dubna 1892 č. 3243, věst. min. sprav. č. 771). Manželka není oprávněna žádati od kupce vyplacení věna, jež on převzal, po čas manželství a rovněž není k tomu oprávněn ani věřitel, jemuž soudně odevzdán byl dílčí obnos za takovouto pohledávku váznoucí v knize pozemkové (rozh. ze dne 18. února 1880 sb. č. 7860, ze dne 6. dubna 1892 č. 194).

VI. Právo poplatkové.

Zde sluší rozeznávati, zda dotyčné smlouvy svatební, v nichž zřizuje se věno, činí o vlastním jmění svém snoubenci sami nebo v případu nezletilosti jich zákonní zástupcové — či zda ve smlouvách svatebních slibuje neb odevzdává věno kterási třetí osoba.

1. V prvním případu podléhají takovéto smlouvy svatební všeobecně poplatku podle hodnoty věna a to dle stupnice II., převádí-li se však vlastnictví nebo spoluvlastnictví k nějaké nemovité věci, kolkovati jest listinu pouze 50 kr. za arch, a z právního jednání zaplatiti jest poplatek z převodu, při čemž dlužno připomenouti, že vedle § 2 zákona ze dne 31. března 1890 č. 53 ř. z. pokládati jest takovýto převod majetkový smlouvami svatebními za bezplatné převody majetkové, jestliže se podle § 1 téhož zákona neposuzují příznivěji (srov. čl. Poplatky z převodů majetkových). Při vyměřování poplatku stupnicového ze smluv svatebních nepovšimnuto má býti oněch práv, jež mají dojíti účinnosti teprve pro případ smrti toho či onoho z manželů; z práv takových zapraviti jest

poplatek z převodu teprve při nápadu dědictví. Ku právům těmto přináleží též i právo ku věnu, pokud vedle ustanovení smluv svatebních připadnouti má vlastnictví manželu na živu zůstavšímu, a proto ku právu tomuto za této podmínky jak při vyměřování poplatku škálového, tak i při vyměřování poplatku z převodu majetkového za příčinou smrti zřetel vzíti nutno (výn. min. fin. ze dne 18. února 1852 č. 14.467).

2. Zřizuje-li věno kterási třetí osoba a není jednou z těch, kdož po zákonech občanských mají povinnost dotační, podléhá takovýto majetkový převod poplatkovým předpisům platným o darování (pol. saz. 91 *B.*; viz též čl. »Darování«).

Je-li však třetí osoba dle občanských zákonů povinna věno zříditi, sluší převod majetkový pokládati jakožto srážku na to, co má nepomenutelný dědic pro případ smrti dárcovy zákonné právo, tedy sluší majetkový převod ten pokládati za jedno s majetkovým převodem na případ smrti a vyměřiti poplatek vedle pol. saz. 106 *B.* (nař. min. ze dne 17. srpna 1851 č. 214 ř. z.). Ustanovení, že pokládati dlužno zřízení věna se strany osoby k dotaci povinné za jedno s majetkovým převodem na případ smrti, má platiti ve všech případech a nejen tehdy, když není snoubenec nepominutelným dědicem toho, kdo věno zřizuje (rozh. ze dne 18. ledna 1887 č. 3348). Jestliže ve smlouvách svatebních vedle postupu nemovitostí mezi živými nachází se i ustanovení o právech příslušejících tomu neb onomu manželu na případ smrti, podléhají smlouvy tyto, pokud jde o první arch, mimo obvyklý kolek 50 kr. ještě poplatku 1 zl. r. č. (rozh. ze dne 21. dubna 1885 č. 2516). Stvrzenka o přijetí věna zvlášť, mimo smlouvou svatební sdělaná podléhá stupnicovému poplatku a to i tehdy, nedojde-li ku sňatku (rozh. ze dne 7. dubna 1891 č. 5869). Ostatně srv. čl. Potvrzenky.

B. Obvěnění (contrados).

I. Pojem.

Právní ústav tento vyskytuje se již záhy v právu římském pod názvem »donatio ante nuptias« a později »donatio propter nuptias«. Darování spočívalo v tom, že ženich daroval nevěstě jmění, jež bylo ekvivalentem věna (»dotis«), které nevěsta přinesla. Donatio sloužila jako dos účelům manželským a rozmnožovala kapitál věna (dotis), takže mohla manželka, bylo li manželství rozloučeno, požadovati nejen dos, nýbrž i donatio. Czyhlarz podotýká, že se darováním tímto nezlepšovalo pouze manželské majetkoprávní postavení ženino, nýbrž účelem jeho bylo též utvrditi manželství proti rozvodu mužovu. Justinián připustil darování toto nejen před uzavřením manželství, nýbrž též po dobu trvání manželství a nazval je »donatio propter nuptias.«

V německém právu vytvořil se podobný ústav právní »vzájemný odkaz« (»die Gâb ob der Ehe willen«). Z tohoto ústavu vyvinulo se pak obvěnění dnešního práva, jež, jak pojem sám již naznačuje, není ničím jiným než dávkou vzájemnou za věno, pokud se týče, jak definuje § 1230 o. o. z., to, co ženich neb osoba třetí nevěstě poskytuje k rozmnožení věna (dotis augendae causa).

II. Obvěnění se manželce zpravidla jen slibuje, ač jí je lze též odevzdati neb pro ni pojistiti; proto připouští se úmluva, že obvěnění je splatným, kdykoliv za to po dobu trvání manželství bude žádáno (rozh. ze dne 3. listopadu 1880 č. 11.403. sb. 8166). Manželka nemá po dobu trvání manželství nároku na požívání obvěnění; manžel jí požívání

(usus fructus) může povoliti (rozh. ze dne 30. května 1888 č. 6502, sb. č. 12.207) Teprvé smrtí manželovou stává se obvěnění likvidním a stává se bez další úmluvy svobodným vlastnictvím manželčiným a to i tehdá, když by manželi nepřipadlo věno pro případ, že by manželku přežil. Manžel není povinen zříditi obvěnění, podobně jako manželka není povinna dáti věno. Ani ženich ani jeho rodiče nejsou zavázáni určiti obvěnění. Zemře-li manželka před manželem, stane se přípověď dáti obvěnění bezpředmětnou; dědicové manželčini nemají nároku na obvěnění. Obvěnění je však jednáním záplatným, nikoliv darováním, neboť předpokládá zajištění věna, k jehož rozmnožení jest právě určeno. Poručník neb opatrovník nesvéprávné nevěsty jsou povinni pečovati o pojištění umluveného obvěnění. Ve všech ostatních případech není však nevěsta oprávněna žádati za pojištění obvěnění; též v tomto směru liší se obvěnění od věna, neboť § 1275 o. o. z. připouští při odevzdání věna neb hrozí-li nebezpečí, pojištění věna, avšak nezmiňuje se o pojištění obvěnění, leč že by byla nevěsta nesvéprávnou.

Věřitelé konkursní viz Konkurs, Nároky věřitelů konkursních a Podstata konkursní.

Věřitelé pozůstalostní viz Pozůstalost a Konvokace věřitelů pozůstalostních.

Věřitelé zástavní viz Právo zástavní.

Věstník policejní ústřední.

Věstník tento slouží k tomu, aby v patrnosti vedeny byly v obvodu policejním sběhší se události, jež vliv mají na celé mocnářství; jest tedy určen věstník policejní pro veškery části říše. Ústřední věstník policejní byl rozh. min. vnitra ze dne 31. října 1833 č. 17.868 v život uveden.

I. Program.

U četných ředitelství policejních v Rakousku již od dob dávných byly zřízeny a dosud existují pod jmény různými a v různých útvarech věstníky, jako na př. policejní oznamovatel, listy evidenční a návěstní atd. Účelem těchto věstníků jest zjednati znalost a přehled událostí, pozorování a osobností pro úředníky policejní důležitých a zároveň napomáhati pátrání, pronásledování a dohledu nad osobami i věcmi; řádu veřejnému nebezpečnými. Veškeré tyto pomůcky služby policejní jsou však čistě místní povahy a použiti jich lze v obvodu jednotlivého města neb země korunní, ve které se vydávají. Všeobecného na celé mocnářství se vztahujícího věstníku v Rakousku není. Nelze upříti, že tím působnost policie trpí a že by na rychlosti a důraznosti, na jednotě a shodném rozhodování získala, kdyby na místě dosavádních provincialních listů byl po ruce jediný na celé mocnářství se vztahující věstník, jehož veškeré části říše by současně používati mohly. Tyto okolnosti, jakož i vzrůstající agenda policejní správy činí nutným zřízení ústředního věstníku policejního.

II. Redakce.

1. Ústřední policejní věstník vydává zvláštní redakční kancelář při nejvyšší policejní instanci zřízená.

2. Věstník jest rozdělen ne dle časových period, nýbrž dle míry materialu se naskytnuvšího a opatřen indexem. Vydáván jest v číslech po sobě jdoucích.

3. Obsah rozpadá se ve 4 oddíly a to: v oddíl pro rozkazy zatýkací, druhý pro pátrání, třetí pro dohled, konečně čtvrtý pro policejní zápisky.

Oddíl I. obsahuje vše to, co se na stíhání, zatýkání osob vztahuje, dále listy zatýkací a nařízení o vazbě a předvedení soudů trestních nebo orgánů bezpečnostních. Oddíl II. má za předmět politická pátrání jako: podezřelé osoby, hnance, kteří na ustanovené místo se nedostavili, individua, která z policejního dozoru zmizela; ztráta cenných a důležitých zjevů neb věcí vedle různých popisů a vyhlášek na to se vztahujících, zejména oznámení všech větších zločinů s úplným popisem skutku a všech dat, která sloužiti mohou ku vypátrání a zatčení pachatele. Dále popisy nalezených věcí, jež by ze zločinu pocházeti mohly, pak popisy mrtvol neznámých, jejichž stav poukazuje na spáchání zločinu, sebevraždy neb neštěstí.

Oddíl III. jest určen: pro popisy, oznámení a rozkazy ohledně osob, věcí neb událostí, kteréž obzvláštního dohledu vyžadují.

III. Rozdělování a uveřejňování.

Věstník zasílá se poštou zpravidla bezprostředně všem těm úřadům a orgánům, jež zasílají věstníku zprávy nebo které nejvyššímu úřadu policejnímu zřejmě přání vyslovily, že chtějí řečeného věstníku v úřadování používati. Tu vychází se s hlediska, že věstník tento, výhradně zájmům policie sloužící, není určen ku všeobecnému rozšíření, nýbrž předem sloužiti má, by zpravoval přednosty různých úřadů státních, do jichž kompetence policie náleží jako na př. místodržící, zemské presidenty a jich referenty. Toto určení ústředního listu policejního má nutně za následek, že lze jej používati pouze v mezích služby policejní, a jmenovitě, že nelze obsah jeho sdíleti s kruhy nepovolanými. Sdělení o zahájeném trestním vyšetřování za příčinou vyhlášek ve věstníku, smí se státi jen s největší obezřetností a jen tehdá, jestliže z uveřejnění tohoto ujma pro výkon spravedlnosti nehrozí. Zejména jest míti zření k tomu, aby nenastala uveřejněním okolnosti, jiż v tajnosti jest zachovati, kolise mezi podílníky a spoluvinníky, svědky a jinými osobami neb odstranění předmětů, prostředků nebo stop trestního činu.

Vězení (v právu soukromém).

I. Starý soudní řád znal vězení jen jako zajišťovací prostředek poskytnutý žalobci, byl-li žalovaný podezřelým z útěku. Předpokládala se tu ovšem dospělá pohledávka. Podezření útěku bylo třeba hodnověrně osvědčiti; dle panující praxe mohlo se tak státi předložením vysvědčení osob. Předpisů starého s. ř. o tomto vězení nedotkl se zákon ze dne 4. května 1868 č. 24 ř. z., jímž byla zrušena exekuce na osobu dlužníkovu. Některé osoby byly osvobozeny od vězení (vojíni, konsulové některých států a j.). Vězení povolil soud beze všeho, jestliže věřitel donesl listiny, jež pohledávku úplně prokazovaly a jež odpůrce za pravé uznal. Neměl-li však věřitel dostatečných průvodů povolil soudce vězení jen tehdá, složil-li věřitel dostatečnou jistotu pro škodu a pohanu dlužníkovi tím vzniklou. Vězení naříditi mohl z pravidla jen soud, u něhož osoba, za jejíž uvěznění se žádalo, mohla býti žalována. Způsob věznění posoudil soud, který mohl po případě i vězení domácí připustiti. Vězení zrušovalo se složením jistoty za pohledávku, pro kterou se za uvěznění žádalo.

II. O povaze a přípustnosti vězení dle platného řádu exekučního viz čl. Vazba (v říz. exek.). K tomu doložiti sluší, že když výkon exekuce pro pohledávky peněžité zůstane bez výsledku a dlužník nedostaví se k roku položenému k vykonání přísahy manifestační (vyje-

vovací) aneb odepře výpověď a přísahu, má soud exekuční k návrhu na něho vazbu uvaliti, by výpověď přísežná byla vynucena. Vazba končí složením výpovědi a přísahy a její úhrnná doba nesmí převyšovati 6 měsíců (§§ 47 a 48 ex. ř., viz čl. Přísaha vyjevovací).

III. Vězení v konkursu.

Soud konkursní má ihned, zahájiv konkurs, uvážiti a usnésti se, má-li býti proti úpadci uvalena vazba pro podezření z útěku Nebyla-li vazba uvalena hned při zahájení konkursu, může ji soud konkursní — není-li ještě zvolen výbor věřitelský, nařiditi jen k návrhu jednoho neb více věřitelů neb správce podstaty, po volbě výboru však jen k návrhu tohoto, pokud se týče věřitelstva (§§ 144, 99 konk. ř.). Exekuční vazba úpadce místa má, když nepředloží seznam jmění a dluhů neb zdráhá se vykonati přísahu vyjevovací (§ 96 konk. ř.), neb tvrdošijně odpírá rozkazům soudu konkursního. Odepře-li úpadce vykonati přísahu, oznámí se to státnímu zastupitelství (§ 100 konk. ř.). Vazba exekuční (§ 99 konk. ř.) i opatrovací vykonána buď dle předpisů ex. ř. a nesmí trvati déle 6 měsíců. Výživné uvězněného jest nákladem podstaty. K návrhu výboru věřitelského pokud se týče věřitelova (§ 144 konk. ř.) může vazba býti vykonána pouze domácně. I soud konkursní může dle svého uvážení vazbu domácí nařiditi, avšak nesmí z toho beze svolení výboru věřitelského vzejíti podstatě větší náklady (§ 101 konk. ř.). O zrušení vazby rozhodne soud konkursní, slyšev zprávu konkursního komisaře, vzhledem k důvodu zatčení dle svého uvážení. Nařídí-li zrušení vazby, budiž o tom vždy vyrozuměno státní zastupitelství.

Vězení (v právu trestním).

Vězení jest trestem na svobodě při přečinech a přestupcích (§§ 244 až 247, 253—257 a 261, 262 tr. z.). Rozeznáváme dva stupně: vězení prosté a vězení tuhé. První stupeň záleží v zavření ve věznici bez želez; odsouzenci zůstavuje se na vůli, může-li sobě výživu opatřiti buď z vlastních prostředků nebo pomocí svých příslušníků, aby se zaměstnával dle své libosti. Jsou-li tu okolnosti zvláštního zřetele hodné lze vězení, které jest uloženo na určitý čin trestní (rozh. kas. s. ze dne 20. listopadu 1880 č. sb. 292 a ze dne 18. října 1881 č. sb. 375) změniti v pokutu peněžitou, přiměřenou majetkovým poměrům odsouzence nebo též ve vězení domácí, když odsouzený je bezúhonné pověsti a když by jsa vzdálen svého příbytku, nemohl pečovati o svůj úřad, své zaměstnání nebo svou výživu. Státi se tak může buď proti pouhému slibu odsouzeného, že se z domu nevzdálí, nebo v ten způsob, že se postaví před dům stráž. Vězením domácím zavazuje se odsouzený, že se pod žádnou záminkou z domu nevzdálí pod trestem, že by zbývající čas vězení stráviti musil ve veřejné věznici. Při tuhém vězení chová se odsouzenec sice též bez želez, avšak strava a práce dává se mu taková, jak toho vyžaduje zařízení trestnice. Nedovoluje se mu, aby se s někým scházel za nepřítomnosti dozorce vězňů a rozmlouvati smí jen v jazyku, jemuž tento rozumí. Z pravidla trvá nejkratší vězení 24 hodin, nejdelší 6 měsíců (výminečně až 3 roky).

Oba stupně vězení mohou býti zostřeny posty (při prostém vězení obmezí se odsouzenec na stravu tuhého vězení, při tuhém vězení na vodu a chléb, nejvýše však dvakráte týdně a nikdy dva dny po sobě jdoucí), těžší prací, přikázáním tvrdého lůžka (ne však častěji než dvakrát v týdnu a ne dva dny po sobě), přidržením v samovazbě (nepřetržené ne déle než

14 dní a pak zase až po měsíci) a uzavřením o samotě v temné komůrce (bez přetržení ne déle než 24 hodin a pak teprve po týdnu a po celý čas trestu nejvýš desetkrát).

S tím, co uvedeno, souhlasí podstatně též vojenský trestní zákon a tr. z. pro Bosnu a Hercegovinu. Toliko ve příčině místa, kde se vězení odbývá, rozeznává voj. tr. z. vzhledem k osobní vlastnosti odsouzeného, vedle domácího vězení ještě pevnostní a posádkové vězení.

Vězení (v právu trestním důchodkovém).

Důchodkový tr. zákon rozeznává podobně jako obecný tr. zákon dva stupně vězení, a sice prosté vězení, jež se uvaluje bez dodatku a tuhé vězení (§ 56), dále samostatné vězení a doplňovací vězení, které místo má, má-li se pokuta peněžitá v zákoně vyslovená zaměniti za vězení (§§ 116—123 tr. z. důch.).

I. Způsob výkonu.

Vězení vykonává se týmž způsobem, který předepsán jest obecným z. tr. při stihání přečinů pro trest vězení stejného stupně. Osoby, jež přestoupily zákon důchodkový, chovají se po dobu vyšetřování a výkonu trestu vězení ve vězeních soudů okresních (nař. min. spr. a fin. ze dne 4. května 1868 č. 37 ř. z.). Byly-li do vězení odsouzeny pro přestupky důchodkové osoby v činné službě vojenské se nalézající, mohou trest odpykati ve vojenském vězení (nař. říš. min. vál. ze dne 26. března 1878 č. 36 ř. z.). Pachatelé, kteří nepřekročili 14. rok, buďtež při trestu vězení přiměřeně zaměstnáni a též v náboženství vyučováni (§ 85 tr. z. důch.). Trest vězení vykonává se z pravidla po celou přisouzenou dobu bez přerušení; hrozí-li však z toho úpadek živnosti odsouzeného neb jeho rodiny, může býti trest jednoduchého vězení vykonán v odděleních s mezičasím nejdéle 14 dnů (§§ 58 a 59 tr. z. důch.).

II. Trvání vězení.

Nejkratší doba obnáší 24 hodiny, nejdelší 4 roky; při pachatelích, kteří překročili sice 10. avšak ne 14. rok věku svého, nesmí doba vězení převyšovati 6 měsíců, při ostatních nezletilcích, kteří nepřekročili 20. rok, 1 rok (§§ 60 a 84 tr. z. důch.).

III. Zostření.

Toto je buď arbitrérní, kde je zákon přenechává uvážení soudcovu, buď obligatorní, kde je zákon nařizuje. Zostření má místo, sběhne-li se dvé nebo více trestních činů. Trest vězení může býti zostřen:

a) ztrátou práv a oprávnění (živnostenských oprávnění);

b) vyhostěním;

c) uveřejněním jména pachatele (v novinách) (§§ 63, 65, 70—72, 73, 78 tr. z. důch.). Způsoby zostření jsou tytéž jako v obecném zák. tr.

IV. Přeměna pokuty peněžité ve vězení.

Pokutu peněžitou lze změniti ve vězení v těchto případech:

1. Nejvyšší výměra pokut peněžitých obnáší 10.000 zl., nelze-li se domoci věci, kterou stal se přestupek; převyšuje-li pokuta, kterou sluší vyměřiti, obnos 10.000 zl., lze místo přebytku uložiti přiměřený trest vězení (§ 41 tr. z. důch.);

2. je-li pokuta nedobytnou;

3. neb může se státi nedobytnou během dlouhé doby;

4. byla-li by pokutou peněžitou značně stižena další výživa odsouzeného neb jeho rodiny;

5. při nezletilcích, vysloví-li se soud poručenský proti dobývání pokuty ze jmění a příjmu jeho;

6. když úřad nalézající neuloží část obnosu, za který jiný ručí, ručiteli (§ 116).

V. Zkrácení vězení.

Vězení lze zkrátiti, hrozí-li úpadek živnosti pachatelově neb jeho rodině; v tomto případě se vězení zostří nebo přemění v tuhé vězení. Vězení lze zkrátiti v tomto případě pod nejnižší míru, avšak nikoliv pod 24 hodin (§§ 122 a 123 tr. z. důch.).

VI. Nepřípustnosť vězení.

Osoby, jež po zákonu ručí za přestupky důchodkové jinými osobami spáchané (rodiče, poručníci, manžel), nelze odsouditi do vězení pro tuto jejich povinnosť ručení, jež pozůstává jen v plnění (konání) (§ 138 tr. z. důch.).

VII. Prominutí trestu vězení.

1. Trest vězení lze prominouti, jsou-li zde zvláštní polehčující okolnosti nebo poměry zvláštního ohledu hodné (§ 474 lit. *a* tr. z. důch.).

2. Jestliže se původce nebo spoluvinník důchodkového přestupku ještě před dokonáním tohoto nejen činně přičinil, by zachránil provedení činu tohoto, neb jej překazil neb odvrátil škodu, kterou mohl způsobiti, nýbrž též sám věc oznámil, dříve než byl přestupek dokonán a dříve než úřady důchodkové byly zpraveny o úmyslu pachatelově, takže dokonání přestupku bylo zabráněno nebo pachatel s předmětem přestupku neb aspoň předmět přestupku sám byl za příčinou zákonného řízení trestního postižen anebo při náležité pozornosti mohl býti postižen, aniž původce neb spoluvinníci zavinili, že postižení bylo opomenuto, nebudiž na tyto osoby uvalen trest vězení (§ 476 tr. z. důch.).

VIII. Ostatní zvláštní předpisy.

Kdo byl zadržen pro důchodkový přestupek, může žádati za jistých zákonných podmínek, by proti němu bylo upuštěno od výkonu zákonného řízení. Této žádosti nesmí býti vyhověno, jde-li o důchodkový přestupek, na který zákon ukládá trest vězení (§ 545 tr. z. důch.). Je li osoba odsouzena k trestu vězení v době, kdy má se rozsudek vykonati, na duchu chorou neb jinak těžce nemocnou neb těhotnou, odloží se výkon trestu vězení až do uzdravení nebo porodu (§ 91 tr. z. důch.). Zmírní-li vyšší úřad k odvolání neb k žádosti o milosť podané odsouzeným trest vězení a nalézá-li se odsouzený ve vazbě, v čítá se do doby trestu doba, kterou strávil odsouzený ve vazbě ode dne, kdy mu byl prohlášen nález až do dne, kdy mu bylo oznámeno rozhodnutí o odvolání nebo žádosti o milosť (§ 892 tr. z. důch.). Náklady spojené s výživou, potřebným šacením a nemocí odsouzeného nahradí se trestnici potud, pokud nejsou nahrazeny prací trestance, ač-li ovšem tato místa má (§ 931 tr. z. důch.).

Věznice vojenské.

I. Pojem a roztřídění.

Věznice vojenské jsou ústavy, ve kterých chovají se osoby nalézající se na základě opatření soudů vojenských ve vazbě vyšetřovací nebo ve vazbě trestní. Co do rozdělení jich sluší uvésti:

1. Vojenské trestnice, kdež odpykávají si provinilci trest žaláře nad dobu jednoho roku.

2. Vojenské věznice v užším slova smyslu, k nimž náleží opět

a) vězení posádková (garnisonní), jichž se používá netoliko k vazbě osob soudem odsouzených pravidelně k trestu žaláře do jednoho roku trvajícího, nýbrž pokud jde i o vazbu vyšetřovací,

b) vězení polní, jež zřízena bývají v případu mobilisace vojska nebo jednotlivých jeho částí při vojenských soudech armády.

Vojenské trestnice jsou v Möllersdorfu, dále v těchto pevnostech: v Terezíně, v Komárnu, v Aradu, Oseku a v Petrovaradínu. Těchto pět posledních vojenských trestnic nazývá se »pevnostní trestnice.«

II. Organisace.

Velitelem pevnostní trestnice jest dotyčný místní velitel, jemuž po boku stojí některý důstojník místního velitelství jakožto důstojník inspekční. Službu zdravotní obstarávají vojenští lékaři dotyčné posádky, správu duchovní pak buďto vojenští duchovní místní, nebo není-li jich, podpůrně civilní duchovní. Příslušná ustanovení o tom vydává vojenské teritoriální velitelství. Pokud jde o roztřídění a propouštění trestanců jsou vojenské trestnice (pokud se týká, pevnostní trestnice) podřízeny v záležitostech trestanců přímo říšskému ministerstvu války; pokud jde však o způsob nakládání, dále ve vojenském ohledu v záležitostech osobních, jež říšské ministerstvo války nenařídilo, příslušnými jsou vojenská teritoriální velitelství (v pevnostech cestou příslušného pevnostního velitelství), a konečně ve směru služby správní podřízeny jsou vojenské trestnice intendancím sborovým (pokud se týká, intendancím vojenského velitelství).

Každému soudu garnisonnímu přiděleno jest vojenské vězení (resp. věznice). Říšské ministerstvo války nařizuje dle potřeby zřízení nebo zrušení věznic vojenských. Posádková vězení označena bývají dle sídla svého a rozdělují se dle potřeby — podobně jako soudy — na oddělení (sekce). Ve vězeních posádkových přechovávají se nejen osoby nacházející se ve vyšetřovací vazbě u soudů posádkových a ti, kdož byli jimi odsouzeni ke kratším trestům na svobodě, nýbrž i ony osoby, kteréž sem ve zvláštních případech poukáže říšské ministerstvo války nebo nadřízené vojenské teritoriální velitelství.

III. Dohled.

Dle rozsahu jsou věznicím vojenským přikázáni jeden nebo dva profosové a kromě toho náležitý počet klíčníků jakožto personál dozorčí. Profosové tvoří zvláštní skupinu zřízenců vojenských a mají svůj konkretální status, v němž jsou jako šarže vrchní štábní důstojníci 1. a 2. třídy, štábní profosové a profosové. Jsou to vesměs osoby vojenské dostávající gáži (t. zv. gažisté), nejsou zařaděny v nižádnou třídu služební, co se pak týče poměru nadřízenosti a podřízenosti jsou na stejném stupni jako kadeti zástupci důstojníků, nenáleží však k moci branné a skládají zvláštní přísahu byvše jmenováni Pro profosy platí ustanovení disciplinárního trestního předpisu pro vojenské úředníky c. a k. vojsko. Profosové podřízeni jsou přednostům soudů (velitelům vojenských trestnic) a orgánům povolaným od soudů ku přehlížení služby dozorčí a jsou též k auditorům přiděleným u soudů vojenských v poměru podřízenosti. Z několika profosů zřízených u určité věznice vojenské jest bezprostředním představeným ostatních onen profos, kterému svěřena v ústavě správa. Ku podpoře profosů ve službě dozorčí přidělují se trestnicím pevnostním nadklíčníci ze šarže závodčích nebo stejných šarží a dále klíčníci ze šarže desátníků nebo svobodníků, pokud se týká, osob jim se rovnajících.

Polní vězení označena jsou podle příslušných armádních sborů, k nimž jsou přidělena. Osobní status vězení těchto upraven jest organickými předpisy pro armádu v poli. Zřídí-li se v určité pevnosti válečnou výzbrojí opatřené zvláštní posádkový soud, jehož tam v čas míru nebylo, dojde též ku zřízení zvláštního posádkového vězení ve smyslu předpisů o výzbroji válečné.

IV. Další nařízení o vojenských věznicích.

Oběžním nařízením říš. min. války ze dne 10. října 1877 čís. praes. 3769 norm. věst. kus 53 čís. 202 a na základě nejv. rozh. ze dne 23. srpna 1877 vydán byl nový předpis pro vojenské věznice; oběžním nařízením pak ze dne 11. března 1882 praes. č. 1303 norm. věst. kus 11 č. 29 vydaná byla veleobsáhlá instrukce o správě a účtování ve věznicích vojenských. Prve zmíněný předpis z r. 1877 vytýká předpisy o vnější a vnitřní povaze žalářů a vězeňských místností, o ubytování nemocných vězňů, o nakládání vězni a jich věcmi při uvězňování, o podmínkách uvěznění osoby zatčené; dále stanoví se tu způsob a povinnost činiti sdělení ohledně vězňů, jestliže se odevzdávají jiné věznici vojenské, předpisy o protokolech ohledně osob uvězněných, o nakládání a roztřídění (klasifikaci) trestanců, jich oděvu, stravování, zaopatření osob odsouzených k vězení profosů, předpisy o zdravotních opatřeních, o prosbách a stížnostech, o nakládání s trestanci civilními a oněmi osobami vojenskými, kteréž odpykávají si ve vojenských věznicích tresty nalezené soudy civilními, o zakročení proti vzpurným a uprchnuvším, o tom, jak dlužno se zachovati, zemře-li vězeň, o výkonu trestu, o prostředcích ku polepšení trestanců (služby boží, vyučování, zaměstnání, práce pro potřeby vojenských věznic, o odměňování trestanců nepoklesnuvších více, účtování s podíly mzdy, odměny trestanců), dále předpisy o době pracovní, oznamování trestanců dodaných a propuštěných, občasné poměry, průkazy a propuštění, o správě věznic vojenských, o trestním oprávnění přednosty vojenské věznice, o spoutání vězňů.

Oběžním nařízením ze dne 14. března 1878 odd. 4. č. 445, jakožto dodatkem ku předpisu o vojenských věznicích (uveřejněnému oběžním nařízením ze dne 10. října 1877 praes. č. 3769) vydány byly řády domácí a to:

1. pro trestance žalářní I. kategorie se zvláštním dodatkem o způsobu nakládání vězni ve vyšetřovací vazbě se nalézajícími, pokud nenáleží k mužstvu;

2. pro trestance žalářní II. kategorie chované ve věznicích vojenských, dále pro trestance a osoby nalézající se ve vazbě vyšetřovací, pokud náležejí k mužstvu;

3. pro trestance žalářní II. kategorie ve vojenských trestnicích vydána byla oběžním nařízením říš. min. války ze dne 7. března 1879 odd. 4 č. 407 nová instrukce pro přednostu a inspekčního důstojníka vojenské trestnice, dále pro inspekční důstojníky pověřené vrchním vedením a dozorem ve věznici vojenské, dále předpisy o chování se dozorčích orgánů ve věznicích vůbec, zejména pak pro vrchní štábní profosy, štábní profosy a profosy, nadklíčníky a klíčníky.

Nařízením říš. min. války ze dne 4. prosince 1875 č. 2388 odd. 4 oznámeno k dodatečnému povšimnutí veškerým sborům trupovým a vojenským ústavům, že dlužno prve dožádati se rozhodnutí velitelství gene-

rálního a spolu připojiti příslušné spisy, kdykoli běží o výkon trestu vysloveného proti nějaké osobě vojenské se strany soudu civilního. Nařízením říš. min. války ze dne 20. března 1876 č. 625 odd. 4 nařízeno, že smí býti jen tehdy vykonán trest na osobách vojenských odsouzených některým soudem v královstvích a zemích na radě říšské zastoupených k žaláři nebo vězení, avšak povolaných k aktivní službě vojenské ještě před nastoupením trestu, když dotyčný soud civilní požádá o výkon trestu rozsudkem prohlášeného. Nařízením říš. min. války ze dne 9. června 1883 č. 923 odd. 4 prohlášeno bylo ve shodě s král. uherským ministrem spravedlnosti, s král. chorvatsko-slavonskou vládou zemskou a pokud se týká, s c. k. min. spravedlnosti toto: K žádosti úřadu civilního může býti odbyt ve vojenských soudních vězeních trest na svobodě nemající trvání nad dobu jednoho roku, na kterýžto trest právoplatně nalezly král. uh. soudy proti osobám vojenským v aktivní službě pro nějaký trestný čin, jehož se dopustily osoby ony prve, než vstoupily ve svazek vojenský nebo po čas poměru neaktivního. Nařízením říš. min. války ze dne 25. července 1884 č. 1447 odd. 4 ustanoveno, že tresty na svobodě vynesené uherskými soudy civilními proti aktivním osobám vojenským a netrvající déle osmi dnů mohou býti odbyty místo ve věznicích posádkových a jinakých trestnicích soudů vojenských ve vězeních sborů trupových (pluků atd.), kteréžto sbory povolány jsou vykonávati disciplinární tresty vězení a eventuelní vazbu preventivní; ustanovení toto má platnost ve všech oněch případech, kde příslušný soud vojenský jest příliš vzdálen od sboru, kterému odsouzenec přináleží. Nařízení říš. min. války ze dne 23. dubna 1884 č. 572 odd. 4 vytýká předpisy o tom, jak sluší se zachovati v těch případech, když žádají bosenskohercegovinské soudy civilní úřady vojenské o výkon trestu na svobodě vyneseného proti osobě vojenské nastoupivší aktivní službu. Oběžním nařízením říš. min. války ze dne 26. března 1878 č. 593 odd. 4 ustanoveno, že tresty pro přestupky důchodkové, ku kterým odsouzeny byly osoby vojenské příslušnými soudy, mohou býti odpykány ve věznicích vojenských. Nařízením ministerstva zemské obrany ze dne 10 března 1888 č. 146 ustanoveno, že dlužno v civilních trestnicích odbývati tresty na svobodě, k nimž odsouzeny byly soudem vojenským v čas míru osoby zeměbrany (zemských střelců).

Oběžní nařízení říš. min. války ze dne 18. února 1869 č. 633 odd. 9 vydalo předpisy o výkonu trestu žaláře, k němuž kdo odsouzen byl některým soudem škádry (t. j. oddělení loďstva) nebo některým soudem lodním.

Věznictví.

I. Pojem a rozdělení.

Věznictví zahrnuje všechny ústavy, jež zařizuje a vydržuje stát, by v nich choval osoby, které se prohřešily proti řádu právnímu. Věznice jsou místnosti k tomuto cíli zřízené, v nichž se přidržují jmenované osoby na úřední rozkaz a pod úředním dohledem. Rozeznáváme:

a) policejní vězení, kde odpykávají trest osoby, jež byly odsouzeny pro policejní přestupky k trestu vězení aneb kde se prozatím chovají osoby, jež jsou v podezření, že dopustily se porušení práva, by byly vydány příslušnému úřadu trestnímu;

b) vyšetřovací vězení, v nichž uvězněny jsou osoby, proti nimž je zavedeno soudní vysetřování, by zabráněno bylo útěku a dorozumění se (kollusi);

c) trestní vězení; kde odpykávají si tresty osoby, jež byly odsouzeny soudcovským nálezem pro delikt trestní.

II. Dějinný rozhled.

Ve starších dobách byla bezpečnostní opatření, by bylo zabráněno útěku vězně, jedinou péčí, jež byla za nutnou pokládána při vězeních. K účelnému zařízení vězení nebylo až do počátku tohoto století naprosto přihlíženo. Vězňové byli chováni společně, jak to prostora dovolovala, bez rozdílu stáří a pohlaví, ba často bez ohledu na různý účel detence a bez zaměstnání. Tím podporovány zločiny a mravní bída, vězení nebyla trestnícemi a ústavy polepšovacími, nýbrž spíše útočištěm hříchu a záhuby. Teprve od konce 18. stol. počíná snaha odstraniti vady věznictví.

Snahy ty vznikly v Anglii a v Americe a šířily se odtud do Německa a Rakouska. Z mužů, jež se o věznictví zvláště zasloužili, vyniká zejmena Howard (nar. 1720, šerif hrabství Bedfordského), jenž procestoval v l. 1756 až 1790 Evropu, by se náležitě přesvědčil o stavu věznictví. V Německu byli to Wagnitz, Loss, Zeller, Mittermaier, z Jagemannů, Julius, Wichern, Röder, Holtzendorf, Tellkampf a j., již slovem i písmem vystupovali jako reorganisatoři věznictví.

Na kongressích ve Frankfurtě (1846 a 1857) za předsednictví Mittermaiera, v Bruselu (1846 a 1856) a v Londýně (1872) byly podrobným poradám podrobeny naléhavé reformy věznictví, platné soustavy, jich světlé a stinné stránky, nutné opravy, reorganisace věznictví, otázka mladistvých zločinců a jiné. Různé soustavy, o nichž bylo na těchto sjezdech jednáno, jsou tyto:

1. Americký systém t. zv. penitentiální neb isolační. Ježto se nelze nikdy naprosto vyhnouti značným neprospěchům, jež vznikají z vazby společné, vznikla myšlénka (předem v Americe) zaříditi trestní ústavy tak, by každý vězeň byl sám uvězněn a s jinými vězni stýkati se nemohl. První podmínka polepšení se vězně spatřována v jeho odloučení od ostatních; naprostým odloučením a náboženskou útěchou bylo působeno na jeho lítosť a polepšení. Tato základní myšlénka však nepronikla jednak pro obtížné praktické provedení a zvláště pro nesmírné náklady.

2. Systém Auburnský nebo mlčecí zaveden byl nejdříve r. 1823 v Auburnu ve státě Newyorském. Záleží v tom, že vězňové jen v noci jsou v samovazbě, kdežto za dne konají společné práce, jsouce však podrobeni příkazu naprostého mlčení. Polepšení má býti docíleno jednak prací jednak tím, že se nebezpečí vlivu nepolepšitelných vězňů zabraňuje přísným zachováváním zákazu naprostého mlčení. Vedle toho vytvořil se další systém totiž

3. novější systém Pennsylvánský, zavedený nejdříve r. 1829 v tresnici u Filadelfie. Ten spočívá sice též na oddělení zločinců za dne a v noci, avšak snaží se dosíci polepšení vězňů spíše prací než přímým náboženským působením. Pak máme dva další anglické systémy a sice

4. známkový systém kapitána Maconochia. Tento klade na místo trvání trestu soudcovským rozsudkem určeného přiměřený počet úkolů pracovních.

5. Postupný (progressivní) systém (též irský systém), jenž byl od r. 1843 zaveden v Irsku Croftonem. Tento systém vzbudil všeobecnou pozornosť a byl různě nápodoben.

Crofton kombinoval totiž oba americké systémy a spojil s nimi zařízení dosud aspoň v této podobě nové. Trestanec — na několik let odsouzený — chová se v první době (trvající 9 měsíců a při dobrém chování na 8 měsíců zkrácené) v samovazbě; po skončení samovazby nastupuje vazba společná. Dokonal-li trestanec tímto způsobem buď celou vazbu neb zkrácenou, dodá se do ústavu přechodného (intermediatae prison); zde se mu odeberou všechny vnější známky věznění (káranský oděv a pod.) a učiní se s ním pokus, pokud lze mu dopřáti větší svobody tím, že smí pracovati na svobodě bez dohledu aneb že smí vycházeti z ústavu za účelem hospodářským a pod. Propuštění na odvolání (conditional discharge) děje se udělením dovolovacího lístku (Ticket of leave). V Německu zavedl nejprve tento systém ředitel trestnice Hoyer.

Co se týče otázky hodnoty všech těchto různých soustav, domáhal se každý z nich svého času jisté neomylnosti. Avšak u každého z nich okázala se naděje ta býti více méně klamnou. Lze asi tolik říci, že žádný z nich nedovede trestance úplně polepšiti. Při každém z nich vyskytují se případy zpětnosti, takže otázka reformy věznictví nemohla zmizeti s denního pořádku. Lze konstatovati jen to, že se všeobecně brojí jak proti výhradné vazbě společné, tak proti dlouho trvající samovazbě a že se obrací víc a více pozornost ke kombinaci vazby společné a samovazby provedené v systému Croftonském, jakož i ku zřízení ústavů přechodných a k zatímnímu propuštění (dovolení). V souvislosti se snahami zlepšiti věznictví, jež se skoro všude vyskytují, dlužno však ještě vytknouti dva body: založení zvláštních ústavů pro mladistvé zločince a spolky k péči o propuštěné trestance. Nejlepší zařízení vězení působí jen neúplně, nepostaví-li se po bok ústavům hlavním ještě účelná zařízení v obou těchto směrech.

III. Snahy reformní.

Snahy v oboru reformy vězení vedly k těmto zásadám, jež se všeobecně zachovávají:

1. Místnosti buďtež v zdravotním ohledu bezvadnými a buďtež tak zařízeny, by bylo možno uskutečniti úplné oddělení jednotlivých vězňů. Při vykonávání přísné kázně nesmí býti přehlédnuto, že vězňové nesmí býti více obmezováni a s nimi krutěji jednáno, než toho nutně vyžaduje nejbližší účel jich věznění.

2. Dnes není žádné pochybnosti o tom, že roztřídění vězňů a trestních vězení musí býti nezbytně provedeno a to dle 3 směrů: dle délky trestu, dle způsobu nakládání vězni a dle souvislosti trestu s následky pro čest občanskou. V příslušných kruzích jedná se též o prostředcích a cestách ku provedení této klasifikace, jakož i o dalších otázkách s tím souvislých zařízení trestních vězení a nakládání vězni. Nejmenší potíže působí v tomto směru vězení určená pro kratší tresty na svobodě.

3. Veliký význam má obsazení úřednických míst při trestnici. Řízení celku svěřeno buď osobě sice přísné a energické, avšak zároveň též lidumilné. Služební povinnosti buďte přesně upraveny zvláštními služebními instrukcemi a domácím řádem, při čemž buď přísně hleděno k účelnému nakládání vězni. Bezměrná mírnost, slabost a lhostejnost škodí stejně jako přísnost vybíhající v ukrutnost a surovost.

IV. Zločinci mladiství.

Veledůležitou otázkou, jež úzce souvisí s věznictvím, jest detinování mladistvých zločinců. Zucker ve svém díle »über die Behandlung der ver-

brecherischen u. verwahrlosten Jugend« podotýká právem: Hlasité žaloby ozývají se dnes na stav zločinnosti mladistvých osob a toužebně očekává se brzká náprava. Spočívá to v povaze věci. V rostoucím počtu zločinnosti mladistvých osob skrývá se velké sociální nebezpečí pro budoucnost. Rychlé a značné rozmnožení zločinného dorostu opravňuje k vážným obavám o budoucí utváření se společnosti. Uchvátí-li zločinná náchylnost hlavně mládež a rozmnoží li se v jejich řadách způsobem nápadným, pak dosáhla její intensivita značného stupně a třeba tím ráznějších prostředků, by se čeliti mohlo zlu, jež je základem stoupání počtu zločinců ve všech třídách stáří. Zločinnost mládeže zaujímá zvláštní a ne nezajímavé dvojí postavení. Jednak jest akutní a nebezpečnou chorobou sociálního těla, jednak však jest její hojení možným, ač užije li se vhodných prostředků. Jak jistou je záhuba, jíž přivoditi musí nečinné čekání a dívání, tak pravděpodobným je výsledek při činném zasahování. Již tr. řád ze dne 19. ledna 1850 ustanovuje v § 195: »Zatčení buďtež chováni — pokud možná — každý sám ve svém vězení. Kde není možným, by byla každá osoba zvlášť chována, pečuj soud o to, by se do téhož vězení nedostaly osoby různého pohlaví, účastníci téhož zločinu nebo přečinu, zločinci nevycvičení neb mladiství se zločinci vycvičenými neb odrostlými.« Tr. řád ze dne 29. července 1853 (§ 164) a ze dne 23. května 1873 (§ 184) přijaly tato ustanovení a instrukce pro soudy trestní ze dne 16. června 1854 stanoví v § 58 »že při přikázání vězení trestancům budiž postupováno týmž způsobem jako při vězněných vyšetřovancích«. Ve smyslu tohoto ustanovení stalo se již od delší doby v různých soudních vězeních a trestnicích přísné oddělování mladistvých zločinců od dospělých vůdčí zásadou a bylo tu s menší, tu s větší pečlivostí prováděno. Mladistvé osoby zúčastnily se vynikajícím způsobem vyučování vězňů nařízeného v jednotlivých ústavech, jim byly vykázány ve větších trestnicích oddělené chodby a pečováno o to, by se dle své chuti a nadání vycvičily v nějakém řemesle. Výkon trestu proti osobám mladistvým nebyl však pronikavě systematicky organisován a teprve r. 1889 učiněn byl první mnohoslibný krok k účelné reformě výkonu trestu proti osobám mladistvým, jehož účinek byl však jen skrovný. Byla totiž v trestnicích v Praze a Mariboru zřízena zvláštní oddělení pro osoby mladistvé. Mladiství zločinci, kteří byli odsouzeni pro zločiny proti mravopočestnosti, jakož i zločinci, jichž mravní povaha mohla by zhoubně působiti na mladistvé spolutrestance, jsou z těchto oddělení vyloučeni, naproti tomu mohou i ti mladiství zločinci býti přijati do oddělení pro osoby mladistvé, jež dokonají trest na svobodě na nč uvalený před 24. rokem věku svého (viz dílo Zuckerovo).

V. Samovazba hraje v moderním věznictví důležitou úlohu; očekává se od tohoto systému nejúčinnějšího polepšení se trestance. Samovazbu ohledně rak. věznictví blíže upravuje zák. z 1. dubna 1872 č. 43 ř. z. (viz čl. Samovazba).

VI. Ustanovení zákonná.

Tato jsou obsažena v tr. zákoně, v tr. řádu, ve vykonávacím předpisu k tr. ř. a posléz v platných instrukcích (k tr. z. a voj. tr. z.) pro trestní soudy. Tyto zákonné předpisy rozeznávají předem vazbu vyšetřovací od vazby trestní.

1. Vazba vyšetřovací: Ohledně vazby vyšetřovací stanoví tr. ř., že prozatimní zjištění obviněného má se státi tak, aby se co nejvíce šetřilo

jeho osoby a cti. Vězeň buď jen v tom obmezen, čeho třeba k zajištění jeho osoby a k zamezení úmluv, jež by mohly býti vyšetřování na újmu (§ 183). Představený soudu určí, zda a za jakých opatrností může se vězňům odjinud poskytovati oděv, potrava a jiné věci. Byly-li věci takové doneseny, buďtež prve, než se jich užije, bedlivě ohledány (§ 29 vyk. n.). Osoby nalézající se ve vazbě vyšetřovací buďtež, pokud možná, chovány každá zvlášť o sobě. Kde není možným, by každá osoba byla zvlášť chována, přihlížej soud k tomu, by se do téhož vězení nedávaly osoby různého pohlaví, účastníci téhož zločinu neb přečinu, zločinci nevycvičení a mladí se zločinci vycvičenými neb odrostlými. Též buď při tomto rozdělování vyšetřovanců k tomu přihlíženo, jak jsou vzděláni a jakého druhu je zločin nebo přečin za vinu kladený. (§ 184 tr. ř.).

Uvězněný může si na svůj náklad opatřiti pohodlí a zaměstnání, jež srovnává se s jeho stavem a jměním, pokud se to shoduje s účelem vězení a pokud se tím domácí pořádek neruší a není to na újmu bezpečnosti. (§ 185). Žádá-li uvězněný, by ho navštívil lékař neb duchovní jeho vyznání, jejž sám sobě zvolil, neb chtějí-li ho navštíviti příbuzní neb osoby, s nimiž by se rád poradil, nebudiž k tomu povolení odpíráno, pokud se to srovnává s domácím pořádkem. Takové návštěvy odbývají se jen u přítomnosti některé osoby soudní a soudce vyšetřující může je docela zapověděti, když jest se dle povahy případu obávati, že by to bylo vyšetřování na újmu. (§ 186). Žalářník nesmí žádnou osobu soudu dodanou převzíti dříve do vazby vyšetřovací, dokud neobdržel soudní rozkaz k tomu a dokud nebyla prohlédnuta osoba obviněného a jeho šatstvo, jak předpisuje § 160 tr. ř. (§ 49 instr.). Soudní lékař ohlédá každého obviněného, jenž byl zatčen pro podezření ze zločinu nebo přečinu, šetře zvláštních předpisů o tom platných a vyhotoví nález o tělesném stavu obviněného a o porušeních a chybách na něm shledaných, jejž odevzdá soudci vyšetřujícímu (§ 55 instr.). Vyšetřovanci, jež se nemohou sami vyživovati ani dle svých poměrů majetkových dáti náhradu za výživu ve věznici (§ 388 tr. ř.), mohou dle uvážení představeného soudu býti přidržováni ku přiměřené práci domácí, pokud to vyžaduje potřeba věznice. Budiž však o to pečováno, by se nestýkali s trestanci neb s jinými vyšetřovanci. (§§ 75 a 82 instr. pro soudy trestní).

2. Vězení trestní. Trestní vězení řídí se dle stupně trestu. Tr. z. rozeznává při zločinech žalář a těžký žalář. V prvním stupni trestu žaláře chová se trestanec úzce a stravuje se tak, jak to dle zvláštních předpisů o tom vydaných nebo předpisů, jež ještě budou vydány, dopouští zařízení trestnic pro takové trestance ustanovených. Trestanec nesmí se s nikým scházeti, není-li přítomen dozorce vězňů a nesmí s nikým rozmlouvati v jazyku, jemuž dozorce nerozumí. (§ 15 tr. z.). Při trestu těžkého žaláře dovoluje se rozmluva, jež se netýče bezprostředně žalářování trestancova, jen ve zcela zvláštních a důležitých případech. (§ 16). Jde-li o činy trestní, jež trestají se těžkým žalářem, zostří soud trest namísto železy jedním neb více způsoby zostření zákonem přípustnými (§ 3 zák. ze dne 15. listopadu 1867 č. 131 ř. z.). S trestem žaláře buď vždy spojeno přidržování ku práci. Každý trestanec musí tudíž konati práce, jež jsou přiměřeny zařízení trestnice. Při rozdělování prací přihlíženo buď co nejvíce ku stupni žaláře, k posavádnímu způsobu zaměstnání trestanců a k jich stupni vzdělání. (§ 18).

Přečiny a přestupky trestají se vězením. Instrukce pro soudy trestní (nař. min. sprav. ze dne 16. června 1854 č. 165 ř. z.) obsahuje předpisy o nakládání trestanci (§§ 84 až 87), o zařízení vězení v ohledu zdravotním, jakož i o bezpečnostním opatření proti útěku trestanců (§§ 43, 45, 94 až 96) dále o dozoru nad vězni (§§ 45 až 47), předpisy pro personál dozorčí (§§ 62 až 64 a 66).

VII. Osoby vojenské. Ohledně osob vojenských obsahuje

1. oběž. nař. říšského min. vál. ze dne 19. listopadu 1883. č. pres. 5365 (věstn. 57 kus č. 161) předpisy o výkonu trestů na svobodě soudem uvalených na osoby vojska, zeměbrany, a četnictva, dále o zjištění osob nalézajících se ve vyšetřovací vazbě soudů vojenských (zeměbraneckých).

2. Oběž. nař. říš. min. vál. ze dne 10. října 1877 č. p. 3769 věst. 53 č. 202) obsahuje předpisy pro vojenské věznice. Oběž. nař. ze dne 11. března 1882 č. p. 1303 věst. kus 11 č. 29 vydána obsáhlá instrukce pro správu vojenských věznic.

3. Nař. říš. min. vál. ze dne 20. března 1876 odd. 4 č. 625 bylo sděleno, že se opakují případy, že osoby vojenské, jež byly odsouzeny občanskými soudy království a zemí v říšské radě zastoupených k trestům žaláře neb vězení, avšak ještě před nastoupením trestu povolány byly do služby vojenské, odpykávají tresty ve vojenských věznicích a sice v době, kdy vyjednávání ohledně delegace příslušného oddílu vojenského k výkonu trestu nebyla ještě skončena a kde zejména nebylo ještě dosaženo svolení ministra spravedlnosti dle §§ 405 a 406 tr. ř. k tomu potřebného. Vzhledem k tomu se nařizuje, že lze vykonati trest jen tehdá, když příslušný soud občanský žádá výslovně za výkon trestu rozsudkem přisouzeného, odvolávaje se na zvláštní delegační opatření ministerstva spravedlnosti, připojiv zároveň tabulku výkazní neb opis rozsudku.

4. Nař. říš. min. vál. ze dne 9. června 1883 odd. 4. č. 923 bylo nařízeno ve srozumění s uherským ministerstvem spravedlnosti, chorvátskou zemskou vládou a rakouským ministerstvem spravedlnosti, že tresty na svobodě, jež uvalily soudy uherské na osoby vojenské v činné službě se nalézající pro čin spáchaný před vstoupením do svazku vojenského aneb mimo poměr aktivní mohou býti vykonány k žádosti občanského úřadu ve vojenských věznicích (garnisonních vězeních), pokud nepřevyšují dobu 1 roku.

5. Nař. min. pro zemskou obranu ze dne 10. března 1880č. 146 (pro vojsko vyhlášeno nař. říš. min. vál. ze dne 22. března 1880, odd. 4. čís. 680) vykonávají se v míru dle § 4 zákona ze dne 23. května 1871 (č. 16 věst.) tresty na svobodě vynesené vojenským soudem proti osobám zeměbrany (zemským střelcům) v občanských trestnicích.

6. Oběž. nař. říš. min. vál, ze dne 26. března 1878 odd. 4 č. 593 (věst. 7 kus, č. 67) bylo nařízeno, že mohou samostatné neb doplňovací tresty vězení, jež byly příslušnými soudy uvaleny pro přestupky důchodkové na osoby vojenské činně sloužící, odpykány býti ve vojenském vězení.

Vidimace listin viz Notářství.

Vikář.

I. Apoštolský nebo papežský vikář.

Pod tímto titulem vykonávali druhdy různí vynikající biskupové, později pak vůbec biskupové v jednotlivých důležitých místech v zastoupení

papeže určité úkony vyšší jurisdikce nad větším územím; tak na př. arcibiskupové Soluňští nad Illyrskem, Sevillští nad Španělskem. Později užíváno v těchto případech titulu legatus natus neb i primas, kdežto apoštolskými vikáři slují nyní papežští zmocněnci, kteří vykonávají pravidelnou biskupskou právomoc v územích, kde katolická víra se teprve zavádí a kde tudíž formálních diecesí ještě není nebo kde diecese dříve existující byly světskou mocí zabrány a sukcesse biskupská trvale byla přerušena; tak na př. v misionářských zemích jest vždy určitý soubor misionářských stanic a apoštolských prefektur podroben jednomu apoštolskému vikáři. Rovněž v Evropě byli v posledních desítiletích v protestantských zemích severu až do obnovení hierarchie aspoštolští vikáři a v Drážďanech jest posud apoštolský vikariát pro království Saské. V Rakousku jest t. zv. apoštolský polní vikář neboli polní biskup v čele veškeré duchovní správy vojenské. Apoštolští vikáři mají vždy svěcení biskupské.

II. Vikáři biskupští:

1. Aktivní biskup má po boku vikáře generálního (viz čl. Vikář generální);

2. je-li stolice biskupská uprázdněna úřaduje vikář kapitolní;

3. v určitém obmezeném smyslu jsou vikáři též děkani v jednotlivých okresích biskupské diecése jmenovaní, kteří proto v Čechách se nazývají »okresními vikáři« (srv. čl. Děkan).

III. Vikáři farní:

1. Jako dočasný vikář (vicarius temporalis) zřizuje se pomocný kněz ke správě farní pro dobu legální nepřítomnosti farářovy neb uprázdnění obročí (srv. čl. Intercalare) neb ustanovuje se též k tomu cíli, aby za faráře pro churavosť a pod. nezpůsobilého k vykonávání úřadu samostatně a pod vlastní zodpovědnosti farní správu vedl. Rovněž nazývá se někdy farním vikářem pomocný kněz, který u filialního kostela obstarává správu duší byť i ne samostatně, nýbrž odvisle od faráře kostela hlavního (srv. čl. Kněží pomocní); řádoví kněží se neustanovují na řádových farách jako faráři, nýbrž toliko jako vikáři, jež mohou býti kdykoli s místa svého opět odvoláni.

2. Stálý vikář (vicarius perpetuus) zřizuje se v případech, kde ten, jemuž fara náleží, farní úřad buď proto, že to jest osoba morální (řád a pod.), nebo jelikož jest povinen jinde residovati (na př. jako člen kapitoly), osobně nemůže vykonávati. Stálý vikář, jejž jmenuje k návrhu oprávněného (parochus primitivus) biskup, zaujímá postavení skutečného faráře, jenom že beneficium má spravovati pro t. zv. parochus primitivus a od tohoto též dostává přiměřený plat. Někde, na př. v arcidiecési Solnohradské, bývají též »farní vikáři« držiteli beneficií, dismembrací vzniklých nebo vyloučených, kteří jsou rovněž skutečnými faráři, a jedině jsou povinni farářům kostela hlavního, kteří mají právo, je presentovati, na znamení jakési odvislosti nepatrné dávky odváděti.

Vikář generální.

Generální vikář jest plnomocník (zmocněnec) biskupův, kterýž oprávněn jest vykonávati veškeru pravomoc biskupovi přináležející, vyjímaje záležitosti biskupovi zvláště vyhrazené. Pravidelně, nikoli však nutně, brán bývá ze středu kapitoly kathedrální a musí sídliti v sídle biskupském. Biskup může míti generálních vikářů i více. Mandát vikáře zaniká odvoláním se strany biskupa a pak v těch případech, kdykoli zaniká jurisdikce

biskupa samého. Agendu kdysi důležitých generálních vikariátů zastávají dnešní doby na většině biskupské konsistoře (pokud se týká, ordinariáty).

Vikáři evangeličtí jsou pomocnými kněžími farářů.

I. Rozeznávají se:

1. Vikáři osobní, kteří za faráře, jež jsou ku službě nezpůsobilí nebo nejsou již s to, aby veškeré povinnosti svého úřadu plnili, farní úřad spravují buď zcela nebo z části.

2. Stálí farní vikáři, kteří se ustanovují k výpomoci v místech, kde farní správa vyžaduje více sil.

3. Vikáři superintendenční, kteří mají za úkol obstarávati dle poukazu superintendenta jednotlivé úkony správy farní i služby v kanceláři superintendenční.

4. Cestovní kazatelé.

Stálí farní vikáři a cestovní kazatelé volí se doživotně.

II. Úřad osobních a superintendenčních vikářů zaniká změnou v obsazení farního úřadu nebo superintendence. Po dobu uprázdnění farního úřadu může osobní vikář obstarávati veškeré úkony farní správy pod vedením a zodpovědností administratora; vikář superintendenční má však po dobu uprázdnění superintendence zástupce superintendentova dle jeho pokynů podporovati.

III. Zapravujeli farář sám celou odměnu vikářovu jmenuje jej presbyterium v souhlase s farářem; jestliže však náklad na jeho vydržování převezme úplně nebo z části obec, přísluší obci právo jej voliti jako faráře. Stálé vikáře farní a superintendenční volí obec týmž způsobem jako faráře. Pro volbu cestujících kazatelů jsou rozhodny příslušné stanovy schválené vrchní radou církevní. Za osobní a superintendentní vikáře mohou býti zvoleni i kandidáti teologie po odbytém 22. roce věku.

IV. Všichni vikáři podléhají dozoru farářovu (resp. superintendentovu), kterýž jest též zodpověden za správné obstarávání úředních záležitostí; v žádném případě nemá vikář právního nároku na nástupnictví ve farním úřadě. Všichni vikáři a kočovní kazatelé musí býti potvrzeni vrchní církevní radou, kteréhožto potvrzení mají se domáhati týmž způsobem jako faráři. Kde jsou ustanoveni ve filialních obcích stálí farní vikáři, mají z pravidla v nepřítomnosti farářově v obci předsednictvo (§§ 24, 27, 35, 37, 38, 40, 48).

Vikáři kapitulní viz Kapitoly.

Vina viz Činy trestné, Náhrada škody a Právo trestní.

Vinaři viz Řády vinařské.

Vína umělá a polovína.

I. Pojem.

Vína umělá jsou ony výrobky vínu podobné, kteréž vytvoří se beze šťávy hroznové ze směsi různých látek (z vody, vinného lihu, glycerinu, cukru, vinného kamene a pod.) a směs ta činí dojem vína; polovínem rozumí se pak výrobek obsahující víno, ale výrobku tohoto dobývá se umělým rozmnožením moštu nebo přírodního vína přimísením vody a jiných látek, kteréž rozmnožené tekutině dodávati mají příchuti vína (jako cukr, glycerin, vinný líh atd.), nebo jichž se dobývá podobným způsobem z výhnětků, kteréž zůstaly z hroznů upotřebených již ku výrobě moštu, nebo z vinných sudů. Polovínem jest i přírodní víno, které smísí se s moštem ovocným nebo s vínem ovocným (rozh. min. sprav. ze dne

27. listopadu 1892 č. 19.984), ba výrobou polovína jest přiměšování vody do nápojů víno obsahujících za tím účelem, aby se nápoje ty rozmnožovaly (rozh. min. orby ze dne 7. srpna 1883 č. 13.598).

II. Právo živnostenské.

Živnostenská výroba, prodej a výčep umělých vín a polovín podmíněn jest koncessí (§§ 15, 16 živn. ř. a zák. ze dne 21. června 1880 č. 121 ř. z.), při čemž se dále žádá, aby žadatel předložil zamýšlený způsob výroby vína umělého a polovína a aby způsob výroby byl uznán úřadem živnostenským po stránce zdravotní nezávadným a aby provozovárna byla bez ustání přístupna dozorčím orgánům policie zdravotní. Koncese však není potřebna k výrobě vína z výhnětků a t. zv. »vino piccolo« (vinetto). Výroba těchto polovín není totiž podřízena řádu živnostenskému a sluší jí tudíž vedle čl. V. lit. *a)* uvozovacího patentu pokládati za svobodnou zemědělskou produkci bez rozdílu, zda výrobek určen jest ku prodeji nebo výčepu čili nic — předpokládaje, že tato polovína vyrábějí se ve sklepích obmezených na vlastní vinice a vlastní sklizeň moštu (rozh. min. vnitra, financí, obchodu a orby ze dne 16. září 1880 č. 121 ř. z.). Nápoje tyto nesmí se pod označením obvyklým pro víno ani ohlašovati, ani vydražovati, ani prodávati, ani čepovati. Zapovídá se upotřebení cukru škrobového. Přestupky předpisů těchto, pokud nespadají pod ustanovení všeob. zákona trestního, trestají úřady živnostenské peněžitými pokutami od 25—500 zl., v případu nedobytnosti pak vězením. Opětuje-li se případ, dlužno vedle pokuty peněžité nebo vedle trestu vězení nalézti ještě právem, že závadný nápoj propadá (§§ 3—5 cit. zák.). Je-li průběhem trestního řízení nezbytna znalecká zkouška závadného nápoje, jelikož výrobce nebo prodavač se nepřiznal nebo proto, že záhodno jest jinakým, úplně vyhovujícím způsobem prokázati, jak skutečně nápoj vyroben byl, má úřad živnostenský použiti k tomu nejbližšího znalce z oněch osob v tomto zvláštním odvětví chemie vinné obeznalých, kteréž s úřadem sděleny budou. Nad zachováváním předpisů cit. zákona bdíti mají z povinnosti úřední úřady živnostenské a orgány policie zdravotní a tržní. Orgánové tito mohou v obchodech jich dozoru podléhajících žádati za přiměřenou kupní nebo výčepní cenu o vydání vín, polovín a vín umělých, mají pak je ihned u přítomnosti prodavače nebo způsobilého zástupce úřední pečetí uzavříti, a odevzdati je s případnou relací (zprávou) úřadu k dalšímu projednání (§ 9 cit. z.).

III. Povinnost berní.

Vína umělá a polovína podléhají téže dani potravní, jako víno; tuto potravní daň platiti jest z naznačených výrobků podnikatelům provozujícím výrobu částečně neb úplně na prodej nebo k čepování. Pro skrácení daně povinované však zodpověden jest co do placení, nevede-li podnikatel sám závod, správce závodu za bezpodmínečného ručení podnikatelova. Kdo vyrábí na prodej nebo k čepování vína umělá nebo polovína v místech prohlášených za uzavřená co do vybírání daně potravní, musí nejdéle čtyři neděle před otevřením závodu učiniti o tom oznámení finančnímu úřadu I. stolice a k tomu připojiti: půdorys a popis výrobárny; seznam zásob vinného rmutu, moštu, vína přírodního, umělého a polovína ve výrobárně, dále seznam strojových zařízení, náčiní a nádob k uschování; popis postupu při výrobě a vyznačení osoby, která závod řídí. Když bylo ohledání provedeno a správně učiněn nález má orgán finanční opatřiti

místností výrobárny, strojová zařízení a nádoby k uschování úředními značkami a čísly. Od této doby povinen jest podnikatel poříditi a v dobrém stavu udržovati v části výrobárny ležící při veřejné cestě a je-li výrobárna o samotě, v části ležící při vjezdu nápis zevně snadno čitelný, jenž určitě naznačuje způsob podniku. Další povinností podnikatele jest podati finančnímu úředníku, jehož dozoru podnik přikázán jest, nejdéle ve 24 hodinách písemné oznámení ve dvou exemplářích o každé změně udavší se ve vyšetřeném stavu podniku a oněch osob, v jichž příčině zavázán jest oznámení učiniti.

Výroba vín umělých a polovín podřízena jest dohledu úřadů berních. I jest dovoleno úřadům finančním vstupovati do výrobárny takového podniku, jakož i dle potřeby podmiňující výkon úředních úkonů prodlévati ve výrobárnách za dne, a pokud se podnik provozuje, i v noci a jsou také při těchto úředních úkonech podnikatelé osobně nebo svým služebním personálem na požádání povinni ve výrobárně propůjčiti se k potřebným pracím. Kdykoli zamýšlí podnikatel vyráběti vína umělá nebo polovína, musí aspoň 6 hodin před započetím výroby zdaněné učiniti u příslušného úřadu ohlášení, v němž udáno býti má jméno a příjmení podnikatelovo, stanoviště provozovárny, vyznačení místností určených k výrobě zdaněné, den a hodina počátku i dokončení výroby, druh a množství surovin upotřebených, množství umělého vína a polovína, jež má vyrobeno býti, v litrech, druh a čísla strojových zařízení a nádob při tom použitých a konečně daň příslušnou. Podnikatel povinen jest vykázati, že zásoby přírodního vína, moštu nebo vinného rmutu, umělého vína a polovína ve výrobárně se nalézající jsou zdaněny, pokud se týká, musí vykázati, odkud vše to se mu dostává, berními poukázkami (boletami) nebo listem odebíracím, podle toho, zda zásoby své dovezl sám přes čáru potravní či sám je vyrobil, nebo je odebral odněkud uvnitř čáry potravní. Z toho vyňaty jsou ony zásoby, které došly podnikatele již prve, než počal s výrobou umělého vína nebo polovína.

Co do přestupků předpisů o dani potravní uložené na výrobu umělého vína a polovína platnost má trestní zákon o přestupcích důchodkových. Jestliže se ku výrobě vína umělého nebo polovína použije menší množství vína, moštu nebo rmutu vinného, než ohlášeno bylo, spáchán tím těžký přestupek důchodkový (§§ 2, 4, 5, 6, 10, 12, 13, 15, 17, 19, 21 zákona ze dne 30. března 1882 č. 45 ř. z.).

Pokud jde o zdanění umělých vín mimo obvod uzavřených míst a při dovozu jich zapraviti jest daň potravní v těchže případech a v téže výměře, jakož nařízeno všeobecně o vínu (rozh. min. fin. ze dne 3. října 1880 č. 30.093).

Vinice (výhody daňové a poplatkové).

I. Daň pozemková.

1. Tarifní sazby daně pozemkové pro vinice určují se průměrným naturálním výnosem za 15letou dobu, odhadu předcházející, při čemž se přihlíží ke střídání se let prostředních, dobrých a špatných, jakož i let, kde žádného výnosu nebylo docíleno. Kde je obecným zvykem vinice po jisté řadě let vymýtiti, určí se sazba se zřetelem na celkový výnos doby, po kterou vinice trvaly (§ 29 zák. o dani poz. ze dne 24. května 1869 č. 88 ř. z.).

2. Majitelé vinic jsou povinni, shledají-li, že dle známé zkušenosti objevil se v jich vinici révokaz (phylloxera vastatrix), oznámiti to ihned obecnímu starostovi. Ten oznam to dále politickému úřadu okresnímu. Oznámení toto staniž se i tehdá, když jiným způsobem seznal, že ve vinicích ležících v území obecním objevil se révokaz. Zároveň zakaž, až na další nařízení politického úřadu okresního, vyvážeti z vinic révokazem stižených révy, rostliny, části rostlin a vůbec všecky jiné věci, jimiž se révokaz může rozšířiti. Politický úřad okresní, nařídiv úřední šetření a přihlížeje k dobrozdání znalců, potvrdí zápověď vývozu, již starosta obecní prozatím vydal, aneb nevydal li ji, sám ji vydá a po případě rozšíří na sousední vinice, jimž nákaza hrozí (§§ 1 a 4 zák. ze dne 3. dubna 1875 č. 61 ř. z.).

Vzhledem k těmto zákonným ustanovením bylo nařízeno zák. ze dne 26. června 1894 č. 138 ř. z.:

a) Jestliže v obvodě některé místní obce, pro který byla vydána zápověď na základě §§ 1 a 4 zák. ze dne 3. dubna 1875 č. 61 ř. z. pozemky neb jich části ve výměře aspoň jedné $^1/_4$ hektaru, které až dosud nebyly osázeny vinnými révami, věnují se vinařství a osází domácími révami, tedy požívají pozemky tyto 6letého osvobození od daně pozemkové, běžícího od roku, jenž následuje po úplném osázení, jestliže se však osází aspoň z polovice révami americkými, požívají osvobození desitiletého. Byly-li by však v této lhůtě vinné révy opět odstraněny, nastane povinnost daně pozemkové počátkem roku, kterého byly odstraněny.

b) By dosaženo bylo osvobození od daně, buď o tom, že byl pozemek věnován vinařství, v tom roce, kdy bylo osazení dokončeno, podáno nejdéle do konce prosince oznámení bernímu úřadu neb úředníku zeměměřičskému. Nebylo-li oznámení v této lhůtě podáno, předepíše se opět daň pozemková za všechna léta, po která byl pozemek daně této sproštěn. Oznámení v tomto zákoně žádaná mohou býti podána každým držitelem pozemků osobně neb za jednoho neb více jich zástupcem, plnou mocí kolku prostou opatřeným, aneb starostou obecním, jenž se považuje za zmocněnce držitelů pozemků. Vyprší-li osvobození od daně, zdaní se pozemky věnované vinařství dle dobrotní třídy viniční, srovnávající se se skutečnými poměry odhadního okresu, pokud se týče odhadního obvodu.

3. Založí-li se na písčitých obvodech, jež prohlásí ministerstvo orby za způsobilé k vinařství, vinice, vztahují se k nim předpisy tohoto zákona, i když zde není podmínek osvobození od daně, avšak s tím obmezením, že osvobození od daně pozemkové povolí se jen na 6 roků.

4. Odepsání daně pozemkové: Poškození výnosu naturálního mšicí révovou čítá se k nehodám, jež odůvodňují dle § 1 al. 1 zák. ze dne 6. června 1888 č. 81 ř. z. nárok na odepsání daně pozemkové. Zákon ze dne 26. černa 1894 č. 139 ř. z. ustanovuje: Byla-li držiteli vinice, mšicí révovou stižené, odepsána na základě čl. I. zákona ze dne 3. října 1891 č. 150 ř. z. daň pozemková jest odpis tento i na dále účinným a nemusí držitel žádati každého roku, by odepsání daně bylo obnoveno. Chce-li držitel vinice žádati za obsáhlejší odepsání daně pozemkové, podej žádost z pravidla před vinobraním, avšak v době, kdy lze ještě na místě samém škodu úplně vyšetřiti. Byla-li by vinice, mšicí révovou stižená, z níž daň pozemková byla úplně neb z části odepsána, znova osázena révami, neb poskytuje-li následkem jiného osázení výtěžek, podej držitel

vinice oznámení o vykonaném osázení způsobem shora ad *b)* naznačeným, nejdéle do konce toho roku, kterého vinice byla osázena, u berního úřadu neb zeměměřiče. Nestane-li se tak, neodepíše se daň za příslušný rok.

II. Poplatkové úlevy pro půjčky a podpory k opětnému zřízení vinic mšicí révovou (Phylloxera vastatrix) zničených (zák. ze dne 16. června 1894 č. 127 ř. z.): Když zhoubným vystupováním mšice révové upadnou vinaři v některé obci v dočasnou nouzi a okresy, obce, spořitelny, ústavy a jiné právnické osoby poskytnou zápůjčky neb podpory k opětnému zřízení vinic, zmocněna jest vláda, by povolila poplatkové úlevy tím způsobem, by z dlužních úpisů a výmazných listin za touto příčinou vydaných, pokud by dle stupnice II. i s přirážkou nepřipadl poplatek menší, byl vybírán pouze pevný poplatek 50 kr. za každý arch, z ostatních však příslušných listin právních, podání a knihovních zápisů by poplatku vůbec vybíráno nebylo.

Víno (jeho zdanění).

I. Část všeobecná.

Daní z vína rozumí se dávka vína, vinného moštu, pokud se týče ovocného vína, posléz z polovína a vína umělého. Státní daň z vína, z vinného moštu a ovocného moštu jest tak starou jako patent o dani potravní (viz čl. Potraviny) a jest tento patent s několika dodatečnými ustanoveními ještě dnes základním zákonem pro tyto skupiny daní. Daň z polovína a vína umělého pochází z r. 1880, pokud se týče 1882 (č. 120 ř. z. z r. 1880 § 2, č. 45 ř. z. z 1882). Zde sluší toliko vytknouti, že zdanění vína atd. je různým ve městech uzavřených a v ostatním území státním (na venkově).

II. Daň z vína v území otevřeném.

Nynější daň z vína v území otevřeném nepostihuje celou spotřebu vína, nýbrž jen část její, ježto se zdaňuje jen to množství vína, jež se vyčepuje, aneb v malém, t. j. v množství pod 56 l. scizuje. Nezapravuje se tudíž státní daň z toho vína v otevřeném území, jež kupují a spotřebují jednotlivé osoby a korporace — tedy zpravidla osoby zámožnější — ve velkém (ve množství přes 56 l.). Jest tudíž nutnou náprava, zejména, by daň z vína stala se daní všeobecnou. Návrhy byly v tom směru činěny, avšak žádný z nich dosud k výsledku nevedl. Tato příkrá nerovnosť ve zdanění pociťuje se v praxi poměrně méně následkem té okolnosti, že vybírání daně z vína děje se převahou ve formě nevhodné (odbytné) (Viz čl. Odbytné). Po krátkou dobu (č. 77 a 78 ř. z. z 1859 až č. 55 ř. z. z r. 1862) byl tento rozdíl zrušen a zavedeno všeobecné a stejné zdanění vína v území otevřeném až posléz zmíněným zákonem byla platnosť patentu o dani spotřební z r. 1829 obnovena. Dnes zapravují daň z vína jak hostinští a výčepníci, tak všichni ti, kdo víno, vinný neb ovocný mošt, ať je to vlastní neb cizí výrobek, čepují neb nápoje tyto v malém, t. j. pod jedno dolnorak. vědro (56 l.) prodávají (§ 5 pat.). Polovíno neb strojené víno rovná se vínu (č. 120 ř. z. z 1880 § 2). Daň spotřební vybírá se ponejvíce ve formě odbytného, pokud se týče propachtování aneb ve vlastní správě dle sazby. Nedojde-li k ujednání odbytného, podléhá poplatník oproti správě finanční pokud se týče pachtýři jistým kontrolním předpisům (§§ 12—17 cit. pat.). Proti těmto přísnějším a obtížnějším předpisům kontrolním zavedly dv. d. ze dne 19. září 1838 č. 39.686 a ze dne 3. června 1842 č. 18.334 lehčí opatření kontrolní pod podmínkou, když se jim poplatník

podrobí s obmezením, že úřad smí odepříti užití těchto mírnějších kontrolních ustanovení jen ze závažných důvodů. Tato kontrolní ustanovení, k jichž užití musí tudíž svoliti jak úřad tak poplatník, nazývají se proto »kontrolou konvenční«. Sazba daňová obnáší z pravidla za hektolitr vína (polovína, vína strojeného) 2 zl. 97 kr., za hektolitr vinného moštu neb vinné mladinky $^{3}/_{4}$ tohoto obnosu, za ovocný mošt 74 kr. Pro jednotlivá území jest sazba daňová pro víno (tudíž též pro vinný mošt a vinnou mladinku), pak pro ovocný mošt nižší. Daňovým řízením jest dle druhu kontroly bud »složením do sklepa« neb »načetí«, pokud se týče »určení k prodeji v malém« dílem »vyvalení ze sklepa« dílem »stočení« do láhví.

III. Daň z vína v místech uzavřených.

V uzavřených městech vybírá se daň z vína atd. jednak při dovozu, jednak při výrobě. Při dovozu podléhají této dani dle sazeb v jednotlivých tarifech obsažených, víno, vinná mladinka, vinný mošt, ovocný mošt, pak polovíno a víno umělé. Při výrobě podléhá této dani víno umělé a polovíno ve všech uzavřených městech (č. 45 ř. z. z 1882), jakož i výroba vína přirozeného z hroznů sklizených uvnitř uzavřeného města v obou uzavřených městech ve Vídni a Terstu (č. 78 ř. z r. 1890, č. 79 ř. z. z r. 1891, s. p. 1 pozn. 2).

IV. Víno strojené a polovíno.

Dani podléhá výroba vína umělého a polovína, jež se provozuje k prodeji neb výčepu. Vínem umělým rozumí se výrobky vínu podobné, jež byly připraveny bez šťávy hroznové ze směsi různých látek vínu nápodobené. Polovínem rozumí se pak výrobky víno obsahující, jež připraveny byly umělým rozmnožením moštu neb vína přirozeného přičiněním vody a jiných látek sloužících ku připravování vinné chuti ve rozmnožené tekutině, aneb stejným způsobem byly připraveny z hroznů již k výrobě moštu upotřebených. Výroba takových tekutin v městech uzavřených je živností kontrole podléhající (viz čl. Kontrola v právu finančním) a výrobky podléhaji zdanění dle sazby platné pro dovoz vína v dotyčném uzavřeném městě.

V. Výroba vína ve Vídni a Terstu (§§ 54 resp. 57 nn. vykon. nař.).

1. Kdo vzdělává uvnitř obvodu uzavřeného města vinice, by připravil z hroznů uvnitř čáry potravní vinnou mladinku neb vinný mošt, neb

2. kdo nabývá vinných hroznů z vinic ležících uvnitř čáry potravní, by z nich vyrobil vinnou mladinku neb mošt vinný, stojí pod kontrolou úřadu důchodkového; výroba vinné mladinky neb vinného moštu je prohlášena za řízení poplatné. Docílený výtěžek chová se v patrnosti a zdaní se před určením ku spotřebě, pokud se týče před vydáním do obchodu. Z tohoto předpisu je vyňato odevzdání do obchodu množství pod 25 l., jakož i množství určené pro domácí spotřebu, kterážto množství zdaní se potomně. Kromě vybírání daně dle sazby, připouští se též dohodnutí, jež v praxi jest pravidlem na základě úrody, jež se očekává.

Vinopalny viz Lihovary.

Vis maior (vyšší moc, force majeur).

I. Pojem.

Vis maior jest každá nahodilá událost, kteráž ani použitím potřebné pozornosti a péče nemohla býti odvrácena. Již římské právo znalo vis maior pod názvem casus fortuitus nebo damnum fatale a rozu-

mělo tím událostí, které byly způsobeny mocí přírodní neb i lidskými činy (loupežné přepadení, násilí, jemuž nebylo lze odolati). Avšak i v platném právu spatřuje se vis maior v živelní příhodě nebo v aktu násilí, proti němuž odpor nebyl možný; v tom ohledu jest praxe a teorie svorna. Vis maior má velice důležitý význam pro ručení jednotlivce a vyvinul se tento pojem již tak dalece, že nyní úmluvou ručiti i za vis maior označuje se nejzazší hranice ručení, jež kdo má převzíti, tak že ten, kdo ručí i za vis maior, přejímá ručení zcela zvláštní a mimořádné, kteréž daleko přesahuje pozornosť řádného hospodáře, jakož i meze obyčejné péče kupecké, pročež Windscheid takové ručení nazývá zostřená custodia. Hranice a rozsah této vis maior všeobecně stanoviti nelze, nýbrž sluší vždy od případu ku případu a dle konkretních skutečností posuzovati, zdali tu jest vis maior čili nic. Římské právo, a dle jeho vzoru činí tak i nyní platné zákony, řadilo vis maior pod pojem »náhody«.

II. Právo občanské.

Ob. obč. zák. užívá pro vis maior i jiných označení, tak zejména výrazu »nouze« (Nothfall), ze které patrně na vis maior sluší souditi; na př. mluví o »nouzi« § 967 jednající o náhradním nároku schovatelově. Ze znění tohoto zákonného předpisu jde na jevo, že zákonodárce měl na mysli vis maior, rovněž jako v případě § 1312 a v celé řadě případů jiných. Ob. obč. zák. užívá dále výrazu »mimořádné příhody« (ausserordentliche Zufälle), tak na př. v § 1104, jimiž rozumí požár, válku, mor, povodeň, krupobití, neúrodu, z čehož na jevo vychází, že ne každou náhodu dle rak. práva jest považovati za vis maior, nýbrž toliko takovou událosť, kteráž se v obyčejném životě nepřihází denně, nýbrž jen zřídka. Dále řadí o. o. z. pod pojem vis maior i »mimořádná nebezpečí« (srv. §§ 1106 a 1133). Vyšší stupeň vis maior označuje však § 1106 slovem »mimořádné nehody«; dle tohoto § totiž ručí nájemce za nehody mimořádné, i když převzal ručení za vis maior (požár, povodeň, krupobití), jen tenkráte, bylo-li to zvlášť výslovně umluveno.

III. Právo obchodní.

Obchodní zákon mluví o vis maior ve čl. 395, dle něhož povozník neručí za ztrátu nebo poškození věci vyšší mocí. Jinak platí i pro kupecké ručení obecné zásady o vis maior. Dále jedná obch. zák. o vis maior v části o právu námořském, která však v Rakousku přijata nebyla (čl. 607 a 647; srv. ostatně Goldschmidt Zeitschrift für das gesammte Handelsrecht sv. 3, 1860, str. 58 a n., str. 331 a n.). Konečně sluší ještě poznamenati, že dle světové smlouvy poštovní ze dne 3. listopadu 1880, čl. 11 ručení za vis maior při poštovní dopravě jest vyloučeno, což platí též o dopravě po železnici (§ 61 řádu dopravního).

IV. Právo trestní.

I v ohledu trestním osvobozuje vis maior od každé zodpovědnosti. § 2. lit. *f)* tr. z. užívá výrazu náhoda, čímž sluší patrně rozuměti i vis maior. Ostatně srv. čl. Nouze (v právu trestním).

Vklad knihovní.

I. Pojem a druhy.

Vkladem (intabulací) vyrozumívá se konečný zápis knihovního práva nebo výmazu jeho v knihách pozemkových. Předmětem vkladu jsou věcná práva a břemena, tudíž vlastnictví, služebnosti, právo zástavní a podzástavní, práva reální a reální břemena, dále právo koupě

zpátečné a právo předkupní (§§ 1070 a 1073 o. o. z.), jakož i právo nájemní (§ 1095 o. o. z., § 9 kn. z.). Tato práva mohou býti do pozemkových knih vložena, i když jsou obmezena výminkou nebo doložením času (§§ 468, 527 o. o. z. a § 34 kn. z.).

II. Podmínky vkladu.

Vklady dějí se z pravidla k žádosti stran, ať již osob soukromých, ať úřadů a toliko výjimkou z moci úřední. Základem jich musí býti vždy listiny (veřejné nebo soukromé), kteréž musí vyhovovati těmto náležitostem (§§ 26 a 27 kn. z.).

1. Všechny listiny veřejné i soukromé musí býti

a) vyhotoveny ve formě, k jich platnosti předepsané;

b) musí býti prosty všech vad zevnějších, hodnověrnosť jejich seslabujících a skládá-li se z více archů, musí býti sešity tak, aby žádný arch nemohl býti podvržen;

c) osoby v právním jednání súčastněné buďtež označeny způsobem veškeru pochybnosť vylučujícím; listina, v níž se zřizuje zástavní právo k pojištění »všech věřitelů pozůstalosti«, nemůže tudíž býti základem vkladu (roz. ze dne 29. ledna 1889 č. 1040, sb. »Gl. U.« č. 12.577);

d) v listině budiž udáno místo a čas, kde a kdy smlouva byla učiněna. Na základě listiny, v níž není uvedeno, kde byla zřízena, nemůže vklad býti povolen, a to ani tenkráte, když bydliště kontrahentů jsou udána (roz. ze dne 29. října 1878 č. 12.097, sb. »Gl. U.« č. 7186); naproti tomu roz. ze dne 2. listopadu 1881 č. 12.392, sb. »Gl. U.« č.8541, povolen vklad na základě listiny, v níž nebyl uveden den jejího zřízení, poněvadž počátek účinnosti právního jednání jiným způsobem byl zjištěn;

e) jedná-li se o nabytí nebo změnu věcného práva, budiž v listině udán platný právní důvod, t. j. právní poměr, jenž obsahuje titul k nabytí práva, jež má býti zapsáno. Vklad vlastnictví na základě jednostranného prohlášení posavadního vlastníka proveden býti nemůže (rozh. ze dne 17. července 1883 č. 8492, sb. »Gl. U.« č. 10.851).

2. Listina soukromá musí kromě toho obsahovati

a) zevrubné označení nemovitosti nebo práva, jichž se žádaný vklad týká. U domu budiž udána obec a číslo popisné, u pozemků číslo katastrální, způsob vzdělávání a katastrální obec, a vedle toho v obojím případě též knihovní vložka;

b) doložku vkladní (Intabulationsklausel, Aufsandungserklärung) t. j. výslovné prohlášení toho, jehož právo se žádaným vkladem obmezuje, ruší nebo přenáší, nebo jemuž se jím břemena ukládají, ke vkladu svoluje. Toto prohlášení může býti učiněno též ve zvláštní listině nebo ve knihovní žádosti; tato listina nebo knihovní žádosť musí však míti všechny náležitosti vkladné listiny (§ 32 kn. z.);

c) podpisy osob, jejichž právo se má obmeziti, zrušiti nebo převésti, musí býti soudem nebo notářem ověřeny. Toto ověření nahrazuje též spolupodpis svědků zmíněný v §§ 434, 445 o. o. z.; srv. čl. Legalisace listin.

3. Veřejné listiny (§ 33 kn. z.), na jichž základě vklad může býti povolen, jsou:

a) Listiny o právních jednáních zřízené od veřejných úřadů nebo notáře v mezích jich úřední působnosti, obsahují-li přesné označení nemovitosti a doložku intabulační.

b) Narovnání učiněná před soudy nebo jinými oprávněnými úřady neb osobami, může-li na jich základě se vésti exekuce, a listiny o dohodnutí, dle nichž byl vynesen výrok rozsudích (roz. ze dne 25. dubna 1883, č. 498, sb. »Gl. U.« č. 9407).

c) Platební rozkazy o zákonných poplatcích a příspěvcích, jakož i výkazy o zadrželých daních a veřejných dávkách, pokud dle platných zákonů jsou vykonatelny. Zejména může býti povolen na základě výkazu berního úřadu o nedoplatcích vklad zástavního práva k vydobytí zadrželostí z berní povinnosti vyplývajících, tedy i útrat politické exekuce (roz. ze dne 13. prosince 1881 č. 14068, sb. »Gl. U.« č. 9776; ze dne 18. září 1883 č. 10.839, sb. »Gl. U.« č. 9566; ze dne 12. února 1889, č. 83, sb. »Gl. U.« č. 12.588) vklad exekučního práva zástavního k vydobytí pokut pro zatajování v příčině daně (roz. ze dne 11. dubna 1883 č. 4167, sb. »Gl. U.« č. 9385; jinak roz. ze dne 20. června 1888 č. 7208 a ze dne 25. září 1888 č. 11.430, sb. »Gl. U.« č. 12.235 a 12.363), zadrželých poplatků z měr (roz. ze dne 22. března 1887 č. 3095, sb. »Gl. U.« č. 11.510), na základě výkazův o nákladech ošetřovacích veřejných nemocnic vklad zástavního práva, je-li výkaz ten opatřen potvrzením, že vešel v moc práva nebo bylo-li prokázáno, že dlužník byl o zaplacení ošetřovacích poplatků dle § 3 cís. nař. ze dne 20. dubna 1854 č. 96 ř. z. upomínán (roz. ze dne 27. srpna 1889 č. 9691, sb. »Gl. U.« č 12.871) a konečně na základě právoplatného trestního rozsudku vklad zástavního práva ke zjištění budoucích útrat výkonu trestu až do určitého nejvyššího obnosu (roz. ze dne 26. srpna 1884 č. 9706, sb. »Gl. U.« č. 10.138).

d) Jiné listiny mající vlastnosť soudně vykonatelného výroku některého veřejného úřadu. Sem náležejí zejména právoplatné nálezy soudů civilních a trestních, soudů důchodkových, říšského soudu, správního a státního soudního dvoru, úřadů komasačních, nálezy dílčí a regulační, nálezy expropriační, soudně schválené nebo sestavené rozvrhy kupní ceny za nemovitosti exekučně prodané, odevzdací listiny úřadů pozůstalostních. Nemůže však vklad býti povolen na základě dědického narovnání před odevzdáním pozůstalosti (roz. ze dne 24. února 1885 č. 2120, sb. »Gl. U.« č. 10.440) a na základě protokolu o dražbě domu (roz. ze dne 30. prosince 1884 č. 14517, sb. »Gl. U.« č. 10.717). Naproti tomu jest přípustný vklad na základě rozsudku přes to, že podána byla mimořádná revise (roz. ze dne 11. ledna 1881 č. 221, sb. »Gl. U.« č. 8249) jakož i na základě trestního nálezu na výmaz knihovního práva proti třetí osobě vydaného. kterýž jest opatřen poznámkou, že vešel v moc práva (roz. ze dne 3. července 1879 č. 7244, sb. »Gl. U.« č. 8642).

4. Vklad výmazu budiž zejména povolen

a) při právech, jichž předmětem nejsou opětující se dávky a jež jsou výslovně zapsána toliko pro dobu života určité osoby, na základě úmrtního listu nebo prohlášení za mrtva;

b) jde-li však o práva, jichž předmětem jsou opětující se dávky, může na základě úmrtního listu nebo prohlášení za mrtva býti povolen výmaz teprve po uplynutí tří roků ode dne úmrtí, ač nevymohl-li si dědic poznámku žaloby o zaplacení dávek zadrželých (§ 34 kn. z.); má-li býti výmaz povolen před uplynutím této lhůty, musí býti prokázáno svolení dědice;

c) při starých hypotekách na základě ediktálního řízení (§§ 118 až 121 kn. z).

Ustanovení zvláštní o vkladu jednotlivých práv viz v příslušných článcích.

Vlaky železniční nákladní.

Vlaky nákladní při dráhách mají dopravovati toliko věci (zboží). Doprava osob obyčejnými nákladními vlaky, kteréž k dopravě osobní nejsou dle řádu jízdního určeny jsouce označeny názvem »nákladní vlaky s dopravou osob,« dovoluje se jen výjimkou a sice smí takovýmito vlaky dopravovati se kromě oprávněných k tomu, za službou vyslaných orgánů generální inšpekce rakouských železnic a správy železniční toliko: vojenské transporty, průvodčí mrtvol nebo živého dobytka nebo průvodčí továrních výrobků, jež jako nákladní zboží po vlastních kolech dopraveny jsou, dále dozorčí orgánové státních telegrafů, bezpečnostní orgánové ve službě, stráž finanční a vyslanci úřadů finančních, konečně hasiči na pomoc se ubírající (§ 86 »zákl. předp. o dopr. službě na železn.« uveř. nař. min. obchodu ze dne 16. října 1876 č. 30.084).

Vlaky železniční osobní viz Doprava osob po železnicích.

Vlaky železniční zvláštní.

Přísně vzato jsou zvláštní vlaky neboli zvláštní jízdy toliko ty, které se konají v naléhavých případech v zájmu vozby železniční (k př. při úrazech železničních, výpomoc a pod.) mimo řád jízdní, ba dokonce i bez ohlašení (avisa). Obecně označují se jako »vlaky zvláštní« ony železniční vlaky, kteréž vypravují se po zapravení poplatků dle tarifu od případu k případu na základě jízdního řádu, který není obsažen v knize řádů jízdních, ač sluší je spíše nazvati vlaky separátními.

Vlaky zvláštní upraviti jest tím způsobem, aby se tím nerušil pořádek pravidelných vlaků osobních; o tom, že vypraven jest zvláštní vlak, vyrozuměti jest a to před odjezdem jeho všechny železniční hlídače dotyčné tratě železniční. Jednotlivě dopravující vlaky dlužno po pravidle posuzovati jako vlaky zvláštní i co do stanovené rychlosti v jízdě; v té příčině dovoleny jsou výjimky pouze v těch případech, kde komise vyšetřuje stroj. (§§ 37 a 38 želez. dopr. řádu ze dne 16. listopadu 1851 č. 1 ř. z.). Zvláštní jízdy (separátní vlaky povoluje správa dle uvážení svého (§ 10 dopr. řádu železn.).

Vlastnictví.

I. Pojem.

Ob. obč. zákon obsahuje dvě různé definice vlastnického práva. § 353 ustanovuje: »Vše, co někomu náleží, všechny jeho věci hmotné i nehmotné slují jeho vlastnictvím« a § 354 praví: »Hledí-li se ku vlastnictví jako právu, rozumí se jím oprávnění s podstatou a užitky věci dle libovůle nakládati a každého jiného z tohoto nakládání vyloučiti.« V případě prvém se užívá slova »vlastnictví« ve smyslu neprávnickém, poněvadž se jím označuje toliko souhrn všech majetkových kusů jistému subjektu náležejících a tudíž výrazu »vlastnictví« se užívá ve smyslu slova »jmění« V tomto smyslu vyskytá se slovo »vlastnictví« na př. i v §§ 427, 1030, 1424 (srv. Randa, Právo vlastnické, § 1). Avšak ani definice obsažená v § 354 o. o. z. se kterouž se setkáváme i v zákonníku pruském (§ 1 I. 8 L. R) a francouzském (Code civ. art. 544) není správná, jelikož vypočítává toliko účinky a následky vlastnického práva, aniž by se však

dotýkaia pojmu práva samého, jež jest pramenem těchto následků. Spisovatelé proto pomíjejíce zákonné definice vlastnického práva, definují vlastnictví po většině jako všeobecné, úplné právní panství nad věcí hmotnou (Bruns. Stobbe, Arndts, Unger, Heyrovský) nebo jako pojmově neobmezenou, objektivním právem zaručenou a jím ohraničenou právní možnosť relativně nejúplnějšího, bezprostředního panství nad věcí hmotnou (Randa). O různých definicích vlastnického práva v literatuře se vyskytujících srv. Randa, Právo vlastnické § 1 pozn. 3).

II. Druhy vlastnictví.

Ačkoli vlastnické právo jakožto všeobecné a úplné právní panství nad věcí může býti toliko jediné, přece uvádějí se dílem následkem nesprávného názoru o pojmu vlastnictví, dílem vzhledem k předmětu a podmětu vlastnictví nebo způsobu jeho nabytí různé druhy vlastnictví jak v literatuře tak i v zákonodárství. Tak rozeznává rak. obč. zák. v § 357 úplné a neúplné (dělené) vlastnictví a spatřuje toto poslední v případech, kde právo na podstatu věci (vrchní vlastnictví) od práva na požitky (vlastnictví požitkové) jest odděleno a náleží osobě jiné. Za vlastníky požitkové zákon prohlašuje lenníka (§ 359 o. o. z.), držitele fideikomisu (§ 631 o. o. z.), dědičného pachtýře (§ 1122 o. o. z.), dědičného úročníka (§ 1123 o. o. z.) a dědičného držitele povrchu (§ 1125 o. o. z.). Vrchní vlastnictví přísluší dle těchto ustanovení lennímu pánu, čekatelům fideikomisním společně s držitelem fideikomisu, resp. vlastníkům statků daných v dědičný pacht, dědičný úrok, nebo dědičné užívání povrchu. Avšak ve všech těchto případech děleného vlastnictví, kteréž ostatně — vyjímajíc fideikomisy — vyvazením pozemků (pat. ze dne 7. září 1848 č. 1180) resp. alodisací lén (zák. ze dne 12. května 1869 č. 103—112 z. z. pro Čechy) již po většině praktického významu pozbylo, není vůbec vlastnictví děleno, poněvadž všude jest vlastnické právo toliko jediné, kteréž však jest obmezeno buď velice rozsáhlými věcnými právy osob třetích (vlastníků požitkových), jako tomu jest u lén a statků daných v dědičný pacht, úrok nebo v dědičné užívání povrchu, anebo jako při fideikomisu zákazem statek zciziti nebo břemeny obtížiti, kterýž jest uložen držiteli fideikomisu ve prospěch fideikomisních čekanců. O tom, jakož i o historickém původu teorie o děleném vlastnictví srv. Randa § 1. Jako zvláštní druh vlastnictví se uvádí též duševní vlastnictví (literární, umělecké) a vlastnictví k vynálezům, známce nebo vzoru. Avšak ani v těchto případech není tu vlastnictví v technickém smyslu slova, nýbrž — jak praví Randa — má se tím označiti toliko výhradné právo na ochranu právní proti neoprávněnému uveřejňování, napodobení nebo padělání myšlénky, uměleckého díla nebo průmyslového vzorku vynálezu neb opravy a pod. (Srv. čl. Právo autorské, Ochrana vzorků, Ochrana známek, Patenty). Rovněž t. zv. vlastnictví horní t. j. výhradné právo určité osoby dobývati v mezích propůjčených měr dolových a denních vyhražených nerostů (§§ 123, 124 hor. zák.) není vlastnictvím v právnickém smyslu. Rakouské právo nepřejalo pojmu t. zv. vlastnictví společného vyvinuvšího se v doktrině XVII. stol., o němž mluveno tam, kde věc nedílně náležela společnosti více osob. Přihlédne-li se však blíže ku příkladům tohoto společného vlastnictví, jest viděti, že toto společné vlastnictví není nic jiného, než vlastnictví obyčejné, jehož podmětem jest právnická osoba (communio plurium pro indiviso). O vlastnictví k vodám srv.

čl. Právo vodní, o spoluvlastnictví (condominium), čl. Spoluvlastnictví a společenství jiných práv věcných. O t. zv. vlastnictví knihovním t. j. vlastnictví nabytém knihovním vkladem a vlastnictví naturálním srv. Randa, Právo vlastnické, § 17, a čl. Zápisy knihovní.

III. Nabytí vlastnictví.

Jako vůbec u všech práv, tak i u vlastnictví lze rozeznávati původní a odvozené způsoby nabytí. Toto rozlišování přešlo z římského práva i do práva rakouského, neboť ob. obč. zák. ve 3. a 4. hlavě II. dílu jedná o původním a v hlavě 5. o odvozeném nabytí vlastnictví. Citovaná 3. hlava o. o. z. pojednává pod nadpisem »Přivlastnění« (Zueignung) o nabytí vlastnictví:

1. chycením zvířat (§ 383);
2. nálezem věcí ztracených, skrytých a pokladu (§§ 385—401);
3. o nabytí kořisti.

Hlava 4. jedná o »příbytku« (Zuwachs), rozeznávajíc příbytek přirozený (plody přirozené, § 404, zvířata připlozená § 405, ostrovy §§ 407 a 408, opuštěné řečiště §§ 409 a 410, naplavenina § 411 a strž §§ 412 a 413), příbytek strojený (spojení, smísení, zpracování svrchků a vystavění §§ 414—419) a konečně příbytek smíšený (osetí a osazení, §§ 420 až 422).

Hlava pátá jedná o odevzdání movitých věcí (tradice, § 426 a n.) a o zápisu vlastnictví k nemovitostem v knihách pozemkových (§ 433 a n.). K těmto nabyvacím způsobům jest připočísti též jiné po různu v obč. zák. se vyskytující způsoby nabytí vlastnictví jako na př. vydržení, vyvlastnění a pod.

Jak však Randa ve svém již častěji citovaném díle »Právo vlastnické dle rakouského práva« prokázal, není toto rozdělení, jehož použil obč. zák., zcela správné, a dělí způsoby nabytí vlastnictví v § 8 cit. díla následovně:

A. Původní způsoby nabyvací:

1. Okupace a sice:
a) chycení zvířat (§§ 381—384);
b) nabytí ostrova (§§ 407, 408);
c) nabytí kořisti (§ 402);
d) nabytí věcí opuštěných (§ 386).

2. Nález pokladu (§ 398).

3. Separace a sice:
a) plodů a zvířat (§§ 330, 405);
b) hornin (mineralií) vyhražených (§ 123 hor. zák.).

4. Upravení (spracování) a spojení věcí movitých (§§ 414 až 416).

5. Akcesse čili příbytek:
a) naplavení (§ 410);
b) vystavění (§§ 417—419);
c) osetí a osazení (§§ 420, 421);
d) oprava (§ 416).

6. Expropriace (§ 365).
7. Vydržení pravé (§§ 1460—1468).
8. Vydržení knihovní (§ 64 a n. kn. z.).

9. Promlčení a sice:
a) nález (§ 388);
b) strž (avulsio) (§ 412);
c) nabytí nevyhražených ostrovů majetníkem hor (§ 124 hor. z.).
10. Nabytí ostrovů v řekách splavných státem (§ 407)
B. Odvozené nabytí vlastnicví:
1. při movitých věcech:
a) odevzdání (tradice) (§ 426 a n.),
b) separace plodů,
c) soudní příklep,
d) universální sukcese (§ 547);
2. při nemovitých věcech:
a) odevzdání resp. vklad knihovní (§ 431),
b) soudní příklep,
c) universální sukcese.

O jednotlivých způsobech nabyvacích srv. články: Accessio, Expropriace, Kořisť, Nález, Odevzdání, Plody a nabytí plodů, Poklad, Právo dědické, Prodej nucený, Promlčení, Řeky, Specifikace, Včely a Vydržení.

IV. Ztráta vlastnictví.

Vlastnictví k věci se ztrácí, jestliže vlastník svého panství nad věcí fakticky nebo právně nemůže nebo nechce vykonávati. V posledním případě mluví se o derelikci. Vůle vlastníkova věci se vzdáti musí býti projevena buď výslovně nebo mlčky. Při věcech nemovitých bude lze tuto vůli na jevo dáti a prokázati zpravidla toliko výmazem vlastnictví v pozemkových knihách. (§§ 444 a 445 o. o. z.). U domácího roje včel spatřuje se dle § 384 o. o. z. derelikce v tom, že vlastník mateřského oulu roj po 2 dny nesleduje. (Viz čl. Včely.) Fysickou nemožností výkonu vlastnického práva vlastnictví zaniká, byla-li věc zničena nebo fysické moci vlastníkově úplně odňata, na př. když divoká zvířata nabudou opět svobody. Právně ztrácí vlastník svoje právo, byla-li věc z právního obchodu vyloučena (§§ 355, 311 o. o. z.) nebo nabyl-li vlastnictví k téže věci někdo jiný ať již s vůlí nebo proti vůli vlastníkově. Promlčením vlastnictví zaniknouti nemůže; jinak ovšem vlastnická žaloba (rei vindicatio) (§§ 1459, 1479 o. o. z.). Jestliže tudíž vlastník svoje právo po 30 resp. 40 roků proti detentoru věci k platnosti nepřivádí, nemůže sice proti témuž detentoru již žalobou o navrácení věci vystoupiti, avšak přešla-li pak věc na singulárního sukcesora, který se nemůže dovolávati vydržení vlastnictví, může ji na tomto vymáhati. (Randa, Právo vlastnické § 37.)

Konečně sluší zmíniti se ještě o zvláštním ustanovení § 384 o. o. z., dle něhož krotká a ochočená zvířata, byla-li po 42 dní od vlastníka vzdálena, stávají se věcí bez pána (res nullius) a tudíž vlastnické právo k nim posavadního vlastníka tím zaniká.

V. Obmezení vlastnictví.

Nadpisem tímto zahrnuje o. o. z. tři §§ (§§ 363—365). První jedná o obmezeních, jež se nutně podávají při t. zv. děleném vlastnictví, poslední o vyvlastnění. Ovšem jest též v těchto dvou paragrafech řeč o obmezení vlastnictví, neboť t. zv. dělené vlastnictví jest vlastně jen obmezeným a právo vyvlastňovací jest nejobsáhlejším obmezením vlastníka, jež mu dle okolností i právo samo odbírá. Mluví-li se však o obmezeních vlastnictví ve vlastním smyslu, nemyslí se tím tato obmezení ani obmezení, jež se

podávají pro právo vlastnické z práv k cizí věci neb ze zákazů scizení. O obmezeních ve vlastním smyslu mluví § 364 o. o. z. a jen o nich lze zde jednati. Právo vlastnické je pojmovou možností neobmezené právní moci nad věcí. K této možnosti zachovávají se zákonodárství různě. Právo římské snažilo se vyvinouti co nejúplněji vlastnictví individuelní. Ohledy na dobro obecné a hospodářské zájmy spolublížních kladly rozpínavosti vlastnictví jen nepatrné překážky. Značně méně individualisticky zachovalo se právo německé. Moderní práva obmezují stále objem vlastnictví. Stará úplnost moci byla — byť i ne bez značného odporu — víc a víc potírána. V častém sporu zápisů vlastníkových a zájmů obecných zakročuje právo obmezujíc vlastníka a mírníc kruté důsledky, jež v sobě nutně zahrnuje neobmezená vláda nad věcí. Definuje-li se pak právo vlastnické jako právo nad věcí pomyslně neobmezené, je tu obmezení vlastnictví, když právo positivní vlastníkovi oprávnění nějaké odnímá nebo povinnost ukládá. Správnějším je zde mluviti o mezích, než o obmezeních. Hranice jsou dle zvyku a mravu, vzdělání a pokroku, politiky a národohospodářství právem positivním tu šířeji, tu úžeji stanoveny a lpí na pojmu vlastnictví práva positivního.

V právu rakouském podává § 364 o. o. z. příslušnou normu, která ostatně má ráz programatický. Výkon vlastnictví — praví se tu — připouští se jen potud, pokud se tím ani v cizí práva nesahá, ani nepřekročují obmezení, jež zákony ku zachování obecného blaha stanoví. Takových obmezení výkonu práva vlastnického obsahují zákony veliký počet. Ona dána jsou ponejvíce v zájmu veřejném a mají ráz publicistický i tenkráte, mají-li sloužiti předem zájmům soukromým, neb jen prospěchu souseda. V tomto posledním případu, shrnují se obyčejně pod společným názvem »Právo sousedské«. Nesprávně označují se výrazem »zákonné služebnosti«, poněvadž nejedná se při nich v první řadě o právo, nýbrž o korelátní obmezení (viz čl. Sousedé a právo sousedské).

Nejdůležitější obmezení práva vlastnického jsou:

a) Dle § 384 o. o. z. musí vlastník pozemku trpěti, aby vlastník domácího roje včel, krotkých neb skrocených zvířat tato na jeho pozemku stihal.

b) Vlastník stromu, jehož kořeny do cizího pozemku neb větve do cizího prostoru vzduchového sahají musí snášeti, aby vlastník (cizího pozemku) ze své půdy vytrhával resp. převislé větve ořezával neb jich užíval (§ 422 o. o. z.).

c) Dle § 8 říšs. z. vod. musí vlastníci břehů snášeti přistání a připevnění lodí a vorů na místech úředně k tomu ustanovených, vstupování na břeh osob ustanovených k vykonávání policejního dohledu nad vodami a stávající stezky vodní. § 9 cit. z. dovoluje v případech pilné potřeby přistání a připevnění na každém příhodném místě a vysazení lodě a nákladu na břeh. Zásadní význam má § 10 cit. z., dle kterého při tekoucích vodách soukromých užívání obmezeno jest dle zákona ohledy veřejnými plynoucími ze spojitosti a nevyhnutelné potřeby vody (sr. § 413 o. o. z.).

Důsledky tohoto principu obsahují §§ 10, 11, 12 říšs. z. vod. Obzvláště nesmí se užíváním vody se strany soukromého vlastníka porušiti právo cizí znečistěním vody, zpátečným tokem, zaplavením neb zabahněním cizích pozemků. Vlastník hořeního pozemku nesmí měniti přirozený odtok vody proudící ke škodě pozemku dolního ani vlastník pozemku dolního brániti

odtoku ku škodě pozemku horního. Mezi obmezení vlastnictví náležejí i normy o zakládání vodních společenstev majorisací za účelem provádění vodních staveb (§§ 20—24 říš. z. vod.) a ustanovení (§§ 15 a 16 říš. z. vod. o přenechání vody, jíž vlastník zapotřebí nemá. Další obmezení obsahují §§ 17, 21 a 43 zem. z. vod. pro Čechy a příslušná ustanovení jiných vodních zákonů zemských. Obmezení vodoprávní přiváděti lze ku platnosti před úřady politickými (§ 75 z. z. vod., roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« č. 11.511).

d) Četná obmezení vlastnictví obsahuje zákon horní. Nejdůležitějším jest horní regál sám (§ 3 zák. ze dne 23. května 1854 č. 146 ř. z.); povolení ke kutání oprávňuje ke kutání na cizím pozemku. Také jinaké užívání půdy k účelům hornictví musí vlastník pozemku snášeti (§§ 13, 17, 100, 104, 124 cit. z.).

e) Dle § 24 zák. lesního ze dne 3. prosince 1852 č. 250 ř. z. musí každý vlastník pozemku dovoliti, aby se lesní výrobky v pádu potřeby přes jeho pozemek dopravovaly (roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« č. 11.342). §§ 2 a násl. cit. z. ukládají vlastníku důležitá obmezení v hospodaření s lesy, která mají historický svůj původ v regálu lesním. Obmezení vlastnictví obsahují dále §§ 26, 39 a jiné cit. z.).

f) Zákon honební pro Čechy ze dne 1. června 1866 č. 49 z. z. ukládá vlastníku pozemků, jež netvoří souvislý komplex nejméně 200 jiter, spojiti se se sousedními vlastníky ve družstvo honební. Podobná ustanovení platí i pro ostatní země korunní.

g) Dle § 5 zák. ze dne 25. dubna 1885 č. 58 ř. z. dovoleno jest rybářům a jich pomocnému personálu u vykonávání rybářství vstupovati na cizí pozemky pobřežní a připevňovati tam stroje chytací; dle § 6 cit. z. přísluší při odtoku zaplavenin oprávněnému rybáři rybolov též mimo jeho obvod vodní a sice ve vodách, jež se podél tohoto obvodu na cizím pozemku nashromáždily.

h) Udělení povolení k provedení prací přípravných při zřizování železnic poskytuje právo na cizí pozemky vstupovati a na nich potřebné technické práce ku předběžnému připravení projektu stavby předsebráti (§ 42 zák. ze dne 18. února 1878 č. 30 ř. z.).

i) Důležitými jsou přečetná obmezení práva vlastnického obsažená v řádech stavebních z ohledu veřejné bezpečnosti, čistoty a zdravotnictví, jakož i obmezení z ohledů aesthetických. Dle § 119 stav. ř. pro Prahu ze dne 10. dubna 1886 č. 40 z. z. nařídí úřad stavební odstranění vzniklých závad na budovách, jakmile jsou konstatovány a přikáže v pádu potřeby vyklizení a demolování staveb a jich částí. Je-li nutnou přestavba celého domu, jenž hrozí sbořením a nevyhoví-li vlastník během stanovené lhůty dotyčnému příkazu, má nařízen býti prodej budovy cestou veřejné dražby. Podobně § 64 stav. ř. pro Čechy ze dne 11. května 1864 č. 20 z. z.

Obmezení vlastnictví obsahují dále § 858 o. o. z., řády o policii silniční (pro Čechy ze dne 15. května 1866 č. 47 z. z.), výn. správ. dvoru soudního sb. »Budwinski« č. 839, řády požární (pro Čechy ze dne 25. května 1876 č. 45 z. z.), řád o státním monopolu ze dne 11. července 1835, dekr. dv. kanc. ze dne 3. června 1811 ohledně provádění staveb blíže dvorních zahrad, zákony o provádění staveb blíže pevností a pracháren, dekr. dv. kanc. ze dne 10. listopadu 1818 č. 1517 sb. z. soud., ze dne 29. dubna 1831 sb. z. pol. sv. 59, str. 58 a jiné, min. výn. ze dne 21. pro-

since 1859 č. 10 ř. z. z r. 1860; zákony posud v Tyrolsku trvající, jimiž obmezena jest volnosť dělení pozemků; min. nař. ze dne 15. května 1874 č. 76 ohledně zákazu užívání soukromých hřebců k oplozování, zák. z 30. června 1884 č. 117 ř. z. ohledně zařízení ku neškodnému svozování horských bystřin a mnoho jiných.

Pokud takovýmito positivními předpisy zákona výkon vlastnictví není obmezen, ohraničen jest právní sférou jiných. Meze pozemku tvoří tedy i meze práva vlastníkova. Vlastník nesmí nechati své arkýře, své okapy do cizího vzduchového prostoru zasahovati, své okenice do cizího prostoru vzduchového otevírati a pod. Ale pouze právo osob třetích označuje meze u vykonávání práva vlastnického, nikoliv již pouhé jich interesse (§ 364 o. o. z.). Pokud tomu nebrání právo osob třetích, může vlastník svého práva užívati libovolným způsobem; on nesmí tudíž vsahati přímo v cizí právo, avšak ve sféře vlastního práva může volně vládnouti (§ 1305 o. o. z.), byť by se in concreto i výkon práva jeho dotýkal cizích zájmů (roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« 1897, 3740, 897, 10.897, 11.381, 10.957). Tak může vlastník sousedu vedením stavby neb sázením rostlin vzduch a světlo odníti, okna umístiti, které sousedu jsou nepříjemnými, svůj dům strhnouti, byť by tím i souseda poškozoval atd. Sem zasahá od let kontroverse práva rakouského. Nepochybno jest, že se nemůže soused brániti proti normálnímu, obyčejnému výkonu práva vlastnického, byť i tento měl v zápětí pro něho nepříjemné, jej obtěžující a škodlivé následky. Sporno jest však, musí-li si soused dáti líbiti také takovéto následky neobyčejného, nenormálního výkonu práva vlastnického, nebo přísluší-li mu právo zákazu, kdyby neobyčejné vykonávání práva vlastnického mělo za následek neobyčejné nepříjemnosti. Při tom máme na mysli zařízení neobyčejná, továrny, železnice, hutě atd., jichž provozování obtěžuje buď nepřímo t. j. prostřednictvím vzduchu nebo vody sousední pozemek na př. zanešením vápenného neb uhelného prachu jisker, písku, par, zápachu, odpadků, neobyčejným lomozem a neobyčejným zápachem, nebo působí přímo ku př. otřásáním sousední budovy a tím souseda obtěžuje, ohrožuje nebo poškozuje. Někteří spisovatelé tvrdí, že v takovýchto případech přísluší sousedu právo zákazu, jak tomu bylo již dle práva římského, které ku platnosti bylo lze přivésti actione negatoria nebo žalobou z rušené držby a zároveň nárok na náhradu škody. Právo zákazu jest prý jen tenkráte vyloučeno, když úřední povolení živnostenských podniků nebo vodních zřízení k takovémuto zasahání do cizí právní sféry oprávňuje (roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« č. 12.136).

Jiní popírají takovéto právo zákazu vůbec a odkazují souseda v té příčině na kautely policie stavební, zdravotní a požární, dle kterých přísluší úřadům správním stanoviti podmínky a obmezení, za kterých dovoleno podniky takovéto zakládati (§ 25 zák. ze dne 15. března 1883 č. 34 ř. z. a řády stavební atd.). Praxis nejvyššího dvoru soudního kloní se převážnou měrou ku náhledu poslednějšímu (roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« č. 573, 948, 5646, 5821, 6021, 12.113, časop. »Jur. Bl.« z r. 1888 č. 28 a mnoho jiných, proti tomu roz. sb. »Gl. U.« č. 4361, 6832, 12.312). Sr. Randa, Právo vlastnické.

VI. Ochrana vlastnictví (Žaloby vlastnické).

Dle ob. obč. zák. sluší rozeznávati dva druhy žalob sloužících k ochraně vlastnictví dle toho, zdali jest základem žaloby prokázané či toliko domnělé vlastnictví žalobcovo. V obou těchto případech může rušení vlastnictví zá-

ležeti buď v úplném odnětí věci (rušení úplné) nebo v jinakém vsahání v právo vlastnické (rušení částečné). Dle toho se dělí vlastnické žaloby:

1. rei vindicatio (pravá žaloba vlastnická);
2. actio negatoria (žaloba zápůrčí) a
3. actio rei Publiciana.

K č. 1 Rei vindikací domáhá se vlastník fysického navrácení movité nebo nemovité věci v detenci třetí osoby se nacházející nebo, jde-li o žalobu proti knihovnímu vlastníku, uznání svého vlastnického práva k nemovité věci a knihovního jeho zápisu.

a) Žalobcem jest vlastník, který musí svoje vlastnictví k dotyčné věci prokázati (§§ 366, 369, 372 o. o. z.).

b) Žalovaným jest ten, kdo věc má ve své moci a může ji navrátiti (qui rem tenet et restituendi habet facultatem). Nedrží-li žalovaný věc ve jménu vlastním, nýbrž pro osobu třetí, jíž jest povinen ji vydati, musí, chce-li se uchrániti před následky odsouzení jak vůči žalobci tak i vůči svému předchůdci, dle § 375 o. o. z. svého předchůdce jmenovati (laudatio — nominatio auctoris) a jemu příležitosť poskytnouti, by ve spor mohl vstoupiti a právo své vůči žalobci chrániti. Závazek tento sluší dle předpisů nov. s. ř. pokládati za povinnosť k ohlášení sporu (§ 21 s. ř., čl. XXXI. úv. z. k s. ř.). Jestliže kdo předstírá, že věc v držení má, ačkoli tomu tak není, a uvede tím žalobce v omyl (qui liti se obtulit, quasi possidere), nemůže sice dle žádání žalobního býti odsouzen ku vrácení věci, musí však nahraditi škodu žalobci tím způsobenou (§ 377 o. o. z.). Žalobce může v tomto případě, aniž by musel podati novou žalobu, dle zásady v § 235 c. ř. s. vyslovené v témže sporu předmět žaloby změniti a místo navrácení věci žádati náhradu škody. Jedná-li se o uznání knihovního vlastnictví k věci nemovité, směřuje žaloba proti tomu, kde jako vlastník jest v knihách zapsán (§§ 1498, 369 o. o. z. a §§ 62 a n. kn. z.).

c) Předmět žaloby: V žalobě musí býti věc podle svých známek tak popsána, aby ji bylo lze od jiných podobných věcí téhož druhu rozeznati (§ 370 o. o. z.). Při nemovitých věcech buďtež hranice její zevrubně udány. Má-li však nemovitosť číslo katastrální nebo popisné, stačí k jejímu označení toliko uvésti toto číslo. Věci zastupitelné zejména hotové peníze a peníze a papíry majiteli svědčící, byly-li s jinými věcmi téhož druhu smíseny (srv. Randa, Právo vlastnické, 4. vyd. str. 206), nejsou tedy z pravidla předmětem žaloby vlastnické, leč že by žalobce dokázal svoje právo vlastnické a žalovaný z okolností musel souditi, že není oprávněn věc si přisvojiti (§ 371 o. o. z.).

d) Žalovaný může proti rei vindikaci dle povahy případu činiti různé námitky:

aa) Především může popříti základ žaloby, zejména tvrditi, že věc ve své moci nemá. Byl-li by však prokázán pak opak, budiž odsouzen ihned k vydání věci, při čemž ovšem se mu ponechává právo samostatnou žalobou svoje vlastnické právo k věci dokázati (§ 376 o. o. z.).

bb) Žalovaný může dále namítati nebo tvrditi, že vlastnická žaloba jest promlčena, že věc drží na základě věcného práva k věci (na př. jako zástavní věřitel) nebo že z důvodů práva obligačního jest oprávněn věc ve své moci míti. Sem náleží zejména nárok ze smlouvy nájemní a pachtovní, nárok na náhradu dle § 333 o. o. z., t. zv. exceptio rei venditae ac traditae. Rei vindikací domáhá se žalobce vrácení věci cum

sua causa t. j. s příslušenstvím. Jestliže žalovaný pustil věc z držení teprve po doručení žaloby, může žalobce (nechce-li věc vymáhati od skutečného držitele) žalobní prosbu změniti a od žalovaného žádati, aby mu odpůrce věc buď na vlastní útraty zase opatřil nebo mimořádnou cenu její nahradil (§ 378 o. o. z.).

c) Pro objem povinnosti žalovaného, aby věc s příslušenstvím vydal, jest důležito jednak rozeznávati dobu před doručením a po doruční žaloby, jednak zdali žalovaný jest držitelem bezelstným či obmyslným (bonae a malae fidei possessor). Obmyslný držitel musí s věcí vydati netoliko přírůstek a všechny užitky, kterých držením vskutku nabyl, nýbrž musí nahraditi i ty užitky, kterých by zkrácený byl dobyl a všelikou škodu, držením jeho žalobci vzešlou. Nabyl-li držení činem trestným, řídí se obnos náhrady dle ceny zvláštní obliby (§§ 335, 305, 1293, 1331, 1447 o. o. z.). Učinil-li obmyslný držitel na věc nějaký náklad, může žádati náhradu jen potud, pokud by i nezmocněný jednatel (negotiorum gestor) dle §§ 1036 a 1037 o. o. z. náhradu mohl žádati. Náhradu ceny, kterou dal za věc, nikdy nemůže žádati. Bezelstný držitel před doručením žaloby neručí za ztrátu ani poškození věci a stávají se plody v této době vybrané jeho vlastnictvím (§ 330 o. o. z.). Jestliže však věc zcizil, nemůže býti žalován o náhradu žalobou z neospravedlněného obohacení (§§ 1432 a n, 330 o. o. z.; srv. Randa, Právo vl. str. 211). Bezelstný držitel může žádati náhradu nákladu k zachování věci potřebného (impensae necessariae), jakož i náhradu nákladu užitečného totiž k rozmnožení užitků posud trvajících vynaloženého (impensae utiles), avšak jen podle nynější ceny věci a nikdy více, než obnášel původní náklad (§ 331 o. o. z). Náklad pro rozkoš aneb okrasu učiněný (impensae voluptuariae) nahražuje se jen potud, pokud obecná cena věci tím byla zvýšena; držitel může však vše opět odejmouti, co bez porušení podstaty věci se dá odděliti (ius tollendi; § 332 o. o. z.). Náhradu ceny, kterou za věc dal, nemůže však ani bezelstný držitel žádati; pokud by však vlastník jinak věc s tíží byl obdržel a jemu tím patrný užitek byl zjednán, může bezelstný držitel žádati »přiměřenou« náhradu (§ 333 o. o. z.).

Po doručení žaloby jest bezelstný držitel ohledně náhrady užitků a škody, jakož i ve příčině náhrady nákladu na roveň postaven držiteli obmyslnému. Za nahodilou škodu, která by věc u vlastníka nebyla stihla, ručí však jen tenkráte, když vrácení věci svévolnou rozepří protáhl (§ 338 o. o. z.).

2. Žaloba zápůrčí (actio negatoria). Tato žaloba přísluší vlastníku proti každému, kdo jej v jeho vlastnickém právu k věci (movité nebo nemovité) ruší jiným způsobem než-li zadržováním věci. Žalobou zápůrčí hájí vlastník svobodu svého práva a popírá tudíž oprávnění žalovaného jej v jeho právu obmezovati. Rakouský obč. zák. jedná o této žalobě v kapitole o služebnostech (§ 523 o. o. z.) pokládaje ji v souhlase s prameny římského práva (L. 2 pr. D. si serv. 8, 5) za žalobu, »jež při služebnostech má průchod«. Avšak tento názor není správný. Žaloba zápůrčí jest vždy odůvodněna, kdykoli vlastník jakýmkoli způsobem u výkonu svého neobmezeného vlastnictví jest rušen. Jednání žalovaného nemusí tudíž tvořiti obsah služebnosti nebo vůbec nějakého věcného nebo jinakého práva, a není též potřebí, aby žalovaný skutečně si osoboval právo takové. Žaloba zápůrčí slouží též k ochraně vlastnictví proti osobování si reálních

břemen nebo zástavního práva k věci a vůbec k zamezení každého bezprávného vsahování v obor vlastnický (Randa, Právo vlastnické § 43). V tomto širším smyslu sluší vykládati slovo »osobování si« (Anmassung) v § 523 o. o. z., jež má týž význam jako »rušení« (Störung) (Randa, Právo vlastnické pozn. 18).

Základem žaloby zápůrčí jest jednak vlastnické právo žalobcovo, jednak neoprávněné jeho rušení. Pouhé chlubení se právem k cizí věci neodůvodňuje zápůrčí žalobu. Žalobce má dokázati toliko zmíněné podmínky žaloby zápůrčí; naproti tomu není povinen dokazovati, že žalovaný nemá práva v jeho vlastnictví vsahati a to ani ne tenkráte, když se žalovaný nachází v držení práva, proti němuž žaloba zápůrčí čelí. Neboť vlastnictví jest dle pojmu svého právo neobmezené a tvrdí li žalovaný opak, musí dokázati, že mu přísluší právo vlastnictví žalobcovo obmezující. Z § 323 a 324 o. o. z. nelze dovozovati názor opáčný, poněvadž těmito předpisy jest toliko vyloučena žaloba vyzývací proti držiteli k udání titulu držby směřující. Rovněž se nepříčí tomuto výkladu slovo »Anmassung« v § 523 o. o. z., jak již shora bylo uvedeno (srov. Randa § 43). Žalobou zápůrčí se domáhá žalobce uznání neobmezeného vlastnictví zákazu dalšího rušení, odstranění stávající závady a náhrady škody. Osobuje-li si žalovaný nějaké právo, může býti k žádosti žalobcově vysloveno, že žalovanému právo to nepřísluší, a je-li toto právo zapsáno v knihách, žádá žalobce též za výrok další, že toto právo z knih má býti vymazáno.

3. Žaloba z vlastnictví domnělého (actio rei Publiciana): Nemůže-li žalobce sice svoje vlastnické právo k věci prokázati, může-li však osvědčiti platný titul a poctivý způsob nabytí držby, »pokládá se za pravého vlastníka« a může na základě tohoto domnělého vlastnictví žalobou publicianskou vystoupiti proti každému, kdo mu věc zadržuje nebo jej jinak v tomto jeho právu ruší, jestliže žalovaný se nemůže vykázati žádným nebo toliko slabším titulem než on. Žalobce musí tudíž prokázati toliko držbu k vydržení způsobilou a proto také tato žaloba v §§ 2, 5, 15 cís. nař. ze dne 27. října 1849 č. 12 ř. z. se označuje, ač neprávem, jako řádná žaloba z držby. Actio rei Publiciana byla vzhledem ku značným obtížím, s nimiž jest spojen, zejména při odvozeném nabytí, důkaz vlastnického práva k věci (probatio diabolica) zavedena již v právu římském (L 7 §§ 11—17, L 13 D de act. r. Publ. 6 : 2) a byla pojata též v rak. zák. obč. (§ 372 o. o. z.). Rakouské právo odchyluje se však potud od zásad práva římského, že uznává dle vzoru práva pruského různé stupně titulů držby (Randa, Právo vlastnické, § 42). V tom směru ustanovuje § 373, že žalovaný musí žalobci ustoupiti, nabyl-li věci způsobem nepravým nebo nepoctivým, jakož i když nemůže jmenovati buď žádného předka nebo toliko podezřelého a konečně když nabyl věci zdarma a žalobu za plat. Jelikož základem žaloby publicianské jest vlastnictví toliko domnělé, podlehne žalobce, prokáže-li žalovaný, že on jest vlastníkem (exceptio dominii) nebo že věc drží na základě stejného nebo silnějšího titulu. Zde platí zásada »in pari conditione melior est causa possidentis« (§ 374 o. o. z.). O tom, že žaloba tato má průchod i ohledně věcí nemovitých, jakož i že slouží zejména též k ochraně držitele knihovního, srov. Randa, Právo vlastnické, § 42.

Vlastnictví duševní viz Právo autorské.

Vlastnictví horní.

Vlastnictví horní stotožňuje se v obecné mluvě s dolem, čímž rozumí se souhrn propůjčených měr i se zařízeními těžebnými, stavbami šachetními, přístavbami na připravování a vším příslušenstvím. V právním smyslu jsou však předměty soukromého vlastnictví jen budovy na povrchu položené, pozemky a závody, jakož i příslušenství k dolu (§ 261 hor. z.), kdežto propůjčené míry důlní a denní nejsou předmětem soukromého vlastnictví v technickém slova smyslu. Povstal čilý spor o to, zdali právo nabyté propůjčením je lenem, dominum utile, statek pachtovaný nebo dědičně pachtovaný, emphytensis, ius in realiena, usus fructus, servitus in patiendo anebo privilej. Učená tato kontroversa nevedla k praktickému výsledku (viz o tom prof. Dr. Fr. Schneidra učebnici práva hor, 1872, str. 257 a násl.). Panujícím náhledem jest, že právo vyplývající z propůjčení bylo a jest právem vlastnickým, a to již proto, že nejnovější řády horní a obzvláště hor. zákon pro pruské státy zachovaly pojem práva vlastnického pro oprávněnost k dolování. Nejpodstatnější podmínkou vlastnického práva je předmět samostatný, tělesný. Ač tedy § 109 hor. z. prohlašuje výslovně propůjčené míry důlní (§ 63), přebytky (§ 74), pomocné stavby (§ 85) a štoly revírní (§ 90) za nemovitý majetek a předmět zápisu v knihu horní, není žádné pochyby, že se může mluviti jen o t. zv. vlastnictví horním, nikoli však o vlastnictví ve smyslu technickém. Předně musí vzbuditi pozornost, že se míry denní (§ 76) z § 109 hor. z. vyloučily, jakkoli obsah oprávněnosti při mírách denních a důlních zásadně je tentýž a že tudíž ony netvoří předmět knihy horní (§ 71 vyk. předpisů k hor. zákonu). Avšak pojem vlastnického práva nelze již proto zachovati, protože míry důlní nebo denní netvoří samostatné těleso a tudíž ložiště vyhražených nerostů předmětem právního panství býti nemohou a poněvadž nelze mysliti, že by vlastník pozemku, jemuž ve příčině vlastního pozemku propůjčeno bylo právo dolovati, tím získal samostatné právní věci, které dosud neměl. Propůjčení míry jeví se tedy jako propůjčení mezí prostorových, uvnitř jichž dovoleno vykonávati právo důlní za veřejné kontroly tak dlouho, pokud nenastanou podmínky §§ 243, 244, 222 hor. z. ku bezplatnému odejmutí propůjčeného práva, kdežto v § 261 hor. z. uvedené předměty, totiž na povrchu ležící budovy, pozemky a jiné stavby, jakož i příslušenství díla horního tvoří pravé vlastnictví soukromé, pročež tyto vlastníku také zůstanou i když se jemu míry státem odejmou. (Viz o tom Randovo »Právo vlastnické«.) Viz dále čl. Regál horní.

Vlastnictví listovní.

I. Pojem a rozsah.

Z pravidla stává se addresát převzetím dopisu jeho vlastníkem. Vůle dopis odevzdati se jeví v odeslání, vůle jej převzíti v přijetí jeho. Důsledkem svého vlastnického práva jest adressát oprávněn vrácení přijatého dopisu odepříti a dopis zničiti. V tomto vlastnickém právu jest zákonem obmezen kupec, který dle čl. 28 obch. z. jest povinen obchodní dopisy jemu došlé uschovati a též advokát, jenž vedle § 12 adv. ř. jest zavázán vydati opisy dopisů od stran obdržených.

Nabytí vlastnictví dopisu jest úplně vyloučeno:

1. jestliže zasílatel si vymínil vrácení dopisu nebo jinak si jeho vlastnictví vyhradil;

2. jedná-li se o úřední korespondenci státního úřadu s úředníky, ve kterémžto případě dopisy zůstávají ve vlastnictví státu; podobně zdá se, že též dle § 146 not. ř. úřední korespondence nespadá ve vlastnictví notářovo, poněvadž spisy po jeho smrti mají býti dány do notářského archivu; konečně

3. pokud jde o dopisy vyměřené v obchodním styku mezi obchodním domem a jeho zástupci.

II. Přechod vlastnictví.

Vlastnictví dopisu přechází na adresáta tím okamžikem, kdy on nebo osoba jím zmocněná jej převzala. Ustanovení § 429 o. o. z., že věci zaslané se pokládají za odevzdané teprve tehdy, když je příjemce obdržel, leč že by byl sám způsob dopravy určil nebo schválil, platí i o dopisech, avšak nikoli tenkráte, zasílají-li se poštou. Právě pro tento nejčastější případ dopravy dopisů jest ustanovení § 429 předpisy poštovními vyloučeno, jelikož odesílatel až do převzetí dopisu adresátem může s ním volně nakládati a ve případě ztráty odporučeného dopisu náhrada se nevyplácí adresátu, nýbrž odesílateli. Jistou modifikaci v přechodu vlastnictví dopisů má v zápětí zabavení jich dle § 89 konk. ř. a §§ 146 až 149 tr. ř.

III. Uveřejnění dopisů.

Dle všeobecných zásad není adresát oprávněn dopis uveřejniti, leč a pokud byl nucen učiniti tak k odvrácení útoku na něho podniknutého. Zákonem toto obmezení vlastnictví dopisů adresátem obdržených upraveno není, avšak dle obdoby lze ve dvou hlavních případech učiněné nebo zamýšlené uveřejnění dopisu úředně stíhati nebo zameziti.

1. Jestliže dopis obsahuje »individuelní duševní výtvor odesílatelův«, zachovává se literární vlastnictví odesílateli a pokládá se neoprávněné uveřejnění takového dopisu za porušení autorského práva; předpokládá se ovšem, že dopis jest výsledkem duševní činnosti autorovy, a že jest způsobilý k literárnímu uveřejnění.

2. Jestliže dopis obsahuje důvěrná sdělení, jichž uveřejnění by mohlo poškoditi česť odesílatelovu. Pro tento případ poskytují pomoci §§ 1330 a 1339 o. o. z., dle nichž trestá takové poškození cti úřad policejní, jehož úkolem jest též hrozící uveřejnění zameziti. Výjimka platí pro ten případ, uveřejňuje-li se dopis k odvrácení útoku.

IV. V řízení soudním může adresát soukromých dopisů vůbec použiti, poněvadž veřejnosť řízení dle § 171 c. ř. s. k návrhu třeba jen jedné strany může býti vyloučena, když pro rozhodnutí právní rozepře rozebírány a dokazovány býti musí příběhy života rodinného; podobně i z ohledů mravopočestnosti a veřejného pořádku lze veřejnosť soudního řízení vyloučiti. O předložení listin v řízení průvodním jednají §§ 298 a n. c. ř. s.

V. Pokud se týče exekuce, ustanovuje ex. ř. v § 251 č. 11, že dopisy a jiné spisy dlužníkovy z exekuce jsou vyňaty.

Srv. spis »Ueber das Eigenthum an Briefen nach österreichischem Rechte« od dra. Emila Steinbacha, Vídeň 1879 a čl. Listy (dopisy).

Vlastnictví požitkové viz Emfyteusis a Pacht dědičný.

Vloupání.

I. Platné právo trestní.

Vloupáním rozumíme násilné přerušení spojitosti vnějšího uzavření budovy neb uzavřeného prostoru; vloupání nečiní dle platného všeob.

zákonníka trestního ani okolnost kvalifikující ani zvláštní přitěžující okolnost, za to však ve vojenském trest. zákoně ano. Dle § 461 voj. trest. zák. stává se krádež zločinem z povahy činu bez ohledu na ukradený obnos v těchto případech:

1. Byla-li spáchána několika společníky vloupáním nebo nějakým otevřením uzamčených dveří budovy nebo kterékoli místnosti přináležející k nějaké budově.

2. Krádež stává se dále dle § 462 voj. trest. zákonníka, obnáší-li více než 5 zl., zločinem, dopustí-li se jí jednotlivec vloupáním nebo vkročením, třeba šlo o věci neuzavřené.

3. Loupež trestá se dle § 485 voj. trest. zák. těžkým žalářem od 10—20 let, bylo-li hrozeno napadenému v době noční po předchozím vniknutí nebo vloupání do místa pobytu napadeného.

Tatáž ustanovení nalézáme i v trest. zákoně pro Bosnu a Hercegovinu § 253 lit. *c)*, § 254 lit. *d)*, § 275 lit. *b)*.

II. Osnova nového trestního zákona.

Dle § 248 osnovy zákona trestního stává se krádež obnosu nad 25 zl. zločinem, byla-li spáchána vloupáním do budovy nebo místnosti uzavřené, a dle § 260 osnovy tresce se loupež káznicí od 2—15 let, byla-li spáchána za nastalé tmy v obydlené budově nebo v uzavřené místnosti k budově přináležející nebo na lodi obydlené, kamž zjednal si pachatel přístup vloupáním chtěje loupiti nebo krásti.

Vložky knih pozemkových viz Právo zástavní simult.

Voda sodová.

I. Sodová voda připravuje se z přirozené vody pramenité nebo studniční, ve kterou se za tlaku 4 až 8 atmosfer vtlačí kyselina uhličitá. Jelikož se při tom neužívá žádných minerálních solí nejeví se sodová voda ani jako uměle připravované rozpouštění minerálních solí ve vodě, ani jako umělá dle přirozených vod připravovaná voda minerální. Výroba vody sodové děje se dále ve zvláště k tomu zřízených ve své podstatě velmi jednoduchých přístrojích a vyžaduje se k tomu jen nepatrné empirickou cestou dosažitelné míry vědomostí, které nestojí v nižádném poměru ku výkazu způsobilosti, jaký požaduje min. nař. ze dne 17. září 1883 č. 151 ř. z. pro výrobu umělých vod minerálních. Z důvodů uvedených nelze výrobu vody sodové subsumovati pod pojem živnosti výroby umělých vod minerálních (výn. min. obchodu ze dne 2. června 1885 č. 18.361). Z toho plyne, že výroba vody sodové náleží ku živnostem svobodným.

II. Jelikož však výroba sodové vody náleží ku živnostem, jež zařaditi lze mezi výrobu potravin, vydány byly min. nař. ze dne 11. července 1888 č. 120 ř. z. zvláštní zdravotně policejní předpisy, jež v podstatě v tom vrcholí, že musí se prameny, z nichž se voda ku výrobě sodové vody béře, před všelikým znečistěním chrániti a všechny přístroje a nářadí v čistotě udržovati; nádoby, v nichž je voda, musí býti pocínovány čistým cínem beze vší olovnaté přísady a nesmí se v nich chovati zásoby vody sodové; láhve na vodu sodovou musí se udržovati v čistotě. Povolení ku provozování výroby sodové vody udělí se po předchozím schválení provozovárny ve smyslu § 25 živ. ř., při čemž konati dlužno šetření ve příčině vody, jíž se k výrobě má užiti a ve příčině místností výrobních. Vhodnosť vody zjistiti dlužno chemickým a bakteriologickým zkoumáním.

Úřady obecní a politické mají častějšími revisemi bdíti nad zachováváním opatření předepsaných cit. min. nařízením.

III. Oprávněným výrobcům sodové vody přísluší též co takovým právo vyráběti potřebné pro jich podnik syfonové uzavírky, předsebráti na nich potřebné opravy, a vydržovati pomocné dělníky příslušných živností, jež se zabývají zpracováním kovu, učně však vyjímaje.

Proto přísluší toto právo ku výrobě jich dle § 37 živn. ř. výrobcům sodové vody, aniž by bylo potřebí ku vyrábění takovýchto uzavírek zvláštního výkazu o způsobilosti, poněvadž výroba jich tvoří podstatnou část fabrikace vody sodové (výn. dolnorak. místodržitelství ze dne 27. září 1892 č. 56.526 a Terstského místodržitelství ze dne 30. srpna 1893 č. 10.679). Podávání vody sodové čisté nebo smísené se šťávami ovocnými, limonádou a pod. nelze pojmouti v oprávnění náležející ke kategorii živnosti hostinské nebo výčepnické, ku jehož vykonávání jest dle § 15, P, 15 a § 16 živ. ř. potřebí koncese, nýbrž dlužno je pokládati za živnosť svobodnou (výn. min. vnitra ze dne 23. června 1891 č. 9847) (srv. čl. Výčep).

Vodovody. (Zřizování vodovodů.)

Stavění vodovodů náleží ke koncesovaným živnostem kladením potrubí se zabývajícím (§ 15 č. 17 živ. ř.). K dosažení této koncese se vyžaduje zvláštní průkaz způsobilosti; žadatel musí totiž býti vyučen jako mechanik, zámečník nebo klempíř a musí prokázati, že byl po čtyry léta zaměstnán při pracích instalačních v obor tento spadajících. Uchazeči, kteří mají potřebná studia vědecká a technická, jsou povinni prokázati toliko dvouletou praxi v příslušném instalačním závodě (nař. min. ze dne 17. září 1883 č. 151 ř. z.). Z toho, že zařizování vodovodů bylo prohlášeno za samostatnou živnosť, t. j. živnosť instalatérů vodovodů, neplyne však, že by v každém případě ke kladení rour k vodovodům instalatér musel býti přibrán, na př. i tenkráte, když jde o přivádění vody do chléva nebo do kuchyně (obch. a živn. komora v Celovci). Hlavní prací při zařizování vodovodů jest navrtání a spojení rour jakož i umístění odboček (obch. a živ. kom. v Opavě). Zřizování vodovodů z rour zinkových, olověných a železných jakož i rour k vedení páry spadá v oprávnění spojená s koncesovanou živností instalatérů vodovodů (§ 15 č 17 živ. ř.), k jejímuž provozování jest zapotřebí vedle vyučení v živnosti zámečnické nebo kovolitecké ještě 4letého zaměstnání v příslušné živnosti (výn. štýrského míst. ze dne 5. srpna 1895 č. 21.453).

Vody důlní.

I. Pojem a význam.

Vodami důlními rozuměti jest vody, jež dolováním odkryty jsou a k účelům horním upotřebení docházejí. Mezi statky, kteréž dolováním podmíněny jsou, sluší vodám důlním přiznati přední význam a důležitost. K tomu však, čeho příčinou bylo dolování, má přední právo podnik horní sám a proto platila v právu horním ode dávna zásada, že horní vodstvo přináleží ku majetku hornímu a že vyhraženo jest potřebám dolování. Podnikateli hor, jehož horami důlní vody proniknou, přiznáno jest tedy přednostní právo používati jich k účelům těžby a hutnictví i s příslušenstvím jich, pokud se nespojí s jinými stálými denními vodami (§ 128 hor. z.). Bez odporu přísluší vlastnictví vod důlních ve vnitru dolů těžíři, na povrchu však lze mu vlastnictví jich jen potud propůjčiti, pokud jich

nechce nikdo použíti k jiným podnikům; tu pak ovšem těžíř oprávněn jest těchto vod upotřebiti k účelům své těžby. Ježto však dle všeobecných zájmů hospodářských nemá nižádná síla přírodní ladem ležeti, dlužno zmíněné právě přednostní právo obmeziti (pro ten případ, že by jich těžíř neupotřeboval) a proto zákon dává majiteli hor k tomu lhůtu pětiletou (viz motivy k zák. hornímu str. 276).

II. Povinnosti majitele hor.

Podnikatel hor jest povinen dáti náhradu vlastníku pozemku, přes jehož půdu vody odtékají (§ 130 hor. z.). Přednostní právo držitele hor ku používání vod důlních není výronem práva vlastnického, neboť důlní vody nejsou ve smyslu § 104 hor. z. přírůstkem dolů, nýbrž zákon horní propůjčuje držiteli hor jen přednostní právo k používání důlních vod, nevylučuje však jiných osob z používání vod těchto. Činí-li si tedy kdo jiný nároky k vodám důlním, dlužno držitele hor vyzvati úřadem horním, aby do přiměřené lhůty prohlásil, chce-li jich po nejbližších pět let používati k účelům podniku horního. Dá-li prohlášení záporné nebo nedá-li prohlášení vůbec, nebo nepoužije-li vybrazeného mu práva po nejbližších pět let, zaniká jeho přednostní právo a nemůže ho více již odníti základem pozdější své potřeby tomu, kdo třeba mezitím z důvodu zákonem uznanému vod důlních použil jinakým způsobem. Netěží-li vlastník dolu vyhloubeného z práva svého, mohou býti vody důlní propůjčeny jiným osobám k jakémukoliv účelu (§ 129. zák. hor.).

III. Z ustanovení §§ 128 a 129 zák· horního vyplývají tudíž ohledně vod důlních tyto podstatné zásady:

1. Zapravil-li držitel hor vlastníku pozemku, přes jehož půdu vody odtékají, jakožto náhradu jednou pro vždy určitý obnos nebo plní-li mu roční plat, má právo žádati na těch, kdož vod používají, pokud užívání to trvá, v prvním případu zákonné úroky z náhrady v kapitále poskytnuté, v případu druhém pak smí žádati za náhradu ročního plnění. Vlastník hor není práv za změny v množství vod důlních z hor vytékajících (§ 130 hor. zák.).

2. Vyvěrající vody důlní podléhají, pokud neopustí vlastnictví držitele hor a nevlévají se do některé veřejné vody, volné disposici vlastníka hor; výjimku činí případ zakládající se na zvláštních titulech právních (§ 129 hor. z.).

3. Politický úřad smí zasahovati do otázky používání a vedení vyvěrajících vod důlních toliko ve případech §§ 222 a 133 hor. z.; je-li však spor co do rozsahu a výkonu práv příslušejících z propůjčení hor některé společnosti horní dle § 131 zák. hor., přináleží tu rozhodnoutí úřadům horním.

4. Pokud zákon nestanoví výjimek, může prozatímní opatření nařiditi onen úřad, jenž ve věci samé jest příslušným (rozh. ze dne 28. ledna 1885 č. 287 sb. »Budwinski« č. 2383).

5. Spory o právo klásti vodovod pro vyvěrající vody důlní, jakož i spory o používání vod těchto, náleží ku kompetenci úřadů horních (rozh. ze dne 19. ledna 1889 č. 202 sb. »Budwinski« č. 4476).

6. Oprávnění dané úřadem horním ku založení a provozování hor opravňuje též držitele hor dle § 131 hor. z. ku zařízením sloužícím udržování vody, jakož i k vypouštění vod z dolů (rozh. nejv. soud. dvoru ze

dne 5. prosince 1878 č. 6443, časop. »Zeitschrift für Verwaltung« z roku 1880 č. 113).

7. Zákon o právu vodním nepodává nijaké opory k tomu náhledu, jakoby politické úřady měly právo, v zájmu uspokojení potřeby vodní v obcích a místech uložiti břímě toto držiteli hor, který třeba způsobil nedostatek vody vykonávaje zákonitým způsobem právo své (rozh. ze dne 5. února 1879 č. 228 sb. »Budwinski« č. 447).

Vody minerální viz Prameny léčivé.

Vody veřejné a soukromé (jich užívání).

I. Podstata a význam.

Vod veřejných i soukromých lze používati způsobem velice různým. Plavba, plavení vorů a dříví, opatřování vody pro obec, stroje hnací a stavidla živnostenských závodů, zavodňování hospodářských pozemků, vodovody, vodní služebnosti, vybírání rostlin, náplavu, ledu a písku a jiných předmětů a konečně rybolov jsou hlavní způsoby užívání vod. Při užívání vod sluší vždy míti na zřeteli nejen zájem jednotlivců, nýbrž i zájem celku. Vodní zákony pečují o to, aby jednotlivec bezohledným užíváním a sobeckým vykořisťováním zájem veřejný nepoškozoval a musí též všude, kde příčí se zájmu veřejnému, soukromý zájem ustoupiti. Užívání vod k účelům veřejným a obecným může tudíž míti též za následek, že třetí osoby vyvlastněním svého vlastnictví zcela nebo z části mohou býti zbaveny, a že předpokládajíc, že tím užívací právo posavadního držitele nebude zkráceno, užívání vody majiteli pozemku za přiměřenou náhradu částečně může býti odňato.

II. Jednotlivé způsoby užívání vod:

1. Plavba a plavení vorů upraveny jsou zvláštními zákony a nařízeními (srv. čl. Plavba říční a Plavení vorů).

2. Převozy (srv. tento čl.).

3. Užívání vody k pití a jako prostředků léčebných (srv. čl. Studny).

4. Obecné užívání veřejných vod záleží v použití jich

a) ke koupání, mytí, praní, napájení, čerpání též k účelům domácím. Veřejných vod může každý potud užívati, pokud není k tomu zapotřebí zvláštních zařízení na vodách. Rovněž jest dovoleno všeobecně čerpati vodu toliko do ručních nádob a odvážeti vodu v sudech k domácí potřebě, kdežto k zřízení stavidel a vodovodů jest zapotřebí úředního povolení.

b) Vybírati rostliny, bahno, písek, kamení a led. Toto právo může náležeti z důvodů soukromoprávních některé obci, korporaci nebo i jednotlivým osobám; v takovém případě mohou třetí osoby veřejných vod jen potud volně užívati, pokud tím není vyloučeno užívání osob oprávněných. Rovněž mohou existovati i práva k vodám veřejným vylučující obecné užívání (roz. spr. s. dv. ze dne 29. září 1880 č. 1491, sb. »Budwinski« č. 872). Rostlinami, jež možno volně vybírati, rozumí se rostliny nacházející se v řečišti a na povrchu vody.

Způsob tohoto obecného užívání vod, aby mezi jednotlivci nevznikly z něho spory, mají upraviti příslušné úřady zvláštními policejními předpisy.

5. Užívání vod ku plavení dříví (srv. čl. Plavení dříví).

6. O lovení ryb (srv. čl. Rybářství).

III. O stavbách sloužících k užívání vod (srv. čl. Stavby vodní).

IV. S právem užívání vod souvisejí též jisté povinnosti osob třetích a sice:

a) Ohledně užívání břehů za účelem přistání a upevnění lodí a vorů srv. čl. Plavba říční a Plavení vorů (plťů).

b) Vlastník pozemku nesmí libovolně změniti přirozený odtok vod tekoucích ke škodě dolního pozemku, a

c) rovněž nesmí vlastník pozemku dolního zameziti přirozený odtok takových vod ke škodě pozemku horního. Tato zákonná ustanovení mají na zřeteli toliko pozemky t. j. půdu určenou k účelům polního hospodářství a vztahují se jedině na vody po povrchu jich tekoucí (roz. spr. s. dv. ze dne 29. února 1884 č. 2040, sb. »Geller«, str. 810) a neplatí tudíž pro vody tekoucí ve stálém řečišti. Lhostejno jest, zdali odtok vody se děje volně po povrchu či stokami, a rovněž nezáleží na tom, zdali voda prýští z pramenů či pochází-li z atmosférických srážek nebo z povodně (roz. min. orby ze dne 2. června 1881 č. 4072, Peyrer, str. 205).

d) Ustanovení uvedená pod lit. *b)* a *c)* vztahují se toliko na přirozený odtok vody přes pozemek tekoucí, nikoli na odtoky umělé (roz. ze dne 22. června 1882 č. 1281, Wolski, č. 2497).

e) Soukromý vlastník nesmí užíváním vody způsobiti žádné porušení práv cizích znečištěním vody, zpátečným tokem, zaplavením nebo zabahněním cizích pozemků (§ 10 říš. vod. zák.).

V. Rozsah užívání vody určuje politický úřad a řídí se dle potřeby žadatelovy a přebytku vody. Nové podniky mohou činiti nárok vůči stávajícím zařízením na přebytek vody potud, pokud lze přebytku takového odborným a hospodářským zařízením docíliti (roz. min. orby ze dne 23. listopadu 1876 č. 10.963, časop. »Zeitschr. f. Verw.« r. 1877 č. 22); konečně sluší přihlížeti též k potřebě obcí a míst, aby tyto v případě požáru nebo vůbec při hospodářství nedostatkem vody snad netrpěly. V případě požáru může místní policejní úřad resp. starosta ohrožené obce učiniti v zájmu veřejném příslušná opatření ve příčině použití vod veřejných i soukromých a ihned je dáti provésti. Rekurs proti těmto opatřením jest sice přípustný, nemá však odkladacího účinku. V pochybnosti rozhoduje o rozsahu užívání vody potřeba podnikatele (roz. spr. s. dv. sb. »Budwinski« č. 4404).

VI. Společné a dělené užívání vody.

Vlastníci několika pobřežních pozemků mohou se smlouvou spojiti ke společnému užívání nebo vedení vody; pozemky jejich se pak pokládají vůči třetím osobám za celek (§ 13 říš. zák. vod.). Náležejí-li však protější břehy tekoucí vody soukromé různým vlastníkům, mají tito právo podél svých pozemků užívati polovice vody tekoucí, ač nelze-li jiný právní poměr prokázati (§ 14 říš. zák. vod.). Vlastník pozemku služebností vodní obtíženého může za přiměřený příspěvek vody též užívati, pokud to není na ujmu účelu zařízení. Výše tohoto příspěvku řídí se dle množství potřebné vody a dle nákladů zařizovacích a udržovacích, a určuje ji, jestliže by se interesenti nemohli dohodnouti, politický úřad.

VII. Vodní práva užívací o úřední povolení se opírající buďtež přesně stanovena a budiž zejména v koncesní listině udáno místo, míra a způsob jakož i případné bližší podmínky užívání vody. Práva tato pře-

cházejí na dočasného držitele závodu nebo nemovitosti, pro něž povolení bylo uděleno, vyjímajíc ten případ, že by v povolovací listině užívání vody výslovně bylo obmezeno na osobu žadatelovu. Nástupce přejímá zároveň i všechny povinnosti s užíváním vody spojené (roz. min. orby ze dne 19. ledna 1877 č. 14.256, časop. »Zeitschr. für Verw.« r. 1877 č. 33). Vodní práva užívací mohou býti udělena na neurčitou dobu nebo na jistý čas aneb i do odvolání. Užívací právo zaniká, když stavba nebyla provedena ve lhůtě v koncesní listině stanovené nebo byl-li účel užívání v listině výslovně uveden, když účel tento odpadne nebo se změní (tak zejména při podnicích živnostenských).

VIII. Ministerstvo orby vydalo normativ směřující proti zneužívání vodních sil, jehož tendence čelí k tomu, aby bylo zabráněno bezvýsledným pokusům a neužitečnému jich maření. Dle přání ministerstva orby mají vodní síly býti propůjčeny toliko tomu, kdo jich též skutečně využitkuje a má býti odstraněno vše, co by takovýmto interesentům bránilo v dosažení a využitkování jich. Tato tendence normativu zračí se zvláště zřejmě v ustanoveních o míře a trvání vodních práv. Výnos poukazuje k tomu, že národohospodářská cena vodních sil a stálé stoupání této ceny jest důležitou součástkou národního jmění zejména v zemích alpských a že sluší tudíž všech vhodných prostředků k tomu použíti, aby co nejlépe sil těchto bylo využitkováno, jakož i přísně hleděti k tomu, aby na zmar nepřicházely a aby spořádané poměry všude byly zavedeny a zachovány. Při ustanovení rozsahu užívání vody jest přihlížeti jednak k potřebě žadatelově a s druhé strany k stávajícímu přebytku vody, kterýchžto ohledů tam, kde nebylo konkurence, zhusta dříve šetřeno nebylo. Jelikož národohospodářský význam vodních sil stále roste a za to míti nelze, že státní správa by se chtěla svého disposičního práva nad nimi pro vždy vzdáti, budiž ustanovení o obmezení užívacího práva vydatněji používáno a povolení udělováno dle okolností na obmezenou dobu nebo do odvolání. Ovšem musí při tom podnikateli býti ponechána možnosť zisk a umoření použitého kapitálu si zabezpečiti, poněvadž jinak by tím využitkování vodních sil bylo znesnadňováno a stěžováno.

Vojsko a válečnictví.

I. Pojem a vývoj.

Vojskem rozumí se pospolitost (souhrn) vojensky organisované moci určitého státu mimo vše to, čeho nezbytně potřebí k doplňování, udržování, výzbroji atd. moci této. Ve městech řeckých záležela vojska z řad občanů, v nichž sloužiti bylo právem i povinností každého občana, pokud stát sám výjimek neustanovil; v čas tísně zbrojili se však i otroci. Ježto z počátku k praporům voláni pouze občané, nebyla vojska řeckých států tuze značna; Sparta, kde se válečná moc občanů do jisté míry dala pokládati za vojsko stálé, obrala si první za úkol vycvičiti spořádané vojsko; než konservativní lpění na starých zvycích překazilo tu zdárný vývoj vojenského organismu.

V Římě povinen byl každý občan od 17. do 46. roku ke službě vojenské, pokud neprodělal 16 (v naléhavých případech i 20) polních tažení (nebo neprodlel-li tolikéž 16—20 let v poli) jako pěšák nebo jezdec. Toliko poslední třída t. zv. capite censi, velati byla ze služby válečné vyloučena. Teprve Marius pojal v legie i tyto capite censos. Římané měli

i jakýsi druh artilerie, máme-li na zřeteli různé jich přístroje válečné (praky berany atd.). Přeměnou ústavy republikánské v monarchii doznalo změny přirozeně i vojsko: k udržení řádu uvnitř státu, jakož i k obraně rozsáhlých hranic zřízeno bylo stálé vojsko, kteréž čítalo za císaře Augusta na 450.000 mužů.

Ve vojenství starých Germánů vystupuje záhy již rozdíl všeobecné výzvy všech svobodných a zbraně schopných občanů (t. zv. bannus vojenský) oproti družinám, nebo-li komitátům; jmenovitě synové nemající dědictví žádného sestupovali se rádi v družinu (komitatus) a takovéto družiny sloužily jakožto vycvičená, stále pohotová moc branná nejen v soukromých válkách svého pána, nýbrž zhusta též za žold nebo smluvenou mzdu. Válečnictví postupovalo stejnoměrně s občanskou ústavou, a jako svoboda allodiální a lenní zřízení střídavě mezi sebou o přednost zápasily nebo vedle sebe trvaly až konečně nadobro pronikla soustava lenní, tak podobně i bannus vojenský a vojsko lenní po jistou dobu o výhradné uznání své zápolily, až konečně v boji tom vítězství dobyla si vojska lenní.

Ztroskotáním se států starověkých rozpadlo se i válečnictví, nepozvednuvši se ještě ani v prvních stoletích středověku. Teprve výpravy křižácké (ve 12. a 13. století) zplodily první símě vzkvétajícího válečnictví. Nové stadium rozhodného pokroku vojenství zahájeno pak vynalezením, pokud se týká upotřebením střelného prachu, jakkoli všeobecně počalo se užívati palných zbraní a polních děl teprve v 17. století, kdy podařilo se vědám technickým pořiditi zbroj lehčí a příručnější. I disciplina a taktika pokročila výše a armády záležely protivou k námezdným, různorodým vojskům dob dřívějších z mužstva spíše národního. Epochálními událostmi ve vývoji umění válečného jest jmenovitě: první užití palných děl Maury granadskými (r. 1331), zavedení ručnic s doutnáky (lunty) v Německu a Italii (r. 1378), vynalezení pum (r. 1434) zřízení prvních stálých trup (compagnies d'ordonnance) Karlem VII., francouzským králem (r. 1446), zřízením svobodných střelců (Franc = archers) ve Francii (r. 1448), vynalezení německého zámku do pušek (t. zv. zámek s kolečkem) v Norimberce (r. 1517). Zdrojem ku vývoji vyšší taktiky bylo zřízení pravidelně organisovaných, ozbrojených a uniformovaných pěších vojsk, výsledek to častých bojů mezi Karlem V. a Františkem I. Válka třicetiletá, španělská válka o dědickou posloupnost, války turecké a válka sedmiletá přispěly znamenitě k dalšímu rozvoji válečnictví zejména skutečnou praxí a zkušenostmi tu nabytými a pak talenty vojevůdců, kteříž ve válkách oněch se objevují. A ještě více tomu tak bylo od dob revoluce francouzské, kteráž v celé Evropě vyvolala ony války, kde téměř veškery mocnosti evropské musily si vybojovati velké zájmy bytí nebo nebytí svého, kde nepostačovaly již stávající síly branné a kde do vojska národ zařaďován býti musil. Myšlénka svobodného rozvoje poprvé opět v Americe hlásaná ujala se zejména ve Francii, boj a válka staly se věcí národní, pojmy »národ« a »vojsko« nerozlišovány. Zastaralá zařízení vojenská s veškerými stinnými stránkami svými nedala se více udržeti; válečnictví a vojsko nabyly nových forem a za zákon povýšena zásada: »Co občan, to voják«. Stará taktika padla a nová soustava na její místo vstoupila. Tím, že povinnost branná prohlášena u hlavních evropských mocností vojenských za povinnost všeobecnou (munus publicum), docíleno toho, že nyní bylo lze jíti do boje s četami náležitě silnými.

Rakousko-uherské válečnictví a vojenství kráčelo co do rozvoje svého téměř stejnoměrně s ostatními státy evropskými a všeobecný dějinný vývoj platí téměř bezvýjimečně i pro Rakousko-Uhersko. R. 1809 zrušeny systém verborací a žoldácký, zavedena konskripce a spojená s tím všeobecná povinnost branná všech občanů státních, a jen šlechtě a vyšším stavům přiznána četná ulehčení i osvobození. Při tom dopouštěl se výkup i delší kapitulace (= doba služby vojenské). Tento systém branný stanovící povinnost sloužiti po 8 let v řadě a 2 roky v záloze potrval až do r. 1866 a zrušen byl nadobro r. 1868, kdy zavedena všeobecná povinnost branná.

V **Uhrách** dál se vývoj soustavy branné podstatně rozdílným způsobem, nežli v západních zemích evropských. Základem povinnosti vojenské byla tu občasná výzva, jejíž oporou náležitě silnou nemohli býti ovšem cizí žoldáci najatí korunou nebo jednotlivými magnáty. Vpádem Turků zničeny poslední zbytky uherské moci válečné; osvobození Uhrům od jha tureckého vybojovaly zcela výlučně jen pluky německé a rakouské. Vojenství v Uhrách čekati musilo teprve od dob pozdějších upravení a organisaci; byl tu sice jakýsi druh soupisu (konskripce), pokud se nařizovalo obcím dodávati určitý počet branců, ale vedle toho udrželo se svobodné verbování a všeobecná výzva (insurrekce). R. 1850 zavedena v Uhrách soustava branná v Rakousku stávající, až konečně též r. 1868 v Uhrách zákonem zavedena všeobecná povinnost branná. (Viz čl. »Povinnost branná«).

II. **Pojem vojska dle branné a vojenské ústavy platné v mocnářství rakousko-uherském.**

Ve smyslu ústavy této označujeme slovem »vojsko« vůbec veškeru válečnou moc na pevnině (moc válečná na moři nazývá se obyčejně loďstvem, správněji však válečným námořnictvem, protivou k námořnictvu obchodnímu, komerčnímu) vedle osobností a materiálu potřebných k výzbroji, opevnění, správě a vedení. Důsledkem zcela zvláštní ústavy branné však, naprosto rozdílné od jiných ústav států kontinentálních a podmíněné státoprávním dualismem soustátí Rakouska-Uherska, má též slovo »vojsko« zde podstatně rozdílný význam, než jak se ho obyčejně užívá. V širším slova smyslu obepíná vojsko veškeru moc válečnou; v užším slova smyslu (§ 2 zákona bran.) rozumí se »vojskem« toliko ona část, kteráž oběma státům společna jest (st. zákl. zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 146 ř. z. § 1 *b)* a čl. XII. uh. zákona z r. 1867). Veškery skupiny rakousko-uherské moci válečné k vojsku přináležející označovaly se před působností prvního zákona branného z r. 1868 všeobecným, podnes ještě často obvyklým názvem »armáda«. Branný zákon z r. 1868 stanovil rozdělení moci válečné na vojsko a zeměbranu a na rozdíl od zeměbrany užívá pro oba státy na označení moci válečné slova »stálé vojsko«. Platný zákon branný však a branné předpisy znají jedině výraz »vojsko«. I rozuměti jest vojskem ve smyslu rakouského (i uherského) zákona branného onu část moci branné, kteráž má ve svých řadách již v době míru určitý počet (t. č. 297.000 mužů) branců za účelem válečného vzdělávání. Vojsko (protivou k zeměbraně, jež spočívá na soustavě kvádrové čili kmenové) má v době míru téměř polovinu stavu válečného a jest rozčleněno a zorganisováno zřetelem ku případnému použití ve válce v rozdílné druhy zbraně (pěchota, jízda, dělostřelectvo), v rozličné části a ústavy a tvoří jádro veškeré branné moci ve státu důsledkem toho, že dostává se brancům u vyšší míře zdatnosti válečnické delší službou ve svazku trupovém.

III. Rozčlenění vojska (v širším slova smyslu).

1. Vojsko a válečné námořnictvo povolány jsou k obraně obou státních území mocnářství před vnějšími nepřátely a k zachování pořádku a bezpečnosti uvnitř (§ 3 zák. bran. ze dne 11. dubna 1889 č. 41 ř. z. a § 3 čl. VI. uh. zák. z r. 1889 o moci branné).

2. Zemská obrana (zeměbrana) určena jest k tomu, aby ve válce podporovala společné vojsko a hájila zemi uvnitř, v čas míru povolána jest výminečně též k udržování pořádku a bezpečnosti uvnitř (§ 4 zákonů branných). Zemští střelci v Tyrolsku a Vorarlberku tvoří integrující část zemské obrany a jsou jako ona povoláni ve válce býti podporou stálého vojska. Zemští střelci jsou zásadně určeni k obraně země a lze jich dle toho použíti za zemskými hranicemi jen potud, pokud toho žádají místní pohraniční poměry a strategické obhajování země. Uherská zemská obrana může býti výjimečně volána i za obvod zemí koruny uherské; k tomu však potřebí jest opatření zákonodárné moci (§ 2 čl. V. uh. zák. z roku 1890 o zemské obraně).

3. Náhradní záloha nahražovati má úbytek vzcházející ve válce ve společném vojsku a v zemské obraně (§ 5 1. věta shora cit. obou zákonů branných).

4. Domobrana určena jest k tomu, aby ve válce podporovala společné vojsko, válečné námořnictvo a zemskou obranu (§ 6 shora cit. zákonů branných). Rakouská domobrana smí býti do služby vyzvána toliko ve případu a po dobu válečného ohrožení nebo vypuknuvší války.

5. Moc pozemní třídí se dle rozdílného věcného určení svého a ozbrojení ve čtvero druhů zbraní: v pěchotu, jízdu, dělostřelectvo a trupy technické; k tomu druží se trupa zdravotní a vozatajstvo. Celá moc pozemní tato rozdělena jest na 16 vojenských okresů teritoriálních.

6. Vojsko rozpadá se v divise trupové, tyto opět v brigády, brigády skládají se zase z pluků, pluky záležejí z praporů, pokud se týká z divisí (tak tomu jest u jízdy), prapory konečně rozpadají se v setniny a divise ve švadrony, pokud se týká v batterie (u dělostřelectva); postupné toto rozdělení ovšem nehodí se na veškeré druhy zbraní a má platnost předkem jen, pokud jde o druhy hlavní (pěchota, jízda). Zemská obrana sestává z pluků, dále z praporů, pokud se týká, z divisí (u jízdy), konečně ze setnin resp. ze švadron. Domobrana rozděluje se teprve u příležitosti výzvy.

7. Moc námořní organisována jest zvláštním způsobem, přizpůsobeným zvláštním poměrům; organisace tato liší se naprosto od vylíčené svrchu organisace vojska pozemního. Ve smyslu citovaných zákonů náleží tedy k vojsku všechny ony trupové sbory a ústavy, kteréž podřízeny jsou říšskému (společnému) ministerstvu války. Rakousko-uherské vojsko záleží tedy z tělesných stráží, z nejvyššího vojenského dvoru soudního, z vojenského vrchního soudu, z generálního štábu, z generálních inspektorátů, z apoštolského polního vikářství s veškerým vojenským duchovenstvem různých ritů, z 15 sborových (a zároveň teritoriálních vojenských) velitelstev, z 36 trupových divisí pěchoty a 4 trupových divisí jízdy, z 96 pěších, 21 jízdních a 14 dělostřeleckých brigád, ze 110 okresních doplňovacích velitelstev, ze 102 pěších pluků a ze 4 bosensko-hercegovských pěších pluků, ze 4 pluků tyrolských myslivců, ze 26 praporů mysliveckých; z 15 pluků dragonů, 16 pluků husarů a 10 pluků hulánů; ze 14 sbo-

rových pluků dělostřeleckých a z 42 divisijních pluků dělostřeleckých; ze 6 pluků dělostřelectva pevnostního a ze 3 samostatných praporů dělostřelectva pevnostního a z jedné divise pohorských baterií; dále dlužno sem počítati veškero technické dělostřelectvo, 15 praporů zákopníků, pluk železniční a telegrafní, 3 pluky vozatajstva, technické vojenské družstvo (komité), 44 ženijních a vojenských ředitelstev stavebních, 12 velitelstev pevnostních, 2 velitelstva městská a 45 místních velitelstev, 52 soudů garnisonních (posádkových), 5 soudů gardových a 2 soudy pro akademie vojenské; dále 10 posádkových přepraven, vojenské velitelství trupy zdravotní, vojenské zdravotní družstvo (komité), 26 posádkových nemocnic a 11 posádkových lékáren; 4 skladiště oděvní, 4 komise pro odvod koní a 3 skladiště odvedených koní (t. zv. remont), 60 vojenských zásobních skladišť, 14 kadetních škol pro pěchotu, dále kadetní školy dělostřelecké, jízdní a zákopnické; vojenský sirotčinec, 4 vojenské nižší reálky a 1 vojenská vyšší reálka; obě vojenské akademie, 7 rozličných odborných škol a kursů; 4 vychovatelny dívčí; vojenský zeměpisný ústav, 4 vojenské lázně a léčebny, 5 vojenských invalidoven, vojenská intendantura, vojenská oddělení účetní a kontrolní, úředníci registratury a konečně vojenské trestnice. Dále přináleží k vojsku, ale jen v ohledu vojenské discipliny a správy: bosensko-hercegovský sbor četnický, sbor vojenské policie strážní, vojenská justiční stráž ve Vídni a oddělení vojenských hřebčinců.

IV. Správa vojska.

Vrchní moc rozkazů přísluší nad vojskem císaři, jenž válku prohlašuje a uzavírá mír; jemu výhradně náleží vydávati veškerá nařízení co do správy, vedení a organisace vojska; nařízení tato provádí zodpovědný společný ministr války, jemuž jsou potřebné pomocné orgány dílem přiřaděny (koordinovány) — jako přednosta (chéf) generálního štábu, oba generální inspektoři trup, nejvyšší vojenský dvůr soudní — dílem jsou mu podřízeny veškeré ostatní úřady a orgány. K vyřizování záležitostí vojenských jsou povolány dále úřady, velitelstva a štáby. K úřadům počítají se všechny správní orgány, k velitelstvům náležejí ony orgány vojenské, kteréž povolány jsou vésti a disponovati vojenskými oddíly a ústavy vojenskými, štábům přináleží pak opatřovati zvláštní službu (vědeckou a technickou).

V. Povolování branců, zákonodárství o plnění branné povinnosti, opatření o ubytování, zaopatření a zásobení příslušníků vojska, upravení jich občanských poměrů a práv i závazků se službou vojenskou nesouvisejících náleží však v kompetenci říšské rady, pokud se týká, v kompetenci uherského říšského sněmu a zastoupeny i prováděny jsou zmíněné právě záležitosti rakouským, resp. uherským ministrem zemské obrany ve shodě s říšským ministrem války (viz čl. Odvod vojenský a roční kontingent nováčků, Úřady vojenské, Povinnost branná, Velitelství okresní doplňovací.

Volby do rady říšské viz Řád volební do rady říšské.

Volby do sněmů zemských viz Ústavy zemské.

Volby do zastupitelstva obecního viz Řády volební obecní.

Volby do zastupitelstva okresního viz Okresy.

Volnost stěhování.

Mezi politickými snahami po svobodě národů civilisovaných vynikal zvláště požadavek, aby zákon zaručil jistá práva svobody jednotlivci, jako

státnímu podanému naproti vladařské moci státu. Již ve středověku bylo toužebným cílem dosažení a potvrzení práva volného usazování se a volného stěhování uvnitř území státního. Dosažení tohoto cíle bylo uznáno a uvítáno jako velevýznamný pokrok na dráze svobodného rozvoje veškerého života státního. Doba absolutismu porozuměla dotyčným snahám náležitě hlavně při výkonu správy. Doba konstituční pokládala za nutné, by byla zaručena v rámcích ústavního zákonodárství volnosť jednotlivcova možnosti volného stěhování jakožto základním právem státoobčanským a by toto právo bylo ústavou chráněno. Ve stejnou dobu a stejně účinně bylo se domáháno práva volného stěhování potud, pokud směřovalo k dovolenému a dobrovolnému opuštění státního území v úmyslu usaditi se trvale v cizině. Vzhledem k tomu, že styky obchodní, zkvétající objevením Ameriky a východoindické cesty námořské a tím vznikající kolonisace připouštěly jen nepatrné obmezení volnosti stěhovací a též vzrůstající obchod mezinárodní požadoval svobodu usazení co nejméně obmezenou, musily správy a zákonodárství jednotlivých států obmeziti zákaz vystěhování na míru nejnutnější, na případy, kde to bylo v zájmu státním. Též v tomto směru uznala konečně doba konstituční zákonodárstvím ústavním volnosť jednotlivce jako státoobčanské právo základní. S druhé strany též styky mezinárodní nutně vyžadovaly, by i právem mezinárodním stejnoměrně byly upraveny otázky rozmanitých právních stavů a poměrů, otázky, jež plynuly z uznání zásady volného stěhování.

Též platné rak. právo ústavní přijalo, změnivši dřívější stav právní, zejmena ustanovení vystěh. patentu ze dne 24. března 1832 č. 2557 sb. z. s. obmezující volnosť vystěhování, zásadu volného stěhování v obojím právě vylíčeném směru.

Základní zákon ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. o obecných právech státních občanů stanoví ve čl. 4: »Volnosť stěhování osoby a majetku uvnitř státního obvodu není obmezena . . . svobodu vystěhování obmezuje stát jen povinností brannou. Odchodné lze vybírati jen ve případě reciprocity.« Tyto zásady neobsahují prostě prohlášení theoretického principu právního, který by potřeboval prováděcích zákonů, měl-li by nabyti praktického významu. Stanoví spíše nový řád právní, který se stává pro státní občany zdrojem určitých subjektivních práv veřejných, jež chrání soud říšský.

Tím však není řečeno, že naprosto byly zrušeny dřívější předpisy zákonné a zejména vystěhovací patent; tyto platí potud, pokud souhlasí s cit. čl. 4 zákl. z. st. a pokud nebyly vydány určité, přislíbené zákony prováděcí (rozh. ze dne 4. června 1875 časop. »Zeitschr. für Verw.« r. 1877 a ze dne 16. května 1876 č. 6141).

Co se týče práva svobody vystěhovací a zákonného obmezení její povinností brannou, poukázati sluší na čl. Odchodné a Vystěhování.

Ohledně práva volnosti stěhovací uvnitř území státního, dlužno vytknouti: Cit. ustanovení čl. 4 je blíže vyměřeno druhým odstavcem téhož čl. a 1. odstavcem 6. čl. téhož z. Tyto předpisy zákonné zní: »Všichni občané státní, kteří v obci bydlí a tam platí daň výdělkovou a příjmovou ze svého nemovitého majetku, jsou oprávněni voliti a voleni býti do obecního zastupitelstva za týchž podmínek jako příslušníci obecní« a »každý občan státní může na každém místě státního území

se zdržovati a bydleti, nemovitosti kteréhokoli druhu nabývati a jimi volně nakládati a za podmínek zákonných jakoukoli živnosť provozovati. Prve uvedená zásada, která odpovídá základním rysům ústavy obecní a domovské vytčeným v zákonech ze dne 5. března 1862 a ze dne 3. prosince 1863, zabezpečuje úplnou volnosť stěhování proti partikulárním neb místním zájmům a proti přehmatům samosprávy zemské a obecní a sice zabezpečuje ji se všemi důsledky jeho právní doplněk snahy po postupující pohyblivosti obyvatelstva, kteroužto snahu sebou nese sociální rozvoj moderního státu. Tímto ustanovením zákona říšského zrušena byla všechna sobě odporující ustanovení řádů obecních, princip právní takto vyslovený nepotřebuje ku své platnosti a působnosti uznání zákonodárství zemského (zák. ze dne 24. dubna 1873 č. 42 ř. z. a ze dne 26. dubna 1876 č. 106). Druhá zásada doplnila právo volného pobytu, stanovené zák. ze dne 27. října 1862 č. 87 ř. z. o ochraně svobody osobní a zrušila všechna ustanovení, jež činila závislým změnu bydliště neb usazení se na určitém místě na vrchnostenském povolení a odstranila možnosť, by obmezen neb zakázán byl příliv cizinců libovolnými opatřeními obecními. Rovněž zrušena všechna zákonná obmezení, dle nichž nabývání jmění nemovitého určitého druhu, na př. městských nebo venkovských pozemků nebo provozování jistých živností bylo závislým na obecní příslušnosti.

Právo volnosti stěhovací a sice zvláště právo volného usazování se, při němž společenství, do něhož vstupuje nový usedlík stejně je účastno jako tento, obmezeno je přirozeně jednak ohledy policie mravnostní, jednak ohledy veřejného řádu nebo bezpečnosti. Důvody policie chudinské činí ovšem vzhledem k tomu, že je obec domovská povinna o chudé pečovati, volnosť stěhování státním základním zákonem zaručenou ilusorní potud, ze nucena jest osoba podpory potřebující, chce-li, by se jí podpory dostalo, přeložiti bydliště své do obce domovské. Co se pak týče zmíněných ohledů policie mravnostní a ohledů veřejného řádu nebo bezpečnosti, stanovily četné zákony, kdy ohledy tyto vylučují zásadu volnosti stěhovací.

Nehledě ku příslušným předpisům tr. z., dlužno zejmena k těmto zákonným předpisům blíže přihlédnouti: Říšský zákon obecní ze dne 5. března 1862 č. 18. ř. z. propůjčuje v 2. odst. III. čl. obci právo, odepříti cizím pobyt v obecním území, když tito se svými příslušníky nevedou život bezúhonný a za obtíž připadají veřejné dobročinnosti. Postrk a policejní vypovězení dlužno vykonati jen dle zák. z 27. července 1871 č. 88 ř. z. Případy, kde lze uznati na vyhostění ze země nebo vypovězení, ať co trest hlavní neb co zostření trestu, upraveny jsou zákony trestními (§§ 1 a 2 cit.). (Viz čl. Odstrčení, Vyhostění a Vypovězení). Dále dopouští zák. ze dne 10. května 1873 č. 108 ř. z., by jisté osoby dány byly pod policejní dohled. Konečně stanoví zákon ze dne 24. května 1885 č. 89 ř. z., že soudy mohou vysloviti proti osobám, jež byly odsouzeny pro přestupky naznačené v §§ 1—6 tohoto z. neb v § 3 zák. ze dne 10. května 1873 č. 108 ř. z., že mohou býti dány do donucovací pracovny. (Viz čl. Káznice). Z toho tedy plyne, že právo volného se usazování státním základním zákonem zaručené přísluší jen těm osobám, které se neprohřešily proti zákonům trestním, které vedou se svými příslušníky život bezúhonný a nepřipadají za obtíž veřejné dobročinnosti. Pro užití a interpretaci vylíčených právě zákonných zásad jsou zejmena důležita tato hlediska podávající se z příslušných vynosů ministerských a rozhodnutí soudu říšského.

1. Okolnosť, že muž vydržuje si svobodnou ženštinu, není ještě o sobě důvodem vyhostění (rozh. min. vn. ze dne 20. dubna 1868 č. 4786).

2. Obec je oprávněna cizince z území obecního vyhostiti jen tehdá, když okolnosti odůvodňující vyhostění nastanou během pobytu dotyčné osoby v obci (rozh. min. vn. ze dne 23. února 1879 č. 15.243).

3. Osoba, jež má svou obec domovskou v královstvích a zemích v říšské radě zastoupených nesmí býti policejně vypovězena ze žádného místa neb okresu tuzemského pouze z ohledů veřejného řádu nebo bezpečnosti, nejsou-li tu též ostatní podmínky žádané § 1 zák. ze dne 27. července 1871 nál. říšs. s. ze dne 22. října 1879 č. 192).

4. Osoba, jež nemůže ihned prokázati listinami svoji příslušnosť neb udati ihned svoji obec domovskou, jejíž zjištění často obtížným bývá i osobám práva znalým, nesmí býti ihned hnána postrkem s místa pobytu, nýbrž postačí, když osoba taková může se o sobě tak vykázati, že bude asi možno dle toho její příslušnosť v pádu potřeby bez závady zjistiti (nál. říš. s. ze dne 17. července 1879 č. 187).

5. Osoba, která dotěrným způsobem domáhá se jen soukromé dobročinnosti osob vysoce postavených, nemůže již proto býti stihána dle § 1 *a* zák. ze dne 27. července 1871; rovněž ne dle § 1 *b*, může-li se něčím vykázati (nál. říš. s. ze dne 20. ledna 1880 č. 207).

6. Dle § 1 *b* a 2 zák. ze dne 27. července 1871 lze policejně odstraniti určitého místa neb území individua bez výkazu a určení, tedy jak osoby bez výkazu tak osoby bez určení, jež nemohou prokázati žádný příjem a žádný dovolený výdělek (nál. říš. s. ze dne 16. října 1882 č. 264).

Jen obec smí vyhostiti osobu z území obecního, nikoliv nadřízený úřad politický (roz. min. vn. ze dne 24. října 1869 č. 15.554). Nalezl-li obecní představený na vyhostění, lze se odvolati předkem k obecnímu výboru a teprve proti výroku tohoto lze podati stížnosť k politickému úřadu okresnímu (roz. min. vn. ze dne 18. října 1870 č. 12.954).

Vrácení ku stavu předešlému (v řízení soud. civ.).

I. Pojem a význam.

Nové zákony procesní nemohly se zcela vzdáti tohoto právního prostředku a rovněž nelze připustiti na prosté vyloučení úkonu procesního, jež nastává nedodržením lhůty nebo promeškáním roku. Zákonodárce musí však rozeznávati mezi zaviněným a nezaviněným zmeškáním. Obojí zmeškání ohrožovalo by však značně právní bezpečnosť, kdyby se k zaviněnému příliš přihlíželo, nezaviněné pak ignorovalo. Náhoda by pak ovládala naše právní vztahy a pro nepatrné zápletky a věci vedlejší nebylo by lze přihlížeti při vynášení rozsudku k momentům nejdůležitějším a zákonodárství sotva by mohlo stanoviti dosti dlouhé lhůty a usnadniti odročování roků, by umožnilo nalézání práva zachovati jistý parallelismus mezi rozsudkem a pravým utvářením se poměrů právních. Naproti tomu nutno však vytknouti jisté hranice, by nebyly dokořán dvéře otevřeny svévolným a chikanujícím sporům. Řízení pozbylo by tím vší pevnosti, každý dodatečný úkon přivedl by spor zase zpět do dřívější polohy, jednání musila by býti stále obnovována, nebylo by rozvoje a zakončení, nebo by se obojí aspoň protáhlo do nekonečna, pořádek řízení by přestal a též správné nalézání práva by trpělo nepříznivým vlivem takového nedostatku pořádku.

Prostřednici mezi těmito oběmi nepřijatelnými eventualitami činí restituce; jsouc účelně zařízena nedotýká se pevnosti a přehlednosti řízení, nýbrž ponechává mu jeho hranice a jeho míru, avšak zároveň uzavírá spor před vládou náhody, uplatňuje myšlénku zodpovědnosti a přičitatelnosti též ve sporu a zabraňuje nespravedlivým rozsudkům. V novém sporu civilním zúžuje se užití restituce odpadnutím zásady eventuální samo sebou; jednání — ať již odbývá se při jednom neb více rocích — pokládá se za celek, každé přednesení je včasným, jež bylo učiněno před skončením jednání o návrhu, o kterém se má rozhodnouti. Tím způsobem zmizely dosud zvláště důležité případy procesuálního zmeškání. Pro ostatní případy pravého zmeškání stává se restituce zbytečnou, ježto zákon dovoluje, jsou-li tu podmínky restituce nebo podmínky stejně závažny, by dodatečně byl proveden procesní úkon zmeškaný. Tu zmizí restituce v novém řízení aspoň formálně co zvláštní procedura. Návrh restituční prohlášen jest v novém sporu civilním z důvodů účelnosti za obyčejné přednesení při jednání, otázka restituční pak za část onoho jednání. Proti vlastnímu řízení restitučnímu směřuje snaha zákona hlavně k tomu, by bylo řízení to obmezeno na případy odůvodněné potřeby a by přípustnosť restituce byla vázána v zájmu zjednodušení a zkrácení řízení restitučního podmínkami, jež lze snadno seznati a snadno zjistiti, by dále bylo bráněno zneužívání tohoto řízení za příčinou protahování sporů a by tedy zejmena řízení to, kdekoliv možno, pojato bylo do řízení ve věci hlavní. Za restituci lze žádati jen když strana nemůže promeškaný úkol procesní bezprostředně dodatečně předsevzíti — jinak by byla restituce bezúčelnou oklikou — a rovněž nelze o restituci mluviti, když strana mohla z důvodu restitučního žádati ještě před zmeškáním za prodloužení lhůty neb odročení roku, aneb když tak marně učinila (viz motivy k vládní osnově).

II. Základní zásady.

1. Když některá strana nepředvídanou neb neodvratnou událostí jsouc zdržena, nemohla v čas dostaviti se k roku, neb nemohla v čas vykonati úkon procesní lhůtou vázaný a když obmeškání tím způsobené mělo za následek pro stranu právní újmu tu, že vyloučena byla z procesního úkonu, jejž bylo vykonati, tedy této straně, pokud zákon nic jiného nestanoví, povoleno buď k návrhu navrácení ke stavu předešlému.

2. Návrh restituční nelze opírati o důvody, o kterých soud již nalezl, že jsou nedostatečné, by na základě jich straně bylo povoleno prodloužení lhůty promeškané neb odročení zmeškaného roku. Vládní osnova žádala dokonce nepřekonatelnou překážku, kdežto stálý výbor posl. sněmovny a stálé komise panské sněmovny seslabily znění vládní osnovy v ten smysl, že již nepředvídaná událost odůvodňuje restituci. Stranám lze uložiti za povinnost, by žádaly v čas za prodloužení lhůty neb odročení roku, když mohou předvídati, že jim nebude možno lhůtu dodržeti, neb k roku se dostaviti, avšak nelze od stran žádati, by působily proti nepředvídanému běhu věcí. Z těchto důvodů vyloučil výbor kriterium nepřekonatelné překážky. Tím jest zároveň umožněno domáhati se restituce pro události, jež sběhly se v osobě advokátově, což ostatně odpovídá jak slušnosti, tak i posavádní tradici právní.

III. Zamítnutí návrhu na vrácení ke stavu předešlému

1. Tento návrh budiž bez dalšího řízení, t. j. a limine zamítnut, když mohla strana promeškaný úkon procesní bezprostředně dodatečně předsevzíti (viz § 145 odst. 2 civ. ř. s.).

2. Návrhu, aby povoleno bylo vrácení ke stavu předešlému, nebudiž vyhověno, když strana pro překážky k ospravedlnění návrhu na vrácení uvedené, mohla zakročiti o prodloužení lhůty neb o odročení roku.

3. Rovněž nelze návrhu vyhověti, když tyto překážky již opět minuly v čase, kdy strana podle § 145 odst. 2 civ. ř. s.) mohla sama dodatečně předsevzíti úkon procesní (§ 147 civ. ř. s.).

4. Pro zmeškání lhůty k podání návrhu na vrácení a pro zameškání roku k jednání o návrhu na vrácení v předešlý stav restituce je vyloučena (§ 151 civ. ř. s.).

IV. Řízení.

1. Návrh na povolení restituce podán buď u soudu, u něhož měl býti předsevzat promeškaný úkon procesní.

2. Návrh buď podán, pokud zákon nic jiného nestanoví, ve 14 dnech. Lhůta tato počíná se dnem, kterého minula překážka, která promeškání způsobila; lhůta nemůže býti prodloužena. Ve sporech směnečních a nájemních obnáší lhůta restituční 8 dní (§§ 555 č. 2 a 575 civ. ř. s.).

3. Návrhy patrně pozdě podané buďtež bez dalšího řízení zamítnuty (§ 148 civ. ř. s.).

4. Strana, která navrhuje vrácení, uveď v příslušném podání neb v protokolární žádosti podání zastupující všechny okolnosti, jež odůvodňují návrh restituční a udej prostředky, jimiž je osvědčiti hodlá.

5. Spolu s návrhem budiž promeškaný úkon procesní sám, nebo při promeškaném roku to dodatečně předsevzato, co předneseno býti mělo liknavou stranou pro přípravu ústního projednávání. O návrhu na povolení vrácení rozhodne soud usnesením po předchozím ústním jednání (§§ 148, 149 civ. ř. s.).

V. Právní účinky povoleného vrácení ke stavu předešlému.

1. Povoleným vrácením vstoupí rozepře zase do toho stavu, ve kterém byla před nastalým promeškáním.

2. Rozsudek následkem promeškání již vydaný zruší se, když se restituce povolí.

3. Byl-li rok zmeškán, tedy již při roku položeném k jednání o návrhu restitučním může řízení o návrhu, by povolena byla restituce, spojeno býti s jednáním, k jehož provedení byl určen promeškaný rok, nebo může aspoň, bylo-li návrhu restitučnímu vyhověno, býti jednání toto ihned předsevzato (§ 150 civ. ř. s.).

4. Návrhem, by povolena byla restituce in integrum, nestaví se postup právní rozepře. Avšak soud může k návrhu naříditi, by rozepře byla prozatímně přerušena, je-li toho nezbytně třeba, by restitucí, jež asi bude povolena, byl zabezpečen úplný výsledek a když zároveň přerušení rozepře odpůrci žadatele za vrácení nezpůsobí značné újmy.

5. Jestliže rozepře v tomto čase projednává se v instanci vyšší, budiž instance tato ihned zpravena o nařízeném prozatímním přerušení opravného řízení.

6. Jestliže táž strana navrhuje vrácení proti rozsudku následkem promeškání vynesenému a navrácení proti vypršení lhůty k odvolání se z tohoto rozsudku, tedy odloží se řízeni o tomto právě řečeném návrhu restitučním až po pravoplatném rozhodnutí o návrhu restitučním prv zmíněném (§ 147 odst. 2 civ. ř. s.).

7. Po vyřízení návrhu restitučního pokračuje se buď k návrhu neb z moci úřední v přerušeném řízení (§ 152 civ. ř. s.).

VI. Rozhodnutí o žádosti restituční.

1. Proti rozhodnutí, jímž restituce in integrum byla povolena, není dalšího prostředku opravného. Co se týče otázky, zda připouští se proti povolené restituci opravný prostředek, chtěla jej vládní osnova a stálý výbor poslanecké sněmovny úchylkou od předpisů starého soudního řádu tehdá připustiti, když povolení stalo se s porušením zákonných předpisů o restituci. Společná konference podržela však k návrhu stálé komise panské sněmovny posavádní zákonné ustanovení, že se proti povolení restituce nepřipouští opravný prostředek. Návrh tento odpovídá úplně povaze tohoto právního ústavu a proto ponecháno bylo volnému soudcovskému uvažování při povolování restitucí pole co nejširší.

2. Straně, která navrhla restituci, uložena buď, nehledě k tomu, zda návrhu vyhověno čili nic, náhrada všech nákladů, které vznikly odpůrci promeškáním a jednáním o návrhu restitučním i náhrada nákladů řízení, jež se stalo restitucí bezúčinným.

VII. Ve sporech směnečných je vyloučena restituce na újmu strany, jež ve hlavní rozepři jednala bezelstně, když strana tato mezi tím svých směnečných nároků naproti třetím osobám projitím času zcela neb z části pozbyla neb aspoň jich pro krátkost ještě zbývajícího času nemůže k platnosti přivésti (§ 556 civ. ř. s.).

VIII. V řízení rušené držby, pokud se týče v řízení o žalobách z rušené držby, je restituce vyloučena (§ 460 civ. ř. s.).

IX. Žaloba o obnovu (viz čl. Žaloba o zmatečnost a obnovu).

Vrácení ku stavu předešlému (v řízení trestním).

I. Přípustnosť.

Promešká-li obviněný lhůtu k opovězení nějakého opravného prostředku proti rozsudku, může mu soud, jemuž přísluší rozhodovati o opravném prostředku, povoliti restituci v těchto případech:

1. když prokáže, že mu pro neodvratitelné okolnosti bez jeho viny nebo bez viny jeho zástupce nebylo možno lhůtu dodržeti;

2. když žádá za restituci ve 3 dnech po odpadnutí překážky a

3. když podá zároveň ohlášení.

II. Řízení.

1. Žádosť podána buď u soudu, u něhož slušelo ohlásiti opravný prostředek;

2. tento soud dodá žádosť i s ohlášením žalobci, aby podal své vyjádření a dle potřeby obviněný svou odpověď na ně a předloží, když uplynula lhůta k podání odpovědi vyměřená, spisy soudu, jenž rozhoduje o prostředku opravném a který, povolí-li restituci, rozhodne ihned ve věci hlavní.

3. Bylo-li žádáno za restituci pro zmeškání lhůt k podání odporu a zmateční stížnosti proti rozsudku vynesenému dle § 427 al. 1 tr. ř., rozhodne kasační soud ohledně odporu a zároveň o žádosti restituční (roz. ze dne 5. ledna 1887 č. 15.245, č. sb. 1017).

4. Byla-li restituce odepřena, není proti tomu opravného prostředku.

5. Pokud se žádosti restituční nevyhoví, nestaví se jí výkon, leč že by soud, u něhož byla podána, shledal dle okolností případu za vhodné, aby výkon odložen byl.

III. Dle § 364 tr. ř. může se restituce pro zmeškání lhůt, domáhati jen obviněný, nikoliv i osoby v § 282 ad 1 tr. ř. jmenované (manžel neb manželka, příbuzní, poručník obžalovaného) (roz. ze dne 19. února 1889 č. 1592, č. sb. 1249).

Vrácení ku stavu předešlému (v řízení trestním důchod.).

I. Vrácení ke stavu předešlému pro zameškání lhůty.

Bylo-li zabráněno obviněnému nebo zatčenému, by beze své viny zachoval

1. lhůtu při podmíněném obeslání dle §§ 616, 782 k podání písemného vyjádření předepsanou, neb

2. lhůtu stanovenou v případech §§ 621, 622, 783 (veřejné vyzvání k dostavení se k úřadu vyšetřujícímu), neb

3. lhůtu předepsanou k podání opravného prostředku neb žádosti o milosť a před projitím lhůty v prvních 2 případech se dostavil k úřadu, aneb pokud to výslovně bylo připuštěno, by podal písemné vyjádření ve třetím případě však, by podal prostředek opravný neb žádosť o milosť, může žádati za restituci stavu, v němž se před vypršením lhůty nalézal (§ 872 tr. z. důch.).

II. Řízení.

1. Žadatel prokaž hodnověrně překážku, jež zabránila dodržeti lhůtu.

2. Žádosť buď podána

a) v případech ad I. odst. 1 a 2 u úřadu vyšetřujícího. Zamítne-li úřad tento žádosť, lze si stěžovati ve 14 dnech ode dne prohlášení zamítnutí čítaných;

b) v případě ad I. v odst. 3 u soudu okresního aneb okresního úřadu důchodkového, kde slušelo podati opravný prostředek neb žádosť za milosť, k jejíž podání lhůta prošla. Tento soud okresní neb tento úřad okresní rozhoduje o tom s výhradou rekursu.

3. Žádosť podána buď nejdéle ve 14 dnech po projití lhůty a po zániku překážky a zároveň ve případech ad I. v odst. 1 a 2 a dále, jde-li o hlůtu k rekursu, jejž podati sluší před vynesením rozsudku, vždy dříve než o vyšetřování byl rozsudek vynesen, v ostatních případech však před výkonem rozhodnutí, proti němuž nebyl opravný prostředek neb žádosť o milosť během prošlé lhůty podána.

4. K žádosti spozděné se nepřihlíží. Byl-li však ve případech ad *a)* vynesen rozsudek, dříve než prošla lhůta předepsaná k podání žádosti, lze v odvolání proti rozsudku k platnosti přivésti důvody, jež jsou restituci příznivy.

5. Tomu, na jehož škodu lhůta prošla, je vždy vyhrazeno, ač jsou-li zde ostatní zákonné podmínky, žádati za restituci řízení (§§ 873 až 875 tr. z. důch.).

III. Právní účinky.

1. Restituce, za kterou se žádá během řízení před vynesením rozsudku, nestaví sice pokračování v řízení; před rozhodnutím o této žádosti, pak v případě, kde byla žádosť zamítnuta úřadem vyšetřujícím, před projitím lhůty stanovené k podání stížnosti, nebudiž však přikročeno k vynesení rozsudku.

2. Žádosť za restituci lhůty k odvolání neb žádosti o milosť proti rozsudku působí, že nutno sečkati s výkonem tohoto rozsudku až do rozhodnutí o zmíněné žádosti.

3. V ostatních případech staví žádosť o restituci lhůty výkon nařízení neb rozhodnutí, proti němuž nebyl rekurs podán před projitím lhůty, jen potud, pokud k vůli rekursu, kdyby byl býval podán, bylo by se bývalo musilo sečkati s výkonem.

4. Povolí-li se žádaná restituce, zavede se v případech ad I. 1 a 2 uvedených řízení předepsané v §§ 613 až 620 tr. z. důch. (obeslání neb vyžádání písemného vyjádření v určité lhůtě), v ostatních případech povolí se však žadateli počínajíc dobou, kdy mu bylo povolení restituce oznámeno, plná lhůta k podání opravného prostředku neb žádosti o milosť, o kterou jde (§§ 876 a 877 tr. z. důch.).

Vražda.

I. Pojem.

Zločinu vraždy se dopouští, kdo proti určitému člověku v tom úmyslu, aby ho zabil, jedná takovým způsobem, že z toho vzejde smrt tohoto nebo jiného člověka. Nerozhoduje tu nijakž, zda úmysl usmrtiti pojat a proveden byl v témže prudkém pohnutí mysli, zda úmysl zakládá se na rozvaze čili nic, a rovněž na váhu nepadá, zda usmrcený k zabití přivolil nebo za ně žádal. Zločin vraždy jest dokonán nejen tehdy, když onen člověk byl usmrcen, proti němuž směřoval úmysl zabití, nýbrž i tehdy, když následkem omylu v osobě (error in objecto) nebo odchýlení (t. zv. aberratio ictus) některý jiný člověk byl zabit (nál. kas. dv. ze dne 4. prosince 1874 sb. č. 35), ve kterémžto případu nemůže býti pachatel odsouzen pro dokonanou vraždu a vedle toho pro pokus vraždy onoho člověka, proti němuž úmysl byl namířen (nál. kas. dv. ze dne 3. června 1882 sb. č. 461). Smrt člověka musí však pocházeti z jednání, má-li se mluviti o vraždě dokonané; musí tu býti mezi jednáním a nastalou smrtí příčinná spojitost (kausální nexus). Tato příčinná souvislost však tu jest i tehdy, když nastoupila smrt jen vlivem osobních vlastností zabitého nebo jen vlivem nahodilých okolností, za kterýchž čin spáchán byl, nebo jen vlivem vedlejších příčin náhodou se přidruživších, pokud byly přivoděny jednáním pachatele samého (§ 134 tr. zák., § 413 voj. tr. zák., § 209 tr. zák. pro Bosnu a Hercegovinu). Ustanovení toto bylo vzato z trestního zákonníka bavorského z r. 1813.

II. Druhy vraždy.

Zákon rozeznává více způsobů vraždy; význam těchto kvalifikovaných způsobů jeví se co do trestání vzdálenější spoluviny a účastenství a pokusu; kvalifikované způsoby vraždy jsou:

1. vražda úkladná, která byla spáchána jedem nebo jinakým potměšilým způsobem a proto jest vražda jedem způsobená jen tehdy vraždou úkladnou, byla-li způsobem potměšilým spáchána (nál. kas. dv. ze dne 5. května 1884 sb. č. 637);

2. vražda loupežná, která spáchána byla s tím úmyslem, aby se pachatel násilnostmi na osobě vykonanými zmocnil cizí věci movité;

3. vražda zjednaná, k níž byl někdo najat nebo jiným způsobem, na př. přemluvením (nál. kas. dv. ze dne 11. října 1888 sb. č. 1189) kýmsi třetím pohnut;

4. vražda na manželu nebo na příbuzných a to na ascendentech nebo descendentech (nečiní tu rozdílu příbuzenství manželské nebo nemanželské) některé z osob spolupůsobících, ač-li jim poměr ten znám byl (§§ 137 a 138 tr. z.). Vražda prostá je ona vražda, která nenáleží ani k tomu ani k onomu způsobu zvlášť kvalifikovanému (§§ 135 a 137 tr. zák.,

§§ 414 a 416 voj. zák. trest., §§ 210 a 212 trest. zák. pro Bosnu a Hercegovinu).

Vražda dítěte není zvláštním druhem vraždy, nýbrž jest vraždou na příbuzných, tresce se však na matce mírněji (nál. kas. dv. ze dne 19. března 1880 sb. č. 242 — viz čl. »Zavraždění dítěte«).

III. Tresty.

Přímý pachatel dokonané vraždy, návodce a ti, kdož bezprostředně ku výkonu vraždy sami ruku přiložili nebo nějak činně spolupůsobili, propadají trestu smrti. Vzdálenější spoluvinníci a účastníci trestají se při vraždě prosté těžkým žalářem od 5 do 10 let, při kvalifikovaných způsobech vraždy pak žalářem od 10 do 20 let. Pokus vraždy prosté tresce se těžkým žalářem od 5 do 10 let, vzdálenější spoluvinníci a účastníci trestají se žalářem od 1 do 5 let. Na pokus kvalifikovaných (těžkých) způsobů vraždy uložen jest však těžký žalář od 10 do 20 let, za okolností zvlášť přitěžujících nastupuje žalář doživotní, vzdálenější spoluvinníci a účastníci, však podléhají trestu žaláře od 5 do 10 let (§§ 136—138 tr. z., §§ 415—417 voj. trest. zák., §§ 211—213 zák. trest. pro Bosnu a Hercegovinu, avšak s tím dodatkem, že trest na pokus vraždy loupežné má jen tehdy místo, nesluší-li vyměřiti trest smrti na loupež s tím spojenou o sobě).

IV. Osnova nového zákona trestního liší po způsobu obecného práva a nových legislací při usmrcení dokonaném v úmyslu někoho zabíti mezi vraždou a zabitím. Usmrtí-li kdo nějakého člověka úmyslně a s rozvahou, trestán jest pro zločin vraždy smrtí (pomocník pak káznicí od 5 do 20 let, kdo však usmrtí člověka úmyslně, avšak bez rozvahy, dopouští se zločinu zabití a propadá trestu káznice od 3 do 20 let nebo vězení od 3 do 5 let, v případu provokace pak trestán jest pro přečin od 1 do 5 let (§§ 216—217). Dal-li se však pachatel pohnouti k zabití na výslovné a vážné přání usmrceného, uložen jest na usmrcení toto jakožto přestupek trest vězení od 6 měsíců do 5 let (§ 219 osnovy).

Vražda loupežná viz Vražda.

Vůle poctivá viz Fides bona.

Vůle poslední viz Pořízení poslední.

Výbava.

Výbava jest to, co rodiče dávají, pokud se týče, dáti jsou povinni svým synům nebo vnukům u příležitosti jich sňatku k ulehčení nákladu se vstoupením ve stav manželský spojeného. Povinnosť rodičů ženichovi dáti výbavu řídí se v podstatě týmiž zásadami jako povinnosť jich zříditi dceři resp. vnučce věno (§§ 1231 resp. 1220—1223 o. o. z.); syn resp. vnuk může tudíž žádati přiměřenou výbavu jen tenkráte, když sám nemá dostatečného jmění a v každém případě toliko jednou (dle § 1223 o. o. z.). Výbavy nelze žádati, jestliže syn se oženil bez vědomí nebo proti vůli rodičů a jestliže ve druhém případě soud uznal, že odpor rodičů proti sňatku jest odůvodněn; ani když rodiče takový sňatek později dodatečně schválí, nejsou povinni synovi dáti výbavu. Výbavu zříditi jest povinen především otec (§ 1220 a 141 o. o. z.), neměl-li by však on dostatečných prostředků, matka, a jestliže by tato nebyla již na živu nebo byla nemajetna, děd a bába se strany mateřské. Výbava budiž přiměřena stavu a jmění těch, kdo jsou povinni ji zříditi (§ 1221 o. o. z.). Nároku na výbavu lze se domáhati toliko v řízení nesporném (oficiosním) (roz. ze dne 31. března 1888 č. 3240, sb. »Gl. U.« č. 10.983; ze dne 19. srpna 1885

č. 9781, sb. »Gl. U.« č. 10.665; ze dne 22. listopadu 1882 č. 9148, sb. »Gl. U.« č. 9190). Slib výbavy (v určité výši) se strany rodičů ženichových není darováním, a může býti tudíž učiněn ve formě jakékoli (roz. ze dne 19. června 1877 č. 3240, sb. »Gl. U.« č. 6503; ze dne 12. dubna 1877 č. 14.149, sb. »Gl. U.« č. 6452); opačně rozhodnutí ze dne 27. ledna 1886 č. 13.765, sb. »Gl. U.« 10.913, ze dne 11. července 1888 č. 8002, sb. »Gl. U.« č. 12.258, ze dne 20. června 1888 č. 6503, sb. »Gl. U.« č. 12.231, jež k platnosti takovéto přípovědi jakožto svatební smlouvy vyžadují formy notářského aktu. Slib věna nebo výbavy se strany osob k tomu povinných není darováním a nemůže proto pro nevděčnosť býti odvolán (roz. ze dne 4. prosince 1877 č. 390, sb. »Gl. U.« č. 6680). Dává-li se dceři výbava (vybytí, Aussteuer), nesluší ji pokládati za čásť věna, a ani, když se dává na srážku věna, nenabývá manžel vlastnického práva k předmětům sloužícím toliko potřebám manželky (na př. šatstvo, prádlo a pod.) (roz. ze dne 16. listopadu 1850 č. 12.797, sb. »Gl. U.« č. 661). Výbava se vpočítává dle § 788 v podíl povinný a dle § 790 i v zákonný podíl dědický.

Výbor obecní viz Obce (politické).

Výbor okresní viz Okresy.

Výbor superintendenční viz Superintendence.

Výbor synodální.

I. Složení.

Vedle protestantské ústavy církevní volí každá generální synoda (augšpurského i helvétského vyznání) ze středu svého dvě osoby stavu duchovního a dvě osoby světské, jež povolány jsou jakožto výborové synodální fungovati až do té doby, kdy sestoupí se nejbližší generální synoda. Generální synoda volí též stejný počet náhradníků z každého stavu. Po vypršení doby činovní mohou se členové výboru synodálního opětně voliti. Pozbude-li některý člen výboru synodálního způsobilosti vstoupiti do nejbližší synody, podržuje nicméně mandát udělený synodou generální tak dlouho, dokud se nesestoupí nejbližší řádná nebo mimořádná synoda. Výbor synodální ustavuje se volbou předsedy a jest povinen učiniti o tom sdělení vrchní radě církevní.

II. Obor působnosti.

Výboru synodálnímu přináleží:

1. prováděti ve jménu generální synody příkazy od ní uložené, jmenovitě pak usnesení její předložiti vrchní radě církevní, pokud nebyla presidiem synody před skončením synody v předloze oznámena;

2. sestavovati úřední zprávu o synodě generální;

3. výbor synodální jest poradním orgánem vrchní rady církevní;

4. vrchní rada církevní může se dožadovati v každém důležitějším případu dobrozdání výboru synodálního, jenž jest k tomu povinen: v řízení disciplinárním proti superintendentům a výborům superintendenčním, při sdělávání, pokud se týká, při změně stanov zkušebních pro bohoslovce a při usnášeních o kázni církevní;

5. přivolení výboru synodálního potřebí jest, má-li se odročiti svolání řádné synody generální nebo má-li býti svolána synoda generální mimořádná, a konečně vyhledává se přivolení výboru synodálního při opatřeních prozatímních (§§ 138—140 ústavy církevní).

Výbory zemské.

Výborem zemským označujeme správní a výkonný orgán zemského zastupitelstva sněmem zvolený (§ 11 zems. zříz.).

I. Členové výboru zemského.

Zemský výbor království českého skládá se z 8 přísedících, zemský výbor markrabství moravského, zemský výbor dolnorakouský, haličský, hornorakouský, štýrský, tyrolský čítá po 6 přísedících, v ostatních zemích korunních pak sestává zemský výbor ze 4 přísedících a z funkcionáře povolaného k řízení sněmů zemských (nejvyšší zemský maršálek, zemský hejtman, president sněmu zemského) jakožto předsedy. V zastoupení jeho předsedá některý přísedící zemského výboru určený k tomu nejvyšším maršálkem zemským (pokud se týká, zemským hejtmanem nebo presidentem zemského sněmu). Přísedící výboru zemského voleni jsou z části jednotlivými kuriemi sněmu zemského, dílem plenem sněmu zemského; v připojené tabulce přehlédnouti lze, jakým způsobem v jednotlivých zemích korunních přísedící výboru zemského rozděleni jsou:

Země	Kurie velkostatkářů (nejvyšších poplatníků v Dalmacii)	Kurie měst, komor obchodních a živnostenských	Kurie obcí venkovských	Plenum sněmu zemského	celkem
Čechy . . .	2	2	2	2	8
Morava . .	1	1	1	3	6
Slezsko . .	1	1	1	1	4
Halič . . .	1	1	1	3	6
Bukovina . .	1	1	1	1	4
Dolní Rakousy	1	1	1	3	6
Horní Rakousy	1	1	1	3	6
Solnohrady .	1	1	1	1	4
Tyroly . . .	1	1	1	3	6
Vorarlberk .	1	1	1	2	5
Štýrsko . .	1	1	1	3	6
Korutany . .	1	1	1	1	4
Krajina . .	1	1	1	1	4
Přímoří . .	1	1	1	1	4
Dalmacie . .	1	1	1	1	4

Každému přísedícímu výboru zemského volí se náhradník, kterýž nastupuje za vyloučeného nebo delší dobu pro nějakou překážku nezasedajícího přísedícího; je-li však sněm zemský shromážděn, dlužno vykonati volbu novou (§ 13 zems. zř.). Doba úřadování členů výboru zemského a jich náhradníků odpovídá době činnosti sněmu zemského, jenž přísedící a jich náhradníky byl volil. Doba úřadování přísedících trvá však i po vypršení období sněmu zemského, jakož i v případu rozpuštění sněmu tak dlouho, dokud nový sněm zemský nepovolá volbou výboru jiného. Vystoupí-li kdo ze sněmu zemského, má to za následek, že ztrácí členství i ve výboru zemském (§ 14 zem. zř.). Přísedící výboru zemského jsou povinni zdržovati se v hlavním městě zemském, v Tyrolsku však jen potud, pokud toho žádá účastenství v záležitostech (pracích) výboru zemského.

Pro Vorarlberk jest vůbec tato residenční povinnost zrušena. Přísedícím výboru zemského dostává se roční náhrady z prostředků zemských ve výši, již stanoví sněm zemský.

II. Obor působnosti.

Zemský výbor obstarává obyčejné správní záležitosti zemského jmění, zemských fondů a ústavů, řídí a přehlíží služební výkony úředníků a sluhů jemu podřízených. Jemu přináleží o tom, jakož i o provedení vykonatelných usnesení sněmu zemského klásti účet sněmu zemskému a předběžně raditi se o návrzích týkajících se záležitostí zemských k příkazu sněmu zemského nebo z vlastní iniciativy (§ 26 zem. zříz.). Zemský výbor zastupuje zemské zastupitelstvo ve veškerých právních záležitostech. Listiny, jež vyhotoviti se mají jménem zastupitelstva zemského, musí podepsány býti předsedou zemského výboru a dvěma členy jeho a opatřeny pečetí zemskou (§ 28 zem. zříz.). Ježto pak sněm zemský zaujal místo někdejších shromáždění stavovských, přináleží nyní výboru zemskému obstarávati též záležitosti dřívějšího stavovského výboru (stavovské nařízení, stavovská aktivita, stavovské konventy) — § 29 zříz. zem. Dále vykonává zemský výbor též zemi nebo někdejším stavům zemským příslušející práva patronátní a presentační, právo navrhovací a jmenovací na místa nadační nebo stipendijní, právo přijímati do stavovských ústavů a nadání (§ 27 zříz. zem.).

Zemský výbor má dále zkoumati volební výkazy nově vstupujících poslanců na sněm zemský a podávati o tom zprávu zemskému sněmu (§ 31 zříz. zem., § 54 řádů voleb. do sněmů zem.) a činí vůbec potřebné přípravy k sezením sněmu zemského (§ 30 zem. zříz.). Zemský výbor pečovati má dále o vypátrání, spořádání a zařízení místností určených pro zastupitelstvo zemské a úřadů i orgánů jemu bezprostředně podřízených (§ 30 zem. zříz.). Zemský výbor smí úředně stýkati se jen s tím sněmem zemským, z jehož středu vyšel, a vydávati smí vyhlášky ve správních záležitostech naň vznesených. Deputací nesmí zemský výbor přijímati (§ 43 zem. zříz.). Sněmu zemskému vyhrazeno jest právo dávati zemskému výboru bližší pokyny ohledně záležitostí jemu příslušejících a ohledně způsobu, jakým mají být obstarávány (§ 32 zem. zříz.). Záležitosti své vyřizuje výbor zemský kolegiálně. K vypracování jednotlivých agend ustanovuje zemský výbor zvláštní konceptní úředníky. Ku platnosti usnesení výboru zemského vyhledává se přítomnost aspoň 4 členů výboru zemského (ve Slezsku, v Krajině, v Korutanech, v Solnohradsku, v Přímoří, v Dalmacii a ve Vorarlberku 3 členů). Má-li předseda za to, že nějaké usnesení výboru zemského příčí se veřejnému blahu nebo platným zákonům, jest oprávněn i povinen výkon jeho staviti a záležitost dotyčnou předložiti neprodleně prostřednictvím správce vlády zemské (místodržitele) nejvyššímu rozhodnutí (§ 42 zříz. zem.).

Výčep.

Výčep jest prodej nápojů hostům v místnosti hostinské sedícím nebo stojícím nebo přes ulici v neuzavřených nádobách (§ 17 živ. ř.). Předpis živ. řádu, že provozování výčepu jest vázáno koncesí, jest v každém ohledu úplně odůvodněn, neboť sluší přísně k tomu hleděti, aby výčep lihových nápojů nebezpečí pro národní život a blaho v sobě chovajících nebyl v jednotlivých místech provozován v nepoměrně značné míře a aby vůbec výčepnické živnosti jen tam nově byly zřizovány, kde toho místní poměry nutně vyžadují. Avšak i kromě obmezení koncesí, vytýká živ. řád celou řadu

podmínek, jichž účelem jest přísný dozor a kontrola této živnosti, aby veřejný řád a mrav nepřístojnostmi u strany výčepníků mohl býti ohrožován.

1. Podmínky nabytí koncese:

a) Spolehlivosť a bezúhonnosť uchazeče. Živnosť tato smí býti udělena toliko osobám těš'cím se dobré pověsti. K uchazečům, kteří již po delší dobu řádně provozovali výčepnickou živnosť jako pachtýři, budiž pokud možno před jinými žadateli vzat zřetel, poněvadž tito zvláště důležitou zákonnou podmínku udělení koncese, totiž svoji spolehlivosť řádným provozováním najaté živnosti již prokázali (výn. dolnorak. míst. ze dne 28. března 1886 č. 7051). Osobám, o nichž jest se obávati, že by výčepnické živnosti zneužívali k podporování zapovězených her, přechovavačství, nemravnosti neb opilství, nesmí tato koncese býti udělena (§ 18 odst. 2 živ. ř.).

b) Ohled na potřeby obyvatelstva. V tom směru rozhoduje živnostenský úřad koncese udílející dle volného uvážení, jest však povinen za účelem zevrubného seznání místních poměrů vyžádati si před rozhodnutím dobré zdání obce a, je-li v obci zeměpanský policejní úřad, též dobré zdání tohoto. Poněvadž však, jak bylo uvedeno, živnostenský úřad posuzuje místní poměry dle volného uvážení, není vyjádřením obce a policejního úřadu vázán a může koncesi uděliti přes to, že dobrozdání zní nepříznivě a rovněž může koncesi odepříti, ačkoli se obec nebo policejní úřad na udělení koncese přimlouvají. Byla-li koncese udělena přes námitky obce, může si obec proti tomu stěžovati; stížnosť tato má odkládací účinek. Vzhledem k tomuto rekursnímu právu obci příslušejícímu jest nutno, aby obce v případech, ve kterých jim rekursní právo náleží, o rozhodnutí živnostenských úřadů zvlášť a výslovně byly vyrozuměny, při čemž mají býti též poučeny, že ve 14 dnech proti udělení koncese mohou rekurs hodati; den doručení tohoto vyřízení budiž přesně zjištěn (rozh. min. vn. ze dne 5. ledna 1884 č. 15.644 z r. 1883). Proti dvěma souhlasným rozhodnutím může další odvolání podati toliko obec, jíž přísluší právo rekursu i v tom případě, když se sama o koncesi uchází, a když tudíž vystupuje jako strana (rozh. min. vn. č. 6831 z r. 1885). Nemůže však obec rekurs podati, nebyla-li koncese přes příznivé její dobrozdání udělena. Dobré zdání podává obec jako taková, nikoli sám obecní starosta.

c) Vhodné místnosti. Místnosti, v nichž výčep se má provozovati, buďtež tak položeny, aby policejní dozor nad nimi snadno mohl býti vykonáván.

d) Živnosť výčepnickou musí majitel koncese provozovati osobně. Provozování živnosti zástupcem nebo nájemcem jest dovoleno jen tenkráte, bylo-li zvlášť schváleno živnostenským úřadem, kterýž schválení takové smí uděliti jen z důležitých důvodů (§ 19 živ. ř.). Živnostenský úřad uděluje takovéto schválení rovněž dle volného uvážení, poněvadž zákon podmínky jeho blíže neustanovuje. Tohoto ustanovení o zastoupení nebo pronájmu výčepu sluší přísně šetřiti, poněvadž lze očekávati, že mnozí majitelé koncesí, kteří nejsou s to, aby živnosť osobně vykonávali, koncese se vzdají a tak při novém udělování koncese opět veškeré podmínky udělení koncese výčepnické znova zevrubně mohou býti uváženy a tak nadbytek těchto živností může býti odstraněn (výn. dolnorak. míst. ze dne 28. března 1886 č. 7051).

e) K přenesení výčepnické živnosti do jiné místnosti v též obci jest zapotřebí rovněž schválení živnostenského úřadu, kterýž i v tomto případě má slyšeti před rozhodnutím obec a, kde jest zeměpanský policejní úřad, i tento. Obec má i tu za týchž podmínek jako při udělení koncese právo rekursu. Při přenesení živnosti výčepnické z jedné místnosti do jiné místnosti v téže obci nejedná se o rozmnožení těchto živností a proto při tom k místní potřebě se již nepřihlíží (rozh. min. vn. ze dne 7. července 1884 č. 5496, »Zeitschr. für Verw.,« č. 2 z r. 1885).

2. Druhy výčepu:

Živn. řád rozeznává

a) Výčep piva, vína a moštu (§ 16 ad *c* živ. ř.)

Pokud se týče tohoto výčepu, sluší rozeznávati:

α) Prodej piva v láhvích a vína v láhvích, který náleží k živnostem svobodným, při čemž však živnostenské úřady mají povinnosť nad tím bdíti, aby této svobodné živnosti nebylo zneužíváno k obcházení ustanovení o výčepu. Zhusta se totiž stává, že živnostníci, kteří nemají práva provozovati výčep, pivo nebo víno ve větším množství mají na skladě a je pak teprve do láhví od kupců přinesených nalévají. Tento postup jest však protizákonný; neboť ten, kdo jest toliko oprávněn pivo nebo víno v lahvích prodávati, musí sám míti tyto nápoje již v lahvích obvyklým způsobem uzavřených. Obvyklým způsobem uzavření lahví pak jest, že závěrka láhve bývá opatřena firmou dotyčného továrníka neb obchodníka, který láhve plní nebo prodává (výn. min. fin. ze dne 16. října 1881 č. 31.342). V tomto směru jest pokládati za zavřené toliko ony nádoby, jichž závěrky po jejich otevření bez porušení nelze již použíti. Láhve musí býti uzavřeny zátkou, kteráž buď sama nebo její obal (pečeť, klobouček, plomba nebo proužky papíru a pod.) s horním okrajem láhve pevně musí býti spojena (§ 2 nař. min. obch. a vn. ze dne 6. prosince 1891). Toto nařízení bylo vydáno následkem četných stížností na nepřístojnosti páchané prodavači piva v láhvích. Vláda svolala dále k tomuto cíli anketu, kteráž se vyslovila proti tomu, aby obchodníci potravinami a obchodníci zbožím kořenným obchod láhvovým pivem provozovali.

β) Sporna jest otázka, zdali pivovary jsou oprávněny výčep piva provozovati, resp. zdali k jich živnosti též výčep náleží. Majitelé pivovarů v tomto ohledu opětovně poukazují na staré gubernialní nařízení ze dne 11. května 1827, dle něhož výčep piva náleží k oprávněním každého vyrabitele piva a i živ. řád vytkl zásadu, že každý producent jest oprávněn netoliko své, nýbrž i cizí výrobky prodávati (§ 37 odst. 2 živ. ř.). Úřady živnostenské vyžádaly si již vícekráte v této příčině dobrozdání živnostenských komor; tak vyjádřila se na př. obchodní a živnostenská komora ve Feldkirchu, že, chtělli by pivovar výčep piva provozovati, musí si koncesi vydobýti, poněvadž pro výčep piva jsou důležity též ohledy veřejné, že však při pivovaru otázka místní potřeby není rozhodna; naproti tomu jiné obchodní komory vyslovily se opět v ten smysl, že výčep piva sluší považovati za koncesovanou živnosť jen tenkráte, když tvoří předmět živnosti samostatné, kdežto majitelé pivovarů již dle svého živnostenského oprávnění mají právo výčep piva provozovati (dobré zdání obch. a živ. komory v Innomostí).

b)) Výčep pálených nápojů lihových (§ 16 *d*) živ. ř.). Prodej pálených nápojů lihových, kteréž s přísadou nebo bez přísady k pití jsou způsobilé (lih, kořalka, rosolka, rum, likér a pod.), v uzavřených nádobách v jakémkoli množství jest živností volnou; naproti tomu k živnostenskému výčepu a rovněž k živnostenskému prodeji v malém těchto tekutin jest zapotřebí úřední koncese (§ 1 zák. ze dne 23. června 1881, č. 62 ř. z.).

α) Ohledně udělení koncese k tomuto výčepu platí táž ustanovení, jako pro výčep nápojů vůbec (§§ 3, 4, 5, cit. zák.) toliko s tím rozdílem, že ku přenesení hostinské živnosti záležející v poskytování noclehu cizincům, podávání pokrmů a kávy a dále živnosti cukrářské, v nichž výčep líhovin má význam toliko vedlejší, do jiné místnosti v téže obci není zapotřebí schválení živnostenského úřadu (§ 5 odst. 2 cit. z.). K prodeji líhovin v lahvích toho způsobu, že se láhve s líhovinami teprve při příchodu kupců v místnosti prodavačově uzavírají, oprávněn jest toliko ten, kdo má právo provozovati výčep nebo prodej líhovin v malém (výn. min. fin. ze dne 30. ledna 1885 č. 2648).

β) Zákon činí dále ve příčině výčepu pálených lihových nápojů rozdíl mezi živností hlavní a vedlejší. Za živnosť vedlejší pokládá se výčep pálených nápojů líhových tenkráte, provozuje-li se toliko způsobem podružným t. j. toliko jako nutné příslušenství jiné živnosti hlavní a v poměru k této v rozměrech nepatrných, tak že dlužno míti za to, že dotyčný živnostník má pramen výživy výhradně neb aspoň v přední řadě ve své živnosti hlavní a výtěžek jeho z výčepu pálených nápojů lihových jest poměrně nepatrný (roz. spr. s. dv. ze dne 21. února 1889 č. 139, »Budwinski« č. 4525). Lze tudíž rozhodnouti otázku, zdali výčep pálených nápojů lihových jest pokládati za živnosť vedlejší anebo zdali stojí v popředí před oprávněními jinými, jedině když byl stanoven rozsah výkonu jednotlivých oprávnění (roz. ze dne 8. dubna 1885 č. 932, sb. »Budwinski« č. 2490). Jestliže tudíž oprávnění pokrmy podávati vedle výčepu kořalky vůbec se nevykonává nebo měrou jen velice skrovnou, nelze mluviti o výčepu kořalky jako o živnosti vedlejší (roz. ze dne 10. února 1886 č. 67, sb. »Budwinski« č. 2865).

γ) Oprávnění k výčepu pálených nápojů líhových zahrnuje v sobě též právo čepovati všechny líhové nápoje, a sice bez rozdílu, zdali jsou páleny čili nic; neboť slovem »pálenka« nevyrozumívá se v obvyklém významu každý pálený líhový nápoj, jelikož ve smyslu § 16 živ. ř. pojem »pálení lihové nápoje« jest obecnější a tudíž kromě pálených i všechny ostatní lihové nápoje jsou v tomto oprávnění obsaženy (roz. spr. s. dv. ze dne 8. října 1886 č. 2550, sb. »Budwinski« č. 3198).

δ) Výčep rumu, ať se podává sám o sobě či jako přísada k čaji, jest podmíněn koncesí znějící na výčep pálených lihových nápojů; neboť, byť i bylo správno, že čaj náleží k podávání horkých nápojů, přece činí živn. řád výslovně rozdíl mezi výčepem horkých nápojů (§ 16 *f)* živ. ř.) a mezi výčepem pálených nápojů líhových (§ 16 ad *d)* živ. ř.). Byť i tedy čaj tvořil hlavní předmět výčepu a rum toliko podružně se podával jako přísada, musí přece ohledně rumu vyžádati se zvláštní koncese, poněvadž jinak by každý jiný výklad mohl vésti k obcházení zákona (roz. ze dne 6. července 1887 č. 1903, sb. »Budwinski« 3625). V souhlase s tímto rozhodnutím vydalo též ministerstvo vnitra společně s ministerstvem obchodu

na všechny politické zemské vlády nařízení, že podávání rumu nebo jiného líhového nápoje k čaji nebo kávě spadá pod výčep pálených lihových nápojů a tudíž předpokládá koncesi ve smyslu odst. *d)* § 16 zák. ze dne 15. března 1883 resp. oprávnění k výčepu pálených lihových nápojů, při čemž na tom nezáleží, zdali rum nebo jiný pálený nápoj líhový se s čajem nebo kávou smísí či podává-li se od nich odděleně; čajové ústavy působící jako ústavy dobročinné jsou však v příčině podávání rumu nebo jiného páleného nápoje lihového jako přísady k čaji nebo kávě od této povinnosti potud osvobozeny, pokud v pravdě účelům dobročinným slouží a tudíž jako ústavy dobročinné též od výdělkové daně jsou osvobozeny.

c) Výčep umělých vín a polovín (§ 16 *e)* živ. ř.). Umělá vína jsou nápoje vínu podobné, nebo nápoje vyrobené sice z hroznové šťávy avšak smísené s jinými látkami, jichž účelem není povahu vína zlepšiti nebo je trvalejším učiniti, nýbrž množství vinního výrobku zvětšiti (§ 1 zák. ze dne 21. června 1880 č. 120 ř. z.). Rozeznávají se tudíž výrobky vínu podobné, tedy vína umělá, připravovaná, bez hroznové šťávy ze směsi různých látek vínu napodobené (voda, vinný líh, cukr, vinný kámen a pod.) a výrobky víno obsahující — polovína, jež se připravují umělým rozmnožením moštu tím způsobem, že se k němu přidá vody nebo jiných látek způsobilých k docílení vinné chuti. Poněvadž však tyto nápoje mohou snadno ohrožovati lidské zdraví, jest výroba a prodej umělých vín a polovín podroben z důvodů zdravotní policie dozoru úřadů živnostenských, pročež výčep těchto nápojů jest též vázán zvláštními předpisy (§ 6 nař. ze dne 16. září 1880 č. 121 ř. z.). Vína umělá a polovína nesmí býti nikdy čepována pod označením, jakého se obvykle užívá o víně.

d) Podávání kávy, čaje, čokolády a jiných horkých nápojův a občerstvení (§ 16 *f)* živ. ř.). K těmto občerstvením náleží též medovina (min. výn. ze dne 22. dubna 1885 č. 5135).

α) Sporna jest otázka, zdali výčepníci kořalky bez zvláštní koncese mohou připravovati a prodávati čaj, grog a podobné nápoje. Obchod. a živn. komora ve Štýrském Hradci se vyslovila o této otázce záporně a sice z toho důvodu, že podávání horkých nápojů od podávání pálených nápojů líhových se naprosto liší.

β) Naproti tomu nesluší řaditi výčep sodové vody pod tato zákonná ustanovení, poněvadž sodová voda ani jako umělá minerální voda ani jako prostředek k občerstvení nespadá pod ustanovení § 16 lit. *f)* živn. ř., jelikož se vyrábí z přirozené vody pramenité a studničné a jinakých přísad jako minerálních solí se při tom neužívá, a jelikož ohledně tohoto nápoje nepadají na váhu ona závažná hlediska policejní, jež byla rozhodna pro zařadění výčepnické živnosti mezi živnosti koncesované. Prodej a výčep sodové vody jest tudíž živností volnou.

e) Výčep vlastních výrobků majiteli vinic a zahrad nespadá pod ustanovení živ. řádu (uvoz. pat V *a*), poněvadž výroba zemědělská a její vedlejší živnosti z ustanovení živ. řádu jsou vyňaty.

3. Dávka ze spotřeby:

a) Na venkově a v menších městech podléhají hostinští, výčepníci a majitelé kořalen jakož i osoby, které víno, vinný neb ovocný mošt čepují nebo prodej těchto nápojů v malém t. j. v nádobách pod 56 litrů provozují, dani ze spotřeby (§ 5 *b)* pat. o dani spotřební ze dne 25. května 1829 sb. z. pol. sv. 57 č. 74). Nápoje dani podrobené podléhají dani ze

spotřeby teprve při výčepu a jsou od daně osvobozeny, prodávají-li se ve velkém t. j. v sudech a sice mošt a víno v sudech nejméně po 1 vědru (56 litrů) (d. min. fin. ze dne 5. srpna 1829 č. 5847). Jestliže by však prodavač nápojů nebo výčepník prodával nápoje ve množství pod 1 vědro ze zásob, které nejsou určeny k prodeji v malém a které též nepodléhají úřední kontrole, budiž zapravena spotřební daň netoliko z množství v malém skutečně prodaného, nýbrž z celé přítomné zásoby nápojů tak, jako by zásoba resp. sklad určen byl k prodeji v malém (roz. min. fin. ze dne 11. září 1829 č. 6737). Řádový dům, který svým chovancům vedle stravy poskytuje na základě povinnosti smlouvou převzaté též víno ať již pravidelně nebo toliko občas v určité dny, podléhá ve příčině spotřebeného množství vína dani ze spotřeby (roz. spr. s. dv. ze dne 25. května 1880 č. 990, sb. »Budwinski« č. 782) podobně jako osoby soukromé, kteréž svým stravníkům víno poskytují (d. dv. kom. ze dne 15. března 1830 č. 8264).

b) Pokud se týče daně z výčepu umělého vína a polovína, sluší uvésti, že ten, kdo vyrábí umělé víno nebo polovíno pro prodej nebo výčep, jest povinen nejdéle do 4 neděl po zahájení živnosti u finančního úřadu první stolice o tom učiniti zákonné oznámení a podléhá tudíž rovněž dani ze spotřeby (§ 4 zák. ze dne 30. března 1882 č. 45 ř. z.).

c) Výčep a prodej pálených lihových nápojů v malém jest podroben zvláštní dávce (§ 2 zák. ze dne 23. června 1881). Základem pro vyměření této státní dávky jest množství obyvatelstva v místě, ve kterém se obchod provozuje a způsob obchodu (§ 9 cit. zák.). Tato dávka obnáší pololetně

1. v místech s obyvatelstvem včetně do 500 . . . 5 zl.;
2. v místech s obyvatelstvem přes 500 až včetně do 2000 . . . 10 zl.;
3. v místech s obyvatelstvem přes 2000 až včetně do 10.000 . . . 20 zl.;
4. v místech s obyvatelstvem přes 10.000 až včetně do 20.000 . . . 30 zl.;
5. v místech s obyvatelstvem přes 20.000 až včetně do 100.000 . . . 45 zl., a konečně
6. v místech s obyvatelstvem přes 100.000 . . . 50 zl. (§ 11 cit. zák.).

Výčep pálených lihových nápojů v Haliči a Bukovině, kdež dle nyní platných zákonů zemských podroben jest zvláštnímu poplatku z výčepu, podléhá pro dobu trvání těchto zvláštních dávek toliko polovici zmíněné daně (§ 12 cit. zák.). Dávku tuto lze zapravovati netoliko pololetně, nýbrž i celoročně předem (výn. min. fin. ze dne 28. června 1882 č. 19.305). Živnostníci, kteří provozují výčep pálených lihových nápojů toliko jako živnost vedlejší (noclehárny, obchody cukrářské a lahůdkářské), platí toliko 5. díl uvedených sazeb s tím obmezením, že nejvyšší míra daně nesmí přesahovati pátý díl daně výdělkové (§ 11 ad IV.). Hokynáři provozující výčep pálených nápojů lihových podléhají plné dávce ve smyslu § 11, poněvadž zvláštní výhody na tuto živnosť se nevztahují (roz. ze dne 17. října 1882 č. 1952 sb. »Budwinski« č. 1529). O tom, zdali výčep pálených lihových nápojů sluší pokládati za živnosť hlavní či vedlejší, rozhoduje úřad živnostenský v souhlase s úřadem finančním, aniž by byl vázán míněním jiných osob snad slyšených (roz. ze dne 10. ledna 1884 č. 52, sb. »Budwinski« č. 1981). Zaplacení dávky působí toliko pro místo, pro které pro-

vozování živnosti bylo ohlášeno (§ 15 cit. zák.). Jestliže se však v témže místě výčep pálených lihových nápojů přenese do jiných místností, nemusí býti za běžící pololetí dávka znova placena; totéž platí i v tom případě, když nastala změna v osobě podnikatelově. V obou případech má však podnikatel, v druhém případě podnikatel, který živnost převzal, změnu před jejím provedením úřadu ohlásiti a poslední boletou o zaplacení dávky se vykázati. Zvláštní dávka budiž pak kromě toho zapravena za každé místo, v němž pálené lihové nápoje se podávají (§ 1 nař. ze dne 2. července 1881 č. 20.141 č. 74 ř. z.). Dozor nad těmito povinnostmi výčepníků vykonávají finanční úřady a sice v první řadě okresní finanční ředitelství (finanční inspektoři a vrchní finanční inspektoři), v Krajině a Korutanech finanční ředitelství. Bezprostředním dozorčím orgánem těchto finančních úřadů jest především c. k. finanční stráž (§ 5 cit. nař.).

Osvobozen jest od této dávky:

a) Výčep a prodej v malém pálených lihových nápojů ve vojenských táborech v poli a na cvičeních mimo budovy stále zřízené;

b) prodej pálených lihových nápojů v lékárnách ve formě léků lékařem nařízených;

c) výčep v pohorských noclehárnách.

4. Předpisy zdravotní policie.

a) Výčep vína a piva: Používati stříkaček v hostincích k občerstvení piva a vůbec užívati při výčepu piva měděných a mosazných kohoutků jest zapověděno (vyhl. česk. míst. ze dne 11. října 1885 č. 43 z. z.; míst. výn. pro Tyrolsko a Vorarlbersko ze dne 18. prosince 1856 č. 25 z. z.; výn. míst. hornorak. ze dne 21. září 1885 č. 14.507 č. 33 z. z.). Při výčepu vína a piva smí se užívati mosazných píp toliko za šetření obzvláštní čistoty (min. výn. ze dne 9. ledna 1866 č. 23.419). Používati (kroužkováním) zvětralého nebo zkyslého piva jest zapověděno (d. dv. kanc. ze dne 29. července 1841 č. 17.204 sb. z. pol.). Užívati tlakostrojů při výčepu piva jest dovoleno toliko za jistých podmínek (min. nař. ze dne 1. března 1882, č. 29 ř. z.).

b) Umělá vína. Láhve s umělým vínem buďtež opatřeny zevrubnými etiketami, z nichž musí býti patrno jméno a bydliště továrníka, jakož i že jest to víno umělé (dv. d. ze dne 15. dubna 1824 č. 1032).

c) Pálené nápoje lihové. Kořalka nesmí býti chována v nádobách měděných. Kořalka, kteráž přichází do prodeje, budiž čas od času zkoumána; tato zkouška budiž prováděna smísením kořalky s roztokem kysličníku draselnatého (d. dv. kanc. ze dne 21. září 1835 č. 24.473).

5. Ustanovení trestní. Výčepníci, kteří nápoje připravují, falšují nebo kazí způsobem lidskému zdraví škodlivým, dopouštějí se přestupku, jenž se tresce zničením nápoje a pokutou od 100 do 500 zl., po případě i ztrátou živnosti (§§ 403, 404, 405 tr. z., §§ 672, 673 voj. tr. z.).

Dle osnovy nového trestního zákona má býti trestán vězením nebo pokutou až do 300 zl. nejen ten, kdo předměty lidské spotřeby způsobem lidskému zdraví škodlivým vyrábí a připravuje, nebo takové předměty lidskému zdraví škodlivé prodává nebo na prodej chová, nýbrž i ten — a v tom směru jde osnova mnohem dále než platný trestní zákon — kdo jedná proti předpisům ohledně takových předmětů v zájmu zdraví vydaným (§ 481 osnovy).

Vydání listin ve sporu.

I. Pojem.

Vydání (edice) listin jest procesuální prostředek právní, jímž lze donutiti odpůrce neb též osobu třetí, by soudu předložila listinu, jestliže druhá strana opírá o listinu tu svůj důkaz, t. j. chce dokázati listinou, jež se nalézá v držení odpůrce, pokud se týče v držení osoby třetí, rozhodné okolnosti skutkové. Motivy ku vládní osnově vyslovují se o podstatě edice listin takto: Za vlády starého řízení soudního musil probant, nalezala-li se listina, jíž bylo pro spor třeba, v držení osoby soukromé, podati t. zv. žalobu ediční, t. j. musil žalobou zahájiti samostatný spor o vydání listiny a pak vésti exekuci. S výsledkem setkal se spor jen tehdá, když byl majitel listiny povinen dle práva soukromého ke sdělení listiny. Tím se stalo, že v četných případech ušel důkaz listinný, ač by jinak byl býval co nejlépe přispěl k zjištění pravdy a že jednak v případech, kde skutečně bylo přece možno důkazu listinného užiti, byl tento spojen se značným nákladem, neboť často předcházel obtížný spor a řízení exekuční. Zdála-li se listina býti pro spor ve věci hlavní důležitou, bylo nutno spor přerušiti až do rozhodnutí o žalobě ediční. Žalobou ediční protahován byl tedy vždy spor, nechať jíž žaloba tato podána byla úmyslně, neb snad důvodně a bez úmyslu spor protahovati. Zákonodárství nemohlo déle strpěti tyto zlořády a reformou práva procesního i v tomto směru obrat nastal. Právo stran nesmí zajisté trpěti nahodilou okolností, kde se právě nalézá listina pro důkaz důležitá a zejména tehdá, nalézá-li se v rukou probáta.

II. Řízení.

Tvrdí-li některá strana, že listina pro vedení jejího důkazu rozhodná, nalézá se v rukou odpůrcových, může soud k jejímu návrhu usnesením uložiti odpůrci, by listinu předložil. Navrhující strana donésti má opis listiny, kterou má odpůrce předložiti, neb, jestliže by to nemohla, obsah listiny co možná přesně a úplně udati, jakož i skutečnosti uvésti, které mají býti dokázány listinou, jež má býti předložena. Rovněž vyloženy buďte okolnosti, jež držení listiny odpůrcem, činí pravděpodobným. Byl-li návrh učiněn mimo ústní jednání, budiž, dříve než o něm bude rozhodnuto, odpůrce ústně neb písemně slyšen.

III. Výminečná a bezvýminečná povinnosť ediční.

Stálý výbor sněmovny poslanecké pokládal za důležité přísně lišiti bezvýminečnou povinnosť ediční od výminečné; případy, kde stanovil výbor bezvýminečnou povinnosť ediční, srovnávají se s případy vládní předlohy a s ustanoveními §§ 387 a 388 něm. c. ř. s

1. Bezvýminečná edice: Předložení listiny nelze odepříti:

a) když odpůrce sám dovolával se listiny pro vedení důkazu v rozepři;

b) když odpůrce dle občanského práva (tím rozumí se nejen předpisy o. o. z., nýbrž též předpisy práva obchodního a směnečného a normy soukromého práva v jiných zákonech obsažené; čl. XXX. uv. z. k c. ř. s.) jest povinen listinu vydati nebo předložiti;

c) když listina dle svého obsahu jest oběma stranám společná. Společnou jest listina zejména osobám, v jichž zájmu byla zřízena neb jejichž vzájemné právní poměry jsou v ní dotvrzeny. Za společné platí též písemná vyjednávání, o právním jednání mezi účastníky neb mezi jedním z nich a společným sprostředkovatelem jednání konaná (§ 304 civ. ř. s).

2. Výminečná edice: Předložení jiných listin může býti odepřeno:

a) týká-li se obsah záležitostí rodinného života;

b) když by odpůrce předložením listiny porušil čestnou povinnosť;

c) když by uvedení listiny ve známosť bylo straně neb třetím osobám k hanbě neb by přivodilo nebezpečí stíhání trestním soudem;

d) když by strana předložením listiny porušila státem uznanou povinnosť mlčenlivosti, které pravoplatně nebyla sproštěna, neb znalecké neb obchodní tajemství;

e) když jsou tu jiné stejně důležité důvody, jež ospravedlňují odepříti předložení (§ 305 civ. ř. s.). Týká-li se některý z důvodů v § 305 civ. ř. s. uvedených jen jednotlivých částí obsahu některé listiny, buď předložen ověřený výtah z listiny.

IV. Právní následky odepření edice.

Dle vládní osnovy byl by musil soudce, byla-li edice listiny odepřena, pokládati obsah listiny za prokázaný a opis listiny probantem snad donesený za správný i tehdá, když by přes bezdůvodné zdráhání se strany listinu předložiti, měl důvody pochybovati o tom, že udání strany za edici žádající jsou, pokud se týče listiny nejvýš pravděnepodobnými. Toto ustanovení příčilo by se zásadám práva průvodního a proto pojal stálý výbor do 2 odst. § 307 třetí odst. § 38 starého řízení bagatelního a sice slovně, poněvadž toto místo je pregnantním výrazem oceňování důkazu soudcem.

1. Přísežné slyšení odpůrce.

Popírá-li odpůrce držení listiny a pokládá-li soud skutečnosti, jež mají býti listinou prokázány, za důležité a zároveň má za to, že je tu platný závazek listinu předložiti, lze soudním usnesením nařídìti výslech a přísežný výslech odpůrcův za tím účelem, by se zjistilo, zdali odpůrce listinu má neb zda aspoň ví, kde se nalézá neb zda listina od něho neb na jeho podnět byla probantu odňata, byla odstraněna neb k upotřebení nezpůsobilou učiněna (§ 307 odst. 1 civ. ř. s.).

2. Soudcovské volné uvážení má místo:

a) když odpůrce nevyhoví rozkazu předložiti listinu, jejíž držbu připustil, neb

b) když o listině, jejíž držbu popírá, odepře výslech nebo přísežnou výpověď neb

c) když z jeho výpovědi vyplývá, že byla listina úmyslně odstraněna neb nezpůsobilou učiněna; tu zejména uváží soud sluší-li v těchto případech považovati udání dokazovatelova o obsahu listiny za dokázaná. Ve všech těchto případech uváží soudce vliv, který mají úkony odpůrcovy na určitý případ právní.

V. Edice listin osobou třetí.

1. Podmínky edice:

Když listina k vedení důkazu potřebná nalézá se v rukou osoby třetí, která podle předpisů práva občanského nebo proto k vydání a předložení listiny je povinna, poněvadž listina dle obsahu svého jest společná pro dokazovatele a tuto třetí osobu, tedy může osobě této k návrhu dokazovatelovu procesní soud usnesením nařídìti, by uložila listinu ve lhůtě zároveň určené na náklad dokazovatelův u soudu procesního, by se jí užíti mohlo při ústním jednání (§ 308 civ. ř. s.).

2. Řízení:

O takovém návrhu rozhodne soud procesní, slyšev odpůrce a domnělého třetího držitele listiny. Popírá-li osoba třetí držbu listiny, lze vyhověti návrhu jen tehdá, když navrhující strana osvědčí, že se listina nalézá v ruce třetího. K výslechu účastníků může položiti soud procesní zvláštní rok. Usnesení je vykonatelné, když nabylo moci právní a když vypršela lhůta ustanovená ku předložení. Byl-li návrb zamítnut, buďte osobě, o níž bylo tvrzeno, že je držitelem listiny, nahrazeny nutné náklady jí řízením způsobené (§ 308 odst. 2. civ. ř. s.).

3. Žaloba na vydání listin:

Žaloby jest třeba, nelze-li osvědčiti, že se listina nalézá v rukou osoby třetí neb když rozhodnutí o povinnosti listinu vydati a předložiti vyžaduje předchozího vyšetření a zjištění sporných okolností skutkových.

4. Přerušení hlavního sporu:

Pokládá-li soud procesní skutečnosti, jež mají býti listinou dokázány, za důležité, může k návrhu nařiditi, by s pokračováním v ústním jednání bylo sečkáno až do vypršení lhůty, která zároveň vyměří se dokazovateli ku předložení listiny. Odpůrce dokazovatelův může však i před vypršením této lhůty navrhnouti, by bylo pokračováno v jednání, když by žaloba dokazovatelova proti osobě třetí dříve byla vyřízena, neb když dokazovatel prodlévá s podáním žaloby neb s poháněním rozepře neb exekuce. Předložení listiny děje se na náklad dokazovatelův (§ 309 civ. ř. s.). Pokud by probant zavinil průtahy ohledně podání žaloby nebo pohánění zahájeného sporu vedlejšího, lze se na něm domáhati náhrady škody průtahy snad vzniklé dle povšechných zásad práva hmotného.

Vydatel (listin).

I. Právo občanské.

a) Veřejné listiny musí býti zřízeny od veřejného úřadu v mezích jeho úředních oprávnění neb od osoby, věrou veřejnou nadané, v oboru působnosti jí přikázaném (§ 292 c. ř. s.).

b) Soukromé listiny, pokud jsou podepsány vydateli neb opatřeny jejich znamením ruky soudně nebo notářsky ověřeným, podávají úplný důkaz o tom, že prohlášení v nich obsažená pocházejí od vydatelův (§ 294 c. ř. s.). Nehledí-li se ku znamení ruky, musí soukromá listina, má-li podati úplný důkaz, od vydatele býti vyhotovena tím, že připojí jméno svým rukopisem pod text listiny; pouhý otisk razítka nebo pečeti nestačí. Právě tak nepodává úplný důkaz listina s podpisem zhotoveným otiskem litografickým (min. nař. ze dne 3. prosince 1897 č. 25.801, min. věst. č. 44). Soukromá listina opatřená pouze znamením ruky vydatelovy, potřebuje, aby o tom »že prohlášení v ní obsažené pochází od vydatele« plný důkaz podávala, jen notářského nebo soudního ověření tohoto znamení ruky, a nikoli též ještě potvrzení dvou svědků. Jakou průvodnost jest přiznati soukromé listině, na které jest znamení ruky vydatelovy, nejsouc soudně nebo notářsky ověřeno, nýbrž pouze potvrzeno dvěma svědky, má soud uvážiti podle volného uvážení (§ 272 c. ř. s.).

Legalisace podpisu vydatelova k účelům knihovním nemůže býti nahražena notářským dosvědčením pravosti zhotovení (roz. ze dne 6. září 1892 č. 10.689, »Centralbl. f. Jur. Pr.«). Ohledně vystavování prohlášení dlužno ve směru procesualním poznamenati, že dle rozh. z dubna 1892

č. 4258 »Centralbl. f. jur. Pr.« nároku na vydání čestného prohlášení (odvolání urážky) lze se v civilním řízení domáhati.

II. Právo směnečné.

Vydatelem (trassantem) směnky jest ten, kdo řádně vyhotovenou směnku svým podpisem opatří (trassuje) ať již v úmyslu, že směneční pohledávku sám zaplatí, jako při vlastních (suchých) směnkách, nebo v očekávání, že ji zaplatí osoba třetí (směnečník, trassát). Podpis vydatelův jménem nebo firmou jest podstatnou podmínkou platnosti směnky (čl. 4 a 5 sm. ř.); podpis se má nacházeti pod kontextem směnky. Podpis na straně směnky připojený, jakož i podpis hebrejským písmem jest neplatný (roz. ze dne 29. října 1863, ze dne 22. srpna 1877, časop »Ger. Halle« r. 1878, roz. ze dne 29. března 1878, časop. »Ger. H.« r. 1878).

1. Práva vydatelova.

a) Právo disposiční: Vydatel může ustanoviti, že má býti placeno na jeho vlastní řád, a tím sebe jako remitenta označiti a, pokud se má platiti v jiném místě než v místě vydání, může dokonce sebe i směnečníkem (trassátem) jmenovati (vlastní, trasovaná směnka) (čl. 6 sm. ř.). Dále jest oprávněn ten, kdo akceptovaný směneční blanket řádným způsobem obdržel, sebe sama jako vydatele označiti a směnku zažalovati; totéž právo přísluší též opatrovníku pozůstalosti pozůstalostním úřadem k tomu zmocněnému (roz. ze dne 17. ledna 1866 č. 389 a ze dne 18. března 1875, časop. »Ger. H.« č. 46), nikoli však tomu, kdo nabyl nevyplněné směnky způsobem bezprávným (roz. ze dne 21. ledna 1879, časop. »Ger. Zeit« č. 21). Vydatel, kterýž jest zároveň remitentem, může směnku rubopisem na jiného přenésti; rovněž může její indosaci již předem slovy »nikoli na řad« (»nicht an Ordre«) a pod. vyloučiti a též směnku jím již na jiného přenesenou na sebe opět nechati žirovati (čl. 9 a 10 sm. ř.). Indosaci nelze však v tom spatřovati, když vydatel na přední straně směnky napíše před svoje jméno slovo »odstoupeno« (»abgetreten«) (roz. ze dne 27. listopadu 1873, časop. »Ger. H.« r. 1874). Vydatel může směnku též in bianco indosovati, nemůže se však státi tak přeškrtnutím svého žira pouhým spolupodpisovatelem (roz. ze dne 17. února 1891 č. 1724, časop. »Jur. Bl.« č. 15).

b) Práva vydatelova proti trassátovi a nástupcům: Trassát ručí vydateli ze svého akceptu směnečně, sám však nemá proti němu žádného práva směnečního (čl. 23 sm. ř.). Vydatel může připojením slova »efektivně« nebo pod. ve směnce výslovně vymíniti si, aby placeno bylo určitým druhem mincí (čl. 37 sm. ř.). Vydatel domicilované, nikoli však vlastní směnky může ve směnce nařídíti presentaci její ke přijetí (čl. 24 sm. ř. v právu postihu). Vydatel jako směneční dlužník jest oprávněn žádati, aby mu po zaplacení směneční sumy s úroky a útratami kvitovaná směnka a případný protest byly vydány. Platí-li však jinému držiteli směnky, nemůže si nechati na sebe převésti exekuční práva proti ostatním směnečním dlužníkům držitelem směnky již nabytá (roz. ze dne 30. listopadu 1892 č. 13.756, »Centralbl. f. jur. Pr.«). Vydatel má dále právo, aby v případě nezaplacení směnky písemně o tom byl zpraven. Vydatel vydané směnky, jež není vystavena na vlastní řád, jest legitimován k žalobě proti akceptantovi jen tenkráte, když indossací nebo výkonem postihu opět směnky nabyl (roz. ze dne 29. července 1879, časop. »Jur. Bl.« č. 110: roz. ze dne 30. března 1881).

c) Intervence: Vydatel pokládá se za honoráta, jestliže čestný příjemce opomenul ve svém akceptu poznamenati osobu, pro jejíž čest směnku přijímá (čl. 59 sm. ř.). Čestné placení směnky jest možno jak pro čest vydatele vlastní, tak i pro čest vydatele vydané směnky.

d) Amortisace: Je-li vydatel zároveň vlastníkem, může žádati za amortisaci ztracené směnky. Po zavedení amortisačního řízení, ač li poskytne jistotu až do jeho skončení, může žádati o zaplacení splatné směnky (čl. 73 sm. ř.).

2. Povinnosti vydatelovy.

a) Vydatel ručí směnečně za přijetí a zaplacení směnky jím vydané (čl. 8 sm. ř.). Avšak i písemné prohlášení vydatelovo mimo směnku učiněné, že jestliže by směnka nebyla zaplacena, směneční zastoupení převezme a směnku jako vydatel zaplatí, odůvodňuje směnečný závazek (roz. ze dne 21. prosince 1870). Nezletilost vydatele nemá na závazek příjemcův žádného vlivu (roz. ze dne 16. září 1891 č. 8621, časop. »Not. Zeit« č. 20).

b) Povinnost dáti jistotu: Jestliže přijetí směnky bylo odepřeno, jest vydatel směnečně zavázán proti vydání protestu o tom sepsaného za směneční valutu i se vzešlými útratami jistotu zříditi (čl. 25 sm. ř.). Rovněž jestliže příjemce nemůže směnku zaplatiti a též potřebné jistoty neposkytne, ani případný podpůrný adressát směnku nepřijme, musí vydatel proti vydání t. zv. protestu zjišťovacího (sekuritního) dáti žádanou jistotu (čl. 29 sm. ř.). Vydatel směnky jako majitel její nesmí částečné placení, bylo-li mu nabízeno, odmítnouti (čl. 38 sm. ř.).

c) Postih: Vydatel jest zavázán postihem, musí však protestem býti dosvědčeno, že směnka byla presentována a že nebyla zaplacena (čl. 41 sm. ř.). Tohoto protestu jest zapotřebí i tenkráte. když na jmění příjemcovo před propadnutím směnky byl prohlášen konkurs (roz. ze dne 17. června 1857, časop. »Jur. Bl.« č. 21). Vydatel musí zaplatiti kromě směnečního obnosu též 6% úrok ode dne, kdy směnka jeho nástupcem byla zaplacena, $1/2$% provise a vzešlé výlohy (čl. 51 sm. ř.).

d) Povinnost vydati duplikáty směnky: Vydatel vydané směnky jest povinen remitentu k jeho žádosti vyhotoviti více stejných exemplářů směnky (čl. 66 sm. ř.). Jestliže vydatel více exemplářů téže směnky indosací převedl na různé osoby, ručí všem, i když jeden exemplář byl zaplacen (čl. 67 č. 1 sm. ř.).

e) Padělání směnky: Vydatel jest směnečně zavázán i když akcept jest nepravý nebo falšovaný (čl. 76 sm. ř.).

f) Žaloby a námitky: Majitel směnky in bianco indosované jest k žalobě proti vydateli směnky legitimován (roz. ze dne 25. ledna 1893 č. 746, »Centralbl. f. jur. Pr.«). Proti vydateli lze namítati, že valuta nebyla vyplacena (roz. ze dne 15. ledna 1874, časop. »Jur. Bl.« č. 11) nebo že směnka byla přijata z ochoty (roz. ze dne 21. prosince 1881, časop. »Jur. Bl.«).

g) Je-li podpis na směnce vadný, nebo je-li směnka podepsána toliko zmocněncem, jest k platnosti směnky zapotřebí, aby v prvém případě znamení ruky podpis zastupující bylo ověřeno, v případě druhém pak, aby plná moc podpisovatele byla prokázána (čl. 94 sm. ř. a zák. ze dne 19. června 1872 č. 88 ř. z.).

h) Vydatelé vlastní směnky: Vydatel vlastní směnky, který celý směneční obnos zaplatil, nemá proti ostatním vydatelům téže směnky

směnečního postihu, poněvadž vydatelé vlastní směnky nejsou k sobě vůbec v žádném směnečním poměru (roz. ze dne 23. května 1878, časop. »Ger. Zeit« č. 54). Vydatel vlastní směnky není též povinen platiti úroky z prodlení již ode dne propadnutí směnky, nýbrž teprve ode dne, kdy směnka byla k placení předložena, po případě, kdy žaloba byla doručena (roz. ze dne 7. června 1876, rep. nal. č. 87).

3. Právní účinky opomenutí a ztráta práva směnečného).

a) Jestliže vydatel, maje směnku v době splatnosti v rukou, placení nežádá, může směnečný obnos po uplynutí protestní lhůty býti uložen k soudu (čl. 40 sm. ř.); vydatel však může před složením peněz k soudu i bez presentace směnky žalovati (roz. ze dne 13. června 1866 č. 427).

b) Vydatel, který maje směnku v rukou opatřenou podpůrnými adresami nebo čestným akceptem, nenechá ji presentovati nebo v čas protestovati, pozbývá postižního práva proti adresantovi nebo honoratovi (čl. 62 sm. ř.). Nebyla-li domicilovaná směnka ku přijetí předložena, ačkoli vydatel ve směnce tak ustanovil, má to v zápětí ztrátu postihu proti vydateli (čl. 24, odst. 2 sm. ř.). Směnka znějící na určitý čas po viděné musí býti ve lhůtě ve směnce ustanovené nebo nebyla-li žádná lhůta ve směnce vytčena, do dvou let po vydání k přijetí, směnka však na viděnou znějící k placení presentována, jinak by směneční nárok proti vydateli zanikl (čl. 31 odst. 2 sm. ř.). Toto ustanovení však neplatí o vlastních směnkách na viděnou (roz. ze dne 25. května 1878 č. 33). Nebyla-l směnka zaplacena, jest k zachování postižního nároku proti vydateli zapotřebí, aby protestem v čas předsevzatým bylo dosvědčeno, že směnka byla řádně k placení předložena, avšak že přes to nebyla zaplacena (čl. 41 sm. ř.). Rovněž zaniká směneční nárok proti vydateli při směnkách domicilovaných, nebyl-li v čas zřízen protest o tom, že směnka domiciliatem zaplacena nebyla. Je-li směnka domicilována u vydatele, který jest zároveň remitentem, není zapotřebí k zachování směnečního nároku proti příjemci protestu (roz. ze dne 21. července 1851, časop. »Jur. Bl.« č. 13), avšak jen tenkráte, když domiciliát jest v době splatnosti směnky směnečním věřitelem (plen. roz. ze dne 9. července 1872, časop. »Jur. Bl.« č. 75). Obdobně není též třeba protestu k zachování směnečního práva proti vydateli vlastní směnky (roz. ze dne 13. července 1851, časop. »Jur. Bl.« č. 12). Domicilované směnky na viděnou musí býti sice presentovány, pro nezaplacení však protestovány býti nemusí; útraty s tím spojené buďtež však nahraženy i tenkráte, když majitel směnky jest zároveň vydatelem i domiciliátem (roz. ze dne 14. března 1893 č. 3131, časop. »Centralbl. f. jur. Pr.«).

c) Promlčení: Postižní nároky proti vydateli promlčují se ve 3, 6 nebo 18 měsících dle toho, zdali směnka jest splatna v Evropě vyjímajíc Island a ostrovy Farské, nebo v pobřežních zemích Asie a Afriky podél Středozemního a Černého moře a na ostrovech v těchto mořích k nim náležejících, nebo konečně v jiných zemích mimoevropských nebo na Islandě a ostrovech Farských. Jestliže směneční závazek promlčením aneb obmeškáním (prejudicem) zanikl, jest vydatel směnky majiteli jejímu jen potud zavázán, pokud by se na jeho škodu obohatil. To platí i ohledně příjemce vůči vydateli, pokud tento jest majitelem směnky (čl. 83 sm. ř.). Srv. čl. Obohacení bezdůvodné (žaloby z obohacení).

III. Právo obchodní.

O vydatelích recta poukázek a poukázek na řad znějících srov. čl. Assignace a Papíry cenné.

IV. Právo poplatkové.

1. Povinné ohlášení za účelem vyměření poplatků má učiniti vydatel právní listiny, pokud ovšem neintervenují úřady nebo nástupce (§ 44 *c)* popl. z.).

2. Zapraviti kolkový poplatek z listin o právních jednáních dvojstranně závazných jest povinen vydatel, i když listina byla zřízena toliko v jeho jménu zmocněncem, solidárně s příjemcem listiny, při vysvědčeních pak ten, v jehož zájmu se vystavují.

3. Byla-li však listina vyhotovena ve jménu někoho jiného bez jeho zmocnění, jest povinen poplatek zaplatiti v prvé řadě vydatel sám, pán obchodu (dominus negotii) pak jen tenkráte, když právní jednání schválil nebo z něho měl prospěch; vydatel i v tomto případě ručí za poplatek (§§ 64, 66 a 71 popl. z.).

Vydávání zločinců a smlouvy o tom.

Důležitým odvětvím mezinárodní právní moci, kterou si moderní státy v zájmu právní bezpečnosti navzájem poskytují, jest vydávání obžalovaných a odsouzených zločinců v širším slova smyslu. Jelikož evropské právo mezinárodní všeobecné takovéto právní povinnosti neuznává, závisí vydání zločince v určitém případě od dobré vůle dotyčného státu, nebo bývá upraveno mezinárodními státními smlouvami v té příčině uzavřenými.

Takové smlouvy státní uzavřelo Rakousko s těmito státy:

1. s Belgií smlouvou ze dne 12. ledna 1881 č. 28 ř. z.;
2. s Brasilskem ze dne 21. května 1883 č. 142 ř. z.;
3. s Černou Horou ze dne 23. září 1872 č. 124 ř. z. z r. 1873;
4. s Francií ze dne 13. listopadu 1855 č. 12 ř. z. a ze dne 12. února 1869 č. 56 ř. z.;
5. s Anglií ze dne 3. prosince 1873 č. 34 ř. z. z r. 1874;
6. s Italií ze dne 27. února 1869 č. 100 ř. z. a ze dne 21. prosince 1882 č. 112 ř. z. z r. 1883;
7. s Lucemburskem ze dne 11. února 1882 č. 127 ř. z.;
8. s Monakem ze dne 22. února 1886 č. 13 ř. z.;
9. s Nizozemskem ze dne 24. listopadu 1880 čís. 34 říš. zák. z r. 1881;
10. s Ruskem ze dne 15. března 1874 č. 128 ř. z. z r. 1875;
11. se Srbskem ze dne 8. května 1881 č. 90 ř. z.;
12. se Španělskem ze dne 17. dubna 1861 č. 69 ř. z.;
13. se Švédskem a Norvéžskem ze dne 2. června 1868 č. 11 ř. z. z r. 1869;
14. se Švýcarskem ze dne 17. července 1855 č. 210 ř. z. a konečně
15. se Severní Amerikou smlouvou ze dne 3. července 1856 č. 14 ř. z. z r. 1857.

Vydávání zločinců mezi Rakouskem a Německem nebyla upravena mezinárodní smlouvou a vyskytují se tudíž v tomto ohledu četné pochybnosti. Dle výn. min. sprav. ze dne 7. prosince 1870 č. 14.158 jest sice ministerstvo spravedlnosti a ministerstvo zevn. zál. toho souhlasného názoru, že zrušením německého spolku a zřízením německé říše, kteráž k rakousko-

uherskému mocnářství není v žádném státoprávním poměru, pozbylo platnosti spolkové usnesení ze dne 18. srpna 1836 resp. cís. pat. ze dne 24. října 1837 jednající o vydávání původců jistých politických zločinů, nikoli však též spolkové usnesení ze dne 26. ledna 1854 č 76 ř. z. a že toto usnesení nebylo dotčeno ani pozdějšími změnami v politických poměrech Německa nastalými, tak že je sluší považovati i na dále za platnou mezinárodní úmluvu příslušných států; avšak tento výnos min. sprav. není zákonem, nýbrž pouhým nařízením, a mají tudíž soudy v jednotlivém případě právo platnosť jeho, kteráž není zcela nepochybna, zkoumati (Lammasch, Auslieferungspflicht str. 102 a n.).

Pokud jde konečně o poměr Rakouska k Uhrám, kteréž vzhledem k trestnímu právu se pokládají za cizinu, má dle výn. min. sprav. ze dne 26. května 1875 č. 6742 v souhlase s král. uh. min. sprav. na základě reciprocity průchod vzájemné vydávání osob, pokud nejsou státními příslušníky, pro zločin nebo přečin ve druhém státě spáchaný odsouzených nebo stihaných; jde-li o pouhý přestupek, nemá vydání pachatele místa. Jelikož však Uhry s Rakouskem v ohledu mezinárodním tvoří jediný stát, ustanovuje výn. min. sprav, ze dne 28. ledna 1877 č. 966, že příslušníci uherské polovice říše, kteří mimo rakouské mocnářství dopustili se trestního činu a v obvodu zemí na říšské radě zastoupených byli dopadeni, nemají býti nikdy vydáni cizozemsku, nýbrž jedině, jedná-li se o zločin nebo přečin, Uhrám. I v Rakousku platí zásada ve všech státech za pravidlo uznaná, že stát svého příslušníka cizině nikdy nevydává (§§ 36, 235 tr. z., § 102 voj. tr. z., § 72 tr. z. pro Bosnu a Hercegovinu).

Pokud se týče řízení ve příčině vydání obviněného, ať již úřadu uherskému či cizozemskému, příslušným jest sborový soud I. stolice, v jehož obvodu bydlí nebo se zdržuje ten, jenž má býti vydán, nebo nemá-li stálého bydliště a pobytu, v jehož obvodu byl dopaden. K návrhu příslušného úřadu na vydání nebo po prohlášení zatykače buďtež sice učiněna potřebná opatření k zamezení útěku obviněného, návrh na jeho vydání však nechť učiní u sborového soudu II. stolice radní komora po slyšení státního zástupce teprve tenkráte, když úřad za vydání žádající takové důkazy nebo důvody podezření ihned nebo v přiměřené lhůtě uvedl, jež podezřelý při svém zatčení na místě nemohl vyvrátiti. Sborový soud II. stolice slyšev prve vrchního státního zástupce rozhodne pak o žádaném vydání usnesením, kteréž musí vždy ministrem spravedlnosti býti předběžně schváleno (§ 59 tr. ř.).

Vydavatel časopisu viz Tisk a právo tiskové a Tiskopisy periodické.

Vydědění.

Vyděděním rozumí se vyloučení nepominutelného dědice z povinného podílu dle zákona mu příslušejícího. Vydědění může býti oprávněné nebo neodůvodněné, výslovné nebo mlčky projevené, úplné nebo částečné.

1. Vydědění jest oprávněné, opírá-li se o zákonný důvod vydědění, jinak jest bezprávné.

Zákonné důvody vydědění jsou: Každý nepominutelný dědic (děti i rodiče) může býti vyděděn

a) jestliže zůstavitele v nouzi (i v nouzi jinaké než hmotné) bez pomoci zanechal;

b) jestliže byl pro zločin odsouzen k doživotnímu nebo dvacetiletému žaláři (nebo (ex argumento a minori ad maius) k trestu smrti;

c) jestliže stále vede život veřejnou mravnosť pohoršující (§ 768 o. o. z);

d) dále může býti vyděděn každý nepominutelný dědic;

α) který zůstavitele, jeho děti, rodiče nebo manžela ze zlého úmyslu na cti, na těle nebo na majetku takovým způsobem poškodil nebo poškoditi se pokusil, že dle trestních zákonů může býti stíhán, nebo

β) který zůstavitele ku prohlášení poslední vůle přinutil nebo podvodně pohnul, jemu zabránil poslední pořízení učiniti nebo změniti nebo poslední pořízení již učiněné potlačil (§§ 770, 540, 542 o. o. z.);

e) Rodiče mohou býti kromě toho vyděděni též tenkráte, jestliže vychování dítěte, o jehož pozůstalosť jde, úplně zanedbali (§ 769 o. o. z.). Ve všech těchto případech jest vydědění jen tehdy oprávněným, když důvod vydědění v době vydědění již tu byl a v době smrti zůstavitelovy ještě trval. Důvod vydědění odpadá, jakmile zůstavitel nepominutelnému dědici odpustil. K řádnému vydědění není zapotřebí, aby pořizovatel důvod vydědění v posledním pořízení uvedl; v každém případě však — ať důvod vydědění byl udán čili nic — musí dědic, jestliže by nepominutelným dědicem o vydání povinného podílu byl žalován, důvod vydědění prokázati.

2. Vydědění jest výslovné, jestliže bylo vysloveno ve formě předepsané pro poslední pořízení (nikoli však nutně ve formě testamentu); o vydědění mlčky učiněném (pominutí, praeterice) mluví se v tom případě, když nepominutelnému dědici, o němž pořizovatel věděl, v posledním pořízení nebyl zanechán povinný podíl buď vůbec anebo ne dostatečný. Může-li dědic dokázati ve příčině mlčky pominutého nepominutelného dědice zákonný důvod vydědění, rovná se toto pominutí řádnému výslovnému vydědění (§ 782 o. o. z.). Jestliže však pořizovatel o nepominutelném dědici nevěděl, nelze v pominutí jeho spatřovati vydědění a má nepominutelný dědic v tomto případě nárok na dědický podíl nebo na celou pozůstalosť (§§ 777 a 778 o. o. z.).

3. Vydědění jest úplné, byl-li nepominutelnému dědici povinný podíl úplně odňat, nebo částečné, byl-li mu toliko částečně odňat neb obtížen odkazem, výminkou, časem nebo příkazem.

II. Zákonné účinky.

Zákonným následkem řádného vydědění jest, že vyděděný nemá nároku na povinný podíl jinak dle zákona mu příslušející, tudíž při vydědění úplném nemůže žádati vůbec ničeho a, byl-li vyděděn částečně, nemůže žádati doplnění povinného podílu; vždy však mu přísluší nutná výživa, ovšem ne v obnosu vyšším, než mnoholi by obnášel povinný podíl. Naproti tomu ten, kdo bezprávně byl vyděděn, má právo žádati povinný podíl nebo jeho doplnění z pozůstalosti a sice dle ceny jeho v penězích (§§ 783, 784 o. o. z., dv. d. ze dne 31. ledna 1844 č. 781 sb. z. s.). Žaloba proti dědici o vyplacení nebo doplnění povinného podílu se promlčuje ve 3 letech od uvázání se dědice v dědictví (§ 1487 o. o. z.). Zákonné vydědění (výslovné nebo mlčky učiněné) může býti zrušeno toliko výslovným odvoláním; pouhé smíření se zůstavitele s nepominutelným dědicem nestačí. Vydědění může býti odvoláno ústně nebo písemně; ústně před 3 osobami, které mohou býti svědky posledního pořízení, písemně tím, že zůstavitel odvolání sám vlastnoručně napíše a podepíše nebo odvo-

lání třetí osobou napsané sám podepíše a třem způsobilým svědkům testamentárním dá spolupodepsati (§§ 772 a 719 o. o. z.).

III. Od uvedených případů, ve kterých nepominutelný dědic z trestu z povinného podílu se vylučuje, liší se t. zv. **vydědění v dobrém úmyslu** (exheredatio bona mente), jež záleží v tom, že velice zadlužený nebo marnotratný nepominutelný dědic (descendenti nebo ascendenti zůstavitelovi), u něhož jest obava, že by povinný podíl jemu příslušející dětem jeho buď vůbec nezachoval nebo toliko nepatrnou jeho část, z povinného podílu se vyloučí a zároveň tento povinný podíl se přikáže dětem jeho, které tu budou v době smrti pořizovatelovy (§ 773 o. o. z.). Toto vyloučení nemá účinku, jestliže dědic žalován jsa o vyplacení povinného podílu důvod vydědění neprokáže a rovněž, když příslušný povinný podíl nebyl přikázán dětem vyloučeného nepominutelného dědice. V těchto případech může vyloučený povinný podíl žádati.

Vydírání.

Zločinu veřejného násilí dopouští se vydíráním dle § 98 tr. z. kdo

1. určité osobě učiní násilí skutečně t. j. fysicky k tomu cíli, aby ji donutil k nějakému plnění, snášení neb opomenutí, ač-li se jednání jeho nejeví býti zločinem ještě těžším (k. př. násilné smilstvo, loupež). Plněním rozuměti jest nikoli každé jednání vůbec, nýbrž jen takové, které má jakýsi význam právní, takže z toho donucenému vzchází určitá újma, byť ne právě určitá škoda ve smyslu práva občanského (nál. kas. dv. ze dne 21. června 1880 sb. č. 260). Takovýmto plněním jest na př. též přiznání se k nějakému trestnému činu (nál. kas. dv. ze dne 24. ledna 1885 sb. č. 735), vydání vysvědčení (nál. kas. dv. ze dne 22. prosince 1883 sb. č. 605). Plnění ono, snášení, neb opomenutí musí však býti bezprávným, na něž donutitel nemá nijakého práva (nál. kas. dv. ze dne 25. října 1880 sb. č. 282, ze dne 30. prosince 1881 sb. č. 401).

2. Zločinu tohoto dopouští se, kdo přímo nebo nepřímo, písemně neb ústně nebo jiným způsobem, udav nebo neudav jméno své ohrožuje někoho ublížením na těle, svobodě, cti nebo vlastnictví v tom úmyslu, aby vynutil na ohroženém nějaké plnění, snášení neb opomenutí. Hrozby takovéto musí však býti způsobilými k tomu, aby vzbudily v ohroženém důvodné obavy vzhledem k poměrům jeho a k jeho osobním vlastnostem nebo na značné zlo, jímž se mu hrozí. Tato způsobilost hrozby postačí, a nežádá se, aby hrozba skutečně obavy zplodila (nál. kas. dv. ze dne 2. března 1877 sb. č. 144). Zda-li k tomu způsobilou hrozba jest, sluší především — byť ne výhradně — posuzovati dle individuality a poměrů ohroženého (nál. kas. dv. ze dne 6. listopadu 1886 sb. č. 980 a ze dne 4. února 1882 sb. č. 414). Zlo, jímž se vyhrožuje, nemusí býti bezprávným; skutkovým podkladem jest také vyhrožování takovým zlem, jež pachatel má právo způsobiti (k. př. důvodné oznámení trestní), jen když úmysl jeho směřoval k tomu, aby vynutil na ohroženém jisté plnění, ku kterému ohrožující nijakého práva neměl (nál. kas. dv. ze dne 30. prosince 1881 sb. č. 401 a ze dne 27. února 1886 sb. č. 890). Na váhu nepadá, směřuje-li zmíněné zlo proti ohroženému samému, či proti jeho rodině nebo příbuzným jeho nebo proti jiným osobám v ochraně jeho jsoucím a měla-li hrozba nějaký výsledek, čili nic (§ 98 tr. z.).

Na zločin tento uložen jest trest těžkého žaláře od 6 měsíců do jednoho roku, za přitěžujících okolností, zejména

a) byl-li ztýraný **způsobeným násilím** nebo nebezpečným vyhrožováním po delší dobu uveden v žalostný stav,

b) bylo-li vyhrožováno vraždou nebo žhářstvím,

c) převyšuje-li hrozící poškození obnos 1000 zl. neb obnáší-li škoda, kterou by ohrožený z vynuceného plnění, snášení neb opomenutí měl, více než 300 zl.,

ve všech těchto případech nastupuje za trest těžký žalář od 1—5 let (§ 100 tr. z.). Tatáž ustanovení vykazují voj. trest. zák. (§§ 376, 378) a trest. zákon pro Bosnu a Hercegovinu (§§ 173 a 175).

Vlivem práva obecného a německého zákona trestního vytýká i osnova nového zákona trestního vydírání jakožto zvláštní majetkový delikt vedle obecného deliktu přinucení a staví vydírání doplňkem po bok loupeži. Přinucení (jakožto přečin) jest dle § 245 osnovy užití nebo vyhrožování násilím nebo hrozba ublížením na těle, svobodě, na cti nebo majetku za tím účelem vykonaná, aby se kdosi přiměl k nějakému jednání, snášení neb opomenutí; ale děje-li se tak v tom úmyslu, aby tím nutitel sobě nebo jiným zjednal určitou bezprávnou výhodu majetkovou, stává se přinucení zločinem vydírání (§ 262 osnovy — srv. čl. Činy trestné).

Vydržení.

I. Pojem.

Vydržením rozumí se nabytí nějaké věci nebo nějakého práva držbou trvající po dobu zákonem stanovenou. Vydržením povstati může právo dvojí způsoby: buďto se pro vydržujícího tvoří právo nové, nebo nabývá již stávajícího práva tím způsobem, že dřívější držitel právo to ztrácí. V onom případu povstává tedy nové, dosud nebývalé právo k cizí věci, tak že se tu vydržením zakládá stav částečného obmezení svobody věci cizí, jejíž držitel bývá obmezen pak ve svých oprávněních držebnostních nebo v právu vlastnickém samém. V případu druhém pozbývá dřívější držitel práva svého úplně ve prospěch nástupce svého následkem držby. V tomto směru mluví se o vydržení konstitutivním a translativním, jakkoli rozlišování toto není logicky přesným, ježto i při vydržení translativním jde o originární (původní) konstitutivní vznik práva, a nikoli o translativní; převod práva děje se tu jen zdánlivě. Neboť kdyby šlo o převod práva, musila by logicky uskutečniti se před nabytím práva ztráta jeho na straně druhé, čemuž ale ve skutečnosti nebývá, ježto naopak t. zv. translativní vydržení způsobuje ztrátu práva následkem nabytí jeho. Tímto způsobem má každé vydržení v zápětí buďto obmezení svobod oprávněnému příslušejících nebo úplný zánik práva, kdež pak takovýto zánik práva nazýváme promlčením (srv. čl. »Promlčení«). Z toho plyne, že promlčení předpokládá na straně potomního držitele skutečnost vydržení a že bez vydržení nelze si promlčení mysliti. O. o. zákonník vyjadřuje zásadu tuto dvojakým způsobem: prohlašujeť jednak v § 1459 o. o. z., že se práva vlastnického nepozbývá pouhým nevykonáváním (non usu) se strany oprávněného, nýbrž tím, že bylo po určitou dobu kýmsi druhým vydrženo; jednak vyslovena v § 1478 o. o. z. zásada, že v těch případech, kde vydržení pojímá v sobě promlčení, dokonává se obojí — i vydržení i promlčení — v jisté době za týchž náležitostí. Při konstitutivním vydržení nenastává v osobě oprávněného promlčení, nýbrž závazek a to závazek něco trpěti nebo něčeho opomíjeti.

II. Předmět vydržení.

Předmětem vydržení mohou býti jedině práva majetková, avšak jen taková, k nimž jest možna držba; positivně, ač v nesprávné formě, vyslovena jest zásada tato v § 1455 o. o. z.; negativně stanoví totéž §§ 1456 až 1459 o. o. z. Pravidlo, že vše, co se držeti dá, i vydrženo býti může, plyne z povahy vydržení, ježto hlavní náležitostí vydržení jest právě držba. Nelze tedy vydržeti z přirozeného důvodu věcí, jichž užíváním nelze vyčerpati —, jako jsou vzduch a voda tekoucí; dle positivního předpisu zákonného pak vyloučeny jsou z vydržení: erární části obleků, cizozemské losy loterní, veřejné věci, vody, cesty a místa; dle § 43 pat. ze dne 5. července 1853 č. 103 ř. z. všechna práva ke kácení dříví, ku pastvě a práva na jiné lesní užitky, je-li sloužícím statkem les nebo půda určená pro kulturu lesní. Vydržení není možné k osobním právům věcným (t. j. k obligačním právům), dále k právu zástavnímu a k právu dědickému, rovněž i výsostní práva příslušející mocnáři jako takovému (§ 1456 o. o. z.) a t. zv. práva určitým stavem podmíněná, jako práva manželům vzájem příslušející, nebo práva otce k dětem (§ 1457 o. o. z.). Všechny tyto případy obsahují výjimky, kde vydržení jest vyloučeno. Předmětem vydržení může však býti: právo vlastnické k věcem movitým i nemovitým, služebnosti a reální břemena. Vlastnictví nebo věcné právo k cizí věci může vydržeti pouze ten, kdo i jinak způsobilým jest nabývati t. j. nabývati držby (§ 1453 o. o. z.) a ježto dle § 355 o. o. z. této způsobilosti k držení nedostává se jen oněm osobám, jež zákon výslovně vylučuje, jsou nezpůsobilými ku vydržení: děti do 7. roku a osoby, jež rozumu užívati nemohou, jakkoli osoby tyto vydržeti mohou svými zástupci, dále příslušníci řádů, kteří složili slib chudoby, určití cizozemci, pokud jde o věci nemovité, jako Turci, Rumuni a Černohorci. Dřívější obmezení Židů v té příčině platné zrušeno bylo zákonem ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. a tím pominula též nezpůsobilost Židů k vydržení.

III. Náležitosti vydržení.

Kromě zmíněných právě náležitostí co do osobní a věcné způsobilosti k vydržení, vyhledává se k vydržení (pojmově již) držba trvající po celou zákonem předepsanou dobu a sice držba poctivá, právu odpovídající a pravá. Titulu po právu platného tu není tehdy, není-li titul platným již od počátku následkem nezpůsobilosti kontrahentů nebo následkem nepřípustnosti smlouvy, nebo když titulem nezakládá se držba, nýbrž jen pouhá detence, jako výslovně zákon stanoví v § 1462 o. o. z. ve příčině věcí, jež byly zastaveny, půjčeny, v uschování nebo k požívání dány. Z tohoto důvodu nemůže tedy zástavní věřitel, vypůjčitel, schovatel a požívatel nikdy vydržeti věcí jsoucích v detenci jeho a totéž platí i o dědicích těchto osob, ježto oni zastavitele představují; obmezení to neplatí však o singulárních sukcessorech oněch osob. Poctivou musí býti držba po celou dobu vydržecí a jelikož poctivost jakožto subjektivní přesvědčení nedá se přenésti s osoby na osobu, nemůže poctivost nebo nepoctivost předchozího držitele nástupci v držení k dobru býti. Vlastnictví k věcem movitým vydržuje se držbou tříletou; při věcech nemovitých sluší lišiti, jsou-li věci nemovité zapsány na jméno držitele a zdaž v místě zavedeny jsou řádné knihy veřejné čili nic. Nejsou li v místě, kde statek nemovitý leží, zavedeny řádné knihy veřejné, nebo není-li statek nemovitý zapsán na jméno držitelovo, vydržuje se právo vlastnické k nim držbou trvající

30 let. Totéž ustanovení platí ohledně služebností. Je-li však věc nemovitá nebo právo věcné zapsáno na jméno držitelovo, nabývá držitel plného práva vlastnického, pokud se týká, plného práva služebnosti — proti každému odporu uplynutím tří let, při čemž se opět zde předpokládají ovšem všeobecné náležitosti právoplatnosti, poctivosti a pravosti držení. V tomto případu mluví se o vydržení knihovním (tabulárním), které se na tom zakládá, že se naproti držbě věci nebo práva staví držení tabulární (knihovní). Naproti tomu přijímá se důsledkem zásady, že zápis knihovní není držbou a proto ani držbou knihovní, od většiny právníků (jakkoli ne všech, tak ku př. Unger: System II. § 104, Randa: Vlastnictví, § 17 a Držba, § 5, Burckhardt: Právo knihovní, § 192, Stubenrauch II. str. 764) mínění, že t. zv. vydržení knihovní jest ústavem od vlastního vydržení naprosto rozdílným. Uváží-li se, že 3letý knihovní zápis není výkonem držby, dospíváme k výsledku, že vydržení není tu následkem výkonu držby trvající po zákonnou dobu vydržecí, nýbrž že jest následkem určitého jiného právního činitele, určité jiné skutečnosti právní, totiž té, že nepřivedl se ku platnosti v tříleté době odpor proti knihovnímu zápisu. Rozdíl celý záleží tedy v tom: kdežto při vlastním vydržení věci nastává ztráta (zánik) práva pro předchozího držitele mocí vydržení držitelova a vydržení to jest následkem skutečného vykonávání držby, nastupuje při vydržení knihovním zánik práva vlastním následkem toho, že předchozí držitel zameškal přivésti právo své ku platnosti, a následkem toho, že vydržující práva toho nabyl, takže zde vydržení právě naopak jest účinkem promlčení a zde se nazývá mlčením (Verschweigung).

S § 1467 o. o. z. shodují se předpisy §§ 61—64 zák. knih., kteréž stanoví prostředky a způsob, jakým sluší ku platnosti přivésti odpor proti držbě knihovní. Odpor osoby vtělením poškozené musí býti ku platnosti přiveden žalobou o výmaz, a tato žaloba jest dvojí. Oproti osobám, které vtělením přímo byly poškozeny, posuzovati jest lhůtu ku právu žaloby t. j. lhůtu ku promlčení práva tohoto, vzhledem § 62 knih. zák. »podle platných civilně-právních ustanovení o promlčení.« Z toho plyne, že ten, jemuž zápis svědčí, má »tabulární vydržení« po uplynutí 3 let působivé i proti tomu, kdo ve svém materielním (hmotném) právu poškozen byl, je-li tu na straně vydržitelově poctivost a právu vyhovující titul, jakkoli byl akt vtělení neplatným. Naproti nástupcům vtěleného t. j. naproti osobám, kteréž na základě vtělení v odpor vzatého nabyly knihovního práva, nebo na to další vtělení si vymohly, musí poškozený za tím účelem, aby mohl s úspěchem odporovati vtělení jakožto neplatnému, žádati o poznámku spornosti do lhůty příslušející mu proti povolení v odpor vzatého vtělení a buďto zároveň nebo nejdéle do dalších 60 dnů po vypršení lhůty rekursní podati žalobu o výmaz, sice jinak zaniká právo žaloby naproti těmto osobám. V tomto případu nespadá vydržení knihovní s promlčením práva žalobního časově v jedno, takže tu nemá promlčení práva žalobního v zápětí knihovního vydržení, ježto se naopak promlčelo právo žaloby poškozenému příslušející jen naproti druhým zápisům, vydržení práva tabulárního však dokonává se teprve uplynutím doby třicetileté. Nebyl-li poškozený (v právu svém) o vtělení zpraven, promlčuje se jeho právo žaloby o výmaz ve třech letech od provedeného vtělení a to jak naproti vtělenému, tedy naproti vlastnímu poškoditeli, tak i proti jeho poctivým nástupcům. Vzhledem k tomu, že držitel knihovní nabývá

po třech letech práva vlastnického a z toho jediného důvodu žádati může o převod nemovitosti, přetrhuje se vtělením vydržení, ať je již dokonáno nebo v běhu jest, takže se se od okamžiku vtělení pro držitele věci vydržení znovu počíná. To platí ovšem jen pro ten případ, že jedná držitel tabulární v poctivém přesvědčení; jedná li však nepoctivě, pokračuje vydržení a dokonává se bez přerušení vtělením. V ten smysl zní rozhodnutí nejv. s. sb. »Gl. Ung.« č. 1486, 1725, 3908, 4044, 8573; opáčný náhled vysloven v rozh. sb. »Gl. Ung.« č. 1779 a 2962.

V podobném smyslu bylo by rozhodnouti i případ druhý, zda totiž může se ku platnosti přivésti a to naproti držiteli knihovnímu vydržení držitele věci dokonavší se již v čas vtělení; neboť dle § 1500 o. o. z. ustoupiti musí držiteli knihovnímu i nabytá práva držitele věci bez rozdílu, zda právo knihovní bylo vydrženo, čili nic. Naproti nepoctivému držiteli knihovnímu není však za účelem zachování vydrženého práva potřebí přiváděti právo ku platnosti v krátké lhůtě vyznačené v § 64 knih. zák. již z té příčiny, že držiteli věci nepřísluší ani právo odporu dle § 61 knih. zák. Protož může pokračovati a dokonati se vydržení naproti nepoctivému držiteli knihovnímu bez obmezení na nějakou dobu tříletou. Aby se práva vydržeti mohla, musí v každém případu býti vykonána, jakmile se možnost výkonu jich naskytne. Výjimku činí toliko práva po řídku vykonávaná, k jichž vydržení se vyhledává aspoň trojí výkon během doby vydržecí, následkem čehož prodlužuje se zákonná doba vydržení tak dlouho, až se právo to potřetí vykoná.

IV. Vydržení mimořádné.

Kromě této tříleté, pokud se týká, třicetileté doby vydržecí, která nazývá se řádnou dobou vydržecí, zná zákon ještě mimořádnou dobu vydržecí, kteráž průchod má v těchto případech:

1. Naproti fisku, jakožto správnímu orgánu státních statků a jmění státního, naproti správě statků církevních, naproti obcím a jiným dovoleným korporacím vydržují se teprve v 6 letech věci movité a nemovité, jakož i práva, jestliže vtělena jsou do veřejných knih na jméno držitele; pokud jde o nemovité věci a práva, jež nebyla zapsána na jméno držitele nebo není-li v místě vůbec řádných knih veřejných, dokonává se vydržení teprve ve 40 letech (§ 1472 o. o. z.). Šestiletá ona lhůta vydržecí odpovídá řádné době tříleté, ona pak čtyřicetiletá doba vydržecí srovnává se s řádnou třicetiletou lhůtou k vydržení předepsanou. Sporno jest, sluší-li výrazem »jiné korporace« rozuměti toliko spolky, neb i soukromé společnosti, společnosti obchodní nebo akciové a společenstva výdělková; než vzhledem k účelu výhody této ve spojení s § 26 o. o. z. neslušelo by za nesprávný míti názor právní, že z výhody této jsou soukromé společnosti vyloučeny. Výhoda mimořádné doby vydržecí přísluší i tomu, kdo jest ve společenství s osobou výhody požívající, tak na př.: náleží-li pozemek kýmsi držený nějaké obci právem vlastnickým společně s nějakou osobou soukromou. Tu pak nečiní rozdílu, v čí prospěch vydržení nastupuje, zda ve prospěch osoby soukromé, či ve prospěch osoby výhody požívající, ježto vydržení musí s promlčením se setkati v jedno, a odtud dá se vysvětliti princip § 1473 o. o. z., že tato delší lhůta promlčecí má i tehdy místo, když osoba, v jejíž prospěch vydržení se děje, jest osobou požívající naznačené výhody podle § 1472 o. o. z. Sporno jest ovšem, jak se má tato vydržecí doba počítati, je-li osoba výhody požívající

právním nástupcem osoby, která výhody takovéto nemá a obráceně stane-li se osoba výhody této nepožívající právním nástupcem osoby, jíž výhoda naznačená přiznána jest. Ježto nástupce v držbě může si vpočísti do doby vydržecí čas držby svého předchůdce, naskytuje se otázka, podle kterého měřítka počítati sluší dobu držby nástupcovy potřebné ještě ku vydržení. V této příčině uznává se všeobecně a zvláště též v rozhodnutí nejv. dvoru soudního ze dne 31. července 1872 č. 7792 sb. »Gl. U.« č. 4674 (rozhodnutí to obsaženo jest v rep. nál. č. 12), že může si nástupce výhody nepožívající vpočítati dobu držby vykonávané oproti privilegovanému předchozímu držiteli podle podílu, který vychází z poměru vydržecí doby oproti privilegovanému držiteli k vydržecí době oproti držiteli výhody nepožívajícímu. Jestliže tedy na př. přejde ve vlastnictví soukromé osoby pozemek přináležející obci, když byl po 10 let v držení vydržitelově, potřebí jest ku dovršení vydržení ještě $22^1/_2$ léta.

2. Mimořádné doby vydržecí vyhledává se ku vydržení statku stiženého rodinným svěřenstvím, svazkem dědičného pachtu a dědičného úroku.

3. Další případ mimořádného vydržení vytýká § 1475 o. o z. a záleží v tom, že se počítá naproti osobám dobrovolně a bez viny nepřítomným čas nepřítomnosti do doby vydržecí toliko polovinou, t. j. jeden rok počítá se jen za 6 měsíců. Při tom nepočítají se krátké doby, jež netrvaly po čas jednoho roku bez přerušení, a nesmí se nikdy čas počítati dohromady na více než 30 let. Zásada tato vysvětluje se dle smyslu zákona tak, že sluší vydržení oproti nepřítomnému za skutečnost nastalou považovati, jakmile léta nepřítomnosti polovinou počítána jsouce činí 30 roků, čemuž tedy jest v případu 60tileté nepřítomnosti. Zmizel-li tedy na př. vlastník v 10. roce držení vydržujícího, uskutečňuje se vydržení oproti nepřítomnému ve 2—20 letech, tedy ve 40 letech, dohromady pak v 50 letech.

4. Nabyl-li někdo věci movité přímo od nepoctivého nebo nepravého držitele nebo nemůže-li vůbec předchůdce svého udati, dokonává se vydržení nikoli uplynutím řádné, nýbrž mimořádné doby vydržecí (6tileté), kdež pak počíná se vydržení dnem držby poctivého a pravého držitele. Přešla-li věc před dokonaným vydržním na někoho jiného, musila by se obdobou ku vzpomenutému podílovému počítání doba vydržecí ještě potřebná k dokonání počítati dle poměru doby vydržecí uběhnuvší oproti předchozímu držiteli k vydržecí době pozdějšího držitele, tak na př měl-li onen movitou věc v držení po 3 léta, musil by ji nástupce jeho držeti k dovršení vydržení věci ještě $1^1/_2$ roku. § 1493 o. o. z. stanoví, že se při vydržení třicetiletém nebo čtyřicetiletém započítává držba předchůdcova i když tu není právně uznaného titulu bez ohledu na to, chybí-li titul takovýto předchůdci, či jeho nástupci. Jinak započítává se vydržecí doba předchozího držitele držiteli následujícímu v jeho držbu jen tehdy, když poctivě přejal věc od poctivého a pravého držitele. Není-li držba předchůdcova poctivou, nelze držbu předchozí započísti v dobu vydržecí, vydržení počíná tu následujícímu držiteli okamžikem poctivého nabytí, avšak při věcech movitých dokonává se teprve v 6 letech.

V. Stavění vydržení.

Vydržení se staví, t. j. nastane stav poklidný, za jehož trvání nemůže vydržení počíti, a počalo-li, nemůže se dokonati, pokud trvá překážka nějaká, takže za trvání této překážky nemůže se doba držení započísti ve

vydržení. Překážky způsobující tento stav vydržení ochromující nazývají se důvody stavícími. Důvody tyto záležejí vedle § 1494 o. o. z.:

1. v nezpůsobilosti ku vlastní správě jmění způsobené nedostatkem sil duševních, pokud není zřízen zákonný zástupce této nezpůsobilé osobě — ať jde o sirotka (pupilla) nebo o zuřivce nebo blbce. Není li osobám těmto zřízen zástupce, nemůže se proti nim na jich úkor vydržení počíti, a počalo-li již jednou, dokonává se teprve po uplynutí dvou let počítaje ode dne, kdy zástupce byl ustanoven nebo kdy plnoletými se staly nebo plnoletými prohlášeny byly ony osoby (v ten smysl zní roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« č. 8495, 1813, 1684). Ustanovení toto neplatí však nikdy vzhledem k osobám, kterým pro jich nepřítomnost musil se zříditi kurátor, ani vzhledem k marnotratníkům (srv. roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« č. 2167).

2. Další důvod, jenž staví vydržení, uvádí § 1495 o. o. z., pokud totiž trvá osobní svazek mezi manžely, mezi dítkami anebo poručenci se strany jedné a mezi rodiči jejich neb poručníky se strany druhé, pokud tedy jest tu pouto manželské, rodinné nebo poručenské, staví se vydržení.

3. Nepřítomnost odůvodněná službami civilními nebo válečnými, při čemž obdobou § 1475 o. o. z. postačuje nepřítomnost mimo obvod provincie, dále úplné zastavení právosudí. Sporno jest, zda toto výjimečné ustanovení § 1494 o. o. z. platí i o korporacích, pokud jsou tu bez zákonného zastoupení, a dále ustanovení § 1495 o. o. z. v tom případu, když kolliduje zájem zástupců korporace se zájmem korporace tím, že mají sami v držení věc korporaci naležející. Jelikož právě normy §§ 1494 a 1495 o. o. z. jsou ustanovení výjimečná, kteráž platí toliko na zcela určité případy, nelze rozšiřovati platnost jich na sporné případy, a dochází tudíž platnosti totéž, co řečeno bylo o zákonných zástupcích opatrovanců (poručenců), jestliže oni po čas zastoupení trvajícího sami vydržení dokonávají; oni povinni jsou totiž nahraditi jim škodu pro zanedbání povinné péče vzešlou.

VI. Přetržení vydržení.

Přetržení vydržení záleží v tom, že uplynulá doba vydržecí pozbude svého účinku; přetržení nastává v těchto případech:

1. Uzná-li vydržující před dokonaným vydržením právo odpůrcovo, bez rozdílu, zda uznání to stane se výslovné nebo mlčky.

2. Tím, že odpůrce vydržitelův podá žalobu a řádně v ní pokračuje až do vynesení rozsudku, předpokládaje, že žaloba měla výsledek. Byla-li žaloba zamítnuta, považovati dlužno vydržení za nepřetržené. Bylo-li řízení o žalobě zavedené zastaveno, t. j. ne náležitým způsobem v něm pokračováno, pokračuje se ve vydržení (roz. nejv. s. sb. »Gl. Ung.« č. 905, 169, 4555). Vyhledává se podání žaloby, nikoli doručení žaloby před vypršením lhůty vydržecí. Byla-li žaloba vrácena k opravení něčeho, přetrhuje se vydržení podáním opravené žaloby. Ohlášením pohledávky k pozůstalosti nebo k vypočítání nejvyššího podání, nepřetrhuje se vydržení (roz. sb. »Gl. U.« č. 2904, 3753). Žádosti o lhůtu ku podání žaloby nemají účinku žaloby a proto ani nepůsobí přetržení vydržení (dv. dek. ze dne 30. ledna 1819 č. 1540 sb. zák. soud.). Dobu, po kterou se v procesu nepokračovalo, dlužno připočísti k době vydržecí uplynulé až do podání žaloby (roz. nejv. s. sb. »Gl. Ung.« č. 6995). Stejný účinek, jako podání žaloby, má zavedení správního procesu účetního nebo stíhání cestou trestní (roz. nejv. s. sb. »Gl. Ung.« č. 885, 5682). Ve smyslu § 19 zák. ze dne 27. dubna

1873 č. 67 ř. z. rovnati jest podání žaloby žádost o vydání platebního rozkazu v řízení upomínacím, a dle § 8 ř. konk. přihlášení nároku ke konkursu.

VII. Účinek vydržení.

Účinkem vydržení jest nabytí práva vlastnického nebo práva, podle toho, je-li předmětem držby věc nějaká nebo jisté právo. Při věcech movitých jest nabytí práva vlastnického úplným, t. j. působivým netoliko naproti pozbývateli samému, nýbrž i oproti každému třetímu; při věcech nemovitých ve veřejných knihách zapsaných, jest nabytí práva vlastnického neúplným; pokud předchozí držitel jakožto vlastník věci nadále ve knihách zapsán jest, podržuje právo knihovních disposicí. Proto jest vlastnické právo vydržitele ku věcem nemovitým omezeno a to nikoli co do obsahu svého snad, nýbrž co do objemu svého v té způsobě, že je úplně působivým prozatím jen naproti předchozímu držiteli, jinými slovy: vlastnické právo vydržitele ku věcem nemovitým jest úplným vlastnictvím, avšak toliko s relativním účinkem oproti předchozímu držiteli samému. Aby jeho vlastnické právo nabylo absolutní účinnosti naproti každému, k tomu vyhledává se po rozumu §§ 321, 322 o. o. z. knihovního vtělení práva vlastnického a k účelu tomu propůjčuje zákon vydržiteli právo žádati naproti dosavádnímu vlastníku o vtělení práva do knih (§ 1498 o. o. z.). Ten, kdo věděl o tom, že právo mimoknihovní bylo vydrženo, nemůže se odvolávati na důvěru ve knihy veřejné a musí vydržené právo uznati. Zásada tato bývá v praxi právní rozšířena v tom směru, že nemůže se odvolávati na § 1500 o. o. z. ani onen nabyvatel knihovní, který viděti musil při náležité pozornosti výkon vydrženého práva (roz. sb. »Gl. Ung.« č. 8573, 7957, 5982, 5019, 4164, 4134). Zásada § 1500 o. o. z. platí však jen pro singulární sukcesory, nikoli a nikdy pro dědice, naproti nimž — jelikož zůstavitele představují — dokonané vydržení jakoby naproti zůstaviteli samému zachovano jest v účinnosti a nemohou se dědicové odvolávati na důvěru ve knihy veřejné (roz. sb. »Gl. Ung.« č. 2904, 1779, 843). Následkem toho přetrhuje se vytržení knihovním převodem práva a počíná se znovu od doby převodu oproti knihovnímu nástupci. Doba vydržecí nemůže se smlouvou prodloužiti, ovšem ale zkrátiti; rovněž lze se vydržení napřed zříci. Aby vydržitel mohl vydržení ku platnosti přivésti, musí se k vydržení výslovně odvolávati. Na vydržení nebéře se zřetel z povinnosti úřední.

Vyhledávání přípravné (v řízení trestním).

I. Pojem.

Přípravné vyhledávání tvoří stadium řízení trestního a obsahuje kroky, jež trestní úřad a státní zástupce má podniknouti, jakmile jeden nebo druhý zvěděl o trestním činu, za tím účelem, aby zjištěny byly okolnosti rozhodné pro zavedení trestního řízení proti určité osobě nebo pro odložení oznámení (§ 88 tr. ř.).

II. Zásady platné pro přípravné vyhledávání.

1. Státní zástupce jest povinen zkoušeti všechna jeho došlá oznámení o trestních činech, jež sluší stíhati z moci úřední, a sledovati stopy takových trestních činů, o nichž zvěděl.

2. Státní zástupce má dále pátrati po důvodech podezření a tak přispívati k objevení neznámých pachatelů.

3. Obsahují-li nepodepsaná oznámení nebo oznámení pocházíející od osob úplně neznámých určité okolnosti trestný skutek hodnověrně označující, buďtež tyto okolnosti sice rovněž vyšetřeny, avšak staniž se tak pokud možno nenápadně a s pečlivým šetřením cti osob obviněných.

4. Pronikne-li k státnímu zástupci pověsť o trestném činu, jehož stíhání nezávisí jedině od žádosti účastníka, má státní zástupce dáti vyslechnouti osoby, jimiž pověsť o trestném činu byla rozšiřována, původ pověsti za spolupůsobení bezpečnostních úřadů zjistiti a o důvodnosti nebo bezdůvodnosti její se přesvědčiti (§ 87 tr. ř.).

5. Bylo-li vyšetřujícímu soudci oznámení ústně podáno, budiž o tom sepsán protokol a ten, kdo oznámení učinil, vyslechnut takovým způsobem, aby byl zjednán potřebný základ k dalším úředním úkonům. Úřední úkony, jež nedopouštějí odkladu, mohou býti předsevzaty i před sepsáním protokolu.

6. Vyšetřující soudce, zvěděl-li během svých úředních úkonů o okolnostech, z nichž lze souditi na spáchání trestního skutku nebo na jeho pachatele, jehož státní zástupce posud nezná, má státního zástupce o tom ihned vyrozuměti.

7. Vyšetřující soudce u sborového soudu I. instance má bez návrhu státního zástupce předsebráti jenom ty výkony, kterých nelze odložiti, ač nemá-li účel jejich býti vydán v nebezpečí nebo nemá-li zákonná lhůta býti překročena; o tom, co vykonal, má zpraviti státního zástupce a vyčkati potom dalších jeho návrhů (§ 89 odst. 1 tr. ř.)

8. Naproti tomu okresní soud má sice rovněž, jakmile zvěděl o zločinu nebo přečinu stíhaném z úřední povinnosti, státního zástupce ihned o tom zpraviti, zároveň však, nečekaje návrhů státního zástupce, má přípravné vyhledávání zavésti a v plném rozsahu konati. Pouze takové výkony vyšetřovací, jimiž by známky spáchaného činu trestného byly setřeny, tak že by jich nebylo lze znova ohledati, má předsebráti jen tehdy, když by hrozilo nebezpečí v prodlení; jinak má jen v oznámení, jež učiní, připomenouti, že takového vyšetřovacího výkonu jest potřebí, a má o to pečovati, aby známky činu byly zachovány, až by přišel buď vyšetřující soudce nebo žádosť jeho, by vyšetřovací výkon byl předsevzat (§ 89 tr. ř.). Trestní řád ukládá okresním soudům povinnosť, aby o trestných činech, o nichž nabudou vědomosti, státnímu zástupci učinili oznámení, zároveň však, aniž by vyčkávali jeho návrhu, aby zavedli přípravné vyhledávání. Ovšem nelze přesně zachovati hranici mezi přípravným vyhledáváním a přípravným vyšetřováním a může se tudíž státi, že okresní soudy provádějí přípravné vyhledávání způsobem rozsáhlejším, než jak toho vyžaduje účel jeho. Tím není však vůbec žádný zájem poškozen; věc sama nemůže tím trpěti, poněvadž, oč ve větší míře bylo vedeno přípravné vyhledávání, o to se zmenší pak přípravné vyšetřování; rovněž není tím poškozeno státní zastupitelství, poněvadž toto dle výsledků přípravného vyhledávání může zcela svobodně další kroky zaříditi; obviněný konečně může tím z pravidla jen získati, když již před přípravným vyšetřováním byla konána zevrubnější šetření. Jedině pro ten případ, když obviněný jest ve vazbě, muselo býti učiněno opatření, aby bylo zabráněno přílišnému protahování soudního přípravného vyhledávání. V tomto případě musí totiž okresní soud nejdéle do 8 dnů po uvěznění podezřelého spisy o přípravném vyhledávání předložiti státnímu zástupci, jenž pak nejdéle do 3 dnů má za-

tčeného ze stíhání propustiti nebo návrhy své co do osoby podezřelého i co do řízení učiniti u vyšetřujícího soudce. Podezřelý může býti ponechán ve vazbě u okresního soudu; žádá-li však podezřelý za to, musí býti do 48 hodin dodán k vyšetřujícímu soudci (§ 178 tr. ř.).

III. Policejní přípravné vyhledávání. Bezpečnostní úřady jsou povinny, zejména ku příkazu státního zástupce, nepřísežně vyslýchati osoby, které jsou s to podati o trestním činu vysvětlení. Ohledání a prohledání domu mohou z nařízení státního zástupce předsevzíti jen tenkráte, když by tu nebylo osoby soudní k takovému výkonu oprávněné, a když by se ukázala potřeba, aby se jednalo neprodleně. Státní zástupce může býti přítomen těmto výkonům, při nichž sluší vůbec šetřiti formálností předepsaných pro úkony soudní. Protokolů o těchto výkonech sepsaných může býti pod zmatečností použito jako průvodních prostředků jen tenkráte, když byly neprodleně zaslány soudci vyšetřujícímu, který má jich formu a úplnosť zkoušeti a, jeli třeba, nařiditi, by jednání bylo doplněno nebo opakováno (§ 88 odst. 3 tr. ř.).

Státní zástupce jest oprávněn v bezprostřední spojení s úřady bezpečnostními a jinými úřady státními a obecními vstoupiti a podpory jich si vyžádati; úřady bezpečnostní a jim podřízení orgánové jsou povinni příkazů jeho uposlechnouti. Dle těchto ustanovení jest státní zástupce povinen k účelům přípravného vyhledávání soudní policie použíti a ji v tomto směru říditi. Následkem toho stojí bezpečnostní úřady ve příčině svých výkonů pod vlivem odborného úředníka a s druhé strany předcházejí takto před vlastním trestním řízením kroky přípravné, které nemají ještě rázu řízení soudního a konají se způsobem, který nedotýká se cti a osobní svobody podezřelého tou měrou, jako řízení soudní; v pravdě má policejní přípravné vyhledávání představovati to, čím měla býti dle původní své myšlénky generální inkvisice, čím však tato ve skutečnosti nikdy býti nemohla, poněvadž při ní postupoval z úřední moci vyšetřující soudce.

Přihlíží-li se pak k účinkům, které zavedení soudně policejního přípravného vyhledávání stojícího pod vlivem státního zástupce míti musí, jest především jasno, že jím jest netoliko soudní přípravné vyšetřování značně obmezeno, nýbrž i že přípravná vyšetřování zavedená na základě policejního vyhledávání jistěji a rychleji mohou býti k cíli přivedena. Kromě toho má zavedení policejního přípravného vyhledávání ještě další prospěšné účinky:

a) Právo a povinnosť státního zastupitelství navrhovati zavedení přípravného vyšetřování nabylo teprve nyní pravého významu, kde tento návrh není již tak snadno pouhou bezobsažnou formulí.

b) Osobní svoboda neméně získá tím, že se pošine moment, kdy státní zástupce musí navrhovati zavedení vyšetřování; neboť policejní přípravné vyhledávání se musí konati způsobem osobní svobodu vůbec neobmezujícím. Tím okamžikem, kdy podezřelý má býti vzat do vazby, jest působnost soudní policie obmezena lhůtou 48 hodin. Koncem této lhůty musí býti podezřelý postaven před vyšetřujícího soudce, a tím okamžikem přechází pak další řízení do rukou soudu. Čím prospěšnější jest tudíž policejní přípravné vyhledávání, tím méně se bude doporučovati zaměňovati je, vyjímajíc nutné případy, řízením soudním. Lépe než positivními policejními předpisy bude tímto zařízením tudíž o to postaráno, aby, jako v Anglii, soudní policie v tichosti svoje pátrání zavedla a důvody

podezření prozkoumala prve, než vůbec osoby podezřelého bylo se dotknuto. Tím se též ve většině případů vazba kolusní buď vůbec stane zbytečnou nebo se alespoň značně obmezí.

Zbývá toliko ještě uvážiti, zdali se tímto policejním přípravným vyhledáváním řízeným přímo státním zastupitelstvím neohrožuje právní bezpečnosť podezřelého, jelikož má tak veřejný žalobce rozhodný vliv na průvodní materiál. Avšak v tom směru sluší především poznamenati, že policejního výslechu osob, kteréž o trestním činu zprávu mohou podati (osob přezvědných) z pravidla nelze při hlavním přelíčení použiti jako prostředku průvodního, jelikož dle § 252 tr. ř. předčítání takových protokolů při hlavním přelíčení jest vázáno přesnými podmínkami.

Policejní přípravné vyhledávání jest vůbec velice obmezeno tím, že zeměpanské policejní úřady se nacházejí toliko v nečetných místech, obecní policie pak k tomuto účelu z pravidla užiti nelze již z toho důvodu, že působnosť její jest nutně obmezena na obvod obce. Bylo tudíž již z té příčiny jakož i vzhledem ke zkušenostem nabytým dle tr. ř. z r. 1850 nutno svěřiti přípravné vyhledávání též soudům (mot. k tr. ř.). Srv. Prof. Dr. Storch, Řízení trestní rakouské, díl II, str. 142 a n.

Vyhnání plodu ze života jest zločin, jehož se dopouští

a) osoba ženská, která úmyslně t. j. v úmyslu zabíti (rozh. kass. dv. ze dne 21. února 1891), jakýkoli čin podnikne nebo jinou osobou podniknouti dá, kterýž způsobí vyhnání jejího plodu ze života nebo porod takový, že dítě přijde na svět mrtvé (vyhnání vlastního plodu ze života; § 144 tr. z.). Trest dokonaného zločinu: těžký žalář od jednoho do pěti let, trest pokusu: žalář od 6 měsíců až do 1 roku (§ 145 tr. z). K tomuto trestu má býti odsouzen otec vyhnaného plodu, jestliže zločinem spolu vinen jest (§ 146 tr. z.). Zločinu toho dopouští se dále

b) každý, kdo z jakéhokoliv úmyslu (t. j. sice v úmyslu zabíti, ale úmysl ten může na jakémkoli motivu se zakládati) proti vůli a vědomí matky, t. j. bez jejího svolení, třebas i s vědomím jejím (rozh. kass. dv. ze dne 15. prosince 1879 sb. č. 219) vyhnání jejího plodu ze života způsobí neb způsobiti se pokusí. (Vyhnání cizího plodu ze života; § 147 tr. z.). Trest jest těžký žalář od 1 do 5 let, když zároveň přivoděno nebezpečí života matčina a ujma na jejím zdraví, 5 až 10 let (§ 148 tr. z.). Stejné ustanovení obsahuje také vojenský trestní zákon v §§ 423 až 427 a trestní zákon pro Bosnu a Hercegovinu v §§ 220—224. Nedbalostí způsobené vyhnání není trestné. Tomu zdánlivě odporuje rozh. kass. dv. ze dne 23. května 1884 sb. č. 644, avšak v tom případě jednalo se o plod, jejž vzhledem k okolnostem vyskytlým bylo považovati za dítě, pokud se týče za člověka ve smyslu § 335 tr. z., jehož smrt byla způsobena nepatřičným počínáním porodní báby.

Podle osnovy nového trestního zákona (§§ 232—234) těhotná žena, jež plod svůj vypudí nebo někým jiným vypuditi dá, trestá se káznicí od 1 do 5 let nebo vězením nejméně tříměsíčním. Týž trest stíhá toho, kdo se svolením těhotné její plod vyžene nebo v životě matky usmrtí. Učinil-li tak za úplatu, má býti odsouzen do káznice od 1 do 10 let. Kdo beze svolení těhotné její plod vyžene nebo v životě usmrtí, tresce se káznicí od 2 do 15 let, a byla-li tím způsobena smrt těhotné, káznicí od 5 do 20 let.

Vyhostění.

Trestní zákon ustanovuje, že při zločinech má býti rozsudkem prohlášeno vypovězení ze země po přestálém trestu a stanoví vypovězení ze země jako zostření trestu žaláře. Ohledně přečinů a přestupků užívá trestní zákon výrazu »vyhostění« (»Abschaffung«), jakkoli též toto vztahovati se může na veškery korunní země mocnářství, ve kterémž případě jest pak »vyhostění« totožné s pojmem »vypovězení ze země« (»Landesverweisung«). Otázku, zda tuzemci vůbec dle zákl. zák. st. ze dne 21. prosince 1867 mohou býti vypovězeni z celé korunní země, mají-li v některé obci její právo domovské, jakož i otázku, platí-li vyhostění tuzemce s nějakého místa pro vždy nebo jen pro jistou dobu, řeší nová osnova trestního zákona. Osnova nazývá vzdálení odsouzeného z dosavadního bydliště jeho, jak při zločinech, tak při přestupcích pouze »vypovězením« (»Verweisung«) a ustanovuje, že vypovězení z nějakého místa platí vždy pro celý policejní obvod, v němž se místo toto nalézá, že z celé říše nemohou býti vypovězeni ti, kteří mají rakouské právo občanské a že pouze občané států cizích mohou býti vypovězeni buď na určitou dobu nebo na vždy, tuzemci však jenom na určitou dobu, dle daných poměrů vyměřenou, však nikdy s místa, kam příslušejí (§ 39 osn.). Platný zákon trestní rozeznává případy, kdy vyhostění v rozsudku trestním prohlášeno býti musí a případy, kde jest to pouze možné. Vyhostění musí býti obsaženo v rozsudku:

a) při nepravém ohlášení stavu, zaměstnání nebo jiných okolností (§ 320 ad *e)*, *g)* tr. z.).

b) cizozemci mají býti vypovězeni ze všech korunních zemí, dopustili-li se těchto přestupků:

α) nedovoleného provozování lékárnictví jako živnosti (§§ 343, 344 tr. z.);

β) neoprávněného prodeje vnitřních nebo vnějších prostředků léčebných (§§ 354, 355 tr. z.);

γ) výroby paklíčů (§§ 469, 470 tr. z.);

δ) koupě věcí od nedospělých (§§ 471, 472 tr. z.);

ε) kuplířství (§§ 512, 513 tr. z.);

ζ) zapovězených her (§ 522 tr. z.).

c) Podle trestního zákona důchodkového má býti vyhostěn:

α) kdo se dopustil několikráte podloudnictví;

β) vůdcové nebo strůjci podloudnické roty nebo roty ku provádění podloudního obchodu;

γ) pojišťovatelé podloudnictví;

δ) ti, kdož pro jiné než tuto vyjmenované přestupky důchodkové podloudnického řemesla se týkající byli odsouzeni ku vězení přes měsíc (§ 247 tr. z. důch.).

Dle zákona trestního může se rozsudkem vyhostění prohlásiti, což zůstaveno uvážení soudcovu dle poměrů a se zřetelem na osobu obviněného v následujících případech:

a) při zlehčování úředních nařízení, pobuřování proti státním a obecním a j. úřadům (§ 300 tr. z.);

b) při zlehčování zřízení manželských, rodinných, vlastnických nebo schvalování nezákonných nebo nemravných činů (§ 305 tr. z.);

c) při přečinu lichvy (§§ 2 a 15 z. ze dne 28. května 1881 č. 41 ř. z.).

d) Podle trestního zákona důchodkového mohou cizinci, kteří byli pro opovážlivé podloudnictví k trestu odsouzeni, ze všech zemí, kde trestní zákon důchodkový platí, býti vypovězeni (§ 249 tr. z. důch.). Bylo-li trestním rozsudkem vypovězení odsouzeného po přestálém trestu nebo vyhostění jeho z jedné nebo ze všech zemí v říšské radě zastoupených vysloveno, má státní zastupitelství o tom podati zprávu přednostovi země, v níž nalézá se trestní soud. Týká-li se vyhostění pouze jediného místa neb okresu, má o tom býti vyrozuměn nejnižší politický neb bezpečnostní úřad (§ 407 tr. z.).

Vyhotovení soudní.

Vyhotovením soudním rozumí se písemné vyřízení určitých úředních úkonů, k nimž zavdává podnět projednávání záležitostí soudům přikázaných, jako ku př. vyhotovení rozsudků, usnesení, dekretů, úředních vysvědčení, dopisy, zprávy a j. v. (srv. § 79 zákona o organisaci soudů ze dne 27. listopadu 1896 č. 217 ř z. a § 191 jednacího řádu pro soudy prvé a druhé stolice ze dne 5. května 1897 č. 112 ř. z.).

Veškerá soudní vyhotovení buďtež sdělána pokud možno stručně, určitě a srozumitelně. Vyhotovuje-li se nález a usnesení soudů trestních sluší v rozhodovacích důvodech projevy obviněného jakkoli závadné (nemravné, nečestné, ohrožující veřejnou bezpečnost atd.) kromě toho uvésti jen potřebnými všeobecnými výrazy, ne tedy doslovně a týmiž výrazy (srv. § 165 min. nař. ze dne 16. června 1854 č. 165 ř. z. a § 191 cit. jedn. řádu). Strany pojmenovati dlužno tak, jaký jim titul přísluší dle rodu nebo postavení jejich nebo dle zvláštních nařízení (ku př. bratřím, sestrám, descendentům, následníkům císaře pána přináleží titul »Císařská Výsosti«; nebo ku př. ten, kdo povolán byl za ministra, požívá po dobu svého úřadování titulu »Excellence«. Srv. nejv. rozh. ze dne 8. ledna 1868). Naproti tomu odpadá v každé titulatuře zvláštní přísudek, jako »slavný«, »veleslavný«, »vysoký«, jakož i výrazy naznačující jakkoli poměr podřízenosti v textu vyhotovení (ku př. prosí »zdvořile« a pod.), pokud jde o vzájemné styky soudů, služební styky soudů s ministerstvem spravedlnosti, a rovněž v písemném styku služebním s úřady vojenskými; jinak písemný styk služební s ostatními úřady civilními vázán jest užíváním naznačených přísudků (§ 192 jedn. řádu; k tomu srv. nař. min. války ze dne 22. listopadu 1868 č. praes. 4077 a výn. min. sprav. ze dne 4. ledna 1869 č. 100 ř. z.).

Ve všech vyhotoveních udati jest číslo jednací, jméno soudu (buď v textu vyhotovení nebo na konci u dáta vyhotovení). Vyhotovení podpisuje u okresních soudů samosoudce, kterýž rozsudek vynesl nebo jiný předmět naň vznesený vyřídil, veškerá jiná písemná vyhotovení podpisuje však přednosta soudu. U soudů sborových podpisuje vyhotovení předseda senátu, jemuž dotyčná věc přikázána byla k vyřízení; v právních věcech, o nichž se již spor nevede, jakož i v záležitostech řízení nesporného podepisuje veškerá vyhotovení president soudu sborového (§ 79 odst. 1 a 2 zák. o org. soudní). Ustanovení toto platí též o vyhotoveních rozhodnutí o prostředcích opravných a ohledně vyhotovení oněch vyřízení, která si strany vyžádaly v soudní kanceláři (§ 56 zák. o org. soud.). Všecky podpisy mají býti zřetelné a čitelné, nesmí se však užívati ku podepisování razítek (§ 191 jedn. ř.).

Vyhotovuje-li se usnesení, které doručeno jest (jako zvláštní kus) spolu s podáním nebo rubrikou, mají se dle možnosti strany a jich zástupci nebo zmocněnci (§ 429 c. ř. s.) označiti přiměřeným poukazem na ony údaje v podání nebo rubrice obsažené (§§ 75 a 80 odst. 2 c. ř. s.), jako ku př.: »V právní záležitosti mezi stranami zevně (vedle) naznačenými, jichž zástupci tamtéž uvedeni jsou« (tedy netřeba udání těchto opakovati, píše-li se ku př. usnesení na podání samé, § 193 jedn. ř.). Soud a soudcové, již měli podíl na vydání dotyčného usnesení, označují se ve vyhotovení jen udáním čísla příslušného oddělení soudního, jež se připojí dole k datu; ku př. »C. k. zemský soud v Praze, oddělení III., dne 24. srpna 1899 (srv. § 79 odst. 3 zák. o org. soud. a § 193 nov. jedn. ř.).

Odůvodnění určitého usnesení soudního musí býti ve vyhotovení z pravidla zevně odděleno od usnesení samého v ten způsob, že jde odůvodnění před usnesením nebo že připojí se jako samostatný, zvláštní odstavec; výjimečně netřeba předpisu tohoto šetřiti, když odůvodnění spočívá jen v dovolání se na určité místo zákona (jako ku př. »na základě § 428 c. ř. s.«), nebo když se odůvodnění dá stručným výrazem vystihnouti (§ 193 jedn. ř.).

Zvláštního vyhotovení se nevyhledává při pouhých opatřeních nebo usneseních soudu (senátu) [za to ovšem vyhotovení musí býti pořízeno ku př. o nálezích neb usneseních, proti nimž stranám přísluší zvláštní rekurs nebo právo k okamžité exekuci atd.], jimiž jen rozepře se pořádá tím nebo oním směrem, dále stanoví-li se stranám rok zejména na základě žalob (tu soudce napíše jen den a hodinu, kdy rok odbýván bude), při rozkazech platebních a příkazech výpovědních (§ 56 zák. o org. soud.) dokonce nahraditi jest každé zvláštní vyhotovení pouhou značkou »Povoleno«. Další zvláštností řízení směnečného a upomínacího, jakož při soudní výpovědi z nájmu nebo pachtu jest, že strany mohou spolu se žalobou nebo žádostí příslušnou podati i připravená vyhotovení navrhovaného opatření soudního (t. j. platebního rozkazu, příkazu a pod.) a soudce může potřebnými doplňky naprostou platnost i způsobilost jich k naznačenému účelu způsobiti (srv. §§ 194 a 195 jedn. ř. a § 56 zák. o org. soudů).

Koncepty vyhotovení, jež vypracovati má příslušný soudce (ku př. předseda senátu, referent a pod.) mohou připraviti i soudcovští pomocní úředníci (právní praktikanti, auskultanti), jenže ovšem bez schválení příslušného soudce (podpisem jeho), jenž k rozhodnutí byl povolán, nesmí býti soudní kanceláří vyhotoveny ony koncepty na čisto. Prve než se schválení dá, provésti jest všechny gramatické i věcné opravy nutné, po případě učiniti dotaz k senátu, jestliže v ohledu věcném různí se náhled předsedy senátu a člena senátu, jenž vypracovati měl koncept. Koncept rozsudku musí býti podepsán vedle soudce i zapisovatelem (§ 196 nov. jedn. ř.).

Usnesení soudní, na jichž základu proveden býti má nějaký zápis knihovní (výměry knihovní), musí býti prve v konceptu úřadu knihovnímu k nahlédnutí předložena. Usnesení, kterým se povoluje knihovní zápis nebo vklad do knih ukladacích (t. zv. Verfachbücher — ve Vorarlberku jsou dosud knihy tyto nahražující řádné knihy pozemkové), podepíše jen soudce rozhodnutí příslušné učinivší; podobně jest postupovati i při soudech sborových, jestliže příslušné vyřízení svěřeno bylo některému členu soudu sborového jako samosoudci (srv. §§ 198 a 182 odst. 2 jedn. ř., jakož i § 102 zák. knih.). Sdělení různá soudům jiným neb úřadům vyhotoviti

jest z pravidla a zaslati v prvopisu (v originále); tu se jednoduše připojí potřebné vyřízení na dožádání nebo dopis k soudu došlý a úřadu dožadujícímu zašle zpět. Obsah a datum vyřízení poznamenají se však v denníku (žurnálu) presidiálním, v rejstříku pro záležitosti právní pomoci se týkající nebo též stručným záznamem ve spisech (§ 199 jedn. řádu). Protokoly sepsané (soudcovskými úředníky nebo soudní kanceláří) o podaných návrzích nebo prohlášeních, o nichž meritorně rozhoduje soud jiný, zaslati jest v prvopisu tomuto soudu s poznámkou o učiněném zaslání. To platí zejména pro žaloby podané k protokolu dle § 64 č. 4 c. ř. s. u okresního soudu bydliště nebo trvalého pobytu žalobcova, jakož i pro žádosti za povolení práva chudých učiněné protokolárně (§ 200 jedn. ř.).

Je-li určitý soud nebo úřad dožádán za právní pomoc, a k účelu tomu musí znáti příslušné spisy, vyhotoviti jest dožádání na spisech samých a zaslati je takto i se spisy úřadu dožádanému; ovšem když v určité záležitosti činnými mají býti soudy různé nebo je-li tu nějaký jiný důvod závažný, podrží se raději spisy u soudu dožadujícího a za právní pomoc žádá se zvláštním dopisem. Do ciziny nesluší spisy v tomto případu ani tehdy zasílati, když jde o styk bezprostřední s nějakým úřadem cizozemským (srv. §§ 200 a 201 odst. 1 jedn. ř.). V jakém rozsahu vůbec soudům styk s cizími úřady dovolen jest a jakých forem šetřiti jest, stanoveno jest zvláštními předpisy. Tak vydáno bylo ku př. nařízení min. sprav. ze dne 25. července 1894 č. 15.526 o korrespondenci našich soudů se soudy království uherského a o doručování stranám v Uhrách; ohledně Belgie platí tu nař. ze dne 7. března 1857 č. 50 ř. z. (pro všechny soudy), a výn. min. sprav. ze dne 15. prosince 1878 č. 17.088 (zvlášť svědčící všem vrchním soudům zemským); pokud jde o Brasilii, poukázáno budiž na nař. min. sprav. ze dne 22. července 1896 č. 11.034 o vzájemném poskytování právní pomoci mezi Brasilií a Rakouskem; s Německem sjednáno v té příčině více úmluv a platí tu zejména nař. min. sprav. ze dne 4. března 1873 č. 2440, ze dne 7. května 1873 č. 5772, ze dne 5. října 1873 č. 12.529, dále nař. ze dne 13. února 1890 věst. min. sprav. č 11, nař. min. sprav. ze dne 3. srpna 1891 věst. min. sprav. č. 28; ohledně Francie mají v té příčině důležitost zejména nař. ze dne 20. března 1852 č. 74 ř. z., a ze dne 7. října 1854 č. 270 ř. z., konečně výn. min. sprav. ze dne 23. ledna 1878 č. 1120; ohledně Řecka platí nař. ze dne 25. ledna 1890 č. 4 věst. min. sprav., dále nař. min. sprav. ze dne 3. července 1893 č. 10.929 věst. č. 23; s Anglií nevyměňují se spisy; za účelem dodání spisů nebo k nabytí vysvětlení a zpráv potřebných mají se soudové obrátiti na tamnější rakouské konsuláty (dv. dek. ze dne 10. prosince 1846 č. 1008 sb. zák. soud.); jinak platí tu zvláště výnos min. sprav. ze dne 17. května 1857 č. 10.896, výn. ze dne 4. dubna 1858 č. 6532 svědčící vrchním soudům zemským, výn. min. sprav. ze dne 10. září 1870 č. 10.722 a j. v.; ohledně Italie nař. min. sprav. ze dne 23. srpna 1872 č. 131 ř. z. a k tomu se odnášející výn. min. sprav. ze dne 29. listopadu 1872 č. 15.025 svědčící všem vrchním soudům zemským, dále nař. ze dne 26. září 1885 č. 64 věst. min. sprav. (kdež podán seznam soudů království italského) a j. v. Ve příčině Severní Ameriky vydáno zvláštní nař. min. sprav. ze dne 14. listopadu 1856 č. 216 ř. z., nejnověji pak nař. min. sprav. ze dne 31. ledna 1897 č. 25.896 z r. 1896 (věst. min. sprav. č. 4). Pokud jde o styk s Ruskem

vydáno nařízení dne 14. října 1850 č. 393 ř. z., dále státní smlouva ze dne 2. dubna 1884, výn. min. sprav. ze dne 21. března 1872 č. 3354, ze dne 19. listopadu 1879 č. 17.301 (všem vrchním soudům zemským a vrchním státním zastupitelstvím) atd.; ohledně Srbska platnost má státní smlouva ze dne 6. května 1881 č. 88 ř. z. z r. 1882 s královstvím srbským uzavřená (čl. IV.), styk s Tureckem došel upravení již. dv. dekretem ze dne 16. června 1847 č. 1066 sb. zák. soud., později též výnosem min. sprav. ze dne 16. prosince 1855 č. 26.001 a ze dne 24. srpna 1856 č. 18.646, pokud jde pak specielně o soudy dalmátské srv. výn. min. sprav. ze dne 13. ledna 1857 č. 26.944 a j. v. Co se týče poštovného z úředních korrespondencí vůbec s oněmi státy, kteréž přistoupily k mezinárodní úmluvě poštovní ze dne 9. října 1874 č. 88 ř. z. z r. 1875 (státy, jež k oné úmluvě přistoupily, jsou: Rakousko-Uhersko, Německo, Belgie, Dánsko, Egypt, Spojené státy severoamerické, Velká Britanie, Řecko, Italie, Luxemburg, Nizozemí, Norvéžsko a Švédsko, Portugalsko, Rumunsko, Rusko, Švýcary, Srbsko a Turecko), rozšiřuje se platnost předpisů, kteréž obsaženy jsou ve výn. min. sprav. ze dne 5. října 1873 č. 12.529 publikované specielně jen ohledně Německa i na státy svrchu vyjmenované, bližší návody obsaženy jsou pak ve výn. min. spr. ze dne 12. dubna 1876 č. 4651, dále nař. min. sprav. ze dne 16. července 1894 č. 25.207 z roku 1893 věst. č. 26.

Byl-li soud dožádán, by výroky rozsudích, nálezy bursovních soudů rozhodčích a jiné mimosoudní listiny, na jichž základě exekuce se připouští doručil stranám v cizině, vyřídí se dožádání tím, že se napíše povolení příslušné na vyhotovení (z pravidla na poslední stranu) určeném pro doručení (§ 202 jedn. ř.). Co do vyhotovení zpráv představeným úřadům, zejména pak o služební cestě, jíž dlužno šetřiti při podávání zpráv ministerstvu spravedlnosti, nejvyššímu soudnímu dvoru a kasačnímu dvoru soudnímu srv. §§ 203 a 204 jedn. řádu.

Jak se předkládají a vyřizují odvolání a dovolání, dále rekursy, o tom zevrubně šíří se §§ 205 a 206 jedn. ř.; zde uvésti jest zejména, že usnesení soudu odvolacího nebo dovolacího připojí se na předkládané spisy v prvopisu a to pravidelně přitisknutím razítka, strany a předmět sporu při tom sluší co nejstručněji označiti (§§ 469 a 508 c. ř. s.); totéž platí i o písemnostech dle §§ 473 nebo dle 509 c. ř. s. dodatečně zasílaných stolici dovolací nebo odvolací (§ 205 odst. 2 nov. jedn. ř.). Zprávy, jimiž se rekursy předkládají (ve smyslu § 522 c. ř. s.), sluší podati v stručném prvopisu na rekursu samém nebo na připojeném zvláštním listu (výjimečně žádá se čistopis zprávy, je-li ku př. rukopis pisatele zprávy nečitelný; § 206 jedn. ř.); srv. též § 207 jedn. ř. Odvolání nebo dovolání, jakož i rekursy podané proti témuž rozhodnutí předložiti se musí opravné stolici současně a pravidelně tu ona zpráva ohledně rekursu předkládaná odpadá (§§ 206 a 208 jedn. ř.). Jestliže se spisy, jež následkem vzneseného opravného prostředku mají předloženy býti stolici opravné, nenalézají již u soudu první instance, jest tento soud I. instance povinen přiměřeným dožádáním postarati se o to, aby příslušné spisy přímo zaslány byly opravné stolici od toho soudu nebo úřadu, kde se právě nalézají; o tom, že se tak stalo, připojena budiž ve zprávě předkládací patřičná poznámka, třeba v tento smysl upravená: »Spisy v záležitosti osoby A. proti B. o vlastnictví pozemku předkládají se následkem

odvolání soudu zemskému v Praze; o zaslání scházejících spisů procesních c. k. zemskému soudu byl dožádán c. k. okresní soud na Zbraslavi« a pod. (§ 209 jedn. ř.).

Zasílají-li se jiným soudům, úřadům prvopisy důležitých listin, má soudce, pokud se týká, předseda senátu rozhodnouti o tom, zda mají býti vyhotoveny a podrženy ověřené opisy listin oněch; může se pak podržení takovýchto opisů opatřiti i v zájmu a na žádost stran samých (§ 210 jedn. ř.). Co se týče opatření, jichž třeba k doručení vyřízení toho nebo onoho soudu, resp. senátu, přísluší určiti způsob doručování a vydati bližší nařízení k výkonu doručení soudci, pokud se týká, předsedovi senátu nebo referentu pro soudnictví nesporné, jemuž příslušná záležitost byla přikázána (§ 211 jedn. ř. odst. 1 a násl., jakož i podrobnější předpisy § 212 o doručení sluhami soudními, poštou, k vlastním rukoum, prokuristovi atd., pokud jde pak o doručení urychlené, o doručení v neděli nebo o svátek, vyhláškami veřejnými srv. § 213 jedn. ř. a k tomu §§ 92, 342, 95, 96, 102, 103 odst. 3, 107, 115, 119, 121, 116, 119 a j. c. ř. s.). Mají-li v právních záležitostech stejného druhu současně učiniti se vyhlášky ediktem, dlužno vyhlášky novinami uveřejňované, pokud možno, shrnouti v edikt pravidelně jediný (§ 214 jedn. ř.).

Vyhotovení čistopisů vázáno jest určitými, podrobně uvedenými předpisy a jsou rázu více méně formálného (§ 215 jedn. ř.).

Soudní pečetí opatřiti dlužno vyhotovení čili čistopisy:

a) rozsudků;

b) platebních příkazů;

c) platebních rozkazů;

d) smírů;

e) povolení exekuce;

f) ediktů a schvalovacích doložek v záležitostech poručenských, opatrovnických a svěřenských;

g) vysvědčení úředních a ověření, počítaje v to vyhotovení, výpisy a opisy soudních spisů (srv. § 56 odst. 3. zák. o org. soudů);

h) protestů;

i) výpisů knihovních, depositních;

j) konečně všechny dopisy zasílané cizozemským úřadům nebo jiným orgánům úředním (srv. § 216 jedn. ř.).

Vyhrožování.

I. Pojem.

Zločinu veřejného násilí nebezpečným vyhrožováním dopouští se, kdo přímo neb nepřímo, písemně neb ústně neb jinak, udav jméno své aneb ho neudav, v tom úmyslu hrozí ublížením na těle, na svobodě, na cti neb na majetku, by jednotlivé osoby, obce neb okresy uvedl v strach a nepokoj, ač je-li vyhrůžka způsobilou vzbuditi v tom, komu bylo hrozeno, se zřetelem na poměry a osobní jeho povahu, neb na důležitost zla, jímž bylo vyhrožováno, důvodnou obavu, t. j. obavu, že zlo, jímž se vyhrožuje, bude vykonáno; nerozhodno jest, směřuje-li zlo, při vyhrožování jednotlivé osobě, proti tomu, komu bylo hrozeno, proti jeho rodině a jeho příbuzným nebo proti jiným osobám, pod jeho ochranou stojícím a zda setkala se vyhrůžka s výsledkem (t. j. byla-li bázeň a nepokoj vzbuzen čili nic) (§ 90 v souvislosti s § 98 tr. z.). Skutková povaha zločinu není vyloučena

tím, že při vyhrožování bylo užito zlého nakládání, pokud jen toto mělo sesíliti účinek vyhrožování (roz. nař. s. ze dne 5. února 1881 sb. 306).

II. Trest.

Trestem zločinu jest těžký žalář od 6 měsíců do 1 roku. Jsou-li tu okolnosti přitěžující, zvláště když ten, s nímž se zle nakládalo, byl násilím mu učiněným nebo nebezpečnou vyhrůžkou po delší čas uveden v trapný stav; — bylo-li hrozeno vraždou nebo zapálením; — když škoda, kterou se hrozí, převyšuje obnos 1000 zl.; když vyhrožováno bylo celým obcím neb okresům, jest trestem těžký žalář od 1 roku do 5 roků (§ 100 tr. z.). Stejné předpisy obsahují též voj. z. tr. (§§ 377, 378) a tr. z. pro Bosnu a Hercegovinu (§§ 174, 175).

III. Osnova nového trestního zákona.

Dle § 136 osnovy dopouští se přečinu, kdo se pokouší uvésti obyvatele osady neb krajiny vyhrožováním zločinem nebo přečinem v bázeň a nepokoj a trestá se vězením od 1 téhodne až do 2 roků. Též připouští se nález, že může býti dán pachatel pod policejní dohled. Kromě tohoto ustanovení, jež je obsaženo v 6. hlavě, jednající o rušení míru, jest dle § 246 tr. z. přečinem, když někdo vyhrožuje druhému ublížením na těle, svobodě, cti nebo majetku za takových okolností, jež jsou způsobilými vzbuditi v ohroženém obavu, že vyhrůžka bude vykonána. Přečin tento tresce se vězením od 1 dne do 6 měsíců nebo pokutou do 1000 zl.

Výchova dítek.

Svrchovaný zájem, jaký má stát a míti musí na výchově mládeže, dochází výrazu ve mnohém směru v zákonodárství, jež ukládá rodičům, poručníkům, soudům a úřadům politickým důležité povinnosti k docílení tohoto mravního úspěchu.

I. K výchově dítek zavázáni jsou

1. rodičové; tito mají dle předpisu o. o. zákonníka povinnost starati se o život a zdraví svých manželských dítek, poskytnouti jim slušné živobytí, vyvinovati jich tělesné a duševní síly a položiti základ k jich příštímu blahu vyučováním v náboženství a v prospěšných vědomostech. Péče o zdraví přináležeti má po výtce matce, péče o živobytí připadnouti má otci a to tak dlouho, dokud se děti samy vydržovati nemohou.

2. Je-li otec nemajetný, má se matka starati o výživu, a zemře-li otec, připadá matce veškera výchova. Není-li matka již na živu nebo je-li nemajetna, postihuje tato povinnost otcovy prarodiče a po těchto prarodiče strany matčiny.

3. Jsou-li rodiče rozvedeni nebo rozloučeno-li manželství jejich co do svazku, smějí rodiče učiniti úmluvu co do výchovy dítek svých; nemohou-li se dohodnouti, rozhoduje soud tak, že matka převzíti musí vychování dítek mužského pohlaví až do dokonaného čtvrtého roku, dítky pak pohlaví ženského až do dokonaného 7. roku, ač-li z důležitých příčin není potřebí jinak naříditi. Náklady vychování nésti jest otci. Z moci otcovské sleduje, že otec má právo vychovávati své manželské nedospělé dítko k tomu stavu, jejž pro ně za přiměřený pokládá. Po dosažené dospělosti může soud k žádosti dítěte vyslechnuv otce nalézti o tom, zda vzhledem ku stavu a jmění otcovu, jakož i zřetelem k náklonnosti a schopnostem dítěte má býti ono vychováváno k jinému povolání (§§ 139, 141 až 143, 148, 150 o. o. z.).

Přísnost zákona co do povinnosti výchovy dítěte obráží se ve dvou ustanoveních; dle § 177 o. o. z. pozbývá otec, kterýž naprosto zanedbává zaopatření a výchovu svých dítek, moci otcovské navždy, dle § 769 o. o. z. mohou pak rodičové býti od svých dítek vyděděni, jestliže docela o výchovu jejich se nestarali.

4. I děti nemanželské oprávněny jsou požadovati na rodičích svých zaopatření, vychování a ošetřování měrou jejich (rodičů) jmění přiměřenou. Povinnosti tyto odnášejí se na trojí stupeň věku a to: dětství, nedospělost a nezletilost (rozh. ze dne 19. listopadu 1863 č. 8087, sb. »Gl. Ung.« č. 1832). I tu postihuje povinnost alimentační v první řadě otce, nemůže-li povinnosti této dostáti, dochází na matku. Pokud matka chce a může své nemanželské dítko sama vychovávati v duchu jeho příštího povolání, nesmí jí otec dítko odníti. Je-li však blaho dítěte výchovou matky ohroženo, musí býti od ní odděleno. Rodiče mají toho vůli dohodnouti se mezi sebou o vychování nemanželského dítěte, avšak úmluva taková nemá býti právu dítěte nijakž na újmu (§§ 166—170 o. o. z.).

5. Nezletilci, kteří nejsou pod mocí otcovskou, podřízeni jsou poručníku. Tento má rovněž povinnost a právo starati se o výchovu nezletilce, avšak v důležitých záležitostech vymoci si musí teprve předpisů poručenského soudu. Osoba osiřelého nedospělce má býti předkem svěřena matce a to i tehdy, když v poručnictví se neuvázala nebo se opět provdala (§§ 216 a 218 o. o. z.).

II. Co se týče nákladů s výchovou spojených, dlužno lišiti, má-li dítě, o jehož výchovu jde, své jmění, čili nic. V prvém případu hradí se náklady vychování z příjmů plynoucích ze jmění; nepostačují-li tyto příjmy, jsou rodičové (srv. svrchu) povinni nedostávající se prostředky doplniti a má li dítko poručníka, smí býti k tomu použito se schválením soudu poručenského i jmění hlavního. Nemá-li dítě jmění žádného, zavázáni jsou rodičové veškery náklady vychování ze svého nésti, a poručník má přiměřený nárok na dobročinné ústavy do té doby, dokud nezletilec sám živiti se nemůže (§§ 150, 219—221 o. o. z.).

III. Co se týče povinnosti školní, dlužno poznamenati: Říšský zákon o školách národních ze dne 14. května 1869 č. 62 ř. z. (pozměněný zákonem ze dne 2. května 1883 č. 53 ř. z.) stanoví: Škola národní má za úkol vychovávati dítky mravně-náboženským směrem, rozvíjeti jich duševní činnost a vyzbrojiti je vědomostmi a schopnostmi pro život žádoucími. Rodičové anebo jich zástupci nesmí dítky své, pokud se týká, poručence, ponechati bez vyučování předepsaného pro veřejné školy národní. Povinnost školní počíná dokonaným šestým rokem a trvá pravidelně až do dovršeného 14. roku. Dítky mohou býti sproštěny návštěvy školy veřejné a vyučovány doma nebo ve škole soukromé, avšak rodiče jsou zodpovědni za to, aby se dítkám v tom případu v dostatečné míře dostalo aspoň vyučování předepsaného pro školy národní. Okresní školní dozorce má eventuelně právo i závazek o tom se přesvědčiti.

IV. Příspěvky na vychovávání. Viz čl. Pense státních úředníků, jich vdov a sirotků.

Vykázání (v řízení celním a důchodkovém).

Vykázáním rozumí se povinnosť prokázati odebrání, původ a vyclení zboží; předpis tento jest nejúčinnějším kontrolním opatřením v řízení celním.

I. Rozsah vykázání.

Prokázáno budiž:

1. odebrání zboží, kdy a od které osoby přešlo na toho, jenž odebrání má prokázati;

2. původ zboží, kdy, ve kterém místě a kým bylo vyrobeno;

3. vyclení zboží, kdy a u kterého celního úřadu celnímu řízení pro dovoz zboží předepsanému bylo podrobeno (§ 307 cel. a mon. ř.).

II. Předměty vykázání podléhající.

Povinnosť vykázati odebrání, původ a vyclení vztahuje se toliko na předměty skutečně existující, nikoli tedy na předměty spotřebené nebo zpracované nebo na věci nesoucí patrné stopy delšího užívání (§ 308).

III. Osoby k vykázání povinné.

Odebrání má prokázati:

1. každý, kdo zboží s jednoho místa na druhé dopravuje a byv vyzván, aby udal, kde, kdy a od koho předmět převzal a komu a kam jest týž určen (§ 269), tak učiniti odepře nebo udá, že zboží převzal od osoby neznámé neb od osoby, jejíž pobyt mu není znám, nebo objeví-li se jeho udání při pozdějším šetření nesprávným (§ 310), dále

2. kdo dopravuje zboží, jež dle předpisu musí býti opatřeno písemným vykázáním, na jiné místo a nepředloží papíry sloužící k zjištění nákladu zboží (§ 311);

3. osoby provozující obchod, tudíž i podomní obchodníci kdykoli na požádání důchodkového úředníka (§ 312). Tito mají dále vykázati též vyclení

a) předmětů monopolu, jichž cizí původ jest prokázán a

b) předmětů, jež patrně z ciziny přicházejí (§ 314).

4. Živnostníci, kteří se zabývají úpravou zboží, jako barvíři, tiskaři, valcháři, běliči a pod. jsou ve příčině závazku vykázati odebrání, původ nebo vyclení zboží obchodníkům postaveni na roveň (§ 316).

5. Naproti tomu živnostníci, kteří surové látky zpracují nebo výrobky tím způsobem přetvoří, že se stávají pak zbožím jiného druhu, jsou povinni vykázati původ zboží, jehož výrobou se zaměstnávají a jež u nich zpracované nebo nezpracované bylo nalezeno.

6. Osoby, kteréž neprovozují obchod ani jinou živnosť, musí vykázati odebrání nového, neopotřebovaného zboží, jež u nich bylo nalezeno:

a) jestliže vzhledem k množství a povaze své patrně přesahuje potřebu osobním poměrům majitele odpovídající, nebo

b) podléhá-li toto zboží v místě, kde bylo nalezeno, dozoru celních úřadů (§§ 337—360);

c) dále oněch předmětů, na nichž jest výslovně vyznačeno cizozemské místo výroby a konečně

d) výrobků, jež, jsou-li zhotoveny neb upraveny v tuzemsku, mají býti opatřeny předepsaným označením, na nichž však označení takové schází.

Tyto osoby musí vykázati původ nebo vyclení zboží, jestliže majitel jeho při příchodu přes celní hranici nebo při prohledávání snažil se finanční stráži ujíti, nebo jestliže se tomuto prohledání vzpíral anebo konečně, náleží-li zboží mezi předměty státního monopolu a bylo-li při prohlídce uznáno, že nepochází ze státní továrny. Vyclení musí konečně

majitel nového, neopotřebovaného zboží prokázati, pochází-li toto zboží patrně z ciziny (§§ 319 a 320).

7. Majitelé pozemků čítají se k obchodníkům nebo jiným živnostníkům jen potud, pokud se jejich zaměstnání neobmezuje toliko na polní hospodářství, nýbrž pokud kupují též surové látky a jiné zboží, jež zpracované nebo nezpracované opět dále prodávají (§ 321). Pravidlem jest, že kromě případů, ve kterých předepsáno jest podání určitých průkazů a mimo živnostníky pod dozorem se nacházející, vykázání se má žádati jen tenkráte, je-li podezření, že byl spáchán přestupek celních předpisů (§§ 323 a 324). Jakým způsobem má býti podán důkaz o odebrání a původu zboží, ustanovují blíže trestní zákony důchodkové (srv. čl. Důkaz v právu trestním důchodkovém).

IV. Ustanovení trestního práva důchodkového.

Kdo nevyhoví řádnému vyzvání, aby vykázal odebrání, původ nebo vyclení zboží, dopouští se těžkého přestupku důchodkového:

1. je-li tu jeden nebo více důvodů podezření v celním řádě vyznačených (§§ 324 a 325);

2. náleží-li předmět mezi zboží v pohraničním okrese kontrole podléhající nebo mezi zboží podrobené ve vnitřním celním území kontrole zostřené a byl-li nalezen v prvém případě v pohraničním okresu a v případě druhém ve vnitřním území celním;

3. byla-li osoba k vykázání povinná již odsouzena jednou pro podloudnictví nebo těžký přestupek důchodkový podloudnictví příbuzný nebo dvakrát pro nepodání předepsaného vykázání (§ 379).

K živnostem kontrole podrobeným náleží: pivovarnictví, lihovarnictví, prodej vína, vinného a ovocného moštu v malém a dobytčí jatky. Nesplní-li ten, kdo takovou živnosť provozuje, svoji povinnosť ve příčině vykázání odebrání, původu nebo vyclení zboží dle cel. a mon. řádu nebo dle zvláštních předpisů o dani spotřební jemu náležející, ačkoli řádně byl k tomu vyzván, dopouští se přestupku dle § 379. Vyrabitelé piva jsou povinni boletami prokázati, že z mladinky a zásob piva v místnostech závodu se nacházejících spotřební daň byla zapravena (§ 18 výn. min. fin. ze dne 19. prosince 1892 č. 264 ř. z.).

V. Pominutí trestu.

Jestliže ten, kdo jest povinen vykázati odebrání, původ nebo vyclení určitého předmětu, předmět tento, prve než k tomu byl vyzván, dobrovolně podrobí celnímu řízení předepsanému pro dovoz zboží z ciziny a zapraví z něho dovozné clo, nemůže býti trestán pro nevykázání ve příčině téhož předmětu; dopustil-li se však při tom ještě jiného přestupku než opomenutí vykázání, budiž pro tento druhý přestupek dle předpisu potrestán (§ 479).

Výkaz konečný (pozůstalostní) jest sestavení čistého jmění pozůstalostního, kterýž sdělati jest u přítomnosti poručníka nebo kuratora před nebo po soudním odevzdání a kterýž tehdy jest podrobiti soudnímu prozkoumání nebo schválení, přechází-li celá pozůstalost na jediného dědice nedospělého (poručence). Konečný výkaz má sloužiti při příštím vedení účtu poručenského neb opatrovnického za hlavní základ (§ 172 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.). Konečný výkaz poskytovati má jasný obraz o stavu dědictví a musí obsahovati ve formuláři k tomu předepsaném stav aktivní i passivní a součet čistého jmění pozůstalostního s udáním,

v čemž toto záleží, jak uschováno jest, zajištěno neb uloženo. Předpisů o konečném výkazu o stavu čisté pozůstalosti sluší šetřiti i tehdy, když běží o léna, fideikomisy a dědictví substituční (§ 173 tamtéž).

Výkaz o rozdělení pozůstalosti viz Pozůstalosť.

Výkaz o splnění poslední vůle viz Pořízení poslední a Vykonatel poslední vůle.

Výkaz podílu povinného viz Podíl povinný.

Výkazy poplatkové.

I. Pojem.

Soud má úřadu poplatkovému podati zprávu o každém závěrečném úkonu řízení pozůstalostního vyjímaje případ, že tu není žádného jmění nebo že aktiva neobnášejí beze srážky dluhů (passiv) více než 50 zl., kterážto aktiva mají přejíti jen na osoby uvedené pod p. s. 106 *B.* a (výn. min. fin. ze dne 20. dubna 1854 č. 106 ř. z., § 46 popl. z. a § 82 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.). O těchto závěrečných úkonech mají soudy vésti zvláštní dodavací knihu a učiniti o nich od případu k případu — nejdéle však v období 8 dnů — sdělení úřadu bernímu a poplatkovému (výn. min. spravedl. ze dne 31. března 1885 č. 3268). Soudy pozůstalostní mají kromě toho vésti měsíční seznamy a do týdne po uplynutí dotyčného měsíce zaslati je příslušnému úřadu poplatkovému; do nich zanésti sluší udání o pozůstalostech v měsíci tom soudně odevzdaných, a o pozůstalostech v měsíci věřitelům místo placení (jure crediti) přepuštěných, pozůstávajících z věcí movitých (§ 73 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.), z kterýchžto pozůstalostí poplatek v kolcích zapraven byl, posléze zanášejí se do seznamů těch udání o záznamech úmrtí v měsíci v tom smyslu vyřízených, že pro nedostatek jmění projednávání pozůstalosti místa nemá (§ 72 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854) [nař. min. sprav. ze dne 27. prosince 1888 č. 19.341, věst. min. sprav. č. 51]. Následkem zák. ze dne 31. března 1890 č. 53 ř. z. o obměně zákonů o poplatcích kolkových a přímých, pokud se týká, nař. min. sprav. ze dne 8. června 1890 č. 10.306, věst. min. sprav. č. 27 byl předpis onen potud změněn, že k rubrikám formuláře předepsaného nařízením min. sprav. ze dne 27. prosince 1888 č. 19.341 přibyly ještě rubriky takové pro jmění nemovité a pro data berní.

II. Hlavní dědic má zcela nezávisle od svrchu naznačeného vyrozumění podati u úřadu projednávajícího pozůstalost výkaz pozůstalosti (§ 46 popl. z.). Této povinnosti není hlavní dědic ani tehdy sproštěn, když soud opominul vyrozumění v odst. 1. zmíněné (rozh. ze dne 24. ledna 1891 č. 5701). Tyto pozůstalostní výkazy obsahovati mají: jmění pozůstalostní, srážky, přikázání pozůstalosti a zvláštní poplatky z nemovité pozůstalosti a z převodů majetkových, které nastoupily následkem přikázání pozůstalosti jednotlivým dědicům (§ 46 popl. z., nař. min. fin. ze dne 23. března 1852 č. 84 ř. z. a cís. nař. ze dne 19. března 1853 č. 53 ř. z.). K výkazu tomuto přiložiti jest toliko ony doklady v prvopisu nebo v ověřeném opisu, kterých nebylo použito již při projednávání. Pozůstalostní úřad zkoumati má tento výkaz, provésti příslušné doplnění a opravy v něm a pak zaslati jej ihned s potřebnými poznámkami úřadu poplatkovému, u kterého zůstane jakožto účetní doklad (nař. min. fin. ze dne 11. listopadu 1852 č. 41537). Kde se projednává pozůstalost ústně, poříditi sluší výkaz za spolupůsobení úřadu projednávacího (§ 46 popl. zák., nař. min.

ze dne 23. března 1852 č. 82 ř. z.). Aktivní pohledávky jakékoli druhu posuzovati dlužno jako věci movité (výn. min. fin. ze dne 15. října 1855 č. 28.040); nedobytnost zůstavitelových pohledávek musí se dokázati (rozh. spr. s. dv. ze 22. září 1891 č. 6118). Právní stav soudem projednávacím zjištěný slouží za základ vyměření poplatků (rozh. ze dne 12. května 1877 č. 80); sepsaný inventář má býti základem výkazu, zkoumání a vyšetření čisté pozůstalosti (rozh. spr. s. dv. ze dne 13. června 1882 č. 1442). Není-li nějaké jmění uvedeno ani v inventáři pozůstalostním ani ve výkazu pozůstalostním, nelze z něho předepsati poplatek pozůstalostní, leč by se provedla oprava udání cestou zákonem přikázanou (rozh. spr. s. dv. ze dne 18. ledna 1877 č. 3349). Vychází-li z některých skutečností na jevo nesprávnost nebo bezdůvodnost nějakého stvrzení soudního ve výkazu poplatkovém, má se o tom zemský finanční úřad dohodnouti s vrchním soudem zemským (nař. min. ze dne 25. července 1853 č. 148 ř. z., rozh. spr. s. dv. ze dne 12. července 1890 č. 5426).

Nepřísluší-li projednání pozůstalosti rakouskému soudu, zaslati jest výkaz pozůstalosti přímo poplatkovému úřadu onoho okresu, v němž zemřel zůstavitel; zemřel-li v cizozemsku, doručiti dlužno výkaz ten ústřednímu úřadu pro taxy ve Vídni (nař. min. fin. ze dne 8. dubna 1854 č. 84 ř. z.). Má-li se dostati z některých pozůstalostí poplatků oběma polovicím říše, podati jest pro příslušné poplatkové úřady každého finančního obvodu výkazy pozůstalostní odděleně (nař. min. fin. ze dne 2. října 1868 č. 135 ř. z.). Výkazy pozůstalostní jsou kolků prosty (p. s. 44 q). Viz čl. Poplatky dědické.

Výkazy soudů.

Za účelem dozoru nad úřadováním soudů předepisuje jednací řád soudní sdělávání zvláštních úředních výkazů, kteréž mají předkládati soudové první stolice nadřízenému sborovému soudu, pokud se týká, vrchní soudové zemští ministerstvu spravedlnosti (srv. o tom §§ 394 a 397 jednacího řádu soudního ze dne 5. května 1897 č. 112 ř. z.).

I. Úřední výkazy soudů prvé stolice.

Soudové prvé stolice (t. j. soudy okresní, soudy krajské, pokud se týká, soudy zemské) předkládati mají co rok představenému sborovému soudu úřední výkazy o své činnosti v občanskoprávních věcech i ve věcech správy justiční, o činnosti své ve věcech trestních [k tomu předepsány jsou zvláštní vzorce]. Soudy okresní mají tak učiniti do 15. ledna předkládajíce výkazy své veškery zprávou společnou, kdežto soudům sborovým stanovena jest lhůta do 31. ledna toho kterého roku a předložiti musí veškery úřední výkazy své dvěma zvláštníma zprávama (§ 394 odst. 1. až 3. jedn. ř.); zprávy ty obmezovati se mají na prosté vyznačení potřebných dat bez všelikých poznámek. Jen když by ve zprávě příslušné vyskytovaly se nápadné odchylky v číslicích výkazův od číslic roku předešlého, připojiti jest náležité vysvětlení a významná sdělení (§ 394 odst. 3 a 4 jedn. ř.). Kromě toho udati jest ve výkazech soudů sborových nejen čísla úhrnná, nýbrž i ona čísla, jež vypadají na každý senát, na každého soudcovského úředníka, jemuž svěřeno jest jako samosoudci vyřizování záležitostí soudu sborového, a konečně na každého referenta pro soudnictví nesporné ustanoveného (§ 394 posl. odstavec jedn. ř.). Z veškerých úředních výkazů sborového soudu I. instance sestaviti jest přehled celkový.

President sborového soudu I. stolice zkoušeti má správnost výkazů okresních soudů, případná nutná opatření učiniti; sebrav pak zprávy všech podřízených soudů okresních a přičiniv celkový přehled a eventuelní své poznámky k tomu, jakož i návrhy na další potřebná opatření, povinen jest vše předložiti do 15. února vrchnímu soudu zemskému (§ 395 jedn. ř.). Odtud pak jdou ony úřední výkazy soudů okresních i sborových I. stolice, náležitě byvše prozkoumány a upraveny, k ministerstvu spravedlnosti (do 31. března toho kterého roku) (srv. § 396 jedn. ř.).

II. Úřední výkazy vrchních soudů zemských.

Vrchní soudy zemské mají každoročně do 31. ledna předložiti ministerstvu spravedlnosti své úřední výkazy co do obsahu podobné oněm úředním výkazům soudů prvé stolice rovněž zvláštní zprávou (srv. § 82 odst. 2. zák. o org. soud. a § 397 jedn. ř.). Výkazy úřední mají se tu, pokud možno, zakládati již během roku a vyplňovati po případě z dat zapsaných do rejstříků (§ 398 jedn. ř.).

III. Občasné výkazy.

Kromě výkazů dosud jmenovaných mají soudové první stolice věsti a podávati ještě tyto občasné výkazy, zavedené již vesměs nařízeními dřívějšími:

1. půlletní výkaz o zbožných nadacích (§ 84 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.);

2. občasné výkazy předepsané předpisy o zakládání knih pozemkových;

3. měsíční předkládání žurnálu depositního a žurnálu knihy sirotčí s opisem knihy o poukazech depositních (výn. min. sprav. ze dne 3. prosince 1862 č. 11.946; § 10 min. nař. ze dne 28. července 1856. č. 137 ř. z. a min. nař. ze dne 26. února 1875 č. 18 ř. z.);

4. roční výkaz doručné knihy pro berní úřad o zápisech úmrtních (nař. min. sprav. ze dne 31. března 1885 věst. č. 31);

5. výkazy o příspěvcích ku školnímu fondu, k fondu chudinskému a podobných příspěvcích z pozůstalostí (tu platí zvláštní nařízení pro jednotlivé země vydaná);

6. statistické výkazy roční o obchodu knihovním (tabulárním), pokud se týká, o obchodu dotýkajícím se knih ukládacích (Verfachbücher) nař. min. sprav. ze dne 7. prosince 1894 věst. č. 42);

7. statistický výkaz o odsouzeních pro přestupky, jakýž poříditi mají soudové okresní pro státní zastupitelství (§ 85 prov. nař. k řádu trestnímu);

8. měsíční výkazy okresních soudů o předběžných vyhledáváních a přípravných vyšetřováních (§ 63 vyk. nař. k řádu trest.);

9. roční výkaz o zaměstnání a vyučování vězňů (nař. min. sprav. ze dne 12. ledna 1885 věst. č. 8, a ze dne 6. února 1887 věst. č. 4.);

10. roční výkaz o vězněch k odvodu povinných (výn. min. sprav. ze dne 26. července 1869 č. 9086 a ze dne 27. května 1876 č. 6826);

11. roční výkaz o vězněch soudních, politických a důchodkových a o hnancích (nař. min. sprav. ze dne 9. prosince 1895 věst. č. 23);

12. výkaz o obnosech odvedených státní pokladně z prodeje předmětů trestního vyšetřování (nař. min. fin. ze dne 27. srpna 1877 č. 22.711 věst. min. fin. č. 18);

13. výkazy o naložení s penězi úředními a poplatky doručnými;

14. roční výkazy o změnách v úředním inventáři dle předpisů platících v příslušném obvodu vrchního soudu zemského;

15. půlletní výkazy o revisích deposit, předsevzatých presidií soudů sborových (nař. min. sprav. ze dne 2. září 1886, věst. č. 41);

16. roční výkazy o úřednících povinných k službě vojenské nebo k domobraně (výn. min. sprav. ze dne 12. července 1876 č. 8841 a ze dne 31. prosince 1876 č. 16.728, bod 64. nařízení min. zem. obrany ze dne 19. ledna 1887 č. 5 ř. z.).

O postupu zakládání železničních knih má se na příště jen jednou za rok výkaz podávati (na konci roku); k výkazu připojiti jest seznam vložek knihy železniční a seznam změn v nich během roku se udávších. (K tomu srv. § 28 nař. min. sprav. ze dne 31. května 1874 č. 87 ř. z.).

Na příště odpadnouti mají však:

a) výkazy o postupu operací zemědělských (srv. nař. min. sprav. ze dne 28. ledna 1890, věst. č. 8, a ze dne 13. února 1892, věst. č. 5.);

b) roční předkládání účtů o použití peněžitých pokut dle § 7 trest. řádu.

IV. Občasné výkazy ostatní.

Jinaké občasné výkazy vésti se smějí, jen když toho bezvýminečně vyžadují úřední neb osobní poměry jednotlivého soudu za účelem úředního dozoru na postup prací nebo na úřední činnost orgánů soudních; příslušná opatření trvalé povahy sluší však neodkladně oznámiti presidentu vrchního soudu zemského a odtud ministru spravedlnosti, jenž souhlas k tomu dává neb odepírá (srv. §§ 401 a 408 jedn. ř. a § 80 zák. o org. soud.). Souhlasu takovéhoto potřebí jest rovněž k nařízením, jimiž se občasné výkazy zavádějí pro všechny soudy v obvodu určitého vrchního soudu zemského nebo v obvodu určitého soudu sborového (§ 408 odst. 3. jedn. řádu soudn.).

Výklad zákonů.

Zákonný základ v té příčině poskytuje § 6 o. o. z. Výklad zákonů (interpretatio legis) čelí k tomu, aby při použití zákonného předpisu na určitý právní případ vyšetřil se smysl jeho, jaký mu zákonodárce sám přikládal a jaký z vlastního významu slov zákona v jich souvislosti vyplývá.

I. Účelem výkladu jest tudíž:

1 Správné použití zákona: V zákoně nemůže býti, jak jest zcela přirozeno, pomýšleno na všechny případy, jež v budoucnosti se snad vyskytnou, a jest tudíž věcí výkladu, aby to, co zákonodárce skutečně zamýšlel, bylo správně pojato a na konkrétní případ použito; úkolem výkladu jest tudíž zabrániti, aby zákonu při použití jeho nebyl přikládán »jiný rozum«, než jaký byl v intencích zákonodárce (§ 6 o. o. z.).

2. Bližší objasnění nejasných a neúplných ustanovení zákonných: Může se snadno státi (zejména při měnícím se způsobu mluvy), že slovné znění zákonného ustanovení nevyjadřuje mnohdy úplně jasně vlastní smysl jeho nebo že nevyčerpává všechny otázky, které příslušnou normou mají býti upraveny; v takových případech jest pak velice důležito, aby objasněním pravého smyslu zákonného ustanovení byl podán průkaz, že právní případ sluší právě pod ně subsumovati.

3. Vysvětlení zdánlivých neurčitostí a odporů v zákoně a objasnění neurčitých výrazů: I při nejpečlivější volbě slov nelze se tu a tam vystříhati nejasných a neurčitých výrazů. Úkolem výkladu tudíž jest o odstranění takovýchto zdánlivých odporů se přičiniti a zejména o to pečovati, aby zákonu nebyl přikládán význam, kterýž neodpovídá úmyslu zákonodárcovu nebo přímo se mu příčí.

II. Prostředky vykladací (§ 6 o. o. z.).

1. Vlastní význam slov v jich spojitosti: Pravý smysl jednotlivých výrazů mnohdy různý význam majících lze vyšetřiti toliko z jich spojitosti, t. j. ze vzájemného jich vztahu a sluší tudíž z vlastního významu slov zákona vypátrati úmysl zákonodárcův. Aby v pochybných případech správný výklad mohl býti nalezen, jest často nutno přihlížeti k původnímu úmyslu zákonodárcovu, k t. zv. ratio legis, poněvadž z intencí zákona lze souditi důsledně i na rozsah a obsah zákona, jejž zákonodárce měl na mysli. Z toho též plyne, že výklad může býti buď obmezující nebo rozšiřující. Důležitou pomůckou k vypátrání této ratio legis jsou dějiny vzniku zákona, ve kterémžto ohledu mají nejdůležitější význam poradní protokoly zákonodárných sborů, jakož i vládní zpráva s důvody (motivy) k návrhu zákona připojená.

2. Obdoba (analogie): Obdobou rozumí se způsob výkladu, jehož se užívá tenkráte, když zákon o určitém právním případě nemá vůbec žádného ustanovení, a když tudíž dotyčný případ musí býti rozhodnut dle podobných případů v zákoně upravených nebo dle zásad jiných příbuzných zákonů nebo konečně po uvážení všech okolností dle přirozených zásad právních (§ 7 o. o. z.). Rozeznává se tudíž:

a) Obdoba zákona (analogia legis), rozhoduje-li se určitý právní případ, jejž nelze pod žádný platný zákon zařaditi, dle případů nejvíce podobných v zákoně upravených;

b) obdoba práva (analogia iuris), užívá-li se k rozhodnutí dotyčného právního případu společných zásad jednotlivé právní ústavy ovládajících, a konečně

c) použití přirozených zásad právních, opírá-li se rozhodnutí o právo prýštící z právního vědomí lidské společnosti nebo — dle jiného učení — o t. zv. právo přirozené.

Analogie jest však vyloučena:

A. V právu trestním, — asi patrně z toho důvodu, aby obžalovaný byl chráněn před libovůlí soudce. Čl. IV. uvoz. pat. k tr. z. ze dne 21. května 1852 č. 117 ř. z. zcela přesně bylo vysloveno, že jen ty skutky mohou býti trestány jako zločiny, přečiny nebo přestupky, kteréž v trestním zákoně výslovně za zločiny atd. byly prohlášeny.

B. V právu formálním: Pro obor starého soudního řádu byl uvoz. pat. ze dne 1. května 1781 (č. 13 sb. z. s.) a pro obor západohal. s. ř. uvoz. pat. ze dne 19. prosince 1796 (č. 429 sb. z. s.) výklad výslovně zapověděn. Nyní platný soudní řád neobsahuje v tomto směru žádného zvláštního ustanovení a sluší tudíž předpisy §§ 6—8 o. o. z, jež mluví zcela všeobecně o výkladu zákonů vůbec, vztahovati i na zákony o soudním řízení. Pokud tudíž obdoba se vůbec připouští, sluší jí užívati toliko dle zásad § 7 o. o. z., i pro obor řízení soudního.

III. Právní účinky výkladu.

1. Výklad autentický: Jím rozumí se výklad právně závazný vycházející od činitelů k výkladu takovému výhradně oprávněných. Takovými faktory jsou:

a) Zákonodárné sbory: Zákonodárci přísluší právo zákon způsobem všeobecně závazným vykládati. Výklad tento jest pak rozhodný pro posuzování všech právních případů v budoucnosti se vyskytujících, ač byl-li oficielně vyhlášen; nepůsobí však ohledně »činů dříve předse-

vzatých« nebo »práv dříve nabytých«, leč že by zákonodárce v novém zákoně tak výslovně ustanovil. Právoplatná rozhodnutí a uzavřené smíry nemohou ovšem tím býti dotčeny (§ 8 o. o. z.);

b) správní dvůr soudní, jelikož rozhodnutí správních úřadů může zrušiti jako protizákonná a správní úřady jsou vázány právním názorem, z něhož správní dvůr soudní při svém nálezu vycházel (§ 7 zák. ze dne 22. října 1875 č. 36 ř. z. z r. 1876);

c) kasační dvůr, pokud rozhoduje o zmateční stížnosti k zachování zákona pro porušení nebo nesprávné použití zákona ve smyslu § 33 tr. ř. generální prokuraturou vznesené, nebo

d) pokud v řízení před soudy porotními nařídil ke zmateční stížnosti opakování hlavního přelíčení, avšak toliko vůči příslušným nižším soudům, jelikož tyto jsou při opětném rozhodování téhož případu vázány právním názorem, z něhož vycházel kasační soud (§ 351 tr. ř.).

2. Výklad neautentický, t. j. výklad, který nemá vůbec závazné moci nebo toliko závaznou moc relativní.

a) Nařízení nebo výnos ministerský: Zde sluší k tomu poukázati, že výnosem min. sprav. ze dne 30. června 1872 č. 7752 — jehož platnosť se však nyní vzhledem ku státním základním zákonům popírá a jenž též veřejně nebyl vyhlášen — soudům bylo sděleno, že ministerstvům, důsledkem jich obecného oboru působnosti Jeho Veličenstvem schváleného, přísluší výklad zákonův a cís. nařízení, pokud se tento opírá o vlastní význam slov v jich spojitosti a o jasný úmysl zákonodárcův.

b) Zápis do knihy judikátů: Aby bylo dosaženo pokud možná jednotného výkladu zákona, bylo dále dle nejv. roz. ze dne 7. srpna 1872 zřízeny u nejvyššího soudu repertorium nálezův a kniha judikátů určené k tomu, aby se do nich zapisovala rozhodnutí, kteráž, ačkoli soudcovské výroky dle výslovného znění § 12 o. o. z. moci zákona míti nemohou, přece za jistých podmínek a obmezení jsou relativně závazna (srv. čl. Kniha judikátů a repertorium nálezů).

c) Stálá praxe: Nelze pochybovati, že buď vůbec aneb aspoň u jednotlivých soudů se ohledně pochybných případů vyvine následkem ustálené praxe jistá důslednosť v nalezání práva a v soudní zvyklosti (usus fori), následkem čehož i ustálený výklad mnohých zákonů, byť i neměl závazné právní moci, má jistý vliv i na posuzování případů podobných.

IV. Pravidla vykladací.

1. Všeobecným základním pravidlem vykladacím jest zásada vytčená v § 6 o. o. z., při čemž sluší vždy míti na zřeteli, že žádný výraz v zákon pojatý není zbytečným, nýbrž že každý má svůj určitý význam (výn. z r. 1853 č. 7495).

2. Pro jednotlivé obory právní byly stanoveny zvláštní zákonné zásady vykladací, na př.:

a) Dědické substituce mají se vykládati způsobem takovým, aby dědic ve volném nakládání s dědictvím co nejméně byl obmezován (§ 614 o. o. z.).

b) Ohledně jednotlivých druhů odkazů srv. §§ 655—683 o. o. z.

c) Smlouva, jejíž smysl jest pochybný, budiž vykládána tak, aby neobsahovala žádného odporu a aby pokud možná v platnosti byla zachována (§ 914 o. o. z.). Při smlouvách jednostranně závazných má se v pochybnosti za to, že kontrahent chtěl se zavázati způsobem mírnějším,

při smlouvách dvojstranných vykládá se nejasný projev v neprospěch toho, kdo ho použil (§ 915 o. o. z.); jednání na oko konečně sluší posuzovati podle oněch předpisů, jež dle pravé povahy jeho na ně se vztahují (§ 916 o. o. z.).

d) Pro výklad obchodních smluv platí vedle všeobecného vykladacího pravidla § 6 o. o. z. ještě zásada, že při posuzování jich má soudce hleděti vypátrati pravou vůli kontrahentů a že nemá lpěti na slovním smyslu výrazu (čl. 278 obch. z.). Tím má býti zabráněno, jak Blaschke praví, příliš úzkostlivému pojímání výrazů při smlouvách užívaných. Dalším pravidlem interpretačním jest, že ve příčině významu a účinků jednání a opomenutí jest bráti zřetel též k obchodním zvyklostem a obyčejům (čl. 279 obch. z. a por. prot. Norimb. konf.), jež sluší však rozeznávati od t. zv. obchodních zvyklostí v čl. 1 obch. z. zmíněných, jež ve věcech obchodních mají podpůrnou platnost vedle práva zákonného.

V. Výklad zákona v jednotlivém případě přísluší soudci; neboť »činnost soudcovská záleží v tom, že soudce na určitý právní případ používá určitého právního pravidla; zákony lze různým způsobem vykládati a svoboda výkladu jest nezbytnou podmínkou zdravého soudnictví.« (Ze zprávy o mot. k vl. osnově zák. ze dne 12. července 1872 č. 112 ř. z.)

VI. Ochrana proti nesprávnému výkladu.

1. V řízení civilním slouží k tomuto cíli pořad instancí, jímž má býti poskytnuta záruka pokud možno správného výkladu a případné nápravy chyb, jichž se v tom směru soudce snad dopustil; ovšem naprosté jistoty správného výkladu nelze ani tím docíliti a schází tato ochrana — aspoň z největší části — v řízení ve věcech nepatrných (bagatelním) (srv. čl. Řízení bagatelní). Žaloby syndikátní bude lze užiti v případech nesprávného výkladu velice zřídka a vůbec jen tenkráte, když opírá se o příčinu nebo následek zřejmého porušení zákona, jež obyčejnými opravnými prostředky napraveno býti nemůže, neb o obmeškání povinnosti.

2. V řízení trestním má průchod stížnosť zmateční, bylo-li použito následkem nesprávného výkladu zákona nevhodného ustanovení trestního zákona (§§ 281 odst. 10 a 344 odst. 11 tr. ř.). Kasační dvůr má v tomto případě nebo v případě porušení zákona z pravidla rozhodnouti ve věci samé; nebyly-li však skutečnosti výrokem porotců náležitě zjištěny, nařídí opětné jednání (§ 350 tr. ř.; srv. čl. Stížnost zmatečná). Vedle toho slouží k ochraně proti nesprávnému výkladu zákona v řízení trestním ještě jiné prostředky opravné (odpor, stížnosť, odvolání a pod.). Viz čl. Odpor, Odvolání, Stížnosti).

Vyklizení.

Vyklizením rozumí se nucené, za úřední intervence předsevzaté vyprázdnění užívané nemovitosti. Vyklizení děje se buď za účelem provedení práva soukromého, buď z ohledů veřejných. V prvním případě povoluje a provádí je soud; v druhém případě jsou to úřady správní k hájení zájmů veřejných povolané.

I. Soudní vyklizení.

Obyčejným případem je vyklizení místností, by provedeno bylo zrušení poměru nájemního. Jak bylo již ve čl. »Tituly exekuční« zevrubněji vylíčeno, přiznává exekuční řád za jistých podmínek vykonatelnosť soudním výpovědím, dále rozkazům soudním, by předmět najatý nebo pachtovaný byl odevzdán nebo převzat, konečně i výpovědím mimosoudním (§ 1. č. 1

a 18 ex. ř. a čl. Tituly exekuční). Kdy nastává pak povinnosť vystěhovati se z věci najaté neb ku převzetí její, stanoví § 573 c. ř. s., jejž však doplniti sluši čl. XI. úv. z. k. civ. ř. s. Na základě titulů exekučních shora uvedených lze pak žádati za exekuci, jakmile vypršela lhůta, ve které měl předmět najatý nebo pachtovaný býti odevzdán, neb zcela vyklizen (§ 573 posl. odst. civ. ř. s.). Za povolení exekuce nutno žádati u okresního soudu, u něhož výpověď byla dána nebo návrh v I. stolici učiněn, by vydán byl rozkaz odevzdati nebo převzíti předmět najatý nebo pachtovaný a pokud jde o výpověď mimosoudní, u soudu okresního, v jehož obvodu leží předmět najatý nebo pachtovaný (§ 4 č. 2 a 5 ex. ř.). Exekuci provede pak (třeba v neděli a ve svátek § 30 ex. ř.) orgán výkonný tím, že vzdálí osoby a odstraní svršky s předmětu nájemného a tento odevzdá vymáhajícímu věřiteli. Svršky, jež mají býti odstraněny, avšak předmětem exekuce nejsou, buďte orgánem výkonným odevzdány dlužníkovi, nebo jestliže by nebyl přítomen, jeho zmocněnci nebo dorostlé osobě, která k rodině dlužníkové náleží neb u ní slouží. Nebylo-li by osoby ke přijetí oprávněné, buďte tyto věci na náklad dlužníkův orgánem výkonným jinak uschovány; osoby soudu známé, pro které věci ty jsou zabaveny nebo které jinak na ně nárok vznésti mohou, buďte o tom zpraveny; a konečně jestli dlužník prodlévá zpět požadovati věcí těch neb váhá se zapravením nákladů uschovacích a nedovolává-li se ani nikdo jiný svých práv k věcem těm, buďte k nařízení soudu exekučního po předcházejícím pohrožení prodány na účet dlužníkův. Orgán výkonný a každý účastník jest oprávněn dáti podnět k tomuto opatření.

Výtěžek, který zbude po uhražení nákladů uschovacích a prodejových, budiž pro dlužníka soudně uložen.

II. Vyklizení v právu správním.

V tomto ohledu formulovati lze všeobecnou zásadu, že mají úřady správní u vykonávání jich povinnosti k udržování bezpečnosti, veřejného pořádku a pokoje právo vyklizení nařiditi a provésti všude tam, kde dle jich uvážení vyklizení takové jest nutným. Zvláštní případ vyklizení upraven jest v řádech stavebních ve příčině vyklizení chatrných a takových staveb, jež proti povolení byly provedeny (o tom sr. čl. Zboření budov). Rovněž přísluší úřadům správním právo ku vyklizení při požárech, povodních a jiných živelních pohromách a při epidemiích. Specielně jest zemská vláda dle nejv. rozh. ze dne 23. 1831 povolána při epidemiích tenkráte vyklizení nemocných a nucené jich přenesení nařiditi, když nemocní bez pomoci leží v úzké a dusné místnosti neb když jest se obávati rozšíření se nemoci na osoby spřízněné. Zvláštní normy pro vyklizení v právu správním dány nejsou, nýbrž zůstavena jsou dotyčná nařízení úplně volnému uvážení úřadů správních.

Vykonavatel poslední vůle.

I. Pojem.

Vykonavatel poslední vůle (testamentu) jest ona osoba, jíž svěřeno bylo uvésti poslední vůli ve skutek. Zůstavitel může i obyčejným příkazem (mandátem) nebo i neformálným posledním pořízením úkol tento odevzdati určitému důvěrníku (i ženě); rovněž mohou i dědicové smlouvou zříditi vykonavatele poslední vůle. Jmenoval-li zůstavitel vykonavatele své poslední vůle, záleží na vůli tohoto, zda věc tu přijímá na sebe čili nic. Uvázal-li se k tomu, musí buďto sám jakožto zmocněnec uvésti nařízení

zůstavitelova ve skutek nebo přiměti liknavého dědice ku výkonu jich (§ 816 o. o. z.). Zde pak vyskytuje se případ mandátu, jenž smrtí mandantovou nepomíjí (§ 1022 o. o. z.), nýbrž jeho smrtí teprve počíná. O právním postavení vykonavatele poslední vůle nesnášejí se však mínění. Vykonatel závěti má příkaz od zůstavitele, obstarává však přikázané jednání pro dědice a místo nich; on jedná z příkazu zůstavitelova, ale ve jménu dědiců, jimž jest práv z případného nezákonného počínání svého.

II. Meze oprávnění a povinností vykonavatele poslední vůle označeny jsou účelem jeho postavení, a obmezeny jsou proto jen na výkon poslední vůle. Vykonavateli závěti jmenovanému v testamentu (v kodicillu) vyhotoviti má soud projednávací zvláštní dekret (§ 80 říz. nesp). Vykonavatel má společně s dědici podati výkaz o splnění poslední vůle, dále výkaz o zjištění substitucí legátů (odkazů) učiněných ve prospěch chudých, nadací, kostelů, škol, náboženských obcí, veřejných ústavů nebo ve prospěch zbožných nebo obecně užitečných účelů nebo ve prospěch opatrovanců, konečně předložiti výkaz o tom, že vyrozuměni byli i ostatní odkazovníci (§ 164 říz. nesp.). Vykonavatel poslední vůle nemusí právě spravovati též pozůstalost; tím, že jmenuje se vykonavatel vůle poslední, neodnímá se dědici právo ku vlastní správě pozůstalosti (rozh. nejv. soudu ze dne 30. prosince 1861 č. 8214, sb. »Gl. Ung.« č. 2076), vyjímaje ovšem ten případ, že by byl zřízen i za kurátora pozůstalosti nebo dědice (§ 80 říz. nesp.). Možno jest a připouští se, by táž osoba byla ustanovena za vykonavatele závěti a projednání pozůstalosti (rozh. ze dne 3. února 1875 č. 1073, sb. »Gl. Ung.« č. 5617 a rozh. ze dne 12. července 1876 č. 8158 sb. »Gl. Ung.« č. 6204). Ku vymáhání pozůstalostních pohledávek potřebí má vykonavatel poslední vůle zvláštního mandátu (rozh. ze dne 3. července 1860 č. 6476, sb. »Gl. Ung.« č. 1156); rovněž nemá práva odříci vlastnost testamentu poslední vůli, jejíž provedení mu svěřeno bylo, a zachovati právo dědické dědicům zákonným (rozh. ze dne 18. ledna 1881. č 312, časopis »Not. Zeit« č. 15 z r. 1882); nároky vykonavatele poslední vůle na náhradu výloh mu vzešlých a na náhradu námahy jeho nejsou předmětem určení soudního cestou úřední se beroucího (rozhod. ze dne 17. dubna 1866 čís. 7334, časop. »Not. Zeit.« č. 20).

Výkon exekuce.

I. Zásady všeobecné.

Ohledně výkonu exekuce stanoví ex. ř. tyto povšechné zásady:

1. Výkon povolené exekuce děje se, pokud v zákoně nic jiného není stanoveno, z povinnosti úřední a sice buď přímo soudy civilními neb úřady výkonnými, jež při tom ku příkazu a za řízení soudu jsou činnými.

2. Účastenství ve výkonu exekuce, které zákonem tímto jest uloženo soudům občanským, přísluší, pokud zákon nic jiného nestanoví, soudům okresním. (§ 16 ex. ř.). Výkon exekuce pokládá se za počatý, jakmile žádost za výkon exekuce došla soudu exekučního; je-li však soud k povolení exekuce příslušný zároveň soudem exekučním, pokládá se výkon za počatý, jakmile příkaz k vykonání prvního úkonu exekučního došel orgánu určeného k jeho provedení (§ 33 ex. ř.).

3. Vede-li věřitel proti témuž dlužníkovi současně u několika soudů v obvodě téhož vrchního zemského soudu exekuci, může vrchní soud k oznámení soudu exekuci povolujícího neb některého soudu k výkonu

exekuce povolaného, jakož i k návrhu výlučně přikázati jednotlivé úkony provedení exekuce některému z těchto soudů. K podání návrhu je oprávněn jak věřitel vymáhající tak i dlužník. Toto buď nařízeno, když opatření takové jeví se vhodným, by bylo řízení exekuční zjednodušeno, předmět exekuce lépe speněžen neb by byly náklady s exekucí spojené zmenšeny. Při určení soudu exekučního hleděno buď k hodnotě a k povaze jednotlivých předmětů exekučních, ke zvláštním požadavkům povolených prostředků exekučních a též k rozsahu, v jakém by každý z několika soudů, k nimž jest přihlédati dle předpisů tohoto zákona, měl spolupůsobiti při výkonu exekuce.

Podáním takového návrhu se nezdrží postup řízení exekučního. Proti rozhodnutí o návrhu takovém, jakož i proti tomu, když z moci úřední stalo se nařízení o přenesení výkonu exekuce, rekurs místa nemá. Vrchní soud může naříditi, by soudové exekuční, k nimž jest přihlédati, aneb aspoň jednotliví z nich před rozhodnutím se vyjádřili (§ 21 ex. ř.).

Tyto předpisy jsou tím odůvodněny, že by se příčilo účelu řízení, kdyby n. př. měly býti části hospodářského statku, ležící v sousedních soudních okresích jedině pro tuto okolnosť bez ohledu na hospodářskou, hodnotu určující souvislosť odděleně prodávány. Tím by se pro obě dražby zmenšil počet nabídek a stlačilo by se podání cen, nehledě k tomu, že by se dvojí řízení za účelem rozdělení nejvyššího podání sotva dalo ospravedlniti při přibližně stejném zatížení jednotlivých těles knihovních, tvořících statek hospodářský. Něco podobného platí též ohledně vnucené správy a přibližně stejně se věc má při movitostech, když exekut má snad v sousedních okresích sklady stejného zboží, ohledně nichž nepůsobí žádných obtíží spojiti dražbu a rozdělení ceny tržní. Pro takové případy poskytuje § 21 ex. ř. odpomoc, jež snadno a co nejúžeji přispůsobiti se může konkrétním poměrům tím, že dovoluje dle potřeby účelnosti dočasné neb trvalé spojení řízení exekučního u více soudů zahájeného, kteréž spojení státi se může k návrhu každé chvíle (viz motivy).

4. Kdo se pokládá za stížena postupem při výkonu exekuce, zejména tím, jak výkonný orgán jednal při úředním úkonu, neb odepřením neb průtahem úkonu exekučního, může žádati za nápravu u soudcovského úředníka, dozorem k soudní kanceláři pověřeného, u exekučního komisaře neb u přednosty soudu exekučního; jestliže však výkonnému orgánu, jehož chování zavdává podnět ke stížnosti, dostalo se příkazu soudem jiným, může také tento za nápravu býti žádán (§ 68 ex. ř.) (viz též čl. Úřady výkonné v říz. exekučním).

II. Společný výkon exekuce.

Vede-li věřitel proti témuž dlužníkovi na více nemovitostí oddělené exekuce, jichž výkon přísluší témuž soudu neb soudům sousedním v obvodu téhož vrchního soudu, a jsou-li povolené prostředky exekuční stejného druhu, nebo dopouštějí-li, by výkon exekuce byl sloučen, tedy lze naříditi, by byl výkon těchto exekucí spojen, jestliže opatření takové jest vhodným k tomu, by bylo řízení exekuční zjednodušeno, předměty exekuční lépe speněženy nebo by byl zmenšen náklad exekuční. To může naříditi (z moci úřední neb k návrhu) soud k výkonu všech exekucí povolaný. Je-li zúčastněno několik soudů exekučních, může spojení toto naříditi jen vrchní soud a sice k oznámení některého soudu exekučního neb

k návrhu; vrchní soud může zároveň společný výkon exekuce výlučně přikázati jednomu ze soudů exekučních.

K podání návrhu jest oprávněn jak exekvent tak i exekut. Podáním návrhu nezdrží se postup řízení exekučního. Proti nařízení vrchního soudu zemského nemá rekurs místa. Vrchní soud může naříditi, by soudové exekuční, k nimiž sluší přiblížeti, neb někteří z nich se vyjádřili před rozrozhodnutím (§ 22 ex. ř.). § 22 ex. ř. nebyl obsažen ve vládní předloze a byl přijat smíšenou komisí za příčinou zjednodušení řízení exekučního; tím mělo býti umožněno spojiti k společnému výkonu stejnorodé exekuce, neb aspoň příbuznými exekučními prostředky vedené, jež odděleně vede týž věřitěl proti témuž dlužníkovi na sousední nemovitosti.

Výkup (právo výkupu).

Právo výkupu (ius retractus) záleží v tom, že převodce při zcizení neb odstoupení nemovitostí si vyhradil právo žádati kdykoli a od kteréhokoli právního nástupce, aby mu nemovitosti tyto za náhradu ceny, kterou sám za ně dal, opět odstoupil. Právo výkupné pochází z práva německého. V nejstarší době vyskytovalo se toliko jako ius retractus consanguinitatis (Erblosung), t. j. právo pokrevních příbuzných prodatelových ve případě, že nemovitosť prodal osobě k příbuzenstvu nenáležející, žádati od nabyvatele vydání nemovitosti proti nahražení trhové ceny jím zaplacené. Později vyvinulo se t. zv. ius retractus vicinae t. j. obdobné právo sousedů a konečně t. zv. Marklosung (vykoupení marky) t. j. právo příslušníků obce na vykoupení nemovitostí k obci náležejících, dále pak obdobné právo příslušníků župy a pod.

Ob. obč. zák. zmiňuje se o výkupu v §§ 1140 a 1141 a sice při děleném vlastnictví ohledně zcizení téhož vlastníkem požitků; obě tato zákonná ustanovení mluví o právu předkupném nebo výkupném. Ob. obč. zák. jedná tudíž o právu výkupném jako o jistém druhu práva předkupního, resp. označuje je jako právo předkupní.

Právo výkupné bylo zrušeno pat. ze dne 8. března 1787 č. 649 a dv. d. ze dne 6. května 1788 č. 821 sb. z. s. Právní účinky takových opatření, jimiž příslušníkům určité rodiny bylo vyhraženo právo, nemovitý statek v případě zcizení jeho si vykoupiti, t. zv. rodinné právo výkupné, sluší posuzovati ode dne, jímž ob. obč. z. vešel v platnosť, dle ustanovení §§ 1072—1079 o. o. z., jimiž právo předkupní značně bylo obmezeno. Od tohoto dne nemůže tudíž rodinné právo výkupné býti založeno a právo výkupné dříve zřízené zaniklo, jakmile odpadly osoby oprávněné k výkonu tohoto práva, jež tu byly v době, kdy ob. obč. z. vešel v platnosť.

K žádosti vlastníka nemovitosti, na níž vázne rodinné právo výkupné, má knihovní soud ediktem, který budiž vyvěšen na soudní desce a třikráte uveřejněn v novinách k tomu ustanovených, vyzvati všechny, kdož chtějí z knihovního zápisu rodinného práva výkupného ještě nějaký nárok vyvozovati, aby svoje oprávnění do roka provedli žalobou u knihovního soudu podanou, jinak že by dotyčný knihovní zápis byl vymazán. Nebyla-li takováto žaloba ve lhůtě ediktální podána, budiž k opětné žádosti vlastníkově výmaz povolen (roz. ze dne 28. března 1875 č. 37 ř. z.). Srv. čl. Právo předkupní.

Vyloučení osob soudních.

Římské právo rozeznávalo důvody vyloučení a zamítnutí soudců, činíc rozdíl mezi iudex incapax (soudce k úřadu nezpůsobilý pro vady tělesné nebo duševní), iudex inhabilis (který z rozhodování určitých případů zákonem jest vyloučen) a iudex suspectus (který v jednotlivých případech může býti odmítnut). Rakouské právo rozeznává rovněž důvody vyloučení a zamítnutí soudních osob. Vyloučení liší se od zamítnutí tím, že toto se jeví v první řadě jako právo strany soudní osobu z určitých důvodů pro předpojatosť zamítnouti, kdežto, je-li tu důvod vyloučení, musí soudce sám každého soudcovského úkonu se zdržeti.

I. Důvody vyloučení.

1. Důvody vyloučení se zakládají jak v civilním tak i v trestním řízení především v poměrech osobních. Dle zásady, že nikdo nemůže býti soudcem ve věci vlastní, jsou soudcové vyloučeni z vykonávání soudcovského úřadu:

A. Řízení soudní civilní:

a) ve věcech, ve kterých sami jsou stranou, nebo při kterých jsou k některé ze stran v poměru spoluoprávněného, spoluzavázaného nebo postihem povinného (§ 20 č. 1 j. n.);

b) ve věcech svých manželek anebo takových osob, které s nimi v přímé řadě jsou příbuzny nebo sešvakřeny, nebo s kterými v pobočné řadě až do čtvrtého stupně jsou příbuzni nebo v druhém stupni sešvakřeni (§ 20 č. 2 j. n.);

c) ve věcech svých osvojitelů nebo pěstounů, osvojenců nebo schovanců, svých poručenců a opatrovanců (§ 20 č. 3 j. n.);

d) ve věcech, v nichž zřízeni byli nebo ještě zřízeni jsou za zmocněnce některé ze stran (§ 20 č. 4 j. n.).

Dříve dle staré soud. instr. (§ 52 č. 5) byl soudce vyloučen též ve věcech svých věřitelů a dlužníků; tento důvod vyloučení nová jur. norma nepřijala, a bylo by lze tohoto poměru se dovolávati po případě toliko jako důvodu zamítnutí (§ 19 č. 2 jur. n.).

B. Řízení trestní:

Rovněž v řízení trestním jest soudce i zapisovatel vyloučen z předsevzetí soudcovských úkonů, byl-li sám trestným činem poškozen nebo je-li osoba poškozená nebo uražená s ním spojena svazkem manželským, nebo je-li obviněný, poškozený, státní zástupce, soukromý žalobce neb obhájce s ním v linii přímé spřízněn nebo sešvakřen, nebo je-li jeho bratrancem anebo sestřenicí nebo v linii pobočné ještě blíže s ním spřízněn nebo ve stejném stupni sešvakřen nebo konečně, je-li jeho osvojitelem nebo pěstounem, osvojencem nebo schovancem, poručencem nebo opatrovancem (§ 67 tr. ř.).

2. Důvody vyloučení mohou se zakládati též v úředním postavení soudcově vzhledem k předchozím jeho úředním úkonům, jichž nelze srovnati s dalšími soudcovskými funkcemi.

A. Řízení soudní civilní:

a) Soudce nemůže se súčastniti v rozhodování ve vyšší instanci o věcech, v nichž při některém podřízeném soudu účasten byl při vydání rozsudku nebo usnesení v odpor vzatého (§ 20 č. 5 jur. n.).

b) Rovněž jest vyloučen z řízení přelíčení a z rozhodování o žalobě pro zmatečnost a žalobě o obnovu soudce, pro jehož účasť v rozhodnutí

žaloba zmateční (§ 529 č. 1 c. ř. s.) nebo pro jehož chování žaloba o obnovu podle § 530 č. 4 c. ř. s. byla podána (§ 537 c. ř. s.).

B. Řízení trestní:

Ve věcech trestních platí zásada, že rozsudek musí býti vynesen bezprostředně pod vlivem hlavního přelíčení; proto jest vyloučen ze spolupůsobení a rozhodování při hlavním přelíčení soudce, který v téže věci byl činným jako soudce vyšetřující nebo súčastnil se při rozhodování o odporu podaném proti vydání v obžalovanosť (§ 68 tr. ř.). Soudce, který vedl přípravné vyhledávání, nesmí v téže věci se súčastniti při vynášení rozsudku (roz. ze dne 2. června 1886 č. 6402, sb. 932); naproti tomu neodůvodňuje vyloučení soudcovo ze spolupůsobení a rozhodování při hlavním přelíčení okolnosť, že jako zpravodaj v téže věci obviněnému, ve vazbě se nacházejícímu doručil spis obžalovací a po podání odporu spisy vrchnímu soudu zemskému předložil (roz. ze dne 2. června 1886 č. 4367, sb. č. 928). Soudce však není vyloučen z jednání a vynášení rozsudku o obžalobě pro křivé svědectví z toho důvodu, že byl členem sborového soudu při hlavním přelíčení, při němž křivá výpověď byla učiněna (roz. ze dne 4. února 1881 č. 10.526).

Ve vyšší instanci jest soudce vyloučen

α) z řízení o všech trestních věcech, v nichž byl činným jako vyšetřující soudce;

β) z řízení o opravných prostředcích z rozhodnutí, při nichž v nižší instanci v hlasování se súčastnil;

γ) z referátu a předsednictví při řízení v trestních věcech, ve kterých byla činnou jako vyšetřující soudce nebo jako zpravodaj při podřízeném soudě osoba, ku které jest v poměru naznačeném pod č. 1 lit. *a* až *d*.

3. V trestních věcech jest soudce nebo zapisovatel vyloučen ve všech instancích, jestliže

a) se stal svědkem skutku, jenž jest předmětem trestního řízení, mimo svoje úřední úkony nebo byl-li o téže věci slyšen jako svědek nebo znalec;

b) súčastnil-li se v téže věci jako obhájce, zástupce soukromého žalobce nebo soukromého účastníka nebo jako státní zástupce.

II. Právní účinky důvodů vyloučení:

1. Spolupůsobení soudce vyloučeného odůvodňuje zmatečnosť řízení jak v civilních tak i v trestních věcech (§ 477 č. 1 c. ř. s., § 71 tr. ř.).

2. Důvod soudce po zákonu vylučující stranou tvrzený, musí býti vždycky za úřední moci zjištěn (§ 22 posl. odst. j. n.).

3. Důvod soudce vylučující straně dříve neznámý může býti stranou i po právní moci rozsudku dle § 529 c. ř. s. ve lhůtě § 534 č. 1 udané zmateční žalobou proveden.

4. Je-li v trestním řízení nebezpečí v prodlení a nemůže-li jiný soudce nebo zapisovatel ihned býti přibrán, má i po zákonu vyloučená soudní osoba úkony nezbytné sama předsevzíti vyjímajíc ten případ, když trestní řízení čelí proti manželce soudcově nebo proti osobám ve smyslu shora naznačeném s ním spřízněným nebo sešvakřeným, ve kterémžto případě budiž úřední řízení neprodleně nejbližšímu soudci odstoupeno (§ 71 tr. ř.). O zamítání soudcův i jiných soudních orgánů v řízení civilním srv. §§ 19 a 21—27 jur. nor. a čl. Zamítnutí soudců.

Vyloučení z otcovské moci.

Zákon uděluje otci jakožto hlavě rodiny vůči jeho nezletilým dětem jistou moc již přírodou samou odůvodněnou, kteréž ku zdárnému vychování nezletilce jest nezbytně zapotřebí (§ 147 o. o. z.); není to však nikterak ztrnulá moc, římsko-právní patria potestas, nýbrž starosť a péče, jíž děti jsou povinny úctou a poslušností a jejíž zneužití soud svým dozorem má zabrániti. Dle toho sluší hledati důvody vyloučení z moci otcovské v tom, že otec nemůže tuto moc vykonávati uebo že povinnou otcovskou péči porušil.

Vyloučení z moci otcovské jest

1. dočasné (suspense): Nastoupí-li na straně otcově takové okolnosti (§ 147 o. o. z.), jež účinný výkon otcovské moci ruší, má soud vysloviti suspensi otcovské moci a pro dobu, pokud tyto okolnosti trvají, zříditi nezletilým dětem jeho poručníka. Sem náležejí tyto případy:

a) Stane-li se otec chorým na duchu, ustanoví se nezletilým jeho dětem poručník až do té doby, kdy soudní prohlášení otce za chorého na duchu bylo zrušeno.

b) Rovněž byl-li otec soudně prohlášen za marnotratníka, poněvadž marnotratník nerozumným hospodařením ohrožuje hmotné blaho své rodiny; dále,

c) byl-li otec odsouzen pro zločin do žaláře na dobu delší než 1 rok a konečně,

d) jeli vůbec déle než 1 rok z domu vzdálen a nedává-li zprávy o svém pobytu.

2. Trvalé:

a) Zanedbá-li otec úplně péči a vychování dítěte (§ 177 o. o. z.) buď že je odloží nebo od sebe zapudí nebo nechá úplně bez dozoru, nikoli však, zanedbá-li vychování dítěte toliko částečně, poněvadž zde po případě ještě zakročením soudu může býti pomoženo.

b) Zneužije-li hrubým způsobem moci otcovské, zejména tím, že s dítětem tělesně zle nakládá způsobem domácí právo kázně přesahujícím, avšak teprve tenkráte, když byl marně napomenut a zlé nakládání s dítětem třikráte se opakovalo; jde-li však o těžké zlé nakládání a bylo-li by se vzhledem k povaze otcově obávati, že by dítětem i na dále zle nakládal, může býti následkem trestního rozsudku již poprvé z otcovské moci vyloučen (§ 178 o. o. z. ve spojení s §§ 414 a 415 tr. z.); roz. ze dne 20. října 1885 č. 12.005 v pouhém nebezpečí však důvodu vyloučení neshledává. Nebylo-li vyloučení z otcovské moci vysloveno již v trestním rozsudku, nařídí je osobní soud dítěte a ustanoví mu zároveň poručníka. Otec nese i v tomto případě náklad na vychování dítěte; je-li chud a nemají-li ani ostatní příbuzní, kteří po případě jsou povinni na vychování dítěte přispívati, dostatečného jmění, má dle § 416 tr. z. vrchnosť pečovati o zaopatření dítěte a musela by tudíž domovská obec dítěte náklad na jeho vychování hraditi. Viz čl. Otcovství.

Vyloučení z poručenství.

Ob. obč. zák. uvádí v §§ 191—194 důvody vyloučení z poručenství a označuje je, ovšem nesprávně, dle vzoru římské excusatio, jako nutné důvody omluvné na rozdíl od dobrovolných důvodů omluvných dle § 195 o. o. z., kteréž odůvodňují odmítnutí poručenství. Jelikož celá instituce poručenství má na zřeteli jedině prospěch nezletilcův, musí poručník v první

řadě býti k zastávání tohoto úřadu úplně tělesně i duševně způsobilý a prost všech případných závad zájmy nezletilce ohrožujících nebo jim se příčících. Dle toho, zdali důvod vyloučení vztahuje se na všechna či toliko na některá poručenství, rozeznávají se důvody vyloučení absolutní a relativní.

1. Absolutně nezpůsobilí k úřadu poručenskému jsou

a) všichni, kdož sami nejsou s to, aby svoje záležitosti obstarávali, jako nezletilcí, osoby na těle nebo na duchu choré, tudíž osoby těžkou nebo nezhojitelnou nemocí stižené; dále šílení a blbí a ti, kdož byli soudně prohlášeni za marnotratníky; jaký význam pro způsobilosť poručníkovu má nedostatek některého smyslového orgánu, posoudí soudce volně dle povahy případu;

b) osoby, od nichž nelze očekávati, že by vychování poručence a správu jeho jmění řádně vedly. Sluší tudíž přihlížeti dle povahy jednotlivého případu k povaze, společenskému postavení a obchodní znalosti budoucího poručníka. Ve příčině jmenování poručníkem zločince právoplatně odsouzeného byl § 191 o. o. z. potud změněn §. 5 zákona ze dne 15. listopadu 1867 č. 131, že uvážení této okolnosti jest ponecháno v každém jednotlivém případě poručenskému soudu;

c) poručník, který pro zlé nakládání s poručencem dle § 417 tr. z. svého úřadu byl zbaven, budiž dle § 418 tr. z. v případě, že by i s jiným poručencem zle nakládal, prohlášen za nezpůsobilého k dalším poručenstvím;

d) z poručenství jsou dále vyloučeny osoby ženské, patrně z toho důvodu, že se obecně pokládají za duševně méně rozhodné a méně obchodu znalé, dále řeholníci, jelikož nemají vlastního jmění a neposkytují tudíž jistoty pro případné nároky na náhradu škody zejména dle §§ 228 a 264 o. o. z. a konečně cizinci pro obtíže spojené s jich vzdáleností a též pro menší pravidelně znalosť tuzemských zákonů. Členové německého řádu mohou však býti jmenováni poručníky se svolením velmistra (§ 11 pat. ze dne 28. června 1840, sb. z. s. č. 451), a rovněž členové maltézského řádu rytířského, svolí-li k tomu řád a poskytnou-li dostatečnou jistotu (dv. d. ze dne 29. července 1768, Krop. sb. z. sv. 5.).

Vyloučení osob pod lit. *d*) zmíněných platí však toliko jako pravidlo, jež u blízkých příbuzných v § 198 jmenovaných též připouští výjimku. Matka a bába s otcovy strany není totiž z poručenství vyloučena, musí však dle § 211 o. o. z. býti jmenován vedle ní ještě způsobilý spoluporučník.

Zde budiž ještě připomenuto, že nemanželský otec, nabízí-li se sám k poručenství a vyhovuje-li též všem ostatním zákonným podmínkám, z poručenství nad svým nemanželským dítětem vyloučen není (dv. d. ze dne 11 srpna 1798, č. 429 sb. z. s.).

2. Relativně nezpůsobilí k poručenství jsou:

a) ti, jež otec sám výslovně z poručenství vyloučil, poněvadž při volbě osoby poručníkovy v prvé řadě k vůli otcově jest přihlízeti a dlužno za to míti, že závažné důvody — byť i nebyly vysloveny — otce pohnuly k tomu, že určitou osobu z poručenství nad svými dětmi vyloučil;

b) ti, kdož s nezletilcem nebo jeho rodiči žili ve zjevném nepřátelství, nebo

c) s nimiž hrozí poručenci spor o nezapravené pohledávky, nebo kdož s ním dokonce již ve sporu jsou. Vzhledem k tomu budiž zbaven poručenství i poručník, který jest zároveň dlužníkem poručencovým, lze-li se obávati sporů a kolise právních zájmů jejich (roz. ze dne 9. června 1863, sb. »Gl. U.« č. 1742);

d) konečně jest též nutno z poručenství vyloučiti — alespoň z pravidla — i ty, kdož se nezdržují v místě poručenského soudu nebo s místa svého pobytu jsou déle nežli rok vzdáleni již z toho důvodu, poněvadž tím značně jest stížen styk stran se sousedy a též dozor nad správou jmění poručencova, ač neodůvodňují-li zvláštní okolnosti odchylku od tohoto pravidla.

Co bylo řečeno o vyloučení z poručenství, platí dle § 281 o. o. z. též o opatrovnictví. Viz čl. Poručenství a Kurator.

Vymahání daní.

I. Jestliže se daň nezaplatí ve lhůtě předepsané nebo nepodá-li se žádost o posečkání nebo o povolení ku splátkám, vymáhá se nedoplatek berní nuceně cestou exekuce reální nebo mobilární; reální exekuce může se provésti toliko cestou soudní, exekuce mobilární toliko cestou politickou. Výkon exekuce přísluší ve městech se zvláštním statutem magistrátům, jinak ukresním hejtmanstvím. Bezprostřední výkon exekuce opatřují:

1. berní vykonavatelé zřízení pro jednotlivé okresy úřadů berních;
2. v oněch místech, kde nejsou zřízeni stálí vykonavatelé berní, svěřen jest úkol tento zvláštním orgánům (t. zv. civilním trestním poslům) ustanoveným od případu k případu okresním hejtmanstvím;
3. v oněch výjimečných případech, kde zvláštní poměry vyhledávají zvlášť energického opatření, nastupuje c. a k. vojsko (vojenská exekuce).

II. Exekuce politická.

Tato vyskytuje se ve třech způsobách a to:

1. jakožto exekuční upomenutí;
2. jako zájem, odhad a dražba movitých statků;
3. jako sekvestrace.

Exekuční upomenutí obstarává všeobecně vykonavatel berní nebo civilní posel trestní tím, že doručuje dlužníku bernímu t. zv. »upomínací lístek«. V případu exekuce vojenské provádí se upomenutí exekuční tím způsobem, že se u dotyčného poplatníka ubytuje vojenský vykonavatel, jemuž se musí bezplatně poskytnouti oběd a přístřeší. Jakmile pak dlužník zadržalou daň složí, musí být vykonavatel vojenský odvolán, a takováto vojenská exekuce obmezena jest vůbec jen na dobu trvající nanejvýš 14 dní.

Bylo-li exekuční upomenutí bezvýsledným, přikročí se k zájmu a odhadu movitostí dlužníkových; o tom sepíše se zájemní a odhadní protokol a předloží se magistrátu, resp. okresnímu hejtmanství, kteréžto nařídí výměrem dražebním veřejnou dražbu, čas a místo výkonu a označí orgán k tomu ustanovený a zvláštním ediktem uloží uveřejnění toho. Za okolností lze však i vzhledem k určité nemovitosti dluhujícímu poplatníku přináležející nebo na závod jím provozovaný vložiti politickou sekvestraci a to dekretem okresního hejtmanství, kteréž zároveň povolá nějakou osobu důvěry hodnou za politického sekvestra.

III. Soudní exekuce.

Jde-li o dražbu nějaké věci nemovité, provádí ji soud na základě výkazu o zadržalosti vypracovaného úřadem berním. Při tom má pak dříve

úřad berní vykonati exekuční zájem a odhad, načež finanční úřad zemský nalézti má o tom, zda přikročiti jest ku třetímu stupni exekuce, či zda dlužníku povoliti jest ještě další lhůtu ku zaplacení daně. Co do výkonu exekuce soudní platí všeobecné předpisy řádu exekučního.

IV. Náklady s každým stupněm exekuce spojené postihují poplatníka daň resp. nedoplatek její dluhujícího. Náklady exekučního upomenutí hraditi jest t. zv. »upomínacími poplatky,« kteréž obnášejí za prvních 7 dní počítaje od doručení upomínacího lístku denně 5 kr. a za dalších 7 dní denně 10 kr. Poplatky připadající za jednotlivé akty exekuce mobilární jsou stanoveny ve zvláštním tarifu. Útraty spojené s exekucí soudní stanoviti má soud na základě seznamu útrat, jejž předložiti má úřad exekuci vedoucí. (Obšírnější statě v ohledu tom vypracovány jsou ve Freibergrově spisu »Handbuch der directen Steuern, ve Vídni II. vyd. r. 1899; dále ve spise Mayrhoferově »Handbuch für den politischen Verwaltungsdienst,« Vídeň, r. 1894).

V. Pro novou daň výdělkovou (zákon ze dne 25. října 1896 č. 220 ř. z.) i s vedlejšími poplatky vázne zákonné právo zástavní požívající přednosti před všechněmi zástavními právy soukromými k nemovitostem poplatníkovým, jež věnovány jsou výlučně nebo převahou podniku a k tomu zvlášť zařízeny jsou; avšak to platí jen pro ony obnosy daně z výdělku a poplatky vedlejší, kteréž počítaje nazpět ode dne exekučního zcizení zástavního objektu neváznou déle, než 1 rok a 6 měsíců (§ 76 cit. zák.). Berní úřad povinen jest v oněch případech, kde podobné zástavní právo vůbec lpí na nemovitostech poplatníkových (ku př. nemovitosti tovární, mlýnské a pod.) k zachování zmíněné přednosti tohoto práva zástavního vždy do roka po tom, co zadržalost berní vznikla, zakročiti o knihovní zjištění a vůbec předejíti tomu, aby nedoplatky berní narostly za více než za dobu dvou let; rovněž povinny jsou úřady berní postarati se v čas o zahájení reální exekuce v ten způsob, aby byla možna dražba před projitím doby tříleté počítaje ode dne, kdy dospěla zadržalost berní prve zaznamenaná. K případným žádostem o zastavení exekuce béře se všeobecně zřetel jen tehdy, když současně zaplatil se aspoň onen obnos daní, jehož přednostní právo zástavní ohroženo jest nebezpečím výmazu, nebo poskytne-li se jinakým způsobem dostatečná jistota (čl. 58 č. 2 prováděcího nařízení k všeob. dani výdělkové; výn. min. fin. ze dne 28. ledna 1897 č. 35 ř. z.).

Výmaz knihovní.

Výmaz knihovní jest zápis do veřejných knih pozemkových, horních nebo železničních, jímž obmezení nebo pominutí knihovních práv má býti způsobeno.

I. Výmaz věcných práv.

Dle zásady § 1411 o. o. z. jsou práva a závazky v takové vzájemné souvislosti, že zánikem práva závazek a pominutím závazku právo se ruší. Ve příčině práv v knihách zapsaných platí však výjimka z této všeobecné zásady, neboť ke zrušení hypoteky zánik dluhu sám o sobě nestačí, statek hypotekární jest potud stížen právem zástavním, pokud dlužní listina z veřejných knih nebyla vymazána (§ 469 o. o. z.). Výmaz věcných práv musí býti tudíž knihovně proveden a může se tak státi:

1. se svolením oprávněného, když tento vyhotoví dlužníku knihovní kvitanci o zaplacení dluhu, dále v případě § 1444 o. o. z. (na základě

listiny o vzdání se), v případě § 1445 o. o. z. (konsolidace), v případě § 1438 o. o. z. (kompensace), když věřitel vzájemnou pohledávku dlužníkovu uznal a na základě tohoto uznání knihovní listinu za účelem výmazu zástavního práva jemu příslušejícího iure compensationis vyhotovil; konečně v tom případě, když věřitel sice své pohledávky se nevzdal avšak od zástavního práva ustoupil, může rovněž na základě jeho výmazného prohlášení knihovní právo zástavní býti vymazáno.

2. Beze souhlasu oprávněného může býti knihovní výmaz proveden:

a) Odepře-li hypotekární věřitel vydání knihovní kvitance, ačkoli pohledávka jeho byla zapravena, může hypotekární dlužník žalobou domáhati se výmazu práva zástavního; jinak roz. ze dne 11. května 1871 č. 3081, sb. 4185, kteréž hypotekárnímu dlužníku uděluje toliko právo žalovati na vydání knihovní kvitance, avšak nepřiznává mu práva podati žalobu o výmaz. Toto rozhodnutí jest však patrně nesprávné, neboť každému dlužníku musí býti zajisté zachováno právo žalovati na základě placení za zrušení práva zástavního; neboť jakmile bylo prokázáno, že pohledávka, pro kterou zástavní právo bylo nabyto, po právu již nepozůstává, jest dlužník též oprávněn žádati, aby toto zástavní právo bylo knihovně vymazáno, kterážto žádosť v praxi jest přímo nezbytna. Neboť bylo-li by dlužníku zabraňováno žalovati přímo o knihovní výmaz zástavního práva, byl by pak, i když by po zdlouhavém často procesu příznivý rozsudek znějící na vydání knihovní kvitance si vymohl, vydán opět dalším úskokům odpůrcovým.

b) Co bylo řečeno o placení, vztahuje se podobně i na promlčení pohledávky resp. na výmaz zástavního práva na ní váznoucího.

c) K výmazu zástavního práva není dále zapotřebí souhlasu oprávněného při amortisaci starých pohledávek knihovních (§§ 118—121 kn. z.). Srv. čl. Amortisace starých závad nebo pohledávek knihovních.

d) Nebyl-li záznam zástavního práva v zákonné lhůtě spraven, může ten, proti němuž záznam byl povolen, žádati za jeho výmaz (§ 45 kn. z.). Za výmaz může však žádati i nástupce prenotátův, jelikož tento vstupuje v obor práv svého předchůdce (roz. ze dne 24. října 1882 č. 12.249, sb. 2941, časop. »Ger. Halle«, r. 1883, str. 73); otázka tato jest však sporna, jelikož se uvádí, že dle ustanovení § 115 jest k žádosti za výmaz legitimován toliko ten, proti němuž záznam byl povolen, a dle toho by tudíž každý nový držitel mohl za výmaz žádati toliko s dobrovolným zastoupením předešlého držitele, tedy za intervence svého právního předchůdce. V tomto smyslu vydáno bylo roz. ze dne 9. března 1875 č. 2486, sb. 5655.

3. Řízení: Kdežto při žádostech za výmaz, kteréž knihovní listinou prokazují pominutí příslušného práva, knihovní soud bez předchozího slyšení účastníků výmaz má povoliti a účastníky pouze o vykonaném výmazu má vyrozuměti, aby po případě proti tomu stížnosť mohli podati, činí § 45 kn. z. výjimkou povolení výmazu závislým od předchozího řízení kontradiktorního. Při tom má si knihovní soud počínati způsobem následujícím: Byla-li žaloba spravovací v čas podána nebo jestliže lhůta ke spravení v den podání žádosti za výmaz ještě běží, budiž v obou těchto případech žádosť za výmaz zamítnuta. Není-li zde ani jeden ani druhý případ, budiž nařízen rok a k němu předvolán jak ten, kdo žádal za výmaz záznamu tak i ten, kdo záznam si vymohl. Tento poslední má pak podati

důkaz, že lhůta ke spravení ještě neuplynula nebo že spravovací žalobu v čas podal, jinak budiž výmaz záznamu povolen (§ 45 odst. 2 kn. z.). Nedostaví-li se k roku žadatel za výmaz, budiž přes to od toho, jenž knihovní záznam si vymohl, zmíněný důkaz podán, poněvadž § 45 jen jemu nařizuje, aby jmenované okolnosti prokázal a žadateli za výmaz ponechává na vůli, zdali se chce k tomuto roku též dostaviti. Nepřijde-li k roku ten, pro něhož záznam v knihách jest zapsán, sluší míti za to, že žádaný důkaz nepodal a jest tudíž k návrhu druhé strany žádosti za výmaz vyhověti. Nedostaví-li se k roku žádná strana, nepovolí se výmaz ihned, poněvadž soudce z úřední moci nemá postupovati, nýbrž teprve k návrhu oprávněné strany. V tomto případě mohou tudíž strany zameškání roku napraviti (roz. ze dne 4. dubna 1876 č. 3820, sb. 6085, časop. »Ger. Ztg.«, r. 1876 č. 50).

Sporna jest otázka, zdali žádosť za výmaz a limine má býti odmítnuta, když jest v knihách poznamenáno, že zaznamenaná pohledávka byla zažalována. Roz. ze dne 5. března 1878 č. 2498, sb. 6863 byla tato otázka zodpověděna záporně a zamítnutí a limine prohlášeno za nepřípustné, poněvadž pro odmítnutí žádosti za výmaz musí býti rozhodno nejen, zdali žaloba spravovací byla podána, nýbrž i zdali jest ve sporu řádně pokračováno. Tento názor zdá se býti též správným, poněvadž dle obdoby § 1497 o. o. z. při žádosti za výmaz sluší hleděti netoliko k podání žaloby spravovací, nýbrž i k řádnému pokračování ve sporu a poněvadž okolnosť, že žaloba spravovací byla podána, nemůže sama o sobě, není-li ve sporu řádně pokračováno, druhou stranu zbaviti práva žádati za výmaz záznamu. Jiná neméně důležitá otázka se vyskytuje, když v procesu spravovacím žalobce ve II. instanci podlehne a podá pak mimořádnou revisi. Zde totiž opět jest sporno, zda-li žádosti za výmaz může býti vyhověno prve, než mimořádná revise byla vyřízena. I k této otázce dlužno odpověděti záporně, poněvadž nehledíc k mimořádné revisi a nehledíc k tomu, že rozsudek sluší za právoplatný pokládati, strana, jež ve sporu podlehla, ještě vždy jest oprávněna domáhati se soudcovské ochrany k odvrácení nenahraditelné škody; v rozhodnutí obsaženém v rep. nál. č. 20, Manzova sb. zák. I. sv. str. 174, sb. 4703 byl však vysloven názor opačný, totiž že v tomto případě výmaz záznamu má býti povolen, jelikož § 46 kn. z. ustanovuje, že na základě právoplatného nálezu, jímž byl záznam uznán za nespravený žádosti za výmaz sluší vyhověti.

II. Výmaz knihovních poznámek.

Výmaz knihovních poznámek děje se

1. k žádosti účastníků, jde-li o poznámku osobních poměrů účastníků dle § 20 lit. *a* knih. z.;

2. z úřední moci

a) v případě § 55 kn. z.: Poznámka knihovního pořadu pozbývá účinků a má býti z úřední povinnosti vymazána, nebyla-li žádosť za knihovní zápis podána ve stanovené lhůtě (§ 58 knih. z.).

b) Byl-li zamítající výměr ve II. stolici potvrzen, budiž poznámka o zamítnutí výměru v knihách učiněná z úřední moci vymazána (srv. čl. Poznámky knihovní) (§ 131 knih. z.).

III. Záznam knihovního výmazu.

Byl-li výmaz práva toliko zaznamenán, mohou sice další zápisy na př. práv podzástavních nebo cessí ve příčině téhož práva býti povoleny; právní

trvání těchto zápisů jest však závislo od té okolnosti, zdali záznam výmazu byl spraven čili nic. Byl-li záznam tento spraven, buďtež zároveň při zápisu jeho spravení z úřední povinnosti vymazány všechny zápisy, kteréž ohledně práva nyní vymazaného mezitím byly povoleny. Byl-li povolen výmaz zaznamenané pohledávky, vymaží se zároveň zápisy ohledně ní mezitím povolené, podobně jako při výmazu záznamu vlastnického práva (§ 49 knih. z.) a při spravení záznamu výmazu (roz. ze dne 18. února 1874 č. 1734, časop. »Jur. Bl.« č. 87, Manzova sb. z. sv. I., str. 109). Váznou-li na hypotekární pohledávce v době, kdy se žádá za její výmaz, ještě práva podzástavní, smí se výmaz pohledávky povoliti toliko s dodatkem, že má ohledně práv podzástavních nabýti platnosti teprve s jich výmazem. Další zápisy na hypotekární pohledávku po vtělení jejího výmazu nesmí se povolovati; byl-li výmaz toliko zaznamenán, mohou další zápisy s právními účinky § 50 knih. z. býti provedeny (§ 51 knih. z.).

IV. Výmaz kaučního závazku za zástavní listy.

§ 4 zák. ze dne 24. dubna 1874 č. 48 ř. z. ustanovuje, že ústav, jemuž od státu bylo uděleno povolení k vydávání zástavních listů, má majetkové objekty, jež jsou určeny v první řadě ke krytí zástavních listů, zříditi jako jistotu pro uspokojení nároků ze zástavních listů, a že zřízení zástavy ve stanovách má býti vyznačeno. K úplnému nebo částečnému výmazu kaučního závazku stačí úřední potvrzení vládního komisaře, že zavazený statek neslouží buď vůbec již jako jistota pro uspokojení držitelů zástavních listů nebo toliko z části. Úplný nebo částečný výmaz zástavního práva zapsaného pro držitele dílčích dlužních úpisů může býti povolen netoliko dle všeobecných předpisů pro výmaz knihovních práv stanovených, nýbrž i tenkráte, když pominutí práva bylo dosvědčeno předložením řádně vyplacených dlužních úpisů, jež zřejmým způsobem byly učiněny k dalšímu obchodu nezpůsobilými. V tomto případě budiž připojen k žádosti za výmaz seznam předložených dílčích dlužních úpisů, kterýž má obsahovati též údaje ke zjištěné totožnosti dlužních úpisů potřebné Tento seznam budiž pak doručen zároveň s vyrozuměním o výmazu opatrovníku k tomuto cíli zřízenému. Opis seznamu budiž pak založen na místě dílčích dlužních úpisů do sbírky listin. Byla-li dle § 15 odst. 3 zák. ze dne 24. dubna 1874 č. 49 ř. z. podána žádosť za úplný nebo částečný výmaz zástavního práva pro držitele dílčích dlužních úpisů zapsaného, má býti dle § 4 předposl. odst. a § 5 posl. odst. cit. zák. za účelem vyrozumění o výmazu zřízen opatrovník i z úřední moci (roz. ze dne 27. září 1892 č. 11.129, rep. nál. č. 155).

V. Výmaz knihovních vložek.

Zák. ze dne 6. února 1861, jímž upraveno jest řízení při oddělování jednotlivých částí od knihovního tělesa, ustanovuje, že část knihovního tělesa, kteráž má býti oddělena, má býti od něho odepsána. Byly-li takovýmto způsobem odepsány všechny nemovitosti v knihovní vložce zapsané nebo jestliže přestaly býti předmětem knihy pozemkové, budiž vložka vymazána (§ 3 kn. z.).

VI. Výmaz denních měr v knihách horních.

Prohlásí-li majitel hor, že se chce vzdáti měr dolových nebo denních, buďtež na základě tohoto prohlášení, k němuž musí býti přiložena listina o propůjčení jejich, míry vymazány a veřejné knihy a revírní mapy opra-

veny. Jsou-li však hory stiženy břemeny, musí úřad horní knihy vedoucí, prve než povolí výmaz měr, hypotekární věřitele vyrozuměti, že mohou do 60 dnů žádati za soudní odhad a prodej hor.

Nebylo-li žádáno ve stanovené lhůtě za odhad a prodej anebo zůstal-li prodej bez výsledku, má horní úřad výmaz knihovních oprávnění povoliti a soudním úřadem nechati provésti (§§ 260, 263, 264, 265 hor. z.). Prve než byly hory vymazány, buďtež vždy opatření potřebná v zájmu veřejné bezpečnosti v souhlasu s politickým úřadem nařízena a dřívějším vlastníkem na vlastní náklad provedena. Bylo-li horním lenním úřadem přijato dobrovolné, úplné nebo částečné vzdání se horního oprávnění v horní knize zapsaného, nebo bylo-li jím uznáno dle platných horních, hutních a hamernických řádů na ztrátu jeho, má lenní horní úřad dotyčný akt v originále postoupiti příslušnému hornímu senátu se žádostí, aby výmaz onoho oprávnění v horní knize byl proveden (§ 7 min. nař. ze dne 24. února 1850 č. 73 ř. z. o evidenci horních knih).

VII. Výmaz železniční vložky.

Bylo-li upuštěno od provozování vozby železniční po dráze knihovní těleso tvořící, budiž to k žádosti příslušného vládního komisaře v čele vložky zřejmým způsobem poznamenáno. Tato poznámka má za následek, že zápis břemen na celé knihovní těleso se vztahující již nemůže býti vykonán. Jakmile pak obmezení na listu vlastnickém zapsaná jakož i břemena váznoucí v prvním oddělení listu závad byla vymazána, budiž vložka označena za zaniklou. Výmaz železniční vložky budiž vyhlášen ediktem (§ 45 zák. ze dne 19. května 1874 č. 70 ř. z.).

VIII. Právo poplatkové.

Žádosti za výmaz podléhají kolku 1 zl. 50 kr. z prvního archu (pol. s. 43, *k)*; nepřesahuje-li však cena práva, jež má býti vymazáno, 100 zl., budiž 1. arch opatřen kolkem 75 kr., a nepřesahuje-li ani 50 zl., kolkem 36 kr. (§ 17 nov. popl. ze dne 20. února 1864 č. 20 ř. z.). V případech, kde úhrnný obnos peněžní pohledávky ve veřejných knihách zapsané bez příslušenství nepřesahuje 100 zl., jsou podání týkající se výmazu takové pohledávky z veřejných knih nebo zavedení řízení amortisačního, výmazná prohlášení a ověření podpisu stran na nich, dále protokoly, vyhotovení a úřední úkony na řízení toto se vztahující od kolků a poplatků osvobozeny. Totéž platí o právních rozepřích, k nimž výmaz těchto pohledávek zavdal podnět, a o soudních nálezech. Jednoduché a vidimované opisy za účelem takových výmazů vyhotovené, pak přílohy zmíněných podání a protokolů jsou rovněž od kolků a poplatkův osvobozeny, avšak jen potud, pokud mají sloužiti k provedení těchto výmazů. Ustanovení tato platí i v tom případě, když se jedná o výmaz práva ve veřejných knihách zapsaného na jednotlivé dávky naturální (dodání dobytka nebo nábytku, vystrojení svatby nebo pohřbu a pod.), nikoli však jde-li o výmaz práva na opětující se dávky naturální neb o výmaz služebností (výměnek, služebnosť bytu a pod.) (zák. ze dne 31. března 1875 č. 52 ř. z.). Tento zákon platil původně toliko do 31. prosince 1878, nyní však byla zákonem ze dne 28. prosince 1890 č. 235 ř. z. platnosť jeho ode dne 1. ledna 1891 bez stanovení lhůty opět prohlášena. Knihovní výtahy nesluší počítati k soudním vyhotovením od kolků osvobozeným (roz. ze dne 8. října 1889 č. 11623, »Centralbl.«, r. 1891. str. 324).

Výměnek.

I. Pojem a význam.

Výměnkem nazývá se onen příjem, který držitel statku (obyčejně statku selského), postupuje jej nástupci, sobě nebo kterési třetí osobě vymiňuje na doživotí nebo na určitou dobu. V širším smyslu rozumí se výměnkem i právo samo, takže se právo výměnku (na výměnek) stručně nazývá výměnkem. I jest tudíž výměnek právem věcným, dle něhož postihuje nemovitost (usedlost) dlužníkovu jak právo v abstraktní (pojmové) celistvosti své, tak i jednotlivá oprávnění z něho plynoucí, t. j. nárok na plnění výměnkových dávek (darů nebo povinností), jakkoli i jedno i druhé právo může a musí býti ku platnosti přivedeno jen proti osobě držitele usedlosti (má tedy účinek relativní). Držitel usedlosti není v nijakém smluvním poměru s výměnkářem (neboli s osobou k výměnku oprávněnou), nýbrž povinnost jeho vzchází základem jeho vlastnosti jakožto držitele, pouhým důsledkem jeho držitelského poměru. Z důvodu tohoto práv jest nástupce v držení za výměnkové dávky, jichž předchůdce v držení nebyl splnil, pokud ovšem promlčeny nebyly, čemuž by tak nebylo, kdyby toto jednotlivé právo bylo rázu obligačního. Nelze zastávati názoru, jakoby výměnek byl jako reálná břemena vůbec právem smíšeným, t. j. věcným a obligačním právem pospolu, a to již z toho důvodu, že jednotlivé právo po zákonech logického myšlení sdíleti musí vlastnost práva celistvého, z něhož vyplývá. Od důchodu životního neliší se výměnek ničím jiným, než předmětem plnění; avšak rozdíl tento není bezpodmínečným, ježto výměnek může právě tak, jako důchod doživotní záležeti v penězích, ať již výlučně nebo alternativně (t. j. buďto v penězích buď v něčem jiném). Jelikož o. o. zákonník nemá o výměnku nižádných ustanovení, dlužno výměnek posuzovati jako důchod doživotní jednak dle jeho totožné povahy, jednak i když povahy této není, na základě právního principu analogie. Nepřihlíží-li se k tomu případu, kde se výměnek zakládá na posledním pořízení, vzniká výměnek ze smlouvy t. j. ze smlouvy o výměnek, kteráž pravidlem tvoří součástku trhové smlouvy odnášející se k usedlosti. Smlouva o výměnek jest dvojstranným, úplatným právním jednáním, kdež postupitel přenechává statek za plnění výměnku, takže výměnek ať sám o sobě nebo vedle trhové ceny v penězích poskytnuté, jest úplatou (ekvivalentem) za statek. Vzhledem k tomu, že obmezeno jest plnění výměnku na doživotí oprávněného (výměnkáře), tedy trvání jeho není určito, má výměnek stejně jako doživotní renta podstatu smlouvy odvážné. I jest výměnek obligačním právem obmezeným výhradně na osobu oprávněného a nelze ho z tohoto důvodu převésti na jiného. Předmětem právního obchodu nemůže tedy výměnek jako právo v celistvosti své býti nikdy, nýbrž jen příjmy z výměnku plynoucí. Dalším následkem jeví se býti to, že nelze výměnek zastaviti; pouze příjmy z výměnku lze zastaviti a to jako jinaké plody kteréhokoli práva pouze sekvestrací (rep. nál. č. 41). Výměnek posuzuje se v judikatuře ve skutečnosti všeobecně jako doživotní renta (rep. nál. č. 41). Knihovním zápisem na postoupeném statku stává se výměnek z práva obligačního právem věcným v ten způsob, že každý potomní držitel obtíženého statku zavázán jest ku plnění výměnku. Toto knihovní zajištění není však právem zástavním a nesluší ho ani za stejné míti s právem zástavním, nýbrž knihovním zajištěním nabývá výměnek právní povahy břemene reálního, což plyne z účelu zjištění knihovního. Kdežto zajisté

účelem práva zástavního jest, aby se nuceným prodejem zavázaného statku docílilo uspokojení pohledávky z utržených takto peněz tedy, aby se účinkem jevilo býti pominutí (výmaz) práva pohledávky, nemá knihovní zjištění výměnku účelu tohoto, sloužíc naopak k tomu, aby bylo plnění s osoby zavázaného vykoupeno a převedla se tato neosobní stránka statku na osobu jinou, která nepodléhá osobním účinkům vzešlým smrtí co do zániku práv. Z důvodu tohoto nedá se obhájiti názor, jakoby kromě každého držitele statku zatíženého osobně ještě zavázán byl nabyvatel statku uzavírající smlouvu o výměnek. Že knihovní vtělení výměnku není právem zástavním, ani práva zástavního nezakládá, plyne mimo to z § 14 knih. zák., dle něhož lze zapsati právo zástavní jen pro sumu peněžitou číselně vyjádřenou. Tím však není vyloučena možnost toho, že by výměnek knihovně zjištěný vázl jako právo zástavní. Možnost takováto vyskytuje se však v jediném toliko případu, když se totiž pro výměnek (ať již pro jeho roční příjem, ať pro jeho celkovou hodnotu) stanoví určitý kapitál a pro tento se zástavní právo vtělí. Případ tento nastupuje většinou při nuceném vymáhání ročních příjmů, kdež pak místo požitků naturálních rozsudek zní na zaplacení určitého obnosu v penězích, kterýžto obnos tedy jaksi výměnek representuje.

Dle předmětu svého může býti výměnek různé tvářnosti; může záležeti v penězích, v dávkách naturálních, v osobním konání (službě), nebo — jak tomu pravidlem bývá — ve všech těchto plněních zároveň. Pro právní povahu výměnku nemá rozmanitost (různorodost) předmětu plnění významu; výjimečně tomu tak při právu na byt, při právu užívacím a požívacím, jež ve výměnku obsaženo jest. Tato práva podržují povahu služebností osobních, což se v judikatuře jednomyslně uznává (srv. roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« č. 916, 1012, 1306, 2945, 7172, 8804, 10.622, 12.346). Důsledkem této rozmanitosti právní nutno jest, aby se právo na byt vtělilo zvlášť od vlastního výměnku. Ježto služebnosti nedělitelnými jsou, zůstává právo na byt po úmrtí jednoho manžela oprávněného nezkráceno manželu na živu jsoucímu (roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« č. 5953, 4037, 2809, 2256, 2020, 8804). Jednak z téhož důvodu, jednak z důvodů právem rodinným založených — žena musí následovati muže, dítky rodičů — vyplývá, že výměnkář oprávněný k obývání ve statku, může s sebou do příbytku vzíti dítky své i čeleď (roz. nejv. sb. »Gl. Ung.« č. 7172, 1306, 1012), muž pak ženu svou. Dle fysické povahy své jest výměnek dělitelen nebo nedělitelen (roz. nejv. s. sb. »Gl. Ung.« č. 479, 1449, 2256, 2809); děliti lze výměnek záležející v dávkách naturálních nebo v penězích, naproti tomu dělitelným není výměnek, jehož předmět tvoří služby nějaké. Zemře-li jeden oprávněný manžel, dlužno nedělitelné dávky plniti v celistvosti jich manželu na živu zůstavšímu, bez ohledu k výměnku ostatnímu. Nedělitelné dávky lze žádati od každého spoludržitele in solidum (celé), kdežto dávky dělitelné smí býti požadovány pouze v poměru k ideální části jeho držení. Výměnek jest neproměnným, plnění jeho generickým plněním, záležejíc v zastupitelných věcech a dávkách. Protož nemůže se bez přivolení výměnkářova poskytovati místo výměnku naturálního výměnek peněžitý. Dále plyne z toho, že nemožnost plnění výměnku nastoupiti nemůže. Případ ten nastává jen tehdy, když jest předmětem plnění určitá nezastupitelná věc. Zpravidla dá se plnění určiti dle váhy, míry nebo počtu jistého druhu. Druh, z něhož plniti jest výměnek, ne-

obmezuje se na výrobky obtíženého statku. Proto nelze za správné míti tvrzení, jakoby zavázaný nemusil plniti jiné dávky, než-li naturální, jež statek jeho poskytuje; jinak by se musilo dospěti k té důslednosti, že by nemusil výměnkáři dáti ničehož, neměl-li žní následkem neúrody nebo jiného neštěstí. Národohospodářská zásada, že držitel pozemku bráti musí ze svého statku naturálie potřebné k živobytí svému a k těmto počítati dlužno i naturálie výměnkáři připadající — má-li být rovnováha jeho života hospodářského zachována, nemá nijakých důsledností ani pro právo ani ve prospěch oprávněného, ani ve prospěch zavázaného; při volbě druhu nesejde — vyjma případ výslovné úmluvy — ani na původu, ani na individualitě plnění, nýbrž rozhoduje vedle jakkosti pouze míra, váha nebo počet dávaného. Mylným jest proto názor od mnohých hájený, jakoby držitel nebyl povinen výměnkáři poskytovati lepší kvalitu (jakkost), než-li kterou statek jeho skutečně plodí. Jestliže v tomto případu a podobně i v jiných případnostech nemožnosti plnění oprávněný trvá na poskytnutí smluvené kvality, nastává ovšem závazek ku přiměřené náhradě peněžité toho, čeho se na kvalitě nedostává. Nemožnost plnění může nastati i při právu bytu ať náhodou ať vinou držitele a tu pak místo naturálního bytu nastupuje alternativně přiměřená náhrada v penězích. Takovéto alternativy při výměnku po zákonu není, byť i šlo o takové plnění, jež předpokládá obývání bytu výměnkářského, takže nemožností bytu způsobena jest nemožnost plnění. I v případu nuceného prodeje musí výměnek in natura poskytovati kupec statku. To vyplývá z povahy výměnku jakožto břemene reálního a z neproměnnosti výměnku. Kupec přejímá tudy výměnek tento jakožto služebnost, ručení jeho za výměnek určeno a vymezeno jest však výší úhradního kapitálu na nejvyšší podání vázaného (roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« č. 5522, 3348, 4957, rep. nál. č. 49). Úroky z úhradního kapitálu za výměnek počítaného zůstávají kupci, ježto on povinen jest z nich a místo nich poskytovati naturální výměnek; odpadne-li výměnek, dostává se úhradní kapitál reálním věřitelům na prázdno vyšlým (neuspokojeným), není-li takových, exekutovi (roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« č. 8207, 8683, 2914; rep. nál. 136). Nepostačí-li nejvyšší podání na celý úhradní kapitál, takže roční výměnek jest větší, nežli úroky připadající ze zbývajícího nejvyššího podání, doplní se to, čeho se na úrocích nedostává, z kapitálu, pokud kapitál stačí; odtud jde, že se naturální výměnek jako dříve poskytuje nezkrácen, za to se však zkracuje trvání dávky (roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« č. 10.362, 7812, 6915), která se poskytuje tak dlouho, až se úplně vyčerpá úhradní kapitál.

Místo tohoto způsobu lze však i jiný způsob voliti; ve shodném poměru k menšímu obnosu úroků poskytne se po čas života výměnkovářova i menší výměnek. I jest pak možno: stejně veliký výměnek po kratší dobu nebo menší výměnek na doživotí a právo volby přináleží tu dle § 906 o. o. z. zavázanému. A tak zaniká v prvé případnosti výměnek předčasně. Přirozeně pomíjí výměnek smrtí výměnkářovou i tu, když by to výslovně nebylo smlouvou stanoveno (roz. nejv. s. sb. »Gl. Ung.« č. 3781). Je-li výměnek vyhrazen manželům nebo dvěma osobám, zůstává celý výměnek v případu úmrtí jedné osoby druhé oprávněné osobě na živu zůstavší (roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« č. 5953, 4037, 2809, 2256, 2020) a to jednak důsledkem nedělitelnosti, jednak následkem toho, že

representuje výměnek jakožto ekvivalent za předaný statek požívání kapitálu určitého, kterýž přísluší cele oběma oprávněným.

Jinak pomíjí právo výměnku jako celek třicetiletým nevykonáváním, právo však na jednotlivé dávky výměnkové po 3 letech. Praví se, že výměnek se nevykonává, když výměnkář nehlásí se v čas dospělosti na místě, kde statek jest; neboť dle povahy smlouvy o výměnek (§ 905 o. o. z.) a důsledkem toho, že musí oprávněný předložiti průkaz o žití svém, vzchází pro výměnkáře povinnost, výměnek svůj vyžadovati. I není tedy zavázaný povinen zasílati výměnkáři dávky jemu příslušející na jeho nebezpečí a účet, a není po tak dlouho v prodlení, pokud se výměnkář o plnění nehlásí. To má za následek i ten další procesuální účinek, že místo, kde statek leží, považovati jest za splniště, pročež mohou veškery žaloby ze smlouvy o výměnek vzneseny býti na formu contractus. Není-li umluveno nic jiného, poskytovati jest výměnek ve čtvrtletních lhůtách předem splatných.

II. Právo poplatkové.

Smlouvy o výměnek bývají pravidelně obsaženy

1. ve smlouvách trhových, při čemž kupec činí s prodatelem úmluvu, že se jemu nebo třetím osobám ponechají určité části obydlí nebo pozemku k bezplatnému používání na doživotí nebo na určitou dobu života nebo že se budou poskytovati roční dávky v penězích nebo naturáliích. V této případnosti posuzovati dlužno úmluvu stran poskytování výměnku dle předpisů práva poplatkového o smlouvách trhových;

2. ve smlouvách darovacích; tu sluší sraziti hodnotu výměnku z ceny nemovitosti a ze zbytku zapraviti jest poplatek (pol. saz. 16 popl. z.). Při tom šetřiti jest zásady, že všude tam, kde se vlastnictví jisté věci se služebností požívání nebo práva užívání na kohosi bezplatně převádí, nastává povinnost zapraviti poplatky z nabytí vlastnictví této věci v té míře, v jaké vlastnictví zmíněnými služebnostmi obtíženo bylo, teprve tou dobou, kdy služebnost zaniká; poplatek dlužno tu však zjistiti (§ 9 zák. ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z.).

Převádějí-li rodiče svůj nemovitý statek na dítky své s dluhy na něm váznoucími a vyhražují-li si doživotní výživu nebo určitý roční důchod z věci té, a pokud jest tu darování toho, oč převyšuje cena věci obnos dluhů na ní váznoucích a hodnotu oné vyhražené renty, kteroužto hodnotu sluší vyšetřiti dle ustanovení zákona, musí se zapraviti z darování poplatek 1% dle pol. saz. 16 a 19 popl. z. Za knihovní zápis převodu vlastnictví dlužno dále zapraviti poplatek $1^1/_2$% a to z hodnoty věci nemovité bez ohledu na stav passiv (dluhů) a na vyhražený důchod. Za zápis vyhraženého důchodu z věci oné nelze však požadovati poplatku žádného, ježto výhrada taková není nabytím nějakého nového práva, nýbrž pouhým obmezením jistého práva knihovního, totiž plného vlastnictví na určitou rentu z věci, bez jejíhož zápisu nebylo by lze správně zapsati objem převedeného práva (výn. min. fin. ze dne 20. září 1850 č. 25.265 odst. 1). Dle pol. saz. 16 popl. z. sluší při smlouvách darovacích vyšetřiti předkem hodnotu výměnku; hodnotu tuto vyceniti jest dvacateronásobným obnosem ročního plnění, z čehož počítá se pak desateronásobný obnos na požívání a desateronásobný obnos na podstatu (výn. min. fin. ze dne 17. října 1855 č. 15.255). Smlouvy darovací tu není, rovná-li se hodnota smluveného

výměnku vyšetřené ceně postoupené věci nebo cenu tuto dokonce převyšuje.

III. Řízení exekuční.

V novém řízení exekučním (z r. 1896) přihlíží se ku výměnku v trojím směru a to: při odhadu nemovitých statků výměnkem zatížených za účelem jich nucené dražby (§ 144 ex. ř.), při rozdělení nejvyššího podání za nemovité statky v nucené dražbě prodané (§ 226 ex. ř.), při exekuci vedené na majetková práva zavázaného nenáležející do pohledávek jeho (§§ 330 a násl. ex. ř.).

1. Odhad: Při odhadu usedlostí udati jest, jakou hodnotu má usedlost se zachováním výměnku ji zatěžujícího, a jakou cenu má bez tohoto zatížení; kromě toho dlužno o sobě odhadnouti výměnek na usedlosti váznoucí a udati v odhadním protokolu obnos kapitálu výměnek representující (§ 144 odst. 2 ex. ř.). Ono předepsané udávání hodnoty usedlosti se zatížením nebo bez zatížení výměnkem při odhadu jejím (§ 144 odst. 2 ex. ř.) vyhovuje dosavádní zvyklosti. Předcházejí-li však tomuto zatížení věřitelé hypotekární, zjistiti sluší hodnotu statku se zatížením neb bez zatížení, ježto dle § 32 ř. konk. musí býti statek prodán v dražbě, jsa prost závad, kdyby snad zachováním těchto břemen nepostačilo nejvyšší podání k uspokojení předchozích věřitelů.

2. Rozdělení nejvyššího podání.

a) Při usedlosti nucenou dražbou prodávané posuzovati jest dle předpisu § 225 ex. ř. výměnek na ni vtělený jako reální břemeno co do trvání obmezené, kteréž zavazuje k dávkám se opětujícím (§ 226 odst. 1. ex ř.).

b) Onen obnos, kterým se takovýto výměnek zhodnocuje, rovná se tedy kapitálu potřebnému k tomu, aby se ode dne uděleného příklepu z úroku zapravily připadající dávky nebo jich peněžní hodnota. Obnos, který připadá na břímě kupcem převzaté, vydá se kupci (§ 225, odst. 1. ex. ř,).

c) Dále sluší na úrok uložiti úhradní kapitál na výměnek převzatý kupcem s připočtením na nejvyšší podání.

d) Úroky ony náležejí po čas trvání výměnku kupci.

e) Ve příčině volného kapitálu úhradního postupovati jest ve smyslu § 219 odst. 2. ex. ř. (§ 225 odst. 2 ex. ř.); slušíť totiž kapitál zánikem výměnku uvolněný poukázati pokud možno již napřed podle priority nárokův oněm oprávněným, jichž nároky nedojdou již plného uspokojení z podstaty (massy) rozdělované, a není-li takovýchto oprávněných, nastupuje zavázaný (§ 219 odst. 2 ex. ř.).

f) Kupec má oprávněnému poskytovati dávky naturální a peněžité příslušející mu základem převzetí výměnku.

g) Je-li úhrada připadající z rozdělované podstaty na výměnek příliš nepatrná, než aby bylo lze z úroků jejích zcela zapraviti tuto dávku nebo její peněžnou hodnotu, smí kupec vzíti z úhradního kapitálu doplnění potřebné k nezkrácenému zachování dávek výměnkových. (§ 226 odst. 2. ex. ř.) (Ustanovení toto se snáší se zásadou právní zapsanou pod č. 48 v rep. nálezů nejvyššího dvoru soudního, jakož i v dosavádní praxi.)

S přivolením výměnkáře a osob poukázaných na úhradní kapitál může soud nařířiti, aby tam, kde zřízeny jsou starobní pokladny (zaopatřující pro případ stáří) vplacen byl úhradní kapitál ten do takovéto pokladny ve prospěch výměnkářův (§ 226 odst. 3 ex. ř.).

3. Exekuce na výměnek vedená.

Zásadně prohlašuje § 330 ex ř. exekuci na výměnek za přípustnou, stanoví však tato obmezení:

a) Z exekuce vyloučen jest výměnek, jehož roční celkový výnos v penězích nebo dávkách naturálních počítaje v to i byt, neobnáší více než 300 zl., jestliže požitky tyto pro zavázaného a pro členy jeho rodiny žijící s ním ve společné domácnosti jsou nepostradatelny (§ 330 odst. 1 ex. ř.). Pokud se připouští exekuce na výměnek vzhledem k výnosu jeho, musí býti přece zavázanému ponechány místnosti k obývání a dávky až do obnosu ročních 300 zl., jichžto zavázaný a členové rodiny jeho žijící s ním ve společné domácnosti pohřešovati nemůže (§ 330 odst. 2 ex. ř.). Za účelem exekuce na výměnek má povolující soud k návrhu vymáhajícího věřitele přikázati zavázanému, aby se zdržel jakéhokoli nakládání s výměnkem.

b) Je-li na základě výměnku jistá osoba k dávkám povinna, považovati jest zájem teprve tehdy za dovršený, když i této třetí osobě doručen byl zákaz soudní, by exekutovi neplnila.

c) Pokud toho povaha věci dopouští, lze i vykonati zájemní popis výměnku, na nějž exekuce vedena jest (§§ 253, 331 ex. ř.). Při dávkách naturálních a peněžitých dlužno zájem doručiti osobě k dávkám povinované. Při dávkách naturálních bude nezbytným zájemné popsání, není-li zcela přesně určena kvalita a hodnota jejich, nebo není-li výměnek specielně vtělen na knihovní usedlosti. I v té případnosti, kde běží o výměnek povinovaný z usedlosti knihovně nezapsané nebo z některé části usedlosti, bude zájemné popsání nutným.

d) Způsob zhodnocení výměnku určiti má exekuční soud k návrhu vymáhajícího věřitele vyslechnuv zavázaného a všechny věřitele, v jichž prospěch zájem proveden byl (§ 331 odst. 2 ex. ř.); neboť předpisy o exekucích vedených na takováto majetková práva zavázaného musí soudcovskému uvážení zůstaviti volnější obor působnosti, než kdy jindy, jelikož není možno zvlášť v zákonu pojednati o veškerých ojedinělých a jednotlivých majetkoprávních vztazích zde po případě zřetele docházejících, a ostatně stěží by zákonodárství obstihnouti mohlo třeba sebe pečlivějšími pravidly různé modifikace tu možné (srv. motivy k osnově vládní). Co se týče zvláště způsobu zhodnocení zabaveného výměnku, jest patrno, že jest prodej jeho vůbec a tedy i cestou veřejné dražby vyloučen, neboť soudní povolení prodeje předpokládá zcizitelné právo a nevýkonnost jinakého zhodnocení (§ 332 odst. 1 ex. ř.). Právo výměnku jest však právem svrchovaně, ryze osobním, obmezeným na doživotí výměnkářovo, jest tudíž právem nezcizitelným (§§ 1284, 1285, 1286 o. o. z.), a výkon jeho lze dobře exekvovati vnucenou správou a propachtováním. (Dle právní zásady zapsané pod č. 47 v rep. nálezů nejvyššího dvoru soudního a dle dosavádní praxe lze exekuci na výměnek vésti toliko sekvestrací.)

e) Při důchodech (rentách), kteréž poskytují opětující se požitek plodů nebo jinaké ve prospěch vymáhajícího věřitele zpeněžitelné používání věcí movitých nebo nemovitých, tedy i při výměnku, může soud exekuční k návrhu vymáhajícího věřitele povoliti a nařídíti vnucenou správu (§ 334 odst. 1 ex. ř.). O zahájení, výkonu a zastavení správy té užíti jest obdobou ustanovení o vnucené správě usedlostí s odchýlkami uvedenými v §§ 335—339 ex. říz. (§ 334 odst. 2 ex. ř.).

f) Před schválením opatření v § 112 ex. ř. naznačených musí býti

vlastník usedlosti výměnkem zatížené slyšen; jemu přísluší právo činiti námitky a připomenutí ve smyslu § 114 ex. ř. (§ 337 ex. ř.). Vnucená správa končí se smrtí výměnkářovou, jelikož zabavené právo výměnku obmezeno jest na doživotí oprávněného (§ 339 ex. ř.).

g) Pokud žádá toho úspora značných výloh správních nebo zájem jinak zdůvodněný, může se k návrhu nařízditi místo vnucené správy zhodnocení výměnku propachtováním. Propachtování lze vykonati veřejnou dražbou tomu, kdo nejvíce podá. Co do této dražby sluší obdobně použíti ustanovení o dražbě zabavených věcí movitých, rozdělení splátek pachtu činžovního, jež jest skládati u soudu, děje se dle předpisů o rozdělování výtěžkových přebytků docílených při správě vnucené (§ 340 ex. ř.). Ku propachtování takovémuto se přikročí, není-li činnost potřebná k docílení určitého užitku v nijakém poměru k výtěžku, nebo když by dohled působil zvláštní potíže a pod.

IV. Statistika výměnková.

Za posledních dob neutěšených poměrů mezi rolnictvem řádících, naléhá se s mnoha stran na odstranění selských výměnků, ochromujících valnou měrou, jak se příslušnými kruhy udává, prospěch z hospodářství plynoucí, bez toho již přirozenými nehodami (neúrodou a t. d.) a berněmi stlačený na minimum pranepatrné. V náhradu za výměnek navrhují se pak jiná, příhodnější opatření, jako povinné starobní pojišťování a t. d. Jelikož, jak svrchu v odst. II. dotčeno bylo, zahrnuty bývají smlouvy o výměnek ve smlouvách kupních, nemáme ani úředních výkazů specielně dotýkajících se převodů majetkových smlouvami o výměnek a tím též sestavení jakési statistiky výměnkové značně stíženo jest a jinakého přehledu v té příčině dosud není. Teprve v novější době učiněno bylo opatření, aby převody selských statků mezi živými s výhradou výměnku byly zvláště vykazovány a vyznačovány, takže bylo možno teprve za r. 1895 a 1896 sestaviti první statistiku výměnkovou, jejíž výsledek uveřejněn byl v oficielním spisu »Statistische Monatschrift (roč. 24, sešity 6. a 7.). V dole uvedeném přehledu udán jest počet převodů za obě léta (1895, 1896).

Země	Počet samostatných hospodářů (dne 31. prosince 1890)	Počet převodů výměnkových v roce 1895 a 1896	Z tohoto počtu převodů vým. připadá	
			na 1000 rolníků	na 1000 km^2 plochy
Čechy	292.945	5756	19·6	11·1
Morava	152.592	2499	16·4	12·1
Slezsko	30.152	955	31·6	18·5
Halič	842.275	478	0·5	0·6
Bukovina	86.093	183	2·6	1·7
Krajina	55.787	1428	25·6	14·3
Horní Rakousy	55.533	1717	30·9	14·3
Dolní Rakousy	105.485	2184	20·7	11·0
Solnohrady	11.441	285	24·9	8·7
Štýrsko	117.424	1957	16·7	8·7
Korutany	27.313	384	14·9	3·7
Tyroly	86.093	137	1·6	0·5
Přímoří	63.054	98	1·5	1·2

Podle zápisů úřadů hnihovních činila udaná cena (ovšem stranami) všech 7977 statků r. 1895 s výhradou výměnku převedených 19,934.192 zl. (v Čechách přes 6 milionů, na Moravě $2^1/_2$ miliony, ve Slezsku na 1 milion zl.), r. 1896 páčila se ona cena naznačených převodů, jichž bylo téhož roku 10.084, na 25,276.654 zl. (v Čechách téměř 8 mil., na Moravě přes 3 mil., ve Slezsku přes 1 mil. zl.) dohromady v obou létech bylo tedy převedeno selských statků celkem 18.061 za 45,210.846 zl., takže stál jeden z nich průměrně 2.500 zl. Úřední statistika dělí převedené statky dle zapsané ceny převodní na 12 skupin (do 1000 zl., 2000 zl., 3000 zl. a t. d. až do 10.000 zl., pak do 20.000 zl. a přes 20.000 zl.). K vůli přehlednosti lze skupiny tyto shrnouti ve čtvero hlavních tříd, při čemž v každé z nich připojen jest počet převodů za r. 1895 a 1896:

Počet převedených statků za převodní cenu.

Země	do 2000 zl.	přes 2000 zl. až do 5000 zl.	přes 5000 zl. až do 10.000 zl.	přes 10.000 zl.
Čechy	3692	1391	523	170
Morava	1681	515	219	84
Slezsko	654	221	62	18
Dolní Rakousy . .	988	790	301	106
Horní Rakousy . .	761	569	279	101
Solnohrady . . .	96	119	55	15
Korutany	177	170	29	8
Krajina	1123	278	21	6
Přímoří	87	18	2	1
Tyroly	42	75	19	1
Halič	457	16	4	1

Jak z toho vidno, převládají v zemích koruny svatováclavské a do jisté míry i v Krajině výměnkové převody ve skupinách menších statků, jež jsou poměrně nejvíce tu stavem rolnickým zastoupeny, kdežto zejména v Horních Rakousích, v Solnohradech, v Korutanech a v Tyrolsku jeví se býti poměrně větší převaha převodů větších statků selských, ježto jsou v zemích oněch u větší míře zachovány. Nejméně výměnků ovšem vykazují Halič a Bukovina.

Výměnek vdovský viz Vdovné.

Výměra a vybírání daní.

I. Daně vyměřují berní úřady I. stolice; funkce tato svěřena jest:

1. ve Vídni, v Praze, ve Lvově, v Brně, ve Štýrském Hradci a v Terstu berním správám;

2. v Linci, v Solnohradě, v Lublani, v Celovci, v Těšíně, v Krakově a v Černovicích místním berním komisím;

3. ve všech ostatních místech okresním hejtmanstvím.

Vyjmenovaným úřadům náleží vyměřovati daň činžovní, daň výdělkovou a daň z příjmů. Roční rozvržení (repartici) daně gruntovní a domovní daně třídní na základě katastrálních operátů obstarávají v shora naznačených městech berní správy a místní berní komise, v ostatních

místech pak berní úřady, pokud se týká, hlavní berní úřady ve jménu okresních hejtmanství (nař. min. fin. ze dne 19. ledna 1853, č. 10 ř. z. a ze dne 12. října 1869 č. 158 ř. z.).

II. Vybírání daní.

Ve městech shora uvedených vybírají daně magistráty, v ostatních místech pak (hlavní) úřady berní, při čemž druhdy v jednotlivých místních obcích shledáváme ještě ty neb ony úchylky. Daně dlužno zapraviti v přesně určených terminech.

1. Daň gruntovní zapraviti jest v měsíčních lhůtách: v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, ve Štýrsku, v Přímoří a v Krajině, v ostatních zemích korunních pak děje se tak ve čtvrtletních obdobích a to: v Dolních Rakousích dne 1. února, 1. května, 1. srpna, 1. listopadu; v Horních Rakousích: dne 1. března, 1. června, 1. září, 1. prosince: v Korutanech: dne 15. ledna, 15. dubna, 15. července, 15. října; v Tyrolsku a Vorarlbersku: o hromnicích (dne 2. února), o sv. Jiří (dne 24. dubna), o sv. Jakubu (dne 25. července), o sv. Řehoři (dne 10. listopadu), v Haliči, v Bukovině a v Dalmácii: dne 31. března, 30. června, 30. září, 31. prosince.

2. Daň domovní vybírá se v jednotlivých zemích korunních jednak rovněž čtvrtletně a to v Čechách: dne 1. ledna, 1. dubna, 1. července a 1. října; v Korutanech: dne 15. ledna, 15. dubna, 15. července a 15. října; v Dolních Rakousích: dne 1. února, 1. května, 1. srpna a 1. listopadu; v Horních Rakousích: dne 1. března, dne 1. června, 1. září a 1. prosince; v Solnohradsku: dne 1. března, 1. června, 1. září a 1. prosince; v Haliči, v Bukovině a v Dalmácii: dne 31. března, 30. června, 30. září a dne 31. prosince; jednak ve lhůtách měsíčních a to: na Moravě, ve Slezsku, ve Štýrsku, v Přímoří, v Krajině pak domovní daň třídní.

Domovní daň třídní vybírá se v Lublani v těchto lhůtách, a to: dne 1. února, 1. května, 1. července a 1. října: domovní daň třídní na venkově splatna jest vždy dne 1. ledna, 1. dubna, 1. července a 1. října.

3. Daň výdělková (zákon ze dne 25. října 1896 č. 220 ř. z.) zapraviti se má napřed za každé čtvrtletí dne 1. ledna, 1. dubna, 1. května a 1. října každého roku (§ 75); daň důchodkovou platiti jest, pokud ji nesrážejí pokladny resp. výplatny uvedené v § 133 cit. zákona, ve dvou stejných lhůtách splatných dne 1. června a 1. prosince každého roku; rovněž i osobní daň z příjmů (§ 226 cit. zák.) vyjímaje ony příjmy, při nichž plátce po zákonu zavázán jest, sraziti daň příjemci (§ 234 cit. zákona z ž. 1896). Viz čl. Renty, jich zdanění, dodatky: Daň výdělková a Daň osobní z příjmu.

Výměry.

I. Výměry soudní. Viz čl. Usnesení.

II. Správní úřady vydávají výměry podřízeným orgánům, úředníkům neb stranám, a sice tehdá, když se podání (exhibit) současně vydává (§ 90 úř. instr. pro úřady okresní ze dne 17. března 1855 č. 52 ř. z.). Výnosy, jimiž se žádosti a podání stran zamítají, povolují, k opravě vracejí, neb jinak vyřizují, lze z pravidla vyhotoviti indorsáty, jež obsahuj označení úřadu, úředního orgánu aneb strany, jimž svědčí, jen v kontextu vyřízení a píší se na levou stránku posledního archu aneb obalového archu kusu do pola složeného (§ 100 cit. instr.).

V rozhodnutích sluší z pravidla uvésti důvody a použité zákony. Připouští-li se však odvolání k vyššímu úřadu, budiž to pojato do vyřízení s označením odvolací stolice a lhůty a budiž podotknuto, že rekurs podati dlužno u úřadu okresního (okresního hejtmanství) (§ 92 cit. instr.). Představený úřadu podepíše výměr. Zajde-li ho překážka, neb je-li nepřítomen aneb je-li místo jeho neobsazeno, podepíše výměr úředník představeného zastupující připojiv dodatek, proč představený podepsati nemohl (na př. »v nepřítomnosti, za příčinou zašlé překážky«), (§ 101 cit. instr.).

III. Právo poplatkové.

Zákon poplatkový odkazuje ohledně výměrů na úřední vyhotovení (p. s. 7 popl. z.). Nespadají-li tedy výměry obsahem svým pod p. s. 7 lit. *a—h* popl. z., nepodléhají poplatku (p. s. 7 *i)* popl. z.), obsahují-li však nález, podléhají poplatku kolkovému (pozn. 4 *k)* p. s. 103 popl. z.). Výměr, jímž se prohlašuje odpor věřitelův proti směně pozemků, určených k hospodářskému zdělání, za bezúčinný, podléhá témuž poplatku, jako nálezy o žalobách vyzývacích (nyní určovacích) (p. s. 103 *A.* popl. z. a zák. ze dne 13. prosince 1862, § 12 zák. ze dne 6. února 1869 č. 18 ř. z.).

Vyměření poplatků viz Poplatky.

Výminky.

I. Pojem.

Výrazu »výminka« užívá o. o. z. v různém významu a sice:

a) ve smyslu »předpokládání« neb »náležitosti« (§§ 18, 29; nadpis §§ 432, 627, 797 a 931 o. o z.);

b) ve smyslu »stanovení« neb »ustanovení« (§§ 103, 105 o. o. z.);

c) ve smyslu »dohodnutí« (§§ 894, 995, 1004 a nadpis k § 1336 o. o. z.);

d) ve smyslu »obmezení« (§§ 800 a 815 o. o. z., v nichž se označuje přihláška dědická s právním dobrodiním inventáře, tedy obmezená přihláška dědická co výminečné přihlášení se k dědictví).

Dle Ungerovy definice jest výminka v užším slova smyslu »závislost vůle k právnímu jednání potřebné na skutečnosti subjektivně nejisté« nebo »závislost bytí nebo nebytí právního jednání na skutečnosti určité okolnosti«. I okolnost sama sluje výminkou. V tomto posledním smyslu definuje o. o. z. v § 696 výminku jako »událost, na které je právo závislým učiněno«.

II. Druhy výminek.

1. Rozdíl mezi vlastními a nevlastními výminkami jest pro rakouské právo bez významu, ježto zákon pokládá za výminku každou událost, na které se činí závislou vůle k právnímu jednání potřebná. Dle rak. práva jsou tudíž též t. zv. výminky mlčky učiněné (conditiones tacitae) pravými výminkami, jestliže ten, kdo klade takovou výminku, zamýšlí skutečně učiniti existenci neb neexistenci právního jednání závislou na skutečnosti, jež již samozřejmě plyne z povahy a podstaty právního jednání. Jest otázkou skutkovou (quaestio facti), pokud se týče, otázkou výkladu příslušného projevu vůle, sluší-li v konkrétním případě pokládati vytknutí takové samozřejmé okolnosti za výminku. Praktický důsledek jest ten, že osoba, která nabýti chce práva závislého na takové nevlastní výmince, musí dokázati, že nastala skutečnost, jíž nabytí jest podmíněno a že při dědických institucích a legátech musí se obmýšlený též splnění takové výminky dožíti a v čas splnění býti způsobilým děditi, by mohl odkazu

jemu zůstaveného nabýti a jej na své dědice převésti (§ 703 o. o. z.). Totéž platí o t. zv. výminkách nutných a o výminkách, kde se činí existence neb neexistence právního jednání závislou na skutečnosti přítomné nebo minulé, ježto dle rak. práva není ani objektivní nejistota ani budoucnost události podstatnou náležitostí výminky. Otázku, chtěla-li se skutečně výminka položiti, nutno zodpověděti se zřetelem na zvláštní význam užitých slov v jich souvislosti a se zřetelem k okolnostem projev provázejícím (§ 6 o. o. z.). Dle toho sluší posouditi, je-li tu condicio neb pouhá occasio (rozh. ze dne 14. prosince 1871 č. 9954, »Gl. U.« č. 4360).

2. Rozeznáváme dále výminky kladné (affirmativné) a záporné (negativné) dle toho, vztahují-li se výminky na to, že nastane neb nenastane jistá událost.

3. Výminky jsou odkládací (suspensivní) neb rozvazovací (resolutivní) dle toho, závisí-li vznik neb trvání poměru právního na splnění výminky.

4. Jsou dále výminky potestativní, nahodilé a smíšené dle toho, závisí-li existence neb neexistence právního jednání na vůli výminečně oprávněného neb osoby třetí, na náhodě neb konečně jak na náhodě tak i na vůli osoby.

5. Zvláštní praktickou důležitost má rozdělení na výminky možné a nemožné. Výminka jest nemožnou, když splněna býti nemůže následkem zákonů přírodních nebo právních; dle toho jest nemožnost fysickou nebo právnickou. Nemožnost je buď přechodnou nebo trvalou. Rakouské právo zahrnuje dle svědectví protokolů pod výminkami nemožnými (protivou k výminkám nedovoleným) jen výminky fysicky nemožné, jež buď o sobě aneb vztahem k výminečně oprávněnému odporují některému fysickému zákonu přírodnímu. Okolnost, že událost za výminku položená pokládá se všeobecně za nemožnou, nečiní již výminku nemožnou, ježto je možným, že ten, kdo výminku položil, pokládá její splnění dle svého snad správného přesvědčení za možné a že připojením výminky chtěl dát podnět k jejímu splnění.

6. Rovněž velmi důležitým je rozdíl mezi výminkami dovolenými a nedovolenými. Nedovolenými výminkami jsou ty, jichž obsah je zákonem přímo zakázán neb jež se zřejmě příčí bezpečnosti, veřejnému řádu nebo dobrým mravům (§ 26 o. o. z.). Zdali výminka je contra bonos mores, posouditi sluší dle panujících mravů a mravních názorů a není tu tedy stálosti. Nedovolenými výminkami jsou na př.:

a) výminka, že se bude kdo říditi při volbě manžela cizím dobrozdáním vzhledem k §§ 18, 47 a 52 o. o. z.;

b) že změní neb nezmění náboženské vyznání, ježto dle čl. 14 st. z. z. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. je každému zaručena úplná svoboda náboženská a požívání práv občanských je nezávislým na náboženském vyznání a ježto dle zák. ze dne 25. května 1868 č. 49 ř. z., čl. 4 může každý, kdo dovršil 14. rok věku svého, svobodně voliti náboženské vyznání dle svého vlastního přesvědčení a tato svobodná volba je po případě úřadem chráněna. Překonané ovšem jest stanovisko redaktorů o. o. z., kteří na př. pokládali za platnou výminku, »zůstane-li A. židem«, »ježto stát dopouští, by A. při svém náboženství setrval a zákonodárce nemůže zakázati, aby mu byl odkaz proto odňat, poněvadž přechází k pravému náboženství«;

c) výminka, že některý člen rodiny osvědčí proti ostatním členům zášť (rozh. nejv. s. ze dne 3. prosince 1861 č. 7752, sb. »Gl. U.« č. 1425);

d) výminka, že někdo neurčí pobyt svůj dle své volby, tedy že buď bude bydleti stále v určitém místě, neb že své bydliště učiní závislým na libovůli osoby třetí, neboť to se příčí volnosti stěhovací zaručené čl. 6 st. zákl. zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z.;

e) zákaz daný v posledním pořízení zakladatele svěřenství ve formě výminky rozvazovací, že nesmí býti svěřenství více zadluženo, byť i pozdější snad zákon dovolil větší zatížení svěřenství, neboť výminka taková odporuje absolutní normě § 635 o. o. z.;

f) zákaz vyživovati rodiče z dědictví, neboť to příčí se ustanovení § 154 o. o. z. (rozh. nejv. s. ze dne 20. listopadu 1866 č. 10.194, sb. »Gl. U.« č. 3626) a j. v.

7. Za zvláštní druh výminky pokládá o. o. z. výminku, nevstoupí-li určitá osoba ve svazek manželský (§ 700 o. o. z.).

III. Splnění výminky.

Každá výminka buď přesně splněna; závazku toho nesprošťuje obtížnost splnění. Pouhá ochota ke splnění nestačí (§ 699 o. o. z. a dv. d. ze dne 16. listopadu 1826 sb. z. pol. sv. 54). Též nezletilec musí výminku přesně splniti (rozh. nejv. s. ze dne 2. května 1877 č. 10.016, časop. »Jur. Bl.« r. 1877). Důvod zmaření splnění je lhostejným; též nahodilé zmaření splnění výminky má v zápětí ztrátu práva výminečného (rozh. nejv. s. ze dne 20. listopadu 1866 č. 9945, sb. »Gl. U.« č. 2666). Avšak nejde to tak daleko, že by nesplnění připojené výminky zbavovalo dědice nebo odkazovníka neb vůbec osobu výminečně oprávněnou nároku na právo jim zůstavené, jestliže osoba, jež jest při dostavení se výminky povinna pozůstalost vydati neb splniti nárok na výmince závislý, nemožným učiní dostavení se výminky, chtějíc se vymknouti svému závazku a zmařiti vůli toho, jenž výminku doložil. Zmaření splnění výminky v tomto úmyslu učiněné pokládá se za vinu osoby zavázané. Osoba taková ručí za nedostavení se výminky a je tudíž nehledě k této okolnosti ve smyslu § 1323 o. o. z. zavázána k plnění (rozh. nejv. s. ze dne 20. září 1877 č. 6201, sb. »Gl. U.« č. 6558). Splnění výminky potestativní osobou třetí nestačí (rozh. nejv. s. ze dne 23. ledna 1878 č. 5101, sb. »Gl. U.« č. 6812).

IV. Účinek výminky.

Sporno, působí-li výminka zpět. Unger soudí kladně, jak ohledně výminky suspensivní, tak i resolutivní. Praxe je však opáčného náhledu a odůvodňuje jej zvláště §§ 1083—1085 o. o. z. Mimo to zastává se i mínění střední, dle něhož je otázka zpětného působení otázkou skutkovou (quaestio facti) a sluší ji v každém jednotlivém případě zodpověděti dle domnělé vůle stran.

V. Břímě průvodní.

Žalovaný dokaž, že právo žalobcovo je výminečným (rozh. nejv. s. ze dne 29. dubna 1856 č. 3276, sb. »Gl. U.« č. 193); výminečné přijetí offerty dokaž oblát (rozh. ze dne 27. října 1870 č. 2749, sb. »Gl. U.« č. 3924). Splnění výminky dokaž výminečně oprávněný (rozh. ze dne 25. srpna 1874 č. 5525, sb. »Gl. U.« č. 5454, ze dne 11. června 1856 č. 4845, sb. »Gl. U.« č. 994; jinak rozh. ze dne 23. června 1880 č. 7216, sb. »Gl. U.« č. 8027). Je-li v titulu exekučním učiněna vykonatelnost nároku závislou na tom, by oprávněný dokázal, že jistá skutečnost na-

stala, zejmena je-li závislou na jistém předcházejícím plnění exekventa, budiž dokázáno listinami veřejnými neb veřejně ověřenými, že se tak stalo (§ 7 ex. ř.).

VI. Jednotlivé poměry právní.

1. Právo manželské: Smlova manželská doložení výminky nepřipouští, neboť zrušena by tím byla bezpečnosť obchodu a poměrů rodinných a mimo to nedalo by se to srovnati s institucí rejstříků o stavu osobním (§§ 44, 45 a 59 o. z. o.).

2. Práva věcná: Též práva věcná lze výminečně propůjčiti, pokud se týče, výminkou suspensivní nebo resolutivní doložiti; avšak proti třetímu nabyvateli práva věcného působí výminka taková jen tehdá, když ji znal aneb ji z knihy veřejné neb jinak seznati mohl (§§ 367, 456, 468, 527 o. z. o.)

3. Právo dědické:

a) Byly-li připojeny k poslednímu nařízení výminky

α) zcela nesrozumitelné (§ 697 o. o. z.);

β) nemožné rozvazovací (§ 698 o. o. z.);

γ) rozvazovací nedovolené (§ 698 o. o. z.);

δ) výminka, že dědic neb odkazovník nemá ani po nabytí zletilosti vstoupiti ve stav manželský, pokládají se výminky ty za nedoložené. Toliko osoba ovdovělá, má-li jedno neb více dětí, musí tuto poslední výminku splniti. Platně lze připojiti výminku, že nevstoupí dědic neb odkazovník v manželství s určitou osobou (§ 700 o. z. o.).

ad *δ)* § 700 o. z. o. netýká se takových opatření, jimiž zůstavitel přenechává své manželce požívání celé pozůstalosti neb některé části její neb odkazu s obmezením na dobu vdovství neb stejným způsobem postará se o jinou osobu až do jejího sňatku (dv. d. ze dne 23. května 1844 č. 807 sb. z. s.). Zemřou-li později děti, odpadá zákaz opětného vstoupení ve stav manželský dle zásady: cessante ratione legis cessat lex ipsa (rozh. nejv. s. ze dne 23. prosince 1862 č. 8251 sb. »Gl. U.« č. 1618 kn. jud. č. 52). Přes ustanovení § 700 o. z. o. sluší připustiti dědickou instituci dcery ku většímu dílu jmění s výminkou, že se neprovdá, nebyl-li pohnutkou nařízení úmysl dceři manželství zakazovati, nýbrž obava, že by mohla zůstati neprovdanou a že by se jí nedostávalo potřebných prostředků subsistenčních (rozh. nejv. s. ze dne 15. prosince 1857 č. 10.779 sb. »Gl. U.« č. 487). Dobrovolné uznání připojené výminky stavu vdovství vylučuje pozdější se dovolávání § 700 o. o. z.; neboť přijetí výminky, kterým pozůstalý manžel prohlašuje, že vzdá se připadlého jemu dědictví, jestliže vstoupí v druhé manželství, neobsahuje nic nedovoleného a nezákonného. Condicio viduitatis není vůbec absolutně nepřípustnou ve smyslu § 698 o. o. z.; § 700 je spíše výminkou z pravidla § 699 o. o. z. a sluší ho tudíž přesně vykládati (rozh. nejv. s. ze dne 1. dubna 1857 č. 1978 sb. »Gl. U.« č. 327). Výminka, že někdo nevstoupí v manželství do jisté doby, se připouští, ač neobsahuje-li in fraudem legis agere. Osobou ovdovělou rozumí se jak vdovec tak vdova.

b) Odkladací nemožné a odkladací nedovolené výminky činí poslední pořízení neplatným.

c) Není-li jiného nařízení zůstavitelova, nesluší výminky rozšiřovati na dědice teprve po jiných povolané (§ 702 o. o. z.). Ten však, komu se dostane přírostem uprázdněného podílu dědického, splní výminku, ač nejde-li o čistě osobní jednání ustanoveného dědice (§ 563 o. o. z.).

d) K nabytí dědictví zanechaného pod výminkou odkladací jest zapotřebí, by obmyšlený přežil splnění se výminky a byl v ten čas způsobilým děditi (§ 703 o. o. z.).

e) Právní poměr při výmince mezi osobou obmyšlenou a jí následující posuzuje se analogicky dle substituce fideikomissární (viz Poddědic) (§§ 707 a 708 o. o. z.).

3. Právo obligační: Ohledně výminek při smlouvách platí povšechně předpisy dané o výminkách připojených ku poslednímu pořízení, avšak s tou modifikací, že výminky, jež se při posledním pořízení pokládají za nedoložené (tedy výminky zcela nesrozumitelné, rozvazovací nemožné, rozvazovací nedovolené a výminka nevstoupení ve stav manželský třebas po nabyté zletilosti) činí smlouvy neplatnými (§§ 897 a 898 o. o. z.). Není však zapotřebí, by kontrahent dožil se splnění výminky odkladací, ježto právo suspensivně výminečné přichází dle § 900 o. o. z. (protivou k § 703) na dědice. Výminka, kterou oprávněný splniti nemůže, pokládá se ve smyslu § 914 o. o. z. za nedoloženou (rozh. ze dne 7. ledna 1869 č. 1204 sb. »Gl. U.« č. 3234). Slib zaplatiti něco z očekávaného dědictví je slibem učiněným pod výminkou odkladací a musí býti splněn, když se výminka dostavila (rozh. ze dne 27. ledna 1880 č. 45 sb. »Gl. U.« č. 8722). (Výminečné soudcovské přiřknutí práva bylo dle § 248 starého s. ř. nepřípustným, ježto rozsudek výminku obsahující není určitým a vykonatelným a ježto vždy třeba teprve pořadem práva vyříditi otázku, zda-li se výminka dostavila čili nic [rozh. nejv. s. ze dne 13. srpna 1861 č. 5060 sb. »Gl. U.« č. 1373]). Zmaření výminky může k platnosti přivésti ten, v jehož zájmu byla položena; v pochybnosti působí však zmaření výminky pro oba smluvníky (rozh. nejv. s. ze dne 7. června 1865 č. 4538 sb. »Gl. U.« č. 3217).

VII. Poplatky.

1. Osvobození od dávky pro jiné předměty jí podléhající než přílohy jest buď bezvýminečným neb výminečným, t. j. poskytuje se buď za všech okolností aneb jen potud, pokud jsou tu předepsané náležitosti. Nejsou-li zde tyto náležitosti, zakládá každé použití povinnost k zapravení poplatku (§ 12 popl. z.). O bezvýminečném a výminečném osvobození od poplatků a o jednotlivých případech, viz čl. Poplatky.

2. Pokud se týče poplatkové povinnosti výminečných právních jednání, dlužno rozeznávati mezi právními jednáními, jež podléhají poplatku procentnímu a těmi, jež podléhají poplatku stupnicovému.

a) Poplatek procentní zapraven buď teprve, když se výminka dostavila, ovšem oznámení staň se v čas (§ 44 popl. z.). Totéž platí i o dědictvích neb odkazech, jež teprve dostavením se výminky napadají neb na jiné osoby přecházejí. Nabyvatel věci učiň v 8 dnech, počítajíc ode dne, kdy zvěděl, že událosť nastala, oznámení o tom úřadu povolanému k vyměření poplatků. Týž závazek jest uložen při právních jednáních též druhé straně a zemřela-li, jejím dědicům a při věcech, jež dle ustanovení smlouvy darovací nebo posledního pořízení přejíti mají s osoby jedné na osobu druhou, osobě a nežije-li již tato, dědicům této osoby, od které věc přechází na osobu jinou. Všechny tyto osoby jsou právy rukou nerozdílnou ze škody, jež vzejde státnímu pokladu nesplněním tohoto závazku. Správa finanční jest za všech okolností oprávněna žádati zjištění eventuelního poplatku soudním složením neb jiným způsobem na osobě, od které přejíti

má věc na osobu jinou, jestliže se dostaví výminka odkladací (zák. ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z. § 16). Převezme-li někdo závazek »po zrušení manželství«, je tu výminka odkladací a sluší užiti § 10 zák. ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z. (rozh. spr. s. ze dne 12. května 1891 č. 5954).

b) Co se týče poplatku stupnicového pokládají se právní jednání výminečná za bezvýminečná, poněvadž § 15 popl. z. nerozeznává mezi plněními výminečnými a bezvýminečnými a § 10 zák. ze dne 13. prosince 1862 nepřipouští extensivní interpretaci, pokud se týče analogické užití (rozh. spr. s. ze dne 15. července 1879 č. 541, ze dne 19. září 1879 č. 557, ze dne 21. října 1879 č. 593 a ze dne 13 května 1890 č. 5311).

Výminky dražební.

Výminky dražební jsou nabídkou, jejíž přijetí uskutečňuje se příklepem tomu, kdo nejvíce podá. Návrh výminek dražebních lze přiložiti již k návrhu na povolení dražby. Nestalo-li se tak, nařídí se exekventovi, jakmile dojde protokol o popsání a odhadu nemovitosti, by v určité lhůtě předložil soudu exekučnímu návrh dražebních výminek, neb by se do protokolu prohlásil o dražebních výminkách, jinak by řízení dražební bylo zrušeno. Usnesení, jímž se vymahajícímu věřiteli ukládá, by předložil návrh dražebních výminek, neb dal příslušné prohlášení do protokolu, rekursem odporovati nelze (§§ 145, 239 č. 4 ex. ř.).

Dražební výminky obsahujtež:

1. zřetelné označení nemovitosti se stručným uvedením příslušenství, které s ní má býti ve dražbě prodáno a při dražbě podílů nemovitosti též velikosť podílů;

2. ustanovení o způsobu a výši jistoty (vadia), kterou dražitelé mají složiti. V podmínkách dražebních může též soudce, jenž řídí rok dražební, býti zmocněn, by vymahajícímu věřiteli, jestliže by se dražby zúčastnil, neb dražitelům, pro něž váznou na nemovitosti pohledávky knihovně zjištěné, zcela neb z části prominul zříditi zvláštní jistotu (§§ 146 č. 1 a 2 a 147 ex. ř.);

3. označení služebností, výměnků a jiných břemen nehypotekárních, jež musí vydražitel převzíti bez započtení do nejvyššího podání;

4. nejnižší podání. To budiž číselně uvedeno (§§ 146 č. 4 151 ex. ř.);

5. ustanovení o tom, jak má býti nejvyšší podání zapraveno;

6. čas, jímž přecházejí nebezpečí, užitky a břemena;

7. ustanovení o čase a podmínkách, kdy a za kterých bude nemovitosť odevzdána vydražiteli a jeho vlastnické právo do knih vloženo (§§ 146 č. 1—7 a nn ex. ř.). Podotknouti sluší, že dojde-li k dražbě opětné (relicitaci; viz čl. Relicitace), položí se jí za základ dražební výminky pro první dražbu stanovené s tou však úchylkou, že nejnižší podání tvoří vždy při relicitaci polovici odhadní hodnoty nemovitosti a jejího příslušenství (§ 154 odst. 3 ex. ř.).

Vyhovují-li dražební výminky exekventem navržené, předpisům zákonným, schválí je soud exekuční bez předchozího ústního jednání. Jestliže však exekvent činí nárok podle zákona přípustný, by stanoveny byly výminky dražební úchylné, položí soud exekuční rok k ustanovení dražebních výminek. Zákon totiž připouští od předpisů tyto uchylky:

1. ohledně výše vadia;

2. souhlasí-li oprávněný, může soud změniti zákonné předpisy o tom, jak naložiti sluší se služebnostmi, výměnky a břemeny reálními (§ 150 ex. ř.);

3. soud může k návrhu a se svolením exekventa stanoviti obnos vyšší, než podání nejnižší (§ 151 ex. ř.);

4. se svolením exekventa a hypotekárních věřitelů může soud stanoviti jiné podmínky pro zapravení nejvyššího podání, než jaké stanoví ex. ř. (§ 152 ex. ř.).

K roku položenému ku stanovení dražebních výminek předvoláni buďte dlužník, exekvent a všechny osoby, pro něž dle výkazů u soudu se nalézajících váznou věcná práva a břemena. Osobám, jež, jak jest předvídati, nelze v čas předvolati, neb jež byly marně předvolány, zřídí soud opatrovníka, jemuž se předvolání doručí. Pokud není se obávati kolise zájmů, lze touž osobu zříditi za kuratora několika účastníků. Zřízení kuratora nemusí býti pokaždé oznámeno ediktem. Kurator zastupuje osobu, které byl zřízen tak dlouho, pokud se tato sama nedostaví, neb jiného zástupce soudu nepojmenuje. Rovněž zaniká kuratela, když zájmy osoby nevyžadují dalšího zastoupení (§ 162 ex. ř).

Jednání o dražebních výminkách budiž, pokud možná, skončeno bez odročení. Všechny osoby k roku předvolané mohou navrhovati změnu navržených výminek dražebních. Na základě pak výsledku jednání stanoví soud výminky dražební, patřičný zřetel bera k předpisům zákonným. Navrhne-li se při roku, by řízení dražební bylo zrušeno neb odloženo, lze o výminkách dražebních jednati teprve po zamítnutí návrhu takového, při čemž soud, uváživ všechny okolnosti, stanoví, nemá-li býti s usnesením o podmínkách dražebních sečkáno, až usnesení zamítací nabude právní moci (§ 163 ex. ř.).

Vynálezy (dodatek ku čl. Patenty).

I. Způsob přihlašování.

Aby na určitý vynález byl udělen patent, musí být u úřadu patentního ve Vídni přihlášen; přihlášení děje se podáním písemným a má obsahovati tato data:

1. jméno a příjmění, zaměstnání a bydliště žadatelovo, pokud se týká, kromě toho tatáž udání o zástupci, jenž přihlášení podává. Žadatelé cizozemští musí podati přihlášení toto a příslušná jiná podání k patentu se odnášející toliko zástupcem v tuzemsku bydlícím (§ 7 zák. pat.) doložíce ona data o tomto stálém zástupci svém;

2. žádost, aby patent udělen byl;

3. stručné a věcné označení vynálezu; vysvětlení podrobné podati sluší v přiloženém popisu vynálezu (viz doleji ad *c*);

4. počet let, na která chce přihlašující zapraviti roční poplatek napřed, prve než mu patent se udělí.

K sestavené takto přihlášce připojiti jest tyto přílohy:

a) přihláškový poplatek 10 zl. nebo stvrzenku některého úřadu poštovského o tom, že tento poplatek vplacen byl pro pokladnu patentového úřadu nebo konečně stvrzenku o tom, že obnos tento byl přímo vplacen u pokladny úřadu patentového ve Vídni;

b) plná moc zástupci daná ku přihlášení vynálezu;

c) popis přihlášeného vynálezu ve dvou exemplářích; oba tyto exempláře jakož i přihláška sama, dále i výkresy musí být podepsány žadatelem neb jeho zástupcem (srv. § 52 zák. pat., § 8, 4 nař. min. obch. ze dne 15. září 1898 č. 160 ř. z.).

II. Forma přihlášky a příloh.

Osoby v tuzemsku bydlící musí podati přihlášky a přílohy jejich v jazyku německém nebo v zemském jazyku obvyklém v bydlišti jich; jeden exemplář popisu může tu býti sepsán též německy. Pro žadatele patentu bydlící v cizozemsku předepsána jest obligatorně němčina pro přihlášky i přílohy; plná moc může býti vydána však i jazykem cizozemským, ale úřad patentní má právo žádati ověřený německý překlad (§ 7 cit. nař. z r. 1898 č. 160 ř. z.; k tomu srv. i §§ 1—6 téhož nařízení). Přílohy opatřiti jest postupnými čísly nebo písmeny a dle tohoto označení uvésti se mají v přihlášce samé. Psáno býti má vše zřetelně a čitelně; u míst menší důležitosti, jakož i zejména u míst v cizozemsku ležících poznamenati dlužno stát, provincii nebo příslušný správní okres (§ 8 cit nař.).

Popis samotný má býti zevrubný, nikoli však zbytečně rozvláčný, a vůbec tak býti sepsán, aby se hodil k tisku (§ 52 zák. pat. a § 9 cit. nař.). Zejména pak stanoví se tu proto (§§ 10—14 cit. nař.) zcela podrobný návod i nařízení, jichž dlužno dbáti, aby popisy mohly býti tištěny a výkresy fotograficky reprodukovány; předepisujeť se formát papíru a jakkost inkoustu upotřebeného, číslování a označování obrazců a výkresů, popisování jich, dále stanoví se způsob kreslení a rýsování, jakkost tuže (smí býti použito tuže čínské); kde toho potřebí, udávati jest míru, váhu, teplotu (jen dle Celsia), hustotu, chemické značky pouze určitými zkratkami, pokud se týká, značkami v zákonu uvedenými. Modely a vzorky se ku přihláškám zpravidla nepřikládají; výjimkou děje se tak k tomu cíli a potud, aby popisu porozuměno bylo a tu pak pravidelně v exempláři jediném. Při třaskavinách ukázky se nepředkládají z přirozených příčin bezpečnostních (§§ 10—16 cit. nař. z r. 1898 č. 160 ř· z.).

III. Živnostenské vykonávání vynálezů.

Již tím dnem, kterého vynález veřejně byl vyhlášen v listu patentním (srv. § 57 zák. pat.), může původce vynálezu k patentování přihlášeného (resp. jeho zástupce) vynález po živnostensku vykonávati. Jestliže by od přihlášky ustoupil nebo byl-li patent odepřen, lze výjimečně od této doby přece vykonávati vynález po živnostensku, a to tenkráte, jsou-li splněny podmínky stanovené všeobecnými předpisy ku provozování příslušné živnosti. Za těchže podmínek lze vykonávati též vynález, na nějž byl udělen patent v rozsahu od přihlášení se uchylujícím, pokud by výkon rozšířiti se měl nad onen změněný rozsah (§ 1 nař. min. obch. a vnitra ze dne 15. září 1898 č. 162 ř. z.). Zamýšlí-li živnostník použíti oprávnění onoho co do počátku živnostenského vykonávání vynálezu, musí to oznámiti živnostenskému úřadu, v jehož okresu vynález provozovati se má; oznámení to učiniti má dříve nebo současně (arg. § 2 cit. nař. č. 162 ř. z.) s počátkem provozování; později se tak státi nemůže. V oznámení tom uvésti jest jméno, věk, obydlí a státní příslušnost provozujícího živnostníka, dále místo, kde se provozovati bude; přiloženy mají k tomu býti dva výtisky čísla patentového listu, ve kterém jest oznámena přihláška vynálezu dotyčného (§ 2 cit. nař. z r. 1898 č. 162 ř. z.). Učiní-li dotyčný vynálezce toto oznámení řádně a později ustoupí sám od přihlášení vynálezu k patentování podaného nebo byl-li patent odepřen nebo konečně definitivně patent na vynález udělen byl, dlužno to oznámiti příslušnému živnostenskému úřadu I. stolice do 8 dnů po tom, kdy se některá z uvedených

možností v patentovém listu uveřejnila; v té případnosti pak, že byl patent definitivně udělen, musí živnostník dotyčný předložiti kromě toho ještě dva exempláře popisu (§ 3 cit. nař.). Má-li vynález k patentování přihlášený nebo již patentovaný provozován býti i právním nástupcem vynálezcovým, musí býti k oznámení živnostenskému úřadu podávanému přiložen i průkaz o právním nástupnictví (srv. §§ 2 a 4 cit. min. nař. z 1898 č. 162 ř. z.). Jestliže by vynálezce resp. jeho právní nástupce započíti chtěl nebo znovu započíti zamýšlel po živnostensku vykonávati vynález v době, kdy patent na vynález udělený již zanikl nebo odňat byl, vázán jest všeobecnými předpisy řádu živn. o nastupování živností vůbec platnými (§ 5 téhož nařízení). Jestliže by však patent provozovaný (podle § 17 zák. pat.) za neplatný byl prohlášen neb odňat, může se na dále provozovati jen pro ten případ, že splněny jsou podmínky předepsané pro výkon příslušné živnosti (§ 6 tamtéž).

Co do vykonávání vynálezu ku patentování přihlášeného nebo již patentovaného, vytknouti jest, že říditi se dlužno vždy přísně rozsahem uvedeným v přihlášce nebo v popisu patentu, jinak — nehledě k ustanovením o nastupování živností — jest živnostenské vykonávání tu podrobeno všeobecným předpisům řádu živnostenského (srv. §§ 7—9 cit. nař. z r. 1898 č. 162 ř. z.).

IV. Výhody určitým osobám poskytované.

Kromě toho, že se může počkati, po případě prominouti poplatek přihláškový a první roční poplatek (srv. § 114 zák. pat.) a že se mohou některé náklady s řízením patentovým spojené prominouti (§§ 115, 116 a 118 zák. pat.), stanoví min. nař. ze dne 15. září č. 163 ř. z. další výjimečnou výhodu pro osoby chudé a pro dělníky, kteří jsou odkázáni pouze na svou mzdu. Výhoda ta záleží v tom, že se povolí osobám těmto patentový zástupce nebo úředně oprávněný soukromý technik (zapsaný do rejstříku soukromých techniků) k zastupování jich v řízení o udělení patentu prozatím zdarma a rovněž i pokud jde o zastoupení advokátem některým dobrovolně se hlasícím při ústním jednání před úřadem nebo soudem patentním. Tu jde tedy o zastoupení nikoli bezplatné, nýbrž o zastoupení, za které se později dotyčným zástupcům odměny dostane, tak že oni jen odměnu tu vynálezci čekají (§ 1 cit. nař. č. 163). Povolené výhody tyto obmezeny jsou výhradně jen na osobu, jíž povoleny byly; důsledkem toho nepřecházejí na právní nástupce oprávněného, ani se netýkají účastníků ostatních, kteří s onou osobou za udělení patentu žádají, ani nepřísluší společníkům ve sporu o platnost patentu vedeném (§ 2 cit. nař. z r. 1898 č. 163).

O povolení naznačené výhody musí ovšem strana žádati zvláštním podáním a přiložiti vysvědčení o svých majetkových poměrech. Dělník musí předložiti vysvědčení o tom, že z určitého pracovního poměru (jejž uvésti jest) vydobytý výdělek jest příjmem jeho jediným; vysvědčení to vydává zaměstnavatel dělníkův, potvrzuje obecní starosta v bydlišti dělníkově a mimo to příslušný politický úřad I. stolice, pokud se týká, stačí tu místo obou těchto potvrzení toliko potvrzení magistrátu (jako ku př. v Praze). Ve vysvědčení chudoby osoby nemajetné uvésti se mají příjmy a pramen jich, dále osoby, o něž se nemajetná osoba případně starati má a potvrzeno budiž, že strana nemá jiného příjmu než nuznou výživu pro sebe a rodinu potřebnou. Vysvědčení to vydává starosta bydliště

strany a potvrzuje politický úřad I. stolice; vysvědčení, která vydána byla obcí se zvláštním statutem, nemají potřebí dalšího potvrzování. Je-li takovéto vysvědčení potřebné ku povolení některé ze shora uvedených výhod starší než půl roku, ale potvrzeno písemnou doložkou (rozumí se, od příslušných úřadů), že jest vysvědčení dosud správné, jest přílohou nezávadnou (§ 7 a 9 cit. nař. z r. 1898 č. 163 ř. z.). Takováto vysvědčení vydávají se bezplatně a bez poplatků (§ 8 téhož nařízení).

K naznačenému účelu použito může býti i vysvědčení chudoby vydaného a potvrzeného k dobytí práva chudých v řízení soudním (srv. min. nař. ze dne 23. května 1897 č. 130 ř. z. a § 10 cit. nař. ze dne 15. září 1898 č. 163 ř. z.). O žádostech za povolení výhod co do zastupování vynálezce chudého neb dělníka rozhoduje s konečnou platností předseda úřadu patentového, jenž také povolává svým nařízením patentového zástupce neb soukromého technika ku prozatím bezplatnému zastupování zavázaného (srv. § 16 nař. min. ze dne 15. září 1898 č. 161 ř. z. a § 3 cit. nař. č. 163 ř. z.). Co se týče zastupování osob těchto advokáty, dorozumí se min. obchodu s příslušnými advokátními komorami (§ 3 téhož nař. odst. 4).

V. Ochrana vynálezů na tuzemských výstavách.

Ministerstvo obchodu uděliti může určitým výstavám tuzemským právo k dočasné ochraně patentů ve výstavě súčastněných; za propůjčení práva tohoto žádati musí výstavní správa předloživši program výstavní a uvedši dobu trvání výstavy. Na to se dané oprávnění toto vyhlásí ve Vídeňských Novinách (Wiener Zeitung), v listu patentovém a v úředních novinách příslušné korunní země, kde se výstava koná. Jednotlivý vynálezce může pak žádati ministerstvo obchodu, aby na některé z těchto výstav patent jeho dočasně chráněn byl. Vynálezy vystavené na některé z těchto tuzemských výstav požívají již od té doby, kdy vynalezený předmět do výstavy vnesen byl, přednostního práva ve smyslu § 54 pat. zák. pod tou podmínkou, že vynález od doby vnesení tohoto až nejpozději 3 měsíce po skončení výstavy řádně se přihlásí k ochraně patentové u patentního úřadu. Dokud právo výstavě propůjčené nebylo uveřejněno ve Vídeňských Novinách, nemůže se činiti nárok na výhody tuto poskytnuté stran vynálezů, které na výstavě jsou vystaveny (§§ 1 a 2 min. nař. ze dne 15. září 1898 č. 164 ř. z.). Bylo-li do místností výstavních vneseno několik stejných vynálezů, požívá práva přednosti onen vynález, který byl dříve k patentování přihlášen (t. j. u úřadu patentního). Ku přihlášce této musí býti kromě příloh uvedených v §§ 51 a 53 zák. pat. připojeno potvrzení od správy výstavní o tom, že

1. vynalezený předmět přihlášený ku patentování svou podstatou srovnává se s předmětem vystaveným;

2. o tom, kdy (který den) vnesen byl vynalezený předmět do výstavní místnosti;

3. o tom, že výstava ještě trvá, pokud se stalo přihlášení před skončením výstavy; bylo-li přihlášení podáno po skončení výstavy (v oné lhůtě tří měsíců srv. §§ 5 a 2 cit. nař. ze dne 15. září 1898 č. 164 ř. z.), musí správa výstavní vysvědčiti tu den, kdy výstava skončena byla (§ 3 téhož nařízení). Takto sdělaná a doložená přihláška uveřejní se v listu patentovém s uvedením dne, kdy vynález do výstavy vnesen byl, a dne, kdy vynález se přihlásil (§ 4 téhož nařízení). Avšak úřad patentní může

totožnost vynálezu přihlášeného a vystaveného zjistiti na útraty přihlašovatelovy, nelze-li z podaných příloh srovnalosti této seznati (§ 6 téhož nařízení).

Není-li přihláška nikterak závadnou, jest přihlašovatel oprávněn žádati již ode dne, kdy patent přihlásil, před soudem za prozatímní ochranu patentu ve smyslu §§ 108 a 106 zák. pat. Tato zatímní ochrana soudní se poskytuje za těchto podmínek:

1. k žádosti připojen budiž popis přihlášeného vynálezu ověřený úřadem patentním,

2. potvrzení o tom, kterého dne byl vynález vnesen do místností výstavních,

3. potvrzení o tom, kterého dne patent přihlášen byl (srv. § 7 cit. nař. ze dne 15. září 1898 č. 164 ř. z.).

Výnosy.

Pojem výnosů není pojmem zákonným a protož nelze zcela přesně a úplně vystihnouti výměru výnosu a to tím méně, ježto se všeobecně užívá výrazu »výnos« kolísavě a nejistě. V nejširším smyslu lze výrazu tohoto použíti k označení kterékoli vyhlášky nějakého vyššího úřadu, jejímž předmětem jest všeobecné jakési opatření a nikoli pouhé rozhodnutí určitého případu. V tomto smyslu směšuje se obyčejně »výnos« s výrazem »nařízení«. V užším slova smyslu staví se slovo výnos protivou k nařízení, které se tu odnáší k obecnému celku (ku všem občanům státním nebo k určité třídě jejich), kdežto výnos jest vyhláškou vyššího úřadu platící některému podřízenému úřadu. V tomto smyslu používá i Mayerhofer výrazu výnos, vyměřuje pojem výnosu dle Obentrauta asi takto: »Výnos v užším, ve službě obvyklém smyslu jest každé sdělení výsledku úřední činnosti, které vychází od představeného nějakého úřadu a svědčí určitému úřadu jemu dle služebního organického svazku podřízenému.« Jak neurčitým jest výraz výnosu, možno uvésti na př. jen to, že cís. pat. ze dne 4. března 1849 č. 153 ř. z. pojednávající o zavedení zvláštního říšského a zemského zákonníka mluví v § 6 o »výnosech úřadů zemských« a vyrozumívá tím nařízení, opatření a poučení ve veřejných záležitostech vydaná úřady zemskými a vyjmenovaná v § 5 lit. *b)* téhož patentu, a dále, že v § 7 cís. patentu ze dne 27. prosince 1852 č. 260 ř. z. rozumí se dokonce »výnosy« uvozovací a vyhlašovací zákony k zákonům značného objemu.

Výnosy v onom užším smyslu mohou míti rozmanitý obsah: jich účelem může býti vysvětlení zákonů, návod k jich náležitému vyplnění, mohou odnášeti se k postupu prací úřadů rozličných, kárati shledané závady v postupu tom atd. Výnosy publikují ministerstva jednotlivá obyčejně věstníky jimi vydávanými (ohledně věstníku min. obchodu srv. výnos ze dne 21. prosince 1850 č. 1, min. fin. výnos ze dne 10. prosince 1853 č. 20.026, ministerstva kultu výnos ze dne 13. března 1869 č. 151, min. sprav. výn. ze dne 18. listopadu 1887 č. 18858), nebo oběžníky (cirkuláři), okružníky atd. Samo sebou se rozumí, že takovéto výnosy mají ryze vnitřní povahu a nikdy nemají moci zákona nebo nařízení, jež byla publikována v zákonníku říšském (rozh. spr. s. dv. sb. »Budwinski« č. 42, 60, 88, 344, 1113, 111). Sluší se ještě zmíniti o ustanovení uvedeném v § 16. zák. ze dne 7. května 1874 č. 50 ř. z. ohledně výnosů biskupských (neboli nařízení, instrukcí, pastýřských listů a pod.),

dle něhož výnosy biskupské spolu s publikací jejich dlužno sděliti s politickou vládou zemskou za účelem nabytí vědomosti o nich (nikoli snad za účelem schválení), čímž odstraněno bylo dříve nezbytné placet zeměpanské ohledně takovýchto aktů. (Viz čl. Placet zeměpanské.)

Vynucení úředních výkonů.

I. Výkon úřední vynucuje, kdo nebezpečným vyhrožováním nebo skutečným násilným vložením ruky přiměje některou z osob jmenovaných v § 68 tr. z. k nějakému úřednímu výkonu nebo služebnímu opatření, pokud osoba ona obstarávala právě provedení nějakého vrchnostenského příkazu nebo vykonávala úřad svůj nebo svou službu. Při tom nečiní rozdílu, zda vynucovaný výkon úřední sám o sobě jest ve shodě s právem, čili nic, pokud se týká, zda jest to takový výkon, k němuž úředník jest povinen. Takováto vzpurnost proti úředníkům jest zločinem veřejného násilí dle § 81 tr. z., jestliže klade odpor jednotlivá osoba nebo osob více, avšak beze srocení, kdežto v případu srocení vzchází zločin pozdvižení dle § 68 tr. z. Násilné vynucení nějakého úředního výkonu nebo služebního opatření podléhá jako zločin dle § 82 II. tr. z. těžkému žaláři od 1—5 let.

II. Voj. zák. trest. (§§ 358 a 359) a trest. zákon pro Bosnu a Hercegovinu (§§ 157 a 158) obsahují táže ustanovení.

III. Dle § 122 osnovy nového zákona trestního trestá se jako násilí proti vrchnosti vězením do 5 let užití nebo pohrození násilím, jakož i výhrůžka bezprávným způsobením škod učiněná k tomu konci, by nějaký úřad nebo nějaká osoba (civilní nebo vojenská) ve veřejné službě jsoucí přinucena byla ku výkonu neb opomenutí určitého úředního úkonu nebo služebního opatření.

Výpověď.

I. Výpověď v širším slova smyslu jest prohlášení smluvníka, že nechce již ve smlouvě pokračovati. Předpokládá jednak, že smluvník je oprávněn pokračování ve smlouvě odepříti, jednak, že smlouva jest tak dlouho závaznou, pokud nebyla jednou stranou vypovězena. Jsou smlouvy, jež nezanikají pouze projitím doby, nýbrž též mlčky, chováním se smluvníků mohou býti obnoveny. Mluvíme tu o smlouvách vypověditelných. Byla-li ve smlouvě vymíněna předchozí výpověď, obnovuje se mlčky smlouva, nebyla-li výpověď dána. Nebyla-li výpověď umluvena, smlouva se zpravidla mlčky neobnovuje, leč že by zvláštním zákonem byl opak stanoven (§§ 1114 a 1113 o. z. o.). Pokud stanovení výpovědi znamená pro strany fakultativní právo, může se výpověď vyskytovati při všech smlouvách, jež dle své povahy mohou býti uzavřeny na neurčitý čas. Výpověď může se tedy naskytnouti při smlouvě schovací, půjčce, zápůjčce, plnomocenství, nájmu, smlouvě služební, námezdní, společenské. Smlouva v takovém případě víže potud, pokud jedna strana neužije práva výpovědi. Vyjímaje smlouvu nájemní, nemá výpověď žádného dalšího významu, než význam pouhého avisování spolusmluvníka. Zákon nepojí k ní žádné zvláštní procesuální řízení. Z toho důvodu jest jen procesualním průvodem, kterého lze teprve tehdá užíti, když avisant je nucen právní následky svého prohlášení žalobou ku platnosti přivésti. S tohoto stanoviska odporučuje se, by skutečnosť avisování tak byla utvářena, by se o její věrohodnosti co možno nejméně mohlo pochybovati, nejbezpečnější cestou je tudíž doručení výpovědi soudem (soudní výpověď) neb notářským sdě-

lením. Forma podání a vyřízení až do doby doručení jest utvořena dle předpisů o výpovědi v řízení nájemném. Příslušným ku přijetí je okresní soud bydliště avisáta. Zvláštní předpisy o řízení výpovědním obsahují řády čelední a živnostenské, jež zákonně stanoví lhůtu výpovědní; obchodní zákon obsahuje ustanovení o výpovědi ohledně obchodních pomocníků. Byla-li vypovězena plná moc plnomocníku daná, jest tento ještě po 14 dní oprávněn a povinen, jednati za zmocnitele, pokud je toho třeba, by zmocnitel ochráněn byl před újmou právní (§ 36 civ. ř. s.). Smlouvy, jež jsou předmětem knihovního zápisu a tudíž vykazují ráz veřejný, mohou zachovati právní účinky své výpovědi též proti knihovnímu právnímu nástupci, pokud výpověď byla v knize pozemkové poznamenána (§§ 59, 60 kn. ř.). Soudní výpověď hypotekární pohledávky staň se pokaždé u soudu, kde se vedou knihy pozemkové (§ 119 jur. nor.). Zákon pojí tento právní účinek k výpovědi hypotekární pohledávky, která stala se soudně a kde je avisát v knihách zapsán. Zdá se, že zákon nevylučuje ani poznámku výpovědi při právu nájemním (§ 20 kn. ř.).

II. Zcela zvláštní právní účinek jeví výpověď při smlouvě nájemní, kde kromě pouhého avisování místo má i zvláštní řízení procesuální. Toto řízení v rozepřích ze smlouvy nájemní neb pachtovní upravují §§ 560 nn. c. ř. s. (viz níže). Též smlouva nájemní může býti mlčky obnovena. Byla li ve smlouvě stanovena předchozí výpověď, obnoví se mlčky smlouva, nebyla-li výpověď dána. Nebyla-li výpověď umluvena, obnovuje se nájemní smlouva mlčky, když nájemce (pachtéř) po projití doby nájemní výslovně stanovené neb obnosem nájemného určené, věci na dále používá a pronajímatel (propachtovatel) to trpí (§§ 1113 a 1114 o. z. o.). K výpovědi je legitimován vlastník předmětu nájemného neb zřízený správce.

Výpověď nájemní smlouvy vlastníkem sekvestrovaného domu bez spolupůsobení vnuceného správce se nepřipouští. Nájemní smlouva se obnovuje vždy s týmiž podmínkami, za jakých byla uzavřena smlouva předešlá. Avšak při pachtu vztahuje se jen na rok a kdyby věci za rok nebylo lze náležitě použíti na takovou dobu, by užitky aspoň jednou bráti se mohly. Nájem obnovuje se na půl roku, platí-li se nájemné po půl roce; všechny kratší nájmy obnovují se pak na týž čas, jako byl nájem předešlý. Při opětném obnovování platí totéž, co nařízeno ohledně prvního obnovení.

Není-li čas smlouvy nájemní stanoven ani mlčky, ani výslovně ani zvláštními předpisy, musí ten, kdo chce smlouvu zrušiti, pachty aspoň 6 měsíců, roční nájmy neb takové nájmy, jichž smluvní doba převyšuje jeden rok, aspoň 3 měsíce, nájmy, jichž smluvní doba sice delší jest než jeden měsíc, avšak kratší než jeden rok, aspoň 14 dní, všechny ostatní nájmy konečně aspoň 8 dní napřed vypověděti, než pachtovaný neb najatý předmět má býti vrácen neb zpět vzat (§ 1116 o. o. z. změněný § 560 c. ř. s.). Při nájmu věcí movitých obnáší lhůta výpovědní 24 hodin (§ 1116 o. o. z).

Scizil-li vlastník věci nájemní tuto jinému a mu ji již odevzdal, musí nájemce, není-li právo jeho zapsáno v knihách veřejných (§ 1095 o. o. z.), po patřičné výpovědi novému držiteli ustoupiti. Jest však oprávněn žádati na pronajímateli, by mu utrpěnou škodu a ušlý zisk úplně nahradil (§§ 1116, 1120, 1313, 1324 o. o. z.). Při dražbě exekuční musí nájemce, i když

právo jeho zapsáno jest v knihách veřejných, vydražiteli ustoupiti. Je-li však právo jeho zapsáno, má nárok na náhradu škody a sice v pořadí práva zapsaného (§§ 1089, 1095, 1121, 1323, 1324 o. o. z.).

III. Řízení.

Řízení v rozepřích nájemních upraveno bylo dříve cís. nař. ze dne 16. listopadu 1858 č. 213 ř. z., nyní upravuje je § 560 nn. civ. ř. s. Je-li dle předpisů občanského práva potřebí výpovědi smlouvy o nájmu neb pachtu věcí nemovitých neb zákonem za nemovité prohlášených, by smlouva nájemní nebo pachtovní nebyla mlčky obnovena neb by byla zrušena, třeba dáti výpověď:

1. je-li zvláštní úmluva stran o lhůtě k výpovědi a k vrácení předmětu najatého neb pachtovaného, zpravidla toliko ve lhůtě této;

2. není-li takové úmluvy, dána buď výpověď tam, kde předpisy o tom vydanými neb není-li předpisů takových, kde zvláštním místním zvykem pro vyklizení předmětů najatých neb pachtovaných ustanoveny jsou jisté dny roku s určitými lhůtami výpovědními, před vypršením času pro to ustanoveného (§ 560 č. 1, 2 civ. ř. s.). Politický úřad zemský ve shodě s vrchním zemským soudem určiti může dny a lhůty, jichž šetřiti jest při výpovědi a navrácení dotčených najatých neb pachtovaných předmětů a může dále stanoviti, kdy a v jakém rozsahu nájemce neb pachtéř jest povinen dovoliti, by po výpovědi dotčené najaté neb pachtované předměty mohly býti prohlédnuty těmi, kdo je hodlají najati. Nařízení taková vyhlásí se zemským zákonníkem a úředními novinami zemskými (čl. XI. č. 1 uv. z. k c. ř. s.). (Viz čl. Řády stěhovací).

3. Kdy výpověď dáti dlužno v jiných než v odst. 1. a 2. uvedených případech, bylo již shora řečeno (§ 560 č. 3 civ. ř. s.).

Smlouvy nájemní nebo pachtovní mohou jak pronajímatelem, tak i nájemcem soudně nebo mimosoudně býti vypověděny a dala-li jedna strana druhé platnou výpověď, může ji tato proti straně vypovídající ve skutek uvésti (§ 561 civ. ř. s.). Slib, že nebude výpověď vůbec dána, účinku nemá, ovšem ale slib, že nebude výpověď dána po jistou dobu. Soudní výpověď podati lze písemně (podáním) neb ústně (protokolárně). Věcně příslušným je soud okresní (§ 49 č. 5 jur. n.), místně příslušným jest soud, v jehož obvodě jest věc najatá neb pachtovaná (§ 83 jur. n.). Podání nebo protokol o výpovědi sepsaný obsahuj označení předmětu najatého, udání času, kdy má smlouva nájemní skončiti a návrh, by se odpůrci přikázalo, by najatou věc v určeném čase pod exekucí odevzdal nebo převzal, nebo proti výpovědi námitky v době 8denní, je-li výpovědní lhůta aspoň 14denní, jinak však 3denní, u soudu podal (§ 562 civ. ř. s.). Jestliže ten, kdo výpověď dává, nebydlí ani v místě ani v obvodě příslušného okresního soudu, nechť zřídí zmocněnce pro doručování tam bydlícího a udá jeho jméno i bydliště při výpovědi. Výpovědi, jež nevyhovují těmto předpisům nebo byly podány u soudu nepříslušného, buďtež z úřední moci usnesením zamítnuty, ač nelze-li vadu odstraniti dle § 84 civ. ř. s. (§ 562 civ. ř. s.). Aby soudní výpověď platila pro lhůtu nejbližší, musí býti před vypršením lhůt v § 560 č. 1 a 2 stanovených u soudu podána a doručena. Výpovědi podané po vypršení těchto lhůt, z povinnosti úřední se zamítnou. Výpovědi, před počátkem smluvní neb zákonné výpovědní lhůty podané, nesmějí pouze z tohoto důvodu býti zamítnuty (§ 563 civ. ř. s.). Výpověď doručí se odpůrci do vlastních rukou a sice bez prodlení. Stalo-li

se však doručení v případech § 560 č. 1 a 2 civ. ř. s. teprve po vypršení lhůt výpovědních tam stanovených, zůstane výpověď nicméně platnou, když odpůrce ve lhůtě k tomu stanovené (8 resp. 3denní viz shora) námitek nepodal (§ 564 civ. ř. s.).

Aby výpověď mimosoudní nabyla účinku výpovědi soudní, musí býti prokázána listinami, jež ohledně průvodnosti podnětu k pochybnostem nezavdávají a musí býti doručena ve lhůtách pro výpověď soudní v §§ 573 a 564 civ. ř. s. předepsaných. Ostatně i čas výpovědi neb dodání výpovědi musí býti listinami hodnověrnými prokázán (§ 565 civ. ř. s.). Proti výpovědi může odpůrce podati námitku ve lhůtě 8 resp. 3denní (viz shora) a sice písemně neb ústně do protokolu, jinak by výpověď nabyla právní moci a stala se titulem exekučním (§ 1 č. 18 ex. ř. a § 566 civ. ř. s.). Pozdě podané námitky se zamítnou a vrácení ku předešlému stavu pro zmeškání lhůty k podání námitek je vyloučeno (§ 571 civ. ř. s.). K námitkám v čas podaným položí se rok k ústnímu jednání a řízení o námitkách vyřídí se rozsudkem (§§ 571 a 572 civ. ř. s.). Zmíniti se sluší ještě o příkazu, by předmět najatý nebo pachtovaný byl vrácen nebo převzat. Jestliže totiž ke zrušení smlouvy nájemní třeba výpovědi, tedy nárok na odevzdání nebo převzetí najatého nebo pachtovaného předmětu lze již před vypršením výpovědní lhůty k platnosti přivésti žalobou, se kterou může i výpověď sama býti spojena (§ 567 civ. ř. s.).

Konečně třeba doložiti, že soudní nebo mimosoudní výpovědi, proti nimž nebyly námitky v čas podány, rovněž právoplatné rozsudky vydané o námitkách takových pozbudou platnosti, s výhradou výroku o náhradě nákladů vyneseného, jestliže ve 14 dnech po tom, kdy nastala doba pro vyklizení nebo převzetí najaté věci vytčená, nežádá se za exekuci pro toto vyklizení nebo převzetí (§ 574 civ. ř. s.). O tom, že soudní výpovědi smlouvy nájemní nebo pachtovní o věcech nemovitých neb zákonem za nemovité prohlášených, proti nimž nebyly v čas námitky podány, jakož i mimosoudní výpovědi, předloží-li se o výpovědi notářské osvědčení listinné, protokol úřední neb jinaká listina důkazní a nebyly-li proti výpovědi v čas podány námitky (§ 1 č. 4 a 18 ex. ř.). jsou tituly exekučními, bylo již ve čl. Tituly exekuční podrobněji jednáno.

Vypovězení (policejní).

Vypovězení jest nucené vzdálení osoby z celého státního území nebo z části jeho. Jako opatření politické jest vypovězení v mezinárodním právu obecně uznáno. Jako opatření policejní vyskytá se z pravidla ve dvou případech:

1. Dle zásad mezinárodního práva může každý jednotlivý stát volně ustanoviti, zdali a za jakých podmínek cizincům (t. j. cizozemcům) v jeho území jest dovoleno se zdržovati. Cizince bez nálezu trestního soudu vypověděti jest tudíž právem každého státu. Cizinci mohou býti odmítnuti nebo vypovězeni z důvodů veřejného blaha. Jedině vypovězením beze všeho důvodu bylo by mezinárodní právo porušeno; rovněž nebylo by lze se stanoviska, s něhož na styk států v míru sluší pohlížeti, a vzhledem k vzájemné úctě a šetrnosti, jíž státy jsou si navzájem povinny, srovnati se zásadami práva mezinárodního všeobecné vypovězení příslušníků cizího státu. Naproti tomu ve válce má stát plné právo příslušníky nepřátelského státu ze svého území vypověděti. Stát ovšem odhodlá se cizince ze svého území vypověděti jen tenkráte, jsou-li k tomu

vážné důvody (ohrožování vnitřního pokoje, přátelské vztahy k jinému státu, nebo dokonce ohrožení zájmů státních). Sporna jest otázka, zdali dle zásad mezinárodního práva v míru vláda má sděliti s vládou onoho státu, jehož příslušníkem vypovězený jest, důvody, z nichž dotyčný její příslušník byl vypovězen; naproti tomu není stát povinen důvody vypovězení sděliti s vypovězeným cizincem, ačkoli se tak z pravidla děje.

2. Vypovězení může však býti vysloveno i dle čl. III. zák. ze dne 5. března 1862 č. 18 ř. z.; dle tohoto článku nemůže obec přespolnímu, který vysvědčí, že má někde právo domovské, neb alespoň prokáže, že učinil čeho potřebí, aby takového vysvědčení došel, odepříti povolení, aby se v okršku obce zdržoval, pokud se svými domácími lidmi vede bezúhonný život a nepadá v obtíž obecné dobročinnosti. »Přespolními« sluší však ve smyslu tohoto zákonného ustanovení rozuměti netoliko cizozemce, nýbrž všechny, kdož nemají v dotyčné obci právo domovské. Ve příčině tohoto způsobu vypovězení platí tyto obecně uznané zásady:

a) Pro úhonný život smí přespolní z obce jen tenkráte býti vypovězen, když lze dokázati, že za svého pobytu v této obci — nikoli snad někde jinde — nevedl život bezúhonný (rozh. říš. s. ze dne 25. dubna 1878 č. 159).

b) Se zánikem škodlivých následků s trestním rozsudkem spojených pomíjí též nepříznivé následky úhonného života v obecních zákonech stanovené; důsledkem toho nemůže se též vypovězení z obce opírati o trestní rozsudek, jehož následky již pominuly (rozh. říš. s. ze dne 25. dubn 1878 č. 159);

c) Zákon neobmezuje toto právo obce přespolní vypověděti snad na případy odstrčení v trestním zákoně vytčené a také neustanovuje, že lze tohoto práva jen tenkráte použiti, když přespolní trestním soudem pro určité trestné činy byl potrestán, nýbrž pouze zapovídá obcím odepříti přespolním povolení k pobytu v okršku obce potud, pokud tito vedou život bezúhonný. Z toho též následuje, že obce dle znění a smyslu zákona mají býti oprávněny přespolní ze svého okršku vypověděti jen tenkráte, když se dopustili skutků trestných dle zákona trestního, nýbrž i tenkráte, když se v obci chovají způsobem nepočestným, když svým výstředním chováním mír v obcí opětovně veřejně ruší a když tudíž takové osoby k veřejné hané podnět zavdávají (rozh. sp. dv. s. ze dne 19. ledna 1888 č. 220, »Budwinski« č. 3885).

d) Naproti tomu neodůvodňuje vypovězení z obce poměr příčící se zákonům mravním, avšak nevzbuzující veřejného pohoršení (konkubinát), poněvadž obec má bdíti toliko nad zájmy veřejnými a tudíž nesluší míti za to, že by zákon byl chtěl obec učiniti soudcem nad mravy jednotlivců i v životě soukromém (roz. spr. s. dv. ze dne 6. března 1889 č. 891, sb. »Budwinski« č. 4552).

e) Bezúhonný život jest stanoven jako podmínka pobytu v obci toliko pro přespolní, nikoli též pro společníky obce, poněvadž společníci obce mají právo na nerušený pobyt v obci, tak že z obce mohou býti vypovězeni toliko přespolní t. j. ti, kdož nejsou členy obce (roz. ze dne 20. března 1889 č. 441, sb. »Budwinski« č. 4583; roz. ze dne 6. prosince 1888 č. 3791, sb. »Budwinski« č. 4388).

Vzhledem k vyskytnuvším se pochybnostem bylo v souhlase s nejv. s. dv. (dobré zdání ze dne 26. listopadu 1867 č. 10.406 tr., časop. »Jur.

Bl.« č. 20) rozhodnuto, že trestní soudce, máli rozhodovati o obžalobě pro přestupek dle § 323 a 324 tr. z. (návrat osoby policejně vypovězené), jest nejen oprávněn, nýbrž přímo povinen zkoumati, zdali nález vypovídací byl vydán na základě specialního zákona, tudíž zdali o zákonnosti vypovězení není pochybnosti. Vypovídací právo obce ve smyslu cit. čl. III. jest chráněno rovněž trestním ustanovením § 324 tr. z. (plen. roz. ze dne 31. října 1889 č. 7376, sb. č. 1304), a dopouští se tudíž i ten, kdo z obce byv řádně vypovězen bez dovolení opět se vrátí, přestupku, který se tresce vězením od 1 do 3 měsíců.

Vypovězení (v právu trestním) záleží buď ve vypovězení ze země, kteréž se vyslovuje jakožto zostření trestu žaláře při zločinech, nebo jest jako vyhostění trestem vedlejším (hlavní trest v širším smyslu dle § 240 tr. z.) při přečinech a přestupcích nebo zostřením trestu při přestupcích důchodkových (§§ 73—76 tr. z. důch.). Vypovězení ze země může býti vysloveno toliko proti cizincům, k nimž náležejí i příslušníci koruny uherské (plen roz. ze dne 9. prosince 1880, sb. č. 294) a musí se vztahovati vždy na všechna království a země v říšské radě zastoupené. Vypovězení ze země musí býti vysloveno v trestním rozsudku vyneseném proti cizinci pro zločin v cizině spáchaný (§ 40 tr. z.).

Vyhostění jest buď vypovězení z určitého místa (kteréž však nesmí býti domovskou obcí toho, jenž má býti vyhostěn, min. nař. ze dne 19. května 1858 č. 79 ř. z.), jež se vztahuje vždy na celý policejní obvod (rayon), k němuž toto místo náleží (nař. min. ze dne 10. května 1852 č. 106 ř. z.), nebo vypovězení z jednoho neb i ze všech království a zemí v říšské radě zastoupených, jehož však může býti použito ve shora naznačeném smyslu jedině proti cizincům. Vyhostění vyslovuje se na určitou dobu nebo dle povahy trestného skutku a dle okolností i na čas neurčitý. Vyhostění ze všech království a zemí na říšské radě zastoupených může se státi podobně jako vypovězení ze země jedině na vždy (plen. roz. ze dne 3. června 1887 č. sb. 1066). Vypovězení může býti vysloveno toliko při oněch přečinech a přestupcích, na něž zákonem výslovně jest stanoveno (plen. roz. ze dne 28. února 1889, sb. č. 1255). Nešetření zákazu s vypovězením ze země nebo s vyhostěním spojeného, totiž nevraceti se v obvod zakázaný, jest přestupkem dle §§ 323 a 324 tr. z., který se tresce, vztahuje-li se vypovězení na všechna království a země na říšské radě zastoupené vězením od 1—3 měsíců, v případě opakování tuhým vězením od 3—6 měsíců, při vyhostění pak z jednoho místa nebo z jedné korunní země vězením od 1—3 měsíců, které v případě opakování může býti změněno v tuhé vězení.

Dle § 36 osnovy nov. tr. zákona může býti proti osobám, kteréž byly odsouzeny k trestu na svobodě pro trestný skutek čelící proti bezpečnosti osoby nebo majetku nebo proti veřejné mravnosti, nalezeno na vypovězení z určitého místa, okresu, země neb i z celého obvodu platnosti zákona, jeví-li se setrvání odsouzeného v těchto místech nebezpečným. Vypovězení může býti vysloveno proti cizím státním občanům na určitý čas nebo na vždy, proti tuzemcům toliko na určitý čas, jehož délka má býti stanovena dle okolností. Nedovolený návrat vypovězeného jest přestupkem a tresce se vazbou od 6 hodin do 2 měsíců, kterýžto trest může býti zostřen a s přidržením k práci spojen. (Srv. čl. Vyhostění.)

Výprodej.

Výprodej záleží v úplném zcizení celého skladu zboží nebo jednotlivých jeho druhů. Prodavač snaží se při výprodeji získati kupce snížením cen a oznamuje jej obecenstvu způsobem nápadným uváděje obyčejně jako důvod jeho »vzdání se obchodu« nebo »přesídlení závodu« a pod. Mnohým živnostníkům, kteří zamýšlejí výprodej ohlásiti, nejedná se však v pravdě o úplné zcizení skladu zboží nebo jistých jeho druhů, nýbrž toliko o reklamní prostředek, aby spíše pro zboží, jehož nemohou snadno prodati, kupce získali a přilákali; v tom případě bylo by pak ovšem označení »výprodej« i odůvodnění jeho (vzdání se živnosti nebo přesídlení závodu) nepravé. Jelikož pak výprodeje zhusta tímto způsobem bylo zneužíváno a zdánlivý výprodej doplňováním skladu zboží během výprodeje značně byl prodlužován, množily se stále stížnosti z kruhů živnostníků k obchodním komorám a živnostenským úřadům docházející, jež k tomu zejména poukazovaly, že při těchto zdánlivých výprodejích obecenstvo zdánlivě nápadně sníženými cenami dá se snadno pohnouti ke koupi nejšpatnějšího zboží, čímž poctivá soutěž značně jest poškozována. Vídeňský sjezd kupecký ze dne 15. srpna 1884 přijal tudíž resoluci čelící proti výprodejům a vytkl zásadu, že výprodej má míti místo toliko v případě vzdání se závodu nebo vyhlášení konkursu, a že má podléhati úřednímu dozoru v tom směru, aby stav zásob znalci byl vyšetřen a zásoby nemohly býti doplňovány. Na tomto sjezdu bylo dále k tomu poukazováno, že výprodej z pravidla se vlastně ani neprovádí, nýbrž opětovným opatřováním zboží se stále prodlužuje a rozšiřuje, čímž jiné živnosti bývají poškozovány. Některé obchodní a živnostenské komory vyslovily se častěji vůbec proti připouštění výprodejů.

Výsledkem těchto snah opravných bylo, že vláda v prosinci r. 1892 konečně předložila poslanecké sněmovně osnovu zákona o výprodejích, jež po některých změnách a doplňcích se stala též zákonem. Tento zákon o výprodejích ze dne 16. ledna 1895 č. 26 ř. z. a výn. min. obch. ze dne 5. února 1895 č. 3616 k němu se vztahující obsahuje tyto zásady;

I. Příslušnost.

Povolení k zařízení ohlášeného veřejného výprodeje za účelem zrychleného zcizení zboží nebo jiných movitých věcí k provozování některé živnosti náležejících v drobném prodeji uděluje živnostenský úřad toho místa, kde výprodej konati se má. Výprodejem ve smyslu tohoto zákona sluší rozuměti toliko prodej zboží, při němž dotyčné osoby celý sklad zboží chtějí rozprodati, načež mají v úmyslu živnosti buď úplně se vzdáti nebo jinou živnost provozovati. V písemné žádosti za povolení výprodeje budiž obsaženo:

1. označení zboží, jež má býti prodáváno, dle množství a druhů;
2. přesné udání stanoviště výprodejového;
3 doba, po kterou výprodej má býti konán;
4. osoby, v jichž vlastnictví se nalézá zboží nebo jiné movité věci které mají býti zcizeny; dále osoby, jež při provádění výprodeje mají býti činny (na př. majetník živnosti, jeho zřízenci, obchodní jednatel a pod.);
5. důvody, z nichž za povolení výprodeje se žádá, jako úmrtí majetníka obchodu, zanechání živnosti, převod obchodu na nového držitele přesídlení obchodu, pohromy živelní a pod.

II. Řízení.

Živnostenský úřad rozhoduje o žádosti, slyšev prve obchodní a živnostenskou komoru a společenstvo, k nimž žadatel náleží. Dobrozdání těchto korporací má tvořiti základ pro posouzení, zdali výprodej jest ospravedlněn čili nic. O každém povoleném výprodeji budiž vyrozuměn úřad daň vyměřující v první instanci. Živnostenský úřad první instance může uděliti povolení k výprodeji nejdéle na dobu tří měsíců; na delší čas, a to nejdéle až do jednoho roku, může toto povolení uděliti nebo prodloužiti z důvodů zvláštního zřetele hodných toliko politický úřad zemský. Při stanovení doby, pro kterou výprodej se má povoliti, sluší přihlížeti k velikosti skladu zboží a k místním poměrům. Výprodej povoluje úřad dle volného uvážení svobodně posuzuje všechny příslušné okolnosti: Povolení k výprodeji pro obchod, jenž ještě netrvá úplné dva roky, smí býti uděleno toliko tenkráte, když majitel obchodu zemřel nebo stihly jej živelní pohromy nebo jsou-li tu jinaké okolnosti zvláštního zřetele hodné. Výprodej má se vždy vztahovati toliko ke zboží původně ohlášenému. Živnostenský úřad má právo v prodejové místnosti revise v tomto směru konati nebo místním policejním úřadem vykonati dáti. Před rozhodnutím o žádaném stanovišti výprodeje má živnostenský úřad slyšeti místní úřad policejní.

III. Ustanovení trestní.

Přestupky tohoto zákona trestají se dle ustanovení živnostenského řádu. Peněžitá pokuta připadne chudinskému fondu stanoviště výprodejového. Jestliže by ve výprodeji bylo objeveno zboží, jež nebylo původně k výprodeji ohlášeno, budiž výprodej ihned uzavřen a zboží po otevření výprodeje ke skladu zboží přidané, budiž prohlášeno za propadlé; vedle toho budiž vinníkům uložena přiměřená pokuta peněžitá. Výtěžek za toto zboží připadne rovněž příslušnému fondu chudinskému.

IV. Statistika.

Dle úředních statistických šetření obnášel úhrnný počet výprodejů v r. 1896 v této polovici říše povolených 289, kdežto 68 žádostí bylo zamítnuto. Většina žádostí za povolení výprodejů připadá na Čechy, totiž 112 (87 povolených, 25 zamítnutých).

V. Konečně sluší ještě k tomu poukázati, že ministerstvo obchodu v souhlase s dobrozdáním vídeňské obchodní a živnostenské komory rozhodlo, že pojem »výprodeje« předpokládá jednotnost skladu zboží v příčině druhu zboží. Zahrnuje-li však sklad různé druhy zboží (na př. střižné zboží a prádlo), sluší pokládati za výprodeje ve smyslu zák. ze dne 16. ledna 1895 i takové částečné prodeje, jež se vztahují toliko na jeden nebo více určitých druhů zboží na skladě se nacházejícího, ač má-li ovšem majitel závodu v úmyslu obchodu dotyčnými druhy zboží se vzdáti nebo jej úplně přeměniti (na př. prodej střižného zboží).

Od výprodeje ve smyslu zák. ze dne 16. ledna 1895 jest rozeznávati t. zv. létací výprodej (fliegender Ausverkauf), jestliže kdo toliko přechodně chce vyprodávati zboží nikoli ve stanovišti své živnosti, nýbrž v jiné provozovárně, jedná-li se tudíž o zřízení bazaru nebo skladu přenosného. V tomto případě jest zapotřebí ohlášení této živnosti živnostenskému úřadu, kterýž má též dbáti o to, aby všem příslušným předpisům živ. řádu bylo vyhověno (§§ 5, 6, 13 živ. ř.). Jsou-li s těmito létacími výprodeji spojeny též dobrovolné dražby jednotlivých věcí, budiž šetřeno též platných před-

pisů, jimiž předsevzetí dobrovolných dražeb a zapravení z nich příspěvku do pokladny chudých jest upraveno (výn. min. obch. ze dne 23. prosince 1881 č. 2049).

Výprosa.

I. Pojem a povaha právní.

Výprosou (precarium) nazývá se onen právní poměr, který vzniká tím, že někdo jinému v zájmu jeho dovoluje do libovolného odvolání užívati jisté věci nebo určitého práva (§ 974 o. o. z.). Dle l. 1 pr. D. de prec. 43, 26 jest výprosou »quod precibus petenti utendum conceditur tamdiu, quamdiu is, qui concessit, patitur.« Nastati může precarium rei, jehož předmětem mohou býti věci movité a nemovité a jež záležeti může buďto v užívání věci v užším slova smyslu (usus) nebo v požívání jejím (usus fructus); precarium juris má za předmět práva (služebnosti, právo honební, rybolovu, práva patronátní atd.). O právní povaze výprosy panuje mezi právníky spor. Dle Puchty (Pandekty str. 136) není výprosa právním jednáním, nýbrž zvláštní kvalifikací držby, kterouž prekarista má; poznamenává však dále, že držba tato pozbývá vlastnosti výprosy, přioděje-li se akt (jednání) ve smlouvu, a že se výprosa později posuzovala jako smlouva nepojmenovaná (contractus innominatus) a poskytovala se propůjčiteli (precario dans) volba mezi interdictum de precario (l. 8 § 7 D. de prec. 43, 26) a žalobou zvanou actio praescriptis verbis (l. 1 § 3, l. 2 § 2, l. 19 § 2 D. de prec. 43, 26).

Právníci rakouští drží se pravidelně (srv. komentář k. o. o. z. od Stubenraucha § 974) doslovu § 974 o. o. z., jenž praví: »Jestliže se neustanovilo ani trvání, ani úmysl užívání, nepovstává pravá smlouva, nýbrž nezávazná výprosa (precarium) a propůjčitel může půjčenou věc dle libosti své žádati nazpět« a prohlašují spisovatelé oni — ježto smlouva vyhledává převzetí určitého závazku — výprosu za nezávaznou v tom smyslu, že může propůjčitel věc propůjčenou požadovati dle libovůle své nazpět, tedy že není povinen zůstaviti ji příjemci po nějakou určitou dobu. Plným právem vystoupil proti tomuto názoru, že výprosa není smlouvou, prof. Randa (Držba dle práva rakouského, 2. vyd. str. 195—199). Randa uznává sice též, že se výprosa od smlouvy o půjčku, jak ji § 971 o. o. z. vyměřuje, tím liší, že půjčka jest smlouvou obě strany vížící i právo půjčitelovo obmezující na čas, ne trvale (§ 972 o. o. z.), kdežto při výprose nevzniká pro dávajícího nijaký závazek, povolení užívání že jest bezpodmínečně odvolatelno a protož závazek prekaristy přísně jednostranným že jest (§ 974 o. o. z.), avšak přes to pokládá i výprosu za smlouvu pravou (§ 974 o. o. z.), ježto každá srovnalá vůle směřující k založení nějakého obligačního závazku jest smlouvou obligační (§ 861 o. o. z.), tedy jak výprosa, tak i půjčka. Rozdíl celý záleží jen v tom, že při smlouvě o půjčku vypůjčitel nabývá práva, užívati řádným nebo blíže určeným způsobem věci po dobu výslovně nebo mlčky stanovenou, a půjčitel nemá práva žádati nazpět věc před projitím této doby výslovně nebo mlčky stanovené (§§ 972 a 973 o. o. z.), kdežto při výprose nenabývá vypůjčitel práva užívati věci po čas výslovně nebo mlčky stanovený a propůjčitel může půjčenou věc dle libosti požadovati kdykoli nazpět (§ 974 o. o. z.). Výraz v § 974 o. o. z., že výprosou nevzniká pravá smlouva, odnáší se tudíž jen na rozdíl výprosy od smlouvy o půjčku, že totiž pro propůjčitele nevzchází pravý závazek, nepřipouští však dovozovati

z toho, že by snad výprosa vůbec nebyla smlouvou pravou ve smyslu o. o. z., neboť závazek vzniká pro prekaristu. Sám Stubenrauch uznává v komentáři svém (k § 974 o. o. z.) smluvní povahu výprosy tím, že vyslovuje názor, že při výprose nemusí vždy předcházeti před povolením prosba (preces) a že může tentýž poměr vzniknouti i mlčky učiněným povolením jedné strany a přijetím strany druhé. Od smlouvy o půjčku liší se výprosa i tím, že v pochybnosti zaniká smrtí prekaristovou (§§ 915, 918 a 974 o. o. z).

Výprosa jest tedy dle Randova rozhodně správného názoru jednostrannou nepojmenovanou smlouvou, kterou se zůstavuje užívání nějaké věci nebo určitého práva až do odvolání své doby učiněného (§§ 345, 479, 974 a 1464 o. o. z.). Je-li předmětem výprosy věc hmotná (corpus), jest výprosa i smlouva o půjčku kontraktem reálným.

II. Právní účinky.

Podle toho, je-li předmětem výprosy věc hmotná, či nějaké právo, rozdílny jsou i účinky právní.

1. Výprosa věci (precarium rei). Ježto se k držbě věci vyhledává vůle nakládati s věcí jako vlastní (§ 309 o. o. z.), plyne z toho, že ani tím ten, komu se užívání věci poskytuje, ani vypůjčitel jisté věci při smlouvě o půjčku držby věci nenabývá (§§ 309, 971 a 974 o. o. z.). Prekarista jest tudíž pouhým detentorem věci. Jestliže prekarista užívání věci, kterou mu poskytl dárce z ochoty nebera na se trvalého závazku, snaží se přeměniti v trvalé právo, stává se sice tím držitelem věci, ale držba jeho jest nepravá (§ 345 o. o. z.) a dárce má právo žalovati prekaristu jako nepravého držitele na uvedení v předešlý stav a na náhradu škody (§ 346 o. o. z.). Při tom jest lhostejno, zda prekarista jedná poctivě či nepoctivě. Počíná-li tedy prekarista užívati ve vlastním jménu věci, jejíž užívání mu dárce výprosou do libovolného odvolání byl poskytl, jeví se to býti osobováním si držby věci té. Takovéto osobování si držby může se státi nejen tím, že prekarista zpěčuje se vrátiti věc dárcem zpět požadovanou (zadržuje jemu věc), což ovšem nejnepochybněji najevo dává jeho vůli ku svémocnému držení, nýbrž i tím, že prekarista předsebéře s věcí taková jednání, z nichž nepochybně vůle ku svémocnému držení odvozována býti musí (§ 863 o. o. z.), jako když ku př. ve vlastním jménu zřizuje k věci práva zástavní, služebnosti, zcizí věc, propachtuje ji nebo pronajme bez výhrady atd. Ve všech těchto případech přísluší dárci naproti prekaristovi posesorní žaloba na vydání držby věci (§§ 345 a 346 o. o. z.). Ježto se dle § 1460 o. o. z. k vydržení vyhledává, aby byla pravou držba oné věci, jíž někdo vydržením nabýti chce, prekarista však, počíná-li užívati vlastním jménem věci výprosou mu k užívání dané, nabývá jen nepravého držení k věci té (§ 345 o. o. z.), jest pouhou důsledností, prohlašuje-li § 1464 o. o. z. nepravou držbu prekaristovu za nezpůsobilou ku vydržení věci a stanoví-li tentýž § 1464 dále, že ani nepravý držitel sám, ani jeho dědicové věc jen výprosou drženou promlčeti (správně i vydržeti) nemohou. Námitky prekaristy žalovaného vlastníkem na vydání věci, že věc výprosou drženou uplynutím doby vydržecí vydržel, a že nemůže býti vyzván k tomu, aby udal platný titul držení svého (§ 323 o. o. z.), nemají tudíž místa (roz. vyř. s. sb. č. 935 »Gl. Ung.«).

2. Výprosa práva (precarium juris). Jakkoli §§ 971, 972 a 974 o. o. z. mluví pouze o přenechání nějaké věci hmotné v užívání,

přece lze analogicky (§ 7 o. o. z.) užíti ustanovení o smlouvě o půjčku a o výprose i na poskytnutí užívání práv. Již právo římské zná takovéto precarium juris (l. 2 § 3 a l. 3 D de prec. 43.26). Též Stubenrauch (komentář k o. o. z. § 971) jest toho náhledu, že poskytnutí bezplatného užívání nějakého práva posuzovati jest obdobně dle smlouvy o půjčku, a Randa (str. 195 a násl. a str. 519 a násl.) prohlašuje rovněž, že i práva (služebnosti, právo honby, rybolovu, práva patronátní atd.) mohou býti předmětem výprosy. Že i dle práva rakouského jest takovéto precarium juris, vysvítá i z rozh. nejv. dvoru soudního ze dne 9. dubna 1879 č. 2727 (roz. nejv. s. sb. »Gl. Ung.« č. 7410), kde vyslovena zásada, že když zůstavitel poskytne komusi používání nějakého pozemku na dobu libovůle příjemcovy, jeví se býti toto právo jeho jako požívání ve smyslu § 509 o. o. z., kteréž jest dle § 478 o. o. z. služebností osobní; jestliže se však právo toto propůjčuje příjemci jen na neurčitou dobu, sluší analogicky (§ 7 o. o. z.) užíti ustanovení § 974 o. o. z., jelikož tu pak představuje ono užívání skutečně výprosu pouhou. Výkon práva, jehož užívání bylo do odvolání povoleno (§§ 345, 1464 o. o. z.), považovati jest za užívání práva. Jeť výprosa jednáním právním, a to jednostrannou nepojmenovanou smlouvou, jíž se přenechává do odvolání užívání jisté věci nebo nějakého práva, liší se tedy od smlouvy o půjčku, kteráž analogicky též může za předmět míti užívání určitého práva, toliko tím, že se při půjče poskytuje užívání nějakého práva bezplatně na dobu určitou, kdežto při výprose propůjčuje se užívání jistého práva na dobu neurčitou s výhradou odvolání libovolného. Pokud však výprosa odvolána nebyla, užívá prekarista práva do odvolání mu propůjčeného právě tak ve vlastním jménu a pro sebe, jako při smlouvě o půjčku. Stává se tedy tímto užíváním práva zrovna tak držitelem práva v užívání mu daného, jako vypůjčitel (§§ 312 a 313 o. o. z.). Jeho držba práva dochází ochrany posessorní naproti všem třetím, nikoli však naproti dárci samému, jelikož tento může prekaristovo držení práva odvoláním zrušiti (§ 346 o. o. z.).

Od prekaristického užívání práva sluší různiti používání jisté věci, jež trpí vlastník její z pouhé ochoty, jako když ku př. někdo jede přes sousedovo pole chtěje si nadjeti (skrátiti cestu), použije jinak uzavřeného průchodu vraty u zahrady vlastníkovy, trhá v jeho lese jahody, sbírá listí nebo stelivo atd. v tom domnění, že to mu asi vlastník dovolí. Zde ona třetí osoba neužívá ani způsobem prekaristickým, ani tu nejde o nějaké užívání práva, jelikož k onomu užívání netáhne se jako ku právu, kdežto výprosa předpokládá podstatně výslovné nebo mlčky dané povolení výkonu určitého obsahu právního ve vlastním zájmu na neurčitou dobu do odvolání, tedy prekaristické užívání spočívá na smlouvě. Rovněž není tu prekaristického způsobu užívání, když kdo jednou nebo vícekrát po zvlášť uděleném povolení sousedově váží vodu z jeho studně, plaví dobytek v jeho rybníku, k jeho pozvání honí na jeho pozemcích nebo loví v jeho rybnících atd, ježto se mu tuto dostává dovolení od případu ku případu a nikoli na dobu neurčitou s výhradou odvolání (§ 974 o. o. z.).

Vlastník věci může obsah každého užívacího práva k věci své výprosou co do výkonu jinému propůjčiti, avšak ten, komu jen výkon určitého práva k cizí věci přísluší, může jen potud výprosou výkon jeho poskytnouti, pokud právo to aspoň co do výkonu převésti lze. Tak může ku př. vlastník pozemku propůjčiti výkon služebnosti k věci, oprávněný honebník výkon

práva houby, požívatel výkon práva požívacího do odvolání (§ 479 o. o. z., srv. Randův spis »Držba dle práva rakouského«, str. 519 a násl.). Ježto se i prekaristická držba pravá stává nepravou tím (§§ 345 a 346 o. o. z.), že prekarista užívá práva toho nedbaje odvolání, přirozeno, že § 1464 o. o. z. průchod má i v prekaristické držbě práva, tedy nepravost držby té zabraňuje vydržení vykonávaného práva.

III. Právo poplatkové.

Obdobou ke smlouvě o půjčku podléhá i při smlouvě o výprosu každý arch kolku 50 kr.

Výroba karet hracích.

I. Právo živnostenské (zák. ze dne 15. dubna 1881 č. 43. ř. z. a prov. nařízení ze dne 27. října 1881 č. 127 ř. z.).

1. Živnostenská výroba karet hracích vázána jest koncessí. Živnosť tato náleží k oněm druhům výroby, jež podléhají kontrole důchodkové, pročež smí býti udělena toliko po předchozím přivolení příslušného zemského úřadu finančního a jen pro ona místa, kde se nalézá kolkovní úřad oprávněný k okolkování hracích karet a okresní úřad povolaný k zastávání zájmů důchodkových. Jisté výjimky z požadavků těchto může přiznati ministr financí ve shodě s ministrem vnitra za takových podmínek, jež účinnou kontrolu zajišťují.

a) Podmínky udělení koncesse: Místnosti, kterých žadatel používati smí, musí býti zařízeny tak, aby bylo lze bez nesnází prováděti úřední kontrolu účelu přiměřenou. Při rozšiřování, přeměně nebo přeložení výrobní místnosti postupovati sluší jako při prvotní žádosti a provozování může býti zastaveno až do splnění žádaných podmínek. Výrobní místnost musí býti jako taková též na zevní straně budovy vyznačena.

b) Žádost o koncessi musí obsahovati: Nákres a zevrubné popsání všech místností, jichž žadatel používati smí, bez rozdílu, jsou li místnosti tyto určeny k účelům živnostenským, k obývání nebo k jinakým účelům a zevrubně jest udati, k čemu určena každá jednotlivá místnost; vyhotovení děje se ve dvou stejně znějících exemplářích, z nichž jeden žadateli se vrátí, bylo-li povolení dáno, s poznámkou schválení. Žádost o koncessi podati jest u živnostenského úřadu I. stolice, kterýž ji s potřebnými vysvětlivkami o důvěryhodnosti a provozovacích prostředcích žadatelových zašle finančnímu úřadu I. stolice.

c) Když byla koncesse udělena, ale dříve než provozování zahájeno, má výrobce karet hracích oznámiti finančnímu úřadu, zda a s kolika pomocníky bude živnosť provozovati, a ke kterému továrnímu odvětví zvláštnímu každého z nich bude převahou používati, dále má označiti jmenovitě osobu, jež v nepřítomnosti má ho zastupovati a povolána jest kontrolujícím orgánům finančním sděliti žádané vysvětlení.

d) Kontrola úřadů finančních: Z každého druhu karet, jež živnostník zhotovovati zamýšlí, musí úřadu finančnímu odevzdati jako vzorek tři nezabalené a nekolkované hry vedle obalů k tomu náležejících; jeden vzorek vrátí se výrobci s potvrzovací poznámkou na hře a na obalu připojenou, druhý vzorek odevzdá se dotyčnému kolkovnímu úřadu a třetí zašle se státní tiskárně. Výrobce karet hracích povinen jest v každém druhu karet označiti jeden list jménem a příjmením svým, dále místem výroby, dále opatřiti list určený k okolkování razítkem své firmy, kteréž musí rovněž obsahovati místo výroby. Obal každé hry musí být vyznačen

jménem a příjmením (firmou) živnostníka, místem výroby, udáním druhu uvnitř obsažené hry a počtu listů hry, dále číslem přihlášeného vzorku, pokud jsou to karty lakované nebo mycí, dlužno i toto označení připojiti, konečně musí míti obal okrouhlé výstřihy nad sebou ležící, kamž přijíti má otisk známky kolkové a výtisk razítka firmy. Ve výrobní místnosti musí býti vždy zhotovené hrací karty nekolkované ještě chovány ve zvláštních ohlášených schránách, které výrobce karet stále míti musí pečlivě uzavřeny.

e) Vedení knihy týdenní a zásobní: Každý výrobce karet hracích vésti má týdenní knihu, kdež zapsána jsou dopodrobna jmena a zaměstnání jeho dělníků, jakož i mzda jim vyplácená; knihu tuto dlužno po vyčerpání jejího rozsahu (po uzavření, čili po úplném popsání) ještě uschovati po tři další léta. Zvláštní knihy vésti jest výrobcům karet hracích též o vrchních obrazích na kartách, jež objednali u některého tiskaře; do této knihy musí se zevrubně zapsati na levou stránku objednávka výrobcem učiněná a na pravé stránce dodávka tiskařem vyplněná.

f) Práce vyřizované mimo místnosti tovární: Zamýslí-li výrobce hracích karet obstarati si tisk nebo barvotisk (kolorování) vrchních obrázků na kartách mimo své tovární místnosti, zažádati musí o povolení k tomu u příslušného okresního úřadu finančního. Povolení toto udělí se do odvolání a jen pro ten případ, že se dotyčná tiskárna nebo kolorista nachází v místě, kde lze snadno kontrolu prováděti, a podrobí-li se výslovně tiskař nebo kolorista revisím, jež orgánové kontrolní předsebráti mají, a není-li proti nim ze stanoviska zájmů důchodkových závady. O zmíněné žádosti rozhoduje okresní úřad, je-li držitel tiskárny nebo kolorista v jeho okresu, ihned, jinak ale dohodna se prve s oním úřadem finančním, v jehož okresu bydlí jmenované osoby.

2. Obchod kartami hracími:

a) Kdo zamýšlí provozovati obchod kartami hracími, má vedle ohlásení uloženého mu řádem živnostenským, 8 dní před početím tohoto druhu obchodu učiniti o tom oznámení úřadu finančnímu, označiti svoji obchodní místnost i na venek, jakožto místo, kde se hrací karty prodávají, a musí karty výhradně uschovávati a prodávati v ohlášené místnosti. Změna v místnosti obchodní musí býti ve třech dnech úřadu finančnímu oznámena.

b) Prodavači oprávněni jsou jeden výtisk hry neokolkovaný, avšak ke hře neupotřebitelný míti na skladě, aby se mohli kupci v jich místnosti podívati na jakost výrobku. Na každé takovéto hře poznamená úřad finanční určení její. Nařízením těmto vyhověti musí i výrobce karet v té případnosti, když zamýšlí karty ku hraní své vlastní nebo cizí výroby prodávati.

c) Karty hrací jsou bezpodmínečně vyloučeny z obchodu podomního.

d) Co se týče otázky, kdo oprávněn jest k obchodu kartami hracími dle stávajících zvyklostí živnostenských, vytknouti jest několik dobrozdání komor obchodních a živnostenských: Pražská obchodní a živnostenská komora podala pražskému magistrátu dobrozdání, že karty ku hraní nenáležejí v obor obchodní uměleckých obchodů, že však obchodníci papírem oprávněni jsou míti na skladě karty ku hraní, ježto karty počítati jest k zboží papírovému. Obchodní a živnostenská komora brněnská vyslovila se v jednom dobrozdání v ten smysl, že obchodníci zbožím smíšeným jako takoví oprávněni jsou ku prodeji karet hracích, jsou

však podrobeni kontrolním předpisům důchodkového úřadu dle zák. ze dne 15. dubna 1881 č. 43 ř. z.; rovněž sluší právě tak oprávnění k obchodu kartami hracími přiznati všechněm oněm živnostníkům, jež nabyli nějaké živnosti podle § 38 ř. živn., jelikož tito majitelé živnosti oprávněni jsou při nejmenším vykonávati ona živnostenská oprávnění, jakáž přináležejí obchodníkům zbožím smíšeným.

II. Úřední (důchodková) kontrola výroby a obchodu kartami hracími. Výrobci karet ku hraní a obchodníci jimi povinni jsou vésti o zásobě hracích karet, o nově zhotovených, dodaných, odbytých nebo jinakým způsobem použitých kartách hracích zvláštní zápisy úřady finančními ověřené a tam zanésti ihned každou změnu nastalou; nadto pak musí předložiti orgánům revisí pověřeným na žádost kdykoli jimi projevenou ony zápisy o kartách obligatorně vedené a zároveň jim dovoliti, aby si činili výpisky, ukázati jim svou zásobu karet ku hraní, a vůbec propůjčiti se jim vůbec ku všechněm oněm pomocným službám osobně nebo zřízenci svými, jichž nezbytno k tomu, aby dotyční orgánové mohli úřední úkony své obstarati v předepsaných mezích. Jestliže se na majitele místností, v nichž se po živnostensku karet hracích upotřebí, udá, že používá karet nekolkovaných nebo náležitě nekolkovaných, má úřad finanční na základě tohoto oznámení naříditi, aby se orgány jím vyslanými za spolupůsobnosti některé osoby místní vrchnosti prohledala místnost obchodní a obydlené místnosti s ní snad spojené.

III. Přestupky: Viz čl. »Poplatky kolkové z karet hracích«.

Výrok porotců (verdict).

I. Pojem.

Výraz »verdikt« skládá se z latinských . »vere« »dictum«, kteréž označení shoduje se úplně se rčením: »hlas lidu — hlas boží«. Verdikt jest výrok porotců o vině obžalovaného resp. zodpovědění otázek porotcům daných.

II Porada porotců o výroku.

Kdežto v Anglii jest dovoleno, aby se porotci o verdiktu ještě v zasedací síni usjednotili, stanoví náš trestní řád ve shodě s trestními řády skorem všech ostatních států pevniny, aby se porotci odebrali do své poradní síně. Během porady zakázán jest jim pak všeliký styk s jinými osobami. Ovšem plyne již z povahy věci, že musí se z tohoto pravidla připustiti výjimka, jelikož náhlé ochuravění některého porotce během porady neb jiné nahodilé příběhy činí nezbytným, aby též osoby třetí do poradní síně se odebraly. K poradě odevzdají se porotcům od předsedy podepsané otázky; arch otázek jest tak zařízen, že se může vedle každé otázky napsati odpověď: nad to ještě odevzdají se porotcům: spis obžalovací, nález vynesený o eventuelních námitkách, předměty průvodní, protokoly o ohledání, jakož i ostatní spisy vyjímajíc jedině protokoly o výslechu, které při hlavním přelíčení nebyly přečteny. Jakmile se porotci odeberou do poradní síně, nařídí předseda, aby obžalovaný ze síně zasedací byl vzdálen (§ 325 odst. 2 tr. ř.). Porotci nesmějí poradní síň opustiti, dokud nevynesli výrok.

III. Při hlasování porotců nesmí pod zmatečností nikdo býti přítomen (§ 327 tr. ř.). Porotci rozuměti dlužno členy lavice porotců. Hlasování bylo by zmatečným i tenkráte, kdyby přítomen byl náhradní porotce, který nenastoupil na místo některého hlavního porotce (roz. ze

dne 1. února 1878 č. 12.947 sb. č. 169). Po poradě nechá vrchní porotce hlasovati o jednotlivých otázkách v pořadí, v jakém od předsedy byly dány. Hlasuje se ústně, a každý porotce musí zvláště o jeho prohlášení býti dotázán. Vrchní porotce hlasuje naposledy. Porotci hlasují o každé otázce slovem »ano« neb »né«; jest jim však dovoleno k otázce též jen částečně přisvědčiti neb ji zamítnouti. Při částečném přisvědčení otázky musí se obmezení krátce naznačiti. Odpověď jest pak: »ano ale s vyloučením těch neb oněch v otázce obsažených okolností«. Porotci nesmějí však ke svému výroku připojovati poznámky, ku kterým nebylo jim soudcovskými otázkami dáno podnětu (roz. ze dne 12. února 1875 č. 13.683 sb. č. 46). Dodatky ku výroku, jimiž porotci překročili přikázaný jim obor jsou bez právního účinku a nelze jich pro vynesení rozsudku užíti (roz. ze dne 20. prosince 1879 č. 11.285, sb. č. 231).

Ku přisvědčení k otázce viny, jakož i k otázkám ohledně okolností přitěžujících potřebí jest většiny dvou třetin hlasů; ve všech ostatních případech rozhoduje prostá většina, při rovnosti hlasů mínění obžalovanému příznivější. Bylo-li přisvědčeno k otázce hlavní mohou se přehlasovaní porotci zdržeti hlasování o otázkách dodatečných; jich hlasy přičítají se pak ke hlasům obžalovanému nejpříznivějším. Prostá většina hlasů stačí ku nepříznivému zodpovědění otázky dodatečné (roz. ze dne 17. května 1879 č. 3425, sb. č. 199). Vrchní porotce sčítá hlasy a napíše vedle každé otázky dle toho, jak byla zodpověděna, »ano« neb »ne« s případnými obmezeními a udá poměr hlasů. V naznačení výroku porotců, jež musí porotcem býti podepsáno, nesmí býti ničeho radirováno; přetržení poznámky na okraji neb závorky musí od vrchního porotce výslovnou poznámkou jím podepsanou býti potvrzeny.

IV. Prohlášení výroku.

Po skončeném hlasování odeberou se porotci zpět do síně zasedací a zaujmou svá místa. Předseda vyzve je, aby výsledek porady sdělili. Na to povstane vrchní porotce a prohlásí: »Porotci zodpověděli dle přísahy a svědomí dané jim otázky, jak následuje«. Co se dotýče formule, kterou vrchní porotce výrok porotců prohlašuje, byl při poradě o řádu trestním zevrubně v úvahu vzat čl. 348 zákonníka »Code d'instruction crim«, který nařizuje, že užíti má vrchní porotce formule »devant Dieu et devant les hommes«. Avšak přišlo se k úsudku, že tato formule obzvláště odvolávání se na boha, ačkoliv jest tak slavnému okamžiku dosti přiměřenou, přece není úplně na místě, jelikož se při prohlašování výroku snadno mohou sběhnouti nedorozumění, při kterých odvolávání se na boha a božství zajisté vždy jest povážlivým; proto přijal čl. 330 tr. ř. pouze odvolávání se na přísahu a svědomí. Na to přečte vrchní porotce, a sice pod zmatečností, za přítomnosti všech porotců kladené otázky a bezprostředně po každé připojený výrok porotců. Na to odevzdá podepsaný arch otázkový předsedovi, který jej též podepíše a také zapisovatelem dá podepsati. Jakmile porotci opustili poradní síň, nemůže již žádný z nich od svého dřívějšího mínění upustiti; nová porada může jen tenkráte býti připuštěna, jedná-li se o odstranění nepravého udání, které se jenom nedorozuměním do výroku vloudilo. Pokud rozsudek nebyl prohlášen, musí však každému porotci býti poskytnuta příležitost, takovéto nepravé udání, kteréž se jenom nedorozuměním do výroku bylo vloudilo, konstatovati. Ve čl. »Oprava výroku porotců« jest blíže vyloženo řízení, když výrok porotců jest ne-

určitý, neúplný neb sám sobě odporující. Předseda prohlásí porotcům, že jsou oprávněni pouze ke změně v odpor vzatých odpovědění nových neb změněných otázek (§ 331 tr. ř.). (Ostatně srov. čl. »Poučení porotců«). Předseda dá pak obžalovaného do zasedací síně opět předvésti a v jeho přítomnosti výrok porotců neb nález dle § 332 tr. ř. vynesený, zapisovatelem přečísti (§ 333 tr. ř.).

V. Prohlášení rozsudku na základě výroku.

1. Zní-li výrok porotců »nevinen« vynese soud porotní ihned rozsudek osvobozující, který má obžalovanému býti ihned vyhotoven (§ 334 tr. ř.). Při poradě o trestním řádu naskytla se otázka, zda v tomto případě má obžalovaný býti osvobozen nařízením předsedy neb nálezem. Rozdíl tento nemá sice žádného podstatného významu, avšak správnějším se zdá, aby osvobození obžalovaného stalo se rozsudkem, aby tím základní myšlénka zřízení porotního, spolupůsobení soudců stálých a porotců došla výrazu; kromě toho připouští se dle trestního řádu i v případě osvobození stížnost zmatečná, která jeví se správnější proti nálezu než proti nařízení předsedy (srov. motivy k tr. ř.).

2. Je-li soud toho náhledu, že skutek, který obžalovaný dle výroku porotců spáchal, není trestným, nalezne na osvobození obžalovaného (§ 337 tr. ř.).

3. V ostatních případech nalezne soud po svědomitém zkoumání okolností přitěžujících a polehčujících na přiměřený trest a sice i tenkráte, když by případ dle výroku porotců nenáležel více ke kompetenci soudu porotního.

4. Byl-li obžalovaný uznán vinným a je-li soud jednohlasně toho náhledu, že se porotci při svém výroku u věci hlavní mýlili, nalezne, aniž by to mohly strany navrhnouti, že se má rozhodnutí odložiti až do nejbližšího zasedání soudu porotního a věc přikázati před jiný soud porotní.

5. Shledá-li soud, že se porotci při svém výroku o obžalobě proti více obžalovaným vznesené pouze ohledně jednoho z nich neb při více bodech obžaloby pouze ohledně některého bodu mýlili, má přikázání v odst. 4. zmíněné pouze na tohoto obžalovaného neb pouze na tento bod obžaloby obmeziti a zůstane přikázání to bez účinku na ostatní. Při opětovném přelíčení nesmí žádný ze soudců předsedati a žádný z porotců býti připuštěn, kteří se prvního přelíčení súčastnili. Shoduje-li se výrok druhého soudu porotního úplně s výrokem prvního, musí jej soud svému rozsudku za základ položiti (§ 332 tr. ř.).

Vyrovnání.

I. Pojem.

§ 1380 o. o. z. označuje vyrovnání jako smlouvu novační o sporných nebo pochybných právech, kterouž každá strana se zavazuje něco dáti, činiti nebo něčeho opomenouti. K podstatným podmínkám vyrovnání tudíž náleží:

1. Nejistota resp. pochybné trvání určitého poměru právního nebo spornost nároku, kteréžto příčiny nejčastěji zavdávají podnět k uzavření vyrovnání. Vzhledem k tomu, že sporný poměr vyrovnáním se konečně upravuje, má vyrovnání obdobný význam jako rozsudek; vyrovnání jest smlouvou, má však zároveň v jistém směru povahu rozsudku. Na tento moment kladlo zejména římské právo větší váhu než zákony novější.

2. Každý kontrahent musí při vyrovnání svého domnělého nároku částečně se vzdáti nebo k nějakému plnění druhé straně se zavázati. V tom směru ponechává zákon stranám volnost téměř úplnou. § 1386 o. o. z. ustanovuje, že bezelstné vyrovnání pro zkrácení nad polovici v odpor bráti nelze; rovněž vyrovnání uzavřené během trestního řízení nelze pro laesio enormis odporovati, nebyla-li rozsudkem ani polovice obnosu při vyrovnání smluveného přiřknuta (roz. ze dne 16. července 1859 č. 6410, časop. »Ger.-Halle« r. 1862 č. 4).

3. Úplatnosť. Vyrovnání náleží k úplatným vzájemným smlouvám; proto též ustanovuje § 1381, že jestliže kdo zavázanému s jeho svolením nesporné nebo nepochybné právo bezplatně promine, sluší v tom spatřovati darování.

4. Vyrovnání jest konečně novací, tak že starý závazek se mění v závazek nový. Proto není žaloba z vyrovnání o pohledávách směnečních již záležitostí směneční (roz. ze dne 19. prosince 1882 č. 14.849, sb. 9225).

II. Předmětem vyrovnání mohou býti nároky obligační, věcné i dědické; vyrovnání může se týkati poskytnutí jakékoli výhody majetkové, převodu vlastnictví k věci, zřízení nebo zrušení služebnosti, konání osobních služeb a pod. Naproti tomu nelze po většině uzavříti vyrovnání o poměrech práva rodinného, poněvadž strany v tom směru disposičního práva buď vůbec nemají nebo toliko v míře velice obmezené. Proto jest vyloučeno vyrovnání mezi manžely o platnosti manželství (§ 1382 o. o. z.). Ačkoli rodiče nemanželského dítěte jsou oprávněni mezi sebou uzavříti vyrovnání o jeho výživě, vychování a zaopatření, nemůže přece takovéto vyrovnání býti na újmu právům dítěte (§ 170 o. o. z.). Rovněž jsou vyrovnání o trestných činech nebo porušeních zákona — jak poznamenává § 1384 o. o. z. — platna toliko v příčině zadostučinění soukromého; zákonné stíhání a potrestání může býti vyrovnáním odvráceno toliko u krádeže a zpronevěry (§§ 187 a 188 tr. z.) a pak u přestupků stíhaných toliko k žádosti stran. V každém případě však jest zkoumati, zdali podle okolností takováto úmluva neobsahuje něco nemravného nebo nedovoleného, tak na př. bylo by vyrovnání o přípustném odmítnutí svědectví v trestní věci za úplatu neplatno (roz. ze dne 18. listopadu 1869 č. 12537, sb. 3577). Rovněž příčilo by se podstatě vyrovnání, bylo-li by ve formě vyrovnání uzavřeno právní jednání, jež s povahou vyrovnání srovnati nelze. Proto ustanovuje § 1383 o. o. z., že vyrovnání o obsahu posledního pořízení před jeho prohlášením uzavřeno býti nemůže, kteréžto ustanovení odpovídá úplně zásadě § 916 o. o. z., že každé právní jednání sluší posuzovati dle pravé jeho povahy; taková úmluva byla by sázkou a platí tudíž pro ni — jak též § 1383 o. o. z. plným právem podotýká — zásady o smlouvách odvážných.

III. Rozsah a účinek vyrovnání.

1. Ve smyslu objektivním: Vyrovnání zahrnuje objektivně dle všeobecných právních zásad toliko ony přítomné nebo budoucí nároky, k nimž vůle stran patrně se vztahovala. Vyrovnání uzavřené o zvláštním sporném bodu neplatí pro případy ostatní. Ani vyrovnání všeobecné, znějící vůbec na všechny spory, nevztahuje se na taková práva, jež byla vědomě zamlčena nebo na něž strany vyrovnání uzavírající mysleti nemohly (§ 1389 o. o. z.).

2. Ve směru subjektivním týká se vyrovnání i závazku rukojmí, kteří byli zřízeni k pojištění celého práva dříve sporného, avšak jen potud, pokud sporné právo vyrovnáním bylo určeno. Totéž platí i ohledně osob třetích, kteréž zřídily zástavu na závazek dlužníkův; vůbec ručí původní zástava jakož i rukojmě toliko za onu část sporného nároku, která vyrovnáním byla určena. Jestliže však rukojmě nebo třetí osoba, jež zástavu zřídila, s uzavřením vyrovnání nesouhlasili, mohou činiti proti věřiteli všechny námitky, kteréž by jim příslušely, kdyby vyrovnání nebylo uzavřeno.

IV. Naříkatelnost vyrovnání.

Vyrovnání lze odporovati z těchto důvodů:

1. Objevení nových průvodních prostředků, zejména listin, jež dřívější právní poměr objasňují a z nichž na jevo jde, že jedna strana uzavřením vyrovnání značně nad polovici byla zkrácena, neodůvodňovalo dle římského práva zrušení vyrovnání aniž rozsudku. Ustanovení toto přejal z římského práva též ob. obč. zák., kterýž v § 1387 o. o. z. praví: Nově nalezené listiny, i když z nich na jevo vychází, že jedné straně vůbec nepříslušelo právo, o němž vyrovnání bylo uzavřeno, nemohou bezelstné vyrovnání moci zbaviti.

2. Naproti tomu lze s úspěchem vyrovnání bráti v odpor pro omyl podstatný v osobě nebo předmětu (§ 1385 o. o. z.). Předpis § 1385 o. o. z. jest přirozeným důsledkem všeobecných zásad §§ 871 a 873 o. o. z. a neplatnosti smlouvy pro omyl ve věci hlavní nebo v osobě.

3. Přihodila-li se při vyrovnání početní chyba, neodůvodňuje tato okolnost ani neplatnost ani odporovatelnost vyrovnání, nýbrž toliko nárok na opravu podobně jako při rozsudku. Proto též ustanovuje § 1388 o. o. z., že patrný omyl početní nebo chyba, která při uzavření vyrovnání se stala ve sčítání neb odčítání, neškodí žádné ze stran kontrahujících.

4. Jsou-li tu konečně podmínky zák. ze dne 16. března 1884 č. 36 ř. z., lze vyrovnání v odpor bráti ve smyslu ustanovení tohoto zákona.

V. Vyrovnání soudní (smír soudní).

Soudním vyrovnáním rozumí se vyrovnání, kteréž bylo uzavřeno před soudem anebo za soudní intervence. Kdežto dle ob. soudního řádu soudce sám nesměl se pokoušeti o smírné vyřízení rozepře, ukládala většina novějších procesních ustanovení, zejména též předpisy o řízení sumárním a bagatelním, soudci za povinnost především o smír se pokusiti. Přes to nedoporučovalo se vytknouti v novém soudním řádě zcela všeobecně tuto zásadu, neboť ve sporech o předmětech vyšší ceny, jež se vedou za účastenství advokátů, předcházejí z pravidla pokusy o smír již před podáním žaloby; jestliže tyto — jak žaloba ukazuje — byly bezvýslednými, stihl by po většině asi týž osud i pokus o smír soudcem zahájený. Avšak, nehledíc ani k tomu, neměl by soud v obtížnějších právních sporech bez zevrubnější znalosti jednotlivých okolností ani potřebné způsobilosti, aby mohl býti mezi stranami prostředníkem. Z těchto důvodů nebylo v nový soudní řád pojato ustanovení, že v každém případě před vlastním zahájením sporného řízení má předcházeti pokus o smír, jelikož tím bylo by řízení z pravidla zbytečně prodlužováno (srv. Mot. k vl. osn.).

Obecné zásady o soudním vyrovnání dle platného soudního řádu lze shrnouti následovně:

1. Soud může i z úřední moci jednání o smír zahájiti a při ústním řízení v každém období k návrhu neb z moci úřední pokusiti se o smírné vy-

řízení právní rozepře neb o dosažení smíru ve příčině jednotlivých sporných článků.

2. Za účelem pokusu o smír nebo sepsání smíru mohou strany, pokud k tomu svolí, býti poukázány před soudce z rozkazu nebo k dožádání činného. Pokud pro návrhy smíru nebo pro zahájená jednání o smíru odročen býti může počátek jednání nebo další postup jeho, budiž posuzováno podle ustanovení §§ 128 a 134 c. ř. s. (§ 204 c. ř. s.).

3. Smír na přísahu: V soudním smíru může uznání právního poměru nebo převzetí závazku k některému plnění, snášení neb opominutí býti učiněno závislým na vykonání smluvené přísahy. Přísaha smí míti za předmět toliko sporné skutkové okolnosti. Ve smíru musí býti zároveň určen rok, při kterém přísaha má býti vykonána, neb alespoň lhůta ustanovena, ve které strana přísahou povinná zakročiti má v položení tohoto roku (§ 205 c. ř. s.).

4. Smír před podáním žaloby: Kdo v některé právní věci, ve které obnos nebo hodnota sporného předmětu nepřesahuje 500 zl., zamýšlí podati žalobu, jest oprávněn před jejím podáním u okresního soudu pro žalobu příslušného navrhnouti, aby odpůrce byl předvolán k jednání a pokusu o smír, když odpůrce v obvodu okresního soudu má své bydliště. V místech, kde jest několik okresních soudů, může takové předvolání kromě toho státi se ke všem osobám, které v tomto místě, třeba mimo obvod příslušného okresního soudu, mají své bydliště. Proti rozhodnutí o takovém návrhu není opravného prostředku (§ 433 c. ř. s.).

5. O útratách smíru srv. čl. Náklady soudní.

6. Smíry o soukromoprávních nárocích uzavřené před civilními a trestními soudy jsou tituly exekučními (§ 1 č. 5 ex. ř.).

VI. Vyrovnání v řízení trestním.

1. Vyrovnáním mezi odsouzeným a poškozeným nemůže zasloužený trest býti odvrácen (§ 33 tr. z.).

2. Výjimečné předpisy obsahují — jak již shora bylo poznamenáno — §§ 187 a 188 tr. z., dle nichž krádež a zpronevěra přestávají býti trestnými, když pachatel z účinné lítosti vyrovnáním všechnu škodu nahradí, prve než úřad o trestném činu se dozví. Výraz »vyrovnání« (Vergleich) v § 188 tr. z. nemá význam technický, nýbrž sluší jím rozuměti každou úmluvu ve smyslu § 187 tr. z. směřující k nápravě škody trestným činem způsobené, ať již spadá do kterékoli-kategorie smluv (roz. ze dne 23. února 1888 č. 14092, sb. č. 1126). Beztrestnost však nenastupuje, nebylo-li vyvyrovnání dodrženo, nebo byla-li vyrovnáním vrácena toliko část odcizeného statku. Rovněž nevylučuje trestnost vyrovnání, při jehož uzavření trestný skutek poškozenému byl zatajen a které bylo učiněno závislým na podmínce, jež se nesplnila (rozh. ze dne 19. června 1880, č. 4262).

3. Další výjimku tvoří všechny delikty, jež se stíhají toliko k soukromé žalobě. Při těchto může býti vyrovnání uzavřeno v každém stadiu, pokud rozsudek nebyl ještě vynesen. Rovněž má se soud při takových soukromých deliktech o docílení smíru pokusiti a jen tenkráte žalobu projednávati, zůstal-li pokus o smír bez výsledku.

VII. Vyrovnání v řízení konkursním:

1. Vyrovnání o předmětech, jichž cena přesahuje 200 zl., může správce konkursní podstaty před likvidačním stáním uzavříti toliko na základě zmocnění konkursního komisaře (§ 147 *b* konk. ř.).

2. Vyrovnání mezi kridatářem a věřitelem:

a) Lze-li již při vyhlášení konkursu očekávati, že všichni věřitelé svolí k poměrnému rozdělení konkursní podstaty bez formálního provedení konkursního řízení, zejména lze-li za to míti, že stav aktiv podstaty není značný nebo že se skládá toliko z movitých věcí snadno zcizitelných nebo že celá podstata pohledávkami požívajícími nepochybného práva přednosti bude vyčerpána, buďtež již v ediktu všichni věřitelé svoláni k roku vyrovnacímu. Tento rok nemůže býti odbýván prve, než uplynula lhůta k přihláškám, může se však konati zároveň se stáním likvidačním (§ 68 konk. ř.).

b) Nebyl-li rok k vyrovnání položen již v konkursním ediktu a vyskytnou-li se později okolnosti odůvodňující naději v ukončení konkursu vyrovnáním, má konkursní komisař, když likvikdační stání bylo odbyto, rok k pokusu o vyrovnání nařířiti, k němu všechny věřitele podstaty i přihlášené věřitele konkursní a dlužníka zvláštním obesláním, v němž budiž účel roku obsažen, pozvati a při roku o docílení vyrovnání se přičiniti (§ 156 konk. ř.). Konkursní soud má uzavřené vyrovnání, není-li námitek proti jeho správnosti, potvrditi a konkurs zrušiti. Na základě takového vyrovnání soudně potvrzeného lze vésti exekuci (§ 158 konk. ř. a § 1 č. 7 ex. ř.).

c) O vyrovnání nuceném srv. tento čl.

VIII. Vyrovnání v právu správním.

Vyrovnání bývají uzavírána též v různých odvětvích správních, zejména před soudy živnostenskými, před policejními úřady, před smírčími úřady obecními, v řízení expropriačním, ve sporech výsadních, v řízení vodním, v záležitostech horních, stavebních a pod., ve kterýchžto případech zvláštními zákonnými předpisy bývá příslušným úředním orgánům důrazněji nebo méně důrazně uloženo za povinnost, o smír mezi stranami se pokusiti a teprve, když by pokus tento se nezdařil, sporný případ rozhodnouti (viz příslušné články zvláštní).

IX. Vyrovnání na rozsudí, srv. čl. Kompromis.

X. Ustanovení z oboru práva poplatkového.

1. Nelze-li předmět vyrovnání oceniti, podléhá vyrovnání kolkovému poplatku 50 kr. z archu.

2. Jedná-li se při vyrovnání o převod vlastnictví nebo držby nemovitosti, budiž listina o vyrovnání zřízená opatřena kolkem 50 kr. z každého archu, z ceny nemovitosti pak budiž zapraven poplatek $3^1/_2$ % (s 25% přirážkou).

3. Ve všech ostatních případech podléhá vyrovnání poplatku dle stupnice II. vyměřenému z ceny předmětu vyrovnání (pol. s. 105); podobně při vyrovnání, jímž dlužníku část dluhu byla prominuta, avšak pro případ nedodržení splátek i zaplacení prominuté části bylo vymíněno, budiž poplatek zapraven toliko z obnosu dluhu, jenž eventuelně má býti placen (roz. ze dne 21. října 1879, B. 593).

4. Obsahuje-li vyrovnání toliko uznání právních jednání již uzavřených nebo závazků již dříve převzatých, z nichž kolkový poplatek při vyhotovení listiny dřívější byl zaplacen, budiž z pravidla zapraven kromě poplatku z protokolu pevný poplatek 50 kr. a toliko byl-li by poplatek vyměřený dle stupnice II. nižší než 50 kr., tento stupnicový poplatek nižší (výn. min. sprav. ze dne 31. prosince 1863 č. 61.900).

Vyrovnání nucené.

I. Pojem.

Nucené vyrovnání jest soudně uzavřený smír v kupeckém úpadku (konkursu) mezi úpadcem a mezi konkursními věřiteli svolujícími k tomu dle poměru zákonem stanoveného. Smír tento v účincích svých odnáší se i na věřitele přehlasované. Účelem hlavním nuceného vyrovnání jest umožniti kupci kridatáři, jenž nedopustil se viny hrubé nebo trestného provinění, provozovati obchod svůj poznovu opět na účet a firmu svou. I jest tedy vyrovnání nucené jakýmsi zákonným dobrodiním právním, jež k tomu spěje, aby se obchod podporoval, aby se zmírnily škodné následky řízení konkursního při obchodu zhusta velmi pracně založeném a konečně aby kupci umožněno bylo ponenáhlu vzpamatovati se z následků konkursu a na zdravějším základu pracovati. Vyrovnání nucené není však svou povahou právní smírem resp. narovnáním ve vlastním a pravém slova smyslu, neboť zde není hlavní náležitosti — totiž plné a neobmezené shody věřitelstva k uzavření vyrovnání, a ohledně věřitelů přehlasovaných nemůže se teprve mluviti o nějakém vyrovnání, ježto právě proti jejich vůli úmluva taková se uskutečňuje. Protož pojímají někteří právníci nucené vyrovnání jako judikát (rozsudek), jímž se zjišťuje právo úpadce k tomu, by uspokojil věřitele své tím způsobem, kterýž závisí na formách řízení konkursního. Než uucené vyrovnání nelze také pojímati jako judikát — jakožto rozhodnutí soudcovské — nýbrž ono jest zvláštním ústavem právním v kupeckém konkursu k tomu cíli zavedeným, aby bylo lze právě konkurs bez rozvláčné realisace jmění podstaty rychleji skoncovati a aby se — jak svrchu poznamenáno — pokud možno komplex jmění kupcova udržel v celistvosti své. Se strany svolujících věřitelů není vyrovnání nucené úmluvou, která by jen na jich projevu vůle záležela, nýbrž i oni jsou vázáni při uzavírání úmluvy této určitými zákonnými obmezeními a to tím spíše, ježto úmluva takováto potřebí má soudního potvrzení a teprve jím nabývá své účinnosti právní, nikoli tedy již a jen tím, že uzavřeno bylo vyrovnání.

II. Hlavní náležitosti nuceného vyrovnání jsou:

1. odbývání všeobecného stání likvidačního, tedy zjištění správnosti a likvidnosti přihlášených pohledávek;

2. návrh kridatáře na uzavření nuceného vyrovnání;

3. existence zvláštních zákonem stanovených náležitostí, za kterýchž nucené vyrovnání s kupcem kridatářem uzavříti se smí; v té příčině nepřípustno jest nucené vyrovnání a případný návrh kridatářův dlužno z úřední povinnosti zamítnouti, jestliže

a) firma úpadce nebyla zapsána v rejstříku obchodním aspoň po dvě léta počítaje zpět od zahájení konkursu;

b) byl-li společný dlužník již jednou v řízení úpadkovém nebo vyrovnávacím;

c) jestliže a pokud jest úpadce pro dluhy na útěku;

d) jestliže obviněn byl ze zločinu ze ziskuchtivosti nebo dán pro přečin zaviněného úpadku dle § 486 lit. *g)* zák. trest. ve stav obžalovanosti;

e) nevedl-li žádných obchodních knih nebo jsou-li knihy jeho tak vadny, že nehledě k šetření v konkursu konaném nelze stav jeho jmění a jmenovitě objem jeho dluhů s naprostou spolehlivostí posouditi. Zavedení řízení vyrovnávacího pro vadné vedení knih může býti odepřeno

i bez předchozího odsouzení trestním soudem (rozh. ze dne 6. března 1890 č. 2339, sb. Novákova, IV., 255). Zda jsou tu podmínky § 208 lit. *e)*, má samostatně posouditi soud konkursní (rozh. ze dne 20. února 1883 č. 1963, sb. č. 9314);

f) zdráhá-li se předložiti seznam jmění a dluhů nebo složiti po žádosti přísahu o tom;

g) řízení vyrovnávací musí být zastaveno, jestliže teprve po zahájení jeho úpadce dán jest ve stav obžalovanosti pro nějaký zločin ze ziskuchtivosti.

III. Hlasování při jednání o vyrovnání.

1. Právo ku hlasování mají toliko věřitelé konkursní, kteříž vzhledem k požadovanému pořadu a stavu masy nedojdou uspokojení svých nároků vůbec nebo jen z části.

2. Hlasování přísluší jim toliko, pokud jde o ony přihlášené pohledávky, kteréž v konkursu s konečnou platností neb aspoň prvotním výrokem soudcovským za správné uznány jsou nebo v nedostatku takovéhoto uznání prohlášeny jsou zvláštním rozhodnutím soudu konkursního za způsobilé k tomu, aby se na základě jich předběžně vykonalo právo hlasovací při jednání vyrovnávacím. Soud konkursní čině rozhodnutí o tom, zda jednotlivá pohledávka vůbec a pro který obnos hodí se ku výkonu práva hlasovacího, má pouze v úvahu vzíti to, lze-li pohledávku tu vůbec a až do jakého obnosu s pravděpodobností za správnou míti. Proti tomuto rozhodnutí není právního prostředku.

3. Pohledávky, kteréž byly předběžně z jednání vyrovnávacího vyloučeny, dodatečně však nálezem soudcovským v první stolici za likvidní uznány, opravňují věřitele od tohoto okamžiku ku hlasování v jednání vyrovnávacím.

4. Nároky na vrácení věcí, nároky věřitelů podstaty a věřitelů reálních, jakož i ony pohledávky věřitelů konkursních, jež dojdou bez toho plného zaplacení mocí svého pořadu, ač-li nebylo se přednosti v pořadu zřeknuto, neopravňují ku hlasování. Zřeknou-li se však osoby oprávněné nebo reální věřitelé práva požadovati věc nazpět, nebo dojíti uspokojení ze zástavy, pokud vůbec zůstává jim nějaký nárok jako věřitelům konkursním, posuzovati se musí co do práva hlasovacího při jednání vyrovnávacím stejně jako všichni ostatní věřitelé konkursní. Jestliže však reální věřitelé zřeknutí onomu se nepodrobí, jsou ku hlasování — pokud vystupují jako věřitelé konkursní — jen potud oprávněni, pokud nejsou uspokojeni z hodnoty prodejem snad již docílené nebo soudcovským odhadem stanovenou cenou po usnesení výboru věřitelů.

IV. Rok ku projednání a usnesení o vyrovnání.

1. Rok ten stanoví konkursní komisař a vyhlásí se veřejnými listy.

2. O nařízení roku tohoto vyrozuměti jest kromě úpadce, správce podstaty, členy výboru věřitelského a ostatní všechny věřitele ku hlasování oprávněné s doložením, že mohou nahlédnouti u správce podstaty v návrhy předběžně úpadcem na vyrovnání učiněné.

3. Úpadce má k roku se dostaviti osobně; zastoupení jeho nějakým zmocněncem připouští se jen v té případnosti, když osobní přítomnost jeho není možna a pokládají-li věřitelé hlasující výkaz o této nemožnosti podaný za postačitelný, nebo v případu sporu, když nepřítomnost úpadcova komisařem konkursním prohlášena za ospravedlněnou.

4. Jednání řídí konkursní komisař.

5. Správce podstaty má podati zprávu o dosavádním vedení správy a o výsledcích, jichž lze se z pokračování v konkursu nadíti, předlože knihy obchodní, bilanci, účty a jinaké doklady.

6. Na to jest rozebrati a projednati návrhy úpadcovy a případné nabídky třetích osob vzhledem ku vyrovnání učiněné a přikročiti pak ku hlasování.

V. Zákonné podmínky právoplatnosti vyrovnání nuceného.

1. Přivolení k návrhu vyrovnávacímu musí prohlásiti aspoň dvě třetiny hlasujících věřitelů osobně při roku přítomných nebo zmocněnci zastoupených a celkový obnos pohledávek věřitelům povolujícím příslušejících musí činiti aspoň tři čtvrtiny úhrnného obnosu všech pohledávek ku hlasování oprańujících.

2. Jestliže se při prvním vyrovnávacím roku docílí žádoucí poměr hlasů ve prospěch vyrovnání sice co do osob nebo vzhledem k celkovému obnosu pohledávek, nikoli však ve příčině obého, má konkursní komisař nařiditi rok druhý nejpozději na osmý den. Účastníci nepřítomní musí být o nařízení tohoto druhého roku vyrozumněni. Návrhy, povolení a hlasování při prvním roku učiněné nejsou pro druhý rok vyrovnávací závaznými.

3. Došlo-li ku vyrovnání, má konkursní komisař o vyrovnání sepsati jasný a úplný protokol, do něhož se ku žádosti zapíší i vzájemná připomenutí odporujících věřitelů, na to pak se protokol s veškerými akty o jednání konkursním a vyrovnávacím musí předložiti se zprávou soudu konkursnímu.

VI. Obsah vyrovnání.

1. Vyrovnání odnášeti se musí na veškery nároky věřitelů konkursních přihlášené do dne vyrovnání.

2. Věřitelé konkursní, jimž přísluší přednost v pořadu, nemohou býti přidržáni ku nějakému prominutí svých práv; nezřeknou-li se toho, musí býti z volného jmění společné masy konkursní beze srážky uspokojeni za své pohledávky, jakmile jsou dospělými.

3. Věřitelům konkursním, jimž za jich pohledávky přináleží pořad stejný, poskytovati musí vyrovnání stejná práva, třeba by odstrčení výslovně přivolili k nerovnému posuzování jich. Jestliže někteří věřitelé konkursní jdou v zákonném pořadu za jinými, nemohou, pokud těmto srážka se stala, bez přivolení jejich ve vyrovnání zřetele dojíti.

4. Při zjišťování takových pohledávek, jichž obnos nebo pořad ještě s platností konečnou není stanoven, musí býti pro případ jich příštího uspokojení předkem postaráno tou měrou, jaká přijata byla pro pohledávky nesporné.

5. Práva věřitelů za rukojmími úpadcovými, jakož i za solidárními spoludlužníky jeho, zejména za žiranty postihem (regresem) povinnými, nemohou býti bez výslovného přivolení oprávněných vyrovnáním obmezena.

6. Nároky věřitelů massy, dále nároky osob oprávněných žádati vrácení věci, pokud sáhá právo k oddělení věci té, jakož i nároky věřitelů reálních vyrovnáním dotčeny nejsou.

7. Jakákoli úmluva mimo vyrovnání učiněná, jíž se jmění do vyrovnací podstaty náležející svému určení odníti má, nebo jíž se mají někte-

rému věřiteli, na jehož nároky vyrovnání se vztahuje, poskytnouti větší výhody nebo příznivější podmínky, nežli dle uvedeného poskytnouti se mohou, nemá platnosti ani tehdy, když se nezakládá úmluva ona na nějakém jednání podléhajícím ob. zákonu trestnímu.

VII. Soudní potvrzení a vyhotovení vyrovnání.

1. Uzavřené vyrovnání potřebí má ku své činnosti právního potvrzení soudu konkursního.

2. Vadí-li potvrzení tomuto pouze takové formální nedostatky, nebo závady, jež lze odstraniti bez nařízení dalšího roku vyrovnávacího, má soud konkursnímu komisaři uložiti, aby je odčinil.

3. Soudní potvrzení sluší odepříti:

a) Není-li tu zákonných náležitostí k zavedení a k uzavření vyrovnání nebo nebylo-li šetřeno podstatných forem řízení konkursního a vyrovnávacího;

b) nevyhovuje-li vyrovnání předpisům §§ 221—225 ř. konk. nebo obsahuje-li jinak zákonem nedovolená ustanovení.

4. Dostane-li se vyrovnání soudního potvrzení, vyhotoviti má konkursní komisař vyrovnání ve formě a s účinností právní smíru soudního uzavřeného s jedné strany mezi konkursními věřiteli a se strany druhé s úpadcem jakož i těmi, kdož přistoupili snad jako rukojmí a plátci.

VIII. Právní účinnost a provedení vyrovnání.

1. Vyrovnáním soudně potvrzeným sprošťuje se úpadce závazku dodatečně nahraditi věřitelům svým úbytek je postihnuvší bez rozdílu, zda přihlásili své pohledávky a zda s vyrovnáním souhlas projevili čili nic. Ustanovení účinnost tuto obmezující a ve vyrovnání obsažené jest platno jen potud, pokud nepříčí se zásadám vytknutým v §§ 222 a 223 konk. ř. o stejném nakládání s věřiteli konkursními.

2. Zmíněné sprostění nepřísluší dlužníku naproti žádnému věřiteli, jestliže se dopustil zločinu podvodu dle § 199 lit. *f)* nebo přečinu dle § 486 lit. *g)* zák. trest. Pokud by v takovémto případu vyrovnání nebylo prohlášeno neplatným již dle §§ 241 a 242 konk. ř., může každý jednotlivý věřitel přiváděti ku platnosti nároky své, které mu proti dlužníku příslušely před uzavřeným vyrovnáním, bez veškerého obmezení; ovšem šetřiti musí při tom oněch práv, která vzešla z vyrovnání věřitelům vzájem, jakož i dlužníku a třetím osobám, kteréž ku vyrovnání snad přistoupily jako rukojmí a plátci atd.

3. Soud konkursní má skončení konkursu teprve tehdy vysloviti a vyhlásiti, když o zjištění věřitelů podstaty a osob oprávněných požadovati věc nazpět, jakož i o určení úhrady vyrovnáním jinak stanovené správce podstaty se postaral a výkaz o tom předložen byl.

IX. Věřitelé, k nimž ve vyrovnání zřetel vzat nebyl.

1. Oni věřitelé, k nimž nebyl bez viny jejich zřetel vzat, oprávněni jsou žádati po zrušení konkursu na úpadci uspokojení, avšak jen pro tolik procent svých pohledávek, kolik na účastníky vyrovnání z tohoto připadlo. Rovněž nemohou požadovati uspokojení ani z onoho jmění, kteréž po zrušení konkursu zůstati má ku provedení vyrovnání v rukou věřitelů nebo jich zřízenců, ani z výtěžku závodu úpadcova, pokud provozuje úpadce obchod důsledkem vyrovnání na uspokojení účastníků vyrovnání.

2. Zavinil-li však úpadce sám, že pominuta byla pohledávka ona ve vyrovnání, může býti na něm plným obnosem dobývána ze jmění, kteréž ve smyslu předchozího odstavce vázáno není.

X. Zvláštní ustanovení o vyrovnání v konkursu obchodních společností.

1. Vyrovnání v konkursu některé veřejné obchodní společnosti nebo některé komanditní společnosti na akcie může býti uzavřeno toliko s přivolením všech osobně ručících společníků a právní účinky tohoto vyrovnání příslušejí každému takovémuto společníku naproti věřitelům společnosti.

2. Došlo-li ku vyrovnání v konkursu některé ze zmíněných společností obchodních, zrušiti jest opět konkurs zahájený na soukromé jmění jednotlivých společníků osobně ručících, ukáže-li se po slyšení věřitelů soukromých, že není tu zákonných podmínek konkursu s výhradným zřetelem na poměr úpadce ku věřitelům soukromým.

3. Konkurs na soukromé jmění každého osobně ručícího společníka může býti ukončen vyrovnáním, kterýmž stejnoměrně dotčeny jsou pohledávky věřitelů soukromých i věřitelů společnosti, pokud pohledávky věřitelů společnosti následkem neuspokojení v konkursu společnosti obracejí se na soukromé jmění společníků. Věřitelům společnosti přísluší při jednání vyrovnávacím ohledně plné pohledávky každému z nich náležející stejné právo hlasovací, jako věřitelům soukromým. Předmětem vyrovnání tohoto jest pouze soukromé jmění společníkovo; avšak společník sprošťuje se vyrovnáním solidárního ručení za dluhy společnosti. Jinak dotčeno není vyrovnáním tímto jednání o konkursu společnosti.

XI. Neplatnost vyrovnání nuceného.

1. Vyrovnání nucené jest nicotným a neplatným, byl-li úpadce právoplatně uznán vinným zločinem podvodu dle § 199 lit. *f)* zák. trest., avšak dotud, dokud nucené vyrovnání ve všech ustanoveních svých splněno není.

2. Řízení při nastalé neplatnosti. V takovýchto případech sluší na podanou žalobu nařídíti rok ku zjištění sporných stran a jest o tom vyrozuměti ediktem veškery věřitele ve vyrovnání zúčastněné s doložením, že jim volno jest, vstoupiti v proces jako společníkům sporu žalobce nebo strany žalované a nahlédnouti k tomuto účelu v exemplář žaloby a příloh jejich u soudu. Nález na základě takového řízení učiněný, jímž se vyrovnání prohlašuje neplatným nebo se v platnosti zachovává, závazným jest pro všechny účastníky vyrovnání. Nepřipouští se vésti více oddělených procesů o neplatnost vyrovnání s právní působností pro účastníky vyrovnání.

3. Právní následky neplatnosti:

a) Nastane-li neplatnost vyrovnání, nařídíti jest z povinnosti úřední opětné zahájení konkursu a nařízení to vyhlásiti;

b) konkurs znovu zahájený nemůže býti skoncován novým vyrovnáním nuceným;

c) v nově zahájeném konkursu mají podíl i oni věřitelé, jichž nároky povstaly v mezidobí od zrušení a opětného zahájení konkursu;

d) v nově zahájeném konkursu mohou býti staré pohledávky přihlášeny plným obnosem svým; při rozvrhu jmění však připočítá se k novým dluhům stav dluhů starých, pokud opět přihlášeny byly a připočte se i jmění vyplacené již na základě vyrovnání věřitelům opětně přihlášeným a podle toho stanoví se pak podíl na každého starého věřitele připadající;

e) staří věřitelé nejsou v žádné případnosti povinni vydati zpět obnos, o který více v dobrém přesvědčení přijali nad pohledávání své, jsou ovšem

oprávněni domáhati se ze zásoby jmění případného zbytku svého podílu, kterýž jim ještě přísluší.

4. Nestane-li se vyrovnání neplatným a zahájí-li se přece před úplným splněním jeho nový konkurs, nejsou starší věřitelé rovněž zavázáni vydati to, co bona fide přijali; pohledávku jejich sluší však považovati za úplně zrušenou, jestliže byli dle míry ve vyrovnání přijaté úplně uspokojeni (odbyti); kromě tohoto případu považovati jest tolik procent pohledávky za zrušených, kolik procent obnosu dle vyrovnání vypadajícího bylo již vyplaceno.

Vyslanci viz Diplomacie.

Výslech stran ve sporu.

Přísahy stran, jež byly důležitým průvodem za vlády starého soudního řádu, vymítil nyní platný soudní řád úplně, nahradiv je přísežným výslechem stran. Důkaz výslechem stran (po případě přísežným) je však rázu subsidiárního, t. j. může býti nařízen k návrhu neb z moci úřední pouze tehdá, když důkaz ani jinými průvody od stran nabídnutými, ani provedením důkazů z úřední moci snad nařízených podán nebyl (§ 371 civ. ř. s.). K pouhému osvědčení nelze však přísežného výslechu stran užíti (§ 274 civ. ř. s.). Mimo to vyloučen je přísežný výslech stran:

1. ve věcech rušené držby (§ 457 civ. ř. s.) a

2. v řízení ve příčině neplatnosti a rozloučení manželství (srj. dv. d. ze dne 23. srpna 1819 č. 159.586 sb. z. s. a k tomu nař. min. spr. dne 9. prosince 1897 č. 283 ř. z.).

Strany, jež nesmí býti vyslýchány co svědci (z důvodů § 320 civ. ř.), aneb jež nesmí býti vzaty do přísahy svědecké (§ 336 civ. ř. s.), nesmí býti též vyslýchány za příčinou důkazu (§ 372 civ. ř. s.). Vede-li spor zákonný zástupce svěřencův, může soud dle svého uvážení nařídit výslech zákonného zástupce neb svěřence aneb konečně obou, ač není-li zde závady dle § 372 c. ř. s. Je-li konkursní podstata stranou spornou, může soud nařídit výslech správce konkursní podstaty neb úpadce neb obou. V rozepřích veřejné obchodní společnosti naloží se se všemi společníky, ve sporech komandity se všemi komplementáry a když spor vede jiná společnosť, společenstvo, obec, spolek neb jinaký právní subjekt nenáležející k osobám fysickým, s jeho zákonnými zástupci jako se stranou, pokud se týče výslechu.

Jestliže následkem toho aneb z toho důvodu, že na některé straně jsou společníci ve sporu, možno slyšeti několik osob, ustanoví soud, zda všechny neb zda jen některé a které z těchto osob vyslechnuty býti mají (§ 373 civ. ř. s.). Ostatně sejíti může svedení důkazu výslechem stran, když soud, uváživ pečlivě všechny okolnosti, sezná, že strana, která má prokázati sporné factum, nemá o něm pražádné vědomosti, aneb je-li výslech této strany nepřípustným dle § 372 (§ 374 c. ř. s.).

Důkaz výslechem strany nařídí se usnesením, jemuž samostatným rekursem odporovati nelze. Důkaz provádí se tak, že soud klade straně vyslýchané přiměřené otázky o faktech, jež mají býti výslechem dokázána. Pro toto dotazování platí obdobně tytéž předpisy, jež dány jsou ohledně svědků. Dotazování staň se před soudem rozhodujícím. Není-li však strana, jež má býti vyslýchána, osobně přítomna, buď nařízeno, by byla předvolána a buďte jí při tom sdělena fakta, o nichž má býti vyslýchána. Provádění

důkazu před soudcem z rozkazu činným je vůbec vyloučeno a před soudcem dožádaným jen tehdá místa má, když strana nemůže se dostaviti pro nepřekonatelné překážky, aneb když by dostavení to způsobilo nepoměrné náklady (§ 375 civ. ř. s.). Strany buďte dotazovány nejprve bez přísahy. Při nepřísežném výslechu buďte obě strany, když se dostavily, tázány na skutečnosti, jež jest dokázati. Před tímto (nepřísežným) výslechem upozorní soud strany, že budou musiti po případě o svých výpověděch přísahu vykonati (§ 376 civ. ř. s.). Nestačí li výsledek nepřísežného dotazování, by soud byl přesvědčen o pravdivosti neb nepravdivosti dokazovaných fakt, může nařiditi výslech přísežný. Do přísahy může však býti vzata o témže faktu toliko jedna strana a byla-li některá strana v první stolici pod přísahou vyslechnuta, nemůže ani soud odvolací nařiditi, by o témž faktu byl přísežně vyslýchán odpůrce (§§ 377 a 489 civ. ř. s.). Soud může z nepřísežné výpovědi strany vytknouti jednotlivá tvrzení, jež strana má opakovati pod přísahou a může dále určiti znění, ve kterém přísežná výpověď o jednotlivých okolnostech se má státi, aniž by bylo možno usnesením těmto samostatným rekursem odporovati. Výpověď strany pod přísahou složená, je-li křivou, je podvodem dle § 199 lit. a tr. z., proto buďte straně před přísežným výslechem připomenuty povinnosť udati pravdu, svatosť a důležitosť přísahy, jakož i trestní následky přísahy křivé. Že toto připomenutí se stalo, zjistí se protokolem (§ 377 civ. ř. s.). Proto dále může soud líčení odročiti, jeví li se býti přiměřeno, by straně, která má býti vyslýchána, popřána byla lhůta na rozmyšlenou (§ 379 civ. ř. s.). Soud uváživ pečlivě všechny okolnosti volně posoudí, která ze stran nepřísežně tázaných má býti vyslechnuta pod přísahou (§ 378 c. ř. s.).

Předpisy c. ř. s. o důkazu svědky platí též o průvodním výslechu stran s těmito důležitějšími odchylkami:

1. Strana nemůže odepříti výpověď o otázkách, jichž zodpovídání by jí neb osobám jí blízkým a v § 321 č. 1 civ. ř. s. blíže naznačeným způsobilo bezprostřední újmu majetkovou.

2. Strany nepřísežně nebo přísežně vyslechnuté nemají nároku na náhradu svědku jinak dle § 346 c. ř. s. příslušející.

3. Nedostaví-li se některá ze stran k roku pro výslech nepřísežný položenému, neb odepře-li některá z přítomných stran výpověď, není tím výslech přítomného odpůrce zmařen.

4. Není dovoleno užívati donucovacích prostředků, by strana, která pro provádění důkazu nepřísežně nebo přísežně má býti dotazována, byla přinucena dostaviti se k soudu nebo vypovídati (§§ 380 a 382 c. ř. s.). Ovšem posoudí soud volně, uváživ pečlivě všechny okolnosti, jaký vliv to má na podání důkazu, když strana odepře bez dostatečných důvodů výpověď neb zodpovídání jednotlivých otázek, neb když strana, byvši k nepřísežnému neb přísežnému výslechu předvolána se nedostaví, nebo když přísežná výpověď strany uchyluje se v důležitých věcech od jejích prohlášení při předchozím nepřísežném výslechu učiněných (§ 381 civ. ř. s.). Podotknouti sluší, že uvedené dosud předpisy platí obdobně též, když za příčinou předložení některé průvodní listiny, věci přezvědné nebo předmětu ohledání nařídí se výslech a přísežné slyšení stran (§ 382 civ. ř. s.). Učinila-li strana prohlášení, v němž se nabízí, že okolnosti, jež jest dokázati, ve sporu potvrdí přísežně, avšak přísežně vyslechnuta býti nemůže, ježto dříve zemřela, posoudí soud volně, jaký význam sluší přikládati

tomuto prohlášení (§ 383 civ. ř. s.). Na konec ještě se sluší zmíniti o tom, že přísežný výslech stran není předmětem pojištění důkazu (§ 384 civ. ř. s. a contr.) a že rozhodčí mohou strany (podobně jako svědky a znalce) jen nepřísežně vyslýchati; ohledně výkonu přísahy obraťtež se na příslušný soud státní (§§ 588 a 589 civ. ř. s.).

Vysloužilci (invalidi).

I. Pojem.

Vysloužilci neboli invalidi jsou vojíni k službě neschopní, bez rozdílu, zda stali se k službě vojenské neschopnými ve válce či v míru. Ve středověku pečovalo rytířstvo a kněžstvo o válečníky k boji neschopné. Později, když zavedena byla vojska stálá a sevšeobecněla povinnost branná, musil stát na se vzíti povinnost zaopatřovati příslušným způsobem vojáky, kteří ve službě vojenské stali se úplně neb částečně ku výdělku neschopnými. Největšího stupně dosáhla péče a rozvoj zaopatření invalidů ve Francii za panování Bourbonů. Za Ludvika XIV. založen pak zvláštní ústav »Hôtel des invalides«, jenž spočíval na mohutných základech a jemuž dostalo se velikých výhod a bohatého nadání. Kromobyčejná péče věnována invalidům za vojenské vlády Napoleonovy, neboť počet invalidů za výbojných válek jeho vzrostl na míru úžasnou; za tím účelem přikročeno k rozsáhlým a četným opatřením a ústavům, v nichž vysloužilci měli býti dostatečně zaopatřeni. V Němcích založil zvláštní invalidovnu po skončení druhé války slezské Bedřich II., do níž přijímáni vojíni zmrzačení nebo jinak k službě polní nepotřební.

II. V Rakousku vydány byly již záhy a to r. 1772 předpisy (reglement) o zaopatřování vysloužilců. Činil pak se tu rozdíl mezi invalidy k službě vojenské úplně neschopnými, t. zv. reálními invalidy, a mezi poloinvalidy, kteří nemohli přestáti námah služby v poli, avšak uznáni byli schopnými k službě posádkové a pevnostní. Invalidi reální dělili se pak:

a) na invalidy patentální, kteří nežili v invalidovně, nýbrž mimo ni v některé provincii rakouské a v místě, které se jich poměrům zdálo býti nejpříhodnějším. Těmto dostávalo se na jich patent denního platu na účet eráru. Invalidi takoví byli oprávněni vydělávati si kromě toho živobytí prací svou; nebylo-li pak jim více možno takto se živiti, mohli žádati a hlásiti se — odevzdavše patent svůj — za přijetí do některé invalidovny.

b) Dále byli vysloužilci, kteří zaopatření docházeli v invalidovnách, ježto byli úplně ku výdělku neschopnými; k této třídě počítáni byli oni, kdož pro vysoké stáří, pro těžké rány aneb za příčinou značných vad tělesných nemohli si živobytí vydělávati a neměli příbuzných, přátel ani dobrodinců, jichž péčí a přispěním by živobytí zajištěné měli.

c) Konečně byli invalidi, kteří žili sice mimo invalidovny, avšak neměli listiny patentální, nýbrž byli toliko opatřeni listinou výhradovou (Reservationsurkunde), kterouž jim byl zajištěn nárok na erární zaopatření pro ten případ, že se potvrdilo, že zaopatření tohoto postrádati nemohou. K evidenci invalidů a jich platů vydána byla zvláštní obšírná instrukce dv. vál. rady ze dne 14. května 1828 č. 1948, jež vyhlášena byla dv. dekretem 17. června 1828 č. 16199. Invalidy patentální vedly v patrnosti dle pozdějších nařízení doplňovací okresní velitelstva a úřady obecní. Obce byly povinny oznámiti vojenskému úřadu všechny případné změny týkající

se invalidů z obvodu jejich, jež by účinek měly na požitek jich invalidních důchodů, resp. na pominutí jejich.

III. Invalidovny vojenské.

Invalidovny vojenské povolány jsou zaopatřovati invalidní důstojníky až po hejtmana resp. rytmistra (u jízdy), kteří dáni byli na trvalý odpočinek, pak ony invalidní poddůstojníky, svobodníky a vojíny, jímž přísluší ze zákona nárok na invalidní zaopatření. Dle vojenského pensijního zákona ze dne 27. prosince 1875 č. 138 ř. z. mají pak nárok na invalidní zaopatření vysloužilí, resp. invalidní poddůstojníci a vojíni oni:

a) kteří byli v aktivní službě vojenské aspoň plných 30 let, neb

b) kteří oslepli následkem poranění utrpěných před nepřítelem nebo vůbec ve službě, aneb utrpěli tak těžké poranění, že potřebí mají zvláštní péče a dozoru;

c) konečně oni, kdož stali se ve službě blbými aneb stíženi byli epilepsií anebo schromnuvše neměli odnikud pomoci a příbuzní jejich nemohou je přiměřeně ošetřovati;

Vojenské invalidovny jsou ve Vídni, s filiálkami v Praze, v Neulerchenfeldu, v Trnavě a ve Lvově. Veliteli invalidoven jsou generálové nebo štábní důstojníci. Každá invalidovna rozdělena jest v pododdělení (setniny), kteréž pravidelně nemají čítati více, než 150 mužů. Invalidovny podřízeny jsou v ohledu vojenském sborovým velitelům, v jichž obvodu leží. S každou invalidovnou — až na invalidovnu lvovskou — spojena jest zvláštní nemocnice; při vojenské invalidovně trnavské nalézá se též vojenský blázinec, do něhož přijímají se choromyslní důstojníci, poddůstojníci, svobodníci a vojíni, jakož i jiné duševně choré osoby vojenské. Konečně zřízen jest při každé invalidovně zvláštní ústav pro dočasné zaopatření vdov a sirotků po vojínech. Důstojníky a vojenské úředníky do invalidoven přikazovati přísluší říšskému ministerstvu války, ostatní vojíny pak vojenským territoriálním velitelstvím. Vysloužilci, kteří přijati byli do vojenských invalidoven, dostávají za všech okolností: plat, stravu, chléb, přístřeší, oděv a limitovaný tabák ke kouření, zapraví-li zaň limitovanou cenu. Poddůstojníci a vojíni, jimž se dostalo zaopatření ve vojenských invalidovnách, mohou žádati místo zaopatření invalidního požitek invalidní pense mimo invalidovnu, aneb mohou se úplně vzdáti zaopatření invalidního za odbytné. Vysloužilci, kteří mají nárok na zaopatření invalidní, avšak na základě zvláštních poměrů volí raději invalidní pensi, mohou kdykoli býti přijati v zaopatření do invalidovny.

IV. Pense invalidní.

Pensí neboli výslužným invalidním rozumí se dále nedělitelný plat, jenž vyplácí se v měsíčních lhůtách napřed jdoucích a požitek jeho počíná prvním dnem onoho měsíce, jenž bezprostředně následuje po dni, kterého vydán byl úřední výměr nařizující přeložení určité osoby mezi invalidy. Pense invalidní vyměřuje se dle skutečné šarže, kterou dotyčný poddůstojník nebo vojín měl prve, než do vojenského zaopatření přijat byl, a pak také i dle odbytého služebního času, jenž se mu započísti dá.

1. Poddůstojníci a vojíni vojska, kteří třeba nikoli nepřetržitě sloužili aktivně plných deset let a následkem úrazů ve službě utrpěných stali se invalidními, t. j. ke každé vojenské službě navždy neschopnými, mají nárok na stálou pensi invalidní; nepřihlíží se tu k občanské nezpůsobilosti k výdělku.

2. Poddůstojníci a vojíni, kteří ještě nedovršili deseti služebních let, nabývají nároku na stálou pensi invalidní, jestliže se stali invalidními ve službě aktivní bez viny své, a spolu navždy neschopnými k výživě občanské.

3. Poddůstojníci, kteří byli nepřetržitě ve službě aktivní po 18 let nebo ještě déle, nabývají bezpodmínečně nároku na stálou pensi invalidní a nevyhledává se k odůvodnění nároku tohoto průkaz o invaliditě jejich. Poddůstojníkům a vojínům, jimž dostati se má před dovršením desetileté aktivní služby pense invalidní, vyměří se tato pense tím obnosem, jenž by jim dle šarže jejich přislušel po úplných deseti letech služebních. Kadeti, kteří následkem poranění ve válce stali se neschopnými ke službám válečným, bývají dáni na odpočinek s důstojností poručíků požívajíce vysložného ročních 300 zl. Příplatek poskytovaný za poranění není nijak závislým od přídavku pensijního.

V. Příplatek za poranění není závislým na invalidní pensi a vyměřuje se bez ohledu na dobu služební a na šarži jen dle stupně utrpěného poranění. Poddůstojníci a vojíni, kteří nepřátelskou zbraní aneb jinými přístroji válečnými nebo bez viny své při vykonávání služby v míru poraněni byli nebo doznali nějakého těžkého úrazu a důsledkem toho k službě neschopnými jsou, obdrží k normální pensi invalidní zvláštní přídavek za poranění v obnosu 48 zl.; důstojníci, vojenští duchovní a úředníci vojenští obdrží tu pak 200 zl., ztratí-li ruku nebo nohu, 400 zl. ročního přídavku. Poddůstojníci a vojíni, kteří ztratili nohu nebo ruku, z některé z uvedených příčin, dostanou k normální pensi invalidní zvláštní přídavek za poranění v ročním obnosu 96 zl. Poddůstojníci a vojínové, kteří způsobem naznačeným pozbyli obou končetin nebo oslepli na obě oči, aneb jen zvlášť velké předměty rozpoznávají na nejbližší vzdálenost, po případě mohou jen rozeznati světlo ode tmy, požívají přídavku za poranění v obnosu ročních 140 zl., důstojníci, vojenští duchovní a úředníci pak ročně 900 zl. Má li nezpůsobilost k používání určitého údu za následek neschopnost ku výdělku, jakož i zranění neb těžké úrazy na hlavě, na prsou nebo na dolejší části těla, kterými úplně a trvale porušeny jsou výkony důležitých ústrojí, pokládají se na roveň ztrátě některého údu. Kadeti, kteří následkem poranění před nepřítelem utrženého dáni byli s hodností poručíků na odpočinek, mají nárok na zvláštní přídavek za poranění vyměřený důstojníkům. Za zvláštních poměrů mají pak takovíto kadeti s těmitéž modalitami a v téže míře jako mužstvo stálého vojska nárok na přídavek služební, pracovní, zdravotní a na příplatek při pochodu poskytovaný. Mužstvu do vojenských invalidoven přijatému přísluší plat dle skutečné jich šarže, jakou měl dotyčný ve službě aktivní naposledy.

VI. Ztráta zaopatření v invalidovnách.

Byl-li někdo odsouzen k trestu těžkého žaláře, pozbývá nároku na zaopatření v invalidovně; všechny platy v invalidovně poskytované (vyjímaje přídavek za poranění), končí posledním dnem občasí výplatního, v němž rozsudek trestní prohlášen byl. Vysloužilci, kteří oddávají se opilství, působí nesnášelivostí svou různice v invalidovně, pravidlům domácím podříditi se nechtějí a nedbajíce všeho domlouvání a všechněch trestů zatvrzele v nepolepšitelném chování vytrvávají, a tak nehodnými se prokáží zaopatření v invalidovně, odstraní se po návrhu velitelství invali-

dovny učiněném představenému generálnímu (vojenskému) velitelství, z invalidovny a poukáže se jim pense invalidní ve výměře jim příslušející.

VII. Zemře-li poddůstojník nebo vojín zaopatřený ve vojenské invalidovně, jemuž dle předpisů vojenských vystrojen býti má pohřeb s průvodem vojenským (konduktem), avšak z jehož pozůstalosti útrat pohřebních zapraviti nelze, smí býti zesnulému povolen na účet eráru paušální obnos tří zlatých (3 zl.) na pořízení rakve a na úhradu menších výloh ostatních, pokud tu není již zvláštního fondu pravidelného nebo jiným způsobem o to postaráno.

VIII. Právo občanské.

Vyloučena jest exekuce na zaopatřovací platy invalidů. Dle § 15 zák. ze dne 13. června 1880 č. 70 ř. z. jest přilepšená k zaopatření invalidnímu poskytovaná z fondu tax vojenských (přídavek osobní a příplatek procentní) integrující částí pense, po případě platu patentálního; nemůže tedy příplatek procentní poskytovaný k invalidnímu platu patentálnímu býti ani obstávkou ani exekucí stižen (nař. min. zem obrany ze dne 1. června 1882 č. 108 ř. z.).

IX. Právomoc trestní.

Důstojníci a mužstvo v invalidovnách zaopatření podléhají ve věcech trestních vojenské právomoci soudní. Invalidi ve vojenských invalidovnách ubytovaní mají povinnosti vojenské, služební a povinnosti stavu, jež na se vzali v tom rozsahu, jak je dle svého postavení jako vysloužilci invalidoven plniti mohou, a náleží tudíž k osobám podrobeným vojenské právomoci, kteréž dle čl. III. vyhl. patentu ze dne 15. ledna 1855 podléhají ustanovením voj. zákonníka trestního i co do vojenských zločinů a přečinů potud, pokud vůbec mohou v postavení svém nějaký takový zločin nebo přečin spáchati a pokud o nich zákon neobsahuje ustanovení zvláštního, jako tomu jest v § 209 voj. zák. trest. Ostatně náleží soudci, aby v mezích zákonem vytčených přihlížel při odsouzení a při výměře trestu k různým okolnostem polehčujícím, jakož i ku př. k pokročilému stáří invalidy, k různým vadám jeho aneb vzhledem k méně přísnějšímu jich služebnímu svazku (nař. nejv. dv. soudu voj. ze dne 3. srpna 1855 č. 1746 se schvál. nejv. vál. soudu ze dne 26. července 1855, III. odd. 12 č. 1959).

Uprchne-li invalida z invalidovny, není vinen dezercí; než vždy pozbývají takovíto uprchlíci dle předpisů o tom vydaných za trest zaopatření invalidního (§ 209 voj. trest zák. a nař. říš. min. války ze dne 20. září 1870 č. 616 odd. 4, a ze dne 30. května 1868 č. 939 odd. 4.).

Ostatní kategorie invalidů podrobeny jsou však právomoci civilních soudů trestních. Soudy trestní mají opis právoplatného rozsudku, kterým patentální invalida odsouzen byl k trestu těžkého žaláře, sděliti připojíce listinu patentální odsouzenému odebranou s vojenským úřadem zemským, v jehož obvodu měl invalida bydliště své (min. nař. ze dne 13. listopadu 1854 č. 294 ř. z.). Je-li patentální invalida vojenské policejní stráže, zašle se jeho patentální listina politickému úřadu zemskému, v jehož obvodu invalida posledně měl domcil. (výn min. sprav. ze dne 26. ledna 1864 č. 678). Byl li odsouzen patentální invalida, zaslati má invalidovna plat patentální po čas vazby jeho mu příslušející na uhražení výloh spojených s vyšetřováním a se zaopatřením, na které si činí nároky soud civilní. Byl-li invalida odsouzen k nějakému trestu, který nemá v zápětí ztrátu požitku patentálního, nahradí se náklady zaopatření za trvání trestu

vynaložené z platu jemu v té době zadrženého. Ostatní příplatky a příspěvky nadační, jichž invalida požívá, mohou se jen tehdy vynaložiti na úhradu nákladů soudem trestním podniknutých, nebrání-li tomu zvláštní ustanovení předpisů poplatkových aneb listiny nadační, o čemž rozhodovati přísluší velitelství invalidovny (výnos min. vnitra ze dne 30. ledna 1865 č. 779).

X. Pense vojenské.

Důstojníci všech stupňů, vojenští duchovní a úředníci vyjímaje praktikanty a elevy, pak gážisti stálého vojska do žádné dietní třídy nevřadění mají právo na stálou pensi, byli-li na základě zjištěné neschopnosti své ke službě dáni na odpočinek po dokonané desítileté služební době. Gážisti vojenští, kteříž dovršili 60. rok věku svého aneb po dobu 40 let sloužili, mohou býti žádajíce o přeložení na odpočinek osvobozeni od průkazu své služební neschopnosti. Pense může býti přiznána i před dovršením desetileté doby služební, nastane-li neschopnost k službě:

a) následkem poranění utržených před nepřítelem neb následkem pohrom válečných;

b) následkem opuštěnosti způsobené porušením mysli, padoucnicí, oslepnutím na obě oči aneb schromnutím,

c) následkem vnějších úrazů, které dotyčná osoba utrpí bez viny své při službě, aneb následkem jiného trvalého porušení zdraví, jež způsobeno bylo zvláštností služby vojenské, jakož i epideckými a endemickými nemocemi, které řádí v místu přikázaném k služebnímu pobytu, anebo sdělnými nemocemi očními, pokud se tím stala ona osoba nezpůsobilou nejen k výkonu služby vojenské, nýbrž i k výdělku základem svého dosavádního postavení. Pense roční vyměří se dle započítatelných let služebních a sice v ten způsob, že obnáší po úplných deseti letech služebních $^1/_3$, po úplných patnácti ale necelých 16 letech služebních $^3/_8$ posledního aktivního platu. K této kvotě ($^1/_3$, $^3/_8$) připočtou se za každý odsloužený rok další $2^1/_2\%$ gáže, takže po 40 letech služebních rovná se pense plné aktivní gáži; další zvýšení pense místa nemá. Důstojníci, duchovní a úředníci vojenští požívají jako roční pense nejmenšího (minimálního) obnosu 300 zl. Pense vyplácí se na měsíc a sice ve lhůtách předkem jdoucích, jest platem dále nedělitelným a počíná požitek její tím dnem, kterého dle vojenského věstníku dotyčná osoba přeložena byla na odpočinek. Požitek pense zaniká:

a) smrtí oprávněného;

b) byl-li pensista opětně do služeb povolán k vojsku nebo k válečnému námořnictvu s platem aktivním;

c) přestoupil-li do civilních služeb státních nebo do nějaké jiné služby veřejné, jež se státní službě za rovnou pokládá;

d) vystěhoval-li se nebo nabyl-li pensista cizího občanství státního;

e) byl-li trestním soudem odsouzen k trestu, jenž dle zákona má v zápětí ztrátu výslužného (pense);

f) uplyne-li lhůta, na kterou dočasně bylo výslužné povoleno;

g) vzdá-li se oprávněný pense za odbytné;

h) ve všech případech ostatních, kde místo má dle stávajících předpisů vojenských vyloučení z odpočinku, vyjímaje případ ten, že by povoleno bylo požívání pense i nadále po složení důstojnosti vojenské, aneb pozbyl-li pensista jsoucí na odpočinku vojenské důstojnosti své po nálezu rady čestné (srv. čl. »Rada důstojnická čestná);

i) konečně vzdal-li se dotyčný pensista dočasně požitku vojenského výslužného a podržel důstojnost vojenskou po dobu tohoto odřeknutí.

Změna nastala ve příčině osob přesazených resp. vystoupivších z aktivity vojska řádného do zeměbrany a naopak (zák. ze dne 29. června 1896 č. 108 ř. z).

Vystěhování.

Čl. IV. zákl. z. st. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. jest zaručena všem občanům státním volnosť stěhování uvnitř říše; možnosť vystěhovati se z obvodu státního obmezena jest jedině brannou povinností. Tím byl patent o stěhování ze dne 24. března 1832 č. 2557 sb. z. s. v zásadě zrušen, jelikož tento žádal k vystěhování se úředního povolení, kdežto nyní právo vystěhovati se takovým dovolením již podmíněno není. Rovněž obmezení tohoto práva brannou povinností toho nevyžaduje, aby zmíněný patent v platnosti byl zachován, jelikož k tomuto cíli úplně dostačují zvláštní zákony o splnění branné povinnosti (st. z. z. o všeobecných právech státních občanů č. 142 ř. z. čl. IV., »Z. f. V.« r. 1868, č. 12, str. 45). Proti branným povinníkům, kteří se bez dovolení vystěhovali, nebudiž na dále vydáván nález vystěhovalecký, jelikož je stihnou toliko trestní účinky v branném zákoně vytčené (výn. min. ze 3. června 1868 č. 7201). Totéž platí o trestních ustanoveních na nedovolené vzdálení se (výn. min. zevn. zál. ze dne 30. července 1873 č. 10.388). Patent o vystěhování ze dne 24. března 1832 v mnohém ohledu nesrovnává se tudíž se zásadou státních zákl. zák., že volnosť vystěhovati se z obvodu státního obmezena jest toliko povinností brannou a jeví se proto potřeba, aby zákonem bylo ustanoveno, za jakých podmínek se státní občanství rakouské nabývá, vykonává a pozbývá. (Čl. 1 cit. st. z. z.). Pokud však zákon takový nebyl vydán, nesluší o tom pochybovati, že státním občanům za to žádajícím, byť i mohli volně z říše se vystěhovati, příslušná zemská vláda má vydati potvrzení o propuštění jich ze svazku státního, nebo dokonce uděliti povolení k vystěhování, jelikož v tom nelze spatřovati obmezení zaručené volnosti vystěhování se a potvrzení resp. povolení takové pro vystěhovalce může míti v zemi, kam se míní stěhovati, značný význam (roz. min. vn. ze dne 19. března 1868 č. 1088, »Z. f. V.« r. 1868, č. 20, str. 78). Potvrzení, že vystěhování není v cestě žádná překážka, vydává v místech, jež mají vlastní statut, zemská vláda, jinde pak ve jménu zemské vlády politický úřad první stolice (výn. min. vn. ze dne 5. září 1868 č. 4131). Na norm. výn. ze dne 3. června 1868 č. 7201, »že osoby mužského pohlaví, jež nejsou stiženy brannou povinností, a osoby ženské k vystěhování nepotřebují vůbec žádného povolení a že civilní osoby brannou povinností stižení, jež se vystěhovaly bez dovolení, nemají stihnouti právní následky patentu o stěhování ze dne 24. března 1832, nýbrž účinky branného zákona« odvolává se též min. roz. ze dne 20. června 1874 č. 6818. Výnosem min. pro zemskou obranu a veřejnou bezpečnosť ze dne 7. července 1868 č. 1723 bylo prohlášeno, že, vzhledem k tomu, že vystěhování jest obmezeno toliko brannou povinností, rakouští občané státní, kteří nepodléhají branné povinnosti, k vystěhování z říše vůbec povolení nepotřebují a že osobám brannou povinností stiženým povolení k vystěhování uděluje ministerstvo pro zemskou obranu a veřejnou bezpečnosť. Příslušnosť ministerstva vnitra nastává toliko v těch případech, když osoba branné povinnosti nepodléhající žádala za udělení konsensu k vystěho-

vání, ačkoli konsensu takového nemá zapotřebí, a nižší úřady potvrzení, že z rakouského státního svazku vystupuje, mu odepřely vydati. Výn. min. vn. ze dne 17. července 1870 č. 3086 bylo konstatováno, že se vyskytly případy, že nezletilci, prve než dosáhli věku, v němž mají branné povinnosti zadost učiniti, se souhlasem svých rodičů prohlásili, že z rakouského svazku státního chtějí vystoupiti, avšak přes to v původním svém bydlišti v Rakousku setrvali a rovněž jiného státního občanství nenabyli. Takováto prohlášení, i když byla úřadem přijata, sama o sobě nestačí, aby již dotyčné osoby se mohly pokládati za vystěhovalce a sproštěny byly konání branné povinnosti v Rakousku. Prohlášení toto lze pokládati teprve tenkráte za učiněné a nabývá též vystoupení ze státního svazku teprve tím působnosti, když dotyčná osoba se skutečně vystěhovala, při čemž se poukazuje k § 1 pat. ze dne 24. března 1832, dle něhož za vystěhovalce pokládá se ten poddaný Jeho Veličenstva, který z císařských států se odebral do státu cizího s úmyslem zpět se nevraceti. Zůstanouli tudíž dotyčné osoby v Rakousku a nepodajíli též průkazu o tom, že nabyli jiného státního občanství, nelze zajisté o tom mluviti, že vystěhování skutečně nastalo. Za těchto okolností nenastává pak též osvobození od konání povinnosti branné v Rakousku. Při tom jest nerozhodno, zdali dotyčným osobám bylo dáno vyřízení toho obsahu, že z rakouského státního svazku vystupují, jelikož toto prohlášení má na zřeteli toliko skutečné vystěhovalce. Jinak by tímto způsobem bylo umožněno vyhnouti se konání branné povinnosti, nehledíc ani k tomu, že by zajisté značné obtíže způsobovala i ta okolnosť, že nezletilé osoby pod zvláštní ochranou dle občanského zákona stojící měly by se za uvedených okolností pokládati za vystěhovalé.

Jelikož v konkrétních případech vyskytly se různé pochybnosti v příčině povolení k vystěhování, vytklo min. zemské obrany výn. ze dne 22. července 1871 č. 8088/2340 a výn. ze dne 1. listopadu 1882 č. 1465 v tom ohledu tyto zásady:

Pochybnosti týkající se povolení k vystěhování lze shrnouti v následující tři otázky:

1. Kdo má zapotřebí zvláštního povolení k vystěhování?
2. Který úřad jest příslušný k udělení tohoto povolení? a
3. Jak sluší se žádostmi za povolení k vystěhování naložiti?

K č. 1. Dle státního zákl. zákona jest volnosť vystěhovati se z říše obmezena toliko brannou povinností; dle toho mají zapotřebí zvláštního povolení k vystěhování se, resp. propuštění z rakouského svazku státního všichni rakouští občané státní, kteří

a) jsou ve svazku řadového vojska, náhradní zálohy nebo zeměbrany, nebo kteří

b) ke konání branné povinnosti, t. j. ke konání vlastní služby vojenské nebo k jinakým službám k účelům vojenským mohou býti povoláni.

Ke konání branné povinnosti mohou býti povoláni všichni rakouští státní občané, kteří jsou ve věku ke službě vojenské povinném. Věk povinný ke službě vojenské sahá od 1. ledna onoho roku, ve kterém státní občan dosáhne 21. roku věku svého až do dokonaného 32. roku svého, nebo jestliže nevyhověli řádně odvodní povinnosti, až do dokonaného 36. roku svého.

Povolení ku vystěhování tudíž vůbec nepotřebují děti, kteréž se stěhují z říše se svými rodiči nebo jedním z nich, pokud nedosáhly 14. roku svého věku. Mezi 14. a 16. (incl.) rokem může za týchž okolností povolení býti uděleno toliko těm, kdo jsou patrně k vojenské službě nezpůsobilí, nebo k výdělku úplně neschopní a těm, jichž podpory rodiče k nutné výživě nezbytně potřebují. — Po uplynutí 16. roku avšak před dosažením věku odvodem povinného, pak těm, kdo odvodní povinnosti nevyhověli, smí politická zemská vláda toto povolení jen tenkráte uděliti, když jsou k vojenské službě úplně nezpůsobilí a když zároveň ze seznamů odvodem povinných jsou vymazáni.

Dle branného zákona ze dne 11. dubna 1889 č. 41 ř. z. uděluje příslušníkům řadového vojska a válečného loďstva po skončené služební povinnosti propuštění za účelem vystěhování říšský ministr války, těm pak, kdož nejsou ještě odvodem povinní, ministr zemské obrany. Osobám k činné službě povinným a těm, kdož nejsou ještě odvodem povinni nebo kdož povinnosti této posud nedostáli, smí toto povolení uděleno býti jen tenkráte, když rodiče nebo jeden z nich na živu posud jsoucí zároveň s nimi z říše se stěhují. Vystěhování jest vykonáno, jestliže vystěhovalci skutečně s úmyslem trvale v budoucím sídle svém se usaditi do roka z říše se vystěhovali; nestalo-li se tak, musí zbytek služební doby býti dostatečně nahražen. Během mobilisace nebo války nesmí vůbec nikdo býti propuštěn.

K č. 2. Ministerstvo zemské obrany vydalo v souhlase s ministerstvem vnitra o řízení týkajícím se propuštění ze stavu zemské obrany za účelem vystěhování tyto předpisy:

a) Žádost příslušníka zeměbrany za propuštění ze stavu zemské obrany za účelem vystěhování budiž podána u příslušného politického úřadu okresního.

b) Politický úřad má vhodným způsobem vyšetřiti rodinné poměry žadatelovy a ostatní rozhodné okolnosti, načež má žádost s připojením vlastního dobrozdání postoupiti zeměbraneckému úřadu evidenčnímu, kterýž spisy prostřednictvím představeného zeměbraneckého velitelství předloží ministerstvu zemské obrany k rozhodnutí.

c) Průkazu o tom, že se zároveň i oba rodiče nebo jeden z nich na živě jsoucí z říše stěhují, u zeměbranců třeba není.

d) Propuštění ze svazku zemské obrany udělené za účelem vystěhování budiž zeměbraneckým úřadem evidenčním sděleno příslušnému politickému úřadu okresnímu, kterýž, jestliže vystěhování se pak neuskuteční, má o tom opět zeměbranecký evidenční úřad zpraviti, jelikož dle ustanovení § 54 zák. branného a § 26 zák. zeměbraneckého dotyčný zeměbranec jest v tomto případě povinen zbytek zeměbranecké služby dodatečně odbýti.

Jakmile toto oznámení dojde k evidenčnímu úřadu zeměbraneckému, má je tento ihned sděliti příslušnému zeměbraneckému velitelství, jež nařídí opětné převzetí dotyčné osoby do stavu zeměbrany (výn. min. zem. obr. ze dne 5. dubna 1870 č. 2501).

Výnosem ze dne 14. října 1872 č. 10.231/2544 ministerstvo zemské obrany prohlásilo, že dle ustanovení § 54 bran. zák. a § 163 prováděcího nař. k němu propouštění vojínů řadového vojska nebo zálohy ze svazku vojenského za účelem vystěhování vyhrazeno jest říšskému ministerstvu

války; postup, dle něhož jest si počínati při vyřizování příslušných žádostí, upraven jest ve zmíněném paragrafu cit. nař. Okresní úřady mají podané žádosti s vlastním dobrozdáním postoupiti příslušnému okresnímu doplňovacímu velitelství. Za účelem podání tohoto dobrozdání mají tudíž okresní úřady všechny rozhodné okolnosti zevrubně vyšetřiti a zejména vždy vyslechnouti též příslušnou domovskou obec žadatelovu. Bylo-li žádosti této vyhověno, jest tím zároveň konstatováno, že branná povinnost dotyčné osoby ve smyslu čl. 4 stát. zákl. zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. o všeobecných právech státních občanů nemá vůbec v zápětí obmezení volného vystěhování se z říše. Dle výnosu min. zem. obr. ze dne 29. března 1873 č. 4674 platí uvedený výnos ze dne 14. října 1872 č. 10.231 obdobně i o propouštění příslušníků zeměbrany. K tomu cíli poukazuje ministerstvo vždy od případu k případu zeměbranecké úřady, aby certifikát o propuštění ze zeměbrany doručovaly dotyčným zeměbrancům vždy prostřednictvím politického úřadu okresního, aby tento vzhledem k tomu mohl jim vydati osvědčení, že jich vystěhování žádná překážka v cestě nestojí.

O nedovoleném vzdálení se z říše jednají §§ 24 a 25, 31—38 patentu o stěhování. Ustanovení tato nebyla sice posud výslovně zrušena, pozbyla však patrně vzhledem k nynějšímu stavu zákonodárství platnosti, jelikož pobyt v cizině jedině z toho důvodu, že doba, na kterou cestovní průvodní list byl vystaven, prošla, sám o sobě nyní trestným není. S tím souhlasí též prohlášení ministerstva zem. zál. a min. vn. ze dne 30. července 1873 č. 10.388, dle něhož oprávnění k pobytu v cizině všeobecně odňato býti nemůže. (Srv. »Z. f. V.« roč. VII. str. 115).

Jaký vliv má na vystěhování povinnost domobranecká, o tom srv. čl. Domobrana. Neoprávněné vystěhování se ve smyslu zákona branného má v zápětí občanské právní následky deserce, o čemž srv. čl. Deserce (sběhnutí). O nedovoleném svádění k vystěhování a provozování obchodů vystěhovaleckých viz čl. Podniky cestovní.

Vysvědčení.

I. Pojem.

V nejširším slova smyslu lze říci, že vysvědčení jest sdělení třetích osob o vlastním jejich pozorování, kterýmžto sdělením mají býti jednotlivé okolnosti nebo skutečnosti potvrzeny nebo zjištěny. V tomto smyslu asi byl pojem »svědků« (ve čl. Svědci [v řízení civilním, v řízení důchodkovém a v řízení trestním]) vyměřen. Vysvědčení v užším slova smyslu jsou listiny, jež vyhotoveny jsou veřejnými úřady nebo zřízenci nebo osobami soukromými k tomu účelu, by se určitý skutkový poměr tou měrou potvrdil a vykázal, aby byl jiným osobám informací a vodítkem. V tomto smyslu vyhotovují se listiny nejrůznějších druhů a mají povahu vysvědčení, jako ku př. překlady přísežných tlumočníků, protesty směnečné, notářské ověření, výtahy z pozemkových knih, výtahy z rejstříku obchodního, živnostenského a společenstevního, závěrečné lístky přísežných dohodců, listy o váze atd.

Vysvědčení v nejužším slova smyslu vyhotovují se o určitých okolnostech pro určité osoby, jimž mají býti jakýmsi výkazem vůči úřadům nebo třetím osobám o tom, co se jimi potvrzuje. Nejdůležitějším momentem, který svědčí podstatě vysvědčení, jest věrohodnost a protož požívají vysvědčení veřejných úřadů a orgánů největší věrohodnosti, jelikož jsou listi-

nami veřejnými, kterýchž zpravidla v záležitostech soudních i mimosoudních nelze ani v odpor bráti. Okolnosti, které se vysvědčením potvrzují, jsou přerozmanity a proto nelze vyčerpati rozličné druhy vysvědčení, nýbrž příkladno jen uvésti. Nejdůležitější kategorie vysvědčení jsou asi tyto: služební, školní studijní vysvědčení, vysvědčení chudoby (nemajetnosti), mravnosti, vysvědčení o životě, vysvědčení lékařská, úřední, očkovací a j. v. Protivu ku vysvědčením vydávaným veřejnými úřady nebo korporacemi jsou vysvědčení soukromá, kteráž vyhotovují osoby soukromé na potvrzenou jistých poměrů — pravidelně ze smluv námezdních a služebních (srov. zvláštní články).

II. Právo poplatkové.

1. Předkem platí zásada, že pro výměru poplatků není rozhodnou okolnost, zda vysvědčení bylo vystaveno dvěmi nebo více osobami; jestliže se však jedno vysvědčení vyhotovuje pro více osob, musí se zapraviti kolkový poplatek za každou z těchto osob.

2. Co se týče otázky, kdo poplatek za vysvědčení dáti jest povinen, poznamenati dlužno předkem ve příčině vysvědčení úředních, že berní povinnost tu výhradně postihuje osobu za vysvědčení žádající. Povinnosti poplatkové jsou však podrobena jen ona vysvědčení úřední, pokud se týká, ona vysvědčení úřadů veřejných, kteráž vystavují se jako úřední vyhotovení k zakročení třetích osob pro stvrzení skutkových okolností neb osobních vlastností; nenáležejí sem tedy (pokud jde o poplatkovou povinnost) ona opatření, o něž se žádá úřad nebo orgán veřejný mocí svého úřadu (srv. poznámku 1. k saz. pol. 116).

3. Pokud jde o kolkovou povinnost vysvědčení soukromých, platí v právu poplatkovém zásada, že za poplatek váznou obě strany (§ 71 popl. z.), tedy i vyhotovitel i příjemce jeho; § 64 ad 3 popl. z. stanoví však, že kolkový poplatek za vysvědčení povinen jest zapraviti jen ten, pro koho nebo v jehož záležitostech vyhotoveno bylo. I při soukromých vysvědčeních jest tedy rovněž tak, jako při vysvědčeních úředních povinen zaplatiti poplatek kolkový příjemce resp. ten, pro něhož vysvědčení vystaveno bylo, jenže tu vyhotovitel vysvědčení spolu s příjemcem jeho eráru poplatkovému za poplatek rukou nerozdílnou ručí.

4. Co se týče výše povinnosti kolkové, podléhají vysvědčení vyhotovovaná státními úřady neb orgány kolku 1 zl., veškerá ostatní vysvědčení, tedy zejména i vysvědčení soukromá kolku 50 kr. Vysvědčení pro čeleď, tovaryše, učně, dělníky a vůbec pro osoby, které žijí z výdělku nestoupajícího nad obyčejnou denní mzdu, o jich službách, chování, o jich osobních vlastnostech a poměrech, dále vysvědčení školní a studijní, vyjímaje vysvědčení škol národních (školní zprávy) a absolutoria podléhají kolku 15 kr.

Jestliže vysvědčení osobami soukromými vydaná a dle předpisu pol. saz. 116 lit. *a)*, *bb)* zákona ze dne 13. prosince 1862 kolkem 50 kr. z každého archu opatřená dodatečně zeměpanskými orgány neb úřady potvrzena jsou, nelze sice toto potvrzení považovati za samostatné vysvědčení, avšak poplatek 50 kr. z prvního archu zapravený dlužno doplniti na obnos 1 zl. připadající dle pol. saz. 116 lit. *a)*, *aa)* zákona ze dne 13. prosince 1862, kdežto jmenovaná vysvědčení pro čeleď, tovaryše, učně, nádenníky a vůbec pro osoby, které žijí z výdělku nepřevyšujícího obyčejnou mzdu denní, podléhají i tu jen kolku 15 kr. z každého archu.

5. Některé kategorie vysvědčení jsou bezpodmínečně, jiné opět podmínečně od poplatku osvobozeny; příkladmo uvésti lze asi tato hlavní osvobození:

a) Bezpodmínečně od poplatku osvobozena jsou: vysvědčení nemajetnosti, vysvědčení očkovací, vysvědčení k nabytí nějakého chudinského obročí nebo za účelem bezplatného přijetí do nějakého dobročinného ústavu, vysvědčení o službách a o chování zapisovaná do knížek služebních a pracovních (srv. pol. saz. 117 *a*, *b*, *e*, *g*, *h*, *i*, *k*, *l*, *p*, *q*, *r*, *z*). Zvláštními zákony a výnosy ministerstva financí bylo pro jisté kategorie vysvědčení vysloveno bezpodmínečné osvobození od povinnosti kolkové.

b) Podmínečně osvobozena jsou od poplatků jmenovitě ona vysvědčení, jež určitý veřejný orgán neb úřad žádá k úřední potřebě z ohledů zdravotních, pro potřebu tuto, dále vysvědčení o žití za účelem vybrání úroků z úpisů státních a dlužních; výtahy z matriky, jichž potřebí jest cestou diplomatickou pro cizozemské úřady, pokud se jich v cizozemsku užívá, dále veškerá vysvědčení v cizozemsku vystavená, pokud se jich úředně nepoužívá (srv. pol. saz. 117 *c*, *d*, *f*, *m*, *n*, *o*, *s*, *t*, *u*, *v* popl. z.).

Vysvědčení chudoby.

Vysvědčení chudoby jsou úřední stvrzení o nemajetnosti jisté osoby, jež se za tím účelem vystavují, by jimi byl prokázán nárok oné osoby na podporu z veřejných prostředků nebo z prostředků soukromých. Rozeznávají se pak:

a) vysvědčení nemajetnosti, t. j. takové průkazy, které nestvrzují úplné chudoby, nýbrž jen nepatrné příjmy a tudíž nemají základu v zásadě vlastního nároku na zaopatření chudinské. Vysvědčení tato stačí však k dosažení práva chudých ve sporu (viz čl. »Právo chudých«);

b) vysvědčení chudoby v užším slova smyslu spočívají na zásadě zaopatření chudinského s podmínkou, že ti, kdož za vydání jich žádají, jsou úplně bez výdělku. Vydávati vysvědčení chudoby ve všech případech jest záležitostí obcí, jakož vůbec chudinství celé (viz čl. »Zákonodárství chudinské«).

Žádosti za vydání vysvědčení chudoby podány buďtež místní obci, při čemž platí zásadně, že se musí nezbytně naznačiti účel, k jakému se vydávají (nař. doln. rak. vlády ze dne 11. února 1836 č. 7198). Státní právo dozoru k obcím činí vidování těchto vysvědčení chudoby žádoucím se strany okresních hejtmanství. Orgánové, jež povoláni jsou vydávati vysvědčení chudoby, musí počínati si s největší svědomitostí a přísností, jakož nařízeno jest v různých speciálních předpisech, posledně pak min. výnosem ze dne 6. května 1880 č. 6859. Co se týče vyhotovení vysvědčení chudoby byly sproštěny úřady politické vidovati ona vysvědčení, kteráž odůvodňují platební povinnost zemského fondu nebo nějaké pokladny, jež jest pod ochranou výboru zemského, a to výslovným nařízením zem. pres. pro Bukovinu ze dne 20. července 1869 č. 18 z. z. str. 87. Nařízení, že obce místo okresních hejtmanství vidovati mají vysvědčení chudoby, která zavazují zemský fond nebo pokladnu jsoucí pod ochranou výboru zemského, obsahuje též výnos místodrž. pro Dalmácii ze dne 30. září 1869 č. 22 z. z. (str. 48). Nařízení týkající se příslušnosti k vydávání vysvědčení chudoby za účelem dosažení práva chudých v řízení soudním obsahuje výnos stát. min. ze dne 25. listopadu 1866 č. 6863, vyhl. místodrž. doln. rak. ze dne 21. prosince 1866. O vydávání vysvědčení chudoby za účelem zdůvodnění práva chudých

okresním ředitelstvem chudinským ve Štýrském Hradci viz vyhl. místodrž. ze dne 10. července 1869 č. 27 z. z. (str. 78); ohledně vystavování vysvědčení o majetku a chudobě v Korutanech srv. nařízení Korutanské vlády zemské ze dne 10. července 1868 č. 15 z. z. (str. 35). Konečně co do vydávání vysvědčení chudoby za příčinou vydobytí bezplatného ošetřování v nemocnicích viz vyhl. zem. výboru král. českého ze dne 17. října 1870 č. 34 z. z. (str. 127). Vysvědčení chudoby druhu kteréhokoli sproštěna jsou poplatku dle pol. saz. 117 zák. popl., pokud se jich neupotřebí k jinému účelu, než ku vydobytí nějakého dobrodiní.

Vysvědčení o mravech.

I. Pojem.

Vysvědčení o mravech jest úřední výkaz o dřívějším životě jednotlivců; bývá v něm potvrzeno, jaké pověsti se uchazeč těší: vysvědčení vztahuje se nejprve na mravné chování, na zachovalosť jeho, dále však také na dřívější život politický a konečně i na to, je-li uchazeč zachovalým i dle ustanovení ob. zák. trestního. V tomto posledním smyslu označují se vysvědčení o mravech jako vysvědčení o zachovalosti.

II. Příslušnými ku vyhotovení vysvědčení o mravech jsou úřady obecní a sice netoliko obce domovské, nýbrž i obce pobytu; poslednější však jenom potud, pokud se vysvědčení obmezuje na čas, po který uchazeč v dotyčné obci se zdržoval. Ku vydávání vysvědčení zachovalosti toho obsahu, že uchazeč jest zachovalým ve smyslu obecného zákona trestního, jakož i že jeho politickému chování ničeho vytýkati nelze, jsou příslušnými zeměpanskými úřady policejní a okresní hejtmanství (magistráty). K otázce, zda ve vysvědčení o mravech resp. zachovalosti sluší trest, jejž uchazeč dle ob. zák. trestního odpykal, jehož následky však dle trestní novely ze dne 15. listopadu 1867 č. 31 ř. z. pominuly, dlužno odpověděti kladně; neboť úřadové jsou povinni ve vysvědčení o mravech skutkovou podstatu trestu vyznačiti, avšak příslušným účastníkům jest zůstaveno dle § 11 cit. nov. žádati, aby v úředním vysvědčení bylo naznačeno, že škodlivé následky odsouzení pominuly.

III. Účel, ke kterému vysvědčení o mravech se vyhotovují, resp. ke kterému se jich užívá, může býti rozmanitý; vysvědčení o mravech musí přiložiti, kdo žádá za udělení koncesse ku provozování koncessované živnosti, při kteréž záleží hlavně na obecné důvěře (ku př. při živnosti hostinské), uchazeči o povolení ke zřízení soukromých ústavů učebních, ku prodeji předmětů monopolu státního, o udělení nadání, pakli dle listu zakladacího přiložení vysvědčení o mravech je potřebí, uchazeči o propůjčení státního občanství, za dary z milosti atd.

IV. Vysvědčení o mravech vyhotovují se buďsi k výslovné žádosti účastníků nebo z úřední povinnosti; z úřední povinnosti tehdá, chce-li úřad nějaký z jakéhokoliv důvodu nabýti úřední vědomosti o dřívějším morálním neb politickém chování se jednotlivce; tak zejména musí si v řízení trestním soudce vyšetřující z úřední povinnosti vyžádati vysvědčení o mravech obviněného.

V. Právo poplatkové.

Vysvědčení o zachovalosti, která vydávají zeměpanské úřady, musí se na prvním archu kolkovati kolkem 1 zl.; vysvědčení od jiných úřadů neb osob soukromých dlužno však kolkovati na každém archu kolkem 50 kr. Vysvědčení o mravech pro osoby služebné, tovaryše, učedníky, nádeníky

a vůbec osoby, jichž výdělek nepřesahuje obyčejnou denní mzdu, dlužno kolkovati kolkem 15 kr. (p. s. 116 ad *a* a *b* popl. z. a výnos min. fin. ze dne 8. dubna 1855 č. 4659). Vysvědčení o mravech, která vyhotovují se v téže listině s vysvědčením chudoby, jakož i vysvědčení o mravech oněch osob, jež se nabízejí nalezence v opatrování vzíti, jsou poplatku prosta (p. s. 117 ad *a* a *c* popl. z.).

Vysvědčení o způsobilosti k manželství.

O kolkování vysvědčení a podání ve věcech manželských vydalo ministerstvo financí ku zvláštnímu dotazu toto prohlášení: Vysvědčení o způsobilosti k manželství, jež vydávají okresní hejtmanství zdejším příslušníkům za účelem uzavření sňatku v cizině, buďtež opatřena dle pol. s. 116 lit. *a*, *aa* zák. ze dne 13. prosince 1862 kolkem 1 zl. z prvního a 50 kr. z každého archu následujícího. Vydává-li takové vysvědčení úřad obecní, podléhá dle pol. s. 116 lit. *a*, *bb* cit. z. kolku 50 kr. z každého archu. Žádosti podané u politických úřadů (okresního hejtmanství, magistrátu) za vystavení takového vysvědčení, za prominutí překážky manželství neb ohlášek, jakož i žádosti za opravu matriky podléhají dle pol. s. 43 *a*, č. 2 cit. zák. kolku 50 kr. z každého archu. Žádost za změnu jména budiž dle pol. s. 43 lit. *c* č. 1 opatřena kolkem na prvním archu 5 zl., na každém archu následujícím pak kolkem 50 kr. Spojí-li žadatel v témže podání více žádostí, budiž použito na prvním archu vyššího kolku na některou z těchto žádostí připadajícího. Osobního osvobození od zmíněných kolkových poplatků pro chudobu dovolávati se nelze. Podání k biskupským ordinariátům nebo konsistořím, kteréž nenáležejí mezi úřady a ústavy jmenované v pol. s. 43, jsou od kolku osvobozena, pokud týkají se výhradně předmětu náležejícího před forum těchto ordinariátů a konsistoří.

Vysvědčení o žití.

I. Pojem.

Vysvědčení o žití jsou ona úřední potvrzení, jimiž se prokazuje, že určitá osoba žije a v určitém místě bydlí. Takováto vysvědčení vydávají se k rozmanitým účelům, zejména přivádí-li určitá osoba nějaký nárok ku platnosti, kterýž jí vzešel pouze pro osobnost její (ad personam), ku př. je-li podmíněn požitek jistého příjmu (ku př. důchodu neboli renty, příspěvku podpůrného, výživy, vybírání úroků a t. d.) průkazem, že osoba k požitku onomu oprávněná ještě na živu jest.

II. Příslušnost.

Příslušným vydávati vysvědčení o žití jest:

1. představený obce a duchovní správce; tito smějí však za vlastní zodpovědnosti a s povinností k případné náhradě škody dáti jen oněm osobám potvrzení o žití a o pobytu jejich, jež notoricky (t. j. veřejně známým způsobem) na živu jsou a skutečně též zdržují se v obci dotyčné, pokud se týká v příslušném okresu farním (výn. min. sprav. ze dne 21. března 1872 č. 4110; »Zeitschrift für Verw.«, roč. V. č. 15, str. 60).

2. notáři; vysvědčení o žití má notář vydati jen tehdy, když osoba, jejíž žití potvrzeno býti má, jemu osobně je známa nebo dosvědčena mu totožnost její dvěma svědky. Ověření toho v prvopisu vydané musí obsahovati potvrzení, že ona strana, jejíž žití se vysvědčuje, osobně se před notáře dostavila, dále musí obsahovati den, měsíc a rok a dle požádání

i hodinu úkonu jakož i udání o tom, jakým způsobem totožnost (identita) osoby té zjištěna byla (§ 81 řádu not.).

III. Právo poplatkové.

Vysvědčení o žití podrobena jsou kolku 50 kr. (pol. saz. 116 *a*, *bb* a výn. min. fin. ze dne 25. ledna 1851 č. 8088). Podmínečně osvobozena jsou od poplatku: veškera vysvědčení o žití těch osob, jimž se od státu obce, veřejných ústavů, soukromých ústavů pensijních a zaopatřovacích ústavů dostává příspěvku na živobytí pod jakýmkoli jménem, nebo jež požívají obročí chudinského, mají-li se prokázati ony okolnosti, na jichž existenci požitek onoho příjmu závisí; dále za účelem vybrání úroků ze státních a dlužních úpisů. V obou případech jsou vysvědčení o žití prosta poplatků jen pro dotyčnou potřebu.

Vysvědčení pracovní viz Dělníci a Vysvědčení.

Vysvědčení učební viz Dělníci.

Vysvědčení úřední.

I. Vysvědčení úřední jest potvrzení, které vydává úřad o jisté skutečnosti ze spisů mu známé. Vysvědčení taková vystavují se v řízení civilním, trestním i správním. I zde nelze jednotlivé druhy vysvědčení úředních dopodrobna vyčísti, jelikož vysvědčení tato mohou prokazovati okolnosti přerozmanité.

1. Řízení civilní.

Za vyhotovení úředního vysvědčení žádají tu strany k tomu účelu, by podán byl jím úplný důkaz dle řádu soudního o jednotlivých okolnostech; ku př. soud knihovní vyhotoviti má úřední vysvědčení o skutečnostech z knih pozemkových a ze sbírky listin k žádosti oněch stran, jež takovýchto potvrzení potřebují ve svých právních záležitostech. (§ 41. nař. ze dne 12. února 1872 č. 5 ř. z.) Zvláštním druhem úředních vysvědčení jsou ona vysvědčení, která se vyhotovují o zákonu v rakouském státu platném a to za tím účelem, aby tuzemci mohli v cizozemsku práv svých se domáhati a hájiti. Takováto vysvědčení vyhotovuje jen ministr spravedlnosti; v nich dlužno určitě vyznačiti onen platný zákon a uvésti podstatný jeho obsah vlastními slovy zákona, avšak jest se při tom zdržeti všeho vysvětlování a vztahování zákona na určitý případ právní, takže úřadu cizozemskému musí býti ponechána volnost toho, by dle doslovu práva v Rakousku platného a úředním oním vysvědčením potvrzeného zavedl další řízení dle práva cizozemského předepsané (§ 282 pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.). Majíce vyhotoviti nějaké úřední vysvědčení mějtež soudové a úřadové pravidlem na mysli, zda dotyčná strana o vyhotovení žádající k tomu též legitimována jest; tak ku př. má věřitel pozůstalosti nárok na vystavení úředního vysvědčení o obsahu listiny odevzdací, prokáže-li věrohodně pohledávku svou za pozůstalostí nebo za dědici (rozh. ze dne 31. března 1875 č. 3194, č. 5676 sb. »Gl. Ung.« XIII.); věřitel zástavní jest rovněž oprávněn žádati za vyhotovení úředního vysvědčení o tom, že a které zájmy proti dlužníku vykonány byby, nikoli však o tom, že dlužník exekucemi stíhán jest (§ 63 ř. konk.), jelikož předmětem vysvědčení úředního mohou býti toliko konkrétní skutečnosti, nikoli však důslednosti z určitého stavu plynoucí (rozh. ze dne 13. ledna 1874, č. 263).

2. Řízení trestní.

V řízení trestním upraveny jsou blíže pro více případů podmínky, za kterých se úřední vysvědčení dává a to:

a) zastaveno-li proti určitému obviněnému přípravné vyšetřování, musí se mu k žádosti jeho vyhotoviti úřední vysvědčení o tom, že není tu více nižádného důvodu k jeho dalšímu soudnímu stíhání (§ 110 odst. 2. tr. ř.);

b) nebylo-li při prohlídce domu neb osoby nic podezřelého nalezeno, dlužno účastníku k jeho žádosti vydati o tom úřední vysvědčení (§ 142 odst. 4. tr. ř.);

c) každý soukromý účastník oprávněn jest žádati ku provedení svých soukromoprávních nároků o to, aby mu dáno bylo úřední vysvědčení na základě nálezů o tom, že nález vešel v moc práva (§ 373 tr. ř.);

d) ten, kdo odpykal si nějaký trest, vzhledem k němuž pomíjejí škodlivé následky uvedené v § 10 lit. *d) e)* zákona ze dne 15. listopadu 1867, může žádati o vyhotovení úředního vysvědčení při onom soudu, jenž o případu trestním v první stolici byl nalezl, odepřel-li by toho, jest se obrátiti na představený vrchní soud zemský, po případě na nejvyšší dvůr soudní se žádostí v ten smysl vyznívající, že na odpykavším nelpí více žádné škodlivé následky. (§ 11 zák. ze dne 15. listopadu 1867 č. 31 ř. z.)

3. Řízení správní.

V řízení správním vyhotovují se rovněž vysvědčení o určitých skutečnostech prokazatelných z úředních spisů, kterážto vysvědčení bývají označována dle účelu zvláštního, k němuž sloužiti mají, tak ku př. jsou výtahy z matrik v nejširším slova smyslu úředními vyznačeními. Úřední potvrzení o tom, že určitá osoba žije, jest pravidlem nazýváno vysvědčením o žití, o totožnosti nebo o existenci (srv. čl. »Vysvědčení o žití«). Úřední vysvědčení o vykonaném očkování neštovicemi ochrannými známa jsou pode jménem »Vysvědčení očkovací«. Dále jsou vysvědčení úřední o škodách polních, vysvědčení představenstev obecních za účelem nabytí výroby pálenky od daně osvobozené a j. v.

II. Právo poplatkové.

Ve příčině úředních vysvědčení činí zákon poplatkový trojí rozdíl a to:

a) jsou úřední vysvědčení, jež povinnosti poplatkové podléhají bezpodmínečně a musí býti opatřena kolkem 1 zl.; jsou pak to ona úřední vysvědčení, kteráž vyhotovují se v řízení sporném nebo nesporném k žádosti některé strany na potvrzenou určité soudu známé skutečnosti, dále jsou to výtahy a stvrzenky z knih pozemkových, z rejstříku obchodního a společenstevního a pod.;

b) úřední vysvědčení bezpodmínečně od poplatku osvobozená jsou: úřední vysvědčení, vysvědčení očkovací, úřední vysvědčení o mravnosti (zachovalosti) a majetkových poměrech osob ucházejících se o výchovu nalezenců, vysvědčení o pobytu a bydlišti k tomu účelu, aby vydána býti mohla listina cestovní nebo list domovský, veškery výtahy z matrik, kteréž vyhotovují se pro účely vojenské evidence (výn. ze dne 15. července 1878, č. 9036), úřední vysvědčení duchovních správců o tom, že odmítli předsevzíti ohlášky nebo oddavky (výn. min. fin. ze dne 28. prosince 1868 č. 37.375), dále výtahy, které vyžádány jsou na soudech trestních, veškera úřední vysvědčení, jež mají býti vyhotovena dle předpisů zákona a řízení trestního [srv. svrchu I., 2 *a) — d)*], vysvěd-

čení služební a vysvědčení o chování zapisovaná úředně do knížek cestovních nebo do knížek služebních a j. v.;

c) úřední vysvědčení podmínečně od poplatku osvobozená jsou ona, jež upotřebena jsou k tomu účelu, k jakému bylo o jich vyhotovení žádáno. Sem počítati jest úřední vysvědčení, o která požádají veřejné orgány neb úřady ze všeobecných nebo místních zdravotních ohledů nebo vůbec k nějaké úřední potřebě; úřední vysvědčení o existenci oněch okolností, jimiž podmíněno jest požívání určitého příspěvku na výživu nebo nějakého chudinského obročí; dále vysvědčení o existenci osoby za tím účelem, by mohla vybrati si úroky ze státních úpisů dlužních; výtahy z matrik, o něž diplomatickou cestou cizozemské úřady požádají, je-li šetřeno v onom státu reciprocity, pokud se oněch výtahů v cizozemsku užije a t. d.

Vyšetřování přípravné (v řízení trestním).

I. Účel a cíl přípravného vyšetřování.

Účelem přípravného vyšetřování jest podrobiti předběžnému prozkoumání obvinění, které bylo proti určité osobě vzneseno z nějakého činu trestního, a celý věcný podklad objasniti potud, pokud potřebí jest zjistiti ony momenty, jež způsobilými jsou vlivem svým buďto řízení trestní zastaviti nebo připraviti dání ve stav obžalovanosti a vedení důkazů v přelíčení hlavním (§ 91 tr. ř.). Účelem vyšetřování přípravného není úplně sebrati materiál potřebný k rozsouzení určitého případu trestního a tak je připraviti, že by nebylo lze více nadíti se lepšího osvětlení, nýbrž účel onen k tomu se nese, by opatřena byla jen látka k obžalobě dle domnění účinné. Účel tento zahrnuje v sobě tudíž shledání potřebné látky a pojištění její ku potřebě v řízení hlavním. Odtud vyplývají tyto zásady:

1. Vyšetřování přípravné zabírá vše to, co uvážiti má žalobce vznášeje obžalobu, totiž odnáší se k nepochybnému bytí objektivního podkladu skutkového, k důkazům o pachatelství a ku případným důvodům omluvným toho, jenž obžalován býti má.

2. Způsob pátrání má býti veden jen tak, aby se pravda zjistila ohledně všech bodů obvinění, pokud toho třeba. Při tom může ovšem výsledek vésti k důvodnému přesvědčení, že v daném případu není tu látky potřebné k působivé obžalobě.

3. Trvání přípravného vyšetřování nemusí zabrati nutně takovou dobu, až by se vyšetřily všechny prameny poznání, nýbrž jen potud, až se účelu dosáhne nebo důvodně musí býti pokládáno, že účelu toho dosíci nelze, ježto potřebné látky není. Postačí tedy bráti se za oněmi okolnostmi, na jichž základě lze vznésti obžalobu s pravděpodobným výsledkem. Nesmí se však přehlédnouti, že k účelu tomuto nestačí pohotovost průvodních prostředků jen dle zdání dostatečných, nýbrž že žádati se musí i jakási jistota proti vyskytnutí se odvodních prostředků.

4. O výsledcích pátrání dlužno sepsati protokoly, aby bylo lze přehlédnouti počet pramenů a cenu jejich.

5. Předměty k pátrání sloužící, jako listiny, nástroje, jakož i věci zločinem zplozené musí být vzaty v uschování soudní a učiněna pečlivá opatření, aby průkaz o jich totožnosti podán býti mohl.

6. Pojistiti jest přítomnost (dostavení se) toho, kdo obžalován býti má, při hlavním přelíčení.

7. Sluší tedy účel přípravného vyšetřování v tom spatřovati, by jím postaráno bylo o zjednodušení řízení trestního, jmenovitě však o to, aby

přípravné vyšetřování jako takové t. j. jakožto pouhá příprava k hlavnímu přelíčení považováno bylo, aby tedy vedení důkazů v přípravném vyšetřování obmezilo se jen na body hlavní, kdežto vlastní provedení důkazů vyhraženo býti může přelíčení hlavnímu (srv. motivy k řízení trestnímu).

II. Podmínky zavedení přípravného vyšetřování.

1. Přípravné vyšetřování zavésti jest, když výsledek přípravných vyhledávání poskytl dostatečnou oporu k obvinění určité osoby z určitého trestního činu. Jest tedy zpravidla přípravné vyšetřování druhým stadiem, v něž řízení trestní vstupuje. Teprve tehdy, když přípravná vyhledávání vedou k těžitelnému výsledku, může státní zastupitelství navrhnouti, by přípravné vyšetřování zahájeno bylo. Vyhledává se tudíž ku přípustnosti vyšetřování přípravného předkem návrh zastupitelství státního, důslednost to zásady obžalovací, kteráž ovládá moderní řízení trestní, tedy i vyšetřování přípravné jakožto část řízení trestního.

2. Ku zavedení přípravného vyšetřování vyhledává se obvinění určité osoby z určitého činu trestného. Bližší okolnosti případu trestního mají být právě osvětleny přípravným vyšetřováním.

3. Státní zastupitelství povinno jest činíc návrh na zavedení přípravného vyšetřování sděliti s vyšetřujícím soudcem oznámení (udání), jakož i průvody, o nichž povědomosti nabylo, a dále výsledky konaného vyhledávání přípravného (§ 92 odst. 2 tr. ř.). Dalšího zdůvodňování návrhu tohoto potřebí není, stačíť, aby se předložil vyšetřujícímu soudci veškeren materiál, o nějž se opírá návrh na zavedení přípravného vyšetřování.

4. Před dáním ve stav obžalovanosti předcházeti musí přípravné vyšetřování, jde-li o zločin, jehož odsouzení přináleží před soud porotní, nebo má-li být zavedeno řízení trestní proti nepřítomnému.

5. Ve všech ostatních případech zůstaveno jest volnému uvážení zástupce státního, pokud se týká, soukromého žalobce, má-li být přípravné vyšetřování navrženo, čili nic (§ 91 odst. 1 tr. ř.).

III. Zkoumání návrhu na zavedení přípravného vyšetřování.

Přípravné vyšetřování liší se od přípravného vyhledávání tím, že vedení a nález na přípravné vyšetřování závisí na volném uvážení soudu, takže může zastupitelství státní přivésti k platnosti náhled svůj toliko ve formě návrhů a stížností vznesených ku představenému soudu, kdežto při přípravném vyhledávání vystupuje zastupitelství státní vesměs samostatně a samostatně je vede, výkony vyšetřovací pak výhradně přísluší předsebráti soudci vyšetřujícímu; státní zástupce nesmí však výkony vyšetřovací pod následky neplatnosti dotyčného aktu předsebráti.

1. Přistoupí-li vyšetřující soudce k návrhu státního zastupitelství, jest obviněného obeslati, a soudce vyšetřující sděliti má s obviněným, že proti němu přípravné vyšetřování se zavádí (§ 198 tr. ř.). Proti zavedení přípravného vyšetřování žádati může rozhodnutí radní komory, kteráž o tom usnésti se má, dlužno-li při zavedeném přípravném vyšetřování setrvati, či zda řízení zastaviti jest (§§ 113 a 109 tr. ř.).

2. Chová-li vyšetřující soudce pochybnosť o tom, má-li k návrhu na zavedení přípravného vyšetřování přistoupiti, vyžádejž si rovněž o tom usnesení radní komory (§ 92 odst. 3 tr. ř.).

3. Jakkoli § 92 tr. ř. nemá výslovného ustanovení o tom, že by soudce vyšetřující prve, než se rozhodne přistoupiti k návrhu zastupitelství

státního, jinaká vyhledávání konati mohl, nelze mu práva tohoto odříci; neboť je to jen pouhou důsledností práva soudci vyšetřujícímu příslušejícího, aby předkem zevrubně zkoumal návrh zastupitelství státního na zavedení přípravného vyšetřování. Jsou-li pak vyhledávání závadná, může je soudce vyšetřující dáti doplniti, a podle výsledků těchto nových vyhledávání může pak vymoci si usnesení radní komory.

4. Přistoupí-li radní komora k pochybnostem soudce vyšetřujícího a zamítne návrh na zavedení přípravného vyšetřování, přísluší státnímu zástupci stížnost k vrchnímu soudu zemskému.

IV. Postup při vyšetřování přípravném:

1. Přípravné vyšetřování vede pravidelně soudce vyšetřující osobně a přímo sám; může však požádati okresní soudy jak v obvodu svého sborového soudu, tak i mimo obvod tento za předsevzetí jednotlivých úkonů soudních. Okresní soudy mají žádosti této vyhověti šetříce předpisů pro vyšetřujícího soudce platných, a jeví-li se potřeba ještě dalších vyšetřovacích úkonů spadajících v obvod jejich, mají ihned i tyto další úkony předsevzíti (§ 93 tr. ř.).

2. Bylo-li přípravné vyšetřování zavedeno, zakročí soudce vyšetřující z povinnosti úřední a nečekaje dalších návrhů žalobcových, aby skutkový podklad vyšetřil, pachatele zjistil, a tak dalece opatřil průvodní prostředky vedoucí k usvědčení nebo obhájení obviněného, pokud toho účel přípravného vyšetřování vymáhá (§ 96 tr. ř.).

3. Žalobce má právo podati vyšetřujícímu soudci návrhy i na předsevzetí jednotlivých úkonů vyšetřování, o nichž — rozpakuje-li se přistoupiti k nim — vymoci si má rozhodnutí radní komory (§ 97 odst. 1. tr. ř.). Pokud tedy přípravné vyšetřování trvá, může žalobce i obžalovaný činiti návrhy; toto právo jejich k tomu cílí, aby se přispělo k zevrubnosti vyhledávání, a po případě aby přípravnému vyšetřování dán byl směr jiný. Rozhodovati o návrzích těchto přináleží vyšetřujícímu soudci, avšak s tím obmezením, že musí vymoci sobě rozhodnutí radní komory, rozpakuje-li se k návrhům oněm přistoupiti.

4. Jakýsi stupeň veřejnosti stran jest nezbytným i po dobu trvání připravného vyšetřování a proto může zastupitelství státní o stavu zavedeného vyšetřování přesvědčiti se nahlížením ve spisy a žádati o sdělení u věci té (§ 34 odst. 2. tr. ř.).

5. Než i právnímu příteli (advokátu a t. d.) obviněného může býti dovoleno nahlížeti do všech spisů nebo do některé části jich. V každé případnosti musí mu však dán býti na jeho žádost opis rozkazu zatýkacího a důvodů jeho, jakož i opis oněch opatření soudních, proti kterým obviněný ohlásil nějaký prostředek právní (§ 45 tr. ř.). Za to však vyloučena jest veřejnost stran při podstatném vyšetřovacím úkonu, totiž při výslechu obviněného; nesmíť při formálném výslechu obviněného nebo svědků konaném vyšetřujícím soudcem přítomen býti ani žalobce ani obhájce; avšak oprávněni jsou býti při ohledání, při prohlídce domu a při prohlídce papírů a označiti předměty, na které mají býti úkony vyšetřovámi rozšířeny. Vyšetřující soudce má k tomuto účelu zpravidla před výkonem těchto opatření žalobce zpraviti, může je však předsevzíti i bez tohoto předchozího vyrozumění, je-li nebezpečí v prodlení (§ 97 odst. 2. tr. ř.).

V. Prostředky k zajištění okolností, jež mají býti vyhledány.

1. Zanechal-li nějaký zločin nebo přečin po sobě stopy, musí býti vhodným způsobem vyhledány, zejména soudním ohledáním (viz čl. Ohledání soudní).

2. Předměty, na nichž, nebo jimiž trestný skutek spáchán byl, nebo jež pachatel na místě činu byl zanechal, vůbec pak předměty, které obviněným nebo svědky poznány býti mají, nebo jinak ku provedení důkazu sloužiti mohou, musí býti dle možnosti vzaty v soudní uschování (§ 98 tr. ř.).

3. Nedá-li se nějaká škoda zločinem nebo přečinem způsobená nebo ušlý zisk výpovědí poškozeného spolehlivým způsobem stanoviti, nebo lze-li důvodně za to míti, že si škodu svou příliš vysoko cení, dlužno slyšením svědků nebo znalců vyšetřiti výšku její v oněch případech, kde výška škody má vliv na přičítatelnost skutku jako zločinu nebo na výměru trestu nebo na přiznání náhrady škody (§ 99 tr. ř.).

4. Spisy, které napsány jsou jazykem u soudu neobvyklým a pro vyšetřování závažny jsou, má vyšetřující soudce dáti předložiti přísežným tlumočníkem a přiložiti je i s tímto překladem ku spisům (§ 100 tr. ř.).

5. Co do výslechu svědků a znalců za účelem pojištění skutkového podkladu viz články »Svědci« a »Znalci«.

VI. Pomůcky při provádění vyšetřování přípravného jsou:

1. Protokoly sepsané o všech soudních úkonech k vyšetřování náležejících, zejména protokoly o výslechu obviněného, svědků, znalců srv. čl. »Protokoly«.

2. Přibrání svědků soudních (§ 102 tr. ř.; viz čl. »Svědci soudní«).

3. Denník vedený vyšetřujícím soudcem, jehož účelem jest, poskytnouti přehledný obraz o všech aktech přípravného vyšetřování.

VII. Skončení přípravného vyšetřování.

Přípravné vyšetřování může býti skončeno:

1. Zastavením dalšího řízení trestního, jež nařizuje vyšetřující soudce, jakmile žalobce vzal nazpět žádost na trestní soudní stihání obviněného nebo podal návrh na zastavení přípravného vyšetřování nebo konečně prohlásil-li, že nemá více důvodu k dalšímu soudnímu stihání. Přípravné vyšetřování může však býti zastaveno i usnesením radní komory. Souhlasí-li pak státní zástupce se zastavením, jest přípravné vyšetřování tím právoplatně skončeno. Jestliže však nesouhlasí se zastavením přípravného vyšetřování se strany soudce vyšetřujícího nařízeným, přísluší mu dvojí právo; můžeť učiniti návrh na doplnění přípravného vyšetřování nebo může vymoci si usnesení radní komory, proti němuž volno jest zástupci státnímu vznésti stížnost k vrchnímu soudu zemskému. Zastaveno-li přípravné vyšetřování, dlužno o tom vyrozuměti žalobce, soukromého účastníka a obviněného, a je-li tento ve vazbě, musí být ihned propuštěn na svobodu. Ku žádosti jeho vyhotoviti jest mu úřední vysvědčení o tom, že není tu naproti němu více důvodu k dalšímu soudnímu stihání (viz čl. »Vysvědčení úřední«.).

2. Přípravné vyšetřování může býti i tehdy prohlášeno za skončené, když konaná vyhledávání postačují, by nařízení hlavního přelíčení bylo

odůvodněno. Spisy přípravného vyšetřování prohlásí pak ihned vyšetřující soudce nebo radní komora za skončené, načež odevzdají se zástupci státnímu ku podání obžalovacího spisu. Ještě i nyní má zástupce státní právo buďto podati spis obžalovací nebo vrátiti spisy s tím prohlášením, že nenalézá pražádného důvodu k dalšímu soudnímu stihání; k tomu poskytuje se jemu 8denní propadná (preklusivní) lhůta počínající od přijetí spisů. A i v tomto případu jest státnímu zástupci volno podati v této osmidenní lhůtě návrh na doplnění přípravného vyšetřování. Zamítne-li vyšetřující soudce tento návrh na doplnění vyšetřování přípravného, může si zástupce státní vyžádati usnesení radní komory (§ 112 tr. ř.).

Soukromý žalobce musí být vyrozuměn o uzavření přípravného vyšetřování s vyzváním, aby do 14 dní podal spis obžalovací, a s poučením, že by nedodržení této lhůty bylo vykládáno za upuštění od žaloby (§ 112 2. odst. tr. ř.).

VIII. Právní prostředky proti opatřením vyšetřujícího soudce a radní komory.

1. Všichni ti, kdož za trvání přípravného vyšetřování nebo o dalším řízení následujícím po podání spisu obžalobního pokládají se stíženými nějakým opatřením nebo zpečováním soudce vyšetřujícího, mají právo žádati o tom rozhodnutí radní komory a podati tuto žádost svoji buďto písemně neb ústně u vyšetřujícího soudce nebo přímo u radní komory.

2. Proti rozhodnutí radní komory nedává se pravidelně dalšímu prostředku právnímu místa. Výminečně může však proti němu jak zástupce státní nebo soukromý žalobce, tak i obviněný vésti stížnost u sborového soudu II. stolice, dotýká li se rozhodnutí ono vyloučení jednotlivých trestních věcí z řízení trestního, jež o nich společně vésti se má, nebo týká-li se nařízení nebo zrušení vazby nebo konečně ustanovení zajišťovací sumy (kauce).

3. Dále přísluší zástupci státnímu anebo soukromému žalobci právo vésti stížnost u sborového soudu II. stolice proti oněm rozhodnutím, jimiž zamítnut byl návrh na zavedení přípravného vyšetřování nebo jimiž vysloveno bylo zastavení vyšetřování přípravného. Stížnost tato nemá pravidelně odkládacího účinku a musí být vznesena do tří dnů od prohlášení onoho usnesení, proti němuž směřuje, u radní komory. Sborový soud II. instance rozhoduje o stížnosti té s konečnou platností v neveřejném sezení slyšev dříve vrchního zástupce státního (§ 114 odst. 1. a 2. tr. ř.). Ostatně srv. čl. »Reformatio in peius«. Dle možnosti pečovati jest o to, aby předložením spisů, jež vyvoláno bylo použitím toho neb onoho prostředku právního, nezdržoval se postup řízení, a proto v případu nutnosti sluší vyhotoviti opisy oněch aktů, jež k dalšímu vedení celého řízení nezbytny jsou. (§ 115 tr. ř.).

Literatura: Prof. Dr. Storch, Řízení trestní rak., Praha, 1897.

Výtahy.

I. Pojem.

Výtahy rozumí se částečné výpisy obsahu určitých záznamů (knih, listin, spisů a pod.). Ve všech případech, kde strany jsou oprávněny vyžádati si od úřadů opisy, mohou žádati též za vydání částečných opisů (výtahů), jež pak ovšem musí zřejmě označiti. V tomto smyslu činí se též rozdíl mezi částečnými výtahy z pozemkové knihy o určitém knihovním tělese a pod. (částečný, sumární extrakt) a mezi výtahy úplnými

(totální extrakt). Za výtahy lze žádati též z rejstříku obchodního a společenstev, z knih depositních, matrik a pod.

II. Poplatky.

V ohledu poplatkovém podléhají výtahy dle pol. s. 17 popl. zák. kolkovému poplatku, jenž obnáší:

a) Z výtahů z veřejných knih v tuzemsku, jež se vedou o držbě a vlastnictví nemovitostí a oprávnění jim na roveň postavených a o právech a břemenech na nich váznoucích jakož i o soudních depositech (knihy pozemkové, desky zemské, knihy hypoteční, notifiční, horní, depositní a pod.) vyjímajíc od poplatku osvobozená stvrzení o úředních úkonech k zapsaným listinám připojená, 2 kor. z každého archu. (Žádá-li strana za vyhotovení knihovního výtahu o více knihovních tělesech, budiž zapraven ze společného knihovního výtahu kolkový poplatek dle pol. s. 17 a nikoli dle počtu knihovních těles, nýbrž dle množství použitých archů — min. nař. ze dne 16. ledna 1894 č. 3 ř. z.).

b) Výtahy z knih v cizozemsku vedených podléhají témuž kolkovému poplatku jako vysvědčení, t. j. vydávají-li se od úřadů zeměpanských kolku 2 kor. z prvního archu, vydávají-li se od jiných úřadů neb osob soukromých kolku 1 kor. z každého archu (pol. s. 116 a, aa, bb. popl. z.).

c) Výtahy z úředních spisů nebo ze soukromých spisů úředně uschovaných jsou podrobeny témuž kolku jako opisy.

Výtahy z denníků obchodních dohodců buďtež opatřeny kolkem 1 kor. z každého archu; i když se jich pak před soudem užije, nepodléhají již dalšímu poplatku (zák. ze dne 29. února 1864 č. 20 ř. z. § 13). O výtazích z knih obchodních a živnostenských viz čl. Knihy obchodní.

Výtisk povinný viz Tisk a právo tiskové a Tiskopisy periodické.

Vyučování náboženství viz Náboženství.

Vyučování soukromé.

I. Význam.

Za posledních dob veden mnohostranný a živý spor o otázce, zda a pokud škola a vyučování neodvislými a samostatnými býti mají. Vzplanul tuhý boj o školu, ježto k ní pozvedali nároky stát, církev a jednotlivé národnosti v tom správném poznání, že ten, kdo ovládá školu, ovládá i plným právem duchovní i mravní rozvoj lidu. Ve čl. »Školy národní« podán byl historický rozhled o různých konfliktech, v nichž se byl stát ocitnul; zde budiž poukázáno jen k tomu, že konečně po dlouhých bojích proklestila si cestu myšlénka, že veškero učení, vychovávání a vyučování v moderních státech nedá se již vtěsnati v ony úzké meze soustav někdejších, že však s druhé strany — třeba by se svoboda učení a vyučování plným právem hlásily o uznání — musí stát hájiti vliv svůj jemu nad školami a vyučování přiznaný a že musí bez obmezení dalšího vykonávati kontrolu a vrchní dohled nad školami a vyučováním, ať již zakládá a vydržuje učebny stát sám nebo jiné korporace neb osoby třetí. Úlohou státu jest, aby cestou zákonodárnou vytkl prostředky a opatření k tomu cíli, by s jedné strany ochránil před jakýmkoli dotčením svobody učení a vyučování a vystříhal se každého zbytečného poručníkování jako závady úspěch podkopávající, s druhé strany však zřetel jeho věnován býti musí tomu, aby s celou autoritou ku platnosti přivedl právo vrchního dozoru

jemu bez odporu přináležející. Protož i co se soukromého vyučování týče, musila si moc státní zabezpečiti právo, aby veškero soukromé vyučování, jmenovitě co do nucené návštěvy školní na školách národních dálo se dle jistých zákonných předpisů. Dalším úkolem státu jest bdíti nad tím, aby soukromé učebny co do látky a osnovy učební za základ měly bezpodmínečné a přesné školské zákony jak co do organisace své, tak i co do oboru své působnosti, tak aby dosaženo bylo pro veřejné i soukromé ústavy oné jednotnosti a dokonalosti, jíž vyučování nezbytně má potřebí; máť býti chovancům umožněno kdykoli přestoupiti z ústavů soukromých na školy veřejné a obráceně a na těchto pak ve vyučování pokračovati bez jakékoliv újmy.

II. Zásady.

Rakouské zákonodárství vytýká pro vyučování soukromé asi tyto zásady: Věda a učení její jsou svobodny. Zakládati ústavy vyučovací a vychovávací a vyučování na nich udíleti oprávněn jest každý občan státní, jenž prokázal zákonitým způsobem svoji způsobilost k tomu. Vyučování domácí není vázáno obmezením tímto (čl. 17 zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z.). Každé církvi a náboženské společnosti zákonem uznané volno jest ze svých prostředků zřizovati a vydržovati školy k vyučování mládeže určitých vyznání; školy ty jsou však podrobeny zákonům o vyučování vydaným a mohou činiti nárok na přiznání práv některé veřejné školy jen tehdy, když splněny jsou veškery zákonné podmínky k nabytí těchto práv. Zákon nezakazuje členům některé jiné společnosti náboženské používati škol a vychovávacích ústavů určitých vyznání. Volba vychovatelů a učitelů vyučování soukromého není obmezena zřetelem k určitému náboženskému vyučování (§§ 4—6 zák. ze dne 25 května 1868 č. 48 ř. z). Povinnosti k návštěvě školy veřejné jsou dočasně nebo trvale sproštěny ony dítky, kteréž navštěvují některou vyšší školu, nebo školy průmyslové nebo zemědělské nebo kursy odborné, pokud ústavy tyto způsobilými jsou nahraditi vyučování na školách národních; dále dítky, které stiženy jsou nějakou duševní nebo těžkou vadou bránící účelu vyučování nebo návštěvě školní; konečně ony dítky, jimž se vyučování dostává doma nebo v některém soukromém ústavu. V tomto případu pak jsou rodičové nebo jich zástupcové zodpovědni za to, by se dítkám dostalo dostatečnou měrou aspoň vyučování předepsaného pro školy národní (§ 23 zák. říšského o školách národních). Výdělková odvětví vyučování soukromého, výchovy a ústavů sem se odnášejících vyňata jsou z ustanovení řádu živnostenského (čl. V. *h)* vyhlaš. pat. k řádu živnostenskému).

III. Soukromé ústavy vyučovací.

Ústavy tyto jsou pod dohledem státním; za řádný stav a vedení jejich zodpovědni jsou úřadům představení ústavů.

1. Soukromé školy národní: Soukromými ústavy jsou národní školy, jichž ani stát, ani země, ani místní obce nezaložily a nevydržují, nýbrž jiným způsobem založeny a vydržovány jsou (§ 2 zák. ze dne 2. května 1883 č. 53 ř. z.). Sem náležejí veškeré školy národní zřízené a vydržované náboženskými společnostmi, korporacemi, spolky nebo osobami soukromými. Jest pak dovoleno zřizovati soukromé učebny a soukromé vychovatelny, do nichž se přijímají dítky školou povinné, za těchto podmínek:

a) musí býti podán průkaz o způsobilosti učitelské představeného ústavu a učitelů. Výjimky odtud povoliti může ministr kultu a vyučování

jen v oněch případech, kde žádoucí způsobilost učitelská jiným způsobem úplně prokázána jest;

b) vyhledává se mravní bezúhonnost;

c) osnova učební musí vyhovovati aspoň oněm požadavkům, jež se na některou veřejnou školu činí;

d) veškerá zařízení musí býti provedena takovým způsobem, aby nebylo se báti nižádné újmy pro zdraví dítek;

e) jakákoli změna v učitelském sboru, v učební osnově a jakákoli změna místnosti sděliti se musí před provedením s úřady školními;

f) ústavy takovéto otevříti možno jen se schválením zemského školního úřadu, jehož odepříti nelze, jakmile dosti učiněno podmínkám shora pod č. *a—d* uvedeným;

g) soukromým vyučovacím ústavům může ministr kultu a vyučování uděliti právo vydávati vysvědčení státně platné, vyhovuje-li organisace a cíl vyučování organisaci a cíli školy veřejné, kterouž nahraditi má škola soukromá;

h) jestliže takovýmto soukromým ústavem školním učiní se dosti potřebám škol v některé obci, může býti obec tato sproštěna závazku založiti školu novou;

i) soukromým vyučovacím ústavům odejme se právo veřejnosti, jestiže již nevyhovují požadavkům činěným na školy národní;

j) ony soukromé vyučovací ústavy, na nichž se zákonů nešetří nebo na nichž zřejmě dějí se mravní závady, musí býti zemským školním úřadem zavřeny (§ 72 zák. říš. o školách národních a rozh. min. kultu a vyučování ze dne 12. října 1872 č. 11.773, věst. č. 78).

2. Soukromé vyučovací ústavy pro učitele a učitelky škol národních. Soukromé ústavy učitelské právě naznačené připouštějí se za těchto podmínek:

a) Stanovy a učební osnova, jakož i každá změna jich potřebí má schválení ministra vyučování.

b) Řediteli, učiteli (resp. učitelkami) mohou býti jen takové osoby, kteréž vykázaly naprostou způsobilost vzdělávati chovance pro úřad učitelský; výjimky povoliti může ministr vyučování jen v oněch případnostech, kde podán byl jinak dokonalým způsobem průkaz o přiměřené způsobilosti učitelské.

c) Soukromým ústavům učitelským může býti ministrem vyučování uděleno právo vydávati chovancům svým státně platná vysvědčení (tzv. právo veřejnosti) za tou podmínkou, že při jmenování ředitele a učitelů vymoženo bylo potvrzení zemského úřadu školního a že závěrečná zkouška předsevzata byla za řízení delegáta zemského školního úřadu, bez jehožto přivolení nesmí býti vydáno vysvědčení maturitní.

d) Uvedená ustanovení mají platnost i o soukromých vzdělávacích kursech pro učitelky mateřských škol a pro učitelky prací ručních.

e) Právo veřejnosti může býti těmto soukromým ústavům učitelským odňato, jakmile odpadly podmínky, za nichž ono uděleno bylo (§§ 68—70 říš. zák. o škol. nár.).

3. Vyučování příruční: Ani zřízení příručních (odborných) škol jakožto ústavů soukromých v oboru školství národního nejsou na závadu nijaké překážky, avšak v každém jednotlivém případu sluší vymoci si

schválení zemské školní rady, při čemž obdobně platí ustanovení říšského zákona o školách národních předepsaná pro soukromé ústavy vyučovací (rozh. min. kultu a vyuč. ze dne 21. září 1886 č. 6810, věst. č. 58).

4. Soukromé vyučování vzhledem k studiím gymnasijním:

a) Žáci, jimž se dostává vzdělání v duchu studií gymnasiálních vyučováním domácím, mohou (nař. minist. ze dne 18. října 1850 č. 443 ř. z.) se dáti na některém veřejném gymnasiu zapsati jakožto privatisté.

b) Privatisté kteréhokoli veřejného gymnasia povinni jsou podrobiti se řádně a pravidelně pololetním zkouškám, jež sluší předsevzíti ústně i písemně (nař. min. ze dne 27. dubna 1851 č. 134 ř. z.).

c) Privatisté připuštěni jsou stejně, jako žáci veřejní, ke zkouškám maturitním; chtějí-li se zkoušce maturitní podrobiti nastoupivše jako veřejní žáci do gymnasia, mohou býti připuštěni k ní jen, když dovršili 18. rok věku svého. Obmezení toto platí i pro ony žáky, kteří předchozí třídy studovali na veřejném gymnasiu, jakmile ve vyšších třídách nebo třeba jen ve třídě poslední měli vyučování domácí a nebyli zapsáni jakožto privatisté na některém veřejném gymnasiu.

d) Kdo nebyl na některém veřejném gymnasiu zapsán jako veřejný nebo soukromý žák (privatista) osmé třídy, nemůže se bez dalšího podrobiti maturitní zkoušce na kterémkoli jemu libém gymnasiu, nýbrž musí u zemského školního úřadu té korunní země, kde přeje si maturitní zkoušku odbýti, aspoň tři měsíce před koncem školního roku zažádati o ustanovení onoho gymnasia, na které má se obrátiti (min. nař. ze dne 18. října 1850 č. 443 ř. z. a min. nař. ze dne 21. února 1855 č 38 ř. z.).

5. Soukromá gymnasia a reálky:

a) Žáci těchto soukromých škol středních musí se podrobiti na některém veřejném gymnasiu zkouškám jednotlivým, chtějí-li nabýti platných vysvědčení, jmenovitě vysvědčení maturitních.

b) Gymnasia, jež státními nejsou, vydržována jsou za podpory státu nebo bez podpory této korporacemi, společnostmi nebo jednotlivými osobami, jichž ústavy ty pak jsou. Vedle gymnasií státních mohou pozůstávati nebo nově zřízena býti i gymnasia biskupská, dále gymnasia duchovních korporací, světských obcí, jiných společností nebo i jednotlivých osob.

c) Každý takovýto ústav musí míti svého představeného, jenž obstarává bezprostřední vedení ústavu a zodpověden jest za stav jeho vůči vládním úřadům. Představený musí býti rakouským občanem státním, bezúhonným v ohledu mravním a politickém a v příčině vědecké prokázati se onou způsobilostí, jaká se požaduje na učiteli některé stejnorodé státní školy (gymnasia neb reálky). Učitelé musí rovněž býti rakouskými občany státními a v ohledu mravním i politickém býti bez úhony. Z podmínky rakouského občanství státního může zemský školní úřad v případech zvláštního zřetele zasluhujících dispensovati.

Tyto soukromé ústavy jsou druhu dvojího:

aa) mají právo užívati jména gymnasia nebo školy reálné, avšak jen tehdy, když zařízení jejich odpovídá v podstatných bodech zařízení stejnojmenných ústavů státních co do osnovy učební a prostředků vyučování a když všichni učitelové prokázali vědeckou způsobilost požadovanou pro ústavy státní druhu tohoto. K otevření soukromého ústavu nesoucího název gymnasia neb školy reálné nezbytno jest schválení ministerstva kultu a vy-

učování. Schválení toto předpokládá průkaz o tom, že shora uvedené podmínky byly splněny, a že subsistenční prostředky ústavu uhraženy jsou pro jistou řadu let aspoň se značnou pravděpodobností. Ostatní soukromé ústavy nemají práva nazývati se gymnasiem nebo školou reálnou (reálkou).

bb) Druhou kategorii vyplňují ona soukromá učiliště, na nichž vyučuje se sice předmětům gymnasijním nebo reálním, která však nároku na jméno gymnasia neb školy reálné nemají. Podmínkou otevření takovéhoto ústavu jest, aby aspoň tři měsíce napřed učiněno bylo místodržiteli o tom oznámení, označeno místo ústavu, a program předložen byl, dle něhož zřejmým jest účel a zařízení ústavu, a dále aby ústav veden byl nějakým představeným zodpovědným úřadu státnímu; představený ústavu, jakož i učitelé musí býti rakouskými občany státními a bezúhonnými. Nejsou-li podmínky tyto splněny, může vláda zapověděti otevření takovéhoto ústavu. Není-li však zákonného důvodu k této zápovědi, béře se jednoduše otevření ústavu na vědomí. Vláda tudíž nepřejímá také nijaké záruky za vědeckou a paedagogickou zdatnost takovýchto soukromých ústavů; naopak ponechává se úplně těm osobám, jež dítky své nebo poručence ústavům těmto svěřují, na vůli o tom se přesvědčovati, jsou-li důvěry jejich hodny čili nic.

Obě kategorie jmenovaných soukromých učilišť jsou pod vrchním dozorem vlády; musí tedy vládě podávati vysvětlení o stavu svém, jakmile o to požádány jsou, a vláda oprávněna jest opatřiti si o tomto stavu zevrubnou známost způsobem jí za vhodný uznaným (srv. §§ 3—10 min. výn. ze dne 15. září 1849 č. 6467).

Soukromé školy střední, jimž dostalo se práva veřejnosti, oprávněny jsou zkoušeti privatisty a vydávati jim vysvědčení státně platná (min. výn. ze dne 2. února 1869 č. 10.700).

6. Soukromá učiliště pro různá odborná odvětví: Soukromé ústavy, jež zamýšlejí poskytovat vyučování, jakéž v soustavě škol státních dle podstaty své jen na takových ústavech se udílí, kteréž předpokládají již vyučování (studia) gymnasijní nebo reální, zřízeny býti mohou toliko po zvláštním povolení vlády. Zřízení a další trvání jich předpokládá, že nebyl ustanoven na nich ani jeden učitel, který nebyl co do vědecké způsobilosti své a mravního i politického chování vládou za způsobilého uznán a že dále subsistenční prostředky ústavu kryty jsou aspoň v značném stupni pravděpodobnosti pro jistou řadu let. Shora naznačená ustanovení platí o zřízení učilišť pro kreslení, hudbu, krasopis a podobné předměty; jiné ústavy, jako na př. školy obchodní, posuzují se dle předpisů platných pro ony ústavy, jimž jsou ony soukromé ústavy podstatou svojí nejvíce příbuzny.

7. Studium universitní: Soukromé studium ve smyslu dřívějších nařízení zrušeno potud, že studium bez návštěvy veřejných přednášek neopravňuje ani k odbývání přísné zkoušky, ani ku složení zkoušky státní, kteráž předpokládá studium na fakultě.

Vyvazení pozemků.

Vyvazení pozemků jest soujem zákonných ustanovení, jimiž upraveno jest osvobození, pokud se týká, výkup břemen váznoucích na pozemcích a své doby nevykoupitelných.

I. Dějinný rozhled.

Stav selský byl ve středověku stižen různými dávkami a platy a mnohonásobně kromě toho obmezen ve svobodě své orby i osobnosti rodiny

své. Snažil se proto přirozeně sprostiti se pout i břemen oněch; jakýmsi prostředkem k dosažení cíle tohoto byl víc a více prorážející pocit pospolitosti stavu selského naproti přehmatům, jež si pozemková vrchnost naň dovolovala. Četné války selské a vzbouření sedláků byla jen následkem těžkého utiskování, v němž stav selský úpěl. V prvních stoletích středověku ocitly se v poddanství celé osady a území, která své doby téměř výhradně obydlena svobodníky. Toliko na Dolním Porýní, v jednotlivých částech severního Německa a v alpských údolích Švýcarska a Tyrolska unájili si sedláci na větším díle svobody své, kdežto v krajinach přirozenými strážci (horami atd.) neochráněných svoboda a svobodnictví víc a více upadalo a značná část sedláků poklesla na nevolníky; než i ti, kdož si uhájili vrchní svobodu svou, přidržováni byli k oněm značným břemenům a dávkám, takže se hrubě ani nelíšili od nevolníků samých. Tento poměr závislosti byl tu tužší, tu mírnější opět, podle toho, jaká byla krajina a jaký zejména pán. Pod nejtužšími břemeny úpěl stav selský zejména v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, v zemích polských a v Uhrách.

Ve středověku činil se rozdíl mezi sedláky, kteří osobně byli svobodni, avšak nehospodařili na vlastních pozemcích, nýbrž jen na pozemcích zpachtovaných a mezi sedláky, kteří byli k pozemkové vrchnosti své v poměru osobní odvislosti. Třetí kategorie zahrnovala ony sedláky, kteří měli své statky plným, svobodným právem vlastnickým, avšak platiti musili jistou pozemkovou daň (činži) a to na uznání některdejšího ochranného panství, pod něž dobrovolně vstupovali. Dále byli sedláci, kteří měli sice dědičné právo požívací, o něž bylo dědici pouze žádati pána, avšak neměli plného práva vlastnického a byli odvislí od vrchnosti pozemkové. Značná část sedláků byla však nevolníky, v poddanství. Poddanství toto obráželo se v podstatných směrech asi tímto: Vrchnost prováděla neobmezeně na pozemcích svých spravedlnost i policii. Poddaný sedlák nemohl bez jejího přivolení z okresu vrchnosti se vystěhovati, měl ku sňatku potřebí konsensu svého pozemkového pána, nejsa bez přivolení jeho oprávněn věnovati dítky své jinému povolání a byl po zavedení konskripce pánem svým brán do služeb vojenských. Vrchnost propůjčovala selské pozemky — a to původně v zemích poddanstva — jen do pouhého prekaristického užívání. S tímto tak obmezeným právem k půdě a pozemkům srostl závazek ke konání prací, známý pode jménem »robota«. Roboty tyto byly buďto obmezené nebo neobmezené, kdež pak zcela na vůli vrchnosti ponecháno bylo, kolik dní v týdnu má sedlák robotiti. Roboty záležely z rozmanitého plnění a služeb a proto dělily se na robotu s koňmi, s povozem nebo přípřeží dodávanou, na robotu pěší nebo ruční. Kromě toho příslušelo vrchnosti pozemkové právo k tělesnému trestání. Za Ferdinanda III. prohlášena byla při zakládání první berní role (katastru r. 1654) půda poskytnutá nevolníkům od vrchnosti výprosou za pozemnost rustikální (venkovskou, selskou), kteráž více neměla býti libovolně slučována s pozemnostmi vrchnosti, s t. zv. půdou dominikální. Bezohledné vykořisťování nevolníků vrchnostmi vedlo v 16. a 17. stol. v Čechách k četným vzbouřením.

Značný obrat k lepšímu zplodil rok 1680, kdy Leopold I. viděl se nucena zasáhnouti v poměr vrchnosti a poddanstva a vydal za tou příčinou první robotní patent. V tomto patentu ze dne 28. června 1680 podniknut poprvé pokus zákonem obmeziti dávky sedláků. V dalších robotních patentech ze dne 22. února 1717 a ze dne 17. ledna 1738 přísně zapověděno

jakékoli libovolné zasahování vrchnosti ve jmění poddaných. Energickým a obsáhlým způsobem uchopila se však velkolepého díla emancipace stavu selského teprve císařovna Marie Teresie, za jejíž epochální vlády počíná vítězný boj moderní státoprávní myšlénky se stavovskými řády společnost lidskou kastujícími. Nejprve zakázáno vrchnosti pozemkové, že nesmí pod trestem dvojnásobné ceny skupovati půdu rustikální; dále svěřeny nově organisovaným úřadům krajským dohled a kontrola nad poddanstvem, jakož i rozhodování stížností poddaných v instanci prvé. Další zákony obírají si za účel ještě více ulehčiti, pokud se týká, zlepšiti prekaristické postavení sedláků. Patentem ze dne 22. prosince 1769 podmíněn výkon tělesných trestů, uložených pozemkovou vrchností, předchozím potvrzením úřadu krajského. Dne 4. října 1771 zřízena byla zvláštní městská komise dvorská (Urbarialhofcommission) »k stálému vyřizování sporů vzcházejících z dob dřívějších mezi vrchnostmi pozemkovými a jich poddanými o roboty a jiné sem náležející závaznosti, dále k zmenšení robot a jiných sem příslušných závazností následkem toho na některých místech vzešlých.« Konečně byla přesně stanovena výměra poddanských závazností k dávkám a osobním službám. Ono dílo lidskosti, ke kterému položila císařovna Marie Teresie základ, mělo býti dovršeno za nástupce a syna jejího císaře Josefa II. Mocnář tento vytkl si za posvátný cíl: utvořiti samostatný, svobodný stav selský. Dne 1. září 1781 vydal císař Josef II. dva patenty pro česko-německé země dědičné, t. zv. patent poddanský a trestní; prvním mělo se usnadniti sedlákům právní stíhání vrchnosti pozemkové, kdežto patent trestní sevřel trestní moc vrchností v úzký kruh a uvedl ji pod dohled a schválení úřadů krajských. Nejrozhodnější krok k emancipaci stavu selského učiněn však patentem ze dne 1. září 1781, jímž zrušeno bylo poddanství v těch zemích, kdež až dosud po právu trvalo (jako v Čechách, na Moravě, v Krajině a v Haliči), sedláku přiznána osobní svoboda a místo dosavádního nevolnictví nastoupila poddanost majetková, seslabený to poměr neodvislosti, jakýž ve většině rakouských zemí dědičných již od 17. století zavládal. Každý poddaný oprávněn byl oženiti se jsa povinen dříve to oznámiti a vykázati se zdarma vydaným mu lístkem ohlašovacím (tak zv. Meldezettel), mohl se z území příslušné vrchnosti odstěhovati šetře předpisů konskripčních a usaditi se všude uvnitř země, nebo hledati službu kdekoliv vyzvednuv si list propoustěcí. Vrchnosti byly druhým patentem ze dne 1. září 1781 vyzvány, aby poddaným, kteří chtějí nabýti vlastnictví pozemků jejich, přenechaly je na mírné splátky; jakmile pak poddaní nabyli vlastnického práva k dotyčným pozemkům, přislušelo jim též neobmezené právo pořizovati o svém vlastnictví mezi živými i na případ smrti a zatížiti je bez vrchnostenského konsensu až do $^2/_3$ ceny jejich.

Jakkoli všechněmi zákonnými předpisy těmito stav selský nyní vydatně chráněn byl v pokojné držbě své proti libovůli a despotismu pozemkové vrchnosti, tož potrvávalo na dále ještě mnoho břemen na pozemcích jeho, kterážto břemena výkupem zahladiti se nedala. Teprve rok 1848, v mnohém směru v účincích svých tak památný, chlubiti se může onou ctí, že úplně odstranil tento poměr odvislosti, pokud se týká, ona břemena stále ještě stav selský značně tísnící. Na památku věkům ovšem zaznamenati jest návrh, který učinil ve třetím sezení rakouského sněmu říšského dne 26. července 1848 poslanec Jan Kudlich, aby totiž úplně

zrušen byl poměr poddanský; návrh tento byl také skutečně po delších debatách přijat a za zákon povýšen a dne 7. září 1848 jakožto císařský patent publikován. Tím uzavřena ona epocha v dějinách právních říše naší, kteráž vyplněna jest největšími a nejtrpčími boji stavu selského za vlastní půdu mnohokráte mu urvanou proti absolutní libovůli a nenasytným choutkám vrchností v oněch stoletích. (Viz dílo Jellinkovo »Osvobození sedláků v Rakousku-Uhersku« v příruční knize věd státních, Jena r. 1891).

II. Patent o vyvazení pozemků ze dne 7. září 1848.

Hlavní ustanovení jeho jsou tato:

1. Poddanství a poměr vrchnostenské ochrany zrušuje se i se všemi zákony upravujícími poměry tyto.

2. Pozemky musí být vyvazeny; veškery rozdíly mezi pozemky dominikálními a rustikálními se ruší.

3. Veškera břemena pochodící z poměru poddanského a na poddanské půdě lpějící, služby a dávky druhu kteréhokoli, jakož i veškeré dávky naturální, pracovní a peněžité, kteréž dosud musily platiti se z državností pozemkových nebo od osob důsledkem vlastnictví pozemkové vrchnosti, nebo pochodily vrchnosti z desátků, z ochrany, fojtovství, z hor a z vrchnostenství vesnického, od nynějška se zrušují.

4. Za některá ze břemen takto zrušených poskytnouti se má jakési odškodnění, za jiná břemena zrušená nikoliv.

5. Žádati lze jisté odškodnění za veškerá práva a požitky plynoucí z osobního svazku poddanského, z poměru ochranného, z vrchnostenského práva jurisdikčního a z vrchnostenství vesnického, avšak naproti tomu přestati mají i veškerá břemena z toho vznikající.

6. Za práce a dávky naturální i peněžité, jež povinen byl držitel nějakého pozemku jako takový odváděti pánu statku, desátku nebo ochránci (fojtovi), dlužno co nejdříve vyšetřiti přiměřenou náhradu škody.

7. Práva ke kácení dříví a práva pastvy, jakož i práva služebností mezi vrchnostmi a jich dosavádními poddanými mají být zrušena za úplatu, bez úplaty však pominouti má vesnické právo vrchnostenské pastvy a sbírání květin, jakož i právo pásti na úhorech a strniskách.

8. Zvláštní komise utvořená z poslanců všech provincií má vypracovati osnovu zákona a předložiti ji shromáždění říšskému; v osnovu onu pojata buďtež tato ustanovení:

a) ustanovení o úplatném zrušení vzájemných požitků a dávek zakládajících se ve smlouvách emfyteutických nebo jiných smlouvách uzavřených o dělení vlastnictví;

b) ustanovení o zrušitelnosti břemen pozemkových;

c) o měřítku a výšce odškodnění, jež poskytnouti se má;

d) ustanovení o otázce, zda sluší za jednotlivé zrušované dávky a plnění poskytnouti náhradu škody a jakou?

9. Úřady patrimoniální mají na dále obstarávati prozatím právomoc a politickou správu úřední na útraty státu až dotud, dokud zavedeny nebudou úřady zeměpanské.

10. Vyslovený princip o nahražování škody za práce, dávky naturální a peněžité nemá však vylučovati případných pozdějších návrhů komise sestoupivší se, kterýmižto návrhy ona zásada mohla by se vysvětliti neb obmeziti.

11. Rovněž odpadnouti má nucené odebírání piva i pálenky i se závaznostmi s tím souvisejícími.

III. Další prováděcí nařízení a zákony.

Císařským patentem ze dne 25. září 1850 č. 374 ř. z. nařízeno bylo, aby v každé zemi založen byl zvláštní fond k vyvazení pozemků a bližší ustanovení o něm vydána v patentech ze dne 11. dubna 1851 č. 83 a 84 ř. z. I nařízeno bylo vyhotoviti ve jménu vyvazovacího fondu dlužní úpisy na vyvazovací jistiny, jež požívají všech předností státních papírů. Tyto vyvazovací obligace měly sloužiti k tomu, aby zjednaly dosavádním oprávněným resp. nynějším hypotekárním věřitelům místo práva na jistou rentu ihned jistý kapitál k volné disposici jsoucí. Tyto obligace pojištěny (hypotekovány) byly na vyvazených nemovitostech a na zemských fondech dotyčných zemí korunních a nadto ještě poskytnuta jim záruka říše samé. Hypotekární dluh tento má býti ve 40 létech slosováním umořen. Jednání výkupné zahájeno bylo s obzvláštní rychlostí, takže již r. 1859 prohlášeno bylo vyvazení pozemků v celku za skončené.

Prosincová ústava z r. 1867 vyslovila závazně a zásadně úplnou svobodu pozemností jakožto základní zákon státní, a prohlašuje čl. 7. zákl. stát. zákona ze dne 21. prosince 1867 o všeobecných právech občanů státních: »Každý svazek poddanosti a příslušnosti jest na vždy zrušen. Každá závaznost nebo dávka váznoucí z titulu děleného vlastnictví na usedlostech jest vykupitelna, a nesmí na příště nižádná usedlost nějakou nevykupitelnou dávkou stižena býti.«

Připojuje se k císařským patentům ze dne 7. září 1848 a ze dne 4. března 1849 č. 152 ř. z. obsahuje pat. ze dne 5. července 1853 č. 130 ř. z. ustanovení o regulování požívacích práv ku dříví, pastvě a plodům lesním, dále některých práv služebnostních a společných práv držebnostních i požívacích. O soudním příkazu jistin vyvazovacích vytýká shora již citovaný patent ze dne 11. dubna 1851 č. 84 ř. z. bližší ustanovení, kteráž rozšířena byla nařízením ze dne 12. ledna 1853 č. 8. ř. z. i na léna. Vyhotovování výmazu schopných kvitancí o zřeknutí se a hlavních kvitancích vyvazovacích, jakož i přijímání ohlášených vyvazovacích obligací k výplatě přeneseno na výbory zemské.

IV. Vyvazení pozemků ohledně dávek církevních a školních. Výkup naturálních dávek ve prospěch kostelů, škol, far a na mše upraveno jest celou řadou zákonů a to v Čechách zákonem ze dne 11. května 1869 č. 87 z. z., na Moravě zákonem ze dne 28. dubna 1874 č. 40 z. z., v Korutanech zák. ze dne 12. prosince 1871 č. 9 z. z., ve Štýrsku zák. ze dne 18. července 1871 č. 32 z. z., v Haliči zák. ze dne 27. května 1873 č. 253 z. z., v Horních Rakousích zák. ze dne 15. srpna 1874 č. 26 z. z., v Istrii zák. ze dne 3. října 1874 č. 22 z. z., v Dolních Rakousích zák. ze dne 22. ledna 1875 č. 38 z. z., v Bukovině zák. ze dne 2. března 1873 č. 17 z. z.

V. Příslušnost soudní.

K rozhodování sporů týkajících se dřívějšího svazku poddanského příslušny jsou soudy (roz. ze dne 3. června 1891 č. 5945, sb. Novákova IV. č. 387; ze dne 28. prosince 1870 č. 12.059, sb. č. 3999). Úřady politické jsou jen povolány dle faktického stavu držby rozhodnouti o tom, zda určitý poměr právní sluší zařaditi k oněm poměrům, jež vyvazení po-

zemků podrobeny jsou (rozh. ze dne 12. prosince 1885 č. 3260, sb. »Budwinski« č. 2820; ze dne 12. února 1885 č. 432, sb. »Budwinski« č. 2402). Přestala pak působnost úřadů pro výkup vyvazených pozemků a upravujících výkup jich pokud jde o všechna ona práva naznačená v §§ 1., 2. patentu ze dne 5. července 1853 č. 130 ř. z., kteráž nebyla ohlášena resp. provokovaná až do 8. ledna 1889 u onoho úřadu pro výkup vyvazených pozemků a upravujících výkup jich. Spory o bytí či nebytí práv takovýchto mohou býti nadále vyřizovány toliko řádnými soudy v řízení před soudy okresními. Výkup neb úprava naznačených práv musí však býti provedena k žádosti oprávněného nebo zavázaného na místě onoho úřadu pro výkup vyvazených pozemků a úpravu výkupu toho od úřadů politických, jestliže práva ta beze sporu nebo cestou soudní na jisto byla postavena (zákon ze dne 8. ledna 1899 působivý pro Dolní Rakousy jako z. zákon č. 8 z. z. §§ 1, 2 a 4; pro Horní Rakousy č. 4 z. z. §§ 1, 2, 4, pro Moravu jako č. 10 z. z. §§ 1, 2 a 4; pro Slezsko č. 11 z. z. §§ 1, 2 a 4; pro Gorici, Gradišku, Istrii a Terst č. 4, 5 a 6 z. z. §§ 1, 2 a 4; pro Štýrsko z. z. č. 6, §§ 1, 2 a 4, pro Krajinu z. z. č. 7 §§ 1, 2 a 4). Vzhledem k tomu, že poměr poddanský v Haliči a v Bukovině již ode dávna zrušen byl, nařízeno bylo pro dotyčné země co do příštího vyřizování případných sporů z poměru poddanského vzešlých nejvyšším zmocněním ze dne 20. října 1860, že zrušuje se dosavadní působnost politických úřadů ve sporech vznikajících z někdejšího svazku poddanského mezi bývalou vrchností a jejími bývalými poddanými; řízení a rozhodování o sporech druhu tohoto přikázáno jest na příště soudům. Pravidlem sluší takovéto spory vznésti na onen sborový soud I. stolice, v jehož obvodu leží dotyčný statek, o nějž spor veden jest. Spory o rušení držby dlužno však podati u soudů okresních.

VI. Právo berní.

1. Přirážky zemské. Od 1. listopadu 1858 nemá se vybírati zvláštní přirážka do fondu vyvazovacího k dani z příjmů na úřední služné a odpočinkové platy státních a fondovních úředníků a sluhů, jakož i příslušníků jejich (výn. min. vnitra ze dne 27. listopadu 1858 č. 220 ř. z., a výn. min. fin. ze dne 12. prosince 1858 č. 63.759). V oněch případech, kde místo má sleva daní po zákonu, odnáší se sleva tato i k přirážkám daňovým, jež vypsány byly na úhradu potřeb vyvazovacích. Protož také odnášeti se má v každém případu povolené slevy daní neb odepsání daní výhoda taková poměrně i k přirážkám daňovým (berním) do vyvazovacího fondu plynoucím, a úřadové berní mají z úřední povinnosti dotyčné odpisy a náhrady předsevzíti nečekajíce v té případnosti zvláštního příkazu (výn. min. fin. ze dne 27. dubna 1853 č. 10.499). Rovněž nemá místa přirážka na vyvazení odváděná k daním z obligací státních a veřejných fondů, kteroužto daň hned přímo odečísti dlužno (cís. nař. ze dne 28. dubna a ze dne 20. května 1859 č. 67 ř. z. a hal. fin. zem. ředitelství ze dne 20. května 1859 č. 17.522, halič. příloha).

Ohledně odepisování přirážek vyvazovacích do vyvazovacích fondů zemí převzatých, dále ohledně povolení ku sečkání jich, jakož i ku vrácení takovýchto obnosů zaplacených nepovinně usnésti se má zemské finanční ředitelství ve srozumění s výborem zemským. Dále sluší co rok sdíleti s výborem zemským výkazy o nedoplatcích přirážek vyvazovacích a ročního poplatku (výn. min. fin. ze dne 29. března 1862 č. 16.330).

2. Daň z nájemného: Jelikož u budov nacházejících se v létech osvobození od daní — nehledě k dočasné berní svobodě jich v té době, co jsou budovy ty prázdny — po zákonu nestává povinnosti k zapravování daně činžovní, plyne důsledně z toho, že vlastníci takovýchto budov nemohou býti přidržáni k placení přirážek na účely vyvazení po ten čas, dokud jsou prázdny části budov oněch (rozh. min. fin. ze dne 13. března 1854 č. 50426 č. 21 věst. z r. 1854.).

VII. Právo poplatkové.

Poplatků prosta jsou podání, jež učiněna jsou na základě zákona ze dne 7. září 1848 k vyšetření, vymáhání a dání náhrady škody za vyvazení pozemků, jakož i podání za účelem knihovního zjištění vyvazovacích kapitálů, za účelem výmazu zrušených dávek a vůbec ku spořádání stavu držby. Osvobození toto neodnáší se však k oněm podáním, jež strany u úřadů politických nebo soudních podávají za tím účelem, aby ku platnosti přivedly nebo provedly nároky své na předmět odškodnění (saz. pol. z.). Obmezení toto platí pro ony případnosti, kde předmět odškodnění sám sporným jest, nikoli však na ty případy, kde jedná se o vymáhání onoho odškodnění, o němž se strany před komisí vyvazovací sjednotily. Osvobození naznačené přináleží i soudním podáním a protokolům, jich přílohám a vůbec soudním vyhotovením, jde-li o to, vymoci na zavázaném na základě uzavřené smlouvy vyvazovací a tudíž i na základě zákona ze dne 7. září 1848 jistiny a důchody za vyvazení, kteréžto jest povinen zavázaný oprávněnému přímo zaplatiti (rozh. min. fin. ze dne 3. května 1854, č. 17718.). Od poplatků osvobozeny jsou veškery knihovní zápisy, k nimž podnět dán zrušením svazku poddanského a vyvazením pozemností (p. s. 45 *D* ad *bb*). Listiny, kteréž na základě zákona ze dne 7. září 1848 zřizují mezi sebou zavázaný a oprávněný k účelu zjištění právních poměrů a ohledně odškodnění, jsou podmínečně od poplatků osvobozeny, pokud se jich k nijakému jinému účelu neužije, než jen ku provedení vyvazení a ku zápisu de knih veřejných (p. s. 102 ad *i* popl. z.).

Ku provedení vyvazení pozemků osvobozena byla celou řadou zákonů od poplatků a kolků příslušná podání, protokoly, listiny, soudní vyřízení a vyhotovení a to důsledkem § 71. cís. pat. ze dne 11. dubna 1851 č. 84 ř. z., § 42 cís. pat. ze dne 5. července 1853 č. 130 ř. z., min. nař. ze dne 9. ledna 1857 č. 10 ř. z.; dále pro Čechy zákonem ze dne 23. května 1869 č. 79 ř. z.; pro Moravu a Slezsko zák. ze dne 23. května č 80 ř. z., pro Moravu za účelem provedení výkupu nezměnitelných naturálních dávek ve prospěch kostelů, far a škol a t. d. zákonem ze dne 20. března 1874 č. 23 ř. z.; pro Halič zák. ze dne 17. dubna 1871 č. 28 ř. z. a zák. ze dne 3. května 1874 č. 35 ř. z.; pro Horní Rakousy zák. ze dne 11. března 1875 č. 25 ř. z.; pro Krk a illyrský seminař v Zadru za účelem provedení výkupu dávek odváděných biskupskému stolci zák. ze dne 11. března 1875 č. 26 ř. z., pro Dolní Rakousy zák. ze dne 29. března 1875 č. 51 ř. z.

Vyvlastnění viz Expropriace.

Vyznání náboženská viz Náboženství.

Vyzvědačství.

I. Pojem.

Vyzvědačství jest vypátrání poměrů, úmyslů, rozhodnutí určitého státu neb opatření odnášejících se k válečné moci jistého státu, kteráž

povahou věci v tajnosti chována jsou, v tom úmyslu, aby sdělena byla s některým cizím státem nebo v čas války s nepřítelem. Činí se rozdíl mezi vyzvědačstvím politickým a vojenským. Politické vyzvědačství možné jest jak v čas míru tak i v době války a zamýšlí se jím vyšetřiti vnitřní poměry cizího státu, opatření a rozhodnutí správních orgánů vládních v zájmu jiné moci a učiniti jí o tom sdělení. Vyzvědačství vojenské týká se však výhradně jen tajených záležitostí a opatření, která odnášejí se k válečným poměrům a k vojenským opatřením a operacím nějakého státu. Co do skutkového podkladu vyzvědačství jest nerozhodným moment, zda pachatel jednal v úmyslu ziskuchtivém či v nějakém jiném úmyslu.

II. Obecný trestní zákon.

Dle obec. zákona trestního spáchán jest vyzvědačstvím nebo slíděním:

1. zločin velezrády, namířeno-li slídění k odtržení některé části od jednotného státního svazku neb objemu zemí císařství rakouského, nebo k způsobení nebo zveličení nějakého nebezpečí pro stát zevně, nebo ku vzpouře nebo k válce občanské uvnitř státu (§ 58 *c* zák. trest; srv. čl. »Velezráda«).

2. Slídění nebo vyzvědačství spácháno jest jakožto zločin zvláštní ve smyslu § 67 tr. z. v těchto případech:

a) v případu války, aby se vypátraly poměry a předměty, kteréž vztahují se k vojenskému obhájení státu nebo k operacím armády, v tom úmyslu, aby se o tom daly nepříteli jakýmkoli způsobem zprávy; rovněž i ten, kdo stejným způsobem pouští se do jinakého vyrozumívání s nepřítelem a do jinakých podniků v tom úmyslu, aby rakousko-uherské armádě nebo vojsku s ní spojenému zjednal nějakou újmu a nepříteli nějaký prospěch (§ 67 odst. 2 tr. z.);

b) v míru dopouští se zločinu slídění ten, kdo vypátrá taková opatření nebo takové předměty, kteréž vztahují se k válečné moci státu nebo k vojenské obraně jeho, a kteréž státem veřejně provedeny nebyly nebo za veřejné pokládány nejsou, v tom úmyslu, aby některému cizímu státu o tom podal zprávu.

3. Spoluviny ve zločinu tomto dopouští se:

a) opomenutým zabráněním ten, kdo mohl zameziti zločinu lehce a neuváděje sebe, své rodiny ani těch v nebezpečí, kdož jsou v zákonné ochraně jeho (§ 212 a 213 tr. z.);

b) ukrýváním t. j. zatajením oznámení vedoucích k odhalení zločinu nebo pachatele ve smyslu § 214 tr. z. nebo ukrýváním zločince, podporováním schůzek takovýchto zločinců nebo jinakým přechováváním jich (§§ 214 a 215 tr. z.).

4. Přečinu se dopouští, kdo uveřejňuje v tiskopisech sdělení o plánu a směru vojenských operací císařského vojska nebo císařského loďstva, o pohybu, síle a rozestavení trup a lodí, o stavu opevňovacích prací, konečně o uschování aneb o dopravě potřeb válečných, jestliže z povahy onoho sdělení nebo za daných okolností dalo se poznati, že by tím ohroženy býti mohly zájmy státu, nebo byl-li vydán zvláštní zákaz nečiniti takovýchto sdělení, ač-li v tom neshledá se nějaký čin přísněji trestaný (čl. IX. zák. ze dne 17. prosince 1862 č. 8 ř. z. pro rok 1863).

5. Tresty:

a) Zločin slídění kvalifikující se jakožto zločin velezrády trestá se těžkým žalářem od 10 do 20 let, po případě žalářem doživotním (§ 59 tr. z.).

Vyšetřování zločinu slídění ve smyslu § 67 tr. z. přísluší co do osob podléhajících právomoci civilní soudům civilním; trest jest těžký žalář od 1 do 5 let. Byla-li prohlášena nebo vypukla-li válka, podléhají i civilní osoby pro zločin tento právomoci vojenské (§ 7 zák. ze dne 20. května 1869 č. 78 ř. z.).

b) Pro přečin označený citovaným nařízením (čl. IX. zák. ze dne 17. prosince 1862 č. 8 ř. z. z r. 1863) tresce se vinník peněžitou pokutou od 50 do 500 zl., v čas vypuknuvší války však nebo v době přímo hrozící války nastupuje za trest vězení od 14 dnů do 3 měsíců.

III. Vojenský trestní zákon.

Dle vojenského zákonníka trestního (§§ 321—331) tvoří zločin slídění zločin proti válečné moci státu a spáchán jest:

1. za války nebo v době vojenského zbrojení tím, že vypátrá někdo sílu nebo stav válečné moci na suchu nebo na moři (na vodě), její zařízení nebo plány, její postavení nebo pohyby, stav jejího opevnění nebo polního tábora, zásoby nebo skladiště, vůbec takové poměry nebo předměty, kteréž vztahují se k vojenskému obhajování státu nebo k podnikům (operacím) armády nebo válečného námořnictva, a to v tom úmyslu, aby se o tom jakýmkoli způsobem dostalo zprávy nepříteli nebo oné moci, s níž válka vypuknouti hrozí.

2. V míru dopouští se zločinu vyzvědačství ten, kdo vypátrá taková zařízení nebo takové předměty, jež vztahují se k válečné moci státu a správou státní veřejně konány nebyly ani se správou státní za veřejné nepokládají, v tom úmyslu, aby dostalo se o tom zpráv některému cizímu státu nebo náčelníkům (vojevůdcům) jeho (§ 324 voj. z. tr.).

3. Spoluvina: Spoluviny ve zločinu vyzvědačství dopouští se:

a) kdo za války nebo v době zbrojení úmyslně radou nebo skutkem pomáhá slídiči při vypátrání, při vyrozumění nepřítele, cizí moci neb náčelníků (§ 322 odst. 2 voj. z. tr.);

b) kdo v některou jinou dobu stejným způsobem nápomocen jest k tomu, by vypátraly se ony věci nebo aby se vypátrané sdělilo s cizím státem nebo náčelníky jeho (§ 325 odst. 2 voj. z. tr.);

c) spoluvina v zločinu vyzvědačství spáchána jest poskytováním výhod vyzvědači v době války nebo v čas vojenského zbrojení, t. j. úmyslným opomenutím překaziti výzvědy, nebo úmyslným opomenutím oznámení (neboli úmyslným neoznámením § 323 voj. z. tr.).

4. Tresty:

a) Za války potrestati sluší zločin vyzvědačství smrtí provazem a jestliže zločinec dopaden byl při činu nebo v čas války, nakládá se s ním podle práva stanného (§ 322 voj. z. tr.). Tentýž trest postihuje hlavní vinníky a spoluvinníky, kteří dopustí se zločinu tohoto dle § 321 voj. z. tr.; nemají-li však povědomosti o tom, že se činí přípravy k válce, nastupuje za trest těžký žalář od 1 do 5 let, po případě do 10 let.

b) Spoluvinníci ve smyslu § 323, spáchavší spoluvinu poskytnutím výhod v čas války, trestají se těžkým žalářem od 5 do 10 let.

c) Na zločin slídění v čas míru uložen jest trest těžkého žaláře od 1 do 5, po případě do 10 let, na spoluvinu od 1 do 3, eventuelně do 5 let.

5. Delikty se slíděním příbuzné jsou dle § 327 voj. z. tr., jenž nese nadpis »Jiné činy proti válečné moci státní«, tyto: Kdo v dobách válečných nebo v čase, kdy mu známo jest, že jsou vojenská opatření nebo

zbrojení v proudu, ve srozumění s určitým nepřítelem, nebo bez takovéhoto srozumění kdo dopustí se jakéhokoli jednání neb opomenutí proto, aby takovýmto dorozuměním, jednáním neb opomenutím zjednána byla rakouskouherské moci válečné nebo válečnému vojsku s ní spojenému nějaká újma nebo nepříteli nějaká výhoda. Takováto jednání jsou: rozvrácení železnic, telegrafů, založením ohně na předmětech vojenských a pod. Trestem jest smrt provazem, po případě těžký žalář od 10 do 20 let (§§ 328 a 329 voj. z. tr.). Spoluviny ve zločinu tomto se dopouští ten, kdo jemu jakýmkoli způsobem nadržuje (úmyslným nezabráněním zločinného podniku, opomenutým oznámením). Trest: těžký žalář od 5 do 10, eventuelně do 20 let (§ 330 voj. z. tr.).

6. Prominutí trestu: Prominutí trestu při zločinu tomto má místo, jestliže některý spoluvinník lítostí pohnut jsa buďto sám zločinu zabrání, neb udá věc úřadu v době, kdy úřadu o tom ještě ničeho známo nebylo, a škoda může odvrácena býti (§ 331 voj. z. tr.).

7. Odměny na udání vyzvědačů: Kdo udá vyzvědače vrchnosti, nebo zmocněním se a zadržením zločince nebo jiným způsobem činu zamezí, dostává odměnu 200 zl., jakmile vojenským soudním úřadem (soudem) konstatována byla pravda udání neb zamezení onoho (nař. min. války ze dne 25. července 1866 ad C. K. č. 4297).

Výživa viz Alimentace.

Vzdání se.

I. Pojem.

Vzdání se jest dobrovolné zřeknutí se práva nabytého neb očekávaného. Vzdání se může býti bezpodmínečné nebo podmínečné dle toho, zdali bylo učiněno beze vší výhrady nebo pod výminkou, že nastane nebo nenastane určitá okolnost. Vzdání se může míti ten účinek, že dotyčné právo prostě pomíjí, nebo může se státi ve prospěch osoby třetí, tak že právo se všemi právními účinky svými přechází pak na tuto třetí osobu. Starší theorie definovala vzdání se jako projev vůle oprávněného, jímž se tento práva svého vzdává (srv. Seuffert. Pandecten I sv. § 90). Avšak projev vůle nestačí v četných případech k tomu, aby bylo lze mluviti o právoplatném vzdání se, tak na př. ke vzdání se práva vlastnického žádá se též vzdání se držby, ke vzdání se ve veřejných knihách zapsaných výmaz jejich, poněvadž, pokud dotyčné právo v knihách vězí, má se za to, že právně trvá (§ 469 o. o. z.).

Ke vzdání se pohledávky nestačí projev vůle sám o sobě, nýbrž jest z pravidla zapotřebí přijetí jeho a souhlasu zavázaného; podobně tomu jest i při vzdání se dědictví.

II. Vzdání se může se vyskytovati ve formách různých. Jest darováním, jestliže vzdávající se navzájem žádné náhrady nedostane. Velice zhusta bývá též podstatnou částí vyrovnání, poněvadž při něm z pravidla jedna nebo druhá strana určitých práv úplně nebo z části se zříká. Vzdání se může býti projeveno i ve formě posledního pořízení, ve formě odkazu prominutím dluhu.

III. Velice důležita jest otázka, zdali všeobecné vzdání se jest přípustno a platno. Rakouské právo vylučuje především všeobecné vzdání se námitek proti platnosti smlouvy (§ 937 o. o. z.); ovšem jest možno zříci se všech pohledávek, jež někomu proti spolukontrahentu příslušejí.

Takové všeobecné vzdání se může však účinky jeviti jen v těch mezích, pokud sahá vůle a prohlášení stran, nikoli v území naprosto nedohledném, jak římské právo správně praví: ne ulla exceptio objiceretur (l. 4 D. si quis caut. 2, 11).

IV. Vzdání se v jednotlivých oborech právních.

1. Vzdání se v materielním právu civilním:

a) Povšechně platí o vzdání se jednotlivých práv zásada, že ten, kdo zříká se práva očekávaného, skutečně připadlého nebo pochybného, aniž by je jinému řádně odstoupil nebo zavázanému s jeho svolením je prominul, nemá býti pokládán za dárce (§ 939 o. o. z.); ovšem bylo by tu darování, když zavázanému s jeho svolením nesporné nebo pochybné právo bezplatně se promine (§ 1381 o. o. z.).

b) Vzdání se v jednotlivých odvětvích civilního práva může se týkati předmětů velice různých; může se vztahovati jak na práva věcná (vlastnictví, držbu, služebnosti, zástavní právo a pod.) tak i na práva obligační. Zejména sluší se zmíniti o těchto případech zvláštních:

α) Vzdání se promlčení: Promlčení předem vzdáti se nelze, ovšem však lze se zříci provedení promlčení dokonaného (§ 1502 o. o. z., roz. ze dne 28. března 1859 č. 2486, sb. 759).

β) Vzdání se dědictví: Kdo může sám platně se svým dědickým právem nakládati, jest též oprávněn předem se ho zříci. Takové vzdání se působí i pro jeho potomky (§ 551 o. o. z.). Vzdání se připadlého dědictví nevztahuje se na pozůstalost teprve později na jevo vyšlou (roz. ze dne 8. února 1870 č. 1357, sb. 3702). Vzdání se připadlého dědictví ve prospěch určité osoby třetí jest darováním (roz. ze dne 17. března 1887 č. 2597, sb. 11.507). Byli-li všichni dědicové k dědictví povoláni bez určení podílů nebo všeobecným výrazem »rovným dílem«, a nemůže-li nebo nechce-li některý z dědiců svého dědického práva použíti, připadá uprázdněný podíl ostatním ustanoveným dědicům (§ 560 o. o. z.). Zásada tato platí i tenkráte, když některý z dědiců zemřel již před zůstavitelem (roz. ze dne 22. června 1859 č. 7116, sb. 820).

γ) Vzdání se práva na posloupnost ve fideikomis: Držitel fideikomisu může se pro sebe, nikoli však pro potomstvo, byť i zde ještě nebylo, svého práva vzdáti (§ 632 o. o. z.). Čekanec k nastoupení oprávněný může se práva svého vzdáti toliko ve prospěch nejbližšího čekance dalšího (roz. ze dne 19. prosince 1876 č. 14.850, sb. 6323).

2. Vzdání se v civilním řízení soudním: Každá strana může se zříci jak jednotlivých prostředků útočných neb obranných (opravných prostředků, důkazů), tak i vůbec všech námitek, resp. žalovaný může k žalobě submitovati a tím uznati, že, i když by mohl proti žalobě nějaké námitky podati, jich podati nechce, resp. že se jich chce vzdáti. Avšak i žalobce může vzhledem k námitkám žalovaného svého práva se vzdáti tím, že žalobu bezpodmínečně beze vší výhrady zpět vezme a ji obnoviti se nepokouší. Vzdá-li se jedna sporná strana opravných prostředků, důkazů, všech nebo některé námitky, není z pravidla zapotřebí ku přijetí tohoto vzdání se souhlasu strany druhé, nýbrž již tím, že vzdání se mlčky nebo výslovně bylo projeveno, vzniká druhé sporné straně právo. Vzdání se má v civilním procesním právu značný význam, jelikož jest povahy dispositivní a tudíž každé straně jest ponecháno o svoje zájmy se starati.

Ustanovení civilního řádu soudního o vzdání se opravných a průvodních prostředků v mnohém směru se značně odchylují od civilního práva procesního dříve platného.

a) Po skutečném předložení listiny může se dokazovatel vzdáti tohoto průvodního prostředku toliko se svolením odpůrcovým (§ 302 c. ř. s.), a rovněž může sice strana vzdáti se svědka, kterého navrhla, avšak odpůrce může žádati, aby svědek, jestliže se již dostavil k výslechu, přes toto vzdání byl vyslechnut, aneb aby se v jeho výslechu, jestliže se již byl započal, pokračovalo (§ 345 c. ř. s.).

b) Podobně může strana, která nabídla důkaz znalci, tohoto důkazu se vzdáti, avšak odpůrce může žádati, by nařízené provádění důkazu přes to bylo vykonáno, když buďto provádění již se započalo neb alespoň znalci ku provádění důkazu již k soudu se dostavili (§ 363 c. ř. s.).

c) Jestliže žalobce při prvním roku nebo při ústním přelíčení vzdá se vymáhaného nároku budiž žaloba k návrhu žalovaného rozsudkem zamítnuta na základě vzdání se. Vztahuje-li se vzdání toliko k jednomu z několika nároků v žalobě vymáhaných anebo k části nároku, může na základě tohoto vzdání k návrhu vynesen býti rozsudek částečný (§ 394 c. ř. s.).

d) Strany mohou se toho vzdáti, aby položen byl rok k ústnímu jednání o odvolání. Vzdání toto jest účinné, bylo-li výslovně prohlášeno stranami v odvolacím spise nebo v podání ku procesnímu soudu první instance nebo k odvolacímu soudu učiněném (§ 492 c. ř. s.).

e) § 598 c. ř. s. ustanovuje, že strany ani ve smlouvě o rozsudím ani jinou úmluvou nemohou toho se vzdáti, aby předpisů § 586 (odmítnutí rozhodčích), § 592 (vyhotovení rozhodčího výroku) a § 596 (žaloba na zrušení výroku rozhodčího) nebylo užíváno.

3. Exekuční řád v § 39 č. 6 ustanovuje, že exekuce má býti zdvižena a zároveň všechny úkony exekuční až dotud provedené mají býti zrušeny, když věřitel vůbec nebo na lhůtu, jež prozatím ještě neprošla, vzdal se výkonu exekuce povolené nebo když upustil od pokračování v řízení exekučním.

V. Právo trestní.

Trestní řízení musí býti zahájeno a provedeno i tenkráte, když poškozený k trestnímu řízení se nepřipojil, resp. trestního stihání pachatelova nežádá a všech svých nároků se vzdá; jedině v případech, kde zákon žádá zvláštní návrh poškozeného, resp. při obžalobě soukromé, může poškozený kdykoli, pokud rozsudek nebyl vynesen trestního stihání pachatele se zříci resp. svých nároků zcela nebo z části se vzdáti. O formě vzdání se trestní řád vůbec ničeho neustanovuje; vzdání se může tudíž býti projeveno výslovně nebo konkludentními činy, na př. tím, že v určené lhůtě návrh nebyl podán, že nebyly provedeny určité úkony procesuální, z jichž opomenutí se soudí, že soukromý žalobce od obžaloby ustoupil, dále nedostaví-li se žalobce ku hlavnímu přelíčení nebo prokáže-li žalovaný, že mu žalobce odpustil. Avšak i veřejný žalobce a obviněný mají právo jednotlivých opravných prostředků nebo procesných úkonů se vzdáti, pokud trestní řád to dopouští, na př. lze se vzdáti výslechu svědků, prostředků průvodních a opravných (opatření listin, přečtení jich při hlavním přelíčení, vzetí svědků pod přísahu, podání odporu), kdežto provádění předpisů trestního řádu nemohou se vůbec zříci, na př. nelze se vzdáti veřejnosti řízení, předsevzetí pokusu o smír při deliktech soukromých, obhájce před po-

rotou a pod. Vzdání se působí jen potud, pokud sahá právo vzdávajícího se. Je-li více obviněných, nemá vzdání se jednoho žádného vlivu na práva ostatních.

VI. Právo správní.

I v právu správním se všeobecně uznává možnost práv se vzdáti resp. vzdáti se jich provedení; tak zejména interesenti, kteří byvše předvoláni (třebas ediktálně) se k jednání nedostaví nebo žádných námitek dostavivše se nečiní, vzdávají se tím případných prostředkův opravných. Vzdání se má zvláště důležitý význam v právu horním. Horní úřady jsouce povolány chrániti důležité zájmy hornictví, jsou též povinny v případech vzdání se horních oprávnění učiniti vhodná opatření k zachování hor a k dalšímu jich provozování. Dle horního práva lze se vzdáti všech druhů horních oprávnění. Při těžířstvu může každý podílník odříci se svého podílu t. j. jeho se vzdáti, ve kterémžto případě pak připadá jeho podíl ostatním. Byly-li opuštěny revírní štoly, mohou býti za šetření předpisů platných pro prvotní jich propůjčení opět uděleny (§ 97 hor. z.). Prohlásí-li držitel hor, že se chce svých dolů nebo denních měr vzdáti, buďtež na základě tohoto prohlášení, k němuž musí býti přiložena listina o jich propůjčení, míry, neváznou-li na nich žádná břemena hypotekární, vymazány a veřejné knihy a mapy revírní v tom směru opraveny (§ 263 hor. z.).

Srv. též čl. Řízení vyzývací v právu vodním a Expropriace.

Vzdání se dědictví viz Právo dědické.

Vzduch.

Dle práva římského náleží ke každému pozemku též prostor vzduchový kolmo nad povrchem pozemku, pokud lidský vliv možný a má právně nějaký význam. Ve shodě s tím nařizuje § 297 o. o. z., že vzduchový sloup kolmo nad budovou jest přísiušenstvím budovy, ovšem že jen potud, pokud možno jej opanovati (rozh. ze dne 24. listopadu 1886 č. 13.438 sb. č. 11.270, ze dne 2. dubna 1873 č. 3067 sb. č. 4926). Držba sloupce vzduchového sáhá jen tak daleko, pokud se ho užije (roz. ze dno 28. září 1869 č. 10.518 sb. č. 3517). Každý vlastník pozemků jest tudíž oprávněn větve visící přes jeho prostor vzduchový oklestiti anebo jinak jich upotřebiti (§ 422 o. o. z.), neboť jakožto držitel prostoru vzduchového jest držitelem též toho, co přesahuje do prostoru tohoto (rozh. ze dne 5. ledna 1881 č. 13.981, sb. č. 9732). I požívateli přísluší toto právo k věcem přesahujícím do jeho prostoru vzduchového (rozh. ze dne 6. října 1869 č. 11.093 sb. č. 3527).

Zabavení (v řízení trestním).

I. Pojem.

Předměty, na nichž, neb jimiž byl spáchán čin trestní, neb které patrně pachatel zanechal na místě činu, vůbec pak předměty, jež mají obviněný neb svědkové za pravé seznati, aneb jež mohou posloužiti ku provedení důkazu, buďtež, byly-li nalezeny při ohledání neb domovní prohlídce soudcem seznamenány a zabaveny, t. j. odňaty a buď soudně uschovány aneb aspoň do soudního opatrování vzaty. K tomu konci vloží se věci takové buď do obálky pečetí soudní uzavřené, aneb se na nich učiní soudní znamení, by nemohly se jiné za ně podstrčiti neb vyměniti.

Jsou-li mezi věcmi zabavenými věci bohoslužbě zasvěcené, má soud o to pečovati, by byly od jiných věcí odděleny a náležitě uschovány (§§ 98 a 143 tr. ř.). Při domovní prohlídce mohou býti zabaveny i papíry. Ne-

chce-li majitel dovoliti prohlídku, buďtež zapečetěny k soudu složeny a vyžádáno ihned rozhodnutí radní komory, mají-li býti papíry prohlíženy aneb vráceny. Též v tom případě, že nelze papíry do uschování soudního vzaté ihned sepsati, buďtež dány pod obálku pečetí soudní uzavřenou. Když se papíry rozpečeťují, budiž ten, jehož se týče, vyzván, by byl přítomen. Nepřijde-li po takovém vyzvání, aneb nemůže-li pro nepřítomnosť býti vyzván, rozpečetí se nicméně papíry (§ 145 tr. ř.).

II. V zájmu výkonu trestní pravomoci lze zabaviti též dopisy, telegramy neb jiné zásylky, jež obviněný, který jest pro nějaký zločin nebo přečin již uvězněn anebo proti němuž z této příčiny byl vydán rozkaz postavovací nebo zatýkací, někam odesílá, neb které jemu svědčí a lze dále žádati na úřadech poštovních neb telegrafních neb jiných ústavech dopravovacích za jich vydání (§ 146 tr. ř.).

O zabavení budiž nejdéle ve 24 hodinách vyrozuměn obviněný a není-li přítomen, jeho příbuzní (§ 148 tr. ř.). Též státní zástupce je oprávněn, je-li nebezpečí v prodlení, žádati ústavy dopravní, by zadržely zmíněné zásylky, dokud nedojde soudní opatření; nedojde-li však toto ve 3 dnech, nesmí doprava býti dále odkládána (§ 146 al. 2 tr. ř.). Věci zabavené otevříti může jen soudce a sice beze všeho, svolí-li k tomu obviněný. Nesvolí-li a není-li nebezpečí v prodlení, lze je otevříti jen se schválením radní komory (§ 147 tr. ř.). Obsah otevřených dopisů a telegramů, musí se, ač není-li se obávati, že by sdělení mohlo míti na vyšetřování škodlivý vliv, oznámiti obviněnému neb tomu, komu svědčí (§ 148 tr. ř.). Konečně dlužno podotknouti, že byla-li na základě zák. ze dne 5. května 1889 č. 66 ř. z. zastavena působnost čl. 10. zákl. zák. st. ze dne 21. prosince 1867 č. 162 ř. z., mohou dopisy býti zabaveny a otevřeny i kromě případů domovní prohlídky neb zatčení a bez soudcovského příkazu.

III. Zabavení tiskopisů.

Tiskopisy, jež byly vydány neb se rozšiřují proti předpisům zákona tiskového, neb jež dlužno pro jich obsah ve veřejném zájmu stíhati, mohou býti zabaveny od úřadů bezpečnosti a to buď přímo, buď k rozkazu státního zástupce.

Zabavení takové má se do 24 hodin oznámiti státnímu zástupci toho místa, kde má své sídlo soud, jemuž přísluší trestní pravomoc vykonávati. K oznámení takovému přiložen buď výtisk tiskopisu. Ve všech ostatních případech může jedině soud zabavení nařídíti a to k obžalobě soukromého žalobce, a k návrhu v ní vznesenému, aby se tak stalo (§ 487 tr. ř.). Bylo-li zabavení předsevzato od úřadu bezpečnosti přímo nebo k příkazu jiného státního zástupce, než toho, jenž se nalézá v sídle příslušného soudu (ku př. od státního zástupce místa vydání tiskopisu), má poslednější do 3 dnů, — kterážto lhůta není však propadnou — ode dne učiněného oznámení buď zrušení zabavení úřadem bezpečnosti nařídíti, buď za potvrzení u sborového soudu I. stolice, resp. soudu okresního žádati. Nařídil-li však státní zástupce v sídle příslušného soudu sám zabavení, má do 3 dnů, počítajíc od té doby, co o výkonu byl zpraven, u příslušného soudu za potvrzení žádati (§ 488 tr. ř.). Soud má pak zabavení do 3 dnů buď potvrditi buď zrušiti. Nepotvrdil-li by soud zabavení do 8 dnů po vykonání a nepodal-li by státní zástupce stížnosť pro toto nepotvrzení zabavení pomine a úřad bezpečnosti má je k žádosti strany bez prodlení

zrušiti. Bylo-li zabavení potvrzeno, podrží platnosť až do konečného rozhodnutí u věci hlavní (§ 489 tr. ř.). Do 8 dnů po potvrzení zabavení má pak státní zástupce, ač nestalo-li se tak již dříve, buď podati návrh na zavedení přípravného řízení, buď podati spis obžalovací, aneb vznésti návrh na zavedení t. zv. objektivního řízení, jinak zabavení pomine a bude k žádosti strany zrušeno (§ 490 tr. ř.).

Zabavení (v trestním právu důchodkovém).

Zabavení v trestním právu důchodkovém jest určité opatření úřadu důchodkového, mocí kteréhož vzíti jest v úřední uschování ony předměty, které nesou stopy nějakého přestupku důchodkového, dále spisy, knihy, účty, nástroje, z nichž důvodně lze na nějaký přestupek důchodkový souditi.

I. Předmět zabavení.

Zabaveny mohou býti veškery předměty, jež jsou v nějakém spojení s určitým důchodkovým přestupkem; zvláštní předpisy platí:

1. O knihách živnostenských. Tu platí zásada, že živnostenské knihy, jichž prohlídka se nařizuje, ponechány mají býti zpravidla živnostníku v rukou; jen když je tu důvodné podezření, musí úřad důchodkový sám knihy živnostenské v uschování vzíti. Zabaví-li se knihy živnostenské, sluší je dle potřeby a nutnosti zcela nebo z části zapečetiti. Živnostník dotyčný oprávněn jest jak do knih, jež mu byly pod zapečetěním zanechány, tak i do knih úředně uschovaných u přítomnosti některého úředníka k tomu ustanoveného nahlédnouti a výtahy z nich si pořizovati. Dotyčný úředník může pečeť odstraniti, pokud živnostník žádá i o dovolení nahlédnouti v příslušná místa knih svých, avšak pečeť musí být po nahlédnutí opět vložena. Všichni úředníci v knihy živnostenské nahlížející, jakož i všichni úřadové a orgánové mají přísně nařízeno považovati za neporušitelné úřední tajemství obsah knih a zápisků, jež z knih čerpali (§§ 291—295 ř. cel. a monop.).

2. Listiny a spisy: I zde povýšeno za zásadu, že listiny a spisy nesmějí býti majiteli odňaty ani zadržovány, pokud toho účel řízení nevyhledává. V každém případu sluší je však vlastníku opět vydati a to neprodleně, jakmile již zadržování jich nutným není (§ 556 trest. z. důch.).

3. Jiné předměty: Předměty podléhající zkáze, nebo jichž uschování až do konce řízení způsobilo by značné výlohy, mají být vydány vlastníku, jestliže složí hodnotu v hotovosti nebo dá úplnou jistotu a nejde o zboží nebo předměty z obchodu vyloučené, jichž odebírání nebo používání bezpodmínečně zakázáno jest; ve všech ostatních případech však musí býti u úřadu, jenž je v uschování byl přijal, nebo u nejbližší místní vrchnosti prodány způsobem předepsaným pro prodej předmětů, jež v úředním uschování déle se nepodržují, a obnos za ně stržený se pak musí uschovati (§ 557 trest. z. důch.).

II. Řízení při zabavení.

Zabavené předměty musí býti, pokud toho jich vlastnost vyhledává, opatřeny úřední pečetí a pečetí té strany, jež byla zadržena nebo u níž nalezena byla zadržená věc. Nedopouští-li povaha předmětu onoho zapečetění, sluší označiti jej jinakým patrným a neškodným způsobem a v popisu skutku to poznamenati. Není-li takovéto označení možným, popíše se předmět zevrubně dle podstatných znaků svých (§ 553 tr. z. důch.). O zabavení předmětu vydá se tomu, u koho nalezen byl, úřední

osvědčení, tak zv. boleta o zabavení, v níž vytknouti dlužno druh, počet, míru a váhu, znaky a vůbec zřetelné označení nebo popsání tohoto předmětu.

III. Příslušnost řádných soudů.

Ten, u koho nalezen byl nějaký předmět důchodkového přestupku, může žádati, aby věc odevzdána byla soudu a nárok naň vznesený, aby vyřízen byl řádným pořadem práva, jestliže spolu splněny byly tyto podmínky (na straně žadatelově):

1. nezakládá-li se nárok proti němu vznesený na nějakém právním udání, že on není ani pachatelem ani původcem, ani spoluvinníkem nebo podílníkem v dotyčném důchodkovém přestupku, ani neodnáší se příslušný nárok k ručení jeho za přestupek onen;

2. jestliže nedrží věci oné ve jménu nebo na prospěch původce, pachatele nebo spoluvinníka nebo podílníka v přestupku nebo osoby, jíž přináleží ručiti za přestupek důchodkový;

3. jestliže nabývaje věci nebo přejímaje věc šetřil náležitě při tom důchodkových předpisů v té příčině stávajících;

4. jestliže nepřevedl na sebe nebo nepřijal v uschování věc v onom stavu, v němž byla pod úřední uzavírkou;

5. jestliže nebyla věc postižena přímo při výkonu nebo pokusu přestupku;

6. není-li živnostníkem takovým, proti němuž požaduje se věc pro skrácení důchodkové, jež spáchal nebo o něž se pokusil některý živnostenský pomocník, jednatel, zřízenec nebo čeledín jeho (§ 161 trestního zák. důch.).

IV. Vydání předmětů zabavených.

Vydání toto nastati má, byl li obviněný pro nedostatek důkazů sproštěn neb osvobozen přestupku jemu za vinu kladeného nebo hodnotu jeho na hotovosti složil nebo úplnou jistotu dal. Úřady poštovní byly ministerstvem obchodu zmocněny k tomu, aby vyhověly žádostem úřadů důchodkových, úřadů a orgánů dovolávajicích se při tom § 552 trest. zák. důch. o zabavení oněch v cizozemsku podaných poštovních nákladů, na nichž důvodné podezření lpí, že obsahují podloudnické zboží, a aby náklady ty neotevřené doručiti daly dožadujícímu úřadu a vyrozuměly o tom adresáta s tím vyzváním, aby se obrátil na dotyčný úřad důchodkový stran vyřízení zásilky oné (výn. min. fin. ze dne 25. února 1890, č. 2885, halič. příloha k věst. č. 6 z r. 1890).

Zabití.

I. Pojem.

I právo zakouské rozeznává podobně, jako obecné právo německé a novější zákonníky trestní mezi způsoby úmyslného usmrcení vraždu a zabití Avšak rozlišující znak obou těchto způsobů jest jiný, než-li v obecném a moderním právu německém. Neboť kdežto v těchto právech (zejména v právu německém) oběma způsobům usmrcení společným jest úmysl usmrtiti, jest při zabití dle práva rakouského vyloučen přímý úmysl usmrtiti a vyhledává se jen nepřátelský úmysl, tedy nepřímý zlý úmysl ve smyslu § 1 tr. z. (nál. kas. dv. ze dne 16. prosince 1878 sb. č. 188 a j. v.). Kdo v tomto nepřátelském úmyslu proti jistému člověku jedná takovým způsobem, že z toho vzejde jeho smrt (tedy nikoli smrt některého jiného člověka, jako tomu jest při zločinu vraždy, viz článek

»Vražda«), dopouští se zločinu zabití (§ 140 tr. z.), při němž mysliti se dá sice spoluvina (nál. kas. dv. ze dne 1. dubna 1876 sb. č. 109 a ze dne 21. října 1893 sb. č. 1730), nikoli však pokus (nál. kas. dv. ze dne 7. června 1876 sb. č. 115).

II. Trest.

Podle toho, zda zabití jest loupežným či prostým, ustanoven jest na zločin zabití různý trest. Jestliže se totiž při podniku loupežném s jistým člověkem nakládá způsobem tak násilným, že z toho vzejde jeho smrt, podléhají trestu smrti všichni ti, kdož k usmrcení jeho spolupůsobili (§ 141 tr. z.). V ostatních případech (zabití prosté) uložen jest na zločin zabití těžký žalář v trvání pěti až desíti let; jestliže však

a) pachatel byl s usmrceným v blízkém příbuzenství (čímž rozuměti jest netoliko příbuzné v linii sestupující nebo vzestupující, nýbrž pojímati dlužno výraz ten v tom smyslu, jaký se mu obyčejně přikládá v občanském a rodinném životě a vůbec — srv. nál. kas. dv. ze dne 25. října 1882 sb. č. 490, a proto náležeti sem mohou i příbuzní poboční ku př. sourozenci, strýcové, děti sourozenců 1. stupně (nál. kas. dv. ze dne 10. června 1881 sb. č. 346), nebo

b) vůči němu stál ve zvláštní závaznosti (ku př. jakožto manžel; srv. nál. kas. dv. ze dne 3. června 1884 sb. č. 646), nastupuje v obou těchto případech trest těžkého žaláře od 10 do 20 let.

III. S uvedenými předpisy shoduje se i vojenský zák. trest. (§§ 419—421), jakož i trest. zák. pro Bosnu a Hercegovinu (§§ 215—217), jenže tento zákonník obsahuje v § 218 to zvláštní ustanovení, že manžel, jenž přistihne manželku svou při spáchání cizoložství a v prudkém pohnutí mysli usmrtí cizoložníky nebo jednoho z nich na místě (ať vraždou nebo zabitím) potrestán býti má pouze žalářem od 1 do 5 let (srv. též čl. »Rvačka«).

Zahájení rozepře viz Spor.

Zahrádky dětské viz Školy mateřské.

Záchody.

Stavební řády pro jednotlivé korunní země a jednotlivá města obsahují o zřizování záchodů bližší ustanovení, kteráž bez výjimky vyslovují zásadu, že při zřizování záchodů dlužno dbáti jednak předpisů zdravotních, jednak na zřeteli míti veřejnou slušnost.

1. Ve smyslu předpisů zdravotních mají se záchody tak zřizovati, aby světlo a vzduch měly do nich náležitý přístup (§ 81 stav. ř. pro král. České, § 64 stav. ř. pro Dol. Rak., § 83 stav. ř. pro Prahu, § 61 stav. ř. pro Korutany). Některé stavební řády mimo to nařizují, aby byly záchody opatřeny rourami pro výpary, jež by sahaly nad střechu (Čechy, Praha, Dol. Rakousy). Ve stavebních řádech se přihlíží též k tomu, aby v každém domě byl počet záchodů přiměřený povaze bytů, takže pro dva byty má býti zřízen nejméně jeden záchod (Praha, Korutany, Morava, Štýrsko). Rovněž jsou předpisy o šířce a délce záchodů, o přístupu vzduchu a větrání v záchodech, jakož i zákazy zřizování záchodů na blízku studnic. Stavební řády doby novější obsahují ještě zvláštní ustanovení o stavbách průmyslových; při těchto musí býti postaráno o to, aby vždy pro 30 osob aspoň byl pořízen jeden záchod. Rovněž pro veřejné místnosti má býti zřízen takový počet záchodů, aby vyhovoval i návštěvě větší, již předvídati lze (Čechy, Praha, Dol. Rak.).

2. Při zřizování záchodů musí také býti šetřeno veřejné slušnosti, pročež většina stavebních řádů obsahuje ustanovení, že záchody nemají býti zřizovány bezprostředně při silnici neb ulici nebo na veřejných místech (Čechy, Dol. Rak., Štýrsko, Vorarlb.). Při stavbách průmyslových musí býti záchody pro mužské odděleny od záchodů pro ženské dělnictvo.

3. Při všech vlacích pro dopravu osob určených musí býti ve vozích železničních záchody, jež mohou býti umístěny buď ve vozích osobních nebo ve vozích pro zavazadla, nebo ve vozích zvláštních. Ostatně bylo uloženo železničním správám, aby při rychlovlacích byl ve vozech dostatečný počet záchodů, tak aby cestujícímu obecenstvu bylo poskytnuto všecko potřebné pohodlí, na kteréž vzhledem ku vyššímu jízdnému zajisté nároky činiti lze (min. výn. ze dne 19. listopadu 1874 č. 3362).

Záchrana života.

I. Pojem a význam.

V pojem tento počítají se veškerá opatření, zařízení a prostředky, jimiž se jednak vybavují ohrožené osoby z obkličujícího je nebezpečí, jednak k životu opět se přivádějí. K záchraně osob z nebezpečí ohně vynalezena jsou jak výstavná zařízení, tak i zvláštní přístroje, z nichž lze některých s úspěchem použiti jen v jednotlivých případech, ku př. padáku, žebříku z provazů atd. K záchranným prostředkům doby novější počítati jest zejména plachty zachycující, záchranné koše, ochranný oděv proti ohni vynalezený Pavlinou pařížskou, dále různé aparáty, jimiž se dílem uvolňují otvory dýchací, dílem zbavují plíce zkaženého vzduchu a jim vzduch čerstvý přivádí. Proti nebezpečí utopení (viz tento článek) nebo při osobách na vodě nehodou stižených používá se zařízení zvláštních, aby se záchrana jich rychle a v čas uskutečniti mohla, tak ku př. záchranná lana, záchranné a plovací pásy, jež připevňují se k mostům, aby se mohlo přiskočiti pomocí jich k osobám tonoucím.

II. Předpisy policejní.

Co se policejních opatření dotýče vzhledem k záchraně osob, jichž život nějakým způsobem v šanc vydán jest, povinen je každý přispěti zdánlivě mrtvým, zmrzlým, utopeným, oběšeným, zardouseným, udušeným nebo bleskem zasaženým (nař. ze dne 25. ledna 1781 a ze dne 13. října 1781). Dekretem dv. kanceláře ze dne 20. června 1836 č. 13.680 vyhlášen byl zvláštní návod pro nelékaře k tomu, jak sluší se zachovati k záchraně otrávených a ku vzkřísení zdánlivě mrtvých. Předkem jest se postarati o to, by nebožák takový se vší opatrností dopraven byl na takové místo, kde lze pohodlně a náležitě prováděti s ním pokusy křísící a záchranné a aby se co nejrychleji obstaral lékař s potřebnými záchrannými prostředky.

III. Odměny za zachránění života.

Dekrety dv. kanc. ze dne 9. března 1827 č. 5295 a ze dne 11. června 1833 č. 13.635 (rozšířené i na Krakov výn. min. ze dne 12. září 1854 č. 234 ř. z.) stanoví, že za záchranu nějakého člověka z nebezpečí ohně nebo vody povoluje se i zvláštní odměna z pokladny státní. V každém takovémto případu záchrany života jest však k nabytí odměny potřebí, aby nade vši pochybnost nezlomnými důkazy prokázáno bylo, že nalézal se ve skutečném nebezpečí života nejen zachráněný, avšak i zachrance sám. Kdo chce dosíci odměny za zachránění života lidského, musí o to žádati u příslušného politického úřadu nejdéle do čtyř neděl počítaje dnem, kdy zachránění dokonáno bylo. Uplynutím této propadné lhůty pomíjí nárok

na zákonnou odměnu. Nějaké náhrady za tuto odměnu nelze žádati na zachráněném nebo jeho příslušnících. Záchranné toto přísluší nejen za zachránění člověka do vody spadnuvšího, nýbrž i za zachránění zdánlivě mrtvých kteréhokoli druhu jiného, dokáže-li se, že zachráněný i ochránce jeho byli v patrném nebezpečí života a jestliže ochránce skutečně svůj vlastní život v nebezpečí vydal (dek. dv. kanc. ze dne 15. ledna 1823, sb. Krop. sv. 48). Odměna za zachránění života povoliti se má i v případech, kde néštěstí způsobeno pádem do propasti, jsou-li tu zákonné podmínky a jmenovitě prokázáno-li nade vši pochybnost nebezpečí života obou — jak zachráněného tak i ochránce (výn. min. fin. ze dne 22. března 1850, svědčící místodržitelství tyrolskému, č. 55 z. z. str. 52).

IV. Zvláštní záchranná zařízení pozůstávají v rozsáhlé míře ve Vídni a v Praze, kdež činnými jsou zvláštní spolky (společnosti záchranné neb ochranné), jež ona zařízení vydržují a vedou; k účelu tomu mají k rukoum potřebný lékařský a zdravotní personál; zachranné společnosti zařídily pak zvláštní záchranné stanice, kdež dostává se první pomoci lékařské osobám nehodou tělesnou postiženým nebo na veřejné ulici náhle ochuravěvším k jich přání, načež pak buďto ponechávají se v domácím ošetřování nebo dopravují se do veřejných nemocnic. Rovněž jsou při živějších březích větších řek záchranné čluny a jiná opatření sdělána; konečně vydány jsou pro železnice zvláštní předpisy o záchranných opatřeních, z nichž zejména uvésti sluší poplašné znamení (Nothsignal). Podobně vytýkají i zdravotní zákony a instrukce pro lékaře obvodní a obecní četná nařízení a předpisy o záchraně života.

V. Záchrana života na moři.

Tam, kde nebezpečí v prodlení, povinen jest každý úřad neb orgán správy přístavní a zdravotní za vlastní zodpovědnost převzíti v obvodu mu přikázaném okamžitá nutná opatření mimořádná ve smyslu platných zákonných předpisů; avšak úřadům těmto přináleží další závazek, zpraviti totiž o nastalé pohromě a vykonaných opatřeních nejen přímo nadřízený úřad, nýbrž i úřad námořský a, kde toho potřebí, též příslušný úřad politický. Každý úřad i orgán pobřežní a zdravotní správy bez rozdílu povinen jest všem lodím, které jsou při pobřeží v nebezpečí, dovoliti příjezd do vlastního nebo do nejbližšího přístavu, ať již lodě ty opatřeny jsou pasem zdravotním čili nic, a musí dotyční orgánové lodě takové po čas pobytu jich ve přístavu náležitě ostříhati a teprve, když nebezpečí zažehnáno bylo, odkázati je na místo jich určení. Povinností plavců pak jest opatřiti se příhodnými zařízeními své lodní výzbroje k zachránění jednotlivých mužů, po případě celého mužstva; sem náležejí záchranné plachty, vesty korkové, vhodně upravené žínčnky, ochranné obleky, záchranné pltě a čluny, jakož i prostředky ke spojení s pevninou. Záchranné pltě, mají-li přepraviti přes vodu lidi, musí býti značně rozsáhlých rozměrů a míti potřebná zařízení k tomu, aby vlnami odneseny nebyly osoby z trosek lodních zachráněné. I lékařský lodní personál povinen jest při tom spolupůsobiti a dbáti toho, by loď byla vyzbrojena vším, co by dobré služby konati mohlo ve případu potřeby pro záchranu životů lidských.

Zájem exekuční.

Zájmem rozumíme ve smyslu ex. ř. úkon, jímž se na základě t. zv. titulu exekučního (viz čl. Tituly exekuční) zevrubně určuje předmět exekučního práva zástavního (pignus judiciale), zájmem vzniklého. Zájmem

vznikne tedy právo zástavní. Forma zájmu je různá dle toho, mají-li býti zabaveny věci movité nebo nemovité. Podotknouti sluší, že ku jmění movitému počítá zákon jednak movité věci hmotné, dále pohledávky peněžné, zejména též pohledávky knihovně zjištěné, dále nároky na vydání a plnění věcí hmotných a konečně jinaká práva majetková. K těmto právům majetkovým počítá zákon zvláště výminek (§ 330 ex. ř.), dále nároky na vydání majetkové podstaty neb na rozdělení majetkové podstaty neb na vyloučení příslušejícího podílu (§ 333 ex. ř. čl. 120, 126, 169 obch. z., §§ 1192, 1215, 841 o. o. z.), dále právo na plody neb jinaká požitková práva k věcem movitým neb nemovitým, dále živnostenská oprávnění, výsady průmyslové, práva rybolovu, honby, právo svobodného kutání (§ 334 ex. ř.), zákonné právo požívací otce ku jmění dítek (§§ 336 ex. ř., 150 o. o. z.), podniky živnostenské, tovární závody a jinaké podniky hospodářské (§ 341). Dále lze sem čítati nároky na odbírání dříví z lesa, práva na dobývání kamene, práva autorská, pokud ovšem ve smyslu zák. ze dne 26. prosince 1895 č. 197 ř. z. exekuce je připuštěna. Vzhledem dále k tomu, že o exekuci na nároky na vydání a plnění věcí hmotných platí podstatně tytéž předpisy, jako o exekuci na pohledávky peněžité (§ 325 ex. ř.), můžeme vlastně rozeznávati 3 skupiny jmění movitého, a sice

1. hmotné věci movité:

2. pohledávky a sice jak peněžné, tak i pohledávky na vydání a plnění věcí hmotných a konečně

3. výminek a t. zv. práva imaterielní neb individuelní shora vytčená.

Pokud se týče nemovitostí, rozeznává ex. ř. nemovitosti v knihách veřejných nezapsané a zapsané. O tom, jak se uvedené skupiny majetku movitého i nemovitého zabavují, sluší uvésti:

A. Zájem věcí movitých.

I. Zájem hmotných věcí movitých (res mobiles corporales). K nim počítá ex. ř. též kuksy, t. j. podíly na jmění nákladnictva (čl. XXV. uv. z. k ex. ř., jenž se postavil na stanovisko § 140 hor. z. stanovícího, že kuksy dlužno považovati se stanoviska právního za movitosti). Zájem záleží tu — dle shora řečeného — v založení soudcovského práva zástavního k movitostem dlužníkovým, jež se nalézají v detenci dlužníka samého neb věřitele neb osoby třetí k vydání jich ochotné (§ 262 ex. ř.). Zájem děje se pak buď zájemním popsáním, t. j. sepsáním a popsáním věcí v protokole (protokol zájemní) (§ 253 ex. ř.). Protokol zájemní předloží se soudu exekučnímu (§ 254 ex. ř.). Každé předsevzaté zabavení vyznačí se v zájemním rejstříku. O vedení rejstříku exekučního (*E.*) byly vydány nové předpisy nař. min. spr. ze dne 15. října 1898 č. 23.707, jež vešly v platnost 1. ledna 1899. Předpisy těmito byly změněny předpisy §§ 223 č. 1, 224 č. 1, 232 a 233 jednacího řádu ze dne 5. května 1897 č. 112 ř. z. Předposlední a poslední odstavec § 233 jedn. ř. byly zrušeny a na místo nich připojeny co § 233 *a*, *b*, *c* předpisy nové.

Byly-li již věci zajmuty pro jméno věřitele, děje se jich zabavení pro nového věřitele poznámkou v zájemním protokole dřívějším. Mluví se tu o nadzástavě (§ 257 ex. ř.). Forma zájmu je tudíž dvojí: zájemné popsání nebo poznámka v zájemném protokole. Zájmem vzniká právo zástavní ke věcem v protokole zájemním sepsaným a popsaným (t. zv. Pfändungspfandrecht), o kterém platí ta zvláštnost, že zaniká, nebylo-li do roka po zájmu žádáno za prodej a nebylo-li v řízení prodejném řádně pokračováno

(§ 256 odst. 2 ex. ř.). Tuto sankci § 256 vztahoval čl. XXXVII. uv. z. k ex. ř. též na exekuční práva zástavní, jež byla nabyta před 1. lednem 1898. Lhůta počítala se od 1. ledna 1898.

II. Zájem pohledávek (viz tento čl.).

III. Zájem jinakých práv majetkových (§§ 330 nn. ex. ř.). Zájem děje se tu:

1. stejně, jako u pohledávek, t. j. doručením soudního zákazu placení poddlužníkovi. To ovšem je jen tehdá možným, když tu nějaký poddlužník vůbec jest. Není-li ho však, děje se zájem

2. doručením zájemního usnesení (Pfändungsbeschluss) obsahujícího zákaz disposice exekutovi, t. j. soud nařídí exekutovi, by se zdržel veškeré disposice právem dotyčným. Usnesení takovému rekursem odporovati nelze (§ 345 č. 1 ex. ř.). Konečně děje se zájem

3. zájemným popsáním, pokud se týče poznámkou na dřívějším protokole zájemním. To státi se může ovšem jen tehdá, když podstata práva majetkového dopouští zájemné popsání (§ 331 ex. ř.).

B. Zájem nemovitostí.

I. Zájem nemovitostí v knihách veřejných nezapsaných děje se zájemním popsáním (§ 90 ex. ř.). Zájemní popsání lze však jen tenkráte předsevzíti, když a pokud nemovitost, o kterou jde, je v držení neb spoludržení dlužníkově. Není-li držení soudu exekučnímu známo a nelze-li je ani osvědčiti listinou, budiž dlužník dříve slyšen o držbě nemovitosti, než se nařídí zájemní popsání. O nařízeném zájemním popsání budiž zpraven dlužník a buďte mu zároveň oznámeny místo a čas jeho výkonu. Zájemné popsání staň se tak, že části nemovitosti dle druhu kultury, výměry a hranic za současného označení osoby držitelovy a náleží-li nemovitost několika osobám, tedy i spoludržitelů, jakož i s čísly parcel katastrálních, z nichž se nemovitost skládá, zapíší se do protokolu. V protokole uvede se též prohlášení, že nemovitost neb její díl dlužníkovi náležející je zabavena pro vykonatelnou pohledávku věřitele, jehož jméno a obydlí a též obydlí zástupce věřitelova se též v protokolu uvede. Pohledávka budiž v protokole dle kapitálu a příslušenství s poukázáním na titul exekuční uvedena a co vykonatelná označena. Protokol o vykonaném popsání zájemním předloží se pak soudu exekučnímu a o vykonaném zájemním popsání zpraví soud exekuční exekventa i exekuta. Byla-li nemovitost již pro jinou vykonatelnou pohledávku vylíčeným způsobem zajmuta, vykoná se zájem později povolený poznámkou v protokole již sepsaném, ač neodporuje-li se správnosti a úplnosti prvního zájemního popsání. V poznámce pojmenován buď věřitel, k jehož návrhu se pohledávka dále zabavuje a pohledávka sama buď co vykonatelná označena. Mimo to uvedeno buď bydliště věřitelovo a jeho zástupce. Každý zájem nemovitosti zájemním popsáním neb poznámkou v zájemním protokole vykonaný vyhlásí se v obci, ve které nemovitost leží, způsobem v místě obvyklým obecními zřízenci a mimo to oznámí se vyhláškou na soudní desce soudu exekučního přibitou (§§ 91 až 95 ex. ř.).

II. K nemovitostem v knihách veřejných zapsaným zřídí se exekuční právo zástavní vkladem knihovním (o tom viz § 88 nn. ex. ř. a zejména čl. Právo zástavní).

Ku konci sluší podotknouti, že zájem jest též jedním z úkonů exekučních, jimiž lze zajistiti pohledávky peněžité (§ 374 ex. ř. a čl. Zajištění).

Zájem kapesní.

Nejjednodušší formou exekuce ku dobytí pohledávek peněžných jest případ ten, kde najde orgán výkonný u exekuta hotové peníze. Peníze, totiž, při zabavení shledané, orgán výkonný uschová a je-li tu jen jediný věřitel, tomuto na kvitanci odevzdá. Odnětí peněz orgánem výkonným působí stejně, jako placení dlužníkovo. Je-li však zde více věřitelů, tedy složí se peníze v soudní kanceláři a soudem exekučním rozdělí a sice dle povahy případu buď samostatně aneb spolu s výtěžkem strženým za ostatní věci zabavené. V těchto případech mluví se o zájmu kapesním. Má-li ovšem orgán výkonný pochybnosť o tom, jaká částka připadá exekventovi, aneb o dluhopisech, jež od věřitele při zaplacení zpět třeba žádati, neb o tom, co na dlužních úpisech má odepsati, tedy vyžádej si před vydáním peněz poukazu od soudu exekučního (§ 261 ex. ř.).

Zájem pohledávek.

I. K pohledávkám čítá exekuční řád nejen pohledávky peněžité, nýbrž též pohledávky na vydání nebo plnění věcí hmotných (§§ 294, 325 ex. ř.). Nepatří sem však pohledávky z cenných papírů, jež mají cenu bursovní a jež co do exekuce rovná zákon věcem hmotným movitým, ovšem nařizuje prodej z volné ruky (§ 268 ex. ř.).

II. Zájem pohledávek děje se tím, že soud exekuci povolivší zakáže poddlužníkovi (Drittschuldner), t. j. dlužníkovi exekuta, platiti. Zabavení je tu dokonáno doručením zákazu placení. Doručení v tuzemsku poštou státi se nesmí (§ 294 ex. ř.). Vede-li se exekuce na pohledávky peněžné exekutu proti eráru neb fondu veřejně spravovanému příslušející, doručí se zákaz placení jednak pokladně, u které exekut placení požadovati má, jednak úřadu, jenž plat dotyčný poukazuje. Dokonán je však zájem, doručením zákazu placení úřadu plat poukazujícímu (§ 295 ex. ř.), nikoliv tedy, jak tomu posud bylo, pokladně. Byly tudíž administrativní předpisy dosud platné v tomto směru ex. ř. modifikovány, pokud se týče zrušeny. Na základě čl. XLI. uv. z. k ex. ř. bylo vydáno za příčinou provedení předpisů obsažených v § 295 ex. ř. nařízení všech ministerií ze dne 24. října 1897 č. 250 ř. z. o vedení exekuce na pohledávky proti státu neb fondu veřejně spravovanému. Tímto nařízením, jež nabylo platnosti současně s novými zákony procesními (1. lednem 1898) zrušena byla nařízení ze dne 9. května 1860 č. 125 ř. z. a nař. min. fin. ze dne 7. března 1882 č. 10 věstníku min. fin.

Zvláštnosť při zájmu pohledávek je tudíž ta, že soud exekuci povolující vlastně sám zabavuje. Výjimka nastává při pohledávkách v § 296 ex. ř. uvedených. Zájem pohledávek ze směnek a jiných papírů, jež rubopisem lze převáděti, jakož i pohledávek ze cheků neindossovaných, poukázek kupeckých a listů zavazujících, dále ze vkladních knížek bankovních, spořitelních a záloženských děje se totiž tím způsobem, že orgán výkonný z rozkazu soudu exekučního papíry ty, sepsav protokol zájemní k sobě vezme a k soudu neb v kanceláři soudní složí (§ 296 ex. ř.).

Zde záleží zájem v sepsání a popsání papírů. Tento způsob žádá povaha zmíněných papírů, vždyť papír je tu nositelem pohledávky a bez papíru by nebylo možno pohledávku vykonati. Soud, u kterého jsou papíry v § 296 ex. ř. uvedené uschovány, předsevezme všechny úkony k zachování práv v těchto papírech vtělených potřebné (zejména presentace, protesty, notifikace) (§ 297 ex. ř.); byly-li papíry tyto již pro jiného

věřitele zajmuty, vykoná se zájem pro pozdější věřitele poznámkou v protokole zájemním, podobně jak tomu jest při zájmu hmotných věcí movitých (§ 296 ex. ř. poukazující na § 257 ex. ř.).

III. Právo zástavní vzniká tedy k pohledávkám:

1. Doručením zákazu placení poddlužníkovi;

2. Zájemným popsáním nebo poznámkou v zájemním protokole, pokud jde o papíry v § 296 ex. ř. vytčené. Právo zástavní k pohledávkám vzniká však i jiným způsobem, totiž vkladem knihovním. Vede-li se totiž exekuce na pohledávky knihovně zjištěné, třeba k jich zájmu vkladu práva zástavního do knihy veřejné. Vázne-li však již smluvené právo podzástavní (subpignus conventionale) na knihovně zjištěné pohledávce exekutově ve prospěch pohledávky vykonatelné, stačí k zájmu: knihovní poznámka vykonatelnosti. Zároveň s nařízením knihovního zápisu, zakáže se poddlužníkovi platiti (§ 320 ex. ř.).

IV. Účinky zástavního práva ku pohledávkám nabytého jsou:

1. obmezení disposice exekuta zabavenou pohledávkou;

2. povinnosť uložená exekutovi § 301 ex. ř. Exekuční soud nařídí totiž k návrhu exekventa poddlužníkovi, by se ve 14 dnech vyjádřil o jistých okolnostech v § 301 uvedených a pro posouzení bonity Zabavené pohledávky důležitých (zejména nezná-li pohledávku, zda, pokud se týče na jakém plnění vzájemném je závislou povinnosť placení a t. d.). Návrh takový může ostatně exekvent učiniti již v žádosti za povolení zabavení. Stalo-li se tak, nařídí se soudem exekuci povolujícím současně se zákazem placení poddlužníkovi, by se o pohledávce ve smyslu § 301 vyjádřil. V takovém případě sečká se však s rozhodnutím o návrhu na přikázání pohledávky (neboť i tento návrh může již v návrhu exekučním býti obsažen [§ 303 srv. 264 odst. 2. ex. ř.]) až do vypršení zmíněné 14denní lhůty (§ 303 ex. ř.). Na konec doložiti sluší, že předpis § 301 ex. ř. neplatí, jde-li o pohledávky, jež příslušejí exekutovi proti eráru nebo fondům veřejně spravovaným (§ 302 ex. ř.).

Zájem soukromý.

I. Pojem.

V nejširším slova smyslu značí slovo zájem soukromý jistý svémocný akt, jistý akt libovůle a zakázané svépomoci k tomu cíli provedený, by pro domnělý nárok zjednána byla náležitá jistota bez intervence soudní a úřední svémocným uchopením se cizích předmětů. Řád právní nemůže trpěti svémocnost; již právo římské zapovídalo přísně zájem soukromý: takovéto zakázané svépomoci dopouštěl se jmenovitě věřitel, jenž odňal dlužníkovi dlužný předmět k uspokojení svému nebo svémocně dohnal dlužníka svého k tomu, aby mu plnil; za trest pozbyl dle tak zv. decretum divi Marci (jež asi vydáno bylo v použití legis Juliae de vi privata — § 10) své pohledávky a musil opět vydati to, co si přisvojil nebo čeho nabyl.

II. Právo soukromé.

Právo rakouské připouští jen výjimečně a za určitých obmezení zájem soukromý; tak stanoví § 1321 o. o. z. na ochranu držitele za účelem vlastní ochrany a k odvrácení značnější škody dle obdoby § 344 o. z. z., že ten, kdo na pozemku svém přistihne cizí dobytek, není již proto oprávněn zabíti jej; může jej vhodným násilím zahnati, nebo utrpěl-li

škodu od dobytka, vykonati zájem soukromý na tolika kusech dobytka, aby měl dosti k odškodnění svému. Avšak musí v 8 dnech s vlastníkem dobytka se vypořádati, nebo vznésti žalobu na soud, jinak povinen jest pak zajmutý dobytek vydati. K tomu připojuje § 1322 o. o. z.: Zajmutý dobytek musí být vydán též, jestliže vlastník poskytne jinou přiměřenou jistotu. Aby se toto právo zástavní mohlo ku platnosti přiváděti, nepředpokládá důkazu viny na straně vlastníka zajmutého dobytka (rozh. ze dne 14. listopadu 1877 č. 5748 sb. č. 6654). Rozhodnutí toto vylučuje však zájem soukromý, jestliže zabloudil dobytek na cizí půdu náhodou, a to obdobou závěrečné věty § 1320 o. o. z., avšak přiznati že neprávem; neboť § 1321 o. o. z. připouští zájem soukromý ve všech případech, kde cizí dobytek se na cizí půdě přistihne, bez rozdílu, zda o tom vlastník věděl čili nic, stalo-li se tak s jeho přivolením čili nic. Moment viny má jen vliv na náhradní povinnost a rovněž tutéž účinnost jeví moment nedbalosti nebo náhody. Jakkoli pak zapovězeno jest zabíti onen dobytek, přece nelze upříti pro případy značného nebezpečí, jako ku př. když ocitnou se na cizím pozemku zlí, kousaví nebo dokonce snad vzteklí psi a ohrožují vlastníka, příslušníky jeho rodiny nebo jeho zvířata, že zabití takto nebezpečných zvířat bude do jisté míry i nezbytným (rozh. ze dne 24. července 1879 č. 7493 sb. č. 7550). Není pochybností však o tom, že i vlastník pozemku oprávněn jest prozatím zajmouti cizí dobytek, jejž na svém pozemku přistihne, a žádati na základě § 1321 o. o. z. za soudní uschování jeho (rozh. ze dne 13. září 1873 č. 9102, sb. č. 5081); předpokládá se tu ovšem, že vlastník dobytka se s ním nevypořádá nebo zpěčuje se mu dáti jinou přiměřenou jistotu.

III. Právo veřejné.

I v jednotlivých zákonech práva veřejného dovolen jest zájem soukromý; tak zejména dle § 63 zák. lesního pro ten případ, když dobytek neoprávněným způsobem do cizích lesů vehnán byl nebo tam z nedbalosti vpuštěn, má průchod ustanovení (závěrečná věta) § 1321 o. o. z. Nelze-li však zajmouti kozy, ovce, vepře a drůbež, může vlastník dobytek tento zabíti, nesmí však si ho přisvojiti, nýbrž nechati zdechlinu na onom místě vlastníku (§ 65 zák. les.). Byl-li dobytek do lesa zahnán jen k zachránění před nějakým nebezpečím, jemuž by jinak neunikl (ku př. vánice, bouře, krupobití), nedovoluje se soukromý zájem, avšak škoda tím způsobená musí býti nahražena (§ 66 zák. les.).

Poškodil-li pozemek polní nějaký dobytek, nenáležející do stáda obecního střeženého obecním pastuchou, má ochranný personál polní vykonati zájem jeho a odevzdati jej místnímu představenému, kterýž učiní další kroky ku zjednání náhrady škody (nař. min. ze dne 30. ledna 1860 č. 28 ř. z., §§ 18—20). Při škodách způsobených na statku polním zvířaty práv jest vlastník jejich za náhradu způsobené škody bez rozdílu, zda zájem zvířat oněch proveden byl čili nic, a to i tehdy, když zvířata tato s jinými spojena byla ve stádo a nějakému pastýři svěřena (nař. min. ze dne 30. ledna 1860 č. 28 ř. z.). Každý majitel honby oprávněn jest zvěř, která do jeho loviště vstoupí, chytiti, zastřeliti nebo jinak zabíti (§ 4 pat. ze dne 28. února 1786, sb. Kropáčkova sv. II. str. 488). Jestliže pán myslivosti zastihne v lovišti svém kočky nebo slídící psy ve vzdálenosti aspoň 380 m. od nejbližšího stavení (domu), může je zabíti nebo dáti k tomu rozkaz (§ 40 čes. honeb. zákona).

Zajištění.

I. Pojem.

Zajištění jest plnění a poskytnutí vhodných a zákonem dovolených prostředků, aby právní nároky osob třetích byly utvrzeny a jich snadnější realisace umožněna. Již římské právo stipuluje řadu prostředků zajišťovacích: Tak ku př. cautio damni infecti, poskytující zajištění proti škodě hrozící cizímu vlastnictví ze sboření cizího sousedního stavení; dále cautio de amplius non turbando, příslušející tomu, jenž má právo služebnosti k ochraně a zajištění práv jemu ze služebností plynoucích; cautio usufructuaria, kterou plniti musí usufruktař vlastníkovi jako zajištění, že po skončení usufruktu věc v čas navrátí. S dalším rozvojem právních poměrů a velikým rozsahem, jehož nabyly jednotlivé ústavy právní, objevila se i potřeba rozšířiti obvod zajištění k ochraně práv osob třetích a tak byly sice mnohé prostředky zajišťovací z práva obecního do platného práva přejaty, avšak mnoho jiných, jako zastaralých a na nynější poměry se nehodících vyloučeno; největší část prostředků zajišťovacích byla však při postupujícím rozvoji a při různosti právních styků nově zavedená.

II. Právo občanské.

1. Základní zásady o poskytování zajištění obsaženy jsou v III. dílu v 1. hlavě o utvrzení práv a závazků. Zajištění může býti umluveno dohodnutím se stran (smluvené zajištění) anebo plyne ze zákona samého (zákonné zajištění). Ob. z. občanský obsahuje jak ve věcném právu, tak i na poli práva obligačního velikou řadu případů, ve kterých zákon zajištění výslovně nařizuje. Tak ku př. v kapitole o držbě stanoví zákon, že stavebník jest povinen, pakli při provádění novostavby hrozí držiteli věci nemovité zřejmě nebezpečí (§§ 341, 342, 343 o. o. z.), zříditi jistotu. Podobně může žádati vlastník věci od osoby oprávněné k užívání nebo plodům, při hrozícím nebezpečí, zajištění substance (§ 520 o. o. z.). V právu dědickém může legatář žádati zajištění svého legatu ve všech případech, ve kterých může zajištění žádati věřitel od svého dlužníka (§ 688 o. o. z.). Pokud trvá nebezpečí, že pozůstalosť nestačí ku zaplacení dluhů, a jinakých nutných vydání, povinen jest dědic odkazy splniti jen tenkráte, zřídí-li se jistota (§ 692 o. o. z.). Separatio bonorum dle § 812 o. o. z. jeví se zřejmě zajišťovacím prostředkem věřitelů pozůstalosti, odkazovníků a nepominutelných dědiců. Při společenství vlastnictví může přehlasovaná minorita žádati zajištění pro budoucí škodu (§ 834 o. o. z.). Je-li zde více věřitelů, musí dlužník jen tenkráte věc vydati určitému věřiteli, zřídí-li tento jistotu (§ 890 o. o. z.).

Kdo odevzdává věno, jest oprávněn při odevzdání nebo později, nastane-li nebezpečí, od příjemce zajištění žádati (§ 1245 o. o. z.). V případě konkursu může manželka žádati zajištění svého věna (§ 1260 o. o. z.). Rukojmě jest oprávněn od hlavního dlužníka zajištění tenkráte žádati, prošla-li lhůta dospělosti, aniž by dlužník závazek svůj byl splnil (§ 1364 o. o. z.). Ztratil-li se dlužní úpis, jest dlužník povinen jen tenkráte plniti, zřídí-li se mu jistota (§ 1428 o. o. z.). Těmito jednotlivými případy není však obor zajištění nikterak vyčerpán. Ostatně viz čl. Kauce.

2. Prostředky zajišťovací.

§ 1343 o. o. z. dělí prostředky zajišťovací ve 2 veliká oddělení: přistoupení osoby třetí ku závazku dlužníkovu a zastavení. Přistoupení osoby třetí může se státi dle § 344 o. o. z. trojím způsobem: jako plátce, jako spolu-

dlužník rukou nedílnou, neb solidárně. Další prostředek zajišťovací podává § 1348 o. o. z. rukojmovi v osobě rukojmí návratného (srv. čl. Rukojemství). Zastavení může se dále státi buď ve formě zřízení zástavy ruční nebo hypotheky (§ 1373 o. o. z.).

3. Výše zajištění: § 1374 o. o. z. stanoví jako minimum:

a) při zajištění zřízením hypotheky na domech polovinu ceny odhadní, při pozemcích dvě třetiny vyšetřené ceny;

b) při věcech movitých rovněž dvě třetiny ceny odhadní a

c) při rukojmích přiměřené jmění a stálé bydliště v zemi, patrně asi v té, kde má své bydliště věřitel (ostatně srv. čl. Jistota pupilární).

III. Právo obchodní.

O obchodech, platí co do povinnosti ku zajištění, jakož i co do prostředků zajišťovacích táž ustanovení, která dána jsou pro právní jednání, jež posuzovati dlužno dle zákona občanského. Obchodní právo obsahuje pouze některá zvláštní ustanovení, jichž potřeba jevila se vzhledem ku povaze obchodních styků, ku př. ustanovení čl. 119 a 120 obch. z., jež obmezují zajištění soukromého věřitele společníka na to, co tento společník pohledávati má na úrocích a na podílu ve společenském zisku. Podobně právo retenční (§ 313—316 obch. z.) není ničím jiným, než obchodním stykům vlastním prostředkem zajišťovacím. Konečně poukázati dlužno na zástavní právo komissionáře, speditora a povozníka (čl. 374, 382, 409 obch. z.). (Viz čl. Komissionář, Speditér a Dopravnictví.)

IV. Právo směnečné.

Ohledně zajištění ve právu směnečném srv. tento čl.

V. Řízení správní.

Čl. »Kauce« pojednává o zajištění, jež zříditi dlužno v různých oborech práva správního.

VI. Řízení trestní.

Vazba vyšetřovací může býti zrušena proti přiměřenému zajištění; zajištění spočívá ve zřízení jistoty nebo rukojemství (srv. § 192 až 197 tr. ř.) Zabavení corpora delicti tvoří rovněž zajišťovací prostředek řádu trestního.

VII. Řízení trestní důchodkové.

Také zde má zabavení (srv. tento čl.) důležitý a rozsáhlý význam pro zajištění skutkové podstaty, a trest, jejž vynésti dlužno. Zajištění může býti zřízeno od obviněného, složením hotových peněz neb cenných papírů, zřízením zástavy neb rukojemství (§ 566 tr. z. dûch.). Výše zajištění určí se obnosem, jejž vyměřiti dlužno uprostřed mezi nejnižší a mezi nejvyšší sazbu trestní bez ohledu na zvláštní okolnosti přitěžující; ku př. vyměří se při podloudnictví šesteronásobným, při těžkých přestupcích důchodkových pateronásobným obnosem poplatku. Jsou-li zde důležité polehčující neb zvláště přitěžující okolnosti, má úřad, jemuž přísluší obstarávání záležitostí důchodkových, vyměřiti výši zajistění po pečlivém uvážení všech poměrů obnosem přiměřeným povaze případu (§ 568 tr. z. dûch. (Srv. též čl. Náhrada škody).

Zajištění (Smlouva zajišťovací).

I. Pojem.

Zajištění jest pojišťovací smlouva, při které někdo, jenž jakožto pojišťovatel uzavřel smlouvu asekurační nebo ji uzavříti chce, přesunuje risiko tím převzaté nebo přebírané zcela nebo z části na kteréhosi jiného

pojišťovatele (reassecurateur), chtěje tak zajištěním tímto chrániti se před nebezpečím, jež pojištěním na se byl vzal. I jest tedy zajištění oním pojištěním, kterým si pojišťovatel opět někde jinde zaopatřuje pro sebe úhradu za náhradní povinnost smlouvou jemu příležící. Přirozeno, že pojišťovatele ne jeden důvod pobádati může k tomu, aby sproštěn byl opět risika, které jednou na se vzal. Nejjednodušší pak cesta k tomu cíli jest ta, že se dá opět sám pojistiti (reassekurovati) t. j. přesune nebezpečí své na jiného pojišťovatele v tentýž způsob, jako on sám uvázal se převzíti nebezpečí osoby u něho pojištěné. Vstupuje tedy první pojišťovatel neboli dále pojištěný (zajištěný) k druhému pojišťovateli zcela v poměr pojištěného ku pojišťovateli (zajišťovateli). Zájem jeho dotýká se jen oné sumy, kterouž svému pojištěnci zavázal se dáti za prémie. Na práva prvního pojištěného nemá zajištění vlivu. Zajišťovatel nahražuje škodu jen potud, pokud zavázán jest zajištěný svému pojištěnci po právu zaplatiti. Zákony téměř všech států připouštějí kontrahování smluv zajišťovacích: pouze v Anglii zapověděno jest zajištění, kdež ho bylo zneužito k spekulacím se stoupáním a klesáním prémie. Zajištění pojištěného není v podstatě ničím jiným, leč druhým pojištěním. Ostatně i zde nastupuje tentýž poměr, který vůbec založen jest mezi pojištěným a pojišťovatelem. Pravidlem a pevnou zásadou při racionelních smlouvách zajišťovacích proto bývá, že hlavní pojišťovatel risiko na vlastní účet převzaté musí z jisté části podržeti na účet svůj; zajišťovatel nemá nikdy hůře býti na tom, než pojišťovatel hlavní. Za práce své jakožto jednatel vymiňuje si obyčejně hlavní pojišťovatel od zajišťovatelů jakousi náhradu (provisi). Smlouva zajišťovací rozhoduje o právech a závazcích obou stran. Zajištění odnášeti se může ke všem oborům pojišťování; nejobvyklejším a hospodářsky nejcennějším jest při pojištění dopravním a požárním; mnohem menší význam má zajištění při pojištění na život. V Rakousko-Uhersku napočítal za rok 1890 Ehrenzweig (Assecuranz-Jahrbuch) 8 zajišťovacích společností, kteréž přijaly v témž roce (1890) na prémiích při zajistění požárním na 9,949.453 zl., při zajištění dopravním 264.102 zl., při pojištění na život pouze 21.392 zl.

II. Právní povaha smlouvy zajišťovací.

Smlouva zajišťovací jest samostatnou a obyčejnou pojišťovací smlouvou lišící se od ostatních smluv pojišťovacích toliko předmětem — totiž vlastním nebezpečím; pojištěný zájem jest tu onen zájem, jejž má zajištěný v tom, že z jistých pojišťovacích smluv nemusí platiti jako pojišťovatel, pokud se týká, že se kryje pro ten případ, aby mohl pojištění, jež sám smlouvou na se byl vzal, zaplatiti nedoznávaje škody. Přesunutí zajištěním umožněné odnášeti se může na celé nebezpečí nebo jen na jistou část hrozícího risika. Německý obchodní zákonník, dle něhož za okolností pojímati jest zajištění jako obchod, prohlašuje (v části práva námořského se týkající, která do rakouského práva obchodního vzata nebyla, čl. 782, 783, 868) nebezpečí převzaté od pojišťovatele námořního za pojistitelné a stanoví dále, že při zajištění námořském lhůta k odstoupení (abandon) počíná uplynutím dne, kterého zajištěnému prohlásil pojištěný své ustoupení.

III. Nařízení ministerstva vnitra, spravedlnosti, obchodu a financí ze dne 5. března 1896 č. 31 ř. z., jež týká se zakládání, zařízení a účtování pojišťoven, vytýká ohledně společností zajišťovacích tato ustanovení:

Ve stanovách každé společnosti pojišťovací výslovně uvedeno býti musí, zda společnost provozuje obchod pojišťovací přímo či nepřímo, tedy

zajišťováním. K zajišťovacím společnostem odnášeti se mají obdobným použitím tatáž zásadná ustanovení, kteráž platí pro ostatní pojišťovny. Co se týče záloh prémiových, platí toto: Při pojišťovnách na život počítati jest zálohy prémiové zajištěním převzatých dle tarifů společnosti zajišťující se, zálohy prémiové zajištění odvedených pak dle tarifů společnosti zajišťující. Při pojištění požárním počítati a zastaviti sluší zálohu prémiovou před vplacenými prémiemi pro rata temporis běžných pojištění, nebo paušálně vyměřiti reservou aspoň 40%, na kteréž pak se přestane; v obou případech odečísti se smí před výpočtem oním srážky účetní (storna) a zajištění.

Při pojištění dopravním počítati jest zálohu prémiovou za časová pojištění pro rata temporis, za pojištění cestovní plným obnosem prémií zaplacených za pojištění, která ještě nevypršela; v obou těchto případech počítá se však jen čistá prémie zbývající po srážce podílu zajištovacího a příslušných výloh akvisičních a výloh inkasa. Při pojištěních úrazových počítati a zastaviti se má záloha prémiová před vplacenými prémiemi pro rata temporis běžných pojištění, nebo paušálně se vyměřiti zálohou aspoň 40%, na kteréž se pak přestane; před tímto vypočtením smí se v obou případech odečísti srážky účetní a zajištění (srv. čl. Smlouva pojišťovací).

Zajištění (v právu směnečném).

I. Pojem a druhy.

Pohledávka směnečná může býti zajištěna dvojím způsobem: předně všemi prostředky zajišťovacími, které jsou přípustnými dle práva obč., tedy rukojemstvím, přistoupením spoludlužníka, zřízením zástavy ruční nebo hypotheky. Ohledně těchto způsobů zajišťovacích platí předpisy ob. obč. z. Zvláštní zajišťovací prostředky práva směnečného plynou z povahy jeho a o těch bude zde pojednáno.

1. Právo směnečné připouští především t. zv. směnečné rukojemství (aval) (viz čl. »Rukojemství směnečné«).

2. Udání podpůrné adresy na směnce (viz čl. »Honorace«).

3. Třetí způsob zajištění práva směnečného tvoří solidární ručení resp. regressní závazek předchůdců, který v tom záleží, že předchůdci (giranti a vydatelé) ručí, když směnka nebyla přijata neb když se akceptant vydané směnky nebo vydatel vlastní směnky stal nejistým.

II. Zajištění pro nepřijetí (čl. 25 sm. ř.).

Staré rak. právo směnečné zavazovalo ve případě odepření přijetí předchůdce ku zaplacení sumy směnečné; ukládalo tedy předchůdcům větší závazek. Jelikož vydatel a indossanti jen za to ručí, že směnka bude v čas dospělosti zaplacena, učiní závazku svému zadost, poskytnou-li v případě nepřijetí jistotu (konf. prot. k § 26). Nebyla-li směnka přijata, má postih zajišťovací místa jen za následujících podmínek:

1. Směnka musela býti ku přijetí praesentována a sice bez rozdílu, jde-li o směnky, jež musí býti praesentovány čili nic. Výjimku z tohoto pravidla máme v tom případě, když na indossované kopii jest udáno, u koho se nalézá originál ku přijetí zaslaný a vydání originálu bylo odepřeno, neboť v tomto případě nemusí kopie býti ke přijetí praesentována (čl. 72 sm. ř.).

2. Regress ke zjištění má však i tenkráte místo, byla-li směnka přijata jen s obmezeními, neb na nižší sumu. Může však v tomto případě jistota býti žádána jen ohledně nepřijatého obnosu.

3. Musí se učiniti protest pro nepřijetí.

4. Nalézá-li se na směnce podpůrná adressa znějící na místo platební, musí se prve, než lze žádati za zajištění, žádati za přijetí se strany podpůrné adressy (čl. 56 sm. ř.).

III. Zajištění pro nejistotu akceptantovu (čl. 29 sm. ř.). Směn. právo rak. tohoto způsobu zajištění neznalo. Přijat byl tento způsob teprve v něm. sm. řádu, resp. nyní platném rak. sm. řádu, a sice proto, aby vyhověno bylo základním zásadám přísného práva směnečného a aby majiteli směnky bylo umožněno ještě přede dnem dospělosti své směnečné nároky úplně zajistiti. Tento způsob zajištění jest však pouze výjimkou z pravidla, že majitel směnky může žádati uspokojení své teprvé v čas dospělosti a jelikož »exceptio stricte est interpretanda« stanovil sm. řád určité podmínky, za kterých zajištění takové lze žádati a jež musí dle předpisů soudního řádu býti prokázány. Podmínky tyto jsou:

1. když na jmění akceptanta vyhlášen byl konkurs, neb

2. když akceptant třebas jen platy zastavil. Byla-li směnka přijata dvěma neb více osobama, a upadl-li jeden z těchto akceptantů v konkurs, neoprávňuje to ještě majitele směnky žádati od ostatních akceptantů přede dnem dospělosti zajištění. Zastavení platů rovná se vyhlášení konkursu. Pochybno jest jen, jak tato skutečnost zastavení platů musí být dokázána. Zdá se, že za takovéto zastavení platů nelze pokládati pouze ústní nebo písemné prohlášení dlužníka, nýbrž i okolnosti jiné, ku př. útěk nebo podezření útěku, delší nepřítomnost, aniž by bylo lze pobyt dlužníka vypátrati. Z povahy a tendence čl. 29 sm. ř. jde spíše na jevo, že má zákon na mysli vůbec jen ten případ, že dle stavu jmění a dluhů jde na jevo, že dlužník nemůže splniti svých závazků. Naproti tomu nemůže však moment zastavení platů spatřován býti již v tom, že dlužník dříve splatnou nějakou směnku v čas nezaplatil (časop. »Ger.-Ztg.« r. 1856 č. 123, Archiv für d. W. R. sv. XIV. str. 210; roz. ze dne 18. října 1877, sb. »Czelechowsky« č. 171). Zákon nerozeznává, kdy vyhlášení konkursu nebo zastavení platů se stalo; může tudíž zajištění býti žádáno i tenkráte, když okolnosti tyto nastouply již před vydáním směnky.

3. Když exekuce po vydání směnky na jmění akceptantovo vedená bez výsledku zůstala. Předpokládá se, že exekuce byla vedena po vydání směnky; dále musela exekuce býti vedena pro platy peněžní; konečně musí se prokázati, že exekuce zůstala bezvýslednou; nedostačuje tedy průkaz, že akceptant opětně byl žalován, neb že proti němu exekuce opětně byla vedena (roz. ze dne 17. prosince 1867, sb. »Krall« č. 43). Postih ke zjištění nemůže však býti ihned vykonán, nýbrž musí majitel směnky žádati zajištění nejprve od akceptanta a pakli tento jistotu nedal, protest učiniti. Nalézají-li se na směnce podpůrné adressy, musí se směnka nejprve těmto podpůrným adressám ke přijetí předložiti a nebyla-li přijata, protest učiniti. Pouze tenkráte, jsou li zde všechny tyto podmínky, může se postih ke zjistění vykonati.

IV. Způsob zajištění.

Je-li tu zákonných podmínek, jsou v obou případech (totiž i když směnka nebyla přijata i když se akceptant stal nejistým) předchůdcové směnečně zavázáni dáti jistotu, že suma směnečná neb obnos nepřijatý, jakož i způsobené útraty v den dospělosti budou zaplaceny. Způsob zajištění závisí:

1. Na dohodnutí se stran. Může se tudíž zajištění státi soudním nebo mimosoudním složením sumy směnečné, zřízením rukojemství, zástavy atd.

2. Neshodnou-li se strany o způsobu zajištění, musí dotyčný obnos v hotovosti k soudu býti složen.

3. Bylo-li zajištění vůbec odepřeno, má postihatel právo, o zajištění žalovati a na základě zajišťovacího rozkazu exekuci vésti (srv. čl. »Řízení směnečné«). Směnečnému věřiteli přísluší pak ku složené sumě peněžní právo zástavní, byť by mu i zvláště propůjčeno nebylo. Jest to případ zákonného práva zástavního.

V. Osoby ke zajištění oprávněné.

Právo cestou postihu zajištění žádati přísluší remitentovi, jakož i každému indossatáři; pouze v případu čestného přijetí může právo toto býti vykonáno pouze od honorata a jeho předchůdců. Legitimován jest oprávněný pouhou držbou protestu; není potřebí ani připojení směnky ani výkazu, že postihatel sám svým následovcům jistotu zřídil (čl. 26 sm. ř.). Také není postihatel při svém postihu vázán ani pořádkem ani jednou vykonanou volbou.

VI. Povinnost ku zajištění.

Zavázán ke zajištění jest v případě nepřijetí každý předchůdce, v případě nejistoty akceptanta neb vydatele vlastní směnky však kromě předchůdců i akceptant a při vlastních směnkách vydatel. Předchůdci jsou však ke zřízení jistoty povinni jen proti předložení protestu. Tím, že se musí předchůdci, který jistotu zřizuje, předložiti protest, poskytuje se tomuto možnost, že může opět od svého předchůdce zajistění žádati, jelikož jest k tomu pouhou držbou protestu legitimován. Každý předchůdce jest zavázán zajištění poskytnouti a nesprostí se této své povinnosti důkazem, že již jiný předchůdce zajištění poskytl. Každý předchůdce jest však zavázán zajištění pouze jednou poskytnouti; neboť složená jistota ručí nejen postihateli, nýbrž i všem ostatním nástupcům zřizovatelovým, pokud proti němu mohou regress vykonati. Tito mohou další jistotu jen tenkráte požadovati, mohou-li proti způsobu nebo velikosti poskytnuté jistoty své námitky odůvodniti (čl. 27 sm. ř.).

VII. Navrácení zřízené jistoty (čl. 28 sm. ř.).

Zřízená jistota musí se vrátiti:

1. jakmile směnka dodatečně úplně byla přijata. Stalo-li se dodatečně čestné přijetí, omezuje se tento závazek pouze na nástupce honoratovy;

2. nebyla-li na postižníka, který ji zřídil, do roka, počítajíc ode dne dospělosti směnky, vznesena žaloba o zaplacení;

3. byla-li směnka zaplacena neb uhasla-li její směnečná moc.

VIII. Konečně naskytá se otázka, připouští-li se regress k zajištění i při směnkách vlastních. K otázce této odpovídá Blaschke, pokud se týče regressu pro nepřijetí, záporně. Co se však týče regressu pro nejistotu vydatele, dlužno jej zajisté připustiti i při směnkách vlastních za týchž podmínek, za kterých připouští se regress ke zjištění pro nejistotu akceptanta vydané směnky, neboť § 98 č. 4 sm. ř. obsahuje výslovné ustanovení, že čl. 29 sm. ř. o regressu zajišťovacím vztahuje se i na vlastní směnky a sice s tou modifikací, že má místa při nejistotě vydatele; podobného odvolání se na čl. 25 sm. ř. pro vlastní směnky však nestává (srv. Blaschke »Österr. Wechselrecht« str. 255—263).

IX. Zajištění pro směnečného dlužníka.

Ztratila-li se směnka, může vlastník po zavedení řízení amortisačního a po dni dospělosti směnky žádati od akceptanta zaplacení, zřídí li až do amortisování směnky jistotu. Nezřídí-li takovouto jistotu, může žádati toliko složení dlužné sumy k soudu (čl. 73 sm. ř.).

Zajištění (v říz. exekučním). Viz čl. Opatření prozatimní a Zajištění.

Zajištění (v říz. soud. civ.).

I. Způsob zajištění.

Zajištění, jež má jedna strana druhé poskytnouti resp. zříditi, přimyká se k dosavadním ustanovením zákonným; předkem mohou strany úmluvami zříditi jistotu, která se má na základě řádu soudního poskytnouti. I může se podle úmluvy stran zajištění státi rukojměmi, odevzdáním zástavy, přistoupením spoludlužníka jakožto rukojmí a plátce atd. Nestane-li se úmluva takováto, místo má dosavad platná norma — povinnost k složení na soud. Zpráva motivů k vládní osnově vyslovuje se v té příčině takto: Kruh součástí majetkových k zajištění použitelných nemá být úzce obmezen, neboť každé takovéto obmezení zvyšuje nebezpečí, že by strana dohnána byla processuálnou tísní k prodejům z nouze pro sebe záhubným, k realisacím za každou cenu. Kde možno jest složení hotových peněz nebo cenných papírů pupilárních (sirotčí jistoty požívajících), bude povinností soudu v zájmu odpůrcově k tomu působiti. I jistý zájem v tomto směru má správa státní vzhledem k syndikátnímu ručení stát postihující. Rukojmí a hypoteky nejsou k účelům processuálného zajištění právě vhodnými prostředky; již potíže toho úkolu, aby se posoudila jistota hypoteky, solvence rukojmova, činí žádoucím, aby soud k opatření tomuto musil sáhati jen v případech řídkých. Formálnosti při sjednávání hypothek předepsané zdržují dosažení jistoty; a jestliže musí strana jistotu jí zřízenou skutečně k platnosti přivésti, odhodlati se musí k provedení zvláštního processu, k zahájení zvláštního řízení exekučního, by pro nárok svůj konečně došla uspokojení a úhrady. Nicméně připouští se i tyto zajišťovací prostředky — avšak jen přiměřeně k jich menší vhodnosti — jen pro ten případ, že by jiný způsob jistoty vůbec zaopatřen býti nemohl od osoby zavázané k zajištění nebo že jen stíží by se tak státi mohlo. Dle § 56 c. ř. s. může tedy dáno býti zajištění pro ten případ, že strany jiného nic neumluvily, takto:

a) v hotových penězích,

b) v tuzemských cenných papírech s jistotou pupilární,

c) v nedostatku jich v jiných tuzemských papírech na některé burse zaznamenaných (notovaných),

d) vkladními knížkami některé tuzemské spořitelny nebo některé tuzemské hospodářské nebo jinaké záložny,

e) hypotekou na nějakém tuzemském pozemku, kterážto hypoteka poskytuje zákonnou jistotu,

f) solventními rukojmími, kteří mají svůj obecný soud v tuzemsku, avšak jen tehdy, jestliže některý jiný způsob jistoty na sobě k zajištění zavázané nelze vůbec nebo jen stěží opatřiti.

II. Zajištění za útraty sporu (jistota žalobní).

Povinnost k zajištění za útraty sporu obmezena jest v zákonodárstvích mnoha jiných států a v dřívějších osnovách civilního řádu soudního jen na žalobce cizince. Zneužívání, které bylo provozováno institucí

kauce žalobní své doby, jakož i pozorování, že žádoucnost nějaké jistoty za náklady sporu — takřka ve většině případů — sloužiti musí účelům protahování sporu, pohnuly vládu k tomu, že se k onomu obmezení přidala. Nový proces musí býti nepoměrně kratší nežli řízení dosavádní. Překážky, které by mohly postup řízení podvrátiti spory v poskynutí jisté kauce žalobní, jsou tak značny, že se raději úplně vyloučí ony spory, jichž účel přece jen vždycky může býti významu podřízenějšího; a konečně slušelo nařiditi, že žádost za poskytnutí kauce žalobní jen tehdy považovati jest za včasnou, jestliže byla podána již při prvním roku (viz motivy k osnově vládní). §§ 57—62 pojednávají o řízení stran poskytování kauce žalobní.

Z vylíčeného vyplývá, že tento právní prostředek doznal naproti platným ustanovením starého josefinského řádu soudního přeměny naprosté a pronikavé, a sice zejména v těchto hlavních směrech:

1. Kauce žalobní žádána býti může toliko na cizozemcích; avšak takovýto závazek ku zajištění přece nenastupuje:

a) jestliže smlouvami státními jiného cosi stanoveno bylo;

b) jestliže dle zákonů onoho státu, jemuž žalobce náleží, rakouští příslušníci státní ve stejném případu nejsou povinni k zajištění nákladů processu;

c) jestliže žalobce v obvodu platnosti tohoto zákona má nějaké k úhradě nákladů sporu postačující jmění v nemovitých statcích nebo v pohledávkách záležející, kteréž na takovýchto statcích knihovně zajištěny jsou:

d) při žalobách ve sporech manželských;

e) při žalobách v řízení mandátním a směnečném, při protižalobách, jakož i při žalobách, kteréž vzneseny byly následkem nějakého veřejného, soudního vyzvání;

f) jestliže žalobce požívá práva chudých (§ 64 č. 2 cís. ř. s.). § 59 stanoví, že návrh na zajištění za náklady sporu učiněn býti musí pod následky vyloučení při prvním roku a prve než v hlavní věc strany se pustily. Výjimečně nemá pravidlo toto platnosti, pozbude-li žalobce během právní rozepře vlastnosti tuzemce nebo odpadne-li podmínka, za které cizinec osvobozen byl od zajištění, a není jista částka k úhradě vzneseného nároku (§ 58 c. ř. s.). Ustanovením § 59 s konečnou platností rozřešena byla otázka dosud sporná, zda lze žádati za kauci i při stání odročeném a pokud se žalovaný do hlavní věci nepustil.

3. § 60 c. ř. s. odstranil další kontroversi tím, že žalobci, vyhověno-li návrhu na zajištění za náklady sporu, dlužno i stanoviti lhůtu, do které má kauci soudně složiti nebo přísežně stvrditi nezpůsobilost svoji ku složení jejímu, s tím dalším ustanovením, že pro ten případ, že by tato lhůta bezvýsledně uplynula, žaloba byla k návrhu žalovaného od soudu prohlášena za odvolanou, nebo jestliže by návrh učiněn byl za trvání řízení o prostředcích právních (§ 58 c. ř. s.), že by považoval se prostředek právní, jehož žalobce užil, za odvolaný.

4. Z § 60 c. ř. s. vyplývá tedy, že lze návrh na kauci žalobní učiniti i v případu § 58 c. ř. s. za trvání řízení o prostředcích právních, novota to, kteréž dosud platný řád soudní neznal.

5. 61 c. ř. s. obsahuje ustanovení obdobné § 406 starého ř. soud: žalovaný není povinen před složením a až do rozhodnutí o zajištění nákladů

sporu pokračovati v řízení o věci hlavní. Zamítne-li se však žádost za kauci žalobní, zůstaveno jest soudcovskému uvážení, zda naříditi jest pokračování v řízení, aniž by se musilo vyčkávati právoplatnosti zamítacího nálezu. Proti tomuto nařízení nemá rekurs místa (§ 61 odst. 2 c. ř. s.). Ustanovení toto bylo přijato z toho důvodu, aby řízení v hlavní věci požadováním zajištění nákladů sporu nebylo zdržováno více než nutně potřebí jest. Motivu tomuto bylo by se příčilo, kdyby při zamítnutí takovéto žádosti musilo se vždy čekati na právoplatnost dotyčného nálezu. Žalovaný nabyl by pak i bezdůvodnými návrhy moci způsobiti vydatné průtahy processu. Zákon propůjčuje tedy soudu první stolice oprávnění k tomu, aby při zamítnutí návrhu na zajištění bez ohledu na možný ještě odpor proti nálezu tomuto nařídilo se pokud možno nejdříve zahájení a pokračování ve sporu (viz motivy k osnově vládní).

6. Konečně obsahuje § 62 c. ř. s. podobné ustanovení jako § 408 ob. soud. ř.: Objeví-li se během právního sporu, že poskytnutá jistota nepostačuje, může žalovaný vznésti návrh, aby se doplnila, pokud není nespornou část vzneseného nároku k úhradě postačující. Návrh takovýto nemá účinku odkládacího; nález (usnesení), jímž se doplnění jistoty nařizuje, vykonatelným jest, jamile vešel v moc práva.

III. Zajištění dle rozsudku.

1. Při odsouzení k zaplacení nějakého peněžitého důchodu za usmrcení, ublížení na těle neb odnětí svobody, může soud k návrhu rozsudku nalézti i na zajištění, jestliže patrně nutnou jest jistota příštích platů.

2. Jestliže v processu nebyl takovýto návrh podán, může oprávněný dodatečně žalobou o zajištění žádati, jestliže se majetkové poměry zavázaného mezitím značně zhoršily.

3. Konečně může za této právě pod č. 2 uvedené podmínky oprávněný žádati žalobou za zvýšení jistoty v rozsudku stanovené (§ 407 c. ř. s.).

IV. V řízení při rušení držby může soudce učiniti závislým nařízení zatímních opatření v případu naléhavého nebezpečí od přiměřeného zajištění (§ 458 c ř. s.).

V. Zajištění v řízení exekučním. Viz čl. Opatření prozatimní a Zajištění.

Zákaz stavby.

Zákaz stavby jest absolutní nebo relativní podle toho, zdali trvá bez ohledu na osobu stavebního pána a dobu stavby nebo jest podmíněn některou z uvedených okolností.

A. Absolutní zákaz stavby.

I. Jelikož dle všech stavebních řádů čára stavební přesně musí býti zachována, jsou tímto zákazem stiženy všechny pozemky, jež v plánu polohy a regulace nejsou označeny za místa stavební (roz. spr. s. dv. ze dne 2. června 1877 č. 747, sb. »Budwinski« č. 89). Tento zákaz stavby nesluší považovati za vyvlastnění a také neposkytuje sám o sobě nároku za odškodnění, poněvadž jím vlastníku pozemku žádná škoda se nezpůsobuje a toliko se mu odnímá naděje na větší zisk, jehož by zastavením pozemku snad mohl docíliti (roz. spr. s. dv. ze dne 22. března 1879 č. 531, sb. »Budwinski« č. 456). Stavební řád pro Prahu ustanovuje v § 13 výslovně, že, pokud vlastník může pozemku i na dále posavadním způsobem užívati, nevzniká mu ze zákazu stavby vůbec nárok na náhradu škody.

II. Při stavbách v blízkosti železnic nesmí z pravidla býti stavěno ve vzdálenosti 5 sáhů od trati železniční (d. dv. k. ze dne 28. prosince 1843 č. 40110, stav. ř. pro Moravu § 65, pro Dolní Rakousy § 35, Horní Rakousy § 13, Krajinu § 68, Korutany § 18, Istrii § 43 a Solnohrady § 17).

III. Při novostavbách u veřejné silnice musí zůstati volným jistý prostor mezi stavbou a okrajem silničního tělesa resp. příkopu, jehož šířka v jednotlivých stav. řádech různě jest stanovena (stav. ř. pro Čechy § 44, pro Moravu § 64, Dolní Rakousy § 34, Horní Rakousy § 13, Korutany § 17, Krajinu § 67, Istrii § 43 a Solnohrady § 17).

IV. Jisté prostory uvnitř a mimo pevnosti jsou stiženy zákazem stavby. V tom směru ustanovuje výn. min. vnitra a spravedlnosti a vrchního armádního velitelství ze dne 21. prosince 1859 č. 10 ř. z.: Terén před opevněným místem, pevností, tvrzí, citadelou, pobřežní baterií musí býti potud, pokud sahá účinek střel dělových, prost staveb, jež by účinku děl byly na překážku. Tento terén budiž vůbec stižen zákazem stavebním a nazývá se rayonem zákazu stavby, nebo rayonem místa, pevnosti, opevnění. U míst, jichž nepřítel po případě obléháním by se snažil dobyti, jest pro obhájce nejdůležitější částí rayonu »terén útočný« (Angriffsterrain) ležící bezprostředně u pevnosti. V tomto terénu, kterýž tvoří t. zv. »užší rayon«, nesmí vůbec žádná stavba býti povolena. V ostatní části obecného rayonu, smí stavby za jistých podmínek býti povoleny; tento zbývající prostor sluje »širším rayonem místa« (§ 1 cit. výn.). V užším rayonu platí absolutní zákaz stavby, kdežto v rayonu širším smí podmínečné povolení ke stavbě býti uděleno (§ 7). Uvnitř každého opevněného místa musí zůstati v každém případě úplně volnými:

1. prostor na hradbách (nejvnitřnější enceinte) ve formě hradební silnice nejméně 5 sáhů (9·48 m.) široké a

2. k vojenským účelům nutné příchody k hradební silnici a ke hradbám. Rovněž nesmí v takových místech

3. ulice a náměstí z pravidla bez souhlasu vojenských úřadů býti zužovány a

4. ústí stok hradbami vedoucích bez souhlasu jich zřizovány.

Důležité vojenské závody a skladiště mají býti na všech stranách od budov soukromých isolovány; prostory k tomuto účelu potřebné jsou rovněž stiženy zákazem stavebním, pokud by však byly již zastaveny, musely by býti vyvlastněny (§ 12). Obmezení pro soukromníky vyplývající z určení rayonu fortifikačního a z vyslovení zákazu stavby neodůvodňují nikterak nárok na odškodnění ze státní pokladny (§ 13).

B. Relativní zákaz stavby.

Je-li držitel nemovité věci nebo věcného práva stavbou nového stavení, vodního díla nebo jiného díla ve svých právech ohrožen, aniž by se byl stavebník podle předpisů všeobecného řádu soudního proti němu chránil, jest ohrožený oprávněn žádati u soudu za zápověď takovéto novoty a soud jest povinen věc co nejrychleji rozhodnouti (§ 340 o. o. z.). Totéž platí o stržení starých budov (342 o. o, z.). Právo držiteli nemovité věci nebo věcného práva podle § 340 a 342 o. o. z. příslušící žádati u soudu za zápověď obmýšlené stavby, nemá dle čl. XXXVII. uv. zák. k c. ř. s. více místa, když stavebník podle přepisů pro stavby platných žádal, by jemu uděleno bylo povolení ke stavbě, avšak domněle ohrožený držitel,

k stavební komisi řádně a včasně předvolaný, ke komisi se nedostavil nebo proti žádanému povolení stavby ničeho nenamítal.

Zákazy dovozu.

I. Pojem a dějiny.

Zákazy dovozu jsou ona státní opatření, jimiž se zapovídá dovoz určitých a jmenovitě stanovených předmětů z cizozemska; opatření tato činí se jak z vlastních příčin obchodní politiky, tak i z důvodů policejních nebo z důvodů všeobecně politických. V prvním případu jsou zákazy dovozu nejkrajnějším a nejrozhodnějším prostředkem k odvrácení soutěže cizozemské na prospěch některého odvětví výrobního chráněného na trhu domácím; v posledním případu pak jde o zamezení přivléknutí nemocí nebo dobytčího moru, o udržení státních monopolů berních, o zákazy policie tiskové a t. d. Kdežto se policejní zákazy dovozů posud ještě všemi státy dočasně nebo trvale uznávají za potřebny, vymizely v posledních desítiletích ponenáhlu z tarifů zemí kulturních zákazy dovozu z příčin politiky obchodní. Meze mezi oběma druhy nelze zcela ostře vyznačiti. Již r. 1659 vydáno bylo nařízení Leopolda I. proti cizímu zboží, jmenovitě onomu, jehož se má užívati více ku zbytečné nádheře, nežli ke skutečné potřebě a nesmělo se zboží takové dovážeti ani na veřejné výroční trhy, ani v kterýkoli jiný čas. Zvláštní zákaz vydán byl r. 1674 proti všelikému zboží francouzskému. Mnoho zákazů vydáno bylo v té příčině též za vlády Karla VI. v létech 1713—1728, daleko více pak ještě kupily se tyto zákazy za Marie Teresie, jmenovitě od r. 1769, a mnohé z nich rozšířeny byly i na uherské země korunní. Za císaře Josefa II. vstoupila celním zákonem z r. 1784 soustava vyloučení zboží z obchodu na místě absolutních zákazů dovozů a to ve příčině dobrých 200 položek tarifních. Než r. 1810, kdy i Rakousko donuceno bylo k účastenství v kontinentálním ohražení proti Anglii, stíženy byly podmínky a formality onoho vyloučení z obchodu, a tomuto podmíněnému zákazu podroben i dovoz kávy (až do r. 1813). R. 1817 vyloučeny úplně z dovozu látky vlněné a bavlněné a až do r. 1851 šetřeno soustavy naprostého vyloučení z obchodu při 63 druzích zboží.

Teprve reformou tarifů r. 1851 zavedenou odstraněny úplně zákazy dovozů vydané z příčin politiky obchodní a podržena jistá řada zákazů povahy čistě politické a policejní.

II. Stávající zákazy dovozu.

1. Dovoz a průvoz předmětů státního monopolu dovolen jest jen s povolením příslušného úřadu (sem náleží kuchyňská sůl, střelný prach, tabák). Vláda zmocněna jest obmeziti cestou nařízení z veřejných důvodů a zejména z důvodů zdravotních a bezpečnostních obchod určitým zbožím. Nadále potrvávají v platnosti dotyčné předpisy dosud vydané (čl. VI. zák. ze dne 25. května 1882 č. 47 ř. z.).

2. Kromě předmětů uvedených ve čl. VI. (předměty monopolu státního) obmezen jest té doby z ohledů zdravotních, bezpečnostních a jiných veřejných ohledů obchod s určitými dalšími předměty a to:

a) z ohledů zdravotních: Sušené ovoce barvami potřené, hračky dětské pomalované preparáty zdraví škodlivými, dále náčiní k jídlu a ke hrám z pálené země, které má měňavou barvu zeleno-zlatou; tkaniny (látky) barvené nebo potisknuté preparáty obsahujícími arsen, podobné koberce a bílá líčidla. Zboží toto smí býti při dovozu toliko u hlavních

úřadů celních vycleno bez rozdílu na množství jeho, a to jen s přivolením politické vlády zemské oné země korunní, ve které žadatel bydlí. Dále sem náleží i připravované lékárnické zboží a prostředky kosmetické, jestliže se dovážejí osobám soukromým a nikoli lékárníkům; kaparky (kaprlata), naložená zelená zelenina a ovoce (Mixed pickles). Zboží toto smí se odebírati, jen když bylo vyhověno platným podmínkám policie zdravotní; •

b) z ohledů bezpečnostních řadí se sem: zbraně a části zbraně, třaskaviny a explodující látky. Dovoz a průvoz zboží tohoto vázán jest řadou předpisů, jimž vyhověno býti musí;

c) zboží, jehož obchod z jiných veřejných ohledů obmezen jest, vyhlašuje se od případu k případu. Obmezení taková co do obchodu stávající té doby zůstávají nedotknuta. Zboží, jehož součástkami obchod jest obmezen, podléhá témuž obmezení, jako tyto jeho součástky (§ 16 prov. nař. zákonu ze dne 25. května 1882 č. 47. ř. z.).

3. Na základě mezinárodní úmluvy o révokazu ze dne 3. listopadu 1881 zakázán byl nařízením ze dne 4. července 1883 dovoz vytrhaných rév, suchého dříví vinného, vinných kolů atd., jakož i dovoz zarostlých (kořeny) rostlin ze států, kteréž konvence oné se nezúčastnily, a dovolen dovoz hroznů a výhnětků, jakož i bylin jakéhokoli druhu ze zahrad, z budov pro pěstování rostlin atd. jen za podmínek zvlášť předepsaných.

4. Jinaké zákazy a obmezení: Sem počítati jest zákazy dovozu a obmezení za účelem odvrácení a potlačení nakažlivých nemocí zvířecích a dobytčího moru (zák. ze dne 29. února 1880 č. 35 a 37 ř. z.), opatření proti rozšíření a zavléknutí cholery anebo jiných nakažlivých nemocí, zákazy ohledně cizozemských tiskopisů atd.

III. Ustanovení trestní.

1. Trestní zákon důchodkový: Jestliže podloudnictvím přestoupí se nějaký bezpodmínečný zákaz dovozu stávající pro obchod mezi tuzemskem a cizozemskem nebo mezi územím celním a částmi z celního území vyňatými (viz čl. »Území celní«), t. j. zákaz, kterýmž vylučuje se i odebírání se zvláštním povolením a zapravením cla, nastupuje za trest pokuta rovnající se jednoduché až čtyřnásobné ceně předmětu přestupku (§ 203 trest. z. důch.).

2. Dle §§ 45 a 46 zák. ze dne 29. února 1880, jenž týká se odvrácení a potlačení nakažlivých nemocí zvířecích a dle zákona o dobytčím moru (§§ 38 a 39) tvoří jednání příčící se zákazům dovozu přečin. Zvířata a zvířecí suroviny, jimiž se zákazy dovozu obcházejí, prohlásiti mají úřady trestní za propadlé.

Zákonník občanský obecný.

I. Pojem.

Obecný občanský zákonník jest soujem zákonů, jimiž soukromá práva a povinnosti obyvatel tohoto státu vzájem upraveny jsou (§ 1 o. o. z.). K obyvatelům náležejí všichni občané státní (§ 40 o. o. z.), hlava státu, pokud jde o právní jednání týkající se soukromého vlastnictví mocnářova nebo nabývacích způsobů založených v právu občanském (§ 20 o. o. z.), právnické osoby (§§ 286, 529 a 1454 o. o. z.), stát sám (§ 290 o. o. z.), cizozemci, pokud v Rakousku v právní jednání vcházejí (§§ 35 a 36 o. o. z.).

1292), ve hlavě 30. pojednává o právech k náhradě škody a k dostiučinění (§§ 1293—1341).

III. díl jedná ve čtyřech hlavách o společných ustanoveních práv osob a práv k věcem a to v první hlavě o utvrzení práv a závazků (§§ 1342—1374), ve hlavě druhé o přeměně práv a závazků (§§ 1375 až 1410), ve hlavě pak třetí o zrušení práv a závazků (§§ 1411—1450), konečně ve hlavě čtvrté obsažena jsou ustanovení o promlčení a o vydržení (§§ 1451—1502).

VII. Zákony dodatečné.

Od zavedení o. o. zákonníka vydána byla nepřehledná řada dvorských dekrétů, dekrétů dvorní kanceláře, resolucí a jiných dodatečných zákonů, jež doplniti měly jednotlivé mezery tohoto zákona zhusta jen zdánlivě se jevící, nebo kteréž vydány byly k dotazu úřadů na objasnění a vyložení jednotlivých zákonných ustanovení. Předkem naskytuje se otázka, zda všechny tyto dodatečné zákony a dodatečná nařízení nabyla úplné moci zákonné a zda jakožto části a doplňky o. o. zákonníka jmíny býti mají čili nic, a další pak otázka, zda tyto dodatečné zákony nabyly právní účinnosti pro ten celý obvod, na nějž odnáší se působnost o. o. zákonníka. Jakýsi, byť i jen jemný pokyn k rozřešení otázky této podává předkem vyhlašovací patent ze dne 23. března 1852 č. 77 ř. z., jímž zaveden byl o. o. zákonník pro Krakovsko a jímž konstatuje se, že o. o. zákonník spolu se všemi dodatečnými nařízeními vztahujícími se k předmětům zákonníka tohoto mají býti tamtéž (v Krakovsku) vodítkem. Co se však jádra otázky samé týče, zda totiž tato dodatečná nařízení jsou správně účinna pro veškery ostatní země korunní a zda-li vůbec nabyla moci zákona, o tom vyslovuje se Stubenrauch (viz jeho komentář k o. občanskému zákonníku takto: Sluší rozeznávati, zda takováto dodatečná nařízení v ostatních zemích korunních vydána byla všem vládám zemským nebo všem apelačním soudům, vůbec jakožto všeobecně závazný zákon vyhlášena byla, v kterémžto případu co do plné platnosti jejich pro celý obvod platnosti o. o. zákonníka ovšem nemůže býti nižádné pochybnosti. Jestliže však vydána byla nařízení taková jen pro jednotlivou provincii, nebo pro jednotlivý úřad (snad k dotazu jím učiněném), dlužno především k tomu hleděti, zda toto nařízení přijato bylo do úřední sbírky zákonů soudních čili nic, ježto v kladném případu dotyčné dodatečné nařízení pak všeobecné účinnosti právní nabývá, jakž vysvítá z dv. dek. ze dne 29. prosince 1785 č. 509 a z dv. dek. ze dne 20. listopadu 1818 č. 1519 sb. zák. soud. Pravidlo toto doznává však výjimky, jestliže ve sbírce zákonů soudních samé výslovně připojen jest dodatek, že vřaděné sem nařízení platiti má jen pro tu nebo onu provincii, nebo jestliže z obsahu zákona dovozovati dlužno, že jej v jeho účinnosti jen na určitou provincii obmeziti sluší.«

Zákonník obchodní.

I. Dějiny.

V Německu a v Rakousku vládlo až do druhé poloviny tohoto století jen velice chudé zákonodárství obchodní, vykazující mezeru nejedinou. V Německu již v 16. stol. vyskytují se snahy po jednotném uspořádání jednotlivých látek práva obchodního říšskými uzavřeními, říšskými řády policejními a soudními. Všeobecně spočívalo však německé právo obchodní na obchodních zvyklostech a na velkém počtu partikulárních řádů a zá-

konů, jako na řádech tržních, směnečných, assekuračních atd. Byly pak jenom tři větší vlastní zákonníky obchodní a to pro staré provincie pruské v tit. VIII. oddílu 7—14 obecného práva zemského (Landrecht), dále pro země, v nichž platilo ještě právo francouzské, v zákonníku zvaném Code de Commerce a pro Badensko v dodatku Code Napoleón jakožto právo zemské, pro Badensko. Vyjímaje království lombardsko-benátské, jižní Tyroly a Dalmácii, kde ještě z dob panství francouzského platil francouzský zákonník jakožto »Codice di Commercio di terra e di mare pel regno d'Italia«, shledáváme i v Rakousku podobnou měrou jistý konglomerát nařízení z práva obchodního, kteráž vydána byla za nejrůznějších dob jakožto privilegia, statuty, patenty, dvorské dekrety a pod., a kteráž v nižádném směru nevyhovovala již požadavkům časových poměrů a rostoucího významu obchodu a průmyslu. I jevila se v Rakousku i v říši německé téměř v touž dobu naléhavá potřeba přikročiti k reformám práva obchodního a zavésti jednotný zákon obchodní. Do jisté míry jest předzvěstí toho všeobecný německý řád směnečný, kterýž zaveden byl ve všech téměř státech německých i také v Rakousku, jakkoli u nás jen provisorně. Již zdárné následky jednotného řádu směnečného musily vésti k tomu, aby konečně i v obvodu zákonodárství obchodního vydán byl zákon vyhovující požadavkům pokročilých poměrů obchodních. Rozsáhlejším způsobem pojata myšlénka tato teprve r. 1857, kdy k návrhu Bavorska usnesl se německý spolek r. 1857 na tom, aby se svolala porada zástupců všech německých spolkových států za tím účelem, by se poradila o osnově všeobecného německého zákonníka obchodního. Porada nebo-li konference tato sestoupila se pak skutečně v lednu r. 1858 v Norimberce, a súčastnilo se jí v celku 21 německých států, mezi nimi Prusko a Rakousko. Zástupci vlády rakouské byli Dr. rytíř z Raule, president vídeňského obchodního soudu, a Dr. Schindler, sekční rada v ministerstvu obchodu. Porada tato ustavila se za čestného předsednictví bavorského státního ministra a za skutečného předsednictví rakouského zmocněnce z Raule. Referentem byl při prvním čtení pruský zmocněnec tajný vrchní rada justiční Dr. Bischoff z Berlína, a po smrti jeho při druhém a třetím čtení na jeho místo vstoupivší tajný vrchní rada justiční Dr. Heimsöth z Kolína n. R. Poradě předloženy byly jak se strany Rakouska, tak i Pruska obsáhlé, již dříve státy těmito spracované osnovy, z nichž za základ poradám položena osnova pruská. Když pak ve dvou čteních osnova obchodního zákonníka ustanovena byla, počala se dne 26. dubna 1858 v Hamburgu porada o právu námořském. Rakousko chovajíc vřelé přání, aby započaté dílo, seč síly jsou, podpory došlo, zmocnilo svého zástupce a presidenta komise spolkové ku prohlášení, že stát rakouský ochoten jest zavésti jakožto všeobecný zákon obchodní osnovu všeobecného německého zákonníka obchodního prošedší druhým čtením konferencí norimberských, t. j. první čtyry knihy osnovy té, s tou podmínkou, že osnova ta i při třetím čtení nedozná podstatných změn. Příkladu Rakouska následovalo však jen několik málo vlád. Do měsíce srpna 1860 došlo více než 500 připomínek, z nichž mnohé zcela vzdalovaly se od základů osnovy a od zásad v ní provedených. Konečně podařilo se konferenci za odporu a protestů menšiny dne 19. listopadu 1860 dospěti ke třetímu, dosti zběžnému čtení prvních čtyř knih zákonníka obchodního, kteréž skončeno pak po 42 sezeních dne 12. března 1861. Dne 14. března 1861 předložila pak

sbírku tvořice, tak aby občanům zjednáno bylo úplné upokojení o zabezpečeném požívání jich soukromých práv, netoliko dle všeobecných zásad spravedlnosti, nýbrž i dle zvláštních poměrů obyvatelstva.

2. Všeobecná zásada právní, že nové zákony nepůsobí nazpět, došla plného výrazu v odst. 5. vyhlašovacího patentu, kdež stanoví se, že zákon tento míti nemá vlivu na jednání předsevzatá před tím dnem, kterého zákon závazné moci nabude, aniž na práva dle dřívějších zákonů již nabytá.

3. Důsledným způsobem nařízeno dále, že i vydržení nebo promlčení počavší se již před působností tohoto zákona posuzovati jest dle starších zákonů.

4. Odst. 7. vytýká obory právní, na něž platnost občanského zákonníku se neodnáší, a to stav vojenský, pokud proň nestává předpisů zvláštních; dříve totiž v nedostatku takovýchto norem zvláštních platilo pro vojsko soukromé právo v arcivévodství dolnorakouském plativší a podpůrně právo římské; nyní místo obou těchto práv platí o. o. z. Rovněž sluší dle zvláštních zákonů posuzovati záležitosti obchodní a směnečné. Podobně potrvala též v platnosti nařízení vyhlášená o věcech politických, kamerálních anebo finančních, kteráž právo soukromé obmezovala nebo blíže určovala, ačkoli v zákonníku občanském výslovně k tomu není se odvoláváno, konečně sluší práva a závazky odnášející se k platům peněžitým posuzovati dle vydaného již patentu ze dne 20. listopadu 1811 nebo dle případných příště vydaných zákonů zvláštních, a jen když by tu takovýchto zákonů nebylo, sluší posuzovati je dle všeobecných předpisů o. o. z.

5. Text německý prohlášen byl za text authentický.

IV. Počátek působnosti o. o. zákonníka.

O. o. zákonník vešel v působnost dnem 1. ledna 1812 v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, v Bukovině, v Haliči, v kraji celoveckém, v Rakousích Horních, v Rakousích Dolních, ve Štýrsku, ve vojsku a v Hranici vojenské; dne 1. července 1814 pak nabyl působnosti v Hranici Karlovecké a v Hranici Banátské; dne 1. května 1815 pak v kraji adelsbergském, lublaňském, neustadtelském a běláckém; dne 1. července 1815 v severním Tyrolsku a Vorarlberku; dne 1. října 1815 v Gorici, Istrii a v Tyrolsku jižním; dne 1. listopadu 1815 v okresích Podgoře a Wieličzky; dne 1. ledna 1816 v Dalmacii a v království lombardsko-benátském; dne 1. února 1816 v kraji tarnopolském (t. j. v kraji tarnopolském a czortkovském); dne 1. října 1816 na ostrovech Colomottě, Korčule, Guippaně, Lastově, Visu, Mletu, Mezzo; dne 1. ledna 1817 v údolí brixenském, celjském a v úřadu vilském; dne 1. srpna 1817 ve čtvrti innské, v parcelách někdy bavorských kraje hausruckského a v Solnohradech; dne 20. dubna 1852 v Krakově, avšak předkem jen co do práva manželského; v celém objemu svém i s dodatečně vydanými nařízeními s působností nově organisovaných soudů vyhlášen byl o. o. z. v Krakovsku však až teprve 29. září 1855. O. o. z. vstoupil dále i s dodatečnými nařízeními v působnost následkem cís. patentu ze dne 29. května 1852 č. 246 ř. z. v Uhrách, Chorvatsku, Slavonii, ve vévodství srbském a v banátu temešvárském dnem 1. května 1853, kdežto dnem 1. září 1853 nabyl působnosti následkem cís. patentu ze dne 29. května 1853 č. 99 ř. z. v Sedmihradsku.

V. Nynější obvod platnosti o. o. z.

O. o. zákonník právně závazným jest nyní jen pro království a země na radě říšské zastoupené, neboť následkem usnesení kuriální porady soudcovské z r. 1861 pozbyl o. o. z. na několik málo výjimek platnosti v Uhrách (s vévodstvím srbským a banátem temešvárským). Konečně platí o. o. z. i mimo obvod rakouského státu císařského:

a) pro rakouské poddané bydlící v budovách kommandy německého řádu ve Frankfurtě nad Mohanem (dv. dek. ze dne 26. listopadu 1838 č. 651 sb. z. soud.).

b) pro rakouské poddané a chráněnce žijící v říši osmanské;

c) dále stanoví min. nař. ze dne 31. března 1855 č. 58 ř. z. v § 13 toto: »V občanských právních záležitostech mají soudové konsulární podle předpisu §§ 8 a 9 cís. nařízení ze dne 29. ledna 1855 č. 23 ř. z. šetřiti ustanovení o. o. zákonníka a dodatečných nařízení k němu přibylých.

VI. Obsah a rozdělení.

O. o. z. vyznamenává se jmenovitě tím, že normy právní a jednotlivé instituce právní v základních zásadách co nejjasněji a nejzřetelněji vystihuje a že se všeliké kasuistiky vystříhá; jasnost, stručnost výrazu, přehlednost jsou zvláštními přednostmi zákona tohoto; zákonný materiál jemu přidělený vyčerpává se náležitou měrou a při tom látka vhodně spořádána a rozdělena. O. o. z. má celkem 1502 paragrafů a rozvrhuje se takto:

§§ 1—9 vytýkají blíže pojem občanského práva, počátek působnosti, objem, výklad a trvání občanských zákonů; §§ 10—13 obsahují ustanovení o zvyklostech (obyčejích), provinciálních statutech, soudcovských výrocích a o privilegiích. Vedle tohoto úvodu rozpadá se o. o. z. ve tři části, díly.

I. díl obsahuje práva osob a rozvržen jest na 4 hlavy: první hlava pojednává o právech, která odnášejí se k osobním vlastnostem a poměrům (§§ 15—43); hlava druhá týká se práv manželských (§§ 44—136), hlava třetí pojednává o právech mezi rodiči a dětmi (§§ 137—186), hlava čtvrtá za předmět má předpisy a poručenství a opatrovnictví (§§ 187—284).

II. díl pojednává o právech k věcem a rozpadá se ve dvě oddělení; oddělení první pojednává o věcných právech a to v 16 hlavách; I. hlava vytýká ustanovení o držbě (§§ 309—352), hlava druhá jedná o právu vlastnickém (§§ 353—379), hlava 3.—5. předvádí způsoby nabytí vlastnictví (přisvojení, přírůstek, převod) — §§ 38—446; hlava šestá jedná o právu zástavním (§§ 447—471), hlava 7. o služebnostech (§§ 472—530), hlava 8.—15. jedná o právu dědickém (§§ 531—824), hlava 16. pak o společenství práva vlastnického a jiných práv věcných (§§ 824—858). Oddělení druhé dílu druhého pojednává v hlavě 17.—30. o osobních právech k věcem (smlouvy) a to v hlavě 17. o všeobecných ustanoveních o smlouvách vůbec (§§ 859—937), v hlavě 18. o darování (§§ 938—956), v hlavě 19. o smlouvě uschovací (§§ 957—970), v hlavě 20. o smlouvě o půjčku (§§ 971—982), v hlavě 21. o smlouvě o zápůjčku (§§ 983—1001), ve hlavě 22. o plnomocenství a jiných druzích jednatelství (§§ 1002—1044), ve hlavě 23. o smlouvě směnné (§§ 1045—1052), v hlavě 24. o smlouvě kupní (§§ 1053—1089), v hlavě 25. o smlouvě nájemné, o smlouvě dědičného nájmu a pachtu (§§ 1090—1150), v hlavě 26. o úplatných smlouvách o konání služeb (§§ 1151—1174), v hlavě 27. o smlouvě o společenství statků (§§ 1175—1216), v hlavě 28. o smlouvách manželských (§§ 1217—1266), v hlavě 29. o smlouvách odvážných (§§ 1267 až

1292), ve hlavě 30. pojednává o právech k náhradě škody a k dostiučinění (§§ 1293—1341).

III. díl jedná ve čtyřech hlavách o společných ustanoveních práv osob a práv k věcem a to v první hlavě o utvrzení práv a závazků (§§ 1342—1374), ve hlavě druhé o přeměně práv a závazků (§§ 1375 až 1410), ve hlavě pak třetí o zrušení práv a závazků (§§ 1411—1450), konečně ve hlavě čtvrté obsažena jsou ustanovení o promlčení a o vydržení (§§ 1451—1502).

VII. Zákony dodatečné.

Od zavedení o. o. zákonníka vydána byla nepřehledná řada dvorských dekrétů, dekrétů dvorní kauceláře, resolucí a jiných dodatečných zákonů, jež doplniti měly jednotlivé mezery tohoto zákona zhusta jen zdánlivě se jevící, nebo kteréž vydány byly k dotazu úřadů na objasnění a vyložení jednotlivých zákonných ustanovení. Předkem naskytuje se otázka, zda všechny tyto dodatečné zákony a dodatečná nařízení nabyla úplné moci zákonné a zda jakožto části a doplňky o. o. zákonníka jmíny býti mají čili nic, a další pak otázka, zda tyto dodatečné zákony nabyly právní účinnosti pro ten celý obvod, na nějž odnáší se působnost o. o. zákonníka. Jakýsi, byť i jen jemný pokyn k rozřešení otázky této podává předkem vyhlašovací patent ze dne 23. března 1852 č. 77 ř. z., jímž zaveden byl o. o. zákonník pro Krakovsko a jímž konstatuje se, že o. o. zákonník spolu se všemi dodatečnými nařízeními vztahujícími se k předmětům zákonníka tohoto mají býti tamtéž (v Krakovsku) vodítkem. Co se však jádra otázky samé týče, zda totiž tato dodatečná nařízení jsou správně účinna pro veškery ostatní země korunní a zda-li vůbec nabyla moci zákona, o tom vyslovuje se Stubenrauch (viz jeho komentář k o. občanskému zákonníku takto: Sluší rozeznávati, zda takováto dodatečná nařízení v ostatních zemích korunních vydána byla všem vládám zemským nebo všem apelačním soudům, vůbec jakožto všeobecně závazný zákon vyhlášena byla, v kterémžto případu co do plné platnosti jejich pro celý obvod platnosti o. o. zákonníka ovšem nemůže býti nižádné pochybnosti. Jestliže však vydána byla nařízení taková jen pro jednotlivou provincii, nebo pro jednotlivý úřad (snad k dotazu jím učiněném), dlužno především k tomu hleděti, zda toto nařízení přijato bylo do úřední sbírky zákonů soudních čili nic, ježto v kladném případu dotyčné dodatečné nařízení pak všeobecné účinnosti právní nabývá, jakž vysvítá z dv. dek. ze dne 29. prosince 1785 č. 509 a z dv. dek. ze dne 20. listopadu 1818 č. 1519 sb. zák. soud. Pravidlo toto doznává však výjimky, jestliže ve sbírce zákonů soudních samé výslovně připojen jest dodatek, že vřaděné sem nařízení platiti má jen pro tu nebo onu provincii, nebo jestliže z obsahu zákona dovozovati dlužno, že jej v jeho účinnosti jen na určitou provincii obmeziti sluší.«

Zákonník obchodní.

I. Dějiny.

V Německu a v Rakousku vládlo až do druhé poloviny tohoto století jen velice chudé zákonodárství obchodní, vykazující mezeru nejedinou. V Německu již v 16. stol. vyskytují se snahy po jednotném uspořádání jednotlivých látek práva obchodního říšskými uzavřeními, říšskými řády policejními a soudními. Všeobecně spočívalo však německé právo obchodní na obchodních zvyklostech a na velkém počtu partikulárních řádů a zá-

konů, jako na řádech tržních, směnečných, assekuračních atd. Byly pak jenom tři větší vlastní zákonníky obchodní a to pro staré provincie pruské v tit. VIII. oddílu 7—14 obecného práva zemského (Landrecht), dále pro země, v nichž platilo ještě právo francouzské, v zákonníku zvaném Code de Commerce a pro Badensko v dodatku Code Napoleón jakožto právo zemské, pro Badensko. Vyjímaje království lombardsko-benátské, jižní Tyroly a Dalmácii, kde ještě z dob panství francouzského platil francouzský zákonník jakožto »Codice di Commercio di terra e di mare pel regno d'Italia«, shledáváme i v Rakousku podobnou měrou jistý konglomerát nařízení z práva obchodního, kteráž vydána byla za nejrůznějších dob jakožto privilegia, statuty, patenty, dvorské dekrety a pod., a kteráž v nižádném směru nevyhovovala již požadavkům časových poměrů a rostoucího významu obchodu a průmyslu. I jevila se v Rakousku i v říši německé téměř v touž dobu naléhavá potřeba přikročiti k reformám práva obchodního a zavésti jednotný zákon obchodní. Do jisté míry jest předzvěstí toho všeobecný německý řád směnečný, kterýž zaveden byl ve všech téměř státech německých i také v Rakousku, jakkoli u nás jen provisorně. Již zdárné následky jednotného řádu směnečného musily vésti k tomu, aby konečně i v obvodu zákonodárství obchodního vydán byl zákon vyhovující požadavkům pokročilých poměrů obchodních. Rozsáhlejším způsobem pojata myšlénka tato teprve r. 1857, kdy k návrhu Bavorska usnesl se německý spolek r. 1857 na tom, aby se svolala porada zástupců všech německých spolkových států za tím účelem, by se poradila o osnově všeobecného německého zákonníka obchodního. Porada nebo-li konference tato sestoupila se pak skutečně v lednu r. 1858 v Norimberce, a súčastnilo se jí v celku 21 německých států, mezi nimi Prusko a Rakousko. Zástupci vlády rakouské byli Dr. rytíř z Raule, president vídeňského obchodního soudu, a Dr. Schindler, sekční rada v ministerstvu obchodu. Porada tato ustavila se za čestného předsednictví bavorského státního ministra a za skutečného předsednictví rakouského zmocněnce z Raule. Referentem byl při prvním čtení pruský zmocněnec tajný vrchní rada justiční Dr. Bischoff z Berlína, a po smrti jeho při druhém a třetím čtení na jeho místo vstoupivší tajný vrchní rada justiční Dr. Heimsöth z Kolína n. R. Poradě předloženy byly jak se strany Rakouska, tak i Pruska obsáhlé, již dříve státy těmito spracované osnovy, z nichž za základ poradám položena osnova pruská. Když pak ve dvou čteních osnova obchodního zákonníka ustanovena byla, počala se dne 26. dubna 1858 v Hamburgu porada o právu námořském. Rakousko chovajíc vřelé přání, aby započaté dílo, seč síly jsou, podpory došlo, zmocnilo svého zástupce a presidenta komise spolkové ku prohlášení, že stát rakouský ochoten jest zavésti jakožto všeobecný zákon obchodní osnovu všeobecného německého zákonníka obchodního prošedší druhým čtením konferencí norimberských, t. j. první čtyry knihy osnovy té, s tou podmínkou, že osnova ta i při třetím čtení nedozná podstatných změn. Příkladu Rakouska následovalo však jen několik málo vlád. Do měsíce srpna 1860 došlo více než 500 připomínek, z nichž mnohé zcela vzdalovaly se od základů osnovy a od zásad v ní provedených. Konečně podařilo se konferenci za odporu a protestů menšiny dne 19. listopadu 1860 dospěti ke třetímu, dosti zběžnému čtení prvních čtyř knih zákonníka obchodního, kteréž skončeno pak po 42 sezeních dne 12. března 1861. Dne 14. března 1861 předložila pak

konference osnovu prvních čtyř knih ve třetím čtení zjištěnou a rozmnoženou na pět knih pojetím práva námořského na základě usnesení druhého čtení, shromáždění spolkovému, kteréž usneslo se přijati osnovu. Následkem toho zaveden všeobecný německý obchodní zákonník v létech 1861—1865 ve všech státech přináležejících k dřívějšímu německému spolku (buntu) vyjímaje vévodství Holštýnské a Lauenburgské, pruské území dílové a knížectví Schamburg-Lippe. Dne 22. června 1861 předložil tehdejší správce rakouského ministerstva spravedlnosti svob. pán Pratobevera rakouské poslanecké sněmovně první čtyry knihy obchodního zákonníka k ústavnímu projednání s tou výhradou, že dodatečně k němu připojí osnovu zákona uvozovacího. Pátá kniha o právu námořském jednající vyňata byla z předlohy, ježto si vláda rakouská vyhradila vzhledem k zvláštním poměrům plavby námořské ve přístavech rakouských předkem vyžádati si dobrozdání úřadů námořských a odborných znalců. Dne 12. února 1862 došlo i na předlohu zákona uvozovacího. Všeobecný německý zákonník obchodní byl v obou sněmovnách rady říšské téměř jednomyslně přijat a publikován pak na základě nejv. sankce i s úvodním zákonem v říšském zákonníku ze dne 3. ledna 1863 č. 1 ř. z. Počátek působnosti obou těchto zákonů položen na den 1. dubna 1863.

II. Obsah a rozdělení.

1. Zákon uvozovací sestává ze 60 paragrafů a z 6 oddělení; oddělení první obsahuje všeobecná ustanovení, oddělení druhé vytýká ustanovení zvláštní a sice ohledně kupců (§§ 6—9), obchodního rejstříku, smluv svatebních vzhledem ke kupcům a k obchodním společnostem (§§ 10 až 18), obchodních knih (§§ 19—22), ohledně prokuristů, zmocněnců obchodních a pomocníků obchodních (§§ 23—25), ohledně obchodních sprostředkovatelů a příslušných ustanovení zákonů bursovních (§§ 26—29), ohledně obchodních společností (§§ 30—37), ohledně obchodů (§§ 38—48 jakož i ohledně právomoci obchodní, o kupeckém zástavním a zadržovacím právu, o jmenování znalců). Oddělení třetí uvozovacího zákona vytýká ustanovení přechodná.

2. Zákonník obchodní sám má 431 článek a rozpadá se v ustanovení všeobecná a čtyry knihy, tyto pak v tituly, některé tituly rozestupují se v oddíly a tyto ještě, nebo pokud není oddílů vůbec, tituly samy rozpadají se v články. Kniha první obsahuje zákonné normy o obchodnictvu t. j. o oněch osobách, kteréž ve světě obchodním hlavně zřetele docházejí, totiž ohledně kupců, prokuristů, o plnomocnících obchodních, o pomocnících obchodních, o obchodních sprostředkovatelích nebo sensálech. Kniha druhá a třetí obsahuje různé druhy obchodních společností. Kniha čtvrtá konečně pojednává o zvláštním obligačním právu obchodním.

III. Zákony a nařízení dodatečná jsou: oběžní (cirkulární) nařízení říš. min. války ze dne 14. června 1863 č. 66 ř. z., jímž zákonník obchodní vyhlášen byl veškerým osobám a úřadům vojenským, aby se jím všeobecně spravovaly; dále nař. min. sprav. a obchodu ve shodě s min. fin. ze dne 9. března 1863 č. 27 ř. z., jímž vydána byla potřebná ustanovení o zakládání a vedení rejstříku obchodního; nař. min. obchodu, sprav., fin. a války ze dne 19. června 1866 č. 86 ř. z. o udílení koncessí pro veřejná skladiště (svobodná skladiště a domy pro zboží) a zák. ze dne 28. dubna 1889 č. 64 ř. z. o zřizování skladišť; dále sem patří zák. ze dne 27. června 1878 č. 68 ř. z. o připuštění uherských akciových společností, komandit-

ních společností, pojišťovacích společností, společenstev výdělkových a hospodářských; cís. nařízení ze dne 29. listopadu 1867 č. 127 ř. z. o připuštění cizozemských společností akciových; zákon ze dne 23. března 1873 č. 42 ř. z. o připuštění cizozemských pojišťovacích společností; nař. min. vnitra, sprav., obchodu a fin. ze dne 18. srpna 1880 č. 110 ř. z. o koncesi a státním dohledu ohledně pojišťoven.

Literatura: Dr. ryt. Randa, Soukromé obchodní právo rakouské, Praha.

Zákonník říšský viz Prohlašování zákonů.

Zakonnik zemský viz Prohlašování zákonů.

Zákonodárstvi chudinské.

Zákonodárství chudinské zahrnuje v sobě zařízení a ústavy, jež určeny jsou k vypomáhání a podporování chudých t. j. oněch osob, jichž hospodářský majetek nepostačuje jim k živobytí. Zákonodárství chudinské upravuje chudinství ve všech pravních vztazích, obsahuje tedy normy ohledně osob zavázaných zaopatřovati chudé (chudinu), ohledně způsobu tohoto zaopatřování, ohledně správy jmění chudinského a orgánů při tom činných. Není sporu o tom, že chudoba překročivší úzký kruh jednotlivců oslabuje mravní a politickou sílu státu ohrožujíc obecnou bezpečnost a řád právní; neřesti a zločiny jsou nezřídka jen následky chudoby. Pomoci státní jest tu již z toho důvodu nezbytně potřebí, by se hráze co nejpevnější položily obecně hrozícím (nebezpečným) následkům chudoby. Státní správa musí tedy cestou zákonodárství pečovati o to, by s jedné strany chudině poskytnuta byla pomoc, s druhé strany pak aby náležitými prostředky zabránilo se nezaviněné chudobě a neblahým sociálním následkům jejím. Prvním oborem jest tu chudinství, druhým oborem policie chudinská. Chudinství zahrnuje:

I. Prostředky k patřičnému zaopatřování chudiny nezbytné; zřetel svůj věnuje péče chudinská:

1. chudým k výdělku neschopným, tudíž oněm osobám, které nemohou opatřiti si potřebné výživy jsouce příliš mlády nebo stáry nebo stiženy vadou jinou, nebo konečně na těle nebo na duchu chorými jsouce;

2. chudým k výdělku schopným a práce se neštítícím osobám, které však nemajíce příležitosti ku práci nemohou si výdělek zaopatřiti a z důvodu toho postrádají prostředků existenčních. Péče chudinská může naplniti svoje důležité sociálně-politické a humání úkoly toliko rozumným rozlišováním všech naskytujících se případů a proto zejména vyloučeni jsou z péče té osoby k výdělku schopné, ale práce se štítící; touto třídou zabývá se policie chudinská.

II. Státní péči o chudé sluší přesně lišiti od soukromé dobročinnosti, neboť pro státní péči o chudé není motivem pohnutka jednotlivců ku podpoře chudých spočívající na soucitu, dobrodějnost a náboženská obětovnost. Stát musí míti staraje se o chudinu vždycky na zřeteli veřejné blaho a případně i ohrožení veřejného řádu. Hmotná podpora chudiny náleží tudíž státu jen podpůrně, pokud totiž jiní se tomu nevěnují. Péče o chudinu vyhledává tudíž přesné organisace a zákonitého uspořádání.

III. Při tom však počítati musí také každý stát s jistými zjevy v chudinství a podle toho činiti zákonodárnou cestou opatření svá. Státní správa nemá z pravidla zabývati se chudobou a schudnutím jednotlivců, nýbrž

chudina celých tříd obyvatelstva volá k státu za přispění; státní pomoc nevyhnutelna jest při t. zv. bídě hromadné t. j. při schudnutí celých vrstev společnosti. Hromadná bída řádila vždy a dějiny národů evropských poskytují nekonečnou téměř řadu těchto smutných obrazů; až podnes nepodařilo se státům zabrániti dostatečným způsobem schudnutí celých tříd obyvatelstva.

IV. Zákonodárství Rakouské zabývalo se od dob nejstarších touto vynikající otázkou sociální. Prvotně brala na se církev samojediná péči o chudinu. Teprve za panování císaře Josefa II. bylo zřízením farních ústavů chudinských za spolupůsobení církve vytvořeno zařízení státní, jehož účelem bylo povzbuditi soukromou dobročinnost a zorganisovati ji. Ku hmotné podpoře těchto chudinských ústavů přikázal císař Josef II. polovinu jmění zrušených bratrstev a řádů, a dále i důchody jiné, jako ku př. pokuty, procenta licitační atd. Zásada, že domovská obec povolána jest a přidržána býti má k zaopatření chudých svých, zjednala si záhy přístup do zákonodárství rakouského. Podle dv. rozh. ze dne 16. září 1754 (terez. sb. zák. sv. 2 č. 365) měly osoby v některé obci usedlé dojíti zaopatření u obce v místě svého pobytu, kde právě naprosto staly se ku výdělku neschopnými, všechny ostatní osoby měly býti stavše se ku výdělku neschopnými odstraněny (dopraveny) do své rodné obce. Císař Josef II. vydal dne 18. dubna 1789 (sb. zák. soud. sv. 10, č. 253) zláštní dv. dekret o tom, že každý chudý, který se nepřetržitě na jednom místě po 10 let zdržoval, má býti podporován v místě tom dle možnosti, kdežto ostatní chudí mají býti odkázáni do své rodné obce. Všechny tyto starší zákony prozrazují tedy, že obcím byla ponenáhlu péče o chudé uložena za povinnost.

V. Podle nynějšího stavu zákonodárství chudinského jest chudinství nyní záležitostí samostatného oboru působnosti obcí (čl. 11. lit. *g)* zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z. a čl. 5 a 8 zák. obec.). Zákonodárství zemskému zůstaveno vydati v ohledu tom bližší ustanovení. Posud stávající farní ústavy chudinské byly ve většině zemí korunních zrušeny a to v Dolních Rakousích zákonem ze dne 21. února 1870 č. 21 z. z. a nař. ze dne 12. července 1870 č. 46 z. z., zák. ze dne 28. listopadu 1873 č. 56 z. z.; v Horních Rakousích zákonem ze dne 20. prosince 1869 č. 34 z. z. a nař. ze dne 6. července 1870 č. 29 z. z., zák. ze dne 3. března 1873 č. 33 z. z.; v Korutanech zákonem ze dne 21. února 1870 č. 17 z. z. a nař. ze dne 1. července 1870 č. 38 z. z.; v Krajině zákonem ze dne 28. srpna 1883 č. 16 z. z.; ve Slezsku zákonem ze dne 10. prosince 1869 č. 5 z. z. z r. 1870 a nař. ze dne 12. února 1870 č. 6 z. z. Ve všech ostatních zemích korunních, kdež farní ústavy chudinské nadále potrvaly, staly se na základě ustanovení zákona obecního orgány veřejné péče chudinské obce samy a ústavům chudinským farním vtisknut takto ráz soukromých institucí. V jednotlivých zemích korunních byly pak vydány obsáhlé zemské zákony, kteréž dopodrobna upravují veřejnou péči o chudé se strany obcí. Zákony takovýmito jsou: v Dolních Rakousích zák. ze dne 15. prosince 1882 č. 13 z. z. z r. 1883 a novela ze dne 1. února 1885 č. 24 z. z.; v Rakousích Horních zák. ze dne 5. září 1880 č. 12 z. z ; v Solnohradech zák. ze dne 30. prosince 1874 č. 7. z. z. z r. 1875 a nov. ze dne 12. března 1886 č. 22 z. z.; ve Štýrsku zák. ze dne 12. března 1873 č. 19 z. z. a nař. ze dne 30. srpna

1873 č. 42 z. z.; v Korutanech zák ze dne 22. května 1886 č. 18 z. z.; v Krajině zák. ze dne 28. srpna 1883 č. 17 z. z.; v Čechách zák. ze dne 2. prosince 1868 č. 59 z. z.; ve Vorarlberku zák. ze dne 7. ledna 1883 č. 10 z. z, konečně v Dalmácii zák. ze dne 26. února 1876 č. 13 z. z. Kromě těchto zákonů vydány byly ještě ve městech hlavních a ve větších obcích statuty na úpravu veřejného chudinství.

VI. Zákon ze dne 3. prosince 1863 č. 105 ř. z. obsahuje nejdůležitější zásady o zaopatřování chudiny v obcích a to:

a) povinnost obce zaopatřovati chudé jest pouze podpůrné povahy a nastupuje tehdy, když si chudý nemůže opatřiti potřebné výživy vlastními silami (§ 26);

b) nabude-li později jmění nebo měl-li v době chudinského zaopatření svého jmění tehdy zamlčené, jest povinen k náhradě, pokud závazek k náhradě škody takto jím obci způsobené může býti ku platnosti přiveden bez újmy pro dotyčného chudého anebo jeho rodiny;

c) povinnost obce k opatřování chudých pozůstává jen potud, pokud nejsou podle práva civilního nebo dle jiných zákonů k zaopatření jich povinny jiné osoby, rodiče, dítky, manžel (§§ 91, 92, 141, 142, 143 o. o. z.). Zpečují-li se osoby tyto dostáti této povinnosti své, má obec mezitím převzíti péči o životní potřeby jejich s výhradou případného nároku na náhradu výloh jí takto vzešlých (§ 23);

d) tato povinnost obcí nastupuje jen potud, pokud by opatřování chudých v obci přesahovalo péči a prostředky stávajících ústavů chudinských a dobročinných jakož i nadací (§ 22);

e) obcím připadající péče o chudé obmezuje se jen na poskytnutí nutné výživy a zaopatření v případu onemocnění; obec povinna jest též k úhradě výloh pohřebních (rozh. nejv. spr. dv. soud. ze dne 29. února 1882 č. 2552);

f) zaopatření chudých dítek zahrnuje v sobě též výchovu jejich § 24);

g) chudý nemůže žádati určitý druh podpory (§ 25);

h) obec stanoví sice způsob a druh zaopatření v mezích platných zákonů, může však býti za okolností přidržována k tomu, aby podporovala chudé, k výdělku neschopné příslušníky své, kteří nebydlí v obvodu obce domovské (rozh. ze dne 16. listopadu 1883 č. 3120);

i) chudé, k práci schopné a též hotové osoby, avšak nemohoucí pro nedostatek práce výdělek nalézti, mají rovněž jako osoby ku výdělku neschopné nárok na chudinskou podporu, a sluší jim dle možnosti přikázati práci (za určitou úplatu).

VII. Řádná správa jmění chudinského přísluší výboru obecnímu. Chudinské jmění záleží ze jmění kmenového neboli základního (fond chudinský, pozemky, cenné papíry, z pojištěných jistin), z příjmů plynoucích na základě zákonných titulů (procento chudých z dobrovolných veřejných dražeb, třetina chudých z pozůstalostí světských duchovních, pokuty atd.) a z dobrovolných příspěvků. V případu potřeby dlužno k účelu péče o chudé sáhnouti i ku prostředkům obecním. Jmění kmenové má být výnosně chováno a k zaopatřování chudých použiti jest toliko výtěžků (úroků a pod.).

VIII. Ale také oněm osobám, jež do obce příslušny nejsou, nesmí se v případu onemocnění jich nebo v případech značné nouze jejich, kde nutno poskytnouti pomoc neprodleně, odepříti žádoucí podpora a přispění;

při tom ovšem vyhražena jest obci náhrada za příslušné náklady, kterouž může pak obec dotyčná vymáhati dle volby své na domovské obci onoho chudého nebo na jiných osobách k tomu po zákonu zavázaných. (§§ 28 a 29 cit. zák.).

Nemocné má obec pobytu tak dlouho chovati v zaopatření, dokud nemohou býti bez pohromy pro zdraví své a pro zdraví osob jiných propuštěny. O onemocnění má obec pobytu neprodleně (t. j. místo má jen důvodné prodlení) učiniti oznámení obci domovské. Opomene-li obec pobytu vyhověti tomuto zákonnému předpisu, nepozbývá všelikého nároku na náhradu, nýbrž ji postihuje toliko škoda z toho vzešlá; škoda tato vzejde skutečnými náklady poměrně daleko většími než by byly náklady, které by byly vzešly každým způsobem po zákonu obci domovské (rozh. spr. soud. dv. ze dne 11. října 1879 č. 1559). Tuzemské obci nemůže býti náhradou za útraty zaopatření jejích příslušníků v některé zemi uherské nikdy uložen obsáhlejší závazek, než který ve stejném případu by obce uherské vůči tuzemské obci měly (rozh. spr. soud. dv. ze dne 12. července 1879 č. 1388).

Cizozemci jsou v té příčině na roveň postaveni s příslušníky státními; avšak zemské zákony chudinské prohlašují postih za cizozemskou obcí za přípustný toliko dle ustanovení příslušných smluv státních.

IX. Zákony zemské přijaly svrchu cit. říšský zákon s jeho zásadními normami, rozvedly však tyto normy blíže v ten způsob, že ve smyslu jich vytkly ještě tato další ustanovení:

a) vydržování pojímá v sobě výživu, oděv, byt a v případu onemocnění lékařskou pomoc, prostředky léčivé a ošetřování;

b) pokud jde o děti, povinny jsou obce vychovávati je způsobem mravně-náboženským, přidržovati je k návštěvě školní a pokud možno učiniti je schopnými ku výdělku;

c) každý, kdo činí nárok na veřejnou podporu chudinskou, má svou případnou žádost ohlásiti způsobem v každé obci upraveným, za osoby nemocné a stydlivé může ohlášení to učiniti i kterákoli osoba třetí;

d) bližší předpisy upravují způsob, jakým se nakládá s nemocnými chudými a jak hraditi jest náklady pohřební.

X. Za účelem péče chudinské vydržují obce příhodné ústavy a zařízení příhodná, k nimž náležejí

a) městské chudinské komise, jichž členům zevrubně známy jsou poměry místních chudých, a kteréž v činnosti své docházejí podpory od otců chudiny, od inspektorů chudinských a od radů chudinských;

b) chudobince a zaopatřovatelny. Ústavy tyto zřizuje a vydržuje na většině obec sama. Do městských chudobinců přijímáni jsou z pravidla jen příslušníci obce a osoby mající v ní právo domovské a upadnuvší do chudoby bez viny své, které požívají dobrého jména a dosáhli určitého stáří. Chudým dostává se v ústavech těchto dohledu a péče o jich tělesné i duševní blaho.

c) chorobince určeny jsou pro ty, kdož následkem vady tělesné jsou ku výdělku neschopnými; k nim náležejí též slepci a osoby blbé;

d) sirotčince mají za účel přijímati osiřelé dítky, aby se jim dostalo přiměřené výchovy a vzdělání školního, a kromě toho ještě zaopatření, oděvu a úhrady všech jejich potřeb;

e) útulny pro osoby bez přístřeší ustanoveny jsou větším dílem pro ony nuzné osoby, kteréž jsouce cizími a bez prostředků všelikých nemají v obci přístřeší, a proto bývají jen na zcela krátký čas, z pravidla jen na noc ubytovány;

f) kuchyně lidové (obecní), ústavy pro poskytování polívek a čaje zřizovány jsou k tomu cíli, aby chudému obyvatelstvu za zcela mírné ceny, jmenovitě v zimě zaopatřovaly poměrně silnou a zdravou stravu.

XI. Příslušnost a řízení v záležitostech chudinství.

a) řádné soudy povolány jsou rozhodovati o náhradních nárocích, kteréž činí si obce za náklad zaopatření naproti osobám k zaopatření dle práva civilního zavázaných (§ 38 cit. zák.); politickému úřadu však přísluší stanoviti výši vynaložených útrat zaopatření (§ 39 cit. zák.);

b) o náhradních nárocích, kteréž vznášejí obce pro vynaložení útrat zaopatření proti osobám nebo obcím k tomu zavázaným nikoli dle práva civilního, nýbrž dle zákonů jiných, povolán jest rozhodovati úřad politický;

c) nárok na zaopatření nemůže chudý k platnosti přiváděti naproti obci pořadem práva; takovéto nároky sluší vyříditi před úřady samosprávnými (výbory okresními a zemskými (§ 44 cit. zák.).

XII. Příspěvky zemí a okresů.

Celá řada zákonů zemských zavazuje okresy a země k nesení jisté části břemen veřejného zaopatření chudinského a to:

a) fondy zemské zapraviti mají nedobytelné náklady zaopatření, jež vzrostly ošetřováním osoby chudé v některé veřejné nemocnici (výn. min. vnitra ze dne 6. března 1855 č. 6382; ze dne 4. ledna 1856 č. 26.641), dále náhradu výloh vzešlých v některém veřejném blázinci nebo porodnici zák. ze dne 17. února 1864 č. 22 ř. z.), nebo v některém veřejném nalezinci (zák. ze dne 29. února 1868 č. 15 ř. z.). Při porodnicích a nalezincích nemůže býti obec domovská přidržována k náhradě výloh ve prospěch zemských fondů. Náklady zaopatření v nemocnicích a blázincích mohou naproti tomu zemským zákonodárstvím z části nebo zcela přesunuty býti na obce.

XIII. Ústavy zemské a okresní.

Ústavy tyto vydržovány jsou dílem okresy, dílem zeměmi a jsou hlavně určeny pro osoby chudé a nemajetné; takové ústavy jsou: chorobince, ústavy slepců, ústavy hluchoněmých, polepšovny a pracovny, asyly pro opuštěnou (zanedbanou) mládež, ústavy idiotů. Zemský zákon ze dne 1. února 1885 č. 24 z. z. pro Dolní Rakousy vyvolal k životu novou instituci v oboru chudinství, totiž zemský svaz chudinský; instituce tato ujala se již v celém Německu, kdež zřízeny jsou místní svazy chudinské a svazy chudinské zemské. Zemský svazek chudinský založený v Rakousích Dolních po shora citovaném zákonu odňal ohledně celé řady osob zaopatření chudinské obcím domovským a přikázal je zemskému svazu chudinskému.

XIV. Spolupůsobnost činitelů jiných.

Vynikající podíl v chudinství mají i církve a jednotlivé náboženské společnosti poskytujíce rozmanitým způsobem výpomoc příslušníkům svým; blahodárně však působí v oboru chudinství i rozličné spolky dobročinné. Od působnosti zákona spolkového zaznamenati jest v rakouských zemích korunních šlechetné závodění mezi oněmi spolky, jež obraly si za úkol a cíl svůj dobročinnost a zmírnění běd v lidstvu; jeť skoro nepřehledná

řada těchto humanitních spolků a není oboru v chudinství, jehož by se byly tyto spolky s úspěchem a rozhodností nebyly ujaly. Nesčetné chudinské spolky zabývají se dílem podporou a výpomocí stydlivých domácích chuďasů, dílem snaží se většími podporami vypomoci osobám k výdělku neschopným, jiné spolky pečují opět o chudé dívky poskytujíce jim šat, stravu a zdarma opatřujíce jim potřeby školské (knihy, papír atd.). Dále jest nekonečná řada spolků nemocenských, kteréž v případu nemoci zaopatřují dotyčné osobě lékaře, zdarma jim poskytují léky, ano i namnoze podporu peněžitou, jiné spolky opět béřou na se starost v tom směru, že v případu úmrtí uhražují ze svého útraty pohřební a podporují osoby pozůstalé. Konečně sluší zmíniti se ještě o značných nadacích jednotlivých vynikajích dobrodinců, kteříž nezřídka věnují značnou část svého jmění k tomu, aby na věčné časy dostávalo se z něho podpory a výpomoci osobám chudým a nuzným.

Zákon poplatkový viz Poplatky.

Zákon trestní důchodkový.

I. Podstata a význam.

Zákon trestní důchodkový záleží ze dvou částí; z hmotného a formálného práva důchodkového trestního; hmotné (materielní) právo důchodkové trestní pojednává o trestních ustanoveních pro přestupky zákonných předpisů o všech odvětvích nepřímého zdanění; formálné důchodkové právo trestní obírá se řízením, jakéž místo má při odhalování, vyšetřování a trestání přestupků důchodkových. Vyhlašovacím patentem ze dne 11. července 1835 sv. 63 sb. zák. polit. vydáno bylo trestní právo důchodkové, by místo dosud platných ustanovení v platnost vstoupil pro daně nepřímé jednotný zákon opírající se o zásady spravedlnosti a srovnávající se se zásadami všeobecného zákona trestního; neboť až potud platily v rakouských zemích dědičných ohledně ustanovení trestních a řízení při přestupcích důchodkových různorodé normy zákonné. Jistá reforma těchto rozmanitých provinciálních zákonů jevila se býti tím naléhavější, ježto se zásadními ustanoveními tehdy platného zákona trestního z r. 1803 se nesnášely. Zákon trestní důchodkový ze dne 11. července 1835 sleduje ještě účel další; jak totiž vyhlašovací patent konstatuje, má se jím dostati co nejvydatnější ochrany výdělkové způsobilosti příslušníků státních naproti výhodám plynoucím z přestupování důchodkových předpisů. Jsou tedy základními motivy trestního zákona důchodkového ochrana státní pokladny se strany jedné a ochrana poctivého poplatníka se strany druhé.

II. Obvod platnosti.

Zákon trestní důchodkový má, jak vyhlašovací patent poznamenává, platnosti dojíti ve všech zemích korunních říše rakouské vyjímaje země koruny uherské a Dalmácie; neplatil tedy trestní zákon důchodkový v Uhrách nikdy. V Dalmácii mají platnost co do trestání důchodkových předpisů zvláštní ustanovení, uchylující se od zákona trestního důchodkového, při čemž i ta okolnost zřetele dochází, že až do r. 1880 tvořila Dalmácie zvláštní území celní. Než řadou zvláštních zákonných předpisů a novějších zákonů rozšířena byla některá ustanovení trestního zákona důchodkového přece i na Dalmácii, zejména dv. dekretem ze dne 30. dubna 1838 č. 18.195 a sice §§ 423—435 zák. trest. důch. jednající o přestupcích proti předpisům poštovním; dále zákonem ze dne 10. prosince 1879 č. 139 ř. z. jednajícím o přestupcích důchodkových vzhledem k po-

travní dani z výroby piva, pálenky a cukru; dle výn. min. fin. ze dne 30. prosince 1864 č. 54.020 mají ustanovení dv. dekretu ze dne 3. března 1836 č. 6996 o odměně udavačů a postižitelů platnost míti i v Dalmácii.

III. Objem zákona trestního důchodkového.

Vyhlašovací patent poukazuje k tomu, že vedle ustanovení důch. zák. trestního ještě výjimečně i trestní ustanovení daná pro jednotlivé důchodky a dávky a řízení o použití ustanovení těch v platnosti potrvati mají. Zákon trestní důchodkový nabyl však novým zákonodárstvím rozsahu dalšího ještě; tak ku př. odnáší se zákon tento následkem zákona ze dne 30. března 1882 č. 45 ř. z. i ku přestupkům ohledně zdanění výroby vín umělých a polovín (§ 19 téhož zákona), dále ku přestupkům zákona ze dne 26. května 1882 č. 55 ř. z. o spotřební dani z oleje minerálního; naproti tomu neplatí zákon trestní důchodkový při přestupcích zákona o dani z výčepnictví ze dne 23. června 1881 č. 62 ř. z. (cirk. nař. halič. zemského fin. řed. ze dne 7. června 1882 č. 60.603 : 881). Dále nemá zákon trestní důchodkový průchodu pro přestupky předpisů o mýtu cestním, mostném, převozním, jichž výtěžek neplyne ani do pokladny státní, ani není spravován pod vedením úřadů zřízených pro záležitosti důchodků státních (§ 1 č. 4 předpisu o použití důch. zákona trest. vydaného pres. nařízením dv. kom. ze dne 3. března 1836 č. 6996).

Naproti tomu dlužno následkem ustanovení důch. zákona trestního § 6 č. 2 lit. *c)* užíti řízení předepsané tímto zákonem na skrácení oněch obecních přirážek k dani potravní, kteréž nevybírají se ani od úřadů důchodkových, ani současně s erární daní potravní, nýbrž od obcí samých ve vlastní režii nebo ve formě propachtování se vybírají; podle §§ 516 až 519 důch. zák. trest. povolány jsou rozhodovati o takovýchto skráceních správní úřady finanční a soudy důchodkové (výn. min. fin. ze dne 13. srpna 1865 č. 37.187 : 1467). Určitá obec nemá však práva stanoviti a ukládati tresty určené na skrácení městského důchodku. Zastupitelstvo obecní může však vytknouti potřebná opatření ohledně způsobu ohlašování, zjišťování a kontrolování daní obecních a prohlásiti nešetření jich všeobecně za trestné. Trestní právo přísluší v tom případu toliko politickým úřadům podle min. nař. ze dne 3. dubna 1885 č. 61 ř. z. a ze dne 30. září 1857 č. 198 ř. z. (výn min. vnitra ze dne 27. ledna 1879 č. 13.884). Dále rozšířena byla platnost důchodkového zákona trestního na skrácení mýta dlažebního, lvovského mýta na čáře, cla labského, mýta vodního a konečně na skrácení tyrolských stálých přirážek k obilí (dv. dek. ze dne 12. března 1836 č. 1373; ze dne 26. března 1836 č. 20.173 sb. prov. zák. XXIV.).

Způsob vybírání nějaké dávky, v jejíž příčině použíti lze zákona o přestupcích důchodkových, zejména pak okolnost, že vybírá dávku pachtýř, nemění ničeho na platnosti tohoto zákona při přestupcích důchodkových, které se zmíněné dávky dotýkají.

A. Právo trestní důchodkové hmotné (I. díl zákona trestního důchodkového).

I. Podmětem trestního práva důchodkového může býti:

1. Každý bez rozdílu osobních poměrů, pokud splněny jsou podmínky přičítatelnosti přestupku (§ 31 zák. tr. důch.).

2. Zákon trestní důchodkový vyhlášen byl i pro c. k. vojsko a pro osoby podrobené vojenské právomoci (dek. dv. kanc. ze dne 2. srpna 1837 č. 32.941).

3. Že však jen osoby fysické dle důch. zák. třest. mohou býti jako obvinění do vyšetřování vzaty, vysvítá zejména z §§ 13 a násl., 118 a násl., 626 a násl. z §§ 629, 653 a 626 č. 1. Ručení osob právnických může však býti vysloveno, jenže nemohou býti k nějakému trestu odsouzeny (rozh. ze dne 11. března 1890 č. 817 sb. »Budwiňski« č. 5201 z r. 1890).

4. Vinen-li příslušník císařství rakouského činem nebo opomenutím v cizozemsku uskutečněným, jež mu dlužno přičítati za dokonané nebo v pokusu záležející skrácení důchodkové, podléhá trestním předpisům o tom platných. Řízení o takovýchto důchodkových skráceních spravuje se zákony té země, v níž obviněný do vyšetřování vzat byl (nař. ze dne 21. října 1855 č. 215 ř. z.). Není-li místo pobytu obviněného v cizozemsku známo, a jestliže úřady té země, v níž se obviněný nachází, neprohlásily všeobecně, že by vzpěčovaly se doručiti obsílky v řízení o přestupcích důchodkových, má vyšetřující úřad postarati se o to, by obviněnému obsílka doručena byla. Vzpěčuje-li se cizozemský úřad doručiti obsílku, nebo je-li známo, že úřad té země, v níž se obviněný nachází, nedoručí obsílku v řízení o přestupku onom, dlužno postupovati dle §§ 621—623 důch. zák. trest. stejně, jako proti obviněnému, jehož místo pobytu není známo (dek. dv. kanc. ze dne 15. listopadu 1841 č. 41.063).

5. Dle zákona tohoto nakládati jest i s cizozemci, již dopustili se nějakého přestupku důchodkového.

6. Trestní nálezy v cizozemsku vynesené nemohou býti rakouskými úřady vykonány.

7. Ohledně platnosti trestního zákona důchodkového při osobách diplomatických a při individuích náležejících k jich rodině obsahují bližší ustanovení dek. dv. kanc. ze dne 14. dubna 1826 č. 2073 a ze dne 5. června 1843 č. 14.865; ustanovení ta nařizují jmenovitě, aby se s osobnostmi těmito nakládalo s všemožným ohledem.

8. Co do trestání cizozemských skrácení důchodkových platnost mají zásady reciprocity. V té příčině byly s některými státy uzavřeny zvláštní smlouvy státní. Ohledně Uherska platí ustanovení celní a obchodní jednoty uzavřené s Rakouskem a Uherskem (nař. min. fin. ze dne 2. října 1868 č. 135 ř. z. a ze dne 11. října 1878 č. 16.017). Ohledně Italie učiněny úmluvy příslušné v obchodní a celní smlouvě s Italií uzavřené, jakož i v celním kartelu k tomu se pojícím ze dne 6. prosince 1891 č. 5 ř. z. z r. 1892. Článek 10 obchodní smlouvy s říší německou ze dne 6. prosince 1891 č. 4 ř. z. z roku 1892 obsahuje ustanovení, že strany smlouvu uzavírající se zavazují přiměřenými prostředky spolupůsobiti k zamezení a potrestání obchodu podloudnického do i z území svých a zachovávati trestních zákonů k účelu tomuto vydaných, poskytovati právní pomoc, dovoliti dohlédacím úředníkům druhé strany (státu) pronásledování vinníků až do svého území a napomáhati jim svými berními, celními a policejními úředníky, jakož i místními představenými poskytujíce jim všeliká potřebná vysvětlení a přispění.

II. Zásady trestního zákona důchodkového.

K zodpovědnosti brány býti mohou toliko osoby, kteréž

1. příčetnými jsou. Důvody nepříčetnosti shodují se v celku se všeob. zákonem trestním a vypočteny jsou v § 15 důch. zák. trest.

2. Neznalost zákona neomlouvá (§ 137).

3. Ani nedostatek zlého úmyslu neosvobozuje od zákonného trestu (§ 14); pročež nemůže se zřetel míti při zjištěném skutkovém podkladu nějakého trestného přestupku důchodkového spáchaného nesprávným ohlášením zdaněného předmětu ani k prohlášení strany, že nemůže státi za správnost svého ohlášení, ani k uznání orgánů finančních, že strana dotyčná poctivě se vynasnažila vyhověti dle nejlepšího svědomí svého povinnosti ohlašovací (rozh. ze dne 6. března 1890 č. 1151 sb. »Budwiński« č. 5292). Avšak jsoucnost, resp. nedostatek zlého úmyslu jest vždy přitěžující (§ 90 č. 3), pokud se týká, polehčující (§ 90 č. 2) okolností. Zda je tu zlý úmysl, čili nic, rozhodnouti má důchodkový soudce uváživ prve všechny okolnosti daného případu a není při tom vázán zákonnými pravidly průvodními (§ 774 zák. trest. důch.).

4. Každý přestupek důchodkový přičítá se nejen přímému pachateli, nýbrž i původci jeho. Vinníky jsou buďto pachatelé, původci nebo spoluvinníci.

a) Za pachatele sluší považovati onoho, komu se nějaké jednání neb opomenutí prohlášené za přestupek důchodkový dle všeobecných právě naznačených zásad přičítá (§§ 13—18). Zpravidla podléhá průvodce, spoluvinník a podílník témuž trestu, jako pachatel (§§ 94—98 zák. trest. důch.).

b) Za původce určitého přestupku důchodkového míti jest onoho, kdo někoho jiného přiměl k přestupku důchodkovému dav mu k tomu příkaz nebo tím, že ho zjednal k přestupku, nebo poskytl neb připověděl mu jistou odměnu, dar nebo vůbec jistou výhodu nebo konečně pohnul-li ho násilím nebo hrozbami ku přestupku důchodkovému (§ 20).

c) Spoluvinnými určitého přestupku důchodkového jsou ony osoby, kteréž daly k přestupku podnět nebo způsobily přestupek způsobem takovým, že se jim jako původcům přičítati nedá, nebo které spáchání jeho podporovaly, přispěly k tomu nebo je usnadnily, nebo dorozuměly se před spácháním přestupku nebo mezi spácháním jeho s původcem, pachatelem nebo některým jiným spoluvinníkem o jistém prospěchu, jehož se jim po skutku dostati má, nebo dorozuměly se o jistém podílu v onom prospěchu z důchodkového docíleném (§ 24). Obsahuje tedy spoluvina v důchodkovém přestupku trestní znakové pojmy pomáhání a účastenství a kromě toho i pojem návodu, pokud návod takový není sám o sobě původcovstvím. Zvláštní druhy spoluviny obsaženy jsou v §§ 22, 174, 181, 183, 254, 299, 407, 409 a 410 důch. zák. trest.

d) Podílníky (neboli účastníky) považováni jsou v určitém přestupku důchodkovém oni, kdož po spáchaném přestupku, nedorozuměvše se však před spácháním nebo mezi spácháním jeho s původcem, pachatelem nebo spoluvinníkem těžili nějaký prospěch z přestupku nebo přičinili se o to, aby se prospěch důchodkovým přestupkem zamýšlený uskutečnil, zvýšil nebo zajistil, nebo jestliže nadržovali přestupku nějakým způsobem naznačeným v § 176 zák. trest. důch. Zvláštní způsoby účastenství obsahují §§ 29, 175, 255, 399, 407, 410 a 457 důch. zák. trest. (§ 25).

5. Zvláštností práva důchodkového trestního jest ručení za pokuty majetkové; ručení toto jest buď zákonné ve všech oněch případech; kde zákon někoho k ručení potahuje, nebo ručení dobrovolné, pokud někdo ručení sám na se béře (§ 125 důch. zák. trest.). Ručení může býti dále osobním nebo věcným (bližší viz ve čl. »Ručení za důchodkové pokuty«).

III. Rozvržení důchodkového práva trestního.

Jak shora poznamenáno, pojednává se o hmotném právu trestním důchodkovém v I. dílu důchodkového zákonníku trestního, kterýž rozpadá se v 20 hlav. Hlava 1 a 5 obírá se přestupky důchodkovými, jakož i příčetností; hlava 2, 3, 4, 9 a 10 obsahuje tresty, výměru trestů, ručení za tresty, trestání těžkých přestupků důchodkových, nesprávnosti v prohlášení o zboží; hlava 6, 7 a 8 jedná o podloudnictví, hlava 11—19 probírá jednotlivé způsoby důchodkových přestupků; hlava 20 týká se pominutí trestů a ručení za tresty (srv. příslušné články zvláštní).

B. Důchodkové právo trestní formálné (řízení důch. trestní). (2. díl důch. zákonníka trestního).

I. Zásady všeobecné.

a) Soudce důchodkový spravovati se má vždy zásadou, že ani nemá býti trestán někdo, jehož zákon trestu nepodrobuje, ani nemá osoba trestu podléhající utrpěti tužší újmy než jak zákon sám předepisuje, že však za přesné provádění zákona přimlouvají se jak důležité veřejné zájmy, jež důchodkovými přestupky ohroženy jsou, jakož i ochrana poctivého poplatníka naproti škodám, které se mu důchodkovými přestupky působí.

b) Důchodkové řízení trestní nezná ani ústnosti, ani veřejnosti, ani bezprostřednosti v řízení.

c) Soudce trestní zavésti má vyšetřování z úřední povinnosti; není tu veřejného ani soukromého žalobce. Pravda zjišťuje se řízením inkvisičním (vyšetřovacím); soudce nesmí dle svého přesvědčení nalézati právo jsa naopak vázán určitými průvodními pravidly. Ve všech stadiích důchodkového řízení místo má jen zásada neveřejnosti a písemnosti.

II. Zásady zvláštní.

1. Nikdo nemá být vzat ve vyšetřování, dokud povolaný úřad po pečlivém uvážení všech okolností nevyslovil, že jest tu právní důvod zavésti vyšetřování (§ 596).

2. Právní podezření místo má proti oné osobě, mezi níž a mezi určitým důchodkovým přestupkem dle vyšetřených okolností vychází na jevo souvislost vedoucí při nepředpojatém posuzování k pravděpodobnosti toho, že zmíněná osoba dopustila se v určitém přestupku viny neb účastenství, jež po zákonu jí přičítati a na ní trestati dlužno (§ 598).

3. Co do výslechu obviněného liší důchodkové řízení trestní mezi výslechem řádným a sumárním (viz čl. »Obviněný« v trestním právu důchodkovém). Účelem každého výslechu jest: prokázati jasnost a nepochybnost přestupku a vypátrati, zdali-li a do které míry se obviněný přestupku dopustil a zjistiti, zda a kterým osobám kromě obviněného přičítati jest vinu nebo účastenství (§ 627).

III. Zastoupení obviněného.

Důchodkové řízení trestní rozeznává trojí druh (kategorii) zástupců a to:

1. zástupce, jež může si přivésti každý obviněný, učiněno-li zákonným podmínkám dosti;

2. zástupce zákonné, t. j. ony osoby, jež vystoupiti mají místo obviněného chráněnce svého;

3. zástupce ex offo.

ad 1. Zpravidla má obviněný po první obsílce osobně bez intervence zástupcovy zodpovídati se (§ 653). Obviněnému budiž však dovo-

leno rozprávěti s jeho zástupcem nebo plnomocníkem, jde-li o sepsání stížností nebo jestliže se předsebéřou úřední úkony, při kterých oprávněn jest obviněný zúčastniti se prostřednictvím zástupce svého, jakož i jde-li o sdělení závěrečné obrany (§ 564). Ručící osoba může jednati prostřednictvím svého zástupce nebo dostaví-li se v průvodu zástupce (§ 782). Obviněný nalézající se ve vazbě může podati odvolání nebo žádost o udělení milosti svým zástupcem. Obviněnému, jenž ve vazbě ponechán nebyl, jakož i osobě ručící volno jest použíti zástupce jak při odvolání a při žádostech o milost, tak i při podávání rekursů (§ 854).

ad 2. Zástupcové zákonů: Je-li osoba, jež má býti vzata do vazby, podrobena moci otcovské, nebo jest v poručenství nebo pod kuratelou, dlužno zároveň vyrozuměti o zavedení řízení jejího zákonného zástupce v té případnosti, když vyšetřujícímu úřadu známo jest místo pobytu zástupcova a on nachází se v obvodu rakouského území státního (§ 614). Rozsudky, jimiž se odsuzuje takováto osoba k nějakému trestu nebo k jinému plnění, doručeny buďtež nejen odsouzenému, nýbrž i jeho zákonnému zástupci (§ 831).

ad 3. Zástupce ex offo zřízen budiž

a) pro poručence-vinníka, jestliže jeho zákonný zástupce není přítomen v místě, kde je sídlo vyšetřujícího úřadu (§ 615);

b) pro ručitele, jehož pobyt není znám nebo je-li mimo obvod tohoto území státního (§ 783);

c) jestliže by se zástupce zákonný bydlící v sídle vyšetřujícího úřadu nebo zástupce tímto úřadem povolaný vzdálil z místa tohoto nezanechav plnomocníka svého a neoznámiv to úřadu, sluší zříditi zástupce, jenž by rozsudek přijal (§ 831); rovněž i v tom případu, když

d) není znám pobyt odsouzeného nebo ručitele, nebo jsou-li osoby tyto mimo rakouské území státní.

IV. Prostředky právní jsou:

1. Stížnosti do všech oněch opatření, která učinili úřadové, orgánové neb úředníci vedoucí, vyhledávání nebo vyšetřování a to před vynesením rozsudku a za účelem provedení nebo zjištění právního řízení.

2. Rekursy proti ostatním opatřením, než právě tuto pod č. 1. naznačeným, která nejsou rozsudky.

3. Odvolání z rozsudků (§ 834).

4. Konečně žádosti o zmírnění nebo prominutí trestu cestou milosti (srv. čl. Prominutí a zmírnění trestu).

V. Rozdělení důchodkového trestního řízení.

Důchodkové řízení trestní rozpadá se ve 12 hlav; hlava 1—6 obsahuje jednotlivá stadia řízení vyšetřovacího, přípravná vyhledávání, přípravné vyšetřování, řádné vyšetřování, jednotlivé náležitosti vyhledávání a vyšetřování, jež konati se mají. Hlava 7—10 pojednává o řízení průvodním a nalézacím, tedy o sbírání důkazů o jednotlivých skutkových okolnostech, o usvědčení obviněného a ručitele, o závěrečné obraně obviněného a o předložení konečném; hlava 11—12 jedná pak o řízení výkonném a o útratách řízení.

VI. Dodatečná ustanovení k důchodkovému zákonu trestnímu.

1. Pres. nařízení dv. kanceláře ze dne 3. března 1836 č. 6996 §§ 18—35) o odměně udavačů a postižníků.

2. Uřední návod pro úřady a orgány povolané ku pravosudí ve příčině důchodkového zákona trestního o přestupcích důchodkových.

3. Dekret dv. kanceláře ze dne 1. dubna 1836 č. 2284 prov. sbírka zák. polit. sv. LXIV. o platnosti důchodkového zákona trestního i ohledně přestupků daně potravní.

Zákony amortisační obsahují ustanovení, dle nichž zbožné ústavy, duchovní společnosti, obročí, kostely a pod. nemovitosti pouze za souhlasu úřadu zeměpanského nabýti mohly. Duchovní řády nebo kostely nebyly způsobilé ani vlastnictví věci movité nebo kapitálu, ani na základě darování, posledního pořízení neb jakýmkoliv jiným způsobem beze svolení zeměpanského nabýti. Veškerá jednání mezi živými i na případ smrti, která přímo nebo nepřímo proti zákonům, tajně nebo veřejně učiněna byla, již předem za neplatná prohlášena byla. Toliko osoby v řád nově vstupující mohly jako věno věci movité v ceně obnos 1500 zl. nepřevyšující s sebou přinésti. Dále mohl každý svému dítěti nebo příbuznému v duchovní řád vstupujícímu na čas jeho života t. zv. vitalitium poskytnouti, což se mohlo však státi jen tím způsobem, že ročně obnos 200 zl. překročen býti nesměl, a že jistina, kteráž ve veřejných fondech neb jinak bezpečně uložena býti musila k tomu určená ani klášteru, ani řádu připadnouti nesměla, nýbrž po smrti poživatele připadla osobám dle právního řádu k tomu povolaným. Později bylo sice dovoleno, že se klášterům odkazy na mše ve výroční dni a jiná zbožná nadání činiti mohou; taková nadační jistina musila však býti uložena ve veřejných fondech aneb u soukromníků s jistotou pragmatikální a platila tu ustanovení o nadacích. Veškerá zde uvedená ustanovení obsažena jsou v pat. ze dne 26. srpna 1771 (Terez. sb. z. 6. sv. str. 309), v pat. ze dne 28. ledna 1775 (Terez. sb. z. 7. sv. str. 167), ve výhlášce istr. gub. ze dne 23. prosince 1815 (Goutta 10 sv. 603), konečně ve dvor. dek. ze dne 23. března 1809 (sb. z. s. 887).

Patentem ze dne 5. listopadu 1855 ř. z. č. 195 (konkordát s papežem Piem IX.) byly amortisační zákony zrušeny a co se týče způsobilosti k nabývání jmění byly církev i obce duchovní jiným osobám na roveň postaveny. Nicméně však zůstala ustanovení ohledně nezpůsobilosti řeholníků statků nabývati, tak zejména dv. dek. ze dne 23. března 1809 (rozh. nejv. s. ze dne 7. ledna 1857 sb. »Gl. U.« č. 270), v platnosti. Zákonem ze dne 7. května 1874 č. 50 ř. z., byl uvedený konkordát opět zrušen, následkem čehož nabyly amortisační zákony opět platnosti, což vysvítá zejména z čl. I. a § 31 jmen. zákona (roz. nejv. s. ze dne 1. října 1879 roč. č. 1880 str. 7). Nicméně jest otázka ta spornou (viz Ungra I. § 16 a zejména Pfaff a Hofman II. str. 23).

Výjimky ze zákonů amortisačních t. j. zvláštní předpisy ohledně způsobilosti k nabývání platí pro

a) dispensované řády (dv. dekr. ze dne 23. března 1809 sb. z. s. 887);

b) přestupující z řádu ve stav světských duchovních (pat. ze dne 9. listopadu 1781 sb. z. s. 30, pak dv. dekr. ze dne 17. srpna 1855 sb. z. s. č. 76);

c) anglické panny (dv. dekr. ze dne 7. června 1774 Terez. sb. z., str. 64, pak dv. dekr. ze dne 17. května 1805 sb. z. s. 728;

d) kláštery Voršilek (dvor. dekr. ze dne 19. července 1805 sb. z. s. 740);

e) Eliščiny panny (dvor. dekr. ze dne 11. října 1806 sb. z. s. 788);

f) Salesské panny (dv. dekr. kanc. ze dne 14. července 1808 sb. z. pol. 31 sv. str. 17, pak dvor. dekr. ze dne 6. května 1815 sb. »Goutta«, 10 sv., str. 251, konečně dv. dekr. ze dne 2. listopadu 1833 sb. z. provinc. pro Rakousko str. 288);

g) Klarissky (dv. dekr. ze dne 5. dubna 1811 sb. z. s. 939);

h) Redemptoristky (dekr. dv. kanc. ze dne 23. prosince 1850 sb. z. s. 2498, pak dekr. dv. kanc. ze dne 17. února 1831 sb. z. pol. 57. sv. str. 18);

i) Milosrdné sestry (dv. dekr. ze dne 6. května 1831 sb. z. s. 2514 a dv. dekr. ze dne 13. ledna 1832 sb. z. s. 2545, dekr. dv. kanc. ze dne 23. června 1841, sb. z. s. č. 546, dvor. dekr. ze dne 27. února 1843 sb. z. s. č. 685, dekr. dv. kanc. ze dne 13. srpna a 14. října 1845 sb. z. s. č. 901);

k) Německé sestry (dekr. dv. kanc. ze dne 30. září 1843 sb. z. s. 746);

l) Školské sestry (dekr. dv. kanc. ze dne 17. června 1846 sb. z. s. č. 971);

m) Milosrdné bratry (dv. dekr. ze dne 30. srpna 1805 sb. z. s. 745, dv. dekr. ze dne 16. června 1826 sb. z. s. 2192);

n) Piaristy (dv. dekr. ze dne 8. ledna 1813 sb. z. s. 1019, dvor. dekr. ze dne 27. dubna 1816 sb. z. s. 1235, dekr. dvor. kanc. ze dne 26. dubna 1818 sb. z. s. 1441);

o) Mechitaristy (dvor. dekr. ze dne 25. ledna 1845 sb. z. s. 1130);

p) Kapuciny v Tyrolsku a Vorarlbergu dv. dekr. ze dne 18. února 1815 sb. z. s. 1133);

q) Jesuity (dv. dekr. ze dne 2. května 1828 sb. z. s. 2342, dekr. dv. kanc. ze dne 17. října 1842 sb. z. s. č. 649);

r) německé řády (pat. ze dne 28. června 1840 sb. z. s. č. 45);

s) Redemptoristy (dvor. dekr. ze dne 9. ledna 1843 sb. z. s. č. 670). Nynější majetkové právní poměry církve katolické, pokud těmito výjimečnými ustanoveními změněny nebyly, spravují se nařízením ministra kultu a vyučování ze dne 30. června 1860 č. 162 ř. z., nařízením ministra spravedlnosti ze dne 13. července 1860 č. 175 ř. z., hlavně ale zákonem svrchu dotčeným ze dne 7. května 1874 č. 50 ř. z.

Bližší při článku »Majetek církevní«.

Zákony a nařízení.

A. Zákony.

I. Všeobecný pojem a rozdělení.

Zákon v širším slova smyslu značí všeobecný důvod, proč se něco děje nebo díti má, ať již v přírodě (zákon přirozený) nebo v lidském rozumu (zákon logický, etický, mravní). V technickém smyslu jeví se zákon býti právním pravidlem závazným, daným zákonodárnou mocí státní a ústavně prohlášeným, jímžto se pořádají životní poměry občanů státních. Zákony mohou se týkati buď poměrů veřejných (zákony státní a církevní) nebo poměrů soukromých (zákony civilní, občanské). Při zákonech státních rozeznáváme opět zákony ústavní a základní zákony státní, kteréž stanoví základní zařízení státní, zejména pak základní práva občanů státních; zá-

kony organisační rozvádějí a budují zásady vytčené v základních zákonech; zákony správní jsou ty, jež vztahují se k úpravě úkonů správních žádaných zájmy obecními a k vrchnímu dozoru státnímu; zákony finanční upravují hospodářství státní a vybírání dávek; trestní a policejní zákony pojednávají o trestání deliktů a o pravidlech, jichž při tom šetřiti dlužno; zákony processní pak pojednávají o řádu soudního řízení ve věcech civilních a trestních. Dle obsahu svého dělí se zákony ve všeobecné (leges generales), které stanoví všeobecná pravidla pro všechny případy, v zákony zvláštní (leges speciales), jež obsahují bližší ustanovení pro určité osoby nebo určité věci a konečně v zákony individuální, které pořádají jen konkretní poměry právní.

Dále dělí se zákony v absolutní a dispositivní, podle toho, obsahují-li předpisy rázu donucujícího nebo stanoví-li jen předpisy pro ten případ, že by účastníci sami nijakého nařízení neučinili; dále jsou zákony rozkazující, zapovídající a dovolující, kladné a záporné povahy, mírné a přísné zákony, jichž pojem vysvítá již z pouhého pojmenování jich.

II. Zákony rakouské.

1. Náležitosti: Za absolutní soustavy vládní až do r. 1848 jeví se zákony býti pouhým výronem zákonodárné moci panovníkovy. Nebylo též pevných a jednotných předpisů ku vzniku a vyhlášení jejich. Bylyť vydávány pod různými názvy, jakožto zákony, nařízení, dekrety, patenty atd. a platily většinou za náležitě vyhlášené zákony, jestliže byly do některé úřední sbírky zákonů zařaděny. Převraty r. 1848 a pád systému absolutistického měly samozřejmě v zápětí též důležité změny v zákonodárství potud, že na místo absolutní moci zákonodárné panovníkovy vstoupiti mělo spolupůsobení říšského, pokud se týká, zemského zastupitelstva. Avšak základy, na nichž nyní zákony vzniknouti mají, položeny byly teprve t. zv. říjnovým diplomem ze dne 20. října 1860 č. 226 ř. z., k němuž druží se patent ze dne 26. února 1861 č. 20 ř. z., pokud se týká, státní základní zákon ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z. o zastupitelstvu říšském (srv. též čl. Ústava rakouská). Zmíněný diplom říjnový vytkl zásadou, že právo dávati zákony, je měniti a rušiti má vykonávati císař jen za spolupůsobení zákonitě shromážděných sněmů zemských, pokud se týká, rady říšské, státní základní zákon označil pak bližší ustanovení o vzniku zákonů. V té příčině budiž zde krátce poznamenáno, že ke každému zákonu, jehož předmět vyhražen jest projednání zastupitelstva říšského, potřebí jest souhlasu obou sněmoven a schválení císařova, při zákonu zemském nastupuje místo usnesení rady říšské usnesení dotyčného zemského sněmu. Které předměty zákonodárství vyhraženy jsou radě říšské a pokud místo má v zákonodárství příslušnost sněmů zemských, srv. čl. »Rada říšská« a »Sněmy zemské«. Zákony přicházejí do příslušného lidového zastupitelstva ve formě říšské předlohy nebo jako návrhy zákonů ze středu zastupitelstva lidu.

2. Prohlašování zákonů: Závazná moc zákona spočívá ve vůli zákonodárcově; má-li však býti zákon závazným, musí býti jako takový též všeobecně poznatelným způsobem oznámen, což se stane prohlášením zákona. Závazná moc zákona může tedy počíti teprve vyhlášením jeho; jakmile však zákon náležitě prohlášen byl, nemůže se nikdo omlouvati jeho neznalostí (ignorantia juris nemini permittitur; § 2 o. o. z.; viz též čl. »Prohlašování zákonů«).

3. Působnost zákonů: Podle § 3 o. o. z. počíná zákon působiti hned po svém prohlášení; ustanovení toto stalo se však nyní výjimkou. Závazná moc prohlášení obsažených v říšském zákonníku počíná nyní, není-li v nich výslovně jinak stanoveno, pětačtyřicátým dnem po uplynutí toho dne, kterého bylo vydáno a rozesláno německé vydání onoho kusu říšského zákoníka, v němž vyhláška jest obsažena (§ 6 zák. ze dne 10. června 1869 č. 113 ř. z.). Působnost prohlášení obsažených v zemských zákonnících počíná buď dnem v nich zvláště označeným nebo, není-li den tento vyznačen, počátkem 15. dne po uplynutí dne vyhlášení (viz též čl. »Prohlašování zákonů«).

Zákony zavazují všechny občany státní oněch zemí, pro něž byly prohlášeny. Z pravidla nepůsobí zákony nazpět, a nemají protož vlivu na předchozí jednání a prve nabytá práva; mohou však veřejné ohledy ovšem odůvodniti v jednotlivém případu nutnost toho opatření, aby zákonu dalo se působiti zpět. Ale v každém případu může se přikládati zákonu nazpět působící moc, jen když ji buď zákonodárce sám vyslovil zvlášť, nebo též bez takovéhoto výslovného projevu, jestliže účinek určitého jednání nebo činu jeví se dle nového zákona nedovoleným.

4. Výklad zákonů (viz článek tento).

5. Trvání zákonů (neboli časové meze zákonů): Podle § 9 o. o. z. podržují zákony tak dlouho závaznou moc svoji, pokud nejsou zákonodárcem změněny nebo zrušeny. Zákon zrušuje se buďto výslovným projevem zákonodárce nebo též mlčky tím, že se vydá o témže předmětu v témž vztahu nový zákon, který starému odporuje, ve kterémžto případnosti se onen starý zákon tak dalece zrušuje, pokud se s novým zákonem nesnáší. Dále pomíjí zákon uplynutím doby, na kterou výslovně stanovena byla působnost jeho, dostaví-li se výjimka napřed stanovená k zániku působnosti zákona, jakož i konečně v té případnosti, když trvale odpadly skutečné podmínky používání zákona.

III. Politicky závažným jest v Rakousku rozdíl mezi zákony říšskými a zemskými; říšské zákony povstávají za spolupůsobení říšské rady a platí pro veškera království a země na radě říšské zastoupené; naproti tomu vznikají zákony zemské za spolupůsobení příslušného zemského sněmu a platí jen pro příslušnou zemi korunní, pro kterou prohlášeny byly.

Od zákona v technickém smyslu rozlišovati dlužno t. zv. císařská nařízení s prozatímní mocí zákona, jež vydána byla na základě § 14 stát. zákl. zákona ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z. Jich moc zákonná pomíjí však, jestliže vláda opomine předložiti je do čtyř neděl nejbližší radě říšské sestoupivší se po vyhlášení jejich ku schválení. Takováto císařská nařízení vydávají se za zodpovědnosti veškerého ministerstva a musí býti všemi ministry podepsána, kdežto zákon vyhledává mimo podpis císaře jen ještě podpis některého zodpovědného ministra (§ 1 zák. ze dne 25. července 1867 č. 101 ř. z.). Od těchto císařských nařízení pak lišiti jest opět nařízení jednotlivých ministerstev, kterážto nařízení nevycházejí od moci zákonodárné a protož nemají vnějších znaků zákona. Otázka, zda soudce oprávněn jest zkoumati platnost náležitě prohlášeného zákona, rozřešena byla článkem 7 stát. zákl. zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 144 ř. z. záporně; naproti tomu přísluší soudům rozhodovati o platnosti nařízení a to zákonným pořadem instancí (viz níže).

B. Nařízení.

I. Podstata a význam.

Právo nařizovací jest výronem moci vládní a výkonné. Dle Gneista spočívá toto právo na zásadě, že to, co úřad určitý v jednotlivém případu oprávněn jest nařídit nebo zapověděti, vždy i pro všechny případy stejným způsobem může nařídit nebo zakázati. Ve všech absolutních státech, kde vůle panovníkova jedině a výhradně rozhodnou jest, má právo nařizování nemalou důležitost a převládá daleko nad oborem zákonodárství. Rozdíly mezi zákonem a nařízením mizí téměř v absolutním státu a zde jsou to jen jednotlivé formální znaky, jimiž se zákon od nařízení liší, tak ku př. svou formou, obsahem a uveřejňováním (publikací). Ve státech konstitučních však musilo právo nařizování ustoupiti do pozadí, pokud se týká, musil býti stanoven normální poměr mezi zákonem a nařízením se strany jedné, se strany druhé pak musilo býti soudům a vyšším úřadům dáno právo, zkoumati platnost vydaného nařízení a v tom tkví také podstatný rozdíl mezi zákonem a nařízením ve státech konstitučních; kdežto zákon žádným činitelem ve státu nesmí býti v pochybnost brán a jeho platnost nepopřeně trvá, jakmile ústavně vznikl, musí při otázce, zda nařízení právoplatným jest, vždycky k tomu býti přihlédáno, pohybuje-li se nařízení v rámci zákonů, zda-li dotyčný úřad příslušným byl vydati ono nařízení a konečně zda-li ono nařízení platiti má pro další obor právní či jen v jednotlivých případech. Zkoumati právoplatnost nařízení jest však nejen právem, nýbrž i povinností vyšších stolic a jmenovitě soudů; oběma přísluší zejména závazek bdíti nad tím a rozhodovati, by nebyly zákony nařízením porušovány. Gneist poznamenává dále, že samostatné právo nařizovací uznává se ve všech positivních právech státních jakožto výron práva správního, takže není vždy možno opírati normy správní jen o zákony, nýbrž že moci státní musí býti ponecháno i právo jisté samostatnosti při vydávání nařízení předpokládaje, že tato nařízení nevybočí ze všeobecných, právních mezí a z mezí základními zákony státními položených; starost vrchnosti o bezpečnost a blahobyt obecný byla by illusorní, kdyby se jen ze zákonů vážiti musila, naopak musí vrchnosti zůstati výhrada volné činnosti dle potřeb času a místa se řídící, a tato volná činnost musí vždycky stejnoměrně býti upravena pro případy stejného druhu, avšak i stejnoměrně vykonávána.

II. Právo nařizování v zákonodárství rakouském.

Článek 11 zákl. zákona stát. ze dne 21. prosince 1867 č. 145 ř. z. propůjčuje státním úřadům právo vydávati v mezích oboru působnosti své na základě zákonů nařízení a vynutiti jich splnění se strany osob k tomu zavázaných. Již dek. dv. kanceláře ze dne 3. ledna 1825 vydaný na základě nejv. kabinet. listu ze dne 4. prosince 1824 obsahuje ustanovení, že žádná nařízení — třeba sebe starší, ale po právu stávající, nemají potřebí nové publikace, nýbrž že musí být přesně zachovávána, a úřad má náležitým způsobem bdíti nad jich splňováním, pokud nařízení ta zrušena nebyla.

Nařízení vydávati mohou všechny úřady v oboru působnosti své; i obcím přísluší dle ustanovení zřízení obecních určité, ale zákonem obmezené právo nařizování, a obecní řády obsahují předpisy o tom, že obce smějí v samostatném oboru působnosti své šetříce stávajících zákonů říšských a zemských vydávati nařízení a opatření dle volného sebeurčení;

proti takovýmto nařízením úřadů obecních má ostatně každý jednotlivec právo stěžovati si a úřad politický jest dle čl. XIII. zák. ze dne 5. března 1862 č. 18 ř. z. povinen zkoumati a rozhodovati o tom, zda nařízeními podobnými nebylo překročeno právo nařizování obci příslušející, ve kteréžto případnosti jest politický úřad dotyčný zřejmě oprávněn zrušiti vydané nařízení ono, zejména když příčí se zákonům (výn. min. vnitra ze dne 22. února 1869 č. 19.081).

III. Rozvrh nařízení.

1. Císařská nařízení jsou ona, jež oprávněn jest vydávati dle stávajících platných zákonů mocnář sám z volné iniciativy své důsledkem zeměpanské moci své. Sem náležejí ku př. všechna nařízení, jež přísluší vydávati panovníkovi, jakožto nejvyššímu vojevůdci, a která se tudíž odnášejí k vedení, správě a organisaci celé armády (srv. čl. Rozkaz armádní). Dále sluší tu uvésti opatření mocnářova ohledně titulu (názvu) a znaků říše a jednotlivých zemí, ohledně postavení členů císařské rodiny a titulatury veškerých úřadů. Zvláště dlužno poznamenati, že ohledně záležitostí s Uhrami společných přináleží císaři právo k tomu, aby sám stanovil kvotu příspěvků obou polovin říše, jestliže se v té příčině samy nedohodly (srv. čl. Záležitosti společné); k nařízení císařským druží se též i nařízení z nouze, o nichž bude v dalším pojednáno.

2. Nařízení ministerská jsou ona, která vydávají jednotliví ministři v résortu svém a za vlastní zodpovědnosti své.

3. Co do místního obvodu, kdež nařízení platiti má, rozeznávati jest:

a) nařízení odnášející se ku všechněm královstvím a zemím na radě říšské zastoupeným. Sem náležejí též ona nařízení, která dlužno v obou částech mocnářství vydati dle stejných zásad, tedy ona nařízení, která sjednána byla mezi vládou rakouskou a uherskou a byla ve stejném znění v obou částech říše publikována.

b) Nařízení zemská jsou ona, jež se vztahují k zákonům zemským a proto jen pro tu nebo onu zemi korunní platí.

c) Nařízení místní týkají se jen jednotlivých okresů nebo obcí.

4. Nařízení prováděcí (vykonávací) jsou ona, jimiž vydávají se bližší ustanovení o tom a potud, aby se jistý zákon provedl. Obsahujíť zpravidla určitý návod pro úřady o tom, jakým způsobem plniti se má nově vydaný zákon a protož právem označena bývají ve starších zákonech nařízení prováděcí jakožto »úřední poučení«, jako ku př. v důchodkovém zákonníku trestním, v řádu celním a monopolním a j. v. Prováděcí nařízení bývají vydávána druhdy pod názvem »instrukcí« a jak již toto jméno značí, rovněž za tím účelem, by nižším úřadům daly se návody a pokyny, jakým způsobem dlužno dotyčný zákon prováděti.

5. Vyhražená nařízení jsou ona, jež vydávají se na základě výslovného ustanovení nějakého zákona, jenž určité obory přikazuje cestě nařízení.

6. Nařízení z nouze vydávána jsou za zodpovědnosti veškerého ministerstva ve formě císařského nařízení, jestliže nalehavá nutnost velí prohlásiti nařízení, k nimžto se ústavně žádá přivolení rady říšské, v době, kdy rada říšská nezasedá; takováto nařízení nesmí však míti za účel změnu základních zákonů státních, aniž smí se dotýkati trvalého zatížení státního pokladu nebo zcizení státního statku nějakého. Takováto nařízení z nouze

mají prozatímní moc zákona, jsou-li podepsána všemi ministry a prohlášena s výslovným dovoláním se na příslušné ustanovení základního zákona státního. Tato zákonná moc nařízení z nouze pomíjí, jestliže vláda opomine je předložiti nejbližší radě říšské po vyhlášení jich se sestoupivší a to dříve sněmovně poslanců do 4 neděl po jejím sestoupení, nebo jestliže nařízení ona nenabyla schválení některé sněmovny rady říšské. Veškero ministerstvo jest zodpovědno za to, aby takováto nařízení ihned zrušena byla, jakmile pozbyla provisorní moci zákona (§ 14 stát. zákl. zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z.).

7. Zvláštním druhem nařízení jsou nařízení suspendující základní práva v případu války nebo v případu vnitřních nepokojů, jakož i nařízení zastavující dočasně činnost soudů porotních (srv. čl. »Stav výminečný«).

8. Nařízení jazyková upravují otázku jednací řeči úřední (viz čl. »Řeč úřední«).

IV. Poměr mezi zákony a nařízeními dá se označiti v těchto bodech: Zákon i nařízení jsou normami závaznými pro úřady nižší, avšak musí od nich vycházeti i rozhodnutí vyšších instancí, ba samého správního dvoru soudního, při čemž ovšem správní dvůr soudní, jakož i soudové nadále oprávněni jsou zkoumati platnost nařízení vůbec a v jednotlivém případu zvláště. Obojí, zákony i nařízení, sluší prohlásiti a to nařízení opírající se o nějaký říšský zákon, musí být prohlášena v zákonníku říšském, kdežto nařízení obírající se nějakým zákonem zemským, prohlášena býti musí v příslušném zákonníku zemském.

Avšak podstatný rozdíl mezi zákonem a nařízením spočívá i co do zrušení právních pravidel (norem) oběma publikovaných. Zákon může býti toliko cestou ústavní změněn, úplně nebo částečně zrušen nebo novým zákonem závaznosti své zbaven; nařízení však mohou býti nejen zákonodárnými sbory, nýbrž i oněmi úřady, jež nařízení vydaly, úplně zrušena nebo částečně změněna. Nařízení pozbývají moci své tím, že vydán jest zákon, s nímž se více ono nařízení neshoduje; v případnosti té pomíjí ono nařízení eo ipso nebo je výslovně zákonem za zrušené prohlášeno. Zvláštní znak práva nařizovacího tkví také v tom, že úřad vyšší může své právo nařizování přenésti na jednotlivé podřízené úřady neb orgány, resp. může je delegovati k vydání nařízení. Nižší úřadové vázáni jsou nařízeními od vyšších úřadů vydanými, kdežto vyšší stolice nejsou nikterak nařízeními úřadů nižších co do závaznosti dotčeny. Jestliže však nařízení takováto shodují se se zákonem, mají úřadové vyšší zpravidla od nich ve svých rozhodnutích vycházeti.

V. Prohlašování nařízení.

I v tomto směru liší se podstatně nařízení od zákonů, kdežto zákony nabývají právní účinnosti své teprve tehdy, když byly prohlášeny v říšském, pokud se týká, v zemském zákonníku, není co do způsoby, jakým jest uváděti nařízení u všeobecnou známost, nijakého přesného ustanovení zákonného, takže jest více měně na vůli nařizujícímu úřadu ponecháno, jakým způsobem zamýšlí uvésti ve všeobecnou známost příslušné nařízení. Bouřlivé debaty, jež r. 1897 byly v poslanecké sněmovně u příležitosti nejnovějších jazykových nařízení hr. Badeniho na denním pořádku, objevily tyto mezery co do prohlašování nařízení ve světle dosti neblahém; kdežto strany, které proti oněm jazykovým nařízením brojily, upíraly právoplatnost jejich i z toho

důvodu, že nebyla pojata v říšský zákonník, drželo se ministerstvo toho stanoviska, že k oněm nařízením prohlášení takového potřebí není.

Jednotlivá ministerstva uveřejňují nařízení vydaná ve svém oboru působnosti v příslušném svém věstníku (srv. čl. »Prohlašování zákonů). Zemská nařízení bývají zpravidla v zemských zákonnících; všechna ostatní nařízení uvádějí se u všeobecnou známost úředními listy nebo způsobem v místě obvyklým.

Zákony základní státní viz Ústava.

Záležitosti společné.

Záležitostmi společnými jsou základními zákony státními určené záležitosti, kteréž byly pro země na radě říšské zastoupené a pro země koruny uherské jednak za společny prohlášeny, jednak ale dle stejných zásad projednávány a posuzovány býti musí. Základní zákony, kteréž sprostředkují tento užší svazek mezi rakouskou polovinou říše a mezi zeměmi koruny uherské, jsou:

I. Sankce pragmatická ustanovující, že řád posloupnosti jí prohlášený v celém obvodu rakouských států, království, panství a provincií se zavádí a stanoví, aby se předešlo jich rozdrobení a rozdělení a předpisuje dále: »Kdyžtě všichni stavové po zralé úvaze ve shromážděních svých a zvláště na mysli majíce dobro a prospěch, jaký Našim milým a věrným poddaným z toho plynouti bude, k tomu jednohlasně a dobrovolně svolivše, přijali s veškerým respektem a submissí tuto shora řečenou pragmatickou sankci jakožto ustavičnou konstituci, řád posloupnosti a nerozlučnou jednotu všech Našich zemí jak vně tak uvnitř Rakouska, jakožto stálý neodvolatelný zákon, pokud se dotýká řádu dědické posloupnosti v panství a souverenitě, všech řečených provincií, a nerozlučitelného svazu všech Našich států a zemí dědičných.« Tato pragmatická sankce byla zákonnými články z roku 1723 čl. 1, 2, 3 vyhlášena říšským sněmem uherským a po té i císařským ediktem za stálý neodvolatelný zákon státní. Následkem toho přijata byla sankce pragmatická i za podklad státoprávního vyrovnání uzavřeného r. 1867 mezi oběma částmi státními; ostatně dole bude o tom blíže pojednáno.

II. Císařský patent ze dne 1. srpna 1804, jímžto císař František II. přijal titul a důstojnost dědičného císaře rakouského, stanoví v bodu 3. takto: »Jakkoli však veškera Naše království a jiní státové dle svrchu řečeného mají zůstati neskráceni ve svých dosavádních názvech a stavech, sluší to jmenovitě rozuměti o Našem království uherském a o zemích s ním sloučených, kteréž dosud s říší římsko-německou v bezprostředním svazku stály, a i na příště mají podržeti tytéž poměry s ní v duchu privilegií udělených Našemu arcidomu od Našich předků v císařství římskoněmeckém.«

III. Státoprávní vyrovnání mezi oběma částmi říše.

1. Záležitosti společné: Trunní řeč, kterouž zahájen byl říšský sněm uherský r. 1865/67, obracela se k říšskému sněmu s vyzváním, »aby (sněm říšský) vycházeje od zásad pragmatické sankce uznané za vzájemný základ právní, starost svou věnoval modalitám, jimiž by jak státoprávní a vnitřní správní samostatnost Uherska a jeho vedlejších zemí, tak i životní podmínky bezpečí a trvání mocnářství neporušeny byly zachovány, spolu však aby s jedné strany zemím koruny uherské a s druhé strany ostatním zemím a provinciím Jeho Veličenstva zajištěn byl konstituční vliv na ústavní vyřizování společných záležitostí mezi oběma částmi nadcházejících.« Ve shodě s tímto nejvyšším vyzváním vydal říšský sněm uherský článek zákona

z r. 1867, kterýžto s výhradou konstitučního přivolení zemí této (rakouské) poloviny říše, označuje záležitosti, kteréž mají býti mezi zeměmi obou částí říše společnými, a stanoví modus jich vyřizování. Současně se znovuzřízením uherské ústavy sankcionován tento článek zákona a jemu odpovídá pro království a země na radě říšské zastoupené základní zákon státní ze dne 21. prosince 1867 č. 146 ř. z. o společenských záležitostech; tímto zákonem došlo plného výrazu státoprávní vyrovnání mezi oběma polovinami říše u zachování naprosté rovnocennosti obou území. Tento základní zákon státní prohlašuje pak tyto záležitosti za společné:

a) Záležitosti zahraničné včetně diplomatické a obchodní zastoupení naproti cizozemsku, jakož i opatření vzhledem k mezinárodním smlouvám snad nezbytná, při čemž však schválení mezinárodních smluv, pokud takovéhoto schválení se dle ústavy žádá, vyhraženo jest zastupitelským sborům obou polovin říše. K tomu poznamenává § 8 shora cit. uherského zák. článku: »Ze sankce pragmatické vyplývá účelné vedení zahraničných záležitostí. Vedení to vyhledává společenství v oněch zahraničných záležitostech, kteréž se nedílně (simultánně) dotýkají zemí stojících pod panstvím Jeho Veličenstva. Protož diplomatické a obchodní zastoupení říše vůči cizozemsku, jakož i opatření vzhledem k mezinárodním smlouvám snad potřebná náležející ve srozumění s ministerstvy obou částí a za jich přivolení k agendám společného ministra zahraničných záležitostí. Mezinárodní smlouvy sdělí každé ministerstvo s vlastním svým zákonodárcem.«

b) Válečnictví spolu s válečným námořnictvím, avšak nikoli povolání branců a zákonodárství a způsobu vykonávání povinnosti branné, opatření o dislokaci (umístění) a zaopatření vojska, dále úprava občanských poměrů a práv i závazků členů vojska neodnášejících se ke službě vojenské. Následkem ústavních výsostních práv Jeho Veličenstva v ohledu válečnictví přiznává se vše, co se týká jednotného vedení, řízení a vnitřní organisace celé armády a tudíž i vojska uherského jakožto doplňku celé armády, za předmět opatření Jeho Veličenstva. (§ 11. cit. uh. zák. čl.). Soustava branná smí se stanoviti nebo přetvořiti se závazností i pro Uhry v kterékoli době toliko s přivolením uherského zákonodárství. Ježto pak podobné stanovení, jakož i pozdější přetvoření provésti se musí účelně jen dle stejnorodých zásad, podá se v každém takovémto případu po předchozím dohodnutí se obou ministerstev oběma zákonodárným činitelům osnova z týchž principů vycházející (§ 13 cit. uh. zák. čl.).

c) Finančnictví co do výloh společně uhražovaných, zejména stanovení příslušného budžetu a zkoumání účtů k tomu příslušejících. Finančnictví uznal říšský sněm uherský potud společnou záležitostí, pokud mají býti společnými náklady, které podniknuty býti musí na předměty uznané dle svrchu řečeného za společné záležitosti (§ 16 cit. čl.).

2. Záležitosti, které nejsou sice společnými, avšak mají býti dle stejných zásad sjednány, jsou:

a) Záležitosti obchodní, specielně zákonodárstvi celní. Společenství záležitostí obchodních neplyne ze sankce pragmatické; ježto však mezi Uhrami a ostatními zeměmi vzájemný styk zájmů není skutečností vzácnou a málo důležitou, prohlásil říšský sněm uherský ochotu svoji k tomu, aby se ohledně záležitostí obchodních mezi zeměmi koruny uherské se strany jedné a mezi ostatními zeměmi se strany druhé od času k času uzavírala jednota celní a obchodní. Jednota (resp. smlouva) tato měla by

pak rozřešiti ony otázky, jež se obchodu týkají, a stanoviti způsob vyřizování veškerých záležitostí obchodních (§§. 59 a 60 cit. zák. čl.).

b) Zákonodárství o nepřímých dávkách stojících v úzkém spojení s výrobou průmyslovou.

c) Ustanovení o mincovnictví a o míře peněžní.

d) Opatření ohledně oněch železničních tratí, jež se dotýkají zájmů obou polovin říše. Ježto železnice jsou předním dopravním prostředkem a prostředkem povznášejícím obchod měrou neocenitelnou, lze při uzavírání jednoty celní a obchodní zvláštní úmluvou stanoviti, u kterých tratí železničních v zájmu obou částí nezbytna jsou společná opatření a kam až tato opatření zasahovati mají. Pokud jde o všechny ostatní železniční tratě přináleží právo disposiční výhradně onomu ministerstvu, pokud se týká, onomu zastupitelstvu říšskému, jehož územím probíhají.

S obchodem souvisí úzce i ustanovení o mincovnictví a o všeobecné míře peněžní. Jest tedy nejen žádoucno, nýbrž v zájmu každé části nezbytno, aby jak mincovnictví tak i míra peněžní byly stejnými ve všech zemích, kteréž přináležeti budou ku svazku celnímu, jenž uzavřen býti má (§§ 64 a 65 cit. zák. čl.).

e) Stanovení soustavy branné.

IV. Úhrada společných záležitostí.

Náklady na společné záležitosti musí nésti obě části říše dle poměru, kterýž čas od času ustanoví se úmluvou zastupitelských sborů obou částí (říšského sněmu a říšské rady) schválenou sankcí císařskou. Jestliže by se mezi oběma zastupitelstvy nedocílilo dohodnutí, stanoví císař tento poměr, avšak s platností na dobu pouze jednoho roku. Avšak zjednání částek dle toho na každou polovinu říše připadající jest výhradně záležitostí té které poloviny. Leč k úhradě nákladů na společné záležitosti může býti přijata společná půjčka, kdež pak vše, co se dotýká uzavření půjčky, modalit použití a splacení jejího, vyříditi sluší společně. Rozhodnutí o otázce, zda se má určitá půjčka společně uzavříti, vyhraženo jest však zákonodárství každé poloviny říše zvlášť. K tomu stanoví § 18 cit. uherského článku jak: »Jestliže se ve příčině té docílí s přivolením obou částí dohodnutí, musí býti vzájemnou úmluvou napřed stanoven poměr, dle kterého země koruny uherské ponesou břemena a náklady záležitostí uznaných dle sankce pragmatické za společné. Tato smlouva a stanovení onoho poměru provede se tím způsobem, že s jedné strany zastupitelstvo zemí koruny uherské, s druhé strany zastupitelstvo zemí ostatních každé za svou stranu zvolí stejně velkou deputaci. Tyto dvě deputace vypracují za působení dotyčných zodpovědných ministerstev podrobnou předlohu stran zmíněného poměru. Předlohu tuto podá každé ministerstvo dotyčnému zastupitelstvu říšskému, kdež se pak řádně projedná a vyřídí. Každé říské zastupitelstvo sdělí svá usnesení cestou příslušných ministerstev s druhou polovinou říše a ustanovení obou částí říše takovýmto způsobem sdělaná předloží se Jeho Veličenstvu k sankci. Jestliže by se obě deputace nedohodly o předloze oné, předloží se dobrozdání každé části říše oběma říšským zastupitelstvům. Nedohodnou-li pak se ani říšská zastupitelstva, rozřeší otázku císař na základě předložených jemu dat. Úmluva odnášející se k poměru (kvótě) onomu může býti uzavřena jen na určitou dobu, po jejímž vypršení má opětně místo nová úmluva stejným způsobem uskutečněná. Zákon ze dne 27. ledna 1878 č. 61 ř. z. stanoví pak, že když odbyla se projednávání deputaci po rozumu zákona ze dne 21. prosince 1867 č. 146

ř. z. a dle uherského zákonného článku XII. z r. 1867 o společných záležitostech, k úhradě nákladů na záležitosti všechněm zemím mocnářství rakouského a způsob jich vyřizování jako záležitostí uznaných za společné předkem sluší započítati 2% na účet (obtížení) státu uherského a k sumě po srážce těchto 2% zbývající, že mají království a země na radě říšské zastoupené přispívati 70%, země pak koruny uherské 30%. Kvota příspěvků smluví se vždy na 10 let, tedy obnovuje se úmluva kvotová každých deset let; té doby v platnosti jest tento poměr kvot na základě zákona ze dne 21. května 1887 č. 47 ř. z. a uherského zák. článku XXIII. z r. 1887 až do konce prosince 1897. Poněvadž mezi zákonnými zastupitelstvími obou říší nebylo docíleno dosud shody ve příčině t. zv. kvoty, prodlužuje se platnosť dosavádního poměru vždy na rok vlastnoručním listem panovníkovým. Tak se stalo vlastn listem ze dne 30. prosince 1897 č. 310 ř. z. na rok 1898 a vlastn. listem ze dne 30. prosince 1898. č. 240 ř. z. na rok 1899. Z čistého výnosu důchodku celního prohlášeného za příjem společný zapravují se především berní restituce za zdaněné předmětyvyvezené za společnou celní čáru, zbytek sluší vynaložiti na účet společných záležitostí a proto musí se již předem sraziti z potřeb na společné záležitosti. Definitivně odčítají a vyrovnávají se tyto restituce berní mezi oběma částmi říše každého roku a to nejdéle do 12 měsíců po vypršení dotyčného roku slunečného na základě prozkoumané závěrky účetní. Jak království a země na radě říšské zastoupené, tak i země koruny uherské zavazují se odváděti na úhradu svých příspěvků každého měsíce jistou kvotu svých měsíčních příjmů, kterážto kvota jest k nim v témž poměru, jako suma oněch příspěvků k celkové sumě budžetu vydání za dotyčný rok. Jestliže by celková suma těchto měsíčních kvot nedosahovala obnosu oněch příspěvků, zavazují se onyno země, že differenci tu odvedou bez ohledu na své příjmy na krejcar a v takových obdobích (lhůtách), aby společné finanční hospodářství neuvázlo.

V. K společným záležitostem nebo k záležitostem, jež vyřizovati sluší dle společných zásad, odnášejí se ještě tyto zákony:

1. Na základě § 2 zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 146 ř. z. zmocněno bylo ministerstvo království a zemí na radě říšské zastoupených uzavříti na dobu desíti let s ministerstvem zemí koruny uherské smlouvu celní a obchodní (viz čl. Svazky celní a obchodní).

2. Zákonem ze dne 27. června 1868 č. 63 ř. z. vydáno bylo na základě uzavřené smlouvy celní a obchodní ustanovení, ohledně zákonným způsobem v některém území státním zřízených akciových společností (komanditních společností na akcie), společností pojišťovacích a výdělkových a hospodářských společností, že smí působnost svou na druhé území zemské rozšířiti a zřizovati tam závody odštěpné.

3. Zákonem ze dne 24. prosince 1867 č. 3 ř. z. z r. 1868 zmocněno bylo ministerstvo rakouské uzavříti zvláštní úmluvu o příspěvcích zemí koruny uherské k všeobecnému dluhu státnímu a to jak co do splácení kapitálu, tak i co do zapravování úroků.

4. Zákonem ze dne 10. července 1868 č. 53 ř. z. vydána byla ustanovení o hospodářské správě a kontrole společného nezaloženého a konsolidovaného dluhu státního (srv. čl. Kontrola státního dluhu).

5. Zákonem ze dne 27. července 1878 č. 66 ř. z. vydána byla ustanovení o rakousko-uherské bance a oboru působnosti jejím v obou polovinách říše (srv. čl. »Banky«).

6. Zákonem ze dne 22. února 1880 č. 18 ř. z. pojata byla správa Bosny a Hercegoviny v záležitosti společné; oběma polovinám říše vyhraženo jest vydávati stejné zákony pro tyto zabrané (okkupované) země, jež vztaženy byly v rakousko-uherské území celní, a zároveň vyhražuje se oběma polovinám říše usnášeti se o trvalých investicích a o prostředcích k tomu nezbytných.

VI. Správa záležitostí společných.

Dle § 11 lit. *o)* stát. zákl. zákona ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z. a dle §§ 23 a 25 uherského čl. zák. XII. z r. 1867 přináleží zákonodárství o formě vyřizování záležitostí prohlášených úmluvou se zeměmi koruny uherské uzavřenou za společné v kompetenci říšské rady a říšského sněmu uherskéko. Toto zákonodárné právo příslušející zastupitelským sborům obou polovin říše vykonávají zastupitelstva, pokud jde o záležitosti společné, nikoli sama, nýbrž vysílají ze svého středu delegace (srv. čl. Delegace). Správu společných záležitostí obstarává společné zodpovědné ministerstvo. Nařízení o vedení, řízení a o vnitřní organisaci celé armády přísluší, jak již shora vzpomenuto, výhradně císaři. Společné ministerstvo bylo zřízeno výhradně pro ony předměty, kteréž jsouce společnými přináležejí pouze před trůn Jeho Veličenstva nepodléhajíce ani zvláštní vládě zemí koruny uherské ani zvláštní vládě snad zemí ostatních. Zodpovědným jest každý člen tohoto ministerstva za to vše, co spadá v jeho obor; avšak i celé ministerstvo zodpovědno jest společně za ona úřední opatření, kteráž společně podniká (§§ 23—27 cit. uherského zák. čl.). Ke společným ministerstvům náležejí: ministerstvo zahraničných záležitostí, říšské ministerstvo války a říšské ministerstvo financí, kterémužto pod moc dána i správa Bosny a Hercegoviny. Kontrolu společného finančního hospodářství vykonává společný nejvyšší dvůr účetní.

Záloha náhradní.

I. Pojem.

Záloha náhradní jest záloha utvořená z mužstva ku zbrani a službě povinného, kterouž doplniti se mají úbytky vzešlé ve válce ve vojsku nebo v obraně zemské. Náhradní záloha může však i za zvláštních poměrů povolána býti k aktivní službě i v době míru (zák. branný ze dne 11. dubna 1889, §§ 5, 12, 13, 15 a 18). V dřívějších válkách a ještě i v polním tažení r. 1866 vypsán a proveden byl nový odvod za účelem náhrady oněch ztrát, kteréž jsou přirozeným následkem operací válečných i vojenských. Není třeba ovšem připomínati, jak citelné vzrušení mělo toto opatření v zápětí v ohledu politickém, správním a především i vojenském. I zavedena ku zrušení tohoto mimořádného opatření prvním branným zákonem ze dne 5. prosince 1868 náhradní záloha i v Rakousko-Uhersku, avšak jen k doplnění ztrát na ustanovenou válečnou míru a bez všelikého zvláštního roztřídění. Dle branného zákona nyní platného jest však náhradní záloha co do počtu neobmezena a rozvržena na náhradní zálohu vojska a obou zemských obran (t. j. rakouské a uherské zemské obrany). Po zákonu přípustné povolávání náhradních záložníků i v míru jest pouhým důsledkem skutečnosti, že u příležitosti válečných událostí v Bosně a Hercegovině (r. 1878 a 1882) pro nedostatek zákonného ustanovení povolány býti musily starší ročníky záložníků, kdežto náhradní záložníci i tříd nejmladších mohli klidně zůstati doma. Náhradní zálohou vypěstováno býti má co největší množství vojensky vycvičených mužů branné moci, avšak při tom šetřeno býti co nejvíce jak státních financí, tak i zájmů branců.

II. Odvod k náhradní záloze.

K náhradní záloze mají býti odváděni, pokud se týká, do ní vřaděni:

1. kandidáti stavu duchovního;
2. podučitelé a učitelé;
3. držitelé zděděných hospodářství;
4. t. zv. reklamované osoby t. j. oni odvedení, již následkem rodinných svých poměrů osvobozeni bývají od pravidelné presenční služby, pokud kategorie tuto uvedené vyhovují požadavkům zákona branného §§ 31—34 a branných předpisů I. část §§ 45—59; dále
5. všichni méně schopní;
6. všichni nadpočetní (přespočetní) t. j. oni branci určité třídy věkové, kteří po náhradě celého kontigentu branců pro vojsko a zemskou obranu potřebných zbývají. Podle čísla, jež si každý branec vytáhne při losování, zařadí se mužstvo k náhradní záloze odvedené tím způsobem, že majitelé nižších čísel vřadí se k náhradní záloze vojska, kdežto majitelé vyšších čísel vřadí se k náhradní záloze zemské obrany.

III. Povinost služební.

Ti, kdož přímo byli k náhradní záloze vojska přiděleni, sloužiti musí po 10 let v náhradní záloze a po 2 léta v náhradní záloze zemské obrany. Mužstvo přidělené k náhradní záloze zemské obrany slouží však po 12 let v zemské obraně (ovšem jakožto náhradní záložníci). Neslouží však presenčně, nýbrž povolávají se v čas míru jen na osm neděl, z pravidla od 3. října toho roku, kdy odvedeni byli, k výcviku vojenskému a pak jen k občasným cvičením ve zbrani ve 3., 5. a 7. služebním roce (§ 39 bran. předpisů II. část) vždy na dobu nanejvýše čtyřnedělní a mimo to dostaviti se musí ke kontrolním shromážděním (§§ 12 a 13 zák. bran.).

Z ustanovení tohoto vyňati jsou dle § 31 zákona branného pouze kandidáti stavu duchovního.

IV. Povolání.

Náhradní záložníci povolávají se částečným nebo všeobecným rozkazem; dle zákona ze dne 31. května 1888 č. 77 ř. z. děje se částečné povolání na rozkaz císaře v míru a to tím způsobem, že povolání to může nastoupiti jen dle míry a na dobu skutečné a nezbytné potřeby, za všech okolností však jen na tak dlouho, pokud povolané mužstvo náleží ku třem prvním ročníkům náhradní zálohy nebo prvnímu ročníku zálohy. Všeobecné povolání jest totožno s mobilisací a uskutečňuje se na rozkaz Jeho Veličenstva (§ 12 odst. 5 zák. bran.).

V. Evidence.

Náhradní zálohu vedou v evidenci vojenská (zeměbranecká) doplňovací velitelstva okresní, kterým též přísluší povolávati náhradní záložníky k periodickým cvičením ve zbrani (i ke kontrolním shromážděním). Ve všech záležitostech týkajících se plnění služební povinnosti vojenské, jakož i co do povolení k sňatku (§ 138 I. díl služebních předpisů) podléhají náhradní záložníci vojska i zemské obrany příslušným doplňovacím okresním velitelstvům.

Záložny.

I. Historický rozhled.

Klasickým dokladem památného výroku Jungmannova, že národ učil se vždy od národa, jest vznik a rozšíření instituce záložen (výraz tento utvořen od prof. Dra. Jos. Durdíka) ve všech téměř civilisovaných státech

moderních. Počátek jakéhosi záloženského ruchu hledati sluší v Anglii, kdež r. 1843 spojilo se několik chudých tkalců, následkem vypuknuvší stávky uvedených ve svrchovanou bídu, za tím účelem, aby zřízeno bylo zvláštní svépomocné společenstvo potravní, jehož členové by v čas práce skládali na pětiprocentní úrok příspěvky na zřízení společného skladiště, ku společnému zakoupení mlýna a k založení výpomocné pokladny pro členstvo své. A právě těmto »spravedlivým zákopníkům rochdalským« (The equitable Pionneers of Rochdale), bezprostředním tvůrcům onoho typu společenstev potravních, náleží vůdčí myšlénka svépomoci hospodářské (t. zv. cooperation). Od nich přejal známý organisátor německý. Schulze myšlénku tuto a rozvedl ji v mohutný organisační veletok rozlivší blahodárné vlny své hned v počátcích po celé severní a střední Evropě. Schulze započal v činnosti svépomocné nejprve v rodišti svém Delitschi (r. 1850) sestaviv zvláštní společenstvo svépomocné a odtud řídil a hlásal myšlénky své; po právu nazýván jest »apoštolem svépomoci«. Známo jest, že ovšem první pokusy jeho setkaly se s nezdarem; teprve přimknutím k rozvinutým zatím zásadám anglických společenstev dovršil Schulze zplna program nauky své o záložnách zvlášť (vedle toho ovšem děkují Schulze-ovi původ a netušený rozvoj i společenstva zásobní, výrobní, skladní atd.). Rozvoj záložen dospěl až závratné výše jmenovitě ve Francii a do jisté míry v Německu samém. U nás v Rakousku ujaly se záložny dosti záhy; zvláště v Čechách znamenati jest čilý ruch záloženský hlavně přičiněním F. Šimáčka. Tak již r. 1858 ve Vlašími zřízena první česká záložna, r. 1859 v Písku a v Čáslavi (na Moravě jest nejstarší česká záložna v Přerově). Ovšem že v novější době kráčí svépomocná akce též v duchu soustavy druhého, do jisté míry od zásad Schulzových se odchylujícího ekonoma Reiffeisena; avšak myšlénka prvotní neutrpěla, majíc nyní jen jinou formu svého vtělení a směřujíc k témuž cíli: povznésti malovýrobu (maloživnostníky a rolníky).

II. Podstata a účel záložen.

Záložny jeví se býti jedním z plodů socialního hnutí a reformačních snah druhé poloviny tohoto století; výhody velkokapitalismu nutkaly přímo k asociaci kapitálu tříd méně zámožných a více méně na sebe odkázaných. Hlavními formami této spolčovncí akce kapitálu jsou pak tyto:

a) jak právě naznačeno, záložny, kteréž mají podporovati a povznášeti živnosti a zemědělství;

b) banky (úvěrní, eskomptní, živnostenské, cedulové, depositní), jichž cílem předním jest výdělek a protož jsou to většinou podniky výdělkové;

c) spořitelny.

Záložny, jakožto ústavy svépomoci, jakožto ústavy zabývající se po výtce poskytováním a usnadňováním úvěru (ku př. tím, že přiímají vklady v každé výši a zúrokují je určitou měrou úrokovou, nebo že poskytují zápůjčky na úvěr směnečný, na úvěr krytý, hypotekární, stavební, na cenné papíry atd.), označují se různě dle účelu svého a dle kruhu osob, jimž sloužiti mají; jsou to zejména:

aa) záložny občanské (obchodní, rolnické atd.), společenstva to, jichž členové ručí za závazky společenstevní obmezeně nebo neobmezeně; podle toho jsou záložny některé společenstva s ručením obmezeným, jiné pak s ručením neobmezeným;

bb) okresní hospodářské záložny, které povstaly z někdejších kontribučenských fondů (viz čl. »Záložny okresní hospodářské«);

cc) spolky (pokladny, záložny) Reiffeisenské, jichž myšlénkou jest vzájemný úvěr mezi určitými třídami společenskými nebo zájmy místní (blaho místní obce, povznesení místních živnostníků a zvlášť rolníků, srv. blíže o tom čl. »Úvěr zemědělský«).

Při některých záložnách zřízeny jsou podniky pobočné, jakož zastavárny a pod.

Účelem záložen jest hlavně posloužiti středním, chudším vrstvám národa společným úvěrem do živností a hospodářství za mírných podmínek potřebného kapitálu. Pomocí těchto peněžních ústavů má řemeslnictvo vážně ohrožené v existenci své výrobou tovární zachováno a podporováno býti, rolnictvo pak uchráněno od závislosti na cizích, zhusta lichvářských penězích, jemu dostati se má z kruhů jemu nejbližších potřebných obnosů na investici do podniků a závodů zemědělských. Tímto způsobem zachováno býti může jmění národní neztenčené, jen tak povznésti se dá domácí obchod a průmysl ve všech odvětvích svých. Leč záložny, jsouce odleskem a důkazem vlastní iniciativy v základních a nejdůležitějších druzích lidské činnosti (zemědělství a živnosti), vystupují jako výborný prostředek sebevýchovy a mravního zdokonalování vrstev nejširších; kde se ujaly záložny na zdravých základech a kde správa jejich v rukou dobrých spočívá, tam povznáší se obec, kraj a země finančně i duševně a můžeme jen z občasných zpráv výročních i z novinářských výkazů přesvědčiti se nejlépe o tom, že naše záložny stojí v čele národního a národohospodářského života. Záložny podporují umění, vědy i ústavy dobročinné a podnikají namnoze i náklady, které větším dílem jiné, rozsáhlejší korporace, jmenovitě země nebo stát postihnouti by měly. Většina záložen našich prosperuje skvěle a mnohé přestály z nich těžké krise, zejména onu osudnou krisi peněžní z r. 1873, způsobenou na vídeňské burse.

III. Právní poměry. Viz čl. Společenstva výdělková a hospodářská.

IV. Právo berní.

Dle zákona říšského o přímých daních osobních ze dne 25. října 1896 č. 220 ř. z. (hlava II.) a prováděcího nařízení k tomuto zákonu ze dne 25. května 1897 č. 124 ř. z. osvobozeny jsou od daně výdělkové pokladny reiffeisenské a podobné úvěrní a záloženské spolky, kteréž příslušným zákonným požadavkům dosti činí. Požadavky tyto uvedl zákon ze dne 1. června 1889 č. 91 ř. z. a zde sluší co do podrobného vypočtení jejich poukázati ke čl. »Podniky veřejně účtující a jich zdanění« (srv. též § 84 lit. *e* cit. zák. z r. 1896 č. 220 ř. z.). Podobné ústavy jsou též subjektivně, jakožto příjemci úroků dle § 125 cit. zák. z r. 1896 osvobozeny od daně důchodové. Ministerstvo financí vyslovilo se též, že úroky z podílů závodních osvobozeny mají býti od daně důchodové, nikoli však úroky ze spořitelních vkladů, ze kterých sráží se daň důchodová (srv. rozh. min. fin. z r. 1898 č. 8158).

Co do osvobození od daně výdělkové, a co do způsobu i podmínek tohoto osvobození srv. čl. »Podniky veřejně účtující a jich zdanění«. K tomu dodatkem budiž připojeno, že zákonu rozhodným momentem pro rozlišování společností výhod požívajících od společností, kteréž výhod těch účastny nejsou, jest ta okolnost, zda společnosti ty ve skutečnosti nebo dle stanov obmezují obchod svůj na vlastní členy své čili nic (srv. § 85 cit. zák. z r. 1896).

Od daně důchodové jsou záložny (a podobné úvěrní ústavy) osvobozeny, pokud přijímají úroky a důchody k přiznání povinné, dále pokud jde o vyplacené nebo k dobru připsané závodní podíly (srv. co svrchu řečeno bylo a § 125 č. 6 cit. zák. z r. 1896). Ostatně viz čl. Společenstva výdělková a hospodářská.

V. Statistika.

Jakého rozvoje nabyly záložny v Rakousku, možno posouditi zejména z těchto dat za rok 1896 zjištěných (srv. blíže velice důkladný spis tajemníka záložen Schreyera »Statistika záložen českých v Čechách, na Moravě a ve Slezsku za r. 1896«): V roce 1896 bylo totiž v celém Rakousku 3121 záložen; z toho připadá na Čechy 693 záložen, na Moravu 520, na Slezsko 126, na Halič 435, na Dolní Rakousy 535 (Vídeň sama má 89 záložen), na Horní Rakousy 128, na Solnohrady 24, na Štýrsko 145, na Korutany 75, na Krajinu 58, na Přímoří 34, na Tyroly 269, na Bukovinu 63 a na Dalmácii 4 záložny.

Nejutěšenější obraz poskytuje ovšem tedy království naše; ze všech záložen těchto (3121) nejlépe se daří třem záložnám, máme-li na zřeteli vykázaný obrat peněžní v roce 1896 v ústavě se uskutečnivší a sice jest to: záložna vinohradská (přes 8 milionů zlatých), duchcovská (přes 3 miliony zlatých) a krakovská záložna (přes 2 miliony zlatých).

Záložny okresní hospodářské.

I. Dějinný vývoj.

Rada, kterou dle svědectví Genese dal Josef Faraonovi, aby shromáždil přebytky sedmi úrodných let do zásobáren pro příštích sedm neúrodných roků, byla v jednotlivých korunních zemích již na počátku minulého století prakticky prováděna. Nejstarší organisací toho druhu byl asi osminový fond k vydávání žita založený v Dol. Rakousku říš. knížetem Antonínem Florianem z Lichtensteinu a na Lichtensteinu r. 1713 pro poddané dřívějších panství Feldsberku, Rabensburku a Wilfersdorfu. Patentem ze dne 9. července 1788 nařídil císař Josef II., aby tyto ústavy v Čechách a na Moravě na jednotlivých panstvích a statcích zavedené, jichž blahodárné působení na rolníka se uznávalo, v Čechách, na Moravě a ve Slezsku byly všeobecně zřizovány. Každý poddaný, který se zabývá rolnictvím, má býti přidržán odváděti jednu třetinu své roční potřeby ze čtyř druhů: »pšenice, žita, ječmene a ovsa« v zrní semenném do obecních sýpek a to po tři léta za sebou činiti, aby v tomto čase tak velká zásoba byla zjednána, jakéž třeba jest k roční zimní i letní setbě. K uschování těchto zásob má se užiti starých zámků, zavřených kostelů, prázdných klášterů a kde jich není, mají se zříditi zvláštní sýpky. Zásoby mají sloužiti k tomu, »aby potřebného rolníka v případu nouze podporovaly a jej následkem toho proti nouzi a nedostatku chránily«. Přebytečná zásoba obilí po uhražení ročních potřeb zbývající má se prodati za tržní cenu a výtěžek uložiti ve veřejných fondech nebo proti dostatečné jistotě u poddaných. Obilní fondy a peněžní obilní fondy (kontribuční fondy) tímto způsobem z příspěvků poddaných utvořené, tvoří základ dnešních okresních hospodářských záložen. Po zrušení poddanského svazku patentem ze dne 7. září 1848 bylo zřízení kontribučních fondů podrženo a za zvláštní úrodnosti roku 1849 výnosem ministerstva zemědělství a hornictví ze dne 19. července 1849 č. 331 ř. z. opětně upozorněno na nutnost shromažďování zásob v jednotlivých obcích zakládáním obilních úsporných sýpek. Teprve v letech 60tých

a 70tých byly kontribuční fondy v jednotlivých korunních zemích cestou zákonodárnou zrušeny, prodání zásob obilních, nářadí a sýpek, jakož i sloučení výtěžku se starým peněžním fondem obilním a přetvoření jich v záložny nařízeno. To stalo se nejprve v Čechách zemským zákonem ze dne 9. července 1863 č. 45 z. z. Českým zemským zákonem ze dne 6. srpna 1864 č. 28 z. z. byly stanoveny základní rysy organisace kontribučních záložen tvořících se z kontribučních fondů. Českým zemským zákonem ze dne 22. března 1882 č. 26 z. z. byly tyto kontribuční záložny zrušeny, a sloučení kontribučních záložen v obvodu okresního zastupitelstva stávajících v jednu jednotnou, okresní hospodářskou záložnu nařízeno. Zároveň byly tímto zákonem základní rysy organisace nově zřizovaných okresních hospodářských záložen pevně stanoveny. Jenom ty záložny, jimž podle jejich úředně schválených stanov již bylo dovoleno přijímati penčžité vklady, mají dále potrvati, a zákon zemský ze dne 6. srpna 1864 č. 28 z. z. pro ně nadále v platnosti zůstati. (Podle výkazu českého zemského výboru za rok 1889 platí toto pouze o záložnách v Kolíně, Mělníku a Roudnici.) Zemský zákon ze dne 12. března 1882 č. 26 z. z., který také nyní ještě tvoří základní zákon pro české okresní hospodářské záložny, byl nápotomně ve více bodech zemským zák. ze dne 2. ún. 1885 č. 9 z. z. a ze dne 7. června 1892 č. 32 z. z. změněn. Podobným způsobem utvářily se poměry na Moravě, ve Slezsku a při shora zmíněných lichtensteinských osminových fondech k vydávání žita, avšak zemské zákonodárství nedospělo k tak dokonalému vývoji, jako v Čechách. Zmíněné právě fondy byly dolnorakouským zemským zákonem ze dne 8. března 1866 č. 4 z. z. proměněny v peněžní fondy a jejich správa svěřena širšímu a užšímu výboru. Na Moravě zrušeny kontribuční fondy a přeměněny ve fondy peněžní zemským zákonem ze dne 23. března 1873 č. 30 z. z.; základní rysy pro organisaci byly vydány zemským zákonem ze dne 23. března 1873 č. 31 z. z., avšak byly již zemským zák. ze dne 15. března 1888 č. 57 z. z. v mnohých podstatných ustanoveních změněny. Podotknouti jest, že specielně na Moravě staly se kontribuční fondy významnými pro lékařskou službu na venkově, ježto z těchto fondů i namnoze lékaři a porodní babičky byli placeni, kterýžto závazek moravským zemským zákonem ze dne 2. února 1886 č. 12 z. z. byl pro moravské kontribuční záložny v platnosti zachován (srv. roz. spr. s. dv. ze dne 5. ledna 1888 č. 51 sb. »Budwinski«, 12 sv., č. 3858 a ze dne 23. listopadu 1887 č. 1983 sb. »Budwinski« 11 sv., č. 3778). Ve Slezsku zrušeny kontribuční fondy slezskými zem. z. ze dne 3. června 1863 č. 1 a ze dne 3. října 1869 č. 31. Správa peněžních fondů tvořících se z kontribučních fondů byla upravena zákonem ze dne 30. listopadu 1868 č. 38, jakož i nařízením slezské zemské vlády ze dne 29. března 1870 č. 2284 a č. 13, instrukcí pro c. k. berní úřady k vedení pokladničních záležitostí peněžních kontribučních fondů ve Slezsku ze dne 21. června 1871 č. 21, vyhláškou slezského zemského výboru ze dne 12. září 1871 č. 3129 č. 73.

II. Organisace okresních hospodářských záložen.

Poněvadž organisace okresních hospodářských záložen v Čechách nejdále pokročila, má následující líčení za předmět nynější stav zákonodárství v Čechách, při čemž příležitostně bude poukázáno na zákonodárství v ostatních kor. zemích. V Čechách samotných jest pro každé okresní zastupitelstvo a zpravidla se sídlem v místě téhož úřadu utvořena jedna okresní hospo-

dářská záložna spojením všech v tomto okresu v době vydání zákona ze dne 22. března 1882 stávajících kontribučních záložen, kontribučních obilních fondů, kontribučních peněžních obilních fondů a částí jejich (§ 2). O dalším trvání těch okresních hospodářských záložen, jimž dle jejich úředně schválených stanov přijímání peněžitých vkladů v době vydání zákona z r. 1882 již dovoleno bylo, byla dříve učiněna zmínka. Účastníky nově zřízených okresních hospodářských záložen jsou účastníci všech kontribučních záložen, z nichž tyto povstaly (§ 3), podílníky kontribučních záložen ale dle § 3. zák. z r. 1863 »dočasní majitelé všech usedlostí majících účast v posavadních kontribučních fondech obilních v poměru jejich orné půdy podle josefinské katastrální výměry, pokud o tom jiného měřítka po právu nestává« Účastenství při okresních hospodářských záložnách jest k držení dotyčného zdaněného předmětu tak připoutáno, že bez tohoto předmětu ani přeneseno, ani při přenesení předmětu pro sebe vyhraženo býti nemůže, přecházejíc naopak s tímto přenesením i beze zvláštní úmluvy na nového nabyvatele. O podílech jednotlivých účastníků jest vésti důkladnou matriku, do níž každému účastníku jest volno nahlédnouti (§ 5). Ve sporu o podílnictví nejsou kompetentními k rozhodnutí soudy civilní, nýbrž samosprávné úřady (v první instanci okresní výbor, v druhé instanci, zemský výbor; roz. práv. soud. dv. ze dne 12. června 1890 č. 1940 sb. »Budwinski«, 14. sv., č, 5371 a ze dne 17. července 1879 č. 1216 sb. »Budwinski», 3. sv., č. 545, § 32 zák. z r. 1864, § 63 zák. z r. 1882, zvláště také § 8 moravského zemského zákona ze dne 23. března 1873 č. 30). Otázku tuto nesluší také rozhodovati dle předpisů práva soukromného, nýbrž dle kontribučního patentu z r. 1788 a zákonů pozdějších tudíž dle předpisů a zákonů politických. Zvláště jest také vyšetřiti, jedná-li se o selskou usedlost nalezavší se v držení nějakého poddaného v době trvání svazku poddanského. Při dělení usedlostí mají se rozvrhnouti případné podíly v poměru k dani pozemkové (§ 5), ale musí tu býti případ skutečného dělení usedlosti; prodej jednotlivých parcel nelze považovati za takové dělení a nabytí vlastnictví k odděleným parcelám neopravňuje k podílnictví (roz. práv. soud. dv. ze dne 17. února 1891 č. 451 sb. »Budwinski», 15. sv. č. 5736). Práva a povinnosti zrušené kontribuční záložny přecházejí na nově zřízenou okresní hospodářskou záložnu; schválení a výtky závěrečného účtu odstupujících správních orgánů kontribuční záložny spadá v obor působnosti generálního shromáždění nově zřízené okresní hospodářské záložny, nikoli v obor samosprávných orgánů (roz. spr. soud. dv. ze dne 16. dubna 1890 č. 1261 sb. »Budwinski«, 14. sv. č. 5258). Pro ten případ, že by se naskytla nějaká závada, může sice zemský výbor naříditi zástavní zjištění možných nároků na náhradu ve smyslu § 38 *c*) všeobecného zák knih. a rozhodnouti na úplnou nebo částečnou náhradu vzešlých útrat se strany těch, jež uznáni byli vinnými, ale nepřísluší mu rozhodnutí o povinnosti k náhradě škody, týkající se jednotlivého člena správy (roz. spr. s. dv. ze dne 19. listopadu 1892 č. 3483 sb. »Budwinski«, 16. sv. č. 6886 a § 2 moravského zemského zák. ze 15. března 1888 č. 57 z. z.).

III. Účel a obor působnosti.

Účelem jich jest podporovati zemědělské zájmy malostatkářství povolováním úvěru a zvláště opatřováním levného osobního úvěru (§ 10). K dosažení tohoto účelu opatřuje hospodářská okresní záložna půjčky

účastníkům svým a není-li jich, také jiným v obvodu okresní hospodářské záložny usedlých malostatkářů (§ 22), a to:

a) na osobní úvěr (§ 14 zákona z r. 1885, cit. § 14/85);

b) na hypotheky (§ 18/92);

c) na úvěr krytý zřízením hypothekární kauce (§ 19/89);

d) na cenné papíry pupilární jistoty požívající nebo na hospodářské výrobky (§ 21/82). Pro každý jednotlivý druh sub *a—d* jmenovaných forem úvěru byla ustanovena zákonodárcem zvláštní opatření a to

Ad *a*) Při půjčce na osobní úvěr má dlužník akceptovati splatnou směnku, nejvýše za 6 měsíců, druhá osoba schopná placení má přistoupiti jako solidární spoludlužník k tomuto směnečnému závazku. Prodloužení (prolongace) platební lhůty může se časem (na Moravě jen jednou) nejdéle na 6 měsíců povoliti (§ 14/85 a 16/85).

ad *b*) Ježto opatřování levného osobního úvěru jest hlavním účelem těchto okresních hospodářských záložen, bylo zákonem z r. 1882 (§ 18) opatřování vlastních hypotekárních půjček z obchodu okresních hospodářských záložen vyloučeno. Teprve zákonem z r. 1885 bylo poskytování vlastních hypotekárních půjček za jistých omezení povoleno. Dle § 18 zák. z r. 1892 platí nyní tato omezení:

1. Úhrnná summa vlastních hypotekárních zápůjček nesmí překročiti potřebu kmenového jmění. Obnos celého závodního fondu rovnající se polovičce kmenového jmění musí zůstati volným k dalším úvěrním podnikům.

2. Hypotekární zápůjčka smí býti poskytnuta jen na hospodářské reality proti zpětnému zaplacení v annuitách nejdéle na dvacet let.

3. Pro případ, že by úroky neb splátky kapitálu nebyly zapraveny nejdéle během 6 týdnů po splatnosti, musí být vymíněna ztráta lhůt.

4. Zápůjčkou nesmí býti překročen při připočítání již stávajících závazků 20teronásobný obnos čistého výnosu stanoveného berním katastrem.

ad *c*) Právě v odst. 4. jmenovaná podmínka platí i pro úvěrní podniky odst. *c*. Kdo úvěr přijímá, má nad to dáti ku krytí úvěru jím akceptovanou směnku (§ 14/85). Také může býti udělen takový úvěr nejvíce na dobu 5 let.

ad *d*) Zda a za jakých ohledů a modalit mohou býti poskytnuty úvěry tohoto druhu, jest vyhrazeno usnesení generálního shromáždění. Pro všechny operace úvěrní v odst. *a—d* platí všeobecné základní pravidlo, že žádosti o poskytnutí úvěru bez udání důvodů mohou býti odmítnuty a proti tomu není dalšího odvolání (§ 24/85). Také nesmí býti poskytnuta opětná zápůjčka dlužníku, při němž utrpěla okresní hospodářská záložna škodu.

Za účelem rozmnožení závodního fondu jest dovoleno přijímati zúročitelné peněžní vklady jak podílníků, tak i jiných osob a to na běžný účet nebo na vkladní knížku. Musí tu býti však následující podmínky:

1. Usnesení generálního shromáždění na základě hlasů daných dvoutřetinnou většinou (§ 40/85 a 43/82).

2. Ku krytí vkladů slouží veškeré jmění záložny.

3. Úhrnná summa přijatých vkladů nesmí převyšovati pětinásobné jmění kmenové. K návrhu okresního výboru může zemský výbor ve srozumění s místodržitelstvím povoliti přijímání vkladů až do 10tinásobného obnosu kmenového jmění.

4. Modality přijímání peněžních vkladů na vkladní knížku, vyjímaje určení úrokové míry, musí býti ustanoveny v jednacím řádu. Poslední od revidovacího výboru potvrzený výkaz o velikosti jmění kmenového a reservního fondu jest přibiti v místnosti úřední na místě snadno přístupném vkládajícímu obecenstvu (§ 19/92). Uzavírání a provozování jistých podniků jest okresním hospodářským záložnám vůbec zakázáno. Sem náleží zřizování průmyslových podniků nebo účastenství v nich, spekulativní koupě a prodej cenných papírů, provozování bankovních obchodů neb účastenství v nich. Naproti tomu jest jim dovoleno zprostředkování hypotekarních půjček u hypoteční banky království Českého za mírnou provisi a reeskomptování směnek nalézajících se v jejich majetku u některého z domácích úvěrních ústavů (§ 26/85). Zakázán jest jim nákup nemovitých statků (také zemědělských), ať se již jedná o získání neb stavbu domu k obchodním místnostem neb o exekuční koupi k vlastnímu uspokojení, ve kterémžto posledním případu jest úsilovně pečovati o brzký opětný prodej koupeného předmětu (§ 27/82). Pojetí § 27/82 zůstavuje pochybnosti o tom, zdali také okresní hospodářské záložny tehdy, když má na exekutovi jenom otevřenou pohledávku, může spolupodávati, aby umožnila exekutovi opětné nabytí koupené reality a tím zároveň krytí vlastní neuspokojené pohledávky. To jest v § 10 moravského z. z. z r. 1888 výslovně dovoleno. Ustanovení § 10 a zvláště též § 11 právě zmíněného moravského zem. zák., dle nichž takové získané reality proti mírnému zúročení nákupního kapitálu a případných vlastních na tom zjištěných pohledávek záložny proti zaplacení patřičných annuit skutečnému hospodáři zatím k hospodaření, a po splacení přiměřené částky nákupního kapitálu za vlastní skutečně vynaloženou cenu do vlastnictví přepustěny býti mají, bylo by v zájmu udržení obyvatelstva zabývajícího se hospodářstvím také pro Čechy a ostatní korunní země žádoucno.

IV. Kmenový kapitál a reservní fond.

Kmenový kapitál tvoří nedílný celek. Musí býti uchován neztenčen, dělení nebo zrušení jeho jest vyloučeno (§ 29/82). Ku krytí ztrát zříditi jest reservní fond až do výše polovice kmenového kapitálu a na té výši musí býti udržován. Fond tento tvoří se:

a) přikazováním vlastního svého výnosu;

b) z nejméně 10% podílu na čistém výnosu, který se mu musí poukázati. Nesmí se ho užívati v podnicích, nýbrž musí býti způsobem pupillarní jistoty uložen a súčtován. O užití čistého zisku, zvláště o tom, má-li se rozděliti účastníkům, rozhoduje generální shromáždění (§ 31/82 a § 32/82). Kdyby nestačil reservní fond ku krytí ztráty, přiberou se k tomu poměrné podíly účastníkův a potom z čistého užitku příštích let se doplní na původní výši (§ 33/82). Nestává závazku členstva, dávati ku krytí ztráty příspěvky přesahující výši podílů. K tomu směřující rozhodnutí generalního shromáždění bylo by neplatné.

V. Správní orgány.

A. Generalní shromáždění.

Toto utvoří se z delegátů podílníků (§ 35/82). Delegáty volí podílníci ze svého středu podle katastrálních obcí relativní většinou hlasů. Každý podílník, jehož podíl obnáší nejméně 20 zl., má jeden hlas a za každých dalších 20 zl. o jeden hlas více, ale nejvýše 10 hlasů. Podíly pod 20 zl. se sečtou a od účastníků, kteří největšími podíly pod 20 zl. jsou

zapsáni, se provádí právo hlasovací, pokud lze celou sumu 20 děliti. Činí-li úhrnná suma podílův účastníků v jedné katastralní obci usedlých 800 zl. nebo méně, volí podílníci v této katastralní obci usedlí dohromady jednoho delegata. Na každých dalších 800 zl. připadá druhý delegat a t. d.

Přebytek 400 zl. nebo větší (než 400 zl.) považuje se za plný (§ 36/85). Volba delegatů vypsána jest okresním výborem, provedena představeným obce a děje se na tři leta (§ 37/85). Obor působnosti generalního shromáždění jest v § 40/85 v odst. *a—r* přesně vytčen. Každoročně nejpozději v měsíci dubnu má se odbývati řádné generalní shromáždění; mimořádné, kdykoliv řiditelství, okresní výbor nebo desátý díl delegátů, a sice poslednější na jednom jimi podepsaném podání s uvedením účelu a příčin, proč tomu chtějí (§ 38/82). Bližší ustanovení o svolání generalního shromáždění, o hlasovacím právu delegátů, o počtu hlasů žádoucím ku schopnosti usnášeti se, o předsednictví v shromáždění, o denním pořádku a t. d. obsahují §§ 39 a 41—46 zákona z r. 1882.

B. Ředitelství.

Toto záleží z dvanácti, od generalního shromáždění na dobu tří let volených členů (§ 47/82), kteří nemusí býti podílníky (§ 48/82). Musí však nejméně čtyři členové své obydlí míti v úředním místě okresní záložny nebo jeho nejbližším okolí. Které osoby nesmí býti voleny za členy ředitelství, stanoví nyní § 49/85. Členové ředitelství volí ze svého středu předsedu a jeho zástupce na dobu jednoho roku. Ředitelství obstarává záležitosti záložny, zastupuje ji před soudem i mimo soud, vykonává usnesení generalního shromáždění a rozhoduje o všech záležitostech, které tomuto vyhraženy nejsou (§ 51/82). Vyřizuje své záležitosti v plenárních sezeních za přítomnosti nejméně šesti členů, nebo ve výborech za přítomnosti nejméně tří členů. Záležitosti označené v § 52/82 mohou býti usnášeny pouze ve valných sezeních. Nejméně jednou v měsíci má se konati valné sezení. Jednáními právními, které ředitelstvím ve jménu okresní záložny činí, nabývá tato práv i povinností. Písemná vyhotovení buďtež podepsána předsedou nebo jeho zástupcem a některým druhým členem ředitelství. Doručování děje se k rukoum předsedy nebo jeho zástupce, nebou k rukoum jiného člena ředitelství k tomu ověřeného (§ 55/82). Členové ředitelství jsou všem podílníkům zodpovědni za škody, způsobené neplněním jich povinností. Případné nároky na náhradu přivésti jest k platnosti řádnou cestou právní (§ 56/82). Ku vedení těchto sporů zvolí generalní shromáždění vlastní plnomocníky nebo ověří jimi výbor revisní. V zákonnou působnost revisního výboru, jako jest tomu při dozorčí radě výdělkového a hospodářského společenstva, nespadá toto oprávnění.

C. Výbor revisní.

Tento sestává ze tří členů volených generalním shromážděním ze středu podílníků na dobu sáhající do nejbližšího řádného shromáždění generalního. Jeho působnost záleží ve zkoumání ročního účtování, knih, dopisů, protokolů, pokladny, záložny, rovněž ve zpravodajství a jakémkoli podávání návrhů při generalním shromáždění (§ 57/82).

Ku obstarávání záležitostí mohou býti ředitelství přiděleni zvláštní úředníci (§ 51/82). Právní jich postavení závisí od mandatářů. Při tom naskytuje se otázka, mohou-li okresní hospodářské záložny ustanoviti prokuristy. Otázku tu jest zodpověděti záporně. Povahu kupců nelze sice

okresním hospodářským záložnám odepříti, ježto živnostensky provozují podniky bankovní (čl. 272, č. 2. obch. zák.), avšak oprávnění k ustanovení prokuristy dle zákonného pojmu prokury (čl. 41 cit. z.) předpokládá vedení firmy a protokolování její u obchodního soudu, kterážto zákonná podmínka se při okresních hospodářských záložnách nenaskytuje.

VI. Dozorčí úřady.

Okresní hospodářské záložny podléhají dvojímu dozoru:

1. dle § 64/82 státnímu dohledu vykonávanému politickými úřady dle stávajících zákonů (§ 22 spol. zák. ze dne 26. listopadu 1852); zvláště má místodržitelství v případu, že by se naskytly obavy vzhledem k bezpečnosti vkladů úsporných, učiniti shodnuvši se zemským výborem vhodná opatření k odvrácení škod;

2. podle § 58 a § 62 z. z r. 1882 podlehají dozoru okresního výboru a ve vyšší instanci dozoru zemského výboru. Prvý jest povolán v každé době konati revise a přehlídky a v případu potřeby případnou pomoc, v nutných případech ihned suspendování ředitelství nařídíti a ve příčině prozatímní správy opatření učiniti. Okresní výbor jest povinnen ku sezením ředitelství i generalních shromáždění vyslati svého vyslance. Tento vyslanec nesmí býti podílníkem záložny a má právo zastaviti usnesení odporující zákonu nebo jednacímu řádu (§ 59/85). V každém sezení okresního zastupitelstva má výbor okresní o svém pozorování týkajícím se okresní záložny činiti sdělení (§ 61/82).

VII. Práva podílníků.

Práva podílníků jsou dílem práva vztahující se na záložnu jakožto celek (práva všeobecná), dílem práva jednotlivců (práva zvláštní).

1. Práva všeobecná jsou prováděna delegáty podílníků v generalních shromážděních. § 40/85 uvádí práva všeobecná příkladmo. V pochybnosti, jde-li o právo všeobecné či zvláštní jest uvážiti, mají-li na věci, o níž se mluví, všichni podílníci stejným způsobem zájem. Ku př. otázka, má-li se čistý výnos rozděliti, tvoří záležitost záložny, při níž všichni účastníci jsou interessováni. Jest to tudíž právo všeobecné. Žádost za vyplacení kvoty ziskové ve smyslu usnesení se generálního shromáždění jeví se jako přivedení práva zvláštního k platnosti.

2. Právo zvláštní. Sem náleží:

a) Právo na vyplacení ziskové kvoty ve smyslu generalního shromáždění.

b) Právo na poskytnutí úvěru; toto právo jest však nanejvýš problematické, ježto dle §§ 24/85 žádosti za poskytnutí úvěru mohou býti ředitelstvím bez udání důvodů odmítnuty a proti odmítnutí není žádné odvolání přípustno.

c) Právo opříti se protizákonným usnesením cestou stížnosti u dozorčích úřadů a po vyčerpání řady instancí u správního soudního dvoru.

d) Hlasovací právo při volbě delegátů.

Podíl na jmění okresní hospodářské záložny podílníkům nepřísluší. Dobře stanoví § 3/82, že podílníci kontribučních záložen stávají se s tímže obnosem podílníky oné okresní hospodářské záložny, ve kterou záložna, k níž posud byli přiděleni, přešla, a rovněž stanoví § 3 z. z r. 1863, že podílníky kontribučních záložen jsou dočasní majitelé selských usedlostí tam zmíněných v poměru jejich půdy orné podle josefinské katastrální výměry, avšak podle § 2 rozdělení těchto fondů místa nemá, nýbrž jest

fondy ty se zachováním platnosti jich původního zákonného určení proměniti v záložny, kromě toho má se podle § 29/82 základní kapitál okresní záložny neztenčený uchovati, takže rozdělení nebo zrušení jeho jest vyloučeno. Ba nelze podílníku ani přiznati obligační právo na vyplacení peněžitého obnosu odpovídajícího jeho podílu, neboť podle § 5/82 jest podílnictví tak připoutáno k držení předmětu daňového, že bez tohoto nemůže býti ani přeneseno, ani při převedení předmětu pro sebe vyhrazeno: podílnictví toto přejde převodem také beze zvláštní smlouvy na nového majetníka.

Povinností vůči záložně podílníci jakožto takoví nemají. Zřejmě tomu nasvědčuje § 33/82, podle něhož v případě, že by reservní fond nestačil ku krytí ztráty, mají se k němu poměrně přidati podíly účastníků; avšak, ježto podíly podílníků ani nejsou jejich vlastnictvím, ani nezakládají obligačního nároku na vyplacení hodnoty podílu, nelze z tohoto ustanovení dovozovati nějakou povinnost podílníky stihající. Podíly účastníků jeví se spíše pouze jako poměrné číslo k celkovému fondu dle poměru katastrální výměry orné půdy jednotlivého podílníka ku celkové sumě katastrální výměry všech podílníků, jako účtování, které bylo předsevzato pouze za příčinou repartice čistého výnosu a ustanovení počtu hlasů. Ježto však mají podílníci vzhledem k záložně jenom práva, ale pražádných povinností, tato práva ale souvisí nerozlučně s držením příslušného předmětu daňového a přecházejí sama sebou na nového vlastníka, jeví se práva podílníků k hospodářské okresní záložně jako práva reální s jistými selskými usedlostmi spojená.

VIII. Právní povaha.

Na okresní hospodářské záložny jest pohlížeti jako na právnické osoby dle způsobu německoprávního společenstva. S jedné strany jsou vlastníky majetkového celku, který není ve spoluvlastnictví podílníků; s druhé strany jeví se vzhledem k tomuto jmění řada osob oprávněných, a to tak, že právo spojeno jest nerozlučně s držením usedlosti, takže nabytím usedlosti dáno již samo sebou podílnictví a se ztrátou usedlosti přestává podílnictví samo sebou. Okresní hospodářské záložny jest podstatně rozeznávati od výdělkových a hospodářských společenstev. Co do účelu a prostředků k dosažení účelu souhlasí sice se záložnami Schulze-Delitschovými, pokud se tyto zabývají také podporou zemědělství, poskytující hospodáři úvěru, ve všem ostatním však panují podstatné rozdíly. Tyto jsou dobrovolné, na základech soukromého práva spočívající, ony nedobrovolné, na základech veřejného práva spočívající svazky. Při těchto jest dle ustanovení stanov vstup i výstup v každé době možný, při oněch jest spolučlenství spojeno s držením usedlosti, nemůže býti od ní odděleno a s usedlostí se nutně přenáší. Členové výdělkového a hospodářského společenstva ručí věřitelům za schodky utrpěné v konkursu nebo při likvidaci společenstva neomezeně neb omezeně a jsou také vůči společenstvu povinni ku krytí těchto schodků omezeně neb neomezeně, podílníci okresní hospodářské záložny nemají ani povinnosti rukojemské ani povinnosti ku krytí.

IX. Právo berní.

Viz čl. Záložny, Společenstva hospodářská a výdělková a Podniky veřejné účtující a jich zdanění.

Záložny Reiffeisenovy viz Úvěr zemědělský.

Zamítnutí osob soudních.

A. Řízení soudní civilní.

I. Zamítnutí soudců.

Soudce může býti zamítnut:

1. jsou-li zde důvody, jež jej po zákonu vylučují z vykonávání soudcovských záležitostí a

2. je-li zde dostatečný důvod, pochybovati o nepředpojatosti soudcově. Důvody, ze kterých jsou soudcové vyloučení z vykonávání úřadu soudcovského, uvádí zákon taxative. Jsou totiž soudcové vyloučeni:

3. ve věcech, ve kterých jsou sami stranou, neb při nichž jsou k některé ze stran v poměru spoluoprávněného, spoluzavázaného nebo postihem povinného;

4. ve věcech svých manželek neb osob, s nimiž v přímé řadě jsou spřízněni nebo sešvakřeni neb osob, se kterými jsou v pobočné linii až do 4. stupně spřízněni neb do 2. stupně sešvakřeni;

5. ve věcech svých osvojitelů nebo pěstounů, osvojenců neb schovanců, svých poručenců a opatrovanců;

6. ve věcech, v nichž byli aneb snad ještě dosud jsou zmocněnci některé ze stran;

7. ve věcech, v nichž při některém podřízeném soudu účastni byli při vydání rozsudku neb usnesení v odpor vzatého.

Ve příčině výkonu práva zamítacího sluší uvésti:

1. Zamítati může každá strana a sice bez ohledu, zda dle okolností je ohrožena strana zamítající neb její odpůrce. Zamítnouti musí však strana soudce, obává-li se jeho předpojatosti (§ 19 č. 2 jur. nor.), dříve než se pustí do projednávání neb učiní návrhy; později zamítnouti by jej již nemohla, leč by strana osvědčila, že důvod zamítnutí teprve později vznikl, neb jí teprve později znám se stal.

2. Návrh na zamítnutí soudce vznesen buď podáním neb ústně do protokolu a buďtež přesně udány okolnosti zamítnutí odůvodňující. Návrh podán buď u soudu, ke kterému náleží soudce, jenž má býti zamítnut. O návrhu má se soudce zamítaný vyjádřiti. Popře-li soudce zamítaný z důvodu předpojatosti důvody zamítnutí, musí je strana osvědčiti. Důvody vylučovací (§ 20 jur. nor.) stranou tvrzené buďtež však vždy zjištěny z povinnosti úřední (§ 22 j. n.).

3. O zamítnutí rozhoduje:

a) nadřízený soud krajský, zemský neb obchodní, jestliže zamítnutý soudce náleží k okresnímu soudu;

b) soud sborový, jemuž náleží soudce zamítnutý. Stal-li by se však sborový soud vystoupením soudce zamítnutého nezpůsobilým k usnášení, rozhodne soud sborový pořadem instancí nadřízený (§ 23 jur. nor.).

4. O návrhu zamítacím rozhodne soud usnesením bez předchozího ústního jednání, nařídiv však po případě vyhledávání a slyšení, jež se mu zdají k vysvětlení potřebná.

5. Vyhoví-li soud návrhu zamítacímu, oznámí se to z povinnosti úřední přednostovi soudu, jemuž náleží soudce zamítnutý. Zamítne-li se přednosta okresního soudu, sdělí se to s přednostou sborového soudu, k rozhodnutí o zamítnutí příslušného. Byl-li zamítnut předseda sborového soudu, oznámí se to jeho zástupci a byl-li zamítnut předseda sborového soudu se všemi členy soudu sborového, sděleno to buď předsedovi sborového soudu po-

řadem stolic nadřízeného. Osoby tyto opatřte pak bez prodlení, čeho třeba, by ustanovením soudce, k vykonávání úřadu soudcovského v této právní záležitosti způsobilého, byla pokud možná brzy odstraněna překážka tomu bránící, by v jednání bylo pokračováno, nebo právní věc vyřízena. Usnesení, jež návrhu zamítacímu vyhovuje, rekursem odporovati nelze, ovšem ale usnesení, jež návrh takový zamítaje (§§ 24 jur. nor. 514 civ. ř. s.).

6. Soudce zamítnutý smí až do pravoplatného vyřízení návrhu zamítacího předsevzíti pouze úkony, jež odkladu nestrpí (§§ 19—25 jur. n.).

II. Zamítnutí jiných soudních orgánů.

Předpisy v odst. I. uvedené platí též o zapisovatelích, zřízencích soudních kanceláří a o úřednících výkonných, pokud zakročují jako orgány doručující, osvědčující neb vykonávací. Úchylky jsou zde však tyto:

1. O návrhu zamítacím rozhoduje představený soudu, jemuž přísluší služební dozor k těmto orgánům.

2. Rozhodnutí o návrhu zamítacím nelze v odpor vzíti, ani když byl návrh zamítací zamítnut (§ 26 jur. n.). Též všichni ostatní orgánové jsou povinni oznámiti předsedovi soudu, vyskytne-li se při nich důvod, který by soudce vylučoval z vykonávání úřadu. Přednosta soudu pak rozhodne, má-li dotyčný orgán zdržeti se výkonu úřadu v daném případě čili nic (§ 27 jur. n.).

B. Řízení trestní.

V řízení trestním přísluší veřejnému i soukromému žalobci, soukromému účastníku a obviněnému právo:

1. Členy soudu a zapisovatele zamítnouti, jsou-li tu důvody, jež úplnou nepodjatost činí pochybnou. Důvody takové uvedeny jsou sice v §§ 67 a 69 tr. ř., avšak trestní řád připouští ještě celou řadu jiných, v zákoně zvláště nevyjmenovaných důvodů zamítnutí soudce trestního, čímž liší se od příslušných ustanovení práva soukromého. Zákonodárce měl patrně při tom na mysli, že v trestních věcech, kde se jedná o osobní svobodu obviněného, musil by zákon dále jíti, aby umožnil úplnou nepodjatost a nestrannost soudcovu. Trestní řád stanoví však při zamítnutí, že o přípustnosti jeho rozhoduje představený soudu, při soudci okresním poradní komora soudního dvoru I. stolice a, zamítá-li se soudní dvůr I. stolice neb, představený její, soudní dvůr II. stolice, po případě soud kassační. Proti rozhodnutí takovému, připouští-li se zamítnutí čili nic, vyloučeny jsou řádem trestním všechny další právní prostředky, patrně v intenci, aby urychlené řízení, které jest základní zásadou řízení trestního, svévolným využitkováním opravných prostředků zmařeno nebylo.

2. Co platí o zamítnutí soudce trestního, platí ještě ve větší míře o zamítnutí porotců. Trestní řád stanoví dvojí důvody zamítací a sice

a) takové, které vzcházejí z jednotlivých určitých osobních poměrů porotců, jako na př. ze svazku příbuzenského nebo švakrovského, když porotce jest udavačem, žalobcem, obhájcem, svědkem nebo již v téže trestní věci byl činným jako porotce nebo konečně, když z dotyčné trestní věci mu kyne užitek nebo škoda. Důvody zamítací jsou v trestním řádu jenom taxativně vyjmenovány a jsou tudíž i jiné důvody k zamítnutí porotců připuštěny (roz. kas. dv. ze dne 20. března 1875 č. 13.890, ze dne 16. března 1877 č. 8831). Vyskytne-li se během hlavního přelíčení u některého porotce důvod zamítací, jako na př. má-li porotce zasedající býti vyslýchán

jako svědek, musí býti úřadu porotčího sproštěn a místo něho náhradník přibrán (roz. kas. dv. ze dne 21. ledna 1881 č. 13.020). Každá strana může tyto důvody zamítací k platnosti přivésti a vyloučení dotyčného porotce žádati; soudní dvůr pak rozhodne, připouští-li se zamítnutí čili nic (§ 306 tr. ř.).

b) Veřejnému žalobci a obžalovanému vyhražuje však trestní řád kromě důvodů ad *a*) uvedených ještě širší právo zamítací; každý porotce může totiž při sestavování lavice porotců jak od žalobce tak od obžalovaného i bez udání důvodu zamítnut býti; vyhražuje se tudíž trestním řádem stranám právo k peremptornímu zamítnutí, a obě strany — žalobce i obžalovaný — užívají práva toho stejnou měrou. Právo to však jest obmezeno tím způsobem, že z počtu porotců, pokud převyšuje 12, žalobce jednu a obžalovaný druhou polovici zamítnouti smí. Státní zastupitelství má následkem tohoto zamítacího práva obtížnější úkol než obžalovaný, neboť státnímu zástupci jest uložena povinnost co nejobezřetněji toho dbáti, aby užíváním tohoto zamítacího práva nebyl dán povážlivý příklad, kdyby práva toho užíval tak, že by jednotlivým porotcům na úkor ostatních přízniv byl (nař. min. sprav. ze dne 25. dubna 1873 č. 14.956).

3. Dobrovolné zamítnutí sama sebe se státnímu zástupci zákonem výslovně přikazuje, je-li některému členu jeho znám nějaký důvod zamítací. V takovém případě má se zástupce všelikých dalších kroků zdržeti a o tomto vylučovacím důvodu svému představenému oznámení učiniti (§ 76 tr. ř.).

4. Zamítnutí svědecké výpovědi. Povinnosti svědecké v trestním řízení jsou sproštěni příbuzní a sešvakření s obviněným a obhájce ohledně toho, co jemu jako obhájci obviněným bylo svěřeno (§ 102 tr. ř.). Nejsnadnější jest případ, když osoba jako svědek povolaná pouze s jedním z více obviněných jest ve zmíněném poměru; trestní řád v takovém případě připouští, aby se svědek ohledně oněch osob, s nimiž v takovém poměru jest, všeliké výpovědi zdržel, předpokládajíc ovšem, že jest možno výpovědi těchto osob se týkající vyloučiti. Jelikož takové vylučování ze svědecké výpovědi v myšlénkovém pochodu svém zákonem předpokládané pro dotyčného svědka dosti nesnadným jest, má soudce povinnost, dbáti co nejpřísněji toto, aby zamítací právo výpovědí svědeckých zkracováno nebylo.

5. Též obhájce má právo zamítnutí sebe sama navrhnouti, má-li k tomu důvody, o čemž rozhoduje poradní komora.

Zanedbání (v právu trestním).

I. Pojem.

Zanedbání dle zákonníka trestního jest nešetření zákonných předpisů, opomenutí jistého konání z nedbalosti neb z neopatrnosti, nezachování zvláštní oné pozornosti, kteráž uložena jest jednotlivým osobám podle povinnosti jejich stavu nebo podle zákonných závazků naproti osobám třetím. Pojem zanedbání spadá jmenovitě u všeobecné označení »opomenutí« ve smyslu § 233 zák. trest., pokud totiž takovýto způsob jednání zákonem za trestný prohlášen jest, tedy nedovoleným jest, nebo jestliže pachatel nedbalostí a nepozorností svou zákonné předpisy poruší, jichž šetřiti povinen jest základem svého stavu, své živnosti, svého zaměstnání, nebo svých poměrů.

II. Všeobecně se jednání neb opomenutí nepřičítá za zločin, jestliže zlo pochodilo z nedbalosti (§ 2 lit. *f* tr. z.). Okolnost, že pachatel byl spíše příležitostí k zločinu sveden, kteráž se mu následkem cizí nedbalosti nahodila, jest okolností polehčující ve smyslu § 46 lit. *e* tr. z. Avšak nedbalost a nebedlivost při jednáních a opomenutích způsobivších zlo nějaké jsou přečiny nebo přestupky, třeba nemohou se i za zločiny přičítati pro nedostatek zlého úmyslu, a to dle všeobecné zásady § 235 tr. z., jestliže jednající nahlédnouti mohl, že jeho nedbalé jednání způsobilým jest přivésti nebo zveličiti nebezpečí pro život, zdraví nebo tělesnou bezpečnost lidí. Převážnou část přečinů a přestupků proti bezpečnosti života, zdraví nebo tělesné bezpečnosti sluší redukovati na zanedbání povinné péče, na neopatrnost nebo nebedlivost ve vykonávání povinností svého povolání.

III. Hlavními zvláštními případy trestných činů, kteréž z nedbalosti nebo nebedlivosti spáchány jsou, označiti lze na př. zanedbání nemocného se strany lékaře (§ 358 tr. z.), nebo se strany jeho příslušníků (§ 360 tr. z.), zanedbání povinného dohledu nad dítkami a jinými chráněnci, jelikož § 376 tr. z. vytýká jako zásadu, že všeobecně ti, kdož mají na základě povinnosti přirozené nebo na sebe vzaté dohled nad dětmi nebo jinými lidmi, kteříž nejsou schopni sami předejíti nebezpečí nebo jeho se uchrániti, zodpovědnými jsou za nepečlivost svou spáchanou u vykonávání povinnosti své; dále zanedbání co do střežení divoké zvěře (šelem) chovaných dovoleně, jakož i chování zlých zvířat domácích; v onom případu tresce se zanedbání jakožto přestupek, avšak jen tehdy, když tím někomu bylo uškozeno (§ 390 tr. z.), v tomto případu i tehdy, když poškození takového tu není (§ 391 tr. z.). §§ 368—370 tr. z. pojednávají o přestupcích při uschovávání a oddělení jedů, §§ 345—353 tr. z. ukládají tresty na nebedlivost lékárníků a jich pomocníků při prodeji a přípravě léků; § 453 tr. z. stanoví trest na nedbalost vzhledem k ohni vzniklému na šírém poli nebo poblíže stodol nebo stohů a j. v.

IV. Zákon tiskový trestá jmenovitě zanedbání pozornosti redaktora, při jejímž náležitém použití bylo by nedošlo ku přijetí spisu obsahu trestného. Podobným způsobem dopouští se tohoto tiskového přestupku i nakladatel, jestliže při prvním svém výslechu soudním nemohl jmenovati spisovatele nebo vydavatele, a rovněž i tiskař, jestliže při tisknutí nešetřil předpisů §§ 9 a 17 zák. tiskového (čl. III. zákona ze dne 15. října 1868 č. 142 ř. z.).

Zápis úmrtní.

I. Pojem.

Soud, jakožto úřad pozůstalost projednávající, obstarati má rozvrh pozůstalosti. Základem tohoto úředního úkonu jest zápis úmrtní, jenž podávati má obraz poměrů zemřelého a pozůstalosti jeho. Jakmile dostane se soudu zprávy o úmrtí někoho — a o to má soud sám též se postarati (§ 34 říz. nesp.) — budiž na jeho podnět pořízen úmrtní zápis. Vyslanec jeho (soudní úředník, notář, představený obce), jemuž zápis úmrtní svěřen jest, odebrati se má za tím účelem co nejrychleji a je-li nebezpečí v prodlení, okamžitě do příbytku nebožtíkova a tam u přítomnosti dvou příslušníků rodiny, nebo není-li jich, u přítomnosti jiných dvou svědků, dáti se do vyhledávání oněch poměrů, jež na projednání pozůstalosti vliv mají, a dle potřeby má i přikročiti k zapečetění pozůstalosti (§ 38 říz. nesp.). O tom pak musí bez prodlení býti soudu zpráva podána.

II. Řízení.

1. V zápisu úmrtním buďtež poznamenáni svědkové ústního prohlášení poslední vůle a označeno jméno, stav a bydliště jejich (§ 42 říz. nesp.).

2. Potřebná vysvětlení k tomu vyžádají se na příslušnících rodiny a zůstavitele i jiných osobách, jež poměry zůstavitelovy znáti mohly a znaly.

3. Je-li toho nutná potřeba, buďtež otevřeny a ohledány skříně a schránky zůstavitelovy, při čemž postupovati jest s náležitou šetrností (§ 40 říz. nesp.).

4. Při úmrtním zápisu budiž neprodleně pozůstalost zapečetěna:

a) jestliže dědicové nezpůsobilými jsou ku správě svého jmění, nebo jsou nepřítomni nebo zcela neznámi;

b) jestliže obávati jest se zadlužení převyšujícího jmění pozůstalé, nebo jestliže jiné okolnosti žádají zvláštní opatrnosti;

c) jestliže věřiteli dědictví, odkazovníku nebo nepominutelnému dědici povoleno jest dle § 812 o. o. z. oddělení pozůstalosti ode jmění dědicova (§§ 43—46 říz. nesp.). Jestliže znám jest již bezpečně příští poručník neb opatrovník dědice, mohou se též veškery předměty pozůstalosti, jichž netřeba k soudu složiti, nezapečetěny ponechati v jeho uschování (§ 47 říz. nesp.).

5. Zevrubně buďtež seznamenány schvrchky neuzavřené a peníze, cenné věci a listiny, jež vyslanec soudu vzíti má k sobě.

III. Zvláštní opatření buďtež učiněna při zápisu úmrtním v těchto případnostech:

1. známo-li nebo dlužno-li se domnívati, že měl zesnulý u sebe úřední spisy, úřední peníze, neb klíče k veřejným pokladnám v bytu svém; tu vyšle se zvláštní komisař od úřadu onoho, jehož členem nebo podřízeným zesnulý byl (§ 53 říz. nesp.);

2. byl li zůstavitel úředníkem soudu, jenž má provésti zápis úmrtní, převezme spisy, peníze a klíče člen soudem k tomu vyslaný (§ 54 říz. nesp);

3. byl-li zesnulý osobou vojenskou, dlužno šetřiti předpisů citovaných shora paragrafů 53 a 54 (§ 55 říz. nesp.);

4. pokud jde o spisy zůstavené kněžími a správci duší, oddělí se ode jmění pozůstalostního, uschovají se a odevzdají duchovnímu komisaři (§ 56 říz. nesp.);

5. jde-li o případ úmrtí vyššího duchovenstva, přizván budiž zvláštní zástupce nebo vyslanec úřadu politického (§§ 57 a 107 říz. nesp.);

6. v případu úmrtí veřejného notáře přizvati sluší vyslance komory notářské (§ 58 říz. nesp., §§ 146—148 not. ř.);

7. pokud jde o předměty, jež dlužno zaslati ve smyslu §§ 87, 90 a 91 říz. nesp. jiným úřadům (§ 59 říz. nesp.);

8. v případu úmrtí v nemocnicích, v ústavech kontumačních a zaopatřovacích šetřeno budiž zvláštních o tom vydaných předpisů (§ 60 říz. nesp.; dek. dv. kanc. ze dne 5. listopadu 1835 č. 92 sb. zák. soud.; ze dne 5. srpna 1829 č. 2422; ze dne 18. prosince 1837 č. 30.414; ze dne 12. prosince 1842 č. 38.050; dv. dek. ze dne 3. června 1784 č. 298 a ze dne 12. ledna 1789 č. 951 sb. zák. soud.; ze dne 30. června 1837 č. 15.591 a cís. nař. ze dne 13. prosince 1851 č. 41 ř. z. z r. 1852).

IV. Vyřizování zápisů úmrtních.

Je-li soud zároveň úřadem pozůstalost projednávajícím, má po předběžném prozkoumání a v případě potřeby po doplnění zápisu úmrtního vyříditi zápis úmrtní sám, v případu opačném pak zaslati jej k vyřízení příslušnému pozůstalostnímu úřadu (§ 71 říz. nesp.).

V. Zápis úmrtní v císařských dvorských budovách nebo v letohrádcích ve Vídni nebo v nejbližším okolí, v příbytcích členů císařské rodiny a osob exterritoriality požívajících opatřuje úřad nejvyššího dvorního maršálka (čl. V. prohlaš. patentu k jur. normě). V budovách vojenských nebo vojskem obsazených obstarává úmrtní zápisy úřad vojenský (zák. ze dne 20. května 1869 č. 68 ř. z.). Srv. též čl. Inventář pozůstalostní, Prohlášení poslední vůle, Odevzdání pozůstalosti.

Zápisy knihovní.

I. Pojem a druhy.

Knihovní zápisy jsou zápisy v knize pozemkové o knihovním tělese a právních poměrech jeho se týkajících. Předmětem jich tudíž jest:

1. Knihovní těleso samo a změny nastalé na něm odepsáním nebo připsáním.

2. Věcná práva na knihovních tělesech a změny jejich (§ 2 kn z.). Účelem a obsahem těchto zápisů jest nabytí, převod, obmezení a zrušení knihovních práv (§ 4 kn. z.) a vyznačení určitých jiných okolností právně závazných (§ 8 kn. z.). Tento druh knihovních zápisů se dělí ve

a) vklady (bezvýminečné nabytí práv nebo bezvýminečné výmazy, intabulace a extabulace),

b) záznamy (výminečné nabytí práv a výminečné výmazy, prenotace) a

c) pouhé poznámky (O jednotlivých druzích knihovních zápisů viz čl. Vklad knihovní, Poznámky knihovní a Záznam knihovní).

II. Knihovní zápisy mohou býti povoleny toliko proti knihovnímu předchůdci t. j. proti tomu, kdo v době podání žádosti jako vlastník nemovitosti nebo práva, jichž zápis se týká, v pozemkové knize jest zapsán nebo pro něhož vlastnictví nebo dotyčné právo současně se vkládá nebo poznamenává (§ 21 kn. z., § 432 o. o. z.).

Výjimky z tohoto pravidla jsou:

1. Když nemovitosť anebo právo knihovní na více osob po sobě mimoknihovně byla převedena, může poslední nabyvatel prokázav svoje předchůdce žádati, aby knihovní převod přímo na něho byl proveden (§ 22 al. 1 kn. z.).

2. Zanikla-li hypotekární pohledávka, kteráž mimoknihovně přešla na osobu třetí, může dlužník žádati za výmaz její bez předcházejícího zápisu převodů mimoknihovních (§ 22 al. 2 kn. z.).

3. Zcizí-li se nemovitosť nebo právo knihovní z pozůstalosti, má se nabyvateli povoliti zápis přímo po zůstaviteli (§ 23 kn. z.). Průkaz o tomto zcizení provede se smlouvou trhovou a potvrzením soudu pozůstalostního, že nabyvatel ve veřejných knihách za vlastníka může býti zapsán (§ 178 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.).

4. Věřitelé dědicovi, jemuž nemovitý statek napadl, avšak ještě nebyl odevzdán, který tudíž v pozemkové knize není ještě zapsán jako vlastník

jeho, mohou nechati zjistiti svoje nároky na tomto statku (§ 24 kn. z. a § 822 o. o. z.).

5. Ten, v jehož prospěch pořad zamýšleného zcizení ve smyslu § 53 kn. z. byl poznamenán, může do 60 dnů žádati za zápis převodu vlastnictví i tenkráte, když jeho předchůdce již není v pozemkové knize zapsán za vlastníka. (Srv. čl. Pořad knihovní).

III. Zákonné podmínky knihovního zápisu.

Zápis ve knize pozemkové smí býti proveden toliko na základě soudního povolení ku písemnému rozkazu knihovního soudu.

1. Ku povolení zápisu příslušným jest z pravidla soud, u něhož se nachází vložka, ve které zápis má býti proveden. Výjimky z tohoto pravidla jsou:

a) Vklad exekučního práva zástavního povoluje dle různosti exekučního titulu soud zmíněný v § 4 č. 1 až 4 ex. ř. nebo, jde-li o jiný exekuční titul, soud, u něhož se nachází vložka, ve které zápis se má státi (§ 88 č. 1 ex. ř.).

b) Za povolení zápisu vlastnictví k nemovitostem náležejícím do pozůstalosti nebo pohledávek na těchto nemovitostech váznoucích může dědic žádati toliko u soudu pozůstalostního (§ 177 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.).

c) Za poznámku spornosti lze žádati též u soudu procesního (§ 61 kn. z.); soudní výpověď hypotekární pohledávky (§ 59 kn. z.) musí se státi nyní vždy u soudu knih pozemkových (§ 119 j. n.).

d) Při odepsání a připsání parcel následkem výměny mohou účastníci podati dotyčnou žádosť u kteréhoholi z obou příslušných knihovních úřadů (§ 14 zák. ze dne 6. února 1869 č. 187 ř. z.).

e) O zápis simultánní hypoteky lze žádati ohledně všech vložek simultánně ručících u knihovního soudu, u něhož se nachází vložka hlavní (§ 108 kn. z.).

f) Všechny knihovní žádosti týkající se zástavního práva ve více vložkách simultánně váznoucího, buďtež podány u knihovního soudu vložky hlavní (§ 111 kn. z.).

2. Písemný rozkaz ku provedení zápisu vydává se z pravidla jedině k žádosti stran, nikoli z úřední moci (§ 76 kn. z.) a sice:

a) K žádosti stran: Žádosť za knihovní zápis podává z pravidla ten, kdo zápisem nějakého práva má nabyti; žádosť může však též vycházeti od toho, jehož právo zápisem má býti zrušeno neb obmezeno, předpokládajíc, že souhlas nabyvatelův jest připojen. Sporna jest otázka, zdali knihovní žádosť může býti podána i bez tohoto souhlasu, tudíž zdali prodavač může žádati za vklad vlastnictví pro kupce, zřizovatel hypoteky za vklad zástavního práva pro věřitele (roz. ze dne 19. listopadu 1867. — Srv. Burckhard, System sv. III. § 186, Exner, Hypoth. Recht §§ 26 a 85, Schiffner I, § 97). Na místě osob v právním jednání súčastněných může výjimečně za zápis žádati

α) zmocněnec, jehož plná moc musí býti vykázána a tudíž k žádosti knihovní přiložena. Jde-li o zápis ve prospěch zmocnitelův, stačí všeobecná plná moc; má-li však se státi zápis v neprospěch jeho, jest zapotřebí zvláštní plné moci znějící na podání žádosti knihovní. Zástupci zákonní nebo soudem zřízení nemají zapotřebí zvláštního zmocnění k žádosti o zápis práv nebo výmaz břemen pro osoby nebo jmění, jež zastupují (§ 77 kn. z.).

β) Jestliže ten, kdo nemovitosti nějaké nebo jistého práva knihovního nabyl mimoknihovně, propůjčil jinému další právo na téže nemovitosti nebo témž právu, může tento další nabyvatel žádati též za zápis svého předchůdce (§ 78 kn. z.). Nemohou však věřitelé dědice v knihách ještě nezapsaného nebo ten, kdo proti němu podal žalobu vlastnickou, žádati za zápis jeho vlastnictví (roz. ze dne 28. ledna 1873 č. 265, sb. »Gl. U.« č. 4851, ze dne 5. února 1874 č. 848, sb. »Gl. U.« č. 5247), rovněž ne věřitel, ani když mu podzástavní právo bylo uděleno, o zápis hypoteky dlužníku jeho přopůjčené (roz. ze dne 22. června 1875 č. 6734, sb. »Gl. U.« č. 5769; roz. ze dne 28. července 1875 č. 8020, sb. »Gl. U.« č. 5818), dále věřitel legatářův o zápis statku tomuto připadlého (roz. ze dne 2. května 1878 č. 4948 a 5310 sb. »Gl. U.« č. 6948 a 6949), aniž věřitel exekuci vedoucí o zápis vlastnictví svého dlužníka (roz. ze dne 23. května 1882 č. 4783, sb. »Gl. U.« č. 8996, ze dne 24. září 1884 č. 9618, sb. »Gl. U.« č. 10.179, jinak roz. ze dne 20. června 1882 č. 6073, sb. »Gl. U.« č. 9019).

γ) Rukojmě může, když věřitel zástavního práva na nemovitosti nebo knihovním právu dlužníkově jemu propůjčeného nedává si zapsati, jménem jeho žádati za zápis takový (§ 79 kn. z.).

δ) Za zápis nedílných práv společných žádati může každý podílník jménem svým a jménem ostatních podílníků (§ 80 kn. z.).

b) Výjimečně nařizují se knihovní zápisy z úřední moci:

α) Podle § 2 zák. ze dne 23. května 1883 č. 82 ř. z. má soud pozůstalostní z úřední moci naříditi vklady, jejichž základ stanoven jest postupem řízení pozůstalostního ve formě ku vkladu potřebné, jestliže do 6 neděl, co odevzdání pozůstalosti vešlo v moc práva strany samy o zápis nežádaly a soud má v rukou potřebné snad listiny, které nejsou vyhotovením jeho vlastních rozhodnutí; před uplynutím zmíněné lhůty může soud vklady takové naříditi jenom, když účastníci v ten rozum se prohlásí.

β) Vedle zákona ze dne 7. července 1896 č. 140 ř. z. nařídíti se má z úřední moci vklad propůjčené cesty nezbytné a s ním vklad zástavního práva pro vyměřenou jistinu náhradní, nebyla-li ihned zaplacena, jakož i vklad výmazu zrušené cesty nezbytné (§§ 17 a 24 cit. z.).

γ) Poznámka zahájení konkursu (§ 20 a kn. z.), výmaz zápisů předsevzatých na základě záznamu vlastnického práva nebo převodu hypotekární pohledávky, byl-li záznam vymazán a výmaz zápisů dobytých proti dřívějšímu vlastníku nebo zástavnímu věřiteli, byl-li záznam spraven (§ 49 kn. z.); výmaz zápisů týkajících se výmazného práva, byl-li záznam výmazu spraven (§ 50 kn. z.).

δ) Výmaz poznámky pořadu, jestliže ve lhůtě 60denní žádosť o zápis nebyla podána nebo nebyl vyčerpán obnos, pro který poznámka pořadu byla zapsána (§ 58 kn. z,).

ε) Poznámka povolené exekuční dražby a vnucené správy nemovitosti nebo práva v knihách pozemkových zapsaného (§ 72 kn. z. a §§ 98 a 134 ex. ř.).

ζ) Poznámka »až do dojití originálu« (§ 88 kn. z.), »až do dojití překladu« (§ 89 kn. ř.).

η) Poznámka odmítnuté žádosti knihovní (§ 90 kn. z.).

ϑ) Výmaz poznámky této (§ 101 kn. z.).

ι) Zápis simultánního závazku (§ 107 kn. z.).

κ) Přenos zápisů z vymazané vložky hlavní do vložky vedlejší (§ 113 kn. z.).

λ) Poznámka rekursu a výmaz její (§ 129 kn. z.).

μ) Výmaz poznámky zamítavého výměru (§ 131 kn. z.).

IV. Zvláštní nařízení výkonu nebudiž ani v soudcovském usnesení vysloveno ani k němu při zaslání usnesení ústně nebo písemně připojeno. Soudcovská usnesení, dle nichž má býti proveden nějaký knihovní zápis (výměry knihovní) buďtež před vyhotovením k výkonu zápisu předložena v konceptu k nahlédnutí úředníku, jemuž vedení knihy pozemkové jest svěřeno (úřadu knihovnímu); odevzdáním povolujícího usnesení listovnímu jest od soudu knihovního písemný příkaz dle § 102 kn. z. potřebný udělen. Tím ovšem není vyloučeno, aby soud knihovní ku svému zápisnému usnesení po případě dodatkem připojil poučení pro listovního (§ 198 jedn. ř. ze dne 5. května 1897 č. 112 ř. z.). Knihovní poznámky v rozepři a zápisy knihovní v řízení exekučním buďtež provedeny beze zvláštního usnesení pouze na základě předloženého usnesení v prvopisu (viz čl. Knihy pozemkové; §§ 138 a 157 cit. jed. ř.).

V. Provedení knihovního zápisu.

Knihovní zápis budiž bez prodlení na příslušném místě pozemkové knihy proveden. Zápis budiž stručný a zřetelný. V čele každého zápisu budiž položeno číslo podací (praesentatum) obsažené v denníku pro podání knihovní (§ 77 cit. jed. ř. a min. nař. ze dne 12. ledna 1872 č. 5 ř. z.). Při všech podáních ve věcech knihovních a podáních, jež vedle jiného také k nějakému úřednímu jednání knihovnímu vésti mají, třeba v podatelně ve značce podací i hodinu podání uvésti. Dojde-li více podání, která se vztahují na tutéž nemovitosť nebo na totéž právo v knihách zapsané, do podatelny současně, budiž při značce podací každého z těchto podání na podání ostatní současně došlá krátce poukázáno; tato poznámka o současnosti (současně s č. . . .) budiž vyznačena též v denníku pro podání knihovní a vedle praesentata i v zápisu v knize pozemkové (§§ 66 a 77 cit. jedn. ř., § 103 kn. z.). Má-li býti některá vložka vložkou hlavní nebo vedlejší, budiž v praesentatu dotyčného zápisu i tato okolnosť vyznačena (»vložka hlavní . .«, »vložka vedlejší . .«). Byl-li vložen výmaz vkladu nebo záznamu, nebo byla-li poznámka vymazána, budiž v zápise vymazaném příslušné slovo druh jeho označující (vklad, záznam, poznámka) červeným inkoustem podtrženo; jde-li o vklad toliko částečného výmazu vkladu nebo záznamu, budiž příslušné slovo v dotyčném zápise červeným inkoustem pouze podtečkováno. Jestliže při hypotece simultánní přestala některá vložka býti vložkou hlavní nebo vedlejší, buďtež slova »vložka hlavní« nebo »vložka vedlejší« červeným inkoustem podtržena. Byl-li některý ze zmíněných zápisů následkem rekursu vymazán, budiž znamení učiněné červeným inkoustem (čára, tečky) opět červeným inkoustem přetrženo (§§ 4 až 13 nař. ze dne 12. ledna 1872 č. 5 ř. z.).

VI. Výkon zápisu budiž dle § 105 kn. z. na listině, na jejímž základě byl proveden nebo není-li takové listiny na vyhotovení povolujícího výměru, jež má býti žadateli doručeno, potvrzen. V tomto potvrzení budiž uveden výměr zápis povolující nebo nařizující jakož i místo v pozemkové knize, kde zápis byl vykonán (§ 16 cit. nař.).

VII. Oprava knihovních zápisů.

Zápis knihovní může se odchylovati od skutečného stavu právního:

1. následkem nedopatření úřadu knihovního,

2. následkem nesprávného rozhodnutí nebo nařízení soudu, nebo konečně

3. následkem skutečností právních, jež nesouhlasí s listinou, na jejímž základě zápis byl proveden, nebo jež nastaly po zápisu a jež mají v zápětí zánik nabytého práva.

K č. 1. Stala-li se chyba při zápisu a byla-li ještě před jeho skončením zpozorována, budiž ihned opravena, aniž by bylo zapotřebí vyžádati si k tomu cíli příkazu knihovního soudu. Oprava chyby objevené teprve po skončení zápisu může býti provedena toliko ku příkazu knihovního soudu, kterýž má, když by chyba vůbec mohla míti nějaké právní účinky, vyslechnouti o opravě její účastníky (§ 104 kn. z.). Výslechu stran bude zejména tenkráte zapotřebí, když na základě nesprávného zápisu další zápisy byly provedeny nebo mají býti povoleny. Souhlasí-li všechny strany navrhovanou změnou, budiž příslušný příkaz bez dalšího vydán; byly-li však vzneseny proti zamýšlené opravě námitky, buďtež strany odkázany na pořad práva a zároveň určena lhůta k podání žaloby (srv. Burckhard, System III, § 178).

K č. 2. Nápravy této nesprávnosti lze se domáhati podáním rekursu.

K č. 3. Opravným prostředkem k docílení této změny jest žaloba na výmaz.

VIII. Účinky knihovních zápisů. Srv. čl. Knihy pozemkové, Poznámky knihovní, Vklad knihovní, Záznam knihovní.

IX. Právo poplatkové.

Zápisy do veřejných knih a sice:

1. k nabytí vlastnického práva a požívacího neb užívacího práva k nemovitostem podléhají poplatku $1^1/_2\%$ z ceny;

2. jde-li nabytí jiných věcných práv, jež lze oceniti a jichž cena nepřesahuje 100 zl., podléhají knihovní zápisy $^1/_2\%$ poplatku dle ceny (pol. s. 45 ad *A*, *b*, ad *B*, *a* popl. z.).

3. Od poplatku jsou osvobozeny:

a) zápisy, jichž předměty nelze oceniti nebo jichž cena nepřevyšuje 100 zl. (pol. s. 45 ad *B*, *b* popl. z.);

b) zápisy o převodech majetku mezi živými nebo na případ smrti, z nichž příslušný poplatek byl již zapraven (pol. s. 45 ad *A*, *a* popl. z.);

c) výmazy (pol. s. 45 ad *D*, *aa* popl. z.);

d) zápisy při vyvazení pozemků;

e) opětované zápisy téhož práva v řízení sporném nebo exekučním pro tytéž osoby;

f) zápisy téhož práva na více nemovitostech, převod jeho s jedné nemovitosti na jinou nemovitosť témuž vlastníku náležející, obmezení zapsaného práva na část téže věci, rozdělení ručení za právo na více nemovitostech zapsané na jednotlivé věci (zrušení závazku simultánního);

g) zápisy o rozdělení vlastnictví nebo požívacího práva mezi podílníky, pro něž, k nerozdílné ruce jest zapsáno;

h) zápisy práv, jež vlastník nebo požívatel nemovitosti při jejím převodu si pro svoji osobu vyhradil nebo vymínil, j. pohledávky z trhové smlouvy, důchod, výměnek a pod.;

i) zápisy práv oněch osob, jež při bezplatném převodu věcí dle zákona nedílných mezi živými nebo na případ smrti nebo při částečně

úplatném odstoupení takových věcí některému z nepominutelných dědiců mají právo žádati, aby jich nároky dědické nebo z darování pocházející z ceny postoupených věcí byly uspokojeny;

k) zápisy, jichž jest zapotřebí k tomu cíli, aby poslední nabyvatel práva v knihách zapsaného jako právní nástupce mohl býti zapsán (pol. s. 45 *D*, *bb—hh* popl. z.).

Poplatek má zapraviti ten, v jehož prospěch zápis se děje, žádá-li však za zápis ten, kdo právo dotyčné propůjčil, ručí i on za poplatek ze zápisu rukou společnou a nerozdílnou. V žádosti za knihovní zápis na základě právní listiny nebo právního jednání, jež podléhají bezprostřednímu poplatku, budiž podán průkaz, že poplatek byl již zapraven nebo potřebné ohlášení k jeho vyměření učiněno, ač nevysvítá-li z listiny samé, že byl poplatek zaplacen. Nebyl-li průkaz tento podán, budiž zaslán vždy opis dotyčné listiny úřadu poplatky vyměřujícímu a to i tenkráte, když žádosti knihovní vyhověno nebylo (pozn. k pol. s. 45 popl. z.).

Žádosti o zápisy do veřejných knih týkající se nemovitostí a práv jim na roveň postavených podléhají z prvního archu poplatku 1 zl. 50 kr. (pol. s. 43 popl. z.), nepřesahuje-li však cena práva, jež má býti zapsáno, 50 zl., podléhá knihovní žádosť kolku 50 kr. a nepřevyšuje-li cena práva 100 zl., kolku 75 kr. Poplatek z podání o superintabulaci zástavního práva exekučního na zástavním právu ve veřejných knihách již zapsaném obnáší 12 kr., jestliže cena práva, jež má býti zapsáno, bez příslušenství nepřevyšuje 50 zl., a 50 kr., jestliže převyšuje 50 zl, z každého archu (§ 17 zák. ze dne 20. června 1868 č. 67 ř. z. a § 1 cís. nař. ze dne 26. prosince 1897 č. 305 ř. z.).

Zápůjčka.

Smlouva o zápůjčku jest buďto úmluva, že zápůjčka budoucně bude dána, t. j. úmluva budoucí smlouvy, nebo skutečné dání zápůjčky, t. j. vlastní smlouva o zápůjčku. Smlouva o zápůjčku jest skutečný převod věci spotřebitelné k volnému nakládání proti převzetí závazku vrátiti totéž množství věcí téhož druhu a téže dobroty. Vypůjčitel nabude neobmezené právo vlastnické věci zapůjčené, naproti tomu vzejde jemu závazek vrátiti stejné množství téhož druhu a téže dobroty, kterýžto závazek jest samostatným, poněvadž se jím nabyté právo vlastnické nikterak neobmezuje. Vzhledem k tomu, že se zde převádí vlastnictví, musí býti zapůjčitel sám vlastníkem zapůjčené věci. Jsou-li to věci zastupitelné, jež byly-li s jinými smíseny, a nelze-li jich odděliti (§ 371 o. o. z.), nabývá zapůjčitel nehledě k tomu, plného vlastnictví. To platí zejména o penězích, a o papírech majiteli svědčících. V těchto případech má vlastník toliko právo na náhradu škody proti zapůjčiteli. Dalším důsledkem toho, že se nabývá právo vlastnické, jest že zapůjčitel nemůže věc žalobou vlastnickou zpět žádati (vindikovati), byť by věc i ve své individualitě tu ještě byla; on má toliko obligační nárok na vrácení téhož množství, téhož druhu a téže dobroty. Smlouva o zápůjčku vyhledává ku své platnosti na obou stranách plné právo disposiční: na straně zapůjčitele, poněvadž nakládá se svým majetkem, na straně vydlužitele, poněvadž béře na se závazek. Nedostává-li se disposičního práva zapůjčiteli, může poručenstvo nebo jinaké zastupitelstvo vlastnictví vindikovati, neb jelikož vindikace asi jen v řídkých případech bude možnou, to co bylo zapůjčeno zpět žádati (§ 877 o. o. z.) vzhledem ku neplatnosti smlouvy vůbec; nedostává-li se práva disposičního vypůjčiteli,

může zapůjčitel vzhledem k tomu, že pouze závazek vydlužitele jest neplatným, žádati pouze to, oč vydlužitel jest obohacen (§ 1447 o. o. z.). Úmluva zápůjčky nemusí nutně spadnouti v jedno s dobou převodu, může se státi i dodatečně. Mohou se ku př. dáti věci spotřebitelné v uschování a teprve později udělí se dovolení věcí těch použíti, ve kterémžto případě mění se uschování od okamžiku tohoto dovolení v zápůjčku; může se také stávající již závazek právního důvodu přeměniti v závazek ze zápůjčky (§ 1376 o. o. z.). Placení úplaty za přenechání užívání, t. j. úroku, jakož i úmluva určitého času placení, ku platnosti zápůjčky se nevyhledává. Dle toho rozeznávají se zápůjčky úplatné (úročné) od bezplatných (bezúročních). Byla-li stanovena lhůta platební, nastává, třebas by placení úroků nebylo umluveno, ode dne upomínky, závazek ku placení úroků (§§ 1334, 1417 o. o. z.). Nebyla-li lhůta platební stanovena, platí povšechné předpisy § 904 o. o. z.: věřitel může žádati placení ihned, bez zbytečného průtahu, nebo bylo-li slíbeno placení dle možnosti, určení lhůty platební ponechati soudcovskému uvážení. Placení úroků musí býti umluveno, ať výslovně, ať mlčky; jinak platí zápůjčka za bezplatnou.

Dle předmětu rozeznáváme zápůjčky peněžní a zápůjčky jiných spotřebitelných věcí, dle toho dáli se zápůjčka v penězích, — ať mincích, ať papírových penězích neb veřejných obligacích — aneb v jiných spotřebitelných věcech. Ohledně zápůjček peněžních platí všeobecné pravidlo, že se může zápůjčka dle volby dlužníkovy (§ 906 o. o. z.) splatiti buď v mincích buď v papírových penězích. Byla-li zápůjčka dána v jistém druhu mincí, připouští se úmluva, že se splatiti má v mincích téhož druhu, a musí se také v mincích téhož druhu splatiti (§ 987 o. o. z. a cís. nař. ze dne 7. února 1856 č. 21 ř. z.), aniž by mohl dlužník pro sebe ku platnosti přiváděti nucený oběh bankovek. Jinak jest úmluva, že se nemůže platiti ve státovkách neb bankovkách, neplatnou (cís. nař. ze dne 2. června 1848 č. 1157 sb. z. s.). Bylo-li umluveno, že se má platiti ve zlatě, může se platiti libovolnou tuzemskou zlatou mincí neb i penězi papírovými dle kursu v čas placení. Jedná-li se o placení dluhů obchodních neb směnečných má dlužník, není li onen druh peněz, jenž se dle smlouvy platiti má v místě placení v oběhu, totiž má-li se platiti v minci cizozemské, dle § 336 obch. z. a čl. 37 sm. ř. volbu, platiti buď v minci cizozemské, buď v minci tuzemské dle kursu v čas placení, leč že by značkou »effektivně« nebo podobně umluveno bylo placení v téže minci. Nastanou-li zákonné změny mincí, platí zásada, že se má platiti v nové minci, dle vnitřní hodnoty staré mince v čas přijetí zápůjčky. V tomto smyslu stanoví § 9 cís. pat. ze dne 27. dubna 1858 č. 63 ř. z., že platy, které na zápůjčce spočívají, jež následkem cís. nař. ze dne 7. února 1858 č. 21 ř. z. zúrokovati a spláceti se mají v určité minci stříbrné neb vůbec v minci kovové, konati se mají dle zákonné hodnoty umluvené mince v čas uzavření smlouvy a dle měřítka stanoveného v § 5 pat. v nové rakouské měně a od 1. listopadu 1858 buď v minci stříbrné nové rak. měny nebo v mincích starého ražení dle hodnoty v tomto patentu stanovené. Táž základní zásada platí i ohledně peněz papírových. V tomto smyslu stanoví § 5 cís. nař. ze dne 27. dubna 1858 č. 63 ř. z., že na místě 100 zl. konv. m. (20 zl. míra) platiti jest 105 zl.; na místě 100 zl. t. zv. víd. měny 42 zl.; na místě 100 zl. t. zv. říšské měny (24 zl. míra) $87^{50}/_{100}$ zl. atd. Hodnota zápůjček přijatých před r. 1799 počítala se z počátku dle

poměru rak. měny ku konv. minci a ne ku víd. m.; nálezem zaneseným do kn. jud. pod č. 123 ze dne 10. března 1891 č. 254 vyslovena byla právní věta: »Přepočítání pohledávek vzniklých v době před r. 1799, pokud tyto mají dospěti ku placení po 1. listopadu 1858 díti se má dle § 5 cís. nař. ze dne 27. dubna 1858 č. 63 a § 3 cís. nař. ze dne 27. dubna 1858 č. 64 ř. z. dle poměru 100 zl. víd. m. ku 42 zl. nové rak. m.«, čímž rozhodnuta konečně sporná ode dávna otázka.

Bylali zápůjčka dána ve veřejných dlužních úpisech, může splacení býti umluveno dvojím způsobem: buď musí se splacení státi v dlužních úpisech téhož druhu, buď v hotových penězích dle hodnoty dlužního úpisu v čas, kdy zápůjčka byla dána. Nebylo-li nic umluveno, platí způsob první. Byla-li zápůjčka dána ve zboží nebo soukromém dlužním úpisu, jest dlužník zavázán vrátiti toliko soukromý dlužní úpis resp. zboží neb nahraditi věřitelovi škodu, již věřitel utrpěl. Jinak se má však věc, bylo-li dlužníkovi odevzdáno zboží nebo dlužní úpis s úmluvou, že má je prodati a strženou cenu trhovou jako zápůjčku podržeti. V tomto případě jest tu smlouva o zápůjčku, spojená s příkazem ku prodeji.

Dle práva poplatkového podléhají smlouvy o zápůjčku poplatkům dle stupnice II. dle hodnoty zapůjčené věci. Dlužní úpisy majiteli svědčící, podléhají dle hodnoty zapůjčené věci, převyšujeli doba zápůjčky 10 let poplatkům dle stupnice III., obnášíli doba zápůjčky méně než 10 roků, podléhají takové dlužní úpisy poplatkům dle stupnice II. Při zápůjčkách, které se uzavírají vydáním tzv. dílčích dlužních úpisů, musí se poplatek zapraviti přímo před početím jich vydávání a vyměří se spočtěním poplatků na jednotlivé dlužní úpisy vypadajících. Z kuponů o úrocích zápůjčky musí se poplatek zapraviti přímo dle úhrnného obnosu jednotlivých kuponů v čas splatnosti (sr. čl. Úpis dlužní a Úroky).

Zápůjčka na loď.

Zápůjčka na loď (contratto di cambio maritimo) jest právní jednání v obchodu námořském, kteréž se vytvořilo příklonně k foenus nauticum práva římského. Zápůjčka na loď záleží v tom, že loď nebo náklad neb obojí zároveň zastaveno jest za zápůjčku s výminkou, že má věřitel pozbýti své pohledávky, jakmile zástava mezi cestou pohromou na moři stane se neschopnou uspokojiti nárok jeho nebo vůbec přijde v niveč. Občanský zákonník zmiňuje se o zapůjčce na loď v § 1292 (hlava o odvážných smlouvách) a odkazuje v té příčině na námořní zákony. Ježto té doby není v Rakousku kodifikace předpisů námořského práva (»Editto politico di navigazione mercantile ze dne 25. dubna 1774 obsahuje jen kusá ustanovení), rozhodnými jsou o zápůjčce na loď předkem zvyklosti. Přehledný nástin o zásadách při smlouvě o zápůjčku na loď podává svob. pán Locella v časopise Gerichtszeitung z r. 1854. Vývody jeho jsou základem dalšího pojednání.

Sluší vytknouti podrobněji toto:

1. Stranami smlouvu uzavírajícími jsou zápůjčitel a dlužník (příjemce zápůjčky).

2. Dlužníkem (příjemcem zápůjčky na loď) může býti správce lodi nebo pán lodi. Není-li správce lodi současně držitelem lodi, může uzavříti zápůjčku na loď toliko v případu nouze t. j. žádá-li toho dokonání cesty nebo zachování lodi nebo nákladu a nelze o tom vyrozuměti pána lodi. Správci lodi jest ponecháno svobodně rozhodnouti, zda skutečně nastal

případ nouze (Jedině tento druh zápůjčky na loď upravuje něm. obch. zákonník o čl. 684.). Každá jiná smlouva o zápůjčku na loď označuje se jako obyčejná zápůjčka na loď.

3. Předmětem zápůjčky na loď jest všecko, co může nebezpečím na moři uvedeno býti v niveč; tudíž

a) loď s příslušenstvím,

b) náklad t. j. zboží odevzdané správci od třetích osob k dopravě,

c) náklad v širším slova smyslu t. j. ony předměty, které veze správce lodi, netoliko k dopravě, nýbrž k zpeněžení. Poskytnouti zvláštní půjčku na zisk očekávaný z nákladu nelze dle platného obyčeje připustiti.

4. Zapůjčená suma nesmí převyšovati hodnotu předmětu, na nějž byla zápůjčka poskytnuta, jinak ručí příjemce zápůjčky za neuhražený přebytek tak jako za jinou zápůjčku.

5. Jakmile uzavřena jest smlouva o zápůjčku na loď, přejímá zapůjčitel všechna nebezpečí na sebe, která mohou stihnouti zavazený předmět, pokud jednotlivé případy nebezpečí výslovně nebyly úmluvou vyloučeny nebo vinou příjemce zápůjčky způsobeny; zejména práv jest za živelní pohromy, cizí moc a baratterii (vinu lodního mužstva).

6. Za to, že zapůjčitel přejímá tato nebezpečí, béře prémii předkem smluvenou, vedle níž lze ještě vymíniti si zvláštní úroky zápůjčky na loď poskytnuté. Výše této prémie není obmezena vzhledem k neurčitému risiku, může býti smluvena v celku nebo dle jistých období. V onom případu nabývá se práva na celou prémii, jakmile nastoupí převzaté nebezpečí, v tomto případu lze zapůjčitele odbýti jistinou a prémii jdoucí až do konce běžícího měsíce.

7. Obsahem smlouvy o zapůjčku na loď jest úmluva, že zapůjčiteli má býti daná zápůjčka i s úroky a premie jen v tom případu vyplacena, dojde-li předmět, na nějž zápůjčka dána, k cíli. Pokud tedy předmět nepostačuje k uspokojení pohledávky, pozbývá věřitel nároku svého. Nárok tento jest věcný. Ze smlouvy o zápůjčku na loď nabývá zástavního práva k předmětu, na nějž zápůjčku poskytl. Tím liší se zápůjčka na loď od vzpomenutého foenus nauticum, při kterém nebylo zástavního práva, nýbrž zápůjčka měla býti splacena pro ten případ, že loď dospěje místa svého určení. Osobní ručení správce lodi může se zakládati v tom, že by se správce lodi uchýlil (deviace) od smluveného směru cesty nebo vydá loď, pokud se týká, předmět, na nějž byla zápůjčka poskytnuta, nebezpečí předem nevymíněnému a to nikoli v zájmu věřitele. Pán lodi ručí v těchto případech tehdy, když k tomu dal správci lodi příkaz.

8. Právo ze smlouvy o zápůjčku na loď přivádí věřitel ku platnosti jako každý jiný věřitel lodní žalobou zástavní.

9. Listina vyhotovená o smlouvě o zápůjčku na loď nazývá se listem o zápůjčce na loď; list tento může zníti na řad (ordre) a v tom případu není indossovatelným (přenesitelným na jiného). Obyčejně obsahuje jména kontrahentů, označení lodi a kapitána (po případě pána lodi), udání zápůjčky, úroků a premie, předmět, na nějž byla zápůjčka dána (loď, zboží, náklad), cíl a směr cesty, případná ustanovení o převzatém nebezpečí a ustanovení, že pohledávka věřitele pomíjí, jestliže a pokud dotyčný předmět na cestě zahyne nebo se poškodí.

10. Několikeronásobná zápůjčka na týž předmět není zásadně vyloučena, avšak na věc, na níž byla již zápůjčka poskytnuta, může býti po-

skytnuta jen ve příčině zbývající hodnoty bez dalšího obmezení zápůjčka z nouze. Stýká-li se více zápůjček najednou, má bezpodmínečně přednost zápůjčka z nouze poskytnutá na poslední cesty. Více zápůjček z nouze poskytnutých pro týž případ nebo více obecných zápůjček konkuruje vzájem se stejnými právy.

11. Dle obch. zákonníka čl. 271 č. 4 jest zápůjčka na loď absolutním obchodem t. j. poskytnutí zápůjčky nikoli přijetí zápůjčky.

12 K rozhodování sporů ze smluv o zápůjčkách na loď kompetentními jsou námořské soudy neb okresní soudy (§§ 51 a 52 jur. nor.).

13. Zápůjčku na loď sluší lišiti od námořského pojištění; obojí jednání shoduje se v tom směru, že zapůjčitel, pokud se týká, pojišťovatel přijímají na sebe risiko plavby na moři. Základní rozdíl spočívá však v tom, že zapůjčitel pozbývá svého nároku pohromou, kdežto při pojištění zakládá se pohromou závazek pojišťovatele. Při pojištění přísluší nárok na premii za všech okolností, kdežto při zápůjčce na loď sluší premii zaplatiti jen tehdy a potud, pokud dostačuje hodnota předmětu, na nějž zápůjčka dána byla. Zápůjčka na loď a pojištění vylučují se vzájem tím způsobem, že může býti pojištěna věc, na niž zápůjčka byla poskytnuta, jen ve příčině zbytku zápůjčkou nevázaného nebo jen proti nebezpečím, která byla ve smlouvě o zápůjčku vyloučena.

Námořské jednání podobající se zápůjčce na loď, ale od ní dobře rozlišovatelné jest t. zv. neobyčejná příhoda (aventura grossa, respondentia práva anglického), jež se přímo vyvinulo z římského foenus nauticum. Při tomto jednání poskytuje se zápůjčka v úmyslu na námořní spekulaci a spolu béře zapůjčitel risiko na sebe, avšak dotyčná věc se nezastavuje.

14. Právo poplatkové: Smlouvy o zápůjčku na loď podléhají dle pol. saz. 57 II poplatku dle stupnice II. ze zapůjčeného obnosu a to i tehdy, když byla smlouva dotyčná vyhotovena ve formě obchodního dopisu (§ 9 al. 2 zák. ze dne 29. února 1864 č. 22). Postupy listů o zápůjčce na loď podléhají dle pol. saz. 32, 2 *c)* poplatku 5 kr.

Zaražení hor.

Zaražení hor (mutování) jest forma, ve které dle dřívějších předpisů horního práva žádalo se za horní propůjčku. Nález nerostu poskytoval nálezci výhradné právo mutovati a mutování v náležité formě podané a známkami nálezu doložené poskytovalo žadateli právo přední, stáří v poli. Avšak zaražení nezjednávalo ještě vlastnictví, nýbrž tohoto nabývalo se teprve propůjčením a vyměřením. Za tím účelem musel si zarážeč (mutovník) vymoci od horního soudu list zarážecí (Muthschein), aby mohl v práci pokračovati a tím nález k horní propůjčce a vyměření připraviti a přizpůsobiti. Nynějším horním zákonem bylo zaražení hor naprosto odstraněno; tento obsahuje toliko v §§ 276—280 přechodná ustanovení vzhledem k mutování posud se vyskytujícímu a přeměny jeho v oprávnění kutací. Dle těchto §§ má držitel zarážky do 3 měsíců za povolení kutací nově zažádati šetře předpisů nového horního zákona, jinak zaniká zarážka i se všemi účinky dle dřívějších předpisů s ním spojených (§ 276). Staršímu v poli a sice zarážeči před pouhým kutéřem přísluší volba prostoru kutacího dle ustanovení platného horního zákona, má však každé sousední stavbě kutací a mutovací, pokud možno, alespoň jednu míru dolovou zůstaviti (§ 279). V revírech, pro které se navrhují vlastní stanovy revírní, zůstávají posavadní předpisy o zaražení hor a kutací stavbě beze změny,

až se rozhodne o stanovách revírních (§ 280 hor. z.). Horní úřady mají bdíti na tím, zdali a která z těchto oprávnění po uplynutí 3 měsíců nebyla náležitě obnovena nebo ku propůjčce ohlášena. Tato buďtež ihned z úředních záznamů vymazána a dotyčné strany dekrety o tom vyrozuměny. Při udělování nových oprávnění kutacích nebo propůjček jiným stranám v blízkosti jmenovaných horních předmětů mají horní úřady náležitě dbáti o zachování práv s nimi spojených a nové nabyvatele o existenci jejich zpraviti (§§ 131 a 133 vyk. nař.).

Zaražiště jest v horním právu bod, který vezme se základ při vyměřování míry důlní. Spočívať v povaze věci, aby vždy byl bod tento uvnitř otevřené části ložiska, ježto právě ložisko jest základem propůjčky. Zaražiště může si však žadatel za propůjčku libovolně zvoliti (§ 45 hor. z.). V žádosti o propůjčení budiž udána jednak poloha i vlastnost odkrytí hor, jednak i vzdálenost odkrývajícího bodu ode dvou neposutelných, vůbec poznatelných bodův. Takovými body bývají: mezníky, dále i budovy, křižovatky silnic a cest, sloupy atd. Kde se probíhají přímky těchto dvou vzdáleností, tam dlužno hledati to místo (§ 49 lit. *b*, hor. z.). Žádosti o propůjčku, v nichž není přesně udána poloha a povaha odkrytí hor, buďtež bez výjimky zamítnuty a nabudou, jsouce v opravené formě opět podány, přednosti, arci jen od okamžiku nového podání, ježto mezi několika žadateli za propůjčku přísluší právo přednosti, zvoliti si totiž rozlohu a polohu míry důlní, tomu, jehož žádost o propůjčku dříve u horního úřadu podána byla (§ 39 vyk. nař. a § 52 hor. z.).

Záruka státní železniční viz Subvence a garancie státní.

Zasnoubení (v právu církevním).

Zasnoubení (sponsalia) jest dle práva církevního vážně míněná, oboustranná přípověď dvou schopných osob, že spolu v manželství vstoupí.

I. Význam a účinnost zasnoubení.

Moderní práva občanská nepřipisují obyčejně slibu takovému zvláštního významu; dle §§ 45 a 46 o. o. z. nemá zasnoubení v zápětí žádného právního závazku, ani závazku uzavříti sňatek samý, ani závazku plniti to, co vymíněno bylo pro případ ustoupení od zásnubu. Straně však, která nezavdala nijaké důvodné příčiny k ustoupení, vyhražen jest jenom nárok na náhradu skutečné škody, o kteréž dokázati může, že jí z tohoto ustoupení vzešla.

Dle práva církevního však pochodí ze zasnoubení platně učiněného a právoplatně opět nerozvázaného pro oba snoubence povinnost (eventuelně žalobou na církevního soudce vznesenou vynutitelná) uzavříti přislíbené manželství ve lhůtě stanovené nebo jinak co nejdříve možno, do té doby však povinnost zachovati si vzájemnou věrnost (fides sponsalitia). Pravoplatné zasnoubení činí tedy zasnubování se s nějakou třetí osobou neplatným a manželství s jistou osobou třetí uzavřené nedovoleným, ba dokonce i neplatným, bylo-li uzavřeno s nějakou osobou spřízněnou s druhou stranou v 1. stupni pokrevenství, bráníť tu církevní překážka manželství nazvaná impedimentum publicae honestatis (veřejné mravopočestnosti).

II. Náležitosti.

Aby vzniklo zasnoubení takto působivé vyhledává se předkem na straně snoubenců, aby vůbec byli příčetnými (vyloučeni jsou opilí, šílení, děti do 7. roků), aby mezi nimi možným bylo též vzejití pravoplatného manželství; je-li manželství takovémuto na závadu nějaká překážka vy-

lučující, musí býti prve odstraněna (dispensací a pod.). Co do slibu žádá se, by dán byl vážně, bez nucení a bez omylu v osobě určité a aby touto osobou (neomylně určitou) buďto opětován nebo výslovně aspoň přijat byl; zvláštní forma k zasnoubení předepsána jest jen tu a tam v právech partikulárních, jinak rozhoduje mrav a zvyklost.

III. Rozvázání nebo-li zánik zasnoubení.

Zasnoubení rozejíti se může opět v kterýkoli čas oboustrannou srovnalou vůlí snoubenců; kromě toho pomíjí dostavením se výminky rozvazovací (resolutivní) nebo nedostavením se výminky odkládací (suspensivní), jako když nastane nemožnost uzavříti přislíbené manželství, kterážto nemožnost způsobena může býti zvláště tím, že mezitím nastane překážka manželství uznaná právem kanonickým. Rozvázáním zasnoubení nastalým o sobě nebo vysloveným od soudce nabývají obě strany opět plné svobody. Jednostranné odstoupení dovoleno jest jedné straně (nevinné), porušila-li strana druhá věrnost jemu přislíbenou, nebo jestliže se vystěhovala, nebo bez závažného důvodu přes míru protahuje vejití v manželství, nebo utrpěla škodlivou změnu na zdraví svém, mravnosti nebo statcích svých. Práva ustoupiti od zasnoubení pozbývá se však opět výslovným nebo mlčky učiněným uznáním dalšího trvání zasnoubení. Jestliže by strana některá proti vůli strany druhé chtěla zasnoubení porušiti, nemajíc k tomu z některého shora naznačeného důvodu práva, a chtěla by s někým jiným manželství uzavříti, může tato druhá strana proti tomuto zamýšlenému uzavření manželství činiti odpor; odporu tohoto nesluší však dbáti, vznesen-li byl teprve po třetí ohlášce a zřejmě jen v tom úmyslu, by způsobilo se veřejné pohoršení (na př. před oltářem, kde se kopulace koná). I jinak nelze věrolomného snoubence tak snadno donucovacími prostředky přiměti k dodržení zásnubu a bude zpravidla bezprávně opuštěná strana odkázána jen se svými případnými nároky na náhradu škody na pořad práva občanského (srv. čl. »Snoubenci«).

Zásobnictví vojenské.

I. Vojenské zásobovací ústavy slouží jakožto skladiště a výrobárny ku potřebě vojska co do předmětů naturálních, zásobních a náčiní, ve válce kromě toho slouží ku potřebě armády v poli jakožto doplňující ústavy a spolupůsobiti mají při zásobování pevných míst ve válečném vyzbrojení se nacházejících. Ústavům těmto přináleží též odváděti zásoby trupám, ústavům a osobám osamoceným, jakož i účtování. Vojenské zásobní ústavy dělí se:

1. ve stálé ústavy; sem náležejí: vojenská zásobní skladiště, a vojenská zásobní skladiště pobočná (filiální);

2. v polní zásobárny, potravní sloupy (kolony), polní zásobovací sloupy (kolony), polní zásobní skladiště, polní pekárny, zásobárny jatečného dobytka a j. v.

II. Služební obor.

Každému vojenskému zásobnímu skladišti přikázán bývá určitý služební obor, ve kterémž má vykonávati službu zásobovací. K tomu cíli rozděleno jest mocnářství naše ve 46, území okkupované pak v 10 zásobovacích okresů a v každém z nich zřízeno jest trvale jedno vojenské zásobní skladiště. Je-li toho potřebí, zřizuje mimo to k návrhu dotyčného vojenského zemského velitelství říšské ministerstvo války zvláštní vojenská zásobní skladiště odštěpná (filiální). Vojenská zásobní skladiště složená do

pevností zůstávají v stanovišti svém i když pevnost k vyzbrojení válečnému přikročila; při každém takovémto zásobním skladišti zřídí se pak pevnostní zásobárny jatečného dobytka. Veškery zásobovací ústavy vojenské podrobeny jsou v každém směru sborové intendanci (pokud se týká, intendanci vojenského velitelství) a prostřednictvím jejím sborovému (vojenskému) velitelství. Zásobovací ústav opevněného místa podřízen jest pevnostnímu velitelství, a to po případě prostřednictvím pevnostní intendance.

III. Zásady zásobnictví válečného.

Nejjednodušší způsob válečného zásobování záleží v tom, že se trupy živí potravinami, jež po rukou mají na místě samém, ať již nakoupiti se musí nebo jen na kvitanci se zasílají. Tento způsob je pro vedení a opatřování služby zásobovací v první řadě a za všech okolností závažným a může ve mnohých případech i rozhodovati při volbě operací válečných a o způsobu jich provedení. Než vždy tu ještě předůležitou otázkou jest, zda-li a do které míry lze využitkovati pomoci i země sebe bohatší za vlivu stavu válečného pro potřeby armády, a s druhé strany bývá armáda před nepřítelem těsně soustředěná zřídka s to, aby pomoc (v zásobách záležející) v čas dostala anebo rovnoměrně rozdělila. Z toho plyne, že každá skupina armády vždy opatřena býti musí pohyblivou (mobilní) zálohou zásob, z níž dostává se jí výpomoci, jakmile trupy na místě samém dostatečných požívatin nenalézají. Jestliže bylo nutno k těmto reservním zásobám sáhnouti, musí se ihned zase doplniti, tak aby zásobení trup ani na okamžik v pochybnost uvedeno nebylo. Tato zásobovací zařízení závisí tedy vždy od příslušného válečného plánu operačního, od pravděpodobného bohatství prostoru, v němž operace se provádějí, jakož i od druhu a povahy komunikačních prostředků do prostoru toho vedoucích. Dle toho právě řídí se při každé operaci objem zásob i pohyblivých, i stálých zásob uložených v zásobárnách (depotech) t. j. dle toho řídí se velikost vozatajstva zásobního, jež se jednotlivým skupinám armádním přikazuje, dále zařizování zásobáren, jakož i konečně způsob doplňování (dodávání) zásob armádě ze zásobáren (depotů — předpisy pro zásobování c. k. vojska, cirk. nař. praes. č. 8009 z r. 1882). Protož musí se subsistenční prostředky v tom kterém operačním prostoru se nalézající záměrně využitkovati, především k bezprostřední spotřebě trup, dále k opětné náhradě mobilních zásob, konečně k zřízení zásobáren. Veškery přípravy k zásobení pro určité tažení polní musí býti vypracovány a vytčeny zvláštním plánem o zásobení.

IV. Polní zásobovací kolony.

Polní zásobovací kolony (sloupy) podřízeny jsou prostřednictvím chéfa intendance divisijní velitelství divise trupové. Hlavní stany velitelstev sborových a armádních, dále hlavní stan vrchního velitelství armády nemají zvláštního zásobovacího sloupu, nýbrž jen po jednom zvláštním vozatajstvu zásobovacím (Verpflegs-Train), kteréž chová pro hlavní stan a pro trupy dotyčnému velitelství bezprostředně podléhající čtyřdenní zásobu naturálií. Polní zásobní skladiště zprostředkují náhradu zásob naturálních tím, že zásoby tyto odvádějí zásobovacím sloupům (eventuelně sloučeným potravním sloupům) nebo trupám samým. Polní zásobní skladiště podřízena jsou generálnímu velitelstvu armády, pokud však přidělena jsou některému sborovému (sloupovému) velitelstvu, podléhají tomuto velitelstvu a to prostřednictvím chéfa intendance příslušného velitelstva. Každému generálnímu

velitelstvu armády přikázáno jest záložní oddělení zásobovací (26 úředníků, 111 mužů zásobovací branže).

V. Personál.

Personál vojenských ústavů zásobovacích záleží z vojenských úředníků a z mužstva v šarži až po šikovatele jdoucího, a ti všichni dohromady tvoří branži zásobovací. Co do hodnosti nejstarší úředník vojenského zásobování jest jakožto přednosta vojenského zásobního skladiště zodpovědným ředitelem ústavu. Tyto zásobovací ústavy vojenské jsou přímo a v každém vztahu podřízeny intendancím.

VI. Strava vojenská.

Při volbě potravin — pokud tu předpis poplatkový volnosti dopřává — jakož i co do způsobu přípravy zřetel dlužno míti nejen k náklonnosti mužstva, nýbrž převahou i k návrhům vojenských lékařů činěným vzhledem k zdravotním poměrům, a v příčině té musí vyhraditi velitelové sami rozhodný vliv na mužstvo snažíce se je též přiměřeným způsobem poučiti. Potraviny dlužno vždy nakupovati ve velkém, k čemuž velitelé trup vydávají opatření přizvouce zvláštní stravovací komisi k tomu, sestávající z jednoho důstojníka nebo i více důstojníků a z přiměřeného počtu poddůstojníků, svobodníků a vojínů. Stravovací komise povolána jest hospodařiti s viktuáliemi, uschovávati je příhodným způsobem, vydávati zásoby a zúčtovati je; naproti tomu přináleží veliteli trupy potvrzovati smlouvy o dodání zásob komisí uzavřené, upravovati službu manipulační a bdíti nad celou činností. K posouzení jakkosti dodaných součástek stravy, jakož i k občasnému prozkoumání uschovaných zásob dlužno dle potřeby přizvati vojenské lékaře. Instituce společného stravování smí se nésti jen k tomu cíli, by poskytována byla co možno nejlepší a bohatá krmě, nikoli však k tomu, by uspořily se peníze na účele jiné. Nákup potravin opatřují při každé setnině (při každém samostatném oddílu-detachementu) kuchaři za dohledu některého poddůstojníka, obyčejně desátníka ode dne. Povinností všech, jimž svěřeno jest hospodářství stravné, jest, aby při tom vedli si s naprostou přísností, poctivostí a svědomitostí; jmenovitě nakupujícím zapovídá se přijímati jakékoli dary. K vaření mají býti přikázáni vyjímaje kadety a jednoroční dobrovolníky vojínové bez šarže tím způsobem, aby se jich v tom vzdělalo co možno nejvíce, aniž by dobrota stravy doznala tím újmy nejmenší. V tom právě tkví podmínka toho, by mužstvo sice ponenáhlu přiučilo se vaření, a vyučení již kuchaři teprve tehdy byli nahražováni dorostem, když dorost ten osvojil si dostatečnou zručnost v umění kuchařském. K obědu má se dopřáti přiměřená chvíle, obyčejně a pokud možno v trvání 1—2 hodin. Při rozdílení stravy přítomen býti má v každém oddělení stravovacím poddůstojník, bdíti nad pořádkem a k tomu hleděti, by se jednalo nestranně. Těm, kdož ve službě se právě nalézají, sluší potravu donésti nebo ohřívati dotud, až se ze služby navrátí. Povinností všech velitelů trupy, oddělení a pododdělení, jakož i důstojníků setniny a lékařů trupových jest, aby se častěji osobně přesvědčovali o bezvadné jakkosti stravy a odstranili shledané závady. Při volbě součástek stravy má se, pokud možno, bráti ostatně přiměřený ohled k různým náboženským zvyklostem a tam, kde není možno přihlédati k požadavkům náboženství jednotlivců, musí se jim pro dotyčnou dobu vyplatiti hotově peníze na stravu (Menagegeld). Vojínům víry mohamedánské se dovoluje připravovati si stravu odděleně od jiných. Pod-

důstojníci, kadeti a jednoroční dobrovolníci sloužící na vlastní útraty mohou účastniti se společné stravy pro mužstvo, nebo zříditi si stravování zvláštní. Veškery ostatní osoby mužstva musí se stravovati v kasárnách a v ležení společně (srv. vojen. služ. předp. [reglement], I. díl, §§ 30 a 31).

VII. Subarendace.

Subarendací rozumí se pronajetí vojenského zásobení se strany korporací nebo osob soukromých. Při vyjednávání subarendačním, k němuž dle stávajících předpisů pokud možno připouštěti dlužno i producenty původní, oznámiti sluší nejprve podmínky a pak k tomu hleděti, by se docílilo nabídek i co do jednotlivých součástek zásob i co do ceny, aby dosaženo bylo nabídek nevybočujících nad maximum oznámené ceny, aby mezi podnikateli nebylo nijakého dorozumívání se. Každá písemná offerta musí býti opatřena předepsanou kaucí a dojíti ještě před skončením ústní licitace. Smlouvy takovéto uzavírají se obyčejně na rok, na 6 měsíců nebo i na nejkratší dobu 3 měsíců, nebo na dobu skutečného ubytování. Při menších obchodech subarendačních mohou zastupovati kauci též certifikáty o stavu jmění a solidnosti pachtéře (výn. min. ze dne 29. května 1852 č. 2976). Vyhláška řízení offertního má obsahovati ve stručné formě podstatné podmínky předepsané pro dodávky erární a při dotyčné správě zásobovací vyložené k libovolnému nahlédnutí konkurentů, a tak býti upravena, aby pokud možno usnadnila konkurenci porotním producentům, kteří ne vždy obeznámeni jsou se sestavováním písemných podání, a aby se tím docílilo jasných, určitých ofert, nepotřebujících již dalšího dotazování ani doplňování (výn. místodrž. moravského ze dne 23. listopadu 1853 č. 101 z. z.). Srv. též čl. »Vadium«.

VIII. Dodávky vojenských potřeb a jmenovitě potřeb týkajících se zásobnictví vojenského zavdávají opět a opět podnět k četným stížnostem a interpelacím jak na rakouské radě říšské, tak i v delegacích. Poukazováno bylo k tomu, že při dodávkách těchto nepřihlíží se pranic k maloobchodnictvu a maloživnostnictvu, a že se dodávky tyto uzavírají jedině a výhradně jen s velkoprůmyslníky, čímž se maloživnostnictvo dožnává citelné újmy jsouc v postavení svém bez toho již málo záviděníhodném značně poškozováno. Říšský ministr války snažil se poznovu tak, zejména v rakouských delegacích v prosincovém období 1897 odbývaných, stížnosti tyto oslabiti poukazuje k tomu, že maloživnostnictvo účastní se dodávek s 25%, a že by bez dodavatelů ve velkém erár vojenský jmenovitě pro případ války nemohl by potřeby vojska uhraditi, poněvadž maloživnostnictvo nemohlo by požadavkům a potřebám správy vojenské žádným způsobem tak rychle a precisně vyhověti, jako velkoprůmyslníci. Říšský ministr války zmínil se u příležitosti té o tom, že by se mělo maloživnostnictvu odporučiti, aby se vzhledem k těmto dodávkám spojovalo ve společenstva, aby správa vojenská nemusila pak vyjednávati s každým jednotlivcem zvlášť, nýbrž aby bylo lze uzavříti smlouvy dodávací prostřednictvím společenstva; ministr poukázal konečně k tomu, že co se týče zvláště dodávek mouky vojenský erár nakupuje jen žito a sám je pod zvláštním dohledem je semlíti a do pekáren dopravovati dává, kdežto při naturáliích skorem stejně se ku oběma polovinám říše při dodávkách přihlíží.

Zástava viz Právo zástavní.

Zastavárny.

I. Pojem.

Zastavárny jsou ústavy, které po živnostensku provozují poskytování zápůjček peněžních na ruční zástavy. Dříve byly výlučně jen státní zastavárny; byloť soukromníkům zapovězeno půjčovati peníze na ruční zástavy (dv. dekr. ze 2. ledna 1802 č. 2009). Na základě nejvyš. rozh. ze dne 2. srpna 1845 a dv. dekr. ze dne 2. srpna 1845 č. 27.073 bylo nařízeno, že, měla-li by obchodu zastavárnickému ve větších městech, zvláště tam, kde není veřejných půjčoven, vzniknouti konkurence a bylo-li by si proto přáti, aby se poskytovala podpora nouzi a čelilo se lichvě, připustí se sice soukromé půjčovny, však nikdy nesmí se nad skutečnou potřebu rozmnožiti; nemá se však dávati právo nikdy soukromým půjčovatelům na zástavy aby je zřizovali, nýbrž založení takovýchto podniků mělo by se státi tam, kde jeví se toho potřeba, se svolením zemského úřadu obcemi nebo spolky a mají tyto podniky, kde není přímého řízení, aspoň býti pod dozorem a ochranou státní správy. Živnostenský řád ze dne 20. prosince 1859 zařadil již zastavárenskou živnost mezi živnosti koncesované (§ 16, odst. 12), však s výslovným omezením, pokud toto zákon vůbec dovoluje, takže zákaz zřizovati soukromé půjčovny na zástavy zůstal v platnosti (vyn. min. vnitra ze dne 22. května 1870 č. 7376).

Ve shodě s výše citovaným dvor. dekr. ze dne 2. srpna 1845 ustanovoval i dřívější spolkový zákon (cís. pat. ze dne 26. listopadu 1852 č. 253 ř. z.), že zřizování půjčoven na zástavy (zastaváren) spadá mezi předpisy tohoto zákona a zařadil živnosti zastavárenské mezi spolky pro účely všeužitečné. Souhlase se starším zákonodárstvím, hrozil i trestní zákon (§ 485) tak zv. pokoutním zastavárnám tresty. Kdo z půjčování peněz na zástavy činí zvláštní živnost, vede zástavní knihy, vydává zástavní lístky, dopouští se přestupku a má býti potrestán v prvém případě bezplatným navrácením přijatých zástav vlastníkům, ve druhém nad to i složením obnosu na zástavy půjčeného a bude-li opět postižen, vedle toho vězením až do jednoho měsíce. Zákonem o lichvě (§ 6 zák. ze dne 14. června 1868 č. 62 ř. z.) byl § 485 tr. z. zrušen. Volné propůjčování zastavárenské živnosti též osobám soukromým nastalo teprve živnostenskou novelou z r. 1883, která vřadila tuto živnost mezi živnosti koncesované (§ 15, odst. 13). Podrobněji upravena byla zastavárenská živnost dále zák. ze dne 23. března 1885, č. 48 ř. z. min. nař. ze dne 24. dubna 1885 č. 49 ř. z. a min. výn. ze dne 2. června 1885 č. 1373. Podle toho máme nyní dva druhy půjčoven na zástavy:

1. Státní zastavárny, které státem jsou zřízeny a vydržovány, a
2. koncesované soukromé půjčovny.

II. Udělení koncese.

Propůjčovati zastavárenskou živnost náleží v prvé instanci zemským úřadům (§ 1 zák. ze dne 23. března 1885 č. 48 ř. z.). Při udílení živnosti zastavárenské budiž jak otázka spolehlivosti žadatelovy ve příčině živnosti, o niž se uchází, tak i otázka, je-li potřeba takovéto živnosti, co nejpřísněji prozkoumána. Konkurují-li jednotlivci s obcemi nebo spolky o zadání koncese pro zastavárenskou živnost, dáti jest pravidelně přednost, nevychází-li na jevo podle místních potřeb nutné propůjčení několika zastavárenských živností, obcím a spolkům (§§ 5, 23 živn. ř. a § 1 výn.

min. vnitra ze dne 2. června 1885 č. 1373). Uchází-li se právnická osoba (obec, spolek, výrobní a hospodářské družstvo a pod.) o koncesi k takovéto živnosti, jest posuzovati spolehlivost jenom pojmenovaného zástupce (§ 3 cit. výn.). Současně provozovati zastavárenskou živnost s jinou živností povoluje se jen po zvláštním schválení politického úřadu zemského. Budiž tedy před udělením zastavárenské koncese spolehlivým způsobem vyšetřeno, provozuje-li dotčený žadatel již živnost jinou čili nic. Schválení současného provozování zastavárenské živnosti s jinou živností ve všech těch případech musí se odříci, ve kterých druhá živnost poskytuje zvláštní příležitost k dělání dluhů neb mohla by podporovati nesvědomité kořistění ze zastavárnické živnosti (spojení zastavárny se živností výčepní, obchodem, kde se prodávají potraviny), nebo při nichž spojení zastavárnické živnosti s jinou živností stěžovalo by podstatně dozor nad provozovací činností zastavárnické živnosti (na př. spojení zastavárnické živnosti se živnostmi vetešnickými neb takovými, které podle zkušenosti bývají pláštíkem všemožným úvěrním obchodům) (§ 2 cit. výn.).

III. Povinnosti majitele zastavárenské živnosti.

1. Povinnost složiti kauci:

Než počne s provozovací činností, má každý majitel zastavárenské živnosti složiti do rukou živnostenského úřadu I. stolice kauci a to ve Vídni s policejním obvodem 8000 zl., ve městech nejméně s 50.000 obyvateli a jich policejním rayonem 4000 zl., ve městech nejméně se 20.000 obyvateli 2000 zl. a ve všech ostatních místech 1000 zl. Nesloží-li se tato jistota, nelze provozování započíti. Kauce jest, nehledě k osobnímu ručení majitele živnosti, zástavou pro všecky náhradní nároky, jež vzejdou z provozování zastavárenské živnosti vůči jejímu majiteli. Pro jiné požadavky lze jistotu jen bez újmy předního práva naznačených nároků na náhradu zabaviti neb exekvovati. Kauci možno vrátiti teprve rok po ukončeném provozování a to jen potud, pokud nebyly ohlášeny nároky na náhradu nebo nenabyly třetí osoby jinakých práv na kauci (§ 3 cit. zák. ze dne 23. března 1885).

2. Majiteli zastavárnické živnosti není dovoleno, aby předměty jemu zastavené zastavoval dále. Po živnostensku nakupovati, jakož i po živnostensku půjčovati na zástavní lístky jest mu zakázáno. Půjčovatel na zástavy má nemeškaje po prodeji zástavy přebytek, jenž pro zástavce po odražení zástavního dluhu s úroky a vedlejšími poplatky, jakož i nákladů na prodej zástavní snad zbude, zástavci vydati nebo pro něho po vypršení šestinedělní lhůty obnosy nevyzdvižené připojiv konsignaci, k soudu uložiti.

3. V případech, kde majitel živnosti nemůže zastávati obchod pro částečnou nebo trvalou překážku, učiniž oznámení živnostenskému úřadu, kterýž po té potřebná opatření z veřejných ohledů učiní.

4. Povinnost vésti předepsané knihy (§ 54 živn. ř.):

Každý majitel zastavárny jest povinen, aby vedl zástavní knihu. O zastavení skvostů, zlatých a stříbrných věcí, jakož i o zápůjčkách na cenné papíry, musí se pro každé z těchto odvětví vésti nadto zvláštní zástavní kniha. Před používáním budiž každá zástavní kniha, jež musí míti na přiměřeném místě jméno majitele živnosti, předložena živnostenskému úřadu I. instance ku zkoumání a potvrzení. Na zástavních knihách nesmí se nic měniti, zvláště žádný list vyňati neb vložiti. Do zástavní knihy jest zapisovati: jméno a obydlí zástavcovo, běžné číslo zástavního kusu, popis a cenu

jeho, obnos a lhůtu splatnosti zápůjčky, rok a den uzavřené půjčky na zástavu (§ 2 nař. min. obch., vnitra, fin. a práv ze dne 24. dubna 1885 č. 44 ř. z.). Zástavní knihy buďtež po 10 let od doby posledního zápisu do nich uchovány.

5. Předměty snadno zápalné a předměty, jimiž nesmí se podle platných zákonných předpisů vésti obchod, zvláště všecky k vojenské službě náležející předměty oděvní, zbraňové a výzbrojné, nesmějí se v zástavu přijímati.

6. Jednací řád: Tento jest před početím provozovací činnosti zastavárníkem předložiti v 10 exemplářích k potvrzení úřadu propůjčujícímu.

7. V obchodní místnosti majitele živnosti musí býti způsobem nápadným vyvěsen exemplář cit. zák. ze dne 23. března 1885 a cit. nař., dále exemplář jednacího řádu a sazby poplatků.

8. Povinnost vyhotoviti zástavní lístek: Zástavní věřitel má o učiněném obchodě zápůjčkovém vyhotoviti zástavci zástavní lístek opatřený svým podpisem.

9. Majitel živnosti jest povinen, aby provozoval obchod v místnosti pokud možná bezpečné proti ohni a vloupání se a aby pojistil zástavní předměty mu svěřené proti nebezpečí ohně.

10. Povinnost vésti věcný rejstřík: Všecky úřední zprávy o ztracených nebo vlastníku bezprávně odcizených předmětech, jakož i všecka podobná písemná sdělení, jež docházejí od soukromých osob, buďtež dle časového pořadí srovnány, v tomto rejstříku uchovávány a kontrolujícím úředním orgánům na požádání předloženy.

IV. Zvláštní práva majitele zastavárnické živnosti.

K vydobytí pohledávek z provozování vzniklých z ručních zástav jemu za ně zřízených může majitel dle své vůle použíti buďsi řízení předepsaného čl. 310 nebo čl. 311 obch. zák., lhostejno, vzešly-li pohledávky vůči obchodníkům z obchodů nebo bylo li zřízení zástavy ruční a řízení ono písemně umluveno čili nic. Majitel živnosti není povinen, aby zpravil zástavního dlužníka o povolení nebo výkonu prodeje. Avšak prodej nesmí se na žádný způsob provésti spíše než 6 měsíců po době splatnosti a doba jeho budiž veřejně vyhlášena.

V. Práva zástavcova.

1. Po uplynutí 14 dnů po dni splatnosti má týž právo, aby zástavu, pokud ještě nebyla zcizena, vrátiv zástavní lístek, vykoupil, složíli u půjčitele vedle toho odhadní obnos zástavy hotově k zajištění eventuelních nároků majitele zástavního lístku.

2. Každé straně jest volno, ztratí-li zástavní nebo záznamní lístek, aby vymohla si umoření ztraceného lístku zástavního neb záznamního zákonným způsobem. Strana má majiteli živnosti ztrátu ihned oznámiti a podati průkaz, že ztráta byla ohlášena též u úřadu bezpečnostního. Žadatel za amortisaci má, jakmile byl soudem zastavárník vyrozuměn o zahájení umořovacího řízení, předejíti propadnutí zástavy a jejímu zcizení. Opomene-li tak učiniti, má po vymožené pravoplatné amortisaci lístku zástavního nebo záznamního jen nárok na větší výtěžek (přebytek) při prodeji zástavy eventuelně utržený.

3. Užije-li majitel zastavárny práva mu poskytného zciziti zástavu, má zástavce právo vyplatiti zástavu v každé době až do příklepu.

VI. Úřední právo dozorčí.

1. Koncesované živnosti zastavárnické buďtež podrobeny nejpřísnějšímu dohledu; obzvláště jest bdíti nad tím, aby nedopouštěly se žádného jakýmkoli způsobem páchavého přestupování schváleného tarifu poplatkového, rovněž aby se zdržovaly dále zastavovati zastavené předměty, jakož i nakupovati zástavní lístky a půjčovati na ně. Vzejdou-li u toho neb onoho půjčovatele na zástavy zákonné podmínky odnětí koncese, budiž bez prominutí odnětí to provedeno.

2. Živnostenští úřadové jsou povinni občas konati přehlídky v obchodních místnostech zastavárníků.

3. Také mají orgánové živnostenských úřadů, pak povolaných k tomu zeměpanských a místních policejních úřadů každé doby právo, aby dohlédli do obchodních místností zastavárníků, nahlédli do knih, provozování revidovali, rovněž i způsobili odstranění seznaných nepořádností zákonným způsobem. Majitelé zastaváren jsou povinni uděliti každou z úřední moci žádanou, provozování se týkající, zprávu.

4. Přestupky zákona ze dne 23. března 1885 č. 48 ř. z., jakož i nařízení na jeho základě vydaná, trestají se, pokud se netýkají poplatkové povinnosti, podle trestních ustanovení živnostenského řádu.

VII. Poplatky.

Listiny, které se vydávají o zálohách na zástavy poskytnutých, podléhají kolkovému poplatku podle obnosu dané zálohy a to, neposkytují-li se zálohy na déle než tři měsíce, podle stupnice I., poskytují-li se však na dobu delší, podle stupnice II. Nepřevyšují-li však zálohy poskytnuté obnosu 5 zl„ jsou listiny o tom vydané bezvýjimečně prosty poplatku. Každé prodloužení podléhá podle hořejších ustanovení témuž poplatku jako prvé poskytnutí zálohy. Majitelé zastavárenských živností mají tyto poplatky od stran vybírati a měsíčně po zadu přímo zapravovati důchodkové pokladně okresu, ve kterém mají své bydliště. O kolkové povinnosti zástavních knih platí všeobecná ustanovení poplatkového zákona, tudíž položka sazby 59 a § 11 popl. nov. ze dne 29. února 1864 č. 20 ř. z., podle čehož obnáší poplatek 5 kr. z každého archu.

Zastavení exekuce.

I. Část všeobecná.

Ex. ř. rozeznává mezi zastavením exekuce zahájené, jež je definitivním zrušením exekuce a mezi odkladem exekuce (viz čl. Odklad exekuce), jež exekuci pouze dočasně staví a kde exekuce později může býti opět zahájena a sice v témž stadiu, ve kterém byla před tím přerušena. Zastavením zrušuje se priorita, které věřitel snad nabyl, kdežto pouhý odklad exekuce nastati může buď ohledně celého jmění do exekuce pojatého, neb jen ohledně jednotlivých částí exekvovaného jmění a jeví se jen částečným opatřením. Řízení budiž se všemi již nastalými účinky ex tunc zrušeno, ježto vykonatelný nárok již neexistuje, aneb dle stavu věci další řízení exekuční možným není. Odpadne-li základ řízení exekučního aneb nepřipouští-li zákon vedení exekuce, nutně nastati musí účinek v § 39 vytčený (motivy vládní osnovy). Předpisy §§ 39 a 40 nevylučují užití zvláštních předpisů, jež obsahuje ex. ř. ohledně jednotlivých způsobů výkonu o zastavení exekuce neb její jednotlivých úkonů (§ 45 ex. ř.).

II. Případy zastavení exekuce.

Exekuce může býti zastavena:

1. bylo-li pravoplatně vyhověno námitkám (oposiční žalobě), jež podal exekut proti nároku, v jehož prospěch byla exekuce povolena (§§ 35 a 36 ex. ř.);

2. bylo li pravoplatně vyhověno odporu (žalobě excindenční), jejž proti exekuci podala osoba třetí (§ 37 ex. ř.);

3. mimo případy v §§ 35, 36 a 37 ex. ř. uvedené, zastaví se exekuce a zruší se všechny exekuční úkony až dotud předsevzaté:

a) když exekuční titul, který jest jejím základem, byl pravoplatným rozsudkem uznán za neplatný, zrušen neb jinak bezúčinným prohlášen;

b) vede-li se exekuce na věci, práva neb pohledávky, jež jsou dle platných předpisů z exekuce vůbec neb z vedení exekuce na ně zvláště vyloučeny;

c) vede-li se exekuce na základě rozsudků neb smírů, jež dle § 2 civ. ř. s. byly uzavřeny beze spolupůsobení zákonného zástupce, na takový majetek nezletilce, jímž volně nakládati nemůže;

d) byla-li exekuce proti obci neb ústavu za veřejný a obecně užitečný prohlášenému prohlášena dle § 15 za nepřípustnou;

e) byla-li exekuce z jiných důvodů prohlášena pravoplatným rozhodnutím za nepřípustnou;

f) vzal-li věřitel zpět žádost exekuční, vzdal-li se vůbec neb na dobu ještě prozatím neprošlou výkonu exekuce povolené, neb upustil-li od pokračování v řízení exekučním;

g) plnil-li dlužník v případě § 12 po povolení exekuce dle svého práva volby něco jiného, než k čemu směřuje exekuce;

h) nelze-li očekávati, že pokračování v exekuci neb její provedení poskytne výtěžek, který by přesahoval náklady exekuce.

III. Zastavení exekuce k návrhu neb z povinnosti úřední.

1. V případech v odst. *a)*, *f)*, *g)* uvedených zastaviti lze exekuci jen k návrhu, jinak může býti zastavena i z moci úřední; exekuce zastaví se však v ostatních případech z moci úřední jen po předchozím výslechu stran, ač není-li tu pravoplatného rozhodnutí o tom, že vedení exekuce jest nepřípustno.

2. Vede-li se exekuce na pohledávky peněžité, jež přísluší dlužníkovi proti eráru nebo proti některému fondu veřejně spravovanému, tedy úřední oznámení exekučnímu soudu učiněné, že vedení exekuce dle platných o tom předpisů je nepřípustno, pokládá se za návrh, by exekuce byla zastavena. Žaluje-li se, by titul exekuční byl prohlášen neplatným neb bezúčinným, neb by byl zrušen, neb vznese-li se žaloba k tomu cíli, by uplatněny byly námitky proti nároku, proti povolení exekuce nebo proti její přípustnosti, tedy lze spojiti návrh na zastavení exekuce se žalobou (§ 39 ex. ř.).

IV. Zastavení exekuce k návrhu exekuta.

Jestliže exekvent po vzniku titulu exekučního nebo při soudních rozhodnutích po čase v § 35 odst. 1 uvedeném byl uspokojen, nebo příročí povolil nebo vzdal se toho, by byla exekuce vůbec, neb ve lhůtě zatím ještě neprošlé vykonána, tedy dlužník, nepodav žaloby dle § 35 neb 36, může navrhnouti, by exekuce byla zastavena. Než se o návrhu rozhodne, budiž dříve vymahající věřitel vyslechnut. Jestliže dle výsledku tohoto slyšení jest rozhodnutí závislým na vyhledání a zjištění sporných

skutkových okolností, budiž dlužník se svými námitkami odkázán na pořad práva (§ 40 ex. ř.).

V. Zastavení exekuce při vnucené správě.

1. Správa vnucená se z moci úřední zastaví, když jsou zapraveny veškery pohledávky s přísl., k jichž vydobytí správa vnucená byla povolena.

2. Soud exekuční může z moci úřední neb k návrhu nařídití, by správa vnucená byla zastavena, když by další trvání správy vnucené vyžadovalo zvláštních nákladů, jež by nemohly z příjmu nemovitosti býti uhrazeny a když vymahající věřitel nedá zálohou potřebných peněz, nebo když dle okolností nelze buď vůbec aneb aspoň po delší dobu očekávati, že by dosaženo bylo výtěžků, jichž by užito býti mohlo k uspokojení exekventa.

3. Dříve, než se správa vnucená z moci úřadu zastaví, buďte strany slyšeny.

4. Správa vnucená buď dále kdykoliv zastavena k návrhu exekventa.

5. Je-li vnucená správa současně zavedena ve prospěch několika věřitelů, má návrh na zastavení, toliko od jednoho z nich učiněný, jen ten účinek, že tento věřitel pozbude práv a povinností věřitele vymahajícího, že dále poznámka vnucené správy pro něho vykonaná se vymaže a že k pohledávce tohoto věřitele přihlíží se příště při rozdělování výtěžků toliko dle její ostatní jistoty (§ 129 ex ř).

VI. Zastavení řízení dražebního.

Mimo případy jinak v ex. ř. uvedené, zastaví se řízení dražební při nemovitostech neb jich dílech usnesením:

1. když někdo jiný, dav přiměřenou jistotu, chce převzíti nemovitosť za cenu, která převyšuje odhadní hodnotu aspoň o $^1/_4$ a prohlásí-li zároveň, že je ochoten převzíti všecka břemena, jež byla při určení hodnoty odhadní započtena jako dále nezměněně trvající, bez započtení do této ceny, jakož i nésti všechny náklady na řád dlužníkův jdoucí, pokud k tomuto nabídnutí přivolí osoby odkázané na nejvyšší podání, které k jednání o této nabídce se dostavily a jichž nároky cenou přejímací nejsou nad pochybnosť úplně kryty;

2. když některý zástavní věřitel na sebe úplatně převede vykonatelnou pohledávku, pro kterou byla dražba povolena a zároveň nahradí všechny náklady jdoucí na řád dlužníkův a navrhne zastavení dražby; takový návrh může učiniti také exekvent, který na sebe úplatně převede pohledávky všech ostatních exekventů a nahradí náklady na řád dlužníkův jdoucí;

3. když exekvent upustí před početím dražby od pokračování v exekuci;

4. když dlužník nabídne před početím dražby všem exekventům úplné uspokojení jich vykonatelných pohledávek s přísl. a zaplacení nákladů řízení dražebního až dotud vzešlých, když potřebné k tomu peníze odevzdá soudci dražební stání řídícímu neb je soudně složí a navrhne zastavení (§ 200);

5. ohledně upuštění od exekuce na hmotné věci movité, pokračování v řízení prodejním k návrhu přistoupivšího věřitele, jakož i ohledně zastavení a odložení řízení prodejného platí obdobně předpisy §§ 200 č. 3 a 4, 203 a 206 ex. ř. (§ 282 ex. ř.). Totéž platí i při zastavení prodeje zabavené pohledávky exekuta, poněvadž § 318 ex. ř. výslovně cituje § 282.

VII. Výkon úkonů exekučních povolených k zajištění pohledávek peněžitých k návrhu odpadne a provedené již úkony exekuční se zruší:

1. osvědčí-li se, že pohledávka peněžitá, pro kterou byl úkon exekuční povolen, již v době povolení byla zapravena neb dostatečně zajištěna; zejmena, když dlužník k soudu složí pohledávku, jež má býti zajištěna, i s přísl. v hotových penězích nebo papírech cenných; při pohledávkách úročných třeba složiti též úroky za celou dobu, na kterou je zajištění povoleno;

2. když peněžitá pohledávka, pro kterou byl povolen úkon exekuční, se věřiteli pravoplatně odepře, neb se pravoplatně vyřkne, že zanikla;

3. když se v případě § 371 č. 3 ex. ř. pravoplatně vyhoví žádosti restituční.

VIII. Jestliže nároku, pro který byla na základě výroku rozhodčího exekuce povolena, jest základem diferenční obchod, který považovati sluší za hru neb sázku, budiž exekuce k žádosti exekutově zastavena. Žádosť lze k platnosti přivésti buď rekursem proti povolení exekuce buď žalobou. Žaloba podána buď u soudu, u něhož v první stolici byl učiněn návrh na povolení exekuce (čl. XXIX. uv. z. k ex. ř.). Exekuce povolená na základě výroku rozhodčího, budiž k žádosti dlužníkově i tehdá zastavena, když dlužník uzavřel smlouvu rozhodčí vzhledem k úmluvě členy některého podnikatelského svazku (kartelu) učiněné, dle níž látky, nástroje a jiné pomůcky, pro jeho živnostenskou výrobu potřebné, scizeny býti smějí v tuzemském obchodě jen pod tou podmínkou, že se kupec podrobí výroku soudu rozhodčího ohledně sporů z obchodu vzniklých. Co se týče toho, jak třeba žádosť za zastavení k platnosti přivésti a exekuci odložiti, šetřeno buď předpisů čl. XXIX.; dlužníkova žádosť za zastavení budiž však zamítnuta, jestliže při jednání před rozhodčím soudem vzdal se výslovně námitek proti exekuci, jež by vznikly z této vady výroku rozhodčího (čl. XXX. odst. 1 uv. z. k ex. ř.).

Zastavení platů viz Konkurs a Úpadek zaviněný.

Zastavení práce viz Dělníci.

Zastavení řízení trestního.

Řízení trestní zastavuje se soudcovským usnesením, že v počatém, avšak ještě neskončeném trestním řízení nemá býti pokračováno.

I. Řízení trestní o zločinech a přečinech.

Zastavení řízení má místo:

a) Jestliže státní zástupce, prozkoumav oznámení nebo spisy přípravného vyhledávání neshledá dostatečné příčiny, aby zavedl řízení trestní proti určité osobě a zašle proto spisy přípravného vyhledávání soudu, kterýž je vedl, s poznámkou, že neshledává příčiny k dalšímu stihání. Soud má v tomto případě přípravné vyhledávání zastaviti a obviněného, je-li uvězněn, ihned propustiti (§ 90 tr. ř. a výn. min. sprav. ze dne 18. května 1874 č. 6096 a § 412 tr. ř. a výn. min. sprav. ze dne 1. prosince 1874 č. 15.722). Odmítne-li státní zástupce další stihání, má o tom poškozeného vyrozuměti (srv. čl. Účastník soukromý). Bylo-li přípravné vyhledávání zastaveno prve, než bylo vedeno proti určité osobě jako obviněnému, může v něm býti opět pokračováno, aniž by musely býti splněny podmínky a zachovány formálnosti obnovy trestního řízení (§ 363 č. 1. tr. ř.).

b) Přípravné vyšetřování budiž vyšetřujícím soudcem zastaveno, když žalobce žádost za trestní stihání vezme nazpět nebo navrhne, aby přípravné vyšetřování bylo zastaveno, nebo když prohlásí, že neshledává příčiny k dalšímu soudnímu stihání. Přípravné vyšetřování může však býti zastaveno i z úřední moci usnesením poradní komory, pokládá-li tato za to, že není příčiny k dalšímu stihání obviněného (§ 109 tr. ř.). Proti tomuto usnesení radní komory může žalobce do tří dnů od prohlášení jeho podati stížnost ku sborovému soudu II. instance; stížnost tato nemá však odkladacího účinku (§ 114 tr. ř.). Bylo-li přípravné vyšetřování zastaveno, buďtež o tom vyrozuměni žalobce, soukromý účastník a obviněný, je-li ve vazbě, budiž ihned propuštěn. Požádá-li za to obviněný, má se mu vydati úřední vysvědčení, že není příčiny, aby dále byl soudně stihán. Nepřipojil-li se ten, komu zločinem nebo přečinem bylo ublíženo, k řízení trestnímu, má se mu k jeho žádosti vydati potvrzení, že vyšetřování bylo zastaveno (§ 110 tr. ř.).

c) Jestliže sborový soud II. instance vyhoví odporu podanému proti spisu obžalovacímu, má vysloviti, že obžalobě místa se nedává a řízení trestní se zastavuje (§ 213 tr. ř.).

d) Upustí-li žalobce od obžaloby, prve než hlavní přelíčení se počne, budiž trestní řízení radní komorou zastaveno a případné nařízení hlavního přelíčení odvoláno (§ 227 al. 1 tr. z.). Upustí-li však žalobce od obžaloby teprve během hlavního přelíčení, čehož ovšem nemůže již učiniti, když soud odebral se k poradě o rozsudku nebo když v řízení před soudy porotními otázky porotcům byly přečteny, nezastavuje se již trestní řízení nýbrž obžalovaný rozsudkem od obžaloby se sprostí (§ 259 č. 2 a § 317 tr. ř.)

II. Řízení trestní o přestupcích.

I v řádném řízení o přestupcích před soudy okresními může řízení před zahájením hlavního přelíčení býti zastaveno následkem upuštění od obžaloby nebo z úřední moci (§ 447 tr. ř. a plen. rozh. kas. dv. s. ze dne 10. května 1875 sb. č. 63). Bylo-li řízení zastaveno z úřední moci, může si žalobce proti tomu do 3 dnů stěžovati u sborového soudu I. instance.

III. V trestním řízení vojenském může býti řízení trestní nejen během vyšetřování, nýbrž i po jeho skončení zastaveno pro nedostatek skutkové povahy, jsou-li tu důvody trestnost skutku rušící nebo při deliktech soukromých, není-li tu žádosti účastníkovy (§ 196 voj. tr. ř.).

Zástupci patentní.

I. Pojem.

Zastupitelství patentní obsahuje oprávnění, zastupovati po živnostensku strany v záležitostech ochrany vynálezů se týkajících. Zástupčí moc neodnáší se však ke sporům vedeným o to, aby patent udělený nebo výsada odvolány, za neplatny prohlášeny neb odňaty byly, jakož i pokud jde o záležitosti mimo obor technický spadající (§ 13 min. nař. ze dne 15. září 1898 č. 161 ř. z.).

II. Náležitosti.

a) Kdo za zástupce patentového ustanoven býti chce, musí za to žádati u patentového úřadu, prokázav zkouškou z práva patentového způsobilost svou a splniv jiné podmínky stanovené podrobně v zákonu patentním (§ 43 odst. 6 č. 1—6 zák. pat. a § 1 cit. min. nař.). Dotčená zkouška jest ústní a neveřejná a případně může i písemná zkouška jí předcházeti; zkoušky konají se u úřadu patentního ve Vídni a mají po-

dati vysvědčení o tom, že kandidát zevrubně zná rakouské právo patentové i příslušná ustanovení smluv mezinárodních, jakož i nejdůležitější aspoň normy cizozemské patentův se dotýkající (§ 6 cit. nař. z r. 1898). Pokud pak jde o právo naše, prokázati má uchazeč touto zkouškou zběhlost v příbuzných odvětvích práva živnostenského a autorského (ochrana známek a vzorků, předpisy o výsadách) (§ 6 odst. 2 a 3 cit. nař. z r. 1898 a k tomu srv. též §§ 1—7 téhož nařízení). Kdož při zkoušce obstáli a patentním úřadem za zástupce patentní uznáni byli, zapíší se po vykonané přísaze do veřejného rejstříku patentních zástupců (vedeného při úřadě patentním) a tím nabývají práva zastupovati strany v záležitostech patentních v rozsahu vyznačeném na počátku tohoto článku.

Za zápis do rejstříku patentních zástupců zapraviti jest poplatek obnosem 100 zl. (§§ 8—10 cit. nař. z r. 1898).

b) K zastupování stran v záležitostech patentních provozovanému po živnostensku jest oprávněn i soukromý technik úředně autorisovaný, jestliže zanesen jest do rejstříku soukromých techniků (zápis stane se tu na pouhé oznámení cestou příslušného politického úřadu učiněné, srv. § 10 cit. nař. z r. 1898) a vykoná rovněž předepsanou přísahu do rukou předsedy úřadu patentního.

c) Konečně může býti zástupcem patentním tuzemský advokát (srv. § 12 cit. nař. z r. 1898 a k tomu §§ 10 a 11 téhož nařízení).

Osoby, kteréž nemají zvláštní kvalifikace některé z těchto pod. č. *a)* až *c)* naznačených skupin, nesmí strany po živnostensku zastupovati v záležitostech patentních ani se k tomu nabízeti; jinak nastupuje — nemá-li vůbec průchodu již všeob. zákon trestní — trest dle předpisů min. nař. ze dne 30. září 1857 č. 198 ř. z.; týž trest postihuje ty, kdož přikládají sobě název zástupců patentních, ačkoli nejsou zapsáni do rejstříku jich (§ 12 cit. nař.).

III. Obor působnosti.

Patentový zástupce podává dobrá zdání o záležitostech patentních (§ 13 cit. nař.); zastupuje osoby chudé a dělníky (srv. 3 min. nař. ze dne 15. září 1898 č. 163 ř. z.) prozatímně zdarma povolán jsa k tomu úřadem patentním (§ 16 cit. nař. z r. 1898 č. 161 ř. z.). Převzaté povinnosti má zástupce patentní plniti věrně a svědomitě, a k rychlému vyřízení svěřených záležitostí všemožně pracovati (§§ 17 a 18 cit. nař. z r. 1898 č. 161 ř. z.). Dále jest zástupce patentní povinen vésti řádné knihy o příkazech mu daných a o splnění jejich a vůbec úkony jemu svěřené tak obstarávati, aby kdykoli jiným převzaty býti mohly bez jakékoli ujmy (§ 19 cit. nař.). Zástupce patentní nesmí bez povolení úřadu patentního změniti stanoviska svého (§ 21 cit. nař.).

Patentní úřad vyměří v tarifu odměny příslušející patentnímu zástupci za jednoduché, periodické služby a úkony, kteréž dají se oceniti průměrným obnosem (§ 14 cit. nař.). Pokud tarif tento určen a vyhlášen není, mohou strany co do odměny smluviti se na čemkoliv; totéž platí pro ty úkony zástupcovy, jež v tarifu uvedeny nejsou (§ 15 cit. nař.)

IV. Síly pomocné.

Každý patentní zástupce může míti libovolný počet pomocníků a dáti se jimi před úřady zastupovati; zmocněnec takovýto musí však býti opatřen od patentního zástupce zvláštní plnou mocí (legitimačním lístkem) k tomu cíli vydanou a úřadům patentním ověřenou (§ 22 cit. nař.). Ne-

schopnost, nevědomost nebo častější poklésky zřízence tohoto vylučují jej k nařízení předsedy úřadu patentního na čas nebo navždy z úkonů před úřadem patentním opatřovaných. Pokud jde specielně o patentní zástupce ve Vídni sídlící, kteří nejsou výlučně sami jen činnými před úřadem patentním, musí míti aspoň jednoho zřízence s kvalifikací požadovanou § 43 odst. 6 č. 2—4 zák. pat. (§ 24 cit. nař.); zástupci patentní mimo Vídeň sídlící zřízence takovéhoto míti nemusí, avšak dle okolností a zejména dle rozsahu agendy své mohou býti ku zřízení jeho vyzváni (§ 24 cit. nař.). O těchto substitutech zvlášť kvalifikovaných (nebo, jak cit. nař. praví, o kandidátech zástupců patentních) vede úřad patentní zvláštní seznam a proto jemu oznámiti musí zástupce patentní, kdykoli přijme nebo propustí ze služeb svých osobu takovou (§ 25 cit. nař.).

V. Zánik oprávnění zástupci patentnímu příslušejících.

Oprávnění zástupci patentnímu jako takovému příslušející pomíjejí tím, že vymazán jest z rejstříku zástupců patentních; výmaz tento místo má v těchto případech:

a) jestliže zástupce patentní zemře;

b) právoplatným a se strany úřadu patentního přijatým zřeknutím se patentního zastupitelství;

c) následkem závady později objevené, kteráž by byla hned od původu příslušnou osobu vylučovala ze zastupitelství patentního;

d) ztrátou rakouského občanství státního nebo vystěhováním se z Rakouska;

e) ztrátou svéprávnosti;

f) odsouzením pro zločin, přečin nebo přestupek ziskuchtivosti;

g) konečně na základě právoplatného nálezu disciplinárního, kterýž vynese úřad platební. (Srv. k tomu § 45 cit. nař. z r. 1898 č. 161 ř. z.). Připomenouti dlužno, že vůbec disciplinární moc nad zástupci patentními vykonává disciplinární komise při úřadě patentním zřízená (§ 27 cit. nař.). O složení této komise, o řízení disciplinárním samém, o disciplinárních trestech a ostatních podrobnějších ustanoveních srv. blíže obšírné předpisy §§ 28—44 cit. nař. ze dne 15. září 1898 č. 161 ř. z.

Právo zastupovati strany po živnostensku v záležitostech patentních zaniká, pokud jde o úředně oprávněného soukromého technika, z důvodů uvedených svrchu (*d*, *e*, *f*) a kromě toho ještě v následujících případech:

1. pozbude-li dotyčná osoba oprávnění úředně autorisovaného, soukromého technika,

2. nastane-li možnost ztráty tohoto oprávnění následkem závadného vykonávání ve smyslu § 19, pokud se týká, § 20 min. nař. ze dne 11. prosince 1860 č. 36.413.

O tom, zda oprávnění toto zaniknouti má, rozhoduje příslušný politický úřad (soukromého technika) ve shodě s úřadem patentním (srv. §§ 45 a 46 cit. nař. z r. 1898 č. 161 ř. z.). Pro ten případ, že se patentovému zástupci zastaví živnost jeho jako trest disciplinární (srv. § 38 téhož nařízení), nebo že se vymaže z rejstříku zástupců patentních, má úřad patentní z povinnosti úřední postarati se o to, by se ujala věcí dosud nevyřízených osoba způsobilá a dále je vedla; totéž ustanovení platí:

aa) zanikne-li z kteréhokoli důvodu oprávnění soukromého autorisovaného technika zastupovati po živnostensku strany v záležitostech patentních,

bb) když patentní zástupce nebo autorisovaný technik soukromý ze zastupování byli složeni (suspendováni) předsedou úřadu patentního (srv. §§ 29. 41, 44 a 47 cit. nař. z r. 1898 č. 161 ř. z.).

Na konec budiž učiněna zmínka o tom, že všechna tuto uvedená ustanovení v platnost vešla právě 1. lednem 1899.

Zástupci zákonní.

Právo zástupčí spočívá na zmocnění (dobrovolné zastoupení) nebo zakládá se v nařízení zákonném (zastoupení soudem zřízené) nebo konečně nachází důvod svůj přímo v zákonu (zastoupení zákonné). Zástupci zákonnými jsou:

I. Manžel.

Právo manželovo k zastupování manželky své vysloveno jest zásadně v §§ 91 a 1034 o. o. z.; předpisy zvláštní obsahuje zákonník občanský v §§ 1238 a 1239 vzhledem ku správě jmění. Manžel jest tedy oprávněn zastupovati ženu svou ve všech osobních záležitostech, v majetkových záležitostech jejích v mezích stanovených v cit. §§ 1238 a 1239. Při tom se předpokládá, že manžel sám jest svéprávným. Je-li žena ještě nezletilou, přísluší manželu jejímu právo zástupčí jedině, pokud běží o její osobní záležitosti, kdežto v majetkových věcech jejích má otec její postavení kuratora, a možno ovšem, že propůjčí manželu postavení kuratora i soud sám. Manžel jakožto zákonný zástupce choti své povolán jest v jejím jménu vznášeti žaloby k zavedení civilního procesu (rozh. nejv. soud. dv. ze dne 12. srpna 1879 č. 7512, ze dne 25. ledna 1871 č. 650); dále oprávněn jest žádati za manželku svou o knihovní zápis práv a o výmaz břemen (§ 77 knih. z.), zastupovati ji jakožto soukromou žalobkyni nebo soukromou účastníci v řízení trestním (§ 50 tr. ř.), vznésti za ni stížnost zmateční a odvolání z rozsudku soudu sborového (§§ 282 a 283 tr. ř.) a rovněž i z rozsudku soudu porotního (§ 346 tr. ř.), podati v její prospěch návrh na obnovu řízení trestního (§ 354 tr. ř.), vznésti odvolání z rozsudku soudu okresního (§ 465 tr. ř.).

Co se tkne zastupování při správě jmění, stanoví se v cit. již shora §§ 1238 a 1239 o. o. z. takto: Pokud by manželka neodporovala, platí právní domněnka, že svěřila svému muži jakožto zákonnému zástupci svému správu svého volného jmění. Manžel má v té příčině všeobecně postavení zmocněného správce věcí (kuratora), avšak ručí jen za kmenový statek nebo kapitál; o užitcích těžených po čas správy nemusí klásti účtů, nebylo-li ovšem něco jiného ujednáno, účet tento pokládá se za vyrovnaný do dne, kterého správa zrušena jest. Dle obsahu zákonných ustanovení těchto přísluší manželu co do užitků ze jmění manželce jeho přináležejícího a jím spravovaného neobmezené právo zástupčí v tom směru, že jest po zákonu oprávněn k oněm právním činům, při nichž není nebezpečí nebo dokonce přímé újmy pro jmění toto. Dle toho sluší též rozhodnouti i onu kontroversi, zda potřebí má manžel pro případy vyhražené v § 1008 o. o. z. speciální plné moci; moci této potřebí má k právním činům dotýkajícím se kmenového jmění ženina, tak ku př. ke koupi (rozh. ze dne 3. února 1869 č. 12.771), k poskytnutí zápůjčky (rozh. ze dne 7. srpna 1878 č. 15.466), k uzavření smíru (rozh. ze dne 20. června 1882 č. 6073) a j. v.; speciální plné moci potřebí není k právním činům dotýkajícím se jen užitků majetkových.

Zástupčí moc manželova, pokud pojímá v sobě správu jmění manželčina, končí odporem manželčiným, zahájením konkursu o jmění některého z manželů; rozvodem, jakož i rozloučením manželství zaniká které koli právo zástupčí manželovi příslušející.

II. Otec jest zákonným zástupcem svých nezletilých manželských dětí; právo toto vykonává základem své otcovské moci a příslušejí mu v tomto postavení po výtce ještě tato oprávnění: otec udílí neb odpírá své přivolení ku sňatku dítek svých a smí (za trvání moci otcovské) manželství bez jeho přivolení uzavřené bráti v odpor pro neplatnost jeho (§§ 48 a 49 o. o. z.); otec spravuje jmění svých nezletilých dětí, pečuje o zachování kmenového jmění, vynakládá příjmy z něho na výchovu dítek, ukládá případné přebytky na úrok (nebo vůbec výnosným způsobem srv. §§ 149, 150, 152 o. o. z.); otec udílí neb odepírá svolení své k oněm jednáním právním, jimiž berou na se nezletilé děti závazek nějaký (§§ 152, 865 o. o. z.; výjimka z toho stanovena v § 151 o. o. z.); otec má dáti přivolení své i pro ten případ, když má nezletilé dítko jeho vstoupiti do určitého povolání, jako: do duchovních řádů, do stálého vojska, k finanční stráži; otec jest zástupcem dítek svých v rozepřích právních, vyjímaje případ, když jde o jmění, ve příčině jehož nezletilec po zákonu občanském volně nakládati může; otec může žalobou vymáhati pohledávky dětí svých bez vrchnoporučenského schválení (rozh. ze dne 27. dubna 1858 č. 3621), jsa oprávněn dále za nedospělé děti zažádati o knihovní zápis práv a knihovní výmaz závad (§ 97 kn. z.). V procesu trestním přísluší otci právo zastupovati děti a za ně chápati se prostředků právních podobně jako manžel za manželku svou tak činiti může (srv. svrchu pod č. I.).

III. Jakkoli prvotně cit. § 1034 o. o. z. uznává jen vzpomenuté a právě vylíčené zástupčí právo manželovo a otcovo jakožto právo zakládající se bezprostředně v zákonu samém a následkem toho pokládati dlužno vlastně jen tyto dva zmocněnce za zákonné zástupce v nejužším slova smyslu, přece shledáváme i jiné případy, kde zákon určitým právnickým podnětům poskytuje zvláštní své ochrany a o jich náležité zastoupení pečuje. Sem náležejí předkem nezletilci, již nemají otcovského zastoupení, jakož i ti, kdož úplně zbaveni jsou užívati rozumu svého neb aspoň nemají způsobilosti k tomu, aby následky činů svých rozpoznali, dále marnotratníci soudem prohlášení, nepřítomné osoby a konečně osoby právnické, jako na př. obce, spolky, duchovní a jiné korporace a nadání všeho druhu. Zastoupení těchto zákony upraveno jest dílem předpisy o. o. zákonníka, dílem i zvláštními podmětů právních odnášejícími se k dotyčnému subjektu a lze zmocněnce na základě takovýchto zákonných předpisů povolané na rozdíl od zástupců svrchu pod č. I.—II. naznačených nazvati zákonnými zástupci v širším slova smyslu. Sem náležejí:

a) poručník vzhledem k svému poručenci (srv. §§ 233—236 o. o. z.) — (srv. též čl. »Poručenství«);

b) kurátor vzhledem k opatrovanci (§ 282 o. o. z.), viz čl. »Kurator«;

c) představený obce (čl. VIII. zák. ze dne 5. března 1862 č. 18 ř. z.);

d) předseda spolku (§ 4 zák. ze dne 15. listopadu 1867 č. 134 ř. z.; § 9 zák. ze dne 26. listopadu 1852 č. 253 ř. z.); viz též čl. »Spolky«;

e) místní představení náboženských řádů a kongregací (§ 5 min. nař. ze dne 13. června 1858 č. 95 ř. z.).

f) v ostatních případech zákonného zastoupení budiž srovnán čl. Společnosti akciové, Společenstva, Obce farní, Nadace. Konečně lze i správce konkursní podstaty počítati k zákonným zástupcům v širším slova smyslu; blíže o tom viz čl. »Konkurs«.

Zastupitelství obecní viz Obce.

Zastupitelství okresní viz Okresy.

Zastupitelství státní.

A. **Část všeobecná.**

I. Pojem a dějinný vývoj.

Zastupitelství státní (státní návladnictví) jest úřad spravedlnosti, jemuž přísluší ve jménu státu stihání trestní; v některých zemích povoláno jest zastupitelství státní též k součinnosti při civilních věcech a má určitý obor působnosti, jakožto orgán dozorčí ve správě justiční. V rakouském řízení trestním jest zastupitelství státní trestním justičním úřadem podřízeným soudu a majícím vynikající podíl v pravosudí trestním. Původ tohoto státního orgánu právního hledati sluší ve Francii. Pojíce se ku stálým soudům říšským (parlamentům), vytvořila se tam po straně úřadu soudcovského stálá procesní zastoupení králů k vymáhání záležitostí fiskálních (gens du roi, procureurs du roi). Generálním prokuratorům při parlamentech byli podrobeni prokuratoři při královských soudech. Působnosť generálního prokuratora ve Francii vztahovala se na hájení práv státu; mimo to příslušela mu ve mnohých směrech moc disciplinární v zájmu konání spravedlnosti. S nápodobením této instituce jakožto orgánů státního zastupitelstva shledáváme se ve státech, kde zjednalo si platnosti právo francouzské jako v Belgii, Holandsku a v zemích na levém břehu Rýna.

Moderní forma instituci této dána byla zákonodárstvím císaře Napoleona I. a to francouzským řízením trestním ze dne 17. listopadu 1808 a zákonem o organisaci její pojednávajícím ze dne 20. dubna 1810. Zastupitelství státní uvedeno v život ve Francii, jakožto justiční úřad pro věci práva a řízení trestního se dotýkající, kdežto nyní ve většině států vykázáno jemu jen postavení veřejného žalobce ve věcech trestních. Avšak téměř ve všech evropských řádech trestních proráží typ francouzského návladnictví státního, a toliko v Irsku, Skotsku a v Severní Americe nese instituce zastupitelství státního ráz samostatný a uchylující se naprosto od vzoru francouzského. V rakouské polovici říše pojata byla instituce zastupitelství státního již do řádu trestního ze dne 29. července 1853, nabyla však v nyní platném řádu trestním ze dne 30. června 1873 rázu daleko významnějšího tím, že soustava stran (žalobce a obžalovaný), zásada rovnocennosti ve všech směrech došla výrazu v řízení trestním. Motivy k řádu trestnímu poznamenávají v té příčině: »Princip obžaloby může označovati jen ten požadavek, že zřízením zvláštních úředníků, jimž svěřeno jest stihání zločinů, učiněn býti má konec onomu stavu, kdy soudce má na práci obžalobu, obranu a vzájemnou jich závažnost, a kdy vedle svého nejbližšího a nejdůležitějšího úkolu obstarávati má ještě záležitosti žalobce i obhájce k úkolu tomuto se pojící, mezi sebou vzájem však si odporující. Oprávněnost tohoto požadavku jest nyní všeobecně ovšem uznána, a může proto té doby se jednati o to, aby se úplná jasnost zachovala o smyslu a rozsahu toho, co se onomu požadavku přiznává. Jisto jest, že požadavek tento nebyl asi proto vznesen, ježto se shledalo, že v řízení dřívějším ne-

bylo dostatečně postaráno o stihání zločinů, nýbrž proto, že se shledala potřeba toho, by se svobodě občanské dostalo ochrany proti nebezpečím, která jí vzrůstala z onoho nepřirozeného sloučení protichůdných jednání v rukou soudcových. Ovšem že též stihání trestní, nabyvši samostatného orgánu v zastupitelství státním, získalo i na energii. Věc pořádku tak úzce souvisí s věcí svobody, že nelze mysliti si člověka, jenž by oběma pospolu nepomáhal; než nežádal si jistě nikdo zavedení zastupitelství státního a neuvítal ho s radostí proto snad, aby někdo tu byl, jenž by ještě vedle a nad soudce v posavadním postavení svém zůstávajícího pomýšlel na stihání zločinů a na potrestání zločince; naopak uvítala se zřejmě v zavedení zastupitelství státního pouze první podmínka osvobození soudcova z onoho dvojakého postavení. Také nesmí se přehlédnouti, že se při tom nejedná toliko o jednotlivé soudce, nýbrž o postavení soudu vůbec. Jestliže tedy považovala se změna tohoto poměru všeobecně za nezbytnou, může to míti důvod svůj jen v tom, že se jeví býti vůbec nesrovnalostí ve spořádaném řádu trestním, připouští-li se jediný soudní úředník za nositele obžaloby, za původce obvinění, i když třeba nemá podílu ve vynesení rozsudku; ve skutečnosti dostačovalo by jinak místo zřízení zvláštního organismu úřednického, nařízení které vylučuje úplně soudce vyšetřujícího z kolegia nalézajícího. Dospělo se tedy k tomu výsledku, že k zachování veřejného zájmu trestního stihání zastupitelství státní, ale též jen ono povoláno jest, že tedy dle žaloby nemůže již přináležeti soudu, a že nyní musí nabývati opět platnosti stará zásada právní: »Kde není žalobce, není soudce.«

II. Postavení zastupitelství státního v rakouském řízení trestním.

Platný řád trestní snaží se zásadu obžaloby přivésti v celé důslednosti ku platnosti; kladeť důraz na to, že soud oproti veřejnému žalobci není odvislým ani vázaným, a požaduje tedy pro obžalobu a obhajování zpravidla postavení dvou stran. Než zastupitelství státní nelze v jistých směrech považovati vždy za pouhou stranu, neboť § 3 tr. ř. ukládá všechněm úřadům beroucím účast v řízení trestním, tedy i státnímu zastupitelství povinnost k tomu, aby se stejnou pečlivostí zřetel měly nejen k okolnostem sloužícím obviněnému ku přitížení, nýbrž i k takovým okolnostem, kteréž k obraně jeho žádoucími jsou a proto poznamenává též Glaserův výnos ze dne 25. listopadu 1873 č. 14.956 zcela případně: »Toto základní pravidlo musí zůstati orgánům zastupitelství státního ve kterémkoli stadiu řízení neporušitelnou normou pro směr, jakož i formu jejich vystupování. Povaha úkolu jejich přináší s sebou, že nemůže závislým učiniti jejich zakročení od naprosté jistoty viny; tím nezbytněji jest potřebí, aby netoliko uvážili pečlivě i tíhu podezření i tíhu důvodů podezření tomu se příčících, nýbrž že nesmí státní zastupitelství důvody podezření vylučující nižádným způsobem potlačiti a v pozadí odstrčiti. Státní zastupitelství musí vždy toho dbáti, že soud dospívající k výroku pro obžalovaného nepříznivému dříve uveden byl do toho stavu, aby mohl rozhodnouti maje úplný rozhled ve stavu věcí a neomylně oceňuje důvody svědčící pro a proti. Zastupitelství státní musí právě o to se zasaditi, aby formou svých návrhů a přednesení podalo vysvědčení o tom, že daleko jsouc předpojatosti nebo stranickosti usiluje pak o splnění zákona a že daleko jest toho, aby mělo úmysl docíliti nějakého účinku vzbuzováním vášní, jednostranným vytýkáním jednotlivých momentů.«

III. Postavení zastupitelství státního oproti soudům.

Z řečeného právě vysvítá, že jest zastupitelství státní na soudech úplně nezávislo; jestiť stranou, požívající však zvláštních práv, jimiž opatřeno jest státem v zájmu veřejného trestního pravosudí; zastupitelství státní jest tedy základem svého samostatného postavení oprávněno, bez intervence soudů dožadovati se přispění jiných úřadů, zejména úřadů bezpečnostních, kteréž mají nařízení jeho uposlechnouti a v jeho opatřeních podporovati je (t. j. zastupitelství státní).

B. Zastupitelství státní.

I. Organisace.

1. Při tomto právním orgánu platí zásada správného používání orgánů státního zastupitelství v míře daleko vyšší, než-li při kterémkoli jiném úřadu. Má-li být dosaženo účelu pravosudí trestního, musí se při použití pohotových sil postupovati s patřičnou šetrností; toliko vystříháním se všeho nepotřebného zakročování bude možno zabezpečiti dostatek síly tam, kde nejvíce jí potřebí, a aby se stíhání trestní s celou energií obrátilo tam, kde nejspíše žádoucím jest.

2. Při každém sborovém soudu I. stolice zřízeno jest státní zastupitelství, při každém sborovém soudu II. stolice vrchní zastupitelství státní a při nejvyšším dvoru soudním jakožto dvoru kasačním zřízen jest generální prokurátor s přiměřeným počtem zástupců. Zástupcové státních návladních jakož i generálního prokurátora jsou tam, kde za ně vystupují, po zákonu oprávněni ke všem úředním úkonům jejich (§ 29). Státní návladní při sborových soudech I. stolice podřízeni jsou vrchním zastupitelstvům státním a tato, jakož i generální prokurátor při dvoru kasačním přímo podřízeni jsou ministru spravedlnosti (§ 30).

3. Jmenování generálního prokurátora, jakož i vrchních státních zástupců vyhraženo jest císaři; jmenování ostatních konceptních úředníků státního zastupitelstva přináleží ministru spravedlnosti (§ 3 nař. min. sprav. ze dne 3. srpna 1854 č. 201 ř. z.). Vrchní státní zástupci skládají přísahu služební do rukou ministra spravedlnosti nebo toho, koho k tomu ministr spravedlnosti deleguje. Zástupci státní vzati bývají do přísahy vrchním státním zástupcem, který může však vzhledem ku vzdálenosti a k jiným poměrům dožádati přednostu dotyčného sborového soudu o výkon přísahy. Substituty béře ve přísahu jich bezprostřední představený (§ 7 cit. nař.).

4. Kontrola a moc disciplinární:

a) Ministru spravedlnosti přísluší moc disciplinární nad úředníky zastupitelství státního a vykonává moc tuto sám nad vrchními státními zástupci, tito pak vykonávají moc disciplinární nad ostatními úředníky zastupitelství státního pod vrchním dozorem ministra spravedlnosti (§ 14 cit. nař.).

b) Visitace: Vrchní státní zástupce má podrobiti svému šetření čas od času a aspoň jednou v roce zastupitelství státní v jeho sídle úředním se nalézající, zastupitelství státní pak mimo jeho úřední sídlo v obvodu jeho však stávající prohlédnouti má u příležitosti oněch úředních úkonů, jež dle uvážení svého předsevzíti osobně musí. Ministr spravedlnosti může čas od času naříditi prošetření postupu vyřizování záležitostí u všech nebo jednotlivých státních zastupitelstvech v celém jich rozsahu a k tomu delegovati vrchního zástupce státního nebo jiného vhodného komisaře (§ 18 cit. nař.).

c) Podávání zpráv: Zástupci státní povinni jsou:

aa) v případnostech, kde běží o zločin velezrády, urážky veličenstva, urážky členů císařské rodiny, rušení veřejného pokoje, nebo o zločin vzbouření nebo pozdvižení, hned jak se o zločinech těch doví, podati o tom oznámení vrchnímu státnímu zástupci uvedouce opatření soudem snad již učiněná a připojíce náhled svůj o dalším vyřízení tohoto předmětu (§ 19 cit. nař.).

bb) O ostatních důležitých případech trestních, kteréž během měsíce k soudu se dostaly, jmenovitě pak tehdy, kdy běží o zločin padělání veřejných úvěrních papírů, padělání mincí, o zločin vraždy, žhářství nebo loupeže, má zástupce státní koncem měsíce podati vrchnímu státnímu zástupci zprávu a v ní vylíčiti stav projednávání dle nejpodstatnějších okolností (§ 20 cit. nař.).

cc) Zástupci státní mají posléze každý měsíc podávati vrchnímu státnímu zástupci zprávu o vyřízených, jakož i o projednávajících se ještě věcech trestních i o stavu jejich; podobně i v pochybných případech, jde-li o zavedení nebo zastavení nějakého vyšetřování nebo i jen o jednotlivé důležité kroky ve vyšetřování, musí býti vrchní státní návladní zpraven a pokynů jeho uposlechnuto se strany státních návladních (§ 31 trest. ř.).

5. Výkazy jednací: Zástupci státní při sborových soudech první stolice mají počátkem každého roku a nejpozději do 31. ledna předložiti vrchnímu státnímu zastupitelství úřední výkazy o úkonech v uplynulém roce předsevzatých (§ 22 odst. 1. instr. pro zast. stát.). Vrchní státní zastupitelství má z výkazů jednotlivými zástupci státními předložených sestaviti celkový výkaz o pracích všechněch jemu podřízených zastupitelstev státních a předložiti jej ministru spravedlnosti (§ 23 instr.). Zastupitelstva státní mají dále vésti statistické přehledné tabulky o trestných případech jim udaných nebo oznámených, pokud jde o zločiny nebo přečiny, o osobách daných ve stav obžalovanosti, jakož i osobách, jež právoplatně byly odsouzeny pro nějaký přestupek. Vrchní státní zástupce má z tabulek jemu jednotlivými návladními státními předložených sestaviti úhrnné statistické tabulky přehledné o trestných činech dostavších se v obvodu celého vrchního soudu zemského ku vědomí soudů, dále o osobách daných ve stav obžalovanosti a o osobách odsouzených a eleborát svůj předložiti i s přehlednými tabulkami jednotlivých zastupitelstev státních ministru spravedlnosti (§ 27 instr.).

II. Důvody vyloučení.

Zakročiti ve věcech trestních nesmí oni členové zastupitelství státního, s nimiž obviněný nebo jeho obhájce neb osoba zločinem nebo přečinem poškozená nebo soukromý žalobce jest v některém poměru naznačeném v § 67 tr. ř., dále oni, kdož v dotyčné věci slyšeni byli jako svědkové nebo znalci nebo jako obhájci, jakožto zástupcové soukromého žalobce nebo soukromého účastníka nebo jakožto soudce činnými byli (§ 75 tr. ř.). Každý člen státního zastupitelstva povinen jest zdržeti se od onoho okamžiku, kdy se mu stal některý důvod vyloučení známým, zakročování do věci, ze které jest vyloučen, přenechati ji svému náměstku a učiniti o tom bezprostřednímu svému představenému oznámení. Řízení nesmí býti zdržováno stížnostmi stran podanými proti zakročení státního zástupce, jenž po zákonu měl se zakročení zdržeti (§ 76 tr. ř.).

III. Povšechný obor působnosti.

1. Státní zastupitelství má — jak s důrazem § 30 tr. ř. poznamenává — ostříhati zájmy státní a proto jsou státní zastupitelstva v úředních úkonech svých neodvisla od soudů, při nichž zřízena jsou.

2. V obor působnosti zástupce státního při sborovém soudu I. stolice náleží účast ve všech tomuto připadajících přípravných vyhledáváních, přípravných vyšetřováních a hlavních přelíčeních pro zločiny a přečiny, jakož i při všech líčeních odvolacích odbývaných u sborového soudu I. stolice stran rozhodnutí okresních soudů a při všech zasedáních soudu porotního konaných v obvodu sborového soudu I. stolice. Zástupce státní jest oprávněn účastniti se osobně nebo náměstkem svým i při přelíčeních před soudy okresní náležejících.

3. Státní zástupci mají veškery trestné činy, pokud nesluší je vyšetřovati a trestati jen na žádost toho či onoho účastníka, stihati z povinnosti úřední a proto učiniti potřebná opatření k tomu, aby příslušný soud zavedl vyšetřování a vynesl trest.

4. Státní zástupci dbejtež toho, by náležitě použilo se všechněch prostředků vedoucích a sloužících k vypátrání pravdy; i mají právo kdykoli obeznámiti se se stavem zavedeného vyšetřování nahlédnutím ve spisy nebo dožádáním o sdělení jich a činiti příhodné návrhy, ač tím řízení trestní zdržováno býti nesmí.

5. Jakmile znamená zástupce státní nepravidelnosti nějaké nebo průtahy, má zákonitou cestou postarati se o jich odstranění (§ 34 tr. ř.).

IV. Povinnosti zvláštní.

Státnímu zastupitelství přináležejí zvláště tyto povinnosti:

1. Zkoumání a udávání: Jestliže zástupce státní považuje nějaké ústní udání za důvodné, má je sepsati; má-li je však za bezdůvodné, poučiti má udavače o tom, a trvá-li udavač nicméně na udání svém, má o udání tom na žádost sepsati protokol (§ 68 vykon. předpisu). Státní zástupce povinen jest zkoumati veškerá jej došlá udání o činech trestných, jež sluší z úřední povinnosti stíhati, a musí rovněž jíti za stopami takovýchto trestných činů jemu oznámenými. Jemu přísluší též spolupůsobiti k objevení neznámých pachatelů pátráním po důvodech podezření zakládajících. Obsahují-li anonymní udání nebo udání pocházející od osoby úplně neznámé určité okolnosti, věrohodně označující trestný skutek, sluší sice přikročiti ku vyhledání těchto okolností, avšak dlužno při tom postupovati nenapádně a šetříc co možná cti obviněných osob. Dojde-li státního zástupce hlas o nějakém činu trestném, jejž sluší vyšetřovati i bez žádosti účastníkovy, jest povinen dáti vyslechnouti osoby, jimiž veřejný hlas šířen byl, stopovati hlas ten za spolupůsobení bezpečnostních úřadů až ku původu a přesvědčiti se pokud možno o důvodnosti nebo bezdůvodnosti jeho (§ 87 tr. ř.).

2. Vůbec jest zástupce státní oprávněn přiměti vyšetřujícího soudce, okresní soudy nebo úřady bezpečnostní, aby vedly přípravné vyhledávání za tím účelem, aby získány byly potřebné opory k zavedení trestního řízení proti určité osobě nebo k odmítnutí učiněného udání (§ 88 odst. 1 tr. ř.).

3. Ve stadiu přípravného vyšetřování: Nachází-li zástupce státní prozkoumav spisy přípravného vyhledávání dle potřeby na jeho podnět doplněného dostatečné důvody k tomu, aby se proti určité osobě zavedlo řízení trestní, podává buďto návrh na zavedení přípravného vy-

šetřování nebo přímo žalobní spis (§ 90 tr. ř.). Navrhuje-li zástupce státní, aby se zavedlo přípravné vyšetřování, sděliti má udání, jakož i průvodní prostředky jeho vědomí došlé a výsledky zahájeného snad přípravného vyhledávání s vyšetřujícím soudcem (§ 92 odst. 2 tr. ř.). Při vyšetřování přípravném oprávněn jest žalobce i co do předsevzetí jednotlivých úkonů vyšetřování činiti vyšetřujícímu soudci návrhy, o nichž soudce vyšetřující vymoci si musí rozhodnutí radní komory, rozpakuje-li se k nim přistoupiti (§ 97 odst. 1 tr. ř.). Platí tu zásadně, že zastupitelství státní nesmí předsebráti pod následky zmatečnosti nižádného úkonu vyšetřovacího. I když zavedeno bylo přípravné vyšetřování, má zástupce státní pomýšleti na to, aby zaopatřil materiál pro postup vyšetřování potřebný a může k účelu tomuto dožadovati se podpory jiných úřadů (§ 72 vykon. předp.).

Zastupitelství státnímu přináleží pátrati po činech trestných jednak samostatně za spolupůsobení úřadu bezpečnostního, jednak za nutného spolupůsobení soudů při oněch úkonech, kde jest dotčena tím osobní svoboda nebo vynikající práva obviněného. Zastupitelství státnímu dostává se zejména institucí přípravného vyhledávání a v mnohých případech připouštějícím se podáním spisu obžalovacího bez předchozího přípravného vyšetřování příležitosti k tomu, aby sprostilo soudy četných prací, jež dle dříve platného řízení trestního soudové sami opatřovati musili. Nic nemůže stkvělejšího svědectví o užitečné působnosti státního zastupitelství u soudů vydati a nic nemůže soudy míti účinněji k tomu, aby energickým způsobem podporovaly státní zastupitelstva, jako nabytá zkušenost o tom, že státní zastupitelství usiluje o to, by soudům břímě jejich povolání usnadnilo a aby soudy nemusily obstarávati oněch záležitostí, jež za ně vzíti může (srv. shora cit. Glaserovo rozhodnutí). Zastupitelství státní označuje všeobecně jen směr, jakým bráti se má vyhledávání přípravné, avšak může též stran jednotlivých úředních úkonů, jež se předsevzíti mají, dáti samo určité pokyny. Jmenovitě může státní zastupitelství žádati o sepsání protokolu a označiti i jednotlivé otázky, v jichž příčině za vyslechnutí žádá. Styk má se pokud možno prostředkovati ústně; o tom, k čemu zastupitelství státní popud dalo a co sděleno bylo s ním, může si samo v důležitějších případech činiti písemné poznámky, ale může též žádati, aby takovéto záznamy jemu byly od dožádaného úřadu dány. Shledá-li zástupce státní, že dějí se nepravidelnosti nějaké, že neoprávněným způsobem pomoci se odepírá nebo s pomocí se otálí, povinen jest obrátiti se na úřad přímo představený úřadu dožádanému nebo na vrchního zástupce státního. Ustanovení tato mají platna býti i tehdy, když státní zástupce dožaduje se v přípravném vyhledávání pomoci jiných správních úřadů, než-li zeměpanských úřadů policejních (§ 70 vykon. předp.). Podává-li zástupce státní návrh na zavedení přípravného vyšetřování, vyznačiž po rozumu § 92 tr. ř. určitě a přesně osoby, proti nimž, a činy, ve příčině jichž návrh podává; to se má státi i v té případnosti, jestliže během přípravného vyšetřování se učiní návrh, aby přípravné vyšetřování rozšířeno bylo na jiný čin nebo na jiné osoby (§ 71. tr. ř.).

4. Podání obžaloby: Zde sluší činiti rozdíl mezi obžalobou, kterou dlužno vznésti z úřední povinnosti bez návrhu té či oné strany, a mezi obžalobou, jež se podává po návrhu soukromého účastníka (srv. čl. »Obžaloba«). Jakožto strážci zákona přísluší však zastupitelství státnímu určitý zákonem stanovený vliv co do obžaloby soukromé; neboť i v tom pří-

padu, když vystupuje jako žalobce účastník soukromý sám, může zástupce státní zjednati si o postupu řízení trestního kdykoli povědomost a oprávněn jest v každé době ujati se zase soudního stíhání (§ 49 odst. 1 tr. ř.). Co se dotýče oboru působnosti při obžalobě soukromé srv. čl. »Účastník soukromý«, »Obžaloba soukromá«.

5. Hlavní líčení: Státní zastupitelství naplní při hlavním přelíčení nejdůležitější část úkolu svého tím, že se účastní provádění důkazů počínajíc si obezřele a energicky, avšak s druhé strany šetříc pečlivě ohledů náležejících soudu a jeho předsedovi. Zastupitelství státní může k vydání správných rozhodnutí nejlépe spolupůsobiti tím, že má snažiti se návrhy svými zjednati zjednodušení látky líčení, osvětlení a přehledné spořádání materiálu průvodního a za tím účelem postarati se o to, by vypuštěny byly nezávažné body vedlejší, jež odvracejí pozornost od věci hlavní a nepoměrně prodlužují přelíčení. Značné obezřelosti vyhledává účastenství státního zastupitelství v řízení o stylisování otázek, kteréž mají býti dány porotcům; otázky tyto jsou osnovou příštího rozsudku o otázce viny, a úprava jich jest tudíž pro obsah výroku (verdiktu) sama významu neskonale důležitého.

6. V řízení opravném: Státnímu zastupitelství přináleží veškery právní prostředky (stížnost, odvolání, stížnost zmatečná) v duchu ustanovení zákonných; zastupitelství státní může vésti stížnost pro delegování jiného soudu; státnímu zastupitelstvu přísluší právo vésti stížnost při sborových soudech druhé instance, byl-li zamítnut návrh na zavedení přípravného vyšetřování nebo bylo-li nalezeno na zastavení jeho; dále místo má stížnost, jestliže byly jednotlivé věci trestní vyloučeny z řízení trestního, jež se mělo o nich vésti společně, konečně bylo-li nařízeno zrušení vazby nebo uložena určitá suma zajišťovací (§ 114 tr. ř.; pokud jde o právo odvolací, jež v řízení trestním státnímu zastupitelství přísluší, viz čl. » Stížnost zmatečná«, a čl. »Odvolání«).

7. Výkon trestu: Zastupitelství státní má spolupůsobiti při výkonu trestu; zástupce státní, pokud se týká, jeho substitut jest stálým členem výkonné komise trestní v sídle sborového soudu I. stolice. Bylo-li nějakým rozsudkem trestním vysloveno, že má býti odsouzenec po přestálém trestu vypovězen ze země nebo vzdálen z některé nebo ze všech zemí na radě říšské zastoupených, jest povinno státní zastupitelství podati o tom oznámení správci oné země, v níž leží dotyčný soud trestní. Týká-li se vypovězení toliko jediného místa neb okresu, sluší o tom zpraviti nejnižší úřad politický a úřad bezpečnostní (§ 407 tr. ř.). Má-li rozsudek trestní v zápětí propadnutí zboží, vydražených věcí nebo nářadí, nebo zničení a zrušení náčiní nebo jiných předmětů, ztrátu nějaké živnosti nebo jinakých práv a oprávnění, dorozuměti se má v té příčině zastupitelství státní s oněmi úřady, v jichž obor působnosti spadá učiniti potřebná opatření (§ 408 tr. ř.).

8. Obnova řízení trestního: Obnova řízení trestního může býti nařízena po návrhu zastupitelství státního. Doví-li se zástupce státní o nějaké okolnosti, jež může býti důvodem obnovy trestního řízení ve prospěch obžalovaného (§ 353 tr. ř.), povinen jest uvědomiti o tom obžalovaného nebo jinou osobu oprávněnou, nebo sám příslušný návrh učiniti (§ 354 tr. ř.) (srv. též čl. »Obnova řízení trestního« v dodatcích).

9. Náklady řízení trestního. Zde platí zásada, že zastupitelství státní nesmí býti nikdy odsouzeno k náhradě těchto útrat (§ 309 odst. 3 tr. ř.).

V. Pro úřadování státních zastupitelstev vydána byla nař. min. sprav. ze dne 5. května 1897 č. 114 ř. z. následující ustanovení:

Pro úřadování státních zastupitelstev při sborových soudech I. stolice platí od 1. ledna 1898 některá ustanovení jednacího řádu soudů ze dne 5. května 1897 č. 112 ř. z. Jsou to předpisy o podáních (§§ 62—67, 71—75, 79 a 80), úřadování (§§ 82—85, 90, 92, 93, 99, 100), vyhotovení soudních vyřízení (§ 191—193, 199, 200—204, 211, 215), rejstřících (217—222, 252, 254, 256), spisech (261—266, 278, 279, 282 až 284), spisovně (288—294), papíru (328) a o založení a vedení knihy přísah (§ 406 č. 14).

Pro podání na státní zastupitelstvo otevřena jest podatelna, a může při větších zastupitelstvech zřízena býti kniha podací. Věci presidiální zapisují se do denníku presidialního (§ 3 cit. nař.). U každého zastupitelstva vede se rejstřík pro došlá udání (St), rejstřík pro záležitosti tiskové (Ss) a všeobecný rejstřík sběrný (Nst) pro záležitosti, které nelze zapsati do žádného ze jmenovaných rejstříků (§ 4 a 5 cit. nař.).

Ke spisům každého trestního případu náleží též denník, který sluší dle zvláštního formuláře vésti (§ 6 cit. nař.).

O nařízených hlavních líčeních a jich výsledku vedou se záznamy (§ 7 cit. nař.).

C. Funkcionáři zastupitelství státního.

I. Pojem.

Funkcionáři zastupitelství státního jsou ony orgány státního návladnictví při soudech okresních, jimž povšechně přináleží funkce veřejného žalobce v řízení přestupkovém. §§ 87—114 předpisu k řádu trestnímu (nař. min. sprav. ve srozumění s min. vnitra ze dne 19. listopadu 1873 č. 172 ř. z.) obsahují bližší předpisy o funkcionářích zastupitelství státního v řízení přestupkovém. Úkony zastupitelství státního při okresních soudech opatřují:

1. úředníci zastupitelství státního;
2. úředníci úřadů politických a policejních k tomu ustanovení;
3. zvláště k tomu jmenovaní funkcionáři zastupitelství státního a jich zástupcové (náměstkové — § 87 vykon. předpisu).

Ochota, s jakou ministr vnitra propůjčil instituci této jistou část orgánů svých k disposici, pohotovost mužů těšících se neodvislému postavení, kteříž v hojném počtu k službě té se propůjčili, zjednati měly klid a jistotu toho, že zařízení zastupitelství státního může býti schopno života a posloužiti náležitou měrou při provádění zásady obžalovací ve všech stupních řízení trestního; dosud však kýžených výsledků těchto docíleno nebylo, ježto zejména na venkově nenalezli se vhodní orgánové, jež vyhověli by funkcím, kteréž v duchu zákonodárcově jim přiděleny byly.

II. Jmenování funkcionářů zastupitelství státního.

Funkcionářem zastupitelství státního nebo jeho náměstkem může býti jmenován jen ten, kdo požívá plně státoobčanských práv a má žádoucí způsobilost i důvěry hodnost; musí míti dále svoje řádné bydliště v úředním sídle okresního soudu nebo v bezprostřední jeho blízkosti. Jsou pak to

náležitosti, kteréž ku výkonu tohoto úřadu nikterak nepostačují, neboť funkcionář zastupitelství státního má míti i jisté právnické vzdělání a schopnost k tomu, aby dodal plného důrazu zákonu, jejž zastupovati má, a stejnorodým (rovnocenným) byl se soudcem, jemuž státi má po boku jakožto orgán koordinovaný, samostatný. Jmenování přísluší vrchnímu státnímu zástupci, jenž prve dorozuměti se má se správcem země. Je-li kandidát ve službách veřejných, sluší vyžádati si přivolení jeho nadřízeného úřadu. Co se týče osob soukromých, jež funkcionáři státního zastupitelství mají býti jmenovány, mohou zdatné síly jen tehdy vytrvati v této ne vždy snadné službě, dojdou-li u zastupitelstev státních účinné podpory a u soudů uctivého ohledu. Výnos glaserovský svědčící zastupitelstvům státním (srv. svrchu) poznamenává, že mají zastupitelstva státní poučiti takovéto funkcionáře prve, než službu svou nastoupí, o jich postavení v trestním řízení, o základních zásadách řízení trestního, pokud jim znalost toho nezbytna jest, o právech a povinnostech jim přináležejících, o dosahu návrhů jimi učiněných a o podaných prohlášeních a dle potřeby též i o ustanoveních hmotného práva trestního ve všeobecných obrysech, tak aby je dle možnosti uchránila před nepravými kroky. Než při tom maně naskytuje se otázka: Jest ve skutečnosti možno a lze provésti, aby státní zastupitelství prací přetížené mělo ještě čas poučiti a pocvičiti tyto funkcionáře zastupitelství státního v ten způsob, aby nabyli úplného rozhledu v hmotném a formálním právu trestním a vyzbrojeni byli oněmi vědomostmi, jichž nemohli si osvojiti v dosavadním životním postavení a povolání svém? Je vůbec možno, by zastupitelstva státní snad seznámila funkcionáře zastupitelství státního třeba jen s vědou a theorií v té míře, že by vzdělali se za vyškolené, právnické orgány? Dosavádní výsledky zkušeností v té příčině nabytých nejsou valně uspokojující, neboť funkcionáři zastupitelstev státních a to hlavně na venkově zastávají úlohu pasivní, nemohouce chápati se z pravidla oné iniciativy, kterouž přikazuje zákon veřejnému žalobci. I jest náležitá reforma této instituce nejvýše na čase, ač-li má úkol funkcionářů zastupitelstev státních plnou měrou dosti činiti duchu řádu trestního.

K obsazení uprázdněných míst může vrchní státní zástupce vypsati konkurs; při tom však není při volbě své vázán na ony osoby, jež se při vypsání konkursu přihlásily. Žádosti dotyčné podati sluší státnímu zástupci, jenž je po vypršení terminu předkládá vrchnímu státnímu zástupci se svým dobrozdáním. Nelze-li opatřiti úkony státního zastupitelství při některém okresním soudu z toho důvodu, poněvadž té doby není tu orgánu k tomu povolaného nebo mu jakákoli překážka jest závadou, může okresní soudce v naléhavých případech ustanoviti k obstarání oněch úkonů některého svého podřízeného úředníka soudcovského nebo některého způsobilého člena obecního představenstva v sídle úředním a není-li to ani ono možným, může povolati za funkcionáře státního zastupitelstvu přechodně některého jiného muže důvěry hodného. V obou těchto posledních případech dlužno povolaného vzíti v přísahu, ač-li již není ve službách státních. O učiněném opatření dlužno ihned zpraviti zástupce státního. Osoba jmenovaná musí před nastoupením služby své složiti služební přísahu.

III. Úřední povinnosti.

Funkcionáři zastupitelství státního obstarávejtež úřad vládou sobě svěřený dle nejlepších svých sil a s přísnou svědomitostí, poslouchajíce pečlivě

příkazů svých představených a jmenovitě zachovávajíce přísně úředního tajemství. Nesmí pak vzhledem ke službě své od nikoho přijati ani přímo ani nepřímo nijakého daru ani jinak zjednati si nějaké výhody. Přistoupí-li k nějakému politickému spolku, mají to oznámiti zástupci státnímu. Pro orgány státního zastupitelstva u soudů okresních sdělán byl zvláštní úřední návod, jenž doručen byl vrchním státním zástupcům výnosem min. sprav. ze dne 14. února 1874 č. 2191 (§ 96 vyk. předp.).

IV. Právo dohledu.

Právo dohledu nad funkcionáři státních zastupitelstev přísluší zastupitelstvům státním.

1. Rozsah práva dohledu. Za všech okolností povinni jsou státní zástupcové věděti nepřetržitě o chování se orgánů těchto, jež vykonávají funkce obžalobní u okresních soudů. Základem dozoru tohoto jsou měsíční výkazy státnímu zastupitelstvu předkládané; státní zastupitelství přesvědčiž se především o správnosti provedených zápisů a prozkoumejž ve kterékoli době důkladně obsah jejich. Funkcionářové zastupitelstev státních při okresních soudech mají zástupci státnímu po uplynutí každého měsíce zvláštní výkaz zaslati o zahájených případech trestních a o tom, co podnikli. Státní zástupce má výkaz ten zkoumati a zaslati neprodleně zpět s případnými poznámkami nebo pokyny svými (§ 112 vykon. předp.). Tyto výkazy, dále oznámení důležitějších případů trestních a jinakých událostí, předloha všech trestních oznámení, v jichž příčině nebylo soudního opatření podniknuto, ustanovení ústupu na základě vyhraženého přivolení k oněm prohlášením, jež státní zástupcové při funkcionářích činiti musí, a jež nemohou si sami sobě bez závady ponechati — vše to poskytuje státním zástupcům dostatečných prostředků k tomu, aby náležitě řídili a vedli úřední činnost těchto orgánů. Státní zástupcové sděltež s funkcionáři státního zastupitelstva při soudech okresních příhodné pokyny v tom směru, zdali a ve kterých případnostech mají se účastniti osobně úředních úkonů, jež se provádějí v řízení přestupkovém mimo úřední sídlo okresního soudu.

2. Pravomoc disciplinární: Za porušení povinností může státní zástupce vysloviti proti určitému funkcionáři státního zastupitelství ztrátu remunerace jeho až do výše jednoho měsíčního příjmu z ní. Proti výroku takovémuto lze do osmi dnů vésti si stížnost u vrchního státního zástupce; stížnost podati sluší však u státního zástupce. Pro liknavost může funkcionář státního zastupitelství pokutován býti státním zástupcem až do obnosu 5 zl., stížnost místa nemá, avšak sluší nález na pokutu opětně zrušiti, jestliže bylo jednání funkcionáře ospravedlněno; kromě toho může státní zástupce z důvodů zřetele hodných uloženou pokutu prominouti. Vyjdou-li na jevo okolnosti, jež by byly funkcionáře státního zastupitelstva vyloučily z nabytí tohoto postavení nebo dopustí-li se hrubého porušení svých povinností, má jej vrchní státní zástupce ihned propustiti.

V. Obor působnosti.

1. Řízení o trestních oznámeních:

Orgánové státního zastupitelství při soudech okresních přijímejtež došlá oznámení o takových činech trestních, kteréž sluší stíhati nikoli jen ku žádosti účastníkově, a jestliže předložena jsou ústně, poznamenejtež je písemně. Oznámení o přestupcích odevzdejtež neprodleně okresnímu soudu s návrhem na potrestání (§ 451 tr. ř.). Není-li pachatel znám, mají dle

potřeby učiniti přípravná vyhledávání soudem nebo úřady bezpečnostními. Mají-li však orgánové státního zastupitelství za to, že není tu zákonného důvodu ke stíhání trestnímu, založtež došlé oznámení stručně poznamenajíce úvahu svoji k tomu je vedoucí a připojtež akta ku měsíčnímu výkazu, jenž se státnímu zastupitelství předkládá. Zakládá-li oznámený skutek dle jejich náhledu zločin nebo přečin z úřední povinnosti stíhaný, dlužno bez prodlení podati oznámení ono okresnímu soudu (§ 101 vyk. předp.). Vzpěčují-li se orgánové zastupitelství státního zavésti stíhání, mají o tom písemně zpraviti soukromého účastníka (§ 102 vykon. předp.).

2. Návrhy: Jakmile orgánové zastupitelství státního zpraveni byly o osobě podezřelé z určitého přestupku, povinni jsou bez prodlení učiniti návrh na stíhání nebo učiniti prohlášení, že nepodávají návrhu na stíhání. Jestliže splní se podmínky v § 406 tr. ř. naznačené, sluší učiniti návrh, aby vydáno bylo opatření trestní bez předchozího řízení (§ 104 vyk. předp.). Státní zástupce může uložiti orgánům státního zastupitelství, aby upustily od návrhů svých na stíhání učiněných podle § 451 trest. ř. v určitě naznačených případech nebo ve všech případnostech jen za jeho přivolení.

3. Styk se soudem mají orgánové státního zastupitelství vésti, pokud možno, ústně. Návrhy sluší podávati písemně, jestliže soud nepořídí o nich sám listinu. Ve styku se soudem mají si orgánové státního zastupitelství vždy počínati s úctou a vážností soudu přináležející. Při nařízených hlavních přelíčeních zaujmětež místo po pravé straně soudcově a mluvtež se soudem stojíce.

4. Zvláštní oznámení na zastupitelství státní: Každý přestupek zákona tiskového, zákonů o právu spolkovém a shromažďovacím, jakož vůbec každou důležitou událost spadající v obor přestupků sluší nad to ještě zvlášť oznámiti zástupci státnímu a jeho pokynů dlužno vyčkati, neběží-li o opatření neodkladná.

D. Zastupitelství státní vrchní.

Vrchní státní zástupce jest úřední osoba při sborových soudech druhé stolice (při vrchních zemských soudech) pověřená v řízení trestním (srv. řád trestní ze dne 23. května 1873) funkcemi obžalobními a povolaná k dozoru nad veškerými orgány zastupitelství státního (srv. odst. *A* tohoto článku) nalézajícími se v obvodu vrchního zemského soudu u sborových soudů I. stolice a při soudech okresních; vrchní státní zástupce dle stanov vřaděn jest do VI. třídy hodnostní a větším dílem ještě i osobní důstojností vyniká.

I. Obor působnosti.

1. Vrchní státní zástupce má v oboru řízení trestního účastniti se při každé trestní věci náležející v obor působnosti vrchního zemského soudu osobně nebo svým úředně ustanoveným náměstkem (t. zv. »náměstek vrchního státního zástupce«) (§§ 31 a 32 tr. ř.), a po uplynutí každého roku podati zprávu ministru spravedlnosti o trestních věcech během roku toho vyřízených, jakož i o věcech trestních ještě projednávaných, dále o stavu a postupu trestního právosudí a konečně o znamenaných závadách zákonodárství i postupu prací (§ 37 tr. ř. a § 86 vyk. předp. k říz. trest.). Vrchní státní zástupce povolán jest spolupůsobiti jmenovitě při poradě a sdělání usnesení vrchního zemského soudu o vydání (§ 59), a delegaci (62), o stížnostech proti usnesením radní komory (§ 114),

o odporu proti obžalovacímu spisu (§ 210) a proti kontumačním rozsudkům (§ 427), při odvolacím řízení vrchního zemského soudu (§ 294), při odložení trestu vrchním soudem povoleném (§ 401) a při návrzích na žádost o udělení milosti (§ 411), při zmírnění právoplatně přiznaného trestu ve smyslu § 410 tr. ř., při udělení bezpečného průvodu ministrem vnitra (§ 419 tr. ř.), při zavedení stanného práva správcem země (§ 429 tr. ř.) a při zrušení stanného řízení (§ 446 tr. ř.) a rozhodovati o předloze oznámení, jež generální prokuratuře státní zástupcové podávají při zmatečné stížnosti k zachování zákona (§ 33 tr. ř.). Ve smyslu prováděcího předpisu k řádu trestnímu (ze dne 19. listopadu 1873 č. 152 ř. z. § 88) přísluší jmenovati vrchnímu státnímu zástupci po slyšení správce země funkcionáře státního zastupitelství působící při soudech okresních a může je kdykoli zbaviti jejich úřadu neudav důvodu ani nejsa vydán právu stížnosti jejich; jakožto představený všech státních zastupitelstev má k nim dohlížeti a činiti návrhy při osazování kteréhokoli místa v zastupitelství státním. Veškeří úředníci státního zastupitelství podléhají disciplinární právomoci ministra spravedlnosti, co do výkonu této právomoci však podřízeni jsou vrchnímu státnímu zástupci (nař. min. sprav. ze dne 13. srpna 1854 č. 201 ř. z.).

2. V řízení disciplinárním proti soudcovským úředníkům (zákon ze dne 21. května 1868 č. 46 ř. z.) slyšen býti musí vrchní státní zástupce prve, než stane se usnesení o zavedení disciplinárního vyšetřování, pak na sklonku vyhledávání a konečně při ústním jednání. Vrchní státní zástupce oprávněn jest stěžovati si do usnesení soudu, jímž se zastavuje disciplinární řízení a odvolati se z nálezu učiněného soudem v řízení disciplinárním a to v obou případech k disciplinárnímu senátu nejvyššího soudního a kasačního dvoru.

3. Neméně důležitým a neméně zodpovědným jako úkol vrchního státního zástupce v oboru řádu trestního a řízení disciplinárního proti soudcům jest administrativní postavení jeho vzhledem k trestním ústavům nalézajícím se v obvodu vrchního zemského soudu. Veškery ony úřední záležitosti, které až do nejv. rozhodnutí ze dne 16. října 1865 za účelem správy a dozoru v ústavech trestních v jednotlivých zemích korunních přináležely v kompetenci zemských vlád (místodržitelství) spadají nyní výhradně již jen v obor působnosti vrchního státního zastupitelství.

a) Vrchnímu státnímu zástupci svěřeno jest vrchní vedení a vrchní dozor nad trestními ústavy nalézajícími se v obvodu vrchního zemského soudu (nikoli však dohled nad věznicemi zemského soudu, jež podléhají presidentovi soudu zemského, aniž dozor nad věznicemi sborových soudů, jež podřízeny jsou presidentům příslušných sborových soudů) a dále bdíti má nad tím, aby v každém směru vyhověno bylo zákonům a nařízením vydaným ohledně zařízení vězení, zejména pak pokud jde o výkon trestu, zaopatření a zaměstnání trestanců, o domácí práce trestanců, o pracovní mzdu jejich, o správu duší, o vyučování jich, jakož i pokud jde o zdravotnictví. Jakožto přímý dozorčí orgán vrchního zastupitelství státního působí a úřední styk mezi představenstvem trestnic a vrchním státním zástupcem prostředkuje domácí komisař (jímžto ustanoven bývá státní návladní nalézající se v místě nebo v okresu ústavu trestního.).

b) Vrchní státní zástupce sám pak jest oprávněn i povinen kdykoli bez opovědi vyšetřiti trestnici v místě úředního sídla se nalézající a aspoň jednou v roce u příležitosti výroční komise přikročiti k důkladné visitaci. Osobní inspekce trestnic jeho vrchnímu vedení podřízených a ležících mimo jeho sídlo úřední místo má jedině jednou za rok, vyjímaje případy neobyčejné a důležité. S výroční revisí spojiti má výroční raport, při němž slyšeti jest trestance a členy dozorčího personálu i jich prosby a stížnosti; jestliže pak předmět spadá v kompetenci vrchního státního zástupce a dostatečně vyšetřen jest, má ihned rozhodnouti o tom, jinak ale postarati se o to, aby žádost postoupena byla příslušnému úřadu nebo k dalšímu vyřízení se dostala.

c) Vrchní státní zástupce může u příležitosti výroční komise provésti též prohlídku pokladny a požádati jednotlivé funkcionáře ústavu za ústní zprávu o předmětech spadajících v obor jejich. Na základě dat zjištěných během každého roku a seznaných při výroční komisi povinen jest vrchní státní zástupce podati ministru spravedlnosti obšírnou zprávu o stavu trestnic.

d) Vrchní státní zástupce jmenuje v mužských trestnicích pomocné lékaře, učitele, inspektory stráže vězeňské, naddozorce, strojníky a plynomistry a podává ternové návrhy ohledně veškerých ostatních služebních míst v trestnici, v jichž příčině vyhraženo jest jmenovací právo ministerstvu spravedlnosti. Vrchní státní zástupce oprávněn jest poukazovati denní platy pro výpomocné písaře a výpomocné sluhy, pro občasné peněžité výpomoci a remunerace úředníkům, dozorcům a naddozorcům trestnic, jakož zálohy i služného pro úředníky trestnice, kteříž ustanoveni jsou s ročním služným 1500 zl.

e) Vrchní státní zástupce vede disciplinární vyšetřování proti úředníkům trestnic a to sám nebo domácím komisařem nebo přednostou trestnice a jest oprávněn uložiti úředníkům trestnice za nepořádky pokárání jakožto pokutu pořádkovou a při menších přečinech služebních uděliti jim jakožto disciplinární trest písemnou důtku; při těžších služebních přečinech pak oprávněn jest činiti disciplinární komisi při ministerstvu spravedlnosti návrhy na potrestání.

f) Vrchní státní zástupce má v lednu a v červenci každého roku předkládati ministru spravedlnosti návrhy na udělení milosti trestancům chovaným v trestnicích.

g) Vrchní státní zástupce povolán jest též zavésti a vykonati jednání akkordní, offertní a licitační za tím účelem, aby se zajistily předměty zásobní a náčiní, dále topivo a svítivo a jinaké hospodářské potřeby ústavů trestních.

h) Vrchní státní zástupce oprávněn jest povolovati a poukazovati podpory propuštěným trestancům z dotací a nadání k tomu určených, dále schvalovati a potvrzovati smlouvy, kteréž jest v průmyslovém podniku ústavů trestních uzavírati až do jistého obnosu, dále schvalovati po předchozím přivolení ministra spravedlnosti smlouvy nájemní stran budov sloužících k účelům trestnic, jakož i schvalovati smlouvy pachtovní, konečně přivoliti ku znovuzřízení pobořených nebo poškozených budov, konečně dávati přivolení své ku provedení potřebných oprav až do obnosu 1000 zl.

E. Prokuratura generální.

I. Organisace.

Generální prokurator jest podřízen ministru spravedlnosti. Má podati na počátku každého roku ministru spravedlnosti zprávu o trestních věcech

minulého roku vyřízených a ještě nevyřízených, jakož i o stavu a postupu správy soudní a o vadách shledaných v zákonodárství a v řízení uředním (§ 217 tr. ř.). Pro generální prokuraturu byli systemisováni po nejv. rozh. ze dne 15. listopadu 1873 vedle generálního prokuratora tři generální advokáti. Tito jsou oproti nejvyššímu a kasačnímu dvoru soudnímu všeobecně v témž poměru, jako jsou k sobě vrchní státní zastupitelstva a presidia vrchních zemských soudů. I jsou přikázány v duchu výnosu min. sprav. ze dne 23. listopadu 1854 č. 22.633 (jenž právě zmíněný onen poměr upravuje) hospodářské záležitosti generální prokuratury nejvyššímu a kasačnímu dvoru, jemuž podléhá i její kancelářský a služební personál.

II. Všeobecný obor působnosti.

Přelíčení u dvoru kasačního náleží v obor prací generálního prokuratora, jenž při dvoru kasačním zřízen jest (pokud se týká, jeho náměstka). Generální prokurator při dvoru kasačním může však i z úřední povinnosti nebo ke zmocnění ministerstva práv vznésti proti rozsudkům trestních soudů spočívajících na porušení nebo nesprávném použití zákona, jakož i proti jakémukoli nezákonnému usnesení nebo postupu trestního soudu, dověděv se o tom, stížnost zmateční k zachování zákona a to ještě i v té případnosti, když obžalovaný nebo žalobce nepoužili v zákonné lhůtě onoho právního prostředku zmateční stížnosti. Povinností státních zástupců jest předkládati vrchním zástupcům státním ony případy, jež pokládají za vhodny k oné zmateční stížnosti; vrchní státní zastupcové pak posouditi mají, sluší-li případy ty oznámiti generálnímu prokuratoru při dvoru kasačním (§ 54 tr. ř.).

III. Součinnost generální prokuratury při dvoru kasačním:

1. Při řízení o zmatečné stížnosti:

a) Dvůr kasační radiž se o zmatečné stížnosti došlé v duchu § 285 odst. 2. tr. ř. jen tehdy předkem v neveřejném sezení po slyšení generálního prokuratora, jestliže generální prokurator nebo zpravodaj presidentem kasačního dvoru ze středu tohoto tribunálu ustanovený činí návrh na usnesení některé uvedené v §§ 4, 5 a 6 (§ 3 zák. ze dne 31. prosince 1877 č. 3 ř. z. z r. 1878).

b) Při poradě neveřejné o zmatečné stížnosti podané ve prospěch obžalovaného může stížnosti vyhověno býti ihned, pokud k tomu generální prokurator přivolí, jestliže shledá se, že nelze vyhnouti se novému hlavnímu přelíčení, rozhodnutí kasačního dvoru ve věci samé však ještě nastati nemusí (§ 5 cit. zák.).

c) Dvůr kasační má o zmatečních stížnostech předkem rozhodovati v neveřejném sezení po slyšení generálního prokurátora.

d) Při veřejném líčení před kasačním dvorem o nějaké zmatečné stížnosti vystupuje generální prokurátor nebo jeho substitutové (vyjímaje delikty soukromé) buďto jakožto stěžovatel nebo jako odpůrce stěžovatelův a přísluší mu právo vyslovené § 287 tr. ř., aby se totiž ujal slova ku zdůvodnění své stížnosti nebo k odpovědi na výyody odpůrcovy.

e) Jestliže ta či ona strana podala kromě odvolání ještě též zmateční stížnost, rozhoduje kasační dvůr po nebo při vyřízení zmateční stížnosti i o odvolání a to vždy v sezení neveřejném slyšev prve generálního prokurátora (§ 296 tr. ř.).

2. Kasačnímu dvoru rozhodovati sluší i v těchto ostatních případech teprve po vyslechnutí generálního prokurátora:

a) jedná-li se o vydání určitého obviněného dotyčnému cizímu státu (§ 54 tr. ř.);

b) při obnově trestního řízení v případu § 362 tr. ř., jestliže kasační dvůr mimořádnou cestou a nejsa vázán podmínkami v § 353 předepsanými, nařídití chce obnovu trestního řízení ve prospěch osoby odsouzené pro nějaký zločin nebo přečin.

c) Jestliže rozsudek trestní nabude moci práva a pak teprve naskytnou se polehčující okolnosti a sborový soud druhé instance přistoupí k návrhu na zmírnění trestu vyměřeného dvorem kasačním, má předložiti návrh tento dvoru kasačnímu, jenž o něm rozhodne slyšev prve generálního prokuratora s platností konečnou (§ 410 tr. ř.).

d) Jestliže dvůr kasační rozhodl o nějakém rozsudku na základě § 288 č. 3 nebo na základě § 350 odst. 1. tř. ř., sluší podati návrh sborového soudu druhé instance přimlouvajícího se za žádost o udělení milosti kasačnímu dvoru, kterýž pak rozhodne slyšev dříve generálního prokurátora o tom, zdaž onu žádost dlužno zamítnouti, či má-li býti ministru spravedlnosti odporučena (§ 411 tr. ř.).

Zatajení nájemného.

I. Pojem.

Zatajení nájemného nastává, když se nájemné s nájemníky smluvené za určitý byt úmyslně v přiznání (fassi) udá v menším obnosu, než jaký se skutečně pronajímateli platí, nebo se vůbec úmyslně zamlčí. Skutkové znaky zatajení nájemného záležejí tedy v tom, že osoba k fasi zavázaná v tom úmyslu, aby se zákonnému zdanění svému vymkla, nepřizná smluvenou činži nebo části její vůbec nebo nižším obnosem nebo zamlčí zcela nebo z části předmět podrobený dani z nájemného, nebo konečně že osoba dotyčná opomine ve zmíněném úmyslu podati nějaké oznámení, jež jí po zákonu přináleží učiniti. Přijde-li se na zatajení nájemného, musí vlastník za pokutu zaplatiti činži z celého domu nebo z části jeho plným obnosem nebo jen částečně, podle toho, zda zatajení odnášelo se k celému domu nebo k části jeho, či k celé činži či k části činže. Kromě toho sluší však zapraviti pokladně státní i obnos daně na onen celý čas připadající, po kterýž daň se neustále zamlčovala. Poměrný trest postihne i nájemníky, kteříž potvrdili nesprávná přiznání jakožto pravá (§ 11 pat. o dani domovní ze dne 23. února 1820 sb. prov. zák. sv. 47 str. 699 a sv. 48 č. 28, § 45 instrukce o vybírání činže, § 24 poučení pro vlastníky domů).

Od zatajení nájemného sluší však různiti tyto případy:

1. opomene-li se udati činže;

2. nedbalost nezakládající se na úmyslném nebo možném docílení zisku (dek. dv. kanc. ze dne 16. července 1821 č. 1187 sb. prov. zák. pro Dolní Rakousy č. 232, díl 3);

3. příliš nízké přiznání částí obydlí obývaných vlastníkem domu samým;

4. příliš nízké přiznání bytů bezplatně k obývání přenechaných;

5. prokázaný omyl při sdělání přiznání daně činžovní (dek. dvor. kanc. ze dne 22. listopadu 1824 č. 2924 sb. prov. zák. pro Moravu a Slezsko 41 a ze dne 24. prosince 1827 č. 4754);

6. opozděné oznámení opětného používání některého bytu uvedeného jako prázdný, jestliže vlastník domu sám z vlastního popudu ihned pak příslušné oznámení podá (dek. dv. kanc. ze dne 15. května 1826 č. 975 sb. prov. zák. pro Moravu a Slezsko 65).

Případy pod č. 1, 2 a 6 uvedené trestají se však i peněžitými pokutami, kdežto v případech ostatních (3, 4 a 5) má býti vlastník domu přidržán ku správnému udání nájemného a nepropadá při tom žádnému trestu.

II. Podmět činu trestního.

1. Zatajení nájemného dopouští se předkem ten, kdo povinen jest ku přiznání (fasi), resp. kdo povinen jest učiniti předepsané oznámení, tudíž vlastník domu;

2. při svěřenstvích účastník svěřenství;

3. je-li majitelem domu nezletilec neb opatrovanec, ručí za správnost přiznání zákonný zástupce (otec, poručník, kurátor);

4. je-li vlastník domu v konkursu, padá zodpovědnost na správce podstaty konkursní;

5. při domech dělených povinen jest každý majitel děleného domu podati přiznání za svoji část domu a protož zodpověden jest každý za tuto svoji část;

6. při pozůstalosti práví jsou za zatajení nájemného přihlásivší se dědicové, pokud se týká, správce pozůstalosti.

Ve všech těchto uvedených případech vázne však i objekt, dotyčná budova, za dobytelnost obnosu, jenž musí býti následkem zatajení činže zapraven (sc. jako pokuta).

7. Nájemníci, jestliže nesprávné přiznání úmyslně potvrdili za pravé, jelikož jsou povoláni kontrolovati správnost přiznání daně činžovní vlastníka domu a jsou proto spoluvinníky potvrdivše nepravá udání (§ 10 lit. *a*) patentu o dani domovní a k tomu §§. 21—23 *cit.* poučení). Při tom se však předpokládá, že nájemník potvrzující předložené mu přiznání mohl pozorovati nesprávnost přiznání, avšak při potvrzení okolnosti této nevytkl.

8. Udá-li se změna držebnosti, ručí za pokutu činžovní a berní jednotlivý vinník jen pokud jde o ten čas, za který podal nesprávné přiznání (dek. dv. kanc. ze dne 6. října 1843 č. 30.056 a dek. dv. kanc. ze dne 20. června 1841 č. 20.182 sb. prov. zák. pro Dolní Rakousy č. 130).

III. Tresty zatajení nájemného.

Zatají-li někdo nájemné, podléhá dvojímu trestu a to: pokutě činžovní, kteráž záleží z obnosu zatajené činže, a pokutě berní t. j. dvojnásobnému obnosu daně připadající po zákonu na dotyčný berní rok ze zatajeného výnosu činže. Při výměře těchto obou trestů přivedeny buďtež tyto zásady ku platnosti:

1. Z pokuty činžovní vyloučiti jest ony obnosy, jež nejsou předmětem zatajení, ku př. výlohy na plyn a vodu;

2. ku přirážkám nebéře se zřetel;

3. při prázdném bytu platí jako nájemné činže fakticky po dobu pronájmu vybraná a do konce berního roku očekávaná;

4. při domech dočasně od daně osvobozených slouží za základ výměry pokuty činžovní zatajený čistý výnos, 5% dani podrobený (§ 7 zák.

ze dne 9. února 1882 č. 17 ř. z.) a pro výměru pokuty berní rozhodným budiž obnos této dani skutečně ušlý;

5. opomene-li se udati (oznámiti) zvýšení nájemného po podaném přiznání nastoupivší, nastupuje trest předepsaný pro zatajení nájemného.

6. dozná-li berní objekt zkázu (zbořením, požárem, povodní), vyměřiti dlužno pokutu činžovní za rok předcházející zániku objektu onoho plným obnosem, za přítomný rok ale jen svým částečným obnosem, který připadá na dobu počítanou od počátku roku až do dne zkázy tohoto předmětu.

IV. Řízení při vymáhání zatajeného nájemného.

1. K úřednímu jednání příslušným jest berní úřad I. stolice (berní správa, místní komise berní, okresní hejtmanství). Úřad berní zakročiti má nejen po učiněném oznámení, nýbrž i z úřední povinnosti, jestliže se o zatajení nájemného doví.

2. K tomuto účelu slyšeti jest předkem nájemníky, jakož i jinaké svědky, a to všechny ony osoby, ohledně jejichž bytů odůvodněno jest podezření, že nájemné zatajeno bylo, pokud se týká, ony osoby, kteréž v oznámení rovněž podaném výslovně označeny jsou.

3. Shledá-li při výslechu jich, že udání toto správným jest, pokud se týká, zjistí-li se, že přiznání učiněno bylo v obnosu menším, než jaký skutečně má býti přiznán, rozšířiti sluší vyšetřování i na ostatní části domu, resp. na ostatní strany.

4. Svědkové do přísahy vzati býti nesmí, avšak mají býti upozorněni před úřadem na následky nepravdivé výpovědi a mají býti dle dv. dekretu ze dne 26. dubna 1831 č. 1228 vyzváni, aby činíce výpovědi své dbali co nejpřísněji pravdy, což výslovně má býti v protokolu vyznačeno;

5. uchylují-li se údaje nájemníků od přiznání (fase), sluší je najemníkům předložiti a spolu při tom konstatováno budiž, zda-li podpis strany v přiznání daně jest pravým a v kladném případu zjištěno budiž, proč podpis připojen byl přes to, že udání činže jest nesprávno;

6. vyšetřování má se odnášcti ke všem předešlým letům, za které se provésti dá;

7. jeví-li se během řízení nezbytná potřeba místního vyhledávání, jež v řízení o zatajení nájemného hlavně spěje za tím účelem, aby se zjistilo, jaká část činže skutečně vybrané a svědeckým výslechem nebo listinným důkazem zjištěné platí pro části budovy; sluší vyhledání místní provésti dle ustanovení §§ 37—41 instrukce o vybírání daní, avšak s tím obmezením, že místa nemá domlouvání po dobrém, aby se vlastník domu obviněný ze zatajení nájemného pohnul ku poměrnému zvýšení svého přiznání (dek. dv. kanc. ze dne 22. listopadu 1824 č. 2924). Kromě toho přikročí se v řízení o zatajení nájemného k místnímu vyhledávání za tím účelem, aby se existence zamlčeného objektu berního konstatovala a vyšetřil jeho výnos nájemní.

8. Zjistí-li se konaným vyhledáváním, že přiznání jest nízké, tak že odůvodňuje oprávněné podezření že nájemné zatajeno bylo, sluší vyhledávání za účelem vysvětlení předložiti obviněnému vlastníku domu nebo jeho poukazanému zmocněnci; popírá-li však některý z nich správnost údajů některé strany a udání její není již jiným způsobem potvrzeno, dlužno konfrontovati tuto stranu s obviněným, jestliže svědek ochotu svou k tomu projevil, avšak bez ohledu k tomu, zda tomu obviněný chce čili nic. Pokud

jde však o otázku zatajení nájemného vyhledává se konfrontace vlastníka domu se stranou jen v té případnosti, nelze-li zapírajícího vlastníka domu jiným jiným způsobem usvědčiti z nesprávnosti přiznání nájemného (rozh. ze dne 30. září 1893 č. 3277 sb. »Budwinski« č. 7422).

9. Jestliže řízením podán byl nepochybný důkaz o úmyslném zatajení nájemného, dlužno ihned vypočítati pokutu činžovní a berní, daň dodatečnou a rovněž i podíl udavačský a vynésti nález trestní.

10. Proti nálezu trestnímu oprávněn jest odsouzený rekurovati; rekurs podati dlužno do 14 dní u onoho berního úřadu, jenž nález trestní byl vynesl. Druhou a poslední instancí jest zemské finanční ředitelství, pokud se týká, finanční ředitelství, proti jehož rozhodnutí přísluší stížnost ku správnímu dvoru soudnímu. Proti rozhodnutí učiněném o žádosti podané za udělení milosti nemá místa však ani rekurs ke druhé stolici ani stížnost ku správnímu dvoru soudnímu.

V. Odměna udavačů.

Nárok udavače odnáší se ku nájemnému zdaněnému, jež má se zapraviti jako činžovní pokuta (§ 11 patentu o dani domovní). Udání odnášející se jen k pouhým omylům (nedopatřením), nezakládají nároku na nějakou odměnu, ani taková udání, která týkají se jen všeobecného zatajení, neuvádějíce udání zvláštních (dek. dv. kanc. ze dne 16. října 1827 č. 3541 ze dne 24. prosince 1827 č. 4754 a ze dne 16. července 1831 č. 691). Promlčeno-li zatajení nájemného, nemá udavač nároku na odměnu (dek. dv. kanc. ze dne 4. června 1838 č. 2005 sb. prov. zák. pro Moravu a Slezsko sv. 20 č. 41).

Z těchto zákonných ustanovení vychází na jevo, že má udavač nárok na nějakou odměnu jen v té případnosti,

1. když zatajení nájemného jeví se býti trestným;
2. když udání zevrubně jmenuje strany a najaté objekty;
3. když uvede zcela určitě dobu, po kterou zatajení nájemného se dělo;
4. jestliže udání jeho prokáží se býti správnými;
5. jestliže právo trestu se nepromlčelo.

Jestliže některý nájemník nesprávné přiznání nájemného jako správné potvrdil a později sám vystoupí jako udavač, nemá nároku na nijakou odměnu, nýbrž může býti nanejvýš uniknouti jen potrestání. Spoluvlastníci, kteří jsou spoluvinníky v zatajení nájemného, nemají nároku ani na odměnu ani na prominutí trestu, jestliže vystoupí jako udavači (dekr. dvor. kanc. ze dne 3. března 1829 č. 517). Odměna může udavavači teprve tehdy a jen potud býti vyplacena, pokud skutečně pokuta byla zapravena.

VI. Promlčení trestu pro zatajení nájemného.

Lhůta promlčecí obnáší 5 let počítaje ode dne, kdy spácháno bylo zatajení nájemného, pokud se týká, kdy přiznání podáno bylo; daň ze zatajené činže dlužno však vždy dodatečně zapraviti (dek. dv. kanc. ze dne 9. května 1832 č. 1454). Uskuteční-li se promlčení, nemá místo potrestání a za to jest zapraviti jen jednoduchou (nikoli dvojnásobnou) daň ze zamlčené činže (dek. dv. kanc. ze dne 26. května 1838 č. 1897). Onu pětiletou promlčecí lhůtu sluší počítati nazpět od té chvíle, kdy po prvé obeslán nebo vyzván byl obviněný za účelem svého úředního výslechu (výn. min. fin. ze dne 1. června 1854 č. 43.443 věst. č. 44).

VII. Císařským nařízením ze dne 26. prosince 1897 č. 307 ř. z. zajišťuje se podmíněná beztrestnost zatajení nájemného spáchaných před 1. lednem 1898 na základě § 14 státního základního zákona ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z. a to za těchto podmínek:

1. udání učiněná v prohlášeních nebo přiznáních o výnosu nájemného z budov, jež se podati mají na základě zákona ze dne 25. října 1896 č. 220 ř. z. týkajícího se přímých daní osobních, nebo dále okolnosti, kteréž objeví se při odhadech a vyhledáváních prováděných dle tohoto zákona z r. 1896 ohledně skutečné výše tohoto výuosu nájemného, nesmí býti základem trestního stíhání pro zatajení nájemného spáchané před 1. lednem 1898.

2. Podobně nesmí se z podnětů takovýchto dodatečně předepisovati daň činžovní 5% daň z čistého výnosu dočasně osvobozených domů, pokud se týká, nesmí se měniti nijak provedená již výměra naznačených daní, pokud jde o všecka léta předchozí až včetně po rok 1897.

3. Jestliže pro zatajení daně spáchané před 1. lednem 1898 před podáním nebo po odevzdání prvního přiznání předepsaného citovaným zákonem ze dne 25. října 1896 nebo před podáním nebo po učiněném prohlášení ve smyslu téhož zákona došlo nějaké udání již nebo vyšetřování zavedeno bylo, nemá místa stihání trestní, při čemž ovšem v takovýchto případech za účelem vyměření dodatečné daně vyšetřování se nicméně provede, pokud ono první prohlášení neb ono první přiznání osoby ze zatajení nájemného podezřelé obsahuje pravděpobobné udání hrubého nájemného nebo aspoň může se z něho na tento hrubý výnos souditi.

4. K zjištění této okolnosti může berní úřad dle potřeby použíti po rozumu § 258 cit. zákona ze dne 25. října 1896 jakožto průvodního prostředku přísežného výslechu svědků před příslušným okresním soudem za modalit v paragrafu onom uvedených.

Zatykač.

I. Pojem.

Zatykačem (listem zatýkacím) vyrozumívá se veřejná vyhláška některého trestního úřadu, která se vydává oproti prchnuvším nebo nepřítomným osobám, závažně podezřelým z nějakého zločinu, jichž pobyt není znám, s podrobným popisem jejich osobnosti a s pojmenováním zločinu jim za vinu kladeného, při čemž činí se ke všem úřadům a jednotlivým osobám vyzvání, aby osoby ty odevzdali, podaří-li se jim je přistihnouti, úřadu trestnímu, jenž popis osobnosti jejich byl vydal.

Rakouský řád trestní obsahuje ve hlavě 24. (§§ 414, 416—419 a v § 421) pod nadpisem »o řízení proti neznámým, nepřítomným a uprchnuvším« bližší ustanovení o vydání zatykače. Zatykač připouští se po pravidle jen proti oněm, kdož jsou pro zločin závažně podezřelými; jde-li však o přestupek a na zatčení obviněného nemálo záleží, může se s úřady sděliti popis jeho s tím vyzváním, aby učiněno bylo oznámení trestnímu soudu, jenž popis osobnosti vydal, o tom, když by dotyčný dopaden byl. Pro přestupek nějaký nemůže býti zatykač nikdy vydán (§ 452 č. 2 tr. ř.).

II. Vyhotoviti zatykač přísluší radní komoře, v naléhavých případech pak vyšetřujícímu soudci samému. Zatykač vyhotoven býti má dále v té případnosti, když osoba pro zločin uvězněná unikne z vazby vyšetřovací

nebo trestní. Právoplatné dání ve stav obžalovanosti uveřejniti dlužno ve formě zatykače, jde-li o zločin nějaký (§ 421 tr. ř.). Jestliže uprchne osoba a tím může býti veřejná bezpečnost v značné míře ohrožena, musí o tom ihned býti ministerstvo spravedlnosti zpraveno (výn. min. sprav. ze dne 7. prosince 1871 č. 13.769).

III. Obsah a rozšíření zatykače.

V každém zatykači pojmenovati jest zločin, z něhož padlo podezření na obviněného, a co možno nejpodrobněji popsati jeho osobnost, jmenovitě dlužno v zatykači vyznačiti zvláštní znaky, dle nichž dá se obviněný snadno poznati, tudíž jeho zvláštnosti ve vystupování a v jeho obyčejích (na př. kulhavost, šilhání, koktavost a pod.); kromě toho — jak již poznamenáno bylo — sluší k zatykači připojiti žádost svědčící všechněm soudům a bezpečnostním úřadům, aby stihanou osobu vzaly v předběžnou vazbu a dožadujícímu soudu ji odevzdaly. Zatykač má býti dle platných předpisů rozšířen a zejména býti co nejrychleji sdělen se všemi okresními soudy, bezpečnostními úřady a dozorčími orgány v okolí. Dle potřeby sluší též postarati se o další rozšíření a dle okolností dáti vyhlášku do ústředního policejního listu, jakož i do listů veřejných. V nejnovější době bývá zatykač uveřejňován v novinách zvláště rozšířených a k tomu se obyčejně připojuje podobizna stihaného. .

IV. Jako se zatykačem, dlužno naložiti též i s popisem a vyhláškou ukradených nebo uloupených věcí, předmětů spáchaného podvodu, podniknutého padělání veřejných úvěrních papírů nebo mincí. Týká-li se takovýto popis předmětů značnější ceny a takových vlastností, že lze očekávati uveřejněním jejich objevení pachatele samého, nebo zabránění dalšího zla nebo lze se nadíti, že tím zjednáno bude odškodnění tomu, kdo škodu trpí, lze vyhlášení ihned opatřiti. Při popisu padělaných veřejných úvěrních papírů a mincí musí předběžně býti učiněno oznámení sborovému soudu druhé stolice a vyčkati se musí pokynů jeho. Každý povinen jest ihned vrchnosti oznámiti to, čeho se doví o popsaných předmětech.

V. Konečně bývá při zvláště těžkých zločinech (jako jest na př. loupežná vražda, zpronevěření, krádež, podvod stran značných peněžních obnosů) nebo při obecně nebezpečných zločincích přislíbena odměna tomu, kdo zmocní se stihaného a odevzdá jej úřadu nebo přispěje k jeho dopadení; odměnu dává buďto poškozený sám nebo pokladna státní. Zatykač, popis osobnosti, popis odcizených předmětů a pod. odevzdati jest za účelem vytisknutí a dalšího rozšíření nejbližšímu policejnímu nebo politickému úřadu, v jehož sídle nalézá se knihtiskárna; ve zvláště naléhavých případech může výtisk a další rozšíření obstarati soud nebo státní zastupitelství samo (výn. min. sprav. ze dne 22. prosince 1850 č. 16.699). I stráž finanční věnovati má zvláštní pozornost osobám zatykačem stihaným nebo jinak popsaným a, dopadne-li je u vykonávání služby své, povinna jest zatknouti je a odevzdati nejbližší vrchnosti (nař. min. ze dne 15. října 1853 č. 209 ř. z.).

Závady realné (břemena realní).

I. Pojem.

Závadami čili břemeny realními v širším smyslu jsou závady, jež váznou na nemovité věci, přecházejíce na každého jejího držitele, jako na př. hypotéky, služebnosti a zákonná omezení práva vlastnického. Realními závadami v užším smyslu (pozemková břemena, servitium reale, onus reale) jsou závazky k určitému plnění, které lpí na pozemku jako břímě jeho

takovým způsobem, že každý držitel jeho jest zavázán k výkonu tohoto plnění (Unger). Toto plnění může záležeti v dávkách (peněžních a naturálních) nebo v konání (ve službách), tak na př. označuje se reálním břemenem právo požadovati na dočasném držiteli pozemku alikvotní část ovoce na pozemku se urodivšího (rozh. nejv. soudu ze dne 9. února 1881 č. 1046 sb. »Gl. U.« č. 8287), právo držitelů loží v divadle (rozh. nejv. soudu ze dne 22. dubna 1875, č. 3133, sb. »Gl. U.« č. 859). Realní břemena liší se tudíž od služebností tím, že podstata jich nezahrnuje pouze snášení neb opomenutí nějakého výkonu, nýbrž i právo k jistému plnění; jest tedy výměnek, záleží-li v naturálních dávkách, nikoli služebností, nýbrž realní závadou (rozh. nejv. s. ze dne 19. února 1873, č. 1367, sb. 488, rep. níž. 41). Za realní břemena považovati nelze: určité policejní příkazy, jež ukládají dočasnému držiteli pozemku nebo domu jisté plnění (na př. povinnost ubytovací), kanon (dědičný plat) při emfyteusi (násedu dědičném), lenní poplatek při lenním statku, dědičné pachtovné při statku dědičně propachtovaném.

Právní povaha realních břemen byla v teorii nad míru sporna. Brzy kladen důraz jediné na osobní stránku tohoto institutu a realní břímě označováno za pohledávku spojenou s hypotékou, brzy přihlíženo toliko ku věcné stránce tohoto ústavu právního a realní břímě vyhlašováno za pozemkovou služebnost, jejížto obsah záleží v konání. Správným jest pojetí, které má zřetel jak k momentu věcnému, tak i osobnímu, pokládajíc realní břímě resp. právo z něho vznikající za právo, jež samo o sobě a v celku vázne přímo na pozemku a jehož obsah záleží v tom, že oprávněný může žádati jednotlivé positivní plnění na každém držiteli pozemku jako takovém. Právo k jednotlivým positivním dávkám samo jest ryze osobním právem obligačním.

II. Z vylíčené povahy realních břemen vyplývají tyto důsledky (viz Ungrův Systém):

1. Věcná břemena v celku jsou závadou na pozemku. Ta přechází tudíž s pozemkem na každého nabyvatele jeho a nepomine ani při soudní nucené dražbě pozemku.

2. Právo k realnímu břemeni zapíše se jakožto věcné právo do knih (§ 12 knih. zák.) a provede se zápis tím způsobem, že pokud možná určitě vytkne se obsah a rozsah práva, aniž potřebí vyznačiti peněžní hodnotu.

3. Držba k právu realních břemen jest možna.

4. Právo na realní závady přivádí se k platnosti žalobou podobnou žalobě ze služebnosti, zproštění od toho práva žalobou zápůrčí. Zavázaný může se zbaviti jednotlivých dávek pro budoucnost derelikcí pozemku. Za dávky splatné po dobu držení pozemku ručí dřívější držitel jakožto osobní dlužník. Nástupce v pozemek neručí za jednotlivé zadrželé dávky. Každé jednotlivé splatné plnění promlčuje se ve třech letech; právo k realní závadě samo pomine třicetiletým neplněním dávek.

5. Právo realního břemene lpí buďsi na věci (realní právo) nebo na právnické osobě, nadaci, korporaci, aneb jest spojeno s úřadem, s hodností, na př. farou.

6. Každou povinnost nebo plnění vězící na nemovitostech z důvodu děleného vlastnictví lze vykoupiti, a nesmí na příště žádná nemovitost podobným nevykupitelným plněním býti stížena (zák. ze dne 21. prosince 1867, č. 142 ř. z., čl 7). Ve článku »Vyvazení pozemků« vypisuje se

dějinný vývoj povahy pozemků druhdy realními břemeny velice obtížených, jakož i výkup jejich.

III. Nabytí a zánik realních závad.

Realních břemen nabýváme stejným způsobem jako jiných práv věcných, tedy smlouvou, zákonnými předpisy, soudcovým výrokem, obzvláště ve sporech dílčích a posledním pořízením. Taktéž platí všeobecná ustanovení a zásady o zrušení a zániku věcných práv i pro realní závady. Realní břímě v pozemkové knize zapsané přechází na vydražitele nemovitosti exekučně prodané, jenž podle dražebních podmínek přejímá její »břemena«, nehledíc na pořadí jejich (rozh. ze dne 3. prosince 1889 č. 13.799; Manzovy sbírky 4 sv., str. 496). Převezme-li nový nabyvatel realní břemena výslovně v kupní smlouvě, nevzniká tu osobně dlužnický poměr mezi ním a oprávněným k realnímu břemenu (rozh. ze dne 13. října 1886, č. 10.476; časop. »Ger. Zeit.« 1888, str. 28). Knihovní břímě roční číselně určité peněžní dávky budiž založeno ve formě vkladu zástavního práva, nikoli realní závady (rozh. ze dne 20. srpna 1884, č. 9452; sb. 10.136, časop. »Jur. Bl.« r. 1884, str. 519).

IV. Příslušnosť.

Podle jurisdikční normy náležejí žaloby, jimiž kdo se domáhá věcného práva k nemovitému statku, dále toho, že prost jest takovéhoto práva nebo že toto zrušeno jest, před soud, v jehož obvodě leží statek nemovitý. Týká-li se žaloba pozemkové služebnosti nebo realního břemene, rozhoduje o příslušnosti soudu poloha služebného neb obtíženého pozemku (§ 81 jur. nor.). Žaloby o dávky, z nějakého realního břemene zadržené, mohou na držitele obtíženého pozemku vzneseny býti u soudu, v jehož obvodě obtížený pozemek leží (§ 91, odst. 2 jur. nor.).

V. Exekuční řád ze dne 27. května 1896, č. 79 ř. z. nedotekl se dosavádních předpisův o přechodu realních břemen pro účely kostelní a školní na vydražitele nemovitosti (čl. XIV. uvoz. zák.). Není-li k návrhu soudcem s přivolením oprávněného ustanoveno něco jiného, tedy služebnosti, výměnky a jiná věcná břemena, která mají přednost před právem vymáhajícího věřitele, aby byl uspokojen, nebo před jeho právem zástavním, musí vydražitel převzíti bez započtení do nejvyššího podání; avšak taková břemena, která jdou za vymáhajícím věřitelem, musí jen potud býti přejata, pokud podle svého pořadí dojdou uhrazení z rozvrhovací podstaty (§ 150 ex. ř.). Při rozvrhu nejvyššího podání buďte však zrušeny: služebnosti a věcná břemena kromě výměnků, pro které z podstaty rozdělované již nevybývá úplné úhrady; na místo nich nastoupí nárok na náhradu za břímě nepřikázané. Soudce ustanoviti má náhradu, která budiž hotovým zaplacením zapravena podle toho, jak podstata rozdělovaná stačí, v pořadí, které příslušelo zrušenému právu (§ 227 ex. ř.). Soudce podle výsledku odhadu má ustanoviti (§ 144), kterým obnosem vyceněny býti mají služebnosti a věcná břemena neobmezeného trvání, jež vydražitel podle dražebních podmínek a podle výsledku dražby má převzíti do započtení na nejvyšší podání. Při služebnostech a věcných břemenech, které oprávňují k vybírání opětujících se dávek, obnos tento rovná se kapitálu, jehož je třeba, aby z úroků byly zapraveny dávky ode dne příklepu dospívající nebo jejich hodnota peněžní. Obnos, který připadá na břímě vydražitelem přejaté, vydá se vydražiteli. Při služebnostech a věcných břemenech trvání obmezeného, jež vydražitel přejímá do započtení na podání nejvyšší, budiž

kapitál uhrazovací zúročně uložen. Úroky náležejí vydražiteli po dobu, co příslušné břímě trvá (§ 225 ex. ř.). Výměnek, jehož cena 300 zl. nepřevyšuje, prost jest exekuce (§ 330 ex. ř.). Na jiná realní břemena může věřitel exekuci vésti především nucenou správou (§§ 332 a 334 ex. ř.). (Viz čl. Výměnek, Vyvazení pozemků, Pacht dědičný a smlouva o dědičný úrok, Emfyteusis, Služebnosti lesní, Renta doživotní.)

Závdavek.

I. Pojem.

Dle o. o. zákonníka jest závdavek (arrha) onen obnos, který se dává při smlouvě na označení, že smlouva nějaká jest hotova (perfekní) nebo k zajištění, že smlouva uzavřená splnění dojde (§ 908 o. o. z.). Podstatné náležitosti závdavku jsou:

1. Hotovost (perfekce) smlouvy. Závdavek dává se vzhledem ku právoplatně uzavřené smlouvě (rozh. ze dne 11. září 1874 č. 8597, časop. »Gerichtshalle« z r. 1878 č. 2).

2. Závdavek dává se pravidelně při uzavírání smlouvy (rozh. ze dne 1. května 1877 č. 4878, časop. »Gerichtshalle« z r. 1877 č. 89). Smluvený závdavek může se však i s plnými účinky právními dáti po učiněné smlouvě (rozh. ze dne 18. listopadu 1865 č. 2999, sb. »Gl. U.« č. 2115). Jestliže však byla část trhové ceny zaplacena a předmět trhový má býti vydán teprve po zapravení zbytku trhové ceny, nesluší považovati zaplacený onen obnos za závdavek, a kupec není oprávněn — když by předmět trhový jemu vydán nebyl, žádati za dvojnásobný obnos jakožto závdavek, jelikož úmluva i vůle stran směřovati musí na odevzdání závdavku (rozh. ze dne 3. května 1877 č. 7588, časop. »Gerichtshalle« z r. 1878 č. 55). Jestliže se však při uzavírání smlouvy nějaké ihned zaplatí určitý obnos, tedy před dospělostí umluveného plnění, jest obnos tento závdavkem (rozh. ze dne 4. května 1877 č. 4878, časop. »Gerichtshalle« z. r. 1877 č. 89).

3. Na závdavek má příjemce jen tehdy nárok, pokud se týká, onen, kdo závdavek dal, oprávněn jest žádati za dvojnásobný závdavek jen v té případnosti, když vinou druhého kontrahenta smlouva splněna nebyla. I přísluší toto právo jedině onomu smluvníku, jenž úplně nevinen jest, že smlouva splnění nedošla, nikoli však v tom případu, kdy sám zavinil nebo spoluvinen jest toho, že smlouva splněna nebyla (rozh. ze dne 19. května 1870 č. 1503, časop. »Právník« z r. 1871).

4. Každá smlouva (i smlouva předchozí — pactum de contrahendo) může býti závdavkem utvrzena (rozh. ze dne 19. listopadu 1873 č. 10.492).

5. Závdavek záleží z pravidla z jistého peněžitého obnosu; sporno jest, lze-li dáti závdavek i v jiných věcech, jež se hodí k účelu zajištění; tak ku př. hodí-li se k tomu směnečný akcept, cenné věci, cenné papíry atd. Otázce této nasvědčuje rozh. ze dne 8. července 1856 č. 58.141, časop. »Ger. Halle« z r. 1859 č. 20, kdežto rozh. ze dne 1. června 1876 č. 2881, sb. »Gl. U.« č. 6167 konstatuje, že nesluší považovati odevzdání veřejných obligací ku zajištění kupní ceny za závdavek, nýbrž za pouhou kauci, následkem čehož nelze žádati za dvojnásobné vydání jeho.

6. Závdavek může se podržeti, pokud se týká, dvojnásobný závdavek požadovati, jestliže smlouva vinou dotyčné strany vůbec nebyla splněna, nikoli však v té případnosti, když smlouva jen z části uskutečnění došla, neboť pro tento případ nemá o. o. zákonník ustanovení žádného a proto musí se podle § 7 o. o. z. zřetel míti ku zákonným předpisům platícím

o litkupu příbuzném se závdavkem a protož tu platnosti nabývá obdoba § 909 o. o. z.; § 909 o. o. z. stanoví, že ten, kdo smlouvu jen z části splní, nemůže již od smlouvy odstoupiti zaplatě litkup; obdobně nemůže se při částečném splnění smlouvy závdavek podržeti resp. žádati dvojnásobný závdavek (rozh. ze dne 2. července 1873 č. 6347, sb. »Gl. U.« č. 5024). Z téhož důvodu nemůže kupec nějakého zboží požadovati dvojnásobného závdavku, bylo-li sice zboží zasláno, avšak nemá smluvených vlastností, jestliže tedy smlouva jen částečně nikoli zúplna splnění došla (rozh. ze dne 11. března 1857 č. 1966, sb. »Gl. U.« č. 313).

7. Záloha není závdavkem ve smyslu § 908 o. o. z, (rozh. ze dne 5. února 1869 č. 11. 377, sb. »Gl. U.« č. 3276).

8. Požaduje li se navrácení dvojnásobného závdavku, má se nevinná strana spokojiti tím a nemůže na druhém kontrahentu žádati ani splnění smlouvy ani náhrady (§ 908 závěr. věta; rozh. ze dne 13. ledna 1857 č. 236, sb. »Gl. U.« č. 276).

II. Právo obchodní.

1. Článek 285 obch. z. vytýká jako pravidlo, že závdavek musí se vrátiti nebo sraziti, připouští však výjimky na základě místního obyčeje nebo zvláštních úmluv (rozh. ze dne 31. října 1888 č. 12.511, časop. »Ger. Halle« z r. 1889 č. 34; rep. nál. č. 48, rozh. ze dne 18. dubna 1873 č. 2678).

2. Závdavek při obchodech daný propadá jen tehdy, když to bylo výslovně ujednáno nebo obyčejem to jest (rozh. ze dne 6. února 1878 č. 9094). O vrácení závdavku lze žádati v případu nesplnění smlouvy jen tehdy, když druhý kontrahent pro tento případ slíbil vrátiti závdavek (rozh, ze dne 24. srpna 1882 č. 6655).

3. Ustanovení čl. 285 obch. zák. a § 908 o. o. z. o závdavku neodporují si, neboť čl. 285 obch. z. stanoví jako pravidlo, že má býti závdavek vrácen nebo sražen, připouští však z pravidla toho výjimky na základě místního obyčeje. Vedle vydání závdavku lze při obchodech požadovati i náhradu; máť dle čl. 355 a 357 obch. z. kupec právo žádati místo splnění smlouvy náhradu pro nesplnění, kdežto o. o. z. stanoví však, že nevinná strana může místo číselně prokazatelné škody požadovati zaplacení určité sumy ve výši daného závdavku (rozh. ze dne 30. dubna 1885 č. 2612).

Zavodňování (Stavby zavodňovací).

I. Část všeobecná.

Zavodňovací stavby jsou ona zařízení, jimiž se uměle přivádí k zavodňovacím účelům na určité místo voda. Právo vésti vodu z cizího pozemku na pozemek vlastní jest ve smyslu § 407 o. o. z. zvláštní polní služebností, ježto služebnost tato větším dílem slouží zemědělským účelům, ku př. zavodňování pozemků, napájení dobytka, naplnění rybníka atd. Říšský vodní zákon označuje stavby zavodňovací rovněž jako služebnost (§ 15 lit. *b*). Majitel služebnosti oprávněn jest zaříditi si k přivádění vody potřebná vedení, jež k stavbám zavodňovacím jsou nezbytna. K zavodňování slouží po většině zdýmadla a vodovody s potřebnými k tomu rourami, žlaby, jezy, příkopy, kanály, jež mohou se na služebném pozemku položiti.

II. Zákonné podmínky při zřizování staveb zavodňovacích.

1. Je-li třeba v zájmu veřejném odváděti cizí vodu a zříditi zavodňovací stavby s tím spojené — tak tomu bývá jmenovitě tehdy, když osady a obce nemajíce dostatek vody musí požívací právo vodní ku platnosti přiváděti na vodách soukromých — zřizují se stavby vodní cestou vyvlastnění za přiměřenou odškodněnou (§ 16 ř. vod. z.).

2. Mimo tento případ může ten, komu soukromá voda náleží, pokud vody té nepotřebuje a také jí nepoužívá ve lhůtě úřadem mu položené, býti k tomu přidržán, aby ji za přiměřenou náhradu přenechal jiným osobám, jež vody té výhodně použíti mohou (§ 15 lit. *a)* říš. vod. z.). Jakkoli v případnosti této zájem soukromý jest převahou jediným důvodem zřízení zavodňovacích staveb, přece rozhodují tu předůležité národohospodářské ohledy, jichž nemohou úřadové se zřetele svého spouštěti. Z téhož důvodu lze přiměti držitele nemovitostí, by dopustili za přiměřenou náhradu zřízení služebnosti ku svému majetku za tím účelem, by voda jiným náležející sváděna byla z jedné krajiny do druhé přes jejich pozemky, aby na těchto zřízeny byly stavby a díla ku svádění tomuto potřebná (§ 15 lit. *b)* říš. vodn. z.). Zákon má tu patrně na zřeteli takové vodovody, jichž účelem jest umožniti trvalé upotřebení vody na nějakém místě, kde tomu tak dle dosavádního toku vody býti nemohlo aneb umožniti trvalý odtok vody na těch místech, kde voda zhoubně působí. Tomu nasvědčují §§ 32, 39, 41 a 54 českého vodn. zákona, jež výhradně na mysli mají případy, kde zřizované služebnosti sprostředkují trvalý úspěch národohospodářský významných výhod. § 15 lit. *b)* říš. vod. z. nemá tedy místa tam, kde jde jen o to, by umožněna a usnadněna byla oprava a zachování stavby vodní (rozh. soud. dv. práv. ze dne 14. dubna 1882 č. 1373).

II. Obmezení při zřizování staveb zavodňovacích.

Tu platí:

1. zásada, že každý má se při upotřebování vody obmeziti potud, pokud toho žádá míra skutečné potřeby, takže míra tato nesmí býti překročena. Přiměřenost potřeby této neřídí se však naprostou a přísnou nezbytností, nýbrž sluší zde rozuměti onu míru, jíž potřebí jest k dosažení určitého účelu Vždycky však obmezuje se služebnost na panující statek a nelze jí upotřebiti ve prospěch pozemku jiného, byť i témuž vlastníku náležel.

2. Zřízením staveb zavodňovacích nemají býti porušena nabytá práva osob třetích; poškozený může pak žádati za odpomoc u úřadu správního; úřad správní zakročiž však z úřední povinnosti, žádá-li toho zájem veřejný nebo nastane-li případ § 16 říšs. vod. z.

3. Zakládá-li se povolení k nějaké stavbě vodní také na úmluvě mezi interessenty uzavřené, budiž úmluva plným obsahem pojata do schvalovací listiny. Jestliže se udělí povolení do odvolání, buďtež co nejpřesněji vyznačeny ve schvalovací listině ony případy, ve kterých k odvolání dojíti má (rozh. min. orby ze dne 15. ledna 1887 č. 12.579 časop. »Zeitschrift f. V.« č. 39).

4. Míra užívání vody, jak ji úřad politický určí, nesmí nikdy sáhati tak daleko, že by obce a osady za nebezpečí požáru nebo k účelům zemědělským měly nouzi o vodu (§ 20 česk. vodního zákona).

5. Povolené stavby o zařízení buďtež držitelem uvedeny a udržovány v takovém stavu, by pokud možno nevadily odplutí vody a ledu a aby

zbytečně nestěžovaly nebo neohrožovaly ostatní užitky z vod a konečně k tomu hleděno budiž při tom, aby se vodou neplýtvalo (§ 21).

6. Byla-li služebnost přiznána více osobám a nepostačuje-li zásoba vody k uspokojení potřeby všech, rozhoduje dle všeobecných zásad právních priorita nabytí, takže nastati má mezi více stejně oprávněnými poměrné rozdělení.

III. Úřední povolení.

Potřebí jest úředního povolení

1. jestliže zřízení staveb má vliv na vlastnosti nějaké veřejné vody, na běh její nebo na výšku vody nebo mohly-li by býti ohroženy břehy (§ 17 říš. z. vod.). Schválení úřadu živnostenského nějakého podniku nenahražuje nikdy povolení žádoucího ku používání vody ani v té případnosti, když v situačním plánu stavby označeny jsou vodní příkopy. Takovéto povolení musí býti zvláště uděleno (rozh. min. orby ze dne 11. listopadu 1875 č. 8454, časop. »Zeitsch. für Verw.« z r. 1877 č. 30). Jestliže povolení ku stavbě vodní odepřeno bylo z ohledů veřejných, jichž posouzení zůstaveno jest volnému uvážení příslušných úřadů, nemá místa stížnost k soudnímu dvoru správnímu (rozhod. ze dne 7. května 1877 časop. »Zeitsch. für Verw.« z r. 1878 str. 16).

2. Povolení příslušného úřadu nezbytno jest toliko při každém novém používání, jakož i při zřízení nových staveb nebo při každé změně stávajících již staveb, pokud takováto novota má vliv na běh, spád nebo užívání vody (§ 18 říš. z. vodn.), nikoli však tehdy, když mají se jen vykonávati stávající již práva užívací nebo dále má se pokračovati v dosavádních stavbách (rozh. ze dne 15. října 1877 č. 130).

3. I při vodách soukromých vyhledává se povolení toto, jestliže se používáním jich působí nějak na cizí práva nebo na povahu, tok, na výši vody ve vodách veřejných (§ 17 odst. 2 říšs. z. vod.).

4. Obyčejná zařízení, jež musí býti při každém zavodňování luk po právu vykonávaném činěna a obnovována, nelze pokládati za takováto zdýmadla a stavby, jež potřebí mají při kterémkoli zřízení svém (nebo změně své) opětného úředního povolení (rozh. min. orby ze dne 2. října 1878 č. 8357). Hnací stroje a zdýmadla náležejí k oněm stavbám, k nimž vyhledává se i při vodách soukromých povolení úřadu politického (rozh. ze dne 7. listopadu 1883 č. 1900).

IV. Společné používání staveb zavodňovacích.

Za účelem tímto utvořiti se mohou vodní společenstva a to:

a) dobrovolným dohodnutím,

b) na základě usnesení většiny účastníků nařízením příslušných úřadů správních. Nařízení toto může býti vydáno v té případnosti, když stavba chová v sobě nepokryté výhody a když nedala by se účelně provésti, kdyby nepojaly se v to pozemky menšiny (§§ 20, 21; srv. též čl. Společenstva vodní).

V. Dohlédací právo úřadů.

Úřadové povinni jsou vésti vodní knihu, v níž uveden jest účel, rozsah, míra a způsob užívání vodního, udána zařízení, jakož i vyznačeny příslušné služebnosti. Úřadové bdětež nad dodržením podmínek a vystuptež naproti každému poškozování sousedů i veškerenstva.

VI. Práva vlastníka služebného pozemku.

1. Vlastníku služebného pozemku přísluší předkem právo na přiměřenou náhradu škody;

2. právo naléhati na to, aby odkoupen byl od něho celý pozemek, jestliže pozemek stavbou zavodňovací pozbývá příhodné upotřebitelnosti.

3. Prokáže-li se konečně, že stavby zavodňovací nevyhovují zákonným předpisům, nařídiž politický úřad k žádosti vlastníka služebného pozemku osobě oprávněné, aby závadu odstranila, a jestliže by do ustanovené lhůty se tak nestalo, dejž příslušný úřad závadu odstraniti sám na útraty otálejícího. Není pochyby o tom, že když se takováto intervence úřadu dožaduje, úřadové mohou rozhodnutí své vynésti toliko na základě onoho řízení, jež shoduje se s řízením předepsaným dle zákona v té případnosti, když se jedná o povolení staveb ku používání vody (rozh. ze dne 7. červevce 1879 č. 538; ostatně viz čl. Řízení vyzývací v právu vodním, Expropiace v právu vodním).

Závody pobočné (Filialky).

I. Pojem.

Pojem živnostenského závodu pobočného není v zákoně definován. Vyplývá však z významu tohoto označení ve mluvě užívaného. V žádném případě nelze, jak § 40 živn. nov. výslovně nařizuje, sklady nebo jiné místnosti sloužící k uchování zboží pokládati za pobočné závody. Jisto jest však, že závod provozující obchod, který zaujímá v sobě nákup, ukládání, přípravu zboží a zasílání jeho zákazníkům na účet hlavního obchodu, jest pokládati za poboční závod obchodu hlavního, ježto takové obchodování obsahuje všechny podstatné body obchodu tvořícího předmět hlavního podniku (rozh. spr. s. dv. ze dne 10. října 1889, č. 3265, sb. »Budwiński« č. 4871). Jest tudíž pobočními závody vyrozumívati každé živnostenské stanovisko, které jsouc ve spojení s hlavním závodem, sleduje jeho živnostenské účely a podporuje je, a sice způsobem, který se již neuskutečňuje uvnitř rámce práv s živnostenským právem spojených (rozhodnutí spr. soud. dv. ze dne 27. března 1885, č. 273, sb. »Budwiński« č. 2478).

II. Povinnost ohlášení.

Poboční závody jest ohlásiti jak živnostenskému úřadu, v jehož obvodu se zřizují, tak tomu, v jehož rejstříku jest hlavní podnik zanešen, a při koncesovaných živnostech jest vymoci vlastní koncessi pro poboční závod u úřadu prve zmíněného. Jestliže při zamýšleném zřízení pobočních závodů nebo skladů jsou tu okolnosti, které podle předpisu živ. ř. nepřipouštějí vydání živnostenského listu (§ 13), pokud se týče rozdělení koncesse, má úřad zřízení pobočního závodu straně s udáním překážky zakázati. Mimo to má úřad také zde, jedná-li se o nějakou novou provozovárnu předsejíti podle ustanovení třetího odstavce živn. ř. (komissionelní ohledání a schválení) (§ 40 živ. ř).

III. Právo poplatkové.

Ohlášení pobočního závodu u těch úřadů, v jejichž rejstříku hlavní podnik již jest zanesen, podléhá jen obyčejnému kolku z podání (50 kr.), kdežto ohlášení, resp. žádosti za koncesi, jež byly podány u těch úřadů v jichž obvodu se má poboční závod zříditi, podléhají témuž kolku, jako každá přihlašovací žádost svobodné živnosti nebo jako žádost o udělení koncese (nař. fin. min. ze dne 27. listopadu 1860, č. 265 ř. z.). Vyšší

poplatek než kolik obnáší kolek z podání nemůže býti předepsán, tvoří-li pobočné závody nebo sklady jen pomocný obchod stojící v nutné souvislosti s hlavním již zdaněným podnikem a tudíž samostatné předepsání daní místa nemá (nař. fin. min. ze dne 9. listopadu 1889 č. 30.381).

IV. Právo berní.

1. Daň z výdělku jest zpravidla z každé provozovárny zvláště při pobočných a pomocných závodech všeho druhu, z továrních skladů, z rozličných továren podniku některého a t. d. zvláště vyměřiti.

2. Nalézají li se však provozovárny v téže poplatné obci, má býti na ně vypadající daň z výdělku v jednu sazbu pojata; mimo tento případ nastává výjimka ze svrchu naznačené zásady jen tehdy, je-li nesamostatný pobočný závod s hlavním závodem v tak nerozlučném spojení, že zvláštní vyšetření jeho střední výnosnosti jeví se nemožným. V tomto případě jest pobočný závod spolu s hlavním závodem na místě poslednějšího spolu zdaniti, ale společné daně rozděliti jest na jednotlivé závody s ohledem na jejich poměrnou důležitost dle volného uvážení.

3. O tom, jsou-li tu zákonné podmínky pro jednotné zdanění více ústavů, rozhoduje finanční zemský úřad ku návrhu komisí v tomto případě přidělených, nebo ku žádosti poplatníka, která však nejméně 6 měsíců před početím dotyčného zdaňovacího období musí býti podána, a v instanci odvolací, nebo, nalezají-li se jednotlivé pobočné ústavy v rozličných zemích, ministerstvo financí (§ 37 ber. z.).

4. Nenalézá-li se při dolech, továrnách nebo jiných podnicích zařízených ku průmyslové výrobě provozovárna v místě sídla podnikatelova, předepíše se 20% daní vyměřených ze všech daní povinných podniků v obci sídla podnikatelova, ostatních 80% v obci, v níž jest provozovárna.

5. Nalézají-li se provozovárny právě jmenovaných podniků ve více obcích, předepíše se 80procentní podíl vypadající daně v obcích, ve kterých se provozovárny nalézají, dle spolupůsobení jednotlivých provozoven k celkovému výtěžku podniku.

6. Nedá-li se spolupůsobení jednotlivých provozoven vzhledem k celkovému výnosu vyšetřiti, jest za to míti, že tytéž zúčastní se na celkovém výnosu v poměru obnosů užitých zde ku služnému, mzdě a tantièmám (§ 102 ber. zák.).

7. Ve případě, že domácí podnik má pobočný závod v cizině, nelze tuto část podniku v tuzemsku zdaniti, pokud se z něho v cizině podobná daň, to jest výdělková nebo živnostenská daň, vybírá; přece však jest nejméně čtvrtinu daně odpovídající celému podniku v tuzemsku zapraviti. Výkaz o existenci provozoven výrobních míst v cizině, jakož i o skutečnosti (pravosti) a rozsahu zahraničního zdanění má podati poplatník (§ 9, odst. 2 ber. z.).

Závory při železničních.

I. Účel železničních závor.

Vede-li železnice přes veřejné cesty, mosty nebo hráze, mají železniční podniky pečovati o přiměřené jich uzavření a každému úřednímu nařízení v tomto směru vyhověti. Podobně má býti o uzavření železnice postaráno tam, kde veřejná cesta jde přes trať železniční nebo do této ústí, nebo kde vůbec, jako na př. na stanicích, z ohledů veřejných dle nařízení příslušných úřadů jest nutno dráhu uzavříti (§ 10 *d)* žel. zák.

konc. ze dne 14. září 1854 č. 238 ř. z.). Závora má především za účel chodce a povozy na blížící se vlak upozorniti a tudíž sloužiti za znamení, že přechod přes dráhu, pokud jest uzavřena, jest zapověděn. Závora nemusí vůbec býti tak silná, aby každému nárazu odolala (výn. min. obch. ze dne 21. ledna 1873 č. 25.440 z r. 1872).

II. Zřízení a udržování závor.

Přechody přes trať železniční buďtež opatřeny závorami ve vzdálenosti nejméně 12 stop od středu nejbližších kolejí. Nejdéle 5 minut před příchodem vlaku musí býti závory uzavřeny. Deset minut před očekávaným příjezdem vlaku nesmí se již stáda přes dráhu hnáti. Pokud přechody přes dráhu musí býti též osvětleny, stanoví se zvlášť dle místních poměrů (§ 41 žel. dopr. řádu ze dne 16. listopadu 1851 č. 1 ř. z.).

Tažných závor (Zugschranken), kteréž jsou vzdáleny více než 50 m. od stanice hlídače, lze použíti toliko k uzavření cest méně používaných. Železniční hlídači, jichž péči tyto závory jsou svěřeny, musí býti vůbec sto se svého stanoviska je přehlédnouti a nad nimi dozor míti. Tažné závory buďtež opatřeny zvoncem, jímž před jich uzavřením má býti zazvoněno; též se doporučuje, aby zvonec tento byl samočinně zařízen. Závory mají býti tak zařízeny, aby je bylo možno i rukou otevříti a uzavříti, při čemž jest radno signálem zpraviti příslušného hlídače o tom, že zavřená tažná závora rukou byla otevřena. Zvonu a zařízení závor k otevírání rukama není zapotřebí, nachází-li se závora nejméně 7500 m. od nejbližší železniční koleje (§§ 21 a 22 technických úmluv pro stavbu a zařízení hlavních drah ze dne 1. ledna 1889).

III. Přetržení tažných závor tvoří skutkovou povahu zločinu veřejného násilí dle § 85 lit. *c)* tr. z. (roz. kas. dv. s. ze dne 21. února 1888 č. 15.140). Byl-li železniční společností uzavřen v rovině přechod přes dráhu, může ten, jemuž se tím bráni v chůzi nebo jízdě přes dotyčné místo dráhy, podati toliko stížnost ku příslušnému úřadu dozorčímu, nikoli však žalobu soukromoprávní (roz. nejv. s. ze dne 13. srpna 1891 č. 9799). Při krádežích na železnicích a jich příslušenství není použití § 175 I. *b)* tr. z. odvislo od podmínky, že trestný čin mohl míti v zápětí přerušení jízdy na železnici. Odcizení kolejnice, jíž bylo použito jako součástky železniční závory, sluší tudíž rovněž trestati dle zmíněného zákonného ustanovení (rozh. kas. dv. s. ze dne 8. února 1892 č. 15.886).

Zavraždění dítěte.

I. Právo trestní.

Zločinu zavraždění dítěte dopouští se matka, jež své dítko (manželské nebo nemanželské) úmyslně usmrtí při porodu (t. j. od toho okamžiku, kdy se počal akt porodu a ještě nějaký čas potom, pokud totiž trvá onen psychický stav matčin způsobený slehnutím) nebo úmyslným opomenutím pomoci při porodu potřebné dá mu zahynouti (§ 139 tr. z.). Zavraždění dítěte jest ohledně matky jakýmsi privilegovaným způsobem vraždy, neboť pachatelka netrestá se smrtí, nýbrž jen doživotním těžkým žalářem (při pokusu těžkým žalářem od 5—10 let, § 138 odst. 10 tr. z.), byla-li vražda spáchána na dítěti manželském; bylo-li dítě nemanželské, nastupuje v případu usmrcení žalář od 10 do 20 let (při pokusu těžký žalář od 5 do 10 let, § 138 odst. 1 tr. z.), v případu opomenutí potřebné pomoci těžký žalář od 5 do 10 let. Případ takovéhoto opomenutí nastává však jen tehdy, když smrt dítěte nastupuje toliko z té příčiny, že úmyslně bylo

(matkou) ponecháno vlivu okolností, kteréž dle přirozeného běhu věcí ohrožují život každého novorozence (ku př. zakrvácení, nedostatek potravy, zima atd.); jestliže však k těmto příčinám smrti dítěte matkou nezabráněným přibude ještě jiná příčina působící teprve vlivem matky (ku př. matka slehne úmyslně na záchodě, aby dítě v kalu zahynulo), je tu usmrcení a nikoli opomenutí (nál. kas. dv. ze dne 17. prosince 1886, sb. č. 1012). Tento mírnější trest pro zavraždění dítěte stihá matku však netoliko v tom případě, že ona sama dítě usmrtí, nýbrž i tehdy, když má jen spoluvinu na usmrcení dítěte svého způsobeném kýmsi třetím, byť i v jednotlivém případu byl trest na spoluvinu při vraždě ustanovený mírnější (nál. kas. dv. ze dne 19. března 1880 sb. č. 244). Třetí osoby však, kteréž dítko usmrtí nebo se zúčastní usmrcení jeho matkou provedené, nepostihuje onen mírnější trest pro matku stanovený, nýbrž obecný trest, který zákon stanoví na vraždu, pokud se týká na vraždu spáchanou na příbuzných (nál. kas. dv. se dne 19. března 1880 sb. č. 244).

Tatáž ustanovení nacházíme ve voj. trest. zákoně (§ 418) a v trest. zák. pro Bosnu a Hercegovinu (§ 214).

Dle osnovy nového trestního zákona (§ 220) propadá matka usmrtivší úmyslně své dítko trestu káznice v trvání od 1 do 15 let, nebo trestu vězení od 6 měsíců do 5 let.

II. Soudní lékařství.

Vyšetřuje-li soudní lékař mrtvolu novorozeného dítěte a jest podezření, že bylo usmrceno, má předložiti si nejprve otázku, zda dítko přišlo na svět živé čili nic, jelikož zodpověděním této otázky podmíněno jest další vyšetřování konkrétního případu se strany soudu. Lékař, který náležitě dovede pokusmo zjistiti, žije-li určitá osoba čili nic a provádí pokusy tyto s bedlivostí a rozvahou, může ve většině případů s větší nebo menší jistotou, namnoze zcela bezpečně otázku zmíněnou rozluštiti uváživ zevrubně výsledek pátrání i nález obdukční. Ke zkouškám tohoto druhu počítáme předkem pokus o vypláknutí plic a žaludku, kterýžto prostředek soudní lékaři zhusta valně zanedbávají, jakkoli doznati dlužno, že touto zkouškou dle okolností dospěti lze k objevům, kterýchž nelze jiným způsobem docíliti. Neprovedou-li se zkoušky k zjištění životnosti bezvadně, jsou ovšem důsledky vážené z výsledku jich illusorními. S druhé strany jest možno, že sice lékař zkoušky o životnosti správně provedl, avšak z výsledku jich dovodil nesprávný závěrek. Pokročilá hniloba může důkaz o tom, zda dítko dýchalo či nedýchalo, učiniti vůbec nemožným. Ve mnoha případech najdou se právě mrtvoly dítek již v pokročilém stavu hniloby, v jiných případech pak čeká se na rozkaz úřadu ku provedení obdukce, mrtvola dítěte ponechá se bezúčelně ležeti až nastoupí značný stupeň hniloby, kterýž brání řádnému důkazu o tom, zda dítě přišlo na svět živé čili nic. Tomu lze snadno tím se vystříci, že se soudním lékařům pokud možno nejrychleji doručí případný rozkaz od příslušného úřadu. Jen za zcela zvláštních okolností a poměrů, které ponejvíce vyhledáváním se zjistí, může dítko před dokončeným porodem vzduch dýchati. I lze někdy — třeba výsledek zkoušky o životnosti byl negativní — souditi, že dítě se živé narodilo, a to tehdy, když ještě před prvními záchvěvy dechovými dostalo se do nějakého prostředí tekutého nebo řídkého vůbec a tu pak při nastalém dýchání přišly mu do ústrojí nikoli vzduch, nýbrž ony cizorodé hmoty. Při novorozených dětech trvá to druhdy z různých příčin

dosti drahnou dobu, než po porodu počnou dýchati; zemře-li takovéto dítko v této době, vymyká se otázka životnosti nezřídka úplně lékařskému posouzení v případu obdukce. Jsou-li na takovéto mrtvole dětské rány, možno po případě z povahy jich dovozovati, zda dítě bylo živé čili nic.

Stanoviti čas, jak dlouho dítě po porodu žilo, lze někdy nejspíše ještě dle povahy pupku a pupečníku, jakož i dle obsahu střev. Soudní lékař pytvaje mrtvolu novorozence má vždy na mysli míti způsoby možnosti, kterýmiž dá se vysvětliti smrt dítěte před porodem, za porodu anebo po porodu přirozenými příčinami. Zvláštní soudní význam mohou zde míti dle okolností případy, kde nastala smrt udušením z přirozené příčiny, a dále smrt při porodu dle udání náhle rodičku přepadnuvší, jakož i vzácné případy smrti zakrvácením, jehož příčinou byl pupečník špatně podvázaný nebo vůbec nepodvázaný. Nejčastěji vyskytují se tyto případy zavraždění dítěte: usmrcení povstalé poraněním lebky tupým předmětem, při čemž dlužno míti na zřeteli případná poranění podmíněná aktem porodním, jakož i nepravidelný vzrůst kostí, dále možná náhodná takováto zranění po smrti se přihodivší; další případy jsou zabití, usmrcení úderem, šlápnutím na jiné částky těla, kteréž pak většinou spolu s poraněním hlavy se vyskytují.

Usmrcení způsobené pádem těla dětského tím způsobem, že se dítě svrhne ze značnější výšky, následkem čehož povstati mohou smrtelná poranění vnitřní. Násilné zadušení dítěte přikrývkou z měkkých předmětů, ve kterémžto případu zejména dlužno pátrati případně po přirozených příčinách zadušení, jež lze nezřídka jen stíží zjistiti; dále ucpání otvorů dýchacích, při čemž mohou se ukázati odřeniny kůže, stopy po nechtech od prstů, kteréž v řídkých případech mohou býti způsobeny svépomocí rodičky; i tu musí při posuzování případu lékař pečlivě uvážiti, co se mu udává o průběhu porodu; násilné zardousení ucpáním úst a hrtanu prsty nebo jinakými předměty, při čemž povstávají na hrtanu rozsáhlé trhliny; násilné usmrcení uškrcením, zardousením, utopením. Konečně vyskytují se případy zavraždění dítěte, kde jedná se o úmyslné opomenutí potřebné pomoci; sem patří jmenovitě případ, když matka neposkytne novorozenci ochrany před vnějšími škodlivými vlivy nebo když dá mu zahynouti hladem.

Záznam knihovní.

Záznam neboli prenotace jest knihovní zápis, jehož účinkem jest nabytí, převod, obmezení nebo zánik knihovních práv pod výminkou, že nápotomně spraven bude (§ 8 odst. 2 knih. z.). Záznam se připouští, jestliže předložená listina nemá sice veškerých náležitostí potřebných ku vkladu, avšak má všeobecné náležitosti ke knihovnímu zápisu (§ 35 knih. z.).

I. Záznam práva zástavního.

K tomu vyhledává se:

1. Osvědčení pohledávky; osvědčení takové záleží v tom, když na př. v soukromé listině určitému věřiteli pro určitou pohledávku nebo pro určitý úvěr poskytnuto jest právo zástavní (rozh. ze dne 19. srpna 1873 č. 8248, časop. »Ger. Halle« z r. 1874 č. 5). Nastává otázka, může-li se státi záznam práva zástavního na základě směnky opatřené prohlášením, že se pro určitou pohledávku zástavní právo zřizuje. Otázka tato jest sporna; celá řada rozhodnutí nejvyššího dvoru soudního svědčí této otázce kladně (tak zejména rozh. ze dne 25. září 1873 č. 9429

sb. č. 5092, časop. »Ger. Ztg.« z r. 1874 č. 23, časop. »Zeitschr. f. Not« z r. 1874 č. 40; rozh. ze dne 16. července 1875 č. 7530 sb. č. 5797, časop. »Ger. Halle« z r. 1876 č. 3, časop. »Ger. Zeit.« z r. 1876 č. 17; rozh. ze dne 28. října 1875 č. 11.869 dovozující, že přijatí na směnce vyznačené zakládá závazek trassáta zaplatiti směnku, že tedy tím dostatečně pohledávka osvědčena jest); kdežto rozh. ze dne 29. září 1875 č. 10.475 časop. »Ger. Zeit.« č. 7 a rozh. ze dne 9. srpna 1876 č. 8808 časop. »Ger. Halle« z r. 1877 č. 99 zastávají náhled opáčný, ježto prý zřízení zástavního práva v kontextu směnky odporuje povaze směnky, a takováto listina není prý již směnkou, pročež se tím pohledávka neosvědčuje, a tudíž záznam místa nemá. Souhlasiti jest s těmito posledními rozhodnutími, jelikož v právu směnečném dlužno přísně šetřiti té zásady, že smí se do směnky pojati jen to, co náleží dle řádu směnečného k náležitostem směnky, nic více a nic méně a že všechna jiná prohlášení neplynoucí z práva směnečného odnímají směnce vlastnost kontraktu formálného oslabujíce nebo rušíce naprosto jeho platnost. Rovněž nemůže míti místa záznam práva zástavního na základě neformálných nebo promlčených směnek (rozh. květnové z r. 1879 č. 4998 sb. č. 7447, časop. »Zeit. für Not« z r. 1879 č. 28).

2. Osvědčení právního důvodu k právu zástavnímu: Záznam práva zástavního na základě výtahů z knih obchodních může se povoliti jen tehdy, když osvědčen jest i právní důvod práva zástavního (rozh. ze dne 29. října 1872 č. 1114 rep. nálezů č. 25). Dopis, v němž se někdo nabízí ku zajištění jistého dluhu, jest dostatečným osvědčením důvodu právního k zřízení práva zástavního (rozh. ze dne 18. března 1874 č. 2577 sb. č. 5303, časop. »Ger. Halle« z r. 1874 č. 235), a rovněž i písemné prohlášení dlužníka, že chce dáti jistotu celým svým jměním movitým i nemovitým (rozh. ze dne 11. prosince 1873 č. 11.104 sb. č. 5168), podobně i notářský spis hodící se k exekuci, v němž dlužník k zajištění určité pohledávky upíše celé movité i nemovité jmění své (rozh. ze dne 31. března 1875 č. 3257, sb. č. 5677, časop. »Zeit. für Not« z r. 1875). Naproti tomu učiněna byla opačná rozhodnutí v té otázce, zda vyhledává se k záznamu peněžitého legátu (odkazu) zvláštního průkazu o právním důvodu k právu zástavnímu; rozh. ze dne 11. července 1876 č. 7906 sb. č. 6202, časop. »Zeit. für Not« z r. 1877 č. 2, časop. »Ger. Halle« z r. 1876 č. 91 poznamenává, že při peněžitém legátu není potřebí onoho průkazu, kdežto rozhodnutí ze dne 20. listopadu 1877 časop. »Ger. Zeit.« z r. 1878 č. 98 za nutné prohlašuje osvědčení právního důvodu takového i při legátu; s náhledem tímto posledním dlužno souhlasiti na základě jasného předpisu § 36 knih. z., poněvadž tento neposkytuje nijaké opory právní pro náhled, že by při odkazech nastati měla výjimka.

Na základě žádosti doložené pouhou směnkou nelze povoliti záznam ku zajištění dotyčné sumy směnečné, jelikož důvod právní k zástavnímu právu se pouhou směnkou neosvědčuje (rozh. ze dne 9. srpna 1881 č. 9101 sb. č. 8464, časop. »Ger. Halle« z r. 1881 č. 84).

II. Záznam práva zpátečné koupě, práva předkupního a práva nájemního místo má jen v té případnosti, když dostatečně osvědčí se jak existence práva, tak i přivolení ku zápisu jeho (§ 37 knih. z.)

III. Záznam na základě veřejných listin místo má:

1. na základě soudních nálezů první a vyšší stolice, jimiž se sice věcné právo bezpodmínečně přiznává nebo odpírá, kteréž ale nevešly

ještě v moc práva; na základě směnečných platebních příkazů, kteréž ještě nevešly v moc práva, může býti záznam práva zástavního vydobyt toliko cestou směnečné exekuce k zjištění a to jedině u soudce nalézajícího (srv. rozh. ze dne 8. října 1873 č. 9657 sb. č. 5102, časop. »Zeit. für Not« z r. 1873 č. 53; rozh. ze dne 7. ledna 1874 č. 12.743 sb. č. 5215, časop. »Ger. Halle« z r. 1874 č. 9 a ze dne 25. listopadu 1874 č. 12.508); na základě platebního rozkazu vydaného v řízení upomínacím nelze před uplynutím čtrnáctidenní lhůty k odporu vyměřené, jakož i při položeném odporu povoliti záznam práva zástavního (rozh. ze dne 29. března 1876 č. 3890 sb. č. 6081, časop. »Ger. Zeit.« z r. 1876 č. 47).

2. Na základě soudních opatření, jimiž povoluje se záznam jakožto exekuce ku zajištění. Záznam práva zástavního jakožto exekuci k zajištění povoliti lze, pokud běží lhůta ku podání odvolání, i bez předchozího odvolání odpůrcova, je-li sporná věc takové tvářnosti, že vítězná strana potřebí má zajištění takového (rozh. ze dne 31. prosince 1878 č. 14.440 sb. 7791 časop. »Ger. Zeit.« z r. 1880 č. 38; ze dne 30. prosince 1879 č. 14.215 sb. č. 7709, čas. »Zeit. für Not.» z r. 1880 č. 16). Nelze-li vyhověti žádosti za vtělení exekučního práva zástavního pro určitou pohledávku a žadatel neucházel se o exekuci k zjištění, nemůže se ani záznam práva zástavního povoilti (rozh. ze dne 17. června 1874 č. 6287 sb. č. 5399, časop. »Ger. Halle« z r. 1874 č. 56).

Rozhodnutí nejvyššího dvoru soudního jeví podstatně rozdílná mínění v otázce, zda připustiti lze záznam práva zástavního jakožto exekuci k zajištění i v té případnosti, když nebyl podán průkaz o nezbytnosti onoho zajištění. Značný počet rozhodnutí řeší otázku tuto kladně, jiná rozhodnutí zastávají opáčné mínění. Při řešení otázky této nesmí se však se zřetele pustiti ona okolnost, že § 259 knih. z. stanoví v závěrečné větě své výjimku z pravidla, že lze vésti exekuci toliko na základě právoplatného rozsudku, že tedy dlužno výjimky přísně vykládati a důsledky vždy k exekuci zjišťovací, žádá-li se o ni na základě § 259 knih. z., požadovati musí se průkaz o nezbytnosti zjištění.

3. Na základě zakročení veřejných úřadů v oněch případech, kde úřady tyto základem svého oboru působnosti povolány jsou nařiditi z úřední povinnosti zástavní zjištění nároků státní pokladny nebo oněch fondů a ústavů, jež jsou ve správě státu, země nebo některé obce, jakož i náhradních nároků ze správy jmění stojícího pod vrchním opatrováním soudů; tedy ku př. na základě platebních rozkazů úřadů berních, jichž doručení není vykázáno, lze povoliti jedině záznam práva zástavního ku zjištění dotyčných poplatků (rozh. ze dne 4. února 1873 č. 866 sb. č. 4864 časop. »Zeitschr. für Nat.« z r. 1873 č. 25); na základě dožádání politických úřadů možno jedině domáhati se zajištění oněch pohledávek, které k řízení soudnímu se nehodí (rozh. ze dne 24. července 1890 č. 8941, časop. »Ger. Halle z r. 1890 str. 305).

IV. Záznam výmazu.

Složí-li se k soudu obnos dluhu hypotekárního, kteréhož nelze věřiteli zaplatiti z některého důvodu naznačeného v § 1425 o. o. z., nebo vzhledem k němuž věřitel plátci dle § 1422 o. o. z. teprve postoupiti má práva svá, pak předloží-li se úřední listina o soudním složení, místo má záznam za účelem výmazu nebo za účelem převodu pohledávky plátci

(§ 39 knih. z.). K vymožení záznamu ve smyslu § 39 knih. zák. vyhledává se jen předložení úřední listiny o soudním složení, nikoli však spravení jeho (rozh. ze dne 20. listopadu 1877 č. 13.714 sb. č. 6664 časop. »Jur. Bl.« z r. 1878 č. 9). Záznam výmazu pohledávky hypotekární připouští se i jen do výše obnosu složeného ve prospěch hypotekárního věřitele (rozh. ze dne 11. listopadu 1884 č. 12.721 sb. č. 10.249 časop. »Ger. Halle« z r. 1885 str. 267; viz také čl. »Výmaz knihovní«).

V. Spravení záznamu.

Každý záznam zakládá nabytí, převod, obmezení nebo zrušení věcného práva toliko za té podmínky, že bude spraven, a toliko v tom rozsahu, v jakém spraven bude (§ 40 knih. z.). Spravení může se státi:

1. na základě prohlášení hodícího se ku vkladu a učiněného onou osobou, proti které byl záznam zapsán;

2. v případech § 38 knih. z. na základě výkazu o tom, že hodí se již k exekuci zaznamenaný soudní nález nebo právoplatným nálezem příslušného úřadu, jenž povolán jest rozhodnouti o existenci zjištěného nároku;

3. nálezem vyneseným v procesu od příslušného soudu proti oné osobě, proti níž záznam vydobyt byl.

Spravení vydobytého záznamu pro pohledávky eráru právoplatným nálezem úřadu správního není vázáno určitou lhůtou (rozh. ze dne 21. srpna 1883 č. 9644, rep. nál. sv. 1 č. 265; viz též čl. »Žaloba spracovací«).

VI. Účinek záznamu.

Jestliže záznam uznán jest za spravený, budiž k žádosti účastníkově do pozemkové knihy provedené spravení zapsáno po rozumu právoplatného nálezu. Jestliže však záznam za spravený uznán nebyl, budiž na základě právoplatného nálezu k žádosti účastníkově vymazán (§ 46 knih. z.); podobně nařítiti sluší k žádosti výmaz, jestliže záznam není spraven v zákonné nebo prodloužené lhůtě. Byl-li záznam práva vlastnického vydobyt naproti tomu, kdo vtělen jest za vlastníka určité nemovitosti, lze sice povoliti další zápisy i naproti vtělenému i naproti zaznamenanému vlastníku, avšak právní trvání jich závisí na tom, zda záznam práva vlastnického bude spraven čili nic. Bude-li záznam ten spraven, buďtež při zápisu spravení z úřední povinnosti zároveň vymazány veškery ony zápisy, které vydobyty byly naproti vtělenému vlastníku teprve po onom zakročení, k němuž záznam práva vlastnického povolen byl. Jestliže se však záznam práva vlastnického vymaže, buďtež z úřední povinnosti současně vymazány ony zápisy, jež staly se na základě tohoto záznamu.

Ustanovení tato platí i pro ten případ, když byl proti majiteli zástavním právem zjištěné pohledávky vydobyt záznam převodu pohledávky té na nějakou jinou osobu (§ 49 knih. z.). Povolí-li se výmaz zaznamenané pohledávky, dojde současně k výmazu zápisů mezi tím povolených, jako v případě výmazu záznamu práva vlastnického a v případě splněného spravení záznamu výmazu (rozh. ze dne 18. února 1874 č. 734 časop. »Jur. Bl.« č. 87). Rovněž mohou zaznamenati se bez dalšího na nemovitosti nějaké osoby zaznamenané s doložkou § 822 o. o. z. závady dotýkající se předcházejících držitelů oné nemovitosti (rozh. ze dne 29. března 1881 č. 3187 sb. č. 8347 časop. Zeitschr. für Not.« z r. 1882 str. 187, časop. »Jur. Bl.« z r. 1884 str. 104).

Zbabělost (v právu vojenském).

I. Pojem.

Zbabělosti ve vojenské službě dopouští se ona osoba válčící strany, která potíranému vnějšímu či vnitřnímu nepříteli z obavy o svou vlastní bezpečnost neklade odpor v takovém stupni, jaký by dle své služební povinnosti měla a jakého je schopna, či která proti své povinnosti snaží se ujíti osobnímu nebezpečí, neb i pouze slovy či znameními projevuje smýšlení, jež je schopno vzbuditi u jiných ochablost. Zbabělost náleží mezi vojenské delikty, kterými se porušují vojenské služební a stavovské povinnosti; 8. hlavní oddíl voj. tr. z. obsahuje v §§ 243—260 bližší ustanovení ohledně tohoto trestního skutku. Tento delikt trestá se buď jako zločin či jako přečin. Voj. tr. z. vypočítává 9 případů, jež se trestají jako zločin zbabělosti těžkými tresty.

II. Zločinu zbabělství se dopouští:

1. Velitel opevněného místa, přístavu neb oddílu vojska, loďstva, eskadrony, lodní divise, soulodí neb jedné či více válečných lodí:

a) opustí-li opevněné místo či vzdá-li se, aniž kladl dříve nejkrajnější neb pokud možno nejsilnější odpor (§§ 244, 245, 247 voj. tr. z.). Trest: smrt zastřelením;

b) ustoupí-li před nepřítelem a mohl-li své válečné posice hájit po případě obhájit (§ 246 tr. z. voj.);

c) opomene-li zabezpečiti obchodní lodě. V případě *b)* a *c)* jest trest: 1—10 let těžkého žaláře, při zvláště přitěžujících okolnostech dokonce i smrt zastřelením (§ 248 tr. z. voj.).

2. Celá oddělení vojska nebo celé lodní posádky:

a) jestliže proti vůli svého velitele, nekladše odporu, jak bylo jejich povinností, opustí pevné místo, lodi či jiné stanoviště, dají se bez potřeby zajmouti, neb

b) jestliže projevením své zbabělosti přinutí velitele k ústupu neb kapitulaci před nepřítelem (§ 250 tr. z. voj.). Trest: Smrt zastřelením, stihající původce a důstojníky, na něž padá vina a každého desátého dle mzdy, dále ztráta praporu, zařadění v jiné pluky a přesazení na jiné lodi.

3. Jednotlivé vojenské osoby dopouštějí se tohoto zločinu

a) bázlivým opuštěním děla a náboje,

b) vzdáním se s dělem bez nejkrajnější nutnosti, opuštěním potahu neb vůbec věci jemu pro potřebu válčícího vojska svěřené,

c) útěkem z boje, odhozením zbraně, uschováním se neb úmyslným zůstáním po zadu (§ 251 tr. z. voj.). Trest: smrt zastřelením;

d) zločinu toho dále se dopouští, kdo se snaží vyvléci se pod ničemnou záminkou nařízenému postupu proti nepříteli (§ 253 tr. z. voj.). Trest: 6 měsíců — 5 let těžkého žaláře.

4. Projevení bázlivosti trestá se jako zločin, jestliže takové bázlivé nebo nebezpečné řeči

a) se vedou v opevněném, nepřítelem obléhaném místě;

b) na válečné lodi, bojující právě s nepřítelem neb i před započetím boje;

c) jestliže někdo jest přistižen, an chce bez rozkazu velitelova spustiti prapor a konečně

d) jsou-li to projevy, jež jsou schopny vzbuditi kolem rychle se rozmáhající zbabělost (§ 254 tr. z. voj.). Trest: při velikém nebezpečenství

má býti zločinec na místě utracen — jinak odsouzen buď právem stanným či válečným k smrti zastřelením, v případě *d*) však jen tehdy, jestliže zbabělost jím spůsobená v řadech mužstva přivodila útěk nebo vzdání se (§ 255); ve všech ostatních případech: žalář od 6 měsíců do 5 let; důstojníci ovšem jsou spolu zbaveni i hodnosti (§ 256 vojen. trest. zák.).

5. Každý představený, jenž opomene v případech, kde jest okamžité nebezpečí, že mužstvo odepře bojovat proti nepříteli neb že dá se na útěk, vinníka utratiti neb útěku zameziti. Trest: 6měsíční až 5letý žalář (§ 252 tr. z. voj.).

III. Přečinu zbabělství se dopouští:

1. kdo projevuje bázeň, aniž by u ostatních tím byly vyluzeny škodlivé následky a aniž by projev ten mohl za panující doby a okolností přivoditi opravdové nebezpečí; trest: těžký žalář tří až šestiměsíční a dle osobního postavení vinníkova i degradace a propuštění (§ 258 trest. zák. voj.).

2. Kdo rozšiřuje nepříznivé zprávy o průběhu války neb o úspěších neb přesile nepřátelského vojska, čímž může mezi vojskem povstati bázeň. Trest: Je-li již zaujmuta posice proti nepříteli neb postupuje-li se proti němu, vyměřuje se trest dle ustanovení §§ 255 (trest smrti) a 256 (šestiměsíční až pětiletý žalář), jinak však dle § 258 (vězení 3—6měsíční) (§ 259 tr. z. voj.).

IV. § 260 jedná o zvláštním případě zbabělosti, jenž jeví se příbuzným se zločinem vyzvědačství. Dopustil-li se totiž kdo jednání dříve vylíčených v dorozumění s nepřítelem neb s úmyslem, přestoupiti do jeho služeb, podporovati jeho podniky neb vůbec s jinakým zrádným úmyslem, používá se při vyměření trestu ustanovení §§ 191, 327 a 334 tr. z. voj. (trest smrti, event. těžký žalář od 10—20 let).

V. Ustanovení služebního řádu:

Důstojníci a poddůstojníci musí přítrž učiniti všem nepořádkům v boji a povstává-li kolísání, mají upokojovati a povzbuzovati a příkladem osobní zmužilosti a vytrvalosti, dle okolností i povzbuzujícími slovy neb bezohledným použitím násilných prostředků na své podřízené působiti, aby statečně a vytrvale tak dlouho dále bojovali, až by byl dosažen účel boje neb aspoň dle lidských sil stalo se vše možné k jeho dosažení. Kdo v rozhodných okamžicích pronáší zbabělé řeči, zahazuje zbraň nebo náboj, odpírá poslušnost, o své vůli se hledí vzdáliti boje neb drancuje, má býti k odstrašujícímu příkladu bezodkladně utracen buď velitelem vojenského oddělení neb samotným představeným, jenž zakročil či na jeho rozkaz a to vždy přímo před ostatním mužstvem. Kdo byl nucen použíti těchto mimořádných opatření, má o tom učiniti jak možno nejdřív udání u nejbližšího představeného vojenského velitelství (§§ 6 a 63.).

Zboření budov.

I. Příslušnost soudní.

Jestliže nějakému pozemku hrozila se sousedního pozemku škoda možným sesutím, mohl dle práva římského vlastník ohroženého pozemku žádati na vlastníku hrozícího pozemku kauci slibem pojištěnou, že mu eventuelní škodu nahradí (cautio dammi infecti). Nebyla-li pak mu tato jistota (kauce) dána, udílel mu pretor missionem in possessionem (ex primo decreto) hrozícího pozemku a to nejprve za účelem pouhého opatrování

(custodiae causa). A jestliže pak ani vlivem tohoto důrazného prostředku nebyla v přiměřené lhůtě jistota žádaná poskytnuta, uveden byl ohrožený na žádost svou in possessionem ex secundo decreto, kterýmž nabýval právní držby a pretorského vlastnictví ku hrozícímu pozemku. I práv byl tedy vlastník takovéhoto pozemku nanejvýš tímto pozemkem a mohl se derelikcí jeho (opuštěním, vzdáním se) osvoboditi od veškeré povinnosti zjišťovací. Rakouský ob. občanský zákonník obsahuje v předpisu § 343 jisté napodobení oné římské instituce zvané cautio dammi infecti. Může-li totiž držitel nějakého věcného práva dokázati, že hrozí stávající již cizí stavba nebo nějaká cizí věc sesutím a jemu z toho hrozí očividná škoda, oprávněn jest soudně naléhati na zjištění, jestliže již úřad politický nepostaral se o dostatečně veřejnou bezpečnost. Z tohoto zákonného ustanovení vyplývá, že tento prostředek právní:

1. přísluší toliko držiteli nějakého věcného práva k určité věci, kteréž hrozí očividná škoda z nebezpečí sesutí nějaké cizí stavby nebo cizí věci;

2. přísluší jen v té případnosti, když vlastník sám nepostaral se o potřebná opatření.

Nepřísluší tedy tento prostředek právní osobám, kteréž nejsou držiteli práva věcného, ku př. tedy pouhému majiteli jisté věci, nájemníku, prekaristovi a pod. Tento prostředek právní připouští však výhradně jen zjištění proti případné škodě, a nezakládá se jím nikdy právo k tomu, aby cestou soudní nařízeno bylo odstraniti budovu, jelikož co do zboření závadných budov v první řadě povolány jsou úřady stavební jsouce povinny příslušná opatření nařídíti a provésti.

II. Příslušnost úřadů stavebních.

Stavební úřady oprávněny jsou dle jednotlivých stavebních řádů nařídíti zboření budov a to v těchto případech:

1. když stav nějakého domu dává podnět k obavám, že se sesune; tu má stavební úřad neprodleně učiniti opatření nezbytná ku odvrácení nebezpečí. Jestliže příslušné k tomu úřady uznaly za absolutně nutnou úplnou přestavbu takovéto budovy z ohledů veřejných a neuposlechne-li vlastník daného příkazu do lhůty mu položené, budiž soudně zřízeným kuratorem zcizen stavební objekt ve veřejné dražbě s tím závazkem, že bude opětná stavba na základě schváleného plánu provedena do lhůty úřadem vytčené (srv. stavební řády pro Prahu, pro Čechy, pro Vídeň atd.). Tatáž exekuce platí i při domech dělených, pro které stanoven jest zákaz rozdrobení, s tím dalším ustanovením, že spor držitelů děleného domu vedený mezi nimi vzájem o to, jakými kvotami mají přispěti ku přestavbě z veřejných ohledů za nutnou prohlášené nebo k opětné stavbě pobořeného nebo požárem hrozícího domu, nemůže staviti exekuci stavebního příkazu, který jim byl úřadem stavebním uložen (viz nař. ze dne 27. prosince 1856 č. 1 ř. z. z r. 1857). Jestliže stav nějaké stavby nebo části její zavdává obavu před nebezpečím požáru, jest úřad stavební netoliko oprávněn, nýbrž přímo povinen nařídíti zboření a neprodlené znovuzřízení dotyčného objektu. S provedením tohoto příkazu (patrně ovšem jen pokud jde o zboření, nikoli též pokud jde o znovuzřízení) nesmí se snad k vůli nerozhodnutým ještě otázkám práva civilního otáleti (rozh. ze dne 10. ledna 1880 č. 22, časop. »Jur. Bl.« č. 167 z r. 1880). Jakmile stav stavby vzbuzuje obavy před sesutím, může úřad stavební dle volného uvážení svého učiniti opatření k odvrácení nebezpečí potřebná, zejména může na-

říditi zboření budovy a hrozí-li bezprostředně nebezpečí sesutí, naříditi může neodkladné vyklizení a uzavření budovy nebo jednotlivých částí její (rozh. ze dne 22. dubna č. 535 a ze dne 19. října 1881 č. 1384, časop. »Jur. Bl.« č. 166). Právo vlastnické držiteli domu příslušející může býti dle § 125 obmezeno, hrozí-li ze stavu budovy jeho nebezpečí, jen potud, pokud toho žádá veřejný zájem, z čehož vyplývá, že může se jen naříditi nezbytné odstranění závad stavby, pokud se týká, rozboření sesouvající se budovy, absolutně nemusí se však vždycky současně naříditi opětná stavba její. Vůbec předpokládá závazek k opětnému zřízení sesutých budov sám o sobě, že vlastník pozemku nechce raději sesutý objekt vůbec odkliditi (rozh. ze dne 23. listopadu 1881 č. 1704).

2. Úřady stavební mohou odstraniti stavbu vedenou proti stávajícím předpisům a zrušiti každé uchýlení se od stavebních předpisů a od nařízení zvláštních; jest tedy úřad stavební oprávněn naříditi zboření staveb vedených proti předpisům nebo plánům.

III. Ustanovení trestní.

Vlastník nějakého domu nebo budovy nebo ten, komu svěřen byl nad nimi dozor, zavázán jest neprodleně zavolati stavitele nějakého ku prohlídce a předběžnému zabezpečení, jakmile hrozí některá část naznačených objektů sesutím. Zjistí-li se, že této opatrnosti, která dle nálezu stavebních znalců nutnou byla, nebylo dbáno, budiž opomenutí toto — byť i sesutí nenastalo — potrestáno jako přestupek pokutou od 25 do 200 zl. (§ 381 zák. trest., § 649 voj. zák. trest.). Z tohoto nařízení zákonného nelze ukládati vlastníku nějaké budovy zodpovědnost za to, když ještě v době provádění stavby jistému staviteli svěřené vzejde nebezpečí sesutí (rozh. ze dne 20. května 1886 č. 2039, sb. č. 919). Jestliže se stavba skutečně sesula, ale při tom nikdo poškozen nebyl, zvýšena budiž pokuta na 50 až 500 zl. Byl-li však někdo sesutím usmrcen nebo na těle těžce poškozen, nastoupiti má trest dle § 335 tr. z. (t. j. vězení od 1 do 6 měsíců, po případě až do 1 roku — § 382 tr. zák. a § 650 voj. tr. z.).

IV. Osnova nového trestního zákona obsahuje změnu, že takovéto opomenutí jest jen tehdy trestným, opomenou-li se vzdor policejnímu vyzvání opraviti nebo rozbořiti budovy, které sesutím hrozí nebo opomene-li dotyčná osoba (vlastník domu atd.) proti sesutí budovu takovou pojistiti.

Zboží.

I. Pojem.

Výrazem »zboží« rozumí se v širším smyslu každý předmět, jenž jest předmětem obchodu, tedy věcný statek, jenž representuje nějakou cenu; ve smyslu obchodního zákonníka rozumějí se výrazem zboží jen movité věci, jež jsou předmětem obchodu. Obchodní zákonník užívá dále pro zboží i výrazu »statek«, »obchodní statek« a i docela všeobecně označení »věci movité«. Zboží může býti předmětem různých právních poměrů; hlavně vyskytují se v právních jednáních při smlouvách trhových, mohou však býti předmětem i jiných smluv a to zvlášť smlouvy o zápůjčce (§§ 983 a 991 o. o. z.).

Veškerý komplex zboží, jež má kupec ve svém obchodě pohotově, tvoří jeho sklad zboží, jenž jest věcí hromadnou a o němž platí tedy všechny právní důsledky, jež vyplývají z povahy věci hromadné; tak na př.

může vlastnictví skladu zboží přenésti se symbolickým odevzdáním (§ 427 o. o. z.); totéž platí i o právu zástavním (§ 452 o. o. z.); na zboží, jež bylo uloženo ve veřejných skladištích, může býti nabyto právo zástavní pouze indossací a odevzdáním skladního listu (§§ 20 a 25 zákona ze dne 28. dubna 1889 ř. z. č. 64).

II. V obchodě nutno zbožím zabývati se čtverým směrem:

1. Druh: Poněvadž každá smlouva musí býti určitě a přesně uzavřena a předmět smlouvy oběma stranám důkladně znám, jest i při všech smlouvách, jichž předmětem jest nějaké zboží, nutno, aby jeho druh byl mezi oběmi stranami nade vši pochybnost stanoven.

2. Jakosť: Ve příčině jakosti (kvality) t. j. dobroty zboží rozeznáváme několik stupňů: prima zboží t. j. zboží nejjemnější jakosti, jemné, prostřední a hrubé zboží. Není-li ve smlouvě bližšího ustanovení o jakosti zboží, má býti dodáno zboží prostřední jakosti (čl. 335 obch. z.).

3. Míra a váha: Míra a váha zboží jsou předmětem ujednání; možno však smluviti se jen o měrách a váhách zákonem připustěných. Vyskytuje-li se v ohledu tom pochybnost, jest za to míti, že smlouvou byly stanoveny míry a váhy zákonně platící v místě plnění (čl 336 obch. z.).

4. Hodnota čili cena zboží: viz čl. Cena.

III. Dle § 367 o. o. z. jest vyloučena žaloba vlastnická proti bezelstnému držiteli movité věci, jestliže dokáže, že ji nabyl buď veřejnou dražbou či ji koupil od živnostníka k prodeji zboží takového druhu oprávněného, či vůbec od někoho, komu ji žalobce sám svěřil k užívání, schování či s jakýmkoli jiným úmyslem. Taktéž platí ustanovení § 367 o prodeji z volné ruky, provedeném dle § 268 exek. ř. buď obchodním sprostředkovatelem neb úředníkem oprávněným k dražbě či některým výkonným orgánem (§ 269 ex. ř.). Naproti tomu není držitel dle § 368 o. o. z. chráněn, jestliže mohl čerpati podezření o poctivosti svého držení buď již z povahy ukoupené věci neb z nápadně nízké ceny její neb ze známých osobních vlastností svého předchůdce, či dle jeho živnosti neb jiných poměrů. Ustanovení čl. 306 obch. z. jsou pro nabyvatele zboží potud příznivější, že o. o. z. mluví pouze o živnostníku, k tomuto obchodu oprávněnému, tedy o živnostníku, jenž za takového jest uznáván dle platných živnostenských zákonů, pokud tento řádně provádí jím ohlášenou živnost, kdežto čl. 306 na mysli má obchodníka ve smyslu obchodního zákona tedy ve smyslu mnohem širším než o. o. z. Ohledně zástavy ustanovuje § 456 o. o. z., že v případě, kdy cizí movitá věc jest beze svolení majitelova zastavena, má vlastník z pravidla právo žádati ji zpět, leč jest v případech, kdy není přípustna proti poctivému držiteli žaloba vlastnická, povinen buď poctivého majitele zástavy odškodniti neb může vzdáti se zástavy samé a spokojiti se nárokem na náhradu vůči zástavci. Podobné ustanovení, třeba i pro držitele zástavy mnohem příznivější, obsahuje čl. 306 odst. 2 obch. z., jenž nařizuje, že zástava a odevzdání zboží kupcem v jeho vlastní obchodní podnik má v zápětí zánik dříve založeného práva vlastnického či zástavního neb jiného věcného práva k témuž zboží, předpokládaje, že se jedná o poctivého příjemce zástavy neb jeho právní nástupce. Jestliže bylo zboží či jiná movitá věc kupcem získáno v jeho obchod či jemu zastaveno, může býti žalobou vlastnickou jen tehdy zpět požadována, byla-li dříve ukradena neb ztracena.

IV. Vzorky zboží.

Dodání vzorků zboží jest sice nabídkou ku prodeji, netvoří však z pravidla závazný návrh smlouvy trhové (čl. 337 obch. z.). Dojde-li však ke koupi dle vzorku, jest to bezpodmínečné právní jednání, při kterém jest prodavač zavázán, dodati zboží přesně dle vzorku (čl. 340 obch. z.); on je dále povinen, jestliže kupec popírá platnost vzorku, dokázati ji. Vzorky zboží mohou býti i zákonem chráněny; bližší obsahuje čl. Ochrana vzorků.

V. Falšování zboží spočívá v tom, že zboží bývá na oklamání kupce změněno, upravováno a jinak označováno. Obyčejně bývá takové zboží zhusta za nižší cenu dáno v obchod a jako pravému se rovnající označeno, ačkoliv jest buď smíseno s bezcennými látkami, jakosť nebo kvantita jeho zhoršeny, a co do původu paděláno. Nehledě ku peněžní škodě, kterou kupec utrpí, poněvadž si zaopatří často nepotřebné neb aspoň k účelu zamýšlenému se nehodící zboží, jest falšované zboží i ze zdravotních ohledů škodlivé, ba někdy i nebezpečné. Aby se zabránilo falšování zboží, vystupuje zákonodárství proti němu dvojím směrem; trestá každého padělatele a každého živnostníka, jenž obchoduje se zbožím, o kterém ví, že je falšováno; užívání špatných měr a váh jest zločinem podvodu (§ 199 ad *c* tr. z.); falšování nápojů jest trestno dle §§ 403 a 404 a 405 tr. z. Falšování nádob k jídlu a vaření tresce se dle §§ 406 a 408 ad *b*, *c* a *e* tr. z. Připravovati a přechovávati zdraví škodlivého a k lidskému požívání určeného zboží zapovězeno pod trestem dle § 407 (viz i čl. Falšování potravin a Potraviny). Ostatní falšování zboží, jež není určeno lidskému požívání, jest podvodem a trestá se dle toho, zda škoda, která byla způsobena, neb která zamýšlena byla, jest větší než 25 zl., buď jako zločin či přestupek (§ 200 tr. z.).

Vedle toho jest povinností příslušných úřadů, aby přísně prováděly všechny existující zákony a nařízení, směřující ku zamezení falšování zboží; především však má samo kupující obecenstvo toho dbáti, aby při nakupování nebylo klamáno a i dennímu tisku a odbornému časopisectvu dána příležitost otiskováním zpráv pokusných stanic a rozhodnutí úředních spolupůsobiti k tomu, aby toto zlo, vzniklé následkem nezdravé konkurence, hrabivosti a příliš velký úspěch očekávající spekulace, z kořenů bylo vypleněno. Konečně budiž ještě připomenuto, že zvláštní zákony obsahují předpisy, dle kterých se při některých druzích zboží, jež lehko mohou obecenstvo klamati, zavádí omezení obchodu, tak na př. při přípravě umělých vín a polovín, umělých minerálních vod, umělého másla, při průmyslu papírnickém, při zboží hračkářském atd.

Zboží (prohlášení jeho v řízení celním).

I. Pojem.

Aby nařízení celního řádu byla uvedena v souhlas se všeobecnými právními zásadami, bylo třeba především poměr mezi státní správou a tím, kdo zboží v celní území buď vnese, z něho je odveze neb jím proveze, pojímati se stanoviska jednoduchých právních pojmů. Tento poměr jest velmi příbuzný s poměrem smlouvy, zakládající se na obapolném dobrovolném dohodnutí.

Zákon určuje podmínky, za kterých jest dovoleno dovážeti zboží z cizozemska neb je v cizinu posílati a státním územím provážeti. Nikdo však není nucen to či ono opravdu konati. Kdo však tak činí, zavazuje

se též splniti podmínky zákonem stanovené. Aby však dokázal, že tuto závaznost řádně na se vzal, musí interessent projeviti přesně a nepochybně svoji vůli. Jednání, kterým to činí, jmenuje se prohlášení zboží. Prohlášení zboží jest podmínkou a podkladem všech úředních jednání celních úřadů. Musí tedy bezpodmínečně platit pravidlo, že prohlášení zboží má býti dodáno vždy hned jakmile zboží dojde. Zachování pořádku a zamezení podloudnictví nedovoluje tomu, aby na úředních místech a v námořských přístavech trpěno bylo zboží, jež nebylo prohlášeno neb aspoň úřadu oznámeno. Celní úřad stanoví, jakými náležitostmi má býti prohlášení zboží opatřeno, komu přísluší za ně ručit a jaké následky mají nastoupiti, nedbá-li se při nich náležitě předpisů.

II. Všeobecná pravidla.

1. Každý předmět, přenesený přes celní čáru, jenž dle předpisu má býti dodán pohraničnímu celnímu úřadu, musí být jemu opovězen, t. j. prohlášen.

2. Zboží určené k vývozu má býti prohlášeno buď při pohraničním celním úřadu, či při některém celním úřadě uvnitř celního území či na vnitřní celní čáře ležícím.

3. Prohlášení zboží musí se vztahovati ke všem částem nákladu, proto tedy, jestliže jest naloženo zboží clem povinné se zbožím od placení cla osvobozeným, musí se ohlášení vztahovati i na toto poslední (§ 51 cel. a monop. řádu a § 48 úř. zp.).

4. Bez předepsaného prohlášení nesmí býti počato celní řízení (§ 52).

5. Prohlášení má se státi okamžitě, jakmile předmět byl úřadu dodán.

6. V námořských přístavech má býti náklad zboží na přistávších lodích prohlášen nejdéle do 24 hodin po onom okamžiku, kdy loď došla do přístavu neb rejdy, jež k němu náleží.

7. Jestliže přivezou lodi válečné v námořní válce ukořistěné předměty a nejsou-li o nich podána prohlášení, má celní úřad sám z úřední povinnosti prohlášení ta obstarati.

8. Zásilky, jež dojdou poštou, nemají býti pohraničním celním úřadem zadrženy pro nedostatek prohlášení, jestliže jsou náležitě zaneseny v listě poštovního vozu a poštovním vozem mají býti dále dopraveny; naopak mají býti poukázány na hlavní celní úřad, u něhož má být pak předepsané prohlášení provedeno. Všechny zásilky pošty povozné, jež musí projíti některým celním úřadem rakousko-uherského mocnářství, musí býti provázeny při dovozu v celní území neb při průvozu celním územím jedním, při vývozu však dvěmi celními deklaracemi pro potřebu rak.-uherských celních úřadů. Odesílatel jest povinen při zásilkách, jež musí se před odesláním podrobiti celnímu řízení, řízení tomu před poštovním podáním sám dáti podnět (výn. min. fin. ze dne 27. června 1853 č. 448).

9. Stranám jest dovoleno před podáním prohlášení použíti úředních váh, měr a jiných v úřadě se nalézajících zařízení ku přesnému stanovení váhy neb objemu zboží, pokud ovšem lze to provésti bez rušení úředního jednání v úřadě, a to bezplatně, aby se mohla na základě stanovení váhy neb objemu prohlášení přesné vyhotoviti.

10. Kdo zboží podává, může, nemá-li dle předpisů správně vyhotovené prohlášení již s sebou, sepsati je v úřadě nebo prohlášení podati, je-li v případě tom to vhodno a možno, i ústně (§ 48 úř. zp. k celnímu a monop. řádu.).

III. Forma a obsah prohlášení zboží.

1. Každé prohlášení zboží musí všeobecně obsahovati:

a) jméno, přijmění a bydliště odesílatelovo, povozníkovo či lodníkovo a vůbec toho, kdo má předmět dopraviti na určené místo, není-li ovšem zboží určeno k tomu, aby zůstalo v místě celního úřadu, při němž se ohlašuje;

b) místo, kam se má předmět dodati;

c) ustanovení, zda se transport provádí za příčinou dovozu, vývozu či průvozu, neb má-li býti celní řízení úplně provedeno celním úřadem, u kteréhož se ohlášení děje, či přikázáno jinému úřadu;

d) počet a tarifu odpovídající pojmenování vaků a obalů. Poněvadž z pravidla se neurčuje čistá váha zboží, jež se má vyclíti, má býti spůsob balení udán dle pojmenování, jak je předem stanovil celní tarif k určení srážky váhy baliva (výn. min. fin. ze dne 21. prosince 1856 č. 43.670 č. 232 ř. z.;

e) druh a množství dle celního tarifu počítané.

2. Pro zboží, jež dochází přes celní čáru (dovoz a průvoz musí býti udány:

a) Značky a čísla jakož i sazbě odpovídající pojmenování vaků a schránek,

b) prostředky dopravní (počet tažného dobytka a soumarů, vozů, kar, druh plavidel),

c) směr transportu;

d) jméno a bydliště příjemcovo;

e) množství a druh každého vaku a každé schránky;

f) lodní spíže musí býti zvlášt prohlášena.

IV. Druhy celního prohlášení zboží.

1. Z pravidla má býti prohlášení podáno písemně (in duplo) ve dvou exemplářích na předtištěném papíře; buď odesílatel či příjemce či dopravovatel zboží má je vystaviti a podepsati, eventuelně, neumí-li psáti, má u přítomnosti dvou svědků připojiti znamení ruky. Svědky mohou býti i celní úředníci i orgány finanční stráže.

2. Ústní prohlášení:

a) Místní prohlášení jest přípustno.

α) cestujícím a poslům, jež nemají s sebou žádného zboží, určeného pro obchod;

β) při dovozu z cizozemska nebo při všech prohlášeních předmětů, z nichž může býti clo dovozné zapraveno u podružních celních úřadů II. třídy ať množství zboží je jakékoli; o všech ostatních případech pak, jestliže jich množství nepřesahuje počet 20 kusů při dobytku neb clo dovozné, jež má býti za ně zapraveno, nepřevyšuje obnos 15 zl.

Tato ustanovení platí pro všechny celní úřady, ať jsou zřízeny na hranici či uvnitř země, pokud u nich jest podáno již první dovozné prohlášení, jež z pravidla má se hned na hranici předložiti (výn. min. fin. ze dne 6. dubna 1855 č. 163).

γ) Při vývozu z celního území o všech předmětech, jež mohou i při dovozu i při vývozu bez ohledu na množství býti vycleny při pobočných celních úřadech druhé třídy, o ostatním zboží však jen potud, pokud jeho množství není víc než dvojnásobné oproti počtu, určenému za podmínku ústního prohlášení při dovozu.

b) Podání ústního prohlášení: ústní prohlášení zapíše se v úřední kniby a přečte pak tomu, kdo je podává Doplní-li či změní-li podatel při předčítání své prohlášení, má se jeho další udání přesně zapsati a znova jemu přečísti. Cestující a poslové mají zapsaná svá udání v úředních knihách vždy potvrditi svým podpisem nebo, neumějí-li psáti, znamením ruky přede dvěma svědky učiněným. Zápis ústního udání v úřední kniby dle předpisů provedený má pro celní úřady důkaznou moc jako veřejná listina.

V. Ručení za prohlášení.

Ručení to zavírá v sobě závazek, zapraviti uložený celní poplatek a na se vzíti škodlivé následky, jež může přivoditi nesprávnost některého udání prohlášení. Ručení to jest dvojího druhu: věcné a osobní:

1. Věcné ručení jest ono, při kterém nejprve samo zboží, jež jest předmětem celního řízení, ručí za prohlášení.

2. Osobní ručení stihá toho, kdo prohlášení učinil, kdo zboží k úřednímu jednání dodal a příjemce zboží. Jest však otázka, je-li to spravedlivo a nutno, činiti příjemce zboží zodpovědným za jednání třetí osoby, na které neměl žádného vlivu a to s takovou přísností, že mu nezbývá žádný prostředek, jak by se uchránil nezaviněné škody. Příjemce jest tedy zodpovědným za prohlášení zboží jen v tom případě, jestliže prohlášené zboží opravdu přejme neb úřadu oznámí, že chce je přejati; proto má mu býti dána možnost, aby dříve než prohlásí, že zboží přijímá, přesvědčil se o druhu a jakosti zboží osobní prohlídkou jeho.

a) Ručení toho, kdo prohlášení vystavil: Vystavitelem deklarace jest ten, kdo prohlášení podepsal neb ústně přednesl neb ten, kdo je dal plnomocníkem podepsati či ústně přednésti. Plnomocník musí však toho, jehož jménem jedná, určitě udati a prokázati plnou moc, ať byla dána k tomu výslovně či mlčky. Nestalo-li se tak a nevezme-li dodatečně ten, jehož jménem prohlášení se stalo, ručení na sebe, ručí za ně osobně bezprostřední vystavitel, t. j. ten, kdo udal, že jest splnomocněn.

b) Ručení toho, kdo zboží úřadu dodal:

α) Tento jest povinen, jedná-li se o zboží určené k dovozu či ku průvozu, jež musí býti prohlášeno písemně, předložiti a odevzdati vedle prohlášení i nákladní listy jemu svěřené a ostatní papíry o celém nákladu určené ku prokázání nákladu cestou či při odevzdání.

β) Odevzdá-li dodatel zboží prohlášení jemu odesílately zboží svěřená se všeobecným ujištěním, že zboží v prohlášení zaznamenané tvoří celý jeho náklad, ručí jen za počet a jakost schránek a za druh a množství předmětů, jež jsou otevřeny a nezabaleny.

γ) Zadrží-li u sebe listinu nějakou, kterou měl odevzdati a objeví-li se pak v prohlášení nějaká nesprávnost, jež by se byla srovnáním se zadrženou listinou již dříve byla objevila, stává se spoluvinníkem či účastníkem této nesprávnosti a proto mají ho stihnouti toho následky. Celní úřady mají rozkaz, upozorniti dodatele zboží při odevzdání papírů na toto ustanovení a připomenouti mu ony újmy, které ho mohou pro neúplné odevzdání papírů stihnouti.

δ) Správce lodi ručí za správnost lodního prohlášení a udání zboží, jež není určeno k vylodění neb jehož určení není známo.

ε) Dodatel zboží jest oprávněn, jestliže sám nevystavil prohlášení jím samým přinesené, úřad žádati, aby mu prohlášení to bylo přečteno a

tím dána mu byla příležitost upozorniti úřad na nesprávnosti, jež by snad v prohlášení mohly se vyskytovati.

c) Ručení příjemce zboží: Ručení, jak stihá vystavitele prohlášení, přechází při dovozném zboží na příjemce v prohlášení jmenovaného jakmile tento sám neb svým plnomocníkem prohlášenou věc přijme neb úřadu oznámí, že přeje si dodání prohlášeného předmětu. Toto oznámení může býti buď ústní či písemní.

VI. Zvláštní ustanovení pro prohlášení jednotlivých druhů zboží.

1. Prohlášení původu: V prohlášeních zboží, pro které se žádá použití nižší neb obyčejné celní sazby, musí vedle tarifu odpovídajícího pojmenování vloženo býti i označení »výrobek«, jméno dotýčného nejvyšších výhod požívajícího státu a pokud není výhody účastno veškeré zboží i zvláštní výhodu involvující značky, jako na př. »francouzský výrobek«, »hladké plátno« atd. Ku zjištění správnosti udání původu resp. provenience z pravidla postačí průvodní papíry neb faktura (§ 4 předpisu o průvozu k z. ze dne 25. května 1882 č. 47 ř. z.).

2. Předměty cla prosté: Od cla osvobozené cestovní potřeby, předměty náležející ku výbavě osob, stěhujících se následkem provdání do celního území a věci náležející do pozůstalosti, majetek vystěhovalců a jiné dle čl. VIII. a IX. celního zákona cla prosté předměty mají býti, aby vyclení definitivně se odbylo, jakož i aby byly poukázány k jinému úřadu, po kontrole průvodního listu prohlášeny jen jako takové, bez udání čísel sazby, pod která jednotlivé ony předměty spadají — t. j. na př. jako: od vyclení osvobozené cestovní potřeby, vojenské potřeby atd.

3. Zboží pro vývoz určené má se zpravidla prohlásiti jako zboží dovozné.

4. Zboží, které dojde do celní stanice z cizozemska drahou, musí býti opatřeno prohlášením odesílatelovým, které má se připojiti, jestliže definitivní odevzdání zboží neděje se na hranici k dotýčným nákladním listinám. Tato prohlášení, jež mají zvlášť obsahovati přesná udání o váze a druhu zboží, mohou býti jednoduše vyhotovena na obyčejném papíře, v řeči odesílatelově a dle platných ustanovení doplněna či opravena (§ 5 cit. nař.).

5. Prohlášení zboží složeného: Složené zboží, jež nenáleží mezi zboží krátké, nebo není jinak v sazbě zvlášť obtíženo, má býti klassifikováno dle své hlavní součásti, t. j. dle materialu oné součásti, jež dodává zboží hlavní povahu jako zboží buď dřevěnému, skleněnému, kamennému, železnému, kovovému, hliněnému atd. V pochybnosti má se vyclení díti dle součásti výše obtížené (§ 6 cit. nař.).

6. Prohlášení množství zboží má se díti dle oné míry, jež v sazbě jest při dotýčném čísle předepsána. Množství má býti udáno při zabaleném zboží za příčinou dovozného vyclení neb dalšího poukázání pod kontrolou průvodního listu pravidelně pro každý nákladný kus (collo). Jestliže jest v jednom nákladovém kuse pohromadě zbaleno zboží, jež podléhá různé sazbě, musí býti udáno množství každého druhu zboží, při němž se clo vyměřuje dle váhy, čistou váhou svou. Při zboží, jež nepodléhá většímu clu než 1 zl. 50 kr. za 100 kg., jest stejného druhu a dochází ve větších zásilkách, může býti, jestliže hned a najednou k dovoznému vyclení se předkládá, prohlášen úhrnný počet nakládových kusů

a úhrnná váha zboží. Toto summární udání váhy nevylučuje však převážení na zkoušku, není-li ku prohlášení přiloženo ještě zvláštní výslovné vypočtení váhy.

VII. Prohlášení obalu.

Obal má býti prohlášen přesně dle onoho pojmenování, jaké mu náleží se zřetelem na ona pojmenování, jež jsou v celním tarifu ku stanovení srážky váhy obalu předem sestavena, tedy jako sud, bedna, koš, balík neb, jestliže se naň nehodí žádný z těchto výrazů, svým psaným jménem, na př. tedy jako: kufr, konvice, láhev atd. Dále, jsou-li balíky dvojnásobně obepjaty, ve kterémžto případě jest pro ně stanovena srážka váhy obalu více než 4procentní, má to býti v prohlášení zvlášť poznamenáno.

VIII. Prohlašovací rejstřík.

Tento jest určen k summárnímu zanesení oněch nákladů zboží, jež při přechodu přes celní čáru buď bezprostředně nebo přes některé opovědní místo dojdou celního úřadu, aby zde byly podřízeny na základě písemního prohlášení původnímu celnímu řízení.

1. Zboží dovozné, o němž se činí ústní prohlášení, pak zboží, jež jest určeno pro vývoz neb k poukázání v tuzemském obchodě po moři nebo přes cizozemské území vedeném, dále zboží, jež při úřadě již dříve v jiném předběžném rejstříku bylo knihovně zapsáno, nemusí býti zaneseno v deklarační rejstřík, nýbrž hned do onoho rejstříku, do kterého dle svého určení náleží.

2. Prohlašovací rejstřík vedou proto jen pohraniční celní úřady a ony celní úřady uvnitř země, k nimž následkem zvláštních ustanovení dochází zboží v obchodě pro ten případ označeném, pouze s listem opovědním.

3. Každý náklad zboží zanese se v tento rejstřík summárně pod vlastním běžným číslem, každé jednotlivé prohlášení zboží opatří se však na obou exemplářích tímto běžným číslem, dříve než se předsevezme nějaké jiné úřední jednání. Současně slouží prohlašovací protokol i ke knihovnímu zanesení oněch písemných prohlášení, na základě jichž uděluje se povolení k vyložení či naložení zboží na pohraničním vodstvu. Udělení tohoto povolení má se zanésti v rubrice »poznámka«.

4. Po ukončení skládání či nakládání má býti povolení v případech, kde nemá sloužiti s prohlášením jako doklad jiného rejstříku připojeno k prohlašovacímu rejstříku.

IX. List prohlašovací (deklarační).

Tímto názvem označí se onen exemplář písemného prohlášení dovozného či vývozného zboží, neb onen exemplář písemného prohlášení pro záznam pastevního či tažného dobytka, zboží appreturního a mlecích předmětů, jež se vydává straně s úředním potvrzením o provedeném celním řízení.

X. Ustanovení trestního zákona důchodkového.

Desátý hlavní oddíl I. dílu obsahuje v §§ 277—308 trestní pravidla ohledně nesprávností v prohlášení zboží:

1. Druhy trestných nesprávností:

a) byl-li některý předmět, jenž měl býti udán, úplně zamlčen neb byl-li udán předmět, jenž ve skutečnosti mezi nákladem nebyl;

b) byl-li druh neb tvar zboží udán jiným pojmenováním, následkem čehož sazba jinak byla vyměřena, než jak by byla naň připadla dle sku-

tečné jakosti předmětu neb byl-li by předmět, jenž podléhá vyclení neb jest zakázán, buď ušel placení poplatku či vymkl se zákazu;

c) nebylo-li množství zboží nebo počet vaků a obalů udáno shodně se skutečným stavem předmětu prohlášení;

d) při předmětech, jež se prohlašují dle počtu zapřaženého tažného dobytka nebo dle počtu obtěžkaných soumarů či dle počtu kusů, dlužno každý rozdíl mezi udaným a vskutku došlým množstvím pokládati za trestnou nesprávnost v udání množství.

e) při všech ostatních předmětech pokládá se beze zřetele ku vyměření poplatků a beze zřetele k okolnosti, zda náležejí mezi zboží z obchodu vyloučené či nic, jen onen rozdíl za trestnou nesprávnost, který

α) dostupuje či převyšuje při prohlášení, sepsaném z podnětu odeslání či přenechání kontrole podléhajícího zboží za účelem kontrolního řízení, dvě procenta;

β) ve všech ostatních případech pak pět procent udaného množství, ať již tento rozdíl jest vlastně přebytkem či nedostatkem (nař. praes. dv. s. ze dne 3. března 1836 č. 5996).

2. Tresty:

a) Nesprávnost prohlášení ku poukázání nevycleného cizozemského zboží tresce se:

α) jako podloudnictví, jestliže se dotyčný předmět zamlčí, neb druh a tvar zboží se nesprávně prohlásí neb se udá menší množství;

β) udání nedodaného na úřad předmětu neb udání většího množství, než jaké opravdu tu jest, tresce se dvojnásobným až čtyřnásobným poplatkem cla dovozného z předmětu neb z množství za dodané prohlášeného neb dvoj- až čtyřnásobným poplatkem, jaký vyplývá na onu část, o kterou více udáno nad skutečný stav, po případě polovinou až dvojnásobným obnosem udaného dovozného cla, jestliže nesprávnost byla objevena hned úřadem, u něhož zboží bylo prohlášeno neb je-li z okolností patrno, že nebylo míněno ani důchodek zkrátiti ani přestoupiti (§ 280 tr. z. důch.).

b) Nesprávnosti prohlášení při obchodech, nepodléhajících clu, trestají se při dovozu a vývozu jako podloudnictví, stalo-li se nesprávné udání druhu neb jakosti zboží, nebo bylo-li udáno větší či menší množství při dovozu, než jaké opravdu dovezeno, kdežto udání většího množství při vývozu trestá se jako pokus podloudnictví (§§ 281 a 282 tr. z. důch.).

c) Trestem se dále stihají: nesprávnosti ve složení prohlášení (§ 286 tr. z. důch.), při prohlášení kontrole podléhajícího zboží, jestliže kontrole podléhající předmět udá se jako kontrole nepodléhající neb udá-li se nesprávně množství kontrole podléhajícího zboží (§ 287 tr. z. důch.), nesprávnosti v lodním prohlášení neb v udáních, jež nutno podati o lodích (§ 289 tr. z. důch) a konečně nepřesnost berních udání v uzavřených místech (§ 290 tr. z. důch.).

3. Základní ustanovení trestná:

a) V případech, kde má býti množství zboží udáno současně dle dvojího či ještě četnějšího měřítka, zvláště za účelem poukázání cizozemského nevycleného zboží, má nastoupiti trest za nesprávná udání množství, třeba se tato nesprávnost jen na jedno měřítko omezovala, množství pak dle ostatních měřítek bylo správně udáno, na př. má-li býti současně udána hrubá váha (sporco) i čistá váha (netto) a jedna z nich je udána správně a druhá nesprávně (§ 291 tr. z. důch.).

b) Stala-li se nesprávnost udání množství vedle onoho měřítka, dle kterého se měří dávka, jež má být podkladem trestu neb dle kterého se pokud se má trest stanoviti dle ceny předmětu, určuje jeho cena, má býti trest stanoven na základě oné části zboží, která odpovídá poměru odkryté nesprávnosti ku veškerému množství, takže na př. je-li v prohlášení o poukázaném zboží, z něhož se má dovozné clo platiti dle čisté váhy, čistá váha sice správně a pravdivě udána, naproti tomu však hrubá váha jest udána o desetinu menší, než ve skutečnosti jest, má býti za měřítko stanovení trestu vzato dovozné clo za desátý díl správně udané čisté váhy (§ 292 tr. z. důch.).

Zboží cla prosté.

I. Pojem.

Za zboží cla prosté považují se všeobecně ve smyslu řádu celního a monopolního (§ 16) ony předměty, kteréž nepodléhají ani clu dovoznímu ani clu vývoznímu, a jichž se ani netýká zákaz dovozu, vývozu nebo průvozu; avšak zboží cla prosté rozlišuje se ve zboží podmínečně a bezpodmínečně prosté. Bezpodmínečně cla prostými jsou ony předměty, kteréž celní tarif jako takové výslovně vyznačuje; podmínečně cla prostým jest ono zboží, kteréž celní tarif a uvozovací zákon k celnímu tarifu označuje jako prosté cla za splnění podmínek zákonem předepsaných (srv. čl. Úlevy celní). Zboží bezpodmínečně cla prosté přicházející otevřené a nezabalené a ve příčině jehož učiněna byla mezi smluvními státy zvláštní úmluva, může býti dopravováno přes hranice i po vedlejších cestách denního času zákonem k tomu stanoveného; avšak předměty cla prosté, pokud v obalu přicházejí, nesmí přes hranice přecházeti po cestách vedlejších a může se s nimi nakládati jako se zbožím cla prostým toliko při úřadech celních. Bezpodmínečně cla prostým jest dle všeobecného celního tarifu bez ohledu na původ dotyčných předmětů toto zboží: zelenina, ovoce (saz. č. 32 *a*), semeno lněné, jádra palmová, jádra ovocná (saz. č. 33); byliny a částky bylinné, obilí a luštěniny v klasech nebo v zeleninách, lýčí, mořská tráva, rákosí, seno, stelivo (saz. č. 36); zvířata (saz. č. 52), mléko (saz. č. 54), vinná réva, med a vosk, úly se živými včelami (saz. č. 56), kůže a surové kožešiny (zelené nebo suché, také solené nebo vápnem napuštěné, avšak dále nespracované (saz. č. 60); peří (saz. č. 62 i peří do peřin, brka, ozdobná péra neupravená ještě); zvířecí výrobky a j. v. (saz. č. 64).

II. Případy, kde obchod zbožím a předměty určenými k zušlechtění, opravení nebo k zpracování v tuzemsku, nepodléhá clu (vyhl. min. fin. a obch. ze dne 21. května 1887 č. 60 ř. z. z r. 1887). U provedení čl. X. bodu 2 celního zákona k všeobecnému tarifu celnímu ze dne 25. května 1882 povolují se následující druhy obchodu v obchodu zušlechťovacím:

1. pokud je tu kterýkoli druh zpracování nebo zušlechtění, při kterémž na uvedených předmětech připojeny jsou materielní (hmotné) známky totožnosti, kteréž lze při vývozu opětně poznati ve zpracovaném nebo zušlechtěném stavu;

2. povolení to platí pro surové boby kakaa za vývoz tovarů čokoládových;

3. pro vejce za vývoz albuminu a konserv vaječných;

4. pro přízi i s tkaninami k tomu náležejícími za vývoz jich v tom stavu, když vyháčkovány nebo vyšity jsou;

5. pro přízi za vývoz oděvů;

6. pro přízi (i elastickou) za vývoz obuvi a pro látky za vývoz slunečníků a deštníků;

7. pro surové železo a litinu, obecné kovy, polotovary ze železa a obyčejných kovů za vývoz kuchyňského nádobí, konstrukcí stavebních a mostních, značnějších litých předmětů, strojů, přístrojů a povozů;

8. pro cink za vývoz plechu, litých tyčí a oxydů z cinku;

9. pro plech za vývoz konserv a jiných nádob;

10. pro obilí za vývoz mouky a jiných mlýnských výrobků (min. nař. ze dne 29. května 1882 č. 50 ř. z. a č. 7 ř. z. z r. 1896);

11. pro surovou rýži zcela nebo z části jen v luskách za vývoz rýže hlazené, dále pro surovou rýži jakož i trhanou rýži za vývoz rýžového škrobu;

12. pro menší obchody jiné na základě starších povolení fakticky již provozované.

III. Žádost o povolení odebírati zboží a předměty k zušlechtění a spracování bez závazku k zaplacení cla svědčiž zemskému finančnímu ředitelství (srv. čl. Řízení upravovací). Povolení udělí se toliko osobám nebo závodům požívajícím v ohledu důchodkovém naprosté důvěry, a ty pak spracují zboží ve vlastním závodu; jen zcela výjimečně též sprostředkovatelům práce (faktorům) — a v obou případech do odvolání na určitou dobu (jednoho roku nebo na několik let).

IV. K obstarávání řízení známkovacího pro předměty vyvážené k opravě do Německa jsou na dále bez vyššího zmocnění oprávněny úřady celní ve smyslu oprávnění jim při vyclívání příslušejících; části, které provedenou reparaturou přibyly, buďtež při návratu vycleny podle jakkosti materiálu svého; známkovací řízení reparatur do Německa vyvážených týká se jen případů skutečných oprav a nepovoluje se tam, kde na př. jde o oživení vybledlých barev, o vyčistění šatstva a pod., tedy o jistý druh obchodu apreturního.

V. Moučný obchod pro mlýny, kteréž semílají pro vývoz cizozemské obilí. Zboží odebrané z cizozemska nebo ze svobodného skladiště ku semletí s výhradou náhrady cla musí býti u některého k tomu zmocněného úřadu celního nebo u některého oddělení stráže finanční, kteréž funguje i jako úřad přívozní i jako úřad vývozní, k semletí ohlášeno a příslušný obnos cla musí se hotově jako jistota složiti a vyřídí se v řízení známkovacím. Clo nahradí se při prohlídce vyváženého výrobku moučného a sice má se nahraditi clo v šestiměsíční lhůtě počítaje ode dne, kdy sluší obilí odebrati, při čemž žádá se jako průkaz známkovacího listu opatřeného potvrzením o dovoleném vývozu dle té zásady, že za každých 100 kg. vyvežených moučných výrobků (k nimž otruby a podobné odpadky nenáležejí) nahradí se clo složené za 100 kg. obilí na dotyčném místě.

VI. Obchod zušlechťovací krajkami.

Tento zušlechťovací obchod rozpadá se ve dva druhy, s nimiž dlužno na úřadu celním rozdílně nakládati a to:

1. Zušlechťovací obchod surovými, bílenými, barvenými, různobarevně tkanými nebo potisknutými bavlněnými tkaninami a k tomu náležející tkanou přízí z bavlny při opětném vývozu vyháčkované tkaniny ve stavu surovém, pokud se týká, ve stavu nezměněném a nerozdílném nebo rozděleném pouze ve dva kusy označené dvěma známkami totožnosti (kupony); tu postupuje se jako při dovozu.

2. Zušlechťovací obchod surovými bavlněnými tkaninami a přízí bavlněnou za opětný vývoz vyháčkované tkaniny ve stavu obíleném, rozděleném a koupě schopném; druhy háčkování, jimiž uvedené tkaniny zpracovány býti mají, rozpadají se ve čtvero pododdělení.

Povolení k háčkovacímu obchodu zušlechťovacímu udílí okresní finanční ředitelství osobám a závodům požívajícím v ohledu důchodkovém plné důvěry, kteréž pak vyháčkování provedou ve vlastním závodu nebo dají to za mzdu dělníkům vyháčkovati, nebo také dostává se povolení onoho sprostředkovatelům práce (faktorům) kvalifikovaným rovněž jako důvěry hodným v ohledu důchodkovém. Určitá strana může při dovozu zboží a jeho vývozu jednati toliko u jednoho a téhož úřadu celního; zjištění cla státi se má ve výši udané v žádosti před početím obchodu zušlechťovacího, prve než ještě první zásoba zboží k řízení celnímu přihlášena byla. Ústní prohlášení připouští se až do cla v obnosu 15 zl.; písemné prohlášení musí se podati dvojmo a má zejména obsahovati počet celých, dále nedělitelných kusů tkaniny (kuponů), den dovozu, druh háčkování a to jemné ruční a crochetové háčkování atd. Žádá-li strana o vrácení přiměřené částky jistoty celní poskytnuté v hotovosti nebo v cenných papírech právě za uvedené vyháčkované tkaniny, mají úřadové celní obnos 82 zl. za 100 kg. pokládati a počítati při uvedených právě tkaninách vyháčkovaných předběžně jako uvolňující se jistotu. Jestliže veškery kusy vyháčkovaných tkanin vyznačené v některém prohlášení nebo listu známkovacím se vyvážejí, přikročuje se ke srážkám (viz čl. Řízení upravovací).

Zbraně.

I. Pojem.

Zbraně jsou v širším slova smyslu všechny předměty, jichž se užívá k útoku či obraně. V tomto širším smyslu jsou zbraněmi vlastně všechny předměty, beze zřetele k tomu, zda byly zvláště k tomuto účelu zhotoveny, neb zda z pravidla a většinou slouží jiným účelům; tak na př. rozhodl opět a opět kassační dvůr, že nutno se zřetelem na ustanovení trestního zákona za zbraň v širším slova smyslu pokládati: vidle na hnůj (roz. ze dne 4. listopadu 1876 č. 5899), motyky (roz. ze dne 10. července 1874 č. 5035 a ze dne 23. dubna 1877 č. 13.955), obušky a kusy latí (roz. ze dne 13. června 1884 č. 3145 sb. č. 647), vidlici ke kamnům (roz. ze dne 12. dubna 1889 č. 297), kosíř (roz. ze dne 16. dubna 1874 č. 2384 sb. č. 6), železná hrábě (roz. ze dne 3. pros. 1880 č. 8965 č. sb. 296), hole (roz. ze dne 29. dubna 1882 č. 819 sb. č. 445 a ze dne 13. září 1883 č. 5500), kapesní nože (roz. ze dne 11. pros. 1874 č. 10.576 sb. č. 36, ze dne 18. září 1880 č. 7155 a ze dne 19. ledna 1884 č. 13.114) (»sb.« značí Novákovou sbírku rozhodnutí kasačního dvoru viz i 81. str. Manzova vydání trestního zákonníku).

V užším a technickém slova smyslu jsou zbraně nástroje jež jsou opatřeny potřebnými zařízeními, aby dle své povahy sloužily výhradně útočným neb obranným účelům, jsou zhotoveny živnostníky k jich zhotovování zvlášť oprávněným a jimi v obchod uvedeny. Tomuto článku připadá však hlavně úloha zabývati se zbraněmi z různých stanovisek zákonodárných, zvláště pak zbraněmi ve vlastním a technickém slova smyslu.

II. Druhy zbraní.

Zbrojní patent ze dne 24. října 1852 č. 223 ř. z., platný pro všechny korunní země až na Tyroly a Vorarlberg, jakož i zbrojní patent ze dne

18. ledna 1818, vydaný na základě nejvyššího rozhodnutí ze dne 13. července 1818 pro Jižní Tyrolsko (sb. tirol. prov. zák. 5. sv. str. 723) dělí zbraně na zakázané a nezakázané resp. dovolené. Zakázané zbraně jsou ony nástroje, jichž původní a přirozená forma jest úmyslně změněna, aby poranění jimi bylo těžší, jakož i všeobecně každý ukrytý nástroj vhodný k potměšilým útokům, jenž dle své povahy není určen ani k výkonům uměleckým ani živnostensko-řemeslným ani k domácí potřebě (§ 2 zbroj. pat. ze dne 24. října 1852), a konečně každý skrytý a úkladně vražedný nástroj, jímž může býti způsobeno těžké zranění, ať již nástroj jest jakkoliv pojmenován a má jakýkoliv tvar (čl. I. zbroj. pat. pro jižní Tyr.). Pro severní Tyrolsko a pro Vorarlberg platí v tom ohledu gub. naříz. ze dne 21. března 1794 a 31. července 1836 čís. 13.094, a pak. praes. dekret ze dne 8. března 1836 čís. 511, jímž se zakazuje zhotovování, prodej a nosení lehko ukrytelných vražedných zbraní. K zakázaným zbraním náležejí zvlášť: dýky, stilety neb nože na způsob stiletů dutě probrousené, trojhrané kordy, trombony, (tercercly), kapesní pistole menšího měřítka než 18 cm., pažbu a hlaveň v to počítaje, větrovky všelikého druhu, granáty ruční a skleněné, petardy a zapalovací rakety, konečně pak všeliká zbraň ukrytá jakéhokoli druhu, příhodná k potměšilým útokům, na př. pušky v holi, hole s kordem a pod. Ohledně revolverů bylo min. naříz. ze dne 4. února 1898 nařízeno, že na příště revolvery kratší než 18 cm. nemají býti prostě na roveň postaveny s kapesními pistolemi a proto nemají býti všeobecně pokládány za zapovězenou zbraň. Min. nař. ze dne 20. srpna 1857 č. 159 ř. z. prohlášena byla za zbraň zapovězenou i děla. Za zapovězenou munici prohlašuje se střelná bavlna a podobné výbušné látky. Zbrojní patent pro jižní Tyroly vypočítává dále jako zbraně zapovězené tyto zbraně: nože kapesní i nože s pevným držadlem; nože na péro či bez něho, jichž hrot není zakulacen; v holi ukryté bodné kordy a stilety; krátké pistole neb tercerole jakož i větrovky a pušky vzduchem nabíjené. Všechny ostatní zbraně, jež nemají právě vytčených zvláštních znaků, jsou nezakázány a tedy dovoleny.

III. Právo živnostenské.

1. Výroba a prodej zbraní a muničních předmětů patří mezi živnosti koncessované (§ 15 ad 10 živn. ř.). Uchazeči o koncessi musí prokázati dostatečnou odbornou schopnost nabytou zvláštními, na odborných ústavech či praktickým upotřebením při výrobě získanými vědomostmi a předložiti živnostenskému úřadu vysvědčení dotýčného odborného vzdělavacího ústavu nebo pracovní vysvědčení. Jedná-li se o udělení koncesse k výrobě a prodeji střelných zbraní, musí uchazeč, nepodává-li důkaz své schopnosti předložením vysvědčení dotýčného odborného vzdělavacího ústavu, prokázati vysvědčením za vyučenou, že se živnosti řádně vyučil (nař. ze dne 17. září 1883 č. 151 ř. z.).

Vysvědčení, kterým se stvrzuje, že uchazeč s dobrým prospěchem absolvoval odbornou školu ve Ferlachu, postačí k udělení koncesse (min. výn. ze dne 23. října 1883 č. 35.010).

Živnostníci a obchodníci, jež mají právo vyráběti zbraně a látky muniční a vésti jimi obchod, mohou provozovati živnost a obchod výhradně jen ve svých dílnách a v místnostech ku prodeji ustanovených. Propadli by tedy trestu, kdyby mimo místa tato neb jinak tajně zbraně neb muniční látky vyráběli nebo prodávali, jakož i tím, kdyby zásoby

těchto věcí jakýmkoli spůsobem zatajovali úřadu, kterýž je vyzval, by je udali.

2. Leč i pouhý obchod zbraněmi a předměty muničními (bez jich výroby) jest živnost koncessovaná; k udělení koncesse pak nutno prokázati dle předpisů spůsobilost, což může se státi pracovním vysvědčením, event. vysvědčením pracovním na vyučenou o odborném vzdělání, nabytém v dotýčném obchodním odvětví, kde uchazeč jako pomocná síla pracoval (výn. min. obch. ze dne 2. srpna 1884 č. 22.284). I k prodeji broků třeba jest koncesse (výn. dolnorak. místodržitelství ze dne 13. března 1882 č. 4547).

Kromě živnostníků a obchodníků, k vyrábění a prodeji zbraně neb munice oprávněných, nemá vůbec nikdo práva zbraň nebo munici jakéhokoli druhu, ani ku své vlastní potřebě vyráběti nebo živnostenským spůsobem prodávati (§ 4 zbroj. pat. ze dne 24. října 1852).

3. Zapovězenou zbraň a zapovězenou munici nesměji však ani oprávnění živnostníci a obchodníci zhotovovati a prodávati, jestliže k tomu neobdrželi zvláštního povolení. Za povolení to má se žádati u politického zemského úřadu, kterýž povolení to udělí výminkou z příčin zřetele hodných a slyšev prvé zeměpanský úřad bezpečnostní a při tom určitě ustanoví, jakou zbraň a munici a mnoholi jí dělati dovoluje a v jaké míře může se jí provozovati obchod.

4. Věci muniční, dovolené i také zapovězené, mohou se výjimkou vyráběti i v chemických laboratořích veřejných učilišť, avšak i tam jen tolik, kolik jest třeba k účelům vědeckým.

IV. Držení zbraní.

1. Dovolené zbraně a dovolenou munici míti jest oprávněn každý, kdo není již zákonem neb úřadem výslovně z držení zbraní vyloučen, však i dovolené zbraně a munice nesmí míti nikdo více, nepřiměřené množství, jež by budily důvodné podezření nějakého zneužívání. Kdo má zbraně nebo věcí muničních více než jí osobně potřebuje, má to oznámiti zemskému politickému úřadu, kterýž v té příčině učiní, co bude nutno (§ 12 zbroj. pat. ze dne 24. října 1852).

Zbraně a munice, jež nemůže býti jich držiteli ponechána, má se úředně zabaviti. Vlastník může je však i osobám, jež v tom směru nevzbuzují žádného podezření, prodati neb žádati, aby byly učiněny nepotřebnými a tak mu byly vydány. Neustanoví-li vlastník průběhem tří měsíců, co se má s předměty těmi státi, mají býti úředně vydraženy a výtěžek pak vlastníku po uhrazení výloh s vydražením spojených vrácen (min. nař. ze dne 20. srpna 1857 č. 159 ř. z).

2. Míti munici vojenskou dovoleno jest toliko těm, jimž služba k tomu práva dává aneb kteří výjimkou obdrželi zvláštní zmocnění, že mohou takové muniční předměty míti.

3. Míti zbraň a munici zapovězenou dovoleno jest:

a) pravidelně jen tomu, kdo k tomu obdrží zvláštní písemné povolení (zbrojní pas); za povolení to nutno žádati u politického zemského úřadu a mají se prokázati zřetele hodné příčiny, z kterých kdo má zapovězené zbraně neb munice nutně potřebí. Není-li proti tomu žádné překážky, má se žádané povolení písemně po slyšení zeměpanského bezpečnostního úřadu uděliti a k němu, žádá-li se za to, připojiti i povolení ke koupi pro dotýčného živostníka. Zvláště může se dáti povolení ku koupi a pro-

deji takových zbraní oprávněným obchodníkům zbraněmi a ku držení jich jednotlivým osobám i tehda, když se jedná o starou neb z užívání vyšlou zapovězenou zbraň, která má toliko cenu historickou neb uměleckou neb cenu zvláštní obliby.

b) V povolení, uděleném živnostníkům a obchodníkům, dělati nebo prodávati zapovězenou zbraň a munici, obsaženo jest i povolení, držeti takové věci.

c) Též i povolení, dané chemickým laboratořím veřejných učilišť, obsahuje spolu i právo, míti dotýčné muniční předměty.

d) Taktéž nepotřebují ti, kdož mají právo provozovati živnost nějakou nebo zaměstnání, při němž mají zapotřebí nástrojů, jež mají povahu zapovězené zbraně nebo při němž mají zapotřebí zapovězené munice, zvláštního povolení, by mohli tyto předměty míti.

e) Zbraní a munice řečené může se však někomu jen tolik povoliti, co se srovnává s potřebou a okolnostmi a co neudává příčiny k důvodnému podezření, že by jí nějak zneužíval (§§ 8—11 cit. zbroj. pat.).

V. Nosení zbraně.

1. Oprávnění nebo povolení, aby kdo směl zbraň míti, nezavírá v sobě oprávnění a povolení, aby ji mohl i nositi. K nosení zbraně nutno zpravidla zvláštní povolení.

2. Výjimečně jsou oprávněni k nosení zbraně beze zvlášť uděleného povolení:

a) Aktivně sloužící vojenské osoby (výn. min. voj. ze dne 2. dubna 1853 č. 63 ř. z.) jakož i vůbec ti, kdož podle své služby nebo své vlastnosti mají buď právo či povinnost nositi zbraň; smějí však nositi jen takovou zbraň, která náleží ku předepsanému vyzbrojení neb ku předepsanému oděvu;

b) ti, jichž živnost neb zaměstnání to ssebou přináší, že musejí zbraně nebo nástrojů jí za rovné pokládaných i mimo dům nositi, leč jen v čas skutečného provozování živnosti nebo zaměstnání;

c) osoby civilní, u nichž v jednotlivých korunních zemích podle posavadního obyčeje zbraň jest příslušenstvím obvyklého kroje zemského, ač, nebylo-li jim právo to v tom neb onom případu odejmuto, a to jen co se týče zbraně, náležité ke kroji zemskému;

d) služebnictvo soukromé, k jehož stejnokroji nebo livreji se obyčejně zbraň nosí, ač nebylo-li jednotlivým osobám odejmuto právo nositi zbraň, a jen jakožto příslušenství stejnokroje nebo livreje;

e) cizozemští cestující, jež nosí ke stejnokroji neb národnímu kroji zbraň, jakož i služebníci jich, co se týče livreje pod obmezeními svrchu udanými, a

f) střelci řádné, s úředním povolením zřízené střelnice, ač nebylo-li tomu neb onomu z nich právo k nosení zbraně odejmuto, když navštěvují střelnici.

3. Kdo má právo nositi zbraň, jest i oprávněn dáti si svou zbraň a muniční předměty donášeti na určená místa svým služebnictvem.

VI. Zbrojní pas.

Zbrojní pas jest písemné úřední povolení, míti zakázanou zbraň neb munici a zbraň vůbec nositi.

1. K vydávání zbrojních pasů jsou oprávněny okresní politické úřady (v Praze policejní ředitelství) (§ 4 provád. nař. ze dne 29. ledna 1853 č. 16 ř. z.).

2. Zbrojní pasy mají platnost jen pro ty kusy zbraní, pro ty osoby, pro tu potřebu a na ten čas, na který jsou vyhotoveny a musí se po projití času obnoviti.

3. Pasy zbrojní platí jako legitimace i kromě správního okresu, pro který jsou vydány.

4. Přeloží-li však ten, kdo má nějakou zbraň, k jejíž nosení má ještě platný zbrojní pas, své bydliště do jiného okresu, má se dáti v šesti nedělích po přestěhování zbrojní pas u úřadu nového okresu, který k vyhotovování zbrojních pasů jest příslušný, pod neplatností vidovati.

5. Kdo má potřebí k nosení zbraně zbrojního pasu, má míti tento pas, nosí-li zbraň při sobě, aby se jím mohl dle potřeby vykázati.

6. Přepustiti zbrojní pas někomu jinému jest zakázáno.

VII. Trestní oznámení.

1. Živnostníci a obchodníci dopustí se trestního činu:

a) prodají-li komu zapovězenou zbraň, aniž by kupec předložil dříve povolení ke koupi;

b) když o takových věcech zapovězených, kteréž jim někdo, neprokázav povolení, že je může míti, ku prodeji, k zaslání, nebo k jakémukoli jinému konci přinese neb zašle, ihned k úřadu bezpečnostnímu oznámení neučiní a zapovězenou zbraň nebo munici, je-li to možno, dotud, až se stane další nějaké opatření, u sebe nepodrží;

c) všeliké nedovolené zhotovování zbraně, byť i nebyla tato zapovězena nebo povahou svou podezřelá, jakož i předmětů munićních, potrestáno budiž vězením od 1 do 14 dní, všeliký pak nedovolený obchod se zbraní a věcmi munićními, kterýmiž se i obchod komisionářský a spediční rozumí, vězením ode tří dnů až do jednoho měsíce kromě toho, že věci nalezené propadnou;

d) kdo by, nemaje k tomu povolení, zbraň neb munici v takém množství vyráběl, objednal, od někoho bral nebo prodával, která se s potřebou a okolnostmi jeho nesrovnává, a důvodné podezření zlého užívání vzbuzuje, potrestán buď, kromě toho že věci nalezené propadnou, vězením ode tří měsíců až do jednoho roku;

e) živnostníci a obchodníci, kteří mají povolení prodávati zbraň a munici zapovězenou, jsou povinni o prodeji vésti knihu záznamní, v níž se mají bedlivě zapisovati osoby, kterým, i čas, kdy taková zbraň neb munice byla prodána, jakož i povolení, proti jehož předložení jediné prodej smí se uskutečniti. Kdo opomine vésti knihu záznamní, budiž po prvé potrestán pokutou od desíti až do padesáti zlatých, po druhé do sta zlatých. Při dalším opakování toho budiž vyřknuta ztráta živnosti.

2. Měl-li by někdo, nemaje k tomu dovolení, zbraň a munici, potrestán budiž peněžitou pokutou od desíti až do sta zlatých nebo vězením ode tří dnů až do jednoho měsíce, kromě toho, že zbraň a munice nalezená propadne. Jsou-li tu okolnosti přitěžující, může se také nalézti pokuta až do pěti set zlatých nebo vězení až do tří měsíců.

3. Kdo by, nejsa k tomu oprávněn a neprokázav potřeby k odvrácení hrozícího nebezpečenství, nosil zbraň, tomu budiž uložena krom toho, že propadne zbraň, kterou bez dovolení nosil, pokuta od pěti až do patnácti zlatých nebo vězení od jednoho až do tří dní. Jsou-li tu však přitěžující okolnosti, má býti ustanovena pokuta od desíti do tří set zlatých neb vězení od tří dnů až do tří měsíců.

VIII. Zvláštní ustanovení pro obchod s ruční střelnou zbraní.

1. Zákon ze dne 23. června 1891 č. 89 ř. z. obsahuje podrobné ustanovení o povinném úředním vyzkoušení ručních střelných zbraní. Vyzkoušení jich děje se v úředních zkušebních ústavech (Ferlach, Praha, Vejprty a Vídeň) a jemu podléhají všechny ruční střelné zbraně v tuzemsku vyrobené bez rozdílu kalibru a rozměru a pak střelné zbraně z ciziny dovážené, nejsou-li opatřeny cizozemskou značkou o vyzkoušení.

2. Vyzkoušení ruční střelné zbraně pro vojenské vyzbrojení určených, v tu- i cizozemsku, má se provésti zvláštními vojenskými komissemi dle ustanovení cit. zákona.

3. Ustanovení trestní:

a) Přestupky předpisů o vyzkoušení ručních střelných zbraní spáchané soukromníky mají se trestati peněžitými pokutami od 1—100 zl. neb vězením od 6 hodin do 14 dní (výn. min. obch. ze dne 21. prosince 1891 č. 56.262).

b) Napodobení nebo padělání úředních značek (značek o zkoušení) trestá se jako podvod ve smyslu § 199 lit. *d* tr. z.

c) Výrobci a obchodníci jakož i jich zřízenci, kteří prodávají, zasílají nebo vydražují nevyzkoušené ruční střelné zbraně, neb zbraně jiného kalibru, než jaký na nich udán, mají býti potrestáni dle živnostenského řádu, dotýčné zbraně mají se zabaviti, z úřední povinnosti má pak býti nařízeno jich vyzkoušení a to nákladem strany. Je-li výsledek straně příznivý, mají býti zbraně živnostníkům vráceny, jinak učiněny býti neupotřebitelnými.

IX. Zbraně ve smyslu všeobecného trestního zákona.

Všeob. tr. z. užívá výrazu zbraně ne vždy v technickém a vlastním slova smyslu, nýbrž zahrnuje toto v označení často každý předmět, jehož užívá útočník nebo napadený k útoku či obraně, tak na př. v případě § 82 při veřejném násilí proti úředním osobám, činěn-li odpor se zbraní v rukou. Krádež stává se zločinem, a to bez zřetele na obnos, byl-li zloděj opatřen puškou či jiným, osobní bezpečnosti nebezpečným nástrojem. I v tomto případě pojímá § 174 pojem »zbraň« v nejširším toho slova smyslu. Při souboji předpokládá však tr. z. použití skutečné a nebezpečné zbraně, jak už na to nutně poukazuje zákonné označení »smrtící zbraně« (§ 158) a tak i v případě § 192 při loupeži, kde užívá zákon výrazu »vražedné zbraně«.

X. Právo celní.

1. Zásilky zbraní a předmětů muničních musí býti jak ve státním území, tak i při dovozu, vývozu nebo průvozu z ciziny i do ciziny opatřeny zbrojními nebo muničními průvodními listy.

2. Aby komu byl vydán zbrojní či muniční průvodní list, k tomu jest třeba pouze ústně se oň přihlásiti. K vystavení takového zbrojního nebo muničního průvodního listu jsou zmocněny policejní úřady a tam, kde jich není, politické úřady I. instance — ty však mají, naskytají-li se nějaké pochybnosti, vyžádati si rozhodnutí nadřízeného úřadu.

3. Při pouhém přenášení zbraní a předmětů muničních s jednoho místa tuzemska do jiného, při němž nemění se osoba držitele, jako na př. při přesídlení, zaslání k opravení, postačí místním úřadem vidované (certifikáty) stvrzenky držitele zbraně.

4. Za úředně schválené průvodní listy mohou dále platiti při živnostnících, obchodnících, povoznících a dopravních podnikatelích i jimi podepsané v předu vyjmenovanými úřady úředně vidované nákladní listy neb lístky zasílatelské.

5. V oněch případech, v nichž se jedná o dovoz nebo průvoz preparátů, jež podléhají prachovému monopolu, jakož i předmětů, jež obsahují takovéto preparáty, jest potřebí k dosažení muničního průvodního listu průkazu, že dáno bylo již v § 19 celn. monop. řádu předepsané úřední povolení ke koupi po př. ku průvozu dotýčné zásilky z cizozemska a to úřadem k tomu kompetentním (nyní jest to říšské ministerstvo války).

6. Za munici při zásilkách nutno pokládati:

a) Černý prach (střelný a trhací prach), střelnou bavlnu, jakož i všechny ostatní výbušné látky, jichž možno používati ke střílení.

b) Hotové patrony pro střelné zbraně a duté střely.

c) Munici Flobertovu, zápalné kloboučky pro střelné zbraně a duté koule (střely), zápalná zrcadélka, patronová pouzdérka a zápalná zařízení a zapalovače střel.

d) Jinaké předměty všech druhů sloužící k účelům válečným, ať obsahují jakékoliv výbušné látky a

e) trhací kapsle (trhací zápalné kloboučky).

7. Při dodávkách nebaleného či v patronách baleného prachu, jež docházejí ze soukromých továren na prach neb od autorisovaných výrobců prachu do aerarních skladišť, pak při zásilkách z těchto licentovaným prodavačům prachu ve velkém i oněm v malém, podnikatelům dolů a staveb a majitelům kamenných lomů, dále při zásilkách prodavačů ve velkém, maloobchodníkům a naopak a konečně při zásilkách licentovaných prodavačů prachu konsumentům zastupují místo k zásilkám munice jinak nutných a předepsaných průvodních listů kolkování nepodléhající plakáty vydávané sklady a filialními sklady dělostřeleckého nářadí neb jejich správními odděleními za zapravení útrat s řízením spojených.

8. Při dovozných a průvozných zásilkách zbraní a munice mají celní úřady pro dovoz poznámkou vyznačiti na úřední listině pro dotýčné transporty zbraně a munice listinná data zbrojních a muničních průvodních listů.

9. Ohledně zásilek zbraně a munice vojenskou správou platí dotýčné zvláštní vojenské předpisy, po př. vojenskými úřady stranám udělené předpisy (min. nař. ze dne 1. října 1896 č. 182 ř. z. a min. nař. ze dne 11. února 1860 č. 39 ř. z.).

10. V případech, mají-li býti zásilky zbraní ve množství větším než 6 kusů, neb zásilky munice, jež docházejí po železnicích z cizozemska, celním úřadem pohraničním pouhým listem opovědním odkázány na celní úřad uvnitř celního území ku provedení celního řízení, musí býti průvodní list podán již při pohraničním celním úřadě, jenž má jej přiložiti k listu opovědnímu. Přišlo-li by se při celním úřadě, k němuž zásilka na základě opovědního listu dojde, na to, že její obsah byl prohlášen pod názvem, z něhož nedalo se poznati, že zásilka obsahuje zbraně či munici, neb že bylo menší množství udáno než jak úřední prohlídka zjistí, má býti zavedeno nejen trestní řízení důchodkové pro přestupek celních předpisů, nýbrž podána ihned o tom i zpráva bezpečnostnímu úřadu (výn. min. fin. ze dne 2. února 1861 č. 5110 č. 17 ř. z.).

XI. Právo poplatkové.

Zbrojní pasy podléhají poplatku 1 zl. Žádosti o vydání zbrojního pasu jakož i rekursy proti odepření jeho jsou prosty poplatku (výn. min. fin. ze dne 16. května 1853 č. 16.149 a ze dne 15. března 1854 č. 7171); taktéž jsou i zbrojní a muniční průvodní listy při zásilkách zbraní a munice poplatku a kolku prosty (§ 1 nař. ze dne 11. února 1860 č. 39 ř. z.).

Zdi.

I. Řády stavební.

Všeobecná pravidla, jež zvláště dle novějších stavebních řádů mají platnost pro stavbu zdí, dají se takto v celku vypočítati:

1. Síla zdí jest závislá na jich výšce, vlastní tíži, na zatížení, na účelu, k jakému jsou ustanoveny a na stavivu, z něhož se mají provésti; dlužno ji tedy prvé výpočtem vyšetřiti, při čemž nebudiž brán zřetel k omítce.

2. Každý dům, jenž se má nově zříditi, mějž své vlastní samostatné a dostatečně silné zdi.

3. Jakou měrou mají býti sesíleny hlavní zdi směrem s hora dolů vyšetřiti dlužno podle způsobu stropů mezi jednotlivými patry a podle tíže, kterou jest budově nésti; dle toho pak, je-li hlavní zeď konstrukcí stropu více neb méně seslabena, má zeď tato buď v každém patře buď po každá dvě patra silnější se státi vždy o čtvrt délky cihlové; pod přízemím musí býti bezvýminečně sesílena o půl délky cihlové.

4. Zdi, v nichž se zřizují komíny, buďtež na každé straně komínu silné alespoň z šíří cihly, roury průdušné mějtež na každé straně sílu z tloušti cihly, průduchy pak pro roury záchodové stranou proti sousední neb obytné prostoře mějtež zeď v síle celé délky cihlové.

5. Zdi požární a lomenice buďtež dle své délky a výšky zřízeny v síle buď délky cihlové, buď šířky cihlové a to dle potřeby buď s přiléhajícími pilíři nebo bez nich.

6. Zřizují-li se hlavní nebo střední zdi z lámaného kamene, budiž síla jejich přiměřeně rozšířena podle toho, jak pevný jest kámen, jaká je jeho vaznost a jak se dá zpracovati. Dále má stavební úřad se postarati, aby zdi vůbec stavěné z lámaného kamene byly dosti silných dimensí, aby značně zatížené zdi byly sesíleny pilíři, by stěny příčné byly podchyceny atd., má dále uložiti uchazeči o povolení stavby dodržení určitých podmínek a nad dodržení tím bdíti. Pro všechny tyto případy a zvlášť při kromobyčejných zřídka se vyskytujících konstrukcích nedá se stanoviti žádné mathematicky přesné pravidlo a proto zůstaveno jest posouditi, zda jsou přípustny, volnému uvážení stavebního úřadu; při tom má eventuelní záporné rozhodnutí odůvodniti přesným výpočtem nosnosti, naproti čemuž jest též i ten, kdo stavbu řídí, povinen technicky i mathematicky dovoditi, že jím projektované zvláštní konstrukce jsou technicky přípustny.

7. Zřizování stěn hrázděných aneb prkenných ku přehražení jednotlivých místností dovoluje se jenom tam, kde by zeď na nosičích (traversách) aneb na pasu buď vůbec vystavěti se nemohla aneb kde by se to dalo provésti toliko s velikými obtížemi a kde stěny takové mezi dvěma ohnivzdornými stěnami oddělovacími státi mají daleko od místa určeného k topení. Takovéto stěny hrázděné neb dřevěné musí se ostatně samy nésti, na obou koncích spočívati na zdi a s obou stran býti omítnuty maltou. V bezprostřední blízkosti některého topení budiž vždy zřízeno plné zdivo.

8. Zdi na březích aneb základní zdi mlýnů, továren a jiných budov, jichžto spodek splachuje tekoucí voda, buďte stavěny z trvanlivého staviva na hydraulické vápno neb na jinou rovněž tak dobrou látku a se strany, kde teče voda, náležitě upevněny, aby je voda nepodemílala.

9. V bezprostřední blízkosti topení má býti vždy použito massivního, pevného zdiva, které má býti vždy, jdou-li jím komíny, aspoň 45 cm. silné.

10. Místo cihel neb kamene může býti použito i betonu neb jiného uznaného dobrého materialu, nutno však i zde přihlížeti k tomu, by při nich zachována byla ustanovení o tloušce zdí cihlových a kamenných. Tato ulehčení ohledně zdiva a síly zdí neplatí však u budov určených k bydlení, jež mají mimo přízemek více než dvě poschodí (poloposchodí či mezzanin v to počítaje).

11. Při stavbách průmyslným potřebám sloužících, jež nejsou úplně isolovány, platí všeobecné ustanovení s tou modifikací, že se z pravidla povolí pánu stavby a tomu, kdo stavbu provádí, stanoviti tloušťku stěn, jakož i sílu všech konstrukcí, zaručí-li se za plnou bezpečnost jich.

II. Právo občanské.

Dle práva občanského jest důležita otázka, zda kdo jest výhradným držitelem zdi či pouze jedním spoludržitelem, resp. je-li ta která zeď společna či ne. § 854 o. o. z. obsahuje právní domněnku, že zdi, jež se nalézají mezi dvěmi sousedními pozemky, mají býti pokládány za společný majetek, kdežto § 857 o. o. z. naproti § 854 o. o. z. staví další právní domněnku, že ten, kdo nepopíratalně jest držitelem co do směru úplně rovné, všude stejně vysoké i tlusté zdi, jest zároveň i jejím výhradným vlastníkem.

Je-li zeď společná, má právo každý spolumajitel: používati jí na své straně až do polovice tloušťky a umístiti v ní slepé dvéře a výklenkové police, leč jen tam, kde na druhé straně dosud žádné není; tomuto oprávnění odpovídá však i povinnost přispívati poměrným dílem k udržování společné zdi (§ 856 o. o. z.). Naproti tomu nemůže býti z pravidla výhradný držitel zdi přinucen, aby sesutou zeď nově postaviti dal, poněvadž se svým majetkem může dle libosti nakládat a není zodpověden za škodu, která vzniká třetí osobě, pokud v zákonných mezích používá svého vlastnického práva nebo konečně ho ani nepoužívá; při zdi tvořící spolu hranici připouští však § 858 o. o. z. výjimku a zavazuje jejího držitele, jestliže zeď se sesula nebo snad průlomy sousedu hrozí škoda, aby zeď udržoval v dobrém stavu; ustanovení toto jest nutno i z ohledu policejně bezpečnostního, pročež může býti držitel takovéto zdi nejen cestou občanského práva, nýbrž i přímo příslušným bezpečnostním úřadem přiměn, zeď onu v dobrém stavu udržovati (viz i čl. Spoluvlastnictví a Hranice).

Zdi požární jsou zdi, jež oddělují od sebe dvě budovy a mají za účel zabrániti rozšíření požáru. Zřízení zdi požární na Moravě a v Krajině jest závazným a jest tedy dle roz. spr. soud. dv. ze dne 4. května 1892 č. 446, sb. »Budwinski« č. 6585 existence zdi požární podstatným kriteriem pro existenci dvou stavebních objektů; toliko stavební řád pro Vorarlberg (§ 26) ponechává od případu k případu úřadu rozhodnutí, zda a jakým spůsobem se mají požární zdi zříditi. V ostatních stavebních řádech nařizuje se zřízení požárních zdí jen mezi domy (roz. spr. soud. dv. ze dne 29. října 1885 č. 2527, sb. »Budwinski« č. 748). Požární zeď má se stavěti jako samostatná zeď a má býti za takovou jen potud a na

těch místech pokládána, dělí-li střechy těsně k sobě stavěných domů (roz. spr. soud. dv. ze dne 12. října 1878 č. 1592, sb. »Budwinski« č. 149). Jednotlivé stavební řády stanoví podrobná ustanovení o spůsobu zřízení požárních zdí, jež všeobecně požadují, aby byly stavěny ze solidního, ohnivzdorného zdiva, neměly žádných otvorů a dřevěné součásti střech byly v ně zapouštěny jen potud, aby ještě za nimi zbývalo zdiva v náležité, určitě stanovené šíři. V některých stavebních řádech je zapouštění dřevěných součástek u požární zdi vůbec zakázáno a předepsána i tloušťka požárních zdí (na př. v Korutanech § 43). Od požárních zdí liší se t. zv. štíty proti ohni, jež jsou určeny k tomu, aby se dlouhé řady souvisejících střech za příčinou zabránění rozšíření požáru od sebe oddělily. Dle jednotlivých stavebních řádů stanoveno, aby vždy na délku 30 metrů připadal jeden štít proti ohni. Štíty proti ohni musejí míti zákonem předepsanou tloušťku, oddělovati půdu po celé šíři a uzavřeny býti železnými padacími dveřmi, jež možno z obou stran lehko otevříti.

Zdravotnictví.

I. Část všeobecná.

Státní správa jest povinna v zájmu všeobecném věnovati zdravotnictví co nejbedlivější péči. Toť zásada, jež byla zachovávána již v nejstarších dobách a nejstaršími národy. Zdržování se masité potravy v horkých krajinách, odloučení malomocných, zákaz manželství mezi blízkými příbuznými, pečlivé mytí a čistění, jak bylo předepsáno v zákonnících židovských a egyptských, pečlivá výchova dětí u Lacedemonských, pořádek ve výživě a šacení, přímo obdivuhodné vodovody a výborně stavěné kloaky, zřízení obilních skladišť atd. — vše tu vypočítané náleží mezi nejstarší zdravotnicko-policejní předpisy. Nová doba však vyžaduje od státní správy daleko ovšem ještě větší péči o veřejné zdravotnictví. Rychlý vzrůst mezinárodní dopravy osob i zboží a s tím spojené snadné zanesení a rozšíření morů a nákaz, značný vzrůst obyvatelstva — jak jej konstantují sčítání lidu — a s tím spojené nutné rozšiřování se velkých měst má ovšem za následek, že zdravotnictví požaduje na každé obci velké oběti. K tomu se přičiňují často nedostatečně upravené poměry bydlení a výživy tříd pracovních, omezení, která si nezámožní a chudí musí ukládati ohledně bytu, tak že často nesmírně malých místností bývá používáno nepoměrně velkým počtem lidí. Ne méně důležita jest i otázka potravní, tak že v posledním směru stát má rozšířiti svůj dohled nejen na zvířecí, nýbrž i na rostlinné potraviny. On má positivními předpisy, výstrahami a vhodnými poučeními zameziti, aby v obchodu a tržbě nebylo lidské zdraví poškozováno škodlivými látkami, zvláště barvivy, chemickými součástkami, žíravinami atd.; státní správa jest povinna učiniti vhodná opatření proti nemocem miasmatické a nakažlivé povahy; má vésti dohled a kontrolu nad čistěním, desinfekováním a zlepšováním jakosti vzduchu. Státní správě náleží i péče o to, aby bylo s dostatek potřebám vyhovujících zdravotnických ústavů a orgánů pohotově. V oboru veřejného zdravotnictví vyniká hlavně Anglie. Za účelem přísné kontroly zřízen v Anglii t. zv. Medical Officer of Halth (ústav lékařských zdravotních úředníků); vedle toho pak byly veškeré zdravotnické záležitosti přiděleny kontrolnímu zdravotnímu úřadu, jenž vykonává vrchní správu a dohled lékařskými inspektory. Dle vzoru Anglie organisovaly pak své zdravotnictví Německo a Rakousko. Rakouské zdravotnictví dělí se ve dva odbory:

Péče o zdravotnictví, jež jest souborem veškerých zákonných ustanovení, jež jednají o zachování neb zvelebení veřejného zdravotního stavu a zdravotní policie, jež hledí potlačiti a odstraniti veškeré zdraví škodlivé vlivy a tedy snaží se jim zabrániti eventuelně i donucovacími opatřeními. Stát má vrchní dohled a správu veškerého zdravotnictví v Rakousku; vedle toho jest mu ohledně zdravotnictví vykázán i zvláštní bezprostřední obor působnosti, kdežto celá určitá řada zdravotnických záležitostí připadá péči jednotlivých zemí a konečně určitá část jich i péči obce.

II. Státní péče o zdravotnictví.

Základní ustanovení obsahuje zákon ze dne 30. dubna 1870 č. 68 ř. z. o organisaci veřejné zdravotnické služby. Státní působnosti vyhrazeny jsou veškery ony práce, které týkají se následkem své zvláštní důležitosti všeobecného zdravotního stavu, zvláště pak:

1. Udržování v evidenci veškerého zdravotnického personálu a dohled nad ním v lékařském smyslu, jakož i provádění zákonů o vykonávání praxe tomuto personálu připadající;

2. vrchní dozor na všechny nemocnice, blázince, porodince, nalezince a chudobince, na ústavy očkovací, chorobince a jiné podobné ústavy, pak na lázně a léčivé prameny a dále udílení povolení ke zřízení takovýchto ústavů;

3. provádění zákonů o nakažlivých nemocech, o endemiích, epidemiích a dobytčích morech, jakož i o karanténách a ústavech na kontumaci dobytka, pak ohledně koupě a prodeje jedů a léčiv;

4. dohled na očkování;

5. upravení a provádění zdravotnicko-policejních obdukcí;

6. dozor na ohledání zemřelých a vykonávání zákonů o pohřbívání ohledně pohřebišť, vykopávání a převezení mrtvol, pak dozor na mrchoviště a rasovny.

III. Zemskému zákonodárství jest zůstaveno ustanoviti, jakým způsobem má každá obec sama pro sebe či ve spolku s jinými zavésti opatření, jež nutna jsou dle polohy a rozsahu okrsku, jakož i dle počtu a zaměstnání obyvatel. Zemské zákony o provádění zdravotní služby vydány byly: pro Čechy ze dne 23. února 1888 č. 90 z. z. a ze dne 6. ledna 1893 č. 9 z. z., pro Moravu ze dne 10. února 1884 č. 28 z. z., a ze dne 2. února 1886 č. 12 z. z., pro Bukovinu ze dne 18. března 1888 č. 13 z. z., pro Dalmacii ze dne 27. února 1873 č. 10 z. z., pro Halič ze dne 2. února 1891 č. 17 z. z., pro Korutany ze dne 9. února 1884 č. 7 z. z, pro Krajinu ze dne 24. dubna 1888 č. 12 z. z., pro Istrii ze dne 19. března 1874 č. 8 z. z., pro Dolní Rakousy ze dne 21. prosince 1888 č. 2 z. z. z r. 1889, pro Horní Rakousy ze dne 22. září 1893 č. 35 z. z., pro Štýrsko ze dne 23. června 1892 č. 35 z. z., pro Tyroly ze dne 20. prosince 1884 č. 1 z. z. z r. 1885 a pro Vorarlberg ze dne 2. února 1888 č. 11 z. z.

IV. Péče obcí o zdravotnictví.

Citovaný zákon rozeznává ony zdravotnické záležitosti, jež má obec vykonávati ve vlastním a ony, jež má prováděti v přeneseném oboru působnosti.

1. Ve vlastním oboru působnosti náležejí obci tyto funkce:

a) péče o to, aby se plnily zákony k policii zdravotní se vztahující co se týče silnic, cest, míst a niv, míst k veřejnému shromažďování určených, bytů, kanálů odvádějících nečistotu a trativodů, vod tekoucích a stojatých, též co se týče vody k pití a vody k užitku, věcí potravních, ohlédání dobytka a masa a konečně co se týče veřejných lázní;

b) péče o pohotovosť nutné lékařské pomoci při onemocněních a porodech, zvláště pak povinnost opatřiti nutný zdravotnický personál, pokud by již dříve nebyl pohotově, počtem přiměřený množství obyvatelstva (roz. správ. s. dv. ze dne 9. listopadu 1878 č. 1777 sb. »Budwinski« 1878 čís. 357); dále i péče o poskytnutí ochrany v náhlém nebezpečenství života;

c) povinnost míti v evidenci nalezence, hluchoněmé, šílence a blbce, kteří nejsou v některém veřejném ústavě, a přihlížeti k opatrování těchto osob;

d) povinnost zřizovati a chovati v dobrém stavu umrlčí komory a hřbitovy a dohlížeti k nim.

e) zdravotně policejní dohled na trhy dobytčí a průhony a

f) povinnost zřizovati a v náležitém stavu chovati mrchoviště.

2. V působnosti přenesené přísluší obcím:

a) činiti místní opatření, aby se předešlo nakažlivým nemocem a jich rozšíření a dále ubytovati a ošetřovati nemocné neštovicemi — opatření to, jehož provedení přísluší obci pobytu z ohledů policejně zdravotnických (rozhod. spr. s. dv. ze dne 10. února 1886 č. 3416, sb. »Budwinski« č. 2909);

b) přihlížeti k tomu, aby se zachovávala nařízení a předpisy o pohřbích;

c) ohledávati zemřelé;

d) účastniti se u všelikých ohlédáních a komisích, které úřad politický v okrsku obecním ve příčině policie zdravotní předsebéře, zvláště přítomna býti při veřejném očkování, při vykopávání mrtvol a při obdukcích a činiti spolu opatření, aby se zamezil a udusil dobytčí mor;

e) přímý zdravotně policejní dozor k ústavům léčitelským a porodnicím v obci se nalézajícím;

f) přímý dohled na mrchoviště a pohodince;

g) podávati politickému úřadu periodické zprávy zdravotní.

Zákonodárství jest zůstaveno, aby ustanovilo i jiné věci zdravotní, o které mají míti obce v přenesené působnosti péči.

V. Zdravotnické úřady:

1. Státní úřady:

a) Vrchní dohled a správu vede ministerstvo vnitra; tomu podřízena jest nejvyšší zdravotní rada (viz čl. Rada zdravotní nejvyšší) a jeden zpravodaj pro zdravotnické záležitosti. V ministerstvu vnitra vykonává nyní zdravotnickou službu: jeden ministerialní rada, jeden odborový rada, jeden ministerský tajemník, jeden ministerský místotajemník a dva ministerští koncipisti; službu zvěrolékařskou: jeden odborový přednosta, jeden zvěrolékařský inspektor a jeden zvěrolékařský koncipista. Ministr vnitra používá zpravodaje pro zdravotnické záležitosti:

α) k vyřizování a spracovávání v obor zdravotnictví spadajících běžných kusů agendy ministerské;

β) k dohledu nad veškerým zdravotnickým personálem a nade všemi zdravotními ústavy, jakož i nad vykonáváním zdravotnických zákonů a nařízení orgány k tomu ustanovenými;

γ) k občasným inspekčním cestám. Referenta pro zdravotnické záležitosti v ministerstvě vnitra a zemského zdravotního referenta jmenuje sám císař.

b) Politické zemské úřady: Zemské zdravotní záležitosti obstarávají zemské pol. úřady a za tím účelem zasedá v sídle každého zemského polit. úřadu zemská zdravotní rada (viz čl. Rada zdravotní zemská). Vedle toho jsou každé politické zemské správě přiděleni i zemští zdravotničtí referenti a zemští zvěrolékaři. Chef zemské vlády používá zemského zdravotního referenta:

α) k dohledu nad prováděním zdravotnických zákonů a nařízení orgány k tomu povolanými, k dohledu nad veškerým zdravotnickým personálem země, dotyčnými grémiemi a zvlášť veřejnými zdravotnickými orgány, konečně pak nade všemi zdravotnickými ústavy, lázně a léčivé prameny v to počítaje;

β) k určitým občasným od případu k případu nutným objížďkám;

γ) k vyřizování běžných čísel agendy zemské polit. správy, spadajících v obor zdravotnictví a ku spoluúčinkování při dotýčných komissích ;

δ) zemský zvěrolékař pověřen chéfem zemské vlády hlavně těmito funkcemi:

αα) aby bděl nad prováděním zvěrolékařsko-policejních zákonů a nařízení ;

ββ) aby vykonával určité občasné a od případu k případu nutné objížďky;

γγ) aby spolupůsobil při vyřizování běžných čísel agendy pol. zemského úřadu, spadajících v obor zvěrolékařsko-policejní a účastnil se nutných v tom oboru komisí a

δδ) konečně, aby referoval v zemské zdravotní radě o záležitostech zvěrolékařských.

c) Politickým okresním úřadům přiděleny jsou všechny zdravotní záležitosti, pokud je neprovádí buď samo ministerstvo neb zemské úřady v oboru vlastní působnosti. Okresní pol. úřady mají pravidelně dříve slyšeti znalce. K tomu účelu jsou politickým okresním úřadům přiděleny :

α) ve městech vlastním statutem zdravotnické orgány, dosazené obecním zastupitelstvím;

β) zeměpanští okresní lékaři (viz čl. Lékaři okresní) a je-li potřebno i zeměpanští okresní zvěrolékaři (viz čl. Zvěrolékaři) při okresních hejtmanstvích.

2. Obecní úřady vykonávají zdravotnictví zvláštními orgány. Zemské zákony pro Čechy, Moravu, Halič, Vorarlberg a Dalmacii mají zvláštní ustanovení ohledně dosazování zdravotních komisí, jež jsou orgánem poradním a dobrá zdání podávajícím ve příčině záležitostí zdravotních obcím příslušejících a jako takové mají účel obec v záležitostech zdravotních podporovati a starati se o zlepšení zdravotních opatření; jich složení a obor jich působnosti upraven zvláštním statutem, schváleným zemskou polit. správou. Počet údů statutem stanoven tak, že polovici jich zvolí obecní výbor ze svého středu, druhou pak polovici ze zdravotnických kruhů neb jiných, potřebnými vědomostmi opatřených osob v obci (techniků, chemiků, lékárníků, znalců z oboru školského atd.). Od případu k pří-

padu může komise zdravotní se sesíliti přibráním vhodných znalců. Býti údem zdravotní komise jest úřadem čestným, jejž sluší zastávati bezplatně. Statut má upraviti otázku úřední doby působnosti komise, způsob a provádění voleb do ní, doplňovací volby a vyměřiti přesný obor její působnosti.

VI. Zákonná schopnost veřejných zdravotních orgánů. Na základě zmocnění, uděleného nejvyš. rozh. ze dne 7. března 1873 byla vydána minist. nařiz. ze dne 21. března 1873 č. 37 ř. z. tato ustanovení ohledně dosažení stálého postavení ve veřejné zdravotní službě při politických úřadech jako lékař či zvěrolékař: Nutno prokázati se vysvědčením o složení se zdárným výsledkem odbyté zvláštní zkoušky. V každém městě, kde sídlí medicinská fakulta, zřízena pro lékařské i zvěrolékařské zkoušky vlastní zkušební komise. Údové těchto komisí jmenováni jsou každoročně k návrhu chéfa zemské vlády ministrem vnitra v dorozumění s ministrem vyučování. Zemská polit. správa rozhoduje o připuštění či odmítnutí kandidátů.

Kdo byl připuštěn ku složení lékařské zkoušky, musí prokázati:

a) že na některé tuzemské universitě dosáhl diplomu doktora veškerého lékařství neb doktora mediciny a chirurgie a magistra porodnictví a nabyl i psychiatrických vědomostí;

b) prokázati, že navštěvoval theoreticko-praktické učení o očkování a přednášky o zvěrolékařské policii a nauku o dobytčím moru;

c) prokázati, že nejméně ještě po dva roky službu konal v některé veřejné nemocnici neb v jiné službě spojené zároveň s vykonáváním lékařské praxe neb zaměstnával se aspoň po tři léta lékařskou soukromou praxí. Průkaz o vykonávání tříleté praxe jest vysvědčení, vystavené ve městech s vlastním statutem úředním lékařem a spolupodepsané představeným obce, v ostatních pak obcích vystavené dotýčným představenstvem obce a potvrzené zeměpanským okresním zvěrolékařem. Zkušební komise pro lékařskou zkoušku čítá pod předsednictvím zemského zdravotního referenta neb jiného, pro čas jeho nepřítomnosti ministerstvem vnitra jmenovaného předsedy pět zástupců předmětů zkušebných. Prakticko-lékařský zkušební akt má se provésti ve veřejné nemocnici a v chemické laboratoři.

VII. Právo živnostenské.

Zdravotnictví na poli živnostenském obsahuje přímo nedohlednou řadu předpisů, jež se dělí v tyto obory:

1. Zdravotnické předpisy k ochraně dělnictva: Sem náleží ustanovení živnostenského řádu ohledně normální doby pracovní, ohledně noční práce mladistvého živnostenského pomocného dělnictva, ohledně přestávek v práci a práce přes čas, výhod při zřizování pracoven, ohledně nemocenského a úrazového pojištění dělnictva atd. (viz čl. Pojištění dělníků proti nemoci a Pojištění dělníků proti úrazu).

2. Dalším účelem zákonných předpisů jest ochrana konsumentů oproti živnostníkům v ohledu zdravotním. Předem jest povinností státu bdíti nad tím, aby potraviny přicházely v obchod nefalšovány a dále starati se o to, aby potraviny nebyly míseny s látkami a součástkami, jež zřejmě jsou zdraví lidskému ke škodě. Sem náležejí veškery předpisy o preparátech používaných při různých poživatinách, k nimž používá se jedovatých či zdraví lidskému škodlivých látek, zvláště pak předpisy o používání jedovatých barev za účelem,

by zboží mělo krásnější formu a lepší vzhled. Dv. dekret ze dne 11. října 1827 sb. pol. z. č. 111 zakazuje natírání látek, jež jsou určeny k nosení na těle, mědí, olovem arsenikem neb jinými zdraví škodlivými nerostnými barvami jakož i tužení a škrobení těchto látek škodlivými látkami.

Podobně zakazuje min. výn. ze dne 1. května 1866 č. 54 používání barev, jež obsahují anilin, kyselinu pikrinovou a pod. k výrobě různých, pro člověka určených potřeb (cirk. dolnorakouské vlády ze dne 20. června 1805 č. 18.398 sl. všeob. pol. zák. r roku 1805, sb. »Lützenau« II str. 38, 39); cukráři, vyrabitelé cukrovinek a perníkáři, kavárníci a všichni vyrabitelé pokrmů nesmí používati nepocíněných měděných či mosazných nádob (za velkého vedra smějí býti nádoby jen železné či porcelánové), mosazných hmoždířů a nevycínovaných měděných či železných váhových misek (min. výn. ze dne 19. září 1848 č. 1183). Cukráři mohou však používati nevycínovaných měděných nádob k vaření karamelu, k výrobě cukrátek, k zavářeni ovocných šťáv leč jen dodržují-li přesně podmínek, jak je stanoví min. nař. ze dne 28. srpna 1884 č. 146 ř. z. (min. nař. ze dne 1. května 1866 č. 54 ř. z., nař. ze dne 2. června 1877 č. 43 a ze dne 20. listopadu 1877 č. 105). Zvláštní opatrnost jest předepsána při obchodu se zeleně zbarvenými umělými květinami a součástkami květin, vyrobených v cizině (min. nař. ze dne 7. prosince 1862 č. 92 ř. z.). Místodrž. vyhláška ze dne 22. května 1889 č. 27.125 z. z. dolnorakouského č. 17 zakazuje používati k barvení vajec barev z anilinu neb ze součástek dehtových. Dále vydána nařízení ohledně emailovaných nádob, jež slouží ku přípravě a uschovávání pokrmů a nápojů, jakož i nařízení ohledně upotřebení léků (min. výn. ze dne 6. prosince 1871 č. 11.862 a ze dne 5. června 1888 č. 83 ř. z.).

3. Předpisy o živnostenských provozovárnách. Při zakládání jednotlivých živnostenských podniků má býti ohled brán na veřejné ústavy, kostely, školy, nemocnice a soudní budovy. Živnostenský úřad má z úřední povinnosti zkoumati, zda zamýšlený podnik není provázen zdraví škodlivými následky (zápach, prach, neobvyklý hluk a ruch). Rozhodnutími správního soudního dvora bylo opět a opět uznáno, že námitky ohledně obávaného znepokojování a ohrožení sousedstva nejsou povahy soukromoprávní, nýbrž podléhají, poněvadž týkají se všeobecného blaha, volnému uvážení živnostenského úřadu. Mnohé zákonné předpisy vztahují se výhradně ku zvláštním živnostenským podnikům; tak na př. ustanovuje dv. dekret ze dne 7. května 1847 č. 27.549, že při podnicích, jež se zabývají sušením koží, mají býti provozovárny určitě vzdáleny od lidských obydlí. Dekret dv. kanc. ze dne 16. listopadu 1826 č. 31.517 obsahuje předpisy ohledně zakládání chemických továren, předpisy jednající o zákazech ohledně svádění tekutin, jež obsahují zdraví škodící látky, do veřejných ulic a místností; dle min. nař. ze dne 9. září 1867 č. 11.786 smí se rozpouštěti lůj jen v noci. Starší předpisy zakazují dále ještě porážení a zapichování dobytka řezníky na ulicích neb v masných krámech.

VIII. Řády stavební.

Stavební právo má mezi svými základními ustanoveními příkaz co nejpřísněji šetřiti zdravotnických ustanovení při provádění nových staveb. Předně spadají sem ustanovení o zdělání plánů polohových, regulačních a rozdělovacích. Při rozvrhu těchto plánů má býti plně zadost učiněno zdravotním ohledům a jejich schválení přísluší volnému uvážení stavebního

úřadu (roz. spr. s. dv. ze dne 30. dubna 1891 č. 1212 sb. »Budwinski« č. 5925). Totéž platí o stanovení stavební čáry a úrovně pro všechny novostavby, přístavby a přestavby, jež mají býti provedeny při veřejné ulici neb silnici. Ku stavební komissi k ohledání místních poměrů při novostavbě má býti vždy přibrán orgán zdravotní neb veřejně ustanovený lékař a mají býti slyšeny jeho námitky, s ohledem na zdravotní otázku pronesené. Povolení ku stavbě má býti jen tehdy dáno, jestliže není žádné závady z důvodů zdravotních. Stavba nových obydlí a hospodářství či jiných budov v inundačním obvodu řek a potoků jest vázána ze zdravotních ohledů zvláštními předpisy. Stavební úřad má v každém jednotlivém případě rozhodnouti, zda obydlí a místnosti nádvorní, ve stavební plán pojaté, vyhovují všem zdravotním požadavkům. Ve stavebních řádech postaráno předem o dostatečnou ventilaci. Nové stavební řády mají zvlášť to ustanovení, že na nejvyšším místě pod světlíkem mají býti umístěny ve zdi dostatečné otvory větrací, vyusťující nad střechou. Pro zřízení kanálů, trativodů (žump) a záchodů jednají podrobné předpisy, aby těmito stavbami nebyly ohroženy veřejné zdravotní poměry. V místech, kde pro svádění dešťové vody a odpadků zřízeny vlastní hlavní stoky, má býti při všech novostavbách a obnovách, jež pokládati sluší jakoby to byla nová stavba, zřízena kamenná, letovaná či z pálených cihel vyzděná domovní stoka, pokud ovšem možno ji beze zvláštních obtíží vhodně spojiti s hlavní stokou. Stoky, žumpy a hnojiště, mrviště a jímky na močůvku buďtež zřízeny uvnitř domů nebo pozemků nepromokavě a to ve vzdálenosti nejméně 6 m. od studní vlastních i sousedových a buďtež založeny tak, aby nemohly sousedstvo nikterak obtěžovati. Při zakládání záchodů budiž k tomu hleděno, aby šetřeno bylo zdravotních předpisů; buďtež umístěny tak, aby k nim měly náležitý přístup světlo a vzduch a buďtež opatřeny rourami k odvádění výparů a zápachu, ústícími nad střechou. Žádným způsobem nesmějí se umístiti přímo u silnice nebo ulice a při veřejných místech a kde se tu nalézají, buďtež odstraněny. Zřízení jam pro pojmutí a svod výkalů na blízku studní jest absolutně a naprosto nepřípustným, jakmile nedá se zameziti znečistění studní těch (roz. spr. s. dv. ze dne 21. května 1890 č. 1673 sb. »Budwinski« č. 5328). Posouzení, zda záchody mají s dostatek vzduchu a světla a nešíří-li následkem své polohy pokud možno žádný zápach, zůstaveno jest na základě dobrého zdání znalců volnému uvážení správní správnímu úřadu (roz. spr. s. dv. ze dne 19. prosince 1879 č. 2484 kniha jud. č. 151). Obec jest povinna dáti prováděti časté čistění žump, jež jsou při domech zřízeny na základě kdysi uděleného svolení ke stavbě, aby tak odstraněny byly zdravotní závady (roz. spr. s. dv. ze dne 15. pros. 1892 č. 3855 sb. »Budwinski« č. 6948). Stáje nesmějí býti svými výpary na obtíž místnostem obytným, dlužno je tedy stavěti tak, aby se mohly až nad střechu provětrávati a aby močka dala se zúplna odváděti. Stoky odváděcí mají býti řádně zřízeny a všude, kde kolem vedou uliční stoky, ústiti buď do hlavní stoky uliční nebo do mrvišť a žump k domu náležejících. Stavební řád obsahuje dále předpisy o zamezení přílišného vývinu kouře a jím působených škodlivých následcích pro lidské zdraví. Topení rozsáhlejšího způsobu a to zvláště pro parní kotle musí býti z pravidla opatřeno dle místních potřeb přístroji kouř účinně stravujícími a vůbec buďtež při takovém topení komíny zřízeny tak, aby neobtěžovaly kouřem sousedstvo; rovněž jest i postaráno podrob-

nými stavebními předpisy, aby bylo zabráněno příliš velikému vývinu kouře i při obyčejných komínech (viz čl. Komíny). Plynoměry stavěti v místnostech, které zároveň slouží ke spaní, není dovoleno.

IX. Právo vodní.

Voda jako nápoj a prostředek k vaření, jako prostředek k cídění, k mytí a koupání lidí, ku praní šatstva a čistění obydlí jest vynikajícím činitelem ve zdravotnictví. Opatření vody a zvlášť dobré a čisté pitné vody, poskytování zčistěné vody k vaření a jako prostředek pro jiné pokrmy a potraviny tvoří teď jeden z nejdůležitějších úkolů obce. Dalekosáhlého upotřebení dochází dále voda při odstranění výkalů a jiných odpadků; otázka, který způsob svádění výkalů jest nejrationelnější, není dosud ani vědou ani praxí definitivně rozluštěna. Státní moc má povinnost pečovati o ochranu léčivých pramenů; proto má přísně dbáti toho, aby toto odvětví zdravotnictví, pro lidstvo tak důležité, nebylo nikterak a žádným způsobem ohroženo.

Zemské vodní zákony mají ustanovení, že vody ve veřejných vodstvech smí se užívati ke koupání, praní, napájení atd., zachovává-li se při tom policejních předpisů; sem spadají v první řadě zdravotnicko-policejní předpisy, dle kterých jest zakázáno použitím vody tuto nějak znečistiti. Ohledně soukromých vod obsahuje § 10 říšsk. vodního zákona ustanovení, že nesmí býti ani použitím vody soukromým majitelem způsobeno znečistění vody, jež by mělo vliv na práva osob třetích. Ve shodě s těmito všeobecnými ustanoveními vodního zákona stanoví předpis § 398 tr. z., že ten, kdo do studně, cisterny, řeky či potoka, jehož voda slouží některé obci k pití či k užitku, hodí zdechlinu nějakou, čímž voda ta buď se znečistí či může státi se nezdravou, dopouští se přestupku. Všechna ostatní zdraví škodící znečistění vody, pokud nespadají pod citované záhlaví trest. zákonníka mají býti trestána jako přestupky zákonů, upravujících vodní právo. Jedná-li se o odstranění nečistot z nedostatečně zařízených svodů vody, z domácích studní a pod., má o otázce, kdo jest k odstranění tomu povinen, rozhodnouti politický úřad dle vodního zákona a zvlášť s ohledem na § 10 říšsk. vodního zákona; o modalitách, jak se má povinnost ta vykonati, rozhodují normy stavebních řádů resp. uličních zákonů (roz. min. orby ze dne 15. ledna 1880 č. 10.244). Silně znečistěná, nelibě páchnoucí voda nesmí býti sváděna podél obydlí, zahrad a veřejných cest; má se dále zabrániti škodlivým výparům vodovodů, jež mají býti z pravidla kryty. Zvlášť důležita jsou opatření ohledně zamezení znečistění vod odpadky, špínou a pod. ze živnostenských a hospodářských podniků. Jedná-li se konečně o povolení nějakého vodního zařízení, má úřad i toho dbáti, kterým směrem mohlo by zamýšlené zařízení ohrožovati veřejné zdravotní poměry a zvlášť zdraví sousedstva a prokáže-li se to nutným, má přivolati k dotýčným komisionelním ohlédáním i zdravotnické orgány.

X. Vodní zdravotní policie.

Vodní zdravotní policií rozumí se souhrn všech zákonných předpisů k tomu čelících, aby voda pro lidské zdraví byla učiněna a zachována užitečnou; s druhé strany zahrnuje vodní zdravotní policie všechny normy mající za úkol, aby vždy bylo zabezpečeno dostatečné množství vody k užitku se hodící. Příslušné zákonné předpisy jsou obsaženy dílem v zákonech vodních a z velké části též v zákonech o zdravotnictví.

1. Policejní předpisy zdravotní vodních zákonů:

a) Vlastník vody soukromé nesmí způsobiti užíváním vody žádné porušení práv cizích znečistěním vody (§ 10 říš. zák. vod.). Znečistí-li kdo vodu způsobem zdraví škodlivým, tresce jej, pokud nejde o přestupek dle ob. zákona trestního, politický úřad peněžitou pokutou od 5 do 150 zl. nebo vězením od 1 dne do 1 měsíce (§ 71 zem zák. vod. pro Čechy, §§ 65 a 68 zák. pro Bukovinu, § 48 pro Krajinu, § 64 pro Dolní Rakousy, §§ 64 a 67 pro Štýrsko a § 70 všech ostatních zem. vod. zákonů). Zejména jest zapověděno sváděti do veřejných vod znečistěné tekutiny, lidské a zvířecí odpadky, popel, smetí, výkaly a pomyje. (Srv. výn. česk. míst. ze dne 24. září 1892 č. 114.706 č. 64 z. z.).

b) V případě pilné potřeby vody může místní policejní úřad resp. starosta ohrožené obce učiniti za účelem dočasného použití vod soukromých a veřejných v zájmu veřejném příslušná opatření a tato opatření ihned dáti vykonati (§ 34 zem. zák. vod.; srv. též § 35 a v zák. pro Čechy, § 30 pro Bukovinu, § 20 pro Krajinu, § 33 pro Dolní Rakousy a § 29 pro Štýrsko). Rovněž může politický úřad v takovýchto případech povoliti prozatímně zřízení vodovodu, byla-li dána záruka za možnou škodu tím způsobenou (výn. min. orby ze dne 10. září 1880 č. 9636).

c) Pečovati o opatření vody jest ve smyslu obecného zřízení úkolem obcí a osad (§ 35 zem. vod. zák., § 36 a u. zák. pro Čechy, § 31 pro Bukovinu, § 30 pro Štýrsko). Ke stížnosti, že nově vznikající část osady není dostatečně opatřena vodou, jest legitimována toliko obec (roz. ze dne 5. července 1894, sb. »Budwinski« č. 8014).

2. Jinaké předpisy zdravotní policie:

a) Říšský zákon zdravotní ze dne 30. dubna 1870 č. 68 ř. z. v § 3 lit. *a* ustanovuje, že provádění předpisů zdravotní policie ve příčině vod tekoucích i stojatých, jakož i ve příčině vody pitné a užitkové náleží v obor samostatné působnosti obcí.

b) Dle stavebních řádů má býti při nových stavbách postaráno o zdravou pitnou vodu pokud možná zřízením vlastní studně. Odpadní voda nesmí ústiti do ulice; domácí studny musí býti dobře ohraženy. Žumpy a jámy pro hnůj, jakož i záchody buďtež umístěny v přiměřené vzdálenosti od studny a takovým způsobem opatřeny, aby z nich pro sousedstvo nevznikla žádná škoda.

c) Trestní zákon stíhá znečistění studní, cisteren, řek a potoků, jichž vody se užívá v některém místě k pití nebo ku vaření, jako přestupek; zejména dopouští se přestupku, kdo hází do těchto vod mrtvá zvířata nebo vůbec cokoli, čím voda může býti znečistěna nebo zdraví škodlivou učiněna (§ 398 tr. z.). Za »místo« ve smyslu těchto ustanovení pokládají se i samoty, dvory, zámky a pod. I praní a máchání prádla spadá pod tuto trestní sankci; rovněž stačí ke skutkové povaze těchto přestupků i abstraktní možnosť znečistění vody (plen. roz. kas. s. dv. ze dne 20. března 1894 č. 2805). Srv. též čl. Policie zdravotní.

XI. Zákonodárství školské.

Říšský školský zákon ze dne 14. května 1869 č. 62 ř. z. obsahuje v § 63 ustanovení, že každá škola musí míti zdravotnickým požadavkům přesně vyhovující školní místnosti. Min. výn. ze dne 9. června 1873 č. 4816 věstn. č. 73 vydána byla zvláštní zdravotnictví se týkající ustanovení o zařízení školních budov pro školy obecné a měšťanské, jež se většinou ob-

dobně vztahují i na jiné školní budovy a tedy zvlášť na ony středních ústavů. Nejpodstatnější z těchto ustanovení jsou: Školní budova má míti polohu pokud možná volnou, vhodné okolí, příjemný a pohodlný přístup, ve všech částech dosti prostornosti a světla a vzduchu; státi má na suchém místě. Staveniště nemá býti zvoleno v sousedství bažin a jiných stojatých vod, hřbitovů a mrvišť ani na blízku hlučných náměstí a ulic, živností se hřmotem pracujících i živností, jež vydávají nepříjemné a zdraví škodlivé zápachy, aniž tam, kde by mohlo zdraví býti ohroženo. Veškeré chodby buďtež světlé a bez průvanu, však přece takové, aby dle potřeby v každé době rychle mohly býti provětrány. Podlaha budiž rovna a husta. Musí býti postaráno, aby každá učební síň byla náležitě vzdušna. Každá lavice musí býti tak zařízena, aby bylo jí umožněno pohodlné psaní za mírného sklonu těla do předu a bylo v ní zároveň možno pohodlně státi. Pro každé dítě má býti zřízeno účelné opěradlo v zadu lavice. Stolní plocha má býti náležitě od oka vzdálena. Lépe jest dáti přednost lavicím s dvěma než s více sedadly. Záchody umístěny buďtež ve přístavku, který krytou chodbou jest spojen se školou, nebo buďtež ze vnitř budovy aspoň tak odstraněny, aby byly v části zvlášť vystavené a oddělené; při volbě místa budiž hleděno ke směru převládajících větrů. Každá školní budova budiž opatřena dobrou pitnou vodou. Jestli možno, přiváděti po školy vodovodem dobrou pramenitou vodu, budiž tak učiněno. Pissoiry opatřeny buďtež pokud možná plynoucí vodou. Nelze-li do školy zavésti vodovod, má se založiti krytá studně a to tak, aby nebyla v bezprostřední blízkosti žump a hnojišť a aby bylo odstraněno a vyloučeno každé poškození její pitné vody. Každá školní budova měj dle možnosti tělocviční sál patřičné velikosti, jejž lze vytápěti. Na náležité používání ventilačních zařízení má učitel zvlášť hleděti. Školní světnice, schody a chodby mají býti pravidelně denně meteny a čistěny. Rozsáhlejší čistění celé školní budovy, natírání stěn a pod. má býti provedeno o hlavních prázdninách. Vlhké a zamazané části oděvu, deštníky a pod. mají býti, pokud možno odkládány mimo školní světnici. Zrak dítěte má býti mezi vyučováním co nejpečlivěji a nejopatrněji chráněn a proto má učitel všeho využitkovati, co se mu zdá vhodným k dosažení tohoto cíle. K ochraně proti oslňujícímu světlu slunečnímu má učitel vždy vhodně použíti okenních záclon a zvlášť toho dbáti, aby bylo zamezeno tomu, by světlo dopadalo do školní světnice ze dvou protivných stran; při takovémto osvětlení nesmí se probírati žádný předmět, který namáhá zrak. Při chůzi a stání má býti žádáno od žáků rovné a přímé a netrpěno malátné a ochablé držení těla. Při ústním vyučování, kde žáci buď pouze naslouchají neb odpovídají a neužívají učebných pomůcek, má žák seděti rovně, tak aby přímka páteře byla svislá a záda byla v kříži pohnuta. Kde to možno, má se vždy vhodně střídati sezení v lavicích s volným stáním ve volném prostoru světnice. Každého učitele povinností jest obeznámiti se se základními pravidly zdravotnictví a znalostí těch používati nejenom tam, kde na školní mládež přímo působí, nýbrž působiti i k tomu, by i v domácnostech děti byly vhodně živeny a tak bylo dbáno a šetřeno všeho, co náleží ku správné tělesné výchově školní mládeže v době školní povinnosti. Úkolem učitelovým jest říditi nejen duševní, nýbrž i tělesný všestranný a harmonický rozvoj každého jednotlivého žáka a vždy si v paměť nově přiváděti onu starou pravdu, že jen ve zdravém těle sídlí zdravá duše. Minist. nařízením

ze dne 10. dubna 1883 č. 21.063 věst. č. 13 jsou správy škol učiněny zodpovědnými za to, aby při vytápění školních světnic vždy bylo toho dbáno, by maximum teploty nepřestoupilo nikdy 15 stupňů dle Réaumura a aby bylo docíleno stálé teploty nejméně 13tistupňové. V zemích, kde nejsou aktivovány u okresních školních úřadů stálé komise pro školské zdravotnictví, má býti v souhlasu s politickou zemskou správou postaráno o to, aby ve všech záležitostech týkajících se školského zdravotnictví, projednávaných okresní školní radou, byly vyslechnuty rady a pokyny zdravotnických orgánů a aby orgány byly vyzvány věnovati při svých služebních objížďkách v okrese pozornost i zdravotnímu stavu škol a udávati školní radě ony nedostatky a vady, jež v tom směru postřehli a jimž pak ihned má se náležitě odpomoci.

XII. Veřejné ústavy.

Jest nepopíratelno, že při veřejných ústavech, resp. při zakládání a zřizování jich musí se zdravotním požadavkům ještě daleko více vyhovovati než při jiných soukromých budovách a obydlích, poněvadž zde veřejné zdravotní zájmy jeví se býti dvojím směrem lehko ohroženy a to jednak ohledně oněch osob, pro něž jsou veřejné ústavy zřízeny a jednak pro obyvatele dotyčného místa. Nemocnice, blázince, trestnice, chudobince, kasárny atd. nemají tedy z pravidla zbudovány býti právě v nejživějších a nejhustěji zalidněných částech obce; k jich zakládání mají býti vyhledávány prostranné ulice, veliká volná náměstí neb málo zastavená prostranství. Čistění, zřízení stok, záchodů, ventilací, udržování čistoty v takovýchto veřejných ústavech, to vše vyžaduje daleko pečlivějšího opatření a důkladnější péče než při každé jiné budově. Právem vzmáhá se ve velikých městech oposice proti stavění kasáren a trestnic a proti zakládání velkých nádraží v nejbližší blízkosti měst a z ohledu na veřejné zdravotnictví musí se opravdu též oposici té vyhovovati.

XIII. Právo celní.

Vláda jest zmocněna omeziti cestou nařizovací obchod určitým zbožím a to na základě veřejných a zvlášť zdravotních ohledů (odst. 2 čl. VI. celního zák. ze dne 25. května 1882 č. 47 ř. z.). Prováděcí nařízení k citovanému zákonu vypočítává celou řadu předmětů, které jsou ze zdravotních ohledů bez ohledu na množství jen u hlavních celních úřadů a jen proti povolení politické vrchní zemské správy korunní země, ve které bydlí ten, kdo se o koupi zboží uchází, podrobeny vyclení z dovozu a to zvlášť: sušené, barvami natřené ovoce, zdraví škodlivými preparáty pomalované děcké hračky, látky barvené preparáty obsahujícími arsen, týmiž preparáty barvené umělé květiny a mn. j. Dovoz připravených léčiv a kosmetických prostředků, nejsou-li dováženy pro lékárníky, nýbrž pro soukromé osoby, musí býti zvlášť vždy písemně povolen příslušným zemským úřadem, vyjma malých dávek, jež cestující ku vlastní potřebě s sebou si vezou nebo nesou. Dovoz kaprlat a zavařené zeleniny a zavařených plodů (Mixed pickles) vázáno je splněním ustanovených policejních podmínek. Malé množství připravených léčiv, jež od osob cestujících v celním okresu z ciziny jsou objednána pro jich vlastní potřebu neb které osobami cestujícími jsou z cizozemska s jich cestovními potřebami napřed poslána či za nimi expedována, smějí býti vpuštěna resp. vydána jen proti předložení písemního povolení příslušného politického úřadu a po zapravení celního poplatku (výn. min. financí ze dne 19. května 1885 č. 14.209).

Zdravotnictví vojenské.

Zdravotnictví vojenské jest soubor všech předpisů a zřízení ku podporování zdravotních opatření ve vojště a objímá tedy všechny ony ústavy, jež je na starosti mají.

I. Část všeobecná.

Zdravotnictví musí býti věnována na všech polích velikého státního celku co největší péče; ono tvoří mocného činitele a základní podmínku existence jak veškerého soujmu obyvatelstva, tak jednotlivce. Někde však jeví se napomáhání zdravotnictví přímo nutnou povinností dotýčných správních orgánů; to platí nejprve všude tam, kde dlí určitý celek osob ve společném obydlí a společné domácnosti, aby sloužil určitému účelu. Pečlivá zdravotní opatření jsou tedy nezbytna i pro výchovu i zřízení zdatného a boje schopného stavu vojenského. Vojenská správa musí tedy věnovat co možná nejvyšší a nejbedlivější pozornost na stav tělesné síly a zdravotní stav osob, jež do vojska vstupují neb k němu náležejí. Proto smějí býti ku branné povinnosti brány jen dokonale zdravé osoby. Prováděcí předpisy ku brannému zákonu obsahují podrobná ustanovení ohledně lékařského ohledání branců, z kteréžto příčiny musí též lékař při každé odvodní komissi fungovati jako člen s poradním hlasem. I předpisy superarbitrace mají účel, vyloučiti ze svazku vojenského všechny osoby, jež následkem dodatečně se objevivších tělesných vad nejsou schopny k vojenské službě. Nejvyšší pozornosti však zasluhují ona zdravotní opatření, jichž účelem jest zachování náležitých zdravotních poměrů ve vojště samém. Zde jsou především důležitá opatření praeventivní, jež mají zameziti ve vojště onemocnění a seslabení zdravotního stavu. Služební předpisy pro vojsko jakož i celá řada dalších zvláštních předpisů, zvláště vojenský ubytovací zákon, obsahují ustanovení, kterými by se zabránilo přístupu škodlivě působícím vlivům na zdravotní stav vojska. Ne neprávem připomíná § 3. služebního předpisu, že mravnost vojákova má veliký význam pro službu, že opilství a mravní poklesky jej odvracejí od konání povinností jeho povolání, olupují jej o čest a zdraví a jej často i v záhubu uvádí. Vojín musí, má-li svému účelu plně vyhovovat, zoceliti svoji tělesnou sílu, musí býti ochráněn před každou změkčilostí, musí vzdorovati všem nepohodám povětří, jedním slovem: vojín musí plně a neobmezeně vládnouti všemi svými tělesnými silami; síla tělesná jest však podmíněna i zdravím.

II. Zvláštní opatření k udržení a pěstění zdraví ve vojště.

1. Občasné lékařské prohlídky: Vyjma důstojnických zástupců, šikovatelů, četařů, kadetů a jednoročních dobrovolníků má býti veškeré vojenské mužstvo stanice dvakrát měsíčně, a je-li toho třeba, i vícekráte podrobeno lékařské prohlídce. Osoby z řad mužstva mají býti dále podrobeny lékařské prohlídce od případu k případu: při nastoupení ke sboru možno-li v den nastoupení, dále při přesazení k jiným vojenským sborům (ústavům), při nastoupení dočasných dovolených delších 4 dnů, jakož i při přestoupení v neaktivní poměr. Tyto prohlídky od případu k případu mají se zaznamenati při každém pododdělení v lékařský protokol o prohlídkách, jenž má býti veden dle předpisu pro zdravotní službu vojenskou (I. díl).

2. Poměry kasárenské a ubytovací: Služební předpis vyžaduje nejpřísnější zachovávání čistoty jak uvnitř kasáren tak i v jich nejbližším okolí; všechny vedlejší místnosti musí vyhovovati uznaným zdravotním předpisům. Studně, stáje, záchody a jich okolí mají býti zvlášť pečlivě udržovány v čistotě. Zvláštní a stálá péče musí se věnovati jakosti pitné vody, jež má být častěji prozkoumána, zda jest prosta zdraví škodlivých součástí; všechny látky miasmatické (smetí, popel, neupotřebitelná sláma atd.) musejí býti ukládány na místo k tomu vykázané a včasně odstraněny. Musí býti postaráno o to, aby kasárna neměla žádných zdravotně-policejních nedostatků a vad, eventuelně musejí býti takovéto vady místní komissí k tomu určenou vyhledány, nařízeno býti jich odstranění, po případě upuštěno býti od obývání kasáren; totéž platí o odevzdání budov a částí budov k užívání vojskem. Místní komise má býti politickými zemskými úřady po slyšení vojenských territorialních úřadů ve všech těch stanicích zřízeny, v nichž se právě nalézají zemí, okresem, obcí či soukromými osobami jako kasárna či quasikasárna poskytnuté budovy (nař. ze dne 1. července 1879 č. 94 ř. z.). Při stavbě kasáren nutno se zvláštní péči přihlížeti zvlášť k volbě pozemku, stavebního materialu, ku vzdušnosti, k opatřením ventilačním a vytápěcím jakož i ku vedlejším místnostem (kuchyně, záchody, stáje).

3. Stravování vojska musí býti racionelní a potraviny a viktualie k němu používané podléhají přísné kontrole. K posouzení jakosti jednotlivých kusů strany jakož i k občasné prohlídce uložených zásob potravy užívá se dle potřeby vojenských lékařů. V rakouské delegaci často bylo poukazováno k tomu, že stravování vojska má mnohou stinnou stránku a že zvlášť nutným býti se jeví zavedení teplé večeře a zlepšení naturálních příjmů.

4. Tělesná cvičení: Vojín má snášeti nedostatek a útrapy všeho druhu s mužnou vytrvalostí a proto musí býti vychován pro život válečný a jeho tělo v tom směru zoceleno. § 40. služebního řádu předpisuje povinné koupání a plavání. V létě má se mužstvo, je-li počasí příznivo, nejméně jednou týdně koupat. Jednotlivě smí se vojáci koupati jen na takových místech, kde jsou za tím účelem zřízeny úředně povolené ústavy či k tomu vykázána místa. Místo ke koupání má býti pečlivě ohledáno, je-li prosto nebezpečí pro ty, kdož neznají plavati, zřejmě a patrně ohraničeno a nemá býti dovoleno hranice jeho překročiti. Setninu či více setnin vodí k místu ke koupání některý důstojník, menší oddíly jich velitelé. Koupá-li se současně několik praporů, má býti přítomen lékař a při každém praporu jeden důstojník. Neméně postaráno u vojska i o cvičení tělocvičná.

5. Zdravotně-policejní předpisy pro vojenské tábory: Popud ku provádění všech k tomuto účelu nutných zdravotně-policejních opatření připadá v první řadě v táboře se nalézajícím vojenským lékařům. Uvnitř táboru jakož i v bezprostřední jeho blízkosti musí panovati co největší čistota. Přísně má se dohlížeti k tomu, aby k ukájení přirozené potřeby byly poukázány pouze latriny. Odpadky stravy mají býti dopravovány do jam, jež nutno právě tak jako i latriny každý druhý den posypati 20 centimetrů tlustou vrstvou hlíny a dle možnosti vhodno i desinfikovati. Koňský hnůj má býti shrabán a co možná nejdříve z tábora odstraněn neb zahrabán do hlubokých jam, jež se na to pokrývají hlínou. Zvlášť

pečlivě nutno udržovati v čistotě studně a prameny. Aby ustanovení ohledně jich vyhlášená tím spíše se dodržovala, buďtež po případě postaveny i stráže. Ku poražení dobytka ustanoví se vhodné, táboru ne příliš blízké místo, pokud možno u tekuté vody některé. Kde se nalézají nedaleko táboru jatky, upotřebí se jich. Béře-li se maso z civilních jatek, má se dát dobytek, je-li možno prohlédnout zvěrolékařem. Kůže a lůj nesmí býti sušeny na blízku táboru, nýbrž mají býti, je-li to možno, hned na místě prodány nebo předány nejbližšímu zásobovacímu ústavu nebo místní obci. Padlý dobytek má býti nejméně 600 kroků od tábora na ustanovených místech nejméně 2 metry hluboko zakopán a totéž má se státi i s neupotřebenými odpadky. Markytáni musejí býti zásobeni požívatelnými potravinami a dobrými nápoji. Dohled nad markytány přísluší ve hlavních a štábních bytech dotýčným místním velitelům, u sborů pak velitelům těchto sborů, kteří k tomu používají důstojníků potravných eventuelně důstojníkův inspekčních a dle potřeby i lékařů. Špatné zboží má býti — kde na tom záleží po předchozí prohlídce lékařem — na rozkaz velitele sboru (místního) neb na rozkaz velitele táboru, zničeno.

6. Ubytování po různu má účel, ubytovati vojsko tak, by bylo pokud možná nejlépe chráněno proti vlivu počasí. Zdravotnická opatření vztahují se tu hlavně na používání již existujících stálých vojenských a civilních ústavů eventuelně na založení takovýchto ústavů, na zřízení a vykázání polních zdravotnických ústavů, na zřízdní síní pro nemocné, odstranění nemoených z okrsku kantonirování a na úpravu zdravotnické policie; úprava ta přísluší veliteli ubytovaného vojska, v jednotlivých pak stanicích (místních leženích) vojenským staničním velitelům, jež k tomu mohou použíti místních velitelství a i jiných orgánů. V ohledu zdravotnicko-policejním nutno zaříditi všechna opatření, jež nutna jsou k zamezení zdraví škodlivých vlivů. Zdravotnická policie musí se velmi přísně vykonávati, aby se předešlo vypuknutí nemocí neb moru. O každém vypuknutí nakažlivé nemoci, a byť by jen ojediněle mezi obyvatelstvem se objevila, jakož i o vzniknutí dobytčího moru má býti ihned učiněno oznámení.

III. Vojenské zdravotnické ústavy.

1. Vojenské nemocnice:

a) Stálé zdravotní ústavy jsou ony, jež stále a trvale vykonávají službu vojenskou. Sem náležejí posádkové (garnisonní) nemocnice a jejich filialky. Posádkové nemocnice jsou samostatné léčebné ústavy s vlastním stavem vojenských lékařů, vojenských duchovních atd., dále s vlastním oddělením zdravotního sboru, určeným pro službu nemocniční. Posádkové (garnisonní) nemocnice jsou podřízeny sborovým vojenským velitelstvím, a to v ohledu vojensko služebním cestou nadřízeného velitelství brigadního, v ohledu služby správní cestou intendance vojenského velitelství. Dohled zdravotnické služby přísluší v těchto ústavech zdravotnímu chéfu (§ 61).

b) Vojenské nemocnice jsou zřizovány v těch místech, kde není garnisonních nemocnic, posádka však čítá více než 500 mužů a to za účelem, aby obstarávaly ošetřování nemocných a ve spojení s tím vychovávaly nosiče raněných a nosiče obvazů. Ve válce zřizují se vojenské nemocnice, nedostačují-li domy pro nemocné ve všech stanicích doplňovacích okresů. Vojenské nemocnice jsou samostatné vojenské ústavy, ne-

mají však vlastního personálního stavu, nýbrž potřebný počet personálu povolá se vždy ze stavu vojska posádky.

c) Chorobince mají za účel přijímati lehce nemocné, při nichž dá se brzo očekávati uzdravení, též však prozatímně těžce nemocné, kteří však nedají se transportovati; při tom však vzhledem na příliš omezené místo a vzhledem k nedostatečným zařízením, jež nemohou všem potřebám vyhovovati, musí býti nemocní ve vhodný čas vždy odevzdáváni nejbližšímu většímu léčebnému ústavu. Chorobince zřizují se v každé posádce, jež čítá aspoň 300 mužů a nepřesahuje počet 500 mužů. Vedení přísluší představenému lékaři dotýčného sboru. Vojenský dohled svěřen jednomu důstojníku, jemuž náleží i obstarávání hospodářské a účetní agendy.

d) Vojenské léčebné ústavy v lázeňských místech zřízeny jsou ve všech vynikajících lázních mocnářství a jsou určeny ku přijímání vojenských osob, jimž třeba podrobiti se léčení v dotýčných lázních. Takovéto ústavy jsou: v Badenu u Vídně, Karlových Varech, Schönavě u Teplic v Čechách, v Mehadii, Gastýnu, Píšťanech, Teplicích v Uhrách, Budapešti, Topusku v Chorvatsku a Teplicích v Krajině.

e) Pevnostní nemocnice se zřizují, nedostačují-li posádkové nemocnice, jež mohou maximálně ošetřovati 1000 nemocných.

2. Polní zdravotnické ústavy: Dle ženevské smlouvy, k níž přistoupily všechny evropské moci a jejíž účelem jest pokud možno zmírniti zlo, jež válku nutně provází, zabrániti zbytečnou krutost a ulehčiti raněným v krutém jich osudu, jsou polní zdravotnické ústavy neutrální, a dobrodiní toho používají i osoby, jež v těchto ústavech vykonávají dohled, ošetřování nemocných, správu a dopravu raněných a to potud, pokud opravdu zastávají svou úlohu a pokud v těchto ústavech ranění se mají nalézati a ošetřovati. Jako odznak neutrality stanoveny pro ústavy a budovy zřetelně patrné praporce určité stejné velikosti, pro osoby pak páska, kterou vydává vojenský úřad, a na obou, praporci i pásce červený kříž v bílém podkladě.

Polní zdravotnické ústavy se dělí:

a) V divisijní zdravotní ústavy. Po jednom takovém ústavě zřídí se v případě mobilisace vždy pro jednu divisi. On má poskytnouti raněným první pomoc a obstarati jich transport do polních zdravotních ústavů.

b) Polní nemocnice jsou určeny k tomu, aby poskytly nemocným a raněným první nemocniční léčení a ošetřování. Ony mají vlastní stav personální a vlastní oddělení zdravotního sboru a upraveny a opatřeny všemi zařízeními, nutnými ku přijetí nemocných a raněných jakož i povozy, jichž třeba k jich další dopravě. Ke každé polní nemocnici přidělena jest polní lékárna. Nejvyšší počet polních nemocnic, jež možno ve válce zříditi, jest 40. Polní nemocnice jsou podřízeny generálnímu vojenskému velitelství, pokud by však byly přiděleny sborovému velitelství, podléhají tomuto.

c) Železniční zdravotní vlaky a lodní ambulance. Železniční zdravotní vlaky — ony maltézského rytířského řádu v to počítaje — dále lodní ambulance jsou určeny k tomu, dopravovati těžce raněné a těžce nemocné z polních a reservních nemocnic neb přímo z divisijních zdravotnických ústavů na místa, určená k jich dalšímu ošetřování. Při všeobecné mobilisaci zřídí se nejméně 26 takových vlaků: vedle toho opatří rytířský

řád maltézský v nutném případě až 12 takovýchto vlaků. Počet lodních ambulancí stanoví se potřebou jich.

d) Polní chorobince přijímají lehce nemocné a lehce raněné, pak ony, kdož jsou válečnými námahami vysíleni, jakož i rekonvalescenty, kteří ještě potřebují zotavení.

e) Reservní nemocnice. Tyto slouží ku vystřídání polních špitálů, jež mají býti pokud možná rychle vždy zase mobilními, nebo přímo ku zřízení stálých léčebných ústavů v etapovém okrsku.

f) Nemocenské zastávky jsou zřizovány v etapovém okrsku podél komunikací, určených pro transport nemocných a raněných a slouží částečně k tomu, aby popřály nemocným a raněným krátkého odpočinku a poskytly jim okřání a nejnutnější lékařské pomoci, částečně ku přenocování nemocných za současného lékařského ošetřování.

3. Vojenské ústavy lékárnické mají pohotově udržovati pro potřebu vojska a vojenských zdravotních ústavů nutnou zásobu léčiv, nádob na léky a lékárnických nářadí a to jak v míru, tak ve válce, léky připravovati a dle lékařského nařízení vydávati vojenským oddělením, ústavům neb i jednotlivým nemocným a konečně o dotyčném svém hospodaření skládati účty (§ 84). V míru podléhají tyto ústavy vrchní správě ředitelstva vojenského lékárnictví. V případě mobilisace přidělen jest každé mobilní armádě jeden polní sklad léčiv, jenž má býti zřízen v témže místě, kde je sklad oděvu a polní zdravotnický sklad. Polní sklad léků jest podřízen generálnímu vojenskému velitelství a úkolem jeho jest doplňovati, co na léčivech u polních zdravotních ústavů ubylo.

IV. Orgány vojenského zdravotnictví.

Sem náleží:

1. Důstojnický sbor vojenských lékařů, v němž systematisováno nyní 1236 míst. Vojenským lékařem může se státi jen doktor veškerého lékařství, jenž jest schopen vojenské služby a s prospěchem sloužil 3 měsíce na zkoušku. Studující mediciny stávají se, po půlleté službě jako jednoroční dobrovolníci (u pěchoty neb u myslivců), byli-li mezi tím prohlášeni doktory veškerého lékařství, zástupci assistenčních lékařů. Důstojnickému sboru vojenských lékařů přísluší jak v míru, tak ve válce vedení a vykonávání veškeré zdravotnické služby, jež objímá zdravotnictví, ošetřování nemocných, soudní lékařství, zdravotnickou statistiku, řízení léčebných ústavů a výchovu a upotřebení personálu.

a) V míru jest přednostou důstojnického sboru vojenských lékařů generální štábní lékař (v hodnosti generala-majora), jenž řídí vědecké další vzdělání sboru, stará se o povznesení vojensko-lékařských nauk a předsedá ve vojensko-zdravotnickém komité, jakož i v komisi dohlížející na léčiva.

b) Vrchní štábní lékaři první třídy (v hodnosti plukovníka) jsou jednak zdravotními přednosty při territorialních velitelstvích, jednak, jakož i též vrchní štábní lékaři druhé třídy (v hodnosti podplukovníků), jako ředitelé větších posádkových nemocnic.

c) Štábní lékaři (v hodnosti majora) jsou buď lékařskými přednosty divisí neb lékařskými přednosty posádkovými neb jsou dosazováni k vojenským zdravotnickým či jiným vojenským ústavům. Nejstarší dle služebních let plukovní lékař či nadlékař, přidělený k veškerému vojenskému sboru či ústavu, je zároveň lékařem-přednostou toho sboru či ústavu. Další rozdělení hodnostní jest: Plukovní lékaři první a druhé třídy (hodnost:

setníci 1. a 2. tř.) a nadlékaři (hodnost: nadporučíci). V případě mobilisace přiděluje se k řízení zdravotnictví každé mobilní armádě armádní lékař-přednosta a každému generálnímu armádnímu velitelství zdravotnický lékař-přednosta.

2. Vojensko-zdravotnické komité sídlí ve Vídni a jest vědeckotechnickým pomocným úřadem říšského ministerstva války pro záležitosti vojensko-zdravotnické; jeho úkolem jest podrobně zkoumati organisaci, jakož i pokroky vojenského zdravotnictví v jiných státech, eventuelně dávati i o zkoumání to se opírající návrhy na zdokonalení zdravotnictví ve vojště. Vojensko-zdravotní komité má 12 řádných členů (vojenských lékařů), kteří jsou jmenováni říšským ministerstvem války a předsedou jest přednosta důstojnického sboru vojenských lékařů; komité to jest zároveň nejvyšší instancí, podávající ministerstvu své dobré zdání v záležitostech vojenskozdravotnických; jako pomůcky jsou mu přiděleny: vojensko-lékařská knihovna a chemická a bakteriologická laboratoř.

3. Zdravotní sbor sestává z velitelství zdravotních sborů a 26 oddělení. K tomu přistupují v případě mobilisace polní zdravotní oddělení, zdravotní oddělení pro pevnostní nemocnice a reservní zdravotní oddělení, jež mají býti zřízeny. Zdravotní sbor jest určen ve válce i v míru ke zdravotní pomocné službě, zvláště pak k ošetřování nemocných a raněných ve vojenských zdravotnických ústavech a k této službě jest i vyškolen a vyzbrojen.

a) V míru používá se zdravotnického sboru v garnisonních nemocnicích, kterým přiděleno jest po jednom oddělení. Zdravotnickému oddělení připadá transport onemocnělých do zdravotních ústavů a vykonávání zdravotní pomocné služby při cvičeních ve zbrani, v táborech, při ubytování po různu a na pochodech.

b) Ve válce má zdravotní sbor vedle právě vzpomenutých výkonů obstarávati hlavně zdravotní pomocnou službu při válčící armádě. Dále jest určena i k vykonávání služby nosičů raněných při sborech, jež samy nemají těchto nosičů (na př. jízda a dělostřelectvo) a obstarávání zdravotní služby pomocné ve válečně vyzbrojených opevněných místech. Po stránce vojenské jest velitelem plukovník jako velitel zdravotnického sboru, jenž jest pomocným orgánem říšského ministerstva války.

c) Ku zdravotnické službě ve válce určeni jsou dále t. zv. nosiči raněných a nosiči obvazů. Jako nosiči raněných jsou systematisováni: pro každý pluk pěchoty 1 šikovatel a pro každý prapor myslivců či pěchoty jeden poddůstojník a 12 mužů. Jich služba záleží v tom, že pod vedením jednoho poddůstojníka v obchůzkách po 3 mužích vyhledávají mezi bojem na bojišti raněné, je-li to nutno opatří je prozatímním obvazem, odstraní je na t. zv. místo pomoci lékařské neb aspoň na kryté nějaké místo. Nosiči obvazů, kteří jsou určeni, aby byli k ruce lékařům, nosí s sebou zdravotnický material.

V. Dobrovolná zdravotní služba ve válce.

1. Dobrovolná podpora vojenské zdravotní služby, poskytovaná řádem německých rytířů a souverenním řádem maltézským;

2. činnost pomocných spolků k ošetřování a podporování raněných a nemocných bojovníků, vyvíjená rakouskou a uherskou společností červeného kříže;

3. dobrovolná činnost jiných spolků, korporací a jednotlivých osob.

ad 1. K tomu účelu vypravují se řádem německých rytířů za spoluúčinkování vojenské správy polní zdravotní čety, které jsou při svém aktivování přidělovány divisijním zdravotním ústavům a tvoří pak integrující jich součást. Řád německých rytířů zřizuje při všeobecné mobilisaci 38 polních zdravotních čet s polní výpravou a 3 polní zdravotní čety s horskou výpravou a přiděluje pro obstarávání administrativních a oekonomických záležitostí každému sborovému velitelství a při armádách mimo sborový svaz stojících armádnímu hlavnímu stanu jednoho německého řádového rytíře jako vyslance řádu.

ad 2. I souverenní řád maltézských rytířů poskytuje vojenské zdravotní službě ve válce dobrovolnou podporu. Ta záleží ve spolupůsobení při transportu nemocných a raněných z bojiště do zadnějších reservních zdravotních ústavů.

ad 3. Rakouská a uherská společnost »červeného kříže« po případě ke svazku společnosti náležející pomocné spolky vytknuly si úlohu doplňovati péči státu o raněné a v poli onemocnělé bojovníky a nad míru této vojenské péče bedlivě ošetřovati nemocné a raněné a pak zmírňovati osud invalidů, vdov a sirotků, jakož i rodičů těch, kdož k mobilisaci byli povoláni. Rakouská společnost »červeného kříže« založena pod protektorátem jeho Veličenstva císaře a krále, representuje se na venek presidiem svazu a dělí se ve vlastenecké zemské pomocné spolky a vlastenecké dámské pomocné spolky s jich pobočnými spolky a pak v rakouský vlastenecký pomocný spolek ve Vídni jako spolek ústřední.

V zemích koruny uherské působí uherský zemský dámský pomocný spolek, jenž řízen jest ústředním výborem v Pešti-Budíně a na venek jest representován předsedkyní, jím volenou.

Zdýmadla a vodní cejchy.

A. Zdýmadla.

I. Pojem.

Zdýmadla jsou zařízení, kterými jest omezen přirozený poměr odtoku vodstva, aby zadržená voda byla prospěšněji využitkována. Zdýmadla mají velký význam jak pro veřejné tak pro soukromoprávní zájmy. Jsou zřizována nejen za účelem povznesení zemědělství, nýbrž i k účelu snazšího vodního pohonu živnostenských závodů a bývají často velmi rozsáhlá. Z toho však plyne, že lehko ohrožují sousední pozemky, jakož i veřejné zájmy, poněvadž překážejí dopravě lodní i plťařství a mohou i v ohledu zdravotním přivoditi škodlivý vliv následkem zbahnění a rozvodnění. Zákonodárství musí tedy postarati se o to, aby zřízením a udržováním zdýmadel netrpěly veřejné a soukromoprávní zájmy (zemědělské i průmyslné) žádné škody; při zřizování jich musí býti vyslechnuty námitky spolumezujících sousedů, poněvadž zřízením jich bývá často znemožněno odvodňování sousedních pozemků neb, je-li stav vody stále uměle výše udržován, mohou býti sousední pozemky snadno zaplaveny a tím na nich způsobena veliká škoda. Vodní zákonodárství řídí se tedy — jak podotýká správně Peyrer — při zřizování a udržování zdýmadel dvojím zřetelem a to: zachováním veřejných zájmů a ochranou soukromoprávních poměrů.

II. Zřízení zdýmadel.

1. Při vodstvu soukromém: Jak vysvítá z § 10 říšsk. vodního zákona, přiznává říšský vodní zákon vlastníku soukromého vodstva v souhlasu s § 354 o. o. z. upr ávo, svého vodstva dle libosti pro sebe nebo

pro jiné užívati a je i spotřebovat. Leč jako dle ustanovení o. o. z. užíváním vlastnictví všeobecné dobro nesmí utrpěti újmy, tak i § 10 obsahuje ustanovení, že každé škodlivé zadržení vody i při soukromém vodstvu musí býti zamezeno. § 10 má zde na mysli ono zadržení vody, kterým mohou býti ohrožena práva sousedova, zvláště zaplavením způsobeným zpáteční vodou neb zbahněním a nečiní rozdílu, zda zadržení děje se uměle zřízenými zdýmadly či jinými zařízeními. Při zarážení vody vystupuje tatáž buď ze svého koryta a je tak puzena v cizí pozemek, nebo pronikne v půdu a dostane se tímto způsobem následkem útvaru a svahu zemských vrstev v cizí půdu a pozemek. Peyer jest toho náhledu, že rakouský vodní zákon oba případy pokládá za škodlivé nadržování vody, s čímž nutno souhlasiti, poněvadž § 10 v tom ohledu nestanoví žádný rozdíl a tendencí zákona zřejmě jest zameziti každou škodlivost zadržování vody pro cizí pozemek, ať škoda děje se jedním či druhým způsobem.

2. Při veřejných vodách: Mnohem přísnější však jsou ustanovení vodního zákona ohledně veřejných vod. Kdežto při vodách soukromých vyžaduje se pro zřízení zdýmadel jen tehdy úředního povolení, jestliže zdýmadla mají vliv na cizí práva neb na povahu, tok či výši ve veřejných vodách, závisí dle § 16 zemsk. vodních zákonů každé jiné upotřebení veřejných vod než jak je připouští § 15 od povolení politických úřadů; tedy každé jiné upotřebení kromě koupání, praní, mytí, napájení, brodění a čerpání atd., jakož i zřízení k tomu nutných zařízení a staveb, které mají vliv nejen na povahu, tok i výši vody, jak to platí ohledně vod soukromých, nýbrž i ty, které mohou ohrožovati břehy, poněvadž tu jedná se ještě o mnohem důležitější zájmy (plavba a plťařství) a poněvadž zřízením zdýmadel na veřejných vodách ohrožen jest ještě mnohem větší kruh zájmů. § 17 vod. z. (§ 18 pro Čechy, § 3 pro Krajinu) stanoví, že k vodním dílům, jichž zřízení podléhá povolení kompetentního politického úřadu, náleží i hnací stroje a zdýmadla. Pravidelně jsou zdýmadla části hnacích strojů, tvoří tedy součásť provozovárny a podléhají jako provozovací stavby samy dříve než se jich počne upotřebovati, úřednímu povolení. Co platí pro zřízení zdýmadel, platí též, jak stanoví odstavec 2 § 17 o každé změně jich.

III. Škodlivá zdýmadla. (§ 22 vod. z. pro Čechy, § 20 pro Bukovinu, § 7 pro Krajinu, § 19 pro Štýrsko): Povstává-li následkem zřízení zdýmadel zpáteční voda, zbahnění nebo poškození cizího majetku, musí majitel zdýmadla snížením nebo přeměnou zdýmadla (na př. zřízením spodních odtoků) vady buď sám odstraniti neb jich odstranění povoliti, pokud by jemu samému tím značnější škoda nevznikla. O přípustnosti podobných požadavků a o zřízení případného zařízení rozhoduje politický úřad. O náhradě škody, přislušející té či oné straně, rozhoduje, nedojde-li ke smírnému dohodnutí, soudce. Vodní zákony netrpí žádných škodlivých zdýmadel a stanoví jakých opatrností šetřiti jest k jich odstranění. § 21 předpokládá však zdýmadlo úřadně povolené nebo právem existující, kdežto ostatní zdýmadla proti ustanovením vodních zákonů zřízená nákladem majitele musejí býti odstraněna (§ 72). Náklad na snížení nebo přeměnu mají — jak za to má Peyer (viz jeho »Rakouské vodní právo« str. 296) pravidelně nésti ti, k jichž prospěchu se práce provádějí a v případě, že by se zdráhal náklad hraditi, má prý se od prací těch upustiti. Leč tento závěr nevyplývá z § 21, nýbrž dle slovního textu tohoto místa musí majitel škodli-

ného zdýmadla nutná opatření provésti a to bezpodmínečně hned, jakmile politický úřad nařídil mu odstranění vad; on má pak pouze právo cestou práva domáhati se nároků na náhradu — k nimž zřejmě náleží i nárok na hrazení nákladu — nedojde-li ovšem dříve ke smírnému dohodnutí; nikterak nesmí však, jak myslí Peyer, upustiti k vůli otázce krytí nákladu od provádění opatření, jež úřad nařídil; on může, ba musí tím spíše pak politickým úřadem donucovacími prostředky ku provádění jich přiměn býti a se svými nároky na náhradu nákladu poukázán býti na cestu práva. Ministerstvo orby rozhodlo ve zvláštním případě, že ohledně otázek, naznačených v § 21 odstavec 2. haličsk. vodn. zákona, má nastoupiti politické úřední řízení, že však tímto úředním řízením není vyloučeno nastoupení cesty práva onou stranou, která se pokládá výrokem politického úřadu poškozenou, pokud tu jsou ovšem podmínky k tomu dle ustanovení čl. XV. odst. 1 základního státního zákona ze dne 21. prosince 1867 č. 144 ř. z. (výn. min. orby ze dne 22. dubna 1875 č. 4286).

B. Vodní cejchy.

I. Pojem.

Při všech hnacích strojích a zdýmadlech má se poznamenati na náklad držitelů těch strojů a zdýmadel pomocí cejchů (kolů, normálních znamení, jezoměrů) aneb jiných stálých znamení, jaká může býti dovolená záplava nejvyšší, a má-li kdo povinnost, vodu v určité výši udržovati, též jaká může býti voda nejnižší. Toto označení má se státi pokud se týče hnacích strojů a zdýmadel, které zřízeny budou dle vodních zákonů hned při jich zřízení, při vodních dílech již zřízených pak, která dosud takto označena nejsou, do dvou let, počínaje ode dne, kdy zákon nabude platnosti. Účastníci mají cejch (označení) zříditi a udržovati na místě, kde jej lze snadno pozorovati a kam mají strany snadný přístup, a to přesně dle pravidel dotyčného umění, tak, aby pokud možná nemohl býti ani porušen úmyslně ani zničen časem či náhodou. Jakmile přibývá vody přes výši cejchem vyměřenou, má držitel zdýmadla otevřením stavidla a vůbec odklizením všech překážek napomáhati k tomu, aby voda volně odtékati mohla potud, až opadne zase na normální míru. Kdyby toto opatření bylo zanedbáno, mohou ti, kteří jsou tím ohroženi nebo poškozeni, žádati s výhradou nároku na náhradu škody, aby místní policejní úřad na škodu a útraty nedbalého držitele zjednal odtok vody.

II. Jakou formu cejchy mají míti a jakých opatrností jest šetřiti při jich zarážení, ustanovují nařízení. Tato nařízení jsou vydána ministerstvem orby v dorozumění s ministry vnitra, spravedlnosti a obchodu a to: ze dne 20. září 1872 pro Čechy č. 53 z. z.; pro Moravu č. 34 z. z.; pro Slezsko č. 37 z. z.; pro Gorici a Gradisku č. 23 z. z.; pro Istrii č. 22 z. z.; pro Korutany č. 22 z. z.; pro Krajinu č. 35 z. z.; pro Dolní Rakousy č. 25 z. z.; pro Horní Rakousy č. 41 z. z.; pro Solnohrady č. 38 z. z.; pro Slezsko č. 37. z. z., pro Štýrsko č. 37 z. z.; pro Tyroly č. 78 z. z.; pro Terst č. 24 z. z.; pro Vorarlberg č. 76 z. z.; pro Dalmacii č. 1 ř. z. pro rok 1874; pro Bukovinu č. 32 z. z.; pro Halič č. 69 z. z.

Podstatná ustanovení citovaných nařízení jsou: Stanoviště vodního cejchu na místě, pro které jest vyměřena normální výše vody, má býti tak vyvoleno, aby cejch byl stále vodou omýván, t. j. stále se vody bezprostředně dotýkal, byl stranám přístupen a mohl býti vždy snadno pozorován. Mimo to musí býti výška cejchu aspoň jedním blízkým nezvratně

zakotveným předmětem (stálým bodem) stanovena, kterýžto bod má zároveň sloužiti ke kontrole všech důležitějších částí strojů stavících i hnacích. V tuhé půdě, kde nelze zaraziti kůl, dá se za cejch upotřebiti sloup z dubového neb jiného trvanlivého dřeva neb dobrý sloup kamenný či litá přítrubková roura patřičné délky. Vodních cejchů a kůlů, normálních znamení, cejchových kůlů a jezoměrů bylo již i v dávných dobách ve všech rakouských korunních zemích užíváno při hnacích strojích a zdýmadlech. Bylo totiž užíváno dvou druhů znamení ku stanovení dovolené výše vody; jedna byla zřízena bezprostředně ve vodě v tom místě, pro které byla stanovena normální výše vody, tak že byla vodou omývána a každému patrna; znamení druhé kategorie stála stranou vody a byla pravidelně zahrabána pod zemí a jen tenkráte odkryta, mělo-li býti měřeno, zda zdýmadla mají správnou výšku. První jsou vlastní vodní cejchy, ostatní jmenovaly se vodní špalky.

Citovaná nařízení určují též, že všude tam, kde není na blízku stálého pevného bodu, má býti zřízen vodní špalek. Vodní cejch stanoví jen výši dovoleného stavu vody ne však sílu přítoku vody a liší se od tak zv. ukazatelů stavu vody čili vodoměrů tím, že tyto poslední činí znatelnou v každý čas přirozenou výši vody v řekách a jiném vodstvu, kdežto vodní cejch ukazuje výši vody zadržením vody uměle docílenou a proto schopnou regulování, výši, kterou musí držitel zdýmadla dodržovati. Vodní cejch liší se od špalku též tím, že onen určuje dovolenou výši vody a bezprostředně a každému viditelně jest přímo v zadržené vodě upevněn, aby ihned mohlo býti poznáno, zda stavidlo dodržuje stanovené meze výše, kdežto špalek jen tehdy do země se zapouští, není-li zde jiného blízkého a pevně zakotveného předmětu; špalek neokazuje tedy bezprostředně dovolenou výši vody jako vodní cejch, nýbrž prostředečně (viz Peyrer str. 310).

III. Povinnost ku zřízení vodních cejchů.

Povinnost zříditi vodní cejchy jest všeobecna pro každé zdýmadlo, ať ono slouží zájmům zemědělství či živnostenským a průmyslovým, rybářství, lesnímu hospodářství atd. a jest zřízeno v přirozených či uměle hromaděných vodách, jen když má býti označen nejvyšší dovolený či přípustný nejnižší stav vody. Zadržení vody přes určitou míru může zpáteční vodou, jak již v odst. I. a II. bylo připomenuto, hořejším vodním dílům, sousedním pozemkům neb stavbám spůsobiti škodu (zbahnění půdy, záplavy a pod.); odvedení vody až pod určitou míru může jiným vodním dílům nebo pozemkům odníti vodu a proto jest přesné stanovení nejvyššího a nejnižšího stavu vody při hnacích strojích neb zdýmadlech naprosto nutným. Povinnost zříditi vodní cejchy stihá jak nově zřizovaná tak i již existující díla; ohledně platnosti a přístupnosti cejchu řídí se vodní zákon zřejmě zásadou veřejnosti (publicity) aby pokud možná chránil i veřejné zájmy i práva soukromá.

Zřízení vodních cejchů může býti požadováno pro živnostenské i zemědělské účely, pro účely plavby jakož i k ochraně vodních staveb, budov, cest a silnic, a právě tak i z ohledů zdravotních neb k vůli zamezení záplavy. Peyrer podotýká dále ohledně vodních cejchů (viz jeho »Rak. vodní právo«): »Ustanovení vodního zákona o cejchu umožňují stranám ve všech případech, kde stav vody dosud úřední cestou zřízením cejchů nebyl stanoven, zjednati si ihned prostřednictvím správních úřadů cestou úředně upraveného řízení úpravu poměrů těch. To jest jedno z největších

dobrodiní, které rak. vodní právo súčastněným stranám poskytuje, dobrodiní, jež je schopno bezpečně a jistě umožniti hospodářsky nejvýhodnější využitkování vody.«

IV. Nárok na zřízení cejchu vodního.

Právo, požadovati zřízení vodního cejchu, náleží každému, komu záleží na tom, aby voda zdýmadlem zadržená měla určitou výši, tedy i držiteli zdýmadla samému, jakož i majiteli pozemku výše ležícího, jemuž zpáteční voda škodí, majiteli pozemku níže ležícího, jemuž hrozí příliš rychlým a prudkým vypouštěním vody zatopení neb jiné škody a jenž tedy chce, by cejchem stanoven byl nejnižší přípustný stav vody.

V. Řízení.

Tak jako ku zřízení nebo přeměně zdýmadel a hnacích strojů může býti přikročeno jen po slyšení účastníků za intervence politického úřadu, jenž dříve musí dáti své povolení, tak platí to i ohledně zřízení cejchů; dle toho mají býti ke kladení cejchů předvoláni všichni účastníci, kteří mohou míti zájmu na výši stavu vody s výstrahou, že pozdějším návrhům na jinou úpravu stavu vody nebude více možno přáti místa. Zřízení cejchu má býti i tenkráte nařízeno, může-li se sice výše zadržené vody z dřívějších nálezů výpočtem stanoviti neb existuje-li dosud starý cejch, skutečný stav však již nedostačuje, aby zamezil rozepřím a aby dodržování výše nadržené vody mohlo býti spolehlivě ihned konstatováno (roz. min. orby ze dne 16. června 1877 č. 3790, »Peyrer« str. 313).

Úředně provedené stanovení dovolené výše vody nemůže býti libovolně úmluvou změněno se zřetelem na osoby třetí, poněvadž úmluvou upravují se jen a výhradně vzájemná práva dvou sporných stran, ona nemůže však míti vlivu na práva osob třetích a oprávnění úřadů, chrániti a prováděti při zřizování cejchů zákonná ustanovení (rozh. min. orby ze dne 19. března 1879 č. 1294, roz. spr. s. dv. ze dne 28. prosince 1883 č. 2983, sb. »Budwinski« č. 1960, »Peyrer« str. 314). Ku stanovení dovolené výše nadržené vody a ke zřízení cejchů mají býti při hnacích strojích a zdýmadlech povoláni jen státní technikové neb oprávnění civilní inženýři s vyloučením jiných soukromých techniků a znalců. Dále jest stranám dovoleno dáti se při takovýchto úředních řízeních zastupovati soukromými techniky nebo povolati je jako ku poradě (roz. min. orby ze dne 13. prosince 1876 č. 13.687). Samozřejmě není tím dotčeno nikterak oprávnění správních úřadů, zakročiti proti každému zdýmadlu, jenž by mohlo ohrožovati veřejné zájmy. Před rozhodnutím pře nemůže žádný cejch býti zřízen; v takovýchto případech, jak vykládá Peyrer, bývá obyčejně zřízen až do konečně platného rozhodnutí prozatímní cejch, jenž má označovati není-li zde jiného dohodnutí, stav jak ho stanoví zákon, neb, nedá-li se to stanoviti, poslední faktický stav, předpokládaje, že veřejné ohledy nečiní nutným jiné prozatímní stanovení výše vody. Dle § 8 cit. nař. má politický úřad nejprve provésti řízení o přípustné výši vody, což se pravidelně může státi jen kommissionelně, a pak výši tu rozhodnutím pevně stanoviti; na to má (dle § 10) se provésti položení cejchu místním policejním úřadem, načež (dle § 11) jest povinností politického úřadu kolaudace, provedená protokolárně.

Místní policejní úřad jest zavázán, míti dohled na to, by byly přesně dodrženy podmínky, stanovené pro zřízení cejchů; on má, jestliže se dozví buď o nějakém poškození neb posunutí položených již cejchů, přesvědčiti

se ihned o stavu věci a ihned učiniti o tom politickému úřadu oznámení' kde však není nebezpečí v prodlení, vyžádati si nejprve rozkazu příslušného politického úřadu. Jestliže ti, jichž je to povinností, nevyhoví v určené lhůtě rozkazu místního policejního úřadu, jest úřad ten oprávněn, dáti nutné práce provésti nákladem nedbalců (§§ 11 a 14 cit. nař. a § 97 zems. vod. z., § 98 pro Čechy, § 91 pro Bukovinu, § 96 pro Istrii, § 75 pro Krajinu, § 93 pro Dolní Rakousy, § 90 pro Štýrsko). (Viz Peyrerův: Rak. vodní právo str. 248 a 249 a dál str. 301 a násl.)

Zemědělství a zemědělský průmysl.

I. Pojem a význam.

Zemědělský průmysl má za účel, zpeněžiti zemědělstvím získané suroviny a přivésti je v oběh; jest to tedy činnost produktivní, jež předpokládá pravidelné spracovávání pozemku a půdy, jakož i s tím související chov a pěstění dobytka k zemědělství nutného.

Zemědělství přísluší úloha, produkovati nutné životní potřeby pro člověka, nejméně však aspoň skýtati surovinu k jich vyrobení. Ono zaopatřuje většinou spotřebu potravin a vyrábí látky, z nichž mnohé jiné živnosti své výrobky zhotovují. Můžeme tedy právem zemědělství a jeho průmysl označiti jako podklad všech zemědělských výrob a jako jednu z nejdůležitějších živností vůbec. Zemědělský průmysl liší se však ode všech ostatních živností tím, že jest ve své výrobní sféře místně obmezen. On nemůže jako ostatní živnosti libovolný počet výrobků dodávati, nýbrž jest odkázán na pozemek a půdu a její zvláštnosti, zvlášť pak na klimatické poměry. Půda jest pravou dílnou zemědělcovou; jsouc místně obmezena, nemůže sice býti libovolně rozmnožena, za to však může býti v ceně své pro účely zemědělské zlepšena a pečlivě udržována ve svém stavu a ve své výnosnosti. Zevrubná a odborná znalost půdy, dostatečné vzdělání v nauce zemědělské podmiňují velikost a vydatnost výroby. Znalost půdy byla kdysi naprosto podceňována a tvoří dnes důležité odvětví národohospodářství. Zemědělci jest vědecká znalost půdy nyní nepostradatelným prostředkem v dosažení naprosté jasnosti v zacházení s půdou. Nejdůležitější vlivy, jež na zemědělství působí, dají se tedy sloučiti v těchto bodech: Způsob a soustava vzdělávání půdy, klimatické vlivy a místní poloha, velikost a rozsáhlost pozemku, jeho právní poměry, výše mzdy, výše úrokové míry, výše pohledávek lpících na pozemku a půdě, osobní nadání hospodářovo, jeho jmění a úvěr. Náleží tedy i k nejdůležitějším úkolům státní správy věnovati plnou pozornost těmto směrodatným činitelům a starati se vhodnými opatřeními a ústavy o stoupání zemědělské výroby. Čím intensivněji bude provozováno zemědělství, tím více bude se rozvíjeti nejen zemědělský průmysl, nýbrž i četná řada lidí najde tak výdělku a obživy.

II. Zemědělští dělníci jsou na poli zemědělském činitelem, jejž nelze podceňovati. Krise zemědělská úzce souvisí i s otázkou dělnickou. Průmysl a živnosti a zvláště továrny pohlcují téměř veškeré pracovní síly a mzda nesmírně vzrůstá, takže pociťuje se stále více a více nedostatek dělníků zemědělských. Zemědělští dělníci liší se od živnostenských pomocných dělníků tím — a to jest stinná stránka postavení zemědělských dělníků — že nemohou býti stále a nepřetržitě zaměstnáváni, ba že naopak potřeba pracovních sil je střídavě velmi různá. Zemědělství nemůže stejný počet dělníků zaměstnávati po celý rok; stálý výdělek tedy sotva může zemědělský dělník v zemědělském průmyslu najíti. K tomu ještě přistu-

puje okolnost, že zemědělské práce jsou tak jednoduché, že nevyžadují žádných zvláštních schopností, tak že opět v mnohých krajinách jest veliká konkurence zemědělských dělníků; k práci té bývají bráni muži, ženy i děti. Poslední hodí se mnohem spíše k zemědělství, než ke každému jinému odvětví průmyslovému, poněvadž škodlivé ony následky, jimž má býti při práci žen a dětí zabráněno, nejsou spojeny s provozováním zemědělství, ba naopak práce zemědělské zdraví spíš prospívají než škodí; neboť dělníci zemědělští nepracují tak jeko dělníci tovární v uzavřených místnostech; proto nemůže býti ani používáno při dělnících této kategorie oněch obmezení, jež živnostenský řád předpisuje pro ženské a dětské pomocné pracovní síly.

III. Ku povznesení zemědělství a zemědělského průmyslu slouží:

1. Zemědělské školství (viz čl. Školství zemědělské).

2. Zemědělské spolky. V Rakousku existuje velký počet hospodářských spolků a z těch nejvíce připadá jich na království České. Účelem těchto spolků jest: vzájemná materielní podpora, přednášky kočujících učitelů a pořádání výstav. Vedle toho existují v jednotlivých korunních zemích i zemědělské společnosti, jež jeví se býti vlivuplnými činitely pro zemědělství a jeho průmysl (viz čl. Spolky zemědělské).

3. Společenstva zemědělská (viz čl. Společenstva zemědělská).

4. Mocným činitelem ku povznesení a podporování zemědělství jest konečně zemědělský úvěr (viz čl. Úvěr zemědělský).

IV. Stav rakouského zemědělství.

Dnešní stav rakouského zemědělství líčí Štěpán Richter, jeden z vynikajících zástupců a podporovatelů zájmů zemědělských ve velmi chmurném světle. Z této zdařilé odborné práce stujtež zde tyto body: Následkem zrušení nevolnictví a odstranění robot stal se sedlák osobně i věcně volným, od majitele panství neodvislým; jako majitel panství, mohl odtud i sedlák volně rozhodovati o své osobě i o svém majetku, tím vzrostlo jeho sebevědomí, jeho náhled, jeho zdatnost a jeho smysl pro hospodaření; brzo dostavily se i následky lepšího vzdělávání půdy, zlepšeného chovu dobytka užívání na výnos bohatšího osevu atd. Ruku v ruce s pokrokem v zemědělství kráčel v druhé polovici tohoto století sobě rovna nemající rozvoj průmyslného života a výroby. Od roku 1850 nastal všeobecný národohospodářský rozvoj a v tento čas stoupal i neustále též v zemědělství výnos přírodních surovin. Od roku 1850 nastává stále rostoucí vývoj zemědělství, jenž co nejprospěšněji působil na všechna ostatní povolání, na všechny živnosti, obchod i dopravu. Hrůzný a zlý obrat nastoupil pro zemědělství tenkráte, když nabídka obilí, hlavního to zemědělského výrobku, vzrostla do mnohem větší výše než poptávka a následek této příliš velké nabídky bylo příliš náhlé klesnutí cen. Nejbližší původ tohoto klesnutí cen jest hledati v nepopíratelné okolnosti, že koncem let 70tých Amerika, Rusko a jiné země zřídily a rozšířily své železnice a své vodní cesty a tak obrovských dosud neupotřebených lánů země bylo použito ku pěstování obilí, tak že tam výroba obilí nesmírně vzrostla. Tím stalo se, že rok od roku přicházely na evropský trh větší a větší massy obilí, tak že cizozemské obilí mohlo býti nabízeno za poměrně velmi nízké ceny, poněvadž následkem láce půdy v těchto vyvážejících zemích výnos půdy kryl se s nesmírně nepatrnou, téměř se tratící částí hrubého výnosu. Od

roku 1860—70 zčtyřnásobil se téměř vývoz pšenice z Ameriky a vývoz žita z Ruska, vývoz pšenice z Ruska se více než zdvojnásobil i vývoz pšenice z východní Indie v periodě mezi rokem 1870—80 vstoupl ze 3 milionů centů na 17 milionů centů v periodě mezi rokem 1880—90. Jinaké byly poměry chovu dobytka a jeho produktů. Dovoz dobytka a výrobků dobytčího chovu byl následkem nepatrné schopnosti k dopravě a k přechovávání nepatrný a proto ceny dobytka a ceny výrobků chovu dobytka se nejen udržely, nýbrž i ještě následkem vzrůstající spotřeby v tuzemsku dokonce i stouply. Leč větší příjmy z chovu dobytka nebyly s to, aby nahradily schodek zemědělské produkce, povstalý hlavně nesmírným znehodnocením obilí. Tento schodek v příjmech zasáhl hospodáře tím citelněji, poněvadž náklady hospodářství od roku k roku více vzrůstaly. Mzda čeládky a dělnictva náhle v posledních desetiletích stoupala a dostoupila dnes zvlášť v severočeských průmyslových okresích takové výše, jež pro zemědělství jest již naprosto nedostupnou. K tomu přidružil se ještě značně a nepoměrně rostoucí náklad, spůsobený rozšířeným používáním zemědělských prostředků provozovacích, jež intensivní provozování zemědělství vyžadovalo (jako umělé hnojivo, sílivé krmivo, stroje, nářadí atd.). Za této hospodářské krise dostoupil stav dluhů tížících domácí půdu výše přímo děsivé. Stav hypotečních dluhů v Rakousku čítá se nyní na víc než 3 miliardy, půda česká samotna pak hypotečně jest obtížena dle stavu dluhů koncem roku 1892 999,453.752 zlatými. Vezmeme-li pak zřetel i ke značným veřejným státním, zemským, okresním a obecním dávkám, dospějeme k tomu výsledku, že dnes téměř dvě třetiny veškerého výnosu půdy se stanoviska oekonomického nenáležejí více držiteli půdy, nýbrž že k nim se hlásí soukromí a veřejní věřitelé ve formě hypothekárních úroků, daní a dávek. Jak tím zvyklána byla stabilnost vlastnictví půdy, o tom podává vysvětlení statistika exekucí. Čechy, Morava a Dolní Rakousy náleží k zemím s největším počtem exekučních prodejů. Z toho plyne přirozeně, že zadlužený statek špatně je spravován, neboť majitel jeho sotva stačí upokojiti své věřitele, neřku-li pak ještě sehnati provozovací kapitál, aby zavedl ve svém hospodářství nutné opravy a pokrokové novoty, ba nenalézá ve svém beznadějném postavení ani odvahy k tomu. Proto však jest vysoké zadlužení hlavní překážkou vývoje zemědělství a muselo by se především hleděti k tomu, aby zemědělství bylo zbaveno oné drtivé tíhy dluhů; vyprostění z dluhů je tedy proto zároveň jádrem dnešní agrární otázky, jež může zřejmě býti rozluštěna jen socialně a agrárně politickými reformami zákonodárství i správy státní. K nim cestu pak klestí především účelné spolupůsobení odborných zemědělských kruhů a k tomu povolaných činitelů (viz čl. Společenstva zemědělská). Vedle odborně-společenských organisací nezbytnými se jeví další reformy, prováděné za účelem zvýšení hrubého i čistého výnosu. Zvýšení a zdokonalení výroby tvoří hlavní prostředek ku zlepšení bídného stavu zemědělství. Zvýšené výroby dá se však bez újmy zemědělství docíliti jen tehdy, jestliže zemědělství se provádí dle racionelních zásad, přiměřeně pokroku doby a co možná s nejmenším nákladem. Takovéto zvýšení výnosu dá se docíliti jen pozvolna, stálým lepším spracováváním a využitkováváním půdy a tím, snaží-li se každý své hospodářství přivésti na výši doby; tato okolnost však závisí od vzdělanosti a zdatnosti zemědělského obyvatelstva. Proto je též jednou z prvních požadavků zvýšené a zlepšené výroby pro-

hloubení a sevšeobecnění odborného vzdělání a to nejen ve smyslu zemědělsko-technickém, nýbrž i v ohledu oekonomickém (viz čl. Školství zemědělské). Jak již dříve bylo řečeno, mají na klesání čistého výnosu největší vliv ceny obilí, jež následkem cizozemské konkurence v posledních desítiletích ustavičně klesaly a dnes dostoupily stupně tak nízkého, že domácí hospodář při nich sotva strží výrobní náklad. Na mnoha stranách přimlouvají se nyní za to, aby ke zvýšení cen obilí a na zabránění jich přílišného klesání zavedeno bylo ochranné obilní clo; při tom nesmějí se však přehlížeti ona velká nebezpečí, jež provází systém ochranného cla, neboť působivým je ochranné clo jen tehdy, je-li náležitě vysoké. Jiný prostředek ke zvýšení obilních cen zří spolek zemědělců v Berlíně v sestátnění vývozu obilí. Dle známého návrhu Kannitzova má býti stát jediným oprávněným kupcem i prodavačem cizozemského obilí a mlýnských výrobků. Upravení obchodu obilního neb cen obilních státem muselo by buď předpokládati stát socialistický neb jej přivoditi. Státní upravení cen obilních muselo by na konec vésti i ku státnímu stanovení výše mzdy pracovní a v posledních svých důsledcích i ke zrušení soukromého vlastnictví pozemků a půdy. To byl by pak agrární socialismus v celé nahotě. Tento princip sestátnění nelze tedy provésti, ba on jest dokonce nebezpečný. Více se dá očekávati od zamýšlené berní reformy pro zemědělství; v četných peticích vymáhají plným právem zemědělské kruhy snížení daně pozemkové a to v témže poměru, v jakém klesly ceny výroby; od berní reformy očekává zemědělec značné zlepšení svého stavu.

Konečně stůjž zde zmínka ještě o jedné vadě, jež zemědělce značně tíží — a to jest břemeno výměnků. Řada peticí, jež dochází ročně říšské rady, ukazuje ve špatném světle vliv, jaký má výměnkářství na venkovský rodinný život. Výměnek přivedl tak mnohého bodrého rolníka předčasně do hrobu. Soudní archivy obsahují spousty důkazů, že držitel hospodářství stává se, stane-li se výměnkářem, mučedníkem na svá stará kolena. Výměnek snižuje cenu hospodářství; jakmile je knihovně vtělen, škodí i úvěru držitelovu. Výměnek jest příčinou toho, že mnozí držitelé hospodářství předčasně postoupí hospodářství dětem a uvalí na ně povinnosti, které tyto splniti nemohou. Bývať výměnek často velmi lehkomyslně stanoven, tak že nový držitel hospodářství, jenž přejímá zadlužený statek s nepoměrně velikým výměnkem, jest výměnkem citelně obtížen a jeho celou snahou jest, zbaviti se tohoto břemene. Dnešní výměnek jest sociálním i mravním zlem. A tak naskytá se vážná a důležitá otázka, jak dal by se systém výměnku nahraditi vhodným institutem zemědělského zaopatření ve stáři. Tím jest starobní pojištění důchodu. Takovýmto pojištěním důchodu stal by se každý rolník ve svém stáří neodvislým a byl by zbaven starosti na svá stará kolena o vezdejší chléb, jejž nedostával by již z rukou jiných, nýbrž jejž by získal sobě z peněz svých úspor ve formě důchodu ve stáří. Viz o tom čl. Výměnek.

Země koruny české.

I. Část všeobecná.

Zeměmi koruny české míníme státoprávní útvar, jenž pod formální suverenitou království českého skládá se z království českého, markrabství moravského a vévodství slezského, pokud mírem vratislavským z r. 1742 zůstalo toto vévodství v trvalém svazku mocnářství rakouského. (Jak známo, není celé někdejší Slezsko již ve svazku říše rakouské, nýbrž

jen Opavsko, Krnovsko a Těšínsko; ostatní část Slezska postoupena byla zmíněného roku 1742 Prusku a od té doby sluje též Slezskem pruským.) Pojmenování ono »země koruny české« není snad výrazem pojmu smýšleného, neexistovavšího a neexistujícího již za dob našich; jestiť naopak název onen historicky zdůvodněným a dle státních základních zákonů právoplatným souborným označením pro onu historicko-politickou individualitu, jejímiž součástkami právě Čechy, Morava a Slezsko uznány byly a uznány jsou. Ovšem že tento úzký svazek zemí českých býval někdy intensivnější povahy a země naše tvořily nejednou již jádro a střed mohutné říše slovanské, která však, jedva byvši utvořena, sesula se pod ranami osudu (vpád Avarů) a nezřídka vlastní nesvorností za své vzala. (Buďtež zde připomenuty: říše Samova, moravská říše pod Svatoplukem, rozsah zemí českých za Boleslava I., za Přemysla II., za Jana Lucemburského, jímž přivtěleno r. 1333 k Čechám Chebsko a od té doby při nich zůstalo tu v užším, tu ve volnějším poměru; dále říše česká za Karla IV., za Jiříka z Poděbrad atd.). Tomuto zvláštnímu významnému postavení zemí koruny české v nynějším mocnářství není nikterak na závadu ta okolnost, že byly důsledkem pragmatické sankce a dalším vývojem historických událostí země české uváděny v užší a tužší spojení s ostatními zeměmi mocnářství rakouského; vždyť musili přísahati vždy králové čeští, i když království české a země k němu přivtělené v ostatní země rodu panujícího zařaděny byly, při korunovaci své na království české a bráti na se závazek, že budou udržovati a rozmnožovati země koruny české a v sankci pragmatické z r. 1713 dosud platící jako základní ústavní zákon výslovně přiznáno jest zemím koruny české nezvratitelné právo k volbě krále, kdyby podmínky sankcí pragmatickou předpokládané, se splnily, t. j. kdyby dynastie habsbursko-lotrinská po meči a po přeslici vymřela.

Země koruny české bývají někdy též nazývány »dědičnými zeměmi českými« a nezřídka setkáváme se s pojmenováním jich jako »zemí koruny svatováclavské;« názoru onoho užívalo se od dob pobělohorských na označení, že země naše potud mají a musí uznávati panující rod, pokud z něho schopný a způsobilý potomek tu bude a na trůn dosedne. Země koruny svatováclavské zovou se pak země království českého podle nádherné koruny, kterouž dal zhotoviti Karel IV., otec vlasti, k pověčnému oslavení sv. Václava, ochránce a patrona země české a kterážto koruna byla podmínkou a odznakem nabytí královské moci, pročež nově zvolený král korunou touto korunován býti musil (koruna tato jest jedním z korunovačních klenotů země naší).

Podotknouti ještě sluší, že výrazem »země koruny české« co do stránky národnostní, nezahrnuje se toliko obyvatelstvo národnosti české, nýbrž odnáší se i k obyvatelstvu německému, jelikož vzájemný styk národnosti české i německé dál se z přirozených příčin již od dob nejstarších a pokud by se k politickým dějinám zemí českých přihlížeti mělo, nejsou dějiny Čech ničím jiným, než vzájemným prostupováním a potýkáním se obou těchto národností.

II. Prameny práva zemí koruny české.

Pokud na mysli máme země koruny české, jakožto dějiště vývoje práva a řádů právních, seznáváme, že země naše záhy a značnou měrou byly onoho vývoje účastny, přispěvše k tomu vlastním, ryzím právem domácím. Původně však, jako téměř u každého jiného národa, jest toto

domácí právo zemí našich právem obyčejovým, dle něhož se veškery poměry životní pořádaly a jehož nositeli byli přední a starší osobnosti z lidu (Krok, Libuše). Jednotného práva, všeobecně závazné normy nebylo, nýbrž každý kmen, každé místo mělo své zvláštní právo obyčejové a teprve postupem času a ponenáhlu ujetím se ústřední moci knížecí docházelo výrazu i platnosti obyčejové právo zemské.

A. Království české.

Kodifikační práce obyčejového práva nalézáme v Čechách teprve ke sklonku století 13. a ve stoletích následujících. První pokus kodifikační podnikl již Přemysl II., po něm Václav II. a jmenovitě sluší se zmíniti o t. zv. Majestas Carolina, kterouž chtěl Karel IV. dosud platné právo kompilovati, avšak pokus jeho rozbil se o odpor stavů. Předůležitými prameny pro jednotlivé obory práva veřejného a i též práva soukromého jsou t. zv. zřízení zemská, kteráž vlastně týkají se skoro výhradně jen stavu panského a rytířského, z některé části nepatrné i stavu městského. Šlechta dlouho nechtěla dopustiti takovéhoto sebrání dosud platných zvyklostí, obávajíc se, že by tím výsady stavovské a libovůle jejich obmezeny nebo vůbec zcela povaleny býti mohly. Města a stav selský vůbec neměly z počátku účastenství v zákonodárství, v soudnictví a ve správě; městům částečný vliv přiznán, kdežto stav selský naprosto vyloučen. Za takovéhoto stavu věcí vydáno

1. t. zv. vladislavské zřízení zemské království českého z r. 1500; zřízení toto jeví se býti právě oním jednostranným aktem zákonodárným, vyšlým z vůle panstva a rytířstva, ve kterémž hlavní slovo měli tito dva stavové, a ve kterémž pojistili si dosavádní svobody a privilegia svá jak na úkor stavu městského a selského, tak i na újmu samotné moci královské. I přezváno vladislavské zřízení zemské od měst posměšným jménem »práva Rendlova« (dle hlavního strůjce zřízení tohoto). Král Vladislav meškající více v Uhrách, než v zemi české, udělil přes odpor stavu městského tomuto zákonníku sankci svou rozjitřiv ještě více rozbroje mezi šlechtou a městy a neuspokojiv strany té ani oné. Jakéhosi narovnání podařilo se mezi rozvaděnými stavy docíliti rozšafnému panu Vilému z Pernštejna smlouvou uzavřenou na zemském sněmu svatováclavském r. 1517 a nazvanou odtud smlouvou svatováclavskou; královská města upustila totiž od některých požadavků svých (zejména od výhradného práva vařiti pivo na prodej), začež pozměněna a doplněna v jejich prospěch některá ustanovení vladislavského zřízení a města připuštěna s třetím hlasem na zemský sněm. Má tedy vladislavské zřízení zemské tu důležitost, že mělo býti prvním výlučným pramenem o některých materiích práva veřejného, práva státního, trestního a policejního a že na jeho základech budovány osnovy zřízení pozdějších.

2. Zřízení zemská z r. 1530, vydaná za králování Ferdinanda I., jsou opět výrazem snah a pokusů zahájených již za nástupce Vladislavova, krále Ludvíka k tomu cíli, aby utvrzena byla a rozšířena moc královská na úkor moci stavovské; jinak ale i v tomto zřízení, jakkoli zásadně stavu městskému vliv v zákonodárství odepřen nebyl, v první řadě hleděno při přepracování vladislavského zřízení zemského ku přáním a požadavkům stavu panského a rytířského (charakteristickým jest, že předsedou sněmovní komise, jíž svěřena byla náprava vladislavského zřízení, byl sám král Ferdinand.). Zřízení zemské z r. 1530 pojednává rovněž o některých

ústavních a veřejno-právních otázkách, o právu policejním a trestním, dále zavádí instituce některé, jako krajské hejtmany, hejtmany království českého atd.

3. Práva a zřízení zemská království českého z r. 1549: V zákonníku tomto došla naprostého a určitého utvrzení a rozšíření moc královská a kromě toho šíreji, než v obou předešlých zřízeních zemských, upravena jednotlivá odvětví práva zemského (pojata sem i smlouva svatováclavská z r. 1517 a horní narovnání krále Ferdinanda I. se stavy z r. 1534). I v tuto zákonodárnou práci zasahoval král sám jednak komisary svými, jednak osobně, ač původně všecky tři stavy (t. j. stav panský, rytířský a městský) ku společnému a rovnému rokování byly povolány, obmezen vliv stavu městského důsledkem překonaného odboje stavů českých r. 1547 (t. zv. válka šmalkaldská) jen na záležitosti týkající se specielně měst samotných.

4. Práva a zřízení zemská království českého z r. 1564 vyšla jakožto elaborát revise dosavadních zemských zřízení a to opětně za spolupůsobnosti všech tří stavů zemských a komisařů královských. Zřízení toto, k němuž podnět dal Ferdinand I., vydáno bylo teprve po smrti tohoto krále a nazývá se druhdy též dle syna a nástupce Ferdinandova Maximiliána též zřízením Maximiliánovým (vydáno bylo nákladem tehdejšího nejvyššího písaře země Volfa z Vřesovic). Kodifikace tato jeví po stránce formální značnou uspořádanost a nepopíratelně přehledný systém v rozvrhu látky; nejprve položeny jsou články vytýkající předměty příslušnosti moci královské, dále články o tom, kdy králi nepřísluší moc nijaká, k tomu druží se postupně ustanovení o církvi katolické, a o církvi pod obojí, dále předpisy o řízení soudním atd. Předůležitým pramenem zemského práva českého a klasickou památkou české literatury právnické, již tuto mlčením opomenouti nesluší, jsou Viktorina ze Všehrd »O právích země české knihy devatery«; tento přebystrý znatel platných řádů právních povstal za doby první kodifikace zemského práva uskutečněné vladislavským zřízením r. 1500 na obranu moci královské a na uhájení práv a privilegií stavu městského naproti výstředným choutkám a nespravedlivému řádění stavu panského a rytířského.

5. Obnovené zřízení zemské z r. 1627: Soustava zřízení zemského z r. 1564 zachována i při nové kodifikaci zemského práva českého, kterouž provésti měla osmičlenná komise zákonodárná do Vídně povolaná r. 1625. Neblahých následků bitvy bělohorské národ český postihnuvších využitkoval král Ferdinand II., jak známo, ku všestrannému sesílení moci panovnićí a zejména k naprostému znemožnění jakéhokoli odporu stavů. Aby pak absolutní vládě své poskytl jakéhosi právního základu a rodu svému zejmena zabezpečil dědičnost trůnu, dal zrevidovati vzpomenuté komisi dosud platná zemská práva ve smyslu dobrozdání nejvyšších úředníků zemských a prohlásil pak o své újmě práci této zákonodárné komise za platný zákon jakožto »Obnovené zřízení zemské«. Zákon ten vytištěn jazykem německým, jakožto jazykem anthentickým, jakkoli král Ferdinand rovnocennost obou jazyků zemských sám byl stanovil. Obnovené zřízení zemské jest výronem absolutní vlády, stvrzením privilegií církve katolické a smutným pomníkem těžkých příkoří živlu českého a nadržováním cizině. Mnoho z práva domácího vynecháno, setřeno a nahraženo šířícím se tehdy právě právem obecným (římským); dodatkem k »Obnovenému zřízení«

vydány byly r. 1640 »Královské deklaratorie a novelly císaře a krále Ferdinanda III. na obnovené zřízení zemské«, kterýmižto některé pochybné otázky došly jednostranného rozřešení od samého krále.

Od »Obnoveného zřízení zemského« nepodniknuto u nás více v tomto směru ničeho a jen důležitější obory práva veřejného i soukromého zpracovány nově a v duchu časových potřeb; tímto způsobem zastihujeme v našem království již ústřední zákony říšské: sankce pragmatická z r. 1813, josefinský řád soudní, západohaličský občanský zákonník, obecný občanský zákonník z r. 1811, trestní právo hmotné atd.

B. Markrabství moravské:

1. Zřízení zemské markrabství moravského z r. 1535: Ke kodifikaci zemského práva v markrabství moravském, kde celkem nebylo oněch přímých a ustavičných třenic mezi ústřední moci zeměpanskou a mezi stavy zemskými, došlo teprve za krále Ferdinanda I. Zřízení toto uvádí se též pode jménem »znojemského zřízení zemského« byvši kompilovaného zvláštní komisí zvolenou na zemském sněmu znojemském a netýká se vlastně toto první zřízení markrabství moravského práva veřejného, nýbrž jest pojmenováním i podstatou svou »zřízením o zemském soudu«. Podkladem kompilaci této i pozdějších zřízení zemských na Moravě byla hlavně soukromá práce Ctibora Tovačovského z Cimburka, předního praktického právníka moravského z dob druhé polovice 15. století, nazvaná »Kniha Tovačovská«, kterýžto právník na vyzvání stavů pořídil jakýsi svod veškerého práva zemského na Moravě platného pomíjeje však požadavků kritických a methodických a na mysli maje pouze praktickou potřebu díla svého. »Kniha Tovačovská« nemá ovšem vědecké a literární ceny Všehrdova spisu »O právích země české knihy devatery«, nicméně došla náležitého uznání zprostředkovavši na Moravě poznání a obhájení svobod a výsad jednotlivých stavů zemských.

2. Zřízení zemské markrabství moravského z r. 1545 prohlášené zákonem zemským na zemském sněmu v Brně; charakteristickým zase při obou těchto zřízeních zemských jest, že za energického jinak a bezohledného krále Ferdinanda I. nevyžádali si stavové moravští sankce panovníkovy opatřivše o své újmě výtisk zřízení těchto.

3. Znojemské zřízení markrabství moravského z r. 1535 podrobeno revisi stavovské a vytištěno poznovu za souhlasu krále Ferdinanda I. r. 1562 rozmnoženo byvši o některá ustanovení z oboru práva veřejného (najmě z práva policejního a trestního).

4. Zřízení zemské markrabství moravského z r. 1604 jest v podstatě zrevidované a některými majestáty, usneseními zemského sněmu moravského, jakož i všeobecnými nálezy rozšířené znojemské zřízení zemské z r. 1535. Jakkoli zajištěna jsou v zřízení tomto četná práva a privilegia zejména stavu panského a rytířského a poměrně i ostatních stavů a práv jejich šetřeno bylo, přece nebyl zákonník tento po vůli stavům zemským, kteříž naléhali neustále na krále Matyáše o nápravu a nové uspořádání, jakož i doplnění jeho; leč tužby jejich a zejména požadavky nekatolíků splnění nedošly již v rozměru dosavádním, t. j. že by příslušné zřízení zemské z iniciativy a na podnět stavů samých pořízeno bylo.

5. Podobně, jako v Čechách, osobil si král Ferdinand II. i na Moravě veškeru moc zákonodárnou a přiváděl ji i zde ku platnosti ve stejném rozsahu, jako v Čechách; »Obnovené zřízení zemské« markrabství morav-

ského z r. 1628 jest větším dílem sděláno dle vzoru »Obnoveného zřízení zemského« v Čechách prohlášeného r. 1627 a zminěné deklarace a novely uvedeny v život i na Moravě (r. 1650). Kromě toho potvrzeny byly moravským zemským stavům r. 1628 některé svobody a výsady jejich a seznamenány v oficielní rejstřík, kterýžto rejstřík zejména co do nedílnosti svazku zemí koruny české vykazuje nejednu památnou a důležitou sankci pozdějších králů českých z rodu habsbursko-lotrinského a proto k nim při otázce českého státního práva bezpečně lze se odvolávati. I tu jest »Obnovené zřízení zemské« z r. 1628 poslední zákonodárnou prací v oboru zemského práva moravského.

C. Vévodství slezské:

Pokud máme na mysli část Slezska nyní k Rakousku náležejícího, tedy Těšínsko, Krnovsko a Opavsko, nenacházíme v těchto územích podobných zvláštních svodů zemského práva, jakéž pořízeny byly na podnět stavů a krále v Čechách a na Moravě ve formě zemských zřízení a v celku lze říci, že ustanovení platná v Čechách a na Moravě rozšiřována byla králi samými i pro obvod území slezského; i ve Slezsku zaváděna jednotlivá zřízení zemská (hlavně moravská), jak postupně shora v Čechách a na Moravě sdělána byla. Jakéhosi výsadného postavení ve Slezsku požívali stavové těšínští, jichž svobody a výsady došly výrazného spracování a potvrzení v t. zv. těšínském zřízení zemském z r. 1592.

III. Kromě uvedených svrchu sbírek domorodého práva v zemích koruny české plativšího, kteréž vyšly ve formě zemských zákonů (t. zv. zemských zřízení), máme celou řadu dalších vysoce cenných pramenů právních, kteréž vesměs jsou nepokrytými svědky státoprávního rozvoje i jednoty a nedílnosti zemí koruny české. Jsou to jmenovitě: různé majestáty králů českých, privilegia stavovská, zemské desky, státní listiny, úřední záznamy, královské horní právo Václava II. (z r. 1300), pana Ondřeje z Dubé »Výklad na právo zemské české«, práva městská a j. v.

Ve všech v tomto článku naznačených dílech uznán byl jazyk český v zemích koruny české za jazyk úřední, za jazyk jednací ve všech instancích a nebo aspoň přikládána jemu stejná cena s řečí německou. Potlačování češtiny znamenati lze ponenáhlu od dob pobělohorských a němčina nabyla nadpráví ve všech dědičných zemích definitivně teprve za centralistické vlády císaře Josefa II. Tím ovšem ústavní a zákonný podklad rovnoprávnosti jazykové byl sice porušen, nikoli však odstraněn.

IV. Státní dávky zemí koruny české.

1. Dle účetních závěrek uveřejněných r. 1898 c. k. ústřední statistickou komisí vídeňskou byly účastny země koruny české v roce 1897 v hospodářství státním následujícím způsobem:

a) Království české: Z království českého odvedeno bylo do státní pokladny na přímých daních 21,185.225 zl., na daních spotřebních 40,063.422 zl., na dani výčepní 281.793 zl., na výtěžku z prodeje soli 24.593 zl., z prodeje tabáku 17,286.440 zl., na celních poplatcích 15,522.432 zl, za kolky 5,432.058 zl., vojenské taxy 234.242 zl., tax za udělení výsad 386.626 zl., obyčejných tax 10,854.548 zl., poplatků z mýt 280.830 zl., poplatků z puncování 37.010 zl., poplatků z měr a z kutání 124.869 zl, poplatků cejchovních 73.658 zl., výnos pošt 2,523.286 zl., loterie 1,355.221 zl., čistý příjem fiskalit a ze státního jmění činil 3,332.138 zl., pouze báně vykazují schodek 44.235 zl., celkově odvedlo

tedy Království české čistých 126,175.659 zl. Stát vrátil zpět Čechám naproti tomu: na správu politickou 1,661.926 zl., na veřejnou bezpečnost 664.891 zl, na státní stavební službu 275.120 zl., na stavbu silnic 1,222.089 zl., na stavby vodní 304.307 zl., na četnictvo 1,247.607 zl, na bohoslužbu 512.200 zl., na vyučování 4,337.723 zl., na úřady finanční 729.995 zl., na službu opatřující daně přímé 465.704 zl., na katastr daně pozemkové 146.737 zl., na finanční stráž 1,839.692 zl., na úřady berní 1,178.633 zl., na zemědělství 24.424 zl., na státní hřebčince 302.778 zl., na správu soudní 4,427.895 zl., náklad na trestnice 414.251 zl., celkem tedy vrátil stát různým způsobem svrchu naznačeným království českému za odvedených 126,175.659 zl. obnos 19,735.862 zl.

b) Markrabství moravské odvedlo v témže roce čistých zlatých na: přímých daních 11,715.602, na daních spotřebních 22,527.094, výnos z prodeje tabáku 6,839.927, z čistých celních poplatků 985.401, za kolky 1,724.250, vojenských tax 95.588, tax za výsady 142.610, obyčejných tax 4,256.023, daně výčepní 156.205, poplatků z mýta 85.059, poplatků z kutání 16.936, z malé loterie 272.067, z fiskalit 35.848, výnos pošt 728.761, ze státního jmění 1,056.008; schodek vykazují cejchovní úřady obnosem 20.128 zl. a prodej soli v sumě 29 zl., připadlo tedy na Moravu dáti čistých 50,615.922 zl. Náklad státem podniknutý pro markrabství moravské vykazuje tyto položky: na politickou správu 555.118 zl., na veřejnou bezpečnost 32.621 zl., na státní službu stavební 71.311 zl., na stavbu silnic 265.348 zl., na stavby vodní 21.895 zl., na četnictvo 540.212 zl., na bohoslužbu 7726 zl., na vyučování 1,055.416 zl., na správní úřady finanční 242.127 zl., na službu obstarávající daně přímé 200.766 zl., na stráž finanční 392.261 zl., na úřady berní 404.951 zl., na zemědělství 24.424 zl. (stejně tedy jako pro Čechy), na státní hřebčince 142.080 zl., na soudní správu 1,777.450 zl., na trestnice 119.761 zl.; za 50,615.922 zl., jež státu Morava odvedla, obdržela tedy zpět celkem 5,987.270 zl.

c) Vévodství slezské odvedlo za touž dobu do státní pokladny: na přímých daních 2,416.05 zl., spotřební daně 7,282.175 zl., výnos soli 114 zl., čistých celních poplatků 2,235.195 zl., za kolky 454.899 zl., vojenských tax 26.128 zl., taxy za výsady činily 37.364 zl., obyčejné taxy 193.253 zl., poplatky z měr a kutání 19.382 zl., z cejchování 2.880 zl., z malé loterie 95.040 zl., čistý výnos pošt obnášel 346.320 zl., daň výčepní 91.062 zl., výnos ze jmění státního 422.048 zl. — celkem tedy odvedeno ze Slezska 14,222.907 zl.

Naproti tomu vynaložil stát pro Slezsko na politickou správu 184.809 zl., na veřejnou bezpečnost 16.723 zl., na státní stavební službu 30.503 zl., na stavbu silnic 177.828 zl., na stavby vodní 18.191 zl., na četnictvo 150.652 zl., na bohoslužebné účely 127.740 zl., na vyučování 386.001 zl., na správní úřady finanční 72.270 zl., na opatřování služby při daních přímých 53.992 zl., na katastr daně pozemkové 21.428 zl., na finanční stráž 289.737 zl., na úřady berní 98.975 zl., na zemědělství 2.823 zl., na státní hřebčince 15.040 zl., na soudní správu 415.416 zl. — věnoval tedy stát Slezsku za odvedených čistých 14,222.907 zlatých celkový obnos 2,167.828 zlatých.

2. Odvedly tedy země koruny české v roce 1897, jak shora připomenuto bylo u každé země zvláště, celkem čistý obnos 191,014.488 zl., začež vrátil jim stát svým způsobem obnos 27,890.960 zlatých, čili 14·6%

všeho čistého výtěžku odvedeného z našich zemí českých. Na jednoho obyvatele připadá v českých zemích platiti 21 zl. 89 kr. (v ostatních zemích však jen 17 zl. 61 kr.).

Jelikož pak zaplatily země koruny české za týž rok 1897 z celkového čistého příjmu pokladny státní království a zemí na radě říšské zastoupených a páčícího se na 421,006.000 zl. částku 191,014.488 zl., participují vlastně země koruny české bezmála polovinou v těchto příjmech státu odváděných.

Země zabrané.

I. Dějiny.

Bosna a Hercegovina jsou ve společné správě Rakousko-Uherska a možno je též právem označiti jako země říšské, ježto tyto provincie spravuje říšský mistr a zaujímají tudíž postavení výjimečné. Bosna a Hercegovina byly v době, kdy byly ve státním svazku tureckém, jevištěm nejprudšího revolučního hnutí; povstání rajů r. 1875 v Bosně a Hercegovině vypuknuvší proti turecké vládě zavdalo podnět k válce rusko-turecké a létech 1877—1878. Počáteční pokusy porty, aby zjednala zase v obou provinciích porušený mír, nepotkaly se s úspěchem. To mělo ihned v zápětí, že na tisíce a tisíce obyvatel prchalo přes blízké rakousko-uherské hranice; nastalť v Bosně a Hercegovině stav bezvládí, jejž v dějinách evropských zřídka nacházíme. Vláda rakousko-uherská citelně trpíc anarchistickými poměry v sousedství panujícími, musila svůj pilný zřetel k tomu obrátiti, jak by se v Bosně a Hercegovině zjednal jednou na vždy pořádek a jak bylo by o to pečovati, aby tato území na příště nebyla středem revolučních rejdů a neohrožovala úsilně evropský mír; Rakousko-Uhersko upozornilo tudíž evropské moci na berlínském kongresu, r. 1878 konaném, na tyto turecké provincie. Kongres zabýval se ve svém sezení dne 28. června 1878 co nejdůkladněji otázkou, jakým způsobem bylo by lze k pokoji přivésti tyto provincie. Na základě toho byl udělen Rakousku-Uhersku mandát ve státní smlouvě, kterou učinilo Rakousko-Uhersko s jedné strany a ostatní evropské velmoci (Německo, Francie, Italie, Rusko) a Turecko s druhé strany v Berlíně 13. července 1878, aby jmenované turecké provincie obsadilo a spravovalo, dále poskytnuto Rakousku-Uhersku právo, aby obsadilo sandžak Novopazarský, jenž se prostírá mezi Srbskem a Černou Horou na jih až přes Mitrovici, než co se týče tohoto území, za ponechání vlády turecké. Nicméně však vyhražuje si Rakousko-Uhersko, chtíc si zajistiti zachování nového politického stavu, jakož i svobody a bezpečnosti dopravní, chovati v celém obvodě této části bývalého vilajetu bosenského posádky a držeti i vojenské i obchodní silnice. (Viz čl. XXV. uvedené smlouvy berlínské, publikované v říš. zák. č. 43 r. 1879). Posléze vyhradily si Rakousko-Uhersko a Turecko ještě dále, že učiní úmluvu, která stanoviti bude podrobnější modality obsazení Bosny a Hercegoviny. Jednání s portou o této konvenci se rozbilo, protože porta žádala za vložení ustanovení do smlouvy, **jak dlouho má okupace trvati**, kdežto se strany rakouskouherské takovéto ujednání, jsoucí v odporu s ustanoveními berlínské smlouvy, zamítlo; naopak opírajíc se o evropský mandát, dalo Rakousko-Uhersko svým vojům dne 29. července 1878 do Bosny a Hercegoviny vtrhnouti. Tři divise, které tam vnikly pod polním zbrojmistrem Filipovičem, setkaly se jak u obyvatelstva, tak i úřadů s nejprudším odporem; okrsek po okrsku bylo nutno brannou mocí překonati a Sarajevo, hlavní město bosenské, bylo nutno ztéci. Okupační vojsko bylo

na to sesíleno a každý další odpor mocí pokořen, tak že konečně po krvavých a mnohých bojích Rakousko-Uhersko mohlo přijati správu těchto zemí. V Bosně a Hercegovině změnily se však rychle poměry ve prospěch Rakousko-Uherska, tak že bylo možno již dnem 1. ledna 1879 dosaditi na základě předlohy, císařem dne 29. října 1878 schválené, zemskou vládu; zároveň jmenován chefem zemské vlády velící generál okupační armády, polní zbrojmistr vévoda Vilém Würtemberský, jenž tento úřad zastával až po rok 1881. Po dlouhém vyjednávání s Tureckem dospělo se konečně dne 21. dubna 1879 ke konvenci (kterou zamýšlel již berlínský kongres provésti) jíž upravena bližší ustanovení o správě Bosny a Hercegoviny, jakož i o zabrání sandžaku Novobazarského. Porta vyhradila si svrchovanou moc nad zabranými provinciemi a přenechalo jich správu výhradně jen Rakousku-Uhersku. Dne 8. září 1879 obsazeno Rakouskem více míst sandžaku Novobazarského; albánské přístaviště S p i z z a, jež berlínský kongres přiřknul Rakousku, obsazeno již dříve a to dne 11. května 1879 a přivtěleno k Dalmacii. Podrobnější ustanovení zmíněné s Tureckem smluvené konvence jsou v podstatě tato:

Rakousko-uherská vláda nenamítá nic proti tomu, aby na svých místech ponecháni byli dosavadní úředníci, pokud jsou schopni náležitě je zastávati; bude-li nutno jinými je nahraditi, zavazuje se, že dá tuzemcům pokud možno přednost; zaručuje se svoboda a svobodné vykonávání obřadů všech v Bosně a Hercegovině obvyklých vyznání a to vůči všem tam usedlým neb i jen dočasně se zdržujícím; zvlášť pak zabezpečuje se plná svoboda Mohamedánům v jich stycích s jich duchovními náčelníky; rakousko-uherští vojenští velitelé, jakož i (administrativní) správní úřady budou s největší bedlivostí bdíti nad tím, aby nebyly nijak poškozovány ani čest, ni mravy, ni náboženská svoboda, ni bezpečnost Mohamedánů a to jak osobní, tak majetková; každý útok proti Mohamedánům, jich državě neb náboženství bude co nejpřísněji potrestán; jména sultánova bude i na dále jako až dosud vzpomínáno při všech veřejných modlitbách a pokud je to zvykem vztyčovati na minaretech otomanskou vlajku, bude tato zvyklost respektována; příjmy Bosny a Hercegoviny budou v ý h r a d n ě používány jen k uhrazení potřeb těchto zemí, k hrazení správy a nezbytných meliorací; běžné otomanské mince budou i dále v Bosně a Hercegovině v oběhu; Porta bude moci volně naložiti se zbraněmi, válečným materialem a s ostatními otomanské vládě náležejícími objekty, jež se nalézají v pevnostech a posádkách; za tím účelem budou (sestaveny) sepsány spolupůsobením komisařů obou vlád zvláštní inventáře; otázka, jak pohlížeti na obyvatele Bosny a Hercegoviny, kteří se zdržují neb cestují mimo tyto země, měla býti upravena zvláštním dorozuměním. — Rakousko-uherské mocnářství převzalo správu Bosny a Hercegoviny (viz Filippovičův manifest k obyvatelstvu Bosny a Hercegoviny), aby učinilo konec oněm zlům, jež od let znepokojovaly nejen ony země, nýbrž i sousední části mocnářství, aby zjednalo opět řád, bezpečnost a zákonné podmínky a zemi opět poskytlo blahobyt a mír. Za několik již měsíců po vkročení Rakousko-uherského vojska do Bosny, bylo opravdu v tomto směru docíleno ne nepatrných výsledků, nehledě k tomu, že úkol Rakousko-Uherska nesmírně byl ztěžován jednak lupičstvím, velmi těžko přemožitelným a vyplenitelným a ještě docela neuspořádanými poměry, nedůvěrou obyvatelstva a nepříznivým vystupováním Porty. Přes to však veřejný pokoj porušen větší měrou jen

jednou povstaleckým hnutím v roce 1881—82 propuklým, jež však se rozšířilo pouze v několika okresech Hercegoviny a v malém okrsku sarajevského kraje. Toto povstání bylo zvlášť podporováno vlivy vnějšími, jimž tyto nepokojné úmysly právě byly vhod. Bezprostřední pohnutkou k povstaleckému hnutí bylo v prosinci roku 1881 opětné propuklé povstání v sousední Krivoščiji v Dalmacii a snad i částečně současné vyhlášení branného zákona pro Bosnu a Hercegovinu. Toto povstání bylo ostatně skvělými vojenskými úspěchy velícího generála svobodného pána z Dahlenů a energií polního maršálka-poručíka barona Jovanoviče potlačeno; jim podařilo se opět zjednati pokojné poměry; několik týdnů po potlačení povstání proveden prvý vojenský odvod v celé zemi, ba dokonce i v odbojných okresích Hercegoviny, a to beze všech výtržností, a jím kryt nutný vojenský kontingent příslušníky veškerých vyznání. Dne 28. března 1880 docílen konkordát s ökumenickým patriarchou Cařihradským ohledně úpravy řecko-pravoslavných církevních záležitostí v Bosně a Hercegovině. Ten ustanovuje, že biskupové mají býti v zabraných zemích na příště jmenováni rakouským císařem a mají přijati t. zv. svatý olej z rukou cařihradského patriarchy. Zvlášť důležito bylo však vzdání se velmocí jim příslušející v Bosně a Hercegovině konsulární pravomoci.

II. Správa zemí zabraných.

Správa zemí zabraných zákonně upravena zákonem ze dne 22. února 1880 č. 18 ř. z. v souhlase s uherským zákonem čl. VI. z roku 1880, v němž jsou tyto nejdůležitější body:

1. Správu Bosny a Hercegoviny řídí společné ministerstvo.

2. Správa ve hlavních zásadách, jakož i zřizování železnic, musí se upraviti v dorozumění vlád obou území.

3. Náklady správní mají býti hrazeny především vlastními příjmy. Deficit, bude-li kdy jaký, jest společnou záležitostí obou říšských území a suma, kterou má býti hrazen, má býti stanovena ve smyslu zákonů pro společné záležitosti (delegacemi).

4. Pokud by však správa Bosny a Hercegoviny měla pro trvalé investice, jež nespadají v dosah běžné administrace, jako pro železnice, veřejné stavby neb podobná mimořádná vydání vyžadovati finanční oběti říše, mohou býti takovéto oběti zaručeny jen na základě zákonů, v obou polovinách říše souhlasně usnesených.

5. Právě tak mají býti stanoveny i základní principy, dle kterých jest vésti správu celních zřízení, a dále oněch nepřímých dávek, jež v obou polovinách říše upraveny jsou ujednanými souhlasnými zákony, i dle kterých nutno zaříditi mincovnictví.

6. Každá změna poměru těchto zemí k říši potřebuje dříve souhlasného schválení zákonodárných sborů obou polovin mocnářství.

III. Pojetí Bosny a Hercegoviny v rakousko-uherské území celní.

1. Zákonem ze dne 20. prosince 1879 č. 136 ř. z. pojata byla Bosna a Hercegovina ve všeobecné celní území rakousko-uherského mocnářství a důsledkem toho zrušeny byly rakousko-uherské pohraniční čáry celní naproti Bosně a Hercegovině a současně zřízena na hranicích těchto zemí naproti Srbsku, Turecku a Černé Hoře společná celní linie rozšířeného celního a obchodního území.

2. Všeobecný celní tarif ze dne 27. června 1878 č. 67 ř. z., celní a obchodní smlouvy uzavřené nebo uzavírané se státy cizími, jakož i společné zákony a předpisy správní dotýkající se vybírání nebo správy cel a v době přítomné nebo budoucí platnost mající pro obě části rakousko-uherského mocnářství, závaznosti nabývají i pro nově pojaté části rozšířeného území celního.

3. Organisace služby celní, tresty na přestupky důchodku celního a jinaká zařízení celní upravená v obou částech mocnářství rakousko-uherského buďtež vyřizovány i v Bosně a Hercegovině zemskou správou dle zásad těchže. Prve však, než normy tohoto způsobu vydány budou, dlužno vymoci si přivolení vlád obou částí mocnářství rakousko-uherského.

4. Zastupování Bosny a Hercegoviny naproti jiným státům v záležitostech tvořících předmět jednoty celní a obchodní ze dne 27. června 1878, má se prováděti podle ustanovení této celní a obchodní jednoty.

5. Cla a vedlejší poplatky náležející ke společnému důchodku celnímu vybírati a spravovati jest na účet společného důchodku celního orgány podléhajícími správě zemské.

6. Úředník pověřený nejvyšším vedením finanční služby v Bosně a Hercegovině (zemský finanční ředitel), jakož i náměstek jeho, konečně i úředníci celní jmenováni jsou za vlivu obou ministrů financí. Záležitosti celní vyřizuje v druhé instanci úřad pověřený vedením služby finanční v Bosně a Hercegovině (t. j. zemské finanční ředitelství). Ve třetí instanci rozhodují prostřednictvím společného (říšského) ministerstva odborní ministři obou polovin říše (tedy rakouský ministr financí a uherský ministr financí) ve smyslu úmluvy od případu k případu mezi nimi sjednané.

7. Z výnosu společného celního důchodku po srážce vrácených důchodků a po náhradě zjištění celního, uhražují se restituce berní pro zdaněné předměty vyvezené za společné celní hranice. Podílem Bosny a Hercegoviny ve výtěžku nyní zůstávajícím ze společného důchodku celního a k náhradě nákladů spojených s celní správou v těchto zemích ustanovena jest na tak dlouho, pokud nic jiného prohlášeno nebude, suma ročních 600 tisíc zlatých ve zlaře. Zatížení Bosny a Hercegoviny berní restitucí ve prospěch společného důchodku celního budiž počítáno obdobně dle ustanovení zákona ze dne 27. června 1878 č. 61 ř. z. tím způsobem, že Bosna a Hercegovina mají tolika procenty přispěti na restituce berní, jež se společně vynaloží během toho nebo onoho slunečního roku na dotyčný obor berní, kolik procent činí podíl těchto zemí v hrubém výtěžku vypočítaném dle zmíněných ustanovení a docíleném v celém společném území celním během téhož slunečního roku v onom stejném berním oboru.

IV. Monopoly státní.

Státní monopoly zavedené v Rakousko-Uhersku rozšířeny byly shora citovaným zákonem i na Bosnu a Hercegovinu a to:

1. Státní monopol tabáku a soli zaveden budiž s těmitéž zásadními zařízeními, která v obou polovicích mocnářství rakousko-uherského platí, i v Bosně a Hercegovině a spravován budiž na účet těchto zemí zemskou správou dle té zásady, že se zajišťuje každému monopolnímu území dávka z tabáku a soli v tomto území spotřebovaných. Pokud nebude uhražena potřeba tabáku a soli v Bosně a Hercegovině z vlastní sklizně tabáku, pokud se týká, z vlastních solných dolů, budiž schodek tohoto zboží monopolního zemské správě dodáván výhradně oběma mono-

polními správami rakousko-uherského mocnářství za náhradní cenu předkem již sjednanou.

2. Rovněž i monopol prachu střelného zavádí se v Bosně a Hercegovině dle předpisů platných v obou částech mocnářství rakousko-uherského.

V. Dávky nepřímé.

Nepřímé dávky z výroby piva, pálenky a cukru buďtež zavedeny i v Bosně a Hercegovině dle platně smluvených, stejnorodých zákonů a předpisů správních platících v obou polovinách mocnářství rakousko-uherského a spravovány buďtež na účet těchto zemí správou zemskou. Z výroby, prodeje a spotřeby zboží lze však nepřímé dávky vymáhati jen potud, pokud jimi rovnoměrně postiženo jest netoliko dovezené zboží, ale i zboží v zemi samé vyrobené a pokud se neděje nijaká újma celní svobodě vnitřního obchodu, zaručené tím, že území celní jest společným. Dávky z dovozu do jednotlivých míst mohou se týkati jen potravin, nápojů, stavebního materiálu a topiva. Co do daně cukerní nařizuje § 46 zákona ze dne 20. červná 1888 č. 97 ř. z. toto: Převedou-li se beze zdanění cukerní výrobky druhu naznačeného v § 1 č. 1 dani podléhající z některé výrobárny na cukr nebo ze svobodného skladiště království a zemí na říšské radě zastoupených do některé výrobárny na cukr nebo svobodného skladiště zemí koruny uherské nebo země bosenské a hercegovské náležejících do společného celního území rakousko-uherského, nebo stane-li se opak toho, nahradí spotřební daň na oněch cukerních výrobcích váznoucí území, jež výrobky cukerní přijímá, onomu území, z něhož výrobky ty pocházejí, tou měrou, oč jest množství těchto cukerních výrobků větší, nežli množství cukerních výrobků vyvezených za celní čáru z území přijímajícího za vývozní bonifikaci (náhradu). Náhrada tato vyměří se na základě vzájemného odpočtu za každou periodu výroby cukru, t. j. za dobu od 1. srpna jednoho roku až do posledního července bezprostředně následujícího roku dle sazby pro daň spotřební, avšak s tou modifikací, že se započítají výrobky cukerní vyjma cukr s polarisací aspoň $99^5/_{10}\,\%$ jenom onou částí váhy své, která připadá na cukr dobytelný z nich pomocí raffinace aspoň na $99^5/_{10}\,\%$ polarisace t. j. tou částí váhy, která připadá na jejich rendement.

Co se týče zdanění pálenky, obsahuje § 3 zákona ze dne 20. června 1880 č. 95 ř. z. toto ustanovení: Množství alkoholu, které smí býti vyrobeno v pálenicích (lihovarech) podléhajících dávce spotřební za nižší sazbu této dávky v ročním období výrobním, t. j. v době od 1. září jednoho roku až do konce srpna přímo následujícího roku, stanoví se až do konce srpna roku 1898 na 1,868.000 hl. pro celé rakousko-uherské území celní. Z toho připadá na Bosnu a Hercegovinu, kteréžto země náležejí k rakousko-uherskému území celnímu, 8000 hl.

Individuelní rozdělení množství alkoholu, kteréž smí býti vyrobeno vždy v každém území jednotlivých částí říše v pálenicích podrobených dávce spotřební za nižší sazbu této dávky ve výrobním období, vyhraženo jest samostatné úpravě zákonodárných sborů dotyčného území.

Konečně obsahuje zákon ze dne 18. června 1894 č. 121 ř. z. (změněný cís. nař. ze dne 17. července 1899 č. 120 ř. z. a výn. min. fin. ze dne 20. července 1899 č. 128 ř. z.) ustanovení o náhradě dávky z pálenky pokud jde o množství alkoholu obsaženého v pálených lihových tekutinách, kteréž v obchodu mezi královstvími a zeměmi na radě říšské zastoupenými, mezi ze-

měmi koruny uherské a mezi zeměmi Bosnou a Hercegovinou se vyskytnou nespadajíce ve svazek naznačených dávek.

VI. Měna.

Rakouská měna platí jakožto zákonná měna zemská i pro Bosnu a Hercegovinu, při čemž dovolen jest volný oběh effektivních mincí tureckých. Výlučnou platnost i pro Bosnu a Hercegovinu mají úmluvy učiněné mezi královstvími a zeměmi na radě říšské zastoupenými a mezi zeměmi koruny uherské ve příčině mincí, státovek a ohledně privilegia rakousko-uherské banky, v ohledu posledním však s výhradou, že dojde ku schválení úmluva s rakousko-uherskou bankou v příslušných zákonodárných sborech.

VII. Obchodní vztahy Bosny a Hercegoviny k Rakousko-Uhersku.

Co se týče ostatních obchodních vztahů Bosny a Hercegoviny k Rakousku-Uhersku, rozšířena byla ustanovení jednoty celní a obchodní ze dne 27. června 1878 čl. VII., X., XIV., XV. a XXII., jež uzavřena byla s Uhrami, i na Bosnu a Hercegovinu.

1. Dle toho mají v soustavě měr a vah v Bosně a Hercegovině platiti metrické míry a váhy, jakož i přístroje k vážení a měření; kromě toho mají býti mimo míry a váhy tam cejchované toliko ony připuštěny, které jsou řádně cejchovány v některé z obou polovin mocnářství rakousko-uherského.

2. V příčině ustanovení o ryzím obsahu zboží zlatého a stříbrného a o šetření ustanovení těchto průchod míti budou v Bosně a Hercegovině tytéž zásady, které zachovávány jsou v obou polovinách mocnářství rakousko-uherského.

3. Privilegia (patenty) a práva na vzorky a známky nabytá na základě čl. XVI. a XVII. jednoty celní a obchodní ze dne 27. června 1878 vejíti mají v působnost i v Bosně a Hercegovině dle předpisů platných v obou polovinách říše rakousko-uherské. Jedině dle oněch ustanovení mohou příslušníci Bosny a Hercegoviny nabýti privilegií, dále práv na vzorky a známky.

4. Poštovnictví a telegrafní vedení upraví zemská vláda pro Bosnu a Hercegovinu ve shodě s odbornými ministerstvy obou polovin mocnářství rakousko-uherského.

5. Poměr Bosny a Hercegoviny ku bance rakousko-uherské. Zákonem ze dne 21. května 1867 č. 51 ř. z. učiněna mezi ministerstvem financí uherským a rakouským se strany jedné a mezi rakousko-uherskou bankou se strany druhé úmluva ohledně jejího privilegia a její činnosti v zemích zabraných, kterážto úmluva obsahuje to hlavní ustanovení, že se privilegium propůjčené rakousko-uherské bance na dobu od 1. ledna 1888 až do 31. prosince 1897 rozšiřuje ve smyslu § 6 zákona ze dne 20. prosince 1879 č. 136 ř. z., pokud se týká, ve smyslu uherského zák. čl. LII. z r. 1879 i na zabrané země Bosnu a Hercegovinu, a dle toho jest rakousko-uherská banka oprávněna počínaje dnem 1. ledna 1888 rozvíjeti činnost svou s veškerými právy a povinnostmi příslušejícími jí ve smyslu stanov i v zemích zabraných. Pokud rakousko-uherská banka zřizuje v zemích těchto filiálky, vykonává agendy jich se týkající a dle čl. 40 stanov připadající ředitelstvům přímo rada generální.

VIII. Ústava branná.

Do rakousko-uherského vojska odvádí se branné mužstvo i v Bosně a v Hercegovině a v té příčině stanoví provisorní zákon branný pro Bosnu a Hercegovinu ze dne 24. října 1881 (sbírka zákonů a nařízení pro Bosnu a Hercegovinu z r. 1881 č. 236). Všichni zbraně schopní příslušníci zemští Bosny a Hercegoviny povinni jsou osobně súčastniti se obrany země a mocnářství, kteréž těmto zemím od něho spravovaným záruku dává ochrany a bezpečí. O službě ozbrojené moci, která sestaviti se má z příslušníků Bosny a Hercegoviny, rozhoduje v míru i ve válce rozkaz Jeho Veličenstva. Organisace této moci válečné upravena jest statutem zvláštním; tento statut vydán byl jakožto provisorní statut o organisaci trup bosensko-hercegovských dne 28. dubna 1882 sb. zák. a nařízení pro Bosnu a Hercegovinu z r. 1882 č. 63. Cirk. nařízením říšského min. války ze dne 16. října 1882 odd. 4. č. 2310 kus 39 ř. z. vydána byla příslušná ustanovení o platnosti vojenského zákonu trestního i vzhledem k příslušníkům branné moci hercegovské a bosenské podrobeným vojenské trestní pravomoci; obvod Bosny a Hercegoviny sluší za stejný míti s tuzemskem ve smyslu voj. zák. trestního a obdobně použíti jest i na Bosnu a Hercegovinu veškerých oněch ustanovení tohoto zákona, která se na obvod rakousko-uherského mocnářství odnášejí (»tuzemsko«, »stát«, »rakouské« císařství, «rakouský císařský stát« atd.

IX. Poměry zemědělské.

Provolání, kteréž učinila po dovršené okupaci rakousko-uherská vláda k národu bosensko-hercegovinskému, kladlo zvláštní důraz na ochranu práva vlastnického, a v duchu tom vydalo druhé armádní velitelství ihned nařízení prohlašující, že křesťanští pachtéři musí na dále plniti své smluvní závazky naproti mohamedánským držitelům pozemků, jinak že by se proti nim užilo donucovacích prostředků, a dle úmluvy uzavřené dne 21. dubna 1879 mezi rakousko-uherským mocnářstvím a Portou tureckou mají bosenská vojenská velitelstva a úřady správní bdíti nad tím, aby nebyli mohamedánští držitelé půdy poškozováni. Aby zákon tento správně proveden byl, dala zemská vláda odborníky zkoumati temné a nejasné body starého tureckého zákona agrárního z r. 1859 a vydala pak ustanovení, jež platiti mají v případech sporů civilních mezi držiteli půdy a pachtéři. Zvláštní důraz při tom položen na modality odhadu žní, na stanovení podílu, jenž se má pánům pozemků odvésti, jakož i na formu tohoto odvádění. Tolik jest nepochybno ovšem, že nelze po tak dlouho přikročiti k důkladnému řešení agrární otázky a ku změně dosavádního systému kotvícího v zásadách práva tureckého, pokud není přesně zjištěn rozsah jednotlivých držav a pokud nelze rozřešiti otázku, jsou-li jednotliví »kmeti« dědičnými pachtéři či jsou-li ve smyslu svých smluv jen pachtéři na určitou dobu oprávněnými. Tamnější agrární poměry bude možno upraviti jen tehdy, budou-li závazky pachtéřů a cena jich dávek jim příslušejících nade vši pochybnost stanovena na základě provedeného odhadu. Podkladem k tomu budou katastrální práce, kteréž zahájeny jsou sice již v celém zabraném území, avšak doposud, bohužel, nejsou skončeny. Od okkupace r. 1878 vzalo ovšem za své tyranské počínání pachtéřů, což má význam nemalý. Co se týče jednotlivých norem odnášejících k této staré agrární ústavě, tu již v té době, kdy ještě vláda turecká existovala, podnikány vládou touto opět a opět reformy za účelem zlepšení agrárních poměrů cestou zákonodárnou, a k tomu

konci vydáno nařízení (ze dne 12. září 1859) o úpravě agrárních poměrů mezi pány pozemků a pachtéři v Bosně a Hercegovině, a nařízení toto podnes ještě v podstatě tvoří zákonný podklad agrární ústavy Bosny a Hercegoviny. Hlavní body tohoto nařízení jsou tyto: Pachtéři (kmeti) povinni jsou odváděti z výtěžku pachtovaných polí jimi zdělávaných určitý alikvotní díl a to z pravidla díl třetí (»třetinu«) pánu pozemku, takže tedy dvě třetiny zbudou pachtéřům. Tento třetinový systém platí bezvýminečně v Banjaluce, Bihači, Svorníku, Dolné Tuzlé, kdežto v některých místech zavedena jest soustava čtvrtinová a pětinová, v několika málo místech pak i soustava poloviční, kde pán pozemků povinen jest, pachtéři dodati semeno a opatřiti nářadí rolnické. Prve však, než se dávka tato odvede, sluší dáti z výtěžku desátek státu (»desetinu«), takže zbývajících ještě 90% po zapravení této daně (10%) z výtěžku rozdělí se mezi pánem pozemků a pachtéřem jich v ten spůsob, že onomu dostane se 30%, pachtéři pak 60% výtěžku. Pánu pozemků přináleží úplně zřizovati a opravovati stavení, jakož i opravovati poškozená obydlí pachtéřova. Rozhodně se zapovídá, aby snad pachtéřů užívalo se k jakýmkoli službám pro pána pozemků. Zanedbává-li pachtéř zdělávání statku zpachtovaného, opomijí li bez zákonného důvodu omlouvacího práci polní a připraví tak pána pozemků o jeho výtěžek nebo poškodí jej, nebo vzpírá-li se bez závažného omlouvacího důvodu zaplatiti pánu pozemků podíl jemu příslušející, jest tento oprávněn žalovati u úřadů, kteréž povinny jsou po konaném šetření a v té případnosti, že shledají se platné doklady o provinění pachtéřově, nařiditi propuštění (exmissi) pachtéře, avšak pachtéř jest vždy oprávněn opustiti zpachtovaný statek a sděliti tento úmysl svůj s pánem pozemku. Opustí li zpachtovaný statek v dobu nevhodnou, může býti dle okolností přidržán ku náhradě škody pánu pozemku způsobené. Úřadové mají všude tam, kde nestávají mezi pány pozemků a pachtéři písemné smlouvy pachtovní, a právní poměry stran spočívají jen na ústních dohodnutích nebo na podkladech práva obyčejového, sestaviti písemně smluvní listiny od úřadu pověřené (legalisované). I orgánové úřední jsou přísným trestům podrobeni, jestliže dopustí se nějaké nepřístojnosti nebo zanedbají-li povinností svých.

X. Pokusy kolonisační.

Druhou cestou při řešení otázky agrární jest zdravá kolonisace. I v tomto oboru vydáno bylo společným ministerstvem financí zvláštní nařízení, dle kteréhož má se podporovati dílo kolonisace nejlépe vyjednáváním s jednotlivými účastníky nebo spíše s celými skupinami přistěhovalců. Ve příčině poměru občanství státního přistěhovalců nařízeno, že příslušníci mocnářství rakousko-uherského samozřejmě mohou podržeti své státní občanství, a že mezi příslušníky cizího státu v první řadě dlužno přihlížeti k oněm, kteří vykáží se bezpodmínečným propuštěním ze svazku státu rodného. Bližší ustanovení dotyčná jsou tato:

1. Každá rodina obdrží dle míry svých pracovních sil určitou plochu volné státní půdy ke zbudování obydlí a budovy hospodářské nebo budov ku provozování vedlejšího zemědělského podniku, k zdělávání rolí a luk a dle potřeby i pastviny. Pozemky přejdou ve vlastnictví kolonistů a tím způsobem, že po jisté řadě let, kterouž přísluší navrhnouti zemské vládě, počíti se má se splácením přítomné odhadní ceny v určitých lhůtách, za jichž dodržení vázne pozemek jako hypoteka.

2. Každá rodina obdrží ku stavbě budov bezplatně stavební dříví podle míry řídící se počtem hlav rodiny.

3. Obce kolonistů obdrží za stejných modalit stavební dříví ku stavbě kostela a školy.

4. Kolonisté osvobozeni jsou po 10 let počínaje tou dobou, kdy se usadili, ode všech státních daní váznoucích na jmenovaných budovách a pozemcích, pokud dotyčná půda nebyla zdaněna již před usazením.

5. Jestliže kolonisté musí býti podrobeni osobní dani z příjmu proto, že provozují nějakou vedlejší živnost nebo z jinaké příčiny, započítá se jim po 10 let počínaje dobou usazení daně prostý příjem 3000 piastry. Osvobození berního se však pozbývá, jakmile se usedlost prodá osobám, které se do země nepřistěhovaly; týká se tedy tato výhoda osvobození jen vlastních kolonistů. Otázka kolonisace patří k oněm problémům, kteréž sice mají pro Bosnu a Hercegovinu dosah nedozírný, avšak praktické provedení narazilo na potíže nemalých rozměrů. Jakkoli rakousko-uherská správa nemohla zneuznati, že přestěhováním práci rozumějících a pilných dělníků-kolonistů, již by příkladem svým a značnějším duševním rozvojem příznivě působili na bosenské rolnictvo, do země té byly poklady nejcennější vneseny, musila přece počítati s tím, že by následkem jazykových, konfessijních a klimatických poměrů nesetkaly se s žádoucím výsledkem pokusy kolonisační, zejména s usazováním příslušníků států cizích, jako na př. říše německé (Hannoverska, Slezska a Oldenburska), Tyrolanů z Trentina, jakož i z údolí bystřického (Bystřická Dolina). Říšský ministr financí šl. Kallay poukázal též opětně při rozpravě o bosenských poměrech v delegacích vedené, že v té příčině vzešly největší potíže a že by nemohl uvázati se k zodpovědnosti, když by opětně podniknouti se měly nové pokusy na poli kolonisace. S jiné strany poukazováno k tomu, že kolonisté nezřídka vládli jen velice nepatrným kapitálem a skrovnými hospodářskými vědomostmi, tak že tím došlo k četným konfliktům s domácím obyvatelstvem, jakož i s politickými justičními a finančními úřady; nadto neosvědčili přestěhovalci pravé způsobilosti k tomu, aby se jich pomocí dály úspěšně pokusy kolonisační.

XI. Vyučování.

Od dob okkupace rozvinula rakousko-uherská správa ve všech odvětvích vyučování neobyčejně blahodárnou činnost; zřízena byla celá řada škol národních, založeny dále: škola měšťanská (jedna), dva kněžské semináře, jedno gymnasium, jeden učitelský ústav, a řada škol dívčích. Mohamedáné pečují důsledkem bohaté dotace škol spojených s jejich četnými mešitami o své konfessijní školy národní. Pravoslavní Řekové mají tu rovněž mnoho bohatě dotovaných a částečně dobře vedených konfessijních škol svých. Bosna a Hercegovina mají tudíž všeobecné elementární školy (veřejné školy národní), kteréž jsou přístupny všem školním dítkám bez rozdílu vyznání, a školy konfessionální.

XII. Komunikace.

V oboru veřejného pospoje, zejména pokud jde o stavbu silnic, dlužno uznati, že při relativně skrovných materielných prostředcích umožněno bylo v krátké době vykonati dílo veliké. Zásluha o to, že specielně v oboru dopravnictví, poštovnictví a služby telegrafní zaveden byl téměř vzorný pořádek, náleží v první řadě činnosti správy vojenské, kteráž záhy po okkupaci vydatně spolupůsobila též při obstarávání agendy civilní správy.

Co se týče jmenovitě železnictví, může rakousko-uherská správa se zadostučiněním patřiti na bohaté výsledky u zakládání železniční sítě v Bosně a Hercegovině. Zmínky zasluhují: Bosenská dráha mezi Bosenským Brodem a Sarajevem (269 km.) nachází se v provozování vojenském; sídlo ředitelství v Sarajevu. Bosensko-hercegovské státní dráhy Sarajevo-Metkovič (178 km.), Lašva-Bokonjo (71 km.), Dolní Vakuv-Jajce (34 km.), Doboj-Ziminhan (67 km), nalézají se ve provozování zemské správy; sídlo ředitelství v Sarajevu. Vojenská dráha Banjaluka-Doberlín nachází se ve správě vojenské; sídlo ředitelství v Banjaluce. Jmenované svrchu dráhy železné jsou drahami úzkokolejnými až na vojenskou dráhu Banjaluka-Doberlín, která má koleje normálné. Dílčí tratě Sarajevo-Konjica a Trávník-Dolní Vakuv státních linií železničních jsou drahami pohorskými, při nichž užito soustavy hřebenové s kombinací ozubeného kola a strojů adhaesních. Na tratích Jablonica Bukonjo, Jajce-Banjaluka a obráceně zařízeny jsou pravidelně jízdy poštovské, kteréž dle stanovených jízdních řádů zprostředkují spojení k vlakům železničním.

Jízdní silnice v Bosně a Hercegovině jsou téměř všechny vystaveny od dob okkupace a rozdělují se v silnice hlavní a okresní; rozdíl mezi nimi činí jen rozdílná jich šířka. Všeobecně ale dlužno poznamenati, že veškery silnice vynikají výtečnými vlastnostmi a nejedné z nich přináleží dokonce i název opravdové umělecké silnice, tak jmenovitě hlavním silnicím z Banjaluky do Jajce, ze Sarajevo do Mostaru, z Trávníka do Dolního Vakuva. Pracuje se pilně o rozšíření a doplnění této silniční sítě. Většina hlavních silnic slouží též současně jako silnice poštovské a doprava poštovská zařízena jest též pro dopravu osob. Téměř v každém městě bosenském a hercegovském nalézá se poštovní a telegrafní úřad, jelikož síť poštovských silnic a linií telegrafních značně jest rozvinuta. Poplatky za dopisy a za dopravu depeší jsou tytéž, jako v Rakousko-Uhersku.

XIII. Zdravotnictví.

Zvláštního uznání zasluhuje rakousko-uherská správa na poli zdravotnictví, kteréž dříve bylo ve psí a nyní utěšenému stavu se těší. Jmenovitě učiněna byla zvěrolékařská opatření k zamezení dobytčího moru, tak že dlužno tuto dobytčí chorobu od více let považovati v Bosně a v Hercegovině za vyhlazenou; a právě tato opatření mají pro Bosnu a Hercegovinu dalekosáhlý význam, pro země pak, ve kterých hraje chov dobytka tak vynikající úlohu, jest vlastně nejvýznamnější záležitostí.

XIV. Náboženské společnosti.

Rakousko-uherská správa snažila se vždy zachovati stanovisko naprosté objektivity a rovnocennosti všech vyznání před zákonem a řídila se tou zásadou, že dlužno vážně a svědomitě zkoumati oprávněnost a dosah přání jednotlivých konfessí, zejména v tom směru, pokud vyhovují přednesené požadavky zájmům celku a státního blaha. Specielně poskytla rakousko-uherská správa nejvydatnější státní ochrany mohamedánské části bosenského obyvatelstva přihlédajíc k jeho náboženským názorům a obyčejům; s druhé strany hleděla však vláda i toho, aby živel mohamedánský nebyl odcizen mocnářství rakousko-uherskému. Úprava a organisace mohamedánské hierarchie, kteréž staly se nutnými následkem změněných politických poměrů, jakož i vakuvských záležitostí spojena byla s největšími potížemi, jelikož mohamedáni v Bosně vykonávali po staletí nadvládu (hegemonii) nad veškerými jinými konfessemi, jich panství neznalo mezí, a stav tento

nedal se více udržeti následkem prohlášení úplné svobody u víře. Totéž správné vystupování osvědčeno bylo i vůči jiným konfessím; i zde platila zásada, že dojíti má všestranné ochrany každé náboženské přesvědčení, pečlivé a laskavé pěstování všechněch oprávněných a konfessionálních zájmů, podporování duševního vzdělání a hmotného blahobytu. Organisace římsko-katolické hierarchie provedena s přivolením papežské stolice na tom podkladu, který vyšel z projednávání v této záležitosti započatých. Dle těchto vyjednávání přísluší právo pojmenovati arcibiskupa a biskupy císaři. V Bosně jsou té doby tři římsko-katolická biskupství se 76 farami a 8 kláštery. Ohledně řecko-východní církve vydala vláda již dne 31. srpna 1879 nařízení, v němž prohlásila, že nechce sice vykonávati nijakého vlivu na vnitřní správu církve, avšak že uplatňuje netoliko právo své, ale i naplňuje svoji povinnost, provádí-li nade všemi ústavy, spolky a náboženskými zařízeními náležejícími církvi řecko-východní, jakož i nad veškerými nadacemi přísnou kontrolu a žádá-li proto specifikované výkazy, při čemž podotknouti se musí, že pravoslavní Řekové jsou mocným a pro rozvoj poměrů rozhodným činitelem v Bosně a v Hercegovině a že proto ve stejné míře, jako při ostatních konfessích úplně a náležitě bylo přihlíženo k jich národnímu a náboženskému přesvědčení.

XV. Úřady a jich příslušnost.

1. Zemská vláda bosenská a hercegovinská má své sídlo v Sarajevu a jest podřízena říšskému ministerstvu financí. Zemská vláda zemí zabraných jest v záležitostech spadajících v jich obor působnosti nejvyšším správním úřadem a rozhoduje jako poslední stolice země, pokud jiného nic není stanoveno; jí přináleží připravovati zákonné normy a předpisy o záležitostech náležejících v obor její působnosti a sestává ze tří oddělení: vnitřní správa, záležitosti justice a záležitosti finanční.

a) Oddělení zemské vlády pro vnitřní záležitosti obstarává všechnu onu agendu, která se odnáší ku vnitřní správě země a nespadá v kompetenci některého jiného oddělení a zahrnuje v sobě zejména:

aa) spolupůsobení při agendě zásobnictví, přípřeže, ubytování atd. c. a k. armády a vojensky organisovaných bezpečnostních ústavů, jakož i jiné dávky k účelům vojenským;

bb) veškera odvětví služby bezpečnostní, agenda a působnost vojensky organisovaných ústavů určených k udržení veřejné bezpečnosti, pokud nenáležejí k úřadům vojenským;

cc) správa zdravotnictví, nemocnic atd.,

dd) soukromé nadace a dobročinné ústavy, jakož i dohled ku správě jejich jmění;

ee) záležitosti obchodní, živnostenské a záležitosti týkající se práva vodního, měr a vah;

ff) záležitosti stavební a dohled k veřejné dopravě,

gg) záležitosti zemědělství (zvěrolékařství, rybářství, policie honební, lesní atd.),

hh) záležitosti rozličných náboženských společností a správy jejich jmění se dotýkající,

ii) veškero vyučování a vychovávání,

jj) záležitosti obecní, čelední a veřejné zadávání prací,

kk) záležitosti práva domovského se dotýkající, vystěhovalství a přistěhovalství atd.,

ll) zemská statistika, sčítání lidu a hlášení.

b) V obor působnosti oddělení zemské vlády pro justici patří:

aa) administrativní správa veškeré justice, počítaje v to trestnice,

bb) vrchní péče o nepřerušené zákonné vykonávání spravedlnosti soudy,

cc) návrhy při výkonu práva k udílení milosti,

dd) sbírání, sestavování a vydávání zákonů a nařízení.

c) V obor působnosti oddělení zemské vlády pro záležitosti finanční přináleží:

aa) sestavovati roční rozpočet řádných a mimořádných příjmů a vydání pro veškera služební odvětví země,

bb) kontrolovati hospodářství a účetnictví ve veškerých služebních odvětvích země, dále zhotovovati výkazy o hospodaření a úhrnné účetní závěrky, které sluší předkládati společnému ministerstvu,

cc) spravovati a v dohledu míti jmění státní, dále veškery státní příjmy a eventuální veřejné fondy,

dd) spravovati veškery přímé a nepřímé daně a dávky, jakož i cla a monopoly státní; pořádek a bezpečnost v hospodaření veškerých pokladen státních,

ee) horní, poštovní a telegrafní záležitosti.

2. Správce (chéf) země: V čele civilní správy Bosny a Hercegoviny stojí přednosta zemské vlády, jenž podřízen jest ministerstvu pro společné záležitosti, pokud se týká, říšskému ministru financí; chéf tento vede postup prací a stanoví vnitřní jejich organisaci; jemu přináleží nejvyšší moc policejní a on má podnikati vhodná opatření k udržení pokoje, pořádku a bezpečnosti; jeho povinností jest neprodleně oznámiti společnému ministerstvu všechny důležitější události a přičiniti se o to, aby tento ústřední orgán říše měl stálý přehled o poměrech v zemi. Jmenovitě svěřeno správci zemské vlády v Bosně a Hercegovině právo bdíti nad tiskem, nad živnostenskými podniky s tím souvisejícími, nad spolky, veřejnými schůzkami a produkcemi; jest dále povolán udíleti koncesse a povolení k veškerým k tomu se pojícím podnikům a zařízením. Konečně podléhají zvláštnímu jeho dohledu záležitosti týkající se pasů a cizinců.

3. Soudy: Organisaci služby spravedlnostní bylo lze v nejnižší stolici provésti teprve znenáhla. Kdežto nově zřízené soudy sborové již na prahu r. 1879 započaly působnost svoji, nezbývalo v první době než ponechati výkon soudní právomoci v okresích částečně ještě dřívějším tureckým soudům (kadisům), avšak pod dozorem přednosty okresu, a teprve během r. 1880 bylo možno přikázati též veškerým okresním úřadům po jednom zkoušeném soudci z mocnářství ku obstarávání záležitostí justice. Vnitřní zařízení a postup prací při soudech upraveny byly teprve zvláštní soudní instrukcí vydanou v březnu r. 1881; instrukce tato vytýká též ustanovení ohledně soudní řeči a poukazuje soudce v této příčině k tomu, by se stranami jednal v jazyku zemském. Avšak soudcové smí užívati dle vůle své jazyka německého nebo uherského, ve kterýchžto dvou řečech mají se též veškery záležitosti projednávati a vyřizovati. Ve vnitřním styku mají používati soudové jazyka německého.

a) Organisace: Vrchní soud pro Bosnu a Hercegovinu započal svoji úřední činnost dne 7. července 1879; sídlí v Sarajevu; organisován byl statutem ze dne 17. července 1879, který oděn byl ve formu jakési

instrukce (sb. zákonů z r. 1878—1880 II. str. 22). Vrchní soud jest odvolací stolicí, kteráž s konečnou platností, tedy ve 2. a poslední instanci nalézá o odvoláních vznesených proti rozhodnutím učiněným soudy krajskými a okresními; kromě toho rozhoduje o návrzích a žádostech stran delegace některého soudu z obvodu jiného krajského soudu, o sporech o příslušnost soudů z obvodu různých krajských soudů, o zamítnutí nějakého krajského soudu nebo jeho správce. Vrchní soud podává dále dobrozdání o vydávání nebo změnění zákonů a ve věcech milosti, jakož i návrhy na osazení nebo přeložení úřednictva. Vrchní soud vynáší rozhodnutí o zločinech a o občanských sporech právních v senátu skládajícím se z pěti soudců, o přečinech a přestupcích pak v senátu sestávajícím ze tří členů, z nichž jeden jest zároveň předsedou. Vrchní soud má se až do vydání nových zákonných norem z práva hmotného spravovati zákonodárstvím skutečně v těchto zemích platícím, v pochybných případech však používati obdobou zákonů v Rakousko-Uhersku platných. Instrukcí ze dne 18. května 1880 nařízeno, že soudové první stolice nacházející se v sídle soudu vrchního mají každoročně, ostatní soudové pak každé dva roky nebo i jinak za zvláštních příležitostí býti prozkoumány jedním radou soudu vrchního.

b) Soudové krajští sídlící v krajských městech mají na starosti celou soudní i obchodně soudní agendu pro veškeren territoriální obvod kraje svého. V stejném rozsahu přináleží soudům krajským vyšetřovati a rozhodovati zločiny, pokud základem vlastností obviněného a důsledkem trestného činu nemá průchodu řádná nebo mimořádná trestní právomoc soudů vojenských. Ve věcech trestních odnášejících se ku přečinům a ku přestupkům a v občanských sporech právních vykonávají soudové krajští právomoc v užším obvodu svém (ústředním okresu) v témže rozsahu, jako soudové okresní. Soudové krajští jsou od úřadů politických úplně nezávislými.

c) Soudové okresní (okresní úřadové působící jako soudové) povoláni jsou vykonávati v okresu svém trestní právomoc v příčině přečinů a oněch přestupků, kteréž nebyly vzneseny k příslušnosti úřadů politických nebo policejních. Ve sporných záležitostech civilních mají soudové okresní za dosavádních obmezení plnou příslušnost bez ohledu na obnos nebo hodnotu sporného předmětu. Z každého nálezu vyneseného ve věcech civilních a trestních soudy krajskými nebo okresními možno se odvolati. O odvolání z nálezů okresních soudů rozhodnuvších o případě nějakého přestupku, rozhoduje příslušný soud krajský, z všelikých ostatních odvolání rozhoduje v druhé a poslední instanci vrchní soud sarajevský.

XVI. Zákony justiční.

Jasný a přehledný obraz justičních poměrů v Bosně a Hercegovině podává vynikající a záslužná práce Eduarda Eichlera »Über die Justizwesen Bosna u. Hercegovina (Vídeň, r. 1889), odkudž vyjímáme tato hlavní data za podklad dalšího pojednání:

1. Právo občanské:

a) Normy práva občanského vyňaty byly ze sbírky zákonů dosud platné, z tak zv. »destury«. Překlady z destury pojaty byly zároveň se zákony a nařízeními vydanými od okkupace až do konce roku 1880 ve zvláštní repertorium, kteréž pod názvem »Sbírka zákonů, nařízení a normálních pokynů vydaných pro Bosnu a Hercegovinu« sestaveno

a uprostřed roku 1881 úřadům rozděleno bylo. Toto repertorium vyšlo ve čtyrech svazcích (c. k. dvorní a státní tiskárna, Vídeň r. 1881); první svazek probírá látku odnášející se ku správě politické, svazek druhý zabývá se justicí a oba poslední svazky (3 a 4) pojednává o látce týkající se správy finanční. K tomu pojí se a jako pokračování sbírky končící se rokem 1880 vydána byla po nejvyšším schválení ze dne 23. února 1881 »Sbírka zákonů a nařízení pro Bosnu a Hercegovinu«, do které pojímati se mají od počátku r. 1881 vycházející a všeobecně závazné zákony a nařízení, jakož i normální pokyny zemské vlády a finančního zemského ředitelství (tehdy právě zřízeného) v Sarajevu svědčící úřadům podřízeným; dále má tato sbírka sloužiti vnitřní službě úřadů. Zákony a nařízení prohlašují se v úředním listu »Sarajevski list«, jenž vychází v Sarajevu. Obzvláštní význam pro upravení poměrů knih pozemkových a právního obchodu statky nemovitými má katastrální soupis Bosny a Hercegoviny zahájený zemskou vládou již během roku 1879 na základě nejv. rozhodnutí ze dne 7. července 1880, s kteroužto prací započato v létě r. 1880.

b) Soudní instrukce schválena byla nejvyšším rozhodnutím ze dne 18. března 1881 a vešla v působnost dnem 1. května 1881, kteréhožto dne prohlášena (sb. zák. z r. 1881 č. 131). V podstatě jest tato instrukce pouhou napodobou rakouské soudní instrukce (cís. patent ze dne 3. května 1853 č. 81 ř. z.).

c) Nařízením ze dne 20. června 1880 (sb. zák. z r. 1878—1880 sv. I. str. 273) upraveno bylo řízení vyvlastňovací; při tom vytčeno za vůdčí zásadu, že žádá-li toho všeobecné dobro, může býti vyvlastněna každá nemovitá věc, vyjímaje chrámy a kláštery, jichž se používá. V určitých případech lze však i odejmouti jen používání nějakého nemovitého statku na určitou nebo neurčitou dobu, provésti povolenou expropriaci povolán jest onen krajský soud, v jehož obvodu nalézá se předmět ku vyvlastnění určený. Krajský soud vyvoliv odhadce a dokonav řízení odhadní vynese nález svůj ohledně obnosu, jenž se má za odškodnění poskytnouti, a ohledně doby, kdy postoupen býti má odňatý předmět, z kteréhožto rozhodnutí možno vznésti rekurs na vrchní soud jakožto druhou a poslední stolici. Povoluje-li se vyvlastnění ku zvláštním účelům, může společné ministerstvo naříditi i zvláštní řízení, což se také skutečně poznovu stalo, když průběhem doby bylo nutno vyvlastňovati pozemky k účelům stavby železnic a dosavádní ustanovení řízení vyvlastňovacího ukázala se býti nedostatečna.

d) Co se jmenovitě tkne hmotného práva občanského, nezbývalo, než pátrati po dosud platných zákonech, zkoumati jich užitelnost i za nových poměrů, a dříve zjednati si zevrubnou známost názorů právních, obyčejů, zvláštních poměrů života a obchodu. Ježto však přeloženy nebyly z destury ony partie, které pojednávají o právu manželském, rodinném a dědickém, zůstalo vlastní moslemínské právo občanské a právo scheriatské soudům cizím; pokud jde však o hmotné právo občanské, zejména o právo obligační, používali soudové ve skutečnosti rakouského obecného občanského zákonníka.

e) Co se týče civilního řízení soudního, platnosti nabyl uhersko-sedmihradský civilní řád soudní. Toto processní řízení se však v zemích zabraných neosvědčilo, nevyhovujíc naprosto požadavkům lidu a velkoobchodu. Řízení toto jest rozvláčné, nákladné a dlouho trvá.

2. Právo horní: Na základě nejv. rozhodnutí ze dne 1. června 1881 organisováno pro zabrané země zvláštní horní hejtmanství se sídlem v Sarajevu a spolu vydány zákony o úpravě horní příslušnosti, o řízení ve sporech bagatelních, o poškození mezí a o rušení držby před horním hejmanstvím a horní řád knihovní (nejv. rozh. ze dne 12. října 1881, sb. zák. z r. 1881 č. 229 až 233). Ku výkonu horní právomoci povolány jsou v první stolici ono horní hejtmanství a krajský jakožto horní soud ve Sarajevu, v druhé a poslední instanci pak nastupuje vrchní soud v Sarajevu jakožto vrchní horní soud. Právomoci horního hejtmanství vyhraženy jsou tak zv. bagatelní věci až do 50 zl., pak ony právní rozepře patřící k horní právomoci, při kterýchž se strany obě právomoci horního hejtmanství podrobí výslovným prohlášením, dále spory pro poškození hranic a rušení držby, pokud jde o horní oprávnění kteréhokoli druhu, avšak oběma stranám vyhražena jest volnost nastoupiti řádným pořadem práva. Řízení před horním hejtmanstvím jest veřejné a ústní, nález spočívá na volném uvážení průvodů a lze proti němu podati jedině zmateční stížnost k vrchnímu soudu.

3. Zákon trestní o zločinech publikován byl pro Bosnu a Hercegovinu dne 7. července 1879 sb. zák. z r. 1878—1880 sv. II. str. 79). Trestní zákon vydaný pro Bosnu a Hercegovinu jest příležitostné zpracování vojenského zákona trestního a novel k němu vydaných, z nichž hlavně přijata byla ona zvláštní ustanovení, která vydána byla pro někdejší Vojenskou Hranici. Trestní zákon tento přijal podvojné roztřídění trestných činů na zločiny a přečiny tak, jak to stanovil trestní zákon vojenský. V duchu politických poměrů převzata byla dále doslovně ustanovení vojenského trestního zákona o zločinech proti válečné moci státu a právomoc tu vyhražena řádné příslušnosti soudů vojenských. Při zločinu velezrády musilo se vzhledem ku postavení mocnářství rakousko-uherského k zemím zabraným pamatovati na to, aby v pojem tohoto zločinu zahrnuty byly netoliko velezrádné podniky směřující proti stávající správě nebo teritoriálním poměrům zabraných zemí, nýbrž i ony podniky, jež čelí proti ústavám a základním státním zákonům rakousko-uherského mocnářství, proti státoprávnímu svazku pojícímu území a země tohoto mocnářství nebo proti teritoriálním poměrům území a zemí mocnářství rakousko-uherského. Zvláštního zřetele vyhledávalo platné manželské právo mohamedánů, vedle něhož smí jedna žena současně takto s jedním mužem býti oddána a jeden muž nanejvýše se čtyřmi ženami současně smí se oženiti a dovoleno muži i manželství s ženou křesťanského nebo židovského vyznání. Vzhledem ku starým, zakořeněným národním názorům, zejména u mohamedánské části obyvatelstva, a vzhledem ku ottomanskému zákonu trestnímu, dle něhož usmrcení cizoložníka dopadeného při horkém činu (in flagranti) jest beztrestným, přijata byla pro usmrcení cizoložníka zvláštní, mírnější sazba trestní. Konečně bylo nutno stanoviti zvláštní sankci trestní pro neoprávněné vstoupení do jizeb výhradně určených pro ženy (komnaty ženské), a proto zařaděn byl skutek tento mezi přečiny proti veřejné mravopočestnosti. Nejtěžší trest, jakož i zostření trestu žaláře prvního stupně provádí se tím, že se uvězněnému vloží železa. Co se týče právních následků odsouzení pro nějaký zločin přijato jednak ustanovení vojenského zákona trestního, dle kteréhož nalézti dlužno v rozsudku o následku onom, jednak obmezena však nezpůsobilost ku znovunabytí výhod a oprávnění rozsudkem oderčených na určitou dobu jen, různící se dle délky trestu žaláře rozsudkem vy-

sloveného. Pokud jde o trestné činy spáchané tiskem, obsahuje zákon zásady, jimiž upravují se poměry tiskové dle soustavy repressivní.

4. Trestní řízení pro Bosnu a Hercegovinu prohlášeno bylo nařízením vlády zemské ze dne 12. října 1880 a vešlo v působnost 1. lednem 1881 jakožto výlučný a jediný předpis o řízení pro zločiny a přečiny u civilních soudů zemí zabraných (sb. zák. z r. 1878—1880, II. svazek str. 191). Trestní řízení pro Bosnu a Hercegovinu obralo si za vzor rakouský trestní proces ze dne 23. května 1873 a obsahuje od něho úchylky jen potud, pokud bylo potřebí zvláštních zásadních norem, jako ku př. zásada, že nemá býti připuštěn v řízení nalézací živel laikální a že zavésti se nemá instituce státních zastupitelstev. Jako rakouské řízení trestní, tak i řízení trestní pro Bosnu a Hercegovinu klade těžiště líčení do hlavního přelíčení ovládaného veřejností stran, bezprostředností (ústností), obžalobou a obhajováním a naprostého soudcovského slyšení. Z trestních nálezů připouští se vyjímaje skutkovou otázku o porušení materielních norem právních zmateční stížnost, a z výroku o trestu a o soukromoprávních nárocích lze se odvolati. Do trestního řízení pro Bosnu a Hercegovinu nebyl přijat ústav soudů porotních. Sborový soud sestává ze tří odborných soudců. Rovněž nenabyl tu v celém objemu platnosti princip obžalobní. Kdežto totiž dle rakouského řízení trestního z r. 1873 podržena byla zásada inkvisiční jen v přípravném vyšetřování (zakročení soudce vyšetřujícího), byť i za spolupůsobení státního zástupce, jinak ale přísluší právo k trestnímu stihání výhradně státnímu zástupci, kterýž oprávněn jest ustoupiti od obžaloby, vyloučen jest veřejný žalobce dle trestního řízení Bosny a Hercegoviny ze součinnosti v přípravném řízení, kteréž stává se zde formálním řízením vyšetřovacím, a celé vyšetřování spočívá v rukou vyšetřujícího soudce, takže tedy toto stadium řízení ovládáno jest principem inkvisičním. Teprve skončením řízení vyšetřovacího místo má sama sebou obžaloba, anť tu jeden člen sborovému soudu, z pravidla vyšetřující soudce, zřídí se za veřejného žalobce, kterýž zavede dání v obžalovanost podav obžalobní spis. V řízení před úřady okresními jakožto soudy oprávněn jest přednosta okresu chopiti se opravních prostředků příslušejících veřejnému žalobci. Při vrchním soudu ustanoví od případu k případu president jeho některého radu za veřejného žalobce. K výkonu právomoci ve věcech trestních povoláni jsou:

a) okresní úřadové jako soudové pokud jde o veškery přečiny, které nejsou přikázány před právomoc soudů krajských jakožto sborových soudů; kromě toho jsou povoláni tito okresní orgánové spolupůsobiti při vyšetřování zločinů a přečinů přikázaných soudům krajským, ve kteréžto příčině obsahuje řízení trestní zvláštní ustanovení.

b) Soudové krajští povoláni jsou jakožto soudové vyšetřující a nalézací:

aa) pokud jde o zločiny a určité zvlášť vyznačené těžké přečiny,

bb) jakožto odvolací soudové ku projednání a rozhodnutí o opravních prostředcích, které vzneseny jsou proti nálezům a opatřením okresních úřadů jako soudů působících o určitých přečinech jich příslušnosti přikázaných.

c) Vrchní soud jest stolicí odvolací a kasační, pokud jde o opravné prostředky proti rozsudkům krajských soudů a k rozhodování o stížnostech proti usnesením soudů krajských v případech zákonem stanovených. Okresní úřadové funkcí soudů pověření vykonávají pravomoc jim příslušející jako

samosoudci prostřednictvím soudcovského úředníka dle organisace jejich k tomu povolaného.

XVII. Správa politická.

Co nejrychleji bylo nutno provésti reorganisaci politické služby správní; i povoláno k tomu jakožto nejvyšší administrativní úřad zemský oddělení pro vnitřní správu existující při vládě zemské v Sarajevu. Jemu přiděleno jest předkem 6 krajských úřadů, kteréž vedou jistou část agendy správní samostatně a specielně pověřeny jsou organisací a dohledem nad úřady okresními, konečně jest 47 okresních úřadů, které rovněž příslušnost soudní v sobě slučují a k nimž druží se ve větších okresích ještě expositury (celkem 23), a zvláštní policejní ředitelství v Sarajevu po bok městského magistrátu nadaného zvláštními oprávněnostmi. Nejdůležitějším úkolem, jehož podjíti se musila správa Bosny a Hercegoviny po zabrání těchto zemí, bylo upravení financí. Vládě bylo proto v prvním okamžiku nejnaléhavější potřeby peněžité zřetel míti k oslabené berní síle národa, zříci se však také nejdůležitějších příjmů dřívější správy, t. zv. daně z výkupu ze služby vojenské, ježto příjmy tyto spočívaly na podkladu nespravedlivém. Rázné změny provedeny býti musily zejména v oboru daní přímých. Zde setkala se správa rakousko-uherská s ohromnými nesnázemi, ježto nebylo tu vůbec nezbytného popsání berních objektů a spořádané bernictví dalo se mysliti teprve dokonáním berního katastru. Mohla se tedy vláda obmeziti zde jen na dosud udržující se berně a zlepšení způsobu jich vymáhání.

1. Ústředním úřadem pro bosensko-hercegovinskou zemskou správu finanční bylo až do r. 1880 finanční oddělení zemské vlády v Sarajevu pod vedením zvláštního vládního rady, jemuž přikázán pro službu v záležitostech horních a lesních jeden horní, resp. lesní rada spolu s jedním komisařem. Zákonem o vztažení Bosny a Hercegoviny ve společný svazek celní rakousko-uherského mocnářství a mnohonásobné následky jeho však žádaly nezbytně, aby pro tyto země zřízeno bylo zvláštní samostatné finanční zemské ředitelství, jež aktivováno býti musilo ostatně již i v zájmu intensivnější správy a důsledkem potíží spojených se zavedením a vykonáváním nových a obsáhlých zákonů a nařízení týkajících se správy celní a monopolní. Zemské finanční ředitelství v Sarajevu vstoupilo v život v červenci 1880 na základě oboru působnosti vytčeného ve srozumění obou vlád mocnářství rakousko-uherského; přísluší pak ředitelství sarajevskému v oboru přikázaném: spravovati jmění zemské, veškery přímé daně, nepřímé dávky a důchodky, dále hornictví a lesnictví. V zájmu jednotného opatřování veškeré správy a k tomu cíli, aby se v zemi teprve zabrané předešlo zvlášť zhoubnému vzniku možných rozdílností v jednotlivých vládních mocích, podřízeno jest zemské finanční ředitelství chéfovi země, kdežto přímé vedení agendy vede zemský finanční ředitel a zastupující jej vrchní finanční rada, kterýž jmenován jest vedle zákona o jednotě celní ve srozumění obou vlád.

2. Zemská pokladna v Sarajevu povolána jest přijímati důchody odváděné úřady berními, pokud se týká, povolána jest k dotaci jejich a spravována jest zvláštním výplatcem, jemuž přiděleni jsou kontrolor, adjunkt, tři pokladní officiálové a dva sluhové. Obor působnosti a jednací řád účetního departementu a zemské pokladny upravují zvláštní instrukce.

3. Jakožto další pomocný úřad k zastupování právních záležitostí eráru finančního zřízena byla v Sarajevu finanční prokuratura vedená finančním radou jakožto prokuratorem, jemuž po boku jsou erární fiskál a finanční koncipista; manipulační personál skládá se ze dvou officiálů a z jednoho diurnisty.

4. Nutnost, aby předkem pro potřeby vlády, dále také pro potřeby lidu byla v zemi tiskárna, vedla již r. 1879, pokud se týká r. 1880 k tomu, že zřízena a organisována byla zemská tiskárna v Sarajevu.

5. Berní úřadové (počtem 47) nalézají se v sídle všech okresních úřadů a rozpadají se v krajské berní úřady (v sídle úřadů krajských) a v okresní berní úřady. Berní úřad spravuje zvláštní výběrčí daně, jemuž přikázán jest kontrolor.

6. Úřadové celní dělí se ve vedlejší úřady celní I. třídy (5) a ve vedlejší úřady celní II. třídy (10). Osm celních úřadů spojeno jest s berními úřady dotyčných míst. Aby spořádáno bylo zdanění držby pozemkové a obývaných budov v Bosně a Hercegovině, založen byl zvláštní katastr pro daň pozemkovou a domovní.

XVIII. Právní pomoc soudů zřetelem k rakouské polovině říše.

1. Výkon rozsudků a nálezů:

a) Zachovávání reciprocity. Na základě prohlášení učiněného zemskou vládou pro Bosnu a Hercegovinu, že soudové a političtí úřadové zemí zabraných vykonají rozsudky a nálezy pocházející od rakouských soudů v záležitostech civilních pod tou podmínkou, že rakouský soudce příslušen byl vynésti rozsudek, a že tento rozsudek nebo nález vešel již v moc práva, poukázáni byly soudové rakouští zachovati v této příčině vůči soudům bosensko hercegovinským zásadu vzájemnosti (výn. min. sprav. ze dne 7. prosince 1879 č. 18271).

b) Předpisy §§ 86 a 373 nového exekučního řádu (vykonatelnost spisů a listin, kteréž zřízeny byly v zemích koruny uherské, jakož i exekuční úkony k zajištění peněžitých pohledávek na základě konečných rozsudků a platebních rozkazů vydaných civilními soudy zemí koruny uherské, avšak nenabyvších ještě moci práva a nepožívajících bezpodmínečné vykonatelnosti) platí i co do soudních rozsudků a jiných rovnocenných s rozsudky nálezů soudy bosensko-hercegovskými vydaných, jakož i ohledně platebních rozkazů soudy těmito vydaných a konečně i co do narovnání jimi uzavřených (čl. XIX. uvoz. zákona k novému exekučnímu řádu z r. 1896).

c) Aby se obmezení, za kterých možno požitky osob vojenských a příslušníků těchto osob do exekuce pojmouti anebo obstávkou stížiti, uvedla ve srovnalost se zákony platícími v příčině této v královstvích a v zemích koruny uherské, vydalo říšské ministerstvo války na základě nejv. rozhodnutí částečně měnící § 140 předpisu poplatkového c. a k. vojska, I. díl, cirk. nařízením ze dne 21. listopadu 1882 odd. 4 č. 2627 (věst. pro c. a k. vojsko kus 44) řadu ustanovení, kteráž se v podstatě shodují se zákonem ze dne 21. dubna 1882 č. 123 ř. z.

2. Doručování:

a) Zemská vláda pro Bosnu a Hercegovinu uložila úřadům soudním v zemích zabraných, aby na příště ve styku s rakouskými soudy přímo dopisovaly si při dožadování svém a aby přímo vyřizovaly též všechna

dožádání došlá jich od soudů rakouských. Rovněž vyrozuměny soudové úřady v zemích zabraných o tom, aby ve styku s rakouskými úřady, vyjímaje Dalmacii, užívaly řeči německé a připojily německý překlad ku přílohám, jež snad sdělány byly jazykem zemským. I nařídilo též rakouské ministerstvo spravedlnosti, aby též rakouští soudové obraceli se přímo na dotyčný soudní úřad zemí zabraných, jenž se právní pomoci dožaduje (rekvisice), a aby zasílali odpověď na kterékoli dožádání od těchto soudních úřadů pocházející přímo zase dožadujícímu se úřadu soudnímu. Rovněž mají soudové rakouští ve styku se soudními úřady v zemích zabraných výhradně užívati němčiny (výn. min. sprav. ze dne 8. srpna 1880 č. 11.319).

b) Ježto soudní úřadové v Bosně a Hercegovině zpravidla neznají řeči vlašské, poukázáni byli soudové dalmatští na základě zvláštní úmluvy s c. a k. společným ministerstvem k tomu cíli, aby se napomáhala a usnadnila právní pomoc mezi soudními úřady dalmatskými a bosensko-hercegovskými, že mají rekvisice své svědčící bosensko-hercegovským úřadům soudním a odpověď na dožádání jejich bezvýjimečně sdělávati v řeči srbsko-chorvatské; dále že mají při rekvisici opatřiti z úřední povinnosti srbsko-chorvatský překlad vlastních vyřízení při podáních stran nebo pokud jde o kterékoli první soudcovské výnosy, o jichž provedení dožádáni jsou bosensko-hercegovští soudní úřadové, pokud takováto vyřízení a výnosy vedle jazykových předpisů pro Dalmacii platných musí býti vydána jazykem vlašským, a překlad tento připojen býti má k rekvisicím oněm. Rovněž musí soudové dalmatští v těch případech, kde bude soudním úřadům bosensko-hercegovinským nutno předsevzíti úřední výkony na základě dožádání pocházejícího od soudů dalmatských, působiti dovoleným způsobem na súčastněné strany, aby podání a prohlášení, kteráž připojiti se mají k dožadujícímu dopisu, ve vlastním zájmu svém a k usnadnění výkonu sepsaly jazykem srbsko-chorvatským nebo aby předložily v této řeči pořízený překlad jako přílohu k dožadujícímu dopisu (nař. min. sprav. ze dne 27. října 1885 věst. min. sprav. č. 71).

3. Právní pomoc ve věcech pozůstalostních. Nařízení bosensko-hercegovské zemské vlády dané v Sarajevě dne 11. dubna 1885 č. 2442 týkající se prozatímního spořádání dědického práva a řízení platného při pozůstalosti nemohamedánů v Bosně a Hercegovině, stanoví ve čl. II. takto: »Rakousko-uherští příslušníci státní buďtež v záležitostech pozůstalostních považováni za cizozemce a tudíž užito budiž při pozůstalostech jejich obdobně ustanovení §§ 22—24 a 137—140 cís. patentu ze dne 9. srpna 1854. Co se týče nemovitých statků ležících v Bosně a Hercegovině, kteréž náležejí do pozůstalosti některého rakouského nebo uherského státního příslušníka, přináleží projednávati pozůstalost onomu bosensko-hercegovskému okresnímu úřadu, jakožto soudu (působícímu), v jehož okresu nemovité statky zcela nebo větším dílem leží.«

Prováděcí instrukce ddto v Sarajevě, dne 14. dubna 1885 k citovanému nařízení vydaná obsahuje ve čl. I. toto ustanovení: »Přísluší-li tuzemským soudům projednávati pozůstalosti rakousko-uherských příslušníků státních, budiž podobným způsobem, jako při pozůstalostech zemských příslušníků co do řízení použito patentu ze dne 9. srpna 1854« (nař. min. sprav. ze dne 11. května 1885 č. 8251 věst. min. sprav. č. 38).

Zisk ušlý viz Náhrada škody.

Zkoumání potravin.

Zkoumání potravin a určitých požívatin tvoří zvláštní a výhradnou činnost nově zřízených ústavů státních, pokud se týká, zvláštních odborných znalců potravních.

I. Všeobecné ústavy státní pro zkoumání potravin.

1. Úkolem všeobecných ústavů státních pro zkoumání potravin a jistého druhu požívatin jest podrobovati k žádosti a na podnět určitých úřadů a orgánů, soudů a po případě i osob soukromých technickému prozkumu přinesené potraviny a na základě tohoto prozkumu podávati dobrozdání, jakož i prováděti v určitých závodech revise, nastane-li případ zákonem stanoveuý (§ 24 zák. ze dne 16. ledna 1896 č. 89 ř. z. z r. 1897, k tomu § 1 min. nař. ze dne 13. října 1897 č. 240 ř. z.). Kromě toho mají si při těchto ústavech státních odbývati zkušební praxi kandidáti znalectví potravin (viz čl. »Znalci potravin«) a vycvičiti se dozorčí orgánové t. zv. tržní komisaři v odbývaných tu kursech (§ 1 odst. 3. nař. z r. 1897 č. 240 ř. z.). Za jistých podmínek mohou všeobecné státní ústavy zkoumací přibrány býti i k jiným úkonům, jež nespadají — bezprostředně v obor působnosti jich právě vyznačený (§ 2. cit. nař. z r. 1897 č. 240 ř. z. — jsou to jmenovitě příbuzné předměty policie zdravotní a hygieny).

2. Tyto »c. k. všeobecné ústavy pro zkoumání potravin« podléhají přímo ministerstvu vnitra, a jsou organisovány v duchu ostatních státních ústavů (zřízenci jejich jsou úředníky, po případě sluhy státními požívajícími příjmů dle pravidelných dietních tříd — § 3 téhož nařízení a k tomu §§ 26, 28, 29 a 30 zák. ze dne 16. ledna 1896) Ústav zastoupen jest na venek přednostou svým, pokud se týká, náměstkem jeho; v jednotlivých záležitostech vysílá se přednostou některý úředník ústavu (§ 4 cit. nař.).

3. Je-li pochybno, zda potravina nebo požívatina ústavem zkoumaná zdraví škodliva jest, přibrati lze ku poradě vědecké odborníky, eventuelně zeměpanské zvěrolékaře, načež podáno budiž písemné dobrozdání v tomto smyslu upravené (§ 5 cit. nař.).

4. Za technické zkoumání a podávání nálezů a dobrozdání svých oprávněny jsou všeobecné zkoumací ústavy státní žádati v náhradu nákladů tím vzešlých určité poplatky, zvláštním tarifem vyhlášené (§ 29. zák. z r. 1896 a §§ 6—8 cit. nař. z r. 1897). Zvláštní diety a cestovné požadovati smí úředníci ústavů těchto vyslaní k revisím (§§ 26 a 29 zák. z r. 1896 a § 8 nař. z r. 1897). Všeobecné zkoumací ústavy státní mohou však i s jednotlivými obcemi svého obvodu úředního uzavříti umluvy stran vysílání úředníků svých k občasným revisím za paušální náhradu nákladů tím vznikajících; k úmluvám takovým potřebí jest schválení ministerstva vnitra (§§ 8 a 9 cit. nař. z r. 1897).

5. Ústavy tyto podávati mají posléze byvše k tomu vyzvány — zdarma dobrozdání svá o předmětech povahy všeobecné:

a) politickým úřadům zemským;

b) ministrem vnitra;

c) ministerstvu financí (srv. § 10 cit. nař.).

Úplná organisace všeobecných ústavů státních pro zkoumání potravin a určitých požívatin dosud provedena není, jelikož § 12 cit. nař. z r. 1897 výslovně poznamenává v té příčině: »Zvláštnímu nařízení vyhrazují se zevrubnější ustanovení o podmínkách pro připuštění ke služební praxi a o bězích vyučovacích, které při všeobecných státních ústavech zkoumacích

budou zařízeny, aby byli vzděláváni zvláštní, přísežní orgánové (tržní komisaři) kteří podle příslušných zemských zákonů budou ustanoveni pro obchod potravinami a s užitečnými předměty náležejícími pod říšský zákon ze dne 16. ledna 1896.«

II. Státní místa pro zkoumání zvláštní.

1. Některé státní ústavy zabývající se podle určení svého technickým zkoumáním jednotlivých druhů potravin a požívatin (ve smyslu zákona z r. 1896) může ministr vnitra ve shodě s příslušnými ministry odborovými uznati za státní zvláštní místa zkoumací a vyhlásiti je jako taková v zákonníku říšském (§ 13 cit. nař. z r. 1897); byl-li některý ústav takový uznán za zvláštní místo zkoumací, není tím dotčena nikterak služební podřízenost, organisace a vnitřní zařízení tohoto ústavu (§ 15 cit. nař. z r. 1879) a nenastává rovněž nijaká změna co do všeobecných úkolů zásadně příslušejících ústavům pro zkoumání potravin (srv. §§ 13 a 1 cit. nař. z r. 1897). Těmto zvláštním zkoumacím místům nepřiděluje se však zvláštní úřední obvod; ústavy tyto úřadují jako fakultativní místa zkoumací tím způsobem, že úřadové i osoby soukromé mohou dle své vůle svěřiti technické prozkoumání potravin buď některému všeobecnému státnímu ústavu zkoumacímu nebo některému zvláštnímu místu zkoumacímu; v pravidelném titulu svém používati mají doložky: .... »jakožto státní zvláštní zkoumací místo pro —« (§ 15 cit. nař. z r. 1897).

2. Činnost těchto míst odnáší se jen k těm případnostem, kde škodlivost zdraví jest patrná, nebo kde zákonem nebo nařízením byla vyslovena zcela určitá pravidla pro posuzování škodlivosti zdraví určitých potravin a požívatin. Jinak tedy příslušnými jsou tu zásadně všeobecné státní zkoumací ústavy (§ 14 odst. 1 a 2 cit. nař. z r. 1897). Všeobecné ústavy státní (zkoumací) mohou ovšem z důvodů věcných nebo následkem přetížení postoupiti jednotlivé prozkumy státním zvláštním zkoumacím místům (§ 21 cit. nař. z r. 1897).

3. Tarifem vydaným pro všeobecné ústavy státní vázána jsou tato zvláštní místa zkoumací potud, pokud jde o technická zkoumání konaná na podnět úřadů a orgánů bdících nad zachováváním zákona z r. 1896 č. 89 ř. z. z r. 1897, nebo k žádosti soudů (srv. blíže § 16 cit. nař. z r. 1897).

4. Ostatně příslušejí místům těmto v působnosti na ně vznesené práva i povinnosti odnášející se k všeobecným ústavům státním pro zkoumání potravin zřízeným (§ 17 cit. nař. z r. 1897 a k tomu srv. §§ 26, 28, 29 a 30 zák. ze dne 16 ledna 1896, dále §§ 5, 6, 7, 8 a 11 téhož nařízení z r. 1897, jež mají tu dojíti obdobného použití).

III. Státně ustanovení analytikové potravin:

1. Jednotliví úředníci státní, kteří vynikají jako odborníci, mohou býti ministrem vnitra ve srozumění s příslušným představeným úřadem jejich zmocněni k tomu, aby samostatně konali technická zkoumání a podávali písemné nálezy a dobrá zdání o předmětech náležejících pod hledisko cit. zákona ze dne 16. ledna 1896; doložka, již v písemnostech svých v této vlastnosti používati musí, zní: »X. X., jakožto státně zřízený potravní analytik pro —.« (§ 18 odst. 1 cit. nař.).

2. Nálezy a dobrozdání takovýmto odborníkem podaná buďtež za účelem vyměření a vybrání poplatků předložena všeobecnému zkoumacímu

ústavu státnímu, v jehož úředním obvodu onen odborník sídlí (§ 18 odst. 2 cit. nař.).

IV. Nález podaný zvláštním místem zkoumacím nebo státně zřízeným potravním analytikem o tom, zda určitá potravina nebo poživatina jest zdraví škodliva, má býti v pochybných případech přezkoumán od příslušného státního zkoumacího ústavu (§ 20 cit. nař. ze dne 13. října r. 1897 č. 240 ř. z.).

Zkouška advokátní viz Kandidáti advokacie.

Zkouška notářská viz Notářství.

Zkouška soudcovská.

Způsobilosti k úřadu soudcovskému nabývá se absolvováním předepsaných studií právnických, úspěšným vykonáním předepsaných zkoušek theoretických a složením zkoušky soudcovské, kterou nahražuje též zkouška advokátní. Před připuštěním ke zkoušce soudcovské předcházeti má tříletá služba přípravná, kterou zevrubně upravuje nař. min. spr. ze dne 15. srpna 1897 č. 192 ř. z. (§ 4 zákona o organisaci soudní ze dne 27. listopadu 1896 č. 217 ř. z.). Úlevy při připuštění ke zkoušce soudcovské poskytlo cís. nař. ze dne 11. července 1898 č. 125 ř. z., stanovíc: Pokud se jeví potřeba, by v čas byl odstraněn v jednotlivých obvodech nedostatek soudcovských úřadníků k vykonávání soudcovského úřadu schopných, jest ministr práv zmocněn, připustiti ka zkoušce soudcovské

1. auskultanty a právní praktikanty, kteří soudní praxi nastoupili před 1. lednem 1898 po dokonání soudní praxe jednoho a půl roku;

2. auskultanty a právní praktikanty, kteří v roce 1898 nebo v některém z obou následujících let vstoupí do přípravné služby soudcovské, po dokonání dvouleté přípravné služby, která se má konati u soudu neb státního zastupitelstva. Zkouška soudcovská vztahuje se ke všem odvětvím zákonodárství civilního a trestního. Normy vydané v oboru práva státního, finančního a správního, jež jsou pro soudcovské právní nálezy důležité a k nimž třeba proto při zkoušce soudcovské přihlížeti, budou stanoveny nařízením. Zkouška soudcovská budiž jak písemně — domácí prací z vědy právní a klausurními pracemi obsahu civilně a trestně právního — tak ústně konána a mají touto zkouškou býti vyzkoumány nejen vědomosti, jichž je třeba ke službě u civilních a trestních soudů všech stolic a potřebný praktický výcvik pracovní, nýbrž především též schopnosť kandidátova k obratnému a správnému posouzení a rozhodování případů civilních a trestních.

Osobám v přípravné službě postaveným může k vypracování jich prací domácích na přiměřenou dobu býti povoleno, by byly přiděleny k soudu, v jehož sídle jsou dostatečné literární prostředky pomocné. Při odevzdávání práce budiž připojen seznam upotřebených spisů a zároveň písemné ujištění, že domácí práce byla zhotovena bez cizí pomoci a že nebylo při ní užito jiných spisů než uvedených. Předmět práce domácí budiž zvolen přihlížejíc co možná k právním otázkám, o nichž bylo jednáno ve cvičeních, jež konají se u sborových soudů v čase od 1. října až do konce května týdně po 2 hodiny a jež zevrubně jsou upravena §§ 31 až 35 nař. ministra práv ze dne 15. srpna 1897 č. 192 ř. z. (§§ 12 a 10 org. zákona).

Zkoušky soudcovské buďtež konány v sídle vrchního zemského soudu. K jich výkonu budiž od ministerstva práv a každého vrchního zemského soudu zřízena zvláštní komise zkušební, do které povoláni buďte předseda a místopředseda vrchního soudu zemského a mimo ně přiměřený počet zkušebních komisařů. Za zkušební komisaře buďte ustanoveni úředníci soudcovští a státního zastupitelství neb jiní pro určité zkušební odbory zvláště způsobilí úředníci státní k soudcovské službě patřící a advokáti a je-li v sídle toho kterého vrchního zemského soudu universita, též profesoři universitní. Mimo to může ministr práv, nehledě k jich bydlišti též jiné způsobilé osoby (zejména členy nejvyššího soudního dvoru, generální prokuratury, úředníky ministerstva spravedlnosti) jmenovati členy jedné neb několika zkušebních komisí a je vysílati k jednotlivým zkouškám.

Ústní zkouška soudcovská koná se před pěti členy komise zkušební. Předseda a jeden člen musí býti vzati ze soudcovských úředníků za zkušební komisaře zřízených, jeden člen z advokátů zkušebními komisaři jmenovaných.

Podrobnější předpisy o tom, jak mají býti soudcovské zkoušky konány a upraveny, jakož i jednací řád komisí zkušebních vydány budou ministrem spravedlnosti způsobem nařizovacím.

Kandidáti, kteří při soudcovské zkoušce byli prohlášeni za neschopné, mohou zkoušku jednou opakovati. Auskultanty pak, kteří by zkoušky soudcovské nevykonali v jednom roce po skončení služby přípravné neb, kteří by při opětovné zkoušce nebyli shledáni schopnými, může ministr práv k návrhu předsedy vrchního soudu zemského propustiti ze služby (§§ 13 a 14 zákona o organisaci soudní ze dne 27. listopadu 1896, č. 217 ř. z.).

Právní praktikanti a auskultanti, kteří byli připuštěni k soudcovské zkoušce na základě zkrácené služby přípravné ve smyslu § 1 č. 2 shora cit. císařského nařízení ze dne 11. července 1898 č. 125 ř. z., mohou složiti zkoušku soudcovskou dle předpisů císařského nařízení ze dne 10. října 1854 č. 262 ř. z. (§ 1 posl. odst. cit. cís. nař. z 11. července 1898.).

Zkouška výrobní (v důchodkovém řízení trestním).

I. Pojem.

Zkouškou výrobní rozumíme pokus vykonaný za dozoru úředního, zda živnostník, který udává, že zboží zhotovil, má způsobilosť k tomu potřebnou, aneb zda živnostenská řízení, nástroje neb zařízení, jichž prý při výrobě užil, jsou způsobilými vyrobiti stejné zboží, jež je předmětem prohlídky. Původ zboží nelze dokázati zkouškou výrobní. Mohou ji však užiti úřady povolané k vyšetřování a rozhodování o přestupcích důchodkových, k žádosti toho, jenž má vykázati původ zboží, co pomocného prostředku k objasnění věci neb dobrozdání znalci podaného. Zkouška výrobní budiž nařízena, když znalci potvrzují jednu neb více okolností ve příčině jednotlivých vlastností věci neb ve příčině výroby neb označení zboží (§§ 744, 745 tr. z. důch.), a když ten, kdo je výkazem povinen, se nabídne prokázati zkouškou výrobní nesprávnosť mínění znalci proneseného.

II. Výkon zkoušky výrobní.

1. Výrobní zkoušky zúčastní se úřad řádně složený a dva nepředpojatí znalci. Dobu, po kterou zmíněné osoby mají býti zkoušce výrobní přítomny

a dobu jich přítomnosti určí vyšetřující úřad, pokud to nutno dle povahy živnostenského řízení, o které jde, a dle povahy předmětu, jenž jím má býti vyroben, pro účel zkoušky, vystříhaje se při tom zbytečných vydání.

2. Žádá-li se za zkoušku výrobní k vyvrácení dobrozdání znalci podaného, buďtež ke zkoušce přibráni jiní znalci, než ti, jichž dobrozdání má býti vyvráceno, ač neustanoví-li žadatel za zkoušku, že má býti od přibrání jiných znalců než těchto upuštěno.

3. Nabídne-li se zkouška výrobní k vyvrácení dobrozdání znalci podaného, buďtež, přiberou-li se ke zkoušce jiní znalci, dřívější znalci vyrozuměni o roku ku provedení zkoušky ustanoveném s doložením, že jim jest volno, by se buď sami neb svým zástupcem ke zkoušce dostavili, a své poznámky přednesli, aniž by jim však příslušel nárok na náhradu. Nedostavili-li se znalci, jichž dobré zdání má býti výrobní zkouškou vyvráceno, ke zkoušce, a nepřednesli-li při zkoušce své poznámky, sdělí se jim výsledek zkoušky výrobní, pokud se zdařila, by mohli podati případné námitky a je-li k jich objasnění třeba dalšího šetření, budiž toto konáno.

III. O protokolování zkoušky výrobní viz čl. »Protokoly v řízení trestním důchodkovém«.

Zkoušky kancelářské.

I. Část všeobecná.

Rozeznáváme první a druhou zkoušku kancelářskou. Prvé třeba k dosažení místa kancelisty neb oficiála, druhé k dosažení místa ředitele kanceláře, přednosty kanceláře, výkonného úředníka neb kancelářského assistenta. K dosažení místa místoředitele knih pozemkových, listovního neb kancelářského úředníka, jenž musí míti způsobilosť k vedení knih pozemkových, žádá se vedle první zkoušky kancelářské též průkaz o odbyté zkoušce pro listovní. První kancelářskou zkouškou má býti prokázáno, že uchazeč má vědomosti, jichž třeba pro veškerá odvětví služby kancelářské a zručnosť praktickou (§ 50 zák. ze dne 27. listopadu 1896, č. 217 ř. z.). Druhou zkouškou kancelářskou prokázati má uchazeč, že nabyl zvláštních vědomostí pro úřední činnosť potřebných (§ 18 zák. nař. a § 6 nař. min. práv z 18. července 1897 č. 170 ř. z.).

II. Prominutí zkoušky kancelářské a zkoušky pro listovní.

Od průkazu o vykonání první zkoušky kancelářské jsou osvobozeni:

1. auskultanti a právní praktikanti, pokud jsou aspoň jeden rok v soudní službě;

2. vojenští uchazeči, opatření certifikáty pro místa úřednická, pokud před 1. lednem 1898 byli již s úspěchem odbyli zkušební praxi u soudu a

3. osoby, jež s úspěchem vykonaly druhou zkoušku kancelářskou.

Od průkazu o s prospěchem odbyté druhé zkoušce kancelářské jsou osvobozeny osoby, jež úspěšně vykonaly zkoušku soudcovskou. Průkaz pak o vykonané zkoušce z vedení knih pozemkových prominut bude uchazečům, jež se s úspěchem podrobili některé z praktických zkoušek justičních (§§ 7 až 9 cit. nař. z 1897).

Každou zkoušku kancelářskou předcházeti má služba přípravná, která jest upravena §§ 19 nn. cit. nař.

III. Zkouška kancelářská buď vykonána během půl roku po dokončení případné služby pro ni předepsané. Lhůta ta může býti k žádosti na další pololetí prodloužena (§ 33 cit. nař.).

IV. Připuštění ke zkoušce.

Žádosť za připuštění ke zkoušce podána buď prostřednictvím přednosty soudu presidia vrchního zemského soudu. Se žádostí předložena buďte presidiu tomuto též vysvědčení o vykonání služby přípravné. O připuštění ke zkoušce rozhodne presidium vrchního zemského soudu, jež též stanoví lhůty zkušební. Proti nepřipuštění ke zkoušce lze si do 14 dnů stěžovati u ministra práv (§ 34 cit. nař.).

V. Výkon zkoušky.

Zkouška buď konána u toho vrchního soudu zemského, v jehož obvodě byla konána služba přípravná. Předseda vrchního soudu jmenuje předsedy a členy zkušební komise na dobu jednoho roku. Zkušební komisi předsedá rada vrchního zemského soudu. Za zkušební komisaře k jednotlivým zkouškám přivzati buďte dva radové sborového soudu I. stolice v sídle vrchního soudu zemského; na místo druhého rady přivzat býti může schopný k tomu ředitel kanceláře, přednosta kanceláře, neb úředník výkonný. Každý člen komise zúčastní se ústní zkoušky kladením otázek v pořadu, jejž stanoví předseda komise. Při zkoušce vyloučena jest veřejnosť. Zkouška jest písemní a ústní. Písemní zkouška předchází a skládá se ze sepsání dvou protokolů vedlejších a ze sepsání práce klausurní. Nejprve má kandidát v jednoduchém sporném řízení u soudu okresního o občanské právní záležitosti a v řízení ve věci přestupkové vedle zapisovatele vésti druhý protokol (t. zv. vedlejší), jejž samosoudce poznámkami opatří a zkušební komisi předloží, poznamenav, která místa protokolu byla doslovně diktována a zda protokol je úplný a věcný. Předseda zkušební komise určí soud, u něhož protokol vedlejší má býti sepsán.

Ku sepsání práce klausurní poskytnut budiž čas od 9 hodin ráno do 6 hodin večer. Úlohu zkušební dá předseda neb zkušební komisař tímto ustanovený. Ku písemné zkoušce dány buďte kandidátovi tyto úlohy.

1. tři až šest rozličných spisů, by vypracoval sepis usnesení dle § 56 odst. 4 zák. ze dne 27. listopadu 1896 č. 217 (organisační zákon), po stručné poznámce povolovací na podání neb na protokole;

2. by sepsal tři protokoly o žalobách, žádostech neb vyjádřeních u soudu podaných ve smyslu §§ 319 až 321 jedn. ř. z 5. května 1897 č. 112 ř. z.;

3. zápis legalisace do rejstříku legalisačního a připojení ověřovací klausule na listině.

Při druhé zkoušce kancelářské dány buďte kandidátovi kromě toho ještě tyto úlohy:

1. sepsání zájemního protokolu dle informace;

2. osvědčení o odevzdání nemovitosti správci;

3. úloha ve smyslu §§ 384 a 386 jedn. ř. z r. 1897.

Jestliže však kandidát písemné úlohy první zkoušky kancelářské již s dobrým prospěchem vypracoval, odpadají při druhé písemné zkoušce kancelářské. Ústní zkouška může býti předsevzata současně až s 3 kandidáty a trvati má pro každého kandidáta aspoň hodinu. Zkoušejí-li se však současně tři kandidáti, může zkouška celkem býti zkrácena na dvě hodiny. O účelu zkoušek byla již shora řeč. Z účelů těch se podává, že první zkouška kancelářská má se vztahovati zejmena na tyto předměty: vedení rejstříků, zápisek a statistických záznamů, nakládání se zásylkami peněžními a cennými a se zálohami; znalosť těch částí jedn. ř., jež se

vztabují na činnosť soudní kanceláře a nejdůležitější předpisy z instrukce pro orgány výkonné. Dále buď zkouškou zjištěno, je-li kandidát znalý předepsaných vzorců a jich správného vyplňování a má-li potřebnou znalosť nařízení o znehodnocování kolků. Druhá kancelářská zkouška vztahuje se kromě toho ještě na tyto předměty: organisace a příslušnosť soudů v občanských a trestních věcech ve všeobecných rysech základních; vnitřní zařízení a jednací způsob soudů; vedení obchodního a společenstevního rejstříku; vedení knihy sirotčí a seznamů k tomu patřících a základy zařízení knih veřejných (§§ 35 až 40 cit. nař. z r. 1897).

VI. Výsledek zkoušky.

Pokládá-li komise jednohlasně práci písemnou za nezdařenou, tedy kandidát ve zkoušce neobstál a budiž bez ústní zkoušky se známkou »nedostatečně« zamítnut. Jinak zjistí se výsledek na konci ústní zkoušky, hledíc stejnoměrně k písemné a ústní zkoušce. Výsledek zkoušky označí se známkou výtečně, velmi dobře, dobře neb nedostatečně. Každému členu komise přísluší jeden hlas. Pokládá-li se, že kandidát ve druhé zkoušce kancelářské neobstál, tedy komise, pokud kandidát první zkoušku kancelářskou již dříve nesložil, rozhodne zároveň o tom, zda ma kandidát vědomosti potřebné ke složení první zkoušky kancelářské. Jestliže komise zodpoví tuto otázku kladně, budiž zjištěno, že kandidát zkouškou vykonanou obstál v první zkoušce kancelářské (§ 41 cit. nař.).

VII. Zkušební protokol.

O ústní zkoušce sepsán zapisovatelem protokol, jenž obsahuje místo a trvání zkoušky, jména přítomných, otázky dané kandidátovi, posouzení výsledku písemní zkoušky, zjištění souhrnného výsledku zkoušky a výsledek zkoušky co do kandidátových znalostí jazykových. Protokol zkušební buď všemi členy komise a zapisovatelem podepsán a zároveň se spisy o písemné zkoušce předložen presidiu vrchního soudu zemského; presidium toto vydá po prozkoumání protokolu zkušební komisi poučení a opatření, jež se mu zdají býti účelnými (§ 42 cit. nař.).

VIII. Opakování zkoušky.

Rozhodne-li se komise zkušební pro známku nedostatečně, stanoví zároveň, zda má býti kandidát připuštěn k nové zkoušce a po kterou dobu se má kandidát opětně podrobiti službě přípravné. Zkoušku lze toliko jednou opakovati; nesmí však býti opakována před uplynutím šesti měsíců. Zamítnutí kandidáta při opětovné zkoušce a vyloučení kandidáta z opakování zkoušky oznámí se všem presidiím vrchních soudů zemských (§ 43 cit. nař.).

IX. Vysvědčení zkušební.

Presidium vrchního soudu zemského vydá kandidátovi vysvědčení o zkoušce kancelářské s úspěchem vykonané dle usnesení komise zkušební s připojením úřední pečeti presidia vrchního soudu zemského. Vysvědčení obsahuj též posouzení znalostí jazykových, výsledku služby přípravné a chování kandidáta, jež za služby přípravné v úřadě i mimo úřad osvědčil (§ 44 cit. nař. z r. 1897).

Zkoušky státní.

I. Pojem.

Státní zkoušky odbývají se na vysokých školách dle stanoveného řádu zkušebního za účelem vstupu do státní služby aneb za účelem dosažení jistých oprávnění.

II. Právnické a státovědecké zkoušky státní.

(Zák. ze dne 20. dubna 1895 č. 68 ř. z. a nař. min. kultu a vyučování ze dne 24. prosince 1895 č. 204.)

1. Studia právnická a státovědecká buďtež, pokud jimi má býti nabyta kvalifikace pro službu veřejnou, konána na právnické a státovědecké fakultě po určitou dobu. Výsledek jich budiž prokázán složením theoretických zkoušek státních, totiž historicko-právní, judicielní a státovědecké.

2. Historicko-právní státní zkouška smí býti nejdříve složena v prvních 4 nedělích čtvrtého semestru, soudcovská a státovědecká mohou v libovolném pořadu býti skládány a sice jedna z nich v posledních čtyrech nedělích osmého semestru.

3. Předpisy o připuštění ke zkouškám státním na základě studií soukromých se zrušují.

4. Předměty:

a) historicko-právní zkoušky jsou: římské právo, církevní právo, německé právo (dějiny pramenů a veřejného práva, dějiny a systém německého práva soukromého); rakouské dějiny říšské (dějiny státního útvaření a veřejného práva).

b) Předměty soudcovské zkoušky státní jsou: rakouské právo soukromé, rakouské právo obchodní a směnečné, rakouské řízení soudní, rakouské právo a řád trestní.

c) Předměty státovědecké zkoušky jsou: všeobecné a rakouské právo státní, správní věda a rakouské právo správní, národní hospodářství a národohospodářská politika, finanční věda se zvláštním zřetelem k rak. zákonodárství finančnímu.

5. K odbývání theoretických zkoušek státních zřídí ministr vyučování v každém sídle university vlastní zkušební komise. Všichni řádní a mimořádní professoři právnických a státovědeckých fakult jsou mocí svého úřadu učitelského zkušebními komisary pro svůj obor při dotyčné komisi státních zkoušek. Mohou však býti jmenováni komisary zkušebními i pro jiné obory a pro jiné komise. Mimo to jmenuje ministr vyučování dle potřeby i jiné odborníky zkušebními komisary.

6. K odbývání historicko-právní státní zkoušky určují se ročně tři terminy a sice na počátku a na konci letního semestru, pak na počátku zimního semestru.

Soudcovské a státovědecké zkoušky odbývají se, vyjmouc hlavní a vedlejší prázdniny, po celý rok. Historicko-právní státní zkoušku lze složiti jen před komisí v sídle university, na níž je kandidát v čas zkoušky zapsán (neb bylo-li studium přetrženo, naposledy byl zapsán). Totéž platí o soudcovské a státovědecké zkoušce státní, pokud se skládají v posledním semestru. Po absolvování studií může kandidát voliti zkušební komisi. Kdo byl reprobován, musí opakovati zkoušku před touž komisí, kterou byl reprobován. Povolovati výjimky z uvedených ustanovení jest vyhraženo ministru vyučování.

7. Přihláška kandidáta ku theoretickým státním zkouškám děje se řádně doloženou žádostí, jež podána buď při státní zkoušce historicko-právní děkanovi, při obou ostatních přímo předsedovi dotyčné zkušební komise. K žádosti buďtež přiloženy:

a) pro historicko-právní zkoušku vysvědčení zralosti, immatrikulační list a knížka přihlašovací a

b) pro druhou a třetí státní zkoušku, ať to jest soudcovská neb státovědecká, ještě mimo to vysvědčení o historicko-právní zkoušce s prospěchem odbyté. Přihlášky pro historicko-právní státní zkoušku staňte se pro termin na počátku semestru až do konce předchozího a pro terminy na konci semestru nejpozději 30 dní před tímto. Přihlášky k oběma ostatním zkouškám nejsou vázány určitou lhůtou.

8. Dny zkoušky stanoví od případu k případu předseda. Současně mohou nejvýš tři kandidáti býti zkoušeni. Každý kandidát dostav se v den mu ke zkoušce určený. Nedostaví-li se z jakéhokoliv důvodu, nepřipustí se již při zkoušce historicko-právní v témž terminu, při ostatních zkouškách může však přijíti opět na řadu, ovšem teprve po všech ostatních přihlášených kandidátech.

9. Zkoušky odbývají se veřejně a ústně; porada a hlasování zkušební komise děje se v sezení neveřejném. Komise zkušební usnese se nejprve o tom, zda kandidát předepsaným požadavkům vyhověl či nevyhověl. Hlasování o tom, zda má kandidát z jednoho neb více, neb ze všech oborů zkoušky obdržeti vyznamenání, smí býti zavedeno jen tehdy, byl-li kandidát jednohlasně approbován. Byl-li kandidát reprobován, usnese se komise zároveň o terminu, před jehož uplynutím kandidát nesmí k opakování zkoušky býti připuštěn. Proti výroku zkušební komise nepřipouští se ani rekurs ani jinaký opravný prostředek.

10. Ohledně opakování zkoušky platí následující ustanovení:

a) Při historicko-právní státní zkoušce děje se reprobace na 2 semestry. Reprobovaný musí navštěvovati přednášky z oboru předmětů zkoušky v minimální výměře 10 hodin týdně;

b) při judicielní a při státovědecké státní zkoušce děje se reprobace nejméně na dobu 6 měsíců a nejdéle na dobu jednoho roku. Při tom zůstaveno jest volnému uvážení zkušební komise, zda se má kandidátovi předepsati opětná návštěva přednášek. Pokud kandidát zkoušku s výsledkem neopakoval, nesmí ku žádné jiné státní zkoušce býti připuštěn. Dosáhl-li reprobovaný kandidát lstivě toho, že byl před ustanoveným časem, nebo před jinou než kompetentní komisí k opakování zkoušky připuštěn, jest nejenom zkouška, byť i s dobrým výsledkem odbytá, neplatnou, nýbrž může takový kandidát i, nehledě ku jinakým následkům, jež jej tíhnou dle obecního zákona trestního, nalézá-li se ještě na akademických studiích, býti vyloučen ze všech právo- a státovědeckých fakult a to buď si na čas buď na vždy.

Výn. ministra věcí duchovních a vyučování ze dne 23. září 1896 č. 183 ř. z. dán děkanstvím právnických fakult a předsednictvům komisí pro theoretické zkoušky státní návod, jak se předsebráti mají theoretické zkoušky státní, jež studující práv skládají, a jak úřadovati mají komise pro tyto theoretické zkoušky státní. Instrukce tato nabyla moci 1. říjnem 1896.

II. Státní zkoušky na vysokých školách technických (min. výn. ze dne 12. června 1878 č. 94 ř. z.).

1. Zkoušky rozpadají se na první neb obecnou zkoušku a na druhou odborovou zkoušku ze zvláštních oborů učebních.

2. Předměty první (obecné) zkoušky jsou tyto: mathematika I. běh a fysika pro všechny čtyry školy odborné, názorná geometrie a mechanika pro stavitelství silniční, vodní, vysoké a pro stavbu strojů, mathematika

II. běh a kreslení od ruky pro stavitelství silniční, vodní a stavbu strojů, praktická geometrie, architektonické kreslení a figurální pro vysoké stavitelství a konečně obecná chemie, mineralogie a encyklopedie mechaniky a nauky o strojích pro chemii. Předměty druhé státní zkoušky jsou hlavně odbory dotyčných škol odborných.

3. O zkouškách s výsledkem složených vydá se státní vysvědčení. Výsledek zkoušky zanese se do ohlašovacích knížek a pokud možno do absolutorií.

4. Obě státni zkoušky odbývají se před zkušebními komisemi, jež jmenuje ministerstvo vyučování; za členy povolávají se professoři a dle potřeby i docenti dotyčných oborů eventuelně vedle těchto i mimořádní examinatoři a delegovaní vládní komisaři. První státní zkoušky odbývají se na všech odborných školách na konci druhého roku studijního. Připuštění ke II. státní zkoušce předpokládá, že kandidát složil I. státní zkoušku a po ní zapsán byl jako řádný posluchač po 6 semestrů v odborech silničního, vodního a pozemního stavitelství, po 4 semestry pak v odborech strojnictví a chemie a že navštěvoval všechny discipliny, jež jsou předmětem státní zkoušky jeho odboru. Skládati druhou státní zkoušku lze po celý rok, vyjímaje podzimní a mezitímní prázdniny.

5. Před složením každé státní zkoušky nutno zapraviti taxu a sice za všeobecnou zkoušku 10 zl. a za odbornou zkoušku státní 20 zl. Celé nebo poloviční osvobození kandidáta od placení kolejného má v zápětí, že je kandidát zcela neb z polovice osvobozen od zkušební taxy, předpokládajíc však, že kandidát I. státní zkoušky byl osvobozen ve IV. semestru zákonné doby studijní neb nejdéle v prvních 4 nedělích nejbližšího semestru a kandidát II. státní zkoušky, že složí tuto nejpozději ve studijním roce, který přímo následuje po skončení jeho studií.

III. Min. nař. ze dne 4. září 1892 č. 167 ř. z. (částečně změněným min. nař. ze dne 13. srpna 1896 č. 159 ř. z.) byly zavedeny theoretické státní zkoušky pro studium zemědělsko-technické na české vysoké škole technické v Praze.

IV. Zkouška státní zeměměřická.

Nařízením ministerstva věcí duchovních a vyučování ve shodě s ministerstvy vnitra, financí a orby ze dne 4. září 1897 č. 224 ř. z. byla zavedena státní zkouška při běhu ke vzdělání vyměřovacích geometrů na vysokých školách technických. O tom, jak konána býti má státní zkouška při běhu ke vzdělání vyměřovacích geometrů na vysokých školách technických obsahuje cit. nař. z r. 1897 tato ustanovení:

1. Ku průkazu vědecko-technického odborného vzdělání při tomto běhu nabytého koná se státní zkouška, jejíž předmětem jsou:

a) nižší a vyšší geodesie;

b) rakouské správní právo a zákony o knihách pozemkových;

c) předpisy pro vyměřování katastrální a jinaká vyměřování.

2. Za připuštění ke zkoušce žádejž kandidát písemně u předsedy zkušební komise a připoj ke své žádosti tyto doklady v prvopise:

a) průkaz, že když konal studia na vysokých školách, neodbýval zároveň vojenskou presenční povinnost služební;

b) list immatrikulační;

c) vysvědčení zralosti neb listinu je nahrazující;

d) výkaz o studiích, pokud se týče průkaz, že kandidát byl zapsán aspoň 4 semestry na vysoké škole technické neb na ústavě rovnocenném za řádného posluchače a že poslouchal přednášky o všech naukách, k nimž se vztahuje státní zkouška pro vyměřovací geometry, počtem hodin předepsaným v plánu vyučovacím a že byl účasten praktických cvičení k těmto naukám patřících;

e) vysvědčení o prospěchu aspoň dostatečném v těchto předmětech:

α) v matematice (analytické geometrii, algebraické analysi, počtu diferenciálním a integrálním);

β) deskriptivní geometrii (s konstruktivním kreslením);

γ) ve fysice (optice);

δ) národním hospodářství;

ε) v encyklopedii polního a lesního hospodářství. Mimo to sluší předložiti potvrzené práce grafické a jiné práce z geodesie.

3. Státní zkouška dělí se v část praktickou (jež předchází) a v část theoretickou. Při praktické zkoušce vypracuje kandidát úkol z oboru geodesie, a to jak vyměřovací úlohu na poli, tak i písemné vypracování takové úlohy. Úlohy ty předloží zkušební komise, ustanovivši zároveň examinatora, za jehož dozoru jest úlohy řešiti. Řešení nevyžaduj doby delší 6 dnů. Obstál-li kandidát při zkoušce praktické (o čemž rozhoduje komise) připustí se ke zkoušce theoretické. Neobstál-li však, podstoupiti musí (se svolením ministra kultu a vyučování) znova zkoušku praktickou v pozdější lhůtě zkušební, kterou stanoví komise.

4. Při ústní zkoušce (jež vztahuje se k předmětům v odst. 1. vytčeným) přihlíží se k předloženým vysvědčením o prospěchu z předmětů, jichž se týče zkouška, pokud vykazují známku »dobrou« neb lepší potud, když lze následkem toho zkrátiti dobu zkoušky. Zkoušku praktickou sluší však konati vždy v celém objemu.

5. Pro tuto státní zkoušku zřídí se při každé vysoké škole technické zvláštní zkušební komise, jejíž členy jmenuje k návrhu sboru professorského ministr vyučování. Zkušební komise skládá se z předsedy a místopředsedy a z tolika zkušebních komisařů, kolik je jich třeba vzhledem k počtu kandidátů a k častějšímu střídání zvláštních komisí. Předseda, místopředseda a zkušební komisaři tvoří hlavní komisi. Z nich sestavuje předseda dle svého uvážení komise pro jednotlivé výkony zkušební (komise zvláštní). Za komisaře zkušební buďte předem zvoleni professoři a docenti dotyčné vysoké školy, avšak též výteční odborníci, již nepatří ke škole vysoké. Zašlo-li by něco předsedu, zastupuje jej místopředseda, pokud se týče přítomný dle služebních let nejstarší člen komise.

6. Zkouška není vázána určitými lhůtami, nýbrž může se konati po celý rok, vyjímajíc prázdniny podzimní a mezitimní. Kandidát může složiti zkoušku z pravidla před komisí kterékoliv vysoké technické školy. Byl-li však reprobován, musí opakovati zkoušku před komisí té vysoké školy, na které byl reprobován. Dny ke zkoušce ustanovuje předseda od případu k případu, avšak šetřiti má pořádku, v jakém se kandidáti u něho ke zkoušce přihlásili.

7. Při poradě a hlasování, jež jest tajné, rokuje komise o výsledku zkoušky a usnáší se, přihlédajíc zvláště k výsledkům z geodesie, zda je kandidát aprobován neb reprobován. Výsledek zkoušky kvalifikuje se úsudky »způsobilý« neb »s vyznamenáním způsobilý« s udáním jednohlasně,

bylo-li se o něm usneseno. Byl-li kandidát při ústní zkoušce reprobován, budiž hlasováno o lhůtě, před jejímž uplynutím kandidát nemůže býti připuštěn k opakování ústní zkoušky; opakování praktické zkoušky může býti v tomto případě prominuto.

8. O výsledku státní zkoušky s prospěchem vykonané vydá se kandidátovi vysvědčení, jež obsahuje:

a) nacionále kandidátovo;

b) vylíčení postupu jeho vzdělání;

c) den zkoušky a

d) výsledek komisí určený.

9. Každý kandidát zapraví před zkouškou, když podává žádost za připuštění k ní, 20 zl. k rukám předsedy zkušební komise.

10. V ostatním, zejména o pravidlech pro reprobaci platí obdobně předpisy dané pro státní zkoušky na vysokých školách technických.

V. Státní zkouška na vysoké škole pro zemědělství týkající se vzdělání v hospodářství polním a lesním je blíže upravena min. nař. ze dne 18. května 1889 č. 80 ř. z.

VI. Státní zkoušky byly dále zavedeny na horních akademiích v Lubně a Příbrami nejvyšším rozh. ze dne 27. prosince 1894, v době, kdy tyto horní akademie byly povýšeny na školy vysoké, a sice byly zavedeny pro hornictví a hutnictví na školách odborných tamtéž zřízených.

Zkrácení důchodkové viz Přestupky důchodkové.

Zletilost viz Věk.

Zločiny.

I. Pojem.

Dle trestního zákona ze dne 3. září 1803 byly zločiny protizákonné činy a opomenutí, při nichž úmysl směřoval přímo k tomu, čím bezpečnosť vůbec se poškozuje, a při nichž velikosť poškození nebo nebezpečnější povaha okolností odůvodňuje trestní stihání. Z této definice plynou tři podstatné známky zločinu a to:

1. Poškození právní musí býti bezprostředné t. j. čin musí porušovati právní řád ve státě sám a bezprostředně a nikoli snad toliko příčiti se opatřením k ochraně práva čelícím.

2. Úmysl musí směřovati k poškození právnímu a

3. poškození musí dosáhnouti určité velikosti neb okolnosti s činem spojené musí býti ve větší míře nebezpečny.

Tyto tři podstatné známky zločinu přijal i nynější trestní zákon. § 56 ustanovuje, že bezprostřední útok na právní řád jest podstatnou podmínkou zločinu, ať již útok tento čelí proti veřejné bezpečnosti nebo proti bezpečnosti jednotlivých osob; že ke zločinu se vyžaduje úmysl směřující ku právnímu poškození, plyne z § 1 tr. zák., dle něhož ke každému zločinu jest zapotřebí zlého úmyslu. Úmyslné, dolosní a kulposní činění jest nezbytnou podmínkou zločinu; beze zlého úmyslu není tudíž zločinu. Z toho nezbytně plyne důsledek, že, má-li se jistý skutek jako zločin přičítati, pachatel musel jednati netoliko vůbec se zlým úmyslem, nýbrž že musel ve svůj úmysl pojmouti všechny známky k pojmu zločinu potřebné; zlý úmysl musí tudíž všechny tyto známky pronikati (roz. ze dne 22. prosince 1879 č. 10.684, sb. č. 216).

Zlý úmysl jest podstatnou známkou zločinu, pročež § 4 tr. z. ustanovuje, že zločin pochází ze zlomyslnosti pachatelovy a nikoli z povahy

toho, na němž byl spáchán, tak že pro příčetnosť jest nerozhodno, zdali zločin byl spáchán na osobě proti její vůli nebo s jejím souhlasem. Velikosť poškození, větší škoda, nebezpečnější následky pro obecnou bezpečnosť nebo bezpečnosť jednotlivců kvalifikují i dle nynějšího trestního zákona jednotlivé delikty na zločiny (srv. Herbst »Österreichisches Strafrecht« str. 17 a 18).

II. Rozdělení zločinů.

Rozdělení zločinů obsažené v § 56 tr. z. bylo beze změny přejato z dřívějšího trestního zákona ze dne 3. září 1803; § 56 činí rozdíl mezi

1. zločiny, jimiž se poškozuje společná bezpečnosť přímo ve svazku státním. Sem náleží velezráda, urażení Veličenstva a členů císařského domu, rušení veřejného pokoje;

2. zločiny proti veřejným opatřením, na př. pozdvižení, vzpoura, zneužití úřední moci, jakož i celá řada případů veřejného násilí, zejména proti veřejným úřadům, vrchnostenským osobám, korporacím zákonem uznaným, zlomyslné poškození železné dráhy nebo telegrafu státního.

3. Zločiny ohrožující bezpečnosť jednotlivých lidí:

a) v příčině osob: vražda, zabití, vyhnání plodu, odložení dítěte, těžké uškození na těle, souboj, násilné smilstvo, zprznění, smilstvo proti přirozenosti a pod.;

b) v příčině majetku: žhářství, krádež, zpronevěra, loupež, podvod, vydírání;

c) v příčině svobody nebo jiných práv. Sem náležejí četné případy veřejného násilí, jako obmezení osobní svobody, únos, utrhání na cti, dvojnásobné manželství a pod.

Kdežto § 56 tr. z. obsahuje všeobecné rozdělení zločinů, jedná § 57 o zvláštních druzích zločinů a vypočítává je v 39 bodech. § 57 liší se podstatně od odpovídajícího jemu § 51 tr. z. z r. 1803. V tomto byly totiž jednotlivé druhy zločinů uvedeny dle jednotlivých hlav; naproti tomu nyní platný tr. zákon rozděluje různé zločiny, byť i byly obsaženy v téže hlavě, jako zvláštní druhy zločinů (tak na př. v sedmé hlavě obsažené zločiny pozdvižení a vzpoury, četné případy veřejného násilí, vražda a zabití a pod.) a činí dále důsledně rozdíl mezi způsobem a druhem zločinů (srv. Herbst, Österr. Strafrecht, str. 190). Rozdělení zločinů ve zločiny veřejné a soukromé jest — jak Herbst správně poznamenává — nyní zastaralé a zakládá se v tom, že při prvějších jest předmětem zločinu stát, při druhých jednotlivá osoba. Avšak vzhledem k tomu, že i při mnohých deliktech soukromých, na př. při křivé přísaze i státní zájem se porušuje a naopak, nelze tohoto rozdělení již uhájiti.

III. Pokus zločinu. Srv. Příprava a pokus činu trestného.

IV. Zásady o potrestání zločinců.

1. Zločiny trestají se smrtí nebo žalářem (srv. čl. Trest smrti, Žalář).

2. Jako trestnosť tak i trest sám nemůže se vztahovati na nikoho, leč na zločince (§ 31 tr. z.).

3. Trest má se přesně dle zákona ustanoviti a nesmí se vyměřiti ani ostřeji ani mírněji, než jak zákon dle přítomné povahy zločinu a pachatele předpisuje (§ 32 tr. z.).

4. Také se nemůže vůbec žádný jiný způsob trestu zločinci ukládati, nežli ten, který v platném trestním zákoně jest ustanoven.

5. Rovněž nemůže trest zasloužený býti zdvižen za příčinou vyrovnání mezi zločincem a poškozeným (§ 33 tr. z.).

6. Pro zločiny, které spáchal rakouský příslušník v cizině, nemá, byv v Rakousku postižen, nikdy cizí zemi býti vydáván, nýbrž má býti potrestán, nehledíc na zákony té země, kde zločin byl spáchán, dle rakouského zákona trestního. Byl-li však pro ten čin již v cizozemsku potrestán, má se trest v cizině vytrpěný vpočísti do trestu, který dle rakouského trestního zákona sluší na dotyčný zločin uložiti. Rozsudky cizích úřadů trestních nesmí se nikdy v tuzemsku vykonávati.

7. I proti cizinci, jenž v rakouském státním území spáchal zločin, budiž rozsudek vynesen jen podle platného zákona rakouského (§ 37 tr. z.). Spáchal-li cizinec v cizině zločin velezrády čelící proti státu rakouskému nebo spolku německému nebo zločin falšování rakouských veřejných úvěrních papírů nebo mincí, budiž potrestán podle rakouského trestního zákona tak jako tuzemec (§ 38 tr. z.). Spáchal-li však cizinec v cizině jiný zločin než některý ze zločinů uvedených, má se, byl-li by v tuzemsku postižen, sice vzíti vždy do vězení, budiž však ihned vyjednáváno se státem, kde zločin spáchal, o jeho vydání (§ 39 tr. z.).

8. Potrestáním zločince ničeho se nemění v právu těch, jimž zločinem bylo ublíženo neb uškozeno a jimž za to náleží dostiučinění nebo náhrada od zločince, jeho dědiců nebo z jeho jmění (§ 42 tr. z.).

V. Pominutí zločinu.

Zločin pomíjí:

1. smrtí zločincovou: Smrtí pachatelovou, nechť nastala před početím nebo po početí vyšetřování, před vynesením nebo po vynesení rozsudku, pomíjí sice stihání zločince a uložení trestu, avšak, byl-li rozsudek již prohlášen, podržuje v příčině náhradních nároků soukromoprávních platnosť. Zemře-li obžalovaný před vyřízením zmateční stížnosti, stane se tato bezpředmětnou a řízení o ní budiž zastaveno (usnes. ze dne 18. května 1881 č. 5621, jímž opuštěno bylo stanovisko roz. ze dne 4. února 1876 č. 9951, sb. č. 97) (§ 224).

2. Odbytím trestu: Když zločinec přestál trest jemu uložený, má se pokládati zločin za shlazený. Potrestaný vstupuje opět ve všechna práva, pokud dle zákona jich úplná nebo dočasná ztráta s odsouzením není spojena. Nikdo mu tudíž nesmí v požívání takových práv překážeti ani příkoří činiti. Rovněž nemá mu býti minulosť nikým vytýkána, pokud vede život počestný, aniž má z toho důvodu jakýmkoli způsobem býti haněn (§ 225 tr. z.).

3. Prominutím trestu (srv. tento čl.).

4. Promlčením (srv. tento čl.).

Zmaření exekuce.

I. Část všeobecná.

Platný tr. z. pojal celou řadu norem k ochraně věřitelů proti zkrácení při exekuci; tak zejména § 183 odst. 2 tr. z., který nařizuje, že věci věřitelem zabavené a v uschování dlužníkově ponechané pokládají se za statek dlužníkovi svěřený, takže tudíž zadržování neb scizení věcí zabavených je zločinem, po případě přestupkem zpronevěření. Tutéž tendenci sleduje § 197 ad *f)* tr. z., který stíhá jako podvod uvádění vymyšlených věřitelů, překroucení pravého stavu majetkové podstaty podvodným dorozuměním neb zatajením části této podstaty.

Důležité podklady poskytují dále ustanovení § 486 tr. z., jež směřují proti plnění platů a proti poukazovaní zástavy neb úhrady v době, kdy passiva převyšovala již aktiva, proti průtahu v zahájení konkursu vyhazováním zboží pod pravou cenu aneb jinými prostředky věřitelům zhoubnými, byť i ne podvodnými. Též judikatura kasačního soudu snažila se poskytnouti úplnou ochranu ohroženým věřitelům v naznačeném směru. Týž vyslovil zásadu, že pojem »ukrývání« ve smyslu § 199 ad lit. *f)* tr. z. zahrnuje v sobě i případ, když majetek učiní se nepřístupným (rozh. ze dne 11. září 1885 č. 7062 č. sb. 815 a ze dne 15. ledna 1887 č. 8964). Exekuce na oko, jež byla zavedena proti dlužníkovi nezpůsobilému k placení na jeho podnět a kterou exekvent ve srozumění s dlužníkem vydraží majetek dlužníkův za tím účelem, by úmyslně odňal věřitelům fond platební, jest dle judikatury kassačního soudu překrucováním podstaty, ať byla již pohledávka exekventova reelní neb smyšlenou (rozh. ze dne 31. října 1881 č. 5874 č. sb. 411), rovněž postup majetku, jímž má býti věřitel připraven o realisačnosť své pohledávky, pokud se nedá prokázati, že je smyšlenou (rozh. ze dne 11. září 1885 č. 7062 č. sb. 815 a ze dne 3. prosince 1875 č. 5181).

Nehledě k tomu, vedly rozmanité zkušenosti, jež se nashromáždily na poli trestní praxe, ohledně různých pokusů, zmařiti donucovací opatření, konečně k tomu úsudku, že platné normy trestního zákona naprosto nevystačují, aby zabráněno bylo s účinkem různým trestným pokusům a cestám, jimiž snažili se vzdorující dlužníci učiniti exekuci bezvýslednou, obzvláště nemůže-li býti prokázáno podvodné jednání, a jmenovitě když se dlužník uchopí jiných prostředků, aby učinil své jmění věřitelům nepřístupným.

Vydání specielního zákona jevilo se tedy nevyhnutelným a potřeba jeho zračila se tím více, že ministerstvo spravedlnosti již po celou řadu let (sr. výn. min. sprav. ze dne 26. dubna 1874 č. 2835 na vrchní státní zastupitelstva) docházely od různých korporací opětné stížnosti na podvodná jednání dlužníků, jimiž snaží se věřitely své poškoditi; tím trpěl velmi úvěr, a zhoubné následky toho stihaly poctivé, úvěru potřebující obchodnictvo právě tak těžce, jako onu část obchodního světa, jíž bylo voliti jen mezi poskytováním úvěru za tak povážlivých okolností, a obmezením neli dokonce zastavením obchodní činnosti. I když při rozhodném použití stávajících ustanovení zákona trestního bylo lze v mnohých případech s účinkem vzdorovati takovým nešvarům a jednání taková přiměřenými tresty stihati, dosáhly přece úskoky takové při maření exekuce takového rozsahu, že platný zákon trestní již nevystačoval, aby zjednána byla pomoc obzvláště v těch případech, ve kterých se jednalo o právní poměry povahy velmi spletité, jež měly za následek, že soudní praxe velmi kolísala, což působilo zhoubně na poměry a celý obchod úvěrní; neméně přispívalo k tomu i indolentní chování se těch, kdož nejblíže byli postiženi, a kteří často nejen že opomenuli na úřady trestní se obrátiti, nýbrž namnoze i sami přispívali, aby vinník zasloužené mu trestu unikl. Poměry tyto zavdaly podnět, že vstoupil konečně v život zákon ze dne 25. května 1883 č. 78 ř. z., jímž vytknuta byla ustanovení práva trestního proti zmaření exekučních úkonů. Tendence jeho směřuje k tomu, aby zvýšena byla ochrana věřiteli poskytována ku vydobytí jeho pohledávání.

II. Ustanovení obecného zák. trestního o podvodném poškození věřitelů zákonem ze dne 25. května 1883 č. 78 ř. z. změněna nebyla (roz. ze dne 1. února 1884 č. 13.957 sb. č. 618, 10. března 1884 č. 13.147 sb. č. 620, 28. listopadu 1884 č. 8159 sb. č. 704). Veškerá jednání směřující ku poškození věřitelů dlužno tedy nejprve zkoumati s hlediska podvodu, a teprve když by tento nedostačoval, lze je subsumovati pod § 1 zák. ze dne 25. května 1883 č. 78 ř. z. (roz. ze dne 29. února 1884 č. 14.954 sb. č. 616; rovněž roz. ze dne 24. listopadu 1883 č. 10.160 sb. č. 579; 12. prosince 1885 č. 11.792, 10. července 1886 č. 2442).

§ 1 cit. zák. obsahuje znaky objektivní i subjektivní skutkové podstaty tohoto deliktu.

1. Podmětem jest dlužník, jemuž hrozí neb již v běhu se nalézá exekuce ku zaplacení a sice pouze dlužník sám a nikoliv také osoba jej zastupující (roz. ze dne 14. února 1890 č. 13.952 sb. č. 1332). Subjektivní skutková podstata jest tu, prokáže-li se úmysl určitý způsob exekuce zmařiti, neb uspokojení věřitelů stížiti nebo protáhnouti (roz. ze dne 11. června 1886 č. 3929 sb. č. 940 a mn. jin.).

Kdežto podvodník zanáší se úmyslem svému věřiteli prostředky k uspokojení úplně odníti, jemu dosažení uspokojení úplně nemožným učiniti, vyžaduje se v případě § 1 cit. z. pouze úmysl, věřitele poškoditi, uspokojení jeho odročiti neb jemu některé (nikoliv všechny) prostředky ku jeho uspokojení odníti (roz. ze dne 28. listopadu 1884 č. 8159 sb. č. 704). Úmysl poškoditi, netvoří žádný znak tohoto deliktu (roz. ze dne 27. února 1886 č. 12.082 sb. 747).

2. Ku objektivní skutkové podstatě náleží:

a) vedení exekuce na movitosti neb nemovitosti. Co se týče pojmu vedení exekuce, vztahuje se dotyčný zákon na úřední vedení práva vůbec, nikoliv snad jen takové, jež přísluší soudům (rozhod. ze dne 18. února 1884 č. 14.379). Vedení práva hrozí každému, jenž ví, že má v určitý čas platiti, a jeví snahu neplatiti, neb jest si vědom, že nebude moci platiti (roz. ze dne 19. dubna 1884 č. 2009 sb. č. 632, 25. dubna 1884 č. 1302 a 10. července 1886 č 3442).

b) Dalším podstatným znakem objektivní skutkové podstaty jest poškození, zničení, odstranění, zcizení předmětů majetkových, smýšlení dluhů neb právních jednání, kterýmiž jednáními vedení práva má býti zmařeno. Též zhoršení, jež exekut předsevezme na věci v exekuci scizené, prve nežli tato přejde ve fysickou držbu vydražitele, tvoří takovouto skutkovou podstatu (roz. ze dne 30. října 1891 č. 9914, sr. notu 32 u § 171 tr. z.); pojmu odstranění odpovídá již nedovolené přenesení věci na jiné místo (roz. ze dne 17. listopadu 1888 č. 10.576 sb. 1205) a ukrytí některého předmětu majetkového (roz. ze dne 20. listopadu 1891 č. 11.559 sb. č. 1509). Zcizení jmění proti úplatě náleží též ku těmto skutkovým jednáním (roz. ze dne 11. června 1886 č. 3929 sb. č. 940). Zodpovědným dle § 1 cit. z. zůstane dlužník i tenkráte, vzdáli se úplatně některých exekuci podrobených předmětů za tím účelem, aby jiného věřitele uspokojil (roz. ze dne 29. září 1888 č. 4681 sb. č. 1182, sr. také notu 16 a 17 u § 2 tr. z.).

c) Poškození věřitele: Škoda musí vzejíti onomu věřiteli, od něhož exekuce hrozí neb již jest zavedena (roz. ze dne 7. listop. 1884 č. 8302 sb. č. 690). Nevyžaduje se, aby věřiteli bylo nemožno dožíti zcela

neb z části uspokojení z ostatních majetkových kusů dlužníkových (roz. ze dne 7. listopadu 1884 č. 8302 sb. č. 690). Škoda vyměří se dle stavu, jaký byl v čas spáchaného skutku; prozatimní provedení exekuce nemá se vyčkati (roz. ze dne 11. prosince 1886 č. 10.716; v stejném smyslu roz. ze dne 21. července 1887 č. 5598 sb. č. 1082). Obnos škody počítati dlužno dle onoho zmenšení jmění, jemuž věřitel deliktem při dobývání svého pohledávání byl vystaven (roz. ze dne 17. listopadu 1884 č. 8703 sb. č. 700; ze dne 31. května 1886 č. 4008; ze dne 22. října 1886, čís. 6681, sb. č 975 a ze dne 31. července 1887 č. 5598 sb. č. 1082).

III. Tresty.

a) Zmaření exekuce jest přečinem, obnáší-li způsobená škoda více než 50 zl. a trestá se vězením od 1 měsíce do 1 roku a při přitěžujících okolnostech, přísnějším vězením od 6 měsíců do 2 let.

b) Obnáší-li škoda 50 zl. neb méně, trestá se zmaření exekuce jako přestupek vězením až do 6 měsíců. S odsouzením pro čin trestný naznačený v § 1 cit. z. spojeny jsou škodlivé následky, jež nastupují při odsouzení pro podvod.

IV. Zvláštní odrudou zmaření exekuce jest případ naznačený v § 3 cit. z., když někdo, bez úmyslu uspokojení věřitele zmařiti věci, jež od některého úřadu byly sekvestrovány, zabaveny neb obstávkou stiženy soudnímu opatření odepře. Úmysl exekuci zmařiti, který náleží v případech naznačených v § 1 cit. z. ku skutkové podstatě, jest v případě § 3 výslovně vyloučen (roz. ze dne 17. listopadu 1884 č. 8703 sb. č. 700; roz. ze dne 29. července 1887 č. 5094). Takovéto trestní jednání jest přestupkem, který se tresce vězením od jednoho do 6 měsíců. Podnětem může tu býti i osoba třetí rozdílná od dlužníka (rozhod. ze dne 10. července 1886 č. 3975 sb. č. 946).

Zmařeni zákonných následků trestních činů. Jako schvalování činů trestních je deliktem, jejž trestní zákon musí stihati, ježto zahrnuje jednání takové vyzývání a navádění k dalším takovým činům trestním, musí rovněž trestní zákonodárství zabrániti, by trest sám aneb následky s trestem spojené nebyly třetími osobami zmařeny a nutno v takovém případě též osoby tyto pohnati k zodpovědnosti, ježto by jich jednáním trestní čin třetích osob zůstal beztrestným anebo by odstraněny byly následky, jež jsou s trestem po zákonu spojeny. § 310 tr. z. stanoví tudíž: kdo způsobem v § 308 naznačeným, t. j. veřejným prohlášením (vývěskem na zdi, veřejnými řečmi nebo přednáškami pořádá neb uveřejňuje sbírky neb subskripce za účelem úhrady neb poskytnutí náhrady za propadnutí kauce, pokuty peněžné aneb odškodnění pro činy trestné, dopouští se přestupku a tresce se vězením od 14 dnů do 3 měsíců. Spáchán-li byl čin tiskem, stihá se co přečin a trestem je tuhé vězení od jedno do šesti měsíců (§ 310 tr. z.).

Zmatečnost (v říz. soud. civ.) viz Žaloba o zmatečnosť.

Zmatečnost (v říz. trestním) viz Stížnosť zmateční.

Zmatečnost (v řízení trestním důchodkovém).

I. Pojem.

Zákon trestní důchodkový obsahuje jen kusá ustanovení o zmatečnosti řízení trestního důchodkového a liší toliko mezi zmatečností nastalou pro nešetření zákonných předpisů vůbec a mezi zmatečností řízení způso-

benou tím, že činným byl nepříslušný úřad; v posledním tomto případu činí pak zákon opět rozdíl mezi zmatečností jevící se jako důsledek toho, že nebylo tu příslušnosti vzhledem k jednotlivým úkonům, jako ku př. jest vyhledávání skutkového podkladu, vyšetřování, popis skutku atd. a mezi zmatečností v tom případu, že učinil rozhodnutí nepříslušný úřad.

II. Zmatečnost při úředních výkonech nepříslušných úřadů.

Onen úřad, při kterém přísluší některému z vyšších úředníků pro případ odsouzení obviněného nějaký trestní podíl, není zmocněn k úředním výkonům nařízeným v § 514 č. 1 a 2 (vyhledávání skutkového podkladu, vyšetřování atd.), třeba by obviněný sám přivolil k tomu, by dotyčný úřad onen úkon provedl. Nešetří-li se tohoto nařízení, stává se vždycky neplatným celé řízení provedené úřadem k úřednímu výkonu nepovolaným (§ 527 odst. 2). V ostatních případech nemá úřední výkon nepříslušného úřadu ihned v zápětí zmatečnost; § 527 odst. 1. stanoví v té příčině toto: »Pustil-li se nějaký úřad neb orgán do vyhledávání nebo do vyšetřování v oněch případnostech, jež zákon jich úřední působnosti nepřikazuje, šetřil-li však při plnění úředního výkonu samého náležitou měrou zákonných ustanovení předepsaných pro tento úřední výkon, není sice úřední výkon ten sám o sobě neplaten, avšak úřadu k rozhodnutí povolanému vyhraženo jest právo k tomu, aby, uváživ dané okolnosti, nařídil opětné provedení úředního výkonu zcela nebo z části, pokud se toho potřeba shledá (§ 527 odst. 1 tr. z. důch.).

III. Zmatečnost při rozhodnutích nepříslušných úřadů.

Neplatno jest rozhodnutí, kteréž učinil úřad k tomu nepříslušný. Neplatnost tuto vysloviti může toliko onen úřad, k němuž přípustna jest další cesta proti učiněnému rozhodnutí (§ 528 tr. z. důch.).

IV. Zmatečnost následkem nešetření zákonných předpisů vůbec.

Zkoumati a zrušiti přihodivší se zmatečnost příslušen jest toliko vrchní důchodkový soud a nejvyšší důchodkový soud. Vyzírá-li totiž z prozkoumaného jednání očividná zmatečnost jeho, povinen jest vrchní soud rozhodnutí ono zrušiti a zavésti nápravu v řízení, třeba by žadatel o milost výslovně uznával právoplatnost rozsudku (§ 862 tr. z. důch.). Vrchní soud nemůže k odvolání nebo k žádosti o udělení milosti podané obviněným nebo osobami v jeho jménu jednajícími nebo uvězněným změniti v neprospěch jeho rozsudek, z něhož podáno bylo odvolání nebo žádost o udělení milosti. Tím však nevylučuje se možnost toho, aby rozsudek zrušen byl a zavedena v řízení náprava, jestliže zjistí se, že rozsudek zřejmě jest neplaten (§ 863 tr. z. důch.). Stejným způsobem postupovati má nejvyšší důchodkový soud vyřizuje opravné prostředky a žádosti podané o udělení milosti (§§ 862 č. 1, 2, 3, 863, 864 tr. z. důch.).

Změna jména.

I. Každý občan státní přináší si zvláštní jméno přicházeje na svět. Nalezencům však, k jichž zplození a porodu nikdo se znáti nechce, dává se jméno z úřední povinnosti, takže v naší době hlavně o to pečovati dlužno, aby nedály neoprávněné a pořádku se příčící změny jména rodového (srv. Lienbacher o veřejné bezpečnosti). Změniti jméno vůbec dovoluje se jen ve případech hodných zvláštního zřetele. Nejv. rozhodnutím ze dne 12. března 1866 přeneseno bylo právo povolovati změnu jména

na zemský úřad; dosud příslušelo ministru (výn. stát. min. ze dne 18. března 1866 č. 1452). Změna rodového jména má místo pravidelně při přestoupení k náboženství křesťanskému nebo při propůjčení šlechtictví, bylo-li výslovně k tomu dáno povolení a šetřeno náležité opatrnosti (dek. dv. kanc. ze dne 5. června 1826 sb. zák. polit. sv. 54 č. 36). Změna jména po zákonu se nepřipouští a připojení nového jména pokládati jest na roveň změně jména (rozh. min. sprav. ze dne 9. června 1871 č. 6953, ze dne 23. května 1873 č. 7875, ze dne 21. října 1876 č. 14.601 a ze dne 9. června 1877 č. 6953). Jelikož nemáme nijakého zákonného ustanovení, jež by obmezovalo užívání jména manželova na čas trvání manželství, nebo jež by odnímalo manželce jméno, kteréž obdržela při sňatku, zejména pro ten případ, když dojde k rozloučení manželství, nemůžeme tvrditi, že by rozloučením měla žena právo nebo i právo jen přijati ono jméno, jež jí před sňatkem přináleželo (vyjádření min. sprav. ze dne 13. března 1870, časop. »Zeitschrift für Verw.«, IV. r. č. 26 str. 102; rozh. min. vnitra ze dne 27. července 1869 č. 9734, časop. »Zeitschrift f. V.« z r. 1869 č. 31). Patent ze dne 23. července 1787 č. 698 sb. zák. soud. vydán byl pro veškery dědičné země za tím účelem, aby při jménech Židů vyvarováno bylo nepořádkům v politickém a soudním řízení, jakož i v životě jich soukromém; patent tento stanoví, že mají býti Židé ve všech provinciích přidržáni k tomu, aby každý otec rodiny užíval pro rodinu svou, poručník pro sirotky své a každá mužská osoba svobodná, která není ani v moci otcovské, ani v poručenství ani opatrovnictví, určitého rodového jména a sice musí užívati příjmení a jména v řeči německé. Stejným způsobem vydány byly podobné předpisy pro Židy v Haliči patentem ze dne 21. února 1805 sv. 24 č. 19 sb. zák. pol.

II. Právo poplatkové.

Žádosti o změnu jména podléhají z prvního archu kolku 5 zl. (pol. saz. 43 *c*) ad 1 popl. z.).

Změna náboženství viz Náboženství.

Změna práv a závazků viz Přeměna práv a závazků.

Změna provozovárny živnostenské viz Provozovárny živnostenské, jich změny a rozšíření.

Změna trestu viz Přeměna trestu.

Zmocněnec viz Plnomocenství.

Zmocněnec obchodní viz Prokura a plnomocenství obchodní.

Zmrzačení sebe sama.

I. Zmrzačí-li někdo sebe sama, porušuje tím především povinnosti vůči sobě samému a po případě vůči třetím osobám, jež vyživovati jest povinen, stane-li se zmrzačením úplně nebo částečně k výdělku neschopným. Avšak stát tresce jen tehdy zmrzačení sebe, činí-li je kdo s úmyslem, aby stal se nezpůsobilým k vojenské službě aneb aby této službě se vyhnul uměle způsobenými tělesnými vadami.

II. Vojenský zákonník trestní rozeznává mezi ublížením sobě a zmrzačením se. Ublížení sobě zařaděno jest ve druhé hlavě mezi t. zv. vojenské zločiny a přečiny, jimiž porušují se povinnosti vojenské služby a stavu vojenského, kdežto zmrzačení sebe jest přečinem proti tělesné bezpečnosti. I liší se delikt ublížení sobě od zmrzačení se tím, že subjekty onoho zločinu jsou vojenské osoby, které na válečné články přísahaly, kdežto při zmrzačení se přihlížíme ke všem ostatním osobám, jež právě

zúmyslným porušením svého těla aneb zdraví chtějí se vymknouti vojenské povinnosti a tresce se tudíž také ublížení sobě jako vojenský zločin, ježto tento delikt směřuje k porušení vojenské služby a s ní spojené služební přísahy, čemuž u poslednějšího přečinu tak není. O zločinu ublížení sobě jednají §§ 293—297. Příslušná podstatná ustanovení trestní jsou: Kdo po vojenské služební přísaze složené na válečné články zmrzačiv své tělo nebo zúmyslně nějakou nemoc si přivodiv, snaží se učiniti se neschopným k vojenské službě a tím způsobiti své propuštění, dopustí se zločinu ublížení sobě. Smysl tohoto místa zákona jest patrně ten, že tohoto zločinu dopouští se onen, kdo vykoná některý z uvedených činů, aby se tím učinil k vojenské službě nezpůsobilým a své propuštění způsobil. Zločin jest dokonán, jakmile zmrzačení v naznačeném úmyslu se stalo, nemoc způsobena byla; přípravná jednání k tomu vedoucí jsou pokusem toho zločinu (§ 293 voj. tr. z.). Bylo-li zúmyslné zmrzačení se od muže branného stavu (kombattanta) s takovým výsledkem provedeno, že při prohlédnutí ho, vykonaném co možná důkladně a přísně, a při superabitrování není shledán potřebným k úplně žádné službě u svého vojenského sboru, budiž odsouzen k těžkému žaláři od pěti do deseti let, a po přestálé době trestu, jehož čas nevpočte se kapitulantovi do jeho kapitulační doby, budiž znova podroben superarbitraci (§ 294 voj. tr. z.). Vypadne-li však prvý superabritrační nález o zmrzačení se v ten rozum, že pachatel k vojenskému sboru, k němuž náleží, není naprosto nezpůsobilý, budiž odsouzen k těžkému žaláři od jednoho až do pěti let, po přestálém trestu však budiž ho užito u pluku nebo sboru, k němuž náleží, ku službě (§ 295 voj. tr. z.). Každé s takovýmto úmyslem způsobené poškození na těle kteréhokoliv stupně zakládá tedy dokonaný zločin ublížení sobě. §§ 294 a 295 voj. tr. z. nerozeznávají mezi dokonaným zločinem a pokusem ublížení sobě, nýbrž ustanovují jen různé stupně trestu, dle nichž zločin, ať dokonán ať pokusen, podle větší nebo menší trestuhodnosti jest trestati. Vyšší sazba trestní § 294 může totiž stihnouti jen toho, koho nelze upotřebiti k úplně žádné službě u vojenského sboru, nižší trestní sazba § 295 však všecky ty, kdož jsou ještě schopni k nějaké službě u jich vojenského sboru, a nemožno v této příčině činiti rozdíl mezi službou polní a zvláštní službou branného oddílu, mezi dočasnou nebo trvalou službou, protože také zákon nečiní takového rozdílu. Rozumí se ostatně samo sebou, že soudce u takového škůdce sobě, jenž podle nálezu superabitrační komise jest způsobilým ještě k nějaké službě u svého vojenského sboru, ukládaje trest v mezích § 295, bude i na to pomýšleti, zda služba, již jest schopen konati, jest od původního služebního určení více nebo méně vzdálena a zdali je sám k této u větší nebo menší míře způsobilým (nař. min. voj. ze dne 21. prosince 1863, odd. 1 č. 1883).

II. Zákon branný.

Kdo ublížením si neb jiným způsobem přivádí se do stavu, který má ho úplně nebo částečně neschopným učiniti ku plnění zákonné povinnosti branné, nebo se jiným do takového stavu přivoditi dá, dále kdo jiného do takového stavu přivádí, činí se vinným přečinem a tresce se tuhým vězením od šesti měsíců až do tří let nebo na penězích od 300 až do 2000 zlatých. U toho, kdo jinému způsobí těžké poškození, užije se po případě přísnějších ustanovení všeobecného zákona trestního o zločinu těžkého poškození na těle. Vedle jmenovaného trestu musí se poškozený

ve všech odvodních třídách věku, mimo svou třídu věku a řadu losu, stavěti a má — pokud je ještě způsobilým k nějaké, byť i podřízené, službě ve vojště (u námořnictva) nebo u zemské obrany — dvě léta přes zákonnou služební povinnost řadovou, resp. přes presenční služební dobu u zemské obrany presenčně sloužiti, čímž si přiměřené prodloužení veškeré služební povinnosti nastane. Rekruti a náhradní záložníci, kteří se proviní takovýmto ublížením si před svým zařaděním, pozbudou výhody, že s nimi nakládáno podle třídy věku a řady losu, a propadnou všem uvedeným trestním ustanovením (§ 49 brann. zák.). Těmito ustanoveními jsou zrušeny §§ 677 a 678 voj. tr. z.

Znalci (v právu správním).

I. Část všeobecná.

Téměř ve všech odvětvích správního práva ukládá se v určitých případech správním úřadům povinnosť za účelem zjištění okolností pro rozhodnutí důležitých vyžádati si dobré zdání znalců. Ovšem mají správní úřadové při posuzování nálezu a dobrého zdání daleko volnější pole než soudy, jelikož úřadové správní význam jejich z pravidla posuzují dle svého volného uvážení. V jednotlivých oborech správního práva jsou kromě toho zřízeni znalci stálí, kteří zároveň působí jako orgány veřejné. Vzhledem k velikému množství správních zákonů nutno zde obmeziti se toliko na obory nejdůležitější a i v jednotlivých odvětvích lze dotknouti se jenom případů nejčastějších.

II. Právo živnostenské.

Především v právu živnostenském tvoří znalecké dobrozdání téměř výlučně základ úředního rozhodnutí. Živnostenský řád předpisuje skoro ve všech odvětvích živnostenského práva slyšení obchodních a živnostenských komor k tomu cíli, aby tak v otázkách týkajících se povahy a organisace živností, jakož i stávajících zvyklostí byl zjednán potřebný základ k úřednímu rozhodnutí. Tak tomu jest zejména v případě § 24 při otázce, zdali kromě koncesovaných živností uvedených v § 15 ještě jiná živnosť koncesí má býti vázána; rovněž v celé řadě otázek řemeslných živností se týkajících a sice, má-li býti stanoven počet let pro učně a pomocníky u různých řemeslných živností, jde-li o dispens od předložení průkazu způsobilosti (§ 14) a vůbec o otázku, zdali jedno nebo druhé průmyslové odvětví jest pokládati za živnosť řemeslnou čili nic.

Obchodní a živnostenské komory mají býti dále slyšeny, jedná-li se o provedení zamýšlených změn v podnikovém zařízení od povolení úředního odvislých. Zvláště důležitý význam však mají dobrá zdání obchodních a živnostenských komor ve příčině určení rozsahu a ohraničení živnostenských práv. § 36 odst. 2 živ. nov. ukládá zemským úřadům povinnosť v pochybných případech vyžádati si dobré zdání obchodních a živnostenských komor o rozsahu živnostenských práv; živnostenské komory mají pak k tomuto cíli slyšeti příslušné společenstvo. Vyjádřením těchto činitelů, k řešení dotyčných otázek v prvé řadě povolaných, má býti stanoveno, zdali a pokud jednotlivé živnosti navzájem jsou spřízněny, kde sluší mezi nimi určiti hranici, ve kterých směrech se stýkají a tudíž která oprávnění mají společná a konečně, zdali určitou činnosť výdělkovou dlužno řaditi mezi živnosti svobodné, koncesované či řemeslné. Mnohé dobré zdání obchodních a živnostenských komor opírá se o vyjádření příslušných živnostenských společenstev, a docházejí tak výrazu a povšimnutí snahy a tužby

kruhů v prvé řadě interesovaných. Jest konečně celá řada případů v živn. řádě nerozhodnutých, při jichž úpravě živnostenské úřady jsou rovněž odkázány na dobré zdání obchodních a živnostenských komor a společenstev. To platí zejména o otázce, zdali určitá činnosť výdělková vůbec spadá pod ustanovení řádu živnostenského, či zdali náleží k průmyslu domácímu, a o otázce neméně důležité, zdali jistou činnosť jest pokládati pouze za vedlejší zaměstnání k polnímu hospodářství náležející nebo zdali živnosť určitá se provozuje po továrnicku čili nic; konečně buďtež obchodní a živnostenské komory slyšeny, mají-li býti stanoveny maximální tarify (§ 51), zřízena nebo spojena společenstva (§§ 106 a 111) anebo živnosti přikázány k určitému společenstvu (§ 112 ř. ř.). Avšak i živnostenským společenstvům přísluší dílem přímo, dílem prostřednictvím obchodních živnostenských komor podávati úřadům vyjádření a dobrá zdání (§ 114 ž. ř.).

III. Právo horní.

Spočívá to v povaze věci, že horní úřady musí při různých úkonech a komisionelních ohledáních slyšeti znalce hornictví, tak jmenovitě, jedná-li se o propůjčení hor; při úředním ohledání dolů jest tudíž každému sousednímu kutéři a majiteli dolů volno žádati, aby byli přibráni dva znalci jmenovaní horním úřadem. Při sporech o přenechání pozemků a vyšetření náhrady má politický úřad rovněž slyšeti znalce (§ 101 hor. z.), jimiž jsou z pravidla hospodářští nebo horničtí důvěrníci dle toho, zdali se jedná o odhad pozemků či o otázky horního práva; znalce hornictví jmenuje úřad horní, znalce hospodářské politický úřad okresní. Hospodářští znalci mají zjistiti cenu pozemku přihlížejíce při tom ke kratšímu nebo delšímu jeho užívání jakož i k tomu, zdali jest možno uvésti jej ve dřívější stav kultury a jakého nákladu by to vyžadovalo (§ 68 výk. nař. k hor z.). Znalci buďtež dále přibráni, jedná-li se o odstranění nebezpečí hrozícího v dolech (§ 173 hor. z.), o bezpečnostní opatření při nehodách v dolech, (§ 222 hor. z.) neb o určení náhrady za horní služebnosti (§ 194 hor. z.), zejména když jsou tyto služebnosti rozsáhlé nebo mají-li trvati delší dobu nebo jedná-i se o užívání nákladných zařízení opatrnosti vyžadujících aneb o značnou náhradu (§ 100 výk. nař.). Znalci buďtež dále slyšeni, má-li býti prozkoumán služební řád (200) nebo vyšetřen způsob a množství příslušenství potřebného pro horní podstatu, jež má býti zcizena exekučně (§ 255). V oboru hornictví však musí býti zřízeni znalci stálí, horní inženýři, kteří jsou zároveň veřejnými pomocnými orgány horních úřadů (srv. čl. Inženýři horní).

IV. Právo vodní.

Jest všeobecně uznáno, že rozhodnutí sporů vodních vyžaduje zvláštních odborných zkušeností. Správním úřadům jsou přikázáni odborní orgánové, kteří při šetřeních a rozhodováních vodních sporů ve všech instancích jsou jim nápomocni, neboť již dříve jevila se toho potřeba, aby krajským úřadům přiděleni byli stavební technikové, jimž zejména svěřováno bylo vedení a dozor nad stavbami vodními a jinakými stavbami státem pravidelně provozovanými. Těmto technikům stavebním ukládal již mlýnský řád z r. 1814, nařízení o vodních stavbách z r. 1830 a starší služební instrukce zvláště za úkol pečlivě zkoumati všechny poměry vodních staveb v okresu a starati se o stavby směřující k užívání vod a odvracení škod vodních. Tím, že tito technikové trvale záležitostmi těmito se zabývají, nabudou jistoty v posuzování těchto otázek a porozumění pro potřeby

okresu v tomto směru, při čemž zejména též na váhu padá jich neodvislosť, jaká u techniků soukromých jen zřídka jest možna. Takoví techničtí úředníci se zřizují pro obvod jednoho nebo více okresních hejtmanství a jsouce přibíráni k šetřením v záležitostech vodních z povinnosti úřední, dávají technické dobré zdání pro rozhodnutí první instance; ve druhé instanci účinkují stavební oddělení politických vlád zemských, ve třetí instanci konečně oddělení pro stavby silniční a vodní v ministerstvu vnitra, jež jest zároveň odborným orgánem ministerstva orby pro všechny rekursy vodních práv se týkající. Spojení právnických a odborných sil jak při šetření tak i při rozhodování sporných otázek znamená pro rozhodnutí správních úřadů velice důležité výhody. Zkušený technický úředník koná svými radami ve značném počtu případů, týkajících se užívání vod, zřízení a změn vodních staveb, ochrany břehů a pod., interesentům platné služby. Zemské zákony vodní kromě toho ustanovují, že k žádostem o propůjčení vodních práv užívacích a povolení vodních staveb musí býti připojeny potřebné plány a náčrtky od znalce zhotovené, pročež o žádostech, k nimž nejsou přiloženy plány od znalce sestavené a podepsané, vůbec jednáno býti nemůže (roz. min. orby ze dne 13. prosince 1877 č. 12.985). Dle ustanovení § 84 zem. zák. vod. mají býti k jednáním ve věcech vodních znalci dle potřeby z úřední moci přibráni. Otázka, ze kterého oboru znalci mají býti povoláni, závisí od povahy okolností, jež mají býti vyšetřeny. Z pravidla to budou vodní stavební technikové, druhdy i jiní technikové stavební, pro souvislé otázky zdravotní lékaři, pro otázky hospodářské a lesnické praktičtí hospodáři a lesníci a konečně při nálezech za účelem vyšetření ceny odhadci, kteří mají potřebné znalosti. O způsobu, jakým znalci mají býti ustanoveni, neobsahuje vodní právo, resp. vodní zákony žádných předpisů. Avšak i v tomto řízení platí všeobecné zásady, uznané pro řízení kontradiktorní. Rovnosť obou stran a zásada slyšení obou stran toho vyžaduje, aby obě strany stejný počet znalců ve lhůtě ustanovené úřadu oznámily, jinak úřad znalce sám jmenuje. Kde jsou dotčeny zároveň i zájmy veřejné, buďtež znalci přibráni z úřední povinnosti. Jest ponecháno uvážení správních úřadů, zdali má býti přibrán jeden nebo více znalců; ku zodpovědění otázek technických budiž vždy povoláno znalců více. Donucovacího předpisu, že by měli býti zřízeni dva znalci nebo znalců více, není; naopak ze slovního znění § 84 plyne, že jest ponecháno volnému uvážení úřadu, zdali vůbec a kolik znalců má býti přibráno (roz. spr. dv. s. ze dne 30. prosince 1882 č. 2372, sb. »Budwinski« č. 1609 ze dne 22. června 1883 č. 1528, sb. »Budwinski« č. 1808 a ze dne 11. října 1883 č. 2323, sb. »Budwinski« č. 1863). Proti jmenování vadných nebo jinak nezpůsobilých znalců mohou strany k vyššímu úřadu se odvolati, kterýž jest oprávněn po případném vyšetření jiné znalce ustanoviti (roz. min. orby ze dne 6. května 1880 č. 4806). Jinak rozhodují v příčině provedení znaleckého důkazu všeobecná pravidla správního řízení a rozumné uvážení úřadu. Dle okolností může potřebná šetření provésti i technický odborník stranou přivedený, pokud při tom jinak správního postupu jest šetřeno a dozor a kontrola celé komise jest zaručena (roz. min. orby ze dne 8. dubna 1878 čís. 2357), srv. Peyrer Österr. Wasserrecht str. 581, 582, 620, 650 a n.

V. Právo lesní.

V lesním zákoně vyskytá se celá řada případů, kde znalci mají býti slyšeni; tak zejména při všech komisionelních šetřeních ve příčině dání

lesa pod spravidlo (§ 20 lesn. zák.), při dozoru nad hospodařením lesním (§ 23), při vyšetření náhrady za dopravu lesních výrobků přes cizí pozemky (§ 24), při komisionelních šetřeních ve příčině povolení plavení dříví (§§ 29, 37 a 42), při vyšetření škody lesním pychem způsobené (§ 75). Stálými a přísežnými znalci jsou lesní technikové zřízení u politických úřadů pro záležitosti lesní, kteříž jsou placeni od státu a jichž působení zvláštními instrukcemi jest upraveno. Političtí úřadové jsou povinni ve všech důležitějších lesních záležitostech vyžádati si jich dobré zdání a vyjádření a s druhé strany mají i lesní technikové u úřadů vhodné návrhy činiti.

VI. Právo honební.

Zákon o myslivosti pro království České, a totéž platí o honebních zákonech jiných zemí korunních, kde honební společenstva jsou zřízena, ustanovuje, že honební společenstvo jest povinno honební právo buď pronajmouti, nebo vlastními znalci pod přísahu vzatými vykonávati. Při vyšetřování škod zvěří způsobených musí býti též z pravidla znalci přibráni.

VII. Právo stavební.

Dle stavebních řádů buďtež ke všem komisionelním šetřením povoláni znalci ve věcech stavebních a po případě i lékaři, tito zejména tenkráte, když se jedná o udělení povolení ke stavbě nebo k obývání.

VIII. Právo celní.

Dle celního a monopolního řádu musí býti v některých otázkách monopolů se týkajících znalci slyšeni, tak na př. jedná-li se o to, zdali tabák byl vyroben způsobem nedovoleným. Generální ředitelství režie tabákové má se pokládati za stálého znalce důchodkových úřadů v odborných otázkách týkajících se monopolu tabákového. Zdali určitý preparát jest předmětem monopolu prachového čili nic, o tom rozhoduje technické a správní komité vojenské ve srozumění s vysokou školou technickou ve Vídni.

IX. Řízení vyvlastňovací.

Znalci mají konečně obzvláště důležitý význam i v řízení expropriačním při stanovení ceny pozemků, výše náhrady a pod. (Srv. čl. Expropriace).

Znalci (v řízení soud. civilním).

I. Pojem.

Znalci (artis periti, expertes) rozumí se osoby podle svých odborných vědomostí a zkušeností způsobilé ku pozorování a posuzování okolností skutkových ve sporu rozhodných, jejichžto poznání a ocenění zvláštní takovéto znalosti předpokládá (Ott, soustavný úvod ve studium nového řízení soudního, díl II. str. 174). Znalci jsou tudíž jaksi iudices facti, jelikož jich výpovědí se umožňuje soudci rozhodnutí vynésti a odůvodniti. Obyčejně dělí se znalci ve znalce pozorující a posuzující dle toho, zdali mají vypovídati na základě svého pozorování o sporných skutečnostech nebo povaze sporného předmětu, či mají-li ze zjištěných skutečností na základě svých technických neb odborných vědomostí vyvoditi důsledky, jež soudce k vynesení rozsudku znáti potřebuje. Rozdělení toto zavrhoval však již Mevius a ještě rozhodněji pak Wetzell, kterýž zejména k tomu poukazoval, že znalci v obojím případě, ať již toliko konstatují, co sami pozorovali či vyvozují z daných okolností odborné důsledky, nemají sice přímo úkol soudce, avšak jsou přece jeho pomocníky, jelikož znalci, kteří

k ohledání byli přibráni, závažný material k soudcovskému rozhodnutí a tím již také rozhodujícím činitelem se stávají (Wetzell, System § 44 č. 13). V nejširším smyslu náležejí ke znalcům vůbec všechny osoby, které majíce zvláštní odborné vědomosti jsou způsobilé soudci v řízení důkazním důkaz poskytnouti. Ob. obč. zák. označuje každého, kdo se veřejně k nějakému úřadu, umění, živnosti nebo řemeslu zná, jako znalce; znalcům však na roveň jsou postaveni i ti, kdož mimo nutné případy dobrovolně vezmou na sebe záležitosť, jejíž provedení vyžaduje zvláštních znalostí neb obzvláštní píle a ručí pak i tyto osoby za nedostatek oněch zvláštních vědomostí vyjímajíc ten případ, když ten, jenž jim onu záležitosť svěřil, o jich neumělosti věděl nebo při obyčejné pozornosti věděti mohl (§ 1299 o. o. z.).

II. Rozdělení znalců.

V širším smyslu rozeznávají se

1. znalci, kteří se přibírají k soudnímu ohledání, aby povahu věci posoudili a tudíž soudci při ohledání předsudku sporu odborné pomoci poskytli;

2. znalci, kteří se mají vysloviti o sporných skutečnostech z jakéhokoli oboru a z daných skutečností mají vyvoditi vzhledem ke zvláštním technickým otázkám, obyčejům a zvyklostem svoje konečné důsledky;

3. tlumočníci (srv. tento čl.) úřední pověření, kteří mají spolupůsobiti při vydávání vysvědčení;

4. odhadci, kteří přihlížejíce zevrubně ke všem okolnostem o ceně věci mají podati svoje dobrozdání (§ 201 a dv. d. ze dne 8. září 1786 sb. z. s. č. 576, dv. d. ze dne 25. listopadu 1839 č. 391 sb. z. s.);

5. znalečtí svědkové, o nichž platí předpisy dané o důkazu svědky. K důkazu znaleckému nemají býti z pravidla znalečtí svědkové připuštěni (roz. ze dne 13. ledna 1870 č. 9654, sb. 3663); přes to však praxe znala i tento druh znalců, kteří jsou pak zároveň svědky i znalci, poněvadž jich slyšení ku provedení důkazu v jednotlivých případech jest nezbytno;

6. hlava 17 všeob. ř. s. pojednávala v §§ 187—202 o důkazu znalci a činila dále rozdíl mezi znalci stálými t. j. těmi, kdož vzhledem k svému úřadu stavu nebo živnosti soudem za znalce trvale jsou zřízeni a pod přísahu vzati a tudíž jsou povinni vyzvání soudu, aby znalecké dobrozdání podali, kdykoli vyhověti (§ 189, dv. d. ze dne 15. ledna 1787 č. 620 sb. z. s. lit. *h*) a těmi znalci, kteří jsou toliko od případu k případu jmenováni a sice z pravidla jen tenkráte, nemohou-li býti povoláni znalci trvale ustanovení. Tito poslední mají též právo odmítnouti vyzvání, aby jako znalci svoje dobrozdání podali (poněkud jinak nyní, srv. § 353 c. ř. s.).

III. Právo občanské.

Ob. obč. zák. obsahuje celou řadu ustanovení o připuštění znalců ohledně práv věcných, obligačních i osobních, tak na př. § 100 o nemohoucnosti plniti manželskou povinnosť, dále o správnosti resp. manželském původu dřívějšího nebo pozdějšího porodu (§ 157), o nemožnosti splození (§ 158), o zjištění, že kdo jest choromyslným nebo blbým (§ 273), jakož i že nabyl opět zdravého rozumu (§ 283), o tom, že zůstavitel, jenž zemřel jako šílený nebo blbý, v době zřízení posledního pořízení byl při zdravém rozumu (§ 567), při správě (§§ 922 až 927) a pod. Rovněž

uvádí obch. zák. zvláštní případy, kdy znalci mají býti slyšeni a sice v první řadě ve všech případech, kde strany se odvolávají na obchodní zvyklosti, nebo místní obyčeje, jak zejména tomu bývá při nárocích obchodních pomocníků, dále o výši podílu na zisku a ztrátě zvláště při komanditních společnostech (čl. 162) a při tichých společnostech (čl. 254), při zjištění stavu zboží, proti jehož přijetí se činí námitky (čl. 348), zboží komisionářského (čl. 365) a pod

IV. Řízení soudní civilní.

1. Ustanovení znalců: Je-li třeba důkaz znalci provésti, má rozhodující soud ustanoviti jednoho nebo více znalců, jakmile strany o jejich osobě byl slyšel. Při tom budiž, leč by zvláštní okolnosti něco jiného vyžadovaly, přihlédáno především ke znalcům, kteří pro dobrá zdání žádaného způsobu jsou veřejně zřízeni. Soud místo znalce nebo znalců nejprve jmenovaných může ustanoviti též znalce jiné (§ 351 c. ř. s.). Znalci mohou býti ustanoveni, lze-li tím zameziti průtahy nebo nepoměrný náklad i bez předchozího výslechu stran. Jména ustanovených znalců buďtež oznámena stranám soudem z rozkazu nebo k dožádání nastupujícím a zároveň zpraveny buďte strany o roku k provedení důkazu položeném (§ 352 c. ř. s.).

2. Kdy může býti odepřeno dobré zdání: Kdo jest veřejně zřízen k podávání dobrých zdání žádaného způsobu, nebo kdo vědu, umění nebo živnosť, jichž znalosť jest podmínkou vyžádaného dobrého zdání, veřejně za účelem své výživy provozuje nebo k jich provozování veřejně jest zřízen anebo zmocněn, má vyhověti příkazu, jímž za znalce jest ustanoven. Z týchž důvodů, pro které svědek může odepříti výpověď, může znalec žádati, aby byl úkolu znaleckého sproštěn. Veřejní úředníci nebuďtež kromě toho také tenkráte za znalce povoláváni, když od jejich představeného jim ze služebních důvodů bylo zapověděno, by dali se upotřebiti za znalce, nebo když zvláštními předpisy jsou sproštěni povinnosti znalecké (§ 353 civ. ř. s.) Když znalec ku podání dobrého zdání ustanovený bez dostatečného důvodu odepře podati dobré zdání nebo přes řádné předvolání nedostaví se bez dostatečné omluvy k roku pro provádění důkazu položenému, budiž jemu usnesením uložena náhrada nákladů jeho odpíráním nebo nedostavením se způsobených; mimo to budiž znalci uložen trest pořádkový nebo při svévolném odepření dobrého zdání trest pro svévoli. Neposlušný znalec ručí nejenom za náhradu nákladů, nýbrž i za všechnu další škodu, kterou stranám tím způsobil, že provedení důkazu zmařil anebo zdržel, pokud to jemu k vině přičísti lze (§ 354 civ. ř. s.).

3. Odmítnutí znalců stranami:

Strany mohou znalce z týchž důvodů odmítnouti, které oprávňují k odmítnutí některého soudce; odmítnutí však nemůže tím býti odůvodněno, že znalec dříve v téže věci byl vyslýchán jako svědek (§ 355 civ. ř. s.).

4. Provádění důkazu:

a) Rozhodující soud anebo soudce jemuž svěřeno jest, by řídil provádění důkazu, může také nařiditi, by dobré zdání bylo podáno písemně. V tomto případě jsou znalci zavázáni o písemném dobrém zdání k žádosti podati ústní vysvětlivky nebo je při ústním jednání vysvětliti (§ 357 civ. ř. s.).

b) Od vzetí znalce pod přísahu můze býti upuštěno, když obě strany toho se vzdají (§ 358 civ. ř. s.).

c) Znalcům buďtež propůjčeny u soudu se nalezající předměty, spisy a pomůcky, kterých jest třeba pro odpovědi k otázkám jim předloženým (§ 359 civ. ř. s.).

d) Nemůže-li důkladné a zevrubné dobré zdání ihned býti podáno, má soudce provádění důkazu řídící ustanoviti lhůtu nebo zvláštní rok pro podání dobrého zdání (§ 360 civ. ř. s.). Dobré zdání budiž vždy odůvodněno.

e) Jeví-li se podané dobré zdání nedostatečným nebo jestliže znalci vyslovili mínění rozličná, může soud k návrhu nebo z úřední moci nařídíti, by podáno bylo nové dobré zdání znalci týmiž nebo jinými neb alespoň s přibráním znalců jiných. Takového opatření připouští se zejména také tenkráte, když některý znalec po podání dobrého zdání s úspěchem byl zamítnut. K takovýmto opatřením oprávněn jest též soudce z rozkazu nebo k dožádání činný (§ 362 civ. ř. s.).

f) Strana, která nabídla důkaz znalci, může se ho vzdáti. Odpůrce však může žádati, by nařízené provádění důkazu přes to bylo vykonáno, když buďto provádění důkazu již se započalo neb alespoň znalci ku provádění důkazu již k soudu se dostavili (§ 363 civ. ř. s.).

g) Při vykonávání obchodního, námořského nebo horního soudnictví může soud v těch případnostech, ve kterých předmět jeho posudku vyžaduje odborných znalostí nebo ve kterých jde o to, zdali stává obchodních zvyklostí, rozhodnouti nepřibera znalců, když vlastní odborná znalosť nebo vlastní vědomosť soudců činí přibrání znalců zbytečným (§ 364 civ. ř. s.).

M o t i v y k novému soudnímu řádu praví: V systému procesním s volným uvažováním důkazů jsou znalci, třebas jejich výslech se navrhuje ve způsobu nabídnutí důkazu stranami, k tomu povoláni, aby podporovali soudce při oceňování určitého stavu věci. Jako se musí ponechati soudcovskému uvážení, třeba-li k ocenění stavu věci výslechu znalců, tak musí mu také právo příslušeti vybrati si znalce, jehož pomoci potřebuje a rozhodnouti, jeli třeba jednoho nebo více znalců. Soudce bude při tom patrně hleděti, pokud možno k návrhům, které činí strany o znalcích, již přivzati býti mají a zejména o jich počtu; tyto návrhy budou pak zvláště pro něho důležité, spočívají-li ve srozumění obou stran.

V. Ř í z e n í e x e k u č n í.

1. K o d h a d u n e m o v i t o s t i buďtež podle povahy případu přibráni jeden nebo dva přísežní znalci; jde-li o odhad pozemků rozličných druhů kultury, tedy mohou, jeli to pro správné vyhledání hodnoty nezbytno, pro jednotlivé druhy pozemků býti přibráni znalci zvláštní. K odhadu příslušenství nemovitosti stačí z pravidla jeden přísežný znalec. Dlužník i vymahající věřitel mohou navrhnouti, aby spolupůsobil též znalec druhý, prohlásí-li se, že jsou ochotni větší náklad tím způsobený nahraditi a složí-li v soudní kanceláři částku, které k uhrazení těchto nákladů bude asi třeba. Znalce jmenuje soud exekuční. K návrhu vymahajícího věřitele nebo dlužníka může za příčinou předpojatosti některého jmenovaného znalce nebo z důvodů jiných na místo něho jmenován býti soudem exekučním znalec jiný. (Viz též čl. Řád odhadní pro nemovitosti; § 143 ex. ř.).

2. Při n u c e n é s p r á v ě: Sborové soudy první instance vyslechnouce úřady správní a úřady obecní v obvodě soudu sborového, jakož i rolnické a hornické korporace a spolky, jichž působnosť vztahuje se k tomuto ob-

vodu, mají sdělati seznam osob, které svou věcnou znalostí a spolehlivostí jsou zvláště způsobilé k úřadu správcovskému a jsou ochotny takové správy na se vzíti. Tento seznam budiž zaslán všem soudům v obvodě sborového soudu a budiž každého roku přezkoumán a podle okolností opraven nebo přivzetím nových osob doplněn. Všechny takové změny buďtež oznámeny soudům v obvodě.

Z osob v tomto seznamu zapsaných má exekuční soud vybrati toho, kdo vzhledem k tomu, kde leží a jaká jest nemovitosť, kterou jest spravovati, a vzhledem k ostatním okolnostem té které případnosti zdá se mu býti nejzpůsobilejší a má jej jmenovati správcem (§ 106 ex. ř.).

VI. Odměna znalců. Viz čl. Svědečné a znalečné.

Znalci (v řízení trestním).

I. Pojem a význam.

Znalci jsou osoby, kteréž majíce zvláštní odborné znalosti soudu mohou podati vysvětlení a objasnění potřebného ke zjištění určitých okolností pro posouzení subjektivní neb objektivní skutkové povahy trestného činu rozhodných. Účel a úkol znalců jest zcela rozdílný od úlohy svědků. Kdežto tito mají vypovídati toliko o příhodách a okolnostech, jež každý člověk svými smysly může pozorovati, jsou znalci vlastně k tomu povoláni, aby soudu sdělili výsledky pozorování, jež lze si utvořiti toliko pomocí zvláštní technické způsobilosti.

II. Nález a dobrozdání znalců.

Podobně jako řízení civilní činí i trestní řízení rozdíl mezi nálezem (visum repertum) a dobrozdáním znalců. Nálezem rozumí se zpráva, kterou znalci podávají o tom, co pozorováním svým byli shledali; posudek (dobré zdání) obsahuje logický soud, jejž znalci dle pravidel svého odborného vědění z určitých skutečností vyvozují. Nález a posudek jsou však v těsné souvislosti a musí úplně spolu souhlasiti, má-li výpověď znalců sloužiti za základ trestního rozsudku. Vyskytne-li se tudíž odpor mezi nálezem a posudkem, musí se soudce pokusiti o jeho odstranění, a nebylo-li by to možno, musí býti opětně titíž nebo jiní znalci slyšeni; v otázkách medicinských, nevedla-li by ona cesta k výsledku, musí býti vyžádán také posudek lékařské fakulty některé university. Pro předsevzetí nálezu a podání dobrozdání jsou rozhodna různá hlediska procesualní. Nález z pravidla nedopouští odkladu; aby stopy trestného činu snad nezmizely a procesný material byl pokud možná úplně a správně určen a sestaven, jest zapotřebí, aby nález ihned byl proveden. Nález budiž sepsán pod vedením a za intervence soudu. Posudek naproti tomu mohou znalci podati teprve později. Nálezem má býti shromážděn skutkový materiál, z něhož posudkem vyvozují se důsledky, o něž se rozsudek má opírati. Posudek nemůže býti tudíž z pravidla ihned podán, poněvadž k jeho sestavení bývá zapotřebí ještě dalších prací, jako obdukce, ohledání jednotlivých částí mrtvoly, měření, sestavení plánů, náčrtků a různých přípravných prací, kteréž mnohdy delší doby vyžadují, tak že nález i posudek jen zřídka zároveň může býti předsevzat a zejména v případech obtížnějších musí býti posudek odložen na pozdější dobu.

III. Volba a zřízení znalců.

Svědkové jsou dle všeobecného pravidla povinni k soudu se dostaviti a před ním vypovídati. Povinností takovou však nejsou znalci do té míry vázáni, že by osvobození jich od úkolu znalce bylo vyloučeno. Ve příčině

volby znalců liší se trestní řízení od řízení civilního v tom, že znalce jmenuje a ustanovuje soud bez ohledu na návrhy stran. § 119 tr. ř. sice ustanovuje, že znalec jest povinen k vyzvání soudu se dostaviti a při soudním ohledání spolupůsobiti, a že znalec, který odepře spolupůsobiti při ohledání, může býti potrestán pokutou od 5 do 100 zl., avšak § 119 má patrně ten případ na zřeteli, že znalec neuvedl dostatečné příčiny, pro kterou k soudu se nemohl dostaviti. V tomto směru činí rak. tr. řád rozdíl mezi přípravným vyšetřováním a hlavním přelíčením. Nedostavil-li se znalec k hlavnímu přelíčení, může soud naříditi jeho předvedení. Není-li to možno, budiž hlavní přelíčení odročeno na útraty nedostavivšího se znalce, kterýž výlohy zmařeného stání musí nahraditi; kromě toho budiž odsouzen k pokutě od 5 do 100 zl. a po případě vydán proti němu i rozkaz postavovací (§ 242 tr. z.), proti čemuž může podati odpor. Z nálezu, jímž o tomto odporu bylo rozhodnuto, již dále stěžovati si nelze (§ 243 tr. ř.). Zvláštními zákonnými předpisy bylo uloženo celé řadě osob spolupůsobiti v trestním řízení jako znalci, zejména zeměpanské okresní lékaře mohou soudní úřady proti zapravení předepsaných poplatků jmenovati od případu k případu nebo trvale za znalce ve věcech zvěrolékařských (§ 8 nař. min. vnitra ze dne 21. června 1882 č. 91 ř. z.). K otevření mrtvoly buďtež v nutných případech přibráni i lékaři vojenští (min. nař. ze dne 10. září 1856 č. 167 ř. z.). Úředně autorisovaní soukromí technikové mohou býti soudem povoláni od případu k případu neb i trvale, aby spolupůsobili jako znalci při měření, odhadech a odborných posudcích (§ 6 míst. nař. ze dne 27. srpna 1861 č. 1446 pr.. dod. č. 8 k z. z. pro Dolní Rakousy z r. 1863 č. 8). Za účelem zkoušení a podání nálezu o pravosti nebo nepravosti kolkové známky mají se soudy obraceti k c. k. dvorní a státní tiskárně ve Vídni, jež podává svůj nález ve zvláštních formulářích k tomu předepsaných (min. výn. ze dne 3. ledna 1856 č. 66 ř. z.). Professoři na vídeňské zvěrolékařské škole buďtež jmenováni stálými znalci pro soudy ve Vídni (dv. dek. ze dne 18. října 1815 č. 1181 sb. z. s.). Znalce trvale jmenuje soud, pro nějž mají býti ustanoveni (výn. min. sprav. ze dne 1. června 1858 č. 9744).

V. Způsobilost a odmítnutí znalců.

Zde sluší rozeznávati jednak technickou způsobilost, jednak způsobilost zvláštní pro určitý případ trestní vzhledem k poměrům osobním.

1. Pokud se týče způsobilosti technické, má trestní soudce především povolati znalce soudně zřízené a k posouzení určitého případu povolané (soudní lékaři, znalci účetní, znalci zboží a pod.). Proti ustanovení znalců, kteří nemají takové způsobilosti, jaké vyžaduje specielní trestní případ, mohou veřejný žalobce a obžalovaný činiti námitky a přísluší pak stranám právo jak v řízení vyšetřovacím, tak i při hlavním přelíčení soudu navrhnouti zřízení jiných způsobilých znalců.

2. Ohledně zvláštní způsobilosti vzhledem k poměrům osobním, vytkl § 120 všeobecnou zásadu, že osoby, kteréž by v některém vyšetřování nemohly býti jako svědkové slyšeny nebo ku přísaze připuštěny, nebo které s obviněným nebo poškozeným jsou ve svazku v § 152 č. 1 naznačeném, nemají pod zmatečností býti bráni za znalce. Otázka spolehlivosti a nepředpojatosti znalce má v řízení trestním ještě větší důležitost než v řízení civilním; zákon uznávaje význam této otázky vylučuje jednak z úřadu znalce osoby, které jako svědkové nemohou býti slyšeny a vzaty pod pří-

sahu a s druhé strany ustanovuje, že nemají býti za znalce brány osoby, proti nimž byly činěny podstatné námitky, leč že by bylo nebezpečí v prodlení. O volbě znalců buďtež z pravidla žalobce a obžalovaný vyrozuměni, aby tito po případě mohli použíti svého práva znalce odmítnouti; nestalo-li se tak, nemá to však v zápětí zmatečnost řízení (roz. ze dne 22. ledna 1875 č. 13.177, Manz str. 108)

VI. Řízení při provádění důkazu.

1. Z pravidla buďtež povoláni dva znalci. Přivzetí jednoho znalce dostačí, jde-li o případ méně důležitý, nebo bylo-li by nebezpečí v průtahu (§ 118 odst. 2 tr. ř.). Slyšení znalců se má obmeziti toliko na věci účelné a v úkol znalců spadající (výn. min. sprav. ze dne 26. března 1886 č. 1917).

2. Avšak i mimo ohledání může se vyskytnouti potřeba přivzíti znalce, nejedná-li se o pozorování skutečností, nýbrž jde-li o otázku, zdali tvrzení obviněného nebo svědků dle pravidel umění nebo vědy lze za pravé míti nebo když o souvislosti skutečností neb okolností v daném případě prokázaných nebo o důsledcích z nich plynoucích má býti podán úsudek opírající se o znalosti vědecké nebo umělecké.

3. Znalci musí před početím ohledání přísežně slíbiti, že předmět ohledání pečlivě vyšetří, učiněná pozorování správně a úplně sdělí a vůbec nález i posudek dle svého nejlepšího vědomí a svědomí a dle pravidel své vědy neb umění provésti chtějí. Znalcům, kteří jsouce trvale zřízeni, již všeobecně byli vzati pod přísahu, má vyšetřující soudce, prve než počne ohledání, připomenouti svatosť přísahy od nich vykonané (§ 121 tr. ř.). Rovněž při hlavním přelíčení mají býti znalci před svým výslechem vzati pod přísahu resp. znalcům trvale ustanoveným svatosť přísahy má býti připomenuta (§ 247 tr. ř.). Výjimkou rozhoduje soud o vzetí znalců pod přísahu po jich slyšení a výslechu stran, byli-li předsedou senátu z moci úřední ve smyslu § 254 tr. ř. povoláni.

4. Předměty ohledání buďtež od znalců v přítomnosti soudních osob prohlédnuty a vyšetřeny, leč by osoby soudní z ohledů mravopočestnosti (na př. při ohledání osob ženského pohlaví) uznaly za vhodno se vzdáliti. Rozhoduje však při tom toliko volné uvážení soudcovo a s druhé strany v některých případech jako na př. při vyšetření týkajících se jedů z pravidla nebude ani možno, aby soudní osoby byly stále přítomny, poněvadž vyšetřování takové vyžaduje delšího pozorování a opětovných pokusů (§ 122 tr. ř.). Ohledání řídí vyšetřující soudce a při hlavním přelíčení předseda, kteříž mají označiti předmět, jejž znalci svému pozorování mají podrobiti, a klásti jim přiměřené otázky; při tom ovšem může soudce resp. předseda přihlížeti i k návrhům žalobce neb obviněného. Žádají-li znalci, by se jim ze spisů nebo výslechem svědků dalo vysvětlení k podání posudku potřebné, budiž žádosti jejich vyhověno. Nahlížeti ve spisy vyšetřovací z pravidla není znalcům dovoleno; soudce vyšetřující může však i to dovoliti, je li to k důkladnému posouzení případu nezbytno a není-li proti tomu závažných námitek (§ 123 tr. ř.). Jest povinností soudcovou předmět ohledání znalcům úplně objasniti a nad tím bdíti, aby bylo při provádění důkazu všeho šetřeno, co může sloužiti k podání posudku pokud možná správného a spolehlivého: rovněž jest úkolem soudcovým zjistiti totožnosť předmětů, jež mají býti ohledány.

5. Při hlavním přelíčení může předseda, pokud to může vésti k vypátrání pravdy, nařiditi, že znalci jak při výslechu obžalovaného tak i při

výslechu svědků v jednací síni mají býti přítomni. Při výslechu jiných znalců o témž předmětu nesmí však znalec, který ještě nebyl vyslechnut, býti přítomen (§ 248 tr. ř.).

6. Výsledky pozorování znalců (nález) buďtež zapsány v protokole. Při protokolování nálezu má soudce pečlivě k tomu přihlížeti, zdali sám či strany o správnosti jeho chovají pochybnosti čili nic a má se pak přičiniti o jich odstranění. V tom směru činí trestní řád rozdíl mezi nálezem a posudkem. Odchylují-li se podstatně od sebe výpovědi znalců o skutečnostech pozorovaných, nebo je-li nález nejasný, neurčitý nebo v odporu sám s sebou nebo se zjištěnými skutkovými okolnostmi, má soudce znalce na tyto vady a neshody upozorniti a opětným výslechem znalců o jich odstranění se pokusiti; nebylo-li by však lze toho dosíci, budiž ohledání, pokud to jest možno, s přivzetím jiných znalců opakováno (§ 125 tr. ř.). Podobné ustanovení a tutéž sankci obsahuje § 126 o posudku. Jsou-li znalci lékaři nebo chemiky, může si soud v takových případech vyžádati též dobré zdání lékařství fakulty některé tuzemské university. Totéž se má státi, když radní komora vzhledem k důležitosti neb obtížnosti případu uzná za nutné od lékařské fakulty dobré zdání si vyžádati. Okolnosť, že lékaři jako znalci slyšení při hlavním přelíčení odchylují se od posudku, jejž podali v přípravném vyšetřování, neodůvodňuje nutnosť, aby byli ještě jiní lékaři o téže věci slyšeni (roz. ze dne 17. listopadu 1877 č. 10.187, sb. č. 162). Když se vyskytnou vady neb odpory v posudku jednoho z lékařů (nebo chemiků), mohou soudní úřady dle § 126 odst. 1 tr. ř. vyžádati si na místě dobrého zdání lékařské fakulty dobré zdání jednoho nebo více jiných znalců (roz. ze dne 5. září 1887 č. 4598 sb. č. 1092). Dobré zdání lékařské fakulty dalšímu posudku lékařů k hlavnímu přelíčení předvolaných již podrobeno býti nemůže (roz. ze dne 15. října 1875 č. 5093, sb. č. 84 a ze dne 30. září 1892 č. 8169).

V. Zvláštní předpisy o jednotlivých druzích znalců.

1. §§ 127—133 tr. ř. obsahují ustanovení, jichž má soud a soudní lékaři šetřiti při vyšetřování ve příčině usmrcení a tělesných poškození (srv. Ohledání a pytvání mrtvol), jakož i při zjišťování duševní choroby a příčetnosti (§ 134 tr. ř.).

2. Zkoušení písma: Vzejde-li pochybnosť, zdali nějaká listina jest pravá, nebo má-li se vyšetřiti, čí rukou jisté písmo jest psáno, mohou znalci písmo takové porovnati s písmem na listinách beze vší pochybnosti pravých (§ 135 tr. ř.).

3. Při falšování nebo napodobení veřejných úvěrních papírů a minci musí trestní soudce kusy, k nimž se vyšetřování vztahuje, se všemi nástroji a prostředky z trestního činu pocházejícími a jinými předměty s tím souvisejícími zaslati ministerstvu financí k tomu cíli, aby obdržel nález a vyjádření, zdali jsou pravé či nepravé, jakým způsobem falšování bylo provedeno, bylo-li užito nástrojů, jimiž se rozmnožování usnadňuje, a konečně, zdali a kde se takové falšované kusy již vyskytly (§ 136. 1 odst. tr. ř.).

4. Při falšování bankovek neb úvěrních papírů rakousko-uherské banky má se soudce obrátiti přímo k dotčené bance a

5. při falšování peněz kovových k úřadu mincovnímu k tomu určenému.

6. Při falšování cizozemských úvěrních papírů nebo peněz má se soudce obrátiti přímo k ministerstvu práv (§ 136 tr. ř.).

Znalci (v říz. trest. důchodkovém).

Znalci v říz. trestním důchodkovém jsou osoby, kteříž se v trestním řízení důchodkovém k tomu cíli přibírají, aby důchodkovému úřadu vzhledem ku svým zvláštním znalostem uměleckým anebo živnostenským spolehlivou zprávu podali o skutkové povaze určitého přestupku důchodkového.

I. Způsobilosť znalců.

Dobrozdání znalců může se vztahovati toliko na okolnosti spadající v umění, živnosť, zaměstnání neb odborné vzdělání jejich (§ 717 tr. z. důch.). V tomto směru musí býti znalci

1. zkušení a v oboru, o který jde, dobře obeznámení a

2. musí míti vlastnosti nevadných svědků. Byla-li by za znalce ustanovena osoba, která nemá těchto vlastností, může obviněný, uveda zákonné důvody, žádati za ustanovení znalce jiného. Rovněž úřad sám, jestliže zvěděl, že jmenovanému znalci vadí překážka, která by výpověď jeho činila zavržitelnou nebo vadnou, má z úřední moci jmenování jeho odvolati a jiného nevadného znalce ustanoviti (§ 718 tr. z. důch.).

3. Za účelem posouzení předmětů státního monopolu, pak pravosti papírových kolků nebo úředních známek připojených na předmětech spotřeby neb užívání (kolky na hracích kartách, na časopisech, na zboží a pod.) smějí býti za znalce povoláváni toliko úředníci, kteří jsou při některém z těchto správních odvětví zaměstnáni (§ 719 tr. z. důch.).

4. Jelikož kolky zavedené nař. ze dne 28. března 1854 č. 4484 min. fin. vyráběti jest oprávněna jedině dvorní a státní tiskárna, jest tato dle § 771 tr. z. důch. též k tomu povolána, aby o pravosti podezřelých kolkových známek dobré zdání podávala. Mají se tudíž v takovýchto případech veškeré finanční úřady za účelem zkoušení a podání nálezu o pravosti kolkových známek obraceti přímo na dvorní a státní tiskárnu, která má k tomuto zkoušení přibrati též úředníka c. k. okresního finančního úřadu ve Vídni k tomu ustanoveného a ve smyslu §§ 720 až 724 tr. z. důch. svoje dobré zdání podati (§ 719 a výn. min. fin. ze dne 1. prosince 1885 č. 41.809/3073, věst. min. str. 451).

II. Provádění důkazu.

1. Vzetí znalců pod přísahu:

Byli-li znalci již všeobecně pro určitý obor vzati pod přísahu, budiž jim před výslechem svatosť přísahy od nich složené výslovně připomenuta. Znalci ostatní musí přísežně slíbiti, že věc zevrubně chtějí ohledati a, co na věci shledají, pravdivě a úplně udati (§ 720 tr. z. důch.).

2. Místo výslechu:

Není-li v místě, kde se děje vyšetřování, znalců potřebnými znalostmi opatřených, nebo jsou-li proti jich povolání vzhledem k osobnímu jejich poměru k obviněnému závažné námitky, buďtež předměty, jež mají býti ohledány, může-li se tak státi bez nepoměrného nákladu, zaslány na nejbližší místo, kde lze znalce způsobilé nalézti. Nachází-li se obviněný ve vazbě, nemůže žádati, aby na místo, kde předměty k ohledání byly zaslány, byl též dopraven, leč že by útraty s tím spojené přímo zapravil a všem potřebným opatřením se podrobil (§ 721 tr. z. důch.).

3. Vyrozumění obviněného:

Je-li obviněný v místě, kde znalci mají býti slyšeni, nebo oznámil-li úřadu, který znalce vyslýchá, zástupce v místě přítomného, budiž obviněnému, resp. jeho zástupci doba výslechu a jména znalců předběžně sdělena. Byla-li věc, jež má býti znalci posouzena, zaslána za účelem ohledání na iné místo, nebo jestliže vůbec znalci mají býti slyšeni u úřadu, jenž má své sídlo jinde než v místě, kde se nachází úřad vyšetřující, budiž obviněný nebo jeho zástupce v místě onom se nacházející o tomto opatření vyrozuměn (§ 722 tr. z. důch.). Rovněž osoby z přestupku zavázané buďtež k provádění důkazu znalci předvolány, resp. připuštěny; osoby tyto mohou při výslechu znalců též činiti přiměřené poznámky nebo připomenutí.

4. Znalci mají svoji výpověď, pokud dle § 665 tr. z. důch. nenastává odchylka, vždy učiniti ústně; mohou však též výpověď svoji podati písemně, ve kterémžto případě pak budiž od nich podepsána a k protokolu připojena (§ 669 tr. z. důch.).

5. Při ohledání mohou důchodkový úředník a obviněný nebo jeho zástupce znalcům činiti připomínky, které za nutné pokládají (§ 723 tr. z. důch.).

IV. Nález znalcův a jeho průvodní moc.

1. K úplnému důkazu znalci jest zapotřebí souhlasné výpovědi dvou znalců o vlastnostech věci, jež mají býti prokázány. Jestliže by jejich výpovědi se nesrovnávaly, budiž přibrán znalec třetí, a sluší pak pokládati za pravé mínění, k němuž tento třetí znalec přistoupí. Je-li však i tento jiného názoru, mají býti slyšeni znalci jiní. Nalézací úřad má pak, přihlížeje k různým míněním slyšených znalců, k důvodům, jež každý znalec pro svoje mínění uvedl, k zaměstnání znalců a vůbec ke všem okolnostem, posouditi, pokud a do jaké míry lze víry přiložiti souhlasnému nálezu dvou znalců naposled slyšených (§ 724 tr. z. důch.).

2. Při odhadech: Dle týchž zásad řídí se i provedení odhadů. Nesrovnávají-li se výpovědi znalců ohledně výše ceny, budiž vzata za základ cena průměrná (§ 725 tr. z. důch.).

3. O cizozemském původu určité věci tvoří nález znalců sám o osobě důkaz ve třech případech:

a) Je-li to přírodní výrobek nebo surovina z něho pocházející, o nichž znalci prohlásí, že je lze vyráběti nebo nalézti jedině v krajinách s jiným podnebím nebo v určitých krajinách mimo obvod celního území ležících.

b) Jestliže znalci uznají, že k vyrobení dotyčné věci jest zapotřebí umělecké nebo živnostenské způsobilosti podmíněné zvláštními klimatickými nebo místními poměry, jichž v obvodu celního území není.

c) Jestliže znalci prohlásí, že předmět monopolu jest takové povahy, jaké stát nevyrábí ani ve svých skladech neprodává (§ 742 tr. z. důch.).

4. V ostatních případech může nález znalců v příčině vyšetření původu zboží přispěti toliko k utvrzení určitých okolností, k dotvrzení nebo vyvrácení průvodních prostředků nebo k odůvodnění udání, že zboží není původu tuzemského (§ 743 tr. z. důch.).

5. Znalci jsou dále k tomu povoláni, aby svůj nález podávali o jednotlivých vlastnostech zboží, jež příkladem vypočítává (§ 744 tr. z. důch.) a

6. o výrobě a označení zboží § 745 tr. z. důch.

7. O správnosti rukopisu mají se jeden nebo dva znalci, porovnajíce jej s rukopisy uznanými nebo beze vší pochybnosti pravými nebo jiným způsobem o povaze jeho se přesvědčíce, vysloviti (§ 694 tr. z. důch.).

V. Protidůkaz proti nálezu znalců.

Ve všech případech, kde nález znalců buď sám o sobě (§ 742 tr. z. důch.) nebo ve spojení s jinými okolnostmi (§§ 746 a 747 tr. z. důch.) tvoří důkaz o cizozemském původu věci, lze proti tomuto nálezu provésti protidůkaz, že zboží jest původu tuzemského nebo že bylo podrobeno clu při přívozu nebo konečně, jedná-li se o předmět státního monopolu, že byl koupen v prodejovém místě státního důchodu neb od osoby státem k prodeji předmětů státního monopolu zřízených (§ 748 tr. z. důch.).

VI. Odměna znalců.

Lékaři, ranhojiči a porodní báby mají v trestním řízení důchodkovém podati svoje dobrozdání, pokud bydlí v místě svého výslechu, bez nároku na odměnu. Jiní znalci, k nimž sluší počítati též tlumočníky, mohou žádati odměnu za svoji námahu dle předpisů v soudním řízení trestním platných; poplatky znalcům poskytnuté má vésti resp. nahraditi odsouzený (§§ 918, 919, 920, 926 tr. z. důch.).

VII. Zkouška výrobní (Werkprobe) slouží jako pomocný prostředek k objasnění dobrozdání znalci podaného (§ 749 tr. z. důch.). Viz čl. Zkouška výrobní.

Znalci potravin.

I. Pojem.

Znalci potravin jsou osoby theoreticky i prakticky způsobilé a státem povolané k tomu, aby v obchodu potravinami zkoumáním a dobrozdáním svým rozhodovaly o upotřebitelnosti nebo neupotřebitelnosti a dalším osudu těchto potravin a některých poživatin. Aby se vyhovělo potřebě takovýchto odborných a zvláště kvalifikovaných sil, vydán byl zvláštní studijní a zkušební řád »pro znalce potravní« (srv. min. nař. ze dne 13. října 1897 č. 241 ř. z.). »Diplomovaným znalcem potravním« smí se nazývati toliko ten, kdo nabyl zvláštního diplomu vydaného zemským politickým úřadem; tato autorisační listina vydá se, prokáže-li svéprávná a zachovalá osoba:

1. předběžné všeobecné vzdělání (jež se prokáže pravidelně maturitním vysvědčením z gymnasia nebo z reálky § 1 a 2 odst. 1 cit. nař. z r. 1897 č. 241 ř. z.);

2. že s prospěchem odbyla přírodovědecké studium na vysokých školách (t. j. na některé universitě nebo vysoké technické škole — srv. §§ 1 a 3 cit. nař.);

3. že s prospěchem vykonala zvláštní odborná studia (srv. § 1 a §§ 13—16 cit. nař. z r. 1897 č. 241 ř. z.).

Zvláštním pojítkem sprostředkujícím po zákonu přechod ze stadia studií pod č. 2) naznačených ku vzdělání dovršujícímu způsobilost odbornou (č. 3) jest t. zv. zkouška kvalifikační t. j. zvláštní zkouška konaná na některé filosofické fakultě z přírodovědeckého studia na vysokých školách odbytého (§§ 4—8 cit. nař.).

Zkouška kvalifikační, berouc se směrem předepsaným v celku pro veškery zkoušky státní, resp. přísné, skládá se

a) z praktické zkoušky z lučby,

b) z theoretické zkoušky z lučby,

c) z theoreticko-praktické zkoušky z botaniky,

d) z theoreticko-praktické zkoušky z fysiky (srv. §§ 9 a 10 cit. nař.). Zkoušku kvalifikační nahražuje úplně approbace pro úřad učitelský na gymnasium nebo reálku zahrnující v sobě způsobilost k vyučování lučbě a botanice pro všechny třídy, k vyučování fysice pak alespoň pro třídy nižší, a dále tuzemský doktorát filosofický, pokud rigorosa vykonána byla z chemie, botaniky a fysiky (§ 11 cit. nař.): částečně nahražují zkoušku kvalifikační:

aa) způsobilost k učitelskému úřadu pro gymnasium nebo reálku, pokud jen částečně vyhověno požadavkům shora naznačeným,

bb) rigorosa na tuzemské universitě vykonaná z jednotlivých předmětů pro naznačený doktorát filosofie předepsaných,

cc) alespoň s »dostatečným« prospěchem složená státní zkouška na některé vysoké škole technické z odboru chemicko-technického, nebo diplomovou zkouškou provedenou s úspěchem na vysoké škole technické (§ 12 cit. nař.).

II. Zvláštní odborná studia pro potravní chemiky obsahují:

1. alespoň dva semestry studií na některé lékařské fakultě,

2. dva semestry praxe odbývané při některém všeobecném ústavě státním pro zkoumání potravin.

Základem těchto dvou skupin studií může kandidát znalectví potravin připuštěn býti ke zvláštní »diplomové zkoušce« (zkoušce státní — § 13 cit. nař.).

Ad 1. Dotyčný kandidát může býti zapsán jako mimořádný posluchač fakulty lékařské a musí poslouchati tyto přednášky, resp. tato cvičení:

a) analysi potravin a praktická cvičení v chemické analysi potravin a požívatin (po jeden semestr);

b) praktická cvičení v mikroskopii rostlinných potravin a požívatin (po jedno pololetí);

c) nauku o potravinách, přírodopis rostlinných potravin a požívatin, počítaje v to i znalost rostliného zboží (drogů), jakož i nejdůležitějších rostlin jedovatých (po dvě pololetí);

d) toxikologii (po jedno pololetí);

e) soudní chemie a praktická cvičení v soudní analytické chemii (po jeden semestr);

f) praktická cvičení ve fysiologicko-chemické analysi (po jedno pololetí),

g) mikrobiologické zkoumání vody, potravin a požívatin v praktických kursech,

h) zdravotnictví (po jeden semestr) a to:

aa) základy fysiologie výměny látek, zdravotnictví, výživy a stravy,

bb) mikrobiologii se zvláštním zřetelem ku výměně látek mikrobů, ke kvašení a hnití, jakož i se zřetelem k onemocněním nakaženými potravinami a požívatinami,

cc) zdravotnictví půdy a vody,

i) znalost zákonů a organisace úřadů (po jedno pololetí — srv. § 14 cit. nař. z r. 1897 č. 241 ř. z.).

Ad 2. Praxe chemiků potravních konati se má na onom všeobecném ústavu pro zkoumání potravin, který spojen jest s universitou, na níž do-

tyčný kandidát studia svá jako mimořádný posluchač odbyl (srv. blíže §§ 17—19 cit. nař.).

III. Zkouška diplomová. Za účelem dosažení diplomu znalce potravního složiti jest zvláštní zkoušku diplomovou, jejímiž součástkami jsou tyto jednotlivé zkoušky:

1. praktická zkouška z chemického zkoumání potravin;

2. praktická zkouška z mikroskopického a mikrobiologického zkoumání potravin, z poznávání rostlinných potravin;

3. praktická zkouška ze soudní chemické analyse;

4. theoretická zkouška ze znalosti potravin a ze znalosti zákonů;

5. theoretická zkouška ze zdravotnictví (výživa a strava; mikrobiologie se zvláštním zřetelem ke kvašení a hnití; půda a voda srv. §§ 20 až 24 cit. nař. z r. 1897).

IV. Společná ustanovení platná pro zkoušku kvalifikační i pro zkoušku diplomovou týkají se libovolnosti v pořadu částečných zkoušek, komise zkušební, klasifikace a podobných náležitostí každé veřejné zkoušky (§§ 25—29 cit. nař. z r. 1897). O každé diplomové zkoušce, třeba neúspěšné, sepsati se má protokol a předložiti politickému úřadu zemskému; na základě známek svědčících zkoušce s prospěchem odbyté (klasifikace: »způsobilý«, »způsobilý s vyznamenáním«), vydá zemská vláda žadateli diplom znalce potravin, jinak žádost jeho odmítne (§ 33 cit. nař.).

Výsledek každé částečné zkoušky oznámí se ihned veřejně kandidátovi (§ 32 cit. nař.).

V. Taxy.

Za jednu celou zkoušku platí se 35 zl. taxy, z čehož na předsedu přijde 10 zl., na příslušného zkoušejícího pak 5 zl.; při zkoušce kvalifikační připadá z celé taxy 5 zl. fondu universitní kanceláře (§ 31 cit. nař. ze dne 13. října 1897 č. 241 ř. z.).

VI. Znalci potravin jako znalci soudní.

Při jednotlivých soudech bývá zvykem, že za znalce zvolí se přímo onen úředník ústavu ke zkoumání potravin, kterýž podepsal dobrozdání učiněné tímto ústavem. Dle sdělení ministerstva vnitra ze dne 18. listopadu 1898 č. 36938 provázen jest tento způsob mnohými nepřístojnostmi; proto dlužno co nejrozhodněji odporučovati vždy volbu znalců jen z kruhu ústavů zkoumacích. Sdělení toto zní: »Dle služebních předpisů platných pro ústavy zkoumací má totiž písemné nálezy a dobrozdání od ústavu vydávané, dále úřední korrespondence vůbec podepisovati přednosta nebo úředník k jeho zastupování povolaný, a neznačí tedy podpis na vyhotoveních o sobě onoho úředníka, který zkoumání v daném případu předsevzal. Kromě toho rozpadají se práce ústavů dle povahy své ve dvě oddělení, jednak v chemické, jednak v mikroskopické a bakteriologické oddělení, kteráž v ohledu vědeckém vzájemně se liší a částečně i co do personálu pověřeného prováděním prací odloučena jsou od sebe, tak že v mnoha případech jediné jen zkoumání zaměstnává dvě nebo ještě více technických úředníků a i každý úředník co do obou vědeckých oddělení stejně kvalifikován není. Lékařsko zdravotní posouzení přísluší konečně opět zvláštnímu odborníku, zpravidla přednostovi ústavu.

Kdyžtě se takto věci mají, bude — aspoň pravidelně — účelnějším, vyzvou-li soudové ve smyslu § 4 min. nař. ze dne 13. října 1897 č. 240 ř. z. ústav jako takový o vyslání znalce, ale nepovolají určitého úředníka

ústavu, tak aby přednostovi ústavu bylo lze vyslati v každé případnosti příslušného odborníka. K tomu postačí, udá-li se v dopisu dožadovacím kontrolní číslo vyznačené na dotyčném nálezu, pokud se týká, dobrozdání zkoumacího ústavu. V případnostech, kde ještě technického zkoumání dotyčný ústav nepředsevzal, budiž co nejpřesněji udán předmět, ohledně jehož se žádá o dobrozdání znalecké« (srv. věst. min. sprav. ze dne 30. ledna 1899 kus II. roč. XV).

Znamení ruky.

Znamením ruky nazýváme znamení podpis jména zastupující, jímž z pravidla osoby písma neznalé potvrzují, že nějaké prohlášení od nich a v jich jméně s právními účinky bylo učiněno.

I. Právo občanské.

1. Smlouvy: Občanský zákon vytkl všeobecnou zásadu, že ten, kdo neumí nebo pro tělesnou vadu nemůže psáti, má si ku podpisu smlouvy přibrati dva svědky a svoje znamení ruky připojiti, jakož i že jeden ze svědků má jméno jeho připsati (§ 886 o. o. z.) t. j. potvrditi, že dotyčné znamení ruky znamená podpis kontrahentův resp. jej pravoplatně zastupuje. Osoby písma neznalé však musí znamení ruky vlastní rukou učiniti (roz. ze dne 20 února 1868 č. 732 sb. 3001). Potvrzení, že jeden ze svědků připsal jméno osoby písma neznalé, nemusí býti obsaženo přímo v listině samé (roz. ze dne 11. dubna 1865 č. 2892 sb. 2150). K podpisu listin směli býti přibíráni za svědky jen ti, kdož dle všeob. ř. soud. byli svědky nevadnými (dv. d. ze dne 23. července 1789 lit. *a*, č. 1038 sb. z. s.). Není třeba, aby svědkové znali obsah listiny od nich podepsané (pat. ze dne 30. ledna 1785 č. 382 sb. z. s.) ovšem nemá nikdo listinu jako svědek podepsati, jestliže mu kontrahent nesdělil, že dotyčná listina odpovídá vůli jeho (dv. d. ze dne 14. června 1784 č. 309 sb. z. s. a ze dne 11. září 1784 č. 335 sb. z. s.) (§ 886 o. o. z.). Podpis jména písmem židovským nebo hebrejským sluší pokládati dle dv. d. ze dne 22. října 1814 č. 1106 sb. z. s. ze dne 20. prosince 1842 č. 663 sb. z. s. a ze dne 19. února 1846 č. 938 sb. z. s. toliko za znamení ruky, a jest tudíž spisy takto podepsané posuzovati dle předpisů platných pro listiny znamením ruky opatřené.

2. Písemná poslední pořízení:
Zůstavitel, který neumí psáti, musí za šetření předepsaných formálností u přítomnosti všech tří svědků vlastní rukou na místě podpisů připojiti znamení ruky (§ 580 o. o. z.). Umí-li zůstavitel psáti, nestačí pouhé znamení ruky (roz. ze dne 3. ledna 1877 č. 7986, sb. 6337), leč, že by pro nemoc nemohl psáti (roz. ze dne 22. dubna 1858 č. 2152, sb. 549). Znamení ruky svědkem posledního pořízení připojené nestačí (roz. ze dne 16. ledna 1861 č. 10660, sb. 1261, ze dne 6. září 1860 č. 10266, sb. 1188) (§ 579 o. o. z.).

3. Právo směnečné:
Směnečná prohlášení opatřená místo podpisu jména pouze křížky nebo jinakými znameními mají jen tenkráte směneční platnosť, byla-li tato znamení soudně nebo notářem ověřena (čl. 94 sm. ř.). Naskytá se tu otázka, zdali i pro směneční právo platí předpisy § 886 o. o. z. Je-li tomu tak, smí směnku opatřiti znamením ruky toliko osoby neznalé písma. Dřívější rakouské směneční zákony neobsahovaly pro tento případ žádného zvlášt-

ního ustanovení a platily tudíž i v tomto směru předpisy obecnoprávní. Dle pruského návrhu směn. řádu měly býti podpisy směnek znamením ruky úplně vyloučeny; na lipské konferenci zvítězil však názor, že dle všeobecné zásady mají míti směneční způsobilosť i osoby, které neumějí psáti. Ačkoli sluší uznati, že v první řadě by se mělo připustiti připojení znamení ruky soudně nebo notářem ověřeného na směnce toliko u osob, které neumějí nebo pro tělesnou vadu nemohou psáti a z pravidla též o podstatě a povaze směnky nemívají jasného názoru, nelze přece přehlížeti, že ve čl. 94 sm. ř. není vůbec žádného obmezení a že předpis čl. 94 tudíž vztahuje se netoliko na osoby písma neznalé, nýbrž má smysl všeobecný a může dle něho vůbec každý svoje znamení ruky na směnce připojiti. Pochybno však jest, zdali ku platnosti směnky stačí znamení ruky trasanta dle čl. 94 ověřené; čl. 7 sm. ř. totiž ustanovuje, že směnka, která nemá všech náležitostí uvedených ve čl. 4, jest neplatna; poněvadž pak ale čl. 4 č. 5 žádá se podpis vydatelův, nastává ovšem otázka, zdali směnku, na níž není podpis, nýbrž toliko znamení ruky trasanta, byť i dle čl. 94 ověřené, lze pokládati za platnou. Uváží-li se však, že dle čl. 94 sm. ř. znamení ruky soudně nebo notářem ověřené má rovněž úplnou platnosť směneční a článek tento zcela všeobecně mluví o »směnečních prohlášeních« nerozeznávaje, zdali se jedná o směnečný závazek akceptantův, vydatelův nebo jiných osob ze směnky zavázaných, nesluší zajisté pochybovati, že znamení ruky vydatele dle čl. 94 ověřené ku platnosti směnky stačí. Tomuto názoru svědčí i ta okolnosť, že smysl čl. 94 jest vlastně ten, že soudně nebo notářem ověřené znamení ruky se rovná skutečnému podpisu (Blaschke, str. 108).

4. Při podpisu notářského spisu musí strany nebo svědkové, kteří neumějí psáti, připojiti svoje znamení ruky a musí jméno strany jeden svědek nebo druhý notář nebo jméno svědka písma neznalého druhý svědek připsati. Nemůže-li strana učiniti ani znamení ruky, budiž překážka tomu vadící výslovně uvedena a svědky spisu zvlášť potvrzena (§ 68 ad lit. *g* not. ř.).

II. Řízení soudní civilní.

Dle § 294 c. ř. s., poskytují soukromé listiny vydateli podepsané nebo jich znamením ruky soudně nebo notářem ověřeným opatřené, plný důkaz o tom, že prohlášení v listině obsažená pocházejí od vydatele. Na základě soukromé listiny, na níž pouze znamení ruky vydatele, byť i řádně ověřené, se nachází, nemůže však býti zavedeno řízení mandátní, jelikož dle § 548 č. 2 c. ř. s. na soukromých listinách hodících se k řízení mandátnímu podpisy vydatelův tuzemským soudem nebo notářem musí býti ověřeny, kdežto o znamení ruky vůbec § 548 c. ř. s., jednající o podmínkách řízení mandátního, se nezmiňuje. Rovněž bude rozhodovati o vydání platebního rozkazu na základě směnky opatřené toliko ověřeným znamením ruky (čl. 94 sm. ř.) volné uvážení soudcovo dle § 296 a 272 o. ř. s., poněvadž dle § 557 c. ř. s. platební rozkaz směnečný lze vydati — mimo jiné podmínky — toliko na zakladě směnky, o jejíž pravosti není žádné pochybnosti, a bude tudíž na soudci uvážiti, pokud znamením ruky jest pravosť směnky zaručena.

Konečně ustanovuje v příčině podpisu protokolů § 213 c. ř. s., že nemůže-li strana protokol vůbec podepsati nebo toliko znamením ruky, má zapisovatel její jméno na protokol připojiti.

III. Řízení trestní.

V trestním řízení mohou rovněž protokoly od osob psaní neznalých býti podepsány pouze znamením ruky. Každý protokol budiž vyslechnuté osobě přečten nebo na požádání ku přečtení předložen a o tom, že se tak stalo, jakož i že protokol byl schválen budiž v protokole poznámka učiněna. Protokol pak má býti od vyslechnutých osob podpisem nebo znamením ruky na každém archu podepsán (§ 105 tr. ř.). Bylo-li na protokol napsáno toliko znamení ruky, budiž jméno vyslechnutého od zapisovatele připojeno (§ 17 vyk. nař. k tr. ř.).

IV. Právo trestní důchodkové.

Každý, kdo byl u trestního úřadu důchodkového vyslechnut, má protokol o svém výslechu, a sice na každém archu, vlastnoručně podepsati nebo, neumí-li psáti svým znamením ruky potvrditi (§ 670 tr. z. důch.). K prostému doznání jest zapotřebí, aby se stalo písemně a bylo tím, kdo se přiznal, podepsáno nebo, neumí-li psáti, znamením ruky u přítomnosti dvou nestranných svědků potvrzeno (§ 686 odst. 2 tr. z. důch.). Svědecké protokoly buďtež od svědků podepsány nebo, neumějí-li tito psáti, znamením ruky opatřeny (§ 712 tr. z. důch.).

V. Právo poplatkové.

Potvrzení znamení ruky tím, kdo jméno dotyčné osoby připojil, pokládá se za podstatné části listiny nebo spisu, které nemusí býti zvlášť kolkovány (§ 34 odst. *d* popl. z.).

Znělka přísežní obsahuje slovné znění přísahy, jež má se před soudem skládati. U přísah stran ve starém řízení soudním se vyskytujících skládala se z průvodní věty spojené s úvodními a konečnými slovy zákonem stanovenými. Přísežní znělku pro přísahy všeho druhu bez ohledu na náboženské vyznání toho, kdo přísahu skládati má, vytkl zákon ze dne 3. května 1868 č. 33 ř. z. (pro mohamedány dv. dek. ze dne 26. srpna 1826 č, 2217). Přísahy stran starého řízení soudního počínaly dle zmíněného zákona vždy slovy: »Přísahám Bohu Všemohoucímu a Vševědoucímu přísahu čistou, že . . . . . (nyní následují slova přísahy)« a končily slovy »k tomu mi dopomáhej Bůh!« Kontext přísežní věty měl soudce dle § 208 všeob. s. ř. přesně stanoviti, aniž by v přísahu pojímal okolnosti k věci patrně nenáležející. Přísežní znělku bylo k žádosti za nastoupení přísahy připojiti v opise (dle praxe mnohých soudů ve dvou opisech, z nichž jeden obdržel odpůrce). Při roku stanoveném ku složení přísahy předčítal soudce, šetře předepsaných obřadností, přísežní znělku a přísahající ji po něm odříkal.

Ohledně přísahy němého ustanovuje dv. d. ze dne 28. září 1842 č. 644 sb. z. s., že přísežní znělka má býti od němého, nebo bylo-li by mu to obtížno, od třetí osoby napsána a jemu (za šetření obřadností) u přítomnosti dvou svědků, jimž jsou jeho posuňky známy, přečtena, při každé jednotlivé větě pak má býti němý vyzván, aby dal znamení, že ji potvrzuje, načež celá přísežní znělka od něho má býti podepsána s dodatkem, že napsanou přísežní znělku jako pravdivou přísahu stvrzuje, k čemuž mu pomáhej Bůh.

O přísaze hluchoněmých ustanovuje výn. min. sprav. ze dne 23. září 1850 č. 12.926: Je-li svědek hluchoněmý čtení a psaní znalý, budiž mu přísežní znělka dána, aby si ji přečetl, a když mu bylo dáno poučení o křivé přísaze, od něho podepsána. Možno-li se s ním doroz-

uměti skrze přísežného tlumočníka znameními, budiž mu sdělena v této řeči přísežná znělka a poučení o křivé přísaze a právě tak buď od něho přísaha vykonána. Není-li žádný z těchto způsobů možný, budiž od přísahy jeho upuštěno.

Slovné znění přísežné znělky pro svědky v civilním a trestním řízení jest: »Přísahám Bohu Všemohoucímu a Vševědoucímu přísahu čistou, že o všem, nač od soudu budu tázán (jsem byl tázán), pouhou a úplnou pravdu vypovím (jsem vypověděl); k tomu mi dopomáhej Bůh!« a pro znalce v řízení civilním a trestním: »Přísahám Bohu Všemohoucímu a Vševědoucímu přísahu čistou, že nález a své dobré zdání podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a podle pravidel vědy (umění, řemesla) podám; k tomu mi dopomáhej Bůh!«

Mohamedánu budiž především dáno předepsané napomenutí, načež mu má soudce předříkávati okolnosti, které má přísahou stvrditi, a když je byl přísahající hlasitě a srozumitelně opakoval, otáže se »Přísaháš k Bohu?« načež přísahající odpoví »Jemin ederim;« (přísahám) a připojí jednu z následujících formulek neb i všechny tři zároveň: »Billahi Taala« (k Bohu Nejvyššímu) neb »Wallahi« (k Bohu) neb »Bismillahi« (ve jménu Božím). Podle těchže předpisů buďtež i svědci mohamedánské víry do přísahy vzati. Když byli opakovali všeobecné ujištění, že pouhou pravdu vypoví, čte se jim otázka: »Přísaháš k Bohu?«, načež tito mají odpověděti týmž způsobem jako u přísahy stran. Všechny ostatní předpisy o formě přísahy, zejména též dv. d. ze dne 1. října 1846 č. 987 sb. z. s. o přísaze židů, byly zákonem ze dne 3. května 1868 č. 33 ř. z. zrušeny.

Zákon ze dne 3. května 1868 č. 33 ř. z. byl čl. XL. uv. zák. ku platnému civ. s. ř. v platnosti zachován. Civilní soudní řád sice nepřejal rozhodovací přísahy stran ze starého řádu soudního, stanoviv na místě ní jako krajní prostředek průvodní přísežný výslech stran (§§ 371 a násl. c. ř. s.), avšak přece vyskytá se i v platném soudním řádě v jistém případě možnost učiniti závislým výsledek sporu od vykonání určité přísahy, totiž při smíru. Dle § 205 c. ř. s. může v soudním smíru uznání právního poměru nebo převzetí závazku k některému plnění, snášení neb opomenutí býti učiněno závislým na vykonání smluvené přísahy. Přísaha, jejíž text může býti ihned umluven, smí míti za předmět toliko sporné skutkové okolnosti. V tomto případě pak rovněž se bude smluvená přísaha skládati ze slov úvodních a konečných zákonem předepsaných, mezi něž se vloží vylíčení okolností, jež přísahou mají býti dokázány. Jakýsi zbytek přísahy stran lze spatřovati nyní při přísežním výslechu stran v tom, když soud — nikoli tedy odpůrce — nařizuje přísežný výslech, rovněž určí znění, ve kterém přísežná výpověď v jednotlivých okolnostech státi se má (§ 377 odst. 2 c. ř. s.). Avšak formálně má strana vykonati i tu přísahu svědka dle zák. ze dne 3. května 1868 č. 33 ř. z. před přísežným stvrzováním rozhodných okolností a nelze tu užíti formule přísahy strany podle dříve platného práva předepsané u přísah stran (srv. Ott, Soustavný úvod ve studium nového soudního řádu, díl II. str. 202).

Zneuctění.

I. Ve smyslu povšechném rozumí se zneuctěním odnětí občanské cti vůbec, ať již bezprávným činem jiného (urážka atd.), či nálezem trestního soudu. V tomto širším smyslu se však výrazu zneuctění v naší právnické mluvě neužívá; ovšem mluví se o jistých zneucťujících činech.

a trestech. Zneucťujícími nebo ne čestnými činy rozumí se takové skutky, jež svědčí o opovržlivých vlastnostech neb o opovržlivém smýšlení jednajícího (arg. § 491 tr. z.). Tato kvalifikace skutku jest potud právně významna, že náleží ke skutkové povaze urážky na cti dle § 488 tr. z. (»neodůvodněné obviňování z nečestného nebo nemravného skutku«). Dále jest při urážce na cti záležející ve veřejném hanění (§ 491 tr. z.) v tom směru důkaz pravdy připuštěn, že pachatel může prokázati zneucťující skutky uraženého. Podobná ustanovení obsahuje i osnova nov. tr. zákona (§§ 204 a 205 náv. výb.). K trestům přihlíží se v tomto směru jen potud, pokud byly vysloveny v rozsudku trestního soudu a lze vůbec jen ony tresty pokládati za zneucťující, s nimiž jest spojena ztráta čestných práv na dobu delší, než po jakou trvá trest (zák. ze dne 15. listopadu 1867 č. 131 ř. z.).

Dle osnovy nového tr. zákona jsou dva druhy trestu bezpodmínečně zneucťujícími: trest smrti a káznice (§ 37 náv. výb.), trest vězení jen tehdy, když bylo zároveň uznáno na újmu v právech občanských (§ 38 tamtéž); kde zákon ponechává volbu mezi káznicí a státním vězením, budiž uznáno na káznici, když trestný čin měl původ v nepočestném smýšlení pachatelově (§ 15 tamtéž).

II. Ve zvláštním užším smyslu rozumí se zneuctěním odnětí ženské pohlavní cti mimomanželským souložením. Zneuctění v tomto užším smyslu jest samo o sobě právně nerozhodno a nabývá významu teprve tím, že k němu přistoupí okolnosti jiné, totiž:

1. Když někdo osobu nějakou, připověděv jí manželství ale přípovědi nevyplniv, svede a zneuctí, dopouští se tím přestupku, který se tresce tuhým vězením od jednoho do tří měsíců (§ 506 tr. z.). Kromě toho zůstavuje se zneuctěné osobě právo na náhradu. Ke skutkové povaze tohoto přestupku se žádá tudíž, aby žena byla svedena k mimomanželskému souložení pod přípovědí manželství, aby souložení bylo vykonáno a aby přípověď manželství nebyla splněna, leč že by splnění jejímu zabráněno bylo okolnostmi, na něž svůdce nemá vlivu a o nichž též dříve nevěděl. Bylo-li tudíž manželství dodatečně, ovšem před vynesením rozsudku, uzavřeno, pomíjí trestnosť (srv. roz. kas. dv. s. ze dne 18. dubna 1893 č. 4338, časop. »Jur. Bl.«, r. 1894, č. 13). Právo na náhradu dle § 506 tr. z. není samostatným nárokem na odškodněnou trestním zákonem stanoveným (rozh. kas. dv. s. ze dne 4. června 1891 č. 6674, »Manzova« sb., roz. č. 1457), nýbrž trestní zákon má tu na mysli příslušná ustanovení ob. zák. obč. Dle ob. obč. z. (§ 1328) nemá však svedená jiného nároku než na zaplacení útrat slehnutí a šestinedělí. Zejména přísluší svedené zvláštní nárok na náhradu z toho důvodu, že pozbyla cti nebo že jí souložením bylo stíženo pro budoucnosť uzavření vhodného sňatku (roz. nejv. s. ze dne 13. května 1857 č. 4499, kn. jud. č. 32). Svedená může tedy dle těchto zajisté nejvýš nepříznivých ustanovení našeho občanského práva žádati toliko náhradu »skutečné škody«, kterouž utrpěla tím, že bez jejího zavinění svůdce přípověď manželství nesplnil (§ 46 o. o. z.).

2. Osoba domácí, která zneuctí nezletilou dceru nebo k domácnosti náležející nezletilou příbuznou hospodáře nebo hospodyně, dopouští se přestupku, za kterýž má býti potrestána, podle rozdílnosti svazku, ve kterém s rodinou jest, tuhým vězením od jednoho do tří měsíců. Roz. kas. dv. s. ze dne 23. července 1875, č. 6334, Manzovy sb. č. 74 činí rozdíl mezi

»domácími společníky« (Hausgenossen) a »domácími lidmi« (Hausleute). Poslednější výraz, jehož se užívá na příklad v § 83 tr. z., jest širší a zahrnuje všechny, kdož, byť i jen přechodně, nacházejí se pod ochranou domácího práva, kdežto užším pojmem domácích společníků rozumí se toliko ony osoby, jež jsouce v určitém poměru k rodině nepobývají v domě jenom přechodně. Tento přestupek tresce se toliko k soukromé obžalobě rodičů, příbuzných nebo poručenstva (§ 505 tr. z.).

Dle osnovy tr. zák. (§ 208 vl. předl., § 200 náv. výb.) jest svedení děvčete pohlavně neporušeného k souložení již samo o sobě přečinem, jestliže svedená nedokonala ještě 16. roku svého života. Přečin tento tresce se vězením až do jednoho roku, stihá se však toliko k soukromé obžalobě. Dále se tresce dle § 456 náv. výb. (vládní předloha podobného ustanovení neobsahovala) svedení osoby ženské pohlavně neporušené pod nesplněnou přípovědí manželství k její soukromé obžalobě jako přestupek vazbou nebo pokutou až do 300 zl.

Zneužití moci úřední viz Moc úřední.

Znovu zřízení listin.

Stává-li se listina soukromá chatrnou neb nečitelnou, mohlo by se snadno státi, že by strana časem pozbyti mohla důležitého začasté důkazu listinného a tím škodu trpěla.

Civilní řád soudní (podobně jako již Josefinský soudní řád) poskytuje však straně, které újma hrozí možným zánikem listiny soukromé, ochranu tím způsobem, že dovoluje jí žádati na vydateli listiny, by byla listina soudně znovu zřízena (obnovena), ovšem na náklad navrhovatelův.

Mluvíme tu o znovu zřízení neb obnovení (exemplifikaci) listin soukromých. Na listiny veřejné se instituce tato nevztahuje.

Podmínkou exemplifikace listin jest tudíž okolnosť, že listina soukromá stává se nečitelnou nebo chatrnou a že tudíž hrozí straně nebezpečí, že by jí budoucně mohl ujiti důkaz listinný. Za exemplifikaci může pak žádati:

1. majitel listiny soukromé (ne tedy jen vlastník listiny);

2. každý účastník.

Žádati pak lze exmplifikaci pouze na vydateli listiny dotyčné. Petit návrhu jest, by byla listina nákladem navrhovatelovým soudně znovu zřízena (obnovena). Soud k tomu účelu nařídí rok, k němuž předvolá všechny osoby, proti nimž dle stavu věci listina sloužiti má za důkaz. Zdráhá-li se při roku vydatel listiny tuto obnoviti, nutno ovšem proti němu zakročiti žalobou (§ 317 c. ř. s.).

Zostření trestu viz Tresty.

Zpětnost činu trestného viz Recidiva.

Zpěváci národní viz Podniky hudební.

Zpronevěření.

I. Pojem.

Zpronevěření se dopouští ten, kdo věc, jež mu byla svěřena, zadrží nebo si přivlastní. Předmětem zpronevěření mohou býti toliko věci hmotné (roz. ze dne 16. června 1876 č. 2788).

II. Znaky zpronevěření.

1. Cizí věc musí třetí osobě býti svěřena. Svěřena jest věc, jež smlouvou nebo jinakým právním poměrem smlouvě podobným třetí osobě byla odevzdána se závazkem, později ji opět vydati. Předpokládá se tudíž,

že skutečná moc nad věcí někomu byla udělena v důvěře, že jí ve smyslu zmocnitele bude používati. Není však zapotřebí, aby věc hmotně třetí osobě byla odevzdána, stačí i odevzdání prostředečné (roz. ze dne 26. září 1884 č. 5096, sb. č. 663). Při tom se nevyžaduje, aby věc svěřená byla individuelně určena a aby tudíž tatáž věc (in specie) se měla vrátiti. I věci zastupitelné (na př. peníze, papíry majiteli svědčící) mohou býti předmětem zpronevěry. Příjemce jest v tomto případě jedině oprávněn svěřené věci zastupitelné vyměniti, čímž vstupují na místě věcí vyměněných jiné věci téhož druhu (dle zásady pretium succedit in locum rei) a přecházejí pak věci tyto též na oprávněného. Použíti zastupitelných věcí bez nahrazení jich věcmi jinými schovatel po právu nesmí (roz. ze dne 4. března 1881 č. 14.379; ze dne 18. ledna 1886 č. 9025 a ze dne 25. ledna 1887 č. 14.635).

Tím, že předmětem zpronevěření jest věc svěřená, liší se zpronevěření od krádeže, neboť při zpronevěře se předpokládá, že věc přešla v držbu pachatele. Dle toho sluší též v konkrétním případě rozhodnouti, zdali se jedná o krádež či zpronevěření; o věci svěřené pak lze mluviti jen tenkráte, když byla odevzdána v držbu osoby třetí, tak že tato může si ji přivlastniti, aniž by ji musela teprve z cizí držby odejmouti. Při tom nestačí všeobecná důvěra držitelova, zejména nikoli důvěra, kteráž nutně se věnuje každému sluhovi nebo živnostenskému pomocníku při vstupu jeho v poměr služební, v tom záležející, že se osobě takové důvěřuje, že nezneužije volné příležitosti věcí služebního pána se zmocniti. Přivlastní-li si někdo ze služebnictva takové věci, není to zpronevěření, nýbrž krádež; neboť možností volného přístupu, jíž ohledně osob ve společné domácnosti žijících vyhnouti se nelze, nezakládá se poměr svěření k pojmu zpronevěry dle zákona potřebný, nýbrž jedině tím, že věc ve schování pachatele byla odevzdána (Herbst, Öst. Strafrecht str. 371).

2. Ku zpronevěření se vyžaduje z a d r ž e n í nebo p ř i v l a s t n ě n í si věci. »Zadržením věci« vyrozumívá se takové chování pachatele, z něhož jeho rozhodnutí, věci oprávněnému nevydati a trvale mu ji odníti, nutně na jevo vychází (roz. ze dne 7. dubna 1879 č. 437, ze dne 16. listopadu 1880 č. 8752, ze dne 10. srpna 1883 č. 5668, ze dne 27. prosince 1886 č. 11.992). Přivlastnění si věci pak znamená osobování si vlastnického práva k ní. Oba tyto pojmy se však nikterak nevylučují; naopak spočívá spíše podstata zpronevěření v zadržení, jehož jedním způsobem jest přivlastnění si věci. Kdo věc si bezprávně přivlastní, dopouští se podvodu, jestliže hlavní moment trestného skutku spočívá ve lstivém předstírání, na př. když loterní sběratel oprávněné osobě lstivě zamlčí výhru, jež připadla na riskonto v jeho uschování se nacházející, k tomu cíli, aby si vyzvednutou výhru bezprávně mohl přivlastniti (roz. ze dne 23. října 1882 č. 8578, sb. č. 489).

3. Úmysl někoho poškoditi nenáleží ke skutkové povaze zpronevěry (roz. ze dne 21. září 1876 č. 9283, ze dne 7. března 1881 č. 8 a j.). Rovněž není zapotřebí, aby zpronevěra spáchána byla pro vlastní užitek, jak tomu jest u krádeže (roz. ze dne 26. ledna 1889 č. 13.147, sb č. 1239 a j.), nýbrž stačí prostě úmysl věc sobě svěřenou bezprávně zadržeti nebo si přivlastniti (roz. ze dne 23. června 1876 č. 3005, ze dne 29. listopadu 1879 č. 626, ze dne 30. prosince 1881 č. 12.054, sb. č. 402, ze dne 19. srpna 1882 č. 4398).

III. Zločin zpronevěření.

Zpronevěření stává se zločinem buď vzhledem k povaze skutku (§ 181 tr. z.) nebo vzhledem k vyššímu obnosu (§ 183 tr. z.) a sice v prvém případě, když někdo věc nějakou, kteráž mu za příčinou jeho veřejného (státního neb obecního) úřadu nebo zvláštního příkazu vrchnostenského neb obecného byla svěřena, a kteráž činí více než 5 zl., za sebou zadrží nebo sobě přivlastní, v případě druhém pak, když někdo vůbec zadrží nebo přivlastní si svěřenou sobě věc, která činí více než 50 zl. Zločin zpronevěry dle § 181 tr. z. (zpronevěra v úřadě) tresce se těžkým žalářem od jednoho do pěti let; převyšuje-li však 100 zl., od pěti až do desíti a dvaceti let. Zločin zpronevěření dle § 183 tr. z. budiž potrestán žalářem od šesti měsíců do jednoho roku; převyšuje-li však věc zpronevěřená obnos 300 zl., potrestán budiž těžkým žalářem od jednoho do pěti let, a jsou-li okolnosti zvláště přitěžující, mezi pěti a deseti lety.

IV. Přestupek zpronevěření.

1. Zpronevěření v úřadě do 5 zl. a všecky ostatní zpronevěry do 50 zl. trestají se jako přestupky, dle vojenského tr. zákona jako přečiny (§ 736 voj. tr. z.).

2. Zpronevěry mezi manžely, rodiči, dětmi nebo sourozenci stihají se toliko k žádosti hlavy rodiny; výhoda tato trvá však jen potud, pokud zmíněné osoby žijí ve společné domácnosti. Trest v obou případech jest vězení od jednoho týdne až do šesti měsíců, jež po případě může býti zostřeno.

V. Zánik trestnosti. Zpronevěra se stává beztrestnou, když pachatel — nikoli však osoba třetí za něho — nahradí z účinné lítosti, byť i k naléhání poškozeného, veškerou škodu, skutkem jeho způsobenou, prve než soud nebo jiná vrchnosť zví o jeho provinění (§ 187 tr. z.).

VI. Podílnictví ve zpronevěře. Srv. čl. Účastenství a podílnictví a Spoluvina.

Zprotivení se orgánům moci státní.

I. Pojem.

Zprotivení se vrchnosti protivou k pouhé neposlušnosti vrchnostenských nařízení jest v širším smyslu, t. j. dle terminologie našeho tr. z. činem trestním. O tom, které osoby sluší pokládati za vrchnost, viz čl. Pozdvižení a vzbouření. Vrchnostenské osoby jsou však jen tehdá předmětem trestného zprotivení se proti nim namířeného, jsou-li u výkonu vrchnostenského rozkazu neb u výkonu svého úřadu neb služby. Pro posouzení otázky, je-li tomu tak, stačí, že dotyčná osoba oprávněna jest předsevzíti určitý čin in abstracto a nerozhodnuto jest, jsou-li zde (in concreto) též materielní náležitosti ku předsevzetí dotyčného jednání. Zprotivení se osobám vrchnostenským může se jeviti v různých stupních.

II. Jednotlivé způsoby.

Náleží sem:

1. Přestupek mísení se do výkonu služeb veřejných (§ 314 tr. z., § 571 voj. tr. z.). Přestupku tohoto dopouští se, kdo neurážeje osobu vrchnostenskou, jinak se mísí v úkon úřadní, by zabránil osobě vrchnostenské v počatém (roz. kas. s. z 19. dubna 1888 č. sb. 1144) výkonu jejího úřadu nebo služby nebo ve výkonu vrchnostenského rozkazu. Přestupek tresce se vězením od jednoho dne do jednoho měsíce.

2. Přestupek slovné neb skutkové urážky vrchnostenské osoby (§§ 312, 313 tr. z. §§ 569, 570 voj. tr. z) (viz čl. Urážka osob úředních).

3. Přečin shluknutí (§§ 279, 280 tr. z. §§ 531, 532 voj. tr. z.) (viz čl. Shluknutí).

4. Zločin veřejného násilí násilným ruky vztažením nebo nebezpečným vyhrožováním osobám vrchnostenským ve věcech úředních (§§ 81, 82 tr. z. §§ 358, 359 voj. tr. z.). Tohoto zločinu dopouští se, kdo sám (neb též více osob, avšak beze srocení) zprotiví se osobě vrchnostenské u výkonu veřejného rozkazu neb u výkonu jejího úřadu neb služby v úmyslu, by zmařil tento výkon nebezpečným vyhrožováním (vyhrožuje zlem namířeným proti životu nebo zdraví ohroženého a jest se s pravděpodobnosti obávati, že zlo ihned vykoná) (roz. kas. s. z 24. září 1892 č. sb. 1560), neb skutečným násilným ruky vztažením (k čemuž dostačí každý odpor s užitím síly tělesné, jenž vystupuje proti činnosti vrchnosti, která pak má alternativu: buď odpor s vynaložením síly fysické zlomiti aneb od úředního úkonu upustiti), neb kdo některý z nich těchto činů předsevezme, by vynutil úkon úřední neb služební. Zločin tento tresce se žalářem od 6 měsíců do jednoho roku; stal-li se však odpor zbraněmi (nikoliv v technickém smyslu, nýbrž vzhledem k ostatním předmětům, na př. vidlemi), jež jsou určeny k útoku neb hájení se aneb jichž lze aspoň k tomu upotřebiti (roz. kas. s. z 13. června 1884 č. sb. 647), aneb bylo-li při odporu způsobeno tělesné poškození (roz. kas. s. z 22. června 1882 č. sb. 643) neb zranění aneb stal-li se odpor, by byl úkon úřední neb služební vynucen, jest trestem těžký žalář od jednoho roku do pěti let.

5. Zločin pozdvižení (§§ 68, 72 tr. z. §§ 344—348 voj. tr. z.).

6. Zločin vzbouření (§§ 73, 75 tr. z. a §§ 349 až 352 voj. tr. z.) (viz čl. Pozdvižení a vzbouření).

III. Vojenský trestní zákonník zná kromě toho ještě zvláštní vojenský zločin a v méně těžkých případech vojenský přečin odboj a neslušného chování se proti vojenským oddílům (§§ 172—181 voj. tr. z.).

Způsobilosť dědická viz Právo dědické a způsobilosť dědická.

Způsobilosť ke sporu.

I. Pojem.

Způsobilost ke sporu je způsobilosť osoby samostatně před soudem jednati (§ 1 c. ř. s.). Způsobilosť procesní jest tudíž způsobilosť k právním činům ve sporu. Něco jiného jest pak způsobilosť býti stranou spornou (Parteifähigkeit), čili t. zv. procesuální způsobilosť ku právům. Kdežto tedy na př. osoba právnická jest způsobilou býti stranou ve sporu, t. j. může býti žalována neb sama žalovati, postrádá vždy způsobilosti ke sporu, neb již dle povahy věci co strana jednati nemůže a proto musí býti zastupována osobami fysickými, jež jednají co její zástupcové.

Způsobilosť ke sporu přísluší všem osobám fysickým potud, pokud mohou v platné závazky vcházeti, čili jinak, pokud jsou způsobilými ku právním činům. Zda-li pak je tu tato způsobilosť, dále nutnosť zastoupení stran způsobilosti té postrádajících, jakož i potřeba zvláštního zmocnění k vedení sporu neb snad jen k jednotlivým úkonům procesním, posouditi sluší dle platných zákonů, leč by c. ř. s. něco jiného stanovil (§ 1 c. ř. s.).

Z řečeného plyne, že se nedostává způsobilosti ke sporu:

1. nezletilcům a opatrovancům. Tito zastupováni jsou ve sporu svými zákonnými zástupci (otec, poručník, opatrovník). Výjimečně jsou pak nezletilci způsobilými vede-li se spor o věci, mohou dle §§ 151, 246 a 247 o. z. o. volně nakládati (§ 2 c. ř. s.). Dále ve sporu manželském mohou nezletilci a osoby pod opatrovníkem jsoucí samy jednati, pokud jde o otázky čistě manželskoprávní; ovšem však buďte ke sporu přibráni jich rodiče, poručníci neb opatrovníci (§ 5 dv. d. ze dne 23. srpna 1819 č. 1595 sb. z. s. a § 4 nař. ministra práv ze dne 9. prosince 1897 č. 283 ř. z.).

2. osobám právnickým a útvarům jim podobným na př. zejmena obchodním společnostem). Je ve sporu zastupují jich statutární neb zákonní zástupcové (viz čl. IV. č. 2 uv. z. k c. ř. s.).

Zákonní zástupci stran postrádajících způsobilosti ke sporu, prokažte své právo k zastupování, pokud se týče ještě další zvláštní zmocnění k vedení sporu snad potřebné, pokud obé soudu vůbec známým není, listinou při prvním procesním úkonu, který před soudem předebéřou. Jde-li o zvláštní zmocnění pouze k určitému úkonu procesnímu potřebné, budiž rovněž listinou prokázáno, když dojde k úkonu procesnímu (§ 4 c. ř. s.). Podotknouti sluší, že předpisy c. ř. s. dané o stranách vztahují se též k jich zákonným zástupcům, pokud c. ř. s. nic jiného nestanoví (§ 5 c. ř. s.).

Pokud se týče cizinců, tedy cizinec, jenž dle práva vlasti své postrádá způsobilosti ke sporu, pokládá se v Rakousku za způsobilého, pokud jen dle rakouských zákonů požívá způsobilosti této (§ 3. c. ř. s.)

II. Účinky nezpůsobilosti ke sporu.

K nedostatku procesní způsobilosti, zákonného zastoupení, jakož i zvláštního zmocnění k vedení sporu snad potřebného, přihlíženo buď z úřední povinnosti v každém stadiu sporu. Sluší pak rozeznávati:

1. Lze-li nedostatek takový odstraniti, udělí soud příkazy k tomu potřebné a určí z úřední moci lhůtu přiměřenou k jich splnění a výrok o právních následcích nedostatku odloží se až do bezvýsledného projití dané lhůty. Je-li však s prodlením spojeno nebezpečí pro stranu k rozepři nezpůsobilou, tedy strana tato neb osoba, která za ni, jako zástupce vystupuje, připustí se ještě před vypršením lhůty ku provedení nutných úkonů s výhradou, že bude nedostatek odstraněn. Soudním příkazům shora zmíněným nelze odporovati samostatným prostředkem opravným a lhůtu danou k odstranění nedostatku lze jen tehdá prodloužiti, když nebylo lze odstraniti nedostatek pro okolnosti, na jichž odstranění strana neb její zástupce nemůže míti vlivu (§ 6 c. ř. s.).

2. Nelze-li nedostatek způsobilosti ke sporu, zákonného zastoupení neb specielního zmocnění k vedení sporu odstraniti, neb vypršela-li marně lhůta k tomu daná, vyřkne soud první neb vyšší stolice (u něhož spor právě se nalézá) usnesením zmatečnosť řízení nedostatkem tímto stíženého. Nemůže však tak učiniti, když výroku takovému odporuje vzhledem k důvodu zmatku závazné ještě rozhodnutí téhož neb jiného soudu tuzemského (§ 7 c. ř. s.). Nedostatek zákonného zastoupení jest tudíž důvodem zmatečným, pro který lze podati odvolání, dovolání ano i rekurs (viz §§ 447 č. 5, 503 č. 1, 514/2 c. ř. s.). Ba i pravoplatnému rozhodnutí, jímž byla některá věc vyřízena, lze odporovati žalobou pro zmatečnost tenkráte,

když strana potřebující zákonného zástupce nebyla jím ve sporu zastoupena a vedení sporu nebylo dodatečně řádně schváleno (§ 529 č. 2 c. ř. s.).

3. Pozbytí způsobilosti ke sporu neb změna v osobě zákonného zástupcem během sporu přeruší řízení, když strana změnami těmito postižená není zastoupena ani advokátem ani jinou osobou plnomocenstvím ke sporu opatřenou (§ 158 c. ř. s.).

III. Zřízení opatrovníka (curator ad actum) soudem procesním straně ke sporu nezpůsobilé:

1. Má-li býti proti straně nezpůsobilé a zákonného zástupce postrádající předsevzat úkon procesní a je-li s prodlením spojeno pro odpůrce strany nezpůsobilé nebezpečí, zřídí soud procesní straně nezpůsobilé opatrovníka, který jedná za stranu až do vstoupení zákonného zástupce do sporu. Je-li toho zapotřebí, učiní tento opatrovník ad actum vhodné návrhy, by byl straně nezpůsobilé zákonný zástupce zřízen. O návrhu na zřízení curatora ad actum rozhodne soud usnesením. Nebyl-li návrh podán při ústním jednání, rozhodnuto buď o něm bez předchozího ústního jednání, po případě po šetřeních k vysvětlení potřebných. V řízení před soudy sborovými rozhodne o návrhu takovém, mimo ústní jednání podaném, předseda senátu, jemuž je věc přikázána.

2. Totéž platí ve všech jiných případech, ve kterých dle předpisů práva občanského neb c. ř. s. zříditi má soud procesní opatrovníka pro některou stranu v občanských věcech sporných.

3. Náklady spojené se zřízením opatrovníka, jakož i náklady vzniklé činností opatrovníka zapraví strana, jejíž procesní úkon zavdal podnět ku zřízení opatrovníka, bez újmy nároků jí snad na náhradu příslušejícího (§§ 8, 9, 10 c. ř. s.).

Způsobilost k pořizování viz Pořízení poslední.

Způsobilost směnečná viz Směnka a právo směnečné.

Zřízenci železniční.

Postavení železničních zřízenců nemá ráz pouze soukromoprávního poměru mezi nimi a podniky železničními, nýbrž jest též povahy veřejnoprávní.

I. Způsobilost ku službě železniční.

K výkonné službě při železnicích nemůže nikdo býti připuštěn, kdo zkouškou a zkušební praxí neprokázal, že osvojil si zevrubně veškerá ustanovení a předpisy jeho služebních úkonů se týkající. Každý orgán výkonné služby železniční budiž podělen příslušnými instrukcemi, návody a předpisy jeho povinnostem odpovídajícími. Veškeren služební i dělnický personál musí býti občas zevrubně poučen o příslušných předpisech a v příčině jich znalosti vyzkoušen, o čemž mají býti vedeny záznamy. Zřízenci, kteří by při těchto občasných zkouškách neprokázali potřebných vědomostí, buďtež ihned od výkonné služby odstraněni, a mohou k výkonné službě opět býti připuštěni teprve tenkráte, když s prospěchem opětnou zkoušku složí. Osoby, které pro krátkozrakosť nebo vadu zraku nejsou s to rozeznávati signály, nebo které těžko slyší, nesmí býti k výkonné službě železniční přijímány, a osoby pití oddané musí býti ze služby odstraněny.

II. Rozdělení služby.

Služba budiž takovým způsobem rozdělena, aby každému zřízenci byl poskytnut čas volný ke zotavení potřebný. Ten, kdo službu druhému ode-

vzdává, má jej ústně upozorniti na všechny okolnosti podmiňující nerušené pokračování ve službě. Při odevzdání místní služby má staniční úředník kromě toho jasně a určitě sepsati všechna opatření, jež v zájmu bezpečnosti dopravy se stala nebo státi se mají.

III. Zvláštní povinnosti zřízenců železničních.

1. Železniční orgánové mají dle svých instrukcí pečovati o zachování bezpečnosti dopravy a pořádku na dráze a nádražích. Osoby, kteréž neuposlechly napomenutí jim daného nebo spáchali skutek bezpečnosť dopravy rušící nebo ohrožující, buďtež, není-li ihned po ruce pomoc orgánů bezpečnostních, pokud možná zadrženy a příslušnému úřadu odevzdány.

2. Železniční zřízenci mají ve službě míti předepsané odznaky, aby ihned bylo zřejmo, na koho se obecenstvo po případě se svou žádostí má obrátiti.

3. Železniční zřízenci mají býti vždy opatřeni příslušnými prostředky návěstnými, aby v případě potřeby návěští (signál) ihned mohli dáti (čl. 1 »Základních předpisů pro službu dopravní na železnicích« vydaných nař. min. obch. ze dne 16. října 1876 č. 30.084).

4. Úředníci a sluhové při železnicích ustanovení mají v každém případě potřebnou péči a pozornost tomu věnovati, aby úplný pořádek, pravidelnost a bezpečnost dopravy byla zachována a nehody byly zamezeny, byť i na všechny možné případy ve služební instrukci nemohlo býti pamatováno.

IV. Dozor nad železnicemi.

Vrchní dozor nad železnicemi má nyní ministerstvo železniční zřízené nejv. roz. ze dne 15. ledna 1896, jemuž generální inspekce rakouských železnic jest podřízena (§ 8 org. statutu ze dne 19. ledna 1896 č. 16 ř. z.). (Srov. čl. Ministerstvo železniční.)

V. Styk železničních zřízenců s cestujícím obecenstvem.

1. Železniční zřízenci mají se se k obecenstvu rozhodně, avšak zdvořile chovati a v mezích svých služebních povinností úslužni býti. Přijímati odměny nebo dary za služební výkony jest jim zakázáno. Zřízencům jest zapověděno kouřiti, pokud jsou ve služebním styku s obecenstvem (§ 1 dopravního řádu železničního, vydaného nařízením min. obch. ve shodě s min. práv ze dne 10. prosince 1892 č. 207 ř. z.).

2. Obecenstvo jest povinno poslechnouti služebních rozkazů zřízenců v uniformě neb opatřených služebním odznakem anebo legitimací (§ 2 dopr. ř.). Zřízenci na státních i soukromých drahách požívají ohledně svých úředních výkonů vůči obecenstvu téže zákonné ochrany jako ostatní veřejní správní orgánové (§ 68 tr. z.).

3. Spory mezi obecenstvem a zřízenci rozhoduje na stanicích přednosta stanice, za jízdy pak vůdce vlaku (§ 3).

4. Stížnosti mohou býti podány u služebních představených ústně nebo písemně, nebo mohou býti také zapsány do knihy stížností nalézající se na každé stanici (§ 4 dopr. ř.).

5. Železnice ručí za své lidi i za jiné osoby, jichž užívá k výkonu dopravy od ní převzaté (§ 9 dopr. ř.).

6. Zřízenci jsou oprávněni a na požádání povinni místa jim poukázati. Při vstupu dovoleno jest cestujícímu pro sebe a pro spolucestující příslušníky po jednom místě obložiti (§ 17 dopr. ř.).

7. Okna smějí býti otevřena současně na obou stranách vozu toliko s přivolením všech osob v témž oddělení spolucestujících. Nemohou-li se cestující dohodnouti o otevření nebo zavření oken, rozhodne konduktér (§ 22 dopr. ř.).

8. Jestliže vlak výjimečně mimo stanici na delší dobu se zastaví, smějí cestující vystoupiti toliko s výslovným dovolením vůdce vlaku (§ 24 dopr. ř.).

9. Pokud od železnice budou dopuštěni na některé stanici nosičové zavazadel, musí býti označeni služebním odznakem a opatřeni tištěným služebním návodem i poplatkovým tarifem. Nosičové mají ku požádání předložiti tarif a vydati známku jich číslem opatřenou. Tarif buď také vyvěsen vhodně na místě expedičním a na místě vydavacím. Jestliže cestující užijí takovýchto nosičů zavazadel, železnicí nepřevzatých, do expedičních míst a z nich, není za to správa železnice zodpovědna. Na větších stanicích mají býti zařízení, aby cestující mohli za určitý poplatek odevzdati k dočasnému uschování svá zavazadla bez zodpovědnosti správy (§ 37 dopr. ř.).

VI. Zákonná privilegia železničních zřízenců.

1. Osoby zaměstnané při dopravě železniční, paroplavební nebo při telegrafu, jakož i zřízenci, jimž svěřen jest dozor a vrchní vedení dopravy železniční, nebuďtež povoláváni k úřadu porotců.

2. Osoby zaměstnané při jízdě železniční a paroplavební nemají býti přibíráni za soudní svědky (§ 103 tr. ř.). Byl-li železniční zřízenec předvolán k trestnímu soudu, budiž o tom zároveň zpraven bezprostřední jeho představený (§ 158 tr. ř.). Má-li býti vzat železniční zřízenec do vazby, budiž to bez prodlení a pokud není žádné závady, ještě před jeho zatčením bezprostřednímu jeho představenému oznámeno. Byl-li z vazby propuštěn, budiž i o tom ihned sdělení učiněno (§ 176 tr. ř.).

VII. Praktická způsobilost.

Samostatná služba dopravní může býti svěřena toliko těm, kdož s úspěchem složili zkoušku telegrafní a výkonnou (Telegraphen- und Verkehrsprüfung) a mohou se vykázati nejméně tříměsíční praxí odbytou pod řádným dozorem pokud možno na železnici jednokolejní (výn. min. obch. ze dne 6. května 1870 č. 19.964/3509 z r. 1869); zkušební praxe tato může býti odbyta i před zkouškou (výn. gen. insp. ze dne 12. dubna 1873 č. 3432/2112). Železniční zřízenci, kteří přestupují ve služby jiné železnice, musí se podrobiti nové zkoušce dopravní i když u jiné železnice tuto zkoušku již odbyli (výn. gen. insp. ze dne 26. srpna 1873 č. 8024—4844 II.).

VIII. Služba železničních hlídačů a výhybkářů.

Dle výn. min. obchodu ze dne 8. června 1874 č. 42.158 má býti tam, kde doprava jest tak silná, že železničním hlídačům a výhybkářům nezbývá ani plných pět hodin nepřetržitě k odpočinku, postaráno o jich vystřídání. Služba nesmí vůbec trvati bez přerušení 36 hodin; rovněž nesmí býti služba tak upravena, aby všech nocí vyžadovala i když by dotyčný zřízenec měl vždy celý den volno. V případech výjimečných, jakož i když služba jest obzvláště namáhavá, může generální inspekce učiniti zvláštní opatření. Na místních drahách, kde nejsou vůbec stálí železniční hlídači nebo kde jich jest málo, mají konati příslušné služby hlídačů a výhybkářů stálí dělníci zaměstnaní při vrchní stavbě železniční, jež vezme k tomuto cíli generální inspekce pod přísahu (výn. min. obch. ze dne

4. června 1882 č. 10.244). Výpomocní hlídači železniční buďtež opatřeni zevními odznaky a uniformou (výn. min. obch. ze dne 2. června 1890 č. 2968). Srv. též nař. min. žel. ze dne 16. července 1897 č. 176, jímž vydány byly nové předpisy o uniformování úředníků a zřízenců železničních.

IX. Nědělní klid ve výkonné službě železniční.

V měsíci má zůstati úředníkům a zřízencům při výkonné službě železniční zaměstnaným alespoň jedna neděle volná (výn. min. obch. ze dne 26. května 1890 č. 3081).

X. Způsobilost k obsluhování a dozoru nad parními kotly, jakož i způsobilost k obsluze parních strojů, lokomotiv a strojů paroplavebních upravuje nař. min. obch. v souhlase s min. vnitra a min. kultu a vyuč. ze dne 5. července 1891 č. 108 ř. z.

XI. Praxe nejvyššího soudu.

Ohledně zřízenců železničních byla vydána následující důležitější rozhodnutí obsažená ve sbírce Dra. Viktora Rölla »Eisenbahnrechtliche Entscheidungen der öster. und. ungar. Gerichte«: Na služné úředníků a pensistů železnic ve státní správu převzatých, byt i ještě nepostátněných, vésti lze exekuci toliko dle ustanovení zák. ze dne 21. dubna 1882 č. 123 ř. z. (roz. nejv. s. ze dne 24. srpna 1887 č. 9236). Citovaný zákon v platnosti zachován čl. IX. č. 8 úv. zák. k novému exek. řádu. Výkon disciplinární moci jest od trestního stihání soudního zcela nezávislý (roz. nejv. s. ze dne 17. listopadu 1887 č. 12.788). Aby železniční zřízenec byl vzat pod přísahu, není dle zákona podmínkou ochrany jeho podle § 68 tr. z.; rovněž jest v tomto směru nerozhodna okolnost, zdali železniční zřízenec meze svých oprávnění překročil (roz. kas. dv. s. ze dne 16. února 1888 č. 1746). Pokus podplatiti úředníka c. k. správy státní železnice nesluší pokládati za zločin pokusu svádění ku zneužití moci úřední dle § 105 tr. z. (roz. kas. dv. s. ze dne 16. listopadu 1888 č. 8511). Výkon disciplinární moci správou železniční má ráz veřejnoprávní a není tudíž soud oprávněn zkoumati a přihlížeti k případným vadám řízení disciplinárního (roz. nejv. s. ze dne 11. října 1888 č. 10.767). Odpor skutkem kladený proti opatřením výhybkáře ve službě se nacházejícího zakládá skutkovou povahu zločinu veřejného násilí proti vrchnostenské osobě ve věcech úředních dle § 81 tr. z. (roz. kas. dv. s. ze dne 29. ledna 1889 č. 759). Jestliže železniční podnik výpověď železničního zřízence pod určitou výminkou (na př. s výhradou nároku na pensi) danou zamítne, později však výpověď přijme učiněnou výhradu vyloučiv, sluší v tom spatřovati výpověď od železniční správy vycházející a má pak zřízenec v plném obsahu nároky na pensi dle stanov mu příslušející (roz. nejv. s. ze dne 30. dubna 1889 č. 4129). Tresty disciplinární zřízencům železničním dle služebního řádu uložené nemůže soud ve sporu svému posuzování podrobiti (roz. nejv. s. ze dne 10. října 1889 č. 9776). Vloží-li někdo ruku na výhybkáře ve službě se nacházejícího, nebylo li tomuto však tím ve výkonu služby bráněno, spočívá v tom přestupek urážky skutkem dle § 312 tr. z. a nikoli zločin veřejného násilí dle § 81 tr. z. (roz. kas. dv. s. ze dne 14. října 1889 č. 5553). Násilné vložení ruky na železniční orgán ve službě se nacházející, jenž jest opatřen šatem úředním, jest však zločinem veřejného násilí i tenkráte, když činnost dotyčného orgánu nevztahuje se na ochranu vlastnictví železničního (roz. kas. dv. s. ze dne 20. prosince 1889). Trestní

ochrana dle § 68 odst. 2 tr. z. není od toho závisla, že železniční zřízenec jest definitivně ustanoven a vzat pod přísahu. Posunovač vozů, který při sestavování vlaků brání osobám v přechodu kolejí, nachází se ve výkonu své služby (roz. kas. dv. s. ze dne 1. března 1890). Pokladníka železnice státem spravované nesluší pokládati za úředníka ve smyslu § 101 tr. z. (roz. ze dne 3. května 1890 č. 2244). Ve věcech disciplinárních zřízenců soukromého podniku železničního přísluší stranám právo stížnosti k min. obchodu (nyní k min. železničnímu) toliko z nálezů generální inspekce rakouských železnic, nikoli však i z trestních opatření železničního ředitelství; neboť není úkolem správních úřadů pomoci poskytovati osobám jsoucím v soukromoprávním služebním poměru vůči jejich služebnímu pánu. V určitém případě může správní úřad otázku své příslušnosti kdykoli zkoušeti (roz. spr. s. dv. ze dne 9. října 1890 č. 3089). Železniční zřízenec jest účasten trestní ochrany dle §§ 68 a 312 tr. z. bez rozdílu, zdali byl ve smyslu železničního řádu dopravního vzat pod přísahu čili nic. Železniční zřízenec, který osobu, jež se dopustila přestupku příčícího se policejním předpisům železničním, doprovází k nejbližšímu obecnímu úřadu za účelem zjištění její totožnosti, jest při tom rovněž ve výkonu své služby a vztahuje se tudíž na něho ochrana trestního zákona (roz. kas. dv. s. ze dne 15. ledna 1891 č. 9000). Soud není oprávněn zkoumati správnost disciplinárních nálezů železniční správou proti železničním zřízencům vynesených. Též zřízenec železniční v řízení disciplinárním ze služby propuštěný může žádati, aby mu bylo vydáno služební vysvědčení o době služby a způsobilosti jeho. O tomto nároku rozhodují soudové. Železniční správa nemůže odepírati vydání vysvědčení z toho důvodu, že má za zřízencem železničním nezapravenou pohledávku (roz. nejv. s. ze dne 13. října 1891 č. 6783). Zák. ze dne 21. dubna 1882 č. 123 ř. z. vztahuje se na všechny osoby ve službě státu zaměstnané, tudíž i na střídací hlídače (Ablösewächter) c. k. státních železnic. Výměry, jimiž povolena exekuce tomuto zákonu se příčící, nenabudou právní moci, i když nebyla proti nim stížnost podána (roz. nejv. s. ze dne 6. dubna 1892 č. 4060). Zákon tento vztahuje se též na konduktéry c. k. rakouských železnic. Výměr exekuční tomuto zákonu se příčící nemůže nikdy platnosti nabýti, a má jej vyšší soud k oznámení c. k. finanční prokuratury kdykoliv jako zmatečný zrušiti (roz. nejv. s. ze dne 17. ledna 1893 č. 538).

Zřízení městská.

I. Dějinný vývoj.

1. Města byla zakládána již v dobách nejstarších; se vzrůstajícím blahobytem, s rozvojem průmyslu a obchodu vznikala taková uzavřená společná území, zejména u Egypťanů a Feničanů. Ve středověku nabyla zvláštního významu města lombardská, jež jakožto republiky sdružovala se ve spolek měst, v jichž čele stál Milán. První města v Německu a v pozdější Východní Marce byla založena od Římanů; zejména z ležení císaře Augusta na Rýně vyvinula se záhy řada měst, jako Augsburg (Augusta Vindelicorum), Kolín (Colonia Agrippina), Vídeň (Vindobona) a pod. Vlastním zakladatelem měst v německých župách byl však Karel Veliký, který zakládal opevněná místa, z nichž se znenáhla města vyvinula. Města ve středověku byla po většině opevněnými místy, jichž účelem bylo poskytnouti bezpečnější ochrany na venek. Když pak křesťanství se rozšiřovalo a stavěly se četné kostely, množila se i města. Král Jindřich I.

rozmnožil ve zvýšené míře počet měst; uděloval zejména obyvatelům měst zvláštní výsady, povoloval jim jistou samosprávu, propůjčoval jim právní způsobilosť, právo mincovní a tržní a jiná oprávnění, čímž obchody a živnosti značně zkvétaly. V posledních stoletích středověku vyvinula se nová a intensivnější svoboda zřízení v městech; města vykonávala soudnictví, policii a samostatnou správu Vyvinuly se municipální ústavy v městech, tak že města v pravdě byla samostatnými republikami, jež podléhaly toliko ochraně císaře (města říšská) nebo zeměpána (města zeměpanská) nebo konečně biskupa (města biskupská). Avšak právě tento rychlý rozkvět a sesílení měst, kteráž tvořila jakoby stát ve státě, musel vyvolati u zeměpánů, kteříž hleděli co největší moci dosíci, snahy po obmezení neb úplném zničení samostatnosti měst; proti tomuto obmezování starých svobod a výsad, jímž zejména obchod, živnosti a blahobyt měst velice trpěl, snažila se města brániti se tím, že vcházela ve spolky různé formy. Přes to však nemohla města těmto snahám zeměpánů čelících k naprostému zničení svobody obecní úplně odolati; kdežto v 18. století snaba po osobním a věcném osvobození venkovského obyvatelstva v popředí vystupovala, klesala samospráva měst čím dále tím více. Města byla zbavena nejen svého vlastního soudnictví a své pravomoci policejní, nýbrž bylo jim odňato i právo voliti své správní orgány, své úřady; pod zhoubnými účinky francouzské revoluce zahynula i stará obecní svoboda ve městech, avšak nikoli trvale, neboť panství municipálního systému francouzského, který jest rázu čistě centralistického a byrokratického, nemohlo nikterak zdravé zřízení obecní měst německých podlomiti. Obrat nastal opět konečně v r. 1848: všude i v zemích našich, v němž vývoj měst postupoval souhlasně s Německem, bylo mezi předními požadavky rozšíření svobody obcí a s ním i samospráva měst, a od této doby vyvinul se opět v městech čilejší ruch.

2. Vývoj měst v Rakousku:

Již záhy měla řada měst rakouských vlastní soudnictví a samosprávu; tak zejména Praha, Vídeň a Brno ve 13. a 14. stol. Tato jakož i mnohá jiná města měla zvláštní městská práva, jež obsahovala hlavně výkon soudnictví a policie. Avšak tytéž fáse, jež musela prodělati města v Německu, vykazují i města v zemích rakouských. Znenáhla byla jim odňata samospráva, podřízena úplně státnímu panství, dozoru a kontrole a zbavena všech práv politických; města byla — jako vůbec obce — nesamostatná. Tento stav trval až do roku 1848, kdy s voláním po právech občanských živě ozývaly se též snahy o emancipaci obcí a měst. Rok 1849 jest i pro vývoj měst rakouských pro vždy pamětihodný, neboť provisorním zákonem obecním z r. 1849 byl položen základní kámen nynější samosprávy obecní a městské. Avšak již před vydáním tohoto zákona obecního měli mezi členy obcí městských měšťané zvláštní výsadní práva, požívajíce výlučného aktivního i pasivního práva volebního. V městech tvořil magistrát obecní zastupitelstvo; jemu po boku stál výbor měšťanů (municipální rada) a v čele magistrátu byl purkmistr. Purkmistry hlavních měst jmenoval císař, jedině Vídeň si zachovala jakési právo návrhu. Podstatně příznivá změna ve správě obecní a zejména ve zřízení městském nastala vydáním cís. pat. ze dne 17. března 1849 č. 170 ř. z., jenž vycházel ze základní myšlenky »základem svobodného státu jest svobodná obec«. Tímto patentem byly celé řadě měst, totiž Praze, Vídni, Liberci, Brnu, Olomouci, Opavě, Linci, Štýru, Soln ohradu, Innomostí, Bolzánu, Tridentu, Celovci, Lublani, Gorici.

Terstu a Štýrskému Hradci uděleny vlastní městské statuty sestavené na základě porad s vyslanci jmenovaných měst konaných. Všechny statuty spočívají na těchže zásadách, vyjímajíc statut městu Terstu, jelikož Terst tvoří mezi rakouskými zeměmi samostatné území. Krok nazpět nastal ve vývoji měst, když na základě nejv. kabin. listu ze dne 31. prosince 1851 č. 4 ř. z. r. 1852 byla vydána reorganisace politické správy. Byla totiž stanovena zásada, že jest sice činiti rozdíl mezi obcemi venkovskými a městskými, že však při městech sluší přihlížeti k dřívější vlastnosti a zvláštnímu postavení měst královských a zeměpanských. Obecní starosty obcí venkovských a městských měla potvrzovati a po případě i jmenovati vláda. I tu však bylo šetřeno stanoviska, že převládajícím zájmům i převládající vliv přísluší, kterážto zásada pro vývoj větších měst měla dalekosáhlý význam a i v této nepříznivé době průchodu si zjednati musela, poněvadž moc poměrů měla rozhodný vliv a tak v obcích městských zejména držitelé domů převahy nabyli. Ve smyslu nejv. roz. ze dne 13. března 1852 bylo min. nař. ze dne 19. března 1852 č. 67 ř. z. nařízeno, že starostové městských obcí, pokud jich potvrzení nebylo vyhraženo nejvyššímu schválení, mají býti potvrzováni úřady krajskými a po případě úřady zemskými; na základě nejv. roz. ze dne 19. února 1854 bylo pak min. nař. ze dne 23. února 1854 č. 46 ř. z ustanoveno, že obecní představenstva dle zvláštních městských řádů zvolená mají až do vydání nového obecního zákona v zákonné působnosti své setrvati. Cís. pat. ze dne 24. dubna 1859 č. 59 ř. z. byl vyhlášen nový obecní zákon, dle něhož měl býti vydán pro každé správní území městský řád. O otázce, která města vedle měst zvláštním statutem opatřených budoucně dle městského řádu se mají spravovati, měl rozhodnouti ministr vnitra na základě dobrého zdání zemské vlády, kteráž k tomuto cíli měla slyšeti dotyčné obecní zastupitelstvo. Obecní představenstvo slulo v městech »městský magistrát« a skládalo se z obecních starších a magistrátních radů s purkmistrem v čele; magistrát měl dvě oddělení, z nichž jedno obstarávalo záležitosti vnitřní a druhé záležitosti veřejné zákonem obcím přikázané. Obecní výbor v městech měl slouti městská rada a měl se skládati z purkmistra — jako předsedy — prvního obecního staršího jako jeho náměstka a z městských radů; počet městských radů měl se říditi dle počtu obyvatelstva, nejméně však mělo jich býti 16. Když pak ústavou únorovou zavedena v Rakousku konstituční forma vládní, muselo i obecní zřízení býti upraveno dle zásad svobody v ústavě přijatých, a byl k tomuto cíli vydán říšský zákon ze dne 5. března 1862 č. 18 ř. z., kterýž obsahuje základní zásady obecního zřízení.

II. Vlastní městské statuty.

Čl. XXI. cit. říš. zák. ustanovuje:

Hlavní města jedné každé země a když za to požádají, také jiná znamenitější města a znamenitá místa lázeňská, obdrží zákony zemskými statuta zvláštní, pokud jich posud nemají. Nynější statuta městská mohou se změniti a doplňovati zákonem zemským. Volba představeného obecního v městech a lázeňských místech, ježto mají statut zvláštní, budiž od císaře potvrzena. Čl. XXIII. stanoví pak povšechně rozdíl mezi významem vlastních statut vzhledem ke správě od ostatních obcí: Města a lázeňská místa, ježto mají svá zvláštní statuta, opatřovati budou záležitosti své svým zastupitelstvem — jak tomu jest i u ostatních obcí —; postavena budou

však přímo pod výborem zemským resp. sněmem zemským, a pokud se týče působnosti státem na ně přenesené pod vládou zemskou.

Vlastní obecní statuty mají:

1. V Čechách:

a) Praha dle prozatímného obecního řádu ze dne 27. dubna 1850 č. 2285. Zákonem ze dne 12. října 1868 č. 33 z. z. byl tento obecní řád změněn, zejména ve příčině rozdělení obyvatelstva, aktivního a pasivního volebního práva společníkův obecních a jich zařadění ve volební sbory. Zákonem ze dne 26. září 1883 č. 48 z. z. bylo vyloučeno král. horní město Vyšehrad z obvodu okresního zastupitelstva na Král. Vinohradech a bylo spojeno s Prahou v jednu místní obec. Zákon ze dne 18. listopadu 1884 č. 48 z. z, týká se vyloučení obce Holešovice-Bubna z obvodu okresního zastupitelstva karlínského a spojení této obce s Prahou. Zákonem ze dne 22. března 1889 č. 20 z. z. byly stanoveny poplatky za udělení práva domovského a měšťanského a v mnohých směrech změněn obecní řád volební (rozdělení ve volební okresy, sestavení volebních listin, provedení volby, volba starostova náměstka, k ustanovení, na jakou dobu se volí starosta a jaké má míti požitky, volba městské rady a řád městského hospodaření).

b) Liberec (zák. ze dne 28. června 1889 č. 43 z. z.).

2. Na Moravě:

a) Brno; prozatímní obecní řád ze dne 6. července 1850 č. 126 z. z.; zákonem ze dne 15. října 1868 č. 20 z. z. byl tento obecní řád změněn.

b) Jihlava; zák. ze dne 24. listopadu 1874 č. 64 z. z.

c) Kroměříž; zák. ze dne 18. února 1870 č. 25 z. z.

d) Olomouc; zák. ze dne 24. ledna 1866 č. 6 z. z.

e) Uherské Hradiště; zák. ze dne 9. května 1867 č. 18 z. z. zákonem ze dne 15. října 1868 č. 24 z. z. byly §§ 5 a 27 obecního statutu změněny.

f) Znojmo; zák. ze dne 20. ledna 1867 č. 5 zem. z.; zákonem ze dne 15. října 1868 č. 22 z. z. byly §§ 5 a 27, zákonem ze dne 8. července 1877 č. 29 z. z. a zákonem ze dne 10. prosince 1883 č. 2 z. z. pro r. 1884 byly odst. 16 § 68 a § 107 obecního statutu změněny.

3. Ve Slezsku:

a) Bílsko; zák. ze dne 8. prosince 1869 č. 3 z. z. pro r. 1870.

b) Frýdek; zák. ze dne 8. prosince 1869 č. 4 z. z. pro r. 1870 a zák. ze dne 17. ledna 1890 č. 26 z. z., jímž §§ 20, 21, 22, 32 a 47 obecního řádu a §§ 13 a 36 obecního řádu volebního byly změněny.

c) Opava; zák. ze dne 20. ledna 1866 č. 10 z. z.; zákonem ze dne 20 září 1868 č. 14 z. z. byl § 4 obecního řádu změněn.

4. V Haliči:

a) Krakov; zák. ze dne 1. dubna 1866 č. 7 z. z. Zemský zákon ze dne 19. listopadu 1868 č. 30 z. z., jímž odstraněna byla ustanovení obmezující účastenství osob, jež se nehlásí k vyznání křesťanskému, v obecním zastupitelstvu, zavedl některé změny v obecním řádu a zákony ze dne 12. dubna 1894 č. 32 z. z. a ze dne 21. března 1895 č. 17 z. z. obsahují dodatečná ustanovení resp. změny týkající se rozšíření volebního práva a stanovení poplatku za přijetí ve svazek obecní.

b) Lvov; zák. ze dne 14. října 1870 č. 79 z. z. Zákonem ze dne 11. prosince 1872 č. 74 z. z. a zákonem ze dne 12 dubna 1894 č. 31 z. z. byla vydána dodatečná ustanovení o rozšíření práva volebního a zákonem ze dne 11. dubna 1896 č. 23 z. z. byla změněna některá ustanovení obecního statutu.

5. V Bukovině: Černovice; zák. ze dne 8. března 1864 č. 3. z. z. Zákony ze dne 20. září 1868 č. 13, ze dne 15. října 1869 č. 23 a ze dne 1. března 1874 č. 5 byl obecní statut v některých bodech změněn.

6. V Korutanech: Celovec; zákonem ze dne 20. dubna 1895 č. 15 z. z.

7. V Krajině: Lublaň; zák. ze dne 5. srpna 1887 č. 22 z. z.

8. V Přímoří:

a) Terst; cís. pat. ze dne 12. dubna 1850 č. 139 z. z., jímž vydána byla ústava pro říši bezprostředně poddané město Terst; zákonem ze dne 1. dubna 1882 č. 8 z. z. pro r. 1885 byl pak stanoven obvod města Terstu a § 41 ústavy změněn.

b) Gorice; obecní řád schválen nejv. rozhodnutím ze dne 2. listopadu 1850; výn. min. vn. ze dne 28. listopadu 1850 čís. 25.896/4141. Zákonem ze dne 11. listopadu 1868 č. 42 z. z. byl tento obecní řád změněn.

c) Rovigno; zák. ze dne 30. prosince 1869 č. 4 z. z. pro r. 1870. Zákonem ze dne 9. června 1894 č. 19 z. z. byl § 110 obecního statutu změněn.

9. V Horních Rakousích:

a) Linec; zák. ze dne 12. dubna 1884 č. 10 z. z.

b) Štýr; zák. ze dne 18. ledna 1867 č. 8 z. z.

10. V Dolních Rakousích:

a) Waidhofen nad Ibbsou; zák. ze dne 6. února 1869 č. 24 z. z.

b) Vídeň; zák. ze dne 19. prosince 1890 č. 45 z. z. o spojení více obcí a částí obce s říšským hlavním a sídelním městem Vídní a vydání nového statutu jakož i nového řádu volebního.

c) Vídeňské Nové Město; zák. ze dne 8. srpna 1866 č. 17 z. z.; zákonem ze dne 17. prosince 1874 č. 3 z. z. pro r. 1875, byly četné paragrafy obecního statutu změněny.

11. V Solnohradsku: Solnohrad; zák. ze dne 8. prosince 1869 č. 41 z. z. a zák. ze dne 21. ledna 1890 č. 6. z. z. o změně §§ 1 a 5 obecního řádu volebního.

12. Ve Štýrsku:

a) Celj; zák. ze dne 21. června 1867 č. 7 z. z. a zák. ze dne 2. prosince 1890 č. 34 z. z. o změně § 26 odst. 4 a § 47 odst. 2 obecního statutu

b) Štýrský Hradec; zák. ze dne 8. prosince 1869 č. 47 z. z. a zák. ze dne 29. října 1888 č. 49 z. z., jímž byly změněny nadpisy §§ 22, 25, 26 a §§ 23, 25, 26 27, 28, 30, 52, 54, 61 a 64 a konečně zákon ze dne 13. července 1895 č. 85 z. z., jímž byla změněna některá ustanovení obecního řádu a nový volební řád vydán.

c) Maribor; zák. ze dne 23. prosince 1871 č. 2 z. z. pro r. 1872.

d) Ptuj; zák. ze dne 4. října 1887 č. 45 z. z.

13. V Tyrolsku:

a) Bolzano; zák ze dne 19. července 1882 č. 23 z. z.

b) Innomostí; zák. ze dne 14. dubna 1874 č. 28 z. z.

c) Roveredo; zák. ze dne 12. prosince 1869 č 1 z. z. pro rok 1870; zákonem ze dne 19. prosince 1878 č. 2 z. z. pro r. 1879 byla změněna některá ustanovení obecního statutu a obecního řádu.

d) Trident; zák. ze dne 7. prosince 1888 č. 1 z. z. pro r. 1889. (Srv. Mayerhofer, Pol. Verwaltungsdienst, str. 881 a n.).

III. Obsah a zásady vlastních statutů městských.

Statuty obsahují především tato ustanovení:

1. Obvod městské obce:

Rozvoj a význam, jejž mají města pro obchod a obecné zájmy, důležité úkoly, jímž města zadost mají učiniti, vedly důsledně k tomu, že dřívější úzké hranice města, namnoze hradbami a opevněním stísněné, znenáhla se musely rozšířiti. Otázka rozšíření měst stala se pro městské obyvatelstvo a městskou správu přímo otázkou existenční, tak že všechna větší města — zejména hlavní města jednotlivých zemí — jevila nepokrytě usilovnou snahu o připojení míst sousedních, předměstí a obcí předměstských. Státní správa přicházejíc snahám těmto vstříc umožnila a usnadnila jich uskutečnění na mnoze zvláště tím, že stará zařízení opevňovací buď bezplatně nebo za mírnou náhradu dotyčným správám měst postoupila. Rozšíření města Vídně znamená důležitou epochu ve vývoji a rozkvětu této residence; ne méně důležitý význam mělo též spojení Vídně s obcemi předměstskými, jehož konečně po dlouhých bojích bylo docíleno. Totéž platí o druhém největším rakouském městě, královském hlavním městě Praze, kteráž odstraněním městských hradeb a s druhé strany spojením s některými obcemi předměstskými (Vyšehrad, Holešovice-Bubny) nepoměrně na velikosti a významu získala; snahy města Prahy směřují nyní především k tomu, aby zemským zákonem — podobně jak tomu bylo ve Vídni — i ostatní předměstí a předměstské obce (Karlín, Smíchov, Vinohrady, Žižkov a pod.) s Prahou v jednu obec byly spojeny. Snahy tyto ovšem setkávají se s četnými překážkami.

2. Obyvatelé města:

Rozdělení obyvatel ve městech s vlastním statutem spočívá na týchž základech jako v obcích ostatních. V dalších výkladech přihlíženo bude především k ustanovením pražského statutu obecního; ostatní městské statuty se v celku se statutem tímto shodují. S nepatrnými výjimkami rozpadá se obyvatelstvo měst ve dvě kategorie: údy obce a cizince (§ 6 pražsk. stat. ob.); údové obecní dělí se opět v příslušníky obce a městské občany (měšťany). Městskými občany král. hlavního města Prahy jsou ti, kdož toho času mají měšťanské právo města Prahy nebo posavadního král. horního města Vysehradu. Na budoucí časy nabude práva měšťanského jen ten, komu je obec výslovně propůjčí; měšťanské právo může býti propůjčeno jen říšským občanům rakouským z pravidla za splnění určitých podmínek. Tak zejména dle § 17 pražs. st. ob. se žádá, aby o žadateli i jeho rodině šla pověsť, že jsou na cti zachovalí a aby žadatel prokázal, že má takovou majetnosť nebo takový způsob živnosti, kteráž rodině zajišťuje výživu a nesmí žadateli vaditi žádná překážka v § 40 pr. st. ob. uvedená. Právo městského občanství (právo měšťanské) v Praze propůjčuje městská rada. Kdyby městská rada komu práva měšťanského odepřela, lze se odvolati ke sboru obecních starších; další odvolání místa nemá. Za propůjčení práva měšťanského má se zapraviti poplatek 200 zl. do důchodu

obecního. Z příčin zvláštního uvážení hodných může rada městská tento poplatek celý nebo část jeho prominouti (§§ 18 a 19 pražs. st. ob.). Osoby ženské samostatně práva měšťanského nabyti nemohou; ale když se za měšťana vdají anebo když jejich manžel měšťanství dosáhne, nabývají tím výhod i stávají se účastnými všech břemen, ježto s právem měšťanským jsou spojeny, pokud obecní řád nic jiného neustanovuje. Tento poměr zůstává i tehdáž, když byly ovdověly; ale pomíjí, když manželství za neplatné vyhlášeno nebo rozloučeno jest (§ 22 praž. st. ob.). Zvláštní výsadní práva městských občanů záležejí kromě všeobecných práv obecních příslušníků a obecních údů vůbec v tom, že měštané bez ohledu na placení daně mají aktivní i pasivní právo volební do obecního zastupitelstva jakož i že mají právo na opatření z takových ústavů, kteréž ustanoveny jsou zvláště měšťanům a jich vdovám i dětem (§ 31 pražs. stat. ob.). Ve městech, kde jsou ozbrojené měšťanské sbory, mohou býti členy jejich jedině měšťané.

3. Zastupitelstvo obce a správní zřízenci:

a) V čele městské správy jest starosta s jedním nebo dvěma (§ 58 praž. st. ob.) náměstky.

b) Zastupitelstvo obce vyskytá se ve zvláštních statutech jednotlivých měst pod různými názvy tak na př. jako sbor obecních starších (§ 95 pražs. st. ob.), obecní rada, shromáždění delegátů neb i zemský sněm (v Terstu). Toto širší zastupitelstvo obce povoláno jest k tomu, aby obec v mezích zákonných ve vykonávání práv i povinností jejích zastupovalo, usnešení v obci závazná činilo a je dávalo vykonávati; zejména jest úkolem jeho stanoviti organisaci obecních úřadů a ústavů, obsazovati veškeré důležitější úřady, usnášeti se o nabývání a zcizování nemovitostí, způsobem konečným upravovati roční rozpočet, zkoušeti a schvalovati roční účty o příjmech a vydáních jakož i účty fondů a ústavů v městské správě stojících, uzavírati smlouvy nájemní na delší dobu, přirážky v zákonných mezích ukládati, zápůjčky uzavírati, nemovitosti v zástavu dávati, nové obecní stavby povolovati a pod. Toto širší obecní zastupitelstvo rozhoduje též ve druhé instanci konečně veškeré stížnosti v záležitostech ve vlastní (přirozený, samostatný) obor působnosti spadajích (§ 96 a n. pražs. st. ob.).

c) Užší výbor radí a usnáší se ve všech záležitostech působnosti přirozené, ježto sboru starších obecních vyhrazeny nejsou (městská rada, § 122 pražs. st. ob.). Rada městská povinna jest o všech věcech, ježto se mají předložiti sboru obecních starších, přípravně se raditi a příhodné návrhy činiti; rovněž jest městská rada bezprostředním správním úřadem majetnosti obecní činíc předchozí počty i výroční účty, dohlíží ke všem obecně užitečným ústavům obecním, jakož i ke stavbám na obecní náklady nařízeným. Pokladny obecní i jiné pokladny městských nadací jsou pod bezprostředním dohledem městské rady. Městské radě předsedá starosta resp. jeho náměstek (§§ 125, 126 pražs. st. ob.).

d) Magistrát: Srv. čl. Magistráty.

4. Otázka jazyková ve správě obecní:

Způsob vedení záležitostí i úřední řeč určují v mezích statutu blíže zvláštní jednací řády. Obec má právo zvoliti si kteroukoli z řečí v zemi obvyklých za řeč úřední a žádati od orgánů podřízených, aby ve styku s ní této řeči užívali. Takovým usnesením však nemůže býti zabráněno

osobám, které nejsou v odvislém služebním poměru k obci, aby v podáních a dopisech na obec neužívaly jiného jazyka leč v zemi obvyklého (roz. spr. s. dv. ze dne 15. dubna 1885 č. 1031, sb. »Budwinski« č. 2504). Pro obor působnosti přenesené může státní správa vydati závazná nařízení o způsobu, jakými záležitosti tyto mají býti vyřizovány, a tudíž i o řeči jednací (roz. spr. s. dv. ze dne 13. července 1893 č. 2328, sb. »Budwinski« č. 7383). Jazyk, v němž ulice mají býti označeny, určují dle volného uvážení příslušné orgány samosprávné, v pořadu instancí tedy též zemský výbor (roz. spr. s. dv. ze dne 8. května 1895 č. 2362, sb. »Budwinski« č. 8647). Zákonných předpisů, jimiž by právo obcí volně určovati označení náměstí a ulic bylo obmezováno, není a rovněž z čl. XIX. zákl. z. st. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. podobného obmezení vyvozovati nelze (roz. spr. s. dv. ze dne 29. prosince 1893 č. 4265, sb. »Budwinski« č. 7622).

5. Řád volební:

Zvláštní městské statuty upravují též samostatně aktivní i pasivní právo volební. Většina statutů dělí voliče ve tři volební sbory; do prvního sboru volebního řadí se ti, kdož platí nejvyšší daň v obci (v Praze alespoň 100 zl., § 43 pražs. st. ob.), do třetího pak, kdož platí daň nejmenší (v Praze 5 zl., v druhém sboru 20 zl.). Každá městská obec rozpadá se ve volební okresy; v Praze jest jich sedm: Staré Město, Nové Město, Malá Strana, Hradčany, Josefov, Král. Vyšehrad a Holešovice-Bubny (§ 44 pr. st. ob.). Osoby k volbě oprávněné v každém volebním okresu volí ve svém sboru tím způsobem, že jejich hlasy ani s hlasy podanými v ostatních volebních sborech téhož okresu ani s hlasy v ostatních volebních okresech se nevčítají. K volbě jsou oprávněni toliko ti, kdož v obci bydlí; ti, kdo nemají svoje bydliště v obvodu obce, nemohou ani tenkráte právo volební vykonávati, když jsou v obci příslušni a z nějaké nemovitosti platí daň (roz. spr. s. dv. ze dne 25. dubna 1889 č. 1525, sb. »Budwinski« č. 4648). Mandáty mají se rozděliti mezi jednotlivé volební sbory dle počtu voličů v pravoplatných listinách voličských zapsaných. V Praze jest celkem 90 údů sboru obecních starších, z nichž volí každý ze tří volebních sborů 30 (§ 43 pr. st. ob.). Rozhodnutí sboru obecních starších ve věcech volebních má platnosť konečnou (roz. spr. s. dv. ze dne 30. listopadu 1893 č. 3615, sb. »Budwinski« č. 7554). Společníci obce jsou dle státních základních zákonů vzhledem ku právu volebnímu příslušníkům obecním daň platícím na roveň postaveni, a mají tudíž býti zařaděni rovněž dle výše daně do volebních sborů (roz. říš. s. ze dne 16. října 1888 č. 156, sb. »Hye« č. 448). Společníkům obce jest aktivní i pasivní právo volební do obecního zastupitelstva za týchž podmínek jako příslušníkům obce základním zák. státním ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. zaručeno (roz. říš. s. ze dne 20. října 1885 č. 235, sb. »Hye« č. 343); avšak tato ustanovení nevztahují se na volební právo příslušníkův obce podmíněné jinými poměry a okolnostmi než placením daně (roz. říš. s. ze dne 9. dubna 1894 č. 71 časop. »Zeit. f. Verw.« č. 17 r. 1894). O seznamech voličských, o rozepsání a řízení volby, o volebních komisích a provedení volby, jakož i o zkoušení a vyhlášení volby a povinnosti volbu přijmouti obsahují městské statuty podobná ustanovení jako obecní řády volební (§§ 46 až 55 pražs. st. ob.). O volbě starosty obsahují městské statuty předpisy zvláštní. Zejména jsou všichni členové sboru obecních starších pod pokutou, ztrátou úřadu a pasivního volebního práva pro příslušné období povinni k volbě starosty se

dostaviti. Rovněž jest předepsána pro volbu starosty přítomnosť určitého počtu členů sboru obecních starších (§ 57 praž. st. ob.).

IV. Dohledací právo státní.

V oboru samostatné působnosti obce smí státní správa i vůči obcím, které vedou politickou správu v první instanci, jen tenkráte a potud zakročiti, pokud obec zákonné předpisy porušila (roz. spr. s. dv. ze dne 17. června 1887 č. 1706, sb. »Budwinski« č. 3590). Usnesení zákonu se příčící mohou státní úřady sice zastaviti, ve věci samé smí však ke stížnosti rozhodnouti toliko zemský výbor (roz. říš. s. ze dne 21. dubna 1880 č. 72, sb. »Hye« č. 216). Pokud magistrát učinil prohlášení nikoli jménem vlastním, nýbrž u výkonu usnesení městské rady a jménem této, nemůže státní úřad toto prohlášení přímo zrušiti, nýbrž může toliko použiti práva, přímo usnesení městské rady zastaviti (roz. spr. s. dv. ze dne 6. listopadu 1884 č. 2198, sb. »Budwinski« č. 2273). I v záležitostech policejních městské radě odkázaných jest městská rada oprávněna nikoli sice jako úřad ale jakožto orgán, jehož úkolem jest chrániti zájmy obce, proti rozhodnutím vyšších úřadů zájmů obce se týkajících stížnosť podati (roz spr. s. dv. ze dne 28. listopadu 1878 č. 1909, sb. »Budwinski« č. 371) Ve věcech spadajících v přenesený obor působnosti nemění se postup instancí tím, že v odpor vzaté rozhodnutí magistrátu vydáno bylo na základě usnesení městské rady (roz. spr s. dv ze dne 29. ledna 1886 č 273, sb. »Budwinski« č. 2892).

V. Zdravotnictví ve městech.

Vykonávajíc policii zdravotní a vydávajíc příslušné předpisy pro obvod obce platné, vázáno jest obecní zastupitelstvo zákony říšskými i zemskými.

1. V první řadě jest důležitým úkolem veřejné péče obcí a zejména měst odstraňování výkalů, odpadků a nečistoty, jelikož bádání a zkušenostmi novější doby se objevilo, že nedostatečným odstraňováním látek hnilobě podléhajících vznik a rozšíření četných zhoubných nemocí jako tyfu, cholery a jiných nemocí nakažlivých se značně podporuje. S druhé strany musí městské správy o to pečovati, aby výkaly, prve než se dostaví hniloba vzduch znečišťující, pokud možná rychle byly odstraněny. K tomuto cíli sloužily prvotně žumpy, jež nyní se však všeobecně zavrhují, poněvadž snadno se jimi spodní i pitná voda znečišťuje. Zkušenosti ukázaly, že žumpy z pravidla nelze zakládati v takové hloubce, aby bylo zabráněno šíření se nezdravých výparů a zápachu a ohrožují se jimi tudíž trvale veřejné poměry zdravotní ve městech. Novější jest t. zv. systém kádí (Tonnensystem) v tom záležející, že výkaly se shromažďují a odvážejí v pohyblivých kádích, jak to bylo zavedeno v Paříži a pak i v četných městech rakouských a německých (na př. ve Štýrském Hradci); zařízení toto však vyžaduje značného nákladu. Třetí způsob odstraňování výkalů spočívá v tom, že se odvádějí do veřejných vod, jako na př. v Praze; avšak při rychlém vzrůstu měst, stoupání počtu obyvatelstva a průmyslových závodů způsobuje se tím téměř nevyhnutelně znečištění veřejných vod, zejména tam, kde množství nečistoty není ve správném poměru k síle proudu. Udržovati a čistiti veřejné stoky, jež mají sloužiti netoliko zájmům jednotlivých míst, částí tříd obyvatelstva nebo jednotlivých majitelů domů, nýbrž veřejným úkolům obce, zejména ve směru zdravotním, jest povinností obce; výlohy s tím spojené dlužno uhraditi jako jiné výlohy pro účely obecní z příjmův obecních (roz. spr. s. dv. ze dne 24. května 1879 č. 873, sb. »Budwinski« č. 498).

2. Opatření pitné vody jest jednou z nejdůležitějších existenčních otázek větších měst. Dle vzoru vídeňského opatřila si již četná města trpící nedostatkem pitné vody vodovody, jimiž se přivádí z horských pramenů voda do města. Tak zejména Solnohrad, Innomostí, Rjeka, Vrchlabí, Česká Lípa a j.

3. Rovněž musí býti postaráno o čištění (filtraci) říční vody k užitku. Potřebná voda opatřuje se buď ze studen obecních a soukromých nebo se přivádí ze řeky.

4. V těsné souvislosti s otázkou zdravotní v městech jest otázka rozšiřování měst. V tomto směru obsahují zejmena stavební řády četná ustanovení, týkající se zvláštních poměrů a potřeb ve městech. Jmenovitě novější řády stavební vydatně použily výsledků nejnovějšího bádání a zkušeností v oboru zdravotnictví a policie bezpečnostní stavební a požární. Sem náležejí zejména ustanovení o zřízení hlavního plánu, o rozdělení pozemků na místa stavební, zabezpečení volných míst, úpravě ulic, budování zdravých obydlí a četné stavební zákazy. Aby bylo umožněno otevření nových a rozšíření ulic stávajících bylo v četných stavebních řádech, zejména též ve stavebním řádě pro Prahu, přijato ustanovení, že, pokud zájmy obchodní a bezpečnosť požárné toho nutně vyžadují, aby byla v obvodu obce zřízena nová ulice nebo silnice, jsou povinni majitelé nemovitostí, přes které silnice neb ulice má vésti, postoupiti potřebné k tomu parcely i s budovami na nich stojícími za přiměřenou náhradu; rovněž, jedná-li se o rozšíření neb úpravu ulic nebo silnic stávajících, musí majitelé realit za náhradu obci postoupiti potřebné parcely, avšak jen tenkráte, nemusí li k tomu cíli býti odstraněny budovy. Kromě toho byly poskytnuty četné stavební úlevy pro villy a domy rodinné; v odlehlejších částech města budiž též při průmyslových stavbách přiměřeným způsobem postaráno o bezpečnosť osoby a majetku. Taková opatření obsahují zejména stavební řády pro Prahu a pro Vídeň. Značnou důležitosť mají též ustanovení nových stavebních řádův o sklepních a podzemních bytech, větrání, dvorech, stokách, žumpách a záchodech, plynovodech, umístění parních kotlů a pod.

5. O zdravotnictví ve veřejných ústavech ve středu větších měst se nacházejících srv. čl. Zdravotnictví. Vykonávati inspekční službu zdravotně policejní v divadlech ležících v obvodu c. k. policejních ředitelství přísluší státnímu úřadu policejnímu, kterýž též ustanovuje orgány, kteří službu tuto mají konati (roz. spr. s. dv. ze dne 17. června 1892 č. 1966, sb. »Budwinski« č. 6679).

Zřízení obecní viz Obce (politické).

Zřízení zemská viz Ústavy zemské.

Zvěrolékaři.

1. Část všeobecná.

Věda zvěrolékařská jest soujem zásad a pravidel zkušeností nabytých, která odnášejí se ku zdravotnictví zvířectva a ku léčení jeho nemocí. V užším slova smyslu nazývá se tato věda též vědou veterinářskou, pokud totiž týká se zvířat domácích. I rozpadá se dle toho věda zvěrolékařská v několik odvětví a hraje jmenovitě v zemědělství úlohu nemalou. Obor zvěrolékařství jest mnohem složitějším, nežli obor lékařství. Ježto pak chovem dobytka zabývalo se pokolení lidské již od dob nepamětných, shledáváme, že již u nejstarších civilisovaných národů tato věda pěstována byla. Ve středověku počala se literatura zvěrolékařská vyvíjeti teprve zá-

sluhou Jordana Rufa, štolby císaře Bedřicha II., k němuž se pak přidružili Albert z Bollstädtu, Hofmann a Konrád Gessner, Vlachové Magno, Caracciolo, Bonacossa a j. v. Než teprve dobytčí mor vypuknuvší na počátku 18. stol. přiměl vládu, aby povšimla si vědy zvěrolékařské dosud valně zanedbané, a tak za dob těchto zanášeli se s celou pozorností a co nejvydatněji podporovali vědu zvěrolékařskou nejslovutnější lékaři své doby, jako ku př. Ramazzini a Lancisi v Italii, Sauvages ve Francii, Camper v Nizozemí. První zvěrolékařská škola byla zřízena r. 1762 v Lyoně, druhá zahájila činnost r. 1765 v Alfortu u Paříže, načež i ve většině ostatních zemí takovéto ústavy zakládány, avšak z počátku ovšem skoro výhradně ve správě vojenské se nalézaly zabývajíce se převážnou měrou zdravotnictvím koní ke službě vojenské potřebných. R. 1777 zřízena ve Vídni škola zvěrolékařská a odtud pak věnována i v ostatních zemích rakouského mocnářství větší pozornost vědě zvěrolékařské. Úplné vytvoření a zevrubná úprava tohoto oboru zdravotnictví děkuje se teprve době nejnovější.

II. Vzdělávání zvěrolékařů.

Ministerským výnosem ze dne 27. března 1897 č. 80 ř. z. vyhlášen byl na základě nejv. rozhodnutí ze dne 31. prosince 1896 ve shodě s říš. minist. války, minist. vnitra a minist. orby nový studijní řád pro zvěrolékaře platný v královstvích a zemích na radě říšské zastoupených. Hlavní ustanovení, jež z tohoto řádu studijního vyjímáme, jsou tato:

1. Posluchači vysoké školy zvěrolékařské jsou buďto řádní (immatrikulovaní) nebo mimořádní; řádnými posluchači zvěrolékařskými jsou ti, kdož věnují se zvěrolékařskému studiu dle učebního plánu, který platí v té době, kdy studují (§§ 1 a 2 cit. min. nař. z r. 1897). Za řádného posluchače studia zvěrolékařského může býti přijat ten, kdo předloží vysvědčení o tom, že s prospěchem podrobil se maturitní zkoušce na některé tuzemské škole střední (tedy vyhledává se maturitní vysvědčení z gymnasia nebo z reálky, srv. § 3 cit. nař.)

2. Doba studií zvěrolékařských vyměřena jest na čtyry roky neboli na osm pololetí (semestrů); výjimku stanoví zákon při doktorech veškerého lékařství, kteří mohou tento kurs zvěrolékařský odbýti již ve dvou letech (§ 6 cit. nař.). Řádnému posluchači zvěrolékařství může býti některé pololetí vpočteno do zákonné doby studijní jen tehdy, když prokáže stvrzení o tom, že navštěvoval veškery předměty, které podle učební osnovy jsou pro příslušné pololetí zvěrolékařského studia předměty povinnými (§ 7 odst. 1 cit. nař.). Řádným posluchačům volna jest kromě povinných přednášek a praktických cvičení i návštěva jiných kolejí na vysoké škole zvěrolékařské konaných, pokud to není na závadu návštěvě předmětů obligátních (§ 7 odst. 2 cit. nař.).

3. Pro každý ročník (I.—IV.) a pro každé pololetí zvlášť (1—8.) předpisuje se řada předmětů obligátních, které tedy kandidát zvěrolékařství slyšeti musí (§ 8 cit. výnosu z r. 1897) a mimo to vytýká se 30 kolejí (čtení), které navštěvovati musí doktoři veškerého lékařství, kteří dosáhnouti chtějí diplomu zvěrolékařského během oněch dvou let pro ně zvlášť předepsaných (§ 9 a k tomu srv. § 6 cit. výnosu z r. 1897).

4. Ke zkouškám postupným mohou býti připuštěni jen oni studující, kteří řádně absolvovali I., pokud se týká, II. ročník (§§ 10—19).

5. Kandidáti, kteří odbyli si dle učební osnovy studium zvěrolékařské, mohou nabýti diplomu zvěrolékařského, podrobí-li se prve třem přísným zkouškám (rigorosum) z oboru věd zvěrolékařských (§§ 20—22 cit. výn.). Z těchto tří přísných zkoušek záleží první rigorosum:..

a) z nauky o chovu zvířat (nauka o posuzování, nauka o plemenech, o plemenění, o krmení, zdravověda zvířat hospodářských);

b) z deskriptivní a topografické anatomie zvířat domácích, z histologie a embryologie;

c) z fysiologie;

d) z farmakologie spolu i z farmakognosie, toxikologie a z nauky o receptech.

Předměty druhého rigorosa jsou:

aa) všeobecná pathologie a pathologická zootomie, počítaje v to i bakteriologii (mikrobiologii);

bb) speciální pathologie a therapie nemocí vnitřních, jakož i nauka o nemocích nakažlivých;

cc) státní zvěrolékařství.

Při posledním a třetím rigorosu zkouší se:

α) chirurgie, počítaje v to i nauku o léčení očí a nauku o operacích;

β) porodnictví;

γ) podkovářství (k tomu srv. § 22 cit. výn. z r. 1897).

Každá zkouška z každého předmětu při všech rigorosech koná se spolu theoreticky i prakticky; při praktické zkoušce pak používá se příslušných zvířat a předmětů demonstračních (preparátů, nástrojů atd. srv. § 24 cit. výnosu, kdež zevrubně postup těchto praktických zkoušek naznačen jest; § 23 téhož výnosu). Veškerá rigorosa konají se veřejně, ale předseda oprávněn jest obmeziti přístup k nim toliko na zvěrolékaře, lékaře a studující vědy zvěrolékařské (§ 25 cit. výn.). Zkušební komise pro každý předmět zkoušky záleží z rektora (nebo jeho náměstka), jakožto předsedy komise, z examinátora a z komisaře vládního; vládní komisař musí býti zvěrolékařem a může býti členem sboru profesorského vysoké školy zvěrolékařské a jmenován jest před počátkem každého školního roku od ministra kultu a vyučování ve shodě s ministerstvem vnitra (§§ 26 až 29 cit. výn.). Obstál-li kandidát při těchto přísných zkouškách (o klassifikaci skládaných zkoušek viz blíže §§ 29—36 cit. výn.), promován jest za zvěrolékaře. Promoce záleží tu v tom, že se kandidátovi udělí veřejně zvěrolékařský diplom a že slib rukou dáním skládaný přijme od něho rektor vysoké školy zvěrolékařské u přítomnosti dvou promotorů (jimiž jsou veškeří profesoři dle pořadí srv. § 37 odst. 3. cit. výn.), kteří diplom spolupodepíší (§ 37 cit. výn.). Diplom budiž vyhotoven v jazyku latinském (§ 38 tamtéž).

Cizozemci, kteří nabyli zvěrolékařského diplomu, nejsou základem toho již oprávněni provozovati zvěrolékařskou praxi v královstvích a zemích na radě říšské zastoupených; k tomu vyhledává se, by dříve nabyli rakouského státního občanství (§ 39 cit. výn.). Taxy zkušební buďtež ustanoveny tak, aby při postupných zkouškách připadly na každého zkoušejícího 3 zlaté, při zkoušce pak, jež tvoří část toho kterého rigorosa, připadnouti má na každého zkoušejícího 6 zlatých, na ostatní členy zkušební komise pak 3 zlaté. Při zkouškách opětovaných platí se toliko

polovina stanovených obnosů (§ 40 cit. výnosu ze dne 27. března 1897 č. 80 ř. z.).

III. Způsobilosť zeměpanských komisařů.

Na základě nejv. rozh. ze dne 7. března 1873 vydána byla co do nabytí trvalého místa zvěrolékaře ve veřejné službě zdravotní u politických úřadů ministerským výnosem ze dne 21. března 1873 č. 37 ř. z. celá řada ustanovení: Kdo ustanoven ve veřejné službě zdravotní za zvěrolékaře, musí prokázati, že s příznivým prospěchem odbyl zvláštní zkoušku (t. zv. zkoušku fysikátní). V každém městě, kde se nalézá fakulta lékařská, zřízena jest zvláštní komise zkušební pro tuto zvěrolékařskou zkoušku; členy její jmenuje každým rokem ministr vnitra ve shodě s ministrem vyučování po návrhu chéfa zemské vlády; po uplynutí roku úřadování svého mohou býti opětně jmenováni. Ti zvěrolékařové, již chtějí býti připuštěni ke zkoušce, na základě jejíž mohou nabýti trvalého postavení ve veřejné službě státní u politických úřadů, podejtež žádosti své na počátku některého pololetí k onomu zemskému úřadu, v jehož obvodu správním zamýšlejí zkoušce se podrobiti. Politický úřad zemský rozhoduje o připuštění ke zkoušce; k tomu cíli vyhledává se

a) zvěrolékařský diplom nabytý na některé tuzemské úplné škole zvěrolékařské;

b) průkaz o tom, že kandidát nabyv diplomu tohoto zaměstnán byl aspoň rok jako asistent některé zvěrolékařské školy, nebo že aspoň po 2 léta sloužil jako vojenský zvěrolékař, nebo že po touž dobu zabýval se soukromou praxí zvěrolékařskou. Průkaz zvěrolékařské soukromé praxe budiž podán ve městech se zvláštním statutem vysvědčením vyhotoveným od úředního lékaře, pokud se týká, od úředního zvěrolékaře a stvrzeným od představeného obce (purkmistra), v ostatních městech pak vysvědčením vystaveným od dotyčného starosty obce a potvrzeným od okresního zvěrolékaře, pokud takového není, od zeměpanského okresního lékaře. Zkušební komise pro zvěrolékařskou zkoušku záleží ze dvou zvěrolékařů ustanovených ve veřejné službě a z předsedy, jímž jest zemský zdravotní referent nebo, není-li tohoto funkcionáře, předsedá osoba jmenovaná ministrem vnitra. Předměty zkoušky fysikátní jsou: zdravotnictví a chov hospodářských zvířat domácích zahrnuje v to příslušnou znalosť zákonů; soudní zvěrolékařství; nauka o moru dobytčím a policie zvěrolékařská. Zkouška z těchto předmětů rozpadá se v část písemní, praktickou a v část ústní.

IV. Služební postavení zeměpanských zvěrolékařů.

1. Zeměpanští okresní lékaři stanoveni jsou u okresních hejtmanství, zemští zvěrolékaři pak u politických úřadů zemských. Zemské zvěrolékaře jmenuje ministr vnitra, zeměpanské lékaře a zvěrolékaře okresní jmenuje pak správce zemské vlády. Nařízením min. vnitra ze dne 21. června 1882 č. 91 ř. z. vydána byla služební instrukce pro zeměpanské okresní zvěrolékaře.

2. Zeměpanští okresní zvěrolékaři jsou zdravotními úředníky okresních hejtmanství a stálými orgány jich v záležitostech zvěrolékařských; okresní zvěrolékař jest přímo podřízen okresnímu hejtmanovi svého úředního sídla. Co do osobních poměrů, jakož co do postavení, řízení disciplinárního, co do požitků (příjmů) a t. d., jsou zvěrolékařové zeměpanští na rovni

s ostatními úředníky státními. Úkolem jejich jest vypracovati úřední záležitosti jim přidělené a do oboru zvěrolékařství spadající a při všech záležitostech dotýkajících se veřejné služby zvěrolékařské povinni jsou šetřiti příslušných platných zákonů, předpisů a norem. Zeměpanský okresní zvěrolékař hleděti má k tomu, aby si dokonalými vědomostmi odbornými. jakož i taktním jednáním vydobyl důvěry obecenstva a aby pilně sledoval pokroky ve vědě zvěrolékařské. Jest i povinen dále opatřovati si zevrubnou známosť zákonů dotýkajících se zvěrolékařství a radou býti nápomocen každému, kdo se naň v záležitostech zvěroléčby obrátí; ku výkonu praxe státní zvěrolékař jest oprávněn, pokud to není nijak na závadu jeho úředním povinnostem.

3. Úřední povinnosti jsou:

a) bdíti nad zdravotními poměry mezi zvířaty domácími; sem náleží jmenovitě povinnost přesvědčovati se o chovu, způsobu krmení a používání zvířat domácích při práci, dále odstraniti zlořády všeliké, zevrubně orientovati se o poměrech obchodu dobytkem a obchodu zvířaty a zvířecími surovými výrobky, jakož i o trzích dobytčích, náležitým způsobem dbáti a všímati si všechněch okolností k tomu cíli, aby předešlo se zavlečení nemocí dobytčích, podávati návrhy na opatření neodkladně potřebná při nebezpečí hrozícího moru;

b) dohled k oboru působnosti obcí co do policie zvěrolékřské; sem spadá zejména

aa) bdíti nad ohledáním dobytka a masa:

bb) dohlédati na dobytčí trhy a stáda;

cc) dozor prováděti v rasovnách a mrchovištích;

dd) bdíti nad činností obce při nastalém moru;

ee) dohlížeti k vyhotovování pasů dobytčích.

c) Zeměpanským okresním zvěrolékařům přináleží dále míti dohled k zvěrolékařské praxi a ku podkovářství; proto mají zkoumati oprávnění těchto osob, zásoby léků u zvěrolékařů a jich soukromé stáje pro onemocnělý dobytek a konečně podávati o shledaných zlořádech oznámení příslušnému okresnímu hejtmanství.

d) Intervence v záležitostech policie zvěrolékařské: Zeměpanský okresní zvěrolékař jest povinen bez prodlení oznámiti dotyčnému politickému úřadu okresnímu každý případ nakažlivé nemoci zvířecí nebo podezření jejího, o kterém se doví; na rozkaz úřadu toho pak přikročiti a provésti má potřebná předstižná (profylaktická) a policejní zvěrolékařská opatření v duchu platných zákonů a nařízení.

e) Činnosť jich při soudech: Zeměpanský okresní zvěrolékař zmocněn jest žádati, aby byl při sborových soudech v záležitostech zvěrolékařských povoláván a to buď od případu k případu nebo jako trvalý a přísežný znalec.

f) Podávání zpráv: Zeměpanský okresní zvěrolékař musí vésti zvláštní úřední denník o svých úředních výkonech a o oněch okolnostech, kteréž má příležitost seznamenati ve své služební a mimoslužební činnosti vzhledem k zdravotnímu a zvěrolékařsko-policejním poměrům svého úředního obvodu. Koncem každého roku sdělati má výroční zvěrolékařskou zprávu za svůj úřední obvod a zaslati ji prostřednictvím nadřízeného politického úřadu okresního politické vládě zemské.

Zvířata, jich ochrana a mory.

A. Ochrana zvířat.

I. Část všeobecná.

Již mojžíšské zákonodárství vykazuje celou řadu ustanovení na ochranu zvířat: povinností Židů bylo šetřiti zvířat, zejména pak užitečných a domácích zvířat; v sobotu nemá se též používati zvířat k žádné práci, mláďata ponechána býti mají u matky své, při zdělávání rolí nemá býti hovězího dobytka používáno spolu s koňmi. Zákonodárství na ochranu zvířat proklestilo si však cestu jen ponenáhlu a kráčelo ostatně ruku v ruce s rozvojem zemědělství, kteréž posléze prohlásilo za nezbytný požadavek zákonnou ochranu užitečných zvířat naproti přílišnému vykořisťování jich. Odtud lze si zejména vysvětliti, že všechny starší normy na ochranu zvířat skoro výhradně odnášejí se ku zvířatům domácím; teprve v době novější dostalo se zákonodárství na ochranu zvířat dalšího prohloubení a vypěstění, ježto vztaženo bylo i na jiná odvětví, tak jmenovitě na honbu, rybářství, chov ptactva atd.

II. Zákonodárství rakouské na ochranu zvířat.

Mnohá nařízení ukládají trest na týrání zvířat; tak zejména vydána byla min. nařízením ze dne 12. února 1885 č. 31 ř. z. (platným pro veškeré korunní země) celá řada předpisů účinně vystupujících proti týrání zvířat.

1. Dle těchto předpisů budiž na základě § 11 cís. nařízení ze dne 20. dubna 1854 č. 96 ř. z. potrestán ten, kdo veřejně způsobem pohoršení vzbuzujícím týrá zvířata ať vlastnickým právem mu náležejí nebo nikoli.

2. Příslušnými ku trestání těchto policejních přestupků jsou starostové obcí (rozh. stát. min. ze dne 21. března 1865 č. 2272) a v těchto místech, kde se nalézá zeměpenský policejní úřad, příslušným jest ten k trestnímu právosudí. Jestliže by se jisté způsoby takovéhoto trýznění častěji pozorovaly, nebo vešly v obyčej v živnostenském obchodu, vyhraženo jest zemskému úřadu vystoupiti proti nim zvláštními zápověďmi.

3. Zvláštní nařízení vydána byla s platností pro jednotlivé země korunní jako ku př. pro Horní Rakousy ohledně dopravy a vodění dobytka na porážku a telat (viz výn. místodrž. ze dne 30. července 1853 č. 12.456 č. 369 z. z.). Používání psů k tahu, kteréž v Horních Rakousích rovněž bylo zapovězeno nařízením ze dne 18. října 1851 č. 423 z. z., nelze vždy a bezpodmínečně považovati za týrání zvířat, jelikož tato sotva udržitelná zápověď vydána byla ze zdravotních ohledů; naproti tomu dlužno přílišný náklad u tažných a nákladních zvířat, zejména když se k tomu přidruží týrání, potrestati jako týrání zvířat. Pro Dolní Rakousy nařízeno bylo s poukazem na předpisy vydané proti týrání zvířat, že má býti proti každému surovému a veřejné pohoršení vzbuzujícímu týrání zvířat se vší přísností zakročováno a v daných případech že má postupováno býti vedle sazby trestní zákonem ustanovené a že k tomu hleděno býti má, aby přísně šetřeno bylo dosavádního způsobu dopravy dobytka mladého a jatečního po lodích, t. j. aby bylo nezardousené dopravováno (výn. dolnorak. místodrž. ze dne 19. listopadu 1889 č. 34851); pro Korutany (nař. místodrž. ze dne 1. září 1878 č. 4284) zapovězena doprava menších zvířat domácích pomocí psů bez náhubku, zapovězeno chovati zvířata se

svěšenou hlavou, dále nařízeno, chrániti při dopravě zvířata proti škodlivým vlivům povětrnosti atd.

4. Při dopravě železniční. Potrestáno budiž jako týrání zvířat přeplňování železničních vagonů vepřovým dobytkem v té způsobě, že se tím zvířata poškodí neb usmrtí (výn. min. obch. ze dne 26. února 1875 č. 4700). V zimě nesmí se při dopravě (železniční) vepřového dobytka k napájení jeho používati příliš studené vody (výn. min. obch. ze dne 3. února 1876 č. 34.294).

5. Vivisekce (t. j. řezání a pokusy vědecké se živými zvířaty) smí prováděti toliko k učebním účelům a toliko po naprosté nutnosti v úředně schválených lékařských učebnách přednosta a docenti učebny této a to omámíce prve dotyčná zvířata (min. výn. ze dne 17. července 1885 č. 11.783).

6. Zákony honební, rybářské a zákony na ochranu ptactva obsahují četná ustanovení na ochranu dotyčných zvířat. Hlavní z ustanovení těchto odnášejí se k zápovědi, aby byla vyňata nebo ničena vajíčka a hnízda všeho ptactva divoce žijícího, neškodného, aby chytáni a usmrcováni byli zpěvaví ptáci, a aby chytána byla zvěř do ok. Rovněž zapovězeno jest používati při chytání ryb dynamitu a podobných třaskavin. Právem lze též zařaditi k ustanovením zákonodárství na ochranu zvířat i dobu šetření, jež dlužno zachovávati při honbě zvěře a při chytání ryb.

7. Lienbacher (viz jeho rak. trestní právo policejní str. 86) poznamevává, že nejhorší způsoby trýznění zvířat přičísti lze na vrub modernímu umění kuchařskému; avšak přece právě v tomto směru doposud promíjena byla mnohá ukrutnost, ježto se na většině při tom směšovaly momenty zlomyslnosti a pohoršení.

8. Na konec budiž vzpomenuto spolků na ochranu zvířat a četných spolků ku poznesení a rozvoji chovu dobytka, kterýmžto spolkům připsati jest hlavní zásluhu o to, že vydatně vystoupily a vystupují naproti týrání a zneužívání užitečných zvířat poučujíce a poukazujíce na užitek zvířat těch a mravně působíce na jednotlivé vrstvy lidu.

B. Mory zvířecí.

I. Zvířecím morem rozuměti jest ony nemoci zvířat domácích, jimiž současně a rychlým postupem zachvácen jest značný počet zvířat, kteréž tedy jsou povahy nakažlivé. Úkolem zákonodárství jest proto stanoviti opatření k tomu cíli, by přílišným rozšířením dobytčího moru ohrožen nebyl blahobyt lidu; musí býti tedy postaráno předem o to, aby se dobytčímu moru zabránilo hned v zárodku, ježto nezřídka jedná se o zvířata domácí nejužitečnější, dále o otázku eminentně zdravotní, o požívání a užívání zvířat takovýchto mezi lidmi. Zákonodárství učinilo tedy v první řadě opatření preventivní, ale i náležitou péči věnovalo ústavům a prostředkům, aby co nejrychleji potlačen byl vypuklý dobytčí mor. Za účelem odvrácení a zničení nakažlivých nemocí zvířecích vydána byla zákonem ze dne 29. února 1880 č. 35 ř. z. jakož i prováděcím nařízením ze dne 12. dubna 1880 č. 36 ř. z. celá řada ustanovení odnášejících se ku veškerým dobytčím morům (vyjímaje plicní mor hovězího dobytka) a k pojícím se k tomu opatřením ochranným a ničivým. Citovaným prováděcím nařízením vydáno bylo poučení o zjevech nakažlivých nemocí zvířecích v tomto zákonu vyznačených.

II. Nakažlivé dobytčí nemoci.

1. Slintavka a kulhavka hovězího dobytka, ovcí, koz a vepřového dobytka. Rozšíří-li se slintavka a kulhavka po větším okrsku, může politický úřad zemský zapověděti dopravu hovězího dobytka, ovcí, koz a vepřů z onoho okrsku, kde mor vypukl a dovoliti dopravu jen uvnitř okrsku samého. Zužitkování a prodej nevařeného mléka z chorobných zvířat se zapovídá; smí-li se dovoliti zabíjení chorobných zvířat za účelem požívání masa, záleží na dobrozdání zvěrolékaře.

2. Snět (choroba slezin neboli anthrax) hospodářských zvířat domácích. Zvířata, jež považovati dlužno dle dobrozdání vyslaného zvěrolékaře za nemocná nebo podezřelá z moru, nesmí se za účelem požívání masa a zužitkování jinakých součástek poražeti. Zvířata na některém dvorci morem zachváceném, jež zdají se býti ještě zdravými a podezření nevzbuzují, smí se za účelem požívání masa zabíti jen s přivolením a za dohledu oprávněného zvěrolékaře.

3. Nozdřivka koní, oslů a mezků. Nozdřivá zvířata buďtež ihned zabita; politický okresní úřad může též nařídíti zabití zvířat majících na sobě známky, jež vzbuzují podezření nozdřivky a to tehdy, prohlásí-li zvěrolékař, že nemoc podobná dle pravděpodobnosti tu jest, nebo nelze-li za daných poměrů a okolností jinakými zákonnými opatřeními docíliti účinné ochrany proti dalšímu rozšíření nemoci té.

4. Nákaza neštovic u ovcí. Zjistí-li se mor neštovicový a nelze-li odděliti a místně odloučiti nemocná zvířata od zdravých nebo rozmohla-li se nemoc značněji mezi stádem, buďtež kusy morem dosud nezachvácené z nouze očkovány.

5. Mor hřebců. Koně, kteří stíženi jsou touto chorobou, nesmí se připouštěti.

6. Prašivina (svrabivost — scabies) koní a ovcí. Koně prašivinou zachvácení buďtež podrobeni zvěrolékařské prohlídce; koně ve značném stupni prašivé a zvěrolékařem za nevyléčitelné prohlášené dlužno ihned usmrtiti.

7. Vzteklina domácích zvířat. Každý jest povinen ihned usmrtiti nebo jinak neškodnými učiniti zvíře své nebo sobě svěřené, na němž shledá známky vypuknuvší vztekliny nebo třeba jen známky poukazující na možnost vzniku vztekliny zpozoruje a ihned podati o tom oznámení oprávněnému zvěrolékaři nebo místnímu úřadu, pokud pak zřízen jest v místě zeměpanský úřad policejní, musí se i tomuto oznámení příslušné učiniti. Zvířata mající na sobě zjevy, jež vzbuzují obavu možného vzniku vztekliny, buďtež zvěrolékařem pozorována, jestliže naprosto bezpečně uschována býti mohou a vlastník nepřeje si raději je zabíti.

Usmrtiti se musí:

a) volně pobíhající nebo naprosto bezpečně neuzavřená zvířata druhu tohoto;

b) veškerá zvířata, při kterých vypukla vzteklina;

c) veškery kočky a psi, jež přišli ve styk se zvířaty vzteklinou zachvácenými;

d) jiná zvířata domácí (vzteklým) pominutým zvířetem pokousaná, jakmile se na nich ukáží známky vztekliny.

8. Dobytčí mor (zák. ze dne 29. února 1880 č. 37 ř. z. a prováděcí nařízení ze dne 29. února č. 38 ř. z. — viz pod č. III. bod 15.).

9. Plicní mor hovězího dobytka (zák. ze dne 17. srpna 1892 č. 142 ř. z., prov. nařízení ze dne 22. září 1892 č. 166 ř. z.).

a) Usmrcena buďtež ona zvířata ze skotu onemocněvší touto nákazou zvířecí a dále podezřelá z plicního moru, která jsou s nemocnými nebo podezřelými zvířaty v tomtéž dvoru nebo stáji umístěna a tudíž z nákazy podezřelá; stejným způsobem naloženo budiž s oněmi stády a s oněmi transporty skotu na železnicích a lodích, mezi nimiž konstatován jest plicní mor.

b) Dále budiž od státu provedena nejpečlivější desinfekce oněch místností, kde usmrcená zvířata byla přístřeším, jakož i zařízení a předmětů použitých pro chorobná nebo podezřelá zvířata.

c) Z nákazy podezřelými a tudíž usmrcení propadajícími označiti lze dle okolností i ona zvířata ze skotu, která umístěna byla ve dvoru sousedícím se dvorem, v němž mor řádil.

d) Maso ze skotu usmrceného k úřadnímu příkazu smí se podle zvěrolékařského nálezu po úplném vystydnutí zužitkovati a opatřeno jsouc certifikátem komise morové vyvážeti.

e) Prsní orgány usmrcených zvířat postižených plicním morem nebo z téže choroby podezřelých zvířat, při nichž po usmrcení jejich plicní mor byl konstatován, musí býti zničeny a to i tehdy, když připuštěno bylo maso z tohoto hovězího dobytka k požívání lidskému, a rovněž odstraniti nutno zdechlinu zvířat morem plicním padlých a oněch usmrcených zvířat onemocněvších, jichž maso k požívání lidskému shledáno bylo nezpůsobilým.

f) Kůži, kosti, paznehty a rohy pošlých nebo usmrcených dobytčat plicním morem onemocněvších lze zpeněžiti, bylo-li prve učiněno dosti předpisům policie zvěrolékařské.

g) Je-li počet dobytčat morem, pokud se týká, nákazou podezřelých tak veliký, že by nebylo možno maso z nich zpeněžiti v obci, kde mor vypukl, a v obcích nejbližšího okolí, dovoleno jest dopraviti tyto kusy do nejbližší stanice železniční nebo parolodní a převézti je do jatek nejbližšího většího místa konsumního, po případě do jatek hlavního města země nebo do sv.-marxských jatek říšského města Vídně.

III. Opatření k odvrácení zvířecích nemocí.

1. Dobytčí pasy.

a) Při dovozu. Domácí zvířata, jež postihne některý z neduhů shora naznačených pod č. II., smí se dovážeti jen na průkaz dobytčích pasů, v nichž stvrzeno jest, že zvířata ona opouštějíce místo stálého pobytu svého neměla na sobě nijakých podezřelých známek. Připuštěna nebuďtež domácí zvířata tohoto druhu, o nichž takového průkazu podáno nebylo nebo která i bez ohledu k takovémuto výkazu nakažlivou nemocí stížena jsou nebo shledány byly na nich podezřelé známky.

b) V obchodu tuzemském. I v tuzemském obchodu musí býti předloženy pasy dobytčí

aa) při přežvykavcích, koních a prasatech, kteráž dopravují se na dobytčí výstavy;

bb) při hovězím dobytku v každém stáří, který se vede na trhy výroční nebo na dražbu nebo při hovězím dobytku (vyjímaje telata do šesti měsíců stará, jež určena jsou na porážku), jenž se žene u příležitosti změny dosavádního stanoviště do jiného místa vzdáleného více než 10 km.:

cc) při stádech přežvykavců a prasat, jež se ženou značnějším kusem země;

dd) při přežvykavcích, kteříž dopravují se po železnici nebo po lodi. Dobytčí pasy vystavuje starosta obce.

2. Zákazy dopravy. Nabude-li mor v sousední zemi na vzdálenost 20 km. od hranic povážlivého rozsahu, může politický úřad zemský v příslušných pohraničních okresích našeho území naříditi revisi veškeré zásoby dobytka a evidenci zdravotního stavu, přírůstku a úbytku oněch druhů zvířat, jež morem byla ohrožena. Dopravovati se nesmí zvířata domácí, která stižena jsou snadno přenositelnou nemocí nebo z ní podezřelá jsou, byť i jen následkem té okolnosti, že se nalézala v témž místě nebo že byla společně opatrována.

3. Dozor na trzích a výstavách dobytka. Na všech dobytčích trzích, zvířecích dražbách a zvířecích výstavách konejž se odborníky přísný dozor; vývozní trhy dobytčí vynikajícího významu může správa státní svěřiti dozoru zvěrolékařů státem ustanovených. Na všech dobytčích trzích buďtež příhodně oddělena a separována přihnaná dobytčata za tím účelem, by odvráceno bylo nebezpečí nákazy.

4. Opatření při dopravě po železnicích a lodích. Transporty dobytčí prohlédnuty buďtež při nakládání i skládání na stanicích k tomu stanovených zvěrolékařem nebo jiným odborníkem. Vyjímaje nezbytné případy, smí býti zvířata skládána jen na místě svého určení. Jatečný dobytek nesmí se společně zasílati s dobytkem užitečným nebo k chovu určeným ani se nesmí nakládati do téhož železničního vozu nebo do téže lodi. Jatečný dobytek dovážený z cizích zemí nesmí se nakládati do téhož vlaku nebo do téže lodi, kde jsou domácí přežvykavci.

5. Prohlídka stád. Stáda musí býti každých pět dní prohlédnuta aprobovaným zvěrolékařem.

6. Všeobecné provádění prohlídky dobytka a masa.

7. Dohled k rasovnám vykonávaný s hlediska policie zvěrolékařské a zdravotní.

8. Odloučení, dohled a policejní pozorování zvířat morem zachvácených nebo podezřelých.

9. Různá obmezení obchodu nemocnými nebo podezřelými a neduhem ohroženými nebo takovýmito zvířaty, zejména

a) tím, že se zakáže další doprava jich, nebo že se uzavrou pro sebe zvířata na cestě onemocnělá a morem podezřelá;

b) že se uzavrou stáje (chlévy);

c) tím, že se zavře pastva;

d) tím, že se zakáže společné používání studen, koupání, plavení a pod.;

e) tím, že se zakáže volné pobíhání psů a malých zvířat domácích;

f) konečně tím, že se uzavře pro sebe místo i pozemnosti k ní náležející (srv. čl. »Ústavy kontumační«).

10. Zákaz trhů dobytčích a koňských, dražeb na zvířata a výstav dobytčích v místě moru a v nejbližším jeho okolí nebo vyloučení jednotlivých určitých druhů zvířat z dopravy na trhy, dražby a výstavy zvířat

11. Očkování zvířat ohrožených nebezpečím nákazy.

12. Usmrcení neduhem zachvácených a podezřelých zvířat (srv. bod II. tohoto článku).

13. Neškodné odstranění zdechlin.

14. Desinfekce stájů a míst, kterých se používalo pro zvířata morem onemocnělá a podezřelá, jakož i desinfekce nádob a jinakých předmětů, které se zvířaty nebo jich nakažlivými látkami do styku přišly, jmenovitě i oděv oněch osob, kteréž s nemocnými zvířaty zacházely.

15. Opatření při dobytčím moru.

a) Vznikne-li dobytčí mor v nějaké zemi hraničící s obvodem platnosti zákona citovaného shora pod II. č. 8 nebo v zemi, která nachází se v bezprostředním spojení s obvodem tím, nesmí se z krajin nákazou stížených dovážeti:

aa) živý ani mrtvý hovězí dobytek aniž jiní přežvykavci;

bb) nižádné zvířecí částky, odpadky, suroviny čerstvé ani sušené pocházející od přežvykavců; vyňaty jsou odtud výrobky mléčné, přeškvařený lůj, ovčí vlna, jestliže předměty tyto vyprány nebo vápnem napuštěny byly a zabaleny jsou do pytlů nebo balíků;

cc) syrová píce, sláma a jiné stelivo, pak hnůj;

dd) upotřebené chlévní nářadí a postroje, do obchodu určené nošené šatstvo, podobná obuv a hadry (§ 1 cit. zák.).

b) Zakládání dobytčího katastru. V zemích stále nebo zhusta postižených morem budiž v délce 30 km. zeměpanskými zvěrolékaři za součinnosti placených a přísežných revisorů dobytčích pro obce a obvody statků založen zvláštní katastr o stavu hovězího dobytka.

c) Opatření v místě moru. Každá osada morem zachvácená budiž jako taková každému znatelným způsobem označena; § 23 zákona o moru dobytčím vypočítává celou řadu takovýchto opatření, zejména odporučuje se: odstraniti ovce a kozy z chlévů pro hovězí dobytek; zakázati vývoz a průvoz sena, slámy a jiných předmětů způsobilých zavléci látky nakažlivé; uzavříti osadu vojenským kordonem, uzavříti řeku a j. v.

d) Opatření při podezření moru. § 20 cit. zák. uvádí celou řadu takovýchto opatření, jmenovitě předepisuje: soupis veškerého dobytka v obci, uzavření dvorů a míst, kde se podezřelá zvířata nacházejí, zákaz, že nesmí býti zdechlá zvířata zahrabána, pokud nebyla konstatována povaha jich nemoci. Konečně obsahuje § 21 cit. zák. obšírná ustanovení o opatřeních, jež dlužno učiniti, zjistí-li se dobytčí mor.

IV. Úřadové dozorčí.

Političtí úřadové jsou za spolupůsobnosti obcí povolaní bdíti nad přesným šetřením oněch opatření, která učiněna byla ve smyslu zákona o dobytčím moru; nad úřady těmito vrchní dohled má ministerstvo vnitra resp. ministerstvo obchodu. Orgány výpomocnými jsou státem zřízení zvěrolékařové, není-li těch, jiní aprobovaní zvěrolékařové, pokud se týká, okresní lékařové. Co se týče zvířat podléhajících správě vojenské, zůstavena jsou opatření nutná k vyšetření a zničení nakažlivých nemocí zvířecích úřadům vojenským, pokud pak jde o ona zvířata, jež jsou v státních hřebčincích, přináleží péče veškera dotyčným velitelstvům a ředitelstvům.

V. Řízení při provádění zákonných opatření.

1. Povinnost k oznámení.

a) Povinnost k bezodkladnému oznámení uložena jest každému, kdo zpozoruje na některém vlastním nebo dozoru jeho svěřeném zvířeti nějakou chorobu shora pod č. II. naznačenou.

b) Dále povinni jsou k bezodkladnému oznámení: zvěrolékaři, prohlížitelé dobytka a masa, pohodní, nabudou-li u vykonávání svého povolání známosti o tom, že vyskytla se nějaká nakažlivá nemoc mezi zvířaty nebo takové zjevy, které vzbuzují podezření, že mor vypukne.

c) Oznámení, že vypukla nějaká nakažlivá nemoc, budiž neprodleně učiněno starostovi obce, kterýž povinen jest zpraviti ihned zase politický úřad okresní.

d) Při dobytčím moru může politický úřad zemský stanoviti pro osoby, kteréž k oznámení onomu oprávněny, nikoli však povinny jsou, odměnu za první oznámení o vypuknuvším moru dobytčím v osadách, které dosud dobytčím morem postiženy nebyly, a to až do obnosu 200 zl. a za udání přestupků, jimiž porušeny byly předpisy zákona o moru dobytčím tím, že proti zákazu dovážel se dobytek hovězí a následkem toho propadl za pokutu, stanoviti se může odměnou čistý výtěžek za dobytčata propadlá stržený; konečně přináleží zemské vládě politické právo určiti za oznámení jinakých přestupků páchaných proti předpisům těmto další odměnu až do obnosu 100 zl. (§ 15 zák. o moru dobytčím).

e) Vypukne-li dobytčí mor, budiž to úředně v zemských jazycích vyhlášeno a od té chvíle musí se v politických okresích nákazou postižených i v okresích s nimi hraničících v každé případnosti, kdy zpozorují se na nějakém dobytčeti známky nějakého vnitřního onemocnění vůbec, neprodleně učiniti o tom oznámení starostovi obce, pokud se týká, příslušnému úřadu politickému.

2. Starosta obce povinen jest též učiniti opatření předběžná.

3. Zřízení komisí morových. Politický úřad okresní zpraven byv o vypuknutí neb o podezření nějaké nakažlivé nemoci zvířecí povinen jest neprodleně vyslati na místo samé úředního zvěrolékaře, kterýž tvoří se starostou obce morovou komisi a má za úkol zjistiti způsob, rozšíření a příčinu nemoci, podniknouti opatření zákonem nařízená (usmrcení zvířat, oddělení a pozorování jich, odstranění a pozorování jich, odstranění a zničení zdechlin, opatření desinfekční a pod.) a zahájiti to, čeho třeba jest k jich provedení.

4. Pokousaný hovězí dobytek a koně musí zůstati odděleni a pod zvláštním pozorováním po čtyry měsíce počítaje ode dne, kdy pokousáni byli; u ovcí, koz a vepřů obnáší tato lhůta jen tři měsíce.

5. Doví-li se místní úřad o tom, že pobíhá v obvodu jeho nějaké pominuté nebo vzteklinou podezřelé zvíře, povinen jest dáti ihned je zabíti nebo chytiti a dále vyrozuměti o tom politický úřad okresní, pokud se týká, úřad policejní.

6. V těch krajinách, jimiž pobíhají psi pominutí nebo podezřelí ze vztekliny, nebo v nichž vyskytuje se v rozsáhlé míře vzteklina, může býti vydáno nařízení, aby psi přivázáni byli na řetěz neb opatřeni byli bezpečným náhubkem, nebo voděni byli na provázku, a že jinak pobíhající psi pobiti budou, nebude-li tohoto nařízení šetřeno.

7. Zakáže se zabíjení vzteklých zvířat, jakákoli spotřeba nebo prodej jednotlivých částí nebo jejich výrobků.

8. Zdechliny zcepenělých nebo pro tuto nemoc utracených zvířat (pominutých nebo podezřelých) nesmí se stahovati a proto dlužno je neškodně odstraniti s koží i srstí.

VI. Řízení při plicním moru hovězího dobytka (zákon ze dne 17. srpna 1892 č. 142 ř. z.).

1. Jakmile dojde předepsané oznámení o vypuknutí neb o podezření moru plicního ku vědomí úřadů neb úřad příslušný doví se jinakým způsobem o nákaze morové, budiž po úředním konstatování, že nákaza skutečně vypukla nebo stává podezření její, neprodleně veškeren hovězí dobytek nalézající se v dotyčném dvorci nebo stanovišti poznamenán ostříháním srsti.

2. Zvířaty těmito nesmí více držitel jich volně disponovati a nesmí býti kusy tyto za žádnou podmínkou vyvedeny z onoho dvorce nebo stanoviště svého, leda jen na rozkaz úřadu a toliko za účelem zabití.

3. Zemský úřad politický oprávněn jest vyslati do morové komisse, jejíž útvar předepsán jest všeobecným zákonem o moru zvířecím, některého svého zvěrolékaře (zemského zvěrolékaře, zvěrolékařského inspektora, koncipistu), jenž převezme řízení komisse morové, ač-li v případech zvláště důležitých a obtížných nevyšle k tomu politický úřad zemský i dotyčného okresního hejtmana (purkmistra) nebo jeho náměstka pověře jej vedením komisse morové.

4. Zvířata podezřelá morem, pokud se týká, nákazou, musí býti za všech okolností odstraněna ze svého stanoviště nejdéle do 14 dní počítaje od toho dne, kdy ustavila se komise morová. Dokud tato zvířata úplně odstraněna nebyla, musí vlastník resp. jeho zástupce nebo zřízenec ponechati je bezplatně v dosavadním úkrytu jejich a postarati se bezplatně též o jich střežení, krmení a obsluhu, začež zůstává vlastníku dle zákona o moru dobytčím dovolený užitek.

5. Jakmile usmrceny byly veškery kusy hovězího dobytka nacházející se ve dvorci nebo jiném stanovišti nebo jakmile odvezena byla zvířata podezřelá morem nebo nákazou, povinen jest okresní zvěrolékař na státní útraty co nejpečlivěji desinfekovati chlévy, stáje, hnojiště, zařízení, nářadí atd., nesmí vůbec místo morem postižené opustiti dříve, než byl důkladnou desinfekci provedl.

VII. Náhrada za zvířata policejně usmrcená.

1. Za ona zvířata, která k úřednímu nařízení usmrcena byla za účelem zjištění skutečné nakažlivé nemoci zvířecí — vyjímaje vzteklinu — dále za zvířata usmrcená pro podezření z nozdřivky, avšak při nichž shledalo se, že nozdřivkou postižena nebyla, poskytuje se ze státní pokladny náhrada representující obecnou (tržní) hodnotu.

2. Hodnota tato budiž stanovena odhadem před usmrcením; odhadní komisse sestávejž ze 3 odhadců, totiž ze dvou zvláště k tomu v přísahu vzatých důvěrníků a z orgánu povolaného k tomu politickým úřadem nebo jeho delegátem. Rozcházejí-li se mínění odhadců, sluší míti za odhadní cenu průměrný obnos odhadci vyslovený.

3. Od ceny odhadní odpočítá se hodnota oněch částí, jimiž držitel po úředním nařízení a svolení volně naložiti smí.

4 Výrok o povinnované náhradě budiž prohlášen od politického úřadu zemského, z něhož možno odvolati se k ministerstvu vnitra.

5. Zemskému zákonodárství vyhražuje se právo stanoviti povinnost náhradní za ona zvířata, za něž státní pokladna neposkytuje náhrady, z prostředků země, okresů nebo z obligatorně tvořících se pojišťovacích svazů.

6. Náhrada za usmrcená dobytčata při moru plicním

a) Za zvířata usmrcená na základě zákona ze dne 17. srpna 1892 nahradí se z ceny jejich odhadem vyšetřené $^{19}/_{20}$, tedy 95 kr. z každého zlatého jich ceny odhadní.

b) Nárok na náhradu z pokladny státní za dobytčata na základě tohoto zákona usmrcená místo má však jen v obmezené míře:

aa) jestliže opomenuto bylo předepsané včasné oznámení o vypuknutí moru neb o podezření, že mor existuje;

bb) zavinil-li vlastník, zástupce nebo zřízenec jeho zavlečení moru tím, že dobytčata umístil způsobem příčícím se platným předpisům policie zvěrolékařské a jmenovitě ustanovením tohoto zakona;

cc) vypukne-li plicní nákaza u dobytčete, jež před méně než 180 dny dovezeno bylo ze země nenáležející k obvodu platnosti tohoto zákona a nebyl podán průkaz o tom, že k nákaze jeho došlo teprve po té, kdy dobytče dostalo se v obvod platnosti citovaného zákona.

Ve všech těchto případech pod č. *aa*), *bb*), *cc)* uvedených budiž v náhradu za dobytče k úřednímu příkazu usmrcené vyplacen toliko onen obnos, který se rovná sumě stržené za usmrcený dobytek, pokud se týká, za zpeněžitelné jich součástky po srážce všech možných útrat vzešlých následkem výkonů úředních, zahrnuje v to i výlohy spojené s desinfekcí.

7. Náhrada při moru dobytčím. Hodnota zjistiti se má u přítomnosti politického komisaře bez ohledu na vypuknuvší mor dle ustanovení § 38 zákona ze dne 29. února 1880. Vlastníku přísluší v náhradu za předměty, kteréž za účelem provedení desinfekce byly na rozkaz morové komise zničeny, jejich odhadní cena; při odhadu těchto předmětů dlužno postupovati podobným způsobem, jako při odhadu hodnoty zvířat. Při tom však vyloučen jest hnůj, za kterýž se neposkytuje náhrada.

Právo na náhradu škody zaniká:

a) lze-li vlastníku zvířat přičísti nějakou vinu toho, že dobytčí mor byl zavlečen,

b) opomenul-li vlastník zvířat neprodleně oznámiti, jak se naň slušelo, onemocnění jejich;

c) vypukne-li mezi dobytkem přivezeným ze zemí nepřináležejících k obvodu platnosti citovaného zákona nebo z nějakého okresu morem postiženého nebo vypukne-li mezi dobytkem nějakého dvorce, do něhož takovýto dobytek byl dán, do desíti dnů na to mor dobytčí (§ 35 zák. o moru dobytčím).

VIII. Náhrada výloh.

1. Stát povinen jest nahraditi veškery výlohy, jež spojeny jsou:

a) s obhlídkou a uzavřením hranic před státy sousedními a zeměmi koruny uherské vyjímaje přilepšenou poplatku ubytovacího a přípřežního k účelům vojenským, jenž se dle platných zařízení poskytuje z prostředků zemských;

b) se zjištěním, zda existuje nějaká nakažlivá nemoc dobytčí, čili nic;

c) s úřední intervencí po čas tohoto šetření;

d) s revisemi celkového počtu dobytka v pohraničných okresích v té případnosti, když hrozí nebezpečí moru;

e) s náhradon za usmrcená zvířata, pokud tyto úřední výkony nepříslušejí obcím (obvodům statkovým).

2. Z prostředků obecních buďtež uhraženy výlohy spojené s účinným prováděním místních opatření ochranných a uzavíracích, jakož i s odstraněním zdechliny a odpadků, konečně výlohy nezbytné na zahrabání a na místa pro zakopání zdechlin určená.

3. Vlastníka postihují výlohy dozoru, oddělení, střežení a ošetřování nemocných zvířat, zabití jich, jakož i posléze výlohy spojené s desinfekcí.

4. Náklady potřebné k obhlídce dobytčích trhů atd. nésti mají osoby oprávněné k trhu, pokud se týká, podnikatelé.

5. Při moru dobytčím povinen jest stát zapraviti výlohy spojené s vydržováním zvláštních komisí ku prohlídce dobytka na státních hranicích, jakož i nésti vůbec všechny náklady za úřední výkony státních úřadů, za kordony a uzavření místa nějakého; útraty vzešlé následkem místních opatření bezpečnostních a následkem odklizení zdechlin postihují obce, kdežto náklady desinfekce hraditi musí vlastníci.

IX. Ustanovení trestní (zák. ze dne 24. května 1882 čís. 51 ř. z.):

1. Jako přestupek trestá se

a) opomenutí povinného oznámení vězením až do dvou měsíců nebo peněžitou pokutou až do 300 zl.;

b) případ, když představený obce (obvodu statkového) nebo kdokoli jiný v zastoupení jeho zamešká povinného oznámení učiniti o podezřelém případu nemoci, nebo vydá svědectví o nepravdě, vyhotovuje dobytčí pasy nebo osvědčení původu, byť to učinil jen z nedbalosti; trest: peněžitá pokuta až do 300 zl., za okolností přitěžujících může býti vysloven též trest vězení v trvání až dvou měsíců;

c) jedná-li někdo proti jiným nařízením zákonným, trestán budiž vězením až do 6 měsíců nebo na penězích až do 500 zl.

2. Jako přečin budiž potrestáno každé příslušné jednání v těchto případnostech:

a) když po zákonu dlužno nalézti rozsudkem na propadnutí zvířat nebo zvířecích surovin;

b) byl-li dobytek zachvácen morem;

c) bylo-li způsobeno tělesné poškození nebo smrt nějakého člověka.

V těchto případech nastupuje za trest vězení dvou let nebo peněžitá pokuta do 2000 zl.; vzešla-li tím smrt nějakého člověka, nastati má trest vězení od 1 měsíce do 3 let.

d) Přečinu dopouští se dále i ten, kdo neučiní oznámení, následkem čehož za trest mají propadnouti zvířata, o něž se právě jedná; podobně

e) i ten, kdo prohřeší se proti nařízením vydaným ohledně předkládání dobytčích pasů v pohraničném území naznačeném v § 9 zákona o moru dobytčím nebo kdo jedná proti jinakým ustanovením zvláštním v tomto zákoně obsaženým co do odvrácení a potlačení moru dobytčího nebo konečně, kdo jedná proti nařízením vydaným na základě oněch zvláštních ustanovení.

3. Další tresty: Trestní úřad prohlásiž za propadlá zvířata a zvířecí výrobky surové, jimiž překročen byl zákaz dovozu nebo průvozu přes hranice říše nebo některé země, nebo jimiž obešly se určité stanice za vchod označené, nebo jimiž konečně prolomen byl postavený kordon.

4. Řízení a vynesení rozsudku o trestných činech, jež dlužno trestati jako přestupky, přikázáno jest politickým úřadům okresním, pokud se týká, námořskému úřadu zdravotnímu I. stolice, jestliže se tytéž záležitosti přihodily na moři, v ostatních případech příslušnými jsou řádní soudové.

X. Na konec budiž ještě podotknuto, že kromě těchto právě citovaných zákonů a prováděcích nařízení byl ještě vydán zákon ze dne 19. července 1879 č. 108 ř. z. a prováděcí nařízení ze dne 17. srpna 1879 č. 109 ř. z., kterýmž stanoví se povinnost desinfekční při dopravě dobytka po železnicích a lodích. Výnosem min. vnitra ze dne 1. června 1880 č. 8041 stanoveny byly poplatky za zdravotní ohledání předsevzaté při nakládání a skládání přežvykavců na železnicích. Nařízením ze dne 23. listopadu č. 138 ř. z. vydána byla další ustanovení ku provedení § 10 zákona o moru dobytčím a §§ 7 a 40 zákona o moru dobytčím (jež týkají se dopravy ovcí a koz propuštěných z kontumace). Výnos min. obch. ze dne 20. ledna 1881 č. 35.901 z r. 1880 obsahuje ustanovení o tom, že vozy pro dobytek desinfekované již v říši německé nemusí se, vstupujíce do Rakouska, již desinfekovati.

Min. nařízení ze dne 7. června 1881 č. 73 ř. z. pojednává o tisku dobytčích pasů a zapovídá neúřední jich náklad; výnos min. obchodu ze dne 22. prosince 1881 č. 41.101 týká se bezplatné dopravy průvodčích dobytka; výnosem min. obch. ze dne 22. ledna 1882 č. 38.316 z r. 1881 upravuje se dovoz suchých koží a kožešin; výnos min. obchodu ze dne 23. ledna 1882 č. 335 obmezuje železniční dopravu v době, kdy vypukl dobytčí mor. Zemské zákony pro Tyroly ze dne 13. prosince 1881 č. 39 z. z., pro Vorarlberk ze dne 27. prosince 1881 č. 1 z. z. z r. 1882 a ze dne 4. března 1888 č. 19 z. z., pro Dolní Rakousy ze dne 11. dubna 1891 č. 36 z. z. vytýkají bližší ustanovení o náhradě škody poskytované při zvláštních chorobách zvířat.

Zvolenec, zvolitel viz Přijetí dítka za vlastní.

Zvony kostelní viz Majetek církevní.

Zvyklosti bursovní viz Bursa.

Zvyklosti bursy plodinové.

I. Část všeobecná.

Východiskem a měřítkem platnosti nebo neplatnosti určitého jednání právního zásadně jest zákon; pokud zákon však neobsahuje ustanovení rázu donucujícího (jus cogens), dopřáno jest stranám účastnícím se určitého jednání právního jisté volnosti. Použijí-li pak strany volnosti této a srovnalou vůlí svou povýší určité náležitosti, určité kusy jednání svého za závazné, vzchází právoplatný a žalovatelný právní nárok a jemu odpovídající závazek. Vynikající skupinou takovýchto jednání právních a to jednání právních dvojstranných (neboli smluv), při kterýchž po zákonu bývá vůle stran momentem na většině rozhodujícím, jest právě obchod. Nemůžeť předkem zákonodárce býti si vědom všech možných tvarů a způsobů, ve kterých obchod se uskuteční, a i kdyby možnost tohoto opatření připustiti se dala, nebylo by zajisté prospěšno a zdrávo stanoviti do nejmenších podrobností pravidla, podle nichž se obchod ve všech případech říditi musí; předpokládáť obchod dle přirozené podstaty své jakousi pohyblivost nevížící se na úzký obzor zákonodárci nebo určitým vrstvám dotyčných osob dohledný, nýbrž má býti výsledkem nejširších a nejdůležitějších potřeb

a snah národohospodářských. A proto právě ovládati mohou obchod předkem všeobecné zájmy místní a časové, jichž vlivu podroben jest také vývoj příslušných ustanovení obchodních. Strany pak, účastnící se tohoto vývoje vůlí svou, přizpůsobují ustanovení tato potřebám svým a tímto způsobem utvořila se mimo zákon (praeter legem) celá řada pravidel, jimiž učiněno dosti přerozmanitým požadavkům zdravého obchodu. Jmenovitě v centrech ruchu obchodního, kde jest čilá poptávka i nabídka po zboží určitého druhu, spravuje se obchod obyčejně stejnými zásadami tak že, dojde-li tam určitý obchod uskutečnění, předpokládá se, že se tak stalo dle oněch pravidelných zásad. Souborem takovýchto pravidelných neboli obyčejných zásad, jimiž strany se spravují uzavírajíce obchod nějaký, jsou zvyklosti (usance); dle toho pak, na kterém místě nebo ve příčině kterého zboží zvyklosti takovéto průchod mají, bylo by lze dojista najíti zvyklosti určité v každém místě téměř, v každém obchodu a závodu nebo ústavu.

II. Zvyklosti bursy plodinové pražské.

Zvyklostmi pražské plodinové bursy daly by se označíti ony zásady, kterých se obyčejně užívá při obchodu plodinami na bursovním trhu pražském. Plodinami rozumí se ony užitky, jež určitá věc bezprostředně nebo nepřímo poskytuje podle hospodářské povahy a podle hospodářského určení svého; plodinami v tomto smyslu, jimiž se pak na pražské plodinové burse obchoduje, a které jsou tedy zbožím, ke kterému se zmíněné zvyklosti odnášejí, jsou tyto věci:

1. obilí (pšenice, žito, ječmen, oves, kukuřice, proso),
2. mouka, mlýnské výrobky a kroupy,
3. slad,
4. luštěniny (fasole, hrách, čočka, vikev, boby),
5. olejnatá semena (řepka, mák, kmín, lněné a konopné semeno),
6. chléb,
7. chmel,
8. sušené ovoce (švestky, třešně, višně, hrušky, křížaly) a povidla,
9. semena jetelová,
10. seno a sláma,
11. škrob (bramborový, rýžový, pšeničný a kukuřicový),
12. zvířecí tuky (vepřové sádlo, slanina, lůj hovězí, skopový, tuk kuchyňský, kostní a koňský, oleomargarin),
13. kvasnice lisované,
14. sušená čekanka,
15. zemčata.

Pro obchod těmito plodinami na plodinové burse pražské vyvinula se řada ustanovení obyčejně platících dílem pro veškery druhy společně, dílem dotýkají se ustanovení tato zvláštností některých, jež s sebou ten nebo onen druh plodin přináší.

A. Ustanovení všeobecná.

Každý obchod na pražské plodinové burse uzavříti lze ústně nebo písemně, přímo nebo prostřednictvím jiné osoby. Byl-li obchod uzavřen ústně, oprávněna jest každá strana hned následujícího dne všedního žádati, aby mezi všemi kontrahenty závěrečné listy vyměněny byly. Nestane-li se tak v tom případu, když strany dotyčné bydlí v témž místě, má druhá strana právo ve dvou následujích dnech všedních podati protest a v další měsíční lhůtě žalovati na vydání závěrečného listu, pokud se týká na ná-

hradu škody; pro strany bydlící v různých místech vyhledává se tu, aby strana vyzvaná o výměnu závěrečného listu, odeslala tento nejbližší poštou, jinak vzchází druhé straně právo stejného obsahu, jak v případu prvním bylo naznačeno (srv. §§ 2 a 3 zvyklostí pražské plodinové bursy z r. 1899 platných ode dne 1. srpna 1899). Dotčený protest podati jest v Praze u bursovního sekretariátu; v jiných místech lze tak učiniti i u veřejného notáře nebo u soudu, resp. u veřejných burs (bližší ustanovení o náležitostech a účincích protestů vznášených následkem prodlení druhé strany vůbec srv. §§ 41—45 zvykl. a k tomu § 49 těchže zvyklostí). Uzavříti lze obchod i jménem jiného základem udělené plné moci; uzavře-li někdo jménem jiného obchod bez plné moci a nejsa přísežným dohodcem; nebo překročí-li meze udělené mu plné moci, jest druhé straně práv osobně; obsah a míra tohoto závazku záleží v tom, že má býti straně smlouvy neporušivší v podstatě poskytnuto úplné interesse (srv. § 47 a § 4, § 49 zvyklostí). Obchod zprostředkován býti může přísežným dohodcem nebo osobou jinou; rozdíl tento má důležitost co do závazku k zaplacení provise přináležející v určité výši této jiné osobě (platiť provisi tuto pravidelně, není-li tu opačné úmluvy stran, u mouky, mlýnských výrobků, krup, chleba, sena atd. toliko prodatel, u sušené čekanky prodatel a kupec stejným dílem, u všeho ostatního zboží jen kupec — § 5 cit. zvyklostí). Přijatelné závěrečné listy buďtež podepsány při protokolovaných firmách osobami ku podpisování firmy oprávněnými od jiných kontrahentů pak vlastnoručně; u neprotokolovaných společností podepsány býti musí závěrečné listy jménem a příjmením každého společníka (srv. k tomu blíže §§ 7 a 8; dále §§ 9—40, kdež se blíže určuje pro pražský trh plodinové bursy celá řada běžných jinak výrazů obchodu právního; k. př. co se »cenou« rozumí, přibližné označení kvantity, objednaného zboží slovem »circa« a pod. opravňuje prodatele k dodání objednaného zboží v množství diferujícím o 5% méně nebo více; prostým výrazem »vagon« (obilí, chmele atd.) sluší rozuměti 100 metrických centů (po 100 kg.) netto). Důležitost má dále význam rčení »počátkem měsíce« značíc dobu od 1.—9. dne dotyčného měsíce, rčení »v první polovici« měsíce značí dobu od 1.—15. dne měsíce, výraz »druhá polovice« měsíce znamená dobu od 16. až do posledního dne dotyčného měsíce, rčení »uprostřed měsíce« značí přesně 15. den měsíce a konečně výraz »na konci měsíce« znamená přesně poslední den toho kterého měsíce (srv. §§ 9, 10, 11, 12, 15 všeobecných ustanovení cit. zvyklostí). Závěrky znějící »na jaro« týkají se doby od 15. března až včetně do 15. května příslušného roku, závěrky odnášející se »na podzim« buďtež pak zpravidla splněny v měsících září a říjnu jednotlivého roku (§ 16 všeob. ustanovení).

Z ostatních velice obšírných a z rámce tohoto článku vymykajících se zvyklostí na trhu plodinové bursy pražské zachovávaných povšimnutí zasluhují tato ustanovení: Má-li plněno býti během určité doby (ve 14 dnech, ve 3 nedělích a pod.), musí býti plněno před projitím lhůty takto naznačené; připadá-li na poslední den doby k plnění vyměřené neděle nebo svátek, budiž povinné plnění uskutečněno nejdéle předcházejícího dne všedního (§ 20 všeob. ust.). Má-li se prodané zboží dodati, ale nikoli v určitý den, může podatelem býti vypověděno a to ve lhůtě pětidenní t. j. prodatel nesmí ve výpovědi žádati, aby bylo plněno dříve, než pátého dne. Tato výpovědní lhůta počíná nejblíže příštím dnem všedním, který

následuje po onom dni, kterého byla výpověď podána v sekretariátu plodinové bursy nebo kdy přímo byla (odporučeným dopisem) výpověď druhé straně (kupci) odeslána; lhůta tato nepřetrhuje se nedělemi ani svátky (srv. §§ 21—23 všeob. ust.). Ve výpovědi písemné musí se přesně označiti druh a množství zboží, jež má býti podle příslušné závěrky dodáno, resp. převzato, dále cena a den, na který se zboží vypovídá a konečně místnost, kde zboží má býti odevzdáno a převzato ku př. na nádraží v P.«, »ve skladišti A« a pod. (srv. k tomu § 13 všeob. ustanovení jakož i §§ 24 až 35 tamže; §§ 34 a 35 projednávají specielně o účincích, »vis maioris« [nepřekonatelné moci] na obapolný závazek kontrahentů).

O době splatnosti účtu za dodané zboží a o modalitách placení (ve formě směnky, bonů neboli listů zavazovacích a ve formě poukázek, proti podacímu lístku a pod.) nacházíme příslušná ustanovení v §§ 36—40 všeob. ust. Dále buďtež uvedeny případy, ve kterých pokládá se dle bursovních zvyklostí ten nebo onen kontrahent za insolventního (kromě případu kon kursu); případy této insolvence jsou tyto:

a) dotyčná strana oznámí burse sama, že jest insolventní;

b) zakročí-li proti ní bursovní správa dle § 5 bursovních stanov, nebo byla-li insolvence oné osoby vyhlášena správou jiné veřejné bursy;

c) byla-li proti ní marně vedena exekuce;

d) zastaví-li ona osoba platy nebo žádá-li soudně nebo mimosoudně od svých věřitelů o přiročí nebo vyjednává-li s nimi o slevu. (Srv. k tomu § 50 cit. všeob. ustanovení).

Bylo-li zboží dodáno, avšak dodáno bylo zboží co do jakosti vadné, přísluší kupci právo podati proti tomu námitky s modalitami podrobně uvedenými v § 51 všeob. ust. a k tomu se pojící předpisy o převzetí zboží bez námitek dle § 52 tamtéž.

B. Ustanovení zvláštní.

Ustanovení zvláštní, jimiž spravuje se obchod na plodinové burse, týkají se prodeje, jakkostní váhy (t. j. čistá váha 1 hl., minimální váhy jakkostní, krajiny výrobní a pod. náležitostí vyhledávaných při jednotlivých druzích zboží vůbec (obilí, mouka, slad atd. — srv. svrchu) a kromě toho vytčeny jsou zvláštní požadavky, kterým musí vyhověti jednotlivé druhy zvlášť (tedy pšenice, žito, oves, ječmen atd.).

Většina druhů zboží podléhajícího zvyklostem bursy plodinové, prodává se po 100 kg. netto bez pytle. Tak tomu jest ku př. při obilí, při sladu, při luštěninách, při olejnatých semenech, při sušeném ovoci, při jetelových semenech, při sušené čekance, při zemčatech; ostatní zboží prodává se dle povahy a ceny své (chléb, slad atd.) po menším nebo větším počtu kilogramů.

III. Ustanovení pro obchod na pražské plodinové burse tuto stručně vyznačená a zvyklostmi této bursy nazvaná mají průchod, ačli strany jinak neustanoví při každém obchodu uzavřeném o zboží, kterým se na této burse obchoduje,

a) jestliže obchod uzavřen byl na burse,

b) nebo jestliže se strany podrobí zvyklostem těmto,

c) nebo smírčímu soudu pražské plodinové bursy (srv. § 39 bursovních stanov a § 1 všeobecných ustanovení »zvyklostí«).

Zvyklosti obchodní viz Právo obyčejové.

Žádosti viz Podání.

Žádosti a listiny knihovní.

A. Žádosti knihovní.

I. Pojem.

Žádostmi knihovními slují soudní podání, jimiž se žádá za zápis do knih pozemkových; žádosti knihovní liší se od každého jinakého podání soudního tím, že forma i obsah jejich řídí se dle zvláštních předpisů řádu knihovního. Při vyřízení knihovní žádosti má soud z úřední moci na základě výpisu z knih pozemkových (knihovní lustrum) k tomu přihlížeti, zdali obsah žádosti se stavem knihovním se srovnává, a tudíž žádosť zamítnouti, jestliže se příčí dotyčné knihovní vložce nebo předpisům knihovního zákona anebo nesouhlasí-li s připojenými listinami. Každá knihovní žádosť, má-li ji býti vyhověno, musí odpovídati těmto třem požadavkům. Soud musí každou knihovní žádosť tím přísněji a zevrubněji zkoumati, jelikož každý knihovní zápis má důležitý vliv i na práva osob třetích a poněvadž základní princip ústavu knih veřejných — spolehlivosť, princip veřejné víry — každým nesprávným zápisem se ruší a ohrožuje.

II. Forma a obsah knihovních žádostí.

Každá knihovní žádosť má míti kromě náležitostí všeobecných tyto náležitosti zvláštní:

1. U sborových soudů buďtež knihovní žádosti podávány vždy písemně; u soudů okresních lze je podati též ústně. Byla-li žádosť podána ústně, budiž o ní za šetření předepsaných formálností protokol sepsán a žadatel budiž vyzván, aby určité žádání přednesl (§ 83 kn. z.). I když se jedná o knihovní záznam ve prospěch eráru, musí žádosť přesně formálním požadavkům odpovídati, kteréž jsou obsaženy v §§ 83 až 85 a 92 kn. z. (roz. ze dne 23. září 1884 č. 10946; časop. »Zeit. für Not.« r. 1886 str. 151).

2. Každá knihovní žádosť má obsahovati:

a) Označení knihovního soudu, k němuž žádosť se má podati, jméno a příjmení, stav a bydliště žadatele a těch osob, kteréž o vyřízení mají býti vyrozuměny a, jde-li o osoby právnické (korporace a pod.), označení jejich a jména jich zástupců (§ 84 kn. z.).

b) Knihovní vložky, v nichž žádaný zápis má býti proveden, buďtež označeny týmž způsobem, jako v knize pozemkové.

c) V žádosti budiž přesně uvedeno, co v pozemkové knize má býti zapsáno. Žádosť za vklad zahrnuje v sobě mlčky i žádosť za záznam, ač jestliže žadatel záznam výslovně nevyloučil. Chce-li nebo může-li žadatel nabýti věcného práva toliko v příčině plodů nemovitosti, budiž to výslovně poznamenáno (§ 85 kn. z.).

3. Touže žádostí lze žádati též o několik zápisů o tytéž listiny se opírajících, jakož i o zápis určitého práva ve více vložkách nebo zápis více práv v téže vložce (§ 86 kn. z.).

4. Knihovní žádosti buďtež podány, pokud není zákonem stanovena odchylka, v jednom exempláři. Ve věcech exekučních musí býti však podáno kromě jednoho pare pro sbírku listin tolik vyhotovení, kolik jest exekutů, proti nimž žádosť směřuje. Byla-li však podána žádosť toliko v jednom vyhotovení, není již tím odůvodněno odmítnutí žádosti jinak odůvodněné (roz. ze dne 20. října 1874 č. 10806 sb. 5505, časop. »Ger. Halle« r. 1874 č. 105). Exekuční soud má v takovém případě postupovati týmž způsobem, jako když nebyl podán dostatečný počet rubrik.

5. K žádostem budiž tolik rubrik připojeno, kolik jest jich zapotřebí k vyrozumění interesentů. Nepředložení dostatečného počtu rubrik není však důvodem k odmítnutí žádosti; interesenti mají pak býti v tomto případě vyrozuměni z úřední moci (roz. ze dne 11. listopadu 1873 č. 11074 sb. 5135, časop. »Ger. Zeit.« r. 1874 č. 30).

V tomto případě sluší dle obdoby § 84 c. ř. s. — knihovní zákon neobsahuje žádného ustanovení v tomto směru — vyžádati si nedostávající se rubriky do určité lhůty; jinak by musel žadatel zapraviti zvýšené kolkové poplatky a potřebné rubriky by se vyhotovily z úřední moci. Na rubrikách budiž stručně uveden petit v žádosti kladený. Na místě rubrik mohou býti připojeny úplné opisy žádosti. Byla-li žádost podána do protokolu, vyhotoví potřebné rubriky a k žádosti úplné opisy protokolu za účelem vyrozumění účastníků soud (§ 92 kn. z.).

III. Legitimace žadatele.

1. Knihovní žádost může podati toliko ten, kdo jest k ní řádně legitimován; legitimace žadatele musí býti prokázána připojenými listinami neb obsahem veřejných knih.

2. Podání žádosti jménem jiných osob:

a) Jestliže kdo podává žádost jménem někoho jiného, musí prokázati, že k podání knihovní žádosti jest oprávněn.

b) K podání žádosti o zápis knihovní jménem toho, k jehož prospěchu zápis se děje, stačí všeobecná plná moc.

c) Zákonní nebo soudem ustanovení zástupci nemají zapotřebí zvláštního zmocnění k žádosti o zápis práv jich svěřencům příslušejících aneb o výmaz břemen na jmění jejich správě svěřeném (§ 77 kn. z.).

d) Jestliže ten, na něhož nemovitost nebo knihovní právo způsobem mimoknihovním přešlo, poskytne někomu jinému právo další, jež jest předmětem zápisu do veřejných knih, může nabyvatel žádati též za zápis svého předchůdce (§ 78 kn. z.). Toto ustanovení § 78 kn. z. jest však výjimkou a nelze je proto obdobně rozšiřovati i na případy jiné (roz. ze dne 22. června 1875 č. 6734, sb. 5769, časop. »Ger. Halle« 1876 č. 64), zejména nikoli na vymožení exekučního práva zástavního (roz. ze dne 24. září 1884 č. 9618, sb. 10.179, časop. »Ger. Halle« r. 1885 str. 158).

e) Též rukojmě může žádati za knihovní zápis ve jménu věřitele, jestliže tento opominul zástavní právo si nechati ve veřejných knihách zapsati (§ 79 kn. z.).

f) Za zápis práv společných, jichž v poměru k celku nelze děliti, může žádati pro sebe i jménem ostatních každý z podílníků (§ 80 kn. z.).

3. Žádost za současný zápis vzájemných práv může podati jedna i druhá strana (§ 97 odst. 2. kn. z.).

IV. Soudní vyřízení knihovních žádostí.

1. Pro posouzení knihovní žádosti jest rozhodna doba, kdy žádost došla ke knihovnímu soudu (§ 93 kn. z.).

2. Knihovní soud, prozkoumav řádně žádost i její přílohy, povolí knihovní zápis jen tenkráte, když

a) dle obsahu pozemkové knihy není ohledně nemovitosti nebo práva překážky proti žádanému zápisu.

b) Při tom má soudce, pokud se žádost dotýká listin ve sbírce listin založených, i k obsahu těchto listin náležitě přihlížeti (roz. ze dne 20. listopadu 1882 č. 13615, časop. »Zeitschr. für Not.« r. 1885 str. 227).

c) Jestliže žádost se stavem knihovním nesouhlasí nebo neobsahuje-li vše, k čemu sluší dle knihovního stavu přihlížeti, má knihovní soudce na tyto okolnosti písemně upozorniti (§ 3 výk. instr.).

d) Vyřizuje-li knihovní žádost má soudce též zkoumati, zdali není odůvodněné pochybnosti o disposičním právu účastníků s dotyčnými předměty, osobní jich způsobilostí podmíněním, neb o oprávnění žadatele k podání knihovní žádosti.

e) Soudce má dále zkoumati, zdali žádost obsahem připojených listin jest odůvodněna; není však jeho úkolem posuzovati, jaké účinky dotyčná smlouva by mohla míti vůči osobám třetím (roz. ze dne 20. října 1887 č. 11.875, časop. »Z. f. N.« 1887 str. 310).

f) Konečně má soudce k tomu přihlížeti, zdali listiny jsou vyhotoveny ve formě, jaké jest zapotřebí k povolení vkladu, záznamu nebo poznámky.

3. Při knihovních zápisech, kteréž byly povoleny jiným soudem než soudem knihovním, má se knihovní soud obmeziti toliko na otázku, zdali zápis vzhledem na stav knihovní jest přípustný; o ostatních podmínkách rozhoduje soud povolující (§ 94 kn. z.). Tento předpis platí též o knihovních zápisech povolených od soudův uherských (výn. min. sprav. ze dne 23. září 1862 č. 9627 a roz. ze dne 3. října 1882 č. 11.602, sb. 9118, časop. »Zeit. f. Not.« 1883 str. 96). Z § 94 posl. odst. vychází tudíž na jevo, že knihovní úřad nemá též práva zkoumati správnost exekuce soudem nalézacím povolené (roz. ze dne 19. července 1883 č. 8354, časop. »Ger. Zeit.« r. 1888 str. 135).

4. O každé knihovní žádosti má soud bez slyšení stran a z pravidla bez předchozího výměru rozhodnouti ve věci samé, a ve výměru v knihovní žádosti vydaném má výslovně uvésti, zdali se žádosti vyhovuje či se zamítá (§ 95 kn. z.). Výjimky z tohoto pravidla jsou:

a) Při žádostech o výmaz budiž ustanoven rok ke slyšení toho, k jehož žádosti záznam byl povolen, není-li knihovnímu soudu známo, zdali žaloba spravovací byla v čas podána nebo zdali lhůta ke spravení ještě neuplynula (§ 45 kn. z.); rovněž tak při žádostech o výmaz poznámky spornosti k tomu cíli, aby bylo vyšetřeno, zdali žaloba v čas byla podána (§ 68 kn. z.).

b) Při opravách pozemkové knihy buďtež účastníci slyšeni (§ 104 kn. z.) a podobně i

c) dle zák. ze dne 6. února 1869 č. 18 ř. z. v řízení při knihovním rozdělení nemovitosti.

5. Nemůže-li býti žádosti vyhověno sice úplně, avšak alespoň z části, budiž zápis nařízen, pokud jest přístupný, a žádost v oné části, pokud jí nelze vyhověti, budiž zamítnuta.

6. Byla-li žádost zcela nebo z části zamítnuta, buďtež ve výměru uvedeny všechny důvody, pro kteréž zápis nemohl býti povolen (§ 95 kn. z.).

7. Více nebo něco jiného, než strana žádala, nesmí býti povoleno.

8. Bylo-li žádáno toliko za záznam, nesmí býti vklad nařízen, i když by podmínky jeho byly splněny (§§ 85 a 96 kn. z.).

9. Vychází-li z listin k žádostem přiložených na jevo, že právo, kteréž má býti zapsáno, jest podrobeno jistým obmezením nebo odvislo od vzájemných závazků, nesmí zápis tohoto práva býti povolen, nežádá-li se zároveň o zápis těchto obmezení nebo vzájemných závazků (§ 97 kn. z.).

V. Výkon vyřízených knihovních žádostí.

Soudem vyřízené knihovní žádosti buďtež ještě před vyhotovením soudních výměrů odevzdány bezprostředně knihovnímu úřadu; soudní vyřízení, jímž knihovní zápis byl povolen nebo nařízen, pokládá se pro knihovní úřad na příkaz ve smyslu § 102 kn. z. Zvláštního nařízení výkonu třeba není (§ 5 vyk. nař.). Opírá-li se žádost o takovou listinu, ze které se přímo poplatek zapravuje, budiž k žádosti připojen druhý opis bez kolku pro úřad poplatky vyměřující resp. pro úřad berní, leč že by se žádostí předložil se výkaz, že poplatek byl již zapraven, nebo že bernímu úřadu byl předložen duplikát neb opis dotyčné listiny. Tento výkaz má soudce v knihovním výměru pro berní úřad určeném výslovně uvésti (§ 3 lit. *b)* cís. nař. ze dne 16. března 1851 č. 67 ř. z.).

VI. Žádosti za oddělení pozemků. Srv. čl. Oddělení pozemků.

VII. Právo poplatkové. Viz čl. Zápisy knihovní.

B. Listiny knihovní.

I. Pojem a význam.

Knihovními listinami slují listiny, kteréž mají všechny zákonem ustanovené známky, jichž jest zapotřebí, aby na jich základě knihovní zápis mohl býti povolen. Knihovní soud má z úřední moci zkoušeti, zdali listina má všechny zákonné vlastnosti a může-li tudíž býti základem knihovního zápisu. Jest povinností soudu zameziti pokud možná obcházení zákona knihovního, aby strany jeho předpisů méně znalé v čas byly uchráněny před újmami často velice značnými a rovněž i důvěra ve veřejné knihy by tím velice trpěla, když by soudové povolovali převody vlastnictví na základě aktů formálně neplatných (výn. min. sprav. ze dne 14. října 1874 č. 13.773).

II. Zvláštní vlastnosti knihovních listin.

1. Musí býti prosty takových vad zevnějších, jimiž by věrohodnost jejich byla seslabována, a skládají-li se z několika archů musí býti tak sešity, aby žádný arch nemohl býti podvržen.

2. Osoby v právním jednání súčastněné buďtež v nich označeny způsobem takovým, aby nemohly býti s osobami jinými zaměněny, a budiž v listině uvedeno místo, den, měsíc a rok, kde a kdy listina byla zřízena (§ 27 kn. z.).

3. Na základě listiny, kteráž nevykazuje, kde dotyčná smlouva byla zřízena, nemůže býti povolen ani vklad ani záznam v knize pozemkové (roz. ze dne 29. října 1878 č. 12.097, sb. 7186, časop. »Zeit. f. Not.« r. 1878 č. 50).

4. Jedná-li se o nabytí nebo změnu věcného práva, musí listina obsahovati platný právní titul (§ 26 kn. z.).

5. Knihovní listiny buďtež předloženy v prvopise. Nachází-li se originál listiny u knihovního soudu buď v úředních spisech nebo ve schování neb u knihovní žádosti ještě nevyřízené, stačí, když se předloží toliko její opis a udá se, kde se originál nalézá (§ 87 kn. z.).

6. Knihovní listiny musí býti zřízeny v řeči u soudů v zemi obvyklé; jsou-li sepsány v řeči jiné, budiž přiložen překlad plné víry zasluhující (§ 89 kn. z.).

7. Okolnost, že listina jest z části litografována nebo psána různými inkousty, neodůvodňuje zevnější vadu listiny (roz. ze dne 25. února 1879 č. 2240, sb. 7351, časop. »Zeit. f. Not.« r. 1879 č. 27).

8. Formálnosti listiny, na jejímž základě má býti povolen knihovní vklad nebo záznam, sluší posuzovati dle doby jejího zřízení (roz. ze dne 2. listopadu 1881 č. 12.392, sb. 8541, časop. »Zeit. für Not.« z r. 1882 str. 100, r. 1883 str. 116).

III. Listinami knihovními mohou býti:

1. Listiny soukromé, kteréž však musí odpovídati těmto podmínkám:

a) Podpisy na nich musí býti z pravidla soudem nebo notářem ověřeny; výjimku připouští zák. ze dne 5. června 1890 č. 109 ř. z. při knihovních zápisech na základě soukromých listin v nepatrných věcech knihovních, za jakéž dle zemských zákonů v jednotlivých zemích vesměs dne 26. března 1891 datovaných (z. z. pro král. České č. 25) sluší pokládati ony, při nichž obnos pohledávky nebo cena nebo hodnota nemovitosti nebo práva jest určena a nepřesahuje 100 zl.; tyto listiny musí pak býti spolupodepsány ode dvou hodnověrných mužů jako svědků.

b) Musí obsahovati vedle podmínek pod č. II. uvedených

α) zevrubné označení nemovitosti nebo práva, jehož vklad se týče

β) výslovné prohlášení toho, jehož právo má býti obmezeno, obtíženo, zrušeno nebo na jinou osobu převedeno, že ke vkladu zamýšlenému svoluje.

c) Listiny zřízené ve státech cizích musí býti ověřeny rakouským vyslanectvím nebo konsulátem, pokud pro některé státy nejsou stanoveny odchýlky (§ 32 kn. z.).

2. Veřejné listiny, na jichž základě vklady mohou býti povoleny, jsou:

a) Listiny zřízené o právních jednáních od veřejného úřadu nebo notáře v mezích úředních oprávnění, ač vyhovují-li podmínkám shora pod *α*) a *β*) uvedeným.

b) Smíry uzavřené před soudy neb úřady a osobami k tomu oprávněnými, lze-li na jich základě vésti exekuci.

c) Platební rozkazy o zákonných poplatcích a příspěvcích, jakož i výkazy o zadrželých daních a veřejných dávkách, pokud dle platných zákonů jsou vykonatelny.

d) Jiné listiny, kteréž mají vlastnost výroku veřejného úřadu soudně vykonatelného (právoplatné nálezy, soudní schválení rozdělení trhové ceny, odevzdací listiny) (§ 33 kn. z.).

3. Na základě listin zmocněnce může býti kromě toho povolen vklad proti zmocniteli jen tenkráte, když plná moc zní buď na určitý úkon nebo není vyhotovena dříve než jeden rok před podáním žádosti za vklad (§ 31 kn. z.).

IV. Zvláštní ustanovení o knihovních listinách vydaných od jednotlivých korporací.

Z četných předpisů sem spadajících lze se dotknouti na tomto místě toliko dvou případů. Výmazné kvitance o splacených hypotekárních zápůjčkách a cesse vydané hypotekárním úvěrním oddělením rakousko-uherské banky musí býti označeny firmou banky ve stanovách uvedenou (§ 38 stan. spol.). Výmazná prohlášení, povolení odpisu a cesse týkající se hypotek ležících v obvodu království a zemí na říšské radě zastoupených musí býti dle zák. ze dne 24. dubna 1874 č. 48 ř. z. spolupodepsána rakouským vládním komisařem.

Pokud jde o jmění církevní, jest zapotřebí, jde-li o zcizení neb obtížení přes 1000 zl. neb o nájemní smlouvu na dobu delší tří let nebo má-li při nájmu býti placeno nájemné na více než rok napřed, aby k žádosti za knihovní zápis těchto právních jednání připojeno bylo prohlášení politického úřadu zemského, že zvláštním předpisům platícím pro zcizení nebo zavazení církevního majetku bylo vyhověno (min. nař. ze dne 20. června 1860 č. 162 ř. z.).

V. Opisy knihovních listin.

1. K žádosti za vklad nebo záznam za účelem nabytí, změny nebo zániku knihovního práva, budiž kromě originálu listiny, o niž se žádost opírá, připojen též nekolkovaný opis její pro sbírku listin knihovního úřadu. Jde-li o výmaz zaznamenaných břemen pozemkových aneb úhradních jistin za ně, není zapotřebí předložení opisu listin (min. nař. ze dne 23. února 1854 č. 50 ř. z., ze dne 13. dubna 1855 č. 70 ř. z., ze dne 29. června 1858 č. 99 ř. z.).

2. O opisech listin za účelem vyměření poplatků srv. shora *A*. č. V. Tyto opisy musí býti psány na celých arších velikosti obyčejného kolkového papíru. Opisy buďtež od knihovního s originály porovnány a úředně vidimovány (§ 3 čís. nař. ze dne 16. března 1851 č. 67 ř. z.). Srv. čl. Sbírka listin a kniha listin.

VI. Právo poplatkové. Viz čl. Listiny (v právu poplatkovém).

Žádost uhražovací.

Konkurs může býti zahájen též k návrhu věřitelů. Zahájení konkursu k naléhání věřitelů upravují §§ 63, 64, 198 konk. ř., jenž v platnosti byl zachován. § 64 předpokládá zvláště útěk neb skrývání se dlužníka; § 198 upravuje zahájení konkursu kupeckého následkem zastavení platů. Obyčejný případ vyhlášení konkursu k návrhu věřitelů obsahuje § 63 konk. ř.: »když jeden neb více věřitelů, kteří své pohledávky prokáží listinami plné víry zasluhujícími, žádají za vyhlášení konkursu na dlužníka exekucemi stíhaného« (o ostatních případech vyhlášení konkursu viz čl. »Konkurs«). Řízení, jež se zavede k takové žádosti, jest upraveno § 63 konk. ř. a záleží v následujícím: Nařídí se na krátkou dobu rok a uloží se dlužníkovi, by do té doby buď naléhající věřitele pojistil anebo při roku předložil seznam svého jmění a dluhů a prokázal možnosť uspokojení všech věřitelů. Nedostaví-li se dlužník ku stání, aneb neprokáže-li při něm, že buď věřitele, kteří žádali za vyhlášení konkursu, pro jich pohledávky pojistil aneb že jest s to, by všechny své věřitele uspokojil; vyhlásí se k naléhání navrhovatelů konkurs ihned bez ohledu na rekurs proti nařízení roku snad podaný. Rok tento dle panující praxe nelze odročiti ani s výslovným svolením věřitelů, kteří žádali za vyhlášení konkursu. Jeví-li se žádosť za vyhlášení konkursu již v době podání patrně neodůvodněnou, budiž ihned zamítnuta. Návrh věřitele za vyhlášení konkursu učiněn buď v žádosti. Tato žádosť sluje žádostí uhražovací: úpomínkou na § 3 starého konk. ř. z roku 1781, dle něhož bylo dlužníkovi nařiditi, by buď žalující věřitele uhradil neb onen seznam předložil. Nesprávně mluví se dnes ještě o uhražovací žalobě a dovozují se z nesprávného tohoto označení nesprávné důsledky. Vůbec nepohybuje se praxe v intencích § 63 a postrádá v jednotlivostech při jeho užití určité zásady. V duchu konk. ř. spočívá a objasňuje se mnohým výrazem ustanovení, že soudové vyšetřují okolnosti rozhodné pro jich usnesení se o žádosti za konkurs, že samočinně zasahují, informujíce

se o tom, jsou-li zde náležitosti vyhlášení konkursu čili nic, že řízení je inkvisiční, jak již konk. ř. z r. 1781 požadoval »vyšetření věci«. Nezáleží na tom, že soudové, podobně jako v řízení sporném, též v řízení uhražovacím zachovávají passivitu a že otázka, komu náleží břímě průvodní ohledně jednotlivých náležitostí a podmínek vyhlášení konkursu, zda naléhajícímu věřiteli či dlužníkovi, stojí při usnášení v popředí. Následkem toho jest, že se překládá těžiště do kontradiktorního jednání při roku a že se toho nedbá, že se k žádosti uhražovací nenařizuje pouze rok, nýbrž vydává též velmi závažný rozkaz. Jisté okolnosti buďte prokázány již v žádosti uhražovací a nelze ohledně nich vyčkati, zda a jaké námitky učiní dlužník tomu, kdo se dožaduje úhrady, při roku.

K zachovávání zásady projednávací soudy přispělo ještě to, že vynalezavá praxe advokátní užila žádosti uhražovací k účelům, pro které nebyla instituce tato určena. Ač účelem žádosti uhražovací jest zahájiti universální exekuci — konkurs, užívá se jí všeobecně jako prostředku exekuce singulární. Tak stala se žádosť uhražovací následkem nátlaku jí způsobeného a v tom spočívajícího, že hrozí se vyhlášením konkursu a trestním vyšetřováním, nejdrastičtějším prostředkem placení vynucujícím, jenž účinností dle zkušenosti daleko předstihuje návrh, aby dlužník složil přísahu vyjevovací. Nelze zapříti, že ve většině případů žádostí uhražovacích ani zdaleka není úmyslem žadatelovým skutečné vyhlášení konkursu přivoditi, ježto si od tohoto neslibují uspokojení svého nároku ba ani jeho části.

V jednotlivostech sluší poznamenati:

1. Věřitel, který navrhuje vyhlášení konkursu, dokaž svoje pohledávání listinou plné víry zasluhující: okamžité vykázání pohledávky jest podmínkou oprávnění k návrhu; staň se již v žádosti, ke které buď připojena listina v prvopise neb v ověřeném opise. Tak též i praxe (jinak ovšem nález ze dne 9. srpna 1871 č. 15.902 časop. »Ger. Halle« r. 1871 č. 99 str. 393). Nikterak není zapotřebí, by listina byla titulem exekučním. V tomto směru praxe kolísá. Dle rozh. nejv. s. ze dne 10. srpna 1880 č. 9340 časop. »Jur. Bl.« z r. 1880 č. 36 str. 437, ze dne 3. prosince 1882 č. 14.162 sb. »Gl. U.« 9209, ze dne 10. listopadu 1875 č. 12.219 časop. »Ger. Halle« z r. 1876 č. 47 str. 278, ze dne 8. listopadu 1871 č. 13.459 časop. »Ger. Halle« z r. 1871 č. 98 s. 390 nepostačí předložení směnky, platebního rozkazu směnečného, jenž pravoplatným ještě není ani rozsudku, jenž pravomoci nenabyl; spíše žádá se předložení pravoplatného rozsudku, rozkazu platebního neb soudního smíru. Naproti tomu není dle rozh. nejv. s. ze dne 31. srpna 1880 č. 8076 sb. »Gl. U.« č. 10.152, ze dne 27. září 1870 č. 11.640 sb. »Gl. U.« č. 3890 třeba průkazu nepopřené nebo pravoplatně přiznané pohledávky, stačí předložení směnečného rozkazu platebního byť i byly proti němu námitky podány. Za postačitelný prohlašuje se ověřený knihovní výtah z knih obchodních dle soudního potvrzení řádně vedených v rozh. nejv. s. ze dne 9. června 1874 č. 5720 sb. »Gl. U.« č. 5392, ze dne 11. května 1876 č. 5687 časop. »Ger. Halle« z r. 1877 č. 89 s. 439; jako nedostatečný v rozh. ze dne 29. července 1886 č. 8695 časop. »Jur. Bl.« z r. 1886 č. 39 s. 472. Není zapotřebí, by byla pohledávka již splatnou (opáčně rozh. nejv. s. ze dne 17. února 1857 č. 1433 sb. »Gl. U.« č. 299).

2. Věřitel, jenž navrhuje vyhlášení konkursu, vykaž nejen své pohledávání, nýbrž též dostatečně osvědč, že je dlužník exekucemi stihán.

Tím má býti prokázáno víceronásobné zadlužení a insolvence dlužníkova a dokázáno ohrožení žadatele, spočívající v žádaném uspokojení jiných věřitelů. I tento průkaz budiž podán ihned se žádosti uhražovací a nepostačí vyhraditi toto osvědčení roku. Judikatura kolísá. V rozh. nejv. s. ze dne 18. března 1873 č. 2527 časop. »Ger. Halle« z r. 1873 č. 45 s. 206 a ze dne 24. února 1880 č. 2154 sb. »Gl. U.« č. 7873 žádá se, by hned v žádosti bylo prokázáno, že je dlužník stíhán exekucemi. Rozh. nejv. s. ze dne 25. července 1878 č. 8452 sb. »Gl. U.« č. 7093 žádá výslovně osvědčení již vykonaných exekucí. Rozh. nejv. s. ze dne 14. září 1870 č. 10.354 časop. »Ger. Halle« z r. 1870 č. 74, ze dne 22. února 1871 č. 1809 časop. »Ger. Halle« z r. 1871 č. 27 s. 107, ze dne 22. června 1870 č. 7220 sb. »Gl. U.« č. 3819, plenární roz. ze dne 7. září 1871 č. 9780 časop. »Ger. Halle« z r. 1871 č. 92 s. 365, ze dne 20. října 1874 č. 11.114 časop. »Ger. Zeit.« z r. 1874 č. 89, ze dne 23. července 1879 č. 1190 »Ger. Zeit.« s r. 1879 č. 74, ze dne 10. března 1891 č. 2710 časop. »Ger. Halle« z r. 1891 č. 23 s. 186 a četná jiná uznala naproti tomu, že žádosť uhražovací, průkazu tohoto postrádající, nemá býti ihned zamítnuta, rozhodnutí o otázce, zda jest dlužník stíhán exekuci, budiž vyhraženo usnešení, jež stane se dle výsledků roku, kdežto ostatní rozhodnutí naléhají aspoň na uvedení této okolnosti v žádosti (roz. ze dne 16. listopadu 1871 č. 13.508 časop. »Ger. Halle« z r. 1870 č. 96 s. 381 a j. v.), roz. ze dne 14. září 1870 č. 10.354 (u Winterspergra) upouští dokonce úplně od průkazu se strany věřitele. Při zmíněném průkazu nepřihlíží se k exekucím zjišťovacím (roz. nejv. s. ze dne 23. února 1870 č. 1800 časop. »Gl. U.« č. 3722, ze dne 12. dubna 1871 č. 4410 časop. »Ger. Zeit.« z r. 1871 č. 49, ze dne 17. ledna 1872 č. 350 časop. »Ger. Halle« z r. 1872 č. 15, ze dne 13. dubna 1875 č. 3745 časop. »Ger. Halle« z r. 1875 č. 46 a j.), naproti tomu přihlíženo buď k exekucím, jež se datují z doby dřívější, třeba víceleté (roz. nejv. s. ze dne 24. září 1879 č. 10.529 sb. »Gl. U.« č. 8672 a ze dne 18. února 1890 č. 1814 časop. »Jur. Bl.« z r. 1890 č. 14 s. 169); též hleděno buď k exekucím imobilárním (roz. nejv. s. ze dne 2. prosince 1879 časop. »Ger. Zeit.« z r. 1880 č. 73). Dostačí vedení exekuce dvěma různými věřiteli; jedním může býti žadatel za uhražení sám (roz. nejv. s. ze dne 5. dubna 1877 3602 časop. »Ger. Halle« z r. 1878 č. 9 s. 46 a ze dne 10. března 1891 č. 2710 »Ger. Halle« z r. 1891 č. 23 s. 186 a v.). Soudní vysvědčení o tom, že je dlužník stíhán exekucemi nesmí býti vydávána (roz. nejv. s. ze dne 13. ledna 1874 sb. »Gl. U,« 5222).

3. Jeví-li se žádosť za vyhlášení konkursu již v čas podání žádosti patrně neodůvodněnou, neb chybí-li osvědčení pohledávky neb okolnosti, že je dlužník exekucemi stihán, budiž žádosť ihned zamítnuta. Osvědčení v odst. 1 a 2 zmíněná jsou jen důkazy prima facie a je dlužníkovi vyhraženo, by prokázal při stání, že pohledávka žadatelova neexistuje aneb zanikla aneb že neexistují tvrzená práva exekuční jiných věřitelů, jen staň se tak rovněž spůsobem likvidním a hodnověrným odpovídajícím průkazům žádosti uhražovací.

4. Nemůže-li dlužník takovouto obranou odvrátiti žádosť za vyhlášení konkursu, má alternativu § 36 konk. ř. Prokáže-li dlužník při stání, že naléhajícího věřitele zajistil, posoudí soud, zda zajištění je dostatečným, když to věřitel popírá (roz. nejv. s. ze dne 26. června 1893 č. 7088

časop. »Ger. Halle« z r. 1893 čís. 41 s. 350, ze dne 3. srpna 1887 č. 8840 sb »Gl. U.« 11.691 (důkaz dodatečného zaplacení) ze dne 7. května 1873 č. 4424 časop. »Ger. Halle« z r. 1873 č. 51, s. 230. (Prokázal-li směnečný příjemce, že může uspokojiti všechny své věřitele, nelze vyhlásiti konkurs na spolupříjemce téže směnky, byť i tento průkaz nepodal). Předloží-li dlužník seznam svých aktiv a passiv (status bonorum, status activus et passivus) a hledí-li na jeho základě prokázati možnosť uspokojení všech věřitelů, jest opět povinností soudu, jenž po případě přibeře znalce, prozkoumati majetkový stav dlužníkův.

5. Shledá-li se již při usnášení se o návrhu na vyhlášení konkursu, že jest zde jen jediný osobní věřitel, aneb že jmění jest tak nepatrným, že sotva z něho lze uhraditi náklady řízení konkursního, nelze vyhlásiti konkurs (§ 66 konk. ř.). Pluralita věřitelů je pojmovou náležitostí vyhlášení konkursu (roz. nejv. s. ze dne 10. listopadu 1857 čís. 11.254 sb. »Gl. U.« čís. 462, ze dne 16. listopadu 1870 čís. 13.508 sb. »Gl. U.« č. 3951). Dochází-li soud velmi značný počet návrhů na vyhlášení konkursu jest zvláště nutným, má-li se zabrániti bezúčelným konkursům, by usnášení se předcházela šetření a pátrání (zájemními a odhadními protokoly, výtahy tabulárními) o tom, zda dlužník má jmění, jež by aspoň stačilo ke krytí nákladů řízení konkursního. Jen nemá býti tím věc příliš protahována, jak tomu často bývá. Byla-li exekuce vedena bezvýsledně, ježto tu není jmění exekuce schopného, nevyhlásí se konkurs (roz. nejv. s. ze dne 28. července 1869 č. 8348 sb. »Gl. U.« č. 3475 ze dne 24. října 1876 sb. »Gl. U.« č. 6265). Za to přetížení majetku dlužníkova právy zástavními není v sobě ještě důvodem, by žádosť za vyhlášení konkursu byla zamítnuta (roz. nejv. s. ze dne 6. dubna 1893, č. 3994 sb. »Ger. Halle z r. 1893, č. 28 s. 244; §§ 29, 31 a 38 konk. ř.; naproti tomu roz. ze dne 16. června 1869 č. 6710 sb. »Gl. U.« č. 3444). Též zde je to soud, jenž dle zásad řízení nesporného koná šetření a jenž nemá podklady žadatelem za úhradu snad poskytnuté, na př. o jmění, jež není označeno v zájemném protokolu, prostě odmítati, pokud se o bezvýznamnosti jich nepřesvědčil (roz. nejv. s. ze dne 5. září 1883 č. 10.492 sb. »Gl. U.« 9550, ze dne 19. srpna 1875 č. 9007 časop. »Ger. Zeit.« č. 95 z r. 1875). Význačným jest pro panující pojímání řízení uhražovacího, že musil soud nejvyšší tak často rozhodnouti, že žadatel za úhradu nemusí dokazovati, že dlužník má jmění dostatečné ke krytí nákladů řízení konkursního (roz. ze dne 7. října 1869 č. 11.361, sb. »Gl. U.« č. 3531, ze dne 23. března 1870 č. 3220 sb. »Gl. U.« 3761, ze dne 14. září 1870 č. 10.354 sb. »Gl. U.« č. 3876, ze dne 7. března 1882 č. 2561 sb. »Gl. U.« č. 8914 a j. v.). Sporna jest otázka nákladů řízení konkursního. Tolik jest dnes jisto, že to odporuje povaze konkursu a smyslu platného konk. ř., činí-li se vyhlášení konkursu závislým na jistotě, již pro náklady má věřitel složiti (záloha, kauce) (plen. roz. nejv. s. ze dne 27. června 1871 čís. 7873 časop. »Jur. Bl.« čís. 71, roz. ze dne 14. února 1872 č. 1427 časop. »Ger. Halle« z r. 1873 č. 48 s. 207, ze dne 18. října 1870 č. 12.494 sb. »Gl. U.« č. 3910 a j. v.; naproti tomu ovšem roz. ze dne 23. března 1886 č. 2813 časop. »Ger. Halle« z r. 1887 č. 48 s. 409). Otázka však, zda žadatel za úhradu nésti musí náklady řízení konkursního (náklady inserování ediktu, správce podstaty atd.), když konkurs již vyhlášený zruší se následkem vznesených pro-

středků opravných, aneb když některá z okolností v § 66 naznačených vyjde na jevo teprve průběhem konkursu (§ 154 konk. ř.) různě se řeší v nekonečné řadě rozhodnutí. Četné nálezy rozhodují, že věřitel není povinen náklady tyto nésti, ježto jeho žádosť byla v zájmu veškerých věřitelů, tak na př. roz. ze dne 17. ledna 1882 č. 537 časop. »Ger. Halle« z r. 1882 č. 21 s. 111, ze dne 23. října 1883 č. 12.302 sb. »Gl. U.« č. 9614, ze dne 2. listopadu 1883 č. 9924 sb. »Gl. U.« č. 9631, ze dne 13. června 1884 č. 5743 sb. »Gl. U.« č. 11.926, ze dne 3. března 1885 č. 2389 sb. »Gl. U.« č. 10.452, ze dne 26. května 1886 č. 6204 sb. »Gl. U.« č. 11.052 a j. v.

Rovněž četná rozhodnutí vyslovila, že musí věřitel nésti důsledky svého neoprávněného jednání, že měl se informovati, je-li tu jmění; kde není žádné podstaty, tam nejsou žádné dluhy podstaty, věřitel vyvolal soudní jednání a útraty způsobil; on musí nésti náklady, když bezvýsledně žádal za řízení konkursní aneb toto bylo přerušeno, tak na př. rozh. nejv. s. ze dne 21. dubna 1880, č. 4491 časop. »Ger. Halle« z r. 1880 č. 55, s. 266, ze dne 24. srpna 1886 č. 9954 časop. »Ger. Halle« z r. 1887 č. 30 s. 259, ze dne 2. června 1880 č. 6473 sb. Gl. U.« č. 8001 a j. v. Zvláště jednalo se často o otázku, zda žadatel za úhradu nahraditi má náklady spojené s inserováním ediktu. K této otázce bylo převážně přisvědčováno (rozh. nejv. s. ze dne 6. května 1882 č. 4828 časop. »Ger. Halle« z r. 1882 č. 79, s. 441, ze dne 21. dubna 1880 č. 4491, sb. »Gl. U.« č. 7949 a j. proti tomu rozh. nejv. s. ze dne 18. října 1871 č. 12895 časop. »Ger. Halle« z r. 1871 č. 96 s. 386). Odepsání těchto nákladů edikčních následkem nedobytnosti dle výn. min. spr. ze dne 22. června 1869 č. 7614 bylo prohlášeno v takovém případě většinou za nepřípustné. Též byla předmětem četných rozhodnutí otázka, kdo jest povinen nésti náklady případných kontradiktorních jednání o žádosti uhražovací, zda hraditi má věřitel dlužníkovi náklady, když žádosť jeho byla zamítnuta, neb dlužník věřiteli, když žádosti bylo vyhověno, zda tedy platí též zde § 24 zák. z 16. května 1874 č. 69 ř. z. Záporně odpovídá k otázce této rozh. nejv. s. ze dne 17. ledna 1882 č. 537 sb. »Gl. U.« č. 8839, ze dne 27. června 1883 č. 7578 sb. »Gl. U.« č. 9498, ze dne 10. listopadu 1885 č. 13011 sb. »Gl. U.« č. 10784, ze dne 14. června 1892 č. 6732 časop. »Jur. Bl.« z r. 1892 č. 51 s. 614 a j.; přisvědčuje se k otázce té v rozh. nejv. s. ze dne 23. března 1887 č. 3183 sb. »Gl. U« č. 11515, ze dne 29. února 1888 č. 2203 časop. »Jur. Bl.« z r. 1888 č. 36 s. 433 a v. Prvnější dovolávají se toho, že se zde jedná o řízení nesporné (§ 257 konk. ř.), o kterém neplatí § 24. cit. z.; tato spatřují v žádosti uhražovací vedení specielní exekuce a okolnosť, že dlužník je povinen náklady nésti, jest prý jen důsledkem exekučního titulu. Jest v povaze zmíněného řízení inkvisičního, že není povinen žadatel za úhradu nésti náklady vyhlášení konkursu. Důležitou výjimku z vylíčených zásad stanoví však § 2 zák. ze dne 16. března 1884 č. 35 ř. z.: Osvědčí-li věřitel, jenž navrhuje vyhlášení konkursu na jmění svého dlužníka, že je tu nárok odpůrčí, budiž konkurs i tehdá vyhlášen, zjeví-li se při usnášení se o návrhu na vyhlášení konkursu, že jen jediný osobní věřitel tu jest, neb že jmění jest příliš nepatrným by krylo náklady řízení konkursního. V takovém případě lze učiniti závislým vyhlášení konkursu na složení kauce pro náklady řízení konkursního, již má určiti soudce. Rozh.

nejv. s. ze dne 17. března1885 č. 3125 sb. »Gl. U.« č. 10483 a ze dne 30. března 1887 č. 3465 sb. »Gl. U.« č. 1124.

6. Příslušnosť. Viz čl. Konkurs. Ve příčině příslušnosti konejte soudové šetření (rozh. nejv. s. ze dne 16. června 1886 č. 6957 časop. »Ger. Halle« z r. 1886 č. 45 s. 396). Též proti dlužníkovi neznámého pobytu lze vydati rozkaz uhražovací, který se doručí zřízenému opatrovníku (rozh. nejv. s. ze dne 10. října 1877 č. 75311 časop. »Jur. Bl.« z r. 1877 č. 43 s. 548). Konkursní věřitel není legitimován k rekursu proti zrušení konkursu vyhlášeného k naléhání jiného věřitele (rozh. nejv. s. ze dne 14. října 1879 sb. »Gl. U« č. 7607). Žádosť uhražovací kolkuje se jako ostatní podání soudní. Viz čl. Poplatky soudní.

Žádosť za milosť viz Udělení milosti.

Žalář.

Žalář jest název trestu vězení pro zločiny. Dle rozdílné tuhosti jest buď žalář bez dodatku neb těžký žalář (§ 14 tr. z.). Dle tr. z. spočíval rozdíl obou druhů zejména v tom, že odsouzenci k těžkému žaláři byli vězněni se železy na nohou. Tento způsob věznění byl však odstraněn § 3 zák. ze dne 15. listopadu 1867 č. 131 ř. z. a nařízeno, že místo železa má býti trest žaláře zostřen třeba několika zákonem přípustnými způsoby zostření. Dnes není podstatně žádného rozdílu mezi žalářem a těžkým žalářem, oba spočívají v tuhém uschování trestance, jen že dovoluje se osobám k obyčejnému žaláři odsouzeným schůzka a rozmluva s osobami třetími, jež nemají vztahu na jich uschování, v přítomnosti dozorce vězňů a v řeči tomuto srozumitelné, kdežto osobám odsouzeným k těžkému žaláři smí taková rozmluva býti povolena jen ve případech zcela zvláštních a důležitých (§§ 15, 16 tr. z.). Co se týče ošetřování a nakládání osobami k žaláři neb k těžkému žaláři odsouzenými, vydány jsou pro jednotlivé trestnice a soudní vězení zvláště, podrobné předpisy, ve příčině nichž nutno odkázati pro jich rozmanitosť a rozsah na Kasererův »Handbuch« III. sr. a Leitmaierovu Oest. Gefängnisskunde s. 264. 597 nn.

Trest žaláře jest buď doživotní neb dočasný. Nejkratší doba dočasného žaláře obnáší zpravidla (výjimky nastávají užije-li se mimořádného práva zmírňovacího neb zaměňovacího §§ 54, 55 tr. z.) 6 měsíců, nejdelší 20 roků. Aby bylo ponecháno soudcovskému uvážení při stanovení trestu pro jednotlivý případ patřičné pole, stanoví se při každém zločinu, na který je uvalen trest dočasného žaláře, hranice mezi nejkratším a nejdelším trváním. Tyto hranice jsou: 6 měsíců až 1 rok, 1—5 roků, 5 až 10 roků, 10—20 roků (§ 17 tr. z.). S trestem žaláře jest spojeno vždy přidržování ke práci; trestanec buď tak zaměstnán, jak to s sebou přináší zařízení trestnice. Při rozdělování těchto prací buď dle možnosti přihlíženo ke stupni trestu žaláře, ku posavádnímu způsobu zaměstnání a stupni vzdělání trestanců (§ 18 tr. z. a výn. m. spr. z 12. března 1866 č. 2345 a výn. min. fin. ze dne 24. prosince 1876 č. 11646).

Trest žaláře lze též zostřiti a sice:

a) posty, t. j. obmezením potravy na vodu a chléb, týdně ne více než třikrát a ne ve dnech přímo po sobě následujících;

b) tvrdým lůžkem na pouhá prkna obmezeným a ne častěji než třikrát týdně;

c) chováním v samovazbě (viz čl. Samovazba);

d) osamělým uzavřením v tmavé komůrce bez přerušení ne déle než 3 dny, pak opět po týdenním mezičasí, a celkem nejvýš 30 dní v roce (viz čl. Vazba v temnu), a konečně

e) proti zločincům cizincům, vypovězením ze země, jež se musí vztahovati na všechna království a země v říšské radě zastoupené (§ 19 nn tr. z.). Dle tr. z. bylo možno trest žaláře zostřiti též tělesným trestáním ranami holí neb metlou, kteréžto zostření bylo však zrušeno zák. ze dne 15. listopadu 1867 č. 131 ř. z. Též voj. tr. z. (§ 23 nn) a tr. z. pro Bosnu a Hercegovinu (§ 22 nn) obsahují též ustanovení o trestu žaláře, avšak ohledně Bosny a Hercegoviny s tou úchylkou, že při trestu těžkého žaláře dávají se odsouzencům železa a že první stupeň trestu žaláře může býti zostřen uložením obyčejných želézek na ruku a nohu a těžký žalář lze zostřiti tím, že se odsouzenci, dle různosti pohlaví, spoutají obě nohy těžšími železy (§ 29). Viz též čl. Tresty.

Žaloba.

I. Část všeobecná.

Procesní právo ovládáno je zásadou »judex ne procedat ex officio«. Výjimečně platí zásada officiality v řízení o neplatnosť manželství pro překážku veřejnoprávní. Činnosť soudcova musí tedy býti zpravidla provokována a zejména i zahájení sporu civilního předpokládá iniciativy se strany oprávněného podmětu. Spor civilní zahájí se zpravidla jen k žalobě. By spor mohl počíti musí býti žaloba na soud vznesena, soudem přijata a žalovanému doručena. Doručením žaloby žalovanému spor se teprve zahajuje (lis pendet) (§ 232 c. ř. s.) a podkladem sporu zahájeného je žaloba na soud vznesená. Viz čl. »Spor«.

Žalobou rozumíme pak úkon procesní, jímž se domáhá jedna osoba (žalobce, actor) na soudu, by rozhodl o jejím nároku soukromoprávním, jí prý proti osobě druhé (žalovaný, reus) příslušejícím. Dle toho pak, domáhá-li se žalobce na soudě pouze uznání svého nároku či též i jeho splnění, rozeznáváme žaloby určovací a žaloby o splnění.

II. Obsah žaloby.

Žaloba buď vznesena na soudy sborové přípravným podáním (§ 226 c. ř. s.); u soudů okresních i do protokolu může býti podána, pokud strany nejsou zastoupeny advokáty (§ 434 c. ř. s.). O žalobě vznesené připravným podáním platí předem předpisy dané o přípravných podáních vůbec (§ 78 c. ř. s.). (Viz čl. Podání.) Musí tedy žaloba, jako každé jiné přípravné podání obsahovati:

1. označení soudu, pak stran dle jména (jménem a příjměním), zaměstnání, bydliště a postavení ve sporu, udání zástupců za strany jednajících a označení předmětu rozepře;

2. označení příloh a jich počtu a udání, jsou-li přílohy připojeny v prvopise neb v opise;

3. podpis strany neb jejího zákonného zástupce neb zmocněnce, v advokátském sporu pak podpis advokátův (§ 75 c. ř. s.). Kromě toho musí žaloba obsahovati:

1. určitý návrh;

2. stručné a úplné vylíčení jednotlivých skutkových okolností, na kterých se zakládá nárok žalobcův jak co do věci hlavní, tak co do věci vedlejší;

3. přesné označení jednotlivých průvodů, jimiž žalobce dokázati chce tvrzení své o skutkových okolnostech. Závisí-li příslušnosť dovolávaného soudu na hodnotě sporného předmětu a nesměřuje-li žaloba k určité sumě peněžité, pojata buďte do žaloby též potřebná udání o hodnotě předmětu sporného. Týká-li se žaloba předmětu soudnictví obchodního, námořského neb horního, avšak podána-li jest u soudu sborového, jemuž přísluší nejen zvláštní, nýbrž též obecné soudnictví, tedy buď při označení soudu též vyznačeno, že se navrhuje, by byl spor projednán před obchodním senátem neb před senátem k vykonávání horního soudnictví určeným (§ 226 c. ř. s.).

Mimo to lze již v žalobě činiti návrhy:

1. aby žalovanému při předvolání k prvnímu roku nebo při předvolání k ústnímu líčení bylo nařízeno, by k jednání přinesl jisté, přesně označené listiny, věci přezvědné neb předměty ohledání, o nichž žalobce myslí, že jich bude potřebovati k vedení důkazu a které žalovaný má v držení;

2. aby nařízeno bylo, čeho třeba, by listiny, věci přezvědné nebo předměty ohledání k vedení důkazu patrně potřebné a u některého veřejného úřadu neb u notáře uschované, jež rovněž přesně buďte označeny, byly v čas opatřeny k prvnímu roku neb k ústnímu přelíčení. Návrhu tomuto lze však jen tehdá vyhověti, když strana dle platných předpisů zákonných nemůže beze spolupůsobení soudu opatřiti si příslušných listin, věcí přezvědných nebo předmětů ohledání aneb když úřad neb notář neodůvodněným způsobem jí věci tyto vydati odepřel;

3. aby svědci k dosvědčení tvrzení o skutkových okolnostech v žalobě jmenovaní, byli předvoláni k prvnímu roku neb k ústnímu přelíčení (§ 229 c. ř. s.).

III. Hromadění (kumulace) žalob.

Přísluší-li žalobci proti témuž žalovanému více nároků, může je touž žalobou vymáhati (t. zv. objektivní hromadění žalob). Podmínky toho jsou:

1. soud procesní musí býti pro všechny tyto nároky příslušným a

2. týž způsob řízení přípustným (nelze tedy spojiti nárok na ochranu a znovuzřízení dřívějšího stavu držebního [§ 454 c. ř. s.] s nárokem na zaplacení pohledávky). By však nároky ty byly ve skutkové neb dokonce právní souvislosti se nežádá. Soud musí však býti věcně příslušným jak pro každý jednotlivý nárok, tak i pro hodnotní sumu všech nároků. Nepřesahují-li tudíž jednotlivé nároky obnos 50 zl. a úhrnem sumu 500 zl., užiti sluší pro všechny nároky předpisů §§ 448 nn. c. ř. s. o řízení ve věcech nepatrných (bagatelních) (dobrozdání nejvyššího soudu).

IV. Změna žaloby.

Změnou žaloby rozumíme změnu žalobního důvodu (t. j. právního poměru, z něhož vznikl nárok žalobní, na př. koupě, darování, narovnání atd.), aneb rozšíření žaloby. Není však změnou žaloby, když beze změny žalobního důvodu se změní, doplní, vysvětlí neb opraví skutkové okolnosti v žalobě uvedené a důkazy v žalobě nabídnuté, neb když, rovněž beze změny žalobního důvodu se obmezí prosba žalobní co do věci hlavní neb co do povinností vedlejších, neb když místo předmětu původně žádaného žádá se předmět jiný neb interesse. Ovšem žádá-li žalobce místo původního předmětu předmět jiný vyšší hodnoty, je takovéto rozšíření žalobního návrhu změnou žaloby. Pokud není spor zahájen, t. j. pokud není žaloba žalovanému doručena (§ 232 c. ř. s.), může žalobce změniti žalobu u soudu

podanou a zejména rozšířiti návrh žalobní, pokud se tím nevyloučí příslušnosť soudu procesního. Po zahájení sporu třeba ke změně žaloby svolení odpůrcova. Svolení může býti i mlčky dáno, t. j. když žalovaný ničeho nenamítaje projednává o žalobě změněné. Avšak i když žalovaný nesvolí ke změně žaloby, může soud změnu dopustiti, když následkem změny není se obávati značného stížení nebo průtahu v jednání (§ 235 c. ř. s.). Podotknouti sluší, že v řízení odvolacím změna žaloby, na níž se zakládá rozsudek v odpor vzatý, není možna ani se svolením odpůrcovým (§ 483 c. ř. s.).

V. Vzetí žaloby zpět.

Tím, že žalobce žalobu zpět vezme nevzdává se již nároku žalobního, nýbrž jen projevuje, že pro tentokrát nechce ještě, by soud o nároku jeho rozhodl. Žalobce může vzíti žalobu zpět beze svolení žalovaného jen až do počátku prvního roku, nedostaví-li se však k němu žalovaný, též ještě při prvním roku. Vezme-li žalobce žalobu zpět ještě před prvním rokem, odpadá arciť první rok. Se svolením žalovaného lze pak vzíti žalobu zpět kdykoliv. Žaloba béře se zpět buď podáním, jež se žalovanému doručí aneb prohlášením při ústním jednání učiněným. Doručení podání stane se na základě opatření předsedy senátu bez předchozího usnesení senátu (§ 237 c. ř. s.). Účinek vzetí žaloby zpět je dvojí:

a) žaloba pokládá se za nepodanou a žalobce může budoucně novou žalobu podati, ač nevzdal-li se zároveň nároku žalobního vůbec.

b) Žalobce je povinen nahraditi žalovanému útraty sporu, jež mu podáním žaloby snad již vznikly (na př. za zřízení advokáta). Tyto právní účinky *(a, b)* nastanou též tehdá, když žaloba již podaná dle zákona se pokládá za zpět vzatou (§ 237 c. ř. s.).

VI. Zodpovědění žaloby.

Nedojde-li při prvním roku ke konečnému vyřízení sporu (zejmena smírem, zpět vzetím žaloby, rozsudkem následkem uznání, vzdání se, zmeškání; viz čl. Rok první), nařídí soudce první rok řídící žalovanému, by podal ve lhůtě okolnostem přiměřené, avšak 4 neděle nepřesahující odpověď na žalobu. Usnesení, jímž se nařizuje žalovanému podati odpověď nelze odporovati samostatným prostředkem opravným a proto není třeba písemného vyhotovení usnesení tohoto (§§ 239, 243 a 426 c. ř. s.). Zodpověděním žaloby stane se podáním přípravným, v němž může žalovaný činiti tytéž návrhy, které žalobce v žalobě činiti může, tedy návrhy § 229 c. ř. s. Mimo to může žalovaný v odpovědi navrhnouti, by bylo zavedeno přípravné řízení před soudcem z příkazu činným (§§ 243, 245 c. ř. s.). Ostatně viz čl. Rok první a Odpověď.

VII. Řízení.

Tu třeba lišiti:

1. Shledá-li předseda senátu, jemuž je věc přikázána, že je žaloba pro nepříslušnosť soudu nebo pro nedostatek procesní způsobilosti nebo potřebného zákonného zastoupení nepřípustnou, vyžádá si rozhodnutí senátu o tom, má-li býti rok k ústnímu jednání nařízen či opatření dle § 6 c. ř. s. (viz čl. Způsobilosť procesní) učiněno či má-li býti žaloba vrácena jakožto nevhodná k položení roku (§ 230). Jde-li pouze o formální vady (na př schází potřebný počet exemplářů podání neb rubrik) může k odstranění jich býti strana předvolána, nebo podání jí vráceno s tím, by napravila formální vady, jež jí buďte zároveň označeny (§§ 85, 84 c. ř. s.).

2. Nemá-li předseda senátu žádných pochybností, položí rok k ústnímu jednání, přihlížeje k času pro doručení žaloby patrně potřebnému tak, by mezi doručením a rokem byla doba asi 14 dnů. Doba tato může býti přiměřeně prodloužena, je li pobyt žalovaného neznám a s druhé strany může býti v případech nutných k návrhu zkrácena, předpokládajíc, že žalovaný zdržuje se v místě soudu neb tam snadno v krátké době doraziti může a je-li toho třeba (zejména ve věcech rušené držby) lze dokonce rok tak položiti, by mezi doručením a rokem byla toliko doba 24 hodin (§§ 230, 231, 455 c. ř. s.). Viz čl. Rok první, Spor, Přelíčení ústní.

Žaloba hypotekární.

I. Pojem.

Právo hypotekární (právo zástavní k věci nemovité srv. § 448 o. o. z.) jest věcné právo věřiteli poskytující moc k tomu, aby zjednal si uspokojení z nějakého objektu zapsaného v knize pozemkové pro jistou třetí osobu (statek, pohledávka hypotekární atd.), jestliže závazek v určitou dobu splněn není (§ 447 o. o. z.). Podstatný a přirozený obsah práva zástavního jest tedy oprávnění věřitelovo prodati zástavu (distractio pignoris), neplnil-li mu zástavní dlužník v ustanovený čas. Otázka dříve sporná, jakým způsobem hypotekární věřitel má u soudu žádati za prodej objektu hypotekárního, rozhodnuta byla nařízením ministerstva spravedlnosti ze dne 19. září 1860 č. 212 ř. z. výslovně v ten smysl, že věřitel hypotekární může pohledávku svou soudně ku platnosti přiváděti toliko žalobou (§ 1 cit. min. nař.; srv. též Stubenrauchův komentář k o. o. z. I. sv. z r. 1899 str. 640 a 641).

I jedná se jen o materielní, hmotnou povahu této žaloby. Právní povahou svojí může hypotekární nárok býti toliko věcné povahy, směřujeť bezprostředně proti věci, nepřímo naproti osobám, v jejichž vlastnictví nebo držení se zastavená věc nachází. Věcný ráz nároku hypotekárního jest ostatně zřejmě vysloven v § 466 o. o. z., kdež se stanoví: »Převedl-li dlužník v době trvání práva zástavního vlastnictví zastavené věci na někoho jiného, jest věřiteli volno předkem domáhati se svého osobního práva na dlužníku a pak plného uspokojení svého na zastavené věci.« Záleží tedy obsah nároku hypotekárního v tom, že oprávněn jest věřitel hypotekární držeti se věci a domáhati se úplného uspokojení za svoji pohledávku. Kdežto žaloba z dluhu zástavního směřuje na tzv. osobního dlužníka bez ohledu na to, spadá-li dlužník osobní v jedno s osobou zástavce nebo nynějšího vlastníka věci zastavené, postihuje vždy žaloba hypotekární jedině nynějšího vlastníka. Jest tedy žaloba hypotekární věcnou žalobou, kteroužto ku platnosti přivádí hypotekární věřitel naproti nynějšímu vlastníku nebo držiteli objektu hypotekárního svůj nárok na úplné uspokojení z objektu jemu zastaveného. Co do obsahu i objemu svého jest žaloba hypotekární (actio hypothecaria) totožna se žalobou zástavní, liší se však od ní tím, že při žalobě zástavní dopouští se rovněž sice uplatnění mimoknihovního práva zástavního k jisté zastavené věci, jež netvoří objektu knihovního, kdežto při žalobě hypotekární ku platnosti se přivádí knihovní právo zástavní ku jistému zavazenému knihovnímu objektu. I lze tedy žaloby hypotekární děliti:

a) v žaloby hypotekární v širším slova smyslu, jichž předmětem jsou knihovní a mimoknihovní práva a zástavní objekty,

b) v žaloby hypotekární v užším slova smyslu, jež týkají se jen mimoknihovních práv a zástavních objektů a

c) hypotekární žaloby, které odnášejí se pouze ke knihovním právům a zástavním objektům.

Již z pojmu, jakýž o žalobě hypotekární uveden, vychází na jevo, že žaloba hypotekární místo má i na dlužníka osobního, a to přirozeně potud jen a tehdy, když je knihovním vlastníkem nebo držitelem objektu zástavního; později může býti naň nastupováno ještě jen žalobou osobní (srv. Exner I str. 227—230, 239). Stubenrauch (srv. jeho komentář § 466 o. o. z. str. 656 pozn. 1 z roku 1899) poznamenává, že dle práva rakouského nelze použíti na hlavního dlužníka žaloby hypotekární, nýbrž žaloby z poměru, který jest podkladem zřízení zástavy (k. př. splacení dané zápůjčky), jelikož zástavnímu věřiteli vedle § 465 o. o. z. volno jest, aby vymoha si právoplatný rozsudek i na jinaké jmění svého dlužníka sáhl, a jelikož prodej zástavy, chce-li se věřitel i ve skutečnosti toho držeti, obyčejnou exekuční cestou se provádí. Náhled tento padá však z té příčiny, že dle § 466 o. o. z. věřitel může se na osobní pohledávku obmeziti a pro tuto pohledávku smí ihned v exekuci vztáhnouti objekt z dlužníkova jmění sobě nezastavený, nebo jen vznésti žalobu hypotekární, při čemž smí se obmeziti na průkaz náležitostí oné žaloby, avšak domáhati se též musí uspokojení svého jen na zastavené věci a podle skutečného výsledku svého domáhání (Exner I str. 230).

I. Zásady všeobecné.

1. Právo volby věřitele hypotekárního.

Jak již svrchu podotčeno bylo, jest věřiteli hypotekárnímu vedle § 466 o. o. z. volno předkem domáhati se osobního práva svého za dlužníkem a pak svého úplného uspokojení hledati na zastavené věci. Z této nejasné stylisace § 466 o. o. z. vznikl spor o to, má-li hypotekární věřitel nezbytně hledati předkem na dlužníku své uspokojení a značí-li toto »hledání« tolik co provedení žaloby pro dluh či jen upomenutí dlužníka o dluh, přísluší-li tedy žalovanému dlužníku hypotekárnímu naproti hypotekární žalobě vznesené naň prve, než žaloba z dluhu provedena byla nebo dlužník o zaplacení dluhu upomenut, námitka t. zv. exceptio excussionis personalis, či má-li hypotekární věřitel právo svobodné volby, které z obou žalob prve užíti chce, zda-li tedy vyloučena jest námitka žaloby předchozí pro hypotekárního dlužníka prve žalovaného. Máme-li na zřeteli historickou souvislost svrchu vzpomenuté normy s §§ 45—49 pruského práva zemského (Landrecht) I 20, dospíváme k tomu výsledku, že § 466 o. o. z. ponechává hypotekárnímu věřiteli volbu svobodnou, aby totiž buď bez ohledu na dlužníka žaloval držitele hypotekárního nebo bez ohledu na tohoto žalobou vystoupil proti dlužníku. Počínání toto došlo nyní stvrzení authentického v § 2 nař. min. sprav. ze dne 17. září 1860 č. 212 ř. z., kdež se praví: »... (věřiteli hypotekárnímu) volno jest namířiti tuto žalobu ... buďto proti dlužníkovi nebo vlastníkovi statku zastaveného, nebo proti oběma společně.« Vedle rakouského práva hypotekárního není tedy vůbec žádné námitky žaloby předchozí (Exner I str. 257 a 258; Stubenrauch I str. 657 vydání jeho z r. 1899).

2. Vzájemný poměr obou žalobních nároků § 466 o. o. z. Váznoucí hypoteka nebrání věřiteli nikterak v tom, aby ku platnosti přiváděl proti dlužníkovi své osobní právo, a rovněž nepřekáží možnost tato

tomu, aby žalobou realisováno bylo právo hypotekární. V ohledu formálním jsou oba tyto nároky samostatny, nezávisly na sobě navzájem; ve příčině hmotné jeví se však souvislost jejich v tom, že uspokojení cestou jednoho nároku zjednané odnímá věřiteli právo přiváděti ku platnosti nárok druhý; rozdíl však záleží v tom, že to, co věřitel obdržel z hypoteky, pohledávku jeho samo sebou, o sobě (ipso iure) zmenšuje pokud se týká, zrušuje (§§ 1413 a 1422 o. o. z.), kdežto placení dané osobním dlužníkem nezasahuje v téže míře právo hypotekární ipso jure, nýbrž zakládá se jím toliko určitý nárok na výmaz a určitý důvod odporu proti právu tomuto (§ 469 o. o. z.): Záleží tedy vše na vůli věřitelově, který z obou nároků zvoliti si chce k vymáhání svého práva; může též použíti postupně (successive) nároků obou, nedošel-li prvním svého plného uspokojení (Exner I. str. 228 a 229).

3. Obsah nároku hypotekárního záleží v tom (dle § 436 o. o. z.), že hypotekární věřitel domáhati se může svého úplného uspokojení z věci zastavené; nehledí se tedy věřitel uspokojiti drže se osoby vlastníka, ať jest vlastník zástavy spolu jeho dlužníkem nebo ne, nýbrž on hledá uspokojiti se z věci. Tento nárok jeho na uspokojení pomíjí však, jakmile došel uspokojení s kterékoli strany jiné (§§ 1413 a 1422 o. o. z.). Věřitel hypotekární nemá práva žádati o zaplacení třetího vlastníka nebo držitele, na něhož dlužník za doby trvajícího zastavení převedl vlastnictví nebo držbu hypotekárního objektu (§ 466 o. o. z.), jak to učiniti může v té případnosti, žaluje-li svého dlužníka osobní žalobou o zaplacení dluhu hypotekárního (§ 465 o. o. z.). Tím právě liší se osobní žaloba věřitele hypotekárního od žaloby hypotekární. Třetí vlastník nebo držitel objektu hypotekárního hypotekární žalobou napadený může placení odepříti, má-li za to, že hypotekární objekt nedostupuje ceny pohledávky; nemusí se vůbec pustiti ve spor, může se dát odsouditi in contumaciam a odkázati svého věřitele, aby zjednal si uspokojení cestou exekuce. Žalující věřitel hypotekární žádá uspokojení své z určité věci, nikoli na žalovaném z jeho jmění, chce jen, aby žalovaný uspokojil jej z určité věci nebo dovolil exekuci její, tak aby sám svého uspokojení z věci jeho si zjednal. Právu zástavnímu odpovídá závazek věci k tomu, aby poskytla uspokojení nebo, což stejné jest, zaplacení pohledávky. Zákon přenáší tento závazek na toho, kdo jako vlastník přejímá věc závazkem tím obtíženou (§ 443 o. o. z.). Zaplatí-li tedy zažalovaný hypotekární dlužník následkem hypotekární žaloby naň vznesené, činí tak pro svoji věc a za ni, nikoli z osobní své povinnosti a osvobozuje tím věc od břemene na ní váznoucího (Kopecký, Zeitschr. f. österr. Rechtsgel. 1838 I. str. 269; Stubenrauch I. str. 656—657, Exner I. str. 239).

4. Petit žaloby hypotekární: V této příčině panuje několik různých mínění, z nichž uvésti sluší zejména tato:

a) Petit žalobní budiž sdělán v tomto znění: »Žalovaný jakožto držitel hypoteky jest povinen dovoliti za účelem dobytí zaplacení věřiteli, aby se zastavená věc soudně prodala a z trhové ceny za to docílené jeho (t. j. žalobce) pohledávka zaplacena byla« (Turnes, Zeitschr. f. österr. Rechtsgel. 1837 I. str. 297 a 1847 I. 316, Nippel III. str. 511). Avšak jest bezúčelno prováděti proces nějaký o jistém právu, kteréž bez toho poskytuje věřiteli zákon, poukazuje k řádu soudnímu (§ 461 o. o. z.), a ani se též nepřipouští domáhati se nálezu na určitý stupeň exekuce (prodej), jemuž před-

cházeti musí ještě odhad a při hypotekách i exekuční vtělení rozsudku (Stubenrauch I. str. 657).

b) Dle jiného mínění zníti má petit žaloby hypotekární takto: »Žalovaný jest povinen dovoliti, aby zrušena byla žalobcova pohledávka cestou exekuce vedené na statek hypoteční (Exner I. str. 238). Proti oběma způsobům formulování *a)* i *b)* budiž poznamenáno, že nikdy nemůže směřovati nějaká žaloba na pouhé »dovolení«, nepřistoupí-li k tomu zároveň znak odepření práva; »žádati« a »dovoliti« nejsou pojmovými protivami, a pohledávce oprávněného odpovídá ne pouhé dovolení, nýbrž naopak přímo plnění zavázané osoby; dále jeví se býti žádost tato (petit) dokonce nepřípustnou, ježto v důvodu praví se asi tolik, jako »žalovaný povinen jest vzdáti se svého vlastnictví«, ke kteréžto žádosti není nijakého důvodu právního, jelikož věřitel může žádati vždy jen uspokojení pohledávky své, zaplacení, a jen v té případnosti, když zaplacení nedošel, žádati může o prodej zástavy (§§ 447 a 461 o. o. z.; Stubenrauch I. str. 657; Mack, Zeitschr. f. österr. Rechtsgel. 1849 I. str. 336).

c) Winiwarter (bürgerl. Recht II. str. 276) navrhuje tento petit: »že vlastník zástavy musí dovoliti exekuci na zastavenou věc, nebo nechce-li tomu, že povinen jest uspokojiti věřitele«; vadou této formule jest alternativná a tudíž neurčitá stylisace a kromě toho nelze jí přijmouti co do první části její z důvodů uvedených již při petitu dle vzoru *b)* sdělaném.

d) Petit žalobní zníti má takto: »Žalovaný povinen jest zaplatiti pohledávku pod následky exekuce vedené na věc pro pohledávku zastavenou« (Kopecký, Zeitschr. für österr. Rechtsgel. 1837 II. str. 251, Stubenrauch I. str. 657; sb. »Gl. Ung.« č. 7578 a 9624). Tento způsob znění vyhovuje vzhledem k obsahu hypotekárního nároku uvedeného pod č. 3 všechněm požadavkům činěným na žalobu hypotekární nejlépe a přichází též všeobecně i v praxi. Neboť žalobcovým účelem není než vlastní uspokojení jeho t. j. zaplacení jeho pohledávky; avšak on může za uspokojení žádati jedině z věci zastavené (§ 447 o. o. z.), pokud se týká, z peněz stržených za věc soudním prodejem, a nikoli z jinakého jmění držitele zástavy a proto jest nezbytným onen dodatek: »pod následky exekuce vedené na zastavenou věc«.

5. P o d m ě t ž a l o b y h y p o t e k á r n í.

a) Žalobcem jest při žalobě hypotekární v knihách zapsaný majitel pohledávky hypotekární, ať je to již původní věřitel nebo knihovní cessionář. Mimoknihovní cessionář k této žalobě oprávněn není, jelikož nenabyl ještě zástavního práva dle § 451 o. o. z., a tudíž ani není s to, vydati žalovanému k výmazu hodící se kvitanci (§ 1426 o. o. z.) pro zástavní vklad znějící na jméno kohosi třetího (rozh. nejv. soud. dv. ze dne 2. června 1870 č. 5987 sb. »Gl. Ung.« 3806).

b) Žalovaným jest ten, kdo skutečně má ve jmění svém hypotekární objekt v tom čase, kdy žaloba vznesena byla. I jest proto hypotekární žaloba proti dlužníku jen potud a tehdy přípustna, má-li hypotekární předmět ve svém držení nebo v knihovním vlastnictví. Právoplatně vznesená žaloba hypotekární účinky jeví i dále naproti universálnímu sukcessorovi žalovaného, nikoli však naproti singulárnímu jeho nástupci, kterýž byl hypotekárního objektu nabyl po té, kdy žaloba vznesena, avšak prve, než rozsudek exekučně zapsán byl. Naproti novému majiteli nebylo by lze ani v processu pokračovati, ani na základě rozsudku vydobytého na před-

chozím držiteli domáhati se exekuce reálné, nýbrž věřitel hypotekární musil by vystoupiti proti němu žalobou novou. Jestliže však hypotekární věřitel u procesního nebo u knihovního soudu požádal o knihovní poznámku žaloby hypotekární, má takováto poznámka v zápětí, že žaloba má účinnost i naproti každému pozdějšímu vlastníku zástaveného statku ve smyslu § 443 o o. z., a zejména že tedy na základě právoplatného nálezu vydaného o poznamenané žalobě nebo na základě smíru k exekuci se hodícího může býti přímo vedena exekuce na zastavený statek (§§ 4 a 5 nař. min. sprav. ze dne 19. září 1860 č. 212 ř. z.; §§ 59 a 60 řádu knih.). Hypotekární věřitel je též oprávněn obrátiti žalobu svou (při čemž se ovšem neprávnickým způsobem směšuje osobní žaloba z dluhu se žalobou hypotekární) buďto na osobního dlužníka nebo na vlastníka zastaveného statku, nebo na oba dva zároveň (§ 2 cit. nař. min. sprav. ze dne 19. září 1860 č. 212 ř. z.; Exner I. str. 238—241).

6. Zdůvodnění žaloby hypotekární:

Sluší míti na zřeteli:

a) existenci dluhu zástavního, kterouž musí žalobce dokázati v té případnosti, když hypoteka zapsána jest v pozemkové knize (§ 14 odst. 2 zák. knih.) pro jistou budoucí pohledávku (z poskytnutého úvěru z převzatého jednatelství, z titulu správy nebo závazku k náhradě škody), nebo zapsána-li hypoteka pro nějakou prohledávku pod suspensivní výminkou, jejíž splnění musí právě žalobce dokázati.

b) Obnos zástavní pohledávky budiž žalobcem prokázán, byla-li zástavním právem zjištěna nějaká peněžitá pohledávka pro nějakou neurčitou ještě sumu, obmezenou jen tím, že zapsán byl její nejvyšší obnos (§ 14 odst. 1 a 2 zák. knih.), nebo dotýká-li se tato neurčitost pouze akcessornich částí pohledávky zástavní (ku př. úroků; srv. § 14 odst. odst. 1 zák. knih.).

c) Dospělost pohledávky zástavní, kterouž dokázati má žalobce z toho důvodu, jelikož mu vzchází teprve po uplynutí určité doby (§ 461 o. o. z.) nárok hypotekární a jen pro dospělou část pohledávky hypotekární. Důkaz tento odpadá, vysvítá-li dospělost pohledávky zástavní z knih. Jmenovitě dokaž žalobce, že vypověděl neb upomenul dlužníka z pohledávky své, pokud od úkonů těchto závislou byla učiněna dospělost pohledávky (§ 1417 o. o. z.).

Výpověď pohledávky hypotekární působí jen proti tomu, proti komu směřuje; naproti třetímu držiteli zástavy jen v té případnosti, když i jemu byla dána výpověď, nebo nabyla absolutních účinků tím, že v knihách poznamenána byla (§§ 2—5 cit. nař. min. sprav. ze dne 19. září 1860 č. 212 ř. z. a §§ 59 a 60 zák. knih.).

d) Průkaz o právoplatném bytí svého zástavního práva podá žalobce veřejnou knihou (výtahem z knihy pozemkové, kterýž jako veřejná listina dle § 112 řádu knih., pokud se týká, dle § 292 civ. soud. ř. činí plný důkaz). Žalobce bezpodmínečně tam zapsaný jako věřitel hypotekární nemusí o tom vésti důkazu dalšího. Bylo-li hypotekární právo jen zaznamenáno, musí hypotekární žaloba v mezičasí podaná býti buďto zároveň žalobou spravovací (§ 44 zák. knih.), nebo petitum její musí se obmezovati jen na to, aby dovoleno bylo žalobci své doby exekučně uspokojení si zjednati na průkaz o vykonaném spravení záznamu. Byl-li proti zažalovanému právu hypotekárnímu zaznamenán výmaz cesse (§§ 40 a 50 zák. knih.), záleží

průkaz, jenž uložen býti musí rozsudkem jako podmínka prvního exekučního kroku vítěznému žalobci, ve výmazu dotyčných prozatímních zápisů. (Exner I. str. 238—250).

7. Obrana proti žalobě hypotekární:

Žalovaný v processu hypotekárním může buďto v odpor vzíti základ žaloby, nebo se obmeziti jen na to, že vznese odpor a protinároky své.

a) Odpor proti základu žaloby zahrnuje v sobě veškery skutečnosti a okolnosti, jimiž žalovaný brojí proti správnosti výtahu z knihy pozemkové, proti totožnosti žalobce a hypotekárního věřitele v knihách zapsaného, proti totožnosti požadovaného objektu a obtíženého knihovního tělesa; dále ku př. může žalovaný tvrditi, že knihovní zápis, sloužící za podklad nároku žalobcovu, nenabyl jistě moci práva, že opět byl odstraněn knihovním výmazem atd.

b) Co se týče odporu a protinároků, může žalovaný odporem ku platnosti přiváděti — je-li osobním dlužníkem žalobce nebo jeho universálního sukcessora — veškery skutečnosti, z nichž vysvítá materielní neoprávněnost nároku žalobcova.

aa) Žalovaný může odpor činiti proti prvotnímu vzniku práva hypotekárního popíraje právní existenci vložené pohledávky v době vtělení nebo popíraje platnost titulu práva zástavního; sem náleží: námitka nepravosti listiny dlužní nebo prohlášení vtělovacího, námitka, že nebyla připočítána valuta při zápůjčkách a jiných úvěrních obligacích, námitka omylu, podvodu, bázně, donucení nebo simulace co do uzavření smlouvy závazkové nebo vzhledem ku zástavnímu prohlášení, námitka, že oprávněná osoba pozbyla způsobilosti k činům nebo že není oprávněna k disposici atd.

bb) Žalovaný může též odporovati trvání hmotné oprávněnosti práva hypotekárního předváděje takové skutečnosti, jimiž právo to v poměru k němu a k žalobci dodatečně stalo se zvratitelným, jako ku př. jest: zaplacení, prominutí, novace nebo narovnání (smír), kompensace (§ 1439 o. o. z.), promlčení zástavního dluhu, odpor proti dluhu ob causam datam, causam non secutam, ob causam finitam (§ 1435 o. o. z.). atd.

c) Co do odporu (námitek) a protinároků, jež příslušejí žalovanému třetímu držiteli naproti žalobě hypotekární, sluší rozeznávati, žádal-li žalovaný osobního dlužníka o zastoupení (§ 928 o. o. z., §§ 58 a 59 kn. z.) čili nic:

aa) Osobní dlužník jakožto přímý nebo nepřímý auktor žalovaného hypotekárního dlužníka zpravidla po zákonu jest vůči hypotekárnímu dlužníku jakožto svému nástupci v statku hypotekárním zavázán zastupovati dluhy a nedoplatky váznoucí na věci (§ 928 o. o. z.), t. j. on musí jemu dáti k disposici veškery opravné a průvodní prostředky, jichž základem svého postavení právního požíval, a které mohou odraziti nárok žalobcův, a musí se k němu na požádání jeho za tímto účelem připojiti jakožto zástupce v processu hypotekárním (§ 931 o. o. z., §§ 58 a 59 kn. z.). Tím také zjednává si žalovaný třetí držitel nepřímo právního postavení dlužníka osobního a může tedy skrze něho jakožto zástupce svého (intervenienta, § 17 a násl. c. ř. s.) přednésti nebo dáti přednésti veškery obranné přostředky a námitky jemu příslušející (§ 59 řádu knih.).

bb) Nepřistoupil-li však osobní dlužník k žalovanému třetímu držiteli jakožto jeho intervenient v processu hypotekárním, musí tento třetí držitel

dopustiti, aby hypotekární právo došlo uspokojení svého z jeho věci podle rozsahu a míry přešedšího zatížení (§ 443 o. o. z.). Jest tedy v odporu svém obmezen na onen materiál, jehož mu poskytuje stav knihovní, nebo který mu plyne z případných osobních úmluv sjednaných mezi ním samým a mezi žalobcem, nebo který mu vzchází základem skutečností nastoupivších později teprve za trvání držby (srv. též Stubenrauch I. díl str. 657 a 658 vydání z r. 1899).

8. Objem nároku hypotekárního: Při tom dlužno činiti rozdíl mezi objemem pohledávky, pro kterou se nárok ku platnosti přivádí a mezi objemem objektu, na němž se nároku toho dobývá.

a) Co do pohledávky zástavní, pro kterou váznouti má hypotekární objekt, zřetele dochází:

aa) kapitál, jehož výše určena jest doslovem dotyčného zápisu ve knize hlavní se strany jedné, se strany druhé pak výsledkem likvidování zástavního dluhu, o čemž byla již svrchu řeč pod č. 6. (§ 14 knih. zák.);

bb) úroky, jichž výše při zúročitelné pohledávce musí býti rovněž zapsána (§ 14 odst. 1. knih. zák.); stejné priority, jako kapitál, požívají toliko tříleté nedoplatky úroků, které příslušejí ze smlouvy nějaké nebo ze zákona (§ 17 knih. zák.).

cc) Náklady procesu a exekuce, jimž přináleží — nehledě k ustanovením zvláštním (§§ 31 a 41 konk ř.) — i zástavní právo nabyté pro pohledávku jednu (§ 16 zák. knih.); »náklady procesu« rozumí se zde náklady procesu hypotekárního.

b) Co se týče předmětu, na němž se nárok hypotekární ku platnosti přivádí, budiž hleděno

aa) ku vnějšímu objemu statku hypotekárního; jelikož každé knihovní těleso považovati dlužno za celek jediný a objem jeho může se měniti toliko knihovním odepsáním nebo připsáním jednotlivých nemovitostí nebo jich částí (§ 3 knih. zák., §§ 457 a 847 o. o. z.), plyne vždy vnější objem objektu rozhodného pro konkrétní nárok hypotekární ze zjištění prvotních součástí stíženého knihovního tělesa a z přípisů a odpisů v knihách vyznačených.

bb) Přírůstek a plody: Jelikož objekty práva hypotekárního uspokojiti mají hypotekárního věřitele v té způsobě a povaze, kterou mají v čas realisace zástavního práva, nedotýkají se v ohledu formálném ani deteriorace (zhoršení), ani meliorace zástavy obsahu práva hypotekárního; hypotekární nárok směřuje naopak k tomu, aby byl uspokojen ze zástavy, jak je v čas podání žaloby. Spadá tedy hypotekární statek se všelikými na něm zřízenými stavbami (§§ 416 a násl. o. o. z.) nebo jinými t. zv. inkorporacemi, se svým organickým a neorganickým přírůstkem (alluvio § 440 o. o. z., insula in flumine nata § 407 o. o. z.) v exekuci zástavní (§ 457 o. o. z.). To platí i o přirozených plodech (§§ 295 a 405 o. o. z.) a o užitku neboli plodech civilních (§ 330 o. o. z.), pokud v době exekuce odděleny nebo požity nejsou (§ 457 o. o. z.).

cc) Příslušenství v užším smyslu, čímž rozuměti jest movité vedlejší věci (pertinenci). I tu platí zásada, že spolu postiženo jest i příslušenství nárokem hypotekárním, náležejí-li věci tyto v okamžiku hypotekární exekuce k hypotekárnímu statku exekucí postíženému (§ 457 o. o. z., Exner I. str. 272—282).

9. Poznámka žaloby hypotekární a její účinnost právní.

Při hypotekách, které zapsány jsou v zemských deskách, v knihách městských nebo pozemkových může si dáti věřitel knihovně poznamenati žalobu na soud podanou, jestliže žaluje přímo vlastníka zástavy. O tuto poznámku budiž zažádáno buďto u soudu knihovního nebo u téhož soudu, u něhož byla podána i žaloba (srv. § 4 nař. min. sprav. ze dne 19. září 1860 č. 212 ř. z.). Takováto poznámka má v zápětí, že žaloba účinna jest i naproti každému pozdějšímu vlastníku zástavního statku dle míry stanovené v § 443 o. o. z. a zejména tedy že lze na základě právoplatného nálezu učiněného o poznamenané žalobě nebo na základě smíru k exekuci se hodícího vésti exekuci na zástavní statek bezprostředně proti každému jeho vlastníku. Nebyla-li knihovní poznámka žaloby zanesena, může býti povolena exekuce zastaveného statku jen na základě právoplatného nálezu vydobytého proti vlastníkovi onoho statku nebo na základě smíru s ním uzavřeného. O exekuci lze tu žádati buď hned při podávání žaloby nebo teprve později, jen když žalovaný jest ještě knihovním držitelem v té době, kdy došla k úřadu knihovnímu žádost sama. Jestliže přešlo vlastnictví zástavy teprve v té době, kdy věc exekuci podléhá, stanoví § 89 ex. ř., že má býti k návrhu vymáhajícího věřitele povolena knihovní poznámka vykonatelnosti jeho pohledávky (srv. §§ 88 a 89 ex. ř.). Podmínkou toho jest, aby bylo lze vykonati pohledávku tuto, pro niž vtěleno již bylo právo na základě smlouvy uzavřené již před okamžikem vykonatelnosti pohledávky. Co se týče povolování a výkonu poznámky této platiti mají ustanovení všeobecného zákona knihovního ze dne 25. července 1871 č. 95 ř. z. s odchylkami uvedenými v § 88 ex. ř. I nabývá touto poznámkou pohledávka přímo vykonatelnosti naproti každému pozdějšímu nabývateli nemovitosti nebo podílu nemovitosti (§ 89 posl. odst. ex. ř.).

V řízení o takovýchto poznámkách budiž této doby šetřeno všeobecných ustanovení §§ 75—105 a 122—133 zák. knih.; §§ 59 a 60 zák. knih. o poznámce žaloby hypotekární jsou totožnými s §§ 3, 4 a 5 citovaného nař. min. ze dne 19. září 1860 č. 212 ř. z., jenže dle zákona knihovního působí poznamenaná (soudní nebo notářská) výpověď pohledávky hypotekární naproti pozdějšímu vlastníku statku (srv. Stubenrauchův komentář z r. 1899 ku § 466 o. o. z. a k tomu § 1417 o. o. z.).

Žaloba odpůrčí viz Odporování jednáním práv.

Žaloba o zmatečnost a obnovu.

I. Pojem.

Žaloba o zmatečnost jest ona žaloba, jíž se pro nicotnost může v odpor bráti určité rozhodnutí právní moci nabyvší, kterýmž vyřízen byl nějaký spor právní, nebo — jak prof. Ott praví (srv. str. 542 jeho »Soustavného úvodu ve studium nového soudního řádu) — žaloba o zmatečnost (Nichtigkeitsklage) jest právním ústavem přísné spravedlnosti určeným k odstranění účinků rozhodnutí právní moci nabyvšího, jež za rozsudek pokládáno býti nemůže, byť bylo rozhodnutím sporu správným, jelikož se jemu nedostává nejpodstatnější podmínky platného řízení, totiž buď soudce v tom kterém případě způsobilého nebo řádného zastoupení stran.

Žaloba o obnovu jest právním ústavem pouhé slušnosti (aequitas) k odstranění ostří rozsudku správného na platném řízení se zakládajícího, ať již právní moci nabyl anebo nenabyl, z důvodu zákonem uznaného (dolus criminalis a noviter reperta — srv. spis Ottův tamtéž); jest tedy žaloba o obnovu ona žaloba, kterouž se může řízení rozsudkem skončené

k návrhu strany z určitých zákonných důvodů obnoviti. Oné mimořádné pomoci, kterouž dv. dekrety ze dne 4. června 1789 č. 1015 sb. zák. soudních a ze dne 14. října 1803 č. 629 sb. zák. soud. poskytovaly proti řízení uzavřenému právoplatným rozsudkem, avšak zmatečnému pro účast nějaké osoby nepožívající processní způsobilosti, potřebí jest rozšíření a dokonalejšího tvaru. Uvedení do předešlého stavu (in integrum restitutio) směřující naproti vynesenému výroku nepostačuje jednak, jak upraveno jest v nynějším právu procesním — pro veškery případy, na něž by tento ústav slušnosti odnášeti se měl, a jednak musí restituce v řízení ústním a při uvolnění zásady eventuálnosti doznati jistých obmezení. Těmto požadavkům vyhověti má mimořádná pomůcka právní odporovati rozhodnutím cestou žaloby o zmatečnost nebo žalobou s obnovou. Odpor děje se buďto pro zmatečnost, nicotnost, která zhojiti se nedá (querella insanabilis nullitatis), dotýkajíc se náležitostí podstatných pro každý soudcovský výrok, nebo se odpor tento činí proto, že soudce, jakkoli dle předloženého materiálu processního správně nalezl, tož přece nálezem svým ublížil straně, jelikož skutkový podklad jeho výroku neodpovídá pravému stavu věcí. V prvním případu odporuje se rozhodnutí žalobou o zmatečnost, v případu druhém pak žalobou o obnovu. Účelem obou těchto žalob jest pravidelně docíliti obnovu řízení nálezem skončeného a spravují se v ohledu processuálném téměř stejnými zásadami.

Než mezi oběma těmito ústavy jest velezávažná vnitřní rozdílnost, pokud totiž lze žádati za zrušení vydaného rozhodnutí buďto pro zmatečnost či jen z ohledů slušnosti; podrobněji záleží rozdíl mezi žalobou o zmatečnost a mezi žalobou o obnosu v tom, že

1. žaloba o zmatečnost zakládá se na určitém porušení zásad processuálných, a nezáleží na tom, zda utrpěla tím strana materielně příkoří či-li nic, kdežto žaloba o obnovu místo má proti rozsudku opírajícímu se o takové důvody, které přímo obsahují hmotné bezpráví proti straně některé.

2. Žaloba o zmatečnost vznésti se může proti rozhodnutím konečným, ať jsou vydána již ve formě rozsudku nebo usnesení, kdežto žaloba o obnovu obmezuje se jen na odpor proti rozsudkům.

3. Žaloba o zmatečnost připouští se jen proti rozhodnutím nabyvším moci práva, ale žaloba o obnovu může býti podána již prve, než rozsudek vejde v moc práva, tedy již od toho okamžiku, kdy vynesla rozsudek instance první (srv. blíže zprávu o motivech ku vládní předloze strana 313, 314).

II. Důvody, na nichž zakládati se může žaloba o zmatečnost, jsou dle zákona tyto:

1. nalézající soudce byl z důvodů zákonem stanovených vyloučen z výkonávání soudcovského úřadu v daném sporu právním (srv. § 529 č. 1. c. ř. s.).

2. některá strana nebyla v řízení vůbec zastoupena, nebo měla-li potřebí zákonného zástupce, nebyla zastoupena zákonným zástupcem svým, pokud vedení processu nebylo dodatečně řádným způsobem schváleno (§ 529 č. 2 c. ř. s.).

Žaloba o zmatečnost však nemá místa:

a) v případnosti naznačené pod č. 1., jestliže důvod vyloučení, v případnosti uvedené pod č. 2. pak nedostatek processní způsobilosti nebo zákonného zastoupení bezvýsledně byl ku platnosti přiváděn již prve, než

rozhodnutí nabylo moci práva, buďto žádostí odmítací (srv. §§ 21 a 22 jur. normy), návrhem na prohlášení řízení za zmatečné nebo ve způsobě nějakého opravného prostředku (srv. § 592 odst. 4 c. ř. s.); žaloba o zmatečnost místa nemá dále,

b) mohla-li strana důvod vyloučení (č. 1) v dřívějším řízení již nebo nějakým opravným prostředkem ku platnosti přivésti (§ 529 odst. 5).

III. Důvody žaloby o obnovu jsou:

1. podvržení (zhotovení nepravé) listiny nebo padělání listiny, na níž se rozsudek zakládá (§ 530 č. 1 c. ř. s.);

2. dopustil-li se některý svědek nebo znalec falešné výpovědi nebo odpůrce při výslechu svém spáchal křivou přísahu, a rozsudek zakládá se na této výpovědi (§ 530 č. 2 c. ř. s.);

3. byl-li rozsudek vydobyt podvodným cestou soudního řízení trestního stíhaným jednáním zástupce strany, jejího odpůrce nebo zástupce tohoto (§ 530 č. 3 c. ř. s.);

4. jestliže soudce vynášeje rozsudek nebo nějaké dřívější rozhodnutí, na němž rozsudek založen byl, vzhledem ku právní rozepři dopustil se na úkor strany nějakého porušení svých úředních povinností trestných dle zákona trestního (§ 530 č. 4 c. ř. s.);

5. jestliže trestní nález, na němž rozsudek spočívá, zrušen byl jinakým rozsudkem vešlým v moc práva (§ 530 č. 5 c. ř. s.);

6. jestliže strana nalezne nebo použíti může dříve již vyneseného, právní moci nabyvšího rozsudku o témže nároku nebo o témže poměru právním, kterýžto rozsudek po právu váže strany, mezi nimiž řízení obnoveno býti má (§ 530 č. 6 c. ř. s.);

7. jestliže strana nabude povědomosti o nových skutečnostech nebo nalezne průvodní prostředky nebo možnosti nabude upotřebiti jich, jichž předvedení nebo použití v řízení dřívějším bylo by mělo pro ni v zápětí příznivější rozhodnutí u věci hlavní (§ 530 č. 7 c. ř. s.).

8. Obnovu povoliti lze i ku provedení důkazů z projednání vyloučených, jestliže by použití těchto důkazů v řízení dřívějším patrně bylo mělo pro stranu v zápětí příznivější rozhodnutí ve věci hlavní (§ 530 č. 8 c. ř. s.).

IV. Příslušnost.

Výhradně příslušným k žalobě o zmatečnost a k žalobě o obnovu vznesené v případu shora pod č. 4 (provinění soudcovo) jest ten soud, kterýž vynesl rozsudek žalobou v odpor vzatý, jestliže však béře se v odpor více rozsudků vynesených v témže sporu právním soudy různých instancí, příslušným jest tu výhradně jen nejvyšší ze soudů těchto (srv. § 532 odst. 1 c. ř. s.).

Ve všech ostatních případech (§§ 530 č. 1, 2, 3, 5, 6, 7, a § 531) musí býti žaloba o obnovu podána u processního soudu 1 stolice; jestliže však dotýká se důvod odporovací ku platnosti přiváděný pouze rozsudku vyneseného v instanci vyšší, dlužno žalobu podati u dotyčného soudu vyšší stolice (srv. § 532 odst. 2 c. ř. s.).

Soudce, pro jehož účast v rozhodnutí podává se žaloba o zmatečnost (§ 529 č. 1 c. ř. s.), nebo pro jehož chování vznáší se žaloba o obnovu dle § 530 č. 4, budiž vyloučen z vedení projednávání, jakož i z rozhodování o žalobě o zmatečnost nebo obnovu. Byla-li obnova povolena, budiž odbýváno řízení u věci hlavní důvodem odporu napadené u onoho soudu,

u něhož podána byla žaloba o obnovu; jestliže však soud tento nemůže dle ustanovení platících pro toto řízení vyřídit hlavní věc až ve stadiu dospělosti k rozsudku, budiž odbýváno u onoho soudu, jenž povolán byl ku projednání věci hlavní ve stolici prvé (§ 541 c. ř. s.).

V. Řízení.

Žaloba budiž podána do nepřekročitelné lhůty jednoho měsíce; jak se tato lhůta jednoho měsíce v jednotlivých případech žaloby počítati má, udáno jest blíže v § 534 c. ř. s.

Po uplynutí deseti let od toho dne, kdy vešel rozsudek v moc práva, nelze více vznésti žalobu, vyjímaje případ naznačený v § 529 č. 2 c. ř. s. (t. j. případ, kde strana vůbec neb nikoli řádného zástupce neměla). Soud má před položením roku k ústnímu jednání a to při sborových soudech v neveřejném sezení zkoumati, spočívá-li žaloba na některém zákonném důvodu k odporu (§§ 529—531 c. ř. s.) a byla-li vznesena ve lhůtě zákonné (srv. § 538 c. ř. s.). Není-li tu některé z těchto náležitostí, nebo nemá-li místa podaná žaloba z některého důvodu naznačených v § 230 odst. 2 c. ř. s. (t. j. nepříslušnost soudu, nedostatek procesní způsobilosti nebo zákonného zastoupení), budiž tato žaloba usnesením zamítnuta jakožto nezpůsobilá k ustanovení roku k ústnímu projednání (§ 538 c. ř. s.). K žádosti soudu povinen jest žalobce osvědčiti ony okolnosti, ze kterých vychází na jevo, že zákonná lhůta byla zachována (§ 538 c. ř. s. na konci).

VI. Obsah žaloby.

Žaloba musí jmenovitě obsahovati tyto body:

1. označeno budiž rozhodnutí v odpor vzaté;

2. označen budiž zákonný důvod k odporu (důvod zmatečnosti nebo obnovy);

3. udány buďtež okolnosti, které nasvědčují tomu, že zákonná lhůta ku žalobě byla zachována, a označeny buďtež průvody k tomu pohotově jsoucí;

4. udány buďtež okolnosti podstatné k posouzení příslušnosti;

5. prohlášení, pokud se činí návrh na odstranění rozhodnutí v odpor vzatého, a které jiné rozhodnutí u věci hlavní se navrhuje (§ 536 c. ř. s.).

VII. Žaloba o obnovu následkem činů trestných.

Žádá-li se o obnovu pro nějaký trestný čin uvedený v § 530 č. 1—4 c. ř. s. a nedošlo ještě pro čin takový k právoplatnému odsouzení, má soud procesní bez předchozího ústního jednání přikročiti k zahájení trestního řízení k tomu konci, by vyšetřen a zjištěn byl tvrzený čin trestný. Proti tomuto usnesení není opravného prostředku (§ 539 c. ř. s. odst. 1.). Rok k ústnímu jednání o žalobě o obnovu budiž teprve po právoplatném skončení trestního řízení a to jen v té případnosti položen, vedlo-li toto řízení buďto k právoplatnému odsouzení pro čin trestný předváděný k zdůvodnění žaloby o obnovu, nebo nevedlo-li trestní řízení k odsouzení z jinakých důvodů než pro nedostatek skutkového podkladu nebo pro nedostatek důkazů. Jinak budiž žaloba po oznámení výsledku řízení trestního jako nemístná zamítnuta. I toto zamítnutí děje se bez předchozího ústního líčení a při sborových soudech usnesením učiněným v neveřejném sezení. Trestní soud nebo úřad zastupitelství státního má vždy, oznamuje usnesení o tom, že se řízení trestní nezavedlo nebo zastavilo, výslovně označiti důvod, proč nebylo řízení trestní zavedeno nebo proč bylo zastaveno (§ 539 c. ř. s. závěrečná věta).

VIII. Řízení o povolené obnově.

Jestliže má se líčení u věci hlavní odbývati u soudu příslušného ku rozhodnutí o přípustnosti obnovy, může soud ohlásiv rozhodnutí vyhovující žádosti o obnovu nařídíti usnesením, že před vyhotovením tohoto rozhodnutí jednáno bude u věci hlavní. Proti tomuto usnesení není prostředku opravného. Rozhodnutí o přípustnosti nebo nepřípustnosti obnovy budiž v tomto případu pojato v rozhodnutí o věci hlavní (§ 542 c. ř. s.). Ukáže-li se teprve při ústním líčení, že žaloba o zmatečnost nebo žaloba o obnovu spočívá na důvodu, jehož zákon k odporu neuznává, nebo že žaloba ta nebo ona pozdě byla podána, budiž žaloba usnesením zamítnuta (§ 533 c. ř. s.). Jestliže podá se žaloba o obnovu současně s odvoláním nebo s revisí proti témuž rozsudku nebo za trvání odvolacího a revisijního řízení, budiž z úřední povinnosti nebo k návrhu neprodleně přerušeno řízení odvolací nebo revisijní, jestliže se

a) ku platnosti přivede některý z důvodů obnovy uvedených v § 530 č. 1—5 c. ř. s., a

b) přiloží se v prvopisu nebo v ověřeném opisu k žalobě vynesený právoplatný rozsudek trestní (§ 544 c. ř. s. odst. 1.).

Jestliže byla žaloba o obnovu právoplatným způsobem zamítnuta, budiž přerušené řízení o opravných prostředcích znovu zahájeno z úřední povinnosti nebo k návrhu, jenž podán budiž u onoho soudu, který právě v rukou měl řízení odvolací nebo revisijní v té době, kdy přerušení bylo nařízeno (§ 546 odst. 2. civ. ř. s.).

Pokud nenařizuje zákon, aby k podané žalobě o obnovu přerušeno bylo řízení o prostředcích opravných, nemá vznesení žaloby o obnovu odkládacího účinku pro okamžitou právní moc a vykonatelnost rozsudku v odpor vzatého a tedy dosud právní moci nenabyvšího; srv. § 547 odst. 1. c. ř. s. a contrario odst. 2. téhož § 547 c. ř. s., kdež výslovně zákon praví: »Na vykonatelnost v právní moc vešedšího rozsudku v odpor vzatého nemá podání žaloby o zmatečnost nebo podání žaloby o obnovu vlivu«; avšak dle § 42 č. 1 a 2 řádu exek. může se povoliti odklad exekuce, byl-li příslušný návrh k tomu podán.

Žaloba spravovací.

I. Pojem.

Žaloba spravovací (o spravení záznamu) jest ona žaloba, kterouž se domáhá osoba, v jejížto prospěch vydobyt byl knihovní záznam určitého věcného práva na nějaké nemovité věci, prokázati toto věcné právo a spraviti samotný záznam jeho (§ 40 řádu knih. §§ 439 a 445 o. o. z.). Žaloba o spravení záznamu jest odrůdou žalob určovacích, (srv. čl. »Žaloby určovací« a k tomu roz. ze dne 12. září 1884 č. 8822 sb. č. 10.160; roz. ze dne 23. ledna 1884 č. 14.669, sb. č. 9856; roz. ze dne 3. dubna 1873 č. 3030 sb. č. 4928, repert. nál. č. 46) a odnáší se ku spravení záznamu práva vlastnického, práva zástavního a práva služebnosti, jakož i k záznamu práv nájemních, práva koupě zpátečné anebo práva předkupního.

II. Příslušnost.

Příslušným jest dle volby žalobcovy soud bydliště nebo onen soud, jemuž by žalovaný podléhal, kdyby měl bydliště své na dotyčném nemovitém statku. Výjimku z tohoto pravidla stanoví § 115 řádu knih., dle něhož zakročiti se má v tom případu, když vázne simultánní zástavní

právo za touž pohledávku u rozličných knihovních soudů, o spravení záznamu tohoto zástavního práva jedinou žalobou, o spravení záznamu buď u soudu bydliště hypotekárního dlužníka nebo u onoho soudu, kterýž jest reální instancí vzhledem k některému hypotekárnímu objektu simultánním právem zástavním stíženému. Obecným soudem příslušnosti uvedeným v § 115 odst. 2 rozumí se též kausálný soud a lze sloučiti s žalobou o zaplacení zároveň žalobu o spravení záznamu (roz. ze dne 17. července 1879 č. 6812 sb. č. 7517 časop. »Zeitsch. f. Not.« z. r. 1879 č. 39).

III. Lhůta ku podání této žaloby činí 14 dní počítaje ode dne, kterého doručen byl výměr o záznamu (§ 42 knih. ř.). Lhůta ku podání žaloby spravovací budiž vyjádřena ve výměru o záznamu; lhůta tato prodloužena býti může; žádost o vyměření této lhůty dlužno podati u soudu knihovního (§ 43). Lhůtu ke spravení záznamu knihovního může dle § 6 zák. ze dne 16. května 1874 č. 69 ř. z. soudce prodloužiti jen z důležitých příčin a sluší u vyřizování takovýchto žádostí o prodloužení oné lhůty postupovati dle §§ 7—12 a 16 cit. zákona. Uvedení v předešlý stav pro omeškání této lhůty místa nemá (§ 82). Žádosti o udělení lhůty ku spravení záznamu nemusí býti podepsány právním přítelem strany (roz. ze dne 14. srpna 1873 č. 8106 sb. č. 5057, časop. »Ger. Halle« z r. 1873 č. 84). Žaloba o spravení záznamu pokládá se za včasnou, byla-li podána třeba po uplynutí lhůty k tomu ustanovené, avšak před podáním žádosti o výmaz neb aspoň v týž den, kdy podána byla žádost o výmaz (§ 45). Nebyla-li ve výměru o záznamu ustanovena lhůta ku podání žaloby spravovací, nebudiž proto ihned zamítnuta žádost o výmaz záznamu, nýbrž nařízen budiž rok, ježto okamžité odmrštění žádosti o výmaz má jen v té případnosti místo, je-li soudu knihovnímu nepochybně známo, že žaloba spravovací v čas byla vznesena nebo lhůta ke spravení položená veřejně oznámena (roz. ze dne 12. října 1886 č. 12.002 sb. č. 11.205 »Zeitsch. f. Not.« z r. 1887 str. 15). Při záznamu vlastnictví může kupec určité nemovitosti podati žalobu o spravení záznamu i před zaplacením uvěřené a případně ještě váznoucí trhové ceny, jelikož kupec uzavřením kupní smlouvy nabyl právoplatného nároku a dostatečného titulu na knihovní převod, resp. na vtělení práva vlastnického (roz. ze dne 25. února 1863 č. 1115 sb. č. 1661).

IV. Podstata a náležitosti žaloby o spravení záznamu.

1. Žalobce dokázati má právní důvod k nabytí žádaného knihovního práva, tedy, pokud jde o právo vlastnické, zástavní a o právo k určité služebnosti, dolíčiti má titul, mocí jehož oprávněn jest požadovati vlastnictví.

2. Pokud jde o zaznamenané právo zástavní, má žalobce prokázati netoliko pravosť pohledávky své, nýbrž i právní důvod k nabytí práva zástavního, jakož i rozsah jeho.

3. Při spravení záznamu práv nájemních dokázáno budiž nabytí těchto práv, tedy ta skutečnost právní, že dotyčná smlouva nájemní byla uzavřena; totéž platí i ohledně práva předkupního a práva koupě zpátečné.

4. Žalobní návrh záleží ze dvou částí; jednou částí žádá se o soudcovský výrok, že titul, o nějž se žaloba opírá, stává po právu, část druhá jest pak logickým důsledkem vyslovujícím, že na základě prokázaného titulu jest záznam spraven. Žalobou o spravení záznamu žádati lze též

o zaplacení pohledávky určité záznamem zjištěné, jelikož oba předměty žalobní očividně spolu souvisí (§ 4 knih. z.).

V. Passivní legitimace k této žalobě.

Okolnost, že v procesu spravovacím žalobce dokázati má i správnost zaznamenané pohledávky, nezavdává podnětu k onomu úzkému výkladu pnoucímu se k přísnému doslovu § 111 knih. z., jakoby o spravení záznamu práva zástavního bylo možno a smělo se žalovati toliko onu osobu, proti níž záznam povolen byl (roz. ze dne 28. listopadu 1888 č. 13.350 sb. č. 12.461 »Centr. Bl.« z r. 1889 str. 182; časop. »Jur. Bl.« z r. 1889 č. 10). O spravení záznamu práva zástavního žádati lze tudíž proti prenotátovi, i když přestal býti držitelem hypoteky; avšak potom nemá proti němu místa žádost o vtělení (roz. ze dne 11. července 1888 č. 7779 sb. č. 12.256 časop. »Jur. Bl.« z r. 1888 str. 480). Tuto otázku, zda při změně držebnosti lze podati žalobu i proti původnímu prenotátovi, řeší kladně i další rozhodnutí nejvyššího dvoru soudního; při tom vyslovil soud tento ještě tu zásadu, že když žaloba spravovací podá se na původního prenotáta, nemůže nástupce jeho v držení žádati výmaz (roz. ze dne 1. října 1878 č. 10.996 sb. č. 7159 časop. »Ger. Zeit.« z r. 1879 č. 73). Než proti rozhodnutím těmto musí se namítati, že je přece nanejvýš povážlivo, může-li se proti tomu, kdo není více knihovním držitelem, nastupovati o spravení některého věcného práva odnášejícího se k tomuto knihovnímu držení, nehledě dokonce k té další otázce, jakým spůsobem že má se na základě vyneseného rozsudku vésti exekuce, pokud se týká, jakým spůsobem má se provésti exekuční vklad mocí spravení; naopak zdá se býti správným ten náhled, že se žaloba vznese jak na původního prenotata, tak i na nového držitele jakožto společníka ve sporu, což jeví se býti tím naléhavější potřebou v té případnosti, když původní prenotát spolu jest osobním dlužníkem.

VI. Účinek rozsudku.

Rozsudek vynesený o žalobě spravovací jeví účinky i pro právního nástupce, na něhož mezi tím přešla hypotekární pohledávka stižená záznamem práva zástavního (rozh. ze dne 10. dubna 1888 č. 4119 sb. 12.133 časop. »Zeitsch. f. Not.« z r. 1888 str. 150). Jestliže byl záznam vymazán z toho důvodu, že bylo žalobci zaznamenané právo s konečnou platností odeřčeno, nebo že nebyl záznam prohlášen za spravený, nebo že ten, kdo záznam vydobyl, bezpodmínečně se ho vzdal, budiž každá opětovná žádost napotomně na základě téže listiny podaná o záznam téhož práva buďto z úřední povinnosti odmrštěna, nebo nestalo-li se tak a nový záznam přece povolen byl, budiž tento záznam opět vymazán, jakmile odpůrce oznámí, že příslušný výmaz již se byl stal (§ 47). Mimořádná revise, kterouž vznese žalobce proti souhlasným rozsudkům, kterýmž návrh jeho ve sporu o spravení záznamu byl zamítnut, nebrání, aby žalovanému povolen byl výmaz záznamu ve smyslu § 46 kn z., žádá-li za to na základě právoplatných nálezů (roz. nejv. s. ze dne 12. září 1872 č. 9281, rep. nál. č. 20, Manzova sb. 1 sv. s. 174, sb. č. 4703 časop. »Ger. Zeit.« z r. 1872 č. 94 a roz. ze dne 5. května 1874 č. 4067 sb. č. 5354, časop. »Jur. Blat.« z r. 1874 č. 40). Výmaz záznamu práva zástavního lze povoliti též na základě rozsudku, kterým žaloba spravovací jen »pro tentokráte zamítnuta byla (roz. nej. s. ze dne 13. února 1879 č. 14.000

sb. č. 8614, časop. »Ger. Zeit.« z r. 1881 č. 4, a ze dne 9. ledna 1883 č. 156, sb. č. 9251 časop. »Zeitsch. f. Not.« z r. 1883 s. 261).

Žaloba vylučovací viz Odpor v řízení exekučním (Dodatky.)

Žaloba vzájemná.

Žalobou vzájemnou vyrozumíváme žalobu, kterou ve sporu již zahájeném (§ 230 c. ř. s.) vznáší žalovaný proti žalobci. Ve sporu k této žalobě zahájeném zaujímají tedy tytéž strany opáčné postavení procesní.

Podmínky žaloby navzájem jsou:

1. souvislost aneb aspoň způsobilost ku kompensaci nároku žalobou navzájem vymahaného s nárokem žaloby původní;

2. příslušnost soudu pro nárok žalobou navzájem vymahaný.

Vyloučena je však žaloba vzájemná:

1. když příslušnost soudu nelze zjednati ani prorogací (§ 104 j. n.);

2. když v čas podání žaloby vzájemné jest již řízení ústní o žalobě původní v první stolici skončeno (§ 96 j. n.). Proto zejména v řízení odvolacím žaloba vzájemná jest vyloučena (§ 482 c. ř. s.). Konečně může žaloba navzájem býti podána co podružná žaloba určovací (kladná neb zápornā), předpokládajíc ovšem příslušnost soudu. Žalovaný může totiž jí domáhati se toho, aby byl určen právní poměr nebo právo, kterýžto poměr nebo právo za rozepře staly se sporny a na jichž existenci nebo neexistenci zcela neb z části závisí rozhodnutí o prosbě žaloby původní (§§ 96 j. n. 259, 236 c. ř. s.).

Žaloba zápůrčí.

I. Pojem.

Žaloba zápůrčí (actio negatoria) jest podle § 523 o. o. z. ona žaloba, kterouž vlastník nějaké věci obhajuje svobodu svého vlastnictví před osobováním si nějaké služebnosti, resp. jest to ona žaloba, která směřuje proti tomu, aby oprávněný překročoval mezí svého práva služebnosti. Žaloba zápůrčí jest podobně, jako žaloba vlastnická, žalobou petitorní, věcnou; kdežto však žalobou vlastnickou vymáhá se vlastnictví jako takové, béře se žalobou zápůrčí v odpor osvojované obmezování tohoto vlastnictví, a uznána býti má svoboda jeho (vindicatio libertatis).

II. Legitimace.

1. Aktivně oprávněn jest k žalobě zápůrčí tedy jedině vlastník věci, jenž v případě odporu povinen jest dokázati své vlastnictví (rozh. nejv. dv. soud. ze dne 5. října 1887 č. 8074 sb. »Gl. Ung.« č. 11.762, pak ze dne 21. ledna 1890 č. 11.818 sb. »Gl. Ung.« č. 13 108). Žaloba zápůrčí nepřísluší tedy zástavnímu věřiteli ani poživateli, ani pouhému nájemníku, kteréžto osoby chráněny jsou proti částečné rušbě jen žalobami possessorními.

2. Žaloba zápůrčí směřuje proti tomu, kdo si osvojuje právo služebnosti, pokud se týká, kdo právo služebnosti jemu příslušející překročuje, t. j. předsebéře taková jednání, jež tvoří obsah nějaké služebnosti ku vlastnictví žalobcovu, pokud se týká, jež vybočují z mezí stávajících oprávnění. Dle rozhodnutí nejv. spr. dv. soud. může býti řeč o osobování si nějaké služebnosti ve smyslu § 523 o. o. z. jen v případu, když skutečně požaduje někdo pro sebe nějaké právo, jež spadá v pojem služebnosti (rozh. ze dne 16. července 1895 č. 8323).

III. Břímě průvodní.

Žalobce povinen jest dokázati skutečnost osobování služebnosti se strany kohosi jiného, ale nikoli též bezprávnost osobování, jak vyplývá

z doslovu § 523 o. o. z., nýbrž žalovaný má v obraně své prokázati, že jest oprávněn ku výkonu služebnosti vůbec, pokud se týká, v konkretním rozsahu.

V tento smysl rozluštil nejvyšší dvůr soudní v rozhodnutí svém č. 27 rep. nál. spor o břemenu průvodním při žalobě zápůrčí, nařídiv, aby zapsána byla tato věta: »V případě zápůrčí žaloby služebnostní má žalovaný dokázati právní bytí služebnosti a nikoli žalobce svobodu svého vlastnictví.« Vhodným způsobem odůvodněno jest rozhodnutí toto tím, že zákonná domněnka svědčí svobodě vlastnictví a že ten, kdo tvrdí obmezení vlastnictví nějakým právem jemu příslušejícím, musí toto obmezení dokázati osvědče mimo vši pochybnost právo tvrzené. Žalovaný ve sporu zápůrčím nemohl by se odvolávati ku § 323 o. o. z., ježto má tímto paragrafem chráněn býti držitel jen naproti vyzvání, aby jako žalobce dokázal platný titul držby své, kterýžto případ nenastává nikdy u žaloby zápůrčí, kde nastupuje na žalovaného sám vlastník požívající titulu mocnějšího. Zdůvodnění tohoto přidržel se nejvyšší dvůr soudní i v mnoha jiných případnostech odstraniv takto opačnou praxi dřívější.

IV. Žaloba zápůrčí místa nemá, nejedná-li se o skutečný výkon služebnosti, nýbrž jen o vychloubání se právem služebnosti, kdež pak sluší použíti žaloby určovací. Rovněž nemá žaloba zápůrčí dále místa v té případnosti, když si stěžuje spoluvlastník na spoluvlastníka pro překročení práva spoluvlastnického, jelikož v případnosti této nelze mluviti o osobování nějaké služebnosti (rozh. ze dne 29. dubna 1890 č. 3876 sb. »Gl. Ung.« č. 13.262; ze dne 29. listopadu 1887 č. 11.943 sb. »Gl. Ung.« č. 11.857). Jelikož žalobou zápůrčí vystoupiti lze na každého, kdo jednáním svým uskutečňuje osobování si služebnosti, vyslovil nejvyšší dvůr soudní v rozhodnutí svém ze dne 11. května 1887 č. 3864 sb. »Gl. Ung.« č. 11.585, že zápůrčí žaloba místo má i na každého, kdo v cizím jméně při osobování si služebnosti jedná, názor to ovšem, s nímž nelze vzhledem k ustanovení § 375 o. o. z. souhlasiti (rozh. ze dne 8. září 1873 č 8990, sb. »Gl. Ung.« č. 5085). Více osob, jež si osobují jednu a touž služebnost, lze již z tohoto důvodu stíhati jednou a touže žalobou zápůrčí (srv. rozh. nejv. spr. dv. soud. ze dne 3. ledna 1889 č. 15 057, sb. »Gl. Ung.« č. 12.539).

V. Rozsudek.

Rozsudek vynesený ve sporu zápůrčím má obsahovati výrok o tom, že vlastnictví žalobcovo jest prosto práva služebního, jež si žalovaný osoboval. Dle rozhodnutí ze dne 8. března 1887 č. 1794 sb. »Gl. Ung.« č. 11.479 postihují žalovaného útraty sporu jen v té případnosti, když i za trvání sporu tvrdil existenci služebnosti. Uzná-li se vlastnictví za svobodné, budiž žalovaný sproštěn povinnosti náhradě útrat sporu, jelikož proces nemusil býti nutně veden.

Žaloba z otcovství viz Otcovství.

Žalobce a žalovaný viz Spor.

Žalobce soukromý viz Obžaloba soukromá.

Žalobce veřejný viz Obžaloba a Zastupitelství státní.

Žaloby dědické.

I. Žaloba o právo dědické.

Podány-li mezi projednáváním pozůstalosti přihlášky sobě odporující, jest především vyšetřiti a rozhodnouti, která ze sporných stran jest dědicem. Před zahájením tohoto sporu rozhodne soud, vyslechnuv z úřední

povinnosti strany, která z nich proti druhé jako žalobce má vystoupiti. Po podání této žaloby určí soud (prodlužitelnou) lhůtu s tím účinkem, že nedodrží-li se lhůta ta, pozůstalost bude projednána a na nároky dědice, na pořad práva odkázaného, nadále zřetel brán nebude. Pravidlem jest, že ona strana musí žalobou nastoupiti, jež by silnější důvod svého odpůrce musila vyvrátiti, aby své právo dědické dokázala, tedy strana, jejíž dědické právo je slabším. Zůstavitelova spolumanžela, jenž se přihlašuje na základě dědické smlouvy, ve formě notářského aktu zřízené, žalovati tedy musí každý, kdož opírá své právo dědické o testament neb zákon; dědice, jenž povolán jest testamentem formálně bezvadným a co do pravosti nepopřeným, každý, kdo nárok svůj jen o zákon opírá; dědice testamentem novějším povolaného, dědic starším testamentem povolaný; dědice zákonného, v dřívější linii k nastupování povolaného, dědic v pozdější linii povolaný (§§ 125—126 říz. nesp.; zák. ze dne 25. července 1871 č. 76 ř. z.). Sporna jest otázka, jak rozděliti jest břemeno průvodní. Zásadním pravidlem by mohlo býti: Každá strana ať dokáže právo dědické, jehož se dovolává t. j. ty skutečnosti, jimiž její povolání k posloupnosti jest odůvodněno. Dědic smluvní provede tedy důkaz tím, že předloží akt notářský, dotyčnou dědickou smlouvu obsahující; dědic písemným testamentem povolaný tím, že předloží testament, jehož pravost, byla-li by popřena, zvláště prokázati musí. (Soudní praxe není v tom směru ustálena). Kdo se odvolává na testament ústní, ať dokáže, že byl platně zřízen a ať zjistí jeho obsah shodnou přísežnou výpovědí všech tří svědků testamentárních, a nemohl-li by některý z nich býti slyšán, ostatních dvou. Opírá-li kdo dědické své právo o zákon, musí dokázati svůj příbuzenský nebo manželský poměr k zůstaviteli, nastalou adopci resp. legitimaci. Úkolem odpůrce pak by bylo, aby podal protidůkaz na př. tím, že by dokázal, že žalobce jest k dědění nezpůsobilý, že se vzdal dědictví a pod.

Za trvání sporu může každá strana žádati, aby pozůstalost byla dána v soudní sekvestraci. Až do rozhodnutí sporu jest vyčkati s projednáváním pozůstalosti (§ 127 říz. nesp.). Po provedeném sporu jest rozsudkem vyřknouti, které z obou stran právo dědické přísluší; s ní se potom pozůstalost projedná a jí se dědictví odevzdá. (Viz články: Právo dědické a Posloupnost dědická zákonná.)

II. Žaloba o dědictví.

Žaloba z práva dědického jest žaloba ryze určovací, kterou se žalobce domáhá pouze určení svého práva dědického; naproti tomu domáhá se pravý dědic žalobou o dědictví, podanou na domnělého dědice, jemuž omylem dědictví bylo odevzdáno, nejen uznání svého práva dědického, nýbrž i vydání dědictví nebo podílu dědického. Žalobce není nucen před podáním žaloby k dědictví se přihlásiti (nál. nejv. s. ze dne 8. října 1879 č. 10.090, sb. »Gl. U« č. 7599). § 823 o. o. z., kterým zde jest se říditi, stanoví: I ten, komu již dědictví bylo odevzdáno, může býti žalován o odstoupení neb o rozdělení dědictví od onoho, jenž tvrdí, že má lepší nebo stejné právo dědické. Theorie vykládá slova »besseres Erbrecht« jako absolutně lepší právo dědické a zastává náhled, že žalobce musí ve sporu o dědictví dokázati, že jest pravým dědicem a že by tedy nestačilo, kdyby žalobce dokázal (jak tomu jest ve sporu o právo dědické), že má lepší právo dědické než žalovaný (tedy relativně lepší právo dědické). Odtud plyne: Vyjde-li během sporu o dědictví na jevo, že pravým dě-

dicem jest někdo třetí, jest žalobu žalobcovu zamítnouti, i kdyby dokázal, že má lepší právo dědické, než žalovaný; není zajisté pravým dědicem a žalovaný podrží takto dědictví na dále (na př. bližší dědic zákonný podá žalobu o dědictví na vzdálenějšího dědice zákonného, ale ve sporu vyjde na jevo, že někdo třetí byl povolán za dědice testamentem, a že jest tudíž pravým dědicem). O vedení důkazu práva dědického viz odst. I. Byla-li práva dědická v řízení pozůstalostním uznána, nelze je po odevzdání pozůstalosti v odpor bráti (nál. nejv. s. ze dne 24. května 1864 č. 3753, sb. »Gl. U.« č. 1920). Zvítězí li žalobce, jest mu vydati dědictví buď celé, je-li dědicem výlučným, nebo poměrnou jeho část, je-li spoludědicem. Vydání dědictví, plodův a jinakých užitkův posouditi jest dle zásad, platných o bezelstném a obmyslném držiteli. Žalovaný jest držitelem bezelstným, nevěděl-li, že nemá práva dědického, a obmyslným, věděl-li, že práva dědického nemá neb alespoň z okolností tak se domnívati musil. Jest-li žalovaný držitelem bezelstným, sluší činiti rozdíl mezi stadiem před doručením obžaloby a stadiem po doručení tom. Před doručením obžaloby mohl žalovaný, poněvadž se pokládal za vlastníka, věcí do dědictví náležejících libovolně užívati a je sužiti, nejsa z toho nikomu zodpovědným, jemu náležejí všechny plody, jakmile od věci pozůstalostní byly odděleny a právě tak i všechny užitky (civilní plody) během pokojné držby splatné a jím již vybrané. Po doručení obžaloby musí však žalovaný na to již pomýšleti, že po případě bude musiti dědictví vydat, a proto od té doby jest zavázán, právě jako držitel obmyslný, nahraditi škodu, již sám byl zavinil, dáti náhradu za plody vytěžené i za nevytěžené, pokud by je dědic, jsa držitelem, byl vytěžil. Škodu nahodilou musí však nahraditi jen tehdy, když by náhoda věc u vlastníka nebyla stihla a žalovaný vydání její svévolným procesem protáhl. Obmyslný držitel dědictví jest zavázán vydati žalobci všechny výhody, jichž držbou byl nabyl a dáti náhradu za ty, jichž by žalobce byl si dobyl, kdyby si žalovaný nebyl dal pozůstalost odevzdati a jest dále práv ze všeliké jím zaviněné škody, jakož i ze škody nahodilé, pokud jeho držbou byla způsobena (§§ 824, 329, 330, 335, 336, 338 o. o. z.).

Zásad o držbě bezelstné a obmyslné jest též užíti, jde-li o náhradu nákladů, jež držitel pozůstalosti na tuto byl učinil. Bezelstný držitel pozůstalosti jest oprávněn žádati náhradu za náklad nutný, jejž byl k zachování substance věcí pozůstalostních učinil, jakož i za náklad užitečný, k rozmnožení stávajících užitků vynaložený, a to dle jejich hodnoty v době vydání dědictví; nikdy však nemůže žádati více, než co skutečně byl vynaložil. Náhradu za náklad jen pro rozkoš nebo pro ozdobu učiněný může žádati pouze potud, pokud jím obecná hodnota věcí pozůstalostních skutečně byla zvýšena; žalovaný má však na vůli vzíti si z nákladu toho vše (t. j. co mu k užitku jest), co bez porušení substance vzíti lze. Obmyslný držitel pozůstalosti má ve příčině nákladu, jím učiněného, totéž postavení jako jednatel bez příkazu: může totiž žádati, aby mu byl nahrazen náklad za příčinou odvrácení škody nutně neb účelně učiněný, byť i jeho námaha nebyla se s výsledkem potkala; dále může žádati náhradu nákladu užitečného, když užitek dědici tím způsobený jest patrný a převládající; nikoliv však, změnil-li věci pozůstalostní tak podstatně, že jich dědic k posavádnímu účeli užívati nemůže; ano dědic může v tomto případě žádati za navrácení v předešlý stav, po případě za plné dostiučinění (§§ 824, 331, 332, 336, 338, 1036—1038 o. o. z.). Každý držitel pozůstalosti, bezelstný

i obmyslný, může též žádati, aby mu nahrazeny byly útraty pohřební, místnímu obyčeji, stavu i jmění zůstavitelovu přiměřené, pak útraty se zřízením inventáře pozůstalosti spojené (arg. § 549 a 802 o. o. z.) a konečně poplatky pozůstalostní (poplatky z převodu, fondové poplatky), pokud by je byl musil i dědic zapraviti (arg. § 1042 o. o. z.).

Žaloby dílčí.

I. Pojem.

Žaloby dílčí jsou žaloby, jež jednotlivým společníkům, ať společenství se zakládá na smlouvě či okolnostech jiných, navzájem příslušejí a ke zrušení společenství rozdělením společného statku směřují. Římské právo znalo více druhů žalob dílčích a to actio familiae erciscundae, actio finium regundorum a actio communi dividundo. Ob. obč. zák. přijal všechny tyto tři druhy dílčích žalob ovšem s četnými modifikacemi.

II. **Žaloba dílčí dědická** (actio familiae erciscundae).

Tato žaloba vyskytá se již v zákoně dvanácti tabulí, dle něhož každý spoludědic mohl touto žalobou žádati za zrušení dědického společenství. Soudce měl dědictví rozděliti mezi spoludědice tím způsobem, aby každý z nich obdržel hodnotu jeho dědickému podílu odpovídající. Rakouské právo jedná však o dědické žalobě dílčí ve smyslu poněkud jiném. § 823 o. o. z. ustanovuje, že i po odevzdání pozůstalosti může ten, kdo tvrdí, že mu přísluší lepší nebo stejné právo dědické, proti držiteli pozůstalosti žalobou domáhati se odstoupení nebo rozdělení dědictví.

1. Dílčí žaloba dědická dle § 823 o. o. z. tudíž předpokládá, že dědické právo žalobce i žalovaného navzájem jest uznáno.

2. K další otázce, proti komu může tato žaloba směřovati, odpovídá ob. obč. zák. v ten smysl, že žalován býti může ten, kdo dědictví po jeho odevzdání v držbu vzal.

3. Žalobce musí právní titul, z něhož sám dědictví se domáhá (dědická smlouva, poslední pořízení, zákonné právo dědické) dolíčiti a podíl, jenž mu z dědictví přísluší, číselně prokázati.

4. Žalobní smlouva směřuje k tomu, aby žalobce za spoludědice byl uznán, důsledkem toho dědictví bylo rozděleno a podíl na žalobce připadající tomuto byl vydán. Od dílčí žaloby dědické liší se dědická žaloba, kteráž směřuje k vydání celého dědictví opírající se o lepší titul dědického práva, kdežto dílčí žaloba dědická předpokládá stejné právo dědické žalobce i žalovaného.

III. **Žaloba o upravení hranic** (actio finium regundorum). Viz čl. Hranice.

IV. **Actio communi dividundo.**

Společné vlastnictví může býti především rozděleno smlouvou všech spoluvlastníků, na př. tím způsobem, že společná věc, je-li dělitelna, mezi spoluvlastníky se rozdělí a každému z nich podíl na něho připadající jako výhradné vlastnictví se přiřkne, nebo tím způsobem, že jeden z nich převezme věc celou ve svoje vlastnictví a ostatním vyplatí přiměřený obnos, jak tomu bývá zpravidla při věcech nedělitelných. Rozdělení věci společné může se však každý spoluvlastník i proti vůli ostatních domáhati žalobou (actio communni dividundo). Dle římského práva mohl pak soudce rozsudkem nařídit rozdělení společné věci, je-li dělitelna, jinak však měl věc úplně a neděleně přikázati jednomu ze spoluvlastníků ve výhradné vlastnictví a zároveň uložiti mu, aby ostatním určitý obnos vyplatil. Toto soud-

covské přiřknutí v jednom i druhém případě sluje adiudicatio. Ob. obč. zák. činí rovněž rozdíl mezi věcmi, kteréž jsou dělitelny, a věcmi, jež vůbec anebo bez nepoměrného zmenšení ceny děliti nelze. Dle toho jest také různá žalobní prosba:

1. Při dělitelných věcech může každý spoluvlastník, nedocílí-li se o podílech dohodnutí zejména též ne v tom směru, že podíly mají se určiti losem nebo rozhodčím, nastoupiti pořad práva a žalobní prosbou žádati přímo za rozdělení věci; zároveň musí ovšem udati, jaký podíl z věci žádá (§ 226 c. ř. s.). Je-li žalobní nárok odůvodněn, má soudce nalézti na fysické rozdělení věci. Jelikož však dělení společné věci má býti provedeno ke spokojenosti všech spoluvlastníků, má soudce k tomu přihlížeti, aby žádný z interresentův rozdělením věci nebyl zjevně poškozen; proto zákon dovoluje, že soudce při rozdělení nemovité věci může jednomu podílníku uděliti služebnosť na podílu druhého, jestliže služebnosti této k užívání věci jest potřebí, t. j. jestliže bez této služebnosti nemohl by části společné věci mu přikázané buď vůbec nebo toliko s obtížemi a značným nákladem užívati. Udělením takové služebnosti nesmí však býti poškozen žádný z ostatních podílníků; proto má soudce stanoviti též podmínky, za jakých služebnost se uděluje resp. smí býti vykonávána (§§ 841 a 842 o. o. z.).

2. Druhý způsob dílčí žaloby vztahuje se na společné věci, kteréž buď vůbec nebo bez značného zmenšení ceny nejsou dělitelny. V tomto případě může žalobce žádati za rozdělení věci toliko v tom smyslu, aby věc ve veřejné dražbě byla prodána a výtěžek docílený mezi spoluvlastníky dle poměru jich podílů rozdělen (§ 843 o. o. z.). Každý spoluvlastník má tudíž bezpodmínečné právo žádati za rozdělení společné věci prodejem jejím ve dražbě a to i tenkráte, když by mohl sám svůj podíl zciziti, jestliže jen na jevo vychází nebo jest prokázáno, že věc fysicky buď vůbec aneb, aniž by tím cena její nepoměrně byla zmenšena, dělena býti nemůže (roz. ze dne 18. března 1868 č. 1522, sb. 3016; ze dne 26. květ. 1857, č. 3898, sb. 363).

a) Žalobní návrh musí směřovati výhradně na povolení prodeje věci v dražbě; za zrušení společenství dílem prodejem a dílem fysickým rozdělením věci žádati nelze (roz. ze dne 3. května 1888 č. 3901, sb. 12176). Žaloba o povolení dražby společné nemovitosti může býti ve veřejných knihách poznamenána (roz. ze dne 18. dubna 1882 č. 4388, sb. 8957; ze dne 26. října 1880 č. 10677, sb. 8801; ze dne 15. ledna 1878, č. 186, sb. 6793; ze dne 27. listopadu 1877 č. 13942, sb. 6672; ze dne 20. srpna 1872 č. 8683, sb. 4690; resp. nál. č. 18) a rovněž i rozsudek, jímž této žalobě bylo vyhověno (roz. ze dne 19. ledna 1891 č. 418, sb. 8258; ze dne 14. září 1879 č. 11068, sb. 7603; ze dne 5. června 1878 č. 6424, sb. 7759).

b) Rozsudek vydaný o žalobě dílčí budiž, jako iudicium duplex, vykonán též k žádosti žalovaného (roz. ze dne 9. září 1870 č. 10079, sb. 3867; ze dne 23. dubna 1873 č. 4020, sb. 4951). Dražební výminky nejsou vázány předpisy exekučního řádu, a mají býti z pravidla o podstatě již v žalobě uvedeny (roz. ze dne 13. dubna 1886 č. 3824, sb. 10996; ze dne 23. prosince 1884 č. 14115, sb. 10311, rep. nál. č. 119; ze dne 28. února 1884 č. 14983, sb. 9911, ze dne 8. června 1880 č. 6488, sb. 8005, ze dne 10. srpna 1871 č. 4785, sb. 4248). Nejsou-li

dražební výminky v žalobě blíže naznačeny, mohou na základě rozsudku žalobce i žalovaný činiti v tomto směru svoje návrhy, a nedocílí-li se dohodnutí, stanoví dražební výminky soudce. Vklad exekučního práva zástavního k výkonu dílčího rozsudku místa nemá (roz. ze dne 6. března 1878 č. 2423, sb. 6869); naproti tomu může býti věc, jež má býti rozdělena, exekučně odhadnuta (roz. ze dne 10. prosince 1884 č. 13837, sb. 10289; ze dne 1. března 1881 č. 2388, sb. 8314; ze dne 19. srpna 1875 č. 9012, sb. 5841).

c) Útraty odhadu a dražby nesou obě strany (roz. ze dne 1. srpna 1882 č. 8787, sb. 9070; ze dne 24. května 1881 č. 5547, sb. 8399; ze dne 17. dubna 1879 č. 3909, sb. 7422), jelikož tyto útraty nemají ráz výloh exekučních, nýbrž naopak vznikly v zájmu obou stran a tudíž obě strany musí je dle poměru svých podílů nahraditi.

Žaloby určovací.

I. Část všeobecná.

Žaloby dělí se na žaloby o splnění (Leistungsklagen) a žaloby určovací (Feststellungsklagen). Rozdíl je ten, že žaloby o splnění směřují k tomu, by žalovaný byl odsouzen k nějakému plnění, snášení neb opomenutí (ad aliquid faciendum, patiendum vel ommittendum), kdežto žaloby určovací domáhají se pouze výroku soudcovského o existenci neb neexistenci nějakého právního poměru neb práva, nedomahají se však kondemnace žalovaného. Žaloby určovací jsou náhradou za staré žaloby vyzývací a vyzvání, by složený účet byl schválen nebo vytýkán (§§ 66—73, 100, 101 starého s. ř.). Zejména musí dnes vlastník zapsané nemovitosti neb knihovního práva nastoupiti žalobou určovací, chce-li, by bylo určeno, že nestává práva, jež bylo zaznamenáno. Je-li nález příznivý, může poznámkou tohoto v knize pozemkové předejíti se opětnému povolení záznamu (§ 48 odst. 2 kn. ř. a čl. XXXIX. uv. z. k c. ř. s.). Žaloby určovací jsou pak buď žalobami samostatnými neb vedlejšími (podružnými) a obojí mohou býti zase buď žalobami kladnými neb zápornými.

II. Předmět samostatných žalob určovacích.

Žaloby tyto mohou směřovati k tomu:

1. aby bylo na jisto postaveno, že tu jest neb není nějaký právní poměr nebo právo (zejmena žaloby na zjištění manželského nebo nemanželského otcovství, dále žaloby, by zjištěna byla platnosť nebo neplatnosť manželství ve sporu manželském a pod.). Vládní předloha chtěla připustiti též zjištění »einer rechtserheblichen Tatsache«. Výbor škrtl však tato slova z toho důvodu, že by se tím mohl každý skutkový element právního poměru státi již o sobě předmětem sporu;

2. aby uznána byla pravosť listiny, neb by na jisto byla postavena její nepravosť (§ 228 c. ř. s.).

Podmínkou přípustnosti žalob určovacích jest však, by žalobce měl právní zájem na tom, aby právní poměr nebo právo nebo pravosť listiny co nejdříve byly na jisto postaveny soudním rozhodnutím. Právní zájem, aby určení co nejdříve se stalo, jest věcnou náležitostí nároku žalobního a musí býti tudíž poukázán jako každá jiná materielní náležitosť nároku žalobního. Zda má však žalobce takový právní zájem, rozhodne se teprve rozsudkem vzneseným o žalobě určovací po skončeném sporu, nikoliv snad již při zavedení řízení. Upozorniti sluší dále na to, že nestačí pro pří-

pustnosť žaloby určovácí, má-li žaloba právní zájem na tom, aby zjištění se stalo, dříve než bude moci podati žalobu o splnění, nýbrž právní zájem musí býti již v přítomnosti a nestačil by zájem právní na budoucím zjištění.

Výjimečně není třeba průkazu právního zájmu na brzkém určení právního poměru v těchto případech:

1. podají-li žalobu dědicové osob, jež byly se státem v poměru súčtování ve smyslu dv. d. ze dne 6. března 1789 č. 984 sb. z. s. Dle § 155 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z. nesmí pozůstalosť po osobách, jež byly zavázány k účtování naproti státu, býti odevzdána beze svolení příslušného úřadu. Otálel-li úřad uděliti toto svolení k odevzdání pozůstalosti, mohli dědicové, pokud se tím cítili býti stíženi, podati na fiskální úřad řádnou žalobu vyzývací, kterou se domáhali toho, by úřad fiskální prokázal nároky, pro které má býti pozůstalosť zadržena (dv. d. ze dne 6. března 1789 č. 984 sb. z. s.). Na místo této žaloby nastoupila ovšem nyní žaloba určovací dle § 228 c. ř. s.;

2. když žaloba určovací nahražuje bývalou žalobu vyzývací ve smyslu pat. ze dne 31. prosince 1800 č. 514 sb. z. s. Dle tohoto pat. mohl totiž pachtýř erárních statků podati žalobu na úřad fiskální, když mu bylo pohrozeno odnětím statků pro nesplnění převzatých jím závazků. Žaloba tato byla povšechně považována za žalobu vyzývací;

3. když žaloba určovací nahražuje žalobu vyzývací připuštěnou pat. ze dne 16. ledna 1786 č. 516 sb. z. s. Dle § 2 tohoto pat. může ten, kdo se cítí býti stižen účetním vyřízením v zákonné lhůtě (pokud se týče 12 neděl po doručení) nastoupiti pořad práva nebo současně žádati za milosť. Pořad práva záleží dle § 3 cit. pat. v tom, že podá se řádná žaloba vyzývací, kterou se fiskus dohání, by dokázal právo (zum Beweise des Rechtes), které v účetním vyřízení k platnosti přivádí (čl. XXXVIII. uv. z. k c. ř. s.). V uvedených případech podává se právní zájem na podání těchto žalob již z účelu těchto žalob a může tudíž žalobce býti sproštěn zvláštního ještě průkazu zájmu tohoto;

4. při podružných žalobách určovacích (viz odst. III.).

III. Podružné žaloby určovací.

Žalobce může i beze svolení žalovaného až do konce ústního jednání navrhnouti, by právní poměr nebo právo, jež během rozepře spornými se staly a na jichž existenci nebo neexistenci závisí zcela nebo z části rozhodnutí o prosbě žalobní, byly na jisto postaveny rozsudkem o žalobě vyneseným. Podobný návrh učiniti může za týchž podmínek i žalovaný. O návrzích těch může však býti rozhodnuto též rozsudkem mezitimním, předcházejícím rozhodnutí ve věci hlavní, jakmile líčení o návrzích těch jest zralým k rozhodnutí. Rozsudek mezitimní pokládá se ve příčině opravných prostředků za rozsudek konečný (§§ 236, 259, 393 c. ř. s.). Vyloučeny jsou však mezitimní návrhy určovací, lze-li o předmětu návrhů těch projednávati pouze ve zvláštním řízení pro záležitosti toho druhu výlučně předepsaném (řízení manželské, ve věcech rušené držby, ve věcech nájemních atd.), aneb když předpisy o předmětné příslušnosti soudů odporují takovému návrhu (§ 236 civ. ř. s.). Ostatně žalovaný může návrh takový ku platnosti přivésti i žalobou vzájemnou, ač jsou-li zde podmínky § 96 j. n. Upozorniti však sluší na to, že podružné žaloby určovací domáhati se mohou pouze toho, by určeno bylo, že tu jest neb není nějaký

soukromoprávní poměr nebo právo, nikoliv však též toho, že listina je pravou nebo nepravou. Průkazu právního zápisu netřeba.

IV. Zvláštní návrh určovací v řízení patentním.

O zvláštním návrhu určovacím jedná § 111 zák. ze dne 11. ledna 1897 č. 30 ř. z. Každému je totiž volno dáti rozhodnutím určiti, že výrobky, jež chce vyráběti, do obchodu přiváděti, neb jichž chce užívati, neb že výrobní postup, kterého zamýšlí upotřebiti, ani zcela ani z části nespadají pod patent, který od něho buď určitě označen. O návrhu rozhoduje úřad patentní a pravoplatné rozhodnutí, že určitý výrobek nebo postup výrobní nespadá pod určitý patent, vylučuje každý soudní krok majetníka patentu naproti tomu, kdo si vydobyl určovacího rozhodnutí pro porušení výrobku nebo výrobního postupu v rozhodnutí označeného.

Žaloby vlastnické viz Vlastnictví.

Žaloby z obohacení viz Obohacení bezdůvodné.

Žaloby z obohacení v právu směnečném.

Nároky směnečné promlčují se ve krátkých lhůtách a namnoze jest jich uplatnění podmíněno splněním jistých náležitostí a předsevzetím určitých úkonů. Zmeškají-li se tyto lhůty a opomenou-li se tyto úkony předsevzíti, zanikají práva směnečná. Tím může se snadno státi, že osoby směnečně zavázané sprostí se svého závazku, aniž jej splnily, ač měly jej splniti jako ekvivalent za obdrženou hodnotu, takže přijetím valuty neb úhrady nabývají skutečného prospěchu, materielně neospravedlněného, kdežto majitel směnky pozbývá svého práva, aniž byl uspokojen a trpí tudíž ztrátu, škodu. Ač následky zmeškání i v jiných oborech právních se naskytují, jsou tyto v právu směnečném obzvláště tuhými, poněvadž zmeškání snadno a dle zkušenosti často se přihází. Aby zmírněn byl tento stav ustanovuje ratione aequitatis čl. 83 sm. ř.: Zanikl-li směnečný závazek vydatele nebo příjemce promlčením nebo tím, že byly zmeškány úkony k zachování práva směnečného zákonem předepsané, jsou jmenované osoby zavázány jen potud, pokud se škodou majitele směnky obohatily. Proti indosantům, jichž směnečný závazek zanikl, nárok takový jest vyloučen. Žaloba dle čl. 83 sm. ř. jest žalobou z obohacení (condictio sine causa), základem jest neospravedlněné obohacení. Směřuje na vydání obohacení, jež tu v době žaloby ještě jest. Podmínkou její jest platná, avšak promlčená nebo následkem promeškání zaniklá směnka vydaná nebo vlastní (čl. 98 č. 10 sm. ř.). Theorie a praxe namnoze chybně pojímá povahu této žaloby a tudíž i chybně odpovídá na otázky podrobnější, žaloby této se týkající. V praxi jsou pak obtíže všem žalobám z obohacení společné značně zvýšeny.

V jednotlivostech sluší uvésti:

1. Passivně legitimován jest vydatel vlastní nebo vydané směnky a příjemce. Indossanti jsou tohoto ručení zákonem výslovně sproštěni, ač nikterak není vyloučeno, že by se promlčením směnky neb preiudicem nemohli bezdůvodně obohatiti. Žaloba nesměřuje proti trassátovi, směnečnému rukojmímu, čestnému příjemci cti. K žalobě jest aktivně legitimován majitel směnky legitimovaný dle čl. 36 sm. ř. (v textu zákonném jest nedopatřením po slově »majitel« vynecháno slovo »směnky«). Nálezem ze dne 10. března 1863 č. 1239, rozhodl nejvyšší soud, že ze slova »bleiben« ve čl. 83 sm. ř. nelze dovozovati, že by žalobu dle čl. 83 mohl podati jen ten majitel směnky, jenž ji drží v době, kdy pro-

mlčení směnky nastupuje, neboť slovem »bleiben« se neoznačuje trvání oprávnění věřitelova, nýbrž trvání ručení zavázaných. Naproti tomu nál. říšs. obch. s. ze dne 12. listopadu 1873 XII 123, dle kterého nemůže žalovati majitel směnky, který nabyl směnky rubopisem vystaveným po nastalém promlčení.

2. Strany při žalobě z obohacení jsou k sobě v témž poměru, v jakém byly při závazku směnečném.

Může-li majitel směnky po zániku práv směnečných žalovati z právního poměru, jenž byl základem směnečného jednání (n. př. koupě zboží, zápůjčka) a to je možným vždy, když nebyly výslovně přiznány jednání směnečnému účinky novace, pak není žaloba z obohacení účelným prostředkem. Ona poslouží tomu, kdo jinaké žaloby nemá. Kdo může žalovati na zaplacení ceny trhové nebo ze zápůjčky, když práva směnečná zanikla, ten nepotřebuje žaloby z obohacení. V tomto směru chybuje praxe stále. Praxe má za to, že nikdo nemůže žalovati z právního poměru, jenž je základem směnky, jinak, než žalobou z obohacení a spatřuje v každé žalobě, podané z původního právního poměru, žalobu z obohacení dle čl. 83 sm. ř.; srv. rozh. nejv. s. ze dne 8. března 1888 č. 2536 sb. »Gl. U.« č. 12.092 (zejména rozhodovací důvody I. stolice); ze dne 4. března 1886 č. 1814 sb. »Gl. U.« č 10.960; ze dne 4. května 1882, sb. »Gl. U.« č. 8973 (zvláště rozhodovací důvody II. stolice) atd. Přijal-li tudíž kupec směnku prodavačem o ceně trhové vystavenou a zanikla-li směnečná práva vydavatelova proti kupci a příjemci promlčením nebo promeškáním (prejudicem), podejž prodavač řádnou soukromoprávní žalobu na zaplacení ceny trhové, jež není žalobou z obohacení, když při přijetí směnky nebyl výslovně umluven účinek novace atd. Praxe jest skoro vesměs jiného náhledu (správně rozh. nejv. s. ze dne 4. června 1878, 4. května 1882 sb. »Czelechowsky« č. 212, 309) ač směnce nepřiznává ipso jure účinek soukromé novace.

3. Však též žaloba z obohacení musí při svém odůvodnění vztahovati se zpět ku právnímu poměru, jenž je základem směnky. Ježto jest jejím základem bezdůvodné obohacení žalovaného vydatele nebo příjemce, musí zpět jíti ku poměru valutnímu, pokud se týče úhradnímu. Vydatel ručí, když valutu přijal, neobstarav úhradu, a když byl sproštěn své směnečné postižní povinnosti promlčením nebo prejudicem; příjemce ručí, když úhradu přijal, své směnečné povinnosti platební nedostál a následkem promlčení nebo prejudice nelze jej více přiměti, by povinnosti té dostál.

Žalobci náleží, jako při každé jiné žalobě z obohacení, by dokázal obohacení žalovaného, jeho existenci a rozsah. (rozh. nejvyš. s. ze dne 18. listopadu 1888, č. 11.473, sb. »Gl. U.« č. 8186; ze dne 8. května 1884 č. 3619, časop. »Jur. Bl.« z r. 1884, č. 29 str. 350, ze dne 9. března 1892 č. 2371, časop. »Jur. Bl.« z r. 1892, čís. 18, str. 216; ze dne 15. března 1893 čís. 1241, časop. »Jur. Bl.» z r. 1893, čís. 22 str. 262 a j. v.). Ovšem jest právě při směnečné žalobě z obohacení důkaz obohacení zvlášť obtížným, ježto podstatné okolnosti — poměr valutní a úhradní — jsou žalobci většinou zakryty a neznámy. Tím stává se žaloba z obohacení dle čl. 83 sm. ř. jedním z nejnepohodlnějších právních prostředků.

Jest otázka, zda klausule o valutě ve směnce obsažená »valutu přijal« — »hodnotu obdržel« — »hodnota ve zboží« atd. dokazuje přijetí valuty.

K otázce této přisvědčuje rozh. nejv. s. ze dne 4. června 1857 č. 5357, záporně odpovídá na tuto otázku rozh. nejv. s. ze dne 7. února 1866 č. 621, časop. »Ger. Halle« z r. 1866 č. 81 *a*). Správným jest vzhledem k povaze směnky náhled poslední (srv. proti tomu ještě rozh. nejv. s. ze dne 8. března 1888 č. 2536, časop. »Jur. Bl« z r. 1888 č. 30 str. 361). V čem obohacení spočívá viz čl. Obohacení bezdůvodné. Z Je může spočívati též zejmena jen v právu k pohledávání, n. př. když příjemce zaslal úhradu domiciliátovi ve směnce jmenovanému. V takovém případě směřuje žaloba z obohacení na postup pohledávky proti domiciliátovi. Více příjemců směnky neručí naproti žalobě z obohacení solidárně (rozh. nejv. s. ze dne 8. března 1888 č. 2536, sb. »Gl. U.« č. 12.092; ze dne 15. března 1893 č. 1241, časop. »Jur. Bl.« r. 1893 č. 22 a j. v.).

4. Praxe požaduje však na tom, kdo žaluje z obohacení, by kromě obohacení žalovaného, dokázal ještě efektivní škodu a činí závislým rozhodnutí na výši dokázané efektivní škody, takže nabyl-li majitel směnky této bezplatně, škody nemá a nabyl-li jí úplatně, rozhodnou je výše úplaty (žírové valuty) (rozhod. nejv. s. ze dne 5. dubna 1872 č. 15.351, sb. »Gl. U.« č. 3233; ze dne 8. května 1884 č. 3619, sb. »Gl. U.« č. 10.033; sb. »Czelechowsky« č. 221, časop. »Ger. Halle« z r. 1872 č. 26 a č. j.). K požadavku takového důkazu a k pojímání žaloby z obohacení, na které jevil značný vliv požadavek ten, svedena byla praxe textem čl. 83 sm. ř., který přijal znění l. 206 D. de div. regul. jur. 5017 »obohatiti se na újmu jiného«. Praxe vytkla tudíž dvojí mez pro nárok z obohacení: velikosť obohacení na jedné straně a velikosť škody na straně druhé, takže by byla pohledávka tak velikou, pokud se kryjí prospěch na straně žalovaného a škoda na straně žalobcově. Toto pojímání žaloby z obohacení a celého stavu věci je mylným. Škoda majitele směnky prejudicem zaniklé nebo promlčené spočívá ve ztrátě práva směnečného ve výši sumy směnečné. Zvláštní důkaz škody odpadá, ježto ztráta práva směnečného promlčením nebo prejudicem jest první podmínkou žaloby z obohacení. Způsob (poctivého) nabytí směnky majitelem a výše žírové valuty je vůbec nerozhodnou. Tak správně rozh. nejv. s. ze dne 6. března 1890 č. 2255, časop. »Ger. Halle« z roku 1890, č. 30 str. 263, ze dne 19. června 1861 č. 3896.

5. Žaloba z obohacení dle čl. 83 sm. ř. není vlastní žalobou směnečnou. Pro ni neplatí dle stálé praxe zvláštní řízení směnečné. Změna žaloby směnečné v žalobu z obohacení je nepřípustna (rozh. nejvyš. s. sb. »Czelechowsky« č. 47). Z předchozího rozhodnutí o žalobě směnečné nelze podati námitku rozepře rozsouzené (exceptio rei judicatae) proti žalobě z obohacení (rozh. nejvyš. s. ze dne 23. listopadu 1869 čís. 7316, sb. »Gl. U.« č. 3578). Žaloba z obohacení dle čl. 83 sm. ř. není však ani žalobou o náhradu škody (rozh. nejv. s. ze dne 19. června 1861, časop. »Ger. Halle« z r. 1862, č. 17 a j. v. naproti tomu rozh. ze dne 11. září 1891 č. 9329, časop. »Ger. Halle« z r. 1892, č. 1) a nepromlčuje se tudíž ve 3 letech. (O ostatních žalobách z obohacení viz čl. Obohacení bezdůvodné.) Co se posléz dotýče příslušnosti soudu pro žaloby z obohacení dle čl. 83 sm. ř., sluší podotknouti, že žaloby takové nejsou žalobami směnečnými, nejsou žalobami »z jednání směnečných« a neplatí tudíž o nich předpis § 51 č. 3 jur. nor. žaloby směnečné soudům obchodním přikazující. Podle povahy určitého případu řídí se příslušnosť pro takové

žaloby dle §§ 49 čís. 1, 50 a 51 čís. 1 jur. nor. (dobrozdání nejvyššího soudu).

Žebrota.

Zamezení žebroty souvisí úzce s úpravou chudinství a nelze žebroty zameziti trvale bez úpravy otázky chudinské. Již v ranním středověku věnovali přední péči jednotliví státové vykořenění žebroty, leč ani nejkrutější tresty neměly žádoucího výsledku, ježto odstraněny nebyly příčiny onoho smutného sociálního zjevu — totiž: nedostatečné národní školství, neracionelní péče o chudé a policie chudinská, kusé zákony a nedostatek v dělbě práce. V Rakousku vydána byla četná nařízení k odstranění nebo aspoň zastavení obtížného a dotěrného žebrání v 18. a na počátku 19. století. Za císařovny Marie Teresie počaly se činiti pokusy o to, aby nucenou prací účinněji se vystoupilo proti žebrotě. Direktivy pro donucovací pracovny prohlášené policejním dekretem ze dne 29. června 1811 podávají výměr žebráka; jestiť prý to individium, kteréž na veřejném místě (žebrota pouliční) nebo v soukromých domech (žebrota podomní) žádá na někom almužnu ať již výslovně (ústně nebo písemně) nebo posuňky a tím zřejmě na jevo dává úmysl, že chce obdržeti dary nějaké. Trestání žebroty, jež zákonem ze dne 10. května 1873 č. 108 ř. z. příslušelo orgánům politickým a jen v těžších případech dle §§ 509, 510, 511, 517—521 zák. trest. přikázáno bylo soudům, svěřeno bylo zákonem proti osobám štítícím se práce a proti tulákům ze dne 14. března 1885 č. 89 ř. z. soudům trestním. Dle tohoto zákona budiž potrestán pro žebrotu:

1. kdož ve veřejných místech nebo dům od domu žebrá nebo dožaduje se veřejné dobrodušnosti nechtěje pracovati;

2. kdož nedospělce k žebrotě svádí, posílá nebo jiným odevzdává (§ 2). Trest záleží ve vězení od 8 dní do 3 měsíců, k čemuž přistoupiti může i odevzdání dotyčného vinníka do donucovací pracovny. Zákon ze dne 10. května 1873 č. 108 ř. z. zapovídá vystavovati vysvědčení o neštěstích nebo chudobě k tomu účelu mající sloužiti, aby se jich používati mohlo k žebrotě s místa na místo, a ustanovuje na přestoupení tohoto zákazu peněžitou pokutu od 10—100 zl. (§ 3). Zemské zákony, které upravují chudinství, propůjčují ohledně žebroty obcím trestní pravomoc. Ve většině korunních zemí Rakouska (v Čechách, na Moravě, v Rakousích Dolních i Horních, ve Štýrsku) zařízeny jsou zemskými zákony stravovny (Naturalverpflegsstationen), kteréžto ústavy positivní cestou žebrotě mají učiniti přítrž. Dosavádní výsledky tohoto zařízení přimlouvají se za to, by stravovny se staly všeobecnými (srv. čl. »Zákonodárství chudinské« a »Policie chudinská«).

Železnice soukromé.

I. Zakládání soukromých železnic.

Kde se objeví potřeba přiměřeného sprostředkování dopravy, sestupují se z pravidla především ti, jimž na zřízení dráhy záleží, nechají vyšetřiti, jaké by byly pravděpodobné poměry dopravy a jakého nákladu by zřízení dráhy vyžadovalo, a uveřejní buď výsledky tohoto šetření resp. kalkulací s vyzváním, aby se utvořila společnost pro zbudování dotyčné dráhy nebo sdělí po případě i soukromě tyto výsledky vhodným osobnostem. Tím neb oním způsobem dojde pak ke zřízení zakládacího výboru (komité), kterýž u vlády zažádá o povolení přípravných prací k dotyčnému železničnímu projektu (t. zv. předběžná koncese). Byla-li předběžná kon-

cese udělena, postará se komité o trasování nové dráhy, vypracování železničního projektu v základních rysech a vyšetření potřebného nákladu. Na základě takto vypracovaného projektu podá se žádost o definitivní koncesování nové železnice, načež se přikročí k opatření potřebných peněz. Obvyklá forma, ve které železniční podniky se uskutečňují, jest zřízení akciové společnosti. Zakládací komité vydá totiž provolání k upisování určitého akciového kapitálu. Na to se svolá valná hromada majitelů prozatímních akcií, kteráž zvolí potřebné orgány společnosti — správní radu — a jí udělí zmocnění nutná pro stavbu a dopravu. Jakým způsobem jest se domáhati koncese k soukromé železnici, co v tomto směru má se splniti a vykázati a za jakých okolností se může k tomuto cílu utvořiti spolek a akciový spolek zvláště, o tom srv. čl. Dráhy a Společnost akciová.

II. Povinnosti soukromé železnice.

1. Každý podnik oprávněný ku provozování železné dráhy jest povinen zříditi k vedení dopravy vlastní ředitelství a ministerstvu železnic, jakož i místodržiteli, v jehož obvodu se železná dráha nebo železniční trať nachází, oznámiti jména osob, jež v ředitelství jsou a jež jsou oprávněny firmu ve jménu společnosti podepisovati. Stejným způsobem buďtež oznámeny i změny v tomto směru nastalé. Ředitelství pokládá se vůči státní správě a vůči obecenstvu za zmocněnce spolku, jenž soukromoprávně ručí za všechny skutky i opomenutí jeho; vedle toho jsou i členové ředitelství osobně zodpovědni (§§ 58—60 žel. ř. dopr. ze dne 16. listopadu 1851 č. 1 ř. z.).

2. Doprava poštovní.

Železniční podniky jsou povinny poštu bezplatně dopravovati. Modality této dopravy upraví vzhledem na stávající okolnosti a časové poměry ministerstvo obchodu. Pošta jest oprávněna používati vlastních vozů a má též nárok na bezplatnou dopravu těchto vozů, jakož i sluhů a úředníků poštovní zásylky doprovázejících a dále na náležité uschování a dozor nad těmito vozy v prostorách železničního podniku.

3. Doprava vojska po železnicích. Srv. tento čl.

4. Dozor policejní a důchodkový.

Soukromé podniky železniční jsou dále povinny přispěti státní správě úhrnnou sumou, již stanoví příslušné ministerstvo, na větší náklad eráru z policejního a důchodkového dozoru na dotyčnou dráhu vzcházející. Rovněž mají dopravní podniky postarati se o zřízení a udržování úředních místností k dotyčným úředním úkonům potřebných a po případě, uzná-li toho potřebu příslušné ministerstvo, i slušných bytů pro úředníky a sluhy. Železniční podniky, jakož i jejich úředníci a sluhové jsou povinni šetřiti všeobecných předpisů policejních a podléhají v tomto ohledu dozoru orgánů bezpečnostních a politických úřadů.

III. Železniční zřízenci soukromých železnic. Srv. čl. Zřízenci železniční.

IV. Jízdní řády a sazby. Viz čl. Dráhy, Dopravnictví železniční a Sazba železniční.

V. Státní dozor. Viz čl. Dráhy.

Železnice státní.

I. Význam jich v hospodářství státním a národním.

Nemalou důležitost pro rozvoj a úspěch železnictví mají politické zásady železniční, jimiž se stát spravuje. V theorii různí se v této příčině patero rozdílných soustav a to:

1. Soustava ryzích soukromých drah, při kteréž se stát ve stavbě a provozování drah železných neúčastní, nýbrž výhradně přenechává soukromému duchu podnikatelskému zřizování a provozování drah.

2. Smíšený systém železniční, kterýž má místo v té případnosti, když vystupuje soutěž mezi drahami státními a mezi drahami soukromými. Sax (srv. jeho čl. »Prostředky dopravní«) nazývá zásadu, na které tento systém spočívá, nemorální, ježto stát, jenž přece vždycky mocnějším jest, dohání soukromé dráhy soutěží svou k takovým opatřením, jichž od nich dle všeho očekávání dojíti nemůže, s druhé strany pak trpí tím nestrannost moci státní.

3. Soustava převzetí drah soukromých ve správu státní; soustava tato ukázala se býti nezbytnou v tom případu, když soukromé dráhy ocitly se v nouzi.

4. Státní dráhy ve správě soukromé t. j. propachtování státních železnic soukromým podnikatelům a

5. konečně státní dráhy ve správě státní t. j. ryzí soustava státních drah.

O přednostech a o významu ryzí soustavy drah státních vyslovuje se pamětní spis o první pruské sestátňovací předloze ze dne 29. října 1879 takto asi: »Mezi veškerými formami, jež železnictví v moderních státech kulturních na se vzalo, jest ryzí soustava drah státních jedinou soustavou, jež zúplna může rozřešiti úlohy železniční politiky státu, jednotné upravení v obvodu státního území a povznesení příslušných zájmů veřejných. Jen v této formě možno hospodářsky použíti národního kapitálu, jehož zakládáním a provozováním drah železných v tak velkolepém rozměru potřebí jest; toliko v této formě lze si zároveň mysliti bezprostřední a účinnou péči státu o veřejné zájmy ochraně jeho svěřené; pouze v této formě naskytuje se posléze možnost jednodušších, levnějších a racionelnějších dopravních tarifů, bezpečné zamezení škodlivých tarifů diferenciálních, spravedlivá, rychlá a zdatná, obecného dobra nezapomínající správa. Musí se tedy soustava drah státních považovati za vrchol rozvoje železnictví.«

II. Výtěžek.

Co se týče výtěžku státních drah, plynou přebytky do pokladny státní, případný menší výnos budiž kryt z jinakých prostředků státních, příjmy a výdaje buďtež zařaděny v hospodářství státní (»železniční etat«); správa státní o to zasazovati se musí, by příjmy železnic aspoň postačovaly k úhradě vydání spojených s provozováním železnic a k plnému zúrokování kapitálu vloženého; pokud bude lze, budiž vystříháno se tomu, by ku zúrokování vloženého kapitálu do podniku železničního nebo dokonce snad k úhradě nákladů provozovacích nemusily se vynakládati zároveň jiné příjmy státní. Zda užíti jest přebytků docílených po úhradě nákladů provozovacích a úroků vkladního kapitálu ku všeobecným účelům státním či ku zvláštním účelům železnice (k umoření kapitálového dluhu železnice, ku stavbě nových železnic, k utvoření zvláštních fondů reservních atd.), či jednak k tomu, jednak k onomu účelu, závisí podstatně od všeobecných finančních poměrů dotyčného státu. V každém případu musí se však značná část těchto přebytků výhradně věnovati účelům železnice. Zdravá železniční politika nesmí spatřovati cíl svůj v tom, aby považovaly se státní dráhy za předmět a zdroj výdělku, a naopak postaviti se musí železnice výhradně ve služby velikého celku; správa železniční všechen zřetel věnovati musí zájmům veřejným,

požadavkům velkoobchodu a nesmí v nižádném směru zanedbati toho, čeho vyhledávají za všech okolností zásady hospodářské. Musí býti vyvarováno soutěži a spekulaci, úzkostlivému dobývání zisku a fruktifikaci, jež všecky síly napíná, pokud by tím vším trpěla doprava osob nebo zboží, soustava tarifová a správa musí do nejmenších podrobností téměř přihlížeti ku daným poměrům, ku potřebám průmyslu a zemědělství; přísně byrokratická správa se nesnáší se zdravým železnictvím; předními a nezbytnými požadavky činěnými na dobrý železniční podnik státní jsou co možná největší kulantnost, zjednodušení výkonů, co nejrychlejší vyřizování přidělené agendy a při tom všemožná a všestranná bezpečnostní opatření na ochranu cestujícího obecenstva.

III. Státní dráhy rakouské.

Státními dráhami rozumí se ony dráhy, jež státem zbudovány, udržovány a spravovány jsou, nebo také jsou to původní dráhy soukromé, kteréž na základě zvláštního zákona a smlouvy převzaty byly ve vlastnictví státu. Podle dekretu dvorské kanceláře ze dne 30. června 1838 přísluší správě státní právo k stavbě a provozování železných drah. Dvorský dekret ze dne 23. prosince 1841 stanoví, že stavba železnic podnikána býti má na útraty státu a označuje ony tratě, které položeny býti mají. Vedle toho stávající dráhy soukromé mají býti ponechány a jich nabytých práv šetřeno. Jako na objasněnou tohoto dvorského dekretu hledělo se již tehdy v oficielních kruzích vyložiti obecenstvu a veřejnosti dosah tohoto ustanovení cit. dv. dekretu a ve »Vídeňských Novinách« (Wiener Zeitung) uveřejněno v této příčině následující: »Pozorování víceletá ukázala, že při provádění železničních podniků se strany soukromé spojeny jsou nerozlučně s povahou společnosti soukromé potíže, byť i takový podnik sebe příhodněji veden byl, sebe účelnějším byl způsob provádění jeho a technická doprava jeho. Proniklo tu přesvědčení, že, kdyby nastoupená cesta výhradně měla se zachovávati, nastati by musil klid v pokroku drah železných a nebylo by dosaženo onoho správného cíle, k jehož uskutečnění určeny jsou. Nejvýznačnější potíže spočívají ve volbě směrů, kterými se železnice bráti mají, a v nákladech peněžitých, jichž potřebí jest ku stavbě železnic nebo k pokračování jejich . . .«. »Správa státní«, praví se dále, »jest jedině s to, aby trať dráhy, nehledíc nižádných prospěchů vedlejších, zvolila ve smyslu všeobecných zájmů dopravy a na zřeteli majíc veškery účely státní«. Na základě cit. dvor. dekretu prohlášeny byly za první státní dráhy železnice z Vídně přes Prahu do Drážďan, z Vídně do Terstu, z Benátek přes Milán k jezeru komskému, a dráha z Vídně do Bavor. Koncem r. 1854 připadalo z 2617 km. železnic 1852 km. na dráhy státní. Než brzy na to nastal převrat v rakouské politice železniční; stát nalézal se ve finanční tísni, státní dráhy poskytovaly poměrně nepatrný výtěžek a nepříznivé hospodářské poměry donucovaly správu státní k tomu až, že dosavadní dopravě již sloužící železnice státní a železnice nedostavené ještě dílem prodala, dílem propachtovala. Koncem r. 1858 byly téměř veškery státní dráhy v držbě společností akciových; od té doby nepostavil stát nižádné již železnice, a tu nabyla platnosti ona ryzí soustava drah soukromých shora pod č. I. uvedená, kteráž však v následujících dobách ukázala se býti nezdravou pro veškery hospodářské kruhy, pro dopravu osob i zboží; bezúspěšnými ostaly veškery pokusy vlády k tomu cíli podniknuté, aby soukromé podniky přidržány byly ku provozování vyhovujícím více zájmům

veřejným; spekulace a vykořisťování drah s pomíjením všech ohledů na kruhy súčastněné, jež byly na dráhy odkázány, přiměly vládu k tomu, že nakročila zcela jinou cestu v politice železniční. Hleděltˇ nejprve stát pozdvihnouti podniky soukromé poskytováním podpor a státních garancií nejrozmanitějšího a nejobsáhlejšího druhu (viz čl. »Subvence a garancie státní [železniční]). Špatná správa soukromých drah, které řídily se jen pouhými motivy spekulačními nepřihlížejíce ku potřebám velkoobchodu a cestujícího obecenstva, měla ten další následek, že vzdor značným subvencím, jež stát jednotlivým drahám poskytoval, mizela víc a více důvěra ke správám železnic, jichž akcie začasté ve značném množství na trh vhozeny byly, takže rakouské železnictví ocitlo se v pradivném světle. Při tom pak byl ještě stát oněmi podporami v té míře obtížen, že budžet co rok přímo obrovské a závratné sumy pro garantované železnice vykazoval, a státní správa nebyla s to, aby rozličným neřestem co nejrázněji učinila přítrž. Po dlouhých a těžkých parlamentárních bojích v rakouské říšské radě došel uskutečnění konečně zákon ze dne 14. prosince 1877 č. 112 ř. z., jímž se zmocňoval stát k tomu, aby převzal provozování oněch garantovaných železnic, jež za posledních pětilet více než poloviny garantovaného čistého výtěžku ročně potřebovaly. R. 1880 použila státní správa tohoto práva poskytnutého jí jmenovaným právě zákonem a ujala se provozování zcela pasivní dráhy korunního prince Rudolfa.

IV. Státní dráhy mohou se dle práva rakouského zřizovati několikerým spůsobem a to

1. předkem tím, že stát sám na základě zvláštního zákona bývá zmocněn k tomu, aby podnikl stavbu určité dráhy, při čemž se zákonem stanoví celá trať se svými odbočkami, dále nejvyšší obnos nákladů zřizovacích, nebo nejzazší lhůta k dokončení jednotlivých linií nebo jednotlivých tratí. Podobným spůsobem a rovněž na základě speciálního zákona mohou býti dráhy soukromé převzaty ve správu státní. Pravidelně uzavírá se nejdříve mezi vládou a mezi správou dotyčné soukromé dráhy úmluva, která se předloží radě říšské k ústavnímu schválení; takováto úmluva odnáší se podstatně ke kupní sumě, kterou má stát vyplatiti, k případnému převzetí prioritních zápůjček na dráze váznoucích, při čemž béře se zřetel na jich zúrokování a umoření, dále dotýká se ona úmluva modalit stran převzetí zřízenců, dále stanoví dobu převzetí dráhy, objekty dráhy, které převzaty býti mají, jakož i všechny jiné jednotlivé podrobnosti, kteréž dotýkají se onoho převzetí dráhy ve správu státní. Naznačeným shora speciálním zákonem takovým povolují se pravidelně vládě speciální úvěry k úhradě nezbytných nákladů na soustavy a rozšiřování staveb, ku zjednání příslušenství dopravního, inventárních předmětů pro nabytou dráhu, jakož i k úhradě výdajů investičních.

2. Dále bývá v koncesních listinách jednotlivých drah tzv. výkupní doložka (Einlösungsklausel), kterážto dává státu oprávnění k tomu, že po jisté době a za jistých modalit dotyčnou dráhu ve vlastní správu převzíti smí.

3. Konečně jest třetím spůsobem nabývání zákonem stanovené právo nápadu správy státní k železnicím (srv. čl. Odúmrť.) Kromě shora zmíněné dráhy korunního prince Rudolfa byly ve státní správu převzaty tyto dráhy: dráha císařovny Alžběty, na základě zák. ze dne 23. prosince 1881 č. 141 ř. z., dráha císaře Františka Josefa po zákonu ze dne 8. dubna

1884 č. 51 ř. z., dráha plzeňsko-březenská po zákonu ze dne 8. června 1884 č. 91 ř. z., dráha duchcovsko-podmokelská a pražsko-duchcovská dráha po zákonu ze dne 6. dubna 1886 č. 66 ř. z., dráha vorarlberská po zákonu ze dne 8. dubna 1884 č. 51 ř. z, dráha arcivévody Albrechta po zákonu ze dne 28 srpna 1891 č. 35 ř. z., dráha Karla Ludvíka po zákonu ze dne 25. září 1891 č. 164 ř. z., linie drah rakouské společnosti místních železnic po zákonu ze dne 27. prosince 1893 č. 199 ř. z., česká západní dráha, moravská dráha pohraniční a moravsko-slezská dráha ústřední po zákonu ze dne 11. prosince 1894 č. 229 ř. z. Při tom nelze mlčením pominouti oněch velikých bojů parlamentárních, kteréž zuřily r. 1885 v rakouské poslanecké sněmovně za příčinou sestátnění severní dráhy císaře Ferdinanda, jejíž privilegium bylo r. 1886 pominulo a kteráž jest jednou z nejvýnosnějších a nejlépe situovaných drah v rakouské železniční síti. Ačkoli s velikou energií zastáván byl návrh na sestátnění dráhy této a jakkoli veřejné mínění a i dopravní poměry naléhavě přimlouvaly se za sestátnění této dráhy, podařilo se jí nabýti dalšího privilegia až do r. 1940, jakkoli s podstatným obmezením jejich dřívějších mocenských oprávnění.

V. V Uhrách počala samostatná železniční politika po uzavření státního vyrovnání s rakouskou polovicí říše. Roku 1867 bylo v Uhrách 2158 km. drah soukromých, a 125 km. drah státních. Známá finanční katastrofa z r. 1873 měla v zápětí, že uherská vláda věnovala železnicím celou pozornost svou a ujala se energickou rukou stavby železnic státních. R. 1880 nabyl uherský stát dráhy tisské a r. 1889 obnášela již celková délka uherských drah státních 6161 km. R. 1891 zakoupila vláda uherskou trať rakousko-uherské společnosti státních drah. Té doby jsou v Uhrách tyto větší dráhy soukromé: jižní dráha a dráha košicko-bohumínská. Uherská vláda vyznamenává se v politice železniční zvláštní energií a odhodlaností, o čemž svědčí zavedení sazby pásmové a celá řada reforem v oboru sazeb pro zboží, kteréž hlavně přispěly ku hospodářskému vzmachu zemí koruny uherské v létech 1889—90.

VI. Právo poplatkové.

Pravidelně bývají v oněch specialních zákonech, jimiž se nabytí a a převzetí některé soukromé železnice prohlašuje, osvobozeny ode všech poplatků a kolků dotyčné úmluvy se správou soukromé dráhy učiněné, jakož i příslušné majetkové převody, podání, zápisy, vyhotovení, smlouvy a jinaké listiny, jakož i zejména listiny a prohlášení, podání a zápisy potřebné za účelem knihovního výmazu (v knihách železničních) stávajících a státem přejímaných prioritních zápůjček a konečně poskytuje zmíněné osvobození nové emissi prioritních obligací a knihovnímu zápisu jejich; rovněž zúrokují se a splácí se zmíněné nové prioritní obligace beze srážky daně, poplatku, kolku a jakýchkoli jiných dávek; konečně osvobozeny jsou od kolků a poplatků, zejména pak od poplatků z převodu veškery smlouvy, podání a listiny za účelem výkupu pozemků vydané ohledně případného vystavění jednotlivých tratí drah těchto.

Literatura: Dr. J. Kaizl: Sestátnění železnic v Rakousku; v Lipsku 1885; Kupka: Železnice Rakousko-Uherska 1822—1867, v Lipsku 1888.

Ženy ve službě poštovní a telegrafní.

Ode dne 1. září 1898 nastoupila v platnost tato normální ustanoven o služebním poměru ženských sil pracovních, jež zaměstnány jsou při

erárních úřadech poštovních a telegrafních (srv. věstník poštovní a telegrafní č. 79):

Za poštovní a telegrafní manipulantky přijaty býti mohou jen svobodné ženy a bezdětné vdovy (rozvedené ženy). Při tom budiž přihlíženo v první řadě ku dcerám (pokud se týká, vdovám, rozvedeným ženám) zřízenců ústavu poštovního a telegrafního, dále státních služebníků a důstojníků. K nabytí takovéhoto místa požaduje se průkaz o dovršeném 18. roce věku Jen se schválením ministerstva obchodu smí býti přijaty uchazečky překročivší 40. rok svého věku. Uchazečky musily odbýti s úspěchem aspoň tři ročníky některého vyššího učiliště ku vzdělání žen nebo s dostatečným prospěchem absolvovati celou školu měšťanskou; jinak musí se podrobiti u ředitelství pošt a telegrafů zkoušce zvláštní. Poštovním a telegrafním manipulantkám dostává se měsíční mzdy, jejíž výše rovná se summě denních platů po jednom zlatém připadající v každém měsíci podle počtu dní, jež měsíc ten má (krátce tedy dostává manipulantka za každý měsíc pravidelně 30 zl., nebo 31 zl., v únoru 28—29 zl.). Po dovršené celkové službě aspoň pětileté, ztrávené třeba ve vlastnosti kandidátky nebo provisorní manipulanční síly, postoupiti mají definitivně ustanovené poštovní a telegrafní manipulantky ve vyšší dietní třídu s měsíční mzdou 35 zl. Po každých dalších služebních pěti letech skutečně dovršených v požívání určité měsíční mzdy mají postoupiti definitivně ustanovené manipulantky do vyšší třídy s požitkem zvýšeným o 5 zl. za měsíc a to až po maximální měsíční mzdu v obnosu 50 zl.

Ženy ve službě železniční.

Zákon neobmezuje nikterak upotřebení žen ku podřízenějším pracím služby železniční, jako ku službě účetní, ku vydávání jízdních lístků, k písemným výkonům. Co se týče služby výkonné, smí se žen používati při dozoru železničním jen za následujících podmínek: Ony ženy, které mají býti pověřeny obstaráváním jednotlivých úkonů, přináležejících jinak jen železničním hlídačům, musí dovésti číst a psát, musí býti zkouškami uznány úplně způsobilými ke službám, jež se jim svěřiti mají, a jsou úplně zodpovědnými za výkon služby, jež se jim k samostatnému opatřování odevzdá. Smí pak se ovšem samostatně použíti žen ke službě u závor a signálů, avšak zpravidla vyloučeny jsou ze služby na tratích. Pouze výjimečně lze schopným ženám podle místních poměrů přikázati i revisi na tratích ve smyslu předpisů policie nádražní a smí býti jich použito k dopravě lístků oběžných. Služba žen může býti v pravidelných případech upravena tímto směrem: Železniční hlídač zastoupen bude ženou ve službě u závor a signálů, aby nabyl po dobu této substituce potřebného odpočinku; žena obstarává vedle hlídače zároveň a pravidelně službu svou a to tak, že hlídač vykonává veškerou službu na stanovišti důležitějšího významu, žena však zaměstnává se službou u závor a signálu na stanovišti, které od strážního domku příliš vzdáleno není; žena opatřuje v nepředvídaných případnostech službu u závor a signálů po čas nepřítomnosti hlídačovy; ženy polírů nebo dělníků bydlících nedaleko dráhy obstarávají službu u závor a signálů, kdežto službu na tratích opatřují vlastní nádražní hlídačové nebo zvláštní hlídači tratě. V tomto případu budiž služba žen pokud možno obmezována na dobu denní a buďtež ženy vystřídány ve službě na noc připadající od mužských sil. Pravidelné zaměstnání ženy budiž v každé případnosti obmezeno jen na normální poměry. Pro ženy přidělené ke

službě železniční platna jsou ohledně doby odpočinku taktéž ustanovení, jež vydána jsou pro hlídače železniční (srv. čl. Zřízenci železniční). Způsob, jakým má býti na některé dráze použito žen ke službě železniční, schvaluje od případu k případu c. k. generální inspekce rakouských železnic (výn. min. obch. ze dne 30. srpna 1884 č. 29.762). Jakožto jednotný služební odznak pro ženy povolané k dozoru na dráhách ustanovena byla žlutá páska na rameni s okřídleným kolem v černé barvě (výn. min. obch. ze dne 29. prosince 1884 č. 46.835). Ony ženy, jež ustanoveny byly k dozoru na dráhách, musí ku svědomitému plnění služebních povinností svých skládati zvláštní slib do rukou správ železničních (výn. min. obch. ze dne 4. února 1885 č. 2767).

Žhářství.

I. Zločinu žhářství dopouští se

I. dle § 166 trest. z. ten, kdo kdo podnikne nějaké jednání, z něhož dle úmyslu jeho na cizím vlastnictví požár vzniknouti má, třeba by pak oheň nevypukl nebo škody nezpůsobil pražádné. Není žhářstvím však každé zapálení cizího vlastnictví, jelikož se ku žhářství vyhledává úmysl směřující ku vzniku požáru, t. j. ohně ve značnějším rozsahu, na značnějším předmětu vlastnického práva. Avšak oheň může býti založen a tudíž žhářství spácháno i na věcech jednotlivě stojících, ku př. na osamělých domech, stodolách, na zásobách obilí, sena a zboží, na potrubí položeném v lukách a na podobných předmětech (rozh. min. sprav. ze dne 28. září 1858 č. 19.002).

1. Zločinu tohoto dopouští se i ten, kdo zapáliv z jakéhokoliv úmyslu zlého vlastnictví své, uvede v nebezpečí požáru i cizí vlastnictví (§ 169 trest. z.). Kdo sice vlastnictví svoje zapálí, ale při tom cizímu vlastnictví nehrozí nebezpečí požáru, dopouští se nikoli žhářství, ale podvodu, zamýšlí-li tím práva kterési třetí osoby zkrátiti nebo někoho v podezření uvésti (§ 170 trest. z.). Jest to zvláštní druh podvodu (t. zv. podvod při pojištění proti ohni), jenž není vázán všeobecným skutkovou povahou podvodu, dokonán jsa i bez uvedení v omyl (nál. kas. dv. ze dne 4. listopadu 1876 sb. č. 128, ze dne 4. července 1881 sb. č. 359; ze dne 18. května 1885 sb. č. 795).

Jelikož dokonán jest zločin žhářství pouhým jednáním, z něhož požár vzniknouti má, činí zákon při určování trestu za žhářství rozdíl mezi tím případem, kdy oheň vypukl, a mezi oním případem, kde oheň nevypukl. Oheň vypukne však tehdy, když ze zápalné látky přešel na předmět k požáru vyhlédnutý a zasáhl ho třeba bez plamenů — jako ku př. sklad kamenného uhlí, sukna — a beze škody (nál. kas. dv. ze dne 26. srpna 1887 sb. č. 1104). Jestliže tedy oheň vypukl a

a) tím usmrcen byl nějaký člověk, ačkoli to žhář předvídati mohl, nebo

b) jestliže požár způsoben byl zvláštním srocením směrujícím ku plenění,

nastupuje za trest smrt v obou případech;

c) jestliže pachatel vícekráte než jednou t. j. opětně (nál. kas. dv. ze dne 26. srpna 1887 sb. č. 1104) ať na těchže předmětech nebo na předmětech rozdílných, ať s výsledkem, ať bezvýsledně zapálil, nebo

d) vznikla-li pohořelému z toho značná škoda, nastupuje za trest doživotní těžký žalář. Jestliže konečně

e) vypukl požár, nikoli však za okolností, které dosud uvedeny byly, budiž pachatel odsouzen k těžkému žaláři v délce 10—20 roků (§ 167 lit. *a*—*e* trest. z.).

Jestliže oheň nevypukl, ale

aa) založen byl v době noční nebo na takovém místě, kde by se byl, vypuknuv, snadno rozšířiti mohl, nebo za takových okolností, že zároveň očividnému nebezpečí vydán byl v šanc lidský život, uložen jest za trest těžký žalář od 5 do 10 let;

bb) byl-li skutek předsevzat za dne a bez zvláštní nebezpečnosti a oheň uhasl, nevypuknuv ani, nebo vypuknuv, uhašen byl beze škody, t. j. bez značnějšího poškození jevícího se jako skutečná majetková újma, jako škoda ve smyslu práva civilního (nál. kas. dv. ze dne 29. května 1876 sb. č. 114), trestá se žhářství těžkým žalářem od 1 do 5 let (§ 167 lit. *f*, *g* trest. z.).

Při žhářství uznává zákon i důvod zrušující trestnost skutku t. j. účinné lítosti. Jestliže totiž pachatel založiv oheň sám veden jsa lítostí a ještě v pravý čas zachová se tak, že zabrání se všeliké škodě, má býti ušetřen všeho trestu (§ 168 trest. z.). Zvláštního ustanovení na způsobení požáru z nedbalosti náš zákon trestní nezná, ovšem ale prohlašuje za přestupky nejen zanedbání celé řady předpisů vydaných za účelem odvrácení nebezpečí požáru, nýbrž i nadto veškera ona jednání a opomenutí, z nichž snadno dá se předvídati nebezpečí požáru (§§ 434—459 tr, z.).

II. V o j e n s k ý z á k o n t r e s t n í a t r e s t n í z á k o n p r o B o s n u a H e r c e g o v i n u uchylují se od ob. zákona trestního pouze v sazbě trestní; pravidelným trestem žhářství jest dle voj. zák. trestního smrt provazem (§§ 449—452 voj. zák. trest.).

III. O s n o v a n o v é h o t r e s t n í h o z á k o n a.

Osnova zákona trestního staví v souhlasu s německým říš. zákonem trestním žhářství v čelo zločinů obecně nebezpečných, nevytýkajíc však nijakého všeobecné skutkové povahy žhářství, nýbrž označujíc jen ony předměty, jichž zapálením spácháno jest žhařství, a roztřiďuje dle rozdílnosti jeho, jakož i dle rozdílného stupně viny i samotný trest. Jako zločin žhářství tresce se káznicí od 1 do 15 let úmyslné zapálení

a) nějaké budovy určené ke schůzkám bohoslužebným;

b) nějaké budovy, lodi nebo chýže, jež slouží za obydlí lidské, nebo

c) nějaké místnosti, která občas slouží lidem za pobyt, a sice (zapálí-li se) v té době, kdy se obyčejně v místnosti této lidé zdržují (srv. § 326 osnovy). Jestliže však způsobena byla požárem takovýmto smrt nějakého člověka, který se byl nalézal v některé oné místnosti zapálené již v době činu samého, nebo bylo-li zapálení spácháno srocením směřujícím k plenění nebo v tom úmyslu vykonáno, aby se mohlo využitkovati ohně ku vraždění nebo loupežení, budiž žhářství spáchané na některém z naznačených předmětů potrestáno káznicí od 5 do 20 let (§ 327 osnovy).

Pro žhářství tresce se dále káznicí od 1 do 10 let nebo vězením od 3 měsíců do 5 let ten, kdo zapálí budovy, lodi, chýše, doly, skladiště, zásoby zemědělských výrobků nebo staviva, plody na poli, lesy, pokácené dříví nebo rašelinu.

Jestliže však žhář k tomu cíli odstranil nebo k nepotřebě poškodil náčiní k hasení, aby zamezil nebo stížil uhasení ohně, propadá trestu káznice od 1 do 15 let (§ 328 osnovy). Způsobí-li někdo z nedbalosti oheň

na dosud uvedených předmětech, potrestá se vězením od 1 dne do 1 roku nebo peněžitou pokutou od 1 do 2000 zl. a v tom případě, když požárem způsobena byla smrt nějakého člověka, nastupuje za trest vězení od 1 měsíce do 3 let (§ 329 osnovy). Ve všech případech žhářství nezáleží pranic na tom, patří-li předměty zapálené žháři samému, či někomu jinému. Jestli ale někdo zapálí nebo zapáliti dá vlastnictví svoje za takových okolností, že s tím není spojeno nebezpečí ani pro vlastnictví osob jiných, nemají tu platnosti ustanovení trestní o žhářství vytčená (§ 226 č. 2 a 3), avšak pachatel dopouští se podvodu, za který potrestán bude káznicí od 1 do 10 let nebo vězením od 3 měsíců až do 5 let, jestliže zapálí nějakou věc pojištěnou proti nebezpečí ohně v tom úmyslu, aby sobě nebo jiným zjednal bezprávně majetkovou výhodu nějakou (§ 276 osnovy). I dle osnovy stává se žhářství beztrestným tehdy, když pachatel vlastní činností nebo sehnav cizí přispění oheň uhasil opět dříve ještě, než odhalen byl, takže nevznikla nijaká další škoda, jen snad ta, která byla způsobena pouhým zapálením (§ 330 osnovy).

Živnost.

I. Pojem.

V širším slova smyslu rozumí se živností každá pravidelná činnost v určitém povolání, která má za účel výdělek, jistý finanční zisk. V užším, národohospodářském smyslu slova zabírá živnost onu výdělkovou činnost z povolání, jejímž předmětem jest zpracování neb úprava látek v prvotní výrobě zjednaných za účelem zhotovení nových nebo zdokonalení již pohotově jsoucích statků věcných. Podle běžné mluvy, která pojímá slovo »živnosť« jakožto ryze vnější souborný pojem nečiníc jednotného a vlastního rozdílu u věci samé a dle výměru živnosti, jakýž bohužel, i rakouské zákonodárství živnostenské přijalo, pojímá v sobě »živnosť« kteroukoli dovolenou výrobní a výdělkovou činnost směřující k docílení finančního zisku, kteráž není zákonem výslovně jako výjimka stanovena a vyloučena z právního hlediska, se kterého by se jako živnosť posuzovala. Výjimky tyto bývají více nebo méně libovolně stanoveny, okolnost to, která na přirozený rozvoj rozličných odvětví výroby potud očividně uvaluje zhoubu, pokud různorodá odvětví výrobní vyžadují nezbytně i různorodé uspořádání zákonodárné. Vyhlašovací patent k rak. řádu živnostenskému ze dne 20. prosince 1859 uvádí celou řadu živnostenských činností, kteréž nepokládají se ve smyslu řádu živnostenského za živnost v nejužším slova smyslu (srv. čl. »Řád živnostenský«).

II. Druhy živností.

Živnostenská výroba jest v dějinách hospodářského života kteréhokoli kulturního národa předkem jen výrobou ve vlastním hospodářství a pro jeho potřeby. Teprve stoupajícím obchodem a náhradou hospodářství naturálního hospodářstvím peněžním stává se živnostenská produkce výrobou pro jiné, výrobou statků směnných, výrobou podnikatelskou. Ony osoby, které na svůj účet a nebezpečí samostatně provozují takovýto podnik živnostenský, tvoří stav živnostenských podnikatelů. Vedle těchto osob, jakožto zaměstnavatelů, působí osoby v podnicích činné, od oněch za práci svou placené t. j. živnostenské pomocné osoby jakožto zaměstnaní. Živnostenské podniky dělí se v podniky řemeslné a průmyslové, rozdíl to, který ovšem nemá zvláštní důležitosti pro přítomnost, která jest ve znamení všeobecné výroby strojové a která ve své živnostenské zákonodárství pojala zásadu

svobody živností. V dobách minulých záležel podstatný rozdíl mezi řemesly a průmyslem v tom, že řemesla vytvořovala produkty své za pomoci nástrojů a náčiní rukou a že řemesla byla organisována v cechy, kdežto průmysl vyráběl po výtce pomocí strojů a nebyl pojat v organisaci cechů. Dnešní doby již jest soustava cechovnická prolomena a i řemesla pracují namnoze se stroji. Jakožto rozlišné znaky mezi řemeslem a průmyslem musí se pro dobu přítomnou uvésti zejména tyto momenty: Při řemeslu prodělal podnikatel (t. zv. mistr) sám učení a vzdělání k dotyčnému řemeslu potřebné a jest při technicko-praktických prováděcích pracích svého řemesla činným vlastníma rukama. Jeho živnostenské pomocnictvo (tovaryšové, učňové), přináležející zpravidla téže společenské třídě, není k němu v nijaké sociální protivě třídní a jest pravidelně povoláno k tomu, státi se jednou samostatnými podnikateli. Při řemesle jsou neustále ještě hlavními pracovními pomůckami nástroje a nářadí. Řemeslo pracuje obyčejně na objednávku, stýká se na většině přímo s konsumenty a jeho výrobky určeny jsou povýtečně k úhradě a k uspokojení potřeb místních. Převládající formou provozování jest malovýroba. V průmyslu však representuje podnikatel toliko organisační a vůdčí živel; jeho pomocné osoby záležejí z dělnictva vyšší a nižší kategorie; onu kategorii tvoří úředníci vyznačující se zvláštním vzděláním a pověření pracemi dozorčími a vyššími technickými pracemi; třída druhá skládá se z dělníků (za mzdu pracujících), kteří dle vlastnosti své dílem vyučeni dílem nevyučeni jsou a obstarávají práce podřízenější jakkosti. Mezi nimi a mezi podnikatelem zeje skoro bezvýjimečně hluboká sociální propast, ve které obráží se ostrá třídní protiva se všelikými důslednostmi svými. Průmysl, téměř výhradně tovární to průmysl, pracuje zpravidla a v rozsáhlé míře pomocí strojů: produkce jeho slouží spotřebě hromadné, na světový trh a zhusta i do zásoby. Převládající forma provozování jest velkovýroba.

Zvláštní odrůdou obou těchto hospodářských forem jest živnosť umělecká (umělá řemesla, umělý průmysl): tím sluší rozuměti ono živnostenské provozování, při kterémž jsou podstatným momentem prakticko-technické prováděcí práce, umělecké provádění, výrobků, a kteréž má za účel opatření takových výrobků, kteréž mají sloužiti potřebám lidským vyznamenávajíce se krásou tvarů svých.

III. Rozdělení živností.

V Rakousku doznalo živnostenství důsledkem různorodého rozvoje kulturního a vzdělání jednotlivých provincií rozmanité tvářnosti. Všeobecně lze právní stav v královstvích a zemích na radě říšské zastoupených takto charakterisovati: Živnosti třídily se v živnosti rukodílné a v živnosti obchodní; živnosti rukodílné rozpadaly se v živnosti cechové (pořádkové) a necechové. V cechové živnosti pojímaly se ony, kteréž propůjčovaly se zpravidla na základě mistrovského práva nabytého při některém cechu, kterýž ustavil se dle předepsaných řádů. Aby kdo cechovou živnosť samostatně provozovati a dotyčného mistrovského práva nabýti mohl, musil za to žádoti u politického úřadu, v jehož okresu živnosť provozovati se měla, a podati průkaz o potřebných k tomu vlastnostech. K necechovním živnostem náležely:

1. živnosti svobodné t. j. takové, které se směly provozovati bez vrchnostenského oprávnění, bez obmezení na určité místo, na pouhé ohlášení u politického úřadu a po zapravení listu o dani výdělkové;

2. necechovní živnosti v užším slova smyslu, t. j. takové, jež nepodléhaly sice donucenému příslušenství k cechům, avšak ze státohospodářských důvodů nebo z ohledů policejních byly pod přísnou úřední kontrolou a mohly se provozovati toliko v rámci udělené koncese;

3. továrny, pod jichž pojem zahrnuty byly veškery živnosti »rukodílné«, »které provozovaly se v rozsáhlé míře, při pouhých řemeslnicích a mistřích neobvyklé a zpravidla spojovaly veškery práce, jež nutny jsou k úplnému dovršení svých tovarů«. S druhé strany činil se důležitý rozdíl mezi živnostmi osobními a reálními. Kdežto osobní živnosti přimknuty byly k osobě oprávněného a tudíž na jinou osobu přenésti se nedaly, mohly se živnosti reální nabývati bez úředního propůjčení cestou nabývacích způsobů práva občanského a vykonávati na průkaz zákonných vlastností. V pochybnosti předpokládalo se zásadně, že právo živnostenské jest osobním právem a musila se tvrzená vlastnost reální živnosti prokázati. Reální živnosti o sobě rozlišovaly se pak v živnosti radikované, prodejné a v některých provinciích v živnosti dominikální. Radikované živnosti sloučeny byly s držbou určité nemovitosti v ten způsob, že směly býti vykonávány toliko držitelem nemovitosti, kdežto živnosti prodejné, jež byly předmětem zvláštního záznamného protokolu, byly neodvislými od kteréhokoli věcného práva a mohly býti osobou oprávněnou volně zcizeny. Dominikální živnosti existující v Čechách a v Dolních Rakousích tvořily konečně zvláštní živnostenská práva někdejších držitelů dominikálních; byly seznamenány ve stavovské knize platební (Gültenbuch) a nesměly býti odloučeny od nemovitých těles, s nimiž spojeny byly.

To byl v celku stav rakouského živnostenství až do padesátých let tohoto století. Politické a sociální změny, které udály se důsledkem převratu r. 1848 i v Rakousku, přiměly vládu k tomu, aby dle požadavků doby přikročila ku svobodomyslnějšímu zorganisování živností. Osnova zákona živnostenského z r. 1856 přijala protivou ku předchozímu návrhu z r. 1854 zásadu živnostenské svobody a stala se skutečně základem nového živnostenského řádu ze dne 20. prosince 1859. Právní hledisko v tomto řádu kotvící liší živnosti ve svobodné a koncesované (viz čl. Živnosti koncesované a Živnosti svobodné); živnosti svobodné smí se provozovati na pouhé ohlášení, kdežto provozování živností koncesovaných podmíněno jest z ohledů státních nebo z důvodů veřejných výslovným povolením (koncessí) úřadů. Aby se zabránilo vzmáhajícímu se stále úpadku maloživností, a aby maloživnosti povzneseny byly a postavení řemesel se zlepšilo, odhodlalo se rakouské zákonodárství k živnostenské novelle ze dne 15. března 1883, kteráž zavedla kromě kategorií živností svobodných a koncessovaných další kategorii živností řemeslných (srv. čl. Živnosti řemeslné)

IV. Živnostenský list.

Osoba ku provozování nějaké živnosti oprávněná obdrží od propůjčujícího úřadu k legitimaci své živnostenský list, který vyhotoven jest ve formě výtahu přihlášky a opatřen potvrzením o zápisu do rejstříku živnostenského. Pro koncesse předepsáno jest vyhotovení formálného dekretu. O každém vydání živnostenského listu a o udělení koncesse nějaké budiž vyrozuměno společenstvo, jehož se to dotýká (§§ 13 a 144 živ. ř.).

V. Vyloučení ze živnosti.

1. Všeobecné důvody vyloučení:

Od samostatného provozování každé živnosti (ať volné, řemeslné nebo koncesní) jsou vyloučeni:

a) kdož nejsou svéprávni (kdo nemohou volně spravovati svoje jmění) t. j. nezletilci a osoby prohlášené soudně za marnotratníky nebo za choré na duchu (§ 2 živ. ř.). Bylo-li však nezletilci úřadem povoleno jistou živnosť provozovati (t. j. bylo-li mu uděleno vrchnoporučenské povolení k ohlášení živnosti), prohlašuje se tím za zletilého (§ 252 o. o. z.)

b) Osoby, které byly odsouzeny pro zločin vůbec, nebo pro přečin anebo přestupek ze ziskuchtivosti spáchaný nebo proti mravopočestnosti čelící nebo pro přečin dle § 486 tr. z. (zaviněný úpadek), pro podloudnictví nebo pro těžký přestupek důchodkový, mohou býti od nastoupení živnosti vyloučeny, lze-li se dle povahy živnosti vzhledem na podnikatele a dotyčný trestný skutek obávati jejího zneužití (§ 5 živ. ř.). Vyloučení ze živnosti není tu stanoveno jako následek trestního nálezu, nýbrž živnostenský úřad má zkoušeti, zdali jest se obávati, že by odsouzený (nebo osoba nacházející se teprve v trestním vyšetřování) živnosti zneužila a toliko, dojde-li úsudku kladenému, má vysloviti vyloučení od nastoupení (nebo dalšího provozování) živnosti.

c) Kdo soudním nebo správním rozhodnutím živnosti byl zbaven, jest vyloučen od nastoupení každé živnosti, jejíž provozování by se příčilo nálezu na odnětí živnosti znějícímu. Pokud se týče doby, po jakou toto vyloučení ze živnosti působí, sluší rozeznávati, zdali bylo vysloveno nálezem soudním či administrativním: v prvém případě jeví vyloučení účinky toliko po dobu, po kterou trvají zákonné následky trestu (t. j. dle zák. ze dne 15. listopadu 1868 č. 131 ř. z.), tudíž dle povahy trestného skutku potud, pokud trvá trest na svobodě nebo 3, 5, 10 roků po jeho odbytí; v případě druhém může zemská vláda vyloučení takových osob při pozdějším bezúhonném chování jejich zrušiti (§ 6 živ. ř.).

d) Cizinci mohou býti vyloučeni od provozování živností jen tenkráte, když ve státě, jehož jsou příslušníky naši státní občané rovněž od provozování živností jsou vyloučeni (§ 8 živ. ř.).

2. Důvody vyloučení ohledně jednotlivých živností:

a) Ze řemeslných živností jsou vyloučeni, kdo nepodají průkaz způsobilosti záležející ve vysvědčení výučním a pracovním nebo ve vysvědčení o návštěvě živnostenské školy (§ 14 živ. ř.).

b) Jelikož provozování koncesních živností z veřejných ohledů bylo učiněno závislým od zvláštního povolení, jsou vyloučeni od těchto živností všichni, jimž potřebné úřední povolení nebylo uděleno. Koncesi uděluje živnostenský úřad přihlížeje k potřebné spolehlivosti žadatelově dle volného uvážení a pokud jest též stížnosť k správnímu dvoru soudnímu vyloučena (zák. ze dne 22. října 1875 č. 36 ř. z. o zřízení spr. dv. s. § 3 *e*, roz. spr. s. dv. ze dne 4. prosince 1879 č. 2145, roz. ze dne 11. března 1885 č. 669). Pro jednotlivé koncesní živnosti se žádá kromě toho ještě průkaz zvláštní způsobilosti (§§ 23 a 15 živ. ř.).

3. Odnětí živnosti:

a) Úřadem živnostenským. Jako musí býti splněny zákonné podmínky k nastoupení živnosti, tak musí tyto podmínky trvati při dalším jejím provozování. Objeví-li se tudíž u živnostníka dodatečně nedostatek

některé zákonné podmínky samostatného provozování živnosti, může mu býti další provozování živnosti zapověděno a živnostenský list nebo koncese živnostenským úřadem odňata. Při některých koncesních živnostech (knihtiskárnách, knihkupectvích, živnosti hostinské a pod.) může býti koncese odňata i tenkráte, když s provozováním živnosti do 6 měsíců od udělení koncese nebylo počato nebo když později po tutéž dobu provozování živnosti bylo přerušeno; u podniků zabývajících se periodickou dopravou osob platí v tomto ohledu lhůta 2měsíční (§ 57 živ. ř.). Při udílení některých koncesních živností sluší přihlížeti k místní potřebě, a propůjčují se tudíž tyto živnosti jen tenkráte, když místní potřeba jest prokázána; byla-li však koncese již udělena, nesmí býti opět odňata z toho důvodu, že místní potřeba dotyčné živnosti nevyžaduje (roz. spr. s. dv. ze dne 11. října 1888 č. 3138).

b) Nálezem trestním. Od odnětí živnosti sluší rozeznávati zbavení živnostenského oprávnění z trestu, jež nastupuje u výkonu trestních nálezů, jimiž bylo pro čin zákony trestními nebo berními zapověděný úřadem soudním nebo důchodkovým za ně nalezeno. I samostatně však má býti živnostenským úřadem živnostenské oprávnění na čas nebo navždy odňato

aa) jestliže živnostník byl odsouzen pro některý trestný skutek v § 5 živ. ř. naznačený (srv. shora, tento § jest totožný s § 7 živ. ř. z r. 1859) a je-li se obávati při dalším provozování živnosti zneužití;

bb) byl-li opětně bez výsledku trestán pro nešetření předpisů na jeho živnosť se vztahujících;

cc) při živnostech koncesních, dopustil-li se živnostník, ač opětně písemně byl napomenut, skutků spolehlivosť jeho poškozujících;

dd) při reálních živnostech se v těchto případech živnostenské oprávnění neodnímá, nýbrž toliko jeho výkon se držiteli zapovídá, držitel však může svoje živnostenské oprávnění zciziti (§ 138 živ. ř.).

Proti odnětí koncese dle § 138 živ. ř. lze podati rekurs do 14 dnů; 6nedělní rekursní lhůta (§ 146 živ. ř. zde neplatí (roz. spr. s. dv. ze dne 22. března 1888 č. 532). Odnětí živnostenské koncesse dle § 138 lit *c* (a zajisté i lit. *a* a *b*) živ. ř. jest patrně právní újmou zákonem na určité skutky stanovenou a má tudíž podstatné známky trestu, pročež i příslušnosť správního soudního dvoru jest v tomto případě dle § 48 zák. ze dne 22. října 1875 vyloučena (roz. spr. s. dv. ze dne 1. května 1889 č. 1616).

VI. Zasahání do živnostenských práv třetích osob může se díti dvěma směry:

1. přestoupením objemu oprávnění živnostenského a
2. přímým zasáhnutím do sféry práva živnostenského některého živnostníka.

ad 1. V prvním směru ustanovuje § 36 živ. ř., že objem práva živnostenského jest posuzovati podle obsahu živnostenského listu nebo koncesse; je-li tu pochybnost, má určiti objem živnostenského oprávnění politický zemský úřad po výslechu obchodní nebo živnostenské komory (po slyšení dotyčného společenstva). Mimo živnost výčepní a hostinskou neobsahuje platný živn. řád předpisů o rozsahu jednotlivých živností; v té příčině platí starší nařízení, která stávala dílem již před dřívějším živnost. řádem; z pravidla obsahuje živnostenský list případné předpisy; u řemeslných

V. Vyloučení ze živnosti.

1. Všeobecné důvody vyloučení:

Od samostatného provozování každé živnosti (ať volné, řemeslné nebo koncesní) jsou vyloučeni:

a) kdož nejsou svéprávni (kdo nemohou volně spravovati svoje jmění) t. j. nezletilci a osoby prohlášené soudně za marnotratníky nebo za choré na duchu (§ 2 živ. ř.). Bylo-li však nezletilci úřadem povoleno jistou živnosť provozovati (t. j. bylo-li mu uděleno vrchnoporučenské povolení k ohlášení živnosti), prohlašuje se tím za zletilého (§ 252 o. o. z.)

b) Osoby, které byly odsouzeny pro zločin vůbec, nebo pro přečin anebo přestupek ze ziskuchtivosti spáchaný nebo proti mravopočestnosti čelící nebo pro přečin dle § 486 tr. z. (zaviněný úpadek), pro podloudnictví nebo pro těžký přestupek důchodkový, mohou býti od nastoupení živnosti vyloučeny, lze-li se dle povahy živnosti vzhledem na podnikatele a dotyčný trestný skutek obávati jejího zneužití (§ 5 živ. ř.). Vyloučení ze živnosti není tu stanoveno jako následek trestního nálezu, nýbrž živnostenský úřad má zkoušeti, zdali jest se obávati, že by odsouzený (nebo osoba nacházející se teprve v trestním vyšetřování) živnosti zneužila a toliko, dojde-li úsudku kladenému, má vysloviti vyloučení od nastoupení (nebo dalšího provozování) živnosti.

c) Kdo soudním nebo správním rozhodnutím živnosti byl zbaven, jest vyloučen od nastoupení každé živnosti, jejíž provozování by se příčilo nálezu na odnětí živnosti znějícímu. Pokud se týče doby, po jakou toto vyloučení ze živnosti působí, sluší rozeznávati, zdali bylo vysloveno nálezem soudním či administrativním: v prvém případě jeví vyloučení účinky toliko po dobu, po kterou trvají zákonné následky trestu (t. j. dle zák. ze dne 15. listopadu 1868 č. 131 ř. z.), tudíž dle povahy trestného skutku potud, pokud trvá trest na svobodě nebo 3, 5, 10 roků po jeho odbytí; v případě druhém může zemská vláda vyloučení takových osob při pozdějším bezúhonném chování jejich zrušiti (§ 6 živ. ř.).

d) Cizinci mohou býti vyloučeni od provozování živností jen tenkráte, když ve státě, jehož jsou příslušníky naši státní občané rovněž od provozování živností jsou vyloučeni (§ 8 živ. ř.).

2. Důvody vyloučení ohledně jednotlivých živností:

a) Ze řemeslných živností jsou vyloučeni, kdo nepodají průkaz způsobilosti záležející ve vysvědčení výučním a pracovním nebo ve vysvědčení o návštěvě živnostenské školy (§ 14 živ. ř.).

b) Jelikož provozování koncesních živností z veřejných ohledů bylo učiněno závislým od zvláštního povolení, jsou vyloučeni od těchto živností všichni, jimž potřebné úřední povolení nebylo uděleno. Koncesi uděluje živnostenský úřad přihlížeje k potřebné spolehlivosti žadatelově dle volného uvážení a pokud jest též stížnosť k správnímu dvoru soudnímu vyloučena (zák. ze dne 22. října 1875 č. 36 ř. z. o zřízení spr. dv. s. § 3 *e*, roz. spr. s. dv. ze dne 4. prosince 1879 č. 2145, roz. ze dne 11. března 1885 č. 669). Pro jednotlivé koncesní živnosti se žádá kromě toho ještě průkaz zvláštní způsobilosti (§§ 23 a 15 živ. ř.).

3. Odnětí živnosti:

a) Úřadem živnostenským. Jako musí býti splněny zákonné podmínky k nastoupení živnosti, tak musí tyto podmínky trvati při dalším jejím provozování. Objeví-li ze tudíž u živnostníka dodatečně nedostatek

některé zákonné podmínky samostatného provozování živnosti, může mu býti další provozování živnosti zapověděno a živnostenský list nebo koncese živnostenským úřadem odňata. Při některých koncesních živnostech (knihtiskárnách, knihkupectvích, živnosti hostinské a pod.) může býti koncese odňata i tenkráte, když s provozováním živnosti do 6 měsíců od udělení koncese nebylo počato nebo když později po tutéž dobu provozování živnosti bylo přerušeno; u podniků zabývajících se periodickou dopravou osob platí v tomto ohledu lhůta 2měsíční (§ 57 živ. ř.). Při udílení některých koncesních živností sluší přihlížeti k místní potřebě, a propůjčují se tudíž tyto živnosti jen tenkráte, když místní potřeba jest prokázána; byla-li však koncese již udělena, nesmí býti opět odňata z toho důvodu, že místní potřeba dotyčné živnosti nevyžaduje (roz. spr. s. dv. ze dne 11. října 1888 č. 3138).

b) Nálezem trestním. Od odnětí živnosti sluší rozeznávati zbavení živnostenského oprávnění z trestu, jež nastupuje u výkonu trestních nálezů, jimiž bylo pro čin zákony trestními nebo berními zapověděný úřadem soudním nebo důchodkovým za ně nalezeno. I samostatně však má býti živnostenským úřadem živnostenské oprávnění na čas nebo navždy odňato

aa) jestliže živnostník byl odsouzen pro některý trestný skutek v § 5 živ. ř. naznačený (srv. shora, tento § jest totožný s § 7 živ. ř. z r. 1859) a je-li se obávati při dalším provozování živnosti zneužití;

bb) byl-li opětně bez výsledku trestán pro nešetření předpisů na jeho živnosť se vztahujících;

cc) při živnostech koncesních, dopustil-li se živnostník, ač opětně písemně byl napomenut, skutků spolehlivosť jeho poškozujících;

dd) při reálních živnostech se v těchto případech živnostenské oprávnění neodnímá, nýbrž toliko jeho výkon se držiteli zapovídá, držitel však může svoje živnostenské oprávnění zciziti (§ 138 živ. ř.).

Proti odnětí koncese dle § 138 živ. ř. lze podati rekurs do 14 dnů; 6nedělní rekursní lhůta (§ 146 živ. ř. zde neplatí (roz. spr. s. dv. ze dne 22. března 1888 č. 532). Odnětí živnostenské koncesse dle § 138 lit *c* (a zajisté i lit. *a* a *b*) živ. ř. jest patrně právní újmou zákonem na určité skutky stanovenou a má tudíž podstatné známky trestu, pročež i příslušnosť správního soudního dvoru jest v tomto případě dle § 48 zák. ze dne 22. října 1875 vyloučena (roz. spr. s. dv. ze dne 1. května 1889 č. 1616).

VI. Zasahání do živnostenských práv třetích osob může se díti dvěma směry:

1. přestoupením objemu oprávnění živnostenského a

2. přímým zasáhnutím do sféry práva živnostenského některého živnostníka.

ad 1. V prvním směru ustanovuje § 36 živ. ř., že objem práva živnostenského jest posuzovati podle obsahu živnostenského listu nebo koncesse; je-li tu pochybnost, má určiti objem živnostenského oprávnění politický zemský úřad po výslechu obchodní nebo živnostenské komory (po slyšení dotyčného společenstva). Mimo živnost výčepní a hostinskou neobsahuje platný živn. řád předpisů o rozsahu jednotlivých živností; v té příčině platí starší nařízení, která stávala dílem již před dřívějším živnost. řádem; z pravidla obsahuje živnostenský list případné předpisy; u řemeslných

V. Vyloučení ze živnosti.

1. Všeobecné důvody vyloučení:

Od samostatného provozování každé živnosti (ať volné, řemeslné nebo koncesní) jsou vyloučeni:

a) kdož nejsou svéprávni (kdo nemohou volně spravovati svoje jmění) t. j. nezletilci a osoby prohlášené soudně za marnotratníky nebo za choré na duchu (§ 2 živ. ř.). Bylo-li však nezletilci úřadem povoleno jistou živnosť provozovati (t. j. bylo-li mu uděleno vrchnoporučenské povolení k ohlášení živnosti), prohlašuje se tím za zletilého (§ 252 o. o. z.)

b) Osoby, které byly odsouzeny pro zločin vůbec, nebo pro přečin anebo přestupek ze ziskuchtivosti spáchaný nebo proti mravopočestnosti čelící nebo pro přečin dle § 486 tr. z. (zaviněný úpadek), pro podloudnictví nebo pro těžký přestupek důchodkový, mohou býti od nastoupení živnosti vyloučeny, lze-li se dle povahy živnosti vzhledem na podnikatele a dotyčný trestný skutek obávati jejího zneužití (§ 5 živ. ř.). Vyloučení ze živnosti není tu stanoveno jako následek trestního nálezu, nýbrž živnostenský úřad má zkoušeti, zdali jest se obávati, že by odsouzený (nebo osoba nacházející se teprve v trestním vyšetřování) živnosti zneužila a toliko, dojde-li úsudku kladenému, má vysloviti vyloučení od nastoupení (nebo dalšího provozování) živnosti.

c) Kdo soudním nebo správním rozhodnutím živnosti byl zbaven, jest vyloučen od nastoupení každé živnosti, jejíž provozování by se příčilo nálezu na odnětí živnosti znějícímu. Pokud se týče doby, po jakou toto vyloučení ze živnosti působí, sluší rozeznávati, zdali bylo vysloveno nálezem soudním či administrativním: v prvém případě jeví vyloučení účinky toliko po dobu, po kterou trvají zákonné následky trestu (t. j. dle zák. ze dne 15. listopadu 1868 č. 131 ř. z.), tudíž dle povahy trestného skutku potud, pokud trvá trest na svobodě nebo 3, 5, 10 roků po jeho odbytí; v případě druhém může zemská vláda vyloučení takových osob při pozdějším bezúhonném chování jejich zrušiti (§ 6 živ. ř.).

d) Cizinci mohou býti vyloučeni od provozování živností jen tenkráte, když ve státě, jehož jsou příslušníky naši státní občané rovněž od provozování živností jsou vyloučeni (§ 8 živ. ř.).

2. Důvody vyloučení ohledně jednotlivých živností:

a) Ze řemeslných živností jsou vyloučeni, kdo nepodají průkaz způsobilosti záležející ve vysvědčení výučním a pracovním nebo ve vysvědčení o návštěvě živnostenské školy (§ 14 živ. ř.).

b) Jelikož provozování koncesních živností z veřejných ohledů bylo učiněno závislým od zvláštního povolení, jsou vyloučeni od těchto živností všichni, jimž potřebné úřední povolení nebylo uděleno. Koncesi uděluje živnostenský úřad přihlížeje k potřebné spolehlivosti žadatelově dle volného uvážení a pokud jest též stížnosť k správnímu dvoru soudnímu vyloučena (zák. ze dne 22. října 1875 č. 36 ř. z. o zřízení spr. dv. s. § 3 *e*, roz. spr. s. dv. ze dne 4. prosince 1879 č. 2145, roz. ze dne 11. března 1885 č. 669). Pro jednotlivé koncesní živnosti se žádá kromě toho ještě průkaz zvláštní způsobilosti (§§ 23 a 15 živ. ř.).

3. Odnětí živnosti:

a) Úřadem živnostenským. Jako musí býti splněny zákonné podmínky k nastoupení živnosti, tak musí tyto podmínky trvati při dalším jejím provozování. Objeví-li ze tudíž u živnostníka dodatečně nedostatek

některé zákonné podmínky samostatného provozování živnosti, může mu býti další provozování živnosti zapověděno a živnostenský list nebo koncese živnostenským úřadem odňata. Při některých koncesních živnostech (knihtiskárnách, knihkupectvích, živnosti hostinské a pod.) může býti koncese odňata i tenkráte, když s provozováním živnosti do 6 měsíců od udělení koncese nebylo počato nebo když později po tutéž dobu provozování živnosti bylo přerušeno; u podniků zabývajících se periodickou dopravou osob platí v tomto ohledu lhůta 2měsíční (§ 57 živ. ř.). Při udílení některých koncesních živností sluší přihlížeti k místní potřebě, a propůjčují se tudíž tyto živnosti jen tenkráte, když místní potřeba jest prokázána; byla-li však koncese již udělena, nesmí býti opět odňata z toho důvodu, že místní potřeba dotyčné živnosti nevyžaduje (roz. spr. s. dv. ze dne 11. října 1888 č. 3138).

b) Nálezem trestním. Od odnětí živnosti sluší rozeznávati zbavení živnostenského oprávnění z trestu, jež nastupuje u výkonu trestních nálezů, jímiž bylo pro čin zákony trestními nebo berními zapověděný úřadem soudním nebo důchodkovým za ně nalezeno. I samostatně však má býti živnostenským úřadem živnostenské oprávnění na čas nebo navždy odňato

aa) jestliže živnostník byl odsouzen pro některý trestný skutek v § 5 živ. ř. naznačený (srv. shora, tento § jest totožný s § 7 živ. ř. z r. 1859) a je-li se obávati při dalším provozování živnosti zneužití;

bb) byl-li opětně bez výsledku trestán pro nešetření předpisů na jeho živnosť se vztahujících;

cc) při živnostech koncesních, dopustil-li se živnostník, ač opětně písemně byl napomenut, skutků spolehlivosť jeho poškozujících;

dd) při reálních živnostech se v těchto případech živnostenské oprávnění neodnímá, nýbrž toliko jeho výkon se držiteli zapovídá, držitel však může svoje živnostenské oprávnění zciziti (§ 138 živ. ř.).

Proti odnětí koncese dle § 138 živ. ř. lze podati rekurs do 14 dnů; 6nedělní rekursní lhůta (§ 146 živ. ř. zde neplatí (roz. spr. s. dv. ze dne 22. března 1888 č. 532). Odnětí živnostenské koncesse dle § 138 lit *c* (a zajisté i lit. *a* a *b*) živ. ř. jest patrně právní újmou zákonem na určité skutky stanovenou a má tudíž podstatné známky trestu, pročež i příslušnosť správního soudního dvoru jest v tomto případě dle § 48 zák. ze dne 22. října 1875 vyloučena (roz. spr. s. dv. ze dne 1. května 1889 č. 1616).

VI. Zasahání do živnostenských práv třetích osob může se díti dvěma směry:

1. přestoupením objemu oprávnění živnostenského a
2. přímým zasáhnutím do sféry práva živnostenského některého živnostníka.

ad 1. V prvním směru ustanovuje § 36 živ. ř., že objem práva živnostenského jest posuzovati podle obsahu živnostenského listu nebo koncesse; je-li tu pochybnost, má určiti objem živnostenského oprávnění politický zemský úřad po výslechu obchodní nebo živnostenské komory (po slyšení dotyčného společenstva). Mimo živnost výčepní a hostinskou neobsahuje platný živn. řád předpisů o rozsahu jednotlivých živností; v té příčině platí starší nařízení, která stávala dílem již před dřívějším živnost. řádem; z pravidla obsahuje živnostenský list případné předpisy; u řemeslných

V. Vyloučení ze živnosti.

1. Všeobecné důvody vyloučení:

Od samostatného provozování každé živnosti (ať volné, řemeslné nebo koncesní) jsou vyloučeni:

a) kdož nejsou svéprávni (kdo nemohou volně spravovati svoje jmění) t. j. nezletilci a osoby prohlášené soudně za marnotratníky nebo za choré na duchu (§ 2 živ. ř.). Bylo-li však nezletilci úřadem povoleno jistou živnosť provozovati (t. j. bylo-li mu uděleno vrchnoporučenské povolení k ohlášení živnosti), prohlašuje se tím za zletilého (§ 252 o. o. z.)

b) Osoby, které byly odsouzeny pro zločin vůbec, nebo pro přečin anebo přestupek ze ziskuchtivosti spáchaný nebo proti mravopočestnosti čelící nebo pro přečin dle § 486 tr. z. (zaviněný úpadek), pro podloudnictví nebo pro těžký přestupek důchodkový, mohou býti od nastoupení živnosti vyloučeny, lze-li se dle povahy živnosti vzhledem na podnikatele a dotyčný trestný skutek obávati jejího zneužití (§ 5 živ. ř.). Vyloučení ze živnosti není tu stanoveno jako následek trestního nálezu, nýbrž živnostenský úřad má zkoušeti, zdali jest se obávati, že by odsouzený (nebo osoba nacházející se teprve v trestním vyšetřování) živnosti zneužila a toliko, dojde-li úsudku kladenému, má vysloviti vyloučení od nastoupení (nebo dalšího provozování) živnosti.

c) Kdo soudním nebo správním rozhodnutím živnosti byl zbaven, jest vyloučen od nastoupení každé živnosti, jejíž provozování by se příčilo nálezu na odnětí živnosti znějícímu. Pokud se týče doby, po jakou toto vyloučení ze živnosti působí, sluší rozeznávati, zdali bylo vysloveno nálezem soudním či administrativním: v prvém případě jeví vyloučení účinky toliko po dobu, po kterou trvají zákonné následky trestu (t. j. dle zák. ze dne 15. listopadu 1868 č. 131 ř. z.), tudíž dle povahy trestného skutku potud, pokud trvá trest na svobodě nebo 3, 5, 10 roků po jeho odbytí; v případě druhém může zemská vláda vyloučení takových osob při pozdějším bezúhonném chování jejich zrušiti (§ 6 živ. ř.).

d) Cizinci mohou býti vyloučeni od provozování živností jen tenkráte, když ve státě, jehož jsou příslušníky naši státní občané rovněž od provozování živností jsou vyloučeni (§ 8 živ. ř.).

2. Důvody vyloučení ohledně jednotlivých živností:

a) Ze řemeslných živností jsou vyloučeni, kdo nepodají průkaz způsobilosti záležející ve vysvědčení výučním a pracovním nebo ve vysvědčení o návštěvě živnostenské školy (§ 14 živ. ř.).

b) Jelikož provozování koncesních živností z veřejných ohledů bylo učiněno závislým od zvláštního povolení, jsou vyloučeni od těchto živností všichni, jimž potřebné úřední povolení nebylo uděleno. Koncesi uděluje živnostenský úřad přihlížeje k potřebné spolehlivosti žadatelově dle volného uvážení a pokud jest též stížnosť k správnímu dvoru soudnímu vyloučena (zák. ze dne 22. října 1875 č. 36 ř. z. o zřízení spr. dv. s. § 3 *e*, roz. spr. s. dv. ze dne 4. prosince 1879 č. 2145, roz. ze dne 11. března 1885 č. 669). Pro jednotlivé koncesní živnosti se žádá kromě toho ještě průkaz zvláštní způsobilosti (§§ 23 a 15 živ. ř.).

3. Odnětí živnosti:

a) Úřadem živnostenským. Jako musí býti splněny zákonné podmínky k nastoupení živnosti, tak musí tyto podmínky trvati při dalším jejím provozování. Objeví-li se tudíž u živnostníka dodatečně nedostatek

některé zákonné podmínky samostatného provozování živnosti, může mu býti další provozování živnosti zapověděno a živnostenský list nebo koncese živnostenským úřadem odňata. Při některých koncesních živnostech (knihtiskárnách, knihkupectvích, živnosti hostinské a pod.) může býti koncese odňata i tenkráte, když s provozováním živnosti do 6 měsíců od udělení koncese nebylo počato nebo když později po tutéž dobu provozování živnosti bylo přerušeno; u podniků zabývajících se periodickou dopravou osob platí v tomto ohledu lhůta 2měsíční (§ 57 živ. ř.). Při udílení některých koncesních živností sluší přihlížeti k místní potřebě, a propůjčují se tudíž tyto živnosti jen tenkráte, když místní potřeba jest prokázána; byla-li však koncese již udělena, nesmí býti opět odňata z toho důvodu, že místní potřeba dotyčné živnosti nevyžaduje (roz. spr. s. dv. ze dne 11. října 1888 č. 3138).

b) Nálezem trestním. Od odnětí živnosti sluší rozeznávati zbavení živnostenského oprávnění z trestu, jež nastupuje u výkonu trestních nálezů, jimiž bylo pro čin zákony trestními nebo berními zapověděný úřadem soudním nebo důchodkovým za ně nalezeno. I samostatně však má býti živnostenským úřadem živnostenské oprávnění na čas nebo navždy odňato

aa) jestliže živnostník byl odsouzen pro některý trestný skutek v § 5 živ. ř. naznačený (srv. shora, tento § jest totožný s § 7 živ. ř. z r. 1859) a je-li se obávati při dalším provozování živnosti zneužití;

bb) byl-li opětně bez výsledku trestán pro nešetření předpisů na jeho živnosť se vztahujících;

cc) při živnostech koncesních, dopustil-li se živnostník, ač opětně písemně byl napomenut, skutků spolehlivosť jeho poškozujících;

dd) při reálních živnostech se v těchto případech živnostenské oprávnění neodnímá, nýbrž toliko jeho výkon se držiteli zapovídá, držitel však může svoje živnostenské oprávnění zciziti (§ 138 živ. ř.).

Proti odnětí koncese dle § 138 živ. ř. lze podati rekurs do 14 dnů; 6nedělní rekursní lhůta (§ 146 živ. ř. zde neplatí (roz. spr. s. dv. ze dne 22. března 1888 č. 532). Odnětí živnostenské koncesse dle § 138 lit *c* (a zajisté i lit. *a* a *b*) živ. ř. jest patrně právní újmou zákonem na určité skutky stanovenou a má tudíž podstatné známky trestu, pročež i příslušnosť správního soudního dvoru jest v tomto případě dle § 48 zák. ze dne 22. října 1875 vyloučena (roz. spr. s. dv. ze dne 1. května 1889 č. 1616).

VI. Zasahání do živnostenských práv třetích osob může se díti dvěma směry:

1. přestoupením objemu oprávnění živnostenského a
2. přímým zasáhnutím do sféry práva živnostenského některého živnostníka.

ad 1. V prvním směru ustanovuje § 36 živ. ř., že objem práva živnostenského jest posuzovati podle obsahu živnostenského listu nebo koncesse; je-li tu pochybnost, má určiti objem živnostenského oprávnění politický zemský úřad po výslechu obchodní nebo živnostenské komory (po slyšení dotyčného společenstva). Mimo živnost výčepní a hostinskou neobsahuje platný živn. řád předpisů o rozsahu jednotlivých živností; v té příčině platí starší nařízení, která stávala dílem již před dřívějším živnost. řádem; z pravidla obsahuje živnostenský list případné předpisy; u řemeslných

V. Vyloučení ze živnosti.

1. Všeobecné důvody vyloučení:

Od samostatného provozování každé živnosti (ať volné, řemeslné nebo koncesní) jsou vyloučeni:

a) kdož nejsou svéprávni (kdo nemohou volně spravovati svoje jmění) t. j. nezletilci a osoby prohlášené soudně za marnotratníky nebo za choré na duchu (§ 2 živ. ř.). Bylo-li však nezletilci úřadem povoleno jistou živnosť provozovati (t. j. bylo-li mu uděleno vrchnoporučenské povolení k ohlášení živnosti), prohlašuje se tím za zletilého (§ 252 o. o. z.)

b) Osoby, které byly odsouzeny pro zločin vůbec, nebo pro přečin anebo přestupek ze ziskuchtivosti spáchaný nebo proti mravopočestnosti čelící nebo pro přečin dle § 486 tr. z. (zaviněný úpadek), pro podloudnictví nebo pro těžký přestupek důchodkový, mohou býti od nastoupení živnosti vyloučeny, lze-li se dle povahy živnosti vzhledem na podnikatele a dotyčný trestný skutek obávati jejího zneužití (§ 5 živ. ř.). Vyloučení ze živnosti není tu stanoveno jako následek trestního nálezu, nýbrž živnostenský úřad má zkoušeti, zdali jest se obávati, že by odsouzený (nebo osoba nacházející se teprve v trestním vyšetřování) živnosti zneužila a toliko, dojde-li úsudku kladenému, má vysloviti vyloučení od nastoupení (nebo dalšího provozování) živnosti.

c) Kdo soudním nebo správním rozhodnutím živnosti byl zbaven, jest vyloučen od nastoupení každé živnosti, jejíž provozování by se příčilo nálezu na odnětí živnosti znějícímu. Pokud se týče doby, po jakou toto vyloučení ze živnosti působí, sluší rozeznávati, zdali bylo vysloveno nálezem soudním či administrativním: v prvém případě jeví vyloučení účinky toliko po dobu, po kterou trvají zákonné následky trestu (t. j. dle zák. ze dne 15. listopadu 1868 č. 131 ř. z.), tudíž dle povahy trestného skutku potud, pokud trvá trest na svobodě nebo 3, 5, 10 roků po jeho odbytí; v případě druhém může zemská vláda vyloučení takových osob při pozdějším bezúhonném chování jejich zrušiti (§ 6 živ. ř.).

d) Cizinci mohou býti vyloučeni od provozování živností jen tenkráte, když ve státě, jehož jsou příslušníky naši státní občané rovněž od provozování živností jsou vyloučeni (§ 8 živ. ř.).

2. Důvody vyloučení ohledně jednotlivých živností:

a) Ze řemeslných živností jsou vyloučeni, kdo nepodají průkaz způsobilosti záležející ve vysvědčení výučním a pracovním nebo ve vysvědčení o návštěvě živnostenské školy (§ 14 živ. ř.).

b) Jelikož provozování koncesních živností z veřejných ohledů bylo učiněno závislým od zvláštního povolení, jsou vyloučeni od těchto živností všichni, jimž potřebné úřední povolení nebylo uděleno. Koncesi uděluje živnostenský úřad přihlížeje k potřebné spolehlivosti žadatelově dle volného uvážení a pokud jest též stížnosť k správnímu dvoru soudnímu vyloučena (zák. ze dne 22. října 1875 č. 36 ř. z. o zřízení spr. dv. s. § 3 *e*, roz. spr. s. dv. ze dne 4. prosince 1879 č. 2145, roz. ze dne 11. března 1885 č. 669). Pro jednotlivé koncesní živnosti se žádá kromě toho ještě průkaz zvláštní způsobilosti (§§ 23 a 15 živ. ř.).

3. Odnětí živnosti:

a) Úřadem živnostenským. Jako musí býti splněny zákonné podmínky k nastoupení živnosti, tak musí tyto podmínky trvati při dalším jejím provozování. Objeví-li ze tudíž u živnostníka dodatečně nedostatek

některé zákonné podmínky samostatného provozování živnosti, může mu býti další provozování živnosti zapověděno a živnostenský list nebo koncese živnostenským úřadem odňata. Při některých koncesních živnostech (knihtiskárnách, knihkupectvích, živnosti hostinské a pod.) může býti koncese odňata i tenkráte, když s provozováním živnosti do 6 měsíců od udělení koncese nebylo počato nebo když později po tutéž dobu provozování živnosti bylo přerušeno; u podniků zabývajících se periodickou dopravou osob platí v tomto ohledu lhůta 2měsíční (§ 57 živ. ř.). Při udílení některých koncesních živností sluší přihlížeti k místní potřebě, a propůjčují se tudíž tyto živnosti jen tenkráte, když místní potřeba jest prokázána; byla-li však koncese již udělena, nesmí býti opět odňata z toho důvodu, že místní potřeba dotyčné živnosti nevyžaduje (roz. spr. s. dv. ze dne 11. října 1888 č. 3138).

b) Nálezem trestním. Od odnětí živnosti sluší rozeznávati zbavení živnostenského oprávnění z trestu, jež nastupuje u výkonu trestních nálezů, jimiž bylo pro čin zákony trestními nebo berními zapověděný úřadem soudním nebo důchodkovým za ně nalezeno. I samostatně však má býti živnostenským úřadem živnostenské oprávnění na čas nebo navždy odňato

aa) jestliže živnostník byl odsouzen pro některý trestný skutek v § 5 živ. ř. naznačený (srv. shora, tento § jest totožný s § 7 živ. ř. z r. 1859) a je-li se obávati při dalším provozování živnosti zneužití;

bb) byl-li opětně bez výsledku trestán pro nešetření předpisů na jeho živnosť se vztahujících;

cc) při živnostech koncesních, dopustil-li se živnostník, ač opětně písemně byl napomenut, skutků spolehlivosť jeho poškozujících;

dd) při reálních živnostech se v těchto případech živnostenské oprávnění neodnímá, nýbrž toliko jeho výkon se držiteli zapovídá, držitel však může svoje živnostenské oprávnění zciziti (§ 138 živ. ř.).

Proti odnětí koncese dle § 138 živ. ř. lze podati rekurs do 14 dnů; 6nedělní rekursní lhůta (§ 146 živ. ř. zde neplatí (roz. spr. s. dv. ze dne 22. března 1888 č. 532). Odnětí živnostenské koncesse dle § 138 lit *c* (a zajisté i lit. *a* a *b*) živ. ř. jest patrně právní újmou zákonem na určité skutky stanovenou a má tudíž podstatné známky trestu, pročež i příslušnosť správního soudního dvoru jest v tomto případě dle § 48 zák. ze dne 22. října 1875 vyloučena (roz. spr. s. dv. ze dne 1. května 1889 č. 1616).

VI. Zasahání do živnostenských práv třetích osob může se díti dvěma směry:

1. přestoupením objemu oprávnění živnostenského a

2. přímým zasáhnutím do sféry práva živnostenského některého živnostníka.

ad 1. V prvním směru ustanovuje § 36 živ. ř., že objem práva živnostenského jest posuzovati podle obsahu živnostenského listu nebo koncesse; je-li tu pochybnost, má určiti objem živnostenského oprávnění politický zemský úřad po výslechu obchodní nebo živnostenské komory (po slyšení dotyčného společenstva). Mimo živnost výčepní a hostinskou neobsahuje platný živn. řád předpisů o rozsahu jednotlivých živností; v té příčině platí starší nařízení, která stávala dílem již před dřívějším živnost. řádem; z pravidla obsahuje živnostenský list případné předpisy; u řemeslných

živností vytvořil se během doby dosti ostře ohraničený obor jednotlivých živností; přece naskytují se však dosti zhusta případy, ve kterých jest se dovolati rozhodnutí v § 36 živn. ř. zmíněného. Překročení objemu oprávnění živnostenského zakládá podle živn. ř. trestný přestupek, který jest potrestati dle §§ 131, 138 živn. ř. V pochybnosti rozhodne o objemu práva živnostenského podle § 36 odst. 2 živn. ř. politický zemský úřad vyslechnuv obchodní a živnostenskou komoru, která vyslechne opět příslušná společenstva. Dle tohoto zákonného ustanovení není však vyloučeno, aby živnostenský úřad první instance příslušné dobrozdání obchodní a živnostenské komory sám si vyžádal. Tím ovšem přiznán obchodním a živnostenským komorám rozsáhlý obor působnosti. Prohlášení živnostenských činitelů zasluhují tím většího povšimnutí, ježto z pravidla tvoří základ rozhodnutí živnostenských úřadů; dobrozdání tato skytají bohatý materiál k posouzení živnostenských zvyklostí a zároveň jasný obraz rozvoje a pokroku živnosti.

ad 2. Většího významu jsou zasahání do oboru živnostenského práva jednotlivcova. Do této katagorie zasahání náleží především všechny protizákonné činy naznačené v § 46 živn. ř. Tímto zákonným nařízením zakazuje se každému živnostníku živnost provozujícímu, aby si bezprávně přivlastňoval jméno, firmu, znak nebo zvláštní označení závodu některého tuzemského živnostníka nebo výrobce pro vnější označení místnosti provozovací neb obydlí svého, jakož i v oběžnicích, veřejných ohlášeních nebo cennících, neb aby tímto způsobem výrobky vlastního závodu svého nepravě označoval, jakoby pocházely ze závodu jiného. Však jen vědomé zasáhnutí prohlašuje se za přestupek, který dle živn. ř. má býti potrestán. Za všech okolností má poškozený právo žádati u příslušného úřadu živnostenského, aby další užívání bez správného označení bylo zastaveno, po případě, aby zakázáno bylo falešné označování (§ 46 živn. ř.). Kromě toho může pohledávati náhrady za škodu podle ustanovení ob. obč. zák. Vina nepomine tím, že protizákonná označení a ohlášení jsou opatřená takovými přídavky, výpustky a změnami, jichž při obyčejné pozornosti pozorovati nelze. Příslušnými k rozhodování o takovém zasahání, pokud se jedná o zastavení a zakázání bezprávného zasáhnutí a o dotýčné přestupky, jsou živnostenské úřady první instance; tyto jsou též oprávněny za příčinou výkonu těchto nařízení užiti potřebných prostředků k zabezpečení výsledku, jako zabavení oznámení, cenníků, uzavření provozovárny atd. (§ 152 živn. ř.). Řízení v pořadu instancí (rekursy) řídí se dle všeobecných ustanovení pro záležitosti živnostenské (lhůta rekursní 14denní, při rekursech k ministerstvu 4 týdny). V trestních případech, při přestupcích jest další pořad stížností výslovně vyloučen, jakmile ve II. instanci nález I. instance byl potvrzen nebo zmírněn (§ 150 živn. ř.).

VII. Živnostenský katastr.

Na základě opravných snah zahájených v květnu 1894 z iniciativy ministerstva obchodu a tlumočených po té všechněmi obchodními a živnostenskými komorami této polovice říše prohlášena byla výnosem ministerstva obchodu ve shodě s ministerstvem vnitra a financí ze dne 18. července 1895 zvláštní nová instrukce (sdělaná takměř do detailů dle návrhu obchodní a živnostenské komory vídeňské) o vedení živnostenského katastru a o provádění živnostenských sčítání komorami obchodními a živnostenskými. Tato instrukce vrcholí v těchto podstatných ustanoveních: Po rozumu § 145

živn. ř. veden budiž každou obchodní a živnostenskou komorou zvláštní živnostenský rejstřík; rejstřík tento povede se:

1. na základě sdělení, jež (komorám obchodním a živnostenským) učiní úřadové živnostenští bezvýjimečně v následujících případech (srv. cit. výnos, v němž výslovně se předepisuje sdělování toto výrazem »jede Ausfertigung«, »jede Ertheilung« atd.):

a) když vydávají živnostenský list a udělují koncessi k nějaké živnosti;

b) o každém odhlášení živnosti neb výmazu jejím, jakož i o vrácení koncesse živnostenské;

c) v tom případě, když uděluje, pokud se týká, prodlužuje neb odnímá se povolení k podomnímu obchodu, dále obchodní pas a licence ku provozování živnostenských prací na cestách světem konaných;

d) o tom, když zřizuje se zástupce (jednatel), když dává se v pacht nějaká živnost, nebo když ohlášeno bylo znovuzahájené provozování nějaké živnosti před tím propachtované, dále sdělení o tom, když jistá živnost vede se dále na účet vdovy nebo nezletilých dědiců ve smyslu § 56 živn. ř. a konečně o tom, když přeložena nebo rozšířena byla provozovárna některé živnosti;

e) o všechněch případech, ve kterých ohlášení nějaké živnosti nebylo úřadem živnostenským vzato na vědomí.

2. Na základě sdělení úřadů berních, kterážto sdělení za předmět mají předepsání, zvýšení, snížení neb odepsání daně výdělkové a daně z příjmů a všechny ony případy, kde po provedeném ohlášení živnosti nějaké odepřeno bylo odepsání daně základem zahájených šetření.

Celé sčítací řízení, tuto právě nastíněné, záleží tedy podstatně v tom, že berní úřadové dáti mají příslušným obchodním a živnostenským komorám k disposici:

a) své čtvrtletní výkazy sdělávané pro nadřízený zemský finanční úřad a mimo to

b) zvláštní výkazy o událých změnách.

Povinností úřadů živnostenských pak jest vyplňovati o vzpomenutých právě změnách ve stavu živností zvláštní sčítací lístky, kteréž pak odevzdají za každý měsíc příslušné obchodní a živnostenské komoře. A tyto sčítací lístky právě, pojaty jsouce v jeden jednotný lístkový katalog, tvoří živnostenský katastr.

Tím učiněn bez odporu ovšem krok významný i pro obor statistiky živnostenské. Spočívalať totiž veškera dosavadní statistika živnostenská komor obchodních a živnostenských na rejstřících pro daň výdělkovou, kteréž vedeny byly u komor samých a kteréž po většině byly téměř jediným jen vodítkem a výhradnou pomůckou při sčítání i pro roztřiďování. Jednostranný a proto neúplný tento materiál pro sčítání živnostenské (k němuž se užívalo napořád jen katastru s daty berními), technické potíže, průtahy na straně úřadů i poplatníků a podobné jiné nepřístojnosti s povahou tohoto postupu nutně spojené — to všecko má nyní zvráceno a nahraženo býti onou institucí katastrů živnostenských, působící v duchu citované svrchu instrukce. Pokud a v jaké míře účelu tohoto docíleno bylo, zejména pokud získala co do kýžené přesnosti a obsažnosti své rakouská živnostenská statistika, o tom dosti zajímavý a obsáhlý obraz přinášejí »Výsledky sčítání živností, předsevzatého v Rakousku podle stavu ze dne 1. června 1897« spolu s proměnami, které se udály ve stavu živností

ode dne 1. června 1897 až do 31. května 1898; jest to úřední publikace vydaná r. 1899 (počátkem října) orgánem ministerstva obchodu nedávno zřízeným t. zv. »úřadu statistiky práce« o 363 druzích živností.

Kromě dosud dotčené důležitosti se stanoviska živnostenské statistiky (srv. zejména výn. min. obch. ze dne 8. března 1896, jímž se zavádí klasifikace živností pro účely statistické, a srv. na tom se zakládající reformy berní zahájené ministerstvem financí), má nový živnostenský katastr význam další, jejž oceňuje vzpomenutá shora publikace »úřadu statistiky práce« asi v ten smysl, že zejména obchodní a živnostenské komory s uznáním vyslovují se o výhodách, které jim nové katastry poskytují v mnoha jiných směrech služby a práce jim svěřené; tak jmenovité čer pají z něho bohatý materiál pro rozličná dobrozdání. Dále slouží jim k tomu, aby sestavovati mohly data o povaze průmyslových a obchodních poměrů panujících v jednotlivých místech a územích, na př. když běží o dobrozdání ve příčině zřízení dopravních podniků, poštovních a telegrafních stanic, stanic železničních, zřízení nebo zrušení trhů, zřízení odborných a pokračovacích škol, o organisaci společenstev atd. K informacím osob soukromých i úřadů čerpaly právě z katastru živnostenského některé obchodní a živnostenské komory svá data do živnostenských adresářů, do seznamů firem, do výkazů o stavu společenstev atd.

Nadto mohou ještě katastru živnostenského používati obchodní a živnostenské komory příležitostně u vykonávání vnitřní služby své.

VIII. Úřady živnostenské.

Jakožto živnostenské úřady I. stolice činnými jsou politické úřady správní I. instance, jimž přináleží dbáti o splnění živnostenských předpisů; u těchto úřadů podávají se ohlášení pro samostatné provozování živností; ony propůjčují též živnosti, kteréž vázány jsou koncesí, pokud nepřísluší právo k tomuto propůjčování vyšším instancím, jakž dále vyznačeno jest; konečně povolány jsou úřady tyto vyšetřovati a trestati přestupky živnostenské, pokud nenastupuje úřední činnost řádných soudů trestních (§ 141 živn. ř.). Druhou instancí jsou politické zemské úřady; těmto přináleží přímo udíleti oprávnění

a) pro veškeré tiskařské živnosti v místech, kde má sídlo nějaký politický úřad, vyjímaje obmezená oprávnění ku prodeji knih modlitebních a školních;

b) pro podniky s půjčovnami knih a s místnostmi čtenářskými (čítárnami);

c) pro živnost stavitelskou;

d) pro ony periodické podniky pro dopravu osob, kteréž provozují se na silnicích poštovských a s výměnou koní, a pro ony podniky, jež rozvětveny jsou na více okresů téže korunní země, konečně

e) pro vyznamenání užívati na štítu a v pečeti císařského orla (§ 142 živn. ř).

Politickým úřadům zemským přináleží též právo udíleti koncese ku stavbám, v nichž se má vyráběti a vésti elektřina (min. nař. ze dne 25. března 1883 č. 41 ř. z.). Povolování podniků pro dopravu osob upraveno jest té doby článkem 5. zákona ze dne 31. března 1865 č. 25 ř. z.

Nejvyšší instancí v záležitostech živnostenských jest ministerstvo vnitra; toto udílí výjimečné povolení ku zřízení tiskařské živnosti mimo místo, kde se nachází úřad politický, a povoluje ony periodické podniky pro

dopravu osob, kteréž rozvětveny jsou po správním obvodu více korunních zemí. Jestliže dotyčný předmět dotýká se zároveň oboru působnosti některého jiného ústředního úřadu, budiž s tímto úřadem učiněno potřebné dohodnutí (§ 143 živn. ř.).

Živnost bednářská.

Živnost bednářská náleží k živnostem řemeslným. Co do rozsahu živnosti bednářské budiž poukázáno k těmto hlavním dobrozdáním:

1. Vzhledem k § 37 živn. ř. může bednář skončiti veškery práce potřebné ku dokonalému zhotovení svých výrobků a proto jest beze všeho odporu oprávněn pobíjeti sudy a kádě železnými obručemi, jichž sám ovšem vlastně nevyrábí, poněvadž práce tato bezpodmínečně patří k dovršení jeho výrobků (dobrozdání obch. a živn. komory linecké).

2. Sládci, vyrábitelé likérů a octa oprávněni jsou dáti sudy, nádoby a podobné nádrže sloužící k uschování a rozvážení výrobků jejich do obchodu zhotovovati a spravovati zvláštním, k tomu účelu chovaným pomocníkům bednářským, jelikož práce tyto nezbytny jsou k upotřebitelnému a k prodeji se hodícímu zhotovení výrobků jejich. Samo sebou však rozumí se, že nesmí se práce tyto provozovati isolovaně t. j. v ten způsob, že nenáležejí k vlastnímu oboru živnosti samé, ani se nesmí podobné nádoby zhotovovati jen na prodej. Obchodníkům pivem, likéry, octem a pod. nepřísluší však oprávnění toto, byť i vyhovovali podmínkám § 14 živn. ř., tedy byť i sami byli bednáři (rozh. místodrž. ze dne 15. června 1888 č. 46.363).

3. Pobíječ a bednář sudů jsou názvy totožné; i nezáleží tedy na tom, obmezuje-li se takovýto živnostník jen na zhotovování nádobí bednářského z měkkého dřeva, či provádí-li jiné práce bednářské. V tomto případu běží o osvědčování řemeslné živnosti skutkem (obchodní a živn. komora vídeňská).

4. Bednářům nelze zabraňovati zhotovování beden, které se neklíží, ani necinkují ani nehoblují, nýbrž jednoduše hřeby spojeny jsou (obch. a živn. komora liberecká).

5. Bednáři nejsou oprávněni prováděti krytbu střech šindeli (obchodní a živn. komora celovecká).

6. Bednáři jsou oprávněni vyráběti a prodávati necky a vály na nudle (obch. a živn. komora pražská).

7. Živnost škopkářů náleží k živnosti bednářské (obch. a živn. komora štýrsko-hradecká).

Živnost brašnářská, řemenářská a sedlářská.

Min. nařízení ze dne 30. června 1884 č. 110 ř. z. a ze dne 17. září 1883 č. 148 ř. z. o označování řemeslných živností uvádí jako související resp. příbuzné živnosti se živností brašnářskou tyto živnosti: živnost řemenářů, zhotovitelů bičů, štítů k čepicím, sedlářů a zhotovitelů koňských postrojů.

I. Výrobu a prodej bičů, holí na procházku, vyjímaje hole ze dřeva jen anebo ze soustružnické práce, dále výrobu kožených dámských pasů, řemenů na pláštíky (plaidy), postrojů na psy a obojků na psy dlužno považovati za oprávnění příslušející ve stejné míře i řemenářům, i sedlářům

i brašnářům (obch. a živn. komora vídeňská). Šití klejanky (voskového plátna — Wachsleinwand) jest integrující součástkou řemeslné živnosti brašnářské (obch. a živn. komora pražská). Vedle soustružníků jsou však i vyrábitelé bičů oprávněni zhotovovati netoliko hole opředené nebo strunami opletené, nýbrž i hole ze dřeva zrobené, a to již i z toho důvodu, že procedura práce při této výrobě tatáž jest, jako při výrobě bičišť a v obou případech užívá se týchž nástrojů (obch. a živn. komora pražská).

II. Řemenáři a sedláři.

Živnost řemenářská úzce spřízněna jest se živností sedlářskou. Dřívější vyhraničení práva výrobního mezi jednotlivými odvětvími výrobními spočívalo na větším díle na ústavách někdejších cechů (pořádků), na zvláštních nařízeních a místních zvyklostech, jichž původ hledati jest v dobách nepamětných a kterážto obmezení nelze více uvésti ve shodu se svobodomyslnějším duchem zákonodárství našich dob. Tak nařizoval na př. i řád vídeňských řemeslníků ze dne 10. prosince 1742 (§ 15), že vedle resoluce sdělané dne 17. června 1660 a potvrzené poznovu dne 17. února 1682 mají se sedlářové úplně zdržovati zhotovování řemení; a na jiném místě stanoví se též, že sedláři nemají se zabývati ani zhotovováním prací řemenářských ani obchodem jimi; vedle toho zakázáno bylo sedlářům používati řemenářských tovaryšů nebo zmíniti se o řemenářství v listu vyučném. Avšak již tehdy se pociťovalo, že touto zápovědí nezhotovovati žádných prací řemenářských sedláři byli poškozováni. Jakž ostatně pozdější nařízení, tak jmenovitě dv. dekret ze dne 6. září 1815 a j. v. prohlašují, vidělo se správě státní nezbytnou potřebou vzhledem k tomu, že není možno do nejmenších podrobností seznamenati předměty přináležející k výrobě nebo prodeje jedné každé živnosti zvlášť a to tím méně, jelikož vzrůstající a pokročilý průmysl pokusu tomuto byl závadou téměř nepřekonatelnou: tedy k zamezení ustavičných svárů spojiti dosud rozlišované živnosti nebo dovoliti oběma stranám sporným výrobu jednotlivých předmětů, kterýžto modus částečně ve skutek uváděn i při živnosti sedlářů a řemenářů. To, co tehdy správným shledáváno bylo, nemůže ovšem za dnešních poměrů více platnosti docházeti, ježto i živnost sedlářů i živnost řemenářů značného vybroušení doznaly, mnohé výrobky pak přestaly se užívati, jiné zase vešly v obyčej, a i co do zhotovování prací udály se značné změny, jež technicky sblížily vzájemně obě ona odvětví živností. Že obě tyto živnosti příbuzny jsou, mimo jiné vysvítá právě z kompetenčních sporů, které se mezi nimi od pradávna vyskytovaly, dále i ta okolnost, že není málo těch osob, jež současně provozují i živnost sedlářskou i živnost řemenářskou.

Platný řád živnostenský propůjčuje pak v § 37 každému živnostníku právo k tomu, aby sloučiti mohl veškery práce nezbytné k dokonalému zhotovení svých výrobků a aby choval potřebné k tomu pomocníky i živností jiných. Má tedy rozhodně sedlář právo sám prováděti součástky svých vlastních výrobků, byť i náležely v obor živnosti řemenářské (obch. a živn. komora vídeňská). Jakéhosi rozhraní bylo by lze co nejjednodušeji docíliti mezi oprávněními obou těchto živností v ten způsob, že by si mohli sedláři podržeti výrobu těžkých a lehkých postrojů k tahu i s veškerým příslušenstvím k tomu, jako tomu jest dosaváde, kdežto řemenářům bylo by lze přikázati veškery postroje do kočárů i příslušenství vyjímaje chomouty a podchomoutníky (kocoury, polštáře). Přihlížejíce k dnešnímu obyčeji,

který se tu skutečně zachovává, došlo k dalšímu sblížení v tom směru že živnostníci obou těchto skupin bez nejmenších závad a sporů opatřují společně celou řadu jistých předmětů, kdežto s nižádné strany nepřikročilo se ku přesnému vymezení dosud ještě sporných oprávnění obou živností. A nadto ještě bývají obě živnosti bez toho spojeny v jedné osobě, a zejména na venkově bylo by z větší části čirou nemožností podobné ohraničení; z těchto důvodů zdá se býti dozajista správným ono tvrzení, že přísné rozlišování mezi oprávněními obou těchto živností vůbec místa nemá, tedy že zavésti dlužno takový stav, jaký bez toho v cizině již převládá podle udání i zkušeností nabytých a nezvrácených doposud (obch. a živn. komora vídeňská). Ostrých mezí nelze mimo to mezi živnostenskými oprávněními sedlářů a řemenářů stanoviti i z toho důvodu, že ve mnohých krajinách od pradávna a to zejména na venkově obyčejně provádějí řemenáři práce sedlářské a sedláři zase řemenářské (obch. a živn. komora opavská). Zní-li nějaký živnostenský list na živnost řemenářskou a sedlářskou, oprávněn jest majitel živnosti přidělati ke koňskému postroji, jejž byl zhotovil, postraňky z motouzu, poněvadž podobné práce obyčejně obstarávají řemenáři a sedláři, a ježto práce tyto považovati dlužno za práce potřebné k úplnému provedení dotyčných výrobků živnosti sedlářské a řemenářské ve smyslu cit. § 37 řádu živn. (výn. místodrž. štýrského ze dne 3. února 1894 č. 1716 sb. č. 885).

IV. L a k o v á n í p o v o z ů provádějí zhusta i sedláři, při čemž sporno jest, hlásil-li se vždycky dotyčný živnostník jako sedlář a kolář. Sedláři obyčejně lakují povozy ku správce převzaté a to zejména na venkově, což v zájmu obyvatelstva jeví se býti naléhavým vzhledem ku méně značné dělbě práce na venkově, kdež nejsou přiměřeným způsobem zastoupeny zvláštními živnostmi všechny práce potřebné k úplnému provedení výrobku. (obch. a živn. komora chebská). Zpravidla však není sedlář na základě svého živnostenského listu znějícího na tuto živnost oprávněn vozy lakovati (výn. místodrž. pro Tyroly a Vorarlberg ze dne 9. listopadu 1893 č. 26.131). Řemenářům a sedlářům musí býti přiznáno oprávnění netoliko ku výrobě a prodeji bičů, nýbrž i obchod vésti bičišti (obch. a živn. komora linecká a štýrsko-hradecká). Sedláři nelze zabraňovati prodej zboží provaznického, pokud zboží toto tak úzce souvisí s výrobky živnosti sedlářské, že by výrobků těchto nebylo lze bez přičinění zboží provaznického považovati za úplný produkt. I prodávali sedláři od nepaměti beze všech závad i postraňky, šňůrky k bičům atd.; naproti tomu nesmějí sedláři prodávati onoho zboží, jehož nelze považovati za nezbytnou součást zboží sedlářského, jako k. př. jsou provazy, motouzy, sítě atd. (obch. a živn. komora innomostská a vídeňská). Sedláři oprávněni jsou vyráběti školní brašny a řemeny k tomu příslušné.

V. Živnost sedlářská příbuzna jest též se ž i v n o s t í č a l o u n i c k o u, jelikož na venkově, kde by se asi stěží udrželi výhradní čalouníci, přejímají menší práce čalounické, zvláště pak správky jenom sedláři (obch. a živn. komora pražská), avšak to se děje právě jenom výjimečně a to na venkově; ostatně však uvádí nařízení min. obch. ze dne 17. září 1883 č. 148 ř. z. čalouníky a sedláře jako zvláštní řemeslné živnosti od sebe oddělené a proto předpisuje pro každou z nich způsobilost zvláštní (výn. místodrž. hornorak. ze dne 14. března 1885 č. 3199).

VI. Vedle zásad našeho zákonodárství živnostenského nebrání se osobě soukromé ani obchodníku nikterak v tom, aby sobě sám pořizoval pro osobní svoji potřebu řemeslné práce, jichž potřebuje pro svůj živnostenský podnik, pokládá-li se k tomu za způsobilého nebo obstará-li si je pomocí vlastního svého služebního nebo pracovního personálu. Proto mohou i podniky drah koňských, podniky pro dopravu zboží, větší povoznické podniky, majitelé dostavníků beze vší závady chovati si zvláštní sedlářské pomocníky a vlastní domácí sedlářské dílny míti za tím účelem, aby si pořizovali, pokud se týká, pořiditi dali sedlářské práce k jich živnosti potřebné. Při tom se ovšem předpokládá, že takto zaměstnávaní pomocníci sedlářští skutečně též náležejí ku vlastnímu personálu onoho podniku a že tedy i formálně byli do služby a práce přijati. Tam, kde by podmínce této dostiučiněno nebylo, nastal by ovšem případ neoprávněného provozování živnosti, avšak ani tu nebylo by prohřešení na straně službodárcově, nýbrž dopustil by se neoprávněného provozování živnosti sám pomocník, který ve službě nejsa, samostatně živnost sedlářskou provozuje (výn. dolnorak. místodrž. ze dne 2. února 1885 č. 2140).

Živnost cihlářská.

I. Cihelny náležejí k oněm živnostenským provozovárnám, jež jsou na schválení živnostenského úřadu ve smyslu §§ 25—32 živn. řádu vázány, ježto tento závod živnostenský spojen jest se žárovišti a značnějším vyvinováním se kouře ohroženo neb obtěžováno jest sousedstvo.

II. Při živnosti cihlářské naskytuje se předkem otázka, zda-li a za kterých podmínek lze cihelny řaditi mezi zemědělské závody odštěpné. Otázku tuto sluší zpravidla zodpověděti záporně, neboť provozuje-li nějaký zemědělec cihlářskou živnost na vlastním pozemku, nelze to již považovati za zemědělský odštěpný závod, ježto činnost tato není v nezbytné souvislosti s pracemi zemědělskými a s dalšími úkony, jež zemědělství vyžaduje (obch. a živn. komora pražská sb. č. 2837). Dle názoru správního dvoru soudního lze o zemědělském průmyslu mluviti pouze tam, kde zemědělec zabývá se zpracováním výrobků docílených provozováním zemědělství jakožto zaměstnáním vedlejším a to v ten způsob, že tímto zpracováním nepozbývají výrobky povahy suroviny. Při výrobě cihel není však o nějakém výrobku zemědělském řeči; neboť hlína, z níž se béře materiál upotřebený ku výrobě cihel, jest sice nezbytným podkladem a podmínkou zemědělství, není však jeho výrobkem (rozh. ze dne 8. května 1894 č. 1578 sb. »Budwinski« č. 7888).

III. Výroba kamnových kachlí děje se, jak známo, podstatně zcela jiným a daleko složitějším způsobem než výroba cihel, a proto sluší považovati kachle nikoli za výrobek cihel, nýbrž za výrobek specielní provozovárny ku pálení zboží hlíněného; okolnost tato vytčena jest též v § 27 řádu živn., kdež jsou »cihelny« (pol. 43) výslovně rozlišovány od »závodů ku pálení zboží hlíněného« (pol. 45). Nadto potřebí jest ku výrobě kachlí dle § 1 řádu živn. zvláštní zručnosti, kteráž vyhledává vzdělání živnostenské nabyté vyučením a delším zaměstnáním v oboru tom a to tím více, ježto vyrabitelé kachlí jakožto odborníci zaměstnávají se i stavbou kamen z kachlí. Následkem toho neopravňuje schválení dané pro zivnost cihlářskou nikdy ku výrobě kachlí, naopak sluší výrobu kachlí považovati za řemeslnou živnost (rozh. obchodní a živnostenské komory lvovské sb. č. 3168).

Živnost cinařská viz Živnosť kovolitecká.

Živnost cukrářská.

Živnost cukrářská počítá se k živnostem řemeslným.

I. Rozsah.

1. Cukráři připravují obyčejně všechny způsoby tvrdého pečiva, k němuž se kromě mouky, vajec, vody, mléka, másla, soli přiměšuje v převážné míře i cukr, tak ku př.: peče cukrář bisquit (piškoty), mandlové pečivo, čajové zákusky, větrové pečivo a pod., dále všechny druhy dortů, cukrovinek, pocukrovaného nebo zavářeného ovoce, ovocné šťávy, desertní vína (vína k zákuskám), likéry, všechny druhy zmrzliny, krému a čokolády.

2. Zavařovati ovoce po živnostensku přináleží výhradně jen cukrářům, a proto tedy nesmí se samostatně vykonávati živnost tato bez průkazu způsobilosti předepsaného pro živnost cukrářskou (výn. min. vnitra ze dne 14. června 1889 č. 11.423, sb. »Frey a Mareš« č. 1543). Správní soudní dvůr rozhodl, že dle zákona přípustno jest provozovati živnost cukrářskou v rozsahu obmezujícím se pouze na zavařování plodů, a dále že obyčejně ženy provozují tento druh živnosti cukrářské; neboť řád živnostenský neobsahuje ustanovení, kteréž by majitele řemeslných živností zavazovalo vykonávati tuto živnost v plném rozsahu. Z § 36 živn. ř., jenž prohlašuje obsah živnostenského listu za rozhodný pro objem subjektivních práv živnostenských, sluší naopak dovozovati, že po zákonu dopouští se ohlásiti nějaké živnostenské provozování v rozsahu obmezeném odlišujícím se od pravidelného provozování; rovněž tají se bez nejmenších pochybností v § 14 konečná věta řádu živn. ten úmysl, aby při určitých živnostech přihlíželo se k obvyklým poměrům, aby byly zachovány netknuty, pokud nepříčí se nově vydaným ustanovením zákonným. V mnohých místech, tak ku př. v Linci zabývají se všeobecně ženy jenom cukrářstvím v rozsahu obmezujícím se na zavařování ovoce. Průkaz způsobilosti může se pak podávati v těchto případech jiným způsobem, než pravidelně se žádá (rozh. soud. spr. dv. ze dne 27. ledna 1892 č. 303, sb »Frey a Mareš« č. 1544).

3. Živnostenská výroba cukrových oplatků přísluší výhradně cukrářům a proto nesmí se samovolně tato živnost nastoupiti, nebyl-li předložen průkaz způsobilosti předepsaný pro živnost cukrářskou (výn. min. vnitra ze dne 5. listopadu 1891 č. 22.789, sb. »Frey a Mareš« č. 1557).

4. Cukráři jsou oprávněni ku prodeji vody sodové nejsouce povinni výčepu tohoto ohlásiti, ježto voda sodová jest prostředkem osvěžovacím toho způsobu, že nepožívá se obyčejně k zboží cukrářskému vody obyčejné a tudíž že výčep vody sodové náleží k provozování živnosti cukrářské (obch. a živn. komora plzeňská, sb. »Freye a Mareše« č. 1559).

5. Cukráři nesmějí však na základě oprávnění svého čepovati ani neslazených lihových nápojů pálených a vína k zákuskám, ani prodávati kávy, čaje, čokolády, punče a musí tedy v konkrétním případu zakročiti o příslušnou koncesi k tomu, ježto i dle živnostenského řádu z r. 1859 i dle novelly z roku 1883 výslovně byl zařaděn výčep nápojů a vín, jakož i prodávání kávy, čaje, čokolády atd. mezi živnosti hostinské a výčepnické, k jichž povolení nezbytně potřebí jest koncese (výn. min. vnitra ze dne 30. března 1890 č. 3196, sb. »Freye a Mareše« č. 1561).

II. Hranice mezi živností cukrářskou a jinými příbuznými živnostmi:

1. Živnost pekařská. Pekaři oprávněni jsou k výrobě chleba vůbec, sucharů a pečiva k čaji; mohou tedy pekaři po právu vyráběti veškery druhy pečiva, při kterém jest hlavní součástkou mouka, kdežto vedlejší součástkou jest cukr a jiné přísady; a obráceně zase přináležejí ony druhy pečiva ke zboží cukrářskému, při nichž jest cukr hlavní součástkou těchto výrobků, mouky pak buďto se k nim vůbec neužívá nebo jen v míře pranepatrné (obch. a živn. komora lublaňská, sb. Freye a Mareše« č. 1541).

2. Pekaři koláčů a jiných pochoutek. Za našich dob nečiní se v praxi přísného rozdílu mezi cukráři a pekaři pamlsků (Luxusbäcker); ani nelze mezi nimi přísné hranice vytknouti, ježto dle dosavádní zvyklosti zabývají se i cukráři pečením koláčů, kdežto se strany druhé pekaři pamlsků vyrábějí i jednodušší druhy dortů. Snaha o jakési spojení nebo sloučení obou těchto živností vyzírá již z min. nařízení ze dne 17. září 1883 č. 148 ř. z., jelikož uvádí se tam cukráři a pekaři koláčů pod položkou jedinou (46), a proto považovati je sluší za skupinu jedinou, pro kteroužto celou skupinu vyhledává se po rozumu výnosu ze dne 30. června 1884 č. 21.918 průkaz způsobilosti podaný jen ve příčině jedné z uvedených živností (obch. a živn. komora liberecká sb. »Freye a Mareše« č. 1589).

3. Perníkáři. Perníkáři jsou výhradně oprávněni provozovati obchod zbožím, které vyrobili sami z převážné části ze syrupu a medu; zboži toto smí přirozeně obsahovati i jiné, avšak jen vedlejší přísady, a může býti ozdobeno těstem smíšeným z moučky rejžové a z cukru. Cukráři nesmí však zabývati se takovýmto zbožím, které vyrobeno jest u převážné míře ze syrupu a medu (obch. a živn. komora brněnská, sb. »Freye a Mareše« č. 1549).

4. Živnostenská výroba »mraženého« (zmrzliny) přináleží výlučně cukrářům a ,oněm zvlášť oprávněným majitelům živnosti hostinské, kteří smějí podávati svým hostům pokrmy a občerstvení; naproti tomu nesmí se samostatně po živnostensku vyráběti zmrzlina bez průkazu způsobilosti pro živnost cukrářskou nebo bez nabytí koncese ve smyslu § 16 lit. *b)* a *f)* řádu živn. (výn. min. vnitra ze dne 23. září 1888 č. 1600), sb. »Freye a Mareše« č. 1546).

Živnost cvočkářská viz Živnosti kovářské.

Živnost čalounická.

Živnost čalounická počítá se k živnostem řemeslným a zabývá se zhotovováním ozdob látkových, ozdob na okna a dvéře, potahuje stěny koberci z látek, koží nebo papírů, vyrábí dále prošívané pokrývky, polštáře, žíněnky (matrace). Hlavním a podstatným znakem práce čalounické jest právě ona vkusná výprava neb výzdoba; ku provádění těchto prací vyžaduje se tedy, aby dotyčný živnostník osvojil si zvláštní vkus a krasocit, jichž si právě zjednati musí vyučením živnosti čalouniché. Jest tedy ku výkonu všech shora vzpomenutých prací dekoračních nezbytně potřebi průkazu zvláštní (odborné) způsobilosti a ohlášení živnosti čalounické (obch. a živnost. komora linecká). Práce čalouníků zhotovujících pohovky, fauteuile a divany kteréhokoli druhu není tedy jakousi vedlejší, podřízenou prací, nýbrž jest při tom práce čalouníků součástí hlavní, která přináležejí toliko čalounické živnosti (obch. a živn. komora plzeňská). Čalouník oprávněn jest míti na skladě ony podstavce soupravy (garnitury) nábytku,

kteréž v případě potřeby vycpává (»polstert«), tedy vypraví je až k úplnému upotřebení, ježto obecenstvu musí býti ponecháno úplně na vůli, aby si při objednávání nějaké soupravy nebo jednotlivých kusů nábytku mohlo voliti k tomu podstavce přiměřené právě tak, jako způsob vycpání, t. j. zda má být povrch hladký či prošívaný, nebo jako látku, kterouž čalouník zpravidla sám již na skladě má, nebo po rukou chová vzorek její. Co se týče však otázky, může-li čalouník přijímati objednávky a prodávati kompletní zařízení do pokojů, sluší upozorniti na to, že čalouník, který spolu neohlásil obchod nábytkem a z obchodu toho daň neplatí, oprávněn jest nabízeti jen na prodej kusy nábytku vycpané žíněmi a pod., kdežto přejímati a prodávati součástky zařízení nevycpané, jako jsou: stoly, židle, skříně, postele atd. smí toliko truhláři nábytku nebo obchodníci nábytkem (obch. a živn. komora linecká). Malíři pokojů nesmí čalouniti stěny v pokojích a stropy čalouny papírovými; naopak dlužno t. zv. špalírování (t. čalounění s papírovými čalouny, tapetami) vzhledem ku povaze potřebných prací přípravných považovati za práci čalounickou (obch. a živn. komora pražská).

Čalouník oprávněn jest též připravovati koberce na pohovky, na podlahy, pokrývky z vlnovky (flanelu), záclony a pod., smí též obchod vésti těmito předměty a není při tom obmezen na zboží, jež by snad jenom sám zhotovil. (Obch. a živn. komora celovecká). Dále přináleží dozajista čalouníkům a dekoratérům i právo míti na skladě veškery ony předměty, jichž jest potřebí k vyzdobení nějakého bytu, a prodávati z nich ony, jež dáti mají na objednanou výzdobu obydlí, nesmějíce však přece samostatného obchodu předměty těmito provozovati. K těmto předmětům patří dozajista i obrazy, jež nemajíce zvláštní umělecké ceny označeny bývají všeobecně jako obrazy nábytkové a jichž se všeobecně užívá jen jako předmětů ozdobných. Na venkově vůbec asi bude málokdy se jednati o jinaké obrazy. Od živnostenského umělého obchodu obrazy musí se však různiti příležitostný prodej jednotlivých starých nebo nových obrazů majících cenu uměleckou (obch. a živn. komora vídeňská; sb. »Freyova a Marešova« str. 532 a násl.).

Živnosť deštníkářská.

Živnosť deštníkářská náleží ku živnostem řemeslným a provozuje se obyčejně od žen, nehledě k rozsáhlejším podnikům, po továrnicku provozovaným. Hůlky k deštníkům a slunečníkům odebírají se pravidelně od soustružníků, dráty pak z továren, kdežto hlavní práci při živnosti této, potahování deštníků a slunečníků, obstarávají ženy. Že živnost tuto ve smyslu § 14 č. 8 řádu živn. počítati jest k řemeslným živnostem, kterýmiž se všeobecně zabývají ženy, vyplývá i odtud, že by důsledkem pojímání opačného byly téměř úplně ženy ze samostatného provozování živnosti právě naznačené vyloučeny, což by zajisté v rozporu bylo se skutečnými poměry, jakož i s doslovem a jasnými intencemi shora vzpomenutého předpisu řádu živnostenského. Názor prohlašující, že zhotovení kostry při deštníku nebo slunečníku jest zvláštní řemeslnou a hlavní prací zároveň, slušelo by pokládati za správný s tou podmínkou, že by vyrábitel deštníků nepotahoval jen deštníky a slunečníky, nýbrž i kostru onu zhotovil sám. Než podmínka tato nedochází všeobecného splnění, a naopak většina obchodních a živnostenských komor konstatuje v dobrozdáních svých, že podstavce na deštníky odebírají se pravidelně z továren, že tedy

jich deštníkáři nezhotovují. Nehledě k tomu však jest moment tento nerozhodným, ježto se otázka platnosti nebo neplatnosti ustanovení § 14 č. 8 novely k řádu živn. i vzhledem k živnosti deštníkářské netočí kolem toho bodu, kterou manipulaci sluší považovati za práci hlavní a kterou za práci vedlejší a zdaliž ku zrobení podstavce potřebí jest pracovní síly mužské čili nic, prostě jde jen o tu skutečnost, provozují-li všeobecně živnost tuto ženy (rozh. min. obch. ze dne 11. prosince 1884 č, 31.652). Pro rozsah oprávnění deštnikářů nemá význam, z jakých látek zhotovují deštníky a slunečníky; příslušným oprávněným majitelům živnosti deštníkářské ponechána jest naopak svobodná volba látky; rovněž neodporuje ani v nejmenším řádu živnostenskému volnost toho, aby deštníkáři mohli výrobky svými, jakož i výrobky cizími obchod vésti. Leč nesmějí rozšiřovati tohoto oprávnění svého i na obchod holemi na procházku, jestliže specielně a dle předpisu neohlásili obchod tímto zbožím u úřadu živnostenského; nelze se dovolávati nějakého obyčeje spočívajícího v dřívějším živnostenském právu a ospravedlňovati takto rozšíření živnosti této i na hole ku procházkám z toho důvodu, jelikož novela k řádu živnostenskému vyslovuje zásadu příslušného ohraničení co do rozsahu jednotlivých živností (dobrozdání obch. a živn. komory linecké, sb. »Freye a Mareše č. 964.)

Živnost elektrotechnická.

Ministerstvo obchodu zmocněno bylo § 24 řádu živn. k tomu, aby kromě živností vypočítaných ve druhé hlavě řádu živn. ještě jednotlivé další živnosti podrobilo koncessi a stanovilo podmínky k nabytí jich (§ 24 č. 1 řádu živn.). Na základě těchto zákonných ustanovení bylo min. nařízením ze dne 25. března 1883 č. 41 ř. z. a ze dne 20. prosince 1883 č. 188 ř. z. předepsáno, že živnostenské provádění závodů k výrobě a vedení elektřiny k účelům osvětlení, převodu sil a k jinakému živnostenskému a domácímu upotřebení, jakož i živnostenské provozování takovýchto podniků vázáno jest koncessí, kterouž udílí politická vláda zemská. Ten, kdo zamýšlí živnost tuto osobně provozovati nebo převzíti technické vedení její, musí — splně podmínky předepsané k nabytí kterékoli živnosti koncessní — vedle toho i předložiti průkaz žádoucí odborné způsobilosti vysvědčením některé technické školy odborné nebo nějakého příhodného odborného učiliště, nebo výkazem o tom, že byl po delší dobu zaměstnán v oboru elektrotechnickém. Při udělení koncesse budiž zřetel věnován především jen místním poměrům a ohledům, jež vyhledává dohled policejní. Provozovárna určená k této živnosti schválena býti má po řízení ediktálním, kteréž upraveno jest blíže v řádu živnostenském (§ 24 živn. ř.). K vyšetření provozováren závodu elektrotechnického buďtež přizváni odborníci. Projektovaným závodem elektrotechnickým ani jeho schválením ani konečně jeho prováděním nesmí býti zejména poškozeno vedení telegrafické. Shledá-li se snad poškození podobné, povinny jsou úřadové telegrafní naléhati na odstranění příčin jeho. Až do vydání jakéhosi zvláštního regulativu pro provádění a provozování vzpomenutých závodů mají úřadové živnostenští v těžších případech, zejména kde jedná se o převod sil, prostřednictvím politického úřadu zemského předložiti konaná šetření ministerstvu obchodu a vyžádat si dobrozdání jeho prve, než provozovárna schválení dojde (srv. Rakouské právo živnostenské od Dra Al. Heilingra str. 233, pozn. 2). Výnosem ministerstva obchodu ze dne 8. dubna 1893 č 64.315 z r. 1892 vyhlášeny byly podmínky k udělení koncesse pro plavbu pro-

vozovanou pomocí lodních elektromotorů (pomocí akkumulatorů). Zřizování telegrafů a telefonů do domů nebo do pokojů nenáleží pod ustanovení min. nařízení ze dne 25. března 1883, poněvadž nařízení toto na zřeteli má formální závody pro výrobu a vedení elektřiny, kdežto při zařizování domácích telegrafů a telefonů nemůže býti řeči o nějakém závodu ve smyslu řádu živnostenského; rovněž nelze zaznamenati takové případnosti, kde by se používalo při domácích telegrafech a telefonech větších elektrických závodů pomocí převodu sil (obch. a živn. komora chebská a Feldkirchenská).

Po výnosu min. vnitra ze dne 12. září 1884 č. 3783 jest zřizování elektrických zvonků nebo telegrafů uvnitř bytů nebo budov vyňato z oblasti regálu státního, kamž právě spadá vedení i telegrafů i telefonů, a ponechává se průmyslu soukromému, že tedy zřizování těchto podniků není vázáno koncessí, pokud se při stavbě potřebného vedení neupotřebuje cizího vlastnictví a pokud se nepřekročují veřejné ulice a náměstí. Konečně dlužno připomenouti ještě, že instalace rozsáhlých elektrických podniků — jakéž právě cit. nařízení v první řadě na mysli má — vyžaduje určitých opatření (kavtél), poněvadž při převádění sil snadno může nebezpečí vzejíti následkem vadné isolace drátů atd., kdežto při telegrafickém vedení v domech a pokojích úplně tento moment odpadá.

Co se týče elektrotechnické živnosti na železnicích viz čl. »Dráhy místní«.

Živnost hodinářská.

I. Živnost hodinářská náleží k živnostem řemeslným a zahrnuje v sobě výrobu a obchod všemi druhy hodin; i přísluší sem též výroba hodin švarcvaldských, jakkoli tvoří výroba hodin těchto i jinde (v cizozemsku) spíše tovární živnost a domácí průmysl četných osob (obch. a živn. komora chebská, sb. »Freye a Mareše« č. 1441).

II. Jakýsi rozpor bývá mezi hodináři a zlatníky a stříbrníky, pokud se týká, klenotníky, ježto obyčejně prodávají u nás hodináři netoliko hodiny, nýbrž i zlaté a stříbrné řetízky, památné peníze (medailony), i rozličné druhy přívěsků. Převážná většina komor obchodních a živnostenských vyslovila se proti tomu, aby hodináři rozšiřovali živnost svou na jmenované zboží zlaté a stříbrné, a to z toho důvodu, že prodej řetízků stříbrných a zlatých tvoří sice živnost svobodnou, avšak že není obsažen prodej zboží tohoto v rozsahu živnosti hodinářské jako takové. Hodinář jako takový nemá ani zákonného, ani v obyčeji založeného práva ku prodeji řetízků zlatých a stříbrných, musíť naopak za účelem tímto ohlásiti prodej zboží zlatého, právě tak jako zlatník, jenž prodávati chce zlaté nebo stříbrné hodiny, povinen jest ohlásiti zboží prodej tohoto (obch. a živn. komora vídeňská, sbírka Freye a Mareše č. 1442). Živnost zlatnická a hodinářská nejsou spolu příbuzny; kdežto totiž representuje zboží zlaté ve skutečnosti předměty živnosti umělé, jichž vnější formy a výprava — nehledě ku obsahu ryzího kovu — závisí jen na vynalézavosti krasochutě vzhledem ku panující modě, spočívá živnost hodinářská výhradně jen na zásadách mechaniky. Nicméně vykonává na venkově obojí tuto živnost nezřídka jedna a táž osoba, s tím však rozdílem, že hodinářská živnost zlatníků záleží vlastně více jen v obchodu hodinami a ve správkách hodin, jež dávají pak jinam, kdežto obráceně hodináři sice rovněž zabývají se více obchodem ve zlatém zboží, avšak objednané správky zboží zlatého z pravidla sami obstarávají (obch. a živn. komora plzeňská, sb. Freye a Marese č. 1452).

Co se týče průkazu způsobilosti k živnosti hodinářské, stanovilo min. nař. ze dne 17. září 1883 č. 150 ř. z., že vysvědčení odborné školy v Karlštejně (srv. č. 11 téhož nařízení) vydané o tom, že příslušná osoba s úspěchem absolvovala účeliště toto, opravňuje ji též nastoupiti a samostatně provozovati živnost hodinářskou (srv. čl. »Živnosti řemeslné«).

Živnosť hokynářská.

Živnost hokynářská náleží k živnostem obchodním v užším smyslu, při kterýchž tedy zní ohlášení živnosti, pokud se týká živnostenský list na provozování obchodu, jakožto výlučného zaměstnání živnostenského, a není tedy právo ku provozování obchodu zde výronem snad onoho živnostenským producentům příslušejícího oprávnění, mocí jehož smějí svými výrobky a zbožím vésti obchod (výn. min. obchodu ze dne 16. září 1883 č. 26.701). Jsou tedy hokynáři již na základě svého živnostenského listu oprávněni prodávati zejména tyto předměty: veškery druhy chleba a pečiva, mléko a výrobky mléčné, jako máslo, omastek, sýr každého druhu, vejce, čerstvé a uzené maso ze zabitých dobytčat, vepřový omastek, slaninu, sádlo, veškery druhy mouky, luštěnin, obilí, veškery druhy zeleniny, veškery druhy lojového zboží, tedy i mýdlo a svíčky, zboží provaznické, veškery druhy zboží kartáčnického, veškery druhy hřebíků, veškery potřeby do kuchyně, ovoce atd. Z důležitějších dobrozdání komor obchodních a živnostenských a z rozhodnutí živnostenských plyne dále:

1. hokynáři jsou oprávněni nakupovati obilí jen potud, pokud je dají semlíti za tím účelem, aby mouku z toho dobytou dále zcizili (obch. a živn. komora pražská).

2. Původně obmezována byla živnost hokynářská jen na prodej jednotlivých druhů chleba; obmezení toto nedá se však srovnati s duchem nynějšího zákonodárství živnostenského a s uvolněným ruchem obchodním aniž s pokročilým stanoviskem, kteréž zaujímá živnost pekařská ve výrobě nejrozmanitějších druhů chleba a proto jsou hokynáři oprávněni prodávati veškery druhy chleba již základem svého živnostenského listu (výn. dolnor. místodrž. ze dne 10 září 1881 č. 34.971).

3. Hokynáři a obchodníci potravinami smí nejen prodávati, ale i kroužiti a nakládati zelí a řepu (výn. dolnorak. místodrž. ze dne 23. ledna 1887 č. 65.966, sbírka Freye a Mareše č. 1953).

4. Jak vzhledem ku příslušným starším předpisům, tak i k ustanovením § 38 č. 2 zák. ze dne 15. března 1893 č.39 ř. z. příslušelo a přísluší i nyní hokynářům daleko rozsáhlejší právo prodeje než obchodníkům potravinami a nesluší tedy obě tyto živnosti co do rozsahu jich na roveň sobě pokládati.

Konečně jisto jest, že smí hokynář obchodovati moukou a plodinami jedině a výhradně v malém, a nikdy tedy nesmí vésti obchod těmito předměty ve velkém (rozh. buk. zemské vlády ze dne 29. listopadu 1888; sb. Freye a Mareše č. 1989).

Živnost holičská, kadeřnická a vlásenkářská.

Živnost holičská, kadeřnická a vlásenkářská jest živností řemeslnou. Od pradávna a všeobecně panuje zvyk, že holiči prodávají svým zákazníkům i voňavky, vosk na vousy a podobné toiletní předměty. Tímto všeobecným zvykem dosud nevymítěným a s odporem se nesetkavším stalo se, že podnes lze považovati za součástku živnosti holičské a vlásenkářské ono oprávnění jejich ku prodeji těchto předmětů zákazníkům

svým, a že se holičům dovoluje obchodovati těmito předměty s tím však obmezením, že tyto předměty smějí prodávati jen svým zákazníkům. Předměty toiletními dlužno však rozuměti pouze ony věci, jež skutečně zapadají v živnost holičskou, tedy ku př. hřebeny, jehlice; nejsou však holiči oprávněni obchodovati jinými předměty toiletními, kteréž s jejich živností nejsou v nižádné souvislosti, jako kartáčky na zuby, zubní těsto (pastu) a pod. (srv. dobrozdání obchodní a živn. komory linecké a výn. min. vnitra ze dne 31. července 1889 č. 113.226). Holiči, kadeřníci a vlásenkáři nejsou oprávněni prodávati prostředky k barvení vlasů (dobrozdání obch. a živn. komory brněnské).

Živnost hostinská.

I. Roztřídění.

Mezi živnostmi koncesovanými zaujímá živnost hostinská a výčepnická zvláštní místo; zabíráť předkem celou řadu jednotlivých oprávnění; ke koncesi a ku výkonu jejímu předepsány jsou kromě všeobecných podmínek ku samostatnému provozování kterékoli jiné živnosti vyhledávaných a kromě spolehlivosti na straně žadatele o koncesi ještě četné jiné náležitosti, jimž hostinský a výčepník vůbec vyhověti musí.

Živnost hostinská a výčepnická obsahuje tato oprávnění:

a) přechovávati cizince,

b) podávati jídla,

c) čepovati pivo, víno a víno ovocné,

d) čepovati vína umělá a polovína,

e) čepovati a prodávati v malém pálené líhové nápoje,

f) podávati kávu, čaj, čokoládu, jakož i jiné teplé nápoje a občerstvení jiného druhu.

g) chovati dovolené hry.

Tato oprávnění lze jednotlivě jen propůjčiti a buďtež povždy jménem svým v propůjčení vyznačena (§ 16 řádu živn.). Jelikož tedy každé toto jednotlivé oprávnění může býti předmětem koncese, dovoleno jest též jednotlivé oprávnění složiti, vzdáti se ho (rozh. min. vnitra č. 4416 z r. 1885). Žádá-li ten, kdo se o koncessi k živnosti hostinské uchází, výslovně za to, aby jemu vzpomenutá oprávnění udělena byla v objemu obmezenějším, nežli který zákonem jest předepsán, může se mu vyhověti; tak ku př. lze uděliti koncesi ku provozování nějaké kantiny (vojenské hospody — srv. rozh. min. vnitra ze dne 23 června 1885 č. 9568).

II. Zákonné náležitosti k nabytí koncese. Viz čl. »Výčep«.

O tom, jsou-li tu veškery zákonné náležitosti, rozhoduje v konkrétním případu úřad živnostenský, prve vyslechnuv obec, v níž se živnost zříditi má, a pak i po případě zeměpanský úřad policejní (kde ovšem úřad takovýto jest — Praha), a to dle volného uvážení svého, nejsa tedy nikterak vázán učiněnými prohlášeními a nemá také místa proti rozhodnutí jeho stížnost k správnímu soudnímu dvoru. Není však potřebí slyšeti také společenstvo (rozh. soud. dv. spr. ze dne 31. ledna 1889 č. 368). Má-li býti zřízen ve větších městech nebo v místech lázeňských nějaký hôtel, budiž přihlíženo tu k potřebám obecenstva, a zamýšlí-li se zříditi hôtel v krajinách hornatých ku povznesení návštěvy turistů, na zřeteli budiž i kromě toho, pokud možná, dle okolností i snadné provádění policejního dozoru. Co se týče dobrozdání obce a práva rekursního srv. též čl. »Výčep«. Kumulace (hromadění) několika koncesí jest zde obmezena

v těchto směrech: Nikdo nesmí v téže osadě více než dvou koncesí k provozování živnosti hostinské (ku výčepnické živnosti dokonce může nabýti táž osoba jen jedné koncese) nabýti ani zpachtovati, ani jako zástupce převzíti. Z pravidla budiž živnost hostinská a výčepnická osobně vykonávána majitelem koncese, jelikož právě propůjčení koncese souvisí s důvěryhodností žadatele o koncesi. Protož jen z důvodů závažných schváliti se smí výkon této živnosti zástupcem nebo pachtéřem. Ježto úřad živnostenský i zde dle volného uvážení svého postupuje, nemá ani v této případnosti místa stížnost k správnímu dvoru soudnímu. Úředně neschválená smlouva pachtovní jest právně neúčinna; nadto pak propadá jak majitel živnosti, tak i pachtéř trestům vytčeným v 8. hlavě řádu živnostenského, jestliže provozuje zástupce nebo pachtéř živnost hostinskou nebo výčepnickou bez předchozího úředního schválení (§ 19 řádu živn.). Majitel živnosti z pravidla potrestán budiž ve smyslu § 134 řádu živn. důtkou nebo peněžitou pokutou až do 400 zl. nebo vězením až tříměsíčním, po případě odnětím živnostenského oprávnění na vždy nebo na určitou dobu, zástupce nebo pachtéř jeho však propadá trestu ustanovenému v § 132 *a)* řádu živn., totiž peněžité pokutě od 5—200 zl. Jestliže však měl býti dohled úřední uveden v omyl (ku př. nezakročilo se o úřední schválení z toho důvodu, aby bylo lze použíti v této živnosti nějaké osoby nezpůsobilé nebo vyloučené z provozování živnosti hostinské), budiž s majitelem živnosti naloženo dle přísnějších ustanovení trestních § 133 *c)* řádu živn. pro zneužití živnostenského oprávnění k zatajení neoprávněného provozování živnosti třetích osob (peněžitá pokuta do 400 zl.), kdežto zástupce nebo pachtéř potrestán bude vedle § 132 *a)* (viz shora), avšak s fikcí té přitěžující okolnosti, že vylákáno bylo živnostenské oprávnění (výn. min. vnitra ze dne 3. října 1889 č. 17.109).

Co se týče přeložení živnosti hostinské a výčepnické do nějaké jiné místnosti, srv. čl. »Výčep«.

Konečně dlužno poznamenati, že vedle min. výnosu ze dne 3. dubna 1885 č. 62 ř. z. místnosti hostinské a výčepnické (nikoli též zájezdní hostince) musí býti v určitou hodinu noční zavřeny. Tuto policejní hodinu (viz čl. »Hodina policejní«) stanoví správce zemské vlády maje zření k místním poměrům.

II. Meze a objem živnosti hostinské a výčepnické.

Majitelé živnosti výčepní, kterýmž uděleno bylo jen oprávnění k výčepu, nemohou hostům svým na základě svého živnostenského práva podávati snídaní ani toho, ani onoho druhu, jelikož oprávnění vypočítaných v § 16 řádu živn. nabýti lze jedině propůjčením zvláštním, jakož vyplývá ze závěrečné věty citovaného místa zákonného. Pokud tedy naznačený výčepník podává svým hostům vedle toho i malou snídaní, což se nezřídka stává, děje se tak ovšem na základě pradávného obyčeje, jenž ale zákonného základu nemá. Názoru tomuto svědčí též výnos min. vnitra ze dne 2. listopadu 1889 č. 21.235, kterýžto drže se přísného výkladu § 16 řádu živn. odepírá hostinským a výčepníkům oprávnění ku výrobě domácího pečiva, jehož pro živnost svoji potřebují (obch. a živn. komora vídeňská).

Kantinským nebo markytánům, kteří oprávněni jsou obstarávati potraviny a nápoje vojsku v kasárnách nebo v jiných místech určených k společnému ubytování jeho, přísluší právo prodávati ony součástky po-

třeby denní, jež jsou nezbytnými vojáku — který začasté nesmí z kasáren vyjíti z ohledů služebních — ku správce svého oděvu, obuvi a výzbroje (obch. a živn. komora pražská).

Pensionáty pro cizince obyčejně přijímají cestující (passagéry) na jeden nebo několik dní — právě tak, jako hôtely a hostince — takovým způsobem, že nelze přesně a spolehlivě příchozích hostí přihlásiti, jelikož jen něco málo těchto podniků podléhá policejní kontrole. Již z ohledů veřejné bezpečnosti, mravnosti, jakož i se stanoviska zdravotního mělo by se tedy provozování takovýchto pensionátů vázati ke koncessi, jelikož právě při koncessních živnostech nezbytnou podmínkou ku nabytí podobného podniku jest spolehlivost a neúhonnost majitele živnosti. Podniky tohoto druhu neliší se ovšem nikterak od hôtelů a proto dlužno je považovati skutečně za živnosti v pravém slova smyslu. I dospíváme k tomu výsledku, že živnost pensionátů pro cizince vůbec jest živností a že důsledkem nezbytných ohledů bezpečnostních, mravnostních a zdravotních má býti vázána koncessí ve smyslu § 16 řádu živnost. (obch. a živn. komora vídeňská).

Hospodští a kavárníci oprávněni jsou vyráběti pečivo a mražené (zmrzlinu) jen potud, pokud zboží to určeno jest pro vlastní podnik a pokud připraveno jest vlastními lidmi jejich (obch. a živn. komora v Praze). Hospodští nesmí dodávati hostem svým povozy za plat nejsouce k tomu nikterakž oprávněni důsledkem živnosti své a tvoří tedy povoznictví živnost samostatnou — pokud není tu jinakých hledisek (kriterií) pro posouzení živnostenského provozování. Chování omnibusů, jež k nádražím vysílají majitelé živností hostinských, prohlásilo již ministerstvo vnitra výnosem svým ze dne 12. dubna 1873 č. 1470 za živnost koncessní, naproti tomu jest však svobodnou živností, chovají-li se t. zv. domácí povozy (t. j. pro domácí potřebu). Slušelo by tedy v té případnosti, když dodávají svým hostem povozy majitelé hostinců (hôtelů) sami, prohlásiti, že jest tu živnost svobodná nebo koncessovaná, podle toho totiž, jsou-li povozy tyto chovány na veřejných místech k libovolnému použití čili nic (obch. a živn. komora vídeňská). Hostinští oprávněni jsou zabíjeti prasata k úhradě vlastní potřeby živnostenské (obch. a živn. komora vídeňská). Koncesse daná nějakému hôtelieru k přechovávání cizinců opravňuje jej sama sebou k tomu, že smí sluhy své vysílati na nádraží za tím účelem, aby přivedli hosty do hôtelu se beroucí a přinesli jich zavazadla (obch. a živn. komora pražská); ostatně viz čl. »Výčep«.

Živnost hrnčířská.

Živnost hrnčířská náleží k řemeslným živnostem; vlastně sluší řaditi živnost hrnčířskou pod pojem živnosti kamnářské, jelikož i živnost hrnčířská zahrnuje v sobě tatáž oprávnění, jaká poskytuje i živnost kamnářská, a ježto při obou těchto živnostech spočívá praktické zaměstnání učně i pomocníka (tovaryše) na těchže podkladech (výn. min obch. ze dne 19. ledna 1885 č. 1756). Stavěti kamna oprávněn jest předkem kamnář jako takový, jelikož výrábí sám součástky kamen. Co se týče pak otázky samé, tvoří-li totiž stavba kamen předmět zvláštní živnosti čili nic, a musí li se k ní předložiti zvláštní průkaz způsobilosti čili nic, sluší dle dobrozdání obchodní a živnostenské komory linecké považovati živnost tuto vzhledem ku min. nař. ze dne 17. září 1883 č. 148 ř. z. a vzhledem ku § 1 novely živnostenské za živnost řemeslnou, k níž dlužno předložiti průkaz způsobilosti k živnosti kamnářské, jelikož při stavbě kamen nutno

šetřiti zvláštních předpisů a vědomostí vzhledem k nebezpečí ohně s tím spojenému, kterýchž lze nabýti toliko vyučením se řemeslu kamnářskému a delším zaměstnáním při živnosti této. Jelikož součástky kamen kachlových podstatně jeví se býti prací hrnčířskou, musí se výroba, stavba a správka kamen kachlových pokládati za příslušenství oprávnění živnosti kamnářské. Ostatně svědčí tomuto pojímání i starý obyčej po staletí panovavší v řemeslu tomto; znovuzřizování a správka zděných kamen a sporáků náleží k živnostenskému oprávnění zedníků, avšak stavba a správka veškerých kamen a sporáků, jichž celá konstrukce jest kachlová, spadá v živnostenské oprávnění kamnářů (obch. a živn. komora černovická). Kominíci jsou sice bezvýjimečně oprávněni základem své živnosti vymetati veškery předměty, v nichž se topí; naproti tomu musí i kamnářům přiznáno býti právo vymetati kamna jakéhokoli druhu, jelikož jsou s to, aby provedli vymetání kamen závisící na konstrukci a veškery možné práce k zlepšení tahu (cirkulací) v nich (obch. a živn. komora ve Štýrském Hradci). Kamnáři nelze zabraňovati, aby vedl obchod zbožím porcelánovým, jelikož přísluší mu základem jeho živnosti právo ku výrobě zboží porcelánového, neboť tato práce spadá i jak materiálem svým, tak i pracovní technikou v jeho odbor, a dle § 37 č. 2. řádu živn. nelze obmezovati obchod na prodej zboží vlastní výroby (obch. a živn. komora v Linci). Výroba zboží z černé hlíny (kamenných hrnců) jest venkoncem průmyslem domácím. Nádobí takovéto prodávají vyrábitelé proto pravidelně na trzích týdenních nebo na trzích konaných po službách Božích (v neděli) nebo u kostelů. Kdyby se tento způsob provozování živnosti této měl obmeziti, utrpělo by tím jak obecenstvo, tak i hrnčíři sami, kteříž dle povahy a objemu živnosti své i dle dosud panujícího obyčeje chodí s tímto zbožím po světě a proto až do dob našich vyloučena byla živnost hrnčířská z předpisů platných pro hausírnictví neboli obchod podomní (srv. dobrozdání obch. a živn. komory celovecké, a dále »Rozhodnutí a dobrozdání o rozsahu práv živnostenských«, Manzovo vydání z r. 1888, 1889, 1890, dále sbírku Freye a Mareše z r. 1894).

Průkaz způsobilosti k této živnosti vyhledáváný, nahražuje:

a) vysvědčení na odchodnou vydané na odborných školách v Teplicích, v Děčíně, ve Znojmu, a na umělecko-průmyslové škole odborné při státní průmyslové škole ve Štýrském Hradci (srv. č. 7 min. nař. ze dne 17. září 1883 č. 150 ř. ř.);

b) vysvědčení na odchodnou z odborné školy v Bechyni (srv. č. ad 7) ze dne 24. dubna 1885 č. 57 ř. z.);

c) zemská odborná škola pro hrnčířský průmysl v Kolomyji (srv. č. ad 7. min. nař. ze dne 16. července 1899 č. 133 ř. z.).

Živnosti dopravní služby místní.

I. Pojem.

Ku podnikům obstarávajícím dopravu osob náleží v nejširším slova smyslu železnice (dráhy elektrické, dráhy o ozubených kolech, lanové dráhy, železnice koňské, parní tramway), dále převozy, paroplavba a plavba po moři. Jen jednotlivé druhy podniků dopravních spadají pod ustanovení řádu živnostenského, jakož i jisté osobní služby, jež se konají samostatně a po živnostensku; obojí druh zahrnuje se společným názvem »živnosti služby místní«, ježto co do místa obmezeny jsou a zpravidla jen po jednotlivých obcích neb okresích se rozprostírají a na veřejných místech

pohotově mají pro každého své dopravní prostředky neb osobní své služby.

II. Živnosti služby místní zařaděny jsou mezi živnosti koncesované, a upraveny jsou blíže v § 15 řádu živn. č. 3, 4 a 5 a rozpadají se ve čtvero skupin:

1. podniky k periodické dopravě osob;

2. podniky, jež na veřejných místech pohotově mají k libovolnému použití prostředky ku dopravě osob;

3. podniky, jež nabízejí osobní služby, a

4. živnost plavecká na vodách vnitrozemských.

Provozování těchto čtyř druhů živnosti dopravní a služby místní vázáno jest těmito společnými podmínkami:

a) Kromě všeobecných zákonných podmínek, jimž vyhověti musí každý živnostník vůbec, platí pro veškeré živnosti zabývající se službou místní ještě ustanovení zvláštní vytčená v § 51 živn. ř., jelikož výkon těchto živností podmíněn jest maximálními tarify (sazbami), kteréž stanoviti má politický úřad zemský maje zvláštní zřetel k stávajícím poměrům. Tarify tyto buďtež pro obecenstvo vhodným způsobem uveřejněny, pokud se týká, zřejmými učiněny (§ 52 živn. ř.);

b) pro tyto živnosti po zákonu stanovena jest povinnost ku provozování jich (§ 53 živn. ř.);

c) živnosti tyto podléhají kontrole a úpravě policie živnostenské.

III. Periodické živnosti ku dopravě osobní.

Sem počítati sluší podniky dostavníkové a omnibusové a platí o těchto živnostech podrobněji tyto předpisy:

1. Ustanovení zákona ze dne 31. března 1865 č. 25 ř. z. týkající se dopravy osob na silnicích poštovních, dle kteréhož sice zrušena byla výhrada státu k dopravě osobní na vodě i na suchu, avšak jen s tím obmezením, že se zapovídá na silnicích poštovních, t. j. oněch silnicích, při kterých stojí stanice poštovní, jakož i na jinakých silnicích, jichž by se mohlo použíti k objetí stanice poštovní: tedy že na takovýchto silnicích zapovězeno jest zřizovati nebo vydržovati prostředky k dopravě cestujících s výměnou koní při povozech, jež si cestující sami byli dodali (t. zv. zvláštní pošty).

2. Při udílení této živnosti budiž ohled brán ku místním poměrům, resp. potřebám (§ 23 živn. ř. závěr. odst.).

3. Povoleni periodických podniků k dopravě osob upravuje článek 5 cit. zákona ze dne 31. března 1865 č. 25 ř. z. v tom směru, že příslušnými jsou živnostenské úřady I. stolice povolovati živnosti dopravní rozprostírající se jen v určitém okresu, kdežto političtí úřadové zemští povolují podobné podniky rozvětvené po několika okresích téže korunní země, a konečně ministerstvo vnitra příslušno jest výhradně povolovati dopravní podniky probíhající několika korunními zeměmi.

4. Co se zvláště dotýče podniků omnibusových, není provozování dopravy osobní pomocí omnibusů součástkou živnosti hostinské (hôtely), nýbrž vázáno jest koncessí zvláštní (min. výn. ze dne 12. dubna 1873 č. 1470), a to z toho důvodu, že doprava osob není uvedena mezi jednotlivými opravněními koncessovaných živností vypočtených v § 15 odst. 15 a v § 16 řádu živnostenského a též se nedá pod tato oprávnění subsumovati, a jelikož naopak doprava osob, kterouž prostředkují omnibusy

jezdící pravidelně mezi hôtelem a nádražím (ke každému osobnímu vlaku atd.), jeví se býti periodickým podnikem pro osobní dopravu, kterýžto podnik prohlášen jest v § 15 odst. 3 řádu živn. za živnost koncessovanou. Ježto pro pojem »živnostenského provozování« (»Gewerbsmässigkeit«) podobného pravidelného podniku dopravního lhostejno, určen-li podnik ten pro cestující vůbec všeho druhu či jen pro hosty hôtelu, a nese-li samostatný výtěžek čili nic; neboť s jedné strany nepřihlíží se tu při definování pojmu tohoto ku kvalitě dopravovaných osob, nýbrž jen ku pravidelnému nebo periodickému (občasnému) charakteru dopravy osobní a se strany druhé nevyhledává se ku pojmu nějaké živnosti skutečné docílení nějakého zisku, nýbrž jen úmysl podnikatele směřující k zisku, a tento úmysl jest zde i v té případnosti, když provozováním takovýchto omnibusů neplyne samostatný výtěžek jízdného, nýbrž nepřímo vynášel by podnik omnibusový hôtelieru tím, že by jen přivábil větší počet hostí do hôtelu jeho (rozh. soud. dv. spr. ze dne 7. března 1889 č. 873 sb. »Budwinski« č. 4556). Vlastníci nebo pachtéři hôtelu požívající koncesse k jízdě omnibusů z nádraží a k nádraží, oprávněni jsou však jen k dopravě obmezující se na distanci mezi hôtelem jejich a nádražím a zpět, jelikož snáší se s podstatou a povahou každé koncesse, aby nebyla rozšiřována dále, než na ona oprávnění, která koncessí výslovně byla propůjčena.

IV. Podniky na veřejných místech, které zabývají se dopravou osob nikoli periodicky.

Sem náležejí zjednané povozy, fiakry a drožky; i při udílení těchto živností budiž zřeno ku poměrům místním. Avšak živnost povozníků vyniká ještě tou zvláštností, že za jistých podmínek zřetele dochází jakožto živnost svobodná. Posuzuje-li se otázka o tom, je-li tato živnost a kdy živností svobodnou či koncesovanou, dlužno uvážiti tu okolnost, jeví-li se buďto povoznictví jako podnik občasné dopravy osob nebo zda živnostník dotyčný pohotově chová své dopravní prostředky k libovolnému použití každého na místech veřejných, či není-li tu ani této ani oné podmínky. Kdežto v obou prvých případech jsou ony živnosti povoznické živnostmi koncesními, jest opětně živností volnou povoznictví takové, jež sice podniká po živnostensku dopravu osob, avšak doprava ta není uspořádána pro občasnou příležitost a kromě toho nejsou povozy pohotově chovány na místech veřejných (rozh. min. vnitra ze dne 12. dubna 1873 č. 1470, »Zeitsch. f. Verw.« VI. č. 20). Dále se činívá rozdíl mezi živností povoznickou ve městech a na venkově, při čemž vychází se s toho hlediska, zda povoznictví jen vnitřní dopravou ve městě či zda dopravou po venkově se zabývá. Posléze liší se povoznictví pro dopravu osob od povoznictví pro dopravu zboží, nebo-li, jak se obyčejně označuje, povoznictví nákladní. Co se týče mezí stávajících při povoznictví (osobním a nákladním) vyslovila obchodní a živnostenská komora vídeňská v konkrétním případu toto dobrozdání: »V povaze věci samé spočívá to, že podniky předkem určené k dopravě nákladů, nezřídka za účelem lepšího využitkování svých provozovacích prostředků pohotově chovají i lehčí povozy k dopravě osob, aby mohly mladších a slabších koní přiměřeným a trvalým způsobem upotřebiti. Zákon neklade též nijaké překážky takovýmto zařízením, což by ani vůbec nebylo lze odporučovati, ježto by obmezení takovýchto podniků resp. odloučení provozovacích prostředků nebylo možno bez pohromy právě těchto podniků. Proto jest komora toho

mínění, že takové podniky, jež zpředu listem živnostenským výslovně nejsou obmezeny na určitou kategorii povoznických služeb, dle potřeby své oprávněny jsou využitkovati dopravních svých prostředků (srv. sbírku dobrozdání o rozsahu živností sestavenou od Freye a Mareše, str. 779).

Rolníci, kteří jen po krátkou dobu v roce, totiž dokončivše svou práci v polích, hledí příjmů svých nabýti z vedlejšího výdělku dopravou osob neb dopravou uhlí, kamene, rudy a pod. a sice jen občas a ne pravidelně a jimž zemědělské zaměstnání jejich jest hlavním zdrojem výživy, nejsou povinni ohlašovati povoz svůj, jelikož povinné ohlášení živnosti nastupuje jen při pravidelném provozování živnosti povoznické (rozh. min. vnitra ze dne 25. srpna 1881 č. 11.412).

V. Osobní služební úkony.

Tím rozuměti jest živnostenské podniky ústavů veřejných posluhů, poslů, nosičů, sluhů atd. Ten, kdo se uchází o koncesi pro nějaký ústav veřejných posluhů, musí předložiti úřadu koncesi zadávajícímu ke schválení stanov, v němž udána buďtež ustanovení o právních poměrech posluhů ku podnikateli, dále o odměně a povinnostech jednotlivých posluhů, ustanovení o přijetí a propuštění jich, dále sazby za služební úkony obecenstvem požadované. Podnikatelé musí dáti kauci (srv. ostatně čl. »Ústavy posluhů veřejných«. Co se týče sluhů zaměstnaných v hôtelích, zabírá v sobě pravidelně oprávnění ku přechovávání cizinců (hostí) i právo vydržovati sluhy, kteří sice jsou ve službách majitele hôtelu, avšak skoro výhradně bývají za svou jednotlivou obsluhu odměňováni přímo od samých hostí. Dle dobrozdání obchodní a živnostenské komory pražské opravňuje koncese hôtelieru propůjčená ku přechovávání hostí sama o sobě k tomu také, aby mohl vysílati sluhy své na nádraží pro hosty do hôtelu zavítající a pro zavazadla jejich. Pokud ale sluhové, nosiči, poslové chtějí samostatně živnost svoji provozovati, nejsouce ve službách majitele živnosti koncesované, podléhají rovněž ustanovením § 15 čís. 4 řádu živnostenského.

VI. Živnost plavců na vodách vnitrozemských.

Ti, kdož ucházejí se o koncesi pro živnost plaveckou, t. j. ony osoby, jež chtějí po živnostensku zabývati se řízením lodí plachetních a veslových, vykázati se musí potřebnými praktickými vědomostmi a vlastnostmi; o tom rozhodují zvláštní předpisy, pokud ve příčině jednotlivých vod vydány byly (min. nař. ze dne 17. září 1883 č. 151 ř. z.). Oprávnění vykonávati plavbu po Dunaji s rakouskými veslicemi a parolodmi závisí při oněch na vydobytí koncese vedle ustanovení řádu živnostenského, pokud se týká, min. nař. ze dne 29. ledna 1858 č. 22 ř. z., pokud jde však o paroplavbu, záleží tu na vydobytí koncese vedle min. nař. ze dne 29. ledna a ze dne 12. července 1858 č. 22 a 108 ř. z. Mimorakouské parolodi a veslice sluší posuzovati dle příslušných předpisů jich domovského státu (§ 1 min. nař. zedne 31. srpna 1874 č. 122 ř. z., srv. též čl. Plavba polabská, Plavba říční, Plavení vorů, Kabotáž, Tramway, Podniky cestovní kanceláře, Plavba námořská, Policie říční, Převozy a Plavba po Dunaji (v dodatcích).

Živnost jirchářská a koželužská.

Živnost jirchářská a koželužská náleží k živnostem řemeslným. Obě zabývají se zpracováním a úpravou koží luhovaných, zámišových, kamencem i jinak zdělávaných. Co do některých odstínů mezi

živností jirchářskou (Weissgerberei) a živností koželužskou (Roth- neboli Lohgerberei), sluší poukázati k některým dobrozdáním obchodních a živnostenských komor: Jirchári přísluší i koželužská práce ohledně menších koží, kdežto koželuhovi nelze zase odepříti úprava zboží kamencem (kterážta činnost jest tedy specielní jinak výrobou jirchářů; srv. k tomu obchodní a živnostenskou komoru v Innomostí). Koželuzi mohou pro zákazníky své obstarávati bíle vydělanou kůži a obchodovati koží touto, kdežto se strany druhé opět může jirchář obstarávati, barviti a do obchodu dávati kůži červenou (t. j. jinak vydělávanou od koželuha; srv. obch. a živn. komora celovecká).

Kožené částky oděvu přináleží cíditi rukavičkářům a nikoli jirchářům, vyjímaje ona místa, kde není rukavičkářů, kde však sídlí jircháři (srv. obch. a živn. komora vídeňská).

K nastoupení a samostatnému provozování živnosti jirchářské, po případě koželužské potřebí jest, jako ke všem živnostem řemeslným, jednak aby vyhověno bylo všeobecným náležitostem (§§ 11—13 ř. živn.), jednak žádá se průkaz zvláštní odborné způsobilosti podaný výučným listem a vysvědčením o praktickém zaměstnání v živnosti jirchářské a koželužské (srv. § 14 ř. živn.). Průkaz této zvláštní způsobilosti podává i vysvědčení kursu pro praktikanty na c. k. pokusném ústavu pro průmysl kožní ve Vídni, tak sice, že vysvědčení toto opravňuje samo o sobě k samotnému provozování živnosti koželužské, pokud se týká, jirchářské pod tou podmínkou, prokáže-li žadatel, že prve, než do kursu vstoupil, aspoň po dva roky při řemesle tomto prakticky byl zaměstnán (srv. min. nař. ze dne 24. dubna 1885 č. 57 ř. z.).

Největší počet koželuhů v Čechách jest v kraji kralovéhradeckém; řemeslná výroba a zpracování kůže u nás vůbec mizí.

Živnosti kočovné.

Obchodu podomnímu (hausírnictví) příbuznými jsou veškerá ostatní výdělková zaměstnání kočovně provozovaná, jichž předmětem jest zhotovování nebo zpracování zboží nebo provozování obchodů (srv. 2. odst. výnosu min. obchodu ze dne 23. prosince 1881 č. 2049). Ku živnostem kočovným náležejí dle toho výnosu:

a) zaměstnání oněch lidí, kteří z návštěvy trhů činí samostatnou živnost (t. zv. jarmarečníků neboli trhovců, fierantů — od vlašského slova fiera = trh);

b) podniky bazarů a kočovných skladů, t. zv. létacích výprodejů a pod.;

c) výdělečný odbor kočovných obchodních jednatelů;

d) kočovně provozovaný nákup zboží;

e) zvláštní způsob obchodování obyčejný v Tyrolsku a spočívající na t. zv. obchodních pasech;

f) sbírání odpadků průmyslových a přírodních výrobků;

g) kočovně provozované obstarávání živnostenských prací v užším slova smyslu (srv. k tomu cit. výn. min. obch. ze dne 23. prosince 1881).

Skupina živností kočovných uvedená pod č. *a)*—*d)* spadá všeobecně pod ustanovení řádu živn., a platí za živnosti svobodné a mohou tudíž se provozovati na pouhé ohlášení, jakž ostatně stanoví výslovně pro trhovce § 63 řádu živn. a pro obchodní agenty § 59 řádu živn. Vzhledem ku význačnému postavení těchto potulných neboli kočovných živností budiž uvedeno toto:

ad *a)* Pokud jde o poměr mezi hausírnictvím (podomním obchodem) a fierancií, dlužno ještě vytknouti to, že podobně, jako zapovídá se hausírníkům navštěvovati trhy, pokud se týká, vykládati tam zboží na pevných místech, není obráceně zase dovoleno trhovcům provozovati na trzích podomní obchod zbožím svým. Obchod podomní a trhovnictví (fierancie) nelze sloučiti v jedno provozování (srv. min. výn. ze dne 6. října 1856 č. 6914 a k tomu cit. výn. z r. 1881).

ad *b)* Zřízení nějakého bazaru, kočovného skladu nebo létacího výprodeje atd. jeví se býti ve smyslu platného zákona živnostenského vykonáváním — třeba i dočasně provozovaným svobodné živnosti se stabilní provozovárnou. Proto ukládá se živnostenskému úřadu za povinnost, aby v té případnosti, když takováto živnost se ohlašuje, pátral, nepřekáží-li ohlašujícímu obchodníku nějaký důvod vyloučení uvedený v §§ 5 a 6 řádu živn. (srv. též § 13 řádu živn.). Neoprávněné provozování takovéto kočovné živnosti trestá se peněžitou pokutou od 5 do 200 zl. (srv. § 132 *a)* živn. ř.), a rovněž i měření a vážení podle zrušených jednotek míry a váhy má se od úřadů přísně stíhati. Pokud pak ve skladech zboží konají se spolu i dobrovolné dražby (licitace), budiž povždy šetřeno i platných předpisů o obligatorním vydobytí si zvláštního svolení k odbývání dražeb a zapravení zvláštní taxy do fondu chudinského. Majitelé skladů kočovných nespadají pod předpisy zákona o hausírnictví (srv. patent o haus. ze dne 4. září 1852 č. 252 ř. z. a cit. min. výnos z r. 1881).

ad *c)* Jak známo, nesmějí obchodní cestující (agenti) míti kromě na trzích u sebe zboží na prodej, nýbrž jen vzorky zboží a nejsou nikterak oprávněni provozovati obchod od místa k místu ani dům od domu. Předpisu tohoto budiž se vší svědomitostí šetřeno; rozmanité přestupky zmíněných oprávnění trestny jsou, je-li tu v podstatě případ neoprávněného podomního obchodu, dle cís. patentu ze dne 4. září 1852 č. 252 ř. z., jinak dle § 132 *a)* řádu živn. (srv. shora).

ad *d)* Zaměstnání těch, kdož nakupují zboží pochůzkou světem, aby je pak prodali v pevných místech (ku př. je tento způsob obvyklým napořád u obchodu dobytkem), nespadá dle výměru podaného císařském patentem ze dne 4. září 1852 a dle § 60 ř. z. v pojem obchodu podomního, nýbrž tvoří živnost svobodnou. Totéž platí i o těch živnostech, které provozují nakupování staréhe šatstva, železa a pod. předmětů kočovně (srv. cit. min. výn. z r. 1881).

ad *e)* Obchodní pasy k obchodování kočovnému smí se vydati jen v Tyrolsku (kdež vžila se tato zvláštní instituce) a jen ve prospěch takových podniků obchodních, kteréž buďto povahou svojí nespadají v pojem obchodu podomního (jako jest v Tyrolsku ustálené nakupování a prodávání ovoce a jižních plodů), nebo co do rozsahu svého, v jakém se od pradávna provozují, nemohou býti sem vřaděny bez značné újmy pro ustanovení vydaná o obchodu podomním (§§ 8—16 patentu o obchodu podomním); to platí jmenovitě též i o obchodu v Tyrolsku obvyklém a odtud do cizozemska i jiných zemí korunních provozovaném (ku př. do Korutan a v značné míře i do Solnohradska atd.), jehož předmětem jest zboží hrnčířské, dřevěné, náčiní zahradnické, výrobky ze železa, plechu a drátu. Pro objem oprávnění této kočovné živnosti rozhodným jest právě onen pas obchodní. Předpisy patentu o podomním obchodu, jež týkají se vido-

vání, nemají, jak se samo sebou rozumí, platnosti pro pasy obchodní (srv. cit. min. výnos z r. 1881).

ad *f)* Sbírání hadrů, ostřižků, kostí, odpadků žíněných a odpadků srsti ze skotu, sbírání smůly, léčivých bylin a pod. nesluší dle čl. V. lit. *e)* a *q)* vyhl. patentu k řádu živn. pokládati za živnost a není tedy třeba ohlášení u úřadu živnostenského, byť se i sbírání to provozovalo po živnostensku. Avšak z ohledů policejních uložena hadrářům již ve starších předpisech (srv. dek. dv. kanc. ze dne 20. února 1823 a výn. min. vnitra ze dne 8. ledna 1851 č. 26.721) povinnost zaplatiti za to licenční poplatek. Po výnosu min. vnitra ze dne 17. listopadu 1855 č. 14.166 nesmí licencí těchto vydávati již starostové obcí, nýbrž příslušné politické úřady okresní, pokud se týká, magistráty měst zvláštním statutem nadaných, a to bezplatně a licencí těchto nabýti lze toliko za té podmínky již, že dotyčná osoba jest zachovalá (není tedy dalších podmínek ani obmezení -- srv. cit. min. výnos z r. 1881).

Co se však týče ostatních zaměstnání uvedených shora pod č. *f)* (sbírání kostí, žíní atd.), zapotřebí jest licence udělené od příslušného politického úřadu okresního; licence tato má však předkem platnost jen pro dotyčný politický okres a musí býti vidována vždy zase politickým úřadem onoho okresu, kam dotyčná osoba vkročí. Ostatně se výslovně připomíná, že touto policejní licencí neposkytuje se právo ku nabytí vzpomenutých látek na cizím pozemku, nýbrž tohoto práva nabýti se musí jinakým způsobem; nebylo-li by v této příčině správně jednáno, postihují takovéto neoprávněné zasahování v pozemkové vlastnictví tresty naznačené v zákoně lesním a v zákonech na ochranu polí (srv. k tomu cit. min. výnos z r. 1881 a dále min. výn. ze dne 7. listopadu 1859 č. 22.203).

ad *g)* Kočovně provozované obstarávání živnostenských prací v užším slova smyslu (zaměstnání kočovných brusičů, brusičů pil, dráteníků, kartáčníků a košťařů, kotlářů, košíkářů, řešetářů neboli sítařů, deštníkářů, studnařů, zelařů, hubitelů myší, krys a hmyzů atd. atd.) nebylo dlouho jednotným způsobem u nás spořádáno, až teprve k všeobecnému naléhání obyvatelstva prohlásilo min. obchodu ve srozumění s min. financí a vnitra toto: Základní zásadou pro kočovné živnosti této skupiny jest, že všichni, kdož mimo sídlo živnosti své nabízeti míní po živnostensku práce své nezaloživše prve živnostenského závodu k tomu a neobdrževše objednávky (srv. §§ 39—41 řádu živn.), musí míti k tomu list licenční. Povolení budiž z pravidla dáno jen na 3—6 měsíců a pouze ve výjimečných případech budiž dáno hned na dobu celého roku; zejména cizincům má se dáti povolení jen na kratší lhůtu a jen tehdy, nepříčí-li se to dosavádním zvyklostem. Licence buďtež vyhotoveny ve formě knížek (podobných jako jsou knížky podomních obchodníků); co do dát, jež tam obsažena býti musí, srv. blíže cit. min. výnos ze dne 23. prosince 1881 č. 2049).

Slováčtí drotaři jsou ve smyslu § 17 cís. patentu ze dne 4. září 1852 č. 252 na roveň postaveni s obyvateli některých chudších krajin pokud jde o výhody a ulehčení poskytnutá pro obchod podomní a proto sluší předpisy tohoto zákona k nim vztahovati. Výjimečné toto ustanovení budiž však přísně vykládáno a nemá tedy platnosti, pokud jde o dráteníky z jiných zemí rakousko-uherského mocnářství (srv. k tomu též min. výn. ze dne 13. srpna 1879 č. 16745).

Ve příčině ostatních kočovných živností vyhledávají se více nebo méně přísné a podrobné podmínky a obsaženy jsou zejména v těchto nařízeních: pokud jde o kotláře z vlašského okresu Auronzo min. výnos ze dne 9. srpna 1871 č. 11.175, resp. min. výnos ze dne 29. července 1871 č. 34.206, pro vlašské brusiče nožů a nůžek min. výn. ze dne 26. července 1873 č. 13.163, pokud se týká, výnos min. financí ze dne 20. července 1973 č. 16.922, dále pro vlašské cínaře výn. min. vnitra ze dne 24. dubna 1875 č. 4472, resp. výn. min. fin. ze dne 21. března 1875 č. 6480 (normy tyto, své doby prohlášené jen pro určité země, závaznými jsou nyní pro celé mocnářství, platí tedy všeobecně).

Co se týče myškářů (Viehschneidekunst) platí ještě dále předpis nejv. patentu ze dne 10. května 1781 (nundváři); živnost krysařů a jiných osob po živnostensku hubících myši a jinaká zvířata škodlivá jedy, konečně pak živnost studnařská a instalatérská smí se provozovati kočovně též jen od takových osob, kteréž nabyly k tomu potřebné koncesse ve smyslu min. nařízení ze dne 29. dnbna 1874 č. 53 ř. z., pokud se týká, ze dne 9. května 1875 č. 76 ř. z. nebo 20. dubna 1875 č. 16 ř. z. Nehledě k této podmínce o nabytí koncese sluší k nim přihlížeti se stanoviska všeobecných předpisů daných pro živnostenské úkony obstarávané kočovně, jakož shora vylíčeno bylo (srv. závěrečný odstavec cit. min. výnosu ze dne 23. prosince 1881 č. 2049).

Živnosti koncesované.

I. Pojem.

Koncesovanými živnostmi označuje zákon (§ 1 živn. ř.) ony živnosti, při kterých nutno jest z ohledů veřejných podmíniti výkon jejich zvláštním úředním povolením; jsou to jmenovitě ohledy povahy politické, bezpečnostní a vůbec rázu policejního, z nichž předepsáno jest úřední schválení za podmínku provozování těchto živností. Náležitosti k nastoupení nějaké koncesované živnosti jsou všeobecně tytéž, jako při živnostech svobodných (§§ 2—10 řádu živn.); avšak kromě toho vytčeny jsou při jednotlivých těchto živnostech ve shodě s povahou věci samé zvláštní podmínky vzhledem k osobě, která se o koncesi uchází; tato zvláštní ustanovení odnášejí se ku všeobecnému vzdělání, ku zvláštnímu předběžnému vzdělání a schopnosti, spolehlivosti a bezúhonnosti vůbec, pokud se týká, ku spolehlivosti vzhledem k dotyčné živnosti, potřebě a místním poměrům atd (§ 23 živn. ř.).

II. Rozdělení.

Dle nynějšího stavu zákonodárství živnostenského považují se za koncesované živnosti po rozumu § 15 živnost. řádu a podle dalších nařízení ministerských:

1. všechny živnosti, které cestou mechanickou nebo chemickou rozmnožují výrobky literární nebo umělecké nebo jimi obchodují (knihtiskárny, měditiskárny, ocelotiskárny, dřevotiskárny, kamenotiskárny a podobné, počítaje v to lisy šlapací atd., dále knihkupectví, zahrnujíc v to knikupectví antikvární, obchody uměleckými výrobky a hudebninami);

2. podniky, jež se zabývají půjčováním takovýchto výrobků a čítárny; k těmto t. zv. »živnostem tiskařským« počítaly se i heliografie (s použitím lisů), dále fotolitografie a hektografie v tom případu, když šlo o živnostenské rozmnožování výrobků prvé uvedených, a při druhých, když jednalo se o živnostenské použití.

Tiskařské živnosti pod č. 1. naznačené smějí se zříditi zpravidla jen na místech, kde má své sídlo politický okresní nebo zeměpanský policejní úřad. Ustanovení toto netýká se však obchodu obmezujícímu se výhradně na knihy školní, na modlitební knihy, kalendáře a obrazy svatých, dále na tiskopisy k účelům průmyslovým, jako ku př. jsou návěští, cenníky a pod.;

3. podniky pro periodickou dopravu osob; sem naleží zejména podniky posluhů, povozníků a podniky omnibusové;

4. živnost plavecká na vodách vnitrozemských;

5. živnost stavitelů, studnařů, zedníků, kamenníků a tesařů; živnosti stavební byly mezi tím nově upraveny zákonem ze dne 26. prosince 1893 č. 193 ř. z.;

6. živnost kominíků;

7. živnost průtočnická;

8. živnost pohodných;

9. zhotovování a prodej zbraní a nábojů;

10. zhotovování a prodej látek ohněstrůjných, součástí ohněstrůjných a preparátů třaskavých všeho druhu;

11. živnost vetešnická t. j. nákup a prodej opotřebovaného zboží, i starých předmětů, kteréž mají cenu pro milovníky, nebo cenu uměleckou a historickou (nař. min. obch. ze dne 2. května 1881);

12. živnost zastavárenská (zák. ze dne 23. března 1885 č. 48 ř. z.);

13. příprava jedů a strojení látek a preparátů potřebných k léčebnému použití, jakož i prodej obojího, pokud to vše není výslovně vyhraženo lékárníkům; pak výroba a prodej umělých minerálních vod;

14. živnost hostinská a výčepnická, zahrnujíc v to výčep a drobný prodej pálených lihových nápojů, jenž upraven jest zvláštním zákonem (zák. ze dne 23. června 1881 č. 62 ř. z.);

15. živnostenská výroba, prodej a výčep vína umělého a polovína (zák. ze dne 21. června 1880 č. 120 ř. z. a min. nař. ze dne 16. září 1880 č. 121 ř. z.);

16. provádění plynovodů, zařízení osvětlovacích a vodovodů (regulativ ze dne 9. května 1875 č. 76 ř. z);

17. živnost výroby a správy parních kotlů (nař. min. vnitra a obch. ze dne 15. července 1891 č. 108 ř. z.);

18. živnost výroby hracích karet;

19. vykonávání podkovářství;

20. živnost záležející v hubení krys, myší, škodlivého hmyzu a pod. jedovatými prostředky;

21. zřizování veřejných měr a vah;

22. zřizování veřejných skladišť;

23. závody k vyrábění a vedení elektřiny (min. nař. ze dne 25. března 1883 č. 41 ř. z.);

24. kanceláře informační (min. naříz. ze dne 20. července 1885 č. 116 ř. z.).

25. Podniky pohřební (min. nař. ze dne 30. prosince 1885 č. 13 ř. z.).

Seznam tuto uvedený ve příčině živností koncesovaných není taxativní a tudíž nezměnitelný; neboť dle § 24 řádu živn. zmocněn jest ministr obchodu s ministrem vnitra v tom případu, když by zkušenost zřetelem k ohledům veřejným vyžadovala toho potřebu, v dohodnutí s příslušnou

obchodní a živnostenskou komorou, jakož i po vyslechnutí společenstev, stanoviti cestou nařízení ještě pro jednotlivé další živnosti, než byly v odstavci tomto vypočteny, všeobecně nebo pro určité okresy koncesi a podmínky k nabytí jejímu. Podobně mohou jednotlivé živnosti, toho času koncesované, sproštěny býti náležitosti koncese, jestliže se za to změněné poměry nezbytně přimlouvají a může též býti nařízeno, aby v těch místech, kde v zájmu obchodu a dopravy pro určitá jednání a služby vyžadující zvláštní veřejné důvěry jisté osoby úřadem zřízeny a v povinnost vzaty jsou, všechny jiné osoby vyloučeny byly z provozování těchže (živností) (§ 24 živn. ř.).

III. Příslušnost.

Příslušnými udělovati živnosti koncesované jsou zpravidla politické úřady správní I. stolice (okresní hejtmanství a magistráty v obcích se zvláštním statutem), dále jsou bezprostředními udílecími úřady politické úřady zemské (místodržitelství, zemské vlády) pro veškery tiskařské živnosti v těch místech, kde má sídlo úřad politický, vyjímaje obmezená oprávnění ku prodeji knih školních a modlitebních, pro podniky s půjčováním knih a čítárny, pro živnost stavitelskou (§ 23 odst. 2 živn. ř.), pro ony periodické podniky pro dopravu osob, které provozují se na silnicích poštovních a s výměnou koní, při čemž vždy budiž slyšen úřad poštovní; dále pro ony živnosti, které rozvětvují se na více okresů téže korunní země. Konečnou instancí jest ministerstvo vnitra pro výjimečné povolování zřizování živností tiskařských mimo obvod toho místa, kde se nalézá úřad politický, a ku povolování oněch periodických podniků pro dopravu osob, jež rozšířeny jsou po obvodech správních několika zemí korunních (§§ 141, 142 a 143 živn. ř.).

Stížnosti pro odepření koncese buďtež podány do 6 neděl; pořadem instancí docházejí tyto k zemské vládě, pokud se týká, k ministerstvu vnitra; stížnost podati lze i proti srovnalým rozhodnutím I. a II. stolice. Je-li v některém případu činna zemská vláda, pokud se týká, ministerstvo vnitra jakožto úřad udílející koncesi, připouští se v prvním případu stížnost toliko k ministerstvu vnitra, kdežto v druhém případu další stížnost místa nemá. Ježto pak propůjčení koncesované živnosti v uvážení všech daných poměrů zůstaveno jest volnému rozhodnutí úřadů živnostenských, jest zejména právní cesta ku správnímu dvoru soudnímu naprosto vyloučena (§ 3 lit. *e)* zákona ze dne 23. října 1875 č. 36 ř. z. z r. 1876).

IV. Průkaz způsobilosti zvláštní při některých koncesovaných živnostech.

1. K nastoupení živnosti výroby a prodeje střelných zbraní (č. 5 odst. 2 min. nař. ze dne 17. září 1883 č. 151 ř. z.) vyhledává se jako dostatečný průkaz způsobilosti vysvědčení na odchodnou z odborné školy pro zbrojní průmysl v Borovljanech (odst. 1 a 2 min. nař. ze dne 5. prosince 1897 č. 281 ř. z.).

2. K nastoupení živnosti ku výrobě a správě parních kotlů (srv. č. 9. cit. nař. z r. 1883) podávají náležitý průkaz zvláštní takovéto způsobilosti vysvědčení těchto učilišť (ve spojení s výkazem o praktickém zaměstnání v živnosti této; srv. odst. 3 min. nař. z r. 1897):

a) vysvědčení o první státní zkoušce z odboru stavby strojů vykonané s prospěchem na vysokých školách technických v Praze, v Brně, ve Vídni, ve Štýrském Hradci nebo ve Lvově; pokud se týká, stačí k tomu

vysvědčení o odbytých jednotlivých zkouškách ze všech předmětů této státní zkoušky alespoň s dostatečným prospěchem vykonaných spolu s dobrým vysvědčením o vykonané zkoušce z nauky o strojích, ze stavby strojů a z mechanické technologie;

b) maturitní vysvědčení nebo vysvědčení o tom, že žadatel s prospěchem absolvoval poslední ročník mechanicko-technického oddělení vyšších živnostenských škol na c. k. průmyslových školách státních v Praze, v Plzni (německá státní průmyslová škola), v Liberci, v Brně (rovněž německá stát. průmyslová škola), v Bílsku, v Krakově, ve Vídni (I. okres) a v Terstu, dále na dolnorakouské zemské průmyslové škole v Novém Městě za Vídni anebo konečně na kursu pro stavbu lodí při c. k. státní průmyslové škole v Terstu (srv. odst. 4 a 5 min. nař. z r. 1897);

3. byl-li žadatel aspoň po dvě léta prakticky zaměstnán ve příslušné instalační živnosti a kromě toho předloží vysvědčení z některého ústavu, jakž pod č. 2 lit. *a*), *b*), uvedeno bylo, může býti jako úplně způsobilý připuštěn ke koncesovaným živnostem: zařizování plynovodů, osvětlování plynem a k zařizování vodovodů (srv. č. 8 cit. nař. ze dne 17 září 1883 č. 151 ř. z. a cit. nař. ze dne 5. prosince 1897 č. 281 ř. z.).

Živnosti kovářské.

Živnosti kovářské náležejí k živnostem řemeslným.

I. Dle dvorního nařízení ze dne 5. září 1785 zařaděni byli všichni řemeslníci zpracující ocel a železo ve tři třídy s tím ustanovením, že má býti každému mistru náležejícímu do některé z tříd těchto bez závady dovoleno zhotovovati dle libosti veškero zboží sem spadající. Tyto tři třídy jsou:

1. Třída kovářů věcí hrubých a řezaček, k níž se počítaly tyto živnosti:

a) hamerníci;

b) kováři kyjů, šrotýři, kosaři, mečíři, klikaři, pilaři a sekýrníci;

c) kováři zabývající se výrobou řezaček na slámu, kruhadel (na zelí), pořízů a břitev.

2. Třída kovářů věcí jemných a ocelových.

3. Třída kovářů zpracovávajících zámky, železo a plech.

II. Vedle zvyklostí postupem času se vyvinuvších oprávněni jsou kováři obstarávati veškery práce odnášející se k okování vozů, saní, ručních (tahacích) vozíků, dvoukoláků, bran a pluhů; dále smí zhotovovati řetězy, sekery, motyky, lopaty, rýče, třínožky, rožně, jakož i práce pro kamenníky, mlynáře, zvonaře, tiskaře a zbrojíře, konečně práce na dveřích (bez zámku) u stodol, stájů, hospodářských budov a veškery ony práce, které pravidelně obstarávají nebo aspoň správku jejich přijímají tesaři. Ku hotovení jistých předmětů, jako klíčů, skob atd. k budovám, kádím a škopkům, dále mříží všeho druhu, ploten na kamna, obstarávání prací studnařských, broušení kladiv zednických atd. jsou oprávněni jak kováři, tak i zámečníci (obch. a živn. komora linecká, sb. Freye a Mareše č. 1084).

III Rozsah živnosti kovářů věcí hrubých, neboli hamerníků, jak se v četných krajinách též říká, spadá zpravidla v jedno s rozsahem živnosti, kterouž provozují kováři vozů, a proto též prohlášeny byly tyto živnosti ministerstvem obchodu ve shodě s ministerstvem vnitra ve smyslu § 1 odst. 2 zákona ze dne 15. března 1883 č. 39 ř. z. za živnosti řemeslné. Ministerským nařízením ze dne 10. listopadu 1886 č. 159 ř. z.

zahrnuty byly s obměněním bodu 42. nařízení ze dne 30. června 1884 č. 110 ř. z. (týkáť se toto nařízení názvů řemeslných živností) tyto živnosti v označení společné: »Kováři věcí surových nebo-li hrubých a vozů«. Zaměstnání hamerníků záleží povýtce ve zpracování železa (ocele, mědi a mosazi) v přerozmanité předměty. Okování vozů nenáleží ve vlastní obor činnosti hamerníků, a jest naopak oprávněním kolářů. Avšak na venkově, jakož i v menších osadách, kde začasté daleko široko není kovárny ani kolárny, obstarávají od pradávna hamerníci i kolářské práce, jelikož jinaké práce v řemeslo jejich spadající nestačí vesměs k jich výživě (obch. a živn. komora Budějovická, sb. Freye a Mareše č. 1111).

IV. Živnost cvočkářská přináleží k živnosti kovářů věcí hrubých a dlužno ji rovněž považovati za živnost řemeslnou; vyhledává se tedy k nastoupení jejímu, pokud se neprovozuje ani po továrnicku, ani jako průmysl domácí, průkazu zvláštní způsobilosti (výn. min. obchodu ze dne 21. května 1889 č. 44.244 z r. 1888). Cvočkáři jsou též oprávněni ku výrobě kosiříků, železných kol i s čípky, kotvic a jiných velkých skob, jakož i hřebů kteréhokoli způsobu a druhu (obch. a živn. komora budějovická, sb. Freye a Mareše č. 1121).

V. Nožíři náleží ke skupině kovářů věcí jemných (viz čl. Živnost nožířská).

VI. Živnost řetěznická tvoří zvláštní odbor živnostenský a nesluší ji zařaďovati k živnostem řemeslným (obch. a živn. komora vídeňská, sb. Freye a Mareše č. 1117).

VII. Živnost domácích kovářů.

Objem této živnosti jest velice sporný; z důvodu tohoto podala r. 1891 obchodní a živnostenská komora vídeňská dobrozdání, v němž uznána byla zákonná úprava domácího kovářství za nezbytnou potřebu a k účelu tomuto učinila vzpomenutá komora tyto návrhy:

1. Zřízení domácí kovárny budiž vázáno ohlášením u živnostenského úřadu a žádáno schválení provozovárny ve smyslu § 25 živn. ř.

2. Jestliže v domácí kovárně chovati se budou pomocníci ku výkonu podkovářství, budiž aspoň při jednom dělníku podán průkaz způsobilosti podkovářské a dělník tento zodpověden budiž v mezích oboru své působnosti úřadům.

3. Držitelé domácích kováren nesmí míti učňů.

4. Domácí kováři nechť jsou oprávněni jen prováděti práce pro vlastní potřebu a každá práce pro cizí potřebu nechť se jim zapoví.

5. Dohled nad domácími kovárnami, jež o udržení mají osoby soukromé, budiž svěřen úřadu živnostenskému ve smyslu ustanovení vydaných o provozování kovářství domácího.

6. Přestupky předpisů vydaných k uspořádání domácího kovářství, jakožto přestupky řádu živnostenského buďtež trestány peněžitými pokutami až do 400 zl. a v případě opětného provinění pak i odnětím práva míti a provozovati domácí kovárnu (srv. k tomu sb. Freye a Mareše č. 1116).

VIII. Živnost podkovářská (viz tento čl.).

IX. Objem živnosti pokud jde o výrobky jednotlivé.

Kováři jsou oprávněni zhotovovati železné hospodářské nářadí a stroje (obch. a živn. komora pražská; sbírka Freye a Mareše č. 1091), jakož i dále obstarávati menší správky na železné konstrukci hospodářských a jiných strojů (sb. Freye a Mareše č. 1093). Kovář nemůže se obejíti —

nehledě ku prací podkovářským — bez přispění koláře, jako s druhé strany ani kolář není s to, by výrobky své zhotovil bez pomoci kováře. Rozdíl mezi oběma spočívá v pracovním materiálu; jeden používá železa, druhý dřeva; jeden potřebuje k úplnému pořízení svých výrobků druhého a proto platí o živnosti jejich v neobmezeném rozsahu § 37 řádu živn. Oba dva potřebují však opět sedláře a smějí proto i chovati a upotřebiti pomocníků sedlářských. Kovář i kolář oprávněn jest k zhotovení vozů právě tak jako i ten, kdo stavbu vozů jen přihlásil za živnost (obch. a živn. komora budějovická, sb. Freye a Mareše č. 1104).

Co se týče té otázky, jsou-li kováři oprávněni hromosvody dělati, neshodují se dobrozdání jednotlivých obchodních a živnostenských komor; většina z nich (komora liberecká, štýrsko-hradecká a olomoucká) rozhodla k otázce této v příznivém smyslu, kdežto zase obchodní a živnostenská komora v Lubnu rozhodně zamítla možnost tohoto oprávnění jich, jako důvod uváděje to, že hotovení hromosvodů tvoří zvláštní odbor předpokládající zvláštní vědomosti; s dobrozdáním tímto dlužno souhlasiti již z toho důvodu, jelikož označení »kováři věcí hrubých« nezbytně k tomu poukazuje, že takovéto práce náležejí k oněm konstrukcím, jež v první řadě provádějí mechanikové a ovšem i zámečníci.

Kováři oprávněni jsou zhotovovati svářené a kované mříže, avšak nejsou oprávněni ku výrobě mříží nákladných a ozdobných (Luxusgitter — srv. obch. a živn. komoru štýrskohradeckou, sbírka Freye a Mareše č. 1097). Jelikož jsou kováři oprávněni jedině prováděti hrubší práce ze železa, nesmí obstarávati stavbu plotů k zahradám, zvony, železné dvéře, správky na plechových kamnech a pod. (obch. a živn. komora opavská, vídeňská a linecká — srv. sbírku Freye a Mareše č. 1099, 1100, 1101). Kováři jsou oprávněni vésti obchod kosami a srpy (obch. a živn. komora chebská, sbírka Freye a Mareše č. 1106).

X. Průkaz způsobilosti.

K samostatnému provozování a nastoupení:

a) živnosti kovářů věcí jemných a živnosti nožířské opravňuje vysvědčení na odhadnou z odborných škol v Celovci, v Hradci Králové, v Chomutově a ve Štýru, jakož i mechanicko-technická škola odborná při státní průmyslové škole v Praze (srv. č. 3 min. nař. ze dne 17. září 1883 č. 150 ř. z.), dále mistrovská škola pro mechanicko-technické živnosti při státní průmyslové škole v Bílsku (srv. min. výn. ze dne 20. října 1887 č. 121 ř. z.); dále mistrovská škola při české státní průmyslové škole v Brně (srv. min. nař. ze dne 25. března 1891 č. 50 ř. z.); mechanicko-technická škola mistrovská při německé státní průmyslové škole v Plzni a mistrovská škola pro mechanicko-technické živnosti při české státní průmyslové škole v Plzni (srv. min. nař. ze dne 13. září 1897 č. 219 ř. z.), konečně mistrovská škola pro mechanicko-technické živnosti při německé státní průmyslové škole v Brně (srv. min. nař. ze dne 26. července 1899 č. 134 ř. z.); co se týče dále:

b) živnosti kovářů hrubých: odchodné vysvědčení mistrovské školy při státní průmyslové škole v X. obecním okresu vídeňském opravňuje nastoupiti řemeslnou živnost kovářů věcí hrubých (kromě živnosti kovářů vozových — srv. shora již cit. min. nař. ze dne 29. května 1893 č. 97 ř. z.), dále vysvědčení mistrovské školy pro mechanicko-technické živnosti při české státní průmyslové škole v Plzni (cit. min. nař. ze dne 13. září

1897 č. 219 ř. z.) a konečně totéž oddělení stávající při německé státní průmyslové škole plzeňské (srv. cit. min. nař. ze dne 26. července 1899 č. 134 ř. z.).

Živnost instalaterská viz Vodovody.

Živnosti obchodní.

I. Pojem.

Řád živnostenský činí rozdíl mezi živností obchodní v širším a v užším slova smyslu; živnost obchodní v širším smyslu jest živnostenský odbyt zboží osoby živnost provozující ať již zabývá se živností svobodnou, koncesovanou nebo řemeslnou; a právě do této kategorie živností obchodních spadá i obchodování vyrábitelů a producentů, kteří jsou dle řádu živnostenského oprávněni dávati do obchodu své výrobky beze zvláštního ohlášení živnosti své. Živností obchodní v užším slova smyslu míní se ony obchodní živnosti, při nichž ohlášení živnosti, pokud se týká, živnostenský list zní na provozování obchodu, při nichž tedy provozování obchodu tvoří jediné zaměstnání, a není tedy výronem práva příslušejícího živnostenským výrobcům, aby svými výrobky a zbožím svým obchod vedli (rozh. min. obch. ze dne 16. září 1883 č. 26.701). V pochybnosti, zdali určitou živnost považovati sluší za obchodní živnost v užším slova smyslu, rozhoduje politická zemská vláda slyševši komoru obchodní a živnostenskou, jakož i zúčastněná společenstva a v případu rekursu rozhoduje ministr vnitra ve srozumění s ministrem obchodu (§ 1 živn. ř.).

Obchodní živnosti lze rozvrhnouti ve tré skupin a to:

1. obchodní živnosti, které zahrnují částky určitého druhu zboží; sem náleží: obchod stavivem, zbožím bavlněným, obrazy, květinami, knihami, devocionaliemi, drahokamy, cennými papíry, železem, rybami, barvami, drůbeží, náčiním, obilím a plodinami, zbožím zlatým a stříbrným, dřívím, moukou, šicími stroji, ovocem, papírem, semeny, dobytkem, prádlem, vínem, cukrem atd.

2. Živnosti obchodní, kteréž zahrnují pod označením souborným zboží rozličných druhů, jakož ku př. obchod starožitnostmi, obchod konfekční, lahůdkářský, obchod zbožím smíšeným, obchod podomní, kramářský, obchod zbožím rukodílným, zbožím materiálním, modním, plodinami, zbožím střižným, obchod veteší, potravinami a zbožím bílým, hokynáři, obchodníci zbožím krátkým.

3. Živnosti obchodní bez obmezení na určité zboží nebo na určité druhy zboží; tyto živnosti obchodní pojímají v sobě právo k obchodování všelikým zbožím dovoleným pro svobodný obchod a co do prodeje nevázaným na zvláštní povolení (koncesi § 38).

II Zásady pro živnosti obchodní.

1. Živnosti obchodní (v užším slova smyslu) náležejí ku svobodným živnostem a vyňaty jsou proto z řady živností řemeslných (§ 1 živn. ř.).

2. Majitel obchodní živnosti v užším slova smyslu smí však provozovati řemeslné zhotovování a zpracování výrobků živnostenských pouze v té případnosti, když vyhověl předpisům § 14 ohledně živností řemeslných (§ 38 odst. 3 živn. ř.); neboť dle č. 1 a 2 § 38 živn. ř. opravňuje »živnost obchodní« v užším slova smyslu toliko k obchodování dotyčným zbožím, kdežto oprávnění ku výrobě jest tedy při živnosti obchodní vyloučeno. Odstavcem 3 § 38 živn. ř. neměl a nemohl býti objem obchodní živnosti v předchozích ustanoveních tohoto paragrafu stanovený a pouze

na obchod obmezený hned opět aspoň částečně rozšířen, nýbrž jen zvláště jím mělo býti vyznačeno, že majitel určité obchodní živnosti, při níž předmětem obchodování jest zboží řemeslně vyrobené, není oprávněn základem držby této obchodní živnosti domáhati se způsobilosti ku výrobě tohoto zboží, že naopak takovýto obchodník zamýšlející vykonávati i oprávnění ku výrobě zboží, musí se podříditi pravidlu t. j. musí podle § 14 živn. ř. vedle ohlášení prokázati i zvláště zákonem stanovenou způsobilost. V opáčném náhledu musil by se vytýkati zákonu neprominutelný odpor, stanoví-li zákon s jedné strany, že živnost obchodní opravňuje pouze k obchodu, a vyslovil-li by dále, že, když obchod nezahrnuje v sobě zboží řemeslného, přísluší též obchodníku výroba a prodej (rozh. ze dne 18. května 1892, sb. »Budwinski« č. 6620).

3. Obmezení na prodej zboží vlastního zhotovení nemá při obchodních živnostech v širším smyslu místa (§ 37 živn. ř.).

4. Pro prodej zboží v malém, kde zboží ono jest předmětem nejnutnějších potřeb každodenního živobytí, stanoviti lze maximální tarify (§ 51 živn. ř.), jakož i vyznačení cen vzhledem ku kvantitě a kvalitě (§ 52 živn. ř.).

5. Každý jest oprávněn docházeti se svým zbožím na trhy (§ 62 živn. ř.).

6. Obchod zbožím každodenní potřeby, jako ku př. mlékem, máslem, ovocem, zeleninou, květinami, dřívím dům od domu a na ulici nepodléhá ustanovením patentu o obchodu podomním; rovněž ponechává se živnostenským úřadům na vůli, aby maloživnostníkům dovolily beze zvláštního povolení k hausírování obchod vésti výrobky svými v obvodu obce dům od domu a tím si vydatněji pomoci (§ 60 živn. ř.).

Živnosti reálné a radikované.

I. Pojem.

V době, kdy zaveden byl řád živnostenský, rozlišovala se práva živnostenská na osobní, radikovaná, reálná a dominikální. Osobními právy živnostenskými byla ona, která propůjčena byla příslušnými úřady osobám požívajícím vlastností zákonem předepsaných k doživotnímu a osobnímu vykonávání; živnostenská práva spojená s určitou realitou (nemovitostí — »pars fundi«) a tvořící předmět knihovního zápisu (čili jak se praví v dv. dekretu ze dne 20. února 1795 č. 219 sb. zák. soud. »činila dobrou část domu a ceny jeho«), nazývala se radikovanými; dále byla živnostenská práva reálná, kteráž nezávisejíce na určité nemovitosti dala se převésti a prodati. Živnostenská práva dominikální přináležela na základě zemské ústavy v jednotlivých zemích korunních (jmenovitě v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, v Haliči a v Dolních Rakousích) někdejším vrchnostem (»dominiím«), jakož i jednotlivým stavovským korporacím anebo určitému počtu oprávněných občanů (srv. čl. »Propinace«). Živnostenská práva radikovaná, reální a dominikální měla povahu věcnou (dekr. mor. gub. ze dne 19. prosince 1834). Živnostenský řád ze dne 20. prosince 1859 č. 227 ř. z. nezměnil ničeho na pojmu a trvání práv radikovaných a reálních uznávaje práva platně pozůstávající v dosavádním rozsahu jejich, vylučuje však zakládání nových reálních práv živnostenských (čl. VII. vyhlaš. pat.). Stávající radikální a reální živnosti mohou tedy jako dříve vykonávati, propachtovati nebo zciziti držitelé nebo jejich náměstkové.

II. Zásadní ustanovení.

Platí především právní domněnka, že živnostenská práva jsou osobními právy; ten, kdo tvrdí o určité živnosti, že má ráz reálního nebo radikovaného oprávnění, musí to dokázati. Podmínky hmotným právem pro vlastnost radikovaných živností stanovené jsou v jednotlivých korunních zemích rozdílné; všude platí však za statek nemovitý (za »příslušenství« §§ 285, 298 a 457 o. o. z). Místa nemá odloučené knihovní jich zastavení bez pozemku. Při prodeji intelektuální části domu přenáší se spolu celé radikované právo živnosti potud, že kupec stává se pro rata (poměrně) oprávněným ku výkonu jeho. Odděliti radikované právo za účelem převodu jeho na nějakou jinou nemovitost lze toliko s přivolením věřitele hypotekárního (výn. min. fin. ze dne 9. ledna 1852 č. 18.106). Takovýto převod potřebí má přivolení zemské vlády (sb. »Budwinski« č. 7109).

V Dolních Rakousích (dv. dek. ze dne 20. února 1795 č. 219 sb. zák. soud.), ve Štýrsku (dv. dek. ze dne 20. července 1814), v Tyrolsku (nař. ze dne 2. září 1816), v Korutanech a v Krajině uznána jsou ona živnostenská práva za radikovaná, kteráž po 32 léta počítaje nazpět ode dne 22. dubna 1775 byla při vlastnictví domu zvláštním předmětem knihovního zápisu (ve Štýrsku a v Tyrolsku v té případnosti, když byla aspoň od tohoto normálního roku nepřetržitě na témže domě vykonávána), jakož i dále ona živnostenská práva, kteráž byla od r. 1756 zapsaná do stavovské knihy (giltbuchu) výrazem »dům a živnost« a dle vyšší míry zdaněna byla (srv. Mayerhofer, polit. Verwaltungsdienst III. sv. str. 572 a násl.).

V Čechách neplatí nižádný normální rok. Jako živnostenská oprávnění radikovaná uznána jsou tu živnostenská práva knihovně zapsaná a s domem nerozlučně spojená; jich přenesitelnost byla však dvorským dekretem ze dne 13. června 1778 podmíněna povolením politického úřadu zemského. I na Moravě činil se rozdíl mezi reálnými a radikovanými živnostmi. Dekretem dvorské kanceláře ze dne 6. listopadu 1779 prohlášen byl však 15. listopad roku 1780 za normální termín s tím vyrozuměním, že na příště sluší za živnosti radikované a prodejné považovati pouze ona oprávnění, která budou až do jmenovaného termínu knihovně protokolována. Tím zrušen byl na Moravě někdejší rozdíl mezi radikovanými a prodejnými (reálnými) živnostmi, ježto nápotomně vyhledávati se má jakožto podstatný znak při obou knihovní protokolování přede dnem 15. listopadu 1780. To je tím nepochybnější, jelikož již dvorskými reskripty ze 2. října 1762 a ze dne 31. srpna 1776 zapověděno bylo úřední povolování nových reálních živností a uznány byly toliko oprávněnosti již stávající spolu s právy ku převodu a ku prodeji, jež na nich lpěla, a podle toho dv. dekretem ze dne 6. listopadu 1779 uzákoněna byla veškerá privilegovaná živnostenská práva platně pozůstávající. Moravským zákonem zemským ze dne 22. května 1869 č. 23 z. z. (§§ 42 a 43) prohlášena však po zrušení svazku poddanského původní propinační práva a oprávněnosti z toho vyplývající základem odvozených způsobů nabytí za práva reální.

III. Zjišťování radikované vlastnosti.

Aby se při zjišťování reální povahy knihovně zapsaných živnostenských práv docílilo stejnoměrného postupu, nařízeno bylo min. nařízením ze dne 31. října 1856 č. 204 ř. z. podstatně toto: Otázku, zda nějakému živnostenskému oprávnění zapsanému ve veřejných knihách jakožto oprávnění radikované pří-

sluší vlastnost reální, budiž výlučně posuzována a rozhodována úřady živnostenskými. Má li býti takovéto rozhodnutí vyneseno, má úřad živnostenský vyzvati vlastníka onoho živnostenského práva, aby předvedl důkazy o jeho reální vlastnosti, a spolu má mu uložiti k tomu přiměřenou lhůtu s tím vyrozuměním, že po uplynutí této lhůty rozhodnutí vyneseno bude a že živnostenské právo ve veřejné knize musí se vymazati, nebude-li radikovaným uznáno. Spolu má živnostenský úřad dožádati onen soud, jemuž přináleží vésti dotyčnou veřejnou knihu, aby vyrozumněl osoby mající na zapsaném živnostenském oprávnění právo zástavní o příkazu, jenž vlastníku dán byl, s tím doložením, že mohou buďto samy o sobě nebo společně s vlastníkem do lhůty živnostenským úřadem položené předložiti úřadu živnostenskému přístupné jim důkazy o reální povaze dotčeného živnostenského práva. Soud má toto vyrozumění vyříditi ve způsobě předepsané pro záležitosti knihovní, spolu však poznamenati ve veřejné knize, že se právě jedná o uznání reální povahy tohoto živnostenského práva. Poznámka tato má ten účinek, že hypotekární věřitelové později zapsaní vyloučeni jsou z jednání a nemají práva odporovati rozhodnutí, které vyneseno býti má. Výkaz o řádném vyrozumění účastníků hypotekárních budiž úřadu živnstenskému dodán před uplynutím oné lhůty a úřad tento může lhůtu naznačenou přiměřeně prodloužiti, jestliže zajde stranám nějaká překážka. Po uplynutí této lhůty zkoumá živnostenský úřad došlé průkazy a vynese na základě podaných prohlášení dle platných předpisů, a sice bez ohledu na případnou existenci pohledávek hypotekárních, rozhodnutí o tom, zda živnosti zapsané jako radikované oprávnění přísluší reální vlastnost, čili nic. Jestliže se rozhodnutím tímto uzná zapsané živnostenské právo radikovaným, budiž ihned o tom zpraven soud, jenž z úřední povinnosti povinen jest oprávnění toto do veřejné knihy zapsati. V opačném případu budiž rozhodnutí vydáno jak naproti vlastníku živnostenského práva, tak i naproti hypotekárním interessentům a to předběžně s připuštěním odvolání k úřadu vyššímu. Na základě titulu práva zástavního o sobě nebo pro zmenšení nebo zánik objektu zástavního nelze proti rozhodnutí tomu podati odpor. Vejde-li rozhodnutí v moc práva, budiž živnostenské oprávnění k žádosti živnostenského úřadu ve veřejných knihách vymazáno. Toto nařízení nemá na dřívější, právní moci nabyvší rozhodnutí úřadů živnostenských vlivu, a sluší je tudíž ku žádosti těchto úřadů zapsati do knih veřejných.

Jestliže však následkem toho vymazáno jest živnostenské právo zapsané jako radikované, buďtež o tom hypotekární účastníci za účelem zachování případných nároků svých vyrozuměni. Předpisy platící dosud o předmětu tohoto nařízení a nesnášející se s ustanoveními svrchu vytčenými, byly zrušeny. Podobně, jako ku právní existenci nějakého radikovaného práva živnostenského, náleží tedy i ku zavedení řízení v tomto min. nařízení naznačeného zápis ve veřejné knize. Kde nedostává se tohoto zápisu, mohl sice snad existovati jistý nárok na reálnou vlastnost, avšak tento nárok nemůže se přiváděti ku platnosti před úřady správními, nýbrž jedině před soudy, jelikož pouze soudové příslušni jsou k úředním výkonům ve příčině veřejných knih a mají možnost toho, domoci podobnému nároku eventuelně ku právu. Jestliže živnost, jejíž radikovaná vlastnost se tvrdí, v přítomné době v knihách zapsána není, nedostává se tu k žádosti o zavedení řízení dle min. nař. ze dne 31. října 1856 první a zá-

kladní náležitosti. A nemůže pak v tom směru státi se více jakákoli změna ani případným tvrzením, že byl tento zápis opomenut jen následkem nedopatření uskutečnivšího se při zakládání nové pozemkové knihy, neboť podmínkou a východištěm řízení dle cit. min. nařízení jest »nikoli to, co v pozemkové knize státi má, nýbrz co tam stojí.« Dopustil-li se za takovéto příležitosti knihovní úřad skutečného nedopatření, budiž náprava ku platnosti přiváděna před tabulární instancí v duchu zákonných norem předepsaných pro tyto případnosti zákonem ze dne 2. června 1874 č. 98 ř. z., a teprve, když pak kniha pozemková se opraví, vchází úřadu správnímu úkol, aby vlastnost vtěleného práva živnostenského konstatoval a o tom nalezl. Nebylo by místným vykládati výhradnou příslušnost správních úřadů k tomuto konstatování v ten smysl, jakoby jim též příslušelo doplňovati nedostatek náležitosti zápisu ve veřejné knize nálezem svým a tak napravovati úřední úkon úřadů knihovních. Jen když v nynějších pozemkových knihách skutečně jest živnostenské oprávnění předmětem zápisu — a s tímto zápisem nebudiž za roveň pokládán výkaz o živnostenském oprávnění nalézající se v listinách, jež uschovává úřad pozemkový — lze mluviti o tom, že jest tu ona žádoucí náležitost pro uznání radikované živnosti. K tomu přistupuje pak další náležitost, že totiž toto živnostenské oprávnění jako takové, t. j. jako zvláštní právo již před normálním termínem sloučeno bylo s dotyčnou nemovitostí a do knih zapsáno bylo (roz. ze dne 12. února 1890 č. 474, sb. »Budwinski« č. 5146, ze dne 12. dubna 1890 č. 1188 sb. »Budwinski« č. 5250).

V případu pochybnosti musí se ovšem ale rozhodnouti o objemu, významu a smyslu tohoto zápisu i na základě listin, jež strana předloží k vyložení onoho protokolu, jelikož před působností nového řádu knihovního bylo zvykem brzy celé listiny, brzy jen zcela stručná všeobecná hesla do knih zapisovati, jichž význam a účel dá se vysvětliti jen pomocí dotyčných listin, k nimž se odnášejí a z nichž vyňata jsou. Rovněž sluší materielní obsah a objem živnostenského oprávnění zapsaného jako radikovaná živnost posuzovati jedině dle práva plativšího v době onoho zápisu a pouze dle toho práva sestaviti se dá soujem oněch oprávnění, jež tvořila tehdy takováto živnost. K zjištění těchto okolností zavázány jsou úřady z úřední povinnosti, jsouce i důsledkem veřejného rázu řízení k tomu vázány, aby vyzývaly strany ku předložení průkazů, jestliže během řízení jeví se býti nutno doplniti a dále objasniti celý skutkový poměr. »Stranami« v řízení o konstatování reálné vlastnosti živnostenského práva jsou vlastníci nemovitosti a věřitelé hypotekární (rozh. ze dne 13. února 1890 č. 489 sb. »Budwinski« č. 5150).

IV. Reálnými (prodejnými) právy jsou po rozumu dv. dekretu ze dne 31. března 1808 ona, která platně pozůstávala před rokem 1775 a již před tímto rokem za vrchnostenského přivolení z titulu práva soukromého převáděna byla s jednoho držitele na druhého. Za účelem evidence o prodejných, neradikovaných živnostech vedou politické vrchnosti (dv. dek. ze dne 5. února 1841) zvláštní knihy poznámkové (Vormerkbücher), jichž zařízení stanoveno výnosem min. ze dne 6. března 1859 č. 8306, kterýžto výnos obsahuje v podstatě tyto zásady: Účelem oněch knih jest předkem objektivní evidence stávajících prodejných živnostenských práv v ohledu živnostenském, správním a policejním. Zápis o stavu držení

do těchto knih činěný nelze považovati ani za nějaký způsob převodu, ani za jakousi známku převodu nebo za důkaz vlastnictví. Knihy poznámkové přináleží vésti příslušnému okresnímu úřadu politickému resp. magistrátu. Pro každou obec budiž zpravidla určen zvláštní svazek, leč by ve více obcích k témuž okresu patřících byl tak nepatrný počet prodejných živnostenských práv, že by zcela dobře se dala pojati ve svazek jediný. Každé živnosti budiž přiděleno několik listů, aby se nabylo místa ku změnám v držbě. Živnosti buďtež zapsány se svými znaky udávajícími jich druh a objem provozování, jakož i označení zvláštní (štít a pod.), a určena-li za dotyčnou živnost normální cena, budiž i tato cena zapsána. Kde dříve prodejné živnosti zapsány byly v knihách pozemkových, buďtež z nich vymazány a úplně přeneseny do poznámkové knihy o prodejných živnostech. Při takovémto přenášení budiž v nové poznámkové knize vyznačeno, byla-li přiznána prodejná vlastnost a kterým opatřením (aktem) příslušného úřadu, či zda takovéhoto uznání ještě nenabyla. Tam, kde doposud se nevedly žádné poznámky o prodejných živnostech, jest se omeziti na zápis takových živností od případu k případu, jichž prodejná vlastnost u příležitosti úředního řízení nebo na svobodné zakročení stran uznána již byla nebo teprve uznána bude. Ohlásí li se převod vlastnictví nějaké živnosti za účelem zápisu, avšak její prodejná vlastnost není uznána, budiž strana hlásící se jen poukázána k tomu, aby dříve vymohla si na příslušném úřadu uznání prodejné vlastnosti. Totéž platiti má i při oněch živnostech, kteréž nedošedše právoplatného uznání své prodejné vlastnosti přeneseny byly ze starších poznámkových knih do nových. Převod vlastnického práva do poznámkových knih může býti zapsán toliko s výslovným, písemně předloženým neb ústně ku protokolu prohlášeným přivolením nyní zapsaného vlastníka nebo na základě soudního odevzdání. K těmto knihám buďtež přičiněny a řádně vedeny dodatkové rejstříky, kteréž obsahují označení jednotlivých živností a jména zapsaných držitelů v abecedním pořádku. Knihy tyto buďtež pod dohledem úředníka vedením jich pověřeného komukoli k nahlédnutí vyloženy a dle přání pořízeny z nich výtahy za úředního ověření a za šetření předpisů poplatkových přednostou úřadu. Prodejné, neradikované živnostenské a trhové oprávněnosti jsou věcmi movitými, k nimž lze nabýti věcných práv jen způsobem předepsaným v §§ 426 a násl., 451, 452 o. o. z. (min. nař. ze dne 3. listopadu 1855 č. 190 ř. z.). Tak zvané oprávněnosti statků komorních a t. zv. živnosti cessionářské jsou živnostenskými právy prodejnými (dv. dek. ze dne 18. září 1773).

V. Zrušení živností realných.

1. Vzdání se realných oprávnění živnostenských nebo i jen realné vlastnosti s výhradou práva osobního vykonávání připouštělo se, bylo-li to možno bez újmy pro nabytá práva třetí osoby. Zřekl-li se kdo živnostenského práva, pozbýval nároků na opětné uvedení v právo ono. Chtěl li živnostník opět nabýti práva ku provozování živnosti, prokázati musil potřebné vlastnosti, načež, bylo-li mu toto právo propůjčeno, nevstupoval v dřívější oprávnění svá, nýbrž dostávalo se mu nového a to osobního práva živnostenského. V pochybnosti odnáší se však takovéto zřeknutí při realných živnostech toliko k oprávnění co do výkonu a nelze ho vztahovati bez dalšího na oprávněnost samu. Mohl tedy živnostník realnou živnost vypověděv provozování živnosti své zciziti ovšem nebo propachtovati, jestliže se výslovně nevzdal realní vlastnosti živnosti samé.

2. Pouhé nevykonávání mělo v zápětí výhradně zánik oněch živnostenských práv, v jichž příčině speciálními zákony stanovena byla na neprovozování ztráta jich a vyčerpána byla zákonná přesná lhůta (trvání), nevykonávání. Pro Moravu prohlásil dv. dekret ze dne 19. dubna 1808 a dv. dekret ze dne 23. srpna 1808, že sama sebou zanikají veškera oprávnění, jež vykonávána nebudou do roka, avšak při tom cit. dv. dekret nezmínil se v nejmenším výslovně o určitých druzích živnostenského oprávnění. Dále bylo dv. dekretem ze dne 20. srpna 1825 a nařízením ze dne 12. května 1826 stanoveno, že zánik následkem jednoročního neprovozování sluší vztahovati jen na živnosti obchodní, nikoli však na řemeslné (Professionsgewerbe) a živnosti tovární na Moravě. Z podstatně jiné povahy oprávnění živností realných a radikovaných plyne však samo o sobě, že pouhé nevykonávání oněch prve uvedených živností nemá v zápětí jich zánik, nýbrž že vlastnictví k těmto oprávněním pozbývá se naopak jedině dle zásad o. o. z. vůlí vlastníka, zákonem nebo výrokem soudcovským. Nevzdá-li se tudíž někdo dobrovolně a bezprostředně radikované a prodejné vlastnosti nějakého živnostenského práva, nemůže takovéto právo pouhým nevykonáváním zaniknouti (dv. dek. pro Dol. Rakousy ze dne 24. května 1821). Dv. dekret pro Štýrsko ze dne 20. května 1803 prohlašuje, že »ohledně živností realných nemůže míti místa promlčení«. Rovněž bylo dv. dekretem ze dne 24. března 1804 a dv. dekretem ze dne 3. února 1814 rozhodnuto, že realné živnosti neprovozováním nebo vzdáním se (složením) provozování na určitou dobu nepomíjejí. Toliko ve Vídni bylo ve příčině živností ku výrobě pálenky a ve příčině živnosti výčepnické, které se nalézaly na pozemcích předměstských a na domech nabyly povahy realných oprávnění, stanoveno, že pomíjejí živnosti tyto, jestliže nebyly provozovány po dva za sebou jdoucí roky (nař. ze dne 5. listopadu 1761) a v Haliči že pomíjejí základem zákonných ustanovení radikované oprávněnosti výčepnické, jakmile dům, na kterém lpějí, nedá se více užíti ku přijímání (zájezdu) cestujících. Rovněž, jako nepomíjejí pouhým nevykonáváním živnostenská práva radikovaná a prodejná, nepozbývá se ani dominikálních práv příslušejících panstvím a obcím městským, jestliže po delší dobu vykonávána nebyla. Byloť používání jich podmíněno vůlí dotyčného držitele, jemuž nezabraňoval nižádný zákon, aby jich po nějaký čas nevykonával.

3. Ztráta živnostenských oprávnění uložena byla dále jako trest na rozličná nezákonná jednání živnostníků. Všeobecně nestanovil zákon, pozbývá-li vinný živnostník své prodejné nebo radikované oprávněnosti živnostenské či jen vlastního, osobního jich provozování. Dv. dekret ze dne 11. března 1805 nařizuje sice, že musí býti vydána vlastníku realisovaná »kupní cena« při realných a prodejných právech živnostenských, která pro těžké policejní přestupky pomíjejí nebo se prodají, a rovněž nařizuje dv. dekret ze dne 21. února 1804 (§ 3) naproti živnostníkům vídeňským, kteříž pozbývají svého práva mistrovského nadržováním obecenstvu, že prodejné právo živnosti jejich bez dalšího má býti v dražbě prodáno. Z těchto ustanovení a výjimek, jež dlužno přísně vykládati, nedá se však odvozovati, že všude tam, kde zákony stanovily ztrátu živnostenských práv, nalezeno bylo při radikovaných a prodejných právech živnostenských na nucený prodej a na ztrátu oprávněnosti samé a nikoli na pouhé odejmutí výkonu jejich. Nalézati na odnětí živnosti odsouzeným zločincům vyhraženo

bylo všeobecně úřadům politickým a nesouviselo toto nalézání již přímo s odsouzením pro nějaký zločin.

4. Smrtí dosavadního držitele nepomíjejí radikovaná a prodejná oprávnění, jsou dědična a přecházejí na dědice, kteřížto však mohou živnost na takovéto oprávněnosti spočívající vykonávati jen v té případnosti, že mohou prokázati žádoucí vlastnosti předepsané dotyčnými platnými ustanoveními.

Obsáhlá data literární lze shledati v Heilingrově spisu »Österr. Gewerberecht« str. 43 a násl.

Živnosti řemeslné.

I. Pojem.

§ 1 řádu živnostenského stanoví: Živnosti jsou buďto

a) svobodné, nebo

b) řemeslné,

c) nebo konečně koncesované.

Tento výraz »živnosti řemeslné« byl nešťastně volen; máť § 1 živn. řádu za účel podati rozdělení živností a důvodem rozdělení (dělidlem) má býti subjektivní oprávnění ku výkonu živnosti. Kdežto však označení »svobodné živnosti« jasně vytýká, že zákon tím rozumí ony živnosti, které může každý provozovati, kdo vykáže všeobecné zákonné náležitosti ku výkonu živnosti vůbec, a kdežto dále i označení »živnosti koncesované« zřetelně praví, že tím rozuměti sluší ony živnosti, k jichž provozování vyhledává se úředního povolení, nelze z označení živností řemeslných odvozovati ničeho pro otázku po subjektivném oprávnění ku výkonu živností spadajících pod označení ono. Než z roztřídění uvedeného v § 1 lit. *a*), *b*), *c*) řádu živn. plyne přece tolik, že zákon chtěl z veškerých živností vytknouti skupinu, při kteréž nezamýšlel oprávnění ku provozování na jedné straně vůbec volně uděliti, s druhé strany však nechtěl jich obmeziti v ten způsob, že by nastoupení dotyčné živnosti mělo býti vázáno na úřední povolení. Dle úmyslu zákonodárcova má býti naopak tato skupina živností uprostřed živností svobodných a koncesovaných, tedy býti obmezeným způsobem svobodnými živnostmi (označení to, kteréž navrhoval v poslanecké sněmovně prof. Randa) v ten způsob, že provozování jich má býti vyhraženo pouze těm osobám, kteréž učiní dosti vedle všeobecných náležitostí ku výkonu živností požadovaných ještě i zvláštním náležitostem předem již od zákonodárce vytčeným, takže řemeslnými živnostmi ve smyslu řádu živnostenského dlužno rozuměti ony živnosti, k jichž provozování vedle všeobecných zákonných náležitostí zpravidla potřebí jest ještě a postačí předložiti jistý průkaz způsobilosti. Tím ovšem není naprosto vyčerpán pojmový obsah živností řemeslných; jeť na bíledni, že naskytá se ihned otázka, které jsou to živnosti, k jichž nastoupení vyhledává se zvláštního průkazu způsobilosti. Aby se tato otázka rozřešiti mohla, dlužno blíže rozebrati smysl slov »živnosti řemeslné«. Lzeť s těmito slovy spojovati dvojí význam; mohouť značiti určité druhy živností, pokud se týká, ony druhy živností, které se všeobecně nazývají »řemesly«; avšak slovům těm lze přikládati i ten význam, že značí určitý způsob provozování, totiž onen způsob, kterýž jeví se býti jakožto řemeslná výroba protivou ku výrobě tovární.

1. Druhy živností řemeslných:

V § 1 míní se »zákonodárné zjištění« těchto druhů živností, spolu se však zmocňuje ministr obchodu ve srozuměním s ministrem vnitra, aby v tomto směru označil cestou nařízení, které živnosti dlužno za živnosti

řemeslné pokládati. Tomuto ministerskému právu nařizovacímu má býti však dána potud direktiva jakási, že dle úmyslu zákonodárcova mají se označovati pouze ony živnosti za řemeslné, při nichž jde o dovednosti, které vyhledávají vzdělání v živnosti nabytého vyučením a delším zaměstnáním při ní, a k nimž takovéto vzdělání zpravidla postačuje. Jest patrno, že direktiva tato má jen pranepatrnou praktickou cenu, jelikož při provozování většiny živností nutnými jsou jisté dovednosti a musí býti osvojeny pravidelně vyučením a delším zaměstnáním v dotyčné živnosti. I při mydlářství, malířství písma a j. v., kteréžto živnosti nejsou více za našich dnů řemeslnými, běží o dovednosti, které vyhledávají vzdělání v dotyčné živnosti nabytého vyučením a delším zaměstnáním, a k nimž zpravidla toto vzdělání postačuje. Není ovšem možno při onom různotvárném rozvoji živností podati zcela přesného výměru pojmu »řemeslo« a proto ani nelze přesné direktivy vytknouti pro označení živností řemeslných.

2. Způsob provozování řemesel:

Tím, že určitý živnostenský podnik přináleží k určitému druhu živností, kterýž označen byl ministerstvem jako řemeslný, není nikterak rozřešena otázka, je-li tento podnik i v konkrétním případu řemeslnou živností ve smyslu § 1 živn. ř. Naopak bylo vůlí zákona, aby se při tom zkoumal a zjistil způsob, jakým se podnik provozuje, provozuje-li se totiž řemeslně či po továrnicku; toliko v onom případu jest živnost řemeslnou, v tomto případu pak svobodnou. Sluší tedy onu nejednou v panské sněmovně přetřásanou otázku spornou, značí li slovo »řemeslné« v § 1 živn. ř. druh živnosti (Randa), či způsob provozování (hrabě Lev Thun), zodpověděti v ten smysl, že se míní tímto slovem obojí: druh i způsob provozování, takže dlužno za řemeslné živnosti ony považovati, kteréž dle druhu pojaty jsou v ministerský seznam živností řemeslných a kromě toho řemeslně se provozují. Tomu asi svědčí též zákonem činěné rozlišení mezi »označením řemeslných živností« a »vřaděním mezi řemeslné živnosti«; onen výraz týká se druhu a označení druhu živnosti přísluší ministerstvu, tento výraz pak odnáší se ke způsobu provozování a vřadění dotyčných živností dle způsobu provozování provádí živnostenský úřad při ohlášení živnosti, v pochybnostech pak politická zemská vláda (srv. níže pod č. II.). Při redigování zákona nebylo jasné představy o dvojím významu slova »živnosti řemeslné« a tím se vysvětluje, že v § 1 vyňaty jsou ze zařadění mezi živnosti řemeslné živnosti obchodní v užším slova smyslu a podniky fabričně provozované, kdežto přece živnosti obchodní v užším smyslu liší se již druhem svým od živností řemeslných a proto již vyňaty jsou z označení jako živnosti řemeslné. Naproti tomu mohou ovšem podniky továrně provozované dle druhu svého spadati mezi živnosti řemeslné, avšak vyňaty jsou ze zařadění do živností řemeslných základem způsobu, jakým se provozují. Zde sluší ještě s důrazem vytknouti, že důsledkem ustanovení § 24 řádu živn. může se nepřímým způsobem nařízením ministerským stanoviti náležitost průkazu způsobilosti pro živnosti obchodní a pro podniky továrně provozované. Zmocňujeť se v § 24 řádu živn. ministerstvo obchodu ve srozumění s ministerstvem vnitra k tomu, aby v té případnosti, kde zkušenost nezbytně toho z ohledů veřejných vyhledává, slyševši dotyčné obchodní a živnostenské komory, jakož i společenstva příslušná cestou nařízení všeobecně nebo pro určité okresy koncesi za závaznou prohlásilo a podmínky nabytí stanovilo ještě při jednotlivých dalších živnostech, než-li

které v druhé hlavě v § 15 vypočteny jsou. Jelikož toto právo nařizovací přísluší ministerstvu pro veškery živnosti bez výjimky a jemu na volné uvážení ponecháno stanoviti podmínky ku nabytí koncese, a takovouto podmínkou však může býti i předložení průkazu způsobilosti, patrno, že náležitost předložení zvláštního průkazu způsobilosti může býti stanovena cestou ministerského nařízení podle § 24 řádu živn. i pro jednotlivé obchodní živnosti v užším slova smyslu a pro podniky továrně provozované buďto bez ohledu k místu provozování neb aspoň pro jednotlivé okresy, a není potřebí k tomu, aby se cestou zákona řád živnostenský měnil. K tomu bude ovšem ministerstvo oprávněno jen v té případnosti, když zkušenost toho z veřejných ohledů by vyhledávala; jest zřejmo, že takovýto neurčitý požadavek právě žádoucím není.

II. Hranice mezi živnostmi řemeslnými a mezi živnostmi obchodními v užším smyslu a mezi podniky továrně provozovanými.

1. Živnosti obchodní v užším smyslu.

Po rozumu výnosu min. obchodu ze dne 16. září 1883 č. 26.701 rozuměti jest živnostmi obchodními v užším smyslu ony živnosti obchodní, při nichž ohlášení živnosti, pokud se týká, živnostenský list zní na provozování obchodu, při nichž tedy toto provozování obchodu jest jediným a výhradným zaměstnáním, a není snad nějakým výronem práva příslušejícího živnostenským producentům k tomu, aby výrobky svými a zbožím obchod vedli § 38 odst. 3 živn. ř. vytýká ostatně zbytečně, že majitel nějaké obchodní živnosti v užším smyslu smí řemeslně vyráběti nebo zpracovávati výrobky živnostenské jen tehdy, když byl vyhověl předpisům § 14 živ. ř. stanoveným ve příčině živností řemeslných. Tím nemělo býti však nikterak řečeno, že dovoluje se obchodníku základem jeho živnostenského listu nějaká jiná výroba, která nejeví se býti řemeslnou; neboť takovýto výklad odst. 3. odporoval by oběma prvním odstavcům § 38 a § 36 živn. řádu, dle kterého sluší objem živnostenského práva posuzovati dle obsahu listu živnostenského, takže živnostenský list znějící na obchod nezakládá vůbec oprávnění k nějaké výrobě (roz. ze dne 18. května 1892 č. 1633). Správnosti tohoto náhledu svědčí též i dějiny vzniku § 38 živn. řádu; v osnově zákona podané živnostenským výborem poslanecké sněmovny nenalézal se totiž vůbec třetí odstavec § 38. Při druhém čtení v poslanecké směmovně navrhoval poslanec Löblich tento dodatek ku § 38: »Majitel nějaké obchodní živnosti vůbec (bez rozdílu, zda je to živnost en gros či en detail) smí provozovati řemeslné zpracování živnostenských předmětů jen tehdy, když byl vyhověl ustanovením § 24 ve příčině řemeslných živností.« K němu přidal se poslanec Zallinger, který sice uznával, že zápověď tato plyne již z § 38 samého, avšak kladl důraz na to, že pokládá výslovnou zmínku o tom v zákoně za žádoucí z toho důvodu, že prý v zákoně sdělaném v první řadě pro živnostenstvo panovati musí jistá jasnost v ustanoveních a navrhoval formulování Löblichova návrhu v ten způsob, jak později zákonem se stal. V poslanecké sněmovně byl ovšem zprvu tento dodatečný návrh Löblicha-Zallingra zamítnut, ač se v jeho prospěch přimlouval zpravodaj hrabě Belcredi. Avšak komisse zákona živnostenského sněmovny panské přijala tento návrh ve znění formulovaném od Zallingra odůvodňujíc je tím, že má tento dodatek poskytnouti ochranu proti tomu zlořádu, aby osoby, které nemohouce podati

průkazu způsobilosti své obchůzkou obchodního provozování nemohly vyráběti pomocnými dělníky produkty řemeslné živnosti. A tak skutečně byl tento návrh přijat ve sněmovně panské a napotom i ve sněmovně poslanecké, jíž se předloha byla vrátila. I není tedy pochybnosti o tom, že tímto dodatečným návrhem zamýšleno nebylo nic jiného, nežli rozšířiti oprávnění obchodnictva. Naproti tomu obsahuje oprávnění k obchodu samozřejmě netoliko oprávnění ku prodeji zhotoveného zboží, naopak zahrnuto jest v oprávnění obchodníkům příslušejícím i právo přijímati objednávky na zboží, které teprve zhotoveno býti má, a zboží to pak obstarati, avšak nesmí je ani sami ani pracovníky svými vyráběti. Avšak obchodníku dovoleno jest při přijímání objednávek bráti míru (roz. ze dne 23. února 1888 č. 563, roz. ze dne 21. června 1888 č. 2069 sv. 12, sb. »Budwinski« č. 4179). K oprávněním obchodníků náleží i předsebráti t. zv. komerční manipulace, ku př. naplňovati láhve pivem, pražiti kávu atd.

Podniky továrně provozované (srv. čl. »Továrny« a výměr pojmu jejich podaný v minist. výnosu ze dne 18. června 1883 č. 22.037).

S definicí, jakouž podává min. výnos ze dne 18. června 1883 č. 22.037, lze všeobecně projeviti souhlas, avšak má, jak správní soudní dvůr uznal, dvě vady a to:

a) nestanovíť předkem ničeho bližšího o tom, co rozuměti sluší výrazem »postup dle dělby práce (das arbeitstheilige Verfahren); jest přirozeno, že nepostačí každá dělba práce, nepostačilo by ku př. střídní zaměstnání (Schichtenwechsel) samo o sobě, a rovněž ani dělba dle hotových živnostenských výrobků (krejčí vest, fraků atd.); naopak musí tu býti taková dělba, aby v zhotovení téhož výrobu spolučinnými byli pomocní dělníci podniku určitými, opětujícími se výkony.

b) Okolnost, že podnikatel živnosti nemá podílu v ruční práci, nemůže rozhodnou měrou na váhu padati a rovněž nelze žádati, aby podnikatel zaměstnán byl právě tak jako dělník pomocný, ježto naopak na tom jenom zláeží, je-li dle zařízení podniku a dle způsobu provozování tím podmíněného pracovní síla podnikatelova též činitelem výrobním (roz. ze dne 10. prosince 1891 č. 3968 sv. 15 sb. »Budwinski« č. 6303 a roz. ze dne 2. června 1892 č. 1797 sv. 16 sb. »Budwinski« č. 6648).

V pochybnosti, zda určitý živnostenský podnik považovati dlužno za tovární či za řemeslnou živnost, rozhoduje politický úřad zemský slyšev prve obchodní a živnostenskou komoru a příslušná společenstva, v případě rekursu pak ministerstvo vnitra v dorozumění s ministerstvem obchodu.

Z uvedeného plynou tyto důsledky:

aa) rozhodnutí o tom, zda určitá živnost provozuje se továrně, není nikterak zůstaveno volnému uvážení úřadu, čemuž svědčí ta okolnost, že stanoven jest pařad instancí, dále předpis, že slyšeti jest obchodní a živnostenskou komoru a zůčastněná společenstva. Rovněž nelze přisvědčiti názoru vyslovenému též v rozhodnutích ze dne 26. října 1887 č. 1714 sv. 11 sb. »Budwinski« č. 3723 a ze dne 28. března 1888 č. 1052 sv. 12 sb. »Budwinski« 4017 »že prý úřadu zůstaveno jest určitými hledisky neobmezené oceňování skutkového podkladu«, naopak jest ocenění skutkového podkladu vzhledem k užívání řeči a k vědě národohospodářské obmezeno a bude se při zkoumání zákonnosti dotyčného rozhodnutí jednati nejen o to, zda v určitém případu skutkový podklad zúplna a správně zjištěn byl, nýbrž o to, zda též na základě zjištěného skutkového podkladu

odůvodněno jest zařadění mezi pojem »továrny«, čili nic. Ve skutečnosti opustil soudní dvůr správní dřívější pojímání své a uznal volné uvážení za vyloučené, jakž tomu svědčí jeho potomní roz. ze dne 10. prosince 1891 č. 3968 sv. 15 sb. »Budwinski« č. 6303 a roz. ze dne 2. června 1892 sv. 16 sb. »Budwinski č. 6648.

bb) Rozhodnutí týkati se může vždy toliko jednotlivého živnostenského podniku in concreto. Právem tedy uznalo rozhodnutí min. obch. ze dne 8. října 1885 č. 21.477 za nepřípustné učiniti prohlášení toho obsahu, že veškery živnosti určité skupiny živností nemají se počítati ku živnostenským podnikům po továrnicku provozovaným.

cc) Slyšení obchodních a živnostenských komor a zúčastněných společenstev má toliko ráz informační (sb. »Budwinski« č. 6648), avšak přece náleží ku podstatným formám řízení správního. Provozuje-li určitý živnostník řemeslně nějakou živnost, která zařaděna jest mezi živnosti řemeslné, kdežto jeho živnostenský list zní na provozování tovární, budiž mu důsledkem výn. min. obch. ze dne 2. června 1886 č. 23.261 zapověděno další řemeslné vykonávání. S druhé strany nedovoluje se při provozování řemeslném označovati živnostenský závod jako »továrna«, ježto to není »vhodným« vnějším označením ve smyslu § 44 řádu živn. (rozh. ze dne 26. října 1887 č. 1714 sv. 11 sb. »Budwinski« č. 3723). Při tom poznamenati jest, že ve čl. 272 zákona obchodního, bod 1 (ovšem i bod 5) označují jistá jednání za obchody »jestliže živnostenské provozování podnikatelovo překročuje rozsah řemesla«; tím však výrazu došel toliko rozdíl mezi provozováním v malém a ve velkém, nikoli však mezi provozováním řemeslným a továrním, čemuž nasvědčuje nepochybně zvolené slovo »rozsah« a ta okolnost, že se provozování tovární a řemeslné neliší od sebe jen rozsahem, nýbrž hlavně způsobem provozování. Jest tedy možné i řemeslné provozování ve velkém, kteréž však není ještě proto provozováním továrním.

III. Průkaz způsobilosti.

A. Poznámky historické.

Se stanoviska dějin lze co do náležitosti průkazu způsobilosti v celku rozeznávati čtvero period. První perioda sahá až do vydání patentu císaře Karla VI. ze dne 12. dubna 1725. V této periodě směly cechovní živnosti provozovati jedině takové osoby, kteréž mohly způsobilost svoji prokázati listem vyučným, výkazem (obyčejně) deseti let tovaryšstvím a cestováním odbytých, zhotovením mistrovského kusu (práce, díla), nabytím práva měšťanského a mistrovského. V periodě druhé, která zabírá dobu od r. 1725 až k počátku působnosti řádu živnostenského z r. 1859, oslabena v různých směrech moc cechů (pořádků), ježto od vydání vzpomenutého patentu udělována byla ochranná oprávnění i takovým osobám, kteréž od cechů připuštěny nebyly, zejména pak neměly prostředků k nabytí práva mistrovského (t. zv. dekretáři). Rovněž nebylo ochranné oprávnění vázáno podmínkou výkazu nějaké desítileté doby tovaryšení, a jmenovitě nařízeno též, že má býti konáno vyšetření řemeslné dovednosti uchazečovy pod dohledem c. k. tovární inspekce, že uchazeč chráněn býti má proti veškerým útiskům cechů a v té případnosti, že by náležitě prokázal zkouškou dovednost svou a vědomosti ve zhotovování tovarů, že má mu býti dožadované oprávnění uděleno (dv. dek. ze dne 13. května 1818). Chování jednot proti uchazečům o práva mistrovská a ochranná oprávnění

pracovní zavdala podnět k celé řadě nařízení: tak stanovilo generále řemeslnické ze dne 19. dubna 1732, že vrchnost má redukovati zhotovování neužitečných a nákladných mistrovských kusů na kusy užitečné a pro každého laciné. Jelikož předpisu tohoto v praxi hrubě šetřeno nebylo, přikázáno poznovu a ostře nařízením dv. kanceláře ze dne 22. dubna 1775, že dosavádní týrání (chicany), kde často někdo byl přes rok a den zdržován, úmyslně přiváděn do škody a výloh, odstraněny býti mají, veškery tyto zlořády pominouti, nemá se více dovolovati cechům podobné utiskování a jen takové mistrovské kusy mají se u cechu nařizovati, které se dají brzo zhotoviti, nejsou nákladny, nýbrž pro každého laciny, jakž to beztoho předpisuje řád řemeslnický. Jelikož však toto vše účinků nemělo, prohlášeno dvorským nařízením ze dne 22. března 1790, že přináleží zemské vládě stanoviti pro ucházeče práva mistrovského zkušební dílo. Protože pak nezřídka vznikal spor o tom, zda se mistrovský kus podařil, čili nic, stanoveno v řemeslnickém generále ze dne 19. dubna 1732, že v případě sporu vedeného o otázce, zda kus mistrovský pořízen byl uspokojivě, má se kus mistrovský s malými, pokud možno, výlohami k posouzení zaslati řemeslníkům místa jiného, nebo se má o tom na místě rozhodnouti u přítomnosti rozumných mužů. Poznamenati dlužno, že v obou těchto periodách žádáno bylo předložení průkazu způsobilosti i při těch, kdož se ucházeli o právo k obchodování i pro ty, kdož ucházeli se o oprávnění tovární. Tak stanovil již faillitní řád (Faillitenordnung) ze dne 18. srpna 1734, že nikdo nemá býti přijat za obchodníka, kdo v obchodování není dosti zkušeným, a dle dekretu dv. komory ze dne 9. září 1817 předložen býti má průkaz způsobilosti výkazem o nabytí všeobecných obchodních vědomostí a o dovednosti v manipulaci kupecké, jmenovitě co do vedení knih obchodních, denníků, účtů a korrespondence. Ohledně uchazečů o velkoobchod stanovilo nařízení dv. komory ze dne 30. dubna 1811, že mají podati výkaz o tom, že se obchodu řádně vyučili a k tomu cíli že aspoň 10 let ve skutečných obchodech nebo továrnách ztrávili. Udílela-li se oprávnění tovární a sice jednoduchá nebo zemská tovární oprávnění (s těmito zemskými oprávněními spojena bývala zvláštní privilegia, k. př. právo užívati c. k. orla, zřizovati (závody) sklady ve všech hlavních městech provinciálních atd.), nepožadoval se sice průkaz o tom, že se podnikatel řemeslné živnosti vyučil, za to se však vyhledávalo, aby vykázal se kupeckými vědomostmi nebo jinak nabytým vyšším vzděláním (nařízení vládní ze dne 20. dubna 1817). [Ohledně těchto obou period, jakož i vůbec co do starších dějin rakouského zákonodárství živnostenského srv. zejména spis Jana Ludvíka Ehrenreicha hraběte z Barth-Barthenheimu »die allgemeine österreichische Gewerbs- und Handelsgesetzkunde«, ve Vídni r. 1819]. Ve třetí periodě, která sahá od počátku působnosti řádu živnostenského z r. 1859 až po zavedení novely z r. 1883, vytčeno bylo všeobecným pravidlem, že nastoupení živností není vázáno předložením zvláštního průkazu způsobilosti, z kteréhožto všeobecného pravidla stanovena výjimka jen při některých koncesovaných živnostech. Ve čtvrté periodě podniknut byl konečně novelou k živnostenskému řádu z r. 1883 pokus o to, aby se opět návrat učinil k zásadám starorakouského zákonodárství živnostenského. V této době zjednává si platnosti (tak zejména na živnostenské anketě odbývané r. 1893 a na různých živnostenských sjezdech, jakož i v návrzích poslaneckých) snaha, aby usta-

novení o průkazu způsobilosti rozšířena byla i na podnikatele tovární a obchodníky a aby obmezen byl obchod s předměty řemeslně vyrobenými.

B. Průkaz způsobilosti dle platného práva živnostenského.

1. Druhy:

Dle § 14 řádu živnostenského podati lze průkaz způsobilosti trojím způsobem a to:

a) Pravidelný průkaz způsobilosti: Průkaz tento podává se vysvědčením o vyučení a vysvědčením pracovním o víceletém zaměstnání jako pomocník v téže živnosti nebo v nějakém závodu továrním, který jest obdobným s dotyčnou živností. Stanoviti počet let, po která musí býti uchazeč zaměstnán jako učeň a pomocník, přísluší dle § 14 řádu živn. ministru obchodu v dorozumění s ministrem vnitra po vyslechnutí komory obchodní a živnostenské a dotyčných společenstev. U provedení tohoto nařizovacího práva vyhraženého ministerstvu obchodu vydána byla doposud nař. min. obch. ze dne 17. září 1883 č. 149 ř. z. a ze dne 5. července 1892 č. 106 ř. z. Vedle těchto nařízení nesmí doba učení obnášeti méně, než dva roky a ne více, než čtyři roky. Jenom pro učně, kteří absolvovali trojtřídní všeobecnou řemeslnickou školu a věnují se nějaké živnosti, k níž požívali v dotyčné dílně řemeslnické školy nebo pod dozorem ředitelství v některé soukromé dílně úspěšného praktického vyučování, může býti doba učení snížena i pod dvouleté ono minimum až na nejmenší trvání její po $1^1/_2$ roku. V těchto mezích přísluší hromadám společenstevním dle § 119 *b)*, bod *f)* řádu živn. právo činiti snesení, jež mají býti pojata do stanov společenstevních. Pokud takováto usnesení se nestala, volno jest mistrům a učenníkům úmluvou stanoviti počet let učebních, avšak jen v mezích shora vytčených. Dle § 119 *b)* živn. ř. zůstaveno jest oboru působnosti hromady společenstevní usnášeti se o způsobu zkoušky učňovské, avšak takováto učňovská zkouška není institucí závaznou, a hromadě společenstevní naopak zůstaveno jest ve volné uvážení, chce-li učňovskou zkoušku zavésti čili nic. To vysvítá a contrario z §§ 104, 114 a 119 lit. *b)* řádu živn. (zdá se, že tohoto náhledu jsou i Seltsam a Posselt ve svém komentáři k rak. živnostenskému řádu str. 241). Zaměstnání jako pomocník, pokud se týká, jako dělník tovární, musí trvati aspoň po dobu dvou let. Nějaké mistrovské zkoušky nebo průkazu řemeslné dovednosti odborné předložením zhotoveného mistrovského kusu náš zákon nezná. Vysvědčení učební a vysvědčení pracovní budiž potvrzeno předsedou společenstva a představeným oné obce, k níž náleží pán, pokud se týká, zaměstnavatel, v oněch obcích však, kde není žádného společenstva pro dotyčnou živnost, jakož i v těch případnostech, kde zaměstnán byl uchazeč v nějakém závodu továrním, budiž potvrzeno vysvědčení starostou obce. Proti neoprávněnému odepření toho stvrzení se strany předsedy společenstva přísluší právo stížnosti k úřadu živnostenskému ve smyslu § 127 řádu živnostenského. Poznamenati nutno, že důsledkem výn. min. obchodu ze dne 29. ledna 1886 č. 141 léta, která ztrávili příslušníci zemí koruny uherské tamtéž jako učňové a pomocníci, počítají se i v této polovici říše při průkazu způsobilosti a že též vysvědčení učňovská a vysvědčení pracovní tam vydaná i u nás platna jsou a obráceně.

b) Průkaz způsobilosti doložený vysvědčeními živnostenských učilišť. Místo dokladů požadovaných ku pravidelnému průkazu způsobilosti, připustiti lze vysvědčení o úspěšně dokonalé návštěvě některého živnostenského účiliště (odborné školy, učební dílny a mistrovské školy zřízené při vyšších průmyslových školách), na kterém se prakticky vyučuje a odborně vzdělává v dotyčné živnosti. Označení dotyčných ústavů, jakož i označení živností, pro něž vysvědčení zmíněných ústavů nahraditi mohou vysvědčení učební a vysvědčení pracovní, vyhraženo jest v cestě nařízení ministerstva obchodu ve srozumění s ministerstvem vyučování (§ 14 řádu živn.). U provedení tohoto předpisu byla vydána tato ministerská nařízení, z nichž možno přehlédnouti seznam živnostenských učilišť a dotyčných živností, a to: min. nař. ze dne 17. září 1883 č. 150 ř. z., ze dne 24. dubna 1885 č. 57 ř. z., ze dne 20. října 1887 č. 121 ř. z., ze dne 25. března 1891 č. 50 ř. z., ze dne 29. května 1893 č. 97 ř. z., nejnověji pak min. nař. ze dne 13. září 1897 č. 219 ř. z. a ze dne 26. července 1899 č. 134 ř. z. Kdo tedy prokáže vysvědčením, že s úspěchem absolvoval pro určitou řemeslnou živnost některý z následujících ústavů resp. oddělení, kursů atd., nabývá tím již o sobě oprávnění nastoupiti a samostatně provozovati živnost onu.

Učiliště druhu tohoto nařízením ministerským až do roku 1899 označená jsou:

aa) pro živnost soustružnickou: odborné školy pro dřevařský průmysl v Králíkách, v Tachově, v Rivě, ve Valašském Meziříčí, v Zakopaném a v Chrudimi, dále odborná oddělení pro dřevařský průmysl při státních průmyslových školách ve Štýrském Hradci a Innomostí a při umělecko-průmyslové škole odborné ve Lvově (srv. č. 1 min. nař. ze dne 17. září 1883 č. 150 ř. z.), dále odborné školy v Arku, na Horách Kašperských, v Bolzanu a ve Volarech (min. nař. ze dne 24. dubna 1885 57 ř. z), odborné školy pro dřevařský průmysl v Mostu n. Murou a v Kočevsku (min. nař. ze dne 20. října 1887 č. 121 ř. z.), dále škola pro dřevařský průmysl v Běláku a oddělení pro pažbářství (u pušek) při odborné škole pro průmysl puškařský v Boroví (min. nař. z r. 1891), odborná škola pro zpracování dřeva v Ebensee, Halleinu a Lublani (min. nař. z r. 1893), odborná škola pro průmysl dřevařský při státní průmyslové škole ve Lvově (cit. nař. min. z r. 1897), a konečně odborná škola pro zpracování dřeva v Kolomyji a zemská odborná škola pro truhlářství a soustružnictví v Stanislavově (cit. min. nař. z r. 1899);

bb) pro živnost bednářskou: odborná škola v Horách Kašperských;

cc) pro řemeslo kovářů věcí jemných, nožířů: odborné školy v Celovci, v Královém Hradci, v Chomutově, ve Štýru, jakož i strojně-technická odborná škola při státní průmyslové škole v Praze (cit. min. nař. z r. 1883), mistrovská škola pro mechanicko-technický průmysl na státní průmyslové škole v Bílsku (cit. min. nař. z r. 1887), mistrovská škola při české státní průmyslové škole v Brně (cit. min. nař. z r. 1891), dále mechanicko-technická škola mistrovská při německé státní průmyslové škole v Plzni a mistrovská škola pro mechanicko-technické živnosti při české státní průmyslové škole v Plzni (cit. min. nař. z r. 1897), konečně mistrovská škola pro mechanicko-technické živnosti při německé státní průmyslové škole v Brně (cit. min. nař. z r. 1899); pro kováře

věcí hrubých ustanovilo pak cit. min. nař. z r. 1897 mistrovskou školu pro mechanicko-technické živnosti při c. k. české státní průmyslové škole v Plzni a dle cit. min. nař. z r. 1899 tímtéž právem nadána byla i německá průmyslová škola státní v Plzni;

dd) pro sklenáře: odborné školy v Boru a v Kamenném Šonově (cit. min. nař. z r. 1883);

ee) pro živnost pasířů a bronzovníků: odborné školy v Boru a Kamenném Šonově, v Jablonci, jakož i zlatnická škola v Praze (cit. nař. min. z r. 1883), odborná škola pro umělecko-průmyslové techniky při státní průmyslové škole v Innomostí (ústav tento platnost má i pro živnost zlatnickou, stříbrnickou a klenotnickou srv. cit. min. nař. z r. 1891), ciselářská škola při škole pro umělecký průmysl zřízená u rakouského umělecko-průmyslového musea ve Vídni (cit. nař. min. z r. 1893), odborná a zvláštní škola pro umělecko-průmyslové obrábění kovů při umělecko-průmyslové škole v Praze (cit. nař. z r. 1897);

ff) pro zlatníky, stříbrníky a klenotníky: zlatnická škola v Praze a ciselářská škola při umělecko-průmyslové škole zřízené u rakouského umělecko-průmyslového musea ve Vídni (cit. min. nař. z r. 1883), samostatné oddělení pro zlatníky, jež stává v Turnově při odborné škole pro spracování drahokamů a pro zasazování drahokamů (cit. min. nař. z r. 1885), dále odborná a zvláštní škola pro umělecko-průmyslové obrábění kovů při umělecko-průmyslové škole v Praze a klenotnické oddělení při umělecko-průmyslové škole odborné v Jablonci (cit. min. nař. z r. 1897);

gg) pro živnost hrnčířskou: odborné školy v Teplicích, v Děčíně, ve Znojmu a umělecko-průmyslová škola odborná při státní průmyslové škole ve Štýrském Hradci (cit. min. nař. z r. 1883), odborná škola v Bechyni (cit. min. nař. z r. 1885), zemská odborná škola pro průmysl hrnčířský v Kolomyji (cit. min. nař. z r. 1899);

hh) pro živnost mědikovců: odborné školy v Celovci a v Chomutově, jakož i mechanicko-technická škola odborná při státní průmyslové škole v Praze (cit. min. nař. z r. 1883);

ii) pro živnost zámečníků: odborné školy v Celovci, v Královém Hradci, v Chomutově, jakož i mechanicko-technická odborná škola při státní průmyslové škole pražské (srv. cit. min. nař. z r. 1883), nižší odborná škola pro stavební, umělé a strojní zámečnictví při technologickém průmyslovém museu ve Vídni (srv. cit. min. nař. z r. 1885), odborné školy pro stavební zámečníky a umělé zámečníky při státní průmyslové škole ve Štýrském Hradci a mistrovská škola pro mechanicko-technické živnosti při státní průmyslové škole v Bělsku (cit. min. nař. z r. 1887), mistrovská škola při české státní průmyslové škole v Brně a oddělení pro puškaře pro průmysl puškařský v Boroví (cit. min. nař. z r. 1891), mistrovská škola při státní průmyslové škole v X. okresu vídeňském, mistrovská škola při státní průmyslové škole v Liberci, odborná škola pro strojníky v Přerově a odborná škola pro zámečníky ve Swiatnikách (cit. min. nař. z r. 1893), mechanicko-technická mistrovská škola při německé státní průmyslové škole v Plzni, mistrovská škola pro mechanicko-technické živnosti při české státní průmyslové škole v Plzni a oddělení pro stavební a umělé zámečnictví při státní průmyslové škole ve Lvově (cit. min. nař. z r. 1897), dále odborná škola pro obrábění dřeva a železa v Mostě nad Murou a mimo to mistrovská

škola pro mechanicko-technické živnosti při německé státní průmyslové škole v Brně (srv. cit. min. nař. z r. 1899);

jj) pro řemeslo truhlářské: odborné školy v Králíkách, v Halleinu v Hallstadtu, v Klimkovicích, v Mariboru, v Běláku, ve Valašském Meziříčí, ve Volarech, ve Vlkově, v Zakopaném, v Chrudimi, v Rivě, v Mostu nad Murou, dále odborné školy pro průmysl dřevařský při státních průmyslových školách ve Štýrském Hradci, v Solnohradě a v Innomostí a při umělecko-průmyslové škole odborné ve Lvově, konečně nižší odborná škola o speciálních kursech pro stavební a umělé truhlářství při technologickém průmyslovém museu ve Vídni (srv. cit. min. nař. z r. 1883), odborné školy v Horách Kašperských, v Bolzanu a Ebensee (cit. min. nař. z r. 1885), dále škola pro průmysl dřevařský ve Vrbnu, oddělení pro truhláře stavby a nábytku při státní průmyslové škole v Černovicích (srv. cit. min. nař. z r. 1891), odborná škola pro zpracování dřeva v Lublani (cit. min. nař. z r. 1893), mistrovská škola pro mechanicko-technické živnosti při státní průmyslové škole v Bělsku, oddělení pro truhláře při odborné škole pro obrábění dřeva v Kočevji a odborná škola pro dřevařský průmysl při státní průmyslové škole ve Lvově (cit. min. nař. z r. 1897), odborné školy pro obrábění dřeva v Kimpolnuku a v Kolomyji, posléze zemské odborné školy pro truhlářství a soustružnictví ve Stanislavově (srv. cit. min. nař. z r. 1899);

kk) pro živnost hodinářskou: odborná škola v Karlově Týnu (cit. min. nař. z r. 1883);

ll) pro živnost kolářskou: odborná škola v Horách Kašperských, odborná škola v Mostu nad Murou (srv. cit. min. nař. z r. 1883 a z r. 1885).

K tomuto výpočtu původně udanému v cit. min. nař. ze dne 17. září 1883 č. 150 ř. z. a rozmnoženému pozdějšími předpisy, připomíná dodatkem a změnou ministerský výnos ze dne 24. dubna 1885 č. 6095: Mezi odbornými školami uvedenými v min. nař. ze dne 17. září 1883, pokud se týká, uvedenými v přítomném dodatečném nařízení (totiž z r. 1885) nachází se jistý počet ústavů, jež dle své organisace pojímají více živnostenských oborů a jichž úspěšně dokončená návštěva může nahraditi průkaz způsobilosti pro více řemeslných živností. To platí na př. o odborných školách pro dřevařský průmysl v Horách Kašperských zejména pokud jde i o bednáře a koláře, o odborných školách v Celovci a Chomutově, jakož i o mechanicko-technické odborné škole při státní průmyslové škole v Praze vzhledem ke kovářům jemných předmětů, pro nožíře, pilníkáře, zámečníky a mědikovce. Ve směru tomto poznamenává se pak, že vysvědčení z kterékoli podobné školy odborné, jež dle organisace své objímá více živnostenských oborů vzhledem k té okolnosti, že při jednotlivých odborných učilištích nejsou zřízeny té doby ještě veškery odborné kursy v organisačním plánu zamýšlené, pro jednotlivou živnost, pokud se týká, pro celou skupinu řemeslných živností vypočítaných pod jedním záhlavím shora uvedeného seznamu (*aa*, *bb*, *cc* atd.), že tedy vysvědčení takovéto školy má jen potud právní moc průkazu způsobilosti, pokud na dotyčném ústavu skutečně též dostává se vzdělání pro tuto jednotlivou živnost, pokud se týká pro některou živnost ve skupině řemeslných živností seznamenaných a pokud vysvědčení na odchodnou v jednotlivém případu vyznačuje zřejmě zvláštní vzdělání v dotyčné živnosti (srv. cit. min. výnos ze dne 24. dubna 1885 č. 6095). Důsledkem toho pak byla později zejména ještě vydána tato ustanovení:

α) odborná škola pro krátké zboží (quincaillerie) v Jablonci a odborné školy pro sklářský průmysl v Boru (Haidě) a v Kamenném Šonově oprávněny jsou vydávati vysvědčení pro rytce (graveury) opatřená doložkou způsobilosti (srv. blíže výn. min. obchodu ze dne 20. října 1887 č. 121 ř. z.);

β) rytecké oddělení odborné školy pro průmysl puškařský v Boroví (Ferlach) smí vydávati vysvědčení pro kovorytce opatříc je klausulí způsobilosti (srv. cit. nař. min. obch. a vyuč. ze dne 25. března 1891 č. 50 ř. z.);

γ) odchodné vysvědčení odborné školy elektrotechnické při technologickém průmyslovém museu ve Vídni opravňuje k nastoupení živnosti mechanické; oddělení pak pro rytí kamenů při odborné škole pro zpracování a vsazování drahokamů v Turnově smí vydávati vysvědčení s doložkou způsobilosti pro živnost rytců drahých kamenů; konečně odchodná vysvědčení z odborné školy v Mikulášovicích podávají právoplatný průkaz způsobilosti pro řemeslné živnosti kovorytců, smaltovníků a rytců razítek (srv. cit. min. nař. ze dne 29. května 1893 č. 97 ř. z.);

δ) Mimo to vysvědčení mistrovské školy pro mechanicko-technické živnosti při státní průmyslové škole v X. obecním okresu vídeňském opravňuje k nastoupení živnosti mechanické; vysvědčení dámské školy pro umělé vyšívání při umělecko-průmyslové škole v Praze opravňuje k nastoupení živnosti prýmkářské, vyšívačů zlatem a stříbrem; vysvědčení školy obuvnické ve Starém Sączi opravňuje k samostatnému nastoupení živnosti obuvnické, vysvědčení odborné a zvláštní školy pro květinové malířství při umělecko-průmyslové škole v Praze a dále oddělení pro dekorativní malířství při státní průmyslové škole ve Lvově a oddělení pro dekorativní malířství při státní průmyslové škole v Krakově jsou právoplatnými průkazy k nastoupení živnosti malířů pokojů (srv. tento čl.); konečně odchodným vysvědčením odborné a zvláštní školy pro umělecko-průmyslové obrábění kovů při umělecko-průmyslové škole v Praze tvoří se právoplatný průkaz způsobilosti k živnosti zámečnické, vysvědčení na odchodnou z odborné a zvláštní školy pro dřevořezbářství při téže [pražské] umělecko-průmyslové škole opravňuje k nastoupení živnosti truhlářské, avšak v obou případech jen, když absolventi prokázati mohou, že prve než vstoupili do některé této školy odborné, aspoň po dvě léta v dotyčné živnosti prakticky byli zaměstnáni (srv. blíže cit. min. nař. ze dne 13. září 1897 č. 219 ř. z.; zejména i výn. min. kultu a vyuč. ze dne 10. října 1883 č. 17.591 odst. 5).

ε) Konečně odchodným vysvědčením odborných škol pro košíkářský průmysl v Bleistadtu, ve Foglianu, v Žamberku a Žaze, jakož i vysvědčením na odchodnou z oddělení pro průmysl košíkářský při odborné škole pro obrábění dřeva v Kimpolnuku propůjčuje se právní moc průkazu způsobilosti pro živnost košíkářskou (srv. k tomu cit. ministr. naříz. ze dne 26. července 1899 č. 133 ř. z.).

Na základě výnosu minist. kultu a vyučování ze dne 10. října 1883 č. 17.591 (č. 31 věstníku) mají vysvědčení na odchodnou obsahovati tuto doložku způsobilosti (Befähigungsklausel): »Vysvědčení toto opravňuje na základě § 14 zákona ze dne 15. září 1883 č. 39 ř. z. a min. nař. ze dne 17. září 1883 č. 150 ku nastoupení a samostatnému provozování N. N. živnosti.« Ohledně uherských živnostenských učilišť stanoveno bylo výnosem min. obchodu ze dne 29. ledna 1886 č. 141 ř. z., že úlohou příslušných živnostenských úřadův jest od případu k případu rozhodovati

o té otázce, vyhovuje-li dotyčný ústav dle organisace své, kterouž dlužno úředně zjistiti, tuzemským ustanovením, zejména výnosu min. obchodu ze dne 10. října 1883 č. 17.591 (t. j. praktické vyučování aspoň po tři roky nebo aspoň po dva roky na ústavě v té případnosti, že by byl dotyčný uchazeč, vstupuje do školy, přiměřenou praxi dokonal).

c) Průkaz způsobilosti dle volného uvážení živnostenského úřadu. Průkaz tento připouští se toliko při ženách a jen v té případnosti, běží-li o nějakou řemeslnou živnost provozovanou všeobecně ženami. V tomto případu může žena hlásící se k samostatnému provozování podobné živnosti podati žádaný průkaz způsobilosti způsobem, jaký živnostenskému úřadu dle volného uvážení vhodným býti se zdá, k. př.: průkazem o vlastní domácí činnosti ve svazku rodiny, zaměstnáním v dotyčném domácím průmyslu, průkazem vědomostí a dovedností nabytých v některé ženské škole průmyslové (výn. min. obch. ze dne 16. září 1883 č. 26.701). Výnosem min. vnitra ze dne 24. srpna 1886 č. 11.610 vysloveno bylo zejména o živnosti dámských krejčích, že ji sluší počítati k živnostem, jež všeobecně provozují ženy (srv. též rozh. ze dne 27. ledna 1892 č. 303 sv. 16 sb. »Budwinski« č. 6395 týkající se živnosti cukrářské v objemu obmezujícím se na zavařování ovoce).

2. Dispense od průkazu způsobilosti:

Předeslati dlužno, že nebyla přiznána zpětná účinnost ustanovení o průkazu způsobilosti při oněch osobách, kteréž na počátku působnosti novely k řádu živnostenskému z r. 1883 provozovaly nějakou řemeslnou živnost na základě ustanovení živnostenského řádu z r. 1859. Osoby tyto neměly tudíž potřebí žádného průkazu způsobilosti, pokud nadále provozovaly živnost svou na základě starého živnostenského listu; totéž platí i pro ten případ, že by nějaká živnost té doby ještě svobodná pozdějším ministerským nařízením označena byla za živnost řemeslnou. Dispense může se však dotýkati

a) prominutí, že netřeba předkládati vysvědčení o vyučení; prominutí takové má se udíleti jen výjimečně, avšak rozhodně v té případnosti, rovná-li se vykázaný počet let ve vlastnosti pomocníka ztrávených sumě předepsaných let učennictví a tovaryšení (výn. min. ze dne 16. září 1883 č. 26.701).

b) Prominutí průkazu způsobilosti vůbec má se uděliti jen za tou příčinou, by se v případech zvláštního zřetele hodných umožnil přechod z jedné živnosti do živností jiných, příbuzných, nebo aby se umožnilo současné provozování příbuzných živností. Jako případy zvláštního zřetele hodné označuje výn. min. ze dne 16. září 1883 č. 26.701: těžké výdělkové poměry, místní potřeba, obchodní spojení. Příbuznými živnostmi jsou ony, při kterých místo má podobné zaměstnání a účel (rozh. ze dne 21. června 1889 č. 1212 sv. 12 sb. »Budwinski« č. 4760).

c) Prominutí řádného předložení příkazu způsobiosti. Výnosem min. obchodu ze dne 14. ledna 1884 č. 46.987 z r. 1883 vysloveno bylo, že při těch osobách, kteréž před působností novely provozují nějakou řemeslnou živnost a napotomně ji zanechají, avšak chtějí ji provozovati dále a to nepředložíce průkazu způsobilosti, považovati se má podmínka v § 14 č. 1 novely k řádu živn. předepsané za splněnou i tehdy, když žadatel po stanovenou řadu let provozoval samostatně onu živnost jako její majitel, že však vždycky v takovýchto případech zakro-

čiti se musí u zemské vlády o dispens od řádného předložení průkazu způsobilosti.

Tento případ liší se od případu shora pod *b)* uvedeného tím, že nutno dispens uděliti i tehdy, když neběží o přechod k nějaké příbuzné živnosti neb o sloučení (kumulaci) živností příbuzných. Ovšem že tento výnos sám sobě odporuje potud, že není teprve potřebí dispense, když sluší náležitosti § 14 č. považovati za splněné.

Ve všech tuto jmenovaných případech přísluší rozhodovati o zažádané dispensi politickému zemskému úřadu, kterýž slyšeti má prve »příslušná« společenstva a v případu *b)* obchodní a živnostenskou komoru, jestliže není pro dotyčnou živnost žádné společenstvo zřízeno. Rekurs proti výnosu dispensi místa nedávajícímu podati jest k ministerstvu vnitra (§ 143 ř. živn. a min. nař. ze dne 20. dubna 1861 č. 49 ř. z.). Lhůta rekursní budiž počítána nikoli dle § 146 řádu živn, nýbrž dle min. nař. ze dne 22. června 1869 č. 116 ř. z, a obnáší proto jen 4 neděle (rozh. ze dne 12. června 1890 č. 1938 sv. 14 sb. »Budwinski« č. 5369, a výn. min. vnitra ze dne 2. září 1887 č. 11.697, otištěn v Manzově vydání, I. sv. vyd. 5., str. 175). Sluší si též povšimnouti toho, že tato čtyřnedělní lhůta — jakož i citovaným rozhodnutím soudního dvoru správního uznáno bylo — neprodlužuje se o den, když poslední den lhůty rekursní připadá na neděli nebo na nějaký svátek (srv. též výn. min. vnitra ze dne 9. února 1879 čís. 16.640), a že nemá prodloužení lhůty rekursní místa ani v té případnosti, když v intimačním dekretu politického úřadu zemského udána byla ku vznesení rekursu nějaká lhůta delší (rozh. ze dne 3. července 1886 čís. 1659 sv. 10, sb. »Budwinski« č. 3142). Stížnost k správnímu dvoru soudnímu jest vedle § 3 lit. *e)* zákona ze dne 22. října 1875 č. 36 z roku 1876 vyloučena, jelikož udělení zažádané dispense zůstaveno jest volnému uvážení úřadů správních. Proti výměru, jímž se zažádaná dispens povoluje, nepřísluší ani společenstvu, ani živnostenským společníkům právo rekursu nebo stížnosti (výn. min. vnitra ze dne 11. dubna 1885 č. 1915).

IV. Nastoupení živností řemeslných.

Podnikatel řemeslné živnosti povinen jest důsledkem § 11 živ. ř. k tomu, aby před nastoupením jejím to ohlásil živnostenskému úřadu první stolice a vedle § 14 živ. ř. podal průkaz způsobilosti nebo vykázal se vymoženou dispensí; průkaz způsobilosti nebo dispense má podnikatel podati za svoji osobu. To platí i pro případ § 2 odst. 2 živ. ř., totiž když se živnost provozuje na účet takových osob, jimž není svěřena svobodná správa vlastního jejich jmění. Nesluší však míti za to, že v takovémto případu měly se vykázati jen náležitosti § 2 živ. ř., totiž přivolení zákonného zástupce a příslušného soudu a zřízení způsobilého zástupce nebo pachtýře, ježto naopak odnáší se § 14 řádu živnost. i na tento případ (výjimka stanovena v § 56). Jinak má se věc při osobách právnických; pokud osoby právnické oprávněny jsou dle stanov svých provozovati nějakou řemeslnou živnost, stačí, když jednatel nebo pachtýř má průkaz způsobilosti. Sporno však, má-li v tom případu, když se více osob spojí ku společnému provozování nějaké řemeslné živnosti, onen průkaz způsobilosti podati každý jednotlivec, či zda tu stačí též, má-li jen jediný třeba společník průkaz způsobilosti. Pokud jde o veřejné obchodní společnosti, závisí rozhodnutí této otázky na tom, sluší-li

veřejnou obchodní společnost považovati za právnickou osobu, ve kterémžto případnosti ovšem přirozeně dostačí, má-li průkaz způsobilosti společník, jenž zřízen jest za zástupce (jednatele) společnosti. K rozboru této známé, velice často přetřásané otázky sporné o právní povaze veřejné obchodní společnosti nelze tu přikročiti. V rozporu s panujícím míněním přiznal správní soudní dvůr v opětných rozhodnutích právnickou osobnost veřejné společnosti obchodní a odůvodňuje zevrubným způsobem názor svůj (srv. rozh. ze dne 9. února 1892 č. 456 sv. 16 sb. »Budwinski« č. 6419 a ze dne 23. dubna 1892 č. 1316 sv. 16 sb. »Budwinski« č. 6564). Názor tento sdílí nyní již i ministerssvo vnitra a všeobecně praxe úřadů živnostenských (rozh. min. vnitra č. 2128 z r. 1886 vytištěné v Manzově vydání sv. 1 z r. 1892, jest zastaralé). Při společeních, jež nesluší považovati za osoby právnické, bude ovšem na každém jednotlivém společníku, aby podal průkaz osobní své způsobilosti.

V. Vykonávání řemeslných živností.

1. Ve směru podmětném: Majitel živnosti řemeslné může živnost svou sám provozovati nebo ji vykonávati svým zástupcem (jednatelem — Geschäftsführer) nebo konečně může ji propachtovati. Podpacht se nedovoluje. Zástupce nebo pachtýř musí míti důsledkem § 55 řádu živn. vždy, jakož i majitel živnosti sám, vlastnosti ku samostatnému provozování dotyčné živnosti potřebné, jmenovitě pak musí míti průkazy způsobilosti. Jakési dispense od průkazu způsobilosti při zástupci nebo pachtýři řád živnostenský nezná, a nesmí se obdobou vztahovati ustanovení o dispensi od průkazu způsobilosti udělované majitelům živností, ježto ustanovení ta mají ráz výjimečný.

2. Po stránce věcné: Objem, ve kterémž smí se živnost řemeslná v ohledu věcném vykonávati, určuje se obsahem listu živnostenského. Jestliže byla živnost ohlášena v objemu, který v poměru ku pravidelnému provozování jest zúžen, a důsledkem toho i živnostenský list jen v tomto objemu se udělí, smí se i živnost sama jen v těchto mezích vykonávati. Zní-li tedy ku př. živnostenský list na výrobu dětských botek, nesmí dotyčný živnostník (obuvník) vyráběti obuvi pro dospělé, byť i měl průkaz způsobilosti pro živnost obuvnickou vůbec. V mezích živnostenského listu bude dlužno vyšetřiti, platí-li co do objektivného objemu dotyčného druhu živnosti zákonné předpisy, čili nic. Při tom poukázati jest na čl. III. vyhlaš. patentu k řádu živnostenskému z r. 1859, dle něhož pozbyly platnosti veškery onoho času platné, starší předpisy s řádem živnostenským se nesnášející ohledně vykonávání živností a ponechány byly ve čl. VI. v platnosti jen ohledně oněch oprávnění živnostenských, jichž nabyto bylo před počátkem působnosti řádu živnostenského z r. 1859 t. j. přede dnem 1. května 1860. Pokud co do objektivního objemu nějakého druhu živností není zákonných předpisů, bude dlužno z pojmových znaků dotyčné živnosti dle jejího živnostensko-technického zařízení a rozvoje a dle způsobilosti živnostníka tím osvědčené vyšetřiti, které práce jeví se býti živnostenskou činností dotyčného druhu živností, a které výrobky dle toho jsou produktem této živnostenské činnosti (rozh. ze dne 16. září 1891 č. 2949 sv. 15 sb. »Budwinski« č. 6105). Při tom budiž hleděno i ku zvláštním poměrům, jež dotyčný druh živnosti obyčejně provázejí, pokud obvyklé tyto poměry lze uvésti ve shodu s předpisy zákonnými (rozh. ze dne 27. ledna 1892 č. 303 sv. 16 sb. »Budwinski č. 6395).

Nad obsah živnostenského listu příslušejí živnostníku důsledkem výslovného ustanovení (§ 37 živ. ř.) tato oprávnění:

a) právo slučovati veškery práce nutné k úplnému zhotovení svých výrobků a chovati k tomu potřebné pomocné dělníky i jiných živností, čímž nerozumí se však učňové jiných živností, pokud jde o živnosti řemeslné; není tedy třeba, aby živnostník vedlejší součástky svých výrobků dával zhotoviti jinými živnostníky. V tomto smyslu uznal ku př. správní dvůr soudní, že malíři pokojů smí předsebráti i práce natěračů, lakýrníků a pozlačovačů, pokud toho nezbytně potřebí mají k úplnému provedení své malířské práce (rozh. ze dne 25. června 1890 č. 2078 sv. 14., sb. »Budwinski« č. 5392), a podobně rozhodl, že malíři pokojů oprávněni jsou pořizovati si sami nákresy ku malování (rozh. ze dne 8. července 1892 č. 2227 sv. 16., sb. »Budwinski« č. 6727). Správní dvůr soudní vykládá však slovo »výrobky« v § 37 řádu živn. restriktivním způsobem, tak totiž, že tím zahrnuty jsou jen výrobky jako takové, nikoli však pomůcky, nástroje živnostníkovy, obal atd. V tomto smyslu uznal též správní soudní dvůr v rozhodnutí svém ze dne 5. května 1893 č. 1612 sv. 17, sb. »Budwinski« č. 7248, že sládek, vyrábitel lihu, likérů a octa jako takový není oprávněn zhotovovati nádoby a předměty potřebné k uschování nebo ku prodeji výrobků svých, ani že nesmí porouchané spravovati a pomocníky bednářské si držeti.

b) Obmezení vyrábitele na prodej zboží jím samým zhotoveného, místa nemá.

VI. Přesídlení živnosti řemeslné.

Živnost řemeslná přesídlí jen v té případnosti, když opustí dosavádní stanovisko své a přeložena jest do některé jiné obce. Přesídlení takové považovati jest za založení nové živnosti a proto vyhledává se nového ohlášení živnosti. Dle rozhodnutí ze dne 25. května 1892 č. 1726 sv. 16, sb. »Budwinski« č. 6634 nečiní tu rozdílu, leží-li nové stanovisko v okresu živnostenského úřadu dřívějšího stanoviska čili nic, jelikož v prvé případnosti místo má všeobecné ustanovení § 11 řádu živn. Průkazu odborné způsobilosti nelze poznovu žádati (§ 43 živn. ř.).

VII. Slučování (kumulace) několika řemeslných živností.

Dle § 9 živ. ř. dovoleno jest sloučiti několik řemeslných živností, »jsou-li tu zákonné náležitosti«, a budiž tedy pro každou živnost průkaz způsobilosti podán, eventuelně dispens vydobyta. Co se týče dispense k tomu cíli, aby se umožnilo současné provozování příbuzných živností, srv. svrchu č. III. *B.*, 2. Dlužno si povšimnouti toho, že vedle § 13 živ. ř. nesmějí se spojiti v jedno ohlášení takové živnosti, kteréž se co do předmětu nebo způsobu svého provozování podstatně od sebe liší.

VIII. Stanovení maximálních sazeb (tarifů), vyznačení cen a povinnost provozovati určité řemeslné živnosti.

1. Pro drobný prodej zboží, které tvoří nejnutnější potřeby každodenní výživy, jako na př. maso, chléb atd. (ostatní živnosti uvedené v § 51 řádu živn., náležejí k živnostem koncesovaným), stanoviti lze maximální sazby. Sazby takové stanoví k návrhu obecního zastupitelstva a po slyšení obchodní a živnostenské komory a dotyčných společenstev zemský úřad politický přihlížeje k daným poměrům; tyto sazby platí jen pro obvod dotyčné obce až do odvolání. Toto opatření

připouští se důsledkem výnosu min. obchodu ze dne 22. října 1884 č. 18.111 jen výjimečně, vyžadují-li zakročení státního naléhavé veřejné ohledy, jako na př. v čas války, povstání atd., aby nemohli prodavači dotyčného zboží vykořisťovati přechodné nouze obyvatelstva v určitých obvodech místních, a může opatření toto vydáno býti jen po návrhu zastupitelstva obecního a jen pro obvod dotyčné obce (rozh. ze dne 19. listopadu 1892 č. 510 sv. 16, sb. »Budwinski« č. 6440). Maximální tarif stanoviti může jen zemský úřad, nikoli však úřad místní policie. Při zboží, jehož cena podmíněna jest proměnným činitelům, může se místo bezpodmínečně platného čísla ceny stanoviti klíč ku vypočtení ceny od případu k případu (rozh. ze dne 2. dubna 1890 č. 1067 sv. 14, sb. »Budwinski« č. 5235). Volnému uvážení politického úřadu zemského ponecháno jest na vůli odvolati takovýto maximální tarif, zejména není k tomu potřebí teprve nějakého návrhu se strany obecního zastupitelstva. Překročení řádu sazebního všeobecně trestáno budiž úřady politickými, třetí překročení jest však dle § 478 tr. z. přestupkem, na jehož potrestání ukládá se ztráta živnosti.

Nelze souhlasiti s náhledem Heilingrovým vysloveným v I. svazku na str. 292, jakoby bylo lze do stanov společenstevních dle § 114 ř. živn. pojati ustanovení, že každý člen musí držeti se minimálního tarifu stanoveného společenstvem; předkem nedalo by se toto ustanovení srovnati s § 4 zákona o právu spolkovém ze dne 7. dubna 1870 č. 43 ř. z., pak odporuje § 113 řádu živn., dle kterého nesmí se zřízením společenstev nikomu obmezovati provozování živnosti u větší míře, než zákonem stanoveno jest; v zákonu však není stanoven závazek zachovávati nějaký minimální tarif. Rovněž musí býti opatření učiněna ku povznesení společných živnostenských zájmů toho druhu, jaký vytčen jest v § 114 řádu živn. (zřizování záložen, zavedení společného strojového provozování), a ještě při takovýchto opatřeních nařizuje § 115, že žádný člen společenstva nesmí býti proti své vůli přidržován k účastenství při tom; srv. též rozh. ze dne 13. května 1885 č. 1028 sv. 9, sb. »Budwinski« č. 2558 a min. výn. ze dne 17. února 1892 č. 16.111 u Heilingra v II. sv. na str. 188 otištěný a týkající se rekursu vzneseného vídeňským společenstvem pekařským.

Co se týče Appalta v Jižním Tyrolsku (tam lze totiž za jistých podmínek poskytnouti jednomu živnostníku výhradné provozování živnosti řeznické a pecnářské) srv. spis Stubenrauchův »Handbuch des öst. Gew. Rechtes«, ve Vídni r. 1860, str. 113.

2. Pro drobný prodej zboží druhu naznačeného pod č. 1. (ostatní živnosti uvedené v § 52 živ. ř. náležejí k živnostem koncesovaným) naříditi má živnostenský úřad, aby vyznačeny byly ceny zřetelem ke kvantitě a kvalitě zboží. Kdežto ustanovení naznačené pod č. 1. jest výjimečné a rázu fakultativního, jest předpis § 52 všeobecným a obligatorním.

3. Co se týče dvou řemeslných živností, totiž pekařů a řezníků (ostatní živnosti v § 53 živ. ř. uvedené náležejí k živnostem koncesovaným), předepsána jest povinnost provozování potud, že majitelé těchto živností nesmí dle libovůle své přerušiti provozování živnosti své, nýbrž musí o zamýšleném zastavení živnosti své podati živnostenskému úřadu oznámení čtyři neděle napřed. Přestoupení tohoto ustanovení budiž trestáno dle § 133 *b)* živ. ř. Předpisu tohoto nelze však užíti v případě konkursu nebo smrti, pokud se týká, osoby v § 56 živ. ř. vyznačené nemohou býti přidržány

k tomu, aby živnost vedly ještě po čtyry další týdny po smrti majitele živnosti nebo po uvalení konkursu na jeho jmění.

IX. Seznam řemeslných živností.

Seznam řemeslných živností sestaven byl min. nařízením ze dne 17. září 1883 č. 148 ř. z. a doplněn i částečně pozměněn min. nařízeními ze dne 30. června 1884 č. 110 ř. z., ze dne 14. října 1884 č. 166 ř. z. a ze dne 10. listopadu 1886 č. 159 ř. z. (viz vydání Manzovo sv. I., Heilinger I. sv. str. 64 a násl.).

Živnosti uvedené v jedné položce tohoto seznamu považovati jest za jednu skupinu, pro kteroužto celou skupinu postačí průkaz způsobilosti i jen pro jedinou z uvedených živností podaný (výn. min. obch. ze dne 30. června 1884 č. 21.918). Jde-li o tu otázku, zda považovati se má za živnost řemeslnou čili nic určitá živnost, jejíž podstata zcela nebo z části shoduje se s některou řemeslnou živností v onom seznamu uvedených, avšak která má nějaké jiné v místě obvyklé označení, nežli řemeslná živnost v seznamu onom přicházející, budiž o tom rozhodnuto úřady správními pořadem instancí (min. výnos ze dne 27. října 1884 č. 33.668).

Živnosti stavební.

Zákon ze dne 15. března 1883 měnící a doplňující řád živnostenský ze dne 20. prosince 1859 obsahuje v § 23 ustanovení, že zvláštním zákonem mají býti vytčeny všeobecné zásady, týkající se způsobilosti k nastoupení živnosti stavební, jakož i že má býti stanoven rozsah oprávnění jednotlivých živností. Následkem tohoto ustanovení předložila vláda hned v dubnu 1883 říšské radě osnovu zákona, upravujícího koncessované živnosti stavební, na to v nejbližší době (1886) novou předlohu a posléz v pozdějším zasedání (1891) podstatně modifikovanou osnovu, jež tvořila základ nynějšího zákona ze dne 26. prosince 1893 č. 193 ř. z. Dříve byly vyřízeny některé různosti mezi oběma sněmovnami říšské rady. Podnětem k novému zákonu byl nedostatečný a různé výklady dopouštějící předpis § 23 živn. řádu z r. 1859; intencí nového zákona jest povznésti stavitelství a dosáhnouti tohoto cíle vytčením náležitých podmínek, zvláště pro dosažení vyšších oprávnění v oboru stavebních živností.

Průkaz způsobilosti budiž ve správném poměru k rozsahu oprávnění každé živnosti stavební žádán a přísné požadavky kladeny buďte k ochraně obyvatelstva na osoby oprávněné k samostatnému provádění staveb. Jakkoliv přísnost tuto vyžadují zájmy veřejné, nebylo přece toho zapomenuto, že hospodářským potřebám obyvatelstva v jednotlivých okresích a místech vyhovují stavby méně značné, jež s menším nákladem prováděti mohou osoby, jež nemajíce vyššího vzdělání theoretického, vykážou se dovedností praxí nabytou. Též nedostatek stavitelů vyššího vzdělání, jevící se v jednotlivých krajinách, rozhodným byl pro ulehčení průkazu způsobilosti. Přesně bylo třeba ohraničiti zejména rozsah oprávnění mistra zednického, neboť právě ohledně této otázky vznikly následkem nejasného ustanovení živnostenského zák. z r. 1859 četné kontroverse. Tuhý spor byl zejmena o to, jsou-li zedníci oprávněni stavby pozemní všeho druhu samostatně prováděti a potřebné plány stavební zhotovovati a podpisovati, či zda má býti obmezeno jich oprávnění pouze na práce zednické. Při poradě a usnášení se o novele živnostenské poukázala sněmovna poslanecká na tyto důležité a palčivé otázky sporné a usnesla se proto na této resoluci:

V uvážení zvláštní důležitosti, dále v uvážení vnějších a vnitřních poměrů živností stavebních vypočtených v § 15 bod *b*, jež již o sobě jsou rozmanitými a též různým jest jich rozvoj v jednotlivých královstvích a zemích této říšské polovice, v uvážení dále nynějších, přímo neutěšených a zmatených poměrů těchto živností: vyzývá se vláda, by — šetříc úplně státními základními zákony zaručené samosprávy jednotlivých království a zemí, předložila říšské radě co možná nejrychleji osnovu zákona, který by přesně upravil práva a povinnosti, zejména však stanovil rozsah theoretického a praktického průkazu způsobilosti, který by ohraničil obor působnosti mistrů stavitelských, studnařských, kamenických, zednických, tesařských a pokrývačských a je zastupujících stavitelů a polírů.

Na základě této resoluce předložila pak vláda sněmovně poslanecké zmíněnou osnovu, která se též stala zákonem. Tímto novým zákonem, jenž obsahuje zevrubnější ustanovení, měly býti pokud možná zmíněné kontroverse rozřešeny. (Bližší viz ve čl. Stavitelé.)

Živnosti stavební jsou taxativě vypočteny v § 15 platného řádu živnostenského pod č. 6. Jsou to: živnost mistrů stavitelských, zednických, kamenických, tesařských a studnařských. Každá z těchto živností je prohlášena za živnost koncesovanou a třeba k nastoupení živnosti průkazu zvláštní způsobilosti. Cit. zákon ze dne 26. prosince 1893 č. 193 ř. z. obsahuje následující ustanovení:

I. Rozsah oprávnění jednotlivých kategorii živností stavebních.

Oprávnění mistra stavitelského je nejobsáhlejším, on je oprávněn pozemní stavby a jiné příbuzné stavby spojením prací rozličných stavebních živností říditi a svým vlastním pomocným personálem prováděti. Z tohoto oprávnění všechny práce různých živností stavebních vlastním personálem prováděti, máme však výjimku: v místech, která byla prohlášena za vyjmuta (místy těmi jsou dle min. nař. ze dne 27. prosince 1893 č. 194 ř. z. Vídeň, Linec, kromě předměstí Lustenau a Waldegg, vnitřní okres města Solnohradu, Innomostí s Viltenem, Štýrský Hradec, Celovec, Lublaň I.—IV. okres, Praha, Smíchov, Karlín, Kr. Vinohrady, Žižkov kromě Volšan, Plzeň, Liberec, Karlovy Vary, Teplice, Šanov, Marianské Lázně, Františkovy Lázně kromě osady Dolního Lomu, dále Brno, Olomouc, Lvov, Krakov) má stavitel při provádění staveb vzhledem k těm pracím, jež spadají do oboru tesařských, kamenických a studnařských mistrů, užívati živnostníků, ku příslušným pracím oprávněných, a může svrchu řečené práce toliko tehdá sám prováděti, jestliže nabyl náležité koncese pro příslušnou živnost. Co se týče prací, jež náležejí do rozsahu oprávnění některé koncesované neb řemeslné živnosti, které se užívá při stavbě (zámečníků, klempířů, truhlářů a pod.), musí stavitel užívati bez výjimky živnostníků k těmto pracím oprávněných. Též při živnosti zednické sluší rozeznávati mezi místy za vyňatá prohlášenými a místy nevyňatými, avšak v jiném ohledu, než při živnosti stavitelské; zde jde o otázku samostatného vedení stavby zedníkem. V nevyňatých místech je zednický mistr oprávněn říditi a prováděti pozemní stavby a jiné stavby příbuzné, aniž jest třeba tak činiti pod řízením mistra stavitelského. Budovy monumentální, kostely, dvorany slavnostní a jiné obtížné budovy, u nichž se vyskytují konstrukce závažné, smí mistr zednický též v místech nevyňatých prováděti toliko pod řízením stavitele.

Práce, jež spadají do oboru mistra kamenického, tesařského neb studnařského, dej mistr zednický těmito provésti; pouze nejsou-li v politickém okresu místa stavebního zastoupeny zmíněné živnosti stavební, může mistr zednický vykonávati tyto práce svým pomocným personálem. Co se týče prací některé koncesované neb řemeslné pomocné živnosti stavební (zámečníci a j.), má mistr zednický užívati živnostníků k těmto pracím oprávněných. V místech vyňatých (viz shora) má mistr zednický prováděti práce do jeho oboru spadající, jež vyžadují součinnosti rozličných živností stavebních, pod řízením stavitele, smí tudíž v místech těchto samostatně prováděti práce, do jeho oboru spadající, toliko na takových stavbách, jež nevyžadují součinnosti rozličných živností stavebních.

Mistr kamenický a mistr tesařský jsou, bez ujmy jednotného řízení, jehož je třeba, jde-li o spolupůsobení rozličných stavebních živností, oprávněni prováděti všechny práce do oboru jich spadající.

Tesařský mistr je kromě toho oprávněn stavby, které svou podstatou jsou konstrukcemi dřevěnými, říditi a prováděti. V ostatním platí ohledně užívání stavebních a jinakých živnostníků totéž, co řečeno shora při rozsahu oprávnění mistra zednického. Mistr studnařský je oprávněn říditi a prováděti všechny práce, potřebné ke zřízení studně. V místech, kde není studnařských mistrů, přísluší toto oprávnění též stavitelským, zednickým a tesařským mistrům.

II. Průkaz způsobilosti.

Dovoleno je spojení více živností stavebních v osobě jedné, pokud pro každou ze stavebních živností, která má býti spojena, bude podán průkaz způsobilosti a vymožena potřebná koncese.

Politický úřad zemský ustanoví k návrhu zemského výboru, ve kterých politických okresích a jednotlivých místech může býti vzhledem k místní potřebě udělena koncese ku provozování živnosti mistra zednického, tesařského, kamenického a studnářského v obmezenějším rozsahu oprávnění a proti pouhému průkazu podmínek § 23 odst. 1 zák. z 15. března 1883 a čtyřletého zaměstnání při dotyčné živnosti stavební. Taková koncese, kterou udílí živnostenský úřad I. stolice, vztahuje se však pouze na provádění staveb v místě obvyklých a v místech v koncesním dekretu označených, je tudíž vzhledem k menšímu průkazu způsobilosti věcně i místně obmezena. Úlevu ohledně průkazu způsobilosti dopouští též min. nař. ze dne 27. prosince 1893 č. 195 ř. z. při spojení více živností stavebních. Tam, kde nejsou úlevy připuštěny, je pravidlem, že žadatelé o koncesi pro některou živnosť stavební mají prokázati, že se vyučili té které živnosti, že se v ní prakticky vycvičili a příslušnou zkouškou s dobrým prospěchem složili. Tím se pokládá podmínka § 23 odst. 2 živn. ř. pro udělení koncese vyžadované, za splněnou.

Zákon stanoví, jak lze podati průkaz, že se žadatel vyučil živnosti a stanoví dále dobu praktického výcviku žadatelů o koncesi pro každou živnosť stavební. Průkaz, že se žadatel vyučil živnosti stavební, lze podati: odchodným vysvědčením některé příslušné školy odborné neb vyučným vysvědčením (listem za vyučenou) o řádném vyučení se živnosti. Doba praktického výcviku stanoví se pro stavitele a zednické mistry na 6 roků, pro mistry kamenické neb tesařské na pět let, pro mistry studnařské na 3 roky; pro absolvované techniky je doba praktického výcviku kratší a též je ulehčen průkaz vyučení se živnosti. O zkouškách k jednotlivým

živnostem stavebním potřebných jedná cit. min. nař. ze dne 27. prosince 1893 č. 195 ř. z. Nařízení min. věcí duchovních a vyučování vydané ve shodě s min. věcí vniterných a obchodu z 27. prosince 1893 č. 196 ř. ř. z. vypočítává učeliště, s jejichž návštěvou a absolvováním jsou spojeny výhody v § 12 cit. z. z. 1893 č. 193 ř. z. stanovené (kratší doba prakse).

Z přechodných ustanovení jest nejdůležitější to, že zedníky dle 1. odst. § 23. živnostenského řádu ze dne 20. prosince 1859 č. 227 ř. z. koncesované pokládati jest za rovné mistrům zednickým dle zák. z r. 1893. Těm pak z nich, kteří v čas vyhlášení nového zákona měli stanoviště své živnosti v některém místě, jež je prohlášeno za vyňaté, přísluší v místě tom právo společně s mistry kamenickými, tesařskými a studnařskými samostatné prováděti stavby pozemní a stavby příbuzné, předpokládajíc, že jim nebyl v koncesním dekretu propůjčen menší rozsah oprávnění.

Živnosti svobodné.

Živnosti svobodné jsou ony, k nimž nevyhledává se zvláštního průkazu způsobilosti (jako u živností řemeslných), ani udělení se strany úřadu živnostenského (jako u živností koncessovaných); stanoví se tedy pojem živností svobodných v řádu živnostenském jen po stránce negativní. V pojem živností svobodných spadají živnosti obchodní v užším smyslu a živnosti tovární. Známkou charakteristickou pro živnosti svobodné jest, že se k nastoupení takovéto živnosti vyhledává jen ohlášení u úřadu živnostenského; jakmile jsou tu všeobecné podmínky ku výkonu nějaké živnosti (§§ 2—10 řádu živn.), musí úřad živnostenský straně žádající vydati list živnostenský (§ 13 živn. ř.); jen v té případnosti smí býti odepřeno vyhotovení listu živnostenského, jsou-li k tomu osobní důvody vyloučení (§§ 5 a 6 živn. ř.), při cizozemci nebyl-li podán důkaz o reciprocitě státní, konečně pokud jde o stanoviště v okresu pohraničném, jestli vyhověno nebylo při živnostech s předměty kontrole podrobenými podmínkám předepsaným zákony finančními.

K ohlášení živnosti svobodné se jen vyhledává, aby podnikatel oprávněn byl své jmění samostatně spravovati. Na účet oněch osob, jimž svěřena není svobodná správa vlastního jejich jmění, živnost provozovati může zástupce nebo pachtýř jejich, avšak jen s přivolením jejich zákonného zástupce a příslušného soudu. Způsobilými nastoupiti živnost svobodnou jsou i právnické osoby, ženy, příslušníci cizích států (ač šetřeno-li reciprocity); k provozování živnosti v určitém místě není potřebí příslušnosti do obce (§ 7 živn. ř.). Rovněž možno současně provozovati živností několik (§ 9 živn. ř.).

V ohlášení svobodné živnosti udáno budiž jméno, stáří, bydliště a státní příslušnost podnikatele, zvolené zaměstnání a stanoviště vykonávání jeho; udání tato nezbytna jsou i pokud jde o osobu zástupce nebo pachtýře (§ 12 živn. ř.). Při jednotlivých živnostech, jmenovitě při živnostech továrně provozovaných, potřebí jest před započetím výkonu živnosti schválení provozovárny (viz čl. Provozovárny živnostenské); avšak toto schválení netýká se, jako při živnostech koncesovaných, subjektivní způsobilosti k nastoupení živnosti, nýbrž jedině odnáší se k vyšetření provozovárny (dílny) a způsobu provozování. Odepře-li tedy živnostenský úřad schválení toto, ačkoli jsou splněny všeobecné náležitosti řádem živnostenským vytčené, nemůže to býti namířeno nikdy proti osobě podnikatelově (jako tomu jest při živnostech řemeslných anebo koncesovaných), nýbrž dotýká

se ono zamítnutí jen projektované provozovárny nebo způsobu provozování. Příslušnými k ohlášení svobodných živností jsou bezvýjimečně živnostenští úřadové první stolice (okresní hejtmanství, v Praze magistrát) (§ 141 živn. ř.).

Živnosti tiskové.

I. Pojem.

Živnosti tiskové jsou všechny živnosti, jichž předmětem jest mechanické nebo chemické rozmnožování literárních neb uměleckých výrobků neb obchod nimi (§ 15 č. 1 živ. ř.). Tiskovými výrobky v užším slova smyslu jsou tiskopisy, t. j. výrobky, kteréž písmem anebo vyobrazením nějakou myšlénku vyjadřují bez ohledu na použitý materiál, na duševní cenu produktu a na určení jeho — předpohládajíc, že výrobek byl zhotoven tiskacím lisem nebo jinak rozmnožení jeho provedeno prostředky mechanickými nebo chemickými; v širším smyslu slova náležejí k tiskovým výrobkům i zobrazení na různých předmětech potřeby (šátcích, pokrývkách, kobercích, nářadí, vzorcích a pod.). Není však pochybnosti, že ustanovení o obchodu průmyslovými výrobky tvořícími toliko předměty obecné potřeby jsou vyhražena zákonodárství živnostenskému a že zákonodárce neměl v úmyslu upravení tohoto obchodu pojmouti v tiskový zákon (nota min. sprav. ze dne 25. května 1889 č. 6260 a ze dne 19. května 1888 č. 3684).

II. Koncese.

Tiskové živnosti uvedené v § 15 živ. ř. pod č. 1 a 2 a to, knihtiskárny, knihkupectví, půjčovny knih a čítárny jsou vázány koncesí. Žadatelé musí prokázati, že mají povšechné vzdělání ku provozování dotyčné živnosti potřebné a, pokud se jedná o živnost, jejímž předmětem jest rozmnožování literárních nebo uměleckých výrobků cestou mechanickou nebo chemickou, též že mají dostatečnou odbornou způsobilost. Důkaz o této způsobilosti odborné mohou podati buď vysvědčením pracovním o delším zaměstnání v dotyčné živnosti nebo vysvědčením o návštěvě příslušné školy odborné (min. nař. ze dne 17. září 1888 č. 151 ř. z.).

Při udílení koncesí k živnostem tiskovým sluší přihlížeti k místním poměrům (§ 24 odst 3). Koncese není však zapotřebí k obchodu jednotlivými výrobky tiskovými, jež mají sloužiti toliko potřebám živnostenským aneb obchodním anebo potřebám domácího a společenského života, jako na př. školní sešity, cenníky, blahopřejné lístky (pokud nesluší je pokládati za výrobky umělecké), návěstí o bytech k pronajmutí, účetní blankety, rozvrhy hodin, štítky na knihy a sešity, obtisky, předlohy na lepenkovou řezbu, tiskopisy pro advokáty a notáře a pod. (nař. min. obch. a vn. ze dne 3. srpna 1890 č. 160 ř. z.).

III. Stanoviště.

Tiskové živnosti smí se z pravidla zřizovati toliko v místech, kde má sídlo politický úřad okresní nebo zeměpanský úřad policejní. Toto ustanovení se však nevztahuje na obchod, kterýž se obmezuje výhradně na školní a modlitební knihy, kalendáře a obrazy svatých a tiskopisy k účelům živnostenským jako návěstí, cenníky a pod. (§ 21 ž. ř.).

IV. Jednotlivá odvětví tiskových živností.

K tiskovým živnostem náležejí:

1. Různé druhy knihtiskáren, zejména měditiskařství, ocelotiskařství, dřevotiskařství a kamenotiskařství, čítajíc k nim i lisy šlapací (pedálové)

a lisy a la minuta (roz. min. ze dne 3. srpna 1875 č. 8582). Též hektograf lze pokládati za nástroj způsobilý k rozmnožování a sluší tudíž výrobky hektografem rozmnožené pokládati za tiskové výrobky (roz. kas. dv. s. ze dne 1. července 1887 č. 4941, sb. č. 1076).

2. Knihkupectví, čítajíc sem i obchody antikvární, umělecké a obchody hudebninami (srv. čl. Knihkupectví). Ke knihkupectví náleží i právo nakladatelské. Nakladatelské právo vyskytá se ve dvou formách. Buď nakladatel jest zmocněncem majitele autorského práva a obstarává pak na jeho účet při nejmenším prodej, z pravidla však i tisk literárního výrobku, nebo mu autor anebo jeho právní nástupci postoupí právo, literární výrobek na svůj účet rozmnožovati a prodávati. V praxi převládá rozhodně poměr druhý a sice tou měrou, že k úmluvě o první formě nakladatelství, t. zv. nakladatelství komisionářském, jest obyčejně zapotřebí dodatku nebo jinaké výslovné poznámky, že strany mají na mysli nakladatelství tohoto způsobu. Není pochybnosti, že tiskový zákon výrazem »nakladatelství« (Verlag) obě tyto jeho formy vyrozumívá. To vysvítá především z odst. 2 § 3 tisk. z., dle kteréhož spisovatel tiskopis může vydati vlastním nákladem toliko na svůj účet, kdežto odst. 1 pro nakladatele nakladatelství po živnostensku provozující podobného obmezení neobsahuje. Všechna ustanovení tiskového zákona o nakladatelích jsou takového způsobu, že jich beze všeho lze použíti i na nakladatele komisionářké. Pokud jde zejména o periodické tiskopisy, zahrnuje dle odst. 4 § 3 tisk. z. právo takový tiskopis, vydávati v sobě i právo nakladatelské (nota min. sprav. ze dne 26. července 1872 č. 9422).

3. Půjčovny výrobků živností v § 15 č. 1 živ. ř. uvedených a čítárny (§ 15 č. 2 živ. ř.).

4. Fotografie náleží ke svobodným živnostem, ačkoli má rovněž ráz živnosti tiskařské (výn. min. ze dne 27. dubna 1864 č. 7653).

5. Heliografie a fotolitografie (srv. výn. min. vn. ze dne 12. února 1880 č. 19223).

6. Povolení k prodeji periodických tiskopisů, školních knih, kalendářův, obrazů svatých, modliteb a modlitebních knih může býti pro určitý okres uděleno do odvolání; toto povolení nesmí býti tomu odepřeno, kdo dle ustanovení živnostenského řádu jest oprávněn svobodnou živnosť samostatně provozovati, a platí pro místnost určenou k provozování prodeje úřadu ohlášenou a pro všechny úřadu ohlášené tuzemské periodické tiskopisy. Povolení může býti odvoláno toliko z takových příčin, pro něž by mohl živnostenský úřad odejmouti oprávnění k provozování svobodné živnosti. Mají-li býti tiskopisy prodávány pomocí automatů, budiž seznam tiskopisů k prodeji určených schválen politickou zemskou vládou. Na automatech musí býti vyznačeno, které tiskopisy obsahují (§§ 2 a 3 tisk. nov. ze dne 9. července 1894).

7. Podomní obchod (kolportáž), tiskopisy, vyvolávání a nabízení jich ke koupi mimo místnosti řádně k tomu ustanovené a shromažďování předplatitelův a upisovatelův osobami, kteréž se nemohou vykázati zvláštním povolením bezpečnostního úřadu, jest zakázáno. Rovněž jest zapověděno vyvěšovati a přibíjeti tiskopisy na ulicích nebo jiných veřejných místech beze zvláštního povolení bezpečnostního úřadu. Tento zákaz se však nevztahuje na vyhlášky rázu čistě místního nebo živnostenského jako divadelní návěští, ohlášení veřejných zábav, pronájmů, prodejův

a pod. Ovšem i taková oznámení smějí se lepiti toliko na místech úřadem k tomu ustanovených (§ 23 tisk. z.). Rozprodejem zmíněným v 1. odst. § 23 tisk. z. nesluší rozuměti i dodávání časopisů předplatitelům osobami tiskařem nebo knihkupcem k tomu zřízenými; neboť dle živnostenského řádu mohou živnostníci svoje výrobky na objednání kamkoli dodávati a musí tudíž i tiskaři, vydavatelé a nakladatelé časopisů býti oprávněni tiskopisy předplatitelům dodávati Roznášení časopisů předplatitelům není však nic jiného než dodání objednaného časopisu objednatelům a nemusí tudíž roznašeči, tiskaři, nakladateli a pod. zřízení ani zvláštním povolením bezpečnostního úřadu býti opatřeni (min. výn. č. 4584 z r. 1872.

8. Trhovci (fieranti) nesmí vůbec provozovati obchod knihami, obrazy a tiskovými výrobky; jsou-li však opatřeni vedle živnostenského povolení k dovážení zboží na trh též příslušnou koncesí k obchodu tiskovými výrobky, mohou i tyto výrobky na trzích prodávati (výn. min. vn. ze dne 10. září 1874 č. 13310).

V. Příslušnost úřadů.

1. Povolení ku prodeji školních knih, kalendářův, obrazů svatých, modliteb a modlitebních knih a biblí pro určitý okres (§ 3 tisk. z. a min. nař. ze dne 10. září 1871 č. 24669), jakož i povolení ke kolportáži tiskopisů a sbírání předplatitelův a upisovatelův (§ 23 tisk. z.) uděluje příslušný bezpečnostní úřad.

2. Vydávání periodického tiskopisu budiž oznámeno státnímu zastupitelství a zeměpanskému úřadu bezpečnostnímu onoho okresu, kde se tento tiskopis vydává (§ 10 tisk. z.).

3. Povolení ke všem živnostem tiskovým v místech, kde jest politický úřad, vyjímajíc obmezená oprávnění k prodeji modlitebních a školních knih, uděluje bezprostředně politická zemská vláda (§§ 21 a 142 živn. ř.).

4. Výjimečně uděluje ke zřízení tiskových živností v místech jiných povolení ministersvo vnitra (§ 143 živ. ř.).

5. Stihání přestupků tisk. zákona přísluší výlučně soudům (§ 484 tr ř.); zejména podléhá též pravomoci soudů nedovolený obchod tiskovými výrobky, nedovolené chování knihtiskáren a lisů (§ 327 tr. z.) jmenovitě i lisů, jež slouží jako pomocné prostředky k účelům živnosti k živnostem tiskovým nenáležející (leptání skla, kloboučnictví, papírnictví a pod.) (srv. min. nař. ze dne 4. ledna 1859 č. 10 ř. z.).

6. O odnětí oprávnění k tiskové živnosti (knihtiskaři, knihkupci a pod.) nálezem trestního soudu nebo živnostenského úřadu srv. § 3 tisk. z., § 138 živ. ř. a čl. Živnost knihtiskařská.

Živnosti tovární viz Továrny.

Živnosti umělé.

I. Pojem.

Živnosti umělé tvoří ona odvětví výrobní, jež za úkol si obírají tvarem a podobou svých výrobků stvořiti umění; praktická stránka ustupuje při tom nezřídka spíše do pozadí, byť i této stránce hledělo se vyhověti. Zvláštní krása tvaru (formy) jest a nepřestává býti cílem konečným. Živnosti umělé podléhají tudíž formálním zákonům umělecké tvorby; v mnohých odvětvích umělecké tvorby po živnostensku provozované působí zhusta rozhodným vlivem nálada mody — větším dílem ovšem na ujmu ryzí umělecké formy.

II. Druhy živností umělých.

Živnosti umělé rozestupují se ve dvě skupiny, a to

1. ony, jež skoro výlučně slouží výzdobnosti a přepychu,

2. ony, jež určeny jsou potřebám obchodu, při čemž ale moment uměleckého provedení převládá.

Živel umělecké tvorby spočívá v koncepci jisté originelní myšlénky (idee) nebo v podání nějaké myšlénky již umělecky vtělené sice, ale jinými technickými prostředky. Bezprostředním účelem každého uměleckého výrobku musí býti účel esthetický, t. j. uspokojení uměleckého citu, neboli smyslu pro umění; než výrobky živností umělých mohou a mají všímati si i praktických potřeb a požadavků, pokud tím ovšem netrpí umělecká forma a podoba. Mnohé živnosti mají potřebí rozsáhlejšího materiálu, jako ku př. umění stavební, jiné opět — jako umění sochařské — pohybují se v mezích prostorně užších jsouce za to myšlénkovitě bohatšími; nejlehčího materiálu, ale nejbohatší ideami jest malířství.

Živnosti umělé souvisejí co nejtěsněji s kulturním rozvojem každého národa; čím dále dospěl národ v kulturním rozvoji svém, tím výše stojí jeho umělé živnosti; úkolem dějin umění jest představovati a zpodobovati tento rozvoj a vystihnouti ony epochy, ve kterýchž živnosti umělé utěšeně vzkvétaly.

K živnostem umělým v nejširším smyslu slova náleží však také i celá řada živností řemeslných, jako ku př. umělé truhlářství, umělé zámečnictví a t. d., dále koncesní živnosti stavební; kdežto v užším slova smyslu pojímají v sobě živnosti umělé pouze ona odvětví, jež se počítají k uměním svobodným a krásným, a kteráž dle vyhlašovacího patentu k řádu živnostenskému (čl. V. č. *c*) nespadají pod ustanovení řádu živn. Jedná se tedy při rozmanitých živnostenských podnicích o otázku, kdy a pokud podniky tyto jsou uměleckými plody, při čemž ovšem velice nesnadno nalézti a stanoviti přesné hranice. Ku správnému posouzení otázky této musí tedy při jednotlivých živnostech zaujato býti vždy zvláštní hledisko.

III. Podstatné náležitosti.

Hlavní náležitosti potřebné k tomu, aby se mohlo mluviti o živnosti umělé, bývají tedy zpravidla tyto:

1. Vyšší požadavky co do ruční obratnosti, jež povznáší se nad niveau práce řemeslné, tudíž umělecká kvalifikace určité činnosti vzhledem ku výrobkům, jež zploditi má.

2. Osobitost a umělecká způsobilost onoho, kdo dotyčnou práci provádí, ve které pak obráží se zvláštní schopnosti a vědomosti.

3. Při některých umělých živnostech padá na váhu moment, zdaž podnikatel sám navrhne a vytvoří model, dle kterého pak výrobky své vtěluje, čili nic, jako tomu jest ku př. při otázce, spadá-li určitá práce (socha) v odvětví sochařství či živnosti kamenické.

4. O uměleckém díle možno vůbec jen v té případnosti mluviti, když vytvořeno bylo nikoli k uspokojení obyčejných potřeb životních, nýbrž ku povznesení a zušlechtění krasocitu, vyhovuje li tedy přísně zákonům a požadavkům esthetiky a bylo-li vytvořeno v tom úmyslu, aby blahodárně působilo na mysl a cit divákův.

5. Umělé živnosti předpokládají znalost vyšší techniky a k tomu příhodných pomůcek za účelem uměleckého provedení výrobku.

Veškery tyto momenty rozhodují v prvé řadě o tom, dlužno-li určitou živnost posuzovati jakožto živnost přísně řemeslnou, či jako živnost uměleckou v pravém slova smyslu.

IV. Druhy uměleckých živností.

Jakkoli veškery živnosti umělé sotva bylo by lze zevrubně vypočítati, sluší přece aspoň z nejrůznějších kategorií umělých živností uvésti:

1. Sochařství (srv. tento čl.).

2. Řezbářství jest umělou živností, vyhovuje-li vyšším požadavkům uměleckého vkusu, svědčí-li tedy o dokonalejší zručnosti; nesmí se tedy řezbářství pokládati za pouhou část nebo skupinu živnosti soustružnické nebo truhlářské, provozuje-li se zejména jakožto samostatná živnost, poněvadž není dotčeno vlivem praktických požadavků a není vázáno zvláštními stroji a zařízeními, odvislo jsouc naopak jen od obrazotvornosti a dobrého vkusu výrobcova (obch. a živn. komora v Chebu a v Plzni).

3. Zhotovování poprsí (portraits) olejovými barvami dle podobizen jest živnost koncessovaná, pořizuje-li se kteroukoli mechanickou cestou, jest však živností umělou, provádí-li se poprsí od ruky s použitím štětce nebo barevné tužky, k čemuž jest potřebí umělecké dovednosti podnikatele (obch. a živn. komora ve Vídni).

4. Umělé broušení skla, leptání skla a malířství skla nelze počítati k řemeslným živnostem, jelikož dovednost nezbytná ku provádění těchto prací nemá téhož významu jako mechanická způsobilost, zručnost, jakouž živnosti řemeslné předpokládají; při leptání skla předpokládá se zejména na dotyčném pracovníku, aby rozuměl náležitému slohu dekorací, při brusičích a malířích skla jsou nezbytnou podmínkou vědomosti ve zvláštní technice a znalost chemických prostředků a při veškerých těchto třech činnostech předpokládá se jakési umělecké vzdělání na straně podnikatelově (obch. a živn. komora v Innomostí).

5. Zhotovování prací štukatérských (t. j. z malty sádrové) nesmí se — provozováno jsouc jako podnik samostatný — vřaďovati mezi koncessované stavební živnosti, nýbrž jest pak zvláštním odvětvím umění výtvarného a to tím spíše, jelikož na základě konaného šetření neslušelo by se odporučovati snad z veřejných ohledů tento podnik jakkoli obmezovati, jako tomu při koncesních živnostech bývá (min. výn. ze dne 6. prosince 1889 č. 47716).

6. Ozdobné malířství náleží v kategorii živností uměleckých a není k němu zapotřebí zvláštního průkazu způsobilosti, zabývá-li se podnikatel výhradně jen touto činností; nepoužíváť malířství ozdobné oněch pomůcek jako malíři pokojů, kteřížto šablonovitě jistou plochu různými figurami, barvami a odstíny tu a tam zcela jednotvárně zbarví, kdežto malířství umělecké liší se od nich zvláštní technikou své činnosti, a podnikatel zpravidla na odborných školách nebo po návodu vynikajících mistrů nabývá zvláštní umělecké dovednosti (obch. a živn. komora v Innomostí, v Budějovicích a v Liberci).

7. Chrámové umění malířské dlužno bez odporu řaditi mezi živnosti umělecké, poněvadž se jím rozumí zhotovování maleb freskových (obrazů na stěně, vápně, na obmítce; — srv. obch. a živn. komora Feldkirch.).

8. K živnostem uměleckým náleží dále ještě jmenovitě:

a) umělé zahradnictví (srv. čl. »Živnost zahradnická«);

b) umělé zámečnictví (srv. čl. »Živnost zámečnická«);
c) umělé truhlářství (srv. čl. »Živnost truhlářská«);
d) architektura, umění zlatnické, výroba koberců, broncovnictví a j. v.

Živnosti zemědělské pobočné.

I. Pojem a rozsah.

Živnostmi zemědělskými pobočnými jsou ony, jichž předmětem jest zpracovávání zemědělských výrobků. Co vlastně živnosti zemědělské odštěpné jsou, o tom není doposud přesného výměru; jakýmsi vodítkem tu jsou toliko obyčeje a starší předpisy. Hlavním znakem těchto zemědělských živností jest konečný cíl, k němuž spějí, totiž vlastní zpracování výrobků polních a lesních samotným zemědělcem, pokud se týká, jeho zemědělskými pomocnými dělníky. Zemědělské a lesní živnosti pobočné nespadají pod ustanovení řádu živnostenského (srv. čl. V. c. a vyhl. patentu k řádu živn.). Nejdůležitější otázky sem příslušející, kteréžto opět a opět byly předmětem dobrozdání příslušných živnostenských činitelů, lze shrnouti v následující přehled, jakkoli není možno dle povahy věci samé zevrubně vypočítati tyto pobočné živnosti zemědělské.

K živnostem těmto náleží:

1. Pecnářství. Zemědělství a hospodářství lesní, jakož vůbec kterákoli forma prvotní výroby oprávněna jest k pečení chleba a mohou tedy živnosti tyto bez ohlášení svých výrobků chlebových používati pro vlastní hospodářství a své příslušníky, nesmí však provozovati živnostenskou výrobu jich pro osoby jiné (obch. a živn. komora liberecká).

2. K zemědělství přináleží chov a krmení dobytka, jelikož chovem dobytka podporuje se zužitkování plodin země; avšak porážení zvířat a sekání jich masa vybočuje z rámce živností zemědělských pobočných a jest aktem ryze živnostenským (srv. dobrozdání obch. a živnostenské komory pražské, budějovické a bolzanské).

3. Prodej zvěře na vlastním nebo pachtovaném honebním obvodu (revíru) zabité jest vedlejší živností zemědělskou, pokud obchoduje zvěří majitel nebo pachtéř honitby (obch. a živn. komora vídeňská). Naproti tomu není majitel honitby oprávněn vyvrhovati zabitou zvěř (obch. a živn. komora solnohradská).

4. Rybářství provozované ve vlastních nebo zpachtovaných rybnících a spojený s tím prodej odchovaných ryb náleží k zemědělské výrobě (obch. a živn. komora brněnská).

5. Za pobočné živnosti zemědělské považovati jest i lihovary, pokud je provozuje zemědělec vlastními svými výrobky, tedy pokud používá k tomu zemáků, jichž sám dobyl (obch. a živn. komora olomoucká).

6. Výroba škrobu a sýra, kterouž provozují držitelé hospodářství při úpravě vlastních svých produktů, jest pobočnou živností zemědělskou (obch. a živn. komora pražská).

7. Dobývání kamene z vlastních lomů se strany držitele pozemku dlužno považovati za odštěpnou živnost zemědělskou z té příčiny, poněvadž dozajista se musí i nerostné látky v půdě se nalézající a jich zužitkování přiznati držiteli půdy. S druhé strany nelze držeti se téhož stanoviska, běží-li netoliko o prosté lámání kamene, nýbrž i o zcizení jeho v podobě otesaných ploch, desek, schodů a pod.: spočívá v tom živnostenské provozování přináležející živnosti kamenické. Provo-

zuje-li se však lámání a přizpůsobování žernovů (mlýnských kamenů) po živnostensku, t. j. takovým způsobem, že se hospodáři dostává z této práce příjmů stálých, přece ještě pochybno jest, nenáleží-li i tento akt k živnostem zemědělským pobočným, či nezasahuje-li se tím v živnostenské oprávnění živnosti kamenické. Jestliže se však neprovozuje výroba mlýnských kamenů po živnostensku, musela by se tato výroba pokládati za pobočnou živnost zemědělskou (obch. a živn. komora v Innomostí).

8. Výroba vápna provozovaná zemědělcem jest pobočnou živností zemědělskou a rovněž i cihlářská živnost, jestliže se z vlastního materiálu dobývají a prodávají surové hliněné cihly a vápenný kámen (obch. a živn. komora celovecká a brněnská).

9. Pila, na které hospodář své dříví upravuje, aby je připravil za příhodné zboží do trhu (na prodej), jest zemědělskou živností pobočnou (srv. obch. a živn. komoru v Praze, v Celovci a v Linci); rovněž i podnik parní pily jest živnostenskou živností vedlejší, pokud obrábí parní pila u převážné míře jedině vlastní výrobky dřevěné z hospodářství lesního (obch. a živn. komora solnohradská).

Provozují-li držitelé hospodářství v zimě vlastními potahy povoznictví dopravujíce za úplatu třetím osobám dříví, sluší tuto jejich činnost považovati za vedlejší živnost zemědělskou z té příčiny, jelikož pro rolníka značí to neposlední otázku důchodů, nachází li s potahem, jehož v létě používal k pracím polním, i v zimě určité jiné zaměstnání; máme-li dále na zřeteli všeobecný z toho plynoucí obyčej, že rolníci v zimě potahy své propůjčují na základě objednávky k těžkým nákladům, spatřovati můžeme v tomto postupu jen vedlejší zaměstnání zemědělské, nikoli však provozování živnosti povoznické (obch. a živn. komora linecká).

10. Mlékařství provozované zemědělci z výrobků mléčných na vlastní usedlosti docílených, nepodléhá předpisům řádu živnostenského.

II. Právo berní.

Provozování polního a lesního hospodářství, počítaje sem i zahradnictví, honbu a rybářství, jest od daně výdělkové osvobozeno (srv. § 2 č. 3 zákona ze dne 25. října 1896 č. 220 ř. z. o přímých daních osobních, hlava I. o všeobecné dani výdělkové). Za podniky k polnímu a lesnímu hospodářství náležející pokládají se předkem vedlejší živnosti zemědělské, pokud ze zásady směřují ku zpracování plodin vlastních, v čemž nejsou však zahrnuty pivovary, lihovary podrobené dávce spotřební, dále cukrovary a jiné podniky zjevně průmyslové. (Jsou tedy tyto podniky bezpodmínečně podrobeny všeobecné dani výdělkové — srv. čl. 3 vykonávacího předpisu o přímých daních osobních ze dne 1. února 1897 č. 35 ř. z.). Jiné vedlejší živnosti polního hospodářství osvobozeny jsou od daně výdělkové, jestliže:

1. zpravidla zabývají se zpracováním plodu, jejž samy vyrobily;

2. nemají zjevné povahy průmyslové (srv. cit. čl. 3 vykon. předp.).

Poplatník může však použíti výjimečně při zpracování i plodin, kterých sám nevyrobil, aby udržel podnik svůj v normálním rozsahu a nepodléhá v případnosti této všeobecné dani výdělkové; ku př. zařízena jest výroba na jistou míru a následkem živelní pohromy, neštěstí, neúrody a pod. nelze nabýti plodin ku pravidelnému zpracování potřebných, takže potom k udržení normálního rozsahu vedlejší zemědělské živnosti musí se

sáhnouti výjimečně a výpomocně k plodinám cizím (čl. 3 vykon. předp. z r. 1897).

Prodej plodin nabytých z vlastního hospodářství polního a lesního, vyjímaje drobný prodej po živnostensku a trvale provozovaný, osvobozen jest od všeobecné daně výdělkové; rovněž i zužitkování podstaty pozemků parifikačních (§ 16 zák. ze dne 24. května 1869 č. 88 ř. z.) vlastníkem pozemku, pokud k němu nepřistupuje další zpracování (srv. čl. 2, 3 vyk. předp. z r. 1897). Naproti tomu podrobeny jsou všeobecné dani výdělkové tyto živnosti zemědělské vedlejší:

a) honba na cizích pozemcích a proto pachtéři honitby podléhají této dani, pokud se pacht honitby vůbec jeví jako živnost (srv. cit. čl. 3 II. odst. č. a) cit. vykon. předpisu z r. 1897 k všeobecné dani výdělkové).

b) Rybaření ve svobodných a pachtovaných, jakož i ve veřejných vodách; sem nespadá však využitkování vlastních práv rybářských spojených buďto s držbou pozemkovou nebo o sobě stávajících. Pachtéři rybářství, dále rybářská živnost ve vodách veřejných a svobodných, pokud provozování rybářství jeví se býti živností, nejsou od všeobecné daně výdělkové osvobozeny (srv. cit. čl. 3 II. odst. č. b) vykon. předp. z r. 1897 k všeobecné dani výdělkové).

c) Živnost námořských rybářů, čímž i zrušena dosavadní bezpodmínečná svoboda námořského rybářství v Přímoří poskytnutá čl. V. lit. m) vyhlaš. patentu k řádu živn. (srv. též cit. čl. 3 II. odst. vykon. předp. a § 6 zák. o přímých daních osobních z r. 1896).

d) Výdělek z pachtů pozemků a hospodářství: sem náležejí nejen snad vlastní pachty zemědělských živností, nýbrž i ty případnosti, kde někdo provozuje dvorce a mlékárny, podniky k chovu žíru (vepřového dobytka), ryb na pachtovaných nebo najatých pozemcích, poráží-li lesy na základě smluv o mýtění, zužitkuje-li pachtované lomy a pod. (srv. cit. čl. 3 odst. II. vykonávacího předpisu k zákonu ze dne 25. října 1896 č. 220 ř. z.). Avšak výdělek z pachtu pozemkův a hospodářství, jež si pachtéř a jeho rodina sami vzdělávají, osvobozen jest od všeobecné daně výdělkové, třeba by dočasně a výjimečně přibírali se najemní dělníci, kteréž ku př. následkem pohromy, nemoci atd. ve žních pachtéř přechodně najme (srv. čl. 4 cit. vykon. předpisu k zákonu z r. 1896).

Každé vedlejší zaměstnání vůbec, pokud nepřesahuje ročního výtěžku (ryzího ovšem) 50 zl., a pokud nesluší ho považovati snad za část pravidelného rozsáhlejšího provozování nějaké živnosti, osvobozeno jest od všeobecné daně výdělkové (srv. v 3 cit. zák. ze dne 25. října 1896, hlava I., a čl. 4 cit. vyk. předp. ze dne 1. února 1897 č. 35 ř. z.); »provozováním živnosti« nerozumí se patrně polní hospodářství, tak že na příklad polnímu hospodáři nelze odepříti osvobození od všeobecné daně výdělkové, provozuje-li povoznictví jako zaměstnání vedlejší, a nevynáší-li jemu více než 50 zl. za rok, a to vzhledem k tomu, že povoznictví pokládati dlužno za část pravidelného rozsáhlejšího provozování zemědělství (srv. k tomu též i čl. 4 cit. vykon. předpisu ze dne 1. února 1897, kdež se vůbec dočasné užívání potahů určených k zemědělství k povozům jinakým, tedy vedlejší živnost zemědělců, od všeobecné daně výdělkové osvobozuje).

Živnost kartáčnická.

Živnost kartáčnická jest živností řemeslnou a náleží k nejstarším živnostem vůbec.

I. Objem.

1. Kartáčníci provozují od nepaměti již také obchod hřebeny, pročež s působností novely řádu živnostenského, kteráž požaduje přísné rozlišení jednotlivých živností, vynořila se otázka, smí-li kartáčník provozovati obchod hřebeny, jež očividně nenáležejí k jeho výrobkům. Dle dobrozdání obchodní a živnostenské komory vídeňské byli od dob prastarých kartáčníci a hřebenáři ve Vídni i v jiných obcích v blízkém svazku, takže odtud lze si prý též vysvětliti příčinu toho, že i po zrušení tohoto svazku nedošlo ku přísnému vymezení živnostenských oprávnění příslušejících té i oné živnosti, a že naopak všeobecně ustálil se zvyk, že provozovali kartáčníci obchod hřebeny a hřebenáři opět kartáči; roztrhnouti pak tato obchodní oprávnění jmenovitě na venkově bylo by tím nesnadnějším, poněvadž na venkově zhusta ani jedna ani druhá živnost není pro sebe samu zastoupena a v zájmu potřeb obyvatelstva jest nezbytno, aby zbožím tímto bez závady mohli obchodovati kartáčníci nebo hřebenáři (srv. dobrozdání obch. a živn. komory vídeňské ze dne 18. července 1889.).

2. Rovněž příznivě odpověděla vídeňská komora v dobrozdání svém k té otázce, smí-li kartáčníci vyráběti košťata (smetáky) a kartáče z rýžové slámy, považujíc výrobu tohoto zboží za součást živnosti kartáčnické, a podotýkajíc při tom ještě, že by to znamenalo těžké poškození řemeslných živností a proto i živnosti kartáčnické, kdyby se jednotlivá její oprávnění měla od souboru jejich oprávnění odloučiti a učiniti samostatnými svobodnými živnostmi (srv. dobrozdání vídeňské obch. a živn. komory ze dne 16. května 1888).

3. Výroba klepátek nenáleží k živnosti kartáčnické, tvoříc naopak součástku oprávnění jen košíkářské živnosti, avšak kartáčníkům nelze zabraňovati (prodej) obchod těmito předměty. Kartáčníci nejsou však oprávněni provozovati obchod houbami, jelikož toto zboží nikterak nesouvisí se živností kartáčnickou (výn. min. vnitra ze dne 20. srpna 1891 č. 6784).

II. Obchod kartáči.

Celá řada živností provozovala od nepamětné doby i obchod kartáči a štětci, proti čemuž se společenstva kartáčníků po zavedení novely k řádu živnostenskému se vší rozhodností ohradila; z této příčiny dožádány byly o příhodná dobrozdání obchodní a živnostenské komory; dotyčná dobrozdání na podnět úřadů živnostenských daná jsou asi tato:

1. K otázce, smí-li obchodníci barvami vésti obchod štětci a kartáči, odpověděla záporně obchodní a živnostenská komora plzeňská, a to vzhledem k § 38 odst. 2. řádu živn., dle něhož nesmí se k obchodu barvami počítati též takové předměty, jež pod souborným tímto označením v obchodu a výrobě nejsou známy.

2. Ve Vídni a okolí vedli ode dávna obchodníci železem i obchod zbožím kartáčnickým; později zapovědělo se jim dle § 132 lit. a řádu živn. v první instanci vésti obchod těmito předměty; rekursem proti tomuto rozhodnutí podaným vidělo se dolnorakouskému místodržitelství býti vhodným dožádati se dobrozdání obchodní a živnostenské komory vídeňské, kteráž pak prohlásila, že dle přesvědčení jejího není možno počítati zboží kartáčnické ku zboží železnému, a že tedy ti, jichž živnostenský list zní pouze na obchod železem, nejsou nikterakž oprávněni prodávati zboží kartáčnické. Jelikož ale v obchodu a společenských stycích vůbec dlužno povždy šetřiti všestranně uznaných a starodávných obyčejů sdílí komora ten náhled, že

nemá dodatečně vzejíti nijaká ujma z tohoto dosavádního obyčeje obchodníkům železem, kteří vykonávali živnost tuto v poctivé víře příslušejícího jim k tomu oprávnění, a že tedy vzhledem ku potřebám obecenstva na venkově, kde není kartáčníků, i nadále dovoliti se může obchodníkům železem prodej zboží kartáčnického.

3. Otázka, jsou-li holiči a vlásenkáři beze zvláštního ohlášení oprávněni prodávati kartáče na vlasy a hřebeny, zodpověděna byla na základě konaného šetření min. výnosem ze dne 31. července 1889 č. 13226 v tento smysl: Vzhledem k té okolnosti, že zmíněný prodej úzce souvisí s povahou živnostenského provozování jmenovaných živnostníků, jaká se všude ustálila, spočívá na dávném zvyku a doposud byla v zájmu obecenstva vykonávána, není příčiny k tomu, aby se zapovědělo bradýřům, holičům a vlásenkářům starodávné obchodování kartáči na vlasy, hřebeny, zbožím voňavkářským, jehlicemi do vlasů a jiným zbožím naležejícím v obor jejich živnosti a obmezujícím se jen na zákazníky jejich, pokud jen tento prodej neprovozuje se v tom rozsahu, že se vlastně jeví býti samostatným odvětvím živnostenským.

Živnost klempířská.

Živnost klempířská náleží k živnostem řemeslným a zabírá v sobě výrobu zboží z pocínovaného, pocinkovaného nebo poniklovaného plechu, kuchyňské nádobí a pod., dále též zboží z mosazi a z měděného plechu, jakož vůbec všechny práce z tenkého plechu železného. Rozsah živnosti klempířské vyplývá z vývoje živnosti samé; používalť prvotně klempířové při pracích svých jedině plechu ze železa, z něhož pořizovali i jemné práce, jmenovitě zbroj; pročež vyskytuje se i zbroj jakožto odznak cechu klempířského (obch. a živn. komora v Plzni). Klempíři jsou oprávněni natírati též podkrovní žlaby a krytbu střech, jež byli sami vyrobili, jelikož dle § 37 řádu živn. každý živnostník má právo prováděti si sám veškery práce potřebné k úplnému zhotovení výrobků svých a natírání jeví se býti potřebným k ochraně kovu proti vlivům ovzduší. Klempíř však není nikdy oprávněn prováděti samostatné práce natěračské (obch. a živn. komora těšínská). Klempíři oprávněni jsou vyřezávati sami skleněné tabule do luceren (svítilen), jež jsou výrobky jejich, jelikož při těchto svítilnách náležejících bez nejmenší pochyby ku výrobě klempířů, vřezání do skla podřízenou má úlohu a vzhledem ku § 37. řádu živn. nedá se klempířům odejmouti. Pocínování měděného a železného nádobí k vaření, k čemuž má se používati úplně čistého, olova prostého cínu, přináleží výlučně jen mědikovcům, kdežto při menších správkách předmětů domácí potřeby, jako jest ku př. zaletování děravých nebo jinakým způsobem vadných měděných předmětů (láhví k zahřívání, konvic na čaj (samovarů), nádob na vodu a pod.), nelze ani v městech ani na venkově ničeho namítati proti tomu, obstará-li práci takovou klempíř, jelikož zhusta i mědikovci vyřizují správky zboží plechového (obch. a živn. komora vídeňská). Klempíři jsou dále oprávněni zhotovovati hromosvody a vyřizovati správku jejich, jestliže prokáží k tomu potřebné vědomosti z fysiky (obch. a živn. komora solnohradská).

Klempíři byli dříve vřaděni do 3. třídy řádu platícího pro dělníky zboží ocelového a železného ze dne 5. září 1785, totiž do třídy kovářů zámků, železa a plechu. Proto jsou též klempíři oprávněni zhotovovati nejen kamna a roury, nýbrž podobně, jako zámečníci, smějí vyráběti

i dvéře ku kamnům (výnos dolnorak. místodrž. ze dne 7. prosince 1889 č. 16395). Klempíř namnoze obchoduje lampami a jako takový oprávněn jest také (vedle min. výn. ze dne 20. prosince 1885 č. 16366) prodávati části lamp, ba i sklenice; není však oprávněn vésti obchod náčiním emailovaným (smaltovaným) a zbožím železným. Skutečnost, že obchodníci železem beze vší závady prodávají zboží plechové, nemůže ještě zakládati právo k tomu, aby klempíři jako takoví vedli obchod zbožím železným a nádobím smaltovým, jelikož nikde a nijakž stanoveno není, že by tyto kategorie náležely v odbor klempířů (obch. a živn. komora chebská; srv. k tomu sbírku živnost. dobrozdání a rozhodnutí, a sb. »Frey a Mareš«, str. 503—520).

Živnost kloboučnická.

I. Část všeobecná.

Živnost kloboučnická patří k živnostem řemeslným a záleží ve zhotovování klobouků z nejrozmanitější látky. Z příčiny této i fabrikace klobouků čítá mnoho průmyslových odvětví. Nejrozšířenější jest pak výroba klobouků plstěných; v Anglii a ve Francii staly se pokusy zavésti i v tomto odvětví průmyslu práci strojovou, než skutečný výsledek mohl býti docílen doposud jen při hrubších a polojemných tovarech. Německé živnosti kloboučnické nestačí uspokojiti potřebu říše své a proto dováží se neustále ještě mnoho klobouků z Francie, Belgie a Anglie. Kloboučnictví stalo se tam průmyslem domácím a provozuje se velice příhodně uspořádanou dělbou práce. Francie (jmenovitě Paříž) vyváží klobouky výborné jakosti; vedle klobouků plstěných a hedvábných největšího rozšíření docházejí klobouky slaměné. Ony nízké klobouky se širokými okraji, kteréž za doby revoluce se začaly nositi a jako klobouky demokratů prvotně obliby nedocházely, jsou opětně s rozmanitými obměnami ve tvaru i barvě pro účelnost svoji dnes u všeobecné potřebě.

II. Rakouský průmysl kloboučnický.

Co do rozsahu těchto živností naskytuje se více sobě nezřídka odporujících dobrozdání komor obchodních a živnostenských (srv. sbírku Frey a Mareše). Kloboučníci jsou oprávněni veškery druhy plstěných klobouků vyráběti, cíditi a upravovati i prodávati (dobrozdání obch. a živn. komory štýrskohradecké a vídeňské). Kloboučník jest přirozeně oprávněn nikoli jen zhotovovati nové klobouky, nýbrž i spravovati a čistiti staré klobouky (obch. a živn. komora linecká). Již pojmenování kloboučnické živnosti samo o sobě mělo by vylučovati veškery pochybnosti co do provozování a rozsahu jejího; kloboučník oprávněn jest vyráběti klobouky vůbec, tedy klobouky druhu libovolného, a to tím spíše, jelikož nijaká jiná živnost nezabývá se výrobou klobouků, jakožto výhradným předmětem své činnosti. Potud, pokud by slušelo klásti váhu na přísudek »vyzdobených« (»aufgeputzte« t. j. dámské klobouky), jest kloboučník rovněž k tomu oprávněn, a to hlavně vzhledem ku předpisu § 37. řádu živn. Hlavní součástkou každého dámského klobouku jest přece klobouk sám, tedy při plstěných dámských kloboucích jest výrobkem živnostenské činnosti kloboučníkovy, výzdoba ona pak jest vlastně při tom jen věcí vedlejší. Výzdoba klobouků — předpokládáme-li, že se provozuje po živnostensku — jest živností svobodnou, a to z toho důvodu, že lze si ji osvojiti, aniž by potřebí bylo zručností nějakých, jichž nabýti lze jen několikaletým vyučením a praktickým zaměstnáním v této odborné práci; u vykonávání živnosti

této obráží se jen individuální vkus určité osoby. Nemělo by smyslu odpírati poplatnému kloboučníkovi práva ku výzdobě vlastního svého výrobku a za všech okolností přiznávati právo toto pouze nějaké modistce, poněvadž, jak právě poznamenáno bylo, výzdoba klobouků jen podmíněna jest individuelním, čistě osobním krasocitem, vkusem, nikoli a nikdy ale osvojením si zvláštních schopností (zručností) a všeobecně pořizována jest ženami, kteréž i kloboučník beztoho již zaměstnává k rozmanitým vedlejším výkonům dokonce při výrobě klobouků pro pány (ku př. přišívají ženy stuhy, podšívky atd.). Sluší tudíž bezpodmínečně a bez odporu přisvědčiti k té otázce, je-li kloboučník oprávněn ku výrobě výzdobných dámských klobouků (obch. a živn. komora brněnská). Ministerstvo vnitra ve shodě s ministerstvem obchodu uznalo k rekursu vídeňského společenstva kloboučníků právem, že vzhledem k přítomnému stavu a k vývoji živnosti kloboučnické přísluší kloboučníkům jako takovým v oboru výroby klobouků a ku prodeji panských klobouků i oprávnění k tomu, aby vyráběli a prodávali dámské a dětské klobouky z plstě a jiných látek obyčejně k výrobě klobouků pro pány upotřebovaných, ať s výzdobou nebo bez výzdoby; naproti tomu odepírá se jim každé právo ku zhotovování a prodeji dámských a dětských klobouků z jinakých látek, zejména z krajek, tylu, aksamítu atd., dále ze slámy a jiných pletiv, ať s výzdobou nebo bez výzdoby (rozh. minist. vnitra ze dne 10. července 1890 č. 3044 sb. »Frey a Mareše« č. 545). Co se týče otázky, jsou-li kloboučníci oprávněni míti na skladě ku prodeji plstěné střevíce koží podražené, prohlásila se obchodní a živnostenská komora innomostská takto: Má-li některý kloboučník býti oprávněn i ku výrobě, resp. ku prodeji střevíců plstěných, musí vedle §§ 36. a 37. řádu živnostenského jeho živnostenský list zníti asi takto: »výroba zboží plstěného«. Toto právo živnostenské odnáší se pak i ku prodeji plstěných střevíců koží podražených, kterýchž kloboučník sám nezhotovil.

V podobném smyslu vyslovila se i obchodní a živnostenská komora plzeňská, kdežto obchodní a živnostenská komora v Liberci a v Linci přimlouvaly se za to, aby kloboučníci směli vyráběti a prodávati plstěné střevíce. Obchodní a živnostenská komora vídeňská prohlásila naproti tomu v dobrozdání svém, že sice jest oprávněn kloboučník vyráběti plstěné střevíce a boty tak, aby požadavkům kupujícího obecenstva vyhovovaly, tedy s koženými vložkami a podrážkami, avšak nemá oprávnění zhotovovati ani obchodovati takovými střevíci, při nichž sluší považovati plsť jen za přištipek nebo vložku a jež tedy jeví se býti spíše koženými než plstěnými střevíci. V tomto smyslu vydáno bylo i jedno rozh. min. vnitra ze dne 31. července 1888 č. 12.205.

Kloboučník oprávněn jest zhotovovati i čepice z oněch látek, ze kterých vyrábí klobouky, jelikož rozdíl mezi oběma pokrývkama hlavy přece spočívá toliko ve formě (ve tvaru) a i v této příčině oba tyto výrobky nezřídka velmi jsou si blízky (srv. dobrozdání obch. a živn. komor ve Vídni, v Linci a v Celovci). Obchodní a živnostenská komora brněnská prohlásila ve směru tomto, že kloboučník oprávněn jest ku výrobě a ku prodeji čepic plstěných. K otázce pak, jsou-li kloboučníci oprávněni obchodovati zbožím z kožešin a zhotovovati čepice z kožešin a pod., dána byla záporná odpověď obchodní a živnostenskou komorou celoveckou. Po rozumu dobrozdání obch. a živn. komory innomostské učiněného ve příčině té otázky, smí-li kloboučník chovati na skladě slaměné klobouky pro

pány, jsou k tomu oprávněni vedle obchodníků, vedoucích obchod specielně jen tímto slaměným zbožím, pouze kloboučníci, dále obchodní živnosti bez obmezení na určité zboží (všeobecné obchodní oprávnění ve smyslu § 38. řádu živn.). Příznivě vyjádřily se v této příčině i obch. a živn. komory pražská, česko-budějovická a linecká, kdežto obchodní a živnostenská komora v Bolzanu prohlásila, že nejsou kloboučníci oprávněni ku prodeji slaměných klobouků s výzdobou nebo bez výzdoby, a obch. a živn. komora solnohradská opět přimlouvala se v dobrozdání svém za to, aby z ohledů slušnosti směli kloboučníci vésti obchod slaměnými klobouky.

Živnost knihařská.

Živnost knihařská náleží k živnostem nejstarším. Vazbou knih počal člověk v oné době, kdy ujal se obyčej dávati formu knih tomu, co bylo napsáno. Původně byly desky ze dřeva, z kamene nebo z pálené hlíny. Vazba byla ve starší době velice nádherná, odpovídající značné ceně rukopisů; desky potaženy byly obyčejně stříbrem, zlatem, nebo aspoň plechem kovovým. Okrasou byly nezřídka vypukliny (reliefy), a také vyřezávání ze slonové kosti. Vynalezením umění knihtiskařského povzneslo se i značně knihařství. R. 1433 ustavil se v Norimberku zvláštní cech knihařů; nehledělo se pak od té doby tak na nádhernost vazby, jako spíše jevila se snaha vázati knihy rychle, trvale a pohodlně. Toliko knihovny knížat a šlechty vynakládaly obrovské až sumy na vazbu knih. Novější doba, hovící přepychu zavedla při jistých kategoriích knih opětně nádhernou vazbu, jmenovitě při knihách modlitebních a při knihách belletrie (krásné literatury).

Živnost knihařská jest živností řemeslnou. Již od pradávna zabývali se však knihaři mimo vazby knih ještě celou řadou vedlejších prací do jisté míry souvisejících se živností knihařskou a proto vydávati se musily již dříve zákony a nařízení za tím účelem, aby se živnost knihařská vymezila přiměřeným způsobem od živností jiných. Veliké rozpory povstaly mezi živností knihařskou a jinými živnostmi po zavedení živnostenské novely, jmenovitě vzhledem k ustanovení § 37 řádu živn., jenž nařizuje, že každý živnostník má právo sloučiti veškery práce, jichž potřebí má k úplnému zhotovení výrobků svých. Předkem vzešla

1. otázka, je-li knihař oprávněn ku výrobě kartonáží. Obchodní a živnostenská komora liberecká prohlásila se ve svém dobrozdání, že uvádí se sice výroba kartonáží v min. nařízení ze dne 30. června 1884 pod pol. 3. jako živnost zvláštní, pro niž ale stačiti musí i průkaz způsobilosti potřebný pro živnost knihařů a pouzdrařů, ježto všecky tyto živnosti v jedné položce, tedy v úzké spojitosti vypočteny jsou. Z tohoto důvodu, jakož i dále v úvaze, že práce kartonážní dle dlouholeté zvyklosti pořizují skoro všude knihaři, jsou knihaři ku výrobě kartonáží oprávněni.

2. Další otázka, je-li knihař oprávněn vyráběti galanterní zboží kožené, byla kladně zodpověděna obchodní a živnostenskou komorou vídeňskou; jakkoli totiž při značném rozvoji živností a při pokračující s tím dělbě práce vytvořila se zvláštní odvětví ku výrobě koženého zboží galanterního, kartonáží a pouzder, kterážto odvětví výhradně zaměstnávají mnohé osoby, nepominula doposud úzká souvislost, jakž představenstvo společenstev tvrdí, mezi těmito odbory a mezi knihařstvím zejména v městech a i na venkově. Známo jest, že knihaři od dávna nejen váží knihy, pokud se týká, zhotovují desky na knihy od nejjednoduššího způsobu až po nej-

jemnější drahocenné práce galanterní ku vlastní potřebě nebo i na prodej (ku př. pro časopisy, díla na dodání), nýbrž mimo to, že vyrábějí alba, obálky na adressy, mapy, pouzdra na modlitební knihy, portefeuilly, pouzdra na doutníky, dopisy a na peníze, jakož i četné jiné předměty, dle druhu a významu toho kterého podniku, a že výroba a obchod větší nebo menší částí těchto předmětů vede se zcela pravidelně knihaři.

3. O otázce, zda knihař oprávněn jest k obchodu knihami obrázkovými, podává obchodní a živnostenská komora chebská toto dobrozdání: Ovšem že náleží obchod knihami školními a modlitebními k živnosti knihkupecké, ježto však obchod archy a knihami obrázkovými bez závady doposud provozovali knihaři a výrobky takovéto považovati lze též za zboží galanterní, sdílí komora náhled, že nedopouští se knihaři žádného přestupku živnostenského řádu zabývající se výrobou touto a žádati musí o koncessi ve smyslu § 15 řádu živn. teprve tehdy, nabude-li obchod vůči jich živnostenskému listu příliš značného objemu.

4. Ve příčině sporu o tom, zda oprávněni jsou knihaři obchod vésti knihami školními, potřebami ku psaní a tiskopisy, vyslovila se obchodní a živnostenská komora v Innomostí a v Celovci v ten rozum, že přísně vzato, nemají knihaři oprávnění tohoto, avšak že na základě dosavádní zvyklosti dlužno aspoň míti za to, že knihařům je bez závady povolen obchod potřebami ku psaní, a že tento obyčej musí býti již proto zachován, jelikož živnost knihařská na venkově sama o sobě jest nepatrným zdrojem výživy dotyčného živnostníka.

5. Obchodní a živnostenská komora pražská prohlásila, že knihaři jsou oprávněni zhotovovati i cestovní kufříky, obyčejně z papíru a plátna, a že jsou dále oprávněni ovrubovati cestovní kufříky koženými pásky a tyto své výrobky uváděti do obchodu.

6. Co se týče pak otázky, přísluší-li knihařům právo prodávati kalendáře a modlitební knihy, konstatuje více obchodních a živnostenských komor ve svých dobrozdáních, že sice doposud zvykem bylo, aby knihaři prodávali knihy školní, modlitební a kalendáře, že však tato praxe neshoduje se ani se staršími zákony, ani s řádem živnostenským. Úřadové nestihají pravidelně takovýchto knihařů potud, pokud jde o obchod v nepatrném rozsahu provozovaný; nicméně však i tu obyčej stal se mocnějším, než-li zákon sám.

7. Knihaři nesmí přijímati objednávky tiskopisů, třeba by je dali provésti u oprávněného knihtiskaře, ježto majitelé živností výrobních jsou jen oprávněni vlastní své výrobky, nikoli však výrobky jiných odvětví živnostenských po živnostensku zcizovati (dobrozdání obch. a živn. komory pražské a vídeňské).

Živnost knihtiskařská.

Živnost knihtiskařská postupuje tím způsobem, že pomocí pohyblivých typů (značek) zhotovují se tvary tiskové a otisknutím jejich rozmnožují se rukopisy.

I. Historický rozhled.

Značný význam knihtiskařství spočívá v manipulaci k tomu směřující, aby duševní plody snadno, rychle a lacino se rozmnožovaly. Vynalezením umění knihtiskařského pochlubiti se může lidská kultura neobyčejným pokrokem, kterýž správně osvětlil poznámkou svou proslulý dějepisec Rotteck charakterisuje onen věk, jenž umění knihtiskařského neznal, těmito slovy:

»Cena výborné knihy mohla dle okolností páčiti celé soukromé jmění, tak že méně zámožný přítel věd omezen byl na několik málo knih, kterých mu poskytla náhoda — síla jeho ducha ochromena byla isolovaným pachtěním se po vyšších vědomostech.«

Vynalezením umění knihtiskařského stala se věda obecným a společným statkem všech; cíle tohoto bylo možno dosíci jedině laciným zhotováním knih. Knihtiskařství patří k oněm vynálezům, kteréž nebyly zavedeny náhle, nýbrž povlovně. Známo jest, že ve středověku existoval zvláštní cech písařů, kteří opisovali kalendáře, modlitební knihy a knihy školní a opatřovali je malbami. Poptávka po nich stále rostla a zhotovitelé byli nuceni přemýšleti o technických prostředcích k rychlejšímu rozmnožování svých výrobků. Učinili tedy kovové a dřevěné otisky, a to byly prvopočátky jakéhosi — byť i zcela primitivního — knihtiskařství. Knihtisk zdoknalený Guttenbergem, Fustem a Schöfferem rozšířili hlavně t. zv. potulní knihtiskaři, kteří táhli se svými dílnami (officinami) od města k městu; nejrychleji rozšířil se knihotisk v Italii. V Rakousko-Uhersku jsou nejstarší knihtiskárny: v Plzni (z r. 1475), v Praze (1478), ve Vimberku v Čechách (1484), v Brně (1488), v Budíně, kamž r. 1472 povolán byl německý tiskař Ondřej Hess, v Kološi (1550) a Velkém Varadíně (1585). Dějiny knihtiskařství stýkají se ve mnohých směrech s knihkupectvím. Knihotisk byl mocnou pakou vědeckého a duševního života a děkuje své technické vzdělání dobám a národům, kteří byli duševně nejplodnějšími a největší cenu přikládali tomu, by výtvory duševní rozšířily se a sděleny byly s kruhy vzdálenějšími. Církevní jitření a válka třicetiletá zavdaly podnět k nesčetným traktátům a pamfletům, jež se musily rychle vytisknouti a lacino zrobiti. Tímto způsobem stály knihtiskárny větším vrstvám obecenstva ke službě, avšak na škodu vědy, ježto místo pohnutek vědeckých nastoupila spekulace; pověry lidu při tom bylo značně vykořisťováno.

Od r. 1815 rostla potřeba četby a vývoj časopisectva nezbytně vymáhal toho, aby se vlastní tisk prováděl rychlejším způsobem, než dosud. Než důsledkem absolutní vlády nemohla se živnost knihtiskařská rozvinouti v té míře, aby vyhověla všeobecnému toužení po knihách, jelikož spoutána jsouc okovy censury a četnými obmezujícími zákony odkázána byla jen na skrovničký obor působnosti. Teprve znenáhla mohla přizpůsobiti se požadavkům časových poměrů, když počal prozařovati ze zákonodárství duch svobodomyslnější. Knihtiskařství proklestilo si úplně cestu, když zjednala si platnosti svoboda tisková, a když zrušena censura a ústavou prohlášeno slovo i písmo za svobodné; i v Rakousku vzchopilo se značně knihtiskařství zrušením censury.

II. Právo živnostenské.

Aby se předešlo nezákonným přehmatům tisku, viděla se správa státní nucenou vydati pro tisk a jeho výrobky zvláštní ustanovení; důsledkem toho zařaděn též knihotisk mezi živnosti tiskové a výkon knihotisku učiněn odvislým od splnění předpisů řádu živnostenského a zákonů tiskových. Živnost knihtiskařská jest živností koncessovanou, ke kteréž se vyhledává průkaz způsobilosti. Jakožto tiskové živnosti může býti zpravidla koncesse udělena jen v těch místech, kde má sídlo své úřad politický. Propůjčecím úřadem jest politická vláda zemská (§ 142 řádu živn.); výjimečně lze uděliti povolení ke zřízení knihtiskárny i mimo ta místa, kde nachází se úřad politický; k tomu příslušno jest ministerstvo

vnitra (§ 143 řádu živn.). Uchazeči o tuto živnost musí se úřadu živnostenskému prokázati všeobecným vzděláním dostačujícím ku provozování této živnosti a nad to prokázati ještě i dostatečnou odbornou způsobilost předložíce pracovní vysvědčení o tom, že byli po více let v této živnosti zaměstnáni.

Průkaz tento může býti nahražen předložením vysvědčení o úspěšně dokonané návštěvě příslušného odborného učiliště (nař. min. obch. ze dne 17. září 1883 č. 151 ř. z.). Dokud koncese nabyto nebylo, nesmí se s provozováním živnosti počíti, a ku zřízení pobočných závodů a skladů musí býti získána zvláštní koncese (§ 40 cit. nař.).

III. Předpisy zákona tiskového.

1. Na každém tiskopisu musí býti udáno vedle místa tisku jméno (firma) tiskaře a jméno nakladatele, při tiskopisech periodických pak místo jména nakladatelova jméno vydavatelovo (§ 9 tisk. z.). Toto označení dle § 9 tisk. z. předepsané pravdivě obsahovati musí i tiskopisy, jež svým hlavním obsahem redigovány, tištěny a vydávány jsou v cizině, u nás však odebírány jsou k tomu účelu, aby zhotoveny byly připojením titulu a jiných přídavků, pro něž místo vynecháno bylo, a pak aby jako příloha některého tuzemského tiskopisu sloužily. Není tedy možno, aby cizozemské části tiskopisu dal se nádech práce v tuzemsku vydávané, redigované a tištěné a tímto způsobem aby vycházel nějaký tiskopis co do většího a podstatného dílu cizozemský jako tiskopis tuzemský (plen. rozh. ze dne 29. května 1890 č. 4818 sb. č. 1350).

2. Povinnosti § 9 tisk. z. stanovené osvobozeny jsou jedině ony výrobky tiskové, kteréž sloužiti mají výhradně potřebám živností a obchodu nebo života rodinného a pospolitého, jako ku př. vzorce (formuláře), ceníky, navštívenky a pod. Má-li se řešiti otázka, které tiskopisy osvobozeny jsou od povinného (dle § 9 tisk. z.) udání jména (nebo firmy) tiskárny a nakladatele, nepadá nikterak na váhu ta okolnost, určen-li výrobek tiskový ku prodeji nebo k bezplatnému rozdělení, nýbrž na tom záleží, má-li výrobek ten sloužiti toliko potřebám živností a obchodu nebo života rodinného a pospolitého (plen. nál. ze dne 15. března 1864 č. 3386, časop. »Jur. Bl.« č. 15).

3. Každý periodický tiskopis musí udávati jméno a bydliště tiskaře, jakož i nakladatele, je-li nakladatel a vydavatel osoba různá (§ 10 č. 3 tisk. z.); srv. ostatně čl. Tiskopisy periodické).

4. Jakmile počne tiskárna rozdíleti nebo rozesílati nějaký periodický tiskopis, musí odevzdati současně jeden výtisk (exemplář) každého jednotlivého listu nebo sešitu bezpečnostnímu úřadu místa, kde tiskopis se vydává, a v těch místech, kde je státní zastupitelství, musí i tomuto onen výtisk býti složen; při ostatních tiskopisech však, které nespadají pod výjimku v § 9 tisk. z. stanovenou a které nemají více než 5 archů tiskových, musí se tak státi alespoň 24 hodiny před rozdílením nebo rozesíláním, avšak s přivolením bezpečnostního úřadu, pokud se týká, státního zastupitelství mohou se tyto tiskopisy posléze uvedené rozdíleti a rozesílati i před uplynutím lhůty 24hodinné (§ 17.). Z předpisu tohoto nejsou však vyjmuta tištěná sdělení o zabavení nějakého časopisu (novin) (rozh. ze dne 24. ledna 1885 č. 8173 sb. č. 733.). Počátkem činnosti, která jeví se býti rozdílením nebo rozesíláním tiskopisu nějakého, vyměřen jest

pojem počátku ve smyslu tohoto zákonného místa. S tímto počátkem nesmí časově spadnouti v jedno složení povinného výtisku. Složení, které učiněno by bylo teprve po tom, kdy tiskopis dán již na poštu, zakládá trestný skutek dle § 17. tisk. z. (plen. rozh. ze dne 28. února 1879, č. 12768 sb. č. 193.). V daném případu projevilo kdysi ministerstvo spravedlnosti souhlas s náhledem, že kryje se s pojmem rozdílení nebo rozesílání ve smyslu § 17 zák. tisk. ono chování tiskařovo, když tiskopisy tyto buďto sám předplatitelům, kolportérům a podobným osobám rozdílí nebo je odesílá ústavům a osobám prostorně odděleným od jeho místností tiskařských (od jeho tiskárny), kteréžto ústavy a osoby mají pak zabývati se rozdílením nebo další dopravou dotyčných tiskopisů (rozh. ze dne 13. června 1872 č. 7232). Tiskař nějakého tiskopisu řečí v zemi neobvyklou vydaného nemůže býti přidržován k tomu, aby podal povinný výtisk s ověřeným překladem v řeči srozumitelné státnímu zastupitelství (výn. min. sprav. ze dne 18. května 1879 č. 6365).

5. Po jednom povinném exempláři budiž dále doručeno z každého tiskopisu na prodej určeného, v tuzemsku nakládaného nebo vytisknutého ministerstvu vnitra, presidiu rady ministerské, c. k. dvorní knihovně a oné universitní nebo zemské knihovně, která se zvláštní vyhláškou v každém správním území za oprávněnou k tomu prohlásí. Kromě toho budiž jeden exemplář povinný zaslán od každého periodického tiskopisu chéfu onoho obvodu správního, v němž se tiskopis vydává (§ 18 tisk. z.; kromě toho viz čl. »Tiskopisy periodické«).

IV. Rozsah a vymezení živnosti knihtiskařské oproti jiným živnostem.

Především jde o to, jsou-li knihtiskárny oprávněny přijímati objednávky na práce litografické; záporně vyslovila se v té příčině obchodní a živnostenská komora vídeňská (prot. ze dne 27. března 1889) prohlásivši, že by majitel knihtiskárny nemající koncese ku litografickému ústavu zřejmě překročil svá oprávnění a poškozoval obchodní zájmy koncesovaného majitele litografie, avšak že knihtiskař oprávněn jest přijímati objednávky prací litografických, dá-li je provésti litografickým ústavem. O otázce, opravňuje-li koncese knihtiskařská majitele i ku provozování knihkupeckého obchodu komisionářského, vyslovila se v jednom svém dobrozdání obchodní a živnostenská komora pražská v ten smysl, že sice knihtiskař vždy jest oprávněn chovati na skladě díla, která sám tiskne, netoliko na účet jiného, nýbrž i na účet vlastní — naproti tomu nelze však knihtiskaři přiznati právo k živnostenskému uzavírání smluv nakladatelských pokud jde o díla zhotovená v jiných tiskárnách, jelikož toto právo přimknuto jest ke zvláštní koncesi obchodu knihkupeckého a nakladatelského. Co se týče otázky, mohou-li knihtiskárny ve smyslu § 37 řádu živn. za účelem úplného zhotovení knih spojiti též práce knihařské, vyslovila se obchodní a živnostenská komora liberecká v ten smysl, že dle dlouholeté zvyklosti ve větších tiskárnách sice se i provádí vazba knih, a že není tedy přestupkem řádu živnostenského ta skutečnost, že majitel knihtiskárny k tomu přijme knihaře. V podobném smyslu projevila mínění své i obchodní a živnostenská komora vídeňská, prohlásivši, že vedle starého obyčeje a důsledkem potřeb živnosti i obecenstva nelze knihtiskařům zabraňovati, aby obstarali si knihařské práce k dohotovení tiskopisů potřebné sami.

V. Odnětí živnosti knihtiskařské.

Odnětí živnosti knihtiskařské nastává

1. jako výkon trestního nálezu, jímž vyslovil dotyčný úřad odnětí živnostenského oprávnění pro nějaký trestný skutek dle všeobecných zákonů trestních nebo dle zákonů berních (§ 138. řádu živn.); kromě tohoto případu může

2. oprávnění knihtiskařské odňato býti, byl-li živnostník uznán pro obsah tiskopisu jím po živnostensku vyrobeného, naloženého neb rozšířeného vinným zločinu nějakého, nebo byl-li pro nějaký takovýto spis dle všeobecného zákona trestního nebo pro zanedbání povinné péče a pozornosti během dvou let třikráte uznán vinným nějakého přečinu nebo přestupku (§ 3. č. *a)* tisk. z.).

3. Byl-li knihtiskař odsouzen nikoli pro obsah tiskopisu, nýbrž pro nějaké jiné jednání naznačené v § 5. řádu živn., a dle povahy živnosti a dle povahy spáchaného deliktu za daných okolností sluší se obávati zneužití, kdyby další provozování živnosti se mu ponechalo.

V případu 2. odejímá odsoudivší soud živnostenské oprávnění z pravidla jen na dobu jednoho roku — pak ale navždy, splní-li se při některém ze zmíněných živnostníků podmínky v onom odstavci stanovené, jemuž již jednou dočasně byla živnostenská koncese odňata. Avšak v případech zahrnutých v odstavci 3. může živnostenský úřad odejmouti živnostenské oprávnění a to i na čas určitý i navždy, avšak počítaje jen do tří měsíců, kdy nález znějící na odnětí koncese vešel v moc práva.

VI. Povinnost berní: Podniky knihtiskařské, jakož i podniky ku vydávání periodických tiskopisů podléhají dani výdělkové (rozh. spr. dv. soud. ze dne 7. října 1879 č. 1926). Vydávání nějakého periodického tiskopisu sluší počítati bez ohledu na to, zúčastňuje-li se podnikatel tohoto vydávání prací spisovatelských pro svůj list či-li nic, jakožto výdělečné zaměstnání a, není-li tu zákonného ustanovení osvobození berní vyslovujícího, k podnikům podléhajícím dani výdělkové a vzhledem k tomu dlužno předepsati daň výdělkovou vydavateli, kterýž dle povahy věci a ve smyslu §§ 10. a 13. zákona tiskového ze dne 17. prosince 1862 č. 6 ř. z. z r. 1863 považován býti musí za vlastního podnikatele živnosti (výn. min. fin. ze dne 3. února 1875 č. 31.995).

VII. Tresty.

1. Neoprávněné chování lisu nebo razícího lisu jest přestupkem proti veřejným ústavům a opatřením, na který se ukládá za trest vězení od 8 dní do 1 měsíce, při opětném přestoupení pak vězení jednoho měsíce a ztráta živnosti (§ 326. tr. zák., § 583. voj. zák. trest.).

2. Neoprávněné chování pokoutního lisu nebo jakéhokoli tiskadla, kterým lze mechanicky nebo chemicky tiskopisy rozmnožovati bez dovolení úředního, zakládá tentýž přestupek; jako trest nastupuje propadnutí tiskadla a peněžitá pokuta od 100—500 zl., při upotřebení delší dobu trvajícím ještě k tomu přistupuje trest vězení od 1 do 3 měsíců (§ 327. trest. z.).

3. Neoprávněné zhotovování takovéhoto stroje bez povolení k této živnosti nebo továrnímu provozování trestá se dle § 328 tr. zák.

Případy uvedené pod č. 2. a 3. trestají se jako přečiny dle §§ 584 a 585 voj. zák. trest.

4. Není-li šetřeno předpisu § 9. tisk. z., že totiž na každém tiskopisu musí býti udáno jméno tiskaře a nakladatele, pokud se týká, vydavatele, dopouští se tiskař přestupku, na nějž stanovena za trest pokuta od 20 do 200 zl.; úmyslné nepravé udání jest přečinem. Toto označení musí obsahovati podle skutečné pravdy i tiskopisy, které jsouce v cizozemsku redigovány, tištěny a vydávány napotomně jako přílohy tuzemských tiskopisů upotřebení docházejí (plen. rozh. ze dne 29. května 1890 č. 4818 sb. č. 1350).

5. Vydání nějakého periodického tiskopisu před uplynutím osmi dnů od oznámení učiněného úřadu bezpečnostnímu neb opomenuté oznámení jest přestupkem, který podléhá pokutě od 50 do 200 zl. Obsahuje-li oznámení nepravé údaje nebo uveden-li jménem za redaktora člověk po zákonu nezpůsobilý, nebo má-li oznámení učiněné o změně nastalé mezi vydáním nějakou takovouto závadu, dopouští se tím kromě ostatních spoluvinných osob přečinu zvláštního i sám tiskař; trestem jest peněžitá pokuta od 50 do 500 zl. a vedle toho vězení od 1 týdnu do 1 měsíce. Tentýž předpis trestní místo má i tehdy, když se úřadu schválně oznámí jako zodpovědný redaktor taková osoba, která jím ve skutečnosti ustanovena nebyla (redaktor na oko — rozh. ze dne 3. prosince 1877 č. 11.315 sb. č. 166).

6. Nepředloží-li se vůbec nebo nepředloží-li se v čas povinné výtisky ve smyslu § 17. tisk. z., jest tu přestupek podléhající trestu od 10 do 100 zl., a rovněž zakládá se přestupek tím, když se nepředloží povinné výtisky jiných tiskopisů ve smyslu § 18. trest. z., kdež pak nastupuje za trest peněžitá pokuta od 5 do 10 zl.

7. Tiskař nějakého spisu se závadným obsahem jest zodpověden za zanedbání povinné pozornosti, nešetří-li se při vytisknutí předpisů §§ 9. a 17. tisk. z. Jestliže obsah tiskopisu zakládá skutkovou povahu zločinu, nastupuje za trest tohoto přestupku vězení od 1—6 měsíců, a jsou-li tu jen náležitosti přečinu, trestá se přestupek tento peněžitou pokutou od 20 do 200 zl. (čl. III. zák. ze dne 15. října 1868 č. 142 ř. z.).

Dle osnovy nového zákona trestního dopouští se zvláštního přestupku proti státním zařízením ona osoba, která ku výrobě děl tiskových zhotovuje, drží nebo používá bez úředního schválení příhodných lisů a strojů, pokud zhotovování, držení nebo užívání jich podmíněno jest výslovně schválením úředním (§ 444 osnovy).

Živnost kolářská.

Živnost kolářská náleží k živnostem řemeslným. Hotový vůz jeví se býti výrobkem rozmanitých živností, a proto činnost koláře pravidelně dovršena jest zhotovením podstavy u vozu. Naproti tomu jest požadavkem poměrů panujících na venkově a vůbec v zájmu potřeb obecenstva, že, přejímá-li kolář správku nějakého vozu nebo zhotovení jeho, dá provésti kovářské práce k tomu nezbytné oprávněným živnostníkům tohoto odboru; koláři nelze však přiznati oprávnění podkovářského, jelikož tato živnost zařaděna jest mezi živnosti koncesované, pro kteréž platí ustanovení zvláštní (dobrozdání obch. a živn. komory vídeňské, sbírka Freye a Mareše č. 1486). Provedení jistých kovářských prací na voze potřebných, jako: připevnění železných částí, prstenců při špicích u kola, spínadla u vozu a kol bude asi zřídka jen možno koláři odepříti, ježto § 37. řádu živn. výslovně stanoví, že každý živnostník má právo spojovati veškery práce potřebné k úplnému pořízení výrobků svých (obch. a živn. komora

brněnská, sb. Freye a Mareše č. 1487). Živnost kovářů vozových a živnost kolářů jest tedy potud vzájemně spojena, že lze koláři uděliti dispens od povinného průkazu způsobilosti ku provozování živnosti kovářů vozových (obch. a živn. komora brněnská, sb. Freye a Mareše č. 1488). Vyčalouněné kočáry smí i sedláři i koláři prováděti (na objednávku) a prodávati, konečně smí natěrači povozů (kočárů) opotřebené kočáry kupovati, potřebné správky na nich provésti a opět je prodati (obch. a živn. komora vídeňská, sb. Freye a Mareše, č. 1489).

Nařízením min. obchodu ve srozumění s min. kultu a vyučování ze dne 17. září 1883 č. 150 ř. z. stanoveno, že vysvědčení na odchodnou z odborné školy na Horách Kašperských opravňuje, prokazujíc s úspěchem dokonanou návštěvu učiliště tohoto, k nastoupení a samostatnému provozování řemesla kolářského (srv. č. 12. téhož nařízení); právní moc stejného náhradního průkazu přiřknuta dále i vysvědčení vydanému na odborné škole kolářské v Mostu nad Murou (srv. min. nař. ze dne 24. dubna 1885 č. 57 ř. z.); srv. též čl. »Živnosti řemeslné«.

Živnost kominická.

I. Živnost kominíků náleží k živnostem koncesovaným (§ 15 odst. 7. řádu živn.). Uchazeči o koncesi pro živnost kominickou musí se vykázati řádným vyučením živnosti této předložíce vysvědčení za vyučenou, dále praktickou způsobilostí zjednanou skutečným zaměstnáním v této živnosti předložíce vysvědčení pracovní úřadu živnostenskému (min. nař. ze dne 17. září 1883 č. 151 ř. z.). Kromě všeobecných vlastností, jichž zákon ke každé koncesi vyhledává, budiž při udělování této živnosti zřetel brán ku poměrům místním. Z ohledů policie požární a policie zdravotní možno pro výkon této živnosti rozděliti větší města na určité okresy (§ 42 řádu živn.). Živnost kominická náleží k oněm, při nichž stanoviti lze maximální tarif (§ 51 řádu živn.) a podléhá kontrole policie živnostenské, jakož i povinnosti nuceného provozování. Zamýšlí-li tedy živnostník zastaviti živnostenské provozování, musí to čtyry neděle napřed oznámiti úřadu živnostenskému.

II. Rozsah živnosti kominické.

Přísně vzato, nenáleží vymetání kamen k živnosti kominické, třeba by to spoluobstarával kominík dle konstrukce kamen sám. Vymetání kamen nepředstavuje samo o sobě nějaké živnostenské provozování a strany vymetají si kamna namnoze samy. Kominík nemůže si k tomu osobovati nějaké formální právo, jelikož vyčistění komína a odváděcí roury v kamnech jest sice podmínkou vymetení jich, jelikož vyvinul se obyčej, že toto vymetání na žádost provádějí kamnáři nebo při obyčejných kamnech v pokoji děje se jako domácí práce; obstará-li tedy někdo za úplatu podobné práce místo kominíka nebo kamnáře, nevychází oběma naznačeným živnostníkům důvod vésti si stížnost. Rovněž ani ony důvody, ze kterých stala se živnost kominíků koncesovanou, nesvědčí tomu pojímání, jakoby snad vymetání kamen v pokoji prováděné třetími osobami bylo rušením živnosti, neoprávněným živnostenským provozováním živnosti kominické. Jestiť tedy čistění kamen živností svobodnou (tak prohlásila se i obchodní a živnostenská komora pražská a chebská). Obchodní a živnostenská komora pražská projevila též dobrozdání, že nemůže býti kominíkům, kteří mají stanoviště své ve městech obraničených dle § 42 řádu živn. v okresní obvody, bráněno, aby mimo své stanoviště vyřizovali objednané práce.

U příležitosti zvláštního případu nalezlo též souhlasně s tímto dobrozdáním živnostenské komory pražské ministerstvo obchodu ve shodě s ministerstvem vnitra, že spočívá to v duchu platných živnostenských předpisů a že bylo i dekretem dv. komory ze dne 6. září 1827 č. 23.261 pro Čechy uvedeno u všeobecnou známost, že dlužno zachovávati se při udílení živnosti kominické právě tak, jako při jiných takovýchto živnostech, že tedy nesluší pro jednotlivé kominíky vymezovati určité obvody v ten smysl, jakoby se obecenstvu zapovídalo nesvěřovati vyčistění komínů a pecí i některému kominíku, který se v dotyčném okresu nenalézá, jelikož obmezení takového není ani při jiných policejních živnostech a každý má na vůli obrátiti se na onoho živnostníka, od něhož si slibuje dobré a laciné posloužení (srv. spis Meyerhoferův II. sv. str. 589).

III. Ustanovení trestní.

Kominík jest povinen bezpečnostnímu úřadu oznámiti ony okolnosti odůvodňující nebezpečí požáru, kteréž odhalí v kamnech, v komínech nebo v jiných zařízeních k topení. Porušení této povinnosti trestá se dle §§ 442 a 443 zák. trest. jakožto přestupek proti bezpečnosti vlastnictví. Každý kominík jest posléze povinen ohledati čas od času ve svém obvodu komíny, zda se správně vymetají, nebo má se o toto ohledání postarati (§ 444 zák. trest.).

IV. Řády hasičské.

Komíny, roury u kamen, povolená ohniště, otvory požární a veškerá žároviště musí býti kominíkem pilně čistěny, vymetány a protaženy. Netoliko vlastníci domů, ale i hlavy rodin nájemnictva a kominíci sami jsou za vlastní zodpovědnosti povinni bdíti nad tím, aby se vše to správně dálo. V každém domě musí býti úplně a pečlivě vymetány komíny, podle toho, topí-li se v menší nebo ve větší míře, zejména pak při živnostech, jež udržují značný oheň, každých čtrnácte dní nebo aspoň každé čtyry neděle, v pivovarech a ve větších hostincích dokonce každý týden, na venkově v zimě každých šest neděl, v létě každé tři měsíce. Každý majitel domu zavázán jest v té příčině uzavříti zvláštní smlouvu s oprávněným mistrem kominickým.

Živnost konfekční.

Konfekcí v nejširším slova smyslu jest rozuměti přípravu prostředků a zboží ku potřebě lidské sloužících nebo docházejících upotřebení v různých odvětvích obchodu; v užším slova smyslu zabírá v sobě živnost konfekční zhotovování a obchod oděvem a modním zbožím. Rozsah této živnosti nelze snadno vymeziti a proto jest rozsah ten velice sporný. Značný rozvoj, k němuž se v nejnovější době zboží modní povzneslo, způsobil zároveň, že rozšířila se živnost konfekční na nedozírnou řadu zboží, takže povstal nevyhnutelný konflikt mezi živnostnictvem, jenž vymáhá přesné vymezení této živnosti. Důsledkem toho vidělo se býti ministerstvu obchodu naléhavou potřebou vyžádati si výnosem ze dne 27. února a ze dne 4. března 1886 č. 36.007 z roku 1885 ve příčině rozsahu živnosti konfekční dobrozdání komor obchodních a živnostenských, obchodních gremií a jiných živnostenských činitelů; i podalo gremium obchodnictva vídeňského dobrozdání, dle něhož pojem a podstata živnosti konfekční v tom záleží, že dlužno předkem šetřiti rozdílu mezi konfekcionáři v užším slova smyslu, t. j. mezi oněmi živnostníky, kteří obstarávají zhotovování zboží trhového sami nebo pomocnými dělníky na vlastní účet, a mezi kon-

fekcionáři a širším slova smyslu, kteří totiž dotyčné zboží dávají zhotoviti samostatnými, oprávněnými mistry; onino provozují tedy živnost řemeslnou, tito pak svobodnou živnost obchodní. Společenstvo kupců v Šestidomí a v Hietzingu prohlásilo ve svém dobrozdání, že rozumí zbožím konfekčním veškery části oděvu, t. j. kravaty (nákrčníky), zboží okrasné, prádlo, šatstvo panské, dámské a dětské, zboží z kožešin, obuv a zboží pletené, rukavice, klobouky, slunečníky a deštníky; živnostníkům uděliti prý lze oprávnění k obchodu těmito předměty jakožto obchodu zbožím konfekčním a povoliti, aby přijímali též objednávky tohoto zboží; avšak obchodníkům nesluší prý uděliti oprávnění ku výrobě zboží konfekčního, ježto by tím nevyhnutelně vyvolány byly kolise mezi živnostníky povolanými specielně ku výrobě tohoto zboží; ostatně slušelo prý by vymýtiti onen výraz »závod konfekční« jakožto výraz nejasný Dle názoru společenstva oděvníků vídeňských náleží konfekce, jmenovitě při oděvech, v obor obchodu a konfekcionář neměl by míti práva ku výrobě šatstva. »Orient«, spolek to ku hájení zájmů průmyslu konfekčního, vyslovil se již v pamětním spise svědčícím ministerstvu obchodu o živnostensko-právním postavení průmyslu konfekčního a poznamenává mezi jiným toto: »Konfekcí rozuměti dlužno zhotovování předmětů šatstva v nejširším slova smyslu, kteréž nevyrábí konfekcionář ve vlastním živnostenském závodu, nýbrž mimo dům pracovními silami k tomu oprávněnými; zprostředkuje totiž konfekcionář přeměnu látek textilních v předměty oděvu: mistr pracující pro konfekcionáře za mzdu od kusu jest živnostníkem, onen pak, jenž mu práci dává, může býti posuzování toliko se stanoviska obchodníka. S tímto náhledem projevili svůj souhlas i konfekcionáři, kteří slyšeni byli.

Na základě těchto dobrozdání pohlížeti lze na rozsah živnosti konfekční s těchto hledisek:

1. Obchod konfekční záleží jen v prodeji předmětů shora naznačených a náležejících k živnosti konfekční a jest jako takový živností svobodnou.

2. Pokud se živnost konfekční zabývá výrobou předmětů, které spadají v rozsah živností řemeslných, jest živností řemeslnou, kterouž tedy smějí provozovati jedině ony osoby, jež po rozumu § 14 řádu živn. zákonitym způsobem prokáží zákonné náležitosti předepsané k nastoupení živností řemeslných, pokud se týká, podají průkaz způsobilosti a praktického zaměstnání v živnosti konfekční. Sem náleží tedy výroba oděvů pro dámy a pro dítky, obuvi, klobouků, rukavic, slunečníků a deštníků.

3. Naproti tomu jest svobodnou živností výroba všelikých ostatních předmětů konfekčních, jako ku př. nákrčníků, prádla, zboží pleteného atd., jelikož tyto předměty vyhraženy nejsou živnostem řemeslným. Konečně však dochází při živnosti konfekční zřetele celá řada jiných otázek, kteréž z části zodpověděny jsou rozhodnutím soudního dvoru správního. Konfekcí dlužno rozuměti netoliko předměty oděvu, nýbrž i veškero zboží s tím spřízněné, jako jsou: modní látky, kapesníky atd.

4. Přisvědčiti dlužno otázce, zda ten, kdo nabyl živnostenského oprávnění k obchodu konfekčnímu, musí jednotlivé předměty zboží konfekčního hotové na skladu míti, či zda oprávněn jest přijímati objednávky od zákazníků; dlužno však připojiti to obmezení, že majitel živnosti povinen jest odevzdati provedení a výrobu zboží toho samostatným a oprávněným mistrům, kteří nejsou u něho zaměstnáni jako pomocný personál za určitou mzdu a tedy výhradně jen pro něho a pro jeho živnost nepracují.

Soudní dvůr správní uznal, že »nemůže býti pochybnosti o tom, že konfekcionáři oprávněni jsou prodávati částky oděvu, jež na jich objednávku zhotoveny nebo změněny byly oprávněnými řemeslníky a nečiní při tom též po stránce právní rozdílu, byl-li příkaz ku zhotovení nebo změně dán vzhledem nebo bez ohledu k určité příležitosti prodeje, tedy ku př. proto, že určitý kupec žádal za zhotovení určitého zboží nebo za určitou změnu; že ostatně jest všeobecně uznáno a ve čl. 271 obch. zákonníka výslovně zákonem stanoveno, že na právní povaze nějakého prodeje ničeho nemění, opatří-li prodatel prodanou věc teprve za účelem prodeje.« Rovněž kladným způsobem zodpověděl soudní dvůr správní k té otázce další, je-li obchodník konfekční oprávněn bráti míru při objednávkách oděvu, a odůvodňuje rozhodnutí své tím, »že bráti míru nenáleží ani tak ku zhotovení, jako spíše k objednávce zboží, ježto tím stanoví se jen kvantitavní povaha žádaného předmětu, a že dle toho i dle povahy této manipulace není bezpodmínečně potřebí zvláštních řemeslných dovedností a že nelze tvrditi, že by tato manipulace náležela k činnostem živnostenským, kteréž výlučně vyhraženy jsou individuím řemeslně vzdělaným, jakož se též nikomu nebrání, aby si sám vzal míru žádaného kusu oděvu a udal ji řemeslníkovi (rozh. ze dne 23. února 1888 č. 563 sb. »Budwinski« č. 3946 a ze dne 21. července 1888 č. 2069 sb. »Budwinski« č. 4179).

Vyrábitelé zboží konfekčního vedli si stížnost, že prý citelně se snižuje výrobní cena onou zprostředkující činností obchodníka, jemuž se konfekční kus odvádí. Stížnost tato jest částečně důvodna, ježto není pochyby o tom, že by výrobce konfekčního zboží dodávaje výhradně výrobky své přímo soukromým zákazníkům mohl docíliti daleko výhodnější ceny za práci svou, nežli se tak státi může za poměrů svrchu vylíčených. Obchod konfekční vznikl od dob svobody živností a jen zásluhou její, a domohl se v této periodě takového významu, že v létech 1880—1884 páčila se cena zboží z oboru tohoto vyvezeného ročně na 5—10 milionů zlatých. Vláda zamýšlí současně s chystanou osnovou živnostenské novely podati radě říšské též návrh na jakési upravení živnosti konfekční, resp. na přesné odloučení konfekční výroby od konfekčního obchodu.

Živnost košíkářská.

Živnost košíkářská jest živností řemeslnou; pokud se odnáší košíkářství k obyčejným domácím a hospodářským potřebám, byla již ode dávna předmětem průmyslu domácího. Naproti tomu jest košíkářství ve městech a městysech, zabývající se výrobou jemnějšího zboží a umělých předmětů, provozujíc zaměstnání toto výhradně a po živnostensku, od dob dávných řemeslnou živností podléhající předpisům řádu živnostenského (obch. a živn. komora celovecká); za svobodnou živnost dlužno považovati výrobu hrubě pletených prací z vrbových prutů, dále košatiny a pod. předměty pro potřeby hospodářské (obch. a živn. komora v Praze). Zhotovování košů na krmení spadá v oprávnění košíkářské živnosti, jež prohlášena za živnost řemeslnou (obch. a živn. komora linecká). Zhotovovati židle rákosové oprávněni jsou košíkáři.

Košíkáři a obchodníci zbožím košíkářským nejsou oprávněni prodávati kartáče a smetáky (košťata) z rýžové slámy (obch. a živn. komora pražská). Zvláštní odborná učiliště pro košíkářství zřízena jsou v Bleistadtu, ve Foglianu, v Žamberku a Žaze, dále i košíkářské oddělení při odborné škole pro obrábění dřeva v Kimpolnuku; odchodné vysvědčení těchto

odborných škol, pokud se týká, absolutorium ze zmíněného oddělení v Kimpolnuku nadáno jest po nařízení min. obchodu ve shodě s min. kultu a vyučování ze dne 26. července 1899 č. 134 ř. z. zvláštní právní mocí, nahražujíc totiž samo o sobě průkaz způsobilosti k živnosti košíkářské, takže dotyčná osoba oprávněna jest základem tohoto vysvědčení k nastoupení a samostatnému provozování živnosti košíkářské.

Živnost kovolitecká.

Živnost kovolitecká náleží k živnostem řemeslným.

I. K nejdůležitějším otázkám týkajícím se rozsahu živnosti kovolitecké řadí se otázky tyto:

a) je-li živnost kovolitecká totožnou se živností bronzolitců, pokud se týká, výrobců zboží bronzového, dále

b) pokud sluší tuto živnost ohraničiti od živnosti klempířské, zejména pak, jak daleko dlužno vymeziti živnost kovoliteckou od zvonařství, mědilitců a cínařů (konvářů).

Co se týče předkem té otázky, zda-li ten, kdo prokázal jen způsobilost svoji ku provozování živnosti kovolitecké, má též i způsobilost provozovati živnost bronzovnickou, prohlásila se obchodní a živnostenská komora vídeňská v dobrozdání svém takto: Bronzíři náležejí mezi kovolitce a jelikož mezi kovolitci a bronzíři není podstatného rozdílu, obstarávají kovolitcové sem tam i slévačské práce ze spěže (bronzu), a že tedy průkaz způsobilosti pro jednu z těchto živností opravňuje též provozovati živnost druhou; naproti tomu není živnost zvonařská totožnou se živností kovolitců a mědilitců, jelikož tito poslední pracují jen dle modelů v pískových formách, kdežto zvony většího druhu t. j. od 25 kg. výše utvářeny jsou jen od zvonařů pomocí tvarů ve hlíně, při čemž musi se ornamenty (okrasy) z vosku na formách připojiti. Zvláštní úkol zvonaře záleží v tom, aby vystihl správný ton pro zvony, jelikož zvony musí při celém zvonění vydávati hudební akordy a není s prospěchem zvuku a obtíže působí, má-li se teprve později hlas zvonů spravovati Následkem toho vyžaduje živnost zvonařská vedle zvláštní technické schopnosti i vědomosti hudební, a jest tudíž zjevno, že nelze vykonávati ještě živnost zvonařskou na pouhý průkaz způsobilosti k živnosti kovolitecké nebo řemeslné (srv. sbírku Freye a Mareše). Zvonaři nejsou oprávněni zhotovovati cínové talíře, jelikož přimísením cínu ku zvonovině nezakládá se ještě nikdy oprávnění ku výrobě cínového zboží (obch. a živn. komora innomostská). Všeobecně známo jest, že všude a již v dobách starých cechů zabývali se zvonaři též výrobou stříkaček druhů všelikých; pokud ovšem používali k úplnému provedení těchto svých výrobků v dobách oněch ještě jiných živnostníků, nedá se ovšem dnes již konstatovati (obch. a živn. komora solnohradská). Výroba monogrammů, číslic, korun a pod. ulitých ze směsi olova, cínu a autimonů jeví se býti odvětvím živnosti kovolitecké (obch. a živnost. komora v Praze).

II. Tak zv. potulní cínaři, kteřížto většinou pocházejí z Tyrolska, částečně i z Italie, zabývají se dle konaného šetření pouze správkami a přištipkováním, k čemuž oprávněni jsou tyrolští cínaři na základě nařízen min. obchodu ze dne 23. prosince 1881 č. 2049, cínaři vlaští pak na základě obchodních smluv mezi Rakouskem a Italií uzavřených (obch. a živn. komora v Solnohradě). Proti tomu pozvedli se usedlí cínaři stěžujíce si trpce, že od těch dob, co tato živnost jejich prohlášena byla za ře-

meslnou, musí předkládati k nastoupení jejímu zvláštní průkaz způsobilosti, kdežto vlaští cínaři vykonávající živnost svou potulně podnes ještě průkazu podobného nepotřebují. Ve příčině této podalo ministerstvo obchodu místodržitelství dolnorakouskému tento pokyn: Po rozumu čl. I. obchodní a plavební smlouvy mezi Rakouskem a Italií uzavřené (č. 11 ř. z. z r. 1879), § 1 ad čl. I. závěrečného protokolu ke smlouvě této, jakož i výnosů ministerstva vnitra ze dne 1. dubna 1874 č. 1640 a ze dne 24. dubna 1875 č. 4472 připouštějí se italští cínaři ku provozování živnosti své i v Rakousku právem a sice náležejí, poněvadž nelze jich považovati ani za živnostníky ve smyslu řádu živnost. ani za podomní obchodníky, k osobám naznačeným v bodu 9. čl. V. vyhlaš. patentu k řádu živnostenskému, o jejichž živnostenských výkonech výhradně provozovaných potulně neplatí řád živnostenský, nýbrž výnos min. obchodu ve shodě s min. vnitra a financí ze dne 23. prosince 1881 č. 2049. Vzhledem k ustanovením tohoto výnosu nařízeno bylo podřízeným úřadům, aby toho dbalými byly, by vlašským cínařům nevydávaly licence za příznivějších podmínek, než předepsáno jest pro obdobné tuzemské živnosti. Udělení licence takovéto vázáno jest tou podmínkou, že ten, kdo se o licenci uchází, musí prokázati způsobilost ku živnosti cínařské. O tom, zda dokumenty předložené dotyčným cínařem vlašským z domoviny jeho nahraditi mohou průkazy předepsané v zákoně ze dne 13. března 1883 č. 39 ř. z., budiž od případu ku případu rozhodováno pořadem instancí (výn. min. obch. ze dne 4. dubna 1887 č. 44642 z r. 1886). Kovolitci a cínaři oprávněni jsou obstarávati správky a upevňovati víka u sklenic (dobrozdání obch. a živn. komory plzeňské).

Živnost kožešnická.

Živnost kožešnická náleží k živnostem řemeslným. Co do objemu této živnosti budiž vzpomenuto zejména těchto dobrozdání:

1. Pokud jde o meze živnostenských oprávnění mezi **kožešníky** a **krejčími**, dlužno tomu i onomu přiznati právo ku prodeji předmětů oběma společně vyrobených, jako jsou kožichy nošené v městech, pak kožichy na cesty, pod tou podmínkou, že krejčí dá pak povleky na kabáty vycpati neb olemovati kožešníkům, a obráceně, že kožešníci potřebné povleky svěří krejčímu.

2. Vzhledem k tomu, že obchod působí všeobecně na vzdělání a zdokonalení, ba dokonce i na rozšíření živností, vyvinul se v posledních letech značný vývoz zboží kožešnického, jakkoli kožešiny a pomocné látky musí se částečně objednávati i z ciziny. Jmenovitě sluší zde však i menších živnostníků pamatovati; nelze tudíž odporučovati obmezování obchodu zbožím kožešnickým již z toho důvodu, že by po případě jinak obecenstvo mohlo buďto spotřebu svou vůbec obmeziti nebo uspokojiti zbožím z cizozemska dováženým. Jakkoli tedy musí se přiznati kožešníkům výhradné právo ku výrobě zboží z kožešin, nelze ze zmíněných právě důvodů při stoupiti na to, aby kožešníci toliko a výhradně byli opravňováni ku prodeji zboží kožešinového (obch. a živn. komora vídeňská).

3. Kožešníci jsou oprávněni ku obchodu surovými, nezpracovanými kožešinami; nakupovalić také ode dávna surové kožešiny ze zvířat, zpracujíce je buďto pro vlastní účely své, nebo dále je prodávajíce opět nezpracované (obch. a živn. komora v Bolzanu).

4. V objem živnosti kožešnické spadá — přísně vzato — ovšem toliko oprávnění nakupovati a zpracovávati kožešiny, t. j. kůže ze zvířat (jmenovitě dravců) opatřené srstí, surové nebo již zpracované. Nepřísluší jim však obchod jehnětinami ani teletinami; na základě obyčeje provozovali ale kožešníci od pradávných dob tento obchod právě tak, jako povždy zhotovovali a bez nejmenších závad prodávali čepice a beranice ze sukna a jiných látek, fabrikace to, jež ovšem i k těmto vedlejším zaměstnáním byla donucena, jelikož kožešníci nemohli jen stěží vydobýti si výživy své kožešnickou živností samojedinou, zejména v krajinách jižních. Vzhledem k tomuto mnohaletému obyčeji bylo by možno dovoliti kožešníkům obchod i tímto zbožím potud, pokud obchod ten nevybočí z určitých mezí a pokud dochází zřetele jako živnost vedlejší (obch. a živn. komora v Bolzanu).

Živnost kramářská.

I. Pojem.

Kramáři jsou obchodníci, kteří obmezují se na prodej v malém veškerého onoho zboží spadajícího mezi živnosti svobodné, jež uspokojiti má běžné potřeby obyvatelstva v stanovišti svém a okolí jeho. Na venkově zastoupeny jsou takto jimi namnoze obchody smíšeným zbožím, liší se však od těchto tím, že kramáři jsou jen oprávněni obchod vésti předměty každodenní potřeby bezprostředně pro místní obyvatelstvo. Kramáři blíží se však bez odporu třídě hokynářů, a proto vedou též obchod skoro veškerým oním zbožím, jímž hokynáři pravidelně obchodují.

II. Objem živnosti.

Z vylíčeného právě pojmu živnosti kramářské vysvítá, že nedá se tak snadno objem její vymeziti, neboť jednou z nejtěžších otázek v právu živnostenském zabývajících se objemem živnostenských oprávnění, jest právě otázka objemu živnosti kramářské. Má-li se tato otázka zodpověděti, dlužno zření míti k stávajícím místním zvyklostem a starším nařízením, jimiž živnost kramářská jest upravena, zejména pak sluší tu přihlížeti k dekretu dvorské obch. komisse ze dne 20. února 1822, sv. IX., str. 177—1185 sb. zák. prov., jakož i k nařízení do kanc. ze dne 18. listopadu 1819. Rozmanitá dobrozdání obchodních a živnostenských komor, vyslovujících se o objemu živnosti kramářské, spočívají většinou na těchto starších nařízeních; podobným způsobem sdělány jsou i obchodním ministerstvem sestavené seznamy zboží pro různé obchodní živnosti provozované pode jménem souborným též dle těchto starších ustanovení. Ze seznamů těchto obsahuje seznam pro živnost kramářskou po vyčtení zboží krátkého a kramářského vyňatého z dekretu dv. obch. komisse ze dne 20. února 1822 jakožto příslušenství živnosti kramářské, na konci ještě slova: »mimo to i předměty, jimiž obchod vedou hokynáři.« Podle tohoto oficielního seznamu jsou tudíž kramáři, jak již shora vzpomenuto, oprávněni vésti obchod veškerým zbožím hokynářským, tedy obchodovati i chlebem a pečivem, jež slouží k obyčejným každodenním potřebám (dobrozdání obch. a živn. komory ve Vídni, v Celovci, v Innomostí a Bolzanu). Není pochybnosti o tom, že kramáři jsou oprávněni obchodovati též zbožím střižným (obch. a živn. komora ve Štýrském Hradci). Kramáři smí však provozovati jen obchod v malém, nikoli též obchod komisionářský a zasílatelský. Dále jsou též oprávněni prodávati šatstvo a klobouky, pokud to potřebou místní odůvodněno jest (obch. a živn. komora celovecká), nikoli však i obuv (obch. a živn. komora vídeňská).

Jakkoli všeobecně prodej mouky nespadá v objem živnosti kramářské, neodporuje přece prastarému obyčeji ono oprávnění, mocí jehož kramářům dovoleno jest prodávati též mouku, jelikož rozumí se dnešní doby, jmenovitě na venkově, kramářstvím i obchod zbožím smíšeným (obch. a živn. komora v Innomostí). Kramáři nejsou dle dobrozdání obchodní a živnostenské komory pražské oprávněni obchodovati zbožím kožešnickým. Za to přiznává se kramářům právo vésti obchod hrnci a obyčejným kuchyňským zbožím hliněným, jakož i dále prodávati papír a psací potřeby (obch. a živn. komora v Praze).

Na dotaz učiněný kterýmsi živnostenským úřadem, jsou-li kramáři oprávněni vésti obchod zbožím skleněným a porcelánovým, odpověděno, že sice dotčené předměty nejsou obsaženy v citovaném dekretu dv. obch. komise ze dne 20. února 1822 č. 259, avšak že poměry obchodu a potřeby venkovského obyvatelstva nikde nedopouštějí takovéhoto přísného obmezování; náležejí tedy ku zboží kramářskému i méně cenné potřeby ze skla a porcelánu (obch. a živn. komora liberecká). Dle dobrozdání obch. a živnostenské komory štýrskohradecké oprávněni jsou kramáři k obchodu zbožím železným. Naproti tomu nesmí kramáři prodávati pálenku v uzavřených nádobách, jelikož pálenka není v obchodu nezbytným předmětem každodenní potřeby venkovského obyvatelstva a také není uvedena mezi předměty náležejícími k živnosti kramářské v oněch seznamech, jež své doby vypracovalo ministerstvo obchodu (obch. a živn. komora pražská).

Kramáři jsou oprávněni obchodovati pečetním voskem, oplatkami, tužkami, pérořízky, měřítky a pod. a rovněž stíží bylo by lze venkovským kramářům odepříti právo ku prodeji písanek, jež dozajista s uvedeným zbožím úzce souvisí. Na venkově pak jest dále bezpodmínečnou nutností kramářské živnosti, aby vedla i obchod drobnějším zbožím provaznickým, jelikož v četných místech není vůbec provazníků, kdežto poptávka po zboží podobném jest přece všeobecná (obch. a živn. komora v Linci). Kramářům dlužno zapověděti obchod cukrovinkami, poněvadž k obchodu tomuto nikterakž oprávněni nejsou (obch. a živn. komora plzeňská; srv. též sbírku Frey a Mareše).

Živnost krejčovská.

Živnost krejčovská spadá ve skupinu živností řemeslných. Učiliště ku braní míry, šití šatů a kreslení střihů nepodléhají řádu živnostenskému (srv. čl. V. č. h řádu živn.). Povolovati zřízení takovýchto ústavů povolány jsou zemské vlády (výn. min. vnitra ze dne 17. prosince 1875 č. 18435). Různí se živnost krejčích pro pány a pro dámy; než podobného rozlišování co do sfér oprávnění při výrobě předmětů společně zhotovovaných — šatů — náš živnostenský řád nezná; naopak zahrnuje nař. min. obch. ve shodě s min. vnitra ze dne 30. června 1884 č. 110 ř. z. zhotovování šatů — ať pro pány nebo pro dámy — souborným, kollektivním označením »krejčí« — »oděvníci« (»Kleidermacher«).

I. Co do krejčích pro dámy vytknouti lze několik dobrozdání obchodních a živnostenských komor, jež v podstatě prohlašují se ve příčině živnosti krejčovské takto asi: Provozuje-li osoba ženská ve svých vlastních bytech nebo v bytech cizích šití prádla a oděvů bez pomocníků, jest to obyčejná práce námezdní, na kterouž neodnášejí se dle odst. V. vyhlaš. patentu č. *d* 2. předpisy řádu živnostenského a nelze tedy zaměstnání podobného druhu považovati za živnost. Jestliže však osoby ženské

zhotovují v nějaké stálé dílně šaty a mají k tomu pomocnice, jeví se býti toto jejich zaměstnání ovšem provozováním živnostenským a řemeslným, jež u živnostenského úřadu ohlášeno býti musí a pro něž také potřebí jest předložiti průkaz způsobilosti, ve příčině kterého vytýká bez toho zvláštní ulehčení již samotný odstavec poslední v § 14 řádu živn. (obch. a živn. komora v Linci). Živnost dámských krejčích budiž zpravidla počítána k oněm živnostem obecně provozovaným ženami (srv. výn. min. vnitra ze dne 24. srpna 1886 č. 11.610), při níž dovoliti lze, aby průkaz způsobilosti podán byl i jiným způsobem, nežli jak nařizuje § 14 odst. 1 řádu živn., ku př. průkazem o vědomostech a o dovednosti nabyté ve svazku rodinném ať již vlastní domácí činností nebo zaměstnáním v příslušném domácím průmyslu, nebo konečně i průkazem, že dotyčná osoba nabyla vědomostí a schopností v nějaké průmyslové škole pro ženy (výn. min. obch. ze dne 16. září 1883 č. 26.701). Z pravidla není však zhotovitelka ženských prací ručních oprávněna vykonávati živnost krejčovskou. Předložený průkaz o vyučení se živnosti krejčovské pro pány postačuje však i k nastoupení živnosti krejčovské pro dámy; než onen krejčí, jenž byl výslovně jen výrobu mužských šatů ohlásil, není na základě takovéhoto obmezeného listu živnostenského oprávněn provozovati živnost dámských krejčích (obch. a živn. komora v Praze; dámský krejčí nemusí však opětného průkazu způsobilosti podávati, ohlašuje-li živnost krejčovskou pro pány (obch. a živn. komora v Bolzanu).

II. Živnost krejčích pro pány.

Krejčí jsou oprávněni právě tak dle svobodné vůle své odebírati látky potřebné k šatům a prodávati je v hotových šatech, jako i obuvníci pro své práce kůži potřebnou nakupovati mohou, kde se jim zlíbí, jelikož oprávnění jejich není obmezeno jen na pouhé zhotovování obuvi; nejsouť dozajista dle § 37 řádu živn. živnostníci obmezeni na prodej zboží vlastní výroby, a proto může každý krejčí provozovati i obchod šatstvem, jež odebéře odjinud (obch. a živn. komora celovecká). Krejčí má sice právo tedy míti na skladě látky na šaty, není však oprávněn látky na šaty prodávati, jsa toliko oprávněn vésti obchod oděvem, tedy hotovými šaty, tudíž oprávněn jest pro zákazníky své látku opatřiti, aby ji pak dodal zákazníkům svým k zhotovení šatů resp. v těchto hotových výrobcích (obch. a živn. komora v Budějovicích, v Bolzanu, ve Vídni).

Jakkoli dle řádu živn. každý živnostník oprávněn jest obchodovati veškerými předměty, jež vyráběti smí, nepojímá oprávnění toto v sobě nikdy práva k tomu. aby krejčí směl obchodovati i jinými potřebami, jako: nítěmi, knoflíky, stuhami, tkanicemi a jiným zbožím bílým a krátkým (obch. a živn. komora v Celovci). Krejčí nemají práva zhotovovati čepice a rukávníky ze sukna, z aksamitu (plyše), z imitovaných kožešin nebo ze zbytků látek, ze kterých zhotoveny byly šaty (obch. a živn. komora ve Vídni a ve Štýrském Hradci) a sice proto, že lze sice počítati k součástkám oděvu čepice a rukávníky, avšak předměty tyto netvoří integrujících součástek živnosti krejčovské, nýbrž zhotovování a prodej těchto předmětů náleží jedině a výhradně k oprávněním kožešníků a čepičářů. Ve skutečnosti obyčejně vyrábí také krejčí při kožichu potah a odvádí pak oprávněnému kožešníku tuto svou práci, aby ji ovroubil a podšil. Jsou tedy příslušníci obou těchto živnostenských odvětví na sebe vzájemně poukázáni, neboť i kožešník dává potah kožichu, jenž byl u něho objednán,

zhotoviti krejčímu, a nelze na základě konaného šetření za to míti, že by ta nebo ona práce dotyčných živnostníků náležela výhradně a celá do dílny jednoho z nich, takže by se veškery práce ku zhotovení kožichu potřebné obstaraly jen u krejčího, kterýž by pak na spolupůsobení živnosti kožešnické nepočítal, a obráceně (obch. a živn. komora ve Vídni). Není dále nejmenší pochybnosti o tom, že krejčí smí na základě svého živnostenského oprávnění prodávati i šatstvo již obnošené bez rozdílu, zda šatstvo toto své doby zhotovil dotyčný živnostník sám či kdokoli jiný, zejména když krejčí od svých zákazníků, jimž nové šaty zhotovuje, směnou nebo místo zaplacení převezme takovýto starší oděv. Při tom se však předpokládá, že prodej obnošených a tudíž starších oděvů jeví se jen býti výronem živnostenského oprávnění příslušejícího krejčím na základě zákona samého a že se dále provozuje v normálním rozsahu, jenž srovnává se s povahou dotyčné živnosti. Kdyby tedy ku př. krejčí některý provozoval rozsáhlou měrou obchod takovýto nakupuje a prodávaje staré šaty kdekoli a od kohokoli a tento obchod provozoval tedy samostatně, t. j. nezávisle vůbec na živnosti vlastní nebo jen v nepřímé souvislosti k vlastní živnosti krejčovské, nebylo by to ve skutečnosti ovšem nic jiného, nežli vykonávání živnosti vetešnické, k nížto dle § 14 č. 12 řádu živn. potřebí jest koncesse zvláštní (obch. a živn. komora ve Vídni; srv. sbírku Freye a Mareše).

Živnost lakýrnická a natěračská.

Živnosti tyto jsou řemeslné.

I. Ve starších předpisech živnostenských, kteréž pozbyly své platnosti na základě čl. III. vyhlašovacího patentu k nyní platnému řádu živnostenskému, setkáváme se se živnostmi lakýrnickou a natěračskou a se živností malířů písma jakožto živnostmi samostatnými; než i dnes ještě tvoří natěrači a malíři zvláštní svoji živnostenskou skupinu, a protož rozdílným jest i způsob, jakým podán býti má průkaz způsobilosti při těchto řemeslných živnostech, pokud se týká, různé jsou požadavky kladené na učenníka a vyučení jeho při obou těchto živnostech. Po názoru obchodní a živnostenské komory v Praze jsou lakýrnická a natěračská živnost dvě samostatné, byť i jinak příbuzné živnosti, kteréžto však z těch příčin, že neposkytují o sobě dostatečného výdělku, netoliko na venkově, ale i ve městech společně provozovány býti mohou. Oběma těmto živnostem přináleží ale oprávnění natírati olejovou barvou hladce všechno nářadí, dvéře, skříně na šaty, okna, záclony, postele, plaňky, šrouby, korby a kostru u vozů (obch. a živn. komora v Černovicích). Natěrači a lakýrníci oprávněni jsou též lakovati plech, zboží z papírové hmoty (papiermaché), jakož i kůži; kdykoli tedy nastupuje některou z těchto dílčích živností, musí předložiti průkaz způsobilosti ve smyslu § 14 řádu živn., jaký vůbec při živnosti lakýrnické jest nezbytným (obch. a živn. komora vídeňská), kdežto po dobrozdání obchodní a živnostenské komory pražské jest lakování kůže živností svobodnou; lakýrníci smějí pozlacovati písmena na štítech (pro firmu), kteréž u nich byly zhotoveny, resp. natřeny (srv. obch. a živn. komora pražská).

II. Živnost lakýrníků kočárových jest odvětvím živnosti lakýrnické vůbec (obch. a živn. komora vídeňská). »Lakování« kočárů a saní náleží bez odporu v rozsah oprávnění živnosti lakýrnické a nikoli živnosti natěračské. Běží-li však jen o jednoduché natření obyčejných vozů,

saní nebo kár, nelze práce této odepříti ani natěrači, jelikož práce tato přirozeně zahrnuta jest již v rozsahu oprávnění jeho živnostenských (obch. a živn. komora linecká). V těch místech, kde není živnostníků takovýchto, přejímá práce lakýrnické na kočárech sedlář, jakožto nejbližší živnostník, a to z té příčiny, že tam, kde nejsou jednotlivé živnosti tak obsáhle zastoupeny a rozděleny, pravidelně si sedlář tuto živnostenskou dovednost již v učení osvojí (obch. a živn. komora ve Vídni).

III. Živnost lakýrníků a živnost malířů pokojů jsou ve smyslu § 14 č. 6 řádu živn. živnostmi příbuznými, tvoříce obyčejně podklad téhož jediného oprávnění živnostenského. Naproti tomu jsou natěrači a malíři pokojů představiteli dvou samostatných živností řemeslných; natěrač není oprávněn zároveň provozovati i živnost malířskou a obráceně (obch. a živn. komora v Č. Budějovicích).

IV. Natěrač nemá výhradného práva k pracím natěračským, jelikož dle § 37 řádu živn. oprávněn jest každý živnostník za účelem úplného provedení svých výrobků potřebné k tomu práce spojovati a chovati i k tomu nezbytné pomocníky živností jiných; smí tedy i zámečník, klempíř, truhlář atd. prováděti veškeré práce natěračské, jichž jest potřebí k úplnému dohotovení výrobků jeho (obch. a živn. komora celovecká).

V. Vedle starého zvyku oprávněn jest jak klempíř, tak i natěrač natírati »střechy plechové«, jelikož dle § 37 řádu živn. smí onen (klempíř) dohotoviti své výrobky až na stupeň absolutní jich upotřebitelnosti, k čemuž přináleží při nové střeše z plechu i natření její, a natěrač oprávněn jest úplně k natírání všech stavebních prací, k nimž započítati jest i »plechové střechy« (obch. a živn. komora v Linci). Oni živnostníci, kteří platí daně jakožto natěrači, nejsou oprávněni jako takoví k malířství písma, jelikož živnost natěračů a malířů písma — jsouce jinak živnostmi příbuznými — dle souhlasného náhledu kruhů živnostenských samostatnými jsou živnostmi, z nichž prvá se provozuje jako řemeslná, druhá pak jako živnost svobodná (obch. a živn. komora plzeňská). Natěrači a lakýrníci nejsou oprávněni beze všeho dalšího provozovati i obchod barvami, jsouce naopak povinni specielně ohlásiti provozování obchodu barvami (obch. a živn. komora ve Štýrském Hradci).

Živnost malířů písma a štítů.

I. Pojem.

Tato živnost náleží k živnostem koncesovaným a nesluší ji tedy řaditi k živnosti lakýrnické nebo natěračské nebo vůbec prohlašovati ji za řemeslnou živnost, jelikož ku provozování jejímu nepostačí ono dle § 1 živn. novely ze dne 15. března 1883 žádoucí vyučení a delší zaměstnání beze zvláštních vrozených schopností k této živnosti a beze zvláštního umělecko-průmyslového vzdělání průpravného, soustavy učňovské při živnosti této není, a tudíž kriteria stanovená pro nějakou živnost řemeslnou zde chybí. Nesluší tedy živnost malířů písma a štítů považovati za živnost řemeslnou (výn. min. obchodu ve shodě s min vnitra ze dne 1. července 1884 č. 12237).

II. Rozsah živnosti.

V objem této živnosti přináleží výhradně jen zhotovování a malířství štítů a písma a pohyblivých dekorací; veškery ostatní práce malířské spadají v obor řemeslné živnosti malířů, natěračů a lakýrníků, kteřížto nejsou ale oprávněni zhotovovati štíty, nápisy a pohyblivé dekorace; chtějí-li

však i těmito pracemi se zabývati, povinni jsou ohlásiti svobodnou živnost malířů štítů, písma a dekorací (srv. výnos. min. vnitra ze dne 9. dubna 1886 č. 1458). Vedle § 37 řádu živn. má ovšem každý živnostník právo, aby za účelem úplného dohotovení svých výrobků potřebné práce spojoval a k tomu nezbytné pomocníky i jiných živností choval, pročež i malíř štítů smí také prováděti práce potřebné k úplnému dohotovení svých výrobků, totiž štítů, a to právě jsou potřebné práce natěračské a lakýrnické a oprávněn jest i použíti k tomu pomocníky natěračské a lakýrnické. Jelikož však dle dalšího ustanovení § 37 řádu živn. rozuměti jest »pomocníky« — při řemeslných živnostech ovšem — nikoli učně jiných živností (nýbrž tovaryše atd.), nesmí malíř štítů míti učňů natěračských a lakýrnických, poněvadž tyto dvě živnosti jsou živnostmi řemeslnými (výn. bukovinské vlády zemské ze dne 1. srpna 1891, sub. Freye a Mareše č. 959). Malíři štítů jsou oprávněni dodávati štíty kovové; snášíť se to i s všeobecně ústáleným zvykem, že totiž obecenstvo potřebující štítů neobjednává jich vlastně u kovolitců nebo řezbářů písma atd. a neodevzdává je pak teprve malíři písma k malování, lakování a k dokončení, nýbrž nutkáno jsouc zájmy pohodlí a láce, jakož i z toho důvodu, aby mělo záruku náležitého provedení, obrací se obecenstvo přímo k tomuto živnostníku (t. j. tedy malíři písma a štítů), jenž v poslední řadě dovršuje celou onu práci, kterouž dle potřeby k jeho příkazu provádějí kompetentní odborníci (výn. halič. místodržitelství ze dne 9. března 1894 č. 18038, sb. Freye a Mareše č. 2960).

III. Živnost malířů písma příbuzna jest se živností pozlačovačskou, jelikož namnoze, k. př. při pozlacování železných náhrobních křížů potřebí jest zcela jednoduché manipulace, která se provádí na podkladě záležejícím z nátěru olejových barev, takže zde vyloučena jest každá práce malířství hlazeného; jest tedy bez nejmenších pochybností malíř písma, jemuž samo o sobě již přináleží pozlacování štítků na železných náhrobních křížích, oprávněn i ostatní části takovýchto křížů pozlacovati (obch. a živn. komora v Linci, srv. sbírku Freye a Mareše č. 961).

Živnost malířů pokojů.

Živnost malířů pokojů náleží k živnostem řemeslným. Malířství pokojů a natěračství jsou dvě samostatné, ale příbuzné živnosti. Technika obou těchto živností jest nestejna, neboť malíř pokojů používá barev vodových a klihových, kdežto natěrač pracuje barvami olejovými, voskovými a lakovými. Malíři písma pracují výhradně na stěnách a štukaturách, natěrači však i na dřevu, kameni a kovech (obch. a živn. kom. budějovická sb. č. 3172). Obě tyto příbuzné živnosti mohou býti na venkově, kde nejsou živnosti tak specialisovány, spojeny, avšak k tomu potřebí jest, aby splněny byly předepsané podmínky. Vyčalounování stěn v pokojích a stropů papírovými čalouny (špalíry) jest vzhledem ku předběžným vědomostem technickým, jichž se k tomu vyhledává, integrující částí živnosti čalounické, kteréžto práce smí tedy malíř pokojů jen výjimečně a toliko v té případnosti vykonávati, když tato práce úzce souvisí s malířskou prací od něho obstarávanou a tudíž nutnou jest k úplnému provedení jeho výrobku ve smyslu § 37 živn. řádu (výn. min. vnitra ze dne 7. dubna 1894 č. 9137, sb. č. 3174). Sluší dále přisvědčiti k otázce, zda mají se pokládati živnost malířů pokojů a živnost pozlačovačská za příbuzné živnosti ve smyslu § 14 č. 6 živn. ř., neboť jak pozlačovač, tak

i malíř písma zpracovávají bité (tepané) zlato, stříbro a barvy bronzové; kdežto však pozlačovači přináleží jakožto výhradné právo t. zv. pozlacování polamentové a on tedy musil by přirozeně oprávněn býti ke všem pracím, při kterých potřebí jest pokládati zlatem, nelze s druhé strany malíři písma upírati práva k olejovému pozlacování a to z toho důvodu, že se asi málokdy přihodí, aby malíř dotyčná písma teprve sám vymaloval a dříve vyznačil a pak pozval si ku provedení pozlačovače, a to tím méně, ježto obyčejně na takovémto pozlaceném poli provádí se barvou stíny nebo ozdoby, k čemuž by pak opět malíř oprávněn byl (obch. a živn. komora vídeňská sb. č. 3175).

Ku nastoupení řemeslné živnosti malířů pokojů opravňuje ve smyslu min. nařízení ze dne 13. září 1897 č. 219 ř. z. odst. 9 (závěrečná věta): vysvědčení odborné a zvláštní školy pro květinové malířství při umělecko-průmyslové škole v Praze, pak oddělení pro dekorativní malířství při státní průmyslové škole v Krakově.

Živnost materialistů viz Drogerie.

Živnost mechanická.

Živnost mechanická přináleží k živnostem řemeslným.

I. Pojem.

Živnost mechaniků zabývá se zřizováním hromosvodů, elektrických přístrojů signálových a poplašných, závodů k elektrickému osvětlování, výrobou elektrotherapeutických, akustických, chirurgických, mathematických a meterologických a fysikálních přístrojů, strojoměrů, nástrojů nivellačních, dálkoměrů (sloužících zejména ve válce k posouzení různých vzdáleností k účelům válečným), fotografických aparátů, a jiných zařízení ku vrtání lebky (Trepanirungsvorrichtungen), k zavádění telegrafů, telefonů atd.

II. Pokud jde o některé sporné otázky vyvolané mezi oprávněními jednotlivých blízkých živností, vzpomenouti jest zejména těchto dobrozdání obchodních a živnostenských komor (uveřejněných ve sbírce Freyově a Marešově): Výroba šicích strojů spadá v obor živnosti mechanické; mechanikům musí se též dovoliti správky šicích strojů a součástí jejich, jakož i obstarávání komisionářského prodeje šicích strojů, jelikož dle § 37 řádu živn. nemá místa obmezení kterékoli živnosti jedině na prodej zboží vlastní výroby (obch. a živnost. komora v Linci); dle dobrozdání obch. a živnost. komory chebské jest však vyřizování správek na šicích strojích zcela zvláštním zaměstnáním odborným, k němuž nevyhledávají se podmínky nutné ku provozování živnosti mechanické; jinak ovšem mohl by býti požádán průkaz o zaměstnání v některé továrně na šicí stroje, jelikož pro výkony stroje záleží na tom, aby správka vyřízena byla rukou dovednou a odbornou. Dle dobrozdání, jež v této otázce pronesla obch. a živn. komora vídeňská, jest správka šicích strojů, nehledí-li se ku provozování továrnímu, živností řemeslnou, k jejímuž samostatnému provozování potřebí jest nezbytně průkazu zvláštní způsobilosti pro živnost hotovitelů strojů, kovářů věcí jemných, zámečníků nebo mechaniků požadovaného a kteroužto živnost sluší subsumovati pod pojem této poslední živnosti (t. j. mechanické).

Zřizování, pokud se týká, připevňování hromosvodů, jakož i zhotovování telefonů a telegrafů v domě spadá v obor živnosti mechanické (srv. obch. a živn. komora pražská). Výnosem min. vnitra ze dne 12. září 1884 č. 3783 vyhlášeno, že zařizování elektrických zvonků nebo telegrafického

spojení vnitř jednotlivých bytů a budov vyloučeno jest z obvodu státního regálu, kamž jinak zapadá jak vedení telegrafické tak i telefonické, a že se ponechává průmyslu domácímu, pokud při zřízení potřebného vedení pomocí drátů není cizí vlastnictví obtěžováno a pokud nepřekročí se veřejné ulice a náměstí. Tam, kde těmto podmínkám vyhověno není, a koncesse nutna jest, musí se bez nejmenších závad uděliti zejména mechanikům vždy, pokud a jestliže jde toliko o vedení telegrafického spojení v nějakém domě a pokoji a to z toho důvodu, že instalatérská práce tu dozajista nevyhledává téže způsobilosti, jako instalace rozsáhlých elektrických podniků. Mechanikovi nelze přiznati práva ku vykonávání prací stavebního zámečnictví, jelikož podstatně rozdílny jsou podmínky ony, jež ku nastoupení obou těchto živností opravňují; důkazem toho jest, že živnost zámečníků a mechaniků uvádí se v min. nař. ze dne 30. června 1884 č. 110 ř. z. v různých skupinách řemeslných živností. Mechaniku potřebno jest daleko většího technického vzdělání přípravného, kdežto na zámečníkovi požaduje se ruční obratnost a dovednost potřebná ku výkonu jeho živnosti. Mechanikovi, zejména mechanikovi zabývajícímu se výrobou hospodářských strojů, bude ovšem i nutno znáti se dokonale v řemesle zámečnickém, aby mohl zhotovovati železné součástky k mechanismu potřebné. Než okolnost tato nepropůjčuje mu ještě oprávnění k tomu, aby prováděl veškery práce zapadající do živnosti zámečníků stavebních (obch. a živn komora v Innomostí).

V jednom dobrozdání společenstva strojníků, mechaniků a instalatérů prohlašuje se mechanik za oprávněna jak ku výrobě tak i ku prodeji optických fysikálních a chirurgických přístrojů a aparátů, pokud nejsou určeny k účelům operačním. Při oné pestrosti předmětů sem spadajících lze si snadno vysvětliti, že v oboru mechaniky a stavby strojů vyvinují se specialisté, a zjevem v okolnostech svůj původ majícím jest, že k. př. takový mechanik, který se zanáší specielně zhotovováním theodolitů, objednává si ony částky, jež mají optickým funkcím vzpomenutých přístrojů vyhovovati, opětně u mechanika zabývajícího se hlavně výrobou předmětů ryze optické účely sledujících, a který se tedy nazývá i **optikem**, právě na označení a ku vyměření oné skutečnosti, že se zabývá výrobou těchto nástrojů. Podobně má se věc i ohledně t. zv. fysikálních přístrojů, meteorologických aparátů, telegrafů, fotografických aparátů, akustických přístrojů atd.

III. Montéři zaměstnaní u mechaniků.

V jistém případu jednalo se o rozluštění té otázky, má-li monteur zaměstnaný při výrobě fysikálních nástrojů vlastnost živnostenského pomocníka; otázku tuto rozhodlo pak min. vnitra ve shodě s ministerstvem obchodu v ten smysl, že montér má v živnostenském podniku svého službodárce na starosti sestavovati a přezkoumávati přístroje fysikální, a že činnost tato beze vší pochybnosti tvoří určitou fási v pravidelném živnostenském výrobním processu vzpomenuté právě živnosti. Jakkoli tedy obstarávání těchto prací předpokládá vyšší stupeň zručnosti a intelligence, čemuž ostatně bývá takto i při kterékoli jiné práci kvalifikované, nelze dotyčného (montéra) přece ještě řaditi v kategorii individuí ustanovených pro vyšší úkony služební ve smyslu § 73. řádu živn. a to z té příčiny, že i ve velkých závodech, továrně provozovaných počítáni jsou obyčejní montéři k živnostenským podnikům a proto v podnicích netovárních není dozajista

postavení montérovo takové, že by montéra bylo lze vyjmouti z kruhu osob, náležejících k stavu dělnickému.

Po nařízení ministerstva obchodu ve srozumění s minist. kultu a vyučování ze dne 29. května 1893 č. 97 ř. z. opravňuje vysvědčení na odchodnou z odborné školy elektrotechnické při technologickém průmyslovém museu ve Vídni k nastoupení živnosti mechanické; dále přiznána tato moc i vysvědčení z mistrovské školy pro mechanicko-technické živnosti při státní průmyslové škole v X. okresu obce vídeňské (srv. min. nař. ze dne 13. září 1897 č. 219 ř. z.).

Živnost mědikovecká.

Živnost mědikovecká přináleží k živnostem řemeslným.

I. Všeobecně pojímá v rozsahu svém živnost mědikovců výrobu a správky veškerého zboží úplně nebo z větší části zhotovovaného z mědi, červené, žluté a bílé mosazi, bez rozdílu, zda se při tom kovy svařují, čili nic, dále též i prodej zboží jinde vyrobeného z těchto kovů, pokud se týká, z této směsi kovové (dobrozdání obch. a živn. komory v Innomostí).

II. Co se dotýče odborů zvláštních, uvésti jest, že na př. přísluší k živnosti mědikovecké i zřizování hromosvodů, kteréž dosaváde i mědikovci skutečně provozovali, což se úplně srovnává se zvláštním rázem prací při tom se vyskytujících; jednáť se při tom o schopnosti co do zpracování (obrábění) kovů, jichž nabýti lze toliko vyučením se a delším praktickým zaměstnáním v některé ze jmenovaných právě živností, jež se obráběním kovů zabývají. Jsou tudíž ku zřizování hromosvodů právě tak mědikovci, jako mechanikové, zámečníci a kováři oprávněni již základem svého živnostenského listu (obch. a živn. komora vídeňská). Mědikovci jsou dále oprávněni pokrývati střechy železným a cinkovým plechem. Rovněž nelze spatřovati v tom, když mědikovec převezme správku přístřešních žlabů, ještě nijakého přestoupení živnosti mědikovecké, jelikož od nepamětných dob neobmezovali se mědikovci jedině na vlastní práce měděné a na venkově bývali by při takovémto obmezování dostatečného zaměstnání ani obživy neměli, a proto jsou poukázáni k tomu, aby podle příležitosti a potřeby žanášeli se i zhotovováním jiných prací plechových. Rovněž nikdy nedají se poměry živnostnictva na venkově pracujícího posuzovati podle poměrů příslušných živností ve městech, kdež mědikovci mají příliš mnoho práce s výrobky ryze měděnými, a nemohou snad ani přijímati práce i z jiných kovů a kde ostatně obecenstvu skorem napořád posloužiti mohou i klempíři sami (obch. a živn. komora vídeňská). Mědikovci jsou jen oprávněni obráběti měď a mohou použíti i jiných kovů, ku př. mosazi, železa atd. jen potud, pokud kovů těchto k úplnému dohotovení svých tovarů potřebí mají (obch. a živn. komora v Bolzanu). Mědikovci přináleží vyřizovati správky železného náčiní právě tak, jako klempířům (výn. místodrž. dolnorak. ze dne 23. března 1883 č. 3489). Chtějí-li mědikovci zřizovati vodovody, zakročiti musí o udělení koncesse, kteráž se jim vzhledem k tomu, že mědikovci důsledkem dlouholetého obyčeje i toto živnostenské oprávnění vykonávali, uděliti musí s prominutím zvláštního průkazu příslušné způsobilosti (obch. a živn. komora liberecká). Jak mědikovci, tak i mosazníci oprávněni jsou zhotovovati kohoutky, záklopky (ventily) a šrouby z mosazi na rourách měděných a železných, dále při kádích a kotlech (obch. a živn. komora brněnská).

Pocínování ztuha sletovaného a kovaného kuchyňského a domácího nářadí měděného náleží výhradně k oprávnění mědikovců, kdežto pocínování všeho ostatního kovového nářadí přísluší společně a stejně mědikovcům a klempířům (obch. a živn. komora pražská). K nastoupení a samostatnému provozování živnosti mědikovecké opravňuje vysvědčení odborných škol v Celovci a v Chomutově, jakož i mechanicko-technické odborné školy při státní průmyslové škole v Praze (srv. č. 8. min. nař. ze dne 17. září 1883 č. 150 ř. z.).

Živnost mlynářská a pecnářská.

I. Podstata.

Podstata živnosti mlynářské záleží v tom, že se z určitých plodin přírodních, totiž z obilí, mechanickým způsobem rozmělněného, jakož i z čistěného, a roztříděného podle svých součástek vyrábí krupice, mouka a pod. Těchto výrobků lze přímo užívati (konsumovati) teprve dalším spracováním (úpravou), t. j. uvařením neb upečením; v této způsobě nejsou však více již výrobky mlynářskými, nýbrž pokrmem nebo chlebem. I jeví se býti krupice, mouka atd. polotvary (polofabrikáty), jichž výroba přináleží mlynářům, kdežto přeměna jich ve produkt bezprostředně způsobilý ku požívání, jakým jest ku př. chléb, vyhražena jest pekařům. Dalo by se tudíž považovati ještě tak spíše mlynářství za pomocnou živnost pekařství, ale nikterak obráceně snad pekařství za pomocnou živnost mlynářův. Od prastarých dob bylo mletí obilí a spracovávání mouky na chéb zaměstnáním společným, a teprve během středověku odštěpilo se pecnářství, spracovávající mouku bílou, jakožto živnost samostatná a zvláštní; chléb černý pekl se však i napotomně ve mlýnech a bylo tudíž pecnářství tu po živnostensku provozováno. Již i mlýnské řády z let 1644, 1708, 1713 a 1750 považovaly chléb za zušlechtěný výrobek průmyslu domácího; nařízení dv. kanceláře ze dne 16. března 1808 poznamenává výslovně, že v uvážení toho, že mlynáři na venkově od nepaměti pekli samožitný chléb, nelze jim ovšem v obyčeji tomto překážeti, jelikož není všude pekařů a proto zamítnuta byla též žádost venkovských mistrů pekařských, podaná k panovníkovi, aby mlynářům zakázáno bylo pecnářství, mlynářům však v nařízení tomto opětně »přísně přikázáno« (»eingebunden«), aby se jen zabývali pečením chleba samožitného (domácího, černého). Toto oprávnění mlynářů péci chleba uznává se také výslovně v dekretech dv. kanceláře ze dne 30. července 1818 a ze dne 27. srpna 1818. Jelikož tedy oprávněni jsou mlynáři péci černý chléb především na základě předpisů zákonných, jichž původ hledati sluší již v dobách nejtužší povinnosti cechovního přímusu, a které také za působnosti řádu živnostenského z r. 1859 nenarazilo na odpor nižádný, nastává otázka, zdali řádem živnostenským zrušeny byly ony zmíněné starší řády mlýnské a dekrety dv. kanceláře. Článek III. vyhl. patentu k řádu živn. odňal účinnost všechněm starším normám pořádajícím živnostenské provozování, pokud se nesnášely s předpisy řádu živnostenského z r. 1859. A tak zůstala veškera ustanovení o poměrech v tomto zákonu neuspořádaných nedotknuta a zejména i mnohé dílem na starých privilegiích a dekretech, dílem na psaní obyčejovém se zakládající normy o rozsahu práva živnostenského.

Za vzpomenutých okolností nesluší však považovati snad za nutnost absolutní, aby proto již, že živnost pekařská byla prohlášena za živnost řemeslnou a že k nastoupení jejímu vyhledává se průkaz způsobilosti,

uchýliti se musilo od norem dosud zachovávaných a dle toho vyměřený pojem mlynářství a pekařství zavrhnouti, jakož i dále objem živnosti pekařské rozšiřovati dokonce tou měrou, že by se pekařům přiznávalo výhradné právo i k pecnářství chleba z černé mouky vedle pekařů z bílé mouky výrobky své provádějících a že by toto oprávnění se mlynářům odepříti mělo (dobrozd. obch. a živn. komory vídeňské, sb. Freye a Mareše str. 333 a násl.). Jsou tudíž mlynáři základem mravu dosavad v zemi platného oprávněni provozovati výrobu černého chleba jakožto vedlejší živnost pomocí domácích lidí nebo zvláštních sil pomocných (min. nař. ze dne 14. října 1884 č. 166 ř. z., srv. dobrozdání obch. a živn. komory vídeňské, sbírka Freye a Mareše str. 333.)

II. Pecnářství mlynáři provozované.

Zamýšlí li mlynář zároveň provozovati pecnářskou živnost s černým chlebem, musí ohlásiti i tuto živnost; neboť jak § 11 řádu živn., tak i § 9 živn. nov. dovolují současně provozovati několik živností, avšak §§ 13 a 14 řádu živn., i §§ 11 a 12 živn. novely ukládají dotyčnému podnikateli za povinnost, aby před nastoupením živnosti své úřadu opověď učinil. Ježto pecnářství černého chleba nesouvisí nutně se živností mlynářskou, dlužno opověděti vždy živnostenské provozování pecnářství černého chleba (rozh. soud. dv. správ. ze dne 18. ledna 1887 č. 181, sb. »Budwinski« č. 3884). Provozuje-li se živnost pecnářství černého chleba mlynářem, avšak v rozsáhlejším objemu, nežli jak vyznačen jest v cit. shora min. nař. ze dne 14. října 1884 č. 166 ř. z., budiž mlynář co do pecnářství chleba černého považován za živnostníka samostatného. Vedle ustanovení řádu živnost. z r. 1859 bylo pecnářství chleba černého živností svobodnou a nikoli pouhým oprávněním živnosti mlynářské. Živnostenskou novelou z r. 1883 nastala ovšem jakási změna v tom smyslu, že k pečení černého chleba provozovanému jen v rozsahu vyznačeném oním min. nař. ze dne 14. října 1884 č. 166 ř. z., oprávněn jest mlynář základem již své vlastní živnosti; avšak jen pouhou důsledností tohoto ustanovení jest, že když provozuje mlynář pečení chleba černého po živnostensku sice, ale v rozsáhlejším objemu než jak naznačeno v min. nař. ze dne 14. října 1884, pokládati dlužno pak mlynáře co do pecnářství černého chleba za samostatného živnostníka a tudíž i za člena společenstva pekařů (rozh. soud. dv. správ. ze dne 15. června 1889 č. 2178 sb. »Budwinski« č. 4749).

III. Obchod moukou.

Mlynář jest oprávněn vyráběti z obilí moučné výrobky všeho druhu a prodávati i vlastní výrobky své i podobné výrobky jiných mlynářů bez nejmenší závadnosti a bez ohledu k tomu, zda sám obilí dodává čili nic, jelikož dle § 37 odst. 2 řádu živn. nemá místa nižádné obmezování na prodej zboží vlastní výroby; nelze tedy z příčiny této mlynáři brániti, aby provozoval formální obchod moukou a odbýval mouku výroby vlastní nebo cizí v libovolném množství (min. výnos ze dne 19. září 1887 č. 3026. Srv. též dobrozd. obchodní a živn. komory ve Vídni a v Linci).

Živnost modistská a ozdobnická.

Živnost modistská zahrnuje v sobě právě jak dle povahy své, tak podle dosavádního všeobecného zvyku a praktické potřeby nejen zhotovování dámských klobouků, nýbrž i opravu a prodej potřeb pro dámský výstroj. Pokud se modistky výzdobou dámských klobouků zabývají, potud přináleží jejich výdělková činnost ku svobodným živnostem

a samo sebou se rozumí, že i prodej těchto výrobků. K ozdobnictví náleží v širším slova smyslu také zhotovování dětských obleků; tato výdělková činnost spadá však mezi řemeslné živnosti, pokud tu nejsou náležitosti předpokládané u domácího průmyslu. Obchod umělými květinami a ozdobnými péry může jen se strany modistek potud dovolen býti, pokud se tento obchod omezuje na potřebu dámského výstroje a tento obchod není rozšířen i na prodej jiných druhů ozdobných a umělých květin jako na př. náhrobních věnců, zahradních květin a p. (výn. min. vnitra ve shodě s min obchodu ze dne 18. května 1886, č. 5516). Modistky mají ve smyslu § 37 živn. řádu právo všechny k úplnému zřízení dámského klobouku potřebné práce spojiti a všechny ku zhotovení úplného dámského klobouku potřebné části jako: květiny, péra atd., zhotoviti a na prodej míti. Jsou pak oprávněny koupiti takovému účelu sloužící sametky a hedbávné stuhy.

Obchod jiným dámským ozdobným zbožím, jako čepci, mašlemi, nákrčníky o pod. byl jim ve starším zákonodárství dovolován. Prodej sametových a hedbávných látek, knoflíků a košil znamenal by však naproti tomu zasahování v práva obchodních živností tohoto směru (obch. a živn. komora ve Vídni).

Ježto modistky jsou oprávněny zhotovovati pera, smí prodávati pera vlastní výroby i cizí. Musí býti ovšem vytknuto, že oprava, okrasa květin a per, kterýchž nepoužívají modistky ku vlastní výzdobě, nepatří v jejich obor a tudíž náleží výrobcům umělých květin a ozdobných per (obch. a živn. komora ve Št. Hradci). Modistky jsou oprávněny protkávati dámské oděvy a není proto žádné pochybnosti, že smí prodávati také dámské pláště, životy, převlečníky atd. Zhotovovati však toto zboží smí modistka pouze v té případnosti, když prokáže k tomu způsobilost svou. Naproti tomu jsou modistky oprávněny jak zhotovovati, tak také prodávati dámské klobouky, čepce, mašle, nákrčníky a j. Podle starších živnostenských předpisů přísluší jim dále ještě obchod mašlemi, stuhami, krajkami, jehlami, péry, rukavicemi, umělými květinami, jakož i vším jiným dámským ozdobným zbožím (obch. a živn. komora v Linci). Rovněž přísluší jim cídění a přešití již upotřebených slaměných klobouků. Naproti tomu však nesmí zhotovovati slaměné a plstěné klobouky, nýbrž jen klobouky jinde koupené vyzdobiti (obch. a živn. komora v Lubně). Modistky mohou též hotoviti některé předměty sloužící ku výpravě pohřbu. Takovýmito předměty vyrozumívati jest při vystrojení pohřbu zejména krajky, vnitřní úprava rakve, rubáše, punčochy, polštáře, umělé náhrobní a smuteční věnce, květiny a tu dlužno uvésti, že tyto předměty namnoze opatřovány jsou od dámských krejčích a modistek zvláště tam, kde není pohřebních ústavů; proto jsou též oprávněni živnostníci této skupiny zhotovovati oděv a ozdobné zboží na objednávku v případě úmrtí jim učiněnou, dále smuteční obleky i s příslušenstvím, a v tomto směru živnost dámského krejčovství a výzdobnictví na prodej vlastních výrobku obmezena není (obch. a živn. komora v Chebu).

Živnost modistská záleží vlastně ve výpravě výstroje a výzdoby dámských pokrývek hlavy každého druhu, jak toho právě vyžaduje obyčej a doba. Musí proto dovoleno býti modistce prodávati čapky, ať jsou již z jakýchkoliv látek, mašlemi květinami, nebo péry ozdobeny a ve výzdobě této je prodávati. Naproti tomu modistka není oprávněna zhotovovati jednoduché

čapky z kožešin nebo vyzdobené prodávati (obch. a živn. komora v Celovci). Modistky mohou prodávati pletené nebo háčkované vlněné čepečky, převěsné šátky a p., pokud tyto předměty podšívkou a mašlemi a p. výzdobou opatřeny jsou; avšak modistky jsou oprávněny zboží tohoto způsobu nevyzdobené a neupravené v tom stavu, jak je jako polotovary kupují, konsumentům dále prodávati (obch. a živn. komora ve Vídni (viz sb. Freyovu a Marešovu).

Živnost nožířská a pilnikářská.

Živnost tato náleží k živnostem řemeslným (min. nař. ze dne 30. června 1884 č. 120 ř. z. a ze dne 17. září 1883, č. 148 k číslu 8). Práce pilnikářská patří beze vší pochybnosti pod pojem živnosti kovářské; neboť první a hlavní prací pilnikářské živnosti jest kovati přístroje sestávající podstatně z ocele, málokdy z litiny nebo jiných látek (obch. a živn. komora ve Vídni). Nožíři oprávněni jsou bezpodmínečně ku zhotovování chirurgických nástrujů všeho druhu, avšak ani práva ku výrobě orthopedických apparátů (přímidel) nelze jim odepírati, pokud při tom hlavní a podstatnou částí jest práce nástrojaře zhotovujícího chirurgické přístroje (obch. a živn. komora v Praze). Nožíři přísluší právo jen k tomu, aby zhotovoval jemnější práce v živnost tuto spadající; nelze mu tedy zabraňovati, aby vyráběl ocelová péra, jichž jest potřebí k sestrojení průtržních pasů; avšak zhotovovati průtržní pasy smějí bandažisté a hotovitelé oněch pasů (obch. a živn komora v Innomostí). Nožíři oprávněni jsou vyřizovati správky podstavců při slunečnících a deštnících (obch. a živn. komora brněnská). Nožířům musí se dále povoliti též výroba zbraní sečných a bodných důsledkem oné blízské podobnosti, jakou vykazují potřebné k tomu živnostenské práce, a tudíž oprávněni jsou nožíři i ku prodeji těchto zbraní; co se týče jiných zbraní však, slušelo by předběžně jen oněm nožířům dovoliti jich prodej, kteří se jím dosud zabývali, ale dlužno poukázati je k tomu, aby hleděli si sami vymoci koncessi v zákoně živnostenském předepsanou (obch. a živn. komora ve Feldkirchenu). Nožíři jsou oprávněni obchodovati noži k trhání a perořízky, pilami a plechy u pil (obch. a živn. komora v Brně). Živnostenská výroba zboží kovového jest součástkou řemeslné živnosti kovářů věcí jemných. Tím však není nikterak dotčeno oprávnění zámečníků a kovářů ku výrobě nebozezů a zboží kovového základem vlastního jich živnostenského oprávnění (výn. min. obchodu ze dne 28. června 1890 č. 22800; viz též sbírku Freye a Mareše).

Co se týče zvláštní průkazné moci právní vysvědčení vydaných na některém učilišti určeném k návštěvě kovářů věcí jemných a nožířů, viz čl. »Živnosti kovářské«.

Živnost obuvnická viz Obuvnictví.

Živnost obvazkářská viz Živnost rukavičkářská.

Živnost optická viz Živnost mechanická.

Živnost pasířská a bronzovnická.

Živnost pasířská a bronzovnická náleží k řemeslným živnostem. V rozsah této živnosti spadají všeliké práce z bronzu a z mosaze. Podle nařízení dv. komory ze dne 11. dubna 1817 mohou pasíři prodávati dýmkové hlavičky jimi okované, z čehož dlužno souditi, že jim přináleží také výroba předmětů zhotovených z tenkého bronzového nebo z tombakového plechu atd. (obch a živn. komora v Černovicích). Pasíř jest oprávněn zhotovovati práce bronzové a smí tudíž také pozlacovati

a postříbřovati (obch. a živn. komora v Lubně); dále mu přísluší právo zhotovovati všechno kovové kostelní nářadí. Ježto podle katolického ritu má býti při kališích alespoň míska neboli patena, při monstrancích pak měsíc (luna) ze stříbra, není vůbec možno omezovati pasíře na zhotovování kostelního nářadí z kovů obyčejných (obch. a živn. komora v Budějovicích). Byť i byla živnost zanášející se dnes okováváním dýmek, povstala ze živnosti pasířské, nedělají přece pasíři a bronzovníci z pravidla kování na dýmky a nemohou jich obyčejně také zhotovovati. Kování na dýmky zhotovují se nyní větším dílem pomocí lisů a zabývají se tím pouze zvláštní řemesla pro okování dýmek (obch. a živn. komora ve Vídni). Živnost tmelářská a nýtkařská zahrnuta jest v živnosti pasířské a bronzovnické uvedené v min. nařízení ze dne 30. června 1884 čís 110 ř. z. pod položkou č. 15 a musí tudíž ti, kdož se ucházejí o svrchu zmíněné živnosti, k živnostenskému vykonávání těchto živností prokázati svoji způsobilost ve smyslu řádu živn., jak to jest předepsáno pro živnost pasířů a bronzovníků (výn. min. obch. ze dne 24. června 1888 č. 26850). (Viz rozhodnutí a dobrozdání o objemu živn. práv, Mauzovo vydání z r. 1888—1890; dále viz sb. Freye a Mareše z r. 1894).

Místo vysvědčení výučného a pracovního náhrádou právoplatnou jsou při řemeslné živnosti pasířské a bronzovnické vysvědčení z těchto odborných učilišť:

a) vysvědčení na odchodnou z odborné školy v Boru, v Kamenném Šonově, v Jablonci a zlatnická škola v Praze (srv. min. nař. ze dne 17. září 1883 č. 150 ř. z.);

b) odborné školy pro umělecko průmyslové technické oddělení pro práce z kovu při státní průmyslové škole v Innomostí (min. nař. ze dne 25. března 1891 č. 50 ř. z);

c) ciselářská škola při umělecko-průmyslové škole pro umělý průmysl u rakouského musea umělecko-průmyslového ve Vídni (min. nař. ze dne 29. května 1893 č. 97 ř. z.), a konečně

d) odborná a zvláštní škola pro umělecko-průmyslové zpracování kovů při umělecko-průmyslové škole v Praze (srv. min. nař. ze dne 13. září 1897 č. 219 ř. z.).

Živnost pekařská.

Živnost pekařská přináleží k živnostem řemeslným. Jelikož zejména mezi mlynáři a pekaři vzplanul boj o to, smí-li mlynář bez zvláštní opovědi, zabývati se pečením chleba domácího (samožitného) či-li nic předepsalo min. nař. ze dne 14. října 1884 č. 166 ř. z, že není řemeslnou živností výroba černého domácího chleba, kterouž dle dosavadního obyčeje v zemi panujícího a nikdy nepopíraného provozovali mlynáři jakožto vedlejší živnost svoji pomocí domácích lidí nebo zvláštního pomocného personálu. Vzhledem k tomu jest tato pekařská živnost obírající se pečením černého chleba pro mlynáře živností svobodnou. Není také pochybnosti v tom směru, že v pojem živnosti pekařské přináleží i zadělávání (výroba těsta na chleba) a protož smí po rozumu § 37 živn. ř. každý pekař předsebráti i tuto práci k úplnému dohotovení svého výrobku potřebnou. Než z toho neplyne ještě nikterak, že by tato jednotlivá činnost sama o sobě zakládala již pojem živnosti řemeslné, a proto smějí zadělávati na chleba právě též i domácí lidé nepředloživše snad prve k této práci průkazu své způsobilosti, a proto spadá příprava těsta na chléb v rozsah průmyslu

domácího, neboť nejde při zadělání těsta o nějaký produkt určený k spotřebě, nýbrž naopak výroba produktu tohoto závisí ještě na upečení, kterážto činnost bez odporu pekařům přináleží a k níž tedy vyhledává se zvláštní průkaz způsobilosti (srv. rozh. spr. soud. dv. ze dne 27. května 1886 č. 1485, sb. »Budwinski« č. 3801).

Štýrské místodržitelství rozhodlo v daném případu, že pekaři pekoucí chléb černý smí se zanášeti výrobou jedině černého chleba, kdežto pekaři bílého chleba že oprávněni jsou péci veškery druhy pečiva. Onino pekaři, kteříž opověděli živnost pekařskou teprve po dni, kterého v působnost vešel řád živnostenský ze dne 20. prosince 1859, a neopověděli spolu i obchod moukou a krupicí nebo živnost nějakou, v jejíž rozsah spadá obchod moukou a krupicí (jako jest ku př. živnost mlynářská, hokynářská a pod.), nesmí vésti obchod moukou a krupicí, nýbrž musí zvláště opověděti tuto obchodní živnost. Nelze však zakazovati pekařům příležitostný prodej výrobků docílených při pravidelném provozování živnosti jejich a nehodících se ku výrobě zboží pekařského, jen nesmí se tak státi v krámech ani v místnostech kupujícímu obecenstvu přístupných. V oněch případnostech, kde živnost pekařská zároveň se živností mlynářskou se provozuje, není obchod moukou a krupicí součástkou živnosti pekařské, nýbrž považuje se za oprávnění propůjčené dle § 37. zák. ze dne 15. března 1883 č. 39 ř. z. mlynářské živnosti, pročež není třeba v případech těchto zvláště opovídati obchod moukou a krupicí (výn. min. vnitra ze dne 19. září 1887 č. 3026). Srv. též podrobněji co do rozhraní živnostenských práv mezi mlynáři a pekaři čl. »Živnost mlynářská«.

Dle rozhodnutí hornorak. místodržitelství mohou pekaři vzhledem ku § 60 č. 2 řádu živn. prodávati chléb dům od domu; zejména na venkově rozváží pravidelně pekař i do okolních osad výrobky své.

Pekař oprávněn jest vůbec vyráběti veškery druhy pečiva, při němž hlavní součástkou jest mouka, kdežto cukru a jiných přídavků v pečivu jeho vůbec není nebo jen tvoří součástku vedlejší; smí tedy pekař péci suchary, kdežto výrobou pečiva k čaji smí se zabývati jen pokud se to snáší se vzpomenutou právě podmínkou, t. j. cukr a jiné látky musí tu býti součástkami vedlejšími, kdežto mouka musí tvořiti hlavní díl pečiva čajového (min. nař. ze dne 7. června 1886 č. 4810, srv. též sb. Freye a Mareše č. 42.).

Živnost pernikářská.

Živnost pernikářská náleží k živnostem řemeslným a příbuzna jest se živností voskářskou. Starší předpisy práva živnostenského pojednávají pravidelně o pernikářství ve spojení s výrobou svíček voskových, tak na př. řád řemeslníků dolnorakouských ze dně 19. dubna 1749, dále nař. vládní ze dne 5. července 1796, kterýmž se vídeňským pernikářům přísně ukládá výroba pravých voskových svíček, dále dekret dv. kanceláře ze dne 30. května 1818, jenž výslovně pojednává o výrobě zboží voskářského ve městech provinciálních, kdež pernikářům nezávadně se přiznává. Pernikář má za úkol surový med převářeti a dobývá takto nejen medu potřebného ku pečivu svému, nýbrž i žlutého vosku; jest tudíž zcela přirozeno, že pernikáři pravidelně i sami vosk zpeněží a to tím spíše, poněvadž odbyt zboží pernikářského jen časem jest živější a poněvadž pernikář jinak odkázán jest právě jen na prodej a zpracování vosku. Ve skutečnosti vyučeni jsou také dělníci pernikářští pravidelně i práci vo-

skářské a dílny jejich bývají většinou zařízeny pro výrobu zboží tohoto i onoho druhu. Jsou tudíž perníkáři oprávněni ku výrobě i ku prodeji voskových sloupců a svíček (obch. a živn. komora vídeňská). Perníkáři jsou dále oprávněni vyráběti zboží ze syrobu a medu; perníkářské zboží může pak býti i těstem z rýžové mouky a cukru okrašlováno; dále však jejich oprávnění živnostenské nesahá (srv. obch. a živn. komora v Plzni). Výčep medoviny sluší považovati za část živnosti perníkářské (obch. a živn. komora ve Štýrském Hradci). Perníkáři smějí vyráběti jen takové zboží, kteréž v podstatě své záleží ze syrobu a medu; nejsou proto oprávněni všeobecně ku výrobě a ku prodeji cukrovinek z máslového těsta a lineckých koláčů (Linzerteig), ani ku výrobě piškotů, však tam, kde není cukrářů, a zejména na venkově, má býti živnostenské oprávnění perníkářů rozšířeno i na zboží tohoto druhu (obch. a živn. komora v Brně).

Živnost podkovářská.

Živnost podkovářská zanáší se okováváním kopyt zvířecích a náleží ke koncessovaným živnostem (§ 15 ad 20 živn. řádu).

I. Způsobilost a rozsah.

Uchazeči o tuto koncessi mají podati průkaz své zvláštní způsobilosti po rozumu min. nařízení ze dne 21. června 1874 č. 100 ř. z. (nař. min. ze dne 17. září 1883 č. 151 ř. z.). Průkaz způsobilosti může býti podán buď vysvědčením o úspěšně odbytém pololetním podkovářském běhu nebo vysvědčením, že uchazeč obstál při zkoušce podkovářské, předepsané min. nařízením ze dne 17. srpna 1873 č. 140 ř. z. Co se týče hranic živnostenské oprávněnosti mezi kováři k podkovářství způsobilými, a kováři vozů a hotoviteli zemědělských strojů, podala obch. a živn. komora v Linci dobrozdání v ten smysl, že k podkovářství způsobilým jest jen vlastně k tomu oprávněný kovář, tak zv. podkovář; co se týče ostatních kovářských prací, jest zajisté způsobilým podkovář též ku pracím hrubým i vozovým (výn. min. vn. ze dne 6. srpna 1890 č. 13099), což také jest uznáváno staršími živnostenskými předpisy. Oba smí zhotovovati obyčejné zemědělské nářadí jako: pluhy, brány, motyky, lopaty, skoby a j. Ku výrobě vlastních hospodářských strojů jest schopen pouze strojník, naproti tomu však nelze pochybovati o tom, že opravy jednotlivých částí železných takovýchto zemědělských strojů jsou obstarány také podkováři a kováři vozů. Podkovářství tvoří zvláštní druh živnosti kovářské a obsahuje práce, ku kterým kovář a strojník není schopen, naopak ale živnost podkovářská opravňuje nejen k podkovářství, nýbrž také k jiným pracím kovářským. Ale ne všude, kde jest potřeba podkovářských prací, nalézá se zkoušený a koncessovaný podkovář a tak se stává, že zvláště na venkově kováři provádí zároveň zhotovování a opravu rozličných pro zemědělství, domácí hospodářství, stavitelství atd. nutných věcí, ačkoli k tomu nemají koncesse (dobrozdání obch. a živn. komory v Chebu, v Praze, v Budějovicích a v Plzni).

II. Podkovářský kurs, podkovářské školy a zkoušky.

1. Ku přijetí do podkovářského kursu jest potřebí vysvědčení o tom, že žadatel odbyl si s dobrým prospěchem národní školu, výučný list, svědčící o řádném vyučení se řemeslu podkovářskému a výkaz o dvouletém tovaryšství. Kurs pro podkováře trvá 6 měsíců. Posluchači podkovářského kursu obdrží po odbytí zkoušky z theorie podkovářství a když byli provedli uspokojivě okování konč a dokázali svoji způsobilost k tomu,

že dovedou zhotovovati dokonalé podkovy, vysvědčení, ve kterém jsou prohlášeni za způsobilé, v každém místě nastoupiti samostatně živnost kovářskou a podkovářskou (vyhl. min. kultu a vyučování ze dne 12. července 1871 č. 97 ř. z.).

2. Zkoušky podkovářské: Podkováři, kteří, byť neměli pololetního podkovářského kursu, dosáhnouti chtějí vysvědčení své způsobilosti k vykonávání živnosti podkovářské, musí se podrobiti zkoušce. Tato zkouška může býti odbyta: na vídeňské podkovářské škole spojené s ústavem zvěrolékařským, na veřejných občanských podkovářských školách, na vojenských podkovářských školách, na těchto však jen v tom případě, když v místě není občanské podkovářské školy a konečně před zkušebními kommisemi k tomu zvlášť určenými. Každému zkoušenému kandidátu ponechává se na vůli vybrati si jedno z uvedených míst zkušebních. Ku přihlášce dlužno přiložiti vysvědčení (výuční list) o tom, že se kandidát řádně vyučil řemeslu podkovářskému, potom průkaz o nejméně dvouletém zaměstnání jako pomocník podkovářský (nař. min. vn. ze dne 27. září 1873 č. 140 ř. z.).

3. Vojenské podkovářské školy mají za účel v theorii i praxi podkovářské vzdělávati vojíny, presenční službu u sborů a ústavů vojenských si odbývající a řemesla kovářského znalé ku praktickému jich zaměstnání a přiměřeným způsobem připraviti ty, kdož se ucházejí o přijetí do dvouletého kursu pro zvěrolékaře na c. k. vojenském zvěrolékařském ústavu ve Vídni. Za žáky bývají přijati pouze ti vojíni, kteří mají výuční list svědčící o tom, že se řádně vyučili řemeslu kovářskému a kteří mají potřebné fysické síly ku vykonávání podkovářství a dostatečnou zručnost ve čtení a psaní. Vyučuje se v jednom pololetním kursu. Každoročně odbývají se 2 kursy. Škola podkovářská pak obdrží k volnému použití svému nějakou příhodnou kovárnu v místě samém se nacházející.

Celkem čítá se v Rakousku 10 vojenských podkovářských škol.

Živnost pohodnická.

Živnost pohodnická záleží v tom, že jisté osoby se po živnostensku chytáním škodlivých zvířat (jmenovitě psů pána nemajících a psů vzteklinou podezřelých), odstraňováním, stahováním, zahrabáváním a zužitkováním mrtvol zvířecích zabývají. Pohodnictví původně pouze obce provozovaly; novější živnostenské zákonodárství dopustilo, že i jednotlivci s jistým obmezením pohodnictví provozovati mohou. Živnost. řád. předpisuje:

1. že pohodnictví jest živností koncessovanou (§ 15 živn. ř.);
2. že stanoveny jsou maximální tarify (§ 51 živn. ř.).
3. Jelikož sama povaha této živnosti přísného dohledu policie zdravotní vyhledává, jest pro stanovení místa provozovacího nařízeno řízení ediktální (§ 25 živn. ř.).
4. Živnost pohodnická kromě toho upravena jest předpisy živnostenské policie (§ 54 živnost. ř.). Následkem min. nař. ze dne 11. prosince 1859 č. 21468, byly pro jednotlivé korunní země vydány instrukce pro pohodné, kteréž podrobné předpisy o odstraňování zvířat mrtvých, chytání a zabíjení kousavých, pána nemajících, vzteklinou podezřelých neb vzteklých, dále o pozorování podezřelých psů, o způsobu ničení a zahrabávání mrch, o zužitkování jednotlivých částí těla zvířecího (kůže, rohů, sádla, paznehtů, kopyt, kostí), o zařízení pohodnictví, o poplatcích za odnášení zvířat, jakož i stahování, zahrabávání, pytvání, chytání a o dozoru nad pohodnými atd.

obsahují. (Viz vyhlášku místodrž. král. česk. ze dne 25. února 1860 č. 5315 z. z. ze dne 5. června 1860 III. kus č. 11).

Zřizování a udržování rasoven (míst, kde se živnost pohodnická provozuje) a bezprostředný dozor nad nimi a nad pohodnictvím náleží do přeneseného oboru působnosti obcí. Kromě toho jest však pohodnictví též dohledu správy státní podrobeno, jelikož totéž též účelům zdravotním slouží (§ 29 zák. o organisaci veř. služby zdravotní ze dne 30. dubna 1870 č. 68 ř. z.). Co se týče objemu této živnosti, vznikly v novější době spory mezi pohodnými a řemenáři, jelikož pohodní již od nejstarších dob zabývají se též vyděláváním kůží zvířecích, zhotovujíce z nich řemeny a biče na prodej. V tomto ohledu obchodní a živnostenské komory v Celovci a Štýrském Hradci (prot ze dne 9. července 1883 a prot. ze dne 6. března 1884 P. VIII) vyslovily se ve prospěch pohodných z toho důvodu, že již ve starší době výslovně zapovězeno bylo, kůže z pošlých zvířat kupovati neb je vydělávati, takže až dosud toliko pohodní oprávněni byli, takovéto kůže zpracovávati.

Živnost pokrývačská.

Živnost pokrývačská jest živností řemeslnou. Nařízení min. obchodu ze dne 30. června 1884 č. 110 ř. z. nezná vůbec zvláštní živnosti pokrývačské, nýbrž mluví o živnosti cihlářské a pokrývačské. Musí se tedy míti za to, že zákonodárce nepoužil tohoto obmezujícího vyjádření bez rozmyslu; patrně vychází z té myšlénky, že pořizování krytby střech cihlami a břidlicí podstatně naprosto se liší od krytby střech dílem lepenkou dílem šindelem a prkny (latěmi); oba tyto posléze jmenované druhy krytby střech spadají patrně v obor živnosti tesařské, neboť tesař provádí veškery hrubší dřevěné práce jichž potřebí jest při stavbě domu (obch. a živn. komora celovecká, sb. č. 1665). Cihláři a pokrývači jsou též oprávněni pořizovati střechy z lepenky (obch. a živn. komora vídeňská, sb. č. 181). Živnost pokrývačů, obstarávajících krytbu střech z lepenky, považovati sluší za živnost svobodnou a může býti prostě jen ohlášena a není potřebí předkládati zvláštního průkazu způsobilosti ani průkazu o skutečném nabytí koncesse, jelikož není uvedena tato živnost ani mezi živnostmi koncessovanými, ani mezi živnostmi řemeslnými (obch. a živn. komora liberecká, sb. č. 180). Pokrývači smějí natírati postřešní žlaby, pokud prováděli hlavní práci na nově zřízené neb opravené střeše, tak že pak natření jeví se býti jen dovršující prací (obch. a živn. komora vídeňská, sb. č. 182). Pokrývání střech slamou bylo ode dávna zemědělskou prací, podobně jako zřizování plotů, vochlic na len, kruhadel na zelí; i když střechy doškové byly dříve častějšími, nežli dnes, prováděli si je zemědělci sami nebo svěřovali práci tu nějakému dělníku, který dovedl slamou pokrývati (obch. a živn. komora celovecká sb. č. 185).

Živnost pozlacovačská.

Živnost pozlacovačská náleží k řemeslným živnostem.

I. Rozsah živnosti.

Živnost pozlacovačská obsahuje v sobě: zhotovování obrazových a zrcadlových rámů, obnovování starých rámů, řezbářských děl a předmětů kostelních, pozlacování náhrobních křížů jakož i písmen na dřevěných nebo kovových tabulích návěstních, pozlacování a bronzování mříží a skleněných svícnů, vůbec všech dřevěných, kovových nebo kamenných předmětů, dále zhotovování plastických ozdob na stropě a stěnách z látky papírové nebo ze sádry, čalounů s pozlacenými nebo barevnými dřevěnými lištami, ko-

nečně záklenků nebo sloupů. Pozlacovači jsou obzvláště oprávněni zhotovovati nejen těžké pozlacování polamentů, nýbrž také jednoduché pozlacování na olejových nebo lakových barvách, jedná-li se při těchto pracích pouze o pozlacení.

II. Hranice mezi živností malířskou a pozlačovačskou tvoří, jako při největší části ostatních živností, nástroj a materiál. Kdežto malíři bez odporu náleží právo k tomu, aby prováděje práce ozdobného malířství směl pozlatiti na oleji ony plochy, na něž mají se namalovati ozdoby, květiny a postavy, anebo aby směl tabule pro firmu nějakou a štíty návěstní, které zlatým písmem mají dle přání zákazníkova býti zhotoveny, v oleji pozlacovati, přináleží s druhé strany opět pozlačovači bez odporu jedině právo, provésti všechny tyto předměty, které na polamentu jsou pozlaceny (zrcadlové a obrazové rámce, korunní svícny (lustry), zlacené lišty), tak jako všechny v kostelní obor spadající práce pozlačovačské. Nástroj a materiál jest zde naprosto rozdílný. Olejové pozlacování jest totiž zcela jednoduchá manipulace; půda, na níž se pozlacuje, jest olejová barva. Naproti tomu při pozlacování polamentů jest připravena půda z křídy a hlíny; některých nástrojů, jako želez k správkám, hladících kamenů atd., při olejovém pozlacování není vůbec. Jsou to tedy vesměs práce pozlacovačské, při kterých jest nutným křídový podklad a vrstva polamentová (tak zv. pozlacování polamentové) výhradné to živnostenské oprávnění pozlačovačů. Zvláštnost tohoto pozlacování spočívá právě v používání látek s klihem smíšených a skoro výhradně ve vodě se rozpouštějících. K tomuto pozlacování náleží zejména obrazové a zrcadlové rámy, korunní svícny (lustry), lišty, jakož i opravování pozlacených prací, vyskytujících se v kostelním oboru (výn. min. vnitra ze dne 23. dubna 1889 č. 6764 a dobrozdání obch. a živn. komory ve Vídni, sb. Freyova a Marešova č. 1453).

III. Ozdobník (Staffierer) má v podstatě tatáž oprávnění jako pozlacovač. Poměr obou těchto živností k živnosti natěračské jest totožný. Pozlačovač a ozdobník nesmí převzíti samostatných prací natěračských (obch. a živn. komora v Budějovicích, sb. Freyova a Marešova č. 1459).

IV. Pozlacovač jest oprávněn předměty všeho druhu, tedy také surové odlitky křížů pozlacovati, poněvadž pozlacování jakožto appreturní živnost není obmezena jedině na určitý druh předmětů, nebo na určitý materiál, který může býti pozlacen. K účelu tomuto jest také pozlacovač oprávněn i kupovati surové odlitky křížů a pozlacené opět prodávati. Rozumí se samo sebou, že kříže pro obchodníky železem smí pouze pozlačovač pozlatiti, jako na druhé straně není pochyby, chtěl-li by pozlacovač prodávati zlaté kříže v míře příliš značné, že tuto živnost obchodní zvláště opověděti musí (obch. a živn. komora v Plzni, sb. Freyova a Marešova č. 1463).

V. Ministerstvo vnitra ve srozumění s min. obchodu rozhodlo vzhledem k té otázce, jak vymezena jsou vzájem živnostenská oprávnění živnosti pozlacovačské naproti živnosti truhlářské v ten smysl, že pozlacovačům nepřísluší právo vlastní výroby rámů k pozlacování určených, že však jim nelze zabraňovati, by sami hrubou a hotovou pozlacenou a uhlazenou lištu spracovali anebo ve svých dílnách pomocníky truhlářskými pracovati dali (výn. min. vn. ze dne 18. února 1889 č. 13658 z r. 1888).

VI. Malířství písma a štítů jest samostatná svobodná živnost a nenáleží v objem živnostenských práv pozlacovačů, dlužno tedy k živnosten-

skému provozování jejímu zvláštní opovědi (obch. a živn. komora ve Vídni, sb. Freyova a Marešova č. 1467). Pozlacovači jsou oprávněni prodávati zrcadla v zlatých rámcích (obch. a živn. komora v Brně, sb. Freyova a Marešova č. 1468).

Živnost provaznická.

Provaznická živnost náleží k živnostem řemeslným a odnáší se ku výrobě všech tovarů z konopí, konopěných nití a provazů. Živnost provaznická úzce souvisí se živností prýmkářskou a to stejností materiálu při výrobě od obou řemeslníků užívaného, takže jest těžko lišiti přesně a zúplna v nejednom směru oprávnění příslušející tomu nebo onomu řemeslu a to tím spíše, jelikož dlouholeté trvání obou těchto odvětví výrobních vedle sebe pošinulo poněkud hranici jejich činnosti a do jisté míry i hranici tu skoro docela vyhladilo. Než lze doposud s určitostí tvrditi, že hledaný rozdíl nespočívá tak v látce výrobků zhotovených tu i tam, nýbrž ve způsobě výroby samé (obch. a živn. komora ve Vídni). Vochlování lnu pojímá se zpravidla jakožto pracovní odbor provaznictví, avšak není nikterak výhradným právem provazníků. Lzeť naopak vochlování lnu počítati za okolností toliko za hospodářské vedlejší zaměstnání, neprovozuje-li se po živnostensku, nýbrž jen jako hospodářské zaměstnání pro potřeby rodiny a hospodářství (obch. a živn. komora v Inšpruku). Již od dob nepamětných prodávají provazníci zvláště na venkově a v menších městech nůše, hrábě, cepy a pod. (obch. a živn. komora v Liberci). Provazníku přísluší právo přišíti ku vyrobeným ohlávkám železné kruhy a sponky, ježto práce podobného druhu obyčejně pořizují provazníci a jelikož jest pokládati je za práce sloužící ku dokonalému provedení dotyčných výrobků živnosti provaznické ve smyslu § 37 řádu živn. (výn. místodrž. štýrského ze dne 3. února 1894 č. 1714).

Živnost průtočnická (cidiči stok).

Živnost průtočnická jest živností koncessní (srv. § 15 č. 8 řádu živn.). Žadatelé ucházející se o koncessi pro živnost tuto prokázati musí, že skutečně zaměstnáni byli při živnosti průtočnické a že nabyli tím praktické způsobilosti ku provozování této živnosti, úřadu živnostenskému vysvědčením výučním (srv. min. nař. ze dne 17. září 1883 č. 151 ř. z.). Kromě všeobecných náležitostí vyhledávaných ke každé koncessi, budiž hleděno při udílení koncesse k živnosti průtočnické ku poměrům a potřebám místním; může tedy politická vláda zemská po návrhu zastupitelstva obecního větších měst z ohledů policie požární a zdravotní pro vykonávání živnosti kominické a průtočnické v obvodu těchto měst nařídití rozdělení po okresích, jakož i pak tyto okresy měniti a zrušiti (srv. § 42 odst. 1, řádu živn.); pro živnost průtočnickou stanoviti může politická vláda zemská dále i maximální sazby (srv. § 51 řádu živn.). Majitelé živnosti průtočnické (podobně jako ku př. majitelé živnosti pekařské, kominické atd.) nesmí dle své libovůle započatou již živnost přerušiti, nýbrž musí živnostenskému úřadu čtyry neděle napřed oznámiti zamýšlené zastavení živnosti své (§ 53 řádu živn., jenž ukládá jednotlivým živnostem povinnost provozování). Živnost průtočnická jest konečně podrobena kontrole policie živnostenské (§ 54 odst. 2 řádu živn.). Živnost průtočnická není odvisla na zvláštním schválení se strany živnostenského úřadu, pokud jde o provozování její (rozh. soud. dv. spr. ze dne 4. prosince 1879 č. 2145, sb. »Budwinski« č. 634). Dle dobrozdání obchodní a živnostenské komory vídeňské jest

živnost cídičů stok a živnost žumpařů totožna, čištění žump (kališť) dovoluje se však každému za šetření příslušných platných předpisů zdravotních, běží-li jen o práce příležitostné, jako když ku př. někdo materiálu tímto způsobem docíleného použije k pohnojení svých polí (na venkově napořád se tak děje).

Živnost prýmkářská.

I. Rozsah.

Živnost prýmkářská náleží ku řemeslným živnostem a vykazuje velikou podobnost s výrobky provaznickými; mezi prýmkáři a provazníky jeví se tak blízká a přirozená příbuznost, že skoro do roku 1862 ve Vídni trvalo pouze jediné společenstvo provazníků, šňůrkářů a přádelníků bavlny. Podnes ještě bývají podle předpisu § 106 živn. novely obě tyto živnosti jakožto vnitřně spřízněné společenstvo vřaďovány, neboť dalekosáhlé rozlišování a rozdrobení společenstev dalo by se provésti snadno v takovém městě, kde obě živnosti četně jsou zastoupeny, ale nikoli v malých obcích, kde často jest pouze jeden provazník, ne však prýmkář, nebo naopak. Souvislost obou živností jest jasna, povšimneme li si blíže toho obyčejného zjevu, že prýmkář často potřebuje pomocníků provaznických, vyrábí pásy atd. Jisté druhy může zhotovovati od pradávna pouze provazník, jiné pouze prýmkář; tak na př. mohou býti zhotoveny od prýmkáře práce šňůrařské pro obor oděvnický, tkaninářský, nábytkový a pro různé časové (modní) druhy zboží, kdežto zase pro celou řadu těchto bylo by však těžko jen rozdíl přesný určiti mezi oběma živnostmi, ale to jisto jest, že tento rozdíl nespočívá nikdy asi ve spracované látce, jakkoli provazníci většinou lnu a konopí k tomu používají. Jednotlivé druhy zboží takového spadají výhradně v obor oprávnění prýmkářů, tak na př. zhotovování isolovaných měděných drátů; tato výrobní činnost spadá pouze v obor živnosti přádelníků (přádelníci zlata, stříbra, hedvábí a vlny), kteří tak zv. duši z vlny nebo drátu hedvábím, zlatem nebo stříbrem obetkávají, a náleží v řadu pomocných živností, které se vytvořily ze živnosti prýmkářské v uvedeném případě jako zvláštnost k elektrotechnickému účelu (dobrozdání obch. a živn. komory ve Vídni, viz sb. Freyovu a Marešovu č. 874 a 875); právě tak jsou prýmkáři oprávněni na rozdíl od živnosti provaznické spracovati jisté pomocné látky, které nepřináležejí provazníkům, jako na př. kožešiny při zhotovování zboží prýmkářského (obch. a živn. komora v Praze).

II. Obchod zbožím prýmkářským provozují podle stávajícího obyčeje mimo obchody zbožím prýmkářským také obchodníci zbožím ozdobnickým a krátkým, ježto zboží prýmkářské náleží zpravidla ve skupinu oněch výrobků průmyslných, které ani na váhu ani na míru se neprodávají. Obch. a živn. komora v Praze prohlásila ve svém dobrozdání, že obchodník střížným zbožím před rokem 1895 usazený, který toliko na základě oprávnění (podle délkové míry) prodává prýmkářské zboží a ocelové knoflíky cizí výroby, k tomuto obchodu i na dále oprávněn jest. K obchodu zbožím prýmkářským jsou oprávněni však bez nejmenší závady i obchodníci zbožím smíšeným, kramáři a všichni ti, kdož podle § 38 živn. řádu nabyli živnostenského práva ku provozování živnosti obchodní bez omezení na určité zboží nebo na určité druhy zboží. K nastoupení a samostatnému provozování živnosti prýmkářské, vyšívačů zlatem a stříbrem opravňuje vysvědčení dámské školy pro umělé vyšívání, kterážto škola zří-

zena jest v Praze při umělecko-průmyslové škole (srv. min. nař. ze dne 13. září 1897 č. 219 ř. z.).

Živnost puškařská.

Živnost puškařská zabývá se výrobou pušek a sestavováním jednotlivých jejich součástek. Zhotovení pažeb a zapažbování t. j. zasazování hlavně (Lauf) do pažby (Schafr, anschaften), přiznáno bylo ode dávna zvláštním řemeslníkům, totiž pažbařům (Büchsenschäfter). Té doby odloučeny jsou tyto práce jen v továrnách na zbraně; vůbec zatlačily továrny na zbraně skoro všude již řemeslnou práci puškařů.

I. Ustanovení práva živnostenského.

Živnost puškařská vázána jest koncesí (§ 15 č. 10 ř. živn.) Uchazeči o koncesi k živnosti této vykázati musí živnostenskému úřadu dostatečnou odbornou způsobilost svoji zvláštními vědomostmi, jichž nabyli na odborných učilištích nebo byvše prakticky zaměstnáni v některém živnostenském závodě, předložíce o tom vysvědčení z dotyčné odborné školy nebo vysvědčení pracovní. Pokud jde o koncesi ku zhotovování a ku prodeji střelných zbraní, musí uchazeč nadto i prokázati, že se řádně vyučil živnosti této, předlože vysvědčení výučné; platí to však jen pro ten případ, že by dotyčná osoba nepodala průkazu způsobilosti své vysvědčením z některého přiměřeného učiliště (srv. min. nař. ze dne 17. září 1883 č. 151 ř. z.). Vysvědčení o úspěšně dokonané návštěvě odborné školy v Borovi postačuje úplně k živnosti, jež se zabývá výrobou zbraní střelných (min. výn. ze dne 23. října 1883 č. 35.010, a k tomu i vybl. min ze dne 5. prosince 1897 č. 281 ř. z.).

Sporno jest, sluší-li výrobu jednotlivých součástek k zbraním střelným řaditi k živnostem koncesovaným, čili nic; obchodní a živnostenská komora v Celovci prohlásila se ve příčině této v ten smysl, že při výrobě pušek nastupuje značnější dělba práce, která jest obyčejně průmyslem domácím, takže nelze prohlašovati jednotlivých drobnějších živností (zaměstnání) za živnosti koncesní, za to ovšem že jest sestavování jednotlivých součástek v hotový výrobek pokládati za živnost, která koncesí vázána jest. Kromě živnostníků a obchodníků oprávněných zhotovovati a prodávati zbraně anebo náboj nesmí zpravidla nikdo zhotovovati ani po živnostensku prodávati zbraně ani nábojů jakéhokoli druhu, a to ani ku vlastní své potřebě (§ 4 cís. pat. ze dne 24. října 1852 č. 223 ř. z. platný pro všechny korunní země vyjímaje Tyroly a Vorarlberk).

II. Ustanovení trestní.

Puškaři smí živnost svoji provozovati toliko ve vlastních dílnách a místnostech skladních. Dopouštějí se tedy trestného jednání, jakmile mimo tyto místnosti nebo jinak tajně provozují výrobu nebo prodej svých zásob, jakož i každým zatajením svých zásob, když byli úřadem vyzváni udati zásoby ony (§ 7 cit. pat.).

Každé neoprávněné zhotovování, třeba ne právě zakázaných nebo povahou svojí podezřelých zbraní budiž potrestáno vězením od 1 do 14 dní, každý neoprávněný obchod zbraněmi a nábojem pak, čímž dlužno rozuměti též i obchod takovýmito předměty komisionáři a špeditéry provozovaný, podléhá pak trestu vězení od 3 dnů do 1 měsíce, a vedle toho propadají nalezené předměty.

Kdožkoli neoprávněným způsobem vyrábí, objednává, přijímá nebo prodává zbraně v nepoměrně značném rozsahu, takže odůvodněno jest

proti němu podezření zneužívání, budiž vedle ztráty nalezených předmětů potrestán vězením od 3 měsíců do jednoho roku, ač-li v naznačeném jeho jednání nespočívá nějaký jiný delikt tužším trestem stíhaný (srv. §§ 29 a 30 cit. pat.). Jest pak povinností živnostníků a obchodníků chovajících zásoby zbraní, aby policii anebo jinakému zeměpanskému úřadu bezpečnostnímu v místě sídlícímu předložili podrobný popis a označení veškerých místností závodu svého. Úřad jest povždy oprávněn do místností těch za účelem přehlídky se odebrati a přesvědčti o množství a jakosti chovaných tam zbraní (§ 2 min. nař. ze dne 29. ledna 1853 č. 16 ř. z.). Zhotovování a správka zakázaných nebo podezřelých zbraní jest přestupkem, pokud se týká, přečinem proti bezpečnosti života (srv. §§ 372, 335 tr. z., a §§ 640 a 599 voj. zák. tr).

III. Veškeré ruční zbraně střelné s ústředním zápalištěm musí býti prve vyzkoušeny, pokud by nepoužívalo se prachu bezdýmného, nýbrž prachu černého (srv. zák. ze dne 23. června 1891 č. 89 ř. z, pokud se týká, min. nař. ze dne 9. listopadu 1891); avšak ruční zbraně střelné mohou býti k žádosti strany přistřeleny a vyzkoušeny bezdýmným prachem pro lov a střelbu do terče sloužícím, prokázáno li, že ony dřívější zkoušky konané dle předpisů cit. zákona z r. 1891 dobře dopadly; jinými slovy: nezávaznými jsou toliko zkoušky s tímto bezdýmným prachem (srv. min. nař. ze dne 23. srpna 1899 č. 174 ř. z.).

Živnost rybářská viz Rybářství.

Živnost rukavičkářská a obvazkářská.

Tato živnost náleží k řemeslným živnostem. Mezi rukavičkáři jest od pradávna rozdíl mezi tak zv. německými a francouzskými rukavičkáři; kdežto tito zabývají se toliko výrobou rukavic, zhotovují němečtí rukavičkáři od nepaměti též věci z kůže, zvláště pak výstroj obvazů (bandáží) a také z jejich kruhů vytvořila se časem zvláštní živnost obvazkářská. Proto jest také vyučení pomocníků v obou odvětví rukavičkářství zcela rozdílné a mělo by býti také, pokud se to bez toho neděje, v listech výučných a v pracovních knížkách tohoto rozdílu přísně šetřeno. Ježto tedy němečtí rukavičkáři, jak již podotknuto, jsou oprávněni zhotovovati také předměty k ošetřování nemocných a správné zhotovení a prodej těchto předmětů jest jedním z největších zdravotních požadavků, musí dále i k tomu hleděno býti, aby při podávání průkazu způsobilosti k nastoupení živnosti rukavičkářské rozlišovaly se dvě kategorie této živnosti, právě tak, jako při posuzování rozsahu jejich živnostenských práv. Obchod pásy průtržními suspensoriemi, nábřišky a přímidly měl by přináležeti jenom německým rukavičkářům a bandažistům. Chirurgické zboží gumové a předměty k ošetřování nemocných spadají v obor oprávnění bandažistů a hotovitelů chirurgických nástrojů (obch. a živn. komora ve Vídni). Rukavičkáři jsou rovněž oprávněni podle starého zvyku zhotovovati kožené kalhoty (výnos minist. vnitra ze dne 7. ledna 1886 čís. 19467). Výroba a prodej školních tašek jest obapolným právem brašnářů a rukavičkářů (obch. a živn komora v Praze).

Šermířské potřeby, jako chránítka na hlavu (masky s drátěným pletivem), chránítka na prsa (předstěr, plastrons) a rukavice z kůže zamišové bývají i nyní ještě zhotovovány od lidí, kteří si nevydobyli předepsaného průkazu způsobilosti pro jednu z oněch živností, v jejichž objem spadá zhotovování tohoto zboží. Není tedy pochyby v té příčině, že provozování

tohoto druhu znamená obcházení živn. řádu, poněvadž zhotovování šermířských potřeb, mají-li tyto svého účelu také skutečně dosáhnouti a všem požadavkům tělesné bezpečnosti odpovídati, nutno se vyučiti. Takovýto byl také skutečně stav věcí doposud. Kůže zámišové používalo se ku výrobě rukaviček, a ostatní rekvisity byly vycpávány, zjev to zajisté tomu nasvědčující, že zhotovování šermířských potřeb náleželo v obor tak zv. německého rukavičkářsví (obch. a živn. komora ve Vídni). Cídění a správky rukavic tam, kde se po živnostensku provozuje, tvoří integrující součástku oprávnění živnosti rukavičkářské, poněvadž tyto práce spadají v kategorii správek, které rovnou měrou, jakož hotovení nových výrobků jsou výhradným právem dotyčné živnosti (obch. a živn. komora v Linci). Co se týče obchodu stávkovými a pletenými rukavicemi, uznává vídeňský spolek rukavičkářů ve svém dobrozdání, že tento obchod spadá podle dlouholeté zvyklosti také v obor jejich živnostenské oprávněnosti. Skutečně také svědčí tomuto tvrzení dlouholetý a také v kruzích kupujícího obecenstva od pradávna zakořeněný zvyk. V obecenstvu cítí se právě potřeba laciného zboží, které právě od hotovitelů stávkového zboží není vyráběno, a omezením svobodného objednávání zboží tohoto z ciziny sotva by se asi zvýšil odbyt jeho. Dále měl by se vzíti zřetel k tomu, že by rukavičkář odnětím tohoto zboží naproti ostatním živnostníkům citelně byl poškozen a zbaven výdělku onoho, kteréhož se mu ze živnosti jeho dostává v letě náhradou za menší odbyt kožených rukavic.

Konečně jest ještě připomenouti, že dozajista jen rukavičkář zboží rukavičkářské, ať už zhotoveno jest z materiálu jakéhokoliv, lépe posouditi dovede, než kterýkoli obchodník (obch. a živn. komora ve Vídni).

Šle, podvazky, obvazky (bandáže), gummové zboží a pouzdra na psaní prodává obyčejně rukavičkář (obch. a živn. komora v Chebu a v Linci). Právo zhotovovati a prodávati školní tašky nelze ovšem ze živnosti rukavičkářské jako takové o sobě ještě odvozovati, avšak na venkově nedá se realisovati takovýto přísný rozdíl, jako ve městech s dokonalým roztříděním a zastoupením živností všelikých a proto tam, kde brašnářská (tobolkářská) živnost není zastoupena, mohou se výrobou kožených školních tašek zabývati rukavičkáři sami (obch. a živn. komora ve Vídni). (Viz sb. Freyovu a Marešovu o rozsahu práv živnostenských.)

Živnost rytecká.

Živnost (kamenorytců a sklorytců) náleží k živnostem řemeslným; ve skupinu rytců řadí se mimo to ještě smaltovníci (Emailleure), kroužkaři (guillocheure), známkáři, vzorkáři, kovopiscové (metallografové) a výkrojci tvarů kovových. Oprávnění rytcové smějí zhotovovati nejen menší desky hodící se k otiskování, nýbrž i zhotovovati větší desky kovové nebo kaučukové ku rozmnožování obsažnějších oznámení, kvitancí, poukázek, menších prospektů (obch. a živn. komora chebská, sb. Freye a Mareše, č. 434). Rytcové smějí výrobky své i galvanickým proudem pozlacovati, postříbřovati nebo hladiti; dále jim přísluší i právo k tomu, aby pro zákazníky své obstarávali měditiskařské práce potřebné k obchodnímu nebo společenskému spojení, jakož i známky pečetí. Přidělávati vyrytá písmena na pečetě (razítka) spadá výhradně v obor živnostenského oprávnění rytců (srv. dobrozdání obch. a živn. komory pražské, sb. Freye a Mareše č. 429, 430, 431). Majitelé živnosti rytecké a smaltovnické oprávněni jsou úplně obstarávati kování knih, pouzder (tobolek, brašen atd.), monogramů a znaků

z drahých kovů, pokud tyto výrobky jsou při tom a zůstávají jenom pouhým zbožím ryteckým a nejeví se následkem zvláštního zpracování svého od zlatníka provedeného ozdobnými předměty toillety damské nebo pánské (srv. výn. dolnorak. místodrž. ze dne 15. června 1895 č. 37339, sb. Freye a Mareše č. 2722).

K nastoupení a samostatnému provozování živnosti rytecké opravňuje, jsou li tu jinak všeobecné podmínky řádem živnostenským předepsané splněny, odbytá návštěva těchto odborných škol a za následujících modifikací:

a) odborné škole pro krátké zboží (quincaillerie) v Jablonci a odborným školám pro průmysl sklářský v Haidě (v Boru) a Kamenném Šonově propůjčeno jest právo vydávati vysvědčení s doložkou o způsobilosti pro ryteckou živnost (a sice odborná škola jablonecká smí vysvědčení podobné vydati specielně kovorytcům, kroužkářům, vzorkářům, hotovitelům známek (známkářům), kdežto odborné školy v Boru a v Kamenném Šonově jsou k tomu zmocněny jen pokud jde o rytce skla) (srv. min. nař. ze dne 20. října 1887 č. 121 ř. z.);

b) dále jest oddělení pro rytce zřízené při odborné škole pro průmysl puškařský v Borovím (Borovljanech) oprávněno vydávati vysvědčení s doložkou o způsobilosti pro kovoryjce (srv. min. nař. ze dne 25. března 1891 č. 50 ř. z.);

c) oddělení pro rytce drahokamů na odborné škole pro úpravu a zasazování drahokamů v Turnově smí na základě min. nař. ze dne 29. května 1893 č. 97 ř. z. vydávati vysvědčení s doložkou o způsobilosti žákově pro živnost ryteckou, jež se zabývá pracemi na drahokamech;

d) konečně vysvědčení na odchodnou vydané odbornou školou v Mikulášovicích nahražují právoplatně průkaz žádoucí způsobilosti k řemeslné živnosti rytců, smaltovníků a rytců razítek (srv. cit. min. nař. z r. 1893 č. 97 ř. z. na konci).

Živnost řeznická.

Živnost řeznická jest řemeslná živnost, která zařaděna jest mezi živnosti v § 53 živn. řádu uvedené jakožto živnost nuceným provozováním povinná a proto se s provozováním jejím nesmí přestati podle libosti, a musí zamýšlené přerušení provozování 4 neděle napřed býti ohlášeno živnostenskému úřadu. Naskytuje se otázka, má li živnostenský úřad také při řeznické živnosti nařídíti, aby vyznačila ceny vzhledem na kvantitu a kvalitu podle § 52 živn. řádu. Rozh. min. vnitra ze dne 23. března 1885 č. 2891 pronáší se ve příčině této otázky v podstatě v ten smysl, že uspořádání cen masa podléhá na základě § 51 řádu živn. ovšem příslušnosti živnostenského úřadu, avšak stanovení takového tarifu nepojímá v sobě již nutnost toho, aby se vytkla poměrná váha t. zv. přívažku při mase, ježto maximální tarif, byl-li v nějaké obci zaveden jakožto nutné opatření všeobecně užívané, právě jen nejvyšší přípustnou cenu určitého zboží znamená a vůbec nemůže se odnášeti k rozlišování a taxativnému výpočtu oněch jednotlivých částí, které se považují za příslušenství tohoto druhu zboží.

I. Objem živnosti řeznické.

1. Obchodní a živnostenská komora ve Vídni kladně rozřešila otázku, zda tak zv. vykrajování kostí má se počítati k živnosti řeznické a je-li tudíž průkazem způsobilosti vázána.

2. Co se týče vymezení práv živnosti řeznické a uzenářské navzájem prohlásila obch. a živn. komora vídeňská v dobrozdání svém, že podle specialisování dnes ve všech oborech živnostenského života značně se jevícího zabývají se řezníci vůbec jenom zřídka porážením vepřů a obecenstvo všude může potřeby své opatřovati úhlednými výrobky uzenářské živnosti. Jinaké jsou však poměry na venkově, kde v četných místech, ba v okolí jeho daleko široko není ani jediného uzenáře a řezníci dílem v zájmu obecenstva samého, dílem i proto, že tak značného objemu živnost jejich pravidelně nemívá, jsou nuceni vedle hovězího masa i vepřové maso prodávati a proto tudíž i porážeti vepře, což by nebylo možno bez značných ztrát vzhledem k nenáhlému malému odbytu, kterýž by měla v zápětí zápověď, že řeznické živnosti přísluší jen právo prodávati čerstvé neuzené maso. Komora neuznává proto také za nutné, aby se na venkově stanovila zevrubná pravidla o vymezení obapolných živnostenských oprávnění řezníků a uzenářů příslušejících.

3. Co se týče otázky, zda řezníci jsou oprávněni rozpouštěti lůj, vyslovila se obch. a živn. komora ve Štýrském Hradci v ten smysl, že v rozpouštění loje spatřovati dlužno pouze záchranu, která řezníku usnadňuje, aby lůj mohl prodati tehdy, až by se mu zdály poměry na trhu příznivějšími. Z toho jde, že podle názoru komory řezníci jsou oprávněni převářeti lůj

4. Řezníkům výhradně přináleží prodej hovězího, telecího a jehněčího masa, dále pak právo porážeti vepře a prodávati čerstvé vepřové maso a sádlo (výn. min. vnitra v dorozumění s min. obch. č. 12.137, věst. min. vnitra z roku 1885).

5. Co se týče otázky, smí-li zemědělci (hospodáři) zpeněžovati dobytek svůj sami ho vysekávajíce a maso jeho prodávajíce, poznamenává obch. a živn. komora v Plzni, že zabíjení, vysekávání a prodej v malém čerstvého masa uzavírá v sobě jednání, kteréž po živnostensku provozováno jsouc, jeví se býti zasahování do živnostenských práv řezníků, a že takovéto zaměstnání zemědělců nedá se subsumovati pod ustanovení článku V. sub *a)* vyhlašovacího patentu k živnostenskému řádu.

6. Otázka, smí-li řezník obchodovati suchými nebo naloženými rybami, byla zodpověděna obch. a živn. komorou v Celovci v ten smysl, že řezníci, kteří neprovozují zároveň rybářství, jsou oprávněni k tomuto obchodu v té případnosti, když zvláště tento obchod ohlásí.

II. Koňské řeznictví.

Otázka, zdali koňské řeznictví ve smyslu ministerského nařízení ze dne 30. června 1884 č. 110 ř. z. má býti považováno za řemeslnou živnost, byla popřena od obchodní a živnostenské komory ve Vídni, poněvadž podle názoru komory onen výpočet řemeslných živností v min. nařízení ze dne 30. června 1884 č. 110 ř. z. uvedený má ráz přísně taxativní (nikoli tedy příkladný, demonstrativní) a že pouze živnost řeznická v něm jmenována jest, čímž však nelze vyrozumívati koňské řeznictví; ježto dále není potřebí k zabití koně do jatek přivedeného zvláštní dovednosti, a poněvadž konečně ku zpracování koňského masa, které skoro jenom do uzenek se obyčejně dává, není potřebí větších nějakých vědomostí; neboť při této manipulaci netřeba se ohlížeti ani na formu jednotlivých kusů ani na to, čeho vlastně řezník si všímati musí, nýbrž roz-

hodným jest jen, aby maso od sádla a kostí podle libosti spracovatele bylo odděleno.

Živnost sítařská a výroba mříží.

Živnost sítařská jest živností řemeslnou. Sítaři a výrobci mříží jsou dle § 37 řádu živn. oprávněni vykonávati práce přináležející jinak k živnosti zámečníků, jako na př. smějí zhotovovati železné postele, drátěné žíněnky a prohazovačky na písek ve spojení s pracemi sítařů a drátařů, jakož i dáti je obstarat zvláštním svým pomocníkům a za účelem tímto smí si držeti potřebné dělníky zámečnické živnosti; neboť práce tyto musí se považovati za nutné příslušenství úplného zhotovení vzpomenutých právě výrobků jejich, poněvadž zde drátěná sítkovina jest na jedné straně sice podstatnou součástí výrobků těchto, avšak na druhé straně dá se opět uvésti v příhodnou a upotřebitelnou podobu svoji teprve pomocí železných součástek k tomu přičiněných (obch. a živn. komora opavská, sb. Freye a Mareše č. 2626).

Výroba židlí rákosových přísluší jak sítařům tak i košíkářům, jelikož podle způsobu a dle povahy upotřebovaného při tom materiálu spadá zaměstnání toto v objem obou živností (srv. dobrozdání obch. a živn. komory v Bolzanu, sb. Freye a Mareše č. 2808). Dále smí též sítaři zhotovovati mříže do oken a ploty kolem zahrad ze železného drátu (obch. a živn. komora v Linci, sb. Freye a Mareše č. 3050). Zpravidla obmezena jest však tato živnost jen na zpracování a spájení materiálu drátěného (obch. a živn. komora vídeňská, sb. Freye a Mareše č. 3051) a proto též zhotovování sít z upravených již okrajů a hotových den tvoří živnost svobodnou (obch. a živn. komora v Praze, sb. Freye a Mareše č. 1182). Sítařům přináleží výroba pletiva do drátěných matrací, ať již se děje výroba jich stroji nebo záleží z práce ruční (obch. a živn. komora celovecká, sb. Freye a Mareše č. 1183).

Živnost sklenářská.

Živnost sklenářská náleží k živnostem řemeslným. Rozsah této živnosti objasňují zejména tato dobrozdání obchodních a živnostenských komor:

1. Sklenáři jsou oprávněni zhotovovati zrcadla, neboť sklenář zpravidla zrcadlové sklo jako takové nakoupí, přiřízne, do vhodných hotových rámů zasadí a hotové zrcadlo pak prodá. Tento způsob živnostenského zaměstnání jeví se pak v podstatě své jakožto výkon oprávnění spadajícího v rozsah živnosti sklenářské (dobrozdání obch. a živn. komory ve Vídni).

2. Hotovení okenních rámů, okenních sloupců nenáleží k oprávnění sklenářskému (obch. a živn. komora v Lubně, v Linci a v Solnohradu). Sklenáři jsou sice oprávněni ve smyslu § 37 živn. ř. zhotovovati rámy k obrazům a zrcadlům; nepřísluší jim však právo obchodovati rámy a rámovými lištami nezasklenými (obch. a živn. komora ve Št. Hradci). Obchodní a živnostenská komora v Linci tuto otázku příznivě vyřídila, ježto § 37 živn. řádu propůjčuje k tomu právo sklenářům. Zhotovení rámu jest zajisté nezbytnou podmínkou práva sklenáři příslušejícího ku zasklívání a musí se ono zhotovení považovati za práci potřebnou k úplnému dovršení řemeslných výrobků živnosti sklenářské; v podobném smyslu vyjadřuje se též obchodní a živnostenská komora ve Vídni.

3. Obchodní a živnostenská komora v Brně prohlásila, že sklenáři nejsou oprávněni hotoviti a prodávati svítilny, kdežto dle dobrozdání

obch. a živn. komory v Linci jsou sklenáři oprávněni provozovati obchod svítilnami a lampami podle § 37 živn. řádu (právě tak i obch. a živn. komora v Praze).

4. Naproti tomu nemůže býti dovoleno sklenářům obchodovati zbožím porcelánovým z té příčiny, jelikož zboží porcelánové náleží ku zcela jiné skupině živnostenských výrobků (obch. a živn. komora v Plzni, v Praze, ve Št. Hradci a v Linci).

5. Sklenáři nejsou oprávněni prodávati obrazy, byť i byly zarámovány a zaskleny, neboť zhotovování a obchod uměleckými výrobky označen jest v § 15 č. 1 živn. řádu jakožto koncessovaná živnost, a tudíž sklenářům nepřísluší bez předcházející příslušné koncesse (obch. a živn. komora ve Vídni). Opáčně vyjádřila se obchodní a živnostenská komora v Budějovicích.

6. Co se týče otázky, jsou-li oprávněni sklenáři a obchodníci sklem prodávati akvaria a živočichy v akvariích chované, vyslovila se obchodní a živnostenská komora ve Vídni, že prý všeobecně známo jest, že vídeňští sklenáři a obchodníci sklem prodávají ode dávna již nejen skleněné nádoby, určené pro zlaté ryby, nýbrž také samotné zlaté rybky; jest tudíž prodej úplných akvarií sklenáři a obchodníky sklem ve Vídni uznaným a dosud nezávadným zvykem.

7. Obchodník, který mimo jiné druhy zboží i skleněné výrobky má ve svém živnostenském listu resp. pouze obchodní živnost opověděl, není oprávněn prodávati tabulové sklo, neboť při opovědi sklenářského zboží byly míněny pouze hotové předměty, potřeby lidské, nikoli však sko ku spracování. Skleněným zbožím v širším slova smyslu mohlo by se zároveň rozuměti tabulové sklo, jak ho sklenáři u vykonávání živnosti své prodávají. Co se týče prodeje skla dutého, jejž provozují sklenáři, opírá se toto oprávnění jejich správně o dosavadní zvyklost (Chebská obch. a živn. komora). (Viz rozhod. a dobrozdání o rozsahu práv živnostenských, vyd. Manzovo z r. 1889, 1890, 1891 a sb. Frey a Mareše z r. 1894).

Živnost sklenářskou nastoupiti a samostatně provozovati lze na základě vysvědčení o úspěšném dovršení návštěvy odborné školy v Boru (Haidě) a Kamenném Šonově (srv. min. nař. ze dne 17. září 1883 č. 150 ř. z.).

Živnost soustružnická.

Živnost soustružnická jest řemeslná živnost, která pomocí soustruhu provádí všelijaké práce ze dřeva, rohu, kosti, slonoviny, jantaru, mramoru atd.; dělí se proto tato živnost na soustružnictví ze dřeva a na umělé soustružnictví. Ono zhotovuje ze dřeva kuželky, koule, kolovraty, hračky, sloupy, duté nádoby, dýmkové troubele, hůlky, hole k slunečníkům a deštníkům a p., kdežto toto zabývá se pracemi z drahocenné látky a s tím spojuje ještě jiné práce jako ozdoby, politury a p. Vynález soustružnictví jest již velmi starý; umění soustružnické bylo známo již ve starověku. Rozsah této živnosti lze těžko vymeziti. V té příčině buďtež zde uvedena tato důležitá dobrozdání obchodních a živnostenských komor:

1. Výroba kolovratů jest v mnohých krajinách odvětvím domácího průmyslu, kdežto společenstva soustružníků domáhají se této výroby výhradně jen pro své živnosti. Obchodní a živnostenská komora ve Vídni vyslovila se ve svém dobrozdání v ten smysl, že sice výroba kolovratů

náleží všeobecně ovšem k živnosti soustružnické; že však tato výroba jest také často provozována jako domácí průmysl, poněvadž kolovraty nezřídka jsou tak jednoduše zrobeny, že při tom ani vlastní soustružnické práce v užším slova smyslu není.

2. Výroba šroubů, kolovratů, vřeten, příslušných k tomu kol, koulí a kuželek, pokud tyto předměty jsou zhotovovány ze dřeva, spadá v obor oprávnění živnostenského soustružníků. Ježto pak knoflíkářský soustruh z podobných částí (šroubů, vřeten) záleží, jejichžto výroba přináleží soustružníkovi, není tu pochyby, že i výroba celého soustruhu pro knoflíkáře přináleží soustružníkovi (obch. a živn. komora v Budějovicích).

3. Soustružníci jsou oprávněni vyráběti dřevěné dýmky (dřevěnky) a jimi též obchodovati, rovněž tak jsou i oprávněni obchodovati porcelánovými a hliněnými dýmkami i špičkami z mořské pěny zhotovenými (obch. a živn. komora ve Št. Hradci).

4. Soustružník jest beze vší pochyby oprávněn zhotovovati kterýkoli druh prken ke krájení a válů. Ježto dle § 37 živnost. řádu smí každý živnostník spojiti všechny práce k dokonalému zhotovení svého výroku potřebné a použíti k tomu účelu potřebných pomocníků také jiných živností, nemůže soustružníkovi býti bráněno, aby přibral podle libosti své k výrobě prken ke krájení a válů také truhlářské tovaryše (obch. a živn. komora v Linci).

5. Soustružníci mají právo zhotovovati pouzdra na výrobky z mořské pěny a jantaru a podle § 37 živn. ř. jest soustružník oprávněn míti k tomu potřebné pomocníky, neboť pouzdra tato (etuis) náležejí k úplnému dohotovení dýmek z mořské pěny a jantaru, takže v této způsobě mohou se pak prodávati. Neměl-li by soustružník mořské pěny tohoto práva, nesměl by vůbec žádných pouzder prodávati, než v celém řádu živn. není ustanovení o tom, že by byl nějaký živnostník oprávněn zboží prodávati, nikoli však zhotovovati (obch. a živn. komora ve Vídni).

6. Výroba kulečníkových koulí náleží v obor živnosti soustružnické, naproti tomu však nesmí se zabývati výrobou kulečníků, kterážto výroba se vyvinula v samostatnou živnost (obch. a živn. komora v Liberci). Podle § 37 řádu živnostenského nelze soustružníkovi také překážeti snad v tom, aby deštníkové kostry vlastní výroby své dal švadleně látkou potáhnouti a je pak jako hotový tovar, t. j. jako deštníky a slunečníky prodával a rovněž smí i deštníky opravovati (obch. s živn. komora ve Vídni). Soustružníci smí slunečníky a deštníky sice opravovati, avšak nesmí jich vyráběti ani na skladě míti (obch. a živn. komora v Praze).

7. Soustružníci jsou oprávněni ke správkám strojů přástevních; smějíť zajisté spracovati kovy všeho druhu (obch. a živn. komora v Opavě).

8. Výroba čípků k sudům přináleží rozhodně soustružníkům, ježto se toto zboží musí zhotoviti osoustruhováním dřeva, což jest specielním úkolem živnosti soustružnické; z toho se však nesmí ještě snad vyvozovati, že by se tam, kde podle dávného zvyku domácí průmysl zabývá se výrobou těchto a jiných podobných předmětů, nyní byla udála proměna v těchto po staletí trvajících poměrech a zhotovování tohoto zboží domácímu průmyslu že by snad mělo býti odňato (obch. a živn. komora v Linci).

9. Zhotovování zátek do sudů tvoří podstatnou částku živnosti soustružnické, poněvadž k jejich výrobě, která se děje pomocí soustruhu, požaduje se zvláštních dovedností, které si soustružník jen delším zaměstnáním jako učeň a pomocník při živnosti soustružnické může osvojiti; avšak ani bednářům nemůže býti bráněno zhotovovati dřevěné zátky na soustruhu, pokud ho potřebují k dokonalému hotovení svých výrobků (obch. a živn. komora v Praze).

Vynikající skupina řemeslných živností jest právě vyplněna živností soustružnickou; protož záhy již zakládány na různých místech odborné školy pro soustružníky a lze říci, že dnes živnost soustružnická náleží k nejčetněji zastoupeným živnostem vůbec. K nastoupení a samostatnému provozování živnosti soustružnické opravňuje pak a nahražuje zmíněný shora průkaz způsobilosti vysvědčení o úspěšné dokonané návštěvě těchto odborných učilišť:

a) odborné školy pro dřevařský průmysl v Králíkách, v Tachově, v Rivě, ve Valaš. Meziříčí, v Zakopaném a v Chrudimi, dále odborná oddělení pro dřevařský průmysl při státních průmyslových školách ve Štýrském Hradci, v Innomostí a při umělecko-průmyslové odborné škole ve Lvově (srv. min. nař. ze dne 17. září 1883 č. 150 ř. z.); dále odborné školy v Arku, na Horách Kašperských, v Bolzanu a ve Volarech (min. nař. ze dne 24. dubna 1885 č. 57 ř. z.); odborné školy pro dřevařský průmysl v Mostě nad Murou a v Gottschee (min. nař. ze dne 20. října 1887 č. 121 ř. z.); dále škola pro dřevařský průmysl v Běláku a oddělení pažbářské při odborné škole pro průmysl puškařský v Boroví (sr. min. nař. ze dne 25. března 1891 č. 50 ř. z.); odborná škola pro zpracování dřeva v Ebensee, v Halleinu a v Lublani (min. nař. ze dne 29. května 1893 č. 97 ř. z.), odborná škola pro dřevařský průmysl při státní průmyslové škole ve Lvově (min. nař. ze dne 13. září 1897 č. 219 ř. z.) a konečně odborná škola pro truhláře a soustružníky ve Stanislavově (srv. min. nař. ze dne 26. července 1899 č. 134 ř. z.).

Živnost stavitelská viz Stavitelé.

Živnost studnařská.

Živnost studnařská pojímá v sobě vedení a provádění všech potřebných prací ku zřízení studně. Tato živnost náleží ku koncessovaným stavebním živnostem. Ku provozování živnosti studnařské jest především potřebí:

I. Průkazu o způsobilosti a sice vyhledává se tu:

1. Průkaz o tom, že vyučil se žadatel této živnosti a že nabyl praktického vzdělání v ní. K tomu cíli musí uchazeč býti zaměstnán po 3 leta jako pomocník a potom nejméně jeden rok jako polír (§§ 9, 11 zákona ze dne 26. prosince 1893, č. 193 ř. z.). Z ohledu na poměry v určitém místě panující může se upustiti od toho požadavku, aby studnař byl po 1 rok zaměstnán jako polír. Absolvoval-li uchazeč některou vyšší školu průmyslovou pro odbor stavebně-technický na určité státní průmyslové škole nebo na nějakém rovnocenném učilišti s dobrým prospěchem, postačí průkaz o tom, že byl žadatel v dotčené živnosti prakticky zaměstnán aspoň po 1 rok (§ 12 cit. z.).

2. Zkouška pro absolvování. Zkouška tato záleží v ústním zodpovědění některých praktických otázek z oboru živnosti studnařské (§ 5 nař. ze dne 27. prosince 1893, č. 195 ř. z.). Ku předsevzetí zkoušek

jest sestavena v sídle každého politického zemského úřadu komise sestávající ze 3 členů.

II. Provozování studnařské živnosti vzhledem k ostatním stavebním živnostem.

1. V oněch místech, kde není studnařů, přísluší totéž oprávnění i stavitelům, zednickým a tesařským mistrům.

2. Jsou-li však v některém místě zastoupeny živnosti studnařské, mají ostatní stavební živnosti (stavitelé, mistři zedničtí a tesařští) vzhledem k oněm pracem, které v obor studnařský zasahují, k tomu studnařských mistrů používati (§§ 4, 5 živn. ř.).

3. Žádá-li dodatečně určitá osoba jak o koncessi stavitele nebo tesaře, tak i o koncessi pro živnost studnaře, budiž vedle průkazu způsobilosti pro živnost stavitelskou nebo zednickou předložen i průkaz o tom, že uchazeč pracoval prakticky v dotýčné živnosti nejméně 2 roky; má složiti také zkoušku tohoto oboru se dotýkající. Totéž platí, žádá-li někdo jak o koncessi pro živnost tesařskou, tak také pro živnost studnařskou (§ 16 ad 1 a 2 cit. nařízení). Těmito ustanoveními zákona ze dne 26. prosince 1893 došlo rozřešení svého více dosud sporných otázek a dosavádní konflikt mezi studnaři a ostatními majiteli stavebních živností. Dosud směli tesaři ku př. nezávadně podniknouti stavbu dřevěných studní a zvláště také opravy těchto vyřizovati, jmenovitě pak na venkově, poněvadž živnost studnařská na venkově velmi spoře bývá zastoupena. Majíc na zřeteli očividnou potřebu obyvatelstva vyslovila se obchodní a živnostenská komora v Linci v ten smysl, že tam, kde není studnaře, i tesaři jsou oprávněni zhotovovati a opravovati studně. Právě tak byla rozluštěna otázka, jsou-li zedníci oprávněni studni vykopati a vyzditi. Celá řada společenstev živností stavebních podala v této věci souhlasné své dobrozdání jednomyslně prohlašujíc, že v první řadě jsou studnaři oprávněni podniknouti tuto práci, že však na venkově a v místech, kde není koncessovaných studnařů, smí také stavitelé a zedníci obstarati vykopání a vyzdění studně.

III. Objem a vymezení živnosti studnařské vzhledem k jiným živnostem.

a) Dosud sporná otázka, zda studnaři jsou oprávněni také konati ony práce, které spadají v obor živnostenského oprávnění zámečníků, jakož na př. zhotovování záklopek musí býti kladně rozhodnuta a to vzhledem ku § 5 cit. z., podle něhož studnaři jsou oprávněni sami vyřizovati všechny potřebné práce ku zhotovení studně. Ostatně vyznívá i dobrozdání obchodní a živnostenské komory ve Vídni v ten smysl, že podstata živnosti studnařské nespočívá nikterak ve zhotovení jednotlivých částí studně, nýbrž ve sloučení a upravení těchto součástek a že na všechny práce, tedy také na ty, které spadají v obor živnosti zámečnické, dlužno hleděti jako na výhradné oprávnění živnosti studnařské. Podobně se vyslovila také obchodní a živnostenská komora ve Feldkirchenu.

b) Co se týče otázky, jak dalece jsou studnaři oprávněni zhotovovati vodovody, prohlásila obchodní a živnostenská komora v Linci, že při jednoduchých stavbách vodovodů, které se omezují na kladení dřevěných rour nebo tak zv. vodního trkače (berana) s potrubím olověným nebo železným, studnaři patrně přísluší prováděti práce tyto. Naproti tomu jest stavba větších vodovodů předmětem průkazu zvláštního práva, které pří-

sluší pouze tomu, kdo dle § 15 ad 17 řádu živn. vydobil si koncesse jakožto instalatér vodovodů.

Koncessi ku provozování živnosti studnařské propůjčuje živnostenský úřad prvé stolice.

IV. Ustanovení trestní.

Ustanovení §§ 380, 383—385 zák. trest. týkající se stavitelů mají obdobnou platnost i pro studnaře. (Ostatně viz též čl. »Živnosti stavební«).

Živnost tesařská.

I. Živnost tesařská náleží k stavebním živnostem koncessovaným (zák. ze dne 25. prosince 1893 č. 193 ř. z.). Co se týče rozsahu této živnosti, mezí jejího oprávnění oproti jiným stavebním živnostem, jakož i co do průkazu způsobilosti srv. čl. »Živnosti stavební«.

II. Co se týče vymezení živnosti tesařské naproti jiným živnostem, budiž předem povšimnuto mezí živnostenských práv tesařů a truhlářů; pro toto ohraničení jsou rozhodnými poměry moderního života hospodářského; pročež bude nutno uvážiti živnostenskou způsobilost ku provedení příslušných prací, panující obyčej, místní podmínky a potřeby obyvatelstva v tom nebo onom konkrétním případu. Mnohé práce jsou tak blízky sobě, že spíše způsob jich provedení a vůle zákazníkova, než-li předmět sám neb upotřebený materiál a nástroje budou rozhodnými pro kvalifikaci jejich t. j. sluší-li je míti za práce tesařské či truhlářské. Rovněž bylo by na úkor živnostem samým i potřebám obecenstva, měla-li by se vytknouti ostrá mezní čára při takových předmětech, jež se dají na většině jednoduše zhotoviti a ve mnohých případech jich zhotovení velice jest naléhavým. Tesař bude tedy zhotovovati hrubé pracovní stoly, zahradní stoly, jednoduché prkenné lavice, prkenné podstavce atd., avšak nikoli z klížených kusů zařízení a jemnější nábytek, ani vůbec nesmí prováděti takových prací, při nichž vyskytuje se žlábkování, lomení atd. Tesař vůbec jest základem živnosti své oprávněn toliko ku zhotovování dřevěných předmětů hrubě tesaných a spojených (hřeby), tedy jmenovitě není oprávněn prováděti práce, při kterých třeba jest hoblování a klížení. Při stavebních pracích přináleží tesaři zhotovovati veřeje a okenní sloupce; naproti tomu vyhraženo jest truhláři zhotovení oken a dveří (vyjímaje ovšem vrata při stodolách a jinakých dřevěných budovách hospodářských). Při stolech a lavicích závisí zodpovědění této otázky na tom, jsou-li ony předměty pouze hrubě otesány (jako stoly zahradní a lavice), či jsou-li jemněji zpracovány (ohlazeny, polirovány); onen druh předmětů může zhotovovati i tesař, kdežto poslední práce oprávněn jest toliko truhlář prováděti (dobrozdání obchodní a živnostenské komory celovecké a solnohradské sb. Freye a Mareše č. 3230 a 3233). Se stanoviska našich živnostenských zákonů dlužno i podnes zastávati názor, že výroba stolů, dveří a žalusií náleží k oprávněním stavebního truhlářství, jakkoli jinak nesnadno lze vytknouti ostré hranice mezi oprávněními tesaře a stavebního truhláře a rozličné obyčejné a jednoduše pracované dřevěné předměty spadají v obor obou živností a skutečně oběma bývají prováděny. Tesař není však pod žádnou podmínkou oprávněn míti ku zhotovování truhlářských prací tovaryše truhlářské. I dle nového zákona o živnostech stavebních přísluší jedině staviteli samotnému vykonávati vlastními pomocnými dělníky živnost zedníků, tesařů, kameníků a stavitelů, nikoli však živnost truhlářskou, pročež ani obyčej-

nému tesaři oprávnění k tomu nepřísluší (obch. a živn. komora ve Feldkirchenu sb. Freye a Mareše č. 3231).

Živnost tkalcovská.

I. Tato živnost náleží ku svobodným výrobním živnostem a nebyla zařaděna mezi řemeslné živnosti z toho důvodu, poněvadž při tkalcovství nenaskytují se při posuzování řemeslných živností ona ustálená hlediska, při této živnosti stává se víc a více řemeslné provozování vzácným zjevem. Při tkalcovství padá zvláště ještě ta okolnost na váhu, že tato živnost na mnohých místech bývá provozována jako domácí průmysl. Dle ustanovení § 1 odst. 3 řádu živnostenského nebyl průmysl domácí mezi živnosti zařaděn a nelze ho potud, pokud tkalcovství provozováno jest po továrnicku, zařaditi mezi řemeslné živnosti (výn. min. obch. ze dne 14. září 1887 č. 30.053, sb. Freyova a Marešova č. 1499).

II. Rozsah.

K otázce, je-li tkadlec oprávněn česati len, nutno přisvědčiti, jakmile tkadlec jen pro svou živnost, totiž k setkávání lnu používá. Vyčesávání lnu nemá tak příliš silné povahy živnostenského zaměstnání, nýbrž třeba na ně pohlížeti jako na zemědělské zaměstnání (obch. a živn. komora v Innomostí, sb. Freyova a Marešova č. 1500). Každý tkadlec jest oprávněn zhotovovati a podle § 37 řádu živn. také prodávati tkaniny všeho druhu. Tak zhotovují tkalci ve Vídni tkaniny nejen bavlněné a vlněné, nýbrž používají ku svým výrobkům také juty, plátna, hedvábí, zlatých a stříbrných nití, přediva nejrozmanitějšího druhu a j. v té míře, že ku př. není možno pevné hranice stanoviti mezi živností tkalcovskou a hedvábnickou, poněvadž při tomto zase spíše vlna skutečně jest spracovávána a zjevem vzácným jest, vyrábí-li se látky úplně hedvábné (dobrozdání obch. a živn. komory ve Vídni).

III. Rozsah živnosti niťařské pojímá v sobě předení nití, to jest právo spřádati nitě dvojitě nebo vícekráte bez omezení na určitý druh nití, jelikož na tomtéž stroji může býti spřádána vlna, len, juta, hedvábí a j. (obch. a živn. komora ve Vídni, sb. Freyova a Marešova č. 1507).

Živnost truhlářská.

Živnost truhlářská náleží k živnostem řemeslným a vykazuje mnohé odrůdy.

I. Obyčejné truhlářství, které vykonává práce pro všeobecný obchod a tím zasahuje do živnostenského práva jiných řemeslných živností, z čehož se objevují mezi truhláři s jedné strany a mezi natěrači, lakýrníky, zámečníky, sklenáři a tesaři s druhé strany jisté spory, které dobrozdáními obchodních a živnostenských komor sice blíže byly objasněny, avšak s platností konečnou urovnány nebyly, ježto tato dobrozdání právě se sama od sebe zase odchylují a jednotného základu pro vzájemné vymezení živnosti truhlářské od ostatních živností postrádají.

1. Předkem naskytá se otázka, zda a pokud truhláři jsou oprávněni předsebráti natěračské a lakýrnické práce; většina obchodních a živnostenských komor prohlásila se opětně vzhledem ku zvláštním poměrům u provozování živností na venkově panujícím pro ten náhled, že truhláři jsou oprávněni natírati své vlastní výrobky, ježto se obzvláště přimlouvá za to § 37 řádu živn. Kromě toho by musilo vésti k velikým praktickým nepřístojnostem zápověď postihující tyto řemeslníky potud, že by své vý-

robky zhotovovati nesměli, jakž si toho přeje kupující obecenstvo. Na venkově jest nemožno provésti přesné odloučení jednotlivých živnostenských práv, jak to snad ve větších městech přinesla s sebou dělba práce (obch. a živn. komora ve Št. Hradci, v Solnohradě, v Celovci, v Lublani, v Brně a v Praze). Truhláři jsou zvláště oprávněni jimi spravený nábytek natírati; aby ho do úplně potřebného stavu uvésti mohli (výn. min. vn. ve shodě s min. obch. ze dne 11. února 1888 č. 612).

2. Truhláři jsou dále podle § 37 řádu živn. oprávněni případně také na dveřích a oknech potřebné zámky sami ve své dílně zasaditi a jimi obchodovati; avšak zámečnické práce, kteréž se musí prováděti na staveništi samém, zvláště upevnění oken, dveří atd. na kamenné zárubni nepřináleží truhlářům (obch. a živn. komora v Liberci, sb. Freyova a Marešova č. 1322).

3. Zhotovování okenních rámů přináleží především v obor živnosti truhlářské a tvoří část této živnosti tak, že pak nutným jest pro provozování této výroby průkaz způsobilosti pro živnost truhlářskou (obch. a živn. komora ve Vídni, sb. Freyova a Marešova č. 1340), neboť pro sklenářskou živnost není na venkovských místech hrubě ani zaměstnání; se strany druhé jest potřeba sklenářských prací velmi často nutna. Odtud lze si ovšem vysvětliti, proč sklenářství na mnohých místech venkovských provozují živnostníci některého jiného oboru jakožto vedlejší zaměstnání, což je tím snadnější, poněvadž práce zmíněného druhu málokdy složitými bývají a způsobilosti k nim snadno nabýti lze. Jmenovitě jsou to truhláři, kteří na venkově vedle toho práce sklenářské obstarávají. Nad to se přihází, a to sice hlavně v horských krajinách, že se musí okenní křídla, kde jest toho třeba, při každém zasklívání rozebrati; dále mají zákazníci druhdy staré, menší okenní tabule, jichž použíti může truhlář jen v té případnosti, když zhotoví nové pruty, které dle velikosti skla musí býti posunutelny. V takových případech jest znalost truhlářství důležitější než sklenářství. Skutečné spojení sklenářství se živností truhlářskou dle povahy věci samé s sebou přineslo, že příslušníci této živnosti nezřídka současně s truhlářstvím také se vyučili sklenářství pro obecnou potřebu a že mnozí truhláři zcela dobře dovedou vyřizovati práce sklenářské, jako zasklívání okenních tabulí a zrcadel (obch. a živn. komora v Linci, v Št. Hradci a ve Vídni, sb. Freye a Mareše č. 1343).

4. Výroba dřevěných beden, jakkoli jinak jest zcela jednoduchým zaměstnáním, náleží k živnostem řemeslným spadajíc v obor práva živnosti truhlářské (obch. a živn. komora v Praze, sb. Freyova a Marešova č. 1365). Truhláři jsou však oprávněni zhotovovati jen jednoduché dřevěné kufry bez plátěného povlaku (Linec, obch. a živn. komora ve Vídni, sb. Freyova a Marešova č. 1370), neboť hlavní část a větší cenu zmíněných kufrů netvoří kostry z dřevěných nebo železných obručí, nýbrž povlak zhotovený z lepenky a koží nebo plátnem polepený, a dále i vnější a vnitřní výprava kufru, k níž potřebí jest náčiní a látky, kterýchž nemá truhlář, nýbrž sedlář, řemenář a brašnář.

5. Co se týče otázky, je-li truhlář oprávněn rakve vlastní výroby na požádání kupců umělými květinami nebo věnci, stuhami nebo peutlemi s věnováním, krajkami a p. ozdobiti a potřebné zásoby připraveny míti, které odděleně (po kusech) se neprodávají, sluší podotknouti, že jsou k tomu oprávněni vzhledem k § 37 řádu živn. právě tak, jako přičiniti

kříže nebo jiné ozdoby na rakve (obch. a živn. komora v Olomouci, sb. Freyova a Marešova č. 1411).

6. Zhotovování tělocvičného nářadí přísluší truhlářům (obch. a živn. komora v Praze, sb. Freyova a Marešova č. 1436).

II. Truhlářství stavební a nábytkové.

Truhláři druhu tohoto jsou oprávněni prováděti všechny stavební práce a vyráběti nábytková zařízení, ke kterýmžto výrobkům musí se užiti klihu jako materiálu; k oněm stavebním pracím náleží dvéře, okna, příčkované okenice (žalusie), portály, lepší dřevěné schody, zábradlí k nim atd.; dále jim přináleží zhotovovati parketové podlahy a ostatní jemnější druhy podlah (obch. a živn. komora v Linci, sb. Freyova a Marešova č. 1430). Teprve v nejnovější době byli truhláři nuceni konkurencí ve výrobě nábytku zvláštní zřetel věnovati opět více oboru stavitelskému. Na venkově nedá se od sebe přísně odlišiti živnost tesařská a živnost stavebních truhlářů, poněvadž tím by nebylo pomoženo ani živnostníkům a ještě méně však byl by brán náležitý zřetel k potřebám obecenstva. Jest to také zcela vysvětlitelno, neboť tesařství toliko stěží může nalézti na venkově třeba jen po velmi krátký čas stavby zaměstnání a proto musí se vrhnouti na příbuzné zaměstnání, totiž truhlářství, aby byl přece po ostatní čas aspoň nějak zaměstnán. Dochází se tedy k tomu výsledku, že ku provozování stavebního truhlářství jsou ovšem v prvé řadě sice povoláni truhláři, že však také tesařům má býti dovoleno prováděti jisté stavební truhlářské práce, zvláště takové, při nichž není potřebí klihu (obch. a živn. komora v Bolzanu, sb. Freye a Mareše č. 1435).

III. Umělé truhlářství.

Umělý truhlář musí býti uznán za způsobilého prováděti také jisté řezbářské práce, přece však nesmí tu přehlédnuto býti, že umělé truhlářství nemá se řezbářstvím (resp. sochařstvím) nic společného, pokud se řezbářstvím rozumí výroba obrazů z hlíny nebo kamene; co se týče však řezbářství, nelze umělému truhláři upříti práva k tomu, aby směl užívati při svých pracích také pomocníků živnosti řezbářské (obch. a živn. komora v Budějovicích, sb. Freye a Mareše č. 1326).

IV. Obchodní truhlářství.

Truhlářství dělí se v tak rozličné druhy, že se málokdy přihází ve větších městech vůbec, že by truhlář zhotovoval všechno ono zboží, k němuž jest zmocněn základem svého živnostenského práva. Většinou zhotovují jednotliví truhláři zvláštní předměty a označují se také jako truhláři nábytku, stavby, ozdob, beden a pod. Tak také se označili truhláři, kteří zhotovují tkalcovské stavy a jejich součástky, jménem »obchodní truhláři«. Obchodnímu truhláři nemohla by snad býti přiřknuta jiná práva než ta, která každému jinému truhláři jsou propůjčena. Není dále též pochyby, že truhláři musí býti dovoleno, aby k dokonalému zhotovení svých výrobků předsebráti směl i práce soustružnické. Zhotovuje-li tedy truhlář zároveň tkalcovské stavy, musí mu býti dovoleno zhotovovati cívky a p. a též v případě potřeby je dodávati, ježto cívky tyto slouží pouze k doplnění jeho díla (obch. a živn. komora ve Vídni, sb. Freye a Mareše č. 1332).

V. Strojní truhlářství vyvinulo se naposledy a netvořilo nikdy nerozlučné části truhlářství, naopak vyvinovalo se jako samostatná strojní živnost. Přihází se sice, že v takových místech, kde není oprávněného

hotovitele strojů, truhlář také v tomto oboru jest zběhlý a tu a tam jednoduché zemědělské stroje zhotovuje nebo opravuje. Jinak ale není truhlář oprávněn vyráběti strojů (obch. a živn. komora v Budějovicích, sb. Freye a Mareše č. 1375). Čisticí mlýny na obilí jsou výrobkem truhlářským. Výroba jich obyčejně se ale provozuje samostatně, a sice buď po továrnicku nebo řemeslně (obch. a živn. komola v Budějovicích, sb. Freye a a Mareše č. 1382).

VI. Nastoupení a provozování truhlářství.

K nastoupení a samostatnému provozování živnosti truhlářské oprávněn jest ten, kdo vykáže se vysvědčením o úspěšně dovršené návštěvě těchto odborných učilišť (místo průkazu způsobilosti, jehož při živnostech řemeslných jest potřebí): vysvědčení odborné školy v Králíkách, Halleinu, Hallstadtu, v Klinkovicích, v Marianu, v Borovím, ve Val. Meziříčí, ve Volarech, ve Vlkově, v Zakopaném, ve Chrudimi, v Rivě, v Mostě n. Murou, dále odborné školy pro dřevařský průmysl při státních průmyslových školách ve Štýrském Hradci, v Solnohradě a v Innomostí a při umělecko-průmyslové odborné škole ve Lvově, konečně vysvědčení z nižší odborné školy speciálních kursů pro truhlářství stavby a nábytku při technologickém průmyslovém museu ve Vídni (srv. min. nař. ze dne 17. září 1883 č. 150 ř. z.); odborné školy na Horách Kašperských, v Bolzanu a v Ebensee (srv. min. nař. ze dne 24. dubna 1885 č. 57 ř. z.); škola pro průmysl dřevařský ve Vrbnu a oddělení pro truhláře stavby a nábytku při státní průmyslové škole v Černovicích (min. nař. ze dne 25. března 1891 č. 50 ř. z.), odborná škola pro zpracování dřeva v Lublani (min. nař. ze dne 29. května 1893 č. 97 ř. z.), dále mistrovská škola pro mechanicko-technické živnosti při státní průmyslové škole v Bílsku, oddělení pro truhláře při odborné škole pro spracování dřeva v Kočevji a odborná škola pro dřevařský průmysl při státní průmyslové škole ve Lvově; pak odchodná vysvědčení odborné a zvláštní školy pro dřevořezbáře při umělecko-průmyslové škole pražské nahražují průkaz způsobilosti pro živnost truhlářskou za té podmínky však, když absolventi tohoto odborného učiliště mohou prokázati, že prve než do této školy vstoupili, alespoň po dva roky v příslušné živnosti byli prakticky zaměstnáni (srv. min. nař. ze dne 13. září 1897 č. 219 ř. z.); konečně propůjčena tato moc právoplatného průkazu i vysvědčením z odborné školy pro zpracování dřeva v Kimpolungu a v Kolomyji a dále i zemské odborné školy pro truhlářství a soustružnictví ve Stanislavově (srv. min. nař. ze dne 26. července 1899 č. 134 ř. z.).

Živnost uzenářská.

Živnost uzenářská náleží k řemeslným živnostem. K objasnění rozsahu této živnosti vytknouti jest tato dobrozdání obchodních a živnostenských komor:

1. Uzenáři jsou oprávněni vyráběti a prodávati všechny druhy uzenářského zboží, jakož i uditi hovězí jazyky a husy (obch. a živn. komora v Praze).

2. Výroba jaternic jest integrující součástí živnosti uzenářské a mají tudíž uchazeči před nastoupením této živnosti podáti průkaz své způsobilosti (výn. min. obch. ze dne 20. června 1884 č. 14.604).

3. Výroba salámů jest zvláštním druhem výroby jaternic a může tudíž ovšem zařaděna býti pod pojem živnosti uzenářské (obch. a živn. komora ve Vídni).

4. Uzenáři nejsou oprávněni porážeti dobytek a prodávati částí při živnosti uzenářské nespotřebovaných (obchod. a živn. komora v Praze) ovšem jsou ale oprávněni porážeti vepře (obch. a živn. komora v Bolzanu).

5. Čo se týče oprávnění obchodníků uzenářským zbožím, jest nepochybno, že majitel živnostenského listu jest oprávněn obchodovati pouze uzenářským zbožím, nikterak však syrovým (nevyuzeným) masem, byť by to bylo i vepřové maso (obch. a živn. komora v Černovicích).

6. Stran otázky, jsou-li oprávněni uzenáři míti vlastní jídelny a uzenářské zboží prodávati hostům nevymohše si prve koncese k prodávání jídel, vyslovila se obch. a živn. komora v Plzni v ten smysl, že jest to dlouholetý nezávadný zvyk, že u uzenáře koupené zboží pojídá se též v jeho obchodní místnosti. Proto mají uzenáři odedávna ve svém obchodě připravené stoly, a tam, kde potřebí jest většího pohodlí, zřizují vedle krámů svých i jídelny; tímto větším pohodlím nebylo však v podstatě nic změněno, pokud se omezují uzenáři jen na prodej uzenářského zboží. Toto zařízení, sloužící jen zájmům obecenstva samého, z něhož nemají uzenáři žádného zisku, ježto z upotřebení jídelny zpravidla nebéřou žádného poplatku, nemůže býti považováno za zvláštní hostinskou živnost, ježto zde není žádných ohledů ve smyslu § 24 řádu živn., jako tomu bývá při živnosti hostinské a výčepnické. Rovněž tak vyslovily se obchodní a živnostenskě komory v Budějovicích a v Brně, které zvláštní důraz kladou na to, že v tomto směru musí se bráti ohled na konsumenty a na lacinou stravu, jakouž v jídelnách uzenářských dostati lze; naproti tomu neměl by se povoliti prodej nápojů v obchodech uzenářských, leda že získá si dotyčný uzenář koncesi ku výčepu takovýchto nápojů, ježto by přece jinak překročen byl objem živnostenského práva uzenářů, a není v této případnosti nutným hájiti zájmů obecenstva. Vídeňská obchodní a živnostenská komora vyslovila se však proti těmto jídelnám, odůvodňujíc své dobrozdání tím, že ve Vídni a v Dolních Rakousích tento obyčej se neujal, že takovéto prodávárny zavdávají příležitost ku vzmáhání se neoprávněné konkurence a že u uzenářů nebo prodavačů uzenářského zboží na obvyklý prodej uzenářského zboží v jídelnách oddělených od obchodních místností nebo v obchodních místnostech pro sedící nebo stojící hosty, jimž podává se koupené uzenářské zboží po hostinsku na talířích s příborem, ve smyslu § 16 lit. *b* řádu živn. má se hleděti jako na prodej jídel, k němuž jest potřebí zvláštní koncese.

Živnost vetešnická a obchod starožitnostmi.

I. Pojem.

Živnost vetešnická zahrnuje v sobě koupi a prodej upotřebených předmětů (zboží) všeho druhu, vyjímaje ony předměty, jimiž lze vésti obchod jen na základě zvláštní koncesse. Přináleží tudíž vetešníkům v mezích právě vytčených také právo obchodovati předměty (zbožím), které jsou opotřebované nebo staré a zároveň mají cenu zvláštní obliby, nebo cenu uměleckou nebo historickou a pod označením »obchod starožitnostmi« obvyklé jsou. Obchod starožitnostmi spočívá však v koupi a prodeji starých předmětů a takových, jejichž výroba nespadá do přítomnosti a které svojí historickou, uměleckou hodnotou nebo cenou zvláštní obliby hledány jsou, avšak podobně — jako při živnosti vetešnické —

vyňaty jsou ony předměty, jichž obchod podmíněn jest zvláštní koncessí (min. výn. ze dne 6. července 1886 č. 112 ř. z.).

II. Živnost vetešnická náleží ke koncessovaným živnostem (§ 15 ad 12 řádu živn) a podléhá policejní kontrole a povinností její jest vésti knihy (§ 54 řádu živn. 6).

1. Spůsob vedení knih. Každý majitel živnosti vetešnické jest povinen zanésti tyto obchody do své obchodní knihy: koupi a prodej všeho zboží zlatého a stříbrného, předmětů klenotnických, věcí uměleckých a starožitností, pak zbraní, pokud vůbec těmito smí se obchod vésti, a sice vzhledem k těmto všem kategoriím předmětů nehledě na výši kupní ceny; dále koupi a prodej ostatních předmětů pokud jejich cena (kupní) převyšuje obnos 5 zl. Obchodní kniha má býti celá čísly stránek opatřena; jedna niť má všemi listy býti protažena a konce nitě od živnostenského úřadu úřední pečetí opatřeny. Obchodní kniha musí býti od živnostenského úřadu úředně osvědčena (vidována) a má obsahovati: běžné číslo, předmět, den koupě, udané jméno, stav a bydliště prodavatele s poznámkou, zda prodavatel majiteli živnosti osobně znám jest, dále pak kupní cenu, den prodeje, prodejní cenu a rubriku pro poznámku. Obchodní kniha má stále býti v řádném stavu chována; zvláště nesmí býti tam radirováno ani zápisy do knih učiněné porušeny, aby jich nebylo lze přečísti. Majitel živnosti má došlé úřední zprávy o ztracených nebo majiteli bezprávně odcizených předmětech dle posloupnosti časové spořádati a uschovati a kontrolujícím úředním orgánům na požádání předložiti. Totéž platí o všech podobných písemných zprávách, které majiteli vetešnické živnosti od soukromých osob docházejí.

2. Kontrola policie živnostenské. Živnostenské úřady první stolice jsou zavázány v obchodních místnostech vetešníků předsevzíti občasné revise; právě tak jsou orgánové živnostenských úřadů, pak povolaní zeměpanští a místní policejní úřadové každý čas oprávněni dohlédati do obchodních místností vetešníků, nahlížeti do knih a vésti dozor nad provozováním obchodu, jakož i shledané nepřístojnosti odstraniti nebo dáti je odstraniti. Majitelé živnosti vetešnické jsou povinni svrchu zmíněným úředním osobám na požádání jejich podati vysvětlení dotýkající se jakkoli provozování obchodu jejich (nař. min. obch. a vn. ze dne 2. května 1884 č. 69 ř. z.).

3. Kontrola policie zdravotní. Vetešníci smí prodávati pouze zboží v dokonale čistém, řádném a ku potřebě se hodícím stavu, a nad tím mají bdíti místní úřední revise a různé zlořády a nepřístojnosti buďtež ihned odstraněny a potrestány (výn. min. vnitra ze dne 19. ledna 1888 č. 23.067).

4. Přestupky těchto předpisů, pokud nemají průchodu již ustanovení zákona trestního, trestají se podle trestních nařízení řádu živn.

5. Rozsah živnosti vetešnické. Mezi živností tandléřskou a vetešnickou není jiného rozdílu nežli v pojmenování jejich (obch. a živn. komora v Linci, sb. Freye a Mareše č. 2392). Vetešník smí obchodovati starými opotřebovanými předměty všeho druhu pokud — jako na př. pro knihy a zbraně — není zvláštního omezení (obch. a živn. komora ve Vídni sb. Freye a Mareše č. 2393). Avšak tato živnostenská oprávněnost nesmí se nikterak vykládati v ten spůsob, jako by obchod upotřebenými předměty pouze vetešníkům příslušel a nesluší tudíž vyloučiti šmahem všechny

ostatní obchodníky. Není také žádného živnostenského předpisu, dle něhož by omezen byl živnostník na výrobu a odbyt novými předměty svého oboru, naopak panuje odedávna při jednotlivých výrobních odvětvích, ku př. při živnosti krejčovské, truhlářské, čalounické, obuvnické a zlatnické, obyčej spočívající na poměrech tržby (odbytu) a záležející o tom, že obchodníci opotřebované již předměty svého oboru buď místo placení přijímají za nové, nebo kupují za hotové, by pak je v jednotlivých případech jako materiálu ku zhotovení nového zboží (zlatnického) zpeněžili nebo spravené dále prodali.

Pokud se při tom dotýční živnostníci výhradně omezují na zboží svého oboru, nelze v tom spatřovati zasahování v živnostenské právo vetešníků (obch. a živn. komora v Praze, sb. Freye a Mareše č. 2394). Prodávati nové neupotřebené ještě zboží není vetešník oprávněn, bez rozdílu, koupil-li je z první nebo z druhé ruky (obch. a živn. komora v Liberci, sb. Freye a Mareše čís. 2396). Koupi a prodej starého železa — nezahrnuje v to obchod všemi kovovými potřebami — nelze považovati za živnost koncessovanou a zejména nikoli za živnost vetešnickou (rozh. soud. dv. spr. ze dne 10. března 1882 č. 483, sb. »Budwinski« čís. 1337). Obchod starým zlatým a stříbrným zbožím náleží v pojem živnosti vetešnické (obch. a živn. komora v Praze, sb. Freye a Mareše č. 2403). Vetešníci jsou oprávněni obchodovati upotřebeným zbožím (obch. a živn. komora v Brně, sb. »Freye a Mareše« č. 2405). Obchod starými pytli, bednami, sudy a nepotřebným papírem jest považovati za svobodnou živnost (obch. a živn. komora v Praze, sb. Freye a Mareše č. 2407). Vetešnictví jest obchodní živností a proto nejsou vetešníci oprávnžni po živnostensku předsebráti správky na předmětech ku prodeji určených (obch. a živn. komora ve Vídni, sb. Freye a Mareše č. 2410).

III. Obchod starožitostmi.

Obchod starožitnostmi náleží ke svobodným živnostem; obchodník starožitnostmi není tudíž povinen vésti knihy. Obchod starožitnostmi nebyl proto zařaděn mezi živnosti koncessované, ježto nehledě k rozdílu této živnosti od živnosti vetešníků přimlouvá se za pojetí obchodníků starožitostmi do živností svobodných také ta okolnost, že tito obchodníci jsou větším dílem protokolovanými kupci a jako takoví musí bez toho již knihy obchodní vésti. Tito obchodníci obchodují také všeobecně jen předměty vyšší ceny, stýkají se proto také se zvláštním druhem zákaznictva, tak že policejní dohled nutný při vetešnících nelze při obchodech starožitnostmi ve stejném rozsahu na očích míti (výn. min. obch. ze dne 6. července 1886 č. 19.890).

Živnost zahradnická.

Živnost zahradnická náleží ke svobodným živnostem. Ačkoliv již i staří národové zakládali zahrady souměrné podoby, přece jim zahradnictví bylo cizím. Výpravami Římanů rozšířilo se pěstování rostlin do Gallie, Německa, Britannie a na Pyrenejský poloostrov a také výpravami křížovými bylo mnoho nových kulturních rostlin zaneseno do severních krajin, kde zahradnictví zvláště ve klášteřích pěstováno. Zakládání zahrad rozmohlo se nejvíce po objevení Ameriky; tu počaly se chovati ve sklenících rostliny z teplejších krajin, zvláště nejdůležitější rostliny lékařské a umělecké, čímž povstávaly botanické zahrady. Na poli zahradnictví zaujímá dnes Anglie prvé místo, potom Belgie, Francie a Holandsko. Také v Rakousku dosáhlo zahradnictví

vysokého stupně. Připojilo se dílem anglickému, dílem francouzskému zahradnictví; zvláště jsou to zahradnické společnosti, dále jednoty ku podporování zahradnictví a zahradnických výstav, které přispívají ku zdokonalení a podporování zahradnictví. Činí se rozdíl mezi umělými zahradníky, kteří pěstují specielní druhy zahradních plodin pravidelně dle vzorů cizozemských a umělým pěstěním a sázením a k tomu účelu zařizují ohřivárny a obchodními zahradníky, kteří provozují obchod nejen jimi vypěstovanými rostlinami (ovocem, květinami, zeleninou, semeny, stromovými stonky atd.), nýbrž také cizími výrobky; dále jsou zahradníci-ozdobníci, kteří z převážné části jen ony rostliny pěstují, které slouží za ozdobu; zelenáři kteří se zabývají skoro výhradně pěstováním zeleniny atd.

I. Živnostenskoprávní povaha zahradnictví.

Zahradnictví má jen v té případnosti ráz živnosti, když vystupuje jako samostatná výdělečná činnost; nebyla však zařaděna (dle vyhl. pat. odst. V. *a* živn. řádu), mezi živnosti, provozována-li jest jako vedlejší výrobní živnost zemědělská, omezuje-li se tedy zahradnictví pouze na určitý pozemek zemědělství určený. Avšak v mnohých případech bylo by velice těžko stanoviti přesně hranice mezi zemědělstvím a zahradnictvím, ježto zemědělství samo mnohdykrát dosahuje značného stupně intensivity a v tom ohledu srovnává se úplně se zahradnictvím. Podle toho, co tuto řečeno bylo, mohlo by provozování zahradnictví nebo vedlejšího zaměstnání s tímto spojeného vzíti na se ráz živnostenského výkonu jen tehdy, kdyby se rostliny pěstovaly i na některých jiných částech půdy, než-li na vlastních pozemcích. Tak by tomu bylo zejména při zřizování sklenníků, pokud takováto stavba není v nutném spojení s provozováním zahradnictví na nějakém pozemku, a mají sloužiti nejen ku zvýšení rozvoje v určitém stadiu nebo na ochranu rostlin proti vlivu nepříznivého počasí atd. Dalším případem živnostenského provozování zahradnictví by byl ten, kde se zahradník omezuje nejen na prodej vlastní výroby zahradnických výrobků, nýbrž také na prodej výrobků zhotových od cizích zahradníků; za řemeslo mohlo by býti považováno také provozování vedlejších živností zahradnických jako ku př. upravování kytek a věnců, pokud vyžaduje toto buď zvláštní obratnosti, bylo-li při tom upotřebeno cizích květin nebo sice vlastních, avšak nezhotovených u provozování živnosti zahradnické (dobrozdání obch. a živn. komory v Plzni). Správní soudní dvůr nalezl v rozhodnutí svém ze dne 16. ledna 1889 čís. 25 sb. »Budwinski« č. 4468, právem, že není tu případ činnosti živnostenské a že není potřebí živnostenské opovědi tehdy, když pozemků, které jsou určeny zemědělským výrobkům, používá se ku pěstování zeleniny, a to tak, že vzdělávání tohoto pozemku opatřují výhradně členové dotýčné rodiny bez vyškolených pomocníků, tak že tímto způsobem získané přírodní výrobky slouží jen potřebě majitelově a jeho rodiny a jen přebytek přírodních výrobků naprodej přichází. Obchodní zahradníci jsou oprávněni prodávati zeleninu také v sousedních místech dům od domu takovými osobami, které nemají povolení vésti podomní obchod, ježto ku podomnímu obchodu výrobky denní potřeby dle § 36 odst. 2 řádu živn. není potřebí žádné licence (obch. a živn. komora v Opavě). Umělé a obchodní zahradníci jsou oprávněni zhotovovati a prodávati přírodní květiny a sice na základě § 36 živn. řádu, neboť nehledě k tomu, že práva tohoto používají živnostníci tito po dobu více než 300 let, po kteroužto dobu trvá jejich živnostenský svazek, musí i prodej zboží vlastní

výroby pěstiteli dle ustanovení a v duchu řádu živn. přináležeti za všech okolností a bez ohledu na to, prodává-li výrobky tyto úplně jakožto suroviny nebo bez ladu a skladu, či více nebo méně vkusně a lahodně rozložené a vystrojené (výn. dolnorak. místodrž. ze dne 23. září 1892 č. 56.527 srv. k tomu i dobrozdání obch. a živn. komory ve Vídni).

Živnost zámečnická.

Živnost zámečnická náleží k řemeslným živnostem.

I. Celá řada jiných živností musí k úplnému zhotovení svých výrobků používati zámečnické živnosti, tak na př. kameníci pro lešení, náhrobky (hrobky) atd.; truhláři a tesaři potřebují ku zhotovování rozličných prací pomocníků zámečnických, rovněž tak čalouníci, pak klempíři pro hromosvody, mříže, pro hřebeny střech, trouby u kamen, vůbec práce z černého plechu; hrnčíř přijímaje nebo dodávaje železné části sporáků kováři ku zhotovování zámků, závor, šroubů nebo jiných ku stavbě potřebných součástí; obchodníci stavebním materiálem k opravám, ku přibití a přeměně starých dveří a oken; vetešníci a nožíři prodávají vozy a váhy nebo je spravují; obchodníci železem obyčejně dávají si zhotovovati železné zboží svými služebníky nebo zámečníky. Tito živnostníci ocitují se tudíž často ve sporech se zámečnickou živností, kteréžto spory v stížnostech zámečnických společenstev opětovně svého výrazu došly; následkem toho min. vn. stanovilo zásadu, že majitelé některých živností jako ku př. podnikatelé staveb musí použíti oprávněných mistrů žámečnických aspoň potud, pokud se nejedná o dokončení prací, jichž zhotovení provádějí vlastní pomocníci nebo přijatí pomocníci zámečníčtí; ani vetešníci, ani obchodníci železem nejsou však oprávněni koupené železné zboží sami nebo najatým dělníkům zvláště pomocníkům zámečnickým dáti do správky. Kdežto zase s druhé strany není zákonem stanovena nutnost zákazu, dle něhož obchodníkům železem neměl by se dovoliti prodej zámečnického zboží ať na jich objednávku dodaného, ale zhotoveného oprávněnými zámečníky nebo zapovídati jim, že nesmí firmu svoji přidělati na ohnivzdorných pokladnách a jiných výrobcích (výn. min. vn. ze dne 7. září 1890 č. 13.501, sb. Freyova a Marešova č. 966).

II. Ostatně jest však i obor oprávněností zámečnické živnosti ještě v jiných směrech sporným.

1. Co se týče předkem zavádění elektrických domovních a pokojových telegrafů a telefonů rozhodl správní dvůr soudní ve specielním případě, že těchto prací nelze řaditi k živnostenským právům spojeným se živností zámečnickou, neboť tato živnostenská činnost pojímá v sobě zhotovování telefonu, telegrafu atd. k takovému stupni dokonalosti, že jejich užívání musí býti ihned možno. Funkce telegrafních a telefonních apparatů jest ale, jak známo, odvisla od elektrotechnických náležitostí a podmínek, k jichž splnění jest potřebí zvláštních znalostí, kterých nelze si získati pouhým zaměstnáním při zámečnické živnosti (rozh. správ. soud. dvoru ze dne 19. června 1889 č. 2228 sb. »Budwinski« č. 4757).

2. Podle řádu dne 5 září 1785. prohlášeného a v tomto bodě od té doby doposud nezrušeného, jenž svědčil dělníkům pracujícím s ocelí a železem, náleží zámečníci a klempíři do jediné a sice do třetí třídy tenkráte stanovené pro dělníky železářské a ocelářské a každému z mistrů spojených v jedné z těchto tříd má býti na vůli ponecháno zhotovovati sem spadající zboží. Dle toho a dle § 37 č. 3 živn. řádu nemůže býti zámečníku bráněno

zhotovovati a prodávati plechové nádobí; na proti tomu není oprávněn prodávati litinu a lité železné plotny a smí toto zboží jen potud míti na skladě, pokud jich potřebuje při opravách a výrobcích, které mu přísluší jako zámečníku (obch. a živn. komora v Linci, viz sb. Freye a Mareše č. 973).

3. Podobně ve specielním případu bylo uznáno, že jsou kováři a zámečníci oprávněni zhotovovati kleště, skoby, šrouby pro lešení a zámky, naproti tomu však nejsou oprávněni zhotovovati kroucené nápravy a přidělávati je k vozům (výn. min. vn. v dorozumění s min. obch. ze dne 19. dubna 1887 č. 3127, sb. Freye a Mareše č. 1034).

4. Přidělávání dveří ku střechám a okování oken při stavbě vozů přísluší společně zámečníkům a kovářům, kdežto těmto přináleží výroba a přidělání všech železných částí při stavbě vozů se vyskytujících vyjímajíc výrobu vozních zámků, k jejichž výrobě jsou oprávněni výhradně jen zámečníci (výn. min. vn. ve shodě s min. obch. ze dne 23. srpna 1887 č. 11.236, sb. Freye a Mareše č. 1053).

5. Zámečníku přísluší právo obložiti sporáky jím zhotovené bílým, černým nebo mosazným plechem nebo železné sporáky bez rozdílu. Právo zhotovovati a obkládati kachle nebo hliněné krby bílým nebo mosazným plechem přísluší však tam, kde jest oprávněný klempíř, výhradně jen tomuto. Tento výrok naleză svého odůvodnění v nařízení § 37 živ. ř. a v povaze dotýčných živností, kterážto povaha činí žádoucím omeziti rozsah oprávnění obou živností v naznačeném směru jen potud, pokud jsou k tomu podmínkou zvláštní poměry místních živností (výn. min. vn. ze dne 10. listopadu 1890 č. 14.660, sb. Freye a Mareše č. 1064).

6. Obch. a živn. komora ve Vídni prohlásila v jednom svém dobrozdání, že se na venkově i menší podnikatelé, zvláště pak někteří živnostníci, jako zámečníci, zabývají výrobou malých strojů a polního nářadí, k nimž objednávají si většinu součástek z větších továren, neboť zhotovení těchto předmětů působilo by jim značné potíže nebo dokonce bylo by nemožno; svůj hlavní výdělek však nalézají takovíto živnostníci ve správkách, což potud pro rolníka jest s výhodou, pokud by tím musil přerušiti často na delší dobu polní práci. Nebyla tudíž také proto, jak vysvítá z výnosu min. obch. č. 32.317 z r. 1890 svědčícího místodržitelství v Brně, pojata výroba hospodářských strojů mezi řemeslné živnosti (obch. a živn. komora ve Vídni, sb. Freye a Mareše č. 1115).

7. Po živnostensku obstarávané správky šicích strojů tvoří řemeslnou živnost, k jejímužto provozování jest potřebí průkazu způsobilosti buď pro živnost mechanickou nebo zámečnickou, zvláště pak pro strojnické zámečnictví nebo strojnictví nebo pro jemné kovářství a jsou tudíž také ti živnostníci, kteří mají zmíněný průkaz způsobilosti ku provozování své živnosti, oprávněni opravovati šicí stroje (výn. min. vn. ze dne 24. září 1889 č. 1214, sb. Freye a Mareše č. 742).

III. Nastoupení a provozování zámečnictví. K nastoupení a samostatnému provozování živnosti zámečnické opravňují vysvědčení celé řady učilišť odborných, mezi nimiž zejména doposud nalézají se tyto ústavy hojně navštěvované: odborná škola v Celovci, v Králové Hradci a v Chomutově, dále mechanicko-technická odborná škola při státní průmyslové škole v Praze (srv. min. nař. ze dne 17. září 1883 č. 150 ř. z.), dále nižší odborná škola pro stavební, umělé a strojní zámečnictví při technologickém

průmyslovém museu vídeňském (srv. min. nař. ze dne 25. dubna 1885 č. 57 ř. z.); odborné školy pro stavební zámečníky a umělé zámečníky při státní průmyslové škole ve Štýrském Hradci a mistrovská škola pro mechanicko-technický průmysl při státní průmyslové škole v Bílsku (srv. min. nař. ze dne 25. března 1891 č. 50 ř. z.); mistrovská škola státní průmyslové školy v X. okresu obce vídeňské, dále mistrovská škola státní průmyslové školy v Liberci, odborná strojnická škola v Přerově a odborná zámečnická škola ve Svrtníkách (srv. nař. min. ze dne 29. května 1893 č. 97 ř. z.); mechanicko-technická škola mistrovská při německé státní průmyslové škole v Plzni, dále mistrovská škola pro mechanicko-technické živnosti při české státní průmyslové škole v Plzni a oddělení pro stavební a umělé zámečnictví při státní průmyslové škole ve Lvově, jakož i odborná a zvláštní škola pro umělecko-průmyslové zpracování kovů při umělecko-průmyslové škole v Praze (vysvědčení z tohoto odborného a zvláštního učiliště pražského oprávňuje však jen pod tou podmínkou k samostatnému provozování živnosti zámečnické, prokáže-li absolvent jeho, že před svým vstoupením do této odborné školy byl zaměstnán alespoň po dvě léta v dotyčné živnosti (srv. min. nař. ze dne 13. září 1997 č. 219 ř. z.); konečně pak zařaděna jest sem i odborná škola pro zpracování dřeva a železa v Mostě nad Murou a mistrovská škola pro mechanicko-technické živnosti při německé státní průmyslové škole v Brně (srv. min. nař. ze dne 26. července 1899 č. 134 ř. z.).

Živnost zastavárenská viz Zastavárny.

Živnost zednická viz Živnosti stavební.

Živnost zlatnická, stříbrnická a klenotnická.

Živnost zlatnická, stříbrnická a klenotnická náleží k řemeslným živnostem. Zlatník, stříbrník a klenotník jsou oprávněni předměty nejrozmanitějšího druhu z drahých kovů a drahokamů zhotovovati a zároveň jimi obchod provozovati. Sem náležejí v první řadě všechny šperky. Více nebo méně sporná jest však otázka, zda tato živnost oprávněna jest zhotovovati předměty, které spadají do oboru jiných živností; tak ku př. vyjádřila se obch. a živn. komora v Linci, že zlatníci, stříbrníci a klenotníci jsou oprávněni zaopatřovati a prodávati skla na oči s brýlemi, obruby skřipců ze zlata nebo stříbra, neboť podle § 37 živn. řádu není omezeno právo při nižádné živnosti v ten způsob, že by živnostník nesměl prodávati zboží vlastní své výroby; nemůže jim býti bráněno obchodovati brýlemi, skřipci se zlatým nebo stříbrným okrajem, i tenkráte, nebyl-li okraj jimi samými zhotoven; naproti tomu není stříbrník nebo klenotník oprávněn zhotovovati nebo prodávati skřipce nebo brýle s niklovým okrajem, poněvadž výroba předmětů z tohoto kovu spadá mimo jejich živnostenské oprávnění (obch. a živn. komora v Linci).

Zlatník a stříbrník jest také oprávněn pozlacovati a postříbřovati kostelní nářadí z mosaze, mědi atd.; jakkoli jinak práce tyto příslušejí toliko pasířům, avšak nepřísluší jim právo předměty ony zhotovovati z mosaze, mědi, pakfonu atd. (obch. a živn. komora v Celovci). Obch. a živn. komora v Liberci prohlásila, že nespatřuje v prodeji hodin se zlatými a stříbrnými cennými pouzdry zlatníky a stříbrníky překročení práva živnostenského, ježto hodiny právě tak jsou výrobky hodináře, jako i zlatníka nebo stříbrníka; v protivném smyslu vyslovily se obch. a živn. komory v Praze a v Brně. Klenotníkům, kteří zhotovují šperky, nemůže býti

bráněno v tom, aby své výrobky prodávali a přijímali do správky (obch. a živn. komora v Praze). (Viz Freyovu a Marešovu sbírku dobrozdání a rozhodnutí o rozsahu opráv. živn.).

Nastoupiti a samostatně provozovati mohou s toutéž právní účinností živnost zlatnickou, stříbrnickou a klenotnickou i ti, kdož k tomu mají zvláštní způsobilosti (podavše výučné vysvědčení a vysvědčení pracovní) i ti, kdož vykázati se mohou vysvědčením o úspěšně dokonané návštěvě těchto odborných učilišť: zlatnické školy v Praze a ciselérské školy při umělecko-průmyslové škole rakouského musea pro umění a průmysl ve Vídni (srv. minist. nař. ze dne 17. září 1883 č. 150 ř. z.) [avšak vysvědčení odchodná z této zlatnické školy v Praze přestala se vydávati již roku 1887 důsledkem minist. nař. ze dne 20. října 1887 č. 121 ř. z.], odborná škola pro umělecko-průmyslové kovotechniky na státní průmyslové škole v Innomostí (min. nař. ze dne 25. března 1891 č. 50 ř. z.); dále odborná a zvláštní škola pro umělecko-průmyslové zpracování kovů při umělecko-průmyslové škole v Praze a klenotnické oddělení při odborné škole pro umělý průmysl v Jablonci (srv. min. nař. ze dne 13. září 1887 č. 219 ř. z.).

Dodatky a věcný seznam následují.

Zkratky.

A. a Cl. = Adler a Clemens.
adv. ř. = advokátní řád
arg. = argument
aut. zák. = autorský zákon
cel. a mon. ř. = celní a monopolní řád
c. ř. s. = civilní řád soudní
cís. nař. = císařské nařízení
cís. pat. = císařský patent
cit. = citovaný
čas. »Ger. H.« = časopis »Gerichts-Halle«
čas. »Ger. Ztg.« = časopis »Gerichts-Zeitung«
čas. »Jur. Bl.« = časopis »Juristische Blätter«
čas. »Not. Ztg.« = časopis »Notariats-Zeitung«
č. = číslo
čl. = článek
d. dv. kanc. = dekret dvorní kanceláře
d. dv. kom. = dekret dvorní komory
div. ř. = divadelní řád
dr. ř. = dražební řád
Ex. = Exell
ex. ř. = exekuční řád
fin. zem. řed. = finanční zemské ředitelství
Gl. U. = Glaser Unger
gub. nař. = gubernialní nařízení
haus. pat. = hausírní patent
hor. z. = horní zákon
jmen. z. = jmenovaný zákon
instr. = instrukce
jur. norm. = jurisdikční norma
kn. jud. = kniha judikátů
kn. ř. = knihovní řád
konk. ř. = konkursní řád
l. nař. = list nařizující
lit. = litera
min. = ministerstvo
min. fin. = ministerstvo financí
min. k. a v. = ministerstvo kultu a vyučování

min. ob. = ministerstvo obchodu
min. or. = ministerstvo orby
min. spr. = ministerstvo spravedlnosti
min. vn. = ministerstvo vnitra
min. z. obrany = ministerstvo zemské obrany
míst. = místodržitelství
nál. = nález
nál. pl. = nález plenární
nař. = nařízení
nař. min. = nařízení ministerské
nař. míst. = nařízení místodržitelské
nejv. roz. = nejvyšší rozhodnutí
not. ř. = notářský řád
nov. = novela
nov. ex. ř. = nový exekuční řád
nov. jur. nor. = nová jurisdikční norma
nov. s. ř. = nový soudní řád
obec. ř. = obecní řád
obec. zříz. = obecní zřízení
o. o. z. = obecný občanský zákonník
obch. z. = obchodní zákonník
odp. z. = odpůrčí zákon
odst. = odstavec
osn. = osnova
§ = paragraf
plen. roz. = plenární rozhodnutí
pol. sb. z. = politická sbírka zákonů
p. s. = položka sazby
popl. z. = poplatkový zákon
prot. str. = protokoly Norimberské konference, stránka
rep. n. = repertorium nálezů
res. = resoluce
roz. = rozhodnutí
roz. kas. dv. = rozhodnutí kasačního dvoru
roz. nejv. = rozhodnutí nejvyšší
roz. nejv. s. d. = rozhodnutí nejvyššího soudního dvoru
roz. říš. s. = rozhodnutí říšského soudu
roz. spr. s. dv. = rozhodnutí správního soudního dvoru
ř. z. = říšský zákonník
říz. ex. = řízení exekuční
říz. náj. = řízení nájemní
říz. v. v. manž. = řízení ve věcech manželských
říz. v. v. nep. = řízení ve věcech nepatrných
říz. nesp. = řízení nesporné
říz. str. = řízení stručné
sb. = sbírka
sb. z. s. = sbírka zákonů soudních
sm. ř. = směnečný řád
s. ř. = soudní řád
stav. ř. = stavební řád

str. = strana
sv. = svazek
tisk. z. = tiskový zákon
tr. ř. = trestní řád
tr. z. = trestní zákon
tr. zák. důch. = trestní zákon důchodkový
úvod. z. = úvodní zákon
věst. = věstník
vl. př. = vládní předloha
vod. z. = vodní zákon
voj. sb. tr. = vojenská sbírka zákonů
voj. tr. z. = vojenský trestní zákon
vyhl. = vyhláška
výn. = výnos
výn. min. = výnos ministerský
zákl. z. st. = základní zákon státní
zák. = zákon
zák. o ochr. vz. = zákon o ochraně vzorků
zák. o ochr. zn. = zákon o ochraně známek
zák. o výs. = zákon o výsadách
západohal. s. ř. = západohaličský soudní řád
Zeitsch. f. Verw. = Zeitschrift für Verwaltung
z. z. = zemský zákonník
žel. dopr. ř. = železniční dopravní řád
živ. obch. k. = živnostenská obchodní komora
živ. ř. = živnostenský řád.

